„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

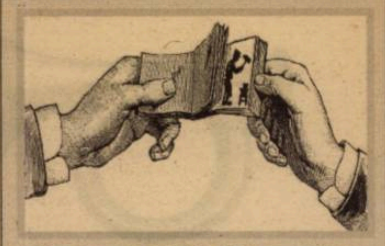

Marius CHIVU

feed**book** 14

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 555 ■ 2-8 octombrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Alegeri 2009 (şi 2014...)“

pagina 3

Interviu cu

DUMITRU BUDRALA

pagina 15

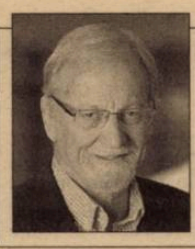

GARETH EVANS

„Lupta cu statul islamic“

pagina 22

Energie pentru comunitate

„Energia este veşnica bucurie.“

WILLIAM BLAKE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● telefon: 031.860.30.48 ● e-mail: dilema@satiricon.ro

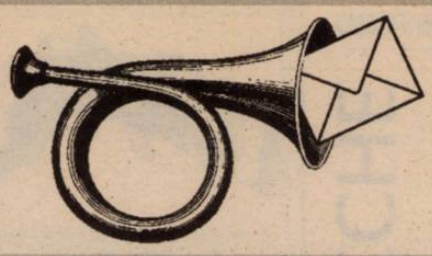

turneu de inbox

NR. 553

Articolul Adinei Popescu, „La ce sînt bune jocurile online? (un scurt instructaj pentru părinți)"

Nu sînt convins

Beneficiile orelor petrecute cu jocuri pe calculator sînt minimale, comparînd doar cu joaca în *real life* cu alți copii. Comunicarea în spațiul virtual e sacadată, superficială, cu frînturi de informație transmise în fraze scurte etc. Net inferioară comunicației față în față cu alt copil. Am evoluat în așa fel încît să putem citi stări de spirit în mimica facială și în tonalitățile vocii. Și asta deprindem doar în joaca din *real life*.

Sînt de acord că jocurile online pot integra copiii în comunități virtuale cu experiențe benefice, mai ales pentru *self-esteem*. Însă pot duce și la derapaje și pot accentua prăpastia dintre *real life* și realitatea virtuală. „Eu sînt un băiat timid, în joc mă simt puternic, apreciat. Viața din joc e perfectă!" Oare băiatul își va înfrînge timiditatea cu ajutorul unor capacități dobîndite în jocurile online ori a respectului dobîndit în comunitatea virtuală, sau realitățile vieții și lipsa de experiențe sociale reale îl vor izola mai mult, iar nerecunoașterea valorii dobîndite virtual va duce la frustrări și la dorința de retragere tot în spațiul virtual?

Economia se poate învăța și altfel, însă nu la fel de incitant și de distractiv, recunosc. Însă dacă 1% din orele petrecute omorînd monștri ar fi dedicate altor „jocuri", pe Khan Academy, de exemplu (tot virtual, așa e), competența financiară ar fi dobîndită mai eficient.

adăugat de Gigi Marga
la 23 septembrie 2014

Joaca pe calculator

Toată lumea este de acord că joaca este esențială în dezvoltarea copilului. Și, totuși, cînd vine vorba de joaca pe calculator, majoritatea părinților reacționează de parcă odrasla lor s-ar juca cu focul printr-o zonă cu un real potențial exploziv. De parcă aia nu tot joacă e...

Totuși, jocul jucat de autoare are rating-ul ESRB 13+, nu prea aș lăsa de capul lui un copil de 10 ani să joace așa ceva. Am și eu la activ cîteva MMOG-uri și, deși comunitatea e destul de binevoitoare, nu e un lucru pentru stomacul unui copil. Mai degrabă ar merge un joc de genul *open world, adventure, simulator*. Servere locale sau chiar *LAN party*-uri. Lucruri care să închege prietenii palpabile, probabile și mai ales posibile pentru un copil, de genul celei cu Alex.

În general sînt pentru folosirea calculatorului de către copii și nu sînt adeptul „pe vemea noastră era altfel" (joc cu fecior-miu cam tot ce-i place și consider că nu e deplasat să facă asta pentru vîrsta lui). Vremea copilăriei noastre a apus de ceva vreme, iar calculatorul este din ce în ce mai accesibil și mai util în viața de zi cu zi. Atîta doar că e nevoie și de ceva antrenament și discernămînt în folosirea lui, mai ales ca în spatele monitorului se ascunde jungla www. Din nefericire, sînt prea puțini părinți care conștientizează aceste lucruri.

adăugat de Marius Iuteș
la 20 septembrie 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ A început Stagiunea TIR (adică: Teatrul Istoriilor Recente). Proiectul inițiat de *Gazeta de Artă Politică* își propune să reviziteze, prin teatru, momente controversate ale istoriei recente. Programul complet se găsește la artapolitica.ro. (Matei Martin)

■ Joi, 2 octombrie, la Godot Café Teatru (19,30), *Cîntec de leagăn. O poveste despre Maria Tănase*, un videopoem teatral aduce pentru prima dată pe o scenă de teatru documente autentice, scrisori de arhivă, frînturi din interviurile, gîndurile și amintirile Mariei Tănase, alături de șase dintre cîntecele artistei, interpretate live de actrița și cîntăreața Mirela Pană. O confesiune-concert semnată de regizoarea Carmen Lidia Vidu. (Adina Popescu)

■ *Jurnalul* lui Witold Gombrowicz (Editura Univers, 1998, traducere de Olga Zaicik) e una dintre cărțile pe care le răsfoiesc des. A ajuns, săracul, destul de hărtănit. Dar nu contează, important e că încă mă emoționează, chiar și deschis la întîmplare: „Locuința mea era și ea încărcată de somn – ca să ajung pînă la odaia mea trebuia să trec prin fața a cinci uși îndărătul cărora sta cuibărit somnul, mai întîi al lui Robert (student argentinian), și al lui Herr Klug (negustor), apoi al lui Don Eugenio, care e rus și care lucrează în port, Vasile, care e român, și Arany, argentinian, funcționar. Dorm sau nu dorm? Trebuie să umblu încet, să le respect odihna, pe care n-o cunosc... În genere aici nu cunosc nimic și pe nimeni, convorbirile mele cu ei sînt *que tal?* și *tiempo loco*, bătrînelul, care pînă mai deunăzi a locuit în odaia lui Arany, m-a oprit într-o zi și m-a întrebat dacă nu vreau să cumpăr patul lui de bronz, și o săptămînă mai tîrziu a murit" – 1962, Buenos Aires. (Ana Maria Sandu)

■ Taximetriștii cu sisteme filozofice bine închegate, care, între două curse, îți demonstrează – zic ei –, scurt, de pildă, de ce nu există Dumnezeu, cu argumente din... lecturi. Totul e să nu ai parte de curse prea lungi. (Iaromira Popovici)

■ *The Expendables 3* (regia Patrick Hughes), dacă îl mai prindeți prin vreun cinematograf, dacă nu pentru cantitatea enormă de explozii cărora le supraviețuiesc Stallone & Co. sau pentru faptul că a fost filmat și în România (într-un fictiv Muzeu de Artă Modernă în care e expusă Coloana Infinitului), atunci măcar pentru rolul lui Antonio Banderas de mercenar cult, guraliv și hiperkinetic – absolut memorabil! (Marius Chivu)

■ Pentru mine, toamna în București vine odată cu Anim'est-ul. Cea de-a noua ediție a Festivalului Internațional de Film de Animație (www.animest.ro) începe vineri, 3 octombrie, și durează mai bine de o săptămînă. Mai mare bucuria! (Luiza Vasiliu)

■ O carte destul de stufoasă, cum de fapt este și subiectul ei: *MI6. Adevăruri șocante despre serviciile secrete britanice* de Gordon Corera (Litera, 2014). Autorul, jurnalist la BBC, corespondent în probleme de securitate, își introduce cititorii în interiorul legendarului serviciu de spionaj britanic, o instituție a cărei existență multă vreme nici nu a fost recunoscută oficial. Prezentarea eșecurilor serviciului care, la începutul Războiului Rece, cel puțin, se înregistrau pe bandă rulantă, are darul să mai reducă din aura legendară care a fost construită în jurul operațiunilor de spionaj ale britanicilor în special, de romanele și filmele cu James Bond. La acest capitol se pare că ficțiunea bate realitatea. (Andrei Manolescu)

■ La Foișorul de Foc, pînă pe 4 octombrie, are loc Bucharest Art Week, un festival menit să alăture Bucureștiul marilor orașe europene, construit „în jurul nevoii de experiment și de schimb cultural între artiști din țările europene". (Stela Giurgeanu)

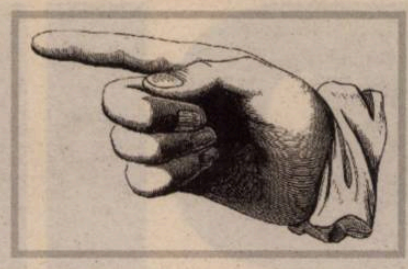

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Îmbătrînirea**
- **A început școala**

album dilematic Daniel Goace

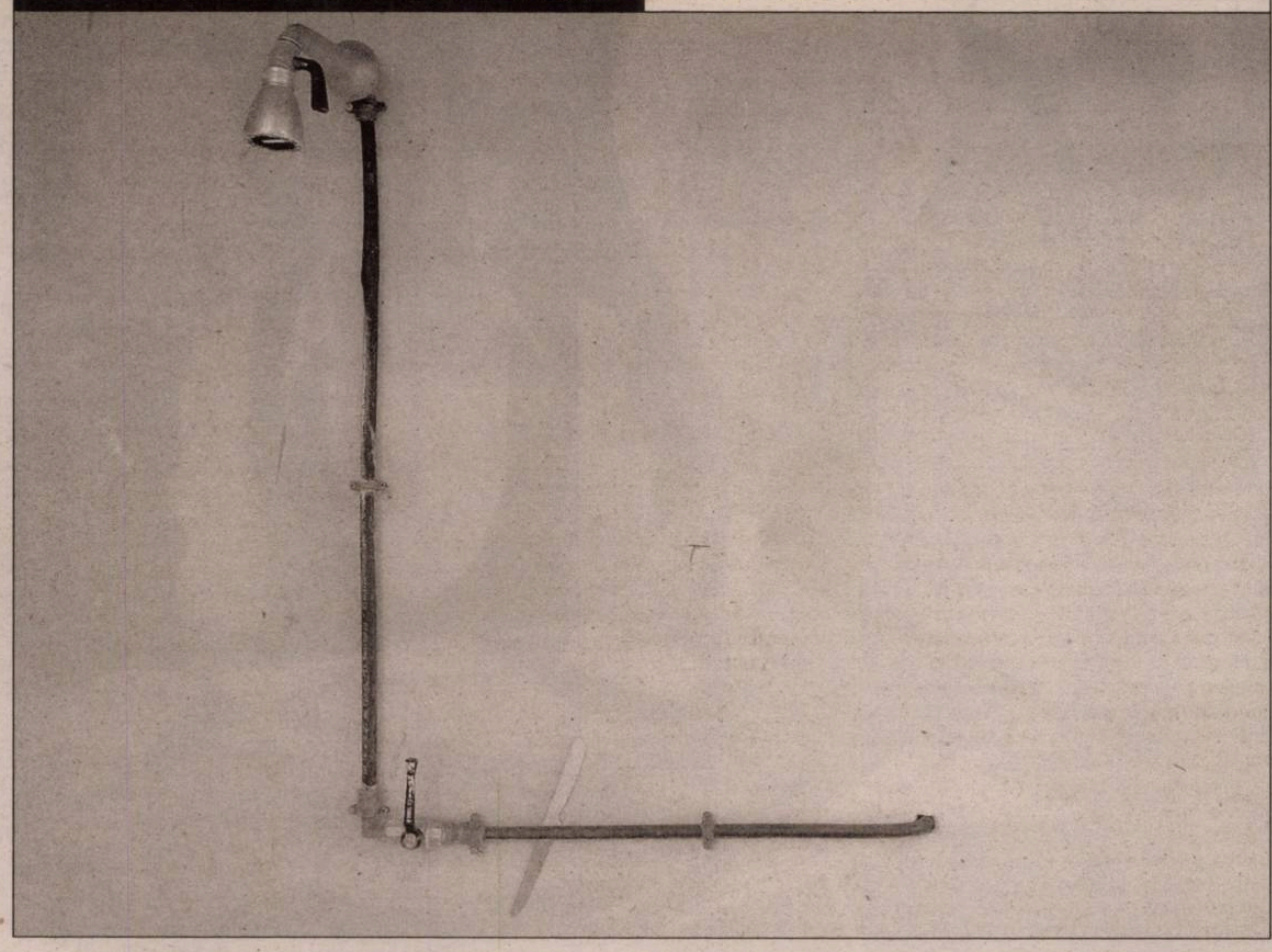

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEȘU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicație auditată de BRAT
Tiraj: 9.500
Tipărit la Tipomedia

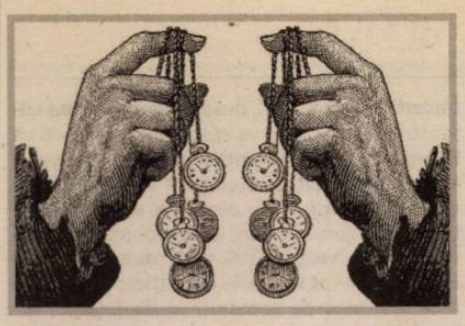

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Alegeri 2009 (și 2014...)

În zilele din urmă, tot soiul de inși care mă detestă au invocat, ca probă a „slugărniciei“ mele, articolul de mai jos, scris în preajma alegerilor din 2009. Toți aleg, cu o obosită rea-credință, un anumit paragraf, din care rezultă că am susținut-o, la alegerile europarlamentare, pe Elena Băsescu (carevasăzică, sînt mai rău decît Beligan). Las cititorilor libertatea să decidă, citind tot textul, dacă, într-adevăr, de „susținere“ era vorba.
Dar, dincolo de meschinăria acestui incident, republic articolul ca pe o dovadă că avem, în preajma alegerilor de-acum, aceeași situație ca acum cinci ani și mă tem, ca întotdeauna...

În societatea românească, s-a răspîndit ideea că politica nu poate fi domeniul binelui deplin, ci doar acela al răului cel mai mic. Pînă la un punct, împărtășesc această specie de relativism. Sînt de acord că cine umblă în zona politicului cu absoluturi crîncene cere binelui imanent mai mult decît poate da. Nu există paradis terestru, nu există cetatea ideală, decît în mințile înfierbîntate ale unor vizionari utopici, dintre cei care vor să te facă fericit cu forța, cerîndu-ți, eventual, viața ca preț echitabil. Adeziunea entuziastă la un partid sau la un politician, idolatrizarea unei fracțiuni a elitei conducătoare mi se par, de aceea, forme greu suportabile de naivitate isterică. Trebuie, firește, să compari, să alegi, să preferi, dar să o faci știind întotdeauna că te miști pe un teren al aproximației, al imperfecțiunii lumești.

Așteptările nu trebuie să depășească rezonabilul, simpatiile nu trebuie să devină pasiuni. Pe de altă parte, între a căuta răul cel mai mic și a căuta cel mai mare bine posibil e o nuanță decisivă. „Cel mai mare bine posibil“ nu e echivalent cu „răul cel mai mic“. „Cel mai mare bine posibil“ e un bine relativ și, deci, e o versiune a binelui, în vreme ce „răul cel mai mic“ rămîne o specie a răului: e un rău, fie el și relativ.

Or, noi ne-am învățat să căutăm nu cele mai bune soluții posibile: ne mulțumim, prematur, cu cele mai puțin rele și scoatem, astfel, din cursă calitatea reală, emulația productivă. Resemnarea devine, astfel, singura noastră strategie politică. Socotim că Iliescu e mai puțin rău decît Ceaușescu și îl alegem. Socotim, apoi, că Emil Constantinescu e mai puțin rău decît Iliescu și îl alegem. Vine și momentul în care socotim că Iliescu e mai puțin rău decît Vadim Tudor și îl alegem. În sfîrșit, socotim că Traian Băsescu e mai puțin rău decît Adrian Năstase și îl alegem. De fiecare dată, acționăm la nivelul minimei rezistențe. Nu căutăm o a treia variantă, cu adevărat bună. „Dar n-avem niciodată o a treia variantă, n-avem de unde alege“ – va spune electorul dezabuzat. Și e adevărat că scena noastră politică nu e preocupată să formeze și să propună candidați consistenți.

Resemnarea devine, astfel, singura noastră strategie politică.

Dar dacă ar face-o, sîntem oare pregătiți să votăm astfel de candidați? Nu acceptăm oare prea ușor ceea ce ne oferă, de fiecare dată, mărunțele calcule de conjunctură ale partidelor? Ceea ce vreau să spun e că trebuie să ne reevaluăm comportamentul politic și reflexele electorale. „Răul mai mic“ nu e neapărat „mai bun“. Constantinescu nu e bun pentru că e mai bun decît Iliescu, Băsescu nu e bun pentru că e mai bun decît Năstase.

„Mai bun“ nu e decît cel care e *cu adevărat* mai bun. Cel preferabil nu prin contrast, ci prin calibrul său propriu, prin înzestrările sale reale, prin comparație cu alții la fel de buni. Cu alte cuvinte, nu vreau un președinte mai bun decît contracandidații săi de ocazie. Vreau un președinte la fel de bun, cel puțin la fel de bun ca omologii săi de prin alte țări sau din alte vremuri. Nu vreau pe cineva mai bun decît Becali sau decît Năstase. Vreau pe cineva care să semene cu Richard von Weizsäcker, sau cu Arpad Göncz, sau cu Vaclav Klaus (dacă nu cu Havel). Sînt prea pretențios? De ce n-aș fi? Poate că dacă ar exista cerere pentru așa ceva, „piața“ ar sfîrși prin a furniza și oferta corespunzătoare. Dar la noi nu există cerere. Noi vrem ori tătici, ori băieți de comitet, ori pe te miri cine, de vreme ce tot nu contează. Totul e să fie „un rău mai mic“. Adică o versiune mai ușor digerabilă a precarității...

Participarea domnișoarei Elena Băsescu la alegerile pentru Parlamentul European a fost comentată nervos în presa noastră ca fiind o expresie „tipic autohtonă“ a „nepotismului“. Din punctul meu de vedere, e un diagnostic greșit. Ar fi fost nepotism dacă domnișoara Băsescu ar fi fost numită ministru sau ar fi căpătat, sub președinția tatălui său, o demnitate publică. În aparatul de la Cotroceni, de pildă. Altfel, e pur și simplu nedrept să interzici copiilor de politicieni să-și construiască propriile cariere politice. Filiația nu trebuie să fie un blestem, o condamnare la penumbră și anonimat. Problema domnișoarei Băsescu nu e Traian Băsescu. Problema stă în insuficienta ei calificare pentru rolul pe care și l-a asumat.

Problema stă în faptul că nu stăpînește încă limba română. Că vrea să treacă direct și pripit de la debut la consacrare. Că nu își ia răgazul de a crește. Că nu e stingherită de disproporția dintre competența și experiența ei (politică și de viață) și calitatea de reprezentant al unei țări întregi într-o instituție internațională de prestigiu. Dar asta n-are de-a face cu Traian Băsescu decît, cel mult, în postura lui de pedagog și tată de familie. În fond, pînă la urmă, chiar și domnișoara Băsescu e nevinovată. Nici ea, nici Vadim Tudor, nici Gigi Becali nu s-au insinuat furtiv în Europa: au fost aleși. Democratic, carevasăzică. Pe bază de competiție. Și asta pentru că la vot nu s-au dus decît „adepții“. Iată de ce am pledat și pledez pentru votul obligatoriu. Dar cînd o fac, mi se spune că vreau reinstaurarea comunismului. Foarte bine! Să ne bucurăm că, evitînd sumbrele vremuri ale dictaturii, am reușit să trimitem la Bruxelles floarea inteligenției autohtone. Bravos! N-am murit degeaba!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Carmen, Țiganul și Occidentalul

Identitatea nu este o autistă afirmare de sine, o știm. Ea este totdeauna un joc în doi, în care *Eu* se raportează la un *Altul atractiv,* pe care îl metabolizează în propria ființă, precum și la un *Altul repulsiv,* de care se delimitează pentru a se defini și a se cunoaște pe sine. Acest lucru este bine știut de psihologi, care au descris cum eul infantil se formează pornind de la adualismul și egocentrismul inițiale *(e.g.* Piaget) spre treptata conștiință de sine prin permanente raportări și delimitări de tot ceea ce este (devine) noneu. Același lucru este valabil și la scara identităților colective: grecii, de pildă, nu ar fi putut să-și construiască și să-și afirme identitatea dacă nu ar fi construit și afirmat în paralel *barbarul*. Dar fiecare cu *Străinul* său.

Din această perspectivă, o excelentă teză de doctorat a lui Ciprian Tudor despre mitul lui Carmen m-a făcut să realizez în ce măsură *Țiganul* a fost *Străinul* emblematic al identității occidentale, un *Altul* intern atractiv și repulsiv în același timp, un soi de piatră de încercare a „europenității“. Povestea este, bineînțeles, mai veche. Îmi place să o încep – ca să aibă un început, fără a merge, regresiv, pînă la o indecidabilă „origine“ – cu descoperirea Lumii Noi și disputa de la Valladolid. Menirea acesteia a fost de a răspunde la întrebarea fondatoare *Ce facem cu Celălalt?* – respectiv cu „indianul“ Americilor: îl omorîm sau nu? Dacă acesta este un „sălbatic“, adică nonom, putem să dispunem de el precum dispunem de animale, adică să-l punem la muncă, să-i luăm bunurile (un animal nu are proprietăți) și, la o adică, să-l omorîm ca pe cîini. Dar dacă totuși este și el om și nu ne purtăm omenește cu el, Dumnezeu ne va pedepsi crunt. Politică și economică în motivația sa, dilema era și una profund ontologică.

Cu această ocazie, s-au confruntat doi iezuiți, Sepulveda și Las Cassas, primul apărînd vechea teză aristotelică a inegalității, celălalt – la fel de vechea viziune creștină a iubirii nelimitate a lui Iisus. Tzvetan Todorov a reconstituit o impresionantă listă de inegalități structurale folosite de Sepulveda pentru a argumenta crezul conchistadorilor: „Cine poate nega că a omorî un indian înseamnă a-i oferi tămîie lui Dumnezeu?“ Iat-o:

indieni = copii (fiu) = femei (soție) = animale (maimuțe) = ferocitate

spanioli adulți (tată) bărbați (soț) ființe umane clementă

necumpătare = materie = trup = poftă = rău

cumpătare formă suflet rațiune bine

Vă spune ceva, recunoașteți cîteva măcar dintre aceste inegalități *hard to die?* Chiar și după ce Paul al III-lea decretează prin Bula papală din 1537 că indienii sînt și ei „oameni adevărați“, aceste polarități vor continua să structureze construcția identitară europeană.

Cam în aceeași perioadă începe și lungul proces al civilizării, descris de Norbert Elias, prin care identitatea omului occidental se construiește în jurul controlului asupra corpului și „poftelor“ (pasiunii) acestuia, în numele sufletului/spiritului și al rațiunii. Este ceea ce va legitima superioritatea europeanului „civilizat“, delimitîndu-l polimorf de *Primitiv,* dar și de *Țăran,* acest primitiv interior, sau, în alt context, de *Oriental,* dar, parțial, și de *Balcanic* sau *Spaniol,* acești orientali interiori ai Europei. Personajul ocultat în toate aceste ecuații identitare este însă *Țiganul*. Acesta este învestit cu semnificații referențiale mai ales în contextul confruntărilor dintre iluminism și romantism și a disputelor în jurul conceptului de libertate. Pentru unii, *Țiganul* este ilustrarea unei libertăți asociale, necontrolate și necontrolabile, acesta fiind nu doar necivilizat, ci necivilizabil; ceilalți „idealizează la fel de radical un presupus ethos al *libertății modului de viață al romilor*“. În tiparele mai vechi, dar recurente, *Țiganul* este ființa pasiunii („poftelor“) și a corpului, repulsiv astfel din perspectiva dominației „civilizate“ a spiritului și rațiunii, dar atractiv din perspectiva unei „întoarceri a refulatului“, a unei valorizări a spontaneității liberatoare a corpului și a pasiunii. Iar Carmen este prototipul acestei libertăți neînfrînate, fascinante, dar condamnate neintegrării. În spatele ei, Ciprian Tudor reface însă palimpsestul gîndirii europene moderne, mergînd pe urmele libretului lui Bizet la Merimée, de la acesta la Pușkin *via* Alecsandri, mai departe la Byron și Rousseau, la refuzul Țiganului din Europa de către Kant, dar și la extazul ultimului Nietzsche față de Carmen, precum și la lecturile feministe recente ale mitului.

„Cea mai faimoasă și «arhetipală» figură *gipsy* din istorie“ – argumentează astfel Tudor – „este doar o oglindă pusă în fața unei identități culturale europene care se privește cu repulsie, și totodată fascinație, pe sine însăși, în acest joc specular al aproprierii și abhorării destinului lui Carmen.“ O teză despre romi și stereotipurile care îi împresoară, analiza cu pricina este, de fapt, o istorie intelectuală a „europenității“, în această oglindă a „țiganității“.

Nu aș fi pus în discuție toată această fascinantă poveste dacă ea nu ar fi și de o extremă actualitate. O lectură în cheie politică a acestui mit constitutiv al modernității europene este de natură să explicite astfel mizele opuse, dar complementare, ale agendelor publice referitoare la romii de astăzi, de la agenda politico-mediatică de dreapta (iluminist-țiganofobă) la aceea de stînga a societății civile și a ideologiei multiculturaliste (romantic-țiganofilă). De fapt, ca și țiganul secolelor anterioare, romul vremurilor noastre este mai mult o fantasmare autoreferențială decît o realitate socială percepută și abordată ca atare. Dacă nu ar fi existat, el ar fi trebuit inventat; dacă există, el trebuie evitat. Carmen este încă printre noi...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

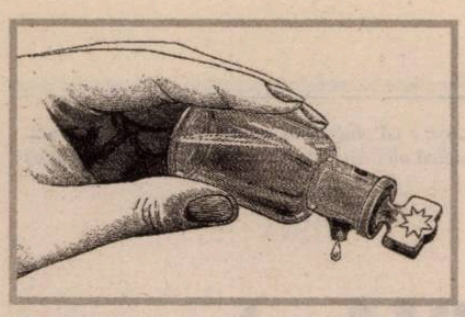

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Ics

În anii trecuţi, pe cînd făceam parte dintr-o echipă a Institutului de Lingvistică din Bucureşti care monitoriza, în colaborare cu Consiliul Naţional al Audiovizualului, corectitudinea şi proprietatea limbii române vorbite la posturile de radio şi televiziune (rapoartele se mai găsesc încă pe siteul instituţiei), am putut constata cît de frecventă era, în spaţiul public românesc, rostirea nediferenţiată *cs* a literei *x (ecsistă, ecsamen, ecserciţiu* etc.), în cuvinte în care tradiţia şi norma impun pronunţia *gz*. Nu observasem înainte fenomenul, asupra căruia mi-au atras atenţia cîţiva colegi şi a cărui descriere clară şi exactă se găseşte în cartea Isabelei Nedelcu, *101 greşeli gramaticale* (2012); mi se pare acum că e una dintre cele mai puternice tendinţe fonetice actuale, manifestate deopotrivă în registrul formal şi în cel informal.

Explicaţiile sînt mai multe: nu putem da vina doar pe citirea de pe prompter (care poate să anuleze uneori recunoaşterea cuvintelor şi a sensurilor), pentru că tendinţa e mai veche şi nu reprezintă doar (cum am putea crede) o boală profesională a prezentatorilor de televiziune. E vorba în primul rînd de o dificultate reală, pentru că în română nu există reguli absolute de pronunţare a lui *x* în context intervocalic, vorbitorii avînd obligaţia de a deprinde fiecare cuvînt cu forma lui corectă. În asemenea cazuri, apar nesiguranţe şi variaţii în uz şi se manifestă tendinţa de a prefera o anumită pronunţie, de a generaliza rostirea dominantă. Cum în română cazurile de nonconcordanţă exactă între literă şi sunet sînt relativ puţine, vorbitorii tind să uniformizeze, prin analogie, şi puţinele excepţii existente. Un alt motiv ar putea fi lipsa sentimentului etimologic: pronunţia *gz* e în română, în cele mai multe cazuri, preluată ca atare din alte limbi (în primul rînd din franceză): astfel, cel care ştie cum se pronunţă în franceză *exister, examen, exercice* are toate şansele să pronunţe corect şi formele româneşti; doar că francofonii sînt din ce în ce mai puţini. E drept, şi în engleză, limbă pe care o ştiu tot mai mulţi români, mai ales tinerii, există diferenţe de pronunţie a lui *x*, care pot fi descrise mai riguros, dar presupun tot învăţarea cuvintelor cu accentele şi rostirea lor specifică: în cuvintele englezeşti *exist* şi *exam* apare secvenţa *gz;* în *exercise,* e drept, *x* se pronunţă *ks*. Puternica influenţă engleză asupra limbii române actuale ar putea conduce la eliminarea unor pronunţii neacceptate de norme, ca *a ecsista* şi *ecsamen*; deocamdată, lucrul nu pare să se întîmple, cel puţin nu pe scară largă.

„Faza asta cu x-ul mă scoate din minţi."

De fapt, nu sîntem foarte atenţi la pronunţare, mai ales în cazul unor sunete apropiate, din perechile de consoane surdă/sonoră – *p* şi *b, t* şi *d, k* şi *g, s* şi *z* etc. Diferenţele sînt într-adevăr mici (mai ales în anumite contexte fonetice, cînd sunetele în cauză sînt urmate de alte consoane) şi doar scrisul ni le aduce în atenţie, prin forme ca *obţiune, apsent, smeu, zmirnă* etc. Diferenţele dintre consoanele care apar în poziţie intervocalică se percep mai clar, dar atîta vreme cît scrisul le maschează (prin litera unică *x),* se pare că nu li se dă prea mare importanţă. În cazul dat, generalizarea pronunţiei surde *(cs)* şi nu a celei sonore *(gz)* ţine probabil de factori statistici (mai multe cuvinte au regula de pronunţare *cs* a literei *x),* fiind poate influenţată şi de presiunea „numelui literei": *ics*.

Tendinţa e mai veche: în *Dicţionarul greşelilor de limbă* (1982), Al. Graur indica pronunţiile corecte pentru *a exista, examen* şi *exerciţiu*, semnalînd greşelile: în oscilaţia surd/sonor *(ecsista, ecserciţiu),* dar şi prin simplificarea grupului de consoane *(ezista, exerciţiu, ezamen).* Ultima abatere de la normă (mult mai răspîndită în trecut, probabil şi sub influenţa formelor italieneşti corespunzătoare) nu prea mai are trecere azi.

Internetul ne furnizează şi dovezi scrise ale uzului deviant şi ale autojustificărilor produse de vorbitorii anonimi. La o întrebare lansată pe un forum, despre pronunţarea cuvîntului *există*, cineva răspunde: „eu cred că îl poţi pronunţa în ambele moduri, şi cu *g* şi cu *k:* ţine de cît de repede îl spui / în orice caz X se spune ICS / deci şi k e corect! mai ţine şi de zona în care eşti/vrei să mergi în romania!" (vorbesc.ro). Din mesaj (căruia i-am completat semnele diacritice, pentru a-l face mai uşor de urmărit) se desprind o serie de idei inacceptabile pentru specialişti, dar care circulă, se pare, în sfera „lingvisticii populare": pronunţia lui x ar fi o regulă opţională, cu variaţie admisă, dependentă de ritm şi caracteristică pentru diferenţele regionale! Alte intervenţii exprimă iritarea faţă de pronunţia contrară normelor – „Aud *ecsamen, ecsemplu*... cum poate cineva să pronunţe aşa? (...) faza asta cu x-ul mă scoate din minţi" (pinkish.ro) sau asocierea cu pronunţia franceză, acceptată cu entuziasm – „waaauuu!! aveam dreptate ... fiind vorbitor de franceză ...nu mă credeau colegii mei de facultate... ziceau că pronunţ în franceză..." (facebook.com) – sau respinsă (cel puţin în unele cazuri): „eu nu pot *franţuzi* cuvintele nici să mă baţi. dacă asta e dovadă de incultură, n-am ce face" (pandoras.realitatea.net). Altminteri, grafiile din Internet ilustrează, cu sau fără intenţie ludică, toată gama de variaţii posibile; „*egzistă* cineva" (youtube.com) „nu *egsistă* loc sub soare" *(ibidem)* „nu *ecsistă* chef fără mine" (vitanclub.net).

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

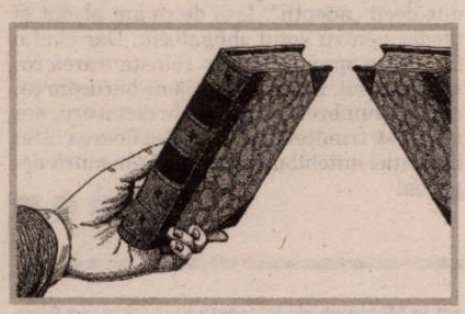

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Din nedumeririle unui neştiutor

Am mai promis, în deschiderea acestei rubrici, că voi încerca pe cît posibil să mă ţin deoparte de tumultul vremii. Şi iată că şi în această privinţă îmi încalc promisiunea.

Am auzit acum o vreme la televizor, cu ocazia uneia dintre nenumăratele modificări ale planurilor de învăţămînt, o profesoară de limba română revoltată că materia domniei sale ar fi fost periclitată, ca să se introducă lecţii de „tic", ce prostie o mai fi fiind şi aia! Declar pe proprie răspundere că ştiu ce înseamnă TIC: Tehnologia Informaţiei şi a Comunicaţiilor. Un nume cam pretenţios, e drept, dar înţelegem cu toţii cam despre ce e vorba.

Spun sus şi tare, în calitate de analfabet digital: capacitatea – şi dorinţa – tinerilor de a asimila evoluţiile tehnologice de ultimă oră este de n ori mai mare, mai intensă decît abilităţile şi curiozităţile noastre, cei care ar urma să-i instruim. Dacă nu ţinem cont de acest adevăr elementar, am face mai bine să închidem porţile şcolii, pînă ce nu le închid învăţăceii noştri, cu noi cu tot înăuntru.

Pledoaria mea pentru cărţi, pentru tipul de lectură pe care acestea l-au format de-a lungul vremii, nu are nimic de a face cu demonizarea instrumentului pe care mulţi îl consideră, eronat, inamicul numărul 1: computerul. Toate studiile arată că necititorii *nu* sînt cei „căzuţi în ecran". Dimpotrivă. Citesc cei care obişnuiesc ŞI să navigheze pe net, ŞI să vadă cîte un film, la TV, pe monitor sau chiar la cinema, ŞI să meargă la un spectacol de teatru, la un concert, la o expoziţie. E previzibil. E normal. Curiozitatea, dorinţa de automodelare, toate acele lucruri pe care le căutăm în lumea cărţilor, nu sînt satisfăcute doar de către aceasta. Avem, slavă Domnului, năzuinţe constelate. Altminteri păţim ca Don Quijote & Co.

Am auzit de mai multă vreme de proiectul introducerii de „manuale digitale" încă din primele clase primare. Bun, îmi zic, Ministerul s-a hotărît să ia taurul de coarne. Sper că s-a gîndit şi cum să pună pe roate această revoluţie educaţională, deloc uşoară. Nu de alta, dar tema „şcoală şi computer" – cît, cum, unde, cînd sînt de utilizat noile tehnologii în actul educaţional – ţine cap de afiş în dezbaterile pedagogice de vreo două-trei decenii încoace (dacă nu iau în calcul şi proiectele megaentuziaste, abandonate pe parcurs, din vremurile aurorale ale ciberneticii, precum cel al „instruirii programate", potrivit căruia softurile educaţionale ar fi urmat să disloce, treptat, dar nu foarte, nevoia de profesori, care oricum sînt o resursă costisitoare, hachiţoasă ş.a.m.d.). Nu de alta, dar e în joc chiar acel „ŞI" pe care, oricît de dizgraţios arată, m-am simţit dator să-l scriu cu majuscule. Ţări cu vechime şi cu amplitudine a informatizării mult mai mare decît în România au tras semnale de alarmă asupra faptului că o introducere nechibzuită a computerului în şcoală poate duce la compromiterea formării acelor aptitudini pe care, îndreptăţit sau nu, încă le mai socotim ca definitorii pentru ceea ce numim, de regulă, „alfabetizare", precum scrisul de mînă şi socotitul.

Toate studiile arată că necititorii nu sînt cei „căzuţi în ecran".

Luat cu altele, am uitat de aceste nedumeriri, pînă ce zarva iscată de întîrzierea abecedarului şi a celorlalte manuale de clasa I şi a II-a mi le-a readus în minte. Tot ce am putut culege din mass-media au fost declaraţii sforăitoare cum că orice copil din România ar avea un iPad sau o tabletă ascunse prin pod, culpabilizări şi deculpabilizări etc. etc. Şi-am mai văzut şi cîteva spoturi publicitare din care reieşea că „manualele digitale" ar fi nişte CD-uri care se livrează copiilor împreună cu manualul tipărit. CD-uri? m-am mirat. Păi astea, cu toată incompetenţa mea digitală, ştiu că nu se încarcă nici pe iPad, nici pe tabletă, nici măcar pe laptop-urile mai recente. Trebuie să ai ditamai desktop-ul acasă, la birou, ca să te poţi ajuta de ele la teme, la studiul individual. Căci dacă n-ar avea şi această destinaţie, la ce-ar mai trebui să se livreze cîte unul fiecărui elev? Să-l învîrtă pe creion?

Mă rog, poate mă înşel, nu mă pricep. Vreau doar să mă lămuresc. Atunci – îmi zic – o să găsesc clarificări în programele şcolare. Deh, sînt de modă veche, încă mai cred că ar trebui să existe cît de cît o legătură între ce scrie în curriculum şi ce se întîmplă în şcoală.

Caut întîi programele de limba şi literatura română pentru clasele I şi a II-a. Nu-i uşor să le găsesc. Sînt 70 de programe pentru aria Limbă şi comunicare. Pe undeva pe la poziţia 50 dau şi de cea română, după sîrbă, croată, elenă, turcă ş.a.m.d. Am oroare de puseuri patriotarde, dar, zic, totuşi, nici chiar aşa. Măcar de-ar fi fost puse în ordine alfabetică. În sfîrşit. Citesc programele rînd cu rînd şi – stupoare! – nici un cuvînt despre alfabetizarea digitală, nici în obiective de referinţă, nici în conţinuturi. Nici măcar despre apăsarea butonului *On*. Cine-i va învăţa pe utilizatorii de 6-7 ani cum să folosească nepreţuitul material? Cînd? Cum? Sau ei intră în şcoală gata alfabetizaţi digital? De către cine? Cînd? Cum?

Ah, îmi zic, păcătoasa mea deformaţie profesională. Manualele sînt pentru toate materiile, aşa că nu trebuie să caut răspunsuri doar la română. Mai sus, la ariile curriculare, la planurile de învăţămînt. Aici găsesc, spre uşurarea mea, aria Tehnologii, cu materia Aplicaţii practice. Dar cînd să zic că am rezolvat misterul, descopăr că, aici, e vorba despre modelat cu plastilină, tăiat cu foarfecele şi altele asemenea. Iarăşi nici un cuvînt despre utilizarea, fie şi în joacă, a produselor informatice.

Cine? Cum? Cînd? Cine mă lămureşte şi pe mine?

N-am văzut nici unul dintre manualele ofertate spre publicare. S-ar putea ca unele dintre ele să fie minunate. Mi-e teamă însă că introducerea lor pe nepusă masă, fără un suport conceptual minimal şi cu o infrastructură de utilizare mai mult decît incertă, pe lîngă inevitabila degringoladă didactică, vor produce o adîncire încă şi mai dramatică a endemicei segregaţii educaţionale româneşti. Bine măcar că laptele şi cornul sînt aceleaşi pentru toţi!

Şi uite-aşa, îmi dau seama, în final, că pe lîngă eticheta de „analfabet digital" mi se va mai lipi, oricît de răspicate ar fi pledoariile mele pentru noile tehnologii, şi aceea de „tombateră", cu care erau gratulaţi, în epoca dragilor mei paşoptişti, „ruginiţii", oamenii vremilor ce stăteau să apună.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Ameninţarea libertăţii presei în Europa

– interviu cu Nils MUIZNIEKS, comisarul Consiliului European pentru Drepturile Omului –

Conform comisarului Consiliului European pentru Drepturile Omului, ***Nils Muiznieks,*** *tipare îngrijorătoare erodează libertatea presei în Europa. Libertatea presei este un drept consacrat în articolul 19 al Declaraţiei Universale pentru Drepturile Omului, dar în multe cazuri este aproape imposibil de pus în practică.*

Sînt, într-adevăr, asemenea cazuri dificile în Europa?

Da. Există, într-adevăr în Europa tipare îngrijorătoare care erodează libertatea presei iar jurnalişti, fotografi şi cameramani sînt ucişi, întemniţaţi, ameninţaţi sau acţionaţi în instanţă.

Printre cele mai întîlnite ameninţări la adresa presei în Europa întîlnim violenţa forţelor de ordine contra jurnaliştilor prezenţi la demonstraţii. Exemplul cel mai grăitor îl întîlnim în Turcia, în timpul evenimentelor din Parcul Gezi, din Istanbul, cînd poliţia a folosit forţa în exces contra demonstranţilor şi a jurnaliştilor, rănindu-i sau stricîndu-le echipamentele.

De asemenea, în Bosnia, cîţiva jurnalişti şi cameramani TV care relatau demonstraţiile contra corupţiei şi măsurilor de austeritate au fost bruscaţi într-un mod violent de către poliţie.

Această chestiune este o problemă care vizează, de asemenea, şi ţările membre ale Uniunii Europene. La sfîrşitul lunii martie, de exemplu, cîţiva jurnalişti şi fotografi din Spania au fost bătuţi de poliţişti, deşi s-au identificat ca fiind membri ai presei. Cred că este important nu numai să investigăm în mod eficient cazurile de violenţă contra jurnaliştilor, dar şi să elaborăm un instructaj specific şi să pregătim forţele de poliţie pentru protejarea jurnaliştilor şi membrilor presei.

Unul dintre cele mai recente exemple de cenzură s-a petrecut în Turcia. Au fost astfel interzise în presă temele sociale, iar reporterii care-l critică pe Erdogan au primit ameninţări. Ce credeţi despre acest fapt?

Un fapt este sigur: de ceva vreme, libertatea presei şi, în general, libertatea de exprimare au fost limitate în Turcia. Cred că autorităţile din Turcia ar trebui să asigure o atmosferă mai tolerantă faţă de critici şi faţă de cei care au o părere diferită, şi să îngăduie presei să poată opera într-un mod mai liber.

Nu vreau să fac un top al ţărilor.

Rusia, conform celui mai recent Index al Libertăţii Presei, a alunecat în acest clasament pe locul 148, după ce Vladimir Putin a revenit la preşedinţie. Una dintre problemele principale pare a fi faptul că sistemul de justiţie din Rusia nu a reuşit să-i pedepsească încă pe cei responsabili de moartea unor jurnalişti. Sînteţi de acord?

Nu vreau să fac un top al ţărilor, prefer mai degrabă să mă concentrez asupra soluţiilor care ar îmbunătăţi protejarea drepturilor omului. În ceea ce priveşte presa din Rusia, este o realitate faptul că este nevoie de un efort mai mare pentru a-i găsi şi a-i acţiona în justiţie, nu numai pe ucigaşii jurnaliştilor, dar şi pe cei care au comandat aceste crime. Acesta ar fi un pas crucial pentru a creşte încrederea mass-media în deschiderea şi abilitatea statului de a proteja jurnaliştii.

Cum ar putea instituţiile să protejeze libera circulaţie a informaţiilor şi munca unor jurnalişti care se află în ţări în care acest pericol este mai mult decît evident?

Dacă vorbim despre instituţii ale statului, cred că nevoia principală este schimbarea unei legislaţii neadecvate şi modul în care legile sînt aplicate. De exemplu, în majoritatea ţărilor europene, calomnia şi defăimarea sînt încă incriminate penal, un fapt care nu se potriveşte deloc cu standardele internaţionale. Asemenea măsuri nu fac decît să limiteze libertatea de exprimare şi să ducă la autocenzură – doi factori care au efecte dezastruoase asupra democraţiei statelor respective.

Din această cauză, calomnia şi defăimarea trebuie mutate în cadrul sancţiunilor civile. Din păcate, sîntem încă foarte departe de timpul în care Europa va putea să atingă aceste scopuri.

Legislaţia asupra secretelor de stat sau a terorismului este deseori invocată pentru a pune botniţă jurnaliştilor. Ar fi, de asemenea, de mare ajutor ca politicile interne şi liderii de opinie să îşi schimbe atitudinea pe care o au faţă de presă. Ar trebui să condamne, de fiecare dată, orice act de violenţă contra jurnaliştilor şi să accepte un mai mare grad de critică şi investigaţie, şi să se abţină de la reacţii violente sau de intimidare. Acest lucru este crucial pentru a ajuta presa să funcţioneze liber.

La nivel internaţional, întîlnesc deseori jurnalişti şi reprezentanţii lor, care îmi spun despre problemele lor pe care le duc la cel mai înalt nivel politic. De asemenea, lucrez îndeaproape cu reprezentanta OSCE pentru libertatea mass-media, Dunja Mijatovic, alături de care lupt pentru îmbunătăţirea libertăţii presei în Europa.

a consemnat Daniela MOGAVERO

Articolul face parte din proiectul „Osservatorio Balcani e Caucasso", Safety Net for European Journalists (www.balcanicaucaso.org).

traducere de Stela GIURGEANU

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche*, şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Glumind, despre alegerile prezidenţiale

Sînt cîteva lucruri care continuă să mă mire de cîte ori vine vorba despre alegeri prezidenţiale la noi. Primul e că absolut toţi oamenii îşi doresc acelaşi lucru de la preşedinte: să aibă grijă de români, să fie bun şi cinstit, să fie drept. Atunci, cum se face că se votează atît de diferit? Dacă toţi vrem acelaşi lucru de la preşedinte, cum de unii votează cu V.V. Ponta, alţii cu K.W. Iohannis, unii cu C. Popescu-Tăriceanu, alţii cu M. Macovei, ba chiar unii cu E. Udrea? Al doilea lucru care mă miră este convingerea atît de răspîndită că votul popular nu contează prea mult, cuplată cu prezenţa sîrguincioasă la urne, adesea de la primele ore ale votării, tocmai a celor care cred aşa ceva. După aceşti electori, nu voturile poporului, ci alte instanţe superioare decid, de fapt, cine va fi preşedinte. Lista instanţelor care decid: „serviciile", americanii, ruşii, masonii, „occulta", multinaţionalele, Biserica Ortodoxă Română, NATO şi UE, fosta Securitate reconstituită, „guvernul mondial", diverse „grupuri" precum cel ştiut de la Bilderberg ori cel de la Roma. Cum ziceam, uimitor este că exact cei care cred acest lucru merg şi votează cu convingere un candidat sau altul, după cum le spune lor conştiinţa. Speră, probabil, că instanţa decidentă le va asculta opţiunea. Al treilea lucru care mă miră este că nu apare de atîţia ani nici un candidat care să spună în campanie o glumă bună. I-am auzit pe candidaţi atacînd letal pe contracandidat, promiţînd enorm şi minţind monstruos, i-am văzut încercînd să pară altceva decît sînt (aceştia au pierdut întotdeauna alegerile), i-am văzut încercînd să ne convingă pe noi să sîntem altfel decît sîntem (aceştia au cîştigat, de regulă, alegerile). Dar nu i-am auzit spunînd o glumă bună. Ca să dau un imbold, reproduc aici cîteva glume ale unuia dintre cei mai mari preşedinţi ai lumii, Ronald Reagan.

1. Un fermier ajunge în posesia unei bucăţi de pămînt nelucrat, care arăta foarte rău. Gunoaie şi buruieni, pămînt împietrit şi stîncos, un firicel de apă imprecis şi băltos, rozătoare şi tîrîtoare din cele mai respingătoare, mişunînd peste tot locul. Omul şi-a suflecat mînecile şi a trecut la treabă. A curăţat, a desţelenit şi a arat, şi a obţinut un pămînt bun, pe care a cultivat şi porumb, şi legume, şi a plantat pomi. A decolmatat albia şi a obţinut un rîu vesel, cu apă cristalină şi rece, cu care iriga culturile. Cu pietrele scoase din pămînt a pavat un drumeag pe lîngă pomi. A construit o casă frumoasă, cu prispă şi şezlonguri. După ani de muncă îndîrjită, a privit la tot ce a făcut şi s-a simţit mîndru. Totul arăta cu adevărat minunat, rod frumos al unei munci grele. Şi atunci, s-a gîndit să meargă în sat, la biserică şi, după slujbă, s-a apropiat de preot şi l-a invitat să vadă ferma lui. Preotul, amabil, a venit imediat şi s-a aşezat strategic, să poată privi tot, şi a zis: „Minunat! Ia uite ce pajişte frumoasă e în curtea ta – Dumnezeu a fost bun cu tine. Ia uite ce culturi bogate – Dumnezeu te-a binecuvîntat. Ia uite ce rîu vesel şi ce pomi prietenoşi, plini cu fructe gustoase – Dumnezeu a avut grijă de tine. Ia uite ce casă minunată ai – Dumnezeu a fost generos cu tine. Da, privesc totul în jur şi văd că Dumnezeu te-a ajutat." Pe măsură ce preotul vorbea, omul nostru devenea tot mai iritat şi, cînd preotul a terminat, omul nostru a spus: „Părinte, aş fi dorit să treceţi pe aici să vedeţi cum arăta locul cînd era stăpînit doar de Dumnezeu, singur."

2. Un fermier conduce căruţa trasă de cal – în care se găsea el, alături de cîinele lui –, cu destulă prudenţă, pe un drum, dar nenorocirea se petrece: un automobil condus impetuos loveşte căruţa în plină viteză şi face totul praf. Printr-o minune, fermierul supravieţuieşte, cu cîteva oase rupte, şi ajunge să se judece cu compania de asigurări pentru acoperirea costurilor de spitalizare. La proces, avocatul companiei de asigurări îl întreabă: „E adevărat că imediat după accident, cînd a venit şeriful la faţa locului, v-a întrebat cum vă simţiţi şi aţi răspuns că niciodată în viaţă nu v-aţi simţit mai bine, mai sănătos şi mai în formă?" „Da", răspunde fermierul. „Nu mai am nimic de adăugat", i-a spus avocatul judecătorului, întorcîndu-se, cu aer victorios, la locul său. Doar că celălalt avocat, al fermierului, a spus: „Vă rog să spuneţi în ce împrejurări aţi răspuns astfel şerifului." „Sigur" – zice fermierul – „eram întins pe jos, pe asfalt, cînd m-am trezit după impact, şi mă dureau toate cele şi am văzut cum maşina şerifului, cu toate luminile aprinse, opreşte lîngă mine, şi l-am văzut pe şerif cum se dă jos şi merge la calul meu, care zăcea în chinuri, cu picioarele rupte, sîngerînd, şi care scotea un fel de nechezat sfîşietor, continuu, şi şeriful s-a apropiat de cal, a îngenuncheat lîngă el, l-a mîngîiat uşor, a văzut în ce stare este, s-a ridicat în picioare, a scos pistolul din teacă, a ochit capul calului şi a tras. Apoi, l-am văzut cum s-a apropiat de cîinele meu, care zăcea într-o baltă de sînge şi urla, cu şira spinării ruptă, de ţi se muiau picioarele, şi s-a aplecat asupra lui, l-a mîngîiat, l-a privit un pic şi apoi s-a ridicat în picioare, a scos pistolul, a ţintit şi a pus capăt suferinţelor bietului meu cîine. Apoi, l-am văzut pe şerif cum vine spre mine, se apleacă asupra mea şi mă întreabă cum mă simt..."

3. O biată femeie vinde covrigi cu 25 de cenţi bucata, la intrarea într-o anume instituţie. În fiecare zi, un domn bine îmbrăcat, şef important în acea instituţie, trece pe lîngă ea şi pune 25 de cenţi pe măsuţa ei, fără să ia vreun covrig. Chestia asta se întîmplă zi de zi, vreme de un an şi, la un moment dat, într-o dimineaţă, domnul intră în clădire, lasă 25 de cenţi pe masa femeii şi trece fără să ia vreun covrig, iar ea îl prinde de mînă, el se opreşte şi o priveşte emoţionat şi îi spune: „Probabil vrei să ştii de ce trec în fiecare dimineaţă şi las cîte 25 de cenţi, fără să iau vreun covrig." Ea îi răspunde: „Nu. Vreau doar să-ţi spun că, începînd de azi, covrigul costă 35 de cenţi."

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O agendă indiscutabilă

Amicul meu nu este vreun autist social sau politic. E destul de implicat în ale cetății. A participat la fel de fel de acțiuni caritabile, a fost membru al unui partid istoric în anii '90, a tot ieșit prin Piața Universității la demonstrații și proteste. În plus, e un tip optimist, plin de umor, pozitiv, fără încrîncenări aiurite sau talibanisme de vreun fel.

De-aia m-am bucurat să nimeresc lîngă el. Ziceam că mai am cu cine să comentez evenimentele la zi, cele fierbinți, tocate zi de zi pe la tocșouri, numite așadar că formează agenda publică. Pe lîngă noi, alți amici, cam la fel cu toții: vîrste și condiții materiale mijlocii, burghezi, familiști, cu copii. Primul subiect ce-mi vine-n cap: Turcescu. „Mă ierți", zice prietenul meu. „Nu prea am ce comenta. L-am urmărit o vreme, apoi l-am lăsat în plata Domnului, după fazele cu Orban și Becali. Nu l-aș fi crezut nici dacă îmi zicea că e gheață la Polul Nord." Amicul se referea la celebrul interviu cu Gigi Becali, pe capota Maybach-ului, în Piața Universității, un soi de act „jurnalistic" prestat pe bani. Grei. Apoi, îmi amintea și de celălalt moment, aproape la fel de faimos, în care Robert a încercat să îl linșeze mediatic pe Ludovic Orban, în urma unui banal accident de circulație, și i-a înregistrat o convorbire telefonică pe care a difuzat-o pe post. Nici una dintre acțiuni nu avea legătură cu jurnalismul. „Eh, o fi avut legătură cu agenturili pentru care lucra", zîmbește amicul și încearcă să schimbe vorba, dînd din mînă a lehamite.

„Sobaru!" zic eu, sperînd să reintru în conversație (da, cam ca Sveik). „Trist! Subiect de film mai degrabă decît de dezbateri la televizor", îmi răspunde. „Un om lovit de soartă, cu un ghinion fantastic, care a cedat nervos. Dacă aș fi la Hollywood și aș avea talent, cred că i-aș transforma povestea într-un scenariu destul de bun. Ar avea de toate: dramă, lacrimi, suișuri, coborîșuri, deznădejde, speranță, faimă de-un sfert de oră, manipulare media, cinism editorial. Ar avea de toate, cu excepția finalului. La Hollywood, ar trebui să îi trag un happy-end. Nu știu dacă e posibil. Tot cinic vorbind, este un fapt divers ceva mai răsărit." Nu am a-l contrazice. Toate smucelile scrîșnite de moderatorii unor dezbateri televizate în încercarea de a generaliza și de a face din gestul lui Adrian Sobaru ceva utilizabil în campania electorală au eșuat în interminabila răfuială dintre B1 și Antena 3. Cu rare excepții – nici un act jurnalistic, nici în cazul ăsta. Ce să comentezi, ce să dezbați? Un caz trist, atît. Amicul încearcă din nou să schimbe subiectul.

„Trist! Subiect de film mai degrabă decît de dezbateri la televizor."

Ce să mai zic? Am zis: „Microsoft!" Ciubucul pe care ei l-ar fi plătit în conturile a opt miniștri români, adică. Amicul este, repet, un bun cunoscător al vieții publice. A cunoscut personal mai mulți politicieni decît media. V-am spus doar că a activat și la nivel de organizație locală, într-un partid istoric. „Lista acuzaților mi se pare neverosimilă. Sînt acolo nume despre care nu s-a auzit niciodată că ar fi *luat*. Fie vorba între noi, inspălînd bani obținuți din oarece șpăgi. Nu e plauzibil. Amicul are emoții. „Ar fi păcat să asistăm la un flaps al DNA-ului tocmai acum, cînd credibilitatea îi este în creștere." În plus, atît de imprudent să fie Microsoft? Odată dovedită cîrdășia, gigantul american ar avea mari probleme la el acasă: amenzi substanțiale și investigații penale care pot aduce închisoarea pentru cei vinovați. Neclară afacere.

Așa am constatat că sîntem în criză de subiecte publice. Că nu prea avem, cum s-ar zice, „agendă la zi". Se poate ca amicul să nu fi avut chef de vorbă. În fond, eram la o nuntă și muzica era destul de tare. Greu să dezbați „agende" în atari condiții.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Jucătoarea de tenis Caroline Wozniacki a uitat să-și ridice cecul de aproape un milion și jumătate de dolari, care i se cuvenea pentru că a ajuns pînă în finala US Open. Carevasăzică, tenisul e mai important decît banii?

Ori poate că acest sport practicat la cerințele de astăzi produce efecte secundare. Glumesc. Carolinei chiar că nu-i pasă de bani, deși, cînd s-a întors la arenă ca să-și ridice cecul pierdut din vedere, era cam panicată – zic unii. Prietena Serenei susține că joacă de plăcere, că n-o interesează să acumuleze averi. Probabil pentru că e daneză, atunci e din oficiu fericită, după cum spun cercetătorii. „Am mîncare cîtă îmi trebuie și îmi pot cumpăra pantofi frumoși." A cîștigat în carieră 24 de milioane de dolari. Pe bune, pentru un om obișnuit care vrea să trăiască decent și să se răsfețe din cînd în cînd, e arhisuficient. Într-atît încît să dea la spate, măcar o jumătate de oră, echivalentul a 4000 de salarii medii românești? Evident că nu. Explicația e simplă. Wozniacki, ca mai toate vedetele tenisului și nu numai, trăiește într-un sistem în care lucrurile sînt destul de bine stabilite și nimeni nu te așteaptă după colț să te jefuiască. Nu e ca la un poker cu pistoale pe masă, trebuie să-ți încasezi cîștigul repede și să o ștergi. Caroline știe tenis, cînd mai bun, cînd mai rău, merge din turneu în turneu, de la o plajă la altă și de la o ședință foto la următoarea. Face parte din categoria mică, minusculă, de oameni pe care destinul îi alăptează direct de la propriul sîn. Era simplu să-i iasă din minte, preț de un set, 1,45 milioane dolari. Nu i-a cîștigat la loto și nici nu e primul milion din viața ei. Caroline e sătulă. De aici încolo încep dragostea, arta și uitarea.

Radu NAUM

PUBLICITATE

adevărul
deschide campania electorală!
ALEGE PREȘEDINTELE!
Pe parcursul a două luni, cele mai importante alegeri din România sunt reflectate în detaliu în ziarul „Adevărul" și în secțiunea interactivă
alegepresedintele.adevarul.ro
Află totul despre principalii candidați la cea mai importantă funcție în stat și vezi cu care dintre aceștia te potrivești cel mai bine în opinii și idei!

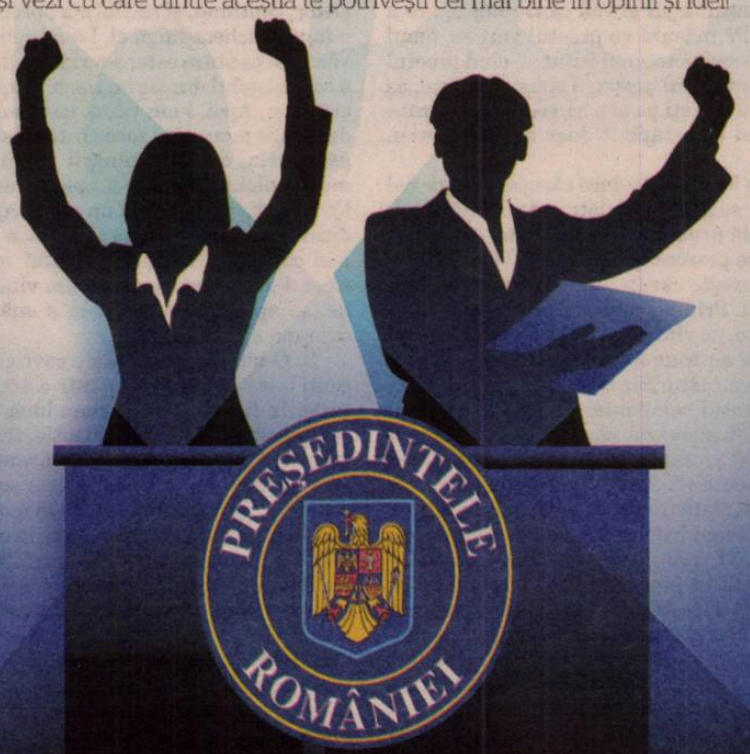

Alege Președintele doar după ce afli totul despre el!

PUBLICITATE

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE CARTE
transilvania
EDIȚIA A II-A, 7-12 OCTOMBRIE 2014
PIAȚA UNIRII, CLUJ-NAPOCA

Invitați de onoare:

António Lobo Antunes
romancier, cel mai valoros scriitor portughez contemporan, nominalizat al Premiului Nobel pentru literatură, care va fi distins cu titlul de Doctor Honoris Causa de către Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai".

Jean Poncet
scriitor și traducător, cunoscut poet francez contemporan, a tradus integral opera poetică a lui Lucian Blaga în limba franceză.

Hanne Ørstavik
prozatoare, cea mai importantă scriitoare norvegiană contemporană, câștigătoare a „Dobloug Prize" și „Brage Prize".

Emil Chendea
cel mai mare grafician de carte din România comunistă, distins cu numeroase premii naționale și internaționale pentru prezentare grafică și ilustrație, actualmente stabilit în SUA.

Vasile Tărâțeanu
academician, scriitor și ziarist, renumit poet român din Cernăuți (Ucraina), luptător pentru drepturile românilor din afara granițelor.

FestivalulDeCarteTransilvania www.transilvaniabook.ro

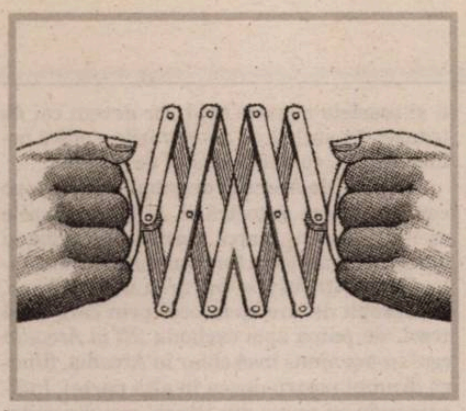

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Educaţia de plăcere şi prieteniile intelectuale

– dialog cu Theodor PALEOLOGU –

Cine intră pe www.paleologu.com, găseşte imaginea „în peniţă" a casei Paleologu din str. Armenească şi programul unei şcoli de „studii umaniste şi diplomatice". E o şcoală neobişnuită, în care cursurile de retorică ori diplomaţie se îmbină cu cele despre Plutarh ori despre Idiotul *lui Dostoievski şi versiunea sa cinematografică semnată de Akira Kurosawa. Pe site scrie că este vorba despre „educaţie de plăcere", într-o atmosferă „familiară". Aşa încît l-am invitat pe* ***Theodor Paleologu*** *la o discuţie despre această şcoală atipică.*

De ce aţi iniţiat o asemenea şcoală, care nu seamănă cu altele?

E o şcoală care reproduce modelele antice de şcoli de filozofie. Pe de altă parte, reproduce şi adaptează la contextul de azi ceea ce aveam în copilărie. Graţie tatălui meu, aveam o întreagă universitate acasă – Steinhardt, Noica, Sergiu Al. George, Şerban Cioculescu. Încerc să fac acelaşi lucru, pentru un public mai larg, dar avînd în minte şi nişte modele de şcoli antice de filozofie, de retorică... Sigur, cu toţii ne gîndim la Academia lui Platon, la Liceul lui Aristotel, dar îmi vin în minte şi şcoala de retorică a lui Isocrate, contemporanul lui Platon, şi şcoala lui Plutarh. Există, aşadar, o dublă tradiţie – cea antică şi ceea ce am trăit acasă, şi cred că merită continuat, dinspre România veche spre cea de acum.

Care ar fi rostul unei asemenea şcoli în România de acum?

Am început de un an şi jumătate şi lucrurile merg bine, şcoala aduce profit. Oricum, vreau să păstrez preţurile mici, ca să fie accesibilă, să dau burse pentru studenţi şi pentru bătrîni – căci vreau să includ şi pensionari în sistemul de burse. Cei care frecventează cursurile sînt medici, avocaţi, profesori, programatori, chiar şi cîţiva funcţionari publici. Idealul meu de educaţie este unul al rotunjirii permanente a personalităţii. Educaţia nu se termină nici după liceu, nici după facultate, nici după doctorat şi nici măcar după ce ţi-ai dat abilitarea pentru a conduce doctoratele altora. Fac cu mare plăcere aceste cursuri, pentru că vocaţia cea mai puternică pe care o am este aceea de profesor. E o vocaţie pe care mi-am descoperit-o relativ tîrziu, pe la 26-27 de ani, cînd am fost în America: într-un schimb cu École Normale Supérieure din Paris, am predat franceza la Boston College, o universitate iezuită foarte bună. Comentariile şi evaluările studenţilor m-au făcut să-mi dau seama că sînt bun pentru asta. Îmi aduc aminte de un comentariu în mod special: *„He is the funniest professor on campus."* Acest comentariu mi-a definit *stilul:* căci sînt un filozof în sensul prim, acela de căutător de cunoaştere, dar sînt şi un *entertainer,* lucru care uneori mi se reproşează. Dar „ştiinţa veselă" este un termen definitoriu pentru mine...

Există însă în jurul nostru tot felul de cursuri, training-uri şi alte asemenea activităţi frecventate de oameni care au nevoie să şi le treacă în CV, pentru a promova în profesie, iar în Europa long life learning *are mare preţ. Prin ce se diferenţiază şcoala dvs.?*

O anumită dimensiune utilitară există şi la cursurile noastre. Nu întîmplător, cursul de retorică şi cel de diplomaţie sînt cele mai căutate. Există o nevoie profesională de a comunica mai bine. E plin de întîlniri, de conferinţe la care lumea vorbeşte îngrozitor de prost. Pentru un director general de companie, sînt bani aruncaţi pe fereastră dacă participă la o mare conferinţă, dar el însuşi nu e în stare să vorbească în aşa fel încît lumea să-l asculte. Or, pot propune şi aşa ceva: să-i fac pe cei care vor să vorbească bine să fie ascultaţi. Aceasta e dimensiunea utilitară, dar nu e singura. Există şi o dimensiune de dezvoltare personală, de rotunjire a personalităţii. Sînt oameni care, tocmai pentru că sînt foarte activi în mediul corporatist, au nevoie de puţin aer proaspăt. Mulţi ne spun că la noi acasă găsesc o atmosferă de civilitate şi cultură – altceva decît cotidianul cu care sînt obişnuiţi. E foarte bine că sînt multe iniţiative pe piaţă – vorba lui Mao: „O sută de flori să înflorească, o sută de şcoli să se dezvolte." N-am nimic împotrivă. Observ că unii au început să mă şi imite – foarte bine, să se dezvolte cît mai multe asemenea şcoli. Ceea ce contează pentru mine foarte mult este să fidelizez o parte dintre cei care vin la cursuri. De cînd am început, din ianuarie 2013, ne-au intrat în casă vreo 450 de persoane. Dintre acestea, e vorba despre cîteva zeci de oameni care vin constant, sînt ca nişte stîlpi ai şcolii – pentru ei menţin preţurile joase, ca să poată veni, să se simtă ca acasă, să se simtă parte a unui proiect care îi dezvoltă şi pe ei. Care era scopul lui Epicur? Să creeze o comunitate de prieteni. Aristotel are şi el, în *Etica nicomahică,* acele capitole sublime despre prietenie... Asta vreau să construiesc în primul rînd: o comunitate de prieteni.

În prezentarea şcolii, am sesizat că este vorba despre „educaţie din plăcere". Cum vă alegeţi cursurile? De pildă, e un curs despre Plutarh legat de leadership-ul contemporan, ceea ce poate părea surprinzător...

Cursul despre Plutarh merge foarte bine, s-au înscris mulţi. „Cîrligul" este referirea la *leadership* în titlu. Dar nu este doar un truc de marketing, chiar aşa e. Plutarh este unul dintre marii clasici ai studiilor despre leadership. Preocuparea pentru formarea unui bun conducător există deja la Homer, *Iliada* şi *Odiseea* sînt nişte fabuloase lecţii de leadership şi aşa au fost considerate timp de secole. Ai tot ce-ţi trebuie. Ulise este modelul diplomatului şi al oratorului; problematica leadership-ului este prezentă în fiecare dintre marile personaje homerice, fie că vorbim de Agamemnon, de Hector ori de Nestor. Am de gînd să fac şi un curs despre leadership în *Iliada* şi *Odiseea.*

„«Ştiinţa veselă» este un termen definitoriu pentru mine..."

E foarte interesant, dar nu e mai simplu să avem un PowerPoint sau o cărticică de 150 de pagini dintr-o colecţie de succes de genul „cum să ai succes în carieră"?... Nu e mai uşor decît să citim Iliada *ori* Vieţile paralele *– care sînt, totuşi, texte dificile?*

Nu sînt aşa grele. Dacă ştii să le predai cum trebuie, sînt interesante, chiar amuzante. Dar trebuie un bun mediator. Texte precum *Iliada* sau *Odiseea* necesită o mediere, contactul direct nu e întotdeauna uşor. La cursul despre Plutarh s-au înscris cîţiva manageri de succes în companii importante. Steve Jobs a spus că ar lăsa baltă toată tehnologia pentru o după-amiază cu Socrate. Dacă a spus-o el, eu sînt mulţumit, îmi frec mîinile şi ofer un curs despre Socrate.

Şcoala are loc în Casa Paleologu. În ce măsură casa şi spiritul familiei ajută?

Eu sînt foarte legat de casă, de tradiţie, de familie – aşa am fost dintotdeauna. Ca Ulise, care se întoarce în Ithaca. El putea să devină zeu, dacă rămînea cu Calypso, putea să ajungă rege, dar a ales să se întoarcă la prăpădita lui de insulă. Aşa am făcut şi eu întorcîndu-mă în România. Adesea îmi spun că am făcut rău pentru că m-am întors să fac politică în România, poate că era mai bine să-mi continui cariera de profesor în Germania, unde o începusem. Fapt este că am făcut precum Ulise; nu întîmplător, în copilărie eram fascinat de personaj, iar mama, pentru a mă face să mănînc sau să fac ce voia ea, îmi spunea că aşa făcea şi Ulise. M-am întors în Ithaca noastră, aşa cum e ea. Poate că nu m-aş fi întors dacă nu era casa, dacă nu era tradiţia, dacă nu era amintirea tatălui şi bunicului meu. Am impresia că unii dintre cei care vin la şcoala noastră o fac şi din asemenea motive de ordin sentimental, de atmosferă. Cursanţii sînt de fapt oaspeţi ai casei, prieteni ai casei. Îmi doresc să creez o atmosferă de prietenie intelectuală în jurul casei.

Ce tip de profesorat vă place mai mult? Căci aţi predat şi în cadrul „formal" al universităţilor...

Am predat în universităţi de tip foarte diferit. Universitatea Bucureşti este cu totul altfel decît un colegiu în California sau Wissenschaftskolleg zu Berlin. N-am preferinţe, îmi place să predau în orice mediu. Predau puţin şi la Universitate – la Drept. Dacă aş avea un post pe măsura calificării mele la universitatea de stat, tot mi-ar plăcea să predau şi la mine acasă, căci sînt două activităţi complementare. Şcoala noastră a devenit fundaţie, ceea ce înseamnă că vom putea creşte, vom putea oferi burse. Ceea ce îmi doresc foarte mult de la viitorii cursanţi, dar şi de la cei care vor preda, este să intre în spiritul casei. Eu nu caut neapărat vedete care să atragă multă lume, ci oameni care, împreună cu mine, să tragă la jug pentru ceva care ne place foarte mult.

Probabil că aşa s-a conturat echipa celor care predau deja la şcoală...

Echipa era oarecum naturală. E vorba de Petre Guran, cu care sînt prieten din copilărie, cînd eram mici ne jucam de-a împăraţii bizantini. El a devenit acum bizantinolog. Are un curs de istorie a creştinismului. Celălalt partener constant este Şerban Filip Cioculescu, un foarte bun specialist în geopolitică şi studii de securitate. E o mică echipă, va creşte în timp; dar mă interesează mai mult să creştem bine decît să creştem repede.

Totuşi, lucrurile despre care vorbim ar putea să pară „marginale". Nu se vorbeşte prea mult în spaţiul public despre Plutarh, regulile diplomaţiei, retoriçă etc. Cineva s-ar putea întreba dacă asemenea cursuri nu se adresează exclusiv unor spirite rafinate...

Nu cred. Dacă vorbim, de pildă, despre diplomaţie, România *depinde* de diplomaţie. Retorica e esenţială, căci se vorbeşte foarte prost în spaţiul nostru public. Mi se pare interesant că la cursurile de retorică am avut o singură dată un politician. În schimb, am oameni din mediul privat – oameni care ştiu să vorbească, dar vor să se perfecţioneze. E interesant refuzul politicienilor de a învăţa ceva în plus: ei sînt blocaţi în ideea că ştiu, că nu mai au nimic de învăţat. Asta mi se pare preocupant. Eu predau şi la Institutul Diplomatic – acolo sînt înscrişi şi parlamentari, şi primari, dar nu vin la cursuri. Plătesc şi vor să-şi ia diploma. Or, e exact opusul abordării de la şcoala mea. Nu mă interesează diploma. Sigur, dăm un certificat de absolvire, dar are mai degrabă o valoare sentimentală. Ceea ce contează este ce învăţăm împreună. În lumea politică românească, e o mare problemă faptul că politicienii nu-şi dau seama de propriile limite.

Dar nu numai politicienii vorbesc prost: în general, în spaţiul public, oamenii comunică greu, poticnit, nu ştiu să spună clar ceea ce gîndesc...

Sigur că da. În ultimii ani, prin forţa împrejurărilor, a trebuit să ascult sute de predici în biserici. Doar cîteva – le număr pe degetele de la o mînă – erau bune. Restul – nişte prostii, stai şi te gîndeşti cum se poate vorbi atît de prost pe teme atît de importante, legate de credinţă. Am avut doi preoţi la cursurile mele. Sînt curios dacă voi avea succes cu un curs de retorică sacră – pentru că vreau să propun şi cursuri de retorică aplicată. Sînt meserii în care trebuie să vorbeşti şi să convingi. Eu n-am inventat nimic, doar imit ce au făcut Isocrate şi alţi oameni iluştri din activitate. De altfel, în alegerea cursurilor ascult, uneori, ce spun oamenii. Unele cursuri mi-au fost propuse de participanţi. Altele sînt un chef de-al meu; de pildă, am avut chef să recitesc *Idiotul* lui Dostoievski şi să revăd filmul lui Kurosawa şi am inventat un curs despre asta, *pour mon bon plaisir.* Dacă vine lume – bine, dacă nu – iarăşi bine. E frumos însă cînd „pamplezirul" meu se întîlneşte cu o cerere din partea oamenilor.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

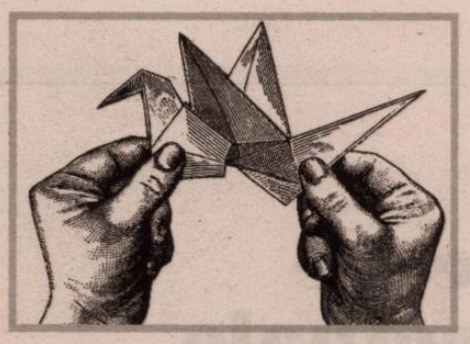

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Drumul prin ţara poveştilor

Orice călătorie prin Grecia se dovedeşte a fi mai mult decît un simplu drum, fizic. Totul în jur se leagă de istorie, de *Legendele Olimpului,* pe care le-am citit cînd eram copii şi, dacă e să folosesc o formulă banală – de rădăcinile noastre culturale. Probabil că, cu cît ştii mai multe despre istoria, mitologia şi cultura greacă, cu atît drumul pare mai complicat.

N-am mai bătut drumul Atenei de vreo 18 ani. Aproape că uitasem cît e de lung, cît e de mult de la Kavala la Salonic şi de la Salonic la Larisa, apoi pînă să ajungi la Lamia, de unde te mai aşteaptă alţi peste 200 de kilometri înainte de uriaşa aglomerare urbană Atena – Pireu, acolo unde e concentrată aproximativ jumătate din populaţia actuală a ţării.

Autostrada pe care grecii se angajaseră s-o termine pînă la Jocurile Olimpice nu e gata nici astăzi, la zece ani după Olimpiadă (aici se pare că ne asemănăm). Sînt încă multe porţiuni în lucru şi cînd ţi-e lumea mai dragă, autostrada se transformă în şosea simplă cu două benzi, şi trebuie să stai în urma încetelor rulote (unde e Jeremy Clarkson să le facă praf?), a automobilelor cu bărci la remorcă sau a camioanelor ce par a transporta păduri întregi.

Dar, dincolo de toate astea, te coplesşte nebunia nenumăratelor puncte de plată. La început, eşti tentat să te bucuri că te costă doar vreo 2 euro, dar apoi constaţi că la numai vreo 20-30 de kilometri trebuie să mai dai alţi 2 euro şi ceva, iar după alte doar cîteva zeci de kilometri, încă 3 euro şi ceva sau chiar 4. La un moment dat, realizezi că eşti prins într-o adevărată capcană, iar la urmă, cînd faci socoteala, constaţi că în total ai dat peste 40 de euro. Te enervează şi să vezi că după ce abia ai scos o serie de mărunţi din buzunar, bariera se deschide, dar autostrada se termină şi apare o porţiune de şosea simplă. Cînd începe din nou autostrada, ţi se cer alţi bani, pentru altă distracţie, aşa că nici nu mai înţelegi exact ce plăteşti, dacă e vorba de porţiunea pe care tocmai ai parcurs-o sau de cea care urmează, dacă plăteşti autostrada actuală sau construcţia unor porţiuni viitoare.

Pe măsură ce înaintezi, devine însă tot mai clar că această colectare de bani pe autostradă e un adevărat fenomen social. Sînt probabil mii de angajaţi din toate zonele prin care trece această principală arteră de transport, care stau cocoţaţi în micile şi multele lor cabine de unde dau bună ziua fiecărui şofer, luîndu-i apoi banii, dechizîndu-i bariera şi urîndu-i drum bun. Aşa descoperi şi că în zilele noastre, mai toate grecoaicele sînt blonde şi îţi reaminteşti că, după ora prînzului, la ei nu se mai zice bună ziua, ci bună seara. Sistemul cu vinietă ar fi mult mai eficient, dar se pare că lucrurile simple nu pot funcţiona în ţările complicate. Şi ce-ar mai avea de lucru sutele şi miile de funcţionari care stau în cabinele pentru plată? Te întrebi ce ţi se întîmplă dacă la un moment dat ţi se termină banii cash. E bine să ai cu tine o puşculiţă cu mărunt. Iar ca să-ţi omori plictiseala în maşină, poţi face pariuri cît va costa următoarea oprire.

E bine să ai cu tine o puşculiţă.

Tot schimbînd bani şi bineţuri cu cerberii actuali din cabine, treci pe lîngă Olimp, cu ale sale vîrfuri mitice înceţoşate, aproape fără să observi. Mult mai tîrziu vei trece şi pe lîngă panouri pe care scrie *Thiva (Teba)* sau *Thermopylae,* cu regretul că nu vei avea niciodată timp destul ca să-ţi permiţi să o iei pe şoselele lăturalnice, care sînt fără plată, evident, şi care trec prin localităţi. Oricum, unele dintre ele sînt aşa cum, probabil, vor fi şi şoselele noastre cînd vor deveni căi de transport paralele cu autostrăzile – adică neîntreţinute, cu asfalt destul de ondulat.

Dincolo de Atena şi de canalul Corint (pe care, în viteza autostrăzii, ai toate şansele să nu-l observi), parcă aerul se schimbă şi ameninţătoarele vîrfuri înnorate ale munţilor Taiget îţi vestesc intrarea în altă lume. Te apropii de Arcadia, locul prin care dacă treci, vei putea apoi exclama *„Et in Arcadia ego"* (n-am ajuns însă chiar în Arcadia, fiindcă drumul nostru ducea în altă parte). Indicatoarele cu nume din istorie sau din mitologie devin parcă mai dese. Undeva în dreapta e Nemea, locul în care Hercule a învins leul; în stînga ajungi la Epidaurus, acolo unde e celebrul teatru antic care funcţionează şi astăzi; în faţă se află Sparta, cu prăpastia unde legenda spune că erau aruncaţi copii cu defecte; tot undeva în faţă, te poţi afunda în locurile unei istorii şi mai vechi – cetatea Micene, întemeiată de Perseu (conform legendei), cu vreo două mii de ani înainte de Hristos. Pare că, cu cît mergi mai departe, cu atît te scufunzi mai mult în trecut. Ai senzaţia că te apropii de capătul lumii în timp şi în spaţiu, dar nici buricul lumii (Omphalos-ul de la Delphi) nu-i prea departe. În orice caz, la capătul autostrăzii ştii că se termină continentul, chiar la Kalamata, locul de unde ne vin măslinele alea bune.

ready made

„Doftorii de pe atunci, nişte doftoraşi nemţi, ovrei sau greci: Mesici, Bubuki, Grunau, Sporer, Esarcu, Gusti etc. erau porunciţi ca nu cumva să spuie cuiva sau undeva că boala de care mureau cu sutele era ciumă, ci să zică că era aşa ceva, ca un fel de dalac amestecat cu bubă, cu fierbinţeală şi cu moarte."

Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri,* Editura Minerva, 1976

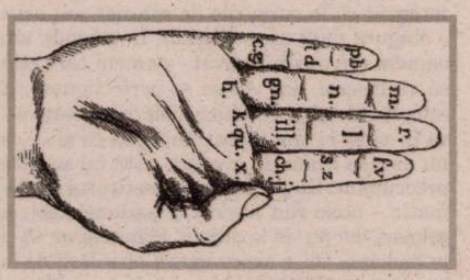

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

O comoară a daco-românisticii

Nu demult, mi-a căzut în mînă un „document" stupefiant. Este vorba despre cartea în limba engleză (scrisă, tradusă?) *In Pursuit of the Treasure / În căutarea comorii,* a doamnei Elena Călugăru Baciu. Despre autoare aflăm cîteva lucruri din nota („bio-bibliografică") finală şi din două diplome reproduse în copie color la sfîrşitul volumului. Doamna Baciu (care ne şi priveşte, de altfel, cu un aer uşor melodramatic, dintr-o fotografie „ataşată" fişei personale) s-a născut la Bucureşti, în 1943. În 1972, a făcut prima facultate – de „Literatură Română" – în Capitală. Zece ani mai tîrziu, face din nou – probabil, dintr-un exces de afectivitate pentru lumea Literelor – Filologia, de data aceasta la Iaşi (secţia Română-Engleză). Conform diplomelor amintite, elaborate de o instituţie de care aud acum pentru întîia oară – Academia Dacoromână (!?) –, Domnia Sa e („prin hotărîrea Senatului Academiei Dacoromâne" etc., etc.), actualmente, „doctor în dacoromânistică" şi are „calitatea de conducător de doctorat în dacoromânistică" *(sic!).*

Cartea în chestiune a apărut, după pagina descriptivă, succesivă titlului, la Editura Amurg sentimental din Bucureşti, în 2010, informaţie contrazisă (corectată?) de pagina de gardă (imediat următoare), unde se specifică, ferm, ca loc de tipărire, Editura Dacoromână (2010), tot din Bucureşti. Ce să zic? Căldură (încă) mare, monşer. Căldurile te apucă puternic însă abia după ce începi lectura volumului, cu atît mai mult cu cît nu ştii ce citeşti. Vreau să fim bine înţeleşi. Am experienţă de aproape trei decenii în recenzarea cărţilor, am scris despre cîteva mii de volume – mai bune sau mai proaste – pînă în prezent. Pot confirma, cu mîna pe inimă, că o carte, oricît de lamentabilă, la o inspecţie de ansamblu, revelă un conţinut, un subiect, o temă, un obiect de o oarecare transparenţă. Demersul doamnei Baciu (redactat într-o engleză morbidă) nu are totuşi această calitate. Pare un delir spontan, incontinent, unde se amestecă viguros zeităţi daco-getice, folclor românesc, proză (aşa-zicînd) poetică şi numeroase texte populare, „tălmăcite" în limba lui Shakespeare.

„Aho, aho, copii argaţi
Staţi puţin şi nu mînaţi!"

Deoarece nu intră în sfera intereselor mele dorinţa de a uzurpa sofisticatul domeniu ştiinţific al „dacoromânisticii", voi lăsa discuţia propriu-zisă a volumului experţilor, atîţia cîţi ei vor fi fiind şi atît cît ei vor fi dorind să se aplece asupra unui asemenea „tratat". Pentru delectare, eu mă voi opri – aici – numai la versiunea engleză a tradiţionalului nostru *Pluguşor,* propusă de doamna Elena Călugăru Baciu (pe baza unei traduceri, înţeleg, din 1956!?). Colinda culeasă de Vasile Alecsandri (şi intitulată, iniţial, *Plugul)* este cunoscută de toată lumea. Ea începe în felul următor: „Aho, aho, copii argaţi/ Staţi puţin şi nu mînaţi,/ Lîngă boi v-alăturaţi/ Şi cuvîntul mi-ascultaţi:/ S-a sculat mai an/ Bădica Troian,/ Ş-a încălicat/ Pe-un cal învăţat,/ Cu nume de Graur,/ Cu şaua de aur,/ Cu frîu de mătasă,/ Cît viţa de groasă/ Şi-n scări el s-a rădicat,/ Peste cîmpuri s-a uitat,/ Ca s-aleagă-un loc curat,/ De arat şi semănat./ Şi curînd s-a apucat,/ Cîmpul neted de arat,/ În lungiş/ Şi-n curmeziş./ S-a apucat într-o gioi,/ C-un plug cu doisprezece boi/ Boi bourei,/ În coadă cu dălbei,/ În frunte ţintăţei./ Mînaţi, copii, hăi, hăi!" (Vasile Alecsandri – *Poezii populare ale românilor,* EPL, 1966, p. 320) Aceste versuri constituie varianta canonică a *Pluguşorului,* înregistrată de Alecsandri.

Iată „traducerea" textului de mai sus în engleza acceptată/receptată de doamna Baciu: *„Aho, aho, children servants / Stop a bit, don't farther drive! / Next to oxen be adjoining / And the word listen to me: / That last year raised a son / Being he brother Troian / Riding Graur, horse so bold / Brighting with his saddle of gold / Bearing his rein of silk, / Both seem something so big, / Looking for over the fields / A clean land for sowing. / Helped by oxen with white-tailed / Rising up twelve for working. / Seeing them with blaze forheaded / Drive on children, drive away!"* (Elena Călugăru Baciu – *In Pursuit of the Treasure,* EAS/ED, 2010, p. 102-3) Întrucît nici timpul, nici spaţiul, nici psihicul nu-mi permit să dezvolt discuţia (ar fi trebuit să pun *„sic!"* practic după fiecare cuvînt englezesc din această „traducere"), îi rog pe elevii studioşi, de gimnaziu şi liceu, care se pregătesc pentru examenele Cambridge (FCE sau CAE) să sublinieze (cu roşu) erorile de limbă din textul de mai sus. Va fi un exerciţiu util în procesul învăţării, dar devastator totodată pentru mînă, care, garantez, le va rămîne încovrigată deasupra hîrtiei de atîta efort.

Eu mai semnalez doar faptul că, pe aceeaşi pagină de gardă, apare informaţia următoare: *„This book was* lectured *by Prof.univ.dr. Ştefan Avădanei and Prof.univ.dr. Noemi Bomher."* Ideea doamnei Baciu Călugăru este că amintiţii profesori „au citit"/„au *lecturat"* (şi, implicit, „au aprobat"!) volumul de faţă. *To lecture* înseamnă însă, în engleză, *a ţine o prelegere / a ţine un curs / a preda.* Pentru că domnul Ştefan Avădanei şi doamna Noemi Bomher îmi sînt colegi la Litere, am hotărît să-i întreb despre legăturile dumnealor cu „comoara" doamnei Baciu. Mi-au mărturisit amîndoi că nu *au citit* niciodată cartea respectivă, darămite *să-i mai ţină şi prelegeri.*

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Loreley PETROIU

Muzici și praf

Îmi plimb degetele și privirea pe carcasele de plastic ale casetelor, oare ce să aleg? Le iau de sus în jos, rînduri-rînduri, trec la o altă cutie, revin, parcurg aceleași nume, fără opriri, două-trei ezitări fulgurante, dar tot nu mă pot decide. Oare ce-aș avea chef să ascult acum, ce-aș putea încerca azi? Asta nu, asta nu prea, asta în nici un caz, asta... Ia uite! Am și uitat de albumul ăsta, or fi trecut ani, ce-ar fi să-l reiau?... dar nu, n-am chef, nu acum. Pe degete mi s-au adunat straturi de praf, e doar un joc, nu mai ascult de ani buni casetele astea, care zac acum în cîteva cutii de pantofi, toate cocoțate pe-un dulap, benzi rînduite fără nici o noimă, pentru care mai păstrez însă multă înțelegere și drag. Ce frumos mi-erau stivuite peatunci toate preferințele, știam pe de rost ce defect are fiecare casetă, știam că Umma Gumma, pe casetă originală, are un miros mult mai pregnant decît Animals, un Vivo neoriginal. Pe-atunci, așa cum zice și Nick Hornby într-un eseu, *it was satisfyingly hard to hear the music I loved*. Vînam noutățile pe unde se nimerea, muzici furate de la alții, de la radio, din baruri, cărți sau filme. Noutăți erau doar pentru mine, probabil – recuperam, acopeream goluri, dar asta nu ciuntea nimic din mîndria fiecărei descoperiri. Mi s-a întîmplat să vînez cîte-o piesă ani de zile, din care-mi aminteam doar un vers imprecis, o senzație. Noroc, mai apoi, cu Google. Știam în care local trebuie să mă duc ca să ascult Lhasa, Iggy Pop ori Keith Jarrett. Perioada casetelor audio a durat vreo zece ani – m-am bucurat de ele, aranjate în fel și chip, mîngîiate, curățate, fetișizate, numărate, aranjate iar. Au apărut apoi CD-urile audio, am încercat să mă împrietenesc cu noul suport, dar n-am apucat să clădesc prea trainic la relația asta: imediat după, am trecut la MP3-uri. Și, odată cu asta, alte eforturi de-a avea vechile muzici în noul format. Recuperări neterminate, din unele albume n-am mai adunat decît niște *best of*-uri triste, pe care nu le pot asculta, ciuntite cum sunt. Dar uneori, chiar și azi, mai reușesc să pun la loc un Jethro Tull ori un King Crimson, doar așa, să fie. Uitîndu-mă prin calculator, nu prea văd cum aș putea să mă bucur că am 20 GB de muzică, la care pot adăuga sau șterge oricînd, fără prea multe dileme. Mai am asemenea fișiere uitate pe alte hard-disk-uri, CD-uri rătăcite prin casă, fără carcase, fără etichete, o dezordine străină, muzici neștiute, prăfuite, trădate. Dacă cumva mi se face dor de vreun sunet uitat pe drum, știu că mi-e mai ușor să-l caut iar pe Internet, decît să-mi pierd vremea scormonind prin bucățile de plastic. Cu muzica din iTunes mă descurc din mers, și probabil n-aș fi crezut cîndva că pot ajunge la stadiul în care nu mai sunt sigură ce am (ascultat) și ce nu. Și nici că muzica a devenit, de multe ori, doar un fundal sonor, și nu una dintre activitățile principale ale zilei, căreia să mă dedic sută la sută.

Dacă m-ar întreba cineva acum ce-ascult, aș ezita mult și bine cu răspunsul, aș da-o-n bîlbe, încercînd să ies din încurcătură și să scot rapid la suprafață vreun nume, ceva, departe de toate zecile și sutele de muzici cu care defilam țanțoș într-o vreme. Mă temeam pe atunci de toți cei care, la întrebarea asta, veneau cu răspunsuri: „tot felul, nu mă limitez la ceva anume", „nu știu, una, alta", „nu prea ascult muzică", îmi creștea tensiunea cînd cineva se deda inocent la alăturări de genul The Doors plus Julio Iglesias ori Celine Dion și zîmbeam tîmp cînd mi se trîntea, cu aplomb, „muzică bună". Ah, da, înțeleg acum, muzică bună, care e mai bună într-adevăr decît aia proastă. La vremea aceea, știam să răspund fără nici o ezitare (Pink Floyd), știam s-arăt clar și fără dubiu de unde vin. Probabil c-o mai fi valabil și azi, de vreme ce-am fost să văd The Wall de două ori, în 2011 la Paris și-apoi în București, anul trecut. Dar nu mai reușesc să fac topuri și clasamente, deși ar putea fi un exercițiu util, puțină ordine prin mulțimea de preferințe din ograda personală, ca să nu ajung să spun, bunăoară, că-mi place Tori Amos, cînd de fapt cu Lisa Germano s-a nimerit să am treabă în perioada asta (săptămîni sau luni), Tori Amos făcea parte dintr-o altă gașcă, mai veche, erau acolo și Joy Division, RHCP, The Cure, alții, în sfîrșit. Nu știu cînd o să-i revizitez, nu depinde doar de mine. Salturile printre nume mai vechi sau mai noi nu sunt neapărat trădări – ascultate ani la rînd, unele muzici s-au absorbit suficient, încît să nu le mai simt lipsa aproape deloc, altele s-au transformat involuntar în etichete și semne ale unor perioade, locuri sau persoane, mici fragmente autobiografice, într-un proces imprecis, care nu ajunge niciodată la final. Într-o primăvară, s-a nimerit să fac curat pe Red Hot Chili Peppers, și știu prea bine că acolo a rămas, chiar dacă azi nu-i mai ascult, ar fi suficiente doar cîteva acorduri din „I like dirt" ca să-mi amintesc cu cît spor îmi lustruiam podelele și casetele de praf. Uneori, cînd mai descopăr o muzică nouă, mă întreb ce se va alege de ea în timp, poate va deveni o altă madlenă, poate va rămîne onestă, neafectată de asocierile astea care se lipesc pe nesimțite de cine știe ce sunete. Scăldate în muzică, multe mărunțișuri primesc o a doua șansă împotriva uitării (deși poate nu toate ar merita-o). Doar Pink Floyd a scăpat, nu s-a mai agățat de nimic, nu riscă să-mi provoace nostalgice evocări – o relație simplă, fără alte bruiaje exterioare. Am (avut) muzici ascultate doar de dragul lor, și muzici ascultate de dragul imaginii unor persoane. Asemenea deservicii majore au suferit, pentru lungi perioade, Blondie, Chris Rea, Fine Young Cannibals (s-au nimerit accidental atunci & acolo, victime nevinovate) ori The Cure, Nick Cave, Leonard Cohen (alegeri conștiente, n-aveau cum să dea greș). Vreo doi ani, simpla pomenire a numelui Nick Cave putea să-mi provoace amețeli. L-am dat la o parte, nu vedeam cum ar mai putea avea vreo șansă, am început să mă apăr de piesele lui la radio, să uit că există, să ascund într-un fund de dulap CD-urile cu pricina. Mi-am făcut curaj după niște ani, am început să tatonez terenul, cu urechile sondînd temător pe suprafața fiecărei piese: nici un pericol, muzica părea curățată de orice sediment, iar bucuria ascultării – sinceră, din nou. Sau așa părea. Dar nu, știam prea bine, cu elegiile lui *menacing* nu era de glumit. Îmi mai permit doar vizite sporadice, nu știu dacă mai pot repara ceva aici – deși nu se mai leagă de mult de nici un chip, e doar o stare, o emoție prea grea. Cred că doar la Björk și Lisa Germano am mai avut de-a face cu genul ăsta de intensități strivitoare. Muzica predispune la exagerări și distorsionări, poate închide în felurite paranteze momentele unei zile sau perioade mai lungi, de ani întregi. În ultima categorie am ajuns să-i bag la grămadă pe cei de la Blur-Pulp-Suede-Portishead-etc: mărci ale adolescenței, consumate la timpul lor. Nu-mi pot imagina cum aș putea „descoperi" azi Suede, eventual trăind din plin adevăruri digerate demult: *because we're young, because we're gone...*

***Loreley Petroiu** este absolventă a Facultății de Studii Europene, Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca.*

PUBLICITATE

dilema blog

Ana Maria SANDU

Femei între ele

Vorbesc cu mama şi mă plîng la telefon că o să am o săptămînă grea. Ea mă crede, ca de fiecare dată, deşi ştiu că pentru cineva care a lucrat 30 de ani într-o Bancă Naţională, cu program mai ceva ca la armată, şi cu un director al cărui simplu nume rostit le făcea sîngele să îngheţe (îl chema Degeratul), stilul meu de viaţă pare derutant.

Îmi zice că vremurile s-au schimbat atît de mult, de parcă între noi n-ar fi doar o generaţie. Libertatea şi mobilitatea noastră de mişcare sînt greu de procesat pentru cineva care a trăit în comunism mai mult de o jumătate de viaţă.

Aceste fete vor vrea, probabil, să trăiască în răspăr cu modelul matern.

De curînd, am fost cîteva zile cu ea la mare. Mi-a cerut o carte şi i-am dat, fără să stau prea mult pe gînduri, *Libertate* a lui Franzen. I-a plăcut că lumea americană, cu metehnele şi clişeele sale, e pusă sub microscop şi e descrisă cu acurateţe şi cu ironie. Despre familia Berglund, formată din doi soţi, Patty şi Walter, şi doi copii, care îşi negociază fiecare libertatea personală şi pe a celor dragi, mi-a zis că i se pare credibilă, dar că e atît de departe de lumea noastră.

Apoi mi-am dat seama că Patty, personajul lui Franzen, are cam aceeaşi vîrstă cu mama. Amîndouă s-au căsătorit cînd erau tinere, au cîte doi copii pentru care au făcut toate sacrificiile posibile. Cu siguranţă şi-au dorit mai mult de la viaţă decît au primit. Cu toate astea, dacă s-ar întîlni vreodată, ar părea două extraterestre venite de pe nişte planete ciudate. Habar n-am dacă ar avea ce să-şi spună. În cel mai fericit caz, ar începe să vorbească despre fiice şi fii, despre ce face fiecare, dacă au nepoţi sau nu şi cît de des se vizitează.

Mama şi-a dorit în adolescenţă să se facă învăţătoare. N-a reuşit. Mă uit la pozele ei din liceu şi văd o fată şatenă, cu o privire blîndă. I-a lipsit întotdeauna spiritul de competiţie pe care Patty Berglund l-a avut în exces. Pare destul de timidă şi de reţinută printre ceilalţi băieţi şi fete îmbrăcaţi în uniforme bleumarin. Nu-i de mirare. Şi-a pierdut tatăl cînd avea doar 11 ani. De fiecare dată cînd vorbeşte despre el şi despre cum i-a murit în braţe, femeia de 59 de ani devine într-o clipă o fetiţă speriată.

În timp ce stăteam pe plajă şi discutam despre cartea lui, ne-am adus aminte de bunica. A trăit 80 de ani şi n-a văzut niciodată marea. Cînd se uita la televizor, ne spunea: „Eu nu-nţeleg, ce-o fi în capul oamenilor să stea aşa, în pieile goale?“ N-ai fi convins-o niciodată să-şi dea furoul jos fără să stingă lumina. A rămas văduvă la 37 de ani şi şi-a crescut singură cele două fete. Nu s-a recăsătorit niciodată şi nici nu i se cunoaşte vreo aventură. A ajuns o singură dată în viaţă la Bucureşti şi păstra ca amintire un covor persan, de culoare verde crud, pe care l-a cumpărat de la Obor. Nici nu voia să-l pună pe jos, de frică să nu se strice. Şi, astfel, să rămînă fără dovada palpabilă că a făcut cîndva un drum pînă în Capitală. O întrebam ce văzuse şi îmi spunea cu un zîmbet strengăresc că erau prea multe maşini, blocuri şi „oameni ca furnicile“. O viermuială incredibilă. Din tonul ei îmi dădeam seama că nu-i plăcuse.

Am senzaţia, uneori, că trăim ca şi cînd am încerca să recuperăm tot ce n-au avut mamele şi bunicile noastre. Călătoriile au devenit nişte drumuri banale. Un prieten mi-a povestit că nici nu se mai complică să le comunice părinţilor săi următoarea destinaţie. Pur şi simplu le spune că trebuie să plece în curînd în străinătate şi basta. Globalizarea poate că asta înseamnă, să colecţionăm nişte vacanţe, nişte oraşe, cît mai multe şi cît mai exotice. Pămîntul a devenit mic şi rotund şi vrem să-l luăm acasă: pliat pe GPS, fotografiat, filmat.

Nu ştiu dacă e vorba despre o fericire mai mare, dar cu siguranţă ritmul e altul. Mă uit cîteodată pe stradă şi încerc să-mi imaginez cum vor fi vieţile de femei mature ale tinerelor cochete care trec pe lîngă mine. Probabil că vor semăna mai mult cu cea a lui Patty Berglund, personajul lui Franzen, în încercarea de a se răzbuna pe lipsa de timp a mamelor lor, femeile de azi, care muncesc pînă tîrziu în companii şi nu prea au timp să ajungă la evenimentele importante din vieţile fiicelor lor adolescente. Dar compensează toate aceste absenţe cu lucrurile scumpe pe care li le cumpără.

Aceste fete vor vrea, probabil, să trăiască în răspăr cu modelul matern. Şi vor alege să stea acasă şi să-şi crească copiii. Vor reinventa familia tradiţională, vor face prăjituri şi vor pune masa la oră fixă. Le vor acorda copiilor toată atenţia din lume, îi vor copleşi cu dragostea lor şi vor înnebuni de durere cînd legăturile dintre ei se vor rupe.

S-ar putea ca nu doar istoria mare să fie ciclică, ci şi cea mică, ale cărei bătălii se duc pe frontul relaţiilor sentimentale.

anti nostalgia

Epoca de aur (I)

„Noua orînduire a asigurat climatul propice pentru dezvoltarea amplă a creaţiei artistice, pentru înflorirea culturii naţionale. Confruntaţi cu marile probleme ale transformării revoluţionare a societăţii, scriitorii, compozitorii, artiştii plastici, creatorii de artă au răspuns chemării partidului de a-şi pune talentul în slujba măreţei opere de edificare a socialismului, în slujba înnobilării spirituale a poporului, aducîndu-şi, prin operele lor, contribuţia valoroasă la mobilizarea şi însufleţirea maselor populare, la ridicarea conştiinţei în lupta pentru înfăptuirea idealurilor socialiste pe pămîntul României. Intelectualitatea, care uneşte într-un tot unic forţele mai multor generaţii, s-a situat necontenit în toţi aceşti 25 de ani alături de popor, a participat activ la marea operă de transformare a societăţii, constituind un sprijin de nădejde al partidului nostru. Este mai presus de orice îndoială că nici o forţă din lume nu va putea întoarce din drumul său poporul român, nu va putea împiedica grandioasa operă de construcţie a socialismului şi comunismului în România. Să ne legăm solemn, în faţa întregului popor, că vom servi întotdeauna cu credinţă şi devotament interesele sale supreme, ale naţiunii noastre socialiste, că nu vom precupeţi nimic pentru a face să strălucească şi mai puternic scumpa noastră patrie, pentru a spori aportul României la afirmarea superiorităţii socialismului în lume, la realizarea nobilelor ţeluri ale păcii şi prieteniei între popoare. Desigur, noi sîntem partizanii libertăţii de creaţie şi orînduirea noastră asigură condiţii de manifestare deplină a personalităţii şi talentului scriitorilor, artiştilor ca şi a tuturor cetăţenilor patriei. Dar noi concepem libertatea de creaţie în accepţiunea filozofică pe care marxismul o dă necesităţii istorice înţelese. Partidul este adeptul adevărului obiectiv, nemistificat, partizanul înfăţişării veridice a realităţii, atît cu luminile cît şi cu umbrele ei.“

Nicolae Ceauşescu,
„Raport la cel de-al X-lea Congres al P.C.R.“, în *Secolul 20*, nr. 8/1969

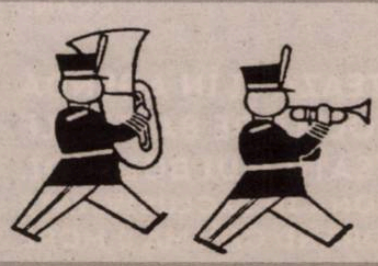

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Să fii mic în România

„Să fii mic în România“ se traduce, din *româneşte* în limba română, în felul următor: eşti un cetăţean normal, cu drepturi teoretice şi îndatoriri practice – cu iluzia că eşti egal cu alţi cetăţeni, din alte state ale Europei – dar cu certitudinea că, mic fiind, la tine în ţară n-ai nici o şansă să-ţi găseşti dreptatea, dacă eşti victima unui abuz. Pentru că eşti mic. Adică normal. N-ai nici o pilă, nu eşti fiu sau fiică de şmecheri, nu eşti nici plin de bani, nici plin de tupeu. Deci, n-ai nimic. Eşti gri. Eşti din masă. Eşti din „pulime“, aşa cum spune candid românul, pentru eternitate, despre el însuşi. Trebuie să te obişnuieşti cu ideea că... „Asta e. La o adică, n-ai nici o şansă.“ Trebuie să fii umil, cuminte, prudent, docil, pentru că indiferent cît de „cetăţean“ te-ar numi forurile europene sau discursurile electorale româneşti, tu ştii, de fapt, că nu asta eşti. Eşti un *supus*. Şi ai şansa să te bucuri de viaţă, în cel mai bun caz, prin reprezentanţi.

Să zicem că eşti un cetăţean român, deci o apariţie gri, fără figură. Să mai zicem că eşti femeie şi că, însărcinată fiind, te găseşti la Maternitatea „Elena Doamna“, de la Iaşi. Eşti emoţionată, te scutură dureri cumplite şi te bîntuie tradiţionala frică de a ajunge într-un spital de la noi. Dar încerci să n-o iei razna şi te gîndeşti că, totuşi, ai contribuit şi tu cu nişte taxe plătite mereu la timp, în ţara asta, în care trăieşti. Păi, dacă ai plătit atîţia ani, în mod normal, ar trebui să vină cineva, la un moment dat, să se uite la tine. Deşi te tăvăleşti pe jos de dureri şi eşti în panică, te gîndeşti că, poate, doamnele şi domnii doctori care or fi de gardă au treabă în altă parte. Or fi la vreun caz mai grav. Oameni sînt şi ei. De fapt, o duc la fel de greu. Au salarii mici, se luptă cu sistemul, n-o duc nici ei grozav deloc. Prin urmare, îţi spui că trebuie să mai rezişti. Cînd îţi vine să te urci pe pereţi şi înţelegi ce-nseamnă, cu adevărat, *chinurile facerii*, începi să urli. Se deschide o uşă şi vezi un cap. Capul zice că e OK, că e firesc să fie aşa, stai liniştită, e normal. Dacă ţi-a plăcut să dai din tine cînd ai făcut amor, acu' tre' să suporţi consecinţele. Eh, aşa se glumeşte pe la noi, blajin, delicat, cu respect faţă de fiecare fiinţă umană. Capul a dispărut de multă vreme şi tu urli ca din gură de şarpe. Începi să te tîrăşti prin spital, căutînd capul care apăruse la un moment dat. Nimeni. Nimic. Uşi încuiate, lacăte, linişte. Medici de gardă – ioc.

La un moment dat, cu ultimele urme de luciditate, îţi suni soţul, să vină cît mai repede. E noapte. Eşti într-un spital în care... nu e nimeni. Ce să faci, dacă eşti într-un spital din România, ai o problemă, crăpi de durere şi simţi că naşti? Simplu, frate! Suni la 112! Poate vine SMURD-u'. Poate vine Arafat în persoană şi te ajută să naşti. Deci, mai zic o dată, că nu e o figură de stil, o fentă a ficţiunii. E un fapt real, din ţara asta. O femeie însărcinată, aflată în pragul de a naşte, urlînd de una singură, într-o maternitate din Iaşi, România, a sunat la 112.

Într-un tîrziu, dimineaţă, cînd a apărut un medic, copilul s-a născut fără suflare. Părinţii gri, fără chipuri, cetăţenii obişnuiţi au ieşit, de data asta, din condiţia de supuşi resemnaţi. S-au adresat presei. N-au tăcut, n-au spus: „Asta e!“ Au cerut socoteală. S-au făcut cîteva comisii care cercetează cazul. S-a plecat pe fir, entuziast, pentru rezolvarea acestui caz revoltător, aşa cum numai la noi se poate, cu fanfară şi discursuri de înfierare a ideii de abuz asupra cetăţeanului contribuabil. S-a constatat că moartea copilului survenise, de fapt, cu 24 de ore în urmă, deşi o doamnă doctor făcuse o examinare ecografică şi spusese că totul era cum nu se putea mai bine. La Iaşi sălăşuieşte şi un cetăţean care se intitulează Astărăstoaie. Domnia sa e, printre multe altele, legendarul şef al Colegiului Medicilor din România. Nu zic mai mult, că mă ia cu ameţeală şi tahicardie. Ideea e că se întîmplă ca întotdeauna. În aer pluteşte o batistă care, pînă la urmă, va ateriza lin, pe ţambal.

Cea mai fainâ parte a poveştii din ţara noastră e că, la ora asta, părinţii copilului mort trebuie să plătească, din buzunarul lor, un expert care să-şi spună părerea în dosarul cu pricina. Vrei expert, supusule gri, plătitor de taxe? Vrei tu să mergi pînă-n pînzele albe? Să faci dreptate? Ia scoate bănuţu'! Ia pune jos icosarii, dacă vrei tu să mergi, cu orice chip, pînă-n pînzele albe. Conform *Ziarului de Iaşi*, onorariul pe care ar trebui să-l primească expertul ar fi între 2000 şi 4000 de lei. Deci, pe româneşte, pînă la vreo patruj' de milioane vechi. Adică aproape o mie de euro. Iată, preluată tot din *Ziarul de Iaşi*, declaraţia lui Constantin Ciobanu, tatăl copilului născut mort: „Atîta timp cît cineva cere o expertiză, el plăteşte. Asta e părerea mea personală. Dacă e nevoie, am putea suporta costurile, n-ar fi o problemă din partea noastră. Am face un sacrificiu, cu toţi prietenii, cu toate persoanele care ne ajută din momentul în care au aflat vestea, am putea să facem rost de bani. Acum aş vrea să avem ceva în scris din partea DSP că ni se cer banii ăştia. Aşa cum am putut să facem toate analizele, să le ducem de la începutul sarcinii pînă la sfîrşit, o să facem şi un sacrificiu din asta, să vedem pînă la urmă adevărul adevărat. Eu nu am nimic de ascuns. Dacă mortul trebuie să plătească, o să plătim.“

Te ia cu frig şi ţi se zbîrleşte părul. Deşi jos, dedesubt, în adînc, mocneşte resemnarea, nişte compatrioţi care se consideră victime ale unui abuz extrem de grav sînt hotărîţi să meargă mai departe şi să ceară socoteală, cu orice chip. E momentul în care umbrele capătă trup şi chip, momentul în care lumea gri dispare, făcînd loc unor persoane, unor cetăţeni, unor oameni.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

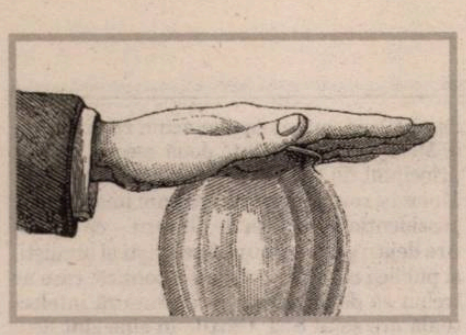

George BANU

scena lumii

Necunoaşterea aproapelui

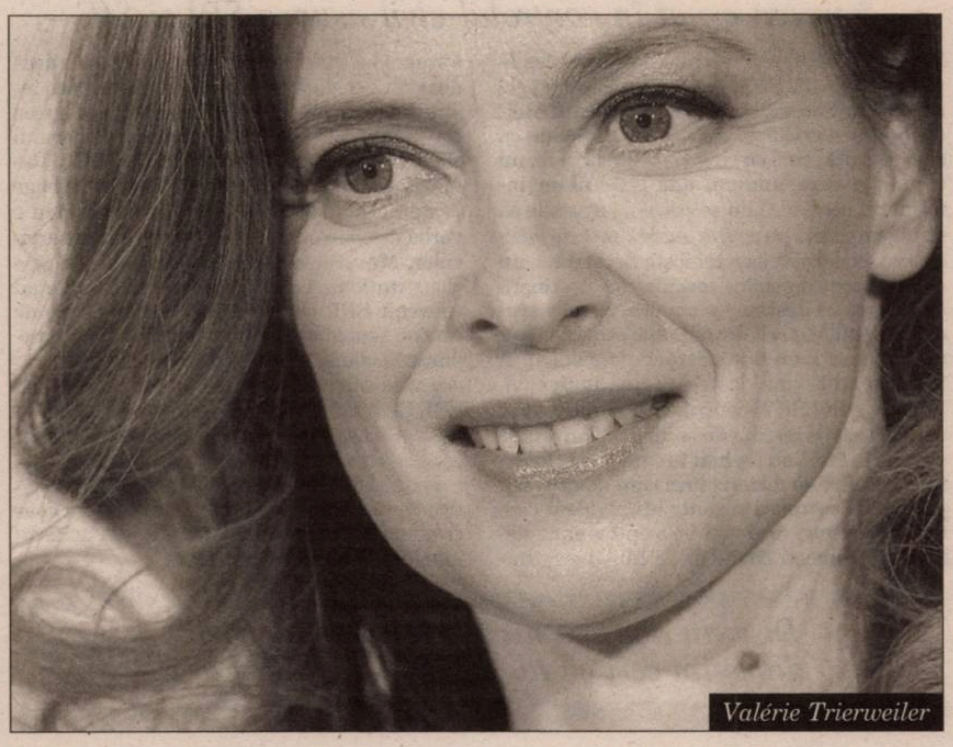
Valérie Trierweiler

Două evenimente „biografice" – e drept, cu implicaţii „politice" – au agitat peisajul mediatic al Franţei. Dacă azi le citez, scopul nu e nicidecum informativ – pe cine, de altfel, la Bucureşti, l-ar interesa? Motivul provine din sensul descoperit prin apropierea lor, făcută într-o seară, la sfîrşit de vară. Nu cu satisfacţie, ci cu resemnare şi decepţie. Invitaţie la luciditate!

Nicolas Sarkozy şi-a ataşat un prieten consilier, Patrick Buisson, cunoscut pentru strălucirea analizelor, dar şi pentru apartenenţa necamuflată la ideile de extremă dreapta. Alături de fostul preşedinte, el i-a sugerat proiectul unei radicalizări a poziţiilor sale şi, cum adesea politicienii sînt manipulaţi de oamenii din umbră, locatarul de la Elysée s-a modificat şi s-a afirmat – spre surpriza electoratului clasic de dreapta – din ce în ce mai explicit ca partizan al poziţiilor lui Buisson. Sarkozy nu ezită şi îşi clama în meeting-uri spectaculoase noul program, cu o aroganţă care i-a agasat pe înşişi partizanii lui, dintre care mulţi l-au şi abandonat, permiţînd astfel lui François Hollande să fie ales. Buisson l-a convins şi l-a deviat de la poziţia general adoptată de dreapta, şi Sarkozy părea aproape de nerecunoscut sub influenţa „prietenului" sfătuitor. Eşecul nu i-a fost direct imputat şi s-a spus chiar că dacă ar fi durat încă o lună campania plasată sub semnul strategiei lui, ar fi condus la victorie. Buisson rămînea în intimitatea fostului preşedinte...

La început de vară, o bombă a explodat: am aflat că prietenul indispensabil a procedat la actul abject de a înregistra, pe sub mînă, toate conversaţiile cu Sarkozy: un spion afectuos! De fiecare dată, el punea în funcţiune telefonul mobil şi astfel conserva vorbele, argumentele, deciziile luate în cercul cel mai restrîns. Buisson nu era infiltrat ca agent străin în comunitatea preşedintelui, el era garanţia securităţii ei. Demascat, el părea a fi un Tartuffe care cîştigase încrederea lui Orgon, dar care, ca şi modelul său molieresc, nu se sfia să-l supravegheze şi să acumuleze probe compromiţătoare contra stăpînului devenit dependent de străinul adorat. Cînd am aflat trădarea, mi-am imaginat surpriza lui Sarkozy, care nu e un tandru: a avut ca prieten un şarpe! Şi nu a ştiut, nici nu a bănuit. Necunoaştere a aproapelui...

Un alt scandal a tulburat şi a exasperat Franţa: cartea fostei *maîtresse* timp de opt ani a lui François Hollande. Fiecare preşedinte cu trădarea lui, politică sau erotică. Valérie Trierweiler, ziaristă la *Paris Match*, s-a preocupat de sănătatea lui Ségolène Royal, „prietena" lui Hollande care, din principiu, nu se căsătoreşte. A vizitat-o la spital, insistent, atît de frecvent încît i-a întîlnit partenerul şi, progresiv, a reuşit să i se substituie. *Exit* Ségolène! Valérie o înlocuieşte. O nouă relaţie se constituie şi Hollande nu o camuflează, încît chiar în ziua instalării la Elysée, Valérie este omniprezentă şi se afişează fără rezerve, nici reticenţă. Iată noua „primă doamnă a Franţei". Puţin timp mai tîrziu, ea va face prima gafă politică, exprimînd, ilegal, afilierea sa la candidatul socialist care se opunea lui Ségolène. Război de femei! Imaginea sa, de la început, e compromisă, şi mai puţin de o lună după aceea, cu ocazia unei vizite în provincie, o doamnă îi va şopti lui Hollande: „Noi n-o iubim, domnule preşedinte." Noi, poporul francez...

Hollande, în ciuda aparenţei sale de „grăsuţ", pare a fi erotic dependent şi presa de scandal va dezvălui relaţia sa ilicită cu o actriţă locuind lîngă Elysée – avantaj neneglijabil – la care se ducea noaptea pe scuter, cu casca pe cap. Valérie va face o criză, va lua somnifere şi va sfîrşi pentru cîteva zile la spital, fără „a fi spart nimic din vesela Eliseului" – preciza un comunicat de presă. Hollande va asuma şi va anunţa public ruptura.

Iată însă că Valérie publică acum o carte devastatoare, denunţînd dispreţul unui om de stînga, Hollande, pentru săraci „fără dinţi", descriind obsesia sa mediatică, pe scurt, furnizînd imaginea unui personaj mediocru, secundar, lipsit de program şi viziune. Revanşă fără precauţii, nici menajament. Cartea fascinează şi exasperează, căci Franţa părea străină acestui amestec de viaţă publică şi privată, frecvent mai degrabă în peisajul politic american. O experienţă inedită!

După o asemenea decepţie, victoria scepticismului se impune.

Ceea ce tulbură, din nou, e „necunoaşterea" aproapelui... cum a putut Hollande să se lase sedus de un personaj al cărui oportunism ni s-a părut tuturor flagrant de la prima sa apariţie publică? De unde vine această orbire? Nu din iubire... ci dintr-o iraţională relaţie bazată pe o strategie subtil exersată. Şi, la rîndul său, Sarkozy cum a putut să se încreadă în Buisson ca în cel mai apropiat colaborator? Cum se motivează aceste două diferite – dar similare – accidente care confirmă ceea ce e cel mai grav: necunoaşterea aproapelui? Poate că o asemenea descoperire e pentru oricine una dintre cele mai dure constatări, căci se prăbuşeşte astfel o afecţiune ce-şi revela, dureros, înşelătoria. Aproapele e un necunoscut! Pe Chirac l-a trădat Balladur, „prietenul de 30 de ani". Sarkozy şi Hollande, fiecare în felul său, au trăit şi ei aceeaşi experienţă. Aceea a încrederii nerespectate, a disimulării, a revelării unei feţe ignorate, nebănuite a celui *mai intim partener*. După o asemenea decepţie, victoria scepticismului se impune.

Exemplele sînt numeroase, exemple recente, exemplare şi emblematice. În Germania de Est, cazurile abundă, căci soţiile şi-au denunţat soţii, surorile – fraţii: aici, spre deosebire de cazurile iniţial evocate, intervine însă determinismul unei presiuni politice. Necunoaşterea celuilalt capătă o dimensiune existenţială, şi mai gravă atunci cînd nu o determină decît motive personale, şi nici o motivaţie politică nu o justifică. Ea e atunci consecinţa unei nebănuite mizerii umane cu care trebuie să coexistăm, pe care sîntem invitaţi să o acceptăm. Cîtă durere aceasta implică! Am resimţit-o cînd prieteni apropiaţi au încetat brusc să-mi scrie, cînd au dispărut, ei, pe care-i credeam cei mai fideli. Cu timpul – din nefericire – m-am acomodat şi acum admit doliul acestor relaţii ce-mi confirmă „necunoaşterea aproapelui".

De la viaţă ajung mereu la teatru. Şi astfel îmi amintesc toate incertitudinile ivite din „necunoaşterea" actorului apropiat. Şi totodată din „revelarea" unui alt adevăr, nebănuit, imprevizibil. Radu Penciulescu îmi povesteşte că el, prietenul lui Victor Rebengiuc, l-a distribuit, la debut, în amanţi eleganţi şi prinţi melancolici, dar că, mai tîrziu, Lucian Pintilie şi alţi regizori l-au invitat, dimpotrivă, să joace personaje rustice, uneori grosolane, brutale. Radu se înşeală, nici un regret nu poate interveni: Rebengiuc nu a confirmat niciodată „necunoaşterea aproapelui" ca om, dar şi-a descoperit „pluralitatea" ca actor. La rîndul meu, cum să nu mărturisesc seducţia exercitată de Marcel Iureş la ora cunoaşterii, în Caligula, şi apoi surpriza de a-l vedea schimbînd registrul şi stilul? Orice mare actor se poate descoperi graţie unui regizor care „vede" în el posibilităţi ascunse: Pintilie în Rebengiuc, Alexandru Dabija în Iureş. „Necunoaşterea aproapelui" nu coincide în viaţă şi în teatru: decepţia unei afecţiuni în viaţă e diferită de revelaţia unei dimensiuni nebănuite de joc.

Cum să trăim însă cu spectrul acesta: „necunoaşterea aproapelui"?

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

Comunicat important pentru abonaţi

ADEVĂRUL HOLDING anunţă public că firmele de abonamente **ZIRKON MEDIA S.R.L.** şi **MIRION PRESS S.R.L.** nu mai desfăşoară activitatea de distribuţie de abonamente pentru publicaţiile (ziare şi reviste) editate de ADEVĂRUL HOLDING începînd cu data de 1 septembrie 2014.

Astfel, firmele de abonamente ZIRKON MEDIA S.R.L. şi MIRION PRESS S.R.L. au întrerupt livrarea publicaţiilor, încălcînd prevederile contractelor încheiate între acestea, în calitate de prestator, şi abonaţi, în calitate de client, precum şi contractul încheiat cu S.C. ADEVĂRUL HOLDING S.R.L.

Invităm persoanele interesate de abonamente la publicaţiile editate de ADEVĂRUL HOLDING S.R.L. să contacteze editorul ADEVĂRUL HOLDING S.R.L. pentru a stabili detaliile necesare activităţii de livrare a publicaţiilor acestuia astfel încît să poată fi eliminat orice risc de a suferi prejudicii.

Datele de contact ale departamentului Abonamente din cadrul ADEVĂRUL HOLDING sînt:

- **Telefon:** 031.860.30.57 sau 031.860.30.85 (de luni pînă vineri între orele 9 şi 18)
- **E-mail:** abonamente@adevarulholding.ro.

Lista publicaţiilor editorului ADEVĂRUL HOLDING S.R.L.:

Adevărul
Weekend Adevărul
Click!
Dilema veche
Click! pentru femei
Click! Poftă bună
Click! Sănătate
Historia
Historia Special
Ştiinţă şi tehnică
Foreign Policy
OK!

Conducerea
S.C. ADEVĂRUL HOLDING S.R.L.

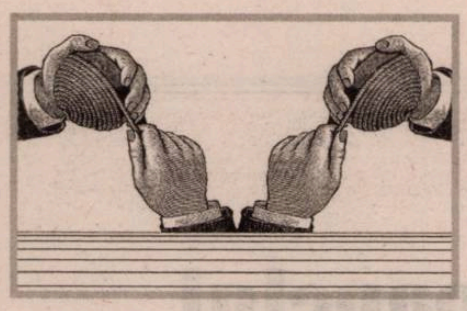

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Mistica serviciilor

– cum am eşuat în controlul civil asupra SRI şi SIE –

Scandalul Robert Turcescu vine doar să confirme temerile legitime că serviciile secrete sînt implicate în politică şi media. Intrarea în cursa prezidenţială a lui Teodor Meleşcanu şi activismul politic al lui George Maior încheie urît un experiment care se dorea promiţător: numirea de către preşedinte ca şefi ai serviciilor a unor persoane din partidele de opoziţie.

La începutul mandatelor sale, Traian Băsescu a făcut două mişcări surprinzătoare şi de bun augur: această numire transpartinică a şefilor şi ordinul privind predarea arhivei Securităţii către CNSAS. Predarea arhivei a scos de pe agenda publică o temă care a ridicat suspiciuni asupra serviciilor secrete timp de 15 ani după Revoluţie. Cine mai ţine minte acum bătălia dusă ani de zile de grupul Pleşu – Patapievici – Dinescu din CNSAS pentru preluarea arhivei? Şi situaţia absurdă în care circa şase ani SRI a încălcat o lege votată de Parlament, care îi cerea explicit să predea arhiva. A fost bine că Băsescu a rezolvat rapid problema asta, a fost rău că legea nu a funcţionat prin ea însăşi şi a fost nevoie de un ordin politic de la cel mai înalt nivel pentru ca un serviciu secret să asculte de o lege.

Odată arhiva Securităţii trecută în zona civilă – şi s-a văzut că nu s-a prăbuşit siguranţa naţională cu acea ocazie, cum ne-a speriat SRI pînă atunci –, am avut scandalul enorm cu informatorii. Victimele din spaţiul public s-au numit doar Mona Muscă şi Carol Sebastian, în rest turnătorii şi ofiţerii au scăpat clamînd patriotismul. De ce o fi fost nevoie de toată acea risipă de energie prin care servicii secrete ce pretindeau a servi democraţia au apărat mizeriile din cloaca fostei Securităţi? Am asistat, de fapt, la o luptă pentru marcarea terenului: oamenii din servicii au vrut să transmită civililor că nu au a se băga peste domeniul lor. Arhiva Securităţii ţinea pentru ei de însăşi principiul că nu au de dat socoteală unor civili. Chiar dacă o lege spunea pe dos.

Înainte de a ordona predarea arhivei Securităţii, Traian Băsescu a avut grijă să tămîieze serviciile. Dacă mă gîndesc bine, constat că SRI şi SIE au fost singurele instituţii pentru care actualul preşedinte a avut cuvinte de laudă de la început pînă la sfîrşit. Toate celelalte au avut lipsuri: justiţia a fost murdară, DNA face treabă bună, dar cînd se apropie de Elena Udrea, se dovedeşte controlată de Cătălin Tolontan, educaţia produce în mod inoportun prea mulţi filozofi, sistemul sanitar ne îmbolnăveşte etc., etc. Dar serviciile secrete? Impecabile, domnule! Cam acesta a fost discursul lui Traian Băsescu urmărit în ani. Avem mărturii din jurul său că pe măsură ce anturajul de la Cotroceni s-a degradat – de la Andrei Pleşu la Iulian Chifu, de la Adriana Săftoiu la purtătorii de cuvînt de după –, serviciile au jucat un rol tot mai mare în formarea viziunii despre lume a şefului statului. Cumva cumva, Băsescu a ajuns la concluzia că doar în servicii se poate încrede.

Cine îi controlează pe securiştii noştri? Adevărul e că nimeni.

Asistăm la o adevărată mistică a serviciilor: într-o Românie în care instituţiile nu merg şi s-au încercat fel de fel de reforme, de la primării la consilii judeţene, regionalizare, reforme ale sistemelor sociale, numai serviciile sînt imuabile şi performante. Evident, acesta nu este adevărul faptic, pentru că nu avem acces la el – ţine de siguranţa naţională! –, acesta este adevărul mistic.

Singurul politician care nu s-a lăsat intimidat de aura serviciilor a fost Monica Macovei. Cînd a ajuns ministru al Justiţiei, a preluat şi SIPA, serviciul secret care culegea informaţii din penitenciare şi din mediul magistraţilor. Judecătorii şi procurorii aveau dosare făcute de SIPA, care se refereau mai ales la viaţa personală. SIPA era condusă de foşti generali din Securitate şi aplica logica dintotdeauna a serviciilor: trebuie să ştim cine cu cine se culcă, cine cu cine vorbeşte la bere, nu urmărim ceva anume, dar acumulăm informaţii, pentru că nu se ştie cînd e nevoie să strîngem cu uşa pe cineva. Acesta nu este *intelligence* modern, ci este tot fosta Securitate: un uriaş aparat de strîns maculatură destinată să controleze destine, la o adică. Şi adevărul e că nu putem şti cît de mult mai seamănă sau nu SRI şi SIE cu fosta Securitate, pentru că tot ce e acolo ţine de securitatea naţională. Ştim de stilul SIPA pentru că Macovei a avut curaj să scape justiţia de securişti. Guvernele de pînă în 2005 au preluat fiecare această sursă constantă de mizerie prin care magistraţii puteau fi controlaţi şi şantajaţi. Evident că e tentant, atunci cînd eşti în fruntea unui sistem, să primeşti cheile de la cămara cu mizerii. Monica Macovei a desfiinţat SIPA peste noapte, i-a trimis pe generalii securişti acasă (au fost recuperaţi la Ministerul de Interne) şi a sigilat arhiva cu dosare. Faptul că nu s-a prăbuşit justiţia românească arată că mistica serviciilor e doar gargară. Dimpotrivă, justiţia din România a început să performeze abia după ce nu a mai avut propriul serviciu secret să vegheze la siguranţa naţională, căutînd prin paturile magistraţilor.

Controlul magistraţilor prin dosare are la bază prezumţia că civilii trebuie controlaţi pentru că sînt predispuşi la păcate şi deasupra lor trebuie să stea ofiţerii de informaţii. Evident, apare întrebarea cine îi controlează pe ofiţeri. Vedem în Rusia lui Putin un regim în care ofiţerii nu mai sînt controlaţi de nimeni, pentru că securiştii lor controlează acum bugetul, petrolul, administraţia şi presa.

Cine îi controlează pe securiştii noştri? Adevărul e că nimeni. Şi cu toate astea, avem sprijin larg pentru ideea că serviciile sînt performante. Voci importante s-au arătat îngrijorate că Turcescu ar putea strica imaginea serviciilor. Asta era problema, nu posibilitatea că o instituţie cu activitate secretă ar fi putut infiltra presa.

Dar de unde ştim că serviciile sînt performante? Cîteva cuvinte de laudă de la americani nu sînt destul, aşa e frumos şi diplomatic să zică. Ar trebui, deci, să credem că cel mai abscons sector public, cel care are la secret bugetele, schemele de personal, indicatorii de performanţă este cumva şi singurul segment al statului român care e performant, loial şi necorupt. Asta e împotriva oricărei logici şi bun-simţ. Dimpotrivă, aş băga mîna în foc că o analiză onestă a performanţelor acestor instituţii, dacă s-ar putea face, ar arăta că serviciile secrete sînt în medie mai corupte şi mai stupide decît instituţiile civile. Din simplul motiv că lipsa de cenzură şi control duce la corupţie şi contraperformanţă. Faptul că în opinia publică părerea inversă este majoritară – încrederea în SRI vine imediat după Biserică şi Armată – ţine tot de mistica serviciilor.

Simplul fapt că Băsescu a numit doi politicieni din opoziţie ca şefi la servicii nu a ţinut loc de reformă sau control. Problema de fond este lipsa de activitate a comisiilor de control din Parlament. Legislativul nostru nu e performant ca instrument de control şi se mişcă doar atunci cînd trebuie să politizeze vreo instituţie. S-a mişcat rapid pentru preluarea controlului la ICR, CNA, Avocatul Poporului şi Consiliile de Administraţie de la TVR şi Radio. Este vehement cînd nu e lăsat să se bage peste ANI şi DNA. Dar e un mieluşel cînd e vorba de controlul parlamentar asupra serviciilor. Mai rău, e avocatul lor public. Curtea Constituţională a dat două decizii care nu au convenit SRI, iar comisiile parlamentare de control s-au alăturat unui adevărat turnir mediatic declanşat de SRI contra Curţii. Am asistat la momentul ridicol în care directorul SRI, George Maior, îi dă lecţii de anticorupţie lui Daniel Morar, omul care a făcut din DNA ceea ce este astăzi, acum judecător la Curte. Practic, şeful SRI confiscă tema populară a anticorupţiei: orice piedică în calea SRI nu doar că ameninţă siguranţa naţională, dar acum ameninţă şi lupta cu corupţia.

Deci nu doar că nu ştim care e adevărul, dar ştim cert că nu avem cum să-l aflăm.

Ce au făcut Daniel Morar şi Curtea Constituţională prin decizia privind legea poreclită „Big Brother" a fost să egalizeze nivelul de acces la date al ofiţerilor de informaţii cu cel al magistraţilor. Pînă acum, aveam o reglementare foarte clară a modului în care procurorii pot accesa bazele de date privind comunicaţiile (cine cu cine a vorbit, a nu se confunda cu mandatele de ascultare), în timp ce nu aveam reglementări pentru accesul la aceleaşi date al ofiţerilor din servicii. Practic, un procuror-şef DNA avea reglementări şi restricţii (binevenite) în a accesa datele, pe cînd un locotenent SRI putea face ce dorea el şi ofiţerii superiori. Reacţia aproape isterică a SRI vine din vechea aroganţă: a nu se băga civilii în treburile noastre. Nici măcar judecătorii care acordă mandatele tuturor celorlalţi care au acces, cu excepţia SRI. După o decizie de bunsimţ a Curţii Constituţionale, am asistat la atacuri vehemente mediatice din partea SRI şi a unor televiziuni controlate de parlamentari apropiaţi de SRI la adresa Curţii. Iar Parlamentul a ţinut cu SRI. Adică a rămas Curtea Constituţională singurul instrument de control civil asupra SRI, şi asta doar pentru că se întîmplă să fie acolo Daniel Morar, un tip pe care îl lasă rece mistica serviciilor?

În lipsa unui control parlamentar real, numirea unor politicieni din opoziţie la şefia serviciilor nu a adus nici o schimbare de fond. Dimpotrivă, putem spune acum că şi Maior, şi Meleşcanu reprezintă două eşecuri pentru principiul de control civil asupra serviciilor. Maior îşi construieşte de ani buni imaginea de prezidenţiabil sau şef de Guvern – ce o pica. Are deja o curte proprie de ziarişti şi analişti, şi publică regulat cărţi de geopolitică, care ar trebui să demonstreze ce anvergură intelectuală are şeful SRI. Cărţile în sine sînt de o plicticoşenie îngrozitoare şi o remarcabilă lipsă de idei, cum sînt de obicei volumele scrise de negri pentru şefi. Nu contează ce spune Maior, important e să pară un tip deştept. Un tip deştept, plus care a fost şef SRI – e de ajuns pentru o carieră mare. Deci avem un şef la SRI care nu a făcut nimic vizibil pentru a ne asigura că societatea controlează SRI, nu invers, în schimb, îşi tot lustruieşte statuia viitoarei cariere politice. Îl avem apoi pe Meleşcanu, care a strîns 400.000 de semnături în timp ce era şef de serviciu secret. Aceşti oameni storc şi ei în interes propriu raportarea faţă de servicii, dacă acestea sînt infailibile, atunci cei care le conduc par a şti chestii şi cunosc lucruri mai presus de noi, muritorii. Două eşecuri de ţinut minte: nu contează dacă partidul lor e la putere sau în opoziţie, dacă pui mereu acelaşi gen de şef la servicii.

Nu ştiu care e faza cu Robert Turcescu, şi nici nu am chef să urmăresc nenumăratele editoriale care pleacă de la fărîme de informaţii pentru a construi teorii şi conspiraţii. Dar vîlva pică pe mistica serviciilor şi o accentuează. Dacă am fi fost convinşi că avem la modul real control parlamentar civil asupra serviciilor, atunci puteam aştepta o comisie de anchetă care să desluşească cazul. Dar cînd toţi sîntem convinşi că SRI şi SIE au plasat şi au selectat oameni în aceste comisii cît să îi controleze ele pe ei, atunci nu avem o instanţă de la care să aşteptăm un verdict credibil. Deci nu doar că nu ştim care e adevărul, dar ştim cert că nu avem cum să-l aflăm. Ne procopsim cu o mîzgă publică din care se hrănesc orgoliile scăpate din mînă. Alina Mungiu Pippidi a ajuns public la concluzia că toţi cei care am plecat de la ONG-ul pe care îl conduce am făcut parte dintr-o conspiraţie a serviciilor împotriva sa. Iată cum poţi internaliza aberaţia publică la nivel individual: nu propria inepţie e de vină cînd o dai în bară şi fug toţi de lîngă tine, de vină e o conspiraţie a serviciilor (în ce mă priveşte, mă voi adresa justiţiei într-un proces civil împotriva AMP, am explicat speţa pe lung într-un articol pe Contributors.ro – „Gata, la cremenal – o contribuţie personală la asanarea isteriei publice", 25 septembrie). Aud că un alt şef de ONG a concediat un angajat pentru că cineva i-a spus că ar fi vorba de un agent infiltrat în organizaţie. Egomania unor personaje (dacă eşti ţinta serviciilor, înseamnă că eşti cineva important, nu?) serveşte chiar scopurilor acestor servicii: ce poţi dori mai mult decît ca lumea să te creadă atotputernic şi toţi să se suspecteze între ei?

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Ce-am mai cumpărat?

Orice aş fi cumpărat, un sentiment de hoţie m-a anulat. Nu ştiu de ce, sau aşa sînt. Cînd am bani, nu-mi pasă, cînd nu am, mă simt furat. De fapt, stăm cam aşa, nu e săptămînă în care preţurile să nu urce, şi nu e săptămînă în care să nu te duci după preţ, după produs, nu? Altfel, trebuie să cobori spre produse inferioare, într-o zonă gri a *no-name*-urilor. Nici *no-name*-uri nu mai sînt. Sînt sigilate şi ambalate mai simplu şi poartă cifre, preţuri mici, nu nume. Dar nici acele produse nu stau locului şi ele umblă după cîştig. Cînd lumea bună fuge, şi neamul prost fuge. Pe scurt, sîntem furaţi. Ba nu, pe lung, se scumpesc lucrurile accelerat. Văd că după ce lămîia argentiniană o luase razna, s-a revenit la lămîia cu un preţ rezonabil. Adică nu doar ne fug preţurile, dar unii se trezesc să creeze şi panică, panica lămîii fiind una dintre ele. Usturoiul, uite usturoiul. Nu e de sezon, e trecut la funie, dar cînd vezi o babă cu funii şi-ţi cere 5 lei, îi dai, chit că nici ea nu mai aduce usturoi de sămînţă românească, ci chinezească. Şi ea te fraiereşte, pardon, nu te fraiereşte, asta e marfa ei din grădină luată, poţi cere unei ţărănci să-ţi explice cum ne-am bătut joc de recoltele româneşti ani de zile şi am vrut cu dinadinsul roade frumoase şi seci, în loc de roade ciobite româneşti? Ea ţi-ar spune şi de ce simt că sînt fraierit, că ne-am pierdut sămînţa. De varză, de morcov, de ardei. Sămînţa, hoţia. Astăzi am bani. Mă duc să cumpăr. Nu, mamaia nu-mi place. Este o urîtă. Am bani. Nu vreau usturoi. Dar mîine? Mîine am usturoi?

Energie pentru comunitate

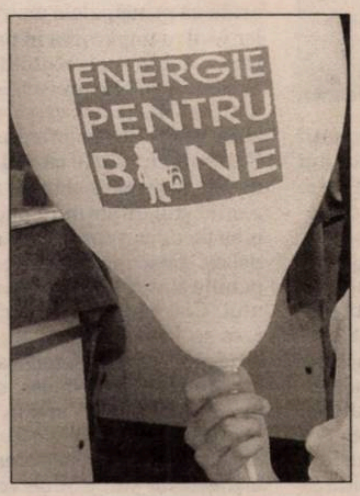

Texte şi opinii de:

- Aureliu LECA (profesor universitar emerit al Universităţii Politehnica din Bucureşti)

„Energia şi mediul“

- Adrian STĂNICĂ (cercetător ştiinţific la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină – GeoEcoMar)

„Energii neconvenţionale“

- Vera ULARU (coordonator comunicare la FDSC)

„CSR-ul sîntem noi“

- Liubiţa RAICHICI (poetă)

„Festival de poezie în Caraş-Severin“

- Martin ZMELIK (Country Manager şi Preşedinte al Directoratului CEZ România)

„Energie şi comunitate“

argument

Companie şi comunitate

Dosarul de faţă îşi propune să observe ce înseamnă o companie care produce şi distribuie energie electrică şi termică, cum interacţionează aceasta cu mediul înconjurător şi cu comunităţile în care desfăşoară proiecte.

Compania în cauză este Grupul CEZ: un conglomerat energetic cu sediul principal în Republica Cehă, care desfăşoară operaţiuni în mai multe ţări din centrul şi sud-estul Europei şi în Turcia. Principalele sale activităţi sînt producerea, distribuţia şi comercializarea energiei electrice şi termice, precum şi comercializarea gazului natural şi mineritul.

Grupul CEZ este prezent pe piaţa românească din 2005, odată cu preluarea companiei de distribuţie Electrica Oltenia SA, care, după procesul de transformare, asigură alimentarea cu energie electrică a şapte judeţe: Argeş, Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt, Vîlcea şi Teleorman.

Acesta a investit, în zona Dobrogea, la Fîntînele, Cogealac şi Grădina, 1,1 miliarde de euro în realizarea celui mai mare parc eolian pe uscat din Europa, cu o putere totală instalată de 600 MW. De asemenea, a investit în reabilitarea complexului de hidrocentrale de la Reşiţa în scopul creşterii eficienţei, capacitatea de producţie ridicîndu-se la peste 22 MW, după finalizarea procesului de modernizare. Mai multe despre sursele de energii neconvenţionale a scris Adrian Stănică, cercetător la GeoEcoMar.

Relaţia cu mediul înconjurător reprezintă o altă componentă importantă a unei companii de energie: prof. Aureliu Leca menţionează problemele legate de aceasta în articolul său.

Partea cea mai interesantă, dar şi cu cea mai evidentă încărcătură etică, este cea legată de CSR-ul *(Corporate Social Responsibility)* unei companii. Grupul CEZ este preocupat de aceasta, a ajutat şi continuă să ajute diverse comunităţi din România, cu proiecte legate de infrastructură, mediu, educaţie, sănătate, cultură. Vera Ularu explică rolul CSR pentru o companie. Iar Carmen Marcu de la Pro Vobis detaliază rolul voluntariatului într-o asemenea întreprindere.

Dosarul continuă cu interviuri (cu Martin Zmelik, Country Manager şi Preşedinte al Directoratului CEZ România, şi despre Maratonul Olteniei şi Festivalul Internaţional de Poezie din Caraş-Severin) şi cu reportaje din satele care au beneficiat de ajutor.

Recomandările din paginile Dosarului privind economisirea de energie vin de la specialiştii Grupului CEZ. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 2 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Vera ULARU

„CSR-ul sîntem noi"

„Cine se ocupă de CSR la voi?" o întreb pe prietena mea, Florina. „CSR-ul sîntem noi. Eu şi cîţiva colegi de-ai mei. Sîntem cinci persoane şi ne implicăm voluntar. De fapt, noi coordonăm doar. Sînt mult mai mulţi voluntari. O treime aproape din toţi angajaţii." „Ştiu că aveţi un program de granturi, cine evaluează proiectele?" mai întreb. „Decizia finală o luăm noi. Ştim mai bine situaţia din România. Primim recomandări de la *headquarters*, din San Jose, dar nu ei intervin. Le citim şi hotărîm împreună cine să cîştige." Florina lucrează în departamentul de vînzări şi marketing al unei companii de produse IT pentru dezvoltatori de web. A absolvit Facultatea de Asistenţă Socială. Îi plac oamenii şi e pasionată de cercetare. De ceva vreme urmează cursurile unui doctorat în sociologie.

Zilele trecute am sunat-o pe Florina să mă lămuresc cum se desfăşoară activităţile de CSR la ei. Mi-a vorbit despre implicarea oamenilor în problemele celorlalţi. Despre ajutorul oferit celor săraci sau aflaţi într-o situaţie dificilă. Cum românii se gîndesc numai la ei, nu vor să se implice sau să ofere celorlalţi ceva. „Scrie despre asta, dacă vrei să scrii ceva despre CSR", spune Florina.

În mintea mea, CSR înseamnă management. Sînt toate lucrurile făcute de o companie ca să prevină şi să reducă impactul negativ asupra celorlalţi şi a mediului înconjurător.

Potrivit studiului „Tendinţe şi realităţi CSR în România", realizat anul acesta de Ernst & Young şi CSR Media, interesul pentru CSR în România este în creştere. „Tot mai multe companii se implică în propriile programe. Firmele româneşti mai mici sînt implicate mai degrabă în acţiuni caritabile punctuale decît în proiecte sau programe de amploare", este de părere Sergiu Sebeş, preşedintele Asociaţiei CSR Nest. „Domeniul este în creştere, însă proiectele şi programele continuă să fie implementate cu preponderenţă de subsidiarele companiilor multinaţionale. Deşi majoritatea recunosc necesitatea şi importanţa existenţei unei strategii, de cele mai multe ori aceasta este sumară şi nu are la bază informaţii despre percepţiile şi aşteptările *stakeholder*-ilor", spune Horia Domnariu, director program CSR la Asociaţia pentru Relaţii Comunitare.

Strategie de business sau nu, importantă este implicarea. Acelaşi studiu arată că activităţile de responsabilitate socială corporatistă sînt percepute de companiile din România mai mult ca o modalitate de sprijin pentru proiecte sociale. Sustenabilitatea şi etica în afaceri sînt obiective de CSR mai puţin importante, se pare. „CSR-ul e perceput prin prisma dimensiunii sociale – comunitate externă – şi doar într-o mică măsură ca responsabilitate faţă de angajaţi, etică în afaceri sau dimensiunea de mediu, prin dezvoltarea durabilă şi sustenabilitate", spune Horia Domnariu.

Puţine dintre companii iau măsuri în sprijinul angajaţilor. Florina mi-a povestit că în compania unde lucrează, părinţii îşi pot aduce la serviciu copiii, dacă nu au cu cine să îi lase acasă. Sînt organizate petreceri pentru angajaţi şi copiii lor. Mai au loc evenimente despre importanţa unui regim de viaţă sănătos sau de ce să te implici în mediul social pentru un viitor mai bun. Sînt şi alte exemple, în special în companiile bancare, unde angajaţii participă la diferite seminarii despre sănătate, creşterea copilului, managementul stresului etc. Dîndu-şi seama că mediul competitiv în care trăiesc afectează sănătatea şi viaţa personală, companiile şi-au înfiinţat astfel de programe. Aceste exemple sînt valabile mai mult pentru companiile mari. Cele mici sau mijlocii sînt mai puţin interesate de programele pentru angajaţi.

Majoritatea companiilor îşi implică angajaţii în activităţile de CSR. „Anul acesta am pus mult accent pe voluntariat. Angajaţii noştri sînt încurajaţi pe tot parcursul anului să se implice în cauzele sociale în care cred. Prin cunoştinţele împărtăşite şi munca depusă de voluntari, comunităţile primesc ajutor, în timp ce angajaţii pot oferi exemple pozitive în familie, în grupul de prieteni, printre colegi", spune Veronica Dogaru, angajată a unei companii de telefonie. De la alergat într-un maraton pentru o cauză socială, pînă la donaţii sau oferirea de servicii *pro bono*, modalităţile de implicare a angajaţilor sînt multiple.

Cea mai ieftină energie este cea pe care nu o consumi. Acţiuni de economisire a consumului de energie electrică la îndemîna oricui:

Montează folii care să reflecte căldura din spatele caloriferelor: *întreaga cantitate de căldură degajată de calorifer va fi dirijată spre interiorul încăperii şi nu se va pierde încălzind peretele pe care este montat caloriferul.*

Un exemplu de CSR prin implicarea *pro bono* a angajaţilor este serviciul de *clearinghouse* iniţiat de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, unde lucrez. Este o reţea de avocaţi ce cuprinde 11 case de avocatură care oferă gratuit servicii juridice organizaţiilor nonguvernamentale. „Există cazuri în care organizaţiile ce furnizează servicii sociale dispun de expertiza necesară pentru a propune modificări legislative, dar nu au resursele necesare pentru a plăti un avocat care să se ocupe de analiza legislativă", spune Bogdan Bibicu, avocat partener în cadrul Kinstellar. „Implicarea în proiectele ONG-urilor poate ajuta la „recuperarea decalajelor sociale", mai adaugă acesta.

De cele mai multe ori, problemele juridice cu care se confruntă organizaţiile societăţii civile vizează modificări de acte constitutive. În lipsa unor acte constitutive actualizate la zi, organizaţiile nu pot supune proiecte către finanţare, iar beneficiarii nu pot avea parte de servicii sociale sau de altă natură.

Încurajarea implicării merge pînă dincolo de angajaţi. Votul publicului, un sistem de evaluare pe care mulţi „ONG-işti" îl contest este o modalitate prin care publicul larg este implicat în deciziile... de implicare ale companiei. „Pot să spun că nu sînt de acord cu acest tip de evaluare. Din punctul meu de vedere, publicul, cetăţeanul poate să îşi exercite cîte un vot în ceea ce priveşte un proiect de CSR atunci cînd şi gradul său de educaţie şi acţiune în acest domeniu este pe măsură. Cum sînt foarte puţini cei care fac voluntariat, care donează bani pentru diferite cauze (nu neapărat punctuale, ci să-şi facă un obicei din asta) sau care înţeleg de ce este bine să reciclezi şi să colectezi selectiv deşeurile, atunci, din punctul meu de vedere, votul publicului pe un proiect de CSR nu are valoare. Nu face decît să inducă în eroare", spune Sergiu Sebeş de la CSR Nest.

„Un alt aspect important este legat de asigurarea reprezentativităţii votului. Aceasta nu este ţinută sub control, astfel încît rezultatul poate fi uşor distorsionat în favoarea unei anumite părţi a publicului, care a ales să răspundă în mare măsură invitaţiei la vot." Cum se votează pe Internet şi tinerii sînt cei mai activi în mediul online, proiectele cîştigătoare ar putea fi mai mult pe gustul lor, decît relevante pentru ceilalţi. „Calitatea unui proiect poate fi uşor influenţată de detalii neesenţiale", adaugă Horia Domnariu, Asociaţia pentru Relaţii Comunitare.

Este o modalitate de *empowerment* pentru tineri, dar şi o modalitate de comunicare. Fiecare organizaţie care aplică este datoare să îşi facă proiectul cît mai cunoscut. Poate îi inspiră şi pe alţii să se implice, ce-i drept. Însă, dacă efortul de promovare devine prea mare, atunci lucrurile sînt puţin dezechilibrate.

Acelaşi studiu realizat de Ernst & Young arată că principalele motivaţii ale companiilor pentru implicarea în proiecte de CSR sînt recunoaşterea şi vizibilitatea. Majoritatea comunică public proiectele de CSR. „Mă nemulţumeşte faptul că există o tendinţă spre prea mult PR în programele de CSR din România. În unele cazuri se urmăreşte clar un beneficiu cît mai mare de imagine al companiei şi mai puţin impactul unui program bine făcut cap-coadă", este de părere Sergiu Sebeş. Deşi implicarea e în creştere, companiile sînt reticente faţă de relevanţa CSR-ului. Cel mai greu în lucrul cu companiile este să le convingi că un program de CSR bine gîndit şi implementat se va concretiza în avantaje de business, chiar dacă acestea nu sînt palpabile", spune Horia Domnariu.

Deşi comunicarea este practicată cu succes, la capitolul transparenţă, companiile româneşti nu sînt atît de active. Multe dintre ele nu publică rapoartele de CSR. Probabil că directiva europeană care reglementează publicarea în maxim doi ani va schimba acest lucru şi „va duce la creşterea considerabilă a numărului companiilor care raportează", mai adaugă Horia Domnariu.

Principalii parteneri ai companiilor în activităţile de CSR sînt organizaţiile nonguvernamentale. Bună parte dintre activităţi se adresează acestora. Iar norocoase sînt organizaţiile din domenii precum educaţia, socialul, mediul şi sănătatea. „Educaţia pare să fie un punct hot, care atrage companiile să investească în proiecte de CSR", spune Sergiu Sebeş.

„Au apărut o grămadă de consultanţi în CSR, persoane care, chiar dacă au o experienţă teoretică, sînt foarte departe de a avea una practică", mă mai lămureşte Sergiu. Aşa pot să îmi explic de ce nu am înţeles legătura dintre tipul de activitate al unor companii şi activităţile de CSR. De ce o companie producătoare de produse cosmetice finanţează proiecte pentru persoanele dependente de droguri sau alcool. Probabil bunele intenţii şi dorinţa de implicare şi-au spus cuvîntul. „Un producător de mobilă va susţine programe de reîmpădurire, fiind în strînsă legătură cu obiectul său de afaceri. Însă nu va susţine şi un program de igienă orală, fiind un domeniu total diferit faţă de ceea ce face şi despre care nu are suficientă expertiză. CSR-ul şi filantropia ar trebui să formeze un tot unitar care reflectă valorile şi misiunea companiei", este de părere Veronica Dogaru.

Oricum ar fi, CSR-ul este o consecinţă a valorilor şi principiilor companiei – spune studiul Ernst & Young. Iar eu nu pot decît să fiu de acord.

„Un program de CSR bine gîndit şi implementat se va concretiza în avantaje de business."

***Vera Ularu** este coordonator comunicare la FDSC.*

Adrian STĂNICĂ

Energii neconvenționale

Definirea surselor de energii neconvenţionale a devenit deja mai mult decît convenţională, pentru că în general ne gîndim la energia vîntului, cea a apei şi cea solară. Posibilele surse sînt însă mult mai variate, şi de aceea consider că merită să le amintesc în cîteva cuvinte pe fiecare dintre acestea.

În afara clasicelor energii neconvenţionale, cred însă că trebuie să menţionăm întîi sursele neconvenţionale de hidrocarburi, precum gaz-hidraţii sau gheaţa de metan. Sub adîncimi mai mari de 700 de metri ale coloanei de apă, pe fundul mărilor şi oceanelor, există vaste rezerve de gheaţă de metan.

Cît de vaste sînt aceste resurse? Greu de estimat deocamdată, dat fiind faptul că nu cunoaştem decît o parte infimă a ceea ce se află pe fundul mărilor şi oceanelor. Singurul răspuns sigur este că aceste resurse sînt uriaşe, iar estimările sînt actualizate în creştere de la an la an. În prezent există însă o problemă majoră care nu ne permite exploatarea acestora: tehnologia din zilele noastre nu este suficient de dezvoltată ca aceste gheţuri de metan să fie aduse la suprafaţă în siguranţă. Gheaţa de metan – la scăderea bruscă a presiunii – sublimează rapid, se transformă adică din solid în gaz, iar cea mai mică scînteie poate duce la explozii potenţial catastrofale. Deocamdată...

Stimularea dezvoltării explozive a algelor.

Nu consider aşa-numitele gaze de şist drept energii neconvenţionale, ci, mai degrabă, drept tehnologii de creştere a gradului de recuperare a hidrocarburilor din roci, tehnologii aflate în uz pe scară largă de mulţi ani. După părerea mea (şi nu numai), problema majoră cu risc de poluare o reprezintă gradul de cimentare a găurilor de sondă, problemă tehnică simplu de verificat – dar acesta ar putea fi subiectul unei alte teme.

Alte resurse încă neconvenţionale de hidrocarburi sînt biocombustibilii – de la cei obţinuţi din captarea emisiilor de metan din acumulările de gunoaie şi pînă la cei obţinuţi din plante. Cei obţinuţi din plante sînt şi ei, la rîndul lor, de mai multe generaţii. Prima generaţie de biocombustibili, deja foarte convenţionali, este cea care utilizează diferite plante tehnice pentru obţinerea biodieselului – cea mai răspîndită la noi fiind rapiţa. Problema cu utilizarea acestor biocombustibili este că plantele care îi generează sînt cultivate pe suprafeţe din ce în ce mai mari, cîştigînd competiţia pentru terenuri arabile cu plantele necesare pentru asigurarea securităţii energetice. Iar acest lucru a început să se simtă pe plan mondial, la preţurile produselor de bază pentru populaţia planetei. Mai mult, suprafeţe enorme de păduri ecuatoriale au fost transformate în terenuri agricole pentru aceste plante, ceea ce reprezintă un impact ecologic deosebit de dăunător.

Fisiunea nucleară ar putea fi răspunsul.

De aceea, de mai puţin de un deceniu, generaţia a doua de biocombustibili încearcă să rezolve aceste probleme – şi să ofere surse cu adevărat alternative de energie, care să aibă şi un impact general pozitiv asupra mediului. Este vorba despre algele marine care, atunci cînd temperatura apei mării este constant mai mare de o anumită valoare, şi cînd în apă există suficienţi azotaţi, se dezvoltă exploziv. Acest fenomen, numit înflorire algală, este parte a eutrofizării, proces prin care, după moarte, descompunerea algelor consumă oxigenul dizolvat în apă şi are ca efect sufocarea şi moartea organismelor marine a-flate sub pătura de alge – de la unii peşti la scoici, melci, dar şi algele mari, fixate de fundul mării. Fenomen natural, eutrofizarea a ajuns însă să se manifeste anormal în majoritatea mărilor lumii, datorită fluxurilor enorme de compuşi pe bază de azot proveniţi din agricultură sau din deşeurile urbane insuficient tratate, dar şi a creşterii temperaturii apei mării. Această a doua generaţie de biocombustibili constă în stimularea dezvoltării explozive a acestor alge, care sînt apoi recoltate pentru energie. Un alt aspect pozitiv constă în faptul că, prin acest proces, scade şi concentraţia de azotaţi din apele mării, şi survine îmbunătăţirea calităţii mediului marin. Dar, cum experimentele pe biocombustibilii de generaţia a doua sînt abia la început, nu ar fi exclus să apară şi efecte negative la care acum nici nu ne gîndim.

A doua mare categorie de resurse neconvenţionale este cea care nu presupune utilizarea capacităţii calorice pentru obţinerea electricităţii. Vorbim aici despre captarea surselor de energie provenite de la celelalte elemente în afară de foc: apă, Pămînt, lumină, aer.

Energia geotermală este cea care caută să exploateze diferenţa de temperatură dintre suprafaţă şi interiorul Pămîntului. De la suprafaţa Pămîntului spre interior, temperatura creşte treptat, cu o viteză care variază din loc în loc, în funcţie de compoziţia geologică şi de structura tectonică. Pompele de căldură se bazează tocmai pe această variaţie de temperatură (şi, deci, de energie termică) dintre suprafaţă şi interiorul Pămîntului. Pompele, care se sapă pînă la o adîncime dinainte stabilită de experţi pentru fiecare loc în parte, au o resursă de energie constantă în timp (nu la scara milioanelor de ani, ci la scara vieţii umane, bineînţeles), dar au un mare dezavantaj: costurile, în prezent deosebit de mari.

Energia obţinută prin transformarea în electricitate a vîntului cu greu mai poate fi numită neconvenţională. Fermele de morişti eoliene au acoperit o bună parte a continentelor, iar randamentul lor este de asemenea în creştere. Ultimul deceniu şi jumătate a dus la dezvoltarea acestor centrale eoliene şi în domeniul marin, cu un efect secundar neaşteptat – dar binevenit. Observaţii recente au arătat că platformele pe care sînt amplasate centralele eoliene în domeniul marin acţionează ca nişte adevăraţi recifi artificiali, devenind platforme şi pentru noi colonii de scoici şi alte vieţuitoare. Apariţia acestor organisme atrage după sine şi peştii – întîi cei care se hrănesc cu plante şi pe urmă şi carnivorii, ceea ce conduce la crearea unor nişe ecologice bogate în forme de viaţă şi bazate pe structuri create de om. Există în prezent un proiect european de cercetare (CoCoNet) care încearcă să estimeze impactul acestor ferme eoliene asupra biodiversităţii mediului marin.

Apariţia noilor materiale foarte uşoare şi, în acelaşi timp, foarte rezistente, a dus la apariţia unei noi epoci a navelor cu pînze. Noile veliere folosesc forţa vîntului, cu un randament mult mai mare faţă de strămoaşele lor de acum două secole.

Soarele este sursa principală de energie pentru sistemul nostru solar, fundament al vieţii de pe Terra. Trăitori, precum şi celelalte vieţuitoare de pe planetă, datorită Soarelui, în ultimele decenii am început să îi captăm şi să îi transformăm energia în electricitate. Randamentul acestei captări a crescut în ultimele decenii, odată cu apariţia noilor materiale utilizabile pentru panourile solare. Dar mai sînt paşi mulţi de făcut pînă cînd Soarele va putea deveni o sursă de electricitate sigură şi ieftină. Creşterea eficienţei ţine însă doar de noi.

Închide sursa de încălzire cînd aeriseşti încăperea: *pierderile sînt reduse, iar pereţii rămîn calzi dacă deschizi toate ferestrele din încăpere pentru un timp scurt şi închizi toate sursele de încălzire.*

Utilizează becuri economice: *becurile eficiente energetic au un consum de circa cinci ori mai mic decît becurile cu filament şi au o durată de viaţă mai mare decît becurile obişnuite.*

Foloseşte surse separate de lumină pentru diferite părţi ale încăperii: *este mai eficient să foloseşti iluminatul doar acolo unde este necesar, la o intensitate redusă, decît să ai o sursă unică de intensitate mare în încăpere.*

Deconectează aparatele electrice după folosire: *receptoarele continuă să consume, chiar dacă sînt în* standby, *conducînd la creşterea costurilor cu energia electrică şi la reducerea duratei lor de viaţă, de aceea este eficient să opreşti alimentarea cu energia electrică atunci cînd nu le foloseşti.*

Energia apei este de mult utilizată pentru obţinerea de electricitate cu ajutorul hidrocentralelor instalate pe rîuri. Efectele negative ale acestor centrale sînt însă, de multe ori, mai numeroase decît cele benefice: blochează migraţia speciilor de peşti, devin capcane ale aluviunilor transportate de rîuri, ceea ce duce la apariţia fenomenului de eroziune costieră, adică de retragere a plajelor în faţa mării, prin lipsa materialului de construcţie. Ultimii ani au marcat însă o redefinire a conceptului de dezvoltare a unor hidrocentrale care să aibă, pe lîngă un randament crescut, şi un impact negativ minim asupra mediului. Dar energia apei nu priveşte doar captarea rîurilor. După ce au fost studiate intens în anii 1970, la prima criză energetică majoră, şi abandonate apoi în anii 1980 datorită costurilor ridicate (şi a preţului din nou redus al petrolului), centralele electrice bazate pe forţa valurilor şi mareelor au revenit de un deceniu în atenţia cercetătorilor. În zonele din Atlanticul de Nord, unde mareea este foarte ridicată, centralele electrice care utilizează forţa mareelor sînt deja un succes, iar această sursă de energie va rămîne activă „cît Soarele şi Luna". Valurile ca sursă de energie sînt şi ele ţinta a numeroase proiecte-pilot din ultimii ani.

Problema majoră – atît pentru energia eoliană, cît şi pentru cea solară şi cea a apei – rămîne inconstanţa acesteia. Care sînt soluţiile atunci cînd e noapte? Ce facem atunci cînd vîntul nu bate? Ce facem dacă debitele de apă sînt scăzute sau nu sînt valuri? În prezent, electricitatea provenită din aceste surse trebuie să fie dublată de cea din sursele convenţionale (termocentrale), pentru a asigura necesarul în anumite situaţii. Soluţia constă în găsirea unor modalităţi eficiente de stocare a energiei electrice pe termen lung, a unor baterii suficient de puternice şi de sigure ca să ofere energia necesară în perioadele critice, fără lumină sau vînt.

Din ce în ce mai mulţi văd soluţia în utilizarea bateriilor de hidrogen. Materie primă sigură şi răspîndită în întregul univers, hidrogenul, în combinaţie cu oxigenul, dă apă – şi energie, fără reziduuri periculoase sau potenţial toxice. Folosite de NASA la misiunile spaţiale încă din anii '70, bateriile de hidrogen încep să fie din ce în ce mai răspîndite. Problema majoră în momentul de faţă este sursa energiei necesare obţinerii hidrogenului în stare pură. Dacă separarea hidrogenului se face utilizînd combustibili tradiţionali, nu putem spune că am rezolvat nici o problemă.

Şi mai este, bineînţeles, energia atomică. De la centralele nucleare actuale, care, după mai bine de jumătate de secol nu se mai pot numi „neconvenţionale", la „Sfîntul Graal" al energiilor neconvenţionale – fisiunea nucleară „la rece". Fisiunea nucleară – adică procesul prin care doi atomi de hidrogen se unesc şi degajă energie, este cea mai frecventă reacţie din univers. Este şi procesul care se produce în Soare din primul moment al formării acestuia. Problema critică este faptul că, pentru producerea acestei reacţii, este necesară o temperatură uriaşă. De mai multe decenii, numeroase echipe de cercetători încearcă să stăpînească această reacţie la temperaturi obişnuite. În caz de succes, fisiunea va fi răspunsul final la nevoia noastră de energie. Dar pînă atunci va mai trece, cu siguranţă, mult timp.

Adrian Stănică *este jurnalist de ştiinţă şi cercetător ştiinţific la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină – GeoEcoMar.*

Energie și comunitate

interviu cu Martin ZMELIK

Ce înseamnă CEZ?

Acronimul tradus din limba cehă înseamnă Centralele Electrice Cehe.

Cîte ceva despre istoricul companiei.

Grupul CEZ este un conglomerat energetic consacrat şi integrat, cu sediul principal în Republica Cehă, care desfăşoară operaţiuni în mai multe ţări din centrul şi sud-estul Europei şi în Turcia. Principalele sale activităţi sînt producerea, distribuţia şi comercializarea energiei electrice şi termice, a gazului natural, şi mineritul.

Cultura corporatistă este orientată spre siguranţă, performanţă şi optimizarea continuă a eficienţei interne. În acelaşi timp, activităţile comerciale ale grupului sînt guvernate de standarde etice stricte, incluzînd acţiuni responsabile faţă de comunităţile locale, faţă de societate şi faţă de mediul înconjurător. În desfăşurarea activităţilor sale comerciale, acesta încurajează principiile dezvoltării durabile, susţine eficienţa energetică, dezvoltă tehnologii noi, contribuie la dezvoltarea societăţii în ansamblu, şi creează un mediu favorabil pentru evoluţia profesională a angajaţilor săi.

În Republica Cehă, companiile Grupului CEZ sînt implicate în extracţia şi comercializarea resurselor minerale, producţia şi distribuţia energiei electrice şi termice, tranzacţionează energie electrică şi alte materii prime, furnizează energie electrică, termică şi gaze naturale către consumatorii finali şi oferă şi servicii auxiliare. Portofoliul de producţie include centrale nucleare, pe cărbune, pe gaz, hidro şi din surse regenerabile. Pentru a asigura un succes continuu pe piaţa din Republica Cehă, care este crucială pentru Grupul CEZ în ceea ce priveşte interesele de afaceri, portofoliul de producţie şi reţelele de distribuţie sînt supuse unui program extensiv de retehnologizare, îmbunătăţire şi dezvoltare, incluzînd pregătirile pentru construirea de noi surse nucleare.

La nivel internaţional, Grupul CEZ se concentrează în mod deosebit pe pieţele din centrul şi sud-estul Europei, unde operează în principal în zonele de distribuţie, furnizare, producţie şi tranzacţionare de energie electrică. Grupul este proprietarul sau coproprietarul unor active în zona de producţie şi distribuţie în Polonia, România, Bulgaria, Ungaria, Slovacia şi Turcia.

De cînd şi de ce e Grupul CEZ prezent în România? Unde anume în România?

Grupul CEZ este prezent pe piaţa românească încă din anul 2005, odată cu preluarea companiei de distribuţie Electrica Oltenia SA, care, după procesul de transformare, asigură alimentarea cu energie electrică a şapte judeţe: Argeş, Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt, Vîlcea şi Teleorman. Afacerile Grupului CEZ în România sînt reprezentate de cele opt companii – CEZ Distribuţie, CEZ România, CEZ Vînzare, CEZ Trade, Tomis Team, MW Invest, Ovidiu Development şi TMK Hydroenergy Power.

Acesta a investit, în zona Dobrogea, la Fîntînele, Cogealac şi Grădina, 1,1 miliarde de euro în realizarea celui mai mare parc eolian pe uscat din Europa, cu o putere totală instalată de 600 MW. În 2011, Grupul CEZ în România a achiziţionat 100% din pachetul de acţiuni al companiei care deţine sistemul hidroenergetic de lîngă Reşiţa, judeţul Caraş-Severin, format din patru microhidrocentrale (Grebla, Crăinicel 1, Crăinicel 2 şi Breazova) şi amenajările hidro aferente de la Trei Ape, Gozna, Valiug şi Secu, avînd o capacitate totală instalată de aproximativ 18 MW şi o producţie de circa 70 GWh/an. Grupul CEZ a investit în reabilitarea complexului de hidrocentrale de la Reşiţa, în scopul creşterii eficienţei, capacitatea de producţie ridicîndu-se la peste 22 MW după finalizarea procesului de modernizare.

În perioada în care a fost preluată Electrica Oltenia, mă ocupam de consolidarea şi supravegherea achiziţiilor CEZ în afara graniţelor Republicii Cehe şi am avut ocazia să cunosc îndeaproape, chiar de la preluare, activitatea companiei, cît şi echipa care a pus bazele transformării Electrica Oltenia în companiile CEZ de astăzi. În 2010, cînd am avut oportunitatea de a alege o ţară din portofoliul extern al Grupului CEZ în care să implementez proiecte de optimizare şi rafinare a proceselor, am ales fără ezitare România, pentru că atitudinea oamenilor de aici m-a convins că mă voi integra perfect şi îmi voi putea duce la bun sfîrşit misiunea. Îmi amintesc că, după privatizare, am avut o discuţie cu cineva din România, care m-a întrebat dacă sînt conştient că Oltenia e o regiune „aparte" a României, cu firi puternice şi tenace. Şi pot să vă spun şi azi ce am răspuns şi atunci: sînt impresionat de modul în care echipa noastră locală îşi urmăreşte obiectivele şi de dedicarea pe care o manifestă în livrarea rezultatelor. Tot în Oltenia am văzut un sentiment aparte de mîndrie faţă de propria valoare, sentiment pe care nu l-am mai întîlnit la fel de pregnant în alte zone sau ţări. Complet justificat, pentru că specialiştii noştri din România sînt adevăraţi exportatori de *know-how* la nivelul Grupului CEZ. Şi încă un lucru important: în Oltenia am învăţat că hora poate să aibă mai mult de cinci paşi. Şi ştiţi cum se spune, dacă te prinzi în ea, trebuie să ţii ritmul pînă la capăt.

„Sînt impresionat de modul în care echipa noastră locală îşi urmăreşte obiectivele."

Ce alte sisteme de măsurare a consumului de energie a introdus CEZ faţă de alte companii şi care sînt avantajele acestora?

Din dorinţa de a oferi servicii de cea mai bună calitate şi de a reduce pierderile de energie electrică au fost montate, pînă în prezent, în judeţul Dolj, aproximativ 13.000 de contoare inteligente. Aceste contoare oferă posibilitatea citirii la distanţă şi a asigurării datelor pentru facturarea clienţilor. Citirile se realizează cu precizie, fără a afecta consumatorul şi se transmit automat, transmisia datelor fiind securizată şi eliminîndu-se eventualele erori de citire.

Sunt reduse totodată pierderile de energie electrică şi se pot realiza comenzi la distanţă pentru deconectarea/reconectarea clienţilor, iar eventualele defecţiuni sînt monitorizate în timp real şi, astfel, apare posibilitatea optimizării schemelor de distribuţie a energiei electrice.

Cum valorifică CEZ alte forme de energie, în special pe cea eoliană?

În Dobrogea, ca şi în Caraş-Severin, producem energie verde. Investiţia noastră de 1,1 miliarde de euro în Parcul Eolian CEZ din Dobrogea înseamnă aproape 10% din cota de energie verde pe care România şi-a asumat să o producă, în conformitate cu directiva europeană. Mai mult, parcul eolian construit de CEZ în România este cel mai mare parc eolian pe uscat din Europa, marcînd un moment important în evoluţia energeticii la nivel european. Construcţia a început în 2008, reunind peste 400 de specialişti de renume din România şi din străinătate, iar prima turbină dintre cele 240 instalate a fost conectată la reţea în luna iunie 2010. Şantierul a fost finalizat în decembrie 2012, cînd parcul eolian a devenit complet funcţional. Mai mult decît energia verde produsă, Parcul Eolian CEZ înseamnă peste 190 km de drumuri de acces construite, 215 km de cabluri subterane, 7 staţii de transformare de 33/110 kV şi o staţie de transformare de 110/400 kV la Tariverde.

Care este atitudinea CEZ faţă de mediu? Ce acţiuni a întreprins în această privinţă?

Respectarea legislaţiei în domeniu, menţinerea Sistemului de Management al Mediului implementat, modernizarea reţelelor de distribuţie, precum şi investiţiile în domeniul energiei regenerabile au fost principalele direcţii de acţiune în acest sens. Au fost realizate programe pentru modernizarea echipamentelor şi instalaţiilor, în principal pentru reducerea potenţialului de poluare, creşterea gradului de reciclare şi reducerea impactului asupra mediului înconjurător.

În vederea limitării eventualelor poluări accidentale cu ulei în staţiile de transformare se asigură stocuri permanente de material absorbant biodegradabil 100%.

Au fost alocate fonduri importante pentru desfăşurarea de programe pentru eliminarea sau înlocuirea echipamentelor care nu sînt conforme cu cerinţele CE privind restricţiile de utilizare a substanţelor periculoase (RoHS), sau în instalaţii care utilizează echipamente cu SF6 (gaz din protocolul de la Kyoto). Pentru a elimina poluările accidentale şi emisiile de gaze cu efect de seră, acestea sînt monitorizate în mod constant.

De asemenea, pentru a reduce atît consumul de resurse naturale, cît şi al emisiilor de carbon în atmosferă, a fost încurajată folosirea videoconferinţelor, telefoanelor, e-mail-urilor sau a maşinilor în sistem *carpool*.

Începînd cu octombrie 2013, sediile administrative CEZ sînt dotate cu „căsuţe" pentru colectarea deşeurilor de baterii şi acumulatori (DBA), amplasate la parterul sediilor CEZ. Angajaţii sînt îndrumaţi să depoziteze bateriile şi acumulatorii care nu mai sînt de folos în aceste „căsuţe" şi ulterior, deşeurile sînt preluate de o firmă specializată.

CEZ are o importantă componentă comunitară. Care sînt domeniile principale în care se desfăşoară aceasta şi de ce e importantă?

Programele CSR pe care le dezvoltă Grupul CEZ în România exprimă cu fidelitate misiunea de responsabilitate socială a organizaţiei, aceea de a ne apropia de oamenii din comunităţile în care ne desfăşurăm activitatea. Dezvoltăm proiecte cu impact pozitiv pe termen lung asupra comunităţii, orientate în cinci mari direcţii: sănătate, educaţie, mediu, infrastructură şi cultură. În mare parte dintre proiectele noastre, voluntariatul angajaţilor CEZ este o componentă esenţială pentru că ne place să comunicăm, să ne implicăm şi să fim aproape de oameni. Experienţa pe piaţă, apropierea de membrii comunităţilor şi dorinţa de a face o diferenţă în bine ne-au adus la ceea ce astăzi numim „Energie pentru Bine" – mai mult decît o platformă de CSR – un deziderat şi un an-

ENERGIE PENTRU COMUNITATE

gajament al nostru faţă de comunitate. Ne atrag acele proiecte sustenabile, care au un impact semnificativ pe termen lung pentru o parte cît mai mare a comunităţii locale, care răspund unor nevoi stringente ale comunităţii şi schimbă în bine vieţile oamenilor.

Ce a făcut CEZ relevant în domeniul sănătăţii?

Acestea se numără printre proiectele cele mai dragi nouă: am început cu înfiinţarea Centrului Medical de Permanenţă de la Cogealac, judeţul Constanţa, şi am continuat cu trei spitale, unde am pus umărul la modernizarea condiţiilor medicale (Spitalul Judeţean de Urgenţă Caraş-Severin, Spitalul Judeţean de Urgenţă Dolj, Clinica de Pediatrie „Filantropia" din Craiova). Pentru acestea, am cumpărat echipament medical de ultima generaţie şi mobilier nou.

Dar al educaţiei?

Am început prin a sprijini proiecte de educaţie ecologică în rîndul elevilor din Rîmnicu Vîlcea, apoi am susţinut educaţia civică introdusă de AIESEC Craiova în şcolile şi liceele craiovene, pentru ca, odată cu extinderea portofoliului în producţia de energie din resurse regenerabile, să demarăm şi un proiect de educaţie ecologică împreună cu Asociaţia MaiMultVerde în şcolile din judeţul Constanţa. Au urmat o serie de grădiniţe şi şcoli renovate şi echipate cu materiale didactice şi multimedia din judeţele Constanţa şi Caraş-Severin, iar în cele mai defavorizate comunităţi din judeţele Dolj şi Mehedinţi îi invităm din 2012 pe prichindei să urce în Caravana cu Poveşti şi să descopere lumea basmelor, un proiect prin care ne propunem să le deschidem apetitul pentru lectură şi educaţie. Poveştile le sînt citite chiar de manageri ai Grupului CEZ în România, care profită de ocazie să sărbătorească alături de cei mici momente cu însemnătate istorică, precum Ziua Unirii, Ziua Naţională etc.

Aţi construit cuiburi pentru berze? Care este povestea lor?

Grupul CEZ în România acordă o atenţie sporită instalaţiilor şi activităţilor noastre din ariile naturale protejate, reducînd riscurile asupra biodiversităţii.

Liniile noastre de tensiune reprezintă un risc pentru păsările de mari dimensiuni (în special barza albă, specie protejată în Europa), dar la proiectarea liniilor de joasă şi medie tensiune luăm în calcul măsuri de ocrotire a păsărilor sălbatice, sau le modernizăm pe cele existente, prin amenajarea de cuiburi şi locuri de popas.

De asemenea, operatorul de distribuţie a energiei electrice din regiunea Olteniei a sprijinit Societatea Ornitologică Română (SOR) în demersurile de protejare şi conservare a uneia dintre cele mai ameninţate specii de păsări din Europa: şoimul dunărean *(Falco cherrug)*, implicîndu-se activ într-un proiect de protejare şi conservare a acestuia – „LIFE Conservarea şoimului dunărean în nord-estul Bulgariei, Ungaria, România şi Slovacia". În luna august 2014 au fost montate cuiburi artificiale pentru şoimul dunărean pe liniile de înaltă tensiune în cîteva zone din judeţul Olt.

În parcul eolian se monitorizează ecosistemul, în special păsările, migraţia acestora, hrănirea, reproducerea şi comportamentul lor. În acest sens, CEZ a încheiat un contract cu o firmă de specialitate, iar raportarea datelor se face trimestrial către autorităţile române de mediu.

Ce-şi propune CEZ să facă în România în viitor?

Obiectivul nostru este să ne consolidăm portofoliul actual prin optimizarea continuă a proceselor interne, continuarea investiţiilor în reţeaua de distribuţie a energiei electrice, reducerea pierderilor şi, ca o noutate, proiecte de eficienţă energetică care au un potenţial semnificativ de dezvoltare în România şi care pot aduce economii în consumul naţional de pînă la 62%. România este una dintre ţările cele mai intensive energetic la nivel european, de aceea cred că sectorul energetic naţional trebuie să se concentreze pe scăderea consumului şi pe reducerea pierderilor, precum şi pe selectarea unor proiecte inteligente, cum ar fi microunităţile de producţie. De exemplu, în sistemul de iluminat public se poate obţine un control mult mai bun al consumului şi al costurilor prin măsuri de eficienţă energetică. Acelaşi lucru îl pot spune şi despre sistemul de încălzire. Dar, cel mai important, punerea în practică a acestor proiecte poate contribui la stimularea competiţiei economice dintre micii producători, ceea ce va conduce la o dezvoltare tehnică şi producţie de masă în viitor. Nevoia de proiecte de eficienţă energetică va fi cu atît mai evidentă pentru companii în contextul liberalizării pieţei, cînd preţurile vor avea o tendinţă ascendentă, iar această nevoie va stimula un management energetic mai performant. Cele mai recente estimări arată că România poate economisi între 5 şi 7 miliarde de euro prin aplicarea unor măsuri de eficienţă energetică.

„România este una dintre ţările cele mai intensive energetic la nivel european."

Foloseşte prizele şi prelungitoarele cu buton: *vei reuşi să reduci consumul ineficient de energie electrică al mai multor aparate simultan, dacă vei opri direct din buton alimentarea receptoarelor care nu necesită conectare permanentă.*

***Martin Zmelik** este Country Manager şi Preşedinte al Directoratului CEZ România.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Festival de poezie în Caraş-Severin

interviu cu Liubiţa RAICHICI

Prin ce se remarcă viaţa culturală în judeţul Caraş-Severin, în Reşiţa?

Reşiţa a fost considerată, încă din vremea comunismului, „Cetate de foc" şi „Oraşul cu poeţi"... Acum a rămas „cu poeţi", din cetate şi din focul ei s-a ales doar poezia. Multitudinea şi diversitatea vieţii cultural-artistice ţin viu un loc tulburat profund de dispariţia componentei industriale, pe cale de-a se reinventa...

Cum sînt oamenii de aici? Ce tradiţii există?

Banatul de Munte şi Reşiţa, în speţă, există pe harta industrială a Europei dinaintea creării statului american. Se cuvine să subliniem că, prin momentul inaugurării lor (3 iulie 1771), uzinele din Reşiţa devansează fondarea unor fabrici de renume precum Krupp Germania (1811), Vitkovice (1829), Donavitz (1836), MAN (1834), Sulzer (1834) Burmeister & Wain (1843), Skoda (1851). La Uzinele Malaxa de la Reşiţa s-au produs cam 800 de automobile pe an, între 1945 şi 1947. Uzinele din Reşiţa au reuşit să menţină o activitate industrială neîntreruptă timp de peste 233 de ani, prin adaptarea continuă, automată a tipului şi sortimentului de produse fabricate la cerinţele pieţei. De-a lungul istoriei sale, a fabricat o varietate foarte mare de produse, unele dintre ele premiere de prestigiu la nivel naţional sau situate în avangarda progresului tehnic european. Este semnificativă prezentarea volumului producţiei pentru cîteva dintre produsele reprezentative: 1461 de locomotive cu abur, peste 180 de poduri metalice feroviare şi rutiere mari; peste 1,5 milioane kW – motoare electrice; peste 9,5 milioane CP – motoare Diesel pentru locomotive, grupuri Diesel ş.a. Ce fel de oameni puteau realiza aşa ceva? Cred că nişte oameni straşnici...

Se poate vorbi despre o identitate locală a scriitorilor de aici? Care anume?

Da, fireşte, n-aş vorbi neapărat de o „şcoală de poezie" reşiţeană, dar pot să spun că-n Caraş-Severin se scrie o poezie de viziune, cu şanse reale de-a supravieţui autorilor ei. Dacă nu exista „materie primă", nu mă încumetam să fac un Festival de Poezie, sînt destule în ţară şi nu căutam motive neapărat să mă aflu în treabă.

Care a fost ajutorul acordat de CEZ România pentru festival?

De la CEZ a venit imboldul, a venit sprijinul logistic, moral şi financiar. Sigur, tot sprijinul, inclusiv cel financiar, l-am avut şi de la Consiliul Judeţean Caraş-Severin, dar banii publici fiind, în mod firesc, bine chivernisiţi, cu ei nu puteam acoperi costurile unui festival internaţional de anvergură, astfel încît tot CEZ-ul este cel care, an de an, salvează situaţia.

Ce participanţi aţi avut şi din ce ţări?

I-am invitat din lumea mare, din America pînă în Japonia, din Europa şi din imediata noastră apropiere, din ţările vecine.

Aţi mers pe un anume tip de pozie?

Nu, am precizat de la prima ediţie că există un singur criteriu de selecţie pentru festival: invitaţii să fie neapărat prietenii atestaţi ai României şi ai culturii române şi poeţi buni, alte criterii nu intră în discuţie (cum ar fi numărul premiilor, şi mai ştiu ei ce izbînzi poeticeşti).

Înţeleg că aţi reuşit să îmbinaţi partea de lecturi cu una de cunoaştere a patrimoniului local: aţi organizat vizite în locuri importante din punct de vedere istoric, turistic. Care au fost acelea şi cum s-a desfăşurat programul?

Fiind director al Direcţiei pentru Cultură Caraş-Severin, acest lucru intră în atribuţiile mele – poate într-o altă discuţie, mai pe larg. Acum o să vă dau un singur exemplu, relevant. Invitaţii la festival au avut o zi dedicată călătoriei cu trenul, pe cel mai vechi tronson montanistic de cale ferată din România, pe ruta Anina – Oraviţa. O poetă din Japonia, Kayoko Yamasaki, care filma tot, lasă deodată cameră jos şi plînge. Eram în mijlocul pădurii, undeva pe traseu, într-un peisaj aproape sălbatic, m-am speriat – ce-o fi?! Kayoko mi-a explicat că-n „Japonia trenurile zboară ca avioanele, dar acest peisaj sublim, într-un vagon care la mijloc avea soba cu lemne pentru încălzit iarna a copleşit-o... Plîngea de „frumos", de „insuportabil de frumos"... Iată, adeseori avem nevoie de alţi ochi, pentru a vedea evidentul de sub nasul nostru. Despre epigoni n-am ce să spun eu, a spus-o definitiv Eminescu.

Ce ecouri aţi avut de la festival?

Următorul: cei care au fost o dată, dacă nu sînt invitaţi şi la ediţia următoare, au o (trecătoare, desigur) supărare şi, după cîteva ediţii, îi invităm din nou.

Reşiţa, Caraş-Severinul, Banatul de Munte au reapărut pe o hartă cultural-artistică naţională, nu e cazul să folosesc termenul de internaţională, este un festival tînăr, de patru ediţii, la anul sărbătorim „cincinalul"! (Deşi – ştiţi ce face un bănăţean dacă în primele cinci minute nu-l laudă nimeni? Se laudă singur.)

Achiziţionează electrocasnice din clasele A+ sau A: *acestea au un randament mai mare şi sînt mai eficiente din punct de vedere energetic, mai ales în cazul frigiderelor şi congelatoarelor, avînd programe speciale care ajută la conservarea energiei.*

***Liubiţa Raichici** este poetă, organizatoarea Festivalului Internaţional de Poezie „Porţile poeziei" şi directorul Direcţiei Cultură, Culte şi Patrimoniu Naţional Caraş Severin.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Maratonul Olteniei

interviu cu Matei PFEIFER și Cosmin NAE

Un maraton pe bicicletă nu pare ceva obișnuit (cel puțin pentru neaveniți). Cum v-a venit ideea acestuia?

Matei Pfeifer: Trebuie să recunoaștem că ideea unui maraton în Oltenia a venit din partea CEZ România, ca o nouă provocare pentru noi. Bineînțeles că am acceptat-o.

Cosmin Nae: Adevărat, pentru mulți, competițiile de *mountain bike* sînt încă în zona neobișnuitului, pot avea un caracter oarecum exotic. Pe de altă parte, ele sînt din ce în ce mai frecvente. Sînt tot mai mulți amatori de biciclete, oameni care participă la concursuri de amatori. Competițiile sînt numeroase și cei care le îndrăgesc își fac realmente calendare competiționale, își stabilesc date și locuri în care vor să meargă. Este o îmbinare între mișcare, stil de viață sănătos și turism.

Credeți că oamenii din România sînt pregătiți, în momentul de față, pentru asemenea întreceri?

M.P.: Piața evenimentelor sportive în România este în continuă creștere, fapt ce se datorează oamenilor pasionați care susțin ideea că sportul este important în viața de zi cu zi. Dacă acum cinci-șase ani aveam cîteva competiții de MTB, acum, numărul lor a ajuns la peste 200. În plus, se simte o creștere rapidă a competițiilor de alergare și triatlon. Toate acestea duc către un singur răspuns și anume *da,* oamenii sînt pregătiți și numărul participanților – în creștere la toate competițiile din România. Vorbim de o bază de cîteva zeci de mii de participanți care își planifică week-end-urile, bugetele și uneori vacanțele în funcție de evenimentele sportive.

C.N.: Da. Avem un cadru natural ofertant, sînt foarte multe zone în țară care merită să fie explorate, potrivite pentru competiții de mountain bike sau pentru diverse alte activități *outdoor*. De asemenea, un aspect care trebuie inclus în ecuație este existența și dezvoltarea unor comunități locale atrase de aceste subiecte. Sînt mulți oameni implicați, dornici să prolifereze acest stil de viață. Sînt formatori de opinie în cercurile lor de cunoscuți, în cadrul organizațiilor sau între prieteni. Acești activatori locali au un aport major, poate cel mai relevant, în dezvoltarea unor astfel de evenimente.

Cum credeți că este văzut sportul în România?

M.P.: Sportul a fost uitat pentru o perioadă bună de timp, dar, de cîțiva ani, lumea începe să conștientizeze importanța lui ca mod de relaxare și, de ce nu, de socializare. O competiție leagă prietenii, dar naște și ambiții personale. Se creează comunități care au un subiect comun: mișcarea – și, implicit, sportul. Dorința de a trăi sănătos.

C.N.: Sportul în România este într-un *trend* ascendent, la nivel de masă. Nu vorbesc din impresii personale, deși este observabilă cu ochiul liber creșterea fenomenului. Lucrez de mulți ani în aria de *research* legată de sport în România. Ne-ar trebui o revenire la nivel de performanță în planul competițiilor internaționale, acolo se pare că suferim... Dar crearea unei baze de practicanți, prin sportul de masă, va atrage și înalta performanță. Este însă nevoie de ani și de o implicare a mai multor factori.

Înțeleg că maratonul a fost sponzorizat de Grupul CEZ, în cadrul programelor lor CSR pentru sănătate. Poate fi sportul văzut ca o valoare comunitară, ca generator de responsabilitate socială?

M.P.: Bineînțeles că este o valoare comunitară. Sportul în general – nu fac referire doar la alergare și MTB – te relaxează, îți induce ideea de mediu curat, educat și te deconectează de la problemele cotidiene. Te face să îți dorești întreaga comunitate integrată în cercul tău de practicanți de sport. Comunitățile au nevoie de exemple, iar sportul este unul din ele.

C.N.: Sportul este în mod categoric un pilon al responsabilității sociale. Din cercetarea menționată anterior, sportul apare puternic asociat stării de sănătate. În plus, are puternice valențe educaționale, atît pentru copii, cît și pentru adulți. O altă dimensiune care merită amintită, atunci cînd vorbim de mountain bike, alergare montană sau alte astfel de activități *outdoor*, este componenta de mediu. Aceste discipline sportive se dezvoltă în armonie cu natura, nu sînt distructive. Oamenii capătă respect pentru mediul natural, dezvoltă un spirit responsabil, apreciază muntele, pădurea, iarba, apa limpede, aerul curat...

Modernizează-ți ferestrele și izolează-ți casa: *tocurile ușilor și geamurile mai rezistente și mai groase ajută la o încălzire a întregii case fără un consum ridicat de energie, în timp ce o bună izolare a locuinței contribuie la conservarea naturală a energiei.*

De ce tocmai în Oltenia? Cum ați ales traseul, pe ce criterii?

M.P.: Pe harta maratoanelor MTB și *trail,* Oltenia avea un gol pe care l-am umplut cu Maratonul Olteniei. Cunoscînd zona Vîlcea și avînd și sprijinul celor de la CEZ România, am ales-o pe aceasta pentru o primă prospecție, ceea ce a fost suficient pentru a lua decizia finală. Zona este ofertantă, cu peisaje unice, drumuri forestiere, dificultate medie spre mare, coborîri spectaculoase, sate care și-au păstrat autenticitatea și liniștea care lipsește din marile orașe. În plus, sprijinul autorităților locale este alt criteriu care a contribuit la decizie.

Cît durează maratonul? Cine are voie să se înscrie? Cine cîștigă?

M.P.: Maratonul durează în funcție de pregătirea fiecăruia: de la aproximativ două ore, pînă la șase ore – ultimul venit. Sportivii profesioniști sau amatori (să nu uităm că 90% dintre participanți sînt amatori) vin cu obiective diferite: de a cîștiga, de a participa sau de a-și îmbunătăți performanțele anterioare. Se pot înscrie adulți și copii – dacă au acordul în scris al părinților. Anul trecut am avut un copil de 10 ani care a participat cu tatăl său. Dacă vorbim de premii, cîștigă cei mai buni de la fiecare categorie, dar prin participare cîștigă absolut toată lumea! În acest domeniu, mare parte din oameni vin pentru atmosferă și plăcerea de a descoperi locuri și oameni noi.

C.N.: Maratonul durează între două și șase ore. Depinde de tipul de probă (distanța aleasă de concurs) și nivelul de pregătire. Este un concurs deschis amatorilor. Practic, se poate înscrie orice iubitor de sport. Avem și participări din partea unor sportivi de performanță, ceea ce ne onorează. Este foarte plăcut și motivant pentru amatori să vezi la linia de start și nume mai grele din sport, concurenți care au performanțe în acest domeniu.

Ce cîștigă cei care ies pe primele locuri?

M.P.: Premii în bani și articole sportive. Sumele și fondul de premiere variază de la an la an.

Înțeleg că anul acesta banii din taxele de participare la maraton au fost folosiți pentru sponsorizarea, pe durata liceului, a unor eleve provenind din familii defavorizate din județul Mehedinți. Puteți să ne spuneți mai multe despre asta?

M.P.: Tot vorbeam de implicare comunitară: banii colectați din taxa de participare ajută, într-adevăr, la susținerea unor eleve din familii defavorizate din județul Mehedinți. Anul trecut am ajutat un liceu din Vîlcea prin achiziționarea echipamentelor sportive necesare derulării orelor de sport. La anul vom alege altă cauza umanitară/socială pentru a direcționa fondul provenit din taxa de participare. Meritul este în principal al participanților și este foarte important ca ei să știe că, indirect, au contribuit la astfel de proiecte.

Va continua maratonul și la anul? Vor fi schimbări?

M.P.: Organizarea unui eveniment sportiv creează dependență. Una pozitivă. Odată finalizată a doua ediție, te gîndești cu drag la următoarea: ce trebuie să îmbunătățim, să schimbăm, să adăugăm etc. În general, modificările survin în urma feedback-ului de la participanți.

Cosmin Nae *este consultant de marketing și fondator HyperSport – magazin de biciclete și echipament sportiv.*

Matei Pfeifer *este președinte al Asociației Padina Fest (APF), organizator al Festivalului Padina Fest, Maratonului Bucegilor și Festivalului In Transylvania.*

---

a consemnat Iaromira POPOVICI

Iaromira POPOVICI

Povești din sate

În Dobrogea

În zona în care a construit parcul eolian Fîntînele-Cogealac, Grupul CEZ România a ajutat comunităţile locale să-şi rezolve problemele de infrastructură, sănătate, educaţie. Cele două comune implicate, Grădina şi Fîntînele, au o poveste similară: reînfiinţate în 2005, a trebuit să ia totul de la început: „Grădina a fost comună pînă în 1968, cînd a fost desfiinţată. În 2005, s-a făcut referendum şi ne-am reorganizat drept comună. De atunci am început reconstrucţia, căci se distrusese totul. Căminul din Cheia (unul dintre sate) fusese distrus de tot, cel din Grădina era pe cale să se dărîme, gardurile toate erau deteriorate, şcolile ca vai de capul lor, totul într-o stare jalnică" – povesteşte **Gabriela Iacobici,** primarul comunei Grădina, judeţul Constanţa.

Povestea Grădinei seamănă cu cea a comunei Fîntînele, tot din judeţul Constanţa, relatată de primarul **Gheorghe Popescu:** „Este o comună foarte veche, atestată istoric din secolul II Î.Hr. A avut o importanţă mare în dezvoltarea cetăţii Histria, fiindcă aceasta se alimenta cu apă din Fîntînele. Romanii au construit două apeducte care duceau apa potabilă din Fîntînele către Histria.

Populaţia e alcătuită numai din români, veniţi din Argeş şi din Oltenia. În 1940 s-a făcut schimbul de populaţie cu Bulgaria. Aici erau bulgari. La înţelegerea dintre cele două guverne, român şi bulgar, a fost o refugiere înaintea frontului – populaţii din Argeş, din Oltenia, s-au dus în Bulgaria şi au construit sate, comune, după care s-a făcut schimbul cu populaţia bulgară care era stabilită în Dobrogea, aici.

Am devenit comună independentă în 2005 – pînă atunci ţineam de Cogealac."

Şi doamna Iacobici vorbeşte despre vechimea comunei ei şi de vestigii arheologice: „La capitolul arheologie, s-au descoperit în localitatea Cheia aşezări din neolitic şi paleolitic, obiecte din perioada aceea, inestimabil de valoroase."

„Parcul eolian s-a făcut pe criterii meteorologice: sîntem aşezaţi la confluenţa mai multor vînturi", povesteşte Gheorghe Popescu. „Centrala a fost construită pe domeniile oamenilor, nu pe pămîntul Primăriei. Grupul CEZ le plăteşte chirie: 3000 de euro pe an, pe aproximativ 1500 de metri pătraţi pe care i-au închiriat."

Povestea primarului continuă: „Lucrările la parcul eolian au început în 2007. Atunci Fîntînele era într-o stare deplorabilă, instalaţia de apă era făcută de fostul CAP din anii '60, şi străzile erau jalnice. Odată cu parcul eolian, cei din Grupul CEZ au venit cu sprijin pentru dezvoltarea comunităţii. Au început cu apa potabilă – reţea nouă în toată comuna, un bazin colector. Apoi au dotat grădiniţa, au dotat şcoala cu aparatură, scaune, măsuţe şi tot ce trebuie. Au pictat biserica pe interior, au amenajat-o. (Biserica e veche de 150 de ani.) Au construit o piaţă agroalimentară modernă şi spaţioasă. Au contribuit la canalizare şi la reţeaua de gaze, cu 40% din proiect. Au sponsorizat echipa de fotbal – care e în liga a cincea. Au organizat tabere pentru copiii care învăţau bine. Au dat de lucru multor localnici, mai ales în perioada construcţiei centralei."

De ce a făcut Grupul CEZ toate acestea, pe lîngă parcul eolian propriu-zis? După primarul din Fîntînele, „explicaţia e una simplă: nu poţi să dezvolţi un parc eolian de 1 miliard de euro şi comunitatea să arate jalnic, nu? E un semn de civilizaţie şi că cei care au venit îşi doresc o lume civilizată."

Acelaşi lucru s-a întîmplat şi la Grădina. Doamna Iacobici enumeră toate realizările cu exactitate: „Grupul CEZ a făcut proiecte importante. Un loc de joacă la grădiniţă. Perdele forestiere din 2400 de nuci şi de tei. Au cofinanţat baza sportivă. Ne-au luat maşină de poliţie Duster, cu echipamentul adecvat. Au mai făcut un proiect pentru managementul deşeurilor.

În 2013, ne-au construit această grădiniţă de care chiar duceam lipsă, copiii stînd, pînă atunci, într-o incintă improvizată în curtea şcolii. Inaugurarea am făcut-o în luna septembrie, chiar la începutul anului şcolar, cu un spectacol."

Lista dnei primar continuă. Grupul CEZ apare ca un Moş Crăciun comunitar: „Anul acesta, în 2014, ne-au acordat 100.000 de lei, din care am cheltuit doar 30.000 de lei pe pachete pentru familiile defavorizate, şi 12.000 de lei – la tabăra pentru copii. Din diferenţa de bani urmează să facem uniforme şcolare şi pachete de Moş Nicolae şi de Crăciun."

La întrebarea de ce au făcut toate acestea, şi dna Iacobici are un răspuns concis: „Le-am cerut sprijinul şi dumnealor ne-au ajutat."

Despre oamenii din comună, dna Iacobici spune că: „Majoritatea sînt de nivel mediu. Nu avem oameni cu ajutor social – doar două persoane, şi acelea femei în vîrstă. Au toţi casele lor, cîteva hectare în proprietate, cultivă cereale, au păsări, porci, cîte o vacă. Avem cîteva familii, cam 100 de persoane, plecate în Spania şi Italia. Nu avem industrie locală. În schimb, sîntem înzestraţi cu o zonă foarte frumoasă, numită Cheile Dobrogei – dacă aţi auzit de ea, este şi rezervaţie naturală. Unică în ţară, cu plante pe cale de dispariţie, animale la fel: broasca ţestoasă de Dobrogea, şopîrle, chiar şi vipera de stepă, uliul."

Şi Gheorghe Popescu încearcă un portret al locuitorilor din Fîntînele: „Oamenii de aici sînt peste medie ca nivel de cultură şi civilizaţie. Cei mai mulţi se ocupă de agricultură – pămîntul se lucrează organizat, sînt două societăţi care înglobează aproximativ 80% din totalul arabil al comunei. Se cultivă grîu, porumb, floarea-soarelui, rapiţă – societăţile sînt bine puse la punct, dotate din punct de vedere tehnic. Ceilalţi 20% sînt crescători de animale. Se cresc oi şi vaci."

În Mehedinţi

Satul Cireşu, din judeţul Mehedinţi, este unul dintre cele în care a ajuns Caravana cu Poveşti, unul dintre proiectele educaţionale ale Grupului CEZ, în colaborare cu Fundaţia Vasiliada din Craiova. Caravana merge şi îşi spune poveştile în zece comunităţi din Dolj şi Mehedinţi, alese pe următoarele criterii: rata sărăciei/şomajului foarte ridicată, rata abandonului şcolar ridicată, procentul mare al populaţiei adulte plecate la muncă în străinătate, precum şi rata relativ crescută, în unele comunităţi, a populaţiei de etnie romă. Activităţile sînt structurate în aşa fel încît să le dezvolte copiilor abilităţi practice,

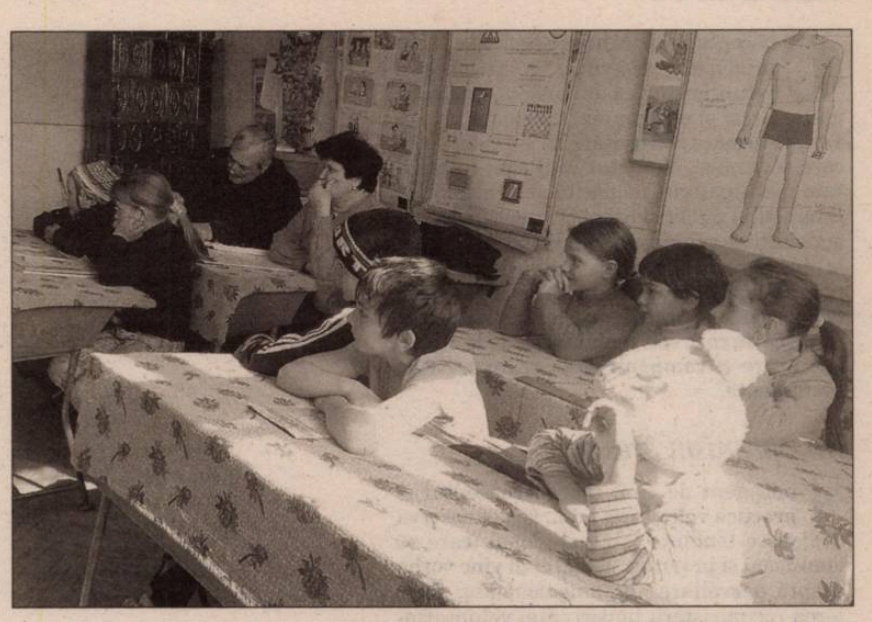

Nu pune alimente calde în frigider şi dezgheaţă-l periodic: *frigiderul va consuma mai multă energie decît de obicei pentru a răci alimentele calde şi atunci cînd este plin de gheaţă, de aceea este bine ca mîncarea să ajungă la temperatura camerei înainte de refrigerare şi aparatul să fie dezgheţat periodic.*

Stinge lumina noaptea şi atunci cînd nu stai în cameră: *vei observa reduceri consistente la factura de energie electrică dacă nu vei irosi iluminatul electric, care reprezintă circa 20% din consumul lunar de energie.*

interesul faţă de lectură, creativitatea. Scopul poveştilor vizionate (copiilor le sînt proiectate filme după poveşti) este stabilirea unor valori precum prietenie, compasiune, atitudini potrivite la şcoală şi în societate. Un alt scop este să-i ajute pe copiii din familii defavorizate să nu renunţe la şcoală, în zone unde rata abandonului şcolar este îngrijorătoare.

Dragoş Nicolae, directorul şcolii din comuna Cireşu, relatează despre situaţia copiilor din comuna sa: „Majoritatea locuitorilor sînt trecuţi de 60 de ani, pensionari. Familii de tineri sînt puţine. Cei mai mulţi sînt plecaţi în oraşele vecine, Orşova, Drobeta-Turnu Severin, şi nu s-au mai întors. Sînt doar cîteva familii de tineri care se ocupă cu creşterea animalelor, cu agricultura, dar au situaţii materiale slabe. Majoritatea copiilor provin din aceste familii."

Despre şcoala din comună aflăm că „are un local construit în 1974, cu trei niveluri. La timpul respectiv aveam peste 200 de elevi, acum avem 50. În vară am avut o reabilitare interioară, trebuie să mai facem una exterioară. În general, se prezintă bine. Avem şi internat, în fosta şcoală. Pentru că o frecventează şi elevi din sate care nu aparţin de comuna noastră, şi aceştia locuiesc la internat. Şcoala noastră este sponsorizată de o şcoală din Suedia, de peste 20 de ani. În Suedia, fiecare elev are un corespondent, pentru că sîntem înfrăţiţi cu localitatea Fageras de acolo. O familie de profesori din Fageras au vizitat România acum 20 de ani şi atunci s-a format legătura între şcoala noastră şi a lor.

Elevii noştri servesc o masă caldă la cantina internatului, şi pot locui chiar toţi în perioada de iarnă la internat. Copiii preferă să locuiască acolo din cauza distanţelor mari de şcoală. Pe perioada de iarnă stau chiar şi cîte o lună. Drumurile sînt proaste, deja la prima zăpadă mijloacele de transport nu mai pot circula."

Dl Nicolae povesteşte, apoi, despre ajutorul oferit de Grupul CEZ: „Întîi am luat legătura cu Fundaţia Vasiliada din Craiova. Ei sînt sponsorizaţi de Grupul CEZ. Au venit la noi cu Caravana cu Poveşti. Le-au prezentat copiilor diverse activităţi, filme. Cu ocazia zilei de 1 iunie au venit şi reprezentanţii CEZ. De atunci, văzînd situaţia grea a copiilor, pe lîngă premiile acordate acestora, au luat hotărîrea să sponsorizeze şi două fete bune la învăţătură pe perioada liceului."

Astfel, şcoala din comuna Cireşu, chiar dacă nu e încă precum suratele ei din Suedia (unde totul e digitalizat şi gratuit, inclusiv mesele pentru copii şi profesori, precum şi transportul spre şcoală), poate să le garanteze elevilor ei măcar frecventarea cursurilor. Ceea ce nu-i puţin.

Carmen MARCU

Voluntariatul

importanța gestului de a ajuta

Conceptul de voluntariat se bazează în principal pe convingerea intrinsecă a voluntarului că el sau ea poate să ajute. Crezi şi eşti convins că există un impact ca urmare a activităţii de voluntariat în care te implici. Voluntariatul este o activitate neobligatorie, neplătită şi în beneficiul interesului public. Poate cele mai cunoscute activităţi de voluntariat din România sînt cele din domeniul social: meditaţii şi jocuri pentru copii provenind din diverse categorii defavorizate, sprijin pentru vîrstnici, construirea de case sau reabilitarea de locuinţe, igienizare şi campanii eco, organizarea de evenimente.

Un optimism crescut

Indiferent de cum privim conceptul şi practica voluntariatului, se pot observa nişte tendinţe la nivel global (care se manifestă şi în ţara noastră) cînd vine vorba despre dezvoltarea acestui domeniu: creşterea recunoaşterii importanţei voluntariatului pentru dezvoltarea comunităţilor; regîndirea activităţilor de voluntariat astfel încît să reflecte noile realităţi sociale; atenţie sporită acordată diferenţelor regionale şi culturale cu privire la cum anume este voluntariatul înţeles şi practicat; noi investiţii în dezvoltarea de programe de voluntariat bazat pe abilităţi şi voluntariat internaţional; un angajament crescut din partea companiilor de a plasa voluntariatul într-un loc central în strategiile lor de CSR.

Ne amintim cît de greu era să comunicăm în trecut, să ajungem cu diverse mesaje şi anunţuri către persoane care să se alăture unor cauze, să devină voluntari. Acum, însă, avem o explozie în ceea ce priveşte utilizatorii reţelelor sociale online care află şi doresc să se implice. Pentru că ne lăsăm convinşi să ne antrenăm în astfel de activităţi de către cei pe care îi cunoaştem şi în care avem încredere. Totodată, numărul ONG-urilor şi al instituţiilor, cît şi al companiilor care promovează voluntariatul a crescut permanent. Iar companiile sînt din ce în ce mai interesate şi mai deschise să dezvolte astfel de programe.

Un alt factor important care a ajutat mişcarea de voluntariat să ajungă şi la alt public îl constituie şi eforturile depuse de către Federaţia VOLUM, care a susţinut un nou proiect al Legii Voluntariatului în Parlament. Începînd cu 25 iulie 2014, se aplică Legea Voluntariatului 78/2014, în care au fost introduse articole privind recunoaşterea competenţelor dobîndite prin voluntariat, recunoaşterea acestora ca experienţă profesională, contract de voluntariat obligatoriu.

Despre voluntariatul sprijinit de angajator

Voluntariatul sprijinit de angajator, cunoscut mai degrabă la noi ca fiind voluntariat corporatist, este în ascensiune şi credem că politica de implicare în comunitate a multor companii conduce, treptat, la o creştere a iniţiativelor legate de activităţi de voluntariat cu implicarea angajaţilor. Nevoia de a fi mai aproape de clienţi, de a crea un mediu plăcut la muncă, de a valoriza şi de a păstra angajaţii constituie o mare deschidere către programe de voluntariat în care angajaţii vin în contact direct cu persoane care au nevoie de sprijin sau cu mediul înconjurător şi pot construi o viaţă mai bună pentru aceştia şi pentru cei din jur. Vorbim de companii mari, cu acoperire la nivel naţional, corporaţii care fie împrumută politici de CSR de la companiile internaţionale de care aparţin, fie construiesc pe cont propriu oportunităţi de voluntariat pentru angajaţii lor şi alocă diverse resurse pentru un departament dedicat. În afară de acestea, sînt iniţiative mai sporadice şi în rîndul IMM-urilor, care îşi propun cîte o acţiune pe an sau un şir de acţiuni în care toată firma este implicată. De cele mai multe ori sînt activităţi de echipă, care pot avea rol de *team building*, creşterea coeziunii în echipă, dezvoltarea comunicării în afara serviciului, cunoaştere.

Una dintre cele mai cunoscute activităţi de voluntariat corporatist este cea a organizaţiei Habitat pentru Umanitate, în care angajaţii se duc pe şantiere şi construiesc case pentru familii defavorizate. Persoane care nu au mai fost vreodată pe un şantier au ocazia să pună în practică abilităţi pe care le-au dobîndit în munca de zi cu zi: organizare, lucru în echipă, luarea deciziilor. United Way este o organizaţie dedicată voluntariatului corporatist care pune în contact companii cu organizaţii pentru activităţi în domenii variate de voluntariat.

Un eveniment important pe care unul dintre membrii noştri, Pro Vobis – Centrul Naţional de Voluntariat îşi propune să îl transforme într-unul de tradiţie în rîndul companiilor este Ziua Internaţională a Voluntariatului Corporatist, numită *„Give and Gain“* (Dăruieşte şi Cîştigă).

„Give and Gain“ în cifre, în 2013, înseamnă 24 de ţări, 600 de comunităţi şi 22.010 voluntari corporatişti. Se întîmplă deja de doi ani şi în Bucureşti, şi în Cluj, activităţi punctuale care marchează această zi prin înfrumuseţarea căsuţelor sociale ale copiilor orfani, pregătirea unei mese calde sau construirea unui foişor pentru vîrstnici.

***Carmen Marcu** este director de comunicare la Pro Vobis.*

Setează maşina de spălat la o temperatură redusă a apei: *aproximativ 90% din consumul de energie electrică al maşinii de spălat este folosit pentru încălzirea apei la temperatura dorită.*

Aureliu LECA

Energia şi mediul

Alături de fenomene de o amploare deosebită, precum rata ridicată la care populaţia globului continuă să se mărească, creşterea asociată şi inevitabilă a consumului de energie, descreşterea resurselor minerale şi realitatea rezultantă a deteriorării îngrijorătoare a mediului ambiant, însoţită de încălzirea globală, societatea contemporană este confruntată cu o triadă de probleme foarte complexe – creşterea economică şi demografică, consumul de energie şi de resurse, conservarea mediului înconjurător – cu alte cuvinte, lumea se găseşte astăzi în faţa unei trileme fără precedent.

Energia este un produs cu o mare valoare economică, socială, strategică şi politică. Este indispensabilă pentru întreaga economie a unei ţări, respectiv pentru industrie, servicii şi activităţi sociale. Lipsa accesului la energie are consecinţe mari, iar rolul strategic şi politic al energiei a fost în mod clar evidenţiat în ultimii 30-40 de ani de diferitele crize petroliere sau energetice, conflicte regionale, care au degenerat în războaie, avarii energetice grave, tensiuni sociale sau erori în politica energetică a unei ţări.

Ca particularităţi specifice ale sectorului energetic ies în evidenţă, în mod special, patru dintre acestea: în primul rînd, este caracterizat de o inerţie mare, cu o diferenţă de timp între decizie şi realizare practică de ordinul a 4-15 ani; în al doilea rînd, alături de sectorul transporturilor, este principalul contribuitor la poluarea ambientală şi schimbările climatice; în al treilea rînd, necesită investiţii considerabile, de multe ori foarte greu de obţinut; în al patrulea rînd, este absolut necesară existenţa unui cadru instituţional şi legislativ adecvat, precum şi a unei strategii energetice pe termen mediu şi lung, însoţite de politici energetice naţionale şi instrumente specifice economiei libere.

Utilizează lămpile cu senzor de mişcare: *poţi evita risipa de energie dacă pentru iluminatul exterior, de exemplu, foloseşti surse care se activează doar cînd detectează mişcare.*

Dacă ecologia şi dezvoltarea economică au fost considerate un timp antagonice, după Conferinţa de la Rio de Janeiro din 1992, s-a adoptat ca o sintagmă esenţială conceptul dezvoltării durabile, bazat pe posibila complementaritate a soluţiilor economice şi a celor ecologice pentru dezvoltarea umană.

Dezvoltarea economică şi protecţia mediului natural pot fi compatibile în cadrul dezvoltării durabile, concept consolidat sub egida ONU, începînd cu Raportul Brundtland (1987). *Dezvoltarea durabilă este un proces în continuă evoluţie, care urmăreşte perfecţionarea economiei, a societăţii şi a condiţiilor de mediu, pentru beneficiul generaţiei actuale şi al celor viitoare*. Această definiţie evidenţiază complexitatea deciziilor cu care se confruntă legiuitorii, guvernele şi societatea civilă în ansamblu şi sugerează măsurile care trebuie luate pentru a crea o lume în care să se poată trăi.

Dezvoltarea durabilă asumată de o ţară presupune îndeplinirea simultană a următoarelor obiective: progresul social general – acordînd în acelaşi timp atenţie nevoilor fiecărui membru al societăţii în parte; protecţia eficientă a mediului înconjurător, stoparea şi controlarea procesului de încălzire globală şi schimbări climatice; asigurarea unui nivel ridicat şi stabil de creştere economică şi, implicit, de ocupare a forţei de muncă.

Evaluarea problemelor de mediu, în ultimii 35-40 de ani, a înregistrat o agravare continuă a condiţiilor ambientale. Succesiv au fost parcurse următoarele etape: pentru început, s-a vorbit despre poluarea mediului înconjurător, pentru ca apoi modul de abordare să fie acela al gazelor cu efect de seră (GES), în mod deosebit dioxid de carbon (CO_2); în continuare, s-a dovedit existenţa încălzirii globale, avînd ca efect schimbările climatice, pentru ca, în ultima perioadă de timp, să se manifeste o serie de catastrofe ecologice.

În acelaşi interval de timp, contextul general şi reglementările s-au schimbat fundamental. Pînă în 1990, preocupările generale se refereau practic exclusiv la energie, pentru ca apoi să apară dihotomia energie – mediu; în zilele noastre, cei doi factori majori s-au inversat, respectiv mediu – energie, pentru ca în perspectiva următoarelor decade să rămînă ca factor de control mediul. S-a ajuns la concluzia că temperatura Pămîntului nu trebuie să crească cu mai mult de 2° C faţă de anii 1900, cînd temperatura medie a Pămîntului era de 14° C. Astăzi, această valoare este de aproape 15° C şi este deja o preocupare generală pentru a limita această creştere. Cauza principală a încălzirii globale o constituie emisiile de GES, în special CO_2, provenite din activităţile energetice şi industriale.

Politica energie – mediu a Uniunii Europene, în care trebuie să se încadreze şi România, are ca obiectiv strategic reducerea emisiilor de GES în medie cu 20% pînă în anul 2020, iar în perspectivă cu 40% pînă în 2030 şi cu 80% pînă în 2050, faţă de anul 1990. Se prevede folosirea surselor regenerabile de energie şi creşterea eficienţei energetice, respectiv reducerea pierderilor de energie.

***Aureliu Leca** este profesor universitar emerit al Universităţii Politehnica din Bucureşti, şef al catedrei UNESCO de Ştiinţe Inginereşti.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Inițiative de la micul buget local

Un lucru rămîne de necontestat: reformarea învăţămîntului românesc se lasă, de 25 de ani, aşteptată. Şi se va mai lăsa probabil, încă mult timp de acum încolo. Manuale toxice sau absente, dascăli hărţuiţi sau nedumeriţi, părinţi obosiţi, miniştri decalibraţi, instituţii palide de coordonare a educaţiei, şcoli ruinate, cu fose septice care înghit copiii; şi nimic din toate acestea nu mai naşte indignarea celor afectaţi sau cheful de treabă al celor responsabili. Răul din învăţămînt naşte doar soluţii de supravieţuire, pornind de la premisa că, oricum, copiii au nevoie de şcoală (bună, rea), părinţii au nevoie să creadă că odraslele lor îşi vor găsi un rost, dascălii îşi fac iluzii că vocaţia lor are un sens, iar peste toate, ţara are totuşi nevoie de un prezent care să promită, cît de cît, un viitor.

O nouă soluţie de salvare a şcolii şi a prestigiului ei a apărut, zilele trecute, pe prima pagină a ziarelor: primarul din Băileşti a hotărît să răsplătească părinţii ai căror copii au rezultate excepţionale la învăţătură şi pe dascălii lor, cu scutirea de la plata impozitelor pe casele proprii.

Există, cred, destule motive să cîrcotim împotriva unei astfel de iniţiative: ea nu va rezolva în nici un caz tarele majore, enumerate mai sus, ale învăţămîntului de azi; e posibil ca părinţii, vlăguiţi de mulţimea de impozite pe care oricum trebuie să le plătească, să pună presiune inutilă, traumatizantă, pe umerii copiilor, ca să obţină premii strălucitoare la olimpiade; găurile la bugetul local vor fi acoperite, pe de altă parte, tot din efortul cetăţenilor micii comunităţi; meritul pentru rezultatele foarte bune la învăţătură este în întregime al copiilor, ei îşi pun la bătaie inteligenţa, talentul, efortul, timpul liber, iar beneficiul hărniciei lor revine părinţilor, care sînt, ca să zicem aşa, stimulaţi să-şi stimuleze copiii; comunitatea mică a Băileştiului nu va avea nici ea prea mult de cîştigat, de pe urma unui elev premiant care, în cîţiva ani, va tînji să devină membru al unor comunităţi semnificativ mai prospere, de pe alte meleaguri.

„Eşti plătit *să înveţi foarte bine sau să îi faci pe alţii să înveţe foarte bine“.*

Pe de altă parte, însă, iniţiativa primarului mi se pare că nu e simplă ofertă electorală, simplu negoţ cu opţiunile adulţilor. Ci ceva mai mult decît atît. Şi am să mă explic: îmi imaginez că atunci cînd a luat această decizie, el a luat în calcul toate riscurile enumerate mai sus, riscuri care, în fond, vorbesc despre ineficienţa oricărui sistem de tipul „eşti *plătit* să înveţi foarte bine sau să îi faci pe alţii să înveţe foarte bine“. Şi totuşi: într-o ţară ai căror guvernanţi nu dau doi bani pe învăţămînt, primarul din Băileşti încearcă o soluţie. Dă un semn celor implicaţi, dascăli, părinţi, elevi, că un for de decizie, fie şi local, e gata, totuşi, să investească în educaţie. Că le apreciază eforturile şi că e solidar cu ei în faţa obstacolelor cu care se confruntă. Că şcoala este importantă pentru comunitatea pe care o conduce. Că, deşi sînt puţine şanse ca efortul bugetar să fie răsplătit prin întoarcerea „la matcă“ a elevilor de azi, sub formă de profesionişti cu iniţiative lucrative în viitor, totuşi merită să cheltuieşti nişte bani pentru a stimula efortul la învăţătură, oriunde s-ar reflecta el mai tîrziu.

Dar, mai ales, semnalul pe care îl trage primarul micii comunităţi este acela că toţi sîntem responsabili de educaţia pe care o primesc copiii noştri astăzi, indiferent de războaiele politice în care este îngropată reforma învăţămîntului.

Concluzia mea are două puncte: 1) Dorinţa de a găsi soluţii este oricum preferabilă indiferenţei în faţa problemelor. 2) O soluţie, fie ea şi discutabilă, e oricum preferabilă resemnării totale şi pline de resentimente.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

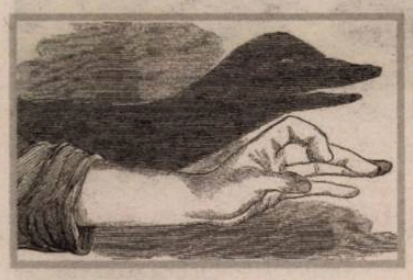

Iaromira POPOVICI

bazar

În jurul unei pisici

Un prieten din bloc ne lasă, cam de cîte ori pleacă din Bucureşti, în grijă o pisică. Pisicile lui se schimbă, el şi obiceiurile lui rămîn, în general, aceleaşi. Acum cîţiva ani, avea o pisică neagră pe nume Piţurca. Apoi a fost un motănel alb pe care-l chema Schmertz – exemplar care mi-a întărit mai mult decît admirativele sentimente faţă de neamul pisicesc. Acum, în ultimul timp, are un pisoi tărcat clasic, pe nume Physique.

Spre deosebire de predecesorii săi, Physique face parte din categoria pisicilor cu traume în copilărie. Ca atare, nu are decît o infimă doză de încredere în neamul omenesc şi în bunele lui intenţii. De aceea, cînd m-am dus să-i dau de mîncare în apartamentul temporar pustiu, numitul Physique stătea sub o masă strategic plasată (nici prea în centru, nici prea în margine, de unde putea observa cam toată camera). În întunericul încăperii, îi sticleau doar ochii, a pîndă.

I-am pus de mîncare, m-am fiţîit puţin pe acolo cu diverse alte treburi practice, după care m-am îndreptat spre locul controversat: sufrageria, teritoriul lui Physique. E adevărat că, pe lîngă dorinţa de a-l mîngîia, mă trecea şi un oarecare fior, nu chiar de spaimă, dar măcar de neprevăzut. Nu ştiam la ce să mă aştept de la motanul ăsta, pe scurt.

Aşa că, pur şi simplu, m-am aşezat pe canapea şi am aşteptat.

Mîţa a început să-mi dea tîrcoale. În cercuri concentrice, din ce în ce mai aproape. Tot secretul e să stai nemişcat şi să te prefaci dezinteresat. Aşa, pisica nu ezită să se apropie de tine tot mai tare, ca şi cum ai fi un simplu stîlp. În prima zi, Physique a venit pînă la poalele canapelei. A rămas acolo, holbîndu-se în ochii mei verzi cu ochii ei galbeni şi pătrunzători. A doua zi, aşa, într-o doară, a făcut un salt pe canapea, a evaluat situaţia dintr-o privire, şi a sărit înapoi pe podea. A treia zi, însă, stupoare: aceeaşi pisică s-a urcat pe canapea şi s-a trîntit cu burta-n sus, la mîngîieri, torcînd zglobiu. O cucerisem, se pare, pe Physique. Cu mîncare şi pretinsă nepăsare. (E adevărat că, după ce s-a urcat pe canapea, n-am rezistat să nu încerc s-o iau şi în braţe, şi nu a fost bine, a fugit... dar în ziua următoare a venit iar la mine.)

De la povestea pisicii nu am avut ce face şi am dezvoltat o întreagă mică filozofie de viaţă. Mi-am dat seama că, în alte situaţii decît cea cu Physique, nu am stat deloc cuminte pe canapea, făcînd pe stîlpul. Deşi, teoretic, ştim că aşa ar trebui, că trebuie să laşi „universul“ – cum spun unii, sau pe Dumnezeu, cum pare mai normal să spui – să mai potrivească lucrurile din cînd în cînd (sau mereu?), fără să te agiţi ca apucatul. Fără să sari în trombă şi să apuci biata pisică, concretă sau simbolică, s-o iei în braţe şi s-o jumuleşti.

Inacţiunea şi aşteptarea – deloc concretă – sînt, de multe ori, benefice. A nu se confunda cu lenea. Nu predic statul la propriu pe canapea, fără să faci nimic (de fapt, oricum nu predic nimic, doar emit niscaiva gînduri răzleţe). Să faci numai lucrurile care ţin de tine. Să-ţi vezi de treabă, să-ţi faci diversele datorii. Să ai de-a face cu oameni, da, dar cu oameni care vor şi ei să interacţioneze cu tine, fără prea multe fiţe.

Cînd apar şi din ceilalţi, precum numita pisică, nu cred că trebuie să-i respingi. Dar nici să-i forţezi. Să-i laşi, molcom, să-ţi dea tîrcoale. Aşa nu trezeşti nici conflicte, nici nu poţi fi acuzat de lipsă de umanitate şi de respingere făţişă, ori de mizantropie.

Autoarele cărţilor despre cum să cucereşti bărbaţii ar fi, şi ele, de acord cu soluţia adoptată faţă de pisică. Cam la fel recomandă şi ele să faci cu bărbaţii, dacă vrei să-i vrăjeşti. Să nu-i forţezi şi să-i faci să li se pară că au ei toată iniţiativa... Să-i laşi să-ţi dea tîrcoale...

Dar să nu alunecăm în derizoriul veşnicelor strategii dintre sexe. Ideea e că, din relaţiile noastre cu animalele, cu siguranţă avem mult de învăţat. Iar aşteptarea gen pîndă poate duce, în timp, spre un alt gen de atitudine, mai puţin ancorată în lumesc: una contemplativă pur şi simplu.

Selma IUSUF

legende urbane

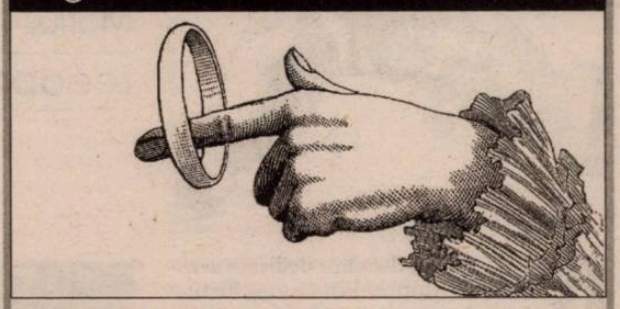

Cetățeni cuminți

Le-am admirat întotdeauna în şcoală (cea de dinainte de '89, da) pe fetele ale căror uniforme cădeau impecabil, ale căror cordeluţe albe se aşezau perfect peste o cărare despărţită la milimetru, fir cu fir. Pantofii lor cu baretă erau mereu lucioşi, ciorapii lor trei sferturi – mereu bine întinşi peste gambe. Caietele lor de teme erau frumos liniate, temele lor întotdeauna făcute, iar scrisul lor îngrijit, curat, rotund şi fără surprize de nici un fel. Fetele astea respirau cuminţenie, bunăcuviinţă, moderaţie, pe lîngă celelalte arătări jumulite în bătăile de pe holurile lungi ale şcolii, copii deşiraţi haină cu haină, cu nasturii cămăşilor pierduţi, cu ciorapii lor trei sferturi, odinioară şi ei albi, dezumflaţi, cu elasticele fleşcăite, şi alunecaţi în falduri în jurul unor glezne aţoase.

Mai tîrziu, fetele şi băieţii ăştia ordonaţi aveau să devină poate cetăţeni la fel de cuminţi, corect încheiaţi la cămăşi, oameni care fac toate lucrurile în ordine, fără grabă şi după rînduială. Oameni cumsecade în ochii tuturor. Vă veţi întreba, poate, cum e o asemenea persoană cuviincioasă, care e alcătuirea ei şi cum se îmbină cărămida unei asemenea făpturi în toată zidăria asta socială.

Un cetăţean cumsecade şi la locul lui, de pildă, nu va fi niciodată singurul care se îmbată la nunta unei rude foarte îndepărtate la care a ajuns fără să vrea, printr-un sistem intricat pus în mişcare de alianţe şi mişcări de clan. Un cetăţean cuminte nu e cel care se trezeşte hăulind refrenul unei melodii fix atunci cînd restul lumii tace şi cînd intră doar partea instrumentală a piesei respective. Un cetăţean cuminte curge lent, cu lava groasă a comunităţii lui şi n-are idei năstruşnice. Un individ care-şi ia seama nu se apucă să critice lipsa de clasă a tochiturii într-un restaurant cu specific românesc. Nu ia peste picior avantajele unei educaţii care pune preţ pe libertatea absolută a copilului în casa unei familii care-l creşte pe domnul Goe.

Ieşirea din normă îl destabilizează puternic şi, la fel de mult, agită apele molcome pe care navighează arca lui. Acolo treburile sînt bine stabilite. Leul e cu leoaica, porumbelul cu porumbiţa, toate perechile aşezate temeinic, fiecare cu menirea ei, puse pe firul unei călătorii de un Dumnezeu căruia n-ai voie să-i pui la îndoială judecata. Ce mai, un cetăţean cuminte nu fluieră în biserică. Nu pune întrebări care ar putea părea fără tact, nu e inoportun, dar, fir-ar să fie, e al naibii de plictisitor.

Dar şi atunci cînd se vor găsi cîte unii care să pună la îndoială vreun adevăr din ăsta bine înşurubat în zidăria comună a bunului-simţ, atunci e vai şi amar. Cetăţenii cuminţi, gospodarii cuviincioşi, florile albastre şi molcome ale şcolii, doamnele pe care taioarele stau perfect, o să pună la zid orice ieşire din normă. N-ai cum să spui că un cutare scriitor predat în acelaşi fel neinspirat şi studiat de generaţii întregi de copii la şcoală e de fapt un netalentat, un ratat în viaţa personală şi profesională. Asta se cheamă fluierat în biserică. N-ai cum să spui că un cutare actor adulat de bună parte a iubitorilor de teatru şi film n-are de fapt pic de har şi plictiseşte de ani buni pe toată lumea. Asta se cheamă blasfemie. N-ai cum să spui că de fapt te-ai plictisit de aceleaşi figuri care de mai bine de 20 de ani fac şi desfac prin politică, sindicate, cultură, media şi societate civilă. O să fii pus la punct imediat, încheiat cu forţa la nasturii pe care ţi i-ai smuls în tentativa penibilă de a alerga în libertate şi o să fii pus pe coji de nucă.

Mai bine stai, cum se zice, în banca ta. Mai bine curgi cu rîul, te laşi molcom în copăiţa dusă de curentul apei. E comod, fără bătăi de cap. Deşi nici viaţa asta ferită de excese nu-i lipsită de primejdii. Cunosc pe cineva foarte plictisitor, funcţionar într-un birou oarecare, care într-o dimineaţă s-a trezit gîndac. A avut o moarte tristă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

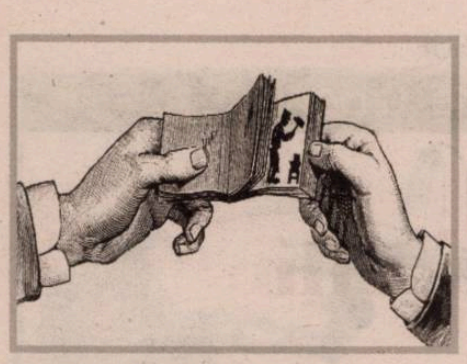

Marius CHIVU

feed**book**

Herta Müller

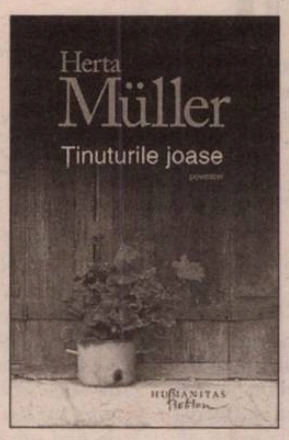

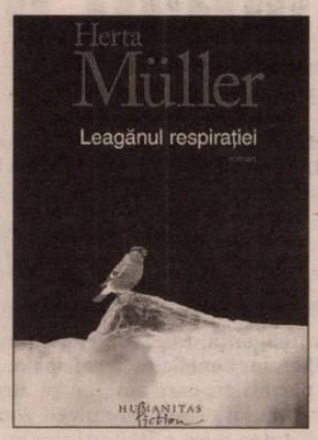

Datorită seriei de autor dedicate scriitoarei de Editura Humanitas Fiction (www.humanitas.ro/herta-müller) avem, în ultimii ani, o perspectivă aproape completă asupra literaturii Hertei Müller – din care zilele acestea a apărut, în traducerea Corinei Bernic, şi romanul *Astăzi mai bine nu m-aş fi întîlnit cu mine însămi*. Cum am scris despre aproape toate cărţile scriitoarei premiate cu Nobel în anul 2009, m-am gîndit ca, în preziua evenimentului din cadrul Festivalul Internaţional de Literatură de la Iaşi (FILIT) unde este invitată zilele acestea, să fac un top 3 personal, alegînd trei cărţi favorite: un volum de povestiri, unul de eseuri şi un roman.

● ***Ţinuturile joase*, povestiri, traducere de Alexandru Al. Şahighian, Humanitas Fiction, 2012.**

Publicat prima dată în 1982 la Editura Kriterion din Bucureşti, într-o formă sever cenzurată, din care patru texte fuseseră scoase cu totul, volumul apărea doi ani mai tîrziu şi în RFG, iar peste încă un an, scriitoarei îi era retras dreptul de a publica în România, ţară din care, în 1987, reuşea să şi plece definitiv. Povestirile din *Ţinuturile joase*, un mix de biografie şi monografie lirică a unui nenumit sat şvăbesc din Banat, ar trebui citite împreună cu următorul roman, publicat în 1986 – *Omul este un mare fazan pe lume* (traducere de Corina Bernic, Humanitas Fiction, 2011). Aceste cărţi alcătuiesc un diptic al ruralităţii şvăbeşti din comunism, chiar dacă sînt narate la persoane diferite şi cu alte perspective. Dacă în *Omul este un mare fazan pe lume,* roman alcătuit, de fapt, din 50 de poeme ca nişte secvenţe narative, subiectul este pregătirea pentru emigrare a familiei unui morar neamţ care tot aşteaptă actele necesare plecării în Germania, o plecare amînată cu anii şi care predispune la slugărnicie şi compromisuri, *Ţinuturile joase* este o suită de 19 povestiri care surprind copilăria şi adolescenţa unei fete de la sat, perspectiva ei asupra familiei, asupra vieţii şi lumii. Un anume sentiment de insuportabil motivează şi mirajul plecării din povestea romanului următor. De altfel, între primele două cărţi pot fi stabilite nenumărate asemănări şi comunicări textuale. Dincolo de sentimentul de frică şi frustrare, întîlnim aceeaşi atmosferă de o stranietate apăsătoare (în care luna, noaptea, întunericul sînt nişte leitmotive) construită cu instrumente cît se poate de lirice, cu un limbaj intens metaforizat şi în fraze cu o tăietură scurtă şi ritmată ca nişte versuri, cu o cadenţă aproape muzicală. Cadrele decupate de secvenţele poematice, precum şi gesturile sau replicile oamenilor, totul este (de)scris în cheia unui suprarealism întunecat, care dă o puternică senzaţie de lume posedată, stăpînită de ceva nenumit, înscrisă pe un traseu greşit. Alternînd lirismul cu absurdul, impactul imaginilor şi al felului în care fata percepe şi decupează realitatea din jur este foarte puternic. Copilul se revoltă, dar în acelaşi timp este şi fascinat de lumea crudă, greu de înţeles, a celor mari şi tăcuţi. Scrisă la 20 şi ceva de ani, *Ţinuturile joase* este o carte remarcabilă nu doar prin expresie, dar şi prin această profunzime a explorării.

● ***Mereu aceeaşi nea şi mereu acelaşi neică*, eseuri, traducere de Alexandru Al. Şahighian, Humanitas Fiction, 2011.**

Aceste 18 conferinţe, eseuri, prelegeri sau discursuri (inclusiv cel de la Academia Nobel), pe care scriitoarea le-a ţinut/scris în perioada 1995-2010, pot fi împărţite în două mari categorii: politice şi poetice, cu substrat biografic; numai că la Herta Müller, politicul se exprimă cu mijloace şi imagini suprarealiste, aşa cum poeticul are rădăcini politice. Ficţiunea, biografia şi lirismul nu funcţionează pe deplin separat, conform logicii interne a fiecărui gen în parte, sînt doar modalităţi de expresie a temelor care revin obsedant în literatura Hertei Müller (singurătatea, frica, umilirea, traumele individului într-un stat poliţienesc, minciunile, abuzurile, ipocrizia şi violenţa sistemului totalitar, conştiinţa şi memoria, păstrarea umanităţii etc.), motiv pentru care eseistica scriitoarei este atît de profundă şi de complexă, deopotrivă inteligentă şi emoţionantă, introspectivă şi ilustrativă în acelaşi timp, preocupată în egală măsură şi de formă, şi de conţinut. Aceste texte ocazionale sînt extraordinare, aşadar, tocmai prin felul în care construiesc un discurs politic pe un substrat biografic cu modalităţi de expresie fundamental poetice, avînd întotdeauna un ochi întors asupra limbajului şi a propriilor mecanisme de expresie. De altfel, două dintre temele predilecte sînt legate de natura literaturii, una de chestiunea limbajului (cum să „citeşti" şi cum să „aşezi" în cuvinte lumea), cealaltă de relaţia dintre viaţă şi text (dacă pot fi separate). Deşi detalii şi istorii biografice există peste tot (volumul funcţionînd ca un fel de autobiografie în fărîme), cîteva eseuri se detaşează deopotrivă prin amplitudinea confesiunii şi încărcătura emoţională. Primul dintre acestea, „Cristina şi fantoşa ei sau Ceea ce (nu) scrie în dosarele Securităţii", este „manifestul" Hertei Müller, un text foarte puternic, fără de care nu poţi înţelege cu adevărat nici literatura, nici persoana scriitoarei. Se află aici, întinsă pe zeci de pagini, odiseea întoarcerii şi a reconstituirii trecutului cu ajutorul dosarului de urmărire, un trecut mutilat la propriu şi la figurat, căci dosarul de la CNSAS a fost descompletat. Dacă tatăl ajunsese în anii '40 *Oberscharführer,* mama scriitoarei este cea va plăti acest păcat, fiind trimisă, în anii '50, la un lagăr de muncă sovietic. Figura mamei apare în centrul unui alt important eseu, cel care dă şi titlul cărţii, şi care se ocupă, de fapt, de „tertipul cu limba". Căci dacă povestea tatălui îi dă impulsul de a scrie, povestea mamei este cea care îi revelează Hertei Müller natura „trădătoare" a limbajului. Meditaţiile pe marginea limbajului se întîlnesc frecvent în opera Hertei Müller şi revin şi în acest volum, cînd scriitoarea ţine cîteva prelegeri de poetică pornind de la opera unor Oskar Pastior, al cărui dosar de informator îl şi discută („în mare parte un dosar de victimă"), Theodor Kramer, Jürgen Fuchs, Canetti, Cioran, dar şi Maria Tănase sau M. Blecher.

● ***Leagănul respiraţiei*, roman, traducere de Alexandru Al. Şahighian, Humanitas Fiction, 2010.**

În 1945, după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, Guvernul român i-a „livrat" pe minoritarii germani din România pentru reconstrucţia Uniunii Sovietice distruse de fascişti. Toţi bărbaţii şi femeile cu vîrste cuprinse între 17 şi 45 de ani au fost atunci deportaţi pentru cinci ani de muncă forţată în lagărele sovietice. Mama Hertei Müller s-a numărat printre cei deportaţi, la fel şi Oskar Pastior, care, adolescent fiind, a ajuns în lagărul ucrainean de la Novo Gorlovka. Herta Müller s-a documentat stînd de vorbă cu foştii deportaţi din satul natal Nitchidorf, apoi, împreună cu poetul Oskar Pastior, a călătorit în Ucraina în locurile fostelor lagăre, cei doi intenţionînd să scrie împreună un roman. Moartea prematură a lui Oskar Pastior, în 2006, a făcut ca pînă la urmă cartea să aibă un singur autor. Aceasta este povestea romanului, detaliile istorice şi biografice din spatele ficţiunii. Narat la persoana întîi, romanul este încercarea protagonistului Leo Auberg de a pune în cuvinte cei cinci ani trăiţi în lagărul de muncă forţată de la Novo Gorlovka. Deşi începe cu noaptea deportării din ianuarie 1945 şi se încheie cu fuga din ţară de după întoarcerea din lagăr, confesiunea sibianului nu este construită ca o poveste a supravieţuirii, ca „romanul" unei vieţi, ci ca un fel de inventar, secvenţial, introspectiv şi liric, al memoriei. Căci memoria este cu adevărat intriga acestui roman – moralmente vitală, memoria este tot (o formă de) respiraţie: oxigenează viitorul –, iar memoria este mai ales o chestiune de limbaj. Conflictul memoriei este chiar limbajul ei; de aceea, momentele naraţiunii sînt, de fapt, „momente" ale memoriei – exerciţii, proiecţii, aproximări şi căutări, poeme şi jocuri de cuvinte care necesită chiar note de subsol. Efectul deportării este exilul interior, o formă de coexistenţă captivă înăuntrul propriei memorii capricioase şi involuntare, o posttortură care implică deopotrivă rememorarea („recidivarea în lagăr" – limbajul e autonom) dar şi incomunicarea ororii („aceste cuvinte improprii" – limbajul e convenţional). Deopotrivă unealtă a captivităţii, dar şi „despachetare" de sine, limbajul este, fatalmente, un substitut precar, dar necesar. Personajele şi replicile de teatru absurd ale lagărului, gesturile deopotrivă ale cruzimii şi ale delicateţei dintre deţinuţi, rutina muncilor cu cimentul, zgura şi cărbunele, detaliile vieţii de lagăr, rutina, zădărnicia, frica, oboseala, mizeria – toate acestea capătă un suflu liric în acest suprapoem al foamei, mai întîi de mîncare, apoi de limbaj; ambele forme ale hrănirii şi condiţii ale supravieţuirii. Titlul cărţii se relevă, astfel, ca o frumoasă metaforă a (dez)echilibrului şi cadenţei interioare a vieţii. „Leagănul respiraţiei" vorbeşte, de fapt, despre balansul perpetuu al tăcerii şi vorbirii, al memoriei şi imaginaţiei, al sinelui şi al celorlalţi, al intimităţii şi singurătăţii.

***Herta Müller** se va număra printre scriitorii invitaţi la Festivalul Internaţional de Literatură de la Iaşi (FILIT), 1-5 octombrie.*

PUBLICITATE

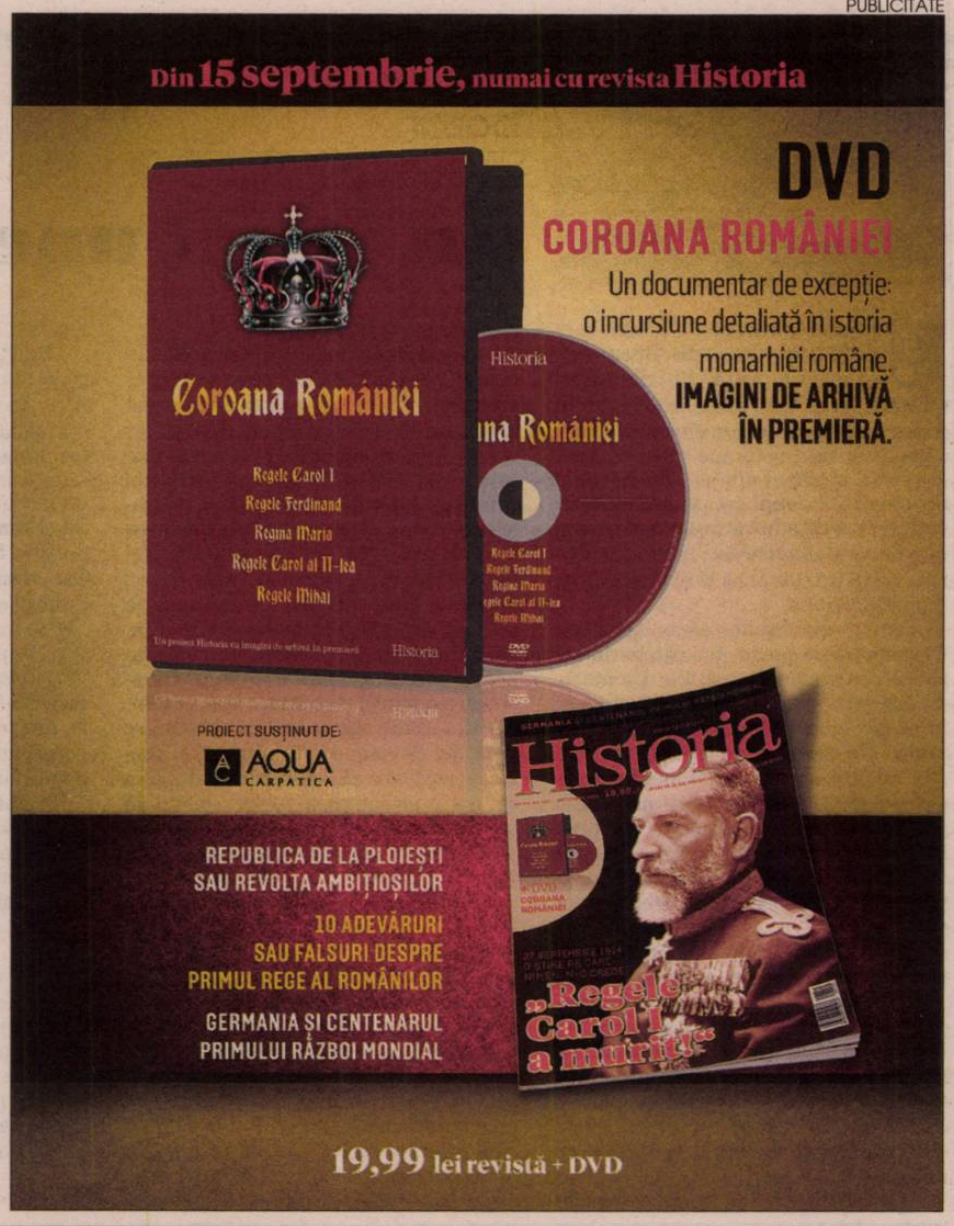

„Comunicarea fără limite, aceasta e esenţa şi spiritul Astra Film“

– interviu cu Dumitru BUDRALA, directorul festivalului –

Festivalul de Film Documentar de la Sibiu va avea loc în perioada 6-12 octombrie. La ediţia cu numărul 21 vor fi 120 de filme, multe dintre ele premiere internaţionale, dezbateri şi conferinţe susţinute de regizori români şi străini.
Astra Film este locul unde poţi vedea cele mai noi documentare de la noi şi din lume, îi poţi cunoaşte pe regizori şi poţi să le înţelegi pasiunea de a documenta ani de zile un subiect. Documentarul ca gen n-are întotdeauna o soartă uşoară, dar la Sibiu i se face, an de an, dreptate.

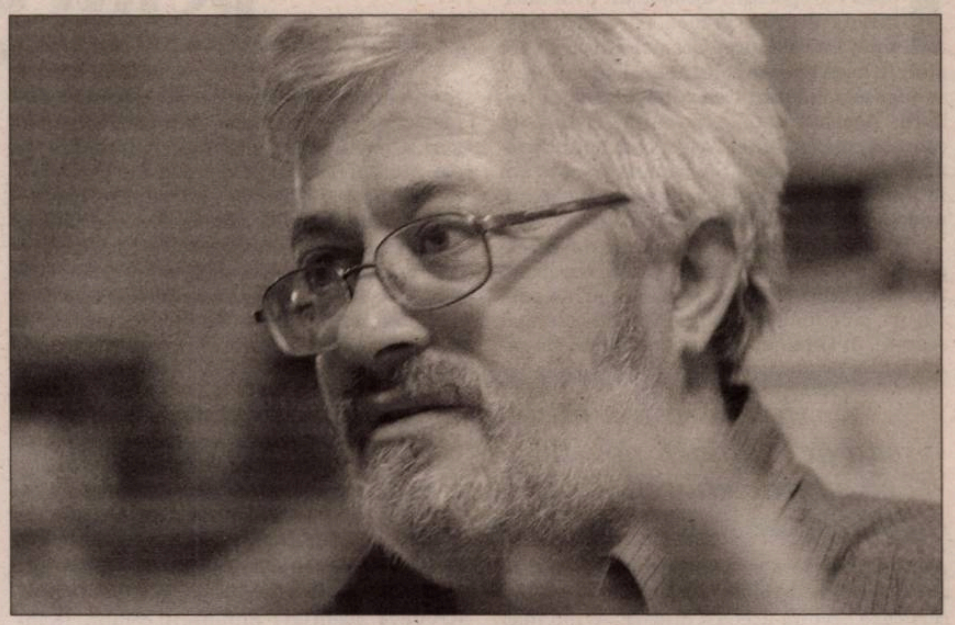

Cum arată ediţia din acest an? Ce aţi pregătit?

Este al 21-lea an cînd avem bucuria să deschidem cutia de poveşti filmate, adunate din toate colţurile lumii, la Astra Film din Sibiu. Avem bucuria să proiectăm filmele în prezenţa unui număr record de invitaţi din toată lumea şi a publicului festivalului de la Sibiu. Entuziasmul cu care colegii mei mai tineri se alătură echipei, publicul tot mai numeros şi mai ales solidaritatea cu care am fost înconjuraţi anul acesta în momentele dificile pe care le-am avut de traversat, toate la un loc ne dau putere să continuăm.

Păşind în cel de-al treilea deceniu de existenţă a evenimentului, pot spune că fundamentul festivalului a fost şi este nevoia tot mai mare de a retrăi momente şi de a spune poveşti prin film. Fiindcă poveştile adevărate fac imposibilul să devină posibil. Poveştile conectează generaţii, zone geografice, culturi, rase, grupuri etnice. Poveştile pătrund în zona tabuurilor societăţii.

Cele mai sincere mulţumiri revin colegilor cineaşti din toată lumea, care spun poveşti prin film, cultivînd această formă a cinema-ului documentar. Este o onoare să prezentăm la Sibiu un strop din producţia de documentar de anul trecut şi de anul acesta, filme realizate şi înscrise pentru selecţie la Astra Film Festival (din 1400 de filme înscrise, prezentăm anul acesta 120 de filme). Este, de asemenea, o mare onoare să avem filme în premieră mondială la această ediţie a festivalului.

S-a schimbat ceva de la ediţia trecută?

Dacă e să vorbim de schimbări faţă de anii precedenţi, cea mai vizibilă e o schimbare de ordin administrativ – ca să zic aşa. Cei care au fost la Astra Film ştiu că totul se petrecea la Casa de Cultură a sindicatelor, clădire mare şi urîtă, din „Epoca de aur“, pe care o transformam în cinema „multiplex“ (funcţionau trei săli de proiecţie acolo). Anul acesta, festivalul se mută în centrul istoric al Sibiului şi va fi un du-te vino între cele cinci săli ale festivalului, un interludiu plăcut între vizionări pentru cei care cunosc şi iubesc Sibiul şi pentru cei care-l vor descoperi abia acum.

Ce leagă filmele acestei ediţii? Şi care sînt „accentele“?

Programul arată foarte plină ediţia din acest an, sînt cam 120 de filme, dar nu numărul lor este important, ci faptul că sînt programate în aşa fel încît nu avem de-a face cu simple proiecţii. Mă refer aici la programele tematice, gîndite să pună alături abordări diferite ale aceleiaşi teme. Prin alăturarea lor, impactul filmelor creşte, te pun pe gînduri, generează dezbateri. Asta vrem să se întîmple la Astra Film: să descoperim comune, comunităţi, utopii şi practici, sau urbanismul azi în România, China şi Venezuela, ce înseamnă să fii online sau offline în ziua de azi, sau care sînt vîrstele vieţii sexuale. Tocmai am numit cîteva dintre programele tematice pe care le propune Astra Film în acest an. Programul mai cuprinde o întîlnire cu regizorul de origine ucraineană Sergei Loznitsa, unul dintre cei mai interesanţi cineaşti ai momentului, două masterclass-uri: „Copilărie şi modernitate“ – susţinut de David MacDougall din Australia, o somitate a documentarului mondial, şi „Intervenţie şi observaţie în documentarul TV“, susţinut de Liviu Tipuriţă, regizor născut în România, care trăieşte în Marea Britanie şi are un portofoliu impresionant de premii şi nominalizări. Avem şi premiere mondiale, pentru că tradiţia de a lansa documentare româneşti la Astra Film continuă. Mă refer aici la *Trading Germans/Paşaport de Germania,* de Răzvan Georgescu (Germania, 2014), despre comerţul cu etnici germani din timpul lui Ceauşescu, şi *Alyiah Dada* de Oana Giurgiu (Romania, 2014), un proiect ambiţios, care documentează istoria evreilor din România.

Cît priveşte celelalte filme din program, aproape toate sînt prezentate în România pentru prima oară.

Oricine a fost vreodată la Sibiu la Astra Film poate să spună că festivalul e unul profesionist şi prietenos. Cît de important e spiritul unui festival?

În concepţia noastră, cel mai important rezultat al unui eveniment cultural, fie el de orice fel, este să aibă loc o comunicare intensă, la nivelul celor mai adînci registre ale conştiinţei celor care participă. Filmele din selecţia festivalului în sine sînt instrumente puternice în acest sens, dar la fel de importante sînt şi dialogul, schimbul de idei, de emoţii cu care sînt însoţite proiecţiile. Ele ajută acest proces de comunicare, şi practic ăsta este rostul, spiritul unui festival. De aceea punem accent pe partea asta în organizarea evenimentului. Anul acesta, 80% dintre realizatori vor fi prezenţi la Sibiu, şi vor intra în dialog cu publicul după proiecţia filmului, avem două masterclass-uri, două paneluri, toate sînt deschise atît profesioniştilor, cît şi publicului interesat, plus barul festivalului şi muzică, aşa cum se cuvine la Astra Film Sibiu.

„Onestitatea cu care e făcut filmul nu ţine de buget, ci de sinceritatea demersului.“

An de an, la Sibiu se strîng documentarişti din toată lumea. Vorbesc, dezbat, se împrietenesc. Dacă ar fi să vă gîndiţi la ei ca la nişte personaje, ce aţi spune despre ei, ce fel de oameni sînt documentariştii?

Sînt un popor foarte drag nouă, şi total diferiţi de ceea ce auzim sau vedem la festivaluri de ficţiune şi fiţe. În primul rînd, sînt nişte fiinţe care îşi exersează răbdarea, ani de zile urmărind un subiect, ştiu să asculte, să fie atenţi. Mai mult – şi asta uşurează munca noastră de organizatori de festival în România –, sînt experimentaţi în călătorii grele, în locuri cu puţină infrastructură. Nu au pretenţii de VIP, nu simt nevoia de defilări pe covor roşu. Se bucură mult mai mult pentru o proiecţie cu sală plină, cu reacţii puternice, decît de un premiu. De la catering-ul festivalului, semnalul e că de la an la an trebuie mărit numărul de porţii pentru vegetarieni.

Ce-i trebuie unui documentar să ajungă la Astra Film?

Dintre toate criteriile – pentru că sînt multe –, aş alege onestitatea. În programul Astra Film intră şi filme cu buget mare, dar şi producţii cu bugete modeste sau chiar fără buget. Onestitatea cu care e făcut filmul nu ţine de buget, ci de sinceritatea demersului.

Care sînt mărcile acestui festival?

Ceea ce porneşte din inima regizorului şi se transformă în idee, mergînd mai departe, prin obiectivul camerei, către forma de film, se proiectează pe ecran, de unde ajunge în inima celui care priveşte, unde naşte alte idei, care pornesc pe acelaşi circuit, mereu şi mereu. Am redat în multe cuvinte ceea ce artistul vizual Dan Perjovschi, autorul vizualului Astra Film Festival 2014, transmite cu cîteva linii simple: comunicarea fără limite, aceasta e esenţa şi spiritul Astra Film.

Programul complet al festivalului poate fi accesat pe www.astrafilm.ro.

a consemnat Ana Maria SANDU

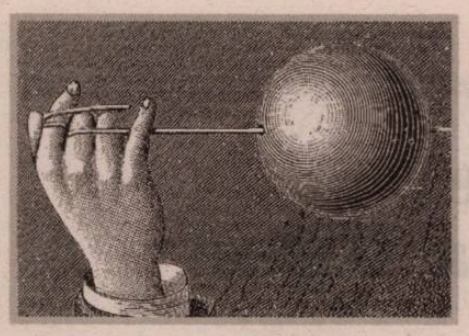

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Pledoarie pentru Homo europaeus

– Cum ar putea eşua Europa (II) –

Ideea europeană s-a construit prin întîlnirea culturilor greacă, ebraică şi creştină. La răscrucea acestor culturi, care stau la bază şi care continuă să se rafineze, se regăseşte identitatea sub formă de întrebare. Aceasta este, rezumată, redusă la esenţial, teoria Juliei Kristeva despre Europa şi omul european. Săptămîna trecută am întîlnit-o la Institutul Francez din Bucureşti, unde a susţinut o conferinţă.

1) Omul european e unic şi nu corespunde nici unui model. 2) Omul european trebuie să încerce să-şi caute propriile adevăruri, cele mai incomunicabile şi cele mai secrete. 3) Omul european trebuie să fie capabil să creeze o comunitate la fel de deschisă precum, de pildă, spectatorii unui concert care ascultă aceeaşi muzică, avînd însă fiecare reacţii diferite. 4) Omul european trebuie să fie capabil să-şi chestioneze această identitate singulară, trebuie să fie poliglot, deci să fie capabil să înţeleagă limbajul celuilalt, să intre în lumea celuilalt. 5) Omul european trebuie să fie capabil de revoltă.

Putem să fim mîndri de naţiunea noastră sau de regiunea noastră, dar trebuie să fim conştienţi că supravieţuirea depinde de organism în ansamblu.

Există un *psyche* francez, germanic, slav? Şi-n ce măsură există şi un *psyche* european? Iată o temă care-i macină pe sociologi şi antropologi. Şi încă mai e o temă de dezbatere. Pentru Julia Kristeva, limba imprimă o anumită mentalitate. Istoria politică, istoria economică formează, şi ele, caractere, obiceiuri, constrîngeri. Convingerile religioase marchează, şi ele, profilul fiecărei naţiuni. În Europa, aceste identităţi naţionale sînt supuse banalizării şi metisajului. Cît de departe putem merge trasînd diferenţele? Dar insistînd pe diferenţă, doar pe diferenţă, ne întoarcem, de fapt, în trecut. „Cred că asta încearcă să facă acum anumiţi oameni marcaţi de nostalgie: ei caută nişte rădăcini în comportamente ancestrale, caută tipologii etnice sau religioase care, deşi există, sînt, totuşi, mobile." Pentru Kristeva, esenţial e numitorul comun. În lumea de azi, identitatea e un cult (eşti evreu, eşti homosexual, eşti femeie, eşti catolic – şi eşti mîndru că eşti ceea ce eşti). Uneori, mîndria e atît de mare, încît se transformă în fanatism: începi să nu-i mai suporţi pe ceilalţi. Şi în culturile europene găsim uneori acest sentiment – crede Kristeva, numai că noi am elaborat şi un alt mecanism: identitatea nu e un cult, ci o întrebare. „Cine sînt eu?" e un principiu identitar în sine. El face parte din marile achiziţii ale culturii europene şi nu se regăseşte în imediat, în cotidian, ori printre stereotipurile cele mai răspîndite. În asta ar consta şi marea forţă a noastră, a europenilor. Căci este şansa de a rezista fanatismului şi blocajului identitar. Identitatea europeană e cu geometrie variabilă. Avantajul e flexibilitatea. Riscul: fragilitatea. Dacă astăzi au apărut în Europa anumite tendinţe populiste & naţionaliste e şi pentru că această „identitate sub formă de întrebare", cum spune Kristeva, e greu de asimilat. Fondul cultural e insuficient – retorica identitară europeană trebuie analizată, explicată, chestionată. Mai ales pe fondul crizei şi al nereuşitelor în plan social şi economic. Ceea ce azi numim Uniunea Europeană a pornit ca un proiect economic şi atît. Sentimentul (com)uniunii nu se poate însă baza doar pe aceste interese economice. Dacă eşuează principiul identităţii europene, dacă nu se răspîndeşte cu un autentic sentiment al apartenenţei, atunci Europa ar putea, într-adevăr, să eşueze şi ea.

Julia Kristeva

Ceea ce se întîmplă acum e că de fiecare dată cînd apare o criză, oamenii îşi spun că e din vina Europei, că mai bine am rezista singuri, noi, românii, noi, francezii, noi scoţienii – crede Kristeva. Aceasta ar fi „o viziune arhaică şi suicidară". „Putem să fim mîndri de naţiunea noastră sau de regiunea noastră, dar trebuie să fim conştienţi că supravieţuirea depinde de organism în ansamblu. Această dialectică a singularului şi a grupului trebuie gestionată în acelaşi timp de naţiuni şi de o Europă unită, de o Comisie care să fie mai atentă la cultură şi nu doar la datorii, la moneda unică şi la schimburile comerciale."

PUBLICITATE

SARAH BRIGHTMAN
IN CONCERT
Sala Palatului
13 noiembrie / ora 20:00
Biletele se găsesc la Sala Palatului, Teatrul National, Librăriile Adevarul, Mihai Eminescu, Humanitas, Cărturesti, Statia de metrou Unirii 1, Magazinele Orange, Vodafone, Domo, Magazinele Diverta, în oficiile Poştei Române, magazinele inmedio semnalizate Bilete.ro şi în magazinele Germanos si online: www.vandbilete.ro www.bilete.ro, www.myticket.ro, www.blt.ro, www.eventim.ro, www.iabilet.ro, www.biletro.ro.
adevărul · Radio România Cultural · Radio România Muzical · Radio România Actualităţi · STYLE · Nine O'Clock · Best Jusic · 2 2 0 . ro · HotNews.ro · DILEMA · OK! · SECRETE · Unica · iConcert.ro · Bzzz · marie claire · vandbilete.ro · PORT.ro

EVENIMENT SUSŢINUT DE PRIMA TV
Răzvan SUMA violoncel
Analia SELIS voce
Julio SANTILLÁN chitară
VĂ PLACE TANGO?
TURNEU NAŢIONAL SUSŢINUT DE RĂZVAN SUMA
INVITAŢI SPECIALI: ANALIA SELIS, JULIO SANTILLÁN
28 septembrie - 24 octombrie 2014
ÎN PROGRAM LUCRĂRI DE: ASTOR PIAZZOLLA, CARLOS GARDEL, SEBASTIÁN PIANA, JULIO SANTILLÁN ş.a.
5 octombrie, 19.00, BOTOŞANI - Moşia Cai de Vis
9 octombrie, 19.00, BISTRIŢA - Sinagoga
11 octombrie, 19.00, CLUJ - Casa Universitarilor
13 octombrie, 19.00, TIMIŞOARA - Sala Capitol
15 octombrie, 18.00, BAIA MARE - Sala Rotary a Liceului de Arte
17 octombrie, 19.00, TARGU MUREŞ - Casa de Cultură "Mihai Eminescu"
Organizator ASOCIAŢIA CULTURALĂ "ANALIA SELIS"
COORGANIZATORI: Radio România · Orchestrele şi Corurile Radio România · Radio România Cultural · Radio România Muzical · Radio România Regional
PARTENERI: PHOENIX
EVENIMENT REFLECTAT DE: RFI România
PARTENERI MEDIA: BR Business Review · DILEMA · Historia · CARIERE · ZIARUL METROPOLIS · HotNews.ro · SAPTE SERI · 9AM · Garbo · Liternet.ro

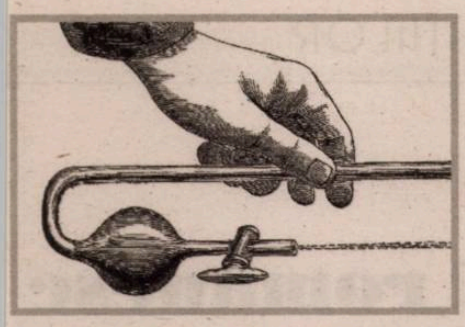

Oana STOICA

rosencrantz & co

Singurătăţile unei femei

● ***Cinci ore cu Mario*, după Miguel Delibes, regia: Mariana Cămărăşan, cu: Florina Gleznea. Teatrul Unteatru**

Principala problemă cu care se confruntă o actriţă care vrea să facă o monodramă este textul. Nu că nu s-ar găsi texte interesante, ofertante pentru scenă, dar sînt puţine şi nu tocmai la îndemînă, iar pînă la rezultatul final poate fi drum lung, căci, de multe ori, sursa originală trebuie prelucrată. Exact asta au făcut regizoarea Mariana Cămărăşan şi actriţa Florina Gleznea cu romanul lui Miguel Delibes, *Cinci ore cu Mario,* lunga confesiune a unei femei încă tinere, care îşi rememorează viaţa în timpul priveghiului la căpătîiul soţului. Textul funcţionează pe un tipar literar de succes: un eveniment important (nuntă, înmormîntare, sărbătoare – Crăciun, Paşti, Ziua Recunoştinţei) prilejuieşte scormonirea în trecutul generator de drame familiale şi schimbarea, de regulă, a perspectivei asupra prezentului. Folosită des în teatru şi film, formula a avut rezultate excelente (un exemplu relativ recent este filmul *August. Osage County,* cu Meryl Streep şi Julia Roberts). Prin urmare, acest spectacol a pornit de la o premisă pozitivă, pe care cele două artiste au reuşit să o valorifice.

Dramatizarea unui roman nu este un lucru simplu, nici chiar dacă se doreşte o monodramă, fără complicarea scenariului cu multiple personaje. Construcţia dramaturgică pe care regizoarea şi actriţa au încercat-o în spectacol mizează nu numai pe o narativitate inteligibilă, ci şi pe un portret al feminităţii, extras din derularea simbiotică a istoriei generale şi a uneia personale, prima potenţînd-o, ba chiar influenţînd-o decisiv pe a doua. Concret, pe fundalul perioadei tumultuoase care a cuprins războiul civil spaniol, al Doilea Război Mondial şi epoca franchistă, viaţa lui Carmen urmează cursul sinuos al istoriei. A fost o vreme a convulsiilor politice în Spania, în care afilierea la o doctrină politică sau alta putea fi fatală. A fost un timp al crimelor fără justificare, al terorii şi al arbitrariului, al sărăciei şi al lipsei de speranţă. În acest context în care destinul individual este subordonat celui general, preţul umanului devine derizoriu. Carmen avea de înfruntat şi condiţia sa de femeie, considerată *a priori* dependentă de un bărbat. Traseul său existenţial este astfel pecetluit în aceşti ani, amprenta lor asupra copilei şi apoi a tinerei femei este definitorie pentru că vremurile o golesc de bucurie şi speranţă. Carmen rămîne doar o carcasă pentru habotnicie şi frustrări, arme cu care va otrăvi, la rîndul său, universul conjugal.

Spectacolul surprinde cinci momente distincte în care se parcurge această rememorare identitară într-o gradaţie descendentă. Eroina pleacă din punctul terminus, un prezent nefericit care nu îi oferă prea multe opţiuni şi ajunge la primul impuls, cînd era copil şi viaţa era un şir de posibilităţi. Ce se întîmplă între aceste două momente este o arhivă ficţională personală, care concentrează şi istoria reală. Carmen din prezent este o femeie rigidă, cu vederi înguste, dominată de o religiozitate mărginită, măcinată de nemulţumiri pentru care îi consideră vinovaţi pe cei din jur, mai ales pe soţul decedat, una dintre figurile absente, un intelectual de stînga care a încercat să-şi păstreze demnitatea şi să-şi apere ideile în vremuri tulburi, în care nici libertatea de opinie, nici verticalitatea morală nu erau apreciate. Există un soi de scroabeală a gîndurilor, resimţibilă în corpul ei ţeapăn, drapat în dantele îndoliate, care face din această femeie, încă tînără şi dezirabilă, un monstru al convenţialismului,

„O femeie împovărată de responsabilităţi, incapabilă de bucurie, lipsită de satisfacţii, cu o limbă ascuţită şi un simţ critic superdezvoltat, o femeie prizonieră în propria ei gîndire.“

o Bernarda Alba fără nici o urmă de farmec. Dar pe măsură ce memoria scoate la iveală amintiri, structura mizantropă a lui Carmen se prăbuşeşte şi descoperă o tînără caldă, senină, o femeie pe care viaţa a îngropat-o de vie. Căci această Carmen exuberantă „a murit“ cu mult timp înaintea soţului, iar cea de la priveghi pare a fi doar un reziduu al ei.

Miguel Delibes, pe de-o parte, şi Mariana Cămărăşan împreună cu Florina Gleznea, pe de altă parte, fac un portret complex al feminităţii, al devenirii unei femei într-un timp istoric tensionat, cu observaţii fine asupra prejudecăţilor sociale care amprentează destinul. De altfel, Mariana Cămărăşan este o regizoare preocupată de universul feminin şi, mai precis, de deraierile feminităţii. În mai toate spectacolele sale, figurile centrale sînt feminine *(Iadul este amintirea, Cui i-e frică de Virginia Woolf* sau o altă monodramă – *Amalia respiră adînc,* pentru care actriţa Cristina Casian a primit Premiul Uniter pentru debut). Actriţă cu o figură fermă, expresivă, puternică şi stăpînă pe sine, Florina Gleznea creează un personaj care se pietrifică, îşi pierde seninătatea odată cu speranţele, devine dintr-o fiinţă liberă – una încorsetată de convenţii sociale, dominată de un catolicism rigid şi plină de frustrări care o aspresc, nesigură pe senzualitatea şi sentimentele ei (tentaţia adulterului este în contrapunct cu obsesia pentru imaginara relaţie extraconjugală a soţului, „motivată“ religios). Carmen este o fiinţă furioasă într-o lume în care soarta i-a fost decisă de alţii, o femeie împovărată de responsabilităţi, incapabilă de bucurie, lipsită de satisfacţii, cu o limbă ascuţită şi un simţ critic superdezvoltat, o femeie prizonieră în propria ei gîndire. Este un portret dur, cinic în onestitatea lui, valabil astăzi, căci influenţa unui social accidentat, dominat de precaritate şi nesiguranţă, asupra psihicului uman (poate mai mult asupra celui feminin, mai ales într-o societate conservatoare cum este cea românească, în care femeia este cea care are principalele responsabilităţi casnice şi parentale) este vizibilă în prezentul cotidian. Aş fi tentată să spun că acest portret conţine clişee, dacă realitatea nu m-ar contrazice.

Florina Gleznea desenează inteligent diferitele Carmen care populează trecutul şi prezentul personajului. O mamă îngrijorată pentru copiii ei, cinci absenţe imaginate prin pantofi de diferite mărimi, pe care îi vopseşte în negru, impunîndu-le doliul, nu atît ca durere, ci ca o convenţie socială absolută. O soţie cicălitoare, cu vederi stricte, şi incultă, incapabilă să înţeleagă dramele soţului, scriitor şi profesor, ceea ce generează acel tip de mariaj chinuitor, erodat de tortura reciprocă a partenerilor (o formă răspîndită de căsnicie în societatea românească). O femeie măritată, tentată de o aventură, atrasă mai mult de ideea că cineva o place decît de acel cineva. O tînără doritoare de iubiri exuberante (şi aici se arată cinismul memoriei, bărbaţii doriţi, acei italieni cuceritori, sînt militarii trimişii de Mussolini în ajutorul lui Franco). O fetiţă fericită.

Cu o precizie farmaceutică, Florina Gleznea îi oferă acestui personaj ceea ce i-a lipsit o viaţă întreagă: compasiune.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Un bun film de spionaj românesc

● ***Q.E.D.*** **(România, 2013), de Andrei Gruzsniczki.**

Noul film al lui Andrei Gruzsniczki, *Q.E.D.*, aduce ceva nou în cinema-ul românesc post-'89: o reprezentare a anilor '80 care pe de-o parte nu mai e gîndită doar în termeni de foame, frig, represiune și delațiune, iar pe de altă parte nu e nici poleită de ceea ce s-a numit „ostalgie". (De altfel, după cum demonstrează *Cum mi-am petrecut sfîrșitul lumii*, „ostalgia" tinde să nu contrazică reprezentarea în termeni de foame-frig-represiune-delațiune, ci să-i fie complementară.) *Q.E.D.* e un nesentimental și „cartezian" film de spionaj, plasat într-un mediu a cărui menționare e *a priori* incompatibilă, din motive evidente, cu reprezentarea anilor '80 exclusiv în termenii amintiți. E vorba despre intelectualitatea științifică, despre matematicienii care fac cercetare. În film, un astfel de intelectual (Sorin Leoveanu) se gîndește să scoată în mod clandestin din țară un articol științific. În paralel, un ofițer de Securitate (Florin Piersic Jr.) pune la punct cu migală o undiță lungă și răsucită, cu care să pescuiască articolul respectiv: pe scurt, el speră să se poată folosi de nerăbdarea unei colege de-a matematicianului (Ofelia Popii) de a fi lăsată să plece din țară împreună cu băiețelul ei, pentru a se reuni cu soțul deja fugit la Paris. E o operațiune ca în romanele lui John le Carré (a se compara cu „pescuitul" destul de similar al personajului jucat de Philip Seymour Hoffman în recenta ecranizare după le Carré, *A Most Wanted Man*), iar personajul securistului – conștiincios, nefericit în viața privată, purtător al unei mustăți triste – ar putea veni tot de-acolo. Ca de fiecare dată cînd ia o pauză de la atitudinile *grunge* și se dedică unui portret de bărbat non-*cool* (cum a fost și portretul unui Curzio Malaparte doborît de o alergie, în *Călătoria lui Gruber*), Piersic Jr. e superb pe post de slujbaș serios, nefericit și talentat al unei Securități reprezentate ca o instituție represivă, dar și rațională. Rațională e și lumea cercetătorilor în matematică. Nu toți sînt prezentați ca îndurînd frustrări și privațiuni personale și profesionale, ci doar aceia – ca personajul lui Leoveanu, care vrea să-și scoată articolul din țară – necooperanți cu regimul (aflăm despre el că refuză să intre în Partid și că în trecut a practicat meditația transcendentală); din contră, un fost coleg de facultate de-al lui, mai puțin talentat (Dorian Boguță), s-a pus bine cu regimul și prin urmare călătorește la conferințe în străinătate, are acces la toate cărțile dorite etc. Regimul politic apare ca un regim de austeritate, de închidere a porților spre restul lumii și de supraveghere a cetățenilor, dar nu ca un regim al iraționalității și al terorii coșmaresti – personajul lui Leoveanu chiar îi amintește la un moment dat neliniștitei mame (Tora Vasilescu) cu care locuiește că nu mai sînt în anii '50, iar evenimentele ulterioare nu vin să-l contrazică. Spectacolul austerității ceaușiste – cozile, întreruperile de curent electric – e înviorat de imaginile mai puțin văzute cu matematicieni (sau securiști) lucrînd la computere (sau, de pildă, la mașini de tăiat hîrtie) *vintage*, și există informații despre cum își petrec serile (jucînd bridge, de pildă) sau vacanțele (de pildă, la 2 Mai)

– activități neconotate negativ, așa cum sînt într-un film ca *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile*, unde inclusiv (dacă nu în primul rînd) distracțiile cetățenilor apar contaminate de malignitatea dictaturii. Există și aici un moment, în timpul partidei de bridge, cînd colegul jucat de Boguță își insultă soția în fața musafirilor (e un moment excelent, poate cel mai bun moment cinematografic din cariera de pînă acum a lui Boguță – nu doar izbucnirea în sine, ci și secundele de iritare mocnită care o precedă); dar data următoare cînd îi vedem pe soți, la un botez, ei sînt veseli și apropiați unul de celălalt. Abuzivitatea nu e prezentată în filmul lui Gruzsniczki (cum era în filmul lui Mungiu) ca o normă pe care dictatura a instituit-o în toate relațiile interumane; după cum se tot spune („fiecare pentru el") și se tot confirmă prin fapte, egoismul e norma și aici, dar și în Occident, unde auzim că matematicianul fugit n-a găsit cîini cu covrigi în coadă și a trebuit să renunțe la matematică.

Așa cum Boguță strălucește în secvența partidei de bridge, în secvența botezului strălucește Virgil Ogășanu în rolul tatălui femeii care urmează să plece în Vest după soțul ei: bătrînul se simte abandonat și, bînd prea mult, începe să-și plîngă de milă, dar în același timp îi e rușine că face asta, iar clipitul întețit al lui Ogășanu și gestul cu care șterge de pe masă niște firimituri inexistente exprimă foarte creativ amestecul acesta de autocompătimire și rușine. Pentru a aprecia creativitatea lui Ogășanu – nu doar în această secvență, ci în toate interacțiunile cu fiica și cu nepotul lui (un școlar din anii '80, în a cărui viață fără televizor contează ca distracție învățarea de calambururi licențioase în latină de la bunicul său) –, merită imaginat personajul său în interpretarea supraexpusului (și, în ultimul timp, supraestimatului) Rebengiuc. În fine, chiar dacă, pentru un film de spionaj – care se presupune că e în mod automat și un *thriller* –, filmul lui Gruzsniczki nu are cine știe ce *thrills*, el are textură (mult detaliu descriptiv) și cîteva personaje bune: calități literare solide. Și chiar dacă imaginea alb-negru, lipsa muzicii și a unghiurilor de cameră subiective nu se adună într-un stil regizoral remarcabil, e cea mai importantă premieră românească dintr-un an slab (nefăcînd abstracție de *Al doilea joc* al lui Porumboiu și nici de *Closer to the Moon* al lui Caranfil). Lungmetrajul de debut al lui Gruzsniczki, *Cealaltă Irina*, a fost fie recenzat sub meritele sale, fie ignorat de critica română, care poate că de data asta va deveni conștientă de inteligența acestui cineast.

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Portretul artistului la bătrînețe

● **Leonard Cohen,** ***Popular Problems,*** **Columbia Records, 2014**

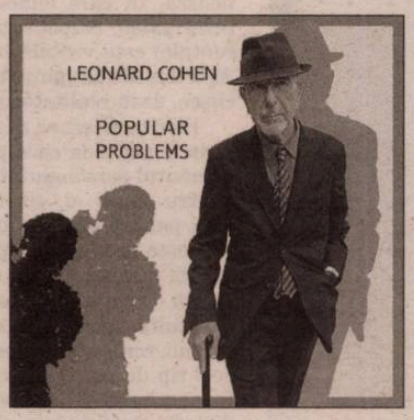

Jumătatea ultimului deceniu trebuie să-i fi făcut destule probleme lui Leonard Cohen. Jefuit de fosta prietenă și agentă, bardul canadian s-a văzut obligat să iasă din bîrlogul zenificat al mănăstirii budiste Mount Baldy pentru a-și realimenta conturile topite peste noapte. Turneul mondial de doi ani, început în 2008 — a avut un stop și la București, pe data de 22 septembrie a acelui an —, l-a pus pe picioare. Și, în pofida celor 9,5 milioane de dolari adunate la capătul maratonului performativ, beneficiile nu au fost doar financiare. Cohen, poetul-muzician născut în 1934, își trăia meritata glorie în fața tribunelor stadioanelor și a scenelor sălilor de concerte arhipline. Sfîrșitul acestui tur de forță nu i-a adus o vacanță, ci înregistrările pentru un nou album, *Old Ideas*, lansat în 2012 și devenit repede cel mai de succes disc lansat vreodată de Leonard Cohen. Urmat, desigur, de un turneu de promovare (care s-a oprit, și el, la București).

Ai putea avea senzația că e un atlet al muzicii Cohen, luîndu-te după urmele sale în ultimii opt ani. Patru concerte pe O2 Arena și un show de patru ore (!!!) în Göteborg, Suedia, ar putea fi suficiente motive pentru a te convinge de asta. Să-l ascultăm pe el: *„I'm slowing down the tune / I never liked it fast / You want to get there soon / I want to get there last..."* La cei 80 de ani, împliniți pe 21 septembrie anul acesta, textul de mai sus sună logic. Sau nu: *„It's not because I'm old / It's not what dying does / I always liked it slow / Slow is in my blood."* „Slow", seducătorul, electricul și – da! – lentul blues din deschiderea celui mai proaspăt album al său, *Popular Problems*, pare a rezolva încă o problemă: Leonard Cohen e cel pe care-l știi de aproape întotdeauna. Croncănitul magic al vocii sale, atît de joase încît se lovește uneori de podeaua birtului, e și el acolo, răsucindu-se delicat și sardonic pe aranjamentele compozitorului și producătorului Patrick Leonard (el e omul căruia Madonna trebuie să-i poarte ceva recunoștință, măcar pentru „Like a Prayer" și „Frozen", dacă nu și pentru altele), vorbind despre ce vorbește mereu Cohen: sex și moarte, dragoste și război, oameni și zei. Aici se simte canadianul în largul său, scufundat în melancolia care-mi amintește vag de șaptezecistul *Songs Of Love And Hate*. E aici meritul lui Patrick Leonard, care a lucrat și pentru anteriorul album, pentru că a știut cum să-i construiască artistului cuibul: percuții calde în locul tobelor programate ale anilor '80, piane și orgi analogice în locul sintetizatoarelor, delicate *layer*-e funkoide, vioara romantică a basarabeanului Alexandru Bublitchi și o atmosferă în care armoniile din *backing* (Sharon Robinson și Anjani Thomas sînt și de această dată creditate pe coperta discului) rumegă timbrul tabagic. Și chiar dacă uneori muzica se scufundă în locuri comune, și chiar dacă uneori simți că repetiția unor teme aruncă umbre de monotonie peste muzică, șarmul inimitabil al lui Leonard Cohen, bufonul, seducătorul, călugărul, reușește să ascundă micile derapaje ale unui album pregătit să se clasicizeze.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Laurențiu BRĂTAN

„Festivalul se adresează tuturor"

Ce highlights *va avea ediția de anul acesta a Anim'est?*

Cel mai recent lungmetraj al lui Hayao Miyazaki – *Se-nalță vîntul* – ajunge, în sfîrșit, în România. El a fost lansat anul trecut, la Veneția, dar în România ajunge de-abia acum, odată cu a noua ediție Anim'est.

Bill Plympton – „regele" independenților americani – revine la Anim'est anul acesta. El a realizat un nou lungmetraj, pe care vine să-l prezinte, ocazie cu care îi dedicăm o retrospectivă de neratat! Lungmetrajele sale de animație și o mare parte din scurtmetraje vor rula pe întreaga durată a festivalului. Cele mai multe din ele vor fi proiectate pe peliculă de 35 mm, ceea ce a devenit deja o raritate.

Un alt nume mare al animației mondiale – francezul Jacques-Rémy Girerd – vine și el la București cu ocazia festivalului, în cadrul căruia i se dedică o retrospectivă.

Ce a pierdut / cîștigat festivalul în ultimii ani?

A pierdut poate ceva din nebunia și inocența de la primele două-trei ediții, dar a cîștigat foarte mult în mărime, seriozitate, calitate. Și-a găsit un loc special în peisajul festivalier și cultural din România, ca și un loc foarte bine definit în lumea animației europene.

Cine formează publicul acestui festival?

Festivalul se adresează tuturor: copii, adolescenți, tineri, bătrîni. Se adresează profesioniștilor din branșă (animație, cinema, arte vizuale, design, publicitate etc.), dar în mod incontestabil și publicului larg. Se adresează cinefililor, dar și celor ce vor pur și simplu să se destindă ori să descopere.

***Laurențiu Brătan** este unul dintre inițiatorii Anim'est. Festivalul va avea loc în București în perioada 3-12 octombrie. Programul complet pe www.animest.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Pălăria Pharrell peste biserica-supermarket

„*Look, Petros, the supermarket church!*“ Amicul meu grec se uită și el zîmbind la turla țuguiată din lemn, plantată deasupra unei banale clădiri cenușii la marginea autostrăzii Yongin-Seul, la parterul căreia se vede un magazin cu „de toate“, din lanțul 7-Eleven. Cum firma luminoasă a magazinului și crucea de pe acoperiș sînt singurele semne distinctive ale clădirii cubice, nu-ți dai seama din prima care pe care reprezintă. Oricum, n-ai cum să le ratezi. Simple, de cele mai multe ori din lemn, foarte înalte, cu o cruce în vîrf făcută din neoane subțiri, răspîndind noaptea o stranie lumină disco în smogul urban, turlele bisericilor neoprotestante coreene sînt cea mai răspîndită formă arhitecturală a Coreei de Sud de azi. În încercarea de a substitui turnul gotic, unele sînt chiar înduioșătoare în kitschul lor minimalist.

Deși vine din Grecia, unde guvernul depune jurămîntul în fața unui sobor condus de arhiepiscopul Atenei, și a stat la Sydney vreme de șase ani, în mijlocul celei mai mari comunități de conaționali din afara țării, cu o prezență religioasă foarte puternică, Petros tot mai are puterea de a se mira. Ba, cum e obișnuit cu mediul intelectual stîngist din Salonic, care merge la festivaluri nișate și votează cu Syriza, e chiar un pic revoltat de atîta vizibilitate. Pe coreeni, din toate părțile spectrului, acest lucru nu-i deranjează deloc.

Religia în Coreea de Sud, cu toate complexele ei forme, de la creștinism la budism ori mahomedanism, are, în primul rînd, o vizibilă prezență fizică. Cum înghesuiala urbană coreeană nu îngăduie o prea mare libertate de mișcare și nici nu poate ține ritmul cu rapiditatea prozelitismului local, toate aceste religii se adaptează din mers.

În primul rînd, arhitectural.

O clădire tipică din urbanul coreean este un sătuc de rit nou, pe verticală. La parter poți găsi o formă a ecumenismului comercial, iubit nediscriminatoriu de toți, de la fast-food-uri la nonstopuri înghesuite, restaurantele tradiționale coreene, magazine de telefoane ori cosmeticale. De la etajele superioare începe specializarea gustului. Saune, berării, restaurante internaționale, fitness, imobiliare, karaoke, garsoniere cît literalmente o cutie de chibrituri, minibiserici neoprotestante, săli de clasă pentru specializări particulare, de la muzică la limbi străine ori cursuri auto, agenții de turism, birouri notariale sau ale politicianului local, bordeluri ilegale mascate de saune și – iar – berării, restaurante, karaoke, ce mai, raiul antropologiei. Toate aceste locuri sînt indicate prin firme luminoase, care mai de care mai colorate, într-o cacofonie fosforescentă peste care tronează cel mai adesea țuguiul bisericuței, aflate, de fapt, la un etaj inferior, într-o cămăruță unde se adună enoriașii săptămînal. De altfel, dacă vezi – cum se poate întîmpla zilnic – în fața unei asemenea clădiri un semicerc de baloane colorate, coroane mari de flori și boxe cît pentru un party *rave* pe un teren viran, un grup format din cîteva femei cu cocarde ori vreun bărbat scos din cutia cu briantină, manifestîndu-se vocal la vreun biet microfon, nu poți spune exact dacă se inaugurează un magazin, sînt în campanie electorală sau sînt membrii unei biserici, într-un elan stradal de popularizare *gospel* a fericirii care pare lipită, ca marca de scrisoare, de chipurile lor încîntate. În afară de textul scris pe cocarde, nu se trădează prin nimic altceva în particular și, oricum, pentru toate aceste activități, strategia stradală e identică.

Înghesuiala nu le arată excluderea socială, nici, neapărat, marginalitatea financiară, ci, dimpotrivă, integrarea. Ba e chiar o strategie de a părea cît mai integrate celei mai banale forme de cotidian. Cu cît este mai nouă, cu atît biserica respectivă va merge pe mîna acestei forme de integrare. Cu cît are puternice accente localiste, mistice și naționaliste, cu atît acceptarea e mai ușoară. Succesul căsătoriilor în masă, spectacole media mistice, pe stadion, ale celebrei Biserici a Unificării cu al său pastor Moon sînt un exemplu. Succesul nu e numai de imagine, firește, moonismul fiind, deja, o formă a corporatismului local, în adevăratul sens al cuvîntului.

Coreenilor le place să se afilieze în cercuri foarte clare ale încrederii. Doi coreeni care au făcut același liceu împreună, sînt din același oraș și aparțin aceleiași biserici reprezintă forma cea mai solidă politic de afiliere. Încrederea reciprocă fiind garantată, e greu de luptat cu această formă de integraționism. Spre comparație, templele budiste, ascunse în munți, par muzeificate și interesante mai ales pentru forme ale turismului interior, decît ca centre de spiritualitate.

Cu tot spectacolul implicat, prin comunitarismul excesiv pe care îl practică, aceste biserici pot constitui, însă, o soluție foarte la îndemînă pentru o viitoare integrare pancoreeană, în cazul imploziei regimului comunist din Nord. Au destulă putere financiară, experiență reală de voluntariat, un discurs naționalist, la care se adaugă mirajul simulacrului (cunoscut deja de Nord) integratului social pe care aceste biserici mizează.

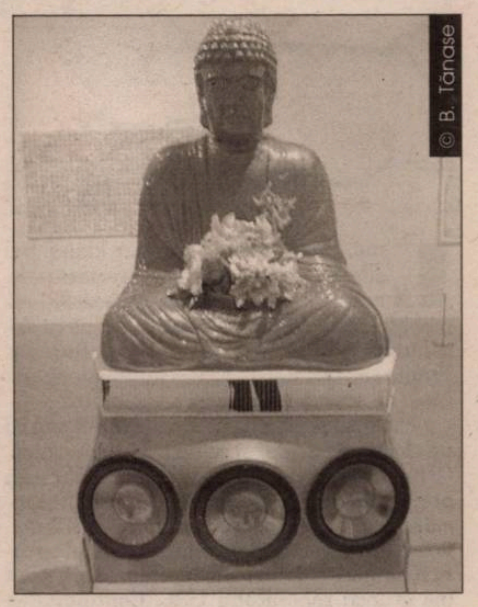

În fine, o doză de atitudine mai relaxată nu le-ar lipsi. Mai ales cînd cred că un atare model se poate exporta. De cînd m-am întors de acolo, mă tot întîlnesc întîmplător cu un grup de coreeni care împart pliante de popularizare. „Știți că Dumnezeu e femeie și că l-a născut pe Iisus?“ mă întreabă de fiecare dată, zîmbind larg, lăsînd totuși să se vadă că nu aș putea ajunge de unul singur la această rafinată concluzie. Și pentru că tot amîn să le citesc pliantele, rămîn încîntat pentru restul drumului de dilema cuplului feminin care l-a adus pe Iisus pe lume. Cîteodată, cum ar cînta Pharrell Williams, cu țuguiul lui de pălărie cu tot, bisericile astea au, totuși, prea mult acoperiș deasupra capului.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

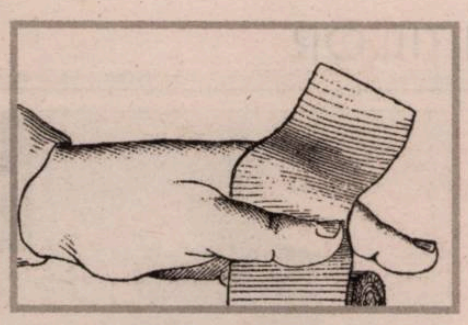

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Sloganuri politice românești şi de aiurea

Luni, 30 septembrie, doar cu o lună şi trei zile înaintea alegerilor prezidenţiale, numai cîţiva candidaţi îşi făcuseră cunoscute mesajele-cheie. Prin comparaţie cu sloganurile cîştigătoare din SUA, Marea Britanie, Franţa sau Germania, mesajele autohtone sînt goale de sens, plicticoase şi complexate.

Favoriţii pentru turul al doilea defilează cu un slogan recirculat şi cu un neaoşism şchiop. Grijuliu să-şi evidenţieze trecutul politic cam precar, Victor Ponta reia *Mîndri că sîntem români,* cel de la europarlamentare al PSD-ului, la fel cum la europarlamentare, partidul pe care îl conduce a defilat sub însemnele proaspăt (pe atunci) răposatului USL. Continuitatea sugerează, e drept, stabilitate, opusul discordiei care i se impută tot mai des inamiculuiobsesie Traian Băsescu, dar a zgîndări mîndria unui electorat îmbătrînit, sărac, dependent politic şi depresiv e o socoteală nu tocmai atît de simplă. Cu formula în cauză, Ponta pare că peticeşte mai degrabă propriile carenţe de autostimă, decît pe cele ale alegătorilor.

Klaus Iohannis vine cu pretenţii parţial justificate de CV-ul de primar al Sibiului – şi cu o sugestie din categoria discriminare pozitivă, la adresa etniei din care face parte: *România lucrului bine făcut.* Sloganul conţine un frazeologism („lucru bine făcut"), dar alăturarea cu cuvîntul „România" – cvasiimperativă la un candidat de origine germană – sună şchiop. S-a spus că formula recirculă un slogan de bere – „Bucuria lucrului bine făcut". Dar însăşi comparaţia cu acesta arată carenţele versiunii Iohannis: „bucurie" are un verb în familie, care face „lucrul" să sune ca un complement, în timp ce „România" – nu. Probabil, sloganul e un copil cu multe moaşe, genul compromis-cîrpeală la care o echipă de campanie şi nişte politicieni timoraţi ajung după multe ore de negocieri.

Mai simpatic e *Tăriceanu, de partea ta,* fie şi numai dacă citim în el o sugestie de joc de cuvinte (citiţi „tăriceanu" ca nume predicativ şi puneţi verbul copulativ înainte). Fostul premier ţine să dea cu oiştea-n gard intitulîndu-şi programul *România, a şaptea putere a Europei,* deziderat incredibil pentru orice cetăţean cu inteligenţă normală, al unei ţări care se situează pe ultimele locuri în toate clasamentele bunăstării europene. În paranteză fie spus, şi programul lui Victor Ponta are un nume greu de digerat – *Marea Unire a Românilor,* care combină obsesia antibăsistă cu o sugestie monarhică (Ferdinand) profund deplasată.

Despre restul candidaţilor, nu se ştie mai nimic, cu excepţia Elenei Udrea, care încearcă să-şi vîndă sex appeal-ul renăscut, pe afişe care strigă: *România frumoasă.* Cum bine observau independenţii de la *Vice,* în cutia cu mesaje a Elenei Udrea sînt însă mult mai prezente imprecaţiile la adresa lui Victor Ponta („Ceauşescu", „urmaşul lui Năstase şi Iliescu", „cultul personalităţii" etc.), decît ideile proprii. Ca totdeauna, succesoarea lui Traian Băsescu încearcă să combine o imagine hiperfeminizată, cu vînătoarea de oponenţi dogmatică, ultracritică şi previzibilă. Colecţia de sezon a candidatei e din categoria tineresc-umilă (ii, bundiţe); Elena Udrea a dat, deja, poşeta Vuitton pe preşedinţie, dar uită că, înaintea ei, Richard a scos la bătaie un regat, fără să primească în schimb calul.

Din experienţa altor articole, ceea ce am scris pînă aici îmi va atrage trei tipuri de antipatie, din partea celor trei categorii de susţinători ai celor trei candidaţi, ca şi acuzaţii că aş fi vîndut, în fiecare caz, celorlalţi doi. Cum mesajele de campanie autohtone sînt nu numai inanalizabil de slabe, ci şi prea puţine pentru a umple întregul spaţiu pe care-l am în *Dilema,* voi oferi mai jos cîţiva termeni de comparaţie, din locurile şi limbile la care am avut acces.

■ *Are You Thinking What We'Re Thinking? (Te gîndeşti şi tu la ce mă gîndesc şi eu? / Gîndim la fel?):* Aluzie la adresa economiei, conservatorii britanici au diminuat substanţial avantajul lui Tony Blair şi al laburiştilor cu ea, în 2005.

■ *Deeds, not Words (Fapte, nu vorbe):* Sloganul sufragetelor britanice de la începutul secolului trecut – e ironic faptul că Iohannis a făcut titluri cu el, în chip de citat, săptămîna trecută, la lansarea propriului program. La sufragete funcţiona ca o cerere imperativă, la Iohannis sună a scuză.

■ *Grant Us Another Term (Mai daţi-ne un termen):* Joc de cuvinte bazat pe *„grant",* cu care Ulysses S. Grant a obţinut detaşat reconfirmarea la Casa Albă, în 1872. Sloganul e rudă cu *Hoo but Hoover (Who, But Hoover? / Cine, dacă nu Hoover,* Herbert Hoover, 1928), *Rally Around O'Malley (Strîngeţi-vă în jurul lui O'Malley,* Patrick O'Malley, 2002), *I Like Ike (Îmi place Ike,* Dwight „Ike" Eisenhower, 1951) şi altele, din tradiţia politică americană.

■ *It's the economy, stupid! (Economia e de vină, fraiere!):* Bill Clinton a cîştigat în 1992 cu ceea ce fusese, iniţial, un mesaj intern din clasa *memento* pentru propriul staff de comunicare. Ceea ce pare o insultă la adresa propriului electorat a funcţionat, posibil, fiindcă alegătorii au citit în formulă un bobîrnac dat oponenţilor republicani.

■ *La force tranquille (Forţa calmă):* Sloganul cu care Mitterrand a devenit în 1981 primul preşedinte socialist al celei de-a Cincea Republici are o istorie controversată. După unele surse, a fost impus de Mitterrand după ce echipa de comunicare votase în bloc împotrivă. Poza din afişul celebru are în fundal o biserică din fieful electoral al preşedintelui, Château-Chinon, a cărei cruce a fost ştearsă, fiindcă nu se potrivea cu socialismul candidatului.

■ *Venceremos! (Vom învinge!):* Sloganul socialiştilor şi comuniştilor din America Latină concentrează totul într-un cuvînt aliterativ, uşor de scandat, la un timp viitor verosimil.

■ *Vote Yourself a Farm (Votează-ţi o fermă):* Folosit de Abraham Lincoln în 1860, în acord cu intenţiile democratice şi egalitare ale marelui preşedinte.

■ *We are the 99% (Noi sîntem cei 99%):* Sloganul mişcărilor Occupy, lansat în 2011 de un activist newyorkez. Se referă la concentrarea bogăţiei în zona a 1% din populaţie.

■ *Wir Sind das Volk (Noi sîntem poporul):* S-a impus în Demonstraţiile de luni ale estgermanilor din 1989-1990, cele care au dus la destrămarea Germaniei democrate. Contrapus pretenţiilor de legitimitate populară ale comuniştilor din întregul Est.

Pentru cazul în care mai e nevoie de lămuriri, diferenţa dintre un slogan politic adevărat şi încropelile autohtone nu e nici despre vorbe şi nici despre fapte, ci despre idei. Formulele occidentale sînt expresia unor opţiuni politice autentice, polemice, cu corespondent în ideile alegătorilor. În locul lor, Ponta îşi flatează electoratul, Udrea se flatează pe ea însăşi, iar Iohannis nu reuşeşte să flateze pe nimeni.

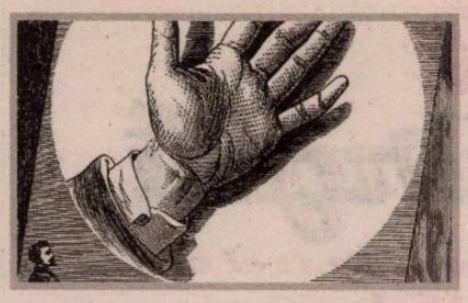

Adina POPESCU

portrete din mers

Securişti la pensie şi generali în rezervă

La un moment dat, am avut un vecin general în rezervă. Faptul că, la ce pensie avea, ca să nu mai socotim banii puşi deoparte, nu locuia într-o vilă prin Floreasca, ci într-un apartament de patru camere de pe Moşilor, era o chestiune de obişnuinţă şi de zgîrcenie. În plus, se simţea un om important în bloc, deşi refuzase constant funcţia de „preşedinte" care i se oferea din principiu la fiecare şedinţă de comitet, de unde nu lipsea niciodată. Toţi cei din generaţia lui îl salutau cu „Să trăiţi, domn' general!". Chiar şi uşa lui metalică, sobră, cu o sonerie ca un clopoţel care îl chema la raport pe majordom, le impunea respect. Pe la 70 de ani, după ce i-a murit soţia, a fost cel mai constant client al localurilor de tipul „împinge tava". A recunoscut că nu ştia să-şi fiarbă un ou. Îi plăcea ca masa să-i fie servită, o stropea cu un rachiu sau cu o bere şi, după ce căpăta o oareşce limbariţă, povestea oricui se nimerea amintiri din armată. Ce chefuri la popotă, ce beţii! Ce femei, cu grad sau civile, ce partide prin locuri pidosnice, hehe! N-aveam nimic cu omul, un personaj, în fond, ceea ce mă înfuria uneori era pensia lui nesimţită, cu care se lăuda ori de cîte ori avea ocazia. În bloc locuiau foşti profesori care primeau drept pensie o sumă de zece ori mai mică. Oare ce lucruri atît de importante făcuse acest general pentru ţară, în vremuri de pace şi în care Armata era glorificată doar pentru că exista, în afară de a organiza exerciţii militare de rutină sau de a-şi trimite soldaţii la prăşit? Ce merite deosebite avusese, încît acum se putea bucura de o bătrîneţe atît de confortabilă?

M-am mutat într-un alt bloc, tot pe Moşilor, şi mi s-a spus de la bun început că „ăsta-i bloc de foşti securişti", ca şi cum ar fi fost o calitate în sine a blocului. Adică „bloc de securişti" egal siguranţă şi încredere. Un bloc construit după alte norme, de-ale lor, în care aveai parte de linişte, suspect de multă linişte. Aproape niciodată nu vedeam pe nimeni pe paliere, însă aveam mereu senzaţia că un ochi mă pîndeşte din spatele unui vizor. Şi aşa şi era! În momentul în care am primit o pisică în scara blocului, în miez de iarnă, un domn distins, cu părul alb, mi-a reproşat că am adus şi am hrănit „animale străine" în bloc. Am întrebat, pe un ton naiv: „De unde ştiţi că eu am adus pisica?" A rîs cu blîndeţe: „Noi ştim tot!" O vreme m-am tot întrebat unde se ascund ceilalţi securişti (e adevărat că nu participam niciodată la şedinţele de comitet). M-am lămurit într-o după-amiază, cînd am ieşit cu tatăl meu (care locuise înaintea mea în bloc) la o cochetă terasă de cartier, cu preţuri de Centrul Vechi. „Uite, toţi vecinii tăi sînt aici!" Respectabili domni şi doamne în vîrstă, pensionari, sorbeau beri şi limonadă, se înfigeau în platouri cu mici. Ce bătrîneţe decentă! Toţi îl salutau amabili pe tatăl meu. Hm, şi pe mine... de parcă ne-am fi ştiut de-o viaţă.

Are un mic şi inofensiv hobby – dispozitivele de supraveghere şi ascultare.

Am cunoscut accidental un fost securist care avea, în acelaşi timp, şi certificat de revoluţionar, şi era supărat căci tocmai li se tăiaseră „subvenţiile". „Dar măcar nu trebuie să plătesc impozite!" – un mic „ajutor" de la stat, care îi convenea, pentru că avea trei case. Aşadar, înainte a turnat, la „Revoluţie" şi-a îndeplinit cu brio „misiunea", care o fi fost ea, acum, la 65 de ani, stă paşnic acasă, cu 7000 de lei pensie, conduce un Ford, toamna cumpără struguri şi face vin, iarna îl bea... trai pe vătrai! Ceea ce mi se pare grav este că nu ascunde faptul că a fost securist, ba chiar se laudă cu asta şi cu micile potlogării pe care le-a făcut. Şi pentru că se plictiseşte „la pensie", are un mic şi inofensiv hobby – dispozitivele de supraveghere şi ascultare. Casa lui e împînzită de camere video, are o aplicaţie pe mobil şi poate vedea de oriunde ce se întîmplă cînd e plecat. Şi în micul său „atelier", meştereşte mereu cîte ceva cu trei fire – la pensia lui, îşi permite să-şi cumpere tot soiul de jucărele. Un om fericit.

Înţeleg capitalismul şi diferenţele dintre săraci şi bogaţi, înţeleg şi faptul că, după ce se retrag din activitate, nu toţi oamenii pot avea aceeaşi pensie, e în funcţie „de buget" şi ar trebui să fie şi în funcţie de munca depusă şi de responsabilităţile fiecăruia „în cîmpul muncii". Ceea ce nu înţeleg sînt aceste derapaje monstruoase şi de-a dreptul indecente care există încă în societatea românească. Aşadar, nu înţeleg nici în ruptul capului de ce un fost securist (care poate că n-a pus în pericol viaţa şi libertatea nimănui şi a lucrat ca simplu „funcţionar" în sistem), la bătrîneţe, are un trai mai bun decît un amărît care n-a furnat pe nimeni? Ceea ce îi permite să-şi păstreze aroganţa şi atitudinea de „stăpîn" pe care a avut-o şi în urmă cu 25 de ani. Cînd mă gîndesc doar la ultimul caz, mă întreb cum putem convieţui alături de aceşti oameni, prefăcîndu-ne că, de fapt, totul în regulă. Că aşa *trebuie* să fie, să ridicăm din umeri: „Deh, a fost securist, e normal să-i meargă bine!" Cum poţi tu, ca stat, să „recompensezi" pe cineva, sub forma unei pensii (babane), pentru că a muncit în detrimentul oamenilor din jur, a umanităţii în sine (vorbim în principiu, lăsăm la o parte partea „tehnică" a sistemului de pensii)? Eu, în primul rînd, le-aş lua pensiile. La toţi. Cum s-au „descurcat" înainte, să se descurce şi acum.

Vacanţele domnilor Istodor

O radiografie a vacanţelor spune mereu mult despre epocile în care s-au petrecut acestea. Cu atît mai mult cu cît poveştile respective se întind pe două generaţii – e vorba de anii '40-'50, pe de o parte, şi '70-'80, pe de alta.

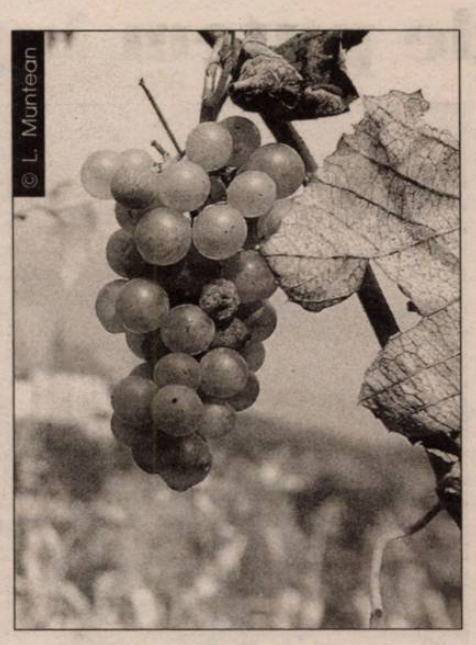
© L. Muntean

Eugen Istodor: *Uite, tată, sîntem în octombrie. Gata şi vacanţa asta de secol douăşunu. Îţi propun un dialog despre timpul ăsta, dat tuturor – e lege în învăţămînt, nu? e obişnuinţă, nu? să-ţi iei concediu vara şi iarna. Eu cred că vacanţele mele vorbesc despre tine, aşa cum ale mele spun ceva despre băiatul meu şi nepotul tău, nu? Pentru mine, „vacanţă" înseamnă Strehaia, da. Eram copilul trimis la ţară, la Strehaia.*

Emanuel Istodor: Pentru tine, ca şi pentru mine. Noţiunea de vacanţă se contura odată cu festivitatea de încheiere a anului şcolar, cînd am fost premiant, am luat chiar premiul I. La mine, unii jucau de bucurie şi cîntau: „A venit vacanţa / Cu trenul din Franţa! Hai, copii, la joc, / Cărţile pe foc!" M-a pus pe gînduri: „Cum să ard o carte?" Cert este că de dragostea de carte nu m-am dezlipit niciodată. Orice carte găseam, o citeam şi o înveleam în hîrtie albastră, îi aplicam etichetă, nu îi îndoiam filele, nu scriam pe ea. Nu am ars nici o carte şi am căutat să nu stîlcesc nici un cuvînt din limbă. Pasiunea mea s-a perpetuat pînă astăzi, cînd sînt în ultima vacanţă mare, în care sînt de 25 de ani.

Eu n-am fost decît o dată premiant, premiul al III-lea, iar în copilărie cele mai multe cărţi nu le citeam, ci le mîngîiam. Pur şi simplu, nu le înţelegeam şi, în felul ăsta, speram să nu se supere pe mine. Nu ştii? Tu mi-ai făcut temele pînă în clasa a VIII-a.

Ai iubit cărţile ca şi mine. Şi nu a fost în zadar. Ai mei s-au bucurat cînd au văzut că n-am pierdut degeaba timpul la şcoală, iar mama mi-a spus cu vocea ei blîndă: „Să înveţi tot aşa! Să nu uiţi!" Şi mi-a făcut un pui în frigare, cu o pîine caldă. Eram prea mic şi trebuia să fiu supravegheat pe timpul zilei, aşa că am fost dus la bunica mea. Aşa cum am făcut şi noi cu tine. Am plecat cu mama pe jos, pe distanţa de 7 kilometri. Pînă de Sfînta Maria mare, uitam de orăşelul nostru. Şi mă jucam cu copiii de acolo şi primeam gogoşi, prăjituri, diferite fructe. A fost un pas important pentru a-mi întări încrederea în mine cînd mi s-au dat cîteva însărcinări: să strîng şi să aduc surcele pentru foc, să culeg struguri şi să mă întorc cu coşuleţul acasă. Mătuşa mea m-a învăţat să împletesc şi coşuleţe din nuiele de salcie. Tăiam salcie de pe matca pîrîului şi, acasă, pe un scăunel, executam cele două cercuri de rezistenţă, fixam nervurile care să permită împletirea şi începeam lucrul. Mătuşa mi-a dat un stimul şi la citit. Dînsa avea cîteva cărţi şi Biblia, iar ea mi le explica. Abia mă obişnuiam cu viaţa acolo, că venea Sfînta Maria mare şi începea curăţenia. Curăţenie generală şi a hainelor. În ultima zi se pregăteau mîncărurile, pentru că, de hram, lumea se vizita. Mama şi tata atunci veneau. Şi de acasă se pleca în poiana satului, unde începeau horele şi erau negustori cu diverse lucruri. Mătuşa mea mergea cu mine printre tarabe, îmbrăcată în haine de sărbătoare, pe care şi le cususe şi împletise singură, fiind dotată cu suport artistic, şi era interesată să-şi completeze rezervele de arnici, cu care iarna realiza noi creaţii, pe care le păstra cu grijă în lada ei de zestre. Plecam acasă cu ai mei spre apus şi bunica îmi spunea să n-o uit.

Şi voi veneaţi la Strehaia cam de Sfînta Maria, dar a mică, cea din septembrie. Odată, am fugit la Huşniţa, unde mam'mare de la vale şi tăticu' nu mă lăsau, şi am căzut şi am venit ud şi mi-am schimbat hainele, şi pe cele ude le-am pus în şifonier, pe umeraş, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Şi şifonierul rău m-a dat de gol. Printre struguri şi mere stăteam cu verii mei, Emilia şi Laurenţiu. Venea şi Andreea lui naşa Monica şi cu ea mă plimbam printre gutui. Dar nu ştiam să fac nimic. Nu împleteam nimic. Mă umpleam de bube şi tăticu' mă ungea şi mă lăsa la soare spre apus.

Mama, acasă, cînd a rămas singură, fiindcă tata a fost mobilizat şi apoi a murit, îmi spunea: „Mănînci, te ocupi de pui, păsări şi porc. Le dai mîncare, le închizi poarta şi vii la cîmp." Şi mergeam cu vitele la cîmp. Atunci citeam intens. Pe drumul spre păşune, udam grădina de legume cu vreo sută de fire de viţă, o tarla de ardei şi de roşii. Dovlecei, vinete şi ţelină. Scoteam pînă la 200 de găleţi şi puneam apă la rădăcina plantelor, întrucît mama îmi spusese: „Dacă pui apă peste frunze, varza iese afînată." Erau vacanţe active. Cînd duceau ai mei fînul cosit acasă, tata mă urca în carul cu fîn şi ajungeam acasă privind lumea de la înălţime. Şi acasă eram fericit cînd tata îmi spunea: „Hai să dormim în noaptea asta în carul cu fîn şi să ne uităm la stelele de pe cer" – era mirosul plăcut al florilor pe care fînul îl conţinea şi concertul „brotăceilor". Adormeam obosit şi fericit, şi mă trezeam la răsăritul soarelui.

N-am ştiut un cui să bat. Mint, am furat meserie în făcutul mîncărurilor şi compunerilor. Pun emoţie, cum puneai tu în lucrări. Ah, odată m-ai lăsat de un Paşte acolo, a fost ultimul Paşte cu bunicul meu. Era, cred, vacanţa mai devreme. Ningea. Eu şi tăticu' trăgeam după noi un miel într-un coş de nuiele. Ne înghiţea ninsoarea pe toţi. Doar eu am trecut viu anul ăla. Mielul şi bunicul au rămas dincolo, în zăpadă.

Îmi vorbeşti de ninsoare şi miel. Eu – de soare şi peşti. Pentru mine, soarele era (prin lumina pe care o revărsa) folosit pentru a marca trecerea timpului. Ştiind că de la casa noastră pînă la Monumentul Eroilor, unde era şcoala cu ceas, fac aproximativ 10 minute, însemnam cu creta pe stîlpul casei o linie, apoi la întoarcere făceam un alt semn, pe altă latură. Aceste semne, completate cu trecerea unor trenuri de mare viteză, ziua şi noaptea, mă orientau în ceea ce priveşte orele zilei. Mama se orienta după cîntatul cocoşilor. Ceasul a ajuns în Strehaia odată cu sovieticii. Şi acum, despre peşte. Eu mergeam cu mama la topit inul şi cînepa la rîu şi o ajutam să le scoată la uscat. Dar cum mă lua? Îmi spunea că vom prinde peşti. Şi prindeam nişte peştişori. Îi ţineam în borcan pînă acasă.

„Hai să dormim în noaptea asta în carul cu fîn şi să ne uităm la stelele de pe cer."

Liceul? Am fost cu mama o săptămînă la Mangalia. Mîncam pepeni şi ea prindea porumbei şi îi prăjeam. Şi iar o săptămînă la munte. Nu văzusem în viaţa mea brazi aşa înalţi. Îmi rupeam mîinile de coaja lor, ca să văd cît de adevăraţi sînt.

O a doua categorie de vacanţe le-am avut în vremea gimnaziului unic, înfiinţat după 1948. În vacanţe, am ajutat-o pe mama în gospodărie. Cu animalele, cu grădina. Reţin, dintre multele activităţi, participarea la seceratul grîului, o lucrare grea, în care faci mii de aplecări, sub arşiţa soarelui. Era obositoare şi monotonă munca, dar noi o făceam plăcută, stabilindu-ne ţinte longitudinale de atins în diferitele intervale ale timpului de muncă: de dimineaţă pînă la prînzul mic, apoi pînă la amiezi şi pînă la chindie. Ne amuzam cînd oboseam, cu perla vestitului Stalin: „Ai secerat la timp, ai cîştigat, altfel, ai pierdut." Atunci citeam mult. Participam la concursuri de recitări cu elevi din alte clase superioare, mergeam la atelierele şcolii, unde învăţam prelucrarea metalelor. Am terminat tot premiant şi am făcut apoi şcoala medie tehnică. Pe măsură ce avansam pe treptele învăţăturii, crescuseră şi obligaţiile pe care le aveam în vacanţe. Am avut atunci ocazia să-l urmăresc pe unchiul meu. Era dotat cu o inteligenţă nativă şi cu un spirit dezvoltat de observaţie. Venit din război, a „furat" meserie de peste tot. Se ducea, stătea de vorbă cu vreun meseriaş şi apoi te trezeai că ştie şi el să facă. El ne-a salvat de la foame. A făcut uşi şi ferestre şi a plecat de le-a dat pe unde seceta nu făcuse ravagii. A venit acasă victorios. L-am stimat şi am colaborat cu el intens, pînă după facultate. În vacanţele de liceu am fost la reuniuni, la piese de teatru, la formaţii şi artişti care veneau în localitate. Am fost şi în excursii în capitala de judeţ, dar şi la casa marelui sculptor Brâncuşi, la peşteri cu stalactite şi stalagmite.

Student fiind, am avut o restanţă la limba rusă şi tu mi-ai făcut atunci cadou o excursie la Moscova, Leningrad şi Kiev.

În vacanţa mare, am primit bilet de odihnă la staţiunea Lacul Roşu, cu excursii în munţi. La Bicaz şi în diverse locuri istorice din zonă. Vacanţele studenţeşti erau active. Citeam cîte o carte sau o revistă de ştiinţă şi o ajutam pe mama la creşterea păsărilor, executîndu-le adăposturi şi spaţii de protecţie, sau aprovizionam cu lemne – tăiam şi depozitam... Terminarea facultăţii a însemnat deschiderea porţii către activitatea ulterioară, începînd, după încheierea acesteia, să lucrez ca inginer-şef într-o fabrică din industria lemnului. Apoi m-am prezentat la un concurs de selecţie pentru aspirantură în URSS. Prima vacanţă a fost cu soţia mea la Sankt Petersburg. Ea a venit cu trenul pînă la Moscova şi a fost aşteptată de un coleg la gară. Familia lui avea deja pregătit un program de vizitare a celor mai importante monumente istorice. Apoi, împreună cu soţia, am vizitat cele mai interesante locuri istorice din Sankt Petersburg. Am fost cu vaporul pe Neva, pînă la fostul palat al ţarinei, cu originalele şi impresionantele fîntîni arteziene. Luna a trecut repede, nevastă-mea adaptîndu-se uşor la condiţiile din cămin şi pregătind mîncare la fel de bine ca acasă. De multe ori, supraveghea cele patru aragaze existente în bucătărie şi cratiţele colegilor. I-a învăţat pe ruşi să folosească conservele bulgăreşti, din care ea a făcut nişte sarmale delicioase. O a doua vacanţă a fost la Soci, am beneficiat de un bilet de tratament cu ape termale. Am fost impresionat de vegetaţia tropicală. Parcurgeam zilnic, pe poteci şerpuitoare, o distanţă de aproximativ 3 kilometri, pentru a ne efectua băile medicinale, şi aveam toată ziua la dispoziţie apoi. A fost interesantă excursia la muntele Ahun, unde se află o mînăstire. Acolo am făcut un popas pentru prînz, lîngă o stîncă din care curgea un firicel de apă, pe peretele de piatră era o firidă închisă, avînd în partea de jos o poliţă. Pe alături era meniul şi comandai prin apăsare de buton. Era un restaurant subteran şi mîncarea venea din adîncuri cu ascensorul. La întoarcere am văzut un urs uriaş într-un copac – desigur, era o sculptură-operă de artă a unui artist local. Şi ghidul a spus: să mai zică cineva că în Caucaz urşii nu cresc în copaci! În România am fost la Costineşti, cazat în corturi cu nevasta mea şi cu încă o familie de studenţi.

Şi a venit munca. Şi eu am fost la Costineşti, cu viitoarea mea soţie, şi am fost cazat la căbănuţe de lemn. După Revoluţie.

În perioada de activitate am avut concedii anuale integral sau fragmentate. Principalul ajutor în perioada mea de concediu era obţinerea aprobării de lemne pentru Strehaia, pentru socrii mei, sora mea şi mama. Încheiam acţiunea prin stivuirea lemnelor de foc în magazie. Acum, după încetarea contractului de muncă, trăiesc într-un mediu natural, ca un om liber, benefic, avînd senzaţia că mă aflu într-o nouă formă de concediu. În acest climat, în afara rigorilor tratamentului de dializă, am posibilitatea să citesc, să scriu şi să ascult muzică.

Strehaia pentru tine – muncă şi citit, pentru mine – aşteptare. Cea de după Sfînta Maria mică sau cea zilnică, aşteptare la prînz a lui tăticu' cu pere luate din pomul de la Casa de Ajutor a Pensionarilor. Moştenirea noastră, Luca, n-a fost la Strehaia. Eu l-am dus în America într-o vacanţă. Şi ştie Parisul şi Viena pe de rost.

Emanuel (82 de ani)
şi Eugen (49 de ani) ISTODOR

© L. Muntean

Gareth EVANS

debateri politice

Pînă unde putem lupta cu statul islamic

Există o îndelungată şi controversată istorie a extinselor intervenţii militare străine în Orientul Mijlociu şi este de sperat ca decizia preşedintelui SUA, Barack Obama, de a purta război contra statului islamic nu va demonstra altceva. Nici un alt grup terorist nu merită mai mult să fie distrus decît aceşti jihadişti ucigaşi şi prădători.

Dar, după cum este descrisă şi concepută actuala misiune condusă de SUA, nu reiese foarte clar dacă obiectivele sale sînt realizabile şi acceptabile în ceea ce priveşte timpul, banii şi vieţile umane.

Problema principală este că aceste cîştiguri teritoriale ale statului islamic sînt abordate din trei perspective diferite, fiecare cerînd un alt tip de răspuns operaţional. În primul rînd, este vorba despre misiunea umanitară de a proteja populaţia civilă din Irak şi Siria de un genocid. Apoi, e nevoia de a feri cetăţenii altor state de actele de terorism din partea statului islamic. Şi mai este dorinţa de a restaura integritatea teritorială şi stabilitatea în zonă.

Retorica lui Obama şi a unuia dintre cei mai entuziaşti parteneri de pînă acum pe care acesta îi are, Tony Abbot, prim-ministrul Australiei, oscilează între primele obiective, făcînd aluzie la cel de-al treilea, creînd astfel speranţe şi aşteptări că, de fapt, toate cele trei vor fi îndeplinite în cel mai eficient mod posibil. Realistic vorbind, doar misiunea umanitară are şansa de a fi îndeplinită din toate cele patru strategii care se află acum în dezbatere: raiduri aeriene contra forţelor armate ale statului islamic; antrenament, formare, spionaj şi armament pentru forţele militare ale opoziţiei nonextremiste kurde, irakiene şi siriene; intensificarea eforturilor internaţionale contra terorismului şi ajutor umanitar pentru a reloca civilii.

Este evident faptul că operaţiunile militare conduse de Occident nu pot restabili doar prin propriile puteri integritatea teritorială în Irak şi Siria, sau să reîntemeieze

acum parte a soluţiei. Şi că rana deschisă a conflictului israeliano-palestinian joacă un rol în oricare dintre aceste rivalităţi.

Obiectivul de combatere a terorismului este mai plauzibil decît orice stabilizare politică, iar politicile interne, atît în SUA şi Australia, cît şi în alte părţi au nevoie probabil de importanţa pe care o acordă liderii occidentali. În măsura în care focarele de terorism pot fi distruse, cum s-a întîmplat cu Al Qaeda în războiul din Afganistan, vor scădea şansele apariţiei unor noi teroriştі.

Dar este greu de crezut că o campanie militară ca cea de acum, chiar dacă ar beneficia de un ajutor substanţial din partea ţărilor arabe, ar putea atinge acest obiectiv în viitorul apropiat, sau cu orice preţ, atît în

Obiectivul de combatere a terorismului este mai plauzibil decît orice stabilizare politică.

o stabilitate regională mai largă. Intervenţia militară poate ajuta la menţinerea Irakului pe linia de plutire, contra unei dezintegrări, stopînd astfel răspîndirea cancerului statului islamic în ţări precum Iordania. Dar dacă 150.000 de trupe americane n-au putut stabiliza Irakul în lipsa unui guvern competent, măsurile limitate ale ofertei de acum nu pot fi de ajuns. Şi ar trebui să ştim că orice intervenţie militară occidentală, cu obiective mai degrabă politice decît pur umanitare, poartă un risc real de a inflama un sentiment de sectă.

Lucrurile ar putea sta altfel dacă SUA şi alţi actori principali ar demara simultan o acţiune de stabilizare regională pe plan larg, însă există prea multă competiţie în agendele fiecăruia, pentru a

Raţiunea şi simţirea contează cînd vorbim despre combaterea terorismului.

reuşi să facă ceva realist în viitorul apropiat.

Rivalitatea sunni – şiia înseamnă că Arabia Saudită şi ţările din Golf nu vor acorda un rol semnificativ Iranului. Şi nici Occidentul nu va percepe rolul central pe care Iranul în are în mai multe demersuri multilaterale, de frică să nu piardă pîrghiile de negociere în privinţa programului nuclear al Iranului.

Sînt puţini cei dornici să accepte că preşedintele Siriei, Bashar al-Assad, în ciuda palmaresului său abominabil, trebuie să fie Irak, cît şi în Siria, unde statul islamic are refugii. Greutatea reală va trebui să fie suportată, ca şi pînă acum, de o cooperare internaţională eficientă, în ceea ce priveşte acţiunile de spionaj şi acte poliţieneşti.

Competenţa trupelor terestre irakiene şi kurde – cruciale dacă teritoriul este ocupat – va cere timp să fie construită, dar nici atunci n-ar putea fi realizată cu aşa-numitele forţe moderate din Siria. Raidurile aeriene de oriunde riscă să provoace victime umane civile, riscînd astfel să inflameze şi sentimentele de opoziţie.

În plus, raidurile aeriene în Siria, fără a avea un consens guvernamental sau autorizare din partea Consiliului de Securitate, vor fi, în mod evident, o încălcare a Cartei Naţiunilor Unite.

Perspectiva unor atacuri din partea statului islamic asupra SUA nu sînt atît de reale sau îndeajuns de iminente pentru a justifica recurgerea la excepţia de „autoapărare". Raţiunea şi simţirea contează cînd vorbim despre combaterea terorismului şi acestea devin din ce în ce mai greu de cucerit cînd SUA şi aliaţii se lansează în acţiuni militare care încalcă, în mod evident, legile internaţionale.

Adeziunea lentă a ţărilor arabe faţă de campania lui Obama demonstrează că cei mai mulţi nu se simt confortabil cu aceste acţiuni.

De departe, cel mai acceptabil motiv pentru o acţiune militară este – şi a şi fost, de la bun început – obiectivul umanitar: responsabilitatea de a proteja populaţia expusă genocidului, a epurării etnice şi a altor mari crime contra umanităţii sau a crimelor de război. Am argumentat că toate condiţiile necesare în acest context au fost îndeplinite şi vor continua cît timp statul islamic îşi menţine acest îngrozitor *modus operandi*.

Acţionînd în acest cadru, SUA şi forţele aliate pot fi îndreptăţite să întrerupă, să dezintegreze şi să urmărească distrugerea capacităţii statului islamic, într-un mod care ar ajuta, de asemenea, obiectivului de combatere a terorismului.

Dar obiectivul primar pentru o intervenţie trebuie să rămînă, fără echivoc, unul umanitar, şi, fiind astfel, nu s-ar întoarce contra misiunii occidentale. Ar putea exista chiar o considerabilă toleranţă internaţională pentru acţiuni bine stabilite şi limitate în Siria, în cazul în care există ameninţări umanitare iminente.

Dacă, în primul rînd, este definită ca fiind campanie umanitară, campania contra statului islamic ar putea reuşi nu doar să stopeze posibile viitoare atrocităţi, dar şi să taie o breşă în sursa puterii ameninţării teroriste. Dacă Occidentul se abate de la acest obiectiv principal, întreaga acţiune se poate termina prost, cum de altfel s-a întîmplat cu multe altele în Orientul Mijlociu.

Gareth Evans, *fost ministru de externe al Australiei (1988-1996) şi preşedintele Celulei Internaţionale de Criză (2000-2009), prezidează în prezent Global Center for the Responsibility to Protect, din New York.*

©Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

PUBLICITATE

Dennis J. SNOWER

filozofii lumii

Moartea iminentă a lui Homo economicus

Lumea pare să fie pe punctul de a suferi încă o „mare transformare“, cu schimbări mult mai profunde decît ce anunţă ştirile economice sau geopolitice de primă pagină despre creşterea economică a Asiei sau schimburile de focuri din Orientul Mijlociu. Modificările iminente vor redefini în mod fundamental natura interacţiunilor noastre economice – şi dinamica socială care stă la baza acestora.

Este vorba despre o transformare de calibrul trecerii, petrecute acum 8000 de ani, de la comunităţile de vînători-culegători nomazi la aşezările agricole, trecere care a dus în cele din urmă la dezvoltarea oraşelor. O transformare similară a avut loc în Europa secolului al X-lea, odată cu apariţia ghildelor – asociaţii de muncitori profesionişti care controlau practica meşteşugului lor într-un oraş anume –, fapt care a pregătit calea pentru Revoluţia Industrială.

Caracteristicile particulare ale transformării iminente rămîn neclare. S-ar putea să implice revoluţii în biotehnologie, nanotehnologie şi tehnologie digitală, alături de o revoluţie a reţelelor sociale care va elimina barierele geografice şi culturale. Totuşi, e limpede că, la fel ca în cazul transformărilor precedente, cea de acum va presupune o schimbare fundamentală a totalităţii relaţiilor noastre economice şi a relaţiilor sociale care le susţin.

Teoriile economice cele mai răspîndite oferă o analiză extrem de clară a acestei

Cînd schimbările dau naştere unui nivel de inegalitate foarte ridicat, e nevoie de măsuri de redistribuire.

transformări şi un răspuns aşijderea la nivel de politici. De fiecare dată cînd schimbările tehnologice sau de altă natură le permit oamenilor să fie recompensaţi pentru beneficiile pe care şi le acordă unii celorlalţi (minus costurile), sistemul pieţei bazate pe preţ se poate ajusta. Atunci cînd schimbările creează externalităţi, restructurarea economică e necesară – de pildă, ajustarea taxelor şi subvenţiilor, modificarea reglementărilor sau creşterea drepturilor de proprietate – pentru a contrabalansa beneficiile pe care piaţa nu le poate compensa. Iar atunci cînd schimbările dau naştere unui nivel de inegalitate foarte ridicat, e nevoie de măsuri de redistribuire.

Această abordare se bazează pe presupunerea că, dacă toţi oamenii sînt recompensaţi pe deplin pentru beneficiile nete pe care le acordă celorlalţi, persoanele care îşi urmăresc propriul interes vor fi conduse, „ca de nişte mîini invizibile“, după cum a spus Adam Smith, să acţioneze şi în interesul public. Potrivit acestei viziuni, toţi sîntem Homo economicus: o persoană individualistă, centrată pe sine şi complet raţională.

Însă, aşa cum o demonstrează „marile transformări“ din trecut, această abordare este inadecvată, pentru că neglijează fundamentele sociale ale economiilor de piaţă. În astfel de economii, contractele tind să fie onorate voluntar, şi nu prin insistenţe coercitive. Ceea ce face ca aceste economii să funcţioneze nu e un poliţist care protejează fiecare vitrină din oraş, ci, mai degrabă, încrederea oamenilor, cinstea lor şi consideraţia faţă de onorarea promisiunilor şi respectarea legilor dominante. Acolo unde acest liant social lipseşte – cum se întîmplă în cazul dintre israelieni şi palestinieni – oamenii nu pot exploata toate oportunităţile economice disponibile.

Această legătură este evidentă în semnificaţia socială adîncă a majorităţii tranzacţiilor economice ale unui individ. Atunci cînd oamenii achiziţionează maşini scumpe, haine de designer şi locuinţe opulente, încearcă să obţină de obicei recunoaştere socială. Atunci cînd cuplurile sau prietenii îşi fac cadouri sau pleacă împreună în vacanţă, realizează tranzacţii economice inspirate de afiliere şi grija faţă de celălalt.

Pe scurt, teoriile economice cele mai răspîndite – şi conceptul de Homo economicus – recunosc doar jumătate din ceea ce ne face umani. Sîntem, fără îndoială, motivaţi de interesul personal. Dar sîntem, în mod fundamental, şi nişte creaturi sociale.

Această omisiune este deosebit de reducţionistă în contextul transformărilor iminente, care vor răsturna fundamentele societăţii contemporane. Într-adevăr, în prezent, în ciuda unei integrări economice fără precedent şi a noilor oportunităţi pentru cooperare, interacţiunile noastre sociale rămîn atomizate.

Problema ţine de percepţia adînc înrădăcinată – şi discutabilă – asupra identităţii. Lumea e împărţită în state-naţiuni, fiecare controlînd multe din instrumentele de politici publice. Adeziunile sociale ale oamenilor sînt, la rîndul lor, divizate de religie, rasă, ocupaţie, gen şi chiar de venituri.

Acolo unde barierele sociale sînt suficient de solide, barierele economice vor apărea cu siguranţă. Acestea variază, de la politici comerciale protecţioniste şi controlarea strictă a imigraţiei crescînde, pînă la războaie religioase şi epurare etnică.

Evident, succesul economic depinde în mod vital de felul în care oamenii îşi privesc afilierile sociale. Una dintre viziuni susţine că identităţile noastre sînt imuabile, impermeabile, generate exogen şi intrinsec opuse una celeilalte. Clasica dihotomie „noi împotriva celorlalţi“ dă naştere la compasiune pentru cei aparţinînd aceluiaşi grup şi la conflicte inevitabile cu cei din afara grupului – o sursă inepuizabilă de conflicte de-a lungul istoriei.

Dar mai există o altă viziune posibilă: fiecare persoană are identităţi multiple, a căror formă e dată de motivaţiile şi circumstanţele personale. Această idee – puternic răspîndită în neuroştiinţe, psihologie, antropologie şi sociologie – implică faptul că un individ are un cuvînt important de spus în crearea propriei sau propriilor sale identităţi.

Asta nu înseamnă că identităţile naţionale şi religioase nu sînt extrem de importante. Mai degrabă, înseamnă că sîntem cocreatorii identităţilor noastre. În loc să alegem identităţi care ne dezbină, făcînd imposibilă atacarea problemelor globale din ce în ce mai numeroase, putem să conturăm nişte identităţi care amplifică sentimentele noastre de compasiune şi responsabilitate morală.

Din ce în ce mai multe dovezi ştiinţifice arată că şi compasiunea, la fel ca oricare altă abilitate, poate fi asimilată şi amplificată prin învăţare şi exerciţiu. Instituţiile educaţionale pot, astfel, să lucreze la dezvoltarea capacităţii studenţilor de a le păsa de ceilalţi, laolaltă cu dezvoltarea abilităţilor lor cognitive.

În sens mai larg, societăţile de pretutindeni ar trebui să fie guvernate de un ţel comun care să transcendă mediile lor diferite de provenienţă. Un punct bun de pornire ar fi rezolvarea problemelor care depăşesc graniţele, cu ajutorul unor strategii care să implice îndeplinirea de sarcini specifice de către diferite grupuri şi ţări, care să ducă la răspîndirea binelui comun. Iniţiativele de tipul workshop-urilor de rezolvare a conflictelor, a comisiilor de reconciliere, a programelor de educaţie multiculturală şi a serviciului civic obligatoriu pentru cei care renunţă la şcoală ar putea, de asemenea, să fie de mare ajutor.

Viziunea larg răspîndită potrivit căreia oamenii sînt actori economici motivaţi doar de interesele proprii neagă capacitatea noastră înnăscută pentru reciprocitate, dreptate şi responsabilitate morală. Punînd accentul pe afilierile sociale, putem pune bazele unei noi forme de economie, în care vom avea la îndemînă mult mai multe oportunităţi.

***Dennis J. Snower** este preşedinte al Institutului din Kiel pentru Economie Mondială şi profesor de economie la Universitatea Christian-Albrechts din Kiel.*

©Project Syndicate/Institute for Human Sciences, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Luiza VASILIU

Cu ochii-n 3,14

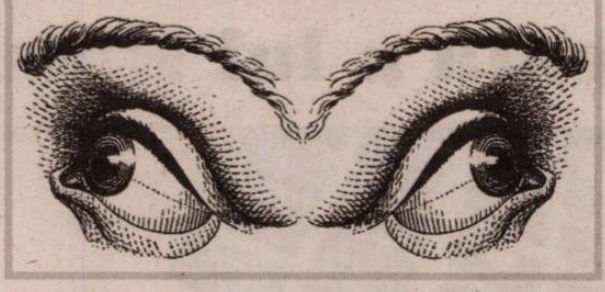

POŢI PETRECE CLIPE FRUMOASE CU ANUMITE OBIECTE RĂMASE DIN FERMECĂTOAREA VORBULIŢĂ?

■ Primesc un e-mail de la o domnişoară pe nume Adriana: *„How are you sexy? Its me Adriana you remember me from Facebook? I saw your pictures today and you're CUTE! Imagine me giving you a massage and later a bj :) you would love it. Wouldn't you? Get dirty with me Hun."* Poţi petrece clipe frumoase cu un soft neruşinat? (**M. C.**)

■ Am văzut o reclamă la „pantaloni funcţionali" pentru bărbaţi, pentru sezonul rece. Apoi una la „tricouri funcţionale" pentru femei, tot pentru sezonul rece. Să înţeleg că la iarnă vom avea nevoie de anumite obiecte vestimentare (pantaloni, respectiv tricouri) ca să funcţionăm? (**S. G.**)

■ Îmi povesteşte o prietenă că la Vama Veche, pe final de sezon, la o terasă aflată în mijlocul gunoaielor rămase pe plajă, a întrebat un chelner ce se va întîmpla totuşi cu acel morman de gunoi. Ridicînd din umeri, cu ochii aţintiţi spre cer, acesta a răspuns prompt şi mistic: „Ce o vrea Dumnezeu". (**S. G.**)

■ La intrarea în Caracal, nu mică mi-a fost mirarea să dau peste hotelul „Edinburgh", impunător şi numit aşa după castelul din fermecătoarea capitală scoţiană. După Turnul Eiffel din Slobozia, de ce nu am avea şi Edinburgh-ul din Caracal? (**I. P.**)

■ Am observat că pe site-ul Guvernului (http://gov.ro/ro/prim-ministrul/biografie) nu mai apare nici o vorbuliţă despre doctoratul premierului Victor Ponta. Să înţeleg că şi-a autosuspendat titlul? Desigur, doar din CV-ul oficial... (**M. V.**)

CU TOT RESPECTUL, NU POT SĂ NU REMARC UN MOTIV IMPORTANT DE A FACE DIN NOU LUMEA BUCĂŢELE

■ Malcolm Young iese la pensie. Basistul a anunţat că se retrage definitiv din trupa AC/DC, pe care a co-fondat-o acum mai bine de patruzeci de ani. Cu tot regretul şi cu tot respectul, nu pot să nu remarc şi implicaţiile ironice ale ştirii: „Malcolm Young, pensionar" sună ca dracu'. (**M. M.**)

■ Primesc o cerere de prietenie şi un mesaj pe Facebook tot de la o domnişoară, de data asta pe nume Rose Sow: „Sunt interesant de a şti ce, vă rugăm să scrieţi-mi direct cu id-ul meu de e-mail (rosesow1@hotmail.com). Am un motiv important de a contacta you.please contactati pe email, (rosesow1@hotmail.com) i va fi de aşteptare să aud de la tine în curând, a ta Rose Sow." Există relaţii de lungă durată cu astfel de soft-uri agramate? (**M. C.**)

■ Ştiam de mult timp că folosirea radarelor nu are mare legătură cu siguranţa rutieră şi cu binele nostru, ci mai degrabă cu binele poliţiştilor. Şi nu înţelegeam prea bine de ce în ultima vreme s-au înmulţit iarăşi aceste aparate pe şoselele noastre. Dar am aflat că, de curînd, plata amenzilor se poate face din nou, aşa cum se făcea odată, direct în mîna agentului. Poliţiştii au deci liber să umble cu bani. Păi, cred că acum totul e de înţeles. (**A. M.**)

■ Comedia *Fack ju Göhte* are un succes enorm în Germania – probabil mai ales printre chiulangiii care, în timpul orelor de germană, stau pe net şi-şi trimit mesaje agramate. Actorul principal, Elyas M'Barek, a povestit într-un interviu că, peste tot pe unde merge, lumea se înghesuie să facă poze cu el. La Oktoberfest, anul trecut, unii au insistat să-şi facă un *selfie* cu el chiar şi la toaletă. Între timp, omul s-a mai înţelepţit şi şi-a pus la punct cîteva strategii pentru a-i evita pe fani. Dacă ocoleşte străzile din vecinătatea şcolilor, staţiile de metrou şi Oktoberfest, totul e OK. (**M. M.**)

■ Utilizatorii au descoperit o caracteristică surprinzătoare a noului lansatului iPhone 6 Plus: se îndoaie. Probabil că iPhone 7 o să se spargă în bucăţele, după care o să se lipească la loc într-o hologramă. (**L. V.**)

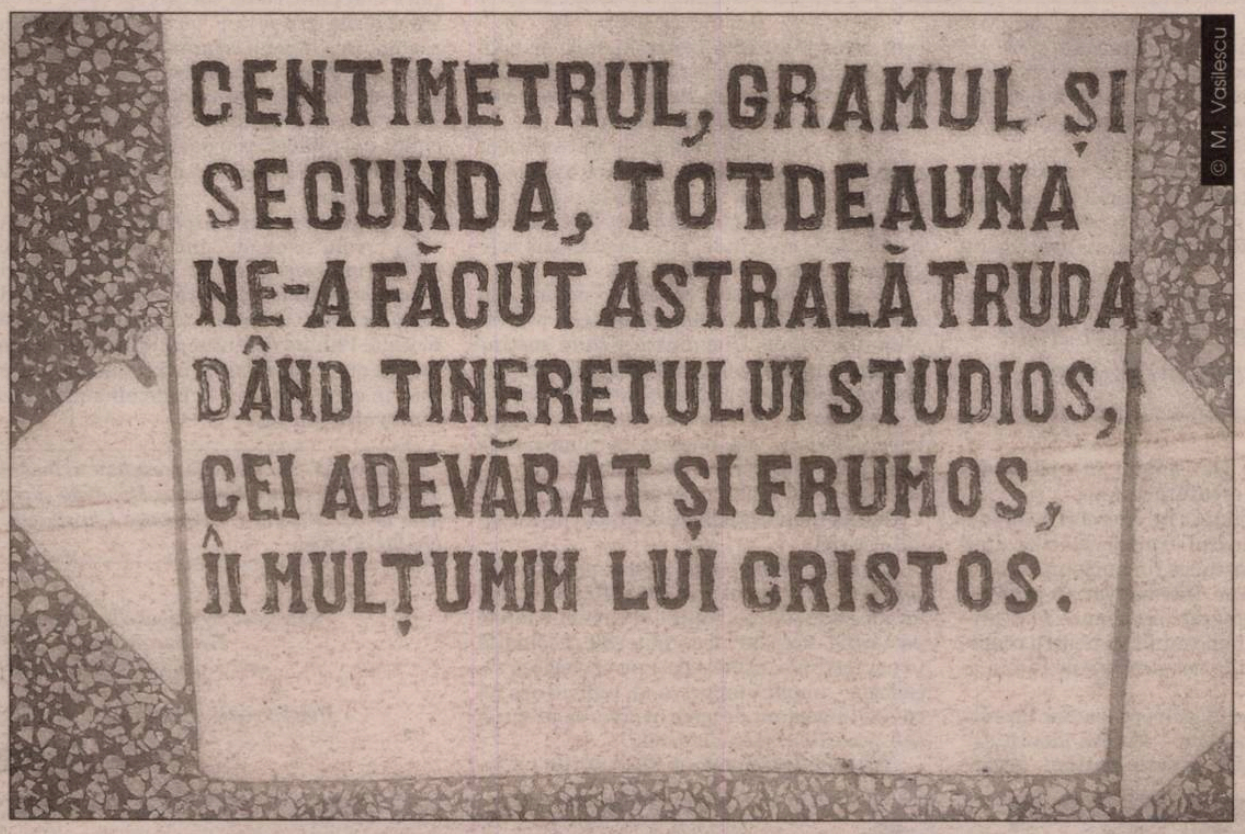

GURA UNUI SPECIALIST A INVENTAT PRIMUL STORCĂTOR DE STOCARE

■ În cadrul manifestărilor lactate prilejuite de sărbătoarea „Răvăşitul oilor", fanii de azi ai brînzei tradiţionale au putut afla, din gura unui specialist (care grăia la televizor), un adevăr esenţial: „Brînza, dacă nu e bună şi grasă, nu e design". (**D. S.**)

■ Burger King-ul japonez a inventat primul burger negru. Pîine neagră, brînză neagră, carne colorată dubios. Pe afişul promo arată bine. În pozele de pe Instagram arată horror, un burger fleşcăit şi negru. Costă şase dolari jumate. (**L. V.**)

■ Din oferta săptămînii a aceluiaşi magazin online: Tigaie Trilogy, Trening conic Bayern München, Pernuţă multifuncţională Măgăruş, Glob disco + stick 1 GB, Cercei cu Swarovski, Geantă din lac, Rochie White Coffee Black Color, Curs de limba spaniolă – Cambridge, Mega Kit pentru construcţie unghii, Pilotă din Microfibră Antialergică, Storcător + Cadou, Veste bărbaţi Vision Skate, Ghete damă cauciuc, Cric auto 2 tone, Rochie cu mînecă lungă – model asimetric, 4 culori, Suport mînă + genunchi, Sticker Decorare Logo Auto Devil, Curea din Piele Naturală VITĂ 100%, Pix Spion. *Va urma.* (**M. P.**)

■ Mi-am refăcut setările căsuţei poştale electronice şi aşa am aflat că folosesc doar 0,96% din capacitatea ei de stocare, ceea ce îmi lasă loc pentru încă... 54 de milioane de e-mail-uri. Aş putea lăsa moştenire această căsuţă poştală. (**M. C.**)

PUBLICITATE

alexandru andries - 60
INTERIOARE - 30

DILEMA VECHE
prezintă
alexandru
ANDRIEŞ
interioare
ioana mîntulescu
sorin romanescu
& berti barbera
în concert la
BUCUREŞTI
sala radio
luni 13 octombrie 2014 ora 19:30
biletele se găsesc în reţeaua eventim
adevărul

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel** 19

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 556 ■ 9-15 octombrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

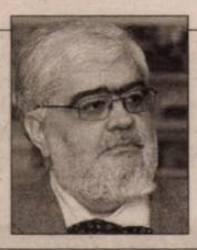

ANDREI PLEŞU

„Note, stări, zile“

pagina 3

MATEI MARTIN

„FILIT. Momente şi schiţe“

pagina 16

IULIAN COMANESCU

„Ponta vs Macovei“

pagina 20

Cum îmbătrînim

© Ioana Moldovan

„La noi, bătrîneţea nu e blîndă.“

LIVIUS CIOCÂRLIE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

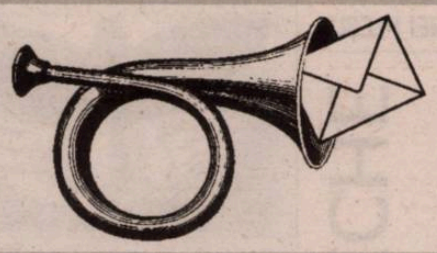

turneu de inbox

Articolul „Moartea iminentă a lui *Homo economicus*" de Dennis J. Snower, nr. 555

Omul nou

Scrie autorul: „Lumea pare să fie pe punctul de a suferi încă o mare transformare, cu schimbări mult mai profunde decît anunţă ştirile economice sau geopolitice. Este vorba de o transformare de calibrul trecerii, petrecute acum 8000 de ani, de la comunităţile de vînători-culegători nomazi, la aşezările agricole." O asemenea transformare duce la moartea iminentă a lui *Homo economicus* – „o persoană raţională, individualistă şi centrată pe sine." Autorul consideră că, prin dispariţia acestuia, va apărea o nouă organizare socială întrucît oamenii nu sînt numai „actori economici motivaţi doar de interese proprii, ci au şi capacitatea înnăscută pentru reciprocitate, dreptate şi responsabilitate morală." De asemenea, autorul susţine că, într-o astfel de organizare, societăţile trebuie să fie guvernate de un ţel comun care să transcendă mediile lor; problemele care depăşesc graniţele tebuie rezolvate cu ajutorul unor strategii care să ducă la răspîndirea binelui comun; trebuie să existe comisii de reconciliere, programe de educaţie multiculturală, serviciul civic obligatoriu. Cu alte cuvinte, va trebui să fie format un om nou cu o nouă conştiinţă.

Citind articolul, mi-am amintit despre ceea ce ni s-a predat la facultate la cursul de filozofie materialist-dialectică pe care l-am urmat în mod obligatoriu, deşi eram student la o facultate cu profil tehnic. Atunci, ni s-a spus aşa: capitalismul este o orînduire socială putredă care va dispărea şi va fi înlocuită de o orînduire socială net superioară, cea socialistă şi, în final, de cea comunistă. Condiţia de bază pentru ajungerea în comunism este strict legată de supraabundenţa materială care va fi atinsă printr-un accentuat progres în ştiinţă şi tehnologie. Mijloacele de producţie vor fi deţinute în comun, neexistînd conceptul de proprietar. Producţia va fi organizată în aşa fel încît să furnizeze bunuri şi servicii direct, fără utilizarea banilor, şi toate bunurile se vor distribui în mod egal. Toţi oamenii sînt la fel şi nu vor exista clase sociale. În acest context, va putea fi aplicat, pe deplin, conceptul filozofic de bază al comunismului: *„De la fiecare după capacitatea sa şi fiecăruia după nevoi."* Punerea în practică a acestor idei va reveni omului nou cu o conştiinţă avansată, care trebuie să aibă iniţiativă, să manifeste spirit critic, autocritic, de întrajutorare şi solidaritate, inclusiv internaţională, şi să fie responsabil moral.

Avînd în vedere cele de mai sus, se remarcă faptul că, în ambele situaţii discutate, cheia de boltă este omul nou, caracterizat prin: spirit de dreptate, responsabilitate morală, capabil de compasiune şi disponibilitate pentru ajutorarea semenilor.

Nu sînt un cunoscător al modalităţilor prin care mentalitatea omului poate fi influenţată, dar mă gîndesc la efortul deosebit educaţional şi de lămurire care ar trebui depus în viitor, pentru a convinge un individ să renunţe de bunăvoie la cele cîteva zeci de maşini de colecţie superscumpe, pe care le are în garaj, şi *de care nu are nevoie,* pentru ca societatea să poată oferi cîte o jumătate de pîine pe zi, cîtorva zeci de mii de indivizi *care au absolută nevoie.*

Autorul consideră că se poate realiza o schimbare la nivelul conştiinţei, întrucît există în om, aşa cum am prezentat, capacitatea înnăscută pentru reciprocitate, dreptate şi responsabilitate morală. Istoria va dovedi – dacă moartea lui *Homo economicus* este iminentă sau dacă acesta va mai supravieţui totuşi, devenind, în viitor, mai înţelegător faţă de soarta semenilor săi, manifestînd mai multă compasiune pentru cei din jur şi o dorinţă reală de întrajutorare.

Teodor OGNEAN

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ De mai multă vreme, la BBC Knowledge miercurea sau joia se difuzează un documentar intitulat *Orbita: călătoria extraordinară a Pămîntului.* Cred că poate fi urmărit şi la alte posturi, gen Digi World. Filmul vorbeşte despre multele şi nebănuitele efecte ale rotaţiei Pămîntului în jurul Soarelui şi în jurul propriei axe. Prezentatoarele Kate Humble şi Helen Czerski fac tot felul de călătorii şi de experienţe în diverse zone ale globului, pentru a demonstra tot felul de lucruri. În general, e despre climă, dar fără insistenţe supărătoare privind chestiunea (de-a dreptul religioasă în epoca noastră) încălzirii globale. E un documentar făcut în stilul BBC, din care şi copiii, şi adulţii pot afla lucruri interesante pe care nu le-au mai auzit niciodată. (Andrei Manolescu)

■ Joi, 9 octombrie (ora 19), la Librăria Humanitas Cişmigiu, o seară „între prieteni" despre Amos Oz, cu Marina Constantinescu, Simona Sora, Ana-Maria Onisei, Adela Greceanu şi Silvia Dumitrache. „Între prieteni" este „un roman din povestiri" care tocmai a apărut la Humanitas Fiction. Recompune universul dens şi apăsător al vieţii într-un kibbutz din anii '50 ai veacului trecut, în răstimpul dintre două războaie. (Adina Popescu)

■ Pentru pasionaţi: între 10 – 12 octombrie, la Turbohalle, Bucureşti, are loc a 5-a ediţie a Convenţiei Internaţionale de Tatuaje: pe lîngă amenajarea unei zone comerciale pentru haine şi accesorii, vor avea loc şi concursuri de tatuaje sau body-piercing. (Stela Giurgeanu)

■ *Quod erat demonstrandum,* cel de-al doilea film semnat de Andrei Gruzsniczki, e o poveste de dragoste, care se întîmplă în comunism. Mai precis: în anul 1984. Protagonistul e un tînăr matematician, care decide să publice o lucrare ştiinţifică într-o revistă americană. Ce implicaţii are acest gest şi cum ajung să se schimbe vieţile unor oameni peste noapte, puteţi vedea la cinema, căci filmul va intra pe ecrane de pe 10 octombrie. (Ana Maria Sandu)

■ Din categoria *light,* pentru doamne şi domnişoare peocupate de cultura populară feministă: încă un volum din seria Bridget Jones, de Helen Fielding, de astă dată *Topită după el* (Polirom, 2014, traducere de Ines Hristea): eroina se întoarce „cu doi copii (...)" şi „o gaşcă de bărbaţi pe cale să-i devină amanţi", printre altele. (Iaromira Popovici)

■ Pentru dimineţile reci de toamnă în care trebuie să vă treziţi devreme şi pe-ntuneric, aveţi cel puţin trei radiouri online *made in ro,* care să vă ajute să deschideţi ochii cu blîndeţe: nicecream.fm, eclecticfm.ro şi autobazaradio.ro. Bună dimineaţa! (Luiza Vasiliu)

■ Seara de jazz cu trei vedete din 14 octombrie, de la Sala Radio din Bucureşti: Youn Sun Nah & Ulf Wakenius în deschidere pentru Paolo Fresu Devil Quartet. Aceasta e formularea oficială, deşi la fel de bine s-ar putea spune *că* Paolo Fresu Devil Quartet concertează

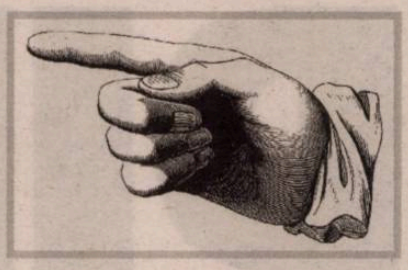

la închidere pentru Youn Sun Nah & Ulf Wakenius. (Marius Chivu)

■ Vineri intră în cinematografe filmul lui Andrei Gruzsniczki *Quod erat demonstrandum.* E o poveste despre prietenie, trădare şi supraveghere, filmată în decorul cenuşiu din România anilor '80. (Matei Martin).

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Prima zi de şcoală**
- **Bucătăria românească**
- **Blugii**
- **Tehnologia şi şcoala**
- **Servicii – sugestii şi reclamaţii**

album dilematic Ernő Farkas

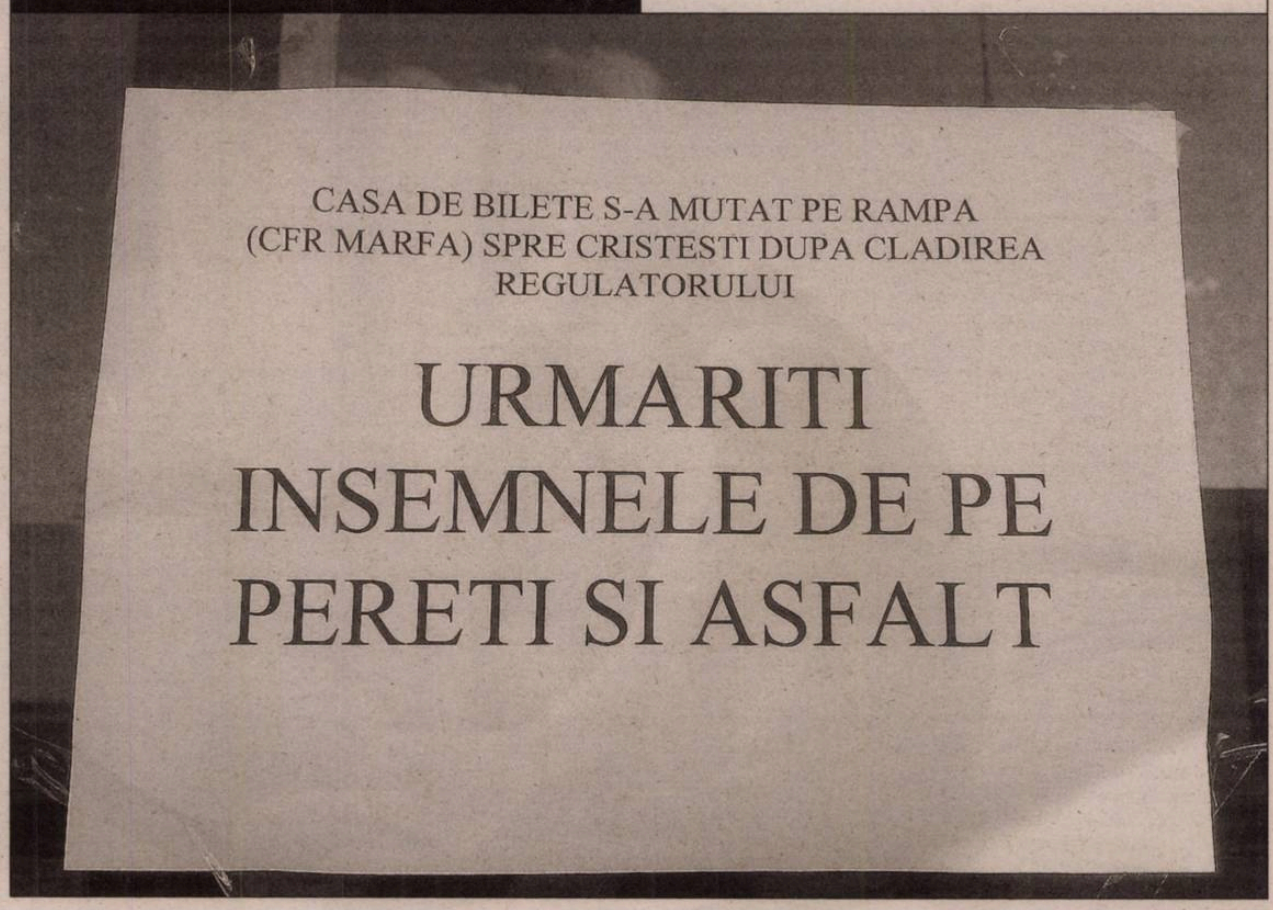

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.600
Tipărit la Tipomedia

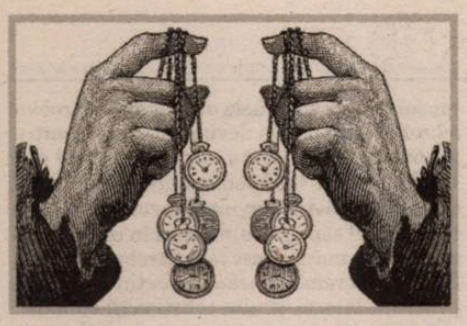

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Miercuri, 1 octombrie 2014

Mi s-a întîmplat, de cîteva ori, să dau, zapînd, peste ample emisiuni cu profil culinar. E o modă planetară. Gătitul e reambalat ca *entertainment*. N-am nimic împotrivă, deși fac parte mai curînd dintre consumatori, decît dintre bucătari. Știu însă că există oameni care gătesc cu plăcere și își exhibă cu mîndrie talentele. Unii sînt mai simpatici, alții mai plicticoși, unii propun rețete previzibile, alții alunecă spre un postmodernism greu digerabil, dar, una peste alta, spectacolul e, dacă nu se prelungește abuziv, amuzant. Am luat cunoștință și de celebrul Jamie, cînd dietetic și ecologic, cînd înotînd în unt și uleiuri grele (stupefiant, oricum, dacă te gîndești că Anglia ar putea trece drept un teritoriu al rafinamentului culinar!), m-am distrat și cu Horia Vârlan, întotdeauna mai agreabil decît majoritatea invitaților săi, dar am dat și peste un tip de emisiune-concurs *(„Masterchef“)*, de natură să mă scoată din minți și să-mi taie cu totul pofta de mîncare. Un „juriu“ alcătuit din trei „experți“ (aud că, între timp, au fost schimbați și au migrat spre alt post) a reușit să-mi afecteze grav imaginea despre plăcerile gastronomiei: acri, grosolani, cu aere de patroni isterici, păreau încîntați să instaureze teroarea într-un studiou de televiziune, în care cîțiva concurenți intimidați își încercau norocul. Aveam de-a face cu trei forme diferite de mitocănie. Concurentul trebuie „luat tare“, luat peste picior, descurajat. Se practică, fără talent și fără finețe, ironia brutală, admonestarea ostășească, disprețul

suveran. „Victima“ e în pragul lacrimilor, atmosfera aduce a spațiu concentraționar. M-am tot întrebat cum de concurenții suportă acest tip de tratament, de ce se înghesuie să se confrunte cu asemenea monumente de proastă creștere, de autoritarism ridicol, de agresivitate ineptă. Pe de altă parte, principala victimă e arta culinară însăși, care, din prilej de bucurie și de convivialitate, devine o activitate stresantă, un alambic de toxine, un spațiu al bădărăniei, dacă nu direct al cruzimii psihice. Nu știu cum gătesc „judecătorii“ candidaților din platou. Sînt sigur că nivelul lor de civilizație și de pregătire profesională le anulează orice fel de credibilitate. Niște satrapi, care, probabil, dacă nu ești fericit cu ce-ți dau de mîncare, îți bagă porția pe gît și te obligă să te căiești, pentru „incompetența“ ta, pe coji de nuci. Am avut ghinionul să citesc cîteva rînduri și despre proiectul unui nou *show*, pe care cei trei îl vor lansa în curînd. Va fi „Iadul Bucătăriei“ proclamă, amenințător, unul dintre protagoniști. „În bucătărie este ca în armată!“ – sună un alt „principiu“ al „combatanților“. Corolar: „Bucătarul nu trebuie doar să știe să gătească. El trebuie să fie un lider înnăscut.“ Care va să zică, ni se recomandă să nu punem mîna pe cratiță, dacă nu sîntem un amestec de Scaraoțchi și plutonier major. Mă întreb cum ar arăta și alte plăceri omenești, dacă ar fi „evaluate“ de asemenea specialiști. Bucătăria ca batalion disciplinar, amorul ca trîntă cu fente olimpice, petrecerea ca exercițiu de luptă și lăutarii ca lideri înnăscuți. Cum să nu savurezi astfel de perspective, venite din partea unor „cunoscători“ năpraznici, aflați printre noi în misiune de recunoaștere, înaintea invaziei finale...

Duminică, 5 octombrie, 2014

Un înalt ierarh e luat la întrebări, deunăzi, pentru afaceri necurate. Un preot de prin Bucovina, fost informator, îl înjură birjărește pe cel pe care îl turnase, iar fiul lui, tot preot, se repede să-l lovească pe enoriașul care vrea lămuriri, cu o cruce de lemn, manevrată, abil, ca bîtă. Un alt preot, de prin Mureș, aflat în plină euforie etilică, răcnește, în puterea nopții, pe străzile orașului său, cîntarea de Paști („Hristos a înviat!“), după care anunță că se grăbește spre un meci de fotbal. Între timp, se anunță, în aula Facultății de Drept, o conferință susținută de un preot. Titlul conferinței este „Ortodoxia și artele marțiale“. Să terminăm cu imaginea bolîndă a credinței! Să fim demni urmași ai sfinților militari! Să luăm exemplul binecuvîntat al mișcării legionare, pe nedrept calomniată de masoni și neoprotestanți. Un alt ierarh îl cădelnițează, la o aniversare, pe Întîi Stătătorul Bisericii noastre, în limbajul celei mai impure slugărnicii lumești. Acum vreo doi ani, am văzut și imagini cu un preot care îl fugărea, prin curtea bisericii, pe unul dintre enoriașii săi, reușind, în cele din urmă, să-l bată măr. Știu. O să mi se spună că văd, cu rea credință, numai „uscăciunile“ pădurii clericale. Dar n-ar trebui să le vadă și clerul însuși? N-ar trebui ca reprezentanții săi să se îngrijoreze, să se simtă stingheriți și, mai ales, să acționeze pentru curățirea unei imagini instituționale care merită alte culori decît cele ale dezordinii profane? Nu avem, „pe metrul pătrat“, cam multe exemple ca cele de mai sus? Sau trebuie, ca de obicei, să ne ascundem toți sub mantia harului, ca și cum el n-ar fi un dar care trebuie onorat, ci o scuză perpetuă, un camuflaj infailibil pentru orice sminteală.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Societăți în trafic

Dacă „o societate într-o farfurie“ a devenit de mult un soi de slogan al antropologiei alimentației, capabilă să-ți spună cine ești după ce (și cum) mănînci, descifratul unei societăți după cum circulă în trafic nu a pasionat, se pare, pe nimeni în mod sistematic. Și asta chiar dacă nu există turist care să nu se întoarcă acasă cu observații despre traficul „de acolo“.

Pe mine personal m-a fascinat însă totdeauna această lume, cu practicile și limbajele sale *sui-generis*. Cînd am timp în trafic, îmi fac deci micile mele „anchete sociologice“ și, uneori, comparații interculturale *ad-hoc*. Ele spun mai mult decît se crede despre societățile respective, de la legalitate și anomie la gradul și tipul de încredere. Am putut constata astfel, speculativ empiric, faptul că la o extremă se află sisteme de trafic – și deci de societăți – bazate pe încrederea formală în reguli precise și respectarea strictă a acestora, în timp ce la extrema cealaltă se află sisteme de trafic aparent haotice, bazate pe interacțiuni și încredere interpersonale, care se reglează „din priviri“. Pe undeva, diferența dintre acestea este similară cu aceea dintre societăți ale scrisului, încrezătoare în *text*, și societăți orale, adaptate la *context* și comunicînd, în speță, printr-un sistem întreg de semne „de la om la om“. Ambele sînt funcționale, dar, în mod paradoxal, cele haotic „orale“ pot fi, uneori, mai sigure. Un studiu relativ recent despre centura de siguranță pare să confirme acest lucru: procentul accidentelor mortale – constată studiul – este ceva mai mic în societățile unde folosirea centurii de siguranță **nu** este obligatorie. Explicația? Purtarea centurii de siguranță îți oferă un sentiment inconștient de siguranță, care te face să fii relativ mai puțin vigilent, în timp ce lipsa acesteia îți induce o atenție și responsabilitate sporite. Dar îmi aduc aminte și de angoasele mele de european care vrea să traverseze o stradă în India, în mijlocul unui trafic haotic pentru *mine*, dar pe care *ei* îl reglau perfect „din priviri“. Cîtă vreme sînt consecvente cu ele însele, ambele sisteme par să funcționeze.

Zilele trecute a trebuit să traversez Bucureștiul, avînd însă mult timp la dispoziție. Nu m-am grăbit deci, nu am claxonat și nu m-am enervat, ca de obicei, ci am lăsat vreo două mașini să intre de pe o stradă laterală unde așteptau de minute bune, i-am făcut loc unei alteia care tot încerca să iasă dintr-o parcare și nu am accelerat atunci cînd un vecin de trafic a încercat să treacă de pe banda din dreapta pe cea din stînga. Toți mi-au mulțumit instantaneu, clipocind îndelung cu luminile de avarie. Nimic nou, e un lucru știut, fac și eu la fel – cînd mi se oferă ocazia... Și totuși, o fi chiar așa de „firesc“? – m-am întrebat eu brusc. Drept care, de cum am ajuns acasă, mi-am început mica mea anchetă internațională: *există și în țara voastră această practică?* – mi-am întrebat eu amicii de prin Europa.

Bulgaria, Serbia și Grecia au răspuns prompt: *evident, și la noi se face la fel!* Prietenul din Italia mi-a răspuns că *și la noi există așa ceva, este firesc să mulțumești (cu luminile, un cuvînt, sau un zîmbet)*; e puțin altceva, totuși. În Franța, *pas très souvent mais oui, ça arrive*. În Anglia, *never heard about*, poate un semn cu mîna în cazuri excepționale. O colegă din Austria mi-a confirmat că *nici în Viena nu se folosește acest semn de mulțumire. În puținele cazuri în care mi-a mulțumit cineva cu avariile, erau mașini din străinătate, sigur din „Est“*. În Germania, o discuție pe forum pe această temă arăta că majoritatea nemților sînt de părere că o asemenea practică *este interzisă și periculoasă*, chiar dacă unora li s-a întîmplat să asiste la așa ceva. În sfîrșit, toți românii transfrontalieri, care au străbătut de multe ori Europa în lung și în lat, în ultimii ani, afirmă categoric că *nu am văzut pe nicăieri să se mulțumească sau să se avertizeze cu faruri sau avarii; practica este doar în România*. Mda, Românul este, și în acest caz, unic...

Și ce-i cu asta? – vă puteți întreba. Păi, nimic foarte științific sau precis, dar totuși ceva sugestiv. La o primă vedere, se schițează deja un fel de hartă simbolică Nord-Sud: din Grecia pînă în Franța și trecînd prin Italia, șoferii sînt ceva mai expansivi și „discută“ în trafic; în Germania și Anglia, își văd de drum, după legi și coduri. De asemenea, fostele țări comuniste par ceva mai obișnuite cu discuțiile din trafic.

Mai interesant mi se pare însă altceva: cu cît traficul este mai ordonat și reglementat, iar aceste norme sînt mai interiorizate, cu atît acest gen de interacțiuni informale în trafic sînt mai rare. Sau, formulat invers, cu cît dez-ordinea și riscul din trafic sînt mai mari, cu atît comunicarea interpersonală dintre șoferi este mai frecventă. Iar această relativă polaritate se așază perfect pe harta de mai sus. Astfel, în 2010, cei mai buni șoferi (minim de accidente mortale) erau, în ordine, din Malta, Olanda, Marea Britanie, Suedia, Germania, Irlanda, Finlanda, cei mai periculoși fiind din Lituania, Polonia, România, Bulgaria, Grecia, Slovenia, Cehia, Slovacia, Cipru.

Ce ne spun toate acestea despre România? Păi, că e pe undeva între Olanda și India, că are legi europene, dar și că nu are încredere în respectarea lor, așa că nu poți să știi niciodată dacă te calcă o mașină sau nu. Nu vi s-a întîmplat niciodată să mulțumiți sau să vi se mulțumească atunci cînd o mașină lasă un trecător să traverseze pe trecerea de pietoni? Păi, de ce, dacă legea e clară în această privință? O fi, dar nu știm dacă o știe și Grivei, așa că mulțumim, impresionați, celor care... respectă legea. *Unde-i lege, nu-i tocmeală* – se zice. Unde e lege, dar nu și încrederea în respectarea ei, apare însă inevitabil (și necesar!) tocmeala. Adică o formă de anomie...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

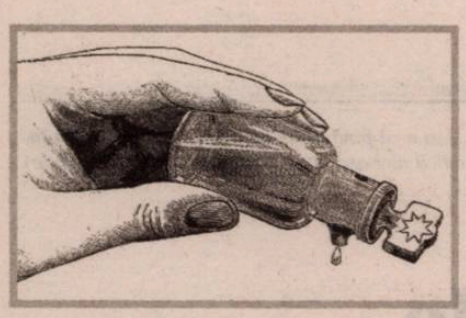

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Un musai

Moda anglicismelor nu e totdeauna lipsită de o anumită detaşare ironică, manifestată intermitent chiar de cei care o adoptă fără rezerve. În oralitatea colocvială, vorbitorii se arată deopotrivă dispuşi să accepte cu mare uşurinţă influenţa unei alte limbi – şi liberi să acţioneze faţă de aceasta într-o dispoziţie ludică, modificînd şi chiar înlocuind împrumuturile. În ultimii ani, de exemplu, a intrat în registrul vorbit un cuvînt englezesc (verbul modal de necesitate) împreună cu construcţia în care acesta apare substantivizat prin articulare: *a must* (un „trebuie"), cu sensul „un lucru indispensabil, obligatoriu, care nu poate fi ratat". Formula *(e) un must* (un calc parţial, în care cuvîntul e împrumutat ca atare, iar articularea este tradusă) a fost rapid preluată în jurnalism şi în publicitate, apărînd frecvent mai ales în revistele de modă şi în ofertele de muncă. Substantivul e pronunţat ca în engleză, iar forma scrisă apare fie cu semnalarea prin ghilimele ori italice a statutului său de element neasimilat, fie, mai adesea, total nemarcată: „ne-a mărturisit şi că actoria nu e un «must» pentru el, putînd, la o adică, să o înlocuiască chiar şi cu o slujbă în domeniul construcţiilor" *(ziare.com)*; „stăpînirea de sine e un must în acest joc" *(romaniateiubesc.stirileprotv.ro)*; „pensarea sprîncenelor, un must pentru bărbatul modern" *(larybeautycenter.ro)*. De multe ori, formula apare în texte înţesate de anglicisme: „pentru mine, crearea unui *brand de sine e un must* într-o societate diversă" *(buzzmanagement.wordpress.com)*; „O sesiune de *shopping* în Milano *e un must* pentru o domnişoară pasionată de *fashion*" *(alinaghenciu.com)*. Cuvîntul a intrat în multe alte limbi, în ciuda criticilor şi a protestelor; Internetul furnizează foarte multe atestări pentru franceză („est un must", „c'est un must!"), italiană („è un must"), spaniolă („es un must") etc.; în textele în germană, „ein Must" (cu sau fără majusculă) alternează cu „ein Muss".

Dacă în vorbire împrumutul şi amestecul de limbi nu ridică probleme speciale, în scris omonimia cu substantivul românesc *must* („suc de struguri") pare destul de supărătoare. Cum mustul nu e doar un produs de sezon, ci şi o metaforă (a se vedea Octavian Goga, *Mustul care fierbe*, 1927), unele texte pot produce o impresie stranie: „limba engleză e un must" *(updivision.com)*, „bluza de dantelă, un must romantic în garderoba noastră" *(newtouchofcolor.com)*. Cred că riscul confuziei omonimice e principalul motiv pentru care vorbitorii preferă construcţiile englezeşti echivalente cu *must*, dar specializate pentru tipul de obligaţie (posesie, vizionare, lectură etc.): *must-have, must-see, must-read...*: „Mai e căsătoria un «must have»?" *(blogspot.com)*; „Cascada cailor, un «must see» al Maramureşului" *(amfostacolo.ro)*; „un must-read nu doar pentru pasionaţii de romane grafice" *(yuppy.ro)*, chiar dacă, uneori, verbele nu se potrivesc prea bine: „Să bei lapte de capră e un «must have»" *(ziardecluj.ro)*. Oricum, formula din revistele de modă intră şi în dis-

„Blugii, un musai pentru fiecare femeie?"

cursul politic, trecînd pe nesimţite de la dorinţa de conformare socială la necesitatea obiectivă: „E evident deja că din punct de vedere european, administrativ, regionalizarea *e un must have*" *(rasunetul.ro)*.

Evitarea confuziei se obţine însă şi printr-un alt mijloc, care ilustrează detaşarea ironică şi dispoziţia ludică de care vorbeam la început: forma împrumutată din engleză e înlocuită printr-un cuvînt românesc mai vechi, asemănător din multe puncte de vedere: *musai*. Acesta e un adverb (deci invariabil, ca şi auxiliarul din engleză), cu sensul de bază identic (de necesitate), ba chiar şi cu o formă care evocă, prin primele trei litere, forma scrisă a lui *must*. Exemplele sînt numeroase: „pauza de cafea este un musai" *(chocolover.ro)*; „Blugii, un musai pentru fiecare femeie?" *(belva.ro)*; „Java nu este un musai pentru sistemele utilizatorilor" *(robintel.ro)*; „social media devine *un musai* pentru un business" *(platinum-development.ro)* etc. În plus, *musai* (ardelenism preluat de stilul colocvial) provine din maghiarul *muszáj*, care la rîndul său îşi are originea în construcţia modală germană *muss sein* („trebuie să fie"). În ultima vreme, *musai* şi-a extins folosirea pentru a înlocui şi alte construcţii cu *must*: „*Un musai de văzut* pentru cei care adoră relaţiile bizare" *(wordpress.com)*; „*Un «musai de citit» (a must read)* pentru păstori şi nu numai!" *(wordpress.com)*; „să-şi pregătească încă de la eveniment *un «musai list»* al alimentelor care nu trebuie să lipsească din alimentaţia de primăvară" *(kanald.ro)*. Diferenţa principală dintre englezescul *must* şi românescul *musai* e de registru: modalul din engleză e neutru stilistic (chiar dacă substantivizările sale sînt informale), în vreme ce *musai* e puternic marcat stilistic, prin originea sa regională şi populară. Or, tocmai acest lucru îl face potrivit pentru jocul glumeţ cu interferenţele dintre limbi: *un musai* evocă deopotrivă moda anglicizantă şi tradiţionalismul neaoş.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

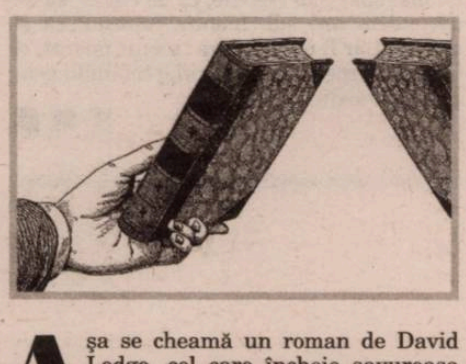

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Meserie!

Aşa se cheamă un roman de David Lodge, cel care încheie savuroasa trilogie despre viaţa universitară din zilele noastre: *Changing Places: A Tale of Two Campuses*, 1975 *(Schimb de dame)*, *Small World: An Academic Romance*, 1984 *(Ce mică-i lumea)* şi *Nice Work*, 1988.

Mi-a revenit recent în minte din trei motive:

1) Pentru că mi-a părut rău că nu l-am putut asculta pe Lodge la începutul lui octombrie, cînd a fost unul dintre invitaţii de onoare ai Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere de la Iaşi. Am citit o parte dintre excelentele lui scrieri de critică şi teorie literară, în studenţie, apoi am savurat, în anii '90, ironia copioasă dedicată „înnoirilor" din mediul academic, de care am aflat că s-a despărţit, dedicîndu-se scrisului beletristic. „Era momentul să plec" – ar fi declarat Lodge. „În viaţa universitară s-a instalat o dezamăgire tristă şi e păcat, pentru că, atunci cînd eram acolo, era palpitantă, plină de *joie de vivre*. Acum a devenit ca o maşină, în serviciul unui număr mare de studenţi, mult mai puţin atractivă şi interesantă."

2) Pentru că, inevitabil, întîmplări curente din ceea ce trăiesc în momentul de faţă în universitate îmi readuc în gînd, periodic, situaţii hilare din trilogia lui Lodge

şi

3) Pentru că se leagă de ce vreau să spun în continuare.

În *Meserie!* e vorba despre un experiment menit să pună comunitatea academică, considerată de mulţi a fi zăbovit într-un soi de recluziune suspectă, în contact cu „viaţa adevărată". O profesoară de literatură engleză este detaşată pentru o vreme pe post de asistentă a unui şef de corporaţie. Ce se întîmplă de aici încolo, vă îndemn cu căldură să aflaţi de la Lodge însuşi, în caz că nu aţi făcut-o deja.

Aud şi la noi, de o vreme, mereu şi mereu, că educaţia ar trebui să se apropie de nevoile vieţii, de pregătirea profesională nemijlocită, de piaţa muncii etc. – m-am mai referit la chestiunea asta. Ba mai mult, am şi un proiect personal, pe care încerc să îl promovez de ani buni. Ca educatori, sîntem întrebaţi ce se poate face ca să-i îndreptăm pe tineri către gustul lecturii. Păi, răspund, de regulă cam încurcat, asta chiar e o meserie, şi nu una dintre cele mai simple.

Mă uit în *Clasificarea ocupaţiilor din România* (COR 2014) la „Consilier" şi găsesc nu mai puţin de 72 profesiuni înregistrate (fără cele cu titulatură mixtă, de tipul „Consilier/expert/inspector/referent/economist"), în ordine alfabetică, de la „consilier actuar" pînă la „consilier zoologic". Trecînd prin „consilier al ministrului", „consilier bacteriolog", „consilier mediator", „consilier dezvoltare personală", „consilier teritorial şef inspectoratul pentru cultură", „consilier vînzări bijuterii şi ceasuri", „consilier vocaţional" şi multe altele.

Uite, de pildă, Bătrînul şi marea de Hemingway.

Şi mă întreb atunci de ce nu am omologa, pe poziţia nr. 73, încă o profesiune, aceea de „consilier de lectură"?

În fişa de calificare pentru o astfel de meserie (vezi *Cadrul Naţional al Calificărilor)* aş trece, pe lîngă indispensabila bună cunoaştere a cărţilor, discernămînt, intuiţie psihologică, răbdare, tact, chiar şi – neapărat! – un strop de imaginaţie. În plus, dedicaţie profesională. Cred că pot schiţa şi cîteva strategii procedurale pentru exercitarea acestei nobile meserii. De pildă:

Strategia „Pas cu pas". Este cea mai recomandabilă ca strategie de tatonare. Recomandările se fac din aproape în aproape, lărgind teritoriul cititului centimetru cu centimetru. „Te-ai dus să vezi *Stăpînul inelelor* şi ţi-a plăcut? Ce-ar fi să încerci să citeşti *Hobbitul* lui J.R.R. Tolkien?" (Partea cu „J.R.R." poate fi discret omisă, conţinînd prea multă informaţie condensată. Sau se face apel la traducerea mai veche, în caz că e disponibilă, *Povestea unui hobbit*. Cuvîntul „poveste" poate avea efect încurajator.)

Strategia *„Easy come, easy go"*. Lectura este, chiar şi pentru *les gourmets*, un bun remediu contra plictiselii. „Dacă tot mai ai o săptămînă pînă să pleci în tabără, ia-ţi, pînă atunci, o vacanţă suplimentară. Uite, o călătorie palpitantă: Michael Ende, *Poveste fără sfîrşit*. S-a făcut şi film după ea, dar parcă tot cartea e mai captivantă."

Strategia „Ştiai că...?" se aplică, de regulă, firilor curioase. „Ştiai că există şi romane scurte, care se citesc ca pe apă? Uite, de pildă, *Bătrînul şi marea* de Hemingway. Şi, nu în ultimul rînd, e un roman cu un singur personaj. Mă rog, pot fi două, dacă punem la socoteală şi peştele, sau chiar mai multe, luînd în calcul şi rechinii. Rămîne să vezi tu ce şi cum." Şi, dacă a funcţionat: „O chestie şi mai tare: un roman de vreo trei pagini, *Pilnia şi Stamate*, de Urmuz. Chiar aşa scrie în subtitlu: «Roman în patru părţi». O scriere trăsnită, nu-i vorbă."

Strategia *„Check & balance"*. Are efect pentru lărgirea sferei de interes – teme, genuri etc. „Coehlio e o.k. Uneori dă peste subiecte interesante, cum e chestia cu Principiul Amar, de care îmi zici. Cam previzibil, însă. Uite, să vezi ce face Süskind în *Parfumul*, dintr-o mare banalitate: un ins cu un foarte ascuţit simţ al mirosului. Nu mai vorbesc de Kafka, cu *Metamorfoza*."

Strategia „Bastonul de mareşal". Fiecare dintre noi îl purtăm în raniţă. Însă nu toţi sîntem dispuşi să băgăm mîna după el. „Mie mi-a luat ceva cînd am încercat să citesc Faulkner prima oară. Cred că era *Zgomotul şi furia*. Am început-o de vreo trei-patru ori. Dar la un moment dat n-am mai putut s-o las din mînă."

Strategia „Terapie de şoc". A se folosi cu maximă precauţie. *„La Medeleni* e pentru fetele de pension. Dacă chiar vrei să zici că citeşti, ia, de pildă, un Dostoievski, *Fraţii Karamazov* sau *Demonii*." A nu se uita: „Să-mi spui şi mie cum ţi s-a părut."

Lista poate fi continuată. Consilierul de lectură profesionist îşi elaborează, de regulă, propriile strategii.

Am aflat, dintr-o carte despre psihoterapie, un lucru şocant. Anume că diversele metode, deşi diferite nu numai tehnic, ci prin însuşi modul în care se consideră că funcţionează psihicul, dau, în final, cam acelaşi randament, cu o rată de vindecare declarată în jur de 80%. Poate avem noroc şi se întîmplă ceva asemănător şi în consilierea pentru lectură.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

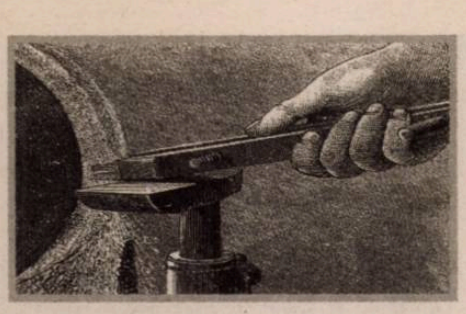

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Un „filtru“ european pentru candidaţi

Anostă, lipsită de idei, populistă, murdară... şi încă mai pot fi găsite cuvinte care să caracterizeze acest început de campanie electorală. Şi atunci, cum poate fi luată o opţiune de către cei din afara a ceea ce se numeşte „electoratul fidel“ al unui partid?

Un criteriu ar putea fi modul în care candidaţii se gîndesc să distribuie în cîmpul politic rolurile legate de afacerile europene. Pînă la urmă, succesul României la masa negocierilor europene ar putea depinde într-o mare măsură de asta.

Adevărat este că avem o decizie a Curţii Constituţionale potrivit căreia preşedintele participă la reuniunile Consiliului European şi că doar el este în măsură să-l delege, eventual, pe primul ministru. O decizie, totuşi, discutabilă, cîtă vreme are la bază o viziune a Curţii, potrivit căreia afacerile europene ar ţine de politica externă.

Şi totuşi, afacerile europene fac parte, ba încă cel mai adesea, din actul de guvernare, din politica internă. Lupta împotriva şomajului, mai ales în rîndul tinerilor, guvernanţa economică, problemele energetice, bugetul Uniunii sînt chestiuni aflate în mod tradiţional pe agendele diferitelor Consilii. La fel cum asumarea unui rol global al Uniunii, politica de apărare şi securitate comună, politica de vecinătate sau chiar extinderea (deşi aceasta nu se află printre priorităţile Comisiei Juncker) s-ar situa mai degrabă în sfera de activitate a preşedintelui.

Aici, echilibrul şi pragmatismul ar trebui să ia locul rivalităţilor prost înţelese. A trecut vremea cînd participarea la un Consiliu European putea fi „vîndută“ în ţară drept o participare de prestigiu pe arena internaţională. Ca pe un semn că, vezi-Doamne, „ne bagă în seamă“ sau, mai curînd, că „pe mine mă bagă în seamă în detrimentul celorlalţi“.

Sîntem membri, şi încă în anul al optulea. Consiliul European este o reuniune de lucru, un fel de şedinţă de guvern de la noi, dacă vreţi. Nu este o favoare care i se face reprezentantului României şi nici nu poate cumva să înlocuiască slaba vizibilitate a ţării în competiţia globală. Participarea la Consiliu nu poate fi confiscată şi cu atît mai puţin gestionarea afacerilor europene.

Viitorul preşedinte ar trebui să aibă viziunea necesară pentru a împărţi sarcinile în ce priveşte afacerile europene. Ar trebui să ajute guvernul, susţinîndu-i punctele de vedere şi interesele în reuniunile Consiliului, dar şi să antreneze în dezbatere Parlamentul şi, odată cu aceasta, opinia publică.

Din păcate, în România ultimilor ani nu au avut loc dezbateri serioase, la nivel parlamentar, pe temele cele mai arzătoare ale afacerilor europene. Poate că în documentele interne ale Parlamentului României să existe nişte documente care să ateste luarea de poziţii cu privire la diferite teme de interes european. Însă nici un preşedinte de Cameră, nici un preşedinte de Comisie de Afaceri Europene sau altcineva din structurile parlamentare nu poate spune, cu pretenţia de a fi luat în serios, că aceste poziţii au avut la bază dezbateri serioase şi, mai ales, transparente.

Dar vina nu trebuie căutată doar în lipsa de apetenţă (şi de competenţă?) a parlamentului local, în afacerile europene. O parte din vină se poate găsi şi în faptul că preşedintelui i-a plăcut să ia (şi) afacerile europene pe cont propriu.

Aceste lucruri trebuie să se schimbe şi să pună punct atmosferei de confruntare pe tema accesului în clădirea Justus Lipsius din Bruxelles, unde se ţin de obicei reuniunile Consiliului European. Preşedintele ar trebui să amenajeze terenul pentru o participare mai extinsă la afacerilor europene, a instituţiilor politice şi a societăţii.

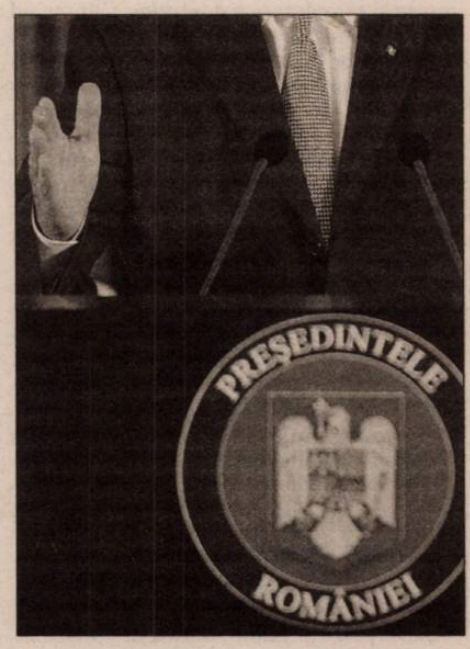

Discutăm aceste lucruri într-o atmosferă politică încărcată – ba chiar viciată – de o „coabitare“ preşedinte – premier, în realitate – un conflict permanent. Dar să nu ne facem iluzii că situaţia de conflict nu ar putea continua, şi după alegerile prezidenţiale, chiar şi în condiţiile în care preşedintele ar avea la Palatul Victoria un guvern „prieten“.

Cu greu ne putem imagina că premierul, fie şi dacă va fi din aceeaşi tabără cu preşedintele, se va lăsa ţinut în umbră, în privinţa afacerilor europene. O dată, fiindcă aceste probleme chiar îl privesc, şi încă în cel mai înalt grad. A doua oară, fiindcă, da, trăim într-o lume în care prestigiul personal contează. O continuare a conflictului pe această temă va face rău, pînă la urmă, intereselor României.

Şi ce interese! Nu sîntem pe deplin integraţi în Uniunea Europeană. Nu facem parte din Spaţiul Schengen şi nici din zona euro, deşi ne-am angajat să fim acolo, prin Tratatul de aderare. Sîntem, deci, obligaţi să lucrăm în aceste direcţii. Menţinerea unei Europe a solidarităţii, cu libertăţi egale pentru toţi cetăţenii ei (şi nu a unei Europe a „cercurilor concentrice“) este iarăşi de interes vital pentru România. La fel, politica de apărare şi securitate, sau piaţa unică a energiei.

Pur şi simplu, nu vom putea juca eficient şi inteligent în arena europeană fără o distribuire clară a rolurilor în interior. Preşedintele poate face acest lucru, date fiind legitimitatea şi prestigiul de care se bucură.

Să fim atenţi, aşadar, la ce ne vor propune candidaţii în această direcţie – dacă ne vor propune ceva. Ar putea fi un bun criteriu de acordare, sau nu a votului.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Hamletizînd despre schimbările climatice

Găsesc într-un recent articol publicat într-o revistă anglo-americană de mai mică circulaţie* o foarte interesantă punere în cadru a chestiunii schimbărilor climatice. Se ştie, o grămadă de oameni (inclusiv specialişti) cred că sîntem pe punctul de a intra, de nu am intrat deja, într-un proces ireversibil de schimbări climatice cu efecte catastrofale. Schimbări, firește, produse de noi înşine. Pe de altă parte, o grămadă de oameni (inclusiv specialişti) cred că primii sînt cam alarmişti, că situaţia nu e chiar disperată, că scenariile de viitor nu sînt apocaliptice şi că nu e bine să ne alarmăm. E bine, totuşi, să facem cîte ceva pentru a proteja mediul. Cînd în spatele acestor grupuri s-au aliniat, după interes, industria care produce energie şi partidele politice, disputa a devenit luptă ideologică, cu tot ceea ce presupune aşa ceva în lumea de azi (strategii de comunicare, advertoriale, proteste, susţinerea ideilor prin opere de artă, manipulări mai mult sau mai puţin subtile etc.). Mai precis, alinierea industriei s-a produs pe liniile de forţă ale dezbaterii după natura materiei prime consumate. De-o parte sînt cei care produc energie din hidrocabruri, şi de partea celalaltă sînt producătorii altor variante energetice. La mijloc, ca de obicei, poporul! Ca de obicei, năucit între mesajele divergente. Ca de obicei, sigur pe ce ştie azi, complet nesigur mîine, convins ferm de contrariu, poimîine. Dar chiar şi acei oameni care încearcă să-şi trateze năuceala gîndind raţional (cît de raţional poţi fi într-o dezbatere în care toate părţile încearcă să te înspăimînte – una cu apocalipsa climatică, alta cu falimentul personal) sînt în dubiu. Ei au de optat între o formă de energie poluantă, dar ieftină, şi o formă de energie nepoluantă, dar scumpă. Idealul, firește, este o energie şi nepoluantă, şi ieftină. Dar în viaţă, nu-i aşa, idealul nu se întîmplă niciodată. Sau doar foarte rar.

Totuşi, rămîne întrebarea: între cei care ne avertizează că lumea moare sub poluarea pe care o producem şi cei care ne spun să stăm liniştiţi că nu e chiar aşa, cine are dreptate? Un înţelept ar spune că viitorul ne va arăta – dar noi nu sîntem atît de înţelepţi încît să aşteptăm viitorul şi vrem să ştim acum. Pentru siguranţă şi confort interior ne adresăm, ca întotdeauna, ştiinţei. Să ne spună oamenii de ştiinţă cum stau lucrurile. Pe ei îi credem. Nu este ştiinţa oracolul lumii moderne?

Dar în viaţă, nu-i aşa, idealul nu se întîmplă niciodată.

Numai că – ne aminteşte Richard Lawson – nu în ştiinţă trebuie să căutăm răspunsul la această întrebare, amintindu-ne de Karl Popper şi de cartea sa din 1934 – *Logica descoperirii ştiinţifice*. Pînă la Popper, regula era că o propoziţie ştiinţifică este validă atîta vreme cît e dovedită, adică atîta vreme cît e verificabilă prin demonstraţie de orice fel. Popper, însă, a explicat că este imposibil ca o propoziţie ştiinţifică să fie pe deplin dovedită – e doar o chestie de timp ca să apară observaţia sau „descoperirea“ care o va invalida. De altfel – observă Popper –, aşa a şi evoluat ştiinţa, prin descoperirea contextelor în care o teorie dovedită ştiinţific este, totuşi, falsă. Aşadar, pentru a rămîne în cîmpul ştiinţei – zice Popper –, o propoziţie trebuie să fie oricînd presupusă a fi dovedită falsă. Mai precis, propoziţiile care nu sînt niciodată susceptibile a fi dovedite ca false (cum sînt propoziţiile emise din interiorul credinţelor, de pildă) nu aparţin ştiinţei. Această teorie a lui Popper are cel puţin două consecinţe imediate. Prima, că nu există teorii ştiinţifice eterne (chiar dacă unele par aşa) şi că nu există dovezi irefragabile ale acestora. Există doar teorii a căror falsitate nu a fost dovedită încă. Şi a doua consecinţă este că există întotdeauna două părţi în dezbaterea ştiinţifică. Unii care susţin o paradigmă şi alţii care o demolează. De multe ori, aceste două grupuri nu sînt direct contemporane. Totuşi, uneori, sînt. În cazul disputei în jurul modificărilor climatice, de pildă. Interesant – subliniază Lawson – este că fiecare dintre cele două grupuri (apocalipticii şi liniştitorii) pretind rolul celui care răstoarnă paradigma încetăţenită, şi nu rolul celui care o susţine. Apocalipticii spun că lumea e inconştientă şi anesteziată de mesajele liniştitorilor şi ei sînt cei care o trezesc, răsturnînd paradigma general acceptată. Liniştitorii susţin că lumea e deja supusă paradigmei apocalipticilor care, prin mijloacele media, mai ales, şi-au impus deja punctul de vedere şi ei sînt cei care răstoarnă ideea general acceptată că sîntem într-o „criză climatică“, explicînd că nu e chiar, sau deloc, aşa.

Mai departe, autorul articolului se poziţionează clar de o anumită parte a dezbaterii. Nu-l voi urma, nu pentru că aş crede altfel decît el, ci pentru că e păcat să strici o astfel de demonstraţie a normalităţii năucelii.

* „Climate Science and falsifiability“, de Richard Lawson, în *Philosophy Now*, sept./oct. 2014

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

„Macrohard“

Mi se pare hazliu ca o firmă care se numeşte Microsoft să provoace la noi un scandal cu impact atît macro cît şi hard. Nouă foşti miniştri puşi sub acuzare vor crea mai mult decît relatări inflamate în presă şi discuţii la frizerie, să mai treacă timpul. Impactul asupra sistemului juridic şi a celui politic va fi major. De rezultatul anchetei şi de mersul procesului care va urma vor depinde multe, foarte multe dezvoltări viitoare în ţărişoară.

Pînă acum am văzut numai o listă. Care listă îmi pare (am zis şi săptămîna trecută) neverosimilă. Sînt acolo oameni despre care nu *se ştie* că ar fi luat vreodată vreun leu ciubuc. E drept, nu poţi băga mîna în foc pentru nimeni, dar parcă nu mi-i pot închipui pe Funeriu, Tănăsescu, Ţicău sau Andronescu efectuînd spălări de bani prin firme off shore pentru a-şi ascunde mita primită. Am oarecare încredere în capacităţile profesionale ale procurorilor din România, dar mă tem de un exces de zel sau de o exagerată interpretare a unor texte de legi. Un rechizitoriu slab sau insuficient probat mă face să mă gîndesc la o posibilă scădere a credibilităţii justiţiei româneşti (atît de greu şi incomplet construite).

Se naşte o altă uriaşă criză de credibilitate.

A doua reacţie a fost să mă îndoiesc de propriile… îndoieli. Fost şef al SIE şi actual candidat prezidenţial, domnul Meleşcanu a anunţat într-o emisiune radiofonică faptul că investigaţiile au pornit de la FBI, de peste Ocean şi au fost apoi aduse la cunoştinţa procurorilor români pentru înţeleaptă continuare şi completare a dosarelor. Cunoscînd regula *„follow the money“* („urmăreşte banii“) după care se ghidează orice investigaţie (fie ea a jurnaliştilor, fie a procurorilor) de peste Ocean, imaginaţia mi s-a dezvoltat brusc şi am început să-i văd cu ochii minţii pe domnul Mihai Tănăsescu şi pe doamna Ecaterina Andronescu umblînd prin Antilele Olandeze sau prin Insulele Cayman pentru a-şi dosi agoniseli necinstite obţinute de la rapacii vînzători de soft din America.

Nu trecură două zile, că preşedintele Băsescu trînti bomba: FBI-ul nu are nimic de-a face cu startul anchetei. Totul este pornit şi instrumentat de procurorii români. Aici se naşte o altă uriaşă criză de credibilitate. Atît macro cît şi hard: cineva minte. Fie şeful serviciului de informaţii externe, fie preşedintele României. Asta îmi creează o intensă senzaţie de disconfort. Nu mă deranjează faptul că ambii politicieni păreau să ştie detalii ale anchetei. În fond, cînd vorbeşti despre fapte penale macro (la nivel de miniştri) şi hard (milioane de dolari) posibil săvîrşite de un gigant ca Microsoft, îmi pare de bun simţ ca investigaţia să fie discret comunicată la cel mai înalt nivel al deciziei politice. Doar nu credeţi în basmul cu *„în lumea democratică, afacerile nu au de-a face cu politica la nivel înalt. Politica-i politică, business-ul e business.“* Fie vorba între noi, dacă ar fi fost aşa, care ar mai fi fost rostul politicii externe, în general? Apărarea drepturilor omului şi a popoarelor asuprite? Evident, în toate deciziile politice ale statelor se poate aplica tot celebrul *„follow the money“*. Astfel încît, administraţia americană are tot interesul să afle cît de repede despre ce este vorba. Nu de alta, dar o eventuală condamnare cît de mică, aflarea unui singur vinovat (nu e nevoie de nouă) de luare de mită de la Microsoft vor aduce urmări(ri) penale şi peste Ocean, amenzi macro şi închisoare hard.

Sînt convins că există deja o celulă de criză (la ei, la Microsoft) care, conform procedurilor corporatiste interne, încearcă să micşoreze daunele de imagine şi/sau financiare. Acolo au avocaţi duri, trecuţi prin ciur şi prin dîrmon. Cu ei se vor măsura procurorii noştri. Va fi o probă de maturitate pentru magistraţii români. Văzurăm cu toţii destule filme americane, astfel încît să ştim cam la ce să ne aşteptăm. Am vaga impresie că viaţa bate filmul în materie de asemenea acţiuni la nivel *corporate*. Să nu uităm: sînt în joc mulţi dolari, multă imagine publică şi posibili ani de închisoare pentru oarece directori.

Mai nimic din ce a făcut pînă acum DNA-ul nu se compară cu dosarul ăsta. Influenţa asupra instituţiei va fi atît macro cît şi hard, în acelaşi timp. Pe termen lung.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Cînd Dinamo Zagreb a bătut Astra fără drept de apel, ni s-a spus că echipa croată are o mare valoare. Cînd Steaua a încasat-o de la Dinamo Kiev fără drept de apel, am aflat că şi Dinamo Kiev are o valoare „imensă“, cum spunea comentatorul. Adică, de ce Dinamo al nostru (înţelegînd prin asta fotbalul românesc) nu are şi el o valoare dintr-asta?

Ca şi în celebra întrecere frăţească a socialismului din scara Blocului Estic, unii sînt mai buni decît alţii. În traducere, alţii sînt mai buni ca noi. Altădată noi eram mai buni ca alţii, cînd adică Dinamo al nostru mergea într-o semifinală europeană iar Steaua bătea pe Dinamo Kiev în Supercupa continentului. A fost odată. Şi e ceva ciudat în tărăşenia asta. Adică atunci cînd ne era rău, era bine cu sportul, iar acum, cînd ar trebui să ne fie bine, ne ducem în cap cu această industrie a crampoanelor. Pare că nu ne putem sincroniza. De fapt, concuzia e cam aşa: că, de fapt, ne era bine cînd era rău, şi invers. Nu ne e bine cu binele. Că binele ăsta e ca un telefon cu Dumnezeu, trebuie să bagi mereu fise ca să întreţii convorbirea. Cînd eram comunişti, ni s-au pus tuturor cam aceleaşi nume. Şi cum miliţiile şi securităţile ţineau vie iubirea între popoarele care aleseseră, cu Kalaşnicovul la tîmplă, calea cea dreaptă, echipele izvorîte din „Interne“ au căpătat, din Albania pînă în Georgia, numele de Dinamo. După ce ne-am eliberat de binele tătucilor, fiecare s-a descurcat cum a putut. Am fost ca nişte copii eliberaţi dintr-o casă de corecţie. Unii s-au pus pe şterpelit, alţii au dat în cap, unii au întins mîna. Iar alţii s-au gîndit să muncească serios. Păi ce, credeaţi că în fotbal e altfel decît în toate cele?

Radu NAUM

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Valeriu NICOLAE

Despre cîrduri, smîntînă, SUA şi doamna Europa

1996

Sînt în Chicago. Am venit în State să scap de sărăcie şi în Chicago pentru Michael Air Jordan; MJ – pentru pretenari. Dumnezeul baschetului – pentru păcătoşii şi păcătoasele care nu au auzit de el. Să fiţi iertaţi!

Năuc tare, am 25 de ani şi filozofic habar nu am ce vreau şi ce caut. Pînă de foarte curînd (cîteva săptămîni), am fost sărac lipit, dar asta contează prea puţin – stau în acelaşi oraş cu zeul Jordan. Sîntem amîndoi ciori, cîrduri diferite, e drept; al lui e mult mai bine văzut decît al meu, în România.

Aici, în State, lucrurile nu sînt aşa de clare, ţiganii mi se pare că au un mic avantaj. Sînt perceput ca romantic, boem, spirit liber, cu talente multe şi naturale, incluzînd cîntatul şi iubitul. În condiţiile astea, măcar cînd vine vorba de agăţat, avantajul e la cîrdul meu, şi nu la cel al lui Jordan. Oricum, şi ai noştri, şi ai lui sîntem încă departe de a fi percepuţi ca porumbei, vulturi, acvile sau cine ştie ce alt păsăroi valoros, cu care se identifică şmecherii fraţilor noştri cu handicap de melatonină. Indiferent de culoare, naţie, cîrd, MJ zboară cel mai frumos şi mă face să visez că aş putea şi eu. Cel mai aproape a fost că m-am visat lebădoi. Probabil, visul e mai mult legat de poveştile care circulă prin Viena decît de MJ, dar divaghez...

Sînt într-un magazin Safeway, undeva pe Pulasky. E cam de fiţe, dar, deah, am dat cu nasu' în nişte bani şi pretind şi eu că sînt vulturoi, azi. Sînt înţolit elegant cu neşte ţoale de firmă, bineînţeles cumpărate second hand de la Salvation Army. Am şi neşte pantofi fără şirete, roşiatici, tot de acolo. Papionu' îmi lipseşte, dar oricum mă simt domn de domn.

În faţa mea, o cucoană care e şi ea aproape la fel de bine îmbrăcată că mine. Se mişcă familiar şi pare nervoasă. Sîntem în raionul de lactate. Mă jur că în toată Craiova nu aveam atîtea produse cîte sînt acolo. Se duce la o vînzătoare şi o întreabă cu determinare:

– Smîntînă aveţi?

Vînzătoarea răspunde logic :

– *Excuse me?*

– Smîntînă, făi, smîntînă aveţi?

Americanca nesimţită răspunde la fel :

– *Excuse me?*

– Ce ai, făi, ce nu înţelegi, smîîîîntîîîînăăăăăăă! Aveţi smîntînăă?

Instinctul de a servi şi a fi politicos omoară creierul americancei, care începe să scotocească în produse, încercînd să ghicească ce vrea clienta.

– Făi, smîntînăăăăă, ăsta e iaurt, nu e smîntînă. Smîntînă, făi, proasto, nu lapte bătut; ce să fac eu cu laptele bătut? Nu unt, nebunoo! Smîîîîntîîîînăăăăăăă, făăăi, offfff, smîntînăăăă.

– Doamne, da' proşti sînteţi voi americanii, smîîîîntîîîînăăăăăăă, făi, smîntînă, ce dracului îmi dai tu mie aici!

Pînă la urmă, după vreo zece minute, americanca găseşte smîntîna.

– Eee, ai văzut că se poate?!! Ce era aşa greu, smîntînă.

– *Sour Cream* – smeainteaaanaaa, zice americanca transpirată şi cu un zîmbet larg.

– Aşa dragă, smîntînă, răspunde şi doamna, zîmbind superior.

Se duce ţanţoşă la casa de marcat. Are faţă d'aia de „am făcut-o muci pe americanca asta proastă."

Au trecut aproape 20 de ani. În ultimii ani, am tot fost la conferinţe şi seminarii „ielegante". De cele mai multe ori, „dialogul" era cam de acelaşi fel ca cel din Chicago.

– Doamnă, Europaa, făi, doamnăăăăă. Aruncaţi banii pe fereastă cu trainingurile astea stupide care nu ajută pe nima!

Within the flexicurity framework we will mainstream the effective and sustainable implementation of the flagship initiatives of the EU 2020 including the Anti-Poverty Platform relevant for Roma...

Aruncăm banii aiurea, banii publici, doamnăăăăă, îi aruncăm prosteşte pe hîrtii pe care nu le citeşte nima!

The exhaustive logframe of the strategic approach towards the process involving a large array of multistakeholders...

Vrajealăăăăă, doamnă Europa, se duc banii pe discursuri şi hoteluri luxoase, iar în comunităţile de romi e prăpăd.

More effort will be put towards the transposition in reality of the Lisbon Agenda and the Commission will steer this process. The framework strategy for the social inclusion of Roma corroborated with the efforts of the Contact Points...

Nu ne înţelegem deloc, făi, doamnăăăăă Europoo! Janes Romanes?

We strive towards achieving comprehensive and multifuncţional matrixes of assessment and evaluation built-in...

Smîîîîntîîîînăăăăăăă, făi, Europooo, smîîîîntîîîînăăăăăăă, ce nu înţelegi!

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

PUBLICITATE

O nouă ediţie FILIT s-a încheiat. Organizatorii mulţumesc tuturor partenerilor, cu sprijinul cărora s-a consacrat această sărbătoare literară a întregii comunităţi! FILIT continuă să existe pe site şi pe Facebook până la următoarea ediţie, dar mai ales prin amintirile zecilor de mii de vizitatori care i-au trecut pragul. Can you FILIT?

festivalul internaţional de literatură şi traducere iaşi · 2014

filit

www.filit-iasi.ro

/filit.iasi

Eveniment organizat sub înaltul Patronaj al Reprezentanţei Comisiei Europene

Proiect finanţat de Consiliul Judeţean Iaşi prin Muzeul Literaturii Române din Iaşi

Muzeul Literaturii Române Iaşi

Partener principal

Parteneri Sarita FILIT

Sponsori

Parteneri

Co-producători

Parteneri media asociaţi

Parteneri media principali

Parteneri media

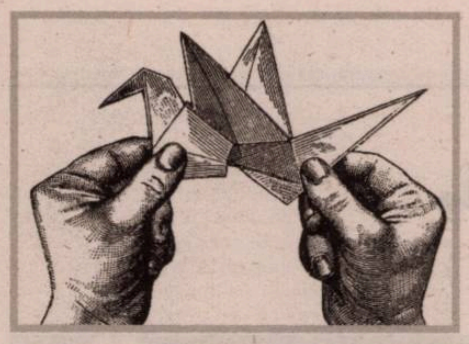

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

MI6

Serviciul secret britanic a fost înfiinţat cu peste 100 de ani în urmă, dar multă vreme, existenţa sa nici măcar n-a fost recunoscută oficial. Astăzi, cel puţin formal, lucrurile s-au schimbat şi, dacă dai o căutare pe Google, îţi apare imediat nu doar homepage-ul instituţiei, dar şi o hartă pe care e localizat sediul ei de la Londra. Şi au început, de asemenea, să apară cărţi despre istoria legendarei instituţii. Un volum impresionant, scris de jurnalistul BBC Gordon Corera, apărut în 2011 la Londra, anul acesta a fost tradus şi la noi sub titlul – *MI6. Adevăruri şocante despre istoria serviciilor secrete britanice* la editura Litera, în aceeaşi colecţie în care a apărut şi cartea despre Mossad.

Povestea scrisă de Gordon Corera începe odată cu sfîrşitul celui de-al Doilea Război Mondial, pe vremea cînd imperiul britanic îşi pierdea puterea. Serviciul de spionaj al fostului mare imperiu trecea, la rîndu-i, printr-o fază de declin. Autorul cărţii observă că, în vreme ce legenda MI6 era întreţinută de romanele lui Ian Fleming şi de filmele cu James Bond făcute după scenariile sale, în realitate lucrurile stăteau aproape invers. Nu numai că serviciul era departe de performanţele unui James Bond, dar operaţiunile sale eşuau lamentabil, în serie în anii '50, asta implicînd şi pierderi de vieţi omeneşti pe frontul Războiului Rece, în lupta cu KGB-ul şi blocul comunist. Eşecurile erau cauzate, în cea mai mare parte, de existenţa unui om al sovieticilor, infiltrat la nivel înalt, celebrul spion Kim Philby, care a ajuns, nici mai mult, nici mai puţin, decît în postura de a ţine legătura dintre CIA şi MI6. Aşa afla informaţii vitale despre operaţiunile ambelor agenţii care, de obicei, se informau reciproc prin intermediul lui. Deşi britanic, Philby credea în comunism, şi acesta a fost motivul principal al trădării sale. În cele din urmă, fugind de pedeapsa ce-l aştepta acasă şi protejat de KGB, a ajuns să trăiască la Moscova, lucru care, din motive pe care noi, est-europenii, le putem înţelege foarte bine, nu a fost pentru el tocmai o mare fericire.

Au mai existat, în acea perioadă, şi alţi spioni de succes care lucrau pentru sovietici, dar se pare că nici unul nu a produs asemenea pagube părţii occidentale precum Philby. De partea lor, britanicii, după cum reiese din cartea lui Corera, timp de aproximativ zece ani n-au avut nici măcar un singur om care să conteze infiltrat în structurile de conducere sovietice. Imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, serviciile britanice şi americane se temeau ca Stalin să nu pornească un nou război contra Europei Occidentale. Nu puteau să afle însă nicicum intenţiile adevărate ale celor de la Kremlin.

Moscoviţii şi călăreţii de cămile.

MI6 şi-a luat revanşa cu adevărat abia spre sfîrşitul Războiului Rece, cînd a reuşit să-l racoleze pe Oleg Gordievski, un spion rus care a devenit agent dublu, furnizînd britanicilor, timp de aproape un deceniu, informaţii extrem de utile. Datorită informaţiilor furnizate de el se pare că prima întîlnire dintre Margaret Thatcher şi Mihail Gorbaciov a fost un mare succes (pentru ambele părţi). În cele din urmă însă, Gordievski a fost deconspirat de o altă cîrtiţă celebră ajunsă în vîrful CIA – Aldrich Ames. Gordievski a fost totuşi scăpat de plutonul de execuţie care l-ar fi aşteptat (la fel ca pe unii dintre predecesorii săi, sovieticii nu se jucau), a fost scos din Uniunea Sovietică în portbagajul unei maşini diplomatice, printr-o operaţiune care apoi a devenit celebră.

Dincolo de povestirea diverselor operaţiuni ca atare, cartea lui Gordon Corera se apropie şi de lucrurile care privesc oamenii care lucrează în serviciile secrete, descrie atmosfera de suspiciune care bîntuie aceste servicii mai ales în anumite perioade, precum şi psihologia celor care devin spioni sau motivele care-i împing pe unii să trădeze.

În această privinţă a trădării, Philby a susţinut că el niciodată nu a fost spion dublu pentru că de la început a lucrat doar pentru comunişti, iar Gordievski a declarat că, în ceea ce-l priveşte, „chestiunea trădării se ridică inutil, deoarece vorbim despre un stat criminal. Elementul cel mai criminal al statului criminal a fost KGB-ul. Era o bandă de infractori. Trădarea infractorilor a fost benefică pentru suflet."

Dar serviciul de spionaj britanic a acţionat şi pe alte fronturi, în afara celui legat de Războiul Rece. După cum dezvăluie Corera, agenţii se împărţeau în două mari categorii: moscoviţii şi călăreţii de cămile. Unii se ocupau de problema cu ruşii, alţii de chestiunile privind Orientul Mijlociu, Iranul sau Afganistanul. Dar toate lucrurile se leagă într-o istorie destul de unitară şi coerentă. Serviciile britanice nu sînt adversarele celor ruseşti, doar din vremea comunismului. Istoria e mult mai veche, iar primele confruntări au apărut pe cînd britanicii urmăreau să-şi protejeze imperiul colonial împotriva influenţelor ţariste, pe vremea primului război Anglo-Afgan (1839). Acelaşi Afganistan invadat de sovietici în ani '70 ai secolului trecut, devenit apoi paradis al teroriştilor jihadişti în anii '90 şi ocupat de americani după 2001. O falie extrem de importantă în tectonica geopolitică mondială, prin care se poate întrevedea întreaga istorie a luptei dintre marile puteri cu suişuri şi coborîşuri, cu victorii, revanşe şi contrarevanşe, la scara unor decenii şi chiar secole.

Istoria lui Corera se opreşte la sfîrşitul deceniului trecut, cu problemele legate de Irak, cu războiul împotriva terorismului şi cu observaţia că ruşii nu au renunţat la vechile obiceiuri, nici după destrămarea URSS.

Citind cartea şi văzînd bîlbîielile internaţionale în chestiunea invadării Ucrainei, te întrebi dacă nu cumva serviciile secrete occidentale trec iarăşi printr-un moment în care sînt descoperite şi dacă nu cumva sînt incapabile să afle adevăratele planuri ale Kremlinului, tot aşa cum nici în anii '50 nu puteau deslusi intenţiile lui Stalin.

ready made

„Expresia ce o întrebuinţa Eminescu cînd saluta pe colegii săi era: *Trăiască naţia!*, iar cînd era astfel salutat, răspundea cu cuvintele: *Sus cu dînsa!*

[...]

Cînd neajunsuri, dureri şi suferinţe apăsau greu sufletul lui Eminescu şi era necăjit de tot, atuncea ofta adînc şi sfîrşea cu expresia: *'tu-i neamul nevoii!*"

Teodor V. Ştefanelli, *Amintiri despre Eminescu,* Editura Junimea, 1983

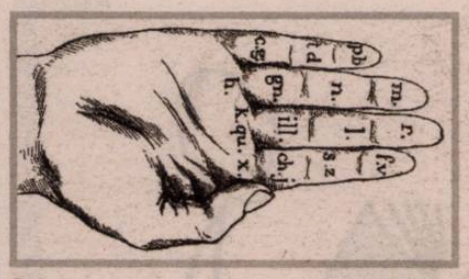

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Iaşii lui Călinescu

Pe fondul FILIT-ului ieşean (în plină desfăşurare la momentul redactării acestui articol, însă încheiat deja atunci cînd dumneavoastră îl veţi citi!), mi-am amintit de o scurtă scriitură interbelică, foarte interesantă atunci, dar şi acum. În perioada cînd era profesor universitar la Iaşi, G. Călinescu a scris, în revista creată chiar de el, *Jurnalul literar* (28 mai/1939), un text mai puţin cunoscut astăzi, deşi de o actualitate incontestabilă. Articolul se intitulează, nesofisticat, „Iaşul", şi disecă un stereotip cultural, se vede, apăsător şi la vremea respectivă: alunecarea centrului tradiţional de civilizaţie europeană – e vorba, desigur, de bătrîna capitală a Moldovei –, alunecare cumva inexorabilă, către un prăfuit provincialism. „Ce este ieşan?", se întreabă Călinescu în chiar debutul pledoariei sale. Răspunsul, dincolo de aparenta lui banalitate, merită redat în întregime, întrucît fixează termenii polemicii ulterioare: „Un ieşan e un român care locuieşte în chip aproape permanent la Iaşi. Iată o definiţie simplă, necesară într-o vreme în care se abuzează de denominaţia de ieşan. În definitiv, un ieşan nu se deosebeşte fundamental de un bucureştean ori de un craiovean. Există însă un spirit al oraşului care modifică încetul cu încetul pe individ şi-i dă o coloare locală. Chinezul care stă prea mult la Paris, în ciuda ochilor mongolici, capătă fizionomie şi gesticulaţie franceză. Prin urmare, Iaşul este o realitate. Dar precum peştele nu poate trăi pe uscat şi nici pasărea înota, nu poate fi ieşan cine a ieşit din lichidul lui." Abandonul definitiv al unui loc, cu alte cuvinte, te scoate, *volens nolens*, din sfera sa identitară. A fi ieşean (sau orice altceva), crede legitim Călinescu, reprezintă asumarea unui mod de viaţă, şi nu doar venerarea – pur formală – a naşterii întîmplătoare.

Aici se află, de fapt, punctul central al analizei călinesciene. Criticul sugerează că isteria din jurul ideii „decăderii Iaşului" (la fel de acută, se pare, şi în perioada interbelică!) este invenţia ieşenilor care *au părăsit*, cu mult timp în urmă, Iaşiul. Ei ajung, treptat, extrem de intrigaţi de continua deteriorare „spirituală" a străvechii citadele, cerînd, imperios, măsuri de redresare. Autorul articolului nu poate trece cu vederea flagrantul paradox care se ascunde aici: „Sînt mulţi ieşeni care /.../ se vaietă că nimeni nu-şi aruncă ochii asupra *oropsitului Iaşi*, dar aceşti ieşeni stau la Bucureşti. /.../. Ei sînt bucureşteni care vor să profite şi de dulceaţa apei Dîmboviţei, şi de prestigiul cetăţii bahluiene. /.../. Oricine, din felurite împrejurări, poate ajunge în situaţia de părăsi un oraş în care s-a născut sau a trăit multă vreme. Dar a mai pretinde, de la distanţă, să participi la spiritul unui oraş, iată o frumoasă aberaţie." Aceşti „patrioţi externi" creează, de regulă, clişeele aşa-zisei „decăderi". După ei, Iaşiul îşi pierde constant personalităţile (atrase, magnetic, de Bucureşti), e tot mai ostracizat financiar, tot mai izolat geografic şi tot mai nedreptăţit de administraţiile centrale. Iaşiul se alterează, din unghiul lor, pe majoritatea palierelor, devenind – mereu mai pregnant – o provincie ternă. Chiar şi Universitatea, bastionul de renume prin excelenţă al oraşului, încă de la înfiinţarea sa de pionierat în România, începe să pălească în faţa vieţii universitare bucureştene. Aceeaşi „diasporă" ieşeană strigă, necontenit, că s-a ajuns în situaţia inacceptabilă în care e mai bine să fii asistent la Bucureşti decît profesor la Iaşi!

Un ieşan nu se deosebeşte fundamental de un bucureştean ori de un craiovean.

„Şi de ce mă rog?", se întreabă, pe bună dreptate, Călinescu. Răspunde, tot el, cu un bun simţ ce ar trebui să-i facă pe mulţi – şi azi – să mediteze ceva mai adînc: „Presupunînd că locuirea la Iaşi ar fi incomodă, valoarea unei instituţii rezidă în sine. Universitatea este ageografică, naţională. Nu se poate pretinde că moldovenii se cultivă mai rău decît muntenii şi transilvanii. Ideea însăşi a inegalităţii universităţilor e absurdă. Ar rămîne doar o deosebire de tradiţie. Dar din punctul acesta de vedere, Universitatea din Iaşi e cea mai veche şi cea mai ilustră. Întîiul ei rector a fost Titu Maiorescu. Aci au profesat Xenopol, Stere, Ibrăileanu şi sînt şi acum atîtea elemente excepţionale, încît ar fi drept a spune – mai bine asistent la Iaşi decît profesor la Bucureşti." În fond, Călinescu atinge un punct cu rezonanţă imensă în spaţiul postmodernităţii contemporane. „Centralismul" obsesional constituie o formă de patologie mentalitară, este simptomul culturilor mici. Civilizaţiile mari îşi disemineză funcţiunile şi abilităţile în vastitatea întregului lor teritoriu. Cultivă, cu bună ştiinţă, diversificarea geografică, „descentralizarea" manifestaţională. Numai culturile ignare trăiesc cu complexul „centrului", al „capitalei". Oxford, Cambridge, Harvard, Yale, Stanford, Princeton, Jena, Bologna, Padova şi atîtea alte nume sonore nu sînt „capitale" de state, şi totuşi reprezintă „centre" ale excelenţei academice şi intelectuale internaţionale. În condiţiile unei dinamici culturale firești, şi Iaşiul, implică autorul, ar putea avea un destin similar, eliberîndu-se – odată pentru totdeauna – de complexul „trădării" de la 1859. Să fi venit oare timpul, în noul univers european, să sperăm şi noi la normalitate?

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Christopher R. HILL

butoiul cu pulbere arab

Viitorul Siriei

„Oamenii şi naţiunile" – diplomatul israelian Abba Eban a observat cîndva –„se comportă înţelept atunci cînd au epuizat toate alternativele." Se va întîmpla acelaşi lucru în cazul Statelor Unite în ce priveşte Siria – cea mai dificilă şi periculoasă problemă din Orientul Mijlociu de azi?

Pînă acum, politica SUA s-a redus la bombardamentele punctuale împotriva extremiştilor sunniţi şi la efortul de a pregăti în jur de 5000 de „oponenţi moderaţi", despre care s-a presupus că-i vor învinge pe ceilalţi sunniţi, vor înfrînge forţele preşedintelui Bashar al-Assad, în cele din urmă, vor mărşălui victorioşi către Damasc – poate cu un pod aerian făcut de avioanele SUA. Astfel, Statele Unite au continuat să facă ceva greşit – sau, în cel mai bun caz, inadecvat: să-i asculte şi, mai rău de atît, să-i creadă pe cei care au fost parte a problemei.

Preşedintele Barack Obama are dreptate cînd spune că distrugerea Statului Islamic e un obiectiv pe termen lung. Totuşi, deşi Obama a identificat corect Statul Islamic drept ceea ce SUA nu-şi doreşte în zonă, nu a reuşit să identifice ceea ce SUA vrea pentru Siria – pentru care America ar trebui să stimuleze sprijinul în zonă şi în comunitatea internaţională mai largă. Aşa cum Irakul nu poate fi guvernat doar de şiiţi, Siria nu poate fi guvernată în mod eficient doar de majoritatea sunnită.

Siria e problema proverbială din iad, o ţară ale cărei graniţe au puţin de-a face cu identităţile sectare întîlnite în Levant. Graniţele Siriei, aşa cum mulţi au observat, au fost trasate rapid şi în secret, cu un secol în urmă, de către miniştrii de externe ai Franţei şi Marii Britanii. Nu trece o zi fără ca cineva să nu menţioneze acest lucru sau fără să propună un nou set de fapte. Chiar şi Statul Islamic, pentru care istoria pare să se fi terminat în secolul al VII-lea, a făcut referire la moştenirea colonială a graniţelor regiunii.

Dar linia Sykes – Picot nu este singura problemă fundamentală a Siriei. Pînă la urmă, graniţele în Africa, Europa, America latină, Asia şi America de Nord sînt înrădăcinate în istorii complexe, pe care puţini dintre noi ar vrea să le mai retrăiască. În Orientul Apropiat, orice efort de a schimba graniţele e posibil să creeze mai multe probleme decît rezolvă.

Problema Siriei nu e pur şi simplu prezenţa lui Assad la putere.

Problemele pe care SUA le întîlneşte în Siria au o origine mult mai recentă. În ajunul Primăverii Arabe, şi în mijlocul neliniştii crescînde printre sirienii care încercau să pună capăt regimului brutal al lui Assad, SUA şi Franţa şi-au trimis ambasadorii să viziteze Hama în iulie 2011, pentru a îndemna la unitate mişcarea novice a opoziţiei. Hama era cunoscut pentru populaţia sa sunnită şi ca fiind anti-Assad – ceea ce, de multe ori, se materializa în proteste violente şi în măsuri de represiune şi mai violente. Era, de asemenea, binecunoscut drept cuib al activităţii Frăţiei Musulmane.

Vizita, în mod sigur, nu a unit opoziţia. Cel mai important rezultat a fost eliminarea oricărei posibilităţi de a avea de-a face cu guvernul Assad. Într-adevăr, decizia SUA de a trece în mod deschis de partea protestatarilor din Hama a însemnat sfîrşitul oricăror influenţe a acestora asupra allawiţilor, tribul pe care se bazează regimul lui Assad, marginalizîndu-le efectiv.

Problema Siriei nu e pur şi simplu prezenţa lui Assad la putere; îndepărtarea regimului său nu va armoniza, singură, interesele înglobate în cuvertura peticită a ţării, cîrpită din identităţi etnice şi sectariene. E nevoie de luarea în considerare mai atentă a viitorului Siriei şi a felului în care ţara va fi guvernată democratic.

Obama a comparat politica sa siriană cu operaţiunile împotriva celulelor teroriste din Cornul Africii. Fără îndoială, această abordare trebuie inclusă. Dar aşa cum Martin Dempsey, şef al Statului Major Interarme american a lăsat să se înţeleagă, atunci cînd a facilitat o discuţie privind prezenţa unei componente terestre a SUA în Campania împotriva Statului Islamic, puterea militară a SUA nu poate fi folosită gradual şi indecis. Trebuie să fie un element în soluţia la un conflict care arată puţine semne de a se diminua de la sine.

Există trei cercuri concentrice ale implicării diplomatice a SUA: efortul reuşit în Bagdad de a-l expulza pe fostul prim-ministru Nouri al-Maliki şi, încercînd astfel să cîştige înapoi inimile şi minţile sunniţilor, efortul de a adînci dialogul cu state regionale precum Arabia Saudită, şi efortul mai larg de a angaja lideri internaţionali. Administraţia Obama a folosit efortul de a-l îndepărta pe Maliki ca trambulină pentru a-şi îmbunătăţi relaţiile în zonă. Dar nu este deloc clar dacă partenerii regionali sînt pregătiţi să coopereze cu un Irak condus de şiiţi.

Pe cît de importantă este această diplomaţie regională, o abordare a SUA care include guvernarea unitară în Irak va fi problematică, avînd în vedere conducerea şiită. Actuala opinie despre soluţii politice posibile are în vedere alegeri provizorii, urmate de un proces constituţional acceptat de cele două părţi beligerante. Dar realităţile de la faţa locului pun sub semnul întrebării soldarea oricărui proces electoral într-o autoritate provizorie capabilă să creeze un sistem politic sustenabil.

Această stare de lucruri cere diplomaţie la nivel internaţional, pentru a identifica un plan funcţional pentru viitorul Siriei, care să poată fi susţinut de oameni rezonabili. Siria poate fi unică, dar problemele guvernării unei ţări multietnice nu sînt. Multe din soluţii (un parlament bicameral şi structuri provinciale foarte descentralizate, de exemplu) sînt binecunoscute.

Mulţi vor combate această opinie, susţinînd că identificarea liniilor directoare ale unei posibile soluţii politice ar însemna să-i tratezi de sus pe sirieni. Dar cînd guvernarea disfuncţională a unei ţări a cauzat moartea a sute de mii de civili inocenţi şi ameninţă ţările învecinate, asemenea obiecţii nu-şi au locul în dezbatere.

Christopher R. Hill, *fost secretar de stat adjunct al SUA pentru Asia de Est, este decan al Korbel School of International Studies, Universitatea din Denver, şi autorul volumului* Outpost, *în curs de apariţie.*

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Iaromira POPOVICI

PUBLICITATE

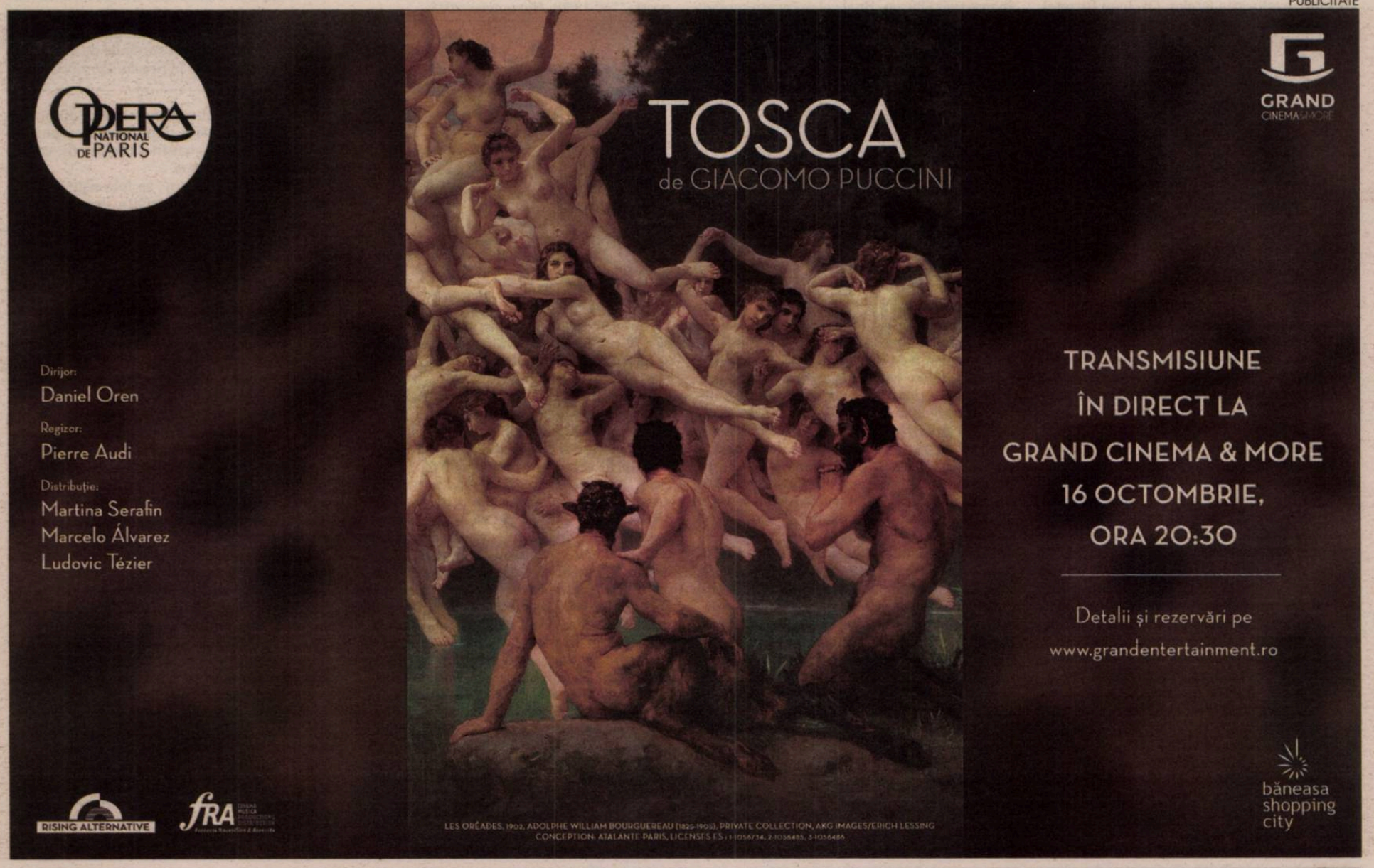

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Bone, guvernante și dascăli din trecut

Educația și creșterea copiilor au fost mai totdeauna o problemă economică pentru părinți; bineînțeles pentru cei cu oareșice parale și gînduri că ar folosi la ceva. Ne văităm că astăzi creșterea și educarea unui copil costă, în ciuda gratuității afișate a unui stat... n-am aflat încă de care. Dar cum gratuit are și sensul de „ineficient" sau „zadarnic", cam pe acolo se plasează și educația noastră publică. Dar nu despre asta voiam să vă vorbesc, ci despre eforturile unui oarecare Ioan Buzețel, armaș în București, la început de secol XIX, care are copii de crescut și de educat, așadar griji în găsirea de doici, bone, guvernante, dascăli, profesori...

În anii 1830, „profesioniștii", adică cei care se pricep la meseria lor, sînt destul de puțini. Asta face ca suferințele economice și sociale ale părintelui Buzețel să fie infinit mai mari decît prin alte părți. Să luăm ca exemplu găsirea unor doici pentru cei cinci copii: Alecu, Nicolae, Andrei, Elena și Lina. Cu Anița femeia, fiica lui Manta din Tărtășești, tocmită doică pe un an și jumătate, la 9 octombrie 1811, pentru Alecu, primul fiu al boierului, lucrurile merg bine. Anica doica primește o simbrie de 110 taleri, haine și încălțări, în timp ce propriul copil este trimis la Rada lu' Ion, spre a fi hrănit. Și cu Ioana, tocmită doică la cel de-al doilea născut, lucrurile par a fi în regulă. Dar, Dina Sârba, văduva, „știută de moașa Stana" și tocmită doică la 17 decembrie 1812, pentru cel de-al treilea fiu, Andrei, nu este decît o bătaie de cap, ea fiind „gonită" după o lună de zile.

Educația aduce mari bătăi de cap. Sîntem într-o epocă destul de schimbătoare, cu preferințe pentru pian, dans și limba franceză, dar mai ales cu investiții destul de consistente în educația fetelor. Or, Ioan Buzețel, împins de soția sa, Sultana Fundățeanu, nu poate decît să se supună și să alerge în căutarea de profesori trebuincioși unei astfel de creșteri. Cît se chinuiește bietul armaș să găsească un profesor de franceză pentru fiica lui cea mare! Vai ș-amar! Totul începe în preajma anilor 1830, cînd Elenica, adolescentă, reclamă ceva spoială de carte, după ce trecuse prin mîna unor dascăli buni la toate. Armașul se puse pe căutat și, la 15 februarie 1837, reușește să tocmească „dascăl franțez la Eleni pe Mosiu Șarl" cu 50 de taleri pe lună. Dar dumnealui Mosiu Șarl nu este pe placul familiei, așa că două luni mai tîrziu este „îndepărtat". Căutările sînt reluate și, repede, repede, armașul tocmește o guvernantă, „pe Madam Janet", s-o învețe pe Eleni „nemțește și franțuzește". Nici nu trecu luna și Madam Janet fu dusă nu se știe unde („la împlinirea lunii au fugit, fără plată"), iar armașul improvizează, plătindu-l pe „feciorul lu Bonei" (presupunem că este vorba de doica devenită bonă) s-o învețe totuși franțuzește pe Eleni pînă găsește pe altcineva. Este iunie 28, anul 1837. În iulie, guvernantă este „Madam Maria din Brașov", îndepărtată în septembrie. Nici cu „Șarlă franțezul" nu are mai mult succes: tocmit la 15 iunie 1838, acesta pleacă în septembrie pentru a fi înlocuit cu „Iancu Vremos", „depărtat" în decembrie pentru a fi înlocuit, abia în martie 1839, cu „Șnel cel ce învață copilele vătafului Ispas". Cîtă franceză va fi învățat sărmana Eleni e greu de spus, în tot acest vîrtej de Șarlă, Janet, Șnel, Mosiu, Madam ce se dovedesc profesori de ocazie, lipsiți de cunoștințele necesare, șarlatani. Fidelă îi rămîne cuconiței doar „Matmozel Anica Rusca", tocmită la 1 aprilie 1835 să-i țină de urît.

Feciori în casă, „marșante", guvernante, cameriste.

Nici dascălii băieților nu fac prea mulți purici prin conacul boierului Buzețel din mahalaua Vergului. La 10 octombrie 1829, este tocmit „dascălul clucerului Gheorghie cu vizită pă zi cîte trei ceasuri", printre altele să „paradosăscă Elenicăi și franțozește". Nu stă prea mult, pentru că la 20 aprilie 1830, boierul tocmește alt dascăl, pe un oarecare Condi, cu suma de 4 galbeni împărătești pe lună, care să ofere lecții copiilor și franțuzește aceleiași fiice, Eleni.

Doicile și dascălii sînt doar o parte din personalul ales pentru educația și creșterea copiilor. Boierul Buzețel tocmește puzderie de feciori în casă, „marșante", guvernante, cameriste, asta pe lîngă banii risipiți pe haine, papuci, hîrtie, odăi cu umblători și alte mofturi ale unei educații atît de costisitoare.

Schimbați doar anii și sînt sigură că veți regăsi în chinurile bietului armaș, părinte iubitor de copii școliți într-o epocă primară a învățămîntului de la noi. Eu una mă regăsesc și sînt pe cale să-mi risipesc economiile și timpul în profesori de germană, engleză, franceză, pian, balet și alte fandasii, pentru o altă Elencu, într-o epocă a învățămîntului gratuit. Mă tem însă de cheltuielile inutile pe profesori plictisiți de propria profesie.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Epoca de aur (II)

„La baza întregii activități ideologice trebuie să stea materialismul dialectic și istoric, socialismul științific, Programul partidului – Carta noastră fundamentală ideologică, teoretică și politică, expresia marxism-leninismului creator în România. *(Aplauze puternice.)* Să facem ca teoria noastră revoluționară să constituie flacăra vie ce luminează permanent activitatea partidului, a comuniștilor, a întregului popor în uriașa operă de edificare a societății comuniste. *(Aplauze și urale puternice; se scandează «Ceaușescu – P.C.R.!»)*

Propaganda, învățămîntul de partid, munca politico-educativă trebuie să acționeze perseverent pentru ridicarea conștiinței socialiste și creșterea combativității și răspunderii revoluționare a membrilor partidului, a maselor largi ale celor ce muncesc. Un obiectiv de cea mai mare importanță al propagandei noastre este dezvoltarea spiritului patriotic al oamenilor muncii, a devotamentului față de partid, față de patrie, față de cauza socialismului, a hotărîrii lor de a-și pune întreaga energie și forță creatoare în slujba înfloririi continue a României socialiste. În acest scop, este necesar să fie puse mai puternic în evidență realitățile noi ale societății noastre, grandioasele succese obținute într-un timp istoric atît de scurt în transformarea revoluționară a țării, în schimbarea întregului mod de viață al poporului nostru. Trebuie înfățișată în adevărata ei lumină justețea politicii partidului nostru, umanismul nou, revoluționar al orînduirii pe care o edificăm, în centrul căreia se află omul, demnitatea, bunăstarea și fericirea lui. Propaganda noastră trebuie să manifeste mult mai multă combativitate față de activitatea de ponegrire a României socialiste desfășurată de cercurile reacționare de peste hotare."

Nicolae Ceaușescu, „Raportul C.C., cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al XI-lea și Congresul al XII-lea și sarcinile de viitor ale partidului"; în *Secolul 20,* nr. 6/1979

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Psihologie. Psihiatrie. Tinichigerie

Pentru mulți dintre noi, resursele de atașament, compasiune, respect funcționează în parametri normali, cînd e vorba despre cineva care suferă de o problemă gravă de sănătate. Însă, cînd problema e una care face parte din universul sănătății mintale, lucrurile se schimbă. E ca și cum am accepta firesc, cu ușurință, că cineva care suferă de o boală gravă – la rinichi, să zicem – merită toată compasiunea, ajutorul și respectul. Dar felul acesta de acceptare nu funcționează la fel de mult pentru cineva care suferă de o boală psihică. Aici lucrurile se schimbă. Perspectiva e, dintr-odată, diferită. Apare un soi de blocaj al înțelegerii, un soi de distanță. Undeva, în profunzime, unii dintre noi nu consideră că felul ăsta de tulburare e o boală „serioasă", la fel ca celelalte boli. Cumva, trivializînd cumplit, e ca și cum ai spune că nu mănînci miel sau ied, pentru că sînt animale „drăguțe" și ți-e milă de ele, dar mănînci liniștit un purcel rumenit la cuptor, pentru că, în fond, e... porc. E un animal „urît".

Imaginea bolnavului psihic a traversat, în istorie, momente dintre cele mai diferite. E un subiect complicat, cu abordări extrem de diverse, în funcție de cultură, perioadă istorică sau nivel de civilizație. S-au scris rafturi de cărți despre așa ceva. Dar azi, cînd neuroștiințele, viteza de comunicare, progresul tehnologiilor și al mentalităților sînt subiecte care fac parte din normalitatea cotidiană, e destul de greu să accepți că – în ceea ce mulți dintre noi numesc „lume civilizată" – mai pot exista abordări rudimentare ale acestei probleme. Dacă, în ceea ce privește condiția sinistră a copiilor instituționalizați, s-au făcut progrese remarcabile – deși e încă enorm de lucrat și în zona asta –, spațiile concentraționare ale instituționalizării celor care suferă de boli psihice sînt departe de a fi o amintire. Legislația, cîtă e, suferă de absența unor protocoale instituționale rezonabile, capabile să o facă funcțională într-un context care se schimbă de la o zi la alta. Iar în stradă, în lumea reală, în spațiul public, respectul față de cei aflați într-o suferință atît de gravă încă se lasă așteptat.

Edrept, la noi, aici, marginalizarea se ține bine, respiră perfect și e roșie în obraji. Persoanele cu diferite tipuri de dizabilități încă sînt, în cel mai bun caz, niște cifre incerte prin statistici. Rampele de acces în multe instituții, atunci cînd există, sînt deseori impracticabile. Părinții multor elevi și profesorii de prin școli sînt extrem de reținuți, sceptici, speriați, cînd vine vorba despre integrarea în clase tipice a copiilor cu diferite tulburări din spectrul autismului. Cînd te apuci să faci un inventar al lucrurilor pe care le-am avea de rezolvat urgent, te ia atacul de panică. Cu toate astea, încă foarte rar, dar autentic, pe ici, pe colo, se întîmplă și lucruri bune. Important e să aflăm de ele. Dar asta e o altă poveste.

În spațiul public de la noi, o persoană care suferă de o boală psihică e, pur și simplu, un „nebun". Atît. Treaba s-a rezolvat. E perceput ca fiind irecuperabil, deci marginal. Îl punem la categoria *rebuturi*. Noi, ăștia *întregi*, „trebuie să mergem mai departe". Că doar noi „ducem lumea înainte". În plus, la orice conversație, apare celebrul discurs: „Și mai lasă-mă, frate, cu corectitudinile astea politice de la americani! Să facă la ei acolo! Nebunu' e nebun! Ce mai pierdem vremea atîta? Nu mă freca pe mine la icre cu termeni! Cum să-i respect io p-ăștia? Îmi dau mie să mănînc? Plus că sînt și periculoși. E o prostie cît China! Să-i adune, vere, și să-i bage undeva, măcar să nu-i mai văd. Că tot noi trebuie să muncim, ca să-i ținem pe ei..." Mă opresc aici, repertoriul e cunoscut. Mai trist e cînd apar pe la televizor oameni de meserie – psihologi, psihiatri, diferiți analiști și știutori – care stigmatizează, la fel ca cei neinformați, deși folosesc un soi de limbaj de specialitate. Aici, lucrurile intră într-o zonă a unui grotesc greu de nuanțat în cuvinte. Deși lexicul unora conține termeni de specialitate, discursul e unul foarte jos, deseori rudimentar și neinformat. Se fac afirmații grațuite, cu o nonșalanță incredibilă, după care se emit diagnostice după ureche, așa, la o șuetă. Și toate astea în văzul lumii, cu entuziasm, la televizor.

Termenul „autism" se folosește în niște contexte complet nepotrivite, desemnînd intenția de a nu băga în seamă ceva foarte important. Cel mai des auzi formula „autismul clasei politice". Prin folosirea greșită și repetată, în nenumărate rînduri, a acestei sintagme, percepția asupra unei persoane care suferă în mod real de această tulburare este profund influențată negativ.

Dar cel mai dureros e cînd dai peste una dintre cele mai frecvente imagini pe care le poți întîlni în orice localitate din această țară. Oameni cu afecțiuni psihice severe, care rătăcesc pe străzi și dau adevărata măsură a unei suferințe enorme, forțată de împrejurări să se expună public. E ceva foarte greu de calificat în cuvinte. E o tortură la care sîntem martori pasivi, de cele mai multe ori fără să înțelegem adevărata dimensiune a problemei. Lipsa protocoalelor funcționale din instituțiile specializate, inerția, cinismul, nepăsarea, toate acestea și încă multe altele osifică, pe zi ce trece, orice simț și orice sentiment. Alături de copiii abandonați, de oamenii fără adăpost și de cîinii comunitari, imaginea bolnavilor care umblă fără țintă pe străzile orașelor noastre e picătura care umple paharul unui peisaj urban deseori înecat în tristețe și resemnare. Un peisaj a cărui tristețe nu se va remedia niciodată prin ascunderea, prin simpla punere sub cheie – în lagăre și rezervații – a ceea ce-i tulbură idealul de armonie.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

aduse cu poșta

Șerban GEORGESCU

Oui!

O neobișnuită și mai puțin cunoscută carte (apărută și la noi în România – în 2005 la Editura „Est“, editură dispărută între timp, din motive pe care n-am reușit să le aflu) reunește sub titlul de mai sus cele mai importante scrieri (eseuri?) ale lui Salvador Dalí răspîndite de-a lungul a peste 50 de ani (1927 – 1978), prin presa culturală a vremii (la Paris, New York, Barcelona, Bruxelles etc.), considerate de majoritatea criticilor (dar ce este mai important, de autorul însuși) drept esențiale pentru înțelegerea Suprarealismului, așa cum a fost el gîndit de autor. Dincolo de „delirul“ aristocratic, sibaritic și rebarbativ care domină aproape fiecare pagină a acestei lucrări explozive, am putut distinge, după mai multe recitiri, desigur, o idee care ar putea fi utilă și aici la noi, în România, cu atît mai mult cu cît este de așteptat ca, cel puțin pînă la 16 noiembrie curent, psihicul nostru – al dilematicilor care vor să-și înțeleagă țara și pe cei care vor să o conducă și, pe deasupra, să mai meargă și la vot – să fie supus unor solicitări mult mai severe decît în mod curent. Este vorba despre ideea de discreditare a realității.

Cînd în iunie 2013 un ministru al Guvernului României susținea public că modelul de disciplină german este nepotrivit pentru țara noastră (lăsînd astfel să se înțeleagă că există mai multe tipuri de disciplină, dintre care unele acceptabile, iar altele nu), singura reacție notabilă care s-a făcut auzită public la această gogomănie monumentală a venit nu din mediul intelectual (acolo unde, într-o țară normală, s-ar fi găsit cu ușurință măcar un individ care să răspundă, la fel de public, că, potrivit aceleiași mentalități, poate că

Salvador Dalí

nici mașinile germane, nici șvaizerul sau ceasurile elvețiene, nici vinul franțuzesc, nici lalelele olandeze nu au ce căuta la noi în țară pentru că, nu-i așa, le avem noi pe-ale noastre), ci (lamentabil) din partea șefului direct, adică a unui prim-ministru preocupat, ca orice politician, nu de respectarea unui principiu, ci de nevoia josnică *(minable)* de a-și înțepa partenerul de guvernare.

Acest lucru se întîmplă pentru că, așa cum Salvador Dalí atrăgea atenția încă din anii '30 ai secolului trecut, artiștilor și intelectualilor moderni li se pune cu obstinație pe masă (iar majoritatea lor o înghit cu evlavie și apoi o regurgitează în fața discipolilor, așteptînd răbdători ca aceștia să o înghită, la rîndul lor), incontinuu și fără nici un scrupul, de ani și ani de zile, aceeași și aceeași academică și diversionistă „supă de estetică abstractă, care în realitate este mai rea chiar și decît supele cu tăiței răcite și îngrozitor de sordide ale neotomismului, de care nu vor să se apropie nici chiar pisicile cele mai convulsiv înfometate“ – așa cum se exprimă pictorul-scriitor în cartea menționată.

De asemenea, aceasta se întîmplă și pentru că **„Intuiția** logică și pură (...) a fost dată afară pe rînd din casele tuturor științelor particulare și a sfîrșit prin a deveni în zilele noastre **Prostituția** pură, căci o vedem cum își dezvăluie ultimele ei farmece și ultimele ei agitații în casa de toleranță a lumii artistice și literare.“ (op. cit.)

Pentru a înțelege conceptul de „discreditare a realității“, ar trebui, de exemplu, să ne imaginăm cum, invitat la un respectabil talk-show de televiziune, pentru a analiza împreună cu ministrul respectiv declarația acestuia referitoare la disciplina germană, un intelectual cu pretenții de persoană publică (dar viu), în timp ce ascultă cu atenție „argumentația“ ministrului, se ridică majestuos de pe scaun, se apropie de acesta și, fără nici un alt comentariu, îi așază pe cap, în direct, un îmbietor, aburind cotlet de berbecuț la grătar sau o omletă cu verdețuri, pregătită cu minuțiozitate în prealabil chiar de el, după o rețetă tradițională. Cu riscul, bineînțeles, de a scandaliza moderatorul preocupat, ca toți moderatorii de la noi, de decența și obiectivitatea emisiunilor pe care le realizează spre binele și iluminarea electoratului.

(Un alt exemplu de discreditare a realității – mai puțin ofensiv, dar corect din punct de vedere tehnic – este rubrica „Cu ochii în 3,14“ din *Dilema veche*. Deci se poate!)

Și cred că nu se va putea niciodată insista suficient asupra diferenței fundamentale care există între strălucirea ideii de „discreditare a realității“, așa cum este ea gîndită, prezentată și argumentată de Dalí, și izul fetid de alcool măsluit, pe jumătate asimilat – pe jumătate regurgitat, al celei de „negare a realității“, caracteristic multor pseudoartiști și pseudointelectuali autohtoni, precum și cîrciumilor din multe sate ale României, acolo unde, nenumărați nemernici își ascund, an de an, obnubilarea, așteptînd ca altcineva, mereu altcineva să pună mîna pe lopată pentru a le desfunda ulițele, în vremea marilor zăpezi.

Pe parcursul vieții, Dalí a repetat ani la rînd, din păcate fără prea mare rezonanță la public, acest avertisment: „Pictura este doar fața vizibilă a icebergului gîndirii mele.“ Citiți-l (oriunde l-ați găsi) și veți vedea că vorbea serios.

PUBLICITATE

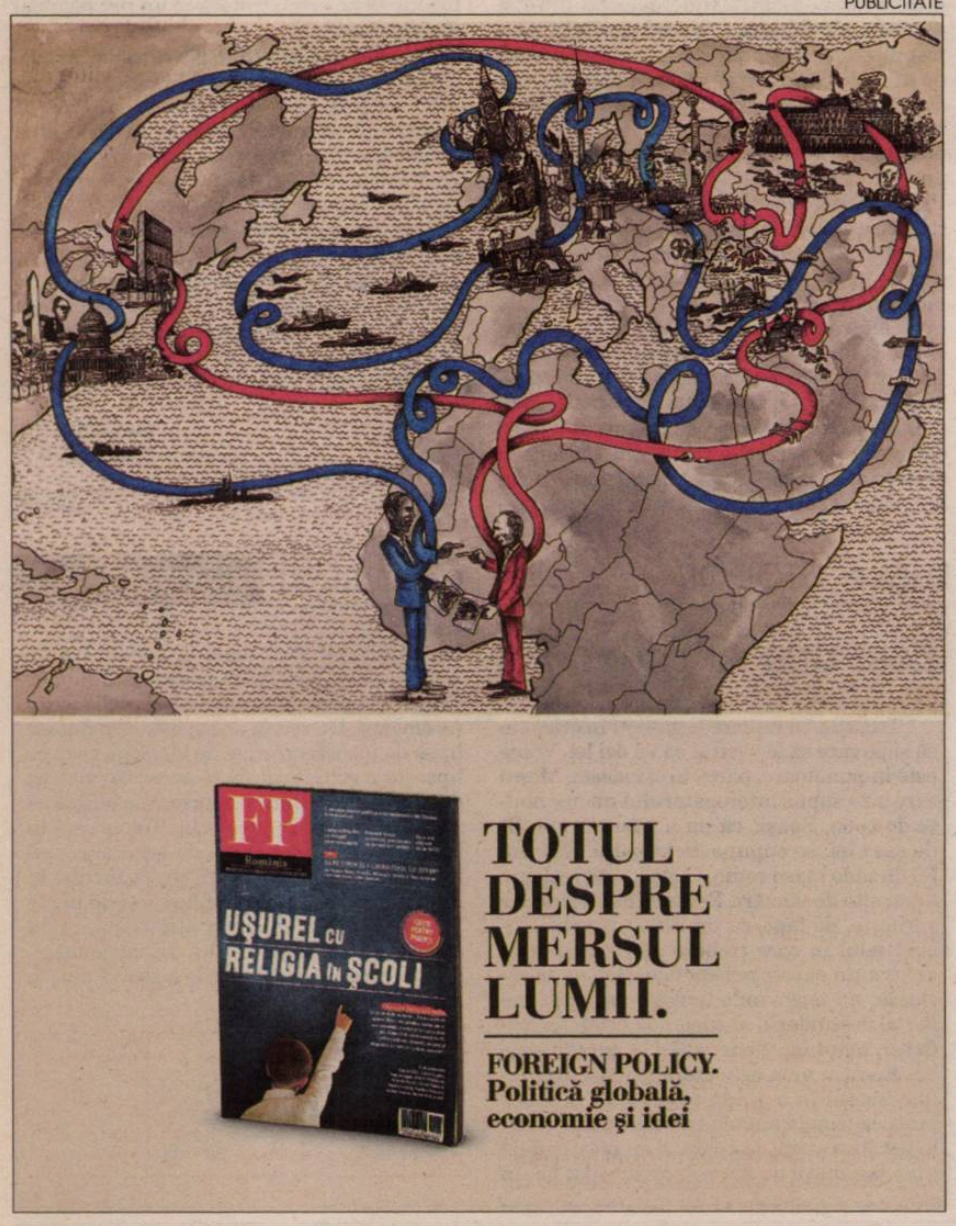

PUBLICITATE

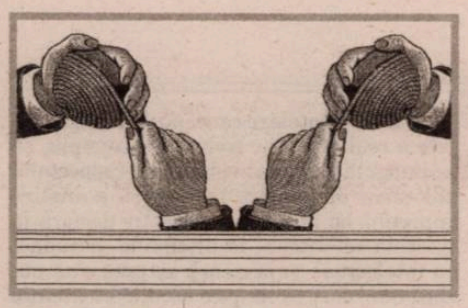

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

O fi el ticălos, dar...

Se zice că F.D. Roosevelt ar fi spus despre dictatorul Somoza din Nicaragua că „e un ticălos, dar e ticălosul nostru." De fapt, în engleză se folosește expresia mai plastică „fiu de curvă". *„Our son of a bitch"* (ticălosul nostru) desemnează în jargonul politic american situația în care Statele Unite susțin un regim altfel reprobabil pentru că are nevoie de aliați într-o zonă anume. Totuși, șansele ca FDR să fi spus despre Somoza că e „ticălosul nostru" sînt foarte mici, dat fiind că nimeni nu a putut să documenteze unde și cînd s-a întîmplat exact. Alte surse susțin că Roosevelt ar fi spus asta referindu-se ba la dictatorul spaniol Franco, ba la cel dominican Trujillo (pentru fanii lui Vargas Llosa, acesta e ticălosul din romanul *Sărbătoarea Țapului).* Pentru ca lucrurile să fie cu adevărat complicate, și alți președinți americani sînt creditați cu paternitatea expresiei. Deci știm aproape sigur că FDR nu a spus-o, însă știm că dictatorului Somoza îi plăcea să se laude cu chestia asta, la modul: dom'le, știi că Roosevelt a zis că sînt ticălosul lui? Ceea ce pune lucrurile într-o perspectivă aparte: pentru tipii ca Somoza, e important să fie percepuți ca oamenii americanilor, e un element important pentru stabilitatea puterii lor. De fapt, America a practicat rar și pe perioade scurte acest gen de cinism, de unde și persistența expresiei despre care vorbim. Prezumția este: chiar am putut să facem așa ceva? Pentru o țară bazată pe principii, cinismul e inconfortabil, chiar și aplicat rar și discret.

Destul de recent, i-am întrebat pe cîțiva diplomați americani despre ce va face America în noul context post-Crimeea. Ideea mea era că noua amenințare a Rusiei ar putea determina Washington-ul să intre din nou într-o logică de tip *„pur son of a bitch"* – America a fost o forță care a împins reforme și schimbări în Europa de Est, după căderea comunismului, dar cum asistăm la o nouă confruntare care seamănă tot mai mult cu Războiul Rece, poate că America va renunța la proiectele care nu convin elitelor din aceste țări? La urma urmei, un discurs ferm anticorupție ar putea slăbi intern chiar lideri care se declară proamericani. De unde o tentație naturală de a nu-i mai deranja? Interlocutorii mei s-au arătat intrigați de idee și au sărit să respingă această posibilitate. Reproduc din memorie replicile lor: noi am învățat o lecție din Ucraina, am fost șocați de slăbiciunea statului ucrainean. Pentru noi este un coșmar că am putea avea asemenea state în interiorul NATO, de aceea criza din Ucraina a întărit și mai mult convingerea că trebuie să ajutăm aceste țări, să se schimbe. Țările corupte nu se pot apăra singure, pentru că au instituții slabe, iar populația nu are încredere în stat, deci riscăm ca noi să trebuiască să intervenim într-un peisaj de colaps instituțional, așa cum a fost în Ucraina. Și nu doar că noi, personal, credem asta, dar acesta este consensul în Departamentul de Stat, asta primim în instrucțiunile de la doamna Nuland.

Țările corupte nu se pot apăra singure, pentru că au instituții slabe, iar populația nu are încredere în stat.

Săptămîna trecută, Victoria Nuland a ținut un discurs la un eveniment organizat de Center for European Policy Analysis – un *think tank* din DC care se ocupă de relația cu Europa de Centru și de Est; o echipă de acolo a publicat recent un studiu despre România, în care reforma justiției și anticorupția sînt elemente principale. Ce a spus Nuland la CEPA reprezintă poziția consistentă, în timp, a administrației americane. Citatul care a făcut valuri în România este: „În Europa Centrală de astăzi ne îngrijorează amenințările interne la adresa democrației și a libertății. În toată regiunea, două cancere gemene amenință visul pentru care atît de mulți au muncit din 1989 încoace: decăderea democrației și corupția. Vedem în regiune lideri care se bucură de avantajele apartenenței la NATO și UE, dar uită valorile pe care se bazează aceste instituții. Și îi întreb pe acești lideri: cum puteți să dormiți liniștiți noaptea, știindu-vă protejați de articolul 5 NATO, iar ziua vă treziți și militați pentru «democrație neliberală», încurajați naționalismul, restricționați libertatea presei și demonizați societatea civilă! Întreb același lucru pe cei care protejează oficiali corupți, ocolesc Parlamentul cînd le convine; sau aranjează contracte murdare care cresc dependența țărilor lor de o singură sursă de energie, deși vorbesc despre diversificare."

Victoria Nuland

În România, dezbaterea ridicolă a fost dacă s-a referit la România sau nu. Evident că s-a referit, doar avem intervenții anterioare atît ale Victoriei Nuland, cît și ale altor înalți oficiali americani critici față de blocajele produse de politicieni în calea anchetelor penale – ar fi fost culmea acum să spună că sînt unii prin Estul Europei care fac fix aceste mizerii, dar Guvernul român nu e printre ei. Referința la energie, care a încurcat pe unii, era pentru Bulgaria, care vorbește despre diversificarea aprovizionării cu energie, dar ține cu dinții să acorde regim de excepție de la regulile concurențiale europene pentru gazoductul South Stream, construit de Gazprom. La ora la care scriu acest articol, alegerile din Bulgaria par a fi fost cîștigate de Boiko Borisov și partidul său. Borisov demisionase în urma protestelor antiausteritate de la Sofia, dar iată că revine acum spectaculos, iar Partidul Socialist bulgar, servil față de Moscova, iese șifonat.

Revenind la discursul Victoriei Nuland, e de remarcat că cea mai mare parte a sa acoperă Ucraina și situația de acolo. Cam aceasta este viziunea *mainstream* la Washington: criza din Ucraina a făcut ca democrația și anticorupția să ajungă teme care țin de securitatea regiunii. Asta nu era evident pînă acum. Dincolo de cerința ca noile membre să fie democrații, NATO ca instituție s-a preocupat puțin de aspectele civile care depășeau aria strict legată de apărare. A funcționat un tandem cu Uniunea Europeană, care s-a ocupat de aspectele nonmilitare din transformarea acestor țări. America a menținut temele civile pe agendă în relația bilaterală cu fiecare țară. Acum însă, mergem la un alt nivel, prin invocarea articolului 5 (cel privind securitatea colectivă) în legătură cu aspectele ce țin de democrație și anticorupție.

Într-un fel ciudat, Victor Ponta are noroc cu Viktor Orban: cînd e vorba de băieții răi care fac probleme în Est, Orban e exemplul preferat. Premierul ungar face pe bandă prostii care vin să contrazică atașamentul Ungariei față de valorile occidentale și o face asumînd deschis un program de transformare a țării într-o democrație neliberală. Ponta nu e la acel nivel – sau nu încă. Îi place să pară un tip progresist, din gena lui Tony Blair. Declară presei italiene fără să clipească că el face parte dintr-o generație care nu mai tolerează corupția. Cu alte cuvinte, Ponta nu asumă, ca Orban, un program neliberal. Nici nu știu dacă are un program neliberal sau doar e pornit să distrugă instituțiile independente, una cîte una, cînd îl deranjează. Capacitatea sa de a spune lucruri diferite unor audiențe diferite este remarcabilă, dar nu foarte eficientă: nimeni nu îl ia în serios la nivel înalt pe Ponta-progresistul.

Mediul diplomatic de la București a fost șocat de criza din vara lui 2012. Am auzit asta în mai multe rînduri și dinspre ambasade diferite: acțiuni atît de radicale și de bruște nu intrau în aria posibilului, pentru ce era România atunci. Deși garnitura de diplomați s-a schimbat la cele mai multe dintre ambasadele occidentale, noii oameni au primit de la cei vechi dosarele și fișele în care acțiunile din 2012 îi definesc pe actorii politici români. După ce Ponta și Crin Antonescu au dat înapoi la reacția cancelariilor occidentale, sîntem într-un fel de joc de-a ghicitul, în care ambasadele încearcă să prevadă: va merge Ponta pe asumarea unui program neliberal ca Orban, sau menține stilul ambiguu în care spune ce vrea să audă interlocutorul și acumulează putere pe nesimțite? Cert este că Ponta-progresistul-democrat-din-Est este acum o ficțiune, această posibilitate a fost distrusă definitiv în 2012. Reacția dură de atunci a occidentalilor nu a fost un accident și nici rod al „propagandei băsiste" – intelectualii și ziariștii care au spus această prostie atunci au ajuns acum la guvern și au pus mîna pe TVR – și totuși imaginea lui Ponta în exterior nu își revine, oricît se agită. Reacția dură de atunci vine dintr-o îngrijorare programatică față de starea democrației în Estul Europei – regiune unde democrația electorală nu a fost completată de o societare puternică capabilă să reziste creșterii unor posibili autocrați. Modelul Putin bîntuie Occidentul: țările sărace cu instituții fragile pot fi ușor acaparate de tipi care dau deoparte pretenția sau aparența că se comportă democratic. Criza din Ucraina a confirmat și reversul medaliei: Ianucovici a fost capabil să acapareze statul, să pună bottă presei și ONG-urilor și să dezvolte o rețea enormă de corupție, prin deturnarea instituțiilor de la furnizarea de bunuri publice spre furnizarea de rente private. Cînd a fost însă vorba să apere statul de agresiunea externă, regimul Ianucovici s-a prăbușit. Tipi din ăștia cu mușchi ca Ianucovici sau Orban se pricep să-i oropsească sau să-i cumpere pe cei din interior, cînd e vorba să reziste agresiunii externe nu sînt buni de nimic. De aici șocul produs de Ucraina în modul în care diplomațiile occidentale înțeleg regiunea: acum nu mai este vorba despre hîrjoane interne, vorbim despre posibilul colaps al democrației și despre aliați vulnerabili. Ponta a comis prostia din 2012, a intrat în categoria băieți-răi-la-care-trebuie-să-fim-atenți, iar criza din Ucraina a făcut ca această categorie să fie acum tratată ca un risc regional de securitate.

Pentru americani, povestea cu „ticălosul nostru" se termina mereu la fel: tipul respectiv era incapabil să schimbe și să modernizeze pe termen lung țara respectivă, invariabil avea de-a face cu gherile sau lovituri de state, de unde un nou ciclu de violențe și din nou nevoia de un alt ticălos care are nevoie de sprijin. De aceea, pentru americani, ideea de „ticălosul nostru" are o reputație proastă: poți cîștiga ceva pe termen scurt, dar pierzi bătălia pe termen lung. În ce privește Estul Europei, asistăm la o doctrină fermă: nici o milă față de ticăloși, fie ai noștri sau ai lui Putin.

facebook.com/ Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Este una ca Hitler

Trei chestii pe care le găsești în orice casă și pe care să le vinzi și să iei doi lei. Vocea este impunătoare, parcă te osîndește. Moșul care este supus interogatorului nu are multe de spus. Spăsit că nu a văzut un profit de șase lei, se supune dictatoarei. Este un fel de sado maso radio. O știți, este reclama la un site de vînzări. Este reclamă, cică. Ea vorbește, de fapt, cu un ton imperativ, despre felul în care trebuie să vindem orice pentru un oarecare beneficiu. Orice, în reclamă, un moș vinde tablele, un fel de suflet al destinderii, al zilelor cu prietenii, sufletul, omul își vinde sufletul pentru șase lei. Reacția mea este disproporționată, nimic imoral în a vinde ca prostul, în a impune ca femeia autoritară. Cele două roluri le pot juca și eu, așa cum și eu pot fi pradă unei fascinații de vînzare pentru doi lei. În regula jocului stau toate cîte sînt. Pot să scriu însă despre ideea aceea de a jumuli găina fără pene. Veți spune – ne dă idei, nu ne omoară. De acord, așa și este. Nu ducem lipsă de ideosincrazii și de ideologi, ceea ce lipsește e echilibrul. Este acest tip violent de a intra în intimitate, prin a te obliga să vinzi tot ce este în jurul tău. Tot ce este în jurul tău, tot ce te leagă de locul și rostul tău în univers. Probabil că nu de lucruri te legi, veți spune, eu aș replica – și de unele lucruri. Nu joc table, dar știu ce-nseamnă tablele tocite, sîmburii ăia de zar transpirați de speranță și pulurile negre și alte în așteptare.

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Luiza VASILIU şi Georgiana ILIE
Fotografii: Ioana MOLDOVAN

Cum îmbătrînim

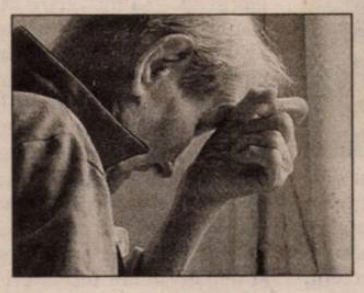

Texte şi opinii de:

● Livius CIOCÂRLIE (eseist, scriitor)
„Cele patru bătrîneţi" – interviu

● Victoria STOICIU (director de programe la Friedrich Ebert Stiftung.)
„Prea mulţi, prea scumpi, prea deranjanţi?"

● Laurenţiu DIACONU-COLINTINEANU (jurnalist)
„Generaţia Sandwich"

argument

Ce e de făcut

DILEMA VECHE
Cum îmbătrînim

La ghişeul unei bănci de pe strada Viitorului:

Casiera: Ce scriu la „descriere operaţiune"?

Doamnă în vîrstă: Am primit bani de la fata mea, de la D.C.

Casiera: Cum o cheamă pe fata dvs.?

Doamna: Nu ştiu... Nu-mi mai amintesc.

Casiera: Cum, doamnă, să nu mai ştiţi cum o cheamă pe fiica dvs.?

Doamna: S-a măritat cu un american şi nu mai ştiu... Oricum, am cam început să uit în ultima vreme.... A, Marinela o cheamă! Da, Marinela. Mi-a trimis 200 de dolari, că am nişte probleme cu piciorul şi pensia e mică. După o viaţă întreagă în care am muncit, cu atîta m-am ales...

(Dialog auzit în dimineaţa în care am trimis acest număr la tipar.)

Proiecţiile demografice de acum zece ani anunţau că în 2050 România va avea 16 milioane de locuitori şi că o treime dintre ei vor fi vîrstnici. În 2014, ştim că, dacă tendinţele de migraţie şi natalitate nu se schimbă, proiecţiile se vor îndeplini mult mai curînd: populaţia rezidentă a scăzut deja sub 20 de milioane, dintre care 3,29 au peste 65 de ani.

Dincolo de anticipatul colaps al bugetului şi al asigurărilor sociale, avem deja o populaţie mare de oameni în vîrstă, singuri şi, de cele mai multe ori, foarte săraci, care au nevoie de ajutor. Avem cel mai scăzut buget de sănătate pentru vîrstnici din Uniunea Europeană – 0,01% din PIB, şi cea mai scăzută speranţă de viaţă sănătoasă. Ceea ce înseamnă că bătrîneţile noastre sînt bolnave şi depind de alţii. Ce se întîmplă cu vîrstnicii acum e important pentru că ne arată cît de pregătită va fi societatea pentru numărul tot mai mare de bătrîni din viitor. Va putea să le ofere o viaţă demnă, sănătoasă, activă? Sau, mai corect spus, va putea să *ne* ofere?

Acest dosar este rezultatul colaborării *Dilemei vechi* cu două echipe de jurnalişti şi fotografi care au investigat în ultimul an problema îmbătrînirii în România: Georgiana Ilie şi Andrei Pungovschi *(Decât o Revistă)*, Laurenţiu Diaconu-Colintineanu şi Ioana Moldovan (www.romaniaimbatraneste.ro). Citiţi-l şi luaţi nişte hotărîri. Pentru acum şi pentru mai tîrziu. **(Luiza Vasiliu, Georgiana Ilie)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 9 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Mamaie

Acum trei ani am divorţat. Aveam de ales între a mă muta singură sau înapoi la părinţii mei. Tata era bolnav de diabet, dar mama se descurca singură cu el. Bunica mea, în schimb, mama mamei, stătea singură într-un apartament de două camere din Berceni. Şi atunci mi-am zis: „Ce sens are să stăm eu singură, ea singură? Mai bine mă mut la ea."

Mamaie – mi se pare pretenţios să-i zic bunică – are 90 de ani. A lucrat la CAP, apoi s-a mutat cu tataie la Bucureşti şi a fost bucătăreasă. Stă singură de multă vreme. Mama merge des pe la ea, dar se ceartă tot timpul şi nu are răbdare cu ea. Nici după ce a murit tata, acum doi ani, nu s-a pus problema să se mute cu mama, că mama are pisici, iar mamaie urăşte pisicile.

Aşa că m-am mutat eu. Mai întîi am renovat totul, că nu mai făcuse nimic în casă de multă vreme. A fost cu peripeţii. Mamaie nu voia să arunce nimic. Farfurii ciobite, sticle, perii vechi, orice, nu aveai loc în casă deloc. Mi-a luat ceva timp să o conving că nu are cum să aibă nevoie de vechiturile alea şi că, dacă are, acum sînt eu acolo şi o să cumpărăm altele, mai bune. Şi azi mă mai întreabă, cînd îşi aminteşte de ceva, unde e. Îi zic că s-au spart la renovare, dar nu mă crede; ştie că le-am aruncat.

Ne-am acomodat destul de repede una cu alta. Eu lucrez toată ziua – la reprezentanţa unui sindicat italian care ajută românii care au lucrat în Italia să-şi recupereze drepturile financiare, în special să-şi facă dosare de pensie, deci îmi petrec şi toată ziua cu bătrîni – şi o sun din cînd în cînd să văd cum e, ce vrea să îi cumpăr, ce vrea să gătesc. Pînă de curînd, îşi încălzea singură mîncarea la prînz. Uneori ajung foarte tîrziu, dar, oricum, ea adoarme devreme, mai degrabă mă duc să-i închid televizorul, decît să petrecem seara împreună.

În ultimul an, starea ei de sănătate s-a înrăutăţit. Nu mai iese din casă pentru că merge greu, ţinîndu-se de pereţi, nu mai înţelege nişte lucruri simple şi uită lucrurile recente. Nu mai înţelege banii – nu ştie dacă 500 de lei înseamnă 500.000 sau 5 milioane de lei vechi, trebuie să îi arăt pe bancnote diferenţa – şi nici nu mai ştie ce preţuri sînt, că de cînd stau eu cu ea nu a mai fost la cumpărături. Dacă vede etichete pe mîncarea din frigider (îi cumpăr ce-şi doreşte, cred că la vîrsta ei poate să-şi facă toate poftele), tot timpul se miră că e scump şi-mi zice să nu mai iau. Recent, nu l-a recunoscut pe un prieten vechi care era în vizită la mine, deşi l-a văzut de zeci de ori – şi a început să ţipe să iasă din casă că e un hoţ. Ştie să-ţi spună o mulţime de lucruri despre viaţa ei, cînd era tînără, şi ţine minte să-şi ia medicamentele, dar uită apa deschisă, becurile pornite, aragazul aprins sau, mai rău, uită ochiul deschis, după ce oala i-a dat în foc şi a stins focul. Am început să mă tem pentru viaţa ei. Uneori, dimineaţa, cînd văd din autobuz o maşină de pompieri mergînd spre Berceni, mă sperii că e la noi acasă şi o sun. Şi într-o zi era cît pe ce să fie.

M-a rugat să-i prăjesc peşte, că i-a povestit mama că făcuse, şi e foarte pofticioasă, şi i-am făcut. L-am pus în frigider, că nu a vrut să mănînce atunci, şi m-am dus să mă pregătesc să merg la Operă. Cînd am ieşit din cameră, îmbrăcată de oraş, am găsit-o în bucătărie, prăjind peşte, cu capul atît de aproape de tigaie, încît îi luase baticul foc pe frunte. M-am speriat îngrozitor şi, în primul moment, nu am ştiut ce să fac. Am tras-o pe spate – ea habar nu avea ce i se întîmplă – şi am început să dau cu palmele peste batic ca să sting focul. Ea abia atunci s-a speriat şi a început să ţipe: „Ce-ai cu mine? Lasă-mă!"

N-a păţit nimic, nici nu şi-a ars părul, dar de atunci am început să schimb regulile prin casă. La început, i-am luat butoanele de la aragaz – ori le luam cu mine, ori le ascundeam pe dulap, unde nu poate ajunge –, dar nu făceam decît să o enervez foarte tare, că vedea că lipsesc şi nu ştia de ce fac asta. Nu-şi mai amintea de incidentul cu capul în tigaie – nici aici nu ştiu dacă nu-şi aminteşte pe bune sau doar se preface. Am încercat să-i explic, dar refuza să accepte că nu are voie să umble la aragaz. Seara, găseam că umblase la pîrghiile de la ochiuri. Am început să ascund patentul. Apoi m-a sfătuit cineva să pun la loc butoanele şi să închid gazele direct, că măcar aşa va părea totul normal. Aşa că am închis gazele şi am ascuns cheia – şi patentul – pe dulap. Cînd am ajuns acasă seara, chemase Distrigazul, instalatorul blocului şi pe administrator, că i s-a stricat gazul şi trebuie să i-l repare cineva. Norocul meu e că nu aude prea bine şi am putut să le explic oamenilor în şoaptă de ce nu e gaz. Şi că ei m-au înţeles. Apoi i-am informat şi pe vecini, ca nu cumva vreunul săritor să o ajute. În final, după ce a sunat-o şi sora mea din Belgia şi a rugat-o să nu mai umble la gaz şi să aibă încredere în mine, s-a liniştit. Acum am două vecine care vin pe rînd la prînz şi îi încălzesc mîncarea şi opresc gazul cînd pleacă. Sînt mult mai liniştită.

Dar în afară de lucrurile astea, încerc să-i respect independenţa, atît cît se mai poate, pentru că nu vreau să o tratez ca pe un copil. Nici nu ştiu cîtă pensie are şi nu îi cer nici un ban – e treaba ei ce face cu ea. Mai ales la cîte cazuri văd pe aici, cu oamenii care au muncit 15-20 de ani în Italia şi acum copiii şi nepoţii le iau toţi banii şi toată demnitatea. Uneori mamaie mă cheamă să-mi dea 10 lei sau 50 de lei şi-mi zice: „Ia banii ăştia şi cumpără şi tu nişte îngheţată." I-i pun la loc în portofel şi mă duc să iau.

E a ne-a crescut pe sora mea şi pe mine şi ne-a făcut toate poftele – gogoşi, clătite, frigănele, ce voiam, aia ne făcea, fără să clipească. Mă supăr pe mine uneori că mă enervez şi că nu am mai multă răbdare, mai ales cînd îmi amintesc cîtă răbdare a avut ea cu noi două. Cînd vorbeşti cu un bătrîn ca ea, ai o aşteptare – pentru că arată ca un adult –, să înţeleagă tot ce-i spui, dar trebuie să-mi amintesc mereu că ea nu mai e la fel. Şi că va fi tot mai rău de acum încolo.

Îmi fac griji pentru ea, dar nu pot spune că am o viaţă grea cu ea. Nu aş duce-o niciodată la azil. Cînd iubeşti pe cineva, poţi să stai şi cu Baba Cloanţa, d-apăi cu cineva care te-a crescut şi ţi-a făcut toate poftele.

Bianca DUŢĂ,
34 de ani, Bucureşti

povestit Georgianei ILIE

Forever young

Am întrebat trei tineri
cum îşi imaginează că va arăta
bătrîneţea lor.
Citiţi răspunsurile lor
în paginile acestui Dosar.

Pînă de curînd, *Peter Pan* era povestea mea preferată. Mă regăseam în el, nu în Wendy, pe care chiar o displăceam. Mi-era atît de frică de ideea de bătrîneţe, încît îmi făceam planuri să intru în liga Hendrix, Cobain, Joplin, Morrison, Winehouse, pe care mi-i imaginam într-un fel de paradis nici prea fericit, nici prea melancolic, dar mereu tînăr. Mi se părea că să te sinucizi dovedeşte că eşti curajos, că lupţi împotriva bătrîneţii şi că o calci în picioare. Mi-era efectiv imposibil să mă imaginez peste 35 de ani – încă mi-e incomod. Dar, în ultimul timp, se tot cristalizează în mine un fel de capsulă, în care se bîţîie Teona de 5 ani, capsulă care e încă atît de bine impregnată în tot ce fac şi gîndesc, că mă protejează de impulsul de a pleca în Neverland. Îl iubesc pe Peter Pan, şi pe băieţii pierduţi, şi chiar şi pe Hook. Dar cel puţin pentru capsula aia în care sînt îndeajuns de scundă şi slăbănoagă să trec prin orice gard, să mă furişez în portbagaj şi să stau în cîrca lui taică-miu tot concertul Rolling Stones, fără să-i tasez umerii, vreau să rămîn aici – capsula aia chiar nu are voie să dispară.

Am unele perioade în care mă imaginez o băbuţă *rave*, cu ochelari şi ojă fosforescente, făcînd concurs de shoturi prin Eden cu băieţii, şi alte perioade în care mă văd zen, scriind, citind, cu perle la gît şi îmbrăcată complet în alb. Aşa că m-am calmat, cel puţin pentru moment. Mă simt destul de în stare să fiu o babă mişto. Din păcate, mă zgîndără de fiecare dată cînd mă uit la mîini, pentru că mi se pare că sînt partea corpului pe care se vede cel mai des şi cel mai tare că îmbătrîneşti. De-aia momentan le umplu de unghii false, brăţări şi copiuţe pentru teste. Poate chiar o să-mi fac un tatuaj cu Peter Pan pe ele. Sau poate o să trec şi peste asta.

Teona Galgoţiu,
16 ani, Bucureşti

Victoria STOICIU

Prea mulți, prea scumpi, prea deranjanți?

De regulă, deşi ne întîlnim cu ei peste tot, bătrînii sînt arar prezenţi pe agenda publică – sîntem prea preocupaţi de prezent şi viitor, de scandaluri politice şi intrigi de alcov, pentru a ne preocupa de cei ce reprezintă trecutul. Atunci cînd bătrînii sînt evocaţi, cel mai adesea sînt portretizaţi ca nişte milogi cărora noi, mai tinerii, le plătim pensiile şi care constituie masa de manevră pentru abjectele maşinării electorale şi de partid. Sînt prea mulţi, prea scumpi, prea deranjanţi.

Nu sîntem deloc pregătiţi pentru a gestiona fenomenul îmbătrînirii demografice.

Dar în pofida încăpăţînării mediatice şi personale de a ignora fenomenul, România îmbătrîneşte. Numărul nou-născuţilor este într-o scădere continuă, în ultimii 25 de ani – la ora actuală se nasc de două ori mai puţini copii decît la finele anilor '80. Cu toate astea, nu sîntem deloc pregătiţi pentru a gestiona fenomenul îmbătrînirii demografice: în România, vîrstnicii (includ aici toate persoanele trecute de 55 de ani, nu doar pensionarii) ajung să fie un surplus pe care nu îl putem integra nici pe piaţa muncii, nici în societate. În 2012, 27% din persoanele cu vîrsta de peste 55 de ani sufereau de privaţiuni materiale severe. Înainte ca Guvernul Boc să introducă pensia minimă garantată – de 350 de lei, procentul vîrstnicilor suferind de privaţiuni materiale severe era de 35-40%, procent nemaiîntîlnit în nici o altă ţară europeană, în afară de vecina noastră de suferinţă, Bulgaria!

Traiectoria vieţii pe care o rezervă România tuturor cetăţenilor săi care trec de 55 de ani este intrarea într-un con de umbră, inactivitate şi, eventual, excluziune socială. Avem una dintre cele mai înalte rate de inactivitate în rîndul populaţiei vîrstnice (55 şi 64 de ani) – 55%, faţă de 44% media europeană şi 34% media naţională (2014). Corespunzător, rata de ocupare este foarte mică – de 41%, faţă de 64% media naţională. Mai rău e că lucrurile nu par să intre pe un făgaş mai bun, din contră: rata ocupării vîrstnicilor e în descreştere (cu 10 puncte procentuale mai mică acum decît în 1997), avem din ce în ce mai puţine persoane de peste 55 de ani care sînt ocupate şi din ce în ce mai multe persoane inactive.

De ce? Refuză vîrstnicii să muncească, sau piaţa muncii şi angajatorii sînt cei care îi refuză? E alegere deliberată, sau eşec? Paradoxal, dar sînt ambele! E ştiut că există o reticenţă a angajatorilor de a angaja persoane trecute de o anumită vîrstă, mai ales cînd vorbim de cei fără studii superioare şi de joburi unde sînt solicitate abilităţile fizice ale angajatului. Politicile Guvernului s-au dovedit ineficiente: deşi sînt prevăzute prin lege facilităţi şi stimulente pentru cei ce angajează persoane cu vîrsta de peste 45 de ani, rata de ocupare nu a crescut. Cauzele sînt multiple şi merită o discuţie separată. Cert e că există un apetit scăzut al angajatorilor pentru persoane trecute de 55 de ani.

Dar care e apetitul vîrstnicilor pentru muncă? Din totalul de un milion şi jumătate de vîrstnici (55-64) care sînt inactivi, 1.400.000 declară că nu vor să muncească. „Ce puturoşi, ce leneşi!", sîntem tentaţi să exclamăm, în ton cu discursul propagat de la tribunele instituţiilor statului şi ale mass-media. Dar înainte de a ne indigna, ar fi bine să ne uităm ce fel de ocupare avem în rîndul vîrstnicilor. Vom observa o calitate slabă a ocupării: prea puţine joburi salariate (doar jumătate din cei ocupaţi sînt salariaţi), prea mulţi lucrători pe cont propriu, prea mulţi ocupaţi în agricultură şi prea mulţi lucrători familiali neremuneraţi. România are, în general, o problemă majoră legată de numărul mare al celor ocupaţi în agricultură, dar cînd vine vorba de vîrstnici, situaţia e mai gravă – de fapt, populaţia vîrstnică e suprareprezentată, faţă de alte categorii de vîrstă, în rîndul lucrătorilor pe cont propriu din agricultură. Două treimi (în jur de 60%) din lucrătorii pe cont propriu cu vîrsta între 55-64 de ani sînt concentraţi în agricultură, în timp ce media naţională e de 30!

Aşadar, ce motivaţii raţionale, economice de a continua să lucreze oferă vîrstnicilor piaţa muncii din România, în afară de propaganda neoliberală care ne spune că cine e inactiv e un parazit social? În România, majoritatea covîrşitoare a celor pensionaţi anticipat (81%) se pensionează imediat ce ating o vîrstă eligibilă (motivele legate de boală sau problemele legate de pierderea locului de muncă au o pondere infimă). Aceeaşi situaţie o întîlnim în toate statele foste-socialiste. Or fi esticii mai leneşi? Sau, cumva, există nişte motive structurale ale pieţei muncii din aceste state, legate de remuneraţia mică, de calitatea lamentabilă a ocupării, care fac pensionarea anticipată singura soluţie omenească? Există cumva o inadecvare a societăţii şi a pieţei muncii care împinge vîrstnicii spre inactivitate?

Sînt prea mulţi, prea scumpi, prea deranjanţi – părem a gîndi cu toţii, fără a ne întreba cum se îmbătrîneşte în România şi, mai ales, de ce se îmbătrîneşte aşa. Dar strategia struţului, de a băga capul în nisip, nu e niciodată o soluţie, pentru că mîine noi înşine vom fi şi mai mulţi, şi mai scumpi, şi mai deranjanţi.

Victoria Stoiciu *este director de programe la Friedrich Ebert Stiftung.*

Laurenţiu DIACONU-COLINTINEANU

Generaţia Sandwich

Laura T. era o persoană veselă. Uneori putea lăsa impresia unei visătoare celor care nu o cunoşteau destul de bine. De circa un an şi jumătate însă, atitudinea Laurei T. s-a schimbat. Mama ei, în vîrstă de 89 de ani, a căzut în casă şi a suferit o fractură de bazin. Dintr-o combinaţie de considerente medicale şi refuz al pacientului – care, atîta vreme cît are discernămînt, nu poate fi obligat de nimeni şi nimic să urmeze un tratament de orice fel – au dus la situaţia în care bătrîna este imobilizată la pat şi are nevoie de îngrijire, respectiv supraveghere, aproape permanentă în timpul zilei. Au existat perioade în care trebuia păzită şi noaptea, dar, în prezent, nu mai e cazul.

Se simte vinovată pentru că nu are grijă mai multă de mama ei.

Ziua de lucru a Laurei T. începe aproape imediat după trezire. Timp pentru un start mai domol, cu o cafea savurată îndelung, nu mai există. În schimb, îngrijirea de dimineaţă şi hrănirea mamei ocupă circa două ore, uneori chiar trei. Noroc că cei de la serviciu au înţelegere faţă de situaţia Laurei T. şi au ajuns la un aranjament în urma căruia femeia poate ajunge la job mai tîrziu şi poate lua de lucru şi acasă. Un program strict i-ar anula posibilitatea de a-şi îngriji mama. Pe de altă parte, fără serviciu situaţia ar fi şi mai complicată pentru Laura T. care şi aşa din veniturile combinate ale sale şi ale soţului nu îşi poate permite să angajeze o îngrijitoare pentru mama imobilizată la pat.

Întoarsă de la serviciu, Laura T. începe îngrijirea de seară a mamei, iar apoi se ocupă de-ale casei. Mai bine zis, de-ale celor două case, pentru că mama ei locuieşte într-un apartament, iar ea împreună cu soţul în alt apartament la acelaşi etaj al blocului. Pentru ei e un noroc. Dacă ar fi fost altfel, fie o mutau pe bătrînă la ei, fie se mutau ei cu totul la ea. Apartamentele separate mimează cît de cît o senzaţie de intimitate şi de normalitate, dar presupun şi efort dublu pentru Laura T. în ceea ce priveşte treburile casnice.

Un alt noroc a făcut ca accidentul mamei să se fi întîmplat după ce băiatul Laurei T. a dat bacalaureatul şi a intrat la facultate în alt oraş. Dacă fiul ar mai fi fost acasă, situaţia era şi mai complicată decît este oricum. Chiar şi aşa, Laura T. trebuie să aibă grijă de copilul ei – de la ajutorul financiar pentru chirie, mîncare trimisă şi rufe spălate, pînă la sprijin la învăţătură (pentru că băiatul urmează cursurile aceleiaşi facultăţi precum părinţii lui). Tensiunea îşi face însă simţite efectele, iar fiul a început să vină acasă din ce în ce mai rar. Laura T. crede că oboseala şi stresul lor, al părinţilor, îl fac pe tînărul student să amîne vizitele pînă la momentul la care nu mai este posibil.

Povestea Laurei T. face parte din seria „România îmbătrîneşte" realizată de Laurentiu Diaconu-Colintineanu şi Ioana Moldovan. Proiectul www.romaniaimbatraneste.ro a fost finanţat de Fundaţia Friedrich Ebert şi sprijinit de RFI România.

Şi dacă ruperea fiului de familie poate fi totuşi văzută drept un proces normal şi inevitabil de maturizare, atunci dinamica vieţii de cuplu nu se poate înscrie în aceeaşi categorie. E firesc ca soţul Laurei T. – care o sprijină măcar cu gătitul pentru familie – să îşi dorească mai mult timp şi mai multă atenţie din partea soţiei. Numai că ea nu mai poate. Nu mai este dispusă. Nu mai are energie. Şi nici chef nu mai are. Sentimentul predominant al Laurei T. este cel de vinovăţie.

Se simte vinovată pentru că nu are grijă mai multă de mama ei, dar e conştientă că această îngrijire zilnică a dus la distrugerea apropierii de propria mamă. Se simte vinovată pentru că nu îi acordă mai multă atenţie soţului ei, dar e conştientă că după o zi de muncă la serviciu şi de îngrijire a mamei nu mai are resurse fizice. Se simte vinovată pentru că nu are grijă de copilul ei atît cît ar vrea, dar e conştientă că distanţa şi lipsa de odihnă îi fac dorinţa firească de mamă imposibil de îndeplinit.

Lauta T. a ajuns o persoană mereu obosită. Ea face parte dintr-o generaţie captivă care, orice ar face, îşi provoacă singură un sentiment ucigător de vinovăţie. Şi care trăieşte cu impresia că nu poate mulţumi pe nimeni. Poate aşa şi este, poate chiar nu reuşeşte să mulţumească pe nimeni. Întrebarea e însă dacă trebuie să îi mulţumească pe toţi? Şi dacă nu trebuie, atunci pe cine poate alege să nemulţumească în mod conştient?

Între cifre și calitatea vieții

Îmbătrînirea populaţiei României este inevitabilă. Ce facem pentru a le asigura o viaţă demnă vîrstnicilor depinde însă de noi, ca societate şi ca stat.

La 1 ianuarie 2014, populaţia rezidentă a României a scăzut, pentru prima oară din anii '70, sub 20 de milioane de locuitori. Dintre aceştia, 16,5% au peste 65 de ani – adică 3,29 milioane de oameni. Cifra este în creştere, deşi populaţia României a scăzut constant, în ultimii 24 de ani. Şi va continua să crească pînă la 4,1 milioane în 2030, 4,9 în 2040 şi 5,6 în 2050. Populaţia totală în 2050, în schimb, conform Institutului de Cercetări Demografice „Vladimir Trebici", va fi de 16,3 milioane. Asta înseamnă că peste 34% din populaţia României va avea peste 65 de ani. Dincolo de presiunea asupra sistemului de asigurări sociale (pensii şi ajutoare sociale), această populaţie tot mai mare, cu speranţă de viaţă din ce în ce mai ridicată, va avea nevoie de servicii sociale şi medicale specifice.

Problemele de azi ale populaţiei vîrstnice sînt un indicator foarte bun a ceea ce se va întîmpla peste 20-30-40 de ani.

■ ***Veniturile vîrstnicilor sînt foarte mici, la limita subzistenţei.*** Pe măsură ce populaţia activă va scădea şi ponderea vîrstnicilor va creşte (raportul contribuabil/populaţie dependentă, incluzînd copiii, va fi de 1:9), ele vor scădea şi mai mult, pînă la nivelul la care sistemul de pensii nu va mai exista. Pensia medie lunară în România, la 31 martie 2014, conform INS, a fost de 845 de lei (raportat la 5,3 milioane de pensionari, pentru că vîrsta reală de pensionare nu este de 63-65 de ani, cea legală, ci de 54-56), adică jumătate din salariul mediu net pe economie. Raportul Eurostat „Îmbătrînirea activă şi solidaritatea între generaţii", publicat în 2012, cu ocazia Anului European pentru Îmbătrînire Activă, spune că 31,1% dintre bătrînii singuri din România au dificultăţi în a-şi încălzi locuinţa iarna, 4 din 10 nu îşi pot asigura o hrană adecvată (adică o masă cu peşte sau carne, la cel puţin două zile), 92% nu îşi permit o vacanţă. 882 de mii de vîrstnici trăiesc singuri, 1,171 milioane locuiesc cu partenerul şi aproape 600.000 cu familia apropiată (copiii). Fundaţia „Principesa Margareta" atrăgea atenţia, la începutul acestui an, că 645.000 de vîrstnici nu doar că locuiesc singuri, ci şi suferă de singurătate, şi încerca să creeze o reţea naţională de voluntari pentru ei.

■ ***Speranţa de viaţă sănătoasă – cît pot trăi oamenii fără o dizabilitate şi fără o boală cronică – este în scădere, deşi speranţa de viaţă este în creştere,*** aşa cum arată un studiu anual al Acţiunii Comune a Sistemului Informaţional European privind Sănătatea şi Speranţa de Viaţă. Ce înseamnă asta? Că, deşi oamenii trăiesc mai mult – speranţa de viaţă la 65 de ani este de 17,5 ani pentru femei şi 14,3 ani pentru bărbaţi, şi a crescut cu 1,5 ani în deceniul 2001-2011 –, calitatea vieţii lor este mai proastă: la 65 de ani, femeile pot spera la 4,7 ani de viaţă independentă şi bărbaţii la 5,3. (În UE25, media este de aproape 9 ani.) Asta în condiţiile în care, la femei, în 2007, era de 7,8, iar la bărbaţi, de 7,7. Mai detaliat de atît, femeile se pot aştepta la 4,7 ani de viaţă fără boli cronice şi dizabilitate, 7,5 ani cu mobilitate redusă şi 5,3 ani cu mobilitate sever limitată. Bărbaţii au în medie 5,3 ani independenţi, 6,2 ani cu mobilitate redusă şi 2,8 ani cu mobilitate sever limitată. Deci femeile au nevoie de sprijin mai mult de 12 ani, iar bărbaţii – 9.

■ ***Serviciile rezidenţiale (căminele de bătrîni) sînt insuficiente.*** Pentru toţi cei care au nevoie de asistenţă parţială sau permanentă, existau, la sfîrşitul anului 2012, doar 203 cămine rezidenţiale (jumătate publice, jumătate ale ONG-urilor, cu servicii decontate parţial de stat), cu mai puţin de 10.000 de locuri. În 2013, Guvernul a lansat o linie de finanţare pentru transformarea a 67 de spitale ineficiente în cămine, dar doar 21 dintre cereri au fost aprobate şi în final doar 18 s-au deschis, suplinind, cu mai puţin de 1000 de locuri, oferta existentă. Programul a fost prelungit pentru a le da şi celorlalte spitale posibilitatea să acceseze fondurile.

■ ***Serviciile la domiciliu sînt şi mai reduse.*** Conform SenioriNET, reţeaua furnizorilor de servicii la domiciliu pentru vîrstnici, peste 20% din populaţia vîrstnică are nevoie de servicii la domiciliu, dar doar 0,23% dintre ei o primesc. Numai în 2013, 81% dintre furnizori au primit cereri peste capacitatea lor. În ultimii doi ani, statul nu a dezvoltat nici un serviciu nou de acest tip iar 85% dintre ONG-urile care fac asta nu au primit nici un ban public.

■ ***Cheltuielile pentru sănătate sînt în creştere.*** Raportul Eurostat arată că aproape jumătate dintre europenii peste 65 de ani (EU-27) au fost la medic în medie de şase ori în anul precedent, ceea ce înseamnă că, pe măsură ce ponderea vîrstnicilor creşte, presiunea pe sistemul de sănătate creşte şi ea. România are cel mai mic buget pentru sănătate (5,7% din PIB, faţă de 12% în Olanda) şi cea mai mică sumă alocată îngrijirii vîrstnicilor (0,1% din PIB, faţă de 2,3% în Suedia). Suma mică alocată de România şi alte 10 state mai sărace din UE nu e întîmplătoare, spune raportul: în aceste ţări, statul se aşteaptă ca familia să ofere această îngrijire (în ţările nordice, unde sumele sînt mult mai mari, paradigma este că statul e responsabil de vîrstnic şi trebuie să protejeze familia de povara îngrijirii permanente). Proiecţiile spun că sumele alocate cheltuielilor de sănătate şi îngrijire pe termen lung pentru vîrstnici vor creşte în medie cu 2,4% din PIB, pînă în 2060, ceea ce, împreună cu creşterea cheltuielilor pentru pensii, va pune presiune foarte mare pe buget. La nivel european, atît cetăţenii, cît şi statele consideră că îngrijirea la domiciliu – în familie, dar cu sprijin financiar de la stat – este cea mai sustenabilă soluţie pe viitor (44% dintre cetăţenii UE peste 15 ani preferă această opţiune, instituţionalizării).

În aceste condiţii – venituri mici, speranţă de viaţă sănătoasă redusă, servicii sociale puţine, buget mic alocat sănătăţii şi îngrijirii pe termen lung –, viaţa vîrstnicilor din România este precară şi plină de incertitudini. Creşterea ponderii vîrstei a treia va duce la o degradare continuă a calităţii vieţii, dacă nu se fac investiţii pe termen lung în servicii eficiente şi alternative de finanţare a pensiilor de stat. **(G. I.)**

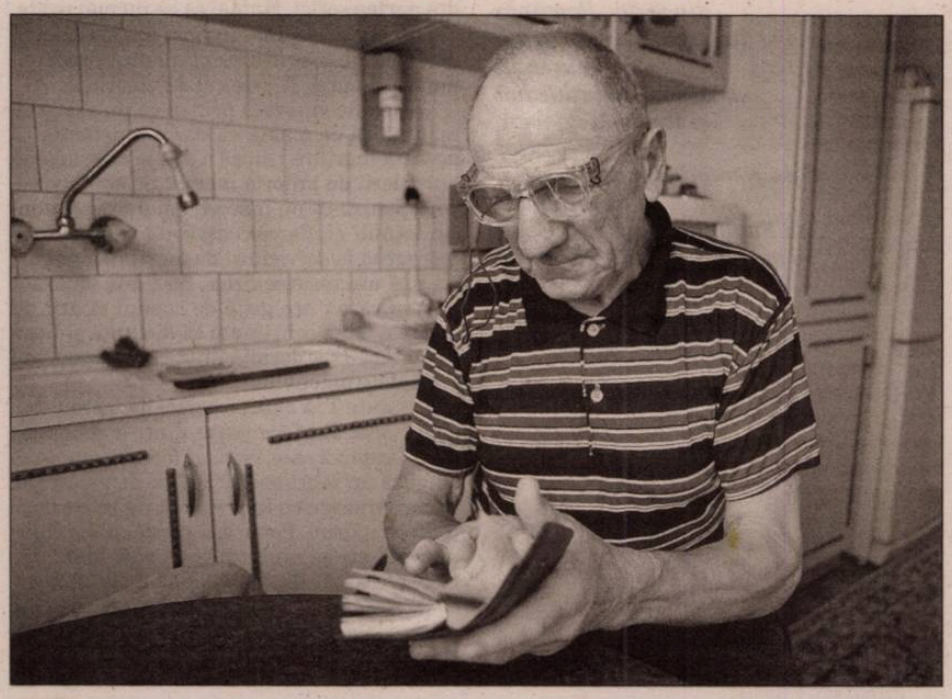

Sînt curioasă cum am să fiu eu la bătrîneţe. Sînt curioasă în legătură cu ce îmi voi aminti şi ce nu, vreau să ştiu dacă voi avea regrete, vreau să ştiu dacă voi avea nepoţi.

Simt că între noi două, eu, cea de acum, şi versiunea mea din viitorul îndepărtat, se cască o mare prăpastie, care se umple pe măsură ce calc în gol. Eu păşesc în aer, dar calc pe pămîntul proaspăt format sub talpa mea şi tot aşa, apropiind cele două maluri. Nu ştiu niciodată dacă voi călca în prăpastie în clipa următoare, sau dacă voi continua să merg. Deocamdată, calc pe stîncă, ce-i drept puţin erodată de fum de ţigară şi nopţi nedormite, dar pe măsură ce drumul se va scurta, fundamentul paşilor mei va deveni mai fragil şi mă aştept să calc pe straturi subţiri de lut, pînă să mă pot odihni pe partea cealaltă.

Nu ştiu dacă nu cumva pămîntul se va surpa sub greutatea mea, la un moment dat, dar ştiu că e un drum pe care vreau să-l fac. Îmi doresc să îmbătrînesc şi cred că aş fi mîndră de mine că am ajuns pînă acolo. De fapt, sînt sigură că mi-aş purta părul alb ca pe o coroană de lauri.

Înţeleg de ce oamenii se plîng de bătrîneţe şi de ce se tem. E perioada în care corpul începe să cedeze, cînd conceptul de sfîrşit devine mai real ca niciodată. Dar eu cred că viaţa este fragilă în general şi că nimeni nu poate atesta, cu deplină siguranţă, că va mai exista peste un an, o lună sau peste o oră. Aşadar, nu mă pot abţine să nu-i văd pe bătrîni ca pe nişte privilegiaţi şi să nu-i invidiez puţin.

Prin urmare, îmi place să mă imaginez pe mine la bătrîneţe, jucîndu-mă cu nepoţii prin iarbă sau plimbîndu-mă cu capul descoperit pe străzi aglomerate, mult mai înţeleaptă ca acum, dar mult mai tăcută, bucurîndu-mă pe cît posibil de viaţă, fără a da sfaturi sau a-i critica pe cei de după mine, aşteptînd cu calm să fiu înghiţită de malul pe care în sfîrşit am ajuns.

Eva Todică, 18 ani,
Piatra Neamţ

La noi și la ei

feluri de bătrînețe

La noi

Ajunși la vîrsta a treia, românii au puține opțiuni pentru o viață împlinită.

Majoritatea covîrșitoare a celor 3,29 de milioane de vîrstnici din România trăiesc acasă. Indiferent dacă au sau nu familii, mulți dintre ei ajung, la un moment dat, la stadiul de semi- sau dependență completă, cînd nu mai pot să se îngrijească singuri.

Pînă acolo, însă, se confruntă cu lipsa de activitate, marginalizare și singurătate. Opțiunile lor pentru a avea o viață demnă, activă și utilă sînt limitate pentru că există puține servicii dedicate.

■ ***Cluburile și centrele de zi*** sînt spații organizate fie de autorități locale, fie de organizații neguvernamentale, și sînt probabil cel mai răspîndit serviciu pentru vîrstnici, în zona urbană. Numai în București sînt cel puțin trei, în fiecare sector, dar sînt județe în care există unul în fiecare oraș – în Prahova, de exemplu. Activitatea lor poate să varieze de la un loc în care pensionarii merg să petreacă timpul și să socializeze, după propriul program, sau să participe la cercuri, cursuri și activități organizate de coordonatori. Aceste servicii se află aproape exclusiv în zone urbane.

La Asociația Suedeză de Ajutor Umanitar Individual, în București, vîrstnicii fac origami pentru a-și păstra dexteritatea și, în 2013, de sărbători, le-au vîndut ca decorațiuni de brad, ca să strîngă fonduri pentru centrul rezidențial pentru tineri cu dizabilități grave, care se află în același sediu.

Cei care ajung în centre total subvenționate sînt de fapt oameni marginalizați, excluși de familie.

La CARP Omenia, se fac cursuri de utilizare a computerului și cercuri de croșetat, precum și competiții de șah și table.

La Clubul Pensionarilor din Brașov, membrii merg în excursii de redescoperire a orașului și a munților din jur.

Fundația Principesa Margareta a României încearcă, de cîțiva ani, să pună pe picioare un sistem de *voluntari la domiciliu* prin care un adult activ (sau chiar un pensionar) să-și asume responsabilitatea unui vîrstnic singur și să-l viziteze, să-l scoată în oraș și, împreună cu alți voluntari, să organizeze excursii de grup pentru el. Programul există deocamdată doar în București și Brăila, și are 90 de voluntari și 135 de vîrstnici (un voluntar poate merge la mai mulți vîrstnici, un vîrstnic poate avea mai mulți voluntari). Procesul de extindere e dificil, pentru că, în primul rînd, selecția voluntarilor este foarte riguroasă, dar și pentru că uneori voluntarul și vîrstnicul nu se înțeleg și trebuie să încerce alte soluții. Scopul sistemului, pe lîngă socializarea vîrstnicilor, este să le dea ocazia celor mai tineri să învețe și să-i aprecieze pe oamenii în vîrstă și să înlăture eticheta de asistați pe care o primesc pensionarii.

Mai multe orașe din Norvegia au construit și deschis cămine de bătrîni în Spania.

■ ***Îngrijirea la domiciliu*** are ca scop păstrarea unei vieți demne în propria locuință pentru cei care nu se mai pot ocupa singuri de ei înșiși și de casa lor. Conceptul cuprinde mai multe tipuri de servicii, de la îngrijirea fizică (curățenie, îngrijire corporală, cumpărături și gătit), la cea medicală (analize la domiciliu, vizită medicală) și la cea socială (asistență pentru obținerea unor drepturi). În România, sînt acreditate 450 de instituții, pentru a oferi astfel de servicii (de stat, private nonprofit și forprofit), dar nu toate sînt active. Cea mai mare rețea a furnizorilor, SenioriNET, coordonată de Caritas (organizația umanitară a bisericilor catolice și greco-catolice), are 35 de membri, toate organizații neguvernamentale, unele religioase, altele laice. Acestea ajută doar 0,23% din vîrstnici, față de 20% dintre ei, cît estimează că ar fi necesar. Iar 85% dintre ele nu au primit nici un fel de finanțare publică pentru aceste servicii – adică obțin fondurile necesare din donații și sponsorizări, nu de la stat, deși fac un serviciu acreditat, în locul statului. 81% dintre ele au raportat o creștere a cererii de astfel de servicii în 2013, ceea ce înseamnă că tot mai mulți vîrstnici au nevoie de ajutor, atît din cauza emigrării generației care trebuia să aibă grijă de ei, adulții apți de muncă, cît și a declinului demografic.

■ ***Instituționalizarea,*** adică internarea unui vîrstnic într-un cămin pe perioadă nedeterminată, este soluția cea mai radicală și teoretic e necesară atunci cînd persoana suferă de boli grave, nu se mai poate îngriji singură și nici nu are pe cineva să o îngrijească. Este o soluție scumpă și pentru stat, și pentru familii și, de aceea, există în acest moment doar aproximativ 10.000 de locuri în centre rezidențiale, fie ele private sau publice. O cercetare din 2013 a Ginei Căruceru, un director de cămin de bătrîni de stat care și-a dat doctoratul la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială de la Universitatea București, face o ierarhie interesantă a relației dintre costuri și nevoia reală de internare: în cazul căminelor private (care costă, în medie, de la 500 euro/lună în sus, neincluzînd medicația și serviciile medicale specifice unor anumite boli), 88% dintre cei internați sînt dependenți și au nevoie de îngrijire permanentă; în cazul centrelor de stat (parțial subvenționate și la care contribuția rezidentului constă în cedarea parțială a pensiei), procentul scade la 55; iar în cazul centrelor cultelor religioase (finanțate privat aproape în totalitate), doar 3% sînt dependenți de îngrijire (42% sînt independenți, 55% sînt semidependenți).

Asta – spune Căruceru – arată că cei care ajung în centre total subvenționate sînt de fapt oameni marginalizați, excluși de familie, chiar dacă ar putea trăi independent sau cu puțin sprijin în propria locuință. Cercetarea recomandă ca soluție mai sustenabilă – atît financiar, cît și „social și afectiv" – sprijinirea familiilor prin servicii la domicilliu și comunitare, pentru a putea include și îngriji vîrstnicul acasă.

■ ***Serviciile comunitare*** pe care le menționează cercetarea sînt abia la început în România, dar reprezintă o alternativă eficientă și mai umană decît instituționalizarea. Ele există deocamdată doar pentru tinerii cu dizabilități dezinstituționalizați, dar modelul poate fi extins la vîrstnici, foarte ușor. Asociația ProAct Suport din București este un pionier al serviciilor comunitare: a înființat trei case în sate din jurul Bucureștiului în care locuiesc cîte patru-cinci adulți cu dizabilități care au trăit toată viața în instituții-mamut și care, cu sprijin de la asistenții sociali și medicali, învață să se gospodărească singuri și să fie independenți. Vecinii sînt și ei implicați și ajută cînd e nevoie.

Astfel de locuințe pentru vîrstnici independenți și semidependenți le-ar permite să-și administreze singuri viața și finanțele și ar rezolva problemele de singurătate și excluziune.

La ei

Pe măsură ce populația țărilor dezvoltate îmbătrînește, societățile vestice încearcă să găsească soluții eficiente de îngrijire.

O amenii peste 65 de ani reprezintă 17,4% din populația Uniunii Europene și ponderea lor este în creștere: pînă în 2050, vor reprezenta o treime. În SUA, procentul este de peste 12 acum și va fi 19% în 2030. Ambele continente încearcă să găsească metode care să sprijine familiile, să asigure independența vîrstnicilor, cît mai mult, și să evite instituționalizarea, care este cea mai scumpă soluție.

În SUA, curentul care are cel mai mare succes este numit „Village", un serviciu comunitar autoguvernat. Primul *village* s-a înființat în 2001, în Boston, sub forma unei comunități de vîrstnici care voiau să stea cît mai mult posibil independenți și s-au gîndit că, dacă se mută împreună într-o zonă, se pot ajuta să-și păstreze independența. Dar nu o fac singuri, ci cu o rețea de voluntari și de angajați care au ca scop recrutarea altor voluntari. Dacă într-un cămin rezidenții se supun regulilor personalului, într-un *village* rezidenții sînt cei care fac regulile și personalul se supune. Pînă în 2010, modelul a fost preluat în 50 de comunități, în timp ce alte 149 se pregăteau să-l lanseze, la rîndul lor.

În Danemarca, vîrstnicii se mută în case comune în care au camerele și băile lor private, dar împart bucătăria, zona de luat masa și living-room-ul, plus zone de activități, și pot angaja servicii suplimentare dacă au nevoie, dar nu e obligatoriu.

În Olanda, statul a decis să subvenționeze serviciile la domiciliu, pentru a economisi costurile instituționalizării. Olandezii pot opta să primească două treimi din ce alocă statul pentru o persoană instituționalizată (două treimi înseamnă 50.000 de euro pe an) pentru a-și contracta singuri serviciile de îngrijire acasă. Pe de o parte, statul economisește o treime din costuri, pe de altă parte, vîrstnicii au mai multă libertate financiară pentru a-și planifica bătrînețea.

Alte țări au decis să externalizeze. Mai multe orașe din Norvegia au construit și deschis cămine de bătrîni în Spania, unde este mult mai ieftin. Și mai cald.

pagini realizate de Georgiana ILIE

Proiectul editorial va continua în lunile următoare cu mai multe povești personale, opinii ale specialiștilor și modele internaționale pe decatorevista.ro.

Documentarea acestui proiect a fost posibilă datorită unei finanțări în cadrul proiectului Viitor la Purtător, susținut de Decât o Revistă *și ING Asigurări de viață.*

Cele patru bătrîneți

interviu cu Livius CIOCÂRLIE

Memorialist, eseist, critic, scriitor, cititor rafinat, maestru al autoironiei şi campion al sincerităţii, ***Livius Ciocârlie*** *este una dintre cele mai discrete prezenţe din peisajul literaturii române. Am stat de vorbă despre bătrîneţe şi lucrările ei, într-o dimineaţă de toamnă, la etajul casei de la Armenească. Livius Ciocârlie a împlinit marţi, 7 octombrie, 79 de ani.*

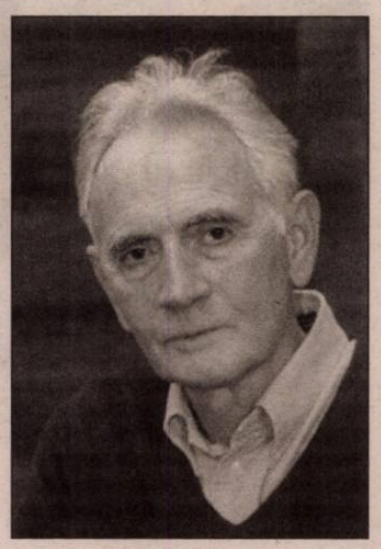

Au trecut deja zece ani de cînd aţi scris Bătrîneţe şi moarte în mileniul trei. *Ce a fost în mintea dumneavoastră cînd v-aţi decis să atacaţi subiecte atît de grele precum bătrîneţea şi moartea? După experienţa ultimilor ani, ce credeţi că ar mai fi de adăugat?*

Din păcate, pot să vă răspund şi la a doua întrebare. Cînd mi-aţi spus, acum cîteva zile, că vreţi să vorbim despre cartea asta, cum eu n-am memorie deloc, am zis să o recitesc, şi am citit vreo zece pagini, mai departe n-am mai rezistat. Însă ştiu de ce am scris-o. Am scris-o sub impresia dureroasă a două cazuri de oameni apropiaţi din familia mea, care au apucat ceea ce eu numesc *a patra bătrîneţe,* adică bătrîneţea cînd trăieşti prea mult. Să vă spun ce înţeleg eu prin cele patru bătrîneţi. Prima începe de obicei cam după ce te pensionezi. Mulţi care au lucrat, să zicem într-un laborator sau într-o fabrică, după ce rămîn acasă, nu mai au obiectul muncii. Dacă nu au un hobby, un *violon d'Ingres,* se melancolizează repede şi n-au parte de prea multă prima bătrîneţe. Dar dacă sînt oameni, cum e cazul meu, care pot, după ce rămîn fără serviciu, să-şi păstreze ce le-a plăcut cel mai mult din ce-au avut de făcut, atunci bătrîneţea asta primă e foarte bună. Pentru mine, a fost poate perioada cea mai bună. E adevărat că a coincis, în bună parte, şi cu mutarea noastră la Bucureşti. Oricum, a fost vorba de scris şi de citit, am făcut lucrul ăsta cu mare poftă. A fost o perioadă fericită, care însă s-a încheiat. S-a încheiat într-un fel, cred, neobişnuit. Probabil că de obicei e o trecere lentă. Însă la mine s-a întîmplat într-un singur minut. Scriind pentru *România literară,* mi-am zis în mijlocul unei fraze „Cît o mai ţin eu cu însemnările astea?“ Şi m-am oprit la mijlocul frazei. A fost ultima pe care am scris-o. Dar n-am ştiut că nu e doar o opţiune a mea să nu mai scriu însemnări. După destul de puţină vreme, am înţeles că nici n-aş mai putea. A doua bătrîneţe e una în care nu mai ai chef de lucrurile pe care le-ai făcut, şi nici nu eşti în stare de ele. Eşti încă într-o stare fizică destul de bună, dar psihicul suferă şi e un soi de lehamite sau, ca să pun o vorbă mai nobilă, de tristeţe permanentă. O simţi fizic, ca o apăsare în piept. Aşa stau lucrurile cu situaţia mea de acum. Bătrîneţea a treia o cunosc cel mai puţin, o presupun mai mult: este cînd ai deja probleme de sănătate, care te fac să fii din ce în ce mai neputincios. Însă cea care mă tulbură pe mine şi m-a determinat să scriu cartea asta a fost a patra. Dar mai întîi să vă spun că bătrîneţea nu are de-a face cu vîrsta. După părerea mea, Neagu Djuvara e în prima bătrîneţe. Dovadă că e acelaşi om pe care l-am cunoscut acum destul de mulţi ani, scrie, ţine conferinţe, e neschimbat. Deci nu e vorba de vîrstă. Vîrsta e foarte diferită. Chiar şi cele două cazuri, despre care vă spuneam la început că m-au determinat să scriu, au fost asemănătoare, dar la vîrste diferite. Cineva foarte bătrîn, ajuns la 95 de ani, şi cineva care începuse deja la 75, probabil determinat şi de două accidente stupide pe care le avusese. Este, în orice caz, bătrîneţea în care mintea nu mai funcţionează, se produce o scleroză, se produce un Alzheimer, şi nu ştiu ce poate fi mai dureros decît să-l auzi pe tată spunînd despre fiul lui *Cine este domnul?* sau să-i spună soţiei lui *Dacă aţi şti, doamnă, ce frumoasă a fost soţia mea,* sau să-l vezi tot timpul stînd la poartă şi încercînd să iasă, spunînd că vrea să se ducă acasă. Sînt convins că acasă înseamnă casa copilăriei. Un prieten al părinţilor mei chiar a plecat de acasă cu ideea de a se duce la Bucureşti, de unde era fata lui, şi a dispărut pentru destulă vreme. L-au găsit într-un hal fără de hal într-o gară, de pe parcurs. Cînd l-au adus acasă, a şi murit. Deci astea sînt cele patru bătrîneţi aşa cum le văd eu.

Cînd vi s-a părut prima dată că îmbătrîniţi?

Cînd m-am simţit liber, cînd am scăpat de toate corvezile pe care nu le putusem suferi pînă atunci, cînd am putut să fac numai ce-mi place. Mi-am dat seama că aşa ceva nu i se poate întîmpla unui om care se află într-o activitate comandată, ci unuia care poate să facă ce-i place lui. S-a întîmplat cam după 2000, şi un simptom a fost că prietenii noştri mai tineri, Mihăieş, Adriana Babeţi, Vasile Popovici şi cred că Daniel Vighi, au venit la noi acasă să ne roage să înţelegem ce prostie facem venind în Bucureşti, că o să ne simţim foarte prost, că e mare diferenţă între spiritul bănăţenesc şi spiritul de aici... Noi oricum trebuia să venim, că trebuia să vindem casa şi voiam să stăm cu fata noastră cea mică, dar niciunde nu ne-am simţit mai bine ca aici. Ăsta a fost simptomul îmbătrînirii, eliberarea de ceea ce ţine de maturitate.

Citeam un articol din New Republic, *care spunea că intrăm în vîrsta Alzheimerului. Se pare că în 2030, vor fi 76 de milioane de bolnavi de Alzheimer în toată lumea, iar în 2050 cifra se va dubla.*

Am văzut şi eu. Una dintre explicaţii este că şansa de viaţă creşte foarte mult. Ţin minte că, atunci cînd eram copil, cineva de 75 de ani mi se părea foarte bătrîn. Pe vremuri, făceam cu nevastă-mea diferite presupuneri, proiecte nu pot să le zic, că nu depinde de noi. Mai întîi am zis c-ar fi bine să prind 70 de ani (eu eram dornic de copil să apuc anul 2000, mi se părea că e ceva). Ei, cînd se apropiau cei 70 de ani, bineînţeles că i-am împins şi după aceea am mai împins o dată pînă la 80, dar mai departe cred că lăsăm lucrurile să se desfăşoare de capul lor.

Scriaţi că, la noi, spre deosebire de ţările din Occident, bătrîneţea nu e blîndă.

Aşa scriam? *(rîde)* De obicei, cînd mi se pune o astfel de întrebare şi mi se dă un citat, sînt uimit, ce-oi fi vrut să spun? Sigur, în Occident e multă grijă pentru bărîni, iar la noi e o nepăsare a statului, nu se creează condiţii pentru o minimă facilitare a vieţii. Aici e un soi de brutalitate, grosolănie, începînd de la lucruri mici, cum ar fi că ţi se spune *mamaie* şi *tataie,* pînă la *Te caută moartea acasă şi tu mă încurci aicea în tramvai.* Eu am zis că, dacă mi s-ar cere să fac o morală foarte succintă, asta aş spune, să te gîndeşti şi la celălalt, pentru că distanţa pe care o observi la oameni între ce i se întîmplă unuia şi ce li se întîmplă celorlalţi e uriaşă. Ceea ce lui i se pare îngrozitor, revoltător, dacă li se întîmplă altora, asta e...

E bătrîneţea o vîrstă a relecturii?

> *„Scriind pentru* România literară, *mi-am zis în mijlocul unei fraze «Cît o mai ţin eu cu însemnările astea?»“*

E adevărat că ai tendinţa de a reciti. Pierzi treptat contactul cu ce se întîmplă acum. Iarăşi, nu se poate generaliza. În cazul meu, asta era meseria, eram obligat să citesc şi m-am obişnuit să citesc şi am citit foarte mult în perioada de după 2000. Dar acum nu mai citesc. Cărţile pe care le vedeţi acolo sînt pregătite pentru nevastă-mea, nu mai reuşesc, asta e situaţia, bătrîneţea a doua...

Apropo de asta şi de răspunsul dvs. la prima întrebare, spuneaţi, la un moment dat, că „Sîntem vii cînd scriem şi scriem de parcă nu vom muri.“

Da, oamenii adînci, clasicii greci şi alţii, chiar şi Cioran (el a spus-o, cum face întotdeauna, pe muchie de cuţit între gravitate şi umor, „inconvenientul de a trăi“), spun că e mai bine să nu te naşti. Ăştia sînt gînditorii adînci. Omul obişnuit nu crede că va muri, fiindcă altfel i-ar fi foarte greu dacă s-ar gîndi tot timpul la moarte. O întrebare la care nu poţi să răspunzi, de exemplu, e că mie acuma nu mi-e frică deloc, dar nu ştiu cum va fi atunci. Cu mama s-a întîmplat invers. Era extrem de grijulie cu sănătatea, mereu avea cîte ceva. Cînd se ducea la doctor, îi spunea că nu are şi imediat îi trecea, dar se îmbolnăvea de altceva, şi noi ziceam *Ce-o să fie cînd va fi într-adevăr bolnavă?* Ei, s-a îmbolnăvit de cancer şi n-am văzut bolnav mai puţin preocupat de el, mai prevenitor cu ceilalţi, şi care spune că vrea să moară pentru că aşa nu merită să trăieşti. Deci nu poţi să ştii cum

> *„O simţi fizic, ca o apăsare în piept.“*

Sînt cumva Jackson. Am mai fost bătrîn, dar acum mă uit în buletinul pe care mi l-a aruncat Mila de la balcon împreună cu restul lucrurilor, cînd am stat un pic mai mult cu sora ei, şi-mi dau seama că acum chiar sînt. Tîrăsc piciorul stîng după mine. Întîmplarea face că, plecînd de la Mila, un puştache mă strigă: „Moşule, dă şi mie mingea!“ Bolborosesc ceva, legat de pramatii. „Ia, puştulache“, şi-i pasez mingea înapoi pe terenul de fotbal de lîngă Mila. Piciorul scoate nişte zgomote dinăuntru, le simt pînă-n măsele.

Numărul populaţiei creşte zilnic. Dar adaugă la tot numărul ăla de oameni care trăiesc, pe Jackson. Tot timpul rîd cînd mă gîndesc la mine.

O găsesc acasă pe Neti sau pe Natasha. Aşa i se mai spunea prin mahala. Făcea paste. E cu un an mai mică decît mine. Trebuia să o scoată la pensie. Nici nu cred că ştie ce e aia, n-a muncit o zi în viaţa ei. O fată fină. Are multă grijă de ea şi de mine, dar cîteodată şi de Spaloghe. I-a promis acum douăzeci de ani.

Are nevoie de brînză. Cobor la magazinul de jos, la casierie e un tinerel. „Cu ce te ajut, bătrîne?“ „Nişte brînză.“ „Avem doar de călugăr.“ Aş vrea un mulţumesc de fiecare dată cînd plec de lîngă voi, în loc să vă trag cîte un pumn.

Era duminică, prînz. Priveam în gol, c-un zîmbet incert, cînd suna telefonul. Neti vine cu pastele în braţe şi cu o figură cam tristă. A murit Spaloghe în dimineaţa asta. O consolez. Hai că pregătim masa, să facem o mică rugăciune pentru Spaloghe şi să scoatem ţuica. Nici că înfulec, şi-mi sună telefonul. Spre uimirea mea, era Spaloghe. „Ce faci mă, ai înviat?“ „Oof, domnule Jackson. Sînt sora lui Spaloghe.“ De mic mă uitam la bătrîni. Acum doar oglinda-mi mai arată.

„Te caută moartea pe afară?“, le spunea bunică-miu semenilor. Sîmbătă am fost chemat pe Aleea Artiştilor. Îl băgau la trei sub pămînt pe omul care mi-a luat mîna din nas şi mi-a dat o pensulă. Îi puteam simţi respiraţia cu iz de vodcă ieftină, prin coşciug. Sper că nu era de la mine.

Luni mă duc la doctor. Îmi este recomandat. Am fost coleg cu el prin liceu. „Ce zici domnu' mareşal în ale doctorimii?“ „Nu mai ai deloc speranţe, doar dureri de stomac.“

Acasă mă aşteaptă o nepoată. Nu îmi place numele ei, aşa că nici nu-l spun. M-a rugat maică-sa să-i dau nişte lecţii de pictură. Stăm amîndoi şi ne hlizim la natura moartă. Îi propun să facem un concurs. Cine aruncă cele mai multe dopuri de vin în vasul mort.

Tudor Ciurescu,
18 ani, Bucureşti

CUM ÎMBĂTRÎNIM

vei fi, şi asta mă nelinişteşte, m-ar jigni să-mi fie frică. În fond, cum poţi să te răzbuni pe cine le-a dat oamenilor năpasta fără de care nu s-ar putea să nu-ţi fie frică.

Tot dvs. spuneaţi că trebuie să fim conştienţi de singurătatea noastră ireductibilă. Se accentuează această singurătate odată cu vîrsta? Şi apoi, cît de important e să-ţi trăieşti bătrîneţea în doi, aşa cum ştiu că e cazul dvs.?

Da, chiar cu asta voiam să vă şi răspund. Că singurătatea, în cazul meu cel puţin, nu s-a adîncit. Eram mult mai singur pe vremea lui Ceauşescu, pentru că aveam senzaţia permanentă că viaţa noastră e un dezastru, vedeam că alţii nu gîndesc aşa, mi se părea că sînt o ciudăţenie, dar ce nu ştiam este că, bineînţeles, în cazuri în care oamenii s-au potrivit – noi sîntem căsătoriţi de 56 de ani –, nu ştiam că iubirea pentru cineva poate să se intensifice la bătrîneţe, şi asta este, o bună bucată de vreme, ceva ce îţi dă un confort sufletesc. După aceea, din păcate, îţi dă o mare nelinişte. În general, nu mă gîndesc la boli, dar mă gîndesc – cum vă spuneam – la cei apropiaţi, şi cînd vezi că celălalt are suferinţe, pe care tu n-ai cum să le oblojeşti, e greu. Dar tot e ceva care te împiedică să fii singur, grija pentru celălalt. Nu mă simt mai singur acum, tocmai pentru că mă simt mai speriat de ce i se întîmplă ei.

Cum consemnează istoria literaturii bătrîneţea?

Am recitit *Istoria literaturii*, şi tocmai cu asta s-a şi terminat existenţa mea de scriitor, comentîndu-l pe Călinescu. Am apucat să citesc pînă la secolul 19, şi am văzut cît de puţin trăiau scriitorii. Aproape nu există bătrîni, în sensul de astăzi al cuvîntului. Nouă ni se pare astăzi, de exemplu, că Alecsandri a fost bătrîn, dar a murit repede, după 70 de ani. Nici Maiorescu n-a trăit prea mult, a trăit mai puţin decît mine. Deci care ar fi scriitorii care-ţi dau senzaţia asta? Tolstoi, de exemplu, şi Tolstoi e tulburător de-a dreptul pentru nevoia pe care a simţit-o de a fi singur, de a se rupe de tot. Iar efectul a fost cel pe care-l ştiţi. În mod ciudat, au trăit mult dramaturgii greci şi, în general, scriitorii greci au trăit mult mai mult, nu ştiu care e cauza, ce fel de boli nu existau atunci. În schimb, secolul 19 a fost catastrofal, s-a murit de tuberculoză, de sifilis. Am obiceiul de a mă uita printr-un dicţionar ca să văd vîrsta, să fac socoteala cît a trăit cineva. În general, nu s-a trăit foarte mult printre scriitori. Eu nu mă consider un scriitor în adevăratul înţeles al cuvîntului, sînt un dilentant, zic eu, avînd o idee despre dilentatism care nu e cea comună, şi atunci poate c-o să trăiesc mult, dar nu cred că mi-ar conveni.

Se spune despre dvs. că sînteţi un spirit autoironic, autozeflemitor. Vi se pare că autoironia prelungeşte tinereţea spiritului, că e o armă împotriva seriozităţii grave a morţii?

Fără îndoială că prelungeşte un soi de tinereţe a spiritului, de vreme ce eu am încetat să fiu ironic şi să am umor. După cum vedeţi, noi stăm la două niveluri, nevastă-mea are birou şi bucătărie, în acelaşi timp, şi ne întîlnim cam o dată pe oră, stăm cîteva minute, şi plăcerea noastră este să vorbim diferite lucruri. Am făcut o regulă, că există bîrfeală pur şi simplu, că aşa e făcut omul, şi există unii care chiar merită bîrfiţi. Şi acuma, pentru că fenomenul s-a întîmplat şi cu nevastă-mea şi, în parte, este în oglindă, fiecare e îngrijorat pentru celălalt, nu prea mai găsim ce să vorbim, iar ăsta este un lucru foarte trist. Faptul că am putut să vorbim atît de bine a fost un vector al căsniciei noastre lungi.

Spuneţi că nu mai citiţi şi nu mai scrieţi. Cum arată zilele dvs.?

Aşa, ca la omul prost. De exemplu, Corina, fata mea cea mare, m-a convins să iau o tabletă, şi la început eram entuziasmat de toate concertele pe care le pot asculta. Pe YouTube găseşti muzică simfonică cîtă vrei, vezi interpreţi şi dirijori de acum 50 de ani, e minunat. Dar treptat am început să mă uit la filme, mai ales poliţiste. Asta se întîmplă... Un om care-şi păstrează din fericire tinereţea minţii şi a firii, în general, este Radu Cosaşu. La fel şi Paul Cornea, care are 90 de ani. Cum vă spuneam, nu ţine de vîrstă.

La vîrsta la care aţi ajuns acum, care e cea

mai mare bucurie şi cea mai mare frică?

Bucuriile ne vin, în ultimul timp, de la fata noastră, Corina, şi de la Max, fiul ei, care are 22 de ani, şi, spre uimirea noastră, face faţă la Universitatea asta care a ieşit pe locul 2 acuma împreună cu Yale, Colegiul imperial de la Londra, deci de acolo ne vin bucurii. Iar grijile, de la toţi patru. Astea sînt îngrijorările mele. Nu ştiu cine a scris, dar am fost cu totul de acord, cum poate să facă cineva aşa un rău încît să nască copii care urmează să moară? De multe ori mă gîndesc la lucrul ăsta: oricît arată el de bine, o să moară şi el. Deci răul îmi vine numai de la neliniştea pe care o am în permanenţă în ce-i priveşte pe cei apropiaţi.

Eu mi-am terminat întrebările. Dacă vi se pare că a rămas ceva esenţial de spus...

Nu, nimic esenţial de spus.

a consemnat Luiza VASILIU

Georgiana ILIE

Responsabilitatea viitorului

Românii, chiar şi cei tineri, încă mai aşteaptă ca statul să le dea pensie. Nu va fi cazul.

Din peste 1000 de români între 18 şi 45 de ani întrebaţi în iunie cine este responsabil pentru pensia lor, 51% au spus „nu eu". Studiul, făcut de Ipsos Romania pentru ING Pensii, mai arată că românii cred în continuare (37%) că statul trebuie să le asigure pensia. Problema este că, şi în cazul celor mai optimiste evoluţii demografice, acest scenariu este improbabil.

În prezent, din contribuţiile sociale ale unui angajat se plătesc în medie 1,3 pensii. În 2050, cînd populaţia vîrstnică va reprezenta 35% din populaţie, proporţia e estimată la 1:3, şi asta în cazul cel mai fericit, în care cei mai mulţi dintre adulţi muncesc şi plătesc taxe.

Tot în prezent, rata de înlocuire este de 36%, adică dacă ies azi la pensie, avînd anii de muncă integral, primesc o pensie care reprezintă 36% din ultimul salariu (în medie). Nici nu trebuie să merg cu gîndul pînă la 2050: în 2032, anul în care la pensie vor fi cei născuţi în 1967, rata de înlocuire va fi de 24%. Deci orice proaspăt pensionar în 2032 va trebui să trăiască de la o lună la alta cu 24% din venitul pe care îl făcea ca salariat. Peste încă zece ani, rata va fi de 16%: cineva cu salariul net de 3000 de lei va avea o pensie de 480 de lei. Şi nimic de acum încolo, în afară de ipoteza fantezistă ca România să devină o destinaţie pentru forţa de muncă ultracalificată din alte ţări, nu va mai schimba această tendinţă de scădere.

Asta înseamnă că nici un adult sub 45 de

ani nu poate spera să trăiască exclusiv din pensia de la stat. Există însă opţiuni. Toate presupun să economiseşti conştient.

1. Pensia privată obligatorie (Pilon 2), la care sînt înscrişi şase milioane de români, dar la care contribuie lunar doar trei milioane, poate asigura o rată de înlocuire de 10%. Adică poate creşte venitul cu încă 10% din ultimul salariu. P2 este un mod de a economisi pentru propria pensie – un procent progresiv care este 6% din venit în 2014 – în loc să contribuie la bugetul naţional de pensii. În condiţiile în care 86% dintre români nu economisesc în nici un fel pentru pensie, fie pentru că nu li se pare o prioritate, fie pentru că nu îşi permit, P2 e singurul instrument de economisire pentru mulţi dintre ei. 15% dintre ei cred că P2 îi va ajuta să-şi menţină stilul de viaţă actual, după pensionare, dar adevărul este că doar pensia de la stat şi P2 nu pot să asigure acest lucru.

2. Pensia privată facultativă (Pilon 3) poate creşte venitul la pensie, în funcţie de capacitatea de economisire a fiecăruia. P3 înseamnă însă şi să ai veniturile şi stilul de viaţă care să îţi permită să economiseşti, ceea ce pentru o persoană cu salariul sub salariul mediu pe economie nu este realist.

3. Investiţia în proprietăţi este un alt mod de a economisi. România are una dintre cele mai mari rate de proprietari din Europa, de peste 90%, şi acesta este un avantaj pentru cei care, deşi nu pot economisi, deţin o casă. Cînd ies la pensie, o pot vinde, o pot închiria sau o pot ipoteca. Iar cînd au nevoie de îngrijire continuă într-un centru specializat sau acasă, proprietatea poate fi modul în care plătesc pentru îngrijire, lăsînd-o moştenire sau cedînd-o.

4. Instrumentele de economisire bancară (depozite la termen, fonduri de investiţii etc.) sînt, la rîndul lor, o soluţie mai ales cînd intri în posesia unei sume mai mari, prin vînzare sau moştenire, pentru că pot aduce dobînzi semnificative pe termen lung.

Cea mai mare provocare rămîne, însă, schimbarea mentalităţii şi preocuparea reală pentru viaţa noastră de peste 30-35 de ani.

Georgiana ILIE

Nu e azil, e cămin

La căminul pentru persoane vîrstnice din Solca, judeţul Suceava, locuiesc 77 de bătrîni. Condiţiile sînt bune – clădirea, un fost spital închis în 2011, este aproape complet renovată; personalul este atent, deşi sînt doar trei asistenţi pe tură; mîncarea este bună şi suficientă. Ce le lipseşte este compania – doar 15 dintre ei sînt vizitaţi de rude sau se pot deplasa să le viziteze ei înşişi – şi o sală de sport, pentru cei care vor să se mişte puţin.

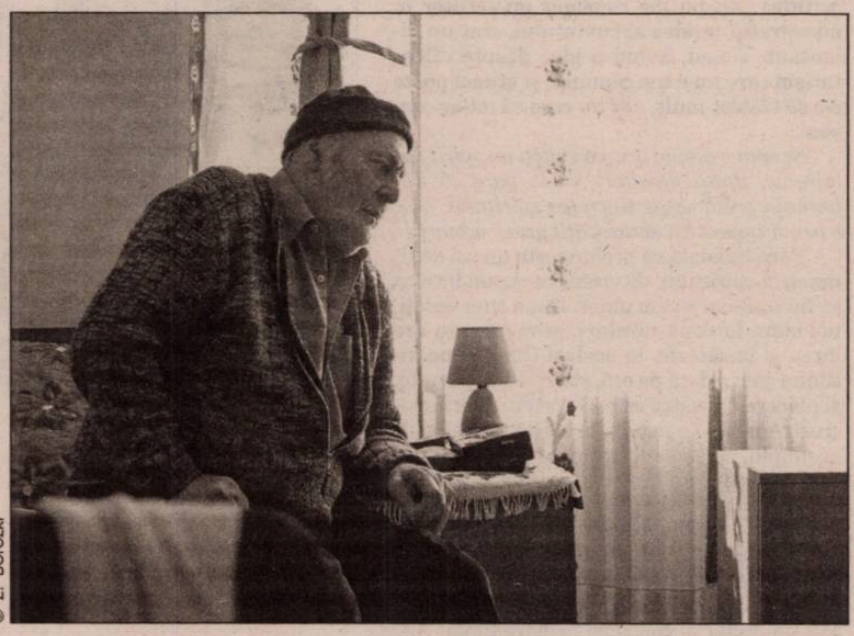
© Z. Berezki

Am aflat despre cămin în timp ce eram în cel de-al treilea modul al programului Aspen Young Leaders, la Gura Humor. Voiam, ca grup, să cunoaştem mai bine zona şi să vedem cum ne putem coordona pentru a face ceva real în comunitate, aşa că am întrebat dacă putem să ajutăm. Elena Repciuc, 45 de ani, contabilul-şef al instituţiei, un om care este acolo de la 7 dimineaţa la 9 seara şi are grijă să fie de toate, avea o listă întreagă. Nu sînt niciodată suficienţi oameni care să ajute cu îngrijirea vîrstnicilor şi nu prea bat voluntarii la uşa lor. În plus, curtea avea nevoie de mult ajutor, şi la curăţenie, şi la grădinărit.

Pe 10 septembrie am petrecut toată ziua la cămin, făcînd ce era nevoie. Am cumpărat şi plantat flori şi arbuşti, am scos morcovii din grădina de legume, am servit masa, am strîns o grămadă mare de moloz, am făcut prăjituri şi decoraţiuni pentru camerele proaspăt renovate, am cumpărat jocuri şi gustări şi, mai ales, am petrecut timp cu rezidenţii vorbind, jucînd şah sau plimbîndu-ne. Nevoia lor de apropiere a fost lucrul care i-a marcat cel mai mult, şi pe colegii mei de program. Unul dintre ei a scris într-o notă despre timpul petrecut cu unul dintre vîrstnici, un domn pasionat de grădinărit: „cînd mă uitam pe geamul maşinii înainte să ieşim din curte mi-am ferit privirea pentru că nu voiam să citesc în ochii lui întrebarea: «Da' veniţi şi mîine?»“

Căminul este finanţat deocamdată de Ministerul Muncii şi din pensiile rezidenţilor (cei care au cedează 60% din pensie instituţiei). Pentru fiecare rezident, dar nu mai mult de 70, căminul primeşte o subvenţie de aproape 1500 de lei. Problema este că această subvenţie este doar pe termen limitat, pînă în octombrie 2015, cînd ar trebui ca finanţarea să fie preluată de Consiliul Local Solca. O altă problemă este că, fiind un centru de primire regional, doar doi dintre rezidenţi sînt din Solca, restul sînt din judeţ, aşa că Primăria nu e interesată să finanţeze. Elena Repciuc se pregăteşte acum pentru diferite scenarii: fie să înfiinţeze un ONG care să preia căminul şi să obţină fonduri europene, fie să ceară finanţare de la Consiliul Judeţean, nu de la cel Local. Oricum ar fi, trebuie ca în următorul an să găsească o soluţie, altfel se va pierde tot ce a reuşit să facă la Solca.

Reporter: *Ce înseamnă aceşti trei ani pe care i-aţi petrecut administrînd căminul?*

Elena Repciuc: Pentru mine este o experienţă, simt că m-am schimbat eu în primul rînd, în aceşti trei ani, pentru că am cunoscut atîtea poveşti de viaţă, mai frumoase şi mai puţin frumoase. În asistenţă socială nu poţi să faci meseria dacă nu ai un pic de suflet, dacă nu te implici în viaţa lor – nu le ştii problemele, nu îi poţi ajuta. Programul meu este de opt ore, dar sub 12 niciodată nu am stat, şi ei ştiu că mă pot găsi oricînd doresc să vorbim. Am învăţat de la aceşti oameni şi m-am schimbat eu ca om. Greutăţi sînt, mai ales pe partea financiară. Consiliul Local, ca în toată ţara, nu are bani, nu ne poate ajuta. Dacă s-ar continua finanţarea de la Ministerul Muncii, ar fi ceva. Acum trăim cu teamă de la o zi la alta – dacă se termină subvenţia ce vom face? Ne-am luptat foarte mult să transformăm spitalul în cămin, Consiliul Local nici nu voia, dar le-am demonstrat că, dacă se închidea, pierdeam toată investiţia făcută aici, mijloacele fixe. Şi aveam şi exemplul spitalului de TBC din Solca, închis în 2003, în care s-a distrus tot. Aşa i-am convins că nu e o mare investiţie deschiderea căminului, deoarece tot ce ne trebuia era deja aici.

Cum s-a petrecut această transformare?

Cînd au închis spitalul, în 2011, s-a dat o hotărîre de guvern că unităţile închise se pot transforma în cămine de bătrîni şi vor primi o subvenţie. Am aplicat şi noi, şi a durat trei luni pînă cînd s-a publicat în *Monitorul Oficial* decizia de înfiinţare a căminului. Trei luni în care personalul rămas nu a primit salarii. Plus, am avut cinci bolnavi care au rămas în spital, nu aveau unde să se ducă, erau cazuri sociale. Şi i-am îngrijit noi şi le-am adus mîncare de acasă toate lunile astea – că aveam stoc de alimente, dar nu aveam voie să ne atingem de el pînă cînd nu se înfiinţa căminul. Ne-au mai ajutat nişte preoţi. După înfiinţare, am avut trei luni să ne organizăm. La 1 octombrie 2011 am început să primim oaspeţi. A fost greu că nu ştia nimeni de noi – am mers din cămin în cămin şi din spital în spital, am vorbit cu primăriile, şi pînă la urmă i-am găsit. Clădirea nici nu arăta bine atunci, vă daţi seama, un fost spital. Uneori, cei sosiţi nici nu voiau să rămînă cînd o vedeau. „Parcă-i puşcărie aici!“ După ce am renovat, s-a schimbat situaţia. Din ianuarie 2013, în nici o lună n-am avut sub 70 de internaţi. Şi acum avem 77 şi, dacă aş avea locuri încă pe-atît, le-aş umple pe loc. Iarna avem mult mai mulţi, oricum. Primăriile ne aduc oameni ai străzii, mai ales din Suceava, că acolo sînt probleme, în oraşele mari. Şi uneori vin oamenii în curte, cu bagajul şi acte, şi nu vor să plece. Cum să-i dai afară? Unde să se ducă? Improvizăm paturi, ne descurcăm. Unde mănîncă 70, mănîncă încă 10. Noi sîntem mulţumiţi şi bătrînii sînt şi ei mulţumiţi.

Spuneaţi că singura problemă pe care nu o puteţi rezolva este cea a singurătăţii vîrstnicilor.

Bătrînii nu sînt în regim închis, ei pot merge să se plimbe prin oraş, să viziteze familia, dar puţini dintre ei au la cine să meargă sau cine să vină la ei. Nu prea pleacă singuri, oricum, aşteaptă să-i ia cineva, că mulţi nu se mai descurcă să meargă singuri pe stradă – nu mai aud bine, nu sînt atenţi la trafic. La sărbători sînt cîţiva care mai pleacă, vreo zece, dar nici atît. Atunci e cea mai grea perioadă pentru ei. Îi simt că... Încercăm şi noi. Le pun colinde, le-am făcut brad pe fiecare palier, să-l vadă, chiar dacă nu se pot deplasa de la un etaj la altul. Am adus copii de la şcoala de aici, au făcut programe artistice, au împodobit bradul sau au încondeiat ouă de Paşti. Şi ei sînt ca nişte copii, se bucură de vizitele copiilor, că au şi ei nepoţi acasă, pe care poate nu i-au văzut de cînd sînt la noi.

Ce ar trebui să ştie familiile celor care ajung într-un cămin pentru vîrstnici? Ce ar trebui să faci ca cel pe care îl internezi să nu se simtă abandonat?

Eu îi înţeleg pe cei care îşi aduc părinţii aici. Ei trebuie să muncească, să aibă grijă de copii şi de casă şi uneori bătrînul nu mai poate avea grijă de el, nu mai ştie să închidă apa sau să mănînce. Stă singur în casă toată ziua. Aici are cu cine să socializeze, e îngrijit, nu are cum să i se întîmple ceva. Aici nu e un azil. Mai aud oamenii spunînd „azil“, şi tot timpul îi corectez: nu este azil, e un cămin pentru voi, persoanele vîrstnice. Azilul era odată, pe vremea comunismului. Să vă dau un exemplu care ne-a făcut să ne simţim bine: aveam un bătrîn cu trei fete, toate educate. Problema lui era demenţa. L-au internat aici, veneau de două-trei ori pe săptămînă, nu l-au abandonat. Au venit şi l-au luat într-o după-amiază, să stea acasă două-trei zile. I-au luat tratamentul, tot. Seara la ora 7 ne-am trezit cu ei înapoi: nu a vrut să rămînă, a vrut să fie aici cu colegii de cameră, cu programul pe care îl învăţase. Ne-am bucurat că se simţea aşa de bine cu noi, mai bine decît acasă la el.

Cam cîţi dintre ei mai au rude de gradul 1?

Sînt cazuri diverse. Avem şi oameni care au rude de gradul 1, dar au pierdut legătura cu ei, cu copiii, de cînd erau foarte tineri. Nici ei nu şi-au căutat copiii cînd trebuia, şi acum nici copiii.... Am avut un caz, un bătrîn preluat de la spital, era din anii '90 internat la TBC, mai mult un caz social. Avea patru copii. Mi-a fost foarte greu să dau de ei, că avea mutaţia pe Solca, dar de fapt era din Rădăuţi. Dar cum eu muncesc aici de 25 de ani, am prins şi spitalul, a rămas arhiva. Am găsit cînd a fost internat, i-am găsit adresa de atunci şi, cu ajutorul Primăriei din Rădăuţi, i-am găsit familia. El avea pancreatită şi era în faza terminală. Voiam să fac acest lucru pentru el, chiar dacă ştiam că şi-a lăsat copiii de mici. M-am dus şi i-am spus: uite, am găsit familia. Nu puteam să îi chem eu fără să-şi dorească. Şi nu şi-a dorit. Mi-a zis că nu vrea să vadă pe nimeni. Dar cînd a murit, i-am anunţat. Şi au venit toţi copiii şi fosta soţie. Nepoţii... au venit toţi. Probabil că se simţea vinovat. Dar uite că au venit. Puţine sînt cazurile în care nu e o poveste urîtă.

„Iarna avem mult mai mulţi, oricum. Primăriile ne aduc oameni ai străzii.“

Care credeţi că e soluţia cea mai bună pentru îngrijirea numărului tot mai mare de vîrstnici?

Părerea mea este că centrele sînt mai sigure decît îngrijirea la domiciliu. Îngrijitorul poate să facă o mîncare caldă, să facă un foc, să-i spele o haină, dar nu va vedea niciodată toate problemele pe care le are. Pentru cei care au nevoie de îngrijire permanentă, cum sînt cei de la noi, doar într-un centru pot primi ce au nevoie. Unui bătrîn trebuie să i se ia tensiunea, trebuie să primească nişte sfaturi, dacă a avut nişte traume... Nu poţi să ignori lucrurile acestea pentru că toate compun calitatea vieţii lui.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Hodoronc-tronc despre masturbarea la grădiniță

Un prieten îmi vorbește, perplex, despre un articol din mass-media, în care este descrisă, cu lux de amănunte, o așa-zisă nouă inițiativă a ministrului Pricopie: aceea de a include în programa școlară a copiilor de grădiniță subiecte precum masturbarea și homosexualitatea. Scoasă din minți de noua tușă groasă așezată peste portretul de incompetent al celui care coordonează educația românească, mă grăbesc să deschid ziarul cu pricina. Peste ce dau? Peste o mizerabilă încercare de manipulare a opiniei publice. O tentativă incredibilă, cu totul neprofesionistă, de a ațița cu orice preț părinți și dascăli împotriva ministrului. Inutil să spun că nu sînt nici pe departe un fan al dlui Pricopie, că-i știu, destul de bine, abdicările și slăbiciunile, amatorismul și interesele de partid. Dar pentru a fi credibilă, critica nu trebuie să uzeze de falsuri. Ca în cazul articolului incriminat:

Titlul articolului – „Sînt nebuni, masturbarea și homosexualitatea, în programa grădinițelor!" – este legat de șapoul bolduit în care se vorbește despre inițiativa ministrului Educației de a introduce obligativitatea înscrierii copiilor la grădiniță de la trei ani. Ceea ce lasă impresia că același ministru este responsabil și cu propunerile de subiecte inadecvate pentru educația sexuală a celor mici. Nimic mai fals: articolul spune, cîteva rînduri mai jos, cu litere de-o șchioapă, că, de fapt, este vorba despre o grădiniță obscură din Las Vegas care le-a propus părinților subiectele cu pricina pentru a fi dezbătute la orele de educație sexuală.

Autorul articolului face legătura dintre pornirea „rea" a *Occidentului* de a introduce în programa școlară pentru preșcolari subiecte precum libertatea de a-ți alege sexul sau „masturbarea de mic"(!), și un program lansat sub patronajul ministerului Educației, „Sexul *vs* Barza", în care, vezi Doamne, aceleași teme le sînt propuse și copiilor, „ceva mai mari" din România. Din nou, fals și manipulare: nu *Occidentul* este preocupat să le vorbească copiilor de grădiniță despre obiceiuri și opțiuni adolescentine, ci, după cum spuneam, o mică grădiniță din Las Vegas. Mai apoi, programul „Sexul *vs* Barza" nu se adresează „copiilor ceva mai mari", ci adolescenților: este vorba, de fapt, despre o platformă *online* de educație sexuală pentru adolescenți, în care se livrează informații complete, competente, date de specialiști, despre tot ce înseamnă subiectul larg al sexualității: anatomie, relații, protecție, efecte, pericole, diferență, toleranță, dorințe, tabuuri etc.

Concluzia autorului este și ea o mistificare: „tendința statului de sexualizare a copiilor este evidentă". În ce fel încearcă statul, în speță dl Pricopie, să ne „sexualizeze" copiii este greu de înțeles.

Educația școlară din România are multe bătălii de dat. Miniștrii ei au multe păcate și vinovății de ispășit. Avem programe obosite, școli delabrate, salarii inacceptabile, viziuni stupefiante despre reformă, plagiate, bacalaureate eșuate etc. Cu alte cuvinte, avem suficiente teme de dezbatere. Nu mai e nevoie să inventăm, să aruncăm pe piață piste false, probleme inventate, manipulări. Articolul la care mă refer e doar un „biet" linșaj public, și nu o sămînță de dialog constructiv.

Cît despre cealaltă propunere a dlui ministru al Educației, aș vrea să îl văd pe dl Pricopie cum pune poliția pe urmele părinților săraci din cătunele patriei, care nu-și trimit copiii la grădinița aflată la zece kilometri distanță de casele lor.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

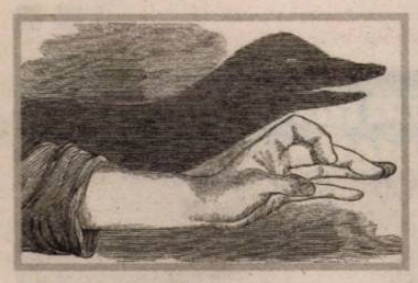

Iaromira POPOVICI

bazar

O redefinire a căsniciei

În sfîrșit, am văzut un film care m-a uimit: *Gone Girl (Fata dispărută;* 2014, în regia lui David Fincher), cu Ben Affleck și Rosamund Pike, după romanul cu același nume al lui Gillian Flynn. Comedie neagră, thriller, dar și studiu de caz... sociologic, analiză a impactului mediei și al imaginii asupra oamenilor, filmul poate fi văzut, printre altele, drept o propunere de... reconfigurare a căsniciei. Într-un mod dement, dar, cu siguranță original.

Inițial, filmul pare una dintre clasicele povești de dragoste: Nick (Ben Affleck) și Amy (Rosamund Pike) se îndrăgostesc, la prima vedere, și, evident, se căsătoresc. Ba mai mult de atît, în ziua în care se întîlnesc, se nimeresc sub o... ploaie de zahăr, pe sub care se sărută, el luîndu-i ei zahărul de pe buze... (referirea la dulceața excesivă a *romance*-urilor pe care filmul le parodiază fiind evidentă). Cu mențiunea că Amy nu era o oarecare Amy, ci eroina unor cărți de copii scrise de părinții ei, intitulate *Amazing Amy,* în care erau relatate isprăvile fetei lor, dar idealizate și mitologizate. Comportamentul viitor al lui Amy se datorează, în mare parte, acestor cărți: ele sădesc în mintea personajului dorința de a face, mereu, ceva excepțional, care să-i șocheze pe ceilalți.

Amy pare, cel puțin în primii ani de căsnicie, soția ideală: blondă, suplă, supersexy, superinteligentă... După perioada recesiunii, în care cei doi își pierd slujbele și încep să trăiască din banii lui Amy, lucrurile degenerează. Căsnicia alunecă în obișnuitele sale tare: certuri, dezinteres afectiv, acreală, adulter... Fiecare dintre soți e nemulțumit de celălalt, atmosfera dintre ei începînd să fie precum cea din *Războiul rozelor* (1989, Danny DeVito).

La un moment dat, la cea de-a cincea aniversare a căsătoriei lor, Amy dispare. Nick nu e foarte îngrijorat la început, mai ales că Amy practica, la fiecare aniversare, căutarea de comori. Încet-încet, se descoperă dispariția lui Amy, care e făcută publică, și cu ajutorul părinților acesteia. Media, precum în *Natural Born Killers,* ori *American Dreamz,* sau mai pregnant în *The Truman Show,* începe să ocupe un rol important, devine un subiect secundar al filmului. Televiziunea locală din orășelul conservatror din Missouri, unde se petrece acțiunea, face din dispariția lui Amy principalul ei subiect, și din soțul acesteia, nu destul de evident implicat, principalul suspect.

Nick, greoi, indiferent, neglijent, uimit devine instinctiv eroul negativ, în ciuda prezumției de nevinovăție. Toți ochii și toate indiciile par să-l acuze de dispariția, care aduce a moarte, a uluitoarei Amy. Spectatorii tind să creadă și ei același lucru, pentru că îl văd destul de nepăsător la adresa bietei soții, și, mai rău, îl văd făcînd dragoste cu o amantă tînără, în jur de 20 de ani, în căminul conjugal. Nick e învinovățit, pînă la urmă, că e un soi de prototip al bărbatului însurat de mulți ani, din căsniciile obișnuite.

Pe de altă parte, Amy cea uluitoare este prototipul Femeii care se revoltă împotriva condiției feminine tipice: aceea în care, după unu-doi ani idilici de căsnicie, aceasta devine cantitate neglijabilă pentru alesul ei. Modul în care Amy alege să se revolte e unul... extrem. Tocmai modul ăsta dă savoare și neașteptat filmului care, altfel, ar fi putut fi încă un thriller sau încă o comedie....

Nu dezvălui întreaga mașinărie pusă la cale de Amy. E suficient să spun că e una tare complicată și diabolică, implicat fiind un jurnal pe gustul mediei ahtiate de senzațional și de a-și confirma părerile preconcepute despre Nick și Amy. Nostim e că, atunci cînd Nick apare într-un talk show la televizor și-i declară, public, lui Amy că o iubește, pentru ea e suficient ca să-și dejoace toate planurile perverse. Amy se întoarce acasă, după ce comite o crimă, și, culmea, rămîne împreună cu Nick, într-un ciudat *happy end* total neașteptat. Cum reușește? Aplicînd un amestec între forță, manipulare și promisiunea unei adevărate vieți de familie (cea a unui copil). Faptul că e criminală pare să nu mai conteze. Să fie tocmai asta o redefinire... extremă a căsniciei și a modalităților prin care aceasta poate rezista?

Selma IUSUF

legende urbane

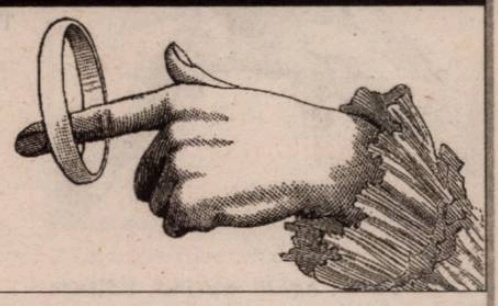

Bizareria cotidianului

„Care e prima ta amintire?", mă întreabă. Tac și mă uit la el. „Prima amintire", repetă, „prima amintire conștientă din copilăria ta." „Uite", zice, „eu am o amintire de pe la trei ani, cred." „Trei ani?", zic neîncrezătoare. „Să nu fie cumva fabricată, o invenție." „Nu, nu este", mă asigură el. „Îmi amintesc foarte bine. Era primăvara, bănuiesc că pe la vremea aratului, semănatului, cam așa ceva. Țin minte că mama mă înfășurase într-o haină groasă și mă pusese în căruță. Eram încă în curtea casei, toată lumea se pregătea să plece. Apoi cred c-am adormit, iar cînd m-am trezit, mama mă întreba îngrijorată dacă mi-e frig. Țin mine că am ridicat ochii, iar pe cer zburau cocorii în majusculă – Crrr! Crrr!", face el un zgomot ciudat din gît și dă demonstrativ din mîini ca din aripi și după aia îmi arată majuscula: un V.

Taică-tu îți povestește tot soiul de lucruri de care nu mai auzisei vreodată. Întîmplări dintr-un sat dobrogean aproape de mare, cu hectare de pămînt muncite de dimineața pînă seara de niște bunici care au murit de mult, cu argați care s-au făcut agitatori comuniști, povești cu flinte ascunse prin grădină și cu bani de aur și cu o pereche de cai fabuloși și un cîine cu nume tătăresc care le păzea casa. Taică-tu a îmbătrînit, se duce în partea aia de 70 de ani care înclină spre 80 și ți se pare că e din ce în ce mai schimbat. Îți dai seama într-un tîrziu că tu ai ajuns să-l percepi mai degrabă ca pe un bunic. Taică-tu ăla adevărat e bărbatul de 40 de ani pe care-l chema diriginta la ședințele cu părinții. E bărbatul ăla rămas veșnic pe la 40 de ani, vîrstă atunci imposibilă pentru tine, de neimaginat că o vei putea împlini și trăi vreodată. La fel și maică-ta. Totuși, ea parcă a rămas prinsă cumva la fel în păienjenișul ăsta cotidian. E mult mai prezentă, o interesează mult promoțiile noi de la IKEA, ba merge și schimbă lucrurile la fel de des prin casă, așa cum le făcea în tinerețe... da, parcă maica-ta a rămas în același soi de prezență nealterată, actuală, maică-ta e acum și aici. El, taică-tu, trăiește de o vreme mai mult într-o poezie cotidiană, avea dealtfel înclinații de tînăr, era mai lunatic și mai smucit, așa, iar tu știi bine că-i moștenești structura, tu, om tînăr, te surprinzi trăgînd adînc în piept aerul de la metrou care ți se pare că miroase la fel cu pivnița bunică-tii. Îți dau lacrimile din cauza asta prin stație pe la Romană, te simți prost, te foiești acolo pe peron ca să treacă odată toate amintirile astea venite de niciunde, care te lovesc brusc în moalele capului, în cele mai neașteptate situații. Îți tragi înapoi lacrimile din ochi și te uiți la liceenii care așteaptă și ei metroul, citești inscripțiile mîzgălite pe stîlpii de susținere; „Am cel puțin șapte corpuri" zice una dintre inscripții și te bușește imediat rîsul și buna dispoziție, faci o poză textului, îl pui pe Facebook și aduni like-uri, cînd de fapt textul e sfîșietor de trist.

Te surprinzi din ce în ce mai des gîndindu-te în spate, la copilărie, simți nevoia unui bilanț făcut din prea-plin, nu știi exact prin ce fel de maturizare te trezești trecînd. Îi povestești la rîndul tău lui taică-tu prima amintire a ta care se întîmplă a fi un vis pe care l-ai avut în copilăria mică. Se făcea că un lup mergea pe noua ta tricicletă albastră, mergea cu ea mormăind ca un lup (nu știai exact cum mormăie un lup, dar lup era sigur, nu urs) și te-ai speriat îngrozitor. I-ai zis apoi lui taică-tu că amintirea ta era nasoală și nespectaculoasă, că asta a lui, cu cocorii, era greu de egalat și că d-aia crezi că inventează iar povești pentru tine, ca atunci cînd erai mică, el rîde și nu mai spune nimic.

Tu însă simți nevoia să împărtășești toate lucrurile astea, poate se mai gîndesc și alții la ai lor și o să le facă bine. Poți, la o adică, face cadou tuturor o frumoasă astenie de toamnă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

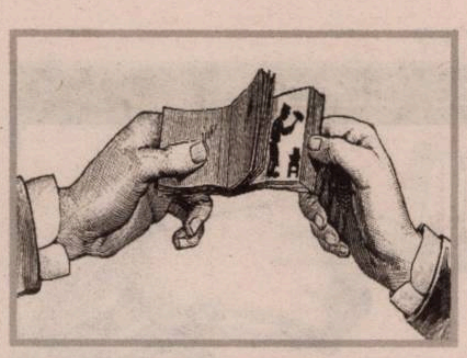

Marius CHIVU

feedbook

Viaţă deshumată

● **Dora Pavel, *Agata murind*, Editura Polirom, 2014.**

În 2005, cînd am recenzat romanul Dorei Pavel în *România literară,* o făceam deja la a doua ediţie, după ce cartea repurtase un mare succes: Premiul USR pentru proză, pe anul 2003. Deplîngeam atunci faptul că, în ciuda premiilor, cărţile nu ajung să treacă dincolo de graniţele lumii literare şi, astfel, nici vînzările nu sînt influenţate în mod direct. Deplîngeam, astfel spus, o stare de lucruri care nu s-a schimbat în mod semnificativ între timp. Dar dacă atunci, romanul Dorei Pavel era reeditat de Polirom, o editură mai mare decît cea la care fusese tipărit iniţial, purtînd şi o banderolă care menţiona premiul, de data aceasta, includerea romanului în colecţia Top 10+, colecţia cărţilor populare la preţuri accesibile, confirmă faptul că *Agata murind* (tradus anul trecut şi în spaniolă de Marian Ochoa de Eribe Urdinguio, cel care a mai tradus din Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Panait Istrati şi Mircea Cărtărescu) are în continuare un parcurs frumos şi rezistă noilor generaţii de cititori.

Dora Pavel este o scriitoare a cărei literatură mă interesează şi pe care o urmăresc cu fiecare carte apărută. Romanul de anul trecut, *Do Not Cross,* un roman cu o poveste de dragoste obsesivă gay foarte tricky şi rafinat scris, un thriller psihologic ce nu abordează în mod explicit relaţia homoerotică (aşa cum au făcut-o, tot anul trecut, Adrian Schiop în *Soldaţii* şi Adrian Teleşpan în *Cimitirul,* acesta din urmă însă fără importanţă literară), mi se pare că, în ciuda unor cronici foarte bune, merita chiar mai mult. Cum o carte bună îţi face poftă de alta, am recitit la modul hedonist, oprindu-mă mai ales la pasajele care odată îmi plăcuseră, *Agata murind,* descoperind savoarea de a fi uitat unele detalii şi de a te bucura din nou de ele.

presia în tabloul cu titlu sarcastic al lui Magritte, „Drepturile omului", unde corpul unei femei este alcătuit din cioburile de porţelan, de ceramică sau de gips ale unui vas spart. Confesiunea, scrisul, oglinda, tabloul, toate acestea declanşează meditaţia şi devin instrumente ale regresiei în spaţiul, el însuşi fragil, al copilăriei unde obiectele, chipurile, corpurile şi senzaţiile sînt indistincte, pîcloase, dar obsedante. Sensibilitatea Augustei este acută, iar stabilitatea psihică şi emoţională – precare, de unde şi predispoziţia re-

Un cimitir aflat pe un deal care se surpă obligă autorităţile la dezhumarea mormintelor.

Ca în toate romanele Dorei Pavel, pe cît de generos e pretextul epic, pe atît de surprinzătoare e evoluţia naraţiunii în sine: un cimitir aflat pe un deal care se surpă obligă autorităţile la dezhumarea mormintelor, muncă realizată cu ajutorul unor deţinuţi de drept comun. Rudele morţilor sînt chemate pentru recuperarea osemintelor şi pentru a fi martore la procesul mutării lor într-un cimitir nou. „Proprietarii" morţilor (expresia are simbolistica ei) sînt cazaţi la hotel şi interacţionează în virtutea unor vagi şi mai vechi relaţii. Pînă aici, o situaţie de roman sud-american. (De altfel, motivul dezhumării urma să reapară, în 2005, şi în *Degete mici,* romanul de debut al lui Filip Florian.) Dora Pavel însă continuă în stilul psihologizant franţuzesc, căci romanul este confesiunea scrisă a Augustei către fostul ei psihiatru cu care a avut şi păstrează încă o relaţie, una uşor ambiguă, depăşind oarecum cadrul strict al terapiei. Confruntarea cu memoria Agatei, sora mai mică, îngropată în cimitirul cu pricina, reprezintă prima provocare a Augustei de după psihoterapie. Scrisul fostului pacient este deopotrivă introspecţie, confirmare a vindecării şi, mai ales, un act indirect de seducţie a doctorului devenit confident de bună voie şi utilizator al însemnărilor ca material pentru un roman. Pentru că, fatalitate, totul se întîmplă pentru a ajunge într-o carte.

Augusta este o femeie divorţată, sora ei a murit, părinţii ei sînt imigraţi, trăieşte singură. Fragilitatea fiinţei sale îşi găseşte exmemorării, a regresiei în trecut, acolo unde poate fi dibuit momentul fisurii, al intruziunii morţii, momentul în care coerenţa s-a frînt, iar alteritatea s-a insinuat: „întreruptă a fost aici pentru o clipă şi «viaţa» morţilor, clipă fatală dacă ne gîndim la filigranul eternităţii lor compromise, pentru că, se ştie, lumina odată lăsată să intre, oxidează întreaga textură, osemintele şi galeria, bijuteria şi protezele şi perucile, rana deopotrivă şi amintirea ei."

Atmosfera romanului e apăsătoare nu atît din cauza fundalului, a muncii permanente pentru transmutarea osemintelor, lucrări ghicite în mai toate mişcările exterioare hotelului, unde sînt cazate rudele morţilor, dar şi prin fluxul analitic capricios al Augustei care, pe măsură ce scoate la iveală vechile obsesii şi luminează anumite relaţii, ascunde, într-o oarecare măsură, şi motivaţiile prezentului. Moartea este suprapersonajul cărţii şi fiecare personaj se raportează în felul lui la ea. Unii cu propria moarte. Dar aura morţii îi şi cheamă la viaţă şi adevăr pe cei chemaţi să decidă viitorul morţilor lor. În confruntarea cu trecutul „încărcat" şi cu aspectele latente ale morţii pe marginea gropilor deschise, viaţa pare o dezhumare: afirmarea vulnerabilităţii, conştientizarea dependenţei, asumarea instinctelor, a pulsiunilor: „Abjecţia umană, ca afectul unui cartilaj rupt. Ai gîndit vreodată comparaţia asta? Cartilajul rupt, în absenţa lui, oasele sudate greşit. An-chi-lo-za-rea. Atîtea zone anchilozate ale conştiinţei noastre."

Pentru Augusta, al cărei sexualism primitiv şi alienant prilejuieşte pagini destul de tari, prezenţa ştiît de puternică a morţii în contextul refacerii ei sau, invers, a coincidenţei perioadei post-terapetice cu mutarea osemintelor surorii, pentru a cărei moarte prematură se simte vinovată, ei bine, acest „experiment" o ajută să-şi redescopere şi înţeleagă sexualitatea şi, implicit, să-şi reafirme feminitatea. Erosul de după thanatos. Căci moartea e corporalizată, eroticul – psihanalitic, senzorialul – obsesiv: „Ne sărutam. Îmi place sărutul, îmi place să mă joc în sărut, să rup ritmul, să imprim ritmul opririlor false, îmi place asta, îmi place. Îmi place să vorbesc în sărut, să simt umezeala cuvintelor, că le-aud clipocind, îmi place. Tot ce e umed îmi place." Scenele sexuale la limita devianţei sînt însă relatate cu poezia senzaţiilor. Fie că este vorba de o acuplare în cimitir sau de un cunilingus pe patul spitalului, ochiul Dorei Pavel decupează delicat, expresiv şi simbolic detaliile. O lecţie pe care o găseşti la Philip Roth, maestrul incontestabil al acestui gen de situaţii (în *Animal pe moarte,* dar, mai ales, în *Teatrul lui Sabath).* Prin faptul că epicul propriu-zis lipseşte, fiind doar un cadru, un pretext şi o corespondenţă a „dezhumării" trecutului personajelor, romanul îl lasă oarecum *sur sa soif* pe cititorul amator de picanteriile ficţiunii, recuperînd la capitolul imprevizibil şi suspans. Dacă descrierea cimitirului (în coloritul sumbru şi miasmele sale) şi a scenelor erotice se concurează relaţionîndu-se reciproc, tandemul acesta narativ capătă prin permanentă tangenţă expresivitatea impură a senzualului şi morbidului.

Aşa cum confesiunea în scris îndeplineşte mai multe funcţii, pentru fiecare actant în parte, naraţiunea se desfăşoară pe mai multe nivele, intuite şi indicate bine de comentatorii de pînă acum ai cărţii. Romanul poate

Scenele sexuale la limita devianţei sînt însă relatate cu poezia senzaţiilor.

prilejui o serie largă de abordări hermeneutice, dintre care cea psihanalitică şi cea despre corporalitatea feminină sînt cele mai la îndemînă. *Agata murind* este un roman psy generos, lizibil pînă la capăt şi deloc tehnic, scris cu eleganţă şi inteligenţă, profund în sensul aluvionar, un pariu îndrăzneţ, dat fiind amestecul de poetic şi sordid, cu frumuseţile şi chiar seninătatea lui în ciuda morbideţii subiectului, un roman care merită (re)citit, un roman scris acum unsprezece ani de o autoare care, dovadă stînd *Do Not Cross* de anul trecut, are în continuare multe de spus.

PUBLICITATE

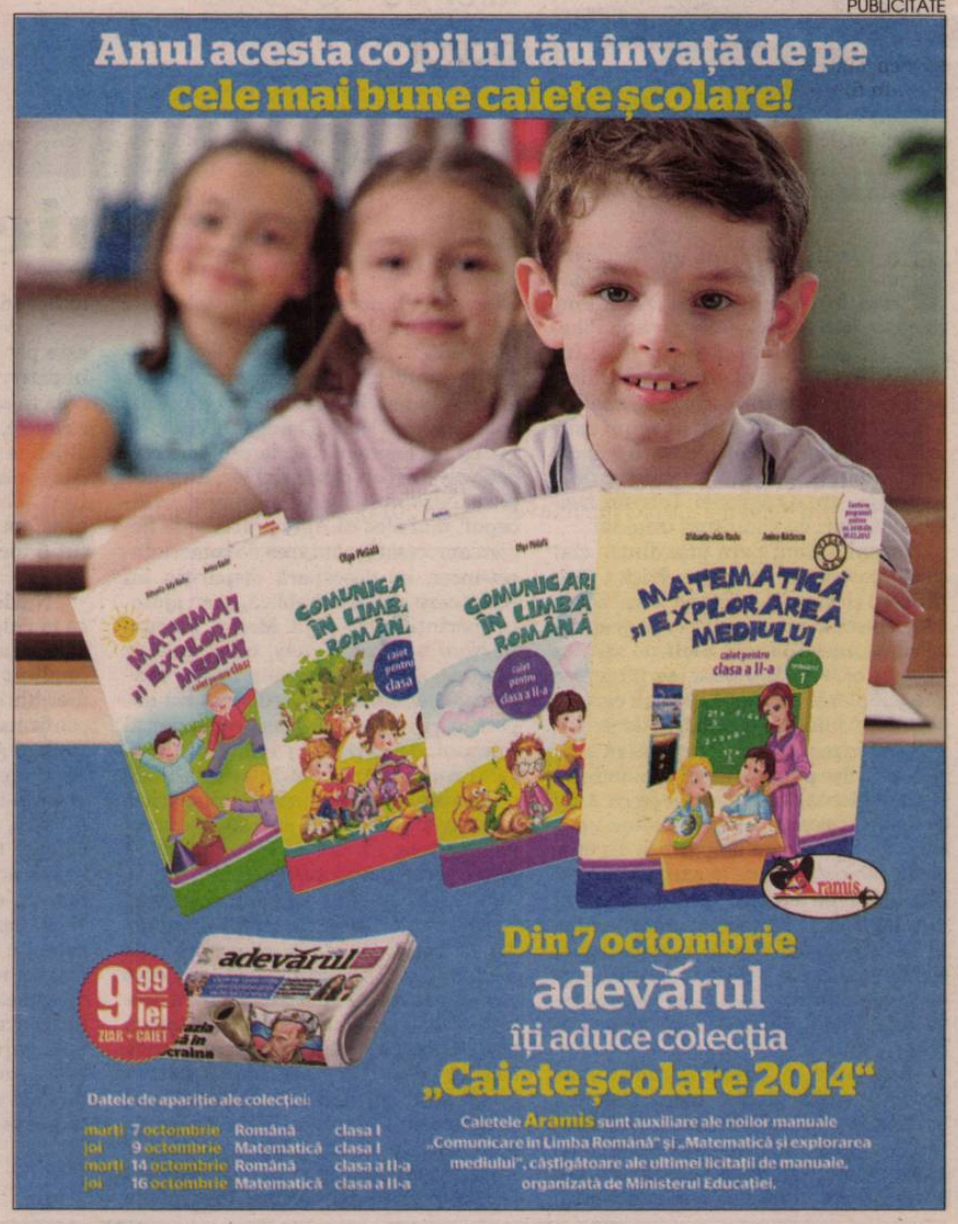

Luiza VASILIU

Tîrgul de artă de la Viena

– focus: România –

Circuitul economic al artei în natură nu poate funcţiona fără tîrgurile de artă. La Art Basel sau Frieze Art Fair din Londra se adună în fiecare an zeci de mii de vizitatori: galerişti, artişti, colecţionari, presă, public. Arta se face, se expune, se vinde, ajunge în colecţii private sau în muzee, galeriile supravieţuiesc, artiştii merg mai departe. Din 2005, la Viena are loc Viennafair The New Contemporary, cel mai important tîrg de artă contemporană din Austria, dedicat în principal ţărilor din Europa Centrală, de Sud şi de Est. Din 2012, tîrgul a fost cumpărat de ruşi/investment banker, schimbare primită cu destulă reticenţă de galeriile vieneze, care se temeau că Viennafair va sucomba gustului colecţionarilor de duminică. Între timp, situaţia s-a reechilibrat, la tîrg găseşti şi obiecte frumoase, pur decorative, şi obiecte artistice provocatoare, greu digerabile, care reorganizează spaţiul mental al receptării.

În cadrul ediţiei de anul acesta (2 – 5 octombrie 2014), o secţiune specială a Viennalei – „Dialog: New Energies", susţinută de OMV – a adus în centrul atenţiei arta contemporană din România: cinci galerii (Plan B din Cluj, Jecza Gallery din Timişoara, Anaid Art Gallery, Zorzini Art Gallery şi Anca Poteraşu Gallery din Bucureşti) şi două spaţii nonprofit din capitală (Alert Studio şi Atelier 030202). Galeriile au fost alese de Viennafair, iar curatoarea Andreiana Mihail a asigurat coerenţa artistică a selecţiei: „A fost o provocare, pentru că a trebuit să lucrez cu materialul clientului. Am găsit, totuşi, un fir general: timpul şi memoria, timpul ca istorie obiectivă, memoria ca istorie subiectivă, şi felul în care ţi-o apropriezi, ţi-o asumi şi te adaptezi la ea." „Aproape toate proiectele fac referire, directă sau mediată, la memorie ca manifestare a conştiinţei active sau ca jurnal emoţional al evenimentelor exterioare", scrie curatoarea în pliantul de prezentare al secţiunii „Dialog: New Energies".

Într-adevăr, de la *Ciocanul* lui Peter Jecza din 1973 şi trimiterea la criza cărnii din timpul comunismului, trecînd prin jurnalul Ioanei Ciocan din zilele Revoluţiei, şi pînă la ceasurile lui Vlad Basalici, firul roşu al timpului pre- şi post-comunist trece de la un artist la altul, conturînd o istorie a artei contemporane din România ultimei jumătăţi de secol. Întrebată dacă ar fi ales alte galerii, Andreiana Mihail răspunde: „Poate aş fi ales mai puţine. Oricum, avem cam 90% din galeriile din România. Peisajul e destul de complet." Astfel, vizitatorul Viennalei a putut vedea (iar colecţionarul a putut cumpăra) operele unor artişti români din anii '70 şi '80, încă puţin cunoscuţi de publicul larg (Ioana Bătrânu, Mihai Olos, Constantin Flondor, Liviu Stoicoviciu, Peter Jecza), artişti bine plasaţi pe piaţa de artă contemporană (Şerban Savu, Nicu Ilfoveanu, Michele Bressan, Dan Beudean) şi artişti foarte tineri (Eugen Roşca).

România a devenit vizibilă pe piaţa artei contemporane, în 2005, odată cu apariţia galeriei Plan B de la Cluj şi a grupului de artişti adunaţi în jurul ei: Adrian Ghenie, Victor Man, Ciprian Mureşan, Cristi Pogăcean, Şerban Savu ş.a. De fapt, de fiecare dată cînd se vorbeşte despre arta contemporană din România, se vorbeşte în primul rînd despre Plan B. Spaţiu de cercetare şi repunere în valoare a artiştilor din perioada comunistă, spaţiu de exprimare pentru artiştii tineri ai „şcolii de la Cluj", „apariţia Plan B a ajutat la crearea unei pieţe pentru arta contemporană din România" – a spus Jane Neal, curatoare independentă din Londra, la dezbaterea *„Art Explorers: A shot Account on the Recent Romanian Contemporary Art"*. Discuţia a fost moderată de Andreiana Mihail şi i-a avut ca invitaţi, pe lîngă Jane Neal, pe Ovidiu Şandor, colecţionar, membru al Tate East European Acquisition Committee, şi pe Mircea Pinte, colecţionar, doi dintre primii colecţionari români care au cumpărat opere ale tinerilor artişti. S-a vorbit despre importanţa galeriei Plan B, despre parcursul artei contemporane din România în ultimii zece ani, despre subfinanţarea muzeelor, care nu pot cumpăra artă contemporană, despre rolul colecţionarului şi lipsa de educaţie vizuală a publicului autohton. „E bine că se vorbeşte despre arta din România, dar mi se pare că anul acesta sînt prea multe galerii. Îţi faci o imagine cu totul greşită despre mersul lucrurilor în România, ai putea chiar crede că există o piaţă de artă sănătoasă şi prosperă" – comentează Rainald Schumacher, un bun cunoscător al artei din România, curator al expoziţiei „Fragile Sense of Hope" (Berlin, 10 octombrie – 23 noiembrie 2014), care prezintă publicului artiştii

„Timpul şi memoria, timpul ca istorie obiectivă, memoria ca istorie subiectivă."

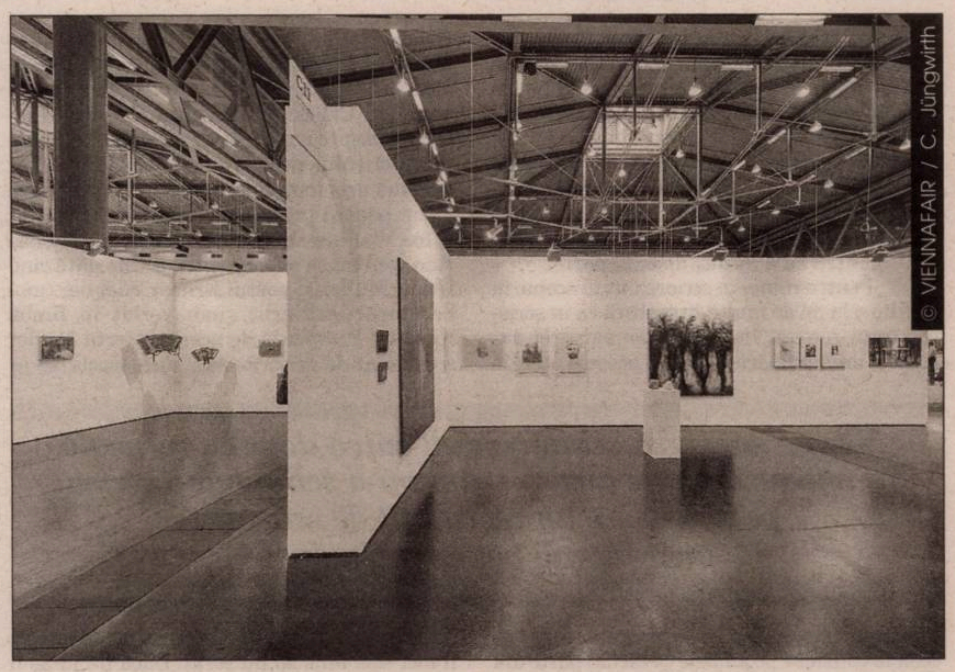

aflaţi în colecţia Deutsche Telekom (inclusiv Paul Neagu). În sala pentru presă, jurnaliştii străini discută despre *„Dialog: New Energies"*: „Îmi place programul României, e mult mai luminos şi mai colorat ca anul trecut." Colorat şi divers, variind mediile de exprimare de la pictură la video-performance, punînd alături membri ai grupării Sigma 1 şi debutanţi aflaţi la primele expoziţii personale, portretele diafan-melancolice ale Ioanei Bătrânu cu acoperişurile geometrice ale lui Michele Bressan, oamenii noi ai lui Şerban Savu cu inelele de marmură ale lui Vlad Berte, creaturile organic-înfricoşătoare ale lui Dan Beudean cu figura de înger al tărîmurilor de miazănoapte a lui Valerică, fotografiat de Nicu Ilfoveanu, peisajul artei contemporane din România a arătat bine la Viennafair.

Pe lîngă selecţia centrală, la Viena au mai fost prezente, cu sprijinul ERSTE Bank, patru galerii: 418 Contemporary Art Gallery, Galeria Nicodim şi Ivan Gallery din Bucureşti, şi :Baril din Cluj. Fiecare dintre ele ar fi putut figura în selecţia centrală, înlocuind, poate, prezenţe mai puţin substanţiale. Ivan Gallery, de pildă, i-a adus la tîrg pe Ştefan Sava, proaspăt laureat Henkel, cu *The Gate,* monument antimonument, perisabil şi comemorativ, construit în jurul memoriei deportărilor în Bărăgan, amintind de *White Nights* ale lui Robert Morris, pe Anca Benera şi Arnold Estefan, cu desenele lor din seria *Doublethink,* în care evenimente din istoria recentă primesc dubla interpretare a cuceritului/cuceritorului, a victimei/călăului. Vorbind despre poarta de chirpici a lui Ştefan Sava, Marian Ivan, directorul Ivan Gallery, spune că nu va fi cumpărată şi înţeleasă decît de cineva care vrea să-i afle povestea

„Spre deosebire de pictura aia galbenă de-acolo, pe care o vezi, îţi place, o iei."

şi, eventual, chiar să meargă în Bărăgan. Nu e o artă care să se consume instant: „Spre deosebire de pictura aia galbenă de-acolo, pe care o vezi, îţi place, o iei. Nu trebuie să ştii istoria din spate." Spre finalul tîrgului, aproape toate galeriile româneşti vînduseră. Ceea ce, încet-încet, poate duce la o piaţă de artă din ce în ce mai sănătoasă şi la prezenţe din ce în ce mai substanţiale la tîrgurile din Europa şi America. Mai rămîne de bifat capitolul educaţiei vizuale, pe care, însă, nu cred că-l vom rezolva la fel de repede.

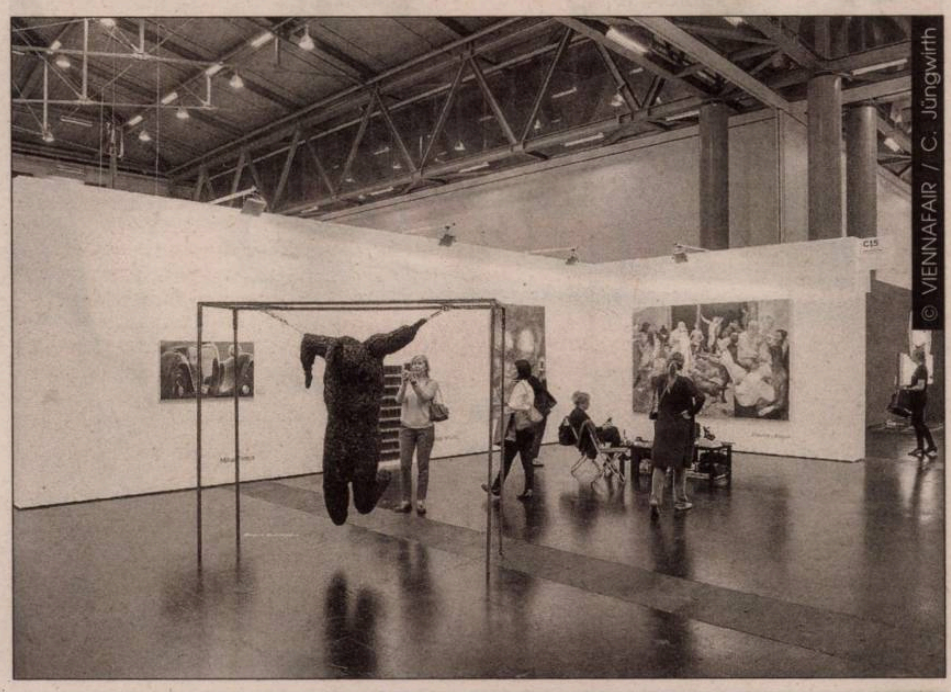

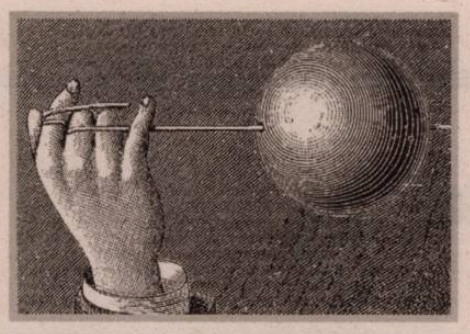

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

FILIT. Momente şi schiţe

■ S-a vorbit mult la Filit Iaşi despre relaţia dintre autobiografie şi ficţiune, despre cum se naşte o carte. Scriitorul David Lodge a atins şi el această temă în dezbaterea de la Teatrul Naţional. Pentru el, „scrisul e o formă de aroganţă". A spus-o cu siguranţa celui care cunoaşte literatura ca scriitor, ca cititor şi ca teoretician. Şi a spus-o cu modestia celui care nu mai are nimic de demonstrat pentru că a ajuns, deja, departe.

■ „Pentru mine, în scrierea unui scenariu de film e la fel de multă literatură ca în scrierea unui roman. Îmi dedic doi sau trei ani scrierii unui scenariu şi acord aceeaşi atenţie limbii ca atunci cînd scriu un roman. De aceea le consider pe ambele ca făcînd parte din aceeaşi categorie", a explicat prozatorul şi romancierul Guillermo Arriaga. „Cuvîntul scris este cheia a ceea ce sîntem azi. Ce e cuvîntul scris? Doar cerneală pe o foaie albă. Şi să am şansa să schimb viaţa cuiva doar cu cerneală pe o foaie albă de hîrtie – cum mi-a schimbat-o scrisul pe a mea – e un lucru atît de seducător încît nu mă pot opri din scris." O mărturie dramatică despre puterea cuvîntului!

■ Vineri seara am asistat la o întîlnire emoţionantă: Herta Müller şi Ion Vianu. O seară foarte agreabilă, dar foarte încărcată. Herta Müller este poetă, prozatoare şi eseistă, laureată a premiului Nobel pentru literatură. Iar Ion Vianu este scriitor şi psihanalist. Cei doi au discutat despre literatură şi despre memorie, despre rolul terapeutic al scrisului, despre forţa cuvîntului. A fost de două ori emoţionant: mai întîi, pentru că a fost pentru prima dată cînd Herta Müller şi Ion Vianu se întîlnesc pe scenă; în al doilea rînd, pentru că a fost pentru prima dată cînd Herta Müller şi poetul Ernest Wichner (moderatorul întîlnirii) şi-au vorbit în limba română. Provocată de acesta, Herta Müller a explicat de ce scrie, sau, mai precis, ce-ar fi făcut dacă n-ar fi fost scriitoare: „Poate ar fi fost mai bine să nu scriu. Dacă nu m-aş fi apucat să citesc cărţi şi să merg în direcţia asta, aş fi fost într-o altă viaţă, cu alţi prieteni. Aş fi lucrat undeva, într-o croitorie sau într-o fabrică de ciorapi. Aş fi lucrat în fiecare zi, aş fi fost obosită, aş fi văzut ce se întîmplă în jurul meu şi aş fi avut altă metodă de a mă exprima. Aş fi băgat toată această sensibilitate într-un ciorap. Doar că într-un ciorap nu s-ar fi văzut." Apropo: tocmai a apărut în traducere românească romanul ei intitulat *Astăzi mai bine nu m-aş fi întîlnit cu mine însămi*.

„Să am şansa să schimb viaţa cuiva doar cu cerneală pe o foaie albă de hîrtie – cum mi-a schimbat-o scrisul pe a mea – e un lucru atît de seducător încît nu mă pot opri din scris."

Herta Müller

© Privat, Carl Hanser Verlag

„Scriind despre alţii mă regăsesc pe mine însumi" – spune Mariusz Szczygiel. Autorul polonez a scris un volum de reportaj despre Cehia şi despre destinele tragi-comice ale unor cehi. Cartea se numeşte *Gottland* şi a apărut şi în traducere românească la Editura ART. Un reportaj ca un roman, sau un roman scris sub formă de reportaj, în sfîrşit, o carte foarte specială, după cum vă veţi da seama.

■ Ce-ar mai fi de spus despre Festivalul de Literatură şi Traducere de la Iaşi? În primul rînd, ar fi de remarcat optimismul general. România e ţara cu cel mai scăzut consum de carte din Europa. Statisticile o spun foarte clar: se citeşte din ce în ce mai puţin. O carte pe an pe cap de locuitor e o cifră care plasează România în coada Europei. Dar statisticile pot fi înşelătoare. Aici, la Iaşi, în timpul festivalului, am putut constata ataşamentul tinerilor pentru cultura scrisă. Peste tot, cineva răsfoia cîte o carte. Cifra de vizitare a festivalului e iarăşi foarte bună: peste 30 de mii de spectatori (sau, dacă vreţi, de cititori). A contat aici şi efortul organizatorilor de a-i aduce pe scriitori direct în mediile în care e nevoie de ei, adică în şcoli (poate că astfel, la examen, dacă vor trebui să relateze despre o întîlnire cu un scriitor, elevii din Iaşi chiar vor avea ce povesti). De altfel, aici, la Iaşi, literatura chiar pare să mobilize. Festivalul nu s-ar fi putut face fără sprijinul a zeci de voluntari. Care au şi venit, la primul apel al directorului festivalului, Dan Lungu. Ba încă a fost mare concurenţă pe „posturile" de voluntar.

PUBLICITATE

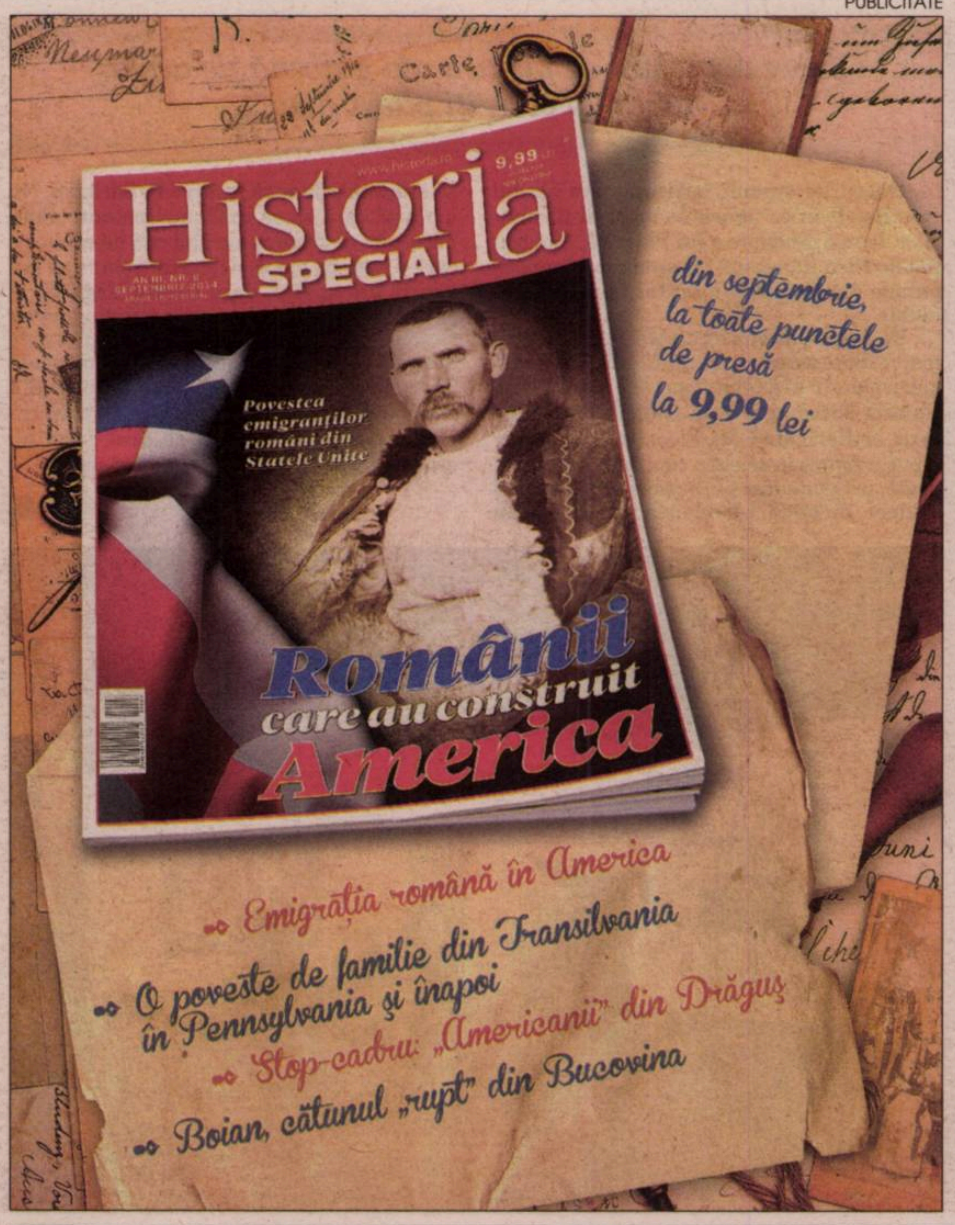

PUBLICITATE

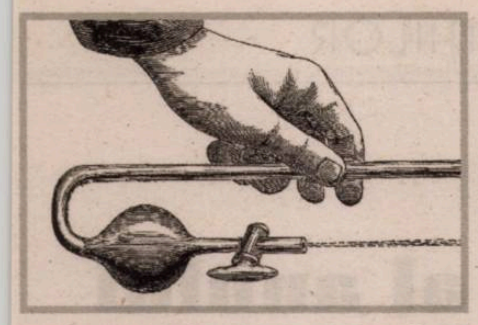

Oana STOICA

rosencrantz & co

Revolta de garsonieră

● ***performing for nothing*** **– un performance de Robert Bălan**

● ***Pe culmile revărsării*** **– de Jean-Lorin Sterian, Regia: Alexandru Nagy, Costumele: Toma Costin Cu: Marius Iosif Capotă, George Rotaru, Iulia Dinu, Jonathan Shade, Altan-Dan Safta-Zecheria**

În peisajul teatral neoficial, cu diversitatea lui tematică şi performativă, Lorgean Theatre reprezintă o notă distinctă. Caracteristica sa definitorie vine de la spaţiul de joc care este o locuinţă, de multe ori de mici dimensiuni (garsonieră sau o cameră într-un apartament). Transformarea unui teritoriu domestic într-unul performativ necesită regîndirea tipului de performance care trebuie să ia în considerare proximitatea publicului şi posibila interacţiune cu acesta. Teatrul de apartament operează din start cu alte tipuri de prezentare şi reprezentare decît cel clasic: este mai aproape de performance decît de teatru, iar actanţii au nevoie de minimalismul interpretativ al actorilor de film, căci teatralitatea jocului clasic este exclusă în această formulă, în care spectatorul percepe imediat artificialitatea. Scriitura se axează pe replică şi naraţiune scurtă sau pe nenarativitate. În România, acest tip de teatru are la bază motive pragmatice: dorinţa de a performa coroborată cu lipsa sau inaccesabilitatea spaţiilor de joc (costisitoare, destinate altor tipuri de performance sau care şi-au construit tipuri de public inadecvate propunerilor estetice ale solicitanţilor). Jean-Lorin Sterian – adică Lorgean Theatre – a dezvoltat proiectul, antrenînd şi alte locuinţe ca spaţii de joc, după ce mult timp a jucat la el acasă, într-o garsonieră din centrul Capitalei. Ideea a prins contur într-un festival, HomeFest, care s-a desfăşurat în aprilie 2014, în mai multe locuinţe din Bucureşti. Este important de remarcat că există o relaţie antonimică între acest tip de performance şi cel oficial: unul funcţionează în precaritate, cu spaţii mici de joc, improvizate, celălalt are infrastructură şi buget, dar, la nivel de conţinut, raportul este inversat: în timp ce teatrul de apartament dezvoltă formule performative contemporane şi concentrează perspective sociale, teatrul oficial se mulţumeşte să ţină în viaţă forme conservatoare şi să se ţină departe de temele fierbinţi, sociale sau politice.

La început de stagiune, Lorgean Theatre a prezentat două show-uri din Proiectul „Se joacă cu casa deschisă." Primul dintre ele îi aparţine lui Robert Bălan, actor convertit la jurnalism şi reconvertit la teatru, în ultima vreme, cînd a produs două performance-uri, unul ca autor total (performer, regizor, dramaturg, scenograf), *Sfîrşit (work in progress)* şi altul în calitate de regizor, *Habemus Bebe*. Spectacolele sale au o conexiune directă cu realitatea cotidiană pe care o încorporează şi o filtrează prin istoria personală, pentru a revela apoi o perspectivă individuală, în care se regăseşte însă un public numeros. De la percepţia timpului care schimbă mentalitatea – acel proces de maturizare care, în complicata şi nesfîrşita tranziţie românească, devine un proces de îmbătrînire precoce a unei generaţii surprinse între două sisteme politice, economice, sociale – la statutul de mamă într-o societate patriarhală, performance-urile lui Robert Bălan pornesc de la experienţe personale, pentru a identifica tipare sociale avariate. Este o formă de performativitate critică fără agresivitate, care nu impune soluţii, ci revelează vicii sistemice.

Jucat într-o cameră dintr-un imobil vechi de pe Calea Moşilor („acasă la Alice"), *performing for nothing* este un show aparent haotic, antisistem, antiautoritate, antisimbol (dar asemănător, nu numai ca titlu, cu acel „show despre nimic", propus de George Constanza în mult difuzatul sitcom *Seinfeld*, prin faptul că vizează, în registre diferite, insignifianta existenţă cotidiană). Zonele atacate sînt cele artistice şi politice, în care Robert Bălan demolează ironic idolii momentului. Se produce o deconstrucţie a mainstream-ului, atît în teatru (inventarierea stereotipiilor de joc, printre care emfaza şi patetismul sau parodii de analiză preţioasă), cît şi în politică, unde sînt investigate problemele de mediu, autorul fiind un activist eco (episodul protestar Roşia Montană şi noul trend al primarilor de a distruge parcurile urbane). Robert Bălan oferă o perspectivă asupra spectacolului ca marfă şi asupra clişeelor de succes pe care se bazează scena teatrală din România contemporană. *performing for nothing* este un discurs performativ împotriva tiparelor de gîndire în artă şi societate, proclamă refuzul de a căuta simboluri acolo unde ele nu există.

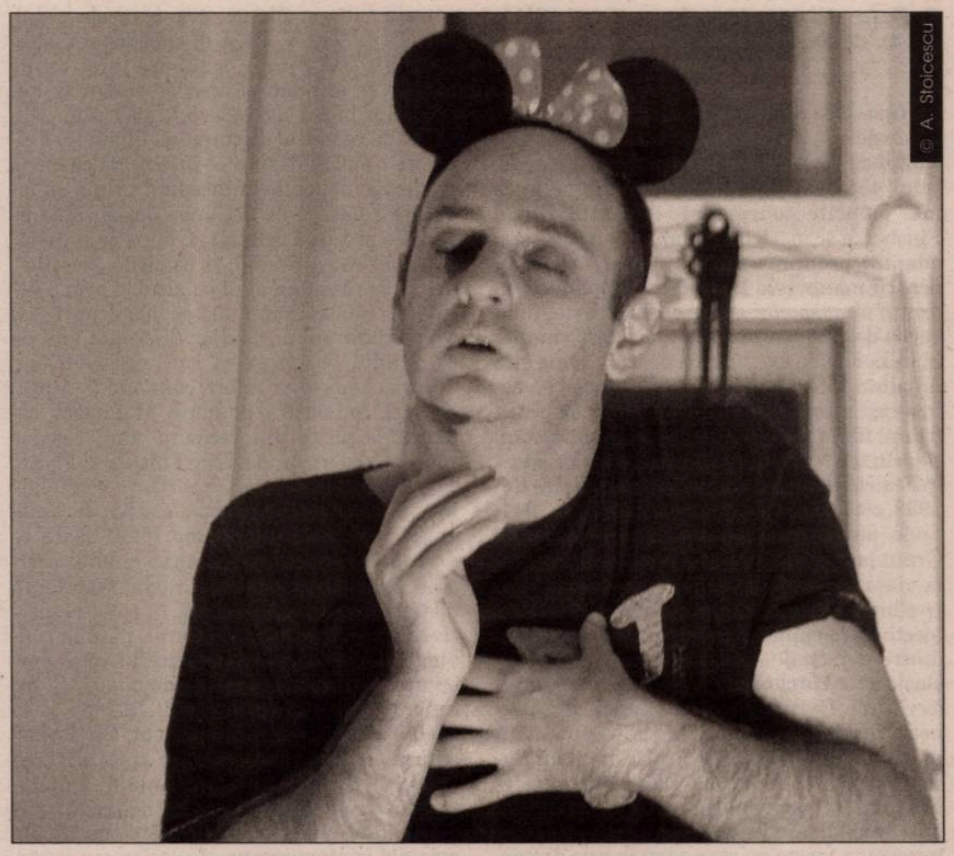

Jucat într-o cameră dintr-un imobil vechi de pe Calea Moşilor, este un show aparent haotic, antisistem, antiautoritate.

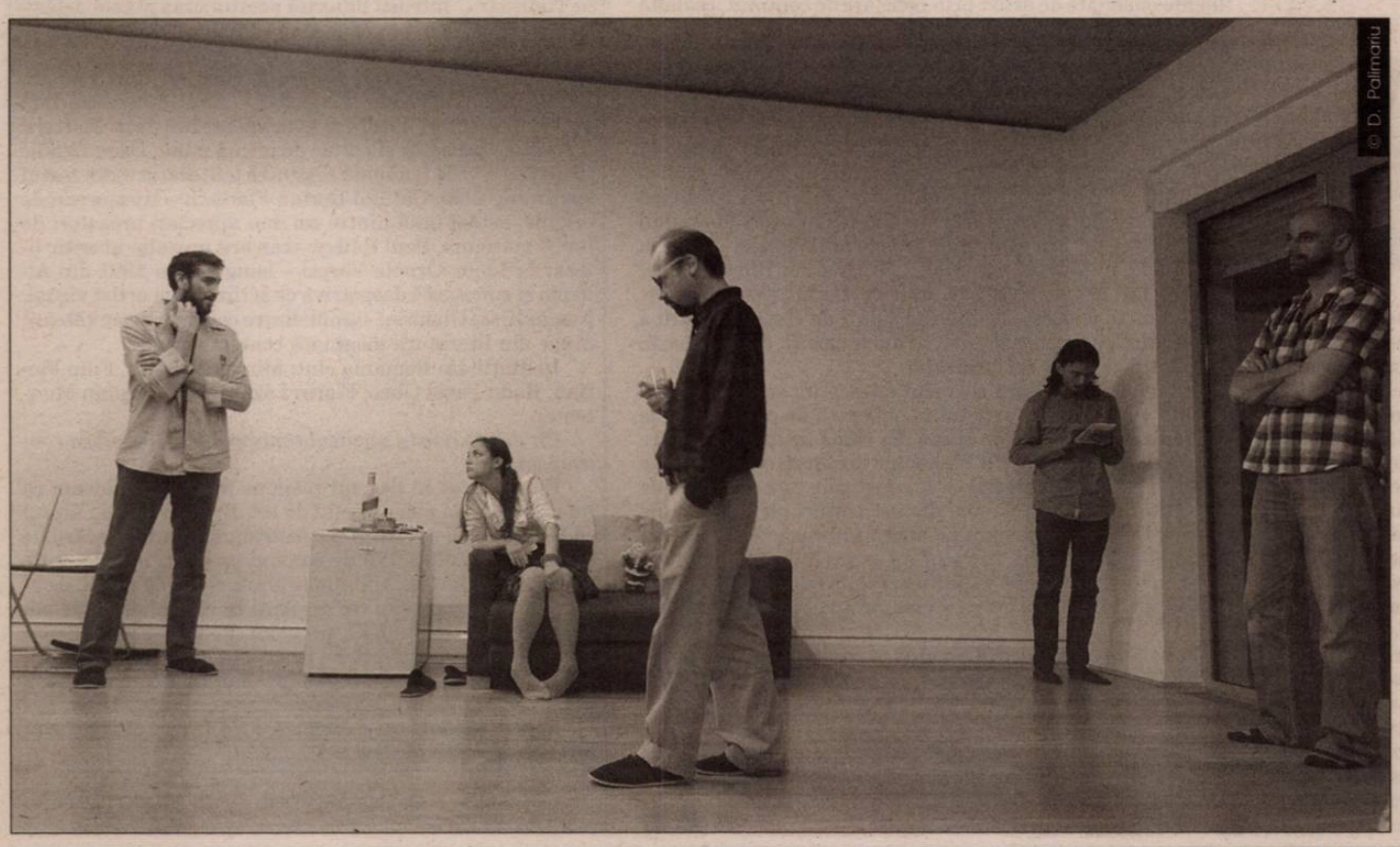

Piesa lui Jean-Lorin Sterian, regizată de Alexandru Nagy – *Pe culmile revărsării* – atinge oarecum aceeaşi temă. Tineri creativi din agenţiile de publicitate practică un joc social, *starshitting* – defecaţia în casele celebrităţilor, în care intră fraudulos (sau nu). Este o formă *cool* de revoltă antisistemică, imaginată şi aplicată de corporatişti, care îşi refulează astfel frustrările profesionale legate de frivolitatea, rutina şi derizoriul muncii. Acest atac din interior asupra sistemului izbucneşte pe fondul unui serviciu care acaparează viaţa personală, dar este şi o formă de aliniere la un trend (automatism profesional) şi, în acelaşi timp, apare ca un mod de a exterioriza şi consuma furia. Ideea textului este că mulţi dintre cei care îşi încep cariera contestînd sistemul sfîrşesc prin a face parte din el. Metaforic, este o dovadă de canibalism: sistemul îşi devoră oponenţii, asimilindu-i.

Sub mîna regizorului Alexandru Nagy, personajele devin arhetipuri sociale: conştiinciosul, *looser*-ul, fata-fluture, omul-Internet şi şeful, un expat care asigură privirea obiectivă, a străinului, dar devine şi ţinta furiei, pentru că este simbolul sistemului. Show itinerant, cu plecare din London Red Cafe şi punct terminus la ZonaD Studio, *Pe culmile revărsării* este un teatru al revoltelor eşuate, iniţiate din plictiseală, de către publicitarii care-şi vînd inteligenţa şi creativitatea pentru profitul producătorilor de detergenţi şi snacks-uri.

Lorgean Theatre este o formă de contaminare a spaţiului civil cu teatru, de democratizare a artei, de recuperare a performerului şi a spectatorului genuini, neviciaţi de tipare de receptare. În show-ul său, Robert Bălan a folosit sintagma „Teatrul Naţional Lorgean". Atunci mi-a apărut în minte imaginea unei reţele care să cuprindă apartamentele din întreaga ţară, transformate în spaţii de joc. Acesta ar fi cel mai mare teatru din România.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

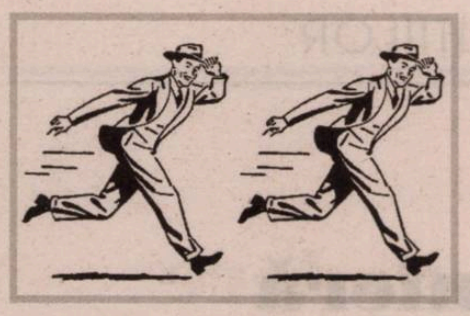

Andrei GORZO

dilematograf

Filmul hollywoodian al anului

● ***Fata dispărută* / *Gone Girl* (SUA, 2014), de David Fincher.**

Gone Girl fiind un film al cărui impact depinde de o succesiune de mutații ale *plot*-ului (cu tot cu genul cinematografic de care aparține), totodată fluide tehnic și din ce în ce mai smucite conceptual, regizorul David Fincher și scenarista Gillian Flynn (care și-a adaptat propriul roman) nu pot fi lăudați pentru manevrele lor mai deștepte decît cu prețul unor *spoiler*-e. (Pe de altă parte, fiind vorba despre ecranizarea unei cărți vîndute în milioane de exemplare, destulă lume știa dinainte întorsăturile poveștii, ceea ce realizatorii nu par să fi considerat că ar putea fi fatal filmului.) Parcursul *Fetei dispărute* începe în teritoriul balizat de Hitchcock nu atît în *Femeia dispărută* / *The Lady Vanishes* din 1938, cît în *Suspiciune* / *Suspicion* din 1941, unde purtările ambigue ale soțului Cary Grant puteau să ascundă sau nu amenințări la viața soției Joan Fontaine. De-aici, printr-o bruscă realiniere a spectatorului la subiectivitatea pînă atunci escamotată a unuia dintre personaje – manevră al cărei model clasic e tot Hitchcock, însă cu *Vertigo* –, *mystery*-ul de factură clasic-hitchcockiană alunecă într-o fantasmagorie misoginã ivită parcă din anii '90, mai exact în siajul lui *Basic Instinct*, cu un bărbat slab prins în mrejele unei psihopate megainteligente. Însă, ajunse aici, lucrurile abia încep să devină interesante: forma pe care o iau în cele din urmă, dincolo de conținutul sîngeros, e aceea a unei specii de comedie, în vogă la sfîrșitul anilor '30, în care cupluri de sofisticați căsătoriți (atît în filmul care deschide ciclul, *The Awful Truth*, cît și în capodopera acestuia, *His Girl Friday*, soțul era jucat tot de Grant) se scindau și apoi se sudau la loc. Asta din punct de vedere al *plot*-ului. Din punct de vedere al discursului, filmul lui Fincher e o satiră despre ce înseamnă căsnicia modernă: doi oameni începînd prin a se îndrăgosti fiecare de ficțiunea despre sine pe care i-o prezintă celălalt și, după ce și-au făcut mult rău, sfîrșind, în cazurile „fericite", prin a se resemna unul cu altul și prin a decide să trăiască împreună pe mai departe, cu tot cu cadavrul din dulap; diferența față de un studiu bergmanian sau cassavetesian despre căsnicie ca infern constînd în faptul că, aici, cadavrul e pe bune. Mai exact, cadavrul e parte din recuzita unui coșmar conceput cu umor, de către Fincher și Flynn, ca distorsiune a unor experiențe conjugale întîlnibile pe toate drumurile: de la dezamăgirea unei soții (Rosamund Pike) odată ce descoperă vacuitatea din spatele unui surîs masculin cu wattajul bine reglat (excelentă distribuirea lui Ben Affleck în rolul respectivei mediocrități surîzătoare), pînă la convingerea crescîndă a bărbatului că e persecutat de o conspiratoare diabolică. Și nu numai împreună-ul conjugal la bine și la greu e alegorizat aici cu cinism. Cu același cinism – facil, dar acoperitor și cu atît mai tonic cu cît vine din partea unui film mainstream, în vremuri dominate de tradiționalism moral – sînt tratate și alte obiecte ale evlaviei contemporane, de la femeia însărcinată pînă la bărbatul romantic, capabil să iubească stabil și nerevendicativ.

Faptul că în recuzita micului coșmar sa-

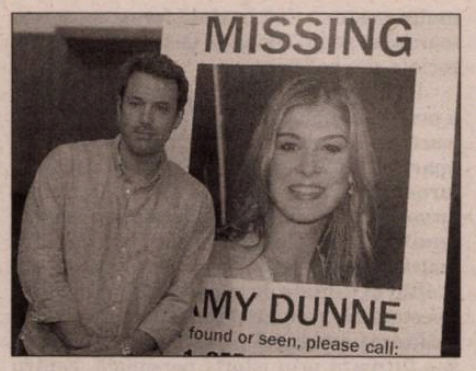

tiric imaginat de Fincher și de Flynn figurează atît de proeminent stereotipul misogin al conspiratoarei psihopate, reci și (sau căci) bine educate, creează un dezechilibru greu de depășit în reprezentarea genurilor masculin și feminin – soțul e mai accesibil simpatiei publicului, apare ca victimă a soției în mai mare măsură decît apare ea ca victimă a lui – și garantează că filmul va genera în mod inescapabil controversă. Nu că mișcările lui Fincher & Flynn ar fi mișcări de cineaști disperați să scape necontroversați. Din contră, unul dintre lucrurile pe care le fac este să mărească numărul personajelor feminine care-l persecută pe soț în acest coșmar: ca și cînd soția n-ar fi de-ajuns, i se adaugă o polițistă și o realizatoare de *talk-show*. (Lui Fincher i se datorează *Fight Club* – satiră și totodată expresie clasică a fricii de emasculare.) Contramanevra lui Fincher și a lui Flynn este să-l anuleze pe soț ca erou – acesta are nevoie să vină cineva să-l salveze, propria-i capacitate de acțiune reducîndu-se la cum vrăjește lumea la televizor (dacă spune sau nu adevărul, asta nici nu contează) – și, pe parcursul ultimului act, s-o transforme pe criminala psihopată în supereroină care salvează situația. Pentru reorientarea simpatiei publicului către ea, crucială e punerea ei în interacțiune cu figura romantică a bărbatului îndrăgostit o viață întreagă de aceeași femeie, figură caricaturizată ca una de obsedat sinistru, care, chiar și fără a se dovedi un violator, „și-o cere". *Gone Girl* e un film plin de mișcări îndrăznețe din partea realizatorilor – aceștia își îngăduie inclusiv o jumătate de oră de film slab, justificată mai apoi prin dezvăluirea că ce văzuserăm în decursul ei nu se întîmplase pe bune. Discursul cum că oamenii joacă teatru și-și vînd unii altora ficțiuni, mai ales atunci cînd se îndrăgostesc unii de alții, e tematizat în fel și chip: nu numai că Affleck și Pike joacă doi scriitori, dar, ca fiică a unor autori de literatură pentru copii, soția jucată de Pike a mai și crescut ca prizonieră a ficțiunilor urzite profesionist de propriii părinți, cu viața ei ca punct de plecare, în timp ce Affleck e mustruluit la un moment dat dinăuntrul filmului pentru cît e de limitat ca actor. „Foarte meta", comentează o polițistă pe la început, la vederea unui bar pe firma căruia scrie „The Bar", și, într-adevăr, *Fata dispărută* e un *mystery* în care indiciile vin în plicuri marcate „indiciul 1", „indiciul 2" etc., iar ficționalitatea unei bune părți din ce-am văzut e deconstruită după vreo oră. Regizat de Fincher cu măiestrie autoefasantă, este cel mai antrenant film hollywoodian al anului.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Encicloped

● **Ulf Wakenius, *Momento Magico*, ACT, 2014.**

Chitaristul suedez Ulf Wakenius e unul din clasicii jazzului scandinav, cu mai bine de 30 de ani de activitate în CV și colaborări cu nume precum Metheny ori Oscar Peterson, însă în ultimii ani s-a retras în postúri mai pasive, bunăoară cea de acompaniator al artistei căreia i-am dedicat articolul precedent, Youn Sun Nah. Noul album al chitaristului este de altfel construit în jurul piesei cu același titlu, compuse pentru albumul recent al divei sud-coreene. Alte cîteva contribuții second-hand, amestecate în proporții echitabile cu ceva material proaspăt (dar și acela puternic referențial), fac din *Momento Magico* un album-antologie, oarecum similar ca structură și adresabilitate cu cel al lui Sun Nah – melodic, foarte aerisit și care prinde din prima; chiar mai aerisit în cazul de față, cu Wakenius acompaniindu-se singur sau reducînd densitatea pînă în zona minimalismului.

Discul e deschis de o altă piesă pe care am mai pomenit-o în rîndurile acestei rubrici – „Ballad for E", omagiu adus lui Esbjörn Svensson de către fostul său toboșar, Magnus Öström. Insistența cu care grupul E.S.T. este invocat în ultimii ani riscă să devină iritantă, însă vorbim aici de o nișă care e nevoită să se întrețină prin forțe proprii, cu relativ slabe oportunități de alianță. Albume precum cel de față încearcă să întindă unele punți și să topească obstacolele create de ghetoizarea jazzului. În acest scop prezența unui cover de celebritate recentă precum „Sugar Man" confirmă strategia de deschidere a casei de discuri ACT, pe seama căreia comentam și în articolul anterior. În aceeași direcție împinge și prelucrarea uneia din cele mai celebre meme muzicale ale secolului trecut – „La Mer", după hipsterul interbelic Charles Trenet. O preluare ceva mai obscură și avangardistă e „Gnossienne" a „fonometricianului" cu simpatii dadaiste Eric Satie, un fel de Stockhausen al secolului al XIX-lea și o ancoră de care chitaristul se folosește pentru a-și ține aproape publicul care preferă experimentul în detrimentul alianțelor comerciale. O altă bucată de împrumut e „Liberetto", de pe albumul bassistului Lars Danielsson – coleg al lui Wakenius în catalogul ACT, pe cîteva albume recente și în trupa de susținere a lui Sun Nah. „Notes for OP and Wes" mixează idei de la clasicul Wes Montgomery și de la răposatul colaborator al suedezului, pianistul Oscar Peterson. Dacă această jumătate a albumului pare să fie un colaj de influențe omagiate de artist prin reciclare de conținut, cealaltă e alcătuită din compoziții proprii, construite însă tot pe referințe. „Requiem for a Lost Son" trimite la recenta tragedie suferită de colegul de breaslă John Scofield, un gest puternic personalizat ce sugerează că la casa de discuri ACT s-a închegat un soi de familie spirituală ce țintește să rămînă în istoria muzicii cu un capitol conturat, și în termeni personali, nu doar muzicali. Celelalte compoziții au o natură exotică care, filtrată prin spiritul scandinav și chitara rece-solitară a artistului, oferă părțile cele mai interesante ale albumului – „The Dragon" are rădăcinile în folclorul chinez, „Mali on My Mind", în bluesul saharian, „Hindustani Blues", în cel indian, iar „Esperanto", în muzica Orientului Mijlociu. Wakenius se folosește de diferite tipuri de chitară pentru a crea texturi ce rezonează (sau, în unele cazuri, contrastează) cu spiritul surselor de inspirație.

Albumele de chitară solo sînt adesea un vehicul pentru a epata virtuozitatea artistului, eliberată de constrîngerile sincronizării cu colegi de trupă. În ciuda spațiului pe care i-l lasă un album solo, Ulf Wakenius urmărește cu totul alte obiective pe acest material ce se constituie într-o colecție de idei chitaristice din cele mai diverse colțuri ale lumii și ale istoriei. Coperta sugerează la rîndul său caracterul pestrițexotic al materialului. Artistul nu se promovează aici neapărat ca un profesionist experimentat, ci mai degrabă ca un encicloped, iar pe alocuri ca un magician al instrumentului.

Youn Sun Nah & Ulf Wakenius vor concerta în deschidere pentru Paolo Fresu Devil Quartet, pe 14 octombrie, la Sala Radio din București.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Robert ȘERBAN

Despre FILTM

De ce un Festival internațional de literatură la Timișoara?

Un festival de literatură scoate cititorul din solitudinea pe care o implică lectura și îl aduce într-un punct de fierbere în care clocotesc, laolaltă, scriitori, editori, jurnaliști, universitari și o mulțime de cititori. De ce un festival bun la Timișoara? Întrucît datorită acestui oraș putem astăzi, în România fiind, să citim și să scriem ce vrem noi.

Cu ce invitați vine această a treia ediție?

Avem șapte scriitori străini și cinci scriitori români. László Krasznahorkai (Ungaria) – unul dintre cei mai apreciați scriitori europeni ai momentului, Jean Mattern (Franța) – prozator și editor de primă mînă, Dasa Drndic (Croația) – voce feminină distinctă a literaturii din fostul spațiu iugoslav, Cătălin Dorian Florescu – timișorean de origine, astăzi unul dintre cei mai apreciați prozatori de limbă germană, Paul Bailey – celebru prozator și critic literar britanic, Ornela Vorpsi – emigrată în 1991 din Albania și cunoscută deopotrivă ca scriitoare și artist vizual, Noemi Kiss (Ungaria) – unul dintre cele mai promițătoare nume din literatura maghiară contemporană.

Invitații din România sînt: Mircea Mihăieș, Filip Florian, Radu Pavel Gheo, Florin Lăzărescu și Bogdan Munteanu.

Cît de interesat e publicul timișorean de literatura contemporană?

E complicat să dau un răspuns ferm. Eu credeam că nu mai e, că i-a pierit cheful de tot. Ei bine, tocmai faptul că la primele două ediții ale festivalului au fost, seară de seară, între 100 și 170 de oameni prezenți în sală, mi-a derutat fermitatea. Am rămas uimit de cît de mulți, de atenți și de curoși erau cei prezenți la FILTM. Ține de paradoxurile secolului XXI, probabil. Pe de o parte, dispar librăriile din peisajul urban, pe de altă parte, consumatorii de literatură apar ca din pămînt. Păi, nu-i ca-n povești?

***Robert Șerban** este președintele FILTM, care va avea loc în perioada 22 – 24 octombrie la Timișoara.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Chișinăul la prima vedere

Mereu mă gîndesc că pot vedea oricînd locurile care sînt prea aproape, dar ajung cel mai greu în acel spaţiu. Sînt aici, ajung repede, nu mă gîndesc că trebuie să-mi rezerv timp pentru ele, aşa că, recunosc, nu prea am umblat prin vecini cît aş fi vrut. Aşa s-a întîmplat şi cu Chişinăul. Şi, pentru că uneori ai nevoie de motive, de data asta la mine a fost Festivalul de Literatură de la Iaşi. Dacă tot ajung la Iaşi, de ce n-aş pleca cu cîteva zile înainte să văd şi Chişinăul? Zis şi mers.

Am stat doar patru zile acolo, insuficient să-mi fac o părere şi să-mi dau seama ce se întîmplă într-un loc sensibil pentru istoria noastră, dar suficient să-mi fac o primă, foarte subiectivă, impresie. Iar ea e că mi-a plăcut mult, că mă voi întoarce cu siguranţă la Chişinău şi că toate ridicările de sprîncene ale unor amici de dinainte de plecare nu-şi au rostul.

Am găsit un oraş viu, mult mai modern decît mă aşteptam, cu locuri care-ar fi stat foarte bine în orice altă capitală, de la clădiri istorice la baruri şi restaurante, cu o atmosferă faină şi cu chef de petrecere. Avea toate mărcile unei ţări foste comuniste, în tranziţie, de la blocurile cenuşii la clădiri în dulcele stil sovietic, construcţii alandala, trotuare sparte, iluminat public setat pe modul foarte economic, sau reclame stradale haioase.

Prima reclamă care mi-a sărit în ochi a fost una în care scria simplu că Domnul Leonid îţi dă convorbiri ieftine la mobil. M-am gîndit că e campanie electorală, m-am întrebat cine o fi acest şmecher domn Leonid şi m-am amuzat să-mi fac scenarii cu el. La un prim search, am văzut că era parte dintr-o campanie publicitară şi că unul dintre mesaje rezumă bine ce-am văzut la Chişinău: „– Domnul Leonid, eu vreau libertate, toată libertatea, fără limite... freedom, yoga, fashion, Murakami, snowboard, sushi...“ Pe lîngă faptul că am înţeles mai bine pasiunea moldovenilor pentru sushi (multe restaurante japoneze şi, chiar la o terasă normală, puteai da plăcinta pe-un sashimi chiar bun), mă gîndeam că oglindeşte bine ce vezi cu ochiul liber pe străzi: o dorinţă mare de modernizare, de ardere a etapelor, de sincronizare cu ce se întîmplă afară, de schimbare. O vezi în hainele colorate ale oamenilor cu simboluri ale culturii vestice (steaguri americane, logo-uri de branduri cunoscute), în multitudinea de magazine occidentale de pe strada principală sau din malluri şi în barurile şi restaurantele decorate cu grijă la detalii. Mi-au atras atenţia şi preţurile. Dacă, în general, lucrurile costă mult mai puţin ca în România, în cazul brandurilor „de fiţe“, raportul se inversează. Preţurile sînt de două-trei ori mai mari la magazinele de firmă (în special la brandurile sport), iar după numărul de oameni care le poartă îmi dau seama că e o chestiune de statut. Dai mult mai mulţi bani decît face, dar îţi dau, probabil, sentimentul de occidentalizare. Şi tot la prima vedere, Chişinăul mi s-a părut un loc cu diferenţe mari între clasele sociale, cu puţine spaţii intermediare şi cu o sărăcie în unele locuri ce contrasta puternic cu terasele posh din centru.

Chişinăul l-am văzut de pe bicicletă, pedalînd dintr-o parte în alta, printre şi prin gropile din asfalt, şi atentă să găsesc noaptea străzile laminate, pentru a ajunge la hotel fără vreo mînă ruptă. Am trecut aşa şi prin locuri ce aminteau de un orăşel de provincie, şi printre clădiri de business, şi prin spaţii comerciale, şi prin unele unde amprenta comunismului e dominantă, m-am rătăcit la propriu prin parcurile uriaşe din oraş şi am văzut că bicicliştii sînt încă o apariţie destul de ciudată în trafic (dar de care toată lumea are grijă şi le face loc).

Am ajuns şi la crama Cricova, de lîngă Chişinău, un loc impresionant atît prin cum arată (zeci de kilometri de străzi subterane pline cu butoaie de vin şi instalaţii), dar şi prin aerul de putere pe care-l are. Pe lîngă vinurile rare, foarte vechi, de colecţie, aici şi-a sărbătorit Putin aniversarea de 50 de ani, aici sînt colecţii de vin ale unor oameni influenţi de la noi, dar mai ales din afară (fiecare pe raftul lui, cu numele scris cu mîndrie) şi, în general, aici se ţin multe întîlniri la un pahar de vin vechi.

O doamnă din America care călătorea singură în zonă îmi spunea că nu prea ai ce să vezi la Chişinău, că nu-s obiective turistice „frumoase“. N-or fi ca în lunga tradiţie de capitale europene unde ne-am obişnuit să facem poze, dar cu siguranţă Chişinăul merită vizitat pentru multe alte lucruri, pentru atmosfera unei ţări în schimbare şi pentru amestecul dintre trecutul comunist şi prezentul care se uită deloc timid înspre Vest. Dar, cum spuneam, acestea sînt doar cîteva prime impresii subiective de călătorie, la următoarea vizită sper că voi vedea mai multe. Mai mult poate ca alte oraşe, Chişinăul nu e un loc pe care să-l înţelegi în cîteva zile petrecute acolo, în care ai timp de-abia să te dezmeticişti şi să te uiţi doar la ce-ţi arată strada.

PUBLICITATE

EVENIMENT SUSȚINUT DE PRIMA TV

Răzvan SUMA violoncel
Analia SELIS voce
Julio SANTILLÁN chitară

VĂ PLACE TANGO?

TURNEU NAȚIONAL SUSȚINUT DE RĂZVAN SUMA
INVITAȚI SPECIALI: ANALIA SELIS, JULIO SANTILLÁN
28 septembrie - 24 octombrie 2014
ÎN PROGRAM LUCRĂRI DE: ASTOR PIAZZOLLA, CARLOS GARDEL, SEBASTIÁN PIANA, JULIO SANTILLÁN ș.a.
9 octombrie, 19.00, BISTRIȚA - Sinagoga
11 octombrie, 19.00, CLUJ - Casa Universitarilor
13 octombrie, 19.00, TIMIȘOARA - Sala Capitol
15 octombrie, 18.00, BAIA MARE - Sala Rotary a Liceului de Arte
Organizator ASOCIAȚIA CULTURALĂ "ANALIA SELIS"

COORGANIZATORI Radio România, Orchestrele și Corurile Radio România, Radio România Cultural, Radio România Muzical, Radio România Regional
PARTENERI PHOENIX
EVENIMENT REFLECTAT DE rfi
PARTENERI MEDIA BR Business Review, DILEMA, Historia, CARIERE, ZIARUL METROPOLIS, HotNews.ro, SAPTE SERI, 9AM, Garbo, urbo.ro

PUBLICITATE

adevărul
deschide campania electorală!

ALEGE PREȘEDINTELE!

Pe parcursul a două luni, cele mai importante alegeri din România sunt reflectate în detaliu în ziarul „Adevărul" și în secțiunea interactivă
alegepresedintele.adevarul.ro
Află totul despre principalii candidați la cea mai importantă funcție în stat și vezi cu care dintre aceștia te potrivești cel mai bine în opinii și idei!

PREȘEDINTELE ROMÂNIEI

Alege Președintele doar după ce afli totul despre el!

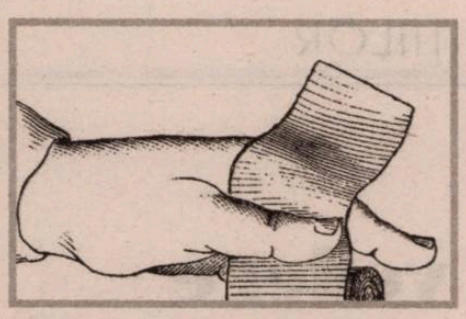

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Ponta vs Macovei

– în județul Facebook –

Dacă like-urile de Facebook ar fi voturi, Victor Ponta ar fi, detașat, președintele rețelei lui Zuckerberg. Privite mai de aproape, cifrele îi dau însă ca performeri ai campaniei pe Monica Macovei, Klaus Iohannis și Elena Udrea.

Pe 7 octombrie, cînd am cules datele, Ponta era cel mai iubit politician pe Facebook: 540 de mii de români, aproape dublu decît numărul de fani ai lui Klaus Iohannis și mult mai mult decît cei 295 de mii ai lui Traian Băsescu. Iohannis venea puternic din urmă, cu aproximativ 235 de mii, urmat de Elena Udrea, cu 226 de mii, Corneliu Vadim Tudor (78 de mii), Monica Macovei (68 de mii) și Călin Popescu-Tăriceanu (15 mii). Restul candidaților se situau sub 10 mii. Cîtă relevanță are un astfel de top?

Prin vara lui 2012, îi dădeam lui Vlad Ursulean de la *Casa Jurnalistului* un subiect: cumpăratul de like-uri pe Facebook. Prin metode ieftine, care uneori te dau de gol, poți obține false dovezi de afecțiune, cu miile. Aurică Bâc, candidatul inventat de Vlad Ursulean al unui partid și el inventat de Ursulean, Inițiativa pentru Salvarea Patriei, obținea vreo 5000 de like-uri, fără efort, cu un buget mai mic de 100 de lei, în numai o săptămînă. După ce își făcea treaba, ca studiu de caz pentru business-urile îndoielnice de online, în materialul publicat în *The Industry*, Bâc refuza să dispară în neant. În iarnă, în campania de la uninominal, reapărea în jurnalele mai tuturor televiziunilor, care dezgropau subiectul ca pe unul politic, de pe pagina unde îl puteți găsi și azi.

Ca și voturile, like-urile pot fi cumpărate. Dar ele nu garantează o poziție în stat. E greu de spus dacă – și care – dintre candidații la Președinție a folosit metode neortodoxe pentru ele. Singurul lucru care se poate înregistra e creșterea, mai mult sau mai puțin abruptă. O analiză ceva mai veche a Mediafax, care mi-a sugerat și ideea acestui articol, cuprindea și numărul de like-uri ale candidaților din ultima săptămînă a lui august. Pe 7 octombrie, Iohannis crescuse cu 148% față de acest parametru, Macovei cu 67%, iar Elena Udrea cu 16%. Un Vadim Tudor înregistra mai puțin de 2% în plus, iar Victor Ponta, doar în jur de 15%.

Din nou, aceste cifre nu dau indicații despre faptul că lucrurile ar fi în neregulă. Să zicem că ele spun ceva despre performanța echipelor de campanie, fie ea ortodoxă sau nu. Ar mai fi de adăugat doar un lucru binecunoscut printre cei care se ocupă cu comunicarea de brand pe rețele, acela că fie și obținut în condiții aseptice, un *like* nu garantează mare lucru. E un clic (sau *tap)* pe care îl dai și îl uiți la fel de ușor.

People Talking – *„oameni care vorbesc“.*

Toate aceste relativizări te duc însă la o altă cifră, mult mai interesantă: Facebook mai oferă și statistici despre un parametru cu nume în același timp simplu și obscur: *People Talking* – „oameni care vorbesc“. E vorba de un parametru care ponderează numărul de like-uri ale paginii cu cele ale posturilor de pe ea, comentariile la acestea, răspunsurile la întrebări, distribuirile *(share)* ș.a. Cu alte cuvinte, un lucru cu nume la fel de simplu și de ezoteric, mantră de marketing a ultimilor ani: așa-numitul *engagement*, „angajament“.

Pe 7 octombrie, Ponta avea în jur de 72 de mii de „oameni care vorbesc“, Iohannis – aproximativ 85 de mii, Elena Udrea – 42 de mii, iar Monica Macovei – 39 de mii; cifrele lui Tăriceanu și Vadim Tudor erau sub 10 mii. Așa cum se vede, topul este cu totul altul decît cel în funcție de numărul de like-uri, dar are o relevanță mai mare: el măsoară conversația, impactul continuu, interacțiunea dintre candidat și poporul Facebook. Ca de *People Talking* la numai 68 de mii de *likeri),* urmată de Iohannis (36%) și de Elena Udrea (18%). Am putea fi tentați să spunem că 39 din cei 68 de mii de fani ai paginii Monicăi Macovei vorbesc despre (pagina lui) Macovei, dar nu este așa: like-uri la posturi, share-uri, comentarii și altele poate da în principiu oricine, și nu numai fanii paginii.

Cu alte cuvinte, raportat la nucleul destul de mic de susținători (dacă suma like-urilor poate fi considerată așa ceva), Monica Macovei a stîrnit cea mai vie conversație. Conversația nu este neapărat pozitivă: cifrele Facebook nu înregistrează caracterul negativ, neutru sau pozitiv al comentariilor. Dar, oricum, pentru un politician cu o vizibilitate redusă, acest gen de *engagement* este de bun augur.

Chiar dacă Udrea și Iohannis sînt și ei bine plasați pe această scară, în cazul Monicăi Macovei, cifrele au o semnificație specială. Spre deosebire de ceilalți doi exponenți ai dreptei, este vorba de un candidat independent, care și-a conturat o imagine antisistem, în ciuda portofoliului pe care l-a deținut la Justiție și a statutului de europarlamentar PDL, pe care îl are în prezent. Campania ei se bazează, în parte, pe susținători voluntari, față de candidații majori, care au investit sume pe care nu le vom cunoaște niciodată în echipe. Cu fragmentele video în care oameni ca Andrei Gheorghe o susțin și cu adeziunile (măcar aparent) neprovocate ale unor intelectuali din clasa Gabriel Liiceanu sau Mircea Cărtărescu, profilul de candidat alternativ al Monicăi Macovei se clarifică: *mutatis mutandis,* fosta colaboratoare a lui Traian Băsescu face cam ceea ce făcea un Nicușor Dan acum doi ani, cînd matematicianul obținea 8,5 procente la Primăria Bucureștiului, față de cele 3, cu care îl creditau sondajele anterior.

Cu alte cuvinte, Monica Macovei poate fi o miză pentru electoratul care nu participă, de regulă, la vot. Pînă la proba contrarie, generația tînără, activă și cu venituri bune, cea care nu votează și nu e dependentă de partide, e *grosso modo* din *județul Facebook:* ceva peste șase milioane de români în vîrstă de peste 18 ani, cu cont pe rețea. Cel care se pregătește să devină stăpîn e Victor Ponta, dar poziția acestui gen de *avatar* e periclitată de outsideri activi, care provoacă fenomene *grassroots,* din clasa Macovei – Nicușor Dan. Iar avansul lui Ponta nu e mare lucru: cele 540 de mii de like-uri sînt puțin, la un total de 6 milioane de utilizatori români majori. Sau, altfel spus, *votanții cu like-ul* sînt doar vreo 1,2 milioane, în momentul de față, pentru toți candidații.

Monica Macovei are, în sondajele pe care le-am văzut, cît avea Nicușor Dan înainte de alegerile locale: în jur de 3%. Turul II e cvasiimposibil pentru ea, dar fiecare procent pe care îl va cîștiga înseamnă o conexiune sănătoasă și pe termen lung cu un anume gen de electorat. Problema cea mare e însă ce va face fosta șefă a Justiției *după* primul tur. Dacă va dispărea în neant, ca Nicușor Dan, utilizatorii de rețele nu o vor ierta. În momentul de față, pe pagina proprie, Nicușor Dan se ocupă de gazele de șist și Prelungirea Ghencea. Scrie pe o platformă de opinie și participă, pe *Gândul.info,* la un joc de societate împreună cu alți mini-pseudo-candidați. Cît de ușor i-ar fi să se întoarcă?

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

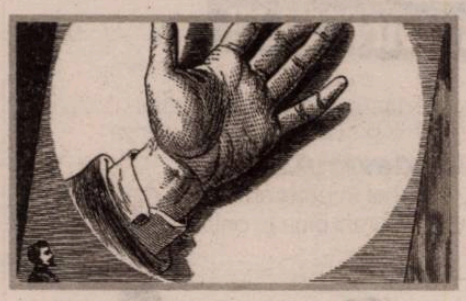

Adina POPESCU

portrete din mers

Xiao, traducător

Nu mai țin minte exact cum am dat de Xiao, studentul la Economie care voia să ajungă vedetă de film. Eram chiar la începutul filmărilor pentru documentarul despre comunitatea de chinezi, iar problema cea mai mare era limba. Cîțiva o rupeau pe românește suficient cît să se descurce în micile lor negoțuri (adică știau cum să calculeze o sumă de bani în lei), însă insuficient pentru o conversație, cu alții ne înțelegeam prin semne, engleza nici nu intra în discuție. Era frustrant – îi ascultam vorbind între ei și nu aveam nici un fel de repere, nici nu puteam face asocieri cu nimic cunoscut. Cei foarte tineri se adaptaseră mai repede, unii făceau și școală aici, așa că învățaseră cît de cît, de nevoie. De fapt, cred că româna e la fel de dificilă pentru ei, cum e chineza pentru noi. Chinezul Gelu (în jur de 25 de ani), pe care l-am cunoscut la biserica baptistă a chinezilor, vorbea impecabil, era ireal atunci cînd deschidea gura – exprimarea, pronunția, totul era de prezentator TV. Ca un bun creștin, s-a oferit să „ne ajute“ cu traducerea, doar că nu avea timp, din cauza cursurilor de la facultate și a îndatoririlor de la biserică. Așa că ni i-a recomandat pe cîțiva dintre colegii lui, și printre ei cred că era și Xiao.

Ne-am întîlnit la metrou la Romană. Văzut de la distanță, părea pierdut în marele oraș, un tînăr cu alură de puber, tuns scurt regulamentar, cu ochelari cu lentile groase, îmbrăcat în „clasicii“ blugi de Dragonul Roșu. Avea un aer neajutorat, ușor nătîng, inspira un strop de milă și duioșie. Îți venea să-l iei acasă. Pe stradă, mergea împiedicat, nu știa în ce direcție s-o apuce, i se dezlegau mereu șireturile și dura minute în șir ca să se aplece și să le lege. Zîmbea tot timpul. Am fost la o cola, ca să negociem timpul lui liber. Și banii. Pentru că atunci cînd e vorba despre chinezi, mai ales despre cei de aici, de obicei timp = bani. Chiar dacă Xiao era doar un student și părea că are timp berechet. N-am întîlnit încă o nație mai pragmatică și cu un simț al banului mai acutit, dar probabil că n-am reușit eu să cunosc în profunzime complicatul suflet chinezesc cu toate fațetele lui, iar pentru asta îți trebuie ani, uneori o viață întreagă. De la bun început, ne-am lămurit că vorbea prost românește, nu era ceea ce ne trebuia, însă în momentul acela nu aveam timp să căutăm un altul. Cînd i te adresai, clipea mărunt, se uita la tine cu același aer neajutorat și dădea senzația că nu pricepe nimic. Pricepea, însă, un pic în reluare. I-am aflat pe scurt povestea. Locuia la o mătușă care avea „magazine“ în Dragon. Mătușa, destul de bogată, am dedus noi. El era „ocupat cu școala“ și se gîndea să-și deschidă, la rîndul său, o afacere, un chișoc cu pantofi, doar că trebuia să mai strîngă niște bani. Și ne-a întrebat unde poate să găsească niște firme de casting, ca să joace în filme. Am presupus că ăsta era, de fapt, visul lui și mi s-a părut din nou naiv și înduioșător. În privința documentarului, părea să înțeleagă ce voiam de la el. Ba chiar era entuziast. După ce ne-am despărțit, mi-am dat seama că nu negociasem banii, însă cît putea să ne ceară un student care vrea să devină actor?

Prima lui filmare s-a nimerit să fie cu un chinez care știa românește cam la nivelul lui Xiao. L-am luat cu noi pentru că nu stricau totuși două urechi în plus. Mă gîndeam că va fi pentru el și un soi de acomodare. În mașină, pe tot drumul spre Dragonul Roșu, ne-a tot indicat direcțiile pe care le știam foarte bine: „Aici, la dleapta! Tot înainte. Mereu dleapta!“ Adoptase brusc un aer profesional care mă amuza. Mi-am zis că joacă un rol, cel al traducătorului.

Am ajuns în biroul chinezului căruia trebuia să-i luăm un interviu. Xiao parcă intrase în priză: deschidea ușile, ne ținea scaunele pe care ne așezam, ne aprindea țigările. Făcea eforturi să fie excesiv de comunicativ, deși nu era în firea lui, aparent visătoare și introvertită. I-am zis, la un moment dat, s-o lase mai ușor cu politețurile, dar s-a prefăcut că nu pricepe și și-a continuat imperturbabil treaba. Omul de afaceri în biroul căruia ne aflam părea mai interesat de conaționalul său, decît de noi. Din ce provincie e, cum o cheamă pe mătușă... Aflînd că vrea să-și deschidă un chioșc cu pantofi, i-a ținut o lungă lecție de economie românească. În ambele limbi. Apoi, a început interviul și totul era atît de ilar încît mă simțeam ca-n filmele cu proști. Intervievatul răspundea în româna lui stîlcită (de care era tare mîndru), iar Xiao se simțea dator să ne „traducă“ nouă, vorbind în româna sa greu inteligibilă. Uneori, cei doi se completau, Xiao cunoștea cuvinte pe care omul de afaceri nu le știa. Alteori, nu, și jucau un soi de telefonul fără fir.

Pe drumul spre casă, Xiao se simțea satisfăcut de munca sa. Ne-a rugat să-l lăsam în Pantelimon, la „covrigul George“ (Covrigăria Georgiana). Apoi, ne-a comunicat sec și „tariful“: pentru cele două ore de traducere din română în română voia 150 de lei. Ne-am lămurit ulterior că nu își dorea să ajungă star de cinema și că n-avea nici o treabă cu filmele. Se mulțumea să facă figurație, ca să mai pună niște bani deoparte pentru chioșc.

Liliana NICOLAE

Lecţia de istorie altfel

– Partizanii şi comunismul –

Trenul a plecat dimineaţa din Gara de Nord, într-o zi în care „la radio se anunţau ploi“. Ioana Haşu făcea ultimele pregătiri pentru cursul care începea peste cîteva ore. Tăia cu foarfeca nişte „buletine de vot“ pe care urma să le dea elevilor care vor veni la curs. De fapt, nu era un curs propriu-zis. Nicî simpozion sau seminar! Ioana urma să le vorbească unor elevi de la şcoala din Leiceşti, comuna Coşeşti, Argeş, despre comunism şi despre partizani.

După Revoluţie, Ioana a aflat că bunicul ei, Gheorghe Haşu, a luptat în munţi, împotriva comuniştilor, alături de alţi unsprezece partizani, membri ai grupului de rezistenţă condus de Ion Gavrilă Ogoranu, şi că a fost omorît de aceştia, în închisoare la Jilava. De cînd a aflat acest lucru, a încercat să descopere pas cu pas povestea bunicului ei. A citit mult, a răsfoit dosarele de la Consiliul Naţional de Studiere a Arhivelor Fostei Securităţi, a găsit acolo fotografii pierdute cu bunicii ei, chiar şi cu tatăl său, cînd era copil. Securitatea a păstrat acolo, între filele dosarelor, amintirile familiei sale.

În urmă cu cîţiva ani, împreună cu o prietenă, a pus la cale un proiect – „Făgăraşul Bunicilor“. Ideea era să le vorbească copiilor dintr-o tabără din zona Făgăraş despre istoria recentă, despre grupul de rezistenţă anticomunistă din Munţii Făgăraş. Proiectul s-a transformat între timp din „Făgăraşul Bunicilor“, în „Ţara Bunicilor“ şi a ajuns în faţa mai multor zeci de elevi din mai multe şcoli din ţară.

Fotografii şi istorie

Coşeşti nu este departe de Nucşoara, locul unde a existat cel mai important grup de rezistenţă anticomunistă din Munţii Făgăraş. E o comună mică, renumită pentru meşterii olari şi dogari din zonă, dar şi pentru un festival al ţuicii, care are loc acolo în fiecare an.

Copiii – majoritatea din clasele a VI-a – a VIII-a – se strînseseră deja în curtea şcolii „Iordache Păcescu“ din Leiceşti. Aduseseră cu ei, aşa cum li se ceruse, cîte un obiect la care ţin foarte mult. Cu ajutorul acestor obiecte aveau să înveţe o lecţie. Despre naţionalizare. Mai întîi, însă, Ioana trebuia să afle ce ştiu copiii despre comunism. Iar copiii ştiau o grămadă de lucruri: de la gumele Turbo, mîncare pe cartelă, curentul tăiat, uniforme obligatorii, C.A.P.- uri, pînă la puţine libertăţi şi poliţia secretă, înfiinţată de comunişti pentru cei care erau împotriva lor. Elevii credeau, însă, că perioada comunistă a avut şi părţi bune, cum ar fi interzicerea avorturilor şi existenţa multor fabrici. Cum să le explici că un decret împotriva avorturilor nu reduce numărul de avorturi, ci îl creşte? Că au murit multe femei din această cauză, iar altele au făcut închisoare? Cum să le explici că mare parte din economia comunistă era ca un castel din cărţi de joc, care nu se baza pe realităţi, ci pe industrializare forţată, pe planuri cincinale care nu au fost niciodată realizate?

Elevii credeau, însă, că perioada comunistă a avut şi părţi bune, cum ar fi interzicerea avorturilor şi existenţa multor fabrici.

Lecţia despre comunism la care am asistat într-o sală de clasă de la şcoala din Leiceşti a fost una atipică. Cu un profesor atipic. Ioana Haşu, de fapt, nu e profesor. Cu atît mai puţin un profesor blocat în progama şcolară! Nu a urmărit nici un curriculum sau „litera manualului“, nu a dat note sau calificative. Ioana Haşu e jurnalistă şi nepoată de partizan. Aşa că a dat frîu liber imaginaţiei şi a spus lecţia despre partizani şi comunism, într-un mod creativ şi atractiv. Fotografiile, jocurile şi istoriile personale ale Ioanei şi ale familiei sale au avut un rol important în toată povestea. Unul dintre jocuri s-a desfăşurat afară, în curte – „Sătenii şi Securitatea“. Sătenii trebuiau să ajungă la partizani fără să fie prinşi de Securitate, şi să le ducă două lucruri importante: o Biblie şi o pîine. „De ce o Biblie?“ – întreabă copiii? Li se explică faptul că Securitatea făcea, de fiecare dată, liste cu obiectele pe care le găseau la partizani. Printre ele, Biblia era nelipsită. „Dar cum poţi să mai crezi în Dumnezeu, dacă eşti tot timpul înfometat?“ – întreabă un copil. Iar de aici începe o întreagă dezbatere despre mîncare: cum e să nu fii sătul niciodată? Cum e să nu te speli, săptămîni la rînd? Cum e să te ascunzi tot timpul?

Cîteva fotografii sînt aruncate pe jos.

Elevii le aleg pe cele ale căror poveşti vor să le afle. Din una află cum se îmbrăcau partizanii: „aşa arătau bocancii lor“, „aşa arătau armele lor“, „aşa arăta hrana lor“... Dintr-o imagine privesc demn patru soldaţi. „Securitatea confisca pozele cu familiile partizanilor“– povesteşte Ioana. „Ca să-i uite familiile, iar amintirea lor să se piardă. Bunicul meu a ascuns în pod mai multe fotografii: bunicul în armată, la nuntă, în Război... Însă, toate aceste poze au fost găsite abia peste 60 de ani! Pînă să le găsim, aveam o singură fotografie cu bunicul. O fotografie care fusese cusută pe spatele unei icoane. Aşa a fost salvată. Mai tîrziu, am mai găsit o fotografie în dosarele Securităţii.“

„Băiatul acela e tatăl dumneavoastră?“ „Da, cu fratele lui. E singura poză cu ei de cînd erau copii. Şi e o poză făcută de un informator al Securităţii. Pe spate scrie «Copiii banditului Gheorghe Haşu». Căci aşa li se spunea partizanilor. Bandiţi. Tatăl meu s-a născut cînd bunicul era în munţi. La un moment dat, a coborît să-şi vadă băiatul, dar Securitatea a aflat şi au înconjurat casa. Bunicul a scăpat, dar pe bunica au bătut-o rău atunci. Cît despre copil, securiştii spuneau că un pui de bandit poate să şi moară!“

„Dar cum poţi să mai crezi în Dumnezeu, dacă eşti tot timpul înfometat?“

„Îmi doresc mult ca atunci cînd se va mai face un sondaj despre ce a însemnat comunismul, să nu mai fie atît de mulţi tineri care să spună că a fost un lucru bun“

Copiii din Leiceşti stau cuminţi în bănci. Privesc fotografiile, ascultă istoriile. Nu e prima dată cînd li se vorbeşte despre comunism. Profesorul lor de istorie, Cătălin Nedelcu, a stat şi el tot timpul în bancă, alături de elevi. De fapt, a fost ideea lui să o cheme pe Ioana Haşu să le vorbească elevilor. Aşa cum a fost ideea lui şi să predea un opţional despre istoria comunismului şi, în special, despre represiunea din zona Argeş-Muşcel. I-a dus pe copii la Muzeul închisorii din Piteşti şi le-a vorbit despre reeducare. A căutat şi a găsit prin satele dimprejur oameni care au avut legătură cu rezistenţa anticomunistă. Pe unii i-a adus la şcoală să stea de vorbă cu elevii săi. Elevi pe care i-a dus şi la Nucşoara, la casa Elisabetei Rizea. „Copiii au nevoie de modele“ – spune tînărul profesor. Am încercat să le arăt elevilor care ar trebui să fie adevaratele modele în ziua de azi. Ar putea să găsească un model în istoria noastră recentă. Oricum, tinerii trebuie să ştie ce s-a întîmplat în comunism. Şi îmi doresc mult ca, atunci cînd se va mai face un sondaj despre ce a însemnat comunismul, să nu mai fie atît de mulţi tineri care să spună că a fost un lucru bun.“

„Partizanilor proşti, o să muriţi ca rîmele în pămînt“

Ioana e fascinată, de fiecare dată, de curiozitatea şi uimirea copiilor în faţa poveştilor despre comunism. „Mi s-a întîmplat, la unul din atelierele ţinute în Făgăraş, să remarc o fetiţă de 11-12 ani care punea foarte multe întrebări şi era foarte prezentă în tot ce se întîmpla acolo. Aveam să aflu că fata s-a dus acasă şi a povestit părinţilor ei despre ce a aflat la atelier. Atunci, părinţii i-au spus pentru prima dată că bunicii ei au fost închişi pentru că i-au ajutat pe partizanii din zona Făgăraş şi că toată familia a avut de suferit pe vremea comunismului. Altădată, la o şcoală dintr-un cartier muncitoresc din Braşov, un copil mi-a spus că el ar fi fost de partea Securităţii. Iar pe bileţelul pe care mi l-a dat la sfîrşit (îi rog să-mi scrie cîteva rînduri, cu ce le-a plăcut, ce nu le-a plăcut...), mi-a scris un lucru care m-a şocat. A scris «Partizanilor proşti, o să muriţi ca rîmele în pămînt.» A scris cuvintele astea şi a şi semnat. Într-un fel m-am bucurat că s-a simţit liber să-mi spună ce gîndeşte. Dar am fost şocată pentru că exact aceeaşi expresie – «o să muriţi ca rîmele în pămînt» – am găsit-o şi în dosarele Securităţii. De aceea l-am întrebat pe copil de ce spune asta. A început să rîdă şi mi-a zis că nu ştie.“

***Liliana Nicolae** este jurnalist Radio Europa FM.*

Ioana DIACONESCU

O voce pentru secolul XXI: Alexandru Aghenie

Îl văzusem pe scena Operei din Braşov. Apoi, la cursurile de master class ale maestrului Vasile Moldoveanu, pe scena Sălii Mici a Ateneului Român. M-au cucerit firescul emisiei vocale, splendida culoare timbrală a glasului, bravura scenică venindu-i ca turnată, talentul de artist „născut, nu făcut". De aceea, vestea incredibilă primită zilele trecute era una aşteptată: tînărul bariton Alexandru Aghenie a cîştigat Premiul I la Primul Concurs Internaţional de Canto „Eva Marton", organizat de Academia „Franz Liszt" din Budapesta în perioada 15 – 22 septembrie a.c.

Dar ceea ce adună în cupa lui destinul pare adesea o poveste cu zîne: Alexandru Aghenie este discipolul maestrului Vasile Moldoveanu, cu o carieră de peste 40 de ani desfăşurată pe patru continente, cu 11 ani petrecuţi pe scena Operei metropolitane din New York (105 spectacole), socotit de o parte a criticii muzicale internaţionale drept „cel mai mare tenor al ultimei jumătăţi a secolului XX", iar Eva Marton, emblema acestui mare concurs de canto, i-a fost parteneră de scenă. Se poate spune că, odată cu premiul acordat tînărului bariton, cei doi maeştri s-au reîntîlnit peste timp...

Ieşim din nota comună pe care o are astăzi torentul de festivaluri şi concursuri din lume, devalorizate prin prezenţa lor excesivă, dacă standardul de aur al profesionalismului se impune. Academia „Franz Liszt" din Budapesta a organizat concursul „Eva Marton", marcă de excelenţă legată de renumele marii soprane cu o carieră de patruzeci de ani, pe scenele lumii. „Cînd o instituţie şi o ţară conţin o asemenea comoară (Eva Marton – *n.m.I.D.)* ar fi o prostie să nu se facă uz de ea", a afirmat în discursul său Andras Batta, unul dintre patronii concursului.

Juriul a fost compus din personalităţi artistice de prestigiu internaţional, cu Eva Marton preşedintă de onoare. Ca urmare, evoluţia în teatrele de operă din lume va putea deveni realitate în cariera tinerilor participanţi. A fost decisivă existenţa unui patronat al concursului, avîndu-l în frunte pe preşedintele Republicii Ungare János Áder, alături de care s-a aflat Zoltán Balog, preşedintele Fondului Cultural Naţional din Ungaria, András Batta, comisar guvernamental pentru muzică clasică, şi István Tarlós, primar al Budapestei, dar şi alte personalităţi cu prestigiu. Sprijinul responsabililor oficiali de viaţa culturală a Ungariei s-a materializat în suma de 42.000 de euro. Concursul a fost promovat în publicaţii de specialitate cu faimă, ca *Opera News, Opera Magazine, Das Opernglas*.

Ungaria, ca şi România, ţări ale „fostului lagăr socialist", vin de după Cortina de fier. Nu-mi imaginez că, din punct de vedere financiar, cultura stă mai bine decît la noi. Există, însă, acolo, iniţiative de protejare şi promovare a ei, de la nivelul cel mai înalt. Există respectul autorităţilor faţă de marii artişti pe care îi onorează în ţara natală, la final de carieră, oferindu-le prestigiul de a deveni, în mod oficial, pedagogi ai artei, maeştri ai tinerilor artişti. România are, în persoana tenorului Vasile Moldoveanu, un mare artist al lumii, astăzi un maestru al cîntului, care, în ultimii ani, cu ocazia cîtorva cursuri de master class, a educat muzical multe voci tinere din teatrele de operă ale ţării. Aştept cu speranţă implicarea autorităţilor în susţinerea şi ocrotirea acestui adevărat fenomen care contribuie la promovarea tinerilor artişti lirici în ţară şi peste hotare. „Patrimoniul cultural [...] este unul de maximă importanţă astăzi; el trebuie pus în circulaţie în exterior, dar în acelaşi timp trebuie să rămînă în albia lui, ca Dunărea" a spus Eva Marton, profesor emerit al Academiei de Muzică „Franz Liszt" din Budapesta...

Prezenţa scenică cu alură de noblеţe l-a condus înspre rolurile de conţi şi de prinţi.

Alexandru Aghenie poate fi un spectacol vocal cu uimitoare diversităţi tonale. Dotat cu eleganţă scenică, precizie şi cu o vie inteligenţă artistică, el a fost alesul juriului pentru Premiul I, dintre 77 de participanţi din 37 de ţări de pe cinci continente. Repertoriul pe care l-a prezentat în cele trei etape ale concursului, pregătit împreună cu maestrul Vasile Moldoveanu, a cuprins lucrări din categoria lied şi arii din operele compozitorilor Gaetano Donizetti, Ruggero Leoncavallo, Piotr Ilici Ceaikovski, Giuseppe Verdi şi Charles Gounod. El a fost onorat cu încă alte patru Premii Speciale, pe lîngă Premiul I cucerit: al Orchestrei Simfonice MAV din Budapesta, al Operei Maghiare de Stat, al Festivalului de Vară din Budapesta, precum şi cu premiul „Concerto Packing", pentru trei ani, oferit de platforma online „Hello Stage", creată pentru comunitatea profesionistă a muzicii clasice. A primit o ofertă, în cadrul stagiunii Operei Maghiare de Stat din Budapesta 2014 – 2015, pentru rolul Contelui di Luna în opera *Trubadurul* de Giuseppe Verdi şi alte propuneri pentru teatre de operă din lume.

S-a născut la 23 aprilie 1985 în Republica Moldova. Odată cursurile Liceului de Arte (secţia canto) din Sf. Gheorghe absolvite în 2004, urmează cursurile Universităţii Transilvania din Braşov, Facultatea de Muzică, secţia canto clasic (cu licenţa în 2008), la clasa profesoarei Cristina Soreanu. În 2010, devine master di canto la Academia de Muzică din Bucureşti. Îşi va perfecţiona studiile cu baritonul Vladimir Dragoş din Republica Moldova. Parcurge cu dedicaţie toate treptele în arta cîntului, de la poziţia de corist (în 2004) la Opera din Braşov, pînă, în 2008, tot aici, la aceea de artist liric.

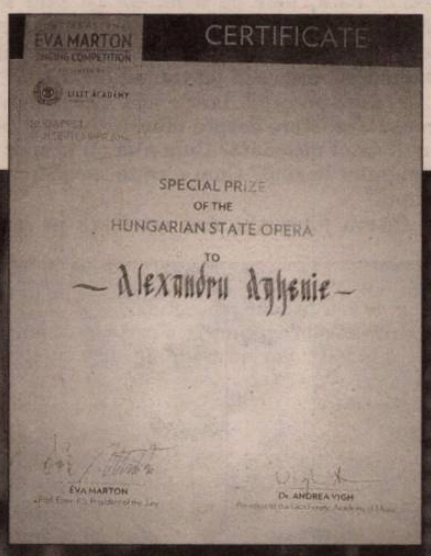

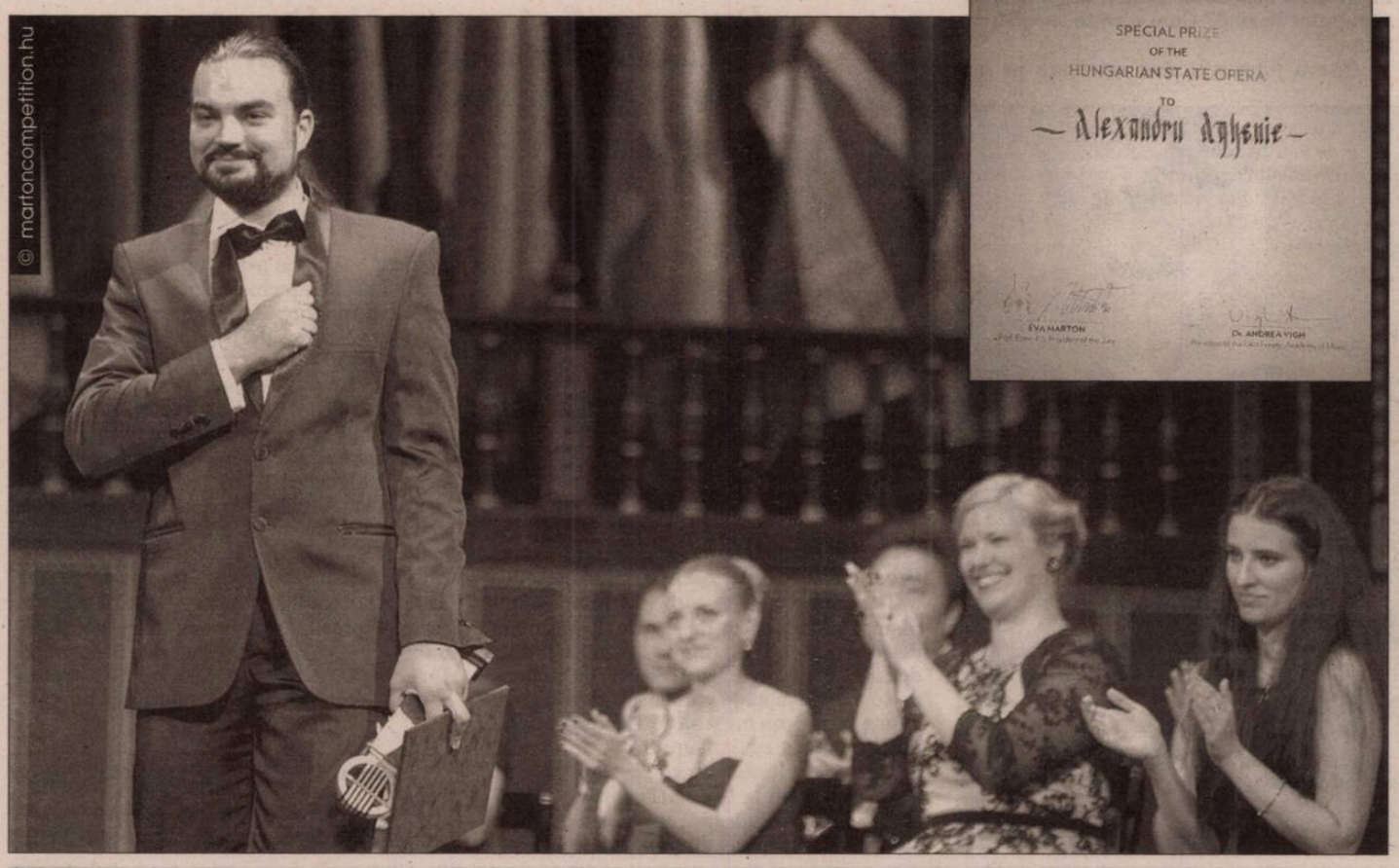

Debutează în 2009 la Academia de Muzică Bucureşti, în opera *Traviata* de Giuseppe Verdi, cînd începe, pînă în 2012, un şir de turnee în Italia cu Teatrul liric „Elena Teodorini" din Craiova. În 2010, debutează la Opera din Braşov, în rolul Valentin care va deveni, pentru el, emblematic *(Faust* de Charles Gounod). Mai debutează în rolul Baronul Douphol *(Traviata* de Giuseppe Verdi), în mai multe teatre de operă din Italia (Magenta, Monza, Como). Un debut de excepţie este pentru Aghenie rolul Enrico Ashton din opera *Lucia din Lammermoor* de Gaetano Donizetti (Como, Jesi, Fermo, Pavia, Ravenna). Tot în Italia primeşte angajamente între 2012 (decembrie) – 2013 (mai), debutînd în rolul Contelui di Luna *(Trubadurul* de Giuseppe Verdi) cu care face turul Lombardiei, pentru ca în 25 mai 2013 să interpreteze acelaşi rol la Teatro Nuovo din Milano şi apoi, în luna iulie, acelaşi an, la Arena (Teatro all'aperto) din Como.

Întors în ţară, în 2013 intră în rolul principal din opera *Gianni Schicchi* de Giacomo Puccini. Tot acum se lansează şi în muzica de operetă, interpretînd rolurile Contele Danilo Danilovici *(Văduva veselă* de Franz Lehar), Tassilo *(Contesa Maritza)* şi Prinţul Edwin *(Silvia),* operete de Emeric Kalmann, montate la Opera din Braşov.

Tînărul bariton mai are în palmares şi alte premii: în 2011 – Premiul Special şi Bursa de Studii la Concursul internaţional „Arturo Toscanini" – Manfredonia, Italia, Premiul Special al Juriului la Concursul „Petre Ştefănescu-Goangă"– Bucureşti, Premiul I la Concursul Internaţional de Canto – Piatra Neamţ; în 2012 – învingător la Concursul pentru Tinerii Artişti Lirici din Europa As.Li.Co., Como, Italia.

Alexandru Aghenie se apropie de formula magică a rafinaţilor artişti de operă ai secolului din urmă, distilînd-o în felul propriu tinereţii lui, adaptînd-o secolului XXI, căruia, însă, nu-i deschide nici calea violenţei unui modernism excesiv, nici schematismul unei creaţii a viitorului simplificant. Prezenţa scenică cu alură de noblеţe l-a condus înspre rolurile de conţi şi de prinţi. Vremea poveştii lui a sosit.

Ioana Diaconescu *este scriitoare şi traducătoare.*

Fazila MAT

Internetul la liber

– cimilitura turcească –

La începutul lunii septembrie, o dezbatere internaţională despre libertatea Internetului s-a concentrat asupra Turciei, o ţară în care restricţiile şi cenzura sînt în creştere.

© wikimedia commons

Limitările accesului la Internet au devenit din ce în ce mai sufocante în Turcia. În data de 10 septembrie, parlamentul a votat – în cadrul unei deja existente legi – două articole care îi dau dreptul direcţiei Telecomunicaţiilor şi Comunicării (TIB, o agenţie de stat) de a restricţiona website-uri care publică materiale ce ar putea constitui un risc pentru siguranţa naţională şi pentru ordinea publică.

Aceeaşi autoritate, condusă de către un ofiţer al securităţii turce, ar putea obţine, fără un ordin al justiţiei, datele de trafic ale utilizatorilor de net. Acest lucru înseamnă că TIB va avea acces la istoricul web-site-urilor folosite de către utilizatorii de Internet şi va putea să stocheze informaţii precum adresele de e-mail ale utilizatorilor. „Prin aceste informaţii se pot afla detalii personale ale activităţilor online, ceea ce etichetează aceste acţiuni ca fiind de natură politică" – afirmă reprezentanţi ai Human Rights Watch.

Un forum pentru (ne)guvernarea Internetului

Cu doar cîteva zile înaintea aprobării legii, două evenimente importante, despre soarta Internetului, au avut loc la Istanbul. Primul – Forumul pentru Guvernarea Internetului (IGF) – a avut loc între 2 –5 septembrie şi este organizat, de nouă ani, sub auspiciile Naţiunilor Unite, avînd ca scop principal aducerea, la masa discuţiilor, ai reprezentanţilor guvernului, ai companiilor private, ai societăţii civile (ONG-uri care se ocupă de politici privind Internetul). Cu toate acestea, alegerea Turciei – o ţară în care există măsuri restrictive asupra Internetului – ca ţară gazdă a evenimentului a fost aspru criticată de către suporterii libertăţii Internetului.

Pentru a putea discuta despre cenzura conţinutului paginilor web, punîndu-se accent în special pe Turcia (unde YouTube şi Twitter au fost blocate recent, timp de cîteva săptămîni, şi încă alte 50.000 de site-uri sînt încă şi în prezent inaccesibile), Asociaţia pentru un IT Alternativ, care reuneşte activişti turci, avocaţi şi academicieni, a redactat o propunere privind organizarea a patru work-shop-uri, în cadrul Forumului pentru Guvernarea Internetului. Propunerea a fost refuzată – motivul oficial fiind acela că work-shop-urile trebuie să aibă un scop mai larg, şi nu să facă referinţă la contextul existent într-o singură ţară. Astfel, subiectul cenzurii a ajuns să fie unul dintre cele mai puţin discutate probleme la acest forum.

Asociaţia pentru un IT Alternativ nu a boicotat totuşi forumul oficial, unde avea un stand şi vorbitori înregistraţi să ia cuvîntul la cîteva dintre dezbaterile din cadrul forumului. A organizat în schimb, între 4 şi 5 septembrie, un eveniment paralel, numit Forumul pentru Neguvernarea Internetului – IUF, pentru a vorbi despre problemele excluse din cadrul evenimentului iniţial, pornind chiar de la a dezbate conceptul de „guvernare".

Într-adevăr, în timp ce o parte a societăţii aderă la IGF, oferind credibilitate structurii sale „mixte" (oficiali guvernamentali, companii private şi ONG-uri), alţii sînt de părere că procesele care vor deriva din această componenţă, avînd în vedere diferenţele clare între resursele economice şi interesele actorilor participanţi, nu pot fi într-adevăr corecte în privinţa libertăţii utilizatorilor web – iar de aici derivă şi nevoia exprimată de IUF (Forumul pentru Neguvernarea Internetului) de a produce alternative la IGF (Forumul pentru Guvernarea Internetului), despre cum trebuie înţeles şi manageriat Internetul.

Internetul liber: o dezbatere deschisă

La IUF (Forumul pentru Neguvernarea Internetului), eveniment organizat cu doar cîteva mii de lire turceşti, au fost prezenţi mulţi activişti din diferite părţi ale lumii, inclusiv cei care veniseră iniţial pentru evenimentul oficial, IGF.

Dezbaterile s-au concentrat mai ales pe trei subiecte: revizuirea şi dezvoltarea conceptului de „guvernare", pentru a da mai multă vizibilitate ONG-urilor, a întări legătura între participanţi şi a evita recăderea în structurile de tip ierarhic; cenzura paginilor de web şi a mecanismelor de control ale guvernanţilor, mecanisme realizate în colaborare cu companiile mari de IT; precauţiuni şi măsuri de a feri intimitatea în faţa acestor mecanisme a căror ţintă este violarea spaţiului privat.

În acest punct au fost organizate „reuniuni crypto", pentru a discuta metode de incriptare a computerelor şi a comunicării. Asociaţia pentru un IT Alternativ şi Fundaţia Electronic Frontiers au prezentat site-uri precum KemGozlereSis.org.tr şi PrismBreak.org, în timp ce activiştii au menţionat https://help.riseup.net/ and https://security-inabox.org/.

Forumul pentru Guvernarea Internetului a organizat cîteva work-shop-uri, întîlniri şi dezbateri asupra mai multor chestiuni, precum securitatea cyber, posibilitatea tehnică de a aduce benzi mai largi pentru ţările în curs de dezvoltare şi libertatea de exprimare.

Un alt topic central a fost riscul de a pierde „neutralitatea" web-ului, ceea ce ar îngădui provider-ilor să favorizeze viteza de conexiune pentru web-site-urile companiilor plătitoare, în detrimentul altora, făcînd astfel Internetul mai puţin sigur şi mai puţin liber. O altă problemă dezbătută la forum a fost legată de fragmentarea web-ului în instanţe naţionale şi network, proces care presupune cerinţe legale diferite şi limitări pentru fiecare caz în parte.

IGF a adus de asemenea în discuţie autorităţile care iau decizii în legătură cu Internetul, şi în primul rînd ICANN (Corporaţia de Internet pentru Repartizarea Numelor şi Numerelor), o organizaţie privată, nonprofit, condusă de Departamentul Comerţului din SUA, care a coordonat repartizarea domeniilor şi a adreselor IP, încă din 1998. După scandalul de spionaj care a implicat Autoritatea de Securitate Naţională din SUA, expus de către fostul agent CIA, Edward Snowden – care a demascat în ce mod Internetul a fost transformat într-o arie de spionaj global cu ajutorul marilor companii, precum Google, Facebook şi Microsoft –. preponderenţa SUA şi ICANN este, în mod serios, pusă sub semnul întrebării. S-a dezbătut, de asemenea, tot în cadrul forumului, propunerea de a transfera comunităţii internaţionale managementul acestei organizaţii.

Laboratorul turcesc

Deşi „guvernarea" Internetului se referă la aproape 3 miliarde de utilizatori din întreaga lume, problema este discutată de doar cîteva mii de experţi, iar lipsa de rezultate concrete, după nouă ani de întîlniri IGF, ridică mari semne de întrebare asupra utilităţii acestui forum.

Faptul că un forum alternativ, ce vrea să unească vocile care cred în libertatea Internetului, a avut loc anul acesta în Turcia – unde Internetul şi media socială au jucat un rol principal în protestele din parcul Gezişi, privind acuzele de corupţie contra guvernului – este semnificativ. Nu există nici o coincidenţă în faptul că autorităţile turce au mărit măsurile de control asupra Internetului, devenind parte a legii 5651, chiar după acest eveniment.

„Sute de conturi Twitter au fost închise, reforma legii a fost justificată prin nevoia de a proteja intimitatea, dar aduceţi-vă aminte că o asemenea lege nu a existat în Turcia de zece ani" a spus Ilden Dirini, de la Asociaţia pentru un IT Alernativ.

Potrivit activiştilor, guvernul Turciei a cumpărat de la NetClean şi Procera Networks (companii care vînd „produse de informaţii pe Internet") programe care asigură un serviciu de filtrare a paginilor web, folosite pentru a cunoaşte profilul utilizatorilor şi pentru a le bloca accesul, dacă este necesar.

„Pot încetini şi controla servicii https sau VPN, iar statul va putea să-i depisteze pe cei care folosesc aceste servicii" – a mai spus Dirini.

În timp ce activiştii se mobilizează deja în vederea organizării Forumului pentru Neguvernarea Internetului, anul viitor în Brazilia, la următorul Forum pentru Guvernarea Internetului, o altă contribuţie la dezbaterea privind cenzura pe Internet a venit din partea lui Julian Assange, care a participat la IUF într-o conferinţă video, de la Ambasada Ecuadorului, ţară în care este refugiat de doi ani.

Fondatorul Wikileaks a amintit că practicile de control asupra Internetului nu sînt decît o metodă de a-ţi fura singur căciula. „Dacă instalezi un sistem ca să-ţi spionezi propriii oameni, SUA şi alte ţări vor folosi acelaşi sistem ca să te spioneze pe tine. Tehnologia s-a schimbat în permanenţă şi ne-a influenţat viaţa, de cînd cu Revoluţia industrială. Provocarea din zilele noastre ar trebui să fie folosirea acestei tehnologii în beneficiul umanităţii."

Fazila Mat *este jurnalist, corespondent al „Osservatorio Balcani e Caucaso".*

traducere de Stela GIURGEANU

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche*, şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

DACĂ UNII DINTRE ALŢII NU AU CERCEI DIN SÎRMĂ DE AUR, TREBUIE SĂ RECUNOAŞTEŢI CĂ NU MAI ŞTII CE SĂ PIERZI

■ Un aşezămînt social pentru bătrîni din curtea unei biserici se numeşte „Bătrîneţi liniştite. Toiagul înflorit". Dacă unii dintre bătrîni nu au toiag, oare ce le înfloreşte? (**A. P.**)

■ La Festivalul de Literatură şi Traducere Iaşi a fost invitat, printre alţii, David Lodge. Care a spus că „orbirea e tragică, surzirea e comică". Moment în care mi-am dat seama că au şi comicii ăştia înţelepciunea lor. (**M. M.**)

■ Din oferta săptămînii a aceluiaşi magazin online: Epilator Laser NoNo!Hair, 10 baloane LED, Kit decorat torturi, Pachet Romane Poliţiste, Botine Albastre Jenny, Botine Negre cu Platformă Office, Botine Orange cu Toc înalt, Capitale Imperiale + Berlin, Cizme Albe Mily, Colanţi îmblăniţi 6 culori, Maşinuţă Q5 Evoque, UFO – cercei cu Swarovski, Cercei *ear cuff* Dragoni Fashion, Lampă strălucitoare, Aparat de curăţat scame Skysuper, Cercei din sîrmă de aur, Revoflex Extrime, Pantaloni scurţi cu micromasaj, Gheara dracului. *Va urma.* (**M. P.**)

■ La mica publicitate online, cineva caută: „FETE, cupluri cu fără experienţă, oferim plata la zi, procent 50-70%, echipament de ultima generaţie, camere HD, cazare gratuită, foto profesionale, *training* asigurat. Cerem şi oferim seriozitate". Trebuie să recunoaşteţi că anunţul e pe cît de dubios, pe atît de halucinant. (**A. M.**)

■ Am citit o ştire care mi-a confirmat un zvon: pe la mijlocul lunii august, o femeie din nordul Rusiei a murit după ce a muşcat un poliţist. E clar că nu mai ştii ce să mănînci în zilele noastre... (**S. G.**)

■ Un nou studiu arată că, dacă-ţi pierzi simţul olfactiv, s-ar putea să mori în următorii cinci ani. Inspiraţi adînc şi spuneţi-mi ce mirosiţi. (**L. V.**)

UNEORI, PRIMUL PE LISTĂ VINE LA PUŢIN TIMP DUPĂ CEA DIN URMĂ STATISTICĂ, ÎNTRE AFARĂ ŞI MOALE

■ „De cînd am înregistrat cîteva cîntece pentru studiourile Disney, copiii mei cred că-mi petrec timpul liber cu Mickey şi Minnie Mouse. Uneori mă prefac că vorbesc cu ei la telefon şi ne dăm întîlnire în oraş. Copiilor mei le place asta foarte mult." (Peter Andre, cel care odată umplea discotecile cu „Mysterious girl") (**M. C.**)

■ Se dovedeşte încă o dată că arbitrariul semnului lingvistic nu se aplică şi numelor publice, mai ales celor implicate în scandaluri de corupţie: senatorul care este primul pe listă în scandalul Microsoft se numeşte Valerian Vreme. (**I. P.**)

■ Administraţia chineză a autorizat difuzarea serialului *The Simpsons*, pentru prima dată în China. Seria va fi disponibilă în *streaming* prin operatorul Sohu. Acordul între 20th Century Fox şi gigantul Internetului chinez a fost semnat inclusiv pentru sezonul 26, lansat în SUA pe 28 septembrie. Nu se ştie dacă seria *The Simpsons* va fi difuzată integral sau se vor tăia momentele deranjante, mai ales că anumite episoade sînt ironice la adresa Chinei. Acest anunţ de „liberalizare" vine, însă, la puţin timp după ce autorităţile au anunţat că în 2015 va exista o viză de cenzură pentru toate producţiile străine difuzate pe site-urile chineze. Întortocheate mai sînt fricile dictaturilor. (**A. M. S.**)

Cu ochii-n 3,14

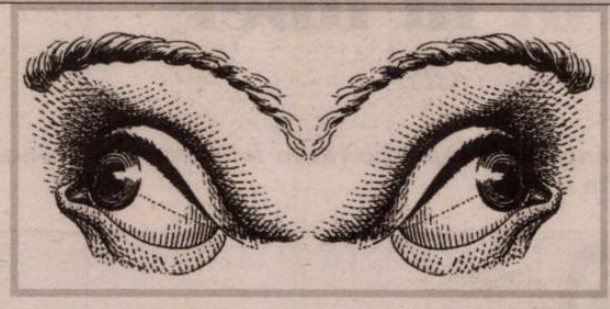

■ Cîteva societăţi de apreciere *(apreciation society)* din Marea Britanie: Asociaţia de Apreciere a Stîlpilor de Telegraf, Asociaţia de Apreciere a Turnurilor de Apă, Asociaţia de Apreciere a Norilor, Asociaţia de Apreciere a Biscuiţilor (trei milioane de membri), Asociaţia de Apreciere a Rondurilor. Cea din urmă tocmai a desemnat un rond din Gloucestershire drept cel mai bun din Anglia. Rondul e împodobit cu o statuie ecvestră din lemn, care comemorează bătălia de la Tewkesbury, din 1471. (**L. V.**)

■ O statistică recentă referitoare la Anglia şi Ţara Galilor arată că 43,5% din victimele violenţei domestice sînt, de fapt, bărbaţi. Se estimează că numărul bărbaţilor agresaţi şi abuzaţi de femei este mult mai mare, însă cazurile nu sînt raportate, din motive de jenă. (**M. C.**)

■ Vauxhall Bridge, Londra. În stînga, Tate Britain, muzeul cu arta britanică a ultimelor cinci secole. În dreapta, Battersea Power Station, celebra centrală (aflată într-un amplu proces de restaurare) devenită simbol după ce a apărut pe coperta albumului *Animals* (1977) al trupei Pink Floyd, album inspirat de *Ferma animalelor*, fabula antitotalitară al lui Orwell. Ei bine, între Tate Britain şi Battersea, aceste două simboluri culturale britanice, şi vizavi de sediul MI6, adică peste Tamisa, s-a construit un ansamblu rezidenţial de lux. Ale cărui apartamente au fost cumpărate de oligarhii ruşi. O metaforă urbană a Europei de azi. (**M. C.**)

■ Ce mai înveţi de pe FB: „E frig în casă? E timpul să învăţaţi aclimatizarea, astfel încît să fiţi pregătiţi pentru vremea rece. Cum faceţi asta? Vă îmbrăcaţi potrivit, astfel încît să nu transpiraţi şi ieşiţi afară jumătate de oră. Faceţi mişcări de gimnastică, alergaţi uşor. Intraţi din nou în casă şi beţi un ceai cald. Apoi ieşiţi iar afară şi repetaţi ce aţi făcut data trecută. Şi din nou în casă şi tot aşa. Dacă nu vi se mai pare frig cînd aţi ieşit afară înseamnă că sînteţi aclimatizaţi. O zi frumoasă!" Asta îmi aminteşte de o altă „metodă", de pe vremea cealaltă: „În casă, frig. Afară, frig. Deschid fereastra şi o închid. Îţi mulţumesc, partid iubit, că m-ai călit!" (**A. P.**)

■ Mai sînt oraşe nu prea mari prin România şi-n ele mai sînt firme cu nume interesante, pe care (ca şi altădată) am să le-nşir în cîteva numere ale gazetei. Pornim la drum: Primitiv Entertainment SRL (Pătîrlagele); La Comitet SRL, Imprevizibil SRL, Curcanul Ardelenesc SRL, Absolventul SRL, Cip Cirip SRL, Tedeum Prest SRL, Eurobun Consum SRL, Rubicond SRL, Civil & Civic SRL (Codlea); Cîmp De Soare SRL, Pentru Toţi SRL (Huşi); Aparent SRL (Cărpiniş); Piperul Mov SRL, Emigrantul SRL, Amanetul Bănăţean SRL (Oraviţa); Anti Maria SRL (Remetea); Ştiuca Săltăreaţă SRL (Mahmudia); Vagi Şeminee SRL, Decent SRL, Vegetal Strateg SRL, Amnezia Tuning SRL, Cartezian SRL (Aleşd); Liniştea Serii Prodcom SRL (Bascov); Riposta & Sam SRL (Drăgăşani); Graphisme En Deux SRL, Creaţie SRL, Laur Uriaş SRL (Balş); Pufos Şi Moale SRL, Îngerii Galbeni Asigurări SRL (Giarmata); Paracelsus SRL (Iernut); Impuls Feerik Stil SRL (Blejoi); Făurarii Priceputi SRL, Puiul Regal SRL, Fier De Lux SRL (Gilău); Marinarii Moderni SRL, Ideal Sanitar SRL (Afumaţi); Juniorii Viitorului SRL, Paşii Pelerinului Ortodox SRL, Fum De Fag SRL (Bragadiru); Mersi SRL (Motru). (**D. S.**)

PUBLICITATE

alexandru andries - 60
INTERIOARE - 30

DILEMA VECHE
prezintă
alexandru ANDRIEŞ
interioare
ioana mîntulescu
sorin romanescu
& berti barbera
în concert la
BUCUREŞTI
sala radio
luni 13 octombrie 2014 ora 19:30
biletele se găsesc în reţeaua eventim
adevărul blitz MAGIC FM

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

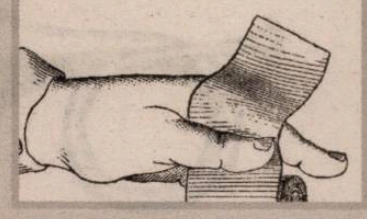

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete** 20

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 557 ■ 16-22 octombrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Cu cine votez“

pagina 3

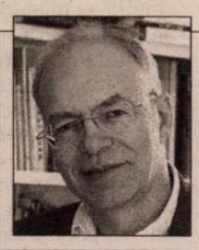

PETER SINGER

„Este incestul între fraţii adulţi un delict?“

pagina 11

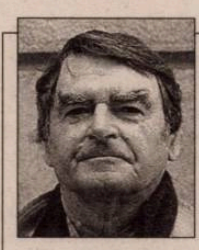

Interviu cu

DAVID LODGE

pagina 15

La început de an şcolar

„Natura ne aseamănă, educaţia ne deosebeşte.“

CONFUCIUS

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

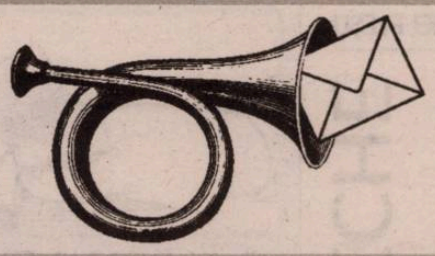

turneu de inbox

Domnului Mircea Vasilescu, redactor-şef Dilema veche

Vă scriu ca un cititor fidel al *Dilemei vechi*. Şi ca o reacţie pe care sper s-o publicaţi. Articolul dlui Andrei Gorzo, „Nulitatea lui Dan Piţa“ nu este o cronică la o premieră *Kyra Kyralina,* ci un atac fără precedent la persoană, o demisie a spiritului critic. Motivat probabil de misiunea domniei sale de a demola continuu valorile culturii naţionale.

L-am descoperit pe dl Gorzo în sala Institutului Francez, la avanpremiera filmului *Kyra Kyralina,* cu uimire pentru că tot timpul proiecţiei rîdea tare, ostentativ, iar studenţii domniei sale îi urmau copios exemplul. Mîncau seminţe şi deranjau sala. Au şi fost dojeniţi de public.

Revenind la aşa-zisa cronică, poţi să nu fii de acord cu regia unui film, poţi să-i găseşti o mie de păcate, dar nu cred că eşti îndreptăţit să-l etichetezi pe Dan Piţa ca fiind o nulitate. Opera lui Piţa îl situează printre spiritele originale ale timpului. Ani de zile am supravieţuit prin filmele generaţiei lui (Daneliuc, Veroiu). Filme ca *Nunta de piatră, Concurs, Pas în doi, Faleze de nisip, Tănase Scatiu, Hotel de lux, Ceva bun de la viaţă* sînt adevărate bijuterii ale artei noastre cinematografice. Piţa este prezent în Muzeul de Artă Modernă din New York. Premiile lui internaţionale onorează România.

Vîrsta (tinereţea) şi talentul (recunoscut) ale domnului Gorzo ar trebui să-l ferească de clişeele vechi, staliniste ale demolărilor ideologice.

Dar se pare că onoare şi exerciţiu critic nu sînt sinonime pentru Andrei Gorzo.

Lucia HOSSU-LONGIN

Răspunsul lui Andrei Gorzo

În scrisoarea pe care o adresează redactorului-şef al *Dilemei vechi,* ca reacţie la o cronică de film semnată de mine, doamna Lucia Hossu-Longin afirmă cu certitudine nu doar că a observat în sala cinematografului „Elvira Popescu“, la avanpremiera filmului *Kyra Kyralina,* spectatori care mîncau seminţe (şi pe care eu nu i-am observat), ci şi că aceşti profanatori ar fi fost studenţi de-ai mei de la Facultatea de Film a UNATC – certitudine despre care aş fi un pic curios să aflu cum şi-a procurat-o doamna Longin.

În rest, nimic din scrisoarea doamnei Lucia Hossu-Longin nu mă surprinde – nici afirmaţia domniei sale că Dan Piţa s-ar număra „printre spiritele originale ale timpului“ (afirmaţie explicabilă printr-o cunoaştere precară a modernismului cinematografic european), nici susţinerea acestei afirmaţii exclusiv prin argumentul autorităţii (invocarea prezenţei unui film coregizat de Piţa şi Mircea Veroiu – *Nunta de piatră,* în colecţia MoMA) şi, în fine, nici măcar frivolitatea (ca să nu mai spun „clişeul“) de a invoca stalinismul (ofensîndu-i astfel victimele) apropo de o biată cronică de film. Asta într-o scrisoare care – atunci cînd mă prezintă ca pe un demolator al „valorilor culturii naţionale“, şi nu orice fel de demolator, ci unul care a primit o „misiune“ în acest sens – nu e lipsită ea însăşi de un uşor ecou al retoricii paranoic-naţionaliste din epoca Ceauşescu.

Andrei GORZO

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

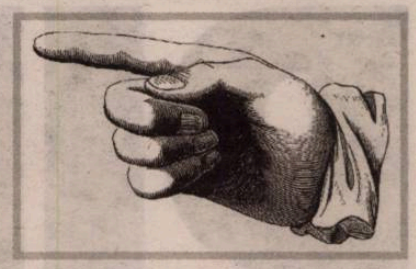

■ Pînă trece campania electorală, cu „acoperiţii“ şi „descoperiţii“ ei, aveţi timp să (re)citiţi cărţile lui Ian Fleming (şaptesprezece la număr) şi/sau să (re)vedeţi filmele cu James Bond (douăzeci şi trei). Căci nu totdeauna viaţa bate filmul: măcar Bond, cu toate exagerăţiunile datorate ficţiunii, are farmec (nu ca spionaşii noştri treziţi din adormire), iar acţiunea are logică (nu ca dezvăluirile dîmboviţene, în care atîţia „deştepţi“ întrevăd scenarii bine puse la punct, dar care se fisîie din două-n două zile). Plus că, în cărţi şi-n filme, binele învinge întotdeauna, pe cînd în alegeri – nu prea. (Mircea Vasilescu)

■ Vara a trecut, poate nu e rău să ne amintim de vacanţă. La Sala Dalles s-a deschis expoziţia „Vederi încîntătoare. Urbanism şi arhitectură în turismul românesc de la Marea Neagră în anii '60-'70“. Găsiţi acolo documentare vechi despre cum s-au construit staţiunile de pe litoral, fotografii cu hoteluri, restaurante şi piscine, cărţi poştale cu „Salutări de la Mamaia“ şi multe altele. Un concept solid şi o prezentare de vis. (Matei Martin)

■ Între 24 şi 30 octombrie, filmele de la Festivalul de la Cannes vin la Bucureşti. Vă zicem din timp, ca să vă puteţi face loc în program. Eu de abia aştept să văd *Winter Sleep,* în regia lui Nuri Bilge Ceylan, care a cîştigat anul acesta Palme d'Or-ul. (Ana Maria Sandu)

■ Egiptul de azi pe-nţelesul tuturor, explicat de un gunoier din Cairo: http://www.newyorker.com/magazine/2014/10/13/tales-trash. (Luiza Vasiliu)

■ În completarea Dosarului despre îmbătrînire pe care l-am publicat săptămîna trecută, citiţi un lung (dar pasionant!) articol în *The Atlantic* (ediţia online): *What Happens When We All Live to 100?* (http://www.theatlantic.com/features/archive/2014/09/what-happens-when-we-all-live-to-100/379338). Autorul, Gregg Easterbrook, face o sinteză a principalelor studii ştiinţifice şi metode de prevenire a îmbătrînirii şi analizează ce ar urma să se întîmple pe măsură ce speranţa de viaţă va creşte. Şi va creşte: în 1880, în SUA, speranţa de viaţă era la naştere de 39,4 ani; astăzi a ajuns la 79 de ani pentru bărbaţi şi 83 de ani pentru femei, iar în 2080 se estimează că va ajunge la 100 de ani. Ceea ce – demonstrează autorul – va schimba societatea într-un mod surprinzător şi greu de anticipat acum cîtva timp. Palpitant. (Mircea Vasilescu)

■ Festivalul Internaţional de Literatură de la Timişoara (22 – 24 octombrie) adună şapte scriitori străini şi cinci scriitori români: Paul Bailey (Anglia), László Krasznahorkai şi Noemi Kiss (Ungaria), Jean Mattern (Franţa), Dasa Drndic (Croaţia), Cătălin Dorian Florescu (Elveţia), Ornela Vorpsi (Albania), Mircea Mihăieş, Filip Florian, Radu Pavel Gheo, Florin Lăzărescu şi Bogdan Munteanu. Programul evenimentelor, aici: www.filtm.ro. (Marius Chivu)

■ Între 11 şi 18 octombrie, la Teatrul Nottara din Bucureşti are loc cea de-a doua ediţie a Festivalului Internaţional de Teatru Fest(in) pe Bulevard, un festival care aduce pe scena teatrului bucureştean atît spectacole din România, cît şi din străinătate. În ultima seară a festivalului va avea loc un concert susţinut de Marius Mihalache şi invitaţii săi. (Stela Giurgeanu)

■ Săptămîna viitoare începe o nouă ediţie a cupei mondiale la schi cu tradiţionala primă etapă de la Sölden, din Austria. N-aş zice că e unul din cele mai mari spectacole sportive. Dar tot aşa cum vara te poţi uita la tururile cicliste mai mult pentru a vedea diverse ţări şi peisaje, cred că iarna te poţi uita la competiţiile de schi mai mult pentru a vedea peisaje montane şi a avea iluzia că respiri aer curat. Sigur, ar fi mai bine să ajungi chiar acolo. Dincolo de toate însă, iată că pe nesimţite, în locurile înalte a venit deja iarna. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Bucătăria românească**
- **Blugii**
- **Tehnologia şi şcoala**
- **Servicii – sugestii şi reclamaţii**

album dilematic Lavinia Petrescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.600
Tipărit la Tipomedia

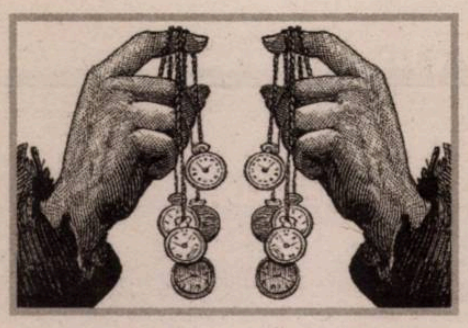

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cu cine votez

Am, de cîteva săptămîni, încă o probă că dreapta românească și unii intelectuali români sînt predestinați să fie dezamăgiți. Își produc singuri – și sîrguincios – dezamăgirea, reușind, mai întîi, să se amăgească suveran, în cheie solemn-metafizică. Demarează euforic și sfîrșesc în lehamite. Asta, între altele, și pentru că dreapta românească și unii intelectuali români se bizuie pe un coeficient impunător de inteligență, subtilitate, idealism și independență de opinie. Nu pot fi „comasați“ după criterii „pragmatice“, lucrează cu nuanțe diafane, „văd idei“, simt, fie și cu modestie, că au dreptate. Chiar dacă experiența le arată că au greșit adesea, mai ales atunci cînd s-au socotit sută la sută îndreptățiți și, deci, infailibili. Așa se face că „stînga“ vine, de regulă, cu un *singur* candidat, bine plasat în sondaje, în vreme ce dreapta vine cu un buchet de zîne și Feți-Frumoși, care se excomunică reciproc.

Evident, atunci cînd e vorba de „convingeri“ neclintite, de angajări angelice sub zenitul valorilor, nu prea rămîne loc pentru dispute. Toți pleacă de la masa dezbaterii cu aceleași păreri cu care au venit. Se nasc patetice solidarități *ad-hoc*, chiar între inși care, altfel, sînt de „obediențe“ diferite, și se produc „rupturi“ severe, chiar între inși care au (aproape) totul în comun. În asta constă, prin contrast, forța stîngii. Stînga nu umblă cu afecte utopice, ci cu lozinci „populare“. Nu cultivă raționamentul nobil, ci calculul eficace. Noi, ăștilalți, dansăm destrupat pe cerul aspirațiilor supreme, sîntem oastea „polului plus“, *nordul*. „Adversarii“ lucrează cu toate celelalte puncte cardinale și, dacă le vine bine, fac o piruetă-două și cu fața spre nord... Iar dacă vreunul din „dreptaci“ propune o gîndire mai puțin roz, mai adaptată la teren, mai „realistă“, e repede calificat drept „materialist vulgar“, lipsit de viziune, de entuziasm etic, de însuflețire conceptuală.

În ce mă privește, consimt să fiu în tabăra strategilor meschini, fără orizont, fără idealuri. Ideea mea fixă este că dl Ponta nu are nici o calificare reală pentru a ajunge, în acest moment, președinte de țară. Mai mult: că dacă va ajunge, vom fi confruntați cu tot soiul de consecințe irespirabile (vezi, între altele, excelenta analiză a domnului Vlad Zografi, postată, la începutul lunii, pe contributors.ro). Așa stînd lucrurile, cred că singurul criteriu rațional al unui vot util este potențialul lui efect anti-Ponta. Din sondaje, rezultă că acest potențial îi revine dlui Iohannis. Știu, desigur, ce mi se va reproșa: 1) „Criteriu rațional“, „vot util“! Ah! Ce vorbe urîte! Unde e visul, unde e basmul, unde stelele? 2) „Sondaje?“ Dar sînt măsluite! Toate! De ce le-am lua în serios?! Foarte bine! Să nu le luăm! Dar nu vom putea să nu luăm în serios rezultatul final al alegerilor, obținut tot pe bază de numărătoare (măsluită?). Nu-mi intră în cap de ce un candidat care dispune de aproximativ 7% din voturi e mai periculos pentru candidatul Ponta, decît unul care are de patru-cinci ori mai mulți susținători. Dacă punem cifrele între paranteze, atunci putem spera, bezmetic, și că V. Ponta nu are, cum se spune, peste 40%, ci undeva spre 10%, în vecinătatea lui Tăriceanu. Putem crede orice și putem vota „cu inima“, promovînd nu oameni, ci principii, nu probabilități, ci vesele fantezii private. Aud, prin preajmă, că trebuie să o sprijinim pe Monica Macovei, în vederea unui viitor succes peste cîțiva ani! Mi se pare, totuși, că alegerile sînt despre *mîine*, nu despre deceniul următor. Mi se mai spune că frumos e să votăm, în primul tur, cu dna Macovei și în al doilea cu Iohannis. Nu prea pricep! Adică, în actul întîi, sîntem Gelu Ruscanu din *Jocul ielelor*, iar în actul doi trecem pe post de expert contabil? De ce? Spre cîștigul cui? Să înțeleg că facem un fin joc psihologic, de natură să ne pună de acord cu sufletelul? În primul tur dăm satisfacție „sublimului“ din noi, iar în al doilea recuperăm „pragmatismul“? Sperăm, astfel, că, la urmă, vom fi și cu sufletul în Rai și cu slănina-n pod?

Candidatul „ideal“ nu e pe piață.

Voi vota, în ambele reprize, cu dl Iohannis. Și nu numai pentru că e mai bine plasat în sondaje. Îi găsesc suficiente calități ca să schimbe sunetul de fond al perioadei postelectorale. M-am săturat de clămpănitori șmecheri, de tirade demagogice, de platitudini paradiziace. Vreau alt stil! Altă muzică! Sau nici o muzică! Pariez pe laconismul decent, pe discursul nespectaculos, pe refuzul de a intra în bălăcărela în care ne sufocăm de peste 20 de ani. Am tot respectul pentru dna Macovei. Dar e ceva în comportamentul d-sale care îmi inhibă entuziasmul. Nu-mi place s-o văd intrînd cu motocicleta într-un studiou de televiziune, nu-mi place s-o aud declarînd că e Nelson Mandela, nu înțeleg de ce face cadou unei moderatoare un glonț și, în general, am sentimentul că are prea la îndemînă perorația, indiferent cine despre ce o întreabă. Evident, s-ar putea să mă înșel. Candidatul „ideal“ nu e, din punctul meu de vedere, pe piață. Dar fiindcă trebuie să optez, cu riscurile de rigoare, voi vota Klaus Iohannis. Susțin, fără rezerve, punctul de vedere al lui Andrei Cornea, din revista *22*. Am o caldă prețuire pentru Adrian Papahagi, dar nu pot să nu constat că dispune de o inocentă versatilitate. Cînd pe lîngă Băsescu, cînd fondator la PMP, cînd disident al PMP, cînd devotat al Monicăi Macovei. E, fără îndoială, dreptul omului să-și reformuleze opțiunile, mai ales cînd o face cu bună-credință și cu o anumită fervoare. Prefer, totuși, ca să nu mă încurc, oarecare glacialitate, oarecare umor, oarecare „monotonie“...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Fascinația comunității

Astra Film Festival a avut excelenta idee de a alcătui, de data aceasta, un grupaj de filme despre „Comune, comunități – utopii și practici“. Împreună, nu sînt doar filme bune de privit, ci mai ales bune de gîndit. Ca orice film documentar bun, ele te invită în spatele ușilor deschise pentru a-ți arăta ceea ce ai mai auzit sau văzut, dar n-ai știut să privești. În acest caz, este vorba despre comunitatea kibuțului, aceea a hipioților din America, tragica poveste a Peoples Temple, încheiată cu „sinuciderea“ în masă a aproape o mie de membri, precum și o comunitate pionieră la începutul de secol XX (Monte Verita) și una tipică pentru anii '60 (Friedrichshof). Deși atît de diferite, toate împărtășesc un aer de familie, o energie și o structură similare, precum și un eșec previzibil. Comparîndu-le, nu poți să nu te întrebi ce îi mînă în luptă pe acești oameni, ce e în spatele acestei recurențe istorice a tentației comunitare?

O perspectivă care te ajută să cauți un răspuns este aceea oferită de Victor Turner, care, preluînd schema riturilor de trecere a lui Van Gennep, descrie o veșnică „trecere“ societală de la „structură“ la „antistructură“ și înapoi, cu o *communitas* ca etapă de „trecere“ inevitabilă în schimbarea societății. Ca în riturile de inițiere din societățile tradiționale, această *communitas* intermundă se caracterizează printr-o egalitate ideală a membrilor săi, despuiați de orice marcă a individualității, de la proprietate la distincții vestimentare. Și, tot ca în riturile de trecere, membrii acestor *communitas* intră cu o identitate și ies cu alta, societatea în ansamblul ei primenindu-se, astfel, periodic.

Ei bine, aceste trăsături ale *communitas* pot fi regăsite în toate comunitățile descrise de cele cinci filme. În toate, libertatea înseamnă eliberarea de distincțiile constrîngătoare ale societății constituite și refugiul într-o egalitate ideală a tuturor membrilor care împărtășesc totul, de la proprietate la sexualitate, pe fondul unei reveniri la o idealizată stare primară a „bunului sălbatic“ (refugiul în natură, lucrarea pămîntului, vegetarianism, familie „extinsă“ etc.). Toate își găsesc originea într-un difuz sentiment al unui *rău de societate*, pe care un „lider spiritual“ îl formulează în numele unei mase critice de nemulțumiți și pe care aceasta îl urmează fascinată, în căutarea *adevăratei* vieți. În toate filmele apare astfel, la un moment dat, revelația vreunui membru care exclamă, aducîndu-și aminte cum a început totul: *era paradisul!* sau *era ca adevărata mea familie!* Această „adevărată“ familie din paradisul comunitar o înlocuiește pe aceea „mic burgheză“ de origine, care se vede astfel negată și sortită disoluției: *free love* este transformată din sexualitate în ideologie, iar *free your body* devine revoluție.

Comunitarismul poate naște totalitarism.

Toate acestea încep să se clatine însă cînd paradisul se instituționalizează, cînd liderul spiritual al iubirii libere devine masculul alfa al comunității și/sau monopolizează puterea pe care o are asupra grupului, lăsîndu-se pradă tentației absolutismului. Vezi astfel la lucru, în toate cele cinci cazuri, sămînța comunitară a totalitarismului. Pe de altă parte, *communitas*-ul începe să fie erodat și de la bază, ca să spunem așa, atunci cînd apare cealaltă tentație a individualismului: dorința egoistă a *persoanei*. Chiar și în moderatul și pragmaticul kibuț, femeile au ajuns să se plîngă că „nu mai vrem să fim mame colective“, iar un vechi întemeietor de kibuț explică faptul că „cea mai importantă schimbare din societatea israeliană este aceea că «eu» a devenit central“. Declinul se prefigurează astfel inevitabil, iar a doua generație începe să viseze la societatea din afară. Dar schimbarea s-a produs deja, „structura“ a fost provocată de o „anti-structură“ comunitară, și societatea în ansamblul ei își revizuiește normele. Chiar și în eșecul tragic al Peoples Temple, supraviețuitorii declară, printre lacrimi, că „cel puțin noi am încercat“. Iar după comunitățile hippy, societățile occidentale nu au mai fost la fel.

Desigur, putem interpreta tentația comunitară ca una „socialistă“: la Monte Verita, pe lîngă Jung sau Max Weber, Hermann Hesse, Paul Klee sau Mary Wigman, îi regăsim și pe Lenin sau Troțki, iar o membră a Peoples Temple întreabă, cu cîteva minute înainte de moarte, dacă „este prea tîrziu ca să fugim în Rusia?“. Dar această alăturare legitimă ar trebui să funcționeze în ambele sensuri, deci inclusiv pentru a revizui stereotipul nostru de societate postsocialistă despre „socialism“ în genere, pentru a înțelege ce i-a mînat în luptă pe utopicii comunitarismului din toate colțurile lumii, precum și această uriașă energie intrinsecă dorinței general umane de a-fi-împreună.

Riscul rămîne însă și el intact: comunitarismul poate naște totalitarism. Comunismul a instituit această ducere la limită, încercînd să transforme întreaga „societate“ într-o uriașă „comunitate“, și a eșuat dramatic chiar din acest motiv. „Pentru a-l înțelege pe Marx și a înțelege de ce n-are dreptate, trebuie să citești *Ideologia germană*. Este soclul antropologic pornind de la care se vor construi toate îndemnurile la o lume nouă și pe care e înșurubată o certitudine majoră: oamenii, care se rătăcesc în dorințe, ar face bine să-și vadă de nevoile lor“ – îi explică portăreasa filozoafă din *Eleganța aricilului* unui june bobo. Și adaugă pentru sine: „Cine seamănă dorință culege opresiune.“ Dilema nu s-a încheiat...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

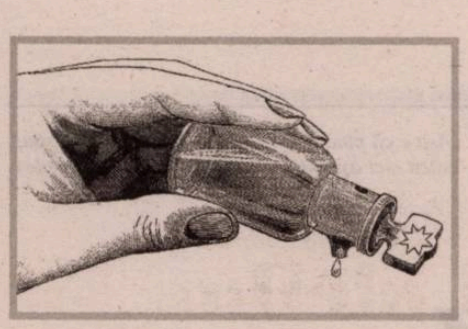

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Inspiraţii

Pînă de curînd, *inspiraţia* era mai ales o temă profesională a creatorilor de artă, a unei categorii limitate de persoane obligate prin vocaţie sau prin profesie să producă ceva nou (cu ajutorul divinităţii, al muzei sau al unor conexiuni psihice obscure) sau măcar să imite cu talent predecesori mai norocoşi. Verbul *a inspira* evocă în primul rînd (dacă ne bazăm pe descrierile din dicţionare şi dacă excludem din discuţie accepţia sa fiziologică) tot sfera creativităţii sau a imitaţiei artistice, dar are şi unele sensuri mai generale. E construit cu un complement obligatoriu, care indică rezultatul unei influenţe *(inspiră încredere; i-a inspirat un sonet)*, sau, ca reflexiv, cu un complement care arată sursa *(s-a inspirat din...)*. În ultima ipostază, verbul poate deveni şi un eufemism glumeţ pentru actul şcolar al copiatului sau pentru plagiat *(s-a inspirat cam mult din...)*.

Între timp, graţie unui discurs publicitar şi „motivaţional" repetitiv, inspiraţia pare să fi devenit o problemă a tuturor. Sîntem inspiraţi de o droaie de lucruri şi persoane – de la parfumuri, coafuri şi mobile de bucătărie la fotografiile cu pisici şi la celebrităţile din muzică şi sport. Verbul *a inspira* e folosit pînă la saturaţie în revistele pentru femei şi a devenit un cuvînt magic ale publicităţii: vag, pozitiv, evocator de mituri, încărcat de nobleţe artistică şi intelectuală şi înzestrat cu o notă de modernitate. Evident, în română (ca şi în alte limbi) utilizarea lărgită a verbului e în primul rînd un calc semantic după engleză. Diferenţele dintre românescul *a inspira* (împrumutat în secolul al XIX-lea din franceză) şi verbul englezesc *to inspire* (tot de sursă latino-romanică, din fr. *inspirer* şi sursa sa, lat. *inspirare)* nu sînt foarte mari. Cea mai evidentă e tendinţa verbului românesc de a se construi (nereflexiv) cu un complement care indică efectul *(îmi inspiră teamă; mă inspiră să visez)*, în vreme ce în engleză e adesea posibil ca efectul să rămînă neexprimat, iar sensul să fie unul mai general („a influenţa", „a încuraja" etc.). De fapt, dicţionarele noastre mai vechi înregistrau o asemenea construcţie şi în română, atribuindu-i sensul „a entuziasma" (Şăineanu: *vederea oceanului mă inspiră;* Scriban*: călătoriile mă inspiră)*.

„Fii la curent cu noul concept de baie.
Care te inspiră *pe tine?"*

În momentul de faţă, capacitatea de *a inspira* este evocată pentru a caracteriza multe lucruri diferite – toate pozitive, desigur. Adesea cuvîntul se referă pur şi simplu la statutul de model, numai bun de imitat: „persoane care *te inspiră*" (pilotmagazin.ro); „persoanele benefice din partea ta: oamenii care *te inspiră*" (imparte.ro); „români care *mă inspiră*" (jurnal.artvisiona.ro); uneori tipul de *inspiraţie* este chiar explicat, prin efectele sale majore: „sînt persoanele benefice din viaţa ta, acei oameni *care te inspiră* să crezi în tine, să te bucuri de viaţă şi să fii un om mai bun" (imparte.ro); „acele femei care, chiar dacă nu sînt celebre, au un impact extraordinar în mediul în care trăiesc şi *sînt o sursă de inspiraţie* pentru toţi cei din jur", cosmopolitan.ro). În alte cazuri, efectul inspiraţiei e mult mai concret: „ţin minte că prima vedetă care *m-a inspirat* în a face o schimbare radicală a părului a fost Rihanna" (beautyhairt.wordpress.com); „Vedetele *te inspiră* – cele mai frumoase rochii cu paiete" (tonica.ro). *A inspira* pare uneori sinonim cu „a da idei": „Reţete de plăcinte cu mere care *te inspiră*" (restaurantedelux.ro); „Arctic *te inspiră* să profiţi de vacanţă" (ele.ro) – încurajarea produsă de frigider constînd în ideea că poţi pleca în vacanţă lăsînd alimentele în siguranţă. Foarte des, *a inspira* substituie banalul *a plăcea:* „Alege imaginea care *te inspiră* cel mai mult" (kudika.ro); „Cariera ta *te inspiră?*" (opr.ro); „Fii la curent cu noul concept de baie. Care *te inspiră* pe tine?" (pecanapea.ro); „Bărbaţii care *mă inspiră* ştiu să rîdă" (facebook.com); „un prim semn de mulţumire pentru *acel bărbat din viaţa ta care te inspiră*" (mesaj publicitar, zoso.ro). Astfel, simpla preferinţă este înnobilată şi se supune unei ideologii a eficienţei. *A inspira* oferă o justificare morală şi socială pentru *plăcere:* evocă o plăcere care pare să conducă spre un rezultat onorabil: o stare pozitivă, o creaţie, o lume mai bună. Ancorată ideologic în dogma gîndirii pozitive, formula *care ne inspiră* e pretenţioasă şi teribil de clişeizată.

O dată cu acest uz al verbului a intrat în română şi adjectivul *inspiraţional*, împrumut adaptat al engl. *inspirational*. Şi sensurile adjectivului („motivant", „încurajator" etc.) suferă un proces de extremă extindere, prin circulaţia intensă între domeniul religios şi discursul corporatist, între jargonul dezvoltării personale şi capcanele strategiilor publicitare: „ascultă muzică creştină-*inspiraţională*" (soundcloud.com); „Conferinţa *inspiraţională* «Da, se poate!»" (facebook); „Poveste *inspiraţională:* a slăbit 72 de kilograme şi a ajuns de nerecunoscut" (perfecte.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

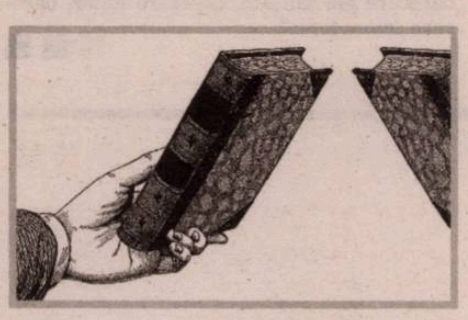

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Ah, nu, tovarăşe profesor!

„Nu vă supăraţi, v-a căzut o carte!"

Ce-aţi zice să auziţi replica asta pe peron la metrou, pe bulevard, în autobuz?

În noiembrie, Departamentul de Comunicare şi Relaţii Publice al Facultăţii de Litere, Universitatea Bucureşti, anunţă conferinţa internaţională „Cartea ca obiect". Este o temă recurentă, dovadă a interesului pe care îl trezeşte. Îmi amintesc, de pildă, de o expoziţie de grup cu variaţiuni spectaculoase pe aceeaşi temă – „Cartea", găzduită de Muzeul Colecţiilor din Bucureşti în 1991.

Dincolo însă de reveriile şi de fanteziile plăsmuitoare ale artiştilor, prozaica realitate ne trage de mînecă: cartea nu doar „seamănă cu..." sau „poate fi văzută/gîndită/întrebuinţată ca..." Ea chiar *este* un obiect, la fel ca pixul, maşina de spălat, rîul şi toate celelalte.

În glorioasele vremuri ale stagiaturii din anii '80, un prieten ne istorisea cum reuşea să facă ordine în clasă. „Dorel a fost obraznic şi ar trebui pedepsit. Nu credeţi, copii?" – le spunea plimbîndu-şi ochii prin sală şi fixîndu-i în cele din urmă asupra vitrinei în care trona, la loc de cinste, voluminosul *Omagiu* închinat preşedintelui ţării, legat în coperţi masive, cartonate. „Ah, nu, tovarăşe profesor!" strigau elevii şi se aşternea tăcerea.

Cartea e un obiect cu – aş zice, în termeni noiceeni – propriul său regim de fiinţare. Şi, fiindcă am adus vorba despre Noica, mă opresc un pic asupra unei frumoase speculaţii, prin care filozoful încerca să distingă „valorile", pe de o parte, de „bunuri", de cealaltă parte. „Un bun se distribuie împărţindu-se, pe cînd valoarea se distribuie fără să se împartă" – spunea el, construind un aparent paradox care a făcut vogă. Formula convine de minune tipului de obiect aparte care este cartea. Dacă îmi cumpăr un televizor, ceilalţi vor avea cu un televizor mai puţin. Dacă am în bibliotecă un volum de Platon, asta nu înseamnă că am smuls o cîtime din filozoful elen.

Şi totuşi, fără să „se împartă", cartea divide. Ea nu are doar file şi litere. Mai are şi coperţi. „De aici... pînă aici." Substanţă a spiritului împachetată. Platon, *Opere*: vol. I, vol. II, vol. III... Cartea înseamnă, întîi de toate, decizia materială *şi* culturală de a pune graniţe. De a construi o ordine, o „hartă" a culturii.

Robotesc
la o bibliotecă.

Între coperţi se aşezau şi mai vechile copii manuscrise. Şi ce coperţi! Atît de meşteşugite – şi de costisitoare –, încît erau frecvent folosite pentru a pune laolaltă, la păstrare, scrieri dintre cele mai variate, după gustul şi voinţa proprietarului: celebrele miscelanee. Tiparul a adus cu sine posibilitatea de a da coperţilor un alt sens şi o altă utilitate decît cele atribuite, de regulă, borcanelor pentru murături. A putut pune în acord realitatea imaterială a unui text cu materialitatea unui obiect. O carte = un text. Indiferent cît de compozit – antologii, dicţionare etc. – sau de segmentat, în volume succesive, există totdeauna o raţiune, deopotrivă practică şi ideatică, pentru ca o carte să fie ceea ce este.

Această ciudată articulare face ca faţă de cărţi să avem un comportament la rîndul său atipic. Ele nu se consumă, ca puiul, berea sau îngheţata, nu se reciclează, ca hainele pe care le dăm la spălat, şi nici nu se aruncă, precum televizorul care s-a uzat, fizic sau moral. Cartea, prin definiţie – oare cine o fi inventat această definiţie? – se păstrează.

Din punctul ăsta de vedere, cartea seamănă cu suvenirurile pe care le adunăm de-a lungul vieţii: cu bibelourile de la mare pe care le punem în vitrină, cu abţibildurile magnetice pe care le prindem pe uşa frigiderului. Colecţionăm amintirile unor lecturi.

Mai ciudat e că unii dintre noi colecţionează, ca să zic aşa, „amintiri din viitor". Cărţi pe care le-am primit sau ni le-am făcut cadou, cu vreun gînd anume, care s-a topit în pînza vremii, cărţi pe care le-am cumpărat din dorinţa de a le citi, dar n-am ajuns – încă? – niciodată s-o facem, cărţi pe care le-am dorit pentru că negreşit ne vor trebui cîndva.

Asta e. Ai o carte, te descoperi în curînd arhitect. Îţi trebuie un loc în care să o pui, îţi trebuie o a doua carte, de care să o sprijini. Cînd eram copil, ne doream, eu şi gaşca mea de prieteni, să ne facem o cazemată. Şi pentru asta şterpeleam din şantierele de prin cartier cîte o cărămidă, cîte două. Ca adult, nu mai şterpelesc, nu-mi mai fac cazemată, nici nu îmi mai doresc măcar. Robotesc, în schimb, la o bibliotecă.

Pe care n-am făcut-o eu. Aşa a fost să fie, să cresc într-o casă plină cu cărţi. Să văd de nu ştiu cîte ori privirile năuce ale vreunui meşter chemat de tatăl meu să repare vreo drăcovenie din casă şi să aud inevitabila replică: „Şi le-aţi citit pe toate?"

Prin anii '90, după ce-a trecut perioada tipăriturilor din care ningeau literele la a doua lectură, cînd cărţile deveniseră deja mai chipeşe, auzeam de comenzi pe la edituri de cîţiva metri lineari de carte. De preferinţă, la aceleaşi dimensiuni. Alţii, mai isteţi, redescopereau versiunea bibliotecilor de coperţi – intuind, pesemne, rolul civilizator al acestora. Am cunoscut o tînără care se descurca de minune cu vînzarea de *Encyclopaedia Britannica*. Reţeta nu era prea complicată. O listă cu noii îmbogăţiţi şi un dram de retorică: sursele garantate de informaţie, cheie a succesului... înnobilează încăperea... se asortează cu îmbrăcămintea de piele a fotoliului...

Sînt ranchiunos, ştiu. Mi-aş dori şi eu o *Encyclopaedia Britannica*. Dar unde s-o mai pun?

Cînd chiar încep să te dea afară cărţile din casă, începi şi tu să-ţi descoperi nebănuite resurse de ridicol. Iei fiecare op în mînă, îl ştergi întîi cu grijă de praf, iar apoi, privindu-l lung, precum ţeasta lui Yorick, hamletizezi: Să-l dau? Să-l ţin? Iar noaptea te mai trezeşti cînd şi cînd să mai dai o raită, să mai muţi vreun tom dintr-un teanc în celălalt. Te plimbi printre hotare, debusolat, între ieri şi mîine, avînd în faţă, vorba poetului, „de-a pururi ziua cea de azi".

Of, cărţile... Şi cît praf adună! Spirit şi praf.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Petre M. IANCU

Alegerile româneşti din unghiul războiului global al ideilor

E probabil ca, din punctul de vedere al lumii libere, să existe primejdii net mai mari decît pusul „lupului“ Ponta „paznic la stîna“ democraţiei de pe malul Dîmboviţei. Dar n-ar trebui neglijată nici una.

Vestul e un spaţiu al meditaţiei rafinate. Neştirbită e mîndria gîndirii diferenţiate la elitele occidentale, intact orgoliul Apusului de a fi deprins perfect învăţatul din greşelile trecutului. Dar e loc şi de mai bine. Prin contrast, merită citat un maestru hasidic. Rabinul Pinhas din Korez, un făcător de minuni atît de bun şi de smerit, încît Cerul nu-i refuza nimic, afirma că se teme „doar ca isteţimea să nu cumva s-ajungă să-i depăşească pietatea“.

Comentatorii apuseni nu se prea sinchisesc de asemenea aprehensiuni. Adevărat e însă şi faptul că rar ajung să pună degetul pe rănile purulente ale democraţiilor: de pildă, pe cea provocată de inadecvarea, din raţiuni şi neajunsuri interne, a măsurilor de apărare a lumii libere în faţa noilor versiuni ale vechilor provocări totalitare. În vestul mai trufaş se operează aprig cu tot felul de disjuncţii. Mai rar se întrezăreşte, în schimb, unitatea în cuget şi simţiri a celor ce urăsc libertatea şi a variantelor lor de extremism. Hannah Arendt se cere redescoperită.

Sigur, nu toţi vrăjmaşii democraţiilor liberale sînt o apă şi-un pămînt. Unii, de felul liderilor sovietici, erau, sau păreau, spre deosebire de teroriştii ISIS, previzibili şi raţionali şi, ca atare, maniabili. Dar s-a descoperit într-un tîrziu, în criza ucraineană, că succesorul şi produsul lor direct, Vladimir Putin, e departe de a fi la fel.

Totuşi, freneticele autoiluzionări occidentale n-au încetat nici în privinţa lui. Mai cred destui că ar fi inteligent să reflecteze în mod serios la asocierea liderului rus, ca aliat, la lupta în contra Statului Islamic, primejdia celui din urmă fiind cotată ca maximă, iar a Kremlinului, invariabil, minimalizată. Or, ISIS n-ar fi luat proporţiile actuale, dacă Rusia şi China nu ar fi blocat la ONU, ani la rînd, rezolvarea problemei siriene.

La bursa aceloraşi iluzii s-a tranzacţionat şi perpetuat prezumţia existenţei unei Turcii îmbrăţişînd un islamism chipurile „moderat“. Or, s-a dovedit în repetate rînduri – ba în maltratarea demonstranţilor din parcul Gezi, ba în susţinerea de către Ankara a unei grupări teroriste precum Hamas, ori în atitudinea faţă de kurzi – că această ipotetică variantă de islamism e o contradicţie în termeni.

Creuzetul totalitarismelor şi restanţele Vestului

Surprinzător, Jaques Schuster, un comentator german, a scos, recent, în evidenţă, în *Die Welt*, că există o legătura strînsă între actualul conflict cu islamismul şi luptele antitotalitare ale veacului trecut. Înrudirea dintre fascism, comunism şi islamism n-ar fi fost cazul să mai uimească, la aproape un deceniu şi jumătate de la mega-atentatele din 2001. Or, potrivit lui Schuster, litigiul „cu islamismul se percepe în Apus ca o simplă confruntare pentru putere politică“. În fapt, „e un război global al ideilor, iar Occidentul ar face bine să-l şi poarte în acest fel“.

Au existat şi vremi net mai lucide, cînd armata germană nu era încă pusă pe butuci, din pricina himerei că în Europa s-ar fi instalat pacea eternă, iar Bundeswehr-ul nu se transformase încă în subiect de satiră şi umor, ci mai era un instrument util de apărare a alianţei nordatlantice.

La rîndul lor, în 1944, militarii americani trimişi să debarce în Normandia, spre a elibera Germania şi Europa de Hitler, se împovăraseră, luînd cu ei, dimpreună cu arme şi muniţie, după cum aminteşte Schuster, vreo 15 milioane de cărţi scrise de emigranţi germani, refugiaţi, în anii '30, din faţa urgiei naziste. În epocă, americanii înţeleseseră că războiul împotriva nazismului implica distribuirea cărţilor, ca arme într-o luptă spirituală pentru „sufletul faustic“, pentru o libertate care nu se cîştigă decît prin adevăr.

Fiindcă adevărul fusese mutilat de dictatură, iar dreptatea, strîmbată de propaganda totalitară. Cea comunistă n-a făcut excepţie. Resuscitate de cărţile unor „renegaţi“ precum Orwell şi Koestler şi de textele jurnaliştilor Europei Libere, adevărul şi dreptatea au ajuns, mai nou, să fie puse iar la colţ, ori schilodite nu doar de maşinării propagandistice totalitare, precum cele de la Moscova şi Peking, ci şi de relativism şi corectitudine politică.

Cea din urmă, însoţită de propensiunea spre reducerea la tăcere a spiritelor critice e, potrivit lui Schuster, la originea restrîngerii „la cîţiva curajoşi a numărului celor care îndrăznesc, în Vest, să plaseze islamismul pe aceiaşi treaptă cu ideile totalitare ale secolului XX.“

Alte năluci

O a treia iluzie persistentă determinînd în Vest abordări neadecvate vizează pericolele la adresa valorilor ocidentale reprezentate de democraţiile defecte şi de accesul la putere al liderilor lor. Dincolo de manifestările aiuritoare de simpatie ale unui Victor Ponta pentru comunismul chinez şi de grija lui de o intensitate ieşită din comun pentru interesele ruseşti, şochează grav şi altă atitudine a premierului, cea faţă de încleştarea justiţiei româneşti cu marea corupţie.

Acest dosar, care-i priveşte şi pe aliaţii pseudoliberali ai lui Ponta, este voluminos. Conţine apărarea unor mari corupţi ca Adrian Năstase, prelungirea, pînă la porţile puşcăriei sau chiar şi dincolo de ea, a unor alianţe cu securişti ca Dan Voiculescu, preferea dojana blîndă a viceşefei diplomaţiei americane, Victoria Nuland. Scrutinul prezidenţial românesc – o simplă luptă pentru putere politică? Aşa le pare în continuare multor vesteuropeni. Ceea ce este absurd.

O simplă luptă pentru putere politică?

O posibilă soluţie

Ce n-au reuşit China, Putin şi emulii săi din sudul şi estul Europei a izbutit, vai, ISIS. A forţat, în sfîrşit, acea schimbare de paradigmă, acea reactivare a politicii externe americane pe care au prezis-o prea puţini, fiindcă izolaţionista administraţie Obama a încercat din răsputeri să o evite. Rămîne ca acestui remarcabil progres epistemologic să le urmeze cît mai rapid, şi altele, la Washington şi aiurea.

Căci la nivelul reflecţiei politice, elitele occidentale continuă să fie în urmă. E probabil ca, din punctul de vedere al lumii libere, să existe primejdii net mai mari decît pusul „lupului“ Ponta „paznic la stîna“ democraţiei de pe malul Dîmboviţei. Dar n-ar trebui neglijată nici una.

Un important spor gnoseologic s-ar obţine dacă s-ar înţelege că nu Ponta, Orban sau un Erdogan ar trebui să alimenteze îngrijorarea Vestulului atît, cît tolerarea lor de către segmente importante ale populaţiilor est-europene. Eliminarea variilor pericole planînd asupra democraţiilor va depinde, prin urmare, şi de lansarea de programe de educare a unor mase sistematic supuse experimentului mancurtizărilor televizate.

Articol apărut pe site-ul Deutsche Welle, *www.dw.de.*

Creaţia şi sfîrşitul libertăţii

Există multe variante şi căi de a se produce sfîrşitul libertăţii. La Kobane ia chipul decapitărilor şi al genocidului. În estul Ucrainei are loc un remake al transnistrizării. Iar în Internet s-a ivit omul de sticlă.

„Hai să iubim creaţia!“ Acest patetic apel al „profetului umanului“, după cum îl gratulează *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, deschide ediţia de luni a ziarului din Frankfurt, ca adenda la fotografia cu ochelari, cosiţe împletite şi degetul arătător ridicat a pionierului internautic american, Jaron Lanier.

Prestigiosul cotidian conservator german alocă ample spaţii popularizării Premiului Păcii, acordat de librarii germani în acest an unui prooroc al „umanismului“ în era Internetului, care nu oboseşte „să avertizeze contra riscurilor sociale ale digitalizării“. Fiindcă, după cum afirmă editorialul ziarului, „pentru întreprinderi precum Google, Facebook sau Amazon, individul devine tot mai lesnicios descifrabil“, dată fiind dîra de informaţii pe care le tot lasă zilnic, în urma sa, în Internet. Ceea ce ar reprezenta „sfîrşitul libertăţii“. Un sfîrşit „care nici măcar nu doare, de vreme ce metamorfoza digitală pare şi necesară şi utilă“.

Lanier vrea să oblige concernele „să ne plătească pentru informaţiile pe care li le punem la dispoziţie“, le cere „europenilor să iasă din defensivă“ şi să se opună decesului umanismului – mai scrie editorialistul ziarului din Frankfurt, Michael Hanfeld. Miza ar fi, în context – conform editorialistului şi conform lui Lanier – „omul, dar nu ca sumă a datelor sale, ori ca slujitor al maşinilor, ci în calitatea sa de creaţie“.

Creatura bipedă are între timp diverse alte preocupări. De exemplu, să-şi ucidă în masă, sub ochii unor semeni precum turcii, alţi semeni, de altă religie, confesiune sau etnie, decît a islamiştilor sunniţi, luptînd în nordul Siriei sub flamura Statului Islamic. Ori, de exemplu, dacă sînt soldaţi ruşi în estul Ucrainei, să dea semne de „retragere“, la anunţatul ordin al preşedintelui Rusiei, Putin.

Cîtă încredere se poate avea în această presupusă „retragere“? Dar în acest presupus „ordin“ de repliere dat de Putin? *Der Standard* ar fi putut „paria că se va întîmpla ceva de genul ăsta“. La urma urmei, „Putin a dat asemenea ordine atît de frecvent, încît ar fi trebuit de mult să dispară orice urmă de militar rus din zonă“, relevă, cu lucid şi trist amuzament, ziarul vienez. Căruia nu-i rămîne deci decît s-anunţe „următoarea repriză a meciului de pocher care debutează joi şi continuă vineri la Milano, în cadrul summitului Europa Asia“.

Ziarul *Die Welt* e la fel de sceptic. Fiindcă „nu se face primăvară cu o floare“. Iar „regiunea e departe de pace“. Înainte de a exulta în legătură cu prezumtivul succes al sancţiunilor şi al fermităţii politce occidentale, ar fi util să se amintească faptul că „şi soldaţii ruşi mai obosesc, entuziasmul lor se mai şi reduce, iar armele lor mai ruginesc şi ele“, scrie ziarul berlinez.

Care avertizează totuşi că ar fi prematur să se treacă la vreun bilanţ al conflictului ruso-ucrainean. Cotidianul german elogiază totuşi, cu oarece optimism, „trezirea, într-un tîrziu, a europenilor, din reveriile lor diurne“, salută reînzestrarea NATO „cu un principiu organizatoric“ şi afirmă că Bătrînul Continent ar fi reînceput „să aprecieze umbrela nucleară“ a americanilor, marii lor aliaţi.

În plus, „pînă şi la Berlin a început să se impună conştiinţa faptului că Germania nu va putea boxa la nesfîrşit într-o categorie inferioară“. Că, deci, va trebui să pună umărul la apărarea comună. În context, *Die Welt* consideră că Putin i-ar fi servit Vestului o lecţie în materie de „Realpolitik“ şi că (în banii ăştia) ar fi învăţat şi el ceva din ea“.

Extrem de înclinaţi spre studiu şi cu o remarcabilă uşurinţă de a asimila lecţiile cele mai amare ale trecutului s-au dovedit ecologiştii germani. Verzii n-ar mai vrea să se stea cu mîinile în sîn şi să se asiste pasiv la barbariile Statului Islamic. Mai nou, după cum relevă *Süddeutsche Zeitung*, ecologiştii din Republica Federală „favorizează o intervenţie militară“ împotriva teroriştilor ISIS, „inclusiv cu trupe terestre germane, pentru cazul existenţei unui mandat al ONU“.

Rămîn deschise o sumă de chestiuni. Pe care ziarele nu le prea pun aşa. De pildă, dacă partidul lor de stînga ar fi adoptat aceeaşi poziţie dacă ar fi fost la guvernare. Dacă un astfel de mandat la ONU ar avea vreo şansă cît de mică de a fi adoptat vreodată. Şi, în sfîrşit, pentru ce mai există oare Naţiunile Unite dacă organizaţia mondială, cea înfiinţată cîndva pentru ca să nu se mai permită vreun Holocaust, nu i se poate opune cu arma în mînă, singura modalitate de a-i combate pe terorişti, nici măcar unei oştiri genocidale pe faţă precum ISIS.

Dată fiind dificultatea de a se răspunde la această întrebare, oricît am iubi creaţia nu se prea întrezăresc motive de speranţă mari în legătură cu posibilitatea amînării deznodămîntului fatal care se conturează sub spectrul iminentului sfîrşit al libertăţii. Mai întîi la Kobane. Iar apoi în restul lumii. (**Petre M. Iancu**)

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

La Bruxelles, ca la Verdun

Un ziar românesc măricel titra zilele trecute ceva despre o premieră. Cum ar fi aceea a candidatului maghiar pentru un post de comisar, Tibor Navracsics. El a primit un vot negativ din partea comisiei de specialitate (Cultură) a Parlamentului European. L-a obligat astfel pe domnul Juncker, preşedintele numit al Comisiei Europene, să convoace o reuniune de urgenţă cu şeful Parlamentului şi cu liderii grupurilor politice pentru a debloca situaţiunea. Se pare că durerile de cap de-abia începeau pentru fostul lider al Eurogrupului.

Ziaristul român se înşela. În primul rînd, Navracsics nu este primul candidat pentru un portofoliu de comisar care a fost respins de Parlament. Nu este nici măcar primul maghiar în această neplăcută situaţie. Primul a fost László Kovács. Distinsul politician ungur are o carieră politică îndelungată. A fost ani de zile şeful departamentului de politică externă din cadrul Partidului Comunist Maghiar. A fost şi ministru adjunct de externe al ţării sale, între 1986 şi 1989. A ajuns membru în CC destul de tîrziu, în 1989, cu puţin înainte de căderea Zidului. A fost implicat în negocierile de aderare ale Ungariei la Uniunea Europeană. Pentru guvernul socialist maghiar, a părut candidatul potrivit la prima funcţie de comisar ungur. Au greşit doar portofoliul. Prima nominalizare, pentru Energie, a fost respinsă de parlamentarii europeni. Motivul? Lipsa de experienţă profesională. Pînă la urmă, după îndelungate negocieri, a fost admis pentru domeniul Uniunii vamale.

Poate cel mai faimos caz de respingere a unui candidat la postul de comisar a fost cel al italianului Rocco Buttiglione, acum zece ani. Apropiat al lui Silvio Berlusconi, catolic convins, politician conservator, domnul Buttiglione a făcut marea „greşeală" de a declara în faţa parlamentarilor europeni că el crede că homosexualitatea este un păcat, pentru că este catolic şi aşa îi spune Biblia. A adăugat că aceste convingeri religioase nu îi vor influenţa judecăţile administrative în calitate de comisar. Atunci cînd a fost întrebat care este rostul familiei, a răspuns: „Familia există pe lume pentru ca femeia să dea naştere copiilor iar bărbatul să aibă grijă de ei." Pînă aici i-a fost! Împotriva lui s-a creat o alianţă ad-hoc, formată din ecologişti, socialişti şi liberalii ALDE. A fost respins cu o energie demnă de o cauză mai bună. Nici măcar nu i s-a căutat un alt portofoliu, ca în cazul lui Kovács. Altfel spus, să fi fost şef comunist nu e aşa rău. Se găseşte un mandat pentru tine. Să afirmi însă că eşti catolic şi că, în opinia unui catolic, homosexualitatea este un păcat, te face total indezirabil pentru o funcţie publică în Europa unită. În diversitate, altminteri.

Chiar şi remarcabila doamnă Kristalina Georgieva a ajuns un excelent comisar în echipa Barroso II, cumva din întîmplare. Întîmplarea a făcut ca guvernul ţării sale să o numească iniţial pe doamna Jeleva. Care doamnă a prestat surprinzător de prost la audierile din Parlamentul European. În plus, s-a mai găsit şi o firmă de consultanţă care îi aparţinea şi care o punea într-o delicată poziţie de incompatibilitate. Astfel, premierul bulgar a fost nevoit să o sune tocmai la Washington (unde lucra ca vicepreşedinte al Băncii Mondiale) pe doamna Georgieva.

Acum, imediat după şedinţa de urgenţă convocată de domnul Juncker ca urmare a respingerii domnului Navracsics, altă dandana: doamna Bratusek din Slovenia a fost găsită nepotrivită pentru portofoliul Energiei. După audiere, domnia sa a anunţat că se retrage din poziţia de candidat la postul de comisar european. Ironia este că însăşi doamna Bratusek şi-a semnat nominalizarea, în calitate de prim-ministru al Sloveniei, în ultima sa zi de mandat. Se pare că şi-ar fi găsit deja un post la ONU.

Până acum, domnul Juncker nu are echipa completă. După ce a avut emoţii mari pentru candidaturile (foarte controversate) ale lui Pierre Moscovici (Economie), Miguel Arias Canete (Schimbări climatice şi energie) şi Jonathan Hill (Pieţe de capital), acum este pus în faţa unor alte runde de negocieri dure.

Lupte de tranşee. Ca la Verdun. Măcar aici nu moare nimeni, decît, eventual, de nervi şi exasperare.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Pa, Piţi?

Pa, ba, la revedere, dar rămîn cu voi... Deja povestea e prea frumoasă, a-i cunoaşte finalul înseamnă a o dezvrăji. Faptul că naţionala unei ţări care i-a dat pe Hagi, Belodedici sau Gică Popescu a ajuns să fie un fel de liftier pentru vreun şeic pe care cearşaful stă evazat de la preaplinul stomacal e în sine excepţional. Echipa României e retrogradată la nivel de Chiajna sau Năvodari. Jocul acesta de-a vălul care acoperă senzual faţa selecţionerului nu e întîmplător. De ani de zile i se cere lui Piţurcă să degajeze, doar Gigi Becali era mai tare în topul alungărilor fictive, cu celebrele „Vinde, pleacă!" scrise pe toate gardurile şi parapeţii exteriori ai turmentatelor noastre şosele. Acum, cînd nişte băieţi din Golf i-au făcut ochi dulci, Piţi ne frige la foc mic, în chip de răzbunare. Ocazia era prea mare pentru a o rata cu poarta goală. Naţionala e prinsă în acest joc de copii mari, dar pe ea n-o întreabă nimeni nimic. În fond, dacă pleacă, se schimbă ce? Piţurcă n-a fost un selecţioner fabulos, dar nici unul rău. Încet, cu o lentoare înnebunitoare, înmugureşte un fel de gaşcă la lot, care poate spera la ceva. Piţurcă a moşit-o, dar n-a dat semne că ar putea să o facă să zboare cu adevărat. Următorul, sau tot el, va merge pe acest drum, că altul nu e. Reprize bune, reprize rele, vom tot sparge la seminţe şi vom boscorodi. De-o fi pe Piţi, de-o fi pe altul...

Radu NAUM

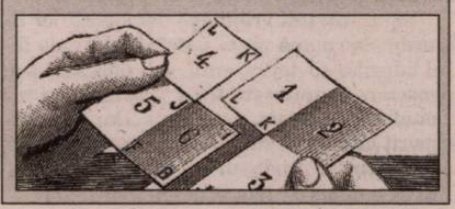

PUBLICITATE

PUBLICITATE

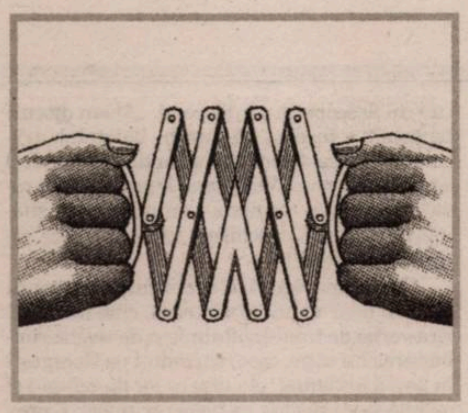

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Domeniul artei este unul al competiţiei“

– dialog cu Ion CARAMITRU –

Pentru cei tineri, care eventual i-au văzut înfăţişarea iniţială doar din poze vechi, Teatrul Naţional din Bucureşti pare să-şi fi „schimbat faţada“. E, de fapt, mai mult decît atît. Am pornit discuţia cu ***Ion Caramitru*** *– directorul TNB – de la renovarea teatrului şi am ajuns la probleme generale ale teatrului românesc, pe care le cunoaşte de mult, ca preşedinte al UNITER.*

Cum stau lucrurile la Teatrul Naţional? S-a terminat şantierul?

Poate ar fi cazul să spunem, pentru cei care nu ştiu, că pe locul unde se află clădirea Teatrului Naţional s-a aflat un circ, fostul Circ Kratyl, care fusese naţionalizat. Lucrările pentru noul teatru au fost comandate de Gheorghiu-Dej. Construcţia a început după un concurs la care au participat mai mulţi arhitecţi, printre care şi maestrul Liviu Ciulei, care se pare că a avut un proiect foarte frumos, dar n-a fost acceptat. Ceauşescu n-a fost mulţumit de aspect – nu-i plăceau încercările de arhitectură modernă – aşa că s-a folosit de incendiul care a devastat în 1978 sala mare pentru a comanda schimbarea aspectului teatrului. A cerut mărirea sălii şi acoperirea faţadei cu o construcţie „importată“, ca stil, din Coreea de Nord. Numai că aceste lucrări au costat foarte mult, nu numai ca bani, dar şi ca risc. La cutremurul din 1977, Teatrul Naţional n-a avut nici măcar o mică zgîrietură, atît de bine era consolidat (avînd un fel de „brîu“ de diafragme antiseismice). Pentru mărirea capacităţii, s-au scos două astfel de diafragme şi au fost înlocuite cu stîlpi, ceea ce a schimbat cu totul rezistenţa clădirii. Cu timpul, clădirea s-a depreciat. Cînd am ajuns la direcţia teatrului, în 2005, am moştenit un studiu în legătură cu rezistenţa clădirii, foarte îngrijorător. Necrezînd că e posibil aşa ceva, am mai comandat un studiu, o contraexpertiză, care a ajuns la aceleaşi concluzii: la un cutremur de peste 6,5 grade, clădirea se prăbuşeşte. Este motivul pentru care s-au investit bani în renovarea Teatrului Naţional. Cu această ocazie s-au făcut şi proiecte fireşti de remodelare a edificiului. Foaierele au cam 4000 de metri pătraţi, în ele se află galerii de artă, vom face restaurant, cafenele, o librărie. Aceste spaţii vor fi deschise de dimineaţa pînă seara, iar în exterior se va face un parc pietonal care va înlocui parcarea actuală – neverosimilă, cît vreme exista o parcare subterană şi s-a mai construit una vizavi.

Cum arată acum sălile Teatrului Naţional?

Sala Studio a fost folosită de Teatrul de Operetă timp de 24 de ani, pentru că tot Ceauşescu decisese demolarea vechiului teatru de pe cheiul Dîmboviţei – uite că nu-l mai părăsim, sau el nu ne mai părăseşte, şi cît vreme vor mai fi blocurile construite de el ne vom aminti mereu de el. Maestrul Beligan, care era atunci directorul Teatrului Naţional, a fost obligat să cedeze Operetei sala, pînă cînd se va construi un nou teatru de operetă. Dar acest lucru nu s-a mai întîmplat. Această sală e unică în Europa, e o sală cu geometrie variabilă. A fost proiectată în 1968; în 20 de minute, ea se poate transforma din sală italiană în sală elisabetană sau sală arenă. Nu ştiu să existe aşa ceva în Europa. Acum, la TNB s-au construit trei săli noi. Una e Sala Media – acum funcţionează în ea teatrul naţional pentru copii, duminica dimineaţa. Sala Mică – prima dată în folosinţă – are 120 de locuri în formula italiană, dar se poate modifica. Am pus-o la dispoziţia experimentelor realizate de tineri actori şi regizori. Apoi, Sala Pictură – numită aşa pentru că acolo a fost de la începuturi sala pentru pictat decoruri, care nu mai e necesară acum, căci decorurile actuale se fac după alte metode – s-a transformat, a devenit o sală de 260 de locuri cu scenă, cu turnantă. Sala Atelier a fost îmbunătăţită cu balcon şi corp tehnic. La Sala Mare încă se lucrează, iar pe acoperiş s-a făcut un teatru în aer liber; tot acolo va fi şi un spaţiu de bar şi cafenea, unde a fost „Lăptăria lui Enache“.

Totul arată foarte spectaculos, dar ce va schimba asta în profilul şi activitatea teatrului?

Teatrul în aer liber va putea funcţiona doar vara, iar Sala Media nu va fi pentru spectacole, ci pentru evenimente şi conferinţe. Una dintre săli am dat-o tinerilor, aşa că activitatea teatrului se va desfăşura în patru săli. Nu e puţin lucru: jucînd în fiecare seară pe patru scene, trebuie să avem permanent patru echipe tehnice. Marea mea problemă acum este personalul: nu avem personal suficient nici pentru trei scene. Cînd am venit director, în 2005, schema teatrului era de 500 de angajaţi. Acum, pe hîrtie avem 401, dar jucăm cu 360, atîţia sîntem. Aşteptăm, la promisiunea primministrului, o suplimentare de 35 de posturi, deocamdată. Dar pentru o bună funcţionare a unei asemenea instituţii, e nevoie de mai mulţi. Proiectul de renovare însă prevede toate aceste lucruri, trebuie luat ca atare: de la primul guvern, cel care l-a aprobat, pînă la ultimul, care îl va termina. Nu putem face rabat de la ceea ce prevedea iniţial proiectul. Nu putem închide săli abia deschise pentru că nu avem personal, e absurd. Sper ca lucrurile să se rezolve.

În mod tradiţional, repertoriul unui teatru naţional e format din opere ale unor autori cunoscuţi, din texte clasice. De ce aţi decis să dedicaţi o sală tinerilor şi experimentelor?

Teatrul Naţional nu înseamnă o tradiţie absurdă. Eu am fugit din Teatrul Naţional în tinereţe – căci acolo fusesem repartizat – tocmai pentru că se făcea un teatru convenţional, fără *éclat*, aşa că m-am dus la Bulandra, unde am dat de marea şcoală de teatru românesc, unde totul era incitant, de la pedagogia pe care o făceau regizorii cu care lucram pînă la ansamblul de „realism magic“ (după formula maestrului Liviu Ciulei). Spre această ţintă mă îndrept şi eu. Repertoriul Teatrului Naţional e complex, are şi literatură clasică, română şi străină, dar şi literatură contemporană. De exemplu, cea mai recentă premieră este cu un text foarte incitant, *Butoiul de pulbere*, reprezentarea scenică a unui episod dramatic din istoria Serbiei: e vorba de războaiele cu substrat etnic şi religios. Căci noi trăim astăzi o nouă epocă a războaielor religioase, cu conflicte în Irak, în Siria, în Afganistan, cu efecte distrugătoare provocate de ura rasială şi de religiile diferite. E un cancer al lumii actuale, e inadmisibil. Or, teatrul ţine cont de toate aceste lucruri, întotdeauna aduce pe scenă realităţile zilei, este „oglinda lumii“ – cum spunea Shakespeare. Iată de ce, cînd fac repertoriul, întotdeauna ţin cont de aceste realităţi. Am avut şi am proiecte de repertoriu cu un anumit titlu, de exemplu „Condamnarea comunismului prin teatru“. Poate cel mai semnificativ titlu este *Sinucigaşul*, de Nikolai Erdman. Tocmai pentru că a scris piesa, autorul a fost ucis de Stalin. Teatrul Naţional are un repertoriu diversificat – cu excepţia celui din 2012, cînd am hotărît în mod deliberat să montăm numai texte de Caragiale, căci era „Anul Caragiale“, asumîndune un risc major, dar am avut totuşi una dintre cele mai bune stagiuni. În altă ordine de idei: eu am fost şi profesor la Institut şi ştiu cîtă nevoie are un tînăr actor talentat să intre în teatru şi să înveţe de la cei mai în vîrstă. Nu se mai întîmplă asta. De aproape opt ani, nu se mai fac concursuri în teatre, căci sînt închise instituţiile bugetare. S-au oprit angajările total. La ora aceasta, aş avea vreo 30 de posturi pentru actori tineri, dar nu pot face angajări. În schimb, cred că sînt campion naţional la lucrul cu tinerii actori: sînt peste 180 de tineri distribuiţi în spectacolele Teatrului Naţional în calitate de colaboratori. În felul acesta, măcar îi putem urmări: probabil că sînt mulţi talentaţi, dar nu ajung să joace. Două lucruri funcţionează pentru ei: ceea ce am făcut acum la TNB şi Gala Hop, gala tînărului actor, care are loc la Costineşti, unde vedem cam 30-40 de tineri. E foarte puţin. Cîtă vreme tînărul actor nu e invitat să joace e foarte grav: se pierde, viaţa trece foarte repede.

La ce rezultate vă aşteptaţi de la acest program, în afară de „rodajul“ actorilor tineri?

Cu o metaforă pe care îmi place să o repet, cred că asfaltăm cu intenţii bune drumul spre capodoperă. Primul spectacol pe care l-am făcut la TNB ca director a fost *Inimă de cîine*, pus în scenă de un mare regizor de origine rusă, Yuri Kordonski – a fost primul mare succes şi primul spectacol înscris în categoria „Condamnarea comunismului prin teatru“. Primul spectacol pe care l-am acceptat în acest program dedicat tinerilor este *ActOrchestra*. Este un spectacol sclipitor, cu trei actori tineri, unul mai bun decît celălalt, pe care îl recomand cu căldură. Dar cel mai important este că publicul va putea vedea seară de seară spectacole făcute de tineri.

„Nu se mai fac concursuri în teatre.“

Cum vedeţi situaţia teatrului românesc – incluzînd aici şi teatrele mici din provincie, care au alte probleme decît cele din Bucureşti?

Cred că cel mai important aspect într-un teatru este disciplina de lucru: o prezenţă totală a artiştilor şi o atenţie totală asupra a ceea ce lucrează. Asta se întîmplă, aş spune, numai în provincie, şi mai ales în teatrele maghiare, unde disciplina de lucru este impecabilă şi unde mari regizori fac spectacole de referinţă (aţi observat că, în ultimii ani, premiile UNITER au fost mai mult sau mai puţin „confiscate“ de teatrele maghiare). În Bucureşti, actorii mai degrabă aşteaptă *să plece* de la repetiţii decît să vină – pentru că mai au un ciubuc aici, unul dincolo, o reclamă, o colaborare... Au toate justificările, pentru că salariile sînt foarte mici, au familii, au copii... În provincie, nu prea sînt astfel de tentaţii şi debuşeuri. Legislaţia în vigoare a rămas aceeaşi ca pe vremea comuniştilor: în artă, în cultură, în teatre, operă ş.a.m.d. contractele de muncă sînt pe durată nedeterminată, pe viaţă. Poţi să fii cîntăreţ la operă şi să-ţi pierzi glasul, dar nu te poate scoate nimeni de acolo dacă nu poţi să cînţi, stai acolo pînă împlineşti vîrsta pensionării. Aşa ceva nu există în lume. La Teatrul Naţional din Londra, pe care l-am luat drept model, nu există actori angajaţi. Există un număr de regizori asociaţi, numiţi ca atare de directorul general, care vin cu distribuţii din afara teatrului, cu contracte pe termen determinat, pentru un anumit număr de spectacole şi turnee. Pînă nu vom face acest sistem de contractare a artistului pe termen determinat nu vom putea ieşi la liman. E altă formă de lenevie şi de părăsire a atenţiei faţă de ce ai de făcut – cînd ai contract pe viaţă, nu te interesează... Foarte mulţi actori ai Teatrului Naţional joacă în alte teatre, care nu au actori aşa de buni cum avem noi. Avem actori care joacă în opt teatre – inclusiv în teatre independente, experimentale; joacă şi cîte trei spectacole pe zi, sînt epuizaţi. Dacă aş avea contracte clare cu ei, aş putea să-mi fac repertoriul pe trei ani înainte. Eu am avut, ca ministru al Culturii, acest punct în program, dar tot eu am renunţat la el: era prea devreme, în 1996 – 2000. Nu se putea scoate atunci un actor la 50-60 de ani de pe piaţa muncii, ar fi fost nişte consecinţe morale. Dar rămîne o mare problemă: nu poţi plăti cu un salariu bun un actor mare, care aduce publicul în sală, el are un salariu corespunzător vechimii. E o mare nedreptate. Şi nu se întîmplă nicăieri în lume. Că ne place sau nu, domeniul artei este unul al competiţiei.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

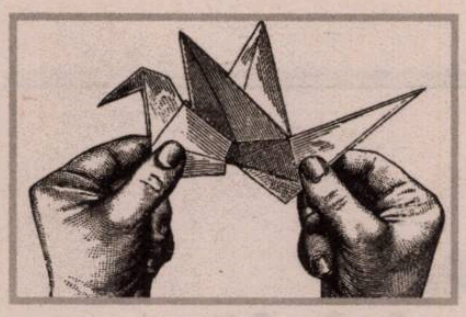

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Casa ocupată

Mie mi-a povestit-o Georgescu, dar cred că păţania se putea întîmpla oricui. Cică, într-o zi, prietenul său Agapie i-a amintit că în weekend-ul care urma aştepta felicitări pentru ziua sa de naştere. Cum tocmai de curînd fusese şi propria zi de naştere, pe care n-o sărbătorise, Georgescu l-a invitat pe Agapie să le serbeze împreună, în casa sa, recent construită. Să-şi cheme fiecare, adică, prietenii şi să facă un mic chef. Dat fiind că era vară, se puteau desfăşura şi pe terasă, şi în mica grădină din faţa casei. Zis şi făcut. Au început să facă pregătiri. Agapie s-a oferit să cumpere tot felul de delicatese. Georgescu, ajutat de soţia lui, a făcut ordine şi curăţenie în casă, a mai terminat la repezeală şi nişte finisaje la terasă, a cumpărat cîteva scaune de exterior în plus, ca să aibă pe ce sta musafirii, şi-a tuns şi greblat gazonul. S-au înţeles să cumpere un singur tort şi fără lumînări, că la vîrsta lor nu mai era cazul.

Convenţia fusese să-şi invite fiecare cîte două familii prietene, dar Georgescu nu prea avusese succes, cei pe care dorise să-i invite erau fie în concediu la mare, fie plecaţi în străinătate. Într-o a treia familie se întîmplase un necaz şi nu puteau veni la o petrecere. Uşor dezamăgit, Georgescu îl sunase pe Agapie şi-i spusese că poate să invite mai mulţi prieteni din partea lui. Şi că putea să-i invite şi pe Ştefăneşti, pe care-i cunoşteau şi unul, şi celălalt.

În sfîrşit, a venit sîmbăta aşteptată. Agapie a sosit mult înaintea celorlalţi musafiri, ca să mai ajute la pregătiri. Dintr-una într-alta, Agapie a început a-şi face de lucru cu o sticlă de tequila. Cînd au venit primii musafiri, s-a băgat de seamă că omul deja nu se mai ţinea prea bine pe picioare. În sfîrşit – şi-a zis Georgescu – e ziua lui, are tot dreptul. Dar un ciudat sentiment de înstrăinare a început a-l cuprinde, pe măsură ce realiza că musafirii care tot soseau nu-i erau deloc cunoscuţi (şi nici prea simpatici), iar Agapie nu prea mai era în stare să facă prezentările. Prietenii comuni, Ştefăneştii, anunţaseră că nu aveau să mai vină. În condiţiile astea, casa se umplea de străini. Bărbaţi, femei, copii mici, copii mai mari, ba chiar şi un căţel care nu putea rămîne singur acasă – soseau necontenit. Toţi îi spuneau *La mulţi ani!* lui Agapie şi aproape că-l ignorau pe Georgescu, despre care, de fapt, nu ştiau nimic. Unii au început chiar să-i admire casa, crezînd că e a lui Agapie şi părînd să nici nu-i audă dezminţirile uşor bîlbîite. Cei sosiţi mai de la urmă, cînd se adunase multă lume, nici măcar nu-i mai salutau pe Georgescu sau pe soţia lui.

Şi aşa – povestea Georgescu – s-a încins un chef pe cinste între ei. Musafirii ocupaseră toate locurile la masa de pe terasă, iar el cu soţia sa le cedaseră şi pe ale lor, nu doar din politeţe, ci şi pentru că simţeau că nu prea mai aveau ce căuta la acea masă. Un tip mare şi gras, exoftalmic şi cu chelie, părea să domine întreaga adunare. El decidea ce muzică să asculte (şi cică nu era prea bună – spunea Georgescu) şi, fiind şi cel mai vorbăreţ, impunea şi subiectele de discuţie, despre maşini, despre fotbal, despre fabricarea vinului… Omul îşi făcuse o cramă pe undeva pe lîngă Ploieşti şi venise cu un vin special – zicea el – pe care-l dădea şi celorlalţi spre degustare. Nu puteai să nu-l lauzi, cu toate că, după părerea lui Georgescu, avea un gust îndoielnic.

Un alt individ, mic, gras şi cu chelie, singurul care părea să ştie că Georgescu e adevăratul proprietar al casei, îi vorbea neîntrerupt despre ce credea el că ar mai fi de făcut prin exterior şi prin interior. Făcuse o adevărată inspecţie a tuturor instalaţiilor din casă şi-i înşira tot felul de defecte şi greşeli existente, explicîndu-i chestiuni tehnice despre pompe de apă, centrale termice cu programare, sisteme de izolare interioară, tablouri de comandă, sisteme de irigaţii automate şi multe altele. Cînd Georgescu, inginer de felul lui, l-a întrebat ce meserie are, acesta i-a răspuns că e şofer de taxi.

Între timp, făcut pulbere, Agapie moţăia pe un fotoliu din sufragerie, mai tresărind şi mai îngăimînd cîteva cuvinte cînd i se părea că era întrebat ceva. Teroarea cea mai mare însă – povestea Georgescu – o constituiau copiii: un băieţel gîngav, de vreo 5 ani, şi o mică manipulatoare de vreo 7 ani, care alergau neîntrerupt prin casă, cotrobăind prin toate cotloanele şi lăsînd în urmă cărţi trîntite de pe rafturi, pahare sparte şi urme pe mobile, cu degeţelele lor pline de mîncare. Din cînd în cînd, se opreau asupra pianului, pe care părea că voiau cu tot dinadinsul să-l dezacordeze, lovindu-i clapele cu palmele şi pumnii, fără să se lase impresionaţi de protestele de formă ale părinţilor.

Pe la ora 10, obosiţi de tot ceea ce se întîmpla în jurul lor, Georgeştii au hotărît să se retragă în dormitor, să stea acolo ascunşi pînă cînd avea să treacă urgia. Lucrurile începeau să semene cu o povestire de-a lui Julio Cortázar. Nu mai era cazul să se jeneze că nu fac oficiile de gazde, fiindcă nimeni nu-i considera gazde. El şi-a luat o carte în braţe, ea şi-a luat laptop-ul, au închis uşa şi, cocoţaţi în vîrful patului, au încercat să se detaşeze, în vreme ce dincolo se spărgeau farfurii, se asculta Tudor Gheorghe şi Goran Bregovici sau se cînta în cor *Mulţi ani trăiască!* N-au reuşit să stea însă prea multă vreme izolaţi, pentru că i-au descoperit cei doi copii. „Abem djocuri be ăsta?“ a început să întrebe băieţelul, arătînd cu un deget spre laptop, în timp ce cu altul se scobea în nas. „Viiino mai bine să-ţi arăt ceva“, zicea fata, trăgîndu-l de mîini spre şifonierul pe care-l deschisese ca să studieze rochiile Georgeascăi.

După copii, au păşit în dormitor şi părinţii lor, sau doar ai unuia dintre ei, cine mai ştia. Era vorba de tipul exoftalmic şi de veşnic zîmbitoarea lui soţie, care, văzîndu-i pe Georgeşti în pat, a exclamat: „Ia uite ce loc de refugiu şi odihnă şi-au găsit ei, ca nişte porumbei. E prea mare balamucul dincolo, nu-i aşa? Gelu, m-aş întinde şi eu un pic aici.“ Şi-a scos pantofii şi s-a întins în patul cel mare, lîngă Georgeşti, care nu ştiau cum să reacţioneze. Evident, femeia credea că şi ei sînt tot nişte invitaţi la ziua lui Agapie.

Lucrurile s-au tot lungit aşa, pînă pe la 2 noaptea, cînd a dat Domnul – cum zicea Georgescu – şi brusc, toţi musafirii au început să plece. I-a privit cum se înghesuiau în maşini şi în taxiuri, ţinîndu-şi poalele rochiilor cu mîna, cum evitau sau nu rahaţii pe care căţelul îi lăsase peste tot pe alee, după ce, în prealabil, nu uitaseră să-l pupe pe toţi obrajii pe instabilul Agapie, care, spre nedumerirea unora, a comandat, la rîndu-i un taxi care să-l ducă acasă la el.

ready made

„Poveşti extraordinare în felul lui E. Poë sau a lui Hoffmann nu se mai scriu decât arare şi nu se scriu cu prea mult talent. *Amantul Mumiei,* roman fantastic de *A. Wylm (L'Amant de la Momie, Ed Flammarion),* vrea să regenereze specia povestirilor înfiorătoare şi isbuteşte să ne dea o serie pitorească şi emoţionantă de scene în care eroina e una dintre aceste stafii milenare petrificate.“

Flacăra, Anul III,
No. 41, 26 Iulie 1914

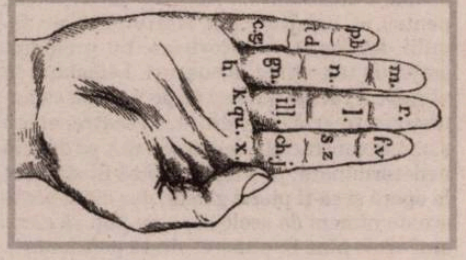

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Stînga şi dreapta

– o poveste americană –

Apropiatele alegeri româneşti îmi trezesc o amintire îndepărtată, din stagiul doctoral, pe care l-am făcut, la jumătatea anilor '90, în America. Este vorba despre prieteniile legate, la un moment dat, cu un republican şi, respectiv, cu un democrat. Vreau să nu mă înţelegeţi greşit. Pe parcursul experienţei mele peste Ocean, am avut, desigur, ocazia să cunosc numeroşi republicani şi democraţi, cu mulţi dintre ei dezvoltînd amiciţii serioase ce s-au prelungit pînă astăzi. Republicanul şi democratul la care mă refer acum constituiau, de departe, două excepţii. Ei erau – amîndoi – *români*. Români americani, bineînţeles. Republicanul provenea dintr-o familie de ardeleni, emigrată în Statele Unite, alături de numeroase alte clanuri transilvane, pe la începutul secolului al XX-lea. Democratul era, ca să zic aşa, „nou-venit“ în America. Se căsătorise, în anii '70, cu o lectoriţă Fulbright (americancă), venită în România pentru zece luni. După presiuni inimaginabile, regimul ceauşist i-a permis să plece cu soţia peste Ocean. Omul vorbea engleza fluent, dar rămăsese cu un accent străin supărător. Pe cei doi i-am cunoscut la Biserica Ortodoxă „Sfînta Treime“ din Tucson (Arizona), unde fiinţa o congregaţie americană cu descendenţe etnice variate. M-am împrietenit, treptat, cu fiecare în parte. M-au primit cu braţele deschise, în casele lor, m-au plimbat prin Arizona şi s-au oferit chiar să mă ajute, în cazul în care aş fi decis să rămîn în America. Un singur lucru nu le ieşea la socoteală. *Nici unul* nu putea înţelege cum de acceptasem *şi* amiciţia *celuilalt*. Trebuie să ştiţi că republicanul şi democratul nu se puteau suporta, din motive ideologice şi politice. Primul îl susţinea fervent pe Bush (senior), fiind el însuşi membru al Partidului Republican, al doilea îl adora pe Clinton, înscriindu-se în Partidul Democrat. Se bîrfeau teribil unul pe altul şi încercau să mă convingă (fiecare) cît de odios era celălalt. Mi-au spus poveşti despre „imbecilitatea“ democraţilor (primul) şi despre „demenţa“ republicanilor (celălalt). Au ţinut discursuri, au gesticulat tenebros, încercînd să mă încredinţeze de validitatea opţiunii lor politice. Într-un tîrziu, m-au adus la exasperare. În liniştea bibliotecii universitare din Tucson, mi-am prins, într-o zi, capul în mîini şi m-am întrebat, idiotic, ce eram eu acolo, în America, *republican* ori *democrat?* Faptul că pînă atunci nu făcusem o alegere clară mi se părea, dintr-odată, de-a dreptul irresponsabil.

> Nici una, nici alta,
> *ci* amîndouă *simultan.*

Nu am practicat niciodată, se înţelege, selecţii politice în prieteniile mele cu yankeii. Am relaţii strînse cu oameni din ambele tabere. A trebuit doar să observ anumite componente tipologice ale categoriilor amintite. Bunăoară, am sesizat că democraţii, în liberalismul lor elegant, sînt buni companioni, avînd simţ al umorului şi deschidere spre experiment. Republicanii, dimpotrivă, preferă tonurile serioase, revelînd un mare cult al tradiţiei. Ca să fiu exact, republicanii sînt genul de persoane cu care ţi-ar plăcea să petreci Ziua Recunoştinţei şi Crăciunul, iar democraţii – oameni cu care ai vrea să te duci la Revelion. Democraţii sînt ghiduşi şi expansivi, republicanii – gravi şi aşezaţi. Urmărind, mai tîrziu, luptele electorale dintre Bush Jr. şi Gore, iar, ulterior, dintre acelaşi Bush Jr. şi Kerry, întrebarea mi-a revenit obsesional în minte. Chiar aşa, într-o democraţie autentică, precum cea americană, ce aş vrea să fiu – republican („conservator“, care va să zică) sau democrat („liberal“, mai pe înţelesul nostru)? Îmi place să cred că nu aş dori să fiu *nici una, nici alta,* ci *amîndouă* simultan. Sînt momente cînd mă identific cu republicanii, admirîndu-le stabilitatea, stăpînirea de sine şi credinţa în principiile eticii clasice. Am, totuşi, clipe cînd prefer compania (intelectuală) a democraţilor, acceptîndu-le rafinamentul, atenţia pentru detaliu şi capacitatea de a tolera. Natura mea – de apolitic – este dualã, dar, la o analiză riguroasă, în dualitatea sa, ea se revendică dintr-o aspiraţie genuină către ceea ce noi (vrem să) decodificăm prin cuvîntul „democraţie“. Democraţia în sine rămîne, pînă la urmă, dualã, adică flexibilă, permiţînd coexistenţa acestor poli identitari umani, cu neputinţă de separat în structura noastră de adîncime. În fond, în politică, nu există *ideologii* – deşi se vorbeşte despre ele frecvent –, ci *stări ideologice*. Stările în discuţie nu pot fi decît două: una „conservatoare“, îndreptată spre esenţa profundă a originii şi formării individului, alta „liberală“, orientată către ideea schimbării şi a progresului omului. În răstimpuri, după profilul epocii şi a generaţiei dominante, prevalează cînd una, cînd cealaltă. De aceea, susţin că o democraţie adevărată trebuie *să le conţină, să le exprime* şi, ultimativ, *să le alterneze* pe amîndouă. Unilateralitatea doctrinară şi mentalistă înseamnă, practic, sfîrşitul istoriei. Culmea e că, pentru americani, o astfel de perspectivă e cît se poate de firească. La noi, faptul rămîne deocamdată imposibil. Aici, dreapta şi stînga se exclud, chiar în exerciţiul social ori psihologic cel mai mărunt, într-un mod iremediabil. Se vede, bunăoară, că, pînă şi pe pămînt yankeu, republicanul şi democratul cu rădăcini româneşti nu reuşesc să-şi accepte disjuncţia ideologică. Îşi neagă unul, altuia dreptul la existenţă.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cealaltă vîrstă

Acum un an, publicam aici acest text. Îi adăugasem şi un motto shakespearian, din Comedia erorilor: „I see thy age and dangers make thee dote...“ *Într-un an nimic nu a avut timp să se schimbe. Cu atît mai puţin să îmbătrînească.*

Există teme care se înnobilează prin abordare. Poate că bătrîneţea n-ar fi atît de interesantă pentru mine zilele acestea, dacă dl Pleşu nu ar fi vorbit despre ea. Nu vreau să fiu nepoliticos, aşa că mă grăbesc să precizez că nu declar lipsa de interes pentru bătrîni (dimpotrivă, foarte mulţi bătrîni mă fascinează de-a dreptul, unora le sînt recunoscător pe viaţă), ci pentru subiectele bătrîneţii şi îmbătrînirii, în sine. Fermecat de discursul dlui Pleşu, aş zice că abia aştept să îmbătrînesc, aproape cu impacienţa cu care un copil abia aşteaptă să se facă mare. Dar, pînă să se întîmple, aş avea unele lucruri de spus despre vîrsta pe care o trăiesc acum. Căci nici să ai patruzecişi... nu e uşor! Vorbesc în numele generaţiei mele, şi cine nu se recunoaşte în ceea voi spune despre vîrsta noastră e liber să protesteze, dar nu-l voi crede.

După buletin, vasăzică, nu sînt tînăr, dar nici bătrîn. Sau, mai complicat, sînt şi tînăr, şi bătrîn. Deunăzi, am trăit o experinţă care, mărturisesc, m-a şocat. În tramvai, o fetişcană de vreo 15 ani s-a ridicat de pe scaun, ca să-mi facă loc să şed, cu respect. E prima dată cînd mi s-a întîmplat aşa ceva şi, mărturisesc, m-a luat ameţeala. Firește, am refuzat. Apoi, am privit alarmat în jur să văd dacă nu cumva altcineva observase gestul fetei. L-au văzut destui şi, după privirile lor liniştite, nu părea nimic neobişnuit. Am coborît din tramvai destul de contrariat. În aceeaşi zi, spre seară, la unul dintre acele şprituri bucureştene la care se fac şi se desfac guverne, cineva mă evalua pentru înalte demnităţi – de care, de altfel, nu vreau deloc să am parte –, şi menţiona apăsat tinereţea mea ca fiind un argument important. Această incertitudine a convenţiei sociale cu privire la vîrsta pe care o trăiesc mă livrează, cum văd, relativului total. Dacă, totuşi, copilăria şi bătrîneţea au repere certe, ştiind sigur, de pildă, că la 4 ani eşti copil şi la 84 de ani eşti bătrîn, la vîrsta pe care o trăiesc eu, 44 de ani, nu ştii exact cum eşti. Eşti la mijloc. E cum e mai rău pentru că tot ceea ce ştie înţelepciunea colectivă despre vîrsta asta este că vine, negreşit, o criză. O criză fatală, pe care o consumi, fie făcîndu-te de rîs, încercînd să faci pe tînărul care erai odată, fie întristîndu-te, dîndu-ţi seama că nu se mai poate.

De aici încolo,
începe tristeţea.

În acest spaţiu de vîrstă, nimic nu e sigur. Ai văzut, deja, multe, dar multe mai sînt de văzut. Ai învăţat, deja, unele lucruri, dar cîte altele nu vei mai învăţa. Ai trecut prin multe, dar mai ai încă multe de trecut. Trecutul e egal cu viitorul – eşti egal copleşit de regrete, nostalgii şi frustrări, dar şi de speranţe, planuri şi perspective. Te afli într-un şpagat din ce în ce mai întins, între trecut şi viitor, căci, paradoxal, pe măsură ce te adîncşti în această vîrstă, amîndouă se depărtează de tine. O adevărată tortură! Simţi, desigur, că meciul vieţii tale se joacă, că e timp de revanşă pentru ceea ce ai ratat, că e încă loc pentru noutate surprinzătoare. Dar nici trecutul nu e uşor. E şi el destul de lung şi destul de afurisit. Ce vreau să spun este că, la această vîrstă, trecutul şi viitorul atîrnă, în sumă, cel mai greu.

A doua trăsătură a vîrstei mele este că e vîrsta marilor aşteptări şi, pe cale de consecinţă, a marilor presiuni. Acum se aşteaptă de la tine să livrezi lucrurile mari. Acum se aşteaptă femeile să le iubeşti definitiv, rudele să faci avere, prietenii să faci carieră, duşmanii să pieri şi cei ce te iubesc să nu-i dezamăgeşti. Acum trebuie să fii sănătos, serios, responsabil, inteligent şi harnic. Inutil să comentez ce neplăceri îngrozitoare atrage să fii privit cu asemenea ochi.

Al treilea lucru neplăcut este că exact la această vîrstă ai din ce în ce mai puţin timp. S-ar zice că acum ştii suficient de multe şi poţi suficient de mult ca să guşti lumea în infinita ei vastitate. Să citeşti, să călătoreşti, să vezi, să miroşi, să pipăi, să asculţi, să vorbeşti, să scrii – ei bine, exact acum n-ai timp. Sînt atîtea de făcut înainte de a avea şansa să poţi face ce trebuie, încît te întrebi „şi dacă pot, ce dacă?“. De aici încolo, începe tristeţea.

Dar nu vreau să mă lamentez. Vîrsta aceasta, care nefiind nici bătrîneţe, nici copilărie, nici tinereţe, este pur şi simplu vîrsta cealaltă, îţi oferă şi satisfacţii. Nu e vorba de satisfacţii proprii vîrstei – nici nu cred că există aşa ceva –, ci satisfacţii ale lipsei necazurilor specifice vîrstelor pe care nu le mai ai sau nu le ai încă. De pildă, nu eşti încă şubrezit cu totul fiziceşte şi eroticeşte. Deşi, e clar că nu mai eşti cel de altădată. În celălalt sens, nu mai eşti supus ascultărilor domestice, în maniera restrictivă care ţi-a sugrumat copilăria, şi poţi să-ţi cauţi nestingherit ţigările preferate. Eşti, incomparabil, mult mai liber. Nu mai eşti şi nici n-ai ajuns încă în starea de a avea nevoie de îngrijirea altora. Te poţi îngriji singur. Poţi, chiar, să îngrijeşti şi pe alţii. În general, este vorba despre trecerea de la obiect la subiect, în raporturile „de grijă“. Nu mai eşti în situaţia să ai nevoie să aibă cineva grijă de tine – aşa cum, de altfel, vei redeveni în curînd –, ci eşti în situaţia să poţi/să trebuiască să ai grijă de cineva. Să fiu clar, nu spun că e rău. Spun, doar, că e atît de amestecat, încît nu-ţi dai seama ce e. Cealaltă vîrstă.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Câteva note despre educația din lumea rurală

„Scopul așezării școlilor prin sate nu este a da copiilor de țărani învățături întinse și care să urmeze prin colegiuri și pensioane, ci a li se înlesni chiar pe lîngă casa părintească învățătura cititului și a scrisului, unite cu cunoștința religiei și a ocupațiilor lor în lucrarea pămîntului. Prin urmare, copiii țăranilor, deodată cu învățătura, trebuie să îndeplinească și toată slujba ce sînt datori către părinții lor, ajutîndu-le în toată vremea la lucrul casei și al cîmpului.“ Acesta este un fragment din răspunsul oferit de Otcîrmuirea județului Gorj utopicului serdar Gheorghe Magheri, atunci cînd vrea să ridice o școală pe moșia sa pentru copiii țăranilor de prin satele din jur. Inițiativa serdarului, din mai 1837, nu este prea bine văzută de Otcîrmuirea județului, care are nevoie de persoane impozabile, nu de persoane inteligente. Un dascăl care să-i învețe ceaslovul mai treacă-meargă, dar un colegiu cu internat și profesori pentru toate științele (cele specifice epocii de care vorbim) părea mult prea mult și cam inutil. Otcîrmuirea sufocă această inițiativă particulară, de teama unor minți luminate care să vadă mai departe de vîrful bordeielor lor.

Un contemporan, Scarlat Dăscălescu, notează această temere prezentă în rîndul boierimii conservatoare: „Eu însumi am auzit pe o rugină de boier mare zicînd că nu trebuiesc școli prin sate și țăranul nu trebuie să învețe carte, că, de se vor face toți învățați, nu are să li mai lucreze moșiile și cine să le clăcuiască? Și atunci are să fie vai de țară, are să fie ca în Franța și alocure, unde, pentru că sînt atît de mulți învățați, vedem ce daune se întîmplă. Mai bine la ruși, unde carte e puțină, dar supunerea e oarbă și țara e în liniște și fericire.“ Mărturia este primită în preajma Revoluției de la 1848. Nu toți boierii gîndeau așa, dar mulți dintre ei cam pe acolo se aflau. Acum – să nu ne închipuim că cei care exprimau astfel de temeri se aflau pe treptele cele mai înalte ale educației. Pînă pe la Spiru Haret și reformele lui capitale în domeniul educației, școala era așa... un mare moft pașoptist. Într-o societate a clientelismelor de tot felul, nici nu avea cum să fie altfel. Vreme îndelungată, educația nu era decît un accesoriu de care mulți se puteau dispensa, că nu degeaba scria Gheorghe Sion următoarele: „Pe atunci în adevăr nu se cerea știință multă, capacitate sau învățătură, pentru ca să ajungă cineva la posturi mari. Trebuia să aibă sau protecția lui vodă, sau numele sonor al unei familii aristocratice, pentru ca să capete posturi sau ranguri.“

Lumea asta rurală a servit tuturor regimurilor politice, tuturor politicienilor, tuturor ideologilor, tuturor ideologiilor. Cîte nu s-au spus și cîte nu s-au inventat pe seama ei! Dar cînd a fost să se facă ceva concret pentru luminarea satelor, planurile mărețe, ideologiile utopiste s-au risipit pe drumurile bugetelor mai totdeauna politice. Și dacă nu mă credeți, uitați-vă la statistica oferită de ministrul de interne Vasile Lascăr, la 1901, cu privire la educația personalului polițienesc. „Nivelul cultural al acestei țări este așa de jos astăzi, încît să fim nevoiți a încredința mai toate funcțiunile polițienești la oameni, cari nu au decît patru clase primare?“ – se întreabă retoric ministrul, știind că regimul politic face și desface slujbele pentru care oricum nu e nevoie de prea multă educație.

Și-am tot dus-o așa și-o ducem încă, cu un dispreț suprem pentru educație, că doar descurcăreala și pilele ne ajută în toate cele. Spusele lui Gheorghe Sion de la 1844 mi se par mai actuale decît oricînd: sistemul nostru politic, plin de mediocrități, nu dă doi bani pe educație, promovînd ceea ce știe mai bine, clientelismul, nepotismul, mediocritatea, cu o singură condiție: „Să fie de-al nostru.“ Asta știu, asta fac! Iar noi, masa, populația, cei mulți, privim supuși și fericiți că avem totuși stomacul plin.

Cît despre starea educației din lumea rurală... nu-i decît o fandasie fantastică pentru orice ministru de-al nostru, dornic mai degrabă să ridice bazine de înot în pantă, să arunce cu computere în școli fără curent electric, și să clameze că tabletele ajung la toată lumea, chiar dacă curțile școlilor n-au toalete, apă potabilă sau cretă și tablă de scris. Într-un interviu, cunoscutul profesor Liviu Ornea observa absența copiilor de țărani dintre studenții Facultății de Matematică. Așa cum și eu observ absența „țăranilor“ din rîndul masteranzilor mei. Cum sînt un copil de țăran, ajuns profesor, această stare de fapt mă îngrijorează și mă irită. Știu însă că politicienii mei vor „carte puțină“, „supunere oarbă“, nu garantez însă pentru „țară liniștită“, în epoca educației alternative.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Epoca de aur (III)

„Mult stimate și iubite tovarășe Secretar General,

Scriitorii din România Socialistă salută cu deplină satisfacție Hotărîrea adoptată la 9 septembrie 1980 de către Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., sub președinția Dumneavoastră, de a se reduce cheltuielile militare cu 2 miliarde de lei, pe anul 1980.

Alături de întreg poporul român, scriitorii susțin că, pentru întărirea continuă a orînduirii noastre socialiste și pentru ca poporul român să-și apere cuceririle revoluționare, esențial este să se dea prioritate dezvoltării economico-sociale a țării, contribuind prin aceasta la ridicarea continuă a nivelului de trai al maselor populare.

Prin economisirea fondurilor de 2 miliarde de lei din cheltuielile militare, pe anul 1980, partidul și statul nostru își îndeplinesc, cu un înalt simț al răspunderii istorice, programul accelerării progresului multilateral al țării.

Noi, scriitorii, lucrăm cu arme puse în slujba dragostei față de om și în slujba păcii. De aceea scriitorii din țara noastră vor face totul pentru ca marile idei susținute de Partidul nostru, de Dumneavoastră personal, să triumfe.

Vom căuta să răspundem, prin cărțile noastre, în ansamblul acestei mari Hotărîri a Partidului și a Statului, la nobila misiune a apărării păcii.

Astfel înțelegem noi, scriitorii români, maghiari, germani și de alte naționalități, să contribuim la întărirea orînduirii noastre socialiste și la apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului român.

Consiliul Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România“

Telegramă adresată Tovarășului Nicolae Ceaușescu, Secretar General al Partidului Comunist Român, Președintele Republicii Socialiste România;

în *Secolul 20*, nr. 6/1980

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

„A lu' cine e fabricile astea?“

„A lu' toți! A lu' întregu' nostru popor. De fapt, a lu' nimenea. Deaia și furăm. Că nu furăm de la noi. Ar fi rușine. Furăm de la nimenea.“ Așa ne-a învățat partidul nostru drag. Sau, în sfîrșit, așa i-a ieșit. Pînă la urmă, oricît vor fi fost de savante și de elaborate discuțiile despre „bunurile obștești“ – despre întregul popor, care era proprietarul tuturor fabricilor și uzinelor, al „holdelor mănoase“, al recoltelor bogate și al pămîntului doldora de zăcăminte prețioase –, nimeni n-a ieșit din comunism cu conștiința faptului că deținea ceva din „avuția națională“. Dimpotrivă. Odată cu dispariția CMIFAP (Cel Mai Iubit Fiu Al Poporului), națiunea s-a aruncat, plină de entuziasm, într-un proces de devastare a moștenirii lăsate de Epoca de aur. S-a furat epic. Epopeic. Științifico-fantastic. S-a furat – așa cum spune vorba de mare frățietate între noi și natură – „ca-n codru“. În curînd, va trebui să ne punem mințile la contribuție și să găsim alte vorbe de duh care să exprime abisul identitar, pentru că însuși codrul va fi declarat dispărut, în urma colosalului furt de lemne.

Cel mai distractiv e cînd apar nostalgicii cu urmă de bască pe frunte, deși unii dintre ei au senzația că au purtat peruci nobiliare. Pentru că au fost cuminți, ascultători și complici în diferite grade ale relației cu partidul unic, au primit felurite cadouașe. Posturi bune, case faine, avansări rapide, concedii în țările frățești, salarii grășuțe și cam tot ce nu se găsea, de la o vreme, pentru ăilalți. Adică pentru cei mai mulți, care trăiau „bine“, în felul ăsta, prin reprezentanți.

Sigur că cine locuia într-un anumit confort o să plîngă acum, un pic, după vremurile alea în care egalitatea însemna, de fapt, o minunată inegalitate îmbrăcată în salopeta ideologiei. Sigur că o să i se pară că eram proprietarii *a toate cîte rîdeau la soare*, în vremea aia cînd „mai era, domnule, un pic de ordine“. Raportat la vacarmul de acum, pe atunci se trăia într-o grădină a belșugului, dacă erai unul dintre prietenii sistemului, oricum ai defini noțiunea de *prietenie*. O puteai duce foarte bine în marea minciună comunistă, cu condiția să te autosugestionezi că e un adevăr tolerabil, dacă nu chiar frumos.

Așa cum ne înghesuim acum și ne călcăm în picioare să cumpărăm o tigaie la ofertă – deși mai avem acasă, pe balcon, încă cinci cutii cu tigăi –, la fel ne-am călcat în picioare să furăm tot ce era de furat. Aici se fură orice. Nu neapărat pentru că i-ar trebui cuiva, la ceva anume. Ci pentru că... s-a ivit ocazia. Și-atunci, de ce să nu profiți de ea? Urmare a beznei anilor de comunism – a foamei, a frigului și a ideii că furi, de fapt, de la „nimeni“ – e orice idee actuală, orice perspectivă a spațiului public. E un spațiu al nimănui. O zonă a deșertului din complicata idee de proprietate.

Spațiul public de la ora asta ni se pare, în mod *aparent* paradoxal, o continuare a marii minciuni din comunism. Pentru că, din nefericire, așa ne-a ieșit această *traducere*. Atunci ni se spunea că puterea e a întregului popor, mai cu seamă a clasei muncitoare. Biata clasă muncitoare trăia în frig și în foame, cu iluzia cumplit de slabă că e la putere. Dar măcar i se repeta obsesiv lucrul ăsta. Un Pepsi și cinci mici cu muștar, de 1 Mai, o chermeză de 23 August, un concediu de la sindicat și o repartiție de apartament puteau să creeze un soi de deschidere, de susținere a acestei iluzii. În fond, după succesivele „strîngeri de șurub“ din anii '80, puțini se mai încăpățînau să creadă că trăiau într-o țară în care puterea și bunurile aparțineau întregului popor. Minciuna care convinsese enorm de multă lume devenea din ce în ce mai vizibilă. Și atunci, ca să nu recunoaștem că am fost mințiți, manipulați și complici la propria umilire, deși eram conștienți că trăim în ceva profund greșit, închideam ochii și ne făceam că plouă.

Exact așa cum nu credeam atunci că „fabricile sînt ale întregului popor“, exact așa nu credem acum că spațiul public e, cu adevărat, ceva ce ne aparține tuturor. Nu reușim să facem diferența între sinistra minciună de atunci și profunda nevoie de acum. Prin urmare, tot ce e de prisos, tot ce e murdar, tot ce ar trebui să se scurgă, septic, în canalizare, e aruncat în spațiul public. E ca și cînd ne-am răzbuna pervers pe faptul că am fost mințiți „data trecută“. Și, dacă am fost mințiți atît de grosolan că, cică, am fi fost „proprietari, producători și beneficiari“, nu mai reușește nimeni să ne „mintă“ acum că spațiul public e ceva ce trebuie să ne aparțină tuturor. Iar răzbunarea e cruntă și incredibil de plină de imaginație în dimensiunile ei perverse. E un soi de automutilare făcută cu autosugestionarea că, de fapt, ne protejăm, într-un fel sau altul.

Spațiul public de la noi e ca adevărata groapă de gunoi invadată de cîrdurile de ciori de la marginea orașului. Cîte orașe din România nu asistă zilnic, dimineața și seara, la zborul norului de ciori care pleacă și se întorc de la groapa de gunoi? Dincolo de gunoiul concret, de la marginea orașului, mizeria din spațiul public are și ea norul ei de muște și mirosurile ei crunte. De la murdăria palpabilă, cea de pe jos, la siluirea imaginii, la devastarea clădirilor de patrimoniu și delirul noilor urîțenii construite abuziv, la limbajul odios, la nesimțire, la nerușinare și cinism.

Prudent, ești tentat să spui că „cine s-a ars cu ciorbă suflă și-n iaurt“. Dar e un răspuns trist și resemnat. Un răspuns care durează, deja, de peste 20 de ani, și care, aidoma unei tăieturi adînci, ar trebui, totuși, să se vindece la un moment dat.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Peter SINGER

etica vieții

Este incestul între frații adulți un delict?

Luna trecută, Consiliul German de Etică, un organism consultativ care dă raportul Bundestag-ului, a recomandat dezincriminarea relațiilor sexuale între adulții care sînt frați. Recomandarea vine după o decizie din 2012 a Curții Europene pentru Drepturile Omului, care s-a pronunțat în favoarea condamnării unui bărbat din Leipzig pentru că întreținuse relații sexuale cu sora lui. Bărbatul a făcut mai mulți ani de închisoare, în urma refuzului său de a renunța la această relație. (Sora lui a fost considerată mai puțin responsabilă și nu a fost închisă.)

Incestul între adulți nu este un delict în toate jurisdicțiile. În Franța, infracțiunea a fost anulată odată cu introducerea noului cod penal de către Napoleon, în 1810. Incestul consensual între adulți nu este un delict în Belgia, Olanda, Portugalia, Spania, Rusia, China, Japonia, Coreea de Sud, Turcia, Coasta de Fildeș, Brazilia, Argentina și alte cîteva țări din America Latină.

Consiliul de Etică și-a luat investigația în serios. Raportul său (disponibil deocamdată doar în limba germană) începe cu mărturiile celor aflați într-o relație interzisă, în special ale surorilor și fraților vitregi care s-au cunoscut între ei de-abia la maturitate. Aceste cupluri descriu dificultățile create de incriminarea penală a relației lor, inclusiv încercări de extorcare și amenințarea cu pierderea custodiei unui copil dintr-o relație anterioară.

Raportul nu încearcă să ofere o evaluare definitivă a moralității relațiilor sexuale consensuale între frați. Mai degrabă, se întreabă dacă există o bază adecvată pentru ca dreptul penal să interzică astfel de relații. Raportul indică faptul că în nici o altă situație nu mai sînt intezise relațiile sexuale voluntare între persoane capabile de autodeterminare. Este nevoie – susține raportul – de o justificare clară și convingătoare pentru a da buzna în miezul vieții private.

Raportul examinează temeiurile în baza cărora s-ar putea pretinde că această justificare există într-adevăr. Riscul nașterii copiilor cu malformații congenitale e un astfel de motiv; dar, chiar dacă ar fi suficient, el ar justifica doar o prohibiție care e în același timp mai restrînsă și mai largă decît prohibiția curentă referitoare la incest.

Prohibiția ar fi mai limitată, pentru că s-ar aplica numai în cazul în care copiii sînt posibili: bărbatul din Leipzig al cărui caz a adus această chestiune în atenția opiniei publice și-a făcut operație de vasectomie în 2004, dar asta nu i-a redus răspunderea penală. În același timp, scopul evitării malformațiilor congenitale ar justifica extinderea prohibiției asupra relațiilor sexuale între *toate* cuplurile care prezintă riscul de a avea copii cu malformații. Avînd în vedere trecutul nazist al Germaniei, e dificil pentru cetățenii Germaniei de azi să trateze oportunitatea acestui țel altfel decît ca posibilitatea statului de a determina cine are voie să se reproducă și cine nu.

De asemenea, Consiliul a luat în considerare și nevoia de protejare a relațiilor familiale. Raportul notează că incestul între frați e rar, nu pentru că e o crimă, ci pentru că a crește împreună într-o familie sau într-un mediu similar familiei (inclusiv kibuțurile israeliene, unde copiii neînrudiți între ei sînt crescuți la un loc) tinde să elimine atracția sexuală.

Totuși, raportul recunoaște legitimitatea obiectivului de protejare a familiei și îl folosește pentru a limita domeniul de aplicare a recomandărilor la relațiile sexuale dintre frații adulți. Relațiile sexuale între alte rude apropiate, cum ar fi părinții și copiii lor adulți – susține raportul – intră într-o altă categorie, din cauza relațiilor de putere diferite dintre generații și a potențialului crescut de a dăuna altor relații familiale.

Tabuul incestului are rădăcini adînci, așa cum a demonstrat-o psihologul social Jonathan Haidt cînd le-a povestit subiecților experimentului său despre Julie și Mark, frați adulți care pleacă împreună în vacanță și decid să facă sex doar ca să vadă cum e. În poveste, Julie ia deja anticoncepționale, dar Mark folosește prezervativul, ca să fie sigur. Amîndurora le place experiența, dar decid să nu o repete. Rămîne un secret care îi apropie încă și mai mult.

Haidt i-a întrebat apoi pe subiecți dacă li se pare în regulă ca Julie și Mark să facă sex. Mai toți au spus că nu, dar, cînd Haidt i-a întrebat de ce, au oferit motive deja excluse de poveste – de exemplu, pericolele consangvinizării sau riscul ca relația lor să aibă de suferit.

Poate nu întîmplător, atunci cînd o purtătoare de cuvînt a creștin-democraților cancelarului german Angela Merkel a fost rugată să comenteze recomandările Consiliului de Etică, aceasta a spus și ceva cu totul pe lîngă subiect, referindu-se la nevoia de a proteja copiii. Însă raportul nu făcuse nici o recomandare referitoare la incestul care implică copii, iar unii dintre cei vizați de dreptul penal nici măcar nu se știau între ei cînd erau copii.

Cînd Haidt le-a atras atenția subiecților săi că motivele pe care le oferiseră nu se aplicau în cazul respectiv, cei mai mulți dintre ei au răspuns: „Nu pot să explic, pur și simplu știu că e greșit." Pentru Haidt, reacția este „consternantă din punct de vedere moral".

În cazul tabuului referitor la incest, răspunsul nostru are o explicație evidentă din punct de vedere al evoluției. Dar ar trebui oare să permitem ca judecata noastră asupra a ceea ce e un delict să fie determinată de sentimente de repulsie care ar fi putut întări aptitudinile evoluționiste ale strămoșilor noștri care erau lipsiți de mijloace de contracepție?

Pînă și discutarea acestei chestiuni s-a dovedit controversată. În Polonia, Jan Hartman, profesor de filozofie la Universitatea Jagiellonian din Cracovia, a postat online un comentariu care prezenta opiniile Consiliului German de Etică. Conducerea universității a spus că declarația lui Harman „subminează demnitatea meseriei de profesor universitar" și a încredințat chestiunea unei comisii disciplinare. Uitînd atît de ușor că demnitatea meseriei cere libertatea de expresie, o universitate de renume pare să fi sucombat în fața instinctului. Ceea ce nu poate fi deloc de bun augur pentru o dezbatere rațională care își propune să stabilească dacă incestul între frații adulți ar trebui să rămînă o infracțiune sau nu.

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

Peter Singer *este profesor de bioetică la Universitatea Princeton și profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărțile sale se numără* Practical Ethics, Rethinking Life and Death *și* A Companion to Bioethics and Bioethics: An Anthology *(coeditor alături de Helga Kuhse).*

traducere de Luiza VASILIU

PUBLICITATE

adevărul
deschide campania electorală!
ALEGE PREȘEDINTELE!
Pe parcursul a două luni, cele mai importante alegeri din România sunt reflectate în detaliu în ziarul „Adevărul" și în secțiunea interactivă
alegepresedintele.adevarul.ro
Află totul despre principalii candidați la cea mai importantă funcție în stat și vezi cu care dintre aceștia te potrivești cel mai bine în opinii și idei!
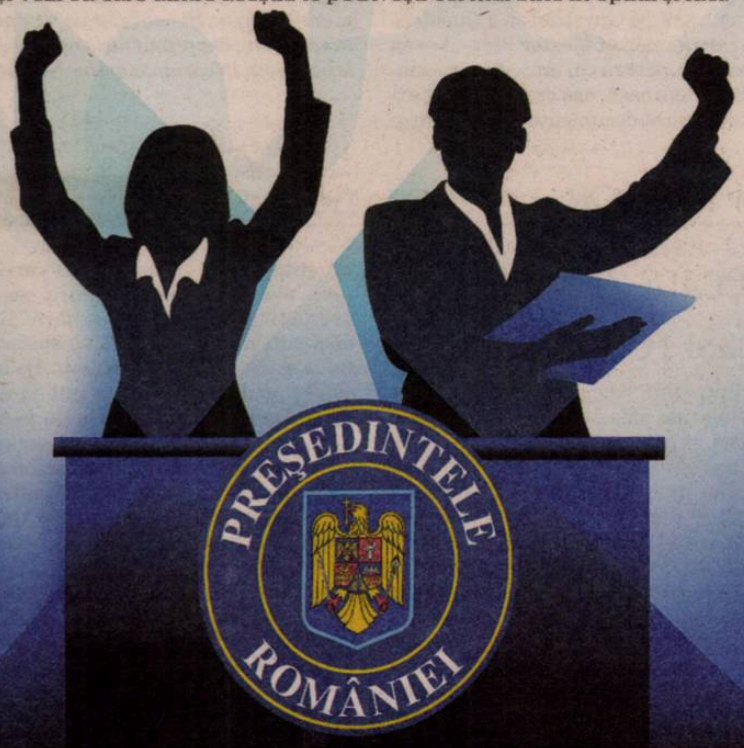

Alege Președintele doar după ce afli totul despre el!

Biletele se găsesc în rețeaua Eventim, online pe www.eventim.ro, precum și la casele de bilete ale teatrelor gazdă
PROIECT CULTURAL FINANȚAT DE: MINISTERUL CULTURII; Primăria Municipiului București
PRODUCĂTORI: UNITER; TNB I.L. CARAGIALE
SPONSOR PRINCIPAL: BRD GROUPE SOCIETE GENERALE
PARTENERI: INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN; OSBA; TAROM
CO-PRODUCĂTOR: TVR
PARTENER DE TRADIȚIE: Radio România
PARTENERI COMUNICARE: adevărul; DILEMA
CU SPRIJINUL: MOL
PARTENERI REGIONALI: PRIMARIA MUNICIPIULUI CRAIOVA

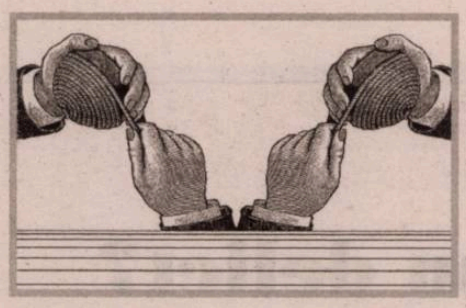

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Despre sabotarea programului de autostrăzi

– dialog cu Cătălin DRULĂ, IT-ist –

*L-am cunoscut – cum altfel? – la proteste. **Cătălin Drulă** e specialist în lucrări de infrastructură şi autostrăzi. Cînd nu înţeleg vreo ştire din acest domeniu, cînd se ceartă doi politicieni pe tema autostrăzi şi vreau să ştiu cine are dreptate, îl întreb pe el. Dar nu acesta e jobul său – Cătălin e IT-ist. E cunoscut pe Facebook ca „omul cu autostrăzile" pentru că scrie mult despre asta. Săptămîna trecută, a devenit şi mai celebru, a intrat pe televiziuni. A participat la o dezbatere publică a noului Master Plan pe Transporturi, unde l-a întrebat pe ministrul Ioan Rus de ce nu vrea România să construiască autostrăzi pe bani europeni şi, în schimb, se încăpăţînează să plătească scump autostrăzi pe alte trasee. Ministrul s-a enervat. I-am propus lui Cătălin Drulă o discuţie. Acestea sînt răspunsurile lui, am eliminat întrebările mele pentru că erau doar un pretext pentru a-l face să vorbească.*

Dl Rus se aştepta probabil la o dezbatere comodă, din care presa să ia nişte cadre convenabile, cu un ministru ardelean sfătos, explicînd molcom despre autostrăzi. Întrucît aşa-zisa dezbatere se transforma într-un lung monolog plicticos al dlui Rus, m-am gîndit să intervin. Seara, jurnalele de ştiri au preluat dialogul nostru. Am spus că fondurile europene sînt practic singura sursă de finanţare pentru construcţia de autostrăzi şi, sabotînd programul de construcţie stabilit la nivel european, ne tragem un glonţ în picior. Dl Rus şi-a ieşit din pepeni şi a început acea tiradă stînjenitoare despre ţărişoara care de la 1918 se descurcă singură şi n-are nevoie de bani europeni. În acest context, a căzut masca ardeleanului serios şi a apărut şmecherescul „prietene", la modul peiorativ.

Eu sînt informatician, am cu totul altă meserie şi îmi cîştig pîinea dintr-un domeniu complet independent de cel al transporturilor. Dar mă interesează ce se întîmplă cu ţara mea şi cred că infrastructura de transport este esenţială pentru dezvoltarea economică. Prin urmare, cam acum trei ani, am început să mă interesez: de ce nu se fac, domnule, autostrăzi în România? Şi-am luat-o încet-încet şi am învăţat şi despre fonduri europene, şi despre studii de fezabilitate, şi despre ordine de plată, decontări la Comisie, aprobări de proiecte ş.a.m.d. Culmea e că, în momentul în care m-am apucat de treaba asta, lucrurile tocmai se puseseră pe roate. Fac o paranteză, pentru a menţiona că banii europeni (împreună cu acea cofinanţare naţională de 15%) sînt cam singurii pe care-i avem în momentul de faţă pentru a construi autostrăzi, în ciuda declaraţiilor patriotarde ale dlui Rus că ne descurcăm „cu bănuţii noştri românești". Aşadar, cam în 2011, lucrurile începuseră, în sfîrşit, să intre pe un făgaş, după o teribilă stagnare în anii 2007 – 2010, în care nu s-a mişcat mai nimic pe fonduri europene. Proiectele mari de autostradă din Transilvania erau începute şi mergeau bine, aveam deja lansată licitaţia pentru studiul de fezabilitate al autostrăzii Sibiu – Piteşti, se termina în sfîrşit autostrada de Constanţa şi se apropia şi cea de Ploieşti de sfîrşit, bani europeni aveam încă la dispoziţie foarte mulţi (cam 1,5 miliarde de euro) şi destul timp pentru a-i cheltui (sau, cum se zice în bruxeleză, pentru a-i „absorbi"). A nu se înţelege că nu s-au făcut greşeli, la acea vreme, şi că totul era roz – ba din contră: păgubosul contract cu firma dlui Iordache pentru Nădlac – Arad atunci s-a semnat, dar poate mai semnificativ şi cu impact mai grav, toate studiile de fezabilitate realizate au fost mediocru făcute şi plătim acum efectele lor. Avem alunecări de teren pe traseul Orăştie – Sibiu, lotul 3: vina e a studiului prost făcut, care a dus autostrada prin mijlocul unui deal, unde saşii nu şi-au făcut niciodată case, ştiind că „fuge". Cu toate aceste neajunsuri, cum spuneam, în 2012 lucrurile arătau a se aşeza pe un făgaş. Din păcate, odată cu venirea dlui Ponta la guvernare, totul s-a schimbat şi programul european a început să fie sabotat sistematic. Întîrzieri peste întîrzieri s-au acumulat, licitaţii amînate la nesfîrşit sau anulate, schimbări de priorităţi, o nepăsare teribilă faţă de preconizata şi deja inevitabila pierdere de fonduri europene (în jur de 1 miliard de euro numai pentru autostrăzi se pot pierde).

Toate acestea m-au întristat, dar m-au făcut să urmăresc şi mai abitir ce se întîmplă, am trimis nenumărate cereri de informaţii către instituţiile din domeniu. Am reuşit încetîncet să obţin informaţii şi să le public pe forumul pasionaţilor de infrastructură, de aici au plecat şi articole de presă. N-aş fi reuşit, bineînţeles, fără sprijinul colegilor de pe forumul peundemerg.ro, care şi-au dedicat sute de ore din timpul lor pentru a poza sau filma tronsoanele aflate în lucru. Tot împreună, am strîns bani şi am plătit filmări aeriene ale loturilor în construcţie (preluînd treaba pe care o făcea Ministerul, pînă la schimbarea din 2012). Filmările aeriene cu şantiere care apar acum prin presă (HotNews.ro le preia des) sînt făcute de noi, pe banii noştri. Încet-încet, vocea noastră ca o comunitate a crescut şi am început să contăm.

Autostrada ca hobby

E un hobby, dar mai mult o simt ca o datorie. Petrec mult mai mult timp decît aş vrea pentru că, aşa cum am explicat, lucrurile nu merg bine. Dacă pot face o comparaţie, acum vreo şase ani mă apucasem să-mi fac pîine singur pentru că nu găseam o pîine bună şi mi-era dor de gustul adevărat. Acum am cea mai bună brutărie artizanală din Bucureşti chiar lîngă casă şi nu mai am nevoie, nu mai văd rostul. Şi cu autostrăzile, dacă lucrurile s-ar schimba în bine, cred că aş dedica mai puţin timp acestei activităţi. Pe lună, cred că petrec cel puţin 50 de ore monitorizînd „povestea cu autostrăzile". Pe forumuri avem, cred, 30-50 de utilizatori foarte activi şi poate cîteva sute în total. Sînt oameni din domenii diferite: ingineri, constructori, proiectanţi, juriști, informaticieni, economişti, oameni de afaceri, arhitecţi, dar avem chiar şi un „basculantist" care lucrează cu pasiune pe şantierele de autostrăzi, un om absolut admirabil, care ne-a adus de multe ori poze în premieră. Sîntem cîţiva care ne ştim numele reale, pe mine lumea mă ştie pentru că am ieşit public şi pe Facebook, dar sînt şi mulţi activi ale căror nume nu le ştiu. Cred că pe toţi îi mînă dorinţa de a avea o infrastructură mai bună. Pe măsură ce a trecut timpul şi lucrurile n-au mers înspre bine, ci din contră, şi-au dat încet-încet seama că simpla monitorizare nu e suficientă, astfel că acum fac şi interpelări ale autorităţilor, reclamaţii, luări de poziţie în presă. Funcţionează ca cetăţeni implicaţi într-o societate democratică. Ar fi bine şi am fi mai departe dacă am fi mai mulţi şi în mai multe domenii.

Autostrăzi sau drumuri expres?

Controversa nu e neapărat între drum expres şi autostradă; sau e şi asta o controversă, dar secundară. Controversa este între trasee: Valea Prahovei *vs* Valea Oltului. Încă din anii '90, proiectul principal de conectare cu Occidentul a fost agreat la nivel european pe coridorul IV (actualul coridor Rin – Dunăre): Nădlac – Sibiu – Piteşti – Bucureşti – Constanţa. România a fost de acord şi a semnat că termină cu prioritate coridorul acesta. Din banii europeni pe 2007 – 2013, facem Sibiu – Nădlac şi am făcut şi Cernavodă – Constanţa. Deci mai avem două segmente lipsă: Sibiu – Piteşti şi Centura Bucureştiului. Cele 2 miliarde de euro din Fondul de Coeziune 2014 – 2020 cam pentru asta ar ajunge: închiderea coridorului – o realizare monumentală pentru România, în 2020 am merge de la Constanţa la Rotterdam pe autostradă. Din păcate, Guvernul Ponta nu vrea. Nu vrea să închidem coridorul prin Valea Oltului cu contribuţie 15% a României (sau chiar 5%, cu mecanismul *top-up*). Ei vor musai, una şi bună, autostradă pe Valea Prahovei, făcută prin parteneriat public – privat, care costă, cu tot cu dobînzi la bancă, cam 4-5 miliarde de euro din bani de la buget. Şi ca să justifice alegerea asta, au venit cu o strategie alternativă, în care vor să schimbe coridoarele la nivel european, să le tragă prin Braşov.

Ponta şi-a legat cumva prin declaraţii numele şi cariera de autostrada Comarnic – Braşov (e de notorietate promisiunea de a nu mai candida în 2016, în cazul în care autostrada nu e gata). A ales un proiect cu impact electoral mare şi a aruncat o promisiune. Un moft, cum s-ar zice, dar s-a dovedit a fi un moft costisitor pentru România, prin această sabotare a programului de construcţie pe bani europeni. Mai apoi, avansînd în această aventură a proiectului Comarnic – Braşov, iţele s-au încurcat în momentul în care a devenit clar că taxele de autostradă nu ar acoperi costurile (ratele la bănci, pentru că vorbim de bani împrumutaţi). Deci, trebuie bani de la buget. Iar FMI-ul şi Eurostat-ul susţin includerea acestui cost în deficitul bugetar. Deci, Ponta şi Şova au promis autostradă la Braşov, şi-au dat seama că nu o pot finanţa privat şi au decis să distrugă planurile de finanţare europeană pe coridorul Constanţa – Nădlac, ca să mute coridorul european pe la Braşov şi să pună acolo banii europeni. E o iluzie că vor reuşi, am vorbit la Comisia Europeană (mă sună oamenii să îmi ceară informaţii, am devenit sursă pentru ei, se crucesc de cum nu vrea Guvernul român să le consume banii) şi au zis că e foarte greu să schimbi un coridor european, mai ales că nu au argumente solide, nu vor reuşi.

> *„Un proiect cu impact electoral mare."*

Ce a ieşit în Master Plan?

Eu, ca şi alţi pasionaţi de domeniu, m-am întrebat cum va reuşi Guvernul să influenţeze compania care a realizat Master Plan-ul ca să iasă „ce trebuie", pentru că, într-adevăr, printr-o abordare riguroasă, aşa ceva ar fi fost exclus. Odată publicat documentul, am primit şi răspunsurile, şi ele stau o dată în deficienţe de modelare, dar mai ales în calitatea proastă a datelor care au fost introduse în acest model. O vorbă din IT spune: *„garbage in, garbage out"* (gunoi bagi, gunoi scoţi). Cu alte cuvinte, dacă datele de trafic sînt îndoielnice, dar mai ales dacă costurile proiectelor sînt evaluate astfel încît să avantajeze varianta dorită, rezultatul obţinut este influenţat.

În cazul de faţă, avem în Master Plan un cost de 1,1 miliarde de euro pentru proiectul Comarnic – Braşov, dar, în acelaşi timp, avem o procedură de achiziţie publică în derulare pentru acest proiect, atribuită către concernul Vinci-Strabag, pentru 1,8 miliarde de euro + costuri de finanţare, adică dobînda pe 30 de ani. Pe de altă parte, avem proiectul Sibiu – Piteşti, care ar închide coridorul Rin – Dunăre şi ar lega imediat Bucureştiul şi portul Constanţa de Europa, care este estimat de specialişti pe baza standardelor de cost, dar şi pe baza preţurilor la care s-au construit autostrăzi pe fonduri europene (unde concurenţa e mare şi, în general, se obţin costuri juste) la 1,77 miliarde de euro. Din care UE contribuie cu 85%, deci România trebuie să cheltuiască doar 250-300 de mililioane de euro. Acest proiect este supraevaluat în Master Plan la 2,4 miliarde de euro. Iată cum, prin manipularea unor cifre (luate din nişte studii de fezabilitate foarte vechi), „ştiinţa" dlui Rus poate produce rezultatele dorite. Ştiu că e greu de crezut, dar în cazul de faţă, îi avem pe toţi contra moftului dlui Ponta: specialişti, transportatori, exportatori, Comisia Europeană. Din păcate, acestui „moft" îi cade victimă chiar programul de autostrăzi finanţate european, care este continuu sabotat de această schimbare de priorităţi care lasă şi Comisia Europeană perplexă, Comisie care se chinuie, pe toate canalele diplomatice sau altele, să ne convingă să ne revenim în fire şi să continuăm programul agreat.

Cătălin Drulă m-a făcut curios şi l-am întrebat cine şi ce sînt oamenii activi pe forumul peundemerg.ro. Şi, mai ales, ce îi mînă în luptă. În cîteva ore, am primit nişte răspunsuri pe care le puteţi citi în varianta online a acestui articol.

Eugen ISTODOR

negustori şi mușterii

În fiecare zi auziți aceeași reclamă

Este imposibil, face parte din stilul, sănătatea, dar mai ales din lumea ta, pe care n-o înţelegi şi te apasă. Nu sînt eu doctor Dana şi nici nu ţin să vă spălaţi dinţii cu Lacalut. Dar amintiţi-vă de: „actiune antibacteriana – datorita clorhexidinei, care contribuie la reducerea si moartea celulelor bacteriene iar bisabololul calmeaza iritatiile, actiune astringenta si de stopare a sangerarii – efect al lactatului de aluminiu ce are o actiune astringenta fata de gingii si mucoasa cavitatii bucale imbunatatind totodata permeabilitatea acesteia, actiune de regenerare si implicit de grabire a procesului de vindecare – la aceasta contribuind alantoinul cu efectul sau de refacere a celulelor, fluorura de aluminiu creste rezistenta dentitiei la aparitia cariilor dentare. uleiurile eterice asigura senzatia de prospetime si confort." E fără diacritice, deci puteţi să spuneţi că vă spălaţi cu Lacalut şi aţi învăţat şi chineza. Pe scurt, un spălat pe dinţi cu de-asta îmi dă dureri de dinţi. De fapt, la ce este bună pasta asta? Sînt un necioplit în faţa unei asemenea prezentări. Nu înţeleg şi unde înţeleg, fac pe niznaiul. De ce să înţeleg? Şi cred că nici corporatiştii nu înţeleg, şi nici nu cred că dacă nu înţeleg este de folos. Invazia asta medicamentoasă din reclame, clei de proteze, uleiuri de diaree sau contra constipaţiei, pilule pentru ficaţi şi rinichi în cuie rămîne cu nonşalanţă netradusă. De fapt, ce vor? Să vîndă – şi de ce nu spun, frate, asta? O doamnă doctor, sanchi, cu voce prelucrată doar, povesteşte sîngerarea dinţilor în termeni atît de dubioşi, că este clar că e ceva în neregulă. Săraca pastă, ce-o crede despre ea însăşi?

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

La început de an școlar

Texte şi opinii de:

- Alex TOCILESCU (scriitor)

„'84 şi '89"

- Cecilia ŞTEFĂNESCU (scriitoare)

„Prima zi de şcoală, ultima zi de acasă"

- Mona NICOARĂ (regizor)

„Acolo ne dau caiete noi, nu ca aici!"

- Sorin GHERGUŢ (poet)

„Tuns, netuns, vremea trece"

- Elena STANCU (jurnalist)

„Frică"

argument

Două funde mari

Am 6 ani şi nouă luni, o cordeluţă elastică care îmi storceşte urechile şi două funde mari, albe, care clămpănesc la fiecare pas pe care îl fac. Problema mea e, însă, alta. În august am vrut în tabără la mare, la Năvodari. Cu orice preţ. Şi, credeţi-mă, am ajuns să plătesc unul imens: m-am tuns la zero din cauza epidemiei de păduchi care ne transformase în purtători de lindini pe mulţi copii din grupa mea de la cămin. Mama a încercat să mă convingă, săraca, că n-are rost să îmi sacrific podoaba capilară, dar n-am ascultat-o. Septembrie mi se părea departe şi m-am gîndit că părul meu are tot timpul din lume să crească. Aşa se face că am ajuns în curtea Şcolii generale nr. 4, pe 15 septembrie, cu părul abia mijit. Codiţele împletite ale fetiţelor care mişunau pe lîngă mine îmi dădeau vertij. Nu cred că există vreo fotografie mai tristă decît a mea, din prima zi de şcoală. Nu par un copil care ia viaţa în piept, ci mai degrabă un cîine bătut, cu ochi mari, albaştri-verzui, înecaţi în lacrimi. Mult timp nici măcar nu m-am putut uita la cartonul acela colorat care îmi imortaliza suferinţa, şi cu care m-am întors acasă după vreo două săptămîni de cînd începuse şcoala.

Şi de parcă n-ar fi fost de ajuns, cînd m-am auzit strigată la repartizarea pe clase, s-a dovedit că tovarăşa, pe care de abia aşteptam s-o cunosc, era, de fapt, tovarăşul Cocheci. Un domn în vîrstă, ursuz şi mustăcios. Atunci, în banca a doua de la fereastră, am făcut un efort supraomenesc. Simţeam, pe sub piele, cum îmi trosnesc oasele de încordare. Mi-am agăţat privirea de ramurile unui copac, am început să număr frunzele, dar degeaba. Nimic n-a mai ajutat. Am început să plîng spasmodic, în hohote, de parcă toate nenorocirile lumii căzuseră peste capul meu golaş. Domnul acela uscăţiv şi înalt a venit la mine şi m-a rugat să mă liniştesc. Ce ştia el?

Au chemat-o pe mama şi m-a luat de la şcoală. Îmi vorbea, dar nu reuşeam s-o urmăresc. Ştiam că plecase de la serviciu pentru mine la o oră imposibilă, cînd avea multă treabă. I-am spus că nu vreau să mă mai întorc. Ne-am dus la cofetăria din parc. Scăpasem de nenorocita aia de cordeluţă şi urechile mele îşi reveneau. Eram doar eu cu mama, la prînz, într-o zi care nu era duminică, într-un parc aproape gol. Îmi plăceau pantofii mei de lac şi ai ei, cu tocuri înalte.

Ziua aceea de 15 septembrie a ţinut o veşnicie. M-am întors la şcoală, dar nu imediat. A durat cîteva zile pînă au reuşit ai mei să mă mute de la B la C, unde preda o învăţătoare. **(Ana Maria Sandu)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 16 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Alex TOCILESCU

'84 şi '89

Prin 1983, aveam cinci ani şi mă aflam la etajul unui vagon de tren, care mergea de la Tîrgovişte, unde îmi petrecusem o parte din vară, la Bucureşti, unde aveam să îmi petrec o altă parte. Eram cu Delia, o studentă care locuia într-o cămăruţă mică din apartamentul nostru, şi ne jucam un joc destul de simplu: Delia îmi zicea orice cifre îi treceau prin cap şi eu le adunam, scădeam, înmulţeam şi împărţeam (cam asta era tot ce ştiam să fac cu ele, şi de atunci încoace nu cred că am evoluat din punctul ăsta de vedere). Şi, din cîte îmi amintesc, mai toţi oamenii din vagon erau atenţi la mine, probabil din cauză că nu mai văzuseră un copil atît de deştept. Ştiam, bineînţeles, şi să scriu, şi să citesc (de pe la 2 ani, conform maică-mii), dar cred că asta părea mai puţin şmecher decît faptul că puteam să zic că şapte ori paisprezece egal nouăzeci şi opt.

În condiţiile astea, cînd am început şcoala în anul următor, nu aveam mari aşteptări de la ea. Ştiam să scriu, ştiam să citesc, ştiam matematică, ştiam chiar şi cum e cu socializarea (nu fusesem la grădiniţă, pentru că în familia mea nu i se văzuse sensul, dar eram destui copii în bloc cît să fi învăţat regulile de bază ale relaţiilor interumane) – şi deci nu simţeam mare bucurie la gîndul că pentru ani buni aveam să umplu pagini întregi cu liniuţe şi bastonaşe, să fac adunări şi scăderi banale şi să fiu nevoit să citesc abecedarul în loc să termin *Vicontele de Bragelonne* sau *Insula misterioasă* sau ce altceva oi fi citit la vremea aia. Totuşi, fiind un copil prietenos, mă bucuram că aveam să cunosc diverşi alţi copii, poate şi ei prietenoşi.

Prima zi a fost, în cele din urmă, mult mai OK decît mă aşteptam. Pentru început, ne-am adunat cu toţii în curtea şcolii, o clădire pătrăţoasă şi gri. Cei cîţiva părinţi mai descurcăreţi, care nu doar că aveau sau făcuseră rost de un aparat de fotografiat, dar şi ştiau să-l mînuiască, ne-au făcut cîteva poze, învăţătoarele au primit tradiţionalele teancuri de flori, după care am intrat cu toţii în clase. Eu eram la A, la doamna Caras, care era o cucoană simpatică şi aranjată, iar clasa noastră nu era chiar printre cele mai urîte – deşi băncile fuseseră scrijelite la sînge de înaintaşii noştri, iar dintr-un tablou aflat deasupra tablei ne privea, cu falsă dragoste şi prietenie, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Ni s-au împărţit, într-o ordine pe care am uitat-o, manualele şcolare şi numerele matricole (al meu era 33), după care s-a strigat catalogul şi am reuşit în sfîrşit să legăm nişte nume de feţele la care ne uitasem curioşi pînă atunci. I-am simpatizat imediat pe ceilalţi Alexandri din clasă (un Alexandru adevărat şi cel puţin doi la care Alexandru era al doilea prenume), m-am îndrăgostit de două-trei fete şi am hotărît pe loc şi destul de irevocabil pe care dintre colegii mei aveam să-i ignor, de care aveam să mă feresc, pe care aveam să-i detest şi care aveau să-mi devină dragi din te miri ce motive. Viitorul părea să-mi rezerve doar lucruri frumoase, note mari şi premii cu coroniţă.

„Cel care deschide uşa unei şcoli închide o închisoare."

VICTOR HUGO

Viitorul părea să-mi rezerve doar lucruri frumoase.

Cut to: cinci ani mai tîrziu, adică în 1989, la a doua mea primă zi de şcoală. Sînt în Germania, unde am ajuns pentru că rinichii lui taică-meu au încetat să funcţioneze, în România nu se făcea dializă şi maică-mea era nu doar hotărîtă să-i salveze viaţa, dar şi pe jumătate nemţoaică. Mai exact, sînt la Frankfurt, am 11 ani, nu înţeleg o boabă de germană şi intru pe poarta unei şcoli nu cu mult mai frumoasă decît cea din Bucureşti. Ajung într-o sală de clasă plină cu copii cu care nu am absolut nimic în comun, şi o profesoară antipatică mă prezintă (cel puţin aşa cred, pentru că nu ştiu ce zice) şi îmi indică un loc liber. Mă aşez. Un copil îmi zice ceva. Poate că mă salută? Sau mă înjură? Habar n-am. E drept, ştiu ceva franceză, învăţată atît în clasa a cincea în România, cît şi din benzile desenate cu Pif şi Hercules, dar nu îmi foloseşte la absolut nimic. Şi mă întreb, bineînţeles, ce naiba caut eu acolo, printre străini – tocmai eu, un copil atît de deştept şi adorabil şi iubit, un copil care, în ţara pe care am lăsat-o în urmă, eram obişnuit să vorbesc de la egal la egal cu oameni mari, şi acum iată-mă aici, într-o incapacitate completă (şi aparent eternă) de a comunica cu oricine, urmărindu-mi colegii prin şcoală către sălile în care aveam ore, speriat să nu-i pierd din ochi şi speriat, în general, de toţi şi toate. Pe de altă parte, oricît de negru mi s-ar fi părut dracul în momentul ăla (şi mi se părea al naibii de negru), exista şi o parte bună – şi anume, sînii incredibil de mari ai unei colege, nişte sîni cum nu mai văzusem şi cum nu se mai văzuseră şi care mă fascinau, deşi nu aveam nici cea mai vagă idee de ce. Dacă n-ar fi existat, poate că mi-aş fi jurat să nu mă mai întorc niciodată în şcoala aia, dar uite că existau, aşa că m-am întors, şi chiar dacă, pînă la urmă, am repetat anul, măcar am învăţat germana şi am rămas cu amintirea acelor sîni minunaţi, înghesuiţi sub un tricou alb şi strîmt. Se putea şi mai rău.

***Alex Tocilescu** este scriitor.*

Iulia DONDORICI

Mai mulți copii decît bănci

Luni în şir, nimic nu-mi dorisem cu mai multă ardoare decît să ajung, în sfîrşit, şcolăriţă – în mintea mea, cuvîntul căpăta contururi aproape magice –, scăpînd, astfel, de zilele nesfîrşite de la grădiniţă, cu program prelungit, unde nu reuşeam cu nici un chip să memorez poeziile cu copiii fericiţi ai patriei, deşi tare aş fi vrut să fiu şi eu unul dintre ei, şi nici să pun geană pe geană în după-amiezile chinuitoare de somn obligatoriu, cînd nu-mi rămînea decît să mă uit pe pereţi şi să inventez o sumedenie de poveşti stranii, pe care nu le-am împărtăşit niciodată nici unuia dintre copiii adormiţi în paturile pliante, aliniate cuminţi pe două rînduri, în jurul meu. Aşa am făcut primele exerciţii de ieşire voluntară din realitatea cenuşie în care nu-mi găseam locul, şi pe care învăţam astfel că o puteam schimba oricînd pe una mai pe placul meu.

Dar ziua în care dorinţa mea cea mai fierbinte a devenit realitate mi-a rămas în minte mai ales printr-un amănunt mai degrabă hilar, care avea să fie şi punctul ei culminant. *Tîrgovişte, Şcoala Generală nr. 2, 15 septembrie 1985.* În clipa în care pătrunde pe uşa sălii de clasă, mulţimea aceea de copii ce pînă atunci merseseră ordonat, doi cîte doi, într-un şir compact, se năpusteşte deodată în băncile fixate şi ele cîte două, pe trei rînduri, fiecare cum şi unde apucă. Cei mai rapizi ocupă băncile din faţă, ceilalţi, dezmeticindu-se mai greu, ca şi mine, încearcă acum după puteri să mai prindă cîte-o bancă prin spate. Nu la toţi le surîde norocul. În îmbulzeala şi rumoarea de care e cuprinsă clasa, începem să realizăm că, de fapt, sînt mai mulţi copii decît bănci. În bancă cu mine, fata cu care mă pomenesc colegă, o brunetă mărunţică ce îmi displace din primul moment, plînge în hohote pe motiv că nu poate să vadă nimic la tablă. În jur, plînsetele copiilor care nu mai apucă bănci libere, nedumerirea părinţilor. Tovarăşa învăţătoare, o femeie mică de statură, dar cu un coc uriaş şi o voce pe măsura cocului, tranşează pe loc situaţia: la şcoală au voie să rămînă doar copiii de 7 ani, ceilalţi urmînd să-şi mai încerce o dată norocul în anul următor. Nu mică mi-a fost mirarea să văd cum, iată, unii – din fericire, nu mă număram printre ei – pot avea parte, de două ori, de prima zi de şcoală. În clasa mea au mai rămas 40 de copii. Tovarăşa a mai anunţat şi că, a doua zi, ne va aşeza în bănci după înălţime. În aceeaşi clipă în care plînsul colegei mele de bancă – Antoaneta – a încetat ca prin minune, s-a spulberat şi visul meu secret că voi fi aşezată în prima bancă. Fie că visele noastre coincideau, fie că nu, Antoaneta va sta toată clasa întîi în banca rîvnită de mine.

Din prima zi de şcoală am rămas, astfel, cu amintiri vagi şi cu sentimentul pregnant şi neliniştitor al faptului că, printre copiii de seama mea, unii erau în plus, eram poate prea mulţi. Un sentiment pe care l-am retrăit de curînd, la vederea şirurilor nesfîrşite de copii adunaţi la serbările de la 23 August din documentarul lui Florin Iepan – *Născuţi la comandă. Decreţeii*. Aceeaşi senzaţie de forfotă şi îmbulzeală în curtea şcolii, devenită neîncăpătoare, mi-a rămas şi din ziua în care am fost făcuţi pionieri, din următoarele zile de 15 septembrie, din mult aşteptata ultimă zi de şcoală, cu premii şi coroniţe.

Prin contrast, infinit mai limpede mi s-a impregnat în memorie prima zi de şcoală după decembrie '89. Obişnuita vacanţă de iarnă (se numea acum de Crăciun) trecuse de mult, dar şcoala nu mai începea. În mijlocul haosului general, pe la jumătatea lui ianuarie, tovarăşa (se numea acum doamna) ne-a chemat, cu de la sine putere, la şcoală, ca să parcurgă cu noi măcar materia de la matematică, disciplină neutră, neinfluenţată de proaspăta schimbare de sistem politic. Adevărata revoluţie – căci din cealaltă, de la televizor, nu înţelesesem mare lucru, deşi mi se explicase totul de-a fir a păr – venea abia acum: nu mai trebuia să purtăm uniformă. Deşi mi-a părut puţin rău după uniforma de pionieră, să merg la şcoală în haine normale, de toată ziua, mă făcea să mă simt în continuare în vacanţă, totul părea doar un joc de-a şcoala. La puţin timp după aceea a început şcoala de-adevăratelea, dar senzaţia de vacanţă, de culoare, de viaţă avea să mă însoţească de-atunci în toţi anii de şcoală. Poate şi pentru că, tot după Revoluţie, aveam să rămînem în clasă doar vreo 30 la număr. Parcă începeam să respir, într-o lume nouă, care se colora tot mai puternic.

***Iulia Dondorici** este traducătoare.*

Cecilia ŞTEFĂNESCU

Prima zi de şcoală, ultima zi de acasă

Am pus ceasul să sune la ora 6, dar nu am reuşit să dorm. La 7, eram toţi în picioare, lovindu-ne, comic, unii de alţii. Am pregătit micul dejun şi am reuşit să iau o gură din ceaşca de cafea. Sacoul bleumarin lucea rece în lumina dimineţii de 15 septembrie. La fel, pantalonii şi cămaşa. Toate erau miniaturile unor haine de adult. L-am îmbrăcat şi am pornit toţi trei spre şcoală cu douăzeci de minute înainte de ora 8, deşi drumul dura fix cinci minute. Dar era prima dată cînd îl făceam la ora aceea, cu destinaţia aceea precisă. M-a frapat, ce-i drept, faptul că eram singura familie de pe stradă care-şi tîra copilul scrobit şi apretat. Am traversat Ştirbei şi am intrat pe poarta şcolii – doi adulţi îngînduraţi şi copleşiţi, care încercau să disimuleze frica, şi un copil extrem de vesel. La poartă, secretara şcolii ne-a privit lung şi ne-a spus că am sosit cu o oră mai devreme. Deschiderea anului şcolar era programată pentru ora 9. Ne-am întors acasă şi mi-am terminat cafeaua, apoi am făcut drumul întors, puţin mai destinşi, dar şi mai şifonaţi.

O dată ajunşi, curtea s-a umplut. M-am uitat de jur împrejur, la copii şi la părinţi. Abia am auzit discursurile oficiale, am reuşit, săltîndu-mă pe vîrfuri, să prind din zbor numele lui V. care era chemat în careu. L-am luat de mînă şi l-am introdus în şirul de copii care urma să urce la primul etaj, la clasa 0B, împreună cu învăţătoarea. M-am gîndit că eu, în toată şcoala generală, am fost la A, şi m-am neliniştit. Era vreun semn? După şirul de copii, am urmat noi, părinţii. Cînd am intrat în clasă, era cald, zăpuşeală şi forfotă. Părinţii deja aleseseră bănci pentru odraslele lor. L-am zărit în penultima bancă, aşezat lîngă un băieţel cu faţa rotundă şi un pic transpirată. V. se uita visător, contemplativ, nu părea afectat de nimic din ce mişca în jurul lui. Învăţătoarea i-a rugat pe părinţi să se retragă pe margine şi, după ce mişcarea s-a produs şi noi am format un brîu febril în jurul băncilor copiilor, i-a rugat pe cei mici să se prezinte, pe rînd, şi să spună ce înseamnă şcoala pentru ei. Unii ştiau să-şi spună numele întreg, alţii, nu. Au început, în schimb, să curgă răspunsurile: nu trebuie să vorbim neîntrebaţi, nu trebuie să desenez pe pereţi, nu deranjăm, nu ne batem colegii, nu ieşim din bancă în timpul orei... Şcoala lui „NU" era acolo şi, în mijlocul acestor răspunsuri-uniforme bine învăţate, s-a ridicat plînsul subţire al unei fetiţe. Am vrut, în acel moment precis, să-l iau pe V. de o mînă, şi pe fata care plîngea – apostrofată cu „se poate aşa ceva?" – de cealaltă mînă şi să las clasa, şi şcoala, şi prima zi de şcoală, în spatele nostru. Dar V., a doua zi şi a treia zi de şcoală şi tot aşa pînă acum, spune că-i place la şcoală şi, în tot acest timp, am încercat şi eu să învăţ că lui îi place la şcoala asta, a lui, înconjurat de spidermeni şi de Else, de lucruri noi şi de, probabil, multă plictiseală. Iar învăţătoarea lui, o femeie în care învăţ să am încredere, spune despre el că e „poet" şi că are o lume a lui. Asta, pentru şcoala românească, o fi bine? Pentru că, în „şcoala" de acasă, asta a fost una dintre puţinele reguli – să-şi cultive grădina din capul lui şi s-o preţuiască. Deci, nu ştiu precis ce a însemnat pentru V. prima zi de şcoală, dar eu, de atunci începînd, învăţ încontinuu cum să împac şcoala-de-la-şcoală, cu gîndirea ei disciplinată şi uniformizată, plină de reguli, îndatoriri, note şi examene, cu şcoala-de-acasă, în care mi-ar plăcea în continuare să-l văd cum explorează, desenează, pe pereţii camerei lui, întreabă tot ce-i trece prin cap, stă în lumea lui, e „poet", se plictiseşte, după care reporneşte motoarele, în forţă, ca şi cînd în momentele de plictiseală ar fi căutat şi găsit însuşi sensul lumii.

„Rădăcinile educaţiei sînt amare, dar fructul este dulce."

ARISTOTEL

***Cecilia Ştefănescu** este scriitoare.*

Sorin GHERGUŢ

Tuns, netuns, vremea trece

Primul şi cam singurul lucru care îmi vine în minte din prima mea zi de şcoală e cum am ieşit în evidenţă pentru pletele pe care, spre lauda lor, părinţii nu mi le tunseseră. Aveam părul blond şi, cum aveau să se mire colegii, mai degrabă moale, „ca de fată". Nu mai ştiu precis cît am fost primit aşa (o zi? o săptămînă?), dar în pozele obişnuite din clasa I apar cu freza regulamentară.

M-am remarcat şi la prima oră de sport, pentru ceva mai puţin lăudabil decît pletele. La 7 ani încă nu ştiam să alerg. O făceam fără să îndoi genunchii, de unde şi cea dintîi poreclă – „struţul" – pesemne şi pentru că, în pofida tehnicii care lăsa de dorit, atingeam o viteză apreciabilă. De la stilul particular de alergare mi se va trage şi „somnul", următoarea poreclă durabilă, dobîndită în timpul unei miuţe, prin clasa a VII-a sau a VIII-a. Alergam corect, cu picioarele flexate, dar velocitatea mi se domolise. Nu-i exclus ca aerul hipnagogic cu care mă mişcam în curtea creşei din spatele blocului, unde jucam fotbal atunci, să fi avut drept cauză o uşoară ebrietate indusă de „vinifruct". Băutura de 3-4 grade tărie, cu un gust între şampanie şi cidru, marca Zarea, tocmai apăruse la Alimentara din complexul de pe strada Compozitorilor şi costa cam 5-6 lei sticla de 33 cl.

În perioada preşcolară fusesem bîntuit de temerea – atestată probabil în studiile de psihologia copilului – că, ajuns la şcoală, nu voi pricepe, încă de la început sau dintr-un moment nu foarte îndepărtat, mai nimic. Dar cu excepţia caligrafiei, unde greu treceam de 7, aveam să fac faţă onorabil, cu menţiuni la sfîrşitul fiecărui an şcolar, culminînd cu un premiu II şi coroniţa aferentă în clasa a V-a. Fără să fiu un elev eminent, precum sora mea mai mare (cu care mă vor putea compara doar unii profesori de la Liceul „Gheorghe Lazăr", nu şi cei de la Şcoala 205, hărăzită mie *as opposed* la mai elitista 197), mi-am dat seama că nu risc un blocaj iminent. Mai observasem destul şi că există şanse şi soluţii s-o scoţi la capăt şi cu poticneli, la o adică.

Primele dificultăţi majore aveam să le întîmpin la chimie şi, într-o măsură mai mică, la fizică. Nu atît, însă, dintr-o incapacitate sau lipsă de aplecare, cît dintr-una legată de motivaţie: mi se părea că substanţele şi fenomenele discutate nu se pot întîlni niciodată „în stare pură" în natură, unde vor interveni mereu alţi factori, efectele fiind inevitabil altele decît cele descrise în manual. La ce bun, atunci, aşa un studiu, incomplet şi rupt de realitate? Cîteva noţiuni prealabile, elementare, de filozofia ştiinţei, despre ce înseamnă să abstractizezi şi să construieşti modele, mi-ar fi risipit această neînţelegere. E posibil ca acest sofism precoce să fi fost, totuşi, şi un pretext pentru a mă dedica în voie altor activităţi, de interes sporit (cum ar fi buchisirea lucrării *Fotbalul sinergic* de Ion Buşe şi D.S. Ogodescu, ascultarea emisiunii *Fotbal minut cu minut* şi lecturile din *Sportul),* netulburat de problema divergenţelor între teorie şi practică.

1980

Unicul 2, urmat de singura corijenţă din istoria mea de elev, l-am primit la o teză la matematică, în clasa a IX-a. Dar mai bine de jumătate din clasă avea să fie lăsată, atunci, „pe vară" de hiperexigentul Vova, cel care, nemulţumit cu ajustările infinitezimale, m-a trimis într-o zi de trei ori la frizerie. Mă cam apropiasem totuşi de fundul sacului şi la fizică, astfel că Revoluţia, urmată de crearea claselor de „uman" – pentru care pledam, interesat, în primăvara lui 1990, într-un articol în *Tribuna învăţămîntului* – a fost, şi din acest punct de vedere, salutară.

Cu o aprehensiune înrudită cu teama timpurie de eşec şcolar aveam să contemplu, de la pubertate pînă în postadolescenţă, şi perspectiva absolvirii studiilor şi intrării pe piaţa muncii. O perspectivă atît de paralizantă, încît am preferat să mă feresc de orice gînd concret legat de alegerea şi planificarea carierei, dincolo de cîteva reverii academice nebuloase şi cvasimioriticul „văzînd şi făcînd".

Despre prima mea zi de muncă, însă, într-unul dintre numerele viitoare.

***Sorin Gherguţ** este poet şi traducător.*

Mona NICOARĂ

„Acolo ne dau caiete noi, nu ca aici!“

Porniserăm cu noaptea-n cap. Ca să ajungă la timp la deschiderea anului şcolar, copiii erau nevoiţi să se trezească înainte să răsară soarele, iar noi, cu mica noastră echipă de filmare, trebuia să ajungem la ei în cătun pe întuneric, pe drumuri de ţară. Ţineam să înregistrăm pregătirile: spălatul, încălţările noi, ghiozdanele din plastic nou care scîrţîie.

Pentru noi, era a doua filmare la Tîrgu Lăpuş, un mic oraş din Maramureş care tocmai primise bani europeni pentru integrarea copiilor romi în şcolile de masă. O primă prospecţie ne adusese în şcoala segregată din cătun, la care mergeau numai elevii romi. Şoferul nostru trecuse de cîteva ori pe lîngă clădire, fără să oprească, crezînd că era o toaletă publică abandonată: o construcţie de cărămidă netencuită, cu o singură cameră încălzită cu lemne, fără măcar o privată în curte. Cei 18 copii între 6 şi 16 ani, înscrişi acolo, veneau, ca şi învăţătoarea, pe la mijlocul dimineţii, formau o oră litere şi cifre pe caiete de clasa întîi, îşi petreceau încă o oră în recreaţie, după care mergeau înapoi acasă, cîţiva metri mai la deal.

Cînd ne-am întors în august 2006 însă, cătunul vuia de anticipaţie: şcoala segregată era în demolare, iar copiii romi urmau să înceapă noul an la şcoala din centru, cu românii – „printre oameni“, cum ne spusese cu mîndrie o fată. Acolo, ştia toată lumea, e mai bine: se face carte, nu „ca la ţigani“. Apoi, sînt şi mai mulţi copii – un avantaj la fotbal şi la leapşa. Beni, unul dintre băieţii mai măricei din comunitate, ştia deja, din drumurile lui prin oraş, că poţi face echipă bună cu românii. În plus – ne-a zis el –, „acolo ne dau caiete noi, nu ca aici!“ Pentru el, era ca în ajunul Crăciunului.

În aburii dimineţii, s-au spălat, pe rînd, cu cana, dintr-o găleată cu apă rece; fetele s-au pieptănat îndelung; un băiat mai mic s-a plîns, inutil, că-l strîng pantofii; un tată a ieşit să se roage către răsărit. Într-o forfotă solemnă, s-au suit toţi într-o căruţă, ca să nu facă cei cîţiva kilometri, pînă la şcoala din centru, pe jos, chiar din prima zi.

În curtea şcolii, directorul grupului şcolar şi primarul Lăpuşului, îmbrăcaţi la patru ace, îşi începeau discursurile. Noi, cu camere, trepied şi microfon cu prăjină, mai mult încurcam. Lăpuşenii erau sceptici: „Ce-i de filmat atîta?“ Nici noi nu ştiam: oraşul voia să facă integrare, că doar ceruse bani europeni din proprie iniţiativă; părinţii români nu aveau obiecţii, că avuseseră şi ei, înainte de Revoluţie, cîte un coleg rom în clasă; iar proiectul urma să se încheie în mai puţin de un an. Puteam foarte bine să avem un happy-ending înainte de Crăciun.

© M. Nicoară

Alin Moldovan, personaj în Şcoala noastră

„Educaţia este ceea ce rămîne după ce ai uitat tot ce ai învăţat în şcoală.“

ALBERT EINSTEIN

Am rămas în curte cu cameramanul, să iau sunet. Coregizoarea mea, Miruna Coca-Cozma, s-a dus în şcoală să afle în ce clase urmau să fie distribuiţi copiii cu care lucram, ca să ne putem face planul de filmare. S-a întors şi mi-a scos căştile de pe urechi: „Ăia mici sînt în clasele întîi şi a doua. Restul, în clasă separată. Au făcut o clasă de romi. A doua pe dreapta.“ Jurnalist de formaţie, Miruna confirmase de cîteva ori, dar tot nu părea sigură. După toate promisiunile de desegregare, era şi greu de înţeles.

Ne-am dus echipamentul în clasa goală. Pe catedră şi în primele rînduri de bănci erau depozitate stive prăfuite de materiale didactice vechi. Nici manuale, nici caiete, nici măcar cretă. Copiii romi au intrat pe rînd în clasă. Beni, vesel, şi-a atîrnat jacheta în cuier, cu gesturi teatrale de om în casă nouă. Ca şi cînd ar fi cel mai natural lucru din lume, s-au aşezat toţi în ultimele bănci. De acolo, puteau vedea, pe partea cealaltă a culoarului, o clasă a doua, doldora de copii şi părinţi. „Ai văzut cîţi îs acolo? ‘Ai de mine!“ zice Alina. Beni, care căzuse pe gînduri jucîndu-se distrat cu o aşchie din bancă, ridică privirea către noi, singurii adulţi din clasă: „Aicea sîntem numa’ noi ţiganii, nu mai îs copii?“

Fîstîciţi, ne-am furişat în spatele consemnului pe care îl aveam la filmări cu copiii: în afara interviurilor, cît merge camera, nu vorbim, nu intervenim. O decizie metodologică care avea sens în etica documentarului, dar – devenea din ce în ce mai clar – nu şi în universul moral real. Am învăţat în ziua aceea că nu ştii cu adevărat cît de laş poţi fi, pînă nu îţi pune un copil o întrebare la care nu vrei să răspunzi.

Una dintre fete s-a uitat în jur şi a constatat şi ea: „Nu, aicea-s numa’ ţiganii, nu-s români.“ „Cum, numa’ ţigani?“ a întrebat o altă fată. Cînd a intrat învăţătoarea, proaspăt angajată, pesemne ca specialist, de la o şcoală segregată dintr-un sat vecin, Beni a încercat din nou, oarecum formal: „Doamna, da’ români nu este?“ A încercat şi cu directorul, cînd a venit în inspecţie. Nici un adult nu le-a răspuns – nici în ziua aceea, nici mai tîrziu.

Noi însă am primit un fel de răspuns în acea după-amiază, de la directorul grupului şcolar: „Este firesc că pentru aceşti copii trebuie ceva special.“ „Special“ s-a dovedit a fi cuvîntul de ordine în Lăpuş. Întîi, şcoala segregată a fost reconstruită din banii europeni de integrare, în speranţa că romii vor veni în noua clădire, de un roz orbitor, făcută special pentru ei: „Mă gîndesc c-ar fi prestigul lor, acolo, zicînd «Dom’le, asta este şcoala noastră şi noi aici vrem să învăţăm»“, a spus directorul. Apoi, cînd romii s-au încăpăţînat să rămînă în oraş cu românii, n-au primit nici un sprijin – banii de integrare fuseseră toţi înghiţiţi de şcoala roz. Aşa că, după încă un an de marginalizare, copiii romi au fost declaraţi neintegrabili şi trimişi la o a treia şcoală. O şcoală specială.

Am fi putut prevedea acest final încă din prima zi. Primarul ne invitase să filmăm şi deschiderea anului şcolar la şcoala specială. Noi am ignorat evenimentul deoarece şcoala specială nu părea relevantă pentru povestea pe care credeam că o spunem. Directorul grupului şcolar ne avertizase că nu se aştepta ca romii să se integreze. Noi am crezut că era doar grijuliu şi prudent. Profesoara adusă acolo se uitase cu îndoială la ei: „Numai să vreţi voi să învăţaţi...“ le spusese, cu jumătate de gură. De fapt, întreaga comunitate se aştepta, din capul locului, ca experimentul de integrare să eşueze. Noi, nu. Noi şi – în acea primă zi de şcoală din 2006 – copiii romi treziţi cu noaptea în cap ca să se pregătească pentru ziua cea mare.

***Mona Nicoară** este regizor şi producător de film documentar. Povestea de aici se regăseşte în filmul* Şcoala noastră *(2011).*

Dan LUNGU

„În prima zi de şcoală eram pierit“

Cum a fost intrarea în şcoală?

Mi-a fost frică să merg la şcoală. Am trăit înainte o spaimă care revenea periodic în anul acela dinainte de începutul şcolii. Tot timpul mi se spunea: „Lasă, că o să vezi, la toamnă o să mergi la şcoală şi gata cu libertatea!“, iar mie mi se părea îngrozitor, nu ştiam ce mă aşteaptă, era o dramă... A fost o idee proastă, evident, că mi-a creat o spaimă îngrozitoare, aşa că în prima zi de şcoală eram pierit. Abia după cîteva săptămîni am descoperit că nu era aşa de îngrozitor, ba chiar că-mi place. Dar am avut un şoc în primul an cu mersul la şcoală, mai ales că eram un copil complet liber, nu existau graniţe pentru mine. Mi se trăgea, mai ales, de la copilăria de la ţară, unde bunicii nu încercau să mă controleze deloc, puteam să fac orice, orice, acolo!

Cum a fost relaţia dumneavoastră cu şcoala în primii ani? Aţi fost premiant sau...

În primul an a fost ceva mai dificil pînă m-am obişnuit... Apoi am intrat într-un ritm foarte bun şi am fost premiant, am luat tot timpul premiul I, pînă în clasa a VIII-a. Pe măsură ce am început să învăţ să scriu şi să citesc, îmi plăcea tot mai mult şi, în momentul în care am descoperit lectura, efectiv toate aventurile din afara casei – căţăratul prin copaci, jucat fotbal pe imaş, alergatul, prinsa, ascunsa, toate jocurile acelea cu gaşca teribilă de pe stradă – au fost înlocuite de lectură. Practic, de prin clasa a III-a, pînă printr-a VIII-a, nu mai reuşeau să mă scoată din casă să mă trimită la joacă.

(Fragment din interviul apărut în *Adevărul,* 16 martie 2012)

Ruxandra MIHĂILĂ

Generația mea de aur

„În amintirea anilor de şcoală ne întîlnim la 18 mai 1977“

Începutul a fost plin de tristeţi: degetele înţepenite nu reuşeau să îmblînzească pana, literele o luau razna, burţile se scofîlceau, iar rotunjimile buchilor deveneau linii frînte dintr-o existenţă la limita adevăratelor mari dramolete. Copiii mă chemau la joacă, pe cînd eu mă căzneam să salvez cele cîteva rînduri mîzgălite în grabă, iar glasul sever al mamei argumenta ruperea foii şi... de la capăt... „Fii, te rog, mai atentă!“ Atunci tot universul se prăbuşea în bucăţi de carton în jurul meu, iar gîndul îmi încolţea şiret iscoditor în minte, ca a doua zi să-i întinez cu buretele ud de la tablă caietul colegei de bancă, neverosimil de frumos caligrafiat, ca să fac să dispară astfel mărul discordiei, pentru care eram mereu pusă în inferioritate, de către tovarăşa învăţătoare, prin observaţii severe: „Uite Violeta ce frumos scrie şi tu ce oribil poţi să scrii!“ (se numea Rîpeanu). Gîndul viclean, zic, mă duce în ispită şi rezultatul a fost o zdravănă bătaie la fund cu echerul, pînă ce s-a făcut ţăndări. „Numai atît, doamnă?“, declară profund dezamăgită mama reclamantei, asistînd impasibilă la scenă. „Dar ce, doamnă, voiaţi s-o omor?“, îi replică mama, care între timp revenise la sentimentele fireşti (Conu Iancu *redivivus)*. O mică victorie, deci, pe care am exploatat-o la maxim, căci în clasa a doua am fost transferată de la Ioan Moşi la Silvestru (ambele şcoli încă sub patronajul Bisericii, măcar la nivel denominativ).

„Uite Violeta ce frumos scrie şi tu ce oribil poţi să scrii!“

Veneam gîfîind acasă după ce aflam de la tovarăşa cum că cutare „a fost boier, mamă“, iar glasul aparent calm al mamei încerca să mă domolească: „Da, mamă, boierii au făcut România Mare, nu golanii de pe maidan“ (nu înţelegeam nimic, cuvintele rămîneau suspendate într-un dialog absurd, dar ceva neclar îmi dădea mult timp tîrcoale).

Apoi pragul dintr-a patra într-a cincea, cînd am declarat categoric că vreau să dau examen la Şcoala de coregrafie, „altminteri nu mă mai duc la şcoală“, derută şi panică printre părinţi, testare de către profesoara de balet, în cele din urmă o idee salvatoare depăşeşte momentul: „Da, aşa va fi, cu condiţia să începi din nou cu clasa întîi.“ Amintirea literelor îmbunghinite însă persistă, iar baletul va rămîne o eternă şi fascinantă utopie.

Clasa a cincea, absolvită la Silvestru, îi evidenţiază iconic pe doamna Nistor (de română) şi pe domnul profesor Nistor (de matematică). Dar şi... miracol... neuronul responsabil cu caligrafia se maturizase peste noapte, relaţia lui directă cu degetele răşchirate a început să funcţioneze în parametri de excelenţă... şi iată-mă monitor responsabil cu caligrafia... trebuia adică să le explic colegilor mei cum ajunsesem la asemenea performanţe, cum dobîndisem „din senin“ acea îndemînare miraculoasă care transformase pagina scrisă în capodoperă de caligrafie. Evident, era fără explicaţii. O victorie într-adevăr nesperată care mă propulsase instantaneu în postura de vedetă, statut pe care cu greu încercam să mi-l apropriu, deşi, recunosc, îmi măgulea în subsidiar orgoliul eliberat de stîngăciile şi şontîcăirile începutului.

„Domnu' Trandafir“

Liceul aduce însă dinamica unei vieţi învolburate în primele flirturi şi iubiri tăinuite de ochii lumii, dar şi tihna unei existenţe de *farniente,* cu *magisteri* din elita Şcolii de la „Sf. Sava“, profesori eminenţi, personalităţi care impuneau respect şi admiraţie necondiţionată. Le sorbeai vorba, le încuviinţai 3-ul „pe merit“, te mîngîiau cu o boare pe creştet sau îţi înroşeau uşor lobul urechii. Nu exista însă nici urmă de resentiment, de aroganţă la adresa lor. La „Zărzărică“ (de istorie), 3-ul curgea fluvial, Geangu de fizică ne băga spaima pînă-n rărunchi, doamna Nicolov, de fizică, superbă, domnişoara Godini, o fiinţă pe cît de gingaşă, pe atît de severă şi stăpînă pe domeniul ei (fizica), profesorul Alexe Neacşu, de română, o somitate a şcolii ieşene, genialul Caloianu sau profesorul Giurgiu, directorul şcolii, eminenţi matematicieni, Sichitiu, la muzică, care încerca zadarnic să-ţi acordeze urechea falsă cu diapazonul lui fermecat, „Fosilica“, de naturale, doamna Moţoc, la geografie, care avea cele mai minunate bluze din *soie écru,* brodate, pe care le-am văzut vreodată, doamna de rusă, care mi-a recuperat carnetul de utecistă din WC-ul şcolii şi mi-a spus „Să nu mai faci aşa că îţi vîri părinţii în puşcărie“ (erau anii '60, să ne înţelegem), mi-a devenit ulterior colegă de facultate, la fără frecvenţă domnia sa, am alimentat-o cu notiţele mele luate la cursul de zi (s-a specializat în română că rusa devenise obiect revolut)... şi toţi ceilalţi minunaţi dascăli care plămădeau suflete şi luminau minţi, într-o atmosferă de emulaţie, căldură, respect şi jovialitate. Dascălul cu har şi dăruire pentru meseria sa, care ştie că investind în fiinţa zăpăucă din faţa lui culege lauri şi, mai ales, binecuvîntare.

„Yesterday...“

Erau anii '60-'70... Pe nesimţite, începea restalinizarea din interior. „Greii“ erau treptat dublaţi, într-o primă fază, de sosii de la „centru“, inconsistente profesional, dar care-şi făceau zgomotos şi dezgustător simţită prezenţa. Vorbeam între noi că profesorul Giurgiu fusese numit adjunct, în locul lui venise tovarăşa de la partid, o nulitate pe post de director plin.

Şi clasa a XI-a J (promoţia 1967) experimentase un traseu similar, dirigintă fiind profesoară de socialism ştiinţific, o figură tuciurie, cu vorba repezită şi întortocheată, din care cu greu puteai alege cîte ceva, în contrast evident cu metoda de predare a marilor noştri dascăli. În plus, avea o patimă sadică de a ne consemna în condică cu cîte trei-patru observaţii zilnic (consecinţa imediată fiind scăderea notei la purtare, iar cu 6 erai declarat repetent), pe motiv că sarafanul era doar cu un centimetru sub genunchi (şi nu cu o palmă, cum hotărîse domnia sa), cordeluţa nu e trasă, reglementar, pe urechi, matricola nu era cusută, ci doar prinsă cu ace de siguranţă, bluza bleu nu e cea de la uniformă, ci o alta, decoltată, şi se zăreşte şi un medalion, Doamne fereşte de vreo cruciuliţă (campioana eleganţei, pe şcoală, dar şi a frumuseţii, de altfel, era Corina) etc. etc. Dar mai presus de toate, diriginta noastră nu ne scotea din 2 şi 3 la marxism (învăţam pe rupte, nu era de joacă), astfel că mai mult de jumătate din clasă eram în imposibilitate de a ne prezenta la bacalaureat. Salvarea a venit tot de la Dumnezeul copiilor, căci profesoara noastră s-a îmbolnăvit şi i-a luat locul doamna Mîciu, tot de socialism, dar o fiinţă normală şi un minunat pedagog, care ne-a umplut coloana din catalog cu note de 10, calculînd în avans media, în aşa fel încît, la întoarcere, titulara a fost pusă în faţa faptului împlinit. Şi, în plus, în ultima zi de şcoală am asistat şi la celebrul ritual al distrugerii condicii, filă cu filă, într-o gură de canal de pe Nuferilor.

Cu „Fosilica“ – prof. Ecaterina Mărgineanu, în ultima zi de şcoală (25 aprilie 1967)

„O informaţie sosită din ţară ne vestea nu de mult că, în R.P.R., s-a interzis vînzarea tuturor cărţilor de şcoală (şi a hărţilor geografice) tipărite înainte de 1947.“

N.I. Herescu,
Dreptul la adevăr

Dar pentru noi toate aceste incidente nu cîntăreau la adevărata lor valoare, în măsura în care să ne îngrijoreze şi să coaguleze o reacţie susţinută cu clarviziune şi interes, pe termen lung. Noi eram marii visători al Planetei, luam în stăpînire străzile şi parcurile, sfîntul „chiul“ ne era călăuză şi sfetnic de taină, băteam cinematografele în timpul orelor, notele proaste erau motiv de mîndrie, şedinţele cu părinţii se transformau acasă în prelegeri de bună purtare, dar ne intrau pe o ureche şi ne ieşeau pe ambele, iar „ceaiurile“ ne erau patronate de Beatles... Şi ce liceeni mai fericiţi decît cei care-şi dansează adolescenţa pe ritmul Beatles-ilor?! Le ascultam muzica ziua şi noaptea, ne împrumutam unii, altora, benzi de magnetofon cu cele mai recente înregistrări, „ne apucam“ de engleză pe textele lor (pe atunci, „oferta“ în această direcţie era ca şi inexistentă), ne încercam aptitudinile pe vreo chitară de împrumut... eram conectaţi, aşadar, în toată existenţa noastră, la fenomenul Beatles. („Beatles au fost o formaţie, demult... bunica mi-a zis că erau senzaţionali, adică *cool,* mie nu mi se pare, cîntă agale, abia se mişcă, sînt chiar naşpa“ – dialog între două copile de vreo 13 ani, surprins în troleibuz.)

Era un an înainte de '68. '68-ul marcat de mişcările studenţeşti, dramatic încheiate pentru „capi“, şi de cîte un puseu anarhic printre liceeni... Imperceptibil.

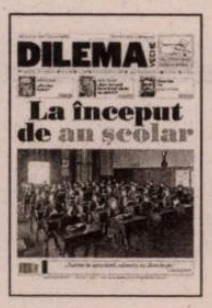

Laurenţiu DIACONU-COLINTINEANU

Ziua în care am devenit mafiot

Trecusem de primul examen de admitere din viaţa mea şi abia aşteptam să merg la şcoală. Înainte de clasa I, părinţii care voiau să-şi înscrie copiii la Liceul industrial nr. 34 trebuiau să-i aducă la un nivel de cunoştinţe de germană suficient, pentru a le putea fi predate materiile în limba lui Goethe şi Schiller. Astăzi, fostul meu liceu se cheamă Colegiul Goethe. Cînd am dat bacalaureatul, se numea Liceul Teoretic „Hermann Oberth". Am petrecut acolo 12 ani, cu aceiaşi colegi şi aceiaşi profesori. Şi încă vreo doi ani din facultate – experienţă educaţională peste care aş fi sărit. Îmi era dor de şcoală, iar Academia de Studii Economice e la colţul străzii. Aşa că o cafea cu foştii mei profesori, adevăraţii profesori adică, nu cei cu greutatea titlului „universitar" pe umeri, era mult mai ofertantă decît cursul la facultate.

În acea zi de 15 septembrie 1988, cea mai mare bucurie a mea era să port ghiozdan. Era unul bleumarin cu marginile gri deschis. Imita pielea, evident că nu era „de marcă". Aveam uniformă tot bleumarin, cu acea cămaşă odioasă şi aspră, în carouri mici, pe două nuanţe de albastru. Şcoala mea e şi astăzi pe strada Cihoschi, în spatele ASE-ului, la Dorobanţi. Ai mei parcaseră maşina pe strada care face dreapta astăzi, după clădirea British Council. De acolo trebuia să mergem pe jos, ca să mă integrez în primul „careu" al vieţii mele. La nici cinci metri de Dacia 1300 „cu piese franţuzeşti", cum se lăuda tata, mi s-a rupt o bretea de la ghiozdan. Nu aţi văzut nici o tragedie emoţională mai mare decît breteaua mea, în nici o telenovelă, pe nici un post de televiziune. Nu am plîns, dar sufletul mi se rupsese în două. Tata mi-a dus ghiozdanul în mînă ca pe o servietă-diplomat. Scriind, acum, mă uit la o poză de atunci, şi i se şi potrivea la costum.

„Atunci cînd elevul este pregătit, apare şi învăţătorul."

LAO TZU

Prima amintire din curtea şcolii e legată de fostul meu coleg Alexandru Galan. Nu am fost cine-ştie-ce prieteni în şcoală, dar pe el l-am recunoscut primul în careu. Părinţii care îşi aduseseră copiii la şcoala germană îi avuseseră înainte la grădiniţa germană – pe Dorobanţi, la vreo 200 de metri mai sus de locul tragediei mele cu ghiozdanul. O mînă îmi era ocupată cu ţinutul lui Galan, cu cealaltă îmi luam rămas bun de la părinţi şi mă îndreptam spre clasă.

Nici o tragedie emoţională mai mare decît breteaua mea.

La drept vorbind, cam asta e tot ce ţin minte. Recent însă, am fost transportat din nou cu gîndul la acea zi, de un mesaj venit de la o fostă colegă. Zicea aşa: auzi, pot folosi poza aia cu noi, din prima zi de şcoală, să ilustrez un articol despre mine într-o revistă? Mesajul venise de la Sonia Argint Ionescu, astăzi prezentatoare la TVR, atunci prima mea colegă de bancă. Şi mama şi-a amintit, cu ocazia asta, de prima zi de şcoală. Eu uitasem să-i povestesc întîmplarea, dar a primit un telefon de la doctoriţa de familie care văzuse articolul în revista pe care o citea la coafor.

Cred că amintirile mele, cantitativ destul de modeste, din prima zi se datorează faptului că am petrecut 12 ani în aceeaşi şcoală. Puţini (cred) au această şansă de a creşte într-o mare gaşcă. Includ în definiţia găştii generaţia mea (patru clase pe vremea mea), trei generaţii mai mari şi trei generaţii mai mici şi profesorii. De neuitat vor fi zilele în care chiuleam la toate orele doar pentru că nu citisem cartea la germană. Sau dimineţile de engleză, timp de zece ani, şi dirigintă, preţ de opt. Sau ultima ţigară din WC-ul băieţilor de la etajul al treilea, la care au participat toţi elevii – inclusiv nefumătorii – şi mulţi profesori şi fosta doamnă director.

Pentru mine, experienţa şcolii şi ultima zi reprezintă o amintire nu neapărat mai vie, deşi e clar că şi asta – pentru că sînt mai apropiate de prezent, ci una mult mai dragă. Sigur că prima zi va rămîne prima zi mereu, dar pentru mine reprezintă doar intrarea în Mafie. Pentru că absolvenţii şcolii germane (indiferent de cum o fi fost botezată la un moment sau altul) sînt un fel de masonerie, un club în care regăsirea se petrece chiar şi între necunoscuţi, un grup în care membrii se ajută pur şi simplu pentru că au făcut aceeaşi şcoală.

P.S. În ton cu vremurile, acest articol este o mărturie şi o spovedanie. Da, am fost elev al unei superşcoli.

***Laurenţiu Diaconu-Colintineanu** este jurnalist.*

Fanny CHARTRES

Promisiunea unei noi vieți

1 septembrie 2014, înaintea începutului de an şcolar. Îmi pregătesc geanta, aşa cum îmi pregăteam ghiozdanul cu nişte ani în urmă.

Mîine îi voi regăsi pe elevii de care m-am despărţit în iunie. Ei vor avea cu două luni mai mult, cu siguranţă au crescut, s-au maturizat, li s-au îngroşat vocile... Se vor reîntoarce, şi fiecare an care trece e un nou început, o primă zi dintr-o serie de altele pe care le vor petrece într-o lume nouă, diferită de cea a anului trecut.

Mă revăd pe mine în preajma primei zile de şcoală, nerăbdătoare şi neliniştită să întîlnesc o altă lume, să părăsesc vacanţa de vară care mi se părea, de fiecare dată, că dura o veşnicie. Îmi făceam cu multă grijă ghiozdanul din velur roşu cu bleu, îmi puneam penarul în buzunarul din faţă, iar în buzunarul din spate, rigla cea nouă pe care mi-o cumpărasem singură din supermarket, făcîndu-mi loc cu greu, împingîndu-mă cu coatele, printre mamele care duceau cărucioarele doldora de rechizite roz, strălucitoare, şi erau însoţite de copii zîmbitori. Mă uitam la compartimentele ghiozdanului meu, care vor întîmpina, în curînd, manualele pe care le voi îmbrăca într-o husă strălucitoare şi voi adăuga o etichetă pe coperta de plastic, pe care voi scrie cu atenţie prenumele meu, numele şi clasa. După ce îmi terminam de făcut ghiozdanul, îmi făceam baie, mă dădeam pe piele cu cremă, pentru a ascunde urmele unei eczeme care apărea peste vară, îmi pieptănam părul şi mă întindeam în patul meu, aflat sub cel al surorii mele, care îndeplinea acelaşi ritual (mai puţin cel legat de cremă).

În acea noapte nu vom dormi, vom aştepta.

2 septembrie 2014, într-o curte de şcoală din Bucureşti, la cîteva mii de kilometri de curtea în care am făcut primii paşi, cu cîteva mii de ani în urmă, la primul etaj al şcolii unde predau ca profesoară, de acum înainte, văd alţi copii micuţi, care sînt aruncaţi în curtea elevilor mari, striviţi de ghiozdanele uriaşe şi cu inimile palpitînd de frică şi de emoţie.

În acea noapte nu vom dormi, vom aştepta.

În două luni, ei au trecut de la statutul de cei mai mari la grădiniţă, la cel de cei mai mici de la şcoală. Îi privesc pe adolescenţii de 17 ani, care, ca şi ei, încep pe 2 septembrie primul lor an de liceu, cu o combinaţie de admiraţie şi de frică. Ei devin astfel, oficial, cei mai mari, cei care, peste zece luni, vor primi diploma care le va permite să părăsească băncile acestei şcoli, devenite între timp prea mici pentru ei. Între cei mai mici şi cei mai mari, se află cei „între vîrste". Nici prea copii, nici prea adulţi, cu pielea pe care se văd urmele tranziţiei, sub formă de coşuri roşii sau rozalii, cu vocile în schimbare, trecînd de la note înalte la cele joase, într-o secundă (şi nu doar la orele de muzică), cu trupurile supuse transformărilor adolescenţei, fără ca ei să fie conştienţi de ele, cu gîndurile lor care sînt, de asemenea, tulburate.

2 septembrie 1992, cocoţată pe bicicletă, mă îndrept spre gardul şcolii mele, care se află la cîteva pedalări distanţă de cea a surorii mele. Pe sora mea o urmez cu fervoarea celui pierdut în noapte care are nevoie de lumina unui far călăuzitor. În fiecare vară, legăturile dintre noi se sudează şi mai tare, aşa cum pe oameni îi uneşte suferinţa, aşa că fiecare început de toamnă e o separare, o ruptură a unui cordon care a reuşit să ne menţină la suprafaţă, de-a lungul verii, care ne-a ajutat să nu ne scufundăm. E o sfîşiere fină, un vid şi o senzaţie de asfixiere care vine din senin căci, în timp ce pătrundem în curtea colegiului, ieşim la suprafaţă, plămînii noştri se încarcă brusc de aer proaspăt şi generos. Parcă încă aud clopoţelul care sună şi vesteşte sfîrşitul perioadei noastre de carantină, finalul verilor care nu erau decît o succesiune de lungi duminici triste.

Fiecare început de an şcolar era o primă zi, o promisiune a unei noi vieţi. Fiecare început de an e încă o primă zi, o promisiune a unei copilării care a supravieţuit.

***Fanny Chartres** este traducătoare şi profesoară la Lycée Français „Anna de Noailles" din Bucureşti.*

„Banca întîi, rîndul din mijloc"

„Ai răscolit amintiri adînci şi mi-am adus aminte detalii care păreau de mult uitate" – mi-a scris unul dintre invitaţii mei la această anchetă, cînd mi-a trimis răspunsul. Jocul a fost simplu: le-am propus o poză la minut, din prima lor zi de şcoală. A ieşit un album cu fotografii alb-negru melancolice, simpatice, emoţionante.

© C. Bumbuț

Radu VANCU, scriitor

Primele zile de şcoală sînt o amintire pîsloasă din care mi-e greu să detaşez o imagine clară. Îmi aduc aminte senzaţia din prima zi, cînd m-am trezit singur în clasă – cînd spun singur, vreau să zic fără mama, mă miram întristat că mă lăsase acolo & plecase. Nu-mi aduc aminte de nici unul dintre colegii mei din acea zi – de altfel, nu-mi aduc aminte de ei nici pînă la sfîrşit. Idioţenia mea a fost precoce & s-a instalat încă de pe atunci; în capul meu, lumea se reflecta precum în cel al lui Benjy Compson (şi tot astfel se reflectă şi de atunci încoace), ca o pastă vîscoasă & nediferenţiată cu cîteva irizări de mare frumuseţe. Acolo copiii învăţau să citească, or, eu citeam deja dinainte să fac patru ani. Mă uitam mereu pe geam, la lumina căzînd fără exces de bucurie pe frunze, aşa încît învăţătoarea a chemat-o pe mama la şcoală, ca să-i reclame că sînt idiot. (Nu greşea.) A fost o învăţătoare bună, m-a lăsat să scriu cu stînga & îi plăceau compunerile mele interminabile cu vrăjitori. O chema Adelina Tarnu. E singurul nume pe care mi-l aduc aminte din şcoala primară. Îmi amintesc perfect şi semnătura ei în carnetul cu note. E, practic, singura colegă reală pe care am avut-o. Şi-i mulţumesc, cu idioată întîrziere, pentru asta.

Filip STANDAVID, jurnalist

Cu o zi înainte trecuse pe la noi naşul meu de botez. Insistase să-mi cumpere el ghiozdan, penar, creioane şi un stilou Flaro, căruia aveam să-i rup foarte repede peniţa („Doi ingineri făceam cu toate stilourile pe care le-ai prăpădit", mi-a zis tata mai tîrziu). Cum am încăput în uniformă nu ştiu – era scrobită în aşa hal încît parcă purtam o platoşă. Nu ştiu nici cum de n-am leşinat cînd, chiar înainte să intrăm în clasă, unul dintre ăia mai mari ne-a şoptit „Vedeţi că vă face vaccin!" Dar o ştiam pe învăţătoare: era o colegă de-a mamei, aveau acelaşi nume – Valeria. Ne-a întrebat dacă avem idee cum o cheamă şi, copil crescut la ţară, m-am repezit: „Valerica Ragabeja!" A zîmbit şi m-a corectat, dar eram deja ca un păun de mîndru că reuşisem să dau un răspuns cît de cît corect. Dintre cele trei Valerici care m-au crescut (mama, soră-mea mai mare, doamna învăţătoare), am rămas, în cîţiva ani fulgerători din urmă, cu una singură. Dar prima mea zi de şcoală are şi un nume, blînd şi foarte muzical: Va-le-ri-ca.

„Doi ingineri făceam cu toate stilourile pe care le-ai prăpădit."

Are şi un nume, blînd şi foarte muzical: Va-le-ri-ca.

Moni STĂNILĂ, scriitoare

Măi, ce mă bucuram! Tot timpul, indiferent de cum arăta vremea, eram convinsă că în drum spre şcoală vor fi veveriţe cu nuci în braţe, frunze colorate de toamnă, copaci cu scorburi. Şi mă duceam cu încredere. Dar cum începea şcoala, se porneau şi predicile: „Ai văzut ce caiete au surorile tale? Se poate? Ai văzut batista Loredanei? Ia să-ţi văd eu unghiile!" Sau: „Niciodată nu am avut aceste probleme cu Mihaela, nu ţi-e ruşine? N-ai auzit clopoţelul? O să-ţi scad nota la purtare!" Nu mi-au scăzut-o, am luat şi premii, chiar dacă nu I, ca surorile mele. Predicile continuau şi acasă. Asta spune ceva despre mine, fiindcă am rămas optimistă. În fiecare 15 septembrie, o zbugheam cu sufletul la gură spre şcoală. Pînă am ajuns să predau. Atunci chiar nu mi-a plăcut. Şi ce nu a reuşit clopoţelul în copilărie, a reuşit la maturitate. Intri la setări, în zece secunde, îţi scoţi din playlist atributul substantival genitival şi introduci caracterizarea indirectă. *Go for it!* Brrrr!

Cristi MĂRCULESCU, critic de film

Era 1988. Şi era o toamnă blîndă. Mi-aduc aminte ghiozdanul (alb şi vechi, din muşama suficient de groasă cît poată fi considerată linoleum) şi stiloul (o mizerie chinezească, aveam şi un Flaro de rezervă, altă mizerie). Discuţia dintre bunica şi o mătuşă, despre cerneală şi pelicanol. Nu i-am înţeles niciodată pe copiii care mîncau pelicanol. Nu-mi aduc aminte nimic din careul făcut în curtea şcolii. Dar ne-au făcut poze cînd ne-au dus în clasă. Mai am şi acum, pe undeva prin casa bunicilor, poza aia. Alb-negru, uşor granulată hîrtia, dar *crystal clear* imaginea. Banca întîi, rîndul din mijloc, într-una din cele mai puţin interesante săli de clasă din Şcoala generală nr. 11. Cred că era laboratorul de literatură. Lîngă mine e Daniel, primul coleg de bancă. Prin anul I sau II de facultate am auzit că a murit înecat.

Alexandru VAKULOVSKI, scriitor

A fost ca o reuniune a familiei. N-a mai trebuit să stau cu dădaca Vera (despre care în sat se vorbea că ar fi fost vrăjitoare), n-a mai trebuit să merg la grădiniţă, unde o tanti ne tăia unghiile pînă la carne şi ne adormea cu forţa. La primul sunet, 1 septembrie, cum era la noi, au venit bunicii, foşti profesori. Au venit părinţii, ambii profesori de limbă şi literatură română. A venit fratele, încă elev. Părinţii veneau pe un drum, frate-meu – pe altul. Repede m-am prins şi am început să vin la şcoală singur, ca să mă joc pe drum cu toţi căţeluşii, mieii şi căprioţele. Tîrziu, adică pe la mijlocul *Abecedarului*, m-am prins că, de fapt, la şcoală se învaţă, nu se joacă. Nu învăţasem nimic. Atunci tata, fără să mă certe, mi-a explicat cum e cu învăţatul, şi într-o seară am recuperat *Abecedarul*.

Vlad PETRI, regizor

Îmi amintesc că stăteam în banca de la geam şi mă uitam la copacii de afară. Era un început de toamnă răcoros şi era frig în sala de clasă. Nu îmi doream să fiu acolo, voiam la joacă, în aer liber. Tocmai o cunoscusem pe tovărăşa învăţătoare care părea cam severă şi distantă. Semăna puţin cu Elena Ceauşescu. Îmi aduc aminte de poezia scrisă pe unul din pereţi, cu litere mari, de mînă: „Nu e soare, dar e bine / Şi pe rîu e numai fum". Aveam un ghiozdan rigid, mare, cu buzunare cu cleme metalice, un penar care nu încăpea în tocul băncii şi o uniformă în care eram obligat să mă îmbrac şi care a început să-mi placă mult mai tîrziu. Îmi mai aduc aminte de curtea şcolii unde era linişte şi voiam să joc fotbal, de nişte construcţii ciudate cu bare metalice, unde băieţii mai antrenaţi se urcau şi se dădeau peste cap, şi de o colegă care stătea în banca din faţă şi zîmbea tot timpul.

„Pe mine m-au dat la şcoala domnişoarei Horr, şi îmi amintesc de prima mea zi de şcoală în şandramaua aceea de scînduri ca şi cum ar fi fost ieri, deşi au trecut mai bine de şaizeci şi cinci de ani de atunci; în orice caz, îmi amintesc de o întîmplare petrecută în prima zi. Călcasem nu ştiu ce regulă şi mi s-a atras atenţia să nu mai fac niciodată aşa ceva, spunîndu-mi-se că pedeapsa pentru recidivă este bătaia cu biciul. Totuşi, am greşit din nou, şi miss Horr mi-a poruncit să mă duc să caut o nuia şi să i-o aduc. Am fost bucuros că mi-a încredinţat mie sarcina asta, fiindcă mă socoteam în stare să aleg o nuia potrivită cu mai mult discernămînt decît oricare altul."

MARK TWAIN,
Vorbesc din mormînt

Corina SABĂU, scriitoare

E foarte probabil, aproape sigur, ca lucrurile să nu se fi întîmplat aşa. E aproape sigur că nu bunicul, ci mama sau tata m-au însoţit în prima mea zi de şcoală, că m-am descurcat uimitor de bine şi că aş fi fost în stare să reiau această zi, dacă ar fi fost nevoie, de o mie şi una de ori. Dar degeaba s-a întîmplat aşa, dacă eu nu-mi pot imagina prima zi de şcoală fără bunicul, anume făcută pentru nesiguranţa fiecăruia dintre noi, pentru a ne aduce aminte cît de nepregătiţi şi stîngaci, şi ridicoli putem fi împreună în lume. Poate că am mers spre Şcoala generală numărul 3 de pe Strada Rîului veselă, ţinîndu-mi de mînă părinţii, nerăbdătoare să-mi întîlnesc noii colegi, şi m-am întors acasă plină de entuziasm, aşteptînd ziua de mîine. Dar degeaba s-a întîmplat aşa, dacă eu nu-mi pot imagina prima zi de şcoală fără bunicul, obligată să mă despart de bloc, de salcie şi de cabina telefonică, mergînd alături de el pe străzi străine, intimidată de clădiri, speriată de copiii pe care-i voi întîlni, încercînd să nu mă gîndesc la emoţiile lui pentru mine şi la ale mele pentru el.

a consemnat Ana Maria SANDU

Elena LOBODAN, 7 ani

În prima mea zi de şcoală, de cînd am plecat de acasă, am avut aşa, emoţii foarte foarte mari. Dar nu arătam. Mi-era ruşine. În curtea şcolii erau mulţi oameni. Unii au zis că vor să facă podul de flori şi am trecut pe acolo. Florile le ţineau cei de clasa a V-a. Am ascultat imnul, au venit trei preoţi. Cînd am ajuns la şcoală şi am văzut-o pe doamna, mi s-a părut foarte drăguţă. Şi apoi m-am cunoscut cu colegele, numai şi numai cu colegele. Apoi, le-am uitat puţin numele. Erau nouă. Cînd am intrat în clasă, m-a uimit cît de curat era. Ce frumos! Era superb. Şi doamna ne-a zis să ne aşezăm în orice bănci vrem şi eu m-am aşezat, dar apoi doamna m-a mutat în locul Elizei. Apoi am mai stat aşa de poveşti cu ce am făcut în vacanţă, cam ce-am citit în vacanţă şi după aia am deschis prînzul şi am văzut ce sandviş mare mi-ai dat. Am fost după aia să vizităm şcoala, toaletele, astea, biblioteca şi m-a interesat foarte mult şi ştii ce i-am zis domnului că o să vin cam des pe acolo. Am mai colorat puţin. După aia ne-am şi jucat.

Elena STANCU

Frică

Primele zile de toamnă – cînd la terase răsună melancolic hiturile verii ce tocmai s-a terminat, iar seara trebuie să-ţi închizi hanoracul. Primele zile de septembrie, cu lumini portocalii, miros de vinete coapte şi buzunare pline de castane. Acele zile de toamnă erau pentru mine, la 12-13 ani, un coşmar. Erau zilele care anunţau că, în curînd, va începe şcoala. Nu mă bucuram să-mi revăd colegii şi sînt sigură că şi ei gîndeau la fel. Eram copleşiţi de un singur sentiment comun: frica.

Bobaşu avea tocuri care tropăiau ameninţător sub corpul ei masiv, părul roşu, de vrăjitoare, o privire ucigaşă şi un glas mereu răstit. Cînd mă pocnea cu palma ei mare, degetele îi rămîneau desenate pe faţa mea şi ora următoare. Dar nu de bătaie îmi era cel mai frică: cu asta mă obişnuisem şi la şcoală, şi acasă. Cel mai rău era cînd ţipa, cînd îţi spunea că eşti proastă, tîmpită sau nesimţită. Cînd le făcea pe fetele de la clasele mai mari, adică copii de 13 sau 14 ani, „curve“. Cînd ne ameninţa, ne jignea şi ne umilea. Ne ridica în picioare şi ne lovea în faţa clasei, apoi nu ne lăsa să ne aşezăm: rămîneam acolo, cu privirile tuturor atîrnînd grele de noi, în timp ce Bobaşu ne spunea cît sîntem de răi şi de greşiţi.

Puţini dintre colegii de clasă au scăpat nebătuţi. Bobaşu, profesoară de fizică şi de chimie, e celebră în Craiova, iar cînd eram mică, ne bătea cu ştirea şi cu aprobarea părinţilor noştri. Părinţi care îi ceruseră să facă oameni din noi. Zeci, sute de copii i-au simţit palmele aspre, şi înainte, şi după generaţia mea. A continuat să predea, şi cînd bătaia a devenit o infracţiune (în 2004), iar profesorii nu-i mai loveau pe elevi atunci cînd nu ştiau la tablă. Însă cred că a continuat să terorizeze şi să umilească copii de 12 ani.

De la Bobaşu nu am învăţat nici un strop de fizică sau de chimie. Dar am învăţat să mint, să chiulesc şi să copiez la lucrări. De frică. Stăteai în bancă şi îţi era atît de frică, încît simţeai cum ţi se mişcă maţele de emoţie. Dacă te asculta, era vai de tine – oricum, în afară de cîţiva norocoşi, mai toţi din clasă eram bîtă la materiile predate de ea. Iar cînd stăteai ca prostul la tablă, desenînd cu creta formule şi îi auzeai în spatele tău tocurile pe parchet, simţeai o transpiraţie rece pe ceafă. Însă tot te lua prin surprindere cînd te căpăcea.

Trebuia să fii un tocilar genial, ca să scapi de bătaie, şi nici măcar atunci nu era sigur. Băiatul cel mai bun din clasă la fizică şi preferatul ei (de la care copiam la lucrări

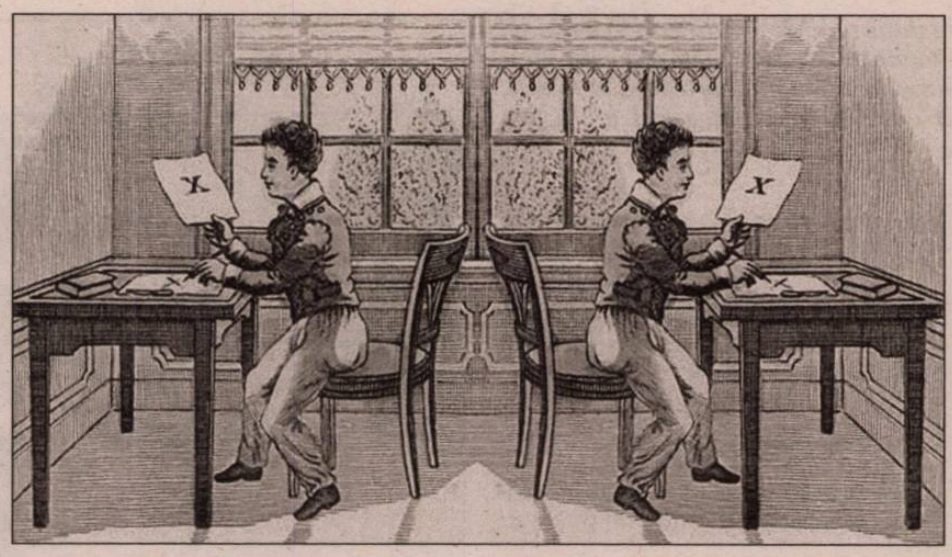

„Întotdeauna timpul va trece mai uşor atunci cînd eşti liber, în comparaţie cu timpul pe care îl petreci la şcoală.“

EDWARD A. MURPHY

şi pe care-l iubeam în tăcere) nu a învăţat regula burghiului. În timp ce Bobaşu păşea către el, în clasă s-a făcut linişte. Era un moment de suspans ca-n filmele proaste în care ştii că se va întîmpla ceva grav, dar nu eşti sigur ce. Cînd l-a dat cu capul de tablă, probabil că a răsunat mai tare decît l-a durut. De altfel, nu a fost singurul băgat cu nasul în formula de pe tablă; Bobaşu ne pocnea, ne trăgea capace şi ne păruia pe toţi, cu generozitate.

Astăzi, cînd mă întîlnesc cu foşti colegi, vorbim despre Craiova, despre viaţă, în general, şi despre Bobaşu. Rîdem acum de scenele de atunci: Bobaşu care a făcut şedinţă cu părinţii pentru că a găsit un oracol în care scriam de cine sîntem îndrăgostiţi, Bobaşu care a ridicat în picioare un băiat şi o fată care se plăceau şi i-a umilit în faţa clasei, Cristina care a dat cu pumnul în bancă şi i-a strigat „Avem dreptul să iubim!“. Dar, dacă stai să te gîndeşti, nu e amuzant. Nu e normal ca astfel de oameni să stea la catedră şi să educe generaţii de copii.

Sigur, nu am păţit nimic. Sîntem bine cu toţii, am devenit „oameni“, aşa cum ne-au vrut părinţii şi şcoala. Dar poate că sîntem anxioşi, ne sare ţandăra cam repede, sîntem nervoşi la supermarket şi agresivi în trafic. Cine poate să spună de unde ni se trage?

Anul acesta am lucrat la un proiect despre violenţa împotriva copiilor şi am interacţionat cu mulţi elevi. Chiar dacă profesorii nu îi mai bat în clasă, trăiesc acelaşi sentiment ca şi mine, la vîrsta lor: de frică. Profesorii lor încă îi etichetează, le spun că sînt proşti sau nesimţiţi, ţipă la ei cînd nu ştiu lecţia.

Un studiu publicat anul trecut de Salvaţi Copiii arată că 86% dintre elevi sînt certaţi de profesori cînd greşesc, 33% sînt jigniţi şi etichetaţi, iar 7% sînt bătuţi de cadrele didactice. Aproape 57% dintre copii spun că la şcoală trăiesc stări emoţionale de anxietate, retragere, nesiguranţă şi încordare, iar 6%, de îngrijorare. În plus, consecinţele abuzurilor în şcoli – arată acelaşi studiu – tensionează relaţia profesor – elev şi afectează în sens negativ stima de sine a copilului; aceste presiuni sînt lipsite de orice valoare educaţională şi cresc rezistenţa elevilor la actul didactic.

Asistenţii sociali cu care am discutat spun că nu legea din 2004, care interzice orice formă de violenţă asupra copiilor, a pus capăt bătăilor la şcoală, ci apariţia smartphone-urilor. A fost suficient ca pe YouTube să apară cîteva clipuri cu profesori ca Bobaşu, ca aceştia să devină conştienţi că ce fac ei nu mai e acceptabil social. Însă o parte din agresivitatea lor s-a transferat în metode mai subtile şi mai greu de incriminat.

Întregul sistem de educaţie din România se află în criză, de ani buni, asta o ştie toată lumea. Însă problema e că elevii care ies din mîinile profesorilor sînt nişte copii care, ca şi mine, au învăţat la şcoală nu fizică şi chimie, ci să mintă, să chiulească şi să copieze. De frică.

Ca să măsori dacă un sistem de educaţie funcţionează, ar trebui să-i întrebi pe cîţiva elevi cum se simt la sfîrşitul verii. Dacă îţi spun că sînt plini de nerăbdare, atunci e un semn bun. Dar dacă le e groază că începe şcoala, ar trebui să găsim alte soluţii. Şcoli particulare, cine-şi permite, homes chooling, cine are timp. Nici eu nu ştiu. Dar gîndul că un băiat şi o fată de 13 ani ar putea fi umiliţi în faţa clasei pentru că se plac îmi provoacă frică.

Îmi dau seama că trebuia să scriu textul acesta mai demult, m-aş fi răcorit. Şi l-aş fi răzbunat pe copilul de 12 ani care avea coşmaruri cu Bobaşu şi care ascundea carnetul de note sub covor, în vază sau printre chiloţi. Şi pe toţi ceilalţi colegi ai mei pe care Bobaşu i-a făcut oameni.

***Elena Stancu** este jurnalist la Teleleu.eu şi lucrează la un proiect despre violenţa împotriva copiilor.*

Ion CREANGĂ

Amintiri din copilărie

„Stau cîteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau în părţile noastre pe cînd începusem şi eu, drăgăliţă-Doamne, a mă ridica băieţaş la casa părinţilor mei, în satul Humuleşti, din tîrg drept peste apa Neamţului; sat mare şi vesel, împărţit în trei părţi, care se ţin tot de una: Vatra satului, Delenii şi Bejenii. Ş-apoi Humuleştii, şi pe vremea aceea, nu erau numai aşa, un sat de oameni fără căpătîi, ci sat vechi răzăşesc, întemeiat în toată puterea cuvîntului: cu gospodari tot unul şi unul, cu flăcăi voinici şi fete mîndre, care ştiau a învîrti şi hora, dar şi suveica, de vuia satul de vatale în toate părţile; cu biserică frumoasă şi nişte preoţi şi dascăli şi poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor. Şi părintele Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic şi cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai pomi s-au pus în ţintirim, care era îngrădit cu zăplaz de bîrne, streşinit cu şindilă, şi ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericii pentru şcoală; ş-apoi, să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădiţa Vasile a Ilioaei, dascălul bisericii, un holtei zdravăn, frumos şi voinic, şi sfătuia pe oameni să-şi dea copiii la învăţătură. Şi unde nu s-au adunat o mulţime de băieţi şi fete la şcoală, între care eram şi eu, un băiat prizărit, ruşinos şi fricos şi de umbra mea. Şi cea dintîi şcolăriţă a fost însăşi Smărăndiţa popii, o zgîtie de copilă ageră la minte şi aşa de silitoare, de întrecea mai pe toţi băieţii şi din carte, dar şi din nebunii. Însă părintele mai în toată ziua da pe la şcoală şi vedea ce se petrece... Şi ne pomenim într-una din zile că părintele vine la şcoală şi ne aduce un scaun nou şi lung, şi după ce-a întrebat de dascăl, care cum ne purtăm, a stat puţin pe gînduri, apoi a pus nume scaunului Calul Bălan şi l-a lăsat în şcoală. În altă zi ne trezim că iar vine părintele la şcoală, cu moş Fotea, cojocarul satului, care ne aduce, dar de şcoală nouă, un drăguţ de biciuşor de curele, împletit frumos, şi părintele îi pune nume Sfîntul Nicolai, după cum este şi hramul bisericii din Humuleşti... Apoi poftеşte pe moş Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă aşa, din cînd în cînd, cîte unul, şi ceva mai grosuţ, dacă se poate... Bădiţa Vasile a zîmbit atunci, iară noi, şcolarii, am rămas cu ochii holbaţi unii la alţii. Şi a pus părintele pravilă şi a zis că în toată sîmbăta să se procitească băieţii şi fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învăţat peste săptămînă; şi cîte greşeli va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greşeală să-i ardă şcolarului cîte un sfînt-Nicolai. Atunci copila părintelui, cum era sprinţară şi plină de incuri, a bufnit în rîs. Păcatul ei, sărmana!

— Ia, poftim de încalecă pe Bălan, jupîneasă! zise părintele, de tot posomorît, să facem pocinog sfîntului Nicolai cel din cui.

Şi cu toată stăruinţa lui Moş Fotea şi a lui bădiţa Vasile, Smărăndiţa a mîncat papara, şi pe urmă şedea cu mîinile la ochi şi plîngea ca o mireasă, de sărea cămăşa de pe dînsa. Noi, cînd am văzut asta, am rămas înlemniţi. Iar părintele, ba azi, ba mîine, aducînd pitaci şi colaci din biserică, a împărţit la fiecare, de ne-a îmblînzit, şi treaba mergea strună; băieţii schimbau tabla în toate zilele, şi sîmbăta procitanie. Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, aşa, cîteodată; căci, din băţul în care era aşezată fila cu cruce-ajută şi buchile scrise de bădiţa Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătaji, de la trătaji la ceaslov, ş-apoi, dă, Doamne, bine! în lipsa părintelui şi a dascălului intram în ţinterim, ţineam ceaslovul deschis, şi, cum erau filele cam unse, trăgeau muştele şi bondarii la ele, şi, cînd clămpăneam ceaslovul, cîte zece-douăzeci de suflete prăpădeam deodată; potop era pe capul muştelor! Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele şi, cînd le vede aşa sîngerate cum erau, îşi pune mîinile în cap de necaz. Şi cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Bălan şi a ne mîngîia cu sfîntul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muşte şi ale cuvioşilor bondari, care din pricina noastră au pătimit.“

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Receptivitate vs inter- și proactivitate

Cineva îmi povestea despre două tipuri de reacții ale tinerilor în fața aceluiași „produs artistic": o piesă de teatru. Într-o primă etapă, aceea a unei repetiții cu public, tinerii spectatori rîdeau, se amuzau, făceau diverse comentarii despre jocul artiștilor sau despre indicațiile regizorale. Dialogul dintre cei de pe scenă și cei din afara ei era evident. Privitorii participau, de pe margine, cu entuziasm, dar cuviincios, la ceea ce se întîmplă pe scenă. A doua etapă: aceiași participanți (actori, spectatori), același loc (sala de teatru), aceeași piesă, la avanpremieră. Reacție total diferită: sala era cuminte, politicoasă, amabilă. Micile șopîrle aruncate de actori înspre public erau primite cu zîmbete formale, binevoitoare. Pe scurt, participarea entuziastă a celor din sală la spectacol se transformase într-o pasivitate politicoasă.

Prima explicație care îmi vine la îndemînă ar fi aceasta: în prima etapă, desfășurarea acțiunii se petrecea într-un mediu informal, care înlesnea dialogul dintre cele două părți: actorii erau îmbrăcați „civil", ca omul de pe stradă, regizorul se adresa cînd și cînd tinerilor de pe margine, ajustările regizorale „umanizau" reprezentația teatrală și invitau, nediscriminatoriu, la datul cu părerea; în etapa a doua, limbajul strict al actului artistic (costume, replici din carte, scenografie) și regulile de comportament într-o sală de spectacol nu lăsau prea mult spațiu pentru un răspuns neconvențional, spontan, al spectatorilor.

Și într-un caz, și în celălalt s-ar zice că avem de-a face, totuși, cu o criză a receptivității. Pasivitatea este, firește, o nonreceptivitate, dar nici reactivitatea promptă, nereflectată, nu e o formă de receptivitate. În primul caz, avem de-a face cu un mod de a încasa placid mesajul propus, în al doilea caz – cu o rapiditate superficială, fără prelucrare lăuntrică. Neinvitați la dialog, la participare, tinerii încasează respectuos. Am crescut tineri și vom crește copii într-o lume în care receptivitatea este înlocuită de chemarea frisonantă la inter- și proactivitate. Peste tot, cele mai bune școli, cele mai bune joburi, cele mai apreciate spectacole de divertisment, cele mai de succes inițiative artistice sau sociale sînt cele care au cei mai mulți „participanți" și cele mai rapide răspunsuri. „Participă și tu la...", „spune-ți și tu părerea despre", „votează pe cel mai...", „intrați cu noi în direct și spuneți-vă opinia" – toate sînt îndemnuri care fugăresc mintea și inima copiilor și a tinerilor. Rețelele de socializare, forumurile, blogurile livrează informații într-un ritm ametitor și cer reacții pe măsură, altfel, devii insignifiant în grupul de prieteni. Educația copiilor nu mai mizează pe receptivitate ca instrument de modelare, ci pe întreținerea iluziei că libertatea de exprimare se poate învăța înainte de a învăța să te exprimi. Înainte de a avea răgazul să reflecteze la ceea ce aud, văd, receptează. Li se cer răspunsuri prompte, opinii frugale, iar copiii și tinerii răspund nu ca urmare a unei deliberări interioare, ci a unei presiuni exterioare. Rezultatul este nu un dialog abundent, creativ, constructiv, ci mii de monologuri fără contururi și fără mesaj. Mulți vorbitori, puțini ascultători.

Literatura, spectacolul de teatru, cinematografia de artă își pierd din ce în ce mai mult mușteriii. De ce? Pentru că toate propun, în fond, o rețetă aflată în grav decalaj, inadecvare, cu vremurile noastre de azi: ascultă, citește, privește și taci. Mai gîndește-te. Mai așteaptă. Verifică, informează-te. Și abia apoi, dacă mai crezi că ceea ce ai de spus merită să fie spus, vorbește. Ca să poți spera că cineva te aude.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Condiția eroului / eroinei?

Văd tot mai multe filme, ba chiar și seriale cu oameni singuri. Cel mai recent, *A Walk Among the Tombstones* (Scott Frank, 2014) are în centru personajul detectivului Matt Scudder (Liam Neeson), un justițiar corect și ponderat, al cărui portret e întrucîtva asemănător cu cel al personajului interpretat de Philip Seymour Hoffman în *A Most Wanted Man* (Anton Corbijn, 2014): singur și divorțat, mai mult un observator al lumii decît un participant la ea.

Sau un participant la treburile altora, lăsîndu-le deoparte, de bunăvoie sau nu, pe ale sale, personale. E adevărat că între cele două personaje sînt și deosebiri vădite: Günther Bachmann (Philip Seymour Hoffman) e mai pasional în modul în care-și exercită meseria și are, de asemenea, înclinații artistice (cîntă la pian). Matt Scudder e taciturn, nu se exteriorizează aproape deloc, face mai mult decît vorbește.

Corespondentul lor din lumea benzilor desenate ale lui Frank Miller e Dwight, detectivul interpretat de Josh Brolin. La fel de singuratic precum și ceilalți doi eroi, el adaugă portretului *lone ranger*-ului încă o trăsătură: sensibilitatea la femei, disponibilitatea de a fi sedus. Și nu de oricine, ci de fosta iubită manipulatoare și perversă, femeia fatală...

Toți au, de altfel, cîte un punct sensibil: personajul lui Liam Neeson are slăbiciune la puștiul genial, dar homeless și bolnav, pe care îl descoperă din întîmplare, TJ (Brian „Astro" Bradley), cel care îl privește ca pe un supererou.

Căci, pînă la urmă, toate aceste personaje sînt un fel de supereroi. Trăiesc în singurătatea lor, după reguli dure, într-o lume pe care încearcă s-o reformeze. Lumile lor seamănă cu Sin City și cu Gotham City, orașe întunecate, ale corupției, pe linia dură și extremă a ideii urbane globale.

Cu femeile interacționează ocazional, ori în cazurile de care se ocupă (ca detectivi), ori în locurile în care-și exercită tabieturile zilnice (cîte o chelneriță), ori chiar îndrăgostindu-se, dar păstrîndu-și, în general, independența față de obiectul dorinței lor.

Mai au cîte o patimă ascunsă, precum băutura, la care se străduiesc să renunțe. Patimi care, în trecut, i-au determinat să facă diverse greșeli, unele fatale (de genul omorît oameni). Și le ispășesc ieșind din lumea activă, aparent normală și strălucitoare, și încercînd să-i protejeze pe alții, mai tineri, gata să pășească pe aceleași căi...

Interesant e că, în destule seriale deja vechi, precum *The Division* (2001-2004), *Crossing Jordan* (2001-2007) sau *Fairly Legal* (2011-2012), toate vizionabile pe Diva Universal (Hallmark), eroinele tind să împărtășească și ele din valorile care, altădată, erau atribuite doar eroilor, *lone ranger*-ilor. Atît unele dintre polițistele din *The Division*, cît și fermecătoarele Jordan (Jill Hennessy) ori Kate (Sarah Shahi) trăiesc singure și chiar suferă de cîteva dintre patimile bărbaților – precum dependența de alcool, ori chiar violența. Relațiile lor cu bărbații sînt controversate și nu prea (sau altfel) romantice. De multe ori, ele sînt cele care iau inițiativa în diverse relații de cuplu, și tot ele – cele care găsesc formulele avangardiste de supraviețuire în relații care, altfel, ar fi depășite (precum Kate, care e iubita fostului soț, după ce au divorțat).

Apare o contopire a rolurilor tradiționale, iar femeile par să împrumute, fără prea mari scrupule, modelele masculine de altădată. De altfel, toate cele de mai sus mi-au venit în minte după ce, odată (sau, mai bine zis, într-o anumită perioadă a vieții mele, după ce copilul a mai crescut și am reînceput să duc o viață mai independentă), mi-am dat seama că mă identificam mai curînd cu modelele masculine eroice din filme decît cu cele feminine, din cîteva motive foarte simple: pentru că acestea presupuneau mai multă independență, acțiune și chiar autoritate. Pe cînd cele feminine aduceau după ele, inevitabil, multă așteptare, pasivitate (ca să nu zic supunere), calm și tact. Desigur, cu timpul, am realizat că doar o bună stăpînire și jonglarea ambelor poate duce la rezultate decente. Exemplele din filme rămîn însă valabile: atît feminine, cît și masculine, ele ilustrează, cumva, condiția interesantă, dar și întrucîtva tragică a locuitorului singur al orașului global.

Selma IUSUF

legende urbane

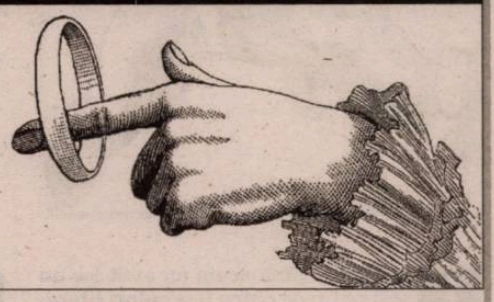

Povești bucureștene

„Miliarde a făcut ăștia cu gheretele lor de mîncare, miliarde." Taximetristul dă din cap a semilehamite. Îi văd jumate de obraz ridat, gălbui, proaspăt bărbierit. Să tot aibă un șaizecișsi. Tăiem împreună Bucureștiul de la un cap la altul, pînă hăt, în șoseaua Fundeni, de unde ar trebui să cumpăr un burlan de hotă extensibil, la trei metri, cu *phi*-ul de 120. Pe drum se derulează, într-un film color poticnit de semafoarele dese, panglicăraia vie a cartierelor – Dristor, pînă în Moșilor și, mai departe, Colentina, Tei.

„Păi io îl știu pe turcu ăla cu șaormeria Dristor", continuă taximetristul, „Ahmet, Mehmet, cum naiba l-o chema, că nici pantofi n-avea în picioare la început, vă rog eu să mă credeți", se întoarce el spre mine cu o palmă sinceră luată de pe volan și pusă pe inimă. „Ăsta e miliardar în euro, domnișoară", zice el ofuscat, animat de nervozitatea aia a omului care muncește toată ziua, nu dă de capătul unui leu, dar are acilișea, sub nas, exemplul viu al unuia rupt în fund, care s-a ajuns. Pe geamul taxiului curge viață. În cartiere, altfel decît în centru, lucrurile par a fi grupate cu un sens, nodurile țesăturii par mai strînse, iar periferia are, la rîndul ei, un centru. Legume-fructe, Mega, farmacie, amanet, exchange, chioșc de ziare, Loto, Georgiana Covrigul imens, imediat lîngă un Brașoveanul Uriaș, Mega, lume cu plase în mînă, discutînd, fetele de la coafor, afară, la o țigară, nebuna cartierului cu tîrla de căței cu ochii căprui țintă în plasele cu mîncare...

„Ahmet, Mehmet, Suleyman ăsta", continuă taximetristul cu furia domolită, cufundat deja în amintire, „și-a deschis șaormeria la Dristor prin '90 și ceva, nu mai știu exact... '90 și ceva, 2000, pe acolo. Îl știu de la început. Era doar el și nevastă-sa. Nici pantofi ca lumea n-avea, era vai mama lui. Îl luam dimineața și îl duceam la Frigoterm. «Hai, repede, repede», făcea turcul. Nu voia, domnule, să stăm la semafoare. Io ziceam că se grăbește cu afacerea... Aș, n-avea bani și voia să mai scutească și din taxi." Iar se întoarce triumfător spre mine, că uite, vezi, ce chestie, știa turcu' să economisească banul. „Aaaaa", zic eu, participativ. Pe fereastra mașinii, în stînga, un avion decorativ a aterizat în sectorul 2. Stă de cîțiva ani într-un scuar murdar. Sînt unele locuri cărora, orice le-ai face, tot murdare rămîn. E ceva în spiritul lor, oricîte boschete și flori le-ai pune, nu le prinde iarba. Așa și scuarul ăsta cu avionul. Pămînt chel, boschete chinuite, dezolant.

„De la Frigoterm își lua carnea", continuă omul meu. „Doi saci de piepți de pui lua. Drumul dus-întors făcea pe vremea aia, țin minte și acum, 43, hai, 44 de lei. Al naibii turc, dacă-mi lăsa 45. Da' și eu, face taximetristul, întorcînd obrazul galben spre mine, și eu îi luam tot timpu' doi piepți de pui din sac. Îi puneam coloșa pe după rezervor și pac, tot îi luam vreo doi cînd nu se uita", zice înveselit de amintirea piepților. Și a turcului păcălit. Mașina e iar oprită la stop. Una a ieșit din casă cu moațele în cap, să ia ceva de la nonstopul de la parterul blocului. În față, mai mulți băieți cu PET-urile de bere în mînă stau și privesc lumea, povestesc și fumează. Moțata intră în vorbă cu ei. Se cunosc, se hăhăie.

„Se întorcea apoi cu piepții", povestește mai departe taximetristul, „și-i punea pe țepușă cu nevastă-sa. Un loc atîtica aveau", zice, arătînd cu mîna ocol prin mașină. „Era așa de mic locu' că stătea fund în fund cu nevastă-sa. Așa gătea, așa vindea. De acolo a pornit, domne, turcu'. Acu' e plin de bani, a mai deschis nu știu cîte șaormerii în București." Prindem o bandă liberă. De-a stînga și de-a dreapta, pe Fundeni, magazine cu cele trebuincioase casei. Materiale de construcții, țigle, gresie, faianță, pitici de grădină, flori de plastic.

„Îl mai văd acuma pe fi-su la exchange", zice omul meu, conducînd deja mai liber. „Că toate șaormeriile lui e cu exchange. Îl știu de mic. Mai ții minte cînd te trăgeam de urechi cînd erai puști – îi zic." „Și el?" întreb eu. „Eeee, ce să zică, rîde", zice taximetristul.

Afară s-a înnoptat. Am găsit burlan cu *phi* de 120. Tăiem înapoi tot orașul în tăcere.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

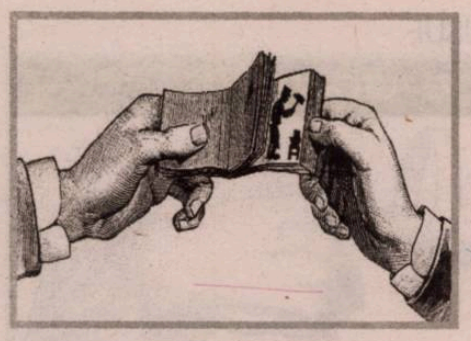

Marius CHIVU

feedbook

Aşteptîndu-i pe străini

Scriitori străini, subiecte româneşti

Din iulie şi pînă acum au avut loc nu mai puţin de patru festivaluri literare, majoritatea internaţionale: Festivalul Internaţional de Poezie de la Bistriţa, Festivalul Internaţional de Poezie de la Sibiu, Festivalul Naţional de Literatură FestLit de la Cluj şi FILIT-ul de la Iaşi; şi urmează Festivalul Internaţional de Literatură de la Timişoara (FILTM) şi Festivalul Internaţional de Literatură de la Bucureşti (FILB). Literatura încearcă, astfel, să iasă din manuale şi din librării, începe să se manifeste în spaţiile publice, să-şi facă simţită existenţa şi, judecînd după audienţă, pare că reuşeşte. Fireşte că fiecare festival – unele aflate la debut, altele ajunse şi la a şasea ediţie, unele cu un profil clar conturat, altele, în curs de găsire a identităţii – are dimensiunea şi publicul lui. FILIT-ul – festivalul cu bugetul cel mai mare de la noi din ţară – este, raportat la alte festivaluri europene de aceeaşi anvergură, unul cu buget modest; pe cînd FILB-ul a fost şi va rămîne „un festival de buzunar" – cum l-a numit Mircea Cărtărescu – făcut de o mînă de oameni, mai mult din pasiune şi prietenie. FILB-ul de la Bucureşti (oraş altfel bogat în nenumărate manifestări literare mediocre, organizate pe ascuns) are un frate în acest FILTM „La Vest de Est / La Est de Vest", ajuns la a treia ediţie, şi care se va desfăşura în perioada 22-24 octombrie, la Muzeul de Artă Timişoara/Sala Barocă, oferind multe lecturi inedite şi discuţii literare pe măsură.

Aşa cum la FILIT a fost invitat Patrick McGuinness, un scriitor născut în Tunisia, care predă în Anglia şi trăieşte în Ţara Galilor, dar care a debutat în 2011 cu un roman cu subiect românesc – *Ultimele o sută de zile* (traducere de Ana-Maria Lişman, Editura Polirom, 2012 – acţiunea se petrece la Bucureşti spre sfîrşitul regimului comunist, înainte de căderea şi execuţia Ceauşeştilor), şi la FILTM sînt invitaţi scriitori ale căror cărţi au tangenţă sau sînt inspirate de personaje şi realităţi româneşti prezente ori trecute.

● **Jean Mattern, *Lapte şi miere*, traducere de Anca Băicoianu, Editura Polirom, 2011.**

Originile francezului Jean Mattern coboară pînă în Banatul anilor postbelici, iar cărţile lui (la Polirom i s-a mai tradus romanul *Băile Király)* sînt poveşti de exil plasate în acest spaţiu est-european multietnic. În *Lapte şi miere*, protagonistul, un bănăţean de origine franceză, rememorează pe patul de moarte fuga din Timişoara, în toamna lui 1944, în ajunul eliberării oraşului de către sovietici, căsătoria cu o unguroaică şi încercarea de a-şi construi o viaţă pe tărîmul occidental al făgăduinţei. Săptămîna viitoare, la Timişoara, Jean Mattern va citi din cel mai recent roman al său, *Septembre*, aflat în pregătire la Gallimard (editură unde el însuşi coordonează colecţia de literatură străină).

● **Paul Bailey, *Băiatul prinţului*, traducere de Marius Chivu, Editura Polirom, 2014.**

După *Kitty şi Virgil* (1998) şi *Unchiul Rudolf* (2002), ambele traduse şi la noi, cu *Băiatul prinţului* (2014), Paul Bailey încheie mica trilogie dedicată României. Şi de data aceasta, romanul este plasat în anii '30, cînd tînărul de doar 19 ani, Dinu Grigorescu, fiul unui bancher bucureştean, trimis la Paris pentru o vacanţă boemă, se îndrăgosteşte, într-unul dintre cele mai cunoscute bordeluri pariziene (condus de un personaj pitoresc despre care se spune că ar fi sursa de inspiraţie pentru domnul Jupien al lui Proust) de educatul şi virilul Răzvan Popescu, fiul adoptiv al unui prinţ ilustru (figură misterioasă inspirată de Emanuel Bibescu), care-i devine îndrumător în explorările sexuale şi culturale ale Parisului. Acţiunea romanului se mută de la Paris în Bucureştiul antisemit, cu treceri pe la Corcova şi Eforie, doar pentru a sfîrşi la Londra din timpul şi de după Război. Săptămîna viitoare, la Timişoara, Paul Bailey va citi un fragment din acest roman.

● **Cătălin Dorian Florescu, *Jacob se hotărăşte să iubească*, traducere de Mariana Bărbulescu, Editura Polirom, 2012.**

Toate romanele prozatorului elveţian născut la Timişoara Cătălin Dorian Florescu sînt inspirate de realităţi istorice ale Banatului şi au ca personaje reprezentanţi ai multietniilor din această zonă. Noul său roman, *Jacob se hotărăşte să iubească* (distins cu Swiss Book Prize în 2011), carte din care va citi şi la Timişoara, este o altă epopee bănăţeană în care istoria europeană şi poveştile personale se întrepătrund, avînd în centru un *love story* interetnic.

● **László Krasznahorkai, *Satantango*, traducere de Anamaria Pop, Editura Curtea Veche, 2012.**

Dincolo de aceşti prozatori ale căror cărţi au, într-un fel sau altul, legături cu România, la FILTM vor fi prezenţi, pentru prima oară, şi alţi mari autori. Cel mai celebru dintre aceştia este maghiarul László Krasznahorkai, unul dintre cei mai apreciaţi prozatori europeni ai momentului, care va citi din *Satantango*, roman cult şi premonitoriu al literaturii maghiare despre dezastrul progresului comunist, roman apărut în 1985, ecranizat de Béla Tarr în 1994 şi care se bucură deja de o carieră internaţională. Traducerea românească a primit distincţia de Cea mai bună traducere a anului, la Gala Industriei de Carte din România, 2013.

Alţi scriitori străini invitaţi, netraduşi încă, sînt nume noi pentru români: croata Dasa Drndic, una dintre cele mai puternice voci feminine ale literaturii din fostul spaţiu iugoslav; albaneza Ornela Vorpsi, cunoscută deopotrivă ca scriitoare şi artist vizual, şi Noémi Kiss, un alt nume din literatura maghiară contemporană, apreciată inclusiv ca cercetătoare literară, specializată în opera lui Paul Celan.

Pe lîngă scriitorii străini, vor mai citi la FILTM şi Mircea Mihăieş, cel care semnează, din nou (după romanul *Femeia în roşu,* scris înainte de '89, în colaborare Mircea Nedelciu), o carte împreună cu Adriana Babeţi: *Corpuri de litere*. Altă lectură în premieră va susţine şi Filip Florian, care va citi din fragmentul scris pentru *Halebarde Halebarde,* cartea neterminată a lui José Saramago. Filip Florian, alături de scriitorul italian Roberto Saviano au imaginat finalul romanului pentru ediţia în limba română, care, incluzînd ilustraţii de Günter Grass, se află în pregătire la Editura Polirom. Bogdan Munteanu va citi din volumul de proză scurtă *Ai uitat să rîzi,* aflat încă în manuscris, dar pe care am avut privilegiul să-l citesc şi deja vi-l recomand ca pe o mostră de proză scurtă de cea mai bună calitate. Florin Lăzărescu va citi din cel mai nou roman al său – *Amorţire,* carte publicată în 2013 şi care va apărea în traducere în China, iar Radu Pavel Gheo va citi, de asemenea, din cel mai recent roman al lui – *Noapte bună, copii!,* volum care, din 2010 încoace, a primit trei distincţii literare, un roman pe care, dacă nu l-aţi citit deja, vi-l recomand ca pe unul dintre puţinele romane cu adevărat bune ale ultimilor ani.

Dincolo de aceste lecturi, vor avea loc, în fiecare seară, discuţii literare cu toţi aceşti scriitori, dar pentru programul acestora va trebui să intraţi pe site-ul festivalului: www.filtm.ro.

PUBLICITATE

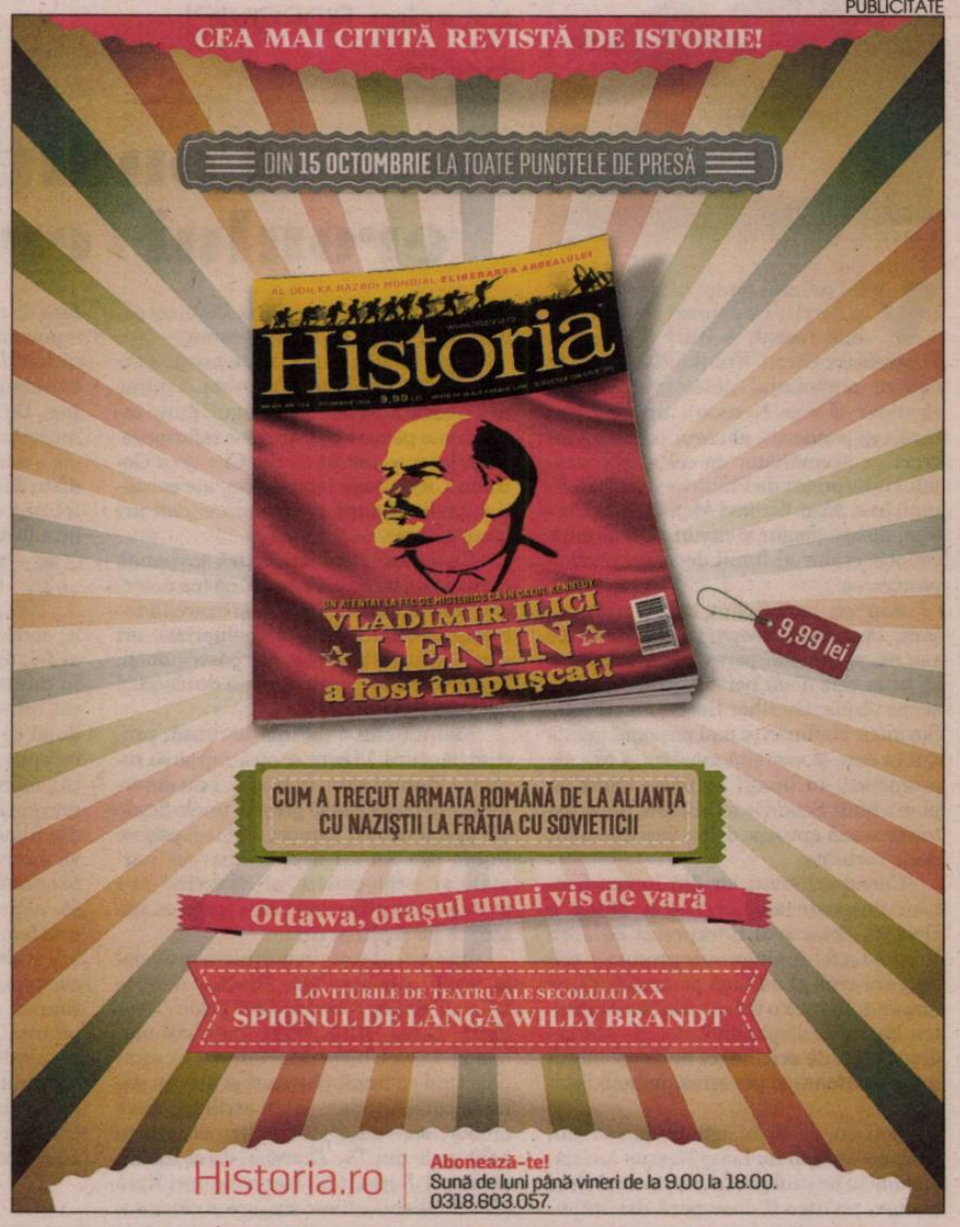

„Scriind, mi-am amintit lucruri pe care le credeam uitate“

– interviu cu David LODGE –

Romancier, dramaturg, scenarist, profesor, unul dintre clasicii literaturii britanice, ***David Lodge*** *a fost unul dintre invitaţii speciali ai Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi (FILIT). Are un public consistent în România, unde i-au apărut numeroase romane în traducere:* Schimb de dame, Ce mică-i lumea!, Meserie! *– romane care alcătuiesc aşa-numita trilogie a campusului –, dar şi* Gînduri ascunse, Veşti din Paradis, Mort de surd *etc. Deşi, în ultima vreme, nu prea mai participă la serate literare, şi cu atît mai puţin la deplasări în străinătate, a acceptat să vină la FILIT pentru a se întîlni cu publicul şi a înţelege de ce are, în România, atîţia cititori. „N-am găsit răspunsul, dar mi s-a confirmat că am nişte cititori foarte entuziaşti“, a spus Lodge după întîlnirea de pe scena Teatrului Naţional din Iaşi.*

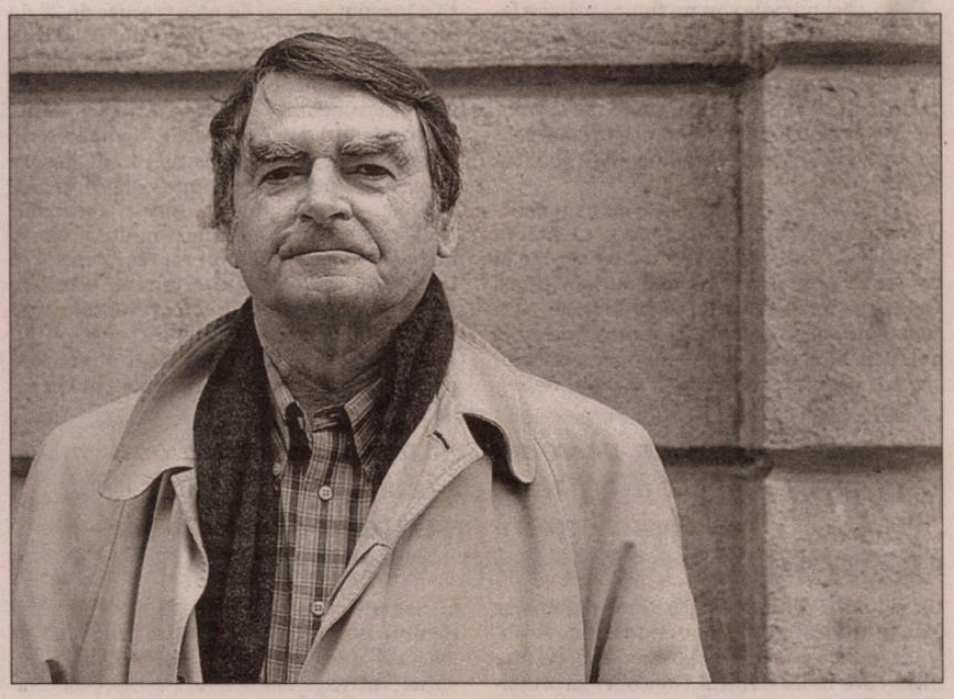

Personajele romanelor dumneavoastră sînt adesea universitari, iar acţiunea se desfăşoară în mediul academic. Ce aţi găsit ofertant pentru literatura dvs., într-o zonă care aparent prezintă interes doar pentru breaslă?

Sînt mai multe motive. Universitarii sînt un material bun pentru comedia satirică, pentru că, inevitabil, există măcar un fel de contrast între idealurile Universităţii – căutarea adevărului, cultul civilizaţiei şi vechile valori morale în care credem – şi viciile la care sînt supuşi profesorii universitari: ambiţie, invidie, dorinţe. Ai şansa unui conflict interesant între mistica profesiei şi profesorii universitari. Pe vremea cînd am început să predau, am găsit, printre profesori, personaje destul de excentrice. Acum nu mai e chiar aşa. Cred, de asemenea, că profesorii universitari, mai ales cei din domeniile umaniste, se exprimă mai uşor. Asta înseamnă că poţi folosi o gamă largă de limbaje, nu trebuie să te limitezi la limbajul colocvial. Apoi, bineînţeles, romancierii scriu mereu despre mediul în care trăiesc. Eu am luat întotdeauna în serios cariera de profesor, dar ca scriitor pot să fac un pas înapoi şi s-o văd din alt unghi.

S-a vorbit mult, la acest festival, despre relaţia dintre ficţiune şi (auto)biografie. Cum vedeţi ca scriitor această relaţie?

Tocmai am terminat de scris autobiografia primilor mei patruzeci de ani de viaţă. Urmează să o public la anul, cînd împlinesc 80 de ani. Deci cartea se termină la jumătatea vieţii mele de pînă acum. Cred că există o tendinţă generală, mai ales în cultura britanică, poate şi în cea europeană şi americană: un interes crescut pentru naraţiunile bazate pe fapt, pentru combinaţia dintre tehnica beletristicii şi materialul documentar. Această tendinţă a început prin anii '90, iar eu m-am încadrat în această tendinţă fără să-mi dau seama că acesta e, de fapt, *Zeitgeist*-ul. Cel puţin un sfert din romanele publicate acum în Anglia sînt bazate, într-o oarecare măsură, pe realitate. Am scris deja două romane biografice, unul despre Henry James şi altul despre H.G. Wells. Henry James i-a fost mentor lui Wells, au fost chiar prieteni, dar prietenia lor s-a stricat oarecum cînd Wells l-a atacat pe James pe tema a ceea ce el considera că era o insultă la adresa scrisului său. Din păcate, s-au certat chiar înainte de a muri Henry James. Dar a fost o ceartă interesantă pentru că se referea la natura ficţiunii. A fost un subiect care m-a interesat foarte mult, avea rădăcini în lumea academică a celor doi. Romanul biografic, cum este cartea despre Henry James sau cartea despre Wells, foloseşte libertatea romancierului de a încerca să reconstruiască o experienţă pentru care nu există probe documentare. Dacă le cunoşti scrierile, cunoşti oamenii, îţi asumi acest risc şi reconstruieşti scene care nu sînt înregistrate documentar. Romanul biografic nu înlocuieşte biografia, ci este complementar biografiei.

Autobiografia este o altă chestiune. Există, evident, un element de autoexaminare şi de autoexpunere. Este o întreprindere ceva mai riscantă. Îţi asumi riscul ca pe oameni să nu-i intereseze viaţa ta intimă sau viaţa pe care ţi-o arăţi în romane. Cred că este o experienţă foarte interesantă şi provocatoare. Scriind, mi-am dat seama că mi-am amintit lucruri pe care le credeam uitate.

În ce măsură v-a folosit, la scrierea romanelor din trilogia campusului, propria experienţă de profesor de literatură?

Cred că era esenţială. N-aş fi putut scrie cărţile astea, dacă n-aş fi fost profesor universitar. Mi s-a părut că nu există un conflict intelectual real între cele două activităţi – scrierea de romane şi scrierea de texte critice, analitice. Cred că cele două activităţi sînt legate simbiotic, se susţin reciproc. Analiza romanelor clasice într-un text critic m-a ajutat să înţeleg diversitatea tehnicilor narative şi mi-a permis să rezolv problemele pe care le-am întîlnit, cînd îmi scriam propriile romane. Sînt un romancier foarte conştient de arta sa, pot să iau bucăţi din romanele mele şi să explic de ce-am făcut asta, de ce-am făcut cealaltă. Bineînţeles că ele exprimă şi lucruri pe care n-am intenţionat niciodată să le spun, dar asta e natura ficţiunii. Ar trebui să adaug că, deşi nu exista un conflict intelectual între cele două activităţi – cea de romancier şi cea de profesor –, exista un conflict între persoana profesorului universitar, care este strîns legată de poziţia sa profesională şi persoana romancierului, care este anarhică, obsesivă şi fără griji. Deci eram conştient că există o tensiune sau un conflict între aceste două roluri şi am încercat să le menţin, oarecum artifial, la distanţă unul de altul.

„Romanul biografic nu înlocuieşte biografia, ci este complementar biografiei.“

Nu poate deveni inhibant pentru dvs., ca scriitor, faptul că aţi citit atît de multă literatură şi teorie a literaturii? Cînd vă apucaţi de scris, nu vă e teamă ca nu cumva să scrieţi ceea ce s-a scris deja?

Cred că orice scriitor inteligent este conştient de moştenirea cu care se confruntă. Fiecare scriitor încearcă să adauge ceva acestui corpus de literatură care va dăinui. Dar trebuie să fii umil, smerit în faţa marilor scriitori clasici. Cred că trebuie să fii destul de egoist ca să fii romancier. Trebuie să ai acea încredere că ceea ce ai tu de spus va prezenta interes şi valoare pentru alţi oameni. E şi un fel de aroganţă în scrierea unui roman, nimeni nu-ţi cere să scrii un roman, lumea poate să meargă înainte foarte bine şi fără el. Deci îl oferi ca pe un comentariu asupra vieţii şi trebuie să accepţi reacţiile pe care le primeşti.

Spre deosebire de România, în Marea Britanie există o adevărată piaţă de carte. O piaţă care funcţionează după toate regulile economiei. Există cerere şi ofertă. Există un producător, adică editura, şi intermediari, adică distribuitorii. Şi, mai ales, există profit. Cum vă raportaţi, ca autor, ca creator, la această logică de piaţă?

Ceea ce descrieţi dvs. aici este o piaţă a cărţii care e pe ducă. Întregul aparat pe care l-aţi descris – pentru producţia de carte, distribuţia, recompensele financiare pentru editori şi autori – este acum ameninţat de digitalizarea informaţiei, de Internet, de cartea electronică. În Anglia, piaţa de carte este total liberă, nu mai există protecţia de dinainte, cea conformă acelui Net Book Agreement, o lege care-i permitea editorului să stabilească preţul cărţii, şi librăriile erau obligate să vîndă cărţile la acel preţ. Această lege a fost abrogată acum zece ani şi toată lumea o regretă. Cărţile şi-au pierdut valoarea financiară. Sînt ca pepenii la piaţă: cumperi două, primeşti trei. Internetul oferă versiunile electronice la preţuri atît de mici, încît nimeni nu mai poate profita cu adevărat. Eu mă simt norocos că cea mai mare parte a carierei mele s-a petrecut într-o perioadă în care tipul de structură pe care aţi descris-o şi care implica editori, scriitori, agenţi, librării, copyright etc. ofereau stabilitate. Toate astea sînt acum sub semnul întrebării, dacă nu se iau măsuri legislative.

„Cărţile şi-au pierdut valoarea financiară.“

De ce scrieţi? Şi, mai ales pentru cine? Pentru dvs.? Pentru un cititor imaginar ideal, pentru publicul larg?

Într-un fel, scriem pentru toate aceste lucruri. Bineînţeles, dacă faci din scris o profesie, stima de sine, ego-ul tău se investesc în scris şi atunci continui ca să dovedeşti că poţi să scrii în continuare. Dar cred că începi să scrii pentru că atunci cînd eşti tînăr e entuziasmant să vezi dacă poţi să produci efect asupra altora. Şi-atunci cauţi să-i întreci pe alţi autori pe care i-ai citit şi probabil îi şi imiţi, un pic, la început, încercînd să faci ceva original. Cred că e o problemă reală cînd înaintezi în vîrstă, şi-acum toată lumea trăieşte mai mult. Cît de mult mergi înainte? Stima ta de sine este implicată în producerea de cărţi şi în obţinerea de feedback de la public. Pe de altă parte, sînt tinerii scriitori, noile generaţii flămînde care vin din urmă, şi există o limită cu privire la cîţi scriitori poate să absoarbă publicul. Deci s-ar putea să vină un moment în care să te retragi cu graţie, dar scriitorii nu vor să se pensioneze, vor să continue cît pot de mult. Şi aceasta e dilema cu care mă confrunt şi eu acum.

Ce declanşează mecanismul umorului în proza dvs.?

De obicei, este vorba de un soi de neconcordanţă, de ceva neaşteptat, dar care se poate explica, ceva care te surprinde la început şi abia apoi îi vezi logica. De obicei, e vorba de un contrast care implică o nepotrivire, ceva neaşteptat şi totuşi confirmă un adevăr despre viaţă, pe care îl recunoşti. Dacă e vorba de ceva doar scandalos, excentric, o nepotrivire scandaloasă, nu este atît de amuzant. S-ar putea să fie acolo ceva satiric, dar nu este amuzant cu adevărat. Şi-atunci cred că trebuie să ai un ochi şi o ureche pentru absurdul din propriul tău comportament. Punînd acest element într-o situaţie narativă, el devine comedie, umor. Acelaşi gen de eveniment poate genera atît comedie, cît şi tragedie. Adulterul, de exemplu, poate fi subiect pentru farsă sau pentru tragedie. Depinde cum este tratat. Dacă scrii o farsă despre adulter, atunci tratezi subiectul în mod diferit decît în *Anna Karenina*, de exemplu.

Cum vă raportaţi la noile medii, la cartea electronică? Citiţi de pe ecran?

Cum spunea un prieten de-al meu, mi-e ruşine şi mă simt vinovat de cîte ori cumpăr unul. Dar îl folosesc doar în anumite scopuri. Călătoria e unul dintre ele. Am unul la mine chiar acum. E de neînlocuit. Ai o tabletă micuţă pe care încape suficient material de citit pentru un an întreg. Şi e convenabil să le foloseşti, dacă eşti singur într-un hotel sau într-un restaurant. Îl pui pe masă şi e mai uşor să citeşti decît dintr-o carte. Dar – cum spuneam mai devreme – modul în care aceste lucruri sînt comercializate reprezintă o ameninţare pentru profesia literaturii.

interviu realizat de Adela GRECEANU şi Matei MARTIN, pentru emisiunea Timpul prezent, *de la Radio România Cultural*

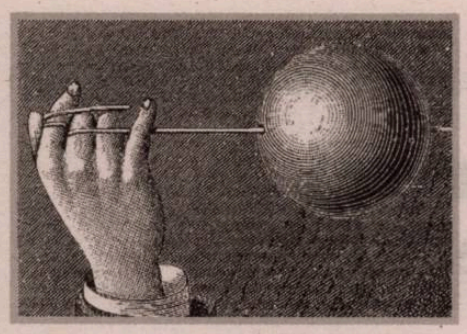

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Modiano și literatura mondială

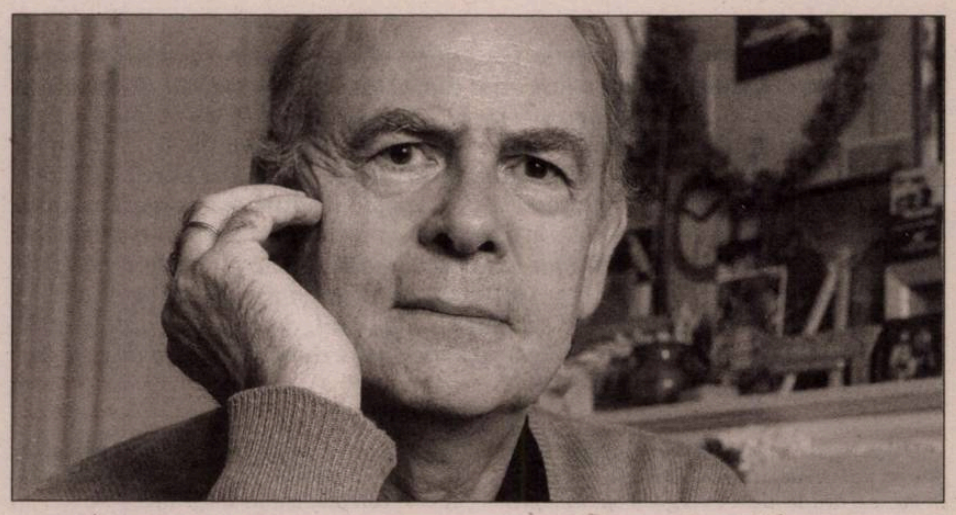

Modiano e un personaj, un nume inconturnabil al vieții literare din Franța. Și totuși, nici măcar acolo nu conta printre favoriții la Nobel.

A fost o surpriză pentru toată lumea, căci numele său nu figura printre favoriți. O surpriză atît de mare, încît chiar și publicații serioase, precum *The Guardian*, i-au transcris numele greșit, botezîndu-l „Mondiano". Era un fel de *wishful thinking:* toată lumea și-ar fi dorit Nobel pentru un scriitor cu adevărat mondial. N-a fost să fie.

Și totuși, Patrick Modiano nu e un necunoscut. Autor a 30 de romane și al cîtorva scenarii de film, publică în medie o carte la doi ani. E unul dintre cei mai harnici autori francezi – iar pe piața de carte de acolo, care funcționează pe ritmuri (și sume) greu de egalat în alte state europene, perseverența chiar e o calitate. Modiano e răsfățat de critici și iubit de cititori. Majoritatea romanelor sale ajung rapid în topul vînzărilor. A obținut numeroase premii literare importante, între care mult rîvnitul Goncourt și prestigiosul Premiu pentru Roman al Academiei Franceze. E o vedetă literară fără să fie și un personaj monden. Nu dă prea des interviuri, deși e curtat de presa literară și de televiziuni, încă de la începutul carierei de scriitor. *Place de l'Étoile, La Ronde de nuit, Rue des boutiques obscures* sau *Villa triste* sînt romane de referință ale literaturii franceze contemporane. Cărțile sale au fost traduse și publicate în 30 de limbi. Cariera fulminantă a început pe cînd de-abia trecuse de 20 de ani. În 1972, după publicarea celui de-al treilea roman, intitulat *Les Boulevards de ceinture,* France 3 îi consacra un portret în serialul documentar *Un siècle d'ecrivains*. Altfel decît colegii lui de generație, Modiano scrie despre trecut, despre trecutul recent, despre o epocă ce a marcat conștiința publică, și încă mai bîntuie imaginarul colectiv: ocupația nazistă. „Trecutul oferă mai multe posibilități pentru scrierea unui roman. Pentru că trecutul e voalat, oferă o lumină specială, mai interesantă decît cea a prezentului sau a viitorului. E o lumină tulbure" – a explicat, atunci, Modiano. Nu a cunoscut direct ocupația germană, dar copilăria, petrecută în semiclandestinitate, undeva, la marginea Parisului, căci părinții lui erau imigranți, a fost marcată de sentimentul rușinii și al vinovăției. Întreaga operă a lui Patrick Modiano urmărește această perioadă tulbure a istoriei Franței și teme precum memoria, sentimentul identității, vinovăția. Romanele sale sînt ca niște piese de puzzle care alcătuiesc un întreg. Adesea, anumite episoade dintr-un roman sînt aprofundate în următoarele cărți. Orașul Paris e un personaj important în toate romanele sale – Modiano cartografiază în detaliu capitala Franței, străzile, monumentele, cafenelele de ieri sau de azi. Exact această artă a exersării memoriei în literatură a fost și argumentul pentru care i-a fost decernat Premiul Nobel.

Modiano e un personaj, un nume inconturnabil al vieții literare din Franța. Și totuși, nici măcar acolo nu conta printre favoriții la Nobel. Michel Tournier, ca să dau doar un singur exemplu din literatura franceză actuală, ar fost o opțiune cel puțin la fel de valabilă.

Ceea ce i s-a reproșat Comitetului Nobel pentru Literatură în articolele ce anunțau cîștigătorul premiului de anul acesta e lipsa de relevanță internațională a lui Modiano: în ciuda numeroaselor traduceri, nu a reușit să se impună cu adevărat altundeva decît în Franța. Recunoscînd un „necunoscut", un autor prolific, dar neconsacrat internațional, Comitetul Nobel ar duce premiul în derizoriu. Căci – sugerează criticii – dintre atîția scriitori marcanți, cunoscuți și citiți peste tot în lume, juriul ar alege să premieze un autor „de nișă", un neînțeles.

Pot să înțeleg reproșurile și pot să prevăd că, în ritmul ăsta, într-adevăr, premiul însuși își va pierde relevanța publică. Dar, pe de altă parte, nu văd de ce un juriu format din literați ar trebui să facă concesii de la misiunea sa și să acorde premii potrivit așteptărilor publicului. Și, în definitiv, cum ar arăta Premiul Nobel dacă s-ar acorda prin votul cititorilor?

PUBLICITATE

PUBLICITATE

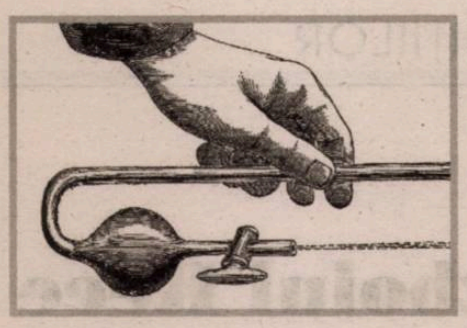

Oana STOICA

rosencrantz & co

Cealaltă istorie

● ***Clear History*, de: Nicoleta Esinencu, Veaceslav Sambriş, Doriana Talmazan, Irina Vacarciuc. Teatrul-Spălătorie, Chişinău / Palatul Naţional al Copiilor.**

Un spectacol de teatru documentar are două componente esenţiale: performance-ul propriu-zis şi discuţia postspectacol. Primul aduce informaţii şi revelează posibile perspective pe o temă, iar a doua arată modul în care sînt receptate acestea de public. Cu *Clear History*, Teatrul-Spălătorie din Chişinău propune luminarea unei istorii intenţionat ascunse, a cărei omisiune determină o poziţionare defectuoasă a mentalului colectiv faţă de trecutul recent. Ordinul din 22 iunie 1941 al lui Ion Antonescu – „Ostaşi, vă ordon: treceţi Prutul!" –, în urma căruia armata română a pornit războiul pentru eliberarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord de sovietici l-a transformat pe mareşal într-un erou. După 75 de ani, în România, Antonescu este o personalitate istorică disputată, contestat de unii, admirat de alţii, dar în Republica Moldova, el este o figură eminamente pozitivă, atît la nivel oficial, cît şi în conştiinţa publică. Glorificarea sa s-a produs în absenţa informaţiilor despre genocidul care a însoţit „sfîntul război de eliberare a patriei" (studiile vehiculează cifre între 250.000 şi 270.000 de evrei şi 11.000 de romi ucişi în România, Basarabia, Bucovina de Nord şi Transnistria). Holocaustul din Basarabia nu este recunoscut oficial în Republica Moldova, iar populaţia ştie foarte puţin despre asta. Martorii şi supravieţuitorii nu au vorbit. Cauzele tăcerii necesită o analiză separată, dar în esenţă este vorba de frică. Istoria a fost astfel „curăţată" de evenimentele inconfortabile pentru propaganda oficială, iar această „amnezie selectivă" s-a perpetuat, în diferite variante, în funcţie de cine a avut puterea. Adularea falşilor eroi ai unei istorii amputate a dus la reacţii confuze: „Nu ştiam despre asta *(n.a:* pogromurile din Basarabia), dar Antonescu rămîne o mare personalitate" (declaraţia unui spectator, citat oferit de Nicoleta Esinencu). Eroului naţional i se scuză crimele. Astfel, recuperarea trecutului, cu toate umbrele sale, apare ca imperios necesară.

La început de stagiune, Lorgean Theatre a prezentat două show-uri din Proiectul „Se joacă cu casa deschisă", finanţat de AFCN.

La Teatrul-Spălătorie, Nicoleta Esinencu face un serviciu de educaţie civică: pune în dezbatere subiecte tabu ale Moldovei – istorie, limbă, homosexualitate. *Clear History*, spectacol care a deschis „Stagiunea de teatru politic – Teatrul istoriilor recente" la Bucureşti (20 septembrie – 14 octombrie 2014) abordează o temă sensibilă: pogromurile evreieşti din timpul dictaturii antonesciene în Transnistria, Basarabia şi Bucovina de Nord. Abordarea este strict documentară, bazată pe cercetarea arhivelor epocii şi pe interviuri cu martorii şi supravieţuitorii evenimentelor. Spectacolul se constituie într-o combinaţie de istorii personale – care se integrează în istoria generală – cu fragmente de documente oficiale (ziare, discursuri publice, înregistrări video şi audio). Ficţionalizarea şi interpretarea informaţiilor sînt excluse. Poziţionarea autorilor (Nicoleta Esinencu şi actorii Veaceslav Sambriş, Doriana Talmazan, Irina Vacarciuc) este plurivalentă şi include viziunea evreilor, a românilor – civili sau militari – şi a autorităţilor. Rezultatul acestui mixaj înregistrează nu numai faptele cutremurătoare – torturi, violuri, omoruri, jafuri –, ci şi mecanismele de manipulare în masă şi de contaminare a mentalităţii colective cu ura devenită politică de stat. Modul în care antisemitismul a fost indus populaţiei este complex (una dintre modalităţi a fost sublinierea elementelor care generează invidie: nivelul ridicat de trai al evreilor, în comparaţie cu populaţia săracă din Basarabia), iar spectacolul prezintă un posibil mecanism de îndoctrinare, mimetismul psihologic (punerea spectatorilor să repete un fragment dintr-un discurs al lui Hitler). Experimentul demonstrează permisivitatea gîndirii colective faţă de infuzia antisemită, cu rezerva faptului că, în spectacol, publicul reacţionează obedient în interiorul unei convenţii, chiar dacă este vorba de teatru documentar (spectatorul ştie că asistă la un spectacol). Istoric, efectele acestei vicieri a conştiinţei publice au fost sinistre. Unul dintre supravieţuitori explică de ce evreii nu încercau să evadeze din convoaiele care îi duceau în lagăr: „Populaţia era ostilă şi erai mai în siguranţă înăuntru decît afară." Ororile generate de această ostilitate sînt povestite fără patetism, ceea ce le face şi mai apăsătoare. Întrebarea este unde intervine liberul arbitru în timpul războiului? Între femeia care îşi trimitea copiii să ducă mîncare în ghetou şi civilii care cumpărau de la gardieni deţinuţi vii, pentru haine (care erau împuşcaţi şi livraţi „clientului"), diferenţa ţine de alegerea personală. O alegere care putea fi plătită cu viaţa.

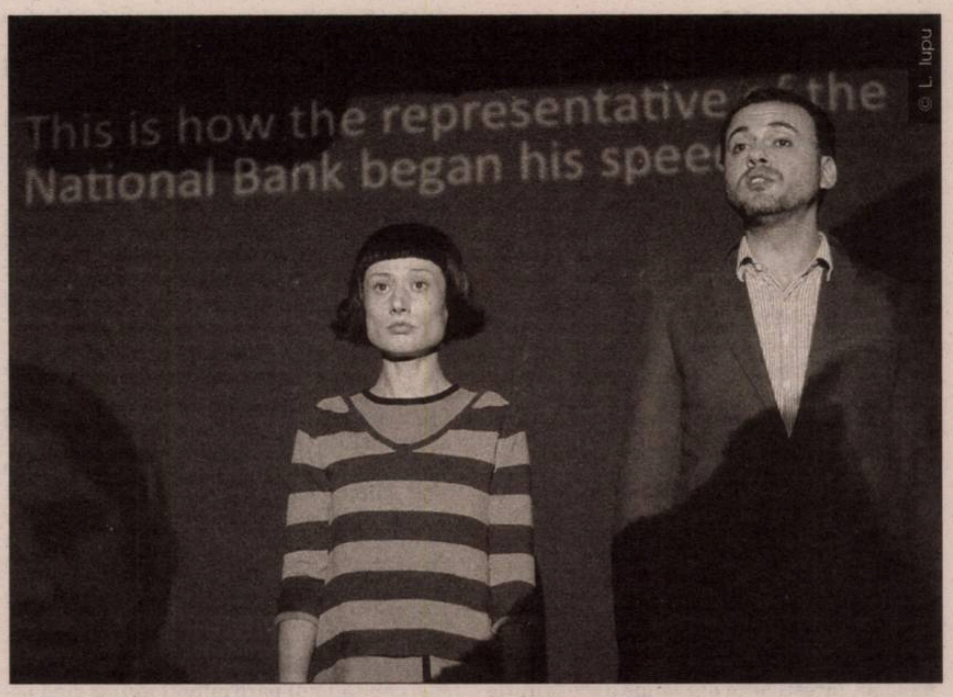

Unul dintre supravieţuitori explică de ce evreii nu încercau să evadeze din convoaiele care îi duceau în lagăr: „Populaţia era ostilă şi erai mai în siguranţă înăuntru decît afară."

Fragmente din ziarele epocii sau înregistrări video cu plecarea evreilor în lagăre, proiectate peste corpurile actorilor – se arhivează astfel adevăruri concomitente – arată că istoria defineşte identitatea şi influenţează prezentul. Se creează o falsă perspectivă asupra identităţii naţionale, prin omisiunea poveştilor personale din istoria oficială şi „ajustarea" acesteia pe măsura politicii de stat.

În contextul politic zonal actual, în care discursurile naţionaliste se aud tot mai tare şi pretenţiile imperialiste renasc, crearea circumstanţelor care ar permite repetarea acestor orori nu este imposibilă. Dezbaterea postspectacol a dovedit perpetuarea gîndirii discriminatorii, pretins „legitimată". Remarca a cărei ţintă era comunitatea romă a fost sancţionată de cei prezenţi. Situaţia s-a repetat însă la dezbaterea după spectacolul despre copiii „căpşunarilor" – *Căpşunile şi orfanii* (Teatrul Naţional Craiova). De data aceasta, atitudinea antiromă („aţi amestecat aici şi poveşti cu ţiganii") nu a fost amendată, ci considerată, încă o dată, „legitimă". Cele două incidente demonstrează că un nou discurs discrimatoriu tinde să devină acceptabil la nivel public, să fie „normă". Amintesc că înainte de a deveni politică de stat în Germania lui Hitler, antisemitismul infestase deja gîndirea colectivă. Acesta a fost cel mai important efect al spectacolului: demonstrarea uşurinţei cu care istoria s-ar putea repeta astăzi.

Proiectul „Stagiunea de teatru politic – Teatrul istoriilor recente" (coordonat de Alice Monica Marinescu, Mihaela Michailov, David Schwartz, Ionuţ Sociu) are meritul de a aduce la lumină fragmente din trecutul recent, omise la nivel oficial, dar şi de a pune faţă în faţă performarea istoriei şi martorii acesteia (rezidenţii Căminului „Moses Rosen" au vizionat spectacolul). Ca şi cum cei din urmă ar legitima, prin prezenţa lor, aceste manuale performative de istorie alternativă. Confruntarea cu publicul arată însă că spectacolele vorbesc mai mult despre prezent decît despre trecutul recent, atît timp cît lecţia istoriei pare să nu fi fost învăţată.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

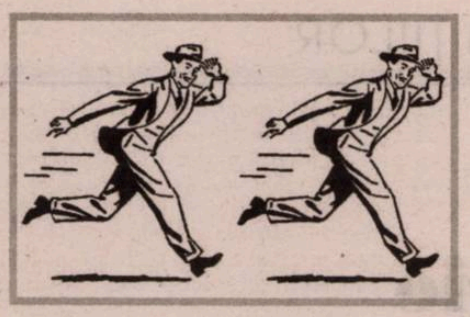

Andrei GORZO

dilematograf

Rocambolisme din Războiul Rece

● ***Experimentul Bucureşti* (România, 2013), de Tom Wilson.**

Cîştigător al unui excesiv de generos Gopo pentru documentar, *Experimentul Bucureşti* al expatului britanic Tom Wilson e un *mystery* satiric-conspiraţionist (şi un *love story* la vîrsta a doua) sub formă de fals documentar, în mare parte simpatic, dar superficial şi necopt conceptual. Investigaţia documentară simulată (adică *mock*-umentară, cum i se spune în engleză) îşi propune iniţial să stabilească de ce anume s-a destrămat, chiar în primele zile de după Revoluţia din 1989, relaţia de dragoste dintre Andrei Juvina, pe atunci student, şi Carmen Anton, recentă cîştigătoare a concursului de muzică uşoară „Steaua fără nume". (Amîndoi există şi o vedem pe Carmen cîntînd în secvenţe optzeciste din arhiva TVR, dar în realitate – după cum ne informează genericul de final – nu s-au despărţit în '90, ci au făcut copii şi au rămas împreună pînă în ziua de azi.) Pornind de la misterioasa dispariţie a dragostei din inima personajului masculin, înlocuită de pasiunea egoistă a profitului financiar, investigaţia dezvăluie o conspiraţie de toată frumuseţea: Andrei fusese unul dintre cobaii spălaţi pe creier (cu unde sonore – tehnologia e descrisă doar vag) şi inoculat astfel cu spirit capitalist; prin „candidaţi manciurieni" asemeni lui (aşa li se mai spune în spaţiul cultural anglo-saxon – de la filmul din 1962 al lui John Frankenheimer – victimelor îndoctrinării ideologice pe calea ingineriei psihice) fusese implantat capitalismul în România, asta chiar la iniţiativa secretă a Securităţii (care presimţea schimbarea de orînduire şi voia s-o grăbească) şi începînd cu ani buni înaintea căderii regimului care încă-şi mai zicea comunist. Pe scurt: capitalismul e spălare pe creier – deşi sigur că unul dintre responsabilii cu tehnologia spălării, intervievat în film, descrie această activitate ca pe una de contraspălare, de deprogramare socială, de readucere a omului la starea sa „naturală" de egoism. (Creatorii acestui „experiment Bucureşti", un excentric inventator numit Justin Capră şi un pompos psiholog numit Daniel Bilţ, sînt jucaţi – primul de un inventator adevărat şi celălalt – de un traducător, ambii purtători ai aceloraşi nume pe care le poartă personajele lor din filmul lui Wilson.) Cel mai simpatic personaj dintr-un film jucat bine de aproape toată lumea (în rolurile lor înşişi mai apar, printre alţii, Mircea Toma şi Costin Georgescu, fost director SRI) e Carmen, care, în opoziţie cu ex-iubitul ei cel spălat pe creier ca să devină un capitalist perfect, nu şi-a adaptat stilul muzical ceauşist-romanţios la pop-ul dur, capitalist, de după '89. Stilul acela o reprezintă, iar farmecul ei personal pune cultura populară pre-'89 într-o lumină caldă. Şi însuşi capitalistul pare mîhnit atunci cînd pomeneşte de distrugerea industriei româneşti de dinainte de '89. Anticapitalismul şmecheros al lui Wilson (care, ca şi al lui Stere Gulea din *Sînt o babă comunistă*, foloseşte ca termen de contrast căldura unei femei asumat demodate, declarat trăitoare în trecut) are prospeţime (cum are şi în filmul de anul trecut al lui Gulea, după atîţia ani în care capitalismul n-a fost criticat cu voce tare în „lumea bună" românească), deşi rămîne la un nivel destul de infantil şi, în plus, mai devine şi *soft* – puterea de invenţie satirică se consumă prematur şi filmul o dă din nou pe *love story*, cu Andrei şi Carmen avînd parte de o reuniune tandră, care lasă capitalismului o speranţă de umanizare. În plus, ca pentru a preveni eventuale acuzaţii de simpatie frivolă, iresponsabilă şi ignorantă pentru trecutul comunist, Wilson alipeşte filmului său, după terminarea propriu-zisă a acestuia, un epilog-lecţie în care Sorin Ilieşiu e convocat, ca lucrător în industria anticomunismului, să enumere pe repede înainte ororile reale ale experimentului Piteşti. Inserţia e foarte stîngace, foarte nepotrivită cu restul.

● ***Afacerea Tănase: Leapşa pe* murite (România, 2013), de Ionuţ Teianu.**

Alte rocambolisme din Războiul Rece sînt documentate – de astă dată nu *mock*-umentate – în *Afacerea Tănase* al lui Ionuţ Teianu: povestea unui enigmatic securist român care în 1982, în loc să-şi îndeplinească ordinul de asasinare a scriitorilor Virgil Tănase şi Paul Goma, aflaţi în exil la Paris, s-a predat contraspionajului francez, alăturîndu-i-se apoi într-o şaradă – cu înscenări de răpiri şi asasinate – menită să ducă de nas Bucureştiul. Lanţul de evenimente e reconstruit pe ecran cu limpezime şi concizie, din interviuri (inclusiv cu fostul director adjunct al contraspionajului francez, Jean-François Clair) şi numeroase materiale de arhivă (adunate în mare parte de coscenaristul Liviu Tofan, fost redactor la Europa Liberă) – munca realizatorilor de ilustrare a poveştii

fiind uşurată de entuziastele apariţii ale securistului „defector" Matei Pavel Haiducu la televiziunea franceză, după consumarea afacerii, inclusiv ca vedetă a unui serial documentar (narat de Omar Sharif) despre secretele misiunii de spion. Motivele acestui personaj amuzant-*louche* de a acţiona aşa cum a acţionat rămîn greu de ghicit: într-un interviu acordat Televiziunii Române la scurtă vreme după Revoluţie, el se arată plin de patos umanist şi anticeauşist, dar Jean-François Clair exprimă dubii politicoase în privinţa umanismului său, iar Virgil Tănase, el însuşi intervievat, îl caracterizează ca pe un megaloman (exagerarea propriei importanţe fiind, conform lui Tănase, o boală profesională printre spioni) şi un „papiţoi". Documentarul însuşi (nominalizat şi el la un Gopo, dar prin format aparţinînd mai degrabă televiziunii de tip Discovery decît cinema-ului) nu moralizează, ci doar relatează faptele.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Jazz-hop

● **Flying Lotus, *You're Dead!*, Warp Records, 2014.**

O schismă mai mult sau mai puţin evidentă a bîntuit mai mereu muzica modernă, opunînd aderenţii a două medii diferite de producţie: studioul de înregistrări şi computerul. Dacă în accepţiunea apărătorilor primului model, maşina inteligentă a lăsat muzica fără suflet, producătorii din noile generaţii nu puteau avea un suport mai bun pentru a se exprima artistic în era revoluţiei tehnologice şi a viitorului instantaneu. Paradoxal, acest mîine care – să le mulţumim, printre alţii, domnilor Steve Jobs şi Palmer Luckey pentru asta! – se întîmplă astăzi îi face, totodată, pe muzicienii acestei epoci să arunce ocheade galeşe trecutului. Şi nu vorbesc aici doar de talazurile infinite de nostalgie care au aruncat-o în contemporaneitate pe Lady Gaga, odată cu post-post-punk-ul, vaporwave-ul şi hauntologia, dar şi de dorinţa a doi muzicieni numiţi Guy-Manuel de Homem-Christo şi Thomas Bangalter de a lucra precum în vremurile de glorie ale funk/disco-ului.

Steven Ellison s-a născut în 1983 şi e un producător cu pedigree, venind dintr-o familie care îi numără pe Alice şi John Coltrane. A debutat discografic în 2006, cu albumul *1983*, scos de un label independent din Los Angeles, Plug Records, specializat în muzica experimentală. Un an mai tîrziu semnează cu Warp Records, casă iconică pentru care a manufacturat, pînă anul acesta, trei discuri, *Los Angeles* (2007), *Cosmogramma* (2010) şi *Until the Quiet Comes* (2012), devenind unul dintre cei mai aclamaţi producături ai noii generaţii, alături de nume precum Hudson Mohawke, Clams Casino, Harry Fraud sau Arca. Dacă pînă acum muzica lui Flying Lotus, numele de scenă pe care şi l-a ales Ellison, a avut partea ei copioasă de excentricitate, reuşind să treacă mereu dincolo de ştampila hip-hop care i-a fost aplicată americanului, un album foarte proaspăt, lansat de aceeaşi Warp, merge chiar dincolo de fragilele bariere sonice între care a evoluat artistul pînă acum. FlyLo a mizat de data aceasta pe unul dintre arhitecţii post-bop-ului, Herbie Hancock, şi pe – *hélas!* – un grup numeros de instrumentişti – amicul Stephen Bruner *aka* Thundercat la bas, Kamasi Washington la saxofon, Jeff Lynn şi Brandon Small la chitară, Gene Coyne, Deantony Parks şi Ronald Bruner la tobe, Taylor Cannizzaro şi Miguel Atwood-Ferguson la instrumente cu corzi, Laura Darlington la flaut.

Rezultatul acestui mod de producţie îl îndepărtează şi mai mult pe Ellison de hip-hop, apropiindu-l de o interesantă zonă space-jazzistă, cu cele 38 de minute ale propriei versiuni a *Cărţii Tibetane a Morţilor* – una dintre sursele de inspiraţie pentru progresia narativă a *You're Dead!* – în care îşi fac loc aluzii psych rock, drum'n'bass şi R&B, dar şi intervenţiile vocale ale unor Kendrick Lamar şi Snoop Dogg. În călătoria mortuară imaginată de Flying Lotus, structurile muzicale sînt într-o continuă mişcare, ritmica se schimbă mai des decît genurile muzicale pe care producătorul le vizitează galopant. *You're Dead!* e un album introspectiv şi, în acelaşi timp, amuzat, curios şi, în pofida numelui, de multe ori strălucitor, care nu se sfieşte să-l citeze pe Ennio Morricone în timp ce pregăteşte un teren de joacă pentru hip-hop-ul viitorului. Sau poate pentru jazz-ul aceluiaşi reper temporal.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Cristian LUPŞA

„Puterea unei poveşti e universală"

Ce înseamnă organizarea unui eveniment ca „The Power of Storytelling" şi cît de uşor îi convingeţi pe invitaţi să vină la Bucureşti?

După patru ediţii – destul de uşor. Multora li se pare exotic şi fascinant că există un grup de oameni în România pasionaţi de munca lor şi se bucură că au ocazia să îi cunoască. Cei care se întorc spun că revin, şi pentru că zilele din Bucureşti sînt o bombă de energie.

Încrederea în puterea poveştilor (într-un moment în care se tot cîntă prohodul presei) are vreo legătură cu spaţiile geografice?

O întrebare complicată, la care am să răspund şi cu da, şi cu nu. Dărnicia şi vulnerabilitatea cu care spunem unele poveşti – cele personale, cu siguranţă – sînt mai abundente în spaţiul geografic vestic (mai ales în cel american). Dar puterea unei poveşti de a te apropia de realitatea altor oameni, de a construi legături prin empatie, e universală. Trebuie doar să ne facem mai mult curaj şi să depăşim lipsa de încredere unii în alţii, unul dintre cele mai crunte blesteme ale deceniilor de comunism.

Am auzit oameni care, după întîlnirile de anul trecut, spuneau că le-a revenit cheful de scris. Cine sînt invitaţii care ar putea să facă acest lucru anul acesta?

Ca întotdeauna, mizez pe forţa pe care o au şi Jacqui Banaszynski, şi Chris Jones (care sînt la a cincea, respectiv a treia vizită) de a străpunge scuturile participanţilor şi de a le insufla dorinţa de a consemna experienţele lumii. Anul ăsta, cred că Kelley Benham şi Lisa Pollak (finalistă, respectiv cîştigătoare de Pulitzer) vor dubla efectul, ceea ce nu poate fi decît minunat.

***Cristian Lupşa** este editor al* Decât o revistă. *Pe 17-18 octombrie, echipa* Decât o revistă *organizează cea de-a patra ediţie a conferinţei internaţionale „The Power of Storytelling". Mai multe informaţii la www.thepowerofstorytelling.ro.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Joseph S. NYE

împotriva curentului

Declinul supraevaluat al Americii

Odată cu apropierea alegerilor pentru Congresul american, întrebările privind sănătatea instituţiilor politice americane şi viitorul SUA în privinţa leadership-ului global devin imperative, cîţiva făcînd referire la blocajul partidelor ca dovadă a declinului Americii.

Conform expertului politic Sarah Binder, diviziunea ideologică între cele două partide principale ale Americii nu a mai fost atît de evidentă de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. În ciuda impasului actual, totuşi, Congresul al 111-lea a izbutit să treacă un stimulent fiscal major, reforma sistemului de sănătate, reglementări financiare, un tratat de control al armelor şi revizuirea politicii militare în privinţa homosexualităţii. Evident, sistemul politic al SUA nu poate fi considerat complet ineficient (mai ales dacă blocajul partizan e ciclic).

Cu toate acestea, Congresul de astăzi e sîcîit de capacitatea legislativă scăzută. Deşi consistenţa ideologică a devenit mai mult decît dublă în ultimele două decenii, între 10 şi 21% dintre cetăţeni nu au orientări strict liberale ori conservatoare, ci ar vrea ca reprezentaţii celor două orientări să se întîlnească undeva la mijloc. Partidele politice, totuşi, au devenit mai solide din punct de vedere ideologic, din anii '70.

Aceasta nu e o problemă pentru Statele Unite ale Americii, a căror constituţie se bazează pe viziunea liberală de secol XVIII, conform căreia puterea e cel mai bine controlată prin fragmentare şi politica *checks and balance*, preşedintele şi Congresul fiind obligaţi să concureze pentru control în zone precum politica externă. Cu alte cuvinte, guvernul SUA a fost desemnat să fie ineficient, ca asigurare împotriva ameninţării, cu uşurinţă, a libertăţii cetăţenilor săi.

Această ineficienţă a contribuit, după cît se pare, la o diminuare a încrederii în instituţiile americane. Astăzi, mai puţin de o cincime dintre cetăţenii americani au încredere că guvernul federal va face ce trebuie în majoritatea timpului, comparativ cu trei pătrimi, în 1964. Desigur, aceste cifre au crescut ocazional de-a lungul ultimei perioade, precum după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001; dar declinul general este considerabil.

Guvernul federal nu e singurul în această situaţie. În ultimele decenii, încrederea publică în multe instituţii influente s-a prăbuşit. Din 1964 în 1997, procentul de americani care aveau încredere în universităţi a scăzut de la 61% la 30%, în timp ce încrederea în companiile mari s-a diminuat de la 55% la 21%. Neîncrederea în instituţiile medicale a scăzut de la 73% la 29%, şi cea în jurnalism de la 29% la 14%. În ultimele decenii, a revenit încrederea în instituţii de învăţămînt şi militare, dar cea în Wall Street şi corporaţii a continuat să scadă.

Dar aceste cifre aparent îngrijorătoare ne pot induce în eroare. De fapt, 82% dintre americani consideră încă SUA cel mai bun loc din lume în care se poate trăi, şi 90% dintre ei apreciază sistemul lor democratic de guvernămînt. Poate că americanii nu sînt mulţumiţi cu conducătorii lor, dar ţara cu siguranţă nu se află în pragul unei revoluţii în stilul Primăverii Arabe.

Mai mult de atît, deşi politicile de partid au devenit mai polarizate în ultimele decenii, aceasta se conturează şi ca o urmare a anilor '50 şi a începutului de ani '60, cînd ieşirea din marea criză economică şi victoria în cel de-al Doilea Război Mondial au alimentat o încredere neobişnuit de crescută în instituţiile SUA. De altfel, cea mai mare descreştere a încrederii publice în guvern a avut loc în anii '60 şi începutul anilor '70.

De asemenea, scăderea încrederii în guvern nu a fost însoţită de schimbări semnificative în comportamentul cetăţenilor. De exemplu, IRS (Fiscul) se află printre instituţiile guvernamentale care inspiră cea mai mică încredere publică; şi, cu toate acestea, nu se constată nici o creştere semnificativă a evaziunilor fiscale. În termenii controlării corupţiei, SUA încă are un procent de 90%. Şi, deşi rata participării la vot la alegerile prezidenţiale a scăzut de la 62% la 50%, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, aceasta s-a stabilizat în 2000, şi a crescut la 58% în 2012.

Pierderea încrederii pe care şi-au exprimat-o americanii poate fi cauzată de o schimbare mai profundă în atitudinile oamenilor faţă de individualism, care a adus după sine un respect diminuat faţă de autoritate. Într-adevăr, exemple similare caracterizează multe alte societăţi postmoderne.

Această transformare socială probabil că nu va influenţa eficienţa instituţiilor americane atît de mult pe cît tindem să credem, avînd în vedere sistemul federal descentralizat al Americii. De fapt, impasul la nivelul capitalului naţional e de multe ori acompaniat de cooperare politică şi inovaţie la nivelul statului şi al municipalităţii, determinîndu-i pe cetăţeni să privească statul şi guvernele locale, precum şi multe instituţii guvernamentale, mult mai favorabil decît guvernul federal.

O astfel de abordare a guvernării a avut un impact profund asupra mentalităţii poporului american. Un studiu din 2002 a arătat că trei sferturi dintre americani se simt conectaţi la comunităţile lor şi consideră calitatea vieţii lor bună sau excelentă, iar aproape jumătate din populaţia adultă participă la o activitate civică ori face parte dintr-un grup.

Acestea sînt veşti bune pentru SUA. Dar nu înseamnă că cei care o conduc pot continua să ignore neajunsurile sistemului politic, precum măsluirea „locurilor sigure" din Camera Reprezentanţilor şi procesele obstructive din Senat. Rămîne de văzut dacă asemenea surse de blocaj pot fi depăşite. Şi există motive întemeiate pentru a pune la îndoială capacitatea SUA de a-şi menţine statutul de „superputere", nu în ultimul rînd din cauza noilor economii majore care apar.

După cum observă autorul conservator David Frum, în ultimele două decenii, în SUA s-a constatat o diminuare rapidă a criminalităţii, a accidentelor auto, a consumului de droguri şi alcool, şi a emisiilor de bioxid de sulf şi oxid de azot, care provoacă ploi acide – totul în timp ce conduceau o revoluţie pe Internet. Avînd în vedere toate acestea, comparaţii îndrăzneţe, precum cea cu declinul Romei, sînt complet neîntemeiate.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard şi autor al cărţii* Presidential Leadership and the Creation of the American Era.

©Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Iaromira POPOVICI

PUBLICITATE

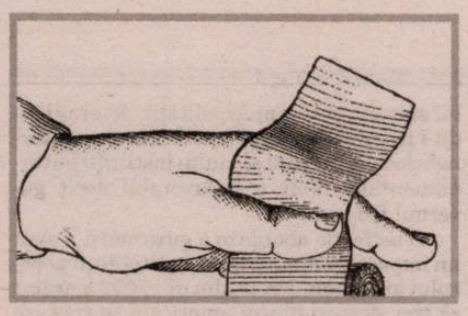

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

14 pentru neant

10 octombrie, o zi ca oricare alta, după-amiaza tîrziu, pe TVR 1.

1) Iohannis cîntă frazele ca Gâdea, acuză tot felul de cetăţeni de tot felul de lucruri, zero ofertă proprie, miting „grandios", atmosferă de şedinţă MISA, aclamaţii la orice strîmbătură a ACL-istului.

2) Vadim într-un birou în care s-au adunat toate fleacurile urîte a două decenii de politică post-1989, a început să semene cu o decoraţiune de Halloween, citeşte de pe nişte foi ca disperaţii de la *Atitudini... Opinii...* din 1990.

3) Tăriceanu începe fără Tăriceanu, ca un fel de *powerpoint* cu *voice-over,* urmează o înregistrare cu fostul premier, manechin şi altele prestînd pe o scenă albastru-spectral, cam sărăcuţă-n susţinători, se taie pe acelaşi fost premier, manechin şi multe altele cît să se înnoade vorbele de dedesubt.

4) Macovei, montaj din susţinători, filmare jalnică, cîrpeală totală, poetul Cutare: „Este o mînă de fier într-o mănuşă de catifea, exact ca o pisică."

5) William Brânză, *voice-over* de pipiţă meteo cu slideshow de poze gen paranghelie, am senzaţia că vocea dată puţin repede, ca la „Pentru o viaţă îndelungată evitaţi consumul de...", greu de evitat poanta cu numele de familie al candidatului.

de dedesubt, e o serie pe verde, epocală, care ar putea cîştiga un premiu pentru afiş de circ, dacă distinsul politician ar avea un nas roşu, sferic.

7) Funar în parc, cu părul alb, apoi pe fundal cavou-mausoleu, după o behăială patriotic-populară, are ce-are cu „dictatura partidelor politice".

8) Udrea printre combine şi tractoare, deplîngînd moartea agriculturii, mulţi de „trebuie". „Pentru fiecare tip de cultură merge o singură instalaţie sau e pentru orice?" Ciudat, Elena pune întrebări, dar are în mînă un buchet de flori, microfonul îl ţine cel care răspunde.

9) Kelemen Hunor zice ceva de o statuie care „a fost readusă aici", dar care „aici" şi ce „statuie", el ştie.

10) Un ins neidentificat, care vrea o Românie federală, îmi scapă numele, la numărătoare reiese că nu poate fi decît Szilágyi Zsolt.

11) Dan Diaconescu îşi arată „proiectul clar de ţară", pe „celebrele table", nişte flipchart-uri arse, se văd cu totul albe, tîmpeniile de rigoare, şi-a ales ca semn *like*-ul de Facebook, *pollice verso,* despre care crede că e semnul victoriei.

12) Victor Ponta, bănănăind printre nişte popor, întrerupt de inserturi cu lăcătuşi şi

„Este o mînă de fier într-o mănuşă de catifea, exact ca o pisică."

6) Meleşcanu în stil Vadim, dar fără hîrtii şi într-un birou ceva mai curat, trage cu ochiul în stînga (noastră) sus, probabil acolo sînt *cue card*-urile; peste Meleşcanu, alte poze cu Meleşcanu, tot ca să înnodăm cuvintele

babe în nişte rame oribile de tablou, pupitru – o siglă PSD portocalie...

12') ...babă în solar, „Din tot sufletul îl iubim!" – cine-i ăsta?! A, tot Ponta, final cu intelectuali şi „Gîndim la fel, simţim la fel",

ba nu, a venit un lăcătuş, cît are Ponta, două ore?

13-14) Carton mov cu „nu au trimis reportaje candidaţi #R@%! Amariţei şi &(T#)@ Rotaru".

Zero investiţie în comunicare – avem noi nişte băieţi la partid care fac treaba bine şi mai ales pe gratis. Una bucată idee, Macoveisusţinători, a cărei singură caracteristică originală e halul în care a fost făcută, filmătorul ar fi scos în şuturi dacă s-ar duce cu camera la nunţi şi n-ar prinde nici măcar un post de radar la Poliţia Rutieră.

Ştiu, campania electorală, nu e la TVR, în spaţiul de campanie, ci în emisiuni de alte posturi, acolo unde n-ar trebui să fie. Pe outdoor-uri, pe Internet, în textele oamenilor-cu-treabă-de-la-partid, deghizaţi în editorialişti şi bloggeri. Nu e aproape nicăieri unde ar trebui să fie şi e peste tot unde n-ar trebui să fie. Nu vorbeşte despre ce-ar trebui să vorbească şi vorbeşte despre tot ce n-ar trebui să vorbească.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

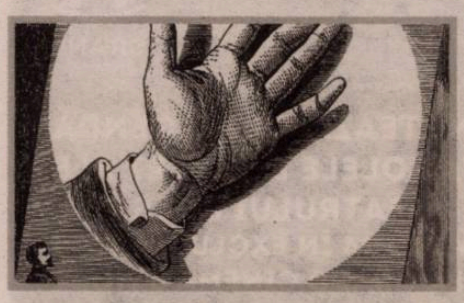

Adina POPESCU

portrete din mers

Dănuţ, exterminator

Nu-mi dau seama cum, în agendele noastre de pe telefonul mobil, se insinuează treptat contactele unor oameni dintr-o lume cu totul diferită faţă de a noastră, cu care nu avem nimic în comun, decît, uneori, nişte treburi practice. Oameni care ne sînt total indiferenţi, cu care n-am ieşi la o bere, ca să ne povestim vieţile, nu ne interesează deloc ce mai fac, dar care, în anumite momente, devin extrem de utili, aşa că îi sunăm „la nevoie". De pildă, în agenda mea există cam aşa: „Dl Cucu – instalator", „Costică – zugrav", „Patronul" (habar n-am cine e şi unde e patron), „Sandu – mecanic auto", dar şi „Robert – RCA", „Liliana – credite" şi „Dna Maria – femeie". Însă cel mai spectaculos dintre toţi este „Dănuţ – gîndaci".

Îl cheamă Dan, dar toată lumea îi spune Dănuţ. Mi-l imaginam un bărbat la fel de mărunt şi de insignifiant ca gîndacii pe care îl extermină, însă, de fapt, e ditamai omul, pe la 50 de ani. Un metru nouăzeci şi peste suta de kilograme, aşa că puteţi să vi-l imaginaţi ca pe Colosul din Rhodos, în relaţia cu gîndacii. Însă Dănuţ e un domn, nu lucrează el direct cu „dăunătorii" (se ocupă şi de şoareci, şi şobolani, însă la mine acasă n-a fost cazul), are un angajat, el doar supraveghează şi dă indicaţii. Mi l-a recomandat un vecin. L-am sunat vara trecută, după ce mă mutasem şi am constatat că mica mea curte era bulevardul principal al gîndacilor negri „de canal" din cartier. „Că de, aşa e la casă!", mi-a confirmat temerile ulterior Dănuţ. „Doamnă, vin, dar nu pot să vin azi... că am tot Dragonu' Roşu de terminat!" „Bine, vino mîine." La prima sa vizită, nu i-am acordat vreo atenţie specială, în timpul mutării se perindase prin curte o mică mulţime, alcătuită din Costică, Iulică, Nelu, domnul Cucu, aşa că el era doar un alt „meseriaş" care îşi făcea treaba. Fîs-fîs colo, fîs-fîs dincolo, „haideţi să intrăm şi la casa asta părăsită de alături, că vă zic io că acolo e sursa!", deci fîs-fîs şi în curtea vecină, 80 de lei cu totul, „trei luni nu mai aveţi treabă cu ei, dar treceţi numărul meu în telefon, că o să mai aveţi nevoie de mine, vă garantez!" Aşa a apărut contactul „Danuţ – gîndaci", de care speram să nu mai am nevoie vreodată. Dar a trecut o vară, fără picior de gîndac în curte, a trecut şi iarna, şi iată că prin mai, anul acesta, îşi fac apariţia, timid, doi-trei rătăciţi sau în recunoaştere. Cercetaşii. Iau telefonul şi îl sun pe Dănuţ, „de control". Ar fi cazul să dăm acum? „Da, doamnă, acum e de dat, că dup-aia se înmulţesc ca la balamuc. Vă zic eu, că le cunosc stilu' de viaţă. Dacă daţi în iunie, degeaba daţi!" Însă mă iau cu altele şi uit să-l mai chem; în fond, cercetaşii de mai nu mă deranjau cu nimic. Dar vine un iunie ploios, cu revărsări de ape de prin canale. Şi, într-o seară, ies în curte să beau o bere şi ce văd? Sute. Graşi, voioşi şi plini de îndrăzneală, unii cocoţaţi pe gard, alţii pe zidul casei. Îmi beau berea în bucătărie, cu scîrbă. A doua zi, sun. „Doamnă, io v-am zis dă iunie şi nu m-aţi ascultat! Păi, vin, ce să fac, dar nu pot să vin chiar mîine, că am tot Doraly-ul pă cap! Dar vineri vin sigur." De data asta, mă uit mai bine la Dănuţ, în fond, e salvatorul meu. Parcă e şi mai înalt şi mai gras decît anul trecut, e cît muntele Athos faţă de bieţii gîndaci. Şi mai e şi trist, că a avut numai belele, îl doare un picior, abia merge. „Dă la meseria asta mi se trag toate bolile! Păi, ştiţi ce inhalăm noi?" „Ajutorul" lui dă din cap ca să confirme. E atît de atins de „boală", încît pare mut. Mic, îndesat, seamănă perfect cu un rozător. Îşi pune masca, ochii lui cenuşii cercetează atent găurile, crăpăturile, „sursele". „Hai, Gheorghiţă, să dăm la doamna şi prin casă... că nu se ştie!" Pas cu pas, îl urmăreşte ca să vadă dacă îşi face destoinic treaba. „Io v-am zis dă iunie! Iunie e belea. Bine că n-aveţi din ăia roşii, că de ăia *nu se mai scapă!* Am avut eu acum o lună o bucătărie, restaurant de lux. Am dat, au dispărut şi au reapărut, că veneau de la vecini. Le-a închis cîrciuma SANEPID-ul. Apropo de vecini, nu dăm şi în curtea de alături, ca vara trecută?" „Casa nu mai e părăsită", zic eu cu tristeţe. De dincolo de gard, latră cei trei cîini ca să confirme. „Dar ce muzică aveţi aici!" zice ironic Dănuţ. „Dacă nu dăm dincolo, n-am făcut nimic, că acolo e sursa! Ştiu de anul trecut." Reapare Gheorghiţă din pivniţă. Fîs-fîs în curte, fîs-fîs pe zidul casei. „Gheorghiţă, dă bine şi pe gard, pînă sus. Poate vă scăpăm şi de un cîine, haha!" Fîs-fîs pe gard. Dar şobolani sînt şanse să apară? „Şobolani nu, că dacă e cîini, nu vine şobolanul!" Gheorghiţă îşi scoate masca şi rîde, dezvelindu-şi dinţii lui mici. A terminat. 80 de lei, ca anul trecut, tarif de client fidel. Dănuţ se uită la cer, pe care se văd cîţiva nori. „Şi să ne rugăm să nu plouă, că am dat degeaba!"

„Şobolani nu, că dacă e cîini, nu vine şobolanul!"

Vreo trei zile am invocat seceta şi n-a plouat, însă gîndacii (mai puţini, ce-i drept) au trăit bine-mersi în curtea mea pînă în toamnă, cînd a dat frigul. În tot acest timp, m-am uitat cu furie spre curtea de alături – avea dreptate Dănuţ, acolo era „sursa"!

Dragan JANIC

Privatizarea mass-media în Serbia

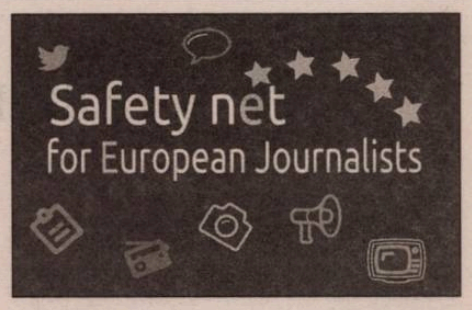

Serbia a adoptat noi reglementări în ceea ce priveşte monopolul statului asupra mass-media. ONG-urile care se ocupă de mass-media au salutat noua legislaţie introdusă la presiunea Bruxelles-ului.

Noua legislaţie privind presa, adoptată de curînd de către parlamentul Serbiei ca măsură de urgenţă, asigură un cadru legal propice pentru acest domeniu – sînt de părere asociaţiile media şi majoritatea experţilor din domeniu.

Cu această decizie a luat astfel sfîrşit îndelungata bătălie dusă de către ONG-urile care se ocupă de libertatea presei, ONG-uri sprijinite de Bruxelles şi diferitele guverne ale Serbiei.

Noul cadru legal conţine Legea Informaţiei Publice şi Legea privind Serviciul public. Noile reglementări prevăd ca, de la data de 1 iulie 2015, statul să se retragă de la conducerea şi deţinerea trusturilor media şi să înceteze finanţarea presei din bugetul public. Banii pentru a finanţa posturile naţionale publice (Radioteleviziunea Serbiei, RTS, şi Radioteleviziunea Vojvodina, RTV) vor fi strînşi prin colectarea unor taxe speciale.

Problema care se punea pînă acum se referea la instrumentele pe care statul le folosea pentru a influenţa politica editorială a presei. Asociaţiile care se ocupă de libertatea presei au militat, pe de o parte, pentru reducerea acestei arii de influenţă a statului asupra mass-media, prin îndepărtarea totală a dreptului său de proprietate asupra presei, iar pe de alta, au dorit să introducă mecanisme prin care să transparentizeze resursele investite pentru alcătuirea agendei publice de către primării, municipalitate, autorităţile din provincia autonomă Vojvodina şi ale Republicii Serbia. Cel puţin, în ceea ce priveşte prevederile legale, eforturile au fost răsplătite.

Autorităţile locale să fie mulţumite cu ştirile.

În afara faptului că asociaţiile media s-au unit şi au acţionat împreună, o contribuţie semnificativă pentru aprobarea legii a venit de la Bruxelles. Pentru că Serbia a început negocierile în vederea aderării la Uniunea Europeană, Bruxelles-ul a stabilit că unul dintre criteriile de bază pentru procesul de aderare este libertatea presei şi restructurarea peisajului mass-media din Serbia. Fără „sugestiile" Uniunii Europene, este mai mult ca sigur că guvernul Serbiei nu ar fi acceptat aceste schimbări.

Dreptul de proprietate

Problema retragerii totale a statului de la deţinerea organelor de presă a fost centrul dezbaterii. De fapt, lucrurile stau în felul următor: mare parte a mass-media, inclusiv partea cea mai influentă, nu aparţine de fapt de stat. Toate posturile de radio şi televiziune cu acoperire naţională, cu excepţia posturilor naţionale (RTS şi RTV) sînt private, şi la fel stau lucrurile şi cu tabloidele sau alte ziare şi reviste, mai puţin *Politika* şi *Vecernje novosti*, deţinute de stat în proporţie de 50%, respectiv 30%.

Aproape 80 de posturi regionale de radio şi televiziune sînt, totuşi, private. Cu toate acestea, tocmai din partea lor a venit cea mai înfocată critică şi rezistenţă faţă de noile legi. Pentru că autorităţile locale, de fapt, nu au nici cea mai mică dorinţă de a ceda controlul politicii editoriale a presei locale pe care au finanţat-o în mod direct. Concernele media au fost înfiinţate ca fiind companii publice, cu fişe de bilanţ anual şi bugete locale, care le-au asigurat un venit

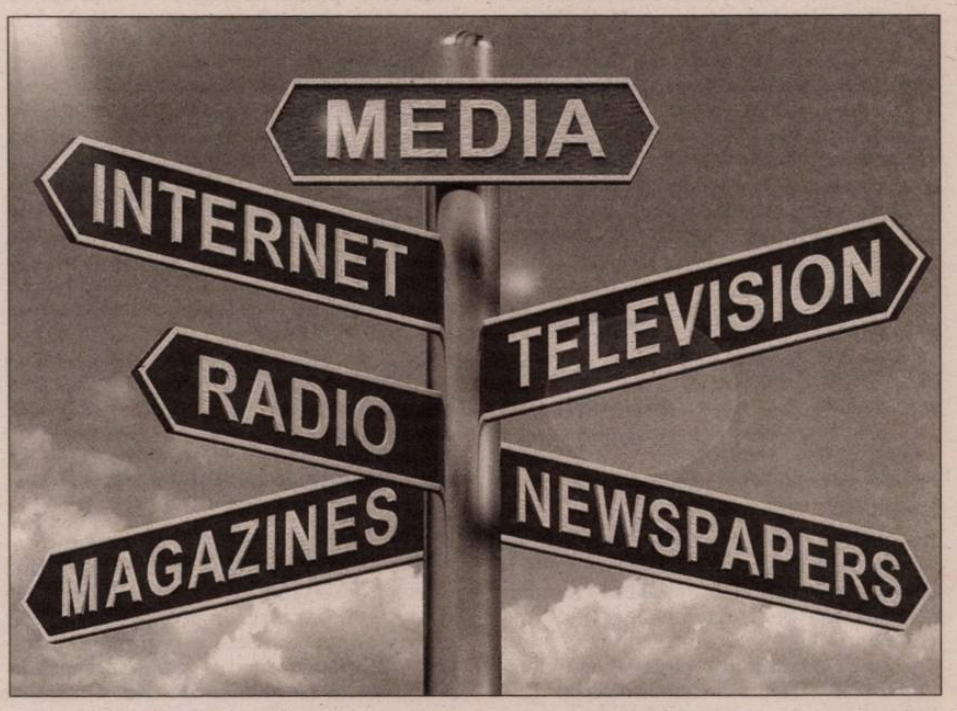

Autorităţile statului şi cele locale au cheltuit în jur de 25 de milioane de euro pe an pentru organele de presă aflate în proprietate publică. Acest lucru este foarte important, avînd în vedere că anul trecut întreaga piaţă mass-media din Serbia a înregistrat un cuantum de 140 de milioane de euro. Finanţările directe din bugetul de stat ar putea, într-adevăr, să creeze o competiţie neloială.

Partidul Progresiv Sîrb, SNS, al prim-ministrului Aleksandar Vucic, care în prezent se bucură de susţinere majoritară în parlamentul sîrbesc, a reuşit să depăşească, cu uşurinţă, aceste acte de opoziţie. Membrii ai parlamentului din oraşe şi municipii, care s-au opus privatizării, n-au primit cu bucurie schimbările, dar, în final, au fost nevoiţi să se supună cerinţelor partidului.

Banii

Cu toate acestea, doar faptul că s-a adus acest amendament legii presei nu va duce la o îmbunătăţire rapidă a situaţiei şi nici nu va reduce în mod direct influenţa cercurilor guvernamentale asupra politicii editoriale. Tabloidele private au susţinut guvernul, de mult timp, iar influenţa guvernamentală este exercitată în mod indirect, mai ales prin controlul pieţei de publicitate. Influenţa pe care aceasta o are este, de fapt, un instrument perfect pentru a controla şi a influenţa alegerile editoriale ale întregii prese private.

Tabloidele private au susţinut guvernul.

Serviciile publice nu vor mai fi finanţate din bugetul local, deşi statul va introduce taxe speciale în acest domeniu. Statul va renunţa, de asemenea, la dreptul de proprietate asupra ziarelor *Politika* şi *Vecernje novosti*, dar îşi va menţine dreptul de a avea un cuvînt de spus în ceea ce priveşte cumpărătorii acţiunilor pe care le mai deţine în prezent. De altfel, şi în ultimii ani, statul a avut un cuvînt de spus în privinţa cumpărătorului celor 50% dintre acţiunile ziarului *Politika* şi a celui care a cumpărat 70% din Novosti.

Asociaţiile de jurnalişti, ştiind că ei nu pot influenţa circuitul banilor pentru a putea preveni în acest mod influenţa asupra deciziilor editoriale, s-au concentrat asupra eforturilor de a reduce, pe cît posibil, spaţiul de manipulare pe care îl conferă manevrarea banilor prin bugetele administraţiilor locale şi guvernamentale. Interdicţia de a finanţa mass-media de la bugetele de stat sau locale este, aşadar, probabil, cea mai mare realizare a acestora.

Municipalităţile vor trebui să facă publice, de acum încolo, proiectele de finanţare pentru organele de presă pe care le-au deţinut. Legea va defini ce anume este de interes public, iar municipalităţile vor trebui să organizeze licitaţii şi să formeze comisii independente care vor decide valoarea propunerilor de proiect. În mod evident, licitaţiile vor fi deschise pentru toată mass-media locală.

Există, bineînţeles, spaţiu de manipulare, şi în această procedură. Este, aşadar, de aşteptat ca municipalităţile şi primăriile să încerce să „direcţioneze" licitaţiile, astfel încît fondurile să se îndrepte către partea cea mai loială a presei.

Acest lucru va fi facilitat şi de faptul că guvernul nu a pus în aplicare mecanismele pentru a permite tranziţia către proiectele de finanţare. Cu certitudine însă, în noile condiţii, media privată, în special cea de la nivel local, se va afla într-o situaţie mai echilibrată.

traducere de Stela GIURGEANU

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche*, şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

Aron BIRO

O viziune greşită asupra preşedintelui

S-au adunat cîţiva ani de cînd trăiesc în Austria şi încă nu ştiu cum arată preşedintele acestei ţări. N-am televizor, ce-i drept, dar nici în România n-aveam şi asta nu mi-a protejat cortexul de contaminarea imagistică cu figurile politice importante ale ţării. Chiar de-aş avea televizor, în Austria, preşedintele apare pe sticlă de Crăciun, de Ziua Naţională şi la cîteva rare ocazii cînd mai mustrează derapajele grupurilor cu ambiţii de extremă dreapta. Într-o anume zi din an, primeşte în vizită cetăţeni de rînd, să dea mîna cu ei, să ciocnească un pahar, să-i întrebe de sănătate. Cînd o amică localnică mi-a mărturisit că nu putea să iasă cu mine într-o seară pentru că trebuia să meargă să-şi salute preşedintele, am avut în prima fază impresia că e o glumă, iar în final am fost, poate chiar cu un strop de gelozie în ton, puţin persiflant la adresa acestui gest. Am întrebat-o dacă simte ceva pentru preşedintele ţării, mi-a spus că pe mine mă mai poate vedea, dar lui nu are multe ocazii să-i comunice gratitudinea pentru buna administrare a gospodăriei naţionale, ori să-i ureze putere de muncă în continuare. I-am spus că la noi sîntem (eram) sătui de băi de mulţime şi, în general, nu mai are nimeni chef să se apropie social de vreo figură politică importantă, cel puţin nu cu bune intenţii; că, faţă de clasa politică, populaţia nu are vreun ataşament emoţional şi în nici un caz vreun sentiment de gratitudine, anii de comunism impregnînd românului o neîncredere implicită în autoritate şi intenţiile sale, noi fiind chiar una din ţările în care s-a concretizat recent noţiunea paradoxală de „lege ilegală“. Mi-a sugerat că poate avem o viziune greşită asupra preşedintelui, care nu ar trebui nicidecum să fie văzut ca un domnitor, ci ca un funcţionar public, un bugetar cu atribuţii administrative şi de reprezentare. Că dacă ei, austriecii, care au avut mereu împăraţi, sînt în stare să facă această distincţie, noi de ce nu am putea?

Nici nu e nevoie să se ştie cum arată candidaţii.

În lumea german(ic)ă se vehiculează ideea că o campanie electorală normală trebuie să se reducă la o pagină web cu o listă pe care, în dreptul fiecărei buline, apare numele cîte unui candidat şi un link spre CV-ul şi planul managerial al acestuia. Nu are nevoie nimeni de bannere în toată ţara, de talk show-uri, de mitinguri de susţinere, de consumul bugetar şi heirupul administrativ „din teritoriu“ pe care îl presupune orchestrarea campaniilor tradiţionale de marketing electoral. Eventual, nici nu e nevoie să se ştie cum arată candidaţii la prezidenţiale, decît cel mult din poza aceea care trebuie obligatoriu inclusă în formatul de CV Europass. În felul acesta, nu ar mai constitui o miză că vreun candidat are şuviţă ori e ochelarist, e blondă ori brunetă, seamănă cu un personaj sau altul din desene animate, e dolofan ori uscăţiv, iar factorul emoţional pe care mizează marketingul politic vizual şi-ar pierde din relevanţă. Electoratul ar fi obligat să ştie să citească pentru a consulta CV-ul şi ar putea cere lămuriri suplimentare printr-un forum online alocat fiecărui candidat, dacă unele chestiuni din plan sînt neclare. Campania electorală ar fi un interviu de angajare în care comisia de decizie e electoratul, iar candidatul e învestit în funcţie prin contract managerial, ale cărui rezultate ar trebui raportate la capătul mandatului într-o prezentare PowerPoint. Desigur, această viziune e încă una speculativă, dar strategia „preşedintelui invizibil“, aplicată de austrieci, e unul dintre paşii de avangardă în această direcţie. Mă rog, pe ei îi mai interesează şi dacă omul ştie a se purta şi a vorbi engleză, ca să-şi poată îndeplini funcţia de reprezentare, dar să discutăm despre asta după ce rezolvăm toate celelalte probleme.

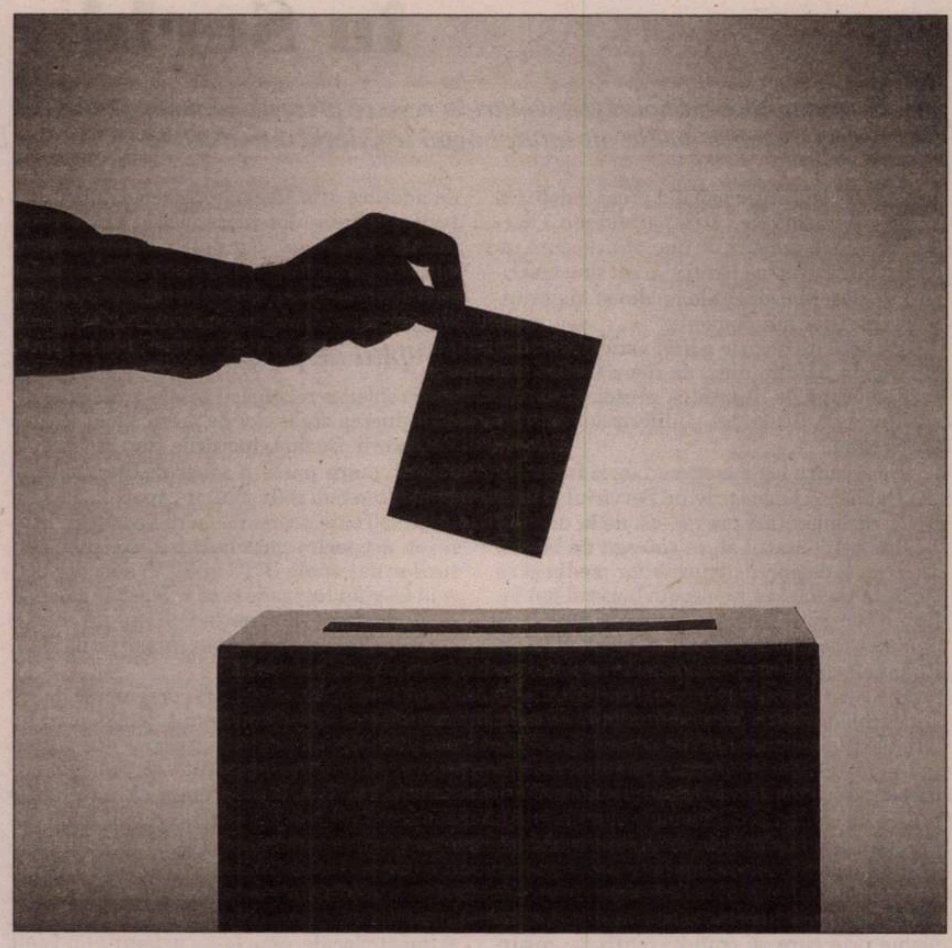

La cum se vede de departe, în România lucrurile stau fix pe dos: preşedintele e perceput drept o combinaţie de domnitor şi „entertainer“, cineva care împarte pedepse şi recompense, iar, din cînd în cînd, are o emisiune haioasă cu camera ascunsă. Campania electorală de la noi e un mix de *Vocea României*, reality show-uri cu soţii înşelate de soţi fugăriţi cu camera de filmat, plus ceva mitinguri flamboaiante, pipărate cu citate involuntare din *Ferma Animalelor*. Am impresia că învingătorul va fi dezvăluit de Ernest şi va fi cel care, asemenea supereroului nostru Toma Alimoş, va reuşi să îşi adune viscerele de pe jos şi să-şi spintece, în ultima clipă, contracandidatul, în uralele publicului din platou.

De mic copil, am urmărit fascinat acest tip de campanie media, dar parcă în anii '90 avea o oarecare consistenţă, ceva în genul unui campionat de fotbal în care jucătorii jucau după un fel de regulament şi ocazional mai avea loc cîte o invadare a gazonului de către huliganii din vreo galerie. Mă rog, or fi fost blaturi şi aranjamente la mijloc, n-am cum să ştiu, eram tînăr şi naiv. Acum, promisiunile electorale nici nu se mai sinchisesc să promită utopiile naive de altădată. Şi dinspre stînga, şi dinspre dreapta, se promit decapitări spectaculoase, răzbunări cu aviz biblic, porunci lăsate de Domnul pe dealul Cotroceniului. Legislaţia e manipulată în ultima clipă pentru a amorsa şi a dezamorsa ghilotine. După caz, sînt demonizate ba gîndirea de dreapta, ba cea de stînga, apelînd la simţul binar al românului care nu vrea să se complice în detalii, cînd vine vorba de a alege între bine şi rău. Umblă vorba că unul dintre candidaţi ar fi James Bond ori, Doamne păzeşte, Mata Hari; altul ar fi criminal în serie (se şi pregăteşte un film despre asta);

Lumea îşi dă unfriend *pe Facebook.*

altul, swinger lipsit de empatie. În rîndul spectatorilor, atmosfera e pasională şi încinsă. Lumea îşi dă *unfriend* pe Facebook, ca pedeapsă socială şi manifestare a dezacordului în opinie. Familiile se dezbină – bunicii neproductivi de stînga, ameninţaţi cu stîrpirea, se ceartă cu nepoţii de dreapta, pe care i-au ţinut în şcoală, ameninţaţi cu retezarea aripilor antreprenoriale. Pe primii îi disperă simţul mortalităţii, pe ultimii – iluzia imortalităţii, iar politicienii joacă un fel de albaneagră îmbinată cu speculaţie zodiacală. Am fost oarecum surprins că nu şi-au anunţat candidatura nici Pavel Coruţ, nici Lorin Fortuna, dar uitîndu-mă pe lista finală a candidaţilor, remarc că avem şi segmentul acela bine acoperit.

Desigur, unii ar putea arăta că nu sîntem singurii care apelează la această abordare a alegerilor, americanii având de asemenea o solidă tradiţie în ce priveşte alegerile-spectacol. Am totuşi impresia că la ei vine din spiritul hollywoodian; or, la noi, cinema-ul model al ultimilor 25 de ani a fost unul autodepreciativ, al cărui vîrf e momentul la care domnul Lăzărescu îşi dă duhul după ce e plimbat de ici-colo cu duba Salvării.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

PUBLICITATE

Anca ŞERBĂNUŢĂ

Generaţia cuminte aşteaptă să se schimbe lumea

Într-un articol din *The Telegraph,* o membră a Generaţiei Yawn *(căscat),* cum singură se identifică, declară hotărît: *20 is the new 40*. Stranie întorsătură culturală, în timpuri în care intelectuali ursuzi, ca Alain Finkielkraut, se plîng de tirania consumistă şi populistă a tineretului. Tineretul educat aspiră estetic la stabilitatea sau chiar rutina vîrstei mijlocii. Autoarea mărturiseşte că îi place să croşeteze, ascultă Elvis şi Fleetwood Mac, suferă de mahmureală după un pahar de vin şi se înscrie modest, cu ajutorul statisticilor, într-o tendinţă neaşteptată în Marea Britanie, ţara junimii deşănţate: tinerii beau mai puţin alcool, se culcă mai devreme şi transmit mai puţine boli sexuale decît generaţia precedentă (se poate crede, deci, că fac mai puţin sex). Şi ar vota în număr mai mare cu partidul conservator, dacă mîine ar fi alegeri.

Tot *Telegraph* inventariază cu fotografii noile staruri cuminţi şi cu obiceiuri de viaţă sănătoase: Taylor Swift, Mark Zuckerberg sau Jessica Alba. Mai mult: fiica lui Joe Strummer, punk-rocker de stînga al anilor '70, răguşit şi pîndit de ciroză, e maestră în tricotat şi împletit coşuri. Se ştie că aici e miezul ideologiei hipster: plicticoşenia a devenit cool. Dezmăţul şi-a pierdut aura romantică şi a fost declasat la golănie (golănia de tribună de fotbal, şi nu de Piaţa Universităţii). Poate asta e dialectica generaţională: revoluţionarilor le răspund reacţionari, şi invers, şi tot aşa. Ar fi interesant să aruncăm o privire asupra coloanei sonore a ultimei perioade de tranziţie între două generaţii, întrebîndu-ne, ca trupa Ted Leo and the Pharmacists: unde au dispărut băieţii obraznici?

Plicticoşenia a devenit cool.

Anii '80 şi '90 au fost marcaţi de intensificarea tensiunii între industria muzicală şi creativitatea centrifugă a unor genuri răzleţe – diferite soiuri de rock, punk, reggae, hip-hop, muzică electronică etc. Cu cîteva decenii înainte, începînd din anii '50, transformări culturale importante şi, în subsidiar, mici revoluţii tehnice dădeau naştere fenomenului rock'n'roll, expresia foarte sonoră a conştiinţei de generaţie, de tineret cu atitudine politică, fie şi numai prin refuzul autorităţii părinţilor şi a şcolii. Se produceau mişcări la toate nivelurile: mişcarea pentru drepturile civice traversa societatea segregată, mişcarea beat zguduia lumea literară, activitatea sindicală dădea dureri de cap patronatelor şi guvernului. Tot atunci a început să fie popularizată tehnica de înregistrare multitrack, prin care fiecare instrument sau voce era „tras" pe cîte o bandă, astfel încît piesa era montată strat cu strat, ceea ce transforma producţia de studio într-un joc cu reguli din ce în ce mai laxe. Beatles, de exemplu, s-au jucat cu multitracking pe albumele lor clasice din anii '60, experiment analog cu montajul cinematografic, cum îl vedea Serghei Eisenstein, sau cu tehnicile de distanţare în teatrul lui Bertold Brecht – cu rezultatul că muzica devine „ciudată", nefamiliară şi suscită astfel o receptare critică şi în cele din urmă un efect politic subversiv.

A urmat o perioadă dinamică, în care pe trunchiul unei tradiţii alternative, cea a muzicii negre cu rădăcini în sudul Statelor Unite, s-au adăugat altoiuri din ce în ce mai radicale, pe măsură ce primele stiluri muzicale erau cooptate rînd pe rînd în mainstream. Potenţialul perturbator al genurilor de la marginea industriilor culturale a fost explicat de Lawrence Grossberg în 1986, prin forţa „alianţelor afective" pe care le cimentează muzica, mai ales sonorităţile dificile, violente (în antropologie se cunoaşte efectul de coeziune pe care îl au ritualurile brutale). Dar poate că explicaţia cea mai simplă e şi mai aproape de adevăr: creativitatea pură se manifestă adesea sub forme greu digerabile de către publicul larg. Fiecare cooptare a îmblînzit şi a vulgarizat stilul respectiv: hip-hopul cooptat face în mod convenabil educaţia tinerilor din ghetouri, rock-ul devine glamuros sau dulceag-romantic, punk-ul îşi pierde vîna anarhistă şi devine vehiculul complexelor de adolescent tocilar care „nu se integrează", muzica electronică se cadenţează întrînd în cluburile de noapte, şi artiştii reggae încep să exhibe căsoaie şi maşini *bling*. Şi, de fiecare dată, ceva din energia genului se cabrează, luînd forme radicale şi rămînînd cu încăpăţînare în nişă.

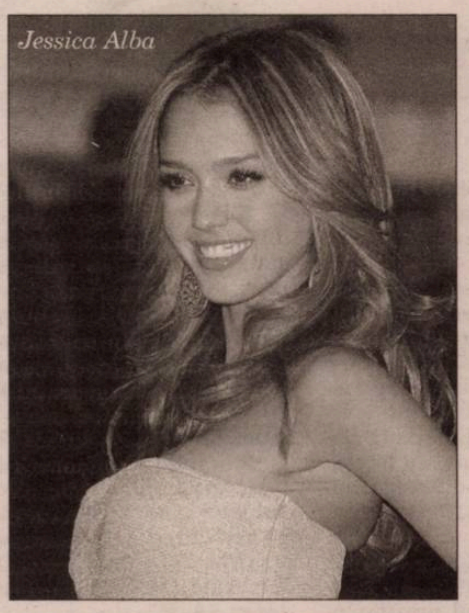
Jessica Alba

efecte uimitoare prin părţile noastre în jurul anului 1989, şi cînd mama mea striga, în frigul din acel decembrie sinistru: „Vin americanii!", avea mai puţin în vedere puşcaşi marini fără chip, cît blugii nonşalanţi, cu bandană roşie, ai lui Bruce Springsteen, şi zîmbetul cu o sută de dinţi albi al Oliviei Newton John. Marele avantaj al industriei culturale americane e că încorporează şi vocile rebele, căci alchimia sistemului transformă expresia critică în imn al libertăţii de dincolo de Ocean. „Born in the USA" al lui Springsteen, de exemplu, e un reproş amar adus politicii şi societăţii americane, iar „Money for Nothing" de la Dire Straits satirizează tocmai visele de lux deocheat ale consumerismului. Dar generaţia Springsteen şi Dire Straits din Europa de Est nu ştia engleză prea bine.

Cu toate astea, dinamica mainstream/creativitate separată de sistem *(system-alien)* a fost motorul principal al transformărilor de stil în muzica populară occidentală, pînă de curînd. Însă în anii '90, unele voci (ca cele din volumul colectiv *Rockin' the Boat,* 1992) considerau că sistemul generator de mainstream cîştigase războiul, integrînd cu succes, mai ales pe filiera MTV, curente rock şi hip-hop dintre cele mai nărăvaşe. O vreme a fost gălăgie mare prin licee şi tabere (am fost martoră şi eu), toată lumea recunoştea Metallica, Nirvana, Offspring şi Beavis & Butthead, era la modă să chiuleşti, să ai plete şi să fumezi. Dar după cîţiva ani de exuberanţă, energiile au început să pălească, mesajul social al muzicii a migrat de la revoltă la pedagogie şi tinerii s-au mai cuminţit. Credeam că era doar impresia mea de fostă studentă dezabuzată de fumurile adolescenţei, pînă cînd am ascultat un podcast cu titlul *Has pop music lost its radical edge?,* în care o seamă de comentatori culturali păreau să aibă aceeaşi impresie (e adevărat că erau cam de vîrsta mea). Uşoara febră retro (nu mai mult de 37°) pe care o analizează autorul Simon Reynolds în cartea *Retromania* (2012) e văzută ca un simptom al blocajului creativ (nimic nou sub soare, vechiul complex al epigonului a coborît în stradă). Nu e greu de asociat inhibiţia creativă cu timiditatea ideologică în cultura populară a ultimei generaţii, iar hipsterii le asumă pe amîndouă cu graţioasă modestie. Taylor Swift, Lana del Rey, Adele sînt exemplele cele mai la îndemînă.

Internetul e plin de liste de rockeri morţi la 27 de ani.

Dar să nu simplificăm prea mult. Cine ar mai fi ascultat în România Pink Floyd şi Eurythmics, dacă mecanismele de producţie şi distribuţie (şi mai ales promovare) nu ar fi funcţionat aşa de uns în anii Reagan/Thatcher? Soft power-ul de limbă engleză a avut

Mark Zuckerberg

Cum şi-a pierdut muzica forţa de reîntinerire? Începuturile sfîrşitului pentru mesajul social puternic în muzica pop şi rock se găsesc poate tocmai acolo unde părea că activismul cool are rezultate concrete: în campaniile umanitare de tipul Live Aid, ONE, Hands Across America etc. Totul a început în 1985, cînd Bob Geldof şi Midge Ure au decis să treacă la acţiune şi au organizat megaevenimentul media Live Aid, un concert dublu la Londra şi Philadelphia, în folosul flămînzilor din Africa. Dincolo de etica dubioasă a acţiunii umanitare în general, efectul Live Aid pe termen lung asupra culturii pop a fost mai degrabă sedativ. Intrînd în logica umanitară, care e nepoata drăguţă a colonialismului, cultura rebelă de tineret a ales de bunăvoie să se instituţionalizeze, căutîndu-şi un loc onorabil în sistem. Critica acidă cu vechi creanţe de stînga, de la Woody Guthrie şi Bob Dylan încoace, se înmoaie odată cu „acţiunea" Live Aid în *bien-pensance,* preluînd toate grijile corecte ale lumii bogate faţă de lumea a treia. Caritatea a fost felul muzicii pop de a se implica în lume, şi mai este încă (în 2012, Beyonce a dat glas şi forme Zilei Umanitare a Naţiunilor Unite), sau, altfel văzut, modul establishment-ului de a canaliza energia tineretului înspre zone mai uşor de controlat. De la atitudine rebelă şi stil ireverenţios s-a trecut pe nesimţite la o responsabilitate soft, uşor satisfăcută prin cumpărarea unui DVD, a unui tricou sau penar *fair trade* semnat de Bono.

Trecutul rock'n'roll a căpătat deja un halou romantic, mai ales cînd e vorba de destinele celor morţi prea tineri. Internetul e plin de liste de rockeri morţi la 27 de ani, ca un fel de eroi funeşti ai vîrstei de aur a identităţii de generaţie. Amy Winehouse e ultima intrare pe listă, şi printre cele mai triste, fiindcă parcursul ei tipic rock'n'roll e colorat nostalgic în umbrele retro descrise de Reynolds. Mitul celor 27 de ani are şi el un script moral în fundal. Îi putem contempla, îi putem invoca de la distanţa sigură care ne separă de ei, de exemplu, prin filme ca *Sid and Nancy* (despre *icoana* punk Sid Vicious), tocmai ca să nu uităm vreodată că refuzul compromisului te duce direct în groapă.

Dar să nu exagerăm, refuzul compromisului nu s-a stins cu totul. Flamura e dusă mai departe de Pussy Riot, de exemplu, însă, după cum e limpede, fetele fac mai puţin muzică şi mai mult un fel de PR extrem. Starea de spirit a tineretului anilor 2000 se vădeşte mai bine în textul piesei „Waiting on the World to Change", a încă tînărului John Mayer, care, departe de a fi unanim recunoscut ca voce a unei generaţii, admite în numele acesteia resemnarea în faţa *statu-quo*-ului şi delăsarea civică:

Me and all my friends, we're all misunderstood
They say we stand for nothing and there's no way we ever could
Now we see everything that's going wrong
With the world and those who lead it
We just feel like we don't have the means
To rise above and beat it.
So we keep waiting
Waiting on the world to change.

(Eu şi prietenii mei, sîntem cu toţii neînţeleşi
Ni se spune că nu avem nici o convingere şi că nici nu o să avem vreodată
Noi vedem tot ce nu e în regulă
Cu lumea şi cei care care o conduc
Însă simţim că nu avem mijloacele
De a ne ridica şi a lupta.
Aşa că tot aşteptăm
Aşteptăm să se schimbe lumea.)

Anca Şerbănuţă *a studiat antropologie la Universitatea Bucureşti şi la Universitatea Liberă din Bruxelles, şi relaţii internaţionale şi studii de conflict, la Universitatea din Kent; lucrează la ambasada şi misiunea Afganistanului la Bruxelles.*

NU DOAR CĂ DIFERENŢA DINTRE TONIFIEREA FESELOR ŞI IAD NU E DELOC O SIMPLĂ BAGATELĂ, DAR SE PARE CĂ UN PREOT ROMÂN ÎŞI ADAPTEAZĂ STRATEGIA, DE FIECARE DATĂ, LA IEŞIREA DIN RAI

■ Nu doar că acum ne confruntăm cu Ebola, dar se pare că ceea ce se credea că este tratamentul vindecător de SIDA nu funcţionează pînă la capăt, obligîndu-i pe cercetători să reia studiile. (**M. C.**)

■ Bancul cel mai literar de la FILIT: Un scriitor moare. E întrebat dacă vrea să meargă în rai sau în iad. Prima dată trage o fugă pînă în rai. Ajunge, vede căruţe înţesate cu oameni, pe care nişte îngeri drăgălaşi îi biciuiesc în timp ce le zic: „Scrieţi! Scrieţi!“ Speriat, vrea să vadă care e situaţia şi în iad. Aici, tot căruţe, dar nişte drăcuşori îi biciuiesc pe amărîţi, în timp ce le strigă: „Scrieţi! Scrieţi!“ Derutat, scriitorul se duce şi întreabă: „Doamne, nu înţeleg nimic. Spune-mi, te rog, în cazul ăsta, care e diferenţa dintre rai şi iad?“, iar Dumnezeu îi răspunde: „Dragul meu, în rai se mai şi publică.“ (**A. M. S.**)

■ Un ziar german a găsit metoda ideală pentru slăbit şi tonifierea feselor. „Fără efort, fără fitness“ – se menţionează în titlul articolului. Nu mai folosiţi liftul, urcaţi treptele cu propriile picioare. Mi-am amintit de „metoda“ asta ieri-seară, cînd m-am întors, încărcat, de la cumpărături şi-am găsit liftul stricat. Stau la etajul 10. Ajuns pe la etajul 5, am început să regret că nu fac, regulat, fitness. (**M. M.**)

Cu ochii-n 3,14

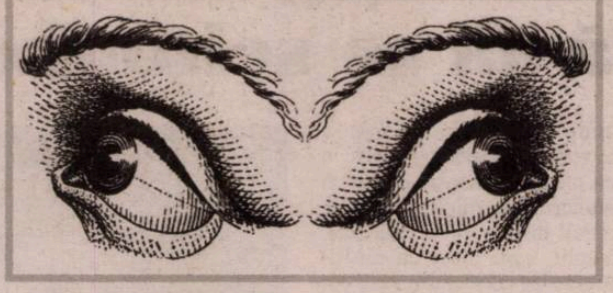

■ Potrivit BBC, un studiu făcut pe 1200 de voluntari din India (eşantion considerat reprezentativ) a dus la constatarea că prezervativele fabricate după standardele de mărime internaţionale sînt prea mari pentru majoritatea indienilor. Iar bărbaţii, în general, au ezitări în a cere la farmacie sau la magazin o măsură mai mică. Dimensiunea prezervativelor nu e deloc o simplă bagatelă, avînd în vedere numărul foarte mare al cazurilor de infectare cu virusul HIV din India, ca să nu mai vorbim de dimensiunile populaţiei din această ţară. (**A. M.**)

■ În Italia, un preot român slujeşte la o biserică din satul Ovindoli pentru cei zece enoriaşi conaţionali, iar în timpul liber cîntă muzică country, filmează clipuri şi îl imită pe Elvis Presley. În România, fostul şofer al Patriarhului Daniel a fost numit recent directorul postului Trinitas TV. Încurcate sînt căile... însă cred că problema e ţara, nu Biserica. (**A. P.**)

■ Multă vreme s-a crezut despre girafe că sînt nişte animale proaste. Acum, cîteva echipe de cercetători au făcut publice rezultatele observaţiilor lor: femelele girafe se împrietenesc între ele, iar prieteniile lor pot dura ani de zile, mamele girafe îşi manifestă durerea după ce puii lor sînt mîncaţi de lei, masculii girafe îşi adaptează strategia de cucerire sexuală în funcţie de competiţie, iar tinereii se prefac mici şi inocenţi în faţa masculilor alfa. Aha! Deci girafele sînt un fel de oameni. (**L. V.**)

■ Mi-am făcut un cont de autor pe Facebook şi, de fiecare dată cînd postez, sînt atenţionat că „You are now acting as Marius Chivu.“ Adică *Je est un autre?* (**M. C.**)

■ La Mega Image, o întîmplare, aş zice, fericită: o doamnă în vîrstă mi-a cerut 5 lei, ca să-şi cumpere ceva. La ieşirea din magazin, aceeaşi doamnă m-a strigat din nou. Am crezut că vrea să-mi ceară iar bani. Dar nu: pur şi simplu mi-a arătat ce cumpărase de 5 lei. Mi s-a părut cea mai reuşită relaţie donator-primitor. (**I. P.**)

■ O limuzină neagră a unui antreprenor de pompe funebre poartă numărul de înmatriculare B 995 RAI. (**M. P.**)

PE APROAPE, UN SCRIITOR MODEST ŞI-A ORGANIZAT LUMINA

■ Un test-grilă al Facultăţii de Germanistică oferea, la întrebarea: „Cînd este sărbătoarea naţională a Republicii Federale Germania?“ (Ziua Unităţii Germane), trei variante de răspuns: *3 octombrie* (răspunsul corect), *9 noiembrie* (ziua căderii Zidului Berlinului – răspuns incorect, dar pe aproape) şi răspunsul cel mai pe de lături, dar preferat de majoritatea studenţilor: *Oktoberfest*. (**M. P.**)

■ La închiderea ediţiei: Comitetul Nobel pentru Literatură tocmai a anunţat cîştigătorul din acest an, scriitorul francez Patrick Modiano, un scriitor perfect modest, aproape de consum, oricum al doilea francez, după Le Clézio, care primeşte Nobelul, în şase ani. Asta în condiţiile în care scriitori francezi extraordinari precum Michel Tournier sau Jean d'Ormesson sînt în viaţă. Un Nobel literar mai slab nu-mi vine acum în minte. Îţi piere tot cheful să mai iei Nobelul după Modiano. (**M. C.**)

■ Sătulă să mai fie singură, o femeie din Marea Britanie a hotărît să se mărite cu ea însăşi. Şi-a organizat, aşadar, nunta, a îmbrăcat rochia de mireasă, a mîncat tort etc. Toate bune şi frumoase, dar să te ţii cînd vor începe scandalurile casnice: cînd va uita să ducă gunoiul, să lase colacul la WC sau să pună capacul la tubul cu pastă de dinţi. (**S. G.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Caisul Fermecat SRL, Raza Iazului SRL (Jurilovca); Zidul SRL, Infinit Com SRL, Aleea Nucilor Verzi SRL, Romver Genial SRL, Învingătorii SRL, Confort Sinergie SRL, Stigmat Impex SRL (Breaza); Plutitor SRL, Lumina Sunetului SRL (Dej); Afacerea La Minut SRL (Albota); Franzeluţa SRL (Luduş); Ultimul Dolar SRL, Desfacere SRL, Alintata SRL (Călimăneşti); Suveran SRL (Orăştie); Bombeu SRL, Tărâmul Dulce SRL (Topliţa); Sfântul Ion Gură De Aur SRL (Băileşti); Comprimat SRL, Uşor De Construit SRL, Activ Funerar SRL (Recaş); La Taicu Şi Ai Lui SRL (Clinceni); Transbujie SRL, Merit SRL, Universul Canapelelor SRL (Cisnădie); Lemn Ales SRL (Letea Veche); Tardiv SRL (Olăneşti); Iluminat Economic SRL, Aborigen SRL, Senzaţii Şi Emotzyi SRL, Glacial SRL (Buhuşi); Crapviu SRL (Huedin); Ouşorul SRL, Service La Băieţi SRL (Vatra Dornei); Noi Livrăm SRL (Cernica); Orientul Latin SRL, 163 Plopi SRL, Straniu Serv SRL (Prejmer). (**D. S.**)

© D. GOace

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

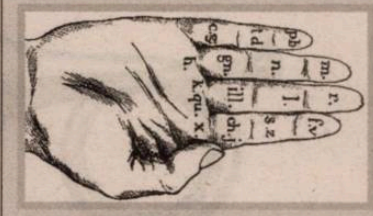

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu 8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 558 ■ 23-29 octombrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Stupori alimentare“

pagina 3

Interviu cu

ION VIANU

pagina 7

DOREL DUMITRU CHIRIŢESCU

„O altă lume“

pagina 21

Mîncarea

„Sufletul tău e ca bucătăria ta: ...porcul și fazanul, sarmalele și pateul.“

TUDOR ARGHEZI – „CU BASTONUL PRIN BUCUREŞTI“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

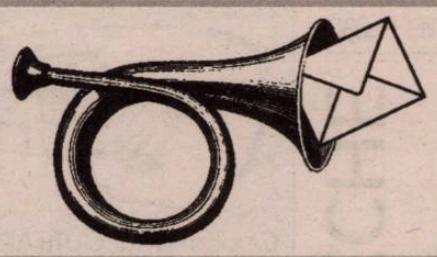

turneu de inbox

Moşu meu

Moşu' avea 54 de ani cînd m-am născut eu. Aşa mi-a ieşit socoteala. I-am văzut două poze de cînd era mai tînăr, la vreo 30-40 de ani. Nu-l ştiu pe omul acela. Seamănă, dar nu e moşu' meu.

Moşu' meu era dintotdeauna slab şi lung, cu faţa arsă de soare şi neagră, cu sprîncene stufoase, nas mare şi ochi căprui. Purta, cînd lucra, o pălărie de paie pe cap. Şi-o dădea jos ca să-şi facă vînt cu ea, să intre în casă la careva sau în biserică sau să dea după muştele de pe Florica şi Joiana, care-i necăjeau la muls. Pentru mersul la oraş, la piaţă, moşu' avea altă pălărie, una de pănură, de-un albastru închis. Părul l-a avut dintotdeauna alb.

Moşu' umbla îmbrăcat cu cămaşă şi vestă de lînă, pantaloni de postav negri sau albastru închis, făcute de buni, şi pantofi pe care îi repara singur. În funcţie de anotimp, lua pe dedesubt un maiou sau adăuga la cămaşă şi vestă, un *cheptar* sau un cojoc. Bluze, tricouri, geci, pantaloni de trening sau de fîş, de astea aveam doar eu nevoie.

După mersul cu paşi mari, nu iuţi, doar mari, pe care îi imitam în spatele lui de cîte ori aveam ocazia, îl recunoşteam din mulţimea de bărbaţi care ieşea pe curtea bisericii sau îşi conducea pe drumul de căpătîi vreun coleg de şcoală I-VII, sau se îndrepta spre cămin la una dintre adunările săteşti. Şi cînd mergea, şi cînd stătea, îşi ţinea mîinile la spate, dreapta în stînga. I-am spus că aşa fac şi eu cînd mă scoate la răspuns şi-l întrebam el la ce tot răspunde. „La întrebările tale." „Da' ale mele nu-ţi dau de gîndit." „Aia s-o crezi tu."

Umbla cu capul aplecat, uitîndu-se la drum, la pietre, la buruienile din cucuruz, la Joiana din faţa carului. Umerii îl trăgeau în jos. Cei de-ai casei ştiau că o moşteneşte pe „hoşca", mama lui, pe care am prins-o şi eu cum umbla îndoită, cu un toiag. „Hoşca" mi-a dat motiv să mă făiesc: la 5 ani, eram mai înaltă decît ea.

Am crescut, dar nu l-am întrecut pe moşu'. Am trişat pe tocuri. Cu umerii aplecaţi şi tot era mai înalt decît mine. Doar o dată mi s-a părut mic.

Palmele lui moşu' îi erau negre, pline de crăpături, aspre, dure şi mari. În comparaţie cu trupul lui, lung şi slab, palmele îmi păreau diforme. Cînd mă apuca cu ele de obraz să mă pupe, îmi încăpea tot capul într-una. De multe ori, părul meu slab, fin şi lung se agăţa în crăpăturile din palma lui şi se rupea. Aveam impresia că mai întîi mă bate, după care mă pupă. Nu mă deranja.

Întins pe pat, moşu' mi-a spus că e bătrîn. M-am uitat la el de parcă ar fi rostit cea mai gogonată minciună de pe lume. „Cum adică eşti bătrîn? Nu eşti bătrîn. Stai că-ţi arăt eu bătrîn." I-am adus *Amintiri din pribegie,* de Neagu Djuvara, să se uite la un bătrîn. A luat-o, a răsfoit-o şi a zîmbit. „De-aia îţi place ţie moşu' ăsta, că scrie cărţi."

I-am lăsat cartea „bătrînului" Djuvara, iar moşu' mi-a dat la schimb *Cartea adulţilor,* după care a învăţat el şcoală în anii '30, cu capitole ca: „Ţara mea", „Întemeerea Munteniei", „Mihaiu viteazul. Lupta dela Călugăreni", „Corpul omului", „Munca şi odihna (poveţe igienice)", „Propoziţiunea", „Numeraţia", „Viticultura şi Pomicultura", „Higiena locuinţei. Curtea", „Primejdia alcoolismului" etc. Paginile îi sînt maronii şi îi lipsesc cîteva, adresarea e din altă lume, cratima e apostrof, imnul e altul, istoria e cu regi şi regine. Moşu' a ascuns-o în pod. A scos-o de acolo, a întărît-o cu o legătură de sfoară şi i-a făcut loc printre bibliile de lîngă pat.

Moşu' meu nu a fost niciodată bătrîn. Moşu' meu a fost istorie.

Maria-Georgeta SABĂU

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

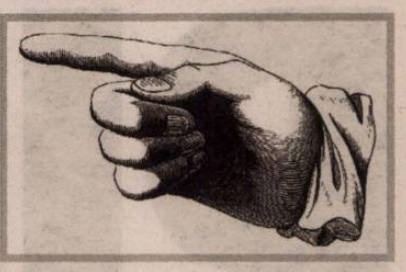

■ Mergeţi la Les Films de Cannes à Bucarest (24-30 octombrie 2014), festivalul care adună la noi în oraş filmele văzute şi premiate la Cannes-ul de anul ăsta. Programul e aici: http://www.filmedefestival.ro/2014/program-2, vă dorim vizionare plăcută. (Luiza Vasiliu)

■ Începînd cu 24 octombrie, în Bucureşti, Festivalul Naţional de Teatru: zece zile de spectacole şi evenimente culturale de neratat! (Stela Giurgeanu)

■ La Teatrul Excelsior din Bucureşti se joacă *Kiki şi Bozo,* de Andreea Vălean, în regia lui Peter Kerek. E prima întîlnire – şi e foarte reuşită! – a acestei scriitoare cu teatrul pentru copii. (Mătei Martin)

■ Evident că nu trebuie scăpate meciurile de tenis de la Turneul Campioanelor, care, anul acesta, se desfăşoară la Singapore. Simona Halep e în premieră la acest turneu şi e a treia româncă din istorie care participă la competiţie, după Virginia Ruzici şi Irina Spîrlea. Trebuie, poate, să amintesc că la respectivul turneu, tradiţional, nu participă decît primele opt jucătoare din lume. Aşadar, *crème de la crème.* (Andrei Manolescu)

■ Am recitit *Tunelul* lui Sábato (ediţia Humanitas, 2002, traducere de Darie Novăceanu). Îmi aminteam de cartea asta mai degrabă ca de o stare. Am regăsit-o, peste ani, la fel de învăluitoare. Cei doi protagonişti, Juan Pablo Castel şi Maria, par mai degrabă nişte somnambuli. Dragostea lor e obsesie şi chin. Dureroasă şi nepămînteană: „Şi atunci, în timp ce eu îmi străbăteam coridorul fără sfîrşit, ea îşi trăia, afară, viaţa ei firească, agitată, ca toţi aceia care nu trăiesc în tunele; această viaţă curioasă şi absurdă în care există baluri, petreceri, veselie şi frivolitate." (Ana Maria Sandu)

■ Academia de Film, Cross-Media şi Dezvoltare Socio-Vizuală – o şcoală de antropologie şi film. În cadrul ei, profesorul Vintilă Mihăilescu şi regizorul Ionuţ Piţurescu te învaţă cum să faci primul tău documentar. Înscrierile pentru sesiunea din noiembrie – decembrie – pe filmediadox.com. (Iaromira Popovici)

■ Un nou volum din seria de autor dedicată lui Jorge Louis Borges: *Borges la 80 de ani. Cărţile şi noaptea,* traducere de Ariadna Ponta şi Tudora Şandru-Mehedinţi, Editura Polirom. Prima parte conţine minunatele conversaţii cu Borges, stîrnit de întrebările unor Willis Barnstone, Alastair Reid şi Dick Cavett. Partea a doua conţine cîteva dintre strălucitele sale eseuri despre cărţi, poezie, orbire, cabala, budism ş.a. Un regal! (Marius Chivu)

■ Dacă n-aveţi unde să faceţi fotografii sîmbătă, pentru că nimic din jur nu vă mai inspiră, daţi o fugă pînă la Casa Comana, la week-end-ul de toamnă al fotografilor, un eveniment atît pentru profesionişti, cît şi pentru amatori. Veţi fotografia costume tradiţionale şi istorice, personaje îmbrăcate în costume populare, cai şi călăreţi pe noul hipodrom, peisaje, apusul pe Dealul Dragonului. Intrarea este liberă. (Adina Popescu)

Dreptul la replică

„Stimate domnule redactor-şef, constat cu surprindere că un colaborator al dvs., dl Cristian Ghinea, publică opinii agresive despre managementul unui ONG din care nu face parte, Societatea Academică din România (acuzat de «inepţie») şi că ele sînt publicate fără a ni se solicita un punct de vedere. Dat fiind că reputaţia este importantă pentru o organizaţie anticorupţie ca a noastră, vă rog să informaţi pe cititorii dvs. că motivele pentru care SAR s-a despărţit de unii foşti angajaţi sînt (....). SAR nu dezaprobă contractele publice la alte organizaţii, dar le consideră incompatibile cu misiunea sa de watchdog *al banului public. De asemenea, organizaţia dlui Ghinea, CRPE, care s-a retras din Alianţa pentru o Românie Curată, nu mai corespundea acestei misiuni, accesînd repetat contracte cu statul prin Ministerul de Externe care nu îi mai permiteau o poziţie independentă în anii în care Alianţa a fost foarte activă, adică 2011 – 2013. Ne exprimăm surprinderea că o revistă de distincţia* Dilemei *poate publica asemenea poziţii subiective despre o chestiune privată, cînd faptele sînt uşor de verificat. Vă mulţumim pentru publicarea acestui drept la replică.*

Director comunicare, Simona Popescu".

Am eliminat din text cîteva rînduri care priveau o altă organizaţie, fără legătură cu disputa de faţă. Răspunsul lui Cristian Ghinea este publicat în pagina 12. *(n. r.)*

album dilematic Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.600
Tipărit la Tipomedia

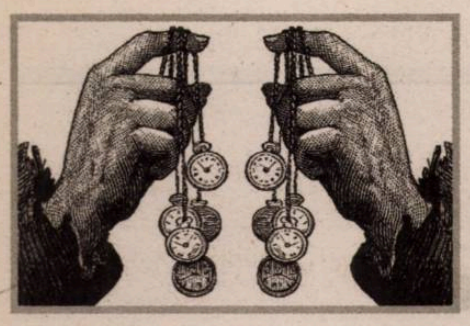

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Stupori alimentare

Pînă la pubertate, eram aproape anorexic. Am fotografii de pînă la 12 ani care par a fi făcute cu un aparat Roentgen: mi se văd coastele ca la o radiografie. După 14 ani, martirizat de obscure jocuri hormonale, am început să mă îngraș. În adolescență, am slăbit din nou. Apoi m-am reîngrășat. Oricum, foarte devreme, am devenit un melancolic căutător de diete. Medicii mă dojenesc, legînd toate neajunsurile mele organice de o siluetă scăpată de sub control, iar amicii știu că, dacă vor să-mi facă un compliment, trebuie să-mi spună des: „Ai mai slăbit!“ În sfîrșit, cei care mă detestă nu ezită să-mi ia peste picior conturul, așa încît să rezulte că mă îndop zi și noapte, că fac orice pentru o sarma, că sînt urît, grețos, porc păros, înecat în valuri de grăsime etc. Fiecare, după anvergura urii și imaginației proprii. Să ne înțelegem: nu sînt ușă de biserică. Sînt pofticios și, eventual, lacom. Nu reușesc să mă feresc, întotdeauna, de oarecari excese. Dar mă străduiesc. Rîndurile de față nu vor să fie însă o confesiune lăcrămoasă despre eforturile și eșecurile mele alimentare. Ci consemnarea unei crescînde perplexități. Urmăresc de mult, cu atenție, „bibliografia“ nutriționiștilor profesioniști și, pe urmele cetățeanului turmentat care întreba mereu cu cine să voteze, întreb și eu, timid, dar tenace: „Eu ce să mănînc? Ce să beau? Cum să aleg dieta optimă?“ Ani de-a rîndul, mi s-a spus să prefer carne de vită. E plină de proteine, dar fără multe grăsimi, are necesarul de vitamina B, e, deci, energizantă și ajută în cura de slăbire. „Dușmanul“ prin excelență e porcul. Apoi, cohorte întregi de cercetători mi-au atras atenția că s-a stabilit, pe baze experimentale, cît de periculoasă e carnea roșie. Predispune la boli cardio-vasculare, la deces prematur, în variantele cancer de colon și infarct. În plus, conține prea mult fier și neașteptat de multe „grăsimi saturate“ („rele“). Savanții „obiectivi“ admit, pe de altă parte, că „acidul linoleic conjugat“ prezent în compoziția cărnii de vită, stăvilește dezvoltarea tumorilor canceroase. Una peste alta, e recomandabil, totuși, să trecem pe carne albă: pui și pește. Puiul are grăsimi „bune“, protejează cordul, e dietetic. E drept, are mai puține proteine decît carnea roșie. Dintr-odată însă, s-a descoperit că nici puii nu mai sînt ce-au fost. Crescuți artificial, adică dopați cu tot soiul de chimicale, ei conțin niște „hormoni de creștere“ care explică inflația de obezitate a ultimelor generații. Hormonii cu pricina provoacă pubertate precoce, cancer la sîn, cancer de prostată, creștere a colesterolului rău, boli de inimă. Ca să nu mai spunem că tot păsăretul e, potențial, plin de Salmonella și de Campylobacter. Mai bine pește! E ușor digerabil, are iod, fosfor și potasiu (ceea ce te face frumos și deștept); să adăugăm avantajul paradoxal, că o bucată de pește e cu atît mai bună, cu cît e mai grasă, căci grăsimea de pește e miraculos antioxidantă, *anti-aging* etc. Da, dar are și dioxină, iar de cînd s-a stricat mediul planetar (mai ales cel acvatic), asistăm la creșterea procentului de mercur și metilmercur din compoziția chimică a bietului animal. Asta îl face toxic, cu efecte triste asupra evoluției sarcinii și asupra sistemului nervos în general. În aceste condiții, salvarea e dușmanul de altădată: porcul! Are proteine întăritoare, B-uri și virtuți auxiliare necesare slăbitului: provoacă rapid o salutară sațietate. Evident, e preferabil să alegi părțile slabe și, dacă se poate, să nu le pui pe grătar sau la tigaie, ci, mai curînd, la fiert sau la cuptor. (Ceea ce e valabil, de altfel, și pentru vită, pui și pește: nu prăjit, nu afumat, nu uscat.) Aflăm însă că o anumită patologie animală le face pe toate suspecte. Vaca înnebunește, găinile fac gripă, iar porcii se îmbolnăvesc de „pestă porcină“. Poate că cel mai bine e să renunți la carne. Deși regimul vegetarian a fost dovedit ca incomplet din punct de vedere nutritiv și născător de pernicioase „compensări“ onirice (vise abundente cu fleici, cîrnăciori și cotlete...). Ce ne mai rămîne? Băutura! Dar și aici lucrurile se complică. Eu, vechi diabetic, grăsun și cardiac, am voie bere? În nici un caz! – strigă într-un glas medicii. Dar tot unii medici au descoperit de curînd, fireşte, „pe baze experimentale“, că berea conține colesterol bun și viguroși antioxidanți (nu mai vorbim de o bogată colecție de minerale utile). Prin urmare, berea e recomandată (sigur, cu moderațiune) diabeticilor și cardiacilor. Și cînd te gîndești cîți ani de abstinență – cu argumente științifice – m-au ținut departe de halbă. Dar vinul? Cardiacii să nu prea bea roșu! – a sunat cuvîntul de ordine pînă mai ieri. Francezii dovedesc, statistic, contrariul! Albul are, e drept, mai puține calorii, dar efectele ambelor lichide sînt, de fapt, echivalente. Pe deasupra, albul produce insomnie. Cum e cu tăriile? Cardiacilor li se recomandă să bea: sînt vaso-dilatatoare. Diabeticilor nu prea: deși scad glicemia (păi, atunci le-aș bea ca medicament!), au efecte negative în plan neurologic. Singura unanimitate savantă e că vitală e moderația și că, de fapt, marele vinovat pentru toate e stresul. Concluzia: trebuie să mîncăm puțin, fiert și vesel! Nu prea contează ce. Zilele trecute, am citit într-un ziar că micul dejun cu ouă și cîrnați e o bună metodă de slăbire. Și că un american a slăbit șapte kile într-o săptămînă mîncînd doar cîrnați cu bere. Știința pare să evolueze spre un viitor tonic, generos, nediscriminatoriu. *Anything goes!* În ce mă privește, sînt gata să devin, pe acest fundal, *„dietetically correct“!*

Trebuie să mîncăm puțin, fiert și vesel!

(articol preluat de pe blogurle Adevărul)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Erotismul simbolic al românilor

Noica spunea undeva că, în timp ce alte popoare și-au căutat identitatea, românii au fost preocupați mai degrabă să și-o păstreze. Două excelente cărți publicate recent la Polirom despre imaginea românilor, construită de maghiari (Melinda și Sorin Mitu), respectiv de germani (Klaus Heitman) ne reamintesc însă faptul că această imagine de sine la care ținem atît de mult se naște în ochii Celuilalt și se construiește într-un permanent dialog istoric cu acesta, și nu într-un mîndru monolog. Căci jocul aparent derizoriu al imaginilor sociale despre *noi*, despre *ei* și reciproce este cel care închipuiește orice identitate colectivă. Mai mult, Melinda și Sorin Mitu demonstrează sclipitor cum reprezentările publice ale ungurilor despre români se integrează, de fapt, în geografia simbolică mai vastă a unui Occident care își căuta în periferiile sale răsăritene oglinda fermecată. „Atunci cînd vorbesc sau scriu despre români, maghiarii nu fac altceva decît să reproducă modelul occidental de reprezentare a «orientalului» și «răsăriteanului», cu toate că ei înșiși sînt priviți de apuseni ca niște «est-europeni» subdezvoltați și înapoiați.“ Această periferie răsăriteană a Europei, aceea a „străinilor din vecinătate“, de la frontierele vetrei civilizaționale a Occidentului, a fost imaginată de acesta ca o lume ambivalentă, unde Celălalt este succesiv sau simultan străinul și ruda săracă, barbarul și bunul sălbatic, alteritatea și identitatea sechestrată de istorie, ce poate să fie salvată însă, recuperată, reintegrată „civilizației“. Aceeași geografie simbolică ce se configurează pe axa Occident – Orient este reprodusă apoi, printr-un soi de „orientalizare internă“, de către micile națiuni ale acestui spațiu omogenizat al „Răsăritului“, care reproduc în nume propriu discursul Occidentului, „orientalizîndu-și“, la rîndul lor, vecinii. Fiecare „tînără națiune“ bătea la ușile Occidentului civilizat, împingînd frontiera „Orientului“ necivilizat mai spre est, dincolo de Elba – pentru „Europa Centrală“, peste Carpați – pentru unguri, dincolo de Dunăre – pentru români etc. „Tocmai această definire ambiguă a «răsăritenilor», ca locuitori ai unui spațiu aflat între barbarie și civilizație, între Europa și Asia, le oferă șansa [popoarelor răsăritene] să se salveze și să se strecoare în spațiul securizant al unei Europe extinse, cu prețul inventării altor barbari. (...) Ceea ce ne salvează este înapoierea celorlalți, iar acest sentiment este dublat de satisfacția ascunsă că ei stau mai prost decît noi.“ Chiar și astăzi, ce ne-am face fără bulgari?...

Roland Barthes identifică clivajul dintre *constrîngere* și *dorință* ca substrat emoțional al opoziției Occident – Orient, iar Marianne Mesnil descoperă în scrierile lui Ulysse de Marsillac despre București opoziția dintre *civilizație* și *libertate*. Citită în cheia „procesului de civilizare“, această opoziție se dovedește a fi o „revenire a refulatului“, căci „prețul plătit pentru ca civilizația să triumfe nu a fost nimic altceva decît corpul“, „civilizat“ – deci controlat rațional – timp de secole. Tocmai de aceea, occidentalii ajung să viseze, vinovat, la libertatea „orientală“.

Românii se conduc „foarte după simțurile *lor“ constituind însă „o umanitate mai* liberă*“.*

Ca orice politică a numirii, nici această „orientalizare“ selectivă nu este inocentă, ci servește interese politice explicite și vise ascunse de mărire. Aplicată Răsăritului, asumată sau negată de către acesta, ea traduce însă și o partiție psihologică adînc înrădăcinată în mentalul european, aceea dintre rațiune și pasiune, spirit și corp, masculin și feminin etc., în care Occidentul își arogă totdeauna primul termen, proiectînd asupra trans-silvaniilor de la periferia sa cel de-al doilea termen. Analizînd călătoriile în Orient ale lui Pierre Loti, de pildă, constată frații Schott. Și aceasta deoarece românii se conduc „foarte după *simțurile* lor“, că au „un spirit *ușuratic* și *superficial*“, constituind însă „o umanitate mai *liberă*“. Femeia româncă este caracterizată prin *„pasiunea* sudică și cea orientală“, reprobabilă poate, dar trebuie recunoscut – subliniază Bergner – că „o asemenea făptură îl atrage în mod deosebit pe german“. Polaritatea aici este una nord – sud, dintre „germanicul «imperativ absolut» al datoriei“ și „înclinația, firescul“ și „impetuozitatea“ din firea meridionalilor români.

„În acest fel, imaginea «bunul sălbatic» – în variantă feminină – își găsea în portretul idealizat al țărăncilor române o ipostază dintre cele mai convingătoare“ – conchid Melinda și Sorin Mitu. Ca orice fantasmat „bun sălbatic“, și românul putea – și trebuia – să fie civilizat, de mai „civilizații“ maghiari, de pildă. Dar românii, folosind exact aceeași retorică, s-au poziționat ca fiind *ei* adevărații purtători ai civilizației la frontierele Occidentului și au refuzat imaginea de „bun sălbatic“. În cazul particular al erotismului (propriu oricărui „sălbatic“, necivilizat, dar liber...) românii s-au apărat tăcînd: în imaginea pe care am expus-o lumii despre noi înșine, țăranul român nu are sexualitate, ci numai dor...

Românii se conduc „foarte după simțurile *lor“ constituind însă „o umanitate mai* liberă*“.*

Din acest punct de vedere, este fascinant să urmărești imaginarul maghiar și german referitor la „orientalismul“ românesc. Și pentru unii, și pentru alții, farmecul românilor este *feminin:* bărbații sînt leneși și oarecare, femeile sînt harnice și totdeauna *frumoase;* o frumusețe *naturală* – adaugă Mátyási József. Familiile românilor sînt *prolifice*, „tineri de 18 ani însurîndu-se cu fetițe de 12-13 ani“, constată jurnalistul Bekasy, fapt pus de Lassú István sau Kóváry László pe seama firii *senzuale* a românilor. „Și Viena s-ar plictisi de cucoanele sale / Dacă ar vedea fetele din Ardeal“ – conchide Mátyási. Germanii merg puțin mai departe și, lăudînd frumusețea româncelor, sînt aproape unanimi în a le atribui o deosebită libertate sexuală, mai ales după ce se căsătoresc: „Relațiile dintre cele două sexe nu sînt defel așa cum ar fi de dorit“ – con-

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

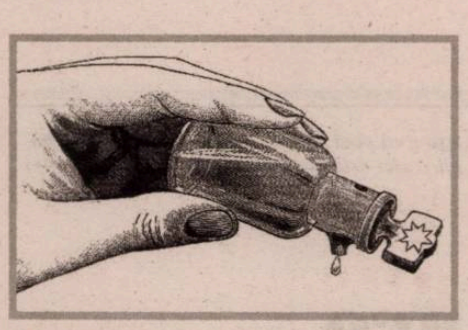

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Motivaţionale

În comparaţie cu *inspiraţional*, despre care am vorbit cu o săptămînă în urmă, adjectivul *motivaţional* e mai bine instalat în româna actuală, fiind deja impus ca termen de specialitate (în psihologie) şi raportîndu-se în mod mai transparent la cuvintele din aceeaşi familie lexicală, ca *motivaţie* şi *a motiva*. Aerul familiar maschează totuşi, şi în acest caz, extinderi semantice şi ambiguităţi. Definiţia de dicţionar („care serveşte de motivaţie; cu motivaţie", DEX) e destul de vagă şi permite multe utilizări diferite; în genere, acestea sînt imitate după cele ale termenului englezesc *motivational*. În uzul comun, deci dacă nu ne referim la sintagmele de strictă specialitate, ceva este *motivaţional* cînd exprimă o motivaţie proprie a cuiva, explicînd raţiunile sale pentru a lua o decizie, dar şi cînd sugerează altor persoane motivaţii pentru a face ceva anume sau pur şi simplu pentru a-şi menţine sau cîştiga încrederea în sine *(filme motivaţionale)*.

Primul sens a ajuns în presă, în ultima vreme, mai ales în sintagma *eseu motivaţional*, echivalent pentru *motivation letter* (mai rar, *motivational letter), personal statement* etc.: „în *eseul motivaţional* devenit criteriu de admitere, candidaţii au trebuit să spună, printre altele, de ce îşi doresc să studieze la ASE, cum îşi imaginează viaţa de student în această instituţie de învăţămînt şi care sînt reuşitele pe care le-au avut pînă acum" (gandul.info). Noua cerinţă de acces universitar a făcut ca în Internet să apară numeroase modele destul de banale şi neglijent redactate, dar şi sfaturi practice utile (recomandînd originalitate, sinceritate, rigoare). Cealaltă accepţie – specializată pentru strategiile şi metodele de creare a unor motivaţii – e suficient de clar explicată în exemplul: „Cartea *Marketingul motivaţional* dezvăluie o modalitate nouă şi puternică de a-i convinge pe oameni să cumpere" (amsta.ro).

Cea mai răspîndită în momentul de faţă e utilizarea adjectivului *motivaţional* cu un sens aproape echivalent cu al neologismului *inspiraţional*, într-un jargon al *dezvoltării personale* şi al *gîndirii pozitive*, în care ambele cuvinte capătă aura magică a soluţiilor simple, cu eficacitate universală. Internetul transmite o mare cantitate de mesaje purtînd eticheta dublă: *„citate motivaţionale şi inspiraţionale* celebre" (citatemotivationale.com), „seminarii *motivaţionale* care oferă perspective *inspiraţionale"* (adevarul.ro), „filme *inspiraţionale şi motivaţionale"* (succesdublu.ro); „prezentăm mai jos top *zece documentare motivaţionale* sau mai bine zis *inspiraţionale* care îţi vor schimba viaţa, evident dacă eşti dispus să urmezi mesajele transmise" (caplimpede.ro) etc. Pot fi *motivaţionale*, aşadar, citatele, cărţile, filmele, muzica, imaginile etc. Circulă şi sintagmele, mai mult sau mai puţin adaptate, *vorbitor motivaţional* şi *speaker motivaţional („Motivational speaker* sau *vorbitor motivaţional* este un vorbitor care face discursuri cu scopul de a inspira şi de a motiva publicul", psihologie-pozitiva.blogspot.ro).

Un *film motivaţional* tipic este un film despre oameni buni şi generoşi care învinge toate dificultăţile, găsindu-şi în final fericirea; mai exact, într-o formulare care acumulează toate clişeele genului, un film care pune la dispoziţie „instrumentele necesare pentru a crea în vieţile noastre noi oportunităţi în drumul către succes. Este genul de film care ne redă încrederea în forţele proprii şi care ne demonstrează că orice poate fi realizat atît în plan personal, cît şi profesional" (ziare.com). Desigur, termenul *motivaţional* poate fi folosit şi pentru a caracteriza ceea ce motivează într-o direcţie bine precizată: în accepţia mai concretă, un film motivaţional poate fi pur şi simplu unul *de încurajare, de îmbărbătare:* „Ungurii şi-au ridicat moralul cu *un film motivaţional* [titlu] / Ungurii şi-au ridicat moralul cu imagini care ilustrau bucuria fără margini a suporterilor maghiari după golurile marcate împotriva României în partida disputată anul trecut" (sportnews.ro). Ca şi *inspiraţional, motivaţional* oferă o etichetă modernă unor mesaje despre care se presupune că ar fi născut suspiciuni sub denumiri mai tradiţionale: educative, moralizatoare, „cu mesaj", de învăţătură şi înţelepciune practică, etice, edifiante, sapienţiale, religioase.

Pentru mesajele cu un asemenea conţinut (circulînd în diverse forme: citate, imagini, clipuri, power-pointuri etc.) s-a creat deja substantivul neutru, folosit de cele mai multe ori ironic: „am cîteva miliarde de *motivaţionale* prin arhive" (zoso.ro); „Nu există zi în care să nu apară pe facebook *un motivaţional* despre condiţia umană, responsabilitate, frumuseţea sufletului" (printreranduri.eu); „probabil tot ce am zis mai sus sună ca *un motivaţional* de luni, ca pozele cu pisici şi căni de cafea" (neuronuvisator.wordpress.com).

Sînt semne că asocierea adjectivului *motivaţional* cu sensul vag, emblematic şi neapărat pozitiv începe să piardă teren, prin simplă uzură şi reacţie ironică; pentru conţinutul său de formulă magică se vor găsi, desigur, noi etichete.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

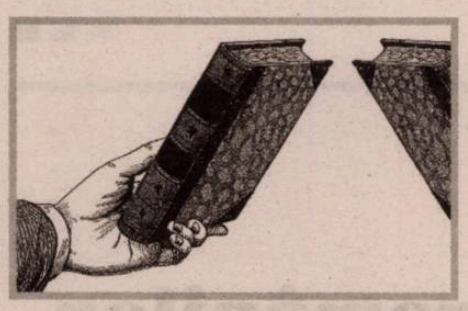

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Educaţia şi Graţia reloaded

Am scris mai demult, pentru *Tribuna învăţămîntului*, un articolaş în care dezvăluiam surprinzătorul amestec al lui Dumnezeu în trebile educaţiei de la noi. Iată-l:

„Învăţămîntul e la pămînt. E un dezastru. O calamitate. Mai rău ca anul acesta, ca anul trecut şi ca de cînd mă ştiu nu a fost niciodată.

Elevii dormitează alene în băncile lor şi urlă şi zbiară şi zbiară şi urlă cînd se trezesc, se uită la televizor, se joacă la computer, se duc prin discoteci şi de şcoală-n cot îi doare, sînt mojici şi n-au maniere. Studenţii sînt buimaci şi fără chef şi se plimbă de la o facultate la alta, doar-doar se lasă cu vreo diplomă. Profesorii mai dau pe la ore cînd li se năzare, că tot recuperează seara la meditaţii, se dedau la tot soiul de machiaverlîcuri ca să-şi cîrpească salariul de mizerie, se poartă ca nişte satrapi şi le caută în coarne tuturor obraznicilor. Directorii au toţi puzderie de rude nevoiaşe de căpătuit. Inspectorii stau încuiaţi în birouri cu clientela politică grămadă la uşă. Miniştrii se trag la sorţi prin culisele puterii ş.a.m.d.

Cam asemenea lucruri auzim cu toţii la fiecare pas, la rubrica «starea învăţămîntului».

De unde se trag toate acestea? Păi, foarte simplu: de la Dumnezeu.

Şi de ce, bănuiesc că vă întrebaţi, s-ar fi mîniat Dumnezeu pe învăţămîntul românesc?

Întrebaţi-i pe *cei care ştiu*, fiindcă trudesc zi de zi printre elevi şi studenţi, şi vă veţi lămuri pe dată.

Şcolile se lamentează că primesc, la catedră, absolvenţi tot mai slab pregătiţi din universităţi. Universitarii au şi ei punctul lor de vedere: cum să mai faci învăţămînt de calitate, cînd din licee îţi vin candidaţi inculţi, agramaţi, incapabili să lege două propoziţii cu sens, şi cu media 9,90 la bacalaureat? Dar şi profesorii de liceu au răspunsul pregătit: elevii dintr-a IX-a sînt o catastrofă, nu au nici cele mai elementare cunoştinţe de specialitate, că de competenţe nici nu mai poate fi vorba – ele sînt oricum un moft din noul jargon pedagogic. Nici profesorii de gimnaziu nu se lasă mai prejos, şi se vaietă că nu îşi pot face treaba cu elevi care n-au fost învăţaţi nici măcar să scrie, să citească şi să socotească. Învăţătorii spun că se luptă să-i deprindă pe copii statul în bancă, mersul la toaletă şi suflatul nasului în batistă. Educatorii, covîrşiţi deja de toată avalanşa de reproşuri curgînd năvalnic de undeva, de acolo, de sus, au totuşi şi ei o ultimă redută de apărat: vina e a familiilor dezorganizate din ziua de azi, care nu mai sînt în stare să încropească nici cea mai firavă urmă de educaţie. Iar părinţii cată, cu privirea înceţoşată, către zenit: io ce să-i mai fac ăstuia mic? Pesemne c-aşa a vrut Dumnezeu!

Şi-aşa am ajuns să trăim într-o ţară în care mai vezi nişte îndărătnici puşi curmeziş cu Graţia alergînd în dreapta şi-n stînga, din ochi lăcrămînd, pe toţi întrebînd şi la toţi zicînd: al meu a făcut deja un an şi eu n-am încă idee unde să-l dau. Ştii cumva, măcar tu, o grădiniţă ca lumea? E în joc, mă-nţelegi, viitorul copilului meu!

E o criză, monşer!!"

Multe s-au schimbat de atunci. Avem un bac care mai vîntură puzderia doritorilor de studii superioare. Avem o clasă pregătitoare, care se pregăteşte să devină serioasă. Avem testări naţionale periodice, ca să vedem şi noi ce merge bine şi ce nu. Avem promisiunea unei revizuiri a programelor. Avem chiar şi ceva ce se cheamă „manuale digitale".

Şi totuşi, parcă prea puţin s-a schimbat în corul lamentaţiilor despre „starea învăţămîntului". Să fie de vină naturelul nostru cîrtitor? Să fie iarăşi reavoinţa proniei cereşti? Sau poate nu m-am uitat eu cum trebuie la subiect, descărcîndu-l de sus în jos, din vîrful piramidei, pînă la momentul facerii? Cum ar arăta o privire inversă?

Şi totuşi, parcă prea puţin s-a schimbat în corul lamentaţiilor despre „starea învăţămîntului".

Mami, eu de ce trebuie să merg la grădiniţă? Pentru că acolo e o doamnă educatoare care spune poveşti copiilor şi o să vă jucaţi cu creioane şi cuburi colorate şi o să-ţi faci o sumedenie de prieteni. Am fost, am constatat. Poveşti. Doamna educatoare se străduie degeaba să ne facă să tăcem din gură, vîrful creionului se rupe cînd ţi-e lumea mai dragă, Corina e cîrnă şi Radu spune prostii.

Mami, de ce trebuie să merg la clasa pregătitoare? Pentru că acolo o să te pregăteşti pentru mai departe, pentru şcoală. Iar şcoala e un lucru foarte serios. Am fost, am văzut. Un an de zile am tot încercat să pricep pentru ce anume mă pregătesc, dar n-am reuşit. Ciudăţănoasă treabă.

Mami, acuma mă duc la şcoală? Ce-i acolo? Acolo înveţi să scrii, să citeşti, să socoteşti, chestiile astea de care vei avea nevoie toată viaţa. Am încercat-o şi p-asta. Ne-au dat nişte caiete ca vai de ele, fără tastatură, nu ştiu cum naiba funcţionează. Cică cu un „o" şi cu un „i" faci multe oi şi lărgeşti şeptelul. Iar tabla înmulţirii – teroare! Parcă ziceam că luptăm împotriva terorismului, nu?

Mami, mai merg şi la generală? Mai e ceva de învăţat? Păi, abia acum începe studiul. Gata cu învăţătoarea. Acum o să ai profesori, fiecare la materia lui. Fusei, văzui. Sari dintr-o oră într-alta ca un Hopa Mitică. Noroc cu pauzele. Roxana nu mai e cîrnă iar Mihai spune nişte bancuri...

Mami, mai e cazul să merg şi la liceu? Cum să nu. La liceu ajung numai copiii deştepţi, care au un viitor în faţă. OK, treaba cu orele din parc a fost cît de cît simpatică. Mă cam enervează corola asta de minuni a lumii. Care corolă? Care minuni? Şi de ce i-ar da cuiva prin cap să o strivească? Lasă că nici cu integralele nu mi-e ruşine.

Mami, şi la facultate? Normal. Ce, vrei să rămîi de izbelişte? Pe aici nu se strigă catalogul şi nu prea se pun absenţe. Asta-i fain. Dar a fost un calvar pînă să-mi aleg facultatea. Mami a zis să-mi pun dosarul în vreo cinci locuri, că nu se ştie.

Mami, ce-i aia „master"? *Master* în engleză înseamnă „stăpîn". Credeam că la sfîrşit o să primesc vreun sceptru, ceva. Am mai primit încă o diplomă gălbuie.

Mami, eu trebuie să merg şi la doctorat? Nu vreau să mă fac doctor. Maaamiiii!

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

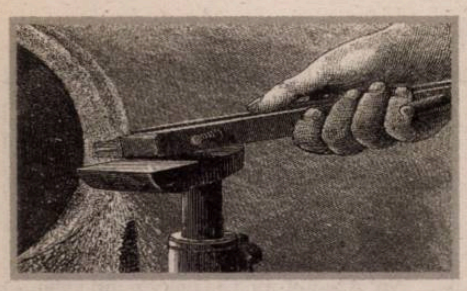

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Cînd „libertatea“ ne ameninţă libertăţile

S-au reluat schimburile de replici între Bruxelles şi Londra pe tema libertăţii de circulaţie în Uniunea Europeană.

La sfîrşitul săptămînii trecute, într-un interviu pentru BBC, José Manuel Barroso, aflat pe ultimii metri ai mandatului în fruntea Comisiei Europene, a avertizat din nou Marea Britanie că Uniunea nu va permite modificarea tratatelor în ce priveşte libertatea de circulaţie. Liderul european a răspuns astfel unui articol din *Sunday Telegraph*, în care David Cameron reafirma că va pune problema migraţiei, în centrul negocierilor cu celelalte state membre, privind statutul Marii Britanii în cadrul Uniunii.

Premierul britanic nu a rămas însă dator şi a replicat, chiar în prima zi a acestei săptămîni, că îi recunoaşte drept şefi ai săi pe alegătorii britanici, şi nu pe liderii europeni.

Să facem aici o scurtă paranteză pentru a observa o importantă diferenţă de terminologie. Pentru Uniunea Europeană, cînd un cetăţean al unui stat membru merge să îşi caute de lucru într-un alt stat, aceasta înseamnă libertate de circulaţie, garantată de Tratatele Uniunii. Pentru Marea Britanie, înseamnă imigraţie, care ar trebui ţinută sub control, cel puţin pe Insulă.

Pînă cînd dosarul să ajungă, eventual, pe agenda Uniunii Europene, subiectul migraţiei este foarte important în Marea Britanie, acolo unde premierul Cameron este supus presiunii tot mai mari din partea partidului său, tocmai fiindcă nu reuşeşte să oprească ascensiunea UKIP, formaţiune care se opune deschis imigraţiei şi prezenţei britanice în UE.

Ziua de 9 octombrie a adus chiar un şoc în rîndul conservatorilor şi, de fapt, pe întreaga scenă politică britanică. În urma alegerilor parţiale din circumscripţia Clacton (nordul Angliei), UKIP a reuşit să-şi trimită pentru prima dată un reprezentant în Camera Comunelor. Douglas Carswell, un politician care a părăsit Partidul Conservator în favoarea UKIP, a cîştigat detaşat alegerile, cu 60% din voturi. Şi aceasta după ce, acum patru ani, UKIP nu reuşea să obţină vreun vot în această circumscripţie!

Şi tot pe 9 octombrie, în Heywood and Middleton (Manchester), fief laburist prin tradiţie, candidatul de centru-stînga a cîştigat la diferenţă minimă în faţa reprezentantului UKIP.

Schimburile de replici între Bruxelles şi Londra pe tema libertăţii de circulaţie în Uniunea Europeană.

În editorialul din *Sunday Telegraph*, premierul Cameron susţinea că tocmai o limitare negociată a imigrării va opri ascensiunea UKIP, adversar declarat al prezenţei ţării în Uniunea Europeană. Cu alte cuvinte, ar fi de dorit o preluare, cu mîna Bruxellesului, a discursului celor din UKIP. Aceasta le-ar arăta britanicilor că David Cameron chiar poate ceea ce antieuropenii lui Nigel Farage doar clamează. Iar mesajul către Uniunea Europeană ar fi cam acesta: „Acceptaţi varianta soft a conservatorilor britanici, altfel vă veţi trezi pe cap cu UKIP şi va fi cu mult mai rău.“

Deocamdată însă, Bruxelles-ul nici nu vrea să audă de o asemenea variantă. Nu doar preşedintele în exerciţiu al Comisiei, ci şi preşedintele ales, Jean-Claude Juncker, refuză să pună în discuţie principiile fondatoare. Oferirea de către Uniunea Europeană a unui „răspuns *fair*“ la „problema britanică“ se află printre priorităţile expuse de Juncker pentru viitorul mandat. Dar preşedintele ales a trasat foarte clar şi „linia roşie“, anume libertăţile garantate de Tratate.

Partea bună este că o eventuală modificare a Tratatelor în privinţa libertăţii de circulaţie a cetăţenilor va trebui acceptată de fiecare stat membru. Şi este clar că măcar statele centrale şi est-europene nu vor admite aşa ceva.

Dosarul însă nu este închis. Semnale de nemulţumire faţă de migraţia unor cetăţeni din statele mai sărace ale Uniunii s-au făcut auzite şi din Germania, şi din Franţa, iar problema ţine agenda politică şi electorală şi în state precum Olanda sau Italia.

Cu ceva efort diplomatic – iar Marea Britanie are o mare diplomaţie –, Londra nu ar duce lipsă de sprijin pe continent. Cine ştie, poate britanicii îşi vor putea negocia un statut special în Uniunea Europeană. Iar un eventual nou „rabat britanic“, de data aceasta pe seama libertăţilor (după cel privind contribuţia la bugetul UE), ar putea fi sursă de inspiraţie şi pentru alţii de pe continent. Ceea ce s-a putut cu Marea Britanie se va putea şi cu alte state.

Aceasta ar avea darul să potolească o serie de temeri în rîndul electoratelor din state ca Franţa sau Germania, lăsînd însă sub semnul întrebării forţa tratatelor europene. Şi lăsîndu-ne totodată să ne întrebăm dacă nu cumva UKIP (sau, de ce nu, Frontul Naţional din Franţa) vor cîştiga partida fără ca măcar să fi intrat în teren, ci doar făcînd galerie de pe margine. În definitiv, UKIP, Frontul Naţional sau alte formaţiuni de acest gen nu vor decît să desfiinţeze libertăţile garantate de Tratatele Uniunii – şi asta, tocmai în numele „libertăţii“ pentru care pretind că se luptă.

Formal, statele mai sărace ale Uniunii pot respinge foarte uşor orice limitare a libertăţii de circulaţie pentru cetăţenii europeni – libertate de care sînt extrem de interesate. Orice pierdere pe acest teren ar duce, aproape sigur, la măturarea de pe scena politică internă a liderilor care ar accepta un asemenea compromis.

Întrebarea este însă dacă liderii naţionali (şi aici îi includem şi pe cei din statele-ţintă pentru „migraţia internă“) vor accepta să ţină la principiile fondatoare, chiar cu preţul ieşirii Marii Britanii din Uniunea Europeană. O ieşire despre care ştim de pe acum că îi va costa mult pe britanici, dar îi va costa şi pe cei de pe continent. Şi, cel puţin pe termen scurt, va slăbi Uniunea.

Exact aici este spaţiul de negociere pe care Londra speră să poată juca, iar premierul Cameron – să-şi păstreze poziţia politică şi după alegerile din 2015. Iar la referendumul din 2017, privind viitorul european al Marii Britanii, acelaşi premier Cameron să poată oferi alegătorilor (şefii săi...) varianta de a rămîne, totuşi, într-o Uniune Europeană suficient de slăbită pentru a fi acceptată.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Sfîrşitul din început

La început, nu era nimic. De ar fi fost, nu mai era un început. Vă puteţi imagina aşa ceva? Nimicul? Nu cred. Aşadar, nu se poate spune ceva valid despre început. De aceea, vorbim despre începuturi. E mai imprecis, mai subiectiv, mai relativ – de aceea, mai adevărat. Specialitatea noastră nu e începutul, ci sfîrşitul. E mult mai interesant cum se termină ceva decît cum începe. Numărul trecut al *Dilemei vechi* a vorbit despre prima zi de şcoală. Cînd vine vorba despre asta, toţi ne gîndim la primele minute, poate la prima oră, a primei zile de şcoală. Însă, e cu mult mai relevant cum se termină prima zi de şcoală, decît cum începe. Şi, totuşi, nimeni nu pare interesat de asta.

Am mai povestit, cred, că, pe la 14 ani, admiram atît de intens muzica operei *Bărbierul din Sevilla*, încît nu puteam să o ascult pînă la sfîrşit. Cam pe la începutul actului al doilea, nu mai puteam asculta mai mult decît ce ascultasem deja – eram ca un butoi care se umpluse ochi de încîntare şi, de-acuma, orice strop în plus îl făcea să dea pe-afară. Muzical vorbind, uvertura este genială, actul întîi e divin şi limitele admiraţiei mele erau atinse cu asta. Urechea mea nu suporta mai multă splendoare, se închidea într-un reflex de autoprotecţie, pentru că prea mult sublim ne poate ucide. Am teama că, în general, dacă ne expunem unei cantităţi prea mari de sublim, se produce diluarea fiinţei noastre într-un înalt perfect, impropriu pentru viaţă. Aveam sentimentul că Rossini îmi cere imposibilul – să ascult opera aceasta, perfectă muzical şi dramatic, de la cap la coadă. Aşa că, după primul act, obişnuiam să întreb pe cine găseam în jur, „Cum se termină?“.

Pe la 19 ani, cînd România era de-a dreptul respingătoare, voiam să emigrez. I-am propus unui prieten să fugim împreună. Mi-a răspuns: „Eu nu fug, dom'ne. Să fugă toţi, dar eu nu fug. Eu stau aici să văd cum se termină.“ Nu l-am întrebat niciodată la ce s-a referit. Cum se termină, ce? Comunismul? Ceauşescu? Lumea? Viaţa lui? Serialul *Dallas?* Astăzi, are o casă cu grădină mare la margine de Bucureşti. Stă şi priveşte grădina. Din cînd în cînd, prin grădină aleargă, jucîndu-se, nepoţii lui. Îmi vine să-i zic: „Ei, acuma te-ai lămurit cum se termină? Hai să fugim!“ Nu ştiu de ce, nu-i zic.

Un alt prieten, inteligent ca toţi prietenii mei, regizor de film cu talent şi faimă, îmi spune că, scriind un scenariu, cel mai greu este să prinzi un final bun. Are dreptate. Cele mai multe filme, oricît de bune ar fi, au finaluri dezamăgitoare. Fie gogonate, fie banale, fie neplauzibile. Adaug că previzibilitatea unui final nu este cel mai mare păcat – mai bine un final previzibil şi onest, curat, emoţionant, decît un final neaşteptat, dar căutat, supt din deget, forţat să fie tare. De cînd am aflat că spectatorii cred că finalul previzibil omoară un film, am o admiraţie uriaşă pentru scenariştii ori regizorii care se încăpăţînează să rămînă în finaluri previzibile. Mi se pare un curaj care ar trebui premiat în orice condiţii. Mai mult, îi aplaud în picioare pe realizatorii care anunţă finalul filmului din titlu – de pildă, *Moartea domnului Lăzărescu*, filmul din 2005 al lui Cristi Puiu.

Între literaţi, Cehov e mereu aplaudat pentru finalurile lui „deschise“. Cel din *Doamna cu căţelul* este socotit exemplar. Şi Caragiale are finaluri geniale, precum cele din *Inspecţiune* sau *Două loturi*. Am o slăbiciune şi pentru finalul din *Hamlet*, piesă care nu se termină *închis*, cu măcelul în care mor mai toţi, ci *deschis*, cu intrarea lui Fortinbras în Elsinor, simbolizînd viitorul care tocmai începea după ce teribila răzbunare s-a produs şi toţi, răzbunaţi, răzbunători şi victime ale răzbunării au murit. Răzbunarea – zicea odată Al. Paleologu – este repunerea lumii în matca ei, după ce o nenoricire a abătut-o din drumul natural, firesc. Să salutăm răzbunarea! Etimologic: prefixul „răz“, adică „din nou“, şi „bun“.

Mulţi cred că există, în general, o legătură între cum se termină şi cum începe ceva. Gabriel Garcia Márquez – el însuşi autorul uneia dintre cele mai bune prime fraze de roman din istorie, cea cu care începe *Un veac de singurătate* – colecţiona începuturi celebre şi le discuta aprins cu amicii săi literari. Eu nu sînt atît de sigur în privinţa unei astfel de determinări, deşi toată experineţa mea mă îndeamnă să cred că ce începe rău se sfîrşeşte (şi mai) rău. Dacă nu este anume căutată de autor pentru a încerca un efect literar sau simbolic, nu cred că există vreo legătură naturală între prima şi ultima/ultimele fraze ale unei cărţi. Sau, ca să fiu mai precis, nu cred că legătura dintre prima şi ultima frază a unei cărţi este mai puternică decît legătura dintre prima şi oricare dintre frazele unei cărţi. Şi totuşi, cei care scrutează începuturile, anume pentru a detecta sfîrşitul, nu sînt puţini. Căutătorii de sfîrşituri în palma începuturilor sînt de admirat. Ei par a şti ceva...

Merită văzut şi cum se sfîrşesc epocile politice. Cum sfîrşeşte un lider politic pe care, la început, l-au urmat toţi şi, în ultima sa zi, nu-l mai urmează nimeni? Dacă începutul e eroic şi entuziast, sînt toate şansele ca sfîrşitul să fie penibil şi caraghios. Dar, cum sfîrşeşte un gînd? Se zice că în Antichitatea greacă un discipol şi-ar fi întrebat maestrul „Pînă cînd tot filozofăm?“, iar maestrul i-ar fi răspuns: „Pînă cînd vedem că marii generali sînt, de fapt, nişte călăreţi de măgari.“

Cum se termină toate cele ce au început sub ochii noştri? Căci despre celelalte, chiar că nu putem vorbi.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Mandat fără happy-end

Acum vreo 20 de ani, făceam o emisiune săptămînală care se bucura de oarecare notorietate. Era un talk-show ca oricare altul, dar pe vremea aia nu exista nici PROTV, nici Antena 1, nici Facebook, nici Twitter, aşa că alergam de unul singur şi ar fi fost greu să ies pe locul 2. Aveam invitaţi de seamă, oameni cu cap (cea mai mare parte), ceea ce îmi aducea un soi de reputaţie „de bine": făceam o emisiune care era urmărită.

Într-o seară, la o bere la Lăptărie (of, ce rău îmi pare că a dispărut Lăptăria!), îl întreb pe Nicolae Ulieru (purtător de cuvînt la SRI), cu care devenisem amic: „Ce-aveţi bre, cu mine? De ce nu încercaţi să mă racolaţi? Sînt mai fraier?" Eram prin '90 şi ceva. Discuţia era megarelaxată. Tocmai îi făcusem cadou un pui de pisică. Îmi zice: „Oare ce să aflăm de la tine, în plus faţă de ce dai pe post? Tu ce gîndeşti, zici în emisie. De monitorizat, monitorizăm emisiunea, în sensul că o urmărim şi, dacă e ceva interesant, ne mai uităm ulterior pe stenogramă. Mai mult de atît, ce am putea afla de la tine?" Eh, liniştit şi oarecum flatat de explicaţie, ne-am văzut mai departe de băut beri.

De atunci, în afară de pasagere diferenţe de opinie în legătură cu politicile soft pe care România le dezvoltă prin vecini, nu am mai avut de-a face cu serviciile secrete româneşti. Niciodată. Am rămas însă cu ideea că trăiesc într-o ţară NATO, membră UE, pe deasupra, şi care are de activat şi prin ale spionajului tenebre. Că doar nu o să-mi închipui eu că pe la noi nu e nimic de spionat sau influenţat, sau că nu am avea, la rîndu-ne, cîte ceva util de aflat de prin străinătăţuri.

Cu atît mai şocantă pentru mine a fost ieşirea la rampă a preşedintelui Băsescu, în care îl „acuza", cu subiect şi predicat, fără document anexat, pe premierul (şi candidatul prezidenţial) Victor Viorel Ponta (am încheiat citatul) că ar fi lucrat pentru serviciile de informaţii externe ale României. Tonul declaraţiilor insinua că ar fi ceva îngrozitor. Contracandidaţii i-au cerut demisia din funcţia de premier şi retragerea din cursa prezidenţială. Motivul perplexităţii mele nu consta defel în aflarea „îngrozitorului secret" cum că dl Ponta ar fi colaborat cu SIE, cîndva. Nici vorbă. Am fost şocat, deoarece nu am înţeles şi nu înţeleg nici pînă acum care e reproşul!

„Ce-aveţi bre, cu mine? De ce nu încercaţi să mă racolaţi?"

Mi-am zis că oi fi eu în profundă eroare, în deviaţiune axiologică gravă, că a lucra pentru serviciile secrete ale ţării tale o fi ceva îngrozitor şi eu nu-mi dau seama. Am întrebat în dreapta şi în stînga. Pe toţi amicii, prietenii şi pe toate cunoştinţele care mi-au apărut în cale. Nici unul, absolut nici unul nu înţelegea care este reproşul lui Traian Băsescu. Toţi, fie ei „băsişti" (Doamne, cît urăsc calificativul ăsta) sau „antibăsişti", mi-au spus cam acelaşi lucru: că nu văd care e motivul zîzaniei! „Dimpotrivă", mi-au spus mai mulţi. „De fapt, Băsescu a reuşit să îl ridice pe Ponta de la nivelul de «pisoiaş» la cel de «bărbăţel» şi patriot, un tip cu toate cele în dotare!" Altfel spus, doritul atac *decisiv* la adresa premierului a fost perceput mai degrabă ca un omagiu, ca o recunoaştere a unor calităţi suplimentare, de care poporul habar n-avea.

Gestul ca atare, adică aducerea în primplanul unei campanii electorale, de dragul unei contracandidate, a calităţii presupuse de agent SIE este, în opinia mea (şi a celor pe care i-am întrebat, primprejurul meu), incalificabil. Pînă la urmă, ce faci? Arunci un soi de culpă asupra celui care îşi ajută ţara în domeniul informaţiilor „discrete"? Încerci să pui un semn de egalitate între calitatea de agent SIE şi cea de colaborator al Securităţii? Ce vrei? Să te agăţi de amănuntul (da, cei mai mulţi îl consideră un amănunt, în context) că Victor Ponta era magistrat în acel moment? Ia să fi venit matale cu probe că premierul ar fi lucrat pentru alt serviciu, al altei ţări! Da! Atunci merita să fie tăiat în bucăţele, făcut ca la şaorma, dat cu sare şi împrăştiat la răspîntii! Dar... el lucra pentru ţara lui!

După un deceniu de fapte prezidenţiale bune şi rele, tare mi-e teamă că Traian Băsescu a cedat nervos, iar celebrul fler politic l-a trădat, la final de mandate. Proastă ieşire din peisaj!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Putem deja compara noul cu vechiul preşedinte FRF?

Nu. Absolut nu. Cei doi vin din văzduhuri contrare. Mircea Sandu, fost internaţional şi tartor al frumoaselor noastre duminici (de sub lespede), s-a format la şcoala dură a fotbalului, un sport în care erau permise faulturi pe la spate, foloase la ciorap şi nopţi lungi, bine acompaniate. Răzvan Burleanu, în schimb, s-a făcut politician cu şcoală, după care a plonjat în Colegiul Naţional de Apărare, a navigat apoi spre Cotroceni pentru a-l consilia pe Băse şi, pentru merite (necunoscute, dar nu trebuie să-i ştim pe toţi care servesc patria cu nume şi prenume, nu?), a primit Ordinul Naţional Serviciu Credincios. Între cei doi – noi. „Fostul" a făcut multe nefăcute, inclusiv prime grase date la înfrîngeri, şi nu s-a învrednicit să repună pe picioare un sport bolnav rău, trăind în inerţia şi visarea zemoşilor ani '90. „Actualul" a promis marea cu sarea, l-a luat grupa pe dinainte în cîteva rînduri, s-a certat cu oameni care înseamnă ceva în istoria datului în minge, a iniţiat nişte proiecte interesante şi s-a înconjurat de o gardă mixtă, un amalgam între ce-a vrut şi ce obligaţii a mai avut. Pare cîteodată nelămurit şi are un discurs de politician care produce pe alocuri efectul scîrţîitului cretei pe tablă. Nu-i putem da încă decît note parţiale. E drept, impresia nu-i teribilă. Iar felul în care s-a despărţit de Piţurcă nu-i foarte limpede, şi sînt mulţi bani în joc. Dar a cere un conducător cu adevărat bun al fotbalului e cum ai pretinde ca un şef de stat scandinav să conducă Cecenia. Noi, naivii, visăm la astfel de cai multicolori proiectaţi pe pereţi găuriţi.

Radu NAUM

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

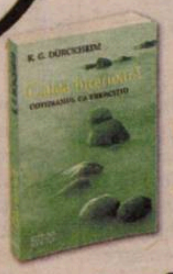

Cartea „Calea interioară" de K.G. DÜRCKHEIM, oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

Promoţie valabilă în perioada 16 octombrie - 19 noiembrie 2014

Cum te abonezi

SMS: Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POŞTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Judeţ/ Sector ..... Cod poştal .....
Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în cursPentru a livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

„Nebunia este o operă“

– interviu cu scriitorul şi psihanalistul Ion VIANU –

Despre ***Ion Vianu*** *am aflat prima dată cînd am primit romanul* Amor intelectuallis. *De atunci am continuat să mă interesez de drumul său intelectual, de felul în care a crescut sub numele Vianu şi dacă psihanaliza i-a rămas, într-adevăr, aproape, pentru toată viaţa. Dacă intri în labirintul celor trei Vianu – pentru că vorbim de Tudor Vianu, Ion Vianu şi Ştefan Vianu –, poţi rămîne impresionat de parcursul intelectual ferm al fiecăruia, atît de apropiaţi, dar atît de diferiţi. Am vorbt cu Ion Vianu, invitat la Festivalul Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi.*

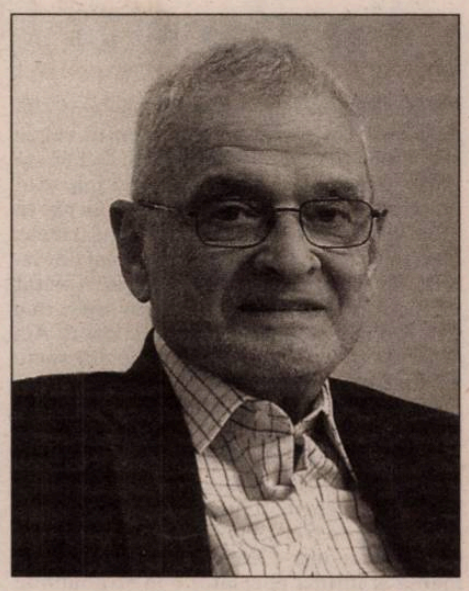

Cum a fost prima dumneavoastră întîlnire cu literatura propriu-zisă?

Cred că prima mea întîlnire cu literatura, dacă exceptez benzile desenate şi cărţile cu poze, s-a produs cînd am citit scrierile lui Ion Creangă. Acolo mi-am dat seama ce este un artificiu, în sensul cel mai bun al cuvîntului. Mi-am dat seama că era o făurire, o tehnică. A fost un foarte mare şoc pentru mine, atunci. Umorul, hazul – care provine din neobişnuit. Aceasta este, totuşi, literatura. Literatura este contrariul trivialităţii. Există şi conceptul de literatură trivială, dar conţine o contradicţie în termeni. Neobişnuitul, originalitatea, faptul că anumite lucruri se pot exprima într-un mod altfel decît se face de obicei în vorbirea colocvială, asta m-a uimit la Creangă. Altă întîlnire a fost *Moby Dick*. Cred că aveam 8 sau 9 ani cînd mi-a făcut cineva cadou un exemplar din *Moby Dick*, care tocmai apăruse în românește. Era în timpul războiului şi, deşi nu l-am înţeles, am revenit asupra lui toată viaţa, cu toate că sînt obligat să sar mari pasaje, acele digresiuni tehnice care mă depăşesc cu totul, prezenţa acelei forţe fabuloase, mitice a naturii iarăşi mi-a adus ceva în plus, o perspectivă filozofică, metafizică asupra vieţii, asupra lui Dumnezeu, balena albă este Dumnezeu, o forţă care ne domină şi care, în cele din urmă, ne distruge, dar, distrugîndu-ne, ne face să creştem.

Şi „întîlnirea“ cu filozofia cum a decurs?

Eu nu am fost niciodată un filozof, nu am aptitudini de filozof, deşi tatăl meu a fost un filozof, băiatul meu, Ştefan, este filozof, eu am reprezentat o generaţie de repaos. Cred că am fost prea puţin dotat pentru gîndirea abstractă, eu am gîndit întotdeauna în termeni concreţi, de aceea m-am şi făcut dr. în medicină. Medicina este concretă, direct articulată cu viaţă, iar literatura este şi ea, într-un fel, direct articulată de viaţă, îndeamnă să o exprimi în ce are mai direct. Abstracţia filozofică mi-a lipsit, cu toate că am avut o curiozitate pentru filozofie, cu toate că i-am citit pe Platon, pe Pascal, pe Nietzsche, nu am reuşit niciodată să cuprind filozofia în totalitatea ei, fiindcă filozofia este un sistem, este o totalitate. Istoria filozofiei, cel puţin a filozofiei occidentale, de la presocratici pînă la Heidegger, este ceva global. Şi după mine, un filozof nu e decît acela care este capabil să surprindă această globalitate, acest fenomen total. Ei bine, asta mie mi-a lipsit.

Psihanaliza cum a venit spre dvs.? Sau a fost invers?

Prin 1949 aveam 15 ani şi tatăl meu mi-a spus că ar trebui să merg şi eu la o bibliotecă publică, pentru că el nu avea toate cărţile acasă. M-am dus la Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti, era în plin regim comunist, eram atît de naiv încît am întrebat „cît costă?“. Şi prima carte pe care am cerut-o, uitîndu-mă în catalogul bibliotecii, a fost o carte de Freud, *Psihopatologia vieţii cotidiene*, într-o ediţie franceză. Deşi eram în 1949, nu se afla la fondul secret, era accesibilă tuturor şi mă duceam în fiecare după-masă şi citeam. Atunci am simţit că mă atrage foarte mult ceea ce scria acolo. Începusem să mă gîndesc foarte serios că ar trebui să mă fac psihanalist. Au trecut anii, am terminat liceul, am făcut doi ani de filologie clasică, m-am înscris la medicină, dar undeva era ideea că voi ajunge psihanalist. Pentru a fi psihanalist, nu este de ajuns să citeşti cărţi de psihanaliză, trebuie să faci tu însuţi o psihanaliză. Aşa încît, atunci cînd am ajuns la Paris cu o bursă acordată de Organizaţia Mondială a Sănătăţii, am avut o întîlnire cu un psihanalist celebru, căruia i-am spus că vreau să mă fac psihanalist, dar nu am făcut o psihanaliză didactică şi nu am timpul s-o fac pentru că mă voi întoarce în ţară peste trei luni. Ce-mi rămînea de făcut? – îl întrebasem; să devin un psihanalist sălbatic, adică un psihanalist care îşi face singur propria psihanaliză, sau trebuie să renunţ? Ca să vă spun drept, era o întrebare provocatoare, eu mă aşteptam să-mi spună să-mi văd de treabă că nu pot fi psihanalist fără o psihanaliză didactică. Şi el, care era o încarnare a ortodoxiei psihanalitice – e vorba de doctorul Serge Lebovici, originar de altfel, de aici, din Iaşi –, mi-a spus aşa: „dacă dumneata simţi că trebuie să devii psihanalist, fii un psihanalist sălbatic!“ Şi aşa am început să practic psihanaliza în România. O practicam clandestin, în biroul meu de-acasă, cu cîţiva pacienţi, nu foarte mulţi, ceea ce m-a situat într-o anumită identitate. Mai tîrziu, în alte împrejurări, am emigrat, am ajuns în Elveţia şi am făcut eu însumi psihanaliză, care mi-a folosit foarte mult, pentru că nu era numai psihanaliză didactică, era şi psihanaliză terapeutică. Ea m-a vindecat, în special, de ideea că sînt un psihanalist. Sînt femei brune care se consideră blonde, se consideră ontologic blonde, deşi au părul negru. Eu mă consideram ontologic psihanalist şi psihanaliza m-a ajutat să renunţ la această idee, cum că aş fi un psihanalist. Asta nu înseamnă că reperele psihanalitice le-am părăsit cu totul. Psihanaliza a continuat să aibă importanţă în viaţa mea, dar oarecum din afară.

Obişnuiţi să vă psihanalizaţi anumite acţiuni, visele?

Toată viaţa. Mereu am fost un observator atent al viselor mele. Lungi perioade le-am şi notat. Am avut un carnet cu vise, foarte preţios, pe care l-am uitat într-un avion şi nu l-am mai regăsit, s-a pierdut. Poate că şi acesta este un semn.

„Există o rădăcină comună nebuniei şi povestirii.“

În ce relaţie sînteţi cu imaginile pe care le aveţi asupra vieţii, asupra felului în care vedeţi viaţa? Cum vi le construiţi, de pildă?

Imaginile vin spontan. Imaginea n-o stăpîneşti, ceea ce stăpîneşti este gramatica, în sensul larg al cuvîntului, adică structurarea frazei. Cred că gramatica are o mare importanţă. Eu în liceu eram cam ignorant la gramatică, profesorii mei de română n-au reuşit să mă înveţe gramatică. Cînd am făcut gramatică latină, ca student la filologie clasică, atunci am început să înţeleg acest lucru: cum e făcută fraza. Asta cred că mi-a dat un imbold şi către literatură, cu efect întîrziat. Este ideea că textul alcătuieşte o construcţie cu articulaţii care trebuie să se susţină între ele. Textul trebuie să se balanseze, să aibă un fel de mobilitate, ca o construcţie metalică, care joacă puţin, dar care, totuşi, stă-n picioare. De altfel, cam toţi scriitorii pe care i-am cunoscut mai îndeaproape erau „grămătici“. De pildă, Eugen Ionescu era un om care cunoştea foarte bine gramatica franceză, a şi scris nişte exerciţii de gramatică. Fără gramatică, nu poţi să fii scriitor, de asta sînt absolut sigur.

E un fel de sănătate a textului?

Este un fel de garanţie a literaturii. Nu este literatură, dar este garanţia literaturii.

Nebunia ca imagine, poate şi din punct de vedere psihanalitic, cum ne-aţi explica-o?

Marele meu rateu în viaţă, deşi ratăm o mulţime de chestii, este că nu am scris o carte, pe care am proiectat să o scriu, dar nu cred că aş mai putea s-o scriu acuma. Ea ar fi putut să fie *opus magnum* pentru mine: „Nebunia ca operă“. Cred că chiar în sînul bolii psihice se manifestă pulsiunea de a construi. Bolnavul mintal construieşte, un delir este o operă, este un mod de a umple viaţa cu structură. Cineva care crede că este urmărit de poliţie, că este în centrul unui complot, construieşte un fel de roman. Deci nebunia este operă, una nescrisă. Asta este drama ei, că rămîne nescrisă. Este o operă care-l canibalizează oarecum pe cel care-o secretă, care mănîncă, care ucide. În loc s-o pui pe hîrtie şi să scapi de ea, vine ea asupra ta şi te distruge, te mănîncă, în cele din urmă. Dar asta înseamnă, totuşi, că, dacă nebunia este o operă, şi opera este în acelaşi raport cu nebunia. Ce te obligă să scrii un roman? La urma urmelor, nimic. Decît, poate, pulsiunea de a da un sens, o structură, de a da un sens narativ haosului interior. Pînă la urmă, există o rădăcină comună nebuniei şi povestirii.

Locuiţi în Elveţia acum. Ce sentiment vă încearcă cînd reveniţi în România?

Locuiesc peste tot, nici eu nu mai ştiu unde. Am o casă şi în Bucureşti, am una şi în Elveţia. Vin cînd vreau, plec cînd vreau, oricum, sînt foarte prezent în România, adică ştiu tot ce se-ntîmplă şi, de multe ori, iau şi poziţie, dar cred că trebuie să las din ce în ce mai mult, celor tineri, facultatea de a decide.

Cum ar trebui să decidem în actualitatea asta?

Ah! Trăim ceva foarte interesant. Trăim ceva care este echivalent cu *mani pulite*, cu operaţiunea *mîini curate* din Italia. Există un fel de revoluţie în România pentru eradicarea corupţiei. Sper că nu se va întîmpla ca-n Italia, unde operaţiunea *mani pulite* a adus în frunte tocmai pe cel mai mare escroc al Italiei, care era Berlusconi. Sper să nu se-ajungă la această situaţie paradoxală, astfel încît „curăţirea“ clasei politice să promoveze tocmai pe cei mai necinstiţi, mi s-ar părea absolut îngrozitor. Nu sîntem în afara pericolului. E clar. Însă ceea ce mă îngrijorează foarte mult este situaţia internaţională. Găsesc că mergem din ce în ce mai mult spre un conflict generalizat şi, după cum am mai spus, preocuparea noastră, în momentul de faţă, este pacea. Ar trebui să militäm, cu mai multă energie, pentru pace. Eu cred că, dacă intelectualii ar avea ceva de făcut în prezent, ar fi să se pronunţe în mod energic pentru pace. Avem nevoie de un nou Congres de la Viena. Acel Congres care a avut loc la Viena în 1814-1815 a pus puţină ordine, după războaiele napoleoniene, pentru cîteva zeci de ani buni. Ar trebui să aibă loc şi acum, într-o a doua versiune, într-o a doua ediţie, chiar la Viena, un oraş făcut pentru aşa ceva. Revenind la România, ca ţară mijlocie, ca ţară căreia destinul i s-a decis mai mereu din afară, sîntem interesaţi să fie pace pretutindeni; dacă nu, se vor declanşa mari crize, mari suferinţe.

a consemnat Corina GOLOGOŢ

PUBLICITATE

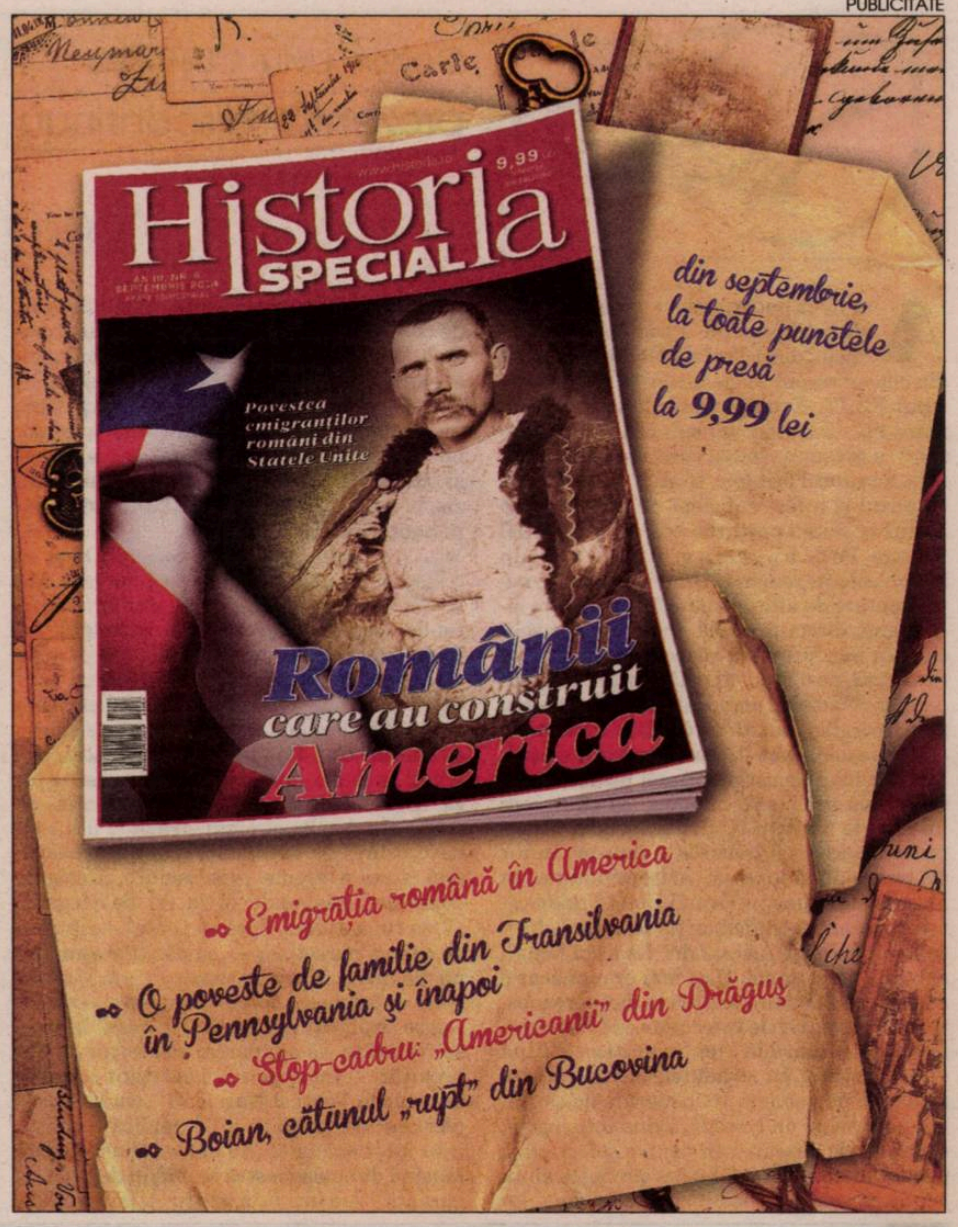

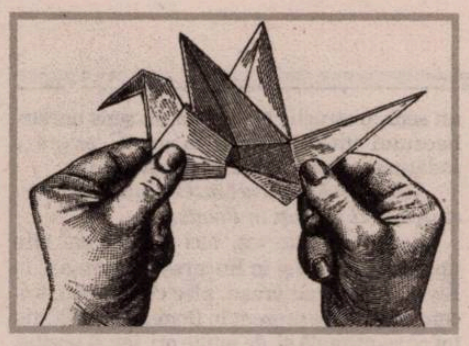

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Taximetristul nostru

Avionul decolase cu noaptea în cap şi străbătusem un cer lăptos, ca de început de lume. Europa părea acoperită total, dar pe măsură ce se făcea lumină, norii se risipeau ca visele. Soarele a răsărit cînd pilotul ne anunţa că sîntem deja deasupra Italiei. Avionul a făcut o buclă. Am văzut marea bleu şi un munte în vîrful căruia era un crater negru şi urît. Vezuviul. Pilotul a aterizat uşor, în aplauzele pasagerilor – români, în general.

Am simţit o mare uşurare cînd individul din stînga mea s-a ridicat de pe scaun. Era ceea ce în engleză se numeşte, corect politic – *horizontally challenged*. Cred că avea aproape 200 de kilograme, iar cînd se aşezase pe locul dinspre culoar, revărsîndu-se oarecum şi peste mine, mă apucase claustrofobia. Mi se părea că masa aceea de carne nu se va mai urni vreodată de acolo şi că, dacă aş fi vrut să ies, ar fi trebuit neapărat să mă caţăr pe undeva, pe scaunele din faţă.

În sfîrşit, eliberat de această greutate şi odată coborît din avion, am început să mă uit în jur după gunoaie. Dar atît aeroportul, cît şi străzile din jur erau foarte curate, ceea ce m-a făcut să bodogăn mass-media şi prejudecăţile idioate pe care le creează. Am hotărît că e cazul să mă bucur de dimineaţa însorită care ne aştepta la Napoli. Ştiam că trebuie să luăm autobuzul Alibus, care ne ducea direct la portul Molo Beverello. Am găsit staţia şi am început să aşteptăm. Un taximetrist a oprit lîngă noi şi ne-a propus să ne ducă unde voiam. Aveam mari reticenţe, bănuiam cum poate fi cu taxiul la Napoli, dar i-am spus că mergem în port. Ne-a arătat *biglietteria* şi ne-a explicat că autobuzul costă 3 euro de persoană, ceea ce era adevărat. *(Biglietteria?* Un cuvînt care ar fi putut exista şi în limba română: biletărie. Ar fi fost foarte mişto, dar, mai de curînd, noi am importat alt termen: *ticketing.)* Taximetristul se oferea să ne ia doar 5 euro de persoană şi ne întreba dacă ni se pare rezonabil. Portul Molo Beverello, nu celălalt, i-am atras atenţia. A ezitat un pic, dar apoi a dat din cap, în semn că e OK. Am acceptat şi noi, şi ne-am urcat. Am observat că una dintre portierele din spate ale Fiat-ului fusese lovită şi nu se deschidea decît din interior. Ca pe vremuri, la Daciile noastre.

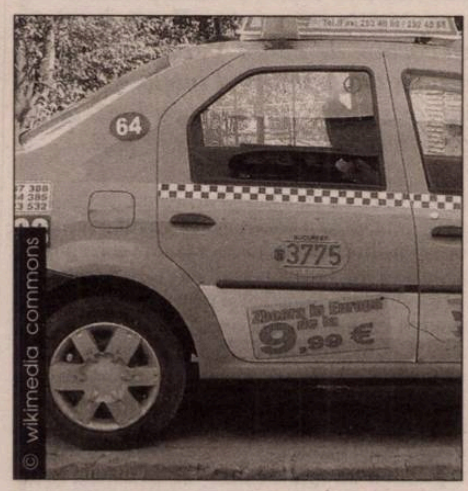

Celebra vorbă *„vidi Napoli e poi muori“* îmi era bine întipărită în minte. Cînd eram copil, bunica mea îmi povestise multe despre Napoli şi despre insula Capri, unde fusese într-o excursie în 1938. A fost marea şi ultima ei călătorie în străinătate, fiindcă apoi veniseră războiul şi comunismul, al cărui sfîrşit nu l-a mai apucat. Noi n-aveam de gînd să vizităm Napoli atunci, dar pe drumul spre port, ne puteam face măcar o idee.

„Vidi Napoli e poi muori“

Au început să apară nişte blocuri vechi şi scorojite, cu faţade gri sau galbene şi cu balcoane lungi, de la un capăt la altul, pline de rufe puse la uscat. Clasica Italie – ne-am zis. Nici gunoaiele n-au întîrziat să apară (ceea ce, pe moment, mi-a restabilit încrederea în mass-media). Adică străzile şi trotuarele erau pline de hîrtii şi mături, şi gunoieri. De ce munca lor nu se vedea? Dumnezeu ştie! La acea oră matinală, pietonii erau încă rari. Din goana maşinii, prin vitrinele magazinelor se zăreau tot felul de haine şi încălţări care păreau de calitate. Te mira contrastul dintre acele vitrine şi faţadele scorojite ale clădirilor.

Şoferul cel ţigănos nu respecta nici un fel de reguli. Depăşea pe dublă linie continuă şi, la un moment dat, cînd nu mai avea pe unde trece, a intrat chiar pe banda rezervată autobuzelor care veneau din sens contrar. Italia... sudul... – ne-am zis din nou.

Din cînd în cînd, se zărea marea. La o intersecţie care nu ne spunea nimic, şoferul a oprit maşina şi s-a dat jos. A deschis portbagajul şi ne-a scos bagajele afară. Ne-am uitat în jur şi n-am văzut ceva care să semene a port. Am coborît, totuşi..., ce era să facem, şi ne-am luat bagajele în primire. Şoferul ne-a arătat cu mîna în faţă, zicînd: *„Qui, qui!“* „Portul?“ am întrebat nedumeriţi. *„Si, si!“* Semnele şi mimica lui voiau a însemna: imediat, aici după colţ e portul, aveţi încredere în ce vă spun.“ I-am dat banii şi a dispărut imediat. Portul, însă, n-a apărut prea curînd în direcţia indicată de el. Am mai mers minute bune, trăgîndu-ne geamantanele după noi şi înjurîndu-l pe macaronar, pînă să ajungem la căpitănia portului. De acolo, prin parcări păzite de indivizi graşi cu scobitori în gură şi pantaloni pînă la genunchi, care stăteau răsturnaţi pe spate pe nişte scaune de plastic, am mai avut de mers pînă la terminalul Traghetti (spagheti, lua-l-ar dracu') şi încă o bucată pînă la Molo Beverello. În timpul acestei perindări, ne întrebam de ce nenorocitul de şofer fusese aşa de scîrţar pentru o distanţă care cu maşina i-ar fi luat două minute. În cele din urmă, am ajuns la concluzia că nu din zgîrcenie o făcuse, ci din orgoliu. Nu s-ar fi simţit el bine dacă nu-i şmecherea cumva pe proştii de turişti care eram. Doar aşa îşi putea respecta omul statutul de taximetrist napolitan. Şi ne-am mai zis că, fără îndoială, din neamul lor ne tragem.

ready made

„MĂNÎNŢĂLÁ vb. 1. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Prin Transilv.) A ameninţa. *Mănînţălez cu jăjătu.“*

Dicţionarul limbii române,
Tomul VI, Fascicula a 4-a,
Mămălatiţă – Mătărîngă,
Editura Academiei Republicii
Socialiste România, 1966

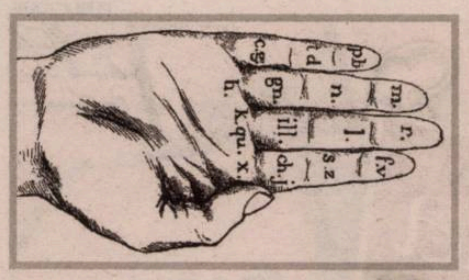

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Anglofonie extremă

Am avut bucuria şi onoarea să moderez întîlnirea lui David Lodge cu publicul, de la Teatrul Naţional ieşean, din cadrul recent încheiatului şi spectaculosului FILIT. Evenimentul, deşi derulat în mare măsură spontan, sub ochii celor prezenţi, a presupus totuşi cîteva pregătiri tehnice. Scriitorul britanic, se ştie, are probleme cu auzul şi a fost suficient de îngrijorat că faptul ar putea perturba coerenţa discuţiei noastre. Pe de o parte, a vrut ca eu să-i pun întrebările în română, pentru a le auzi, neinfluenţate de alte zgomote, în traducere simultană, direct în cască. Pe de alta, a solicitat ca interpretarea răspunsurilor sale să fie făcută, pe o linie diferită, tot în căşti, audienţei. Se temea, justificat, că traducerea în plen (teoretic, „auzită“ şi de el) ar fi creat, de asemenea, sincope în armonia conversaţiei. Întrucît l-am simţit preocupat de aceste detalii, i-am propus să mergem, cu cîteva ore înainte, la Teatrul Naţional, pentru a face probe. A acceptat bucuros şi iată-ne, în jur de patru după-amiază, îndreptîndu-ne, în maşina mea, dinspre Grand Hotel Traian către impozantul edificiu artistic, numit, legitim, după Vasile Alecsandri. La locul faptei, nebunia de pe lume. Deşi mai erau măcar o sută optzeci de minute pînă la începerea festivităţilor, parcările învecinate cu teatrul gemeau de automobile (multe dintre ele fiind deja şi blocate), iar străduţele înconjurătoare forfoteau de oameni. În disperare de cauză, urc maşina pe un trotuar, avînd totuşi grijă să las loc de mişcare atît pentru şoferi, cît şi pentru pietoni. David Lodge zîmbeşte şi-mi spune că aşa „parchează“ un vecin de-al lui din Birmingham, obturîndu-i vizibilitatea ori de cîte ori încearcă să iasă, cu propria-i maşină, din curte. Glumesc şi eu, manifestîndu-mi speranţa că tipul nu e român şi amintindu-i, totodată, că, în ţărişoara carpatină, nu deţinem încă toate fineţurile automobilistice, precum „vizibilitatea“, „prioritatea“ şi „condusul preventiv“. Ele reprezintă, am zis, la noi, mai curînd noţiuni de „lux“ în experienţa rutieră.

Nu ieşim bine că un *homeless man* se şi apropie de noi cu paşi hotărîţi. Mă întunec la faţă, cu gîndul la o inevitabilă scenetă cerşetorească. Individul, intuind parcă aprehensiunile mele, mă asigură de bunele sale intenţii, într-un limbaj articulat: „Stimate domn, nu o lăsaţi aici că v-o ridică. Vin din jumătate în jumătate de oră cu macaraua.“ Rămîn o clipă încurcat, neştiind ce să fac, apoi iau o decizie năstruşnică, scuzabilă dorind din unghiul situaţiei de criză. Mă duc lîngă omul străzii şi îl întreb neverosimil de academic: „Dumneavoastră mai staţi o vreme prin zonă?“ „Desigur, domnule“, răspunde el la fel de elegant. „V-aş ruga atunci, dacă se poate“ – continui eu cumva narcotizat –, „să păziţi maşina pînă mă întorc. Revin în maxim o oră. Voi răsplăti, se înţelege, efortul dumneavoastră. Vă rog să explicaţi poliţiştilor, în cazul în care se vor arăta, că am parcat aşa forţat de împrejurări – însoţesc un important musafir britanic la Teatrul Naţional!“ „Nu vă faceţi nici cea mai mică grijă“ – replică insolitul meu interlocutor –, „nu mă voi clinti de aici! Maşina dumneavoastră se află în deplină siguranţă.“ Am intrat în teatru cu inima cît un purice. David Lodge avea, în alt plan, motivele lui de apăsare. Trăia cu impresia că fotoliul şi canapeaua pe care urma să stăm erau prea departe de auditoriu. În plus, cerea noi şi noi ajustări ale sunetului în cască şi, ca şi cum toate acestea nu ar fi fost de ajuns, dezvoltase şi o spaimă că nu existau suficiente căşti pentru a acoperi întreaga sală mare a Teatrului Naţional, cu loje şi balcon.

Întîlnirea lui David Lodge cu publicul.

Degeaba îi explicam că oamenii care vor veni să-l vadă vorbesc bine engleza şi nici măcar nu vor solicita foarte multe căşti! El se arăta îngrijorat de actul comunicării cu publicul. Ulterior, predicţia mea s-a dovedit corectă cu asupra de măsură, în sala arhiplină, doar patru-cinci spectatori avînd nevoie de traducere din engleză în română. Audienţa a interacţionat remarcabil cu scriitorul, înţelegîndu-i perfect chiar şi poantele subtile.

Am plecat, în sfîrşit, după vreo patruzeci şi cinci de minute de probe. Lîngă maşină, omul meu ne aştepta surîzător şi, am avut senzaţia, cu privire ghiduşă. Am înlemnit cînd l-am auzit adresîndu-ni-se: *„I've taken good care of your car, sir! They tried to pick it up twice, but I explained to them the importance and the urgency of the situation. They understood, so everything has been nice and dandy.“* Stupefiat, m-am gîndit o secundă că ar fi putut fi vreun absolvent de-al nostru, de la Engleză, care găsise viaţa pe stradă mai interesantă şi mai profitabilă decît profesoratul liceal românesc. Mi-a străfulgerat mintea şi ipoteza unei camere ascunse de pe la cine ştie ce *show* autohton. N-am rezistat ispitei şi i-am dat o bancnotă de cincizeci de lei. Individul a primit-o cu naturaleţe, adăugînd: *„Thank you very much, sir! I really appreciate this. And, by the way, Mr. Lodge, good luck to you tonight! I am a great fan of your work.“* Episodul suprarealist a avut două efecte asupra lui David Lodge: primul – s-a relaxat instantaneu, nemaiarătînd nici o urmă de anxietate cu privire la faptul că românii urmau să-l înţeleagă excelent în seara respectivă; al doilea – pe parcursul şederii sale la Iaşi, a dat bancnote de cincizeci de lei în dreapta şi stînga, de la *bellboy*-ul care i-a cărat bagajele, pînă la şoferul de la FILIT care l-a transportat în diverse locuri şi chelnerul care i-a adus cafeaua. Mi s-a confesat, la plecare, că bănuise delicata noastră bancnotă galbenă de cincizeci a fi bacşişul standard în România.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

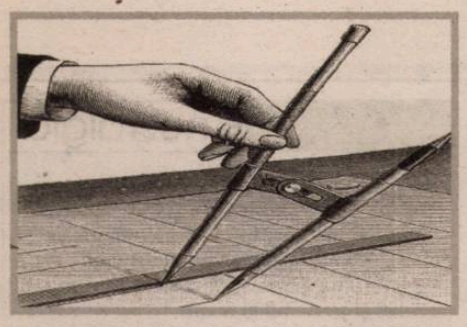

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Amintiri de pe Calea Văcăreşti

Am primit ieri o vizită care m-a hotărît să reiau seria de articole, după o întrerupere la care fusesem silit de lipsa materialului de care aveam nevoie: chiar cînd se găsesc case a căror dărăpănare le vădeşte şi vechimea, şi pericolul de a fi demolate într-un viitor inevitabil, lipsesc numele celor care le-au construit sau locuit. L-am primit cu plăcere pe vizitatorul care venea să-mi arate fotografii şi hîrtii vechi despre casa lui natală. Domnul inginer feroviar Dumitru Nicola, constructor de poduri (200 în 40 de ani!), a revărsat asupra mea atîtea amintiri despre familia sa, tipică pentru ce a fost Calea Văcăreşti, şi despre atmosfera acelui cartier, din care n-a mai rămas nimic în picioare, încît mi se părea că am văzut şi eu locurile despre care îmi povestea. De aceea, eu nu fac aici decît să dau glas unui colţ din Bucureşti pe care nu-l va mai vedea nimeni niciodată.

Casa în care, în 1942, oaspetele meu a văzut lumina zilei şi care a dispărut la demolarea integrală a străzii în 1982 („mai avea puţin şi scăpa"!) era la nr. 266, vizavi de Abator. Era probabil cea mai veche care supravieţuise în acest oraş, fiind clădită în 1812... Fusese a lui Dem. I. Dobrescu, care avea să fie primar general al Capitalei în 1929 – 1934. Tradiţia familiei spune că acolo s-a născut (în realitate, la Jilava). Casa a vîndut-o vărului său Nae Ştefănescu, „funcţionar comercial", cum îi plăcea să-şi zică. Vindea încălţăminte pe Lipscani, dar pentru starea lui socială datele din actul cu care a cumpărat-o sînt tot atît de grăitoare ca şi pentru alcătuirea gospodăriei: marchiză cu geamuri pe trei laturi de 30 m.p., sufragerie de 60 m.p., două dormitoare (parter-etaj) şi o pivniţă încăpătoare. Curtea, cu cişmea proprie, avea 30 m lungime la stradă şi aproximativ 80 m în adîncime. O parte din această întindere era grădină, cu chioşc de vară în mijlocul multelor flori, cu pomi roditori: nuci şi chiar smochini, ba şi un dud. A costat 4500 de lei, plătiţi în trei rate, la o dată care – dacă citesc bine peticul de hîrtie îngălbenit – era 1912.

E greşit a spune că Văcăreştii erau o mahala, denumire turcească pentru cartierele în care era împărţit interiorul oraşului, adunate în jurul unei biserici sau al unei proprietăţi boiereşti. Văcăreştii (de Sus şi de Jos) au făcut parte dintre satele care, din secolul al XVI-lea, au fost absorbite de Bucureşti. Calea cu numele lor, cea veche, făcea legătura spre Sud de la răspîntia care formează astăzi Piaţa Unirii şi pînă la Şoseaua Olteniţei, după ce ajungea la dealul pe care s-a ridicat mănăstirea lui Nicolae-Vodă Mavrocordat, în jurul căruia se întindea zona care se chema Mandravela. Aşadar, între două biserici pe care le va dărîma Ceauşescu: Sfînta Vineri şi Văcăreşti. Străzi dinspre capătul de la Piaţa Coşbuc/Regina Maria, cum ar fi Sf. Ioan Nou, Negru-Vodă, Pitagora, Banul Mărăcine (fostă Israelită), Anton Pann, Căuzaşi, Bradului, Lucaci, Labirint, Calea Călăraşilor, Goldfaden, Calea Dudeşti etc. erau cartierul evreiesc. După ce a fost demolată, Calea Văcăreşti, în noua şi oribila ei înfăţişare, a fost înjumătăţită ca lungime, adică se termină azi la traversarea Dîmboviţei, la Uzinele Lemaître (Timpuri Noi), şi nu, ca pe vremuri, la Sf. Vineri. Porţiunea dintre Abator şi Mandravela era cea mai frumoasă, a-

vînd pe mijloc spaţiu verde, şi pe ea se organizau curse de motociclete. Din Abator au mai rămas, totuşi, două vechi corpuri de clădire, din cărămidă roşie, unde erau birourile: arată jalnic, dar, poate, dacă ar fi curăţite, ar merita reabilitate.

Domnul cu care stau de vorbă îşi deapănă mai departe amintirile. Pe Calea Văcăreşti erau duşi pe jos puşcăriaşii de la Văcăreşti pînă la Piaţa Unirii, la Tribunal. Erau legaţi de picioare cu lanţuri, perechi-perechi, şi se auzea zornăitul lanţurilor tîrîte pe caldarîm. „Metodă de educaţie civică"... Din povestirea aceasta aleg şi evocarea vieţii într-o familie burgheză: „Bunica mea maternă a trăit 93 de ani şi era o autoritate atît în casă, cît şi în cartier. În fiecare duminică după-amiază se adunau la ea, fiind cea mai bătrînă dintre toţi: fiii, trei, fiicele, trei, nepoţii, nouă. Copiii n-aveau voie să se zbenguie. Se servea şerbet cu apă rece şi cafea (opţional). Niciodată alcool. Toţi domnii erau la costum şi cravată, eleganţi şi frumoşi. Bunică-mea nu le permitea să-i comunice decît veştile bune, pe cele rele nu voia să le audă. A murit în 1979." Deci, ea, „mam-mare", născută în 1886, fusese alături de bărbatu-său la cumpărarea casei, iar casa nu-i va supravieţui decît trei ani.

Am reţinut aici un exemplu de memorie locală. Două-trei generaţii îi rămîn credincioase, dar, dacă adevărul lor nu e păstrat la timp, se va pierde şi ar fi păcat.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Cristina COMANDAŞU

St. Petersburg cu Cecilia Bartoli

Interpreta de muzică clasică cu cele mai multe discuri vîndute în prezent: a≠ceasta este mezzosoprana italiană Cecilia Bartoli – un adevărat fenomen vocal şi intelectual; pentru că, desigur, casa de discuri cu care colaborează, Decca, are un marketing exemplar, dar mai mult decît atît, Cecilia Bartoli însăşi este o artistă ieşită din tipare, surprinzătoare pe fiecare dintre albumele pe care le înregistrează.

Nu întîmplător am numit-o pe Cecilia Bartoli un fenomen vocal şi intelectual; un fenomen vocal, pentru că atît de rar se nasc mezzosoprane cu agilitatea, versatilitatea, frumuseţea glasului ei; un fenomen intelectual, pentru că Cecilia Bartoli este cu adevărat un soi de arheolog muzical: mai toate discurile ei cuprind lucrări scrise în secolele trecute, înregistrate în premieră mondială, pentru că au fost descoperite în vechi arhive de Cecilia Bartoli.

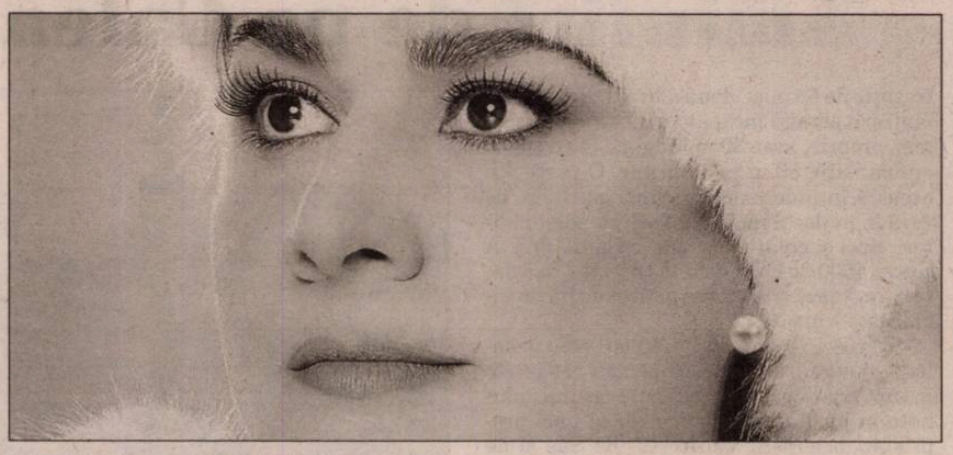

Un album al premierelor…

Acesta este şi cazul albumului *St. Petersburg,* programat pentru lansarea internaţională în 13 octombrie 2014. 11 arii înregistrate în premieră mondială de Cecilia Bartoli, ansamblul I Barrochisti, dirijor Diego Fasolis; 11 arii descoperite de Cecilia Bartoli în arhiva Teatrului Mariinski din St. Petersburg, pe care nu le-a mai cîntat nimeni în ultimii 200 de ani. Arii scrise de Francesco Araia, Hermann Raupach, Domenico Dall'Oglio, Vincenzo Manfredini şi Domenico Cimarosa, compozitori angajaţi pe parcursul secolului al XVIII-lea de trei dintre cele mai importante ţarine ale Rusiei: Ana, Elisabeta şi Ecaterina cea Mare.

Discul este unul special, din mai multe motive – unul dintre ele e faptul că Cecilia Bartoli cîntă pentru prima dată în limba rusă – este vorba despre momente din opera *Altsesta* de Hermann Raupach, un compozitor german care a trăit între 1728 şi 1788. Din 1755, Hermann Raupach a fost muzician al curţii din Sankt Petersburg, iar *Altsesta* este a doua operă scrisă în limba rusă. Prima i-a aparţinut lui Francesco Araia.

Desigur, e de înţeles atitudinea conducătorilor Rusiei de a avea la curte muzicieni care să compună lucrări de calitate, în spiritul a ceea ce se scria în acelaşi timp la curţile din Vestul Europei; ariile de pe albumul *St. Petersburg* sînt exemplare extrem de reuşite ale unei muzici în stil baroc, cu ethosul şi virtuozitatea specifice; însă, mai mult, aşa cum remarcă chiar şi Cecilia Bartoli într-un interviu acordat AFP, aceste arii au şi un spirit aparte, punînd mai curînd accentul pe sentiment decît pe virtuozitate – pentru că, nu-i aşa, sufletul rus este plin de patos şi oscilează atît de rapid între stări antagonice.

…în stil mare

Cecilia Bartoli face totul în stil mare: lansarea pentru presă a albumului *St. Petersburg* a fost gîndită în acelaşi spirit – un concert susţinut pe 6 octombrie 2014 în Galeria Oglinzilor din Palatul Versailles. Sigur, un concert la Palatul Ermitage ar fi fost poate mai potrivit, însă în actualul context internaţional, somptuosul Versailles a fost o alegere mai bună.

Am ascultat cu încîntare acest nou album al Ceciliei Bartoli. Mi-au plăcut selecţia repertorială, vocea, care sună absolut extraordinar pentru o cîntăreaţă ce se apropie de 50 de ani, ansamblul care o acompaniază, suplu, compact şi cu o evidentă ştiinţă a interpretării muzicii baroce. Este clar o mare reuşită, de care sper să vă bucuraţi şi dumneavoastră.

Puteţi asculta albumul *St. Petersburg* duminică, 19 octombrie, de la 13,05, la Radio România Muzical. Albumul este inclus şi în campania „Votează discul de muzică clasică al anului 2014", derulată la www.romania-muzical.ro, unde puteţi asculta şi reasculta toate albumele intrate în competiţia care va desemna pe baza votului publicului discul de muzică clasică al anului 2014.

***Cristina Comandaşu** este critic muzical.*

anti nostalgia

150 de ani de existenţă

„Şi eu am fost în ultima promoţie de 11 clase, cea din 1967. Şi eu am învăţat la un liceu de elită, printre cele mai bune din ţară, atunci şi probabil şi acum.

Este singurul liceu care binemerită titlul de Liceul (Colegiul) «Ion Luca Caragiale», pentru că şi Nenea Iancu a învăţat aici, în Ploieşti. Este un liceu cu istorie complicată, perindat prin mai multe sedii, penultimul bombardat de americani în aprilie 1944, poposit atunci în sediul în care se află şi azi. Mama m-a dat la el la sfatul doamnei Magirescu, directoarea şcolii primare unde am învăţat, lîngă Gara de Sud. Aşa am ajuns să fiu singurul din foştii mei colegi de primară care au studiat acolo, era în celălalt capăt al oraşului, pe Oilor, ceilalţi s-au dus la cel din bulevard, mai apropiat, la fel de faimos şi concurent cu liceul meu.

Am fost cu adevărat îndoctrinat de ideologia de atunci, prin clasele V-VII, dar m-am dezmeticit în liceu de atmosferă şi de desfacerea şurubului comunist. Îmi amintesc retrospectiv, cu oroare, cum pe la 12 ani îl plăceam din galeria de portrete cu mahări comunişti exact pe... Nicolae Ceauşescu! Era mai tînăr şi nu avea faţa de gangster sau de tîlhar, aspecte pe care o îndeplineau din plin ăilalţi.

Şi eu am amintirile cele mai frumoase din liceul cu profesori de elită, de rang universitar. Cum s-o uit pe doamna Boncu, profesoara noastră de literatură şi dirigintă. Apropo, îmi amintesc că era vremea încă cu «doamna» învăţătoare şi cu «domni» şi «doamne» pentru profesori, probabil doar profesoara de socialism ştiinţific era «tovarăşă»? Doamna Boncu era poetă simbolistă şi am studiat în a X-a trei luni doar pe Eminescu. Ea ne povestea despre premiul Nobel refuzat de Sartre şi despre existenţialism. (...) Şi eu îmi aduc aminte de ceaiurile cu magnetofonul Tesla de 5 kile, cu benzi cu Adamo, dar şi cu Beatles! Unde dansam lente, dar mai ales *twist!*"

Comentariu la art. „Generaţia mea de aur" din nr. 557, adăugat de *joenegut,* 16 octombrie 2014 pe site-ul *Dilema veche* (**R. M.**).

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Chipul hidos al oboselii

Al unui anumit fel de oboseală. Al acelui moment cînd ţi se pare că lipsa de sens şi eşecul sînt singurele destinaţii posibile. Singurele adrese spre care se poate îndrepta orice resort al fiecărei respiraţii. E chipul hidos al oboselii paralizante, al instalării unui venin pervers, care adoarme orice tip de atenţie şi de scînteiere a voinţei. E abandonarea într-o tristeţe zîmbitoare şi în legănarea aceea caldă, despre care povestesc oamenii întorşi din pragul uşii spre moartea prin îngheţ.

Prieteni, amici, cunoscuţi – povestind, în orizontul a doar două zile, independent unul de celălalt, în locuri diferite şi în împrejurări din cele mai diverse. Acelaşi sentiment. Aceleaşi zîmbete triste.

Cadru universitar tînăr, la o facultate din inima disciplinelor umaniste. Om cu studii serioase – făcute prin lumea mare a educaţiei şi a cercetării –, om împătimit de cunoaştere, cu şcoli făcute din pasiune pură şi din entuziasmul de a transmite mai departe lumina acestei pasiuni. În fiecare zi se gîndeşte să abandoneze. Să demisioneze. Să plece din suferinţa de a vedea cum se degradează şi cum se perverteşte ideea de educaţie superioară. Povesteşte cu precizie chirurgicală despre victoria absolută a tranzacţiei meschine, a imposturii şi a oportunismului. Ani de studii cu cataloage în care se regăsesc sute de studenţi, la care nu ajunge nimic din împărtăşirea personală a cunoaşterii. Comerţ revoltător cu poziţii şi funcţii în facultate, lucrări de specialitate scrise din raţiuni strict cantitative, rămînere în urmă cu ifose de omniscienţă. Totul e difuz, făcut pe sub masă, osificat într-un rudimentarism care le tihneşte, de fapt, tuturor. Iar resursa umană care ar trebui să împrospăteze atmosfera şi substanţa mecanismului e gata instruită în ticăloşie şi în tehnicile de supravieţuire, în respiraţia reţinută şi în aplecarea spinării. Şi nu poţi să exişti prin preajmă dacă nu intri în regula jocului. Eşti din alt film. Poţi fi tolerat, dar nu la nesfîrşit. Prin urmare, ajungi să vrei să pleci, să-ţi doreşti cu disperare să nu mai faci parte din urîţenia asta. În plus, trăieşti şi cu obsesia unei cumplite culpabilităţi. Te gîndeşti zilnic la faptul că, rămînînd acolo, cauţionezi cumva hidoşenia asta. Iar gîndul ăsta e mai eroziv decît acidul.

Doctoriţă cu experienţă clinică acumulată în ani de spital, cu activitate profesională construită pe mentalităţi contemporane, importate din alte părţi, şi cu o continuă preocupare de a fi la curent cu ceea ce se întîmplă pe lume în meseria ei. Complet străină de ideea de şpagă, şi definitiv livrată ideii de etică. Da, nu ridicaţi din sprînceană, la fel ca exemplul de mai sus, al tînărului universitar, aşa ceva chiar există. Plecată la un drum profesional, în urmă cu nişte ani, crezînd cu ardoare în faptul că principiul fundamental al sistemului public de sănătate trebuie să funcţioneze. Că exemplele altora, din alte ţări, ne vor inspira într-un fel anume. Că natura apartenenţei noastre la cultura acestui continent îşi va urma, la un moment dat, cursul natural, alături de cei care încă mai preţuiesc valorile lumii occidentale. În loc de toate astea – întîlniri zilnice cu cele mai diverse forme ale barbariei contemporane. Cu umilinţa, cu nepăsarea, cu cinismul, cu prostia răutăcioasă. În jur – obsesia unei lumi de a ocupa pînă şi spaţiul puterii din *ideea* de sănătate publică. Manevre, şicane, săpări răbdătoare la temelia demnităţii, cu certitudinea că cine nu face parte din joc, la un moment dat, cedează şi pleacă. Cît poţi să fii spectatorul sinistrei reprezentaţii în care vezi, an de an, cum preocuparea reală e să te instalezi în funcţie, să mazileşti tot ce era înainte de tine, să stabileşti bazele relaţiei stăpîn – supuşi, să cultivi frica şi obedienţa? Cît poţi să asişti la faptul că ideea de *spital* e ultima pe listă? Ultima preocupare. În timp ce „halatele albe" fac strategii de promovare în funcţii, de intimidare a zgomotoşilor – de punere sub imperiul fricii şi ascultării a tuturor supuşilor din „parohie" –, curţile şi saloanele spitalelor devin bolgii, teritorii ale unor umbre, imagini crunte ale deznădejdii, bezne în care se stinge orice licărire de speranţă. Şi aici te gîndeşti la acelaşi lucru – dacă mai rămîi, cauţionezi, cumva, această continuă instalare a beznei.

Cuplu cu vreo 30 de ani de căsnicie, copil mare, plecat la studii în Europa, şi susţinut cu mare efort acolo. El – jurnalist apreciat, cu mare experienţă, ea – economist. Oameni cu orizont cultural generos, pasionaţi şi cunoscători de teatru, film şi muzică, împătimiţi cititori de literatură. Amîndoi, conectaţi din toate unghiurile – măcar prin aspiraţii, dacă nu prin contextul real în care trăiesc – la lumea civilizată, cu care se străduiesc să ţină pasul zi de zi. Cînd aud de mersul la vot, pe figuri le coboară nişte umbre grele, şi refuză categoric orice argument în favoarea unui asemenea gest. Nu funcţionează nici analogiile elementare cu spălatul pe dinţi, cu igiena personală ca atribut al omului civilizat, egal cu exercitarea votului, ca parte a setului de date necesare din fişa unui cetăţean contemporan. Nu funcţionează nici un discurs despre datorie, despre neexercitarea unui drept, despre simbolismul şi dimensiunea practică a actului de a vota. Nimic. Refuz categoric. Aceleaşi vorbe – dacă votezi, cauţionezi clasa asta politică şi devii, cumva, părtaş la ceea ce fac ei.

Acest fel de oboseală e unul urmărit. Poate nu programatic, dar cel puţin instinctiv, din partea unora. Deseori, spunem că „lumea e a lor". Cine ştie?! Aşa o fi. Dar e ca şi cînd ai aluneca în legănarea caldă, amintită la început. Cea care duce la moartea prin îngheţ. Cîtă vreme unii au izbutit să se întoarcă de acolo şi să ne povestească, nimic pe lumea asta nu e pierdut.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

UNIVERSAL
UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

DILEMA VECHE

Integrala concertelor

PAVAROTTI & FRIENDS

- 8 concerte memorabile
- peste 70 de staruri internaționale

Andrea Bocelli, Elton John, Eric Clapton, Sting, Bono, Jon Bon Jovi, Brian Eno, George Michael, Eros Ramazzotti, James Brown, Bryan Adams, Tom Jones, Enrique Iglesias, Celine Dion, Mariah Carey și mulți alții

- mai mult de 10 ore de muzică de calitate

fiecare DVD conține 2 concerte!

Colecționează cele 4 DVD-uri din 30 octombrie, în fiecare joi, împreună cu Dilema veche.

pret special revista + DVD 24,99 lei

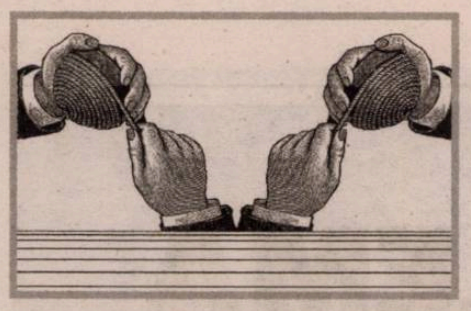

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Ce a păţit Alina Mungiu-Pippidi?

Am primit un drept la replică din partea Societăţii Academice din România (publicat în pagina 2, *n. red.)*. Paranteza din text e acolo unde am eliminat un paragraf care calomniază terţe persoane. Răspund calomniei la adresa mea, nu înţeleg de ce aş permite şi calomnierea altora. Replica Alinei Mungiu-Pippidi (AMP) face trimitere la această frază din articolul meu despre mistica serviciilor secrete: „Nu doar că nu ştim care e adevărul, dar ştim cert că nu avem cum să-l aflăm. Ne procopsim cu o mîzgă publică din care se hrănesc orgoliile scăpate din mînă. Alina Mungiu-Pippidi a ajuns public la concluzia că toţi cei care am plecat de la ONG-ul pe care îl conduce am făcut parte dintr-o conspiraţie a serviciilor împotriva sa. Iată cum poţi internaliza aberaţia publică la nivel individual: nu propria inepţie e de vină cînd o dai în bară şi fug toţi de lîngă tine, de vină e o conspiraţie a serviciilor (în ce mă priveşte, mă voi adresa justiţiei într-un proces civil împotriva AMP, am explicat speţa pe lung într-un articol pe Contributors.ro – «Gata, la cremenal – o contribuţie personală la asanarea isteriei publice», 25 septembrie)".

AMP a făcut o acuză gravă cum că aş conduce o organizaţie care lucrează pentru servicii, chestiune care face acum obiectul unui proces. Sînt întrebat de ce o iau în serios, cînd multă lume nu o mai ia. Reputaţia înseamnă mult pentru o organizaţie independentă. Datorez asta colegilor mei cu care am muncit în ultimii cinci ani – CRPE nu e organizaţia mea, dar nu cred că AMP înţelege conceptul de conducere colegială. Mai ales, datorez asta oamenilor care lucrează cu CRPE în Republica Moldova, care trăiesc într-un mediu volatil. Că boscorodim noi acasă e una, dar să învîrţi acuzaţii de spionaj în aripa Rusiei e deja altă poveste, pentru care AMP trebuie să plătească. Acum depinde de judecători.

Sînt în măsură să ştiu cîte ceva despre managementul SAR, doar am lucrat cîţiva ani acolo. Am învăţat multe, inclusiv de la AMP. Dar concluzia rămîne: e un şef inept. Nu văd cum aş putea descrie aici pe scurt experienţele mele personale de subordonat. Să încercăm ceva mai obiectiv şi vizibil public: resursele umane. De la SAR oamenii pleacă continuu. Plecau şi cînd eram eu acolo, şi după. Rata de supravieţuire în organizaţie e minimă – ceea ce ar trezi dileme în orice lider capabil de introspecţie. Acum cîţiva ani au plecat trei sferturi din organizaţie şi au fondat o alta. Care are mare succes. Lucru pentru care AMP nu îi iartă şi îi face în toate felurile, folosind tribuna publică pentru chestiuni private, cînd faptele sînt uşor de verificat. Aş putea da o listă cu ziarişti, foşti oficiali şi alte persoane aduse de AMP în ultimii ani la SAR – au plecat toţi înjurînd. Explicaţia? Eu am avansat ipoteza managementului inept. AMP a avansat ipoteza că agenturile o sabotează. Alegeţi dumneavoastră. Amuzant e că şi Simona Popescu, care semnează dreptul la replică scris de AMP, plecase acum vreun an plîngîndu-se pe Facebook că o concediase într-un mod umilitor.

Pe lîngă stilul de lucru haotic, la AMP mai e ceva: permanenta folosire a organizaţiei pentru toanele personale. În URSS, deviaţionist era acela care mergea drept cînd partidul o cotea brusc. Date fiind pasiunile şi furiile publice complet aleatorii, e inevitabil să fii deviaţionist dacă ai ghinionul să lucrezi sau să fii aliat cu AMP. După ce te tămîiază public că eşti un potenţial lider de viitor, nici nu ştii cînd te trezeşti vîndut serviciilor – fără să fi făcut nimic diferit între timp. Cu politicienii e la fel, AMP trece prin trei faze: 1) amor dezlănţuit; 2) gudureală mămoasă şi 3) răzbunare furibundă. Cu Traian Băsescu a trecut prin toate fazele. La o întîlnire a Alianţei România Curată (singura, de altfel) AMP tot zicea ceva de „Şefu". Şefu' a zis, Şefu' se gîndea... O zicea chicotind, cu aer de şcolăriţă care fumează la WC cu directorul liceului, prietenul ei. Iniţial nu am înţeles despre cine vorbeşte. Apoi ne-am dat cu toţii seama că despre Băsescu. Şi ne-am uitat unii la alţii – ONG-işti şi ziarişti – stupefiaţi. Nu aparenţele erau importante pentru ea, ci aparenţa intimităţii cu puterea. De la un moment încolo, Băsescu nu a mai fost Şefu', şi să te ţii răzbunare. Cu Ponta, povestea e similară. Un „impecabil" lider de viitor. A urmat apoi gudureala, articole cu ce trebuie să facă noul Şefu'. Scrise la modul din care înţelegem că AMP conduce de fapt Guvernul, pe lîngă Comisia Europeană şi bucăţi din ONU. Ponta a intrat în faza trei şi acum Iohannis s-a procopsit cu pasiunea. Cine o susţine pe Macovei e ori tîmpit, ori securist, nu există loc de discuţii. Nu îl văd bine nici pe Iohannis (evident, după ce AMP îl va fi făcut preşedinte).

Să trecem la calomnie. CRPE s-ar fi retras din Alianţa România Curată pentru că nu mai era o organizaţie independentă. Mă mir că AMP nu spune că ne-a dat afară (toţi cei care pleacă de la SAR află apoi prin tîrg că au fost concediaţi – asta e o regulă). Totuşi, minciuna ar fi fost uşor de demontat pentru că există corespondenţa. Rămîne deci varianta că am fost vigilenţi şi ne-am autodemascat că avem contracte cu statul. Adevărul e că am făcut o mare greşeală pe care mi-o asum: ne-am retras discret. Eram de la început în Alianţă, am acceptat să intrăm mai degrabă ca un triumf al speranţei contra experienţei. În cei doi ani cît am fost membri a existat o singură întîlnire a partenerilor. Nici o discuţie despre obiective, bugete, reguli de funcţionare. România Curată e jucăria personală a Alinei Mungiu-Pippidi. Din ce se dorea o mare coaliţie a societăţii civile, ARC e un blog colectiv. Asta nu e rău în sine, se strîng undeva opinii scrise prin alte părţi de oameni onorabili ca Moise Guran, Cătălin Tolontan sau Dorin Tudoran. Oameni pe care îi respect şi pe care cele scrise aici nu îi implică cu nimic. Dar nu asta era ideea proiectului, puteam avea blog unde să fie AMP redactor-şef şi fără ditamai coaliţia fictivă.

Nu aş putea spune exact cînd a intrat relaţia mea cu AMP în faza trei, dar la un moment dat am început să aflu din ziar că am trecut de partea întunecată a Forţei. Am devenit băsist – deşi eu nu m-am văzut niciodată personal cu Şefu'. Am ajuns sabotor al anticorupţiei pentru că am scris o carte despre DNA. Devenea absurd, am propus Consiliului Director al CRPE să ne retragem din Alianţă. Colegii mei au acceptat şi au propus să facem o scrisoare publică cu explicaţii. M-am opus, zicînd că e destul scandal în spaţiul public, iar ideile ARC sînt bune, chiar dacă implementarea e proastă. Regret acum, cînd AMP inventează retroactiv motive pentru care ne-am retras.

Acum, despre independenţă. CRPE este singurul membru din România în TEPSA, o reţea de *think-tank*-uri de studii europene care nu primeşte decît organizaţii independente. Am intrat acolo după o procedură de supraveghere de doi ani, în care oamenii s-au uitat inclusiv la bugete şi la proporţiile dintre diverşi finanţatori. Ce înseamnă însă o organizaţie independentă? Haideţi să ne gîndim la o organizaţie care are ca donatori: Open Society Institute, Comisia Europeană prin proiecte de cercetare pe mai multe ţări, fondurile norvegiene administrate de FDSC, ambasada SUA şi o instituţie subordonată unui minister din România. Este o asemenea organizaţie în măsură să „îşi permită o poziţie independentă"? Conform replicii de mai sus a SAR, nu este. Păcat. Pentru că asta e chiar lista de finanţatori ai SAR. Cînd am primit dreptul la replică, am fost curios să văd ce proiecte mai are SAR, deci m-am uitat pe site. Şi e amuzant să văd o structură de finanţare uimitor de asemănătoare cu cea de la CRPE: SAR are un proiect *multicountry* de la Comisie, CRPE are două, SAR are două proiecte din fondurile norvegiene, CRPE are tot două, SAR are două proiecte de la OSI, CRPE are unul, SAR are un proiect de la ambasada americană, CRPE are cîte unul de la ambasadele britanică, finlandeză şi olandeză. Bun, care e faza cu „contractele publice" şi „contracte cu statul prin MAE"? CRPE a avut proiecte finanţate de Unitatea de Asistenţă Oficială pentru Dezvoltare (AOD) a MAE. Pentru publicul pe care vrea să-l manipuleze AMP, asta pare ceva conspirativ. Adevărul e simplu: ca stat membru UE, România este obligată să doneze fonduri pentru dezvoltare ţărilor mai sărace. AOD lansează anual cîte un *call* public, în parteneriat cu Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). CRPE a participat la acest *call* şi a cîştigat. Aşa cum au participat multe alte ONG-uri.

La rîndul ei, SAR are un proiect finanţat de UEFISCDI, adică o „instituţie publică cu personalitate juridică aflată în subordinea Ministerului Educaţiei Naţionale (MEN)" (cf. site www.uefiscdi.gov.ro). Eu cred că o instituţie subordonată MEN e stat, deci acuzaţia că are „contracte cu statul" se aplică perfect Societăţii Academice din România. Dacă e să fim scrupuloşi, programele AOD-MAE se implementează prin PNUD, deci nu există un contract între CRPE şi MAE, ci între CRPE şi Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare. În schimb, SAR are contract direct cu o instituţie subordonată Ministerului Educaţiei, deci „cu statul". Conform logicii Alinei Mungiu-Pippidi, ar fi onorabil pentru SAR să se retragă din România Curată pentru că nu poate monitoriza fondurile publice. Evident, este o aberaţie. Dar dacă AMP ar fi coerentă, şi-ar aplica propria logică (sper ca prin această demonstraţie să nu fi prejudiciat echipa din proiectul finanţat de UEFISCDI, nu asta e intenţia mea).

Adevărul e că există o diferenţă importantă între CRPE şi SAR: cele mai multe proiecte prezentate pe site-ul SAR sînt încheiate în 2013. Deci sînt trecute. Dacă ar rămîne doar cele curente, secţiunea ar fi subţire. AMP practică împotriva CRPE un exerciţiu clasic de denigrare a concurenţei care e mai bună. Cred că asta răspunde la întrebarea din titlu.

În ceea ce ne priveşte, la CRPE am urmărit nişa fondurilor de dezvoltare ale statelor UE din Est: donatori noi, cu interes în zona noastră de acţiune. Ca şi România, aceste ţări au ales Moldova ca ţară prioritară. Folosim banii altor ţări membre UE pentru proiecte de europenizare a Moldovei, sub un brand românesc. Avem, de pildă, două proiecte finanţate de Ministerul estonian de Externe, dar o asigurăm pe AMP că nu sîntem agenţi secreţi estonieni. Dacă reuşim să finanţăm proiectele din Moldova din fonduri de asistenţă pentru dezvoltare americane, estoniene, finlandeze sau olandeze, cred că ar fi fost cu totul stupid din partea noastră să ocolim tocmai fondurile de asistenţă ale României, şi asta doar ca să nu moară Alina Mungiu-Pippidi de grija independenţei noastre.

Fondurile AOD-MAE (şi, presupun, cele de la UEFISCDI) sînt printre puţinele fonduri publice româneşti cheltuite prin *call*-uri deschise, unde oricine poate participa şi cu urmărirea riguroasă a implementării – este şi motivul pentru care un ONG onest şi transparent cum este CRPE are acces la ele. În rest, vorbim de un ocean de bani publici sparţi preferenţial şi netransparent, cu ONG-uri fantomă, începînd cu fondurile structurale şi terminînd cu banii de cercetare consumaţi de Academie. ONG-urile româneşti care oricum sînt supradependente de donatori externi ar trebui să militeze pentru ca mai multe linii de finanţare să fie deschise de statul român în procedură competitivă şi transparentă. Modul de lucru al secţiei AOD este o bună practică rară în România, care ar trebui încurajată şi la alte instituţii. În loc de asta, AMP sare cu picioarele pe cei puţini care practică buna guvernare.

Asistăm de ceva timp la o campanie îndîrjită împotriva ONG-rilor din România, care anunţă vremuri viktororbaniene. Ea se bazează pe jumătăţi de adevăr şi pe ascunderea faptului că vorbim de competiţii deschise, finanţare pe proiecte şi activitate transparentă. Diverşi ziarişti ca Mălin Bot, Stelian Negrea sau Costi Rogozanu îşi rezolvă problemele de conştiinţă date de dependenţa de patroni obscuri, încercînd să demonstreze că toată lumea e la fel. AMP şi SAR intră în acest cor al kompromatului împotriva societăţii civile şi devin parte din problemă.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Am primit această scrisoare

M-am amuzat. Are dreptate. Dar nu e mai bine să-mi dau singur cîte o bere şi să-mi corectez singur greşelile?

Bună ziua,

Mă numesc Bianca Ionescu, am 25 de ani şi am absolvit Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării din Bucureşti. Activitatea pe care o întreprind se axează pe verificarea ortografiei paginilor web din România.

Vă rog să-mi permiteţi să vă atrag atenţia asupra a două greşeli de scriere de pe site-ul dvs. (istodor.ro), cauzate cel mai probabil din neatenţie sau viteză în redactare.

Cuvîntul greşit: mutle

De pe pagina web: istodor.ro/2009/12/ioana-parvulescu-3-sunt-satula-de-drumuri-atunci-nasi-escroci-si-tirani-azi-calatori-badarani

Cuvîntul greşit: sint

De pe pagina web: istodor.ro/2010/04/bucuresti-al-nostru-esti-centrul-centrului-istoric-bucurestiul-merita-sa-aiba-un-centru-istoric

Pentru a vizualiza greşelile daţi click aici!

Greşelile de redactare / ortografie întîlnite de un vizitator pe pagina Dvs. web pot afecta credibilitatea site-ului.

De obicei, preţul pentru corectarea site-urilor de dimensiuni medii variază între 70 – 110 lei (neplătitor de TVA), dar istodor.ro este mai complex. Dacă doriţi, vă pot transmite o ofertă personalizată unică, împreună cu o hartă a site-ului Dvs. (în mod gratuit). Această hartă o puteţi folosi şi chiar dacă vă decideţi să nu comandaţi acest serviciu, pentru a verifica / identifica erori în structura site-ului Dvs.

Vă mulţumesc pentru atenţia acordată şi aştept cu interes răspunsul Dvs. În cazul în care decizia de a comanda acest serviciu nu este de competenţa Dvs., am rugămintea să redirecţionaţi mesajul meu către persoana vizată.

Cu stimă,
Bianca Ionescu *Corector web* [Minta 2]

Coordonator: Matei PLEŞU
Fotografii: Editura PAIDEIA

Mîncarea

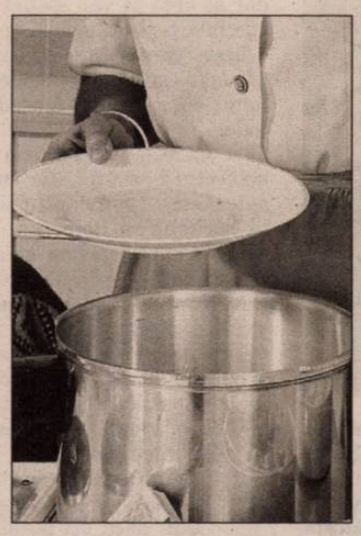

Texte şi opinii de:

● Mirel BĂNICĂ (gazetar)
„Micul vieţii mele“
● Matei PERAHIM (gastronom)
„Influenţe“
● Nelu BĂNŞOIU (profesor de filozofie, Universitatea Bucureşti)
„Radu Anton Roman şi bucătăria de altitudine mare“
● Daniela ULIERIU (jurnalist, gastronom)
„*Buna menajeră* (1871) – primul best-seller culinar românesc“
● Cristi ROMAN (jurnalist, blogger, chef)
„Cînd mîncarea locală se va impune în faţa importului“
● Emanuel CIOCU (editor cevabun.ro)
„Ce mai e românesc în bucătăria românească“

argument

Oralitatea bucatelor

Cît de în serios poţi lua disputa pentru întîietate dintre *cîrnatul* românesc şi cel turcesc, ori dintre cel german şi cel britanic, francez sau italian, cînd cîrnatul – fie şi în forma sa iniţială de *sîngerete* (stomac de animal umplut cu sînge şi slănină) – e pomenit deja în *Odiseea?* „Întocmai cum pe un jăratic mare / Un om roteşte pîntecul de capră / Ce-i împănat cu sînge şi grăsime, / Voind mai iute carnea-i să se frigă, / Aşa în pat se tot sucea Ulise“ *(Odiseea,* Cîntul XX). Există un grad de originaritate şi universalitate al anumitor bucate, care face ca disputa relativ recentă privind specificul local să pară superfluă. Să întrebi cine a inventat astfel de mîncăruri ancestrale – fierturi, tocături, umpluturi – e la fel de inutil cu a întreba, de-a dreptul, cine a inventat mîncarea.

Bucatele şi limbile sînt deopotrivă „de-ale gurii“. Şi, la fel cum fondul comun indo-germanic al celor mai multe limbi europene nu diminuează particularitatea, specificul fiecărui idiom în parte sau, aşa cum influenţele şi împrumuturile din slavă, turcă sau franceză nu fac din română o limbă mai puţin romanică, tot astfel, sarmaua orientală, mămăliga din mălai latino-american sau chifteaua turco-persană nu transformă bucătăria românească într-o pastişă, într-un amestec depersonalizat de gusturi împrumutate; măcar pentru simplul fapt că sarmaua românească are un cu totul alt gust decît cea turcească. Originea exogenă nu anulează în mod necesar specificul local.

Se poate totuşi spune că bucătăria românească are (asemenea ţării), în mai mare măsură decît altele, vocaţia de a fi sedusă, cucerită, influenţată. Are – ca să o spunem frumos – o natură feminină... ceea ce, în materie de restauraţie şi ospitalitate, nici nu e atît de rău.

Bucătăria românească poate fi abordată în două variante: cea *soft-urbană,* a unei Sanda Marin, în care avem de-a face – cu excepţia unor superbi cozonaci moldoveneşti din peste o sută de ouă – cu versiunea românească a unui vast meniu generic-european; sau varianta *hard-rurală,* în care plonjezi, asemenea lui Radu Anton Roman, în particularul inepuizabil, exploatezi micro-specificul regional, anecdota locală şi ajungi la bestiarul inclasabil al unor *bădărăi, bitoci, bobeli, bocăneţi, boţi, borîndăi,* pentru a rămîne la litera „B“.

Pe de altă parte, ceva e şubred, din capul locului, în sintagma „specific naţional“. Mai mult decît naţional, specificul este regional. N-ai să vezi, bunăoară, în Germania, restaurante „cu specific german“, cum abundă la noi cele „cu specific românesc“, încă din vremea cînd altele nici nu existau. Găseşti, desigur, localuri cu specific bavarez, renan, saxon, turingian, berlinez etc.

În sfîrşit, cu cît privim mai de departe, dintr-o perspectivă spaţio-temporală mai amplă, cu atît se estompează culoarea locală a unei bucătării, în favoarea originilor comune, străvechi şi nebuloase. E o chestiune de transfocare. Din perspectiva bună, de la distanţa potrivită, echilibrul, buna convieţuire, armonia dintre specificul local şi originea îndepărtată devin vizibile şi convingătoare. (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

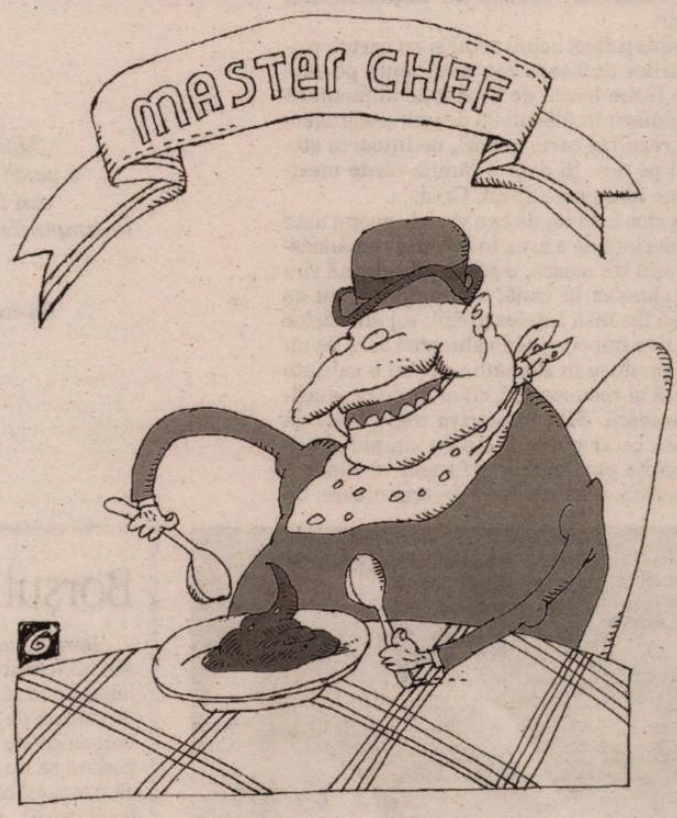

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 23 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Cristi ROMAN

Cînd mîncarea locală se va impune în fața importului

Recent, tocmai îmi începeam un mic turneu culinar prin mai multe oraşe şi zone ale României, cînd am primit invitaţia de a scrie în acest număr dedicat bucătăriei româneşti. Zău că nu se putea nimeri mai bine, de parcă toate oalele, ulcelele, lingurile şi ceaunele şi-au vorbit şi au decis să-mi dea de scris despre ce-am întîlnit în traseul meu gurmand prin România.

După şase ani de trăit în afara ţării şi după vreo zece în care am tot scris despre arta culinară, oare pot onora invitaţia – mi-am zis – de a oferi un text logic, argumentativ şi simplu despre cum se vede bucătăria românească?

Înainte să plec din oraşul meu actual de reşedinţă, Dublin, spre ţara mea natală, pentru a cunoaşte mai bine oamenii şi locurile culinare, am ştiut ce voi urmări şi ce voi căuta: să văd în ce stadiu ne mai aflăm, ca ţară, în lungul drum al redescoperirii *locului*, în dauna *importului*.

Pe de-o parte, ceea ce aflasem în ultimii ani, ceea ce citisem, ceea ce mi se spusese din partea oamenilor cu legături culinare s-a confirmat în călătoria mea. După anii ăia comunişti, blestemaţi, şi din punct de vedere culinar, cînd doar bogăţia pămîntului reuşea să ne mai salveze, cît de cît, poftele gurmande, a venit perioada haotică a democraţiei culinare: încetul cu încetul, au pătruns în România ingrediente şi produse de care doar auziserăm în poveşti sau pentru care salivaserăm la filme sau citind reviste străine.

Nimic rău în asta, atîta timp cît ne-am satisfăcut, oarecum, dorinţele gurmande. Altfel însă, cumva n-a fost bine. Fiindcă am început să fim asaltaţi de produse despre care marketingul corporatist de cinci stele ne-a ameţit şi ne-a făcut să credem că acestea sînt *mai bune*, nu doar mai ieftine. Aşa au ajuns la noi pui de peste mări şi ţări, porci din alte galaxii, roşii de pe Jupiter sau pătrunjel de pe Marte. Aici, în dauna pămîntului românesc, scuzaţi-mi naţionalismul culinar.

Dublaţi însă acum totul şi cu cartea privatizărilor dubioase sau ineficiente pe care multe firme locale de producţie alimentară le-au suferit în ultimii 25 de ani, şi ajungem la un rezultat care, uneori, ne întoarce stomacul pe dos. Şi doar o lămîie verde mexicană ne mai poate ajuta. Cred.

Aş zice însă că, de la o vreme, goana asta după dorinţa de a avea în farfuria românească o roşie turcească, o găină americană sau lapte olandez în cană, s-a mai dus. Nu aş vrea să fiu însă înţeles greşit: nu sînt deloc împotriva importului de alimente care fie nu pot fi produse în România, fie au o calitate ridicată şi recunoscută chiar şi de producătorii români. Sînt împotriva importului de produse ce ar putea fi scoase simplu şi eficient şi din pămînturile şi firmele româneşti. Dar pentru asta e nevoie de organizare, de

„Numai într-un tăciune
Nu se face mămăligă,
Nici poate ceva să frigă."

IULIU A. ZANNE,
Proverbele românilor, I

„Mămăliga se numeşte
o pastă consistentă gătită
din făină de porumb...
În timpurile trecute se gătea...
din mei."

Enciclopedia Română, III

frăţie comercială, de idei, de constanţă în susţinerea acestor lucruri şi calităţi. Şi, uneori, parcă nu prea întîlnim astfel de calităţi în antreprenoriatul culinar românesc.

Am văzut multe lucruri bune în călătoria mea culinară românească, am întîlnit idei minunate, proiecte ce au crescut deja în urma acestor idei, am dat peste oameni creativi şi dornici să plaseze pe primul loc mîncarea şi serviciile culinare româneşti.

Doar bogăţia pămîntului reuşea să ne mai salveze, cît de cît, poftele gurmande.

Mergeţi în comuna săsească Criţ, lipită de Viscri, căutaţi acolo Convivium Transilvania – o organizaţie care a creat ceva mirific pentru România: a dat viaţă respectabilă unor vechi case săseşti şi a pus în valoare mîncarea şi obiceiurile locale. Acolo mănînci, dacă vrei, într-o atmosferă cu totul specială, trufe din pădurile din jur, carne din comună, bei vin de pe dealurile din jur, lapte de la vacile din vecini.

România culinară se schimbă, şi se schimbă cumva în bine, într-un mod încă nevăzut de mulţi sau judecat greşit de alţii. În lupta cu hegemonia hipermarketurilor, ce stabilesc trenduri din toate punctele de vedere, lupta asta de zi cu zi, de multe ori aproape surdă, a producătorilor români, va ieşi la suprafaţă cîndva. Amintesc şi recent lansatul „Dor de Gust", un program prin care sute de producători români din sudul ţării s-au aliat (în sfîrşit) şi au reuşit să intre cu sute de tone de produse româneşti în marile lanţuri comerciale.

Mai avem însă şi zona de restaurante, încă dominată de reprezentanţi ruşinos de slabi şi superficiali, în care, momentan, mîndria este reprezentată de produse străine dubioase, chiar şi în cazul localurilor care oferă bucătărie românească. Blamata ceafă cu cartofi prăjiţi va mai fi mult timp alături de noi, fiindcă există şi cerere pentru aşa ceva, dar aş vrea să văd sosind vremea unei cefe speciale, provenite de la un porc românesc de calitate, care creşte într-o anumită zonă a ţării. Adică aşa cum procedează francezii, italienii sau spaniolii cu produsele lor tradiţionale.

Cam aceeaşi discuţie o pot oferi şi despre subiectul fierbinte, dar cu mare orizont de aşteptare, al sosirii primei sau primelor stele Michelin în România. Îmi susţin teoria pînă la capăt: prima stea Michelin românească va fi acordată exclusiv produselor locale, româneşti, puse în valoare creativ, constant şi cumva intrigant, de un bucătar român şi de un restaurant condus managerial şi culinar de către pasionaţi reali, care înţeleg alimentul, ideea culinară şi care au viziunea şi răbdarea necesare, nu doar de simpli oameni de afaceri.

Celor din industria culinară românească care vor citi acest text, eu le spun atît: dacă aţi pornit deja pe drumul acesta alunecos şi greu al promovării produselor şi stilului de viaţă culinar românesc adevărat, mergeţi înainte! E greu acum, dar vă va fi din ce în ce mai bine. Celor care încă fac bani din exploatarea produselor străine proaste, în dauna celor româneşti – chiar şi atunci cînd rămîi crucit cînd afli motivul – le spun aşa: va merge încă, dar vă veţi diminua puterea în timp. Celor care au idei şi vor să pornească afaceri culinare româneşti, oneste, tradiţionale, făcute din pasiune, le spun aşa: bravo, veţi fi cîştigătorii de peste cinci, zece sau douăzeci de ani. Cumva, după atîţia ani de studiu culinar şi călătorii prin lumea asta mare, eu văd deja viitorul şi mă ţin de el: bucătăria românească va arăta mai bine, mult mai bine, în viitorul mediu. Cu stîngăciile de rigoare, cu stilul ăsta românesc unic, cu inconstanţa noastră legendară.

***Cristi Roman** este jurnalist freelancer, blogger culinar şi chef.*

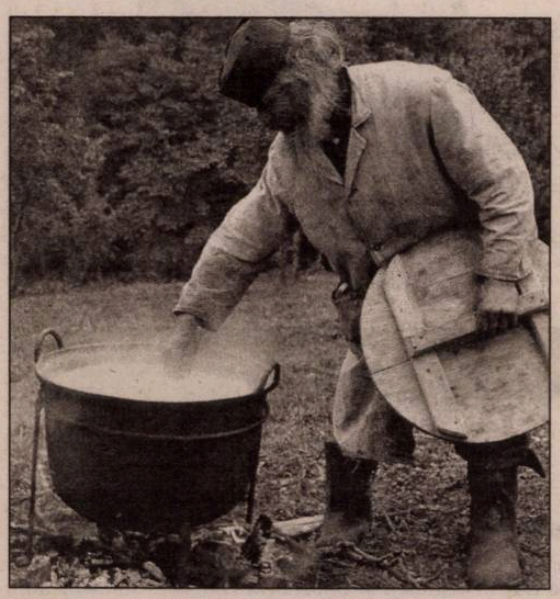

Borşul

Borşul, udătură, sorghitură e una din mîncărurile cele mai răspîndite şi obişnuite la ţăran; nu e casă care să n-aibă putină de borş ori borşeri, borşancă, borşoaică de umplut borş şi nu-i gospodină să nu ştie a umplea borşul. „Dacă n-am o *ţîră, o leacă, niţică sorghitură* (sorbitură), parcă nu mă ţin sătulî", spun unele gospodine.

Unele gospodine, cînd umplu borş, au obicei de trag copiii de-un *ghiţ* de păr din cap, ori le dau cîte-o palmă ori pumn, zicînd: „Acru borşul", avînd credinţa că, făcînd aşa, borşul se acreşte mai iute şi mai tare. De n-are copii, dă-n slugă şi, cam în glumă, şi-n bărbat, pentru care adese primeşte *mulţămită* şi ea, tot în glumă. (...) În judeţul Tecuci, comuna Ţepu, pentru ca borşul să se înăcrească, femeile dau cu făcăleţul în băieţi, de-i face să plîngă, şi descîntă: „S-a dus la peşte, borşul se-năcreşte".

(...) După femeia *blajină, moale, mazacă* ori *leneşă,* borşul nu se acreşte, nu se face bun, şi adesea se *bîhleşte* ori se *îmbăloşează;* după cea harnică, iute, aprinsă după treburi şi *amarnică* la toate, după *aschide,* borşul se face oţet de acru, cum îi para focului. Ca să fie mai dulcuţ, se taie cu apă.

(...) Borş acru tare, sărat şi chipărat, mănîncă şi beu cu gust cei *mahmuri* sau *tehui (tahui)* de beţie şi butură.

(...) Iată o listă de borşurile de săc şi de frupt cunoscute de săteni: borş cu fasole, borş cu cartofi, borşul de mazere, borş de linte, borş cu buruiene (cu petrinjel, cu şteghie, cu leuştean, cu ştir, cu lobodă, cu mărar etc.), borşul cu orez, borşul cu pasat, borşul cu crupe, borş cu sfecle, borşul cu curechi, borş cu frecăţei, borşul cu păstăi, borş cu găluşte sau bucăţele, borş cu tocmagi, borşul cu urzici, borş de curpeni, borş de bostănei, borşul cu bureţi (hrighi, ciuperci, sbîrciogi, chitărci ş.a.), borş holtei sau flăcău, borş de peşte, borş păscăresc, borş de chitici, borşul de icre, borş cu carne sau zama, borşul de găină, borşul de pui, borşul rusesc, borş dires, borş cu zmîntînă, borş cu perişoare, borş crud cu mălai, borşul călugăresc şi borş cu cuiul uşei – o ironizare pentru femeile amarnice, care spun că fac borş şi cu pietre.

Din bucătăria ţăranului român,
Mihai Lupescu, Editura Paideia, 2000

Mirel BĂNICĂ

Micul vieții mele

Primele amintiri clare cu și despre micii vin de la jumătatea anilor 1980. Sărbătoarea recoltei, sfîrșit de iulie, caniculă, undeva într-o localitate pierdută în praful Bărăganului brăilean, mai mulți țărani cu față uscată de soare și cu basca neagră de fetru îndesată pe cap mănîncă încet, strîngînd crîncen din fălci, niște fărîme de carne. Micii, primii mei micii. Îmi amintesc perfect faptul că erau așezați pe farfurii de porțelan gălbui, groase și rezistente. După ce terminau de mîncat, *cooperatorii*, după cum li se spunea atunci în stil comunist-corect, curățau farfuria, cu pîine, de ultimii stropi de grăsime amestecată cu muștar. Un alt cooperator aduna resturile, spăla farfuriile într-un lighean cu spumă, le clătea sumar (dar cui îi păsa de aceste mici detalii, atunci?) și le reintroducea în circuit, așa ude, pline de stropi de săpun. Mai beau acei oameni bere, din niște sticle mari și negre, fără etichetă. Micii și crenvurștii (nu exista încă cuvîntul *hot-dog*) constituiau un fel de recompensă a clasei muncitoare, a soldaților și a elevilor, acordată după marile spectacole în stil coreean din ultimii ani ai dictaturii lui Ceaușescu, organizate pentru preamărirea Lui. În uniformele noastre albastre, lăbărțate, de PTAP (prescurtare de la Pregătirea Tineretului pentru Apărarea Patriei – un fel de miliție populară de tot rîsu' plînsu') înfulecam cu mare poftă, cu foamea produsă de exercițiile penibile și obositoare de pe stadioane, niște degete mici din carne tocată, pe jumătate crude, cu un gust incert de usturoi, pisat cu tot cu coajă, și untură rîncedă de oaie. Nu pot afirma că mi-au plăcut micii la prima noastră întîlnire petrecută sub soarele roșu al melancoliei comuniste, care se găsea la final de ciclu istoric.

Micul de tranziție, al anilor 1990, a fost unul grăbit, plin de surprize, uneori neplăcute – românii începuseră să învețe din mers că la baza comerțului liber stă țeapa –, dar unul plin de savoare. Micii de viteză, la fel ca și spiritul vremurilor. Grătarele înfloreau la colț de stradă, în buza pieților. Micul domolea pasiunile politice, nedumerirea produsă de închiderea peste noapte a fabricii de cuie în care ai lucrat 20 de ani, potolea foamea, cu bani puțini. Plus „micul de înfrățire", micul intercultural, cum i-am spune astăzi. Nu-i pot uita pe francezii plini de bune intenții și de „ajutoare" (adică produse de primă necesitate, haine vechi, medicamente expirate etc.) din primele valuri ale operațiunii SOS Villages Roumains, reconvertiți acum la turismul de proximitate. Pensiunile încă nu se născuseră, hoteluri – ioc în Bărăgan, așa că pensiunea și bucătăria eram chiar noi, familiile de primire. Papila galică, obișnuită mai degrabă cu brînza Roquefort și *saucisson sec*, se adapta din mers, cu entuziasm, cărnurilor grase din compoziția micului nostru național, mîndria noastră. Atît de eficace a fost acest mijloc de diplomație gastronomică, încît mulți dintre înfrățiții vestici de atunci au fost atinși de crunte indigestii și nu au mai pus niciodată piciorul pe continentul Miorița. Tot atunci înflorea „micul de regăsire". Călătorind des cu autocarul spre Europa Occidentală, am asistat, de mai multe ori, la scene înduioșătoare de dragoste salivară, regăsirea usturoiată dintre imigrantul plecat de mulți ani din țară și dragul său mic românesc. Îmi amintesc perfect momentul în care un colos blond, cu ochi albaștri și puternic accent moldovenesc, a comandat 12 mici, cu pîine, muștar și doi ardei iuți ca focul dorului de țară. I-a mîncat la botul calului (sau mai degrabă al autocarului), în mai puțin de cinci minute, în legendarul loc memorial al gastronomiei rutiere românești, Deduleşti, Dealul Negru, Vîlcea, acolo unde fumul grătarelor se amestecă cu cel al plăcuțelor de frînă și al ambreiajelor pîrlite de una dintre cele mai imposibile curbe în ac de păr din țară, întunecînd cerul. Omul era plecat din țară de mai bine de cinci ani de zile, avusese „probleme cu viza", după cum mărturisea; lucra ca îngrijitor de elefanți într-un circ elvețian. După ce a terminat de mîncat, și-a șters gura cu mîneca de la haină (da, chiar așa a făcut, ca țăranii pe cîmp, după ce beau apă cu sete) și a spus ceva ce nu voi uita toată viața: „Da, acum simt și eu că m-am întors acasă."

Micii anilor 2000 au fost pentru mine micii anilor „exilului" academic din Elveția. Mici de compromis, mici bricolați, mici foarte mici din cauza prețului prohibitiv al cărnii în Țara Cantoanelor. Micii trofeu, aduși cu mare greutate din România, în lăzi frigorifice auto, împărțiti ca un dar de mare preț, prietenilor. Triștii mici ai „Serilor românești" din Geneva sau din alte părți, mici fără țară și gust. Dar au existat și momente frumoase legate de mici, cum ar fi, de pildă, cei preparați în decursul unei insolite și irealiste „Întîlniri balcanice", organizate sub semnul „interculturalității" politic-corecte, de către primăria unui bogat orășel elvețian. Am oficiat cu mîndrie atunci, la grătarul românesc, la concurență cu Yannis, un grec chel, mititel și rotund, care după trei beri și mai multe pahărele de kirsch, un fel de țuică helvetă, a reușit să dea foc la grătar, în timp ce căuta să-mi demostreze, cu argumente, fluturînd în aer o furculiță mare și încovoiată, cu mîna dreaptă, superioritatea *cevapcici*-lor sud-dunăreni, în fața fraților de sînge de la nord de Dunăre. Nu pot uita nici figurile corecților elvețieni din împrejurimi, la început mirați și excitați de mirosul de artă brută culinară, răspîndit de mici, acest *plat roumain, n'est pas vraiment une saucisse, ni des boulettes de viande, mais un peu quand-même,* după cum îi caracterizează delicat o celebră enciclopedie culinară franțuzească online. După mirare și enervare, pohta cea mare! Au coborît cu o excitație cuminte în priviri, din confortabilele lor cuiburi, pentru a gusta din odoranții sfîrîitori balcanici, dar a fost prea tîrziu. Micii mei, ai lui Yannis și ai altor gratargii improvizați, sîrbi și albanezi kosovari, se mistuiau deja în stomacul rezistent al imigranților.

La întoarcerea acasă, pe la sfîrșitul anilor 2000, am avut plăcerea descoperirii celebrei terase Rogojina, de lîngă Foișorul de Foc, decorată – după cum îi arată și numele – cu rogojini de papură, vase populare *Made in Korund* și, în anii ei de glorie, un cap împăiat de cocoș, împrumutat de la țiganii de peste drum. De departe, cei mai buni mici pe care i-am mîncat pînă acum, pregătiți de domnu' George, un zeu al focului mai adus de spate. Îmbrăcat cu un halat cîndva alb, pe care scria mare *Apollo Klinik Stuttgart* (am căutat mai apoi pe Internet, este o clinică de estetică medicală), domnu' George frigea micul, tăia pîinea, scotea muștarul din borcane, pocnea între degete ardeiul iute și mai găsea și timp să-i orienteze, prin rotirea ușoară a capului (nu e o figură de stil, o făcea la propriu, așa cum întorci arcul unei jucării mecanice), pe bețivii care nu mai știau drumul de ieșire din perimetru, spunîndu-le patern: „Hai mă, băiatule, drumul către casă!" La Rogojina își dădeau mîna Profesorul cu Gunoierul, Medicul cu Instalatorul Radet, într-o caldă fraternitate scăldată de miresmele organice ale grătarului fumant de dimineața pînă tîrziu în noapte. Terasa mai există și acum, după o perioadă de semiabandon. A fost renovată la gustul de plastic copt al zilei, iar din grătar nu a mai rămas decît o tristă amintire încălzită de gazul unei banale butelii de aragaz. Iar în locul îmbrățișării călduțe a manelelor, răsună acum icniturile și bavardajul inept al unui post de radio FM cu cea mai mare audiență din București.

„Ărș..., ărș..., ărș..., striga un ins cu halat alb, izbind cu cleștele în grătarul pe care sfîrîiau mititeii."

MARIN PREDA, *Risipitorii*

„Mititeii (...) îi merg drept la inimă. Îl minunează gustul și făptura lor de cîrnați fără piele."

SPIRIDON POPESCU, *Moș Gheorghe la expoziție*

„Bem o halbă de bere și mîncăm o pereche de mititei."

LIVIU REBREANU, *Trei nuvele*

Au cam dispărut locurile în care se pot mînca mici vii și calzi.

Astăzi, constat cu tristețe că au cam dispărut locurile în care se pot mînca mici vii și calzi, culeși de pe cărbuni, în perimetrul marilor orașe. Presiunea rechinilor imobiliari care au înghițit orice palmă de pămînt unde puteau fi plantate un grătar și o terasă, schimbarea obiceiurilor de consum (șaorma ucide!), scandalurile cu repetiție privind calitatea cărnii și spaimele alimentare de rigoare au dus la moartea micului fierbinte și urban. Nu cel fițos, servit prin restaurante, pe platouri pseudorustice din lemn îngălbenit de atîta spălat cu solvenți chimici și abur. Nu, micul-mic, micul bărbat, micul care ne unește în balcanismul nostru dulce-amar. Și totuși, mai există speranță. Așa-zisa renovare și reabilitare a Pieței Obor golise, la un moment dat, împrejurimile de terasele populare unde puteai mînca mici și bea bere la halbă cu hologramа lui Conu' Caragiale, cot la cot. Ele au reapărut, timid, ca iarba de leac. Acum sînt în număr de două. Terasa cea mai mare este un adevărat Queen Mary 2 cu parfum de grătar și muzică de Gică Petrescu, o insulă a speranței mîncătorilor de mici *à l'ancienne*. Pe lîngă micii buni, dar nu strălucitori, mai puteți vedea acolo o imagine unică: drapelele Uniunii Europene și României, fluturînd galeș, sudate de fumul gros și gras de la uriașul rug de jerfă și împotrivire, prin bicarbonat, la directivele europene. Cea mai mică are doar cîteva umbrele și mese pătate de grăsime, este dominată de figura tutelară a unei zeițe-mamă de Obor, cu șolduri mari și ochii verzi și alunecoși, bănuiesc proprietara locului. Aici, la modestie, micii sînt mai buni, mai pătrunși, mai mari, mai metafizici. De fapt, este vorba de laboratorul unde se naște speranța că România culinară, cu bune și rele, nu va pieri niciodată. Sper.

***Mirel Bănică** este (uneori) gazetar și mare iubitor de mici antici și mitici.*

Emanuel CIOCU

Ce mai e românesc în bucătăria românească

Ah, cum mai revine neastîmpărata noastră foame de a defini ce este şi ce nu este bucătăria românească! Cum ne mai copleşeşte pofta de a identifica care sînt şi care nu reţetele româneşti! Care este calea de mijloc între curentele de excesivă mitizare şi agresivă demitizare ale mîncărurilor româneşti? Pentru că (nu-i aşa?!) dacă sîntem ceea ce mîncăm, ce sîntem noi, în cele din urmă?

Eterni pe acest pămînt şi netulburaţi de nimeni, sau de-a pururi la margine de imperii şi influenţaţi de-a lor putere?!

Există, născut probabil dintr-un complex de inferioritate, un orgoliu de a naţionaliza tot ceea ce ne pică pe masă. De a transforma în 100% românesc tot ceea ce avem în farfurie. Sau, dimpotrivă, de a spune că nimic nu este cu adevărat autentic românesc.

Or, astfel de procente absolute (şi absurde) nu există nici măcar în bucătăriile ţărilor – în special insule – care au fost istoric închise influenţelor externe. Chiar şi bucătăria japoneză, una dintre cele mai puriste din cîte există, s-a lăsat copleşită de influenţe chinezeşti şi, mai recent, de cele occidentale.

Bucătăria altei insule, Anglia, este dovada vie a modului în care istoria influenţează ceea ce mîncăm. Cînd, în 1066, Guillaume le Conquérant, duce de Normandia, cucereşte Anglia şi devine William Cuceritorul, schimbă radical destinul gastronomic al insulei. Şi chiar al limbii vorbite în bucătărie. Astfel, ingredientele din piaţă îşi schimbă numele, în momentul în care sînt aduse în bucătărie, franţuzindu-se pentru totdeauna: căprioara *(deer,* engl.) devine venison (din *venaison,* fr.), oaia *(sheep,* engl.) devine mutton (din *mouton,* fr.) etc. Astfel, avem un nume pentru animal şi un altul pentru carnea lui, care coexistă în paralel. Ca să nu mai pomenim de faptul că însăşi bucătăria îşi schimbă treptat numele din *kitchen* în cuisine din francezul *couisine*.

Şi întreaga Europa e aşa! Bucătăria franceză a fost direct şi profund influenţată de cea italiană. Bucătăria franceză şi cea germană au multiple schimburi istorice, în special în regiunile Lorena şi Alsacia. Bucătăria spaniolă păstrează profunde influenţe maure. Dar în special imperiile s-au înfruptat din plin de complexitatea şi diversitatea teritoriilor cucerite.

Astfel, cum ar fi putut scăpa teritoriile româneşti, înconjurate de trei imperii puternice (Austro-Ungar/Habsburgic, Rus şi Otoman), de influenţa lor, inclusiv în domeniul culinar?! Nu e nici o ruşine în asta. Dimpotrivă! Pentru că diversitatea şi complexitatea sînt marea avere a Europei. Şi a noastră! De exemplu, într-o carte de bucate austriacă am descoperit cu surpriză, în partea introductivă care etala influenţele, pe lîngă gulaşul unguresc, clătitele româneşti! Atunci de ce ne-am jena noi, în ciuda evidenţei, inclusiv lingvistice, de faptul că în cultura culinară românească ne bucurăm de o atare diversitate datorată coexistenţei istorice, mai mult sau mai puţin plăcute? Faptul că gulaşul, cozonacul, zacusca, ghiveciul, pilaful şi altele au origini şi nume de import nu le face mai puţin româneşti. Pentru că, personal, consider tradiţional românesc tot ceea ce se găteşte de minim trei generaţii, astfel încît să devină reţetă „de familie". Aşa cum sînt chiar şi „noutăţile" precum ciorba de burtă şi micii (mîncăruri care au mers dinspre oraş spre sat, şi nu invers) şi cum o să fie, peste alţi douăzeci şi cinci de ani, şi şaorma, în adaptarea românească.

Paradoxal însă, această diversitate şi complexitate culinară se reflectă destul de prost în meniurile restaurantelor tradiţionale româneşti, de unde răzbate o undă nesănătoasă, un exces de calorii şi de colesterol şi o lipsă de alţi nutrienţi esenţiali. Un meniu clasic de restaurant tradiţional românesc se compune, de cele mai multe ori, dintr-o

„A luat pielea cea de porc...
şi a dat-o pe foc! Atunci perii
de pe dînsa au început a pîrli
şi pielea a sfîrli,
prefăcîndu-se în cioric ars."

IOAN CREANGĂ,
Scrieri, I (Poveşti)

„Daţi-ne cîte-un şorici,
Că noi nu plecăm d-aici."

G. DEM. TEODORESCU,
Poesii populare române

ciorbă de burtă (supă de oase şi burtă, dreasă cu smîntînă şi ou, cu un minim istoric de legume!), fasole cu ciolan (proteină vegetală şi animală) şi papanaşi prăjiţi cu smîntînă şi dulceaţă. Astfel, problema nu e faptul că ciorba de burtă este de origine turcească, fasolea cu ciolan (utilizarea rasolului întreg) reprezintă o influenţă germanică iar papanaşii sînt de inspiraţie rusească, ci modul în care le-am selectat şi asociat.

Însă, marea şi tăcuta dramă nu este a reţetelor româneşti, ci a ingredientelor. De abia aici se pune cu adevărat întrebarea: ce mai e românesc în farfuria noastră?! Şi, în privinţa ingredientelor, avem două probleme: cea a ingredientelor necultivate şi cea a ingredientelor existente, neexploatate.

Satele izolate de zăpezi, în ultimele ierni, au scos la iveală o realitate şocantă pentru mine. Nu faptul că oamenii pot rămîne închişi în case de zăpezi, ci faptul că oamenii aceia, ţărani, aşteptau, de la autorităţi, apă şi mîncare. Cum adică, la începutul iernii, cînd cămara ar trebui să fie plină, înconjurat de zăpadă proaspătă (de apă, într-o altă formă de agregare), te poţi plînge de foame şi de sete?! Şi asta e un nivel micro, celular, dar ţara este formată dintr-o multitudine de astfel de realităţi. Citiţi cu atenţie originea produselor pe care le cumpăraţi pentru că, în paralel cu un marketing axat pe tradiţional şi local, supermarketurile importă (din raţiuni de preţ) majoritatea legumelor şi a fructelor. Şi, mai nou, chiar şi a cărnii!

În fiecare iarnă, dependenţa noastră, vocalizată şi politizată, faţă de gazul rusesc ne face să privim cu teamă spre nord. Dar ce se va întîmpla dacă mîine e o secetă sau altă calamitate naturală şi importurile de produse alimentare se sistează?!

Făceţi-vă o listă de cumpărături pentru un meniu şi, cînd cumpăraţi, verificaţi cîte produse mai sînt româneşti. O să aveţi o surpriză neplăcută. Să vedeţi că plăcinta cu mere are făină unguresc, drojdie turcească şi mere poloneze, că fasolea cu ciolan este făcută cu porc albanez şi fasole chiliană, că zacusca este din ardei bulgăreşti, vinete turceşti şi ceapă grecească sau că gemul e făcut din fructe importate şi zahăr procesat din trestie de zahăr (ştiţi că nu producem trestie de zahăr, nu?). Problema identitară nu este că mezelurile de Pleşcoi sînt, de fapt, create de localnici „sîrbi", ci de faptul că în curînd o să fie făcute din ingrediente de import. Iar la nivelul Uniunii Europene, asta contează. Într-o perioadă a globalizării, în care Internetul îţi furnizează reţeta de *cheese cake* New York şi de *stir-fry* Sichuan, ceea ce contează este ingredientul.

Noua tendinţă la nivel mondial, dar în special european, este ancorarea în realitatea imediată, în ingredientele locale, proaspete, în exploatarea soiurilor şi a raselor locale, şi nu în dispute privind paternitatea reţetelor din secolul al XIX-lea. Există şi la noi eforturi în acest sens. Oameni care au intuit corect şi fac eforturi pentru asta. Dar prea puţini încă.

Pe de altă parte, avem ingrediente excepţionale, dar pe care nu le regăsim în meniurile noastre. Sosirea prinţului Charles în România a fost determinată de lucrarea de doctorat a unui britanic care a identificat, pe un singur metru pătrat de fineaţă din Transilvania, o densitate de 105 specii de plante şi insecte. O densitate şi o diversitate aproape inexistente în Europa. Ciupercile sălbatice de mare calitate, trufele, fructele de pădure sînt doar cîteva dintre ingredientele naturale insuficient exploatate. Anual, sute de tone de hribi, culese din pădurile noastre, sînt exportate în Italia, de unde, uneori, paradoxal, le importăm sub denumirea de *funghi porcini*. În cîte restaurante româneşti se folosesc hribi? În cîte reţete româneşti le folosim? Aţi mîncat vreodată hribi pane sau supă de hribi?!

Cu asta aş vrea să ne putem lăuda şi noi. Nu cu paternitatea unei reţete oarecare. Ci cu ingrediente locale de excepţie, pe care le putem obţine, cu siguranţă, cu un minim de efort. Şi cu reţete extraordinare realizate din ingredientele pe care deja le avem. Asta-i pohta ce-am pohtit!

***Emanuel Ciocu** este editor cevabun.ro.*

Mic dicţionar de stînă

Dacă innuiţii au, mi se pare, aproape o sută de cuvinte ce numesc zăpada, în funcţie de culoare, consistenţă, grosime etc., uite că şi păcurarii români au o adevărată jerbă lexicală ce însoţeşte, extrem de nuanţat şi de precis, prefacerile laptelui, de la primul muls şi pînă la brînză.

Broştioiu, lapte de putină, lapte gros – lapte fiert şi acrit cu cheag ce se adună, zi după zi, pentru iarnă, amestecîndu-l mereu, în aceeaşi putină străşnic închisă, accesibilă numai printr-un ţanc (un fel de cep)

Caimac – coaja groasă şi grasă ce se formează la suprafaţa laptelui fiert

Caş – lapte nefiert închegat şi scurs de zer (el poate fi proaspăt – deci **dulce** – sau **dospit** – fermentat)

Chişleag – lapte nefiert prins şi smîntînit

Coraslă, colastră – laptele foarte gros muls imediat după fătare, ce se brînzeşte, se încheagă, se „corăsleşte" imediat

Groscior, groştior – smîntîna dulce de pe oale, înainte de a se prinde bine

Jintiţă – amestec de urdă şi zer ce se depune pe fundul ceaunului cînd se fierbe zerul pentru urdă

Jintuială – zerul cel mai gras scos din caş sau zer rămas de la urdă

Lapte acru – lapte dulce fiert închegat (cu cuib de lapte acru)

Lapte bătut – chişleag cu smîntînă cu tot (sau lapte acru), bine amestecat

Lapte covăsit (sau covaşă muntenească) – lapte dulce fiert închegat (cu cuib de lapte covăsit)

Sămătiş – lapte acru gros, înăcrit tare

Scopt – amestec de lapte acru şi brînză de vaci

Smîntînă – crema grasă ce se formează la suprafaţa laptelui nefiert

Soboră – spumă de pe laptele muls (odată lichefiată la loc, e folosită la balmoş, fiind foarte grasă)

Ţîţîni – lapte acru subţire

Zară – lichid albicios şi acrişor ce rămîne după ce s-a ales untul de smîntînă

Zer – lichid galben verzui, acrişor, ce se separă din lapte la prepararea caşului, brînzei, caşcavalului sau din iaurt, lapte prins, unt etc. Ciobanii fac distincţie severă între un zer şi altul, cum facem noi între vinuri.

Radu Anton Roman,
Bucate, vinuri şi obiceiuri româneşti,
Editura Paideia, 2001

Matei PERAHIM

Influențe

Stăteam la o masă cu cîțiva oameni. Unul se bagă în conversaţia noastră despre trufe şi ne spune nitam-nisam că, din 2010, gastronomia franceză face parte din patrimoniul cultural imaterial al umanităţii.

– Bine, şi?, întreb eu, dar n-apuc să termin că un nene se răţoieşte la mine:

– Şi noi de ce nu? Că mîncăruri ca ale noastre nu are nimeni.

– Aşa-i – răspund eu – sînt bune şi gustoase, dar nu prea sînt autohtone.

– Cum adică?, se încruntă nenea.

– Păi, stai să vezi, spun eu pe un ton doctoral şi pe dată încep după cum urmează:

Să vorbim despre felul nostru aşa-zis primordial: mămăliga. Porumbul se cultivă la noi de pe la 1700. Asta înseamnă oare că nu am mîncat nimic pînă atunci? Ba da. Dar ea ne vine de la italieni *(polenta), via* Serbia, Croaţia sau poate chiar Ungaria. Ţăranul sărac mai mînca, în vremurile acelea, şi scoici (de rîu), raci, melci sau broaşte. Nu de eleganţă, ci de foame, ca să păcălească posturile. Peştele era pentru bogaţi. Şi că vorbim de peşte; ciorba noastră pescărească pare unică? Nicidecum. Supa pescărească este prezentă şi în Franţa – *bouillabaisse* la Marsilia, *matelote* în Normandia sau *cotriade* în Bretania. Dar şi *uha* în Rusia şi *szegedi hálaszlé* în Ungaria. Singurul aport „pur românesc" este acrirea cu oţet sau cu zeamă de varză. Alt fel de-al nostru: drobul de miel. Păi, ne vine de la sîrbi *(droba)* sau de la bulgari *(drob sarma)* care, la rîndul lor, l-au preluat de la turci, iar ei – de la greci.

Telemeaua? De la greci *(telemes)* şi de la turci *(teleme)*. Poate caşcavalul? Nici el. De la italieni *(cascavaddu,* în Sicilia) a migrat la turci *(kaşkaval)* şi de acolo în tot Balcanul. Mai vrei? Plachiile şi iahniile din carne, peşte ori legume ne vin de la greci *via* stăpînirea turcească. Ajungem acum şi la sarmale, regina ospeţelor. Ele capătă o nuanţă românească doar prin diversitatea umpluturilor, dar tot de la turci ne vin *(sarma)* sau de la greci, precum cele în foi de viţă *(dolma)*. O altă perlă: ciorba de burtă. Relativ recentă în meniurile româneşti, ea pare astfel un fel de „plus" al creaţiei naţionale. Asta dacă se uită că *ab originem* denumită *schimbea* ne va duce direct la sursa turcească a reţetei – *işkembe corbasi*. Mai departe, ciorba de potroace, alt remediu împotriva mahmurelii, mult mai elitistă, însă vai... şi ea ne vine de la ruşi *(potrohu* care înseamnă măruntaie), gătită la ei cu orez şi aripi de pasăre, adică exact ca la noi.

– Şi de unde ştii matale toate astea? mă întreabă energumenul rînjind.

– De la Păstorel. De la Radu Roman. De la toţi scriitori noştri. De la Radu Ştern. Şi de la Vlad Macri sau de la Mihai Lupescu, toţi ăştia de care nu ai auzit vreodată.

– Dar micii? Doar sînt ai noştri, nu-i aşa? îngaimă din ce în ce mai mic pe scaunul lui, comeseanul.

— Ei bine, nu! De origine turcească, au venit la noi de la bulgari şi de la sîrbi. La turci se chemau *urfa kebab,* la bulgari *kebabceta,* iar la sîrbi, unde reţeta este cea mai apropiată de cea românească, *cevapcici*. Poate că adăugarea bicarbonatului de sodiu să fie „tuşa" de geniu care gonflează produsul.

– Poate ghiveciul, murmură abia auzit interlocutorul meu.

Cu oarecare superioritate ironică, îi răspund:

– Nici ghiveciul. Cel mînăstiresc este de origine turcească, dar la ei, fără intervenţia clerului, sau *ratatouille* la francezi. Celălalt, „măcelăresc" este cu adevărat o contribuţie neaoşă la reţetarul balcanic. O reţetă a sărăciei, o mîncare de zahana, nespus de gustoasă, din căzături de la măcelărie, cu momiţe şi măduvioare, cu măduve, mîncare superbă, ce-i drept, dar căzută în desuetudine, căci unde mai găseşti azi o măcelărie care să-ţi vîndă, la sfîrşitul zilei, acele resturi de carne, materie de bază, temelie a unei perfecţiuni? Şi îl mai avem pe cel denumit „naţional", adică cu miel, porc şi viţel, fel periculos de aproape de *djuveci*-ul sîrbesc, *giouvetsi*-ul grecesc, şi el, la rîndul lui, provenit din *güveç*-ul turcesc. Tot naţională se numeşte tocana la noi sau tocăniţă, cum ne place s-o alintăm, căci tare ne place. Dar, tulai Doamne, asta ne vine direct de la unguri – *tokány*. Sau, mai uşor de suportat pentru mîndria noastră, din *ragoût*-ul francez care, la rîndu-i, e preluat de la italieni *(ragù),* unde nu-i decît un sos, sau, cine ştie, poate din *irish stew*-ul irlandez. Tot un „ghiveci", dar de iarnă, este şi zacusca. Aperitiv, sau garnitură cînd e încălzită, această conservă păstrează, într-o lume fără frigidere, toate legumele sfîrşitului de vară. Din păcate, ea ne vine de la ruşi care şi ei au luat-o de la turci. La sîrbi e *ajvar*. Sigur că la ruşi face parte dintr-un ansamblu de antreuri, sau mezelicuri, cum se spune la noi, modă venită din ţările nordului, ce se cheamă la suedezi *smörgasbord*.

Va mai curge apă pe Dîmboviţa pînă la prima stea Michelin pentru un restaurant românesc.

Ameţit de atîta patos culinar, oponentul meu tăcuse chitic. Am sorbit şi eu o gură de vin şi m-am grăbit să continui:

– Uite, chiar şi roşiile, ardeii, dovleceii sau prazul umplut sînt de origine străină. Acesta din urmă sub numele nobil de *etli pirasa dolmasi* descinde direct din bucătăria otomană.

Cu o ultimă tresărire din revolta de la început, şi chiar aş spune cu o (mică) speranţă în ochi, mă întreabă:

– Dar chiftelele, ce zici?

– Ehei! Asta-i poveste complicată. Că doar nu credeai că insipida tocătură din fast-food-ul american vine de la noi? Prima despre care ştiu vine de la romani sub numele de *osicia omentata,* de la părintele cărţilor de bucate Marcus Apicius. Vreo douăzeci şi şapte de ţări mănîncă varietăţi diferite de amestec de carne sau peşte din această reţetă, toate provenite din persana *kūfta* trecută în turcă drept *köfta*. Un studiu făcut în Turcia a descoperit 291 de reţete de chiftele. Pîrjoalele, chifteluţele marinate sau perişoarele sînt verişori ai acestor chiftele. Fără să le uităm pe cele vegetariene ajunse şi la noi *via* Israel sau Liban: *falafel*. Tot din bucătăria evreiască sînt la noi chiftelele de cartofi şi cele de dovlecei, *varenichis* – colţunaşii de cartofi, covrigii din originalul *beygel* – dintr-un dialect german însemnînd inel sau brăţară, venit la noi din bulgărescul *covrig* – a se încolăci. De asemenea ştiuca umplută, plăcinta cu varză şi chiar preţiosul *foie gras* moştenire egipteano-iudaică. După cum vezi, dragul meu (mă simt magnanim acum după ce l-am doborît cu ştiinţa mea cuhniască), mîncarea românească suferă, sau mai corect spus profită, de aportul bucătăriilor greceşti, turceşti, bulgăreşti, ungureşti, nemţeşti, evreieşti, ruseşti, fără să uităm de cea franţuzească, ajunsă la noi tardiv, dar cu mare succes, după Revoluţia de la '48.

La masă, toată lumea a tăcut gînditoare. Dar un mesean, profesor universitar, enciclopedist cunoscut, mă-ntreabă:

– Dar de ce toate astea? Cum s-a întîmplat că nu avem şi noi o bucătărie de sine stătătoare? Care să raioneze în jur, hai, nu ca cea franceză, dar cel puţin ca cea turcă, de la care am învăţat atîtea?

Sarma *din* sarmak *(tc.)*
– a înfăşura, a înconjura, a rula, a înveli

„Mîna de fier, omul ordinii...
un burduf de spriţuri
şi sarmale."

ION VINEA,
Lunatecii, I

„Vînătorii noştri luau
pe turci în spăngi
ca pe nişte sarmale."

IOACHIM BOTEZ,
Însemnările unui belfer, I

Etimpul meu să tac. Mă gîndesc un pic şi apoi elaborez şi eu o teorie ad-hoc, să-mi fie deci cu iertare, dacă mă înşel.

– Totul vine, în primul rînd, de la dispreţ. Da, da, de la dispreţ. Sute de ani, bucătăria a fost făcută la noi de către ţiganii robi. Mă refer bineînţeles la bucătăria de curte sau cea boierească. Pînă şi cea urbană a fost făcută de cîte o servitoare unguroaică sau de o fătucă din Moldova. Meseria era dispreţuită. În Franţa sau Turcia, bucătarul era admirat, scria cărţi, era înnobilat şi decorat. La noi, acest dispreţ subzistă şi astăzi cu toate *„cook show"*-urile. Ce „domn" din România şi-ar da astăzi copilul la o şcoală de bucătărie, care oricum nu există?

– O altă raţiune ar fi lipsa clivajului dintre bucătăria ţărănească, cea tîrgoveaţă şi cea de curte. În Franţa, Revoluţia franceză a înfăptuit acest clivaj, spărgînd toate barierele de clase şi eliberînd astfel întregul potenţial creativ al practicienilor, profesionişti sau amatori. Aşa a ajuns Franţa în topul gastronomiei. La noi, cei 45 de ani de comunism au instituit o domnie a prostului gust în toate domeniile, care în bucătărie s-au materializat prin existenţa unui nomenclator culinar valabil în toată ţara. Abaterea de la normă putea să însemne închisoare pentru cei care îndrăzneau să viseze. Aşa-i, Domnule, şi va mai curge apă pe Dîmboviţa pînă la prima stea Michelin pentru un restaurant românesc. Dar eu, tot sper să o apuc şi s-o sărbătoresc împreună cu voi!

Matei Perahim *este gastronom şi consultant marketing.*

Stela GIURGEANU

Carnea-china și șaorma

Peisajul culinar al copilăriei mele a fost dominat de legume, în special de varză, cartofi şi fasole albă. Mai existau, sporadic, şi conservele. Sardinele peste care puneam multă sare de lămîie diluată cu apă (căci lămîi nu se prea găseau), cutiile mici de pateu din care mama reuşea să facă cîteva porţii fixe, tartine pe care le îmbrăca mai apoi în mult muştar, crenvurşti la borcan – nu bag mîna în foc, dar cred că erau din cei cu soia – sau conservele de compot de ananas, pe care le „păstram" ca să le deschidem, de obicei, de Revelion.

De altfel, întregul peisaj culinar era dominat de ritualul „păstrării". Astfel, se „păstrau" ouăle pentru Paşti, carnea pentru Crăciun, şi eventualele delicatese, precum conservele de ananas, ciocolata sau batoanele de susan caramelizat, pentru Anul Nou. Căci mîncarea nu se prea găsea, iar cînd o găseai, făceai provizii pentru „ocazii".

Meniurile carnivore ale copilăriei conţineau în mare parte tacîmurile de pui, din care se făceau ciorbe, supe cu mult ulei şi multe găluşte, ostropel sau ciulama – ţin minte şi acum tacticoasa tehnică pe care o dezvoltasem în jurul ghearelor de pui: mîncam încet fiecare falangă în parte şi abia la sfîrşit îmi înfigeam dinţii, cu nesaţ, în pernuţa din mijlocul piciorului. Ca să nu mai vorbesc despre celebrul gîtlej de pui despre care se spunea că ar fi vrăjit: oricît mîncai, tot mai rămînea ceva de ros.

Foarte rar, apăreau „delicatesele", adică pulpa de porc congelată, care era pregătită la cuptor, cu sos de roşii şi usturoi, gătită îndelung la foc mic. De obicei, se păstra în congelator pentru sărbători, însă festinul se mai încropea, din cînd în cînd, mai ales cînd se mai „dădea" cîte un film bun la televiziunea bulgară (cunoscătorii îşi vor aduce aminte de celebrul *Studio X*).

Dar în afara legumelor şi a conservelor de sardine, pateu sau crenvurşti, există o amintire mai vie decît toate la un loc, atît de vie şi colorată, încît doar gîndul la ea o transformă într-o reală madlenă proustiană: celebra conservă de carne Ma-ling, sau, cum i se spunea în familie: carnea-china. Era un fel de parizer la conservă, făcut dintr-un soi de carne foarte roz, tocată şi amestecată cu multă grăsime. Avea, în general, un gust predominant sărat, alcătuit din atît de multe condimente, încît carnea părea, de fapt, doar un pretext pentru etichetă. Oricum, carnea-china stătea la baza piramidei culinare.

Cum bunica mea, care era o bucătăreasă desăvîrşită, în vremurile bune, nu prea avea din ce să gătească, era nevoită să „încropească", dezvoltînd o întreagă artă culinară, din disperare. Căci nu era uşor să inventezi, să combini şi să născoceşti mereu alte şi alte mîncăruri, din numărul limitat de ingrediente.

Şi nu voi uita niciodată ciorba ei de perişoare din carne-china, şniţelele din carne-china, chifteluţele din carne-china, salata de boeuf cu carne-china, sau carnea-china la tigaie (eram fascinată să privesc cum se umflau bucăţelele dolofane de parizer în uleiul încins din tigaie, pînă cînd deveneau un fel de gogoşi pufoase şi înfuriate), dar nici tristeţea şi dezamăgirea mea de copil năzuros, cînd într-o bună zi mi-a gătit bunica mîncare de gutui cu... carne-china. De altfel, bunicul o tachina, mucalit, întrebînd-o cînd are de gînd să gătească o plachie de peşte din carne-china.

Perioada fast-food

După Revoluţie însă, peisajul gastronomic s-a schimbat radical. Carnea-china a fost înlocuită de mezeluri – ţin minte îndelungata perioadă a salamului mortadela cu măsline. Rafturile magazinelor alimentare au început să fie pline, şi cămara ne-a fost invadată de tot soiul de pachetele colorate şi sclipitoare. Încă eram copil iar Revoluţia pentru mine însemna atunci dulciuri la discreţie. În afară de ciocolată şi, bineînţeles, de Coca-Cola, deliciul suprem erau nişte biscuiţi turceşti, Eti-Puf, care, mai încolo, la liceu, au fost înlocuiţi de croasanţii ambalaţi. Pe scurt, meniul post-Revoluţie a devenit unul fast-food.

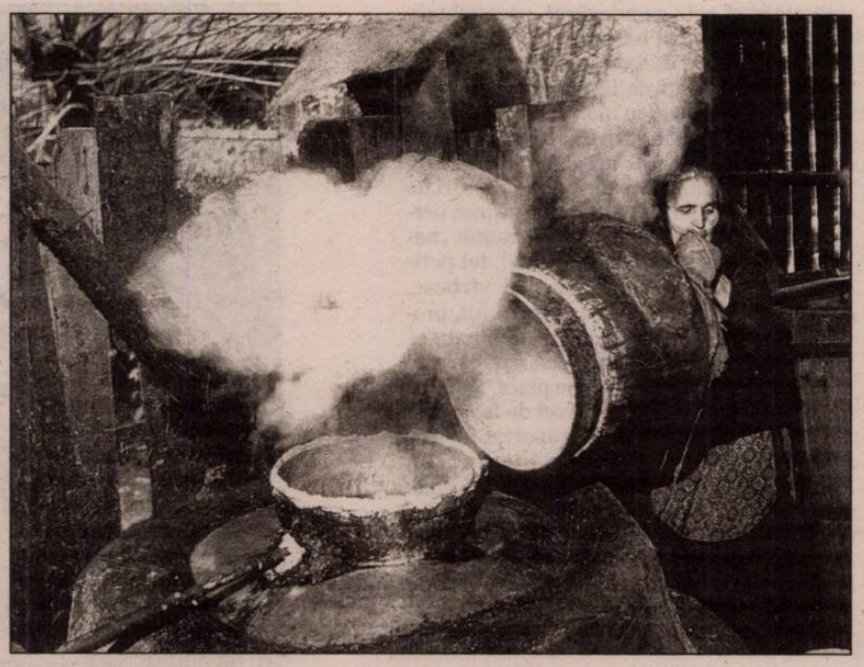

„Costachi bucătarul, care nimerea foarte bine sarmalele, ihnelele..., se încurca în blanmangele."

ION GHICA,
Scrisori către V. Alecsandri

„Mămăliga de hrişcă şi de orz e cunoscută numai de sătenii de la ţară; cei de la munte – spun bătrînii – în vremea unei foamete cumplite, de de mult, au mîncat mămăligă de scoarţă de fag măcinată."

Şezătoarea, V

„Iedul cel cuminte tăcea molcom în horn, cum tace peştele în borş, la foc."

IOAN CREANGĂ,
Scrieri, I (Poveşti)

„Sarme sau perişoare [se zice] la curechiu umplut."

Răspunsul la Chestionarul lingvistic al lui B.P. Hasdeu XVIII

Şi, vorbind despre fast-food, primul McDonald's deschis în România a fost o revelaţie. În ziua inaugurală, mi-am pus haine de sărbătoare şi am stat vreo două ore la coadă, ca să cumpăr un hamburger. Căci nu mîncai doar hamburger, ci te simţeai dintr-odată intrat în rîndul lumii civilizate. Simţeai că respiri acelaşi aer cu americanii, mîncînd aceeaşi chiftea pe care o mănîncă şi ei. Era o sărbătoare de fiecare dată cînd mîncam un dublu cheese, cu extra castraveţi şi cartofi prăjiţi cu ketchup.

Întregul peisaj culinar era dominat de ritualul „păstrării".

Dar pentru că eram adolescentă, fidelitatea nu era punctul meu forte. Simţeam că paradisul gastronomic abia începea cu McDonald's. Trebuia să experimentez, aşa că l-am trădat pentru Spring-Time. Unde am mîncat, de fapt, şi prima şaormă din viaţa mea. Ţin minte cît de *cool* era să mănînci şaorma cu de toate şi să bei Coca-Cola pe terasă în Piaţa Victoriei, vizavi de Guvern. Ca să nu mai spun de cartofii prăjiţi cu maioneză. Însă, datorită vîrstei, am trişat din nou. După o bună perioadă de şaorma cu cartofi prăjiţi, am trecut la Sheriff's, un restaurant fast-food, aflat prin zona Unirii din Capitală, restaurant deţinut de patroni libanezi, unde am făcut, de fapt, cunoştinţă cu „Nirvana": meniul *„fish and chips"*. Adică mîncam ca britanicii. Şi, pentru o perioadă destul de lungă, nimic nu a putut egala bucuria gastronomică a peştelui fără oase, prăjit şi servit pe un pat de maioneză şi cartofi pai. Totuşi, am părăsit Sheriff's-ul pentru Pizza Hut, care a fost şi ultimul popas din adolescenţa mea fast-food, cu dichisitul restaurant deschis pe Dorobanţi, cu salatele pe care ţi le făceai singur şi, bineînţeles, cu pizza.

Rucola, andive, avocado

Perioada fast-food a luat sfîrşit odată cu ultimii ani de facultate. Începusem să frecventez restaurante cu mîncare normală şi să dezvolt o curiozitate faţă de alimente care, pentru restrînsul meu univers culinar, erau pe-atunci de-a dreptul exotice, dar care începeau, timid, să existe şi pe la noi. Brînzeturile franţuzeşti, rucola, pomelo – ţin minte ce dezamăgire a fost acel pomelo, pe care abia după cîţiva ani am învăţat să-l mănînc în mod corect. Între timp, oferta s-a îmbogăţit, deşi nu foarte mult. Pare o reticenţă de ambele părţi: atît comercianţii se feresc să mizeze pe o ofertă mai diversificată de produse, dar nici cumpărătorii nu sînt foarte deschişi pentru a testa ceva nou. Mi s-a întîmplat, de mai multe ori, să fiu întrebată chiar de către vînzătorii de la supermarket dacă mango e mango sau e avocado, de ce am luat avocado atît de moale, cînd erau unii mai tari (un domn a fost atît de săritor, încît a vrut să cheme pe cineva ca să mi-i schimbe), sau ce e aia o anghinară şi la ce foloseşte ea.

Cît de nesănătos mîncăm

De fiecare dată cînd stau la coadă la supermarket, nu-mi pot înfrîna un imbold de *voyeurism* printre coşurile cumpărătorilor de lîngă mine. Există, de multe ori, coşuri mixte, dar cele mai atractive sînt cele tematice. Unele sînt joviale şi dolofane, pline ochi cu caserole cu mititei, ceafă de porc, cîrnaţi sau pachete promoţionale de gogoşi sau mezeluri, borcane cu maioneză şi cutii cu ciocolată sau unt de arahide, peste care abia se ţin să nu alunece pungi lucioase de chips (eventual cu „gust" de şaorma sau mititei) şi bomboane. Există şi reversul – coşurile vegetariene, austere, mici şi timide, cu cîteva lămîi, două mere şi trei salate.

Într-unul din aceste accese de indiscreţie, am avut o conversaţie cu o doamnă. M-a întrebat direct ce fruct am eu în coş. I-am răspuns că e mango. Şi-a schimbat dintr-odată tonul: „Aha, e ceva scump, nu-i aşa?" „Doar 3 lei bucata." „3 lei?" Dar ea, cu 3 lei, îşi ia cinci gogoşi care îi ajung pentru două zile, nu pentru una, cum îmi ajunge mie mango-ul. „Dar mango e mai sănătos", i-am replicat, uşor agasată. „N-aş mînca gogoşi în ruptul capului." Atunci doamna mi-a tăiat-o imediat: „Păi, dvs. vă permiteţi să nu mîncaţi gogoşi."

Avem, oare, de-a face cu o mitizare a mîncatului sănătos?

Conform unui sondaj, realizat în 2013 de către Institutul Român pentru Evaluare şi Strategie, deşi 91% dintre respondenţi consideră că românii mănîncă mai degrabă nesănătos, decît sănătos, motivele în sprijinul acestei ipoteze sînt uşor uluitoare: 46% dintre cei intervievaţi consideră că, pentru a mînca sănătos, trebuie să fii bogat, căci numai cei cu bani îşi permit o nutriţie bună. În aceeaşi ordine de idei, 84% consideră că cei ce locuiesc la sat mănîncă mai sănătos decît orăşenii. În acelaşi sondaj, 80% dintre respondenţi consideră că a mînca sănătos, în România, este dificil, şi din cauză că pe piaţă nu se prea găsesc alimente sănătoase, iar 86% consideră că alimentele sănătoase sînt mai scumpe decît cele considerate nesănătoase. Totodată, 70% declară că motivul principal pentru care „nu sînt atenţi la ce mănîncă" este că... nu îşi permit financiar.

Una peste alta, indiferent de motive, există o realitate statistică: dacă în 2003, România se clasa pe locul 23 în topul ţărilor europene cu populaţie suprapoderală, conform unor studii recente aparţinînd Institutului de Endocrinologie „C.I. Parhon", astăzi am sărit pe locul 3.

Nelu BĂNȘOIU

Radu Anton Roman și bucătăria de altitudine mare

Mie și prietenilor însoțitori ne-a plăcut mereu să mîncăm bine și să vorbim îndelungat în timpul mesei. După '90 s-a întețit circulația oamenilor și a ideilor, iar situația comeseanului român s-a complicat. Subiectul otrăvit favorit, care trecea imediat atmosfera jovială în vrajbă, era chiar mîncarea ce o mîncam și chestiunea dacă avem cum vorbi îndreptățit de bucătărie românească. Provocau, în primul rînd, amicii transfugi, care, de fiecare dată cînd veneau acasă, povesteau minuni; foarte activi erau și călătoriții, care veneau plini de senzații și de povești primite cu larmă și conversații pline de savoare. Protocroniștii erau mai puțini, se manifestau timid, dar din ce în ce mai demonstrativ, făcînd invitații care-i lăsau pe convivii cosmopoliți cu privirile grele, oarecum îndoite. Era clar... aceste mese deveniseră un joc care se relua, uneori la distanțe mari de timp, era așteptat cu delicii culturale, cu argumente pline de agresivitate sau de tandrețe.

Spre jumătatea deceniului, jocurile pornise să le facă Radu Anton Roman, la început scriitor boem, cunoscut în toate cercurile de intelectuali bucureșteni; pe măsură ce mînca din ce în ce mai bine și mai preocupat, iar asta se vedea din ce în ce mai tare, ponderal, se arăta adept al bucătăriei cosmopolite, glosînd aiuritor, provocînd dispute de care se bucura enorm... fără să știe că o luase pe calea succesului și a celebrității. Primul pas pe această cale l-a făcut organizîndu-ne la mese tematice, tîrîndu-ne la restaurante pitorești sau chiar la Făgăraș, locul natal, printre vînători, printre călugări sau prin case de țărani, care aveau țurțuri de ipsos pe tavan. Obișnuiții acestor mese erau vechi prieteni: Mihai Oroveanu, Andrei Pleșu, Victor Sălăgean, Dan Nicuță, Victor Mavrodineanu și alții care se nimereau, sau cunoștințe de adunătură... Pe mine nu mă scăpa niciodată pentru că ne certam exploziv și îi plăcea enorm asta, și pentru că am adus la mine, la o masă distrugător de gustoasă și variată, un argument protocronist formidabil: i-am arătat cu spectacol, ca pe ceva de preț, o bătrînă bucătăreasă, specializată în petreceri de cumetrie în comuna Dobroești, pentru care a făcut o pasiune totală, declarînd că o iubește atît de mult, încît i-ar număra ridurile de s-ar putea. În acest context, prietenia noastră s-a strîns la extrem, iar cearta noastră pe motivul bucătăriei românești a luat proporții monstruoase.

Momentul crucial s-a produs cînd i-am propus, ținînd deja Editura Paideia, să scrie un îndrumar *in nuce* pentru o posibilă bucătărie specifică nouă. Au urmat țipete indignate, nenumărate mofturi, după care a zis că, în sfîrșit, ar face ceva despre bucătăria ciobănească de altitudine mare, că doar acolo poate găsim ceva interesant. Am înțeles imediat, apoi, că în partida cosmopolită (Radu, Andrei, Victorii, Perahim și alții) se va face o breșă: Radu suferea de îndoială, era fără aplomb, oarecum absent la întrevederi și totul arăta că în sufletul lui se petrece ceva important, în adînc. Radu și-a adus subit aminte că îi povestisem de mai multe ori de cercetările de antropologie culturală pe care le făcuserăm în studenție, și apoi cu studenții de la universitate în zona Cîmpulung, Novaci, Mărginimea Sibiului, a cerut detalii, apoi alte detalii, a plecat neliniștit la Făgăraș și s-a întors, cred, cu gînduri mari, pentru că a adunat aproape o sută de cărți de bucate în cîteva zile și a dispărut tăcut alte cîteva zile. A lucrat cu o pasiune incredibilă, timp de doi ani. Acum ne certam altfel. Pacea s-a instalat într-o zi de primăvară, cînd a venit cu un zîmbet mare și mi-a înmînat solemn un manuscris de peste 1000 de pagini, cartea despre care știm. Cartea *Bucate, vinuri și obiceiuri românești* a fost lansată cu tamtam la Sofitel, unde Radu a reunit, la trei berbeci trecuți prin proțap și udați cu șampanie, toată floarea Bucureștilor de atunci, toți francofonii mofturoși, burghezi veșnic bucuroși, colportori de toate felurile. Nu imediat, ci în trei ani, cartea a devenit un succes clar, de durată lungă. Radu a căpătat emisiunea la PRO TV și a trecut la o cercetare excepțională a variațiilor bucătăriei țărănești pe zone mici și văi. Toți prietenii am devenit furnizori de cărți și informații pentru un Radu care strălucea de bucurie, mulțumit de sine și dedicat integral acestei teme; a avut motive pentru că această temă i-a adus celebritate și pentru că lucrarea lui a avut o prezență excepțională în cultura noastră.

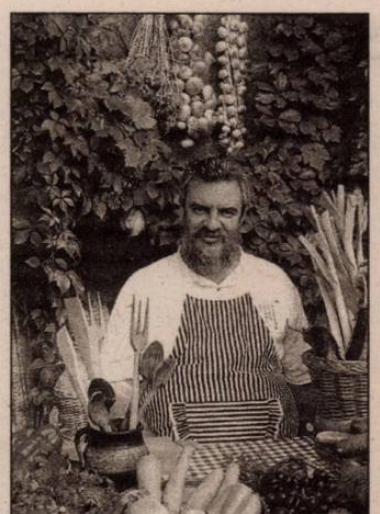

„La românii bănățeni
e foarte lățit obiceiul...
ca la sărbători...
să se mănînce...
indispensabilele sarmale."

R.S. MOLIN,
Românii din Banat

Această carte a fost o aventură editorială, care a deschis o întreagă cale de a investiga ramificat o temă culturală: au urmat manuscrise inedite și culegeri de bucătărie românească țărănească, boierească, domnească, mănăstirească etc., o culegere de texte de bucătărie medievală zonală... mici monografii dedicate bucătăriei bizantine etc. Mai mult decît atît, au fost cercetate și lansate condimente vechi românești, țărănești sau boierești, care să dea adîncime senzorială cărților.

Episodul nu edifică cu privire la existența unei bucătării românești, decît indirect, ca referință culturală venită din istoria noastră trăită.

***Nelu Bănșoiu** este prof. univ. dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

Daniela ULIERIU

Buna menajeră (1871)

primul best-seller culinar românesc

1871... Ce vremuri, ce moravuri, ce an formidabil! Bucureștiul și celelalte orășele mari devin din ce în ce mai cosmopolite și mai animate. Orientul și Occidentul se amestecă într-un vîrtej amețitor, tradiția se luptă cu modernitatea, pe străzile încă iluminate cu petrol lampant, oltenii în opinci, cu cobiliețele în spate, se încurcă printre primele tramvaie trase de cai. E momentul ruperii, al saltului, al schimbării.

Într-o jumătate de secol (1821-1871), România trecuse de la arbitrariul fanariot la monarhia constituțională. Toate domeniile de activitate suferiseră schimbări dramatice. La fel și oamenii. Se îmbracă, mănîncă și călătoresc altfel. În vestimentație se impuseseră fracul, sacoul și redingota. Jobenul și melonul, la rîndul lor, cîștigaseră bătălia cu calpacul (dovleacul cu circumferința de aproape doi metri) și giugiubeaua (turbanul cît roata de caşcaval). Doamnele schimbaseră șalvarii turcești cu crinolinele impozante – jupoane cu cercuri de oțel, botezate malacoafe, după numele cvasi-impenetrabilei fortărețe Malakoff din Crimeea. Pe străzi se desfășurau nesfîrșite mantii, pe care bărbații le recomandau primăriei, care ducea mare lipsă de măturători...

Una mie opt sute șaptezeci și unu. La Belle Époque plutește în aer. Se petrece și se mănîncă bine. Șampania curge în valuri. În București există cîteva restaurante remarcabile, precum Hughes (1850), Fieschi (1858) și Iordache (1870). E gata și se deschide celebrul hotel-restaurant Bulevard. Frații Capșa „coceau" viitorul restaurant și, pînă una alta, cîștigau premii cu produsele lor culinare, la toate expozițiile internaționale din domeniu. În 1871 se ivesc trotuarele pe viitoarea Cale a Victoriei, încă denumită Ulița cea Mare spre Sărindar. La Filaret se înființează prima uzină de gaz lampant din România. Tot atunci este dată în folosință calea ferată Timișoara – Arad.

1871 este și anul în care are loc un eveniment pe care noi, Asociația pentru restaurarea gastronomiei române, îl considerăm epocal: se pun bazele bucătăriei urbane autohtone. Ne aflăm așadar într-un moment cheie al istoriei culinare românești. Bucătăria tradițională, orientală, aflată în urma vremurilor, la confluența dintre Balcani, Europa Centrală și Răsăriteană, era, mai nou, sub asediul influențelor vestice: franțuzești și nemțești. Fără a ne revendica prea multe drepturi de autor, se simțea nevoia unei sinteze și a unei interpretări a tuturor acestor influențe. O tînără de familie bună ia frîiele situației în mînă și scrie prima carte de bucate românească tipărită cu caractere latine. Este vorba de Ecaterina (colonel) Steriady (1850-1900). Se știu puține despre autoarea primului best-seller din istoria cărților de bucate românești. Cînd a scris *Buna menajeră*, era foarte tînără, avînd în jur de 20 de ani. Despre soțul ei, colonelul Steriady, aflăm că, în 1858, fusese decorat cu ordinul Stanislas, în1861 era prefect de Ismail (azi, în Ucraina), devenind apoi administrator al Domeniilor Regale. Ecaterina, născută Malaxa, vine dintr-o familie celebră. A gustat, mai mult ca sigur, din tot ce era mai bun și mai rafinat în gastronomia europeană și, în plus, a avut mijloacele necesare pentru a încerca și elabora orice fel de mîncare. Dar, dincolo de toate acestea și de un talent gastronomic aparte, doamna Steriady avea, se pare, și înzestrări supranaturale. Chiar dacă autoarea vorbește în cărțile ei despre știință și progres, ea mai publicat, în afară de *Buna menajeră, Arta de a da în cărtzi și d'a esplica adevărata lor semnificațiune* (1874) și, mai tîrziu, *Prezicerea viitorului și Cafeomancia*, în care ne asigură, în paragraful final, că atît „traducțiunea cît și corecțiunea acestor cărți sînt înavuțite prin solida mea experiență". Nu e de mirare că mîncărurile și rețetele domniei sale, născute dintr-o alchimie secretă, au un gust excepțional. (Noi am testat, în bucătăria restaurantului Asociației noastre, o desăvîrșită „Iahnie de caracatiță".)

Iahnie de caracatiță

Spală caracatița în două ape calde și pune-o să stea 36 de ore în apă caldă; taie caracatița pieziș în bucăți, strecoară apa în care a fost muiată, pune untdelemn deajuns, 600 grame de vin, piper, sarea necesară (dacă vrei, pune scorțișoară sau nucșoară), zahăr, stafide fără sîmburi, coconare (semințe de pin) și bulion de pătlăgele în cîtime trebuincioasă; pune toate acestea într-o tingire, toarnă sos pînă ce va trece de trei degete deasupra compoziției, pune capacul și lasă să fiarbă pînă ce va scădea untdelemnul, apoi deșeart-o și servește-o.

Buna menajeră a avut parte de nenumărate reeditări și reluări: apare la Galați, în 1871, și este dedicată MS Principesei Elisabeta, doamna Românilor, care „cu obicinuita'i graciositate a bine-voitu s'o accepteze". Ultima ediție apare în 1926.

Redau motto-ul cărții: „Familia este temelia societății; un bun menagiu recomandă o bună familie"; și fragmentul de început: „Iubită lectoare! S-a zis că nobleța obligă, eu aș adăoga că știința impune. Sub impresiunea acestui principiu și pentru a rămîne fidelă deprinderii strămoșești a bunelor noastre, ce-și găsiau mulțumire a comunica altora sfera cunoștințelor lor, permiteți unei modeste române ce și-a consumat o serie din anii vieții sale în calea plăcută dar spinoasă a vieții casnice, să depue astăzi în mînile voastre (...), fructul experienței și al ocupațiunilor sale de menagiu."

În final, conchide: „Fie ca opera mea să serve de îndemn și stimul pentru o pană mai cu talent și un gust mai fin în arta de a combina satisfacțiunea acestui capricios consumator, ce se numește stomah."

***Daniela Ulieriu** (Asociația pentru restaurarea gastronomiei române – Zexe) este jurnalist.*

Amintiri din bucătărie

1) Care este mîncarea (românească) preferată (a copilăriei)?
2) Ce fel de mîncare vi se pare specific românesc?

■ Marius CHIVU 1) Madlena copilăriei mele este puiul în mujdei cu mămăligă. Asta e ceea ce mă duce înapoi în vîrsta fericită cînd toţi bunicii trăiau şi erau în putere, glumeau şi spuneau poveşti, în timp ce uleiul le strălucea pe buze şi miroseam cu toţii a usturoi. Nu mi-au plăcut niciodată sarmalele, dar le-am mîncat obligatoriu, ca pe un simbol culinar al sărbătorilor. Mititei am mîncat la Zagreb, cînd am călătorit prima dată în Turcia am constatat că tot ceea ce credeam eu că e specific românesc era specific otoman, iar acum trei ani, am descoperit în satele Himalayei că mămăliga este tradiţional nepaleză. 2) Specific românesc? „Ia cu pîine!“ Îndemnul acesta e specific românesc pentru că reflectă felul în care mîncăm orice cu pîine şi nu ne mai dezobişnuim.

■ Stela GIURGEANU Dacă pînă nu de mult mîncarea mea de suflet era varza călită cu chifteluţe, în prezent mă simt „acasă“ cînd mănînc guacamole. Avocado pasat alături de sare, piper, musai chimion şi usturoi, amestecat mai apoi delicat cu ceapă, ardei iute şi roşii (cu seminţele scoase şi tocate mărunt). Peste toate, ingredientul suprem: coriandru proaspăt (în Bucureşti se găseşte mai tot timpul în Piaţa 1 Mai). În bol, cu fin-crisp, la televizor, eventual la un maraton de filme de groază. Cine şi-ar dori mai mult?

■ Matei PLEŞU 1) Lăsînd la o parte laptele matern, şodoul, friganelele, clătitele cu zahăr şi lămîie, papanaşii fierţi şi supa cu găluşte (musai tari ca piatra), o amintire gustativă puternică din copilărie e legată de primul sul de şorici şi de o bucată de şvaiţer, cam uscată. Mi-au plăcut atît de mult, încît le-am luat cu mine în pat şi le-am ronţăit solitar, ca un cîine. De atunci, am rămas cu o febleţe, care durează pînă azi, pentru cruste şi coji de tot felul (de pîine, de caşcaval, de mezeluri) şi, în general, pentru tot ce e zgîrcios şi crocant. Altfel, nu prea eram mîncăcios, iar supele, ciorbele, ardeii umpluţi, pilafurile, ciulamalele şi chiftelele, oricît de bune şi de bine gătite, mi se păreau enorm de plicticoase. 2) Cred că borşul moldo-valah, un anumit tip de acreală e o ciudăţenie specifică locului. Răspîndit, cu numele, în toată slavitatea şi în vechea Galiţie, borşul nostru de huşte, palid-verzui, fluid şi acru, nu seamănă prea mult nici cu cel de sfeclă, gros şi dulceag, rusesc, nici cu cel polonez – alb, din secară, sau roşu.

■ Adina POPESCU 1) Din Bucureştiul anilor '80, îmi amintesc mai mult cozile, mesele improvizate din ce se găsea în frigider (de cele mai multe ori mai nimic), pîinea cu margarină şi gem de dimineaţă, şi pe mama care gătea noaptea, „cînd veneau gazele“. Ţin minte că odată mi-a plăcut foarte mult o tocăniţă, după toate aparenţele „de vacă“, pe care am mîncat-o la o vecină, şi am fost foarte dezamăgită cînd am aflat mai tîrziu că, de fapt, era cu salam. Adevăratele mîncăruri ale copilăriei mele erau cele de la bunicii mei, de la Cluj. Poate că la Cluj era mai uşor să-ţi procuri una, alta, dar erau şi mîncăruri „cu specific“, pe care nu le găseai în altă parte. Prăjiturile cu cremă şi cu mai multe foi, care împrumutau numele unor vecine ce furnizaseră reţetele (Viorica, Nela, Mariana). Aşteptam salivînd vreo două zile „să se înmoaie foile“ sub *Istoria literaturii...* a lui Călinescu. Haioş – faimoasa prăjitură cu untură (de porc) şi işlerele doamnei Rozi. Strania mîncare de gutui cu carne şi supa rece de vişine, în miez de vară. Mămăliga rece cu lapte cald seara, pe post de cină. Ciorba Luşcoş – un soi de sarmale lichide. Reteşe – plăcinţelele care se coceau în tigăiţa de fontă şi vărzarele. Zeama aită – o ciorbă ardelenească interesantă, care seamănă cu ciorba de burtă, doar că are afumătură, mult usturoi,

„Două oale uriaşe vechi,
legate cu sîrmă, pline
cu sarmale, forfoteau
pe cuptor.“

LIVIU REBREANU,
Ion

„Saracile babele,
Potochesc sarmalele!“

Folclor din Moldova, I

„Porcul este curăţit de păr,
însă şoricul, cioricul, cioriciul
sau şoriciul îi este negru
de rapăn sau de scrum.“

TUDOR PAMFILE,
Sărbătorile la români. Crăciunul

„Dumnezeu dormea dus
şi sufla în borş,
de-ţi lua urechile.“

(„A sufla în borş“ – a sforăi)

Şezătoarea, II

smîntînă şi, la ultimul clocot, pentru fiecare porţie se sparge în ea cîte un ou. Momentul unic din august, în care apăreau în piaţă vinetele şi din fiecare apartament al blocului mirosea a vinete coapte, ce se transformau în salata care se mînca cu pîine (grea, îndesată) şi cu roşii (coapte, dulci, un gust care astăzi nu mai există). 2) Deşi nu-i deloc „specific românesc“, am o nostalgie şi nu concep nici un An Nou fără salata de boeuf (important e să fie ornată „frumos“ cu flori cu petale din gogoşari muraţi şi frunzuliţe din castraveţi) şi fără ouă umplute, scăldate în maioneză.

■ Iaromira POPOVICI 1) Cartofii prăjiţi şi supa de roşii. Mai tîrziu, supele din pachet, în special de pui. 2) Probabil mămăliga, sarmalele, mititeii, ciorba de burtă (în ciuda diverselor contestări – din motive de contaminări – ulterioare, ale fiecăreia dintre acestea).

■ Andrei MANOLESCU 1) + 2) La începutul anilor '90, l-am cunoscut la New York pe Camil Petrescu, fiul scriitorului. Emigrase de mulţi ani în Statele Unite şi, printre altele, mi-a spus că îi era dor de fripturile cu piure de acasă, din România, de mirosul şi de gustul lor. Asta fusese şi una dintre mîncărurile mele preferate în copilărie, friptură la cuptor (cu sos, neapărat) şi cu piure de cartofi, eventual şi cu nişte castraveciori muraţi alături. Nu prea înţelegeam însă de ce nu poate cineva să aibă aşa ceva şi în America. Mulţi ani mai tîrziu, eram la Londra pentru o perioadă mai lungă, înconjurat de cantine şi restaurante cu specific din toată lumea. Încercasem o mulţime de feluri posibile şi imposibile. Şi într-o zi, pe cînd mă luptam cu o mîncare africană imposibilă, mi-a venit brusc în minte piureul de care-mi spusese Camil Petrescu. Gustul şi mirosul, ba chiar şi imaginea lui parcă m-au invadat. În mod virtual, bineînţeles, fiindcă pe acolo nici gînd de aşa ceva şi nici să-mi gătesc singur nu-mi ardea. Amintirea fripturii cu piure mă lovea cu puterea dorului de casă şi a nostalgiei după copilărie, în acelaşi timp.

■ Matei MARTIN 1) Madlena mea e un cîrnat. Bunicii mei au reuşit să aducă acest meşteşug la rangul de artă. Deşi nu creşteau porc în ogradă, deşi bunica nu agrea mîncărurile hipercalorice, nu exista Crăciun fără cîrnat. Nu mi-a rămas reţeta exactă, dar am în minte trei imagini din procesul de producţie. Prima: bunicii mei, tăind bucăţele mici din hălci mari de carne. Întotdeauna făceau un amestec din grăsime şi carne macră. A doua: bunicii mei cîntărind, pe un cîntar mic, cu talere din aramă, condimentele: sare, piper, boia şi usturoi. Cu carnetul de reţete în faţă şi ochelarii pe nas. A treia: bunicul, încălţat în ghetele lui rupte, de lucru, întorcînd rumeguşul din afumătoare. 2) Nu cred în bucătăria românească. Cred, mai degrabă, în bucătăria locală. Patrimoniul gastronomic românesc, dacă există, e compus din micile invenţii şi din marile descoperiri făcute de bucătărese şi bucătari care nici măcar nu ştiau că-s bucătărese sau bucătari. Nu cred într-o inteligenţă culinară, ci, cel mult, într-un spirit antreprenorial suprapus peste nişte rosturi şi gusturi moştenite. Cred că ar trebui să depăşim formula restaurantelor „cu specific românesc“ – ele reprezintă de fapt mcdonaldizarea gastronomiei. În schimb, mi-aş dori să văd mai des un restaurant „dobrogean“ sau „bănăţean“ sau „specific bucovinean“ sau „tipic sibian“.

■ Ruxandra MIHĂILĂ 1) De aici încolo începea paradisul. Erai stăpînul absolut şi tot ce se afla roată în jurul tău te îmbia cu amestecul de culori, de la ruginiu pînă la vineţiu, trecînd prin toată gama de verde, şi din loc în loc cîte un punct negru, lucios... Alegeai fructele uscate, după ce jăratecul fusese domolit, iar cuptorul încă mai păstra din căldura răvăşitoare din urmă cu cîteva ore. Asta-i din părul cel mare din spatele şurii, şi uite un clin din perele pitice din vale; şi o înghiţitură de renglotă, din cele mari şi aurii... şi bucăţi de măr, de diverse mărimi şi culori, amirosind a copt... Le adunai cu mîna şi le împingeai spre ieşire... Iar bunica le aşeza în straturi în moldă. Şi aveam provizii pînă la recolta viitoare. După acelaşi ritual. Pînă cînd am crescut şi nu mai încăpeam în cuptor. Şi de atunci... nu mai ştiu. 2) Tocana de ceapă. Aurie şi dulceagă. Exclusiv la pomana porcului.

■ Ana Maria SANDU 1) În copilărie, zilele mele începeau invariabil cu întrebarea: „Ce să-ţi facă mama de mîncare?“ Asta era vocea bunicii. După care urma un meniu complet, recitat cu o voce blîndă şi răbdătoare. La sfîrşitul acestui ritual elaborat, răspunsul meu invariabil era: „Nimic, nici nu mi-e foame, de fapt.“ Ca o uriaşă concesie, după nu ştiu cîte negocieri, lăsam de la mine şi o puneam să-mi facă eternii cartofi prăjiţi cu ou în tigaie. Îmi mai plăceau şniţelele de pui şi „pireul“ cremos făcut de bunica, cu lapte şi unt. A rămas în continuare cel mai bun şi l-aş recunoaşte cu ochii închişi, la orice oră din zi şi din noapte. Supa cu găluşte mi se părea o poezie. Îmi place şi acum micul port din farfurie şi ambarcaţiunile albe care vin la mal. Dar de cînd zîna oalei roşii, cu flori, nu mai e printre noi, n-a mai avut acelaşi gust. 2) Ciorba de burtă. Pe care, de altfel, n-am gustat-o niciodată.

■ Dan STANCIU 1) Nu mai ştiu ce mîncam cînd eram plod (că nu-s Proust, să-mi amintesc madlene moldovene). Dar ţin minte ce n-am vrut cu nici un chip să gust, oricît s-a rugat tanti Lili de mine, într-o vară, la Gugeşti: *carne de crocodil* (cum i-a zis ea, ca să mă-mbie). Adică uger de vacă, tăiat felii, dat prin făină, ou şi pesmet, şi prăjit într-o tigaie. Mi s-a părut un sacrilegiu de neînghiţit, o surpare din temelii a ideii de şniţel. 2) Mi-e greu să mă pronunţ asupra specificului gastronomic românesc, fiindcă sînt departe de a-i fi pătruns cu adevărat coaja, darmite esenţa. Totuşi, ca să nu las întrebarea nerăspunsă, îmi înfig furculiţa într-o culegere de folclor şi scot de acolo ceva care se cheamă *găina naşului,* un obicei de pe la nunţi: „La masa mare, la jumătate, veneau stolnicele cu o găină gătită cu ţigară în gură şi cu rochie de hîrtie“. Cred că ne reprezintă destul de exact.

■ Mircea VASILESCU 1) Îmi este imposibil să aleg o „mîncare preferată“, aşa cum îmi este imposibil să aleg un film, o carte sau o piesă muzicală – din simplul motiv că îmi plac prea multe, nu mă pot decide. Totuşi, dacă e vorba de copilărie, aleg prăjiturile simple, de casă: gogoşi cu dulceaţă, minciunele, biscuiţi, fursecuri, plăcintă cu mere. Îmi plăcea să stau lîngă mama, să văd cum se fac (o mai şi „ajutam“, murdărindu-mă pînă la coate de făină), îmi plăcea mirosul care se răspîndea în bucătărie cînd stăteau la cuptor şi îmi plăceau momentele de aşteptare „pînă se răcesc“. 2) Cred că singurul fel cu adevărat românesc îl reprezintă „răbdările prăjite“. În rest, din precara mea cultură gastronomică, nu rezultă că ar exista vreo mîncare în care să nu se fi infiltrat vreo influenţă de prin vecini sau mai de departe.

■ Luiza VASILIU 1) Îmi place să mănînc, aşa că amintirile din copilăria mea sînt ţinute la cuptor pînă se rumenesc, fierte pînă dau în clocot sau pudrate cu zahăr tos pînă se albesc de tot. Tocăniţa de ceapă a străbunicii, sarmalele şi frigănelele bunicii de la Bîrlad, ciorba cu perişoare a bunicii din Tătăraşi, tarta cu vişine şi clătitele cu spanac ale mamei, cataiful dintr-o carte pentru copii, varza călită a tatei, supele la plic pe care mi le făceam înainte să învăţ să gătesc, feliile de pîine cu unt şi zahăr care m-au ajutat să tocesc pentru capacitate fără să-mi fac caietele ferfeniţă, şerbetul de la Văratec, profiterolul de la Neptun, cel mai bun borş de pui din lume, gătit în bucătăria unei cabane din Ceahlău, zacusca pe care-o cumpăram la borcan, de la diverşi necunoscuţi din căminul 16, cînd eram studentă la Cluj, şi Iaşiul era prea departe ca să primesc pachet de-acasă. 2) Bulzul: mămăligă nici tare, nici moale, în care îngropi nişte brînză de burduf şi, eventual, puţină costiţă. Tata îmi făcea urşi din bulz, pe care-i mîncam fără milă. Între timp, această specie de urşi a dispărut.

■ ■ ■

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Acum, mai mult ca niciodată

Trăim vremuri aprinse, în care ştirile despre corupţia la toate nivelurile copleşesc ecranul şi prima pagina a ziarelor: nu e zi în care să nu aflăm că marii noştri afacerişti sînt, de fapt, nişte hoţi calificaţi; că parlamentarii care ar trebui să se ocupe de bunul mers al ţării sînt, mulţi dintre ei, ori în conflict cu legea, ori în apărarea celor care sînt în conflict cu legea; că serviciile secrete nu sînt aşa de secrete şi îşi spală rufele în văzul tuturor; că serviciile publice pot ajuta la răspîndirea unor calomnii; că banii strînşi din impozitele şi taxele plătite de noi toţi sînt surse de finanţare a unor campanii electorale ilegale. Pe de altă parte, veştile care ne vin dinspre justiţie, veşti bune, dezvăluie un fapt simplu: că cei aflaţi în zona de putere a ţării, oricare ar fi ea, financiară sau politică, cei care nu s-au temut de nimic, timp de 25 de ani, în demersurile lor frauduloase, încep să se teamă. Cei care au schimonosit legi, au măsluit informaţiile, au manipulat opinia publică, au făcut alianţe netrebnice îşi văd puterea vlăguită de interogatorii, dosare deschise de urmărire penală, drumuri dese la instituţiile de anchetă.

În aceste condiţii, votul de la alegerile prezidenţiale capătă o însemnătate aparte: este un vot care sprijină justiţia. Care sancţionează, cot la cot cu ea, purtarea iresponsabilă şi ilicită a celor aflaţi la vîrf. Care vorbeşte despre speranţă, dar şi despre pericolele care o pîndesc.

Trebuie să votăm dacă vrem să punem capăt jocurilor subterane ale unei puteri de o legitimitate discutabilă. Dacă vrem ca cei care ne conduc să se teamă de votul nostru. Dacă ne dorim să demonstrăm că cei care credem că viitorul nostru şi al copiilor noştri preţuieşte mai mult decît un cadou electoral ieftin sîntem majoritari.

Trebuie să mergem la vot dacă vrem să căpătăm contur clar în dialogul nostru cu cei care ne conduc. Dacă vrem ca în lupta cu derapajele puterii, vocea să ne fie fermă şi convingătoare, iar argumentele, solide.

Trebuie să mergem la vot.

Trebuie să mergem la vot dacă vrem ca cineva să ne audă protestele împotriva felului în care se face educaţie sau a felului în care ne sînt trataţi copiii în spitale.

Trebuie să mergem la vot dacă vrem ca, în anii ce vin, cei aleşi să ştie dorinţele noastre, opţiunile noastre – şi nu noi să simţim puterea lor.

Trebuie să mergem la vot dacă nu vrem să rămînem încremeniţi în proiecte derizorii, de supravieţuire căznită, de azi pe mîine. Dacă avem planuri cu bătaie lungă, pentru noi şi copiii noştri, planuri care nu sînt îngropate de politicieni corupţi, guvernanţi incompetenţi, funcţionari ignoranţi.

Trebuie să mergem la vot dacă nu vrem să renunţăm la drepturile noastre sau la drepturile fiilor noştri. Dacă nu vrem să le înfăţişăm tinerilor de azi imaginea unor adulţi resemnaţi, păguboşi, inerţi. Dacă nu vrem să le oferim pe tavă guvernanţilor o ţară absentă, fără chip, uşor de subordonat intereselor private.

Şi, în sfîrşit, trebuie să mergem la vot dacă nu vrem să creştem generaţii de viitori emigranţi. Ar fi nedrept ca în locul primelor cuvinte, primelor propoziţii, copiii noştri să înveţe să silabisească „părinţii mei au renunţat la viitorul meu".

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

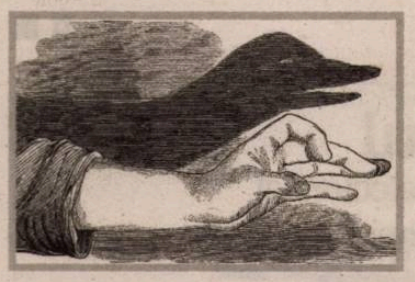

Iaromira POPOVICI

bazar

(Viaţa printre) obiecte mici, vechi, stricate

Să-ţi schimbi dulapul pare un lucru de nimic. Dar nu atunci cînd ai un dulap cum am avut eu: aparent mic, dar, de fapt, inepuizabil, iremediabil bucşit, conţinînd obiecte pe care nu te-ai fi aşteptat să le găseşti acolo: haine, prosoape, cearşafuri, dar şi poze, cărţi, icoane, mici obiecte decorative, amintiri de la persoane din familie care nu mai sînt...

Pe scurt – o lume, lumea mea, amestecată, aglomerată, ticsită, hiperînţesată afectiv, gata să se prăbuşească în orice clipă peste mine, aparenta ei depozitară, şi să mă înghită... Nu degeaba se vorbeşte de scheletele din dulapuri. Nu degeaba se călătorea prin dulap, în Narnia şi nu numai.

De ce a trebuit, de fapt, să-mi schimb eu dulapul? Pentru că era vechi şi înghesuit? Nu. Vechimea nu a fost şi nu va fi pentru mine, probabil, niciodată un criteriu pentru care să mă despart de vreun lucru.

A trebuit să-l înlocuiesc cu altul pentru că în casa mea s-au mai înghesuit alte două case. A trebuit să primesc, în universul meu deja neîncăpător, încă două serii de obiecte înţesate de istorie şi amintiri. Practic, acestea au dat buzna peste cele vechi, impunîndu-se ca un nou strat afectiv mai frumos şi mai poleit, pur şi simplu pentru că era nou – în contextul celorlalte straturi deja de mult adunate...

Această conglomerare de straturi, precum – exagerînd – cele ale scoarţei terestre, ne-au scos din uz pentru o perioadă. Nu numai din motive de evidentă sufocare (oricît ai fi de Miss Havisham, mai trebuie şi să te speli, să te îmbraci, să mănînci, fără împiedicături şi julituri pe traseul minat de obstacole dragi...), ci şi de amintiri excesive. Cînd deschizi cutia Pandorei din... alte vieţi (tot ale tale), nu există sfîrşit, lucrurile scapă de sub control.

Ce poţi găsi atît de înduioşător şi, pe alocuri, sfîşietor, într-un vechi dulap? (un biet dulap deloc demn, făcut din placaj, de o culoare incertă, imitînd lemnul, prea *office like...*). Poze de familie din diverse etape, unele uitate, altele mai puţin, toate avînd acelaşi efect excesiv de sentimental: poze din propria-ţi copilărie, cu boneţică şi scoţînd limba, sau în patul cu gratii, plin de jucării; poze din studenţie, de pe vremea primelor iubiri, poze alb-negru înceţoşate, cum erau pe atunci, cu haine demodate şi cu atît mai apetisante – paltoane în carouri sau fuste lungi *à la* Fondul Plastic; poze din călătorie, din prima şi cea mai bună călătorie în Grecia, care mi s-a părut paradisiacă, de pildă de pe vaporul spre Muntele Athos, de pe care mi-a zburat pălăria de pai şi dusă a fost; pozele copilului meu, acum de 1,85 m şi 45 la picior, pe cînd avea un costumaş galben, primit de la ajutoare, şi apoi o blăniţă albă, de la nu ştiu ce copil un pic mai mare, din a cărei glugă îi ieşeau multele bucle blonde; nenumărate scrisori, în general către mine însămi, de consemnare a unor situaţii nu tocmai fericite, sau dimpotrivă, prea fericite, cu hotărîri de luat, iubiri de tranşat... (toate cu cîte o floricică pe contrapagină); în sfîrşit, obiectele decorative, kitsch şi inutile, care m-au însoţit, în diverse etape, pe birourile ce leam avut – din nefericire, nu toate în stare prea bună: un mic înger din sticlă, fără chip, cu o aripă boantă; un altul, mai suplu, din lemn, cu chip zîmbăreţ şi o aripă complet lipsă; un măgar Eeyore din *Winnie Ursuleţul*, într-un glob de Crăciun, cu coarne de ren; o cutie muzicală cu pinguini; bijuteriile pe care le purtam la diverse vîrste; poze cu mama, tatăl şi bunicul meu...

Dar destul cu exagerata enumerare... Am luat micile şi vechile obiecte şi am reîncercat să le pun în noul şi impersonalul (doar mai mare şi mai puţin delabrat) dulap. Au încăput, în mare, alături de alte straturi (mai noi, dar, de fapt, la fel de vechi) din alte case... Din păcate, pentru cele deteriorate dintre ele nu am găsit (încă) un Gepetto care să le refacă (dar, oricum, nu le voi arunca, în ciuda unei specialist în Feng Shui, care mi-a spus să nu mai păstrez lucruri stricate). Ele vor rămîne la locurile lor, cît se va mai putea, adăugîndu-se, strat după strat, la propriu, la formarea nu doar a unei lumi sufocante, ci şi, zice-se, a identităţii mele.

Selma IUSUF

legende urbane

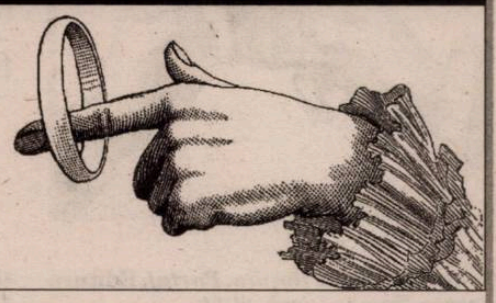

Babelul din noi

Am început să-mi uit una din limbile materne. Aceea ar fi tătara. În română mă scald, o iubesc şi mă scoate de păr afară din multe încleştări nedemne, dar tătara simt că mă părăseşte încetul cu încetul. Folosită din ce în ce mai rar, şi rezervată mai ales nostalgiilor de copilărie, prima limbă în care am performat cu subiect şi predicat, pentru prima oară cînd am putut articula ceva, se îndepărtează uşurel de mine.

E o binecuvîntare să poţi creşte biling, trilingv, multilingv. Creierul se va multiconecta altfel şi, în cazurile bune, acea persoană va fi poate mult mai relaxată în prezenţa diversităţii. Am auzit deunăzi pe undeva o expresie care m-a lăsat fără replică şi aproape fără suflare, pînă să reuşesc să mă enervez cît de cît. Iar expresia suna aşa: „Doar ţiganii ştiu două limbi." Nici nu merită vreun comentariu.

Relaţia cu prima limbă maternă n-a fost dintotdeauna atît de relaxată şi, totodată, atît de profundă cum a ajuns să fie ceva mai tîrziu. Ţin minte că mi se făcea o ruşine teribilă cînd maică-mea îmi vorbea în tătară, prin autobuze sau troleibuze. Aveam impresia că toată lumea se uită la noi ca la nişte ciudăţenii, că ne arată cu degetul şi că şuşotesc miraţi de bizareriile care ne ieşeau pe gură. A fost mai apoi eterna confuzie, sau, mă rog, apropiere forţată pînă la suprapunere, care se făcea între turcă şi tătară. Tătara, o soră mai barbară şi mai de la ţară a limbii turce, tătara, care-şi flutura şorţul înflorat prin curţi prăfoase şi n-avea cuvînt pentru „calculator". Iar apoi, ambele la pachet, puse grămadă de tot soiul de nepăsători prin zona arabei, pe undeva. Toate glumele care se făceau cu privire la sonorităţile lor erau imitaţii sărăcuţe de h-uri guturale şi lălăieli fără noimă.

După ruşinea care mă cuprindea prin spaţiile publice în copilărie, spaţii în care aş fi vrut să mă topesc precum un cameleon, am devenit o mică vedetă la ţară, la una dintre bunici, într-un sat dobrogean al cărui cîrd hardcore de babe tătăroaice îmi devenise un fel de grup de susţinere şi fan club. Şi asta tot datorită limbii. Vedeţi, la vremea aia, cînd eu ştiam deja să citesc, apăruseră în România povestirile lui Nastratin Hogea într-o tătară unificată şi stabilizată ortograficeşte. Marea plăcere a babelor pe care le vedeam în vacanţe era să se strîngă undeva şi să mă pună să citesc cu voce tare din cartea aia cu snoave. Şi le citeam pînă mă durea fizic gîtul forţat de h-urile aspre şi hîrşîite şi de k-urile adînci care se înfigeau ca pumnalele în glota care se mulase, în restul anului, numai pe română moale. Şi uite-aşa, în satul vacanţelor mele, ajungea să se petreacă un fenomen invers: nepoata spunea poveşti bunicilor care erau nespus de încîntate că o carte fizică, tipărită, frumos copertată, conţinea înăuntru limba lor vie, vorbită de generaţii şi generaţii. O carte care nu era Coranul.

În lingvistica modernă, unul din principiile pe care le iubesc spune că toate limbile sînt egale. Şi, chiar aşa e. Ochii albaştri ai germanei care are, de pildă, un cuvînt pentru fiecare combinaţie imaginabilă de stări, n-au cum să fie mai frumoşi sau mai puţin frumoşi decît ochii oblici aglutinaţi ai vreunei maghiare de pustă. Egalitatea ţine, la modul ideal, şi între iniţiaţi, la o adică. Pentru că un asemenea principiu al egalităţii a ajuns să fie deformat exact ca unul din comandamentele din *Ferma Animalelor* care spunea că toate animalele sînt egale, dar unele sînt mai egale decît altele. Există un şovinism lingvistic, o percepţie politică a limbilor care, în imaginarul popular, poate pune o limbă în inferioritate faţă de alta, un dialect faţă de varianta oficială, limbile murinde faţă de cele vitale şi engleza mai presus de toate.

Spuneam doar că limba poate lua chipul vorbitorului ei. Noi ăştia, bilingvii, avem obrajii lui Ianus şi, uneori, odată cu moartea cuvintelor, una dintre feţe devine blurată şi cred că ne cam şchioapătă identitatea.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

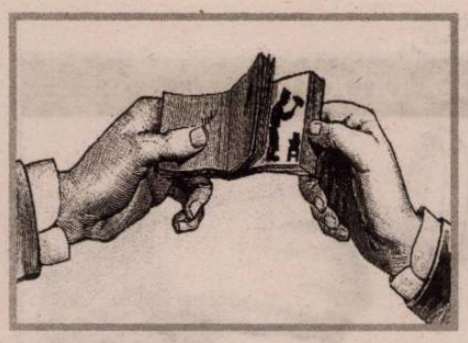

Marius CHIVU

feedbook

Politică vs intimitate

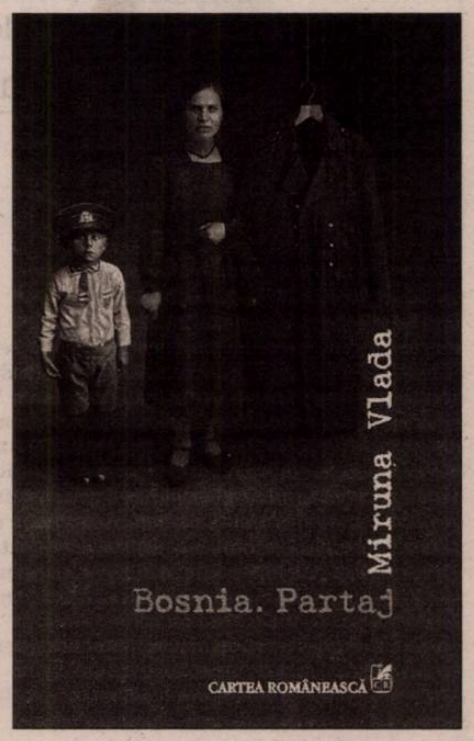

● Miruna Vlada, *Bosnia. Partaj*, Editura Cartea Românească, 2014.

Bosnia. Partaj sînt două cărți într-una singură. Prima dintre acestea, și cea mai consistentă, este inspirată de o tragedie istorică, mai mult sau mai puțin cunoscută la nivel uman, are accente politice și este dedicată unei țări și locuitoarelor ei. Cea de-a doua este povestea intimă, proprie și personală, a unei despărțiri. Prima este o carte a ororilor războiului civil din Bosnia și a unei tragedii etnice, cea de-a doua este o carte sentimentală, de cuplu trecut prin confuzia partajului sentimental. Politic *vs* biografic. Public *vs* intim. Viol *vs* despărțire. Moarte *vs* tristețe. Groapă comună *vs* viețuire individuală. Elegie *vs* lamento. Două teme și două cărți diferite, dar pe care Miruna Vlada le vede ca părți din aceeași experiență și le unește într-o metaforă: „partajul e un război de / destrămare. / al fostei iugoslavii și al fostei femei / din mine. // partajul meu e patria mea / mîncată de molii. / tot ceea ce am cîștigat prin / luptele noastre separatiste. // bosnia e un partaj. 6 litere ca / 6 state ale fostei iugoslavii. // asta trebuie să reținde aici. / ceea ce vom putea fi – e / al fostei. / totul aparține fostei." Deși e posibil ca Miruna Vlada să fi scris cele mai bune poeme ale ei, aceasta nu mi se pare însă și cea mai bună carte a ei. Reținerea mea este de natură conceptuală, nu textuală. Găsesc poemele foarte bune, montajul cărții mi se pare însă complet nepotrivit. Luminița Corneanu, pe de altă parte, în competenta ei cronică din *România literară*, scrie: „Dacă poemele din [ciclul] «Bosnia bin ich» izbesc prin multitudinea fațetelor tragediei, cele din [ciclul] «Partaj, mon amour» alcătuiesc un solilocviu tînguitor ce marchează o ruptură definitivă, cea cu, ne spune undeva poeta, «fosta femeie din mine». Dar valoarea volumului e mai mare decît valoarea însumată a fiecăreia din aceste părți." Opinia mea este exact opusă și, probabil, receptarea cărții va avea parte de ambele poziționări.

sfera informațiilor jurnalistice. Miruna Vlada a fost în Bosnia-Herțegovina, a văzut locurile, a cunoscut oamenii, a fost impresionată de trecutul lor recent și a făcut ce știe mai bine, a scris despre tragedia unei țări deturnate și marcate de război. Doar că a vrut să scrie poezie cînd, pe alocuri, i-ar fi fost mai de folos jurnalismul narativ. Căci multe dintre evenimentele, momentele, locurile și oamenii la care face referire în poeme sînt necunoscute la noi și poeta simte nevoia, perfect justificată, de a face note de subsol („Aluzie la...") și de a traduce pasaje din cărți sau de pe Wikipedia (care uneori rămîn și în engleză). În locul unui storytelling substanțial, documentînd evenimentele și consecințele lor, înglobînd multe povești de viață din timpul și de după terminarea războiului, Miruna Vlada a preferat fragmentarismul unor poeme narative scrise în limbaj denotativ, marcat ici-colo, ca niște borne, de cîte o metaforă necesară orientării lirice. Nu spun că ar fi greșit, doar că, în mod evident, instrumentele alese de poetă i-au fost insuficiente și a avut nevoie de multe improvizații jurnalistice, parazitînd limbajul poetic cu cel informativ.

(Și fac aici o paranteză în care spun că poezia nu documentează nimic, nu se ocupă nici cu fapte, nici cu prezentări, nu aspiră la consecințe de ordin social-politic. Poezia e un strigăt în sticlă, nu un discurs la microfon. Poezia e introspecție, nu prospecție. Asta apropo de cei care cred că există poezie politică și exultă la ideea că, în sfîrșit, se scrie și la noi așa ceva. Poezia e politică doar prin existența ei, prin actul solitar al scrisului și mărturia individuală; poezia nu e politică prin subiect sau prin mesaj – aceasta este o formă trivială a percepției scrisului transformat în instrument de propagandă și armă de luptă. Mesajul politic explicit, oricare ar fi el, este cancerul scrisului. Nu se scrie poezie în numele a altceva decît a propriului sine.)

Revenind, în această carte sînt multe euri care trasează, involuntar, o limită a geografiei sentimentale, dar care funcționează la nivelul empatiei, a înțelegerii dramei cărților și a exilului; este vorba de o teribilă luptă interioară cu trecutul, de vindecare, ignorare sau acoperire a rănilor și acestor cicatrici ambulante care sînt femeile bosniace, din generații diferite, de la văduve pînă la fiicele războiului, precum această Tatjana: „aici ar trebui să fie o plăcuță pe care să scrie / Balcani, secția neonatologie // noi știa / din '90 / sîntem toți născuți / prematur / aici în incubatoarele improvizate / de trupele ONU / respirăm artificial / pe banii voștri / bem lapte praf / amestecat cu praf de pușcă / Blue Helmets ne-au scăpat din brațe / cînd am plîns / și mama UE care ne decuplează de la aparate / fără să clipească."

Ciclul poemelor coșmarului bosniac se termină cu un citat din *Codul familiei*, care face trecerea înspre poemele visului spulberat al cuplului, ciclu care se deschide, la rîndu-i, cu „Prevederile *Noului Cod civil*". De altfel, și poemele confesiv-lirice ale acestei părți secunde a cărții sînt concurate de citatele *in extenso* din prevederile Codului civil, condimentate, din cînd în cînd, cu citate din medici nutriționiști sau din ghiduri online pentru divorțuri. Un poem intitulat „Mirunja" vine să refacă legătura personală metaforică cu Bosnia: „m-am prezentat ca un sculptor celebru / venit aici să astup niște găuri / lucrezi de fapt în construcții? mă întrebau / nu, nu, eu sculptez găuri / vin să iau forme, nu să dau forme / să înlocuiesc un spațiu cu altul / ca un fel de divorț, mă înțelegi? / sculptez divorțuri, de fapt, cu asta mă ocup // și ce loc mai bun pentru celebrarea divorțului / dacă nu Bosnia?" Și mă întorc, astfel, din nou, la felul în care Miruna Vlada a gîndit această carte punînd în oglindă două teme și experiențe care mie mi se par incompatibile, inclusiv din punctul de vedere practic al lecturii: după ce citești mărturiile unor femei cu viața ferfeniță de ororile războiului, dramoleta sentimentală a unei despărțiri – pentru care nu mai ai resurse de empatie intacte – riscă să ți se pară absolut derizorie. Cumva, Miruna Vlada și-a sabotat propria carte, în care a băgat, cum spuneam, probabil cele mai bune poeme ale ei de pînă acum. Dacă mi-aș permite să dau un sfat viitorilor cititori ai acestei cărți (pe care, de altfel, o recomand), aș spune să ignore construcția cărții și să înceapă cu partea a doua.

Prima este o carte a ororilor războiului civil din Bosnia și a unei tragedii etnice, cea de-a doua este o carte sentimentală, de cuplu trecut prin confuzia partajului sentimental.

Așadar, percep cartea ca pe construcția ciudată a două teme alăturate forțat, care n-ar fi trebuit să stea împreună între aceleași coperte, din motive de decență politică. Analogia, fie și una poetică, dintre un război separatist sîngeros, care a presupus violuri, genocid, gropi comune și exil în masă, și o despărțire de cuplu, ale cărei consecințe au fost schimbarea de domiciliu a unuia dintre cei doi și sevrajul sentimental ce a urmat, această analogie minimalizează, pe de o parte, tragedia etniei musulmane din Bosnia, în timp ce denotă, pe de altă parte, o imensă vanitate a celui care-și ridică eșecul sentimental la nivelul unui război civil la propriu. Altfel spus, prin comparație, a doua parte a cărții își pierde dramatismul, pare chiar un moft. Această confuzie începe cumva încă de la pagina cu motto-uri, unde, între un citat din Nora Iuga și unul din Ivo Andrić, este strecurată fraza de început din *Remember* de Mateiu Caragiale. Ce caută invocat aici thriller-ul dandyish de atmosferă onirică nu mi-e clar deloc. Oricum, prima parte, cea dedicată Bosniei – un subiect cu procură, dacă e să rămînem în sfera limbajului juridic regăsit în titlul cărții și, mai ales, în partea a doua – are nevoie de multe note de subsol, la propriu și la figurat, și este plină de referințe, unele poetice, dar cele mai multe din umane. Miruna Vlada a transcris/rescris/descris niște mărturii, probabil reale, despre moarte, dar care abia ele dau viața acestei cărți. „tot ce am strîns / sînt aceste nume de femei // e un nou dicționar // aceste voci în destrămare" – spune poeta într-un catren intitulat „nu mai scriu", căruia îi urmează mai multe texte în care vocea aparține femeilor bosniace, ale căror nume dau și titlurile poemelor-mărturii în care vorbesc despre micile-marile drame din timpul războiului și de după. Iată un fragment din „Amira": „știi, femeile în vîrstă sînt mai isterice / pentru ele orice pierdere e iremediabilă / le doare pînă și părul tăiat / resimt pierderile pînă departe, în pîntece / ca și cînd nimic nu mai poate crește la loc / deși părul crește mereu la loc / pe mine mă enervaseră cumplit și ea și mama / nu le înțelegeam / adică în jurul nostru se murea pe capete / și ele îmi jeleau mie părul / fratii mei nu ar mai fi avut ce mînca / era normal să mă tund / să facem economie la apă / căci fiecare familie avea dreptul la 5 găleți de apă / pe săptămînă / părul meu / consuma 2 găleți pe puțin / era matematică, nu era tragedie / ori nu mă spălam și făceam păduchi / ori mă spălam și familia nu mai avea ce mînca 2-3 zile". Aceste mărturii conțin multe afirmații tari cu privire la ororile războiului, la drama relo-

PUBLICITATE

adevărul
deschide campania electorală!
ALEGE PREȘEDINTELE!
Pe parcursul a două luni, cele mai importante alegeri din România sunt reflectate în detaliu în ziarul „Adevărul" și în secțiunea interactivă
alegepresedintele.adevarul.ro
Află totul despre principalii candidați la cea mai importantă funcție în stat și vezi cu care dintre aceștia te potrivești cel mai bine în opinii și idei!

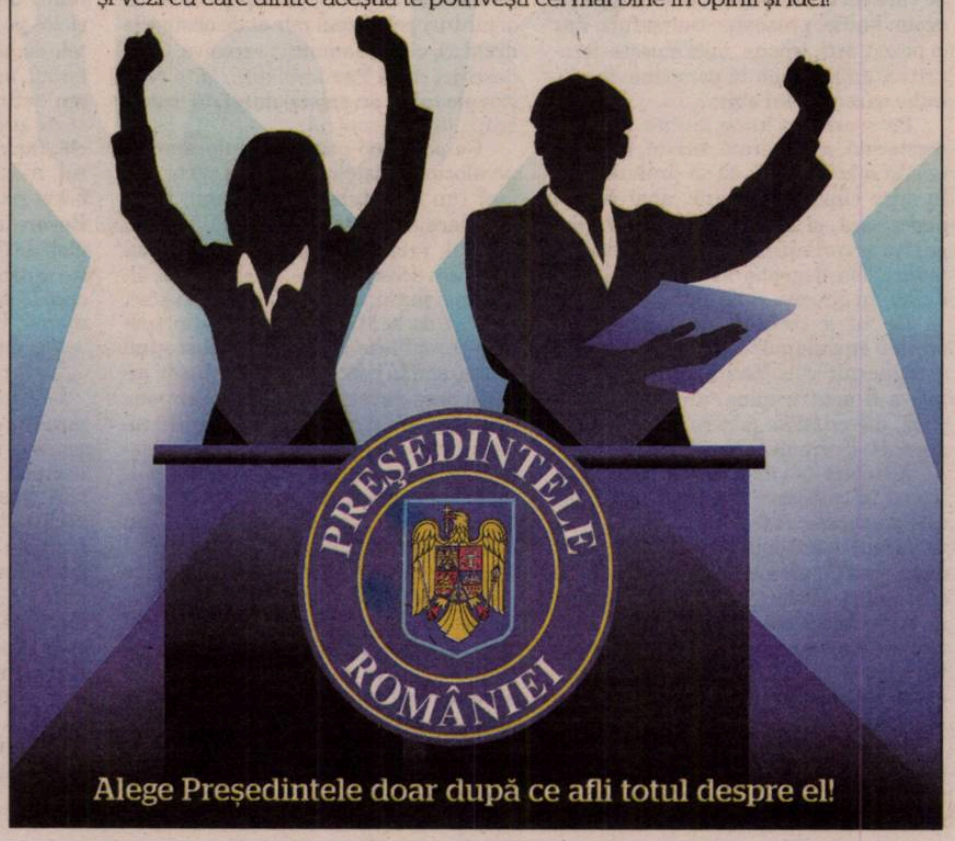

Alege Președintele doar după ce afli totul despre el!

„Unde te-ai duce, întîlneşti dans contemporan. Ceea ce e bine!“

– interviu cu Vava ŞTEFĂNESCU –

*Un (nou) început pentru Centrul Naţional al Dansului Bucureşti (CNDB). Coregrafa şi dansatoarea **Vava Ştefănescu** este noul manager al singurei instituţii publice din România care se ocupă cu promovarea dansului contemporan. La zece ani de la înfiinţare, un* look back *şi cîteva proiecţii de viitor.*

Sînteţi dansator şi coregraf. Dar aţi devenit şi manager cultural: la Multi-Art Dans, apoi la Centrul Naţional al Dansului. Ce presupune munca de director al acestei instituţii?

Mai întîi, presupune o atenţie mărită la toate detaliile. Pentru mine, înseamnă să corelezi sursele şi resursele instituţiei cu necesităţile, preocupările artistice şi culturale ale artiştilor, cu tendinţele pieţelor culturale, cu tendinţele de consum cultural. Calitatea atenţiei este cu atît mai importantă cînd lucrezi pentru o instituţie nouă, care este unică între instituţiile dedicate artelor spectacolului, din subordinea Ministerului Culturii. O instituţie care nu are tradiţia unui teatru naţional, cu o sută de ani de istorie în spate; Centrul Naţional al Dansului împlineşte anul acesta zece ani de la înfiinţare. E cu atît mai interesant pentru un manager cultural să aibă ocazia să construiască şi să transforme gîndirea instituţională tradiţională despre managementul instituţiilor de cultură, făcînd continuu un proces de adecvare la timpurile noastre europene şi, de ce nu, mondiale. Dimensiunea pe care o văd importantă aici este că instituţia trebuie să ştie la ce întrebări să răspundă şi să lucreze pentru artişti şi public, şi nu invers.

Mai aveţi timp şi pentru propriile proiecte artistice?

E dificil, dar nu imposibil. Iar în toamna aceasta am avut poate cel mai bogat sezon din ultimii ani. Trei dintre lucrările mele au fost prezentate în festivaluri internaţionale sau naţionale *(Swing* – o producţie Teatrul Naţional Cluj, 2013, a fost prezent în Întîlnirile Internaţionale de la Cluj, *After All* – o producţie Colectiv A/Festivalul Temps d'Images, 2011, a fost prezentat la Budapesta în L1 Festival, la Bucureşti în Festivalul E-motional, şi o să fie prezent la Festivalul Eurothalia la Timişoara, în noiembrie, iar *Cvartet pentru o lavalieră* a fost prezentat în Festivalul Confrontations la Lublin, Polonia). Asta fără să mai vorbim de spectacole la care am colaborat în calitate de coregraf: *Viaţa e mai frumoasă după ce mori,* de Mihai Măniuţiu, o producţie a Teatrului din Odorheiul Secuiesc, sau *Muzicanţii din Bremen,* în regia lui Attila Vizauer, o producţie a Teatrului Ţăndărică – vor fi prezente în cadrul Festivalului Naţional de Teatru. Dar acestea sînt producţii anterioare. Despre proiecte artistice personale noi... încă nu mă pot gîndi, deşi am mai multe idei.

Centrul Naţional al Dansului e una dintre puţinele instituţii care a apărut la cererea şi din iniţiativa artiştilor. Au existat cîteva dezbateri publice în care s-a văzut foarte clar solidaritatea, consensul în jurul acestui proiect. Se mai păstrează această solidaritate?

Nu ştiu; cred că starea generală este alta acum, contextul social este cu totul altul şi pune artiştilor alte probleme. Impresia generală este de disoluţie şi fragmentare, mai puţin de solidaritate. Ne-am maturizat cu toţii, iar maturizarea a adus cu ea şi o benefică stare de profesionalizare. Am trecut, cumva, de la „improvizaţie“ şi acţiuni pompieristice la formele profesionale „normale“, mereu susceptibile de a fi îmbunătăţite, dar care sînt actualmente „revendicate“ de artişti.

E aşa cum zicea cîntecul: „Noi în anii 2000, cînd nu vom mai fi copii“... Nu mai sîntem copii, chiar şi tinerii sînt mai maturi decît eram noi la vîrsta lor, însă ce a rămas constant şi aproape neschimbat este starea de precaritate în care se dezvoltă dansul contemporan şi atitudinea actuală asupra acestui domeniu artistic, care, în continuare, frizează ignoranţa şi neatenţia.

Cum vă explicaţi această relaţie solidară într-un mediu foarte competitiv?

Competiţia a devenit un fenomen real în ultimii ani. Publicul s-a maturizat şi el, este o cerere crescîndă pentru dans contemporan în ultima vreme, dar publicul nu ştie (şi nici nu ar trebui să ştie) despre condiţiile în care este încă produs dansul contemporan. Se cere, pe bună dreptate, calitate, dar această calitate are de multe ori o valoare dublă: puterea artistică şi resursele de producţie...

Care e situaţia Centrului Naţional al Dansului acum, la începutul mandatului de manager? Care sînt resursele de care dispuneţi şi ce vă lipseşte?

Încă lipseşte un spaţiu al Centrului Naţional al Dansului, pentru a putea răspunde corect şi coerent misiunii sale. Relaţia cu autoritatea centrală, Ministerul Culturii, în subordinea căruia sîntem, s-a îmbunătăţit vizibil. Pare că se doreşte acelaşi lucru, şi doar e vorba de o ajustare de „procedură“. Sper să nu fi fost doar un an norocos, cu efecte pozitive de circumstanţă.

Ce este „Planul Marshall pentru dans“?

Eu cred în „parteneriat“, în sensul cel mai exact al cuvîntului, în sensul unei construcţii împreună. Nu cred că, în situaţia noastră, putem susţine acest serviciu public, fără adevăraţi parteneri, care vor să construiască în acelaşi sens. Cred că acest serviciu public într-o oarecare măsură este preluat de alte instituţii de stat sau private. Centrul Naţional al Dansului este gata să sprijine acele iniţiative, la nivel naţional, care susţin producţia, difuzarea, formarea şi documentarea în domeniul dansului contemporan.

Cum se construieşte o stagiune la Centrul Naţional al Dansului?

Tocmai am lansat un apel către artişti, în care îi rugăm să ne trimită, pînă în decembrie, idei, preocupări, proiecte, în urma cărora să putem configura programul pentru anul viitor. Eu încerc să ies din logica unei stagiuni aşa cum se înţelege termenul pentru majoritatea teatrelor. Pot să îi spun, în cel mai bun caz, *stagiune de evenimente,* dar nu este potrivit termenul de „stagiune“, pentru că noi nu sîntem un teatru de repertoriu, deşi prezentăm aceeaşi producţie de mai multe ori în decursul unui an teatral.

Am trecut, cumva, de la „improvizaţie“ şi acţiuni pompieristice la formele profesionale „normale“.

Care este locul dansului contemporan pe scena artistică din România?

Cred că în ultimii ani, în ciuda scăderii surselor de finanţare, dansul a căpătat un loc aparte şi este prezent cam pe toate „scenele“, fie că vorbim de teatru, de arte vizuale, experiment, spaţiu public, stradă, scene mari, scene underground... Oriunde te-ai duce, întîlneşti dans contemporan. Ceea ce e bine!

Misiunea principală a Centrului Naţional al Dansului este să promoveze producţii ale companiilor şi dansatorilor. Îşi poate atinge această misiune?

Eu cred că reuşim; mai ales dacă nu rămînem singurii care fac asta, şi găsim partenerii care doresc să promoveze acest domeniu.

În ce măsură reuşeşte CNDB să atragă publicul larg?

Cred că am răspuns mai devreme la această întrebare; nu este doar simbolic premiul pe care l-a primit CNDB încă pe vremea cînd avea spaţiul în clădirea Teatrului Naţional din Bucureşti: premiul „pentru dezvoltarea unui public specializat“. Eu cred că publicul CNDB este specializat şi foarte atent la ceea ce prezintă CNDB, dar există şi un public larg, care este dornic să vadă şi să participe la formele artistice actuale pe care dansul contemporan le propune. Este o formă foarte vie a artei contemporane, care invită la o altă formă „divertismentală“, proprie timpului în care cu toţii trăim.

a consemnat Matei MARTIN

PUBLICITATE

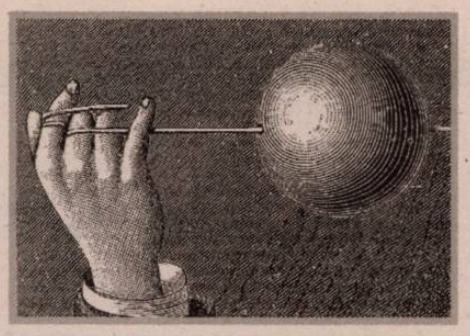

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Terorism soft

– Cum poate eşua Europa (III) –

La sfîrşitul săptămînii trecute, marina suedeză a intrat în alertă după ce radarele ar fi interceptat ceva ce părea a fi o transmisiune, pe o frecvenţă de urgenţă, a unui submarin. Un submarin rusesc – aşa se bănuieşte –, intrat voit sau din greşeală în apele teritoriale ale Suediei. Timp de trei zile, marina militară şi serviciile secrete suedeze au tot căutat submarinul, dar (pînă la închiderea ediţiei) nu i-au dat de urmă. Au fost mobilizate zeci de nave, s-au făcut cercetări amănunţite, s-a înfiinţat un comandament de urgenţă. Marina a controlat sute de nave civile şi a dat noi reglementări de trafic. Se presupune – dar astea-s doar speculaţii – că ar fi vorba de un submarin de mici dimensiuni, lansat la apă din interiorul unui petrolier modificat în scopuri militare. Ceea ce încearcă să explice un cercetător al Şcolii de Înalte Studii Militare din Stockholm (preluat de *Svenska Dagbladet)* e demn de-un film de spionaj. Scopul misiunii ar fi cartografierea zonei submarine, a insulelor şi a portului.

Poza în sine spune multe despre ce (nu) s-a înţeles din toată povestea asta. Pentru că, cel puţin din ce putem citi în ziare, care-au publicat puţinele informaţii disponibile, întreaga afacere e ceţoasă. Tot ce e clar e că şi submarinul rusesc, şi marina suedeză se mişcă în ape tulburi. Ce e greu de înţeles e agitaţia de acum. Pentru că nu e prima data cînd se întîmplă aşa ceva.

Nu e clar dacă aceste incursiuni sînt acţiuni disuasive sau, pur şi simplu, misiuni de recunoaştere. Ceea ce e evident e că ele produc agitaţie, poate chiar isterie.

Ziarele germane au relatat pe larg despre incident, ba chiar au publicat şi o fotografie: o imagine luată de pe ţărm în care se vede, în zare, ceva ce pare a fi turela unui submarin. Imaginea e ceţoasă şi mişcată, iar centrul e total lipsit de şarf.

Conform ziarului suedez, sumbarinele ruseşti fac aproape anual incursiuni în apele teritoriale suedeze. Aceste incursiuni s-au înteţit în ultimii ani, de cînd Suedia a început să-şi întărească relaţia cu NATO (rămînînd, totuşi, în afara alianţei). Nu e clar dacă aceste incursiuni sînt acţiuni disuasive sau, pur şi simplu, misiuni de recunoaştere. Ceea ce e evident e că ele produc agitaţie, poate chiar isterie. În cazul de acum, Putin ridică nevinovat din umeri. Şi arată cu degetul spre Ţările de Jos: poate submarinul o fi olandez?!

(O întîmplare veselă şi în acelaşi timp penibilă: acum cîţiva ani, marina a detectat o intruziune în apele teritoriale; s-a presupus, şi atunci, că e vorba de un minisubmarin rusesc; şi, după îndelungi cercetări, s-a constatat că radarele interceptaseră… o focă.)

Tot de cîţiva ani buni, aviaţia militară rusă face incursiuni regulate în spaţiul aerian al statelor riverane Mării Baltice. Cu bombardiere strategice sau avioane de recunoaştere. De cel puţin două ori, avioanele ruseşti au ajuns departe, spre Vest, deasupra Mării Nordului, pînă în apropierea coastelor britanice. Au fost identificate pe radar, interceptate de avioane de vînătoare, urmărite şi somate să se întoarcă. Şi cam atît. Suedia, Finlanda, Norvegia nu reuşesc în nici un fel să-şi controleze spaţiul aerian şi să prevină asemenea penetrări. În logica unui război, răspunsul ar fi evident militar. Occidentul a adoptat altă logică, a păcii. Şi tocmai pe această fragilitate se şi bazează Rusia: doborîrea de către finlandezi sau suedezi sau norvegieni a unui avion rusesc ar echivala cu o declaraţie de război. Ruşii ştiu bine că occidentalii nu asta îşi doresc. Aşa că îşi fac treaba în continuare. Intră cu avioane militare în spaţiul aerian al occidentalilor şi culeg informaţii: În cît timp e interceptat avionul? Cîte avioane de vînătoare se ridică de la sol? Ce manevre fac? etc. Observaţiile de acest fel sînt, într-o logică a războiului, cruciale. În logica Războiului Rece, genul ăsta de sfidare sistematică e un mod de a demonstra ţărilor din regiune că Rusia e tare, că occidentalii şi NATO nu îndrăznesc să riposteze. Supremaţia militară nu se construieşte doar cu arme, ci şi printr-o cultură a fricii, printr-un soi de terorism soft. Cam asta încearcă să facă şi Putin cînd sfidează Occidentul.

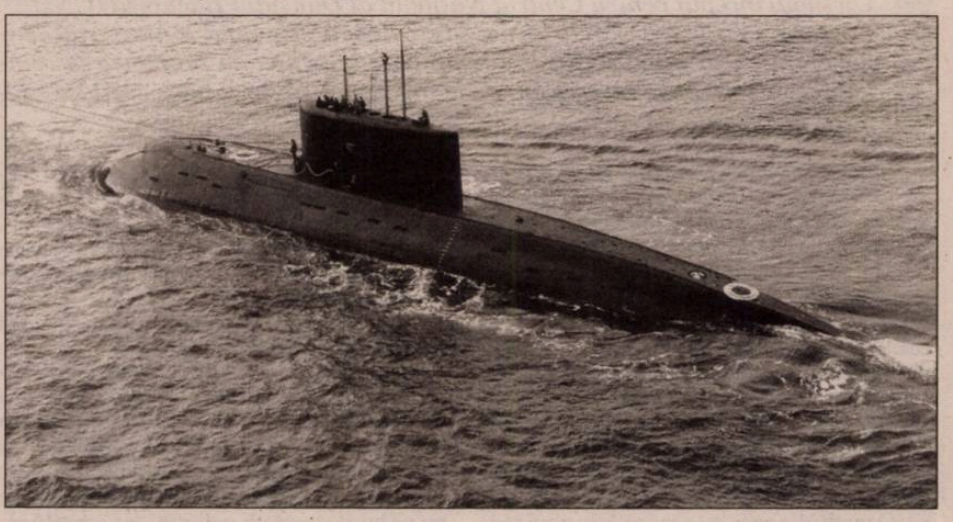

PUBLICITATE

PUBLICITATE

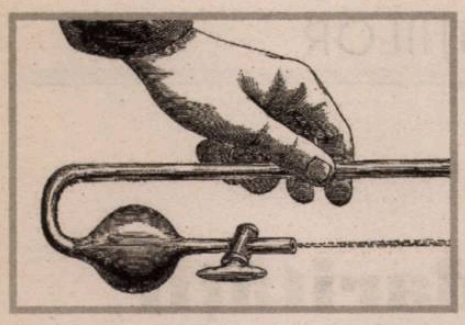

Oana STOICA

rosencrantz & co

Istorie și istorii

● ***Moldova independentă. Erată*, de: Ion Borș, David Schwartz, Dumitru Stegărescu, Doriana Talmazan, Irina Vacarciuc. Teatrul-Spălătorie, Chișinău.**

Toamna teatrală bucureșteană se dovedește tumultuoasă și extrem de interesantă, mai ales din perspectiva unor festivaluri de artă politică, organizate în bună parte de entități independente de sistemul public. Poate este din cauza efervescenței campaniei electorale care atrage nevoia de investigare a trecutului recent, pentru a înțelege mai bine prezentul, poate este vorba despre apariția acelui moment de clarificare a identității naționale care începe cu recuperarea istoriei, dar, indiferent care este motivul, teatrul devine din ce în ce mai mult vocea unei conștiințe publice active. S-au derulat deja Stagiunea de teatru politic – Teatrul Istoriilor Recente, Platforma de teatru educațional, Festivalul „Vieți paralele" și urmează Platforma Internațională de Teatru București. Toate aceste evenimente conțin un teatru trezit din picoteala metaforelor autosuficiente, scormonitor și dubitativ, pregătit să descopere, să înțeleagă, să (se) întrebe.

Stagiunea de teatru politic – Teatrul Istoriilor Recente a prezentat, pe lîngă spectacolele cunoscute – *Capete înfierbîntate*, *subPămînt*, *După Traian și Decebal*, *Nu neam născut la locul potrivit* –, două producții ale Teatrului-Spălătorie din Chișinău, aflat pentru prima dată la București (dar invitat de mai multe ori la Cluj, în Festivalul „Temps D'Images", organizat de Colectiv A la Fabrica de pensule). Spectacolele *Clear history* și *Moldova independentă. Erată* oferă perspective complementare asupra istoriei recente a Republicii Moldova. În fapt, este vorba despre al Doilea Război Mondial și despre perioada postcomunistă, agitată de speranța libertății și haosul democrației „originale".

Regizorul David Schwartz a lucrat cu actorii moldoveni Ion Borș, Dumitru Stegărescu, Doriana Talmazan, Irina Vacarciuc, la un material complex despre realitatea postsovietică din Moldova, în care viziunii fanfaronarde a autorităților i se opun povești dramatice dintr-un cotidian descurajant. Concret, istoria oficială, uneori cu variante antagonice – același eveniment este prezentat diferit în manualele de istorie din Republica Moldova și Transnistria, iar citirea alternativă și concomitentă a textelor redă performativ haosul general –, este ajustată de istorii personale care modifică perspectiva. Regizorul și actorii se bazează pe o cercetare minuțioasă și pe interviuri cu oameni simpli, ale căror povești arată fragilitatea țării și vulnerabilitatea umană în vremuri de mari schimbări. David Schwartz evită însă blocarea spectacolului în dramatism și captează diferite forme de umor cotidian. Poate cel mai bun exemplu este povestea războiului din Transnistria, eveniment important în istoria recentă a Moldovei, cu drame personale, dar și cu soldați de ambele părți care se alcoolizau împreună și trăgeau cu pușca în aer, ca să mimeze „conflictul". Se creează astfel imaginea unei lumi tumultuoase, confuze, care, deși își pierde speranța, își păstrează umorul.

Între visul unirii, resuscitat acum în condiții de campanie electorală în ambele țări și realitatea socială există o prăpastie.

Istoria scurtă, dar bogată în schimbări politice a Moldovei postcomuniste este marcată prin steagurile care „îmbracă" o catedră – de la cel sovietic, cu secera și ciocanul, la cel al Uniunii Europene – și care configurează un grafic al politicii de stat și al mentalului colectiv, în același timp, ambele schimbîndu-și des și uneori radical, credințele proprii. Se asigură astfel nu numai fundalul cronologic necesar poveștilor, ci și rama spectacolului care devine un manual de istorie alternativă, formă de teatru educațional necesar într-o perioadă în care istoria este mulată pe viziunile guvernanților. În *Moldova indepedentă. Erată*, forma pervertită a istoriei se confruntă cu realitatea, într-o imagine eclectică a unei lumi în derivă, permisivă, chiar inertă față de corupția generalizată. Politicienii care iau cu japca bunuri și noii afaceriști care preiau funcții în stat configurează societatea ca o junglă socială în care supraviețuiesc doar cei puternici. Acestea sînt caracteristicile la nivel macro ale Moldovei de după 1990. La nivel micro, oamenii se confruntă cu sărăcia. Distrugerea sistemului politic a dinamitat economia, șomajul și disperarea au crescut exponențial. Asistenta medicală, excelent interpretată de Irina Vacarciuc, a cărei tiradă descrie un traseu al disperării, de la precaritatea financiară actuală la nesiguranța viitorului, este un exemplu ilustrativ pentru Moldova postcomunistă.

Spectacolul atinge diverse teme din ultimul sfert de veac: situația economică, corupția politică, dezvoltarea mafiei, ineficiența justiției, identitatea națională, limba, relația cu România și românii, situația noilor minorități etnice (rușii). Structura este strictă, cuprinde serii de cîte două scene – varianta oficială și un caz concret – prin care se ilustrează cronologic evenimentele importante din perioada vizată. De la general la individual, de la limbaj de lemn la mărturisiri sincere, de la personaje de carton la oameni vii, istoria se derulează panoramic și înregistrează două trăsături esențiale: disperarea economică și confuzia identitară. Regizorul David Schwartz folosește drept coperți biografiile actorilor, integrează și alte povești ale acestora, în spectacol, ceea ce accentuează veridicitatea celorlalte istorii personale.

Spectacolul demontează clișeele retoricii naționaliste. Între visul unirii, resuscitat acum în condiții de campanie electorală, în ambele țări, și realitatea socială există o prăpastie. Cetățenia română pare să fi fost o afacere înainte de 2007, în Moldova, se vindea și se cumpăra. Valoarea ei era economică, nu sentimentală. În prezent, unirea cu România nu pare a fi o preocupare, pe scară largă, a societății moldovenești: „Nu poate fi unire decît atunci cînd românul se va simți acasă în Moldova și moldoveanul acasă în România." Relația cu Rusia are mai multe aspecte, de la reperul economic și cultural la limba rusă, cu rol esențial în viața cotidiană a moldovenilor și la minoritatea rusă, o problemă ignorată deocamdată (un etnic rus: „voi ați votat independența, apoi ați plecat în Rusia și pe mine m-ați lăsat aici"). Independența politică de Rusia este discutabilă într-un context național și zonal fluctuant, dar dependența economică este certă.

Umorul lui David Schwartz detensionează atmosfera ce ar fi putut deveni apăsătoare: un playlist underground, ascultat în piețe și autogări care „conceptualizează" aspecte al ruralității (cîntecul despre sapă), o perspectivă fatalistă asupra vieții, povestea neștiută a războiului din Transnistria, personaje a căror realitate pare caricaturizată. O lume colorată, vie, uneori delicios de comică.

Icoanele, stema Moldovei cu acvila, capul de bour și crucea, steluțele din steagul Uniunii Europene, secera și ciocanul sînt simboluri. Dincolo de ele, viața oamenilor rămîne complicată și precară. Moldova îndură.

Oana Stoica este critic de teatru.

PUBLICITATE

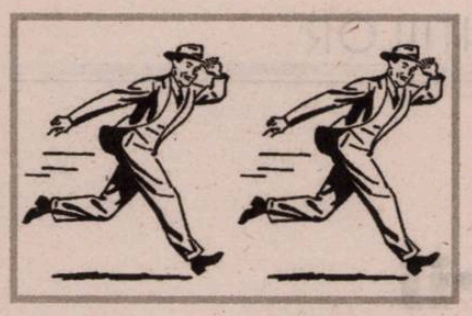

Andrei GORZO

dilematograf

Redescoperirea solidarităţii

● ***Două zile, o noapte / Deux jours, une nuit* (Belgia, 2014), de Luc şi Jean-Pierre Dardenne.**

La întoarcerea din concediu medical a unei muncitoare pe nume Sandra, suferinde de depresie (Marion Cotillard), cei 16 colegi ai ei (care au descoperit că o pot suplini cu numai trei ore săptămînale de muncă suplimentară) sînt obligaţi de conducerea fabricii lor (de panouri solare) dintr-un oraş belgian de provincie să aleagă prin vot între primirea ei înapoi şi continuatul fără ea, dar cu cîte o primă de 1000 de euro de persoană. După un prim scrutin anulat, la care numai doi colegi au votat pentru păstrarea ei în colectiv, Sandra are la dispoziţie un week-end ca să vorbească de la om la om cu fiecare dintre ceilalţi 14 şi să convingă cel puţin 7 dintre ei – de atîţia are nevoie pentru atingerea unei majorităţi de 9 la scrutinul de luni – să-şi schimbe votul. Cel de-al nouălea film de ficţiune scris şi regizat de fraţii Luc şi Jean-Pierre Dardenne, *Două zile, o noapte* (care urmează să fie proiectat la festivalul Les films de Cannes à Bucarest, iar apoi să fie distribuit în unele cinematografe), are mai mult sau mai puţin aceeaşi structură ca mai toate filmele lor precedente, de la *Rosetta* (1999) încoace: un singur fir narativ, parcurgînd cronologic un interval de timp scurt sau foarte scurt şi constînd într-o cursă contra cronometru – o criză al cărei caracter ieşit din obişnuit e contrabalansat de mărcile unei estetici a „chiuvetei de bucătărie" *(aesthetic of the kitchen sink)*, cum i se spune în spaţiul cultural britanic (la noi e cunoscută informal drept „estetica farfuriei de ciorbă", de la o scenă celebră din *Poliţist, adjectiv* al lui Corneliu Porumboiu). Un prototip al acestei structuri se găseşte în *Hoţii de biciclete* al lui Vittorio De Sica, film clasic al neorealismului italian, iar influenţa ei asupra cinema-ului românesc al ultimului deceniu, unde a ajuns să fie recunoscută drept „structura de tip Răzvan Rădulescu", e foarte vizibilă – şi, desigur, nu numai în filmele care l-au avut ca scenarist pe Rădulescu (Dardenne-ii înşişi au coprodus *După dealuri* al lui Cristian Mungiu).

Plot-ul propriu-zis al lui *Deux jours, une nuit* este unul de tip „10 negri mititei" sau „listă de cumpărături", cu eroina tăind o serie de nume, unul după altul, de pe o listă invizibilă. Colectivul care trebuie să voteze excluderea sau păstrarea Sandrei este unul destul de divers, cei 16 muncitori variind între tipuri locale de proletar şi imigranţi de diverse proveniente (un Timur, un Hicham, un Kader, un Miguel). De asemenea, îi diferenţiază tipul de nevoie pentru satisfacerea căreia contează pe mia de euro oferită de conducere: la unii e vorba de simpla plată a facturilor, la alţii – de ţinerea unui copil în facultate şi, în fine, la alţii – de extinderea casei. Unii sînt uşor de înduplecat, nefiind deloc împăcaţi cu votul lor iniţial (unul dintre ei izbucneşte chiar în plîns); alţii îi opun protagonistei feţe anxios-închise sau încrîncenate – vreo doi bărbaţi devin chiar brutali. Dardenne-ii au multe soluţii la problema injectării unei anumite varietăţi în aceste *one-on-one*-uri – o soluţie e să introducă în scenă soţii, soţiile sau copiii colegilor vizitaţi de protagonistă (tehnic, nu e vorba de *one-on-one*-uri decît în puţine cazuri). De asemenea, Dardenne-ii au o foarte sigură intuiţie a *time-out*-ului – cînd să relaxeze tensiunea pentru cîte 30 de secunde, permiţîndu-i eroinei să mănînce o îngheţată cu soţul ei (care, foarte devotat, o conduce cu maşina la o parte din colegi) sau să se lase furată de o melodie de la radio. În contrapondere, depresia nevindecată a eroinei serveşte la augmentarea tensiunii, precum şi la o uşoară nuanţare a *parti-pris*-ului politic al filmului: oare depresia n-o face pe eroină cu adevărat inaptă de muncă? Pe de altă parte, nu tot neoliberalismul alienant e de vină pentru depresia ei? Drama, ca în orice alt film de-al Dardenne-ilor, este o dramă a opţiunii, cei obligaţi să aleagă fiind întotdeauna indivizi (cum sînt, în cazul de faţă, colegii Sandrei) pe care neoliberalismul îi asmute unii împotriva altora, îi pune în situaţia de a-i lăsa pe alţii să se scufunde, sau chiar de a le da brînci, în numele propriei supravieţuiri. *Plot*-ul lui *Deux jours, une nuit* se desfăşoară într-o fabrică prea mică pentru a avea un sindicat, ceea ce o face ideală pentru a ilustra viziunea Dardenne-ilor asupra capitalismului modern, care a anihilat orice cultură a rezistenţei. Şi totuşi, filmele lor tind să se termine moderat-optimist – în cazul de faţă, prin redescoperirea solidarităţii; atacată atît de tare, aceasta dezvăluie un nucleu dur, indestructibil. Ca şi în celelalte filme ale Dardenne-ilor, rezilienţa acestui nucleu – capabil să reziste oricît de abrutizante ar fi condiţiile, oricît de apte să împingă la neomenie – nu e atît demonstrată, cît postulată: spectatorului i se cere pur şi simplu să creadă în ea (sau, dacă nu, să condamne deznodămintele ca fiind prea scoase din pălărie). În ce anume să creadă (în umanism?, în existenţa sufletului?), şi cu ce implicaţii politice, asta e de discutat. Pe de-o parte, cu siguranţă n-ar fi mai bine dacă filmele s-ar încheia pe dos, cu toţi oamenii dovedindu-se fundamental egoişti, lupi pentru semenii lor etc. Pe de altă parte, acest apel la speranţă sau la credinţă – unii ar spune că la *wishful thinking* – poate fi privit şi ca un simptom de neputinţă politică, un fel de a spune că vremurile nu permit altceva.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Noir afumat

● **Paolo Fresu Quintet, *30*, Tuk Music, 2014.**

O fi apărut jazzul în SUA, dar deconstruirea şi reconstruirea lui s-au întîmplat cu precădere în Europa, unde am impresia că fiecare ţară şi popor au manifestat predispoziţie spre a aprofunda anumite instrumente. Jazzul violonistic a crescut în Franţa, cel electro-ambiental – la scandinavi, iar italienilor pare că le-au revenit instrumentele de suflat, vezi cazurile trompetiştilor pe care i-am pomenit în această rubrică: Rava, Giuffre (american, dar cu strînse conexiuni italiene) şi, iată, a venit şi rîndul veteranului Paolo Fresu.

În preferinţele mele, dintre toate sortimentele de jazz mă tem că cel trompetistic vine pe ultimul loc. Pe de o parte, cei care iau calea experimentului nu au cum să nu se rătăcească în umbra lui Miles Davis, în timp ce cei care stau pe calea dreaptă a clasicismului rămîn într-un anumit tip de sound, să-i zicem academic. În cazul sardinianului Paolo Fresu, avem mai degrabă a doua orientare, care îi vine natural peste propria carieră de didact şi antreprenor al genului. Acesteia i se adaugă o notă de senzualitate atipică instrumentului, asociată mai des saxofonului decît trompetei, dar probabil contribuie aici şi alura de fotbalist squadra azzurra a artistului. Contribuie totuşi semnificativ şi natura compoziţiilor, pe albumul de faţă oferind un jazz noir afumat în atmosferă şi penumbră amoroasă de cafenea. Tuşele electro care ar putea împinge materialul în zona Miles Davis sînt minimale, încît, dacă nu stai să le vînezi cu premeditare, par absente. Cvintetul lui Fresu nu are aici ambiţii experimentale, întîietate are obiectivul de a crea un material aniversar, de prezentat în cadrul unui turneu aniversar care să lase publicului impresia că e invitat la o petrecere mafiotă postbelică cu gust şi înaltă ţinută estetică. După cum o sugerează şi titlul, albumul sărbătoreşte 30 de ani de existenţă, într-o alcătuire relativ stabilă, a cvintetului condus de Paolo Fresu.

Responsabilităţile compoziţionale sînt împărţite cu membrii cvintetului: saxofonistul Tino Tracanna sună la fel de sexy ca şi Fresu, dar în registrul mai strident al instrumentului său („Trenta giorni"); pianistul Roberto Cipelli e, în general, calm şi molatec, dar apelează ocazional la un Rhodes jucăuş care proiectează unele piese („Gufo") într-o schemă şaptezecistă; bassistul Attilio Zanchi e molcom, murmură discret în spate, fără a avea la dispoziţie spaţiu pentru solouri; la fel şi tobosarul Ettore Fioravanti, care mai mult periază tobele decît le bate, chiar şi pe compoziţiile proprii cu titluri ce trimit la două tipuri de zbor („Aquile", „Colibri"). Se remarcă prelucrarea unui material cules din vremuri imemoriale – „When I am laid in heart", lamentaţia lui Dido din opera barocă de secol XVII a lui Henry Purcell: piesă solemnă, morbidă chiar, ce rupe senzualitatea albumului în a doua sa jumătate. În original piesa e intitulată „When I am laid in earth", cu referire la o înmormîntare, dar înlocuirea ultimului cuvînt cu „heart" arată că Fresu încearcă să injecteze şi aici conotaţii romantice. Acesteia îi urmează o bucată de contrast, „Go Go B.", singura piesă mai gălăgioasă, cu o componentă ritmică proeminentă (de altfel, compoziţia bassistului).

Opera lui Paolo Fresu nu se înscrie în modelele standard ale industriei muzicale moderne – trompetistul nu are doar albume, ci sute de „înregistrări" şi „proiecte" de diverse întinderi, din variate contexte, cu combinaţii instabile de colaboratori, cu piese aranjate, rearanjate şi permutate între materiale. Unele sînt contribuţii la antologii muzicale, altele – proiecte plătite, improvizaţii amicale ori înregistrări live. Numele franco-vietnamezului Nguyên Lê şi al divei pop Ornella Vanoni îi sînt asociate mai frecvent în colaborări de durată. Totuşi, cea mai mare parte a carierei şi-a dezvoltat-o ca lider al acestui grup, pentru care albumul de faţă constituie o sinteză nostalgică şi, totodată, o tentativă de seducţie din partea romanticului jazz italian.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

DODO NIŢĂ

„BD feminin la plural"

Cine e publicul Salonului de Bandă Desenată?

Copiii vin din curiozitate, singuri, cu clasa sau cu părinţii, tinerii şi adulţii bedefili vin să cumpere albume de benzi desenate, să stea de vorbă cu autorii preferaţi şi să primească autografe desenate de la ei. Cel mai vîrstnic bedefil – 75 de ani – a venit la Salonul de la Constanţa în 2008, ca să se întîlnească cu desenatorii revistei *Vaillant/Pif Gadget* prezenţi la acea ediţie. Era cititor al revistei, din anii '50.

Ce se întîmplă la ediţia din acest an?

Se lansează cele mai noi publicaţii – albume şi reviste – (salonul fiind o adevărată vitrină a producţiei editoriale BD româneşti), se vizitează expoziţii personale sau tematice inedite, se proiectează filme în legătură cu banda desenată, se organizează ateliere de iniţiere în desen şi concursuri ad-hoc pentru copii. În sfîrşit, se decernează premiile anuale pentru cele mai bune albume şi cei mai talentaţi autori.

Ce e nou la această ediţie?

În afară de autorii care vin pentru prima oară la Salon, cum ar fi Raluca Dragomir, membră a Uniunii Artiştilor Plastici, trebuie menţionată tema inedită „BD feminin la plural", despre prezenţa şi influenţa autoarelor de benzi desenate, comparativ, în peisajele editoriale din România şi Suedia. Tot pentru prima dată sînt invitate la Salon două autoare suedeze, care însă îşi păstrează caracterul predominant francofon, prin prezenţa unor autori şi expoziţii din Hexagon, dar chiar şi prin faptul că una dintre autoarele suedeze este publicată, în mod curent, în Franţa. O altă premieră este invitarea realizatorului TV Ion Lucian Ciucu, care va prezenta filmele documentare despre BD, realizate de el pentru Televiziunea Română. În sfîrşit, poate cea mai surprinzătoare noutate este expoziţia de planşe originale desenate de maestrul Puiu Manu după scenariul binecunoscutului scriitor şi publicist Adrian Cioroianu. Albumul lor, *Căpitanul Ro*, va apare în librării în primăvara lui 2015.

Salonul Internaţional de Bandă Desenată, ediţia a 24-a, va avea loc, între 17 – 19 octombrie, la Muzeul de Artă din Constanţa.

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Amsterdamul şi libertăţile la cutiuţă

Nu mai fusesem la Amsterdam de aproape zece ani. Mi-l aminteam mare, agitat, respirînd libertate, relaxare, distracţie, dezinhibare, un loc ideal, unde poţi fi tu însuţi fără nici o restricţie şi fără nici o privire dezaprobatoare. Ce altă primă impresie îţi poate lăsa un oraş unde poţi fuma marijuana pe stradă, unde lumea merge relaxat pe bicicletă şi ai un cartier unde felinarele roşii şi femeile ce fac lasciv cu mîna trecătorilor sînt promisiunea unei lepădări de inhibiţii? La imaginea hiperbolizată din capul meu contribuia, firește, în special faptul că eram la prima ieşire din ţară, la prima călătorie cu Andrei, cu care eram de foarte puţin timp împreună, că tocmai prindeam din zborul bicicletei închiriate şi-al mirosului omniprezent de iarbă gustul plecărilor, că de acolo am fugit la Paris cu un autocar de noapte, pentru cîteva zile, şi că spre Amsterdam am mers prima oară cu avionul şi am constatat indispusă, că, în ciuda aşteptărilor entuziaste, mi-e o frică de moarte de huruitul motoarelor şi de turbulenţe.

Între timp, deşi am fost în multe alte locuri aparent lipsite de restricţii, de la Berlin sau New York la Bangkok, sau în unele care, în ciuda unor restricţii mari, aveau o libertate aparte, cum ar fi Teheranul sau Havana, Amsterdamul şi-a păstrat, în mintea mea, aura aia specială de loc unde totul e permis. Cumva, îl puneam în „aceeaşi oală" cu Berlinul, părîndu-mi-se mie apropiate ca spirit. Cînd i-am spus asta unui prieten olandez la scurt timp după ce-am ajuns acolo, a început să rîdă. „Complet greşit. Berlinul e cool şi «sălbatic», Amsterdamul e mai cuminte decît îţi aminteşti. Vorbim peste cîteva zile."

Cum l-am revăzut acum, la mult timp distanţă? Cafenelele de unde poţi lua un *joint* la preţ mai mic decît o bere erau tot acolo, la fel şi sex shop-urile, bordelurile, spectacolele porno, la fel şi cluburile, smart shop-urile de unde poţi cumpăra trufe halucinogene, bicicletele sau bărcile. Amsterdamul respiră acelaşi aer de relaxare, doar că de data asta l-am perceput altfel. Aerul ăsta era al unui oraş micuţ, aşezat, unde totul merge ca pe roate, normat pînă la lungimea ultimului fir de iarbă, construit impecabil şi matematic, unde fiecare lucru are locul lui bine stabilit şi unde regulile sînt stricte.

Cum rămîne cu libertăţile, cu iarba, cu sexul, cu hedonismul? Libertăţile astea au fiecare cutiuţa ei, cu pereţi frumos desenaţi şi cu un marketing ireproşabil. Iar marketing-ul ăsta funcţionează perfect pentru turişti. Tocmai prin faptul că pare atît de permisiv, Amsterdamul limitează. Cartierul Roşu e Cartierul Roşu, iarbă găseşti doar în locurile specializate, aprobate, la live porno shows se intră cuminte, ca la teatru, cluburile pentru transsexuali sînt clar delimitate, orele de închidere ale barurilor sînt stricte, jucăriile pe care şi le cumpără turiştii de la sex shop sînt frumos împachetate, probabil şi cu certificat de garanţie.

În Amsterdam, toate clădirile arată impecabil, se construiesc insule artificiale pentru locuinţe, e o grijă imensă la detalii şi totul pare uns să funcţioneze perfect pentru o viaţă liniştită, fără griji. Nu vezi dezordine, haos, grafitti-uri, nu vezi oameni „dubioşi" (bine, cu excepţia unor turişti prea entuziaşti), nu vezi party nonstop şi haine sau frizuri ciudate, nu percepi nici un sentiment de revoltă, ci un puternic simţ al comunităţii care vrea ca fiecare colţişor să fie frumos şi aşezat.

Am descoperit un alt Amsterdam acum, care, deşi diferit de ce-mi aminteam eu, mi-a plăcut la fel de mult. E Amsterdamul canalelor în care se oglindesc clădirile vechi, înguste, cu faţadele uşor înclinate, Amsterdamul arhitecturii moderne, cu un design spectacolos, în linii simple, puternice şi unghiuri drepte, un Amsterdam al restaurantelor liniştite, cu mîncare delicioasă, al barurilor cu muzică uneori comercială (cum spunea prietenul olandez, „*dutch* manele"), al familiilor ce ies cu copiii la plimbare, al pieţelor cu mici obiecte de decor, cu haine sau flori. De fapt, e un Amsterdam deloc strident, chiar şi în cele mai stridente locuri ale lui, unde Cartierul Roşu pare o pată de culoare integrată natural într-un ecosistem cu puls foarte regulat.

PUBLICITATE

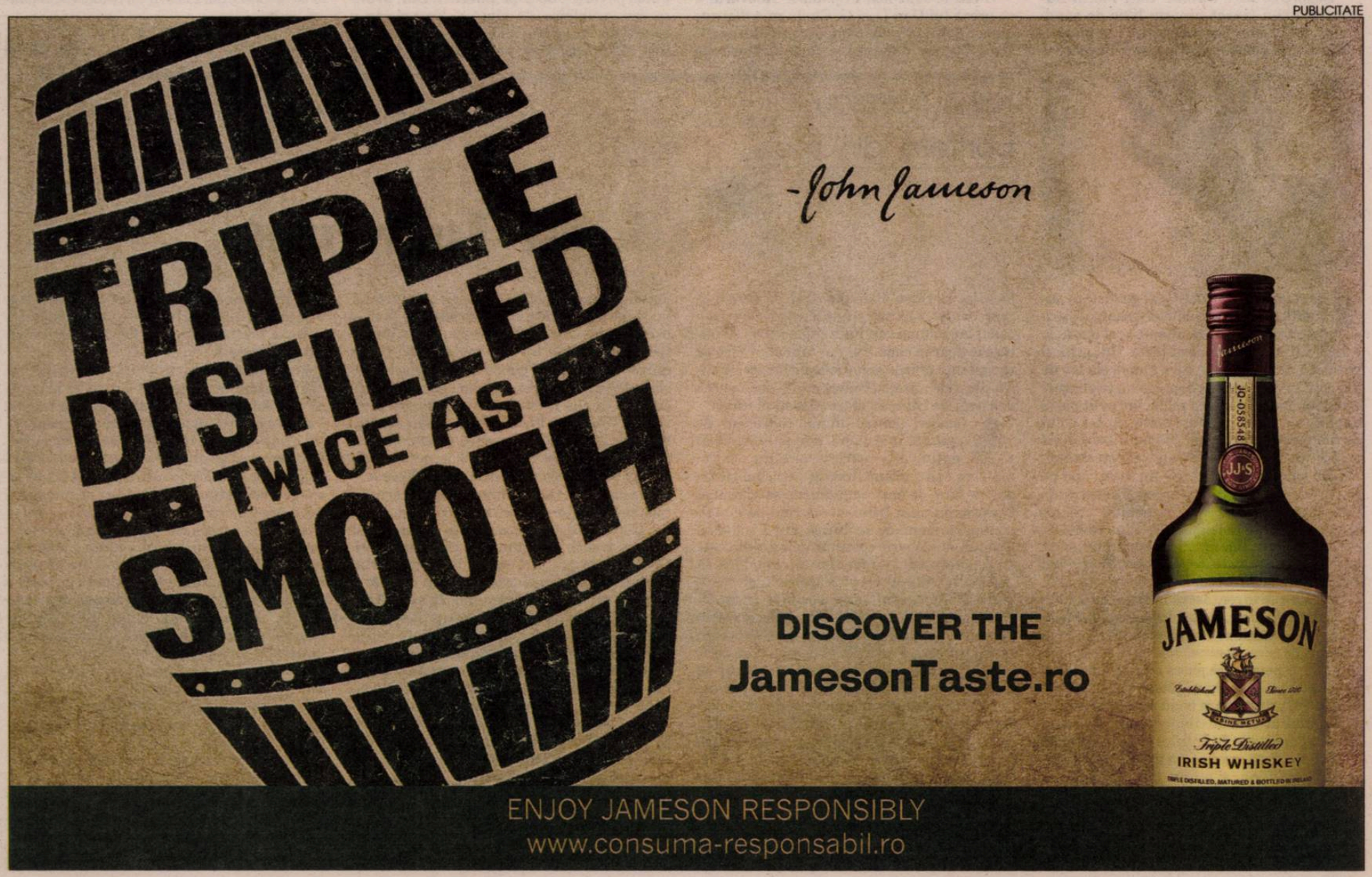

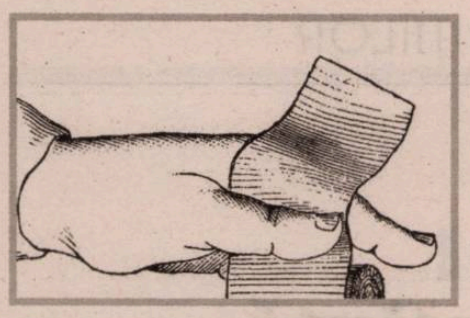

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Presă cu avocado, margarină şi maioneză

Florin Dumitrescu, bucătarul de la *Hell's Kitchen,* face nişte sandvişuri care, pe lîngă că sînt de doi lei, sînt scumpe rău: 13 lei şi 25 de bani. Şi pe deasupra şi mizerabile. Ştiaţi asta? Poate că da, dar nu ştiţi cum a ajuns ştirea asta la voi. Şi dacă e ştire.

Ziarul *Click!* e una dintre publicaţiile pe care dau foarte rar clic. Nu mă supără, dar nici nu mă interesează. Vine rar la mine pe Facebook, fiindcă prietenii mei nu citesc *Click!* şi nici nu dau clic pe *Click!.* Totuşi, luni, la cafea, m-am împiedicat cu mouse-ul de o poză cu un cetăţean care aruncă un sandviş la coş. Sandvişul e făcut şi lansat de „chef" Florin Dumitrescu. E vorba de bucătarul ăla cu barbă, care s-a îngrăşat 20 de kilograme la PRO TV, la *Master Chef,* şi transpiră din greu pe Antena 1, la *Hell's Kitchen,* ca să-şi depăşească norma la bădărănie. Se ştie, vedetele de genul ăsta încearcă, de la un punct încolo, să cîştige bani din batoane de slăbit, rujuri, cărţi motivaţionale sau mîncare, pe care le lansează sub numele propriu.

Totuşi, *Click!* spunea că sandvişurile lui *chef* Florin Dumitrescu sînt, în două cuvinte, nişte porcării. *Chef* Florin a lansat trei, am uitat cu ce, dar, în esenţă, vorbim de nişte sandvişuri de benzinărie – aş conchide eu, fără să-mi bat capul să le gust, fiindcă nu sînt atît de rafinat gastronomic încît să deosebesc un sandviş de altele. Însă reporterul *Click!* care le-a gustat şi s-a pozat gustîndu-le ştie mai bine despre ce vorbeşte: „Sandvişul cu piept de pui mi-a amintit de pîinea cu margarină pe care mama obişnuia să mi-o bage pe gît în copilărie. Oribilă senzaţie, care acum a fost dată de crema de brînză, maioneza şi fructul de avocado." Şi aşa mai departe.

Despre ce ştire vorbim? *Chef* Florin Dumitrescu şi-a lansat propria linie de sandvişuri, la fel cum Gorbaciov şi-a dat binecuvîntarea pe genţile Vuitton sau Beyoncé a pretins că bea Pepsi. Scarlett Johannson vinde şi ea suc acidulat, iar Stephen Colbert laudă fisticul. Totuşi, cum sînt sandvişurile? Bune sau rele? Mai degrabă, scumpe, conchide reporterul *Click!,* care continuă să povestească cum i-au stat în gît minibaghetele, ciabattele şi avocado-ul comercializate de *chef* Florin. După ce s-a îndopat cu primele două sortimente, reporterul *Click!* n-a mai avut putere, sau chef (ca-n română) să guste şi a treia delicatesă. „Dacă ai arunca la coş tot conţinutul şi ai păstra pîinea, ai face, probabil, cel mai înţelept lucru", conchide el.

Din nou, care e ştirea? Sînt o mulţime de judecăţi de gust, la propriu, formulate de un autor de la *Click!.* Cum, de obicei, nu citesc ziarul, nu ştiam dacă acesta e gastronom reputat. După cum scrie, la persoana I, mi s-a părut că i-au trecut multe sandvişuri prin gură. M-am uitat la semnătură. Surpriză, cel care vorbea la persoana I singular era doi: Dan L. Brumar şi G. Chelu. Pe G. Chelu îl cunosc vag, am fost colegi acum vreo zece ani într-o redacţie, se uita la *Tînăr şi neliniştit* tot timpul şi acum impresariază o trupă de toboşari sau aşa ceva; de Dan L. Brumar habar n-am, dar căutînd pe Internet am aflat că a lucrat la *Gardianul* şi *Adevărul.* Dan L. e chiar tipul din poze, cel care aruncă sandvişul la coş – am descoperit pe net. O fi *chef* Florin Dumitrescu un personaj detestabil, dar nici G. Chelu, nici Dan L. n-au nici în clin, nici în mînecă cu sandvişurile, ca să se pronunţe. Sînt curios ce-ar face cu *Critica raţiunii pure,* dacă le-ai da-o s-o testeze. Ar muşca din ea, ar scuipa-o pe jos? Ar scrie amîndoi încă un articol la persoana I singular?

Prea le caut nod în papură. Adevărul e că proza lui Dan L. şi G. Chelu m-a distrat: „Am înghiţit cu greu o îmbucătură din sandvişul-minune, dar am sperat că-mi voi drege gustul cu niscaiva brînză de capră. Sînt mare consumator de telemea, dar în viaţa mea nu am mîncat una mai proastă." Autorul – sau autorii – dialoghează cu inventatorul sandvişurilor („Tu ai mînca aşa ceva, Chef?") şi m-a(u) distrat destul cît să-l(-i) dau mai departe pe Facebook. Imediat ce-am dat *share,* cineva m-a tras însă de mînecă: subiectul articolului şi o jumătate din poze, cele cu sandvişurile – stinghere, nemuşcate de Dan. L – G. Chelu –, sînt copiate de pe Metropotam.ro. Un site despre Bucureşti, care se zbate cu greu să supravieţuiască în jungla new media, scriind numai despre lucruri care se-ntîmplă în Bucureşti, de la, ei bine, sandvişuri, la concerte şi baruri în care nu se fumează.

Articolul din Metropotam.ro era mai lipsit de haz, dar mai corect decît cel din *Click!.* Era publicat cu două zile înainte de cel din *Click!,* ceea ce, coroborat cu pozele comune, cred că e o dovadă suficientă despre cine a luat subiectul de la cine. Metropotam.ro şi-a făcut treaba: a scris un post despre nişte sandvişuri lansate de o vedetă, care nu i-au plăcut, fără să le arunce la coş. Nici prea mult, nici prea puţin pentru un site mic, specializat şi fără pretenţii.

La capitolul reţele, gastronomii de la *Click!* Sînt, în orice caz, în urma celor de la Metropotam.ro. Dan L. şi G. Chelu de la prima publicaţie aveau, luni, vreo 57 de reacţii pe Facebook, în timp ce Gruia, autorul de la Metropotam.ro, culesese peste 2200 de share-uri, like-uri şi comentarii. De ce ar face un cotidian de tiraj, cu alte cuvinte *Click!,* aşa ceva? Poate fiindcă publicul lui e mai degrabă pe hîrtie, decît pe Internet. Dar, în orice caz, problema de viaţă şi de moarte a sandvişurilor lui *chef* Florin nu ricoşează numai între cele două publicaţii. Mai e şi în *Cancan* („Incredibil!"), şi în *Evenimentul zilei* („Cutremurător!"), şi pe Romaniatv.net („Ruşinos"). Cel de-al doilea îl citează pe primul, care ia pozele din Metropotam.ro, fără să le crediteze ca atare. Romaniatv.net nu citează pe nimeni, dar apare şi ea cu aceleaşi poze ca Metropotam.ro.

Care, apropo, apare cu informaţia pe 17 octombrie, la o zi după ce *chef* Florin postase pe Facebook anunţul despre deja celebrele sandvişuri, garnisit cu epifanii referitoare la „numeroasele luni de muncă" şi alte autogratulări asemănătoare.

Sandvişurile lui *chef* Florin Dumitrescu sînt o ştire care nu există. Dar, după articolul din Metropotam.ro şi toate copiuţele de mai sus, ele mai apar, cu aceleaşi poze, şi pe *Gîndul* (sursa pozelor e citată), şi pe B1 („Ţeapă cu sandvişuri de lux"), şi pe eNaţional.ro („Chef Florin Dumitrescu are apucături de gospodină"). Presa „mare" preia informaţia din presa „mică", fără să citeze sursa şi luînd poze cu japca, de parcă ar fi vorba de o revelaţie de maxim interes public. Pe Metropotam.ro, *Evenimentul, Click!* şi *Cancan,* toată povestea avea, luni seară, cînd scriam toate acestea, vreo 2350 de like-uri, share-uri şi comentarii – majoritatea (vreo 2200 şi ceva), de pe Metropotam.ro. Mă îndoiesc că în week-end-ul 17-19 octombrie, cînd mai erau două săptămîni pînă la primul tur al prezidenţialelor, vreun site a mai avut un asemenea succes. Succesul e măsurat şi de apariţia acestei triviale teme în *Dilema.* Totuşi, despre ce vorbim?

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

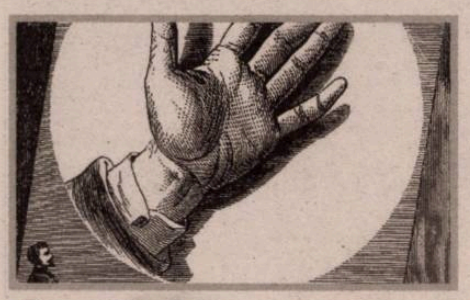

Adina POPESCU

portrete din mers

Gazde pe Internet

În vacanţele de altădată, gazdele – varianta mai convenabilă de cazare pentru cei care nu-şi permiteau o cameră la hotel, mi-au bîntuit copilăria. În primul rînd, ele ca personaje, apoi camerele lor de oaspeţi, în care nici pe departe nu te simţeai ca acasă. La Buşteni, de pildă, am avut parte doar de gazde în vîrstă, sucite, cu tot soiul de metehne şi tabieturi. „Să nu intraţi decît pe portiţa din spate!" „Să nu pierdeţi cheile!" „Să nu călcaţi pe flori!" „Să nu faceţi apă pe jos în baie!" „Să nu deschideţi fereastra de la bucătărie pentru că e înţepenită!" „Să nu puneţi alimente în frigider decît pe raftul de sus!" Totul era „să nu". În plus, erai nevoit să faci şi conversaţie, ceea ce pentru un copil era grozav de plicticos. Eram convinsă pe atunci că nu se inventaseră încă gazdele tinere. Camerele erau, şi ele, după chipul şi asemănarea gazdelor – vitrine cu bibelouri şi milieuri pe care nu aveai voie să le atingi, paturi tari, ţepene, care parcă oftau atunci cînd te aşezai pe ele, tablouri kitsch pe pereţi, înfăţişînd căprioare care beau apă de izvor etc. Acces limitat la baie (unde mereu se forma o coadă, cu gazda în frunte) şi la bucătărie.

Ultima dată am stat „în gazdă" acum cîţiva ani, la Sulina, şi mi-am dat seama din a doua zi că această alegere fusese o greşeală. Gazda ne prezentase camera drept una separată, cu baie proprie. Am descoperit la faţa locului că era, de fapt, camera copilului, unde acesta intra mereu ca să-şi ia cîte ceva – o jucărie, un caiet. Baia era doar pe jumătate „personală", era singura din casă care avea cadă, iar mamei copilului îi plăcea să se îmbăieze doar în cadă. În plus, am aflat fără să vrem toate ofurile şi necazurile acestei familii – fie că le auzeam conversaţiile din camera noastră, fie că ni se mărturiseau ei direct.

Aşadar, pentru mine, conceptul de „gazdă" înseamnă, mai mult sau mai puţin, a-ţi petrece vacanţa „la comun" cu nişte străini. Însă atunci cînd gazda devine *host,* se pare că lucrurile se schimbă. Un prieten mi-a trimis de curînd pe e-mail un apartament de închiriat din Lisabona. Aşa am descoperit comunitatea airbnb.com şi, de cîteva zile, nu mai fac altceva decît să „răsfoiesc" site-ul ca pe Facebook, şi să-mi „salvez" în contul meu posibile *vacation places,* din întreaga lume. Airbnb.com este un site de gazde din oraşele în care îţi propui să călătoreşti. Preţurile sînt mai mici decît cele de la hotel, uneori, şi dacă ai răbdare să cauţi, chiar incredibil de mici – cu 20 de dolari pe noapte (pentru două persoane) poţi dormi într-o mansardă şic din Barcelona sau, cu 90, poţi avea la dispoziţie o terasă imensă din Paris, de unde se vede Turnul Eiffel. Ceea ce m-a fascinat, în primul rînd, au fost casele, care mi-au şters pentru totdeauna din memorie amintirile cu milieuri şi carpete „Răpirea din serai". Sînt case moderne, cochete, cu o atenţie sporită acordată detaliilor – în fotografii nu vezi doar patul în care vei dormi, dar şi ansamblul clădirii, balconul unde te aşteapă o măsuţă, cu o vază cu flori şi o ceaşcă de ceai, un colţ de relaxare, o bibliotecă, tablouri de bun gust (de altfel, unele dintre gazde sînt chiar artişti plastici şi specifică asta în prezentarea casei – „Petreceţi cîteva zile la Roma, în cuibuşorul unui artist!"). Aşadar, fiecare cameră sau apartament de închiriat este însoţit de cîte un text de prezentare, de obicei scris la persoana I. Aici găseşti informaţii utile – „la 200 de metri de metrou", „puteţi fuma doar pe terasă", „pot să închiriez şi bicicleta cu 5 dolari pe zi", dar şi cîte ceva despre gazdă. În general, sînt oameni tineri, unii dintre ei chiar studenţi. De multe ori, ei locuiesc în acelaşi apartament şi precizează că „vom împărţi bucătăria şi baia" sau că „dimineaţa plec la muncă devreme, dar voi lăsa cafeaua pregătită pe masă". Toţi se declară dispuşi să-i ajute pe turişti să-şi planifice vacanţa în oraşul lor, să le ofere sfaturi cu privire la restaurante ieftine şi bune, sau la locuri interesante de vizitat, care nu sînt trecute pe hărţile turistice. În ceea ce priveşte „interacţiunea cu oaspeţii", cei mai mulţi spun că le-ar face plăcere să stea de vorbă cu oameni din întreaga lume, însă doar dacă oaspeţii îşi doresc acest lucru. Deci discreţie, nu conversaţie obligatorie.

Din ce-am studiat pînă acum, cele mai scumpe gazde din Europa sînt în Paris (aşa cum era de aşteptat) şi în Londra, chiar şi în Viena, camere de închiriat la preţuri medii găseşti în toată Italia, la Berlin şi la Lisabona, foarte ieftin e în Spania, la Istanbul şi la Bucureşti.

De unele case te îndrăgosteşti, pur şi simplu, nu te mai saturi să priveşti fotografiile, mai ales că, în mesajele lor, oaspeţii ţin să precizeze că „apartamentul arată exact ca în poze". Ceea ce mi se pare interesant pe airbnb.com este feedback-ul călătorilor. Fiecare loc are cel puţin 20 de recenzii în care turiştii vor să le mulţumească gazdelor pentru ospitalitate şi uneori afli şi frînturi din relaţia lor – gazda din Barcelona i-a împrumutat lui Jane din State o umbrelă, pentru că afară ploua cînd trebuia să plece spre aeroport („sper să mă întorc ca să ţi-o înapoiez"), Katarina a fost bolnavă în primele zile, iar gazda din Nepal (10 dolari pe noapte, un apartament superb) a fost cu ea la spital şi i-a recomandat medicamente, gazda din Istanbul, un tînăr care vrea să devină *chef,* le-a gătit oaspeţilor săi o cină minunată, pisica Cristinei, gazda din Bucureşti, o studentă la Arhitectură, „e extraordinară, aproape umană".

Dincolo de scopul lui extrem de practic, acest site fascinant conţine, de fapt, poveşti despre oameni din întreaga lume. Despre interacţiunea şi vacanţele lor.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

O altă lume

Știrea că economia chineză a depășit-o pe cea americană ca mărime a fost îndelung vehiculată în media românească și nu numai. Lumea privește aceste evoluții, ca parte a unui concurs, și chibițează, situîndu-se asemenea suporterilor unei întreceri sportive, de o parte sau de alta. Se comentează în fel și chip. Cei care iubesc China pentru orientarea politică pe care o consideră comunistă, nu uită să bată obrazul celorlalți în semn că, iată, timpul le-a dat dreptate și socialismul aplicat în mod corect poate fi victorios. Pe de altă parte există părerea, a celeilalte galerii, conform căreia China nu va reuși și că, într-un termen mai scurt sau mai lung, se va prăbuși sub propria-i mărime care se sprijină pe picioarele de lut ale comunismului. În context, demonstrațiile din Hong Kong pică bine, uitîndu-se că, de fapt, nu sînt decît nemulțumiri ale unei elite care se află, de multe sute de ani, în contact direct cu cultura occidentală. De fapt, a mai aprecia azi China ca fiind o putere organizată și condusă pe principiile comunismului este o mare eroare. Dacă țara se află pe o direcție economică, asta se datorează nu comunismului, ci unui determinism economic, cultural și politic mult mai complex. De aceea, vom evita dezbaterea despre economie și rezultate economice, punînd accentul pe dimensiunea culturală a celor două modele, cel occidental și cel oriental. Spunem asta pentru că fundalul pe care se desfășoară această cursă este constituit din două modele, două moduri de a fi, două culturi profund diferite.

Plecăm de la premisa că evoluțiile de tip social, adică amprenta pe care o lasă omul în jurul său, în raport cu natura și cu ceilalți oameni, sînt profund diferite de la un popor la altul, fiind determinate în mod fundamental de spațiul geografic și de climă, de poziția în raport de știință și cunoaștere, de modul în care evoluează conștiința individuală și colectivă, de poziția individului, de raportarea sa la sine, la lume și la cosmos. Religia și trăirile mitice și mistice sînt determinante pentru cultura și civilizația unui popor. Cînd discutăm despre cele două modele, vom evita să tranșăm concluzii despre superioritatea sau inferioritatea unuia sau altuia. Pariul cu istoria, în paradigma căruia am pornit această dezbatere, este unul mult mai complicat și nu se cîștigă pe parcursul unei generații sau alteia, ci pe sute sau mii de ani. Pînă la urmă, este vorba despre atingerea fericirii umane, adică a unui echilibru pozitiv (perceput sub forma plăcerii de a trăi – așa cum se exprimă Freud) în raport cu lumea (cu „celălalt"), cu tine însuți (cu „eul" lăuntric) și cu universul, cu echilibrul lumii fizice înconjurătoare. Lumea occidentală vine spre acest țel dintr-o direcție, și lumea orientală din altă direcție. Sistemul referențial de apreciere a stării de fericire complex. Dacă discutăm, de exemplu, despre durata și calitatea vieții, este evident că lumea occidentală pare a cîștiga pariul; după cum, dacă discutăm despre echilibru interior și plăcere, atunci lumea orientală ne poate învăța multe. Problema este aceeași, întrebările sînt aceleași, numai labirintul căutărilor este diferit. Cînd omul modern militează împotriva discriminărilor de rasă nu greșește. Indiferent cărei rase sau culturi aparținem, am cucerit pămîntul împreună și avem un destin comun, al conștiinței în raport cu lumea și cu semenii noștri. (Pentru o analiză complexă asupra devenirii umane, care pune bazele unui nou darwinism social, recomandăm Eduard O. Wilson, *Cucerirea socială a pămîntului,* Humanitas, 2013.) Spuneam că omul este rezultatul unei evoluții de mii și mii de ani. Chiar și în plan social, nimic nu este întîmplător, chiar dacă pentru noi, oamenii, selecția naturală a lăsat locul, cu timpul, educației. „Selecția naturală a selecționat astfel instinctele sociale, care la rîndul lor au dezvoltat comportamente și au favorizat dispoziții etice..." (Dominique Lecourt, *Dicționar de istoria și filozofia științelor,* Editura Polirom, 2005, p. 426). O anume anvergură de tip social a unui spațiu geografic nu este un fapt întîmplător, ci rodul unor evoluții complexe.

Acestea fiind spuse, trebuie să continuăm prin a dezbate pe scurt trăsăturile definitorii, caracteristice fiecărui mod de existență și civilizație. Noi, occidentalii, am construit o economie dinamică și flexibilă de tip „cîștig – cîștig". Odată cu apariția capitalismului și a monedei de hîrtie, profitul și economia nu mai pot fi gîndite ca bucăți de tort de mărime constantă pe care se bate toată lumea. Avînd la baza sa bancnota, economia seamănă mai mult cu o masă bogată, din ce în ce mai bogată, pregătită să satisfacă interese, gusturi și nevoi umane din ce în ce mai sofisticate. Banul și economia susțin și inaugurează libertatea economică și libertatea politică. Organizarea socială bazată pe moneda de hîrtie devine din ce în ce mai complexă, produs al unei ființe umane tot mai complexe. Nu imediat, dar nici foarte tîrziu, omul occidental își va cere drepturile și libertățile, conștient de unicitatea sa ca ființă îndumnezeită pe suprafața pămîntului. Epoca bancnotei și capitalismul, în general, vor încununa și exacerba individualismul ca atitudine și mod de a fi al omului, ca ființă socială. Lumea monedei de hîrtie și capitalismul vor elimina multe dintre fricile ancestrale ale conștientului și subconștientului uman. Omul modern, occidental este un om rațional (în sensul atribuit de Descartes: „Bunul-simț este lucrul cel mai bine distribuit în lume.(...). În această chestiune, nu este posibil ca toți să se înșele; mai degrabă aceasta arată că puterea de a judeca bine și de a distinge ce-i adevărat de ce este fals, ceea ce propriu-zis numim „bunul-simț" sau rațiune, există în mod firesc la toți oamenii..." – *Discurs asupra metodei,* Editura Mondero, 1999, p. 7). Elasticitatea lumii economice permite planul de afaceri și acțiunea umană în economie, visul oricărui om ce dorește să-și fie sieși stăpîn. Banii de hîrtie validează sau invalidează activitățile imaginate de om. Randamentele economiei reale fiind cele care dictează, pînă la urmă, prin fluctuațiile lor, inițiativa privată. Prin existența capitalismului, lupta cu raritatea capătă noi dimensiuni, iar optimul economic este un echilibru pe care toată lumea îl caută, îl calculează și-l dorește. Prin bancnotă, calculul economic capătă dimensiuni uluitoare. Banul de hîrtie împinge civilizația umană occidentală ca pe un zid al morții în care doar accelerația este permisă. Stagnarea sau privirea înapoi nu sînt permise. Bancnota poate inventa, prin acțiunea umană, economie. Ea este provocarea inițială și răspunsul final. La noi, totul depinde de inventivitatea umană și de randamentele activităților economice. Bancnota și capitalismul vor inaugura epoca în care distribuția veniturilor și a averilor va căpăta valențe populare. Capitalismul sparge cutumele în societate, iar organizarea socială, politica, vor impune caracterul popular al producției și repartiției. Capitalismul va cere și va oferi. Dar cel mai important lucru cîștigat este demnitatea umană. Conștiința muncii și a egalității de șanse în fața legii va da naștere lumii mult visate, a accesului egal la bunuri și la consum, dar și la educație și participare politică. Omul secolului XX și XXI este un om conștient și profund neliniștit în legătură cu apărarea unor valori care altădată nu puteau fi imaginate. În lumea capitalismului și a monedei de hîrtie, se protestează pentru forma de ambalare în pungi de plastic nedegradabile a cumpărăturilor în supermarket, în timp ce în altă parte a planetei, în Orient, grupuri și grupuri de maimuțe cu chip uman (ne gîndim la acești oameni din Coreea de Nord), merg în pași de dans, la propriu, către secțiile de votare, pentru a-și vota, în procent de 99,98%, un lider dement, pus acolo, nu se știe exact cum, să exercite o funcție pe viață. Prin banii de hîrtie și bancnotă, averea și nivelul de trai devin fenomene populare, cu larg acces la ele a unor mase largi de oameni. Distincția dintre bogați și săraci va exista, dar nu va mai fi un dat pentru totdeauna. Dinamica lumii banului se va baza tocmai pe această capacitate a lui de a migra fără restricții de la persoană la persoană, de la o națiune la alta. Dacă moneda de aur și argint a fost o monedă a elitelor (construite pe criterii de familie sau religie), bancnota și capitalismul egalizează oamenii și-i pune în fața depășirii limitelor lor naturale. La chemarea banului, oamenii răspund pozitiv pentru că banul îi plasează în poziția de ființe cu interese satisfăcute. Chiar dacă aceasta nu înseamnă întotdeauna fericirea, pentru noi, occidentalii, este cu siguranță baza fericirii sau a oricărui demers spre fericire. Explozia politică, economică, demografică și civilizațională, pe care bancnota și capitalismul o provoacă și o susțin, este unică în istoria omenirii. Proprietatea privată ne este specifică de cînd ne știm, democrația ne-au oferit-o grecii, iar gîndirea și organizarea socială rațională ne vin în linia Romei. Nimic nu este întîmplător, totul este acumulare și evoluție.

Orientul și Occidentul, în toată dezbaterea despre economie și despre bani, nu au un limbaj comun. Dacă ne plasăm în paradigma occidentală, China nu va depăși niciodată America pentru că nu are valori, iar dacă ne plasăm în paradigma orientală, atunci America nu va depăși niciodată China pentru că... nu are valori... (evident altele). Sîntem atît de diferiți pentru că „orientalii încă nu știu că spiritul, sau omul ca atare, este liber în sine; deoarece nu știu nici nu sînt liberi; ei știu că doar un singur om este liber, dar tocmai de aceea asemenea libertate este numai bun plac, sălbăticie, întunecime a patimii sau uneori îndulcire, domesticire a ei, deci tot hazard al naturii sau bun plac" (G.F. Hegel, *Prelegeri de filozofie a istoriei,* Humanitas, 1997, p. 20). Numai plecînd de aici vom putea înțelege de ce numai lumea occidentală poate să dezvolte aceste uimitoare metode de folosință a banului, de ce tehnicismul și performanța științifică au ca punct de plecare doar raționalitatea conștiinței, și nu confuzia conștiinței. Numai așa vom înțelege de ce doar creștinismul a putut admite, pînă la urmă, și a permis Reforma lui Martin Luther, și de ce, pe această bază, a eliberării definitive a omului în raport cu lumea materială, am reușit azi să ajungem la performanțe deosebite de cunoaștere și civilizație.

Stînd pe această bază culturală profund diferită, China pare să-și inventeze un nou cadru social, o altă organizare față de tot ceea ce cunoaștem. Este prea devreme să spunem dacă acest model ne este inferior sau superior. Judecata noastră poate fi părtinitoare și, oricum, validarea sau invalidarea o va oferi tot istoria. Cert este că acolo se întîmplă ceva diferit de tot ceea ce știm pînă azi. Înainte de a ne grăbi cu verdictele și aprecierile pozitive sau negative, ar trebui să studiem situația cu mai multă atenție. Acolo nu este vorba despre capitalism sau socialism, în accepțiunea clasică a termenilor, ci mai degrabă despre un capitalism colectivist, o lume care caută expansiunea și dezvoltarea, dar care nu se bazează pe valorile tipic occidentale enumerate mai sus. Este vorba despre un capitalism oriental, adică o lume care caută rentabilitatea și competiția, fără a se baza pe un om liber, ci pe mase largi de oameni, care trăiesc în mod natural în afara valorilor umane de tip occidental. Sînt mult diferiți de noi și lumea lor este mult diferită de lumea noastră. Nu știm dacă noul model este clar conturat, chiar dacă i-am dat un nume, și nu știm dacă va rezista timpurilor. Cert este că lumea orientală construiește social altfel decît noi, pentru simplul motiv că este diferită de noi.

***Dorel Dumitru Chiriițescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America și criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuși".*

PUBLICITATE

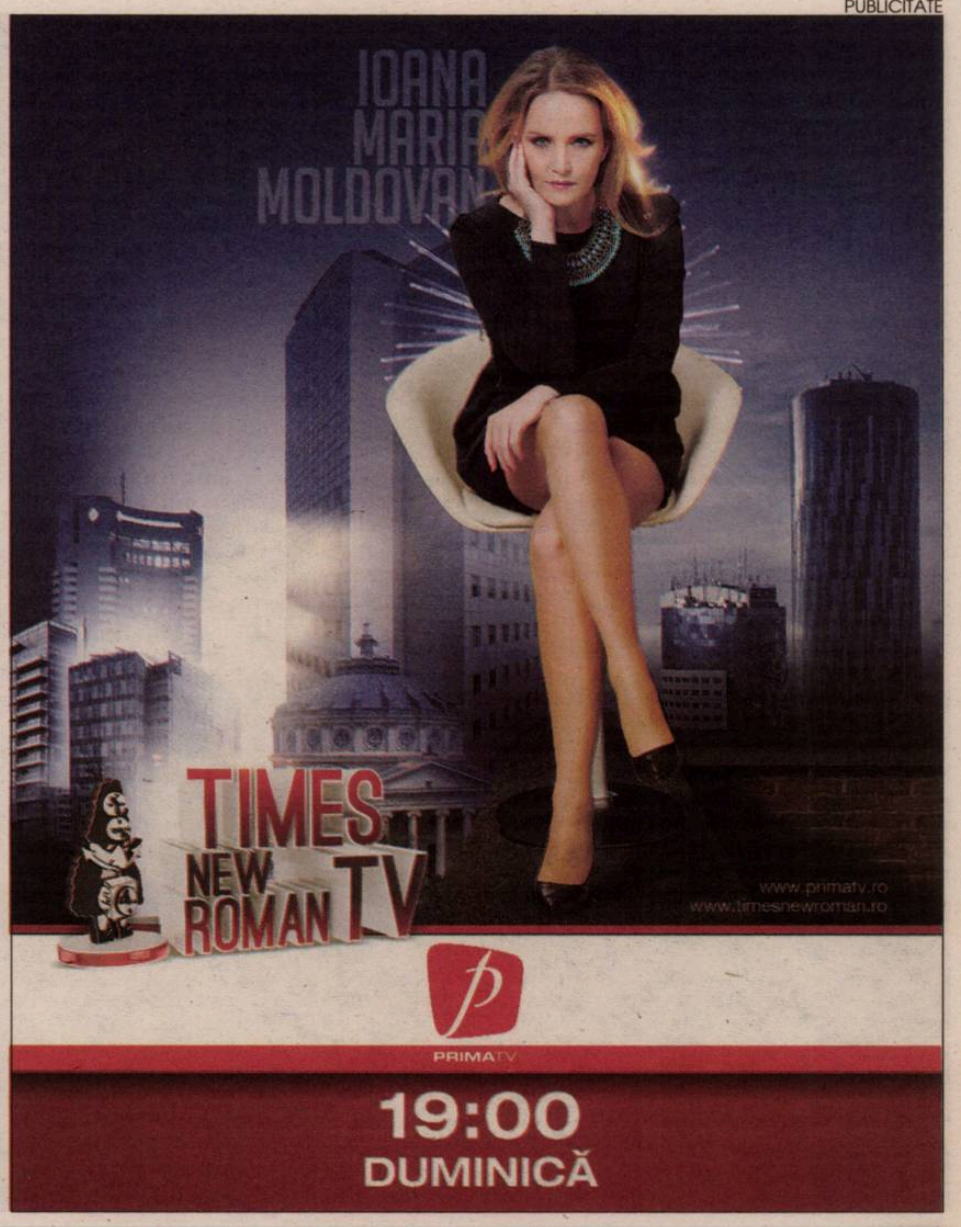

dilema blog

Mircea VASILESCU

Copii, mașină românească și regim de mînă forte

Psihologi, sociologi, comunicatori și strategi politici din toate țările, stați liniștiți la locurile voastre! Nu vă mai bateți capul. Profilul președintelui ideal pentru România a fost găsit. E simplu, trebuie să îndeplinească doar două condiții: să aibă copii și să conducă o mașină românească. În rest – fleacuri, daraveri de clopotniță!

Mă întreb de ce o fi fost nevoie de atîtea strategii, atîtea sondaje, atîția bani cheltuiți și ditamai „staff-urile de campanie", cînd marile adevăruri erau atît de aproape. Ar fi trebuit, din capul locului, să constatăm că avem printre noi două minți luminate, doi „stîlpi ai societății", doi apărători ai adevăratelor valori și am fi scăpat de o groază de bătăi de cap: Gabriela Vrânceanu-Firea și Valeriu Zgonea. Cea dintîi a zis că cine n-are copii nu e om întreg și, deci, nu poate fi președinte, cel de-al doilea l-a dat exemplu pe ramură pe șeful său, Victor Ponta, pentru că umblă cu Dacia Duster, recomandîndu-i contracandidatului Klaus Iohannis să „renunțe la luxul limuzinelor germane". Acestor două faruri călăuzitoare ale politicii românești li se adaugă (dar cu o treaptă mai jos) Dan Șova, care a zis așa (ghici la cine se referea): „Gîngăvia este încetineala vorbei determinată de încetineala minții. Și eu sînt convins cînd mă uit la dînsul că este încet la minte. Și noi avem nevoie de un om inteligent, de un om viu, de un om puternic, nu de un om încet la minte. Cred treaba asta, o susțin." Ei, acum, cînd am aflat „ce treabă crede" dl Șova, nu e așa că lumea pare mai frumoasă și mai bună?

Bineînțeles, peste afirmațiile primilor doi s-au prăvălit comentariile și „dezbaterile" (am nimerit la televizor, într-o seară, peste o emisiune în care erau inventariate mărcile mașinilor conduse de candidați – mare subiect pe agenda publică, este?...). Bineînțeles că respectivii trebuiau puși la punct pentru gogomăniile spuse. Cică însuși Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării va discuta afirmațiile doamnei Firea, în urma unei sesizări din partea unui membru PNL. (Pe dl Șova nu l-a reclamat nimeni – să-l faci pe un om „gîngav" și „încet la minte" probabil că nu e discriminare.) Și după aceea? După aceea nimic. Mergem mai departe, spre noi culmi de lipsă de civilizație și progres.

Felul cum arată pînă acum campania electorală mi se pare de o iresponsabilitate vecină cu sinuciderea în masă. Nu se discută, de fapt, despre nimic relevant, nici una dintre temele majore din „fișa postului de președinte" nu e dezbătută ca lumea. Sau se discută cu jumătate de voce, spațiul public fiind acoperit de zgomotele prostiilor, măgăriilor, aiurelilor rostite din toți bojocii de tot felul de aleși ai neamului. Pe care, apoi, „opinia publică" le înghite pe nemestecate și le dă mai departe: la televizor, pe Facebook, pe forumuri, pe bloguri etc. Cineva aruncă o vorbă proastă în apă și alții sar cu miile s-o scoată de acolo, ca s-o admire în toată goliciunea ei. Chiar n-avem despre ce discuta? Cu război în Ucraina vecină, cu Rusia tinzînd spre un fel de „regim al sovietelor" mai parșiv, cu o Uniune Europeană tot mai stîngace, cu o nouă generație de teroriști islamici față de care (vorba lui Laurențiu Colintineanu) membrii Al Qaeda par niște „pămpălăi", cu probleme energetice complicate și cu multe alte probleme pe cap, noi avem o altă ocupațiune mintală: ce mașină tre' să conducă președintele și dacă tre' să aibă copii. Gata, ne-am pricopsit, am găsit formula președintelui ideal: Victor Ponta îndeplinește amîndouă criteriile.

Felul cum arată pînă acum campania electorală mi se pare de o iresponsabilitate vecină cu sinuciderea în masă, pentru că alungă de pe agenda publică orice temă serioasă, orice discuție sobră și competentă, în favoarea unei gargare meschine. Ceea ce cu siguranță îi va face pe (și) mai mulți alegători să fie dezamăgiți de „clasa politică", să tragă concluzia că „toți sînt o apă și-un pămînt" și, eventual, după ce noul președinte se va dovedi (avînd copii, desigur, și la volanul unei mașini românești) slab și incompetent, *să ceară* „un regim de mînă forte" căci „cu ăștia nu se mai poate". Vi se pare neplauzibil? Mie nu.

PUBLICITATE

Adina POPESCU

Vecinii mei ţigani

Pe strada mea, un sfert sînt ţigani, trei sferturi – români.

Cînd m-am mutat în casa în care locuiesc acum, eram conştientă de faptul că mă mut „în ţigănie“ (îl citez pe un prieten cam cu nasul pe sus, care locuieşte în partea de nord a Capitalei, într-un apartament „cu vedere la lac“), însă nu a contat prea mult acest aspect. Sau, cel puţin, n-a reprezentat un dezavantaj sau un criteriu în alegerea casei. Cei mai mulţi agenţi imobiliari ţin să precizeze, înainte de „vizionare“, că e o zonă „curată“ sau „în curs de curăţare“, pentru că şi mai mulţi clienţi întreabă dacă în vecinătate sînt ţigani. Valoarea proprietăţii poate să crească şi în funcţie de asta. N-am avut niciodată astfel de idei preconcepute, mai ales că Bucureştiul în sine nu se poate împărţi şi delimita în acest mod. A devenit un oraş atît de amestecat (şi asta începe să-mi placă), încît „ţigani“ sînt peste tot, şi în blocurile comuniste din Berceni şi, uneori, şi în cartierele „rezidenţiale“ de tipul *gated communities*, unde oricine, însă, îşi poate cumpăra o casă, dacă are bani. Aşadar, şi amicul meu, care se simte atît de protejat în „exclusivista“ zonă de nord, se poate trezi cu un „ţigan“ care, dimineaţa, iese pe balconul de alături ca să admire lacul.

Cazul meu este însă unul special. Cunosc aceste străduţe, printre care se numără şi strada mea încă de vremea cînd eram copil. Pe atunci erau pline de ţigani (nu folosesc termenul în vreun sens peiorativ sau discriminatoriu, aşa îşi spun ei, n-am auzit să-şi spună romi). Cu timpul însă, mulţi dintre cei care erau proprietari au vîndut şi s-au mutat mai spre periferie, alţii – clanuri întregi, au plecat din ţară. Totuşi, întreaga zonă păstrează încă un aer de mahala, chiar dacă se află în buricul tîrgului. E un melanj interesant de vile ale oamenilor cu bani, apărute peste noapte, cu porţi înalte, prevăzute cu sisteme complicate de alarmă, camere şi senzori care ascund totul de privirile trecătorilor, casele ţiganilor „ajunşi“, situate cît mai „la stradă“, mari, impresionante şi kitschioase, clădiri vechi, cu două etaje, cu un aspect burghez, şi căsuţe prăpădite, în curţi murdare şi pline de gunoaie, cu rufe colorate întinse la uscat, în general haine de copii, mai multe generaţii, care te fac să te simţi ca în sudul Italiei.

Ţeava mea „rezistibilă“

În momentul în care m-am mutat, vecinul de deasupra (un domn la pensie, român, care trăieşte de cînd se ştie pe strada noastră) mi-a zis: „Dacă o să ai probleme cu ei, să-mi spui şi rezolvăm imediat. Sau să spui că eşti nepoata mea!“ Am înţeles că nimerisem într-un „cartier“ unde rolurile erau deja împărţite şi existau diferite tipuri de autoritate şi ierarhii.

Însă, în mare, n-am avut pînă acum probleme. Pe strada mea, un sfert sînt ţigani, trei sferturi – români. Şi ţiganii, şi românii, în principiu, mă salută, pentru că deja aparţin într-un fel străzii, în mijlocul căreia se joacă amestecaţi toţi copiii între 3 şi 10 ani. Desenează cu creta pe asfalt oi şi nişte sori cu dinţi, joacă Ţară, ţară, vrem ostaş!, Faţa, iar fetiţele îmbrăcate ca nişte prinţese cîntă în cor, cu voci dulci, manele.

„Cel mai rău copil de pe stradă“, aşa cum a decretat vecinul de deasupra, este un ţigănuş cu ochelari, care pare extrem de sprinten şi de isteţ. El e cel care se caţără pe toate gardurile, fură vişine vara din curtea cu vişini, scapă cel mai des mingea în curtea mea. Odată, l-am găsit chiar în curte, făcînd echilibristică pe ţeava de gaz. Se plictisea şi se credea Spiderman. Am avut o conversaţie hilară, în care i-am explicat că ţeava de gaz se poate rupe şi că e periculos, iar el s-a mirat că nu e „rezistibilă“. Nu l-am alungat, însă am închis toate ferestrele – laptopul era la vedere, pe un birou. *Just in case.*

Ar trebui să-mi cumpăr un halat roz…

Chiar vizavi de mine e o casă mare şi împopoţonată cu balconaşe cu colonade şi alte ornamente de ghips, de unde se aud mereu lătrînd nişte căţei mici, posibil pechinezi. E a unui ţigan bogat, pe care nu l-am văzut însă niciodată, „un băiat de zahăr, plin de bunsimţ şi tot restul“, mi-a spus vecinul. Alţi ţigani, oameni mai puţin importanţi, stau pe la porţi şi se laudă cu cîştigurile lor. „Săptămîna trecută am făcut puţin, numa o mie de parai…“ Nu mă întreb niciodată cum „fac“ ei banii pe care eu îi cîştig în două luni, însă atunci cînd îi aud, am un sentiment de inferioritate. Probabil că românii sînt mai „fraieri“.

Seara, tinerii se strîng pe cîteva borduri de pe strada „principală“ în care se varsă străduţa noastră. În principiu, nu fac nimic deranjant şi se retrag devreme prin casele lor. Fumează „ţigări la bucată“, cumpărate de la buticul din colţ (îi zic vînzătoarei: „Vreau şi eu două bombonele!“), beau Cola sau alte sucuri mai ieftine şi mai chimice, butonează şi vorbesc la telefoanele smart cu gagicile şi gagiii de pe străzile vecine. Venind noaptea tîrziu, am asistat fără voia mea la mai multe idile sub clar de lună. M-am lămurit: adolescenţii ţigani se pupă şi se îmbrăţişează la fel ca toţi ceilalţi. O singură dată m-a pufnit rîsul, cînd un puştan (de 13-14 ani) ţipa la iubita lui, o fetiţă de 12, plină de sclipici, care se tot codea şi se lipea de garduri, respingîndu-i avansurile: „De ce nu mă iubeşti, fă?“

E un obicei „local“ ca ţigăncile adulte, proaspăt îmbăiate şi parfumate, îmbrăcate în halate roz şi pufoase, cu cîte un prosop pe cap şi în şlapi, să iasă pînă la butic ca să-şi ia cîte o cafea la pahar, o ţigară, o bere la PET pentru soţ. Cred că face parte din ritualul lor de curăţire a corpului, de înfrumuseţare, care trebuie să fie şi el (ca multe altele) „la vedere“, ca nu cumva să zică vecinele despre ele că ar fi murdare. E un spectacol – toate aceste femei defilînd pe stradă, în ţinutele lor domestice de după baie, răspîndind adieri de parfum. Treptat, şi fără să îmi dau seama, am început să le urmez oarecum exemplul – eu, care înainte, cînd locuiam pe Moşilor, mă machiam atent şi mă îmbrăcam „de oraş“ şi cînd ieşeam după pîine, acum merg la butic cu ce am pe mine, în papuci şi cu o glugă pe cap, ca să nu mai pierd timpul cu pieptănatul.

Oricum, buticul e un centru social al comunităţii, aici ajungi, treptat, să-i cunoşti pe toţi. Ţigani bătrîni, plini de tatuaje vechi şi şterse, cu ochi urduroşi, fără dinţi, care molfăie eclere cu ciocolată la 2 lei. Ţigani tineri, agitaţi, care vin cu BMW-ul zece metri, se înfig în berea la PET şi iau alune şi seminţe vărsate, la pungă. Copiii trimişi cu un scop anume (de multe ori pentru multe pîini, cîte cinci-şase) îşi numără mărunţişul ca să vadă dacă le mai ajunge şi de-o bomboană. Ţigănci bătrîne, „matroane“, cu voci gîjîite de la ţigări, care niciodată nu stau la coadă, se bagă în faţă, „dă şi mie…“, ca şi cum doar simplul fapt că sînt în vîrstă le-ar da un anumit statut.

Ţigani de mătase…

La două săptămîni după ce m-am mutat, i-am privit şocată pe geam, din spatele jaluzelelor. Am văzut un convoi de bărbaţi în cămăşi albe, impecabile, şi pantaloni negri. Se auzea şi o muzică – o lăutărească veche, tînguitoare, frumoasă. Nu mi-am dat seama dacă era o nuntă sau o înmormîntare. M-am simţit ca şi cum aş fi nimerit într-o altă lume, total diferită faţă de cea pe care o cunoşteam.

„Sînt ţigani de mătase“, am aflat ulterior de la vecinii români. De atunci, m-am obişnuit ca în anumite duminici sau de sărbători precum Sfînta Maria (mare şi mică) să scoată mese afară, ocupînd toată strada, să improvizeze umbrare şi să încingă grătarele. Din nou, era vorba despre un spectacol care trebuia să fie privit şi de alţii, altfel n-ar mai fi avut nici un sens. Nu ascultau manele, era aceeaşi muzică lăutărească de bună calitate. Şi – ceea ce m-a mirat – se retrăgeau discret în case pe la ora 9. Nu erau nişte paranghelii care să dureze toată noaptea şi care să se lase cu beţii, bătăi şi cuţite. Poate şi pentru faptul că sînt doar între ei, n-au ce împărţi unul cu altul. Însă senzaţia mea este că ies din case şi pentru a-şi marca strada, teritoriul. Doar împreună au o identitate. Şi nu m-aş mira dacă agenţii lor imobiliari (în cazul în care ar exista vreunii) le-ar sugera anumite zone „curăţate de români“.

Mă uit cu jind la petrecerile lor, mi se par inedite. Dacă aş fi invitată vreodată – ceea ce nu e cazul –, ar fi o experienţă interesantă. Pînă atunci, trag cu ochiul în casele lor, cele care au ferestre joase, la stradă. Oare cum trăiesc? Cum e „ca la ţigani“? Îi văd pe bărbaţi, la bustul gol, tolăniţi pe sofale, uitîndu-se la televizor. E mobilă veche, care ocupă tot spaţiul, nu e ca a mea, ergonomică, de la IKEA, sînt multe perdele, pleduri, ţoale, ciucuri. Totul e foarte încărcat, colorat, sufocant. Femeile sînt mai mult absente, poate au treaba lor, în bucătărie. Aşa că îi văd doar pe ei, lungiţi, fumînd, uneori vorbind la telefon, nefăcînd nimic.

O fetiţă în maiou, pe final de octombrie, şi cu nişte rotile vechi, se opreşte în dreptul unui geam atît de îngust, încît prin el nu încape o pisică. Nu-ţi poţi imagina că dincolo de acel geam locuieşte într-adevăr cineva. Strigă: „Nu mai aveau suc din ăla la 2 lei. Uite, îţi las aicea banii!“ Pune 2 lei pe pervazul geamlîcului. Fetiţa pleacă, zornăindu-şi rotilele. O mînă ciocolatie apare din interior, înhaţă banii, apoi dispare.

…şi plebea

Pe strada paralelă cu a mea, unde chiar nu mi-aş fi dorit să mă mut, lucrurile stau cu totul altfel – şi vorbim despre o distanţă de doar 200 de metri. În primul rînd, acolo e o casă în paragină, în care se vede tot. E goală, n-are nici un fel de mobilă, doar pereţii zugrăviţi în siclam. Casa s-a transformat într-o discotecă perpetuă, un soi de combină care merge nonstop – manele –, fete şi femei dansează îndrăcit. Am bănuiala că ar fi un bordel undercover. Lîngă casă e un maidan plin de gunoaie, încă puţin şi vor da pe dinafară, peste un gard destul de înalt care înconjoară terenul. Printr-o gaură a gardului, un cîine latră agresiv. Şi pe lîngă gard stau ei, din aprilie şi pînă în octombrie, casa lor e în stradă. Au tot ce le trebuie – fotolii dezmembrate, din care ies arcuri şi paie, o butelie mică şi un aragaz improvizat, pături întinse pe trotuar, pe care se lungesc ca la plajă, jucăriile copiilor, animăluţele din pluş, fără ochi şi fără picioare. Cît e vara de lungă, joacă fotbal în mijlocul străzii, se opresc doar cînd trec maşinile, şi nici atunci. Sînt mai multe familii, sau una singură, în total vreo 20 de membri, cu tot cu copii. Nu-mi dau seama dacă locuiesc în spatele gardului sau în casa-discotecă. Dacă au voie să stea acolo sau dacă s-au aciuat pur şi simplu. Mi se pare că timpul se scurge altfel pe strada asta, neglijent şi cu indiferenţă, într-un ritm pe care noi, cei care doar trecem pe acolo, nu-l putem pricepe sau accepta. Şi nu-l acceptă nici ţiganii lor. Ţiganii de mătase. Îi privesc de sus, susţin că aceşti ţigani de asfalt le fac neamul de rîs. Şi nu se amestecă unii cu alţii.

Strada Armoniei?

De un an şi jumătate, de cînd m-am mutat, n-am schimbat mai mult de două vorbe cu vreunul dintre ei. Doar i-am observat. Nu m-au încurajat nici ei în acest sens, nici eu n-am avut vreo iniţiativă, pentru că am fost educată „să mă feresc de ţigani“. O singură dată a existat un incident care pentru mine a fost un semnal că toată această „armonie“ se poate strica peste noapte. Cîinele părinţilor mei era în vizită, trebuia să-l scot de două ori pe zi ca să-şi facă nevoile. Ei nu concep aşa ceva, acest obicei „domnesc“, dacă au cîini, au şi curte, şi cîinii îşi fac nevoile în curte. Aşadar, o plimbam pe Telli pe strada mea, fără lesă – e bătrînă, de obicei face ce face şi vrea repede în casă. La nici două case distanţă, în mijlocul străzii, a făcut pipi (iar, din păcate, pentru asta nu se poate folosi punguţa). O ţigancă bătrînă (este cea care în fiecare duminică pleacă nu ştiu unde cu taxiul) avea poarta deschisă şi a văzut. A început să urle: „Pleacă de aici cu cîinele! Aici şi-a găsit să facă, pe stradă? Noi avem copii mici şi să se joace în pişalăul de la cîine?“ A ieşit şi un bărbat şi i-a dat cu şutul: „Marş de aici!“ M-am înfuriat, mi-a fost milă de bietul căţel, am vrut să zic ceva, dar mi-am amintit o altă învăţătură din „educaţia“ mea: „Nu te pune cu ţiganii!“ Aşa că am tăcut. De atunci, am avut grijă să nu mai treacă cîinele prin faţa curţii lor. Aşadar, lucrurile pînă la urmă sînt relative. Tăcînd, le-am recunoscut supremaţia. Strada e a lor. Românii nu vor scandal, nu vor bătăi de cap şi cedează. Aici se vede nivelul de civilizaţie dintre unii şi alţii. Aparent, acest articol e o pledoarie pentru integrare şi bună vecinătate. Pentru toleranţă. Însă toleranţa vine de obicei din partea noastră, nu a lor, nu este reciprocă. Şi, uneori, e suficientă doar o scînteie ca să apară un conflict pe care nu-l poţi rezolva explicînd, „vorbindu-le frumos“. După mai bine de un an de „vecinătate“, pot să trag şi o concluzie – au o lume curioasă, fascinantă chiar, dar nu sînt ca noi. Şi aici e o problemă de identitate. Cu cît un popor este mai civilizat, mai cult, iar nivelul lui de toleranţă creşte, cu atît el devine mai maleabil şi mai docil, iar identitatea lui începe să pălească. Cu cît un neam este mai unit în formele lui primitive, „tradiţionale“, de a-şi trăi şi a-şi organiza viaţa, cu atît identitatea e mai puternică, sufocantă, copleşitoare pentru cei din jur.

Cu ochii-n 3,14

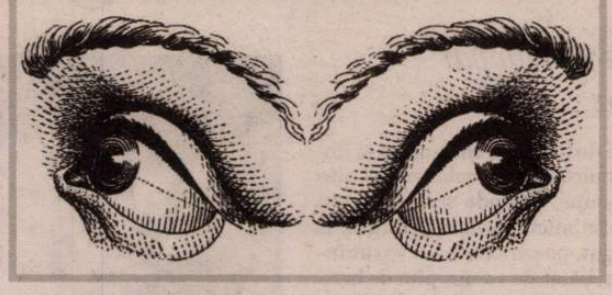

ERA CÎNDVA, ÎN ANUL VERDE, CÎND UN OM SĂNĂTOS, COMPETENT ŞI ÎNTRERUPT DE PLOAIE NU MAI VORBEA DELOC FĂCÎND CU MÎNA

■ Era cîndva, în anul 1893, cînd pugiliştii americani Andy Bowen şi Jack Burke au urcat în ring pentru o partidă care avea să dureze nu mai puţin de 111 runde de cîte trei minute. Cînd devenise evident faptul că nici unul din cei doi nu mai putea continua lupta din cauza epuizării, arbitrul a pus capăt meciului fără a declara vreun cîştigător. Burke avea oasele ambelor mîini rupte. Un an şi jumătate mai tîrziu, Bowen a murit în timpul unui alt meci. (**M. C.**)

■ Primarul din Tîrgu Mureş vrea să interzică farmaciilor din oraş să mai folosească semnalele verzi intermitente „ca reclamă", deoarece acestea îi „agresează" vizual pe şoferi, pot fi confundate cu semafoarele şi pot provoca accidente. Încă n-am văzut vreun şofer care să intre cu maşina într-o farmacie şi dup-aia să ridice din umeri: „Ce să fac? Era verde!" (**A. P.**)

■ Se întîmplă că, în ultima vreme, aud la radio muuuulte reclame pentru tot felul de „suplimente alimentare" care au menirea să ne facă mai bine dispuşi, mai în formă, să ne scape de toxine, de stres, de cîrcei etc., etc. Care va să zică, pentru a fi într-o formă optimă, un om sănătos ar trebui să ia între cinci şi zece pastile (mă rog, „suplimente alimentare") pe zi. Păi, dacă ia atîtea pastile, nu se cheamă că e bolnav? (**M. V.**)

■ Dintre opţiunile pentru alegerea noului preşedinte: „Să le spargem gaşca"; „Dă formă României"; „Votaţi poziţia 3"; „De partea ta"; „Competent şi bun român"; „Bună pentru România, Bună pentru educaţie"; „Macovei, mai bună decît ei"; „România lucrului bine făcut"; „Preşedintele care uneşte". Grea alegere... (**S. G.**)

■ Era cîndva, în anul 1938, în Durban, cînd echipele de cricket ale Angliei şi Africii de Sud au intrat pe gazon pentru o confruntare ce avea să dureze zece zile, iar asta doar pentru că echipa Angliei avea bilete pentru vaporul de Cape Town. Meciul fusese oricum întrerupt de ploaie la scorul de 654-5 pentru Anglia, cu numai 42 de alergări înainte să fie declarată cîştigătoare. Meciul a continuat anul următor. S-a terminat indecis. (**M. C.**)

■ Primesc un mesaj cu un link şi următoarea rugăminte: „Rog transmiteţi domnului Radu Cosaşu". Link-ul era de la o ştire: „Un papagal vorbitor s-a întors la stăpînul său după patru ani în care a fost dat dispărut. Surpriza proprietarului a fost una pe măsură: papagalul, pe numele său Nigel, nu mai vorbea deloc în engleză. În schimb, pasărea a învăţat limba spaniolă." (**L. V.**)

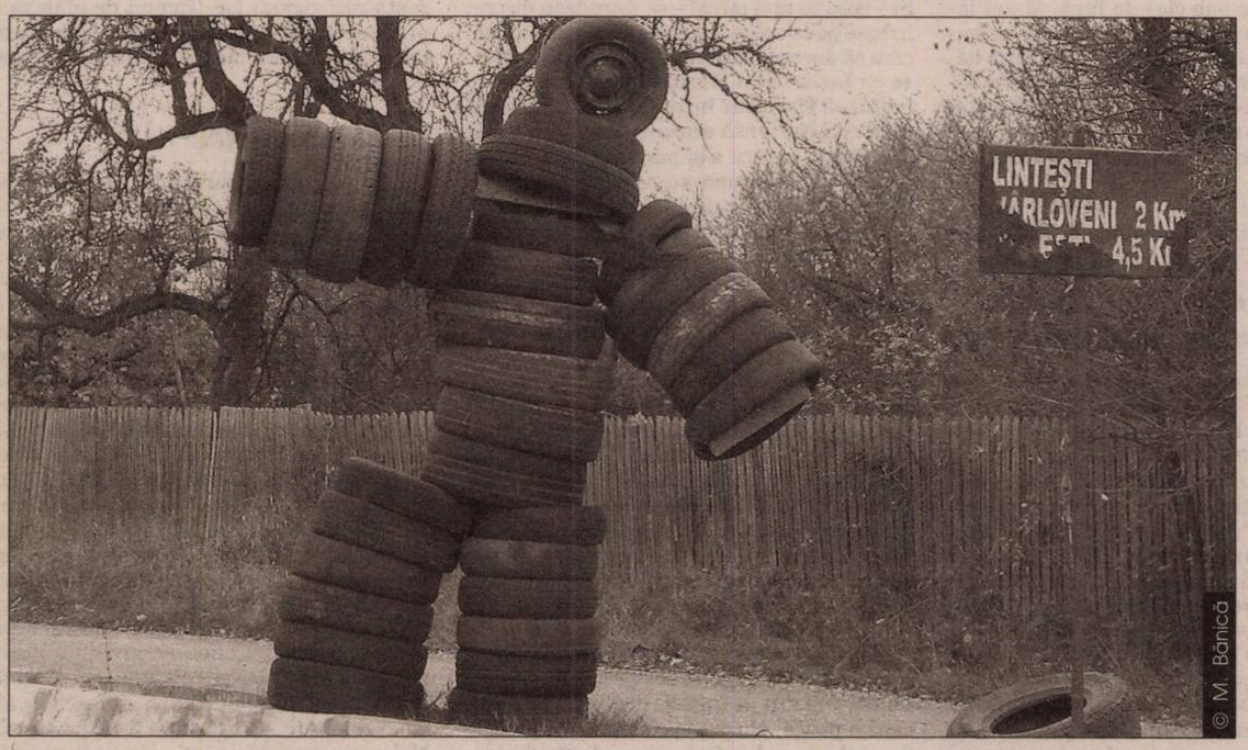

■ Printre avantajele călătoriilor frecvente cu taxiul: la orele de vîrf, şoferi cu care ai mers cîndva şi cărora le-ai fost client fidel, într-o perioadă, opresc şi te iau, mai de oriunde, cînd te văd făcînd cu mîna, disperat, pe stradă. Motivul? După cum spune unul dintre şoferi, te afli pe lista lor scurtă. Top 20 al celor mai tari clienţi... (**I. P.**)

ERA TÎRZIU CÎND ECHIPELE DE OAMENI BUNI AU INTRAT PE GAZON ÎN FAŢA UNUI BEC UMBROS

■ Era 18 aprilie 1981, ora 20,30, cînd echipele de baseball Pawtucket Red Sox şi Rochester Red Wings au intrat pe gazon în faţa unui public puţin numeros, de doar 1740 de oameni. La ora 04,00, adică şapte ore şi jumătate mai tîrziu, jucătorii încă alergau pentru victorie. În tribună mai rămăseseră 19 suporteri treji şi unul adormit. Managerul stadionului Pawtucket's McCoy le-a oferit acelor suporteri abonamente pentru întregul sezon. (**M. C.**)

■ Seară, tîrziu, şaormeria „La Băiatu" din Piaţa Amzei. Vînzătorul moţăie cu capul pe casa de marcat. Are un fes de turcalete. Se ridică vioi şi începe să pregătească pachetele. E tot un zîmbet şi o poveste. Ne face totalul, îi dăm banii. Mai mulţi. Zice: „Ce faceţi, vreţi să-mi lăsaţi bacşiş?" Mă uit la el ca la un extraterestru. Ne aduce imediat nişte pahare cu *ayran*. Băiatul ăsta chiar nu glumeşte. Cred că e deja în pierdere. Pe drum mă gîndesc că aici, la Porţile Orientului, e prima dată cînd cineva refuză un bănuţ în plus. (**A. M. S.**)

■ Reclamă online: „Fi desept si invata limbi straine". Mă, oameni buni, eu zic aşa: înainte să vă apucaţi de predat limbi străine, mai bine aţi revedea un manual de limba română. (**M. M.**)

■ Din nou, oferta săptămînală a magazinului online *Ondisplay national:* Rochie damă neagră bufantă, Geacă pufoasă, Dronă Profesională, Peşte heliu + telecomandă, Aparat de tuns animale, Trening vătuit – 3 piese, Bec fără fir pentru beci, Cizme blăniţă imitaţie iepure, Prosoape picioare, Căluţ gonflabil pentru sărit, Fîntînă ciocolată cu baterii, Colanţi Inserţii piele lateral, Bandă magnetică Dr. Levine, Dispozitiv spate, Pernă presopunctură, MP4 Tevion Medion Life, Mătură electrică Swivel Sweeper G6, Lampă flacără falsă, Pachet Rodica Ojog-Braşoveanu. *Va urma.* (**M. P.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Monumente Miky SRL, Reparaţii Pinguin SRL (Simeria); Abil SRL, Mon Ami SRL, Abundent SRL, Bricolor SRL (Podu Iloaei); Contaţi Pe Noi SRL, Instinct SRL (Măcin); Bim Azur Activ SRL, 12 Fix Venera SRL, Emanuel & Verişorii SRL, Distractiv Brozban SRL (Corabia); Faru Luminos SRL, Nocturn Com SRL, Prometeu Ion SNC, Merceria Carmen Pentru Toţi SRL, Rufe Albe SRL, La Vie SRL (Urlaţi); Alunecări De Teren SRL, Mişcări De Teren SRL (Odobeşti); Iribiri Laurbalaur SRL (Băile Govora); Solizii SRL (Sovata); Alchimistul Consult SRL, Încredere SRL, Triplu Avantaj SRL, Vin Ca La Tăticu SRL, Traducembine SRL, Hainele Domniţei SRL, Bărbierit De Lux SRL, La Stejaru Umbros SRL, Potcoavei Development SRL, Afaceri Pe Roţi SRL, Mirajul Aromelor SRL, La Jidanu Food SRL, Prăjiturestele SRL, Fruct Curat Export SRL, Închirieri Cai Şi Ponei Evenimente SRL, La Noi În Grădină SRL, Bien tre SRL, Superb La Papu SRL (Voluntari). (**D. S.**)

PUBLICITATE

JAZZ MOZAIC FESTIVAL
SIBIU
14/16 NOIEMBRIE 2014
CASA DE CULTURĂ A SINDICATELOR
www.mozaicfestival.com
Acţiune cofinanţată de Consiliul Local prin Primăria Municipiului Sibiu

VINERI 14 NOIEMBRIE
20:30 Nikoletta Szoke Quartet
22:30 Trilok Gurtu Band

SÂMBĂTĂ 15 NOIEMBRIE
20:30 David Krakauer "Ancestral Groove"
22:30 Steve Coleman and Five Elements

DUMINICĂ 16 NOIEMBRIE
20:30 Tord Gustavsen Ensemble
22:30 BaLaKo

Biletele se găsesc în reţeaua Eventim

PARTENERI MEDIA: Radio România Cultural, DILEMA!, Tribuna, Sibiu 100%, Zile şi nopţi, Hermannstädter Zeitung, Radio România Muzical, adevărul, Turnul Sfatului, profil CULTURAL, oraşul meu, SibiuNews, sb.business
PARTENERI: DACRIS, EGO MEN'S FASHION CONCEPT, set up, GREY PROJECTS
ORGANIZATOR

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

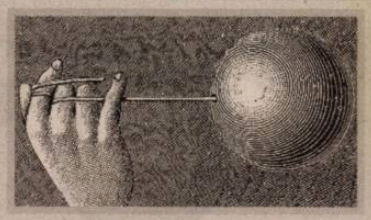

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar 16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 559 ■ 30 octombrie – 5 noiembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Obiectivitate şi relativism“

pagina 3

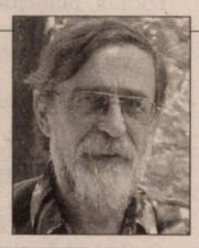

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Ocupaţi Cuvîntul!“

pagina 3

CRISTIAN GHINEA

„Alegeri în Ucraina, Moldova şi România“

pagina 12

În blugi

© Vlad Eftenie

„Blugii au fost cîndva uniforma individualistă – un oximoron care rezistă şi azi.“

PAUL TRYNKA

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

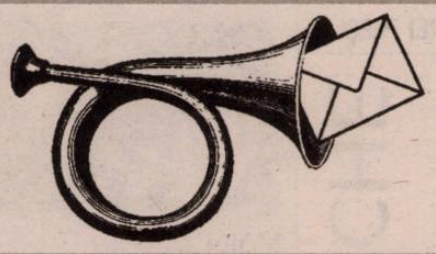

turneu de inbox

NR. 557

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „Fascinaţia comunităţii"

Năzuinţa spre o societate

Năzuinţa spre o societate ideală, în care roadele unui efort comun sînt distribuite în mod egal între membrii ei şi năzuinţa de a trăi într-o comunitate care dizolvă frontierele atît individuale, dar şi pe cele ale familiei tradiţionale, sînt expresii (năzuinţele), cred, ale nevoii spirituale de a atinge un ideal în forma fie a unui paradis pierdut, fie a unui paradis posibil, dar de neatins. Înţeleg de ce aceste comunităţi egalitariste sfîrşesc, de cele mai multe ori, în regimuri totalitare, chiar dacă această traiectorie pare paradoxală. De unde pleacă... şi unde ajung pare a fi mai rău, nu mai bine. Dar e firesc să se întîmple aşa. Cu cît modelul comunitar e mai idealist şi mai îndepărtat de capacităţile reale şi de drum lung ale individului, cu atît mai mare e pericolul totalitarismului, indiferent de faptul că o comunitate restrînsă, egalitaristă, are sau nu un *leader* anume. Cînd are un conducător spiritual – cum a fost cazul cu Peoples Temple –, alunecarea în totalitarism este inevitabilă şi relativ rapidă, de unde şi eşecul comunei. În modele mai puţin idealiste şi mai curînd pragmatice, de tipul kibuţului, pericolul totalitarismului e mai mic, de unde şi longevitatea acestor comunităţi. Dar, şi în cazul kibuţului, totalitarismul e prezent şi rămîne imprevizibil. Şi mi se pare că este aşa pentru faptul că rolul unui conducător e reprezentat de setul de reguli mai mult sau mai puţin rigide, după care se ghidează membrii comunităţii. Totalitarismul se manifestă acolo prin presiunea grupului cu tendinţa lui de dizolvare a individualităţii. Un trist paradox mi se pare faptul că, deşi comunităţile egalitariste au ca adversari individualismul şi inegalitatea, comunitatea în sine, privită ca un concept, este expresia unui individualism de masă, a unui individualism de grup. E drept, nu mai este vorba de „eu", ci de „noi", de o comunitate distinctă, altfel decît restul lumii. Dar această comunitate, ca să existe şi să se menţină ca o entitate distinctă, trebuie să aibă reguli stricte, prohibitive, şi faţă de membrii ei, şi faţă de lumea din afară. Alt paradox mi se pare faptul că un asemenea model ideal de societate – deşi porneşte de la ideea şi din dorinţa unei libertăţi şi a unei egalităţi superioare celor aflate în societăţile occidentale –, cînd este pus în practică – modelul – trebuie să fie şi este structurat pe un set de reguli mult mai rigide şi mult mai opresive decît cele de care membrii comunităţilor au vrut să scape. Şi cum să nu fie aşa? O societate superioară presupune şi mai mult efort din partea membrilor ei şi presupune şi o restricţie a libertăţii, o conformare voluntară, da, la regulile noii comunităţi.

Poate vorbesc prostii, pentru că, în definitiv, nu am citit decît întîmplător şi adiacent cîte ceva pe tema articolului dlui Mihăilescu, dar este un subiect care mă interesează. Nu pot fi decît recunoscătoare că, în febra şi isteria generală cauzate de iminentele alegeri, mi s-a oferit o „temă de cercetare" şi o perspectivă nouă. De-aia citesc *Dilema veche!* Pentru că mă pune pe gînduri.

adăugat de marinela2011
la data de 19 octombrie

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ O nouă – mare – dilemă. În Germania, copyright-ul pentru *Mein Kampf* expiră în 2015. Cu alte cuvinte, lucrarea lui Hitler ar putea fi republicată de orice editor. De aici, dilema: ar trebui sau nu să fie republicată? Sascha Feuchert, expert în literatura Holocaustului şi vicepreşedinte al PEN Clubului german, crede că e vitală reeditarea într-o ediţie critică. Charlotte Knobloch, fost vicepreşedinte la World Jewish Congress, crede că nu. Amîndoi sînt de acord că textul e abominabil, dar argumentaţia lor e diferită. Citiţi dialogul dintre cei doi (apărut iniţial în revista *Index on Censorship)* pe www.eurozine.com: „Should Hitler's *Mein Kampf* be republished?" (Mircea Vasilescu)

■ Începe Festivalul de Muzică Veche Bucureşti. Concertele au loc la Palatul Cotroceni, la Biserica Anglicană şi la Palatul Bragadiru. Programul complet al evenimentelor poate fi consultat la http://www.earlymusic.ro. (Matei Martin)

■ Week-end-ul viitor ne aşteaptă un mix interesant de horror şi alegeri prezidenţiale. N-avem ce-i face, Halloween se numără deja printre obiceiurile „locale". Dacă vreţi să încurajaţi această sărbătoare „de import", de altfel simpatică, puteţi merge sîmbătă, 1 noiembrie, la Dianei 4, la un atelier de sculptat dovleci. Dovleacul se aduce de acasă sau se cumpără de la locul faptei. Iar duminică, după ce aţi votat, vă recomand un show live în spiritul Divertis, continuat în varianta Distractis – „Noaptea preşedinţilor", 100 de minute de comedie, satiră politică şi parodie muzicală. De la ora 19, la Cinema Pro. (Adina Popescu)

■ Domnul Radu Cosaşu scrie un text fermecător despre domnul Cehov, în cel mai recent număr din *Observator cultural*. Iată un fragment:

„O, ***Boje moi***, ai avut un farmec în tot ceea ce-ai scris
(să fie farmecul decisiv în artă, mai presus de mesaj?),
încît ai îmblînzit şi ai omenit
inima lui de fiară – cum a numit-o Yudina, pianista incoruptibilă,
al cărei concert de Mozart i-a stat de veghe, pe patefon, în ultima lui comoţie cerebrală.
Gîndind în terorizantele standarde ale Importanţei,
este de neînţeles cum, în orice bibliotecă, stai în primul rînd,
între Tolstoi şi Dosto,
deloc strivit de ei,
fără să fi scris un roman monumental, crucial, copleşitor etc. etc." – „Cehov (+1904) la 2014" (Ana Maria Sandu)

■ Cei care l-au văzut pe Avishai Cohen concertînd la Gărâna sau la Sala Radio anul trecut ştiu la ce să se aştepte de la contrabasistul israelian. Pe 6 noiembrie, tot la Sala Radio, concert Avishai Cohen Trio, unul dintre ultimele concerte speciale ale anului. (Marius Chivu)

■ Pe 31 octombrie, maratonul de filme horror de la TCM începe de la ora 16, cu *Dr. Jekyll and Mr. Hyde* (1931) şi ţine pînă în zorii zilei următoare, ajungînd la *Dracula*, clasicul din 1958 (de la 5 dimineaţa). (Stela Giurgeanu)

■ Nu uitaţi că vineri, 31 octombrie, începe Festivalul de Muzică de Cameră

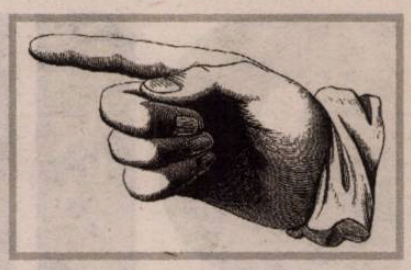

SoNoRo, aflat deja la a IX-a ediţie (incredibil de repede a trecut timpul). Anul acesta, concertele vor ţine pînă pe 11 noiembrie, la Bucureşti, şi apoi, de pe 14 pînă pe 17 noiembrie se vor muta la Cluj şi la Iaşi. Vin instrumentişti de elită, care au mai fost sau care n-au mai fost invitaţi la acest festival, şi continuă tradiţia sălilor frumoase în care se cîntă. Nu le-mai enumăr, fiindcă le găsiţi pe site-ul festivalului. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Tehnologia şi şcoala**
- **Sugestii şi reclamaţii**
- **Cum poate eşua Europa?**
- **Violenţa în familie**
- **Familia extinsă**

album dilematic Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.000+7.800
Tipărit la Tipomedia

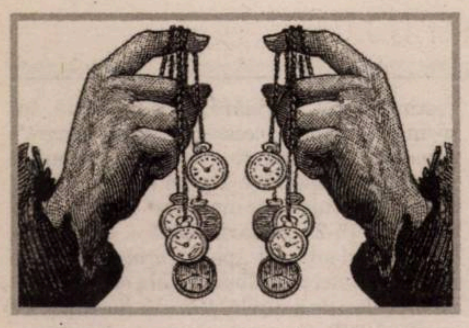

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Obiectivitate și relativism

Constat că piața ideilor e, la toate nivelele, invadată de o inflație *relativistă* care se ia drept „obiectivitate“. E rău Ponta? Nu zic nu, dar nici Iohannis nu e mai breaz. Pesedeul e plin de mafioți? Ce vorbești?! Da' pedeliștii cum or fi? E defectă Elena Udrea? Dar lasă că nici cu Monica Macovei nu mi-e rușine! E Tăriceanu mai „prostănac“ decît chiar Geoană? O fi, dar nici Blaga nu e chiar atît de diferit de Băsescu! Mai departe: au greșit rușii că au forțat frontierele Ucrainei? Să fim „obiectivi“: americanii ce-au căutat în Irak? S-a băgat Putin peste georgieni? Păi, Obama nu s-a băgat peste sirieni? Ș.a.m.d. Un demon al entropiei, al unei omogenizări „analitice“ – din care rezultă că nimeni nu are, de fapt, dreptate, că nimeni nu e mai „legitim“ decît ceilalți, ba chiar că cei care se cred mai „legitimi“ sînt tot nelegitimi, ba chiar nițeluș mai puțin legitimi decît cealaltă „tabără“ – invadează judecata „echidistanților“ și se recomandă drept „obiectivitate“.

Avem de a face cu o confuzie logică. Obiectivitatea înseamnă a lua notă, fără *parti-pris*, de realitate, a evalua *toate* datele oferite de inventarul faptelor și *a decide* (adică *a opta)* pentru un verdict. Evident, nimeni nu e infailibil, iar realitatea nu e zugrăvită geometric, în alb-negru. Nu există doar Feți-Frumoși și Zmei și, mai ales, Feții-Frumoși nu sînt neapărat virgini, iar Zmeii nu sînt neapărat smoală pură. Și totuși, pînă la urmă, balanța trebuie să se încline. Nu există „bine absolut“ și „rău absolut“, dar dacă, pornind de la această premisă, ajungem la concluzia că între bine și rău nu există cine știe ce deosebiri, că binele e ciuruit de rele și răul atenuat de intenții bune, sau de „prejudecăți“ partizane, sfîrșim în amoralitate.

Obiectivitatea nu se poate dispensa de *criterii* și de *ierarhii*. Nu e o specie a indiferenței. A fi obiectiv înseamnă a fi gata să te lași corectat, dacă experiența îți contrazice ipotezele. Nu înseamnă însă a privi lumea inert, placid, rece, ca un simplu mecanism de depozitare a informației. De altfel, un asemenea comportament este, la nivel uman, imposibil. Sîntem ființe vii, de carne și sînge, sîntem un *agregat reactiv,* în care judecata, emotivitatea și empiria vorbesc laolaltă. Chiar cei care se pretind nepărtinitori nu fac, în realitate, altceva decît să conteste „obiectivitatea“ celor care îi contrazic.

Dar dacă „obiectivitatea“, cu întregul ei spectru de „subiectivități“, e omenească, „relativismul“ e un mod de a plana *deasupra* umanului. Relativistul nu are criterii și pretinde că nu are afecte. El nu alege un adevăr sau altul, ci, pur și simplu, pune la îndoială existența adevărului. Nimeni nu are dreptate pînă la capăt, pentru că *nu există* dreptate. Nici un act omenesc nu are mai multă legitimitate decît altul, pentru că, de fapt, ideea

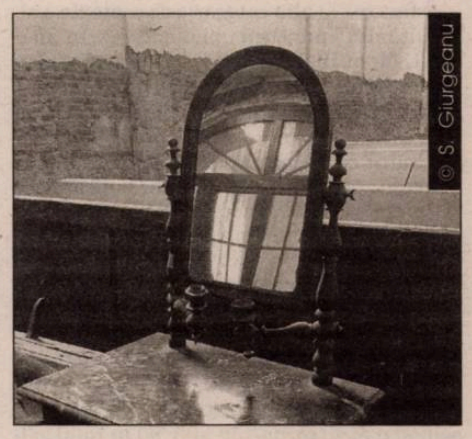

„legitimității“ e relativă. *Ergo:* cine pretinde că acționează legitim e încă și mai rău decît cine *nu* acționează, sau decît cine acționează arbitrar. A pretinde că acționezi „legitim“ e o formă de aroganță: te comporți ca și cum *deții* definiția binelui și a adevărului, ca și cum ești reprezentantul lor pe pămînt. E mult mai „frumos“, mai just, să susții că totul e o apă și-un pămînt, că nu există decît interese ascunse și convingeri contextuale, că plutim între adeziuni subiective, conspirații perfide și ipocrizii diavolești. Nu e nici o diferență între Putin și Obama, între democrațiile occidentale și fundamentalismele orientale, între invazia sovietică a Cehoslovaciei și acțiunile NATO în fosta Iugoslavie. Doar că unii s-au distribuit singuri în rolul de „băieți buni“, și i-au distribuit pe ceilalți în rolul de „băieți răi“.

Obiectivitatea nu se poate dispensa de criterii *și de* ierarhii.

Dusă la limită, o asemenea „ideologie“ ar trebui să eșueze în misticism: lumea e „căzută“, omul e rău, indiferent în ce tabără joacă, nu există decît soluția unei melancolii universale și a unei retrageri în nonacțiune. Să lăsăm problemele lumii în mîna lui Dumnezeu. Reversul politic al acestui mod de a gîndi este „neamestecul în treburile interne“. Să-și vadă fiecare de treaba lui. Irakul cu Saddam Hussein, Iugoslavia cu Miloșevici, România cu Ceaușescu, Cambodgia cu Pol Pot. Sau dacă toți ăștia nu ne plac și găsim normal să vedem trupe străine invadîndu-le țările „ca să facă ordine“, atunci să nu mai bombănim dacă și rușii, la rîndul lor, năvălesc peste Cehoslovacia, Georgia și Ucraina. Ori toți să murim, ori toți să trăim!

Cu această logică, pînă și votul „așa-zis“ democratic ar trebui suspendat. Fură guvernanții? Fură! Dar fură și opoziția! Promisiuni mincinoase fac toți, dubioase înțelegeri transpartinice fac toți, gafe și demagogie găsești în toate părțile. „Obiectiv“ vorbind, toți sînt defecți. Și orice vot e, prin definiție, părtinitor. Așa că să stăm, relativist, acasă. În rest, fie ce-o fi!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Ocupați Cuvîntul!

„În cei doar cinci ani care s-au scurs între Occupy Wall Street și «Occupy Crimea» a lui Vladimir Putin, am fost martorii unei explozii de proteste peste tot în lume – primăvara arabă, iarna rusească, vara turcească și destrămarea Ucrainei au fost, toate, parte a timpului protestelor. Fiecare dintre aceste demonstrații – și multe altele mai puțin grandioase – a fost mînioasă în felul său, dar protestele sînt, de asemenea, și un fenomen global.“ Cu un picior în Est, unul în Vest și ochii roată, Ivan Krastev este unul dintre cei mai lucizi analiști politici pe care îi cunosc. Iar analiza recentă pe care a făcut-o politicilor globale ale protestului mi se pare una dintre cele mai comprehensive. Cred că ea spune multe lucruri și despre noi, în partitura asta globală din care ne încăpățînăm să considerăm că nu facem parte.

Ce au deci în comun toate aceste proteste din ultima vreme, dincolo de evidentele lor particularități locale și conjuncturale?

Un prim element, structural, deja evident pentru toată lumea, este faptul că „acest nou val de politici revoluționare este o revoluție fără o ideologie sau un proiect“. Dacă unii mai compară acest timp al protestelor cu climatul revoluționar al anilor 1848, „protestele actuale sînt, de fapt, negarea agendei politice de la 1848“, marcînd „deziluzia cetățeanului-votant“: democrația a fost dislocată.

Bine, dar ce îi mînă atunci în luptă pe acești manifestanți?

Se pare că motivația generică trebuie căutată în criza globală nu a unei autorități sau a alteia, ci a însuși regimului de autoritate. După cum remarca și Paul Mason, „oricine aduce a politician de carieră, oricine încearcă să recurgă la retorică sau îmbrățișează o ideologie, este întîmpinat cu un dezgust visceral.“ „Poate pentru prima dată după 1848, revolta nu este împotriva unui guvern, ci împotriva faptului guvernării“ – constată, la rîndul său, Krastev. „Protestatarii combină o autentică nevoie de comunitate cu un neînduplecat individualism. Ei își descriu propriul activism politic în termeni aproape religioși, subliniind modul în care experiența străzii a inspirat o revoluție a sufletului și o schimbare de regim a minții.“ Politică, această conversiune la Occupy are adesea valoarea unei iluminări mistice.

Privite din afară, multe dintre aceste manifestații, colorate și pestrițe, reunind cele mai diferite categorii sociale, seamănă a carnaval (care însă, citit în cheia lui Bahtin, este și el o formă profundă de primenire socială); pentru participanți, ele au și valențele unei psihoterapii de grup, pe care doar expresia englezească o poate rezuma corect: *acting out the anger*.

Dincolo de ideologie și psihologie, manifestările recente sînt însă și expresia dramatică a unei neliniști ontologice, acea formă eterată, dar fundamentală, de ontologie care se așază în limbaj, în *Cuvînt*. În stilul său mesianic, Nietzsche clama de mult că nu ne-am eliberat de Dumnezeu, dacă mai credem încă în Gramatică. Discursul, monopolizat de Putere, nu mai reprezintă, sîntem în plină criză a reprezentării, în ambele sensuri posibile ale cuvîntului: Occupy este astfel un dadaism social mînios și disperat. În acest sens, îmi exprimam părerea aici, mai demult și referitor la micuțele, dar semnificativele noastre revolte locale, că acestea sînt în căutarea unui nou *limbaj,* și astfel purtătoare potențiale de *creativitate*.

Această potență latentă extra-ordinară este însoțită însă de o impotență virtuală ordinară și cotidiană: *haterii*. În cheie minoră, ținta lor o constituie tot Cuvîntul, dar în întrupările sale individuale accidentale și accesibile (accesibile): oricine aduce a intelectual de carieră, oricine încearcă să recurgă la retorică, deci să se erijeze în „stăpîn al cuvîntului“, este întîmpinat cu un dezgust visceral. Elita – o elită care, ce-i drept, a deziluzionat de prea multe ori și a disprețuit „masele“ de cîte ori a avut ocazia – a devenit bun de larg consum al disprețului popular. În alt registru, apropiat mai mult de mitocănie decît de ideologie, este vorba despre aceeași criză a autorității și reprezentării, iar ceea ce se contestă nu este un intelectual sau altul, ci însuși regimul de autoritate al „elitei“.

Alegerile actuale se confruntă astfel cu o alternativă dramatică: viața sau greața.

„Maestrul“ Cristoiu a avut recent o formulare memorabilă: spre deosebire de politicieni, jurnaliștii se urăsc sincer. *Mutatis mutandis,* se poate spune că, spre deosebire de manifestanți, haterii de pe Internet urăsc și ei sincer. Ca și jurnaliștii, lipsiți de putere reală, aceștia urăsc real, pentru a-și da iluzia puterii. Practică și ei un soi de „occupy“, dar un occupy sub acoperire, ca să spun așa: sub acoperirea anonimatului internaut. Like-urile și dislike-urile lor nu vor corespunde niciodată cu angajarea reală în manifestații de stradă...

La mijloc între stradă și calculator se află discursul politic. Alegerile actuale au atins însă gradul zero al discursului, nimeni nu a simțit nici măcar nevoia de a transmite vreun mesaj, toți recurgînd doar la caii putere ai mașinilor electorale, pentru a arăta lumii că sînt Puterea. Criza reprezentării este totală: discursul politic nu spune nimic, iar politicienii nu reprezintă pe nimeni, în afară de ei înșiși și de propria lor putere. O putere devenită autistă și ecolalică. Cum și față de ce anume să-ți manifești atunci disprețul sau adeziunea?

Alegerile actuale se confruntă astfel cu o alternativă dramatică: viața sau greața. Îmi pare rău, dar oricum ar fi, va birui greața...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

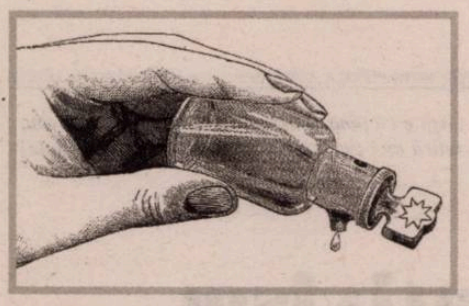

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Furori şi furouri

Expresia *a face furouri* pare o glumă, un joc de cuvinte de un comic absurd, din categoria „deraierilor lexicale". Cantitatea impresionantă de atestări din Internet ne poate totuşi convinge că unii vorbitori iau în serios confuzia şi o folosesc fără ezitări. Se produc, astfel, enunţuri spectaculoase, suprarealiste, de genul: „Nu mă mir că alegerea papei face furouri" (totalschimbat.ro). Semnalată ca greşeală de Al. Graur în 1948, menţionată de Theodor Hristea ca exemplu de atracţie paronimică, înlocuirea pluralului *furori* cu *furouri* a fost explicată prin slaba cunoaştere a cultismului *furoare* şi prin mai marea popularitate a franţuzismului vestimentar, concret, *furou* – două cuvinte asemănătoare doar prin formele lor de plural.

Sînt destui vorbitori care folosesc ironic confuzia *furori*/*furouri*, marcîndu-şi distanţarea prin ghilimele sau alte semnale grafice. Multe dintre miile de exemple din Internet par totuşi sincere şi natural asumate. Numeroase sînt cele „neoficiale", provenind din pagini personale, bloguri şi comentarii: „O şahistă din Focşani *face furouri* în Italia" (blog.sportlocal.ro); „bună! vreau să vă felicit pentru această super telenovelă, care *face furouri* şi în afara ţării" (regina.acasatv.ro); „Inna *a făcut furouri* la concertul din Belgrad" (afladespre.blogspot.ro); „Vei *face furouri* cu tricoul tău fiindcă va fi unic" (crisfest.ro). O altă categorie de contexte e alcătuită din anunţurile publicitare: „În anul 2011, Mont Blanc a fost foarte apreciat pentru lansarea parfumului Legend ce *face furouri* şi în zilele noastre" (emag.ro); „Celluless este aparatul de masaj profesional anticelulitic care *a făcut furouri* în toată lumea şi acum vine la tine la cel mai bun preţ de pe piaţă" (alo-teleshop.com). Formula pătrunde şi mai mult în spaţiul public atunci cînd apare într-un text din Wikipedia („În Grecia *a făcut furouri* trupa Aphrodite's") şi mai ales pe site-urile unor posturi de radio şi televiziune – „Cartea care prezintă memoriile lui Tony Blair, intitulată *O călătorie, a făcut furouri* în librăriile din Marea Britanie" (romania-actualitati.ro). „David Hasselhoff *a făcut furouri* în anii '90 în rolul salvamarului Mitch Buchannon din cel mai popular serial: *Baywatch*" (procinema.ro); „Curioase de prestaţia *new comer*-ului englez care *a făcut furouri* toata vara cu hitul «Ride it», vedetele din industria muzicală românească au venit să îl vadă pe artist" (stirileprotv.ro). În unele dintre ultimele cazuri există şi înregistrările emisiunilor, în care, din fericire, prezentatorii rostesc forma corectă – *furori* –, reuşind să evite capcana ridicolului. Oricum, e de presupus că aceia care folosesc cu convingere expresia *a face furouri* nu o mai leagă de obiectul de lenjerie, ci presupun pur şi simplu o coincidenţă de formă – sau poate o ortografie cu totul particulară.

E interesant că în română expresia preluată din franceză s-a fixat cu substantivul în forma de plural; în expresia originară, substantivul care a glisat de la sensul de „furie" la cel de „ardoare, pasiune" e folosit la singular: *faire fureur*. *Furoare* a fost cuprins în dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim (din 1871), cu trimitere la latinescul *furor* şi cu sensurile: „nebunie, delir, rabie, mînie, furie, pasiune furioasă, amoare violentă"; numai că, în ciuda acestei varietăţi de sensuri şi a originii savante, nu s-a impus cu adevărat în limbă.

Ambele cuvinte – *furori* şi *furouri* – circulau în presa românească de acum un secol. În *Moda nouă ilustrată* din 5 aprilie 1909 eram înştiinţaţi că „*vor face furori* anul acesta broderia engleză, linonul ajurat" – dar aflam, dintr-o corespondenţă din Franţa, de la cursele de cai de la Longchamps, şi despre „Contesa de Becdelièvre", care „purta un *«fourreau»* de postăvior *«chaudron»*". Rubricile de modă ale revistelor de la începutul secolului al XX-lea preferau să păstreze ortografia franceză a termenului vestimentar – „o tînără femeie blondă, într-un *«fourreau» princesse* de mătase neagră"; „probabil că forma *«fourreau»* nu va dăinui mult. E o formă care are un mare inconvenient: te stînjeneşte în mers" *(Moda nouă ilustrată,* 15-25 ianuarie 1909) –, dar îl foloseau deja şi adaptat: „pe un *furou* de mătase de culoare vie, roş, albastru, lila se poate pune un volan de dantelă" *(Gazeta ilustrată,* 14 aprilie 1912). Ceva mai tîrziu, în *Ilustraţiunea română* din 15 aprilie 1934, se vede că forma adaptată *furou* era deja impusă, iar sensul uşor schimbat: *„furoul* rochiei era o piesă invizibilă a toaletei".

Cum se vede din exemplele de mai sus, *fourreau* sau *furou* era la început mai ales un tip de rochie, pentru a se specializa treptat pentru un tip de lenjerie intimă (sinonim cu *combinezon,* tot împrumut din franceză). Iar tipul de rochie era denumit printr-o metaforă, sensul prim al cuvîntului francez fiind cel pe care îl găsim deja în primele noastre dicţionare bilingve franco-române: I.A. Vaillant, în *Vocabular purtăreţ franţozesc – rumânesc* (1839) şi P. Poenar, F. Aaron şi G. Hill, în *Vocabulaire français-valaque* (1840) traduc pe *fourreau* prin *teacă* (iar pe *fureur* prin *furie).* În dicţionarul din 1840 găsim şi o judicioasă traducere a expresiei *faire fureur:* „a face mare zgomot în lume, a aţîţa curiozitatea tuturor".

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

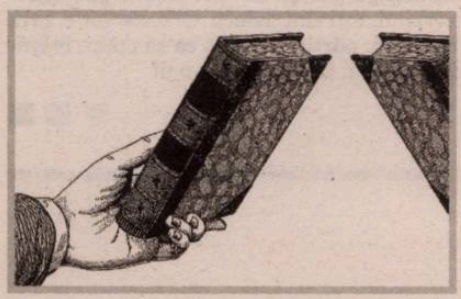

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Top

Nu-mi plac clasamentele. Nu-i plac nimănui, cînd e vorba despre sine. Cînd ţi se dă un număr într-o ierarhie, ai impresia că ai primit un bon de ordine într-o listă de aşteptare. Vă rugăm să luaţi loc. Veţi fi chemat cînd vă va veni rîndul.

Chestia e că e mai bine să stai la coadă cu un bon de ordine, decît cu nici unul. Proptit cu umărul în uşă, doar-doar se va ivi şansa să te strecori înăuntru.

Predau – şi lucrez, de ceva vreme, în administraţie – într-unul dintre cele mai importante centre de învăţămînt superior din România – Universitatea Bucureşti. Anul ăsta, Universitatea a împlinit 150 de ani. Unii au zis că sîntem fraieri, că ar trebui să ne declarăm o vîrstă mai venerabilă, de pildă, 320 de ani, de cînd s-a înfiinţat Şcoala domnească a lui Brâncoveanu. Ar fi fost o soluţie, să mai cîştigăm 170 de ani dintr-o întorsătură de condei. Mie nu mi s-a părut în regulă. Hrisovul lui Cuza din 1864 parcă tocmai asta încearcă să spună: că a început o epocă nouă în istoria României, în care e nevoie de o serie de instituţii-cheie, între care şi Universitatea din Capitală. Şi, la urma urmei, unii se laudă cu vechimea, alţii cu avantajul tinereţii. Am fost de curînd la Universitatea de Stat din Arizona. Are 60 de ani bătuţi pe muchie, şi fac caz de chestia asta. Vedeţi cît am putut face într-un timp atît de scurt?

Din păcate, noi nu ne putem făli nici cu senectutea, nici cu juventutea. Sîntem, la scara tardivei modernităţi românesti, venerabili. La scară europeană, sîntem însă juvenili. Tot de curînd, de pildă, Universitatea Jageloană din Cracovia şi-a serbat 650 de ani de existenţă neîntreruptă.

Hai să zicem că vîrsta nu contează. E istorie, adică treaba istoricilor, nu a scientometricienilor care îţi dau certificat de calitate. La Universitatea din Beijing – cu numai 25.000 de studenţi, la o populaţie de... ştiţi dumneavoastră – ni s-a spus, oficial, că instituţia se mîndreşte cu următoarele atuuri: este cea mai veche din China, fondată în 1898 (!), ocupă o poziţie semnificativă în evaluările internaţionale, oferă un sprijin larg iniţiativei studenţeşti şi, nu în ultimul rînd, a declanşat reforma chineză subsecventă evenimentelor din Piaţa Tiananmen din 1989.

Pentru noi, Universitatea Bucureşti, ca şi alte instituţii academice de prim rang din România, este, la rîndul ei, un punct nodal în evoluţia societăţii autohtone, fiind intim legată de proiectul modernităţii româneşti. Numai că astăzi contează tot mai mult nu ce reprezinţi pe plan local, ci poziţionarea pe plan global. Ştiinţa n-are graniţe, iar cei care vor să-i descopere secretele se pot mişca tot mai uşor dintr-o parte într-alta. Acum mai bine de un secol şi jumătate, un tînăr din comuna Drăguş, din Ţara Făgăraşului, hotăra, de frica înrolării în armată, să-şi ia lumea în cap, iar, după cîţiva ani de peregrinări prin diverse ţări europene, se autoproclama, insolent, cetăţean al lumii. Azi, figura lui Ioan Codru Drăguşanu poate fi concurată de milioane de români.

Vă rugăm să luaţi loc.
Veţi fi chemat cînd vă va veni rîndul.

Aşadar, ceea ce era deja de decenii bune socotit normal în diverse domenii – cel al performanţei sportive fiind, probabil, cel mai elocvent – tinde să devină un standard, şi pentru lumea academică. Nu ajunge să fii cineva la tine acasă. Trebuie să fii capabil să te impui şi în arena internaţională.

Competiţiile mondiale în domeniul academic nu se trag, însă, ca olimpiadele sportive, din vechea Eladă, ci din China modernă. Cel mai popular top universitar este ranking-ul Shanghai. Istoria lui e plină de învăţăminte. China, o ţară cu mii de universităţi, a decis să-şi construiască un etalon pentru a măsura forţa fiecăreia dintre ele, pentru a şti mai bine încotro să-şi îndrepte sprijinul. În scurt timp, iniţiativa chineză s-a extins mapamondic. Nevoii iniţiale, de a da consistenţă politicilor educaţionale naţionale, i s-a adăugat aceea de a putea pune un *book of fame* la dispoziţia oricărui doritor de a intra în orbită.

Odată cu topul Shanghai, s-a deschis, în spaţiul planetar, şi bătălia ranking-urilor. Problema era aceea de a stabili cum putem evalua, cît mai corect, beneficiul pe care îl aduc instituţiile academice. Topul Shanghai, de pildă, avea dezavantajul de a lua în vizor exclusiv productivitatea ştiinţifică a universităţilor: premii Nobel, brevete, articole de specialitate cu impact internaţional etc. Dar, cum bine se ştie, universităţile sînt nu doar poli de lărgire a cunoaşterii, ci şi de diseminare a ei. Cu alte cuvinte, ele au misiunea de a descoperi, pe de o parte, dar şi de a educa, de cealaltă parte. Topurile europene au încercat să creeze un echilibru între cele două faţete definitorii, aflate, altminteri, într-o ecuaţie fragilă peste tot în lume, între cercetare şi predare. Către o evaluare multicriterială s-a orientat, de pildă, clasificarea produsă de *Times Higher Education,* absorbită, ulterior, în topul Quacquarelli Symonds (QS). În acesta, pe lîngă performanţa ştiinţifică, sînt luate în calcul alte dimensiuni instituţionale, precum prestigiul academic, gradul de internaţionalizare sau angajabilitatea absolvenţilor. Nu intru în detalii.

Cert este că an de an, cînd se anunţă rezultatele evaluării, presa românească ia foc. Numai cîteva universităţi româneşti – Bucureşti, Cluj, Iaşi – apar, de regulă, în marja 600-750. Ruşinos! – strigă presa la unison. N-avem nici o universitate nici măcar între primele 500 de pe glob!

Aşa e, oarecum. Nu ruşinos, dar trist. Pe cercetare, şansele învăţămîntului superior din România de a accede pe o poziţie relevantă sînt nule. Cercetarea a fost şi rămîne principalul client al oricărei revizuiri bugetare – în minus, evident. E un tip de activitate, la noi, complet lipsit de vizibilitate şi de prestigiu social. Ne văietăm de decenii bune că nu am primit nici un Nobel. Dar nu ştiu să-şi fi pus vreodată cineva serios problema cum se pot asigura condiţiile unor rezultate de top în cercetare. Care pot fi fructificate sau nu, c-aşa-i în munca asta plină de neprevăzut. Dar măcar merită să încerci.

Însă nici în clasificările multicriteriale şansele noastre nu sînt tocmai roze. Avem, încă, o tradiţie care merită încurajată în formarea studenţilor. Cam ca în medicină: medici buni, spitale proaste. Dar, spre deosebire de exerciţiul medical, unde viaţa fiecărui om, mare sau mic, destoinic sau incapabil, contează, în învăţămîntul terţiar contează enorm dacă România se va hotărî vreodată să iasă din clişeele egalitariste şi să-şi promoveze cele cîteva universităţi cu şanse reale în competiţia internaţională. An de an, însă, răspunsul e acelaşi: avem deocamdată de „salvat" o serie de universităţi aflate în dificultate. Care dificultate? Creată de cine?

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Cristina COMANDAȘU

Cu dragoste, despre Luciano Pavarotti

Mi-aduc aminte de el, ca prin vis... Marele Luciano Pavarotti (la propriu şi la figurat) pe scena Sălii Radio, în 10 august 1999, la repetiţia dinaintea primului şi singurului concert pe care l-a susţinut în România. Urma să cînte a doua zi în Piaţa Constituţiei din Bucureşti – un concert organizat în aceeaşi zi cînd la Bucureşti era vizibilă eclipsa totală de soare.

Mi-l aduc aminte... Chiar dacă era repetiţie şi nu cînta cu toată forţa vocii sale, imediat îţi dădeai seama că aveai în faţă un cîntăreţ ieşit din tipare: să spui că are o voce de aur este doar un clişeu, deşi aceasta era realitatea. O voce inconfundabilă, vocea perfectă de tenor, aşa cum se naşte, probabil, doar o dată la o sută de ani.

Mi-aduc aminte nu numai de vocea lui Pavarotti din acea zi, ci şi de chipul său zîmbitor, de modul amical şi cald în care dialoga cu partenerii de scenă, de eşarfa lui roşie de la gît... Chiar faptul că permisese ca repetiţia să fie cu public spunea multe despre el. Era probabil cel mai mare cîntăreţ de operă al lumii în acel moment, cea mai mediatizată vedetă a teatrului liric, iar noi, nişte tineri studenţi, pe atunci, puteam să-l ascultăm şi să-l vedem aşa cum era în realitate: pe el, marele Luciano.

Şi realitatea ne arăta că nu era nici o deosebire între Luciano de pe scenă şi Luciano – omul, acest om cald, generos, firesc, purtîndu-şi cu naturaleţe şi modestie darul special, vocea care suna la fel de bine şi în arii de operă, dar şi în hiturile din alte zone decît cele ale muzicii clasice.

De la concertul lui Luciano Pavarotti au trecut deja 15 ani, iar de la dispariţia lui Pavarotti din această lume – 7 ani. Şi, cu toate că fizic nu mai este printre noi, Pavarotti nu a fost uitat. Nici nu se putea altfel: a lăsat în urmă atîtea înregistrări şi, mai ales, imaginea unei personalităţi care a ales să facă lucrurile altfel, în beneficiul muzicii şi al publicului.

Nu ştiu prea mulţi cîntăreţi de operă care să umple stadioane la concertele lor, nici care să fi ales să cînte şi arii celebre, şi piese din muzica uşoară (să o numesc generic), în acelaşi concert. Pavarotti a făcut-o în mod magistral – ceea ce nu înseamnă că nu şi-a atras critici. Însă criticile au fost uitate; a rămas doar faptul că Pavarotti a fost unul dintre cei mai eficienţi ambasadori ai muzicii clasice, un om care a înţeles vremurile în care trăim şi a găsit soluţii să transmită mesajul muzicii clasice către un public cît mai larg. Un cîntăreţ care a ştiut să servească de fapt muzica bună, de oricare gen ar fi ea.

Din 30 octombrie, timp de patru săptămîni, aveţi ocazia – unică aş spune – de a vă completa o colecţie de patru DVD-uri distribuite cu *Dilema veche,* pe care se regăsesc opt concerte susţinute de Luciano Pavarotti şi prietenii săi, în momentele de glorie ale carierei marelui tenor italian.

Sînt concerte care au scris efectiv istorie: documente care vorbesc despre marele Luciano Pavarotti cîntăreţul, profesionistul, omul şi una dintre cele mai mediatizate vedete ale secolului XX. Sînt acele concerte care l-au transformat pe Pavarotti în mai mult decît un mare cîntăreţ de operă – într-un star al muzicii din toate timpurile. Şi mai mult decît atît, aceste concerte nu au fost organizate pentru a servi mediatizării acestui cîntăreţ, ci pentru a strînge fonduri dedicate unor cauze caritabile, pentru a ajuta oamenii din zone afectate de război şi disperare din Bosnia, Kosovo, Guatemala, Cambodgia, Tibet. Aceasta pentru că Pavarotti a fost şi ambasador al bunăvoinţei pentru Naţiunile Unite.

Eu am urmărit cu lacrimi în ochi aceste concerte, dîndu-mi seama că în anii noştri nu

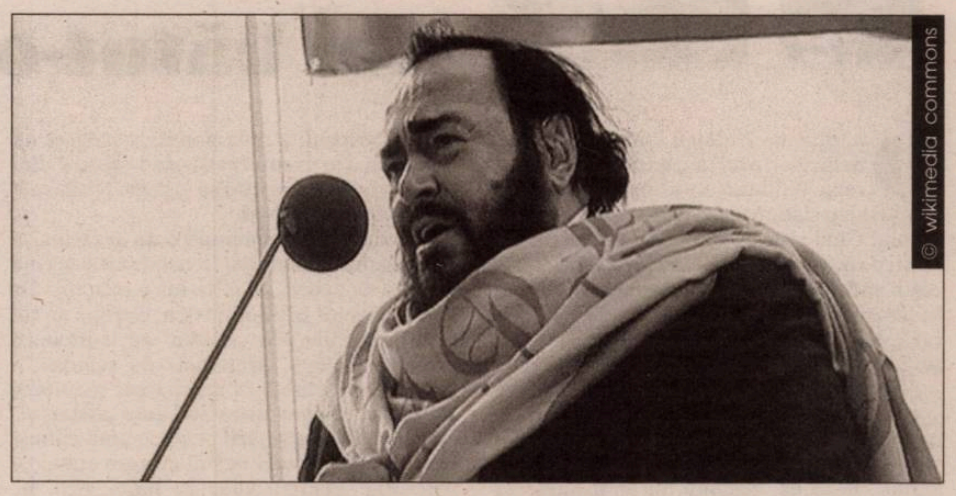

mai există nici un cîntăreţ care să poată face ce a realizat Luciano Pavarotti cu aceste concerte. Toate au fost organizate la Modena, oraşul italian în care el s-a născut, a trăit şi s-a stins; toate, în prezenţa a zeci de mii de oameni; toate, alături de marile vedete ale muzicii.

Să facem o trecere în revistă: concert pentru copiii din Bosnia (12 septembrie 1995), concert pentru copiii afectaţi de războaie (20 iunie 1996), concert pentru bolnavii de talasemie (27 septembrie 1992), Pavarotti & friends (1994), concert pentru copiii din Liberia (9 iunie 1998), concert pentru Guatemala şi Kosovo (1 iunie 1999), concert pentru Cambodgia şi Tibet (6 iunie 2000), concert cu soprana Nuccia Focile (9 iunie 1993).

Şi să enumerăm cîţiva dintre prietenii lui Pavarotti pe care-i puteţi vedea şi asculta pe aceste DVD-uri: Céline Dion, Elton John, Mariah Carey, Bono, Sting, Zucchero, Bryan Adams, Jon Bon Jovi, George Michael, Laura Pausini, Enrique Iglesias, chiar şi trupa Spice Girls. Adică *crème de la crème* din muzica ultimului deceniu al secolului XX, mari voci, hituri celebre, un mod de a face muzică ce m-aş bucura să fie model şi pentru cei care fac astăzi muzică, indiferent de genul pe care-l abordează.

Dacă ar fi să aleg cîteva momente de graţie, m-aş opri, de exemplu, la duetul Pavarotti – Céline Dion din piesa „I hate you then I love you", sau la „Miserere" cu Pavarotti şi Zucchero. Sînt sigură că fiecare îşi poate găsi alte şi alte piese favorite: pentru că acesta este darul muzicii, să ne vorbească fiecăruia, într-un mod profund personal, unic, să ne transporte în acea lume pe care ne-o imaginăm ca fiind mai bună. Trebuie doar să o lăsăm să facă asta...

***Cristina Comandaşu** este critic muzical.*

PUBLICITATE

ALEGE PREȘEDINTELE!

o campanie adevărul

Pe parcursul a două luni, cele mai importante alegeri din România sunt reflectate în detaliu în ziarul „Adevărul" și în secțiunea interactivă

alegepresedintele.adevarul.ro

Află totul despre principalii candidați la cea mai importantă funcție în stat și vezi cu care dintre aceștia te potrivești cel mai bine în opinii și idei!

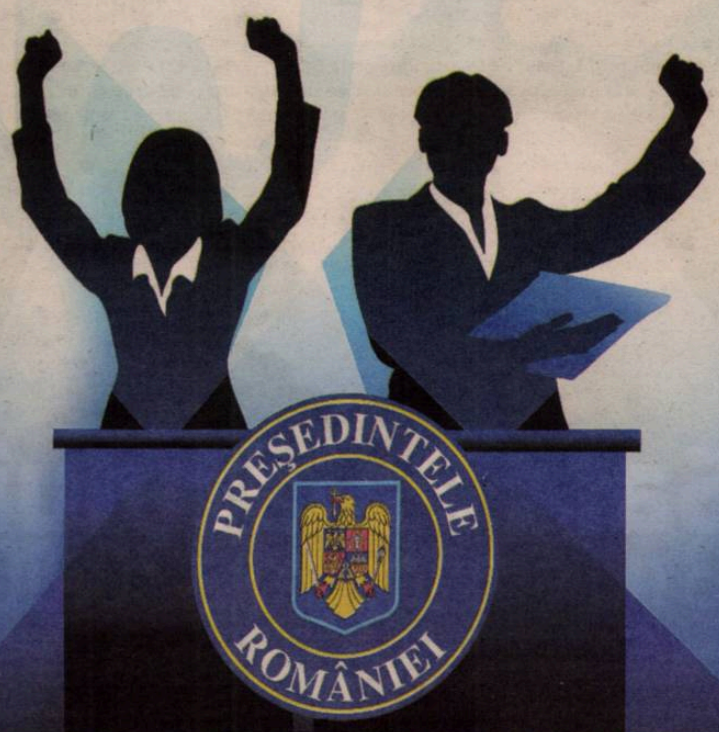

Alege Președintele doar după ce afli totul despre el!

PUBLICITATE

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI 1864-2014 150 DE ANI

Departamentul de Științe ale Comunicării
Facultatea de Litere a Universității din București

vă invită în perioada **7-8 noiembrie 2014** la Colocviul internațional

CARTEA-OBIECT

Istorie culturală,
strategii de marketing
și tehnologii multimediale

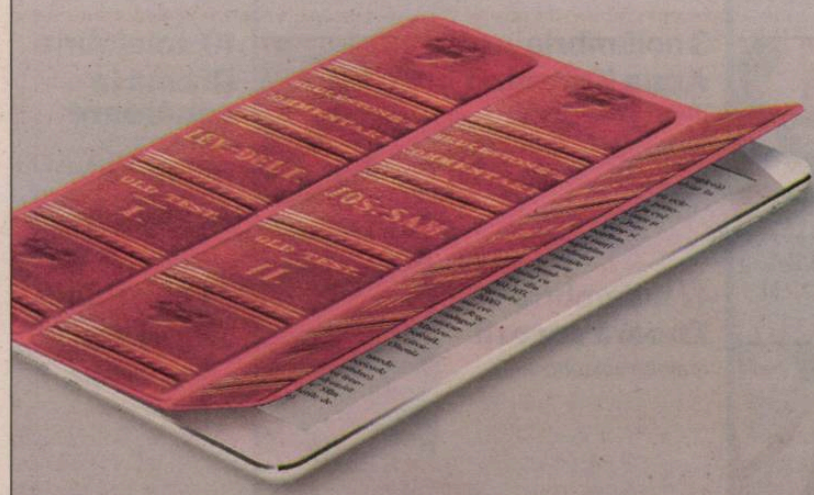

Aula BCU (7 noiembrie, orele 9-13) și **Facultatea de Litere** (7-8 noiembrie)

Sponsori: orange DACIA

Parteneri media: OBSERVATOR CULTURAL DILEMA CULTURA bookaholic.ro

Parteneri editoriali: Editura Art EDITURA HUMANITAS Litera Tact

www.bookish.ro

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Am bătut-o pe Serena!

Da, Simona Halep a luat bătaie în finală. Noi, românii, am bătut-o pe Serena Williams în grupe. Să fie clar! Cînd Halep cîştigă, de fapt cîştigăm noi, România! Cînd pierde, Simona pierde. De ce? Pentru că, vorba lui C.T. Popescu, nu munceşte suficient, are un loc nemeritat de bun în ierarhia mondială, a profitat de conjunctură, ca o oportunistă ce este (asta cu oportunista e de la mine, nu de la CTP).

Am a vă zice aşa: am auzit numai cîteva vorbe (puţine) despre felul în care Simona (aia nemuncită) a ajuns unde a ajuns. Cîteva vorbe numai despre operaţia de micşorare a sînilor. Fără ea, Simona nu ar fi ajuns să aibă acest an fantastic. Numai Dumnezeu ştie cît de grea a fost decizia cu pricina, pentru o femeie! Am auzit foarte puţine vorbe despre sacrificiile pe care le-a făcut familia ei pentru a-i plăti antrenamente, echipament, antrenori, cantonamente, alimentaţie specială, participare la turnee, transport, cazare, taxe... Domnul Popescu a evitat să deschidă subiectul. Aud în continuare foarte puţine vorbe despre manevrele meschine care se fac pentru cei trei lei tramvai alocaţi de stat, împărţiţi între vechii tovarăşi de prăduială, înrăiţii din „sistem" de care DNA-ul (încă) nu s-a atins. Alt confrate de breaslă, Cătălin Tolontan, ştie ce spun. Între Popescu şi Tolontan, îl cred pe cel din urmă, atunci cînd e vorba despre sport. Mai degrabă îl voi crede pe dînsul, atunci cînd va susţine că nu România are vreun merit cînd oricare dintre sportivii ei reuşeşte să cîştige. Nu România, ci doar sportivul.

Cred sincer că domnul Ponta ar trebui să zică, asemeni domnului Constantinescu, cînd e vorba de sport: „M-a învins sistemul!" De cînd a devenit prim-ministru, domnia sa tot cere oamenilor din „sistem" să îi producă proiecte de legi, propuneri de reformă a politicilor sportului. Dl Ponta (sper că) începe să afle ce viespar incredibil este „sistemul" din sport. Mici găinării pentru sume minuscule, la nivel de zeci de mii de euro anual pe federaţie! Pentru asta, ne luăm gîţii, ne pierdem vremea făcînd anticameră la Minister, că îl (o) ştim noi pe şef (şefă). Am avut pe vremuri o mică afacere cu antrenorul lui (ei), am mînărit noi, cîndva, ceva bani (puţini) împreună. Nu ne e frică. Pentru că noi sîntem „sistemul". Cîţiva dintre noi sîntem înfrăţiţi întru rele cu băieţi buni de prin afară, de pe la federaţii europene sau de pe la CIO. Sîntem de neatacat! Am să le dau o veste: o oarecare firmă de computere, cu oarecare faimă internaţională (Microsoft), este în anchetă în România. S-ar putea ca, din excesul de zel al DNA-ului românesc, să cădeţi şi voi, şi sistemul vostru, şi tare bine mi-ar părea. Prejudiciile financiare pe care voi le produceţi sînt o glumă, în comparaţie cu alte hoţii din România, numai că supărarea pe care o produceţi miilor de părinţi şi copii din sportul de performanţă este de neimaginat. Aş invita pe bunii români să măsoare nopţile de insomnie ale lui Stere Halep (atunci cînd se gîndea ce să mai ipotecheze pentru a face rost de banii necesari următorului turneu ATP) în cote de „mîndrii de a fi român" în meciurile de la Singapore... Mîndria aia de am fost noi mîndri de Simona cînd „noi, românii" am bătut-o pe Serena. Prea puţini dintre noi au habar cum se face sport de performanţă în România. Sîntem inocenţi. Nu poţi reproşa cuiva inocenţa.

„Noi, românii" am bătut-o pe Serena.

Cel mai mare serviciu pe care l-a făcut Simona Halep României nu stă în punctele ATP pentru a căror cîştigare România nu a contribuit cu mai nimic, în afara cîtorva primiri festive la aeroport, pentru camerele de filmat. Stă, cred eu, mai degrabă în setul pe care l-a cîştigat în faţa Anei Ivanovici. A ales să joace cinstit. În spiritul sportului, chiar dacă, astfel, îşi micşora şansele de cîştiga finala. Tot respectul, Simona! Cei mai mulţi dintre noi, românii care nu am contribuit cu nimic la victoriile tale, dar pe care ni le asumăm pentru tine, nu am înţeles, poate, gestul tău de a juca cinstit, onest, corect. Presa americană a înţeles şi a apreciat. Nici pentru asta nu avem a ne lăuda noi, românii, în general. Doar pe tine, Simona, şi pe cei care te-au crescut. Pe părinţii tăi.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Simona Halep zîmbeşte ca un copil, dar a bătut o forţă a naturii ca Serena Williams. Cum vine asta?

Simona zîmbeşte oricum tot timpul, că bate sau ia bătaie. Ceea ce e bine şi nu e. Se vede că are calmul şi siguranţa unei supercombatante. Înăuntrul ei, totuşi, nimic nu e atît de simplu. Simona e o campioană, dar încă nu e o mare campioană. Lucrurile la ea merg foarte bine, pînă cînd se gripează fără apel. Cu surioara Williams, la Singapore, actul II, s-a întîmplat la fel cum s-a petrecut finala de la Paris cu Sharapova. A suportat fără să crîcnească dominaţia nu atît de tenis, cît psihologică a adversarei. Or, nu a existat sportivă legendară în acest sport, care, la un moment dat, să nu fi ieşit nervos din propria fiinţă, pentru a se lua de păr, ca baronul Münchausen, în scopul extragerii din mlaştină (în cazul ăsta se poate). Aşteptăm nervii Simonei, ăia buni. Halep e o construcţie excepţională a unui pămînt care nu mai dă de ceva vreme sportivi planetari. Dar e, de fapt, un proiect de familie, un SRL, aşa cum sînt multe ignorate, prigonite, dispreţuite în ţara asta. De aceea, ea n-a plecat la drum cu un plus, şi nici măcar de la zero. Sincopele ei, acum, sînt parfum de flori faţă de lestul pe care i l-ar fi putut oferi cea mai performantă ramură economică a României postcomuniste – industria ratării. Halep e o învingătoare, spre deosebire de mulţi dintre noi, rătăciţi în acest labirint al libertăţii. Ea a luat-o drept în sus. Şi, da, din cînd în cînd, soarele îi mai arde aripile. Nu zîmbiţi!

Radu NAUM

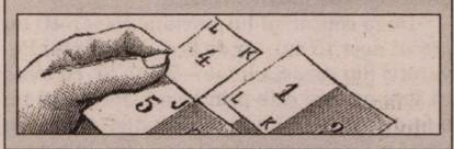

PUBLICITATE

din 3 noiembrie
adevărul îți aduce în premieră pe DVD
colecția
FILME DE AUR
din cinematografia rusă!

3 noiembrie
Anna Karenina
(DVD cu două părți)
dramă, romantic, 1967

10 noiembrie
Dramă la vânătoare
dramă, istoric, romantic, 1978

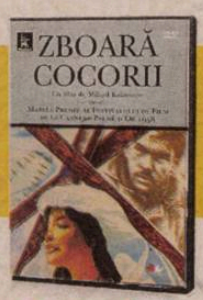

17 noiembrie
Zboară cocorii
dramă, romantic, 1957

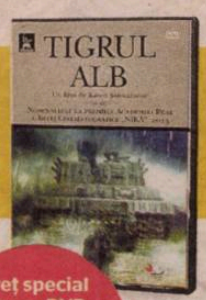

24 noiembrie
Tigrul alb
acțiune, fantastic, 2012

preț special ziar cu DVD
14,99 lei

Colecționează cele 4 DVD-uri,
din 3 noiembrie, în fiecare luni, numai cu ziarul „Adevărul"

PUBLICITATE

SARAH BRIGHTMAN
IN CONCERT

Sala Palatului
13 noiembrie / ora 20:00

Biletele se găsesc la Sala Palatului, Teatrul Național, Librăriile Adevărul, Mihai Eminescu, Humanitas, Cărturești, Stația de metrou Unirii 1, Magazinele Orange, Vodafone, Domo, Magazinele Diverta, în oficiile Poștei Române, magazinele Inmedio semnalizate Bilete.ro și în magazinele Germanos și pe net: www.vandbilete.ro www.bilete.ro www.myticket.ro www.biri.ro www.eventim.ro www.iabilet.ro www.bilet.ro

adevărul · Radio România Cultural · Radio România Muzical · Radio România Actualități · STYLE · Music · 220.ro · HotNews.ro · DILEMA · OK! · SUPERTV · Zile și nopți · iConcert.ro · bilet.ro · marie claire · vandbilete.ro · PORT.ro

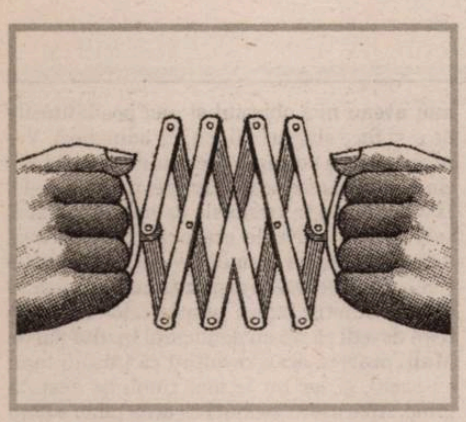

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Întotdeauna ai de învăţat de la ceilalţi“

– dialog cu Loreta ISAC –

E asistentă socială, dar de cîtva timp se ocupă de o afacere socială: Atelier Simpluş, un proiect care a cîştigat competiţia „Fabricat în Ţara lui Andrei“. Loreta Isac a stat trei luni la ţară, pentru a pune pe picioare acest atelier unde se confecţionează jucării. Povesteşte cu un entuziasm reţinut, e atentă la detalii şi, mai ales, e idealistă. Face totul cu pasiune şi crede în ceea ce face.

De unde vine numele Atelierului Simpluş?

S-a născut dintr-o greşeală. Era o perioadă cînd căutam nume pentru atelier, ceream păreri în stînga şi-n dreapta. Am primit un mail de la o prietenă, în care scria „numele trebuie să fie simpluş i...“. Ş s-a lipit, din greşeală, de *simplu*. Ne-a plăcut. E melodios, exprimă ce facem noi, lucruri simple, cu materiale plăcute la atingere. Atelier Simpluş este unul dintre cele zece proiecte cîştigătoare ale competiţiei „Fabricat în Ţara lui Andrei“, competiţie finanţată de Petrom. În spatele atelierului se află Asociaţia Aliat, un ONG cu o activitate de prin 1999. Am deschis un mic atelier de croitorie în comuna Măneşti, judeţul Dîmboviţa, în care am angajat trei persoane din comunitate, care nu mai lucraseră înainte. În atelier facem jucării de serie, pentru care colaborăm cu tineri designeri, şi jucării după desenele copiilor – adică părinţii ne trimit desenele copiilor şi noi facem jucării identice cu desenele. Pentru adulţi, avem şi o gamă de huse pentru telefoane, laptopuri şi tablete, lucrate din fetru, cu un design prietenos şi jucăuş.

De ce faceţi jucării după desenele copiilor?

Pentru că nici o jucărie nu seamănă cu alta. Stimulăm creativitatea copiilor. Iar în momentul cînd copilul primeşte o jucărie pe care chiar el a desenat-o – aşa cum şi-a imaginat-o el, cu un picior mai mic, cu gura strîmbă etc. –, faptul că arată ca în desen e important pentru dezvoltarea copilului, pentru încrederea lui în sine. Iar părinţii pot păstra acea jucărie şi peste ani, e o amintire frumoasă. Jucăriile noastre sînt unice, nu se găsesc la supermarket sau la magazinele de jucării. Jucăria făcută după desen i-o trimitem doar copilului care a făcut desenul, e unicat. Nu multiplicăm jucăriile. Preţurile nu sînt foarte mari, dar se justifică prin faptul că lucrăm manual, din materiale de bună calitate. La o jucărie se lucrează o zi întreagă. Din fericire, există mulţi oameni care apreciază creativitatea şi apreciază lucrurile pe care le facem.

De ce aţi făcut acest atelier la Măneşti, într-o comună, şi nu la oraş?

Asociaţia Aliat are un centru pentru persoane dependente de alcool în Tîrgovişte, deci sîntem legaţi de judeţul Dîmboviţa. Înainte să aflăm că sîntem printre cîştigătorii competiţiei „Fabricat în Ţara lui Andrei“, am mers prin mai multe comune din judeţ. Am ales comuna Măneşti şi datorită sprijinului autorităţilor locale: ne-au făcut recomandări, ne-au dat sfaturi despre obiceiurile oamenilor din comună, ne-au primit foarte bine. Asta ne-a încurajat să facem atelierul acolo. Nevoia locurilor de muncă există şi în mediul urban, şi în mediul rural. Dar în mediul rural, problemele sînt mai complicate. Aşa că am decis să creăm aceste locuri de muncă pentru oamenii care au o nevoie mai mare de a lucra. În plus, am constatat că există un potenţial în această zonă. Sînt oameni simpli, care de-a lungul vieţii au făcut lucruri banale, dar dacă li se oferă şansa să facă altceva decît au făcut în trecut, apar surprize plăcute. Noi am angajat şi persoane care au mai lucrat în croitorie, dar nu mai făcuseră jucării. Am observat că, dacă le încurajezi creativitatea, pot face lucruri fabuloase.

Cred că ar trebui să explicăm formula „economie socială“. De ce aţi preferat această variantă?

Pentru Asociaţia Aliat şi pentru mine este o afacere socială, pentru că noi reinvestim profitul obţinut în serviciile sociale ale organizaţiei. Economia socială are un rol foarte important pentru organizaţiile nonguvernamentale, pentru că oferă şansa de a-şi putea susţine activităţile. Noi vrem să consolidăm atelierul, să ştim că ce se face acolo ne va putea ajuta şi peste cîţiva ani. Abia cînd atelierul se va autosusţine, vom putea vorbi despre reinvestirea profitului în activităţile Asociaţiei Aliat (Alianţa pentru Lupta Împotriva Alcoolismului şi Toxicomaniei).

Ce servicii oferă Asociaţia Aliat?

Este vorba despre servicii pentru persoanele cu un consum problematic de alcool sau dependente de droguri. Avem un centru în Bucureşti, unul în Tîrgovişe şi alte minicentre în Cîmpulung Moldovenesc, în Miercurea Ciuc şi în Craiova. Persoanele cu astfel de probleme nu prea au şansa unui tratament specializat în România: pe lîngă intervenţia medicală, au nevoie şi de intervenţii psihoterapeutice. Noi asta facem: prin programe de psihoterapie şi asistenţă socială, ajutăm aceşti oameni să aibă o viaţă normală, să devină funcţionali, să aibă un consum controlat de alcool sau să fie abstinenţi. Serviciile noastre se îndreaptă şi asupra membrilor familiei. Există grupuri de sprijin şi şedinţe de psihoterapie pentru partenerele persoanelor respective şi pentru copiii lor. Avem rezultate foarte bune.

„Părinţii ne trimit desenele copiilor şi noi facem jucării identice cu desenele.“

Ce înseamnă, în asemenea cazuri, rezultate bune?

Sînt mai mulţi factori care pot influenţa rezultatele. Depinde ce obiective îşi propune persoana respectivă: abstinenţă, sau doar reducerea consumului. Depinde şi de familie – căci dacă familia îl ajută, evoluţia e mult mai bună. Am avut peste 1200 de pacienţi în cele două centre – din Bucureşti şi din Tîrgovişte – în ultimii trei ani. Cam 40% au avut o evoluţie favorabilă, ceea ce este foarte bine. A fost un program pe care l-am implementat pentru prima dată în România, cu intervenţii interdisciplinare. De exemplu, avem ateliere de psihoterapie prin poezie, terapie prin artă, terapie ocupaţională – sînt forme de terapie care funcţionează foarte bine pentru persoanele cu anumite dependenţe. Dependenţa de alcool este o boală, deşi cei mai mulţi nu o percep aşa. Aşa încît există forme de tratament, ca pentru orice boală. Avem şi programe de prevenire a consumului de alcool, în cadrul cărora informăm şi educăm oamenii. Dependenţii de alcool nu vorbesc despre asta, subiectul e tabu. Aşa că încercăm să le explicăm că există soluţii pentru problemele lor. Dar e un proces greu.

Cum se întîmplă lucrurile, concret?

Cel mai greu e ca omul să ajungă la noi. Asta ne spun şi cei din familie, că a fost greu să-i convingă să vină la noi. Persoanele care vin la noi trec printr-un prim test de evaluare, se face o evaluare medicală, socială şi psihologică. Unii ajung la noi prin medicii de familie, cu care facem cursuri despre mijloacele de intervenţie în cazurile unor pacienţi cu probleme privind consumul de alcool.

Ce înseamnă un eşec, cum se măsoară?

Cei 60% care nu au reuşit să îşi îndeplinească obiectivul nu se încadrează, de fapt, în categoria eşecurilor. Au rămas cu ceva. Chiar simplul fapt că au conştientizat problema e important. O persoană cu astfel de probleme trece prin mai multe etape, printr-un „ciclu al schimbării“. Unii sînt în faza în care ştiu că alcoolul le face rău, dar nu e încă momentul potrivit pentru intervenţie, nu sînt încă pregătiţi. Dar orice persoană care a trecut pe la noi a rămas cu ceva. Sînt unii care au întrerupt acum trei ani, dar au revenit ulterior. Schimbarea e un proces îndelungat, e nevoie de multă răbdare, fiecare are propriul ritm.

N-aţi avut parte şi de atitudini fataliste, de genul „aşa e el, bea, n-ai ce-i face“?

Ba da. Acesta a fost motivul pentru care ne-am decis să facem şi grupurile de sprijin pentru partenerii de viaţă, pentru rude ori prieteni. Degeaba lucrezi cu omul care are probleme, dacă cei din jur pun o presiune permanentă asupra lui.

Să ne întoarcem la jucării. Cum apar pe lume?

Procesul e foarte complex. Noi nu veneam cu experienţă din zona aceasta, nu aveam cunoştinţe legate de business, nu ştiam ce se întîmplă într-un atelier de croitorie. Dar ne-am sfătuit cu oamenii şi am aflat. De pildă, e importantă alegerea materialelor. Fetrul îl importăm. Inul şi bumbacul sînt greu de obţinut de la furnizorii români: se găsesc greu sau nu oferă cantităţi mici (iar noi nu ne putem permite să comandăm cantităţi mari). Pentru jucăriile de serie, lucrăm cu tineri designeri români şi vrem să-i sprijinim şi pe ei, aşa că numele artistului apare pe eticheta produsului. Jucăriile ajung în toată ţara, în funcţie de comenzi. Dar încercăm să sprijinim şi alte afaceri sociale – de pildă, pentru a expune produsele, folosim coşuri de răchită, pe care le procurăm tot dintr-o întreprindere socială. E destul de dificil să promovezi conceptul de economie socială, oamenii încă nu ştiu ce înseamnă. De pildă, noi mergem la tîrguri şi avem un banner pe care scrie „Atelier Simpluş este o afacere socială“. Şi explicăm de ce anume. Oamenii sînt curioşi, dacă le explici, înţeleg care e legătura dintre un ONG şi o afacere.

Cine lucrează în atelier, ce fel de oameni sînt?

Mie îmi place să spun că sînt oameni simpli, dar cu un potenţial fantastic. Sînt foarte mîndră de ei, pentru că îşi dau interesul ca totul să meargă bine. M-am mutat pentru trei luni la Măneşti, pentru că voiam să văd cum lucrează în echipă. Am avut ocazia să-i cunosc foarte bine, se completează unul pe altul. Colega mea Mihaela Vasiloi face o activitate de voluntariat pentru atelier – practic, noi două ne ocupăm şi de marketing, şi de vînzări, uneori şi de producţie. Mă bucur că am şansa să lucrez cu astfel de oameni. În orice mediu, relaţia umană trebuie să fie importantă. Dacă tratezi oamenii cu respect şi ştii să-i încurajezi, lucrurile merg foarte bine. Eu coordonez activitatea, dar nu pot să neg că am de învăţat de la şeful de atelier şi de la ceilalţi oameni. Întotdeauna ai de învăţat de la ceilalţi. Poate că spun asta din perspectiva unui asistent social care întotdeauna a lucrat cu oamenii... A fost o experienţă foarte frumoasă cît am stat acolo. Am locuit la o femeie în vîrstă de 83 de ani – minunată, plină de energie. Viaţa la ţară mi-a oferit prilejul să cunosc oamenii, să văd ce obiceiuri au. Sînt oameni gospodari, casele sînt îngrijite, oamenii sînt foarte politicoşi. Obiceiul de a da „bună ziua“ tuturor celor care trec pe stradă e foarte frumos şi încă se mai păstrează. Şi se simte spiritul comunitar: oamenii se ajută între ei, ne-au ajutat foarte mult şi pe noi. Sigur, la început au fost sceptici, nu ştiau ce facem acolo. Dar după ce am vorbit cu ei, atitudinea s-a schimbat.

Pînă la urmă, de ce aţi făcut o afacere socială, şi nu o afacere pur şi simplu?

Toţi cei trei care sîntem implicaţi în Atelier Simpluş lucrăm de ani buni la Asociaţia Aliat, avem experinţă în activităţile psiho-sociale. E ceva în care credem. Eu am ales meseria asta pentru că îmi place şi ştiu sigur că n-am să mă îndepărtez de ea. Motivul pentru care facem o afacere socială e pentru că noi credem şi în misiunea Asociaţiei Aliat. Idealismul ajută şi el. Probabil că şi vîrsta are „vina“ ei. Nu ştiu dacă peste zece ani voi gîndi la fel. Dar sînt o idealistă, recunosc asta.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

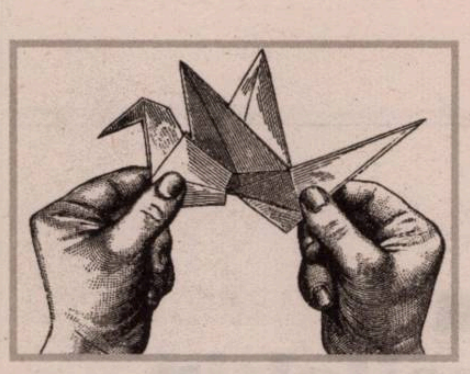

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Pîinea în comunism

Patronatul Rompan a anunţat că după 1 noiembrie va scoate pe piaţă pîine făcută după reţeta de pe vremea lui Ceauşescu. Patronatul susţine că reţetele de pîine dinainte de 1989 erau mai bune, mai sănătoase şi mai naturale decît cele de astăzi. Asta pentru că în reţetele de pe vremea lui Ceauşescu nu intrau actualii amelioratori de gust, care n-ar fi tocmai sănătoşi. În plus, spun cei de la Rompan, vechile reţete conţineau lapte (care, cu timpul, ar fi fost înlocuit cu apă) şi adaosuri de zahăr şi grăsimi, care astăzi nu mai sînt.

Sînt convins că unele reţete de atunci erau mai bune decît unele reţete de astăzi. Convins sînt şi că, din punctul de vedere al afacerii, ideea patronilor din industria panificaţiei poate fi una de succes, tot aşa cum de succes pare a se fi bucurat şi relansarea Eugeniei sau a ciocolatei Rom. Nu e nimic rău în a recupera unele lucruri cu care lumea era obişnuită şi care se vindeau bine. Nu la fel de convins sînt însă că eventuala sugestie care ar putea reieşi din această iniţiativă, şi anume că pîinea de pe vremea lui Ceauşescu era bună, ar fi prea fericită. Pe fondul nostalgiilor comuniste, într-o epocă în care ignoranţa legată de ce a însemnat comunismul e tot mai mare, nu ar fi chiar de dorit ca unii să folosească asemenea argumente pentru a întări ideea că pe vremea lui Ceauşescu era bine. Deci nu ideea comercială a celor de la Rompan ar fi în neregulă, ci un eventual efect ideologic.

Şi, pentru o mai bună informare a oamenilor, ar trebui, poate, amintite unele realităţi legate de pîinea din acele vremuri. Poate că şi cei de la Rompan ar fi trebuit să sublinieze unele lucruri, dar şi jurnaliştii au această datorie. Unii îşi amintesc, alţii poate că nu. De exemplu, eu am apucat vremea cînd o pîine costa 25 de bani sau cînd vînzătoarea putea tăia o jumătate sau un sfert de pîine, pentru cei care doreau. De multe ori, pîinea se vindea caldă, de unde şi celebra vorbă. Dar la fel de adevărat e că se vindea toată, adică se termina şi apoi trebuia să aştepţi cine ştie cît pînă venea altă maşină. În-

Un eventual efect ideologic.

tre aleatoriile momente de aprovizionare, pe rafturi mai rămîneau unele „exemplare" vechi, întărite, ca nişte pietroaie. Cei care nu apucau pîinea caldă trebuiau să se mulţumească şi cu aşa ceva. Pietroiul acela putea fi întrucîtva resuscitat pe moment, dacă îl udai şi îl băgai în cuptor, învelit într-o cîrpă. Gospodinele ştiau tot felul de asemenea secrete de supravieţuire. Magazinele în care se vindea pîine erau ceva mai rare decît astăzi, în oraşe ele existau doar în aşa-numitele „complexuri comerciale" (cîte unul pentru fiecare complex). În economia şi în comerţul de stat (să nu uităm că fabricile de pîine şi magazinele erau toate numai ale statului), nu se ţinea cont de ideea cererii şi a ofertei. Ca să se asigure că vor găsi pîine proaspătă, mulţi se învăţaseră să meargă direct la fabrică (în Bucureşti ştiam vreo două), unde se formau nişte cozi enorme; nu că la „complexurile din cartier" n-ar fi fost cozi, la pîine mereu se făcea coadă, mai ales spre sfîrşitul anilor '80.

Dacă la începutul domniei lui Ceauşescu se găseau cîteva sortimente – albă, neagră, intermediară, rotundă, franzela Bucureşti (de care vorbesc astăzi cei de la Rompan), chifle, cornuri, covrigi şi japoneze –, spre sfîrşit, practic, nu mai era decît un singur fel. Reţetele de care se vorbeşte astăzi rămăseseră doar pe hîrtie (dacă vor fi fost vreodată respectate în totalitate, în realitate), aşa cum doar pe hîrtie erau şi generoasele sloganuri comuniste care vorbeau despre cea mai bună dintre lumi şi despre viitorul ei luminos.

Pîinea aceea, de un singur fel, era de multe ori necoaptă în interior. Cuptoarele industriale sufereau din cauza presiunii scăzute a gazelor, mai ales iarna. Nu de puţine ori, franzela aceea avea o mare gaură în mijloc, probabil că mulţi îşi amintesc. În meniul românilor de pe atunci, pîinea era la mai mare preţ decît astăzi, pentru că alimentaţia era, evident, mai puţin variată. Pîinea era de bază. Uneori, foamea era un fenomen destul de concret şi aşa se explică şi de ce copiii trimişi să stea la coadă să cumpere pîine de multe ori o mîncau pe drum, înainte să ajungă cu ea acasă.

De asemenea, nu se poate uita cum, în ultimii ani ai regimului comunist, ţăranii ajunseseră să cumpere pîine de la oraş, fiindcă în sate nu se mai găsea, iar „colectivizaţi" fiind, oamenii de la ţară nu mai aveau nici obiceiul şi nici posibilităţile de a-şi face singuri pîinea, ca odinioară. Veneau la oraş cu nişte saci mari de pînză şi, cînd prindeau ocazia, îi umpleau cu franzele. Îi vedeai apoi în trenurile de navetă, cu acei saci în spate. Nu le era prea uşor să facă asta, mai ales că în multe oraşe, autorităţile comuniste dăduseră dispoziţii ca pîinea să se dea pe buletin, adică numai celor care puteau dovedi că nu au domiciliul în altă parte. Mulţi orăşeni erau revoltaţi că ţăranii luau cu sacul, şi lor nu le mai rămînea destulă pîine. Apăruseră zvonuri că acea pîine e dată la porci. Era adevărat şi că ţăranii nu prea mai aveau nici ce să dea de mîncare porcilor pe care-i creşteau prin gospodărie. Cei care munceau pe ogoare şi cultivau grîul, aşa cum erau reprezentaţi pînă şi pe stema oficială a ţării, nu mai aveau pîine.

Şi astăzi există pîine proastă pe piaţă, dar sînt şi sortimente care, pe vremea comunismului, ar fi fost de neimaginat. Există şi maşini individuale, cu ajutorul cărora fiecare poate să-şi prepare pîinea exact cum vrea. Dacă la toate minunile şi prostiile care se găsesc pe piaţă, se adaugă şi produse făcute după reţetele teoretic bune din vremea comunismului e cu atît mai bine. Putem să ne amintim că uneori mai erau pîini bune şi pe atunci, dar să nu uităm totuşi cum era, de fapt, în comunism, Pîinea (noastră cea de toate zilele).

ready made

„Cinematografele – zice profesorul Marinescu – au devenit o adevărată cauză de îmbolnăvire pentru publicul nostru, mai ales din cauza totalei lipse de control din partea autorităţilor. D-sa citează cazuri de copile cari căpătaseră accese de histerie sau alte manifestări de îmbolnăvire a sistemului nervos din cauza emoţiilor cinematografice."

Higiena, Anul IV,
No. 83, 15 Iunie 1915

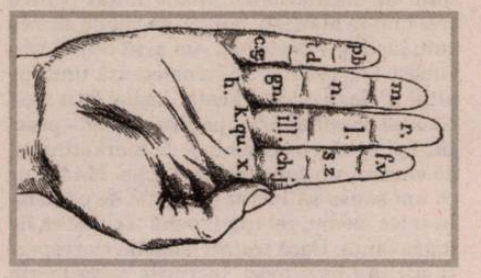

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Teatru şi ştiri

Mă întorc (pentru ultima oară aici!) la vizita lui David Lodge în Iaşi, întrucît un amănunt interesant nu-mi dă pace, încă de la încheierea evenimentului, îndemnîndu-mă la tot felul de analize. Pe parcursul întîlnirii cu scriitorul, de la Teatrul Naţional, am încercat să deschid o discuţie mai amplă despre modul în care istoria şi ficţiunea – arta, în general – se întrepătrund, uneori, pînă la indistincţie. Aveam, desigur, cîteva repere lodgiene: Războiul Mondial (autorul *Veştilor din Paradis* era copil în timpul bombardamentelor asupra Londrei şi, deşi le surprinde, marginal, doar în cîteva romane, ele l-au marcat semnificativ), Războiul Rece (traversat integral de prozator), globalizarea (identificată ca atare, pentru prima oară în literatură, de personajul Morris Zapp, în *Ce mică-i lumea!)* şi noul model liberal euro-american (scriitorul a călătorit mult şi, lucru important, a trăit, pentru o vreme, în Statele Unite: a predat în Rhode Island şi în California, la Berkeley). Toate aceste momente istorice s-au intersectat cu opera lui Lodge şi au căpătat anumite forme de transfigurare ficţională.

Intervalul discuţiei noastre publice nu mi-a permis să abordez decît unele detalii ale temei mari, mai precis interferenţele dintre literatură şi biografie şi, respectiv, dintre literatură şi autobiografie. David Lodge este un susţinător moderat al tezei influenţei necondiţionate a existenţei asupra textului. Acceptă faptul că propriile cărţi surprind – simbolic – etape din viaţa sa, dar, în nici un caz, nu crede că ele (romanele) ar fi autobiografice. Pînă şi naraţiunile cu protagonişti „istorici", aşa-zicînd, precum James şi Wells, reconstruiesc destinele excepţionale în registru artistic. Şi totuşi, dacă aş fi avut timp, aş fi împins dialogul ceva mai departe şi i-aş fi cerut părerea profesorului emerit de la Birmingham, despre intruziunea brutală a istoriei în estetic. Am făcut-o ulterior, în afara scenei, şi acesta constituie, în fond, amănuntul care mă presează de la terminarea FILIT-ului încoace. Dialogul neconvenţional cu Lodge, la London Pub-ul din centrul Iaşiului (regret că nu mi-a trecut prin cap să înregistrez conversaţia, deşi, probabil, un „element" tehnologic i-ar fi răpit farmecul intelectual), mi s-a părut, în multe privinţe, mai interesant decît multe alte momente din mediatizata vizită a scriitorului în România. Găsesc relatarea lui, fie şi într-o versiune „repovestită" – asemenea celei de faţă –, utilă şi, poate, de interes pentru exegeţii autohtoni ai creaţiei lodgiene. Totul porneşte de la un incident din tinereţea prozatorului. Lodge a fost surprins că-l cunoşteam. Era convins că fusese de mult uitat.

În 1963, la începutul carierei universitare de la Birmingham, David Lodge, împreună cu prietenul său cel mai bun, romancierul şi teoreticianul Malcolm Bradbury, scrie o satiră dramatică (în formula teatrului de revistă), intitulată *Between These Four Walls*. Piesa a fost montată la Birmingham Repertory Theatre şi a avut-o în distribuţie pe faimoasa Julie Christie. La regie a participat şi un student – James Duckett. Cei trei au lucrat enorm pentru reprezentaţia în cauză, în interiorul căreia nu s-au sfiit să introducă şi elemente postmoderne. Bunăoară, una dintre scene presupunea prezenţa unui aparat de radio deschis în faţa publicului. Lodge şi Bradbury au hotărît ca episodul să fie realizat cu un radio adevărat, care să transmită un program real, în direct. Se observă aici nu numai dorinţa de autenticitate, ci şi concesia pentru ideea postmodernă a melanjului dintre existenţă şi scriitură. Premiera a avut loc în luna noiembrie a anului deja menţionat (se împlinesc acum, iată, 51 de ani de la acel

Dialogul neconvenţional cu Lodge, la London Pub-ul din centrul Iaşiului.

debut!). Radioul a funcţionat conform proiectului dramatic iniţial şi, stupoare, chiar atunci s-a anunţat ştirea teribilă a asasinării preşedintelui american John Fitzgerald Kennedy. Într-o primă fază, oamenii din audienţă au murmurat nemulţumiţi, considerînd „vestea" o glumă de prost gust. La pauză însă, toţi au aflat adevărul şi partea a doua a satirei, practic, s-a prăbuşit, nemairepreZentînd interes pentru cineva.

Lodge a admis că acolo s-a consumat una dintre clipele cele mai derutante din viaţa lui de scriitor. A învăţat că „jocul" cu realitatea nu este mereu favorabil artei. Dimpotrivă, el poate deveni fatal exerciţiului estetic. Viaţa şi ficţiunea se amestecă, neîndoios, dar cea dintîi îşi va păstra întotdeauna statutul de fenomenalitate dominantă. În acest experiment nu încap, de aceea, naivităţile. Ca autor, poţi „contextualiza" cît doreşti istoria şi existenţa în cărţile tale, însă nu-ţi poţi permite „inocenţa" de a crede că le şi transformi sau măcar că le influenţezi. Relaţia dintre istorie şi ficţiune nu funcţionează decît dinspre ultima către prima şi niciodată invers. Ludic şi inofensiv, scriitorul ficţionalizează istoria, şi, implicit, lumea. Ficţiunea, totuşi, nu are cum să fie „istoricizată". Intervenţia istoriei şi a lumii în text duce, invariabil, la moartea ficţiunii şi, aşadar, a artei. Vorbind cu Lodge despre asta la o cafea, mă gîndeam că, la noi, în România, s-a descoperit, în ultimul timp, o soluţie pentru dilema de mai sus: ştirile au devenit teatru, iar teatrul propriu-zis a început să se comporte ca un veritabil program de ştiri. Istoria şi ficţiunea convieţuiesc astfel paşnic, fără excese anihilatoare de nici o parte. Să ne aflăm, oare, la debutul unei noi zvîrcoliri a protocronismului nostru multisecular?

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

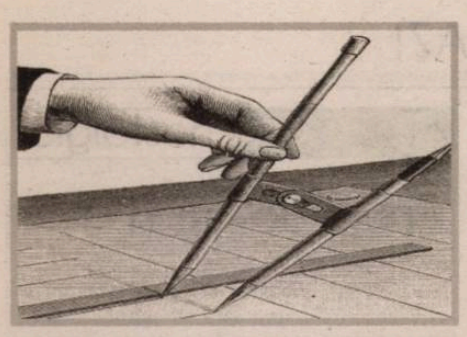

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Cum au fost Bucureştii odinioară

Acest titlu este al unei cărţi de pe vremuri despre care am auzit cîţiva, dar pe care aproape nimeni n-a mai citit-o de mult. Este reeditată anastatic pentru prima oară după ediţia din 1935, care culegea laolaltă vreo douăzeci de articole din presa săptămînală de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Autorul lor, Domenico Caselli (1875-1937), era bucureştean get-beget, dar de origine italiană. Tot cît se poate şti acum despre această figură minoră a gazetăriei româneşti a fost adunat de domnul Dan Roşca, un cercetător asiduu al istoriei Capitalei, într-o prefaţă excepţional de amănunţită. De acum înainte, Caselli îşi are viaţa mai bine cunoscută decît aceea a altor scriitori mai importanţi. Datorită acestei biografii meticuloase, putem afla chiar lista domiciliilor sau redacţiilor prin care s-a perindat omul. De pildă, adresa *Gazetei Municipale*, unde au apărut textele din acest volum, era în strada Epicol 16 („azi strada Gheorgheni", precizează prefaţatorul), nume care fusese la început *Epicur*, dar pe care edilii au trebuit să-l schimbe, deoarece notabilii cartierului îl găseau indecent.

Expunerea antichităţilor bucureştene pe care a întreprins-o Caselli se înscrie în continuarea bravului maior Papazoglu, după cum literatura pe care a scris-o, de „romane istorice", urma exemplul lui N.D. Popescu din generaţia precedentă. Merită remarcat, totuşi, că el se străduia conştiincios să aducă la zi informaţia. Criticile lui îi corectează pe predecesori, nu numai pe popa Musceleanu, falsificator de hrisoave, ci chiar pe Tocilescu. Data de la care este atestată documentar cetatea Bucureşti era controversată, fiecare autor căutînd să o fixeze într-un trecut mai îndepărtat. Oricum, începuturile nu sînt mai vechi de vremea fraţilor duşmani Vlad Ţepeş şi Radu cel Frumos, cel dintîi fiind preferat, ca erou naţional, iar cea dintîi indiscutabilă mărturie a unei prezenţe domneşti – în 1459 – l-a statornicit pe acesta drept „ctitor".

Cu prilejul povestirii luptelor din acea perioadă în care aşezarea întărită de pe Dîmboviţa a fost asediată, Caselli indică şi întinderea pe care o putea avea, între Sf. Vineri şi podul de la Sf. Spiridon Vechi (biserica nouă, monumentală, nu exista încă). Alt articol interpretează corect pisania de la Curtea Veche, recunoscînd că acel Mircea Vodă care a clădit-o nu era „bătrînul" din veacul al XIV-lea, ci Mircea Ciobanul, destul de vechi la 1715 sau 1716 ca să fie şi el socotit „bătrîn", rectificare argumentată prin portretele ctitorilor de la Snagov. Cu aceeaşi sîrguinţă, Caselli a urmărit istoria altor biserici bucureştene: Dobroteasa, căreia o genealogie fantezistă a Năsturelilor îi atribuia o vîrstă din secolul al XV-lea, a fost în realitate construită în 1730, fiind urmată de încă două ctitorii ale aceluiaşi mare boier, Constantin Năsturel: refacerile unora mai vechi la Slobozia şi la Cărămidarii de Jos. O eroare a autorului plasează „biserica banului Ghiorma" între Lipscani, Smîrdan şi Stavropoleos, unde a dispărut la mijlocul secolului al XIX-lea. Ea data din 1564-1565 şi Caselli i-a reconstituit existenţa, dar a confundat-o cu „biserica Grecilor". Numai în 2006, cercetarea dlui Ştefan Andreescu i-a recunoscut adevărata locaţie, la marginea de sus a oraşului de atunci, pe malul drept al Dîmboviţei: ctitoria lui Ghiorma era aceeaşi cu biserica Albă – Sf. Nicolae, pe dealul de la Mihai-Vodă şi vecină cu această mănăstire.

Studiile lui Caselli stăruie asupra cartierului în care se găseau Hanul Grecilor, explorat de recente săpături arheologice, şi „Biserica de Jurămînt" (Sf. Dumitru de lîngă actualul Muzeu Naţional de Istorie). Înfiinţarea celei din urmă se datorează acelui Badea Bălăceanu, rămas vestit ca „Uşurelul" din cauza recordului de viteză prin care, călărind într-o singură zi şi o noapte distanţa de la Bucureşti la Iaşi, a salvat viaţa unor boieri condamnaţi la moarte de domnul Moldovei. Ca trenul! Curiozitatea lui Caselli s-a întins şi în împrejurimile oraşului, pînă la Tînganu, unde biserica modernă, de sat, a fost precedată de o mănăstire de la Radu cel Frumos care n-a lăsat urme. Acolo şi la Bolintin, chiar din vremea lui Mircea cel Bătrîn.

A fi scris o viaţă întreagă despre Bucureşti, a-i fi dezvăluit trecutul pentru locuitorii săi, între care nu puţini de obîrşie străină, ca el, a fost pasiunea lui Caselli. Avea pentru cine s-o facă. Primii lui cititori erau interesaţi de vechea înfăţişare a locurilor unde trăiau. Ceea ce făcea el era vulgarizare istorică şi avea public pentru asta. Şi el se formase la şcoala unora care-i deschideau bibliotecile şi arhivele lor. Din cînd în cînd, el aminteşte pe prietenii care i-au stat alături: pictorul Ary Murnu, de exemplu, sau arhivistul Stoica Nicolaescu – o mică lume bătrînească, *un piccolo mondo antico*, ar fi spus el.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Lalele, lalele, lalele...

Lalelele sînt acele flori frumoase care ne colorează primăvara. Cam asta ştim despre ele. Şi mai ştim că sînt aduse din Olanda, cînd zăpada nu se topeşte încă de tot, în timp ce prin grădinile noastre, ele se deschid aşa... cam pe la Paşti. Puţini dintre noi ştiu că această floare are un trecut „glorios" şi că, la un moment dat, a stîrnit pasiuni aprinse, a provocat crize economice şi a scris istoria unei epoci. Editura Humanitas ne oferă o carte foarte bine scrisă, care ne spune povestea acestei minunate plante (Mike Dash – *Mania Lalelelor. Povestea celei mai rîvnite flori din lume şi a pasiunilor ieşite din comun pe care le-a stîrnit,* Humanitas, 2014).

Adorată de războinicii de prin văile din Tianshan, lalelele decorau frontiera dintre China, Rusia şi Afganistan, cu flori roşii, mici, vesele, adaptîndu-se la vremea rece şi vînturile îngheţate. De aici, de pe „Acoperişul lumii", aceste flori au plecat să cucerească inimile noroadelor de altădată: mai întîi de toate, printre musulmani, acolo unde laleaua „reprezintă cuminţenia, pioşenia în faţa lui Allah" şi este considerată cea mai sfîntă dintre flori. Cuvîntul turcesc *lale* se regăseşte şi în numele lui *Allah,* şi de aici însemnătatea imensă acordată acestei flori care populează grădinile, acest spaţiu al plăcerii şi bucuriei. Se spune, în tradiţia musulmană, că cei care îngrijesc florile, grădinarii, vor ajunge direct în ceruri pentru a se ocupa pe mai departe de această sarcină plăcută lui Allah. Sub domnia lui Soliman Magnificul, turcii au început să cultive lalele şi mai ales să le altoiască pentru a obţine varietăţi noi. Aşa aveau să se nască „lalele de Istanbul, mult mai delicate şi mai elegante decît precedesoarele lor", cu petale alungite şi suple, cu vîrfurile ascuţite precum acul. *Nur-i-Adin* – Lumina raiului – este numele uneia dintre cele mai frumoase lalele, obţinută de renumitul grădinar Seyhulislam Ebussuud Efendi, prin 1574. La 1630, la Istanbul existau nu mai puţin de 80 de florării şi 300 de florari profesionişti. Iar la Topkapî, laleaua ocupa un loc important în grădini, alăturîndu-se trandafirilor, garoafelor, zambilelor şi narciselor.

Din Imperiul Otoman, printre baloţii de ţesături scumpe, cîţiva bulbi de lalea au ajuns în Ţările de Jos, în portul Antwerpen. Se pare că negustorul, care a cerut postavul şi mohairul, n-a prea ştiut ce să facă cu bulbii de lalea, pe unii i-a mîncat, asociindu-i cu ceapa, pe alţii i-a plantat, aşa, într-o doară, în grădina de zarzavat. Abia întîlnirea cu horticultorul Joris Rye şi botanistul Carolus Clusius avea să prelucreze destinul acestei flori pe pămînturile europene. Prin intermediul lui Carolus Clusius, bulbii de lalea au ajuns pretutindeni în Europa – unii au crezut că este vorba de ceapă şi i-au rumenit în tigaie alături de varză, alţii i-au înăbuşit alături de coastele de miel, şi chiar i-au amestecat cu zahăr pentru a fi serviţi ca desert. Dar europenii s-au convins repede că bulbii de lalea, chiar dacă semănau cu cepele, nu erau prea delicioşi, aşa că au început să aprecieze mai mult calităţile lor estetice. De aici a început de fapt pasiunea pentru aceste flori minunate, care avea să atingă apogeul în primele decenii ale secolului al XVII-lea. Horticultorii, negustorii, pictorii, botaniştii s-au întrecut în a „specula", economic şi artistic, frumuseţea acestei flori. La 1637, laleaua numită *Semper Augustus* se vindea cu o sumă fabuloasă: de două ori preţul unei case. Pictorii Rembrandt şi Bruegel reţin pe pînzele lor nu numai frumuseţea acestor specii, astăzi dispărute, dar şi obsesia care i-a animat pe locuitorii Ţărilor de Jos. Pentru cîţiva ani, bulbii de lalea au reprezentat cel mai rîvnit produs de pe piaţă. Mulţi negustori au făcut averi din comerţul cu bulbii de lalea, preţul unui singur bulb depăşind cu mult salariul anual al unui negustor.

Cînd pasiunea pentru lalele se potoleşte la Amsterdam, prin anii 1640, ea se reaprinde în Imperiul Otoman. Nu mai este vorba de o pasiune economică, ci doar de una culturală. Epoca Lalelelor începe pe la 1718 şi durează vreo 20 de ani. Sultanul Ahmed al III-lea, mare iubitor de lalele, avea să stimuleze pasiunea turcilor pentru aceste flori minunate, destul de diferite de lalelele locuitorilor de prin părţile Europei de Nord. Şi, pentru că devine regina de necontestat, *Manualul florilor,* redactat de grădinarul Seyth Mahomed Lalezari, reţine cele douăzeci de criterii după care se poate judeca frumuseţea unei lalele. Un adevărat concurs de frumuseţe printre flori...

Cuvîntul turcesc lale *se regăseşte şi în numele lui* Allah.

Vă recomand cu mare bucurie această carte, desfătătoare şi plină de detalii colorate despre o lume trecută.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Epoca de Aur (IV)

„Creaţia literară, artistică trebuie să realizeze noi opere care să oglindească uriaşa muncă a poporului nostru. Avem nevoie de noi romane, noi piese de teatru, noi poezii în care eroii principali să fie muncitorii, ţăranii, intelectualii cu preocupările lor, cu dorinţele lor de progres, de bunăstare, cu hotărîrea lor de a contribui la făurirea socialismului şi comunismului în România. Întreaga activitate literar-artistică, sub orice formă, trebuie să pună în evidenţă forţa şi capacitatea creatoare ale poporului, să biciuiască stările de lucruri negative, lipsurile, dar să dea o perspectivă, încredere în forţele creatoare ale poporului, să contribuie la unirea eforturilor tuturor constructorilor socialismului, la întărirea unităţii poporului în jurul partidului, în cadrul Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste, să contribuie la întărirea forţei generale a patriei noastre, la ridicarea României pe noi culmi de progres şi civilizaţie!"

Nicolae Ceauşescu, Expunere la lucrările comune ale Plenarei Comitetului Central, a organismelor democraţiei muncitoreşti-revoluţionare şi organizaţiilor de masă – 28 noiembrie 1988

„Literatura, muzica, artele plastice, teatrul, cinematografia, creaţia artistică, în general, au misiunea şi îndatorirea de a crea şi îmbogăţi patrimoniul naţional cu noi opere valoroase, pătrunse de umanism revoluţionar, de profundă încredere în marile noastre idealuri comuniste, care să servească dezvoltării conştiinţei socialiste, educării omului nou, să redea, în forme originale, cît mai variate, preocupările şi aspiraţiile poporului, lupta şi munca sa pentru constituirea socialismului şi comunismului."

Elena Ceauşescu, Cuvîntare la încheierea lucrărilor Congresului educaţiei politice şi culturii socialiste – august 1987

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Attica! Attica!

E greu să nu-ţi aminteşti în zilele astea de una dintre scenele memorabile din filmul *Dog Day Afternoon,* în regia lui Sidney Lumet. Sonny Wortzik (Al Pacino) jefuieşte o bancă, pentru a face rost de banii care ar acoperi costurile unei operaţii de schimbare de sex pentru iubitul lui. N-avea de unde să ştie că maşina de valori tocmai plecase, ridicînd încasările, iar în toată banca se găseau ceva mai mult de o mie de dolari. E momentul în care totul o ia la vale. Sonny – personaj inspirat din controversata poveste reală a lui John Stanley Wojtowicz – e total pierdut şi n-are un plan foarte precis. E un om obişnuit, care face un gest extrem, dintr-o pornire de moment şi din dragostea pentru iubitul său. E mai îngrijorat de sănătatea şi de problemele ostaticilor pe care i-a luat în bancă, decît de propria soartă. E complet nepregătit pentru situaţia asta neprevăzută, un om care nu-şi mai controlează viaţa, ci se lasă în voia ei. La un moment dat, iese în faţa băncii să stea de vorbă cu poliţistul care conduce dispozitivul impresionant, adunat la locul faptei. Cînd vede dimensiunile impresionante ale forţelor adunate acolo, sub privirile aparatelor de filmat şi ale puzderiei de cetăţeni care asistă în plină zi la toată povestea asta, Sonny strigă cît îl ţin puterile: „Attica! Attica!" Răspunsul celor care cască gura la această scenă e un murmur de aprobare, continuat cu scandări de protest la adresa sistemului, transformîndu-l pe Sonny, pentru moment, într-un erou. E o referire la greva deţinuţilor de la închisoarea Attica, din 1971, încheiată cu o intervenţie dură a poliţiei şi soldată cu cîteva zeci de victime.

Vremurile de acum încep să dea la iveală din ce în ce mai multe personaje perfect reale, cetăţeni de toate felurile care recurg la gesturi extreme şi vor să semnalizeze, fiecare după cum îl duce mintea, că lumea în care trăim e defectă. Indivizi de pretutindeni caută o sumedenie de feluri de a spune că aşa nu se mai poate. Unii se mulţumesc să protesteze, găsind cele mai sucite sau creative idei pe care le poate închipui mintea umană, fără să recurgă însă la soluţii violente. Alţii fac ceea ce face, în fond, fiinţa umană, de multă vreme încoace – caută un război, o cauză, şi se duce să-şi rişte viaţa, uneori doar ca să simtă că trăieşte cu adevărat. De cele mai multe ori, povestea începe cu ceva care trebuie spus şi arătat lumii. Anturajul fiecăruia nu mai e de ajuns. Mesajul transmis punctual nu mai are nici o relevanţă. Acum, pentru că trăim global, mesajul trebuie să fie universal. Să fie afişat, văzut, auzit, pe scena lumii. Iar numărul mesajelor care spun că „Aşa nu se mai poate!" devine atît de mare, încît creează impresia că povestea tuturor, povestea întregii lumi a ajuns la capăt. Totul trebuie să se dărîme, să se prăbuşească, sub greutatea excesului, a abuzului, a prea-multului.

Motive sînt suficiente. Diferenţele colosale între nivelurile de viaţă ale unora şi ale altora nu mai sînt poveşti de care să ştie doar un grup de oameni. Acum, toţi ştim tot. Şi vedem tot. Zilnic. Clipă de clipă. Puterea discreţionară a marilor corporaţii umileşte. Oamenii politici umilesc. Oamenii bogaţi umilesc. Şi chiar dacă unii chiar n-o fac, intră în categorie şi sporesc gigantica masă a unei imagini complicate care apasă colosal pe emoţia fiecărei fiinţe umane de pe lumea asta. E o vreme în care ideile de stînga cresc mai vîrtos ca vegetaţia din pădurile virgine. Cîtă vreme ni se spune continuu că avem drepturi, începe să ni se pară şi că ni se cuvine orice. De-aici – o energie fără nume, o emoţie traversează instantaneu sufletul întregii lumi, o stare de iminenţă, insinuată în fiecare secundă care se scurge spre un deznodămînt difuz, pe care ni se pare că-l presimţim cu toţii.

Nu că n-ar fi suficiente motive să fii speriat de ceea ce vezi în jur. Înşiruirea lor ar pune probleme serioase ideii de infinit. Abuzul crunt e departe de a fi doar o faţă a unor hipsteri care protestează. Teroarea e departe de a fi doar o impresie a unora care sînt certaţi cu ordinea şi disciplina. Umilinţa, inegalitatea revoltătoare şi injustă, discriminarea, exploatarea bestială, cenzura şi înfricoşarea nu sînt doar cuvinte ale discursurilor de stînga, sau umbre mişcătoare pe pereţii lumii, de la televizoarele lăsate deschise noaptea. Abuzul, prea-multul, deşănţarea tîmpeniei şi a iresponsabilităţii sînt la fel de limpezi ca răsăritul fiecărei zile.

Oameni de toate condiţiile, dar mai ales unii care-şi văd viitorul total lipsit de orice lumină îşi iau lumea-n cap şi pleacă la război. C-o fi prin Africa, prin Ucraina, prin pustiurile fostelor republici de la sudul a ceea ce era odată Marea Uniune Sovietică, prin Siria sau prin Irak. E tulburător de interesant. Aşa cum se pleca de-acasă, cu ani în urmă – spre ashram-urile, festivalurile şi plajele pline de corturi şi maşini colorate ale generaţiei Flower Power –, aşa se pleacă acum spre taberele de antrenament ale războaielor de tot felul. Evident, ideea islamică pare cea mai la îndemînă şi cea mai coerentă soluţie de a formula un răspuns la lumea occidentală în care trăieşti şi eşti complet nemulţumit. De cele mai multe ori însă, ea arată ca şi cînd ar fi memorată de aderenţii nonarabi, mai degrabă ca refrenul unui hit, decît ca identificarea unui alt fel de a vedea lumea.

Statele Unite ale Americii au făcut Uniunea Sovietică să implodeze, prin simplitatea bunăstării opuse sărăciei şi bîlbîielilor ideologice care nu ţin de foame. Ce n-a ţinut economic, n-a ţinut, pînă la urmă, nici ideologic. Acum, Maica Rusie îşi îndreaptă oasele după înfrîngere şi iese subtil la scena lumii, reîncălzind discret supa ideilor revoluţionare. Cu generozitate, ea oferă istoriei noul *flower-power,* noua mişcare cool care face tinerimea să fugă de-acasă. O să fie interesant.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Valentin DUMITRESCU

Omul cel bun din Seciuan

Cu noua sa premieră de la Bulandra, regizorul Andrei Şerban repune în discuţie un fenomen dezumanizant. *Comercialul* – în traducere liberă şi în toate sensurile, devenit idol în economia liberului-schimb de iluzii, devorator insaţiabil al celor ce i se închină. Scandalul ieftin a ajuns marfă de preţ, infatuata tichie scoate la mezat chelia. Păstrînd proporţiile, scenele noastre reflectă acelaşi efect al globalizării în aria gustului comun/prost. Şi încă, un gust normativ deja. Publicitatea îi conferă o identitate care-i lipseşte. Producţii modest-bulevardiere sînt prezentate drept momente epocale, dacă nu „de o frumuseţe nepămînteană" *(sic!)*, pentru care, să recunoaştem cinstit, nu prea avem senzori. Sordid în formula polemicii rudimentare, odată cu teritoriile acaparate prădalnic de mass-media, audiovizualul inclus, comercialul este hrana de toate zilele a năpăstuiţilor; victime şi paraziţi deopotrivă.

Numai de distracţie nu ducem lipsă, încît, dacă n-am devenit nostalgici înăcriţi, după experienţele care ne-au marcat spiritual, pornind de la Liviu Ciulei, David Esrig, Lucian Pintilie şi generaţiile care le-au respectat tradiţia lucrului bine făcut, paradigmatic şi prin confruntarea aici, ca şi într-o Europă confiscată, după război, de ideologia primatelor, unde au performat miraculos creatori de talia unui Grotowski sau Joszef Szaina, cu atît mai mult nu poţi ignora ascensiunea gorilelor consumeriste, însoţite de alaiul voioşilor tovarăşi de drum. În acest climat în care excepţiile, cîte sînt – să-l numim, de pildă, pe Victor Ioan Frunză –, confirmă regula unui sistem curat democratic&original, expandînd azi în toată splendoarea lui, parcă nici nu mai contează încrengătura de interese meschine, gravitînd inerţiatic în jurul vreunui centru pentru un oarece profit – vorba lui Nenea Iancu. Independent de conjuncturi şi independent prin însăşi structura sa de artist-pedagog în înţelesul ales al cuvîntului, regizorul „fără stil" Andrei Şerban montează *Omul cel bun din Seciuan* într-un registru al diferenţei, continuînd astfel un traseu exemplar prin obstinaţia de a experimenta rămînînd el însuşi. O aventură care, nu e de prisos să ne reamintim, după epoca inaugurală a anilor '90, cînd Naţionalul bucureştean a fost, pentru cîţiva ani, doar Kilometrul 0 al teatrului din această ţară, este reluată cu o montare blamată de cîteva voci autorizate (este vorba de spectacolul *Purificare* de Sarah Kane, realizat la invitaţia lui Ion Vartic, directorul Teatrului Naţional din Cluj), cariera uneia sau alteia dintre acestea evoluînd parcă drept recompensă pentru bobîrnacul dat neagreatului corp străin în coastele ierarhiei. Restul e istorie şi memorialistică în *O biografie* (Ed. Nemira). Bertolt Brecht, dramaturgul privirii critice prin distanţare şi părinte al teatrului epic, cu rădăcini în tragedia greacă şi în Teatrul No, îi oferă creatorului de teatru, aici şi acum, cheia şi formula pentru un joc între extreme şi pretextul de a metamorfoza relativitatea destinelor într-un insolit tîrg al deşertăciunilor. Distanţare şi compasiune, pe de o parte, o lume răsturnată, în care cerul e figurat de o cîmpie de maci crescînd din tavanul scenei, asemenea tărîmului pierdut, inaccesibil celor ce trăiesc ca individualităţi divizate într-un labirint al supravieţuirii, patronat de speculanţi şi escroci filantropi, cum altfel decît supermani. Shen Te, prostituata care nu şi-a vîndut sufletul, e, în interpretarea Anei Ularu – pe care am revăzut-o, la ani buni de la debutul în rolul *nimfetei* nabokoviene în *Lolita,* regia Cătălina Buzoianu –, personajul ce focalizează contradicţiile şi drama autentică a unui univers condamnat, fragilă şi vibrantă precum un instrument bine acordat în mîinile unui maestru. În plăsmuirea acestei eroine al cărei ţipăt de disperare pare un strigăt în pustiu, dar care cheamă, invocă, face paradoxal să iradieze speranţa, undeva la ieşirea din labirintul pe care-l parcurge pînă la ultimul impas, căci „omul nou" prefigurat aici, ca şi în celelalte spectacole marca Andrei Şerban, se naşte din încercări şi suferinţă asumată, nu asemenea unei piese de schimb într-un angrenaj ruginit, încă mai puţin prin naturala predare de ştafetă între generaţii, ci un mister în care avem şansa să ne regăsim. Textul transpus în pagina adaptării semnate de Andrei Şerban şi Daniela Dima, spre a sluji viziunea regizorală, fără deranjante adăugiri, are tonalitatea justă, percutantă, dată de reprezentare. Pentru că interpretarea este finalitatea actului de creaţie, conferindu-i consistenţa şi rezonanţa personalităţilor angajate, majoritar tineri. Pornind de la spaţiul de joc propriu-zis, în manieră neorealistă a scenografei Iuliana Vâlsan, cu două planuri contrastante, ce sugerează starea personajelor şi, prin analogie, a schizoidiei momentului trăit – „Seciuan e Bucureşti" –, exhortează un actor şi, dintr-odată, fantasmele rămîn suspendate în aerul rarefiat al legendei, precum oraşul mirific din fundal, după care tînjesc localnicii dintr-o mahala asiatică, îngropaţi de vii în insalubrele lor adăposturi de noapte, mărginind avanscena. (Construite din materialul placajelor, cu slogane împotriva „ciocoilor", „mogulilor", sus şi jos, dreapta-stînga, militantism de paradă, surprinzator în acord cu pantomima muncii robotizate, desprinse din secvenţele tragicomice ale filmului lui Chaplin, *Timpuri noi.)* Îndreptăţind întrebarea: oare viaţa de „dincolo", din fascinanta lume de neatins, nu este decît o Fata Morgana, sau reduplicare vrăjită, cum ar spune unul din marii umorişti ruşi, care a plătit, ca atîţia alţii, pentru vina de a nu tăcea – „Să fie vreo vrăjitorie?" pare o uimire de drept-credincios, dar în plin stalinism... –, a celei de aici. Răul se manifestă ca disponibilitate, disponibilitate oarbă, iar dedublarea e expresia acestui păcat mortal. Vreo aluzie la adresa maeştrilor, de orice vîrstă, nemuritori!? Dostoievski observa că vanitatea sporeşte odată cu bătrîneţea. Oricine poate fi contestat pentru un gest sau altul, dar trebuie să protestăm împreună cu

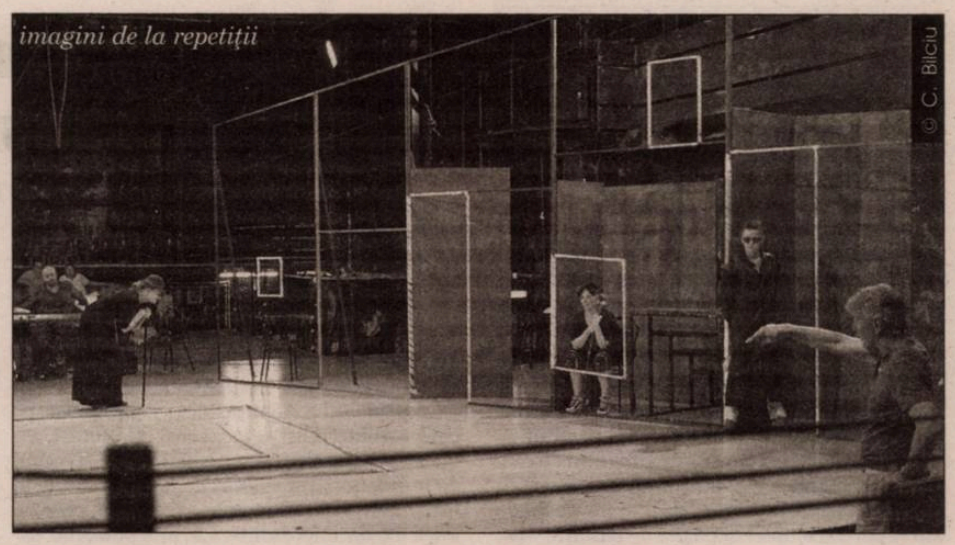

Behemoth, motanul cu samovarul fumegînd în braţe, din capodopera lui Bulgakov – *Maestrul şi Margareta:* Dostoievski este nemuritor.

Mare parte din distribuţie interpretează mai multe roluri şi aceasta nu într-o convenţie a măştilor schimbătoare, urmărind exersarea mijloacelor actoriceşti, de amorul artei. Poate chiar şi-n viaţă. Vlad Ivanov îl interpretează pe bunul sacagiu Vang, martorul şi comentatorul tramei, dînd nota grav-ironică a ultimului dintre cele trei finaluri. Schilodit de bogatul frizer filantrop Shu Fu, interpretul/personaj reintră în scenă din partea opusă, în pielea călăului său, personaj descins din Broadway-ul tuturor posibilităţilor, fireşte, în postura unui superman înzestrat cu secrete magice, cu *smile*-ul nesfîrşit lipit pe obraz, obrazul bine văruit, într-un show zburdalnic, copie de *Mister* fantast dintr-un film de consum, prezent pe toate canalele TV. După ce-şi cîntă partitura de gangster parodic, întrupare a succesului atoatecuprinzator, iese suflînd în pistoalele imaginare, cu care şi-a nimicit adversarii asemenea. Umorul sau ironia lui Andrei Şerban e, nu o dată, caustică. Vlad Ivanov mai interpretează rolul Femeia. Zeiţele ce-şi găsesc lăcaş de-o noapte în casa prostituatei Shen Te, care va fi răsplătită în bani, necesari pentru a-şi deschide un chioşc de tutun, întreprindere repede falimentată de rude, prieteni, *looser*-i, carnavalescă amalgamare de marginali, luînd repede totul în stăpînire –, mult ostenite de căutarea unui singur om bun, se înscriu în regula jocului. Rodica Mandache (Zeu 1) declamă candid preceptele impuse de sus bietelor făpturi umane, pentru ca apoi, în rolul Doamna Iang, să se convertească într-o mamă sîcîitoare, obsedată de bunăstarea şi profitul căsătoriei fiului Sun (Cătălin Babliuc interpretează cu acurateţe şi nuanţe bine strunite rolul pilotului fără avion, de care se îndrăgosteşte Shen Te, incapabilă să vadă, dincolo de imaginea închipuită, adevărul crud care îi va da lovitura de graţie); pronunţatul accent evreiesc în care îşi rosteşte pledoaria are ambivalenţa farmecului şi a polemicii implicite cu „bunul român" din fantasmele ideologiilor neaoşismului îndătinat. Lipsită de culoare, cît de anost ar fi sunat pedanta predică uzată de zeii căminului burghez – în vremea lui Brecht, fără doar şi poate va fi trecut drept insultă la adresa bunelor moravuri –, necesitînd intervenţia foarfecelui. Soluţiile regizorale explorează, pe de altă parte, ceea ce a fost novator la începutul secolului XX, de la Max Reinchardt, expresionism, teatrul politic al lui Erwin Piscator, care, într-o măsură, l-au influenţat pe Brecht, nicidecum dintr-un interes arheologic, pentru că Andrei Şerban nu are nimic de-a face cu experimentalismul obtuz şi comercial în mare vogă, ci pentru similitudinile descoperite între epoci ameninţătoare. La cîte manufacturi amatoristice din Europa Occidentală s-au perindat în turneu, desangvinizate, dacă vor fi avut cîndva viaţă, actori stîngaci, texte anodite ale vreunui autor de succes la el acasă, în realitate însăilări autobiografice de jurnal intim, ajungi să te întrebi dacă nu cumva asistăm la deriva comună a valorilor, sau sînt doar şuşe puse la cale de impresari ori directori cu interese oculte. În 1993, primul director al Naţionalului bucureştean a demisionat cînd a perceput riscul de a se transforma într-o agenţie de turism. Şi nu este o legendă cum încearcă unii să ne încredinţeze, rămaşi în funcţiune indiferent de contextual politic/social, că oricît ar părea de ciudat, cultura poate fi o bună sursă de afirmare&substanţiale beneficii, de genul celor aflaţi la putere. Pînă cînd, în urma vreunui incident, îi vedem pe sticlă reduşi la adevărata lor statură. Sînt parte din răul în ascensiune şi în toată banalitatea lui – „banalitatea răului" i-a spus Hannah Arendt, dar şi „fantasticul banalităţii", dacă preluăm ca simbol titlul unui remarcabil eseu despre Gogol, scris de Lucian Raicu –, fenomen pe care acest spectacol şi-a propus să-l radiografieze. Poate că echipa, aşa cum a apărut la premieră, nu este îndeajuns de sudată, Andrei Şerban lucrînd îndeosebi cu actori tineri şi foarte tineri, care mai au timp să se desprindă de influenţele şcolii, sau ce au deprins, din colaborări întîmplătoare, cu siguranţă, că ritmul reprezentaţiei îşi va regăsi măsura deja prefigurată, dar spectacolul e atît de profund semnificativ, încît encomiasmul l-ar parazita. Se mai cuvin relevate creaţiile actoriceşti ale lui Adrian Ciobanu, actor căruia îi redescoperim personalitatea scenică în roluri secundare, Manuela Ciucur (Zeu 2/Doamna Shin) şi Mirela Gorea (Zeu 3/Nepotul), care, făcîndu-şi apariţia ca ostenite divinităţi, îşi desfăşoară potenţele expresive cu minuţiozitate şi aplicaţie. Strălucitoare – Daniela Nane, în rolul Proprietăresei hulpave, perfect adecvată personajului ce se bizuie tocmai pe mijloacele de seducţie pentru a-şi devora victimele. De remarcat prestaţia foarte tinerei Ana Covaliuc (Băiatul). Majoritare în distribuţie sînt actriţele, fie în roluri de bărbat sau roluri de compoziţie. Ilustraţia muzicală semnată şi interpretată de Raul Kusak constituie un element substanţial în economia ansamblului. *Omul cel bun din Seciuan* este un spectacol care merită să fie revăzut.

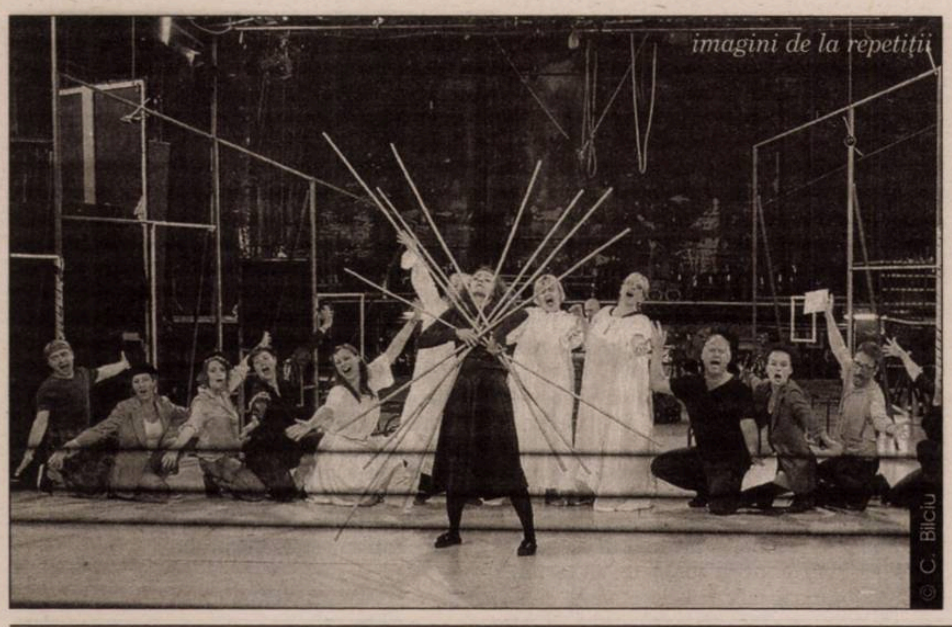

Valentin Dumitrescu *este critic de teatru şi membru UNITER.*

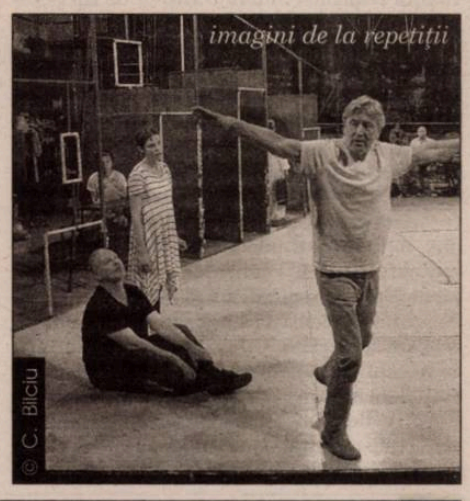

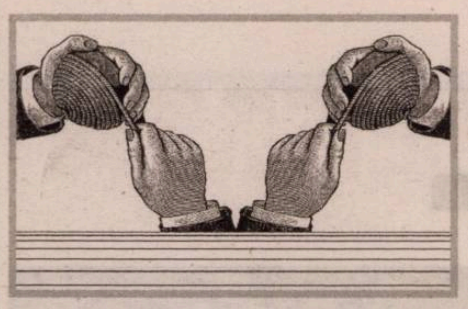

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Alegeri în Ucraina, Moldova şi România

– barometrul Macovei –

■ Pavlo Şeremeta a fost ministru al economiei în Ucraina doar cîteva luni. Am scris aici despre întîlnirea pe care am avut-o cu el, fiind într-un grup de experţi de la *think-tank*-uri europene. Era la începutul mandatului. Deborda de energie, ne povestea, într-o engleză impecabilă, ce planuri are pentru a ridica Ucraina în topul mondial Doing Business. Citesc în *The Economist* că a fost învins de sistem, şi-a dat demisia: „Trei ore în fiecare zi stăteam să semnez vreo 200-300 de hîrtii. Cele mai multe erau fără nici un sens, produse de aparat pentru a-şi justifica existenţa." Ministerul economiei de la Kiev chiar e un colos, dar un colos defect. Fiind la Kiev, am profitat să fac nişte interviuri pentru un program de cooperare România – Ucraina, şi m-am întîlnit cu o doamnă de la minister. Avea în jur de 30 de ani şi părea complet depăşită de situaţie – ea, împreună cu o colegă, se ocupau singure de cîteva programe de cooperare transfrontalieră, finanţate de UE, pe care Ucraina le avea cu fiecare dintre vecinii săi: Polonia, Ungaria, Slovacia, România. Un volum imens de muncă. „Ne trebuie neapărat mai mulţi oameni", îmi zice. „Dar, ştii, ministrul tău ne-a declarat că sînt prea mulţi oameni în minister, sînt vreo 3000 şi zicea că nu ar fi nevoie de mai mult de 1000, de ce nu vă dă mai mulţi oameni la biroul de cooperare transfrontalieră cu ţările UE?" Dă ochii peste cap şi zice: „Habar nu am ce fac restul, sînt oameni specializaţi pe cîte un produs, tot ce producea URSS pe vremuri, fiecare piuliţă aproape avea cîte un om care se ocupa de produs, cele mai multe nici nu le mai producem, dar au rămas oamenii aici, nu îi putem lua la noi." Un minister-mamut, cu foarte mulţi oameni care nu fac nimic, şi cu foarte puţini oameni acolo unde chiar ar fi nevoie de ei, condus de un ministru paraşutat din mediul privat – mi s-a părut o parabolă pentru o ţară nereformată. Ministrul a fost ejectat, parabola continuă.

■ În Ucraina au avut loc alegeri parlamentare în week-end-ul trecut. Cînd scriu acest articol, avem doar rezultatele de la exit-poll, dar direcţia e clară: cîştigă partidul preşedintelui Petro Poroşenko, numit, fără imaginaţie, chiar Blocul P. Poroşenko. 22-24% îi dau exit-poll-urile – mult pentru un partid nou, puţin faţă de sondajele precendente, care îl dădeau la peste 30%. Probabil se va alia cu partidul recent creat al premierului Arseni Iaţeniuk, care e creditat cu peste 20%. Iaţeniuk a ţinut locul Iuliei Timoşenko la partid, cît aceasta a fost la închisoare, dar apoi a fondat un nou partid care face o figură frumoasă.

■ Vom avea, deci, o coaliţie clară proeuropeană la Kiev, formaţiunile urmaşe ale Partidului Regiunilor abia intră în Parlament. Ruperea Crimeei şi războiul din Est au eliminat din corpul electoral tocmai baza prorusească. O analiză recentă arăta că şi printre vorbitorii de limbă rusă, 73% dezaprobă acţiunile lui Vladimir Putin (printre vorbitorii de ucraineană, procentul era 95%). Însă noul guvern va avea de înfruntat o realitate economică dură: PIB-ul şi moneda s-au prăbuşit cu mai mult de 10% anul acesta, iar inflaţia sare de 15%. Elanul reformist al tehnocraţilor de tip Şeremeta sau al activiştilor de pe Maidan intraţi la guvernare se stinge şi agenda e preluată de politicienii clasici. Iar ei sînt mereu cu ochii la viitoarele alegeri. Deşi situaţia energetică a ţării e aproape disperată, reducerea subvenţiilor la energie e mereu amînată. Ucraina e în topul european al risipei energetice: statul cumpără din Rusia energie scumpă (cînd o cumpără şi pe aceea) şi o distribuie, la preţ redus, industriei şi populaţiei. Care nu au stimulente pentru reducerea consumului. O schemă din care pierde toată lumea, dar dificil de schimbat pentru că l-ar face nepopular pe cel care ia decizia. Cu asemenea decizii însă se va confrunta noul guvern, asta în varianta optimistă în care războiul din Est nu reîncepe.

■ În Republica Moldova este o campanie electorală ciudată. Coaliţia proeuropeană vine după cinci ani de la momentul 2009, cu un succes diplomatic în semnarea Acordului de Asociere cu UE şi la nivel practic, cu un nivel de cooperare şi asistenţă fără precedent din partea UE, pentru o ţară care nu e oficial candidată pentru aderare. Totuşi, atmosfera e de dezamăgire generală şi de alegere forţată: votul pentru Europa înseamnă a vota unul dintre partidele din Alianţă, toate compromise, pe cînd votul împotriva lor, votul de protest, induce riscul unei alegeri pentru Rusia. Trecînd de la Bucureştiul sufocat de feţe electorale în Chişinăul sufocat de afişe electorale, observi lipsa feţelor importante. Cei mai puternici oameni din alianţă – Vlad Filat şi Vlad Plahotniuc – nu apar în afişele şi panourile propriilor partide. Premierul Iurie Leancă, venit din Partidul Liberal Democrat al lui Filat, are relaţii reci cu şeful partidului şi au ajuns cu greu la o înţelegere de a împărţi locurile pe lista electorală. E un conflict evident între oamenii lui Filat şi tehnocraţii lui Leancă, care au încheiat negocierile pentru Acordul de Asociere. Leancă e mai popular, dar Filat nu i-a permis să fie faţa partidului în campania electorală. Drept urmare, PLDM se vinde ca un partid cu siglă şi o echipă vagă. Partidul Democrat controlat de Plahotniuc îşi face campanie cu faţa lui Marian Lupu. Cei doi Vlad care au creat atîtea probleme cînd erau în guvern controlează partidele, dar se ştiu prea nepopulari pentru a ieşi în faţă. La comunişti, sloganul e simplu: „Doar PCRM, doar Voronin." Marea întrebare e ce ar face Voronin cu Acordul de Asociere, dacă vine la putere. Cei pe care i-am întrebat la Chişinău sînt aproape unanimi că nu îl va denunţa, doar va încetini aplicarea. De altfel, Voronin ştie că nu e iubit la Moscova pentru că nu îi place să fie controlat, deci a lăsat mai moale în campanie mesajul că Moldova ar trebui să intre în Uniunea Euroasiatică. Iar ruşii pariază în mod deschis pe alţi cai. Igor Dodon (fost ministru al economiei sub Voronin) conduce un mic Partid Socialist care spune în mesajele electorale: mai bine prosperi cu Rusia, decît ultimii în Europa. Renato Usatîi este un *maverick* cu faţă de tocilar, care a încercat să-şi înscrie un nou partid, dar a eşuat, aşa că a preluat unul mic deja existent. Dodon şi Usatîi au umplut spaţiul public cu reclame, încă de la începutul anului. Au finanţare masivă şi, cînd întrebi de unde, oamenii îţi spun că din Rusia, dar nu se ştie exact cine şi cum. Sondajele dau amîndurora şanse de a intra în Parlament. Vorbim de o nouă elită politică deschis prorusească, pe lîngă care Voronin pare un tip de înţeles. În această configuraţie, posibilităţile de alianţă după alegeri sînt cu totul impredictibile.

■ Am mers la un talk-show de seară cu audienţă bună de la Chişinău – am prezentat aici raportul nostru despre politici de dezvoltare rurală şi exporturile agricole moldoveneşti în UE (pentru curioşi, raportul este pe www.crpe.ro). Sînt, deci, invitat să vorbesc despre Moldova şi UE, dar cea mai mare parte din emisiune vorbim despre alegerile din Moldova. Ceilalţi trei invitaţi din emisiune sînt toţi din aceeaşi categorie: proeuropeni, dar blocaţi în dilema: cu care dintre partidele proeuropene de care sîntem scîrbiţi am putea să votăm, ca să votăm pentru Europa? Aceste partide par a avea o şansă istorică cu UE: oamenii se simt obligaţi să aleagă pe unul dintre ele, dar care? Toţi cei trei invitaţi spun că e musai ca oamenii să voteze proeuropean, apoi dau argumente pentru care nu ar trebui să voteze cu nici unul dintre partidele proeuropene. Despre Voronin, Dodon şi Usatîi nu se vorbeşte, se presupune automat că publicul lor nu e aici. Moderatoarea îi întreabă pe fiecare dacă ştiu cu cine votează şi repetă fiecare aceeaşi idee: cu unul dintre ăştia proeuropeni, dar nici unul nu merită. Cum eu sînt din România, scap de această întrebare. La finalul emisiunii, ţin să zic că eu am o opţiune clară şi vreau să o exprim, chiar dacă nu am fost întrebat: eu votez cu Monica Macovei. Lumea rîde în studio.

■ Apoi mă gîndesc la alegerile noastre, faţă de alegerile lor. Pare că alegerea noastră nu are dramatismul acesta. În definitiv, nu avem o partidă rusă asumată ca atare în România. Şi totuşi, doar Monica Macovei asumă deschis şi tranşant orientarea prooccidentală a României. Aş spune chiar că o asumă vehement. Prea vehement, spun voci pe care le consider rezonabile. E cazul unei asemenea asumări în România? Este geopolitica o temă pentru campania electorală din România? Acum doi ani, aş fi spus că nu. Dar în contextul regional actual, aş zice că da. Poate că noi ignorăm geopolitica, dar ea vine peste noi. Chiar dacă situaţia şi alegerile din România nu au în mod direct această miză dramatică, totuşi situaţia s-a schimbat. În Ungaria, Orbán spune în mod deschis că Putin e modelul său şi că epoca „liberalismului" occidental s-a încheiat. În inima Europei Centrale, Orbán vrea să construiască o societate ca în Rusia, cu el în rol de ţar. Premierul slovac se arată deranjat de ideea că NATO ar putea staţiona trupe în ţara lui, care e membră NATO. Tocmai cînd România, Polonia şi ţările baltice insistă să aibă soldaţi americani pe teritoriul lor, aşa, ca garanţie. Bulgaria şi Serbia se fac preş în faţa planurilor energetice ale Rusiei. România devine o insulă. S-a putea scrie o teză de doctorat cu explicaţii pentru care România e diferită, dar asta e situaţia. Polonia însăşi l-a pierdut pe Sikorski, promovîndu-l şef al parlamentului, deci pierdut pentru politica externă. Noua şefă a guvernului a dat semnalul pentru o politică mai puţin ambiţioasă în Est. UE însăşi a pierdut tandemul excelent Sikorski – Bildt (fost ministru de externe al Suediei) şi aceşti doi oameni au oferit Uniunii o viziune şi o politică pentru Est. Din pachetul original de şase ţări prinse în Parteneriatul Estic, în 2009 au ajuns să semneze Acorduri de Asociere doar Moldova, Ucraina şi Georgia. Ar fi nevoie de o nouă viziune, de lideri capabili să construiască consens în UE pentru etapa următoare în relaţia cu aceste ţări. Din păcate, tandemul Sikorski – Bildt iese din scenă cînd era mai mare nevoie de el. Traian Băsescu a fost un aliat fidel al americanilor şi europenilor în regiune, dar a fost unul ineficient. E motivul pentru care România a fost marginală în criza ucraineană. Gelozia sa maniacală faţă de Polonia ne-a făcut să pierdem puncte. Băsescu nu a avut niciodată anvergură externă, meritele sale au fost interne. Viitorul preşedinte al României ar trebui să adauge, la fidelitate, şi viziune, şi inteligenţă. În primul rînd, trebuie dat un sens parteneriatului cu Polonia şi, dacă Varşovia a obosit, Bucureştiul ar putea prelua ştafeta, nu în concurenţă cu Polonia, cum a încercat Băsescu, ci lucrînd cu Polonia. În aceste condiţii, mesajul vehement proamerican şi prooccidental al Monicăi Macovei, ca şi poziţia sa fermă, dar moderată, în ceea ce priveşte Republica Moldova, sînt corecte şi adecvate.

Votul pentru Macovei are valoarea unui barometru.

■ Nu cred că PSD şi Victor Ponta ne vor vinde ruşilor sau că aceste alegeri pot schimba orientarea geopolitică a ţării. Ponta e un oportunist, e ca un lichid care ia forma vasului în care e pus. Dacă americanii rămîn implicaţi în regiune şi au influenţă, va juca cu americanii, dacă Putin devine influent, atunci va juca la două capete, cum fac liderii din Ungaria, Slovacia sau Serbia. Un Ponta preşedinte va trebui presat din exterior şi din interior să joace cartea occidentală. Un Iohannis preşedinte nu ştim ce va face, de fapt. De aceea, m-aş simţi mai bine cu un preşedinte pentru care orientarea occidentală să fie o chestiune de principii nonnegociabile, să simtă asta înainte de a face un calcul de oportunitate. Vremea relaxării a trecut. Mesajul de politică externă al Monicăi Macovei e parte din pachetul „Macovei", care presupune mesaje la fel de ferme în toate zonele de politici. Într-un peisaj politic în care oamenii nu cred în nimic, Macovei este fermă în credinţele sale. Adevărul e că, după zece ani de mandate Băsescu, agenda din 2004 a învins – *establishment*-ul vechi e în defensivă, chiar dacă a cîştigat spectaculos alegerile parlamentare. Cine continuă acest mesaj? Înţeleg motivaţia votului pentru Iohannis, dată de oameni ca Andrei Pleşu şi Andrei Cornea. Pentru mine însă, votul pentru Macovei are valoarea unui barometru: vreau să văd cîţi sîntem, pe cîţi putem conta pentru un mesaj ferm prooccidental şi reformist. Sîntem într-o situaţie de invidiat, în care votul pentru fermitate întru valori bune nu prejudiciază votul util, şi aici mă despart de Pleşu şi Cornea. Matematic, Ponta nu poate cîştiga din primul tur. Deci rostul primului tur e să-i ofere un adversar, pe cel mai bun dintre ceilalţi. Dacă Macovei intră în turul doi, vom putea şti clar pentru ce votăm, pentru că ştim în ce crede. Dacă Macovei nu intră în turul doi, îl putem vota pe Iohannis atunci – doar că, fiind mulţi, un preşedinte Iohannis va şti că a cîştigat cu voturile date iniţial pentru agenda Macovei. Înainte de asta, e util să ne ştim cîţi sîntem, să ne ştim între noi şi să ştim pe cine putem conta.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Legume în frig

Lasă-mă cu frigul tău, cu prima nea. Unii aţi strigat din străinătate după poze cu zăpada. Să fim serioşi. Nici o poză nu poate înlocui frigul din oasele acelor două zile de week-end. Du-te în piaţă deschisă, nu la termopan Obor, nu, du-te la Dristor – Rîmnicu Sărat. Du-te, ce vezi? Tandreţea ţăranului care pune pledul, haina groasă peste varză, morcov, păstîrnac, varză, vinete. Vino să vezi dragostea ţăranului nu pentru bani, ci pentru pierderea lor, şi atunci pune zdreanţa lui peste lumea noastră fragilă. Vino să vezi cum se ceartă unul cu femeia de serviciu a pieţii, că îi este frig şi ei, şi dă cu lopata de două ori, şi neaua vine şi eu nu ajung la tarabe, şi ţăranul urlă, vrea şi la el să vină omul să cumpere, să termine marfa şi el. Şi te apropii cu teamă, dacă o fi sus preţul. Dar în prima ninsoare e doar frica ţăranului de frig. Nu se dumireşte că are marfă fragilă şi pe cale de dispariţie. E luat prin surprindere. Şi frigul e mai al dracului decît neaua. Şi uite cum se duc gogoşarul mîndru, kapia forţă, cartoful imbecil, vînata crudă, morcovul titirez, verdeaţă ezitantă. O întreagă lume, duminică la ora şapte jumătate, cît nu se căscase de lumină, era înfrigurată. Era frigul întîi. Nemilos. Ninsoarea a trimis frigul spre blîndeţe. Dar greu. A fost o luptă de trei zile. Da, ţăranul şi tandreţea lui interesată. Leguma, un imperiu fără limită strictă. Care se strică şi urla prin putreziciune. Frigul acoperă mirosurile şi putregaiul. Oare e bine, ca legumă, să dispari vara, cît laşi urme în nări, între deştele ţăranului?

Coordonator: Marius CHIVU
Fotografii: Vlad EFTENIE

În blugi

Texte şi opinii de:

- Alexandru BĂLĂŞESCU (antropolog)

„Denim-ul universal şi cearta cu contextul“

- Mircea CĂRTĂRESCU & Florin IARU (scriitori) – chestionar
- Andrei CRĂCIUN (jurnalist)

„La o intersecţie“

- Diana ENCIU şi Alina TANASĂ (consultante fashion, fabulousmuses.net)

„Denim-ul, regele tendinţelor“

- Cosmin MANOLACHE (scriitor şi muzeograf)

„Mandache & Manolache Co.“

- Maurice MUNTEANU (fashion editor, ELLE)

„Blue jeans“

argument

In Denim we trust!

Fiecare are o poveste legată de prima sa pereche de blugi. (S-a făcut şi o carte cu acest subiect.) Dovadă sînt chiar colaboratorii acestui dosar, care n-au rezistat tentaţiei de a spune, dincolo de alte lucruri, (şi) povestea personală a acestor pantaloni.

Istoria jeanşilor a început în secolul al XIX-lea, timp în care o serie de variaţii socio-politice au conturat metamorfoza unor pantaloni de mineri în articole vestimentare fetiş, prezentate pe catwalk. Ideea unui model de pantaloni ajunşi simbol pentru diverse contraculturi din societatea capitalistă are potenţialul unei mari naraţiuni, cum ar zice Lyotard. Una desfăşurată de-a lungul unui secol: între 1870 şi 1970.

Fiecare are în dulap cel puţin o pereche de blugi. Adică un mic articol din istoria omenirii, pe care îl îmbracă în mod regulat pe cîmp, pe stradă, la birou sau în club. Nu purtăm nişte simpli pantaloni, ci o bucată de denim încărcată de semnificaţie istorică. Supusă diferenţelor sociale, schimbărilor istorice, variaţiilor modei, gustului personal.

În America şaizecistă, purtai blugi şi te identificai simbolic cu clasa muncitoare. În România comunistă, purtai blugi şi te îndepărtai de clasa muncitoare, revendicîndu-te simbolic de partea cealaltă a Cortinei de Fier. Pentru Vestul capitalist şi pentru Estul comunist, blugii au reprezentat fie un simbol contestatar, fie un ideal subversiv. Politic vorbind, din punct de vedere vestimentar, istoria ultimului secol al omenirii are doi craci. Stîngul şi dreptul. Ambii din denim.

Blugii s-au transformat într-un obiect de consum produs la scară mondială. Blugii au fost interzişi, s-au traficat pe piaţa neagră, au fost contrafăcuţi. Blugii au devenit marcă socio-culturală. Blugii au intrat, şi au ieşit, şi au intrat în fashion din nou. Blugii au căpătat valoare de schimb, prestigiu cultural, semnificaţie politică. Blugii au devenit marfă, manifest, simbol, fetiş. Ce poţi cere mai mult unui obiect, în fond, atît de banal?!

Dosarul de faţă este deopotrivă o memorabilia şi un omagiu dedicat celei mai importante piese din dulapul nostru. Ce au însemnat şi ce mai sînt blugii în viaţa noastră? Cum îi mai purtăm şi cum ar trebui să-i purtăm? Ce spunem noi despre blugi *vs* ce spun blugii despre noi.

Vă plac blugii? (**Marius Chivu**)

BARBURISME

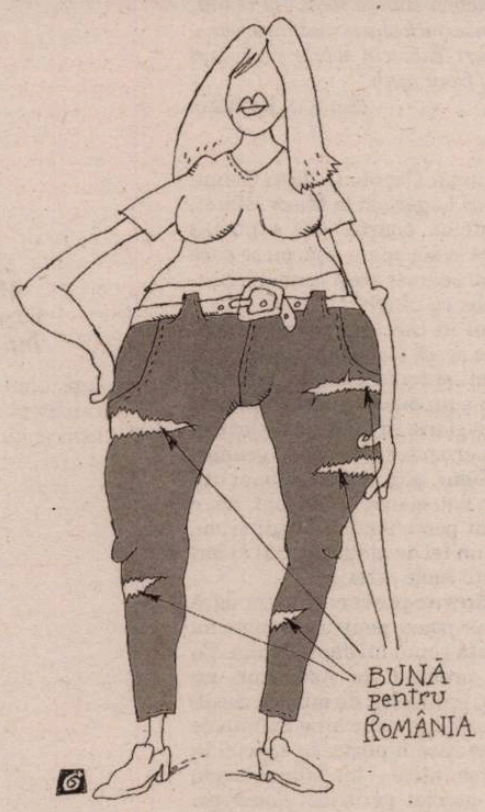

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 30 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Timeline

■ 1500 – Marinarii genovezi obişnuiau să poarte pantaloni confecţionaţi din denim, un material ce provenea din oraşul francez Nimes. Cuvîntul „jeans" s-a format din expresia franţuzească „bleu de Genes", însemnînd „albastru de Genoa".

■ 1847 – Adolescentul bavarez Levi Strauss ajunge la New York împreună cu mama sa şi cu cele două surori. După ce o vreme lucrează cu fratele său vitreg, se mută în San Francisco pentru a specula Febra Aurului, ca furnizor de textile şi haine. Micile magazine destinate muncitorilor cresc cererea de pantaloni.

■ 1872 – Croitorul Jacob Davis, originar din Nevada, are ideea de a îmbunătăţi durabilitatea pantalonilor purtaţi de muncitori, cărora le prinde întăriturile cu nituri de metal. Se asociază cu Levi Strauss.

■ 1873 – În ziua de 20 mai, cei doi primesc certificatul US Patent No. 139.121, considerat actul de naştere al blugilor. Levi Strauss vinde pantalonii prospectorilor californieni, iar blugii devin uniforma de muncă a minerilor.

■ 1879 – Cea mai veche pereche de blugi care s-a păstrat datează din acest an.

■ 1908 – Expiră patentul deţinut de Levi Strauss. Blugii încep să fie confecţionaţi şi de alte fabrici.

■ Anii '40 – Soldaţii americani, proveniţi din clasa muncitoare, duc blugii în Europa şi în Japonia, purtîndu-i în permisie ca simbol al dorului de casă. Blugii sînt asociaţi stilului de viaţă american lipsit de griji la care

visează europenii.

■ 1953 – Marlon Brando poartă blugi în filmul *The Wild One*.

■ 1955 – James Dean poartă blugi în filmul *Rebel Without a Cause*.

■ Anii '50 – Producătorii de la Hollywood îi îmbracă în blugi pe toţi băieţii răi. Adolescenţii încep să poarte blugi în semn de nonconformism. Li se interzice accesul în cinematografe, restaurante, magazine şi şcoli. Levi's Jeans, deveniţi între timp un brand naţional american, sînt concuraţi de alte mărci, precum Lee Coopers şi Wranglers.

■ Anii '60 – Studenţii protestatari se îmbracă în blugi în semn de solidaritate cu clasa muncitoare. Contraculturile tinere îşi pun fiecare amprenta pe blugi: rockabilii poartă salopete; hipioţii poartă blugi cu talie joasă, evazaţi, şi curele cu centuri metalice mari; punkiştii poartă blugii rupţi. Clasa de mijloc americană începe să poarte blugi.

■ Anii '70 – Blugii sînt deja un trend vestimentar. În Europa de dincolo de Cortina de Fier, blugii devin un simbol al „decadenţei occidentale". Apar blugii prespălaţi.

■ Anii '80 – Blugii intră în prezentările de modă. Apare noţiunea de „designer de jeanşi". Sergio Valente, Jordache şi Calvin Klein creează blugii cu talie joasă. Rockerii poartă blugi mulaţi, raperii poartă blugi largi.

■ Anii '90 – Blugii ies din fashion şi sînt înlocuiţi de alte tipuri de pantaloni din alte materiale. Rockerii grunge poartă blugi rupţi.

■ Anii 2000 – Denimul revine la modă, apar noi mărci de blugi şi alte forme de prelucrare a materialului pe care sînt prinse tot felul de accesorii.

■ 2013 – Studentul microbiologist Josh Le, de la Universitatea din Alberta, a purtat zilnic aceeaşi pereche de blugi timp de 15 luni şi le-a testat prezenţa bacterială înainte şi după spălare. „Chiar dacă nu sînt spălaţi în mod regulat, numărul bacteriilor din denim nu creşte", a declarat Rachel McQueen, profesorul de ştiinţă a textilelor care a supravegheat experimentul. **(M. C.)**

Maurice MUNTEANU

Blue jeans

„Thomas Pynchon looks exactly like Thomas Pynchon should look. He is tall, he wears lumberjack shirts and blue jeans. He has Albert Einstein white hair and Bugs Bunny front teeth."

SALMAN RUSHDIE

De la Truman Capote la Jean Genet, de la Karl Lagerfeld la Missy Elliott, toată lumea poartă sau a purtat blugi (oh, sper că le pot spune aşa, mi se pare mai sincer & mai asumat acest termen). Aşadar, care-i treaba cu blugii?

În momentul în care am primit propunerea de a scrie acest material, a apărut în discuţie, evident, şi tema – ghidul cultural al blugilor. Mi s-a propus o trecere în revistă a perioadelor de glorie în materie de jeanşi: perioadele *flower-power*, hip-hop, *grunge*, *brit*, *glam* etc. Sigur, poate ar fi fost mai util aşa. Dar mi-am dat seama că, de fapt, am o istorie mult mai personală cu blugii şi am decis să fac tot un fel de ghid cultural al lor, adaptat realităţii mele estetice.

***Perioada* flower-power.** Nu ştiu dacă a fost chiar *flower-power* pentru că mama nu a gustat niciodată genul lui Janis Joplin. Ea întotdeauna a preferat un Aznavour, un Vîsoţki. Mă rog, indiferent de muzica ascultată la noi în casă, îmi aduc bine aminte de blugii evazaţi pe care îi purta, în special în anotimpurile romantice – toamna şi iarna. Blugul evazat, asociat perioadei *flower-power*, are o mare calitate – respectă femeia, domnule! O venerează, îi celebrează formele, prin talia lui înaltă, prin modul în care se mulează pe coapse. Sigur, există voci care spun că nu oricine poate purta blugi evazaţi. Aiurea, mama nu a fost niciodată o femeie înaltă sau exagerat de slabă. Şi, cu toate acestea, n-am cum să uit cele cîteva perechi de blugi pe care le primise de la sora lui tata, plecată prin '74 în Franţa.

Sigur, chiar dacă în istoria mea personală nu şi-au făcut loc blugii care o făceau celebră pe Françoise Hardy în anii '60, am crescut alături de blugii evazaţi ai mamei mele, purtaţi cu bluze din pînză topită, cu saboţi din lemn, cu toc foarte înalt, sau cu trenciuri matlasate, strînse pe talie.

„Mă lustruisem pe bombeu,
Mişcîndu-mă destul de greu,
Păşeam atent să nu mă sfarm,
Înfipt în blugii bleu jandarm."

GHEORGHE AZAP,
„Peste răbdări"

Blugii aceştia m-au şi trădat, într-un fel. Pentru că mi-au distorsionat imaginea despre comunism – în epocă, aveam impresia că toate femeile sînt fericite, împlinite, libere, că spaţiul în care trăiesc e unul aproape perfect. Nu ştiam, atunci, că mama a avut grijă de asta, că, practic, a făcut magie, pentru a mă apăra pe mine. Habar n-aveam că modul ei de a purta blugi evazaţi nu avea legătură cu ce se întîmpla în jur, ci doar cu felul ei discret şi cald de a fi.

Perioada hip-hop. Un hip-hop timpuriu şi alternativ, avîndu-l în vedere pe Cezărică, soţul uneia dintre surorile bunicii mele, care purta cei mai *cool* blugi pe care i-am văzut vreodată. Cezărică locuia într-o casă care a fost demolată, în apropiere de Uranus, şi avea un talent incredibil – repara maşini. Am şi acum în nări mirosul de salată de vinete şi cafea la ibric care umplea curtea lor în timpul verii. Şi mi-l aduc aminte pe Cezărică apărînd, din cînd în cînd, de sub corpul greoi al vreunei maşini parcate sub teiul din curte. Îşi aprindea o ţigară, mustăcea, îşi trecea mîinile peste blugi, le ştergea de unsoare şi mă mîngîia pe cap. Sigur, nu era nimic glamour în toată treaba asta. Cezărică nu purta blugii ca mama, cu graţie. Dar era ceva atît de adevărat în felul lui de a fi, stîngaci, de urs, era ceva atît de sincer în perechea aia uzată, ruptă, largă, de blugi Wrangler, pe care nici măcar nu ştiu de unde îi avea, încît aş fi de-a dreptul neserios dacă nu l-aş nominaliza pe Cezărică la categoria „unchiul cu cei mai *cool* blugi din lume".

Perioada grunge. Da, ştiu că majoritatea se gîndesc la Kurt Cobain. Dar eu mă gîndesc la Bianca, o fostă colegă de liceu, ajunsă la noi în clasă prin transfer. Bianca era ceea se cheamă o golancă adevărată. Repeta clasa a X-a pentru a treia oară, fuma ca un turc, obişnuia să bea vodcă, pe care o purta mereu după ea, într-un recipient plat, argintiu, pitit în bocancii ei Dr. Martens şi avea un simţ estetic incredibil. La Bianca am văzut prima pereche de blugi purtaţi într-o manieră *grunge* – negri, strîmţi & extrem de rupţi. Făcea nişte asocieri *über-fashion* pentru acea perioadă şi nişte mix-uri vestimentare teribile: berete tip Gavroche, pulovere cu trei numere mai mari, pe care le purta fie cu fuste negre, pînă în pămînt, fie cu blugii despre care vă povesteam, avea cele mai frumoase inele din argint pe care le văzusem eu pînă atunci, părul extrem de lung, drept şi blond, pistrui şi atitudine.

Respectă femeia, domnule!

Perioada glam. Oh, odiseea *glam* e strîns legată de Jeni, fosta iubită a unui bun prieten, probabil primul *fashion-icon* local al perioadei postcomuniste. La Jeni am întîlnit fler, asumare şi acel simţ estetic nativ, cultivat pe stradă, atît de important cînd vine vorba despre modă şi mode. Jeni a fost prima femeie din Bucureşti pe care am văzut-o purtînd blugi Levi's bărbăteşti, care aproape cădeau de pe ea, cu o pereche de pantofi *stiletto* turcoaz, cu un toc atît de înalt şi de subţire, încît ameţeai uitîndu-te la el. Tot Jeni arunca în scenă, încă de atunci, jachete de trening, rochii retro cumpărate din second-hand-uri sau tot felul de minişorturi flauşate, pe care reuşea să le transforme în obiecte ale dorinţei. A fost, fără doar şi poate, o hipsteriţă *avant la lettre*, una care a reuşit să împrumute blugului acea tuşă fatală, incredibilă, de glamour absolut.

***Maurice Munteanu** este fashion editor la revista* ELLE.

Alexandru BĂLĂȘESCU

Denim-ul universal și cearta cu contextul

Aproape oricine a trăit ca adolescent în contextul urban pre-'89 din blocul comunist va avea o poveste de spus despre prima pereche de blugi. Aşa că am s-o spun pe-a mea.

În primăvara lui '89 împlineam 15 ani, eram în clasa a IX-a la Liceul „Ienăchiţă Văcărescu" din Tîrgovişte şi chiuleam de la şcoală pentru a vedea filme la Cinemascop Independenţa (unul dintre cele trei cinematografe funcţionale din Tîrgovişte la acea vreme – acum nu mai există nici unul). Aşa am făcut şi în acea dimineaţă memorabilă de sîmbătă (nu aveam weekend pe atunci), cînd am fost adunaţi în holul cinematografului şi urcaţi în autobuzele Miliţiei. Era ora 10 dimineaţa, am fi mers la prima proiecţie din acea zi, dar nu-mi amintesc filmul, pe care l-am pierdut din pricina raziei.

Am cîştigat însă, împreună cu cei nouă colegi ai mei de la acelaşi liceu (puţini în comparaţie cu alte stabilimente – dovada probabilă a conservatorismului şcolilor de elită din orice loc, mai ales dintr-un oraş de provincie precum Tîrgovişte), un drum pînă la sediul Miliţiei, o lectură despre pericolul delincvenţei juvenile din partea ofiţerului acreditat, o fotografie de grup (individualismul fiind rezervat delincvenţilor reali şi capitalismului) şi un drum pe jos înapoi pînă la liceu, însoţiţi de doi profesori trimişi special de către director. Acesta ne aştepta în cancelarie pentru o nouă tură de prelucrare pedagogico-ideologică. La sfîrşit ne-a spus: „Luni nu intraţi pe poarta liceului fără unul din părinţi."

cadoul de ziua mea şi marca într-un fel intrarea în adolescenţa rebelă, conform jaloanelor timpului. Mi-am spus: „Ţin pumnii strînşi să nu se afle de pe alte surse şi aştept."

Duminică dimineaţa, la micul dejun, tatăl meu îmi spune: „Ai grijă să nu pleci de la şcoală la film. Uite, ieri i-a luat Miliţia pe elevii care mergeau la film la Independenţa." Replica mea a fost seacă şi factuală, cu o urmă de ironie ce a scăpat tuturor: „Ştiu. Am fost şi eu acolo." După momentul de linişte stupefiată marcată doar de tusea nervoasă a fratelui meu mai mare (posesor al mai multor perechi de blugi şi avocat al intrării mele în rîndul purtătorilor de denim) care s-a înecat cu cafeaua cu lapte, reacţia la fel de seacă a fost exact cea de care mă temeam: „OK, vom returna blugii." A urmat o pledoarie pe care am cîştigat-o cu susţinere doi la unul: fratele meu şi mama *vs* tata. Eu nu contam, fiind parte incriminată.

Această poveste – hotărîţi dumneavoastră cît de adevărată – relevă atît complexitatea unui obiect, blugii, parte din cultura materială globală, cît şi modul în care acesta este un indigo – dincolo de culoare – al contextului local istoric şi geografic. Blugii, iniţial făcuţi din material de sac venit din Nimes (de unde şi numele Denim) pentru minerii din California de Nord, au devenit simbol al libertăţii exprimate prin alegere de consum. Însă în diverse contexte această libertate poate însemna mult: ruperea de un sistem social opresiv, însă şi marca unei situaţii privilegiate în interiorul sistemului, ca în povestea de mai sus; sau puţin: libertatea de a alege un obiect de consum într-o mare de alte obiecte de consum mai mult sau mai puţin similare, pe pieţele „libere".

Un indigo al contextului local istoric şi geografic.

Mintea a-nceput să-mi lucreze rapid: cum să fac să întîrzii anunţul acasă pînă duminică? Era crucial. Chiar în acea sîmbătă urma să primesc prima pereche de blugi, marcă emblematică, achiziţionaţi pe piaţa neagră, printr-un coleg mai mare de la acelaşi liceu, pentru suma enormă de 500 de lei. Preţul la acea vreme reflecta perfect valoarea simbolică pe care această piesă vestimentară o avea – şi o are încă în diverse contexte sau cînd apare sub diverse nume de marcă. Era

Particularitatea anilor '80 în România şi aiurea era faptul că globalizarea consumului (circulaţia fără frontiere şi accesibilitatea mărfurilor) era încă la o decadă distanţă. Astăzi, blugii şi obiectele de îmbrăcăminte făcute din denim (o specie aparte, foarte interesant de urmărit, cum ar fi în cazul manto-urilor islamice din denim de pe piaţa lumii arabe şi musulmane) nu semnifică mai puţin, ci semnifică diferit, în funcţie de context. Pe valenţa universal abstractă a simbolului libertăţii se grefează contextul sociocultural al semnificaţiei locale a acestei libertăţi, singura, de fapt, care contează. Nu poţi fi liber în mod abstract şi în afara manifestării concrete, fenomenologice, dacă vreţi, a libertăţii.

Împreună cu colegii mei de generaţie am învăţat că libertatea vine odată cu prima pereche de blugi pe care îi vedeam purtaţi de eroii filmelor predominant americane, trecute de cenzură şi proiectate în sălile cinematografelor ce existau în mai toate oraşele României din anii '80. Mergeam să-i vedem, cu riscul de a ne trezi la Miliţie, dar şi cu plăcerea asumată a acelui risc. Însă, undeva în străfunduri, ştiam că era un risc permis, nu unul într-adevăr radical. Era un spaţiu al libertăţii privilegiate şi controlate, cred, mai mult decît unul al adevăratei opoziţii la sistem. Fiind prea tînăr, nu am cunoscut alt tip de rezistenţă de atunci, în cazul în care aceasta exista.

Cinematograful Independenţa a fost închis la scurt timp după 1990, devenind sală de bingo şi loc de desfacere pentru blugii importaţi cu valiza din Turcia – producător la ora actuală a mai mult de 10% din nevoia globală de material denim, industrie care este parte din (re)naşterea economică a „tigrilor anatolieni". Imaginea simbol a libertăţii a devenit obiect de consum direct accesibil.

În momentul de faţă, în era globalizării, blugii şi materialul denim sînt universal accesibili şi continuă să ocupe un loc important, economic, cultural şi simbolic peste tot unde îi găsim (adică aproape peste tot). Libertatea de a-i purta nu este însă întotdeauna identică cu libertatea aşa cum ne-o închipuim noi. Însă întrebarea este: cum îşi închipuie libertatea cei care îi poartă?

P.S. Pentru o serie de cercetări antropologice pe tema denim-ului, puteţi vizita pagina „Global Denim Project" pe site-ul University College of London, un proiect iniţiat de Daniel Miller şi Sophie Woodward.

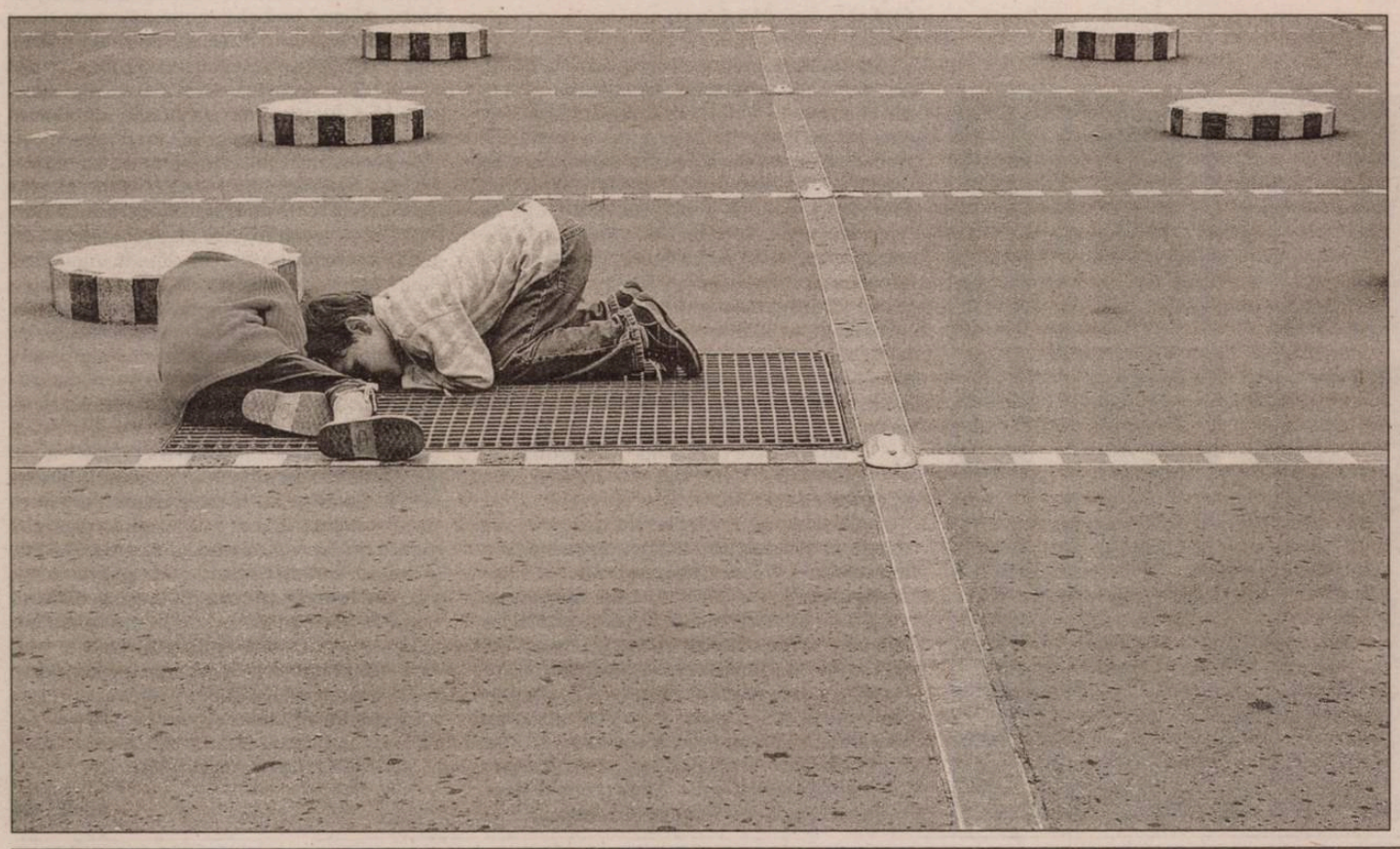

Alexandru Bălăşescu *este antropolog. Cea mai recentă carte publicată:* Voioasa expunere a ordinii mondiale, *Curtea Veche, 2010.*

Andrei CRĂCIUN

La o intersecție

Deşi toamnă, este încă foarte cald. Merg încet către cea mai aglomerată intersecţie pietonală din oraşul acesta, deci din ţara aceasta. Fără să fi înnebunit, aud vocile, aud toate vocile. Mi-am dezvoltat în timp această capacitate de a prinde fragmentele de dialog, uneori surprind chiar şi monoloagele trecătorilor. În general, vocile vor să vîndă, să ne convingă, să ne lămurească. Sînt invitat să mă convertesc, să îl recunosc în mine pe Domnul Iisus, să accept lucrarea Tatălui în casa mea, să donez pentru copiii cu probleme auditive, să dau bani unei mînăstiri din Neamţ, unui cerşetor şchiop, cu ciotul la vedere, să accept provocarea de a juca în reclame. Refuz.

Mă aşez pe o bancă rece, din cele care s-au pogorît peste Capitală pe vremea unui primar care se îndeletnicea cu marmura. Nu sînt suspect. Aici, la răscrucea aceasta, fiecare aşteaptă pe cineva. Am o geantă mare, ca de om care a fost dat afară din casă de nevastă. Desigur, nu mă întreabă nimeni ce e cu mine, de ce port geamantanul ăsta pe umeri. Zac aici o vreme, încît într-o ficţiune aş fi putut pretinde că sînt însăşi banca. Aceasta nu este o ficţiune. Un cetăţean îmbrăcat într-un echipament de antrenament în culorile steagului jamaican, cu capul adăpostit de o şapcă gri, în carouri, forţează un sprint.

Îi privesc pe oameni, fără aşteptări, deşi probabil că greşesc. Îmi propun să observ primele zece perechi de blugi care se perindă pe aici. Probabil că primele zece perechi de blugi spun, totuşi, ceva despre timpul acesta. Aştept primele zece perechi de blugi, gîndindu-mă la deceniul trecut.

Primii mei blugi au fost cumpăraţi dintr-un talcioc, pe atunci se vindeau de toate acolo, de la cuie la gume Turbo, de la lemne la radiocasetofoane, de la chiloţi la geci foarte turceşti, de la palete de tenis pe jumătate rupte la bormaşini contrafăcute. Îmi plăceau blugii. Eram în clasa I. Aveam o familie. Era bine. Nu mai sînt în clasa I. Nu mai am nici o familie. Nu mai e bine. Cei ca mine, trecuţi de treizeci de ani, îşi amintesc blugii lor, aproape toţi. Sîntem bolnavi?

Dar aceşti tineri insuportabili care îşi traversează nonşalant epoca, sînt ei în stare de amintiri? Pun ei preţ pe blugii personali? Am îmbătrînit? De ce gîndesc aşa? E o societate de consum. Pînă şi eu, ziarist liber, supus tuturor intemperiilor financiare, pot, doar să vreau, să intru într-un magazin contemporan de ţoale şi să-mi iau pe mai-nimic o pereche nouă, care să reziste, dacă nu un sezon întreg, măcar jumătate. Ce valoare mai poate să cunoască un lucru care se schimbă atît de uşor? Renunţ la retorice. Sînt reporter, nu filozof.

Reporterul este, în primul rînd, o privire. Privesc: primul bărbat care trece prin faţa mea poartă blugi simpli, strînşi de o curea mare, neagră, cum nu se mai fac. Poartă şi o cămaşă albă, în dreptul inimii, un desen anunţă ruinele unui vultur. Duce în braţe o cutie care îi alunecă. Este el un distribuitor? De ce poartă aceşti blugi? Mă îndrept către el. Îl întreb din mers: „Nu vă supăraţi, de unde v-aţi cumpărat aceşti pantaloni?“ Se uită la mine, cu îndreptăţire, ca la un nebun. Îşi strînge mai bine cutia la piept, mă întreabă ce dracului vreau de la el şi mă lasă aşa, nedumerit, în mijlocul oraşului.

Au trecut nouă perechi de blugi.

Odată, în Havana...

Îmi amintesc: într-o primăvară, la Havana, Cuba, un cetăţean de culoare a vrut să-mi cumpere blugii (să-i numim aşa, deşi erau cît se poate de negri). N-am vrut să-i vînd, deşi negociasem, pentru frumuseţea întîmplării, un preţ avantajos, foarte apropiat de suma cu care îi cumpărasem într-un început de an din Verona. Erau blugi de la Zara, ediţie limitată „Billie Jean“. I-am frînt cubanezului inima, deşi i-aş fi dat doar fiindcă ştiam cît înseamnă o pereche de pantaloni cumsecade în plin socialism cu faţă umană cu tot. Pragmatic, mi-am pus, însă, şi problema cum o să defilez eu în chiloţi pe Malecon, faleza Havanei, cît e ea Cuba de Cubă. Cum să dau pantalonii de pe mine unui străin, fie şi contra unei sume ademenitoare? Era peste poate. Cine sînt eu – Kramer din *Seinfeld?*

Îmi regîndesc strategia. Nu mai întreb pe nimeni nimic. Las oamenii să-mi curgă prin faţa ochilor şi nu mai deschid gura. Nu e prima dată cînd o fac. Altădată, am aşteptat într-un parc pînă am văzut treizeci de pălării. La Bucur Obor, chiar unde are maestrul Coco, meşter de fermoare, taraba, am făcut ad-hoc un recensămînt de gen, dar şi etnic. Din o sută de persoane, şaizeci şi patru erau femei, doar douăzeci şi una erau blonde, treizeci şi şase erau bărbaţi, nouăsprezece erau copii, şaizeci şi doi păreau pensionari, cincizeci şi cinci nu erau ţigani, patruzeci şi doi erau, trei erau categoric asiatici. Mofturi? Mofturi să fie, nu sînt eu Institutul Naţional de Statistică. Sînt un simplu ziarist atent.

E prea tîrziu

Mă întorc la blugii oamenilor. Iată: apare un plăvan blond, cu ochii albaştri, cu faţa devorată de pistrui, poartă converşi şi un ceas mare, maro. Blugii săi sînt rupţi ici şi colo, are rupturi mici în formă de stele. Mai departe, trece o studentă, indiscutabil din provincie la bază, cu blugii atît de decoloraţi, încît au ajuns aproape albi. În mîna stîngă duce o pungă de covrigi. În dreapta ţine telefonul. Vorbeşte la telefon. Din spate vine un pensionar îmbrăcat întocmai ca un pensionar, fără blugi, apoi un tînăr dezinvolt cu hanoracul desfăcut. El are în mîna dreaptă o cutie nedesfăcută, de Pepsi. Îl privesc cum mă depăşeşte. Pe buzunarele din spate ale blugilor are cîte două dungi paralele. Aşa o fi moda, îmi spun. Nu mă adîncesc în reflecţie, căci mă surprind privind turul unor blugi austeri ai unei vînzătoare de cartele telefonice preplătite, cartele din cele pe care sistemele de securitate din ţara noastră vor să le interzică. Dacă aş mai fi tînăr, aş aborda vînzătoarea de cartele preplătite. E deja prea tîrziu. Locuiesc într-o cîrciumă, unde scriu. Port, fără sens, această geantă infinită. Ce să-i spune fetei?

Apare, însă, o ochelaristă, cu blugi cu talie înaltă, gen *british*, aş putea să-mi pariez nimicurile că lucrează într-o agenţie de publicitate. Apoi, deodată, blugii se opresc. Trec: un poliţist în uniformă, nici nu mă bagă în seamă, siguranţă şi încredere, o da!, o fustă neagră, o pereche de iegări roşii (!), pantaloni simpli, din pînză neagră, adăpostind cel mai probabil trupul unui bugetar.

Se întorc blugii: apar unii căzuţi discret peste pantofii cu toc mic ai unei doamne care pare factor bancar. Are părul vopsit discret în mov! În spatele ei, un trening gri purtat cu mîndrie de o adolescentă care suferă de obezitate morbidă. Şi iată că apar şi blugii băgaţi în cizmele înalte ale unei blonde superbe, cel mai probabil studentă, poate chiar la Drept, de ce nu? Trec, disciplinaţi, pantalonii urîţi, în dungi, ai unui pauper, la doi paşi de ei – pantalonii verzi ai unei mame care se vrea fistichie. Şi: pantalonii albi din in, asortaţi la un costum gri de un domn cu calviţie generoasă. Îmi dau seama că nu am văzut nici o pereche de oameni. Unde ne sînt îndrăgostiţii? Ce se întîmplă cu oraşul nostru? Habar n-am! Uite şi blugi cu două găuri mari, în dreptul pulpelor, blugii unei rubiconde platinate, trecută de prima tinereţe.

Îmi consult notiţele: au trecut nouă perechi de blugi. A zecea este a unui cocalar cu geacă de vinilin şi creastă. Sînt blugii aceia clasici, de băgat în pantofi de sport, în adidaşi contrafăcuţi, da, ăia cu buzunarele mari.

Blugii vin şi pleacă şi nu se mai întorc, eu rămîn singur în această intersecţie, fără să fi aflat nimic despre ce mai înseamnă ei azi. Îmi înconvoi spatele, geanta îmi apasă coloana şi aşa plec, pe jos, spre casă. Îmi privesc blugii. I-am luat acum şase ani, înainte de criza financiară, de la un magazin pentru tineret de la marginea bogată a oraşului. Ar trebui să îi schimb, s-au tocit în genunchi şi în curînd se vor rupe. M-am ataşat de ei. Doar să vreau, şi într-o jumătate de oră am alţii, noi. Nu vreau.

***Andrei Crăciun** este jurnalist.*

Alex. Leo ŞERBAN

Lee

un studiu în verde

Primii mei blugi n-au fost nişte blugi, ci o pereche de jeanşi de culoarea prazului, marca Lee. I-am purtat pînă s-au tăiat pe la genunchi, după care i-am făcut bermude (pe vremea aia nu erau încă la modă pantalonii rupţi), apoi scurţi. Dacă stau să mă gîndesc un pic, cred că au fost primul meu fetiş – mă rog, după Marilyn. Dar pe Marilyn nu puteam s-o port, pantalonii – da.

Cel mai bine dădeau pe mine vara, după plajă. Bronzat, cu o inimă de jad pe care-o purtam la gît prinsă de un lanţ fin de argint, eram foarte mîndru de acei Lee de culoarea prazului, pe care-i trăgeam direct pe fundul ars de soare, cînd plecam de la Vama Veche spre 2 Mai. Cred că acea culoare se potriveşte mai bine cu bronzul decît albastrul (chiar şi spălăcit) al blugilor. Numai nu am dormit cu ei, în rest îi purtam peste tot.

Lee a rămas marca mea preferată în materie de blugi sau jeanşi. Cînd am ajuns prima oară în State, primul lucru pe care l-am făcut a fost să dau iama într-un magazin, căutînd Lee. Nici una dintre celelalte firme nu mi se părea că are acea linie simplă, casual, pe care o găseam perfectă în cazul Lee-ilor. La un moment dat, cînd a venit moda blugilor cu tot felul de zorzoane, ţinte, tigheluri aplicate (horror!), eram fericit că există Lee. Niciodată n-am ştiut de unde vine (pre)numele ăsta, dar mi-era clar că n-avea nici o legătură cu „Le(e)v(a)is". Probabil că Levişii erau mult mai celebri, habar n-am, prăpăstii, dîmburi abrupte, perspective ameţitoare. Nu mai fuseserăm, nici unul dintre noi, în Buttes, aşa că nu încetam să ne minunăm: era fix ca o *image d'Epinal* trezită la viaţă. Fiind o zi destul de ceţoasă, pe la zece dimineaţa nu era nimeni în parc. Cineva ar fi putut tăia Buttes Chaumont-ul de pe harta Parisului fără ca nimeni să observe.

Lee purta Lee (firește) şi se căţăra peste tot cu agilitatea unei capre de munte. Se contorsiona în poziţii imposibile pentru a prinde nu-ştiu-ce detaliu, întrevăzut de el prin ceaţă. „Refac romantismul", mi-a strigat el de pe un vîrf. Se bucura ca un copil. Era din Seattle.

În ce mă priveşte, făcusem cîteva poze – mai mult de control –, dar peisajul nu mă stimula cine ştie ce. Mi se părea prea „romantic": un romantism deja văzut, deja făcut, pe care n-avea nici un sens să-l reduplic. Avea ceva de Caspar David Friedrich devenit Luna Park.

La un moment dat, neavînd ce face, m-am aventurat într-o grotă, sărind peste lanţul care-ar fi trebuit să mă determine să mă-ntorc din drum. Alţii o făcuseră înaintea mea, pentru că interiorul era plin de graffiti – inimi străpunse, semnul păcii, „Jamel + Loana", „Didier + Muriel", „Erwan + Céline", *„À bas le capitalisme!"* etc. Am scos din geanta de umăr un marker verde şi am scris „LEE", cu litere de tipar. Apoi am şters numele cu o linie orizontală. Ştiam ce am de făcut.

Studia antropologia la Sorbona şi era fan Foucault.

dar Lee-ii erau *a cut above the rest*.

Eram la Paris, prin '92, cînd am cunoscut un american care se numea Lee şi care purta Lee. Era un tip înalt, brunet şi cu ochelari rotunzi, ca ai lui Lennon. Studia antropologia la Sorbona şi era fan Foucault. Era deja în Franţa de aproape un an, închiriase un mic apartament în apropiere de Place de la Bastille. Cum era pasionat şi de fotografie, petreceam mult timp împreună mergînd la vînătoare de imagini prin oraş. El făcea numai poze alb-negru (deci era canonic), eu făceam color. El fotografia chipuri, eu – case. El era ataşat de oameni, eu – de obiecte.

Într-o zi, am ajuns cu el în Buttes Chaumont – parcul acela similiromantic din nordul Parisului. Locul semăna cu Parcul Ioanid, unde eram dus cu landoul cînd eram bebe, doar că e(ra) de douăzeci de ori mai mare. Şi mai spectaculos: existau poduri peste

Cînd am ieşit, Lee era pe unul dintre poduri, fotografiind de zor. Blugii săi se profilau ca o foarfecă albastră în ceaţa lăptoasă. Am ocolit mult ca să ajung unde era. „Am făcut cele mai cool poze posibile!", mi-a strigat el excitat cînd m-a văzut. (Pe vremea aia încă nu se inventaseră aparatele digitale, deci n-aveam cum să mă conving.) M-am repezit cu toată puterea şi l-am împins peste lanţul podului. A căzut în gol fără să aibă timp să mai strige. Am privit în jos: foarfeca se vedea destul de neclar, părea răsucită.

Am făcut o poză (pe care o am în continuare), apoi am părăsit locul faptei.

Sînt lucruri pe care mi le amintesc cu precizie, pe altele nu (sînt totuşi şaptesprezece ani de atunci). Înainte să mergem în parcul Buttes Chaumont, Lee îmi dăruise o pereche de blugi (Lee, evident.) Şi pe aceştia îi mai am: îi pusesem pe mine la el în apartament, lăsînd în urmă propria pereche. Dar era obligatoriu să-i recuperez: Lee era un tip înalt, avea picioarele mult mai lungi ca ale mele...

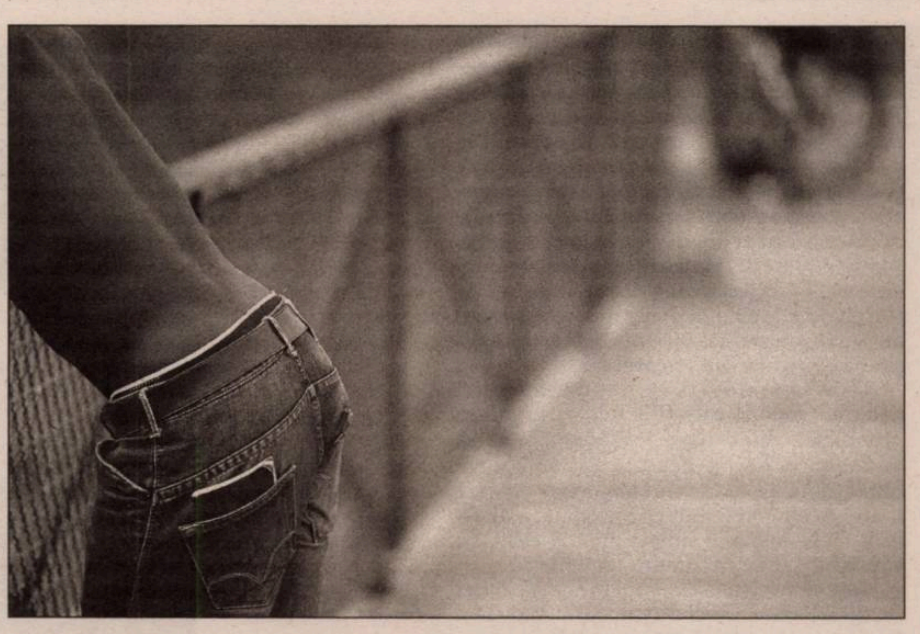

Aşa că m-am întors la el, am intrat (aveam cheia) şi am luat pantalonii lăsaţi pe marginea unui scaun (Lee avea un mobilier funcţional, alb, de plastic). M-am mai uitat cîteva clipe împrejur, cum fac toţi criminalii după ce şi-au terminat treaba, am văzut că nu mai era nimic de recuperat şi am ieşit, închizînd uşa cu grijă.

Pe uşă, Lee îşi scrisese numele tot cu marker, doar că roşu. Am scos markerul meu verde şi am şters numele cu o linie orizontală. Apoi am coborît cele două etaje şi am ieşit în stradă. Ieşise soarele, şi o rază încă rece (era încă dimineaţă) decupase un echer bleu pe blugii primiţi cadou. Am scos cheia din buzunar şi am aruncat-o în primul canal, în drum spre metrou.

(text apărut în volumul Primii mei blugi, *Editura ART, 2009)*

■ „Cei care mai circulau prin străinătate sau cunoşteau pe cei care circulau aveau blugi adevăraţi. Şi în România s-au fabricat blugi pentru străini, de cea mai bună calitate. Am să-ţi dau un exemplu de la o fabrică de la Botoşani, care a trăit trei ani de zile cu profit, de era prima fabrică din judeţ, datorită blugilor făcuţi în sistem *loan*. Era, în schimb, la fabricile care produceau ţisături de in şi cînepă, în general combinate, îi ziceam ţesături de blugi, dar erau un fel de prelată sau scoarţă." (din volumul colectiv *Anii '80 şi bucureştenii*, Muzeul Ţăranului Român & Paideia, 2003)

■ „Cam multă vreme aceşti pantaloni atît de comuni au fost în România o marfă specială. Un fetiş special. Mă enervează că James Dean a furat toate perechile de jeanşi din picioarele clasei muncitoare şi le-a pus în contracultură. Ce prostie. Nu ştiu de ce pentru mulţi dintre cetăţenii români jeanşii=capitalism=America. Dar un capitalism care nu vorbeşte nici cu sindicalismul, nici cu contracultura unui rebel fără cauză. Amintirile despre prima pereche sînt întotdeauna pline de suspans, de scheme şi combinaţii complexe, strategii etc. O pereche de jeanşi te făcea mai liber? Nu, doar adăuga ceva parfum subversiv existenţei unilaterale din comunism. Nu-mi explic impactul psihologic al perechii de jeanşi asupra clasei muncitoare tinere. Cine purta jeanşi era vizibil altfel, dar oare trăia altfel? În schimb, am văzut bătrîni purtînd jeanşi în România. Din ce în ce mai mulţi. Le vine bine. Nu ştiu de ce, dar în pozele anilor '50-'80, toţi bătrînii par oficiali, cu costume şi aranjaţi ca pentru poză. Unul nu e neregulamentar. Acum, cu jeanşi, par normali." (Constantin Vică, în volumul *Primii mei blugi*, coord. Corina Bernic, Editura ART, 2009.)

■ „Prin '94, în perioada mea hippie, căutam cu disperare nişte blugi evazaţi. A venit sora mea la mine şi mi-a spus că a găsit la metrou la Eroilor, jos, lîngă plăcintărie, un magazin cu haine vechi la mîna a doua, care mai de care mai faine şi, pe deasupra, foarte ieftine. M-am dus, am intrat şi m-a izbit un miros de vechituri, ceva aşa, un pic prăfos. Asta n-a contat prea mult, pentru că eram chitită să-mi găsesc evazaţi. După ce am săpat adînc prin haine (puse alandala, unele peste altele), mi-am găsit prima mea pereche de jeanşi evazaţi foarte mişto şi ieftini. După ce am mai săpat un pic, am găsit şi o haină de piele întoarsă, maronie, extraordinară. Mi-a plăcut atît de mult, încît n-a mai contat faptul că avea căptuşeala ruptă în mai multe locuri, că mînecile erau un pic mai lungi şi că gulerul era puţin înnegrit. Am luat-o!" (din volumul colectiv *Anii '90 şi bucureştenii*, Muzeul Ţăranului Român & Paideia, 2008)

Diana ENCIU şi Alina TANASĂ

Denim-ul, regele tendinţelor

După sezoane întregi în care denimul a încercat să-şi facă reapariţia pe podiumurile din New York, Milano şi Paris, şi cînd ne gîndeam că nu va reveni în curînd în tendinţe, surpriză! În sezonul acesta denimul capătă noi valenţe, noi forme şi noi accente şi devine preferatul designerilor, tocmai datorită versatilităţii sale. De la clasicii jeanşi din denim, la rochii şi costume bărbăteşti, pînă la piese peticite, brodate sau cu aspect uzat, orice ai alege, vei vedea cît este de simplu să asortezi ţesătura vedetă a sezonului la orice piesă pe care o deţine deja garderoba oricărei femei.

O declaraţie de stil extrem de puternică, denimul domină colecţiile multor branduri renumite – Jill Stuart, Ermanno Scervino, Balmain, Ashish şi Rebecca Taylor – şi subliniază încă o dată rolul important pe care îl are. Acum, mai mult ca niciodată, este folosit de la cele mai simple pînă la cele mai sofisticate şi extravagante combinaţii.

Dar cum a ajuns denimul în *high fashion*? Simplu! *Street style*-ul a avut foarte mult de-a face cu această tendinţă, iar adidaşii cu care altădată mergeam la sală şi care acum au ajuns în colecţiile *couture* sînt o altă dovadă vie a rolului pe care îl are street style-ul în tendinţele fiecărui sezon. Şi dacă cei care iubesc moda mai mult decît orice pe lume poartă denim, cum să nu exploatezi acest material fantastic şi cum să nu-l reinterpretezi în mii de forme şi combinaţii?!

Nu este greu ca o femeie să devină ea însăşi o piesă-manifest. Fie că alegi o pereche de *boyfriend jeans* brodată cu paiete sau pietre, o pereche *oversized* cu talie înaltă sau una de inspiraţie *grunge*, precum cele din colecţia DKNY, trebuie să fii sigură că vei echilibra silueta printr-o pereche de sandale cu toc înalt şi un top minimalist. Dacă deţii o doză de curaj şi vrei cu adevărat un *look über-cool*, trebuie să-ţi aşezi pe umeri o jachetă din piele, brodată cu pietre sau o geacă din denim imprimată cu grafisme ori citate.

Pare prea îndrăzneţ pentru tine? Să încercăm ceva mai simplu.

Salopete? Sarafane? Ei bine, da! La fel de populare ca jeanşii peticiţi din colecţia Junya Watanabe, le poţi purta oriunde, atîta timp cît liniile sînt precis trasate, fine şi elegante.

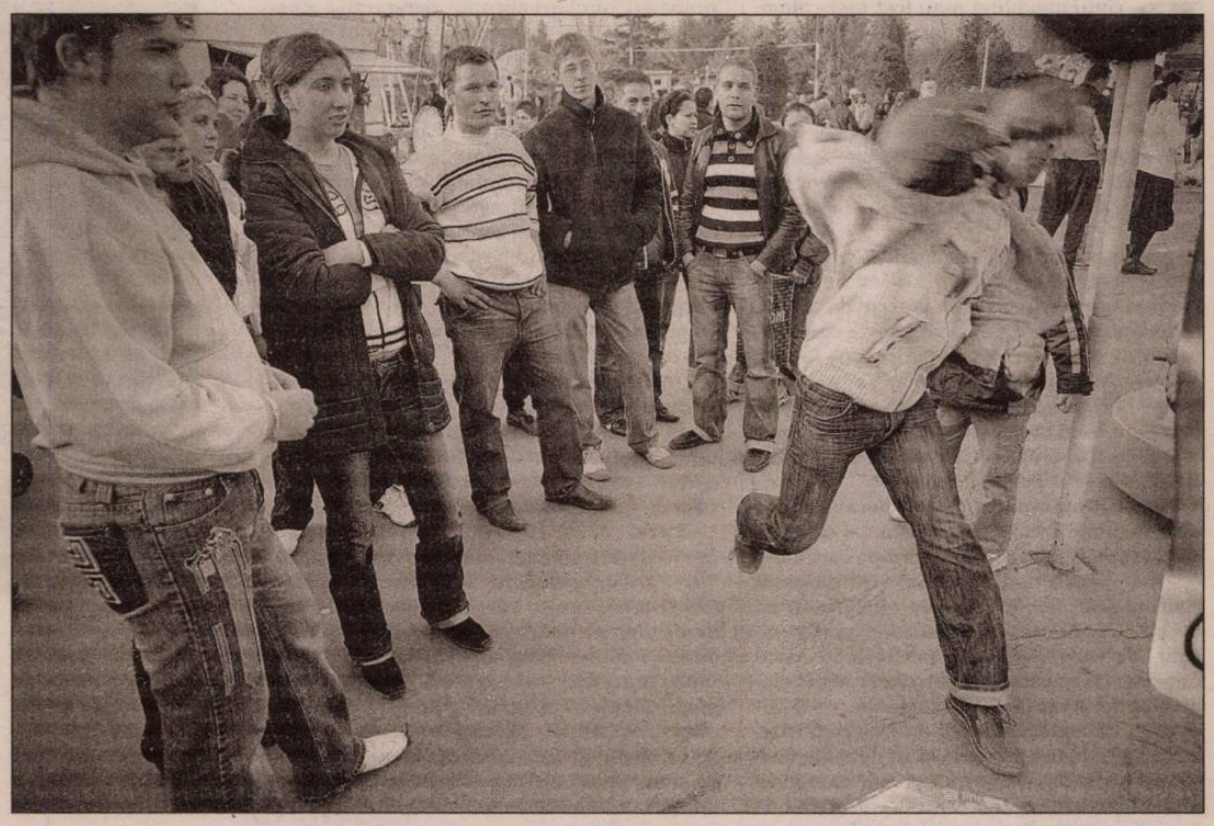

Salopeta poate trece uşor de la forma casual purtată cu topuri minuscule, pantofi sport sau hanorace din neopren, la o exprimare mult mai elegantă, dacă este accesorizată corect cu o centură metalică sau cu o pereche de cercei masivi. Ca să nu mai spunem că salopeta o poţi purta doar cu o cămaşă şi un sacou. Destul de versatil denim-ul, nu-i aşa? Cum să nu-l adori!?

În ciuda părerilor unor cîrcotaşi din domeniul modei, am putea spune că un *must-wear* au devenit chiar ţinutele formate din două sau trei piese din denim, şi asta nu face decît să ne bucure şi să ne hrănească creativitatea, avînd la îndemînă infinite posibilităţi. Dacă în urmă cu ceva timp eram hotărîţi să spunem adio acestei ţesături (după ce am văzut în 2001 cel mai popular cuplu, Britney Spears şi Justin Timberlake, purtînd la America Music Awards două dintre cele mai neinspirate ţinute din ultimii 20 de ani), astăzi, datorită bloggerilor şi modei străzii, prindem din nou curaj şi restilizăm vechile perechi de jeanşi demult uitate pe rafturi sau, pur şi simplu, adoptăm ţinute rock-chic inspirate din colecţiile 2014.

Dacă vrei să mergi la sigur şi să alegi *the easy way*, nu-ţi rămîne decît să porţi un top din denim. Fie că este o bustieră, o cămaşă clasică cu mîneci lungi, un top ultraminimalist sau o bluză din mătase cu imprimeuri care imită denimul, *look*-ul va fi unul memorabil. Odată ce alegi o astfel de piesă, pariezi pe succesul pe care îl va aduce simplitatea ţinutei. O fustă midi asimetrică, cu talie înaltă şi o pereche de bascheţi din piele semnaţi Cinzia Araia vor duce ţinuta într-o zonă de confort, dar vor evidenţia, totodată, şi accentele feminine ale celor două piese.

Creat pentru a oferi confort, indiferent că este în top 5 tendinţe ale sezonului sau nu, ne lovim inevitabil de el în fiecare zi. Prezent în dulapul oricărei femei, denim-ul a fost întotdeauna folosit în realizarea prea cunoscutelor jeanşi. Însă o veşnică întrebare ne apasă. Care sînt cei mai potriviţi jeanşi pentru silueta mea şi cum ar trebui să-i port? Răspunsul variază în funcţie de preferinţele personale, de stil şi, de cele mai multe ori, de starea de spirit cu care ne trezim dimineaţa.

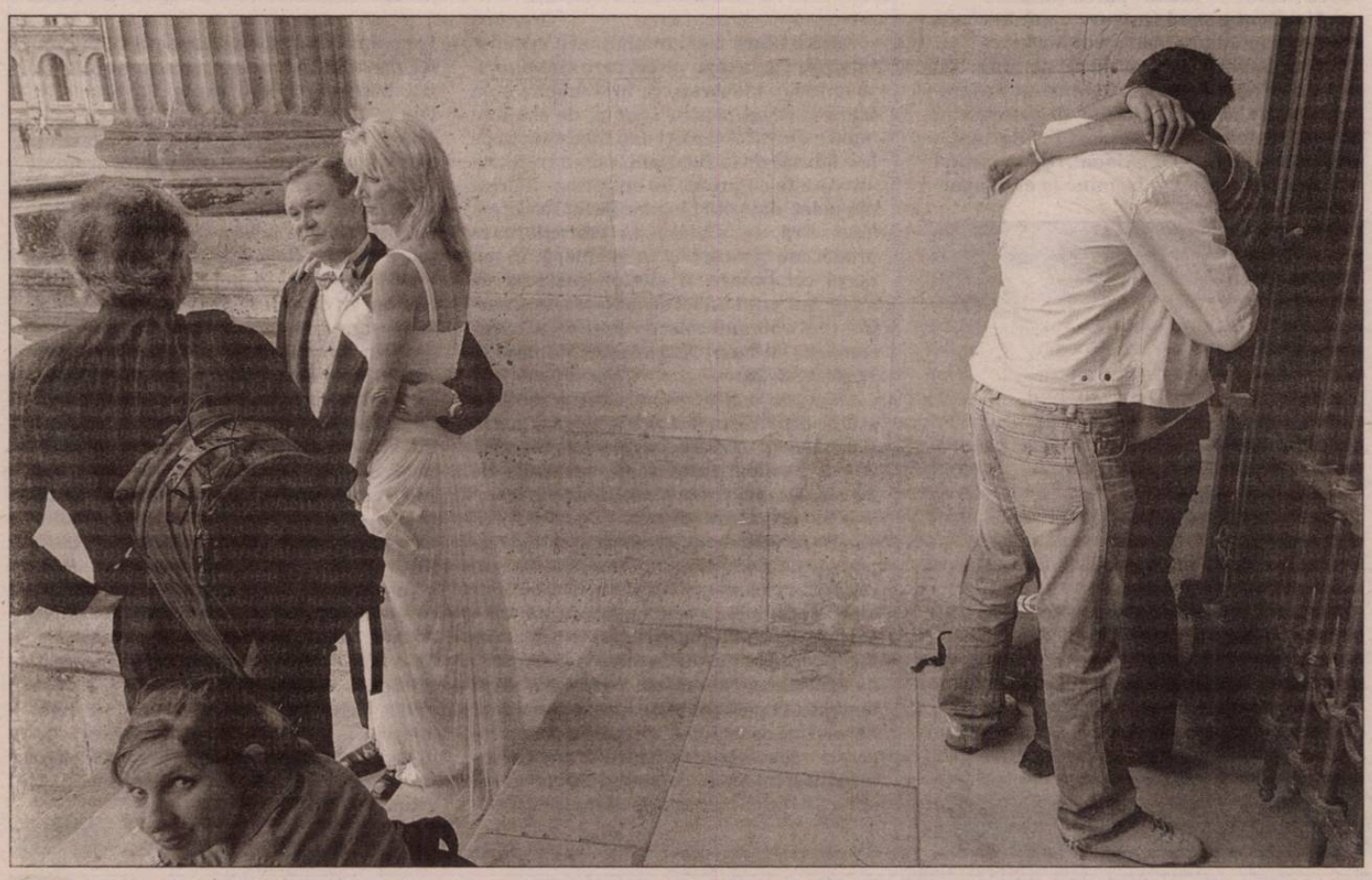

Sezonul acesta ai voie să porţi cam orice model de jeans vrei. Fie că sînt mulaţi, largi, drepţi sau evazaţi, important este să-ţi vină bine. Şi aici intervine chestiunea conformaţiei. Odată cu vîrsta şi cu modificarea siluetei, trebuie să te orientezi către modele care te pun în valoare. Mai puţini jeanşi cu talie joasă şi mai mulţi cu talie înaltă – alegerea perechii potrivite e un joc al proporţiilor. Nu numai că îţi va lungi talia, dar, deşi sună ca din gura bunicii, nu te va mai durea spatele iarna.

Cu o istorie de peste 500 de ani, jeanşii nu vor fi *passé* niciodată, dacă ştii să-i porţi şi să-i reinventezi în ţinutele tale. Sezonul acesta n-ar fi rău să dai mai multe credite regelui tendinţelor, denim-ul.

Diana Enciu şi Alina Tanasă *sînt consultante fashion şi pot fi găsite la www.fabulous-muses.net.*

Chestionar pentru poeții în blugi

La ce vîrstă aţi avut prima pereche de blugi şi ce marcă erau?

Mircea Cărtărescu: În facultate, pe la 23-24 de ani. Erau blugi româneşti, *no name*. Nici nu visam să am unii „de marcă" sau „de la pachet" sau „din shop", vreodată. Şi chiar dac-aş fi avut, cum ar fi mers ei cu ţinuta mea generală jalnică – pulovere făcute de mama, cămăşi de la Braiconf etc.? Ori te puteai înţoli ca lumea, ori nu.

Florin Iaru: La 15 ani, în 1969. Tatăl meu mi-a cumpărat nişte Wrangler (deşi eu visam Levi Strauss), de la un magazin mic, aproape de Gara Basarab, unde locuia Dan Laurenţiu. Au costat o avere (475 de lei), jumătate din salariul lui. I-am purtat aproape cinci ani (o să vezi de ce). Un an am fost la armată, iar cînd m-am întors, i-am găsit vopsiţi. Săraca maică-mea, încercase să le dea „o faţă umană".

V-aţi personalizat vreodată perechea de blugi: i-aţi tăiat, le-aţi (des)cusut etichete, aţi scris cu pixul pe ei?

M.C.: N-am purtat decît un tricou şi un pulovăr second-hand, cînd am fost în America. Le-am luat de la Goodwill, tricoul pe 1 dolar şi pulovărul pe vreo 2,50. Făceam mare economie, trebuia să îmbrac la întoarcere vreo trei familii.

F.I.: Da, după '90. Blugii dispăruseră de pe piaţă. Era plină de „turcisme". Îi purtam în scîrbă, toată lumea avea. Cum să te mai faci remarcat? Ar trebui să spun că, între 1980 şi '89, România a produs un soi de pantaloni cărora li se spunea, nu ştiu de ce, blugi. Nu m-am înjosit pînă acolo!

În afară de jeanşi, ce aţi mai purtat din denim: geacă, salopetă, vestă, şapcă, rucsac?

M.C.: O cămaşă de blugi, luată tot din State, care-mi era mare, dar pe care-am purtat-o pînă s-a rupt la mîneci şi la guler. Mergeam cu ea mai ales La Motoare, pe terasa teatrului. Şi vreo două geci de blugi, cumpărate din Amsterdam, de data asta, de la tîrgul de vechituri din Waterlooplein, pe 20 de guldeni fiecare. Se vede că mă îmburghezisem între timp, îmi permiteam.

„Marca mă lasă rece. Să stea bine pe cur, restul e tăcere."

M.C.: Am tăiat doar vreo două-trei perechi vechi ca să-mi fac pantaloni scurţi de purtat prin casă sau prin curte. Altfel, dimpotrivă, îmi plac doar cînd sînt nou-nouţi şi miros a pînză proaspătă.

F.I.: Nu, pentru nimic în lume. Pe atunci, marca era mai importantă decît viaţa.

Aţi purtat blugi second-hand?

F.I.: Geacă? De unde geacă? Păi, ce, locuiam în Constanţa? Imediat după '89 însă, am avut geacă. Mamă, ce geacă, cu căptuşeală în dungi! Iar din Franţa mi-am cumpărat (mi s-a cumpărat) cămaşă de blugi, cu nasturi sidefaţi. Dar asta e altă poveste.

Mai purtaţi blugi, care-i marca preferată?

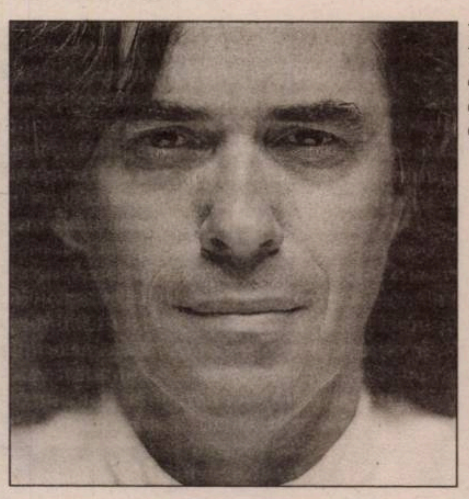

© C. Bumbuf

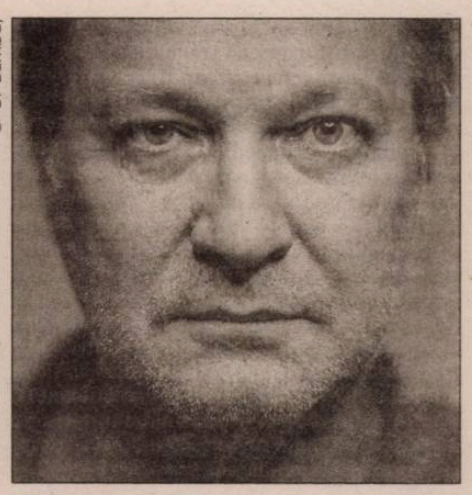

Mircea Cărtărescu şi Florin Iaru

M.C.: Nu prea mă uit la mărci, mai curînd la mărimea destul de rară pe care o port, 34/30. Dacă găsesc o pereche cu mărimea asta, o iau fără să o mai probez.

F.I.: Da, numai blugi. Marca mă lasă rece. Să stea bine pe cur, restul e tăcere.

Un vers preferat, dintr-o poezie sau dintr-un cîntec, despre blugi?

M.C.: „Stau pe malul singuratic învelit în marea haină / A răcoarei şi a ceţii, şi în zornăitul sumbru al fermoarelor de blugi." Dintr-un autor cîndva la modă, azi uitat.

F.I.: *„Senza giacca i cravatta"*. Nino d'Angelo.

a consemnat Marius CHIVU

Alex TOCILESCU

Mazăre şi Levis

Sînt născut în 1977, iar în 1989 m-am mutat, de voie, de nevoie, în Germania; prin urmare, atît datorită vîrstei fragede la care am plecat, cît şi datorită locului în care m-am dus, jeanşii n-au apucat vreodată să însemne mare lucru pentru mine. Una la mînă, din cauză că pînă la 12 ani, nu prea îţi pasă ce pantaloni ai pe tine, că oricum sînt fie scurţi, fie raiaţi, şi două la mînă, din cauză că atunci cînd ajungi în Vest şi libertate, nu prea mai ai nevoie de nişte pantaloni care să simbolizeze Vest şi libertate. Prin urmare, cu toată părerea de rău, nu pot spune cu exactitate care a fost prima mea pereche de jeanşi, pentru că nu au fost pentru mine altceva decît nişte pantaloni. De altfel, tocmai realizez cu oarecare surprindere că, de-a lungul întregii vieţi, n-am acordat prea mare importanţă acestui nu tocmai minor detaliu vestimentar; habar n-am ce jeanşi am avut pe mine la lansarea primei mele cărţi, la primul concert pe care l-am dat cu trupa atunci cînd am avut trupă (nişte imagini de arhivă dezvăluie, totuşi, că erau negri), sau de ce jeanşi m-am dezbrăcat în seara în care am făcut pentru prima oară sex.

Însă pînă şi în viaţa unui ignorant în ale jeanşilor poate exista o pereche pe care să nu o uite niciodată; în cazul meu, aceasta este prima şi, de altfel, singura mea pereche de jeanşi albi.

Un Uzi, nişte mitraliere, un aruncător de grenade...

Povestea jeanşilor albi începe prin 1991 sau '92, la Frankfurt, într-o zi în care Robert, un prieten foarte bun – şi, în felul lui, foarte bogat – al tatălui meu m-a întrebat dacă aş avea întîmplător chef să îl însoţesc într-o călătorie la Miami. Întîmplător, aveam chef, şi cum părinţii mei n-aveau nimic împotrivă, am aruncat nişte chestii într-o valiză şi am plecat în America (aici trebuie spus că toate informaţiile pe care le aveam despre Miami la acea vreme le căpătasem din *Miami Vice*, un serial despre doi poliţişti sub acoperire, dintre care ăla mai cool, jucat de Don Johnson, conducea un Ferrari Testarossa alb. Oraşul părea să fie foarte călduros, foarte periculos şi foarte plin de vorbitori de limbă spaniolă şi de clădiri art deco). În sfîrşit, am ajuns, ne-am cazat în apartamentele lui Robert de la etajul 42 al unui zgîrie-nor în care locuia şi pilotul de Formula 1 Emerson Fittipaldi, şi am ieşit în oraş, unde gazda mea avea ceva afaceri. După ce le-a terminat, a scos din garaj un Rolls Royce care îi aparţinuse reginei-mamă a Marii Britanii (adică mamei reginei Elisabeta a II-a) şi ne-am plimbat puţin cu el. După care ne-am întîlnit cu o fostă soţie a lui Robert, o femeie roşcată, slabă şi frumoasă, care a venit însoţită de noul ei soţ sau prieten, un negru care arăta ca un boxeur şi care purta o vestă de piele cu ţinte, direct pe piele, şi o sabie scurtă la şold, iar ceva mai tîrziu ne-am dus în alt apartament al lui Robert, ca să îmi arate colecţia lui de arme de foc: un Uzi, nişte mitraliere dintre care una era cît mine de mare (adică cît mine la 13 ani, cît aveam atunci), un aruncător de grenade, un teanc de pistoale. Mai pe seară ne-am dus să cumpărăm un Jaguar E-Type de prin 1967, un obiect frumos, decapotabil şi roşu.

Se presupune că peste 2.000.000 de oameni din toată lumea păstrează în dulap prima pereche de blugi.

Eram, evident, profund impresionat; într-o singură zi, adunasem destul material de povestit prietenilor pentru cîteva luni, şi mai aveam de stat încă vreo trei sau patru zile în care naiba ştie ce mai urma să se întîmple (de fapt, nu s-a mai întîmplat mare lucru, dar *come on*, mersesem cu Rolls Royce-ul reginei-mamă, ce naiba mi-aş fi putut dori mai mult?!?). În ziua a doua, m-am trezit în zori, am scos micul meu aparat de fotografiat din plastic şi am făcut poze de la etajul 42, ca să mă creadă lumea că am fost acolo. Cînd s-a trezit şi Robert, m-a invitat la cumpărături – mai precis, la cumpărături într-un mall. Era primul pe care îl vedeam, în Frankfurt nu exista încă aşa ceva. Şi cînd cineva care are un Rolls Royce şi un Jaguar îţi spune că îţi cumpără tot ce vrei, laşi jena la o parte şi alegi ceva mişto, fără să te uiţi la preţ – iar alegerea mea a căzut asupra unei perechi de Levi's albi. Albi-albi, de-a dreptul imaculaţi, la fel ca costumele pe care le purta Don Johnson în *Miami Vice*.

În zilele care au urmat, i-am purtat deopotrivă cu mîndrie şi grijă, ferindu-i de praf, ştergînd cu palma scaunele pe care mă aşezam, păzindu-i de murdărie cu toată atenţia de care e în stare un băiat de 13 ani; am zis mai sus că, în mintea mea, jeanşii nu au simbolizat niciodată Vestul şi libertatea, dar acea pereche a fost pentru mine cu siguranţă întruchiparea luxului american: ceva elegant şi perfect şi nepătat, ca cromul unui Harley Davidson proaspăt lustruit cu ceară.

Şi poate că i-aş mai fi purtat ani buni şi aş fi mers cu ei la concertul lui David Bowie din 1995 şi aş fi impresionat gagici şi prieteni în vacanţele petrecute în România, la 2 Mai sau în Lăptărie, dacă, la întoarcerea în Germania, n-aş fi scăpat pe ei o furculiţă cu mîncărică de mazăre, care a lăsat fix deasupra genunchiului o pată galbenă care n-a mai putut fi scoasă niciodată.

Mai are rost să spun care-i morala?

***Alex Tocilescu** este scriitor.*

Cosmin MANOLACHE

Mandache & Manolache Co.

Mă gîndeam într-o noapte, în rocoteca din Buzău, că treaba aia cu *„Make love, not war!“* ar fi putut căpăta putere de poruncă într-o ipotetică evanghelie a blugilor. Nu că blugii ar fi avut nevoie de vreo biblie, enciclopedie sau alte chestii deastea pretenţioase, doar că voiam să mă dau deştept în faţa unora mai ameţiţi decît mine. Toţi cei pe care voiam să-i îmbrobodesc purtau blugi, se înţelege, dar flecăreala părea să nu ducă la nimic. Oricum, ce mai erau blugii atunci, în anii '90? Îi purtau şi depeşarii, unii chiar la fel de evazaţi cum erau cei ai hipioţilor, alţii aveau doar blugi Pyramid, scumpi, pentru că îi găseai greu chiar şi în '90-'91. Dintr-odată, luat la bani mărunţi, adică pe ce mă bazez, am început să dau din colţ în colţ, în întunecimea zgomotoasă a rocotecii. Gura mi-o luase pe dinainte, nu prea aveam argumente pentru aşa-zisa mea teorie scăpată pe sub mînă, aşa că m-am cărat dintre ei. Unde mai pui că nici nu purtam blugi. Eram un apostol al raiaţilor. N-am mai dat pe-acolo, şi nu pentru că m-ar fi luat drept un agitator în lumea blugilor asortaţi iilor de pînză topită sau tricourilor negre cu imprimeuri morbide. De fapt, nici n-am mai încercat să dezvolt vreo teorie. Pur şi simplu, aşa se întîmplase, ca atîtea alte lucruri, să nu mai calc locul ăla. În schimb, am ciulit urechea de fiecare dată cînd mai venea vorba de blugi. Şi, mai ales, mi-am amintit, încet-încet, una-alta, întîmplări şi vorbe distilate.

În una din primele mele amintiri stau pe holul unui hotel din Saturn împreună cu alţi copii. Încercăm să ne uităm pe gaura cheii. Bineînţeles că e una din distracţiile noastre favorite. De dincolo de uşă se aude o chitară, voci amestecate, pălăvrăgind sau fredonînd. Cînd ne apropiem ochiul, fumul de ţigară ne îndepărtează instantaneu. Ceva ne respinge, ceva ne atrage. Schimbăm placa. Ciocănim, apoi o luăm la goană chicotind. Uşa se deschide şi paşii mari ne ajung. Tipul bărbos mă prinde şi mă ia în camera lor. Sînt mulţi. Am un curaj care acum îmi pare incredibil. Bărbosului cu părul creţ îi spun Mustaţă. Musaţă în sus, Mustaţă în jos. E un tip simpatic. Mustaţă îmi face cu ochiul şi se poartă cu mine ca şi cum ar avea o mascotă. Toţi poartă blugi. De la ai mei aflasem că Mustaţă şi gaşca lui sînt studenţi. Trec printre picioarele lor într-o libertate deplină. La un moment dat, Mustaţă mă duce pe balcon, mă apucă de mîini şi mă trece peste parapet. Cîteva secunde bune am un gol imens sub picioare şi toată noaptea străbătută de vuietul mării şi ţipătul pescăruşilor. Ţip şi ajung din nou în cameră. Apoi o tulesc pe hol şi dau în sfîrşit de ai mei. Tremur. Nu vreau să mai aud de mustăţi, de studenţi, de chitări, de rocări. Nu vreau să mai aud nici de blugi. De atunci, pantalonii preferaţi au fost în carouri sau în dungi.

Au mai trecut vreo cîţiva ani. Într-o fotografie din tabără, în '81, stau în faţa unei fîntîni şi port pantaloni în carouri, ca un fanatic al geometriei. Eram pregătit să duc lupta împotriva blugilor. Ca un schior norvegian, ocoleam ocaziile: nu-l bătusem la cap pe taică-miu ca, la rîndul lui, să-l pisălogească pe frate-su, să-mi aducă şi mie o pereche de blugi din Egipt. Cu caroiajele alea eram bun, vezi bine, şi la geografie. Ştiam că Egiptul e lîngă Libia, şi mai ştiam că tatăl-Ţimiraş le aducea copiilor-Ţimiraş blugi din Libia socialistă, chiar dacă în casa lor era nevoie de cu totul alte lucruri. Remusică, cel mai mic dintre Ţimiraşi, vara purta doar blugi. Îi cădeau şi rămînea ca la botez, apoi şi-i ridica şi mergea mai departe. La fel şi Cristi, Cati şi Neluş. Nu ştiu exact ce lucra tatăl lor, cred că era ceva în construcţii, pe o schelă într-o arşiţă dementă. Dar cînd venea acasă, mergea ţanţoş ca un maharajah, acoperit în blugi. Din cap pînă-n picioare. Şi nea Gicu, zis Covrig, avea blugi. Bătuse calciu bob de orez & smuls în palatele & sufrageriile Libiei şi îi purta la fel de mîndru ca toţi cei care fuseseră ca fraţii cu arabii. De la unchi-miu nu puteam cere blugi, el purta pantaloni de doc. Era subinginer şi avea un vag aer de colonist. Nu puteam să stric legea neamului nostru discret.

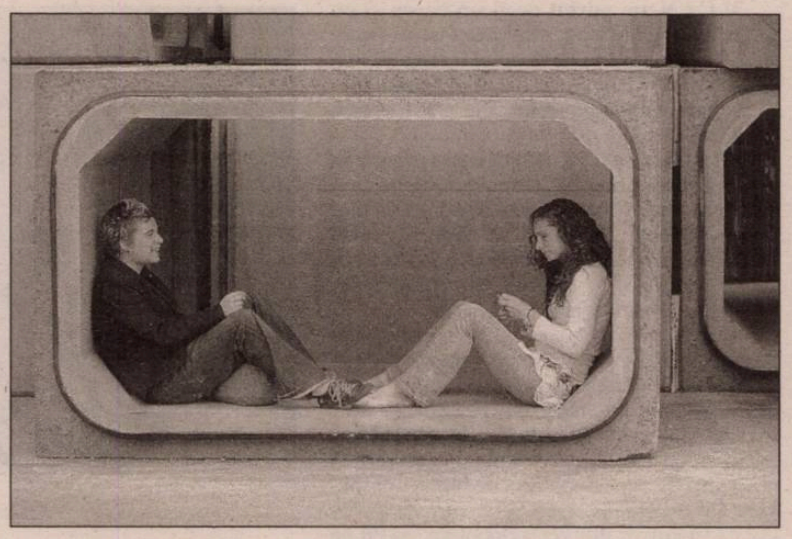

„Denim-ul este SUV-ul textilelor.“

DANIEL AKST

„Blugii sînt victoria absolută a Americii. Geniul american constă în simplificare.“

NORMAN MANEA

pu era îmbrăcat tot în blugi, nici o privire nu-l putea rata. Venea cu 10-15 perechi: îi lua cu 300 şi-i dădea cu 900-1000-1200 de lei. Dacă era prins, intra la ilicit. Era o treabă grea, n-o putea face oricine. Mai era Chimicale, care bătea drumul la Constanţa pentru blugi aduşi din China şi Singapore. Erau şi alţii.

Dintre toţi, cel mai savuros era Dulău, un tip făcut din vrăjeală pentru tot omul. Dulău era în zaua lui, pe la mijlocul anilor '80. Îşi făcea aprovizionarea la IPG Ploieşti, de la studenţi irakieni. El chiar înţelesese chestia aia cu *„Make love, not war!“*. Cînd nu avea monetar, băga la înaintare fete şi pe „Drumul blugilor“ nu era loc de stat. Dragostea nu dă greş niciodată. Avea calea bătută spre Ploieşti, spre hipodrom, unde se umpluse de respect internaţional. Acasă îl călcau toţi, curtea lui era o zonă suspectă. Pentru că servicii ca la el nu prea găseai în orăşelul nostru: barbut, sex şi blugi. Şi era maleabil. N-aveai bani, mergea orice, era un om de înţeles. Aveai doar un răţoi, aduceai răţoiul şi erai rezolvat. Orice ai fi vrut de la el. Doi saci cu frunză de dud? Mergeau – aveau nevoie de ei altcineva. Totul curgea, şi mulţumirea era a tuturor. Pînă cînd, într-o dimineaţă, mi-

Blugii ţi-i puteai păta ori sfîşia, în caz că nu-ţi erau furaţi.

Mutat aproape de gară, întindeam mîinile spre ferestrele trenurilor care plecau de la Moscova şi ajungeau la Sofia. Turişti cu feţe triste, dar parcă mai animaţi decît eram noi. Nu cred să fi avut vreunul blugi. Aveau, în schimb, stilouri chinezeşti şi alte mărunţişuri. Le preferam, oricum. Blugii ţi-i puteai păta ori sfîşia, în caz că nu-ţi erau furaţi. Auzisem şi de-astea. Chiar dacă mai crescusem şi-o văzusem în blugi şi pe Margarita, verişoara grecoaică a lui Flavius, încă rezistam în dungi şi carouri. Dar era tot mai greu. În '88, ajunsesem cu Vivi de cîteva ori, în Ploieşti, la un meci cu Steaua şi el îşi purta şmecher blugii cumpăraţi din banii cîştigaţi pe lumînări. Lucra la atelierul unui vecin în vîrstă, îşi cîştiga singur banii de *ţoale*. Eram într-o admiraţie continuă. Stăteam în aceeaşi bancă în liceu, chiuleam împreună cîte

Blugii erau producţia paralelă şi secretă.

o zi întreagă pe săptămînă, miercurea, luînd trenul fie spre Ploieşti, fie spre Buzău – blugii, în schimb, făceau diferenţa. De-aici şi altele. Cu el fusesem în Teilor la cineva care aducea blugi, adidaşi, cafea – fel de fel. Avea o cameră plină. Am probat şi eu o pereche, să nu par fraier, apoi am strîmbat din nas. Erau aduşi de la Ploieşti, unde ajungeau prin filiera studenţilor arabi care făceau Institutul de Petrol şi Gaze.

Drumul blugilor

Încet-încet, oriunde mergeam cu Vivi aflam prin ricoşeu cîte ceva despre lumea asta secretă care se bucura de o libertate pe care abia dacă o bănuiam. Erau cîţiva care umblau prin ţară şi aduceau lumea largă şi în orăşelul nostru. Pe unii îi ştiam de pe stradă, pe alţii – de pe stadion. Unul, Şchiopu, o dădea la pace cu maistrul şi sîmbăta nu mai mergea la uzină. Se pornea spre Timişoara cu trenul, încărcat cu ţuică şi vin, alteori lua cu el chiar raiaţi aduşi dintr-un tîrg de la Focşani sau papuci din pluş din producţia clandestină a muncitorilor de la Relaxa, şi se întorcea cu blugi *Skopje* băgaţi în ţară de sîrbii noştri, care făceau mic trafic. Cam aşa cum, pe foametea din anii '50, bunicul meu străbătea ţara pentru alimente. Şchioliţianul l-a luat din pijamale şi l-a lăsat fără marfă. Era curios că nu-i dăduse amendă. A doua zi şi-a dat seama de ce: fetele miliţianului îşi doriseră atît de mult blugi. N-a putut decît să le admire fiţiindu-se prin centru în denim. Era o recunoaştere, în fond.

Spre sfîrşitul anilor '90, Dulău a luat-o pe calea Domnului. Era vremea altora. În goana după blugi porniseră tot mai mulţi. În fiecare săptămînă plecau cîte două curse spre Istanbul. Era plin autocarul cu şpirale, pînze diamantate, oţeluri vidia, electrozi de sudură. Micul schimb de produse furate din fabrici depăşise graniţele orăşelului nostru, ale ţării şi ale ţării vecine. Ai fi zis că blugii erau marele vis al ţării noastre în care se furgăsea orice. O încrîncenare pe care o înţelesesem pînă la un punct, pînă în 1989, cînd tatăl meu luase o pînză groasă albastră, un fel de prelată, şi-şi comandase la Mandache, croitorul, o pereche de pantaloni. De-acum avea şi el blugi. Nu mi-i mai amintesc prea bine, dar specia asta ar fi trebuit s-o păstrez. Tare rău îmi pare că n-am făcut-o. I-aş fi putut pune într-un muzeu al comunismului. Nu-i mai am, aşa cum nu avem nici un astfel de muzeu. După ce-mi spune povestea asta, taică-miu îmi scoate şi informaţia cu blugii româneşti, care erau produşi imediat după '90, la Paşcani. Probabil la fabrica de perdele Siretul, mi-am zis, care avea o echipă de fotbal în B. Jucaseră şi la noi, îi ştiam, şi am bănuit că blugii erau producţia paralelă şi secretă, aşa cum, la fabrica de maşini de cusut de la Cugir, se zvonea că se făceau mitraliere. Caut pe Internet şi ce aflu? Fabrica se numea Integrata, funcţiona încă din anii '70 şi producea blugi pentru toată Europa socialistă. Şi că visul lui Ceauşescu era să concureze denimul american. Acum chiar că-l admir pe taică-miu pentru perechea lui de blugi artizanali, făcuţi de nea Mandache. Niciodată nu ştim cu adevărat cine sîntem şi ce ne poate pielea.

***Cosmin Manolache** este scriitor şi muzeograf la Muzeul Ţăranului Român din Bucureşti.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Un președinte pentru educația noastră

Subiectele-bombă aruncate în spațiul public de campania electorală adîncesc sentimentul că între noi, cetățenii țării, și ei, cei care ne conduc, e o prăpastie. Noi și ei, mai străini unii de alții, mai îndepărtați decît am fost vreodată țintuiți de răfuielile lor și de problemele noastre. Candidații aruncă în văzduh și în urechile noastre acuzații oribile, care ar sminti orice natie, calomnii josnice, bîrfe grosolane, povești murdare, în timp cei noi, ăștialalți, oamenii simpli de pe stradă – cum ne spun politicienii –, avem aceleași îngrijorări ca în toți anii trecuți: educația și sănătatea, și nevoile, și neamul.

Aș vrea un președinte care, la orice tentativă a mass-mediei de a-l atrage într-o dispută neesențială, minoră, de tabloid, să spună „pe mine asta nu mă interesează, vreau să vorbesc despre ce trebuie făcut în școli și în spitale, în programele din învățămînt și în contractele cu firmele de medicamente sau de instrumentar medical."

Aș vrea un președinte care, invitat fiind să vorbească despre cele șase case ale unui adversar sau despre cele cinci neveste ale altuia, să povestească despre cum va da sfoară în țară să invite la masa dialogului, a negocierilor eficiente, pe toți cei care se gîndesc la binele educației și al sănătății. Toți cei care ar putea așterne într-o lună-două un plan coerent, acceptabil de toate forțele politice, pentru salvarea școlii și a spitalelor românești.

Aș vrea un președinte care să aibă curajul să le spună miilor de susținători veniți să îl aplaude că prioritare pentru țară trebuie să fie, pentru prima dată, nu salariile și pensiile, nu autostrăzile și TVA-ul la pîine, ci educația și sănătatea.

Aș vrea un președinte care să îmi promită că nu vor mai exista miniștri competenți; care, în loc de susținători aduși cu autobuzele, să aibă cetățeni seduși de planurile de reformare ale educației și ale sistemului medical.

Educația și sănătatea,
și nevoile, și neamul.

Aș vrea un președinte care să fie surd la invitațiile mieroase de a-și împroșca cu noroi adversarii și să ne spună tuturora că, dacă nu ne place ce avem în fruntea țării, dacă nu ne plac zgomotele stridente care se aud în spațiul public, dacă vrem să scăpăm de manelele din Parlament și de guvernarea din talk-show-uri, atunci trebuie să mizăm pe educația și sănătatea generațiilor viitoare.

Aș vrea un președinte care, în loc de afișe electorale, să ne arate imaginea clară a ceea ce e de făcut pentru ca profesorii buni și medicii eficienți să rămînă în țară; un președinte care, în loc de sloganuri electorale, să ne livreze idei despre cum să facem ca toți copiii români să ajungă pe băncile școlilor; care, în loc de șefi de campanie electorală, să aibă propuneri de viitori miniștri competenți; care, în loc de susținători aduși cu autobuzele, să aibă cetățeni seduși de planurile de reformare ale educației și ale sistemului medical.

Aș vrea un președinte care să îmi promită că nu vor mai exista miniștri plagiatori, incompetenți, hoți, agramați, ignoranți, corupți, mincinoși, șantajabili, acoperiți de serviciile secrete, cu CV-uri falsificate sau competențe imaginare.

Aș vrea un președinte care să ne asigure că educația și sănătatea vor fi protejate, prin lege, de orice demers păgubos, de orice inițiativă demolatoare, de orice plan de „reformare" distrugător.

Pe scurt, aș vrea un președinte foarte competent. Sau, în orice caz, mult mai bun decît ne lasă să sperăm școala care l-a format.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

În armonie

Sînt dimineți mai bune, în care toate cele par să se lege, de la ora sculării la cafeaua care iese perfectă, la laptele care nu-i nici prea cald, nici prea rece, la păsările care nu croncănesc apatic, ci cîntă vioi, tocmai atunci, și la cartea pe care o citești sau știrile pe care le asculți.

Sînt și altele, în schimb, în care nimic nu se leagă, capul e o baniță fără speranță, gîndurile sînt vălătuci negri de fum înecăcios, cafeaua e apoasă, laptele dă în foc, iar peste noapte ai visat animale negre și hidoase, gen șobolani și coropișnițe suspendate cu capul în jos, pe pereții locuinței tale idilice.

Pe scurt, zile în care nu ești în armonie cu tine însuți/însăți. Nici cu Universul, pe care-l tot pomenește o prietenă a mea. Zile în care, cînd te duci la acupunctură și doctorul îți cere să scoți limba (căci așa se face la început), acesta îți spune, după vîrful ei, ori că ești trist (dacă vîrful e prea roșu), ori că ai emoții reprimate (dacă limba e mai încărcată, nu știu exact...).

M-au distrat aceste două observații din partea acupuncturistului – care, probabil, erau chiar exacte. M-a distrat mai ales după, cînd mi-a înfipt undeva prin mînă, cred, un ac mare și mai dureros, pentru aceeași tristețe (mă rog, explicația era mai complicată, eu o reduc pentru profani ca mine...).

Am stat cu acul și am vorbit despre facerea lumii, teorii ale evoluției și alte cele, așa, *casual*... E, pare-se, simplu să dezbați problemele esențiale ale omenirii, ba chiar pe cele dincolo de aceasta și de micile ei preocupări, cool, printre altele, cu iz de *small talk*, contemplativ și detașat, ca și cum nu ne-ar privi direct... Printre picături și amiabil, mai toate ni se par că pot fi tranșate în joacă, minimalizîndu-le și reducîndu-le la ceva de care nu ne poate fi prea frică, pe care-l putem cuprinde cu puterea noastră de înțelegere frivolă, de zi cu zi. Așa cum fata unei cunoștințe, o persoană credincioasă, a adaptat teoria evoluției învățată la școală, la ce știa ea deacasă: da, ne tragem cu toții dintr-un babuin păros, cum a spus doamna profesoară, dar și pe babuinul ăla l-a făcut Dumnezeu...

Și acele, și teoriile, toate merg pe ideea de armonie. Pe nevoia de armonie pe care o avem cu toții, în varii feluri, în fiecare zi. Vrem să ne iasă lucrurile, „să se lege", precum spuneam, pe cît mai multe tronsoane.

Vrem, de pildă, să arătăm „perfect": să fim slabi, fără riduri, eventual mereu bronzați, îmbrăcați sexi, dar și rafinat, neostentativ, în ipostazele noastre de dive ori cuceritori aruncați prin lumea dezlănțuită. În postura asta ne facem „intrările", prin diverse locuri, semeți și în plină reprezentare. Cît ne țin băierile.

Imediat după, trebuie, însă, să facem față într-o cu totul altă situație. Trebuie să prezentăm o lucrare, la o conferință, să zicem, în fața altor cel puțin 20 de persoane. Latura sexi, desigur, ne poate folosi indirect, dar, dacă e să ne facem de rîs în privința conținutului a ceea ce prezentăm, toată povestea cu aparențele se estompează. Așa că abordăm, pe cît putem, o alură sobră, serioasă și profundă... Ușor polemică și combativă, dacă e cazul...

„Prestăm" alte activități, de-a dreptul pragmatice, dacă vindem sau închiriem ceva, prezentăm un proiect pe care vrem să-l „implementăm" ori pentru care ne dorim să luăm finanțări: sîntem, brusc, „profi", eficienți și pragmatici, foarte adaptați timpurilor noastre, la curent cu tot ce mișcă și gata de acțiune...

Ne facem toate treburile astea, în armonie sau nu cu noi înșine, în armonie sau nu între ele, și încercăm să ne îndreptăm spre casă. Singuri în mașinile noastre, în mijlocul mulțimilor șerpuitoare, cu care, de cele mai multe ori, nu ne prea simțim în armonie. Ne îndreptăm spre case unde, cel puțin teoretic, dăm de pămînt cu carapacele sexi, serioase ori eficiente și ne punem boneta de... umani, degajați, calzi, eventual și altfel de sexi. Dacă reușim asta, cu toate îmbinările prealabile, gata și cu tristețile de la ace, și cu emoțiile reprimate. Armonia, cîtă o fi, e posibil să-și intre-n drepturi...

Selma IUSUF

legende urbane

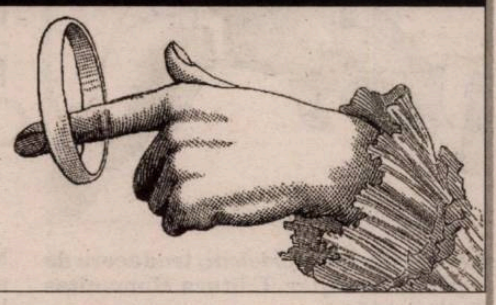

Voluptatea nenorocirii

Am un prieten pe strada mea cu care stau la povești de fiecare dată cînd ne întîlnim. După spusele lui, el ar avea cam 70 de ani, după cum îl văd eu, să aibă vreo 130. De fiecare dată cînd ne vedem, cîte un zîmbet larg ne lățește amîndurora gurile. Ne spunem rînjind sincer „Ce mai faceți? Foarte bine, dar dumneavoastră", ne mai spunem una-alta, iar apoi primesc negreșit o mică informare asupra sănătății sale. De fiecare dată îl doare cîte ceva, altceva. Buletinul medical e comunicat prompt și cu oareșce mîndrie. Prietenul meu e mîndru de inventivitatea trupului său bătrîn.

Vine șontîcăind pe stradă. Își trage un picior, se sprijină în baston și privește lumea prin niște lentile de ochelari groase și fumurii. Gîdilă cu vîrful bastonului cîte o mîță din tîrla de pisici care-l însoțește pînă la colțul străzii. Le hrănește împreună cu nevastă-sa, iar mîțele, ale naibii, se dau recunoscătoare, cum îl văd, cum se trîntesc cu burțile albe în sus, precum cîinii. „Aaa, bună ziua, stimată doamnă!", mă ia moșul meu la politețuri exagerate. „Bună ziua, bună ziua, răspund, ce mai faceți?" „E, ce să facem, tîrîș-grăpiș, azi mă doare rău piciorul, cred că e de la vremea asta", mă pune el la curent. „Ia spuneți-mi", zice, „sînteți cumva din Negru-Vodă?" Fac ochii mari, apoi îmi pică fisa. O fi văzut tătari cu ochii oblici pe acolo. „Nuuu, zic, sînt de aici, părinții-s din Constanța", completez ca să nu-l las nedumerit. „Aha, se explică", zice moșul precaut. „O țigară mai aveți de dat?", sondează el apoi un teren deja prietenos, căci obișnuiam să-i hrănesc viciul ca pe al meu, de fiecare dată cînd avea nevoie. „Oooof", zic, „nu mai am, că m-am lăsat de fumat." „Nu mai spuneeeeți...", zice, plesnindu-se cu palma peste piciorul sănătos, ca la auzul unei nenorociri. „Da, din păcate", zic și eu cu multă tristețe nedisimulată și ne despărțim așa pînă la următoarea întîlnire.

Ca mulți alții de vîrsta lui, bietul meu prieten găsește în fiecare nimic cîte ceva care să-l scoată din șontîcăiala zilnică a unei vieți care se apropie de final. Cele mai savurate povești sînt cele despre cunoștințe care s-au îmbolnăvit, sau care au căzut și și-au rupt șoldurile prin baie. Poveștile astea sînt ascultate și repovestite apoi cu un amestec bizar de părere de rău bine manifestată și o voluptate a disecării nenorocirii altuia. Ca mulți alții, o sta cu ochii țintă la televizor și s-o înfiora la auzul știrilor apocaliptice despre lipsa gazelor la iarnă, de pildă. „Vai, ce nenorocire", îi auzi zicînd cu o anticipare a nenorocirii care o să vină. Îi impresionează și montajele astea idioate, găselnița habar n-am cui, în care îți trec rapid prin fața ochilor scene cu bolnavi însîngerați, medici înfricoșați, soldați cu arma la picior, totul pe o muzică de filme de groază – „Ebola în Europa!" – scrie mare pe ecrane, iar lumea se așază mai bine în fotolii, în așteptarea grozăviei.

Tot așa, mai găsești pe cîte unii care-ți răspund cu un oftat din rărunchi la întrebarea „Cum a fost în vacanță?" În vacanța lor s-au întîmplat toate nenorocirile. Nevasta a făcut intoxicație alimentară, mașina de închiriat s-a stricat, prețurile erau mari, ospătarii cam nesimțiți. Omul povestește despre vacanța asta ratată tot cu un soi de plăcere masochistă. Îți pomenește de toate neplăcerile, cu o față pe care strălucește autonom un bronz sănătos.

Unii se simt bine cînd se scaldă în nefericire. A lor sau a altora. Prietenul meu de pe stradă și-o poartă la piept, ca pe o medalie. Trăiește în ea, o împărtășește, o caută și la alții. Ar fi bun de luat pe undeva printr-o redacție de știri. E ca personajul ăla al lui Oz, Tzivi Provizor îi spune, căruia îi plăcea să dea toate veștile proaste. Avioane prăbușite, cutremure, feriboturi scufundate, cancere ale cunoscuților sau ale celebrităților, erupții de vulcane. Parcă-l văd intrînd la noi în redacție cu ochii strălucind: „Ai auzit, iar i-a chemat pe ăștia la DNA!"

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

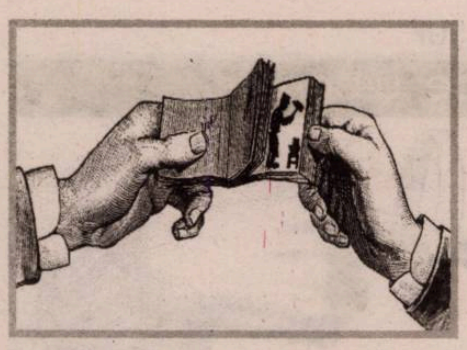

Marius CHIVU

feedbook

Viața în kibbutz

● Amos Oz, *Între prieteni*, traducere de Marlena Braeşter, Editura Humanitas Fiction, 2014.

Deşi e fundamental romancier, îmi plac foarte mult povestirile lui Amos Oz. *Muntele Sfatului Rău* (traducere de Any Shilon, Humanitas Fiction, 2012) şi *Scene de viaţă campestră* (traducere de Ioana Petridean, Humanitas Fiction, 2011) sînt două volume de nuvele ce pot sta oricînd lîngă cele mai bune romane ale sale. De altfel, sînt gîndite şi construite ca nişte romane indirecte, fragmentare, studii de cazuri narative, cartografiind viaţa aceleiaşi comunităţi (un cartier periferic, respectiv un sat) şi aducînd în centrul fiecărei povestiri un personaj sau un cuplu de personaje care apar episodic şi în celelalte texte. (Îmi vin acum în minte alte două cărţi construite după acelaşi principiu, ambele extraordinare: *Toga Party* de John Barth, traducere de Anca Stoiculescu, Nemira, 2010 – cu povestiri care se întîmplă într-o zonă rezidenţială locuită de pensionari; şi *Medgidia, oraşul de apoi* de Cristian Teodorescu, Cartea Românească, 2009 – cu viaţa locuitorilor oraşului Medgidia de-a lungul unui deceniu, înainte şi după al Doilea Război Mondial.)

Şi *Între prieteni* este tot un astfel de mic roman din povestiri. Comunitatea în care au loc cele opt povestiri din acest volum, distins anul trecut cu National Jewish Book Award, aparţine kibbutzului Ykhat din anii '50, adică după Holocaust, în timpul guvernării lui Ben Gurion. Detaliile acestea de ordin politic, abia menţionate în povestiri, au însă însemnătatea lor, căci explică temerile, idealurile şi iluziile personajelor care duc o viaţă destul de grea şi se confruntă deopotrivă cu probleme de ordin sentimental şi comunitar. Kibbutzul apare ca o formă de organizare administrativă strictă, cu multe reguli, adesea inflexibile, care mai mult deturnează decît ordonează vieţile de familie ale membrilor săi. Problemele de cuplu, precum şi cele legate de muncă şi educaţie, chestiuni care-i privesc pe copii şi pe tineri, toate acestea ajung să fie judecate de comisiile kibbutzului, în interiorul căruia încep să se facă simţite divergenţele între generaţii. („Kibbutznicii cei vechi sînt de fapt oameni religioşi care şi-au părăsit religia şi au adoptat în locul ei o religie nouă, plină de greşeli şi de păcate, plină de interdicţii şi de legi rigide. De fapt, nu au încetat nici o clipă să fie pioşi, ci doar au înlocuit o pioşenie cu alta. Marx e Biblia lor. Adunarea e sinagoga.") Nimeni nu e de capul lui („nimeni nu e privilegiat aici, în afară de cei privilegiaţi", cum spune cineva) şi totul trebuie dezbătut şi supus regulilor comunitare care însă nu pot ordona şi vieţile interioare ale locuitorilor. În interiorul kibbutzului, oamenii pot trăi mai bine, dar nu sînt şi mai fericiţi. Cu cît îşi duc vieţile la comun, cu atît zbaterile lor individuale sînt mai intense. Ceea ce se pretinde a fi o formă de organizare comunitară ideală, democratică şi echitabilă deseori denotă constrîngeri şi intruziuni în vieţile personale, care, practic, nu prea mai există. Bîrfitorul Roni este un fel de Big Brother al kibbutzului. Cu toţii se tem să nu-şi deconspire secretele în faţa acestui personaj şi să ajungă astfel subiect de derîdere sau, şi mai rău, de dezbatere, evaluare şi/sau penalizare în forul comunităţii. Cu toţii încearcă să-şi mascheze slăbiciunile sentimentale şi dezamăgirile existenţiale, sensibilităţile şi nesiguranţele, frustrările şi ezitările, să şi le trăiască departe de ochii celorlalţi. Aparent, cu toţii acceptă să-şi trăiască vieţile la comun, dar fiecare în parte resimte lipsa spaţiului şi a înţelegerii, a empatiei celorlalţi. Căci există la fel de multă tensiune între membrii familiei cît există şi între membrii kibbutzului. Iar fiecare povestire aduce în prim-plan cîte un cuplu de personaje şi cîte o mare neînţelegere/nemulţumire.

Povestirea „Regele Norvegiei" are ca protagonist unul dintre cele mai interesante personaje ale cărţii: un burlac de 50 de ani, foarte bun grădinar, dar poreclit „îngerul morţii", pentru că urmăreşte la ştiri numai dezastrele, pe care le împărtăşeşte cu o anume voluptate cu toţi ceilalţi. Una dintre văduvele kibbutzului îl vrea aproape, însă se dovedeşte că grădinarul interesat numai de catastrofe nu suportă să fie atins: „Îi plăceau atingerile straturilor afînate de pămînt şi delicateţea tulpinilor răsadurilor, însă atingerea oamenilor străini, fie bărbaţi, fie femei, îl făcea să i se crispeze tot corpul, ca şi cum ar fi fost atins de ceva." La antipod, în povestirea titulară apare tot un bărbat de 50 de ani, profesor de istorie, marxist înverşunat şi un afemeiat notoriu, care o seduce pe fiica adolescentă a electricianului, prietenul său văduv. Tatăl îndură greu postura în care-l pune fiica în comunitate, dar nici nu ştie cum să poarte discuţia cu prietenul său. Într-o altă povestire, unui adolescent i se face favoarea de a i se permite să părăsească kibbutzul pentru a-şi vedea tatăl internat într-un sanatoriu; pentru ca într-o altă proză, mama unui tînăr să nu poată obţine permisiunea comisiei pentru ca fiul ei să plece la studiile din străinătate pe care i le-ar fi plătit unchiul înstărit, cel care odată dezertase din kibbutz şi căruia încă nu i se iertase acest lucru. În povestirea „Un copil", un tată se împacă greu cu regula ca toţi copiii din kibbutz să nu doarmă alături de familie, ci într-un dormitor special; iar atunci cînd copilul său este agresat de ceilalţi, îşi pierde minţile într-un act de violenţă alimentat, de fapt, de dragoste. Alte povestiri se ocupă de relaţiile intrate în impas. În „Noaptea" (din care am extras fragmentul de mai jos), un bărbat este îndrăgostit în secret de una dintre cele mai frumoase femei din kibbutz, măritată, spre mirarea tuturor, cu un bărbat lipsit de maniere, ursuz şi insensibil. Dar cea mai bună povestire pe acest subiect, şi poate din toată cartea, se numeşte „Două femei", şi este vorba despre o banală infidelitate, sfîrşită cu mutarea bărbatului la amantă. Soţia părăsită are o singură reacţie, şi anume aceea de a-i scrie un bileţel amantei, în care o roagă să aibă grijă ca bărbatul să-şi ia medicamentele la timp şi să-i gătească mîncăruri potrivite. Numai că bileţelul acesta aparent inofensiv declanşează un scurt schimb epistolar între soţia părăsită şi amantă, aceasta din urmă ajungînd foarte repede să-şi confeseze singurătatea.

Toate povestirile converg către aceeaşi temă, a singurătăţii în mijlocul semenilor. „Comunitatea kibbutzului nu are nici o soluţie împotriva singurătăţii; mai mult decît atît: ideea de kibbutz neagă singurătatea", cum se spune la un moment dat. Cumva singur fiind şi naratorul acestor povestiri, care, prin cîteva formulări, lasă să se înţeleagă că este unul dintre membrii comunităţii, doar că fără identitate şi, oricum, este, în mod nenatural, un narator omniscient, ceea ce îi conferă un statut simbolic. Aşa cum într-una dintre povestirile lui John Barth din *Toga Party*, naratorul este agentul morţii; de data aceasta însă, naratorul pare a fi vocea singurătăţii care s-a insinuat în toate cotloanele kibbutzului şi în sufletele membrilor lui. „Nimeni nu-şi mai iubeşte aproapele. La început, cînd s-a înfiinţat kibbutzul, formam cu toţii o familie", spune un personaj la un moment dat şi această degradare a ceea ce iniţial fusese gîndit ca o formă de organizare umană împotriva singurătăţii, a slăbiciunilor şi a nevoilor umane, acest eşec comunitar este subiectul întregii cărţi.

„Danei nu-i plăcea viaţa în kibbutz şi visa să aibă o viaţă a ei, personală. Nu o dată îl implorase să plece şi să-şi schimbe viaţa. Dar Yoav era un om cu principii, care făcea eforturi permanent ca să îmbunătăţească şi să aducă pe drumul cel bun viaţa în kibbutz şi nu voia nici măcar să audă despre plecare. Cu toate astea, era de acord în sinea lui cu faptul că însuşi sistemul kibbutzurilor prejudiciază femeile şi le obligă, aproape fără excepţie, la munci precum servitul, gătitul, curăţenia, îngrijirea copiilor, spălatul rufelor, cusutul şi călcatul lor. Se presupune că femeile se bucură la noi de egalitate perfectă, dar egalitatea le e dată numai cu condiţia să se comporte ca bărbaţii şi să arate ca bărbaţii: n-au voie să se fardeze sau să se rujeze şi sînt obligate să renunţe la orice maniere feminine. Nu o dată se gîndise Yoav la nedreptatea aceasta, ezitase, fără a găsi însă vreo soluţie. Poate din cauza asta se simţea întotdeauna vinovat faţă de Dana şi trăia lîngă ea cerîndu-şi parcă tot timpul scuze.

Noaptea era foarte rece şi senină. Cînd îşi ridică privirea, Yoav văzu stratul norilor joşi deasupra capului şi îşi spuse că tot ce e important pentru el însuşi nu e cu adevărat important şi că la ce e cu adevărat important nu are destul timp să se gîndească. Viaţa trece fără să te gîndeşti aproape niciodată la lucrurile simple şi mari, singurătate, dor, pasiune şi moarte. Liniştea era adîncă şi vastă, despicată uneori de urletul şacalilor, iar sufletul lui Yoav se umplea de un sentiment de recunoştinţă pentru liniştea asta şi pentru urletul şacalilor. Nu credea în Dumnezeu, dar în momente de singurătate şi linişte, ca acum, în noaptea asta, Yoav avea impresia că cineva îl aşteaptă zi şi noapte, îl aşteaptă cu tăcere şi cu nerăbdare, fără să scoată un sunet, fără să schiţeze nici măcar o mişcare, şi aşa va continua să-l aştepte întotdeauna."

(fragment din povestirea „Noaptea")

PUBLICITATE

„Muzica dezvoltă minţile oamenilor“

– interviu cu Manfred CLYNES –

Licenţiat în neurologie (Universitatea din Melbourne), muzicologie (Julliard School of Music) şi inginerie, pianist concertist şi poet, ***Manfred Clynes*** *posedă peste patruzeci de patente de inventator, a lansat conceptul de „cyborg“, iar bibliografia sa numără 121 de lucrări publicate. SuperConductor este un software, produs de firma Micro-Sound International Ltd., dar creat de Manfred Clynes împreună cu programatorul Steve Sweet prin care parametrii cantitativi (durată, intensitate, tip de atac, timbru etc.) ai unei note muzicale sînt subordonaţi unor „butoane de comandă“ care au din ce în ce mai puţin de-a face cu dimensiunea fizică a interpretării muzicale şi din ce în ce mai mult cu muzicalitatea, de fapt cu felul în care interpreţii studiază şi redau cu ajutorul instrumentelor, de sute de ani, muzica scrisă. SuperConductor-ul oferă meniuri şi submeniuri de computer, precum „microdinamică“, „schimb de timbru în interiorul unei singure note“, „puls interior ierarhic“, „vibrato organic“ sau „formare predictivă a amplitudinii“, dar poate cel mai interesant este cel referitor la „pulsul interior“ al muzicii fiecărui compozitor: un set de forme repetitive de comunicare afectivă, asemănătoare din punct de vedere grafic cu ceea putem vedea pe o bandă de EKG, care sînt induse în chip diferit, prin interpreţi, de muzica fiecărui compozitor clasic. Astfel, se denotă simpatiile pe care le manifestăm, cel mai adesea iraţional, faţă de muzica unui anume compozitor.*
Alte cîteva invenţii ale lui Manfred Clynes: aparat pentru locaţia tridimensională a zborului aeronautic (proiectului i s-a refuzat omologarea pentru „impracticabilitate“; Clynes avea 16 ani cînd l-a creat, acum procedeul a devenit standard); computerul CAT (Computer for Average Transient) – un aparat pentru studierea funcţionării creierului, devenit în scurt timp piesă de bază în laboratoarele de neurologie; Color Ultrasound şi alte mijloace ultrasonice pentru imaginarea structurilor biologice; sentografia (cîteva patente); microstructurile expresiei muzicale ce încorporează, în interpretarea computerizată a muzicii, două principii ale „gîndirii muzicale inconştiente“ descoperite tot de Clynes.

Cum este pentru un pianist să interpreteze un concert de vioară şi orchestră sau un cvartet de coarde?

Pentru un pianist, a cărui viaţă se învîrte în jurul claviaturii, este o experienţă eliberatoare. De curînd, am interpretat şi înregistrat ultimele şase cvartete de Beethoven – probabil unele dintre cele mai importante lucrări muzicale compuse vreodată. A fost pentru mine un uriaş privilegiu! Am mai înregistrat, printre altele, concertul pentru vioară de Beethoven, toate lucrările solo pentru vioară şi pentru violoncel de Bach, precum şi dublul concert pentru vioară al celui din urmă. Viaţa mea muzicală este îmbogăţită şi învigorată de faptul că acum sînt în stare să fac aşa ceva: un lucru la care nici nu îndrăzneam să visez cu cîţiva ani înainte. Frumuseţile muzicii există pentru a fi atinse. Este ca şi cum te-ai afla în căutarea unor comori.

Datorită faptului că SuperConductor face posibil ca un om să interpreteze o piesă muzicală în întregimea ei, există o mai mare armonizare a interpretării. Nu există compromisuri între solist şi dirijor sau între membrii unui cvartet de coarde, pentru a se ajunge la o interpretare care să-i mulţumească pe toţi. Compozitorul şi-a imaginat el însuşi compoziţia, ca pe un concept unitar. O aude în imaginaţia lui, nu în patru imaginaţii simultane diferite. Avînd o anumită concepţie a lucrării muzicale, interpretul o poate realiza cu ajutorul SuperConductor-ului pînă la gradul de perfecţiune pe care şi-l doreşte. Bineînţeles că aceasta presupune şi lucruri elementare, ca acurateţe, echilibru sau a nu cînta fals, dar mult mai important este faptul că SuperConductor-ul poate reda semnificaţii, poate reda, cu forţă şi autoritate, conţinutul emoţional al unei compoziţii.

Aceasta înseamnă a fi convingător fără exagerare, înseamnă frazare naturală (în sensul predicat, cu atîta elocvenţă, de Pablo Casals). Înseamnă libertatea de a fi muzicianul care ţi-ai dorit să fii, însă fără trac, nervi, oboseală şi fără a te lupta cu limitele fizice ale acestei profesii. Înseamnă posibilitatea de a deveni muzician într-un fel nemaiîntîlnit. Şi mai înseamnă a aprofunda o sumedenie de aspecte ale muzicii ori ale oricărei compoziţii, subtilităţi care mai apoi pot fi folosite în interpretarea instrumentală reală (pian, vioară etc.).

Unul dintre cele mai complicate lucruri pentru un muzician este să confere muzicii o continuitate deplină, fără „puncte moarte“. SuperConductor-ul oferă, cu siguranţă, mijloacele creării acestei continuităţi, a acestui fir roşu. Este unul dintre cele mai minunate cadouri pe care SuperConductor-ul le face muzicii. Bineînţeles că muzicianul trebuie să aibă propriul concept asupra unei lucrări muzicale, programul nu îi va oferi niciodată aşa ceva. Dar, lucrînd cu computerul în acest fel, el îşi va rafina şi dezvolta continuu conceptul respectiv. Spre deosebire de cazul unui muzician care interpretează şi înregistrează o compoziţie, cel care foloseşte SuperConductor-ul îşi poate îmbunătăţi interpretarea fără a „şterge“ variantele interpretative precedente.

În consecinţă, există mereu o cale nouă de urmat, către perfecţiune, care te conduce spre o experienţă interpretativă perpetuă. Poate că termenul de „perfecţiune“ ar trebui eliminat şi înlocuit cu „puterea de transformare a minţii“, deoarece marea muzică dezvoltă minţile oamenilor, iar drumul către o muzică din ce în ce mai bună este sinonim cu o din ce în ce mai profundă înţelegere, dragoste şi compasiune sau, într-un cuvînt, umanitate.

Credeţi că SuperConductor-ul va crea o nouă „specie“ de compozitori?

De acum compozitorii îşi vor putea asculta muzica fără a mai fi nevoie de muzicieni care să o studieze şi să o interpreteze. Vor putea, de asemenea, să îi pună pe alţii să o asculte. Acest lucru îi eliberează de o mulţime de complicaţii, cîtă vreme ei, în general, nu au atîţia bani, încît să-şi permită să închirieze orchestre şi săli de concert mari sau să plătească fie şi o formaţie camerală. Compozitorul poate astfel proba noi combinaţii sonore, ştiind din capul locului cum se vor auzi într-o interpretare live. Poate învăţa să orchestreze într-un mediu imediat-interactiv.

Dar, cel mai important lucru, compozitorul este acum în stare să-şi descopere propriul puls interior şi să şi-l reprezinte matematic, aşa cum înainte se folosea de notaţia muzicală tradiţională. Aceasta înseamnă că muzica lui va fi interpretată exact aşa cum vrea el. Compozitorii de valoare din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea şi-au îmbibat creaţiile cu propriul lor puls interior. Iubim un astfel de compozitor pentru că îl cunoaştem îndeaproape prin intermediul acestuia. Fără pulsul interior, muzica este stearpă. Chiar plicticoasă. Cu el, compozitorul devine prezent, ceea ce ne face să simţim diferenţa dintre o interpretare „în spiritul“ acelui compozitor sau în afara lui. Cum spiritul fiecărui compozitor este diferit, SuperConductor-ul poate să facă diferenţa dintre ele, aşa cum o poate face orice interpret de valoare. Dar chiar şi aceştia din urmă, în general, au diferite predilecţii: unii cîntă bine Beethoven, alţii Mozart sau Bach, alţii Chopin. Rar vei întîlni un interpret care să se simtă „acasă“ interpretînd creaţiile oricăruia dintre marii compozitori. Pablo Casals era un astfel de om. SuperConductor-ul însă te poate conduce în miezul pulsului interior al oricărui compozitor.

Întrucît acest puls (care se răsfrînge pe mai multe planuri ierarhice şi poate fi prezent în toate compoziţiile clasicilor) poate fi modificat, poţi simţi în mod direct cum esenţa sa, în cazul fiecărui compozitor, se evaporă şi distruge însăşi muzica. În acest fel, poţi ajunge să îţi înţelegi mai bine şi propria muzică şi chiar cine eşti ca persoană, pentru că pulsul interior spune multe despre ce fel de om eşti. În concluzie, da, putem să ne aşteptăm le apariţia unei noi „specii“ de compozitori, cărora propria lor muzică le va spune, lor, dar şi celor din jur, despre ei înşişi, mai multe decît o pot face chiar expresiile propriilor feţe sau trupuri.

Şi totuşi, în chip ciudat, încă nu înţelegem pe deplin felul în care percepem pulsul interior al muzicii şi cum acesta ne face să iubim ca pe o individualitate persoana care îl produce (ceea ce include, într-un fel inedit, dragostea de sine a compozitorului, care îl poate face să devină o persoană mai veselă şi mai bună). Prin cunoaşterea pulsului interior, arta însăşi este transformată: încetează a mai fi artă de dragul artei, iar muzica este legată indisolubil de sursa de viaţă a fiecărui individ. Putem chiar să legăm acest lucru de structura ADN-ului ca expresie vie a unicităţii şi – întrucît calităţile unice ale unui individ trăind acum şi aici nu se vor întoarce niciodată în univers – ca un experiment unic al universului.

interviu realizat
de Andrei POGORILOWSKI

PUBLICITATE

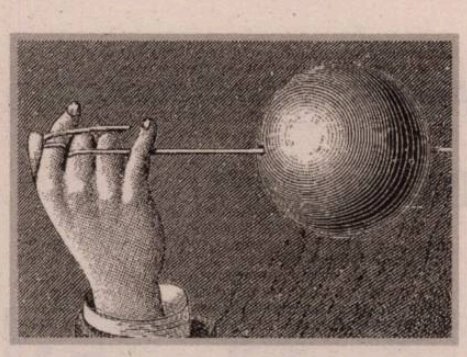

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Mersul grevelor

De cîteva luni bune, Germania e paralizată de grevele succesive ale mecanicilor de locomotivă și ale însoțitorilor de tren. Cînd nu fac grevă unii, încetează ceilalți lucrul. Parcă s-au înțeles: să facem totul ca să blocăm circulația. Grevele feroviarilor au apărut la scurt timp după o serie de proteste fără precedent ale piloților de la Lufthansa. Se spunea, odată, că în Germania transporturile merg ca ceasul. Acum, stau ca un ceas stricat. Ce s-a întîmplat?

Nu e vorba doar de bani. Sau, mai bine zis, nu salariile sînt principala revendicare. Sindicatele din domeniul feroviar au început să protesteze atunci cînd Die Bahn a demarat demersurile pentru modificarea contractului colectiv de muncă. *Frankfurter Allgemeine* publică un articol în același timp didactic și ironic, cu titlul „Cum îi explici copilului tău de ce nu merge trenul". Cultura protestului explicată pe înțelesul tuturor. „În mod normal, dacă nu merge trenul, e din cauza unor furtuni care au doborît copaci peste liniile ferate; sau din cauza macazurilor stricate. Acum însă, trenurile nu merg pentru că mecanicii de locomotivă și însoțitorii de tren nu își fac treaba. Asta e ceva tare ciudat, pentru că ei au un contract cu căile ferate. În contract scrie că primesc un salariu lunar și că, în schimb, trebuie să vină la lucru și să facă ceea ce compania Die Bahn așteaptă de la ei. Deocamdată nu fac asta, pentru că se bazează pe un drept care, în anumite condiții, e mai presus de ce scrie în contract: dreptul la grevă. (...) Dacă, în timpul negocierilor salariale, sindicatele nu se înțeleg cu angajatorii în privința salarizării, dacă sindicatele consideră că angajatorii sînt prea căpoși, atunci pot declanșa greva. Uneori, și sindicaliștii sînt căpoși, dar rezultatul e același: vor zice că angajatorii sînt căpoși și tot vor declanșa greva." Articolul pornește tocmai de la acuzele reciproce ale sindicaliștilor și ale reprezentanților companiei feroviare. În Germania, pică foarte prost să-i spui partenerului de dialog că e căpos. De regulă, cînd ies de la negocieri, și unii, și alții lasă loc de bună ziua sau, mă rog, de încă o negociere. În cazul de față, nu numai că negocierile n-au dus la nici un rezultat concret (nici nu se întîmplă asta întotdeauna), dar au mai și blocat dialogul. Și toate astea pe nervii germanilor, foarte dependenți de transportul feroviar. Și pe banii lor, pentru că e subvenționat.

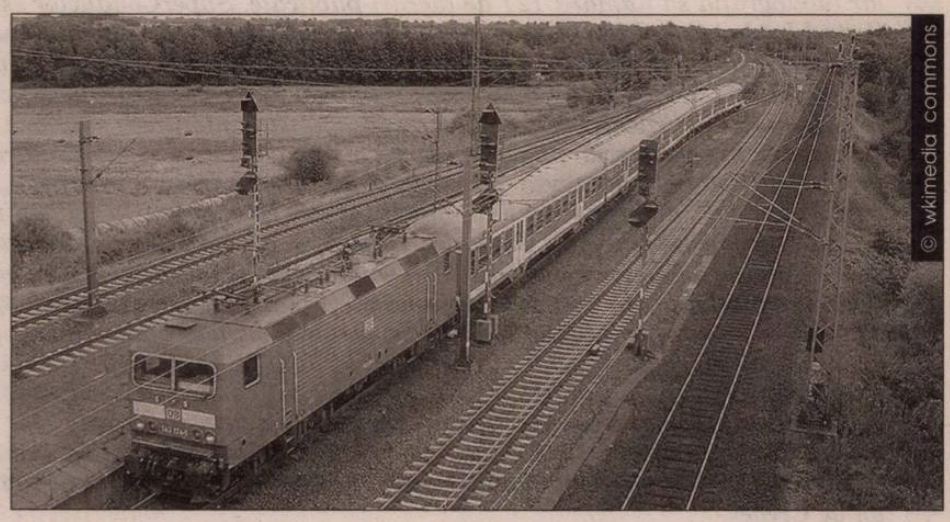

De regulă, cetățenii sînt solidari cu protestatarii – aproape de fiecare dată; și sînt gata să suporte și constrîngeri. Problema, pentru germanii obișnuiți, care circulă regulat cu trenul de proximitate, nu e că timp de cîteva zile s-au deplasat cu dificultate, ci că au impresia că și sindicatele, și compania își bat joc de ei. Cultura protestului presupune, pe lîngă solidaritate, pe lîngă coparticipare, și încredere. Încredere că revendicările sînt legitime și că dialogul e constructiv. Acum, după numeroase greve, s-a dovedit că revendicările legitime sînt ușor de satisfăcut, dar că nu ele constituie miza protestelor. Ci concurența între două sindicate, competiția pentru întîietatea la dialog cu angajatorul. Mecanicii de locomotive vor un salariu cu 5% mai mare; însoțitorii de tren vor o majorare salarială de 6%. În loc să-și prezinte revendicările împreună, cele două sindicate s-au prezentat separat. Mai mult: sindicatul mecanicilor a primit adeziuni și din partea sindicatului însoțitorilor de tren – deci „fură" din reprezentativitatea celorlalți. Ba chiar propune, la negociere, ca însoțitorii de tren înscriși în sindicatul mecanicilor să lucreze doar 37 de ore pe săptămînă, spre deosebire de condițiile normale de lucru ale celorlalți însoțitori, care lucrează 39 de ore. Or, asta e o revendicare pe care Die Bahn n-o poate accepta. Grevele continuă. La fel și concurența dintre sindicate. Și atunci unde mai e cultura protestului?

Cultura protestului presupune, pe lîngă solidaritate, pe lîngă coparticipare, și încredere. Încredere că revendicările sînt legitime și că dialogul e constructiv.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

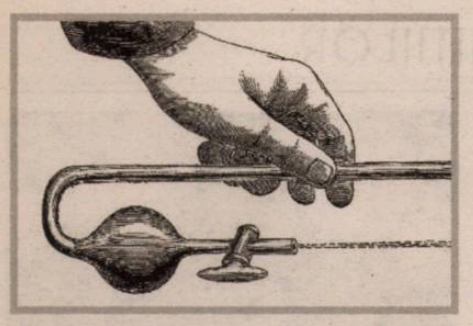

Oana STOICA

rosencrantz & co

Puterea ca viciu

● *Lecția* de Eugene Ionescu, regia Mihai Măniuțiu; *Marat/Sade* de Peter Weiss, regia Charles Muller. Teatrul Național „Radu Stanca“ Sibiu

Teatrul Național „Radu Stanca“ Sibiu a prezentat tradiționala sa microstagiune de la început de octombrie cu cinci spectacole, patru premiere și *Oidip* într-o distribuție nouă (Mariana Mihu o înlocuiește pe Ofelia Popii). Dintre premiere, cele trei pe care le-am văzut se configurează în jurul aceleiași teme, puterea ca viciu. În *Lecția* de Eugen Ionescu, regizorul Mihai Măniuțiu a construit o parabolă a dictaturii comuniste, în care înregistrează rinocerizarea treptată a societății prin uniformizare, supunere și anihilarea identității. Rama spectacolului este o societate asiatică, structurată pe relații interumane protocolare care surprind (dez)echilibrul între tiran și victimă. Măniuțiu vizează țara-lagăr Coreea de Nord, în care depersonalizarea umană este politică de stat. Profesorul și Eleva acționează într-un demers de dezintegrare repetitivă. Fiecare Elevă își pierde individualitatea, rămînînd o formă fără fond, iar acțiunile Profesorului urmează, de fiecare dată, traseul demenței, al pierderii rațiunii puterii. Cei doi termeni ai acestei ecuații funcționează conform unui raționament strict. Totalitarismul apare ca o matematică greșită. Dezvoltarea violentă a relației Profesor – Elevă ia forma torturii (scena cuțitelor aruncate la țintă, mănușile și camera de tortură etc.), delimitarea între protocolar, erotic și agresiv este confuză. Constantin Chiriac este un Profesor fără conștiința vinovăției, are o voioșie dementă, dar nu exaltată. Eleva are o siguranță de sine care se conturează printr-o precisă expresie corporală. Florentina Țilea evoluează ca o Lolită vidată de personalitate, pînă cînd devine o păpușă Kokeshi. De altfel, corul fostelor Eleve este format din „păpuși“ asiatice închise în cutii de sticlă (sicrie verticale), cu un machiaj încărcat, pe cît de strident, pe atît de uniform, care sugerează o zombificare a societății (personajele se aseamănă cu cele din opera chinezească). Excelent intervin în acest cor compozitorul Șerban Ursachi, care prelucrează muzică asiatică, interpretată live de actrițele sibiene și coregrafa Andreea Gavriliu, care reorganizează în permanență spațiul prin manipularea robotică a gheișelor-zombie. O apariție puternică este Mariana Mihu în rolul Menajerei, personaj duplicitar, ca o matroană de bordel chinezesc, care dezvoltă o relație ambivalentă cu Profesorul (dominat – dominant) în interiorul aceluiași ceremonial strict.

Scrisă în 1950, imediat după cel de-al Doilea Război Mondial – Eugen Ionescu a fost marcat de perioada legionară pe care a trăit-o la București – și în plină ofensivă a dictaturii roșii, *Lecția* este o piesă alarmistă, neliniștitor de actuală în contextul izbucnirii astăzi a unor pusee autoritariste, nu numai în politica orientală, ci și în cea europeană. Fața Bătrînului Continent pare a se încrunta din nou și piesa lui Ionescu avertizează asupra manipulării și a seducției răului. Imaginea finală, cu chipul Profesorului dizolvat peste portretele figurilor proeminente ale terorii comuniste – Lenin, Stalin, Mao Zedong, Kim Ir Sen – descrie un coșmar universal: în fiecare om zace un dictator adormit. Nu treziți monstrul!

Fața Bătrînului Continent pare a se încrunta din nou și piesa lui Ionescu avertizează asupra manipulării și a seducției răului.

Despre putere și revoluție este și piesa *Marat/Sade* de Peter Weiss, regizată de Charles Muller, directorul Teatrului Municipal Esch-sur-Alzette din Luxemburg. Performarea eșecului revoluției într-un azil de nebuni îi prilejuiește lui Muller o construcție polifonică în care argumentele în favoarea unei teorii sau a alteia – libertatea personală

© S. Marcovici

(Sade) *vs* libertatea societății (Marat) – se derulează atît în planul general al spectacolului, cît și în cel al piesei din piesă. Înfruntarea dintre Sade, autor, regizor, propovăduitor al libertății interioare, indiferent de realitatea exterioară și rezident al ospiciului Charenton și Marat, care visează o societate utopică, umanistă, se susține nu numai printr-o dezbatere teoretică – motiv pentru care Sade (Marius Turdeanu), dar și Marat (Adrian Matioc), în oarecare măsură, sînt mai mult idei decît caractere –, ci și prin ilustrarea concretă a dictaturii. Azilul de nebuni, în care se joacă piesa, arată ca un loc de detenție, un spațiu al recluziunii forțate sub supravegherea agresivă a directorului Coulmier (Dan Glasu) și a asistentelor-gardian care patrulează și îi calmează pe bolnavii violenți cu dușuri reci. Spectacolul lui Muller demonstrează eșecul ambelor utopii, nici libertatea interioară, nici cea a societății nu funcționează, iar spectrul totalitarismului este foarte aproape. Forța spectacolului stă în personajele secundare și în cele de grup, colorate și vii, uneori create cu maximă economie de mijloace. Duperret (Ciprian Scurtea) este permanent excitat, lucru care transgresează ambele sale ipostaze, de bolnav – actor și de personaj al acestuia. Cătălin Pătru îi dă nebunului său, pe lîngă mustața hitleristă, și o interjecție („aha“) cu care marchează pe un singur ton, dar cu sensuri variate, momente din ambele „realități“, spectacolul în sine și piesa din piesă. Cristina Ragos poartă schizofrenic o păpușă-bebeluș ca pe un accesoriu. Diana Fufezan (Charlotte de Corday) este cataleptică, are momente de blocaj și trebuie resuscitată ca o marionetă. Regizorul combină, așa cum cere textul, elemente de *comedia dell' arte* cu muzică și teatrul cruzimii. Brechtianismul în joc se evidențiază doar la disocierea celor două identități ale personajelor, bolnavi în azil și personaje în piesa lui Sade, o suprapunere identitară inteligent construită, astfel încît într-un singur actor să se simtă două personaje. Erotismul ia forme viscerale precum în scena ghilotinei în care Duperret-actorul încearcă să o violeze pe condamnata-personaj. Excelentă este muzica lui Vasili Șirli care coagulează diferitele energii ale spectacolului, uneori risipite din cauza multiplelor paliere de joc. Decorul masiv (scenografie Dragoș Buhagiar) este o cameră de baie ca un lagăr, în care cada lui Marat pare un acvariu-sicriu.

© D. Dumitru

Nu la fel de puternic este spectacolul lui Gavriil Pinte, *Amadeus* de Peter Shaffer (Secția Germană), text care tratează tot un raport de putere. Expansivul Mozart (Wolfgang Kandler) este mai potolit aici, în timp ce Salieri (Daniel Plier) are potențial pentru a deveni un intrigant malefic. Spectacolul derulează coerent povestea ipoteticului conflict dintre cei doi compozitori, dar este previzibil și oarecum artificial (senzație accentuată de corul de Pulcinella).

Acesta a fost doar începutul stagiunii sibiene. Ca de obicei, Teatrul Național „Radu Stanca“ este în fierbere. Are în pregătire proiecte care implică două nume majore ale scenei eruopene – Radu Afrim și Armin Petras.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Politice şi nu prea

● ***Oraşul câinilor / Fehér isten*** **(Ungaria – Germania – Suedia, 2014), de Kornél Mundruczó.**

Noul film al regizorului maghiar Kornél Mundruczó, *Oraşul câinilor* (sau, în traducerea literală a titlului său original, *Dumnezeu alb),* se prezintă, pe genericul său de început, ca un film dedicat lui Miklós Jancsó – marele compatriot şi coleg de breaslă al lui Mundruczó, mort la începutul acestui an, deci cu câteva luni înainte ca *Dumnezeu alb* să fie proiectat în premieră internaţională la Cannes, în secţiunea „Un certain regard", al cărei Mare Premiu l-a şi câştigat. Fie ea şi adăugată în ultimul moment, dedicaţia nu constituie un abuz din partea lui Mundruczó, care a apărut alături de Jancsó într-unul dintre ultimele filme ale acestuia, amîndoi jucîndu-se, glumeţi, pe ei înşişi, Jancsó (născut în 1921) în chip de rege al cinematografiei maghiare, iar Mundruczó (născut în 1975) în chip de protejat, prinţ moştenitor şi totodată uzurpator. Invocarea lui Jancsó, un cineast prin excelenţă politic, nu-i face însă nici un fel de favoruri lui Mundruczó, a cărui tentativă de discurs politic de-aici, desfăşurată în formatul unui basm despre un copil şi un animal, combină lipsa de focalizare cu vîrîtul degetelor în ochii spectatorului şi cu alegoricul *second-hand*. Fantasmagoria lui Mundruczó (proiectată la Les Films de Cannes à Bucarest) porneşte de la o iniţiativă legislativă năzărită cu adevărat guvernului Orbán: impozitarea proprietarilor de câini în funcţie de pedigriul acestora din urmă – astfel, corciturile costîndu-şi stăpînii mai mult decît câinii de rasă pură, iar câinii de rasă pură maghiară necostînd nimic. *Fehér isten* deapănă în paralel aventurile unei corciturі abandonate pe stradă şi aventurile foarte tinerei lui stăpîne, care caută cîinele (nu ea l-a abandonat, ci tatăl ei). Firul narativ legat de cîine e promiţător iniţial: blîndul animal începe pe mîinile unui interlop care-l antrenează pentru lupte ilegale cu alţi cîini, ceea ce pune problema constructivismului social *vs* determinismul biologic. Celălalt plan narativ, al fetiţei, incorporează cîteva dintre riturile standard ale maturizării – îndrăgostirea de un băiat mai mare, prima ieşire într-un club – şi prin urmare e mai degrabă defocalizant. Totul se lasă cu o revoltă a oprimaţilor concentraţi de hingheri într-un adăpost-lagăr. Cu 200-300 de cîini deferlînd pe străzile Budapestei şi angajîndu-se în bătălii cu jandarmii, în cursul cărora desfăşoară inclusiv stratageme de distragere a atenţiei inamicului, alegorizarea canină a ridicării asupriţilor de clasă şi rasă aduce bine de tot cu alegorizarea ei simiană din primul episod al noii serii *Planeta maimuţelor*. (Acesta s-a lansat în 2011 – anul iniţiativei legislative cu impozitul pe cîini în funcţie de rasă.) E mai sîngeroasă, dar, în acelaşi timp, are o rezolvare mai fleşcăit-sentimentală, cu oameni şi cîini lăsîndu-se cu toţii îmblînziţi de puterea muzicii. Asta după un număr de secvenţe în care cîinele-lider descinsese cu armata sa asupra diverşilor indivizi care l-au persecutat, iar Mundruczó, la fel de lipsit de idei ca un senzaţionalist de duzină, prelungise în feluri neimaginative suspansul de dinaintea fiecărui omor. Munca directorului de imagine are genul de *glossiness* care bineînţeles că trece drept frumuseţe, într-o epocă ale cărei criterii sînt în bună măsură dictate de industria publicităţii, iar performanţa de dresură de cîini – nici unul CGI – poate trece drept muncă de mare regizor.

● ***Welcome to New York*** **(SUA, 2014), de Abel Ferrara.**

Şi el prezentat sub egida Les Films de Cannes à Bucarest, *Welcome to New York* al lui Abel Ferrara e o reconstituire dramatică a scandalului sexual care l-a avut ca protagonist în 2011 pe Dominique Strauss-Kahn – director al FMI, fost ministru de Finanţe şi, pînă în momentul arestării sale pe aeroportul JFK, pomenit adesea ca viitor candidat al Partidului Socialist la preşedinţia Franţei. În filmul lui Ferrara, activitatea politică a lui DSK nu e însă menţionată decît în termeni vagi; personajul, rebotezat Devereaux şi jucat de Gérard Depardieu, e caracterizat aproape numai prin apetitul său hipetrofiat pentru orgii în camere de hotel. Italo-irlandezul newyorkez Ferrara şi-a făcut debutul regizoral în anii '70, cu un porno *low-budget* avînd-o în rolul principal pe prietena lui de la vremea aceea, şi poetica lui de autor – constituită din investigaţii senzaţionalist-sordide şi totuşi serioase ale unui lumi căzute din graţia divină – datorează experienţei respective la fel de mult cît datorează unei educaţii catolice. *Welcome to New York* începe ca un porno *soft,* dar sordiduţ – Devereaux respiră greu şi tinde să ejaculeze prematur, hîrîind animalic în timp ce straturile de piele tremură pe trupul lui gargantuan. Filmul merge înainte ca studiu fotografic al corpului lui Depardieu, în timp ce reconstituie documentaristic procesarea lui DSK de către justiţia americană. E partea cea mai bună a filmului, regizată cu sensibilitate la cum arată o închisoare văzută pentru prima dată prin geamul dubei, în timp ce se crapă de ziuă, la cum e percepută proximitatea fizică a altor deţinuţi, cu toţii afro-americani sau hispanici, de către un alb neobişnuit să fie închis, la cît efort îi ia unui obez să-şi tragă şosetele la loc, zorit de poliţiştii care l-au percheziţionat. Ultima parte a filmului e alocată în principal unui meci conjugal, improvizat cabotin în frangleză de doi actori (Depardieu şi Jacqueline Bisset în rolul soţiei lui franco-americane şi miliardare) cărora nu li s-au trasat drept cadru scenaristic decît nişte linii foarte generale. Faptul că *Welcome to New York* e cu siguranţă un film de autor, care-l cooptează pe DSK în galeria de îngeri căzuţi care este filmografia lui Ferrara, nu salvează nihilismul copilăresc cu care pune semnul egal între dependenţa de sex a protagonistului şi idealismul lui politic din tinereţe, definit ca un alt drog şi nimic mai mult.

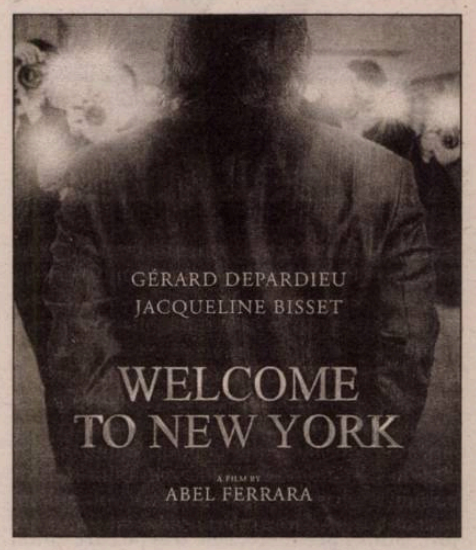

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

O noapte de coşmar la operă

● **Scott Walker + Sunn O))), *Soused*, 4AD Records, 2014.**

Înainte de a citi a doua frază a acestui text, opriţi-vă preţ de trei minute şi 17 secunde. Tastaţi în *box*-ul de căutare al YouTube-ului aceste nouă cuvinte „The Walker Brothers The Sun Ain't Gonna Shine Anymore". Ceea ce tocmai aţi ascultat, o preluare a piesei din 1965 al lui Frankie Valli de către grupul The Walker Brothers, i-a adus acestuia din urmă primul loc în topul britanic. Se întîmpla în 1966, acum exact 48 de ani, în era *Wall of Sound*-ului spectorian, a beat-ului şi a surf-ului, atunci cînd TWB însemna tot atîta lucru cît The Beatles şi The Rolling Stones. Vocea care deschide cîntecul, cu timbrul acela baritonal, e a lui Noel Scott Engel, un american născut în 1943 şi relocat în Anglia în 1965, pe care trebuie să-l ştiţi ca Scott Walker, pseudonimul său artistic.

Walker e unul dintre acei puţini muzicieni care s-a plimbat prin istoria pop-ului cu o nonşalanţă extraterestră, sondîndu-i periferia *arthouse,* urbană şi claustrofobă, trecînd prin chilia unei abaţii din Isle of Wight, pentru a studia *chant*-ul gregorian, şi revenind pentru a produce, aproape treizeci de ani mai încolo, o blasfemie incredibilă şi adictivă numită *Tilt*. Un disc numai bun de speriat mamele britanice ademenite cîndva, în adolescenţa lor, cu senzualitatea bronzului său californian, teleportat pe o insulă care vede soarele destul de rar, şi cu piese precum amintita „The Sun Ain't Gonna Shine Anymore".

În 2009, în timp ce lucrau la ultimul lor disc de studio, membrii colectivului drone/noise/ambient metal Sunn O))) i-au scris lui Scott Walker, propunîndu-i o colaborare. N-a fost să fie atunci, ci acum. *Soused,* rezultatul acesteia, a fost lansat pe 21 octombrie anul acesta şi înseamnă, fizic vorbind, cinci piese care, împreună, au o durată de aproape 50 de minute, dominate de vocea impresionantă, mai degrabă *soprano* decît baritonală acum, a lui Walker şi cuplate unui univers narativ care vorbeşte, printre altele, despre masochism („Brando"), Orientul Mijlociu, necrofilie şi incest („Herod 2014"), religie şi războaiele asociate ei („Bull"), dorinţe ascunse („Fetish") şi nostalgie („Lullaby"). Greutatea şi volumul atît de palpabile ale *sound*-ului Sunn O))) — *drone*-ul întunecat, sufocant şi *feedback*-ul care îi aduce muzicii o dimensiune vag orchestrală, *riff*-urile în cavalcadă şi săgeţile înmuiate în acid sulfuric trimise de Moog-uri, amplificatoarele răsucite peste limita suportabilă — funcţionează impecabil în relaţie cu trilurile paranoide ale solistului. Un *one-man show*-ul absurdist al lui Scott Walker faţă în faţă cu peisajul sonic coşmaresc construit de Stephen O'Malley, Greg Anderson şi Tos Nieuwenhuizen. *„Tonight / my assistant / will pass among / you. / His cap / will be empty / The most intimate / personal choices / and requests / central to your / personal / autonomy / will be sung."* Sînt ultimele cuvinte ale ultimei piese de pe album, numită „Lullaby". Este epilogul care rezumă perfect traseul unei opere unice, una dintre cele mai interesante şi deviante producţii muzicale ale lui 2014.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Alex IOVAN

„Gamă largă de trăiri"

Care-i povestea trupei Exit Oz?

Exit Oz înseamnă Alex Iovan (saxofon tenor, voce), Ovidiu Zimcea (sintetizator, bas), Dorothea Iordănescu (sintetizator, voce) şi Seba Hamburger (baterie). Trupa i-a avut iniţial ca membri doar pe primii doi, nefiind gîndită ca o trupă ce ar fi urmat să aibă apariţii live. Actualele piese Exit Oz s-au născut dintr-o întîlnire la mine acasă cu Ovidiu, prin decembrie 2011. N-am vorbit prea mult nici înainte, nici în timp ce cîntam. Ideea a fost să cîntăm fără să ne preocupe în ce formă sau în ce stil o vom face. Nu ne aşteptam să se închege mare lucru, dar ulterior am prelucrat ideile concepute atunci şi jumătate din piesele de pe primul nostru album sînt de acolo. Timp de aproape un an, cît am finisat materialul iniţial şi am avut primele apariţii live, în trupă a fost şi chitaristul Lucian Naste, dar formula de astăzi s-a stabilizat odată cu venirea Dorotheei şi a lui Seba în 2014, cu puţin timp înainte de deja programata lansare a albumului *Împământenit* în Timişoara.

Ce gen de muzică abordaţi?

Prin prezenţa unui saxofon într-o atmosferă obscură dată de celelalte instrumente, muzica noastră poate fi catalogată dark jazz, dar influenţele sînt multe. E imposibil în 2014 să cînţi un gen muzical pur dacă eşti într-adevăr meloman şi ai ascultat ce s-a întîmplat în muzică măcar în ultimii 50 de ani. Periculos e să-ţi propui o limitare într-un singur gen, ajungînd aproape sigur doar un „urmaş" al altora. Cînd aud trupe noi cu abordări previzibile, cu nici o asociere neaşteptată de influenţe, îmi aduc aminte de puşcăriaşii români din noul val care au scris mai multe cărţi decît au citit. De asta cred că apariţiile noastre live pot surprinde pe multă lume, ni s-a spus şi că sîntem schizofrenici. Însă avînd o gamă largă de trăiri ca oameni, e firesc ca aşa să fie şi muzica noastră.

Aţi lansat album, ce urmează?

Pentru restul anului acesta, vom merge cu discul de debut şi în Bucureşti (în 30 octombrie în Club Control) şi în restul ţării, iar pentru 2015 avem deja pregătit materialul pentru următorul album.

***Alex Iovan** este membru al trupei Exit Oz. Mai multe la exitoz.bandcamp.com.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

„Știți orașul Siliștea?“

În după-amiaza aceea, hotărîsem cu studenții să facem seminarul afară, lîngă lacul artificial din mijlocul campusului. Uneori, mergeam la pavilioanele din lemn, special amenajate pentru conversație, dar cel mai frumos era lîngă lac. În lumina de octombrie sau mai, amfiteatrul în aer liber și eleganta clădire în stil englezesc a cluburilor studențești de lîngă sînt și mai frumoase decît de obicei.

Cred că am început chiar despre asta, despre ce fac ei la cluburile studențești. Fusesem, pe la începutul lunii, la un festival al lor și mare mi-a fost mirarea să văd cum fiecare departament al acestei universități de limbi străine are un grup folcloric și unul de dans sau muzică mai modernă. La festival, recunosc, mă uitasem cam cîș. Mi se părea că o fac din obligație, pentru nu știu ce activitate cultural-distractivă liber impusă de vreun profesor, și mi-era cam jenă de asta, știind cît sînt de ocupați. Îmi atrăsese atenția ataşatul cultural, o doamnă foarte amabilă, să-i învăț eu că iile „seamănă cu costumul popular din zona Sibiului“, într-o formă cam prea de tot schematică. Am crezut-o, nu mă dădeam cunoscător în ale costumului popular. Fetele aveau o bluză și o fustă albe, simple, peste care puseseră o vestă și o fotă negre. Pe cap – un baticuț negru, cu un minim model floral, iar băieții – o costumație specifică, în aceleași culori. Mai aveau și varianta cu alb-roșu, cu care o schimbau din cînd în cînd pe cea „sibiană“.

I-am întrebat în ora de conversație ce și cum cu toate astea. Așa aflu, printre zîmbete și fraze timide, că ansamblul folcloric se cheamă „TOT“, grupul muzical – „Nogobong“ și că ei și-au făcut costumele singuri. Au mers în marea piață de bunuri de la Dongdemun, au luat materiale, nasturi și fire, și le-au făcut. Că studenții din anii mai mari îi învață pe cei mici pașii de dans și cîntecul din acel an (care, pe durata celor șase ani acolo, s-a schimbat o singură dată, de la „Ia cu tine și inima mea“ de la A.S.I.A la „Ochii tăi“ și înapoi). I-am întrebat, cu grijă ca nu care cumva să nu fie mai puțin „noi“, *current* și alte marafeturi de gen, de ce nu-și schimbă cîntecelul cu ceva mai acătării, că, vorb-aia, piața e plină de cîntecele *loly pop*. Nu mi-au răspuns, ci au preferat, ca ori de cîte ori se aflau în încurcătură, să zîmbească și mai drăguț, și mai timid decît ar face-o de obicei. Dar mi-au spus că le place tare mult ce fac și că nu e din obligație. De un singur lucru

„E un loc frumos în România, am mulți prieteni acolo.“

s-au plîns – că nu au pantofi care să se potrivească, că îi folosesc pe cei cu care vin la școală și că sînt un pic triști din cauza asta. Fetele mai încercau cu niște ghetuțe care se asemănau într-un fel, dar băieții nu săreau din schema pantofului de costum sau, uneori, chiar adidași, de-a dreptul. Atunci, grija asta mi s-a părut excesivă, nici costumul nu era „de la mama lui“, de ce se îngrijorau pentru atîta lucru? Și iar au tăcut.

Atunci, în acel octombrie, costumul „sibian“ era pentru mine o simplă imitație, făcută de niște studenți foarte inimoși, cum sînt studenții coreeni.

Mai mult și decît ambiția de a învăța ceva util, la care nu-i întrece nimeni, care îi face să stea zi lumină la cursuri și apoi în bibliotecă, uneori și noaptea întreagă (pentru că, da, bibliotecile sînt deschise), cheia succesului educațional coreean de azi stă în relația cu profesorii. Și nu numai în sensul unui respect formal. Pentru un tînăr din Coreea de azi, care călătorește de cel puțin cîteva ori pe an într-o țară străină, care e la curent cu tot ce poate fi mai la zi din lumea asta și care, mai ales, nu tace niciodată cînd îi este încălcat un drept, chiar și cînd protestul e formulat abia audibil, îmbrăcat în toate formele politeții și timidității, o astfel de tradiție ar fi ca o rochie de gală peste niște pantofi scîlciați. Dar protestul lor față de profesori, rarisim oricum, nu sare niciodată din formula politeții. Nu e deloc cazul însă cînd e vorba de problemele societății, la care sînt foarte conectați. Am avut studenți care mergeau noaptea întreagă la demonstrații pentru o cauză socială a momentului și care dimineața la 8 erau ca scoși din cutie. Doar ochii le trădau oboseala, dar nu le ascundeau deloc zîmbetul.

Costumul alb-negru are însă o altă poveste. Park Jeong O este profesor de literatură română și-l iubește pe Marin Preda, despre care a scris o teză de doctorat. Cînd le vorbește studenților despre scriitor, ca, de altfel, despre orice altceva din România, începe, întotdeauna entuziast, cu ceva foarte simplu. Le spune mai întîi studenților o poveste, care poate începe cu descrierea hainelor din viața de zi cu zi a țăranilor de cîmpie. Iar ei, care abia așteaptă, acolo, ca și oriunde, să se termine ora și să se reîntoarcă la noul gadget cumpărat ieri, îl ascultă cu un interes pe care cu greu l-aș mai vedea egalat. Stau și ascultă, cu multă răbdare. Iar cînd se întorc cu burse din România, lucrul pe care îl povestesc cu entuziasm nu este despre Bran și Sighișoara (pe care, desigur, le-au bifat), ci drumurile lungi prin țară, prin toate colțurile pe care nici un ghid nu le numește, despre masa de seară pe care au petrecut-o cu prietenii români la părinții acestora. „Știți orașul Siliștea?“ mă întrebau veseli la întoarcere, abia ascunzîndu-și dezamăgirea cînd mă vedeau cum îl caut încurcat în minte. „Nuuu?! E un loc frumos în România, am mulți prieteni acolo.“ Iar apoi se angajează la Samsung. Sau, pur și foarte simplu, au o poveste de spus.

PUBLICITATE

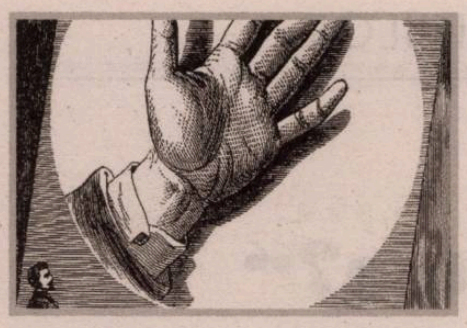

Adina POPESCU

portrete din mers

Ce-i mînă pe ongişti în luptă?

Am cunoscut-o la un centru de recuperare a persoanele cu dizabilităţi psihice, unde mă documentam pentru un proiect. O fată micuţă, subţire, cu trăsături creole, căreia i-ar fi stat bine într-o vacanţă perpetuă pe o plajă din Mexic. Însă ea era aici, zi de zi, şi făcea o muncă de care nu mulţi dintre noi ar fi capabili. Dacă te implici emoţional, eşti terminat. „El e Daniel, e schizofrenic, dacă ia medicamentele e OK, la un moment dat refuză să le mai ia, pentru că începe să se considere un om normal... şi atunci face o nouă criză. Ea e Alina, cu sindromul Down, a fost prietena lui Daniel, s-au cunoscut aici, la centru, din păcate, relaţia n-a mers, nu prea avea cum să evolueze atît timp cît sînt sub tratament. El e Marius, un desenator extrem de talentat, personalităţi multipe...“ Mi-a spus cîte ceva despre fiecare, între patru ochi, ca să-mi pot face o imagine de ansamblu. Apoi am început cu toţii să ne jucăm de-a piesele de şah. Dramaterapie. A ieşit un spectacol viu, captivant, chiar şi pentru mine, care eram „din afară“. Datorită ei. Era creativă, tonică, ştia cum să comunice cu ei, un soi de empatie funcţiona. Totuşi, fata asta avea ceva, o tristeţe reţinută, o melancolie. N-am aflat niciodată de unde vine. O fi fost o tristeţe „nativă“, există oameni care se nasc reglaţi „pe trist“, o fi avut motivele ei personale... nici n-am întrebat-o, ar fi fost o indiscreţie.

Am revăzut-o, după multă vreme, în gară. Era însoţită de o puştoaică blondă, de vreo 16 ani, frumuşică. A condus-o la tren. Păreau într-o relaţie apropiată. „Ai grijă cu cine intri în vorbă pe drum... să mă suni cînd ajungi! Neapărat. Ţi-am încărcat cartela special pentru asta!“ S-au pupat, puştoaica a plecat. „Ce mai fac Daniel, Alina?“ am întrebat-o eu despre „pacienţii“ ei. „Nu mai ştiu mare lucru despre ei. Nu mai lucrez acolo.“ La centru, ea lucra ca asistent social, aproape voluntar, din partea unei asociaţii. Dar ceva n-a mai mers, au apărut nişte neînţelegeri în interiorul asociaţiei, n-a vrut să-mi dea amănunte. „Acum am propria mea asociaţie şi e mai bine aşa. Ai văzut-o pe fata de mai devreme? E victimă a traficului... a fost vîndută de un unchi. Dup-aia, a fost traficată în Serbia, doi ani, a scăpat printr-o minune. Îţi vine să crezi?“ M-a invitat la *shelter* să le cunosc pe celelalte fete şi aşa a început să se contureze un „subiect“ pe care l-am urmărit ceva vreme.

Din acea tristeţe se năştea o vocaţie.

Shelter-ul şi în acelaşi timp sediul asociaţiei era un apartament cu trei camere, unde locuiau provizoriu vreo şase fete. Găteau, spălau haine, îşi împrumutau una alteia rochiile, îşi vopseau părul, rîdeau împreună, uneori plîngeau, cînd îşi aminteau prin ce au trecut. Sau plîngeau, pur şi simplu, de frică – frica de a depune mărturie împotriva traficanţilor, teama ca ei să nu le aştepte la colţul blocului, frica de a se întoarce acasă, unde vor da cu ochii de foştii prieteni, de vecini. Atmosfera era una aparent veselă şi lejeră, de cămin studenţesc, dar se simţea o tensiune, o încărcătură emoţională greu de suportat pentru cineva care nu era obişnuit cu astfel de „cazuri“. Iar amica mea îşi depăşise de mult atribuţiile de asistent social, le era un fel de soră mai mare. De fapt, asociaţia era formată din ea şi încă o altă fată, care se ocupa de hîrţogăraie (pe atunci, amîndouă erau foarte tinere, sub 30 de ani). Deşi între timp învăţase cum să acceseze fonduri, participase pe la diferite conferinţe şi congrese pe la Bruxelles şi, teoretic, ştia cum funcţionează lucrurile, banii erau puţin, în fiecare lună chiria *shelter*-ului devenea o problemă. Am dedus de la ea, căci nu mi s-a plîns niciodată, că există o „mafie“ a ONG-urilor, cele mici, care nu au „spate“ şi relaţii unde trebuie, supravieţuiesc cu greu, în ciuda bunelor intenţii. Cînd am fost împreună undeva la ţară, să căutăm o fată care dispăruse pentru a doua oară, a apelat la maşina unui prieten şi a pus din buzunarul ei bani de benzină. Tristeţea ei era mai evidentă şi mai profundă decît atunci cînd o întîlnisem prima oară, probabil că traumele celor pe care le avea în grijă se suprapuneau peste propriile temeri şi nesiguranţe. Dar am înţeles că, de fapt, din acea tristeţe se năştea o vocaţie. Cîţi dintre noi putem arăta o compasiune sinceră şi dezinteresată faţă de semenii noştri? Prietena mea era o persoană dedicată şi probabil că s-ar fi implicat la fel de mult şi în acelaşi mod şi dacă ar fi fost vorba despre drepturile minorităţilor, despre femeile victime ale violenţei domestice sau chiar despre cîinii vagabonzi. Dar ce am apreciat cel mai mult la ea – nu mi-a ţinut niciodată vreun *speech* despre discriminare şi marginalizare, nu mi-a provocat lacrimi, nu m-a forţat să empatizez nici cu bolnavii psihic, nici cu fetele traficate. M-a lăsat să receptez totul printr-un filtru personal.

De ce am spus toată această poveste care nu conţine, de fapt, nimic spectaculos? Tocmai pentru că este un exemplu de normalitate. În loc să se ascundă în spatele unor ideologii pe care de multe ori nu le înţeleg şi le aplică conform unor scheme „de manual“ care justifică, de fapt, cheltuirea unor bani, uneori în mod inutil, aşa ar trebui să fie toţi ONG-iştii, „reprezentanţi“ autoproclamaţi ai categoriilor defavorizate. Să dea dovadă de compasiune şi să ajute. Şi, în loc să militeze extrem de vocal, să organizeze proteste doar pentru a-şi confirma existenţa şi „lupta“ pentru cauze imaginare, să rămînă nişte prezenţe discrete şi necesare, în spatele unor cazuri şi al unor schimbări în societate care vor vorbi de la sine.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Calea interioară” de K.G. DÜRCKHEIM, oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

Promoție valabilă în perioada 16 octombrie - 19 noiembrie 2014

Cum te abonezi

SMS: Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**. București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Mihnea RUDOIU

Războiul lumilor: DNA vs moaşte

După cum se ştie, istoria se repetă ori de cîte ori alegerile prezidenţiale sosesc tiptil în ograda românilor. Cu acea ocazie, candidaţii, înotînd într-un şuvoi gros de insulte şi acuzaţii declamate cu volubilitate, pot fi observaţi expunîndu-şi, cu o fină meticulozitate, programele plicticoase în lumina reflectoarelor, în vreme ce majoritatea televiziunilor şi a presei, asudînd furibund în favoarea unuia sau altuia dintre concurenţi, pedalează pe o retorică stridentă şi agresivă. Singurul personaj fără reacţie este cel pentru care se zbat toţi aceştia, recte populaţia care, cuprinsă de o detaşare aproape de acalmie şi învăluită în moleşeala plăcută a unui creier pe jumătate lobotomizat de spectacolul buf la care asistă, îşi joacă cu voioşie eternul *grand rôle du martyr*.

Prin urmare, ca să animăm puţin aceste alegeri anoste, mi-am luat libertatea să introduc un element de noutate, analizînd ipoteza în care celor 14 candidaţi li s-ar fi adăugat DNA-ul şi moaştele preasfintei cuvioase Parascheva. Amîndoi ar fi fost nişte concurenţi redutabili şi, din punctul meu de vedere, cu şanse sporite de a-şi surclasa, fără drept de apel, contracandidaţii în primul tur de scrutin. De ce? Pentru că, în comparaţie cu restul, arată ca nişte crini imperiali într-o grădină cu păpădii.

DNA-ul e pe val de cînd anchetele sale au început să bage la zdup tot felul de şnapani dubioşi ai vieţii dîmboviţene. Ea face ravagii printre corupţii patriei, trimite la ţuhaus pe cine nu visai că va ajunge vreodată, şi bagă în sperieţi o duzină de mahări care, pînă deunăzi, păreau intangibili. Acestea sînt fapte concrete, verificabile, înfăptuite la lumina zilei, ce valorează mai mult decît toate lozincile abracadabrante ale oricărui contracandidat. DNA-ul gîdilă setea de justiţie a poporului sau, mai bine zis, răzbună sărăcia şi frustrările acestuia împrumutînd alura unui Robin Hood modern, care îi despoaie pe bogaţi şi trufie şi-i aruncă la bulău, laolaltă cu borfaşii de drept comun. Prin urmare, românii, a căror fizionomie morală poartă încrustată în ADN dorinţa (veşnic refuzată) de înfăptuire a dreptăţii pe plaiurile mioritice, ar avea, în sfîrşit, un motiv convingător să iasă la vot şi să pună ştampila pe DNA.

Pe de altă parte, moaştele făcătoare de minuni ale Paraschevei umplu, la orice oră, orice stadion al ţării şi, prin simpla apariţie, înflăcărează zeci de mii de credincioşi, care sînt dispuşi să se calce în picioare doar ca să o implore să aibă grijă de ei. Ar fi suficient ca departamentul de PR al preacuvioasei să-i creeze un cont de Facebook în care să anunţe pe *wall* că azi vine la Timişoara, mîine la Calafat şi săptămîna viitoare la Cugir, şi admiratorii înfocaţi ai moaştelor îşi vor face apariţia încă de dimineaţă, ba mulţi o vor urma, benevol, în toate localităţile, precum fanii înrăiţi ai Rolling Stones, care-şi însoţesc idolii la turneele formaţiei. Faptul că singura lor dorinţă e să o pupe drăgăstos pe raclă, deşi sfînta nu-i învredniceşte vreodată cu un feedback, o face cu atît mai dezirabilă pentru această funcţie. Nici un alt contracandidat nu se bucură de atîta popularitate, cu toate că toţi se dau peste cap să-şi asigure alegătorii că, de vor fi aleşi, vor face minuni cu prosperitatea naţiei şi a cetăţeanului. Un alt avantaj indiscutabil al Paraschevei e acela că, deşi ea nu promite nimic nimănui şi pe majoritatea îi lasă cu buza umflată, nimeni nu se supără din pricină că se alege praful de rugăminţile lor fierbinţi, un lux pe care, la fel, nu şi-l permite nici un alt aspirant la Cotroceni.

Aşa că, de ce nu ar fi Parascheva preşedinte al ţării? În acea funcţie, ar avea şi mai multe pîrghii la dispoziţie, să le mîngîie şi să le oblojească durerile. Dacă moaştele ascultă necazurile fiecăruia în parte, de ce ar manifesta sictir cînd ar veni vorba de vindecarea suferinţei milenare a unui popor întreg?

Prin urmare, cum să nu ajungă aceste două simboluri naţionale să se dueleze în marea bătălie finală?

Acum, că am stabilit cine va juca în ultimul tur, să vedem care din cele două ar avea şanse să se instaleze în jilţul prezidenţial! Iar eu previzionez după cum urmează: moaştele vor cîştiga detaşat.

Şi, ca să demonstrez, să începem din nou cu DNA. Descinderile acesteia, trîmbiţate puternic în mass-media, sînt aclamate pătimaş dintr-un colţ în altul al ţării, condamnările ei, îndelung comentate, îi sporesc prestigiul, iar aura de intransigenţă neîndurătoare pe care o revendică prin acţiunile sale o transformă în ochii poporului obidit într-un justiţiar pus pe fapte mari, dacă nu incoruptibil, şi care, la o adică, nu ar sta pe gînduri să-i vină de hac Paraschevei, în cazul în care un cetăţean suspicios din fire ar dovedi că minunile cu care preacuvioasa se

Aşa că, de ce nu ar fi Parascheva preşedinte al ţării?

bate peste moaşte sînt făcături grosolane, de adormit votanţii slabi de înger, atenţionînd că sfînta e fix ce se vede, o mînă de oscioare manevrate cu abilitate de o ceată de bărboşi, pentru a întări puterea unei industrii dumnezeiesc de profitabile.

Adevărat, dar la fel de adevărat este şi că, oricît şi-ar întinde DNA-ul tentaculele peste fărădelegile din interiorul patriei, moaştele şi numai moaştele vor fi dispuse să asculte, cu răbdare, nedreptăţile ce împroaşcă sufletul gingaş al creştinului mioritic. Mai sînt şi psihologii, veţi spune, dar ăştia iau o căruţă de bani pentru treaba asta. Şi nu ai garanţia că, în sinea lor, în ciuda mutrei preocupate, nu se prăpădesc de rîs pe seama problemelor tale. Pe cînd moaştele o fac moca şi nu judecă. Nu pretind decît post, puţină evlavie, donaţii la cutia milei, bani pentru acatiste şi să nu fii bîtă cu privire la datinile ortodoxe. După care, ca un făcut, rugăciunile îşi vor face loc către ciocănelul, nicovala şi scăriţa din racla Paraschevei: Prince Charming nu apare, deşi tu eşti virgină şi ai 30 de ani? Şopteşte-i preacuvioasei să ţi-l scoată-n cale! Nu te mai ajungi cu banii? Îngenunchează în faţa sfintei şi roag-o să-ţi vîndă un pont la Loto! Medicamentele sînt scumpe? Pupă cu nesaţ moaştele de zece ori şi-o să primeşti reţete compensate! Copilul nu a luat pentru a cincea oară bacalaureatul, deşi e băiat cuminte, pîinea lui Dumnezeu? Imploră duios pe *tante* Parascheva să-ţi lumineze plodul cu ştiinţa de a ghici subiectele anul viitor!

Ei bine, DNA-ul nu poate concura cu Parascheva la capitolul ăsta, oricîţi baştani şi şmenari ar vîrî la mititica!

În plan extern, DNA-ul, cu intransigenţa sa căpoasă, va trage înapoi diplomaţia cînd interesele economice ale altor state vor căuta, prin mijloace mai puţin protocolare, să-şi instaureze influenţa în spaţiul mioritic, stîrnind animozităţi şi consternare printre aliaţi şi vecini. În schimb, preacuvioasa, spre bucuria Franţei şi a altora, nu va rata nici o ocazie să tacă, atunci şi la summit-urile importante, iar la întîlnirile cu şefii de state, cutuma va impune acestora, în buna tradiţie, să o pupe ceremonios, fără ca ea *(sic!)* să le întoarcă gestul. La o adică, preşedintele american însuşi, depăşit de evenimentele din Orientul Mijlociu, după ce se va închina Paraschevei, va apela la legendarele-i minuni, rugînd-o să-i intermedieze cu Papa o împăcare între palestinieni şi evrei. Ea va pleda pentru ceea ce japonezii numesc *„zenhoi heiwa gaiko“* (diplomaţia paşnică omnidirecţională), urmărind ca România să convieţuiască în pace cu toată lumea, iar unei eventuale incitări din partea lui Rogozin îi va răspunde, de la înţelepciunea celor cîteva secole petrecute-n raclă, printr-o tăcere profundă, ce va da roade, dacă incitările Rusiei vor continua, la fel ca rezistenţa pasivă a lui Gandhi în confruntarea cu Imperiul Britanic. Cîştigul de imagine va fi evident.

De asemenea, oriunde va apărea, oamenii se vor descoperi în faţa ei şi, în loc de a-i reproşa Paraschevei datoria publică a ţării, o vor ruga umil să-i ierte pe ei, leneşii şi păcătoşii, că nu s-au zbătut mai mult să crească PIB-ul naţiei. Cînd vor da în gropi, cetăţenii nu se vor mai plînge moaştelor că au necazuri cu infrastructura, ci necazurilor le vor spune că au nişte moaşte preşedinte.

Cu preacuvioasa în tribuna oficială, echipa de fotbal a României va juca fără emoţii şi va cîştiga la scor de maidan. Iar dacă nu se va petrece asta, pentru o ţară care se închină neobosit la moaşte va fi clar că ori ne lăsăm de sportul ăsta, ori recunoaştem, în sfîrşit, că sîntem un popor de atei sub acoperire creştin-ortodoxă.

Modestia Paraschevei va fi un prilej de meditaţie pentru toţi vanitoşii care cred că politica e o rampă spre căpătuirea personală, iar oamenii o vor simţi şi mai aproape cînd, la apariţiile oficiale, nu vor găsi asupra ei, o singură dată, o geantă Vuitton, un ceas Montblanc, bijuterii Chopard sau un taior Chanel.

Fireşte, DNA-ul ar putea contracara acest exces de popularitate, întrebînd votanţii de ce disprețuiesc politicienii cînd îi fraieresc cu promisiuni, dar în faţa moaştelor, care le dau ţeapă rugăciunilor an de an, se prosternează continuu? Măcar politicienii nu au pretenţia să fie pupaţi, ba sînt dispuşi ei înşişi să pupe, numai să le ofere votul, pe care şi aşa îl irosesc aiurea!

Paradoxal, semnalarea acestei fracturi de logică în gîndirea alegătorului pro-moaşte, în loc a-i trezi un minim discernămînt, îl va înverşuna şi mai rău, întrucît i-ar demonstra că IQ-ul său nu-l depăşeşte pe al Paraschevei, ceea ce, pentru cineva care venerează moaştele acesteia, ar fi ca un vis devenit realitate.

Eventual, DNA-ul va putea supralicita adăugînd că ea nu vrea să fie nici pupată şi nici să pupe, ci doar să-şi facă treaba şi că, în calitate de preşedinte, va instaura domnia legii. Astfel, locurile de muncă ale cetăţenilor, nemaifiind furate de piloşi şi beizadele, vor fi ocupate de specialişti şi de oameni dedicaţi unei cariere cinstite. Contrar aşteptărilor, e posibil ca această promisiune să lucreze tot în defavoarea DNA-ului, deoarece mulţi alegători cu frică de Dumnezeu, deşi oficial se plîng de incompetenţa care şubrezeşte statul, şi mai mult se tem, neoficial, de posibilitatea ca profesionalismul, pregătirea şi onestitatea să devină trăsăturile dominante pe malul Dîmboviţei.

În cadrul confruntării finale, DNA-ul va acuza voalat precuvioasa că cere mită prin interpuşii bisericii şi că nu ar ajuta un şomer să-şi găsească un post de manager, pe măsura masterului obţinut la facultatea din Filiaşi, dacă nu ar primi anticipat un sfert din ajutorul de şomaj. Moaştele, puse în faţa unei asemenea inepţii, nici nu vor catadicsi să răspundă, iar absolvenţii de master din Filiaşi & Co., speriaţi de bănuiala că ar mitui pe cineva, vor vota clar împotriva DNA-ului, care i-ar obliga să urmeze cîţiva ani un MBA într-o universitate cu circuit închis, unde profesori le-ar fi alţi manageri de top de pe meleagurile mioritice.

Carevasăzică, Parascheva preşedinte! Iar DNA-ul să facă bine să se ducă în moaştele mă-sii! Ca să ne fie bine!

***Mihnea Rudoiu** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Dear Darlin' Namor, *Editura Tracus Arte, 2014.*

PUBLICITATE

Din „secretele“ unei farmacii eficiente

– interviu cu Beatrice SPETEANU şi Iordache HUŞTIU –

Farmacia Academia este una dintre puţinele, şi uneori chiar singura farmacie din Bucureşti în care găseşti (aproape) orice medicament, gata făcut sau preparat la comandă. Farmacistul principal de acolo, ***Iordache Huştiu,*** *e mereu prezent printre angajaţii săi, ca eminenţă cenuşie prietenoasă, mereu pe faţă, şi care te scoate din (aproape) orice încurcătură. Tot farmacistă acolo e şi fiica sa,* ***Beatrice Speteanu*** *(alături de sora ei).*

Cînd aţi fondat Farmacia Academia? Pe ce criterii aţi ales locul în care aceasta e plasată?

Iordache Huştiu: Farmacia datează din 1996. Înainte, în locul acesta era Romarta mare, magazin de artizanat. Am ales locul pe care l-am putut găsi. Nu am avut nici o strategie. Pe atunci nu era atîta concurenţă, nu erau atîtea farmacii. Cred că existau vreo trei sau patru sute, acum fiind vreo şapte sute. Numărul de medicamente era relativ asemănător cu cel de dinainte de 1989. Abia atunci începeau să vină mai multe: şi medicamentele noi, şi cele generice (acele medicamente care conţin aceeaşi substanţă activă ca şi în medicamentul original, dar sînt fabricate de alţi producători), şi parafarmaceuticele, şi OTC-urile (cele fără prescripţie medicală).

Înainte de '89 eraţi tot farmacist?

I.H.: Eram farmacist la un spital, deci tot farmacist am fost întotdeauna. Meseria asta se făcea şi pe atunci, în condiţii civilizate şi cu multă muncă. Avînd cel puţin 30 de ani de vechime, ce văzusem de-a lungul timpului, am aplicat aici. O farmacie adevărată presupune un laborator şi receptură – prepararea medicamentelor în laborator.

Şi acum o farmacie înseamnă aceleaşi lucruri?

Şi acum tot la fel este. Noi preparăm în continuare medicamente. Receptura a fost preluată de-a lungul timpului. Doar medicii de generaţii mai vechi încă prescriu receptură, acum, cei tineri nu prea mai fac asta. E vorba mai ales de substanţele de uz extern: dermatologice şi ginecologice. De uz intern mai puţin. Mai preparăm din acestea pentru copii: le trebuie în cantităţi foarte mici, de pildă pentru epilepsie. S-ar putea rupe medicamentele, dar e posibil să fie făcute erori. Şi apoi, nu poţi rupe o pastilă în 16...

Cum stăteaţi în privinţa celorlalte medicamente?

I.H.: În '96, cînd am venit şi am făcut aprovizionarea, gama era completă. În prima zi, cînd am deschis, era coadă. Am rămas, de atunci şi pînă acum, ca farmacie, una dintre cele mai aprovizionate.

Venea lumea fără reţetă, atunci?

I.H.: Şi atunci veneau, dar şi acum vin fără reţetă. Stăm de vorbă cu ei, îi întrebăm dacă au consultat un doctor, dacă au sau nu vreo indicaţie pentru medicamentul respectiv. În funcţie de ce ne spun, le dăm, dar le dăm mai puţin.

Beatrice Speteanu: În multe cazuri, nu au nevoie de respectivul medicament, dar nu-şi dau seama de asta. Sînt mulţi care vin pentru antibiotice direct în farmacie, ca să scape de o eventuală vizită la doctor, ca să evite plata, ca să se vindece mai repede. Oricum, dacă ar lua respectivul antibiotic, l-ar lua două zile, ca pe un paracetamol. În cazul unei infecţii la măsea, de pildă, le dăm. Sau celor care doar sună doctorii şi nu primesc o reţetă scrisă. Cel mai mult se cer antibiotice şi analgezice. Din fericire, la noi, oamenii cer mai puţin antipsihotice şi antidepresive, ori medicamente pentru afecţiuni cardiologice, fără reţetă.

Aduceţi tot ce vrea clientul?

I.H.: Nici chiar aşa. Aducem toate medicamentele care sînt înscrise pe listele de import ale Ministerului Sănătăţii. Depozitele sînt abilitate, noi căutăm acolo şi ne aprovizionăm. Suplimentele sînt aprobate ori de Institutul de Igienă, ori de Agricultură, sau de o secţie specială a Ministerului Sănătăţii. Dar totul este aprobat.

Ştiu că la dumneavoastră se găsesc şi medicamente speciale, oncologice, pentru cazuri grave, care nu se prea găsesc în alte părţi. Cum se explică acest lucru?

B.S.: Ar fi o explicaţie. O farmacie de cartier nu-şi prea permite să aibă pe stoc un medicament scump, pentru cazul în care va veni cineva să-l ceară. Pe de altă parte, în asemenea cazuri, dacă ai nevoie de ceva, ai nevoie urgent, nu poţi aştepta. La noi a fost construită, în timp, posibilitatea asta, prin fidelizarea clienţilor, care au început să ştie că aici le pot găsi.

Cunoscînd pulsul pieţei, am încercat să avem tot ce trebuie în farmacie. Nu e aşa de uşor. Domnul farmacist stă ore întregi la telefon şi vorbeşte cu cel puţin 20 de depozite. Trebuie mereu să-i rogi de una şi de alta, să nu uiţi.... Chiar dacă le au, trebuie să le împartă mai multor farmacii. Nu vreţi să vedeţi cîte apeluri sînt făcute într-o zi de la noi... Dl farmacist cam asta face, se ocupă cu aprovizionarea.

I.H.: Alte criterii sînt relaţiile umane cu depozitele, şi nu este o chestiune de corupţie. Păstrînd relaţiile astea, sînt anunţat cînd e primit cutare medicament, în legătură cu care eu am întrebat.

Farmacistul a evoluat către manager?

I.H.: Sigur. Dar şi înainte tot asta era, dar nu se chema aşa. Poate timpul ne-a făcut aşa, şi nevoia.

B.S.: Noi avem şi o doamnă farmacist care stă numai în receptură, unde fabrică substanţele necesare.

Existau nişte medicamente „tradiţionale“, înainte de '89, care acum au cam ieşit din uz...

I.H.: Piramidonul e unul dintre ele. Se dădea pentru dureri de cap, temperatură. A ieşit de pe piaţă după nişte studii făcute în toată lumea. Avea efecte secundare rele. Unul dintre ele era glomerulonefrita. Antinevralgicul este un medicament indigen care rezistă bine. Algocalminul va fi scos şi el, în urma unor studii. Nu mai e folosit în toată lumea. Faringosept există în continuare. Deşi acum există chiar 20 de variante, sau chiar 30 pentru roşu-n gît.

Se produc medicamente la noi?

I.H.: Da, cum să nu. Uzina de Medicamente Bucureşti este foarte bună, la fel Terapia Cluj, Antibiotice Iaşi, Magistra Constanţa, Laboratoare Remedia. Oamenii caută medicamente făcute la noi, antibiotice, în mod speical. Ampicilina, amoxicilina, tetraciclina sînt unele dintre ele. Medicamentele străine sînt preponderente ca valoare, dar nu ca număr. Pentru că sînt mai scumpe.

Medicamentele originale au acelaşi efect cu cele pe care le numiţi generice?

I.H.: Ele ar trebui să fie la fel.

B.S.: În cazul celor originale, într-adevăr, ei au studiile pe substanţa incorporată în acea formulă în care să granuleze şi pe timpul de dezagregare al unui medicament. Celelalte firme care vin cu medicamente generice au voie să aibă plus-minus 20% din efect. Nu înseamnă nici că ar fi mai rău, nici mai bine, dar este, totuşi, o marjă destul de mare de eroare.

Există o tendinţă către leacurile naturiste?

B.S.: Există, am observat şi noi. Acestea nu le înlocuiesc, însă, pe cele alopate. Dar foarte multă lume încearcă să se facă bine întîi cu ele. Plante, ceaiuri. Beneficiul real al acestora ar fi profilaxia. A început să crească şi cererea de homeopate.

Am observat că aveţi clienţi fideli. Cum stabiliţi relaţiile cu ei?

I.H.: În general, există foarte mult dialog cu clienţii. Le spunem despre fiecare medicament în parte.

B.S.: Ne sună să ne întrebe de un medicament sau altul. În ultimul timp, au început să ne întrebe pe mail dacă avem anumite produse pe stoc.

Aveţi şi cam aceiaşi angajaţi de ceva timp...

I.H.: Corespund drept calitate, umană şi profesională...

Vă propuneţi înnoiri?

B.S.: Ne propunem să ne adaptăm pieţei. Aşa cum a făcut şi dl farmacist pînă acum. Dacă tendinţa va fi spre *online*, spre asta vom merge şi noi. În Anglia există deja conceptul de *prescribing pharmacist*. În anumite cazuri, farmacistul chiar poate prescrie medicamentele. Vorbim de dermatite, de antibiotice pentru trei zile, în caz de urgenţe. Să-i prescrie pacientului tratamentul doar pentru cîteva zile.

Nu v-aţi gîndit să vă extindeţi, într-o perioadă în care apar tot mai multe lanţuri farmaceutice?

I.H.: Nu ne-am gîndit să ne extindem. Dacă nu eşti tot timpul în farmacie, nu e acelaşi lucru. E adevărat că lanţurile atrag, cu reclama pe care o fac.

N-aţi instituit un card?

B.S.: La noi tot iese mai ieftin decît în alte părţi, chiar cu reducerile aplicate cu cardul. Reducerea oricum o acordăm, pentru că nu avem adaos prea mare. Şi neavînd mai multe farmacii, cardul nu e rentabil. Cardul e mai mult o chestiune psihică a românului, căruia îi place senzaţia de gratuitate, după perioada comunistă.

Cum vă explicaţi numărul mare de farmacii de la noi?

B.S.: Oamenii vor avea mereu nevoie de medicamente. Puteţi zice că merg bine farmaciile, dar nu aţi observat şi cîte farmacii de cartier s-au închis, fiind preluate de lanţuri? Farmaciile de cartier reprezintă mai puţin de 20% din totalul farmaciilor.

I.H.: E foarte greu să rezişti ca farmacist particular. O poţi face doar dacă stai toată ziua în farmacie şi te ocupi de tot.

a consemnat Iaromira POPOVICI

PUBLICITATE

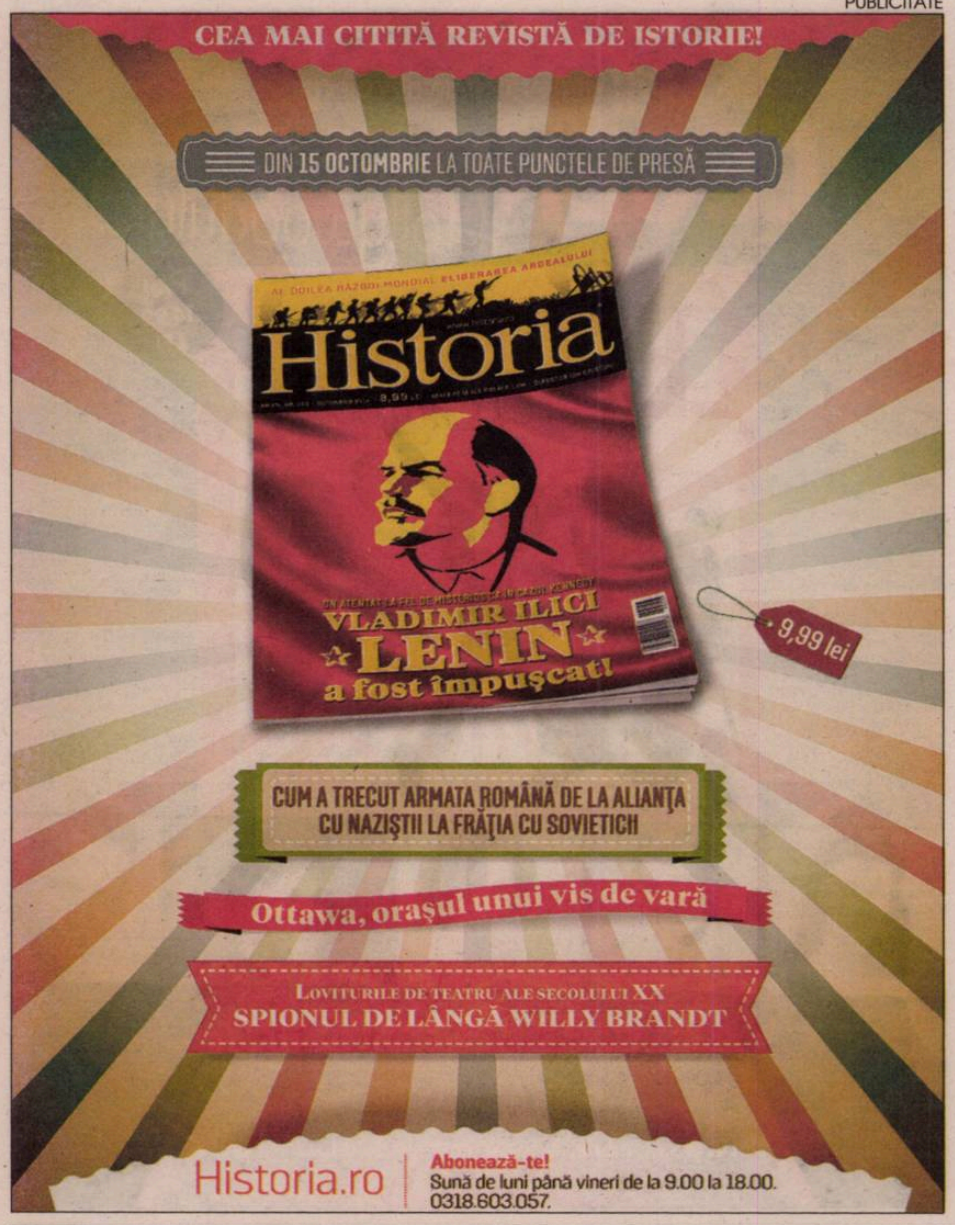

Opoziția externă

Pe fondul firavei opoziții politice din Ungaria și al slabelor reacții din partea instituțiilor Uniunii Europene sau a guvernelor unor state membre, singura opoziție față de viziunile și acțiunile guvernării Orbán pare să se manifeste doar în presa internațională – mai ales discursul despre iliberalism a stîrnit valuri de îngijorare. FP România *a discutat despre ce se petrece în vecini cu conducătorii Global Public Policy Institute din Berlin, unii dintre cei care s-au pronunțat în acest sens.*

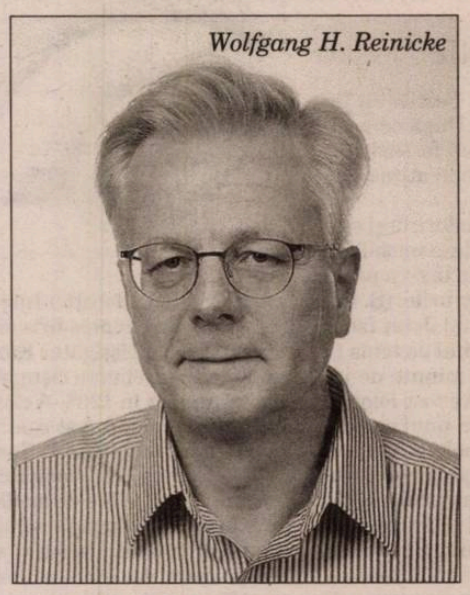
Wolfgang H. Reinicke

Domnule Reinicke, domnule Benner, ați scris recent, pe platforma Project Syndicate, în termeni foarte critici despre dinamicile politice din Ungaria. Dacă ați sintetiza, ce derapaje de la democrație constatați în politicile premierului Viktor Orbán?

Wolfgang H. Reinicke: Majoritatea acestor dinamici antidemocratice sînt destul de cunoscute. Vorbim de limitările impuse curții constituționale, felul în care se face numirea judecătorilor, felul în care se știrbește independența Băncii Centrale, de intervenții în zona legilor și a drepturilor mass-media. După cum știți, mai multe ONG-uri au fost ținta unor raiduri ale poliției chiar zilele trecute (la începutul lunii septembrie – *n. red.);* modul în care guvernul ungar abordează ONG-urile și sprijinul pentru ele nu e nedemocratic în sine, dar suprimă procese democratice care sînt esențiale pentru o societate deschisă. Există, de asemenea, o încălcare a libertății de exprimare în sectorul educațional. Fiecare universitate are un rector numit de guvern, nu ales de senatul universității, acesta avînd autoritate asupra bugetului – adică, în esență, deține controlul modului în care funcționează universitatea, ceea ce, desigur, e o încălcare gravă a educației libere și deschise.

Thorsten Benner: Există în mod clar tendințe antidemocratice în Ungaria. Avem un premier care a declarat că era democrației liberale e încheiată, că dorește să construiască un stat iliberal bazat pe fundații naționale și a făcut clar că modelele sale sînt China, Turcia lui Erdogan, Rusia lui Putin și Singapore. Aceste opțiuni politice au fost deja puse în aplicare prin multele modificări constituționale pe care partidul său, Fidesz, le-a îndesat în parlament, grație majorității de două treimi. Mai recent – prin multe acțiuni concrete împotriva libertății presei, împotriva ONG-urilor, prin reducerea libertății educaționale. Așadar, face ce predică, asigurîndu-se că ideile sale iliberale sînt sprijinite de politici concrete.

Legat de iliberalismul invocat de premierul Orbán, apropiații săi politici arată că această viziune denunță doar neoliberalismul economic, nu sistemul de piață în sine – și în nici un caz sistemul democratic.

W.H.R.: Dacă așa este, trebuia să spună aceste lucruri, dar nu le-a spus. Dacă nu îi plac economia de piață liberă și piețele neîngrădite, trebuia să spună, mulți oameni ar fi fost de acord cu el sub acest aspect, inclusiv eu. Alte țări din Europa au realizat, de mult, ceea ce numim economie socială de piață, un sistem care recunoaște caracterul failibil al pieței libere și, în consecință, creează cadre guvernamentale de reglementare, în limitele cărora piețele pot funcționa.

„Există în mod clar tendințe antidemocratice în Ungaria."

Criza financiară a fost un exemplu că, la nivel global, ne lipsesc instrumentele guvernamentale, și toată lumea, inclusiv Ungaria, a avut de suferit în urma acestor implicații. Cu toate acestea, nu văd legătura între aceste probleme și raidurile din ONG-uri, încălcarea libertății de educație, limitările impuse băncilor.

T.B.: Dacă premierul Orbán avea o problemă doar cu capitalismul pur manchesterian și cu excesele capitalismului financiar, pe care le-am văzut, dacă voia să protejeze Ungaria în acest sens și să construiască un model economic nou, de ce are nevoie să se îndrepte împotriva libertății presei, împotriva ONG-urilor, împotriva opoziției, în general? Dacă era așa, se concentra pe reglementări economice și pe toate problemelecheie ale unei economii sociale de piață – sau ce model o fi vrînd să construiască. Nu accept acest argument, Orbán țintește clar la nucleul democrației liberale, nu are o problemă doar cu excesele capitalismului financiar global.

În concluzie, să ne temem de iliberalismul promovat de premierul Orbán?

W.H.R.: Domnul Orbán este foarte inteligent. Trebuie să ne facem griji cu privire la ceea ce face, acumulează tot mai multă putere și control. Atît de mult control asupra presei, asupra economiei conduce la o influență majoră asupra felului în care este condusă țara, și de asta mă tem. Singurul mod în care putem dezvolta abordări sustenabile pe termen lung este să ne ducem la sursa problemei, să reinventăm sistemul democrației – care e unul dificil și complicat, dar, totuși, de departe cel mai bun pe care îl avem pentru a ne guverna. Trebuie să ne uităm la problemele democrației la nivel național, european și global.

Uniunea Europeană ar putea interveni și ar putea provoca Ungaria la dialog. Domnul Barosso a fost la Budapesta și s-au semnat acolo acordurile pentru bani (fondurile europene – *n.red.),* ceea ce e bine, dar raportul trebuie să fie *quiproquo.* Ungaria va trebui să se implice într-o discuție deschisă, ar trebui să îl provocăm pe domnul Orbán la o discuție despre viitorul democrației, rolul pieților, rolul guvernului, al societății civile, libertatea de exprimare, toate acestea prin stabilirea unei platforme democratice, deschise și transparente.

T.B.: Există motive să ne temem pentru Ungaria, de vreme ce asistăm la niște evenimente foarte, foarte triste. Democrația e subminată, și asta se întîmplă în contextul UE, care nu e doar o zonă de comerț liber, ci și o comunitate de valori, de democrație liberală. Aceasta e problema reală. Domnul Orbán este un talentat antreprenor politic al acestei autocrații populiste. Dacă are succes cu această strategie, vor fi mulți alții în regiune care vor simți că își pot încerca norocul, la rîndul lor, în a tăia în democrație. Dacă ești un politician la putere, n-ar fi frumos să nu te confrunți cu o opoziție care te încurcă? N-ar fi frumos să nu te temi că vei fi demis? Multora le-ar plăcea acest lucru; așadar, dacă el are succes cu democrația iliberală, îi va încuraja și pe alții să încerce această strategie.

***Wolfgang H. Reinicke** este decanul fondator al Școlii de Politici Publice din cadrul Central European University din Budapesta și președinte al Global Public Policy Institute din Berlin.*

***Thorsten Benner** este director al Global Public Policy Institute din Berlin.*

PUBLICITATE

Procesul iliberalismului și al predării religiei în școlile publice

Redacția de la Washington publică în noua ediție *FP* cel puțin trei mari articole: cine cu cine gîndește la Casa Albă, luptele veteranilor cu coșmarul morților aduși acasă și despre populații guvernate de investitori străini. La București am tradus, în premieră în lume, ce a vrut să spună premierul maghiar astă-vară în țara noastră. În afara subiectului de pe copertă: „Educația face nația – ce fel de educație face religia?", mai puteți citi articole despre cine devine președinte în România, despre repatrierea științifică a economiștilor români din străinătate; „Ce n-am obținut de la NATO"; „Arhitectură post-conflict și noile orașe-grădină"; „Antropologia ideii de străin ilegal"; „Istoria cîinilor de război".

De citit cu ochii larg deschiși.

Ediția FP România

cu nr. 42 (octombrie/noiembrie 2014)

Cu ochii-n 3,14

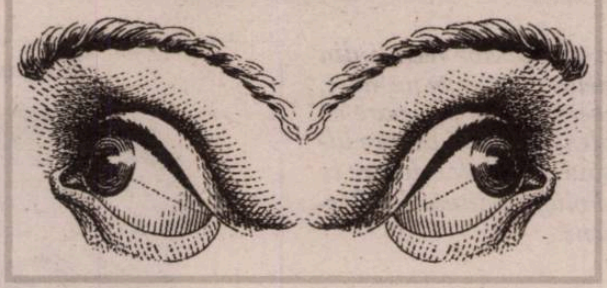

AM VRUT PUR ŞI SIMPLU SĂ DESCHID FEREASTRA ŞI SĂ-MI SCHIMB PRIMELE PATRU NUANŢE

■ Dialog între un cititor şi un scriitor, la Festivalul Internaţional de Literatură de la Timişoara: „După ce v-am citit cartea, am vrut pur şi simplu să deschid fereastra şi să mă arunc de la etaj"; „Vai, dar de ce? Există atîtea alte modalităţi de a atinge acelaşi scop." (**L. V.**)

■ Povestea unui taximetrist m-a pus pe gînduri: deşi este multimilionar (în euro) şi are afaceri diverse, de la imobiliare la castraveţi, îşi păstrează meseria de şofer de taxi ca pe un hobby. Cred că ar trebui să-mi schimb hobby-urile. (**S. G.**)

■ Era Wimbledon-ul din 2010. Americanul John Isner şi francezul Nicolas Mahut au intrat pe terenul de tenis în prima rundă a turneului. După 11 ore şi 5 minute de joc efectiv, întins pe durata a trei zile, în care au fost folosite patru grupuri de cîte 28 de copii de mingi, nici unul nu reuşise să-şi adjudece setul final de după primele patru terminate la egalitate. Setul final a fost cîştigat, în cele din urmă, de Isner cu 70-60 (tabela electronică a trebuit să fie resetată la scorul 50-50), după ce a servit 113 lovituri de as. Învins, Mahut a scris o autobiografie intitulată *Le match de ma vie*. (**M. C.**)

■ Se pare că Internetul ar fi mai trist în alb-negru. E concluzia de bun-simţ la care au ajuns specialiştii, după ce s-au jucat şi au comparat tot felul de imagini la care se uită oamenii pe telefoanele mobile. Dar fără culori şi nuanţe, lumea devine şi în general, şi în particular mai tristă. Aşadar, n-am aflat mare lucru. (**A. M. S.**)

DIN NOU MEMORABIL, UN BĂRBAT PROPRIU-ZIS A OPRIT ACEST AMESTEC DE COMIC ŞI DIDACTIC

■ Marian Vanghelie, din nou memorabil, apropo de suspendarea din funcţii în PSD: „Funcţia mea se numeşte Marian Vanghelie". (**M. V.**)

■ După ce a cunoscut un bărbat pe Internet şi au ieşit de cîteva ori, Genoveva Nunez-Figueroa, în vîrstă de 28 de ani, a decis să-i facă o vizită acasă. Doar că s-a urcat pe acoperiş, a coborît pe coş şi a rămas blocată acolo, pînă cînd au venit pompierii din Ventura şi i-au turnat în cap nişte soluţie de săpun lichid. Dup-aia a fost arestată pentru intrare prin efracţie. Tot timpul am zis că *online dating*-ul e o chestie dubioasă. (**L. V.**)

■ Un banal meci de fotbal din Cupa Namibiei din anul 2005. Echipele KK Palace şi Civics au terminat cele 120 de minute regulamentare la egalitate, 2-2, şi au ajuns la executarea loviturilor de departajare. Cîştigătoarea s-a decis după ce au fost executate cîte 48 de penalty-uri de fiecare echipă, lucru care a durat aproape la fel de mult cît meciul propriu-zis. În cele din urmă, KK Palace a învins cu 17-16. (**M. C.**)

■ Era Campionatul Mondial de Şah din 1984 cînd s-au întîlnit Garri Kasparov cu Anatoli Karpov. La sfîrşitul celor 48 de meciuri, dintre care 40 se terminaseră la egalitate, preşedintele Federaţiei Internaţionale de Şah a oprit confruntarea spre binele fizic şi psihic al jucătorilor şi, astfel, a fost declarat cîştigător Karpov cu 5-3 (deşi regulamentul prevedea că trebuiau cîştigate şase partide). Partida a fost reprogramată în 1985. A cîştigat-o Kasparov. În 1987 s-au întîlnit din nou. A fost egalitate. (**M. C.**)

■ Ambiţia lui Kim Il Sung era să trăiască peste o sută de ani. Pentru a-şi atinge scopul, liderul Coreei de Nord a însărcinat o comisie de medici să facă cercetări despre longevitate şi să propună soluţii. Mediafax.ro a publicat un amplu articol despre acest subiect. Una dintre soluţii era terapia prin rîs. Medicii i-au recomandat lui Kim Il Sung să rîdă cît mai mult. Aşa că dictatorul se uita foarte des la emisiuni pentru copii şi la desene animate. Încerc să mi-l imaginez în faţa televizorului. E de-a dreptul grotesc acest amestec de comic şi tragic. Şi mai tragic e că dictatorul a trăit mult, mult prea mult. (**M. M.**)

■ Guvernul le dă profesorilor 150 de euro pe an pentru „dezvoltare profesională". Bineînţeles, e o simplă coincidenţă faptul că s-a anunţat chestia asta tocmai în campania electorală. Dar mai e o problemă: cum/cît se poate dezvolta profesional un cadru didactic cu 150 de euro, cînd în restul anului are un salariu de 1000 de lei sau mai puţin? Pe vremea lui Ceauşescu era un banc despre asemănările dintre români şi canguri: sîntem cu burta goală şi ne dezvoltăm în salturi... (**M. V.**)

TOTUL (ŞI NU NUMAI) SE REPETĂ AURIU

■ Din lucrarea domnului Gavril Hăşmăşan *Cronologie creştină de la Adam la noi (Studiu pentru Şcolile Duminicale)*, publicată la Lechinţa în 2012, reţinem că în 1858 apare *Sfînta Scriptură cu litere mari* de la Sibiu. De acelaşi autor: *Mic dicţionar Biblic, Totul se plăteşte, Care este diferenţa?, Diavolul anestezist, Opriţi-vă creştini!* (**M. P.**)

■ În Tîrgovişte am trecut, în goană, pe lîngă magazinul alimentar „Cockteil şi vise". Recunosc că numele lui mi-a trezit visări nebănuite, alimentare şi nu numai. Nu-l depăşeşte în poezie decît o altă firmă, văzută pe o casă, în drum spre Sinaia: „Raza de soare. Porc de gospodărie". (**I. P.**)

■ În Grid nu există decît un singur panou publicitar pentru alegeri. Ghici, ciupercă, cu cine? Şi tot Ponta e spînzurat în toate comunele şi satele din jur, pînă spre Braşov, cînd îşi mai fac umil prezenţa Iohannis ş.a. Istoria se repetă. La ce interval? 1946, 1990, 201(?)... (**R. M.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Întreprinderea De Bere Şi Prestări Servicii SRL, Solemn Serv SRL, Piramidele Luminii SRL (Adjud); Peşte Auriu SRL (Hîrlău); Imens Prod SRL, Primus Principatus SRL (Bucov); Natura Ardeal SRL, Peisagistică Verticală SRL (Apahida); Orice On Line SRL, Artă Tradiţie Pasiune SRL (Periş); Murături Asortate SRL (Domneşti); Clubul Steluţelor Vesele SRL, Piţii Ciujdelii 2011 SRL (Moreni); Abisal SRL (Valu lui Traian); Ciocanul SRL, Pro Ortodoxia SRL, Azur Chimicale SRL, Înfrăţirea Trading SRL, Doi Lupi Prest SRL, La Mica Înţelegere SRL, Stivuitor Center SRL, Detalii Perfecte SRL (Beiuş); Piatra Şi Lutul SRL (Fundeni); Calul Troian SRL (Bistriţa); Ospeţia Vrînceană SRL, Schiţe Măsurători SRL, Apă Pentru Viaţă SRL (Panciu); Perseverent SRL, Regele Marocanilor SRL (Vişeu de Sus); Vechi Şi Nou SRL, Succes Maxim SRL, La Şeful SRL (Mogoşoaia); Ce Pot Face Pentru Tine SRL (Pucioasa); Roata Vieţii SRL, Distinct SRL, Zugrav Bisericesc SRL (Urziceni); Calea Laptelui SRL (Făget); Compromis Impex SRL (Făurei). *(În numărul trecut, o eroare şi-a vîrît coada: a se citi aşadar, în loc de* Bien tre SRL, Bien Être SRL.) (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 560 ■ 6-12 noiembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

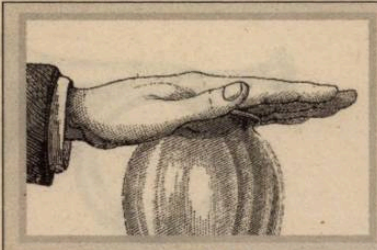

George BANU
scena lumii 11

ANDREI PLEŞU
„Cărbune, oţel, cultură“
pagina 3

OVIDIU NAHOI
„Ucraina a ales“
pagina 5

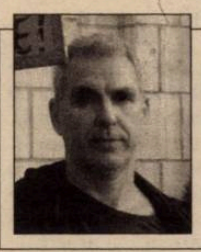

Interviu cu
ANDREI URSU
pagina 21

Campania & Co.

„Poporul nu poate fi condus decît arătîndu-i viitorul. Un conducător este un negustor de speranţe.“

NAPOLEON BONAPARTE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

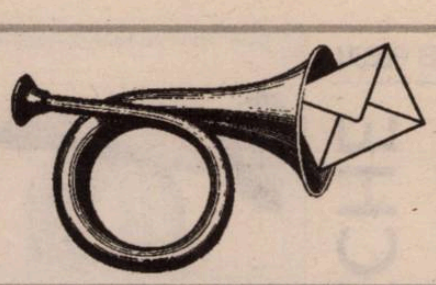

turneu de inbox

NR. 559

Articolul lui Andrei Pleşu, „Obiectivitate şi relativism"

Cred că în mediile la care se referă articolul (deoarece în altele mai puţin sofisticate, oamenii simpli n-au nici o ezitare în a-şi exprima preferinţele pe faţă şi fără ocolişuri), aceste comportamente au totuşi nişte cauze obiective:

1) Teama de partizanat. În ultima vreme, am văzut cu toţii la ce atacuri/represalii te poate expune susţinerea publică a unui anumit partid/politician. Aşa că persoanele care doresc să evite bălăcăreala mediatizată şi atacurile la persoană din partea taberei adverse preferă să se ascundă în spatele relativismului şi să încerce să pară neutre/neangajate (chiar dacă, în fărul lor intim, au propriile convingeri/preferinţe). Este adevărat că asta nu te scuteşte întotdeauna de atacuri, fundamentaliştii fiecărei tabere considerînd că oricine nu este cu ei, este impotriva lor. (...)

2) Abundenţa şi accesibilitatea informaţiilor contradictorii despre persoanele publice îi pot determina pe cei pentru care obiectivitatea reprezintă o valoare importantă să se abţină de la susţinerea sau blamarea unui astfel de personaj. De altfel, de la Maica Tereza încoace, nu cred că mai există vreun personaj pozitiv necontroversat, iar de cele negative ce să mai vorbim: Hitler, Stalin, Ceauşescu au fost toţi fan(atic)ii sau măcar nostalgicii lor.

3) La noi, majoritatea alegătorilor maturi au ales cel puţin o dată candidatul cîştigător la o funcţie publică (fie el preşedinte, primar sau parlamentar) şi au avut parte de o dezamăgire pe măsura încrederii/speranţei investite. Aşa că, după ce te-ai ars de mai multe ori, cred că un comportament mai rezervat (nu şi blazarea însă!) este semn de înţelepciune. Evident, asta nu înseamnă să ne autosuspendăm prin neexercitarea dreptului de a alege (fie şi cu mai puţin entuziasm decît la precedentele alegeri). Aşadar, nu îi tentaţi cu un buletin alb pe cei care vor să fraudeze alegerile. Mergeţi la vot şi pariaţi pe cel/cea care credeţi că va putea deveni, pînă la sfîrşitul mandatului, cel mai bun preşedinte dintre cei care candidează!

adăugat de ncuta la data de 1 noiembrie 2014

NR. 559, DOSARUL „BLUGII"

Cea mai democratică piesă vestimentară. Sînt purtaţi de la preşedinte de state, la simplul alegător, de la văcarul satului, la parlamentar, de la culegătorii de fructe, la specialiştii în IT, de la birjari, la marii magnaţi ai lumii de azi, de la absolventul de opt clase, la deţinătorul de premiu Nobel.

Sînt purtaţi pe toate meridianele şi paralelele, atît de cei aflaţi sub frigul nordului, cît şi de cei din sud, scutiţi de grija iernii, de asiatici sau de urmaşii incaşilor, de europeni şi africani, de băutorii de whisky sau votcă, de bere sau şpriţ, ca cea mai evidentă expresie a globalizării şi dovada că ea începea... pe cînd nu se vorbea.

Au pătruns în mediile academice şi în casele regale, în aristocraţia din Boston şi castele indiene, în alte locuri unde domneau tabuuri vechi, de sute de ani, şi încă mai sînt oaze care aşteaptă să se lase cucerite. Cu actualul papă, ar mai putea cădea o redută. Ca orice operă de artă sau lucru reuşit, pe care îl ştie toată lumea, mulţi s-au agăţat de brand şi i-au... „pus mustăţi"! I-au... îmbunătăţit, stîlcit, scălîmbăiat, dar blugii – blugi rămîn şi, după cum spunea o distinsă colaboratoare a dumneavoastră, „sînt musai pentru femei"! Promovează, fac carieră şi, mai ales, mărită bine! Dar acesta e un capitol mult prea vast. Apropo: mama şi-a luat prima pereche de blugi la 55 de ani, şi nu-i mai dă jos decît atunci cînd îşi pune pijamalele.

Tudor GEORGE

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

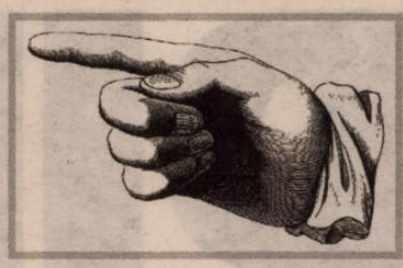

■ Vineri, la Frontline Club Bucharest, la Institute The Café, de la ora 18, proiecţie şi dezbatere: „25 de ani fără Zid". Documentarul *Zug in die Freiheit / Train to Freedom*, urmat de o discuţie cu excelenţa sa ambasadorul Germaniei în România, domnul Werner Hans Lauk, jurnalistul Liviu Tofan şi Laura Stancu, director Arhiva Centrală CNSAS. (Adina Popescu)

■ După ce a fost la TIFF şi, de curînd, a fost proiectat în cadrul Zilelor Filmului German, *Patimile Mariei* (regia Dietrich Brüggemann) intră pe ecrane pe 7 noiembrie. Pictural şi frisonant, filmul e o meditaţie despre credinţă, fanatism şi libertate personală. Debutanta Lea van Acken, în rolul Mariei (protagonista de 14 ani), este absolut incredibilă, iar anul acesta, la Festivalul de la Berlin, lungmetrajul a primit Ursul de Argint pentru cel mai bun scenariu. De văzut, aşadar. (Ana Maria Sandu)

■ În cadrul festivalului E-motional, lansat de Fundaţia „Gabriela Tudor", se joacă spectacolul lui Cosmin Manolescu – *[Fragil]*. Spectacolul se desfăşoară în două părţi, prima într-un spaţiu de joc secret, iar a doua la ZonaD. Următoarele reprezentaţii sînt programate pe 8 şi 9 noiembrie. Accesul la partea I (adică în spaţiul secret) se face doar pe bază de rezervare la fragile@e-motional.eu. (Matei Martin)

■ Pînă pe 17 noiembrie se desfăşoară SoNoRo, cel mai şic festival muzical de la noi, ajuns deja la a IX-a ediţie: concertele SoNoRo se aud la Bucureşti, Cluj şi Iaşi; performează cvartete, dar şi tarafuri; artişti celebri, dar şi virtuozi mai puţin cunoscuţi; se interpretează compozitori clasici, dar şi nonconformişti; în locuri cu arhitectură elegantă (palate, biserici), dar şi în spaţii neconvenţionale; vor fi proiecţii video, dar şi discuţii literare. Urmăriţi programul concertelor pe www.sonoro.ro. (Marius Chivu)

■ Pînă pe 15 noiembrie, la Muzeul Colecţiilor de Artă din Bucureşti, expoziţia multisenzorială pentru nevăzători şi persoane cu deficienţe de vedere: „Experienţa Caravaggio – Cina la Emaus". (Stela Giurgeanu)

■ După un debut în forţă, SoNoRo anunţă pentru week-end trei concerte de neratat. Vineri, la Palatul Bragadiru, Roby Lakatos şi ansamblul său vor susţine un „gipsy party" cu titlul „Over the Danube", sîmbătă – frumos renovata Bursă a Mărfurilor, *alias* The Ark, va găzdui un insolit dialog muzical între Paris (Pont Neuf) şi Londra (Westminster Bridge), iar duminică – „De la cer la pămînt" la Ateneul Român. Săptămîna viitoare, luni, după o discuţie matinală cu regizorul de documentare Bruno Monsaingeon, dedicată elevilor şi studenţilor de la şcolile de muzică, seara, la ARCUB, vom putea asista la o masă rotundă şi la proiecţia filmului său *Unquiet Traveller*. SoNoRo se încheie la Bucureşti, marţi, printr-un concert „Între generaţii", alături de unii dintre cei mai tineri şi mai talentaţi muzicieni români – bursierii SoNoRo Interferenţe, la Colegiul Naţional „George Enescu". A IX-a ediţie a Festivalului SoNoRo continuă între 14 – 16 noiembrie la Cluj-Napoca şi se va încheia la Iaşi, pe 17 noiembrie. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Servicii – sugestii şi reclamaţii**
- **Cum poate eşua Europa?**
- **Violenţa în familie**
- **Familia extinsă**

album dilematic Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU
Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 7.800+8.000
Tipărit la Tipomedia

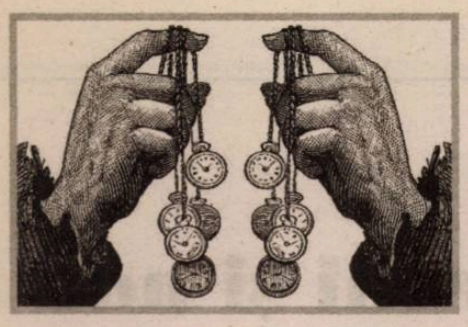

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cărbune, oțel, cultură

Unificarea europeană, se știe, n-a început ca proiect cultural. Lumea era șubrezită de un război devastator. Trebuia regăsit metabolismul păcii, înăuntrul unui spațiu reunificat, cu reguli și perspective clare. Așa s-a născut, în 1951, ECSC – adică, pe românește, CECO (Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului). Se spune că Jean Monnet, unul dintre părinții fondatori ai Uniunii Europene, ar fi declarat, în anii tîrzii: „dacă ar fi să iau totul de la capăt, aș începe cu cultura.“ E de înțeles totuși că, la începutul anilor '50, cultura nu putea fi o prioritate. Ceea ce este mai greu de înțeles este că și astăzi cultura pare să fie, pentru Bruxelles, un obiectiv secundar, un acompaniament *decorativ* al discursurilor festive. Vincent Dubois, profesor la Institutul de Studii Politice de la Strasbourg, observa, într-o conferință ținută la București în 2009, că pînă și sintagma „politică culturală“ e, conștient sau nu, evitată în documentele oficiale ale Uniunii. Se preferă „acțiune culturală“, „cooperare culturală“, „luare în considerare“ a dimensiunii culturale, „programe culturale“ etc. Fondurile alocate acestor „programe“ („Cultura 2000“, de pildă) n-au depășit 237 de milioane de euro pentru întreaga comunitate europeană și pentru un interval de șapte ani! Un buget mult mai mic decît bugetele naționale pentru cultură ale cîtorva state membre. O cercetătoare austriacă (Monika Mokre) se străduiește să justifice situația pretinzînd că „pentru un proiect politic, sau, în orice caz, pentru un proiect de integrare, cultura nu e un bun punct de plecare.“ Esențială este omogenizarea politică și economică.

Mă înscriu în fals față de o asemenea aserțiune. Cu trei argumente:

1. Nu există identitate politică nici la nivel național, nici la nivel comunitar, fără *identitate culturală*. Mai mult: identitatea culturală e singura specie de identitate care nu eșuează în exclusivism, izolare, aroganță. Identitatea etnică poate aluneca spre naționalism și xenofobie, identitatea religioasă poate aluneca spre intoleranță și fundamentalism. Identitatea culturală e, dimpotrivă, prin definiție, deschisă, neagresivă, intim legată de ideea de *comunicare*.

2. În materie de cultură, procesul integrării se desfășoară firesc, fără complicatele exigențe ale faimosului *„acquis communautaire“*. Pentru a obține o solidă integrare financiară, economică, juridică, militară, trebuie să impui reguli stricte, proceduri general valabile, standarde severe. Cultura nu are nevoie de asemenea constrîngeri și „examene“ de capacitate. Nu e nevoie (ba e chiar primejdios) să „organizezi creativitatea“. Culturile naționale nu trebuie decît să fie *cunoscute*, pentru a intra în concertul comunitar. Ele sînt, *per se, aderență* la valori universale, la dialog, la calitate. Cu alte cuvinte, culturile naționale sînt *deja* integrate, sau, în orice caz, *potențial* integrate, cu condiția să se ia notă de existența lor și de inventarul lor patrimonial.

Investiția în cultură e cea mai puțin costisitoare investiție instituțională.

3. Investiția în cultură e cea mai puțin costisitoare investiție instituțională. Cultura, cultura umanistă mai ales, e *„ieftină“*. Prin comparație, a finanța cercetarea în domeniul științelor naturale, a sponsoriza nanotehnologia, explorările spațiale, „îmbunătățirile“ tehnologiei de război, sau mari întruniri internaționale pe teme ecologice, sau politice este o cheltuială exorbitantă. A investi însă în organizarea de expoziții, în traduceri de cărți, în întreținerea unor monumente ș.a.m.d. nu afectează decît minimal bugetul Uniunii. Pe scurt, cu bani puțini, cu riscuri ca și inexistente, cu eforturi logistice neglijabile, se pot obține, pe termen mediu și lung, efecte spectaculoase.

În ciuda unor astfel de argumente și a altora, comunitatea europeană e încă foarte zgîrcită cînd e vorba de *instituționalizarea* unei politici culturale eficiente. Nu e, probabil, nesemnificativ faptul că a trebuit să se aștepte Tratatul de la Maastricht (1992!), pentru ca un paragraf privind politica culturală să fie, *pentru prima oară*, înscris într-un document oficial al Uniunii. De la înființarea CECO, în 1951, au trecut mai bine de 50 de ani. Cultura însă a rămas tot la „anexe“. Vorba (exasperată) a unui mare sociolog german (Wolf Lepenies): *„Also doch Kohle und Stahl!“* „Carevasăzică, tot despre cărbune și oțel e vorba!“

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Alegerea mea

Cum poți să scrii cu trei zile înainte de alegeri ceva ce va fi citit la trei zile după? Nu m-am implicat, nu m-am alarmat, nu m-am emoționat, dar orișicît, sînt alegeri pentru președintele țării, și asta privește toată țara. Acum, cînd citiți aceste rînduri, ceva s-a schimbat față de săptămîna trecută, cînd le scriam eu.

Dacă stau însă puțin și mă gîndesc mai mult, dincolo de această „evidență“ nu se află mare lucru: oare chiar va fi *Țara* cu ceva semnificativ diferită *după*, față de *înainte?* Aici, într-un sat pierdut din Deltă, unde mă aflu acum și mă voi afla și de alegeri, sînt mai degrabă o sută de ani de singurătate peste care au bătut ceva *winds of change*, dar s-au dus. Nici măcar primarul nu-și face mari griji. *Cine nu-i în pușcărie merge la președințe!* – rezumă un lipovean hîtru situațiunea. *Vax populi?* Să fim serioși! Bețivul sau idiotul satului sînt personaje universale, pe care le găsești pretutindeni, și dacă îi pui pe aceștia în scenă ca fiind „poporul“, așa cum fac o serie de jurnaliști și analiști, ești tu *vax intellectus*. Este mai degrabă o înțelepciune blazată de sedentari obișnuiți să fie călcați de nomazi. *Gepizii și sanepizii* – suna o astfel de vorbă în comunism: vin și trec. Sînt comunități ce au început să trăiască în lumi paralele, cu cîte o „poartă a timpului“ prin care mai fac schimb de informații și de castraveți cu lumea de „dincolo“. Și sînt multe astfel de așezări în România, aflate uneori la o sută de ani distanță unele de altele. Nu sînt acele locuri unde nu s-a întîmplat nimic, ca la Sadoveanu, ci un soi de heterotopii din arhipelagul țării. Se întîmplă și acolo lucruri, uneori surprinzătoare, dar, de regulă, se întîmplă *altceva*. După cum și alegerile țării sînt *altceva* pentru oamenii de acolo.

Ce s-ar putea schimba atunci, cu adevărat, într-o astfel de țară?

S-a discutat mult despre reproducerea elitelor politice comuniste. Analize imparțiale au arătat însă că, din acest punct de vedere, nu stăm nici mai bine, dar nici mai rău decît majoritatea statelor postsocialiste. Unde stăm însă mai prost, se pare, este la reproducerea elitelor politice *post*comuniste. S-a format astfel o clasă politică în care nu intră decît prietenii și dușmanii mei iubiți. Constantinescu a plecat fără să lase urmași, dar Iliescu și Băsescu au populat spațiul politic cu copii, legitimi și din flori, nepoți și alte cumetrii, pînă s-a umplut clasa: *rien va plus!* Aici nu se schimbă nimic. Alegerile se fac astfel în amonte, la poarta intrării pe scena politică, nu în cabina de vot. Alegerile sînt ei, nu noi, căci noi sîntem precum Adam care își alege nevasta: asta ai, asta iubești. Deci ce și de ce să mai alegi la „alegeri“?

Ce s-ar putea schimba atunci, cu adevărat, într-o astfel de țară?

Iluzii își mai faç, ca de obicei, intelectualii, cu nestăvilita lor nevoie de ordine și sens: parcă totuși X e mai bun decît Y, adică e mai „intelectual“, mai cultivat, mai puțin bădăran sau mai puțin agramat; și, bineînțeles, mai de dreapta. Se pare că nimeni nu le-a zis că nu există stînga și dreapta în România. Așa au crezut și cînd Băsescu i-a cumpărat cu doi bani snopul, promițînd la schimb condamnarea comunismului. L-a condamnat, că doar nu a dat de la el, apoi și-a văzut de treabă: comunismul a rămas unde era, el a rămas la locul lui, iar intelectualii au rămas de căruță. Acum unii încearcă din nou. Sincera mea admirație! Ba chiar resimt, la fel de sincer, o doză de culpabilitate pentru că nu pot fi ca ei, dar mi s-a terminat entuziasmul.

Așa cîți sînt și cum sînt, de data aceasta oamenii politici nu au mai încercat nici măcar să mintă poporul cu televizorul, să facă acel minim efort populist de a transmite un mesaj, oricare ar fi acesta: politicul a ajuns la gradul zero al discursului. Doar Monica Macovei a făcut o campanie electorală – de fapt, i-a fost făcută de o mînă de „creativi“ *pro bono*, profesioniști și entuziaști. Că eu nu mai cred în mesajul din spatele publicității și am devenit prudent cu *justițiarii* de orice vîrstă și sex este doar treaba mea, dar barem există o încercare de mesaj. E singura.

Îmi dau seama cît de defetist și de lipsit de „simț civic“ sună totul, dar o dată la patru, cinci ani, îmi pot permite și eu să mă exprim liber într-o țară liberă, nu? Și, de fapt, nici măcar nu este cu adevărat defetism, sau nu milor paralele, schimbă cîte puțin oamenii și viața acestora. *E țara plină de țări* – spunea cineva acum vreo sută de țări. *Mutatis mutandis*, ceva similar se poate spune și astăzi.

Defetismul meu este așadar compensat de un alt soi de utopie de intelectual: convingerea că, parafrazîndu-l pe Kundera, *la Roumanie est ailleurs*... Dar *este* – și în aceasta chiar cred și va rămîne *alegerea* mea!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

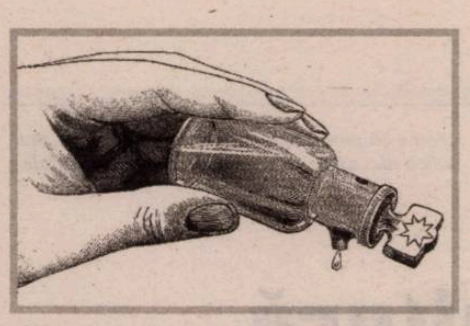

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Vocabular electoral vechi şi nou

În săptămînile de agitaţie electorală pe care le traversăm, poate fi instructiv sau măcar odihnitor să redescoperim vechea terminologie românească a votului. Nu atît de veche, de fapt: introdusă în secolul al XIX-lea, prin împrumut majoritar din franceză, cu traduceri şi termeni tehnici dintre care unii s-au impus, alţii nu. În *Analele parlamentare ale României* (reeditare în 1890, cu transcriere în alfabet latin, a documentelor de la 1831), e descris regulamentul de alegere a domnitorului, de către membrii Adunării Obşteşti din Ţara Românească: „se vor chema pe nume *mădulările* Adunărei şi după vechimea rangurilor lor, spre *a balotarisi* pentru fiecare dintre candidaţi" (p. 113). Calcul semantic (cuvîntul vechi *mădular* căpătase şi sensul modern, politic, al franţuzescului *membre)* stă alături de tipicul împrumut: din fr. *ballotter,* cu sufixul grecesc *–arisi*. *Ballotter* (din a cărui familie se trage rezistentul *balotaj)* avea iniţial sensul de „a vota cu *bile mici" (ballottes).* Bilele de vot erau însă denumite, în acelaşi text, printr-un alt împrumut din franceză, *bale:* pluralul substantivului *bal* (înregistrat ca atare în Dicţionarul Academiei), adaptare a fr. *balle* – „minge, bilă". Termenul va fi înlocuit în practica votului parlamentar de sinonimul său *bilă,* poate şi din cauza unor omonimii supărătoare: „Cînd un mădular se va chema a-şi da votul său, va arunca una dintre aceste *bale* în *vasul* cel orînduit pentru priimirea voturilor de alegere" (p. 113). Termenul mai general *vas* va fi înlocuit de mai specializatul *urnă*.

În fragmentele de mai sus se poate observa că s-au schimbat multe, dar s-au şi păstrat pînă azi unele neologisme convenabile, în primul rînd *vot* şi *candidat*. De altfel, prezenţa substantivului *candidat* în dicţionarele secolului al XIX-lea e destul de interesantă: dacă un dicţionar lipsit de pretenţii, de la începutul secolului, îl explica în mod scurt şi cuprinzător – „pretinzător la un ce" (J.-A. Vaillant, *Vocabular purtăreţ,* 1839), dicţionarul academic latinizant al lui Laurian şi Massim, de la 1871, îi conferea cuvîntului cu totul altă importanţă. Primul sens înregistrat refăcea etimologia latină, legătura cu adjectivul *candidus* „alb strălucitor". Aşadar, *candidat* ar fi putut fi în română (chiar dacă nu era în uz ca atare) un adjectiv cu sensul „foarte bine albit, şi în special învestit în vestminte splendide şi albe"; exemplele construite pentru acest sens erau: „tineri şi tinere candidate urmau mireasa, de asemenea candidată"; „cete de martiri candidaţi, amestecaţi cu cete de îngeri de asemenea candidaţi". Efectul comic involuntar al acestor exemple provine, desigur, din asocierile actuale, strict politice, pe care le produce termenul. La fel de neobişnuit sună exemplul pentru sensul metaforic „curăţit, purificat": „sufletul odată plin de păcate, iar acum candidat prin focul durorii". Sensul substantivului oferea autorilor dicţionarului ocazia de a explica legătura etimologică dintre *candidus* şi *candidatus:* „competitoriu la alegere în o funcţiune, la vechii romani, aşa numit pentru că competitorii se prezentau înaintea poporului alegătoriu în vestminte de splendidă albeaţă". Sensul şi exemplele istorice din Antichitatea romană sînt urmate de cele contemporane: „Cu înţeles mai general, oricine aspiră la un titlu sau la o funcţiune oarecare: *candidat de preoţie* sau *de preot, candidat de minister* sau *de ministru, candidat de învăţător, candidat de domnie* sau *la domnie* şi *candidat de domn, candidat de deputăţie* sau *la deputăţie:* a se prezenta ca candidat la titlul de profesor, a se propune candidat într-un colegiu de alegere, a propune mai mulţi candidaţi de deputat într-un colegiu." În fine, dicţionarul consemna un ultim sens, şi mai general decît cel din sfera funcţiilor publice sau a politicii, ilustrat de sintagmele *candidat de ginere, candidat de socru, candidat de imortalitate;* la feminin – *candidată de institutrice, candidată de măritat*.

„Foarte bine albit, şi în special învestit în vestminte splendide şi albe."

Legătura etimologică dintre *candidat* şi *candid,* bine cunoscută, explicată de dicţionarele generale şi enciclopedice, redevine surprinzătoare la fiecare (re)descoperire. Cum adjectivul *candid* este tot mai rar folosit, în afara unor contexte livreşti, medicale sau comerciale, revelaţia ironiei etimologice nu survine prea des în spaţiul public.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

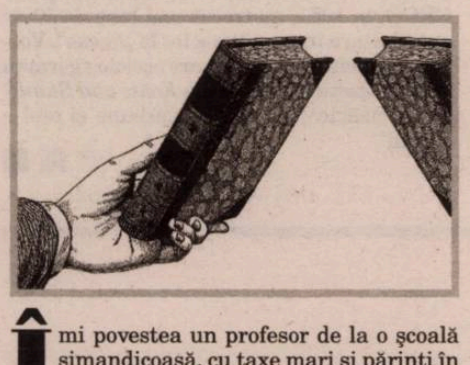

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Eu, cînd nu vreau să cînt, tac

Îmi povestea un profesor de la o şcoală simandicoasă, cu taxe mari şi părinţi în stare să le plătească, cum se luptă cu lipsa de interes a copiilor pentru carte. „Mie" – zicea un puşti de a VII-a – „îmi place de Becali. Are bani gîrlă, e pe fază, are echipă de fotbal, e tot timpul pe cai mari. *Cool."* Un efect paradoxal al Televiziunii, în care, cum ştim, de o vreme încoace tot plouă cu arestări, mai lăudate de unii, mai criticate de alţii, a fost să-i scoată pe aceşti copii de bani gata din zodia veşnicei seninătăţi. Vasăzică, şi oamenii cu parale pot da de greu. Chiar şi cei cu propte zdravene.

Un alt paradox. Se ştie iarăşi că, în opinia generală, noi, românii, îi întrecem pe toţi ceilalţi în două privinţe: la sărăcie (centimetri de autostradă pe cap de locuitor ş.cl.) şi la IQ. Pe de altă parte, cînd asculţi plîngerile vărsate abundent de dascălii de pe toate palierele sistemului, tot două sînt principalele capete de acuzare la adresa „tineretului din ziua de azi": prostia *(alias* incultura sau „lipsa de pregătire" în varianta *soft)* şi, la oarecare distanţă, lenea (conform zicalei: românului îi e greu să se apuce de ceva că de lăsat se lasă repede).

Eu unul aş mai introduce un termen în ecuaţie, de care depind, în bună măsură, şi ceilalţi doi. Lenea, categoric, pentru că delăsarea în orice activitate e rudă bună cu lipsa de chef. Dar şi prostia. E o prostie să credem că inteligenţa ne-o pun în braţe ursitoarele, în calitate de aparteneţi ai unui popor dăruit. Există, indubitabil, înzestrări native, în proporţii şi în combinaţii variabile. Dar inteligenţa, ca orice altă facultate, se formează. Dacă ai chef să-ţi pierzi vremea cu asta.

Pe scurt, e vorba despre „chef", despre dorinţă, apetit, tragere de inimă – ziceţi-i cum vreţi. Tehnic, se cheamă *motivaţie*. E un subiect despre care s-au scris o sumedenie de tomuri serioase. Atît de serioase, încît mai nimeni nu se osteneşte să le ia în serios.

Nu-s psiholog, nici pedagog, nu vreau să dau lecţii din încropeala mea de cunoştinţe din domeniu. Aflu şi eu, ca toată lumea, că sîntem pe la coadă în sondajele internaţionale şi în privinţa motivaţiei elevilor sau studenţilor. Şi, spre deosebire de mulţi alţii, îmi zic că asta e o veste într-adevăr gravă. Cu incultura, cu lenea, ne-om mai descurca noi, profesorii, dar absenţa motivaţiei pentru carte ne pune adesea în încurcătură.

Ca decan, mi-am zis totdeauna, la admitere – un subiect care revine în fiecare toamnă în discuţie prin universităţi, odată cu prima zăpadă – că e preferabil un candidat cu pregătire mai modestă, dar chitit pentru o anume specializare, unuia promovat prin eşec la condiţia de student, după ce şi-a depus dosarul prin *n* secretariate. Poate greşesc. Aş fi dorit tare mult să aflu dacă aveam sau nu dreptate, însă nu aveam la îndemînă mijloacele de a-mi proba intuiţia. Cum se vede că nu ne dă mîna să aflăm, nici la nivel de sistem, *de ce* avem elevi şi studenţi atît de demotivaţi.

Dar inteligenţa, ca orice altă facultate, se formează. Dacă ai chef să-ţi pierzi vremea cu asta.

Pot şi eu să constat, din nefericire, o atare stare de fapt, însă nu am o explicaţie. Poate societatea românească le demonstrează tinerilor că învăţătura e o investiţie fără profit. Poate nu e tocmai adevărat ce se crede, dar aşa dau de înţeles mass-media şi alte surse influente de formare extraşcolară. Poate de vină e mult clamatul hedonism „postmodern", tradus într-o *joie de vivre* dezlegată de apăsarea responsabilităţii individuale. Poate că şcoala, universitatea i-au pierdut pe copii şi pe tineri pe drum, şi nu mai ştiu unde să-i găsească. Poate că viziunea şi tehnicile noastre educaţionale au devenit anacrone. Sau poate că, din condiţii de mediu specifice, junilor li s-a atrofiat nobilul organ pe care noi îl numeam, pe vremuri, „curiozitate epistemică": neastîmpărul de a şti, de a înţelege. Sau poate cîte ceva din toate astea.

Asaltat de atîtea incertitudini, nu-mi rămîne decît recursul la metoda clasică şi veşnic failibilă: comparaţia cu ce ştiu mai bine, propria experienţă.

În anii din urmă ai comunismului, motivaţia se sprijinea pe doi piloni, total asimetrici, dar, adesea, bine înghiocaţi unul cu celălalt: pasiunea şi frica. Erau, atunci ca şi acum, elevi sau studenţi care-şi făceau un tlu de glorie din a şperla profesorii şi cerinţele lor opresive. Şi de multe ori erau adoraţi pentru tupeu şi nonşalanţă. Dar, undeva în adîncul minţii, era implantată ideea că, odată, o să vină o zi a socotelii: la admiterea în liceu, sau în facultate, sau la înrolarea în armată...

Frica s-a dus. Mă bucur că a dispărut din peisaj, orice ar zice unii sau alţii. Nu cred într-o pedagogie a fricii. Am convingerea că, mai devreme sau mai tîrziu, ea se răzbună. Cel mai adesea, imprevizibil.

Deşi, dacă stau să-mi scrutez propria experienţă, n-ar fi să fie aşa. Clasa a XII-a a fost, trebuie să mărturisesc, cea mai intensă perioadă de muncă intelectuală din întreaga mea viaţă. Mergeam zilnic la şcoală cîte 6 ore – mă rog, şi cu pauze autoconfecţionate între ele, la o cafea, la o şuetă în părculeţul de lîngă liceu – iar apoi învăţam zilnic încă vreo 8-10 ore pentru admitere. Era un nonsens, eram ultrapregătit, mi-o spuneau meditatorii, o ştiam şi eu. Însă continuam să învăţ. Pînă ce, prin mai, am atins pragul de suprasolicitare şi, de pe-o zi pe alta, n-am mai putut deschide o carte. Mă plimbam zilnic prin parc, spunîndu-le părinţilor că mă duc la bibliotecă, să nu-şi facă griji. Griji aveam eu destule, că nu ştiam dacă o să mă pun la loc pe picioare pînă la examen.

Şi totuşi, perioada aia nu a rămas pentru mine deloc traumatică. Dimpotrivă, îmi aduc aminte de ea cu bucurie, cu, cel puţin, un soi de satisfacţie: am făcut-o şi p-asta.

Şi asta pentru că frica mea nu era tocmai frică, mai mult jenă, ruşine. Nu mi-am propus nici un „obiectiv", nu e genul meu, dar intuiam că, de-ar fi să intru la facultate tîrîş-grăpiş, o să doară al naibii. Şi mai era ceva: în frica asta corcită erau încrengate pasiunea, plăcerea şi curiozitatea pentru materiile la care mă pregăteam, chiar dacă adesea cerinţele de studiu erau din cale afară de insipide.

Frica, frica brutală, frustă, de răcnetul profesorului, de riglă, de palma tatălui, de armata lungă, de miliţia care te poate înhăţa pentru vagabondaj, dacă nu ai un loc de muncă, frica asta s-a dus, măcar în parte. Iar noi rămînem să ne întrebăm ce punem în loc. Mai multă pasiune? Să lăsăm glumele. „Pasiune" e o vorbă mare, cred că ar trebui folosită cu parcimonie. Mai ales în vremuri ca cele de azi, *quand tout se prend à la léjère*.

Mă opresc, deocamdată, aici. Mai mult, în numărul viitor.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

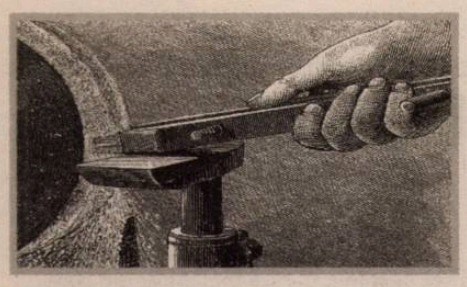

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Ucraina a ales

– cum va răspunde Europa? –

Ceea ce s-a întîmplat la alegerile parlamentare din Ucraina reprezintă cu adevărat o întorsătură istorică. Conform numărătorii parţiale, aproximativ 70% dintre ucraineni şi-au dat votul partidelor cu orientare declarant proeuropeană. Un procent aproape neverosimil, într-o ţară unde opţiunile Est-Vest se aflau, în mod tradiţional, sub un dramatic echilibru, care menţinea Ucraina într-o zonă nedefinită, incapabilă să facă o alegere clară, fără riscul alunecării în instabilitate.

Discutam cu un diplomat european, acum mai bine de un an, cînd încă se legau multe speranţe de summitul Parteneriatului Estic de la Vilnius (cel din noiembrie 2013), şi evoluţiile din 2014 erau aproape imposibil de anticipat. Spunea atunci acel diplomat că pasul spre Ucraina şi Republica Moldova este unul cu totul nou, din simplul fapt că Uniunea Europeană nu a mai „explorat" zone în care prezenţa ei să nu fie dorită de o majoritate consistentă a populaţiei. Nu prea ştim cum să abordăm zone de 50/50, spunea diplomatul. Evenimentele care au urmat aveau să-i dea dreptate.

Ei bine, acum Ucraina face un pas uriaş, ieşind din zona acelui blestemat 50/50. Observaţi că procentul voturilor pro-Europa a fost atît de mare, încît această opţiune n-ar fi putut fi anulată chiar şi dacă s-ar fi putut ţine alegeri inclusiv în teritoriile aflate sub ocupaţie. Din cele 45 de milioane de ucraineni, doar mai puţin de 7 milioane se află în zonele unde Kievul nu mai deţine controlul.

Ucraina – sau mai bine zis acea parte a Ucrainei aflată sub controlul Kievului, adică partea cea mai însemnată a ţării – a făcut acum o opţiune istorică. Pentru prima dată de la declararea independenţei, Rusia nu a mai avut un jucător în alegerile din Ucraina şi a pierdut orice formă de control în regiune. Kremlinul a ocupat Crimeea, dar a pierdut Ucraina, şi asta, probabil, pentru mult timp.

Evident că alegerea ucrainenilor a fost primită cu multă bucurie la Bruxelles şi Berlin, în orice caz la Bucureşti, la Varşovia şi în capitalele statelor baltice, poate mai puţin la Budapesta.

Dar problemele de-abia acum încep – şi nu numai în privinţa Ucrainei. Fiindcă a venit momentul ca, de această dată, Europa să mute. Mai întîi – şi aici e urgenţa urgenţelor – trebuie găsită o soluţie pentru plata restanţelor ucrainene la facturile de gaz către Rusia. Fără acest acord, Ucraina va fi pusă la pămînt în această iarnă, dar şi aprovizionarea Uniunii Europene va avea mult de suferit.

Apoi, Ucraina are nevoie de o foaie de parcurs cît se poate de clară, în raport cu Uniunea Europeană. Preşedintele Juncker avea dreptate cînd le spunea membrilor Parlamentului European că nici un stat nu va putea îndeplini criteriile de aderare, în următorii cinci ani – nici măcar Serbia, darămite Ucraina, am spune noi.

Dar aceasta nu înseamnă că Ucrainei trebuie să i se dea impresia că va rămîne, pe termen nelimitat, într-o zonă nedefinită. Dacă se va întîmpla aşa, ucrainenii se vor întreba cît de curînd dacă efortul lor de a vota pentru Occident, într-un moment dramatic pentru ţara lor, chiar a meritat. Şi nu votul în sine e problema – a merge la urne e lucrul cel mai simplu, pînă la urmă.

Kiev

Pentru prima dată de la declararea independenţei, Rusia nu a mai avut un jucător în alegerile din Ucraina.

Problema este că Ucraina va trebui să adopte măsuri de reformă, care vor fi dureroase şi care nu vor fi acceptate fără existenţa unei perspective clare de racordare la Occident, de securitate şi stabilitate – adică exact ceea ce ucrainenii au înţeles foarte clar că Rusia nu poate oferi.

Multe vor depinde acum de răspunsul Uniunii Europene şi de sprijinul concret pentru ca Ucraina să devină, totuşi, o poveste de succes – ceea ce pare greu de crezut acum.

În sfîrşit, rezultatul alegerilor din Ucraina poate să fie un imbold şi pentru cetăţenii Republicii Moldova, care ar trebui să răspundă, tot printr-o opţiune pronunţat proeuropeană, la scrutinul de la sfîrşitul lui noiembrie.

Şi dacă va fi aşa, lecţia va fi simplă: Rusia poate multe, dar nu să ţină în frîu aspiraţiile naţiunilor. Ucrainenii tocmai au demonstrat asta.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Iluzii electorale

De cîţiva ani buni, nu ştiu cum, a prins valoare axiomatică ideea că cei care nu vin la vot sînt comoara de aur a electoratului nostru, speranţa ţării, crema exigentă a unui popor altfel cam primitiv, care se lasă dus la vot de găleţi sau de Antena 3. Partidele noi, la înfiinţare, stabilesc strategic să comunice şi să capteze electoratul care nu vine la vot, partidele existente (mai ales cele anti-PSD) visează şi ele să ajungă să convingă electoratul care nu vine la vot, în sfîrşit, înţelepţii de presă, crucişătoare ori doar bărcuţe gonflabile pentru copii, asumă cu aer apostolic misiunea de a convinge să vină la vot pe cei care, în general, nu se ostenesc electoral. Pare a fi cea mai nobilă misiune civică în preajma alegerilor. Aşa cum în preajma Crăciunului e bine să fim buni, să dăm daruri orfanilor şi bătrînilor abandonaţi, de alegeri e bine să mobilizăm lumea la vot. Ni se tot spune că dacă ar veni la vot cei care de obicei absentează, România ar fi altfel, mai bună, mai la soare, mai frumos crescută. Mulţi dintre cei nemulţumiţi de rezultatul unor alegeri sau de clasa politică în general (adică de rezultatul tuturor alegerilor) spun că altfel ar fi fost dacă absenţii cei magnifici ar fi venit.

Privesc, înainte de orice, cifrele. Vorbesc despre alegerile prezidenţiale, că ele ne ocupă agenda acum. Aşadar, la alegerile din anii '90 au venit constant la vot peste 75% dintre electori. La alegerile din anii 2000-2010 – în jur de 60%; cea mai joasă prezenţă a fost înregistrată la turul I al prezidenţialelor din 2004, cînd au venit la vot 54% dintre electori, şi cea mai ridicată prezenţă a deceniului s-a înregistrat în turul I al alegerilor din 2000, cînd au venit la vot 65% dintre electori. Este de precizat că, pînă în 2004 inclusiv, prezidenţialele se organizau concomitent cu parlamentarele. Avem, aşadar, în mod constant o majoritate a corpului electoral care vine la urne să-şi aleagă preşedintele. În privinţa celor care nu vin la vot, cum ziceam, persistă o mare iluzie. Se zice că lipsa lor se explică printr-o exigenţă ridicată raportată la viaţa politică. Ei ar fi, după multe interpretări politice, cei mai pretenţioşi şi, prin urmare, cei mai rafinaţi cunoscători ai politicii. Se crede că ei nu vin la vot tocmai pentru că nu pot fi atraşi prin mijloacele tradiţionale, de genul vorbăriei ori al mitei electorale şi sînt scîrbiţi de toţi politicienii. Ei ar fi, să zic aşa, trofeul cel mare al oricărui candidat – acela care îi va atrage asul de pică în mînecă la pokerul alegerilor.

Absenteismul nu este un drum cu un singur sens.

Totuşi, ceva îmi spune că e mai degrabă invers. Că cei mai exigenţi şi mai informaţi alegători vin regulat la urne şi îşi ajustează raţional opţiunile. Dimpotrivă, cei care nu vin la vot sînt, în mare măsură, dezinteresaţi şi, pe cale de consecinţă, neinformaţi. A fi dezinteresat de politică astăzi, în România, este o opţiune personală. O spun răspicat: o opţiune perfect legitimă, ca şi aceea de a te informa despre politică şi de a vota. Informaţia politică este peste tot, la îndemîna oricui – cel care nu o culege, nu o doreşte. De ce ar fi obligat orice român să ştie cine e Ponta şi cine e Udrea, cine e PMP şi cine e PSD, dacă el nu vrea să ştie aceste lucruri? Hybrisul politicienilor îi face să creadă că ei se ocupă de cel mai important lucru pe lume şi că e de datoria tuturor să se uite la ei. Îngustimea unor comentatori îi face să creadă că ceea ce spun ei are ceva de verset evanghelic. Dar asta e treaba lor – viaţa oamenilor curge independent de ei. Motivaţia absenteismului nu mi se pare a fi, aşadar, o profundă judecată a ofertei politice, ci o ignorare a ei. În cazul absenţilor, avem de ţinut cont de doi factori importanţi: migraţia românilor spre alte state şi acumularea dezamăgirilor electorale, dar şi de alţi factori nu atît de consistenţi, dar care, prin adiţie, explică procentajul absenţilor, cum ar fi cazul cetăţenilor moldoveni care au luat cetăţenia română exclusiv pentru un paşaport UE şi sînt complet dezinteresaţi de politica de la Bucureşti (dacă înţeleg bine, ei sînt puţin peste 1% din totalul electoral al României în acest moment). Mai este de spus că imaginea unui corp unitar al absenţilor este falsă – sînt mulţi oameni care au votat în trecut, dar au fost atît de dezamăgiţi, încît nu mai vor să voteze, după cum sînt oameni care erau dezinteresaţi de politică în trecut, nu au votat, dar au venit la urne mai recent, prinşi într-un fel ori altul de spectacolul politicii. Absenteismul nu este un drum cu un singur sens.

Ce vreau să spun este că această alergare după absenţi mărturiseşte o gîndire politică destinată eşecului. Şi, foarte posibil, o neputinţă. Nu cumva cei care trăiesc iluzia unei rezerve electorale naţionale care îi aşteaptă pe ei recunosc astfel eşecul în captarea electoratului activ, viu, dispus şi disponibil?

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Un deceniu prezidenţial

Nu am obiceiul să scriu despre declaraţiile politicienilor. Prefer să bag în seamă şi să îmi dau cu presupusul în materie de acţiuni, fapte, decizii concrete. Am cel puţin două motive. În primul rînd, tot ce înseamnă televiziuni de ştiri se hrăneşte numai cu „domnul cutare a făcut următoarea declaraţie. Cum comentaţi?“ Evident, reporterul se duce la celălalt, pe care îl provoacă să aibă o reacţie la reacţia primului. Şi aşa mai departe. Cîteodată, ăsta se cheamă jurnalism în interes public(?!) Al doilea motiv este că vorbitul despre vorbe îmi sună exact ca bătutul apei în piuă, învîrtit fără rost de opinii, fără nici un folos pentru societate.

Voi face o excepţie. Am văzut un interviu acordat de Traian Băsescu unor ziarişti de la *Adevărul,* transmis pe B1TV. A durat cam două ore, am avut multe de auzit. Recunosc că, de ascultat, am ascultat mult mai puţin. Nu aş fi băgat în seamă interviul cu pricina dacă, la un moment dat, la capitolul „lucruri bune pe care le-am făcut pentru ţară“, domnul Băsescu nu ar fi enumerat aderarea României la UE. „Fără exces de modestie, trebuie să amintesc că în mandatul meu a aderat România la UE, în condiţiile în care am preluat multe observaţii şi condiţionalităţi, rămase în urma negocierilor.“ Citatul este aproximativ deoarece, acum cînd scriu, site-ul unde se găseşte interviul merge destul de prost. Aş înţelege lipsa de modestie şi asumarea meritelor în ceea ce priveşte aderarea la UE, dacă nu s-ar fi întîmplat să fiu la Bruxelles exact în ziua cînd data de 1 ianuarie 2007 a fost hotărîtă de Consiliul European ca fiind data-cheie pentru Bulgaria şi România. Nu uit că respectivul eveniment (poate fi considerat istoric, aş zice) era tratat de preşedintele ales (Ion Iliescu era încă în funcţie) cu destul de puţin interes. În acea zi, tema majoră era Miron Cozma şi a sa graţiere! Ziua aceea urma unei serii de patru ani de eforturi dure ale unei echipe de negociere conduse de Vasile Puşcaş, care a beneficiat, de altminteri, de o poziţie puternică în Guvernul „odiosului“ Adrian Năstase. E drept, nu trecuse încă fierbinţeala campaniei electorale, nu trecuse emoţia acuzaţiei de fraudă electorală masivă comisă de Guvernul Năstase (vă amintiţi, între turul I şi II?), trăiam cu toţii intens, cu prea puţină preocupare pentru un „amănunt“ administrativ care s-a chemat încheierea negocierilor de aderare. Am fost martor ocular. Am petrecut acea zi în recepţia hotelului Le Meridien, unde se cazaseră cele *trei* delegaţii ale României (Năstase, Iliescu, Băsescu). Atmosfera era destul de încărcată, şi alt subiect de conversaţie nu exista: graţiere în sus, graţiere în jos.

Revin la interviu: domnul preşedinte regretă introducerea votului uninominal. Apreciez onestitatea de a recunoaşte un eşec teribil. Oricine vede cît de slab este, intelectual vorbind, actualul Parlament. Recunoaşte domnul preşedinte: votul uninominal a eliminat preşedinţii de partid din procesul de selecţie a cadrelor. Criteriul principal a devenit capacitatea financiară a posibilului candidat de a-şi finanţa campania. Strîngerea de fonduri s-a făcut pe baza unor promisiuni către oamenii cu bani, cu perspectiva decontării ulterioare, prin contracte pe bani publici. Mai pe scurt, a împins lupii în stînă. De acum, să tot porneşti lupte anticorupţie, că tocmai bine ce ai adăugat marfă suplimentară.

Mai pe scurt,
a împins lupii în stînă.

Preşedintele Băsescu are şi merite incontestabile. Atît pe plan intern (traversarăm o criză cu dînsul la Cotroceni), cît şi extern: relaţiile foarte bune cu Statele Unite, implicarea fără ezitare în operaţiunile NATO, cîte o vorbă mai colţoasă rostită la cîte un Consiliu European, refuzul de a recunoaşte Kosovo, poziţiile tranşante împotriva politicilor agresive ale Rusiei. În interviu, preşedintele Băsescu spune răspicat că poţi face politici soft doar dacă la înaintare ai nişte portavioane. Mare dreptate are!

Tot dreptate îi dau şi cînd îşi recunoaşte „greşeli de comunicare“. Păi da. Îmi amintesc ce i-a zis în lift, la hotelul Meridien, lui Ion Iliescu, în acea zi: „Tataie, cu Miron Cozma ai intrat în istorie, cu Miron Cozma ieşi, hă hă hă!“ Ce să zic? Să nu iasă şi dînsul, cu Elena Udrea...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

După Anghel Iordănescu, la „cîrma“ echipei naţionale va veni Victor Piţurcă?

Negreşit! Piţurcă e ceea ce e mai bun pentru România. El singur cunoaşte la nivel micronic fibra fotbalistului de Naţională. Piţurcă e destul de lipsit de entuziasm ca să nu-şi facă iluzii şi să nu ne dea nici nouă prilej de speranţă. Cu Naţionala lui Piţurcă sîntem ca într-un binemeritat lagăr de concentrare, sau ca pe vremea cînd generaţia mea tristă făcea armata, tot ceea ce puteai aştepta era ziua în care se băga un pic de cărniţă. Fostul şi viitorul selecţioner e un bun gestionar al mediocrităţii care aspiră la vreo calificare de turneu final, cu forţa unei bătălii finale. Dincolo de asta, neantul. Meritul incontestabil şi invariabil al lui Piţurcă este acela de a ne arăta aşa cum sîntem, oportunişti, fricoşi, dispuşi nu la mari înghiţituri, ci la mici ciuguleli, mereu „piua a doua“, de unde putem ţîşni cu forţa ţăranului de la 1907, care mai apoi se îngropa la loc pentru o sută de ani. De aici şi persistenţa sa pe bancă acolo unde, în 16 ani, a apărut un singur lucru revoluţionar, ochelarii de pe nas. Nu ştim dacă fotbalul reprezentativei s-a văzut din acel moment mai bine, dacă era aşa, făcea poate ca soţul care a dat divorţ după ce a fost la doctor, ca să i se corecteze vederea. În sumă, Iordănescu e doar un intermezzo. Deocamdată, Piţurcă e un pic plecat. Noi nu plecăm însă nicăieri, rămînem aici să-l aşteptăm. Ca nişte orfani într-un casă părăsită de severa educatoare şefă. Ca nişte soldaţi fără ofiţerul care-i tîra prin noroi. Rămînem aici. Că unde să plecăm?

Radu NAUM

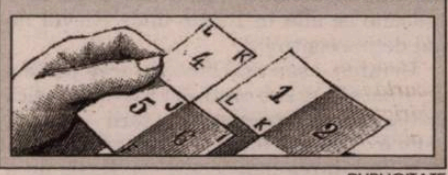

PUBLICITATE

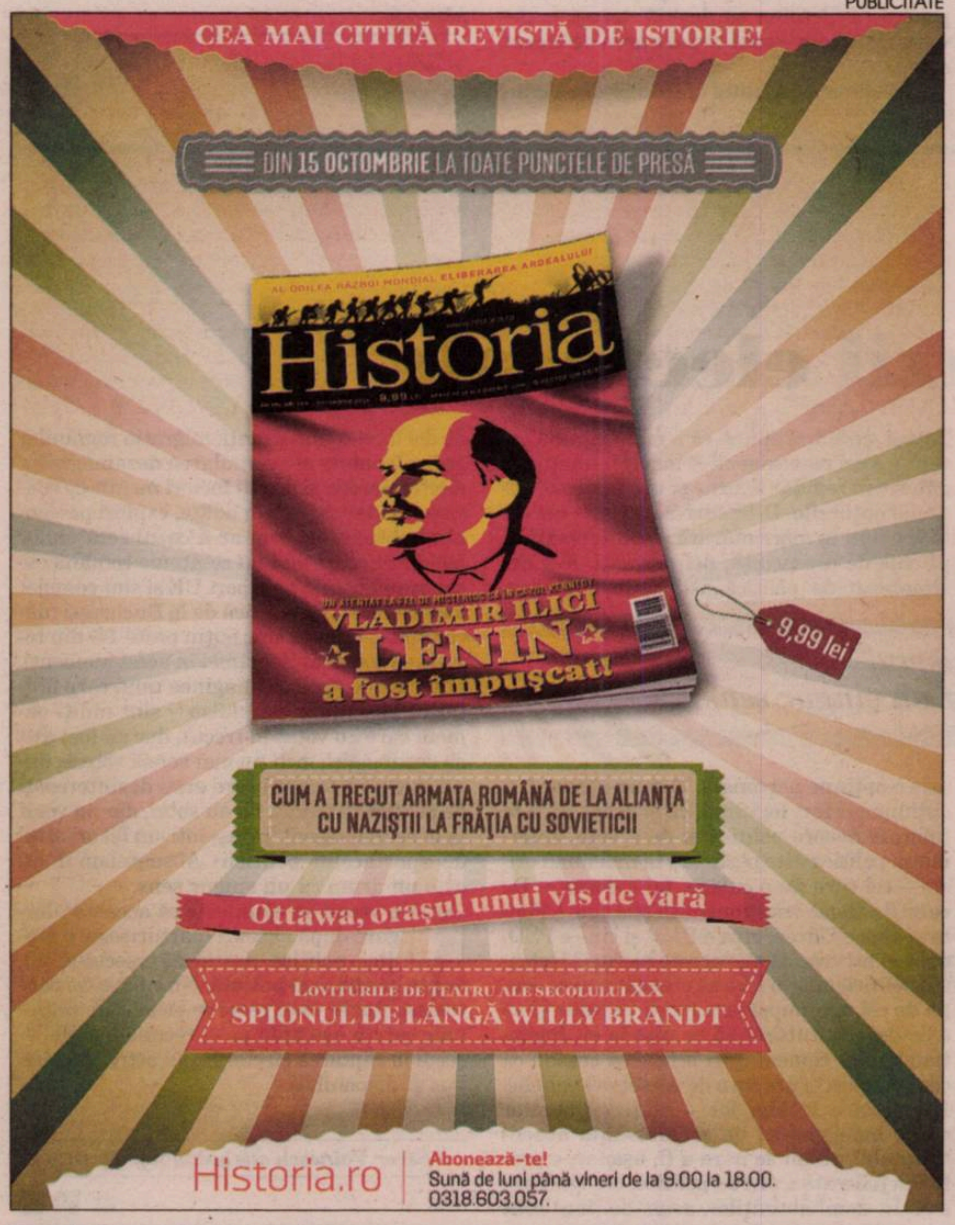

PUBLICITATE

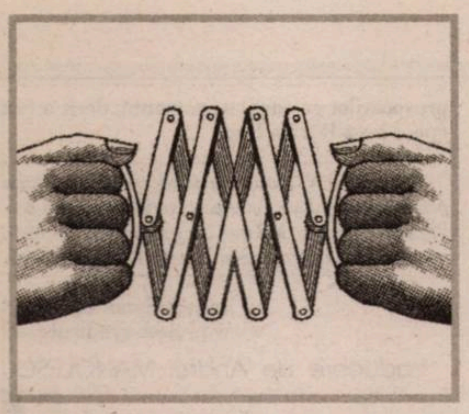

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Viaţa la ţară. Altfel

– dialog cu Gabriela MÂNDRU –

Un grup de oameni vor să ajute cîteva sate româneşti să se dezvolte – sau măcar să supravieţuiască onorabil pe baza propriilor resurse tradiţionale. Aşa că au fondat Asociaţia Village Life şi, cu ajutorul unei finanţări cîştigate în competiţia „Idei din Ţara lui Andrei", încearcă să extindă proiectul. Ar putea deveni un model valabil şi pentru alte comune. Am invitat-o pe ***Gabriela Mândru,*** *coordonator de proiecte la Asociaţia Village Life, la o discuţie despre acest posibil model.*

Cum a apărut ideea asociaţiei?

A apărut într-un grup de prieteni, români şi străini, pasionaţi de călătorii. Au călătorit mult şi au interacţionat cu foarte mulţi oameni din alte culturi şi cu viaţa lor de zi cu zi. Un cuplu care face parte din acest grup a fondat asociaţia: Alexandra Vasiliu, care e de origine română, şi soţul ei, care e american, s-au întors după o perioadă în care au trăit în Canada şi şi-au dorit să contribuie într-un fel la dezvoltarea spaţiului rural din România. Au participat la o conferinţă de antreprenoriat social unde a apărut ideea de a dezvolta turismul în gospodăriile oamenilor, un fel de turism responsabil, o variantă a turismului bazat în comunitate, care se practică în alte ţări. Este un turism de nişă, adresat celor care vor să interacţioneze cu oamenii locului şi cultura lor.

În copilăria mea, cînd ajungeai în sate – în locuri precum zona mînăstirilor din Bucovina ori în Maramureş –, puteai să baţi din poartă în poartă ca să găseşti o cameră de închiriat la localnici. Despre asta este vorba, sau e altceva?

> *„Vrem ca oamenii să ştie că ceea ce fac ei e foarte valoros şi e căutat de alţii."*

E adevărat, lucrul acesta se practică de mult în România şi este accesibil pentru români. Dar pentru turiştii străini e destul de complicat să meargă şi să bată din poartă în poartă. Pe de altă parte, noi am încercat să lucrăm cu zone care au potenţial turistic, dar nu e destul de bine exploatat: de pildă, Oltenia de nord (sau Oltenia de sub munte), judeţul Argeş şi alte locuri din sudul României. În primul rînd, ne gîndim la potenţialul natural şi cultural: fie sînt în apropierea unui parc naţional sau a unor zone naturale, fie au în apropiere obiective culturale (biserici, mînăstiri, castele). Dar mai e nevoie şi de altceva. Zonele cu care lucrăm sînt destul de greu accesibile, din punctul de vedere al transportului, pentru turiştii străini. Chiar dacă îşi închiriază o maşină, unii dintre ei mi-au spus că să conducă în România a fost destul de palpitant pentru ei... Altminteri, folosim transportul în comun, care e şi el o aventură. Ultima dată am trimis un cuplu de americani, în vîrstă de aproximativ 60 de ani, cu microbuzul, de la Autogara Militari la Costeşti, în judeţul Vîlcea. Microbuzul era plin, n-avea loc pentru bagaj, şi a trebuit să-mi exercit un pic „autoritatea" ca să le pot face loc. Dar noi ne ocupăm în principal de partea de găzduire: cazare, masă, activităţi în interiorul gospodăriei. Pe lîngă acestea, s-ar putea dezvolta şi alte servicii, de exemplu ghidaj în sat şi în împrejurimi, mici ateliere de meşteşuguri, vînzarea produselor locale.

În ce zone lucraţi?

Deocamdată lucrăm în patru sate: în Costeşti (Vîlcea), Poieniţa (Argeş), Şinca Nouă (Braşov) şi Izvorul Mureşului (Harghita). Am lucrat şi cu alte zone, dar am renunţat dintr-un motiv sau altul. Am vrea să ne extindem, avem un proiect numit „Şcoala Village Life", care începe săptămîna aceasta, cu ajutorul finanţării obţinute prin intermediul competiţiei „Idei din Ţara lui Andrei", organizată de OMV Petrom. Încercăm să îndrumăm familiile cu care lucrăm pentru a oferi serviciile pe care turiştii le aşteaptă. Pînă acum am făcut asta într-un mod informal. Dar se simte nevoia ca aceşti oameni să dobîndească o anumită pregătire pentru a putea oferi condiţii de cazare, produse locale, itinerarii turistice locale ş.a. Aşa încît la „Şcoala Village Life" vom aduce şi familiile cu care lucrăm, dar şi alţi membri ai comunităţii care doresc să ofere servicii noi. Credem că vom crea un oarecare impact, cu ajutorul unor modele de succes.

E un turism de nişă, dublat şi de o anume modă: oamenii vor să redescopere viaţa simplă de la ţară. Cît de mare e această nişă?

Noi am făcut o cercetare şi rezultă că e destul de mare. Am primit turişti absolut din toată lumea – din Australia, India, Japonia, multe ţări din Europa. Pentru europeni, o asemenea experienţă nu mai poate fi oferită în prea multe locuri: acest tip de gospodărie de subzistenţă nu mai există în alte ţări. Turiştii sînt foarte interesaţi de acest stil de viaţă: cum reuşesc oamenii să facă aproape totul în gospodărie. O parte din acest stil de viaţă combinat cu alte activităţi care generează venituri ar putea fi un model bun de dezvoltare pentru sate. Vrem ca oamenii să ştie că ceea ce fac ei e foarte valoros şi e căutat de alţii, şi să continue să găsească modalităţi prin care să-şi crească standardele de viaţă şi să nu mai fie nevoiţi să părăsească satele, pentru a-şi căuta de lucru în oraşe sau în străinătate, mai ales că adesea găsesc locuri de muncă prost plătite, necalificate.

Cum mai e viaţa la ţară, concret?

În general, orăşenilor li se pare fascinantă şi idilică viaţa la ţară. Dar, ca majoritatea satelor din România, satele în care lucrăm noi se confruntă cu depopulare, îmbătrînire, lipsă de oportunităţi. Cele mai multe dintre familiile cu care lucrăm se află în jurul vîrstei de 50-60 de ani, copiii lor sînt plecaţi la oraş sau în străinătate. În general, nu există nici o încurajare pentru a rămîne la ţară. Noi înţelegem acest lucru, dar încercăm să creăm oportunităţi pentru cei care ar dori să rămînă. Pe de altă parte, satele sînt într-un proces de modernizare haotică. La nivel arhitectural, nu prea există nici o regulă, oamenii copiază tot felul de modele nepotrivite.

> *„Toţi au principii privind protecţia mediului, echitatea socială, respectarea altor culturi."*

Există totuşi nişte resurse pe care se pot baza cei care rămîn?

Noi propunem o dezvoltare bazată pe resursele locale – naturale sau culturale, agricultură, crearea de produse locale, meşteşuguri. În unele zone, precum Costeşti, încă se mai practică meşteşuguri. Dar, în general, meşterii sau artizanii sînt izolaţi, mai sînt cîţiva, însă nu sînt valorificaţi în nici un fel. Dacă ei ar reuşi să demonstreze că ceea ce fac este încă valoros, poate că şi tinerii ar prelua meşteşugurile şi le-ar duce mai departe. Oamenii sînt voluntari, sînt inimoşi, vor să contribuie la dezvoltarea comunităţii lor. Dar nu ştiu de unde să înceapă. Cînd le-am propus să intre în acest proiect, au avut reacţii diverse. Unii sînt suspicioşi, alţii sînt entuziasmaţi. Unii ar vrea să intre în program, dar nu îndeplinesc condiţiile. După ce interacţionează cu turiştii, la fel: unii sînt entuziasmaţi. Avem o familie din Şinca Nouă care a deschis o carte de onoare. Alţii, după ce le-au spus turiştii că nu ar trebui să dărîme casa veche din curte, s-au mai gîndit o dată înainte de a lua decizia. Apar şi frustrări, din cauza comunicării mai greoaie cu turiştii. Dar încercăm să discutăm foarte mult cu ei şi să lămurim orice problemă.

Turiştii cum reacţionează?

Sînt foarte interesaţi de tot ce se întîmplă în gospodărie – agricultură, îngrijirea animalelor, cum se face brînza, cum se face vinul etc. Evident, ei pot doar să încerce aceste activităţi. Dar au fost turişti care au vrut să asiste la slujbele religioase şi au fost impresionaţi. Există şi situaţii în care unii turişti revin. Cam jumătate dintre ei sînt oameni care au decis ca, pentru o perioadă din viaţa lor, să călătorească. În general, sînt oameni cu studii superioare. Cei mai tineri – pînă în 30 de ani – călătoresc pe perioade mai lungi şi au un buget limitat. Profesional, au diverse ocupaţii, de la arheologi la fotografi. Dar toţi au principii privind protecţia mediului, echitatea socială, respectarea altor culturi.

În ce măsură un asemenea model de dezvoltare poate fi extins?

Avem exemple din alte ţări, chiar mai puţin dezvoltate decît România. Un exemplu de succes este Kirghizstan, în care acest tip de turism bazat pe comunitate, în gospodăriile oamenilor, e cel mai dezvoltat în toată ţara. În România cred că s-ar putea extinde, dar e nevoie de oameni cărora să li se trezească interesul pentru acest tip de activitate. Dar nu se poate face decît în locuri care au un anumit potenţial cultural şi natural. În mod clar s-ar putea extinde un asemenea model, cu condiţia ca oamenii din comunităţi să dorească acest lucru.

Cum e viaţa comunităţii în sat? Mai există spirit comunitar?

Acţiuni comune, în beneficiul întregii comunităţi, nu prea am văzut. Oamenii se reunesc pentru diverse sărbători şi evenimente locale, dar mai mult de-atît nu prea. La început, am lucrat cu Fundaţia Pact, care încearcă să creeze nişte grupuri de iniţiativă locală care să facă proiecte în beneficiul comunităţilor. Am vrea ca, prin activitatea noastră, să stimulăm spiritul de iniţiativă. Oamenii nu se mai simt responsabilizaţi pentru comunitatea lor. Dacă nu e cineva din exterior care să stimuleze iniţiativele locale, se pierd. Dacă sînt încurajaţi, vin cu idei şi îi mobilizează şi pe alţii.

De ani întregi se discută la noi despre atragerea mai multor turişti, fără mari rezultate. De ce n-avem turişti în România?

Am impresia că se doreşte atragerea turiştilor de masă. Şi poate că nu acesta e punctul nostru forte. În acelaşi timp, turismul rural, responsabil, nu e foarte promovat de către autorităţi. Avem un oarecare noroc cu oameni din exterior – precum Prinţul Charles, dar şi alţii – care încearcă să promoveze valoarea din unele sate româneşti. Infrastructura e însă o problemă, şi pentru turismul de masă, şi pentru genul de turism pe care îl propunem noi. E foarte greu să ajungi în anumite zone, dacă nu vii cu maşina. Ne-ar ajuta dacă autorităţile ar promova acest gen de turism în străinătate. Iar legea turismului este restrictivă. Pentru cineva de la ţară care vrea să primească turişti în două camere, în casă, este nevoie de nişte certificări destul de stufoase, plus raportări financiare anuale şi altele, care sînt dificil de realizat pentru oamenii cu care lucrăm. Pentru cîţiva turişti pe an, e un efort prea mare. Mai ales că noi nu dorim să renunţe la activităţile agricole, pentru a se ocupa exclusiv de turism, ci vrem să fie o îmbinare a activităţilor, care să-i ajute să trăiască mai bine. Mi se pare însă că acest gen de turism e produsul cel mai autentic pe care România îl poate oferi.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

Richard N. HAASS

dezbateri **politice**

Epoca tulburărilor

Epocile istorice sînt greu de recunoscut înainte de a se termina. Renaşterea a devenit Renaştere doar privind retrospectiv, iar despre perioada Evului Mediu, care a precedat-o, se poate spune acelaşi lucru, ca şi despre alte epoci anterioare. Motivul e simplu: e imposibil să ştim dacă unele evoluţii promiţătoare sau problematice sînt ceva izolat sau reprezintă începutul unei tendinţe de durată.

Cu toate acestea, aş spune că astăzi sîntem martorii încheierii unei epoci istorice şi ne aflăm în zorii alteia. Au trecut 25 de ani de la căderea Zidului Berlinului, momentul care a marcat încheierea Războiului Rece. Ce a urmat a fost o epocă de preeminenţă americană, în care, pentru mulţi, a crescut prosperitatea, a apărut un număr mare de societăţi şi de sisteme politice relativ deschise, iar pacea s-a răspîndit, incluzînd şi o considerabilă cooperare între marile puteri. Acum, această epocă s-a încheiat, la rîndul ei, lăsînd loc alteia mai puţin ordonate şi paşnice.

Orientul Mijlociu se află într-una dintre fazele timpurii ale unui modern Război de 30 de ani, în care loialităţile politice şi religioase sînt menite să alimenteze conflicte prelungite şi uneori sălbatice, în interiorul şi în exteriorul frontierelor naţionale. Comportamentul Rusiei, în Ucraina şi în alte părţi, pune în discuţie stabilul fundament al Europei, care se baza pe principiul juridic că noi teritorii nu pot fi anexate prin forţă militară.

În acelaşi timp, Asia a rămas în pace, în cea mai mare parte. Dar e o pace precară, care ar putea fi anulată în orice moment, din cauza unui mare număr de pretenţii teritoriale nerezolvate, din cauza naţionalismului în creştere şi a unui număr insuficient de acorduri diplomatice bilaterale, în stare să prevină sau să medieze confruntările. Între timp, eforturile globale de încetinire a schimbărilor climatice, de promovare a comerţului, de stabilire a unor noi reguli legate de era digitală şi de prevenire sau limitare a focarelor unor boli infecţioase se dovedesc inadecvate.

Unele dintre motivele pentru care se întîmplă lucrurile astea reflectă schimbările fundamentale care se petrec în lume, inclusiv difuzarea puterii către un număr tot mai mare de state sau actori nonstatali, de la organizaţii teroriste şi miliţii, pînă la corporaţii şi ONG-uri.

Alte motive ale creşterii tulburărilor la nivel mondial au de-a face cu Statele Unite. Războiul din Irak, din 2003, a exacerbat tensiunile dintre şiiţi şi sunniţi, şi a înlăturat o barieră crucială din calea ambiţiilor iraniene. Mai recent, SUA au făcut apel la o schimbare de regim în Siria, dar au acţionat prea puţin pentru a o pune în practică, chiar şi după ce forţele guvernamentale siriene au ignorat avertismentele americane şi au folosit arme chimice în mod repetat. În regiune a apărut un vacuum care a fost umplut de islamişti. În Asia, Statele Unite au articulat o nouă politică de implicare sporită (aşa-numita strategie „pivot"), dar apoi au făcut prea puţin pentru a o transpune în realitate.

Consecinţa acestor episoade şi a altora a fost apariţia pe scară largă a îndoielilor la adresa credibilităţii Statelor Unite. Ca urmare, un număr tot mai mare de guverne şi organizaţii au început să acţioneze independent. De asemenea, există şi explicaţii locale pentru creşterea instabilităţii la nivel global. Orientul Mijlociu suferă de prea multă intoleranţă şi prea puţin acord în privinţa limitelor dintre guvern şi societate şi a rolului religiei în tot acest cadru. Între timp, ţările din regiune şi din apropiere nu fac nimic pentru a preveni creşterea extremismului sau pentru a-l combate atunci cînd apare.

Rusia sub Vladimir Putin pare hotărîtă să folosească intimidarea şi forţa pentru a recîştiga părţi pierdute ale imperiului său. Europei îi lipsesc tot mai mult mijloacele şi mentalitatea de a juca un rol global semnificativ.

Prea multe guverne din Asia tolerează sau încurajază naţionalismul, în loc să-şi pregătească populaţiile pentru compromisuri dificile, dar necesare, cu vecinii.

Nu spun asta pentru a argumenta că intrăm într-un nou Ev Mediu. Interdependenţa acţionează ca o frînă asupra a ceea ce pot face guvernele, dacă nu vor să-şi prejudicieze propriile interese. Economia mondială şi-a revenit oarecum, de la minimul pe care l-a atins în urmă cu şase ani. Europa e stabilă în mare măsură, la fel şi America Latină, iar în Africa lucrurile evoluează în bine, din acest punct de vedere. De asemenea, există posibilitatea de a împinge lucrurile împotriva noilor tendinţe de tulburare. Negocierile internaţionale pot avea un efect care să lase Iranul cu o capacitate de a produce arme nucleare suficient de limitată, încît vecinii săi să nu simtă nevoia de a o ataca sau să-şi dezvolte ei înşişi asemenea arme.

Pot fi făcuţi paşi pentru a slăbi militar organizaţia Statul Islamic, prin reducerea fluxurilor de recruţi şi a finanţărilor, şi prin întărirea potenţialelor ţinte ale organizaţiei. Sancţiunile şi micşorarea preţurilor la petrol ar putea împinge Rusia să accepte un compromis cu Ucraina. Guvernele din Asia ar putea opta în continuare pentru acorduri regionale care ar susţine pacea.

Dar tot ce se poate obţine pare a fi limitat de politicile interne ale ţărilor, de absenţa unui consens internaţional şi de descreşterea influenţei Statelor Unite, pe care nici o altă ţară nu e capabilă să o înlocuiască, şi nici chiar s-o susţină în promovarea ordinii. Rezultatul este o lume cu mai puţină pace, mai puţină prosperitate şi mai puţină înclinare în a răspunde provocărilor cu care se confruntă, decît a fost epoca post-Război Rece.

***Richard N. Haass** e preşedinte al Consiliului pentru Relaţii Externe. Acest comentariu este o adaptare a unui articol mai lung apărut în numărul pe noiembrie-decembrie al revistei* Foreign Affairs.

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Andrei MANOLESCU

ready made

„D. ŞARL KAZABONU
Hirurg mehanic şi dintist.
Urmaş D. F. Aşar. În Iaşi

Ku onoru înkunoştiinţează pe D. D. Boeri şi îndeobşte pe toţi lokuitorii Kapitaliei şi a provinţiei, kă dupre examenile la kare el s'au supus înaintea onoratei Komisii Medikale din Iaşi, au kăpătat învoirea de a kontinua Institutul Odontoteknik a răposatului D. F. Aşar, a kăruea el era konlukrător, unde ka şi mai înainte se vor găsi toate ce atârnă de a lui artă.

Drept aceia el va vizita pe akasă persoanele ce vor bine-voi al kema, şi kutează a krede kă zelul său, a lui esakteţă şi temeinice kunoştinţe în a sa artă, neîntârziet îi vor kâstiga înkrederea de kare se bukurase propăşitorul său.

Dorind pe lângă aceasta a fi folositor şi klasei neînstărite a societăţei, el înkunoştiinţează pe onor. Publik, kă va da, în toate zilele, konsultaţii gratis de la 8-10 oare dimineaţa, în a sa lokuinţă ce este tot aceia, ce avea D. Aşar, adekă în dosul şkoalei de arte şi aproape de piaţa kabinetului Istorio-Naturalu."

Dr. G.Z. Petrescu, *Începuturile dentisticei in Ţările Româneşti*, 1934

PUBLICITATE

EDITURA HERALD

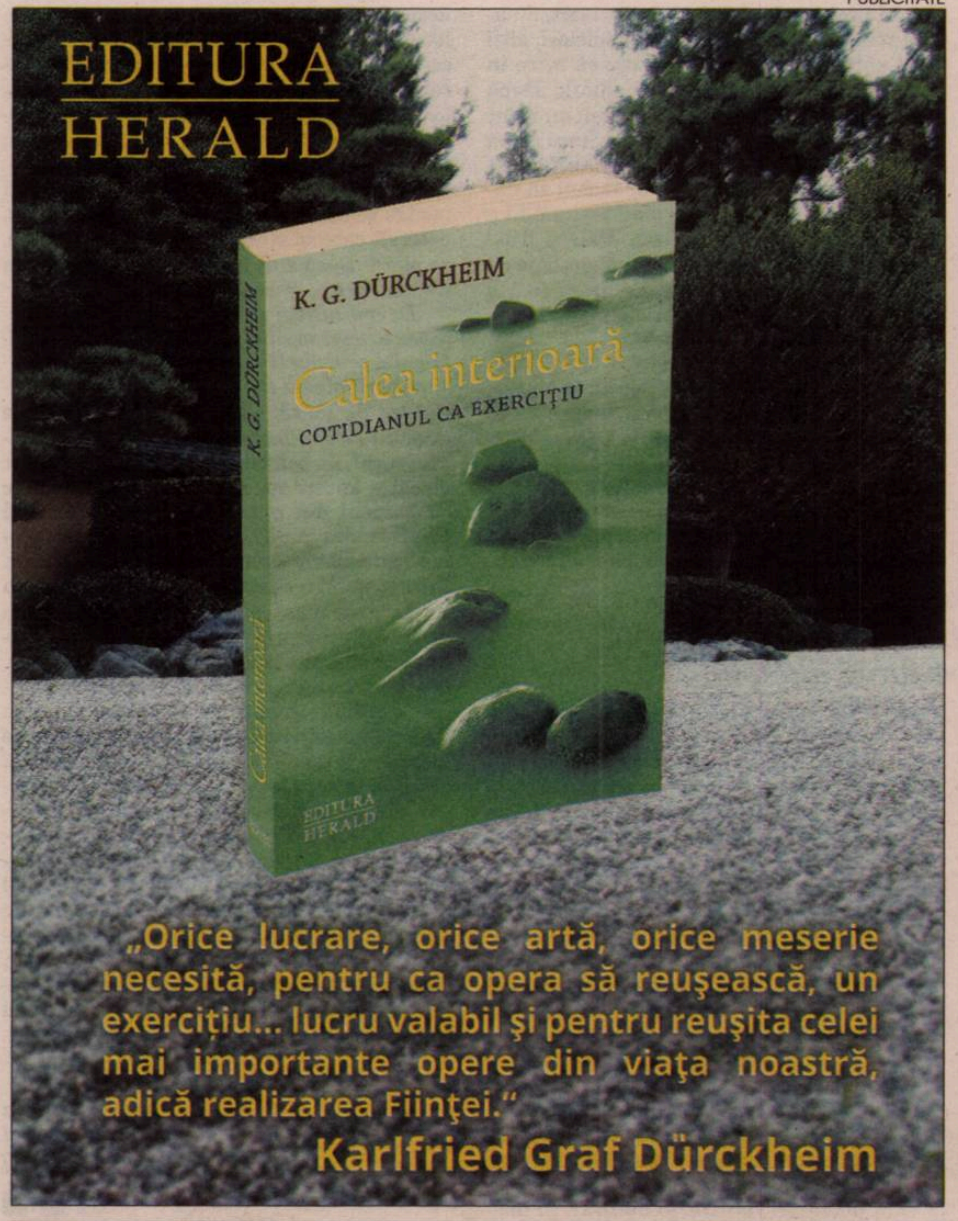

„Orice lucrare, orice artă, orice meserie necesită, pentru ca opera să reuşească, un exerciţiu... lucru valabil şi pentru reuşita celei mai importante opere din viaţa noastră, adică realizarea Fiinţei."
Karlfried Graf Dürckheim

PUBLICITATE

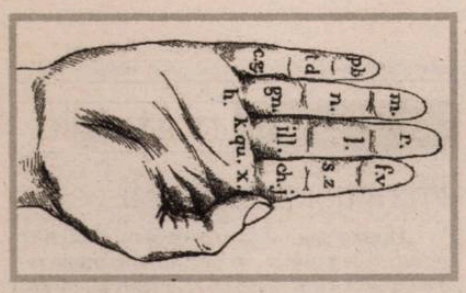

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

„Deranjamentul“ cultural

Dacă săptămîna trecută vă relatam un episod nostim din vizita lui David Lodge la Iaşi, de la începutul lui octombrie, astăzi revin asupra evenimentului pentru a dezvolta un detaliu ceva mai serios din discuţia pe care am avut-o cu scriitorul, pe scena Teatrului Naţional. Intenţia mea acolo a fost să-l provoc pe autorul *Schimbului de dame* să vorbească despre limitele literaturii şi, mai ales, despre eforturile acesteia de a le depăşi. Un obstacol literar mai mare chiar decît *limba* – spuneam eu în deschiderea dialogului respectiv – pare a fi *cultura* în care se naşte un text. Să transferi *ad litteram* valorile mentalitare înmagazinate de o operă estetică este – o ştie oricine s-a îndeletnicit, fie şi sporadic, cu actul traducerii – utopic. Proiectată în absolutul ei, bariera culturală rămîne, pentru un traducător, „limita de nedepăşit“, în termenii lui Gabriel Liiceanu.

Trăisem o experienţă din acest registru şi, ca atare, m-am simţit obligat să o descriu în conversaţia cu Lodge, cu atît mai mult cu cît provenea dintr-un roman de-al lui celebru – *Terapia*. Reiau aici întregul context, pentru ca răspunsul prozatorului să fie inteligibil tuturor. Aşadar, am povestit cum, prin 2002, experimentasem un fel de revelaţie asupra priorităţii axiologiei mentalitare faţă de problema lingvistică în interiorul tălmăcirilor literare. Mă aflam într-un stagiu academic la Universitatea Sheffield şi, la un moment dat, am fost invitat la cină de cunoscutul shakespeareolog Michael Hattaway. Convivii noştri erau soţia profesorului – Judi – şi fratele ei – John. Eu venisem cu un cadou românesc forte: o horincă de cincizeci de grade, care, deşi, într-o fază iniţială, destinse atmosfera, în etapa a doua, reuşi cumva să încingă spiritele.

Mick, specialistul în Shakespeare, era laburist, adică un om esenţialmente de stînga. Cumnatul său, în postură de *businessman*, dimpotrivă, îi sprijinea pe conservatori şi vedea lumea, ideologic vorbind, din partea dreaptă a politicii. După un timp, cei doi au lăsat civilitatea englezească deoparte şi au început să se contreze, destul de aprins, pe teme sociale şi administrative. Subiectul predilect: sistemul medical din Regatul Unit. Nici unul dintre ei nu accepta melanjul actual dintre medicina privată şi cea socializată. Fiecare dorea generalizarea unei singure formule, în funcţie de viziunea sa politică. Cînd am înţeles că polemica nu mergea într-o direcţie bună, alarmat şi de privirea panicată a doamnei Judi Hattaway, am intervenit cu un comentariu preluat din *Terapia* lui David Lodge. Spre norocul meu, intervenţia a salvat seara.

Le-am spus că protagonistul cărţii (nu citiseră romanul!), Tubby, are o durere teribilă de genunchi, pe care doctorii din ambele zone medicale, privată şi socializată, nu reuşesc să i-o diagnosticheze, darămite să i-o trateze. Exasperat, eroul îşi fixează singur o morbiditate – „the Internal Derrangement of the Knee“ – pe care o suprapune ironic, pe baza iniţialelor celor trei cuvinte importante ale expresiei (I, D, K) unui aşa-zis „*I D*on't *K*now Syndrome“. Radu Paraschivescu, traducătorul în limba română a romanului, a găsit o soluţie remarcabilă la această imensă problemă de interpretare lexicală. A numit „patologia“ lui Tubby „hernie nevrozo-articulară“, reuşind astfel să transfere şi comicul joc al iniţialelor textului original: „Sindromul *H*abar *N*-*A*m“. În sfîrşit, am redat poanta lui Lodge şi, spre uimirea

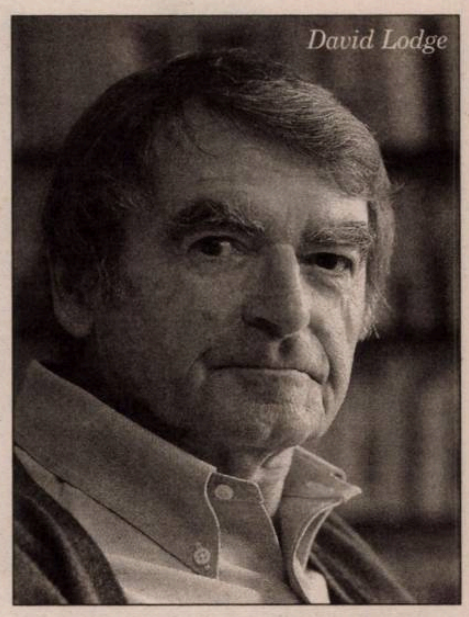

mea, efectul a fost nemaipomenit. Contradicţia celor doi cumnaţi s-a stins ca prin minune, iar comesenii au rîs minute în şir. „Sindromul *IDK*“ a devenit gluma serii.

Faptul că au rîs mi s-a părut în regulă. N-aş fi relatat episodul, dacă nu îl consideram chiar eu, din start, amuzant. Faptul că s-a rîs însă atît *de mult* şi *de sincer* m-a pus pe gînduri. Simţeam că, dincolo de limbă (care – unui cunoscător – nu-i punea probleme majore şi care, iată, unui traducător precum Radu Paraschivescu i-a dat idei strălucite), exista *o realitate culturală* pe care doar englezii ar fi putut-o pricepe. Ceva *foarte britanic* se ascundea în glumiţa lui Tubby, ce îmi rămînea mie, românului vizitator, imposibil de descifrat. Aveam bănuieli savante, mă gîndeam la reformele sistemului sanitar propuse de Margaret Thatcher şi la iniţiativele de contrapartidă, aparţinînd, ulterior, laburiştilor. Mi-au trecut prin cap tot felul de savantlîcuri din istoria medicală a Angliei. L-am întrebat, evident, la Iaşi, pe David Lodge, care era misterul „cultural“ al poantei şi ce credea el despre relaţia dintre limbă şi cultură în literatură.

Ştiţi ce mi-a răspuns? Că amuzamentul din acea seară rezultase, în fond, din simpla utilizare a cuvîntului *„derrangement“*, cuvînt care, în engleză, nu poate fi asociat decît cu „capul“, în nici un caz cu „genunchiul“. Nimeni nu poate fi „deranjat“ la genunchi, ci doar la cap. Pentru noi, aria semantică a ideii de „deranj“ este mult mai largă şi, chiar ştiind uzanţa predilectă anglofonă, putem uşor rata subtilitatea din formula ironică a lui Lodge. Desigur, înţelegem cu toţii umorul contextului hermeneutic propus de autor, dar îl putem oare face literatură altfel decît în varianta românească stabilită deja de Radu Paraschivescu? De doisprezece ani cîţi au trecut de atunci, nu am depăşit, de aceea, convingerea că „deranjamentul cultural“ e mai dificil, în gestul tălmăcirii, decît „deranjamentul lingvistic“.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

PUBLICITATE

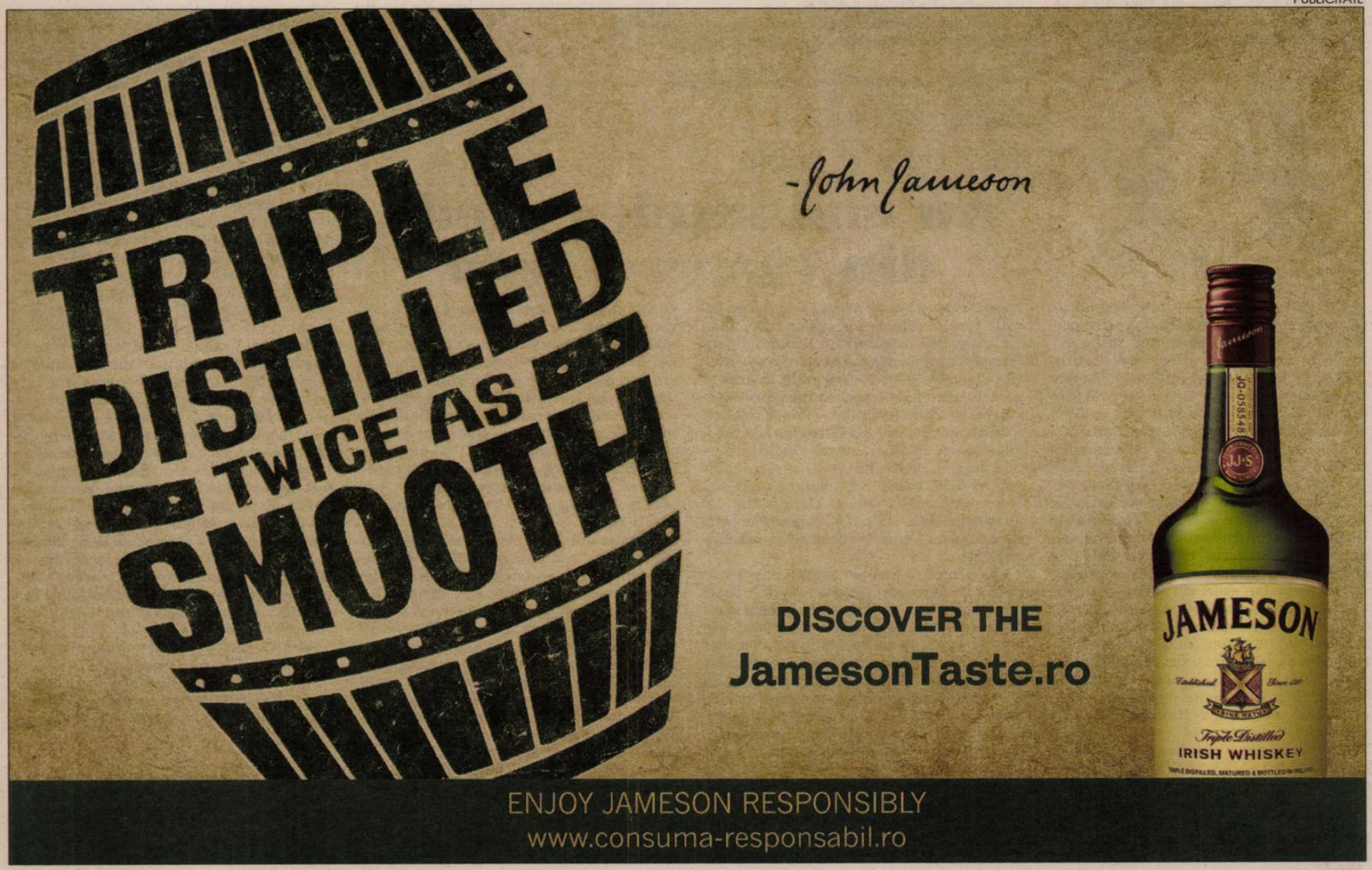

dilema blog

Stela GIURGEANU

Cum credem

Ştirea din zilele trecute, privind declaraţiile Papei Francisc în timpul discursului ţinut la Academia Pontificală de Ştiinţe, în care acesta susţine teoria Big Bangului şi evoluţionismul, explicînd că teoriile nu sînt incompatibile cu existenţa Creatorului, ci, dimpotrivă, ele „cer existenţa acestui Creator“, iar că Dumnezeu nu este „un magician cu o baghetă vrăjită“, m-a făcut să mă gîndesc la efectele pe care aceste declaraţii le-ar avea asupra diferitelor viziuni privind credinţa oamenilor din jurul meu.

Căci cunosc atît oameni vehemenţi cînd vine vorba despre religie şi credinţă (şi pro, şi contra), cunosc oameni discreţi, care cred, dar nu fac din asta un discurs, şi cunosc oameni care se declară atei, dar fără să-şi impună categoric ateismul.

Chiar zilele trecute am fost la un botez. Naşii sînt oameni care fac parte din această ultimă categorie. Sînt doi oameni absolut minunaţi, generoşi şi plini de lumină – paradoxal, deşi ei nu sînt adepţii creştinismului, sînt imaginea perfectă a creştinului. Doar că, pentru ei, creştinismul este doar o doctrină. Nu sînt vehemenţi, nu încearcă să-şi impună punctul de vedere, sînt discreţi şi senini.

Deşi nu cred, sînt prinşi de multe ori de „constrîngeri“ tradiţionale. Sărbătoresc, aşadar, marile sărbători creştine, pentru că aşa au prins din familie, şi acceptă îndatoriri religioase, pentru prieteni. Dar, cu toate că nu cred spiritual în toate acestea, reuşesc să se bucure în mod autentic de postura de „părinte spiritual“, de sărbătoarea Crăciunului, iar de Paşti spun cu tot dragul „Cristos a înviat“.

În oglindă, există ateii vehemenţi. Nu doar că nu cred şi sînt vehemenţi în a-şi susţine, cu mîndrie, vehemenţa, dar îi şi judecă pe cei care au înclinaţii credincioase. Nu intră în biserică şi refuză cu ostentaţie orice idee de sărbătoare religioasă. Sînt atît de absorbiţi de ateismul lor, încît reuşesc să ridice lipsa de credinţă la nivel de credinţă.

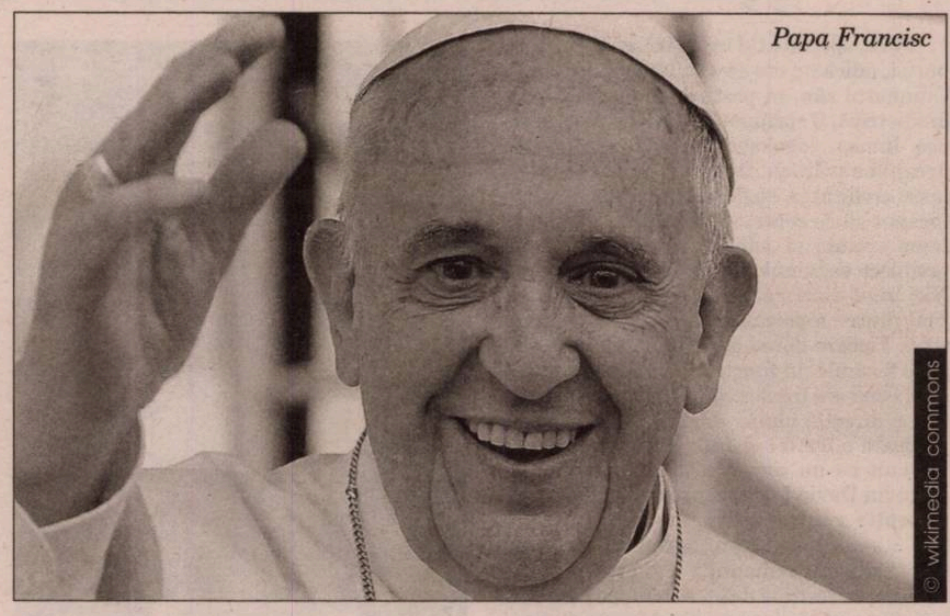

Papa Francisc

© wikimedia commons

Am cunoscut însă şi oameni aflaţi la polul opus. Oameni care trăiesc, realmente, cu „frica de Dumnezeu“. Care nu numai că îşi fac ostentativ cruci peste cruci cînd merg cu autobuzul şi trec prin faţa unei biserici, nu spală în zile de sărbători şi ţin toate posturile, merg la biserică, dau acatiste etc., dar care, din nou, într-un mod paradoxal, deşi sînt creştini prin botez şi credinţe, au o putere fantastică de a-i judeca pe cei care nu fac nimic din toate aceste ritualuri. Mai demult, la o petrecere, am cunoscut un domn care povestea, extrem de serios, că motivul pentru care s-a despărţit de o potenţială iubire a fost că fata a refuzat să-şi facă cruce, în maşină, înainte de a porni la drum. Ceea ce pentru el a fost de neiertat.

Cunosc, bineînţeles, şi oameni credincioşi, dar care sînt extrem de discreţi în ceea ce priveşte acest aspect al spiritualităţii lor. Dacă îi provoci la discuţie, îşi vor apăra credinţa, dar nu te vor obliga să le dai dreptate. Merg la biserică, dar fără a-şi face din asta un ritual. Îşi fac cruce discret şi îşi spun rugăciunile în gînd. Sînt oameni care, dacă ţin post şi sînt invitaţi la o petrecere, nu vor refuza să mănînce „de dulce“, de frică să nu „se spurce“. Sînt oameni senini, care se bucură pe deplin de credinţa lor, departe de orice formă de exhibiţionism.

Revin însă la întrebarea iniţială: oare cum vor percepe oamenii din cele patru categorii recentele declaraţii ale Papei Francisc? Cine va zîmbi, cine se va încrunta şi cine se va simţi eliberat? Care vor fi, oare, efectele pe termen lung ale acestui discurs?

anti nostalgia

Premiu internaţional

„Dintre paginile, pe care *Secolul 20* n-a putut să le publice, în ultimii ani, unele n-aveau altă vină decît că încercau să informeze cititorii despre ecourile suscitate de propria noastră revistă; despre impactul ei în lumea contemporană. Ascultînd de o legitimă îndatorire, înţelegem, deci, să înfăţişăm, fie şi abia astăzi, un eveniment ce ne-a marcat înaintarea, o recunoaştere internaţională ce a cîntărit, în existenţa revistei. Tocmai atunci suspendată, împiedicată să apară vreme de 9 luni, prin ucazurile unui sinistru personaj, pe nume Dulea, publicaţia noastră era distinsă la Paris cu premiul pentru cea mai bună revistă de cultură şi artă, acordat redactorului-şef *Dan Hăulică*. Atribuirea Premiului, de către UNESCO şi cîteva notorii organisme culturale de profil interdisciplinar – C.N.R.S. Images/Media, CAMERA –, venea să confirme fertilitatea opţiunilor pentru care *Secolul 20* era certat de către oficialii de la Casa Scînteii; în mintea opacă a culturnicilor, aspiraţia spre sinteză şi dialog echivala cu o culpabilă subversiune. Premiul de la Paris, din 1987, însemna, deci, pentru noi, confirmarea unui program şi o reparaţie morală. (...) «...în ciuda unei enorme concurenţe (cu nume ca editura Flammarion), Premiul a fost acordat, în unanimitatea Juriului, lui Dan Hăulică. Juriul a avut buna idee de a cere ca Premiul să fie, de rîndul acesta, opera unuia dintre cei mai mari plasticieni români, Ion Nicodim, care se află printre noi – şi am vrea să vă arătăm această operă, cu adevărat frumoasă, pentru a fi aplaudată cum se cuvine.» A luat apoi cuvîntul pictorul *Pierre Skira:* «Aş vrea să încep prin a spune că Dan Hăulică îmi este un vechi prieten: prietenia exigenţei şi exigenţa prieteniei mă îndeamnă să vorbesc despre un om de o mare cultură, despre un om pentru care cultura nu e vorbă goală, dimpotrivă, ea înseamnă şi o luptă. Îi remit cu emoţie acest Premiu, în numele a tot ceea ce a făcut pentru pictură şi pentru literatură.»“

În *Secolul 20,* Nr. 7-8-9/1987

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Nu mai înţeleg nimic din Ungaria asta

Cu vreo cîţiva ani în urmă, mergeam în „ţara vecină şi prietenă“cu sentimentul clar că de acolo începe lumea civilizată la care aspirăm şi noi pe-aici. Ardelenii, crişenii, bănăţenii călătoresc frecvent în Ungaria şi văd lucrul ăsta ca pe unul foarte firesc. E un tip de cultură în care au trăit, un fel de a fi şi de a vedea lumea, influenţat în mult mai mare măsură de valorile civilizaţiei decît de – altminteri consistentele – antipatii şi rîci apărute de-a lungul istoriei. În partea de vest a României e perfect firesc să te urci în maşină şi să dai o fugă pînă în Ungaria, la cumpărături. Acolo, magazinele de calitate s-au deschis cu mult înainte de a apărea micile bucurii capitaliste şi pe străduţa noastră. La fiecare sfîrşit de săptămînă, noile locuri cu bazine de înot, saune, parcuri de distracţii şi hoteluri ieftine de la Hajdúszoboszló sînt luate cu asalt de românime. Timişorenii şi arădenii îşi fac cumpărăturile, deseori, în cel mai firesc mod cu putinţă, la Szeged. Cine îşi permite merge acolo şi la consulturi medicale, tratamente, operaţii mai complicate, pentru că „e mult mai sigur, mai civilizat, şi eşti tratat cu respect“. Sălăjenii, bihorenii, sătmărenii fac acelaşi lucru, dar la Debrecen. Ani în şir am făcut naveta la Budapesta, alături de sute şi mii de români care mergeau – şi mai merg şi acum – la concerte. Acolo, treaba asta a început de multă vreme, iar Budapesta face parte din traseul obişnuit al turneelor. Ungaria e o ţară în care se mănîncă şi se bea bine, unde fiecare palmă de pămînt e lucrată şi delimitată cu grijă, unde există o preocupare serioasă pentru felul în care arată locurile şi pentru legarea de restul Europei prin drumuri şi autostrăzi. Oricum ai da-o, oricît ai fi de daco-roman rătăcit între aburi de xenofobie sau încăpăţînare tîmpă, cînd treci graniţa dincolo, „la ei“, recunoşti că „stau mult mai bine decît noi“. Bine, hai, nu *mult* mai bine – asta ar însemna că Germania e din alt sistem solar –, ci, pur şi simplu, *mai bine*. Asta ca să nu-i supărăm definitiv pe patrioţii vigilenţi.

Şi, pentru că tot i-am amintit pe supărăcioşii care găsesc mereu cîte ceva de criticat cînd e vorba de Ungaria, să mai punem la socoteală şi faptul că – fără să uităm traumele istoriei – cultura acelui spaţiu ne-a încălzit binişor, de multă vreme încoace, şi ne-a fost de mare folos în construcţia „spiritului de peste munţi“. Un spirit despre care se face destul de multă bătaie cu cărămida în piept, printre unii compatrioţi din Transilvania, dar care îşi are o bună parte din rădăcini în influenţa pe care vechiul Imperiu de la Vest a avut-o asupra acestor locuri.

Însă, de la o vreme, în ţara vecină au început să se întîmple lucruri neaşteptate. Ungaria părea plecată ca din puşcă spre civilizaţie. Bun; tembeli cu mustăţi cît salamul de Sibiu, rătăciţi penibili care-şi pun uniforme şi costume ca la carnaval, dîndu-şi aere războinice, se găsesc peste tot în lumea largă. Dar imaginea de ansamblu a Ungariei era una extrem de bună – o ţară cam plată ca relief, dar foarte îngrijită şi cochetă, cu una dintre cele mai frumoase capitale ale Europei, plecată definitiv şi hotărît pe drumul civilizaţiei şi al democraţiei. Unii dintre noi îi invidiam pe unguri pentru felul în care o luaseră la sănătoasa spre Occident. Asta pînă în ultimii ani, cînd treburile au început să o ia razna.

Ieşirea din criză a Ungariei a fost foarte grea şi a lăsat urme adînci. Pe maghiari, criza i-a zguduit foarte serios. Iar atunci cînd o duceai bine şi, dintr-odată, o duci foarte prost, începi să ai vedenii şi să te superi pe toată lumea. Mai vine şi cîte un demagog cu fiţe la putere, care îţi pune mintea pe bigudiuri, şi gata-i atacul de panică. Începi să te agiţi, să fii antipatic şi să ameninţi în stînga şi-n dreapta. În Ungaria, industria de co-producţii şi cea a locaţiilor de filmare, o afacere care începuse excepţional, a fost sugusată şi... naţionalizată cumva. Americanii şi-au luat bagajele şi s-au dus prin alte părţi. O sumedenie de alte afaceri, care mergeau bine, s-au prăbuşit sub viziunea „practică“ şi „patriotică“ a unei puteri care joacă o carte extrem de periculoasă. Presa geme sub o cenzură incredibilă şi o presiune neverosimilă pentru Europa de la ora asta. Un soi de autoritarism coafat şi machiat, cu moţuri de creme nostalgic imperiale, şi cu un soi de rubaşcă, cică luată „la sanchi“, dar despre care unii zic că e pe bune. O bizarerie care ar putea fi ridicolă, dacă n-ar fi periculoasă. Iar vestea asta cu ideea de a taxa Internetul, o veste care a scos în stradă zeci de mii de maghiari, a umplut paharul.

Despre puterea de la Budapesta se vorbeşte în fel şi chip. Unii spun că ciondăneala cu Europa, tensiunile fără precedent cu Statele Unite, ca şi prieteşugul cu Rusia lui Vladimir Putin sînt manevre ale unei puteri vizionare, patriotice şi extrem de responsabile. O mînă de fier care ţine ţara pe linia de plutire. În vederea unei mari crize politice europene şi a unei noi crize economice mondiale, Ungaria s-ar da bine pe lîngă Rusia, tocmai ca să se protejeze de aceasta, ştiut fiind că americanii nu s-au înghesuit nici data trecută, cînd Europa de Est avea nevoie disperată de ajutor, şi cînd Uniunea Sovietică ne-a „salvat“ din „infernul capitalist“. Alţii spun că puterea de la Budapesta e, pur şi simplu, cacialmistă, jucînd tare şi zgomotos, cu risc maxim, pe o scenă europeană extrem de fragilă şi de confuză. Un joc periculos, din care Ungaria ar putea ieşi mai rumenă în obraji, mai dodoloaţă şi mai revitalizată, dacă proiectul european eşuează şi lumea o ia razna de tot, pe aici.

Cert e că Ungaria nu mai e drăguţă şi cochetă. O umbră de tristeţe şi încrîncenare s-a aşezat peste cîmpiile alea frumos delimitate şi îngrijite.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

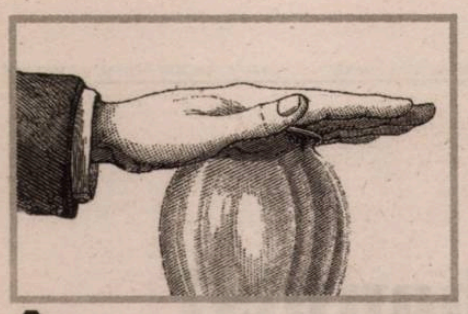

George BANU

scena lumii

Arta şi rănile sufletului

În ultimul timp – şi starea aceasta de indiferenţă revine ciclic, aş spune chiar cronic –, un voiaj cultural nu-mi inspira nimic, chiar mă exaspera, căci pretindea deplasări, hoteluri, restaurante. Voiaj acceptat de mult, căci cadou oferit de prieteni, nu puteam să mă dezic şi, exasperat, m-am urcat într-un tren. Apoi, în maşină de astă dată, ne-am îndreptat spre Finstere – *finis terrae,* capătul pământului – în Bretania şi am început vizita cu nişte construcţii stranii dispersate în acest colţ pierdut al Franţei. Se numesc *enclos paroissiaux* şi, în secolul al XVII-lea, cînd Bretania era înfloritoare, fiecare sat important şi-a construit propriul monument, încît densitatea lor depăşeşte chiar pe aceea a mînăstirilor noastre: e de ajuns să faci doar cîţiva kilometri pentru a descoperi şi vizita un altul, asemănător, dar totuşi diferit. În ce constă un *enclos?* Într-o comuniune de construcţii reunite de un zid care le delimitează. *Enclos* se poate traduce prin ţarc! În centrul curţii se înalţă un ansamblu de sculpturi consacrat scenariului christic, din care se detaşează prioritar Calvarul lui Isus: îl vedem răstignit, depus de pe Cruce... De fiecare dată sculptura traduce intensitatea dramei, de fiecare dată piatra vorbeşte despre suferinţă şi martir. Nici o semnătură – artă anonimă, artă supremă! Brâncuşi nu tindea şi el către aceeaşi dispariţie? Privesc de aproape scheletul lui Isus torturat şi mă cutremur, e o confruntare intensă şi gravă cu tragicul. Alături se află o clădire – *l'ossuaire* –, unde se depuneau copiii morţi înainte de a fi botezaţi – şi astfel fiecare credincios care intră în *enclos* se confruntă cu acest *memento mori* arhitectural. Apoi, mai tîrziu, în incinta curţii s-a instalat cimitirul. Dar tot aici, în faţa bisericii se detaşează o intrare ornată cu figuri diverse, unde locuitorii satului se întîlneau spre a discuta problemele comune, de administraţie, de conflicte, sau femeile veneau să toarcă şi să-şi treacă timpul împreună. Astfel, profanul se logodea cu sacrul în intimitatea aceluiaşi spaţiu care le facilita dialogul şi coexistenţa. Spaţiu impur şi, de aceea, spaţiu – aş zice – shakespearian. Aceste construcţii în granit impresionează prin austeritatea lor, prin gravitatea fiecărei sculpturi şi se impun ca monumente sacre nerefractare profanului, posibil, admis, integrat. Ele concentrează extremele vieţii.

Printr-o neaşteptată inversiune, interiorul contrastează şi viziunii dramatice din exterior îi răspunde o desfăşurare policromă de statui şi coloane bogat ornate, un spectacol al sacrului ce contrazice gravitatea zidurilor şi a monumentelor din afară. O asemenea distorsiune conflictuală derutează. Nu poate fi un accident, ea invită la o decodare, la găsirea unui răspuns şi la formularea unui sens. O ipoteză mi s-a revelat la capătul acestor vizite: viaţa exterioară se prezintă ca o sumă de confruntări cu drama şi durerea, dar odată depăşite, interiorul se constituie în recompensa ce exaltă bucuria ochilor şi dă credinţei un aspect festiv. Aceasta e o iniţiere, îmi spun mie însumi.

Ghidul care ne-a condus, care a lucrat în serviciile secrete şi care acum s-a retras în Bretania, spune, în concluzie: „Îmi place să mă dedic acestor monumente considerate moarte." Dar ele, vestigii ale unei ordini defuncte, ale unor comunităţi solide, ale unei alianţe între sacru şi cotidian, ne vindecă şi ne reconciliază cu prezentul. Un sentiment de plenitudine se impune, şi reţinerea mea prealabilă se converteşte în satisfacţie. Mă simt diferit, altul, momentan modificat. Marea artă e o terapie.

Această convingere mi se confirmă cîteva zile mai tîrziu, în sălile renovate ale muzeului Curtius din Liège. Avansez singur printre Fecioare şi Isuşi, sculpturi medievale, simple, naive, ale căror gesturi atestă acordul cu sine însuşi, concentrarea lipsită de orice extravaganţă şi expunere narcisică a artistului. Braţe ce ţin în mîna Biblia, chipuri ce ne privesc în ochi, totul constituie o familie umană ce expune un vocabular fizic restrîns, dar alimentat de o intensă spiritualitate. Un asemenea teatru mi-aş dori să văd, îmi spun. Aceste personaje îmi inspiră încredere, în intimitatea lor viaţa pare clară şi temerile atenuate. Cîteva săli mai departe, mă crispez însă în faţa unor statui care, în ciuda temelor biblice similare, şi-au pierdut relaţia cu sacrul şi expun doar măiestria unui artist ce îşi afişează tehnica, graţie unor gesturi sau voaluri spectaculoase. Arta îşi e suficientă ei înseşi şi sacrifică dialogul cu omul rănit care caută salvare. Şi el rămîne indiferent.

Nu formulez aici un elogiu pentru arta trecutului, ci pentru arta care vindecă de rănile vieţii, care reconciliază şi reconfortează, care nu se consacră propriului limbaj, care nu eşuează în autosatisfacţia gratuităţii. Arta necesară omului, pe timp de secetă.

E ceea ce am recunoscut la marele arhitect Gehry, graţie arhitecturii construite pentru Fundaţia Vuitton care şi-a deschis recent porţile. Un palat aerian şi fluid, o comunicare permanentă între exterior şi interior, nimic nu ne izolează, dar totodată totul ne protejează. Sticla a înlocuit granitul breton, clădirea însă nu afirmă doar o performanţă tehnică, ci e şi un răspuns pasager dat neliniştilor noastre cotidiene. Fără a ne separa de lume, găsim un adăpost, un adăpost fragil, graţie artei. Ea serveşte de calmant, de antidepresiv. Gehry ne însenineză.

De ce aceste evocări pesonale? Din revolta produsă de atitudinea generală a politicienilor care vor să reducă bugetele culturii în numele unor economii necesare – se justifică ei – pe timp de criză. Dincolo de importanţa minimă pe plan financiar a unor asemenea sacrificii, ei uită că arta e echivalentul securităţii medicale, că ea vindecă nu bolile corpului, ci rănile sufletului, care nu e mai puţin important. De aceea m-am îngrozit la ameninţarea unor decizii care vizează această terapie a însingurării şi această consolare pe vremuri grele. Arta, în accepţia sa cea mai înaltă, nu e un divertisment, ci un medicament. Dacă politicienii îmbătaţi de morfina puterii nu-i resimt valoarea curativă, nouă, celor care nu dispunem de asemenea paliative, ne e indispensabilă. Cînd utopiile s-au stins şi economicul a învins, doar ea mai furnizează vitaminele supravieţuirii.

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

PUBLICITATE

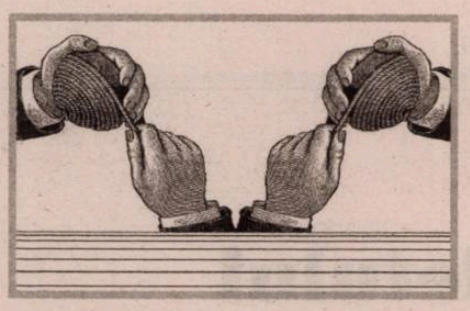

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Poate recupera Iohannis?

■ În cele cinci alegeri prezidenţiale din România (lăsînd deoparte jenantul an 1990), de două ori candidatul plasat pe locul doi în primul tur a revenit şi a cîştigat cursa în turul al doilea. Evident, în celelalte trei alegeri, candidatul plasat iniţial pe locul întîi a şi cîştigat alegerile. Cine a fost capabil de recuperări? Este vorba despre Emil Constantinescu în 1996 (rezultate primul tur: Ion Iliescu pe primul loc, cu 32%, urmat de Constantinescu – 28% şi de Petre Roman – 20%). Am avut deci o diferenţă mică între primii doi, iar susţinerea lui Constantinescu de către al treilea clasat, Petre Roman, după primul tur, avea capacitatea de a răsturna situaţia. A doua recuperare s-a produs în 2004, cînd Adrian Năstase a terminat cu 40,9% turul întîi, urmat de Traian Băsescu (33,9%) şi Corneliu Vadim Tudor (12%). Aşteptările ca Năstase să cîştige au fost copleşitoare şi, totuşi, Băsescu a reuşit să întoarcă rezultatul.

■ Cînd nu a reuşit locul doi să revină? În 1992, Ion Iliescu termina primul tur cu un copleşitor 47%, Constantinescu avea 31% (locul trei era ocupat de Gheorghe Funar cu 10%). Era încă epoca în care Iliescu era popular şi domina tot. În 2000, acelaşi Iliescu a terminat primul tur cu 36%, urmat de Vadim Tudor, cu 28%. Deşi diferenţa era mică, nu a fost o competiţie obişnuită, iar în turul doi l-am votat pe Iliescu de frica lui Vadim Tudor.

■ În sfîrşit, ultimul caz e cel din 2009. Atunci am avut, după primul tur, un podium care arăta aşa: Băsescu 32%, Mircea Geoană 31%, Crin Antonescu 20%. Formal, este tot un caz în care locul doi nu poate recupera, însă calculele sînt mai complicate. Diferenţa între Băsescu şi Geoană a fost de 1 procent. După turul întîi, Crin Antonescu s-a aliniat în spatele lui Geoană, cu toată forţa. Tunurile mediatice erau pe Băsescu, cu cei doi moguli acum puşcăriaşi, Dan Voiculescu şi S.O. Vîntu, mobilizînd împotriva preşedintelui armatele de jurnalişti, analişti şi sociologi, altfel independenţi şi democratici pînă în zilele noastre. Matematic, Geoană şi omul care stătea în spatele său la dezbaterea finală, Crin Antonescu, aveau deja majoritatea, încă din primul tur. Pe scurt, Băsescu pleca cu a doua şansă şi, totuşi, a recuperat.

■ La ora la care scriu acest articol mă pot baza doar pe exit-poll-uri şi pe rezultatele parţiale furnizate de numărătoarea paralelă a Alianţei Creştin Liberale. Se conturează un Victor Ponta la 40-41% şi un Klaus Iohannis la 30-31%. În acest punct, istoria recentă ne lasă precedente pentru ambele traiectorii: Emil Constantinescu a avut 31% în 1992 şi a pierdut, dar tot el a avut mai puţin în 1996 (28%) şi a revenit în turul doi. Băsescu a terminat turul întîi cu doar 33% în 2004 şi 32% în 2009, şi a cîştigat de fiecare dată.

■ Cel mai important poate: Năstase a avut, în 2004, exact cît are Ponta acum. Şi totuşi, a pierdut turul doi. De fapt, vedem un pattern aici. Candidatul partidului-sistem tinde să piardă în turul doi. Iliescu în 1996, Năstase în 2000 şi Geoană în 2009. Iliescu a cîştigat în 1992 după ce terminase cu 47% primul tur, dar de atunci nici un candidat PDSR/PSD nu s-a mai apropiat de acel scor. Victoria lui Iliescu din 2000 împotriva lui Vadim Tudor e cu totul atipică şi a presupus alte formule de mobilizare în turul doi. Care este, deci, explicaţia subperformanţei în turul doi al candidatului-sistem în 1996, 2004 şi 2009? (vreau să evit aici clişeul stînga – dreapta pentru că e mai puţin relevant pentru România după 1989, decît clivajul reformator – conservator, unde aripa declarată de stînga e, de fapt, conservatoarea stării de fapt, iar cea autonumită dreapta este, de fapt, mai reformistă). Structura electoratului PDSR/PSD reprezintă şi avantajul, şi problema: acest electorat uşor de controlat votează disciplinat şi în turul unu, şi în turul doi. Dar problema e că potenţialul său de creştere în turul doi e limitat. De cealaltă parte, avem electoratul proreformist, statistic vorbind plasat mai degrabă în urbanul mare, mai tînăr şi mai mare în Transilvania decît în restul ţării. Acest electorat oscilează în turul întîi, dar dacă este suficient de enervat, atunci se poate mobiliza în turul doi. Este ceea ce au reuşit Emil Constantinescu în 1996 şi Traian Băsescu în 2004.

■ Cu aceste trenduri istorice în faţă, Victor Ponta a făcut două mişcări foarte inteligente tactic vorbind, deşi de un cinism înfiorător. Pentru PSD, lecţiile din 1996 şi 2004 sînt clare: are nevoie să rupă în turul doi bucăţi din electoratul autoetichetat de dreapta. Ce facem atunci? Aruncăm candidaţi iepuri în turul întîi în zona de dreapta şi ni-i luăm aliaţi în turul doi. Acesta a fost rostul candidaturilor Popescu – Tăriceanu şi Meleşcanu. Cu fostul şef SIE au eşuat, cu fostul premier au reuşit, dacă se confirmă că e pe locul trei. *Gândul* publică luni dimineaţă rezultate preliminare ale numărătorii ACL, din care se vede că Iohannis nu a performat bine în judeţele dominate de PNL, de tip Hunedoara. Probabil acolo Tăriceanu a luat voturi mai multe decît media naţională. Duminică noaptea, Victor Ponta a anunţat că se va reuni coaliţia de guvernare şi că vor decide o propunere de candidat pentru şefia Guvernului, în cazul în care el e ales preşedinte. A vorbi despre „coaliţie de guvernare" e o ficţiune, e, de fapt, vorba despre PSD şi partidele mici de dezertori pe care le controlează. Cînd citiţi aceste rînduri, probabil veţi şti numele anunţat. Risc totuşi să speculez că îl vor anunţa pe Tăriceanu ca viitor şef de Guvern. Numirea lui i-ar rezolva două probleme lui Ponta. În primul rînd, faptul că un lider PSD numit premier ar fi imediat un pol de putere alternativ la Ponta, atît în partid, cît şi în stat. Numirea unui facţionist liberal în fruntea Guvernului, pe model Carol al II-lea – Tătărăscu, îl va întări politic pe şeful statului şi va umbri şi PNL rămas în afara puterii. Dar, mai ales, îi va permite lui Victor Ponta să clameze pentru turul doi că el conduce nu doar partidul lui Ion Iliescu, care de obicei subperformează în turul doi, ci o largă coaliţie stînga – dreapta, care a obţinut un scor uimitor la alegerile parlamentare trecute. De aici referinţa obsesivă a lui Victor Ponta la USL în discursul de duminică seară. S-a arătat dezgustat că liderii PDL erau în sediul USL, de parcă un grup de necredincioşi ar fi intrat în Mecca. A chemat electoratul USL alături de el în victoria finală asupra regimului Băsescu. E clar că Ponta nu vrea să joace în filmul Iliescu/Năstase *vs* restul lumii, ci în filmul Băsescu *vs* restul lumii, conduse de Ponta.

■ Evident, Iohannis trebuie să convingă publicul să joace în filmul Ponta *vs* restul lumii, reprezentate de Iohannis. Aici are o problemă serioasă, pentru că trebuie să convingă şi zestrea USL să meargă cu el, şi nu cu Tăriceanu, dar să convingă şi electoratele lui Traian Băsescu şi al Monicăi Macovei că e reprezentativ pentru agenda lor reformistă anticorupţie. Şi, mai ales, trebuie să convingă că el însuşi crede în steaua sa de lider al taberei anti-Iliescu/Ponta. Stilul său molcom nu îl ajută la mobilizare, iar mobilizarea este punctul-cheie pentru turul doi.

■ Este însă ajutat de stilul brutal în care Ponta face jocurile în favoarea sa şi de modul în care a folosit statul în campania electorală. Debandada de la secţiile de vot din străinătate spune totul. Votul diasporei, deşi puţin numeric, va domina discuţiile între cele două tururi şi s-a încetăţenit deja ideea că PSD face totul pentru a opri oamenii să voteze. Nimic nu mobilizează electoratul urban mai bine decît ideea că statul şi oamenii puternici folosesc tertipuri murdare pentru a-l face să nu conteze. Ponta a făcut o gafă monumentală duminică seara, anunţînd că asta e situaţia, trebuie să fie cozi la Paris şi la Londra pentru a nu se frauda votul. Imaginea unor români care strigă în stradă că vor să voteze se suprapune peste imaginea unui premier care le spune că sînt potenţial fraudatori, deci mai uşor cu votul. Cum ar veni: mîndri că sîntem români, dar să nu exagerăm.

■ Un alt element din campania PSD care ar putea avea efecte contrare este atacul sub centură la adresa lui Iohannis. Ponta a vrut să ne transmită despre el însuşi că e omul care uneşte. De sub această figură serenă, adjuncţii săi şi televiziunile controlate de el l-au făcut în fel şi chip pe Iohannis, de la ideea că nu are copii, dar îi trafichează pe ai altora, la povestea cu casele (la care Traian Băsescu a marşat în mod stupid, lansîndu-se în viitoarea sa carieră de pălăvrăgitor TV). Propaganda neagră împotriva lui Iohannis a fost atent lucrată şi propagată de echipa de campanie a PSD şi a fost ţinută pe agendă prin butoanele mediatice ale partidului. Aceste atacuri pot produce însă un efect de victimizare al lui Iohannis, devenind un alt motiv de nervi anti-Ponta. Iohannis nu produce pasiuni, e greu să ţii la acest neamţ posac. Dar nici nu avem motive să îl urîm, să îl desfiinţăm ca om. Stilul non-combat al lui Iohannis ar putea naşte compasiune în faţa unor atacuri murdare. Aş paria că vom vedea oameni mobilizaţi şi de acest sentiment de gen: dar ce aveţi, mă, cu el?

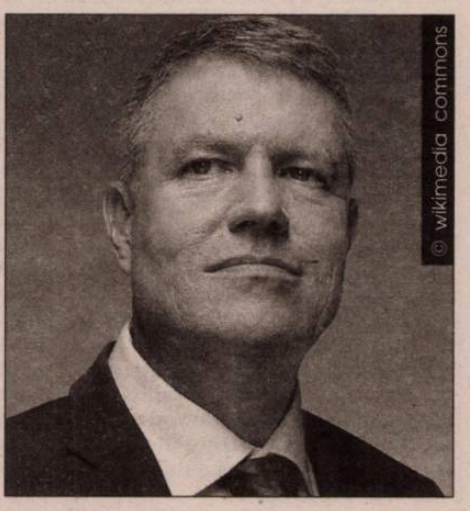

Iohannis trebuie să convingă publicul să joace în filmul Ponta vs *restul lumii, reprezentate de Iohannis.*

■ Faptul că Monica Macovei ar putea termina în jurul a 5%, după o campanie fără bani, fără partid şi fără oameni în secţiile de votare e un rezultat bun. De altfel, Macovei a primit semnalul dinspre partide, de genul: dacă vrei să îţi apărăm voturile, promite că spui X lucru după turul întîi. Nu a promis. E motivul pentru care suspectez că, în secţiile fără observatori şi cu oameni de încredere, partidele şi-au împărţit voturile primite de Macovei (şi probabil au umflat cifrele la Tăriceanu). Se văd aici limitele unei campanii independente, făcute pe o structură ad-hoc, de voluntari. Modul în care au ajuns să se organizeze alegerile în România face ca prima sarcină a infrastructurii electorale să fie protecţia propriilor voturi în secţii. O echipă de voluntari fără experienţă politică nu poate face aşa ceva. Macovei a fost însă ştirea acestor alegeri, a ţinut sus pe agendă temele reformiste şi statul de drept, inclusiv datorită atacurilor isterice venite împotriva ei dinspre noua stîngă, care e incapabilă să se organizeze politic şi deci frustrată cînd dreapta modernă reuşeşte tocmai asta. Macovei a fost susţinută, contestată, atacată, a născut pasiuni şi umori, dar nu a putut fi ignorată. Şi nici nu va putea fi de acum înainte. A adus la vot oameni care altfel nu ar fi venit. Evident că nu se pune problema unor negocieri cu cei doi candidaţi, electoratul său va vota cu Iohannis sau va sta acasă. Eu personal voi vota cu Iohannis. Dar eu votez mereu, deci nu sînt reprezentativ. Dacă campania Iohannis vrea să aducă în turul doi electoratul lui Macovei, trebuie să spună clar ce preia din agenda Macovei.

■ Faptul că Elena Udrea termină în jurul a 5%, cu un partid ieşit pe locul trei la europarlamentare, cu o mulţime de bani şi cu oameni în secţiile de votare e un dezastru. Este dezastrul lui Traian Băsescu. Este un final ruşinos pentru două mandate care au împins agenda reformistă mult înainte, faţă de momentul 2004. Băsescu nu merita acest final, dar e numai vina sa.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Hai, mamă, ia ultimele roșii

Şi le-am luat. Mici, puternice în pieliţe. Gustoase. Ultimele? Păi, este plin de roşii în Mega combinagiul, am luat bere şi i-am luat şi pentru nevastă-mea, aia gură mare, o ciucalată. Este plin în Carrefour ieftinologul, dom'le, se zgîrie pe ochi toată concurenţa. Este plin de roşii la Billa septică. Este plin peste tot de roşii, ce vrea maica asta de la mine? Sezonul roşiilor s-a închis. Sezonul adevăratelor roşii s-a terminat. Urmează roşiile din întotdeaunaland, lumea fără sfîrşit a luminii şi a fericirii. În ultimele mele roşii am citit dimineţile pline de rouă şi întunericul atotputernic, mîinile maicii căzute pe brînci spre a lega tulpina roşiilor doldora în ciucur. Se simte defectul, se mănîncă defectul. Nu, nu sînt eu propăvăduitorul întoarcerii la ţăranul nemilos, urît şi trimis la groapa istoriei de sistemele comerciale şi de către stat, dar sînt partizanului luării în considerare a maicii ce-şi vinde ultimele roşii. Pentru că asta înseamnă că vin altele în vară şi le putem aştepta. Sînt partizanul sezoanelor, al plăcerii, al aşteptării, al intervalului. Şi roşia, ca şi pepenele, castravetele, fasolea au obsesia aceasta, şi demnitatea sezonului lor. Dacă vezi şi stai să te gîndeşti, şi găina are demnitatea ei, şi viaţa noastră e reglată de produse şi producători. O găină, ca şi un vrej de roşie, secătuieşte. Vrea o pauză. Şi pauza aceea o putem face şi noi. În loc de ou de la găină, radem o mămăligă cu brînză de la moară şi vacă. Elementarul nu este o invenţie. Este felul nostru de alcătuire. Şi uite, în ultimul timp, nu-ş de ce în jurul meu sînt tot timpul inşi care invocă tot soiul de intoleranţe. Sînt de speriat ăştia. Îmi vine să rîd de ei, s-o pun pe baba mea cu ultimele roşii de pe lume să-i vindece. Este ceva tăiat, rupt, lovit. Natura nu ne mai dă ultimele din sezon. Ne dă intoleranţe permanente.

Coordonatoare: Adina POPESCU

Campania & Co.

Texte şi opinii de:

- Ciprian CIUCU (analist politic)

„Viziune sau listă de cumpărături?“

- Mircea KIVU (sociolog)

„Ce-i mîna pe ei în luptă?“

- Luca NICULESCU (jurnalist)

„Noncampania şi absenţa ideilor“

- Radu MAGDIN (analist şi consultant politic)

„Nu poţi fi într-o zi măicuţă, şi în altă zi gladiator“

argument

Am mai bifat una

Campania electorală pentru alegerile prezidenţiale din 2014 – cîteva cifre:

Comparativ cu campania electorală din 2009, numărul de incidente înregistrate a fost de cinci ori mai mic: dacă în 2009, la finalul campaniei electorale aveam înregistrate 937 de incidente, în această campanie sînt sesizate numai 182. Faţă de campania din 2009, au fost înregistrate de cinci ori mai puţine contravenţii şi de patru ori mai puţine infracţiuni. În această campanie electorală s-au aplicat 85 de sancţiuni contravenţionale, valoarea amenzilor fiind de 46.100 de lei. De asemenea, în urma verificărilor efectuate, au fost constatate 58 de infracţiuni, pentru care sînt cercetate 25 de persoane, faţă de campania din 2009, cînd au fost cercetate 194 de persoane. Pe parcursul acestei campanii electorale s-au desfăşurat 654 de manifestări electorale, în 424 de localităţi, din 39 de judeţe şi municipiul Bucureşti. Pentru ziua votării, 2 noiembrie, Ministerul Administraţiei şi Internelor a mobilizat peste 58.000 de angajaţi ai MAI – aproximativ 31.300 de poliţişti, 12.500 de jandarmi, 3600 de poliţişti de frontieră, 10.000 de pompieri şi peste 600 de forţe ale altor structuri operative ale Ministerului. (sursa: businessmagazin.ro)

De ce aceste cifre? În primul rînd, pentru că nu prea ne-am ales cu altceva, la final de campanie. N-a fost o campanie spectaculoasă sau pasională, nu s-au aprins spirite, n-am asistat la răsturnări de situaţie sau la dezvăluiri care să joace un rol real în alegerea candidaţilor, nici măcar la dezbateri televizate interesante. În plus, candidaţii în sine, inclusiv cei cu şanse mari de a fi aleşi, nu au o *charismă* ieşită din comun sau o personalitate atît de puternică încît să influenţeze votul. Nici programele lor electorale nu strălucesc, nici sloganurile nu sînt extraordinare ca mesaj sau originalitate, dar pot, la o adică, să-şi atingă scopul. Pe străzi – afişele electorale (foarte multe ale unui candidat, puţine ale celorlalţi, în funcţie de buget) nu atrag atenţia în mod deosebit. Totuşi, scriu acest text în ziua votului, 2 noiembrie şi, la ora 13, deja 20,8% dintre români votaseră, iar la Paris sau la Londra alegătorii stau la coadă cîte o oră pentru a-şi alege preşedintele. Un interes există, asta e clar. Iar cifrele de mai sus arată şi altceva – o intrare în normalitate. Mai puţine incidente, mai puţine infracţiuni, mai puţine fraude, probabil, ca în alţi ani. Candidaţii, dincolo de mecanismele campaniei în sine, par la rîndul lor nişte oameni (mai) normali, excepţie făcînd Gheorghe Funar şi eternul Vadim Tudor. Nimic din această campanie n-a fost deviant, ca în trecut, deşi au existat pliante electorale care au sfidat bunul-simţ... de, campanie negativă! Pe Facebook, unde „am simţit“ campania mai intens ca în alte părţi, oamenii în general au discutat civilizat, fiecare cu opţiunea lui. În plus, este prima campanie în care avem două femei care candidează la preşedinţie şi vor obţine mai mult de 1% din voturi. În 1990, cînd conceptul că trebuie să avem un „tătucă“ în fruntea ţării era bine înrădăcinat, nimeni nu şi-ar fi putut imagina aşa ceva.

Aşadar, aparent, o campanie „normală“, într-o ţară democratică din Europa. O fi de bine? (**Adina Popescu**)

BARBURISME

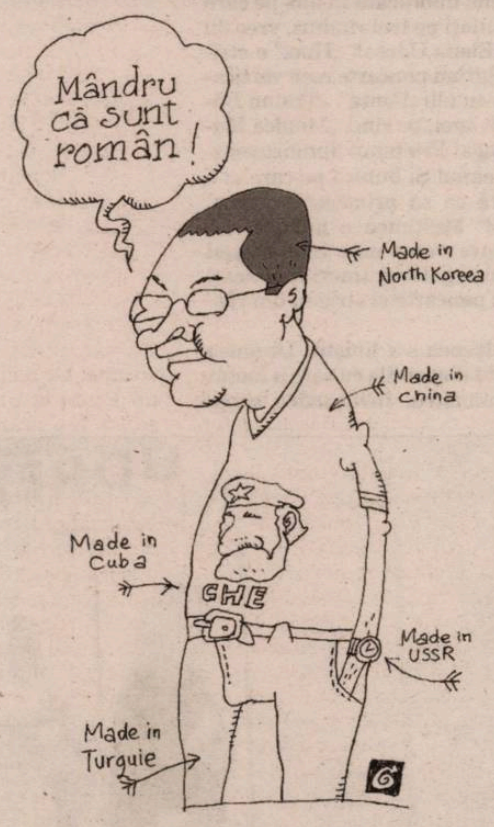

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 6 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

La firul ierbii

Simina MISTREANU

Tinerii și „Președintele care unește“

Vali Găină, un antreprenor de 40 de ani, a călătorit de la Brașov la București, pe 20 septembrie, ca să participe la lansarea candidaturii lui Victor Ponta la președinție. Arena Națională mustea de 70.000 de oameni. Găină a ieșit pe holul exterior pentru cîteva momente, cu un zîmbet larg pe față. Îl susține pe Ponta deoarece crede că, sub el, tinerii se vor uni și vor începe să reconstruiască țara. „E o forță care ne înconjoară“, a spus el. „Sîntem noi împreună. Generația noastră trebuie să ne omogenizăm.“

În acea zi, Ponta a ținut primul discurs construit în jurul mesajului său central de campanie, „Marea Unire“. Candidatul Partidului Social Democrat a spus, de pe scena Arenei Naționale, că e strănepotul unui român din Ardeal, care a luptat pentru Marea Unire de la 1918 și că vrea să fie președintele românilor la 100 de ani de la Unire. „Vreau să vă gîndiți că putem fi împreună, și nu separat, că putem avea grijă unii de alții“, a spus Ponta de la tribună. „Vreau să fiu președintele fiecărui român, și vreau să reușim împreună marea unire!“ Stadionul s-a umplut de uralele mulțimii și de confetti roșii și albe.

Pe 29 octombrie, în același gen de atmosferă, însă în fața a doar 5000 de oameni adunați la Sala Palatului pentru întîlnirea filialelor PSD din București, șeful de campanie, Liviu Dragnea, a ținut discursul de prezentare a lui Ponta. Însă înainte să descrie proiectul de țară al candidatului, le-a dat oamenilor din sală ocazia să vocifereze. „Eu o să pronunț niște nume care sînt sigur c-o să vă unească, așa, în cuget și-n simțiri“, a spus Dragnea, pe scena îmbrăcată în alb, pe care mai stăteau, aliniați pe trei rînduri, vreo 30 de lideri PSD. „Elena Udrea!“ „Huo!“ a strigat mulțimea, agitînd pancarte roșii verticale, pe care scria cu alb „Ponta“. „Traian Băsescu!“ „Huo!“ Și apoi, pe rînd: „Monica Macovei! Vasile Blaga! Prietenul dumneavoastră, Adrian Videanu! Și bunica pe care ei o pun în fereastră ca să primească pensia, Klaus Iohannis!“ Mulțimea a huiduit, tot mai tare la fiecare nume nou. La balconul din dreapta scenei, galeria, tineri îmbrăcați în roșu fluturau pancarte și strigau din răsputeri.

După ce mulțimea s-a liniștit, Dragnea a trecut în revistă domeniile cu care a lucrat Ponta ca prim-ministru: învățămînt, sănătate, agricultură. „Cel mai mare proiect al lui Victor Ponta, de fapt, este marea unire a românilor. Acest popor nu trebuie să mai fie dezbinat. Acest popor, ca să fie respectat, trebuie să fie unit.“

© A. Pungovschi

„Unii oameni schimbă partidul de dragul principiilor pe care le au; alții schimbă principiile de dragul partidului.“

WINSTON CHURCHILL

De la începutul campaniei electorale, orașele s-au împînzit de afișe cu Ponta și contracandidatul său principal, Klaus Iohannis. În unele afișe, Ponta apare înconjurat de mulțime, strîngînd mîna cuiva și zîmbind. Sub imagine e scris „Președintele care unește“. Pe lîngă un astfel de afiș au trecut duminică, 12 octombrie, participanții la Marșul pentru Basarabia, din București. În general tineri, mulți dintre ei elevi de liceu, participanții s-au înfășurat în drapele, au purtat afișe cu „Basarabia: Votat“, și au scandat: „România Mare! Chișinău și București, două inimi românești.“

Printre ei a pășit, îmbrăcat într-o geacă neagră de piele, Adrian Năstase, consultant pe teme legislative de 23 de ani. Năstase se descrie ca fiind naționalist. Îi place istoria, vrea să continue să locuiască în România, și e interesat de concepte politice și de idealuri precum unirea României cu Republica Moldova. La vot însă nu va merge. Toți candidații sînt niște „trădători“ și nu reprezintă o opțiune viabilă – a spus el. Nu l-a convins nici patriotismul din campania lui Ponta. „A văzut că lumea a început să ia trendul ăsta și a zis «Hai să mă dau și eu».“

Alexandru Ghimis, elev în clasa a XI-a la Colegiul Tehnic Media, spune că și el e naționalist, însă ar vota doar cu cineva ca Vlad Țepeș. Ponta folosește „marea unire“ ca să se promoveze și să atragă voturi – spune el. „Tot timpul la alegeri e frumos. După aia e urît.“

© A. Dincă

Oana SANDU

Bună pentru confecții

E o seară ploioasă de miercuri de la sfîrșitul lui octombrie și Presidential Ballroom, o sală de evenimente din Pipera, s-a împărțit în mese rotunde pe laturi și un covor roșu, îngust, în mijloc. Zeci de femei, unele la 20 de ani, îmbrăcate în rochii de seară, altele la 40 de ani, în taioare, vorbesc, mănîncă sau fumează la mese rotunde îmbrăcate în fețe de mese albe, lucioase, lungi. Fostă tenismenă, Ruxandra Dragomir, acum președinte al organizației de femei a Partidului Mișcarea Populară, îmbrăcată în blugi și un tricou inscripționat cu figura Elenei Udrea, vorbește la microfon. În spate, Elena Udrea zîmbește larg de pe mai multe afișe plastifiate, sub diverse mesaje: „Bună pentru Agricultură. Bună pentru Modernizare. Bună pentru Sănătate. Bună pentru România.“

Dragomir, mîna dreaptă a lui Udrea, este cea care a însoțit-o pe candidată peste tot în campanie, de la festivaluri de toamnă la conferințe de presă, la vizite în fabrici, la băi de mulțime în tîrguri. A fost acolo să-i țină pixul pentru a semna autografe sau să atenționeze jurnaliști locali că au depășit bunul-simț întrebînd-o pe Elena dacă a fost sau nu amanta președintelui. Astăzi este gazda „Confecționăm românește“, un eveniment organizat de Elena Udrea, pentru promovarea brandurilor românești din industria confecțiilor. Udrea a vizitat în campanie mai multe fabrici de confecții unde a vorbit, s-a pupat și a făcut fotografii cu muncitoarele. Unele de la o fabrică din Urziceni sînt chiar aici la eveniment, trimise de patroni să reprezinte firma. Au fost uimite mai devreme, cînd au văzut-o pe Udrea purtînd o rochie albastru-electric, făcută de colegele lor. Udrea a venit și le-a spus că o poartă cu drag, îi place mult fiindcă o poate purta cu diverse curele. Cine știe, poate o să o poarte și cînd depune jurămîntul la Cotroceni – a spus rîzînd zgomotos, sub privirile uimite și supuse ale femeilor de la Urziceni.

„Bine, dumneavoastră spuneți ce vreți, pînă la urmă.“

În sală sînt antreprenoare, croitorese, muncitoare din București, Cîmpina, Bacău, Satu Mare, Iași. Au venit aici să-și prezinte creațiile și vor păși pe covorul roșu cu emoții și stîngăcie, atunci cînd Dragomir le va anunța că le-a venit rîndul. Le-a spus înainte de moment că atunci cînd vor avea microfonul în mînă, pot spune că se bucură să fie aici, la evenimentul organizat de Udrea, care are grijă să promoveze confecțiile românești și căreia îi mulțumesc foarte mult pentru asta. „Bine, dumneavoastră spuneți ce vreți, pînă la urmă“, le-a spus Dragomir apoi.

Raffaela Moraru, o brunetă de 26 de ani, cu sprîncene groase, bine conturate, și păr lung, merge rapid pe covorul roșu. Se oprește spre jumătatea lui, apropiindu-se de Dragomir, care-i mulțumește pentru prezență și-i înmînează microfonul.

„În discursul doamnei Elena Udrea, anumite aspecte le-am simțit pe parcursul acestui an, în activitatea mea. Statul, la ora actuală, ne pune piedici, ba, mai mult, nu ne lasă să ne plătim la timp taxele, impozitele noastre. Eu, în calitate de antreprenor, doresc să înființez cît mai multe locuri de muncă“, spune tremurînd Moraru. Udrea aplaudă și o privește bucuroasă.

Moraru a venit la eveniment fiind invitată de nașul ei, politician din Cîmpina, membru al PMP Prahova. A terminat Psihologia în București, dar nu și-a găsit un job bun în domeniu, care să-i placă și să-i aducă și bani. A urmat niște cursuri de modă și anul trecut a deschis un atelier de creație vestimentară de comandă, în orașul natal. Îi place Udrea fiindcă România are nevoie de o schimbare, de o femeie președinte. „Nu sînt rasistă, cred că și bărbații sînt foarte buni“, spune Moraru, „dar dincolo că poartă pantaloni, dincolo că partidul ei promovează blugii, dincolo de politică, este feminină. Cînd am făcut poze acum, mi s-a părut *wow*, emană feminitate, rafinament, eleganță.“

■ Ani SANDU

Momente din preajma lui Klaus Iohannis

În Palatul Parlamentului, după prezentarea programului electoral al candidatului Alianţei Creştin Liberale, în timp ce din boxe curge „Oda bucuriei“ de Beethoven, un tînăr de la PNL sector 1: „Îmi faceţi şi mie o poză, vă rog? Sau mai multe, că poate ne prindeţi cu ochii închişi pe mine sau pe domnul preşedinte.“ După ce verifică fotografiile: „Daaa. Avem ochii deschişi. Asta e foarte important. Mulţumesc frumos.“ Cîteva minute mai tîrziu, deputatul liberal de Iaşi, Costel Alexe, 31 de ani, cere şi el o poză: „Cu preşedintele României va fi mai greu!“ Iohannis rîde mulţumit.

La finalul unui eveniment din Bucureşti unde sute de susţinătoare s-au călcat pe picioare pentru un autograf al lui Iohannis, un dialog între o doamnă şi-un domn:

Ea: „Au, au, au! Vă rog să nu mă dezbrăcaţi!“

El: „Nu vă dezbrăcăm, dar sîntem ca oltenii, ne înghesuim.“

Cînd un bărbat se bagă în faţă şi cere o fotografie, Iohannis spune:

„Sigur, dar trebuie să aşteptaţi un moment, pînă termin cu doamnele. Săru-mîna. Săru-mîna.“

În comuna Helegiu din Bacău, în faţa Primăriei în care tocmai a intrat Iohannis, o femeie în vîrstă, îmbrăcată în negru din cap pînă-n picioare: „Cînd l-am văzut cu autocarul, am crezut că vine cu cadouri, că mă aleg şi eu cu ceva.“

Pe o stradă de pămînt, într-o comună din Bacău, în căutarea unei fabrici pe care o va vizita Iohannis, oprim sub un banner cu candidatul ACL şi întrebăm un bărbat dintr-o curte unde exact ar trebui să ajungă Iohannis. Bărbatul ezită, îşi cheamă soţia, apoi se luminează la faţă, arată înspre banner şi spune, ca şi cum tocmai i-ar fi venit în minte răspunsul cîştigător la un concurs de cultură generală: „Iohannis îi sus!“

O bătrînă de 84 de ani, din comuna Marginea, judeţul Suceava, aşteptîndu-l pe Iohannis: „Aşa îmi pare de om blînd şi credincios!“ În general, despre politicieni: „Na, eu iubesc pe toată lumea. Trebuie să munceşti, să te descurci. Nu vine nimeni să-ţi dea. Cum dă Domnul, cum ne-o da, aşa să ne conducă ţara. Eu n-am nimic cu nimeni. Buletinul meu e numai ştampile. Totdeauna am mers la vot.“

Dialog între două bătrîne, tot în Marginea:

„Da' aceia trei trandafiri ce-s?“

„No, aista-i Ponta.“

„Da' şî Ponta aşela-i un mincinos. Că io văd la televizor. Nu-mi place nici aşela. Nu ştiu care-i bun. Da' Udrea? Şi zici di Udrea?“

„Da' Udrea nu vrea preşedintele ţării.“

„Da' cum nu vrea? Vrea!“

„Vrea? Da cini-o pune? O puni cineva?“

„Da Macoveauca?“

„O ieşît! O scos-o afară.“

„Nu. Este! Da' eu am văzut la televizor că grăieşte frumos doamna. V-am spus, trebuie votaţi tăţi.“

În Cîmpulung Moldovenesc, în faţa unui public variat, genul de oameni pe care-i vezi la concertele în aer liber, preşedintele PNL Suceava, Alexandru Băişanu: „PSD-iştii seamănă cu fierul de călcat. Te aburesc, te aburesc şi dup-aia te ard.“

Tot în Cîmpulung, Dan Motreanu, fost ministru al Agriculturii, prim-vicepreşedinte PNL, despre primarii care au trădat şi au migrat la PSD: „Celor care au plecat vreau să le spun doar un singur lucru, că onoarea e la fel ca tinereţea, odată ce-ai pierdut-o, n-o mai poţi redobîndi.“ Iohannis dă din cap aprobator.

„De Ponta, investitorii fug ca dracu' de tămîie!“ – şeful de campanie al lui Iohannis, Vasile Blaga, peste tot.

■ Gabriel DOBRE

Macovei, de la mic la mare

Monica Macovei e răguşită, dar încearcă să ţină pasul cu cei 13 copii alături de care cîntă în cor „Nu mi-e frică de Bau-Bau“. I-a plăcut atît de mult cîntecul, încît, la finalul micului moment artistic pregătit de copiii din orfelinatul „Hansel şi Gretel“ din Buziaş, le cere să-l mai cînte o dată. Copiii se conformează. Macovei se aşază în rînd cu ei şi, cu un zîmbet larg, forţîndu-şi vocea aproape pierdută, cîntă: „Cît de fioros e oare, cum o arăta Bau-Bau?“ Nimeni nu o întreabă dacă se gîndeşte la cineva anume, dar momentul mai destinde puţin din atmosfera de stîngăcie care apare de fiecare dată cînd intersectezi un politician în campanie cu nişte copii. Mai cu seamă cînd politicianul e independent, iar copiii sînt orfani.

E o sîmbătă dimineaţă, prima din campania electorală, iar vizita lui Macovei la orfelinatul din Buziaş e, tehnic vorbind, primul său eveniment electoral. A făcut cei peste 400 de kilometri de la Bucureşti la Timişoara în noaptea de vineri spre sîmbătă, cu maşina – un Clio nu tocmai prezidenţial –, alături de doi oameni din staff-ul de campanie. A vrut să înceapă campania la Timişoara pentru că „aici a început transformarea României“, o transformare pe care spune că vrea s-o ducă la capăt dacă va cîştiga preşedinţia. A ajuns la 4 dimineaţa în Timişoara, s-a culcat după vreo două ore, s-a trezit după alte trei, sunată de voluntarii care o aşteptau în faţa hotelului, ca să înceapă cele două zile de periplu electoral prin regiune. Voluntarii, un grup de 10-12 oameni, în care femeile sînt majoritare, cu vîrste pînă în 45 de ani, sînt fie foşti membri PDL sau PMP (pe una dintre maşini încă se mai distinge conturul unui abţibild cu mărul PMP-ist), fie membri ai asociaţiei Societatea Timişoara, fie oameni pentru care implicarea în campania lui Macovei e primul contact cu politica. Toţi îi spun Monica.

Planul pentru următoarele două zile le aparţine voluntarilor, Macovei are doar o idee generală despre ce se va întîmpla.

Vizita la orfelinat a început uşor cu stîngul. O echipă Digi24 o aştepta deja. „Vreau să discut cu doamna directoare despre nişte probleme legislative“, le-a spus Macovei, surprinsă să-i găsească acolo şi amintindu-le că evenimentul pentru presă e după-masă în Timişoara. „Dar staff-ul dumneavoastră ne-a chemat“, i-a răspuns ţîfnos cameramanul. Directoarea a liniştit lucrurile, spunînd că nu o deranjează că se filmează şi a invitat-o pe Macovei să facă turul casei. Ţinînd de mînă două fetiţe, Macovei a pornit spre scările ce duc către dormitoarele copiilor. „Mi-am lăsat geanta în hol“, i-a spus întrebător directoarei înainte de a urca. „E OK“, i-a răspuns aceasta.

Copiii, la început timizi, roiesc în jurul ei, vor să îi arate ce desene au făcut, ce postere au pe pereţi, ce jucării au. Rînd pe rînd, o

© M. Reştea

„Am ajuns la concluzia că politica este o problemă mult prea serioasă pentru a fi lăsată politicienilor.“

CHARLES DE GAULLE

„Da' şî Ponta aşela-i un mincinos. Că io văd la televizor.“

© I. Moldovan

pun în faţa cîte unei frînturi din viaţa lor. „Şi eu cîntam la pian cînd eram mică“, – îi spune unei fetiţe care îi cîntă la un pian de jucărie –, „dar aveam o profesoară foarte rea şi cînd greşeam o notă îmi dădea cu linia la palmă.“ „Avem şi noi un pian“ – spune şi directoarea din pragul uşii – „dar nu găsim un profesor care să vină pînă aici.“

Ajung într-o încăpere mai spaţioasă, cu două calculatoare şi o bibliotecă, iar directoarea îi invită pe copii să arate ce au pregătit. Copiii se aliniază pe două rînduri şi încep să cînte şi să spună poezii. Sorbind dintr-un ceai, Macovei îi priveşte cu atenţie, iar la final începe să cînte alături de ei. Copiii îi dau apoi un şirag de mărgele şi-o brăţară, făcute de ei. Macovei pune un genunchi în pămînt, iar Mario, un puşti frumuşel de a IV-a, despre care îngrijitoarele spun că e „cel mai pupat“, îi pune şiragul la gît. Maria, fetiţa care a recitat o poezie despre mamă, îi dă un carton albastru pe care au făcut un colaj cu fotografii de-ale lor, sub care şi-au scris numele. Cu şiragul la gît, Macovei le strigă numele de pe cartonul albastru – Maria, Mario, Sebi, Florin – privindu-i şi zîmbindu-le atunci cînd fac un pas în faţă sau strigă „prezent“. Pe cei mai mici îi pupă şi îi îmbrăţişează. Cînd ajunge la cei mai mari, rîde şi spune că are şi ea un băiat şi că ştie că atunci cînd a devenit adolescent, s-a terminat cu astfel de manifestări de afecţiune. E mai în largul ei acum, ca un sportiv care şi-a intrat în ritm.

De la orfelinat, Macovei pleacă la o scurtă plimbare prin Buziaş, staţiune balneară ce luptă cu timpul – la intrarea în localitate e un panou care invită, rugător: „Redescoperă staţiunea Buziaş.“ Demografia celor cu care interacţionează se schimbă brusc, de la şcolari la pensionari, iar subiectele de discuţie trec de la jucării, la politică. „V-am văzut la televizor“, îi spune o bătrînă: „Pe motocicletă, aţi venit cu ea?“ Macovei zîmbeşte larg, un zîmbet care e o surpriză pentru mulţi dintre cei cu care interacţionează. „E mai drăguţă în realitate“, spune bătrîna, după ce Macovei trece mai departe.

„Să-i spuneţi lu' doamna să crească pensiile“, spune Elena Sobolu, cînd trece pe lîngă Macovei, intrînd în sala de mese a Hotelului Parc, unde la ora asta iau masa în jur de 200 de oameni, vîrstnici veniţi la tratament. Sobolu are o pensie de 950 de lei, e mulţumită, dar pentru ea – şi arată spre una dintre cele două femei de lîngă ea – nu e bine, că are doar 350.

„Mai vedem cu cine votăm“, spune ea înainte de a pleca spre cameră cu cele două prietene. „Vedem noi ce vorbeşte la televizor.“

Sala e toată un clănţănit de linguri şi furculiţe. Oamenii mănîncă, unii o privesc în treacăt, alţii o urmăresc îndelung, mulţi o ignoră. Macovei trece pe la fiecare masă unde cineva îi răspunde la zîmbet. Intră în discuţii, se aud des „corupţie“, „fură“, „DNA“, dă autografe. Promite că, dacă nu se mai fură, vor exista bani şi pentru creşterea pensiilor. În sfîrşit, campania a început.

(mai mult texte şi imagini despre campania electorală puteţi găsi pe siteul alegeri.decatorevista.ro)

Pagini realizate în colaborare cu jurnaliştii şi fotojurnaliştii de la *Decât o Revistă*

Ciprian CIUCU

Viziune sau listă de cumpărături?

Ştiţi deja faptul că programele candidaţilor la preşedinţia României sînt ale lor doar în sensul că sînt asumate public de ei. În rest, lucrează la ele o armată de oameni plătiţi sau recompensaţi pentru asta: experţi în politici publice care validează conţinutul, oameni de comunicare care le pun într-un limbaj accesibil şi cu impact, sociologi care le testează înainte de a le arunca pe piaţă în diferite focus-grupuri sau folosind alte metode etc. etc. Asta şi în funcţie de buget: cu cît punga partidului sau a candidatului e mai largă, cu atît mai mulţi oameni lucrează la programul lui. Invers, dacă e mai strîns la pungă, amprenta personală e mai mare. Unii candidaţi apelează la voluntari-experţi să le contureze programele.

Astăzi, rolul programelor de guvernare este din ce în ce mai secundar. Mulţi le încropesc doar ca să nu le poată reproşa nimeni că nu au un program. Sau vor să demonstreze că au capacitatea de a veni cu un program, lucru care nu-i chiar uşor. Este mai ales cazul candidaţilor marginali, care nu se obosesc să vină cu programe complexe şi pun şi ei nişte propoziţii pe o foaie de hîrtie. Dar cel mai probabil, audienţa programelor candidaţilor nonmarginali nu depăşeşte numărul mediu de cititori al unui articol oarecare de presă.

În campanie, principalul rol al programului este acela de a concentra şi de a coordona mesajul susţinătorilor activi. Printr-un mesaj unitar vor să atragă cît mai mulţi aderenţi. Programele încearcă să definească nişte priorităţi de guvernare, dar de cele mai multe ori eşuează lamentabil în acestă prioritizare, deoarece afişează cît mai multe probleme şi vor să mulţumească categorii largi şi eterogene de electorat. Şi aşa, sfîrşesc prin a se transforma în liste de cumpărături pe banii plătitorilor de taxe. Bine că nu li se cere candidaţilor să anexeze şi un buget la programele alea. Sau poate că ar trebui să le cerem să-şi facă programul de campanie ca pe un meniu, cu preţurile ataşate propunerilor lor.

Prea mîndri că sîntem români, hai să ne reunim între noi

În sfîrşit, să trecem peste detaliile acestea şi să ne uităm niţel pe programele candidaţilor. Şi să începem – cu cine altcineva decît cu omniprezentul domn Ponta? Candidatul are, pare-se, o puşculiţă grasă, de-şi permite o astfel de campanie. Programul e bine conturat, legat, bine scris inclusiv din punct de vedere tehnic (nivelul de detaliu al măsurilor ofertate demonstrează buna cunoaştere a diferitelor elemente ale guvernării). E penetrant, consonat cu poziţia sa politică, creionat prin opoziţie la Train Băsescu. E un program lucrat, un program cu un mesaj corect, dar este, în acelaşi timp, o lungă, o foarte lungă listă de cumpărături. Candidatul Victor Ponta nu uită pe nimeni: nici pe pensionar, nici pe ţăran, nici pe tînăr, nici pe şomer, nici pe angajat, nici pe întreprinzător, dar pe nimeni! Dacă am da programul acesta unui expert în planificare bugetară, să pună costuri pentru toate măsurile acelea, cred că i-ar da o sumă de vreo zece ori bugetul României. Nu glumesc. Nu vreau să redau aici toată lista de „priorităţi" înşirată şi detaliată de Victor Ponta (sănătate, educaţiei, sărăcie etc.), ci vreau să remarc doar cîteva consonanţe şi disonanţe. La capitolul disonanţe: 1) E un program cu prea multe accente şi simboluri naţionaliste, necaracteristice unui partid de stînga, aşa cum se declară PSD. 2) Sînt diferenţe prea mari între ce scrie pe hîrtie şi comportamentul candidatului şi al partidului la capitolul justiţie – din condei spune una, cum că duce mai departe lupta anticorupţie, că justiţia va fi bine (acronimul DNA nu apare nicăieri) şi, în plină campanie, tergiversează urmărirea penală a pesediştilor din dosarul Microsoft. Nu-l doare pixul să pună lucrurile astea în program, dau bine în exterior, dar cam atît. 3) E un program pentru Guvern, nu pentru preşedinţie: majoritatea elementelor din acel program ţin de actuala sa fişă a postului, nu de cea la care aspiră. La capitolul consonanţe trebuie să recunoaştem că, totuşi, e un program de centru-stînga. Bine că e niţel şi de centru, pentru că accentele acelea naţionaliste ne duc cu gîndul la stînga naţionalistă şi asta nu poate să placă unui partid social-democrat modern, nu-i aşa?

Viziunea lui Ponta: Viziunea lui, punctul central al programului său este ideea de a-i reuni pe români după ce Băsescu i-a dezbinat.

„Votul este mai puternic decît glonţul."

ABRAHAM LINCOLN

„Sînt şi avantaje în a fi ales preşedinte. A doua zi, notele mele din liceu au fost declarate «strict secret»."

RONALD REAGAN

„Abilitatea politică constă în a putea să prevezi ce are să se întîmple mîine, săptămîna viitoare, luna viitoare şi anul viitor, iar apoi să poţi explica de ce nimic din toate astea nu s-a întîmplat."

WINSTON CHURCHILL

România lucrului bine făcut, aşa, nemţeşte

Ce surprinde la programul lui Iohannis, aşa, la prima vedere, este că nu sare direct la măsuri, să ne spună cum va face şi va drege. Iohannis (sau cei care i-au scris programul) problematizează (aşa, ca la doctorat), intepretează prin propria optică principalele momente din istoria ultimilor 25 de ani şi ne propune să mergem mai departe: ce-a fost a fost. Sumarizează, le adună şi le scade, le măsoară şi pune diagnosticul. Îşi prezintă misiunea, viziunea, valorile, aşa, ca la manualul de leadership, şi abia apoi vine şi el cu lista de cumpărături. Cei obişnuiţi cu marile discursuri ale unor personaje majore ale politcii secolului XX nu-şi pot reţine un zîmbet cînd remarcă că, atunci cînd echipei de campanie i-a lipsit inspiraţia, a ştiut unde să caute. Şi candidatul Iohannis se distanţează de preşedintele Băsescu, dar într-un mod mai elegant – el vorbeşte de „reconectarea preşedintelui României cu Constituţia ţării". Programul său nu este la fel de bine conturat pe arii tematice de politici publice, precum al lui Victor Ponta, dar este cu siguranţă un program mult mai bine croit pe fişa postului de la Controceni. Iar acest lucru are sens, preşedintele, pe actuala Constituţie, nu e şeful Guvernului. Pe zona de anticorupţie, DNA-ul nu doar că este menţionat în forma sa nonacronimică, dar i se dedică şi două pagini şi jumătate, privilegiu de care alte capitole nu au parte. Asta e bine de ştiut. Temele specifice postului de preşedinte sînt tratate pe larg, temele specifice Guvernului nu sînt uitate, sînt bifate. N-ar mai fi multe de zis, programul e cumva ca omul, aşa, tern. Cei care i-au asigurat editarea grafică, detepiştii, ar trebui concediaţi, pentru că pare editat de o secretară de la primăria Sibiului.

Viziunea lui Iohannis: Chestiunea aceea cu lucrul bine făcut este prezentată ca un punct de cotitură, ca o nouă pardigmă, ca un fel de nouă ideologie. Repetată pînă la saturaţie în program, Iohannis parcă-şi propune nu doar să obţină voturilor românilor, dar şi să-i responsabilizeze cumva, prezentîndu-se pe sine drept model.

Monica Macovei, mai bună decît ei, cel puţin la comunicare

Are o formă diferită de prezentare a programului de guvernare, care, atenţie, nici măcar nu este în format *.pdf (document editat unitar) ca la restul candidaţilor, ci într-o formă interactivă (meniu *drop-down),* pe site-ul de campanie. Sub forma unui decalog pe care şi-l asumă, punctează o arie tematică specifică postului de preşedinte şi evită amănunte despre cum va face şi va drege, ci se rezumă doar la rezultate măsurabile şi norme de comportament asumate. Voluntarii care i-au făcut programul (am informaţii din interior şi ştiu că a lucrat cu experţi voluntari, persoane cunoscute, nu spui cine) şi firma de relaţii publice care a ajutat-o i-au pus programul într-o formă creativă, proaspătă. Nu-i uşor ca, sub forma unor porunci (de inspiraţie biblică) să tratezi subiecte care ţin de competitivitate, educaţie, sănătate, energie, mediu şi altele. În programul său, Monica Macovei se laudă mult. E bine, pentru că are cu ce. Evident, îşi arogă multe în zona justiţiei şi a activităţii DNA, dar nu rămîne încremenită în acest proiect.

Viziunea lui Macovei: Faptul că anticorupţia este panaceu. Corupţia produce sărăcie şi contraperformanţă. Lucruri evidente, nu-i aşa?

România bună, frumoasă pentru România, sau era invers…

Vă aduceţi aminte – şi-a lansat programul în salopetă, la uzina dezafectată Republica. Programul doamnei Udrea nu e rău, e chiar un program frumos, e un program prezidenţiabil bun. Dar pare că depăşeşte capacitatea de exprimare a candidatei. Cu siguranţă îşi merită banii. Este foarte bine croit pe funcţia de preşedinte, urmează liniile directoare ale mandatului prezidenţial. Transpare oarecum din acest program viziunea lui Traian Băsescu în zona justiţie (anticorupţie), angajamente internaţionale euroatlantice, apărare etc. Programul se remarcă prin identificarea unor „mari teme strategice şi probleme ale României": finanţarea partidelor, faptul că partidele nu-şi îndeplinesc rolurile democratice, resursele umane pentru funcaţia publică şi altele. Venind de la Elena Udrea, subiectele pică ciudat cititorului. Domnia sa vorbeşte despre finanţarea partidelor? Despre viaţa în partide, după ce l-a concediat pe candidatul Diaconescu? Nepotrivit.

Viziunea lui Udrea: Nu transpare din sloganurile cu frumuseţea sau din însuşirea de a fi bună pentru diferite arii tematice. La capitolul viziune apar şi diferite soluţii, în funtea cărora e, nici mai mult, nici mai puţin decît schimbarea Constituţiei, dar nu ne spune cum. După care începe lista de cumpărături: educaţie, sănătate, economie etc.

România – a şaptea putere a Europei, impresionant (dar păcat, am fi putut fi prima)

Lecturarea programului lui Călin Popescu Tăriceanu este mai plictisitoare decît a unui curs universitar dintr-o facultate românească. Cam în stilul acela e scris. Sînteţi oameni cu facultate, ştiţi despre ce vorbesc. Temele prezidenţiale se îmbină nearmonios cu temele specifice Guvernului. Dar dacă-i dedicaţi timp (şi nu vă condamn dacă nu o veţi face), veţi găsi acolo diferite măsuri punctuale bine identificate, utile, urgente pentru societatea noastră (stimularea natalităţii, promovarea ocupării şi descurajarea pensionării anticipate) şi bine argumentate. Nu toate ţin de preşedinte, dar să zicem că le va transmite premierului… Mai sînt şi altele decît cele menţionate anterior, pentru că şi acest program este o ditamai lista de cumpărături. Programul pare unul virtuos pentru cititori virtuoşi, avizi de lectură tehnică. Ingineresc, rece, tehnocrat, nu prea te cheamă spre el.

Viziunea lui Tăriceanu: Trebuie să fim a şaptea putere a Europei. O Românie puternică în Europa. Este un proiect de ţară care, în esenţă, îşi propune dezvoltarea României la nivelul potenţialului uman, teritorial şi geopolitic pe care îl deţine.

***Ciprian Ciucu** este director de programe al Centrului Român de Politici Europene.*

Mircea KIVU

Ce-i mîna pe ei în luptă?

Dacă s-ar înscrie în cursa pentru biroul din Palatul Cotroceni doar cei care speră să-l poată ocupa, nu am avea mai mult de doi-trei candidaţi la fiecare scrutin. Dar asta s-a întîmplat doar în epoca romantică postrevoluţionară – în mai 1990, cînd am avut trei candidaţi, fiecare o personalitate politică puternică şi reprezentînd cîte o grupare politică redutabilă, măcar în plan simbolic.

Astăzi, s-ar numi troll.

Mai tîrziu, pentru că alegerile parlamentare se desfăşurau simultan cu cele prezidenţiale, partidele au realizat că pot obţine o vizibilitate utilă în cursa parlamentară, prin prezentarea unui candidat la Preşedinţie, chiar dacă acesta nu are nici o şansă de victorie. Aşa s-a făcut că, în 1992, au apărut candidaţii-locomotivă pentru partide.

Tot în 1992, a apărut un alt tip de candidat: cel care nu este interesat de cursa electorală propriu-zis, ci are de transmis un mesaj pe care speră să-l impună pe agenda publicului. Campania electorală (mai ales aşa cum se desfăşura atunci, cu dezbateri care beneficiau de maximă acoperire mediatică) oferea un excelent prilej de acces la mass-media, altfel puţin receptivă la subiect. Era vorba despre candidatul independent Mircea Druc, fost premier al Republicii Moldova, care dorea să atragă atenţia publicului asupra cauzei românilor din stînga Prutului. Astăzi, s-ar numi *troll*.

Începînd din 1996, avem de-a face cu o masificare a candidaturilor la funcţia supremă: 16 candidaţi înscrişi (record încă nedepăşit). 13 dintre ei reprezentau partide care sperau un scor bun la parlamentare. (Acest tip de candidatură avea să dispară odată cu decuplarea de alegerile parlamentare, în 2009.) Pe lîngă aceştia, apar altfel de candidaţi „pentru mesaj": ei nu au ceva de spus pentru interesul public, ci mai degrabă despre ei înşişi. Cazul tipic este generalul Nicolae Militaru, personaj care jucase un rol controversat în ultimii ani ai regimului comunist şi primii ani postrevoluţionari, şi care dorea să se explice naţiunii – naţiune care, de altfel, era complet dezinteresată de speţă.

Speţa candidaţilor care caută publicitate a fost prezentă şi în scrutinele prezidenţiale următoare. Ne amintim de prima femeie care a candidat (în 2000), o avocată care a cîştigat notorietate, un tînăr om de afaceri care a dat în judecată toate institutele de sondaje care îl incluseseră cu perseverenţă la categoria „alţii" (în realitate, înregistra scoruri sub marja de eroare), un pretins prinţ care nu prea ştia românește (a reuşit mai tîrziu să devină cumătru cu preşedintele în funcţie), un pretins exponent al etniei rome care între timp şi-a mutat rezidenţa într-un penitenciar, un ex-securist, un cleric newyorkez condamnat ulterior pentru înşelătorie (a obţinut o sentinţă favorabilă la CEDO împotriva statului român, pentru tratamentul degradant din închisoare). Să nu-l uităm pe binecunoscutul Gigi Becali. Pe scurt, multe personalităţi accentuate, cu tendinţe mesianice, în căutare de notorietate şi glorie. De menţionat că cel puţin cinci foşti candidaţi la preşedinţie au ajuns ulterior în închisoare.

Anul acesta, pe lîngă candidaturile „exotice" (Funar, C.V. Tudor, William Brînză), avem un nou tip de candidatură: cea strategică. O recunoaştem după absenţa oricărui program politic. Este candidatul care nu are vreo veleitate de a cîştiga, dar speră să „ciupească" o parte din electoratul care, în principiu, ar vota unul dintre candidaţii principali – cazul lui Tăriceanu. Alt candidat (Meleşcanu) este în cursă *„just in case"* – poate Iohannis va fi invalidat în justiţie şi atunci ACL va trebui să susţină un alt candidat.

Tot „strategice" pot fi considerate candidaturile menite să strîngă nişte voturi, marfă destul de iluzorie în perspectiva negocierilor dintre cele două tururi – este situaţia doamnei Udrea, susţinută tocmai de către cel care, în primăvară, clama necesitatea unui unic candidat al Dreptei, dar şi a deja tradiţionalului Kelemen Hunor, care acum are un rol suplimentar: acela de a demonstra că partidul său, şi nu cel al lui Zsolt Szilágyi, este adevăratul reprezentant al comunităţii maghiare.

Tot o categorie nouă o reprezintă candidatura independentă a Monicăi Macovei. Este clar că ea nu urmăreşte nici publicitatea gratuită, nici negocierea voturilor obţinute. Mai degrabă, cred că domnia sa doreşte să testeze aderenţa pe care o poate obţine mesajul său anti-corupţie şi anti-sistem (aici, ar fi de discutat). Probabil, voturile obţinute vor constitui punctul de plecare al unei noi construcţii politice.

„Nu votez niciodată pentru cineva, tot timpul votez împotrivă."

W.C. FIELDS

***Mircea Kivu** este sociolog.*

Florin ONCESCU

Preşedintele diasporei

Să spun ceva original despre campania electorală în curs este dificil. Despre fostele campanii, de asemenea. Pe acest subiect, toţi sîntem specialişti şi totul a mai fost spus, de multe ori. Tot la fel de dificil mi se pare şi dacă mă limitez la percepţia diasporei asupra acestor alegeri. Trăind „în afară" de 19 ani, ar trebui, la acest capitol, să ştiu mai multe decît unul din ţară. Dar nu sînt sigur că-i aşa.

Toţi românii trăind în străinătate au rude şi prieteni în ţară. Între cei plecaţi şi cei rămaşi există un permanent schimb de păreri, nu întotdeauna purtat cu voce calmă. Cred că din aceste numeroase dialoguri s-au înfiripat atît opinia că diaspora, într-o proporţie covîrşitoare, a ţinut cu Băsescu, cît şi urmaşa ei, că diaspora ţine acum cu Iohannis ori Macovei.

Pentru că, în 2009, socoteala voturilor din afară a venit după ce candidatul Geoană şi-a declarat public şi antologic victoria, Băsescu a devenit, în minţile multora, preşedintele diasporei. Această opinie a fost cimentată de harnica echipă de reporteri de la Antena 3. Cimentată astfel, opinia a avut impact asupra unor decizii ori indecizii guvernamentale, orientate spre un singur ţel: limitarea accesului la vot al diasporei. Aşa a fost cu nelegiferarea votului prin corespondenţă, din 2011. Aşa a fost cu tentativa de recenzare prin strigături la gard a rezidenţilor „adevăraţi" din localităţile patriei, din 2012.

Şi adevărul e că Antena 3 a avut dreptate. Nu lipsa de inteligenţă le poate fi contestată păpuşarilor care-i mişcă pe jurnaliştii Gâdea, Ciuvică, Tudor ori Badea. Diaspora, în marea ei majoritate, chiar a ţinut cu Băsescu, chiar ţine cu Iohannis ori cu Macovei.

Motivele acestei diferenţe semnificative, procentual vorbind, dintre opţiunea diasporei şi opţiunea celor de-acasă? Eu mă opresc la trei.

Primul ar fi că românii din diaspora au alte surse de informare. Una e să vezi realitatea românească doar prin prisma Antenei 3 ori, mai nou, a RTV-ului, alta e să o urmăreşti consultînd o largă paletă de publicaţii de pe Internet.

Al doilea: românii din diaspora nu sînt sub presiunea economică acţionată politic din România. Printre ei nu există nici un votant de 40 ori 50 de ani, pensionat medical pe motive iluzorii, care lucrează cu spor pe propria tarla.

Nu aş insista pe cel de-al treilea motiv, pentru că pare elitist, dar nu pot să-l sub tăcere. Este vorba de gradul mediu de educaţie. Pe scurt spus, în diaspora, el este mai înalt. Judecata se aplică în mod sigur Canadei, ţară care practică selecţia candidaţilor la imigrare pe baza studiilor. Însă cred că se aplică diasporei în totalitate. În definitiv, chiar şi faimoşii „căpşunari", presupunînd că n-ar avea ani mulţi de şcoală, ceea ce nu-i de subînţeles, sînt nevoiţi să citească pe Internet, deci, pe scurt, să citească.

Dacă ai obişnuinţa lecturii, eşti mai puţin dispus să treci cu buretele peste plagiatul lui Ponta. Eşti mai puţin dispus să crezi că Becali n-ar fi trebuit să meargă la puşcărie pe motiv că a construit „din banii lui" locuinţe pentru sinistraţi. Eşti mai puţin dispus să priveşti altfel decît cu scîrbă fapta cetăţeanului indignat care l-a scuipat pe Patapievici, ori atacul suburban de la RTV la adresa lui Pleşu. Eşti mai predispus să tresari la declaraţia ministrului Gigel de la Cultură, cel recunoscător părinţilor pentru „numele care mi l-au dat". Eşti mai predispus să simţi că ceva nu e în regulă cu alăturarea dintre figura lui Şova şi un fotoliu ministerial.

Sigur, şi România educată poate greşi, cum în mod notoriu a făcut-o, prin anumiţi reprezentanţi iluştri, în interbelic. Fapt care i-o fi ajuns lui Ponta la ureche cînd a refuzat decorarea membrilor fostei conduceri a ICR pe motiv că ar fi exprimat opinii fasciste. Dar eu tot cred că educaţia creşte şansele unei priviri corecte.

O părere cu răspîndire redusă în diaspora este că ar fi în interesul nostru, al românilor plecaţi, să fim mai puţin conectaţi la politica din ţară şi mai mult la cea din ţările în care ne-am stabilit. Părerea a fost preluată cu entuziasm interesat, în România, de cei care-l consideră pe Băsescu preşedintele diasporei.

Eu simt cum în această părere reverberează idei ale fostei propagande comuniste pe tema emigraţiei. Cel care îşi părăsea ţara pentru un pumn de ţechini era condamnat să ardă la focul mic al nostalgiei. Pentru el, salvarea putea fi obţinută doar cu preţul uitării, la care se ajungea prin căderea în alcoolism.

În sfîrşit, este evident că gradul de conectare a românilor din afară la politica de-acasă ţine de factori măsurabili, cum ar fi numărul anilor trecuţi de la părăsirea ţării şi depărtarea de România. La Montréal, la alegerile prezidenţiale din 2009 şi la referendumul pentru demiterea preşedintelui, din 2012, au fost, de fiecare dată, în jur de o mie de votanţi. La o comunitate de 40-50 de mii de români, participarea numai numeroasă n-a fost.

Altfel spus, soarta alegerilor se joacă, totuşi, în România. Motiv pentru care, de data asta, votez la Bucureşti.

„Votează mereu pentru principii şi-ai putea înţelege că votul tău nu este pierdut."

JOHN QUINCY ADAMS

***Florin Oncescu** este jurnalist şi scriitor.*

Antonio MOMOC

Campaniile negative și loviturile electorale sub centură

Scena din 1996, din confruntarea finală televizată, în care Emil Constantinescu l-a întrebat pe Ion Iliescu dacă crede în Dumnezeu, reprezintă una dintre loviturile de grație care s-au dat în istoria electorală postcomunistă. În același stil a punctat, în două rînduri, Traian Băsescu: prima oară în 2004, cînd l-a întrebat pe Adrian Năstase ce nenorocire s-a abătut asupra poporului român, ca să fie condus de foști comuniști; a doua oară în 2009, cînd l-a chestionat sardonic pe Mircea Geoană dacă i-a plăcut vizita la Sorin Ovidiu Vântu.

Nici unul dintre aceste episoade nu constituie un atac de campanie negativă. Întrebările au derutat, ba chiar au făcut KO oponentul. Dar atacul a scos la lumină un adevăr ascuns despre cel chestionat, de care atacatorul a profitat electoral într-un anumit context. Ion Iliescu a mărturisit că era libercugetător, într-o Românie declarat credincioasă. Adrian Năstase era, ca și Băsescu, un fost comunist, dar a refuzat să admită evidența. Mircea Geoană fusese în vizită la mogulul de presă.

Încercările lui Victor Ponta de a sugera că principalul său contracandidat, Klaus Iohannis, este de o altă religie decît cea majoritară, ori că face parte dintr-o etnie minoritară se înscriu în aceeași categorie a loviturilor sub centură. La fel și reproșul pe care anumiți lideri PSD l-au adus primarului Sibiului – că nu are copii. Diferența este că, în vreme ce comunismul a fost o nenorocire pentru o țară, să nu ai copii poate fi o nenorocire pentru o familie.

În campanie, echipele de comunicare vînează slăbiciunile adversarilor și lovesc fără milă. Mai ales cei care sînt în poziția challanger-ului vor ataca, mizînd pe reacția liderului. În schimb, la liniște și la calm recurg de obicei candidații aflați în poziția de numărul 1 pe piața electorală. Pentru aceștia, campania se construiește autocentrat, prin invocarea performanțelor obținute în exercitarea puterii.

În vreme ce *campaniile electorale pozitive* obțin susținerea alegătorilor prin invocarea calităților personale sau profesionale ale candidatului, *campaniile negative* pun adversarul în lumină proastă, cu orice chip, și deturnează atenția de la programul, experiența și calitățile celui care atacă. Campaniile pozitive mobilizează membrii de partid și simpatizanții, și întăresc prejudecățile și convingerile celor decișii cu mult înainte de a începe campania. Campaniile negative își propun să îi demobilizeze pe nehotărîții care înclină spre ceilalți competitori. Argumentul folosit este acela că alegerea contracandidatului ar fi o eroare, fie din considerente care țin de persoana acestuia, fie din pricina unor poziții exprimate anterior sau în campanie.

Totuși, a acuza pur și simplu un adversar politic nu este totuna cu a ataca într-o campanie negativă. Este normal să critici nerealizările executivului sau să ataci comportamentul unui om politic care s-a aflat ori se află la guvernare. Este legitimă critica la adresa caracterului omului politic: infidelitatea, minciuna, plagiatul, corupția sau hoția dovedită în justiție.

Specialiștii în științe politice (Richard K. Scher, 1997, *The Modern Political Campaign: Mudslinging, Bombast and the Vitality of American Politics*, New York, Sharpe) au explicat unde începe, de fapt, campania negativă: „A afirma că rivalul își abuzează soția, dacă acest fapt este adevărat, nu constituie campanie negativă, deoarece pune în lumină în ce măsură merită acel personaj să i se confere încrederea publică; dar dacă acuzația nu este adevarată, atunci este vorba de campanie negativă cu scopul de a distruge imaginea candidatului." Așadar, publicitatea „contra" (spoturi, afișe, panouri, fluturași) sau discursul „critic" nu pot fi etichetate drept campanie negativă. Așa cum nici întrebările legitime despre cine sînt cu adevărat, în ce valori cred și ce au realizat candidații nu reprezintă campanie negativă.

„Ceea ce generalizează voința nu este atît numărul voturilor, cît interesul comun care le unește."

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

„Boicotarea votului înseamnă un căluș pus în gura democrației, o impunere a tiraniei unui nimeni peste un popor căruia nu îi pasă de destinul său."

GEORGE WASHINGTON

Insinuările, acuzațiile lipsite de dovezi, injuriile sau minciunile despre contracandidați reprezintă *campanie negativă*. În Internet, campania negativă înseamnă lansare de zvonuri sau minciuni, caricaturi sau parodii la adresa competiției. Deși practicată de majoritatea actorilor politici, campania negativă este foarte rar asumată sau recunoscută oficial. De obicei, ea se desfășoară prin intermediari, plătiți sau voluntari.

În epoca Internetului, candidatul politic beneficiază de sprijinul amatorilor. În comunicarea politică distingem între marketing-ul electoral proiectat de către oamenii politici și marketing-ul electoral amator, produs de susținători. Gherila digitală, utilizată pentru prima oară pe site-ul de campanie al candidatului Traian Băsescu la alegerile locale și prezidențiale din 2004 reprezintă un asemenea tip de marketing amator, manevrat cu abilitate de specialiștii în publicitate electorală care au stimulat implicarea în campanie a simpatizanților Partidului Democrat și ai Alianței Dreptate și Adevăr.

În campania prezidențială din 2004, pe site-ul de campanie al Alianței DA a fost implementată o secțiune intitulată *gherila digitală*, unde utilizatorii de Internet puteau urca materiale ironice și denigratoare la adresa competitorilor, în vreme ce un *disclaimer* îi absolvea, din punct de vedere legal, pe coordonatorii campaniei, de orice responsabilitate juridică cu privire la conținutul postat de useri: PD nu își asuma în nici un fel conținutul injurios anti-PSD. Userii uploadau pe site materialele jignitoare (caricaturi, afișe, postere) folosind un cont de e-mail personal. Campania s-a bucurat de o puternică viralizare, mulți useri preluînd conținutul și transmițînd apoi pe forumuri sau grupuri de discuții conținutul trivial la adresa concurenței. Site-ul de campanie al PD a devenit un spațiu în care amatorii au urcat materiale de campanie îndreptate împotriva candidatului PSD, Adrian Năstase. Marketing-ul profesionist s-a folosit eficient de marketing-ul amator.

Pe site-ul oficial de campanie, pe blogurile și pe conturile de Facebook sau Twitter ale candidaților, campania este de obicei una pozitivă. Campania negativă se derulează online prin marketing-ul amator pe site-urile clonă (se copiază designul și culorile site-ului competitor și sînt postate pe platforma clonată false mărturisiri ale adversarului), pe site-uri cu conținut generat de utilizator, ca YouTube, prin comentarii plasate pe forumurile ziarelor și pe blogurile aparținînd concurenței. În acest fel, zvonurile, minciunile, bîrfele sau atacurile injurioase intră în răspunderea postacilor profesioniști sau amatori.

Campania de denigrare a adversarilor implică de cele mai multe ori userul (postac plătit de partid, un susținător radical al partidului sau un „taliban" amator voluntar) să folosească un stil verbal agresiv, în locul politeții sau decenței. Postacii vînează site-uri, bloguri sau articolele din presa online despre competiție, pentru a plasa mesaje insultătoare la adresa adversarilor. Acolo unde există un management al reputației online, aceste postări injurioase sînt monitorizate, moderate sau cenzurate de către echipa de comunicare a politicianului atacat.

Campania negativă poate aduce și cîteva avantaje pentru publicul larg, chiar dacă unii oameni sînt deranjați de agresivitatea ei. Atacurile sporesc atenția alegătorilor față de politică, unele informații ascunse pot ajunge la cunoștința publicului, dar au și repercusiuni neplăcute asupra clasei politice în ansamblul ei: lipsa de încredere în partide și politicieni, abstenționismul – boicotul sau refuzul de a participa la vot ca formă de protest față de actuala ofertă electorală, sau votul negativ – votul împotriva unui politician sau a unui partid.

Au fost și campanii în care s-a produs un efect de bumerang, atacul întorcîndu-se asupra atacatorului. Nu o dată electoratul din România s-a aliat cu victima atacului. Compasiunea căutată poartă numele de „victimizare". Ținem minte episodul din 2009, cînd Traian Băsescu, acuzat în campanie că a lovit un copil, a ieșit pe post cu replica acum celebră: „Să-ți fie rușine, Dinu Patriciu!" Din acuzat, Băsescu devenea victimă a unui trucaj sau montaj video.

„Klaus Iohannis – România lucrului bine făcut", „Victor Ponta – Președintele care unește", „Elena Udrea – Bună pentru România" sau „Monica Macovei – Mai bună decît ei" fac parte din strategia de mesaj pozitiv a candidaților la prezidențialele din 2014. Atacurile nedovedite încă, precum Victor Ponta care ar fi fost ofițer SIE acoperit sau cele șase case ale lui Klaus Iohannis, care nu ar fi fost cumpărate din banii de meditații, sînt atacuri de campanie negativă.

În realitate, nu există campanie electorală integral negativă sau pozitivă. Campaniile electorale sînt alcătuite dintr-un amestec de mesaje negative și tactici pozitive. O campanie poate fi mai degrabă negativă sau pozitivă doar în măsura în care, majoritar, mesajele au fost negative sau pozitive.

***Antonio Momoc** este specialist în comunicare politică. Cea mai recentă carte publicată:* Comunicarea 2.0. New media, participare și populism, *Editura Adenium, 2014.*

Sloganuri electorale

- Mesajele principale ale candidatului PSD Victor Ponta au fost concentrate în două sloganuri, respectiv „Președintele care unește" și „Votează schimbarea pînă la capăt".
- Candidatul ACL Klaus Iohannis a avut un singur mesaj principal, concentrat în sloganul „România lucrului bine făcut".
- Candidatul independent Călin Popescu-Tăriceanu a avut o campanie axată pe un singur mesaj, respectiv „De partea ta. Bunăstare și respect."
- Candidatul PMP Elena Udrea și-a axat campania pentru alegerile prezidențiale pe mesajul central concretizat de sloganul „România frumoasă". Campania Elenei Udrea a ieșit în evidență și prin utilizarea unei serii de mesaje secundare, concretizate în sloganurile „Bună pentru Educație. Bună pentru România", „Bună pentru Modernizare. Bună pentru România" sau „Bună pentru Sănătate. Bună pentru România".
- Mesajului central al campaniei candidatului independent Monica Macovei a fost construit în jurul temei anticorupției. Macovei a folosit, astfel, sloganul „A creat DNA. Banii furați se întorc la tine", pentru a reda mesajul său anticorupție.
- Candidatul UDMR Kelemen Hunor și-a construit campania electorală pentru alegerile prezidențiale pe un mesaj de respect pentru o Românie puternică, cu regiuni puternice, concentrat succint în sloganul „Respect".
- Candidatul independent Teodor Meleșcanu, fost șef al SIE, și-a axat campania pe transmiterea a două mesaje referitoare la persoana sa: unul care ține de competența sa, celălalt invocînd criteriul național: „Votați Teodor Meleșcanu. Președinte competent și bun român".
- Candidatul independent William Brânză a propus un mesaj antisistem, concretizat în sloganul „Să le spargem gașca!".
- Mesajul campaniei lui Corneliu Vadim Tudor a avut drept cuvînt-cheie adevărul, iar sloganul care a încercat să-l reflecte a fost „Vadim președinte, că el nu ne minte!".
- Ceilalți patru candidați, respectiv Dan Diaconescu, Szilágyi Zsolt, Constantin Rotaru și Mirel Amariței, nu au avut mesaje concretizate în sloganuri.

(sursa: mediafax.ro)

„Nu poți fi într-o zi măicuță, și în altă zi gladiator"

un dialog cu Radu MAGDIN

Cu cît timp înainte se pregăteşte, în mod normal, o campanie electorală pentru alegerile prezidenţiale? Vă întreb pentru că în România, în septembrie, nu se ştiau, în mod public, toţi candidaţii... este normal?

Un candidat serios, cu un partid serios, se pregăteşte din timp. Restul e suspans controlat sau improvizaţie totală, lucru relativ obişnuit în politica românească. Pe de o parte, e normal să nu-i ştim pe toţi candidaţii decît pe ultima sută de metri (altfel, de unde suspansul, speranţa, dacă e o alegere cu candidaţi previzibili şi final aşteptat?); pe de altă parte, nu cred că există cu adevărat vreun secret, în ultimele luni, cu privire la faptul că Victor Ponta şi Klaus Iohannis urmau să fie candidaţii principalelor două aglomeraţii organizatorice din politica românească, PSD & co, respectiv ACL. Cred că surprize au fost cu adevărat numai cu privire la candidaturile lui Macovei, Meleşcanu şi eventual Udrea. Tăriceanu mai puţin îmi pare o surpriză, căci are un profil prezidenţial natural, ca fost premier într-o perioadă de prosperitate, are atuul acesta de aruncat în ring.

Care sînt etapele „construirii" unei campanii pentru alegerile prezidenţiale? Există reţete? Scenarii?

Totul porneşte de la candidat, de la motivaţia sa de a candida şi de la temperamentul său. O menţiune de etapă: e greu sau chiar imposibil să reuşeşti, dacă nu există notorietate clară naţională. Apoi se configurează echipa de consilieri de campanie, de preferinţă nemăcinată de orgolii şi constituită fără suprapuneri, ca să existe o responsabilizare clară. Apoi, două chestiuni-cheie, fără de care nu există decolare: organizarea şi finanţarea, care se sprijină una pe alta. Se face o strategie clară de campanie, care presupune un program politic, un slogan cît mai de impact, cîteva idei-cheie ca mesaje generale, căci puţini citesc platforma politică, un calendar media şi de evenimente (fiecare după resurse), totul în cadrul unui plan cu date cît mai precise. De foarte multe ori, au loc modificări de ultim moment în planificarea de campanie, căci şi agenda publică e foarte fluidă în campanie. Dar o campanie bine organizată rămîne pe mesaj, nu se lasă diluată prea mult, respectă în mare ce s-a stabilit şi măsoară periodic impactul mesajelor transmise. În plus, faţă de mesajele pozitive, e importantă şi campania negativă, ambele aspecte ajutînd la diferenţierea candidatului sau a candidatei faţă de concurenţă.

Care este, de fapt, diferenţa între candidat – un „produs" al unei campanii electorale (şi al partidului care îl propune) – şi omul care îşi doreşte să devină preşedintele unei ţări? Votăm o persoană reală?

Votăm o persoană reală, şi nu o proiecţie, un „produs", în măsura în care personalitatea candidatului este puternică. Poţi mima – sau poţi fi antrenat să pari a avea – valorile şi viziunea, mai greu poţi mima voinţa: personalitatea politică – sau lipsa ei – transpare, mai ales în interviurile mai dure şi în dezbaterile cu ceilalţi candidaţi. Cred că, la fel ca şi în cazul unei căsătorii, e bine să ai mai multe întîlniri cu candidatul sau candidata, nu să te grăbeşti să proiectezi calităţi pe el sau pe ea, calităţi pe care s-ar putea să nu le aibă decît în imaginaţia noastră. Testul studioului TV e de multe ori la fel de important ca testul mulţimii: dacă oamenii simt că nu îţi place să fii printre ei, dacă pari stînjenit sau arogant, pici testul, nu numai faţă de comunitatea locală, ci şi faţă de audienţa naţională.

Şi pentru că tot vorbim despre imagine, care mai este rolul mass-media în campania electorală?

Mass-media e cheia, căci nu poţi da mîna cu 20 milioane de locuitori, nu poţi merge, în calitate de candidat, din casă în casă, ai nevoie de un canal de difuzare în masă care să intermedieze relaţia dintre tine şi public. Televiziunea e în continuare regina campaniei, chiar dacă în ultimii ani Internetul – media online – a crescut mult ca un canal de informare. Radioul nu trebuie subestimat, şi nici media locală, cea din urmă avînd o audienţă puternică, nişată.

Care mai este impactul apariţiilor televizate? Depinde foarte mult de cît şi cum sînt folosite. Cînd eşti „mic" şi nu ai notorietate, nu există hiperexpunere; cînd eşti „mare", trebuie să ai grijă ce şi cît de des apari la TV, ca să nu devii comentator politic, în loc de actor politic percutant.

De ce în România contează atît de puţin programele politice ale candidaţilor? De ce „promisiunile electorale" prezintă atît de puţină încredere?

Programele politice contează puţin mai peste tot în lume, căci aproape nimeni nu le citeşte integral, cu excepţia consultanţilor, a ziariştilor şi a altor cetăţeni curioşi. În cel mai bun caz, lumea se uită la cuprins şi la estetică, poze etc. Promisiunile contează, căci atrag atenţia prin impactul lor imediat asupra vieţii cetăţenilor. Cu cît vizează nevoi mai simple, cu atît sînt mai eficiente: slujbele şi mărirea pensiilor sînt nevoi imediate, independenţa energetică sau viziunea de politică externă sînt nevoi superioare, de interes pentru o minoritate dintre alegători. Promisiunile nu sînt foarte diferite între ele – mai ales cînd partidele nu sînt fidele doctrinei proprii, ceea ce e important e credibilitatea candidatului, aici trebuie lucrat; candidatul sau candidata trebuie să expună valori şi să fie fideli unei direcţii a brandului lor, pentru a fi credibili. Nu poţi fi într-o zi măicuţă şi în altă zi gladiator, lumea devine confuză dacă paleta expunerilor e prea diferită, nu poţi fi de toate pentru toţi, ca o şaorma universală.

Care este rolul organizaţiilor teritoriale ale partidelor în timpul campaniei?

E simplu: să comunice bine mai departe, în teritoriu, mesajele de la centru şi să mobilizeze oamenii în ziua votului. De multe ori, organizaţiile locale au bunăvoinţă, dar nu sînt mereu informate din plan central cu privire la mesaje sau strategie, sau sînt informate la nivel superficial. Aşa că, de multe ori, mobilizarea la vot depinde aproape exclusiv de organizarea liderilor locali şi de finanţele investite de ei, mai mult decît de diseminarea şi adaptarea mesajelor de la centru.

Se tot vorbeşte de campania negativă. Ce reprezintă ea, de fapt, în România? Există la noi şi „campanie pozitivă"?

E normal, nu există alegeri fără campanie negativă, alegerile înseamnă emoţie, o bătălie generică între bine şi rău – deşi realitatea e un set de nuanţe de gri; alegerile sînt o luptă între schimbare şi continuitate. Dacă toate sînt bune şi frumoase, şi nu există campanie negativă, de ce să-i schimbăm pe cei de la putere cu alţii?! Există şi campanie pozitivă, căci fiecare candidat trebuie să se definească şi în sine, nu doar prin opoziţie cu ceilalţi, altfel nu va fi credibil cu adevărat.

Cum aţi caracteriza această campanie, din 2014?

Mi se pare sincer cam plicticoasă campania actuală comparativ cu ultimele trei, urmărite cu atenţie, adică 2000, 2004 şi 2009. Nici candidaţii nu sînt supereroi sau personalităţi politice grandioase – parcă le e frică să îşi definească clar identitatea –, nici sloganele nu te izbesc prin originalitate sau eficienţă, nici dezbaterile pe teme de interes real nu abundă. Nu vedem un mare narativ de campanie, vedem doar o temă care se impune, sub presiunea justiţiei, cea a luptei anticorupţie. Singurul candidat care se luptă din răsputeri, vizibil, să reuşească e Monica Macovei, restul par a se baza pe maşinăriile de partid sau fac non-combat. Se zbate şi Elena Udrea, dar referirea cu privire la confuzia de brand de mai sus rămîne valabilă, pendularea între limite prea mari îi afectează calitatea campaniei.

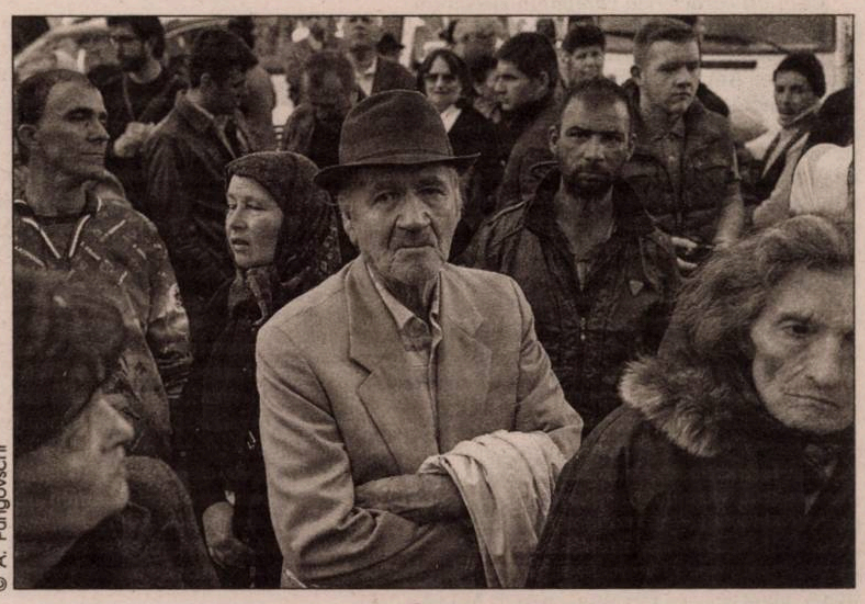
© A. Pungovschi

„Dacă prin vot am putea schimba ceva, nimeni nu ne-ar mai lăsa să votăm."

MARK TWAIN

Există o evoluţie în politica românească? Care ar fi ea? Poate luăm în considerare şi faptul că în 1990 nimeni nu ar fi putut concepe o femeie candidat la preşedinţie şi iată că în 2014 avem două femei care vor obţine peste 1% din voturi?

Da, candidaturile feminine sînt o evoluţie. Văd o evoluţie şi în sensul că în online există multă lume pasionată şi/sau pasională care încearcă să crească prezenţa la vot, oferind varii motive în acest sens. Cred că este un demers lăudabil, atîta timp cît e prezentat ca un demers pozitiv de „alegere a propriului candidat" şi nu de demonizare a altor categorii sociale care, vezi Doamne, nu ştiu ce să voteze. Votul nu ştie carte, dar să nu subestimăm bunul-simţ al poporului, votul cenzitar – sau pe alte criterii discriminatorii, care văd că mai apar uneori în discursul online sau offline – nu îşi are locul decît în trecut.

***Radu Magdin** este analist şi consultant politic, CEO Smartlink Communications.*

a consemnat Adina POPESCU

În presa internaţională

■ Associated Press (AP) scrie că România este „un aliat fidel al Statelor Unite, care au un scut antirachetă la Deveselu", că românii „sînt în mod tradiţional antiruşi" şi că oponenţii îl acuză pe Ponta că va încerca să se apropie de Vladimir Putin în cazul în care cîştigă alegerile, dar că acesta dezminte. Corupţia pare să nu fie o îngrijorare majoră pentru alegători, în pofida faptului că România este unul dintre cele mai corupte state membre ale Uniunii Europene – apreciază AP.

■ Bloomberg scrie că Ponta face primul pas către preşedinţie, după ce a luptat împotriva investigării pentru corupţie a unor membri din partidul său şi împotriva unor acuzaţii potrivit cărora ar fi fost spion. Campania a fost umbrită de descinderi la locuinţele unor reprezentanţi social-democraţi de rang înalt, acuzaţi de corupţie, şi de acuzaţiile preşedintelui în exerciţiu, potrivit cărora premierul ar fi activat în serviciile de informaţii înainte să intre în politică – continuă agenţia, adăugînd că Ponta afirmă că anchetele nu pot fi oprite şi dezminţind acuzaţiile lui Băsescu.

■ Reuters afirmă că Ponta se pregăteşte să devină preşedinte, „oferind uneia dintre cele mai sărace ţări din Europa stabilitate politică, dar provocînd îngrijorări cu privire la independenţa sistemului judiciar." Notînd că este susţinut de „o maşinărie de partid bine unsă", agenţia precizează că Ponta conduce în sondajele dinaintea celor două tururi de scrutin, „trîmbiţînd o relaxare a tăierilor bugetare dureroase şi a creşterii taxelor suportate de români în recesiunea din 2009-2010."

■ Scrutinul de duminică reprezintă un test pentru această fostă ţară comunistă, în care temerile cu privire la o preluare a controlului asupra justiţiei sînt puternice – comentează Agence France-Presse. Aceste alegeri sînt considerate cruciale atît pentru România, cît şi pentru Europa Centrală, în contextul în care democraţia a fost afectată de unele eşecuri în anumite ţări vecine, ca Ungaria, iar relaţiile dintre UE şi Rusia sînt tensionate din cauza crizei ucrainene – în opinia unor experţi contactaţi de AFP.

(sursa: mediafax.ro)

Noncampania și absența ideilor

un dialog cu Luca NICULESCU

Cum ați caracteriza campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 2014?

Campania pentru primul tur a fost o noncampanie. Am auzit foarte puține despre ideile candidaților pentru funcția la care aspiră. Am avut parte, în schimb, de un lung șir de scandaluri, începînd de la ofițerul acoperit, continuînd cu Microsoft și așteptînd anunțata „bombă nucleară" EADS. O campanie în care a contat mai puțin ce au spus candidații în public, și mai mult ce au șoptit unii lideri în particular (mă refer, în primul rînd, la stenogramele Șova – Hrebenciuc). Candidații au fost peste tot – la televizor, la radio, pe bannere imense prin oraș (unii dintre ei) – dar prezența lor fizică nu a mascat absența ideilor.

Cum s-a văzut campania noastră în Europa? A reprezentat un subiect jurnalistic?

Ziarele europene nu au fost foarte preocupate de campania din România. Au existat alte subiecte pe care le-au considerat mai interesante: Ebola, gruparea Statul Islamic, schimbarea Comisiei Europene, tensiunea cu Rusia, alegerile din Ucraina ș.a.m.d. Am văzut însă cîteva articole despre scandalurile de la noi, în mai multe jurnale europene. Și, evident, s-a vorbit despre faptul că aceste dosare de corupție intervin în plină campanie electorală. Cel mai probabil că vor apărea mai multe articole între cele două tururi de scrutin, cu profilurile candidaților rămași în cursă, mai ales că unul dintre ei e etnic german, cu „moștenirea" lăsată de zece ani de regim Băsescu etc.

„Alegerea, și nu șansa, e cea care ne determină destinul."

FRANKLIN DELANO ROOSEVELT

Ce reprezintă în România campania negativă?

Campanii negative se fac și în alte părți. Peste tot se încearcă, într-o formă sau alta, diabolizarea adversarilor, dar, de obicei, forma e mai puțin dură decît în România, există o civilitate a confruntării politice. În ultimii zece ani însă, aici am avut multe derapaje verbale, venite de la cel mai înalt nivel, așa încît nu ne puteam imagina, în mod serios, că va fi altfel în campanie. E interesant că, de cele mai multe ori, campaniile negative nu sînt făcute direct de candidați, ci de televiziunile care, într-un fel sau altul, îi reprezintă. E interesant, spuneam, dar e și o problemă pentru credibilitatea acelor televiziuni, al căror principal rol nu mai e de a informa, ci de a forma opinii.

Există o evoluție în ceea ce privește aceste campanii pentru prezidențiale?

Nu știu dacă e o evoluție sau o involuție. Aceasta fiind campania cea mai proaspătă, ai tendința să o judeci mai aspru decît pe celelalte. În anii '90, dezbaterile dintre candidați aveau o miză mai „prezidențială", dacă pot spune așa: se vorbea despre drumul spre Europa, despre relațiile cu Rusia, despre aderarea la NATO. Pe de altă parte, atunci, unii candidați erau agresați fizic de susținătorii altui candidat, lucru care, din fericire, nu se mai întîmplă acum. Sigur că e bine că există două femei care candidează și că sînt vizibile, dar, încă o dată, la nivelul ideilor vehiculate, nu e mare diferență între candidați. Toți spun că vor o România prosperă, un stat de drept, o societate fără corupție. Lipsește însă tocmai candidatul care să vină cu ideile ce pot stîrni mai multă dezbatere în societate. Acum cinci ani, candida un om ca Remus Cernea, care a avut o frază memorabilă: „România va fi un stat democratic atunci cînd va avea o președintă romă, lesbiană și atee." Declarația lui de atunci i-a obligat pe ceilalți candidați să răspundă la niște întrebări despre felul în care văd relația majoritate – minoritate, sau majorități – minorități. În 2014, nu s-a mai întîmplat asta. Chiar și Monica Macovei, care a avut poate cea mai bună campanie pe net, a venit cu aceeași temă pe care o știm de zece ani: lupta anticorupție. Corupția trebuie îndepărtată, dar nu construiești o societate numai cu discurs împotriva hoților.

***Luca Niculescu** e jurnalist, redactor-șef Radio France Internationale România.*

a consemnat Adina POPESCU

Tudor Călin ZAROJANU

Agonie sau extaz

2014. Un sfert de secol de la Decembrie 1989. Fix.

An electoral. Ca mulți dintre cei anteriori. La început, alegerile locale, parlamentare și prezidențiale aveau loc în același an. La patru ani o dată, exceptînd începutul, care era normal să fie mai bîlbîit. Mai întîi, în 22 Decembrie, s-a ales CFSN și președintele acestuia, implicit al țării. Bine, n-a fost un vot, nici măcar intern, s-a ales „prin consens", adică a zis cineva și nu s-a opus nimeni.

Pe urmă, în 9 februarie, după ce partidele istorice au scos lumea-n stradă, băgînd sula-n coasta CFSN, s-a ales CPUN, „pe principiul parității", adică unul de la FSN – unul de la restul lumii. Iar președintele noului organism, ei, bine, a fost moștenit de la cel vechi, deși Radu Câmpeanu îndrăznise să-ntrebe de o eventuală alegere, dar fusese repede pus la punct.

În sfîrșit, pe 20 mai, au fost alegeri pe bune. Fără Punctul 8 și alte de-astea. Dar n-aveam încă o Constituție pe stil nou (votată în 1991), așa că a fost un mandat scurt, de numai doi ani, care nu s-a pus mai tîrziu la numărătoare. Practic, trei ani nu s-au pus – 1990, 1991 și 1992.

Printr-o coincidență remarcabilă, sfîrșitul primului mandat care a contat la numărătoare a însemnat și schimbarea stîngii cu dreapta. Vorba ceea, să nu știe stînga ce face dreapta. Sigur, covîrșitoarea majoritate a celorlalte țări din Est procedase invers: după atîta amar de vreme sub comunism, alesese-ră să încerce varianta opusă, că doar de-aia s-a dărîmat Zidul. Retrocedările s-au făcut repede și fără scandal, iar capitalismul s-a instaurat ca de la sine. După care, acolo unde acesta a părut prea radical, oamenii au decis să-ncerce și stînga, o stîngă care, lipsită de continuitatea față de trecut, fusese nevoită să se reformeze occidental. Alte țări, alte popoare, alte apucături.

După 1996, am intrat în normal cu alegerile. Dar cum am intrat – cum am ieșit, că au început să apară alegerile parțiale – mai mor oamenii, mai sînt promovați în alte funcții, mai fug din țară –, a trebuit revizuită Constituția, au apărut alegerile europarlamentare, s-a decis în mod revoluționar ca mandatul prezidențial să fie de 5 ani și, implicit, ciclul respectiv să nu se mai suprapună peste cel parlamentar + local, a venit și timpul primei moțiuni de cenzură reușite, deci a primelor alegeri anticipate, și, în sfîrșit, ultimii ani au generat și moda suspendării președintelui, urmată de referendumul pentru eventuala lui demitere. Una peste alta, de-o vreme-ncoace votăm pe rupte, nici nu mai știm ce.

„Cum ar putea un președinte să nu fie actor?"

RONALD REAGAN

În condițiile astea, se pune problema cît și cum mai contează alegerile prezidențiale din acest an. Și ce s-a schimbat față de scrutinurile precedente. În particular, ce rol (mai) au televiziunile (media în general) în toată povestea asta. Și, apropo, ce vede alegătorul obișnuit la TV. Și, eventual, ce-nțelege din ce vede.

Alegătorul obișnuit înțelege că sînt unii care se bat cu alții ca să obțină ceva pentru ei și familiile lor și prietenii lor și vecinii lor și rudele prietenilor vecinilor. Mai înțelege că toți sînt o apă și-un pămînt. Și fură. Toți fură. Dar pe unii-i prinde, pe alții nu – ceea ce îi face pe aceștia din urmă net superiori. În sfîrșit, înțelege că jurnaliștii sînt vînduți. Toți. Și au bani mulți. Poate nu toți, dar majoritatea. Mai înțelege, în sfîrșit, că, deși sînt 14 candidați (în timp ce noi facem 13-14), de fapt nu sînt decît două tabere: Băsescu și ceilalți.

Ce vede la televizor de înțelege așa bine fenomenele? Păi, vede cîțiva candidați care își consumă timpul de apariție delimitîndu-se clar: cu sau împotriva lui Băsescu; mai vede doi-trei alți candidați care ar vrea să spună ce și-au pus ei în cap să facă, dacă ajung la Cotroceni, dar nu-i lasă moderatorii, cum să-i lase, păi asta ne interesează pe noi!? Să spună limpede: a fost sau nu Ponta agent acoperit, descoperit, semiacoperit, decapotabil sau cum?

Dar cel mai mult vede jurnaliști cerînd părerea altor jurnaliști sau a celor 15, hai 20 de invitați permanenți de la toate televiziunile de știri, de cînd există televiziuni de știri. Unii foarte, foarte obosiți de această postură și oarecum confuzi, întrucît au spus absolut tot ceea ce aveau de spus despre orice subiect posibil, încă de acum cinci-șase ani.

Ar mai trebui spus ce-nseamnă alegătorul obișnuit. Alegătorul obișnuit este cel care nu era foarte sigur în ianuarie 2014 cu cine va vota în noiembrie. Probabil 60-70% din electorat. Restul de 30-40% era absolut sigur cu cine va vota, cu mult înainte ca vreun cetățean să se decidă să candideze.

Rolul jucat de televiziuni – și în general de mass-media – este crucial, dar din păcate mass-media nu prea mai există. Fiecare televiziune de știri are o influență masivă asupra a cîte 0,8-1,5% din electorat, cam cît îi e fiecăreia ratingul. Cele patru ziare centrale care se mai tipăresc lovesc și ele puternic cu cîte 10.000-15.000 de exemplare, o parte dintre ele, e drept, fiind retururi.

Cît despre presa virtuală, din păcate a cam pierdut lupta cu Facebook. Și calitativ, și cantitativ. În speța noastră, dacă vrei să afli care e situația în ceea ce privește șansele candidaților, cercetările la DNA care-i pîndesc pe unii dintre ei, problemele personale etc., FB îți spune tot ceea ce te interesează. Sigur, o bună parte dintre informații nu se confirmă – dar ce, în cazul presei se confirmă toate? Pînă la urmă, singurul lucru care contează pentru alegător este să se simtă bine citind: „Eram *sigur* că e așa!!"

Ce s-a schimbat față de alegerile prezidențiale precedente? Cam totul. În primul rînd, nu mai avem nici un candidat foarte tare. În al doilea rînd, nu mai avem nici unul pitoresc. Trei: nu există nici o dezbatere. Patru: implicarea fără precedent a Serviciilor, scandalurile și dezvăluirile venite din această zonă. Cinci: fundalul juridic de asemenea fără precedent, cu cohorte de politicieni și oameni de afaceri luînd drumul DNA, al sălilor de judecată, respectiv al pușcăriilor.

***Tudor Călin Zarojanu** este jurnalist și analist media.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

N-ai să schimbi tu lumea, dar...

Acum foarte mulți ani, am văzut un film al cărui personaj principal, o tînără studentă, participa la un concurs de frumusețe. Scopul ei era, firește, să cîștige premiul cel mare, dar nu pentru a se bucura de beneficiile unei vieți roz, de regină a frumuseții, ci pentru a avea posibilitatea ca, văzută de milioane de spectatori și telespectatori, să aibă prilejul să spună adevărul ei: astfel de concursuri sînt umilitoare pentru femeile din lumea întreagă, sînt degradante și ar trebui, deci, interzise. Un mesaj îndelung gîndit, pregătit, construit în dialogurile cu grupul de feministe din comunitatea în care trăia. Susținută din plin de acestea, fata se pregătea de marea provocare a vieții ei: aceea de a încerca să schimbe lumea. De a dărîma o industrie prosperă, din chiar interiorul ei: „industria" care vinde frumusețe feminină. Numai că, în fața microfonului, asaltată de mii de confetti, de lumini strălucitoare, de ovațiile publicului și de promisiunile unei vieți trăite în huzur, tînăra renunță la *speech*-ul său activist și mulțumește, înlăcrimată, juriului pentru premiul oferit.

Există, cred, în viața multor adolescenți, reveria schimbării lumii. Visează cu ochii deschiși cum chipul omenirii poate fi înfrumusețat, ajustat astfel încît războaie, boli sau nedreptăți, dacă nu să dispară, măcar să fie semnificativ mai puține. De obicei, în fața unor astfel de idealuri generoase, răspunsul nostru, al adulților „trecuți prin viață", este: „N-ai să schimbi tu lumea, mai bine gîndește-te la o meserie adevărată."

Dacă ar fi să particip la un astfel de moment din viața unui adolescent, aș fi, cred, pregătită să îi ofer cîteva sugestii. Mai întîi, i-aș spune că, pentru a urma un ideal, ar avea nevoie să îl cunoască foarte bine. Să știe ce efect va avea punerea lui în practică, în viața de zi cu zi. Ar fi nevoie, deci, să citească, să întrebe, să reflecteze la tot ceea ce deja s-a spus și s-a făcut în domeniu. Mai apoi, i-aș spune că, dacă acel ideal urmează să schimbe, evident, în bine, viața unei comunități largi, atunci vocea lui trebuie să fie auzită; pentru asta, are nevoie ca limba pe care o vorbește să fie corectă și expresivă, iar ideile pe care le expune să aibă argumente. Pe scurt, are nevoie de instrucție. De școală. Și de o autoritate deja dobîndită.

Pe scurt, are nevoie de instrucție. De școală. Și de o autoritate deja dobîndită.

Al treilea pas ar fi ca scopurile care decurg din ideal să fie oleacă ajustate pragmatic: nu va putea schimba lumea, nici nu e realist să își propună asta, dar poate schimba ceva în imediata lui vecinătate, în mica comunitate în care își duce traiul, în rîndul prietenilor.

Și, nu în ultimul rînd, va avea nevoie de curaj ca opțiunile lui intelectuale, spirituale, să devină opțiuni proprii de viață. Cu alte cuvinte, „să-și trăiască gîndul", să întrupeze el însuși ceea ce le propune altora. Va avea nevoie de curaj să spună ce gîndește, chiar dacă asta presupune diminuarea confortului la care spera muncind. Va trebui să știe să renunțe la comodități, obiceiuri proaste, timp risipit. Va avea nevoie de curaj să suporte reproșurile celor pe care îi deranjează cu opțiunile lui: insinuări meschine, atacuri jignitoare, izolări vindicative. Va avea nevoie de curaj să se opună gata făcutului, prejudecăților, stereotipurilor.

Pe scurt, va trebui să știe că primul pas pentru schimbarea lumii este schimbarea de sine.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

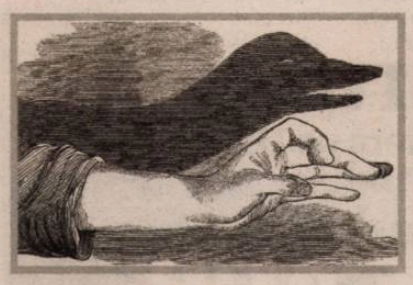

Iaromira POPOVICI

bazar

Halloween

Cam cu o lună înainte, am plănuit, anul acesta, ca și în alți ani, petrecerea de Halloween. Am vorbit cu cîteva prietene, pe care le-am rugat să vină costumate, am găsit un restaurant, mai prietenos și care era dispus să producă feluri din dovleac, și am bătut palma pentru data de 31, seara. Nu era chiar petrecerea tipică, agitată, cu mult fum, multă băutură și dans (deși nici așa ceva nu mi-ar fi displăcut deloc), dar marca, pur și simplu, evenimentul.

Și aici ajungem la discuția pe care o aud tot mai des în ultimul timp: ce eveniment? Care eveniment? O sărbătoare a morților, ocultă și păgînă? Am auzit această caracterizare a Halloween-ului și de la diverse persoane cunoscute, dar chiar de la reprezentanți ai Bisericii, care își exprimau părerile la știri, de curînd. Pe scurt, Biserica Ortodoxă se pronunța împotriva acestei sărbători și nu recomanda sărbătorirea ei.

Nu m-am gîndit niciodată că, atunci cînd mă duc la un bistro, mănînc dovleac și îmi pun o mască pe ochi, practic vreo magie neagră ori vreun ritual satanist. Nici că, ani de-a rîndul, atunci cînd copilul meu încă mai serba Halloween-ul și era pasionat de costume, evident, cît mai *horror*, se gîndea că îndeplinește vreun ritual ocult care ridică la viață spiritele rele și le împrăștie printre noi (de altfel, înțeleg că rolul costumațiilor de genul ăsta era tocmai să le alunge). Da, e adevărat, a avut costume dintre cele mai controversate, după anumite standarde, sau, dacă le-am fi luat în serios: a fost fantomă, monstru, chiar ...un soi de moarte, ori Freddy Krueger din *Coșmarul de pe Elm Street*. La un moment dat, chiar aveam un mic schelet, o mică... moarte, atîrnată pe peretele camerei mele de la munte, pentru că, temporar, nu găseam unde s-o pun...

Era, însă, o jucărie și atît, pe care nimeni nu o lua în serios. Copilul meu era destul de mare încît să înțeleagă, pe vremea aceea, diferența dintre ficțiune și realitate. Ba chiar el era cel care, la anumite filme de groază, pe care le-am văzut împreună, atunci cînd îi spuneam că ce văd acolo e prea de tot, că e prea sîngeros, că nu există destulă morală etc., îmi răspundea: „E doar un film..."

„De-a groaza" a fost jocul unei perioade a copilăriei lui, în felul următor: își amenajase în camera lui, și apoi într-o cameră de la subsol de la munte o... începere a groazei. În stilul (evident, de departe...) caselor groazei de prin parcurile de distracții, din Prater sau Disneyland: te așezai pe un scaun și veneau peste tine diverse chestii care te speriau. De fapt, singura cu adevărat de speriat era o scîndură ușor înclinată și sprijinită de ceva pe care erai pus să te dai cu scaunul pe roți, în final: nu garantam că era bine sprijinită...

Da, e adevărat, filmele de groază pot zgudui naturile impresionabile și pe copiii care le văd în exces, înainte de vîrsta posibilă, riscînd – în cazurile patologice, despre care s-au făcut și filme de groază, de altfel – să fie luate prea în serios, sau măcar să dea coșmaruri privitorului. De aceea, trebuie „administrate" cu precauție și ținînd cont de caracteristicile și susceptibilitățile fiecăruia. Dar nu complet interzise...

În schimb, sculptatul dovleacului și plecatul la colindat de Halloween nu e cazul să fie deloc cenzurate. E un joc simpatic, de grup, care nu are ce să strice. Cum nu poate dăuna nici mîncatul plăcintei de dovleac după, ori al dulciurilor adunate la *trick or treat*. Ori decorarea – de scurtă durată – a casei cu vrăjitoare, pisici negre ori păianjeni (de jucărie).

Ceea ce nu înseamnă că nu fac tot ce trebuie de Sîmbetele morților, adevăratele sărbători religioase „în domeniu". Doar că cele două planuri nu se confundă, cel puțin în ce mă privește, deloc între ele: Halloween-ul rămîne strict o joacă, ca și Valentine's Day (o altă sărbătoare blamată, mai ales pe motivul că e „importată", doar avem și noi Dragobetele). Sînt niște prilejuri de joacă și pentru adulți. Și de ce nu ar avea și adulții dreptul să se (mai) joace? Și la puțină fericire facilă, ocazională?

Selma IUSUF

legende urbane

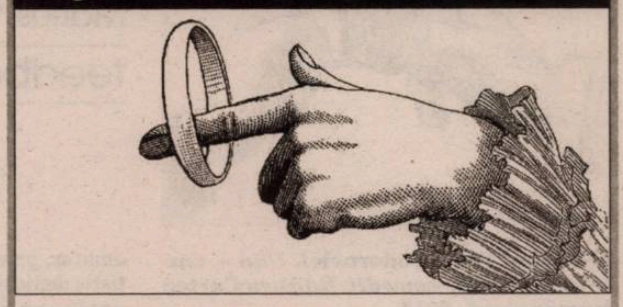

Timp, plăcere, mîncare

Poate că vi s-a întîmplat uneori să uitați, pur și simplu, să mîncați. Lucrurile și treburile în care sînteți atunci afundați pot fi atît de intense, atît de acaparante, posibil – atît de stresante că puteți ignora o zi întreagă un subiect care ne consumă foarte mult timp și imaginație – mîncarea.

Anul trecut, un tînăr inginer din San Francisco/Silicon Valley – hăituit poate de gîndul unor reușite billgatesiene sau stevejobsiene – a lansat un soi de aliment, o hrană care poate să înlocuiască toate ciorbele, fripturile, înghețatele și burgerii lumii. Era vorba de un amestec de nutrienți care se găsesc în mîncarea trebuincioasă omului, un amestec sub forma unui praf în care se pune, pur și simplu, apă. Omul deconstruise mîncarea și apoi o recompusese în ceva ce seamănă cu un shake bej. Sigur, ideea nu e nouă, ceva apropiat de praful de acum al ochelaristului computerist se mînca pe la începuturile călătoriilor în spațiu. La un prînz, Gagarin s-a săturat cu niște pastă de carne și sos de ciocolată din cîteva tuburi care semănau cu cele de pastă de dinți. Acum însă, astronauții pot mînca în condiții destul de bune cam orice le dorește inima, exact ca pe Pămînt.

Praful inventat de tînăr a fost numit Soylent. De la celebrul film din 1973, *Soylent Green* – mîncarea minune care putea să hrănească un pămînt suprapopulat, mîncarea care era făcută – paradoxal – tot din oameni.

Tînărul inginer e o persoană care nu are timp de pierdut. Lasă că n-are vreme de curățat cartofi sau de spălat salate verzi, omul are o problemă chiar și cu mersul la magazin, cumpăratul unui ceva înghețat, cu pusul acelui ceva la microunde, iar apoi cu mîncatul lui. Și-a imaginat că ideea va prinde. Și a prins. Soylent a început să fie livrat de la începutul acestui an, iar doritorii au avut ceva de așteptat la coadă. Pulberea amestecată cu apă prinde mai ales în rîndurile tinerilor care lucrează 60 de ore pe săptămînă, care n-au timp și chef de gătit, cărora mîncarea le e destul de indiferentă și care n-au bani de dat prin restaurante.

Poate că o parte dintre cei care habar n-au și nu le pasă cît de bună e o sarma pătrunsă încetișor la cuptor ar putea trăi cu licoarea asta bej care înlocuiește mîncarea. Poate că o bună parte dintre cei care mor de foame pe pămîntul ăsta s-ar putea hrăni la o adică cu un asemenea amestec – ieftin și ușor de transportat, cu condiția să aibă bieții apă să amestece prafurile cu pricina. Drept e, însă, că ar cam dispărea jumătate din plăcerile cumulate ale lumii, odată cu dispariția mîncării și a tuturor gesturilor, a pregătirilor și a ritualurilor care o înconjoară.

La fel, am rămîne și cu extrem de mult timp la dispoziție cu care n-am ști ce face. Nimeni nu e capabil să ducă o viață excepțională fără nici un fel de pauză. Poveștile din vacanțe n-ar mai avea nici un haz pentru că mare parte din ele sînt legate de un fel sau altul de mîncare de pe cine știe unde. S-ar topi complet un subiect fierbinte al relațiilor părinți-copii. Îngrijorările universale ale oricărei mame se învîrt în jurul ideii că respectivul copil (matur) nu mănîncă, n-are ce mînca sau că nu se hrănește îndeajuns. Mesele în familie sau cu amicii ar deveni inutile – cine ce plăcere să aibă să împartă cu ceilalți un pahar de cretă apoasă? Plăcerea gătitului împreună și a tuturor discuțiilor iscate atunci și după ar fi complet distrusă.

Prin iulie anul ăsta, un jurnalist american s-a apucat de un experiment – a vrut să vadă cum e să trăiești o lună doar cu Soylent. Nemîncatul, ca nemîncatul, omul a suferit cel mai tare din cauza alienării sociale. După o lună de plictiseală și de consumat un lichid inept, omul a mîncat pentru prima dată un măr. Se pare că a fost cel mai bun măr din viața lui.

Totuși, nu mă pot opri să nu remarc și o latură bună a acestui aliment. Chiar creatorul ei, tînărul pe care-l aleargă timpul din spate, a zis-o: „E fără gluten, vegană și halal." Zic că ar rezolva dintr-un foc o grămadă de probleme ale lumii în care trăim.

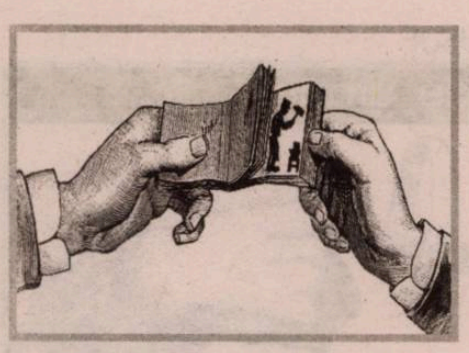

Marius CHIVU

feedbook

Sinuciderile lui Teodorovici

● **Lucian Dan Teodorovici, *Unu + unu (+unu...). Niște comedii*, Editura Cartea Românească, 2014.**

„Reportera: Dragi telespectatori, aşa cum v-am obişnuit, transmitem în direct cele mai neobişnuite situaţii din oraşul nostru. Astăzi, un caz dramatic: un cetăţean, sătul de batjocura la care sîntem supuşi în propria ţară de politicienii de la guvernare, a luat decizia de a-şi încheia existenţa, în semn de protest. O să-l rog să-şi exprime gîndurile care l-au adus în situaţia asta. *(Se întoarce pe jumătate spre stîlp, privind către Cristian.)* Aş vrea să vă întreb mai întîi dacă i-aţi votat pe cei care ne conduc şi cît de mult regretaţi asta în acest moment... *(Ridică microfonul către Cristian.)*

Cristian *(consternat):* Ce legătură are situaţia în care sînt eu cu politica?

Reportera *(coboară microfonul):* Totul are legătură cu politica. N-aţi fi ajuns să faceţi aşa ceva dacă cei de la guvernare nu v-ar fi dezamăgit. Sînteţi de acord, spre exemplu, cu corupţia din Guvern şi din Parlament?“

Prima comedie din acest triptic de piese de teatru este o farsă suicidară. Un anume Cristian, cu probleme conjugale şi cu un împrumut pe care nu-l poate returna, decide să se arunce în gol de pe un stîlp de electricitate, nu însă înainte de a-şi anunţa tentativa cumnatului. Lucrurile se complică pînă în punctul în care actul regretabil al sinuciderii dintr-un motiv banal se transformă într-un act dezirabil, din motive mult mai solide: pe de o parte, pentru familia care ar putea încasa o asigurare frumoasă, de pe altă parte, pentru echipa TV, reporteră + cameraman, care ar putea accede în *prime time* cu o transmisiune în direct (urmată de o mărire de salariu). Ceea ce iniţial avea toate datele unei tragedii se transformă, cum spuneam, într-o farsă cu mult umor negru, pe măsură ce sinuciderea lui Cristian se negociază între martorii tot mai lipsiţi de scrupule, fiecare urmărindu-şi interesul financiar. Suit în vîrful stîlpului, sinucigaşul devine un mijloc, iar sinuciderea – o manipulare. Cu toţii sînt puşi pe căpătuire şi ar putea trage foloase bănoase în urma unui accident/sinucidere care nu este decît punerea în scenă a unei mari deşertăciuni. Cumnatul şi reportera, aşteptînd moartea la baza stîlpului, reprezintă dimensiunea necrofilă a societăţii, pe cînd Cristian – şi cei doi vagabonzi suiţi şi ei pe stîlpi, în urma unei ameninţări cu moartea – face figura unui Crist derizoriu (pe cumnatul lui îl cheamă Pavel, şi deţine o fabrică de pavele). Cei doi tineri care, fără voia lor, îl însoţesc pe stîlpi, formează un cuplu mai degrabă inofensiv, oricum simpatic prin felul în care funcţionează împreună, cel de-al doilea, cretin, fiind ecoul infidel al primului atunci cînd vorbele acestuia au sens figurat: „Cumnatul: Ar fi frumos din partea ta să cazi. Reportera: S-ar cuveni, după atîta efort, să-mi dai şi tu o ştire. Cameramanul: Numai să nu sari înainte de a apuca să filmez. Tînărul 1: Dacă nu sari, avem ac de cojocul tău. Tînărul 2: Îţi coasem cojocul imediat, dacă nu sari.“

De altfel, Lucian Dan Teodorovici nu se află la prima tentativă literară de sinucidere. În romanul său din 2002, *Circul nostru vă prezintă,* apărea un lanţ de sinucigaşi convinşi, aşteptînd doar inspiraţia finală sau doar momentul oportun. Un personaj teolog, sinucigaş constant, prieten cu un sinucigaş amator, privea sinuciderea ca pe un act artistic dedicat Divinităţii. La un moment dat, urmînd unei peroraţii despre cele patru false motive ale lui Dumnezeu de a fi creat Lumea, ajungea şi la raţiunea sinuciderii: „Singurul motiv care-i trebuie unui om normal, pentru a se omorî: să n-aibă motive. Pentru că fiecare motiv dintr-ăsta ascunde o dorinţă. Şi orice dorinţă, crede-mă, aduce după ea şi ceva speranţe de îndeplinire. Dacă Dumnezeu ar fi avut motive atît de uşor detectabile pentru a crea lumea, îţi spun eu că Pămîntul n-ar fi existat astăzi. Pentru că Dumnezeu e prea deştept ca să nu-şi fi dat seama de ideea pe care tocmai ţi-am prezentat-o.“ De data aceasta, nu lipsa dorinţelor individuale apare ca motiv, ci lipsa de importanţă în colectivitate: „Lumea arată tot la fel. E diferită, dar exact la fel. Cu mine sau fără mine. Şi, atunci, ce rost are să stric suma totală, de vreme ce nimeni nu poate sesiza diferenţa? Dacă priveşti de sus, unu + unu + unu + unu + unu + unu + unu + unu + unu + unu arată exact la fel ca unu + unu + unu + unu + unu + unu + unu + unu + unu + unu. Iar ca să vezi că arată la fel, nu trebuie decît să iei o oarecare distanţă. Aşa că de ce să mor, dacă prin moartea mea nu pot nici să adaug, nici să scad?“

Dintre cele trei comedii, aceasta este scrisă în forma cea mai clasică, cu intrigă clară şi personaje tipologice. Celelalte două, „Lift în mişcare“ şi „Elefanţi roz şi elefanţi galbeni“, nu mai funcţionează doar ca nişte farse comice, sînt gîndite ca meditaţii postabsurde despre natura reprezentării teatrale, două metatexte în siajul pirandellian şi ionescian (deşi prima dintre acestea m-a trimis cu gîndul la două proze scurte, una de Eliade, cealaltă de Bioy Casares). „Lift în mişcare“ este textul unei reprezentări ratate, dar funcţionează şi ca parodie la genul de spectacole neconvenţionale în care cadrul spectacolului nu se rezumă doar la scenă, iar spectatorii devin parte din distribuţie, sub forma unor figuranţi, ştergînd astfel limitele dintre reprezentare şi repetiţie, între scenele de viaţă, punerea în scenă şi punerea în abis, dintre ermetism şi obscuritate, între meditaţie şi confuzie. Actorii, regizorul, sufleorul, îngrijitorul teatrului se perindă pe scenă într-un spectacol ratat – vorba lui Harms – care este însăşi reprezentarea convenţiei teatrale înseşi, adică, la un anumit nivel, tot o formă de sinucidere artistică.

„De ce să mor,
dacă prin moartea mea
nu pot nici să adaug, nici să scad?“

Nu atît de departe în absurdul reprezentării merge „Elefanţi roz şi elefanţi galbeni“, care nu mai este un metatext, dar tot un text despre pactul cu imaginaţia este şi acesta. În timpul desfăşurării absurd-sentimentale a întîlnirii dintre doi bătrîni, două femei, un adolescent, un soţ şi un cerşetor, se insinuează Personajul Galben care, în această reprezentare a ficţiunii, perorează despre existenţa ideatică a unor animale fabuloase şi rolul lor ficţional în configurarea ierarhiilor estetice: „Elefanţii roz, inorogul, calul înaripat, vasiliscul şi elefanţii galbeni există ca motive de gîndire. Motivele de gîndire pot părea ridicole, inutile uneori. Mai ales atunci cînd gîndirea e prea întortocheată. Raţiunea în sine pare nefolositoare pentru că, de cele mai multe ori, raţiunea nu are un rezultat concret. Dar ea s-ar putea să aibă un scop, nu credeţi? Anume acela de a se constitui în observator pentru sentimente. S-ar putea să aibă scopul ăsta. Sînt două feluri de sentimente: frumoase şi urîte. Dar, dacă nu există gîndire, nu există nici diferenţă între sentimentele frumoase şi sentimentele urîte.“

Ce l-a apucat pe Lucian Dan Teodorovici să facă teatru? În 2013, a debutat ca regizor de teatru cu spectacolul *Prăpădul,* după un text de Attila Bartis, la Teatrul Naţional din Iaşi, iar la Ateneul Tătăraşi, tot în Iaşi, a pus în scenă spectacolul *Sînt o babă comunistă,* dramatizare după romanul lui Dan Lungu. Ca dramaturg, a mai fost selectat în antologia *DramatIS* (Cartea Românească, 2008), dar, de fapt, aventura teatrală a lui Lucian Dan Teodorovici coboară pînă la începutul anilor 2000, cînd a publicat, electronic, un volum de teatru intitulat *Audienţă 0.* Spune chiar el, într-o confesiune reprodusă pe una dintre clapetele cărţii: „Cîndva, cu destui ani în urmă, spre a exersa dialogurile în folosul cărţilor mele de proză, am scris o piesă de teatru. A fost premiată în cîteva rînduri, a fost pusă în scenă, a avut un succes mai mare decît tot ce scrisesem pînă atunci. Ceea ce nu mi-a dat totuşi idei. Peste alţi cîţiva ani, m-am înscris la Facultatea de Teatru, în primul rînd pentru a-mi îmbunătăţi modul de a construi relaţii între personaje şi a reuşi să vizualizez mai bine spaţiul într-o naraţiune, ceea ce m-ar fi ajutat, fireşte, să scriu mai bine proză. Am sfîrşit prin a mă îndrăgosti de teatru şi a pune în scenă spectacole. Dar nici măcar asta nu mi-a dat ideile peste cap. De-o vreme însă, mă străduiesc să scriu un nou roman. În locul lui, m-am trezit, habar n-am cum, scriind «sfîrşit» la finalul acestui volum. Nu-s perfect lămurit nici acum, mărturisesc, în privinţa relaţiei mele cu teatrul. Dar măcar am intrat, în sfîrşit, la idei.“

Am citat *in extenso* pentru că e interesant cum pentru Lucian Dan Teodorovici drumul spre proză trece mereu prin teatru sau a trecut, sfîrşind inevitabil pe o scenă. Ironia e că eu, nefiind un cititor de piese de teatru, nu aş fi citit teatrul lui, dacă nu m-ar fi interesat mai întîi ca prozator. De unde constat că există o plăcere textuală nebănuită a genurilor comunicante.

PUBLICITATE

Salutări din anii '70

– interviu cu Alina ŞERBAN –

La Sala Dalles din Bucureşti s-a deschis recent o expoziţie despre dezvoltarea turismului pe litoralul românesc şi implicaţiile sociale şi culturale ale apariţiei noilor staţiuni. „Vederi încîntătoare" e o expoziţie-document, un fel de remember al primăverii turismului românesc. O primăvară după care a urmat, direct, o iarnă în arhitectură şi urbanism.

De ce o expoziţie despre construirea staţiunilor de pe litoralul românesc în anii '60-'70?

Atît eu, cît şi colegii mei, arhitecţii Kalliopi Dimou şi Sorin Istudor, împreună cu care am conceput expoziţia „Vederi încîntătoare", am pornit în acest proiect cu motivaţii oarecum diferite. Ele reflectă contextul cultural, dar şi personal al fiecăruia dintre noi. Sorin este din Constanţa, iar proiectul de faţă e o continuare firească a documentării începute în urmă cu trei ani. Pentru Kalliopi, educată în Grecia, întîlnirea cu litoralul românesc a însemnat şi un spaţiu de reflecţie asupra modului în care legăturile dintre proiectul modernităţii şi „angajamentul social" al arhitecturii de *loisir* se dezvoltă într-un mod specific, local. În ce mă priveşte, finele intersecţii ale mecanismelor vizuale prezente în politicile de reprezentare ale litoralului românesc şi nişa fragilă pe care a reuşit să o deschidă în discursul arhitectural şi în viaţa cotidiană a epocii au constituit punctul de interes.

„Vederi încîntătoare" este ceea ce aş numi o expoziţie-dosar, unde publicul poate răsfoi un index de date, termeni şi concepte-cheie, cu ajutorul cărora se poate citi pe diferite voci/tonalităţi scenariul litoralului. De altfel, titlul expoziţiei s-a născut din observarea atentă a amprentei iconice lăsată de vacanţele la Marea Neagră în memoria colectivă şi în spaţiul vizual al epocii – prin banala carte poştală (vedere). Conceptul curatorial urmăreşte dubla angajare a arhitecturii litoralului în mecanica politică a momentului – creditînd intern şi internaţional succesul noii ordini sociale – precum şi în fluxul ideatic al dezbaterilor arhitecturale de după război, sincronizînd prin ricoşeu căutările arhitecturale locale cu cele ale modernităţii postbelice din spaţiul occidental.

Dincolo de conţinutul specific al expoziţiei, subiectul propus are potenţialul de a redeschide noi dezbateri în ceea ce priveşte dimensiunea reală şi imaginară a spaţiului istoriei recente în România. Caracterul vizual/cinematic al amplei dezvoltări de pe litoral ne oferă un context bun pentru a discuta despre poziţia arhitecturii şi a arhitectului în acei ani, despre situaţiile de excepţie născute de structura poroasă a peisajului politic al momentului.

Cum de a devenit turismul pe litoralul românesc o prioritate în acei ani?

Interesul pentru turismul social şi pentru modul de petrecere a timpului liber nu este atît de neaşteptat pe cît ar putea părea. Evoluţia urbană şi arhitecturală a litoralului românesc este un răspuns local la o temă definitorie pentru realităţile sociale şi arhitecturale de după Război, marcate de ideile fordiste în ceea ce priveşte *loisir*-ul, de punerea în practică a principiilor Cartei de la Atena şi de dezbaterile teoretice prezente în discursul arhitectural postbelic (Le Corbusier, *unité d'habitation*, Congresul Internaţional de Arhitectură Modernă – CIAM). Un joc complex de consideraţii – politice şi economice – transformă litoralul românesc într-o prioritate a statului-dezvoltator. Pe de o parte, contextul regional favorizează, începînd cu 1958, trecerea de la realismul socialist la modernism în arhitectură. Pe de altă parte, interesul aparatului politic pentru a dezvolta o industrie turistică profitabilă, promovată local şi internaţional, se întîlneşte cu necesitatea de a comunica, în spaţiul socialist şi în cel occidental, mirajul realităţilor locale. Astfel, toţi aceşti factori transformă turismul local într-un produs comercial şi propagandistic, iar arhitectura – o imagine pregnantă a progresului şi succesului societăţii socialiste.

Cum s-a făcut planificarea turismului?

Planul iniţial de dezvoltare a litoralului propunea construirea unor staţiuni de odihnă şi tratament, ataşate unor aglomerări urbane existente încă din perioada antebelică, precum Eforie Sud, Eforie Nord, Mangalia. Planificarea iniţială s-a axat asupra turismului intern, cu caracter balnear şi de tratament, similar şi altor ţări afiliate sferei de influenţă sovietică. Concediul (care era de obicei plătit de către stat) reprezenta o recompensă oferită „oamenilor muncii". Ulterior, de la turismul social al anilor '50 se trece, odată cu construirea staţiunii Mamaia, la un turism de masă, ce atrage atît local, cît şi internaţional. Noile staţiuni sînt construite de la zero, sistematizate potrivit principiilor urbanismului modernist, propunînd o nouă scară şi un nou tip de relaţie arhitectură-spaţiu public-cadru natural. Turismul local este administrat de Oficiul pentru Turism „Carpaţi". Acesta promova local şi internaţional vacanţele pe litoralul românesc, realizînd parteneriate cu agenţii de turism din diverse ţări, precum Neckerman şi TUI din Germania, Resso şi Vingresor din ţările scandinave, Clubmed din Franţa.

În ce măsură semănau staţiunile de pe litoralul românesc cu alte staţiuni turistice din regiune – Bulgaria, Croaţia?

Transformat într-o vitrină unde se proiectează un film cu final fericit, accesibil oricui, litoralul a constituit un spaţiu de experimentare de noi forme şi tehnici de construcţie.

Dezvoltările şi investiţiile masive din industria hotelieră din România nu constituie un fenomen izolat. În plan regional, au existat aceleaşi interese, adaptate geografiei locale, politicilor publice, dar şi preocupărilor individuale ale arhitecţilor. Limbajul funcţionalist specific modernităţii postbelice, angajarea arhitecturii într-un proces centralizat de intervenţie urbană, limitările tehnico-economice; testarea de noi tehnologii şi materiale, precum şi relaţia cu mediul pot reprezenta puncte comune. Desigur, modernismul spaţiului de *loisir* (precum şi critica sa ulterioară) este adaptat diferit, soluţiile oferite de arhitect, de asemenea. În aceea ce priveşte asemănările regionale, România este prezentată în epocă în relaţie directă cu coasta bulgară a Mării Negre, cazul fostei Iugoslavii fiind unul particular, în acest sens. De asemenea, este interesant de urmărit asocierile propuse încă de atunci, şi reluate de anumiţi istorici ai arhitecturii astăzi, între plastica arhitecturală a litoralului şi spaţiul american sau cel brazilian (cunoscute în mare parte arhitecţilor români prin intermediul revistelor de arhitectură).

Cum vă explicaţi preocuparea pentru estetica hotelurilor în acea perioadă în care, la Bucureşti, se construiau blocuri destul de anoste?

Amenajarea litoralului este, înainte de toate, un proiect raţional, definit de fundamente economice şi ideologice. Reprezentarea spaţiului de loisir de la Marea Neagră – tema de lucru şi a expoziţiei noastre – este articulată prin contrast cu cotidianul gri şi monoton al oraşului. Litoralul a fost gîndit ca alternativă la spaţiul urban. El a constituit „momentul" sau „starea de excepţie", o scenografie bine instrumentată în care arhitectura îşi are propriul rol. Transformat într-o vitrină unde se proiectează un film cu final fericit, accesibil oricui, litoralul a constituit un spaţiu de experimentare de noi forme şi tehnici de construcţie, dar care s-a împotmolit în propriul miraj. Finalul litoralului reflectă aceeaşi uniformitate şi serialism prezent şi în oraşe. De aceea, în cadrul expoziţiei am propus, ca răspuns la scenariul modern, seducător, al turismului de tip socialist, două filme de referinţă pentru spaţiul artelor vizuale, realizate în anii '70 de artistul Ion Grigorescu, în două cartiere bucureştene – Balta Albă şi Colentina.

Cum v-aţi documentat pentru această amplă expoziţie, care prezintă construirea celor mai importante staţiuni de pe litoral?

„Vederi încîntătoare" este rezultatul unei cercetări începute în urmă cu aproape doi ani. Este un proiect curatorial care metodologic s-a axat pe studierea mai multor arhive (fie că ne referim la publicaţii, la fotografie – arhiva Agerpres, arhiva de imagine a revistei *Arhitectura* sau film – Arhivele Naţionale de Film sau Arhiva TVR, lucrări de artă – colecţia Muzeului Naţional de Artă Contemporană Bucureşti, arhivele Carpaţi Bucureşti şi Institutul de Proiectări Constanţa şi, nu în ultimul rînd, arhivele personale ale arhitecţilor implicaţi). Paralel, o documentare fotografică a fost realizată în staţiunile de pe litoral împreună cu artistul Nicu Ilfoveanu, prezentată în forma unei instalaţii-dia.

În expoziţie apare şi o instalaţie cu vederi de pe litoral, din perioada anilor '60-'70. Cum aţi făcut rost de ele?

Instalaţia de vederi de pe litoral este o colecţie personală de cărţi poştale (majoritatea trimise către oraşul Ploieşti), expusă sub forma unei ciuperci (referinţă directă la structurile de beton prezente în amenajările de plajă). Este un spaţiu al istoriei orale (mesajele de pe vederi putînd fi citite de public) şi al vizualităţii – punctînd importanţa imaginii arhitecturale în viaţa cotidiană şi în discursul propagandistic al epocii.

***Alina Şerban** este istoric de artă. Curatoare a expoziţiei „Vederi încîntătoare. Urbanism şi arhitectură în turismul românesc de la Marea Neagră în anii '60–'70" (9 octombrie – 23 noiembrie, Sala Dalles).*

---

a consemnat Matei MARTIN

PUBLICITATE

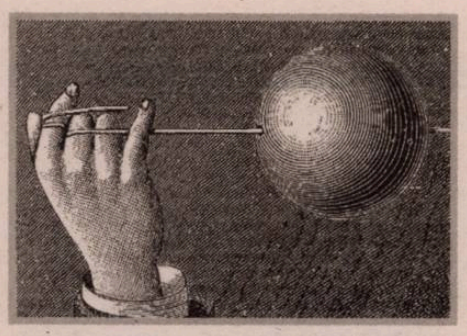

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Taxa pe viaţa virtuală a murit

–dar nu definitiv –

Zeci de mii de oameni au protestat săptămîna trecută împotriva unei iniţiative a guvernului ungar, considerată nedreaptă şi aberantă, de a impune o taxă nouă. O taxă pe Internet. Ungaria e prima ţară din lume care a conceput o asemenea lege. Legea a rămas în faza de proiect. Pînă la urmă, guvernul a abandonat-o, în urma protestelor masive.

Să ne înţelegem, accesul la Internet nu poate fi considerat un drept natural sau inalienabil, oricît de mult s-ar insista pe ideea de libertate de circulaţie a informaţiei; iar o taxă pe Internet nu poate fi considerată o îngrădire a accesului la informaţie, mai ales dacă, de pildă, ar exista şi înlesniri ori scutiri pentru categorii defavorizate. Este dreptul legitim al oricărui guvern să taxeze şi să supratаxeze. Doar că guvernul de la Budapesta a greşit de două ori.

Odată pentru că legea în sine e discutabilă. Proiectul legislativ a fost contestat încă dinainte să ajungă în Parlament şi a fost „ajustat" pe parcurs, pentru a calma spiritele. 50 de cenţi pentru fiecare gigabit transferat pe lună, pentru fiecare cont, nu e o sumă uriaşă nici măcar pentru Ungaria, o ţară cu o economie sub media europeană. Dar împovărează, cu siguranţă, bugetele familiilor mai sărace. Să nu uităm că, în Ungaria, mulţi trăiesc cu venituri lunare între 200 şi 400 de euro. Pentru consumatorii „mari" de Internet, un gigabit de trafic înseamnă puţin, e o limită uşor de depăşit – deci vor plăti mai mult. În urma criticilor, s-a introdus un nou paragraf, care limitează taxarea la cel mult 2,30 euro. De ce s-a introdus acest paragraf suplimentar în locul unui impozit pauşal de 2,30 euro? Pentru că un paragraf ar fi uşor de eliminat, pe şest, printr-o iniţiativă a guvernului, atunci cînd oamenii vor fi uitat tot scandalul legat de taxă – susţin cei care se opun legii. Alţii spun că taxa e pedeapsa pe care Orbán vrea să le-o aplice oponenţilor săi – în general, oameni foarte activi, destupaţi şi... conectaţi. Taxa e abuzivă pentru că n-are nici o justificare şi pentru că nu e deloc clar ce urmăreşte.

Pe de altă parte, guvernul Ungariei a greşit propunînd o nouă taxă, care vine în siajul multor alte impozite. În 2010, cînd a venit la putere, coaliţia guvernamentală din Ungaria a promis că va scădea taxele pentru a da o şansă întreprinzătorilor să se dezvolte. Dar taxa unică (16%) nu a funcţionat aşa cum s-a estimat iniţial. Aşa că guvernul a introdus numeroase taxe şi impozite noi, în tot felul de domenii: pentru tranzacţii, pentru fast-food, pentru companiile multinaţionale din domeniul bancar şi al serviciilor, pentru publicitate etc. Din colectarea acestor taxe, guvernul n-a reuşit să relanseze economia; şi nici să scadă datoria externă. Dacă ar lua cineva la numărat taxele, şi-ar da seama că sînt mai multe decît înainte de 2010, că banii încasaţi de stat sînt şi ei mai mulţi, dar că economia, în ansamblu, merge mai prost.

Noroc cu eşecul lui Viktor Orbán (sau, mai bine zis, cu victoria opoziţiei), că altfel, sînt aproape sigur că ne-am fi pomenit şi noi cu o asemenea taxă.

Eşec pe linie, cum ar veni. De unde şi taxofobia populaţiei active: la ce bun încă un impozit?

Viktor Orbán e cunoscut pentru stăruinţa (uneori absurdă) cu care îşi impune proiectele, chiar şi cînd e criticat de propriul partid. Acum a cedat, dar nu definitiv. Premierul a anunţat că va propune, în ianuarie anul viitor, spre dezbatere civică, un nou proiect legislativ cu privire la taxarea traficului pe Internet. „Trebuie să vedem unde ajung profiturile generate online în Ungaria şi să căutăm o cale de a păstra o parte din aceste profituri în Ungaria", a explicat el. Dacă asta e principala ţintă, mă întreb de ce a vrut guvernul să-i împovăreze pe consumatori, în loc să taxeze direct firmele care cîştigă din furnizarea serviciilor de Internet?

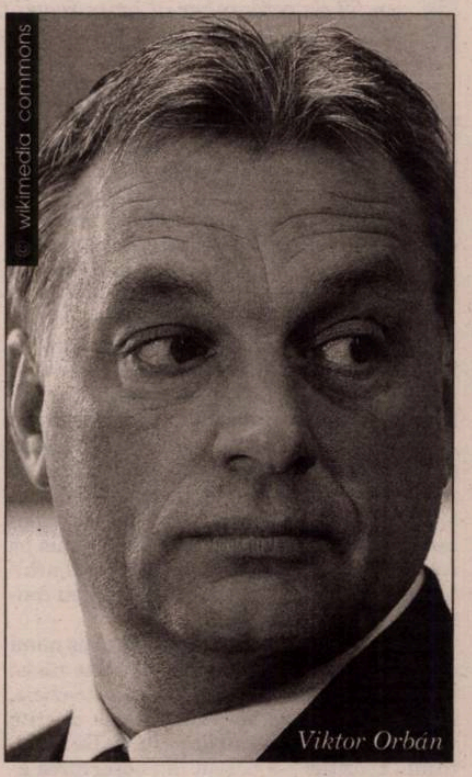

Acum vrei două luni, urmărind mania taxării din România, m-am gîndit la ce-ar mai fi de taxat în afară de aerul respirat şi de apa potabilă. Internetul! – mi-am spus, evaluînd că nu va trece mult şi va veni şi ziua în care autorităţile vor pune un bir şi pe consumul de Internet. Noroc cu eşecul lui Viktor Orbán (sau, mai bine zis, cu victoria opoziţiei), că, altfel, sînt aproape sigur că ne-am fi pomenit şi noi cu o asemenea taxă. Dacă e ceva bun în toată această poveste, atunci, cu siguranţă, e faptul că s-a văzut clar că, pînă la urmă, mişcările civice îşi ating ţinta, că pînă şi cele mai stabile guverne cedează.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Calea interioară" de K.G. DÜRCKHEIM, oferită GRATUIT noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

Promoție valabilă în perioada 16 octombrie - 19 noiembrie 2014

Cum te abonezi

SMS: Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Județ/ Sector..... Cod poștal.....
Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr..... din data.....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*..... Semnatura.....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

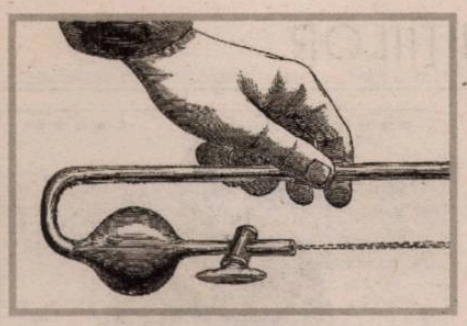

Oana STOICA

rosencrantz & co

Prietenul meu, informatorul

● ***Eu şi dosarul meu.*** **Regia: Clemens Bechtel; muzica: Sven Kaiser; dramaturgia: Julia Weinreich; scenografia: Matthias Schaller; performeri: Eveline Ledig, Catharina Laube, Ilona Raue, Gottfried Dutschke, Max Fischer, Jürgen Gottschalck. Teatrul de Stat din Dresda.**

Succesul Gianinei Cărbunariu cu spectacolul *Tipografic Majuscul* (în care regizoarea reia tema arhivelor Securităţii pe care o abordase în *X milimetri din Y kilometri)* de la Teatrul Odeon se dovedeşte a fi o parte dintr-o reuşită mai amplă. Spectacolul a fost produs în cadrul unui proiect al Festivalului Internaţional de Teatru Divadelná Nitra din Slovacia, *Vieţi paralele – secolul 20 prin ochii Poliţiilor Politice,* în care teatre din şase ţări – Cehia, Germania, Ungaria, Polonia, România, Slovacia – au creat spectacole pe baza documentelor din arhivele fostelor Poliţii Politice. Este pentru prima dată cînd se produce o investigare performativă internaţională asupra unui subiect dureros al perioadei comuniste, comun Estului european. Una dintre intenţiile proiectului a fost ca spectacolele să circule în ţările producătoare, pentru a oferi o bază de discuţii comună. În funcţie de resursele financiare, acest lucru s-a întîmplat. Organizat de Gianina Cărbunariu (în numele dramAcum, partener al proiectului) şi găzduit de Teatrul Odeon, Festivalul Vieţi Paralele a ajuns la Bucureşti, cuprinzînd spectacolele românesc, german şi ceh. Impactul a fost copleşitor. Nu numai că cele două spectacole străine – *Tipografic Majuscul* este deja un hit teatral în România – au fost remarcabile, prezentînd cu mijloace diferite, chiar antagonice, cazuri reale din arhivele Poliţiilor Politice din Germania şi Cehia, dar ele au generat şi unele dintre cele mai consistente dezbateri postspectacol la care am asistat vreodată.

Tematic şi estetic, spectacolul german, *Eu şi dosarul meu* şi cel ceh, *Toufar – Jocurile torturii* sînt complementare. Cazurile prezentate în primul show vizează impactul abuzului psihic exercitat de Stasi în RDG, care a construit o reţea de spionaj intern ce a penetrat viaţa personală a germanilor. Minimalist ca expresie, spectacolul este jucat nu de actori, ci de personajele reale ale cazurilor prezentate. În al doilea spectacol este vorba despre agresivitatea criminală a Poliţiei Politice la nivel fizic. Expresia este extrem de elaborată: spectacol de operă, cu muzică originală. Două show-uri, două viziuni şi două formule performative diferite, aceeaşi teroare.

În *Eu şi dosarul meu,* regizorul Clemens Bechtel a lucrat cu mai multe persoane din fosta RDG care au avut legătură directă cu Stasi, victime şi informatori care şi-au scris şi performat poveştile personale. Este aşanumitul „teatru al experţilor vieţii cotidiene" cu care românii au avut contact prima dată prin intermediul spectacolelor germanilor de la Rimini Protokol. Confruntarea publicului cu poveştile şi personajele reale configurează o altfel de raportare la spectacol decît în teatrul convenţional, din cauză că spectatorul trebuie să se poziţioneze faţă de realitate, în afara unei convenţii, lipsit de o interpretare a subiectului, căreia să i se poată ralia sau pe care să o poată contesta. O parte din text este adresată direct spectatorilor, implicînd o ipotetică plasare a acestora în situaţiile descrise. „Imaginaţi-vă că sînteţi student şi..." Asta pentru că spectacolul dezvăluie o istorie cunoscută – omniprezenţa Stasi sub forma unei reţele de spionaj care îşi racola adepţii prin promisiuni şi şantaj, pentru a-i folosi uneori împotriva voinţei lor şi pe care îi supraveghea, motiv pentru care este greu de decelat între victimele şi angajaţii săi – şi pune în discuţie modul în care se judecă trecutul recent. Este vorba de contextualizare, căci Clemens Bechtel cere spectatorilor să se plaseze în contextul istoric şi social din RDG şi să reflecteze cum ar fi acţionat în acele condiţii. Ar fi acceptat propunerea Stasi sau nu? Implicarea spectatorului presupune, de fapt, o responsabilizare a acestuia, a felului în care el foloseşte informaţia. Istoria nu este în alb şi negru, a o judeca în termeni absoluţi este o greşeală.

Minimalist ca expresie, spectacolul este jucat nu de actori, ci de personajele reale ale cazurilor prezentate.

Victime şi informatori ai Stasi au lucrat împreună la acest spectacol în care au exersat penitenţa, iertarea, reconcilierea. Actanţii au înţeles astfel şi „cealaltă perspectivă", ce efect au avut acţiunile lor asupra celorlalţi. Unul dintre performerii-informatori a povestit cum a făcut publică mărturisirea colaborării sale cu Stasi, înainte de a juca în spectacol, şi cum a relaţionat cu partenerii de scenă, în condiţiile în care unii dintre ei au făcut închisoare politică. Regizorul, aflat la a treia experienţă cu un spectacol despre Poliţia Politică, a vorbit despre efectul terapeutic al acestuia. Cred că avem în faţă, concret, trei spectacole: unul s-a petrecut în timpul repetiţiilor şi a implicat relaţionarea acestor oameni, aflaţi în diferite raporturi cu Stasi, şi dificila lor reconciliere. Al doilea spectacol este show-ul propriu-zis, istoria performată de actanţii săi. Cele de-al treilea vizează reacţia spectatorilor, publică la discuţia postspectacol şi intimă, gîndurile nerostite.

La nivel oficial, Germania a desfiinţat Stasi în 1990, i-a concediat pe toţi angajaţii care nu au voie să lucreze în instituţii de stat şi să aibă funcţii publice. La nivel personal, rănile sînt încă deschise, dar societatea germană pare pregătită pentru vindecare.

Mă întreb dacă s-ar putea face un astfel de spectacol în România, cu victime şi colaboratori ai Securităţii pe aceeaşi scenă, dacă s-ar putea întîmpla asta într-o ţară în care lustraţia n-a funcţionat şi parte din foştii securişti ocupă poziţii importante în mediul economic şi politic. Realitatea românească pare să sugereze că asta ar fi o utopie. În 21 octombrie, fiul disidentului Gheorge Ursu a intrat în greva foamei, în semn de protest faţă de faptul că dosarul privind moartea tatălui său nu a fost redeschis. Inginerul Gheorghe Ursu a fost ucis la 17 noiembrie 1985, în arestul Rahova, de către un deţinut de drept comun care, după cum au dovedit investigaţiile ulterioare, executase un ordin primit de la Securitate, de a-l extermina pe disident. Gheorghe Ursu fusese urmărit de Securitate încă din anii '70, cînd trimisese scrisori la Radio „Europa Liberă", în care denunţa politica criminală a regimului lui Nicolae Ceauşescu. Fiul lui Gheorghe Ursu acuză faptul că securistul care s-a ocupat de cazul tatălui său nu a fost investigat.

Deşi zidul Berlinului s-a sfărîmat, la porţile Orientului reconcilierea întîrzie. Pentru iertare e nevoie de mărturisire.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

AVON
10
CAMPANIA PENTRU SĂNĂTATEA SÂNILOR

Prețuim sănătatea femeilor din România

De 10 ani avem grijă de sănătatea femeilor din România prin **Campania Pentru Sănătatea Sânilor.**

Anul acesta, vrem să strângem **gesturi de prețuire și iubire** pentru cele mai importante femei din viața noastră.

Andreea Marin poartă tricoul **Campaniei pentru Sănătatea Sânilor,** semnat de Ioana Avram.
Comandă-l online **din 15 noiembrie pe avon.ro**

Implică-te și tu pentru o femeie importantă din viața ta și reamintește-i să meargă la control. **Află că e bine!**

Vizitează **avon.ro** și fă un gest de prețuire.

Colier "Fundiță Roz" Set Cercei Roz Carnețel Roz

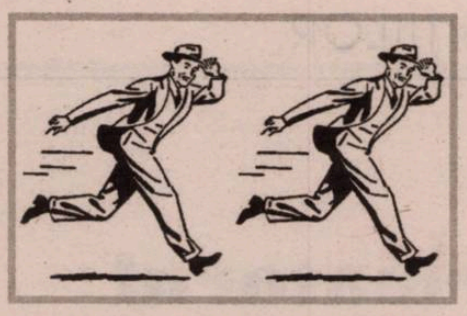

● ***Calvary* (Irlanda – Marea Britanie, 2014), de John Michael McDonagh.**

Andrei GORZO

dilematograf

Ticăloși cu și fără glorie

După ce primește de la un enoriaș, în loc de spovedanie, o foarte precisă amenințare cu moartea, preotul unui cătun irlandez din vremurile noastre (Brendan Gleeson) rămîne cu șapte zile (atîtea i-a acordat neidentificabila voce a posibilului său călău) în care ori să se pună la adăpost, ori să identifice oița rătăcită de la care vine amenințarea, ori să-și ia rămas-bun de la această lume după ce-a încercat să mai salveze cîteva suflete. În principiu, are ce „salva" (nu neapărat și cum s-o facă), turma lui incluzînd o soție adulteră care-i rîde în față (Orla O'Rourke), pe agresivul ei amant (Isaach De Bankolé), un prostituat gay (Owen Sharpe), vreo trei potențiali sinucigași, vreo doi băieți gen Norman Bates (dintre care unul închis pentru canibalism) și un rechin al finanțelor (Dylan Moran). În zilele următoare, preotul face iar și iar turul acestui microcosmos, lăsîndu-se împuns, sfidat și antrenat în dueluri verbale de toți cei de mai sus (și de alți cîțiva, printre care un doctor ateu). Bine primit la Festivalul de la Sundance, anglo-irlandezul *Calvary* e un fel de *remake* șmecher-verbos al capodoperei bressoniene *Jurnalul unui preot de țară* – „șmecher" în sensul că aici aproape că nu se dialoghează decît în vorbe de duh, iar personajele mai că nu-și dau note unele altora (și fiecare sieși, și toate scenaristului-regizor care le-a creat) pentru cît de spectaculoase le sînt replicile. Momentul în care personajul-clișeu al medicului ateu (Aidan Gillen) îi devansează pe criticii filmului, descriindu-se el primul ca un personaj-clișeu („zece la sută umanism și nouăzeci la sută umor macabru"), exemplifică șmecheria regizoruluiscenarist John Michael McDonagh la cel mai facil nivel al acesteia. (J.M. McDonagh este fratele mai cunoscutului Martin McDonagh, regizor al nu mai puțin autolaudativului *Seven Psychopaths*.) Enoriașul erijat în călău își începe spovedania printr-o evocare studiat-abruptă a abuzurilor sexuale la care fusese supus în copilărie de către un alt preot, iar reacția confesorului este să-l felicite pentru că a găsit o formulă de deschidere atît de *catchy* (care este și prima replică din film). Ce-i drept, personajul preotului nu mai are de rostit, pînă la sfîrșitul filmului, prea multe replici prin care scenaristul să se răsfețe astfel: e mai mult un încasator, credința lui fiind ținta unui asalt verbal concertat din partea celorlalte personaje. Dar e un încasator cool, greu de șocat – el e cel care aduce vorba despre pornografie în conversația cu un tînăr enoriaș timid, chinuit de fantezii violente, arătîndu-se ușurat că tînărul recurge la ea ca să-și mai descarce din agresivitate. Spre deosebire de eroul filmului din 1951 al lui Robert Bresson (și mai întîi al romanului lui Georges Bernanos din 1936, intitulat tot *Jurnalul unui preot de țară* și pomenit aici, destul de improbabil, tocmai de personajul rechinului financiar), acest preot voinic are experiență lumească – a fost căsătorit într-o altă viață și are o fiică (proaspăt ieșită dintr-o depresie suicidară). Deși McDonagh cultivă *cool*-ul și caricaturalul, *one-on-one*-urile preotului cu diversele suflete zbuciumate din mica parohie se adună într-o compoziție ambițioasă – un raport din multe unghiuri despre criza în care se află catolicismul irlandez, împreună cu economia irlandeză și (potrivit acestui film) cu viața comunitară irlandeză. Cauzele pe care le indică filmul nu se reduc nici pe departe la scandalurile de pedofilie în rîndurile preoțimii – protagonistul e un preot bun. Pusă la îndoială în zilele noastre e, potrivit filmului, însăși utilitatea socială a îndeletnicirii lui – în Irlanda miniaturală și schematică din filmul lui McDonagh e loc pentru o singură persoană pe care religia chiar pare s-o ajute, iar acea persoană (Marie-Josée Croze) nici măcar nu e irlandeză. În rolul preotului, Gleeson ține foarte bine în echilibru noblețea, respectiv inadecvarea personajului său.

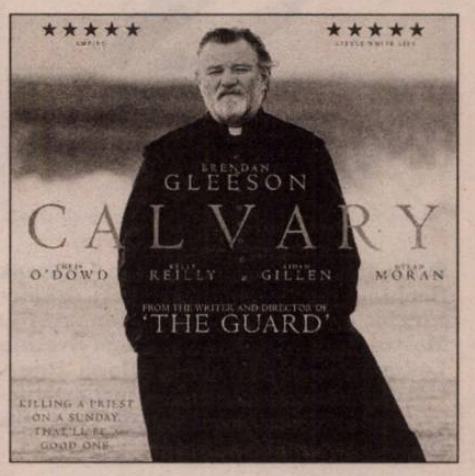

● ***Furia: Eroi anonimi* / *Fury* (SUA, 2014), de David Ayer.**

Fury e un film de război focalizat pe echipajul unui tanc american care-și croiește drum spre Berlin în aprilie '45. Echipajul e unul format din stereotipuri și clișee – un *redneck* (Jon Bernthal), un *latino* (Michael Pena), un religios (Shia LaBeouf), răcanul care se va căli în focul bătăliei (Logan Lerman) și masculul alfa care le e sergent (Brad Pitt) –, dar comportamentele soldaților americani sînt mai puțin cosmetizate decît în alte filme hollywoodiene de mare buget despre al Doilea Război Mondial. Sergentul pune un revolver în mîna răcanului, îi îndreaptă cu forța mîna înarmată spre un prizonier german (după ce călcase în picioare fotografiile de familie cu care acesta încerca să-l înduioșeze) și apasă pe trăgaci cu degetul răcanului, care în tot acest timp se zbate în zadar. În pofida pretențiilor demistificatoare pe care le avansează filmul, mai ales în prima lui parte, prin asemenea scene, e un film dedicat plăcerilor băiețești (un tanc american și unul german, angajate în echivalentul unui turnir cavaleresc). El devine tot mai supradimensionat-eroizant pe măsură ce se apropie de final, cu cei cinci americani asumîndu-și o misiune de sacrificiu și, din tancul lor imobilizat, deci transformat într-o cazemată, într-o fortăreață, într-un Alamo șenilat, împușcînd sute de germani lipsiți de identitate, cum făcuseră cei patru membri ai „hoardei sălbatice" peckinpahiene, la sfîrșitul filmului *The Wild Bunch*, cu sutele de mexicani din Agua Verde. (Imaginea cadavrului făcut una cu pămîntul de șenilele tancului e tot un citat din Peckinpah – din *Crucea de fier*.) Bătălia asta face uitate asigurările de mai devreme – oferite mai ales prin intermediul unei secvențe în care „hoarda" invadează un apartament împărțit de două femei germane (dintre care una e Anamaria Marinca, într-un rol aproape lipsit de replici) – cum că filmul va ține cont și de suferințele poporului german.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Scheme clasice

● **Avishai Cohen, *Almah*, Warner Jazz, 2013.**

Prin țările de limbă germană au devenit foarte populare petreceri precum cele organizate sub egida Kibbutz Klub, care promovează un mix de world music levantesc (de petrecere) și trash pop post-sexual *(à la Tel Aviv)* – o inițiativă în direcția testată și la noi prin reabilitarea intelectualizată a manelelor, dar cu baze ceva mai rafinate și fără portofele rătăcite (de fapt, aprecierea manelelor în Occident e legată de asimilarea nenuanțată a genului, în același conglomerat stilistic cu alte exotisme est-mediteraneene, precum turbofolkul bosniac, mizrachi-pop-ul israelian și unele variațiuni turco-grecești). Caracterul exotic al acestor muzici e dat și de unghiul orb în care stăm, cu privire la muzica Levantului. Un motiv important este că pe Internet (inclusiv YouTube) numele și titlurile din zona respectivă sînt adesea listate în grafie non-latină, ceea ce le face mai dificil de descoperit. Astfel că, atunci cînd un artist din zona respectivă reușește să intre în vizorul internațional, are mari șanse să sursciteze și să fie îmbrățișat drept o revelație exotică. Fenomenul e recurent, indiferent de gen – recent, l-am avut pe Omar Souleyman în zona pop, cu cîțiva ani în urmă, Orphaned Land luau prin surprindere publicul heavy metal, iar bassistul Avishai Cohen aduce în jazz propria briză de prospețime revelatoare.

Cohen are beneficiul pasului de avangardă căruia s-ar cuveni să îi urmeze chiar o modă, în contrapondere cu cealaltă forță inovatoare în jazzul european actual, avangarda scandinavă. Artistul oferă o alternativă ce pare să prindă la noi mai bine decît oferta scandinavilor, ba chiar și decît a artiștilor consacrați de peste Ocean. Un artist jazz are la noi succes live, dacă știe să se adreseze și publicului din afara genului. Tehnicieni desăvîrșiți, precum Vijay Iyer, care pretind ascultătorilor să se ridice la anumite standarde, să se transforme din ascultători în analiști, au avut mai puțină trecere prin părțile noastre, care nu ne lăsăm cu una, cu două intimidați de sofisticare și experiment. Cohen, în schimb, ne-a zgîndărit o coardă sensibilă cu vocea sa duioasă, cu spiritul mediteranean și mixul de influențe folk latino-arabe.

Cu albumul *Almah*, Avishai Cohen continuă să implementeze rețeta succesului, însă se îndepărtează de așteptările inerțiale, propunînd un material gîndit în schema muzicii clasice, în detrimentul vibrantelor balade sefardice cu care ne-a obișnuit (din păcate, și al vocii sale șarmante). În acest scop, basistul beneficiază de acompaniamentul unui cvartet de corzi și al unor colaboratori mai vechi: Nitai Hershkovits (pian), Ofri Nehemya (tobe), Yoram Lachish (la mai multe instrumente din familiile violoncelului și oboiului, principal responsabil cu orientarea camerală a materialului). Cea mai mare parte din compoziții sînt interpretări rearanjate în cheie „de cameră" după lucrările unor clasici: trompetistul jazz Thad Jones („A Child is Born"), compozitorul sovietic de început de secol XX Vladimir Zakharov („On a Black Horse"), cîntăreața libaneză Samira Tawfik („Arab Medley"), dar și compozitori israelieni de muzică clasică mai puțin cunoscuți la noi – entertainerul armatei israeliene Moshe Vilenski („Southern Lullaby") și venerabilul Ram Da-Oz („Kumi Venetze Hasadeh", singura piesă cu voce de pe album). Printre acestea sînt inserate unele compoziții ale lui Cohen ce includ o prelucrare de folclor regional exotic („Kefel") și o reinterpretare simfonică a piesei „Hayo Hayta" de pe albumul său din 2011.

Cohen continuă să fie experimental, însă, de această dată, experimentul constă în contrastul dintre disciplina clasică a cvartetului de corzi și tendințele improvizaționale ale membrilor de formație jazz. Cele mai neobișnuite elemente de pe album nu mai sînt de natură folclorică, cu care artistul ne-a obișnuit, ci cele de inspirație ruso-militară (preluările după Zakharov și Vilenski), sugerînd ambiții cu care artistul riscă să iasă din sfera de largă popularitate. Rămîn curios cu privire la direcția viitorului album, ce va fi prefigurat în miniturneul care oprește și pe la noi.

Avishai Cohen Trio vor concerta pe 6 noiembrie la Sala Radio din București.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

ce mai spune

Robert BĂLAN

Prințesele-spion

Cînd ne-am apucat de lucru la *Prințesele-spion*, pe strada pe care locuiesc erau două zone de spațiu verde, iar domn' primar nu spusese încă nimic de distrugerea a încă unei părți din Parcul Titan. Acum, unul dintre spațiile verzi a devenit parcare. Dar mașinile stau tot pe trotuar. Primăria are deja aprobări și finanțări pentru distrugerea parcului. Adică pentru o modernă și „utilă" sală polivalentă.

Noi am început să lucrăm la spectacol în septembrie. 2014. Dacă lucrurile continuă în acest ritm, presupun că, pîn' la sfîrșitul lui noiembrie, la premieră, n-o să mai fie nici un parc și n-o să mai știm ce e aia iarbă. Da, sigur, exagerez, dar e al dracului de greu să găsești o formă frumoasă, interesantă și nevindicativă de a vorbi despre lucrurile astea. Mai ales într-o piesă pentru copii. Dar las' că Elena Vlădăreanu a făcut treabă bună și a scris un text frumos, amuzant, o piesă pe care s-o înțeleagă și copiii (chiar foarte mici), și să fie și pe placul părinților.

Asta facem. Un spectacol pentru copii. O poveste despre niște Cămăși Albe care vor să facă un complex imobiliar într-un parc, și copii, arici, veverițe, leagăne care se luptă pentru locul lor de joacă și de trai. Îl facem la Sibiu, acolo unde nu s-au distrus parcuri ca să se facă mall-uri, ca în alte părți, da' promitem să ajungem în mai multe orașe. Pînă una-alta, am terminat de scris piesa și ne apucăm de repetiții. Premiera e la sfîrșitul lui noiembrie, la Teatrul Gong. Și – nu v-am spus. Cu teme din astea „sociale", facem spectacol pentru copii începînd de la 3 ani. Nu strîmbați din nas! Vă garantez că o să le placă. Avem tot ce trebuie. Și poveste, și cîntecele, și păpuși, și personaje fantastice, și personaje-copii, și actori buni. E drept că ne-am depășit puțin atribuțiile și am scris o piesă în care să găsească ceva și fratele de 10 ani, și mami, și bunica. Sînt sigur că fiică-mea se va distra. Și toți copiii din sală. Pentru că picii sînt mai inteligenți decît vrem noi, ăștia mari, să credem.

***Robert Bălan** este regizor.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Tufişul de canabis şi vizita la biserica rastafari din Shashamane

„Chiar n-aveţi ce vedea acolo", ne spune Ammare, ghidul nostru etiopian, cînd îi expunem hotărîţi planul de-a merge la Shashamane, leagănul, ca să zic aşa, al rastafarianismului. În ciuda marketing-ului şi a omniprezentei freze a lui Bob Marley, a căciuliţelor în dungi, a muzicii, a dread-urilor şi a plajelor însorite, mulţi află cu surprindere, în Etiopia, că rastafarianismul de acolo se trage şi că tatăl lor e, de fapt, adoratul Haile Selassie, împăratul Etiopiei între 1930 şi 1974.

Instinctele noastre n-au dat greş decît pe jumătate. Avea şi Ammare dreptatea lui, nu e mare lucru de văzut în satul Shashamane, biserica rastafari e, de fapt, o baracă, şi nu e nimic „de vizitat" aşa, ca la ghidul turistic. Şi totuşi, cum să ratezi experienţa de-a fi întîmpinat la poarta sfîntului lăcaş de un grup de băieţi pioşi, care vor să-ţi vîndă canabis? Şi nu aşa, un gram, hai, două, ca-n ţările civilizate, ci vin la tine cu întreg tufişul, numai bun de dat mamei să-l pună în ghiveci pentru vremuri mai tulburi, sau de hrănit-aburit un întreg batalion de călători prăfuiţi.

„Auzi, Ammare, chestiile astea nu-s interzise la voi? Că pe Internetul nostru aşa scria ultima dată cînd am verificat, ba chiar ziceau şi de nişte pedepse nu tocmai plăcute." Ammare rîde: „Aici e o excepţie. Spiritualitate, ce vrei?" I-am supărat pe băieţii deveniţi deja foarte insistenţi, despre care am aflat că, de fapt, nu erau pe bune rastafari, ci mai degrabă clasicii dealeri, că n-am avut chef să respectăm tradiţiile şi să plecăm cu tufişul în rucsac sau măcar să aprindem un joint, aşa că ne-au lăsat în pace să vizităm baraca.

Povestea locului e simplă. Nu s-a înălţat sau coborît nimeni aici, ci Haile Selassie a donat 2000 mp pentru a încuraja întoarcerea în Etiopia a celor rămaşi în Jamaica şi în alte ţări din Caraibe. Adică a diasporei africane.

Aici ne aştepta o doamnă cu barbă şi mustaţă, să ne explice tainele lui Jah. Mirosea a mîncare şi a iarbă. Păreai mai degrabă în vizită în sufrageria cuiva, cineva care şi-a umplut casa cu poze cu Haille Selassie şi care are un cult special pentru canabis – pînze mari, pictate cu celebra frunză, tronau la mare cinste, chiar lîngă învăţăturile rastafari, care spuneau că drogurile sînt nasoale. Nu ne-am abţinut şi am sesizat cu voce tare contradicţia. Păi da, ni s-a spus, drogurile sînt malefice, dar marijuana nu e drog, e o cale spre autocunoaştere şi revelaţie. Păi nu? Păi da! O poveste simpatică legată de fumul atotştiutor e de cînd Haile Selassie a fost în vizită în Jamaica – se strînsese foarte, foarte multă lume şi avionul său a avut ceva probleme la aterizare, din cauza fumului de ganja ce urca triumfător spre ceruri, iar Haile a ieşit greu din avion apoi, din cauza aglomeraţiei.

A fost frumos la turul barăcii. Doamna cu barbă ne-a arătat poze cu Haile şi cu Iisus, evidenţiind asemănările evidente, la propriu şi la figurat, dintre cei doi, ne-a vorbit despre pace, dragoste, înţelegere, cunoaştere, ne-a spus, pe scurt istoria mişcării rastafari, ne-a arătat ziarul *The Daily Leaf,* şi ne-a spus mai multe despre cele cîteva poze photoshopate, unde Haile îi lua locul lui Iisus la, de exemplu, Cina cea de taină, ne-a arătat o reprezentare străveche a lui Iisus care, surpriză, semăna ca două picături de apă cu Haile Selassie, s-a asigurat, fără un succes considerabil, că am înţeles toată filozofia din spatele frunzei de canabis, fără să ne distrăm prea mult, şi ne-a spus de cîteva zeci de ori de ce Haile Selassie e sfînt, ales, iluminat, întruparea lui Dumnezeu sau simbolul binelui. Chiar dacă nu sînt în totalul asentiment al prietenilor cu care am fost acolo, îmi menţin părerea că Shashamane a fost o vizită simpatică în periplul nostru etiopian. Unde altundeva să mai vrea cineva să-ţi vîndă un tufiş de ganja, zău, pentru a te uni mai uşor cu Jah?

PUBLICITATE

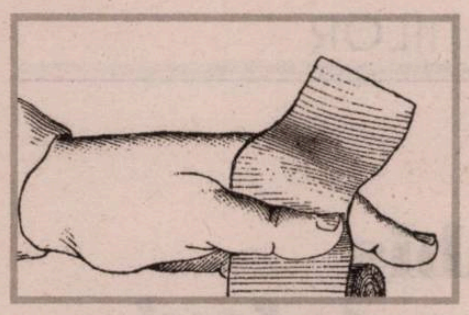

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Celelalte alegeri

– sloganurile de la Chișinău –

Prezidențialele din România au acaparat în aceste zile toată atenția amatorilor de politică. Dar, în paralel, în Moldova e campanie electorală pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie. Dacă ne uităm puțin la ce și cum comunică partidele moldovenești, s-ar putea să aflăm lucruri interesante, care ne și privesc din punct de vedere geopolitic.

Bine cunoscutul ziar moldovenesc *Timpul* mi-a adresat o întrebare interesantă: cum interpretez sloganurile principalelor partide din Moldova? Cred că merită să ne gîndim puțin la asta și la București, dar e cazul să începem cu cîteva date despre configurația politică de la Chișinău. Un sondaj realizat recent de Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova plasează pe primul loc (21,8%) Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) al lui Voronin, urmat de Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLD, 15,4%), Partidul Democrat din Moldova (PDM, 11,3%), Partidul Patria (PP, 8,1%), Partidul Liberal (PL, 7,8%) și Partidul Socialiștilor (PS, 7,5%). Acestea sînt cele șase formațiuni care ar intra în Parlament, conform sondajului. Deși conduc detașat, comuniștii nu sînt, neapărat, favoriți pentru guvernare, fiindcă PLDM și PL au fost partenere, în trecut, în Alianța pentru Integrare în Europa. Partidul Democrat, în care evoluează mogulul-șef al Republicii, Vladimir Plahotniuc, a jucat în trecut ba de partea comuniștilor, ba de partea reformiștilor. Relativele noutăți sînt Partidul Socialiștilor, desprins din PCRM, și Partidul Patria, condus de un om de afaceri pe nume Renato Usatâi, descris de surse de la Chișinău ca om de afaceri apropiat de Moscova, născut în Moldova.

După aceste precizări necesare, e cazul să trecem la sloganurile despre care vorbeam. În primul rînd, trebuie spus că ele confirmă zicerea conform căreia țările mici nu au politică internă, ci numai politică externă. Cele mai proeuropene partide, PL și PLDM, propun chiar din slogan opțiunea pe care o au. Se vede că PL este cel mai orientat către Vest partid fiindcă adaugă și „NATO" lui „european", or NATO e o organizație militară, cu conotațiile care decurg de aici, spre deosebire de Uniunea Europeană, care e o asociere politică, cu aură birocratică.

Partidele liberale nu vorbesc despre prosperitate, la fel cum cele de stînga nu amintesc nici justiția, nici protecția socială.

În cealaltă parte a spectrului, la PCRM, „Doar Voronin" e alegerea unui candidat și/sau a unui partid care a făcut multă vreme jocurile de unul singur în politica moldovenească. Se leagă și de faptul că PCRM e pe primul loc în opțiunile de vot ale moldovenilor, luat separat. „Doar" e rudă cu „totuși", iar numele lui Voronin din slogan se asortează cu acel gen de politică în care liderul contează cel mai tare, prin opoziție cu coalițiile multicolore care au făcut legea la Chișinău după protestele din aprilie 2009, cele care au provocat căderea regimului Voronin.

Tot în partea stîngă a spectrului, socialiștii desprinși din PCRM-Voronin și conduși de Igor Dodon neagă în mod firesc realizările partidelor cu state vechi la guvernare, prin „Moldova are nevoie de altceva", rudă cu „Votați schimbarea", cu

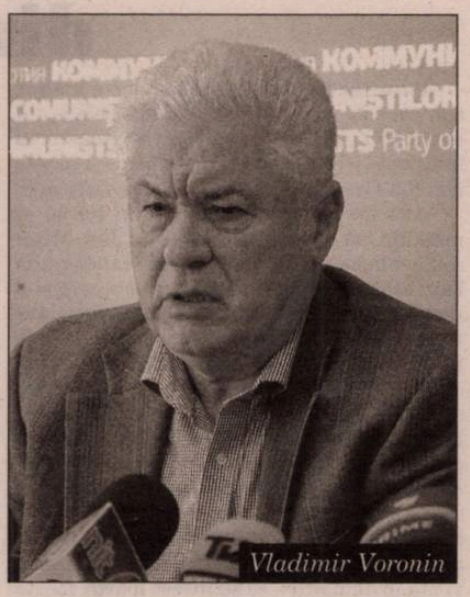

care pe vremuri a defilat Convenția Democrată din România, după anii de guvernare PSD/PSDR/FDSN. Totuși, partidul se situează geopolitic alături de Voronin, ba chiar dincolo de acesta, prin opțiunea pentru denunțarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană și pentru intrarea în Uniunea Euroasiatică.

La centru, „Creștem Moldova" al Partidului Democrat e neutru și cu o vagă trimitere naționalistă/localistă, deoarece „creștere" se poate referi și la creștere economică, și la o sugestie utopică, dar aducătoare de reverii pozitive în mintea alegătorului: creșterea teritorială, legată de situația Transnistriei.

Ultimul partid de pe listă, Patria, are un slogan mai greu de descifrat ideologic. „Puterea e în adevăr" are, cel mult, o notă de *realpolitik*, de „acționăm în funcție de realități, sîntem pragmatici, nu vă vindem iluzii", asortată cu figura afaceristului fondator.

În cinci cazuri din șase, sloganurile de campanie ale partidelor moldovenești exprimă orientarea respectivelor formațiuni cu o claritate pe care ne-am dori-o în România, unde candidatul de stînga, Victor Ponta, defilează cu un slogan inspirat din dreapta radicală franceză: „Mîndri că sîntem români." Totuși, ele nu spun nimic despre doctrina care ar trebui să se afle la baza construcției politice. Partidele liberale nu vorbesc despre prosperitate, la fel cum cele de stînga nu amintesc nici justiția, nici protecția socială. De ce se întîmplă asta? Dintr-un motiv despre care s-a tot vorbit: partidele din Moldova funcționează în mare măsură pe criterii etnice. Nu în totalitate, dar în mare parte, opțiunea pentru stînga e caracteristică populației rusofone, la fel cum cea pentru dreapta se referă la integrarea europeană și România.

Acum 25 de ani, Vestul era capitalist, iar Estul, comunist. Ceea ce se întîmplă azi, din punct de vedere geopolitic, în Moldova, nu atestă, neapărat, că a început ceea ce presa anglo-americană numește al Doilea Război Rece. Ci, mai degrabă, că Vestul e în ofensivă între Prut și Nistru, lucru dovedit mai ales de existența Acordului de Asociere Moldova-UE, cel pe care socialiștii lui Dodon vor să-l repudieze. Din punct de vedere geopolitic, o alianță de guvernare pro-Moscova, la Chișinău, după 30 noiembrie, ar fi ceva de neconceput. Istoria se pricepe însă și la surprize.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

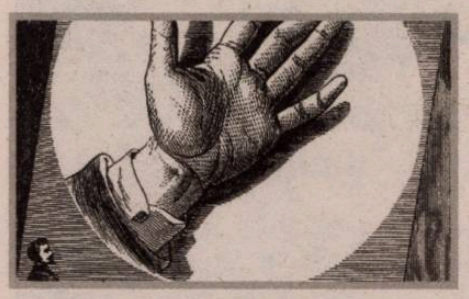

Adina POPESCU

portrete din mers

Bobi, computerist

Bobi stătea pe bordură, în fața scării blocului său din Pantelimon, bea bere la PET, ar fi fumat o țigară, dar nu mai avea nici una. Vecinii săi discutau despre ultima etapă la fotbal și se pregăteau pentru o partidă de table, iar Bobi tăcea și se simțea, în felul lui, fericit. N-avea în buzunar nici măcar bani de pîine, cumpărase berea pe datorie de la butic, i se rupseseră adidașii, dar... părinții săi pocăiți se mutaseră definitiv la țară, în apropierea unei mînăstiri unde starețul era duhovnicul mamei și-l lăsaseră singur într-un apartament de patru camere. Pe atunci, Bobi avea 22 de ani. Tocmai se gîndea să-și invite niște vechi amici pe la el, cu care să-și piardă timpul, să se îmbete și, poate, să facă rost astfel și de niște țigări.

Așa l-am cunoscut pe Bobi, prin 2005, în apartamentul acela din Pantelimon, încărcat de mobilă veche, de bibelouri și icoane, unde robinetul de la baie nu se putea închide, apa picura în permanență și chefurile se țineau lanț. Era un băiat timid, introvertit, complexat de înălțimea lui (avea 1,54 m), care se îndrăgostea pe rînd de toate fetele din gașcă și suferea în tăcere pentru că nu îndrăznea să le mărturisească nimic. Noi, amicii lui, îi aduceam uneori de mîncare și țigări, îi făceam cartofi prăjiți. Mi-era oarecum milă de el, părea că nu-și putea însuși deloc un *basic* de supraviețuire și nu înțelegeam ce părinți erau ăia care îl abandonaseră în București, cu un sac de cartofi în cămară și cîteva borcane de zacuscă, îl lăsaseră „să se descurce", doar pentru că ascultaseră de chemarea credinței.

Însă după două luni, lucrurile au început să se schimbe. Bobi își făcea „relații" în cartier. Așa s-a împrietenit cu unul de-i zicea Pisică și care tocmai se întorsese din Germania, unde făcuse ceva bani. În apartamentul lui începuseră să apară tot felul de fețe dubioase, de „băieți de băieți" și, treptat, se umplea de computere defecte, făcute bucăți. Pisică voia să înceapă o afacere și l-a găsit pe Bobi, sărac și docil, dar care avea un spațiu pe care îl punea la dispoziție fără menajamente. S-a decis pe loc să-l ia ca asociat, deși Bobi habar n-avea de calculatoare, și, așa, apartamentul s-a transformat în firmă – o firmă fantomă.

„Pretine, dă și tu o sută de mii să ne luăm și noi o votcă!"

„Afacerea" era următoarea: să vîndă calculatoare ansamblate din piese vechi, uzate și reparate ad-hoc, la prețuri de computere noi, să ofere garanție și service gratuit la niște sedii inexistente. La prima mie de dolari cash, cei doi asociați au dat o petrecere, Bobi a băut singur o sticlă de whisky și toate frustrările lui au început să iasă la suprafață. Pe la ora 5 dimineața, a ieșit pe balcon și a început să zbiere la vecini: „Mă piș pe voi dă fraieri!"

Din acel moment, casa lui Bobi a devenit nefrecventabilă. Nici el nu ne-a mai invitat, nu părea să aibă vreun sentiment de recunoștință față de vechii prieteni, care îl hrăniseră cînd n-avea ce mînca. Iar el era un alt om – șmecher și respectat în cartier, arunca cu bani în dreapta și-n stînga, iar băieții din spatele blocului, care pînă atunci îl ignoraseră, acum îl pupau pe creștet: „Pretine, dă și tu o sută de mii să ne luăm și noi o votcă!" Bobi dădea, căci știa cum e să fii fără de nici unele.

La un moment dat, l-am vizitat ca să-mi recuperez niște casete. În casă era un fum să-l tai cu cuțitul, robinetul de la baie continua să picure, însă mobila veche dispăruse, la fel și icoanele. Erau el, Pisică și încă vreo trei inși, fiecare la computerul lui. Jucau ceva în rețea. Abia dacă s-a ridicat de pe scaun să ne întîmpine. „Vezi, sînt acolo, în cutia aia...!" Casetele. Atunci am aflat că el și Pisică se specializaseră să fure de pe Internet. Furau, ce-i drept, lucruri mărunte – haine de firmă, casetofoane, pe care le vindeau dup-aia.

O vreme n-am mai auzit nimic de el. Știam că „afacerea" îi merge bine. Pînă cînd Pisică a mirosit că ciripise careva de prin cartier și că intrase poliția pe fir. Atunci și-a luat catrafusele, calculatoarele și toți banii din „firmă" și a șters-o în Germania, fără să-l anunțe pe Bobi, care s-a trezit într-o dimineață aproape lefter... Noroc că-și pusese o mie de dolari deoparte, pe care i-a spart, de necaz, în mai puțin de-o săptămînă, cu băieții din spatele blocului. În cămară, nu mai avea nici un cartof. Totuși, se alesese cu ceva – dobîndise un *skill*.

Mi-am amintit de povestea lui Bobi pentru că, acum cîteva zile, a luat legătura cu mine pe Facebook. Am povestit un pic despre vremurile „bune" și despre chefurile noastre boeme, cu muzică house, din Pantelimon. Și-a cerut oarecum scuze pentru cum se purtase în perioada „afacerii". „Eram dubios rău și fumat tot timpul." Bobi e acum în State, lucrează ca IT-ist pentru o mare firmă, atît de mare, încît n-o să-i spun numele. Mi-a arătat pozele cu casa lui de 800.000 de dolari din California. E însurat, are doi copii adolescenți. Băiatul are o înălțime de 1,80 m. „Nu știu cum de-a ieșit așa înalt, nevastă-mea e asiatică și are 1,50. Lol."

Din povestea lui Gheorghe Ursu

– interviu cu Andrei URSU –

Este fiul disidentului Gheorghe Ursu, ucis în 1985, la închisoarea Rahova, în urma torturilor aplicate de Marin Pîrvulescu, un torţionar securist, care-l anchetase de mai mult timp în stare de libertate, şi apoi în închisoare, pentru opoziţia acestuia împotriva lui Ceauşescu, prin scrisori la Europa Liberă, prin jurnalul pe care l-a ţinut – care, pe limba Securităţii, arăta limbaje duşmănoase, atitudine ostilă împotriva realităţilor din patria noastră şi împotriva unor persoane cu funcţii înalte de partid şi de stat (sintagma Securităţii prin care era desemnată familia Ceauşescu). Pe 21 octombrie 2014, ***Andrei Ursu*** *începe greva foamei, în semn de protest pentru muşamalizarea dosarului format de procurorul Dan Voinea, prin disjungerea din 12 martie 2003. Dosarul conţinea toate probele necesare inculpării torţionarului Pîrvulescu, dar fusese blocat de procurorul militar Ion Vasilache şi nu se mai ştia nimic de el. La intervenţia ministrului Justiţiei, Robert Cazanciuc, a reapărut dosarul, cu toate probele aşteptate, care nu se aflau în lucrarea disjunsă în 2003. Andrei Ursu a făcut cerere la dl Vasilache pentru desemnarea unui alt procuror care să se ocupe de acest dosar. Dosarul nou constituit a fost transferat de la Secţia Parchetelor Militare, la echipa de procurori de sub coordonarea lui Tiberiu Nîţu, procurorul general, care a dat drept termen pentru începerea urmăririi penale a lui Pîrvulescu data de 3 noiembrie 2014. Pe 3 noiembrie 2014, Andrei Ursu a intrat în a paisprezecea zi de greva foamei.*

L-am rugat pe Andrei Ursu să ne reia, cu această ocazie, povestea tatălui său. Pentru unii, poate, necunoscută. Pagina de mai jos reprezintă o primă parte a acesteia.

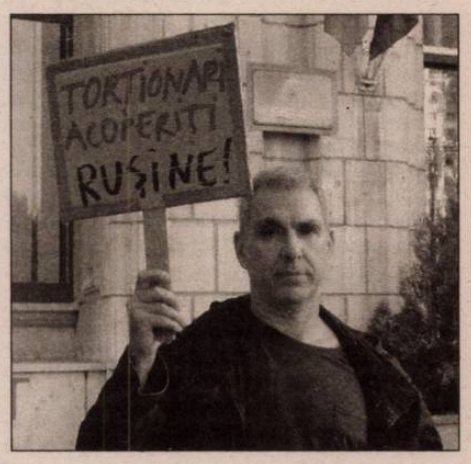

Cîţi ani aveaţi cînd tatăl dumneavoastră a început să fie urmărit şi anchetat de Securitate? Ce vă amintiţi din acea perioadă?

În '85, aveam 27 de ani – eram conştient de situaţia tatei. Îmi amintesc totul. Ştiam că tata era efectiv exasperat. El era inginer constructor, dar avea mulţi prieteni din lumea literelor, a artelor, mulţi intelectuali de calibru: Geo Bogza, Nina Cassian, Radu Cosaşu, Mirel Ilieşiu, Dan Deşliu şi alţii – dintre care unii erau deja consideraţi ca având concepţii duşmănoase. El era angajat la ISLGC (Institutul de Gospodărire a Locuinţelor Comunale) – un institut de construcţii civile, unde a lucrat 35 de ani, timp în care a construit 35.000 de apartamente, după propriile statistici. Nu a căzut nici unul dintre acestea la cutremurul din 1977. Având chiar această specializare, în rezistenţa seismică a clădirilor, a fost desemnat ca şef de proiect la consolidarea blocului Patria, care fusese avariat semnificativ.

El avea deja dosar prost, din anii '60-'70, se numea „Călătorul" – pentru că ieşise de cîteva ori din ţară. Avuseseră metode să afle că s-a întîlnit, în Occident, cu Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu, cărora le-a dat materiale, dintre care unele s-au citit la Europa Liberă. Chiar şi cele despre cutremur – în 1978. Au presupus că era el, fiindcă nu prea erau mulţi care ajunseseră la informaţiile respective, care fuseseră furnizate într-o şedinţă cu Ceauşescu. A fost chemat la un moment dat, prin mai-iunie '77, cînd lucrările de consolidare abia începuseră. Ceauşescu a hotărît să le sisteze, din două motive: o dată, pentru că era paranoic şi nu voia să se tragă în el, la o adică, pe după acele panouri; pe de altă parte, era Casa Poporului în plină lucrare, şi nu voia să se mai depună fonduri şi în altă parte.

În acea întîlnire, tatăl meu a consemnat vorbele lui Ceauşescu şi a scris un articol în general despre paranoia acestuia, pe care s-a străduit să-l trimită la Europa Liberă. Îl acuza pur şi simplu de crimă, pentru că întrerupea consolidarea blocului Patria. Pînă în toamna lui '78, nu a putut să-l plaseze. Atunci a făcut cerere să plece în străinătate. Decizia judecătorului Gabriel Gunescu de anul trecut l-a şi acuzat, pe chestia asta, că ar fi fost un privilegiat al regimului, pentru că a putut pleca din ţară la vremea aceea. A fost dictată acea sentinţă de Pîrvulescu – care încearcă să arunce cu noroi şi să-l mînjească în stilul Securităţii.

Cum reuşea, de fapt, să plece în aceste călătorii?

Făcea cerere, ca orice om al muncii din regimul comunist, la şeful de cadre de la institut. Acolo îl refuzau, şi atunci mergea la sector, la municipiu, pe linie birocratică de partid. El ştia care-i termenul în care trebuiau să-i dea răspuns. Pînă la urmă, îi dădeau răspuns negativ, pentru că avea un dosar prost. El fusese ilegalist în UTC, la Galaţi, în 1944, pusese afişe antifasciste, crezuse în idealurile de stînga, intrase în partid, dar fusese dat afară din acelaşi partid în 1950. Făcea seri culturale despre jazz, cultură occidentală – decadentă...

De fapt, din vremea părinţilor lui avea dosar prost, căci aceştia avuseseră un teren în Transilvania. Undeva în satul de unde era bunica mea, care era evreică. Bunicul, Vasile Ursu, era din Moldova, de la Galaţi, şi se pare că se trăgea din Nicola Ursu din Albac. Bunicul ne spunea această legendă deseori, şi credea în ea, deşi nu avea acte.

Venea răspuns negativ şi de la municipiu. Şi în ultima fază, ajungea la Ceauşescu. Trimitea cererea Comitetului Central, dar şi la *Scînteia,* spunea că vrea să plece, dar n-are de gînd să rămînă acolo, îşi lăsa, în general, familia aici, şi promitea că nu va vorbi România de rău. În primii ani, cînd trimitea doar la CC, nu-i răspundeau. Dar cînd a trimis acelaşi lucru şi la *Scînteia,* şi a scris acolo că i se pare o nedreptate, a primit răspuns de la municipiu. Se întreba şi el de ce-i dădeau drumul. Probabil pentru că ştiau că se va duce la Europa Liberă. El zicea că ei cred că e nebun şi le era frică să nu facă scandal în Occident. Şi l-au tot lăsat aşa, inclusiv în 1878, cînd a dus materialul cu ordinul criminal al lui Ceauşescu, privind consolidarea clădirilor avariate.

„Zicea că cineva trebuie să facă ceva..."

De atunci, au început tot mai multe note informative, ale unor informatori, ale unor colegi de serviciu, probabil, ale unor vecini, cine intră şi cine iese de la noi, ce se vorbeşte la telefon. Apare chiar şi numele meu în conversaţie cu un doctor Brătescu, care mă sfătuia să plec din ţară cu meseria mea de computerist... Şi apare şi indicaţia de a începe şi urmărirea mea.

Atunci a început urmărirea lui sistematică?

A primit aprobarea pentru călătoria pe baza căreia a scris cartea *Europa mea.* Şi care a fost aprobată pentru tipar la Editura Albatros. Atunci a plecat chiar cu mama, a fost prima dată cînd au plecat împreună. A scris această carte, pe baza jurnalului său, chiar în 1978. Pînă la urmă, s-a dat un ordin să nu apară. De ce? Pentru că începuse urmărirea mai strictă asupra lui. L-au mai lăsat să plece o dată, în 1982. După care a mai făcut cerere să plece la sora mea, care era în SUA, emigrată definitiv, dar nu l-au mai lăsat. Deodată, s-au hotărît să strîngă laţul.

Care a fost povestea jurnalului său?

O parte din jurnal îl ţinea la serviciu. Şi erau foarte curioşi colegii lui. Dar, mai ales, foarte curioasă era Pârguţa Croitoru, informatoarea institutului – care lucra ca desenatoare în biroul lui. Probabil fusese plantată acolo de Dumitraciuc Ion, maior de Securitate, securistul institutului, de la direcţia de informaţii economice. Pe lîngă dosarul pe care deja îl avea asupra tatei, intitulat „Călătorul", sub numele de cod, el mai avea o chestie directă legată de tata. Acesta ţinea un afiş antitotalitar la serviciu. Era cu un citat din Simon Bolivar: „Un şef de stat nu poate rămîne în funcţie mai mult de cinci ani, căci riscă să devină dictator." Dacă-l întreba cineva de afiş, el spunea: „Dom'le, păi eliberatorul Americii latine a spus asta." Mai avea şi alte citate, unele din Hannah Arendt, de pildă. Securistul le scotea, tata le punea la loc.

De ce făcea toate aceste lucruri riscante?

Zicea că cineva trebuie să facă ceva... Mai avea un plan. Să ne facem o puşcă cu lunetă. Şi securiştii ştiau, pentru că era consemnată chestia asta. Mulţi spuneau, la vremea aceea, cum l-ar împuşca ei pe Ceauşescu. Tata trecuse puţin la pasul următor: el tot pleca în Occident, iar eu eram pe atunci înotător, şi mai ieşeam şi eu din ţară. Zicea că poate fac eu rost de nişte piese, el – de altele, le aduceam aici, şi după aia le asamblam...

Şi atunci devenea serios: „Dac-o am, eu îl împuşc. Mă prind securiştii, mă mătrăşesc imediat, dar scap 20 de milioane de oameni de pacostea asta."

Au decis ca această Pârguţa să se uite în ce scria el acolo. Jurnalul îl ţinea sub cheie, dar îl mai scotea în pauză. Erau 61 de volume, dar s-au mai păstrat foarte puţine file din el. Pârguţa s-a uitat şi a văzut acolo, în însemnările lui: „paranoicul", „scroafa", „ce hotărîri demente ia"... El consemna zilnic legile noi: sistematizarea satelor, dărîmarea bisericilor, hotărîrea de a îmbrăca biserica de la Cotroceni, ce indicaţii dezastruoase dădea pe teren, Casa Poporului... Faptele zilnice ale alunecării într-un marasm economic şi moral din cauza unui dement, care era înconjurat de Securitate. Avea această teorie că nu era doar Ceauşescu de vină, ci şi toţi lingăii din jurul lui. Pe care îi ţinea într-o stare de frică. Cum unul mişca puţin, nu-l lingea destul de bine, avea instinctul de a-l schimba ca să n-apuce unul să prindă cheag şi să capete mai mult curaj. Se înconjura de securişti, care aveau, conform lui Orwell, după cum spunea tata, o pasiune a puterii. Animalică, instinctivă. În felul ăsta, oameni care erau altfel la locul lor, văzînd că aceste pramatii ajungeau să aibă putere, voiau şi ei. Şi atunci, întoarcerea valorilor într-o societate începea să tînjească către rău – acele valori şi instincte care-ţi dau satisfacţie făcînd rău. Şi se denaturau pur şi simplu normele morale ale societăţii, lăsînd urme adînci pe generaţii.

(va urma)

a consemnat Iaromira POPOVICI

PUBLICITATE

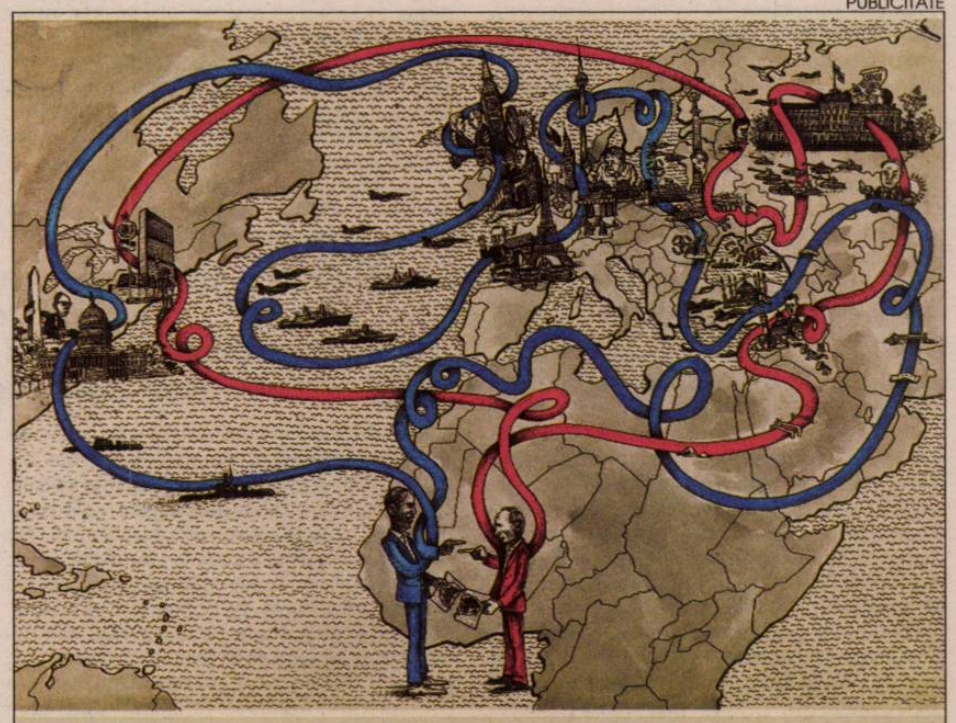

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY. Politică globală, economie şi idei

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Cultura lipsei de caracter

În șirul lung al păcatelor pe care le-am încetățenit de-a lungul timpului și pe care le ducem în spate ca pe o grea povară se află și modul incredibil de atent, aș zice obstinația, insistența, cu care cultivăm lipsa de caracter. Pentru mulți dintre noi, lumea înconjurătoare are dimensiunile unei celule în care ne-am izolat pentru că, așa credem noi, nimeni nu se află la înălțimea noastră, nimeni nu este atît de deștept încît sunetul vocii sale să ne atingă urechea. România este țara unde chelnerii și femeile de serviciu sînt aroganți pentru că ei se află „mai jos" deoarece nu au avut părinții bani să-i dea la școală, și nu pentru că ar fi mai proști. La noi, simplul fapt de a respira același aer cu savantul îl pune pe servitor în situația de a crede că și el este deștept. Sîntem într-un fel de alienare, caracterizată printr-un egoism arogant în care invidia ne roade și ne demolează. Invidia aia rece, demolatoare, se citește pe chipul nostru, fie că vorbim despre șeful statului („și eu aș fi putut fi dacă aveam noroc") sau despre vecinul de la III care și-a cumpărat mașină nouă („și eu aș fi putut-o avea dacă nu mă înșela nevasta"). Sîntem amorali, asemenea popoarelor sălbatice din junglă, care nu fac deosebirea dintre bine și rău. Provocăm semenilor noștri răul, așa cum respirăm, natural și fără să clipim. Mereu noi (adică „eu") sîntem altfel, adică buni, frumoși și deștepți, și „ei" (adică „celălalt") sînt cei cu probleme. Există aici un fel de duplicitate permanentă, găunoasă, care întreține egoismul.

De fapt, noi sîntem rătăciți pe drumul vieții noastre proprii, și nu pe drumul „construcției capitalismului".

Lipsa de caracter, problema moralei evitate, este atotstăpînitoare. Comunismul ne-a sluțit definitiv învățîndu-ne, în generații întregi, că cel mai bine este „să nu te bagi", adică să nu te implici, în nici un fel, în exteriorul ființei tale producătoare de excremente, ură și invidie. Nu ne implicăm și nu permitem ca cineva, în jurul nostru, să se implice. Acesta este un alt motiv de suferință. Atitudinea, mai exact lipsa de atitudine, ne doare. Ne-am dori cu toții să fim viteji, să fim eroi, dar ne copleșesc comoditatea și lașitatea. Numai noi am putut să inventăm o zicală de care ar trebui să ne fie rușine: „Capul plecat, sabia nu-l taie." A sta în rînd, liniștit, este mai mult decît o regulă, este un mod de viață. A ieși din rînd este mai mult decît un fapt de eroism, iar noi nu iubim eroii. „Ce-a căutat acolo?" sau „Cine l-a pus să facă acel lucru?", ne exprimăm, condamnîndu-l pe cel care, din vitejie, din caracter sau dintr-un accident iese din rînd. Avem alte repere în a caracteriza caracterul sau lipsa de caracter. Românii trăiesc drama de a-l iubi pe „băiatul bun", răbdător, capabil să nu crîcnească și să nu aibă nici un fel de inițiativă. Orice cetățean mediocru, ajuns șef într-o amărîtă de instituție, își va căuta și va cultiva în jurul său pe unii și mai proști, și mai mediocri. Îl va dușmăni și-i va face viața un infern colegului care a avut curajul să-i vorbească în ședință sau care crede el că a ridicat ochii la amanta lui. Amanta este adevărata instituție, la noi. Ea știe tot, ea face tot, ea decide tot. Tot amanta îi avansează pe „supuși", le dă gradații de merit și pune note asupra profesionalismului lor. Dacă ai o problemă, trebuie să mergi prima dată la amantă. Ea este filtrul instituției. Ea este prima care se gîndește ce ai vrut să spui cu „vorba aia" sau ce ai vrut să urmărești cu propunerea aia. Cu ea nu se ceartă nimeni niciodată, pentru că nimeni nu este dispus să se sinucidă pe vremurile astea tulburi. Cînd șeful iese la pensie, amanta știe atît de multe, încît numai ea poate să-i urmeze în funcție.

Vorbind despre modul în care percepem omul de caracter, Constantin Rădulescu-Motru arată: „Omul de caracter la români nu este acela care este consecvent cu sine însuși, ci acel care n-a ieșit din cuvîntul grupului, adică acela care a urmat întotdeauna clopotul turmei." („Psihologia ciocoismului", în *Scrieri politice*, Editura Nemira, București, p. 36.) Așa se face că am creat un cerc vicios, în care opinia și individualismul sănătos, creator de inițiativă, și care poate sparge barierele sînt rapid și grav pedepsite. Ne pîndim unii pe alții în speranța că „va face o greșeală", după care urmează reclamația, ancheta, condamnarea și, în sfîrșit, executarea celui „vinovat". Nu există popor care să trăiască cu mai multă intensitate și cu mai multă plăcere sadică, autodevoratoare, drama celui așezat pe Patul lui Procust. Se „taie" capete sau picioare, tinerii sînt mutilați din vreme de un sistem de învățămînt care, din nou, pedepsește inițiativa și personalitatea, astfel încît funcționăm ca o nație de sluți și amputați, toți în același cadru, toți construiți după aceleași norme ale unui primitivism agresiv, demolator. Resimțim toate aceste lucruri, dar nu avem puterea și educația de a fi sinceri, pentru a începe ceva, ci ne purtăm ca niște închipuiți, niște prefăcuți, care preferă să-și exteriorizeze problemele nu ca pe praguri proprii de trecut, ci ca pe asimilarea lor cu un drum imaginar pe care nu dorim să ne aflăm. De fapt, noi sîntem rătăciți pe drumul vieții noastre proprii, și nu pe drumul „construcției capitalismului", așa cum dăm de înțeles întotdeauna cînd sîntem întrebați. Orice urmă de caracter este amputată cu grijă, la fiecare copil, încă din primii ani de viață. I se spune în permanență să fie „cuminte". În mintea noastră, un copil cuminte ar trebui să semene unei plante uitate într-un colț de cameră și care este udată rar, din ce în ce mai rar. Mai tîrziu, sensul cuvîntului se schimbă. Cînd pleacă de acasă, fiecare copil primește sfatul de „a fi cuminte", prin asta înțelegîndu-se, de data asta, nu să evite a sparge geamurile școlii cu mingea, ci să n-o contrazică pe „doamna profesoară", să dea din cap la fiecare prostie pe care aceasta o spune și să-i laude metehnele de schizoidă, bătută din cînd în cînd de soț, cu țipete care se aud pe scara blocului pînă la parter. Nu ne asumăm responsabilități, tocmai pentru că mereu majoritatea pedepsește întotdeauna pe cei care „îndrăznesc", pe cei care sînt dispuși să gîndească și să se manifeste altfel. Poți fi orice tip de erou, în România nu vei fi niciodată decorat. Se va găsi cineva să spună că ai furat un măr cînd erai mic, din pomul vecinilor, sau că ai fost răcit astă-iarnă, sau cine mai știe ce și, în consecință, cel care trebuia să te decoreze va spune: „Mai bine lasă, decît să dăm drumul la discuții, mai bine nu-l decorăm." Lipsa de caracter nu poate fi suplinită cu nimic, iar libertatea fără răspundere a accentuat-o. De altfel, caracterele sînt înfrînte, „modelate" – așa cum spuneam – încă din tinerețe.

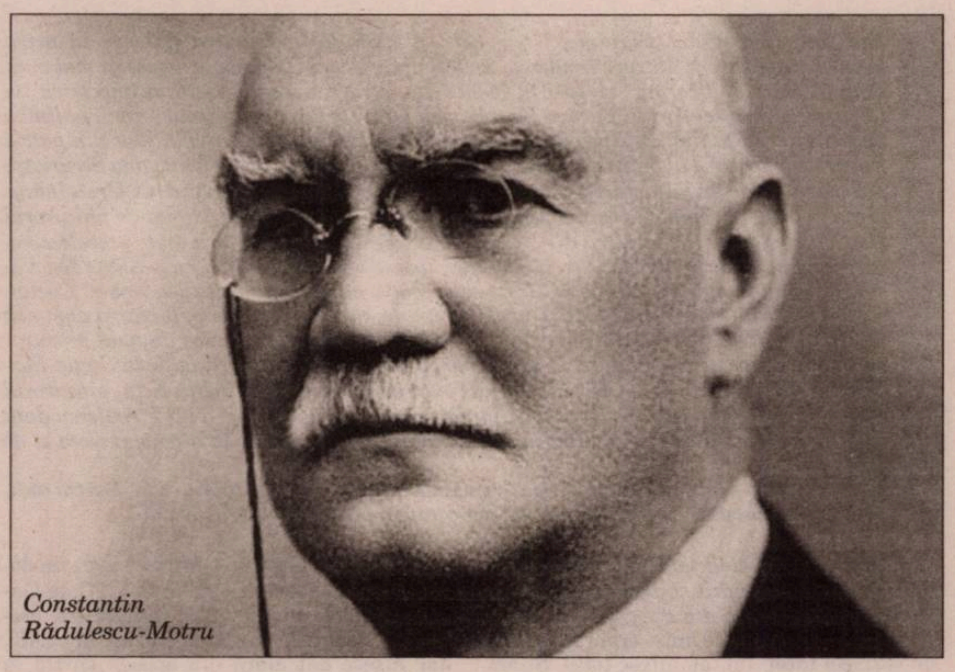

Constantin Rădulescu-Motru

Poți fi orice tip de erou, în România nu vei fi niciodată decorat.

Personajul principal al vieții noastre este ciocoiul. Ciocoismul este un mod de a fi. Ciocoiul se privește în oglindă degeaba. Posesor de funcție la stat și amantă tînără („cea mai deșteaptă, cea mai frumoasă și cea mai de caracter"), el este preocupat doar de fudulia sa. Întrebat dacă este bine în România, el va răspunde invariabil că nu. Constantin Rădulescu-Motru l-a descris cel mai bine: „Ciocoiul suferă din contactul cu mulțimea", „nu are o ocupație anume rezervată pentru sine", „este lipsit de dragoste pentru o ocupație, pentru un ideal", „Mîndru cu cei mici, ciocoiul este lingușitor și tîrîtor cu cei mari...", „iubește puterea pentru putere, și nu pentru gîndul de a face ceva cu puterea", „a trecut timpul domniilor fanariote și s-au dus ciocoii, dar ne-au rămas amintirile despre ei, dimpreună cu deprinderile lor: ne-a rămas ciocoismul" (pp. 97-103). Cel mai greu de suportat lucru la un ciocoi postrevoluționar nu este faptul că aparține acestei înfățișări, ci faptul că lui nu-i convine nimic. Pentru el, România este plină de proști, scara blocului este populată cu primitivi, orașul nu-i mai ajunge, județul nu-i mai ajunge, țara nu-i mai ajunge. Nimic nu este bun în România. Prin ciocoi se cultivă cele mai intense sentimente antinaționale și el este cel care spune cu „durere" că poporul român nu are nici un destin. Fie că este om de afaceri sau funcționar de stat, abia dacă vei reuși să-i smulgi o vorbă, sau Doamne-ferește, un zîmbet. El este permanent preocupat, „are treabă", „nu intră în cîrciumi" și nu-i suportă pe români. Ciocoiul își urăște conaționalii și nu se simte bine în preajma lor. Se ferește, de fapt, de vreo vorbă, de un gest care să-l deconspire în goliciunea lui de caracter, în micimea lui umană.

Bineînțeles că ciocoiul va spune întotdeauna că ne îndreptăm într-o direcție greșită, pentru că el știe. A fost „afară" și a văzut multe. „Nu-i vom ajunge niciodată pe ăia din urmă", o spune cu satisfacție. Ciocoiul nu-și iubește țara pentru că nu-și iubește părinții. El este certat cu toată lumea pentru că nimeni nu poate ajunge la „nivelul" lui. Altfel, este un vierme comod, care își găsește mereu un sprijin în cineva care are nevoie de el. Din punct de vedere social, familia păstrează încă un spirit de clan de tip asiatic, care duce direct la nepotism și servilism. Efectul și efortul de impunere de reguli, norme și instituții raționale sînt resimțite de toată lumea ca fiind de ordin negativ și de aceea toată lumea este împotriva sa. Sîntem de acord să „se dea legi" și toată lumea să le respecte, dar pînă la noi, cînd trebuie să le respectăm noi, orice lege, orice normă, orice instituție ni se par arbitrare, lipsite de conținut și cerem cu voce tare desființarea lor.

Sîntem sfîșiați între două lumi, o minoritate conștientă de impunerea normei civilizatoare și tribul, cu preotul și șeful său de trib. Cînd un înalt funcționar al statului, care conduce aparatul administrativ dintr-un județ, refuză să se urce în mașina poliției, el nu face acest gest din frondă sau din dorința de a se da în spectacol. Se întîmplă așa pentru că i se pare incredibil că poate fi arestat. Ce trib de pe planeta Pămînt și-a arestat preotul său, inițiat în toate tainele lumești și dumnezeiești? Este firesc ca acești oameni să spună că ne îndreptăm într-o direcție greșită. Pînă și „enoriașii" săi nu sînt cetățeni, ci o populație condusă nu după legi, ci după cutume. Un asemenea enoriaș va trece cu mașina pe culoarea roșie a semaforului, dar niciodată nu va traversa strada pe unde a trecut o pisică. Primitivismul este o stare, un mod de a fi pe care numai prin recunoaștere putem să-l conștientizăm și să încercăm ceva. Ne dorim libertatea, dar nu ne asumăm responsabilitatea. Cei mai mulți dintre noi sînt prea „mici" pentru a spera vreodată că pot fi cu adevărat liberi și ar da oricînd libertatea pentru o avansare la locul de muncă sau pentru un serviciu sigur.

Trebuie să ne hotărîm dacă dorim să ne situăm de partea libertății și dacă da, să militățm pentru bună vecinătate, așa cum îi spunea Galbraith, și pentru asumarea moralei omului liber, și nu a omului sălbatic. Ce dorim să fim, „semeni" sau „netrebnici"? Sedlacek pune în evidență, în mod clar și în cuvinte memorabile, tipul de alegeri în fața cărora ne aflăm. „Întrebarea dacă omul este bun sau rău constituie o interogație fundamentală pentru științele sociale. De la această întrebare va porni reglementarea. Dacă omul este rău din fire, atunci se impune să fie împins cu forța spre bine și să i se limiteze libertatea. Dacă este o lume sălbatică, a luptei pe viață și pe moarte între oameni, așa cum crede Hobbes, atunci avem nevoie de un stat puternic, de un Leviatan care să-i forțeze pe oameni în direcția binelui. Dar dacă natura umană este bună, atunci intervine mai mult *laissez-faire*. Omul poate fi lăsat în voia lui, pentru că firea umană va avea tendința automată de a-l dirija spre bine. (...) Aceasta este una din întrebările-cheie pentru economie: se poate conta pe liberul-arbitru a mii de indivizi, sau societatea are nevoie de coordonare venită de sus? În care dintre domeniile de activitate umană piața spontană poate ajunge la rezultate optime? Cînd se întîmplă să tindă spontan spre bine și cînd spre rău? Tocmai în această problemă a caracterului bun sau rău pe care-l are esența umană rezidă diferența dintre variatele curente de gîndire. Sîntem o societate de rău-făcători sau de bine-făcători? De netrebnici sau de semeni?" (Tomas Sedlacek, *Economia binelui și a răului*, Editura Publica, București, 2012, p. 281)

***Dorel Dumitru Chiriței**scu este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America și criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuși".*

aduse cu poșta

Oportuniștii fanatici

Sînt înfățișate mereu, cu tonuri grave și apocaliptice, desfășurările de forțe ale mașinăriilor de propagandă ce defilează prin regimurile totalitare. De la Goebbels, încoace, mașinăria infernală a propagandei este mereu invocată, ajungînd un clișeu. În regimurile totalitare, propaganda pare a atinge superlativul artizanal prin recuzita rocambolescă. Basorelieful impresionează.

Important e de evaluat însă și efectul manipulării prin propagandă. În ce măsură este determinantă această propagandă în menținerea regimului totalitar? Orice regim totalitar, dincolo de propagandă, se afirmă la început prin coagularea poporului, ruinat de corupție, împotriva exploatatorilor. Unele dictaturi pot cunoaște chiar progres economic, ceea ce reprezintă un argument solid în a le conserva puterea.

Dar dincolo de starea economică, precară sau prosperă, ceea ce ține o dictatură în picioare e sistemul represiv bine pus la punct. Peste toate se aruncă mantia strălucitoare a propagandei. În pofida propagandei, poporul nu poate fi prostit. Nemulțumirea populară e ținută în frîu de organele de oprimare și de lașitatea colectivă, nicidecum de propagandă.

Istoria a demonstrat că mașinăria propagandei e ultima care se strică, într-un regim de mînă forte. Se prăbușește nivelul de trai, apar fisuri în aparatul politic, trădări, intervenții ale puterilor din exterior, tuturor acestora le supraviețuiește, pînă în ultima clipă de viață a regimului, mizanscena propagandei. Aceasta ajunge să reprezinte decorul prăfuit și pustiu care se prăbușește, ea nefiind determinantă într-o tiranie.

Dictatura se impune prin forță, se conservă prin violență și sfîrșește tot în violență. Rolul propagandei există și el, dar este unul secundar. Contrar a ceea ce pare la prima vedere, cînd desfășurările megalomanice de forță, opiul utopiei și tot ce pune în mișcare aparatul manipulator dau imaginea regimului politic respectiv.

Cea mai bună dovadă că masa nu aderă organic la propagandă este ușurința cu care își schimbă orientarea.

De fapt, oportunismul naște uriașa forță a aparatului, fiind și la baza aderenței populare. Cazurile de credință naivă sînt cele mai puține în totalitarism, atît pentru cei care lansează noua credință, cît și pentru cei ce o recepteză.

De aceea, regimurile totalitare se sprijină pe un tip uman extrem de eficient cauzei, oportunistul fanatic. Și-n torționar, delator, ca și-n activist, zace acest tip uman. Cel care preia cu abnegație și exces de zel idealurile implacabilei puteri. Dar dincolo de zelul afișat și de credința ostentativă zace fariseismul. Aidoma bigoților ipocriți care, după ce pupă o icoană, trag cu ochiul la nurii enoriașelor, și acești habotnici politruci vînează exclusiv beneficiile colaboraționismului.

De cealaltă parte pot fi nonconformiștii, disidenții și eventual categoria discreților care trăiesc dedublat, între lumea lor și cea înconjurătoare, cu scopul de-a supraviețui fizic, dar și metafizic. Într-o dictatură, propaganda devine o flașnetă ruginită menită mai degrabă nu să convingă pe cineva, ci să mențină vie, în conștiința oamenilor, omniprezența și omnipotența aparatului totalitar.

Cea mai bună dovadă că masa nu aderă organic la propagandă este ușurința cu care își schimbă orientarea, dacă are loc o schimbare de regim.

Cioran, în *Genealogia fanatismului*, face elogiul oportunistului în istorie. Decît fanatici genocidari, mai bine oportuniști falimentari etic, dar păstrînd o brumă de umanitate. Unde se înșală Cioran e cînd desparte oportunismul de fanatism. Cei mai mulți dintre fanatici au fost de la început oportuniști, iar unii rămîn pînă la capăt să combine cruzimea sangvină cu calculul ticălos.

Ciprian BLIDARU

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

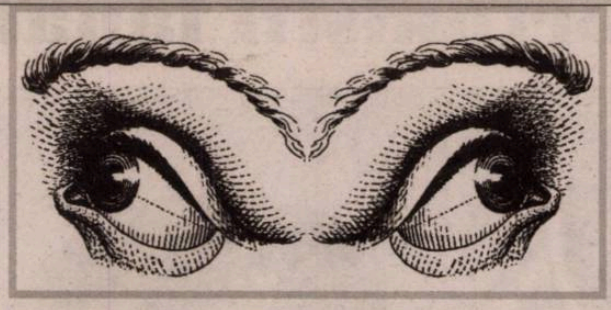

„FIIND UN CUB DE FOC, SÎNT MAI PUŢIN LOGIC ŞI SIMT DRAMA DE LA INTRARE"

■ Actriţa Florina Cercel, la *Sinteza zilei,* cu cîteva zile înainte de primul tur al alegerilor prezidenţiale: „Domnule Ponta, v-am cunoscut prima dată acum 16 ani, cînd vă ocupaţi de tineretul pesedist, iar cînd am dat mîna cu dumneavoastră pentru prima dată m-am simţit brusc foarte bine. Fiind actriţă, sînt senzitivă şi simt aura oamenilor. M-a impresionat fizicul dumneavoastră sportiv." Dacă Ponta pierde alegerile, sper să demisioneze din PSD şi să fondeze PNS, Partidul Naţional Senzitiv. Ar fi mai bine pentru toată lumea. (**L. V.**)

■ Jurnalista Hélène Crié-Wiesner scrie pe blogul Rue89 cum şi-a descoperit fotografia într-un cub de plexiglas, în vitrina unui magazin de pompe funebre. A intrat şi a întrebat-o pe vînzătoare de unde o au, iar explicaţia pe care a primit-o a fost asta: cuburile acelea mortuare le-au fost furnizate gratuit de o firmă specializată în astfel de obiecte, ca mostră pentru clienţii care îşi doresc aşa ceva pentru pozele celor dragi dispăruţi. Misterul s-a lămurit simplu: oamenii au luat o poză cu o faţă simpatică de pe Internet şi au folosit-o, pentru că n-au vrut să plătească o imagine. Doar că moarta era vie şi se mai şi plimba prin faţa magazinului de pompe funebre. (**A. M. S.**)

■ Trei lucruri neadevărate şi greşite despre spaţiu pe care ar fi bine să le uităm: 1) Soarele nu este galben, îl vedem aşa din cauza atmosferei, culoarea lui reală este alb; 2) nici nu este „o minge de foc" care arde – de fapt, Soarele străluceşte, iar energia din interiorul lui (aproximativ 6.000 de grade Kelvin) este produsă nu printr-o reacţie chimică, ci nucleară; 3) Marele Zid chinezesc nu se vede din spaţiu, deloc. (**M. C.**)

■ Între cele două tururi de la prezidenţiale, poate ar fi bine să ne amintim o declaraţie a lui Victor Ponta din decembrie 2009: „Sistemul de furt, de fraudare şi de cumpărare a voturilor la ei a funcţionat mai bine." Şi încă una, din ianuarie 2014: „La treabă, uitaţi-vă mai puţin la televizor, asta-i treaba oamenilor politici." (**L. V.**)

■ Deşi nu sînt pensionar, am primit, în cutia poştală, un mesaj alarmant: Klaus Iohannis vrea să-mi taie pensia. Candidatul se jură că totu-i doar manipulaţiune, că pliantul e făcut de adversarii lui. Ceea ce pare logic. Oricum, speriat de gîndul că mi-ar putea totuşi tăia pensia, m-am decis să-l votez cît mai repede, adică la aceste alegeri. Mai mult de două mandate, adică zece ani, oricum n-ar avea voie să fie preşedinte. Deci, cu siguranţă, n-o să-mi mai poată tăia nimic peste vreo 35 de ani, cînd o să ies la pensie. (**M. M.**)

■ Săptămîna trecută a fost ziua lui Jonas Salk (1914-1955), cercetătorul care a descoperit vaccinul împotriva poliomielitei în 1955, dar care nu a vrut să-l patenteze, făcîndu-l astfel accesibil pentru oricine. Ar fi putut cîştiga în urma patentării aproape şapte miliarde de dolari, în schimb a salvat cîteva milioane de vieţi. Romanul *Nemesis* de Philip Roth (tradus la Polirom) surprinde foarte bine drama anilor postbelici cînd copiii mureau pe capete de polio. (**M. C.**)

■ Într-un supermarket al Gării de Nord, anunţul binecunoscut îi roagă pe clienţi să-şi lase obiectele cumpărate din alte magazine în *„cuşetele"* de la intrare, referindu-se la dulăpioarele cu cheiţă de la intrarea în magazin. Vecinătatea căilor ferate lucrează pe căi nebănuite. (**M. P.**)

CONCLUZIA A DEVENIT BRUSC O VARIANTĂ ARABĂ DE ODIHNĂ

■ Într-un pliant adus cu poşta, într-o comună de pe lîngă Cîmpina, scrie aşa: „Doar Ponta protejează pensiile!" Şi pe verso, un soi de denunţ: „Klaus Iohannis vrea să-ţi taie pensia!" Concluzia: „Ai grijă ce votezi! Cine a tăiat o dată pensiile, le va tăia din nou!" Parcă şi-l vezi pe Iohannis la ţară, cu o coasă, fugărind nişte amărîţi de ţărani pensionari, ca să-i prindă şi să le taie pensiile. Campanie negativă pe înţelesul poporului? Jalnic. (**A. P.**)

■ Halloween-ul a devenit brusc, pentru unii, dintr-o joacă simpatică, o sperietoare păgînă: am întîlnit oameni care refuză să participe la petreceri de Halloween pentru că sînt buni creştini, iar o educatoare chiar le-a interzis copiilor de la grădiniţa ei să facă petrecerea „tradiţională", pentru că e împotriva valorilor ei ortodoxe. Unii oameni se iau prea în serios. (**I. P.**)

■ Variantă de costum pentru Halloween: Costum Sexy de Carantină pentru Ebola. Sper că n-are şi virusul prin vreun buzunar. (**L. V.**)

■ Prima sondă arabă lansată de agenţia spaţială a Emiratelor Arabe Unite va ajunge pe Marte în 2021. Presupun că va extrage petrol, altfel n-ar avea nici un sens. (**A. P.**)

■ Ghid Christian Tour *dixit:* „Celor care fac transfer le doresc călătorie plăcută în continuare iar *restora* le urez odihnă plăcută." Aşadar, stimate resturi umane vilegiaturiste, nu fiţi triste că s-a terminat excursia, aţi primit bonus o formă de dativ. Necomestibil. Marcă înregistrată. (**R. M.**)

ÎN CLIPA URMĂTOARE, VACILE AUSTRIECE PREFERĂ UN GHEŢAR TOPIT

■ Cînd să cobor spre staţia de metrou de la Piaţa Sudului, văd un băiat şi-o fată, îmbrăţişaţi, care se pupau cu foc. În clipa următoare, el se opreşte din pupat, se uită grav la perechea lui şi-i spune: „Se duce ţara asta de rîpă". (**D. S.**)

■ La începutul lunii octombrie, un fermier din Mehedinţi a cumpărat vreo cincizeci de vaci din Austria. Le-a adus în România şi le-a pus, iniţial şi pentru acomodare, într-un ţarc lîngă fermă. În cîteva ore însă a rămas fără nici un animal, căci vacile austriece au rupt gardul şi au fugit care încotro, disperate, în pădure. Or fi ştiut cine va fi preşedintele României? (**S. G.**)

■ Gata, am aflat-o şi pe-asta: personalitatea e în strînsă legătură cu genul muzical pe care îl asculţi. Scrie pe adevarul.ro, care citează un studiu realizat pe 36.000 de persoane: „Cercetătorii au descoperit că oamenii care ascultă muzică pop sînt oneşti, dar lipsiţi de creativitate, fanii rapului au foarte multă încredere în ei, cei care preferă heavy metal sînt paşnici, dar nu au încredere în ei, fanii genului indie sînt introvertiţi şi cam leneşi, iar cei care ascultă jazz şi muzică clasică sînt foarte inteligenţi şi au multă încredere în forţele proprii." Mă duc să ascult Pavarotti & Friends, că acolo sînt mai multe genuri, şi vreau să mă simt complex. (**M. V.**)

■ Ca efect al încălzirii globale, a fost descoperit într-un gheţar topit jurnalul de bord al legendarului Robert Scott, căpitanul expediţiei de la Polul Sud, dispărut împreună cu aproape tot echipajul în iarna lui 1912. Carnetul de bord conţine un desen cu un unicorn. (**M. C.**)

PUBLICITATE

JAZZ MOZAIC FESTIVAL
SIBIU
14/16 NOIEMBRIE 2014
CASA DE CULTURĂ A SINDICATELOR
www.mozaicfestival.com
Acţiune cofinanţată de Consiliul Local prin Primăria Municipiului Sibiu

VINERI 14 NOIEMBRIE
20:30 Nikoletta Szoke Quartet
22:30 Trilok Gurtu Band

SÂMBĂTĂ 15 NOIEMBRIE
20:30 David Krakauer "Ancestral Groove"
22:30 Steve Coleman and Five Elements

DUMINICĂ 16 NOIEMBRIE
20:30 Tord Gustavsen Ensemble
22:30 BaLaKo

Biletele se găsesc în reţeaua Eventim

PARTENERI MEDIA
PARTENERI
ORGANIZATOR

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

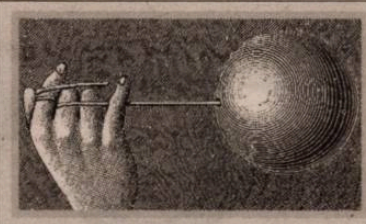

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar 16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 561 ■ 13-19 noiembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

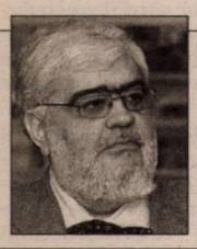

ANDREI PLEŞU

„Elite şi popor. Cîteva confuzii“

pagina 3

LIVIU PAPADIMA

„Optimismul pedagogic“

pagina 4

GEORGE VULCĂNESCU

„Capul şi omoplatul“

pagina 11

Viciile prestărilor de servicii

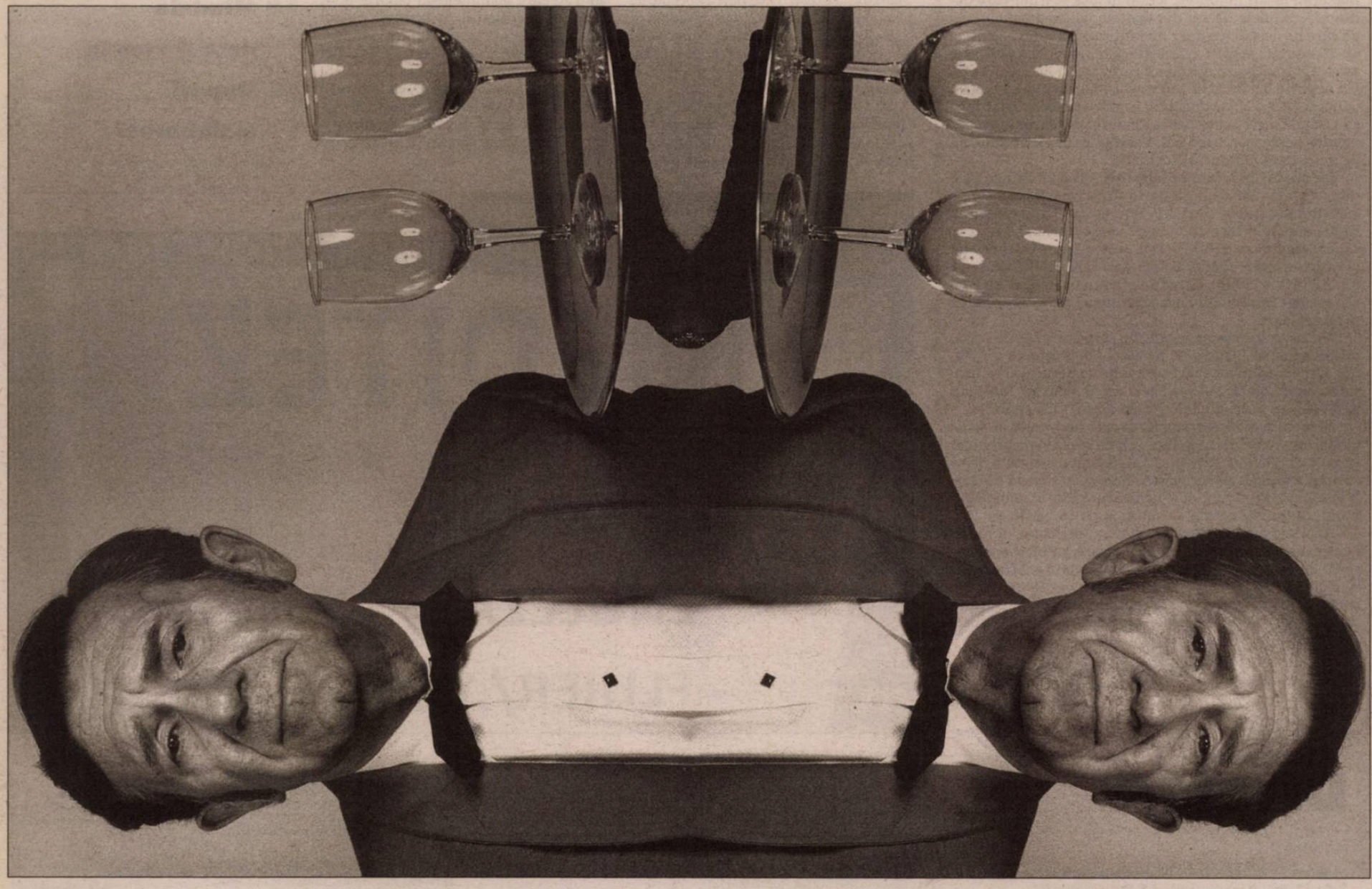

„Clientul va fi întotdeauna nemulţumit de produsele şi serviciile pe care i le oferi.“

LEGILE LUI MURPHY

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

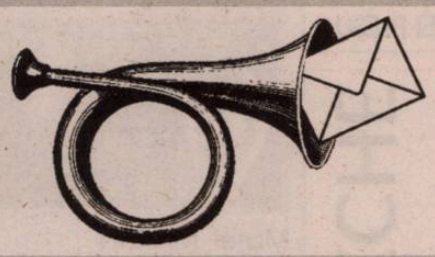

turneu de inbox

Cum mi-am petrecut ziua de 2 noiembrie 2014

Eu n-am să-i scriu o scrisoare deschisă domnului Ponta. În schimb, am să mă adresez vouă, tuturor, şi am să vă povestesc despre cum mi-am petrecut ziua de 2 noiembrie 2014.

Înainte de toate, însă, se cade să mă prezint. Mă numesc Maria, am 26 de ani şi locuiesc de patru ani în Viena. Am venit aici pentru un master în inginerie medicală, şi am rămas pentru doctorat.

Pe 2 noiembrie, la ora 15, am ajuns în faţa Ambasadei României la Viena, împreună cu două prietene. Coada se întindea pînă la următoarea stradă, erau sute de oameni acolo.

La ora 18, ni se făcuse frig şi ne îngheţaseră mîinile în aşa hal, încît cu greu am fost în stare să completăm, cu un scris cît de cît decent, declaraţiile pe propria răspundere.

Pe lîngă frig, ni s-a făcut şi foame. La un moment dat, uşa de lemn a amabasadei s-a închis şi s-a aprins un bec roşu deasupra ei – nu mai intra nimeni. Atunci am stat în dreptul ferestrei respective cam o oră.

La ora 19,15 am reuşit să intrăm în ambasadă. În spatele nostru, afară, am lăsat o coadă cam la fel de mare ca cea pe care am găsit-o cînd am ajuns. Ne liniştisem: eram înăuntru şi, deşi era coadă şi în faţa noastră, vedeam uşile de sticlă dincolo de care se aflau cele patru cabine de vot şi cele patru ştampile.

La ora 20,15, înaintasem cîţiva metri. Uşa de lemn din spatele nostru s-a încuiat, semn că cei de afară nu mai erau lăsaţi înăuntru. Eram în faţa scărilor care duceau la cabinele de vot din spatele uşilor de sticlă, uşi de care ne despărţea doar un lanţ care se ridica odată la 10-15 minute, pentru a lăsa cîte patru sau două persoane să se apropie de uşi. Oamenii care ieşeau din camera de vot erau fie bucuroşi că „au reuşit“, fie nervoşi că au fost batjocoriţi de comportamentul funcţionarilor, care se mişcau atît de încet la verificarea buletinelor şi completarea datelor personale, încît unii votanţi le-au oferit ajutorul pentru această muncă istovitoare.

La ora 20,30, eram în faţa uşii. Puteam atinge geamul. Vedeam de cealaltă parte funcţionarii bînd cafele şi făcîndu-şi treaba plictisiţi, fără grabă. Unul dintre ei, tînăr, îmbrăcat într-un pulover verde deschis, a ieşit în capul scărilor cu mîinile în şold şi cu o privire satisfăcută şi batjocoritoare: „Băi! Voi aţi votat? Hăhăhă!“ A mai stat acolo cîteva secunde, uitîndu-se la lumea de „jos“ şi, cînd au început huiduielile, a intrat înapoi în camera caldă şi protectoare.

Au ieşit ultimele persoane din camera cu uşi de sticlă, iar în urma lor, uşile s-au încuiat. Am crezut că e o glumă. Cei dinăuntru ne făceau semne cu degetul şi ne arătau ceasul: „Gata, s-a închis. E ora 9, dom'le!“ Unii din ei ne făceau poze, nouă, celor de afară, alţii zîmbeau.

În jurul orei 21,45, au apărut vreo zece poliţişti şi doi jandarmi. Au făcut zid în faţa uşii de sticlă şi ne-au rugat să ne îndepărtăm. Într-un final, doamna consul a prins curaj şi a ieşit să ne vorbească. Ne-a spus că asta e legea. A fost huiduită, i s-au pus întrebări. A concluzionat spunînd: „Mai aveţi ocazia să votaţi şi pe 16.“ Atît.

Apoi am auzit declaraţia domnului Ponta, că cei de la ambasade erau aduşi cu autobuzele să blocheze procesul de votare, şi aveau pancarte pregătite. Mi-a venit să rîd. Apoi să plîng. Pentru că mi-am dat seama că din cauza oamenilor ca el am plecat din România: corupţi, „miştocari“, cu diplome false, mincinoşi, lipsiţi de respect pentru ceilalţi, comunişti.

trimis de Maria Pastramă, maria-ioana.pastrama@tuwien.ac.at la 4 noiembrie 2014

Dilema veche vă propune

■ O ştire zice că şoarecii au mîncat vreo 400.000 de tone de grîu, adică 6% din producţie, în valoare de 40 de milioane de euro. Cică nu s-a mai permis deratizarea, pentru că substanţele cu pricina n-ar fi fost la standardele UE. Recomand călduros înfiinţarea unor crescătorii de pisici (eventual cu fonduri europene). Pe lîngă faptul că vor apăra, într-o manieră totalmente ecologică, producţia de grîu, pisicile pot avea şi un rol în dezvoltarea culturii, dacă ne gîndim, bunăoară, la *Les Chats* de Baudelaire, la tablourile lui Victor Brauner sau la alte creaţii literar-artistice pe care le-au inspirat. (Mircea Vasilescu)

■ Dacă aveţi chef de o comedie simpatică, puteţi încerca irlandezul *Bărbaţi mişto* (regia John Butler, 2013). Petrecerea burlacilor nu e chiar o petrecere, ci o excursie la munte, iar cei mai macho tipi se dovedesc a fi, de fapt, cei mai vulnerabili. Filmul a avut un mare succes în Irlanda şi nu numai. Reţeta: personaje atăşante şi atmosferă *sparkling*. (Ana Maria Sandu)

■ A apărut o nouă librărie în Bucureşti. Deocamdată, o găsiţi doar online (www.p-u-n-c-h.ro), dar tot e grozav, pentru că e primul spaţiu de la noi dedicat teoriilor şi practicilor din arta contemporană. PUNCH e o platformă de distribuţie pentru editurile mici, artişti, organizaţii şi instituţii din sudul şi estul Europei care vor să ajungă la publicul larg. Eu am pus deja ochii pe un album *Ion Grigorescu*. (Luiza Vasiliu)

■ „Viitorul este feminin“ – aşa sună sloganul Platformei Internaţionale de Teatru Bucureşti. Cele patru spectacole produse în Marea Britanie, Polonia şi Statele Unite ale Americii explorează, fiecare din altă perspectivă, inegalitatea dintre sexe şi feminismul. (Matei Martin)

■ Cum se apropie Tîrgul de carte Gaudeamus (unde găsiţi mai uşor şi cărţile editurilor mici sau de la Chişinău), vă recomand trei antologii de poezie, pe cît de bune, pe atît de diferite: Petru Creţia – *111 cele mai frumoase poezii* (Editura Nemira), Mihai Ursachi – *Magistrul Ursachi pe vremea cînd se credea pelican* (Editura Charmides) şi Dumitru Crudu – *Falsul Dimitrie* (Editura Cartier). Să-mi spuneţi care v-a plăcut cel mai mult! (Marius Chivu)

■ *Hărţi către stele (Maps to the stars,* 2014, în regia lui David Cronenberg, cu Julianne Moore, John Cusack, Robert Pattinson, Mia Wasikowska) – un film îngrozitor, înspăimîntător, dar cît se poate de interesant. În care mai toate posibilele standarde de vîrstă, celebritate, inocenţă şi morală sînt violent răsturnate. (Iaromira Popovici)

■ Începînd cu 13 noiembrie şi pînă pe 23, la Teatrul Ţăndărică din Bucureşti, Festivalul Internaţional al Teatrului de Animaţie. Zece zile, peste 50 de evenimente, 6 ţări invitate, 11 teatre şi proiecte independente româneşti. (Stela Giurgeanu)

■ Pînă pe 16 noiembrie, doamna profesor Adina Nanu susţine o inedită „Pledoarie pentru pălărie“, în contextul expoziţiei „Găteala capului“, deschisă în Sala „Tancred Bănăţeanu“ din cadrul Muzeului Ţăranului Român. O adevărată paradă a costumelor de epocă, cu accent pe pălăria „tocă“, pălăria „lighean“, a anilor 1910, pălăria „castron“ a anilor '20, turbanul anilor '30, epoca New Look, şi pălăria „ţuguiată“. Pentru ca anii '60 să proclame, ritos, exclusiv basmaua şi basca... ca singure accesorii în pas cu transformările revoluţionare de la oraşe şi sate. *(Remember:* Erau anii în care doamnele cu pălărie erau arătate cu degetul în tramvai ca reprezentante ale moşierimii şi somate, sub ameninţări, să coboare.) Tot aici puteţi găsi şi Calendarul-album 2015, pe tema „Găteala capului“, cu ilustraţii de Carol Popp de Szathmári şi Hedwig-Maria Formagiu, după documente originale din arhiva Muzeului. (Ruxandra Mihăilă)

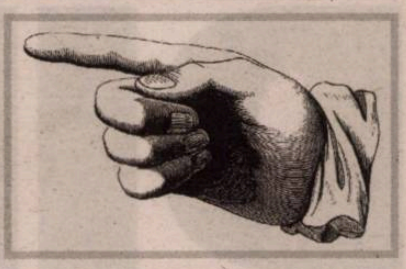

■ Cartea pentru copii (şi nu numai) a lui Florin Bican *Şi v-am spus povestea aşa – Aventurile cailor năzdrăvani rememorate de ei înşişi* (Editura Arthur), care va fi lansată luni, 17 noiembrie, ora 19, la Librăria Bastilia. O colecţie de basme clasice, de la „Harap Alb“ la „Tinereţe fără bătrîneţe“... repovestite cu rafinament şi mult umor din perspectiva consilierilor de campanie (de cucerire ori altele) ai voinicilor, ignoraţi de multe ori în poveste – caii. Deşi şi ciinii din Giurgiu au cîte ceva de spus! (Adina Popescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Şi dacă Europa eşuează?**
- **Violenţa în familie**
- **Rubedenii**
- **Mîndria de a fi român**
- **Donaţii şi donatori**

album dilematic Anca Romanescu

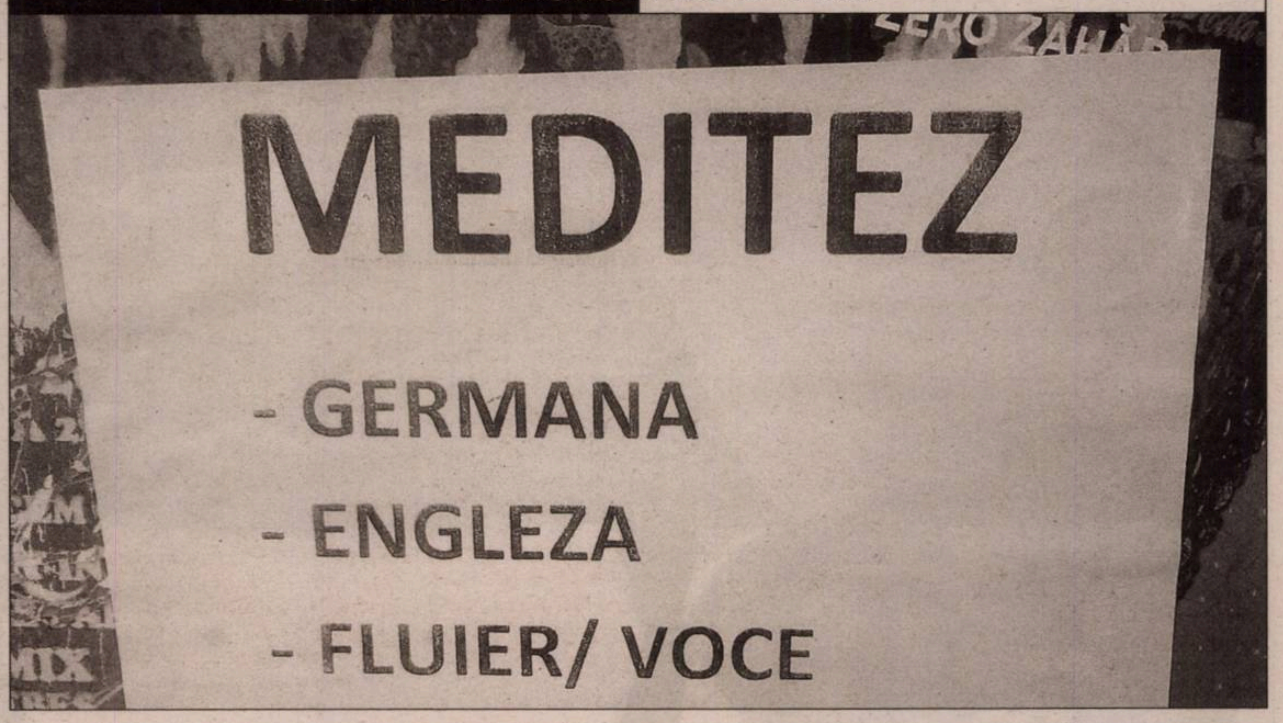

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 8.000+8.000
Tipărit la Tipomedia

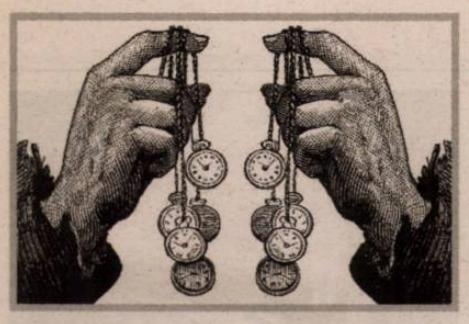

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Elite și popor. Cîteva confuzii

Cu cîțiva ani în urmă, Jacques Julliard constata că „sîntem sub amenințarea a două ulcere rivale, care se hrănesc unul dintr-altul: *elitismul*, adică democrația fără popor și *populismul*, adică poporul fără democrație.“ Simt nevoia să dezvolt puțin această excelentă distincție.

Mai întîi, trebuie accentuat asupra confuziei dintre tema „elitelor“ și tema „elitismului“, o confuzie tot mai răspîndită în dezbaterea publică. Simplul fapt de a vorbi despre „elite“ a ajuns să fie socotit o formă de „elitism“. Or, elitele sînt nu doar o realitate sociologică și axiologică, ci o *necesitate* funcțională pe multiple nivele. Avem mereu nevoie de „cei mai buni“, atunci cînd căutăm soluții optime în știință, cultură, politică, medicină, gastronomie etc. A fi împotriva elitelor echivalează cu a fi împotriva calității, a performanței, a competiției, pe scurt, împotriva normalității. Tot astfel, nu te poți raporta negativ la „popor“, ca și cum invocarea lui e, prin ea însăși, o specie de „populism“. E adevărat că elitele pot provoca derapaje elitiste, după cum e adevărat că referința la popor poate degenera în populism. Dar elitismul e o înțelegere greșită a ideii de „elită“, în aceeași măsură în care populismul e o excrescență patologică (și interesată) a ideii de „popor“.

Elitele alunecă în elitism, atunci cînd manevrează discriminatoriu și manipulează autoritar massa umană cu care au de-a face. Simetric, poporul devine strictă „populație“, strictă sumă statistică, dacă se lasă manipulat orbește, flatat în mod ieftin, confiscat fără consultare reală. Elitismul abuzează, uneori, de o retorică anti-egalitaristă, tot astfel cum populismul abuzează de o retorică a egalitarismului anonimizant, de natură să submineze *persoana* umană, *diversitatea* legitimă și benefică a speciei.

De o bună bucată de vreme, terminologia politologilor a adăugat confuziilor de mai sus o alta: cuvîntul „elită“ a început să fie folosit prioritar cu sensul de „elită conducătoare“. „Elita“ înseamnă „cei de la putere“, „aleși“ să ne reprezinte și să guverneze. În această accepțiune, „elitele“ capătă o dimensiune mai curînd administrativă, identificîndu-se cu un corp de tehnocrați prepotenți și, în cele din urmă, cu o birocrație. Pentru acest tip de elită, poporul, la rîndul lui, nu mai are decît o conotație de ordin strategic: e „instrumentul“ de care ai nevoie ca să accezi și să te menții la vîrf, materia

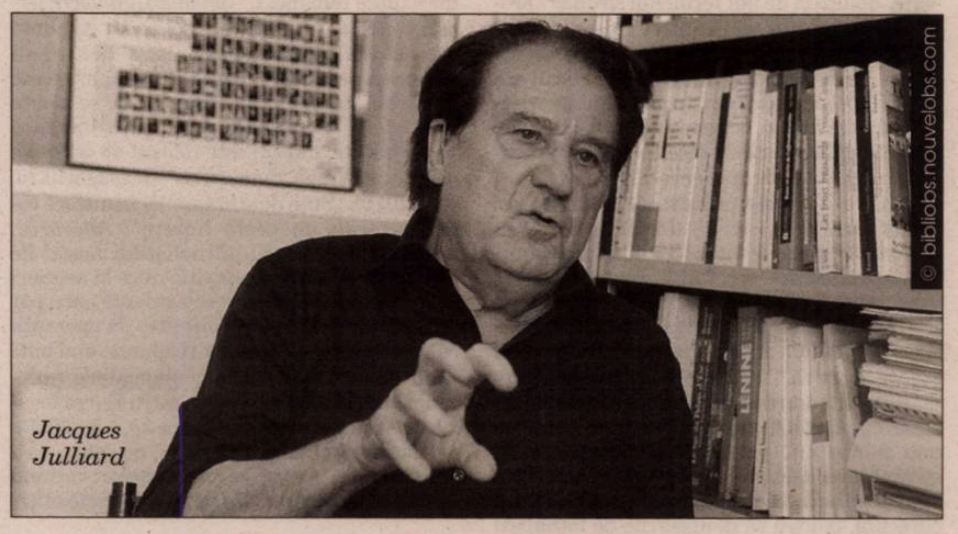

Jacques Julliard

Trebuie accentuat asupra confuziei dintre tema „elitelor“ și tema „elitismului“.

primă (vag decerebrată) a „supremației“ de castă (sau de gașcă...).

O ultimă observație: perfidia populistă constă în a seduce opinia publică, recurgînd la o propagandistică *răsturnare* a raporturilor firești dintre categoriile sociale. Așa-zisele elite explică „poporului“ că el, poporul, e singura și adevărata elită. Numai el contează. Numai voința lui trebuie respectată. În pasul doi, se dau asigurări poporului, nu numai că el este „elita“, dar și că „elita“ e, de fapt, poporul; e expresia *lui*, slujitoarea *lui*, una cu el în tot și în toate. „Noi sîntem voi și voi sînteți noi!“ – iată trișeria fondatoare a populismului. În spatele ei, se ascunde convingerea (cinică) a conducătorilor că poporul e de meserie fraier, că nu prea contează, că trebuie guvernat prin păcăleli succesive. Nu există decît „șefii“. Restul e umplutură. Proprietate privată a „celor de la butoane“. „A fi mîndru că ești român“ – slogan bine prizat de alegătorul obidit – nu înseamnă, în fond, decît „a fi mîndru că ești al mai mare dintre români“, a fi satisfăcut – cu toate piruetele de rigoare – să-i ai pe toți îngrămădiți obedient în ograda ta.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Breaking news: People matter!

În 2000, faimosul Huntington, împreună cu colegul său de la Harvard, Lawrence Harrison, au editat o carte de succes intitulată *Culture matters*. Cum ar veni, cultura contează. Mai exact, *și* cultura contează, pe lîngă economie și politică, întrucît poate influența economicul și politicul. Modul în care autorii au transformat această constatare epocală în instrument geo-politic este mai mult decît discutabil, dar se pare că au deschis apetitul pentru alte astfel de constatări inedite. Chiar și antropologii și-au construit unul dintre cele mai frecventate siteuri sub sloganul *anthropology matters*. Pe această linie, se pare că noua descoperire este că *people matter*. Ca să vezi, (și) oamenii contează!...

Prima dată am citit ceva de genul acesta într-un studiu de mare anvergură asupra pieții financiare din lume și soarta sa în viitorii zece ani. Pe primul loc la concluzii și recomandări se afla această afirmație: băncile vor trebui să-și dezvolte o strategie *client-based*. Altfel spus, clienții, care sînt și ei tot un soi de oameni, contează. Recent, și guvernatorul BNR a adresat bancherilor un îndemn similar: ar fi bine să vă gîndiți și la oameni...

Iată un lucru îmbucurător: oamenii încep (sau ar trebui) să conteze pentru bănci. Un mod delicat de a spune și că, pînă acum, n-au prea contat. Dar de ce ar conta și de ce ar trebui să-și modifice întrucîtva băncile strategiile pentru a fi mai grijulii cu indivizii care le devin clienți?

Pragmatici, japonezii au calculat profitabilitatea unui astfel de comportament grijuliu: pe scurt, au constatat că un client nemulțumit îți elimină, în timp, 15 noi clienți; un client mulțumit îți aduce, în timp, 3 noi clienți. E mai bine deci să fie mulțumit.

Dar acesta este un calcul de marketing, unde mulțumirea se referă strict la serviciile oferite și, poate mai important, la *modul* în care sînt oferite. Problema devine însă mai cuprinzătoare și începe să includă... *fericirea*.

Iată un lucru îmbucurător: oamenii încep (sau ar trebui) să conteze pentru bănci.

Să ne înțelegem, nu fericirea aceea existențială, inefabilă și fascinantă care ne ademenește ca o fata morgana, ci ceea ce se numește, pozitivist, „stare de bine“. O fericire cît de cît măsurabilă deci, ca atunci cînd la întrebarea „ce faci?“ poți răspunde sincer „bine“. Această „stare de bine“ a început să fie luată în considerare și de specialiștii în economie comportamentală, care demonstrează, cum știu ei să o facă, faptul că o societate „fericită“ este mai utilă economic. Altfel spus, „fericirea“ este profitabilă, hai s-o cultivăm!

Acest lucru era cunoscut însă de mai multă vreme. Pragmatici și ei, americanii au inventat, în consecință, prozacul, această „aspirină emoțională“ care te face să te simți bine de cîte ori vrei. Consumul de antidepresive s-a extins, în 2008 Franța devenind campioană mondială la acest capitol. N-a fost suficient, s-a trecut la xanax, un anxiolitic de data aceasta, cu efect mult mai rapid. Între timp, depresia a devenit o „epidemie silențioasă“, care a crescut alarmant odată cu criza și care produce anual în jur de 800.000 de sinucideri. Se pare că, totuși, prozacul n-aduce fericirea...

Și uite așa au început să se preconizeze leacuri mai băbești pentru fericire, cum ar fi o vorbă bună, un gest potrivit la momentul potrivit, dar și ceva timp pentru a te gîndi la tine. Austriecii par printre cei mai apropiați de această soluție, avînd cam cel mai scăzut număr de ore de lucru și cel mai ridicat nivel de satisfacție de viață din Europa, taman bine pentru reproducerea în condiții de piață a acelei inconfundabile *Gemütlichkeit*. Statele și corporațiile nu au încă timp de așa ceva, și nici nu prea știu de unde să apuce problema, dar o vagă preocupare a început să agite spiritele. Motivele sînt, repet, pragmatice: într-adevăr, „fericirea“ e profitabilă.

Cum stăm însă noi din acest punct de vedere al „fericirii“? Prost, foarte prost! Starea de spirit a societății române poate fi schițată în cîteva cifre: penultimul loc la satisfacția de viață din Europa (40%RO/79%UE); penultimul loc, la egalitate cu Grecia, referitor la satisfacția financiară (36%RO/64%UE); cel mai mare declin de optimism de la începutul crizei, după Grecia (de la 44% la 20%); mai grav, în această perioadă, tineretul din România a trăit cel mai puternic declin de optimism din UE (mai mult decît Grecia), de la 63% la 27%. Pentru mai multe detalii, întrebați-l pe colegul Dumitru Sandu. Să mai adaug și eu cîteva date mai „psihologice“: rata suicidului este (se pare, căci Poliția Română nu are date în această privință...) mult mai mare decît media europeană și în continuă creștere (la bărbații între 50-54 de ani, de pildă, rata este de 40,6 la suta de mii de locuitori, față de 28,7 în UE); după Țările Baltice, România se află pe locul I la rata crimelor, precum și la numărul de morți în accidente; și, nebăgată în seamă, singurătatea: aproape un sfert din gospodăriile din România sînt alcătuite dintr-o persoană singură.

Lumea bună va spune că ne meritam soarta, mai exact, că *ei*, românii înapoiați și leneși, își merită soarta – căci, evident, aceste date se referă doar la prostimea României. Dar, după cum am văzut, o populație ne-fericită este și ne-eficientă, atît economic, cît și politic, iar disprețul față de această lipsă de performanță nu face decît să alimenteze spirala nefericirii. Pe de altă parte, oamenii de afaceri sînt pe cale de a descoperi apa caldă și de a propune și leacuri mai simple pentru fericire: de pildă *hable con ella*, ca să-l parafrazez pe Almodóvar. Așadar, domnule Președinte, vorbiți cu România și faceți-vă că vă pasă! Măcar din pragmatism, precum economiștii...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

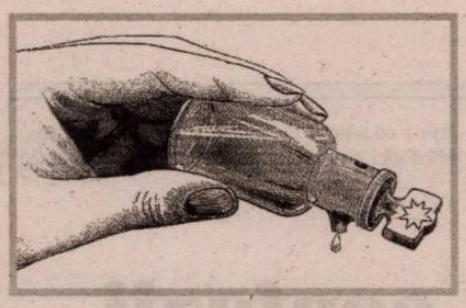

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Stranieri

Schimbările prin care a trecut în ultimii douăzeci de ani termenul *stranier* (provenind din substantivul şi adjectivul italienesc *straniero* – „străin") sînt semnificative. Pe la începutul anilor '90, cuvîntul era folosit aproape exclusiv în limbajul sportiv, în primul rînd în comentariile fotbalistice, puternic influenţate de terminologia şi de stilul presei sportive italieneşti. Substantivul originar era adesea utilizat ca denumire generică pentru sportivii *străini*, mai exact pentru jucătorii de fotbal din alte ţări veniţi să joace la echipe din Italia. Cuvîntul a fost consemnat în *Dicţionarul de cuvinte recente* (1997) al Floricăi Dimitrescu, cu sensul „persoană venită din străinătate (în special într-o echipă sportivă)". Ciudăţenia era că presa românească păstrase perspectiva exterioară: astfel că pluralul *stranieri* îi desemna, de cele mai multe ori, pe românii care jucau în străinătate, deci pe cei care erau „stranieri" pentru alţii. Între timp, situaţia s-a schimbat oarecum, pentru că deplasările de fotbalişti s-au diversificat: pe lîngă românii care jucau în străinătate, ca *stranieri* pentru alţii, au început să fie tot mai mulţi fotbalişti străini primiţi în componenţa echipelor româneşti – care au fost numiţi şi ei, desigur, tot *stranieri*. Cele două cazuri coexistă în prezent, fiind lămurite de precizări suplimentare – „*Stranierul român* al weekend-ului e Gabriel Torje, autorul unui gol fantastic în Turcia" *(Adevărul,* 13.09.2014) – sau pur şi simplu de context: „pentru FC Zalău a fost o premieră, în această primăvară, aducerea unui *stranier*, este vorba de portarul Edgars Portnojs, originar din Letonia" (sportulsalajean.ro).

Pasul următor a fost o extindere a sensului din domeniul sportiv în cel al raporturilor etnice şi al structurilor sociale: prin analogie, termenul *stranieri* (plural cu pronunţarea adaptată, ca a altor substantive masculine româneşti – *premieri, gunoieri, fermieri* etc. –, nu cu *i* vocalic, ca în italiană) este folosit în prezent în presă şi pentru a-i desemna pe românii care trăiesc şi muncesc în străinătate: „Criza financiară se simte acut şi în buzunarele celor care lucrează peste hotare. Faptul este relevat de *«stranierii»* de pe Valea Someşului" (mesagerul.ro, 4.08.2010); „Sute de *stranieri* îşi transferă copiii la şcoli de peste hotare" *(Adevărul,* 21.08.2011). Obsesia jurnaliştilor noştri de a evita cu orice chip repetiţia duce la asocieri derutante de sintagme echivalente care par să desemneze categorii diferite: „în speranţa că *românii din Spania* vor răspunde mai bine decît *stranierii din Italia,* angajatorii autohtoni s-au înscris în cursa pentru Bursa locurilor de muncă" (telegrafonline.ro, 4.04.2008).

Contradicţia etimologică nu pare să-i tulbure prea tare pe autorii textelor: vorbind despre *stranieri români* sau *români stranieri* („*Românii «stranieri»* plecaţi la muncă în Occident se întorc acasă, mînaţi de dor şi de criza economică", stirileprotv.ro, 12.05.2012), aceştia fac să coincidă termenii opoziţiei dintre *român* şi *străin*. Termenul *stranier* a căpătat, printr-un soi de dublare schizofrenică, un sens opus celui etimologic. E destul de ciudat ca membrii unei categorii de conaţionali să fie denumiţi „străini", prin adoptarea punctului de vedere al celor din exterior. Desigur, se poate presupune că echivalenţa *stranier – străin* nu este evidentă pentru toţi vorbitorii; oricum, percepţia contradicţiei e tocită de clişeizare: „Dacă în alţi ani *stranierii* au avut maşinile încărcate cu cadouri, în această vară darurile aduse celor dragi au un caracter mai mult simbolic" (stirile.rol.ro); „*«Stranierii»* sînt cei mai mari investitori în economia românească. Ei depăşesc băncile sau Ford" *(Gândul,* 18.05.2009) etc.

Că românii plecaţi în străinătate ajung să fie numiţi „străini" poate fi o simplă întîmplare sau poate ilustra o schemă mentală mai profundă, manifestată şi în apariţia altor termeni cu conotaţii negative, în primul rînd a depreciativului *căpşunar*. În comparaţie cu acesta, *stranier* este aproape neutru; are totuşi o notă ironică, care îl face să fie preferat în comentariile negative. Uneori, ambii termeni apar în acelaşi context, ca pentru dezambiguizare – „*«Căpşunarii» stranieri"* *(Adevărul,* 7.06.2013) – sau într-o ciudată coordonare, care ar sugera existenţa a două categorii diferite: „Avalanşa de cereri la Inspectoratul Şcolar din partea *căpşunarilor* şi *stranierilor* care au venit în ţară să-şi ia copiii la studii în Italia şi Spania" (monitorulsv.ro).

> Diaspora *e termenul care se poate impune cu succes, şi dincolo de comunicatele oficiale.*

Sensul lărgit corespunde, desigur, unei necesităţi: sintagmele mai lungi şi mai complicate, de tipul „românii care lucrează în străinătate" tind să fie înlocuite de cîte un singur cuvînt. Nu e însă clar de ce se întîmplă ca un asemenea cuvînt să fie jignitor sau ironic.

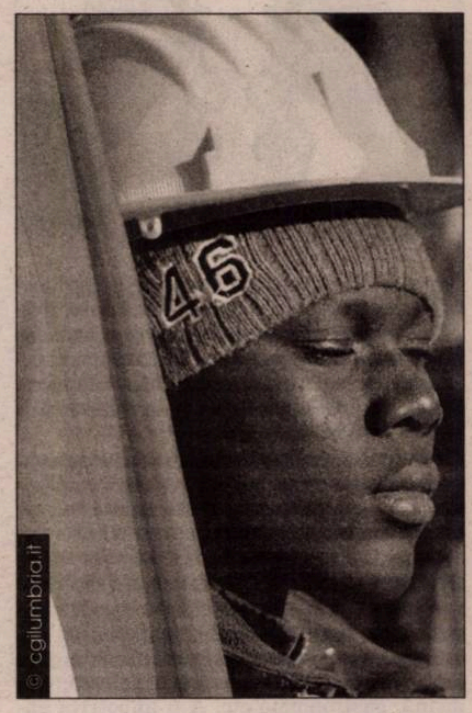

Probabil că utilizarea actuală a lui *stranieri* este o modă efemeră a presei, supărătoare prin perspectiva inversată şi prin ambiguitate (posibilitatea de a evoca deopotrivă „sportivi străini în Italia", „sportivi români în alte ţări", „sportivi străini în România" sau „români care muncesc în străinătate"). În ultima vreme, pare să se fi găsit o soluţie simplă şi elegantă pentru golul lexical: *diaspora* e termenul care se poate impune cu succes, şi dincolo de comunicatele oficiale, evocînd prin singularul colectiv imaginea unei entităţi deja constituite.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

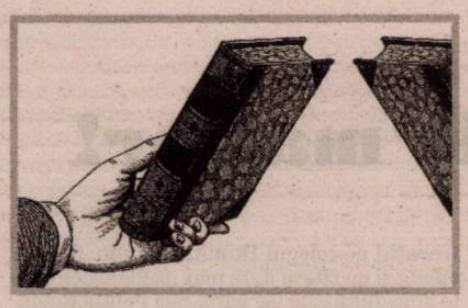

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Optimismul pedagogic

Se-ntîmpla în Italia, prin anii '70, ani plini de efervescenţă a doctrinelor educaţionale. Între altele, în siajul tulburenţelor din '68, prinde vigoare doctrina motivaţională. Pentru adepţii acestei doctrine, a lua în calcul frica, de care vorbeam data trecută, ca pe un factor motivaţional, era de domeniul ereziei. Motivaţia, se spunea, derivă exclusiv din componente psihologice pozitive, precum plăcerea, interesul, pasiunea, curiozitatea ş.cl., iar cele negative, precum frica, autoritatea, coerciţia de orice fel trebuie îndepărtate cu grijă şi perseverenţă. Pe scurt, doctrina lui „trebuie să nu trebuie", prin care se interzice cu stricteţe orice formă de impunere sau de obligativitate şi, evident, orice fel de pedeapsă. Nimic obligatoriu, nici măcar opţional, totul facultativ, dîndu-i astfel copilului – elevului – şansa de a-şi dezvolta nestingherit potenţialul.

Întru verificarea ipotezei, altminteri extrem de seducătoare, s-a recurs la un experiment-pilot, efectuat pe o clasă de gimnaziu, ai cărei elevi au fost educaţi, vreme de patru ani, în acord cu doctrina. Rezultatele finale au fost totuşi departe de cele aşteptate. Se pare că, la sfîrşitul celor patru ani de studiu, elevii nu erau dispuşi nici măcar să-şi folosească batista la suflarea nasului. Continuarea experimentului a fost sistată, doctrina a fost trimisă la reajustare.

Peste decenii, un ziarist băgăreţ a avut curiozitatea să vadă ce s-a întîmplat cu „subiecţii", cu gimnaziştii de odinioară. Luîndu-le urma, a avut surpriza să afle că cei mai mulţi dintre ei aveau poziţii sociale de invidiat, că, una peste alta, clasa supusă experimentului falimentar avea un procent de reuşită mult peste medie. Şi, fiind un ziarist adevărat, a încercat să găsească şi o explicaţie, luînd legătura direct cu cei în cauză. Iar din relatările lor a reieşit, în mare, cam aceeaşi poveste.

> *În educaţie, nu o dată lucrurile par să funcţioneze pe principiul „unde dai şi unde crapă".*

După încheierea fazei motivaţioniste, adolescenţii au mers mai departe la liceu. La diverse licee „normale", cu „teme pentru acasă", cu „scos la tablă", cu note bune sau proaste, cu corijenţe şi repetenţii, cu toate cele. La început, s-au simţit ca pe Marte. Cum adică „trebuie"? Cum adică „treci la loc, n-ai învăţat pentru astăzi, 4"? Dup-aia a început să-i ia frica: că ceva nu e în regulă cu *ei,* de vreme ce tuturor colegilor li se părea firesc ce se întîmplă. Şi uite-aşa, din frică, din nesiguranţă, din ambiţie şi-au turat mai toţi motoarele, să-şi ajungă din urmă colegii şi mulţi chiar i-au întrecut şi şi-au făcut cariere frumoase şi-au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţi.

Morala? În educaţie, nu o dată lucrurile par să funcţioneze pe principiul „unde dai şi unde crapă". Există şi o explicaţie pentru asta, anume că fiinţa umană este, încă din primii ani de viaţă, „neprogramabilă". Dacă n-ar fi aşa, dacă imprevizibilul n-ar fi înscris încă din codul nostru genetic, şansele noastre de a evolua s-ar reduce drastic.

Mai există şi o morală a moralei. Eu o numesc, poate cinic, optimism pedagogic. E ca un fel de axiomă, care zice că, fie un sistem de învăţămînt oricît de prost, el nu va reuşi să-i distrugă iremediabil pe toţi copiii pe care şi-i anexează.

Trist e cînd fac uz de acest optimism pieziş şi cei care, prin natura muncii lor, ar trebui să-l ignore. „Sînt copii, or să crească mari, se descurcă ei pînă la urmă."

Avem o sumedenie de teorii ale motivaţiei şi încă şi mai multe imponderabile de care ţine funcţionarea ei *de facto.* Asta ne învaţă, de fapt, să evităm să jucăm totul pe-o singură carte.

Ziceam data trecută că, pe măsură ce sistemul autoritar de educaţie pierde teren – instruirea „centrată pe elev", elevul „partener" al actului educaţional etc. –, tinde să se instaureze o nouă mitologie, cea a „pasiunii". Ar trebui să fim un pic mai circumspecţi în felul în care mînuim cuvintele, mai ales cînd în spatele lor se iţesc realităţi ale vieţii. Pînă şi în jargonul corporatist, „pasiunea" a ajuns să-şi fluture stindardul chiar şi în cele mai anoste, mai insipide activităţi.

Cred că, decît să ţintim, cel mai adesea ipocrit, asemenea măreţe realizări în plămădirea fiinţei umane, ar fi mai înţelept să ne îndreptăm ochii către surorile mai mici, precum interesul, curiozitatea, poate adăugînd şi ceva responsabilitate, şi respect de sine (era să evoc şi „plăcerea lucrului bine făcut", de care mă simt foarte ataşat, dar mi-am adus aminte că sună a slogan electoral). Profesorii buni ştiu să pună în mişcare asemenea angrenaje mărunte ale sufletului, din care vor germina, poate, cîndva, chiar pasiuni adevărate. Pentru că profesorii buni sînt aceia care se străduie permanent să-şi înţeleagă elevii. Ei ştiu că învăţătura nu s-a terminat şi nu se termină niciodată şi că, atunci cînd ai închis cartea, îţi ies înainte oamenii.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

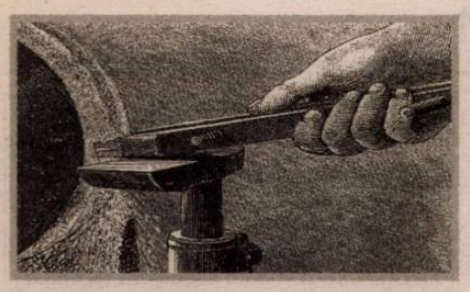

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

De ce nu cred într-un „Viktor“ român

Am crezut – şi, poate, încă mai cred – că un sistem cu un preşedinte ales de către Parlament şi cu un premier mai puternic, dar aflat sub controlul Parlamentului, ar fi mai bun pentru România.

Un argument ar fi că o campanie electorală pentru alegerea Parlamentului, care va decide apoi asupra formării Guvernului, ar fi mai puţin expusă populismului decît una prezidenţială. Am văzut că, în campania actuală, pentru alegerea preşedintelui, s-a vorbit aproape în exclusivitate pe teme proprii mai curînd activităţii Guvernului: locuri de muncă, autostrăzi, bună guvernare. Şi atunci, nu e mai bine ca aceste teme să fie dezbătute acolo unde trebuie, şi nu la alegerile prezidenţiale?

Dacă anul trecut sau anul acesta aş fi fost chemat la referendum ca să votez o schimbare constituţională în sensul unei republici parlamentare (ceva apropiat de Italia, de exemplu), probabil că aş fi făcut-o.

Sînt însă din ce în ce mai sceptic, văzînd ce se întîmplă în ţara vecină, Ungaria – ţara unde preşedintele e ales de Parlament şi are puteri limitate, în timp ce Guvernul este puternic. Şi unde, teoretic, Parlamentul ar trebui să-şi exercite rolul de control.

Ei bine, se pare că tocmai un asemenea sistem i-a perms lui Viktor Orbán să acumuleze atîta putere, încît cu greu să mai poate fi urnit. Mai mult – chiar şi după ce Viktor Orbán va pleca, (odată şi-odată tot se va întîmpla...), sistemul îi va supravieţui un timp. Multe poziţii-cheie vor rămîne sub controlul oamenilor săi, şi după terminarea mandatului actualului Guvern, graţie unor modificări anume introduse în legislaţie. Sigur, visul oricărui lider ales democratic, dar care are în plan instituirea unui sistem de putere personală este ca puterea să se mute după el, şi după ce va părăsi biroul oficial.

Beneficiind de o largă majoritate parlamentară şi de un partid disciplinat, Orbán a făcut ce a vrut, asigurîndu-şi sprijinul electoratului prin măsuri populiste şi apăsînd pedala naţionalistă. Nici vorbă de control parlamentar, iar despre o altfel de cenzură nu poate fi vorba – în afară de ieşirea oamenilor în stradă, cum s-a întîmplat în cazul taxei pe Internet.

Ei bine, mă întreb acum dacă nu cumva e mai bun sistemul nostru. Da, sistemul nostru aproape garantează apariţia tensiunilor între un preşedinte cu un grad mare de legitimitate, dar cu puteri limitate în cîmpul politicii interne, şi un premier cu atribuţii largi. Întrebarea ar fi dacă nu cumva aspectul cel mai des criticat pînă acum – anume că ar conţine în el sîmburele conflictului dintre palate – reprezintă chiar un avantaj în împrejurările de faţă. Este extrem de greu, fie pentru preşedinte, fie pentru premier, să deţină tot timpul toată puterea şi să-şi poată construi un sistem de putere personală.

Este adevărat că viitorul preşedinte va avea, mai curînd sau un pic mai tîrziu (în funcţie de cine va cîştiga), un guvern prieten. Dacă Victor Ponta cîştigă, lucrurile sînt clare. Dacă învinge Klaus Iohannis, sînt toate şansele ca zilele lui Victor Ponta în Guvern

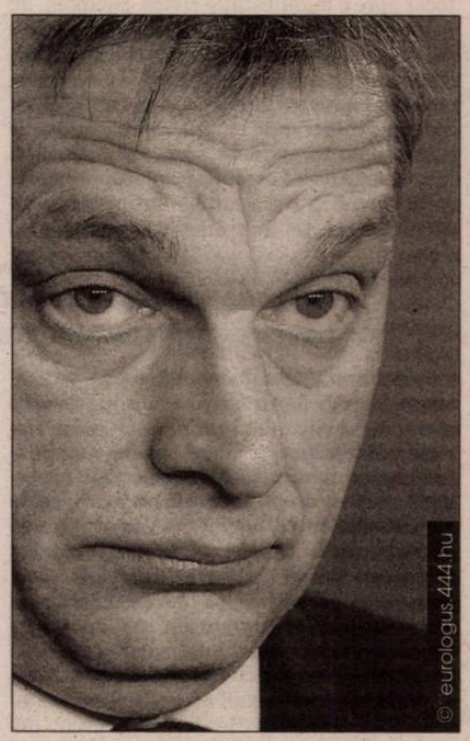

să fie numărate (dacă nu cumva el însuşi va alege să demisioneze imediat). Să nu ne facem iluzii, ştim multe despre oportunismul partidelor, mai ales al celor mai mici.

Aproape sigur că, indiferent cine va cîştiga, vom avea un Guvern prieten al preşedintelui. Nu şi unul vasal. Nu vom avea un Nicolae Văcăroiu sau Emil Boc.

Actualii candidaţi din turul al doilea nu sînt, nici unul, nici altul, în situaţia de a controla partidele lor, cu o asemenea autoritate precum Ion Iliescu şi Traian Băsescu, la vremea lor. Şi mai e ceva: nici Klaus Iohannis şi nici măcar Victor Ponta nu sînt „locomotive“ care să-şi tracteze partidele spre putere. Mai degrabă ei sînt cei împinşi de la spate. Partidele au motive să-i promoveze pentru a cîştiga preşedinţia, dar nu neapărat şi ca să-i urmeze în toate proiectele lor. Acestea vor fi subiecte de negociere, în cel mai bun caz.

Aşa că, dacă ne uităm la ce se petrece în Ungaria, poate ar fi mai bine să lăsăm sistemul nostru aşa, cu scandalurile şi cu germenii lui de instabilitate. Mai bine dispute politice la temperaturi înalte, decît îngheţ.

În principiu, sistemul din Ungaria, ce putea părea mai liberal decît al nostru, s-a dovedit a nu oferi garanţii suficiente, în faţa unui proiect de putere personală. Dimpotrivă, a fost mediul ideal în care populismul a putut să crească şi să se dezvolte pînă aproape de limita de la care începe dictatura. Iar ceea ce părea o vulnerabilitate pentru România s-ar putea să fie şansa ei.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Din cuvînt – bătaie, din bătaie – cuvînt

Titlul acestui articol nu-mi aparţine. L-a formulat într-un SMS şi, la rugămintea mea, mi-a permis să-l folosesc, un jurnalist împătimit de propria meserie, Cătălin Tolontan. El a improvizat formula din acest titlu vrînd să spună că presa a reuşit să transforme într-o dezbatere reală caftul pe care comicul Mircea Badea l-a încasat, la cererea lui, de la campionul Teodor Emanuel. Badea e cel care face din dezbateri cafteală, în timp ce presa civilizată face exact invers, face din cafteală o dezbatere.

Am semesuit cu Tolo la o zi sau două după ce comicul Mircea Badea s-a declarat repede învins într-o luptă, de nu ştiu ce arte marţiale, cu un profesionist, campion naţional la sportul cu pricina. Cătălin Tolontan, gazetar sportiv prin vocaţie, pasiune şi loc de muncă, a scris pe blogul lui că sportivul nu a făcut bine că şi-a măsurat forţele cu Badea. Un profesionist nu se pune la mintea unui amator – zice el – iar respectul pe care îl avem noi toţi pentru sportul de performanţă vine tocmai din această separare netă: ei, campionii, sînt altfel decît noi. „Vin, parcă, de pe altă planetă“ – scrisese, pe blogul lui, redactorul-şef al *Gazetei Sporturilor*. Supraoamenii nu se pun cu oamenii! M-a stîrnit acest punct de vedere.

Cumva, întîlnirea dintre bufonul lui Voiculescu şi campionul de arte marţiale pune o problemă cu mult mai profundă: raportul dintre profesionist şi amator în România de azi. În mod normal, toată lumea ştie că între amatori şi profesionişti este o mare diferenţă. O ştiu şi profesioniştii, dar şi amatorii. Diferenţa aceasta este direct proporţională cu respectul pe care amatorii sînt datori să-l poarte profesioniştilor, dar şi cu responsabilitatea pe care profesioniştii trebuie să o aibă în raport cu amatorii. Acesta este un adevăr fundamental pentru orice societate civilizată şi se referă la absolut orice domeniu de activitate. În România, însă, lucrurile acestea – absolut normale într-o lume aşezată – nu sînt deloc normale. La noi, oricine poate ţipa la un profesionist, contestîndu-l. Iar dacă ai şi televiziune, ceva bani şi sprijin de la partid, nu există profesionist să-ţi stea în faţă. Zob îi faci pe toţi! În general, în aplauzele gloatei, ceea ce e îngrijorător.

Că lupta bufonului cu profesionistul era cu totul absurdă se vede din miza ei. Aparent, Badea l-a provocat la luptă pe Toader degeaba! Iraţional cu totul. Dacă ar fi fost la mijloc ceva cavaleresc, precum onoarea sau o femeie, glorie, bani ori principii, dacă Badea ar fi luptat pentru o viaţă sau pentru libertate, pentru ceva cît de cît, înţelegeam. Dar, la mijloc, în afară de teribilismul tembel al comicului, nu a fost absolut nimic! Nimeni nu ştie să spună precis de ce s-au bătut cei doi – nu cum s-a ajuns la această bătaie, ci motivaţia ei. O ştie cineva? Aparent, nu există. Aparent, zic, pentru că, totuşi, a fost ceva. Ceva ce nici măcar bufonul lui Voiculescu nu realizează: a fost tupeul nesfîrşit al unui tip uman produs de postcomunism, de a jigni şi provoca pe oricine şi, mai ales, pe cei cu oarecare prestigiu. Flegmele, şuturile şi capetele în gură pe care Badea le dă în fiecare seară unor vîrfuri ale societăţii noastre (îmi vine rapid în minte emisiunea în care urla „Cărtărescu scrie prost! E un prost, vă spun eu! Ăsta nu ştie să scrie!“) sînt din aceeaşi familie de gesturi teribile cu provocarea pe care a aruncat-o campionului Toader Emilian. Badea execută seară de seară spectacolul dispreţului amatorului mediocru faţă de profesionistul autentic. De data asta, profesionistul a ridicat mănuşa.

Badea e cel care face din dezbateri cafteală, în timp ce presa civilizată face exact invers.

Profesionistul este întotdeauna conştient de superioritatea lui, mai ales în raport cu un amator. Tocmai de aceea, profesionistul are responsabilitatea să se ferească să intre în competiţie cu amatorul. Dar dacă amatorul o cere? Dacă amatorul o cere insistent? Dacă amatorul o cere atît de insistent încît, gură mare fiind, e gata să umple lumea cu vestea că ţie, profesionist, ţi-e frică de el, de nu vrei să accepţi provocarea? Dacă amatorul îşi dă jos cămaşa la televizor, îşi încordează muşchii, sare cu picioarele-n vînt şi cu pumnii în aer, chiuie singur a luptă şi apoi zice că, iată, vedeţi ce frică i-a fost profesionistului? Şi lumea, desigur, îl ascultă pe el, pe bufon, că e gură mare, stă toată ziulica la televizor, înjură şi face giumbuşlucuri. Lumea e destul de proastă să creadă, astfel, că profesioniştii, de fapt, sînt nişte amatori. Ba chiar că amatorii sînt mai buni decît profesioniştii. Că profesionismul, de fapt, nu există, de vreme ce o gură mare îl intimidează. Are profesionistul dreptul sau chiar obligaţia de a restabili, cu un singur gest sportiv, în văzul tuturor, ierarhiile?

Badea a păţit ceea ce va păţi orice amator care contestă profesionismul. Ordinea firească a lumii chiar asta este: profesioniştii sînt deasupra amatorilor. Cînd amatorii, însă, uită de ea, e bine să apară cîte un profesionist care să le aducă, cumva, aminte. Astfel, profesioniştii punîndu-se cu amatorii, nu fac decît să repună pe fiecare la locul lui şi să restabilească ordinea lumii, deranjată de cîte un amator teribil.

Pentru orice om civilizat, la început, dar şi la sfîrşit, este cuvîntul. Între cuvinte e viaţa. Pentru forma de viaţă primitivă Mircea Badea, o aglomerare vioaie de muşchi şi mizerii, la început este o bătaie şi la final este tot o bătaie. Între ele – înjurături. Bătaia de la liceul din Titan a însemnat, pentru fiecare, cîte ceva. Unii îl laudă pe Badea că a avut curaj. Se cheamă „curaj“, de pildă, să stai în faţa locomotivei? În sfîrşit, fiecare dă cuvintelor sensul pe care îl doreşte. Acelora care cred că Badea a dat dovadă de curaj le doresc sincer să nu încerce niciodată să fie „curajoşi“ ca cel pe care îl admiră. Alţii cred că Badea a primit o lecţie. Badea, însă, nu crede aşa ceva. Dimpotrivă, el crede că a dat o lecţie. Eu cred că lecţia a fost primită de toţi cei care au urmărit desfăşurarea evenimentelor, inclusiv dezbaterile de după. Altfel, rămînem cum eram. Unii cu vorbele, alţii cu bătaia.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

D'ale noastre şi d'ale lor

Sastisit de aşa-zisa campanie electorală de pe la noi, din care nu am priceput absolut nimic, am luat o hotărîre crunţă. Mă voi decupla de la „cele patru canale de ştiri" şi voi trece pe unul internaţional, să văz ce se mai petrece prin lume. Aşadar, am schimbat RomâniaTV, Antena 3, B1 şi Realitatea (plus Digi, ca *bonus)* cu CNN-ul. Nu de alta, dar m-am lămurit repede că nu am nici o idee calificată despre ţinta votului meu din primul tur. Nu am aflat nici un detaliu, cît de mic, despre programe economice, relaţii externe, opinii legate de politicile publice din sănătate, securitate, IT, pensii, industrializare, energie, minorităţi, taxe şi tot felul de alte alea care, pînă la urmă, ar trebui să definească viziunea despre viitor a şefului de stat. Am văzut o noncampanie electorală perfectă. Habar nu am în ce fel unul sau altul dintre conaţionalii mei şi-a putut forma vreo convingere electorală fermă. Se pare că avem mulţi cetăţeni fără dileme. Altfel nu îmi pot explica fermele convingeri afişate în favoarea lui Iohannis, Ponta, Macovei sau Udrea.

Pe CNN, iată cîteva dintre titlurile săptămînii de după primul tur electoral prezidenţial românesc. Un tînăr bancher englez, angajat la o multinaţională faimoasă, cu un trecut profesional impecabil şi studii la Cambridge, a măcelărit două (posibil) prostituate, în Hong Kong. Oraşul este şocat pentru că, în ciuda imaginii pe care o avem din filmele cu Jackie Chan, urbea este foarte paşnică. Fapt divers, pînă la urmă, deşi unul destul de sîngeros. Prin Mexic se petrecu o dramă misterioasă. Mai mult de 40 de elevi de liceu pedagogic de provincie au plecat cu un autocar spre o manifestaţie civică. Noaptea, au fost opriţi pe drum de nişte poliţişti care au deschis focul şi au început să îi împuşte pe adolescenţi. A trecut mai mult de o lună de cînd un supravieţuitor a povestit cum şi-a văzut unii colegi murind. Nici pînă azi nu se ştie ce s-a întîmplat cu acei copii. Sînt daţi dispăruţi. Au fost arestaţi primarul unui orăşel din zonă şi soţia lui, bănuiţi că au legături cu un cartel de traficanţi de droguri şi care ar fi comandat unor poliţişti corupţi asasinatul în masă. Atenţie! Nu vorbim de vreo provincie a Afganistanului, ci de ditai Mexicul, ţară vecină cu Statele Unite, avînd renumele unui stat (totuşi) democratic, „normal la cap" (e drept, cu niscai necazuri legate de o justiţie incompetentă şi de corupţia pe scară largă). Tot un fapt divers, aţi zice. Tot sîngeros. Ca mai toate ştirile de gen.

Am văzut o noncampanie electorală perfectă.

De prin politică, să te ţii. Au avut şi ei alegeri. Ei, americanii. Nu duminică. Marţi. Alegeri „intermediare", la jumătatea ciclului electoral prezidenţial. Ştiţi rezultatul: republicanii au cîştigat majoritatea în Senat. Pe cea din Cameră o aveau deja. Drept urmare, Barack Obama va fi nevoit să îndure ultimii săi doi ani de mandat în condiţiile unei crunte coabitări cu un legislativ ostil şi defel pus pe dialog. Altă asemănare: pînă şi cei mai democraţi dintre candidaţii democraţi nu aveau nici un chef să fie alăturaţi imaginii preşedintelui, aflat în picaj liber într-ale sondajelor de simpatie. Cam ca la noi, cu excepţia Elenei Udrea. Tot ca la noi, prezenţa la vot a fost de aproximativ jumătate din electorat. Motivul: lipsa unor oferte atractive şi dispreţul faţă de o clasă politică percepută ca fiind arogantă, foarte departe de nevoile reale ale societăţii. De ce ar fi Obama atît de nepopular, în ciuda faptului că economia îşi revine spectaculos? E mult de spus. Ca trăitor în Europa de Est, nu pot decît a spera în victoria unui republican, peste doi ani. Cine să fie acela? Habar n-am. Dacă vor fi în stare să găsească un candidat mai presus de categoria Sarah Palin, republicanii vor cîştiga la pas. Dacă nu, vom avea un Putin din ce în ce mai agresiv şi parcă abonat etern la poziţia de „cel mai puternic om al Planetei" în clasamentul revistei *Forbes* (a cîştigat şi anul ăsta, pentru a doua oară la rînd).

Pînă la urmă, cred că am găsit diferenţa între cele patru televiziuni de ştiri (conform domnului Ponta, singurele care contează) şi CNN-ul: numărul de morţi de la fapt divers şi puterea globală a preşedintelui despre care vorbesc la jurnal.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

De unde vine impresia că, de multe ori, Steaua nu joacă la adevărata ei valoare?

Impresiile diferă. Unii zic că, dimpotrivă, obţine rezultate mai bune decît ar merita, datorită unui argument legendar, acela al norocului. De fapt, Steaua nu există în mod obiectiv. Această echipă se supune principiului nedeterminării al lui Heisenberg. Pe măsură ce te apropii sau te îndepărtezi sentimental, percepţia se schimbă. Unora li se pare că ar putea prea mult, altora, că e supraevaluată. Mai există şi un soi de predispoziţie la performanţă, urmare a victoriei istorice din '86, care rezonează uimitor peste timp şi orînduiri. Biserica drept-credincioşilor stelişti a canonizat propehensiunea către succes a reprezentanţilor săi. Ceea ce la alţii e un soi de „lasă-mă să te las", la Steaua se conjugă cu „mîncaţi-i, devoraţi-i!". Nu e întîmplător că această lampă supravoltată a atras tot felul de fluturi de zi sau de noapte. Pentru Steaua, mereu, bara de trecut e sus. Dar asta a şi făcut-o de multe ori să sară mai bine decît ar fi fost logic să o facă. De aici ne aşteptăm de fiecare dată la cît de bine credem noi că e obligată să performeze. Pînă la urmă, *apriori*-ul Stelei către victorie nu e vreo vrajă ori vreun cadou extraterestru. El ţine doar de oameni. De cei cu crampoane şi de cei cu aplauze. Reuşita, dincolo de puncte şi goluri, e exact asta: că nu există moment suficient de jos în viaţa acestui club încît el să se scufunde definitiv. Întotdeauna se vor găsi unii care să-l tragă de păr la suprafaţă, obligîndu-l să performeze. Un dulce chin.

Radu NAUM

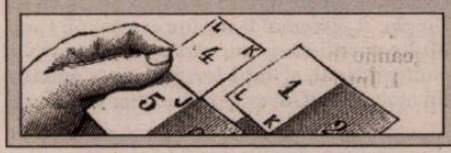

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Florentin ŢUCA

Cîteva zile de niponocentrism

Azi-noapte m-am întors din Japonia, unde am fost mînat de ceva imperative profesionale şi de chef de plimbare. (Preţiozitatea legată de „imperative" este pentru colegii de birou, evident.) Separat de respectivul pretext şi de respectivul motiv, ghes mi-a dat şi o curiozitate specială: aceea de a încerca să-mi explic specificul nipon şi succesul economic japonez, altfel decît să recurg la statisticile economice despre nivelul de robotizare al industriei şi la adevărurile clişeizate despre disciplina şi puterea de muncă a localnicilor. Aşa că, profitînd de conferinţa la care am participat, am discutat despre subiect cu mai mulţi niponi şi neniponi, dacă pot să zic aşa. Insuficient de satisfăcut însă de rezultatul conferenţierilor pe tema dată, mi-am zis că cea mai bună cale de a apuca curiozitatea de coarne ar fi „să japonez" prin propriile simţuri împrejurimile, motiv pentru care m-am plimbat, preţ de cîteva zile, prin Tokyo şi Kyoto. Iar concluzia plimbărilor mele este că planeta Japonia se învîrte, şi ea, în jurul Soarelui, cu diferenţa că se învîrte altfel decît planeta noastră.

Nu-mi plac generalizările şi nu m-aş aventura să spun că japonezii sînt, cu toţii, de un anumit fel. M-aş opri, totuşi, la acele ingrediente care, în opinia mea, dau gust specificului japonez. Şi, repet, am în vedere nu statistici oficiale despre performanţe şi productivitate, ori savante analize sociologice, ci percepţii strict personale asupra felului de-a fi al acestor oameni. Îmi asum, evident, riscul ca aceste aprecieri subiective să nu corespundă adevărului „sociologico-istoric", dacă o exista unul, ori să fie calificate drept proiecţii şi idealizări care vin din partea unui turist ageamiu în căutare de pitoresc şi senzaţional.

1. Întîi de toate, ceea ce m-a impresionat în contactul cu japonezii a fost *respectul*. Respectul lor pentru părinţi (nu de puţine ori am văzut comeseni care celebrau debutul sau sfîrşitul prînzului ori al cinei prin ample plecăciuni de recunoştinţă ale copiilor în faţa părinţilor). Respectul lor pentru strămoşi (numeroase ritualuri, centrate pe acest imperativ). Respectul pentru lucrul bine făcut (obsesia perfecţionismului, văzută drept cheia evoluţiei fulminante de după război). Respectul pentru natură şi pentru mediul urban (Tokyo, de exemplu, deşi are 14 milioane de locuitori, este o metropolă extrem de curată şi de bine întreţinută, un oraş în care fumatul este interzis pînă şi pe stradă). Respectul pentru reguli şi pentru lege (de unde şi o rată a infracţionalităţii mult mai scăzută în comparaţie cu a celorlalte ţări industrializate). Respectul pentru oameni în general şi pentru timpul lor (punctualitatea este una dintre cele mai vizibile forme de respect).

Separat de aceste cunoscute expresii ale respectului, una anume m-a atins şi m-a surprins în mod particular, o uzanţă-binom bună să te lase cu gura căscată şi cu pălăria jos. Am în vedere veneraţia pentru onoare şi consideraţia pentru valoarea banului, ambele condensate într-o regulă nescrisă: lipsa ciubucului din mediul serviciilor. *No tips, please*. Fără bacşiş, întrucît el îmi lezează demnitatea şi onoarea – zice japonezul. Aşadar, în timp ce multe dintre limbile planetei se grăbesc întruna să importe peşcheşuri de sinonime ca să poată face faţă şpăgii (intuiesc că, în competiţia asta, limba română se bate pentru titlu), japoneza se mulţumeşte să rămînă săracă pe subiect, iar Japonia face din *„no tips"* o impresionantă regulă de comportament respectuos. Nu pretind că ea este pură la capitolul eticii practicilor administrative şi guvernamentale, dar semnalul transmis printr-o asemenea normă m-a făcut să reflectez nu doar la valoarea onoarei pe care japonezii o venerează (şi) prin această prohibiţie, ci şi la valoarea în sine a banilor. Cînd mă uitam într-o zi la şoferul de taxi care îşi scotocea scrupulos sertăraşul de mărunţiş să-mi dea restul pînă la ultimul sfanţ, mi-am amintit că, în copilăria mea timpurie, am fost foarte mişcat de o povestioară ecranizată în alb-negrul vremilor de atunci. Imaginea mie proaspătă şi-n mintea de acum: un fiu tăcitor se întorcea din pribegie şi-i arăta tatălui averea agonisită sub forma unei monede, iar părintele o lua, mima că o analizează pe ambele feţe şi apoi o arunca cu dispreţ în cuptorul fierăriei sale. Asta o dată, de două ori, de trei ori, pînă cînd, într-o zi, gestul de dispreţ al tatălui a fost întrerupt de protestele ferme ale feciorului, care le înlocuiseră pe cele palide şi formale de pînă atunci şi care probau că moneda aceea era, de data asta, ban muncit. Insistenţa şoferului de taxi de a-mi restitui ultimul bănuţ însemna, în fapt, consideraţia pentru preţul corect ca etalon al justeţei în raporturile comerciale. Pentru că ce este, în fond, un bacşiş? E o supraplată care transformă banul dintr-o convenţie de *evaluare* a valorii într-o măsură aleatorie de conştientă *supraevaluare* a ei. În plus, o supraevaluare asociată, în unele situaţii, cu grandomanie în loc de generozitate – în cazul donatorului – şi, respectiv, cu linguşenie umilitoare în loc de recunoştinţă smerită – în cazul beneficiarului (cazul sutei de dolari plasate în sutienul manelistei de la nunta de sîmbătă, de exemplu).

2. Revenind la japonezi, sentimentul de respect pe care l-am regăsit pretutindeni şi care m-a impresionat este asociat cu o la fel de ubicuă şi impresionantă *politeţe*. La prima vedere – politeţea, ca *formă de expresie* a respectului. Apoi – politeţea ca *fond*. Asta pentru că ea nu se exprimă doar prin simple şi formale formule de salut, de introducere şi de finalizare a unui anumit subiect (mesaj, discuţie, întîlnire etc.). Nu doar prin maniere elegante de dragul manierelor elegante. Nici prin acel *how are you today?*, transformat din întrebare în îndemn, din îndemn în lozincă, din lozincă în şlagăr şi ajuns azi interjecţia de rumeguş a politeţii de lemn. Atît cît am înţeles eu din zilele mele nipone, în japoneză, politeţea se traduce, şi ea, prin *stare* şi *sentiment*. A fi politicos pare o normă de bază a codului moral individual, o adînc internalizată datorie de onoare. Pentru un neavizat, politeţea japoneză poate părea exagerată, sofisticată, prea ritualizată. În ce mă priveşte, deşi am fost adesea îndoit balcanicește de autenticitatea expresiei de curtoazie, m-am gîndit că tocmai acest exces ritualic transferă politeţea din registrul formal în unul de substanţă. Cînd o priveam pe asistenta de la recepţie care mă conducea la lift şi mă saluta cu ample plecăciuni, mă simţeam onorat, dar stingher pentru că nu aveam răspuns pe măsură. Odată aciuat în lift şi scăpat din aria vizuală a asistentei, m-am simţit mai liberat de sarcina unei replici adecvate, dar, pînă la închiderea completă a uşilor, aveam să constat mirat că salutul ei continua. Deşi nu mai eram în contact vizual unul cu celălalt, o puteam vedea în oglinda liftului, ca într-o retrovizoare: mignonă, kimono multicolor şi impecabil, palmele împreunate la piept, nemişcată în plecăciunea-mătanie. Plecăciune pentru mine, mătanie pentru sine.

3. Respect şi politeţe, celebrate în *ceremonie*. Ritualurile ocupă, pare-se, un loc special în viaţa japonezilor. Regret, nu mă pricep să explic sofisticatele proceduri de celebrare a ceaiului, de venerare a strămoşilor, de naştere, de însoţire şi de moarte (nici nu ştiu dacă ar fi cazul). În Japonia, asemenea obiceiuri se studiază în şcoli şi facultăţi, iar diploma de doctor de ritual e la mare cinste. Ceea ce am simţit însă în contactul cu mediul nipon m-a făcut să reflectez asupra ceremoniei în sine, a tihnei şi a îndemnului de a ne trage sufletul. Zisa globalizare şi postmodernismul ne tot biciuiesc de la spate urlînd la noi că nu (mai) avem timp, gata, totul este pe repede înainte – *fast forward, fast-second life, fast e-food, fast e-love, fast Facebook* şi *fast e-book, fast e-totul*. Toată graba asta mă e-nervează şi mă e-xasperează, e-vident. Ştiu că Japonia contemporană este şi ea dementă şi maniacă şi postmodernă, iar unii tineri niponi par din altă specie. Contactul cu japonezii de rînd (ori poate doar plăsmuirea din mintea mea, după discuţia cu Noriko-san) mi-a dat însă senzaţia că, totuşi, nu sîntem pierduţi, că mai avem un pic de timp, că minutele se măsoară tot ca pe vremuri. Că aşteptarea bucuriei este o bucurie în sine şi merită trăită ca atare. Că momentele frumoase au dreptul să fie, cu adevărat, onorate. Că ceremonia tocmai asta înseamnă: să-ţi tragi sufletul ca să poţi, ritualic, să ţi-l pui pe masă. Aşa cum pentru japonezi ceremonia ceaiului înseamnă pregătirea lui ca expresie a respectului pentru oaspeţi, pentru mine, Crăciunul este ceremonia mea niponă este nota 10 pentru *solidaritate*. Dacă ar fi să dau credit unei doamne binevoitoare, care m-a ghidat jumătate de zi prin Kyoto, foarte mulţi japonezi şi-au asumat, timp îndelungat după dezastrul produs de tsunami-ul din 2011, o genuină stare de doliu (reflectată în scăderea vizibilă a apetitului pentru petreceri, plimbări şi divertisment). În fapt, chiar dau credit acestei informaţii. Întîi de toate, pentru că japonezii par să posede un veridic sentiment al apartenenţei la familie, grup şi comunitate. Pe urmă, cred în povestea asta pentru că este foarte frumoasă şi emoţionantă (prea e plină lumea de poveşti urîte şi serbede, musai să fie o reechilibrare compensatorie pe undeva). În fine, veridicitatea acestei istorii vine şi din convingerea mea că tre' să existe pe planetă un loc unde oamenii nu celebrează inundaţiile beţivănind torente de rachiu, cocoţaţi pe taburete mai înalte decît nivelul puhoaielor. Dacă povestea e adevărată, vă rog să recunoaşteţi că solidaritatea japonezilor este, şi ea, impresionantă.

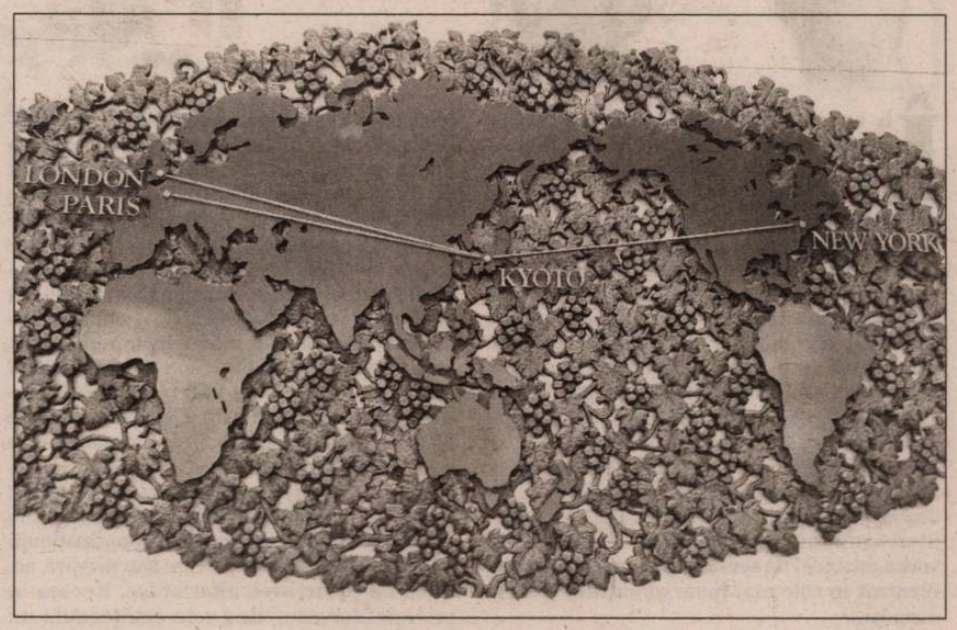

Fără bacşiş, întrucît el îmi lezează demnitatea şi onoarea – zice japonezul.

5. Evident, japonezii nu-s perfecţi. Am remarcat însă că, atunci cînd nu ştiu ceva, ei îşi îneacă adesea nepriceperea în *candoare*. Într-o zi, i-am cerut la *concièrge*-āresei o recomandare pentru un bun restaurant. De care să fie? – m-au întrebat privirea de gheişă şi zîmbetul curios. Japonez, *of course*, am răspuns eu, cu convingerea că opţiunea mea este (şi) un compliment. OK, zic privirea şi zîmbetul, da' ce tip de japonez, *sushi, sashimi, tepanyaki, tempura?*... Aha, mormăi eu, restaurantele sînt specializate pe sortimente... Aş încerca din fiecare, n-aveţi o sugestie pentru unul cu de toate, vorba ceea? Ăsta a fost primul moment cînd privirea şi zîmbetul s-au metamorfozat într-un cap înclinat a mirare-blocaj-amabilitate-*oops!*, toate laolaltă exprimate printr-un oooooo prelung pe care l-am mai întîlnit pe parcursul experienţelor mele japoneze. OK, am zis, daţi-mi ceva bun, oricare dintre ele, opţiunea dumneavoastră este şi a mea. Oo-ul s-a mirat din nou şi-a revenit cu pagoda de opţiuni, una peste alta: *sushi, sashimi* etc., etc. Eu am repetat neajutorat că mă las pe mîna şi pe gustul oo-ului, dar oo-ul a chemat nişte găinuşe ca ajutoare şi, după îndelungi consultări, s-a pus pe explicat ce tip de mîncare serveşte fiecare restaurant din lista scurtă. Cînd a ajuns pe la al patrulea, pentru că engleza din dotare era mult mai aproximativă decît a mea şi pentru că, înainte de a-mi veni rîndul, mă auzise vorbind franţuzeşte cu un belgian, a dat-o persuasiv pe furculisioane. La restaurantul ăsta se aduc, *on amène*, începe oo-ul, *des filles fraîches*. Oooo, zic şi eu, *lost in translation*, restaurant la care se bagă fete proaspete, hmmm, nu sună rău deloc. După care, în secunda doi, secundă de cruntă dezamăgire, mi-am dat seama că gălbenuşele blonde pe care voia să mi le servească oo-ul erau nu *fete* proaspete, ci *filete* proaspete. După care discuţia a continuat în franglezā, onomatopee şi semne, fără ca eu să pricep nici ce-mi explică concièrge-āreasa şi nici de ce nu scapă de mine cu o opţiune, oricare, similară cu aceea care mi-ar fi fost servită la mine la Stambul: baştane, mergi pe mîna mea şi n-o să-ţi pară rău, aşa că du-te unde te trimit io că-i giugiuc. Învestită cu misiunea de a alege ea însăşi în locul meu, concièrge-āreasa s-a blocat complet, a uitat şi bruma de franglezā pe care o aproxima şi a capitulat măcinată de remuşcări. Capitularea mea a fost în schimb înseninată de convingerea că nu te poţi supăra pe un om care, deşi nu-ţi răspunde cum vrei, te copleşeşte cu ingenuă bună-credinţă. Dacă ar fi înţeles românește, i-aş fi spus că nu-i nimic, gestul contează.

6. Într-una dintre plimbările mele prin Kyoto, am văzut o hartă a lumii. Fiindcă îmi plac hărţile, am analizat-o minute în şir, privind cu jind şi dor – recunosc – înspre Paris, Toscana şi Poiana Ţapului, dar fermecat de *niponocentrismul* afişat şi asumat în această perspectivă cartografică. Conform ei, Japonia e-n centru, America de Sud şi Africa atîrnă ca doi ciorchini de struguri ţesuţi la marginile mileului, Middle East-ul este California, iar Vestul este reprezentat cu mîndrie de Senegal, Sierra Leone, Liberia şi Burkina Faso. Cu un dram de indulgenţă, pot include pe listă şi Portugalia. *Obrigado*, minunată poartă nouă. Din poarta nouă pe care v-o împărtăşesc alăturat lipseşte doar boul, holbîndu-se la ea.

27 octombrie 2014

***Florentin Ţuca** este managing partner la casa de avocatură* Ţuca, Sbârcea & Asociaţii.

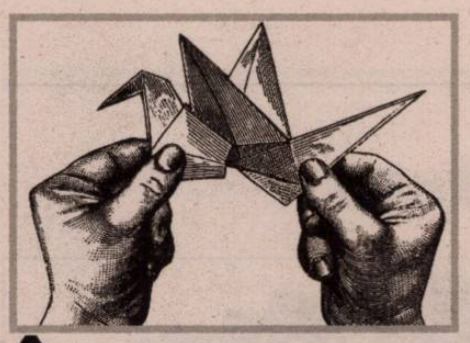

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

„Serviciul“ de a vota

În acest număr publicăm un Dosar despre calitatea serviciilor din România, în care se vorbeşte despre nemulţumirile pe care o bună parte dintre noi le avem adesea cînd angajăm un instalator sau un zugrav, cînd avem de-a face cu serviciile bancare sau de asigurări, cînd mergem la poştă sau la spital. Şi nu mă pot împiedica să nu citesc într-o cheie asemănătoare povestea românilor din străinătate care n-au putut vota. Importanţa dreptului de a vota a făcut obligatorie înscrierea sa în Constituţie (art. 36), la fel ca şi a dreptului la învăţătură (art. 32) sau la ocrotirea sănătăţii (art. 34). Dar asigurarea practică a acestui drept ţine de unii funcţionari şi miniştri, adică de nişte indivizi care ar trebui să fie slujitori ai statului şi, implicit, ai cetăţenilor. E vorba de un fel de serviciu public care trebuie furnizat în cele mai bune condiţiuni şi fără discuţii.

Au apărut voci care spun că, date fiind cunoscutele opţiuni electorale din diaspora, net favorabile candidatului opoziţiei, Guvernul ar fi făcut tot posibilul pentru a împiedica exprimarea prea multor voturi din diaspora. Ştim că înclinaţia pentru asemenea scenarii e tipică la noi. Despre aşa ceva se vorbeşte mereu, fie că e sau nu adevărat. Mie mi se pare evident însă că organizarea proastă a scrutinului în străinătate are alte cauze care, într-adevăr, ţin tot de un tipic naţional. E vorba de indolenţa şi incompetenţa organizatorilor, de lipsa lor de preocupare, ca să nu mai pomenesc de viziune. Nu s-au priceput să estimeze şi să gestioneze fenomenul, tot aşa cum foarte mulţi dintre conducătorii diverselor instituţii publice nu ştiu să organizeze relaţiile cu publicul, astfel încît să nu se formeze cozi şi să nu apară nemulţumiri. Adică, povestea cu votul nu a fost neapărat ceva diferit de ceea ce se întîmplă la ghişeele Poştei sau ale administraţiilor financiare, locuri de care mulţi dintre noi se plîng. E o altă dovadă a felului caracteristic în care statul român e capabil să ofere un serviciu. La mijloc e o problemă fundamentală: statul român e încă nereformat iar aparatul său nu funcţionează în serviciul cetăţeanului, aşa cum ar fi normal într-o ţară democrată şi civilizată. Observăm asta de 25 de ani (că de perioada comunistă n-are rost să mai vorbim) şi vedem şi că lucrurile sînt de-a dreptul înnămolite la acest capitol.

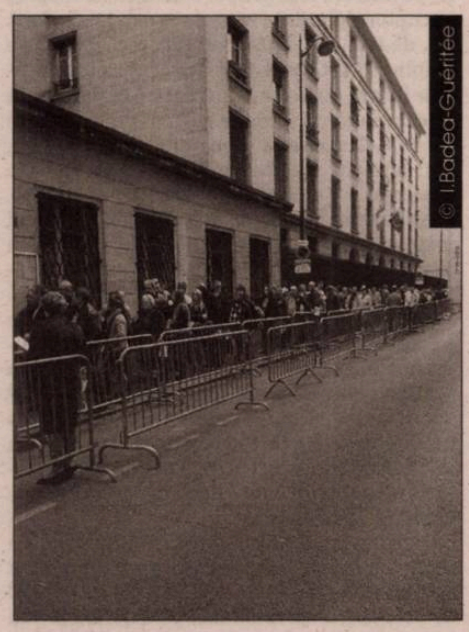

Dar dacă în privinţa altor servicii, fie ele legate de un drept constituţional sau nu, fie ele publice sau private, cetăţeanul poate avea alternative, în ceea ce priveşte „serviciul“ de a vota, cetăţeanul e un fel de client captiv al statului. Dacă nu mai are loc să voteze la secţiile deschise de statul român în străinătate, nu are altă soluţie, nu poate căuta altă firmă la care să-şi satisfacă acest drept constituţional. Cel mult, poate schimba statul. Şi cum unii tot au ales să renunţe la ofertele de muncă din România pentru altele mai bune din Occident, vor exista poate şi destui care vor renunţa chiar să-şi mai exercite dreptul de vot pentru România. Poate că unii se vor scîrbi definitiv şi vor alege, eventual, să voteze doar pentru partidele şi preşedinţii din ţara în care deja şi-au găsit un refugiu mai bun. În turul al doilea al actualelor alegeri, asta ar putea să însemne într-adevăr cîteva voturi mai puţin pentru candidatul opoziţiei de dreapta. Pentru alţi membri ai diasporei, întreaga tărăşenie ar putea fi, dimpotrivă, un imbold mobilizator pentru a da un vot „împotriva“ Guvernului actual. Pînă una-alta, pare-se că din punct de vedere al imaginii, afacerea aduce mai multe pagube decît avantaje Guvernului condus de candidatul la preşedinţie al PSD. Demisia ministrului de Externe e departe de a drege busuiocul, mai ales că nu s-a făcut cu scuze, ci cu acuzaţii. Dincolo de momentul alegerilor însă, ne putem întreba dacă viitorul preşedinte, fie el Victor Ponta sau Klaus Iohannis, ar avea voinţa (mai ales în cazul primului) sau puterea (mai ales în cazul celui de-al doilea) de a împinge statul român pe calea unei funcţionări în serviciul propriilor cetăţeni.

Cînd nu ai unde să votezi poţi alege, cel mult, să schimbi ţara de tot.

ready made

„Tudor Arghezi, căruia mă scuzam odată de acest lirism al meu neghiob, îmi spunea, uitându-se înduioşat la mine, cu ochii lui mici de câine bun şi trist: «E totuşi frumos lirismul, nu-i aşa?... E frumos!»“

Constantin Beldie, *Caleidoscopul unei jumătăţi de veac în Bucureşti (1900-1950) şi alte pagini memorialistice*, Editura Humanitas, 2014

PUBLICITATE

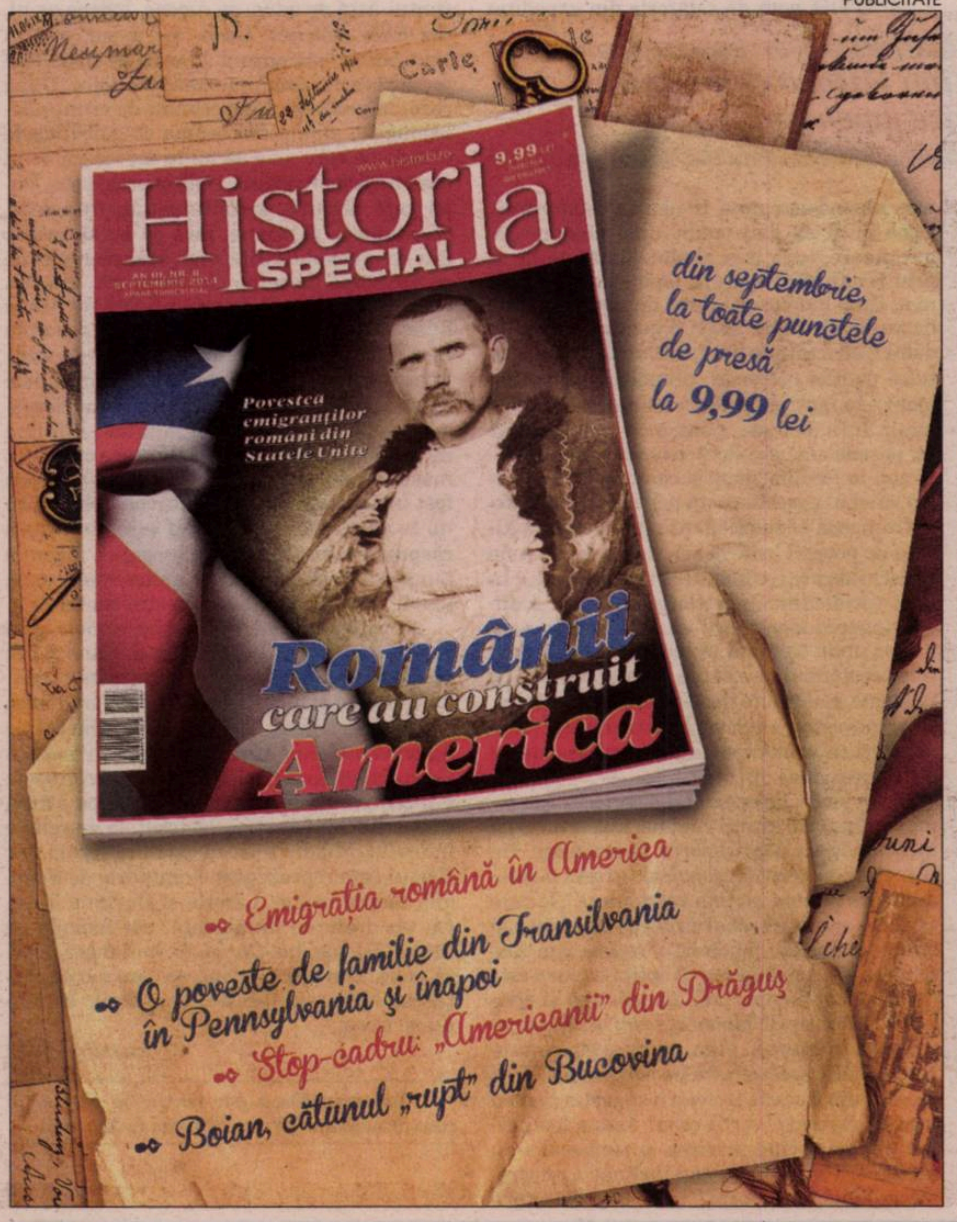

PUBLICITATE

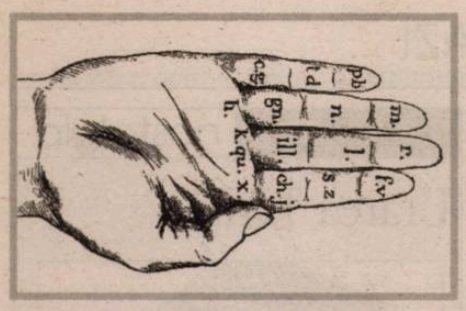

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Despre spiritul sărbătoresc

Vă mai amintiți, probabil, de amicul meu Tăică, profesor la Asistență Socială, despre a cărui compulsie manifestațional-religioasă am relatat aici cu mai bine de un an în urmă. Dojenit de duhovnicul lui că nu se închina cuviincios atunci cînd, în drum, îi apărea o biserică, Tăică își disciplinase într-atît gestica sacră, încît dezvoltase o morbiditate secundară: își făcea cruce, automat, în fața oricărui edificiu mai impozant, ce-i răsărea pe neașteptate în cale. Trecea chiar, subit, și la mătănii elaborate în momentele cînd, în aula Universității, de exemplu, se intona imnul *„Gaudeamus igitur"* în deschiderea cine știe cărei festivități academice. Luna trecută, l-am întîlnit după mai multă vreme. Era parcă și mai abătut decît acum un an, cînd îmi povestea cele de mai sus. „Ce mai faci, omule?" l-am întrebat entuziast, sperînd să evit o altă narațiune despre anxietăți și reflexe obsesionale. „Rău, rău de tot!" m-a adus Tăică imediat în realitatea nevrozelor sale iremediabile. „Sînt, pur și simplu, înnebunit de felul în care au ajuns să fie laicizate marile sărbători creștine. Mă obișnuisem, dragul meu, îți spun drept, cu degenerarea mercantilă a Crăciunului, cu isteriile iarmaroceşti declanşate de ziua Sfintei Parascheva, l-am acceptat cumva, te rog să mă crezi, și pe idioticul iepuraș de Paști..." Tăică răsuflă indignat și stătu meditativ cîteva clipe, cu palma la frunte. „Pînă și catastrofelor ălora de la Romtelecom – companie care, înțeleg, nici nu mai există astăzi, pesemne că i-a bătut Dumnezeu pe acționari – le-am înghițit, acum doi trei ani, blasfemitoarele fizionomii, cînd cîntau, pline de fior metafizic, *«Rom, Rom, Telecom!»*, în loc de *«Domn, Domn să-nălțăm!»*"

„Cu toți Moș Gerilii", țipă bietul profesor de la Asistență Socială, „cu toți renii Rudolph și cu toți urecheații Rilă m-am acomodat. Cu bomboanele în formă de Prunc Sfînt, cu ouăle de ciocolată, cu căciulițele roșii asortate la chiloții de baie rubinii, cu coarnele de cerb și cu ho-ho-ho-urile masivului Santa de la Coca-Cola m-am obișnuit. Cu toate am încheiat un pact nescris de *coabitare*, dar am impus și eu, tacit, bineînțeles, o condiție: ca întregul delir să se desfășoare între niște limite cronologice decente, de la începutul lui decembrie, să zicem, pînă la sfîrșitul primei săptămîni din ianuarie. Omului nu-i putem interzice să experimenteze și *lucrul omului*, însă la timpul său..." Îl priveam pe Tăică tot mai intrigat, neînțelegînd deloc care îi era destinația argumentativă. După o nouă așteptare tensionată, vechiul meu prieten își reluă tirada: „Sîntem în septembrie, și unii au început să se pregătească de Crăciun. Crede-mă, am văzut deja ornamente prin supermarket-uri, m-am lovit de imagini cu brăduți și steluțe, am putut mîngîia reni de jucărie prin librării. Multe dintre reclamele de la televizor au ieșit din decorurile de vară și au îmbrăcat căciuliță și pulovere cu roșu și alb. Apar acum, tot mai des, filmulețe cu cerul înstelat, încă puțin și vom vedea fulgi de zăpadă și săniuțe magice prin parcuri și în spațiile pentru copii. În octombrie, îți garantez, vom auzi colinde și vom contempla cozonacii de Boromir aburind seducător. Pot să jur că, schimbînd canalele deunăzi, am zărit, o fracțiune de secundă, un Moș Crăciun vesel și rotofei..."

Nu pot fi fericit atît de multă vreme, simt că mă prăbușesc.

„Lumea e fericită de Sărbători", am încercat eu o replică timidă. „Oamenii vor să prelungească sentimentul petrecerii. Pe undeva este firesc..." „Tocmai asta e!" strigă Tăică puternic. „Fericirea! Sărbătorile te obligă la fericire și, cu cît intervalul lor devine mai mare, cu atît presiunea fericirii ajunge mai insuportabilă. Nu pot fi fericit atît de multă vreme, simt că mă prăbușesc. A trebuit să fiu fericit de Florii, de Paști și de Înălțare. După aceea, am preluat, necondiționat, starea de fericire a verii. Aici nu prea ai de ales. Ai auzit și tu, neîndoios, că unii, *vara, nu dorm*. Mi-au ieșit, astă-vară, niște bube inexplicabile pe piele. Își mărturisesc faptul că m-am diagnosticat singur cu o formă, admit, rară, de alergie la fericire. În sfîrșit, marea s-a răcit, bikineii s-au ascuns sub haine mai groase și, ce să vezi, își iți cornițele fericirea de Crăciun – întrepătrunsă, anul acesta, și cu alte *fericiri*, precum cea electorală, bunăoară. Despre fericirea Zilei Naționale, a zilei Sfîntului Andrei sau a zilei Sfîntului Nicolae nici nu mai vorbesc. Ne așteaptă un sezon greu..." „Și, totuși, Tăică," am insistat în sfioasa mea abordare polemică, „totul sună ușor paradoxal. Pînă la urmă, vorba părinților-fondatori americani, avem dreptul să ne căutăm fericirea..." „De acord, bătrîne", răspunse amicul cu glas sfîrșit, „dar fericirea asta poate fi fulgerată oricînd de nefericire și de catastrofă absolută. Ți-e frică și să te mai îmbolnăvești în aceste perioade, ca să nu fii nevoit să spui: «Am fost bolnav anul ăsta chiar de Crăciun. Am zăcut toată luna octombrie.» Încet, încet, în ritmul actual de desacralizare, Crăciunul va fi sumbru pentru mine, întrucît mă voi gîndi, *volens-nolens*, că biata mam'mare (știi, bunica maternă, cea care practic m-a crescut) s-a dus, acum cinci ani, la timpul Sărbătorilor de iarnă. A murit, îți amintești poate, pe 18 august..."

Începeam să înțeleg unde bătea Tăică. În consecință, m-a cuprins panica. Amicul meu vorbea răguşit şi îşi ştergea mereu nasul. Venise toamna cu alaiul ei de boli. Eram deja, iată, pe 28 septembrie! Vai, dacă, prin contagiunea cu acest nefericit iremediabil, urma să fiu răcit de Sărbători?!

***Codrin Liviu Cuțitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

PUBLICITATE

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Şcoli, tabletă şi toalete

Ştire de campanie, sau precampanie, ne anunţă că domnul ministru Remus Pricopie şi-a propus să doteze toate şcolile cu tablete. Ambiţia nu este tocmai nouă, din cîte mi-aduc aminte şi domnul prim-ministru vorbea de tablete şi iPhone-uri răspîndite, imaginar, printre toţi elevii ţării noastre bogate şi mai ales deştepte. M-am revoltat, ca tot românul iubitor de educaţie, strigînd că şcolile patriei n-au WC-uri şi apă curentă, tablă şi cretă, la ce le-ar folosi tablete şi alte aiureli?! Cineva însă mi-a atras atenţia că revolta mea nu are obiect, că descentralizarea funcţionează perfect în ceea ce priveşte şcoala: localul aparţine comunităţii locale, în timp ce conţinutul educaţiei aparţine Ministerului Educaţiei. Aşadar, Ministerul Educaţiei poate să promită orice, chiar şi tablete pentru un bordei numit şcoală, acesta n-are nici o treabă cu forma. Or, mi-am adus aminte că acest amestec nu este unul recent. Şi că el nu a dat prea multe roade în trecut, aşa că nu prea mă îndeamnă gîndul să sper că ar putea funcţiona acum.

În prima noastră modernitate, tinerii paşoptişi, visînd la un stat modern cu o populaţie educată şi iubitoare de şcoală, croiesc un sistem educativ din peticele sărăciei generale: localul şcolii trebuie asigurat de comunitatea locală, de regulă un boier bogat, tot acesta trebuie să aducă lemne de foc pe timp de iarnă, în parte cu părinţii, care au şi datoria de a asigura un salariu pentru dascăl, în timp ce statul se preocupa de numirea învăţătorilor şi de conţinutul educaţiei. Această dispersare a atribuţiilor face ca lucrurile să nu prea meargă, iar ţapii ispăşitori să fie întotdeauna din belşug. Acolo unde clădirea există, cedată de boierul local, sătenii refuză să dea lemnele de foc pe timpul iernii sau pur şi simplu nu se învrednicesc să cedeze minima sumă pentru a plăti simbria învăţătorului. Învăţătorii se plîng de sătenii şi proprietarii care nu vor să le achite drepturile băneşti, sătenii se vaită, că deşi bine recompensaţi, învăţătorii nu-şi fac treaba aşa cum ar trebui să şi-o facă. La începutul anului şcolar 1842, Eforia Şcolilor primeşte o serie de plîngeri din partea profesorului Toma Serghiescu de la Şcoala Normală din Rîmnic, care se vaită că, deşi învăţătorii îşi fac treaba cu vîrf şi îndesat, locuitorii refuză să le plătească simbriile cuvenite, şi chiar nu-şi prea trimit copiii la şcoală. Locuitorii rîmniceni fac şi ei plîngeri către aceeaşi Eforie a Şcolilor prin care îi acuză pe învăţători că, dimpotrivă, nu-şi fac treaba, că nu trec pe la şcoală, şi, chiar dacă vin, se ţin de alte daravele şi folosesc copiii la lucrurile casei lor şi nici gînd să-i înveţe carte. Aşa că refuză să-şi trimită copiii la şcoală. Lăsate de izbeliţe, şcolile se dărîmă singure sub vremuri. Astfel de lamentări şi conflicte „şcolăreşti" traversează întreaga modernitate. Toma Serghiescu este înlocuit cu Costache Codreanu, dar asta nu schimbă în nici un caz fondul problemei. Cine se ocupă de şcoală? Cine o ridică? Cine o încălzeşte? Cine aduce tăbliţele? Cine alcătuieşte programa şcolară? Cine plăteşte lefurile profesorilor? De pildă, în răvăşitorul an revoluţionar 1848, învăţătorii nu-şi primiseră lefurile de luni bune. Şi chiar după ce vremurile au intrat pe făgaşul liniştitor al vremii, sătenii nu s-au grăbit să adune cei cîţiva galbeni, lăsîndu-i pe bieţii dascăli muritori de foame. Este nevoie de intervenţia Departamentului Dinlăuntru şi de trimiterea unui vătăşel prin sate care să strige cu telali datoriile băneşti ale părinţilor, să bată apoi din poartă în poartă şi să strîngă numita leafă pentru amărîţii de dascăli.

Dacă ar fi să privim rapoartele inspectorilor cu privire la starea şcolilor, situaţia nu este prea îmbucurătoare: bordeie fără geamuri şi prost încălzite, alteori biserica sau curtea bisericii se deschide pentru învăţătură, cu preotul bun la toate, întrucît ajutorul lui rămîne încă indispensabil, fără manuale, fără tăbliţe, fără alte instrumente necesare procesului învăţării. Va trebui să apară un Spiru Haret care să-şi pună întreaga devoţiune în clădirea sistemului educativ românesc şi în propagarea învăţăturii ca lucru indispensabil, în formarea oricărui tînăr.

Uităm adesea de unde am plecat şi cît de aproape este trecutul ăsta de noi, un trecut nu prea încurajator, dar în care ne scufundăm adesea cu tot felul de măsuri bune doar pentru noi, românii, prea îngăduitori, ca să nu zic nepăsători, atunci cînd vine vorba de şcoală. Cum să spun eu: „domnule ministru, acoperiş la şcoală, şi pe urmă tablete", că mi se va răspunde, şi pe bună dreptate, „nu-i treaba mea, asta merge la domnul primar". Şi uite aşa, pasînd şcoala de la dreapta la stînga şi de la Minister la Primărie, ne vom trezi cu şcoli fără copii şi copii fără prea multă şcoală.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Urarea Ţării

Va fi mereu pe punte, mereu înaripat,
Şi n-o să poată nimeni să îi reteze zborul,
Cu pajura asemeni şi cocorul
Zbor suitor, înalt, îngîndurat.

În orele Istoriei, cînd norii
Umbresc seninul falnicelor creste,
El risipeşte umbrele funeste
Şi limpezeşte zarea aurorei.

Să-i fie plină viaţa şi fără de pereche,
Şi pentru rîvna noastră el să fie
Izvorul nesecat de apă vie.
Mulţi ani cu sănătate! – urarea ţării veche.

Virgil Teodorescu, în grupajul „Omagiu fierbinte marelui erou al României, tovarăşul Nicolae Ceauşescu", *România liberă*, 26 ianuarie 1987

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Chestia cu votul

Să zicem că eşti cetăţean român şi vii în vacanţă, de sărbători – oricare vor fi fiind ele – acasă, la prieteni, rude, părinţi. N-ai mai fost de cîţiva ani. Ai muncit din greu în Occident, ai strîns din dinţi, ai adunat bănuţ cu bănuţ. Ţi-ai imaginat în fiecare seară, cînd puneai capul pe pernă, momentul ăsta, clipa în care te întorci acasă. Ai străbătut cu gîndul fiecare kilometru, din miile care te despart de ţară. Te-ai văzut la volanul noii tale maşini şi ai simţit, ca şi cînd ar fi fost perfect adevărat, că nu oboseşti deloc atunci cînd conduci în drumul spre casă. Ai visat fiecare viraj, fiecare linie dreaptă, fiecare detaliu de la intrarea în localitate – figurile familiare, lumea care întoarce capul admirativ, zîmbetele largi ale vecinilor, şuşotelile unora, privirile altora, pline de invidie imposibil de mascat. Eşti la cîţiva kilometri de casă. Emoţia te inundă şi ţi se pare că fiecare clipă durează un an. Dintr-odată, trebuie să opreşti. Se lucrează la drum. N-ai ce să faci, aştepţi. Copiii fac hărmălaie în spate, telefoanele sună, nimeni nu mai are răbdare. Cît stai la coadă şi aştepţi să treci mai departe, zici că ar fi bine să faci curat prin maşină. E plină de gunoi, de pungi, PET-uri, ambalaje, tot ce s-a adunat în zecile de ore cît a durat călătoria. Deschizi geamul şi arunci tot. Afară. Pe marginea drumului. Nu contează. Aici, nu contează. Acolo, n-ai face aşa ceva. Nu e voie. Dacă te-au prins, te-au ars. Şi chiar dacă nu te-au prins. Ai un... respect. Aici, nu-i bai. Asta e.

Să zicem că stai la bloc. În România. Nu stai rău. E un bloc bun, într-o zonă bună. Dar vecinii au intrat, de ceva vreme, în Zodia Bormaşinii. Au fost atîtea reclame şi reduceri la bormaşini, încît pare că trei sferturi din populaţia acestei ţări şi-a luat bormaşină şi s-a apucat de dat găuri. E firesc. N-or să lase maşina aia să stea. Trebuie să facă ceva cu ea, atunci cînd au timp. Cînd au timp? În orele de linişte, sîmbăta şi duminica dimineaţa, cînd pot şi bieţii oameni. Dacă nu fac altceva. Adică, dacă nu pun muzica să urle, dacă nu ascultă la volum maxim ştirile la radio – buletinul de ştiri de la 6 dimineaţa –, dacă nu urlă unii la alţii, dacă-şi lasă copiii să zbiere ca din gură de şarpe, dacă nu dau cu aspiratorul ăla mare, de hotel, de hală industrială, exact în zorii zilei, sau dacă n-au un Chihuahua sau un Shih Tzu, pe care l-au botezat Tyson, şi latră cît e ziua de lungă. În acest vacarm, în această pastă sonoră a Infernului, îţi aminteşti de vizita făcută la bunul tău prieten, într-un orăşel din Germania. Ăla-ţi povestea, aproape în şoaptă: acolo, dacă stai la bloc, nici apa la budă nu se trage noaptea, să nu deranjezi vecinii. Orele de linişte sînt sacrosancte. Doamne, ce vis! Aici, nu-i bai. Asta e.

A merge la vot înseamnă toate astea şi enorm mai mult decît atît.

Să zicem că ai un copil, un părinte, o rudă, un prieten drag, cu o anumită dizabilitate. Îşi duce viaţa într-un scaun cu rotile. E o persoană briliantă, a făcut, cu eforturi colosale, studii superioare, şi ar putea face lucruri importante pentru comunitate. Nu-şi poate găsi de lucru, pentru că, atunci cînd apare în scaunul cu rotile, toată lumea se schimbă la faţă şi spune că anunţul nu mai e valabil. Bun, nu trebuie să fim, cu toţii, brilianţi. Poţi să fii un om absolut normal, fără studii şi talente fabuloase, dar să fii imobilizat într-un scaun cu rotile, sau să ai o formă de dizabilitate care te dezavantajează, în raport cu ceilalţi. Există o sumedenie de servicii pe care le-ai putea aduce comunităţii. De la lucruri foarte mici – care, odată adunate, ar putea da lucruri mari – pînă la reducerea cheltuielilor publice sau la eficientizarea incredibilă a proceselor de muncă din instituţii. „Nu se poate." Omul e „handicapat". Asta e, „nu se poate face nimic cu el, şi primeşte bani de la stat, din taxele pe care le plătesc eu." Brusc, îţi aminteşti de vizitele pe care le-ai făcut la vară-ta, în Danemarca. Te-a dus aia, de fiecare dată, peste tot. Ai văzut şi Suedia, şi Norvegia, şi Finlanda. Peste tot, persoane cu handicap angajate în cele mai surprinzătoare slujbe, ca şi cînd totul ar fi fost perfect firesc. Mă rog, acolo chiar era perfect firesc. În plus, peste tot, rampe şi instalaţii de acces. Ce lume incredibilă pe la ăia! Aici, nu-i bai. Asta e.

Să zicem că eşti parte a unui proces, în justiţie, cu unii care „au spate". Ţi-au rîs în nas de nenumărate ori, şi ţi-au spus în faţă că n-ai nici o şansă, stai cuminte, în banca ta, „de sărac". Faci hîrtii peste hîrtii, de ani buni, baţi la uşile instituţiilor, eşti plimbat de la un birou la altul, ţi se răspunde în doi peri, dacă ţi se răspunde. În mod normal, ar trebui să ceri socoteală. Plăteşti taxe şi impozite, ca toată lumea. Eşti un om care vrea să fie tratat civilizat. Pe deasupra, ai un copil. E un talent autentic la muzică. Îi plăteşti cu greu orele de pian. Profesoara ţi-a spus că, fără concursuri internaţionale şi pregătire avansată, copilul se va pierde, n-are nici o şansă. Iar ca tabloul „fericirii" să fie complet, mama copilului e în spital, după un tratament greşit, în alt spital. Ai cerut, calm, explicaţii şi soluţii. Totul s-a pierdut într-o încîlceală în care nimeni nu şi-a asumat nimic, toţi au dat din colţ în colţ, pînă cînd, cuprins de lehamite şi depresie, ai cedat tu. Un prieten ţi-a recomandat, la alt spital, un medic sufletist care încearcă să dreagă ce-au stricat alţii. Te gîndeşti, deseori, cum e pe la alţii, cum există, măcar aparent, un respect elementar faţă de cetăţean. Aici, nu-i bai. Asta e.

A merge la vot înseamnă toate astea şi enorm mai mult decît atît. E ocazia de a te împăca, măcar temporar, cu propria conştiinţă, că-ţi faci datoria, exercitîndu-ţi un drept. Fie şi „doar" simbolic, lucrul ăsta înseamnă foarte mult.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

George VULCĂNESCU

Capul și omoplatul

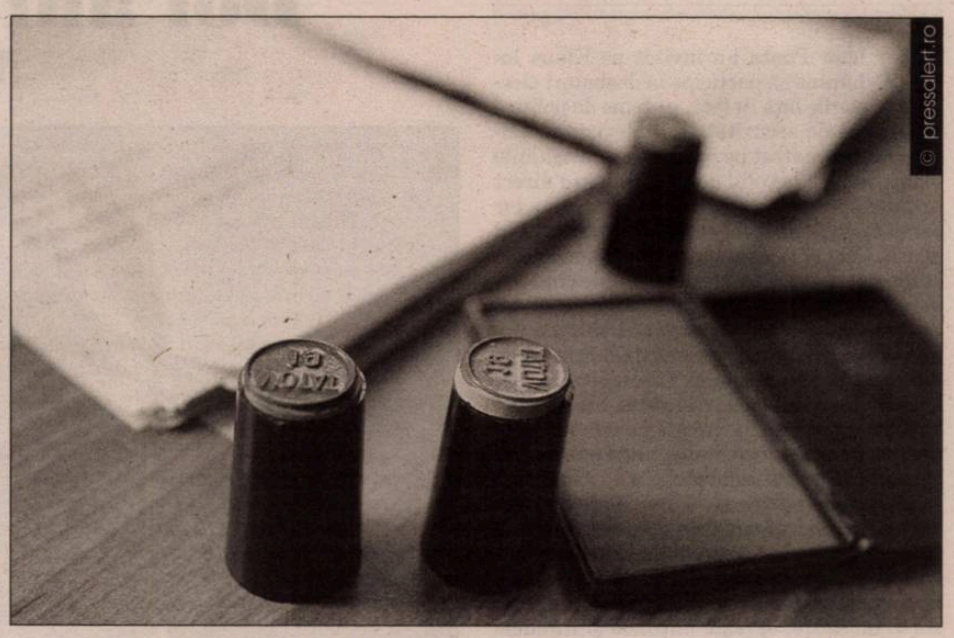

În loc ca rezultatul primului tur de scrutin, din 2 noiembrie, să îl însenineze pe urmașul lui „Iliescu apare, soarele răsare“, el mai tare s-a supărat. Vinovații: românii pe care vrea să îi unească. Oricît ar încerca să își confere legitimitate însușindu-și curentul liberal, PPDD-ist, și PRM-ist la pachet cu cel UDMR-ist, „stîngăcia“ îi trădează sentimentele de inferioritate. Revenirea la „noi“ și „ei“, „români“ și „străini“, demonstrează cît de mult contează să îți scrii singur lucrarea de doctorat. Aplicînd regula copy-paste și suprapunînd scandalul voturilor din diaspora peste cel nesatisfăcător (pentru el) al ardelenilor, a rezultat cea mai mare josnicie electorală postdecembristă. Brusc, dușmanul poporului nu mai are cartierul general la Budapesta, ci peste tot unde se găsesc „supușii austrieci“ – cum îi numeau regățenii pe ardeleni, înainte de Marea Unire din 1918. Cluj, Timișoara, Tîrgu Mureș, München, Roma, Paris, Londra au devenit tot atîtea oficine ale agenților uzurpatori. Cu sprijinul lor, candidatul ACL va rupe nu doar inima României, formată din trioul județelor dominate numeric de etnicii maghiari, ci chiar omoplatul ei drept, cu totul. Evident că trebuie să nu fii român ca să poți gîndi o campanie de comunicare cu asemenea mesaje! Dar trebuie să țină de noaptea minții să dai curs unor asemenea sfaturi!

Tot la categoria „Unde nu-i cap, vai de omoplat“ plasez și explicațiile pentru votul din Ardeal, identificate de susținătorii candidatului de stînga. S-a mers pe teoria contrastelor de tipul „om bogat, om sărac“. Sună a capra vecinului, dar este doar prostie. Nici măcar manipulare. Pură prostie.

Cei mulți dintre milionarii de frunte ai capitalismului românesc, cu sau fără dosare penale (mă refer la cei cu reședința permanentă în România), și-au ridicat imperiile în sudul și în estul țării. Petrochimie, agricultură și industrie alimentară, construcții (mai ales de drumuri), construcții de mașini, imobiliare, turism. Alegeți orice domeniu și veți identifica un „geambaș“ muntean sau moldovean. (Geambaș este cuvîntul neaoș folosit, eronat, ca sinonim pentru șef sau lider, de către Mircea Geoană – celebrul perdant al alegerilor din 2009.)

Distribuția bogăției în România este mult mai asemănătoare Mexicului decît unei țări europene. Este o realitate de care se învinovățeau, o dată la patru-cinci ani, candidații la președinție, fără a face, însă, deosebiri între regiunile istorice. În campania curentă, Ardealul a fost trecut în categoria chiaburime – la fel cum, în premieră, în 2014, etnia, religia și numărul descendenților direcți au devenit criterii de departajare a candidaților.)

Datele statistice infirmă teoria PSD-istă, „bogați contra săraci“. Într-un clasament al sărăciei în funcție de salariul mediu net, Satu Mare, Maramureș, Sălaj se numără printre ultimele zece județe. După acest criteriu, vestul nu ar trebui să o ducă mai bine decît restul țării. Dar resursele financiare ale ardelenilor sînt, după caz, coroborate cînd cu cîștigurile din jocul piramidal Caritas, cînd cu banii celor aflați la muncă în străinătate. După logica asta, dacă prosperitatea ar putea influența opțiunea de vot, maneliștii ar trebui să fie cei mai înfocați regaliști.

Există și un adevăr pe care echipa de comunicatori ai candidatului PSD pare să o cunoască. Consumul bazat și pe banii românilor care lucrează îndeobște în Germania și Austria, susține și PIB-ul României. Indicatorul PIB raportat la populația fiecărui județ „albastru“ este superior unor zone întinse ale Moldovei sau Munteniei (excluzînd Capitala). Se știe că și Moldova, și Muntenia sînt depopulate de tineretul plecat „afară“. Dar transferurile căpșunarilor din sud și est nu saltă consumul rudelor lor nici pe jumătate la nivelul contribuției la PIB a ardelenilor. Poate de aici să fi apărut și ideea că vestul ar vrea să se separe de România, dar era prea greu de exprimat public!

Distribuirea pe regiuni a votului din 2 noiembrie poate fi explicată ușor printr-o diferență de mentalitate. Datele statistice referitoare la piața muncii sînt relevante. Nici unul dintre ținuturile care l-au votat pe „nemțălău“ nu se numără printre cele zece județe cele mai afectate de șomaj din România.

În schimb, rata celor care nu își găsesc de lucru în fiefurile PSD – Teleorman, Gorj, Vaslui și Brăila – a adus România la nivelul mediei UE de 10%, deși nu e ceva cu care să se poate mîndri vreun politician! Să fii șeful de campanie al premierului și conducător al Teleormanului timp de 12 ani, ai toate motivele să roșești știind că județul tău are cea mai mare rată a șomajului din țară!

Deci, o posibilă explicație a votului ardelenilor vine din atitudinea diferită față de starea de sărăcie. Cît de prost ar fi plătiți, acești oameni preferă un loc de muncă mitei electorale convertite în ajutor social. De fapt, și moldovenii, și oltenii, și ardelenii trăiesc într-o Românie a sărăciei. Faptul că unii așteaptă să „li se dea“, iar alții vor să „își ia singuri“ ține de rețeta de succes a fiecăruia. Oricum, este un succes care nu prea lasă loc de odihnă. Și celor care așteaptă poștașul, factura la curentul electric le dă permanent frisoane!

Sînt convins că a discuta la nesfîrșit despre furăciunea din România sau de corupția care a ținut țara pe loc este la fel de inutil ca insistența de a reaminti, zilnic, de revenirea la recesiune în trimestrul doi. Corupția este un dat la români. S-au născut cu ea și, fără să conștientizeze, contribuie, prin pasivitate, la perpetuarea ei. De aceea nu se simt responsabili în nici un fel, ba mai și afirmă cu detașare că „toată lumea fură“. Fără a face distincția între ou și bou. Iar despre recesiune cum să se pronunțe cineva care nu are termeni de comparație? A le cere românilor să fie și analiști economici e deja prea mult, atîta timp cît nici francezii, nici englezii, nici grecii sau italienii nu sînt mai fini receptori ai evoluției economiei. Și cu atît mai puțin ai vînovățiilor pentru deteriorarea indicatorilor macroeconomici. În toată lumea, judecățile de valoare se bazează pe logica buzunarului. De aceea, singurul aspect perceptibil pe care nu îl poate distorsiona nici o majorare a salariului minim, nici o indexare anemică a ajutorului social sau vreo scădere de TVA la salam este: creșterea de taxe. Cei ce, în evaluarea situației lor materiale, iau în calcul doar ce „li se dă“, trebuie să mai cunoască o vorbă – e drept, a unui american: „Taxele îi iubesc pe cei săraci. De aceea îi produc continuu.“

George Vulcănescu este jurnalist economic.

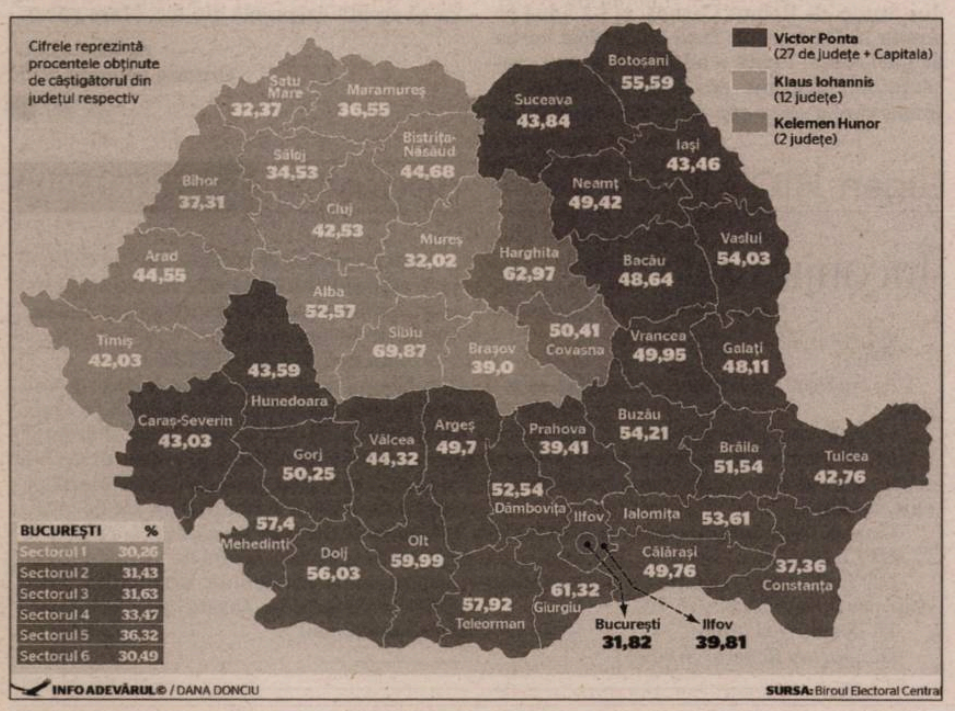

PUBLICITATE

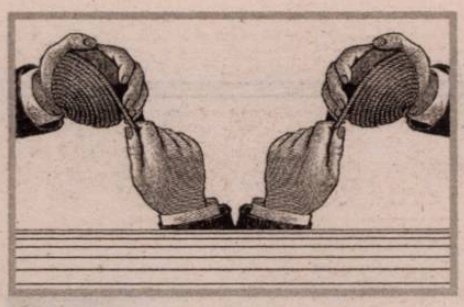

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Doi ani de (non)guvernare Victor Ponta

Victor Ponta l-a invitat pe Klaus Iohannis să participe la dezbateri electorale faţă în faţă, pe teme de politică externă şi de securitate, la televiziuni. Lumea s-a concentrat pe partea cu televiziunile – deja reduse la rolul de majorete sau direct arme de campanie pentru Ponta, aşadar candidatul PSD îşi cheamă adversarul la el acasă. Însă şi temele propuse ar merita discutate. După mai bine de doi ani de cînd guvernează România, Victor Ponta vrea să dezbată... politica externă. Problema lui Victor Ponta e că are prea puţin de arătat de pe urma guvernării sale. Iar adversarul ar avea multe nerealizări de arătat. Victor Ponta nu guvernează de fapt, Victor Ponta este şeful unui aparat de propagandă şi imagine care, aproape întîmplător, are şi Guvernul României de partea sa. Victor Ponta reprezintă, de fapt, refuzul de a guverna. Dacă iei la analizat diverse sectoare, vezi acelaşi pattern de nonguvernare: Guvernul politizează managementul instituţiei cu politruci din rezerva de cadre, opreşte puţinele şi timidele tentative reformiste acolo unde existau, amînă rezolvarea oricărei probleme presante şi... Şi atît. Nu se întîmplă nimic. Acolo unde tentativele reformiste anterioare au ameninţat puterea oamenilor din sistem, se trece direct la demolare, pentru a se reveni la situaţia dinainte – vezi, de pildă, situaţia din educaţie. Pe fondul întoarcerii în trecut, aparatul de propagandă lucrează însă intens: e o problemă sistemică cu lipsa de performanţă în învăţămînt? Nici o problemă, le dăm copiilor tablete. De aici – o dezbatere intensă. Pe de o parte, lăudătorii geniului lui Victor Ponta: dom'le, le dă şeful Guvernului tablete, doar Ponta s-ar fi putut gîndi la aşa ceva, genial! De cealaltă parte – criticii care pică în capcana propagandei: tablete ne trebuie nouă acum, cînd nu avem WC cu apă curentă în şcolile de la ţară? Oricum o iei, că îl lauzi sau îl critici, te poziţionezi în realitatea creată de maşina de imagine a lui Ponta: tabletele sînt punctul cel mai important al politicilor de educaţie. În realitate, tabletele sînt o nonchestiune – e ca şi cum indienii care au vîndut New York-ul pe nişte mărgele ar dezbate intens dacă alea galbene sînt mai bune decît cele roşii, sau invers. Modul de finanţare, pregătirea profesorilor şi lipsa de stimulente, controlul birocratic centralizat şi lipsa unei viziuni despre ce ar trebui să ştie copilul care trece prin sistemul public de educaţie – acestea sînt problemele şi, la nici una dintre ele, Guvernul Ponta nu oferă nici măcar un început de dezbatere. La fiecare dintre ele, tentativele reformiste anterioare sînt anulate şi se instalează acea molcomă guvernare în stil mexican: nu facem nimic, doar încasăm şpăgile.

Primul Guvern Ponta avea o majoritate de 70% în Parlament. Actualul Guvern Ponta are o majoritate flexibilă, în care UDMR e luat de partener fără a fi realmente nevoie de maghiari. Coaliţia de bază PSD – UNPR a atras deja dezertori de la liberali şi de la PP – Dan Diaconescu, mult peste ce au nevoie pentru a guverna. Oricum ar fi, deci, Victor Ponta nu are a-şi face griji dinspre Parlament şi nici nu a avut vreun stres în aceşti doi ani. Cu toate astea, e remarcabil cum nu le-a ieşit nimic. Să luăm regionalizarea. Ar fi putut fi marele proiect al tandemului Ponta – Dragnea, se schimba faţa României. Un exerciţiu necesar pentru a beneficia mai bine de fondurile europene. Necesitatea regionalizării fusese recunoscută de toate forţele politice, inclusiv de marele adversar Traian Băsescu. Aveam deci un consens general pentru necesitatea şi obiectivele regionalizării. Mai aveam o majoritate mai mult decît confortabilă în Parlament. Şi ce s-a întîmplat? Nimic. La primele semne că baronii locali sînt iritaţi la ideea că li s-ar putea desfiinţa din scaune, elanul reformist al cuplului Ponta – Dragnea s-a stins. Politica de coeziune cu UE, care aduce fonduri de miliarde de euro în România, funcţionează dacă are de-a face cu regiuni compacte, dar dacă alde Oprişan, Mazăre sau Bunea Stancu vor să fie în continuare căpitani de judeţ, cu atît mai rău pentru politica de coeziune, are, săraca, ghinion. Din nou, sindromul nonguvernării – preluăm butoanele, păstrăm ce există –, dus însă pe noi culmi: acolo unde avem măcar o idee de schimbare, pentru care avem consens politic şi largă majoritate parlamentară, tot nu facem nimic, ci doar o ameţim din vorbe, pînă ce nonacţiunea devine dezirabilă pentru că enervează mai puţină lume decît oricare dintre variantele pe care tot noi le-am propus.

Problema lui Victor Ponta e că are prea puţin de arătat de pe urma guvernării sale.

Recitesc programul de guvernare al USL. Este programul pe care Victor Ponta îl tot invocă pentru a-şi fideliza voturile lui Tăriceanu şi a rupe ceva de la Iohannis. Noi continuăm să aplicăm programul USL – spune Ponta –, deci nimic nu s-a schimbat, de fapt, cu excepţia minoră a faptului că PNL nu mai e în USL. O lungă listă de promisiuni grandomane. Electrificarea satelor – promite acolo Victor Ponta –, „de la 83% în prezent, la 100% în 2014". Cum mai e o lună din 2014, s-ar presupune deci că Victor Ponta a terminat deja electrificarea tuturor satelor din România. La unele puncte, Guvernul Ponta a făcut exact invers decît promitea programul USL: „Perfecţionăm piaţa de certificate verzi, în vederea atragerii capitalului privat în investiţiile din domeniul surselor regenerabile." Imediat după ce a venit la putere, ministrul Niţă din Guvernul Victor Ponta a omorît piaţa certificatelor verzi. Pot fi de acord parţial cu ideea că statul român s-a ambiţionat anterior cu nişte scopuri prea îndrăzneţe în ceea ce priveşte aceste certificate, adică am pus un sistem de subvenţii prea mari pentru energia verde faţă de ce poate suporta economia noastră. Dar USL ştia asta cînd promitea „perfecţionarea pieţei", iar cînd a venit la putere, nu doar că nu a perfecţionat-o, ci a sugrumat-o. Problema de fond ţine tot de nonguvernare: programul USL are o logică de copil care se roagă la Moş Crăciun: promitem tot pentru toţi. Toată lumea ar trebui să fie mulţumită de programul USL. Şi ecologiştii, şi cei care lucrează în minele nerentabile din cărbuni, şi investitorii în eoliene, şi investitorii în termocentrale. Doar că nu aşa se guvernează. Problema cu guvernarea e că trebuie să prioritizezi, adică să alegi cine beneficiază de resursele publice limitate prin natura lor. Iar dacă prioritizezi, unii se vor enerva. Realist vorbind, nu există un punct de echilibru între ecologişti şi sindicatele din industria cărbunelui. Adică nu există acea politică care să asigure şi subvenţionarea eolienelor prin certificate verzi, plus acces preferenţial la piaţă (reţea) şi, în acelaşi timp, să ajute şi industria cărbunelui prin subvenţii directe şi acces la reţea. Matematic, nu pot fi împăcate aceste două segmente. Dar Victor Ponta încearcă. Cînd vede că nu se poate, ecologia şi fumurile postmoderniste sînt aruncate la gunoi şi piaţa certificatelor verzi e omorîtă pentru a ajuta industria cărbunelui, întîmplător situată în zona din Oltenia de unde se alege Victor Ponta deputat de ani de zile.

Există vreo legătură între certificatele verzi şi Biserica Ortodoxă? În ceea ce-l priveşte pe Ponta, e aceeaşi poveste. I-a plăcut să se prezinte mulţi ani ca ecologist. A şi semnat un protocol cu partidul ecologist, condus atunci de Remus Cernea, şi l-a adus pe acesta în Parlament. Însă cînd a fost vorba de guvernare, Ponta a adoptat cea mai conservatoare opţiune posibilă, în sensul de conservare a *statu-quo*-ului (avantajarea industriei de cărbune) şi de a evita să enerveze pe cei posibil afectaţi de schimbare (sindicatele miniere). În mod similar, ani de zile, Ponta s-a prezentat ca un lider progresist social-democrat din Est. O specie atît de rară pe continent, încît unii l-au luat în serios. Această imagine s-a făcut ţăndări în afara României, cînd cu evenimentele din 2012. Dar asta nu împiedică aparatul de imagine să insiste pe ideea ridicolă de Obama al Estului: un tip tînăr, bun vorbitor de engleză, care e relaxat şi uneşte poporul în jurul său. Însă această gingăşie progresistă e aruncată la coş imediat, cînd necesitatea politică o cere. Alianţa de convenienţă cu Biserica Ortodoxă e clară acum: preoţii fac campanie anti-Iohannis pentru că doar un ortodox ar trebui să aibă voie să conducă România. Victor Ponta scoate acum tot ce e mai rău din noi: sentimentul de grotă asediată. Partidele progresiste din Europa Occidentală fac un punct de mîndrie din a promova copii de emigranţi. Premierul francez e copil de emigranţi catalani. Belgia a fost condusă pînă luna trecută de un copil de emigranţi italieni. Iată, deci, că Belgia şi Franţa pot fi conduse de oameni care sînt belgieni sau francezi la prima generaţie. Iar Victor Ponta declanşează o campanie dezgustătoare împotriva unui om ai cărui strămoşi trăiesc aici de 900 de ani, cu mult înainte să existe România ca atare. Progresismul lui Victor Ponta a fost o faţadă care nu are nici o legătură cu guvernarea şi campania.

Călin Popescu Tăriceanu a făcut o gafă spunînd că unii au fetişizat cota unică şi că ar trebui renunţat la ea. Ulterior, posibilul premier al unui preşedinte Ponta a revenit şi a spus că nu va renunţa la cota unică. Însă a fost gafă doar pe jumătate. Motivul pentru care bugetul pe 2015 întîrzie e că nu se închide, oricum ai lua-o. Guvernarea de doi ani Ponta a fost tot o nonguvernare, şi în domeniul bugetar: arieratele au fost amînate şi investiţiile publice tăiate, pentru a ieşi bine calculul de deficit bugetar. În 2015, amînarea nu mai merge, iar investiţiile sînt deja tăiate. Ponta va trebui să guverneze, adică să ia decizii: fie va tăia din cheltuieli, fie va creşte impozitele. Cota unică pare a fi cea mai sigură victimă.

Victor Ponta trebuie pedepsit pentru nonguvernarea de pînă acum, prin rămînerea la Guvern, chiar sînt curios cum scoate cămaşa. Guvernarea ca exerciţiu de PR are limitele ei, iar în 2015 vine scadenţa. Ar fi păcat ca Victor Ponta să plece la Cotroceni şi să lase o marionetă în locul său la Guvern ca să scoată castanele din foc. Mare păcat.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Înconjurat de hoţi

Joi pe email:

Buna!

Ai castigat o Excursie alaturi de apropiati.

Completeaza astazi formularul incorporat ca sa intri in posesia castigului si hotaraste astazi locatia dorita sau ridica oferta acum in BANI.

Copiaza documentul atasat, acceseaza-l si COMPLETEAZA-L.

DE RETINUT Documentul este valabil doar pentru utilizatorii de PC.

Va dorim O zi buna!!

Din partea Roberto Sinaia.

Am rîs pentru că niciodată n-am cîştigat la vreun concurs şi, gratis, nu mi-a dat nimeni nimic. Am rîs bucuros că nu am bateriile de la cap arse.

Duminică, în piaţă la Rîmnic.

„Hoaţo, hoaţo, ai băgat în sacoşe, scoate ce ai băgat, fă, în sacoşe! Ai furat-o pe amărîta asta?!" Şi ochii pieţii s-au îndreptat spre taraba din colţ, de lîngă pui fără piele şi găini dezosate. „Vai, vai, şi are blană pe ea, ce ruşine!" Eu cumpăr un kil de roşii, tari în coajă, la cinci lei. Ştiam că-s ultimele ale cocoanei ăsteia. La fel mi s-au vîndut unele şi acum o săptămînă. Erau ultimele ale femeii cu cătină pe tarabă şi ruj pe buze. Curăţică dama!

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Viciile prestărilor de servicii

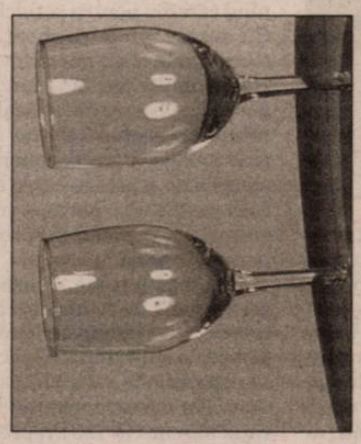

Texte şi opinii de:

● Bogdan VOICU (sociolog la Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii)
„Serviciile de azi... şi România de ieri“

● Dorel Dumitru CHIRIŢESCU (profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“)
„Consumator şi construcţie socială“

● Mircea KIVU (sociolog)
„Firme noi, clienţi vechi“

● Adrian ARDELEAN (jurnalist Radio)
„Zugravul Casian. Şi instalatorul Tibor“

● Marius Alexandru DUNCA (preşedintele Autorităţii Naţionale pentru Protecţia Consumatorilor)
„O piaţă sigură, în care apar şi probleme“

argument

România serviciului prost făcut

Drumul de la agricultura tradiţională la industrializarea masivă s-a făcut cu forţa şi n-a reuşit deloc bine. Dezindustrializarea s-a făcut prin jaf şi n-a ieşit nici ea prea bine. Trecerea la post-industrializare, adică într-o epocă dominată de servicii, se face printr-o evoluţie lentă.

Iar în România de azi observăm că există multă agitaţie şi nervozitate în relaţiile publice şi că la tot pasul apar conflicte, supărări şi reclamaţii. Pe de altă parte, nu putem să nu vedem că există şi o Românie a indolenţei, a nepăsării şi a nesimţirii, a lentorii şi a lucrului prost făcut (ca să parafrazez un slogan la modă). Cele două tendinţe nu sînt neapărat opuse şi, pe undeva, au o legătură una cu alta. De multe ori, „nervoşii“ sînt cei aflaţi în postura de consumatori, în vreme ce „nesimţiţii“ sînt aceia care prestează servicii. De cîte ori nu ne enervăm în magazine, în hoteluri, în taxiuri, la bănci sau în faţa unor indivizi ori firme de la care aşteptăm servicii de calitate, pe propriii noştri bani? De cîte ori nu ne indignăm cînd avem de-a face cu instituţii ale statului, cu servicii publice a căror obligaţie e să ne servească? Toţi avem asemenea poveşti, şi cîteva sînt descrise în paginile care urmează.

După 25 de ani de importuri de produse şi „proceduri“ din Occident, sigur, am ajuns mult mai departe decît eram, dar tot departe sîntem încă şi de a avea servicii ca în Occident. Avem, poate, aşteptări prea mari, sau, dimpotrivă, nu ştim să ne facem auzite pretenţiile?

Cum se explică faptul că serviciile noastre nu sînt încă puse la punct? Şi cine ar fi de vină: istoria, sistemele, oamenii, educaţia slabă, mentalităţile, sărăcia, proasta experienţă?

Cînd şi cum vom reuşi să preschimbăm în mod convingător scrîşnelile în zîmbete, răutatea în amabilitate, indolenţa în bunăvoinţă? Care e soluţia pentru ca atît consumatorul, cît şi „servitorul“ să ajungă să fie satisfăcut, unul de ce a primit, celălalt de ce a oferit? Sau altfel spus: cînd vom trăi într-o Românie a serviciilor bine făcute?

Sînt lucruri pe care încercăm să le lămurim pe cît posibil în Dosarul de faţă. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

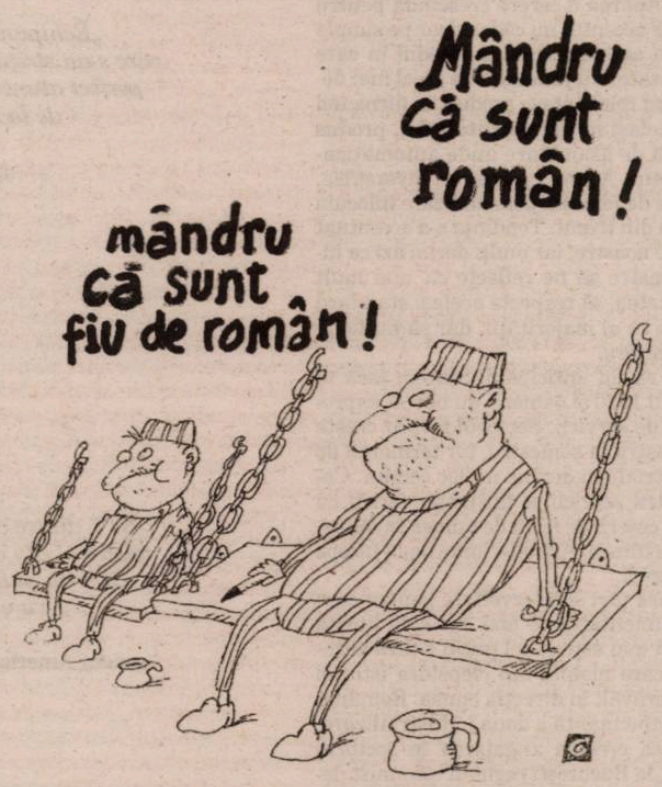

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 13 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Bogdan VOICU

Serviciile de azi... și România de ieri

La începutul anilor 1970, lumea descoperea că era pe cale să se schimbe substanţial. Bunăstarea postbelică se bazase pe progresul tehnologic fantastic indus de eforturile de război. Acest lucru poate părea meschin, însă e una dintre consecinţele oarecum neaşteptate ale celui de-al Doilea Război Mondial. Principalii beligeranţi concentraseră resurse extraordinare pentru a susţine efortul de război, iar parte bună din finanţare se regăsise în cercetare. Era vorba mai ales de concentrarea pe inginerie, pe fizică şi chimie, ce sprijineau industria de război. Analizele, aparent aplicative, conduseseră la rezultate esenţiale pentru ceea ce o parte din lumea academică încă se încăpăţînează a desemna drept cercetare fundamentală. Progresele cu adevărat remarcabile se produceau în zona ştiinţelor exacte şi aveau să fie regăsite, imediat după război, în aplicaţii din cele mai diverse, de la comunicaţii şi transport pînă la electrocasnice.

Cunoaşterea se transfera treptat înspre fabrici, productivitatea muncii era pe o pantă mereu ascendentă, iar creşterea numerică a angajării în sectoarele direct productive începea să cunoască o stagnare. A lucra cu noile utilaje cerea şi cunoştinţe superioare, ceea ce făcea ca lucrători din ce în ce mai şcoliţi să constituie nevoia fundamentală a pieţei forţei de muncă. Ambele elemente – tehnologia superioară şi lucrătorii mai bine pregătiţi – conduceau la modificări substanţiale în ce priveşte eficienţa lucrului, iar productivitatea muncii era mereu mai ridicată. Cererea de forţă de muncă în industrie scădea. La fel se petrecea şi în agricultură.

În acelaşi timp, creşteau salariile, tot ca efect al productivităţii. Oamenii încetau a mai defini bunăstarea exclusiv în termeni materiali. Îşi doreau mai mult, iar a se simţi pur şi simplu bine, în sens hedonist, devenea treptat ceea ce lumea urmărea. Distracţia, cunoaşterea, consumul cultural, autoexprimarea dobîndeau treptat statut de prioritate absolută. Apărea o cerere crescîndă pentru servicii, iar accentul nu cădea doar pe simpla prezenţă a acestora, ci şi pe modul în care erau furnizate. Cu jumătate de secol mai devreme, Ford reinventase producţia, furnizînd tuturor acelaşi model de automobil, produs pe o bandă de asamblare unde automatizarea era totul. Acum, cererea se diversifica, iar dorinţa de minimă personalizare înlocuia monotonia din trecut. Tendinţa s-a accentuat către zilele noastre, iar mulţi dorim azi ca lucrurile noastre să ne reflecte cît mai mult personalitatea, să respecte acelaşi standard de calitate ca al majorităţii, dar să nu fie la fel ca ale altora.

Dar să nu anticipăm. Sîntem încă în anii 1970 şi oamenii au nevoie expresă de servicii. Sectorul terţiar creşte de la semestru la semestru, iar termenul de postindustrialism devine un loc comun. Cererea pentru servicii se întîlneşte fericit cu reducerea cererii de forţă de muncă în industrie şi agricultură. Astfel, o lume nouă începe să înflorească.

Sînt însă ţări subdezvoltate pentru care toată argumentaţia de mai sus este lipsită de sens. Şi mai este şi cel puţin o ţară europeană în care nisipul din clepsidra istoriei pare a se prăvăli în direcţia opusă. România începe o halucinantă a doua industrializare. Cînd lumea creştea angajarea în sectorul serviciilor, la Bucureşti regimul comunist decidea că ţara trebuie să fie principalul furnizor mondial de tablă (spre exemplu!), şi că orice produs imaginabil trebuie creat în spaţiul mioritic, pentru a evita dependenţa de importuri.

Decizia nu era neapărat surprinzătoare. Comunismul românesc fusese mereu într-o nevoie disperată de legitimare. Singura soluţie autentică fusese apelul la sentimentul naţional, accentuînd latura antirusească a acestuia. Elita politică de la Bucureşti era poate lipsită de cultură politică şi de orice altă natură, dar tocmai această liniaritate a sa o ajutase probabil să scape, încă din anii 1950, de Armata roşie de pe teritoriul naţional, ceea ce permisese revolta lui Ceauşescu din anii 1968. România primise în cadrul lagărului comunist european rolul de Cenuşăreasă: urma să se concentreze pe producţia agricolă. Industrializarea era prin urmare un triplu act de frondă: se îndrepta împotriva deciziei de a menţine România ca producător agricol; căuta asigurarea asigurării unei autonomii totale a ţării, într-o desăvîrşită autarhie, familiară acelui model agricol şi familial practicat timp de secole; adresa în mod implicit reprezentările populaţiei despre nedreptatea făcută ţării, cînd sovieticii demontaseră fabrici româneşti şi le transferaseră în Rusia. Ca şi desfiinţarea Sovromurilor în anii 1950, a doua industrializare era un gest ce putea fi considerat legitim de către populaţie. Gîndind liniar, regimul Ceauşescu nu putea să întrevadă consecinţele pe termen lung.

„Echipamentele de birou care s-au stricat vor funcţiona perfect atunci cînd persoana de la service soseşte."

Legile lui Murphy

„În ultimul an, 67% dintre clienţi au închis telefonul din cauza frustrării că n-au putut să vorbească cu o fiinţă umană."

sondaj American Express *2011*

Sînt servicii ieftine, centrate pe a aduce amortizarea rapidă a investiţiilor.

Industrializarea a însemnat o foame mare de forţă de muncă a cărei calificare să fie tehnică. La finalul anilor 1980, spre exemplu, aproape doi absolvenţi de învăţămînt superior din trei erau ingineri, o cifră uluitor de mare. Combinată cu menţinerea accesului la învăţămînt superior la cote extrem de scăzute, industrializarea a însemnat şi reducerea acelei potenţiale forţe de muncă ce ar fi putut lucra în servicii ce necesită forţă de muncă mai bine calificată. Sectorul bancar, dar şi cel al educaţiei superioare, mass-media, turismul, constituiau un simplu apendice al economiei. Ele erau împiedicate formal să se dezvolte, dar erau şi lipsite de o piaţă de pe care să atragă forţă de muncă, şi evoluau într-o societate ce se încăpăţîna să rămînă mai degrabă săracă, deci cu cerere redusă pentru sectoarele respective. În industrie, creşterile de productivitate nu erau însoţite de restrîngeri ale forţei de muncă, ceea ce conducea către un şomaj mascat: angajaţi ce nu aveau mare lucru de făcut, intraţi în conflict cu personalul tehnic şi administrativ (adică cu acel tip de personal ce altfel ar fi fost dominant în sectorul serviciilor). Salariile mici şi vestitul „noi ne facem că muncim, voi vă faceţi că plătiţi" creau o cultură a nonprofesionalismului, pe care o regăsim şi azi în calitatea incertă a zîmbetului cu care te întîmpină lucrătorul în servicii, în punctualitatea cu care furnizează ceea ce are de furnizat, în neconcordanţa între ceea ce promite şi ceea ce oferă în realitate.

Toate se suprapuneau peste dispariţia aproape totală a unei clase de mici antreprenori ce exista înainte de război. Băcani, spiţeri, frizeri, cîrciumari îşi văzuseră micile afaceri înghiţite de naţionalizare şi serviabilitatea învăţată în generaţii, acel *savoir-faire* savuros, se pierduse în cenuşiul cotidianului comunist, în monotonia şi lipsa de serviabilitate a gestionarului ce filtra accesul la resurse în penuria anilor 1980.

Imediat după 1990, lucrurile s-au complicat suplimentar. Forţa de muncă disponibilizată din întreprinderi s-ar fi putut îndrepta către servicii, dar anii 1990 au adus o aproape continuă depreciere a bunăstării, menţinînd cererea pentru servicii la nivele reduse. Cît despre interesul clienţilor pentru calitate, nici măcar nu putea fi vorba. A trebuit să treacă mulţi ani pînă cînd serviciile să cunoască un boom. Paradoxal este faptul că, pe măsură ce sectorul terţiar se dezvolta numeric, creşterea sa exponenţială îi diminua şansele de a atrage către el profesionişti de calitate. Pe de o parte, e vorba de lipsa unei culturi a serviciilor despre care am discutat *in extenso* pînă aici.

Pe de altă parte, e vorba de rezervorul în care o forţă de muncă proaspătă ar fi putut creşte: învăţămîntul. Problema iniţială a fost cea a supraîncărcării cu cadre didactice, în condiţiile în care plătea salarii (aparent) mici. Nu e foarte simplu de explicat. Generaţia născută în 1991 reprezintă aproximativ două treimi din cea născută în 1989, ceea ce, începînd cu 1996, a condus la volume net diminuate ale elevilor intraţi în sistemul şcolar. Scăderea aceasta demografică a creat o criză a supraîncărcării sistemului educaţional cu cadre didactice. Înainte de 1989, în condiţiile unei societăţi rigide, cu o varietate mică a tipurilor de angajare, prestigiul asociat statutului de cadru didactic era relativ ridicat. La începutul anilor 2000, acest prestigiu se prăbuşise. Însă amintirea vechiului prestigiu făcea ca salariul primit să fie considerat redus, în ciuda faptului că media la nivel naţional era echivalenta salariului mediu din România (indiferent de sector de activitate), reproducînd astfel o relaţie pe care o regăsim mai peste tot în lume. Cadrele didactice erau în situaţia de a vedea că au un salariu mai redus decît prestigiul trecut, şi mai erau şi în situaţia de a experimenta riscul de concediere din cauza scăderii demografice. Deja a doua parte a anilor 1990 condusese la plecări din învăţămînt spre alte servicii. Iar cei ce plecau erau adesea dintre cei mai descurcăreţi, cei mai... predispuşi la serviabilitate, cei care puteau şcoli noile generaţii într-o cultură a serviciilor altfel decît cea pe care o vedeau acasă şi în societate.

În sfîrşit, serviciile furnizate de noii antreprenori erau şi încă sînt servicii ieftine, centrate pe a aduce amortizarea rapidă a investiţiilor.

Şi astfel ajungem azi la rezultatul unei îndelungi eclipse a culturii serviciilor, combinată cu o cerere încă firavă ce nu pune mare accent pe calitate, şi o forţă de muncă adesea tentată să îşi încerce viitorul în ţări mai vestice.

***Bogdan Voicu** este sociolog la Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Consumator și construcție socială

În vremea socialismului, unul dintre subiecţii scenetelor jenante, care apăreau duminicile sau pe la revelioane la televizor, era chelnerul care servea prost, producea confuzii, ne vărsa ciorba pe pantaloni sau ne înşela la plată. Unii mai şi zîmbeau, iar alţii erau foarte încîntaţi de nivelul „democratic“ fără precedent al socialismului, care permitea, iată, o asemenea critică directă. În spatele situaţiei se afla, însă, drama consumatorului servit în mod neglijent de un ins care îi era egal ca poziţie socială, pentru că şi el, şi consumatorul aveau acelaşi statut, acela de angajaţi cu drepturi „nelimitate“ ai statului român. Din glumele proaste ale revelioanelor nimeni nu învăţa nimic pentru că nimeni nu putea învăţa ceva. Socialismul s-a zbătut în neputinţa de a-şi onora cetăţeanul în calitatea sa de consumator deoarece nimeni nu ne-a recunoscut niciodată această calitate. Pe fondul lipsei de mărfuri şi servicii, se trăia într-o lume întoarsă pe dos, în care cel care plătea marfa sau serviciul respectiv trebuia să facă plecăciuni celui care-i dădea acea marfă „pe sub mînă“. Era o lume îndobitocită, în care chelnerul din discuţia noastră zîmbea la televizor de glumiţele la adresa lui şi în spatele nostru îşi freca palmele şi număra plasele cu bani. Chelnerii, barmanii, vînzătoarele de pîine sau, să nu mai vorbim, măcelarii adunau averi colosale din foamea şi alergătura noastră, a celorlalţi, muritorii de rînd. Mulţi dintre ei şi-au cumpărat fabricile sau spaţiile comerciale, după 1990, mulţi au falimentat şi mulţi sînt încă pe piaţă în calitate de patroni. Privilegiile celor care manevrau alimente erau uriaşe într-o lume moartă de foame, la propriu. Kilogramul de carne ajunsese

Firescul în atitudine şi respectul sînt datorii cu dublu sens.

o sută de lei, pachetul de Kent trecea de această cifră, iar pîinea se găsea din ce în ce mai rar. Comunismul nu avea cum să rezolve dilema nivelului de trai, pentru simplul motiv că nimeni nu era privit în calitate de consumator cu gusturi şi nevoi diferite şi toţi eram o masă de lighioane care trebuiau să înghită, să poarte, să ia de bun şi să ducă acasă ceea ce le punea partidul prin magazine. Lipsurile erau atît de mari, încît nimeni nu se gîndea că poate alege sau poate găsi ceva pentru a-şi satisface o nevoie mai sofisticată. Exagerăm vorbind de nevoi rafinate într-o lume în care nici măcar nevoile de bază nu puteau fi asigurate. Era un calvar să cumperi o bucată de carne, după cum nu se găsea hîrtie igienică nicăieri, cu nici un chip. Oamenii care se omorau jucîndu-şi copiii în picioare la cozi nu mai erau consumatori, ci o turmă de sălbatici îndobitociţi de lipsuri.

Atrecut mult timp de atunci, dar, degeaba, nici azi nu am scăpat de obsesia chelnerului arogant. Acesta este un ins care are o atitudine de academician în vacanţă, te primeşte relaxat şi te cîntăreşte rapid din priviri. Este expert şi are criterii. Te măsoară după haine, după mărimea ţigării, marca maşinii sau frumuseţea femeii care te însoţeşte. Nu are nici o treabă cu meseria şi se bate, literalmente, pe clienţii cu bani. Se face că este îndatoritor numai cu gîndul la bani. Nu ştie lucruri elementare. De exemplu, dacă eşti singur şi-l provoci la un scurt dialog neutru, îţi răspunde ca şi cum ţi-ar face cel mai mare serviciu de pe lume. Nu ştie că dialogul face parte din fişa postului lui şi, de multe ori, în mijlocul discuţiilor cu prietenii la o masă, te trezeşti cu el că îţi pune paharele în cap şi se apucă să facă curăţenie pe masă. Dacă îi atragi atenţia, îţi adresează o privire rece cum că l-ai deranjat din treabă. Tot aşa stau lucrurile cu orice alt tip de serviciu la care putem apela. Noi românii nu avem vocaţie pentru asemenea meserii pentru simplul motiv că sîntem o ţară de şefi. Chiar dacă economia de piaţă ar fi trebuit să impună deja un tip de ierarhie socială acceptată, acest lucru nu s-a întîmplat. Cel care ne serveşte este egalul nostru şi, de cele mai multe ori, noi trebuie să-i flatăm ogoliul pentru a-i capta bunăvoinţa, o bunăvoinţă pentru care îl plătim. Socialul românesc nu este încă unul al meritelor recunoscute, iar instalatorul care intră în casa profesorului universitar să-i repare ţeava, crede că el nu a ajuns profesor universitar pentru că a fost ghinionist, şi nu pentru că nu l-a dus mintea.

Referindu-se la o lume normală la cap şi încercînd să vizalizeze rolul individualismului şi al interesului în reglarea proceselor economice, Adam Smith spunea că măcelarul, brutarul sau berarul nu ne dau produsele lor din dragoste faţă de noi, consumatorii, ci pentru că aceasta este singura soluţie pentru a-şi satisface propriile interese. Este un adevăr profund acela că omul e o fiinţă cu interese şi nevoi şi că ceea ce ne mînă în fiecare zi în „bătălia“ pe care o purtăm este tocmai nevoia de a satisface aceste interese şi nevoi. Capitalismul a perfecţionat această tendinţă, făcînd din individ, din consumator, regele economiei. Este vorba despre o prelungire în economie a principiului kantian conform căruia omul trebuie privit mereu ca scop, şi niciodată ca mijloc. În capitalism, consumatorul este finalitatea oricărui demers. Un produs, o marfă nevalidate de piaţă nu există. Nimeni nu produce ceva ce nu este cerut şi consumat. În aceste condiţii, oferta nu poate exista în afara cererii. Preţul este sinteza şi el recunoaşte sau nu dacă o marfă are sau nu valoare. Valoarea unei mărfi, nivelul preţului său este dat de cel care o cere şi o consumă. Nu putem discuta despre valoare în afara consumului şi consumatorului. Indiferent de factorii de producţie consumaţi pentru producerea sa, o marfă nu are nici o valoare dacă nu este consumată şi nu este cerută pentru consum. Azi, orice manual modern de economie are un capitol care studiază în mod separat consumatorul, existînd o puternică şi modernă teorie a consumatorului. Trăim o epocă în care marketingul, ca ştiinţă, nu numai că studiază piaţa ca gusturi şi preferinţe, dar se merge pînă acolo încît se creează gusturi şi preferinţe noi. Comunismul însuşi a picat în urma unei puternice ofensive în planul consumului, care a rămas în memoria noastră sub numele de doctrina economiei ofertei. Omul liber în căutarea satisfacerii unor nevoi şi interese tot mai sofisticate, omul care poate alege şi are varianta refuzului, acesta este modelul de om occidental. Lumea modernă este în primul rînd o lume a consumatorului şi a consumului. Şi din această cauză, omul zilelor noastre a devenit extrem de sofisticat, cu mii şi mii de gînduri şi dorinţe care trebuie satisfăcute. Lumea în care trăim este o lume a finalităţilor şi e bine că este aşa.

Revenind la dezbaterea despre noi înşine, şi privind lucrurile din alt unghi de vedere, trebuie să spunem că nu vom avea servicii de calitate pînă cînd, la nivel de mental colectiv, nu se va înţelege că munca nu este o ruşine şi că omul care munceşte trebuie respectat, indiferent de munca pe care o face. Meseriile din zona serviciilor sînt considerate a fi inferioare şi practicate de oameni inferiori. Nimeni nu-şi îndrumă copiii spre aşa ceva şi toată lumea crede că ai lui sînt nişte genii şi trebuie să devină toţi ingineri, medici, jurişti şi economişti. Vom avea servicii

de calitate cînd respectul va fi unul dublu – al celui care serveşte pentru cel servit, dar şi al celui care este servit pentru „servitorul“ său. Multe dintre atitudinile „servitorului“ sînt reacţii normale, umane, ale unui om care-şi face bine treaba sau încearcă asta, faţă de aroganţa infinită a ciocoiului care crede că cineva trebuie să-i fie slugă, pentru simplul fapt că-l plăteşte într-o seară să-i pună masa. Firescul în atitudine şi respectul sînt datorii cu dublu sens. Este urît să vezi un chelner arogant, dar tot atît de urît este să vezi un client plin de ifose, care cere mai mult decît trebuie, în numele unui comportament deviat, primitiv. Este bine să ne respectăm vecinătăţile, aşa cum spunea Milton Friedman referindu-se la relaţiile interumane. Celălalt nu este decît un om şi fiecare dintre noi poate trăi, în interval scurt de timp, atît experienţa celui servit cît şi pe aceea a servitorului. Evident că noi românii, „genii“ cum ne considerăm cu toţii, rămînem mereu datori celui de lîngă noi. Nu respectăm niciodată pe nimeni, dar cerem întotdeauna respectul maxim.

„Clienţii nu se aşteaptă să fii perfect, ei aşteaptă să repari lucrurile atunci cînd nu merg bine.“

DONALD PORTER – *British Airways*

„Nu încerca să-i spui clientului ce-şi doreşte. Dacă vrei să fii deştept, du-te şi fă un duş. Apoi ieşi, du-te la lucru şi serveşte-ţi clientul.“

GENE BUCKLEY – *Sikorsky Aircraft*

Şi în această dezbatere despre consumator şi serviciile şi mărfurile pe care le consumă trebuie să spunem că România nu poate fi mai mult decît este ea în mod natural. Avem încă multe de învăţat iar acumulările de tip comportament social nu se produc peste noapte. Pe fond, trebuie să învăţăm să recunoaştem munca, oricare ar fi şi ori de către cine ar fi prestată. Un preşedinte de mare companie trebuie să dea bună dimineaţa portarului cînd vine la birou, iar portarul trebuie să înţeleagă şi să respecte femeia de serviciu care tocmai vine să spele holul. Construcţia socială modernă nu mai admite conflictul pe criterii de statut social, pentru simplul motiv că acum, prin învăţătură de carte, avem cu toţii şansa să facem orice cu viaţa noastră. Lumea modernă, occidentală nu mai este de mult împărţită în caste, adică nişte construcţii de tip social din interiorul cărora nu puteam niciodată evada. Azi, dacă nu mai vrei să fii chelner, te poţi duce la şcoală şi te faci economist, după cum, dacă nu-ţi mai convine să fii economist, te poţi face instalator. Conflictul şi intoleranţa pe criterii de ocupaţie sînt sufletul unei utopii. Această utopie a fost socialismul. Numai Marx a putut să imagineze o lume a luptei de clasă, în care o cină într-o familie cu tatăl muncitor, soţia învăţătoare şi copiii medici sau ingineri ar fi trebuit să se desfăşoare cu cuţitele pe masă.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“.*

Mircea KIVU

Firme noi, clienți vechi

În „iepoca de aur", lucrătorul în servicii avea un statut privilegiat, situat în ierarhia socială informală imediat după nomenclaturist (în unele cazuri, chiar invidiat de către acesta, datorită plusului de libertate de care se bucura, la beneficii materiale comparabile). Asta se datora penuriei generalizate, combinate cu menţinerea arbitrară a preţurilor cu amănuntul la un nivel simbolic.

Problema nu era să ai bani ca să cumperi ce-ţi trebuia, sau ce-ţi doreai, nici măcar să ai bani să plăteşti suprapreţul; problema era să cîştigi bunăvoinţa măcelarului, sau a recepţionerului, sau a chelnerului, sau a vînzătoarei de la magazinul de încălţăminte, care să accepte să-ţi primească şpaga. Mi-amintesc de restaurantul gol, cu plăcuţe pe care scria „rezervat" pe toate mesele, şi de chelnerul care ne privea arţăgos şi accepta, în cele din urmă, să ne aşeze la o masă unde ne servea o friptură sleită şi-mi ţinea lecţii de „şcoala vieţii", de lanţul slăbiciunilor prin care ajungeam la vînzătoarea de la magazinul de încălţăminte de unde căpătam (plătind dublu) o pereche de cizmuliţe pe care nici nu aveam dreptul să le despachetez înainte de a ajunge acasă.

Ideea e că raportul era inversat: clientul era la dispoziţia lucrătorului din servicii, el îi făcea curte, îi cîştiga bunăvoinţa – de unde şi termenul „deservire" inventat în anii '60 şi scris cu inocenţă pe firmele cooperaţiei socialiste.

Lucrurile s-au schimbat. Serviciile au fost repede abandonate de către stat (imediat după presă). Cei mai descurcăreţi dintre foştii oameni ai muncii, adunînd şi ceva bani puşi deoparte, au devenit patronii cîte unui magazin, hotel, coafor (pardon, centru de înfrumuseţare). Ceilalţi au rămas ce erau – lucrători în servicii, deprivaţi de beneficiile penuriei de altădată. Dar nu prin ei s-au perpetuat vechile apucături. Marile trusturi prestatoare de servicii (reţele de magazine, firme de curierat, lanţuri hoteliere) au venit din Occident şi au impus noi modele de comportament pentru angajaţi. E drept, de cele mai multe ori, firmele occidentale de renume funcţionează în România sub formă de franşiză, ceea ce înseamnă că patronii au o oarecare libertate de a „adapta" procedurile la obiceiul pămîntului.

Concurenţa l-a obligat pe lucrătorul din servicii la o schimbare a mentalităţii de şef al clientului. Nu prin el se perpetuează vechile năravuri. Mai degrabă, clientul este cel care şi-a păstrat timiditatea socialistă în faţa celui care ar trebui să-l servească. Să nu-l supere, să se comporte ca un tolerat în prăvălia care (totuşi) se ţine din banii lui. Înainte, trebuia să adopţi o poziţie umilă pentru că, în lipsa alternativei, dizgraţia vînzătorului te putea condamna la înfometare.

Să ne înţelegem, calitatea serviciilor pe care le primim e azi, în majoritatea locurilor, net superioară celei de acum 25 de ani. La fel de adevărat e că nu e la nivelul celei „de afară". Vînzătoarele acre au ieşit la pensie, au venit în locul lor tinerele care ştiu să zîmbească rece, cu profesionalism, angajate pe ochi frumoşi de către noii patroni.

Din păcate, tirania penuriei e, în cele mai multe cazuri, înlocuită de cea a preţurilor. Da, poţi să dai cu tifla vînzătorului arogant, să-l condamni să moară de foame cu rafturile pline şi magazinul gol. Să te duci alături. Dar alături rişti să găseşti un serviciu la fel de prost şi, în plus, mai scump. Iar cel de la care ai plecat va continua să prospere, căci după tine va veni altul, mai puţin pretenţios şi mai grăbit, care-i va cumpăra marfa. Mai trebuie să treacă puţin pînă să se nască o adevărată cultură a consumatorului. Asta înseamnă un fel de conştiinţă de clasă, adică înţelegerea interesului comun, manifestată prin înlocuirea raţionalităţii individuale (comoditatea) cu cea colectivă. Asta ar însemna acceptarea unui efort de a refuza un serviciu de proastă calitate, chiar cu riscul unei provizorii privări. Asta e dificultatea principală: consumatorul român a fost prea mult timp privat de prea multe lucruri, ca să mai accepte să se priveze, fie şi pentru scurt timp, de un serviciu de proastă calitate.

Alături rişti să găseşti un serviciu la fel de prost.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

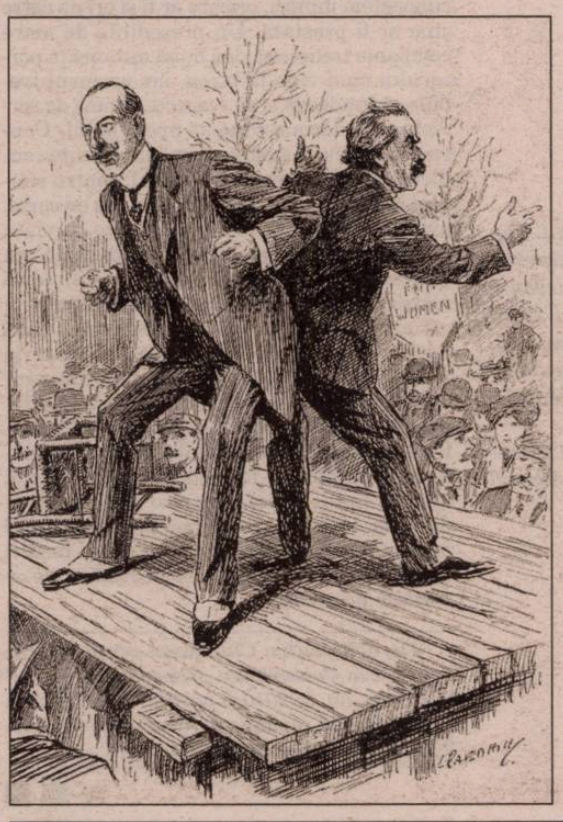

O piață sigură în care apar și probleme

*L-am întrebat pe **Marius Alexandru Dunca,** preşedinte al Autorităţii Naţionale pentru Protecţia Consumatorilor, cum au evoluat lucrurile în ultimii ani pe piaţa serviciilor din România, care sînt problemele cele mai acute cu care se confruntă ANPC (de ce sînt legate reclamaţiile cele mai importante sau cele mai frecvente), care sînt domeniile în care lucrurile s-au îmbunătăţit şi unde au apărut probleme noi. Iată răspunsul său:*

Piaţa serviciilor din România este o piaţă extrem de amplă, care implică numeroase domenii de activitate. Evoluţia din ultimii ani a acestei pieţe, mai ales din perspectiva dezvoltării continue, presupune şi noi riscuri, care apar în fiecare moment. Însă, se constată că operatorii economici au interes din ce în ce mai mare în a respecta drepturile fundamentale şi esenţiale ale consumatorilor. Acest fapt se poate datora, în primul rînd, creşterii gradului de informare al consumatorilor, cît şi competitivităţii pieţei. Eu cred că operatorii economici încep să înţeleagă necesitatea respectului pentru consumatori şi importanţa acestui aspect în strategia de dezvoltare pe care şi-o propun.

Din punctul de vedere al protecţiei consumatorilor, în România, piaţa serviciilor este o piaţă sigură, însă mai apar şi probleme. Spre exemplu, în ultima perioadă ne-am confruntat cu o creştere a numărului de probleme pe piaţa serviciilor turistice, mai exact în ceea ce priveşte agenţiile de turism (probleme referitoare la cazare – neconcordanţa dintre serviciile vîndute şi cele găsite la faţa locului, transport, dar mai ales referitoare la falimentul anumitor agenţii de turism). Însă, pentru a găsi o soluţie viabilă pentru aceste probleme, avem în desfăşurare proiecte comune cu autorităţile din turism, în aşa fel încît, în cel mai scurt timp posibil, vom îmbunătăţi legislaţia din domeniu şi vom putea asigura consumatorilor o piaţă sigură şi în acest domeniu.

Un alt segment de piaţă care ridică mai multe probleme este piaţa serviciilor financiare. În acest domeniu, se fac eforturi comune pentru a avea o legislaţie clară, precum şi pentru ca drepturile consumatorilor să fie respectate şi să nu le fie afectate interesele economice. În acest sens, am publicat în *Monitorul Oficial* Ordinul privind unele măsuri de informare a consumatorilor de către prestatorii de servicii de plată, care desfăşoară operaţiuni de plată prin intermediul ATM-urilor, ordin care reglementează, în mod clar, informaţiile care le vor fi comunicate consumatorilor, în momentul în care folosesc ATM-urile.

Autoritatea Naţională pentru Protecţia Consumatorilor este la dispoziţia consumatorilor, militează pentru respectarea, în totalitate, a tuturor drepturilor fundamentale şi esenţiale ale consumatorilor şi nu tolerează nici o abatere de la acestea.

a consemnat
Andrei MANOLESCU

Stela GIURGEANU

Răbdare și tutun

Prima ninsoare din Bucureşti. Trebuie să ajung, din Crîngaşi, pe Bulevardul Vasile Milea. Sun să iau un taxi. Nu răspunde nimeni, toate liniile ocupate. Asta se întîmplă de fiecare dată cînd ninge sau plouă sau e meci. Atunci, taximetriştii nu prea mai răspund la staţii. Mi-a explicat odată cineva din branşă: cînd iei comandă la telefon, eşti obligat să-l duci pe client unde vrea, fie că e cursă lungă sau una de doar traversezi strada. Aşa că mulţi taximetrişti preferă, pe timp urît, să staţioneze prin puncte-cheie şi să-şi selecteze clienţii, în funcţie de lungimea cursei. Pentru că „salariile sînt mici", îţi completezi veniturile din bacşiş. Şi există cîteva metode standard să faci rost de bacşiş. Cea mai sigură şi mai uzuală este să vorbeşti frumos cu clientul, să glumeşti, construind de fapt drumul către subiectul principal: nu te mai ajungi, domnule, cu banii. Ai probleme. Soţia bolnavă, copilul bolnav, părintele bolnav, el însuşi grav bolnav, cu alte cuvinte: „vai de mama lui". Mai demult era şi metoda „restului". Dar replica „n-am să vă dau rest, n-am mărunţiş" este deja fumată iar clienţii au devenit şi ei abili – se asigură că au mărunţiş îndeajuns. Aşa că psihologia bacşişului a fost nevoită să avanseze. De la tacla la prietenie şi la familiarităţi de genul: nu vreţi să închidem aparatul, îmi daţi cît credeţi? (căci, nu-i aşa, acum sîntem prieteni). Una peste alta, taximetriştii s-au prins că e mai sigur cu vorba dulce şi cu insinuările.

Vorbind despre insinuări, vă este cunoscută replica: „Dar cine v-a lucrat aici, domnule, că e totul greşit, nu se mai poate face nimic?" Replica generalizată a instalatorului în faţa unei ţevi fisurate. Bănuiesc că foarte mulţi am trăit acel scenariu care începe cu un lung oftat şi continuă cu o clătinare a capului, care îţi invadează, brusc, întregul cămin şi întreaga existenţă de o energie atît de negativă, încît simţi practic inutilitatea întregii tale vieţi. La ce bun totul? Căci, pînă la urmă, nimic nu rezistă, nimic nu contează, iar fericirea este doar o iluzie. Şi totul porneşte de la oftatul instalatorului în faţa ţevii.

Cu greu, îţi aduni puţinul optimism care mai sălăşluieşte prin celule şi îngaimi: „...dar, totuşi?"

Aici este punctul în care indici că începi să cedezi şi conferi putere totală operatorului de servicii. Fie el taximetrist, instalator, frizer, coafor. Întrebarea, cu iz de cerşeală, mai implică şi faptul că eşti dispus să faci orice şi chiar mai mult, doar ca să-ţi rezolve acea problemă de care în clipa respectivă ţine echilibrul existenţial. Este o capitulare directă, căci indică disperarea.

Acea disperare inutilă pe care o simţi şi la poştă, şi la ghişeul administraţiilor financiare, şi de fapt în faţa oricărui ghişeu.

Cultura ghişeului

Căci în România, vorbind despre servicii, vorbeşti de fapt despre o „cultură a ghişeului". Acel ghişeu pe care îl întîlneşti fizic, fie la vreo instituţie, miriapod cu cozi extinse şi servicii lente, cu funcţionari importanţi şi clienţi umili(ţi), fie metaforic, cînd intri în contact cu acel gen de meseriaş care vrea să devină, în ochii tăi, unica salvare, omul cel mai important al momentului. De multe ori, dacă nu eşti familiarizat cu această cultură, sînt extrem de multe şansele să te apuce depresia. Căci dai mai mult decît face, înghiţi umilinţe şi rămîi şi cu sentimentul că ai fost prostit.

Çîţi nu am trăit „traumele" timpului pierdut la o coadă de ghişeu, la care cînd ajungi ţi se oferă un întreg set de motive pentru care problema ta nu poate fi rezolvată? Nu stai la ghişeul potrivit, ghişeul intră în pauză, n-ai completat bine, n-ai formularul bun etc. etc., singura certitudine fiind faptul că dai greş, că nu faci nimic cum trebuie.

Operatorii de servicii au mai tot timpul impresia că sînt acolo ca să „îţi facă un serviciu", nu ca să presteze o obligaţie asumată prin însăşi natura meseriei alese. Mă gîndesc la replica pe care o primesc de cele mai multe ori cînd, cumpărînd ceva, îi mulţumesc vînzătorului, iar acesta, în loc să răspundă „noi vă mulţumim", răspunde aferat „cu plăcere". Şi cred că aici nu este vorba doar despre o lacună educaţională, ci despre o mentalitate.

O mentalitate care se rezumă, în final, la întrebarea: de ce poate fi simplu, cînd poate fi complicat? – întrebare al cărei răspuns general s-ar referi, de fapt, la lipsa de profesionalism.

Pentru că este lipsă de profesionalism cînd instalatorul pe care îl plăteşti regeşte şi căruia îi mai dai şi niţel pe deasupra pentru că ai impresia că ţi-a făcut treabă bună îţi spune detaşat şi dezinvolt, la telefon, cînd îl suni disperată pentru că abia instalatul calorifer a şi început să curgă: „este normal, aşteptaţi doar să se depună mîzga şi n-o să mai curgă", sau cînd vînzătoarea nu te lasă să probezi o rochie pentru că ea crede că e prea mică şi n-are sens s-o încerci, sau cînd te duci la un atelier de reparaţii pentru hainele de piele şi prima replică a pielarului este „nu se poate face nimic", urmînd ca abia mai apoi să înceapă să cotrobăie prin plase şi să vadă dacă totuşi te poate „servi", sau cînd chelnerii de la hotelul unde eşti cazat se comportă de parcă ţi-ar face o favoare cînd îţi aduc o băutură de la barul care nu aparţine de restaurant, ci de barul hotelului.

Şi ţi-o mai şi trîntesc pe masă cu reproş.

Exemplele sînt nenumărate şi sînt susţinute de realitatea statistică.

Calitatea serviciilor în statistici

Conform unor studii recente, Studii Mystery Shopping, aparţinînd unei companii axate pe educarea antreprenoriatului (VBS Business Solution), principalele lanţuri de supermarket din România au înregistrat deficienţe majore în ceea ce priveşte amabilitatea personalului (doar 27% dintre casierii evaluaţi au mulţumit clienţilor pentru cumpărăturile efectuale). Explicaţia poate deriva şi din „goana după cîştig" a patronilor. În lipsa unor salarii motivante, unui vînzător îi este astfel egal dacă salută sau nu, dacă mulţumeşte sau nu. Atitudinea lui rămîne doar în baza celor şapte ani de acasă. În ceea ce priveşte taximetriştii, un procent mai mare de 50% dintre cei evaluaţi în aceste studii omit să întrebe, de exemplu, care este ruta preferată a clientului. Mai mult – se specifică în studiu –, mulţi taximetrişti propun clienţilor un tarif prestabilit, fără pornirea aparatului.

„Doar o viaţă trăită în slujba altora merită să fie trăită."

ALBERT EINSTEIN

„Dacă Franz Kafka ar trăi astăzi, ar scrie despre serviciile pentru clienţi."

JONATHAN ALTER

În domeniul serviciilor bancare, doar 37% dintre unităţile bancare analizate au oferit o simulare personalizată, listînd graficul de rambursare sau consiliere pentru un produs adaptat necesităţilor clientului. Exemplele pot continua, studiile cuprinzînd analize din domeniul hotelier, restaurante, IT sau instituţii de sănătate.

Un alt studiu, aparţinînd de data aceasta unei companii de training şi consultanţă, Trend Consult Group, confirmă această lipsă de profesionalism. „Doar 37% dintre vînzători investighează nevoile clientului înainte de a propune o soluţie. Ceilalţi, aproape două treimi, prezintă soluţii făcînd presupunerea că acel client ar putea avea nevoie de produsul sau serviciul lor. Cînd nu investighează nevoile, vînzătorului nu-i rămîne de făcut decît să îşi laude produsul şi să forţeze vînzarea." Concluzia studiului este una pe cît de tranşantă pe atît de evidentă: „Vînzătorii români nu ştiu să vîndă."

Ce ne rămîne de făcut?

Ca să răzbaţi în această lume dură a serviciilor, trebuie să fii, în primul rînd, perseverent. Să înveţi din greşeli. Să vorbeşti pe limba funcţionarului cu care ai de-a face. Să întrebi de zece ori ceva, dacă nu înţelegi explicaţia grăbită şi trunchiată care ţi se oferă pe un ton superior. Să nu te laşi intimidat de presiunea cozii din spate (care de multe ori va trece de partea prestatorului de servicii, ca să „se pună bine"), şi nici de tonul acru al ghişeistei. Să nu cedezi, de vreme ce ai reuşit să ajungi în faţă. Trebuie să zîmbeşti şi să dai impresia că tu eşti stăpînul. Tu controlezi situaţia, nu te laşi intimidat şi, orice ar fi, nu te lăsa alungat de la ferăstruica ghişeului (fizic sau metaforic) fără luptă psihologică aprigă. Dacă nu e vorba despre ghişeu, ci despre un instalator sau electrician sau chiar un chelner sau vînzător, trebuie să-ţi cunoşti drepturile şi să-l faci pe respectivul să înţeleagă că le cunoşti.

Căci, deşi n-ar trebui să fie, sfera serviciilor din România este o lume dură ce se bazează pe jocul absurd „care pe care", o situaţie pe care doar mentalitatea clientului o mai poate schimba. Dacă însă acceptăm în continuare înghiţirea necondiţionată de găluşti, vom primi, în continuare, găluşti. În orice caz, pentru ca toate sfaturile de mai sus să funcţioneze, este necesară şi vitală tradiţionala, experimentata şi îndelung demonstrata zicală „răbdare şi tutun".

Ana Maria SANDU

Domnul Tudor de la Administrația Financiară

Era un sfîrşit de decembrie umed şi bezmetic. Lumea alerga fără noimă dintr-un loc în altul, iar la poştă se stătea la coadă cu orele. Primisem acasă un mandat. Îmi venea să amîn pînă după sărbători ridicarea plicului, dar ceva, ca un bîzîit enervant de muscă, nu-mi dădea pace. Am făcut vreo două încercări nereuşite, dar la a treia, am ieşit victorioasă, după vreo trei sferturi de oră de aşteptat, cu plicul de la ANAF în mînă. L-am deschis şi am citit hîrtia dinăuntru la lumina farurilor şi a ghirlandelor de Crăciun de pe Magheru. „Somaţie", „Executare silită" şi o sumă de vreo trei ori mai mare decît ştiam că datoram statului din veniturile mele de drepturi de autor. Mă uitam la plicul ăla şi simţeam cum îmi creşte furia. Cum încep să-mi curgă lacrimile. În primul rînd, de enervare, pentru că mi-era imposibil să cred că aş putea rezova problema repede şi pe cale amiabilă.

A doua zi m-am înfiinţat la sediul de pe Strada Roma al Administraţiei Financiare de care aparţin. Mi-a deschis uşa o cerşetoare care îşi făcuse acolo punct de lucru. M-am gîndit că frigul îi paralizase orice urmă de pragmatism, altfel cum ar fi putut să creadă că pe oamenii aceia posomorîţi şi trişti, care plecau de acolo scuturaţi de bani, îi mai apucă mărinimia?

Mă rog, treaba ei, mi-am zis, dar cumva întîlnirea aceea mi s-a părut un semn bun. Nu eram singura pierdută în spaţiu. Am bătut la uşa unde ar fi trebuit să fie inspectorul care se ocupa de strada mea. Din păcate, programul se terminase. Dar, totuşi, am încercat. Un cioc-cioc n-a omorît pe nimeni. A scos capul un domn politicos, care m-a întrebat cu ce poate să-mi fie de ajutor. I-am zis cît am putut eu de logic că am o problemă, aş vrea s-o descurc şi să nu o trag după mine în anul care urma să vină. Mi-a cerut adeverinţele cu care venisem, s-a uitat pe ele, a verificat şi ce primisem de la ei şi mi-a promis că o să mă ajute a doua zi şi o să dăm de capăt situaţiei. Nu m-am liniştit pe deplin, dar cumva vocea fermă a domnului inspector m-a făcut să plec mai calmă.

Am revenit la domnul Tudor, aşa cum stabiliserăm. Era ultima vineri lucrătoare din an, iar pe mine aveam senzaţia că o să mă înghită toate milioanele alea de dosare, de hîrtii şi de cifre din încăperea în care mă aflam. Inspectorul financiar din faţa mea nu se grăbea. A luat şi a comparat situaţia mea din scripte cu cea din computer. Am avut noroc, sistemul informatic funcţiona în ziua respectivă.

„Nu subestima niciodată puterea unui client enervat."

JOEL ROSS

Omul din faţa mea mi-a explicat că pur şi simplu fişa mea fiscală s-a pierdut. Şi că, din cauza asta, m-am trezit cu suma restantă. A luat-o pas cu pas. A umblat cu mine pe la alte birouri să-mi anuleze somaţiile, dobînziile şi alte penalizări la nişte sume greşite. A refăcut tot ce trebuia, mi-a spus cît trebuie să plătesc, ceea ce ştiam şi eu, aşa că m-am dus la casierie fericită.

Domnul Tudor m-a salvat atunci. Cu următoare fişă fiscală mi-a zis să merg direct la el, ca să nu mă mai trezesc cu vreun pocinog. Ceea ce am făcut. Anul ăsta stau liniştită.

■ ■ ■

■ La cabana Fraţii Dihori, instalaţia de climatizare trecută în reclame s-a dovedit nu tocmai corespunzătoare: aerul este condiţionat de deschiderea geamurilor din cabană; aşa se face curent, iar acesta învîrte palele ventilatoarelor din camere!

■ În urma unor plîngeri, inspectorii ajunşi la baia de aburi turcească a hotelului de lux Baiazid au descoperit că „baie turcească" înseamnă WC-uri turceşti, cu tălpi, că „baie de aburi" înseamnă aburi care ies din ţeava spartă şi că „Baiazid" vine de la faptul că în baie se vede zidul, fiind căzută tencuiala.

(Ziarul de Iaşi, *25.08.2014)*

■ Comisarii OPC Prahova au aplicat în perioada sărbătorilor de iarnă amenzi în valoare totală de 775.000 de lei, operatorilor de turism din Sinaia, Buşteni, Azuga, Valea Doftanei, Cheia.

La verificarea structurilor de cazare şi alimentaţie publică au fost constatate deficienţele (fragment):

– lipsa elementelor de identificare şi caracterizare a materiilor prime utilizate în bucătăriile restaurantelor;

– utilizarea de materii prime, sau/şi produse finite cu data durabilităţii minimale depăşită;

– ustensile uzate folosite în bucătărie, veselă ciobită;

– nerespectarea condiţiilor de depozitare prescrise de producător pentru materiile prime şi nerespectarea şi neurmărirea regimului termic pentru produsele depozitate în spaţiile frigorifice;

– nerespectarea bunei vecinătăţi la depozitarea produselor alimentare;

– lipsă informare în lista meniu asupra gramajelor produselor oferite consumatorilor;

– neafişare tarife practicate în unităţile de cazare; lipsă afişare taxă de staţiune sau salvamont;

– lipsă informaţii cu privire la serviciile oferite consumatorilor gratuit sau contra cost;

– lipsă salteluţe de protecţie, mobilier şi covoare uzate, pahare şi prosoape lipsă sau insuficiente.

(www.observatorulph.ro, 16 ianuarie 2014)

■ Bucătăriile a două hoteluri din Mamaia au fost închise temporar, miercuri, de inspectorii Autorităţii Naţionale pentru Protecţia Consumatorilor (ANPC), după ce au descoperit, în urma unor controale, produse expirate şi neetichetate, unităţile urmînd să fie redeschise după remedierea deficienţelor.

Echipe de control ale ANPC, conduse de preşedintele Autorităţii, au verificat, miercuri, două hoteluri din Mamaia, descoperind mai multe nereguli.

Astfel, verificările inspectorilor au vizat Hotelul Victoria, unde, marţi, mai mulţi turişti au reclamat că au găsit camerele ocupate, deşi achitaseră sejurul.

(Mediafax, 6 august 2014)

Ca urmare a numeroaselor reclamaţii primite de la asociaţiile de proprietari, ANPC, prin Comisariatul pentru Protecţia Consumatorilor al Municipiului Bucureşti, a demarat un control pentru verificarea respectării drepturilor consumatorilor la furnizorul de apă caldă, RADET, în data de 09.10.2014. În urma controlului, s-a dispus ca RADET să acorde diminuările conform prevederilor art. 7, alin. 3, lit. a din contractul încheiat tuturor asociaţiilor de proprietari afectaţi.

Reamintim că, printr-un comunicat de presă, RADET menţiona că va diminua costul facturilor la apă caldă, la solicitarea asociaţiilor de proprietari, pentru perioada în care apa rece a fost furnizată ca apă caldă.

(comunicat de presă al ANPC)

■

Andrei MANOLESCU

Analize private

O cunoştinţă, să-i zicem Iuliana, mi-a povestit cum, în urmă cu vreo cîţiva ani, a avut o perioadă în care s-a simţit rău. Slăbea văzînd cu ochii şi avea stări de leşin. Doctorul de familie i-a recomandat nişte analize. Cu chiu, cu vai, a reuşit să ajungă la o clinică particulară, unde a cerut să i se facă respectivele analize. Pe lîngă costul obişnuit, a plătit şi o taxă de urgenţă (cîteva sute bune de lei în plus) pentru că, avînd în vedere starea ei, doctorul voia analizele cît mai repede. La clinică i-au luat sînge şi i-au spus că în două zile va avea toate rezultatele. Unele au venit într-adevăr în două zile, dar altele nu. A telefonat la clinică să întrebe ce se întîmplă. I s-a răspuns că trebuie să mai aibă răbdare încă alte două zile, fiindcă ar fi fost vorba de nişte teste mai complicate, al căror rezultat nu putea fi obţinut aşa de repede. Considera că nu are rost să se întoarcă la doctor fără toate analizele şi, chiar dacă se simţea tot mai bolnavă, a preferat să aştepte. Dar au mai trecut două zile şi rezultatele tot n-au venit. A telefonat din nou la clinică. De data asta, i s-a spus că pentru acele analize trebuia folosit un kit foarte scump. Iuliana le-a spus că, totuşi, a plătit o taxă de urgenţă. Persoana de la celălalt capăt al firului i-a răspuns că taxa plătită de ea e mult mai mică decît ar costa acel kit de analize, pe care patronii (polonezi) nu le dau voie să-l deschidă pentru un singur pacient. Aşteptau, aşadar, să vină mai mulţi pacienţi cu aceeaşi cerere, ca să facă analiza. Iuliana a simţit că i se face şi mai rău. S-a dus la doctor cu analizele pe care le avea. Acesta i-a pus un diagnostic şi i-a dat un tratament care a avut efect.

„Dacă nu-ţi placi clienţii în mod sincer, e mai probabil ca ei să nu cumpere de la tine."

TOM WATSON

De îndată ce s-a simţit mai bine, s-a dus la clinică să ceară taxa de urgenţă înapoi, măcar atît. În ciuda argumentelor, a insistenţelor şi, în cele din urmă, a ameninţărilor că-i va reclama, n-a obţinut nimic. Rezultatele complicatelor analize i-au venit pe e-mail abia peste vreo trei săptămîni, cînd nici nu mai avea nevoie de ele. Între timp, din fericire, se însănătoşise. Ce s-ar fi întîmplat însă, în caz contrar? S-a hotărît să nu lase lucrurile aşa şi a făcut o sesizare la OPC, cum se numea pe atunci. După mai bine de o lună, cînd aproape că uitase întîmplarea, a primit un telefon de la o inspectoare OPC, care i-a spus că a analizat problema ei, că a cerut informaţii şi de la clinică, şi că „fetele" de acolo, care „sînt foarte înţelegătoare", au lămurit-o că reclamaţia era nejustificată. „Cum aşa?" a întrebat Iuliana. „Păi", i-a zis inspectoarea, „din analizele dumneavoastră reiese că aveţi o problemă cu tiroida şi, după cum mi-au explicat fetele de acolo, asta e cauza pentru care aţi fost aşa de agitată şi aţi făcut atîtea reclamaţii." Iulianei i-au apărut, brusc, ceva simptome de sufocare.

■ ■ ■

Adrian ARDELEAN

Zugravul Casian. Și instalatorul Tibor

După ce îţi iei un apartament, urmează să-l zugraveşti şi să-i refaci instalaţiile sanitare. După ce s-au spart pereţi şi s-a dat jos tencuiala veche, casa arată descurajant. Mai e multă treabă. Aici intervin Casian – zugrav, cu două facultăţi începute şi neterminate, şi Tibor – instalator cu experienţă.

Casian este extrovertit, supraponderal, comunicativ şi din judeţul Bihor. A început Facultatea de Ştiinţe Politice, dar nu şi-a dat licenţa. Politica şi istoria recente ale României sînt subiecte preferate de discuţie, în pauzele de gletuit. S-a apucat apoi de Facultatea de Construcţii. Nu a terminat-o. E inteligent, mai tot timpul zîmbitor şi extrem de încăpăţînat. Degeaba îi spui ce să facă, cum să facă. El te ascultă cu atenţie şi aparentă răbdare, după care face lucrurile exact cum intenţiona să le pună în operă înainte de discuta cu tine. Nu le face rău, se pricepe, dar te scoate din sărite. Dintr-un motiv inexplicabil, nu te poţi supăra pe el. Încăpăţînarea lui are ceva copilăresc. Te irită şi te amuză, în acelaşi timp.

Unul e încăpăţînat, boem şi expansiv, parcă e şef. Celălalt e nemulţumit, perfecţionist, defensiv.

Mă sună şi îmi spune că nu mai are suficientă faianţă de un anume fel pentru pereţii de la baie. Anterior, stabilisem împreună o idee decorativă care folosea două tipuri de faianţă. Nu mai poate realiza modelul şi mai vrea un pachet de material. Îi spun să mă aştepte jumătate de oră, că vin. Sper să găsim o altă idee decorativă cu celălalt tip de faianţă. Aş vrea să fac o economie de cîteva zeci de lei... Cînd ajung însă la şantier, el deja a pus faianţa dupa vechiul model şi mă anunţă că trebuie să cumpăr încă un pachet. Va folosi din el doar două plăci. Două din zece! Mă enervez, dar mă execut. Ajung să am în boxă două cutii cu două tipuri de faianţă nefolosite. Realitatea e totuşi că e bine să ai rezerve pentru viitoare reparaţii...

Cel mai mare critic profesional al lui Casian nu sînt eu, beneficiarul lucrării, ci Tibor.

Tibor e un ungur din Cluj-Napoca, instalator. E pedant, atent, ordonat pînă la obsesie. Îşi petrece minute în şir privind un pic saşiu, prin ochelarii fumurii, cît de bine a strîns un racord de la ţeava de gaz sau de apă. Nu se grăbeşte niciodată, e tăcut, are totul bine planificat. Spre deosebire de Casian, care îmi dă o listă cu ce trebuie eu să cumpăr, Tibor îmi dă în scris o listă justificativă cu toate cumpărăturile pe care el le-a făcut. În premieră pentru cariera lui, Tibor instalatorul are o problemă: zugravul. Pe lîngă evidenta nepotrivire de personalitate, Casian face lucrul pe care tipicarul instalator îl detestă cel mai mult: să umble careva cu sculele lui sau să i le mute. Tibor şi le lasă, seară de seară, în ordine, curăţate şi lustruite după o zi de lucru. Le acoperă cu o folie, să nu se pună pe ele praf şi moloz. A doua zi, le găseşte mutate în alt loc, neacoperite, pline de praf. Îl urăşte pe Casian pentru asta.

„Bihoreanul ăsta iar mi-a mutat sculele şi le-a umplut de praf." În timpul ăsta, Casian fredonează absent un cîntec şi amestecă compoziţia de var lavabil într-o găleată. De altfel, zugravul este un iubitor de muzică. Îşi pune în fiecare seară muzică de pe YouTube. Îi plac mult Scooter şi ABBA. „Mă plictisesc, Adi, fără muzică!", mi-a spus încă din primele zile. A trebuit neapărat să-i aduc un aparat de radio în frontul de lucru.

„Bihoreanul ăsta ocupă tot apartamentul şi nu pot lucra", îmi repetă aproape zilnic Tibor. Îi atrag eu atenţia lui Casian că există nemulţumiri. Trebuie să o fac cîtă vreme cei doi sînt într-un război rece, iar eu am totuşi nevoie de amîndoi. „Vax! Fleacuri", transmite expresia feţei lui Casian. E un boem. E o dezordine infernală acolo unde lucrează: unelte, saci, găleţi, grămezi de moloz. Şi un radio. Tot apartamentul e ocupat. Cu greu, cu bombăneală şi cu nervi mai poate Tibor să pună ţevi, calorifere, chiuvete, cadă, centrală.

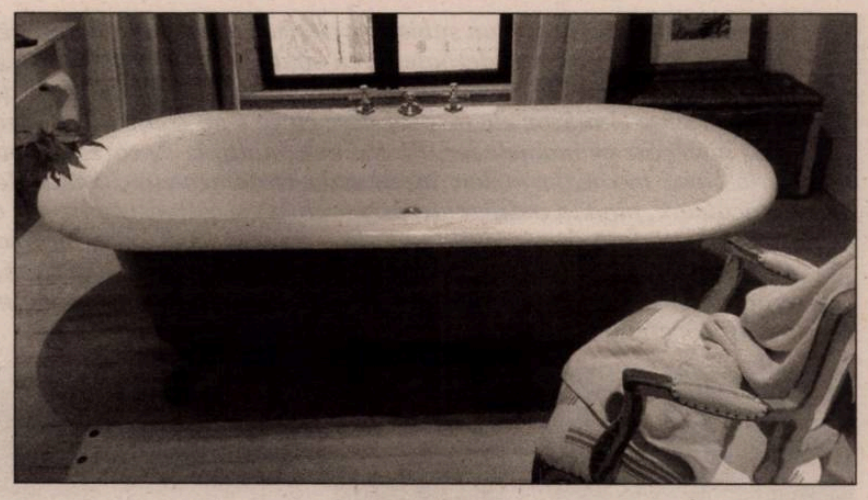

„Meşterul strică şi drege de frică."

proverb românesc

„Uită de vînzările pe care speri să le faci şi concentrează-te asupra serviciului pe care doreşti să-l oferi."

HARRY BULIS

Timp de o lună şi ceva, de s-ar termina odată!, intermediez relaţiile de muncă între Casian şi Tibor. Unul e încăpăţînat, boem şi expansiv, parcă e şef. Dar face treabă bună, în final. Celălalt e nemulţumit, perfecţionist, defensiv, dar şi el face treabă bună, în spaţiile pe care „prinţul" Casian i le pune la dispoziţie. Eu nervos, Tibor nervos, Casian senin. Conflictul mocneşte, apar şi momente acute, dar nu explodează niciodată.

Sîntem la Cluj, în Ardeal. Oamenii sînt politicoşi, calmi, chiar şi cînd se enervează reciproc.

***Adrian Ardelean** este jurnalist Radio.*

Adina POPESCU

Patru meșteri mari... calfe și zidari

Agentul imobiliar care mi-a vîndut casa mi-a recomandat şi echipa de muncitori (pentru zugrăvit, reparaţii, pavat curtea): „Vi-l trimit pe Costică, că tocmai i-a terminat casa lu' nea Nelu!" Un sfat: nu vă mai luaţi după recomandări. Mai bine găsiţi meşteri la întîmplare, pe net, tot aia e, şi măcar nu vă mai stricaţi relaţiile cu veri, naşi, prieteni şi agenţi imobiliari care spun că „au ei pe cineva".

Aşadar, Costică – „specialistul" în orice (gresie, faianţă, ţevăraie, instalaţii electrice, lemnărie, izolaţie etc., dar mai ales în frecat menta) a apărut cu „echipa": doi domni pe la 60-70 de ani (cărora le zicea pe ascuns „mortăciunile") şi puştiul lui de 16 ani pe care îl luase doar ca să-l ţină sub supraveghere, în vacanţă, dar, de fapt, el a făcut mai toată treaba (şi nici n-avea pretenţii mai mari de o cola pe zi, dacă i-o cumpărai, era fericit). Costică şi-a aruncat „ochiul" de specialist şi a făcut un preţ (extrem de rezonabil, dar care pînă la final s-a triplat, căci „doamnă, am mai îndreptat şi peretele ăla, am băgat şi dincolo rigips, a apărut şi ailaltă"... e şi asta o strategie!) şi a dat un deadline (zece zile care s-au făcut trei săptămîni). Mîncare şi-au adus singuri, însă „consumabile" tot au fost – berea la PET (de, erau 35 de grade, le era sete la oameni!), apă (mai puţină, căci era băută mai în silă), cola pentru ăla micu, ţigări pentru toată lumea – „Şefule, n-ai şi tu o ţigară, că am uitat să-mi cumpăr?"

„Mortăciunile" munceau temeinic, bătrîneşte, dar se moşmondeau îngrozitor. După patru zile, n-au mai muncit, pentru că nu le dăduse Costică nici un leu (din avansul pe care îl primise, aşa cum ne înţelesesem). N-au mai venit vreo săptămînă, timp în care echipa şi-a rezolvat problemele „interne". Costică nu făcea nimic, doar dădea indicaţii, că doar d-aia era „specialist". Ce, să transpire el la 35 de grade? Singurul care punea cîrca era ăla micu.

Din două în două zile, se terminau materialele, deşi Costică însuşi făcuse la început lista de cumpărături – „Luaţi doi saci în plus, să fie, dacă rămîn, îi vindeţi lu' nea Nelu pentru magazie!" Aiurea, nu rămînea nimic. Oamenii ăştia parcă mîncau nisip, chit de rosturi, pavele şi altele. În plus, Costică era şi genul „harnic ca o albină, strîngător ca o furnică!" La început, întreba: „Doamnă, mai aveţi ce face cu peria asta? Îmi trebe mie, la ţară!" Dup-aia, le lua fără să mai întrebe – fiecare scîndurică îşi găsea o întrebuinţare „la el, la ţară". Nu erau lucruri de valoare şi mai făcea şi „curat" la locul de muncă, dar capacitatea lui de a face să dispară orice mă uluia.

După ce au revenit „mortăciunile", care continuau să cîrcotească (e adevărat că le-a dat Costică ceva, dar prea puţin!), după ce Costică a mai cerut o parte din bani şi şi-a mai adus încă un fecior (din patru), să pună osul la treabă, „lucrarea" parcă a început să meargă.

Treaba era de mîntuială, se vedea cu ochiul liber, dar, la un moment dat, am zis „Stop!". Doar ca să nu mai ceară alţi bani şi să scăpăm de eternul şantier. O altă strategie a meşterului român: te lungeşti cu treaba cît poţi, mai ciupeşti din materiale şi din ce se mai găseşte, mai ceri nişte bani în plus de la fraieri şi uite aşa supravieţuieşti o vară întreagă dintr-o singură „comandă".

Spitale și cazuri-limită

Serviciile din spitale sînt un subiect pe cît de discutat, pe atît de nerezolvat. Dacă ar fi să-l supunem dezbaterii, cu siguranţă că respectiva dezbatere nu ar avea sfîrşit. De aceea, am preferat să dăm cuvîntul unor doamne cu experienţe similare: ele ne povestesc cu ce s-au confruntat, cînd le-au avut internate pe mamele lor. Problemele multiple de care s-au ciocnit – de la lipsa medicamentelor, încetineala tratamentelor, condiţiile nesatisfăcătoare, pînă la indiferenţa personalului şi atitudinea lipsită de condescendenţă faţă de oamenii în vîrstă – nu sînt, însă, caracteristice unui singur spital. Sînt întîlnite peste tot, ca variaţiuni pe aceeaşi temă, cu un grad de gravitate mai mic sau mai mare şi, cel puţin pînă acum, fără soluţii concrete.

Mădălina NICOLAESCU

Cînd suni la Salvare, ei vin foarte prompt. Vine SMURD-ul. Dar personalul nu e calificat. În afara faptului că te iau şi te duc la spital, nu-ţi mai fac altceva. Nu ştiu nici măcar să aleagă. Cînd am chemat Salvarea, mama nu respira bine. I-au pus mască de oxigen şi i-au luat şi saturaţia. Mi-au spus că au folosit masca, dar că, dacă vor merge în altă parte, nu vor mai avea o alta. Deci sînt dotaţi în mod limitat.

Ei ţineau legătura cu un centru. Tipii de la centru, cînd au aflat că mama avea saturaţia 70%, n-au spus că situaţia e critică şi că trebuie dusă neapărat la spital. Cei de pe Salvare, pînă să sune la centru, ne-au spus că saturaţia merge... M-au întrebat unde vreau să mergem, şi eu am zis s-o ducem la Urgenţă, pentru că am înţeles că acolo e cel mai bine pentru intervenţii pulmonare.

Aşa că am dus-o la Urgenţă. Acolo a stat în Camera de gardă vreo două ore. Apoi i s-a făcut o radiografie. Radiografia a ieşit prost. Mult mai tîrziu mi s-a spus că ar fi trebuit să-i facem şi o radiografie computerizată. Întîrzierea îl poate costa pe respectivul pacient viaţa. I s-a făcut radiografie computerizată abia după 12 zile, s-a văzut că avea o pneumonie bazală bilaterală şi, la o zi după, a intrat în septicemie.

Cînd a venit doctoriţa, nu şi-a dat seama ce boală are. Dar mi-a spus că faptul că avea 70% saturaţie e grav. Dar că n-are pat şi să o punem pe coridor. Coridoarele de la Urgenţă nu sînt etanşeizate şi era un vînt acolo... Atunci a venit un doctor de la Cardiologie şi am vorbit să stea o noapte acolo. Doctoriţa care a văzut-o prima m-a întrebat ce medicamente îi dădusem pînă atunci. I-am spus de mai multe medicamente pe care i le administrasem oral. Mi-a răspuns că o să-i dăm ceva injectabil. Cînd ajung la salonul în care stătea mama, mi se spune că nu au respectivul medicament. Nici nu m-au lăsat să-l cumpăr. I-au dat, pînă la urmă, de fapt, medicamentul pe care i-l dădusem eu înainte, dar în variantă injectabilă. După mai multe schimbări, datorate lipsei medicamentelor, a fost trecută pe antibiotic pastile, exact acelaşi pe care i-l administrasem eu.

Nici alte medicamente nu aveau. Am început să le cumpăr eu. Nu exista paracetamol. Am cumpărat mai mult. La un moment dat, am auzit două doctoriţe vorbind că e un pacient care frisonează, şi i-am dat şi lui din paracetamolul meu. Mama avea nevoie de ACC, avea o secreţie. Nu aveau ACC, şi nu spuneau că au nevoie. Ziceau că n-ar fi avut voie să-mi zică...

La ATI (Anestezie şi Terapie Intensivă), în schimb, aveau. Distribuţia medicamentelor pe spital era complet misterioasă. Cînd a ajuns mama acolo, cu septicemie, am descoperit că aveau toate medicamentele pe care ar fi trebuit să i le dea de la început... La un moment dat, a venit şi o doamnă profesor de pe secţie, şi i-am zis: „Mama mea moare." A zis: „Ei, doamnă, toţi murim..." Cînd i s-a făcut rău şi saturaţia a scăzut sub 70%, protocolul era să fie chemat ATI-ul. Un doctor l-a chemat. Altul l-a întrebat de ce a făcut-o. Doctorul respectiv mi-a zis s-o iau acasă şi s-o las să moară creştineşte: „Las-o să moară, că o s-o intubeze şi o să se chinuie şi pînă la urmă tot o să moară. Şi o să se ducă într-un loc mai bun."

La ATI nimereşte un doctor extrem de bun. Mi-a spus că, în momentul în care a fost intubată, a ţîşnit, pur şi simplu, puroiul din ea. Mama se făcuse mai bine. Avea o evoluţie bună, după ce fusese pusă pe un alt antibiotic de doctorul de la ATI. Începuse să mănînce.

Într-o zi, avea un puls foarte mare. 130, 140. La început, s-a dus asistenta să cheme un doctor, dar nu venea nimeni. Erau toţi adunaţi undeva, mîncau pizza. A trecut o jumătate de oră, nu a venit nimeni. M-am dus din nou. O doctoriţă mi-a spus: „Ce sînteţi aşa de insistentă?"

Au scos-o pînă la urmă din starea aia. A mai trăit o lună şi ceva la ATI. La un moment dat, s-a schimbat vremea. Era prin mai. Au deschis geamul şi nu au acoperit-o. A făcut a doua pneumonie şi a murit.

Mama avea 83 de ani. De ce să mai duci pe cineva de vîrsta asta la spital? Măcar să-ţi spună că spitalele astea nu vor, de fapt, pacienţi peste vîrsta de 65...

Daniela IONESCU

S-a întîmplat cu doi ani şi jumătate în urmă. Sentimentul dominant pe care l-am avut atunci a fost cel de neputinţă furioasă.

Mama a ajuns la Urgenţă pentru că avea indicaţie de operaţie la vezica biliară. Avea 83 de ani; cu un an în urmă, făcuse o histerectomie totală la alt spital, de unde se recuperase foarte bine. Analizele erau în regulă, a fost operată. Operaţia a durat mai mult decît credeam, patru ore, diagnosticul a fost cu totul altul, cancer de colon. Operaţia a reuşit. Mama a murit la patru săptămîni de la operaţie. Îngrijirile de după operaţie au fost problema. A fost necesară încă o operaţie la două săptămîni de la prima, iar rezultatul a fost septicemie. Antibioticul care ar fi trebuit să i se administreze de la bun început i-a fost dat de-abia cu două zile înainte să moară. A fost un cerc vicios. Modul în care se făcea schimbarea pansamentului, o condiţionare tacită privind acest pansament, lipsa generală de pansamente, locul în care stăteau bolnavii, starea de curăţenie, totul lăsa de dorit. Am început să cumpăr tot soiul de produse de curăţenie şi să dau o mînă de ajutor la curăţat grupul sanitar al camerei în care stătea mama mea. M-am confruntat cu o rezistenţă agresivă din partea femeilor de serviciu.

S-au suprapus atît de multe aspecte care nu trebuie să existe într-un spital... Momentele negative, ele erau regula. Exista şi un tip de discriminare extrem de pernicios. Între pacienţi – pe criteriul vîrstelor, din punct de vedere social, şi între secţii. Am trăit nişte clipe cînd mă întrebam dacă e adevărat ce e acolo. Concluzia la care am ajuns e că o problemă a acelui spital este coexistenţa dintre sectorul privat şi cel public. Erau două clinici particulare care aveau nişte spaţii închiriate în spital. Dar ele asigurau numai partea hotelieră. Care costa substanţial. Dacă unul dintre aceşti pacienţi avea nevoie de un gest medical competent, trebuia să vină cineva din sectorul public, care nu prea putea veni, pentru că era angajat în altă treabă acolo. Cînd mama a avut nevoie de un cateter, fiindcă nu aveau în clinica particulară, a trebuit să i se facă dincolo, în spaţiul public. A stat acolo, pe o targă, pe culoar, în frig (era deja operată!), două ore şi jumătate, pînă cînd medicul respectiv a avut timp pentru ea.

La un moment dat, am întrebat dacă au psiholog pentru personalul medical din spital. Ar avea foarte multă nevoie, pentru că toţi cei de acolo sînt pervertiţi din punct de vedere moral. Sînt dezinteresaţi şi obosiţi psihic. Medicii care sînt competenţi şi sînt în poziţii-cheie, dar care au şi farmec social şi au putut obţine ceea ce le trebuia pentru secţia lor, au tendinţa să considere că tot ce au făcut este apanajul acelui farmec. Şi atunci dezvoltă un fel de sentiment de posesie faţă de aparatură, ca şi cum toate acestea devin nişte mici moşii. Sentimentul ăsta mi s-a definit mai tare la reanimare.

Cred că mai bine o ţineam acasă pe mama. Am sentimentul că i-am luat cîteva luni din viaţă, aducînd-o la spital şi supunînd-o acelui supliciu. A fost chinul ei, în primul rînd, şi al meu, martor neputincios şi neîmpăcat.

a consemnat Iaromira POPOVICI

„De la cei mai nefericiţi dintre clienţi poţi învăţa cel mai mult."

BILL GATES

„Deşi clienţilor nu le place cînd le oferi servicii proaste, competitorilor tăi le place."

KATE ZABRISKIE

„Oferă încredere şi vei obţine dublu în schimb."

KEES KAMIES

„Un client bine tratat poate fi mai valoros decît 100.000 de dolari daţi pentru publicitate."

JIM ROHN

„Nu mă voi plînge. Doar că nu voi reveni."

Brown & Williamson Tobacco Ad

Momentul sosirii în cadrul unui zbor corespunde cu momentul în care cel puţin una dintre uşile aeronavei este deschisă.

Acesta este momentul de la care se poate determina mărimea întîrzierii în scopul de a obţine compensaţii.

(din comunicatul de presă nr. 116 /14 al Curţii de Justiţie a Uniunii Europene)

În ziarul Adevărul *din 4 august 2014, Oana Bâltoc descrie cele mai deranjante greşeli făcute frecvent de chelnerii de pe la noi. Iată pe scurt cîteva dintre acestea:*

Ignorarea clientului de către un chelner, pe motiv că s-a aşezat la o masă de care răspunde un coleg.

Necunoaşterea de către chelner a conţinutului meniului trecut în carte.

Atunci cînd cineva solicită un anumit ingredient, ceva în plus, alături de felul comandat, chelnerul consideră că e vorba de un moft şi se face a uita să-l aducă.

Chelnerul care nu notează şi uită comanda.

Aşteptarea prea evidentă a momentului în care clientul va termina, pentru strîngerea farfuriei.

Gestul de a strînge farfuriile înainte ca toată lumea de la masă să fi terminat de mîncat.

Chelnerul preferă să decidă în locul clientului dacă să aducă băutura rece sau caldă, ori dacă friptura să fie în sînge sau nu.

Chelnerul nu observă că pe masă nu sînt destule tacîmuri.

Ţinerea paharului cu mîna de partea de sus, aşa încît să rămînă pe el amprente, eventual chiar în locul de unde clientul se pregăteşte să bea.

Tutuirea clientului sau atitudinea prea amicală a chelnerului.

Clientului nu i se mai acceptă comanda, spunîndu-i-se că bucătăria s-a închis chiar înainte de ora afişată.

Evident că lista cu greşelile chelnerilor nu se încheie nici pe departe aici.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

la calul meu și fii leader!

Știu, ar trebui să scriu despre copii și problemele lor. Dar cînd văd către ce lume nebună îi îndreptăm, nu mă pot abține să nu comentez. Și să nu mă vait. Deci, acest articol este despre copii și despre problemele lor viitoare, de adulți. Iar una dintre problemele adulților este bombardamentul cu training-urile de dezvoltare personală. O molimă de sfîrșit de secol XX și început de secol XXI. Un vîrtej sufocant de promisiuni halucinogene cum că, la sfîrșitul sesiunii, vei ști, vei face, vei drege, vei putea, vei reuși etc. Și care nu lasă, în general, decît sentimente de vinovăție, fiindcă la sfîrșitul sesiunii, firesc, de altfel, nu știi, nu dregi, nu poți etc.

Am primit o asemenea invitație de a mă dezvolta personal pe e-mail. Un curs de „leadership". Care începe cu o lovitură în plex: „Sînteți un leader autentic? Vă invităm să aflați răspunsul în ochii unui cal." Orice întrebare de bun-simț – De ce nu m-aș uita în ochii subordonatului? De ce nu aș vorbi cu ceilalți colegi ca să aflu dacă sînt bun de șef? De ce un cal?! – sînt anulate prin următoarea explicație: „Seminarul este bazat pe experiența participanților în relaționarea cu caii, în diverse exerciții practice care le reflectă abilitățile naturale de leadership." Încerc să mă adun după prima lovitură, ca să pot afla detalii despre această minunată oportunitate, detalii aflate în „atașament": mi se spune că chestia asta cu leadership-ul și caii se practică în Occidentul sofisticat, de peste 20 de ani, și că a dat rezultate. E clar, n-avem cum să recuperăm prea curînd distanța care ne desparte de lumea civilizată: noi, rudimentari, folosim caii doar pentru transport și plimbat.

„Sînteți un leader autentic?
Vă invităm să aflați răspunsul în ochii unui cal."

Intru în miezul training-ului. Cum îmi îmbunătățesc capacitățile de a fi lider? Simplu: patru ore mă joc cu caii în arenă, dar nu ca prostul, ci după reguli asociate „activității organizaționale curente: viziune și conducere, control și presiune în management, orientarea către obiective" etc. „Învățarea se întîmplă *(sic!)* pe baza experienței personale în cadrul unor exerciții (...), în care caii au rolul angajaților, partenerilor sau a *(sic!)* altor lideri." Finalul prezentării îmi declanșează stereotipii verbale: nu pot spune nimic altceva decît „adică cum?". Iată-l: ca la orice sesiune de training care se respectă, participantul primește și feedback, descris în următoarea construcție frazeologică delirantă: „În timpul seminarului, participanții primesc un feedback valoros (sincer și incontestabil) din partea cailor care le reflectă propriile intenții, a *(sic!)* celorlalți participanți, dar și a *(sic!)* experienței personale în diverse situații în care își folosesc calitățile de lideri."

Inutil să spun că tot ghiveciul ăsta de fîn, manej și manageri este asezonat cu zorzoane lingvistice stupide: trainerii nu țin training-uri, ci „facilitează", echipele sînt conectate „de *(sic!)* aceleași valori", atmosfera este, desigur, una „autentică", iar caii „au experiență în activități de sport și de agreement *(sic!)*".

Cu asta ne ocupăm noi, adulții responsabili, maturi, care avem discernămînt, care știm ce e bine și ce e rău, care... Spre deosebire de copii, care nu știu.

P.S. Trebuie să adaug două mici amănunte despre curs: 1) Cele patru ore de jucat în arenă plus patru ore de vorbit cu trainerii costă 320 de euro/participant. 2) Banii ăștia îi plătești ca să stai nu pe cal, ci pe lîngă el, după cum ne spune și pliantul: „Toate interacțiunile participanților cu caii se realizează la sol, nu călare, în condiții de siguranță deplină."

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

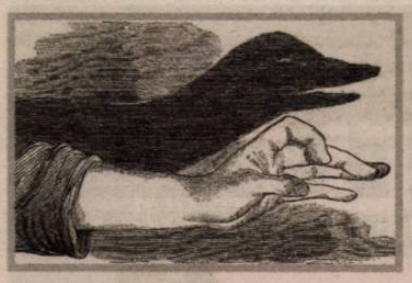

Iaromira POPOVICI

bazar

Duminica

Duminica ar trebui să fie ziua cea mai frumoasă a săptămînii, cea în care mergem la biserică și ne ocupăm de cele spirituale. Apoi, pur și simplu, ne odihnim, în sensul lipsit de lene și plictiseală al cuvîntului: ne reculegem și medităm...

Pentru cei mai mulți dintre noi, e o zi agitată, în care facem ce mai putem acasă, de la spălatul părului la curat în casă, chestiuni cosmetice ori alimentare... Dacă e să organizeze ceva în weekend, oamenii o fac în general sîmbăta, pentru că urmează încă o zi liberă și se simt mai descătușați.

E ceva în obligativitatea zilei de duminică, ceva care-i strică statutul aproape perfect de zi de odihnă pe care i l-a dat, pînă la urmă, Dumnezeu. Am o prietenă care mereu spune că după-amiezele de duminică o fac depresivă. După ora 5, duminica stă în umbra zilei de luni, care-și profilează spectrul amenințător. De altfel, duminicile au tendința să se contureze în zile de tranzit – trecerea de la atotpromițătoarea sîmbătă spre lugubra luni –, care-și pierd identitatea proprie...

Duminicile își au rostul lor cînd reușești să ajungi la slujbă, la biserică. Dacă te duci de suficient de multe ori, slujba nu ți se mai pare o povară. Începi să înțelegi ce se întîmplă acolo, nu mai rămîi doar simplu privitor, ci și trăitor al ritualului religios, îți cultivi răbdarea și bunele sentimente față de semenii tăi.

Mai greu e după slujbă, cel puțin pentru mine. Nu mă simt, ca-n filme, ca aparținînd comunității adunate la o biserică ori alta. Nu prea țin să schimb politeți și informații de ultimă oră. Așa că, de fiecare dată cînd am fost, m-am îndreptat direct spre casă. Spre o masă în familie, ar fi, iarăși idealul. Depinde, desigur, de cît de mare și de tradițională e familia ta. Tot filmele ne-au învățat cu mese mari, la care frați, surori, bunici, nepoți, cu toții veseli și binevoitori, rostesc rugăciuni la început, și apoi dau din mînă în mînă tava cu friptură ori castronul cu cartofi.

Din păcate, n-am prea avut niciodată o asemenea masă. Familiile mele au fost mereu mai mici și mai chinuite. Singurul care dădea mese, în mod real, în perioada mea de maturitate, era bunicul meu octogenar. El învățase să gătească în armată, unde fusese ofițer la intendență. De altfel, tot el m-a învățat foarte puținul culinar pe care-l stăpînesc, cum ar fi să fac o supă de carne. La masă la el veneam noi, mama mea și un unchi mai bătrîn decît el, care fusese judecător, dar în ultima perioadă a vieții era singur, trist și haotic. Mesele erau vesele dintr-un punct de vedere. Cu toții trebuia să vorbim un pic mai tare, pentru unchiul respectiv, ușor fudul de-o ureche...

Mese am mai dat chiar noi, duminica, atunci cînd copilul era mic și nu ne prea puteam deplasa. Aveam, însă, de fiecare dată, ceva improvizat. O masă care nu era destul de lungă ori de solidă... Cîteva canapele pe care te așezai, dar nu prea ajungeai la ea, decît cu efort... Mîncarea, pe de altă parte, era foarte bună, dar niciodată conformistă, dintr-un motiv care, pentru vremurile tradiționale, ar fi putut părea ciudat. Nu femeia familiei gătea, ci bărbatul (sarcinile erau repartizate după putințele fiecăruia, și se dovedise că eu eram mai bună la stat cu copilul, la cumpărături și la spălatul vaselor). Una peste alta, mesele ieșeau...

O altă „activitate" care m-a speriat, mereu, duminica, iarăși, mai ales cînd era mic copilul, a fost ieșitul în parc. Ieșitul ca obligație. Copilul trebuia să alerge în natură, să se miște liber și sănătos... Liber, sănătos, dar supravegheat, căci altfel risca să-și ia un leagăn în cap, să cadă de pe tobogan sau în vreun lac, Doamne ferește. Toată această supraveghere excesivă, materializată, de multe ori, în curse pe urma bicicletei lui mici, dar agile, nu te lăsa cu un sentiment special de împlinire, ci, poate, doar al datoriei împlinite...

Chestiune de percepție, probabil: toate acestea pot fi și plăcute, dacă le iei cum sînt și nu ai așteptări... supradimensionate. După mine, cele mai bune duminici sînt cele în care stai acasă cu ai tăi, fără să ai un program fix. Mănînci cu cîtă familie ai și, atunci cînd simți, te duci la biserică (sau chiar în parc...).

Selma IUSUF

legende urbane

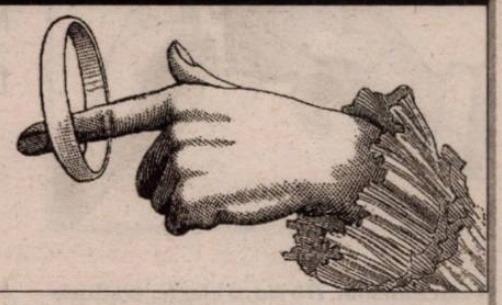

Facerea de bine

Pe la finele anilor '90 habar n-aveam cine e Jeffrey Sachs, care-i treaba cu cel care a fost cel mai tînăr profesor de economie de la Harvard, și cum s-a gîndit el să scoată Africa din sărăcie. *End of Poverty* nu apăruse încă, pe mine mă interesa doar să ascult toată muzica pe care n-o putusem asculta și să visez cu ochii deschiși la cai verzi pe pereți.

Pe la finele anilor '90, abia începeam, la rîndul meu, să am ceva conștiință de sine și să cred că lumea ar putea avea nevoie de ajutorul meu neprețuit. Așa că, atunci cînd am auzit pe undeva că ar fi nevoie de ceva voluntari în Ghana să-i învețe pe oamenii de acolo cam ce-i democrația și cam care-i treaba cu media independentă, am mai luat un amic exaltat de mînă și ne-am dus să „aplicăm" la unul din birourile ONU de prin București, la vremea aceea undeva pe una dintre străduțele care se învecinau cu Dumbrava Roșie. Sigur, penibilul situației noastre era absolut, dar vă jur că am fost animați de cele mai sincere gînduri. Evident că nu ne-a sunat nimeni înapoi, așa că am rămas să ne maturizăm într-un București haotic precum mințile noastre.

Nu știu ce-mi imaginam că aș fi putut face eu acolo, așa cum nu-mi pot clarifica nici acum cum poți ajuta fără să jignești, să încurci, ba chiar să faci și mai mult rău. Sigur, sînt cazurile simple în care ajuți un om și gata – îl împrumuți cu bani că-ți cere, îi dai un sfat, suni la 112, ești acolo să-l asculți atunci cînd are nevoie – tot ajutor se cheamă că este. Dar ce faci cînd te ia cumva valul și ajuți cu sila babe să treacă strada? Ce faci cînd ai o problemă iar cineva binevoitor te întreabă ce-i cu tine și tu faci imprudența să-i spui ce te frămîntă iar acel cineva binevoitor te bombardează apoi cu sfaturi, mailuri, telefoane, idei creațe de nici nu te mai auzi gîndind și nici soluție la problema ta nu mai ai timp să cauți? Ce faci cînd crezi că poți ajuta și te trezești a fi doar un închipuit cu aere de superioritate?

Jeffrey Sachs e un idealist care și-a încasat cu vîrf și îndesat porția de critici. Una peste alta, prin proiectele pe care le-a coordonat în zone sărace din Africa, el spune că a schimbat în bine jumătate de milion de vieți. Detractorii lui spun că se comportă deja ca un rockstar și-i scot ochii cu prietenia pe care-a legat-o cu Bono și Angelina Jolie – alți călători africani care-și cară în savană periuțele de dinți și schimburile de noapte în genți Vuitton. O geantă cu care, la o adică, poți cumpăra vreo trei sate sub-sahariene cu cămile cu tot.

Sachs a pus cap la cap un proiect prin care își propunea să ajute sate sărace din Africa să devină independente economic, autosustenabile. Proiectul presupunea școli, cabinete medicale, ajutoare agricole, consiliere și altele asemenea. După cîțiva ani și oarecare eșecuri, întîrzieri și dezamăgiri, lucrurile par a o lua, încetul cu încetul, într-o oarecare direcție. Mulți i-au reproșat lui Sachs că s-a dus în Africa plin de suficiența albului ignorant și neștiutor în ale culturii locului. Omul a adus plase de țînțari să nu se mai îmbolnăvească lumea de malarie, sătenii le-au fololsit să prindă pești. Omul a organizat niște tîrguri de animale mai aproape de satele oamenilor, dar n-a reușit să le rupă acestora cutuma unei călătorii ritualice de trei zile prin deșert și nici nu i-a făcut să-și vîndă așa ușor cămilele pe care le iubeau ca pe proprii copii. I-au reproșat că s-a dus nepregătit și că a vrut să taie realitățile de acolo pe modelul lui, pe un pat al lui Procust prea scurt și prea îngust.

Sachs a făcut totuși enorm de multe. Pe lîngă ajutorul incontestabil oferit, ne-a făcut să ne punem cîteva întrebări. Cînd un ajutor nu-i ajutor cu adevărat? Unde începe și unde se oprește înțelegerea altfel a lumii și de ce am măsura lucrurile doar cu ocaua noastră? Cînd vestul Africii a fost lovit de Ebola, două state de la limita de sus a civilizației s-au gîndit să-i închidă granițele în nas. De reținut.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

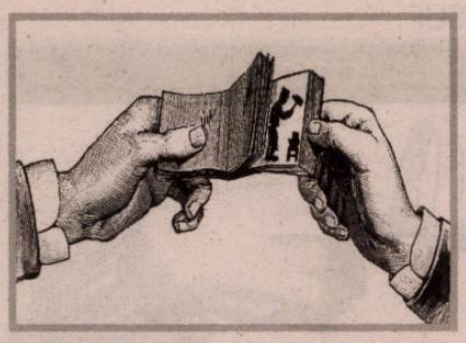

Marius CHIVU

feedbook

Se scriu prea multe cărţi?

● **Ian Sansom, *Hîrtia, o elegie*, traducere de Adriana Bădescu, Editura Baroque Books & Arts, 2013.**

„Numărul total de cărţi publicate anul trecut numai în limba engleză (calculate după numărul de ISBN-uri folosite în Statele Unite, Marea Britanie şi Australia) a atins cifra de 28 de milioane de titluri. Numai în Statele Unite, 390.000 de ISBN-uri au fost solicitate de către autorii care şi-au publicat singuri cărţile. În cartea sa din 2003, *So Many Books: Reading and Publishing in an Age of Abundance,* scriitorul Gabriel Zaid făcea următoarea observaţie: «Cititul cărţilor creşte aritmetic, pe cînd scrierea cărţilor creşte exponenţial.» Pe vremea aceea, adică acum un deceniu, Zaid remarca faptul că numărul de titluri publicate în toată lumea era în jur de un milion, dintre care aproape nici unul în format digital.“ Aşa îşi deschide scriitoarea slovenă Tanja Tuma articolul apărut recent pe publishingperspectives.com, în care discută un panel susţinut în această toamnă la Tîrgul de Carte de la Frankfurt, în cadrul „International Self-publishing Program“. O să încerc să rezum ideile exprimate de editori în acel panel.

Piaţa de carte se schimbă cu viteza luminii; cu toate acestea, pasiunea pentru citit şi scris cărţi rămîne la fel de mare, iar industria cărţii continuă să se dezvolte pe măsură ce mulţi autori care au debutat pe cont propriu au ajuns să fie publicaţi în mod tradiţional, pe hîrtie, de către editori *old fashion*. Există aici mai multe avantaje: un autor publicat pe cont propriu *(„a self-published author“)* îşi poate spori singur publicul cu ajutorul social media, al blogurilor, marketingului pe Internet şi e-mail-ului – spun editorii, a căror mare problemă o poate constitui în acest moment nivelul/gradul de descoperire *(„discoverability“)* a unui nou talent. Indie-publishing-ul a provocat o revoluţie în industria cărţii, deschizînd uşile (editurilor, librăriilor) pentru foarte mulţi scriitori talentaţi, dar în acelaşi timp şi pentru grafomani. Cum orice carte ar trebui să fie disponibilă cititorilor în orice format (print, digital, audio) şi pe orice platformă *(„on-line and off-line stores“)*, cel mai important lucru pentru autorii pe cont propriu este să-şi scoată cărţile din mediul virtual şi să şi le aducă şi în „librăriile din mortar şi cărămidă“. Editorii spun că, cu cît numărul cărţilor publicate este mai mare, cu atît mai mult este nevoie de locuri unde acestea să fie vîndute. „Cantitatea creează nevoia“, spun ei, dar dacă preţurile scad, şi calitatea este condamnată să o facă. Editorul de la The Bookseller's Futurebook a rezumat discuţiile în acest fel: „Este un lucru minunat faptul că astăzi oricine poate publica o carte şi este un lucru îngrozitor faptul că astăzi oricine poate publica o carte.“

Kindle Store oferă în acest moment 3.400.000 de cărţi, iar Amazon şi-a propus să adauge în fiecare an cîte un nou milion, cele mai multe fiind titluri publicate pe cont propriu. „Sîntem cu toţii scriitori în ziua de azi – avînd în faţa ochilor o armată de bloggeri, jurnalişti amatori şi autori pe cont propriu, eliberînd zilnic milioane de cuvinte în blogosferă, oricine are senzaţia că scrisul a devenit o activitate atît de la îndemînă, încît cuvîntul «scriitor» şi-a pierdut orice semnificaţie“ – scria recent jurnalistul şi scriitorul Jeremy Lewis într-un articol din *The Oldie Review of Books,* în care spunea că, deşi reprezintă un fenomen, scriitorii pe cont propriu care reuşesc să aibă succes şi să vîndă cu adevărat foarte bine, făcînd astfel saltul şi înspre print, sînt de fapt rare excepţii. Cei mai mulţi nu vînd şi nu cîştigă absolut nimic şi rămîn perfect anonimi. Amazon face mare caz de faptul că oferă celor care scriu pentru Kindle 70% din vînzări (spre deosebire de 25%, cît oferă editorii formatului e-book), dar preţul unei cărţi pe Amazon Kindle este situat între 0,99 şi 1,99 dolari. „75 de procente din nimic înseamnă nimic, iar Amazon Kindle nu vinde suficient din cărţile unui autor nici măcar pentru a-l ajuta să-şi hrănească pisica.“ Pe măsură ce numărul de titluri publicate creşte exponenţial – vorba lui Gabriel Zaid – scade şi indicele de vînzări per titlu. „Avansul pe care un editor mi-l oferă acum pentru a scrie o biografie la cerere este de cinci ori mai puţin decît cel care mi se oferea în 1992“, mai spune Jeremy Lewis.

Anul trecut, într-un interviu acordat revistei *22,* Mircea Cărtărescu spunea şi el următoarele (din postura lui de cel mai tradus şi mai bine vîndut scriitor român – *nota bene!):* „Există în lume, azi, aproximativ un milion de scriitori de ficţiune. Unul din 7000 de oameni scrie cărţi de literatură. Din aceşti un milion, există vreo 50 de nume familiare tuturor. Pentru fiecare dintre marii autori cunoscuţi de toată lumea există, deci, cîte 20.000 de scriitori necunoscuţi publicului larg. Iată care e dimensiunea notorietăţii internaţionale în literatură! Numai vîrfurile vîrfurilor acced la ea, numai o minoritate de 1 la 20.000. Cît de bun trebuie să fii, deci, ca să răzbaţi la vîrf, între primii 50, cînd vii dintr-o cultură mică, o limbă fără circulaţie, o ţară cu o reputaţie proastă şi cînd ai nevoie de traduceri şi de susţinere logistică? O victorie e dacă reuşeşti să convingi pe cineva să-ţi citească o carte.“

„Există în lume, azi, aproximativ un milion de scriitori de ficţiune. Unul din 7000 de oameni scrie cărţi de literatură.“

O altă întrebare care se ridică este legată de viitorul cărţilor tipărite pe hîrtie. Literatura a supravieţuit în ciuda dispariţiei tuturor suporturilor. S-a scris literatură pe pereţii peşterilor şi pe blocuri de piatră, pe bucăţi de lemn şi de os, pe piei de animale, pe textile, pe papirusuri, pe hîrtie, iar acum se scrie direct pe monitoare – dar nu este oare acesta un indiciu în plus că hîrtia nu mai face parte din viitorul cărţii?

În cartea sa *Hîrtia, o elegie,* Ian Sansom reface istoria umanităţii din perspectiva istoriei hîrtiei căreia îi construieşte un adevărat muzeu de cuvinte între coperte, încercînd să arate că zvonurile privind moartea hîrtiei sînt cu mult exagerate. Încă nu s-a născut generaţia care să trăiască într-o lume exclusiv de plastic şi de plasmă, spune el, chiar dacă folosim deja carduri, tablete şi tot felul de alte ecrane. Inventată în China sau, după noile descoperiri arheologice, în India cu circa trei secole înainte de Iisus (imaginaţi-vă că Iisus ar fi scris ceva pe o bucată de hîrtie care s-ar fi păstrat pînă în zilele noastre!), hîrtia a fost, secole de-a rîndul, produsă manual din fibră lemnoasă, scoarţă de copaci, apă şi lumină solară, constituind o marfă la fel de preţioasă precum condimentele, pînzeturile sau bijuteriile. Abia în 1840, un ţesător din Saxonia a inventat un utilaj de mărunţit lemnul care a făcut posibilă producţia de masă a hîrtiei în a cărei fabricare industrială se folosesc astăzi nu mai puţin de 30 de compuşi chimici.

Dar, pentru că trăim în plină paranoia bio-eco şi, pentru prima dată în istoria umanităţii, sîntem conştienţi şi ne preocupă soarta planetei, poate vă întrebaţi totuşi cît lemn conţine o carte, ce amprentă ecologică are un roman, să zicem. Ei bine, în producţia unei singure cărţi intră, de-a dreptul, un copac întreg şi, cum la fiecare 30 de secunde se publică o carte, jumătate din copacii tăiaţi industrial în acest moment sînt folosiţi la fabricarea hîrtiei. „Cele mai vaste păduri nu sînt în Canada, în Rusia sau în bazinul amazonian, ci în librării, în biblioteci şi în depozitele din lumea întreagă ale unor site-uri ca Amazon“, spune Ian Sansom. Pentru fabricarea unei singure coli de hîrtie e nevoie de energia unui bec electric ce funcţionează o oră; în plus, se foloseşte şi o mare cantitate de apă. Dacă fără copaci, specia umană nu ar fi apărut şi nu ar fi evoluat niciodată (căci fără hîrtie n-ar fi fost posibile nici una dintre arte sau ştiinţe), nu e mai puţin adevărat că fabricarea hîrtiei a avut şi are consecinţe devastatoare la nivel ecologic.

Din fericire, cărţile electronice şi dispozitivele de lectură au ajuns să semene tot mai mult cu opurile de hîrtie – şi ca dimensiune, şi ca formă sau senzaţie. „Tot ce ne trebuie este un *e-book reader* care *miroase* ca hîrtia – vezi I Can't Believe It's Not Paper *trademark* – şi gata, cărţile cele noi pot lua complet locul celor vechi. Volumele pe hîrtie, un simplu mecanism de transmitere a informaţiei, au devenit atît de bine identificate cu informaţia pe care o vehiculează, încît ne vine greu să credem că şi altceva poate fi cu adevărat o carte“, mai spune Ian Sansom.

În urma acestui excurs, rămîn întrebările: cît timp vor mai exista/rezista cărţile tipărite pe hîrtie? Există suficient de mulţi cititori pentru a justifica publicarea atîtor titluri? Şi nu se scriu oricum prea multe cărţi?

PUBLICITATE

Cannes-ul de la Bucureşti

De cinci ani încoace, cinefilii aşteaptă ca filmele de la Cannes să ajungă în Bucureşti. Festivalul s-a terminat pe 30 octombrie, dar, la cererea publicului, şase dintre filmele din program vor avea proiecţii suplimentare la Cinema „Elvira Popescu" (între 13 şi 16 noiembrie). De aceea, vă recomand, pe lîngă Tribul, Winter Sleep *(regia Nuri Bilge Ceylan, cîştigătorul Palme d'Or-ului în 2014). Trei critici au răspuns la întrebarea: care a fost filmul acestei ediţii? De asemenea, puteţi afla din interviul cu invitata festivalului, Bérénice Bejo, ce înseamnă pentru o actriţă pe val succesul şi reinventarea de la un rol la altul.*

Tribul

■ Cristi MĂRCULESCU

La modul absolut, *The Tribe* al lui Miroslav Slaboshpitsky este filmul anului 2014. Dar este, pentru mine personal, filmul altui festival: Anonimul l-a adus la Bucureşti în vară. Ce-aş alege din Films de Cannes? 3D-ul din *Adieu au langage*. Poezie pură, construită cu tehnologii cărora pînă la nenea JLG, nimeni n-a ştiut exact ce să le ceară. Sau, mai exact, toţi au făcut fix acelaşi lucru cu 3D-ul: au aruncat din ecran înspre spectator cu explozii-obiecte şi acuma Jean-Luc Godard vine şi mută toată fandacsia treideului în planurile îndepărtate. În profunzimea cîmpului cinematografic. Efectele sînt halucinante şi, din victima unor proiectile fictive, spectatorul de film cu 3D devine un voyeur care priveşte în secvenţele devenite diorame. Efectul este pervers de alienant şi senzual şi este nou. Este imersiv şi subversiv, abstract şi absurd. *Adieu au langage* a fost, pur şi simplu, un moment în care-am avut senzaţia că redescopăr magia unui mediu deja fanat şi îmbîcsit.

■ Andrei RUS

Plasat într-un liceu de surdo-muţi din Ucraina, *Tribul* (Ucraina – Olanda 2014, regia Miroslav Slaboshpitsky) nu are nici un fel de subtitluri şi conţine foarte, foarte multe dialoguri, toate realizate prin intermediul limbajului semnelor. E construit din planuri-secvenţă, spectaculoase şi cu elemente imprevizibile. Are cîteva momente şocante, cu scene explicite de sex între minori, sau cu unele de o violenţă greu de suportat, mai ales că se petrec în timp real. Prezintă o mulţime de locuri comune despre această parte a Europei (prostituţie, corupţie, dorinţa de emigrare), dar le abordează într-un mod particular. Şi construieşte una dintre cele mai emoţionante poveşti de iubire pe care le-am văzut vreodată într-un film, cea dintre protagonistul adolescent care intră în gaşca de răufăcători (în Trib) şi adolescenta care se prostituează cu o aparentă plăcere. Nu există în acest film nici un fel de moment de tandreţe între cei doi, cel puţin nu în sensul convenţional al termenului, pentru că, altfel, scena dinspre final cînd, după ce fata obţinuse cu greu un paşaport fals pentru a emigra în Italia, băiatul îl mănîncă furios, deşi toţi ceilalţi din Trib îl bat cu violenţă, e de o gingăşie incredibilă, chiar dacă – precum toate celelalte manifestări ale personajelor – e aparent agresiv.

De cinci ani încoace, cinefilii aşteaptă ca filmele de la Cannes să ajungă în Bucureşti.

■ Cristi LUCA

Jauja (regia Lisandro Alonso) e anti-western-ul perfect. Acţiunea e plasată în secolul al XIX-lea, în deşertul Patagoniei din Argentina, unde un inginer danez, interpretat de Viggo Mortensen, îşi caută fiica dispărută. Confruntarea dintre spiritul civilizator şi cel aborigen nu are loc niciodată direct, regizorul fiind interesat să exploreze la un nivel filozofic conflictele dintre diferite niveluri ale societăţii. Maniera naturalistă şi plată în care e prezentată călătoria protagonistului te poate plictisi (sau chiar enerva), dar scopul e mai degrabă de a testa limitele cinema-ului şi ale convenţiilor sale. Iar cinema-ul lui Alonso nu există în afara acestor convenţii. Dacă într-un alt film al său, *La Libertad*, personajul principal devine parte la final al unui making-of, aici te surprinde prin felul în care se schimbă planurile între realitate şi vis, între fapte şi legende, între prezent şi memorie. Absurd şi straniu, *Jauja* e fix de ce ai nevoie pentru a-ţi bulversa convingerile despre artă.

a consemnat Ana Maria SANDU

„The Artist a însemnat consacrarea mea ca actriţă"

– interviu cu actriţa Bérénice BEJO –

Comedia Meilleur espoir féminin *(regia Gérard Jugnot) a lansat-o în Franţa pe actriţa de origine argentiniană* ***Bérénice Bejo.*** *A urmat parodia filmelor cu spioni intitulată* OSS 117: Le Caire, nid d'espions, *în regia lui Michel Hazanavicius, care-i va deveni partener de viaţă şi îi va aduce recunoaşterea internaţională, oferindu-i rolul principal feminin din filmul* The Artist, *recompensat cu nu mai puţin de cinci premii Oscar. Bérénice Bejo a jucat şi în filmul lui Asghar Farhadi,* Le Passé. *Cel mai recent rol a făcut-o să ajungă din nou la Cannes.* The Search *(2014, regia Michel Hazanavicius) urmăreşte patru destine care se intersectează în timpul celui de-al doilea război din Cecenia, în 1999, iar actriţa franceză interpretează rolul însărcinatului cu afaceri din partea Uniunii Europene. Am stat de vorbă cu actriţa la Bucureşti.*

© G.P. Ghergani

Ce rol a jucat în carieră originea dumneavoastră argentiniană?

Mi se pune deseori această întrebare şi de fiecare dată mă surprinde. E adevărat că m-am născut în Argentina, dar am trăit de mică în Franţa şi am avut şansa să mi se ofere multe roluri. Am lucrat cu imensă plăcere la filmul *Le Passée* al lui Asghar Farhadi, şi poate doar aşa, din perspectiva abordării unui rol care să aibă legătură cu Argentina sau cu o altă ţară decît Franţa, mi se pare că aş putea răspunde la întrebare. Sînt argentiniană, gesticulez mult, mă mişc rapid, mă entuziasmez repede şi sînt impulsivă; însă Marie din *Le Passée* e un personaj pasiv, nu se enervează, acceptă cu mare uşurinţă situaţia, prin urmare joacă un rol care e foarte departe de temperamentul meu... Aşadar, eu nu văd o legătură directă între originea mea argentiniană şi evoluţia mea profesională.

Mă bucur în momentul în care un regizor mă cheamă la casting pentru un rol în care nu joc o franţuzoaică, înseamnă că e în avantajul meu, şi asta nu poate decît să mă îmbogăţească.

Care din rolurile interpretate vă este cel mai aproape de suflet?

„Nu văd o legătură directă între originea mea argentiniană şi evoluţia mea profesională."

Nu cred că este nevoie să mă gîndesc prea mult, pentru că Peppy Miller din *The Artist* a însemnat o provocare uriaşă şi consacrarea mea deplină ca actriţă. Mai lucrasem cu Michel Hazanavicius şi cu Jean Dujardin în 2006, la parodia *OSS 117: Le Caire, nid d'espions*. Michel m-a ajutat enorm să construiesc personajul, să învăţ cum să-l lucrez şi să intru în pielea lui Peppy. *The Artist* este primul film francez care a primit Oscarul pentru cel mai bun film străin, cel mai bun regizor, iar partenerul meu, Jean Dujardin, a fost recompensat cu Oscarul pentru cel mai bun actor, la care s-au adăugat premiile Bafta, Golden Globe, César-urile...

Cînd un film primeşte atît de multe premii, ei bine, am trăit succesul din plin, dar „cu capul pe umeri", cum se spune. Succesul fabulos al filmului a fost cea mai frumoasă experienţă de pînă acum.

Aţi trecut de la comedie muzicală la o dramă de război...

Da, am filmat pentru *The Artist* în America, apoi am fost nevoită să mă adaptez la filmările pentru *The Search*, care au avut loc în Georgia şi în Munţii Caucaz, cu oameni extraordinari, care nu vorbeau engleză, dar trecuseră prin drame cumplite. Băiatul din film care îl interpretează pe Hadji (Abdul Khalim) este un fenomen.

În ce sens?

Nu vorbea decît cecenă, avea o disponibilitate uriaşă pentru scenele dramatice şi o atitudine rebelă. Spre exemplu, scena în care plîngem amîndoi la „confesiune", micul Abdul Khalim a întrebat traducătoarea, cu un firesc care m-a lăsat cu gura căscată, dacă putem repeta scena, pentru a-şi îmbunătăţi performanţa actoricească. Sigur, regizorul i-a dat şansa unor duble, numai că toţi de pe platou am realizat că, la a douăzecea scenă, copilul recita mecanic, dar la fel de convingător, tragedia care l-a adus spre mine şi plîngea cu uşurinţa unui actor profesionist. Alteori, la cele mai simple scene, se strîmba şi bloca o echipă întreagă.

Cum a fost primit filmul la Cannes?

A fost aplaudat de public, dar şi fluierat. Mai tîrziu am aflat că cei care ne-au fluierat erau jurnalişti ruşi. Filmul va fi lansat în noiembrie în Franţa şi sperăm să îl proiectăm şi în Rusia. Sînt foarte curioasă cînd mă gîndesc la reacţiile spectatorilor, care, de cele mai multe ori, nu coincid cu cele ale presei.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

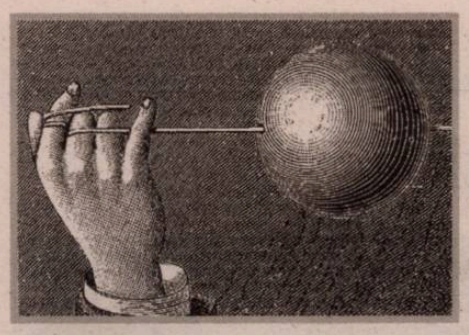

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

25 de ani după Zid

■ În fiecare an, de ziua națională a Germaniei (Ziua Unității, 3 octombrie), dar și la celebrarea căderii Zidului (9 noiembrie), apar tot felul de cercetări și sondaje despre cît de uniți sînt germanii. Sentimentul unității, sau, mai precis, aspirația unității atinge întotdeauna procente foarte mari. Însă studiile merg adesea în profunzime: sînt comparate date statistice despre calitatea vieții, nivelul veniturilor, satisfacția cu privire la guvernare etc. Se constată, de fiecare dată, diferențe importante între Est și Vest, între fosta RFG și fosta RDG. Zona din fostul lagăr socialist e în continuare subdezvoltată; iar germanii din Vest, mai bogați, plătesc, în continuare, pentru „integrarea" germanilor din Est. „Cîmpiile înfloritoare" pe care le-a promis Helmut Kohl în 1990 au apărut, dar ele nu sînt repartizate unitar pe teritoriul Germaniei mari. Atunci, la momentul 0 al unității, s-au făcut tot soiul de prognoze despre unificarea economică: în zece ani se vor ajunge la aceleași standarde de viață peste tot, în Germania. Realizarea acestui obiectiv e, și acum, la orizont – un orizont care pare în continuare de neatins. S-au făcut progrese, asta e sigur, dar statisticile arată, în continuare, că, din acest punct de vedere, unitatea nu e pe deplin cîștigată. Mulți intelectuali publici și oameni politici au vorbit și anul acesta, la 25 de ani de la căderea Zidului, despre importanța momentului istoric și despre marile achiziții ale Germaniei ultimului sfert de secol. „Unitatea e mai de preț decît egalitatea" a devenit aproape un slogan. Sigur, din perspectivă simbolică, așa este. Dar contează cine și cum transmite mesajul: în Vest, germanii productivi și bogați nu vor să mai plătească pentru landurile sărace și neperformante.

■ Unul dintre clivajele remarcate recent e în domeniul vînzărilor de mașini. *Die Welt* a publicat o analiză despre „clivajul cabrio". În Vest, proporția de mașini decapotabile e net superioară celei din Est. Nu pentru că acolo clima ar fi mai blîndă, ci pentru că sînt mai mulți oameni care își permit. Analiza merge mai departe: în fosta RDG, oamenii cumpără mai ales mărci și modele ieftine, cum ar fi Dacia, Skoda, Kia, Suzuki, Honda. În Vest, proporția modelelor scumpe e mai mare. Cu amendamentul că cea mai ieftină marcă (Dacia) se vinde, totuși, destul de bine și în Vestul înstărit. Vesticii care o cumpără nu sînt neapărat cei mai săraci dintre cei bogați. Motivația vesticilor care cumpără cea mai ieftină mașină de pe piața europeană e cu totul alta: e un *statement*, ei vor să arate că nu își afișează bunăstarea, că nu contează ce mașină conduc. Cît despre faimoasele Trabant, acestea au cam dispărut din statistici. Numărul exemplarelor rămase pe piață e nesemnificativ, „o notă de subsol", după cum notează cotidianul german.

Absența unui zid real și solid îi împiedică pe germani să-și amintească ce înseamnă separarea.

■ 1 din 5 germani nu ar fi deranjat dacă Zidul s-ar construi din nou. Această proporție a rămas neschimbată – sondajele de opinie pe această temă se repetă periodic. Publicarea rezultatelor șochează de fiecare dată. În spatele acestor păreri se ascund numeroase resentimente și temeri – spun analiștii. Dar e și multă ignoranță. Și, adesea, spiritul provocator al respondenților. Unele cercetări au arătat că la originea acestor răspunsuri s-ar afla cultura politică diferită din cele două Germanii: esticii, obișnuiți cu statul intervenționist-socialist, așteaptă asistență din partea autorităților, în timp ce vesticii, crescuți într-o cultură liberală, individualistă, capitalistă și federativă, cred că fiecare trebuie să se dezvolte prin resurse proprii. Unii cercetători și analiști media au explicat chiar că supraexpunerea mediatică a acestor teme, și mai ales a opiniilor radicale, nu face decît să le amplifice, sporind numărul celor nemulțumiți și frustrați.

■ Există însă și mulți specialiști în științe umaniste care își explică ignoranța oamenilor prin numărul mic al spațiilor memoriale (asta, în vreme ce Berlin e capitala europeană cu cea mai vastă rețea de locuri memoriale). Pe unde trecea Zidul ce despărțea orașul și țara în două, se vede acum, gravată în caldarîm, o fișie arămie. Această linie simbolică traversează întregul oraș: oricine trece peste ea, pe jos sau cu mașina, știe de care parte a Zidului se află. Dar asta e prea puțin – susțin unii istorici. Absența unui zid real și solid îi împiedică pe germani să-și amintească ce înseamnă separarea. ■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
îți aduce în premieră pe DVD
colecția
FILME DE AUR
din cinematografia rusă!

3 noiembrie
Anna Karenina
(DVD cu două părți)
dramă, romantic, 1967

10 noiembrie
Dramă la vânătoare
dramă, istoric, romantic, 1978

17 noiembrie
Zboară cocorii
dramă, romantic, 1957

24 noiembrie
Tigrul alb
acțiune, fantastic, 2012

Colecționează cele 4 DVD-uri, din 3 noiembrie, în fiecare luni, numai cu ziarul „Adevărul"

preț special ziar cu DVD 14,99 lei

PUBLICITATE

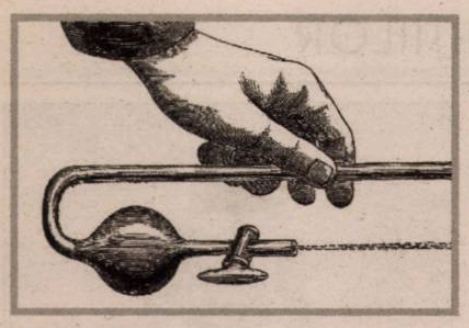

Oana STOICA

rosencrantz & co

Festivalul Naţional de Teatru de vitrină

● Festivalul Naţional de Teatru (24 octombrie-2 noiembrie 2014).

Aşteptat cu interes după anunţarea noului director artistic – criticul Marina Constantinescu a primit un al doilea mandat, la şase ani după terminarea primului –, Festivalul Naţional de Teatru a rezolvat cîteva dintre problemele sale cronice. Una este anunţarea selecţiei din timp, la finalul stagiunii trecute. Apoi, festivalul a produs un spectacol (cum fac mai toate evenimentele de gen, nu şi în România, unde singurul care are (co)producţii este Temps D'Images, Cluj). Problemele sistemice au rămas însă şi toate se configurează în jurul identităţii evenimentului, pe care şi selecţionerul o consideră o necesitate căci vorbeşte despre „definirea unui Festival cu identitate, cu o imagine limpede, un Festival brand de ţară." Prin urmare, are FNT identitate?

Deocamdată, ceea ce se vede se subsumează ideii de „vitrină a teatrului" – expresia favorită asociată FNT – sau, în cuvintele selecţionerului, „obiectul analizei acestei ediţii a Festivalului Naţional de Teatru doreşte să arate o plajă largă, vie, care există şi se manifestă, în acelaşi timp, într-o diversitate consistentă în mişcarea noastră teatrală." Evenimentul pare a se dori expoziţional, fără a oferi o perspectivă, eventual discutabilă, asupra dinamicii teatrului, fără riscuri, căci a risca presupune a miza pe una sau mai multe tendinţe, direcţii, estetici, tematici sau pe anumiţi artişti. A pune la un loc, de-a valma, „de toate pentru toţi" – titlu de secţiune perpetuat nefericit de actualul director artistic de la predecesorul său, deşi

E timpul ca FNT, dar şi Gala UNITER să fie reconsiderate fundamental.

conţinutul a fost îmbunătăţit în sensul că selecţia a fost eclectică, spre deosebire de anii trecuţi cînd „de toate" se rezuma exclusiv la o estetică metaforizată, asocială, învechită, inclusiv în cazul artiştilor tineri – nu reprezintă o viziune şi, dacă asta este toată miza, selecţia se poate face şi de board-ul UNITER. Directorul artistic ar trebui să aibă şi să îşi asume o viziune personală şi, implicit, riscuri, acesta fiind şi motivul pentru care primeşte un mandat din partea producătorului. Un festival în găunoasa manieră împăciuitoristă mioritică nu foloseşte nimănui. Prin selecţia sa, FNT ar trebui să valideze tendinţe, să încurajeze estetici, formule şi artişti provocatori, să promoveze limbaje şi practici performative noi pentru că are forţa să o facă. Dacă sub umbrela FNT sînt şi spectacole investigative, şi cele tributare unor tipare, aceasta pare o dovadă mai degrabă de confuzie conceptuală decît de eclectism dilematic. Şi „vitrinele" au nevoie de un decorator, mai ales cînd se expun în faţa programatorilor străini.

În ritmul ăsta, peste 20 de ani, artiştii vor apela la estetici de azi pe care nu le-a explorat generaţia actuală.

Discutabilă este şi producţia festivalului. Proiectul coordonat de Răzvan Mazilu, *West Side Story,* minunat ca efort şi intenţie de promovare a actorilor tineri, suferă, din păcate, de două hibe. Una este tehnică: atît timp cît pentru muzical esenţiale sînt aptitudinile vocale, a nu ţine cont de ele este fatal. Diferenţele de voce – am văzut o variantă de cuplu cu o voce feminină foarte bună, nesusţinută însă de calităţi actoriceşti, şi una masculină slabă – fac ca spectacolul să pară neprofesionist. Noul trend cu muzicalurile – pentru care şcoala românească nu pregăteşte artişti – generează astfel de situaţii care fac un deserviciu interpreţilor. Show-ul nu a fost încropit în trei zile şi nici nu este o producţie studenţească, ci un spectacol profesionist care trebuie să arate ca atare.

A doua problemă este legată, din nou, de concept. România suferă istoric de un decalaj, inclusiv cultural, faţă de Occident. Tot facem ce nu au făcut la timpul lor predecesorii noştri. În ritmul ăsta, peste 20 de ani, artiştii vor apela la estetici de azi pe care nu le-a explorat generaţia actuală. Se tot inventează roata, iertat să-mi fie. Mă întreb a suta oară de ce nu se fac show-uri despre temele actuale, în limbaje contemporane. *West Side Story* a fost un muzical important la vremea lui, în 1961, cînd a apărut filmul (pe Broadway premiera a fost în 1957), dar acum este datat, estetic în primul rînd. Marketizarea spectacolului ca „manifest al unei generaţii" (cum distribuţia este eminamente tînără, bănuiesc că este vorba despre noua generaţie) este inadecvată. Se regăseşte generaţia tînără în estetica de acum 55 ani? Prin contrast, producţia Festivalului Temps D'Images 2013, *Parallel,* cîştigătoare a premiului UNITER de debut şi prezentă în FNT, este reprezentativă, prin tematică şi limbaj performativ, pentru generaţia tînără, o generaţie interogativă la adresa tiparelor spectaculare pe care le învaţă în şcoală şi aflată în căutarea unor practici proprii prin care să investigheze temele care o interesează, o generaţie care îşi caută şi afirmă o direcţie artistică proprie.

Scriu iar – am mai făcut-o, şi eu, şi colegii de breaslă, dar fără efect – că e timpul ca FNT, dar şi Gala UNITER să fie reconsiderate fundamental, regîndite în acord cu realitatea teatrală contemporană. Conceptele acestor evenimente, valabile în momentul iniţierii, s-au erodat, au rămas în urma vremurilor care modifică organismele vii precum teatrul. Este timpul pentru noi viziuni şi pentru risc. Altfel, regurgităm aceleaşi formule, cu mai mult sau mai puţin succes, şi obişnuinţa este toxică, şi pentru artist, şi pentru public. Fără provocare, arta nu există.

Ca la fiecare ediţie, în FNT au fost lansate cărţi de teatru, cele mai multe cu textele unor teoreticieni şi practicieni ai secolului trecut (volumul al II-lea din *Munca actorului cu sine însuşi* a lui Stanislavski, în traducerea Ralucăi Rădulescu, la Editura Nemira fiind una dintre cărţile importante, nu singura), de unde se vede că teatrul contemporan nu este prezent nici în zona teoretică. Doar cartea Cristinei Modreanu, *Utopii performative,* Humanitas, a punctat la capitolul contemporaneitate.

Au fost, în această ediţie a festivalului, spectacole bune şi mai puţin bune, unele extrem de curajoase (precum *De vînzare* al Gianinei Cărbunariu), altele cuminţi, fruste, metaforice, de scenă mare, în spaţii intime, diafane (precum *Donka,* singurul spectacol străin invitat), abrazive, cu trupă mare, one man/woman show-uri. Despre unele dintre ele am scris deja, pe altele le voi analiza în articole viitoare. Ceea ce m-a preocupat acum a fost modul în care selecţia şi evenimentele conexe ale FNT configurează un concept. Din păcate, nu cred în conceptul de „vitrină".

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

● ***Interstellar* (SUA, 2014), de Christopher Nolan.**

Andrei GORZO

dilematograf

Sărituri în spaţiu şi timp

Interstellar al lui Christopher Nolan e o tentativă de blockbuster SF depotrivă intelectualist şi hiperemoţional, intimist şi IMAX-spectacular, vizionar şi tradiţional-generic, de megasinergie hollywoodiană (e coprezentat de doi *majors,* Warner şi Paramount) şi totodată de artizan-autor (după trilogia *Dark Knight* şi după *Inception,* regizorul-scenarist anglo-american poate face ce vrea la Hollywood, iar printre altele vrea să filmeze pe peliculă şi nu pe digital, să nu se folosească de CGI decît cu măsură şi să intre bătrîneşte în povestea pe care o spune, lungind expoziţiunea şi amînînd prima scenă de acţiune şi efecte speciale aşa cum nu mulţi colegi de-ai lui şi-ar permite s-o amîne). Această odisee spaţială de aproape trei ore, povestită pe îndelete, începe ca o pastorală americană cu lanuri de porumb. Aerul de pastorală se dovedeşte înşelător – tocmai că, în viitorul apropiat în care se petrece povestea, aerul de pe Pămînt devine tot mai irespirabil de la o zi la alta, iar porumbul e singura plantă care încă mai creşte. Midwest-ul în care locuieşte eroul – un cosmonaut pe nume Cooper (Matthew McConaughey), devenit fermier la fel ca toată lumea – pare întors în anii '30, ani de recesiune economică şi de furtuni de nisip. Iar aceasta nu e singura epocă mitologizată pe care o evocă *Intestellar.* Cealaltă este epoca eroică a pionieratului spaţial, a viselor despre colonizarea iminentă a altor planete, despre împingerea frontierei pe zi ce trece mai adînc în spaţiul cosmic, la fel cum în America secolului al XIX-lea fusese împinsă tot mai mult spre vest. Nu întîmplător împrumută Cooper numele unuia dintre actorii americani cei mai implicaţi în mitologia cuceririi Vestului Sălbatic. Şi nu întîmplător i se dă de rostit acestui tiz al lui Gary un discurs în care deplînge înstrăinarea contemporanilor de spiritul marilor pionieri: NASA a fost desfiinţată, iar istoria oficială a misiunilor Apollo, aşa cum a ajuns să li se predea copiilor (ideea fiind ca aceştia să nu-şi facă iluzii că ar putea evada pe alte planete), e vechea istorie conspiraţionistă – aselenizarea ar fi fost doar o înscenare utilă în competiţia cu URSS (referirea la aceasta din urmă fiind, în altă ordine de idei, singura referire din film la alte părţi ale lumii, în afară de SUA). Numai că, după cum descoperă eroul, urmărind indiciile care-i parvin dintr-o sursă misterioasă, NASA încă mai operează, chiar dacă mult diminuată, dintr-un sediu secret – unde fostul cosmonaut e pe loc angajat de un bătrîn profesor (Michael Caine) să caute alte planete locuibile, într-o galaxie accesibilă printr-o „gaură de vierme" din apropiere de Saturn.

Zis şi făcut. Pe prima planetă, cercetaşii (Anne Hathaway e partenera lui McConaughey) sînt întîmpinaţi de un val gigantic, iar printre gheţurile permanente ale planetei numărul doi îi întîmpină tot un cercetaş ca ei (Matt Damon), plecat înaintea lor într-o misiune similară şi aflat în posesia unui posibil secret. Pe scurt, aventură *à l'ancienne* – impresie la care (pe lîngă expoziţiunea foarte tacticoasă a lui Nolan) mai contribuie şi aparatura învechită a exploratorilor (robotul lor vorbitor e o simplă cutie de metal cu părţi mobile), precum şi numeroasele momente în care cosmonauţii îşi oferă unii altora informaţii ştiinţifice (ca de pildă ce sînt „găurile de vierme") care ar trebui să fie elementare pentru ei toţi. Dar stîngăcia dialogurilor menite, de pildă, să amintească spectatorului, iar şi iar, că pentru fiecare oră petrecută de cosmonauţi pe una dintre planetele de dincolo de „gaura de vierme", pe Pămînt trec şapte ani, nu împiedică filmul să fie ambiţios. Revenit pe navă după ce-a inspectat o planetă cît de repede a putut, Cooper priveşte şi ascultă mesajele care i s-au adunat între timp de la copiii lui: cît timp a lipsit el, peste aceştia au trecut mai bine de 20 de ani – fata (Jessica Chastain) are acum aproape aceeaşi vîrstă ca el, şi atît ea, cît şi el rămîn prinşi pe mai departe fiecare în tunelul propriei temporalităţi, avînd dificultăţi în a ajunge din nou unul la celălalt. Pînă la sfîrşitul filmului, Nolan va veni cu o vizualizare borgesian-labirintică a acestui sistem de tuneluri, urmată de încă o scenă părinte – copil, în care raportul de vîrste e dat peste cap într-un grad încă şi mai frapant. Pe scurt, întorcînd *blockbuster*-ul SF al zilelor noastre la vîrsta predigitală a aventurii de explorare *old school* şi apoi trecîndu-l nu numai prin *2001* şi *Solaris,* ci poate şi prin cosmico-intimisto-pastoralismul lui Terrence Malick, Nolan dramatizează noţiuni de fizică (fizicianul teoretician Kip Thorne i-a servit drept consultant) şi invită publicul la contemplarea emoţionată a faptului că sîntem cu toţii călători în timp. Totul fără a înceta să acumuleze stîngăcii de dialog (într-un moment în care fiecare minut contează, exploratorii se aşază pe scăunele ca să dezbată dacă iubirea poate sau nu transcende dimensiunile timpului şi spaţiului), laolaltă cu mai mici sau mai mari inconsistenţe în evoluţia poveştii (atunci cînd eroii se întorc din inspecţia pe o planetă, colegul lor rămas singur pe navă îi întîmpină mai bătrîn cu 23 de ani – doar o parte din ei dormiţi – şi totuşi nu foarte marcat de experienţa unei asemenea singurătăţi). Niciodată un stilist al regiei, ci mai degrabă un prozaic inelegant, Nolan poate fi foarte elementar – de pildă, comutînd între Pămînt, unde situaţia a ajuns să se degradeze de la o clipă la alta, şi o planetă pe care doi cosmonauţi disperaţi se bat corp la corp. La fel ca în *Inception,* unde Nolan comuta nu mai puţin pedestru între mai multe bătăi simultane, după ce stabilise cu spectatorul că acestea se desfăşoară la etaje diferite ale inconştientului unui personaj care doarme, efectul de simultaneitate obţinut printr-un foarte bazic montaj paralel devine un pic mai complex prin faptul, stabilit mai devreme între Nolan şi spectator, că cele două lumi între care se comută au temporalităţi diferite.

■ ■ ■

Mihai DINU

audio şi n-am cuvinte

Jack White, un artist modern rar

Nu-s fanul lui. Nu mă omor nici după *The White Stripes, The Dead Weather* sau *The Raconteurs.* Însă vîrsta m-a învăţat să respect şi ce nu ascult acasă în mod frecvent. Iar White este un bun exemplu, alături desigur de alţi cîţiva pe care nu mă apuc acum să-i înşir.

Şi pînă la urmă, de asta am avut parte: de un megamix. White la pachet cu *The White Stripes.* Început fulminat, cu o vibraţie şi rezonanţă ce ar fi mers de minune şi pentru un final triumfător în care s-a strîns toată energia concertului. N-a fost cazul. Tot concertul a avut parte de intensitatea asta, trăită nu numai de White, ci şi de ceilalţi cinci muzicieni. Din punct de vedere muzical, lecţia predată a fost magnifică, totul la graniţă, la limita dintre stiluri. Cînd una, cînd alta, cu treceri atît de rapide, încît nu ştiai dacă-i

„This, after all, is a rock 'n' roll show, not a poetry reading,". 100% true.

alternative pur, sau *blues* sau *country* (poate cel mai evident exemplu la *Hotel Yorba),* toate executate sincer, cu o trăire ce se zărea lesne pe chipul său, prin acele grimase şi ridicări din umeri din duelurile sale gestuale cu bateristul (de mare, mare senzaţie). Înţelegerea dintre cei de pe scenă este imensă, se simt şi pot ţine pasul la toate giumbuşlucurile lui Jack, la toată improvizaţia pe care el o face pe final şi început de piesă, astfel încît la unele nici nu ştii cînd se face trecerea. Tipic pentru om. Asta dă prospeţime showului şi te hipnotizează.

Concertele lui White sînt un tribut adus muzicii live, o

reverenţă faţă de toate rădăcinile pe care le are în muzică, un omagiu pentru toţi necunoscuţii care au pus bazele blues-ului şi rock-ului de la 1930 pînă-n zilele noastre. Pentru că un gen muzical trebuie să evolueze pentru a rămîne viu. Maniera în care White transpune lucrul ăsta face din el un artist rar.

***Mihai Dinu** este fondatorul Eclecticfm.ro.*

(articol preluat de pe http://blog.eclecticfm.ro/)

■ ■ ■

trei întrebări pentru

Mihaela MICHAILOV

„Ai luat 10?"

Sînteţi genul de dramaturg foarte implicat în frămîntările Cetăţii. Cum vă alegeţi subiectele?

Cred într-un teatru de reflecţie socială şi nu-mi aleg niciodată conjunctural temele şi subiectele. Aleg să documentez şi să cercetez teme care mă preocupă pentru că au un conţinut social şi politic despre care simt nevoia să vorbesc.

Cele mai recente proiecte ale dvs. au ca supratemă educaţia. Dezbateţi şi lucraţi cu copiii. Cum reacţionează ei?

Experienţa de lucru pe care am avut-o alături de copii la cele două spectacole de teatru educaţional *Familia Offline* şi *Teatrul Drepturilor Copilului* este extrem de valoroasă atît pentru formarea lor în spiritul solidarizării în echipă, cît şi pentru formarea mea ca artist-pedagog. Am învăţat foarte multe lucruri din reacţiile copiilor, din vulnerabilitatea lucrului cu ei, din felul în care i-am văzut cum capătă încredere în ei, cum ajung să se ajute şi să conteze mai mult unul pentru celălalt. Una dintre cele mai emoţionante experienţe a fost anul trecut cînd am jucat *Familia Offline* la Cluj în cadrul Festivalului Temps d'Images. Unul dintre copii a făcut febră şi îi era imposibil să mai joace, deşi îşi dorea foarte mult. Mai erau 40 de minute pînă la începerea spectacolului. Ne-am adunat toţi şi eram aproape convinşi că vom anula spectacolul. Atunci, una dintre fetele din spectacol a spus: „O să încerc să fac eu", şi în 20 de minute a făcut tot traseul celui pe care urma să îl înlocuiască. I-am văzut atunci pe toţi atît de concentraţi şi de implicaţi, atît de uniţi, încît am simţit că oricît de greu ar fi uneori şi oricît de mult simţi că nu mai ajungi la un capăt, pentru astfel de momente merită să mergi mai departe.

Dacă ar fi să descrieţi ce înseamnă* Amintiri din epoca de şcoală, *ce alegeţi să spuneţi?

Aş alege următorul fragment din scenariul spectacolului: „Poţi?/ Vezi că nu poţi?/ Demonstrează!/ Ai luat 10?/ N-ai luat 10!/ Păi de ce n-ai luat 10?/ Coco cît a luat?/ Andra cît a luat?/ Sebi cît a luat?/ Cînd o să fii şi tu ca ceilalţi?/ Nu ştiu./ Ia află!"

***Mihaela Michailov** este dramaturg.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Călători lipa-lipa

Era august, vara – umedă și irespirabilă, coreeană, de după sezonul de ploi, așa că am ieșit în papucii mei favoriți pînă la magazinul din interiorul cartierului, să cumpăr ceva. Blocul unde stăteam, din cartierul Daesong, între munți și cam la țară, era pe un mic deal, iar magazinul micilor fermieri de unde mă aprovizionam de regulă – mai la o vale cam abruptă, așa că drumul pînă acolo era o echilibristică greu de menținut. De fiecare dată cînd făceam drumul ăsta scurt, zîmbeam. Vedeam, a nu știu cîta oară, că, în piciorul meu, papucul (ca să nu mai zic de șlap!) are o viață de sine stătătoare, că o ia înainte cînd îi-e lumea mai dragă ori că virează beleuz la prima lipsă de priză a degetelor. Dacă trotuarul nu ar fi fost încins, chiar și după răpăiala de vară, i-aș fi scos. Eram conștient însă că amabililor mei vecini coreeni li s-ar fi părut o excentricitate cel mult amuzantă, pentru care nu aș fi fost, totuși, atît de curajos.

Nu prea avusesem „pe viu" o relație relaxată nici cu papucul, nici cu șlapul. Mai degrabă o atracție livrescă. Dar nici finalul cu „papucii comozi de casă", al unei foarte frumoase scrisori de dragoste, pe care am ascultat-o la un curs de *creative* al lui Mircea Cărtărescu, nici voioșia colorată (de la o șosetă japoneză cu *un* deget!) a „Odei șlapului", scrisă de inconfundabilul Alex. Leo Șerban, nu ar fi reușit să mă obișnuiască cu problema la fața locului, față cu multe degete și cu niște papuci foarte alunecoși. Îi cumpărasem cu cîțiva ani mai devreme, în Grecia, pe lîngă Platamonas, cu prietenul meu Petros, amuzat de planul de a nu mă despărți de ei în toate cele aproape șase săptămîni cît am stat vara aceea acolo. Și chiar așa am făcut. I-am purtat țanțos pe străduțele colinate ale Salonicului, prin satele mediteraneene cocoțate prin munți, stil acoperișul lumii în trepte, deasupra mării, în vipia ateniană ori pe pietrișul din Lefkada. Cred că m-am încumetat și la Meteora cu ei, atît mi-erau de dragi. Dintr-o piele moale, neagră, strînși la vîrf cu două bretele în X, intuind vag, deci *chic*, o sanda, au fost singura pereche de încălțări în care m-am simțit cu adevărat bine călătorind.

Mi-au fost fideli pînă în acea ultimă vară coreeană, cînd își dădeau obștescul și alunecosul sfîrșit pe acel trotuar umed. Cred că mai mult de necazul acelui nedorit sfîrșit, și piciorul, și papucul protestau prin patinajul ăsta amuzant.

Coreenii au o relație simplă cu papucii, cam dificilă cu șlapii și aproape imposibilă cu piciorul gol. Cînd intri într-un interior, te descalți obligatoriu și la fel de obligatoriu este să porți șosetă. Șosetele coreene sînt o întreagă fantezie desen-animat: foarte colorate, imprimate cu cele mai năstrușnice figurine, vesele ca o zi însorită la Disney. (I-aș fi spus lui Leo că, în competiția lor cu japonezii, coreenii poartă mai ales șoseta-mănușă, cu *cinci* degete, ba unele cu fiecare deget colorat altfel, de zici că te afli în fața unui personaj pixelat, care, dintr-un moment în altul, o să zică/facă ceva, dar că, da, tot „japoneza" lui e mai *cool*, dar poate nu la fel de amuzantă!)

Adunarea de papuci, ordonați pe rafturi sau îngrămădiți lîngă încălțările lăsate la ușa unor restaurante e o imagine firească a vieții cotidiene în Coreea. Iarna, nici papucii nu mai sînt de folos. Pe pardoseala încălzită a restaurantelor, unde te așezi de regulă pe

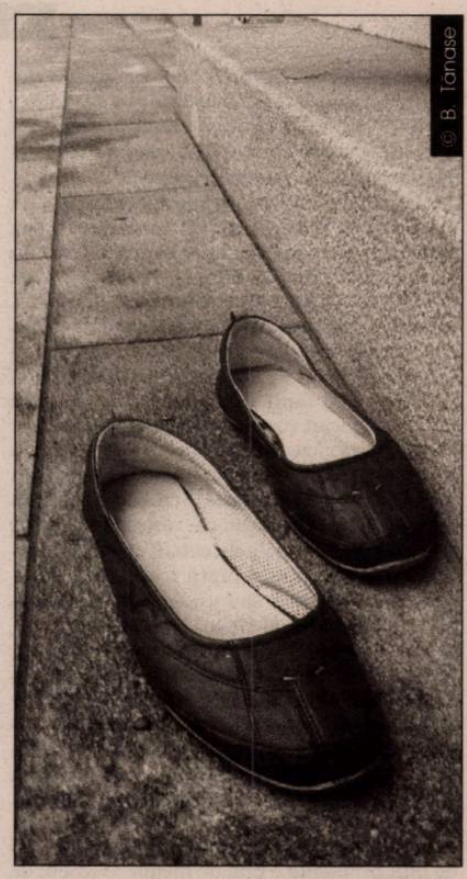

jos, lîngă un grătar încins, lipsa încălțărilor de stradă e o plăcere, pur și simplu. Te simți imediat ca acasă, iar la prînz, pentru ziua intensă de lucru a coreenilor, e un moment de relaxare binevenit.

În templele din munți, călugărul budist își lasă espadrilele din pînză sau piele ușoară, violetă, după un fulgurant patinaj executat cu precizie caligrafică prin curtea interioară, la ușă. Ba mi-a fost dat să văd, la un dineu oferit la palatul prezidențial în onoarea vizitei președintelui Băsescu de omologul său coreean, că regulile protocolului unei vizite de stat nu se fandosesc prea mult și așază, frumos și elegant, la intrare, un șir imaculat de papuci moi de casă, pentru toți oaspeții. (Îmi va fi foarte greu să uit cît de util a fost acest protocol pentru a trece peste emoția momentului. Dar despre această vizită, mai ales în relația ei cu universitatea, altă dată.)

Șlapul e încă prea îndrăzneț pentru societatea coreeană. Poate doar tinerii care au stat mai mult în străinătate să-l mai încerce, dar și atunci timid, cu ostentația unei mici fronde de catifea. Îmi aduc aminte cît de relaxat purtau prietenii mei englezi, în vîjul cel mai vîj al iernii coreene, șlapi sau sandale. Șlapii lui Rickie, cu un mic desen cum nu se poate mai nimerit, al steagului Braziliei, în picioarele goale pe zăpada peninsulară, erau semnul unei libertăți la care mă uitam zîmbind. Sau șlapii din picioarele Sarei, purtați prin lungi drumuri în Asia de Sud-Est, neobosind-o niciodată, cu rucsac sau nu în spate. Știu că nu e o regulă, dar cei care călătoresc așa, sau cel puțin cei pe care am avut norocul să-i cunosc, zîmbesc mai mult. Și au ochii mult mai senini cînd stai la aceeași masă, la un *pint*, iarna.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

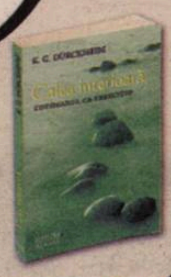

Cartea „Calea interioară" de K.G. DÜRCKHEIM, oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

Promoție valabilă în perioada 16 octombrie - 19 noiembrie 2014

Cum te abonezi

SMS: Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Județ/ Sector ..... Cod poștal .....
Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente. București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

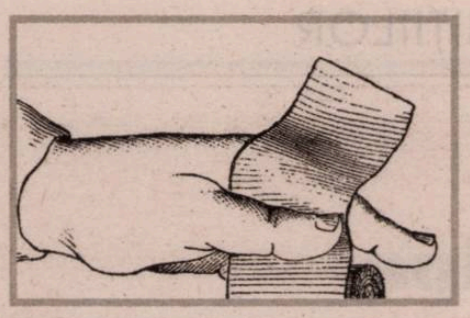

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Ce a cîștigat Mircea Badea mîncînd bătaie

Bătaia încasată de Mircea Badea de la un luptător de box thailandez (sau cum s-o numi sportul respectiv) a declanșat o epidemie de like-uri și share-uri din partea inteligheției de Facebook. În acest echivalent modern al aplauzelor și uralelor din arenă se ascunde însă un eșec, al raționalității și, implicit, al ideii de presă. Iar asta, din punctul de vedere al lui Mircea Badea, e o victorie.

De la ce s-au luat cei doi și de ce ar merita să vorbim în *Dilema veche* despre asta? Pe la sfîrșitul verii, cînd Dan Voiculescu a ajuns la închisoare, iar instanța a decis că sediile Antenelor trec înapoi în proprietatea statului, în urma afacerii frauduloase numite privatizarea ICA, Mircea Badea a scos demonstrativ o masă în fața clădirii din București-Ploiești a postului. Badea a vrut să-și facă numărul menit să-i convingă publicul că „justiția lui Băsescu" interzice libertatea de exprimare, dar el nu cedează. O serie de motocicliști, printre care și Constantin Teodor, omul care l-a bătut ulterior pe Badea, au apărut atunci pe șoseaua București-Ploiești, în preajma Antenelor, și au început să-și ambaleze motoarele. Badea a susținut la TV o tiradă presărată cu cuvinte de genul „cretin", „handicapat mintal", în care își declara intenția de a „rezolva" unul dintre motocicliști „rău de tot".

Nu toate cuvintele folosite atunci de Badea pot fi publicate într-o gazetă civilizată, ca *Dilema veche*. Dar, la televizor, ele se pot spune, nu numai fiindcă s-au spus, ci și pentru că CNA nu a luat atitudine, ca instituție. Doar Narcisa Iorga și Valentin Jucan, reprezentanții adversarilor politici ai lui Badea, au condamnat în nume propriu amenințările și violența de limbaj a acestuia.

La cîteva zile după, motocicliștii l-au așteptat – pașnic – pe Mircea Badea, la ieșirea din emisiune. Constantin Teodor l-a provocat la o luptă, în cadru mai mult sau mai puțin formal, întrebîndu-l dacă e gata să-și susțină amenințările cu fapte. Se dovedește că Badea a acceptat.

Ați mai văzut undeva așa ceva? Cu siguranță, în filmele istorice sau pe strada periferică a copilăriei. Toată povestea aduce, scălîmb, a duel. Cei doi au avut de împărțit o „chestiune de onoare", pe care au ales s-o rezolve printr-o parodie de luptă.

De ce numesc lupta „parodie"? Îmi declin orice fel de competență în materie de box thailandez, kempo sau local kombat – oricum s-o fi numind ceea ce s-au prefăcut că fac cei doi. Dar, spre deosebire de un duel adevărat, lupta s-a petrecut nu la adăpostul privirilor, ca o chestiune de onoare, ci tocmai ținînd cont de priviri și de ceea ce ar urma să spună spectatorii și fanii fiecăruia despre ea. Cei doi au negociat condițiile atent în avans, iar ceea ce am văzut a fost un spectacol, și nu un meci propriu-zis: nici nu s-ar fi putut, cu un campion și un realizator TV în ring. Am asistat exact la ceea ce remarca Roland Barthes în meciurile de catch, cele care prezintă publicului nu o luptă reală, ci un exercițiu demonstrativ sau un fel de teatru simplist despre bine și rău.

Simulacrul a stîrnit nu numai aplauzele like-urilor și uralele share-urilor, ci și, din păcate, un cronicar cu reputație, Cătălin Tolontan, care a ținut să examineze problema din punctul de vedere al sportului propriu-zis, sancționîndu-l pe Teodor pentru că s-a luptat cu un amator, din postura campionului.

Tolontan ar fi putut scrie despre media sau despre sport; a scris despre sport, cînd de fapt problema e una de media. Oameni de felul lui Mircea Badea nu numai că ies din vechea logică a jurnalismului atunci cînd spun ceea ce spun la televizor, ci și ajung să treacă de la insultă la pumn. Nici o legătură cu regulile polemicii civilizate, care fixează confruntarea nu numai în plan verbal, dar și pe terenul ideilor și al raționalității. De la un punct încolo, un discurs ca al lui Badea ajunge să se transforme, la propriu, în lovituri. Forța primează asupra raționalului – sau, chiar dacă e vorba de o mascaradă, publicul asta înțelege.

Din nou, dincolo de conotațiile de simulacru, asta s-a mai petrecut odată, în Evul Mediu. Duelul e o uzanță care vine din așanumitele *leges barbarorum*, uzanțele tribunilor germanice, și e necunoscut în dreptul roman. Dezavuat de Biserică, ajunge destul de repede, din uzanță nescrisă, o practică interzisă. Regina Elisabeta I l-a scos în afara legii în 1571.

Dueluri au mai fost, desigur, de atunci. În Franța, în 1967, un socialist pe nume Gaston Defferre a rănit cu două lovituri de sabie un oponent politic pe nume René Ribière, pe care îl făcuse în prealabil *„abruti"*. În 1952, Allende, comunistul de la care avem în România refugiații chilieni din 1974, s-a bătut, cu pistoalele, cu un viitor președinte al Chile-ului, Raúl Rettig. Exemplele din trecutul mai îndepărtat sînt mai notorii. Însă interesant e altceva: duelul devine o uzanță proscrisă cam pe cînd apare presa, la începutul epocii moderne. Odată cu jurnalismul, în sistemele legale apar prevederile referitoare la insulta și calomnia în scris, mult mai puternice decît o înjurătură în agora. Numele englez al infracțiunii, *libel*, vine tocmai de la cuvîntul latin care înseamnă „cărțulie" sau „opuscul". În accepțiunea iluministă, onoarea cuiva depinde de adevărul sau neadevărul unui enunț negativ, iar adevărul este stabilit de o „comisie de specialitate" – în cazul dat, de un tribunal. Iluminismul, cel care revine la tradiția greco-romană, și fiica lui, presa, neagă „dreptul celui mai tare", consfințit prin forță în cazul duelurilor.

Înapoi la parodia Badea – Teodor: a dovedit oare cel de-al doilea, cîștigînd lupta, că nu e ceea ce primul numea „cretin" sau „handicapat mintal"? Mie și dumneavoastră, probabil că nu, fiindcă noi știm că, de exemplu, handicapul mintal sau cretinismul te împiedică să mergi cu motocicleta. Dar, pentru uzul galeriei – da. Fiecare stradă din fiecare mahala a fiecărui oraș din România are percepția tribală, difuză, a faptului că pumnii funcționează ca mecanism de tranșare a disputelor. În această logică, fundamental opusă raționalului și regulilor presei, și cel care mănîncă bătaie e „în regulă". În această logică funcționează și Mircea Badea, pentru uzul acestui tip de public, și acesta e motivul pentru care a acceptat provocarea motociclistului.

Bineînțeles, jurnaliști și literați care s-au bătut în duel au mai fost. Dramaturgul Ben Jonson a ucis un actor, în secolul al XVI-lea. Pușkin avea o predilecție pentru astfel de lucruri, care i-a atras și sfîrșitul prematur, după o rană de pistol căpătată în 1837. Cîțiva ani mai tîrziu, Lermontov, un alt poet rus, a ucis pe cineva. La noi, Viorel Ilișoi a documentat cazul unui oarecare Spiru Prasin, care a murit în 1904, la Iași, într-un duel cu alt oarecare Wolf Filkenstein, din cauza unui sonet. Însă toate aceste confruntări au o notă paseistă, romantică, explicabilă în termeni de filiație culturală.

„Duelul" lui Mircea Badea vine, în schimb, din tradiția demonstrativă a mahalalei și a filmelor cu *Brusli*, în care „ține-mă să nu-l omor" și reacția publicului sînt mai importante decît satisfacția personală, propriu-zisă, sau cel puțin o dictează pe aceasta. Fanfaronadele de după ale realizatorului, care a susținut în esență că a abadonat lupta fiindcă a obosit, continuă aceeași logică, la fel cum Mihai Gâdea („Sînt foarte mîndru de prietenul meu... s-a comportat admirabil") omologhează mahalagismul violent al lui Badea, ca politică a unui post TV.

Un like sau un share la toată această poveste e proba că rațiunea nu mai contează. Și că presa se transformă în altceva, o bătaie de cartier camuflată de un nume exotic și niște echipamente colorate, chiar cu concursul like-ului sau al share-ului în cauză.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

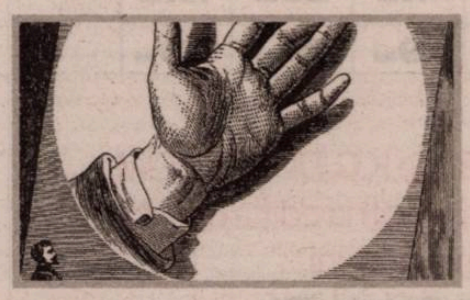

Adina POPESCU

portrete din mers

Alegători

Bunicul meu obișnuia să-mi spună următoarea anecdotă: în 1946, în ziua alegerilor, la el la țară, într-un sat de prin Oltenia, bărbații își obligau femeile să meargă la secțiile de votare și le învățau pe cine să pună ștampila – „Ochiul, ochiul, tu-ți soarele mă-tii!" Ochiul fiind simbolul țărăniștilor, iar soarele, întîmplător, era cel al comuniștilor. Însă n-a mai contat cine cu cine a votat. Comuniștii au furat alegerile, „soarele" a răsărit pe cerul patriei noastre.

În ultima parte a vieții, bunicul meu n-a fost nici pe departe un anticomunist, era unul dintre cei mulți care se obișnuiseră cu sistemul și cu lipsurile lui, ca și cum așa „ne-a fost dat". Ba chiar, la un moment dat, cîștigase o Skoda la Loz în plic, un semn pentru el că norocul nu ține de sistem. După ce a picat regimul, din 1990, n-a ratat nici un vot, deși afirma cu o oarecare vehemență că el „nu ține" cu nici unul (de parcă ar fi fost vorba de echipe de fotbal). Vorba lui preferată: „Ce, îmi bagă vreunul mie ceva în traistă?" În preajma alegerilor, erau lungi discuții în care membrii mai tineri ai familiei încercau să-l influențeze politic pe tata-mare. Deși nu recunoștea, cu toții aveam senzația că votează „cu cine nu trebuie". „Asta e, nu poți să-l schimbi!", gîndeau fiicele, ginerii și nepoatele, și puneau punct discuțiilor, ca să nu degenereze în ceartă.

În duminica alegerilor, bunicul, fost cadru al Armatei, se îmbrăca frumos și mergea la vot. Dincolo de opțiunile lui, era vorba de o îndatorire cetățenească pe care o respecta. Și un simț al răspunderii pe care nu-l dobîndise în armată, ci în copilăria din satul său de olteni. Iar ziua votului era o zi specială, deși nu mergea la biserică înainte, căci era cam ateu. Totuși, o aștepta cu îngăduință pe nevastă-sa să se întoarcă de la slujbă și mergeau la vot împreună. După aceea, bunica ne mărturisea la telefon: „Mi-a tot zis el cu cine, dar eu nu votez cu comuniștii aceia, i-am zis că da, da și am votat cu cheia... ce, trebe el să știe cu cine votez eu? Votul e secret..." După votare, bunicul mergea la complex ca să tragă una mică și să comenteze alegerile cu ceilalți pensionari.

Mi-am amintit de el cu duioșie (deși tare mă enerva atunci, că îngroșa sistematic rîndurile unui anumit gen de electorat) cînd, duminica trecută, la școala unde am votat, am întîlnit un domn trecut de 80 de ani. Era singur, în baston, și tocmai ieșise de la vot, înainta cu o încetineală de melc, pe aleea școlii. Am trecut pe lîngă el, am intrat, am urmat „procedura", am pus ștampila și am ieșit – toată treaba asta a durat 5-7 minute. Bătrînul era tot acolo, reușise să parcurgă trei-patru metri, fiecare pas chinuit pe care îl făcea era o victorie. Și m-a impresionat cumva disciplina lui și încăpățînarea de a vota. Mi-a fost rușine cu cei cîțiva prieteni ai mei care nu merseseră să voteze, pur și simplu din lene sau pentru că avuseseră alte treburi mai „importante" – „a făcut febră ăla micu, n-am avut cu cine să-l las!", „am tras o fugă la munte!", „am fost la shopping și, cînd m-am uitat la ceas, era trecut de 8, ce rost mai avea?", „am fost la Mega să iau niște bere, n-au vrut să-mi dea și m-am enervat, îmi bag piciorul în el de vot!", „dar ce, crezi că ar conta votul meu?". Sau: „las că merg la turul doi, în fond, atunci e important!" Ca și cum la un campionat mondial de fotbal n-ar conta decît finala, ce s-a întîmplat pînă atunci nu înseamnă nimic. Mi-a fost rușine cu ei și cînd i-am văzut pe toți acei oameni care, la Londra, Paris sau Viena, au stat 4-5 ore la coadă ca să voteze. Lipsa de interes nu e o scuză. Nici „n-am cu cine să votez!", adică eu sînt mai presus de toată mizeria asta, „nu mă bag în noroi", vorba excelentului spot marca Leo Burnett.

> *„Ochiul, ochiul, tu-ți soarele mă-tii!"*

Generația 30+, cea a „adulților", are în continuare probleme cu responsabilitatea civică, și nu doar în ceea ce privește votul. E vorba de altceva aici, de o plafonare, de o indiferență generală. Pentru mulți, nu contează ce se întîmplă dincolo de pragul ușii apartamentului lor cumpărat în rate. Dezamăgirea legată de clasa politică are o directă legătură cu dezamăgirea față de propria viață, care se rezumă la job, copii, vacanțe, bani. Aud la TV un răspuns invariabil la întrebarea „Pentru ce ați votat?" – „Pentru o schimbare!" De ce neapărat schimbare? Ideea de schimbare induce impresia că tot ce s-a întîmplat pînă acum în România, dar și în viața celui care dorește schimbarea, este fundamental greșit. Pînă la urmă, votul e modul de a te raporta la propria persoană. Pentru că tata-mare, în felul lui, avea dreptate – pînă la urmă, „nu ne bagă nimeni în traistă".

Mă-au impresionat plăcut, însă, cei care au împlinit de curînd 18 ani și votează pentru prima oară. I-am remarcat pe Facebook – responsabili, implicați, atenți la ce se întîmplă în jurul lor, și nu doar în România, ci și în alte părți ale lumii. Activi din punct de vedere civic, unii au participat la manifestațiile de solidaritate cu diaspora. Poate că schimbarea n-ar trebui să o „votăm", ea vine treptat și de la sine.

Din povestea lui Gheorghe Ursu (II)

– interviu cu Andrei URSU –

*Pe 5 noiembrie, **Andrei Ursu,** după 16 zile de greva foamei, a primit o ordonanţă din partea Procurorului General al României, Tiberiu Nițu, prin care se dispune infirmarea soluţiilor de neîncepere a urmăririi penale (NUP) asupra ofiţerilor de securitate „implicaţi în acţiunea de represiune" împotriva tatălui său, Gheorghe Ursu, „cu participarea nemijlocită a ofiţerului Pîrvulescu Marin", pentru infracţiunile de crime împotriva umanităţii. Ordonanţa dispune redeschiderea cercetărilor, cu „semnificaţia redeschiderii procesului penal", atît în cazul uciderii lui Gheorghe Ursu, cît şi în toate cauzele din dosarele cu numele generic „Procesul Comunismului", în care s-au dat anterior NUP-uri.*

Ce a văzut informatoarea Pârguţa Croitoru în jurnalul tatălui dvs.?

Tatăl meu consemna tot ce avea legătură cu sistemul sau cu încercările lui de a protesta împotriva acestuia. Printre care şi întîlnirea lui cu Geo Bogza. Acestui Babu (aşa îi spunea tatălui meu) i-a zis: am aici un manifest, aş vrea să ajungă undeva în Marea Adunare Naţională. Voia ca Bogza să-l coopteze apoi pe Eugen Jebeleanu, care era delegat în MAN. Toată discuţia în detaliu e reprodusă acolo. Bogza i-a răspuns acolo că nu crede că Jebeleanu se va băga.

Pârguţa i-a dat ce a citit securistului institutului, Dumitraciuc. Care a anunţat securiştii Direcţiei a II-a, a generalului Macri, şi ai Direcţiei a VI-a, unde era generalul Vasile Gheorghe, de la cercetări penale. Aceştia au trimis imediat mesajul anchetatorului de caz, care a fost Marin Pîrvulescu. Apare în dosarul lui din decembrie '89, dar apare direct la noi acasă în 7 ianuarie 1985. Tatălui meu i s-a luat paşaportul, căci avea paşaport pentru Statele Unite. I-au deschis dosarul, care acum se numea „Udrea". În dosar apar aceste percheziţii. Au intrat, au întors casa pe dos, au pătruns în debarale. Pe 17 ianuarie '85 a fost a doua percheziţie. Era un material enorm. Vorbim de trei valize de manuscrise: poezii, comentarii, nu doar jurnalele. Era pasionat de sport, de şah, de artă, de istoria filmului. Avea un manuscris despre Simfonia 40 de Mozart. Avea partitura aia în jurnal. A ajuns la Securitate. Erau convinşi că e un cod secret... Cînd tu vorbeşti de Ierunca şi Monica, afişe împotriva sistemului şi ce să facem cu puşca cu lunetă, atunci nu te poţi ocupa atîta de Mozart, decît folosind partitura ca pe un cod secret ca să transmiţi cuiva mesaje. Nu se putea ca această chestie să nu însemne chemarea lumii în stradă... Atunci a început un conflict major, Pîrvulescu l-a provocat şi i-a zis: „Spune, bă, ce ai vrut să zici aici?"

Tata mai scria despre barocul Romei şi despre Bernini – încîntat, dar şi deziluzionat. Pîrvulescu era convins că Bernini era legătura lui italiană. Încercau şi ei, făceau o grămadă de legături, erau meticuloşi. Aveau o şmecherie malefică, combinată cu o ignoranţă monumentală. Chiar nu puteau să verifice că partitura era chiar Mozart şi cine a fost Bernini? Ei voiau să găsească un complot al intelectualilor, să-i poată agăţa pe toţi. Îl chemau la ei după serviciu. Îl întrebau despre prieteni. Îi spuneau, la modul foarte parşiv: „Uite, eu citesc din jurnal şi tu scrii. Că noi oricum ştim totul..."

De ce anume a fost acuzat Gheorghe Ursu?

Capul de acuzare din ianuarie 1985, cînd a început ancheta, a fost de activitate împotriva orînduirii socialiste, articolul 166. Acolo era pomelnicul. Scrisorile la Europa Liberă, afişele antitotalitare, jurnalul pe care voia să-l publice... Întreţinerea de relaţii cu aceşti scriitori cu „concepţii duşmănoase". Au propus să fie arestat pentru definitivarea cercetărilor şi pentru stabilirea naturii relaţiilor cu aceştia.

Tata s-a tot întrebat de ce îl pun să scrie, dacă tot zic că ştiu... Trebuie că înseamnă că, dacă el va scrie, vor putea să-i înfunde cu mai multă uşurinţă. Şi aşa era îngrozit că jurnalul o să-i dea în vileag. Şi-a dat seama şi n-a scris nimic. Atunci au trecut la ameninţări mult mai puternice. „Te arunc pe fereastră", l-a zguduit Pîrvulescu. N-a semnat nimic. Pînă la urmă, au încetat prin iunie. A fost un concediu fericit şi trist. Exista o urmă de libertate, dar trena pericolul sumbru că nu se terminase... L-au chemat din concediu la serviciu, unde i-au făcut un fel de muştruluire, în şedinţa oamenilor muncii, şi i-au spus că ar fi fost iertat de organele de securitate. Aceştia voiau să se spele pe mîini pentru că urma să intre pe mîna Miliţiei. Ceauşescu nu mai voia încă un caz politic, fusese o întrunire pentru Drepturile Omului la Ottawa.

Cînd a fost arestat?

L-au arestat pe 21 septembrie 1985. M-au anunţat în aceeaşi zi să vin să-i iau „efectele". Mi-au dat taşca ferfeniţită cu toate lucrurile lui, pe care nu avea voie să le ţină. Nu mi-a spus nimeni nimic despre motivul arestării. Am stat acolo toată ziua, pînă m-au dat afară. A doua zi am stat cu mama toată ziua. Mi-au spus că era chiar acolo, la Rahova, în arestul Miliţiei. Nu ne-au spus motivul arestării, deşi era unul foarte simplu: a fost arestat pentru deţinere ilegală de valută – avea 17 dolari... Nu ne-au lăsat să-l vedem niciodată în toată perioada aia. I-am dus pachete, le-au respins. I-au respins paltonul, ne-au zis: „Lasă, bă, că se încălzeşte muncind." I-am dus nişte cărţi şi ziare, ne-au zis: „Lasă, că aici citeşte *Scînteia*." L-am contactat pe avocatul Pora, care fusese şi al lui Radu Filipescu. Am zis că o fi de-al nostru, cît de cît, mai decent. N-a făcut nimic, deşi am avut lungi discuţii cu el. Spune că l-a văzut pe tata în noiembrie '85, spre final. L-au chinuit – a spus. Tot spunea că cei vinovaţi de asta erau Vasile Gheorghe, şeful Securităţii, şi Pîrvulescu, care nici nu l-a lăsat să vadă dosarul.

Ce s-a întîmplat în detenţie?

Sora mea din SUA s-a zbătut să intervină americanii. A fost comunicat cazul la Amnesty International. Sidney Yates, un senator american le-a cerut lui Ştefan Andrei, ministrul de Externe, şi autorităţilor să fie cu mănuşi în cazul Gheorghe Ursu. Avem toate scrisorile de atunci pe site, plus actele care se vehiculau între Ministerul de Interne şi cel de Externe. Pînă la urmă, mulţi au avut curajul să vorbească, inclusiv „anchetatorul lui", care rezultă că era Pîrvulescu, cel care-l anchetase şi-n stare de libertate. Care-i cerea să vorbească despre prietenii lui. Şi el nu voia să spună.

Iniţial doar l-au ameninţat. „Ai grijă ce spui data viitoare, n-am timp de tine." A doua zi au urmat bătăi la palme – s-a întors cu palmele umflate. Apoi, cu urme de sînge pe faţă, cap, ureche, abdomen, nas. Apoi, din ce în ce mai rău, bătăi la abdomen. A fost pus la izolare severă, în poziţia Christos, în lanţuri. A stat acolo două zile. Era bătut şi în celulă, dar cele mai cumplite bătăi erau sus, la anchetă. S-au concentrat pe bătăile la abdomen. Cred că era momentul în care se făcuseră demersurile în SUA. Era imposibil să mai iasă viu. Dacă ieşea, vorbea. Şi le era frică. Nu puteau să riște ca americanii să afle că era un caz politic şi că trecuse prin ce trecuse. Dăduseră deja un răspuns fals americanilor, în condiţiile în care Ceauşescu încerca să-şi menţină clauza, şi jos cu prietenii, şi voiau să confrunte răspunsurile.

„A început să verse sînge, urla încontinuu. L-au ţinut aşa special. Ştiau exact ce-i fac."

Cum a murit?

Fusese arestat preventiv pentru o lună. I-au mai prelungit pentru încă una. După lege, urma să fie eliberat, căci nu se mai putea prelungi. Urma să fie eliberat pe 21 noiembrie. Pe 15 noiembrie au hotărît să-l termine. Îl văzuse Pora, cu urme de cătuşe. L-a luat la anchetă Pîrvulescu, în dimineaţa aia. L-a adus seara cu pătura, nu mai putea să meargă, sînt multe mărturii în acest sens. De data asta urla de durere, îşi vărsa fierea. L-au ţinut acolo două zile, fără ajutor, fără nimic. A început să verse sînge, urla încontinuu. L-au ţinut aşa special. Ştiau exact ce-i fac. I-au spart un organ, intestinul subţire. Era ideea să ajungă boala într-un moment în care să nu mai poată fi salvat: la peritonită. Infecţie generalizată. În dimineaţa de 17 noiembrie 1985, i-au făcut o operaţie de formă. Dar deja i se instalase această stare, fusese bătut la ancheta de anchetatorul lui. Medicul principal, chirurgul, a spus că echimozele pe care le văzuse şi membranele false din jurul organelor arătau vechimea stării – între 36 şi 48 de ore. A murit imediat după operaţie, pe 17 noiembrie 1985

Cum aţi aflat?

Ne-au anunţat abia pe 19, prin Miliţia de cartier. Mi s-a spus să sun la ei la secţie. La telefon mi s-a spus: „Tatăl dvs. a decedat. Vă rog să-i ridicaţi efectele de la spitalul penitenciar." M-am dus la Jilava cu mama, a doua zi, pe o zăpadă mare, cu un autobuz. Un infirmier ne-a dat „efectele" lui. N-am înţeles niciodată de ce au făcut lucrul ăsta. Ne-au dat hainele lui pline de sînge, toate. Pantalonii, pantofii, un prosop, toate cu pete groase de sînge negru. Şi cămaşa pe spate făcută fîşii.

Am rămas acolo să încercăm să aflăm cauza morţii. Am cerut să vorbim cu directorul spitalului. Am stat acolo toată ziua. Ne-a primit la un moment dat. Era un birou care mi s-a părut uriaş, el era în capăt, şi ne-a spus să stăm acolo. „Nu ştim ce s-a întîmplat cu el, nu avem nici o informaţie. Mergeţi mîine la morgă şi o să aflaţi." După cum am aflat ulterior, îl chema Ghiţă, participase direct la operaţie, era omul Securităţii.

La morgă l-am văzut pe tata. Avea echimoze pe flancuri. I se făcuse autopsia. Şi pe faţă avea urme de lovituri. Şi pe spate avea brazde adînci. Dar nu mi-au spus pe moment cauza morţii. Nici pe certificatul medical nu era scrisă cauza morţii, era în alb.

M-au trimis la cel cu îmbălsămarea. Acesta a dat un telefon în prezenţa mea. Zice: „Da, da, e un caz special, înţeleg." După '89 abia am aflat cauza morţii, după ce a început ancheta, în anii '90. Doctorii menţionaseră echimozele. Erau vizibile. Doctorul care a făcut autopsia a constatat echimozele, dar a zis că a murit prin stop cardiac. Ceea ce e o porcărie, că orice om moare de stop cardiac. Procurorul civil de atunci, Manea Drăgulin, a trecut „stare toxică, care a dus la stop cardiac. Moarte neviolentă."

Ce aţi făcut după '89?

După '90 am început toate demersurile. Procurorul militar Dan Voinea a început în '90. Prima concluzie a lui fost că moartea a fost violentă şi vinovaţi sînt ofiţerii anchetatori şi şefii lor. Ofiţerii anchetatori de la Miliţie şi Securitate. Apoi i-au luat cauza lui Voinea, au tărăgănat cu Marian Clită (care a fost considerat vinovat) ani de zile. Îi băduseră dosarul procurorului Joarză. A fost un troc să ia Clită asupra lui loviturile cauzatoare de moarte, care, de fapt, s-au şi prescris. N-au mai putut s-o întoarcă din cauza unui scandal. În perioada electorală, cînd erau alegerile între Iliescu şi Constantinescu, a fost trimis dosarul lui Clită în instanţă. A venit din nou Voinea. Abia atunci l-au condamnat pe Clită pentru omor, dar n-a făcut decît doi ani. Dar, cu acea ocazie, au mai dat diverşi mărturii şi a apărut numele de Pîrvulescu. Voinea a adunat un dosar puternic. În 2000, prin Hotărîrea CSAT, a obţinut dosarul de urmărire informativă a tatei. Era pe vremea lui Constantinescu... L-am văzut, am făcut ceva copii din el. Avea şapte volume. Era măsluit 80%. Primele două volume aveau şi ceva pagini originale. Dosarul se numeşte „Udrea". Tot ce avem e de acolo. Stănică şi Creangă au fost trimişi în instanţă în 2000. La un moment dat, spre alegerile din 2000, i-au luat dosarul lui Voinea şi i l-au dat unui procuror securist, Vasile Stanca, şi s-a blocat. După anii 2000, a fost un proces al lui Stănică şi Creangă. Doi ofiţeri din Miliţia ceauşistă au fost trimişi în instanţă pentru prima dată. Cu chiu, cu vai, au fost condamnaţi pentru omor deosebit de grav. Le-au dat zece ani, dar unul a stat cinci ani, şi altul – un an. În paralel, s-a făcut dosarul împotriva lui Pîrvulescu. În 2003, Voinea a disjuns cauza împotriva lui Pîrvulescu, pe aceeaşi acuzaţie, dar nu l-a audiat totuşi pe Pîrvulescu. A rămas un dosar cu care nu s-a mai întîmplat nimic între 2003 – 2007. Dosarul disjuns l-a anexat dosarului crimelor comunismului. Cînd s-a ajuns într-un punct critic cu dosarul, l-au schimbat pe Voinea. În perioada Băsescu. A venit în locul lui Vasilache. Dosarul a fost înmormîntat. Am mai făcut două plîngeri împotriva lui Pîrvulescu, dar mi-au dat NUP-uri. Au pretins că dosarul a fost soluţionat sub judecătorul Gunescu. Anul trecut, în 2013. Am descoperit că, de fapt, dosarul disjuns de Voinea în 2003 nu era acolo. Am făcut plîngeri peste plîngeri, toţi mi-au dat aceeaşi variantă a lui Vasilache. Şi aşa am ajuns să intru în greva foamei. Dosarul nu era acolo. Chestia e că acum l-au găsit. Ministrul Justiţiei a luat dosarul de la Vasilache şi l-a mutat la procurorul general Nițu.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Petre MUNTEANU

Uşurel cu religia în şcoli

Ce loc poate avea religia în programa şcolilor publice, nu doar în România? Am pus trei întrebări unor varii profesionişti români, care au trecut prin multe şcoli şi au făcut multe în viaţă. Guvernul şi Patriarhia au semnat, în luna iunie, un protocol care, pentru susţinătorii semnatarilor, înseamnă o mai bună predare a religiei în şcoli, dar, pentru adversarii acestei cutume postdecembriste înseamnă nu doar o discriminare a cultului ortodox în raport cu celelalte din ţară, dar, mai ales, o şi mai mare imixtiune a Bisericii în Educaţie, chiar în Stat.

1. Ce valori – morale, sociale – trebuie inculcate copiilor, începînd cu ciclul primar? Şi ce valori le inculcă, sau le poate inculca, acestor copii educaţia religioasă?

Marian Staş: Educaţia, în general: Binele, Frumosul, Adevărul. Educaţia religioasă: Credinţa, Speranţa, Iubirea (Corinteni 1).

Sandra Pralong: Nu cred că predarea religiei este treaba şcolii, ci a familiei şi/sau a Bisericii. Religia înseamnă dogmă, iar dogma împarte oamenii în „buni" (cei care cred ca noi) şi „răi" (cei care cred în alte dogme), or, asta este exact ceea ce şcoala *nu* trebuie să facă! Mai ales într-o lume globală şi multiculturală, şcoala nu trebuie să împartă oamenii în tabere, în funcţie de religie sau crez, etnie, rasă sau de alte atribute care nu ţin de caracterul omului, ci, dimpotrivă, şcoala trebuie să formeze caracterul! Ce fel de caracter? Aici intervine politicul: vrem o naţie de oameni liberi care gîndesc independent, sînt autonomi, creativi şi întreprinzători, sau, dimpotrivă, vrem oameni docili, adică obedienţi, timoraţi, asistaţi şi slugarnici, pe care să-i putem controla?

Pentru a forma oameni adevăraţi, şcoala nu are nevoie de religie, ci de acele valori care modelează spiritul, iar acestea sînt valori universale, care transcend o anume religie şi sînt comune tuturor.

Radu Gologan: Încă de la primele deschideri ale creierului copilului la valori morale: bine contra rău, acestea trebuie cultivate în familie, apoi în şcoală. Evident că valorile morale ale oricărei religii susţin că fac asta. Din păcate, de fiecare dată cînd religia a încercat să schimbe laicitatea învăţămîntului, urmările au fost nefaste, mai ales dacă şcoala se întrerupe la o vîrstă la care judecata intelectuală nu poate fi liberă, bazată pe cunoştinţe morale.

Alexandru Bălăşescu: Ciclul primar începe la vîrsta de 6-7 ani. Neuropsihologii şi înţelepciunea populară ne spun cam acelaşi lucru: circuitele neuronale se formează exact în primii şapte ani, înainte de a fi expuşi educaţiei formale din şcoală (e adevărat, acum ciclul primar începe la 5 ani). Copiii absorb valorile morale/sociale prin expunerea la comportamente care reflectă aceste valori, în combinaţie cu educaţia verbală (formală sau informală). De exemplu, a spune unui copil să nu mintă este mai puţin eficient în transmiterea valorii cinstei decît a nu-l minţi. În momentul în care mesajele sînt contradictorii, de obicei sîntem tentaţi (şi în copilărie, şi mai tîrziu) să urmăm exemplul faptelor, şi nu al vorbelor. Vorbind despre metoda de educaţie, în opinia mea, învăţarea ar trebui să aibă la bază motivarea curiozităţii şi a urmăririi unor exemple pozitive – în nici un caz teama de pedeapsa imediată sau într-un viitor indefinit, şi/sau ruşinea publică.

Acum, cred că valorile importante în orice societate sînt, pe de-o parte, cinstea şi încrederea – ambele contribuind la construirea solidarităţii sociale –, şi capacitatea de gîndire independentă şi critică. Educaţia religioasă creştin ortodoxă (căci vorbim de România „majoritară") cred că întîmpină o piedică majoră în a inculca aceste valori tocmai prin metoda pe care o aplică – chiar dacă la nivel declarativ acestea sînt şi valorile importante ale acestei religii, sau ale oricărei religii. A fi solidar sau încrezător, în tine şi în celălalt, din frică de „Dumnezeu" sau din dorinţa de a evita o pedeapsă eternă, într-o posibilă lume de apoi, este o contradicţie. Iar frica este în sine un instrument emoţional care anihilează „din faşă" gîndirea independentă. E inutil să dezvolt ideea, oricine care poate gîndi independent înţelege despre ce este vorba. Cu alte cuvinte, nu este vorba despre *ce* putem învăţa din doctrina religioasă, ci *cum* transmite doctrina mesajul. Pentru că, de fapt, învăţăm prin modalitatea de transmisie – mediumul este mesajul, ca să îl citez pe mereu actualul McLuhan.

2. Au nevoie elevii, mai ales cei din ciclul primar, de învăţarea doctrinei unui anumit cult sau, eventual, de cunoaşterea istoriei ideilor religioase? Ori au nevoie de o „educaţie etică"?

M.S.: Doctrină de cult – *nu*. Idei şi credinţe religioase/educaţie etică – *da*. Cel mai fascinant subiect, pentru mine, e conversaţia despre „principiul suprem", proclamat în diverse religii – Dumnezeu, Allah, Buddha etc.

S.P.: Sigur este nevoie de educaţie etică, cum este nevoie şi de educaţie civică – alt domeniu prea puţin prezent în şcoala românească. Cum spuneam, religia te limitează la o singură dogmă, or, noi vrem să-i învăţăm pe copii să judece singuri ce e bine şi ce este rău, indiferent de context. Istoria ideilor religioase este o bază de la care poate pleca educaţia etică, dar aceasta nu trebuie să fie limitată la viaţa spirituală, ci să fie axată pe întreaga viaţă în Cetate.

R.G.: Doctrină – categoric nu. Dar pot fi învăţaţi că, istoric, toate religiile doresc promovarea frumosului în viaţă, a adevărului şi a iubirii. La vîrsta claselor primare, poveştile cu substrat religios sînt binevenite, chiar şi acelea care nu au substanţă creştină – ca *O mie şi una de nopţi*. În clasele mai mari, religia trebuie adăugată istoriei în general, istoriei artei în special, literaturii şi ştiinţei. Credinţa personală trebuie să fie înţeleasă ca liberă, dar istoria ei trebuie înţeleasă ca parte a culturii care tinde spre frumos şi cultivarea binelui din om.

A.B.: Aici avem trei întrebări într-una singură, ca la unele produse de îngrijire a părului. Dacă întrebarea se referă la România, stat laic prin definiţie constituţională, răspunsul la prima parte a întrebării este în mod clar *nu:* elevii din nici un ciclu şcolar nu au nevoie şi nu ar trebui, prin principiu constituţional, să înveţe doctrina unui anumit cult. De ce? Din două motive: 1) Una dintre menirile şcolii este de a forma cetăţeni. Dacă formăm cetăţeni ai unui stat laic, ei trebuie formaţi în valori laice. 2) Orice stat-naţiune, inclusiv România, este variat din punct de vedere religios. Învăţarea, chiar şi „opţională", a unei doctrine religioase introduce în mod automat un principiu de discriminare, unul dintre cele mai periculoase posibile – nu cred că e cazul să dezvolt aici multitudinea conflictelor din istoria umanităţii care au avut şi au la bază reducţionismul sau fundamentalismul religios.

A doua parte a întrebării, legată de cunoaşterea ideilor religioase: ca parte din istoria universală a umanităţii – căci nu avem societate umană în care să nu găsim expresia unei religii, fie politeistă, monoteistă, animistă etc. –, istoria ideilor religioase ar putea constitui un obiect de studiu, fie separat, fie integrat în studiul istoriei civilizaţiei umane (folosesc intenţionat singularul, căci cred că expresiile istorice şi geografice multiple ale culturilor însumează marea aventură a civilizaţiei umane – cu diversele ei manifestări, de multe ori conflictuale). Acest obiect de studiu ar putea fi introdus în ciclul secundar, după o temeinică înţelegere şi acceptare, prin practică, a principiilor analizei critice şi gîndirii independente.

3. Recomandaţi vreun model străin?

M.S.: Nu – nu cunosc un astfel de model. Cred, însă, că echipe de profesionişti români pot foarte bine să construiască un curriculum inteligent, de „educaţie spirituală, idei şi credinţe religioase".

S.P.: Din ce în ce mai mult, sistemele educaţionale de avangardă în Occident se preocupă de ansamblul corp – minte – spirit. Cred că putem crea un astfel de sistem autohton, bazat pe valorile pe care vrem să le promovăm în societate, căci, cum spuneam, educaţia formează naţiunea. Ce văd eu pentru România? O educaţie care să promoveze respectul pentru oameni şi natură, onestitatea, munca, creativitatea, responsabilitatea şi dragostea de ţară. Pe scurt, cred că, într-o lume globală, foarte românescul „ce ţie nu-ţi place, altuia nu face!", care se regăseşte în toate marile religii ale lumii, este baza de la care trebuie să pornim educaţia morală.

R.G.: Cunosc, legat de cele spuse mai sus, că în multe ţări orele de istorie a religiilor sînt combinate cu cele de istorie sau de artă, prin vizite la mari muzee şi teme pentru eseuri legate de aceste implicaţii. În afara unor ţări musulmane fundamentaliste, nu cunosc decît estul ortodox al Europei, unde doctrina ortodoxă încearcă să se impună ca singura în şcoli.

A.B.: Un model străin pentru România de astăzi? Scriu aceste răspunsuri după ce am citit despre recenta donaţie făcută de premierul în exerciţiu al României către o mînăstire, o donaţie care ar fi putut ajuta mult mai bine spitalele de stat sau şcolile în paragină din ţară. Şi care, la limită, poate fi anticonstituţională... *De jure*, evident, dar poate utopic, ar fi extraordinar dacă Ministerul Educaţiei şi Guvernul României şi-ar asuma litera şi spiritul Constituţiei României şi ar elimina parodia predării religiei ortodoxe în şcoală sub masca „istoriei religiilor".

Marian Staş *este formator, preşedinte al Asociaţiei „Liderii Mileniului III".*

Sandra Pralong *este preşedinte al Fundaţiei Synergetica.*

Radu Gologan *este profesor de matematică la Universitatea Politehnica din Bucureşti şi „antrenorul" echipelor româneşti la olimpiadele internaţionale de matematică.*

Alexandru Bălăşescu *este dr. în antropologie.*

Anchetă de idei realizată în cadrul formatului „Reţeaua România 2.0" (www.romania20.org) – reţea de experţi consacraţi şi emergenţi, dedicată identificării şi formulării de idei în sensul căutatei strategii naţionale de dezvoltare.

(fragment preluat din FP România)

PUBLICITATE

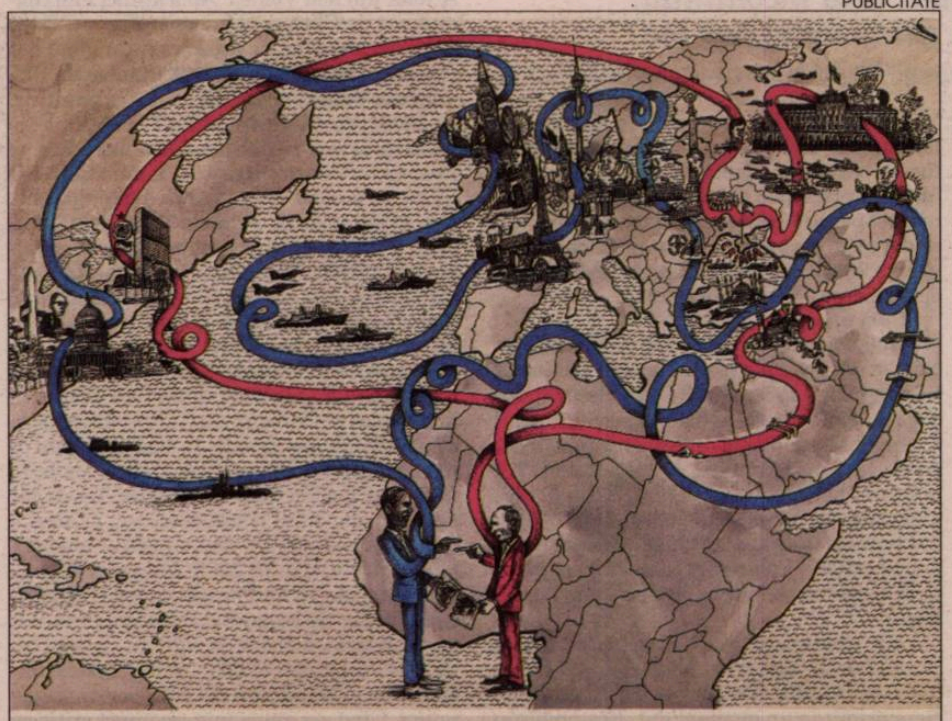

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY. Politică globală, economie şi idei

Cătălin TOADER

Jazz Mozaic la Sibiu

Parcă pentru a justifica tradiţia pe care oraşul o are în domeniu, o nouă instituţie de jazz se naşte la Sibiu, şi are chiar şi un nume în certificatul de naştere: Jazz Mozaic Festival. Născut de Hermannstadt Events şi avînd sprijinul financiar al Consiliului Local, festivalul aflat la debut promite să fie un aranjament fericit de pietre care strălucesc diferit, dar se omogenizează artistic într-un mozaic desăvîrşit de sunete şi senzaţii. Mozaic Jazz Festival va avea loc în perioada 14 – 16 noiembrie la Casa de Cultură a Sindicatelor din Sibiu. Mai multe la www.mozaicfestival.com.

Vineri, 14 noiembrie. Conceput într-un format foarte urban, cu doar două recitaluri pe seară, festivalul demarează de o manieră soft-clasică, concertul de deschidere fiind asigurat de un cvartet construit în jurul unei tinere vocaliste maghiare, Nikoletta Szöke, o blondă frumoasă şi foarte talentată, singura prezenţă feminină din festival. În 2005, după doar trei ani şi jumătate de la primele ore de canto, lua acasă marele trofeu şi premiul publicului la prestigiosul concurs de interpretare Shure Jazz Voice Competition de la Montreux, juriul fiind condus la acea ediţie de celebrele Barbara Hendricks şi Randy Crawford. În 2008 îi apărea, la casa maghiară Grammy Records, albumul de debut, intitulat *Golden Earrings,* iar după aceea a reuşit să-şi exporte talentul în Extremul Orient, semnînd un contract pentru cinci albume cu casa japoneză Atelier Sawano. În recitalul de la Sibiu, Nikoletta va fi susţinută de un trio format din Robert Lakatos (pian), András Mohay (tobe) şi József Horváth Barcza (contrabas) – acesta din urmă fiind nimeni altul decît soţul său.

Recitalul-vedetă al serii aduce cu sine parfum oriental şi ritmuri ancestrale.

Recitalul-vedetă al serii aduce cu sine parfum oriental şi ritmuri ancestrale, fiindcă pe scenă va urca unul dintre cei mai importanţi percuţionişti contemporani – Trilok Gurtu. Pentru amatorii de cifre şi nume – născut într-o familie de muzicieni foarte influenţi (bunicul era un celebru sitarist iar mama o vocalistă/interpretă desăvîrşită de muzică tradiţională indiană), a fost mereu în contact cu muzica. Ia lecţii de tabla cu Shah Abdul Karim, după care, în anii '70, ajunge în Europa şi începe o aventură incredibilă. Cîntă cu Don Cherry, Terje Rypdal şi Charlie Mariano, dar apare şi pe albumul *Apo-Calypso* al trupei germane de fusion Embryo. Trece prin trupa lui John McLaughlin şi cîntă în deschiderea concertelor lui Miles Davis, pentru a ajunge, în cele din urmă, să facă o dexteritate de invidiat. Şi fiindcă ţine mult la originile sale evreieşti, marşează pe klezmer, gen în care este considerat un maestru. Şcolit la Juilliard (în cadrul Lincoln Center for the Performing Arts din New York, una dintre cele mai renumite şcoli superioare de-

dicate artelor din Statele Unite), David a trecut prin The Klezmatics, înainte de a înfiinţa propriul grup de gen, numit Klezmer Madness. Totuşi, gustul său pentru fusion nu-i dădea astîmpăr, astfel că-şi uneşte forţele cu rapper-ul Socalled şi mixul de klezmer, rap şi funk începe să aibă succes şi la generaţiile mai proaspete. Colaborator al unor nume foarte mari, precum Kronos Quartet şi Uri Caine, David Krakauer vine la Sibiu cu o trupă care altoieşte perfect elemente de funk, rap, electro şi jazz pe teme klezmer clasice: Sheryl Bailey (chitară), Jerome Harris (bas), Michael Sarin (tobe) şi Jeremy Flower *(aka* Keepalive – efecte electronice).

Am ajuns şi la ceea ce eu cred că va fi recitalul absolut al festivalului – Steve Coleman and Five Elements. Un nume atît de important şi de influent în jazzul contemporan, încît orice tentativă de prezentare ar deveni imediat futilă, aproape exact ca-n titlul

Trilok Gurtu este considerat unul dintre cei mai tehnici percuţionişti din lume.

unuia dintre cele mai speciale albume ale grupului *(Resistance is Futile,* 2001). Compozitor şi aranjor extrem de complex şi inovator, Steve Coleman este recunoscut atît prin înclinaţiile sale spirituale, cît şi pentru faptul că-i plac cărările nebătătorite, mai ales în domeniul teoriei muzicale. Iar oamenii care-l acompaniază de un deceniu poate că nu-i pătrund toate tainele, dar ştiu să cînte cu el. Aflat la un prînz cu McCoy Tyner într-un restaurant japonez, Steve Coleman l-a întrebat: „Ai înţeles vreodată ce făcea Trane? (John Coltrane – *n.m.)* Răspunsul a venit imediat: „Nu!" „Atunci de unde ştiai exact ce şi cînd să cînţi?" a continuat Steve. „Ştiam, pur si simplu!" Punct! Steve Coleman and Five Elements (Jonathan Finlayson – trompetă, Anthony Tidd – bas şi Sean Rickman – tobe) va fi la Sibiu, pe 15 noiembrie, şi asta ar trebui să fie singura frază de prezentare. Poate doar însoţită de aceea că, în septembrie 2014, a primit una dintre cele mai importante distincţii care se acordă în Statele Unite – Genius Award din partea McArthur Foundation, premiu care valorează 625.000 de dolari şi care se acordă anual unui număr de 20-40 de oameni extrem de talentaţi şi inovatori în orice domeniu.

Duminică, 16 noiembrie. Ultima zi de festival e deschisă de singurul moment românesc din program, Balako, chiar dacă trupa include muzicieni cu origini foarte diverse. Format în urmă cu cîţiva ani, colectivul artistic Balako transcende continente şi origini, asemeni muzicii lor, care poate fi descrisă drept o călătorie foarte colorată printre ritmuri şi culturi. Elementele de folclor balcanic sînt la ele acasă, iar fuziunea e asigurată de tuşele latino, funky sau orientale pe care membrii trupei le imprimă cu un entuziasm de multe ori molipsitor. Grupul e format din muzicieni şcoliţi şi a primit recunoaşterea internaţională pe două dintre cele mai importante scene festivaliere europene – North Sea Jazz Festival şi Montreux Jazz Festival. De obicei, pe scenele de festival cvintetul de bază e format din Marius Cristian Ciupitu (tobe), Alexander Himely Benavides (congas), Omar Secada Dihigo (pian), Valentin Andrei Zachar – Zach (saxofon) şi Antonio Segui Rolando – Tony (trombon), plus patru invitaţi unul şi unul – Elena Ionescu (lead vocals), Sebi Yoo (bas), Leonard Vasile (acordeon) şi Sebastian Burneci (trompetă).

Şi fiindcă nici un festival de jazz nu poate fi considerat serios fără un moment nordic, concluzia Mozaic Jazz Festival vine din Norvegia şi poartă numele Tord Gustavsen Ensemble, care propune auditoriului de la Sibiu o formulă de cvartet; pianistul Tord Gustavsen, care este şi liderul grupului, îi va avea alături pe Tore Brunborg (saxofon), Sigurd Hole (contrabas) şi Jarle Vespestad (tobe). Proiectul este înfiinţat în 2008, la doi ani după ce formula de trio era prezentă pe scena teatrului din Timişoara, unde Tord Gustavsen şi Jarle Vespestad l-au avut la contrabas pe Harals Johnsen. Pianist visceral şi foarte muzical, Tord Gustavsen este unul dintre cei mai apreciaţi muzicieni norvegieni contemporani, dovadă stînd nu numai premiul Spellemannprisen (premiile industriei muzicale norvegiene, echivalentul Grammy) în 2009, pentru discul *Restored, Returned* (ECM), singura apariţie discografică sub titulatura Tord Gustavsen Ensemble, care se va transforma după acest disc în Tord Gustavsen Quartet, chiar dacă membrii band-ului erau aceiaşi. Cel mai probabil, setul de la Sibiu va gravita în jurul celui mai recent album al trupei, *Extended Circle* (al şaselea al lui Tord, toate scoase la casa münchenează ECM), dar e posibil să primim cadou şi piese foarte noi.

Scriam acum cîţiva ani că zona Sibiului are ceva foarte special şi că, cel puţin din punct de vedere muzical, e un pămînt foarte prietenos. Ca o dovadă, praful artistic, stîrnit de atîtea şi atîtea ori înainte de noiembrie 2014, pare că s-a depus benefic peste acoperişurile şi sufletele localnicilor, iar acum ia forma unui mozaic jazzistic de toată frumuseţea. Nu ne rămîne decît să mergem să-l pipăim.

***Cătălin Toader** este jurnalist freelancer.*

303 VOTURI ABSORB CANTITĂŢI IMPRESIONANTE DE ARMONIE ÎNGUSTĂ ŞI SIMPLĂ DIN SFERA EXPRESIEI FIGURATE

■ Geografie şi cifre: Ponta a avut majoritate de voturi în Coreea de Nord (9 voturi); Iohannis, în Coreea de Sud (53 de voturi) şi Noua Zeelandă (136 de voturi); Macovei, în Australia (598 de voturi) şi China (303 voturi). În Zimbabwe au votat 6 oameni, la Londra au fost 3 ştampile (sau 5, nu se ştia sigur), în Toronto n-a fost nici măcar o singură secţie de votare. Păi, să le numărăm, coane Fănică! (**M. C.**)

■ A mînca în faţa televizorului deschis putea fi considerată de mulţi o adevărată plăcere. Nu doar în România. În această idee, s-a inventat şi frigiderul cu televizor încastrat. Cei care mănîncă sau gătesc în bucătărie pot, adică, să aibă la îndemînă şi ecranul cu poveşti. În ultima vreme

Cu ochii-n 3,14

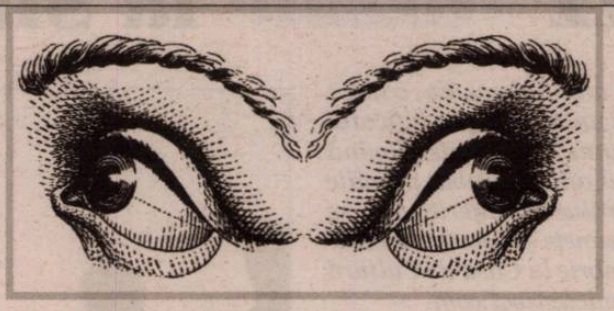

însă, obiceiul ăsta presupune riscuri serioase pentru că, probabil aţi observat, cînd ţi-e lumea mai dragă (filmul mai bun şi bucatele din farfurie mai gustoase), te poţi trezi că în faţă, pe ecran, îţi apar reclame cu scuipaţi cu sînge, tampoane care absorb cantităţi impresionante de lichide, unghii atacate de ciuperci şi alte asemenea lucruri. Nu e prea bine să mănînci nici cu radioul deschis. De acolo poţi auzi cîte ceva din toate cele înşirate mai sus, ba chiar şi despre mirosurile neplăcute ale infecţiilor intime. Bleeah! (**A. M.**)

■ Redăm un anunţ care aduce laolaltă o serie de instituţii şi de nume cu sonorităţi aparte: Asociaţia Trompetiştilor din România în parteneriat cu Asociaţia Humanitas Zalău şi Asociaţia Cultural-Educativă Iuliu Maniu Zalău, organizează, în cadrul proiectului „Periplu Spiritual prin Ardeal – Armonie şi diversitate culturală“, un turneu aniversar: zece ani de activitate a Corului Lumină Lină, a Catedralei Episcopale Înălţarea Domnului, din Complexul Cultural-Spiritual Sfînta Vinere, Zalău, Judeţul Sălaj. (**M. P.**)

■ Pe insuladeperdele.ro, unde am naufragiat navigînd fără ţintă, aflu (dintr-o întrebare a unei cliente) ce mai poţi vedea prin Germania: „Nu găsesc pe nicăieri acea rejansă de se montează pe înălţimea perdelei pt. a crea «munţişori» (am văzut în Germania la o perdeluţă, nu este acea rejansă îngustă şi simplă, trebuie să fie din material transparent şi să aibe din loc în loc nişte briduţe subţiri şi mai lărguţe). La dvs. găsesc aşa ceva?“. (**D. S.**)

■ Victor Ponta: „Şansa României este de a nu mări falia dintre Ardeal şi restul ţării, ci dimpotrivă, de a încerca să o astupăm“. Bună idee, frumoasă metaforă, nimic de zis. Doar că, dacă ieşim din sfera expresiei figurate, între Ardeal şi restul ţării se află nişte munţi, nu o falie. Or, munţii sînt mai greu de astupat. Aşa încît, dacă actualul premier s-ar fi apucat din timp de construcţia autostrăzii Piteşti – Sibiu, acum nu mai avea nevoie de metafore, ci putea să prezinte nişte fapte concrete. (**M. V.**)

ÎNCĂ NU SE ŞTIE UNDE VOIA SĂ SE MANIFESTE UN ALT DOMN, PROVOCÎND EVACUAREA EMOŢIILOR NEGATIVE

■ Bateristul AC/DC Phil Rudd a fost arestat pentru posesiune de metamfetamină şi cannabis. A, da, şi pentru angajarea unui criminal plătit. Încă nu se ştie pe cine voia să ucidă Phil Rudd, dar am senzaţia că tocmai se scrie o nouă pagină de senzaţie din istoria rock'n'roll-ului. (**L. V.**)

■ Un paradox, la B1 TV, unde ştirile se încheie cam aşa: „Vă aşteptăm în continuare la *Butonul de panică* şi vă dorim să aveţi o seară liniştită!“ (**A. P.**)

■ Am primit cadou, de curînd, o placă Ouija, pentru spiritism, prin care se spune că poţi comunica cu lumea de dincolo. Am respectat întru totul indicaţiile: am invocat doar spiritele bune, le-am invitat să nu se manifeste decît prin placă, pentru ca nu cumva să se rătăcească prin ungherele camerei, ba am aşteptat pînă şi noaptea de Halloween, pentru obţinerea efectului total. Cu toate astea nu s-a întîmplat nimic. Oare plăcile Ouija se pot returna pe motiv de nefuncţionare? (**S. G.**)

■ Premierul candidat la preşedinţie Victor Viorel Ponta a anunţat deja viitorul premier: e vorba de fostul premier şi fostul candidat la preşedinţie Călin Popescu Tăriceanu. Dar, din cîte a lăsat să se înţeleagă, aceasta e doar prima, nu şi singura opţiune: mai sînt încă doi premieri „de rezervă“. Modul ăsta combinativ de-a face jocurile şi de-a construi echipa, temperamentul flegmatic şi ratarea ca stil de lucru mă duc cu gîndul la un alt domn, pe care, întîmplător, îl cheamă tot Victor: E vorba de – aţi ghicit – fostul şi, poate, viitorul antrenor al naţionalei de fotbal, Victor Piţurcă. Cu amendamentul că acesta din urmă rămîne, totuşi, inimitabil. (**M. M.**)

■ S-a dovedit ştiinţific: muzica tristă te face fericit. Doi cercetători de la Universitatea din Berlin au studiat efectul melodiilor melancolice asupra creierelor a 722 de persoane din întreaga lume. În toate cazurile, efectul a fost cathartic, producînd evacuarea emoţiilor negative. Aşadar, căutaţi pe YouTube Lambchop – „The Puppy and the Leaf“ şi veţi fi fericiţi. (**L. V.**)

OAMENII-CIFRE DIN SNOP VOR DISPUNE DE MAI MULT SPOR

■ Emotigramele folosite în mail-uri şi sms-uri urmează să se diversifice de anul viitor cu mai multe opţiuni pentru a reprezenta mai bine diversitatea umană, potrivit unui proiect al Unicode. Oamenii din toată lumea vor dispune de emotigrame care vor reflecta mai bine anumite elemente de diversitate din aspectul uman, cum ar fi culoarea pielii, purtarea ochelarilor, grade diferite de pilozitate, siluete diferite etc. Aşadar, vom primi lol-uri de la graşi şi grăsuţi şi rolf-uri de la chinezi mustăcioşi şi pleşuvi. (**A. P.**)

■ Vîrstă, studii şi cifre: 665.000 de tineri sub 35 de ani au votat cu Ponta, candidatul care promite stabilitate pentru pensionari; 565.500 de oameni cu studii superioare au votat cu Ponta, candidatul plagiator care sfidează de doi ani orice morală şi normă academică. Dadaism sau absurd? (**M. C.**)

■ *„Please, don't touch me let me grow and become a BANANA. Thank You.* [ss.] *Your little banana for now“* – anunţ-etichetă sub un snop de banane-pui, într-un bananier de pe o plajă din Parga (Grecia), octombrie 2014. *No comment*. (**R. M.**)

■ La sală, ca să nu mă mai uit la cronometrul de la bicicletă, mi-am luat să recitesc *Desenul din covor* al lui Henry James. A mers bine, însă fără să dobor vreun record. În schimb, bărbatul de lîngă mine avea mult mai mult spor, el citea *Pas cu pas* de Klaus Iohannis. (**A. M. S.**)

PUBLICITATE

JAZZ MOZAIC FESTIVAL
SIBIU
14/16 NOIEMBRIE 2014
CASA DE CULTURĂ A SINDICATELOR
www.mozaicfestival.com
Acţiune cofinanţată de Consiliul Local prin Primăria Municipiului Sibiu

VINERI 14 NOIEMBRIE
20:30 Nikoletta Szoke Quartet
22:30 Trilok Gurtu Band

SÂMBĂTĂ 15 NOIEMBRIE
20:30 David Krakauer "Ancestral Groove"
22:30 Steve Coleman and Five Elements

DUMINICĂ 16 NOIEMBRIE
20:30 Tord Gustavsen Ensemble
22:30 BaLaKo

Biletele se găsesc în reţeaua Eventim

PARTENERI MEDIA: Radio România Cultural, DILEMA!, Tribuna, Sibiu 100%, Zile şi nopţi, Hermannstädter Zeitung, Radio România Muzical, adevărul, Turnul Sfatului, profil CULTURAL, oraşul meu, SibiuNews, sb.business
PARTENERI: DACRIS, EGO MEN'S FASHION CONCEPT, set UP, GREY PROJECTS
ORGANIZATOR

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro 3

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 562 ■ 20-26 noiembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Mihai Manoilescu despre politică şi politicieni“

pagina 3

CRISTIAN GHINEA

„Cum a fost posibil?“

pagina 12

Interviu cu

CESARE DE MICHELIS

pagina 23

Şi dacă Europa eşuează?

© Lucian Muntean

„Europa nu e bătrînă. E veche.“

JACQUES LE GOFF

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

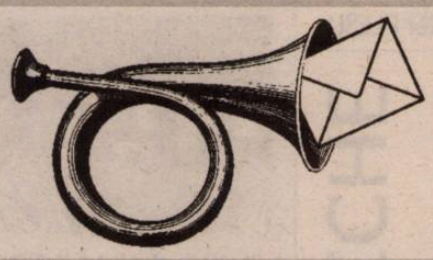

turneu de inbox

România mică

Nu am mai scris de mult despre România şi observ că mă întorc la ea doar cînd simt că mă copleşeşte o stare de entuziasm (rar) sau o stare de protest (des). Evident, m-am sesizat în ultimele săptămîni din cauza alegerilor, cu sentimentul că trebuie să contribui cu un al doilea vot negativ de cînd am primit dreptul de alegător.

De ceva timp, mă uimeşte pozitiv potenţialul României în toate sensurile: turistic, economic, educaţional, social. În acelaşi timp, sînt stupefiată de cît de puţin a progresat în aspecte precum calitatea în învăţămînt, recunoaşterea şi propulsarea valorilor („valori" în sens abstract), aşteptările de la structurile publice şi politice, întărirea fibrei morale individuale şi societale.

Da, simt că lucrurile au evoluat în România. Lumea are mai mulţi bani, este mai încrezătoare, mai optimistă, mai confortabilă în a se desfăşura în plan social etc., dar ceea ce numesc eu „starea de provincie" şi, mai ales, aşteptările şi manifestările gîndirii provinciale sînt încă de natură consternantă. De la limitările de tip „Aşa sînt lucrurile...", „Lucrurile nu se schimbă aşa uşor...", „Tu chiar crezi că poţi schimba ceva?", la micile teorii şi cuiburi conspirative care neagă o realitate mai mare, una care vine din schimbul de informaţii global şi din surse mai viabile şi mai de încredere decît conversaţiile de la colţul blocului şi din interiorul grupurilor restrînse de prieteni.

Incapacitatea de a vedea ceva în afara vieţii şi interesului personal este ceea ce provoacă paralizia morală şi civică, şi acest lucru menţine şi individul, şi ţara întreagă în etapa de „lumea a treia" a dezvoltării morale şi politice. Nu Ponta va menţine România pe tărîmul paraliziei morale şi a mizeriei politice, ci fiecare dintre alegătorii români care nu votează pentru un viitor mai curat (suprauzitat, dar bun clişeu!).

Dar cum putem să îi învinuim? Cei mai mulţi români nu au o cultură civică şi politică. Acestea se dobîndesc în timp, deşi 25 de ani de democraţie (aşa cum a fost ea) este cam mult: cîte generaţii s-au pierdut în nebuloasa istoriei, în acest mic colţ de balcanism? Cei mai mulţi îşi iau cultura politică din scandalurile politice televizate şi discursuri la momente-cheie, ceea ce e mult prea puţin. Cultura civică – adică a datoriei faţă de aproape, faţă de generaţiile viitoare, datoria de a crea un viitor mai bun – cîtor oameni le pasă de aceasta? Cum să aleagă oamenii ăştia bine?

Marile schimbări presupun o mişcare de masă, o conştientizare/conştiinţă comună, cu un discernămînt fin şi întru ceva pozitiv (a nu se repeta fenomenul Hitler sau... Vadim Tudor) şi cu impact global, o unitate morală, măcar la nivel local. Dar refuzul de a crede că unele mici iniţiative personale pot da roade continuă să dărîme individul şi, ca urmare, grupul de atitudine/acţiune, în „România mică". Lipsa de libertate în gîndire, lipsa de gîndire... sînt cauze şi consecinţe în acelaşi timp.

Suspiciunea faţă de sistem este contracarată de totala complicitate în iţele sale. Oamenii se plîng, dar nu protestează. Bîrfesc, dar nu iau atitudine. Atacă, dar nu ştiu să critice constructiv. Vocabularul negativ este asociat cu o opinie diferită sau diversitatea de opinie în sine. Afirmaţia tranşantă a unui intelectual îl face „de dreapta" (ajuns termen negativ); vizionarii sînt nebuni, protestatarii – golani, demonstranţii – vandali, filozofii – visători, politicienii – chiar şi cei conduşi de o anumită rectitudine şi integritate morală – sînt cointeresaţi. Întrezărirea a ceva diferit este stopată de la început, pentru a nu trezi speranţe false: pragmatismo-cinismul sau personalitatea schizoidă, dar funcţională, sînt bolile ultimelor două decenii în România.

Diana NACU
Dublin, noiembrie 2014

Dilema veche vă propune

■ Vineri, 20 noiembrie, dacă mergeţi cu copiii la Tîrgul de carte Gaudeamus, ei pot participa la cîteva „ateliere creative şi lejere", la standul Editurii Arthur – cum ar fi un atelier de poezie cu Florin Bican, un altul de bandă desenată cu Alexandru Ciubotariu – şi pot învăţa „cum să-şi tuneze calul năzdrăvan", împreună cu ilustratorul Mircea Pop. Iar sîmbătă, la ora 12, se lansează *Cui i-e frică de computer – juniorii*, o colecţie de texte scrise de copii talentaţi, cu vîrste între 10 şi 16 ani. (Adina Popescu)

■ Noul Lente – Lente şi şotron, de pe Pache: într-o fermecătoare casă veche, cu feluri noi de mîncare, băuturi noi şi multe, multe jocuri. (Iaromira Popovici)

■ Festivalul Naţional Studenţesc de Teatru Absurd „Eugen Ionesco", Casa de Cultură a Studenţilor, Bucureşti, 21-23 noiembrie. Spectacole ale trupelor din Alba Iulia, Craiova, Iaşi, Petroşani, Timişoara şi Bucureşti. (Stela Giurgeanu)

■ Cu sau fără legătură cu înghesuiala la secţiile de votare din Spania, din Italia, din Austria, din Germania sau de aiurea: citiţi romanul lui Dan Lungu – *Fetiţa care se juca de-a Dumnezeu* (Editura Polirom, 2014). O să găsiţi aici, în cîteva poveşti ficţionale, realitatea usturătoare a celor care pleacă la muncă în străinătate, dar rămîn mereu cu un picior, cu mintea, cu sufletul în România. (Matei Martin)

■ Eram deja matur cînd am aflat, absolut întîmplător, că una dintre muzicile care-mi marcaseră copilăria fusese compusă de un român pe nume Adrian Enescu şi se găsea pe un disc numit *Funky Synthesiser Volume II,* scos în 1984 de Electrecord. Ca şi în cazul altor piese (instrumentale) de la Pink Floyd, Emerson Lake & Palmer, Genesis, Vangelis sau Isao Tomita, pe care le auzeam cine ştie cum la radio sau pe care le ascultam compilate de-a valma pe benzi de magnetofon pe care nu scria nimic, am crescut cu muzica electronică a lui Adrian Enescu, fără să ştiu identitatea autorului ei. Pentru mine, reeditarea acestui disc acum, la A&A Records, cu titlul *Funky Synthesiser 2.0* este, simbolic vorbind, o mare reîntîlnire. Pentru istoria muzicii româneşti, acest disc (completat acum cu piesele care n-au încăput pe discul de vinil din 1984) este un capitol întreg – recuperat, omagiat, repus în drepturi. Aş spune chiar că reeditarea este la fel de importantă ca prima apariţie. *Too funky to get old!* (Marius Chivu)

■ „Vrem ca acest festival să fie un reper pentru drumul dificil, dar absolut necesar pe care îl are de parcurs teatrul vizual şi de animaţie românesc" – a declarat Călin Mocanu, directorul Teatrului de Animaţie Ţăndărică, preşedinte ASSITEJ România şi UNIMA România, în debutul celei de-a zecea ediţii a Festivalului Internaţional al Teatrului de Animaţie „Spectacole de colecţie". Desfăşurată pînă pe 23 noiembrie, ediţia de anul acesta include peste 60 de evenimente, trupe şi profesionişti din 8 ţări invitate (Austria, Belgia, China, Croaţia, Grecia, Franţa, Italia, Spania) şi 14 teatre şi proiecte independente româneşti (Arad, Alba Iulia, Braşov, Bucureşti, Constanţa, Galaţi, Iaşi, Ploieşti) – spectacole, dar şi activităţi conexe (workshopuri, conferinţe, lansări de carte), adresate atît copiilor, cît şi adulţilor, profesioniştilor şi iubitorilor de teatru vizual în general. Aşadar, o invitaţie de a pătrunde în lumea visului şi a magiei... Cu mic, cu mare. (Ruxandra Mihăilă)

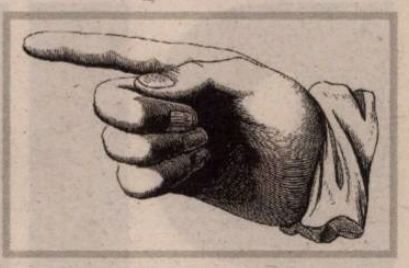

■ Dacă vă bate gîndul să scrieţi o carte sau doar v-aţi întrebat uneori de ce unii autori reuşesc să fie publicaţi, şi alţii nu, poate n-ar fi rău să citiţi ghidul semnat de Howard Mittelmark şi Sandra Newman, *Cum să nu scrii un roman* (Baroque Books & Arts, 2014, traducere de Bogdan-Alexandru Stănescu). E amuzant, inteligent şi face puţină lumină în această lume întortocheată şi plină de capcane care e literatura. (Ana Maria Sandu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Violenţa în familie**
- **Rubedenii**
- **Mîndria de a fi român**
- **Donaţii şi donatori**

album dilematic

Mirel Bănică

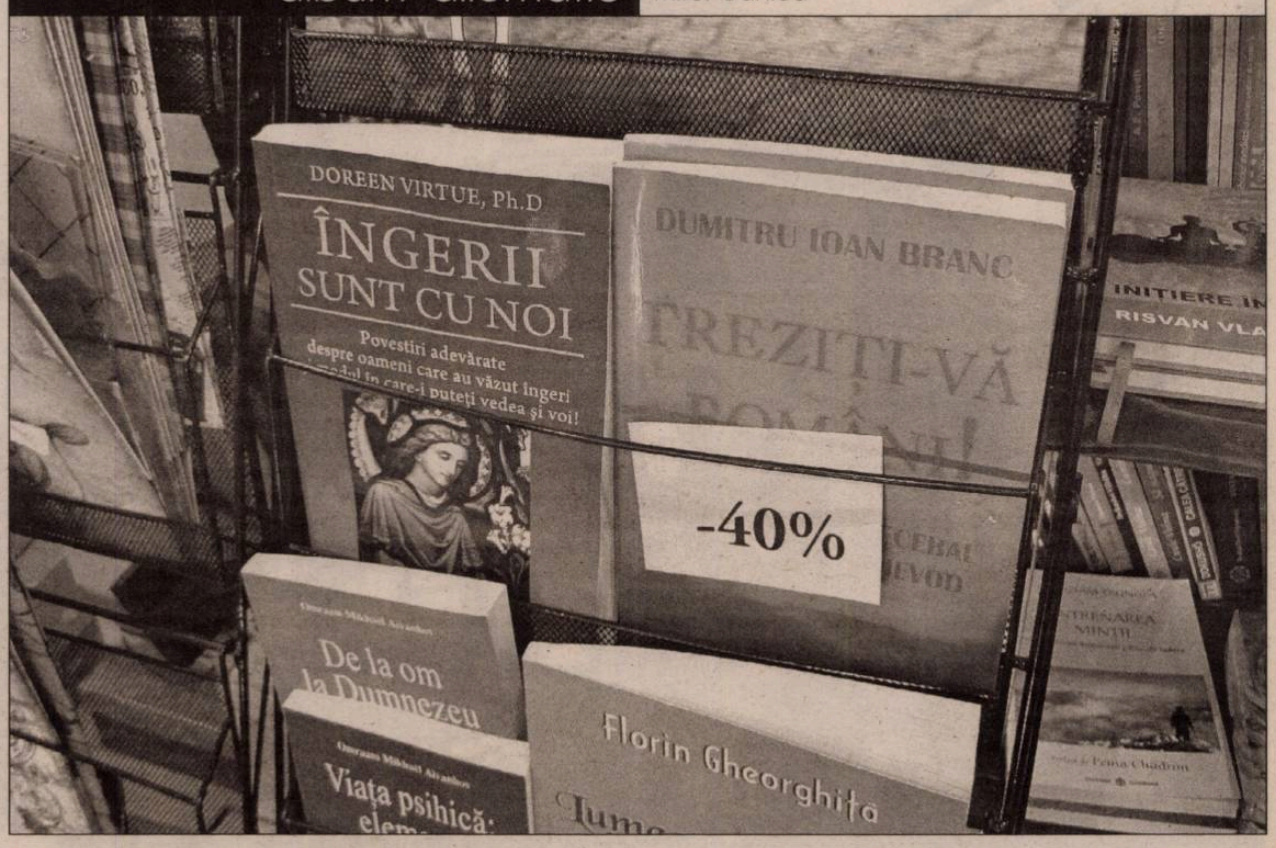

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.000 +7.900
Tipărit la Tipomedia

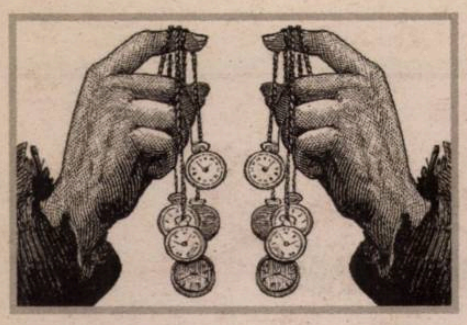

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Mihai Manoilescu despre politică și politicieni

Reiau, în cele ce urmează, o parte din fragmentele despre etica politică, pe care le-am propus cititorilor acum mai mult de patru ani. Le-am regăsit întîmplător și m-a izbit, ca și prima dată, cruda și trista lor actualitate.

Prin 1998, am fost surprins să-l aud pe Jerônimo Moscardo, ambasadorul de atunci al Braziliei la București, declarînd că economia modernă a Braziliei își datorează fundamentele lucrărilor de specialitate ale lui Mihail Manoilescu. Am crezut, mai întîi, că e o flaterie diplomatică oarecare. Între timp, mi-am dat seama că impactul cărților lui Manoilescu asupra gîndirii economice a veacului trecut a fost extrem de puternic. Publicat în Franța, Germania și Portugalia, teoreticianul român contase – caz tipic autohton – mai mult în străinătate, decît în propria lui țară. În țară, după o carieră politică nefericită și, din păcate, în multe privințe, neinspirată, Manoilescu a cunoscut temnița în 1927, ca pro-carlist, și apoi, în anii '40, ca pro-fascist. A sfîrșit în groapa comună de la Sighet, în 1950.

Fragmentele de mai jos sînt preluate din lucrarea Etica politică *publicată în 2010 de editura Spandugino. E traducerea românească a unei cărți scrise de Mihail Manoilescu în franceză, în anii 1946-1947. Traducerea aparține soției autorului, dna Elena Manoilescu, și beneficiază de îngrijirea și postfața nepotului său, dl prof. univ. Mihai Dinu.*

„Aproape niciodată nu se pune în mod curajos și clar problema etică a mijloacelor. Zicătoarea curentă, mărturisită sau nemărturisită, este că scopul scuză mijloacele! Și cum scopurile în politică sînt socotite întotdeauna legitime, dacă nu chiar sacre, de către aceia care le urmăresc, scrupulele nu vin să stăvilească elanul impetuos al oamenilor publici către idealul lor. De altfel – printr-o deformare psihologică curentă – în politică orice instrument devine scop; partidul politic, care ar trebui să fie un mijloc pentru a realiza binele public, devine, pentru membrii săi, scopul însuși al activității lor.“ (p. 69)

„...nimic nu e mai imoral decît consacrarea prin popularitate. Căci popularitatea este adesea răsplata acțiunilor moralmente inferioare ce urmăresc captarea demagogică a maselor.“ (p. 77).

„Dintre toate păcatele pe care omul politic poate să le facă, cel mai josnic este acela de a sacrifica interesele statului pentru acelea ale partidului. (...). Se întîmplă adesea ca spiritul de partid să fie mai tare decît patriotismul.“ (p. 197)

„Dacă oamenii politici au febră, presa delirează.“

„Pentru omul politic amiciția personală excesivă pentru șef constituie o inferioritate și aproape un viciu.“ (p. 205)

„În viața politică, nimeni nu este vreodată calm și nimeni nu are timp să reflecteze. Pe de altă parte, presa amplifică, după dorință, excesele politicienilor. Dacă oamenii politici au febră, presa delirează; dacă oamenii politici insultă, presa suduie birjărește...“ (p. 222)

„...mulți oameni politici, criticînd și atacînd o viață întreagă, păstrează, ajungînd în fine la putere, un spirit mai mult negativ decît constructiv, mai mult polemic decît realizator... Aceasta este plata unei vieți dedicate, într-o măsură exagerată, bătăliei politice.“ (p. 225).

„Partidele sînt de un sectarism, de o răutate și de o violență care depășesc orice limită, deoarece instinctele crude pot să-și dea, în sînul acestora, acoperirea unei autorități colective.“ (p. 223)

„Oamenii politici nu-și dau seama că între ei ar trebui să domnească cel puțin o oarecare decență, dictată de interesul lor «profesional» comun. Depreciindu-se unii pe alții, ei ajung să se deprecieze toți în fața maselor.“ (p. 233) (...)

„Politicienii care se vorbesc de rău unii pe alții și care își fac între ei portrete atît de puțin măgulitoare nu riscă oare ca masele să ajungă, pînă la urmă, să-i creadă că sînt, într-adevăr, cu toții asemănători imaginilor pictate chiar de ei? Oare masele nu sînt ele îndreptățite să spună, după ce au ascultat schimbul de calomnii dintre aceștia, că, la urma urmei, toți au dreptate?“ (p. 234)

„Pentru a fi folositor cu eficacitate, un soldat trebuie să fie disciplinat, iar un om politic trebuie să fie liber.“ (p. 251)

A recitit pentru dumneavoastră,
Andrei Pleșu

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Societatea reală

„Vă admir și vă invidiez detașarea“ – comenta doamna Roxana Dascălu „alegerea“ mea din pilula scrisă înaintea primului tur, precizînd apoi că „mie una însă, nu îmi este la îndemînă această alegere“. Vă mulțumesc pentru admirația ironică la adresa detașării mele alegro con hai-hui și vă admir și invidiez la rîndul meu pentru ingenuitatea de a crede că așa ceva ar fi posibil în aceste vremuri. Singura „detașare“ ar putea fi una religioasă, *sub specie aeternitatis;* or, nu poate fi cazul meu, sînt sociolog, nu preot! Lipsa de încrîncenare nu înseamnă detașare...

Mai degrabă ar putea fi vorba, dacă vreți, de *distanțare*, nu de *detașare*, un anumit soi de distanțare însă, care să-ți permită să vezi mai bine, dincolo de luminile de discotecă ale scenei publice, care să te ajute măcar să întrevezi pădurea societății dincolo de copacii mass-media. La aceasta se referea „alegerea“ mea (care nu este una conjuncturală): perspectiva a ceea ce colegul meu Alfred Bulai numește, polemic, *societatea reală*. Căci, din păcate, aceasta aproape că nu se mai vede – și nu prea mai interesează pe nimeni – în ceturile de basm grotesc în care ne complacem cu toții: „realitatea“ a devenit fantasmă.

Personajele în jurul cărora s-a învîrtit întreaga suflare românească în ultimele săptămîni sînt și ele „de basm“, repartizate, după caz, în rolul lui Făt-Frumos (eventual Prîslea cel Voinic...), respectiv cel al Zmeului. Diabolizarea sau angelizarea, oricare ar fi obiectul lor electiv, nu sînt însă decît exerciții fantasmatice, iar somnul rațiunii naște doar zmei de mucava și feți-frumoși de hîrtie.

S-a vorbit mult despre nevoia românilor – sub-specia „prostime“ – de un *tătuc* salvator al nației, cu trimitere directă la comunism și la cei vinovați de nostalgie. Nu e chiar așa. Povestea e mai veche și a fost inaugurată de nimeni altul decît Eminescu: se cheamă mitul voievodal. Cu toții ne întrebăm de atunci, continuu, *unde ești tu, Țepeș Doamne?* Și Țepeș nu mai vine... S-a încercat repartizarea DNA-ului în acest rol, dar nu a fost prea convingător. Ne încăpățînăm deci în continuare să credem în basme sau să construim propriile povești mesianice în jurul cărora ne strîngem, pe înserat, la gura presei; realitatea ne încurcă, nu știm cum și de unde să o apucăm...

Cu toții ne întrebăm de atunci, continuu, unde ești tu, Țepeș Doamne?

Se vorbește mult despre societatea civilă, activism și activiști, ca variantă mai civilizată și democratică a eroului salvator. În ciuda fragilității sale, aceasta chiar a început să existe. Doar că se împarte în activiști care vor să activeze și activiști care vor să realizeze, ultimii – angajați în „societatea reală“, ceilalți – în propria lor poveste de succes. Activiștii activismului văd mai degrabă idei, precum intelectualii lui Camil Petrescu, și le povestesc între ei, se minunează cît sînt de vizionari și se supără pe realitate că nu este cupă de inițiative mici și mijlocii și rămîn aproape anonimi; realitatea este mai complicată...

La fiecare campanie de alegeri s-a vorbit – și se vorbește și acum, bineînțeles – despre cele două Românii, cea „roșie“, care acoperă uniform regiunile înapoiate ale Moldovei și Munteniei, și cea albastră sau de alte culori luminoase, care se suprapune peste civilizata Transilvanie. Nu e chiar așa. „În fapt, votul în țară a mers pe cel puțin șase modele clar structurate. Ideea că harta votului reproduce doar sau în principal activismul echipelor de campanie și volutele discursului electoral nu se susține. În plus, modelul celor «șase Românii electorale» permite depășirea clișeului «diaspora românească nu are corespondent în țară în materie de vot»“, adică ar fi „altă lume“ – arată colegul Dumitru Sandu. De unde știe? Pur și simplu s-a uitat pe datele existente, cu o anumită „distanțare“ însă, care i-a permis să vadă ce era de văzut, și nu ce și-ar fi dorit să vadă. Realitatea nu este la înălțimea conceptelor și preceptelor. Unii merg mai departe și se cred ei înșiși Făt-Frumos (sau Regele Soare, după rang și posibilități): *societatea civilă c'est moi!* Sau Adevărul, Dreptatea, Binele, mă rog, o Idee care să le legitimeze propria valoare. Activiștii care vor să realizeze sînt mai modești, se ochiar atît de departe de noi și de greu accesibilă...

S-a vorbit mult la aceste alegeri – mai exact, unii au vorbit mult – despre un posibil sfîrșit al lumii, i s-a cerut lui Ponta să aibă milă de nație etc. Doamna Roxana Dascălu își încheie și ea comentariul astfel: „Acum sîntem iar la răscruce – dacă iese Ponta, plec eu acolo, hai-hui, la vîrsta mea «fragedă». Dacă iese Iohannis, poate mai există o speranță să rămînem amîndoi la vatră, și poate să construim alt hai-hui, cu care să străbatem apele vieții, pînă la marea cea mare... mie una îmi e greu să plec hai-hui, dar o voi face, nu am de ales.“

Nu am de ales... Doar în basme nu mai e nimic de ales după lupta finală dintre Făt-Frumos și Zmeu. În realitate, există – trebuie să existe! – totdeauna și alte alegeri, oricît ar fi ele de neplăcute. Nu este „detașare“ sau împăcare cu soarta, defetism mioritic și toate cele, ci dimpotrivă, aș zice, un crunt optimism convins că trebuie să ne plasăm alegerile în „societatea reală“ și să le ducem la capăt, oricît de puțin atractivă ar putea fi uneori această opțiune. „Alegerea“ mea, dacă mi se permite să-mi dau și eu cu părerea, rămîne deci aceasta: înapoi la societatea reală!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

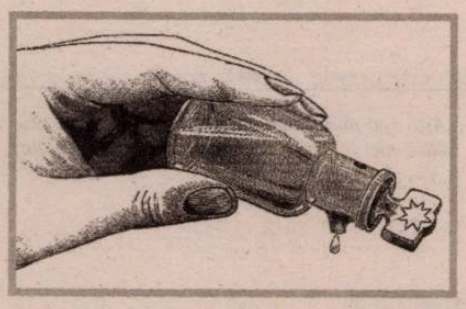

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Exerciţii de retorică

Alegerile recent încheiate oferă un bun exemplu de retorică aplicată, confirmată în esenţa ei, şi nu în reţetarul caricatural care îi degradează imaginea. Retorica presupune adevărată adaptare la destinatar şi un rol esenţial al ethosului; iluziile ei iau adesea forma unei mitizări a comunicării strategice şi pot conduce la pierderea contactului cu realitatea.

În mass-media, adaptarea la destinatar a discursului politic s-a manifestat de cele mai multe ori prin coborîrea mesajului, prin simplificare, atac rudimentar: or, se pare că toate acestea presupuneau o imagine falsă – prin generalizare – a publicului. Se pare că televiziunile care propun programe (de divertisment sau politice) pentru un public agresiv şi lipsit de complicaţii intelectuale nu s-au adaptat cu adevărat şi nici nu şi-au cunoscut cu adevărat destinatarii reali sau potenţiali. S-a văzut că această atitudine se poate răzbuna, inclusiv prin autoînşelare. Imaginea falsă a destinatarului şi mesajul rudimentar ajung să fie crezute, în primul rînd, de cei care îl produc. Contrazicerea lor de către realitate le poate produce stupoare chiar autorilor de mesaje rudimentare.

Discursul politic produs în această campanie a ilustrat foarte bine rolul ethosului în persuasiune. Ideea fundamentală e că imaginea celui care argumentează, personalitatea şi credibilitatea sa sînt cel puţin la fel de importante ca argumentele propriu-zise. Ethosul poate fi construit cu intenţie, cu ajutorul consilierilor de imagine, dar are şi o componentă involuntară şi foarte relevantă; e rezultatul unor strategii, dar şi un efect inerent al spontaneităţii şi al autenticităţii care nu se poate disimula cu totul. Ethosul prealabil (ceea ce se ştie şi se crede deja despre un orator) interacţionează cu ethosul construit prin discursul însuşi: totul e, pînă la urmă, o chestiune de stil. Rolul ethosului în persuasiune e un lucru fascinant: în momentul în care cineva caută să ne convingă, şirul argumentelor sale, mai mult sau mai puţin ingenioase, mai bine sau mai puţin bine legate, se desfăşoară paralel cu ceea ce omul arată despre sine – prin ton, atitudine, cuvinte-cheie, formule de certitudine sau incertitudine etc.

Graniţa între interpretarea diferită a realităţii şi minciună e una foarte subtilă.

Retorica aplicată a fost tot mai mult legată, în ultimele decenii, de primatul comunicării, de emfatizarea strategiilor. Numai că, atunci cînd toate strategiile sînt descrise, cînd reţetarul e la îndemîna tuturor, eficienţa lor se reduce considerabil. Astfel că strategiile au fost mult mai puţin eficiente decît ceea ce destinatarii au perceput ca fiind personalităţile din spatele discursurilor.

Cînd toate informaţiile sînt prezente şi se bat cap în cap, iar criteriul lor de evaluare nu e limpede, discursul despre manipulare şi propagandă devine ameţitor, pentru că fiecare îl poate acuza pe celălalt. Metadiscursul despre conspiraţie, agitatori, provocatori, infiltraţi etc., presupunerea că un mare strateg şi o superstrategie stau la originea fiecărei victorii fac să se uite ceva simplu şi esenţial: că poate exista o percepţie a ethosului, inclusiv a unui anume grad de sinceritate. Desigur, în teorie, graniţa între interpretarea diferită a realităţii şi minciună e una foarte subtilă. Relativismul e util şi ne ajută să tindem către obiectivitate, să acceptăm că fiecare are adevărul lui, fiecare poate crede cu sinceritate şi bună-credinţă că dreptatea e de partea sa. E foarte posibil ca oamenii să gîndească după propriile repere: cei tentaţi de fraudă să presupună uşor frauda la alţii. Comicul uriaş şi iritant al unora dintre ideile exprimate în legătură cu votul în străinătate a ilustrat foarte bine modul de a gîndi al autorilor lor. Relativismul are totuşi limite practice: atunci cînd cineva afirmă că îi iubeşte pe toţi alegătorii, e imposibil de dovedit că nu spune adevărul, pentru că nu avem acces la interioritatea lui. Atunci cînd însă aceeaşi persoană afirmă că adversarul lui îi urăşte pe români, afirmaţia e în mod clar falsă şi descalificantă. Calificarea drept minciună nu e simplă întotdeauna, dar e adesea posibilă: cînd contradicţiile apar la mică distanţă, în funcţie de interlocutor sau chiar de la o frază la alta; cînd apar contradicţii între afirmaţia din mesaj şi actul din mesaj, între explicit şi implicit (de pildă: cînd cineva afirmă că aduce pacea şi unitatea, insultîndu-şi în acelaşi timp adversarii).

Ca şi în trecut, retorica are o ipostază banalizată şi doar aparent eficientă – şi o alta eternă şi rezistentă, prin care eşecurile celei dintîi pot fi mai uşor explicate.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

Cristina HERMEZIU

Jurnalul unui singur vot, la Paris

Cînd eşti între două umbrele, apa se scurge fix pe şira spinării. Ca dintr-o streaşină.

La ora 9 şi un pic, de la metrou École Militaire ies valuri-valuri de români. Găsesc rîndul la jumătatea bulevardului Bosquet, sînt vreo 700 de metri pînă în buza Ambasadei României. Mi-a ţinut rînd Anca. De ce nu şi-a luat cizmele? La Paris plouă, dis-de-dimineaţă, cu voturi. În cartierul ei parizian s-a oploşit un cerşetor român. Un bunic fără acoperiş, streşinile României sînt departe. Iarna, parizienii vecini de stradă îl îmbracă în Santa Claus. Duminică i-a strigat, de cu zori: vă duceţi la vot, ştiu eu...

Exact pe dos. Ciudat cum n-am cerut voie să-i fotografiez pe unii şi le-am cerut voie altora. Celor cărora le-am cerut voie purtau în braţe cărţi. Cei care m-au lăsat fără să-i întreb îşi purtau copiii în braţe. Iertare.

Carte de alegător: *Le Groupe et l'Inconscient*. Pe bune.

Anca ştie patru sau cinci limbi străine. E încălţată cu balerini negri şi în geantă are notele de la cursul pe care-l va ţine mîine, în germană, unor studenţi de top, la École Polytechnique. O trimit la Starbucks, pe Saint-Dominique, să-si încălzească picioarele. Facem cu rîndul? Noroc că doamna Dana, medic anestezist, are un mantou bleu cyan, e cursorul nostru, la rînd.

O cert, cînd mă întorc, cu instantanee *à la* Luis Buñuel. O pariziancă îşi plimbă îmbufnată cîinele care nu va şti niciodată că duminica e sfîntă. Cîinele democraţiei, de pază, la Paris. De ce staţi pe loc, doamna Dana? N-aţi înaintat deloc.

Mîndruţă lipeşte o mînă de tineri de zidul Ambasadei şi-i ia la întrebări. Are un iPhone proţăpit pe un fel de undiţă, de invidiat. Copiii ăştia tocmai au votat. De la 7 la 10 au votat 868 de oameni la secţia de la consulat. 5 pe minut. Nu calculez. Robert îmi spune că îl cheamă Robert şi că e doctorand. Ei i-am uitat numele (iertare), dar a venit cu un Erasmus şi acum lucrează la ENS (École Normale Supérieure), mare şcoală universitară din Paris, care s-a născut cam la Revoluţia franceză. Uit repede, într-un colţ al minţii, ce-a zis unul dintre ei, rîndul de la Consulat merge mai repede decît cel de la Ambasadă. Îmi voi aduce aminte peste patru ore.

Anca e dezamăgită şi entuziastă. Unu – pentru că n-am înaintat deloc. Doi – pentru că vînzătorii de la Starbucks au devenit experţi în prenumele româneşti. Etichete cu Mihai, Miruna, Ioan sau Luca (fără s!) pe paharele fierbinţi, din carton. E trecut de ora 1 PM.

Plouă tare de tot.

O maşină claxonează lung şi steagul românesc scos prin portieră filfîie în goană. România o fi cîştigat Cupa Campionilor Europeni.

Începe să fie pe putere. 5 cm de cer parizian într-o oră. Calcul astronomic în petecul lăsat de trei umbrele deasupra. „O fi murit careva. Băăăi, luaţi băi cadavrul din drum, să înaintăm şi noi un pic." Urmuz e cu noi, la Paris. Rîdem cu poftă, isteric, cu lacrimi.

Ce vorbim? În spatele parcului Romanescu din Craiova începe cimitirul. Anca şi fratele ei se jucau, firesc, printre verdeaţă şi morminte. A, da? Curtea bunicilor mei din Plopenii-Mici ţinea pe umeri, la capătul foşnitor al porumbului, cimitirul satului. În copilărie am gustat din toate colivele. Cu nucă sau fără, cu bomboane Cibo, greu de găsit. Ne batem în cimitire. Cioran e cu noi, la Paris. Mai trece o oră.

Pour une fois, ne-am cîştigat, în voie, o libertate: să fim patetici.

Ca o lamă de cuţit, panica. Şi dacă o să fie în zadar? Şi dacă, pe drumul de întors, în trenul de periferie – blestematul RER B –, vei afla proporţiile, cîtimile dezastrului?

I-a acoperit ploaia lui Dumnezeu.

„Deşteaptă-te române" şi, cu disperare, „Vrem să votăm".

Odată cu seara s-a lăsat o cumînţenie ciudată peste sutele de oameni care se împing în continuare unii în alţii, cu îndîrjire, corpuri lipite de corpuri, surescitaţi, la capătul răbdării, trecîndu-şi imnul din gură-n gură, răsuflîndu-şi în cefe „Deşteaptă-te române" şi, cu disperare, „Vrem să votăm".

Jandarmii francezi, cu frizura lor impecabilă, cu gesturi de lorzi în misiune: *„On va laisser passer les dames, et ensuite vous passez également, vous êtes d'accord, messieurs? Attention à la marche, s'il vous plaît."*

Oui. Splendidul Palat al contesei de Béhague, de la moştenitorii căreia statul român şi-a cumpărat, în anii '40 ai secolului trecut, local pentru Ambasadă, în umărul Turnului Eiffel. Cine ştie că Martine de Béhague, contesă de Béarn, a donat rama care a ţintuit-o pe vecie pe Mona Lisa, la Luvru? Şi anecdota suprarealistă care-mi răsare în minte, în clipă: invitat la Paris cu cîţiva ani în urmă, Ion Bîrlădeanu, geniul colajelor pop art, mi-a povestit că s-a întîlnit în subsolurile Ambasadei României cu Gheorghe Gheorghiu-Dej. Rătăcindu-se prin măruntaiele palatului, mucalitul artist se împiedicase de un tablou sprijinit de un perete.

Evrika. 10 ore şi 30 de minute pentru un vot. A contat?

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă şi dr. în filologie. Din 2004 s-a stabilit în Franţa.*

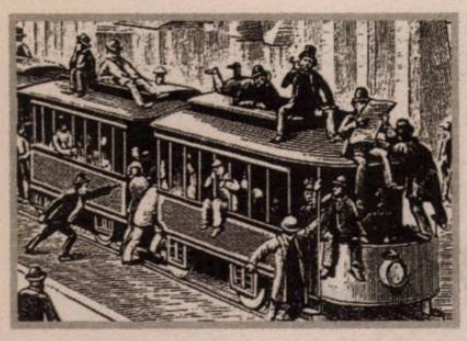

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Despre umilirea Bisericii

În Italia anilor '50, pe cînd Partidul Creştin Democrat se impunea ca primă forţă politică a ţării sub conducerea imensului om politic Alcide De Gasperi, circula o vorbă ironică. De Gasperi era foarte credincios, aproape mistic, iar gîndirea şi acţiunea lui politică erau dominate de o viziune istorică, de un ideal căruia i-a rămas mereu fidel. Tînărul său asistent, Giulio Andreotti (viitorul premier şi, probabil, cel mai controversat lider politic din Italia de după al Doilea Război Mondial) era pragmatic şi „orientat", mai degrabă înclinat, spre detaliile tehnice ale vieţii politice, spre culise şi lovituri machiavellice – un fel de Dragnea, mult mai citit şi mult mai iezuit, însă. Vorba era aşa: De Gasperi şi Andreotti intră în biserică. De Gasperi îngenunchează şi se roagă – vorbeşte cu Dumnezeu. Andreotti se aşază alături şi caută cu privirea în jur – el vrea să vorbească cu preotul. Andreotti, comentînd această butadă: „Evident. Preotul votează. Dumnezeu – nu." Mi-am adus aminte de această anecdotă, zice-se adevărată, cel puţin în ceea ce priveşte comentariul lui Andreotti, zilele astea, cînd am aflat despre dimensiunile neobişnuite ale sprijinului dat de o parte a clerului ortodox candidatului V.V. Ponta. Sigur, preoţii votează. Să nu fim atît de siguri, însă, că Dumnezeu nu votează şi El. Cumva, o face. Iar votul Lui este cu mult mai tare decît al tuturor preoţilor adunaţi împreună – fie ei din Teleorman, Olt, Dolj, Gorj ori Satu Mare.

Nu sînt picat din Lună – ştiu bine că oriunde în lume Bisericile fac politică. Nevăzut sau doar sugerat, mereu în concordanţă cu interesul propriu, Biserica trebuie să lucreze întru dogma sa, inclusiv în raportul cu puterea civilă. Mai concret, la alegeri, în orice democraţie matură, Bisericile susţin pe cineva anume. Cu toată rezerva, firește, cu imens de mult tact, pentru că autoritatea Bisericii în Cetate vine din faptul că este unicul depozitar al celui mai delicat produs sufletesc al încrederii oamenilor, credinţa în Cel de Sus. În plus, politica este un fenomen care dezbină, iar Biserica nu trebuie să abdice nici o secundă de la misiunea ei unificatoare. Totuşi, oriunde în lumea civilizată, cum ziceam, Bisericile susţin pe acei candidaţi care au un proiect mai aproape de viziunea lor. La noi, cum politica este rudimentară, nici jocul politic al Bisericii nu e mai subtil. Şi, aşa cum politica noastră mai degrabă dăunează ţării, şi jocul politic al Bisericii mai degrabă dăunează credinţei.

Nu sînt picat din Lună – ştiu bine că oriunde în lume Bisericile fac politică.

Biserica Ortodoxă Română a greşit deja de două ori, în veacul trecut, faţă de naţiunea română. O dată cînd a simpatizat cu legionarii chiar şi după ce aceştia au comis crime, dovedind că creştinismul lor era doar în vorbe, şi a doua oară cînd a acceptat cu pasivitate şi chiar cu oleacă de complicitate comunismul ateu. În primul caz, Biserica ar fi trebuit să se ţină departe de nişte exaltaţi misticoizi cu revolverele în mîini. În al doilea caz, ar fi trebuit să reziste unui regim satanic. Cînd trebuia să stea deoparte, Biserica s-a implicat, şi cînd trebuia să se implice, a stat deoparte. În marile încercări politice, Biserica ratează plasamentul just. Credeam că, măcar din aceste lecţii mari ale istoriei, Biserica a înţeles că nu trebuie în veci să mai facă altă politică decît cea a credinţei sfinte pe care s-a creat. Şi că trebuie să fie extrem de exigentă cînd decide să sprijine un candidat ori un partid anume. Altfel, paradoxal, Biserica iese umilită. Poate cu ceva mai multe clădiri şi parale, dar umilită.

Ca creştin ortodox care merge la biserică mult mai des decît de două ori pe an, la Paşti şi Crăciun, recunosc că dovezile de umilire a Bisericii mele în această campanie electorală m-au rănit profund. Mă mir că BOR nu reacţionează cînd un şef de partid vorbeşte despre preoţi aşa: „Am vorbit cu Preasfinţitul, am vorbit cu toţi popii. Exact cum vorbesc cu voi, aşa am vorbit şi cu ei şi am spus la popi în felul următor: «Băi, oameni buni, s-o terminat. *(neinteligibil)* Dacă nu vreţi să fiţi de partea noastră, s-aduceţi să votaţi cu Victor Ponta, eu nu vă mai cunosc. La mine la uşă nu mai veniţi.» Le-am spus verde în ochi, şi mai apoi aşa: «Şi încă ceva, la toţi popii dacă pierdem, toate preotesele le dau afară din tot, la revedere.» Le-am şi spus. Toţi au venit la mine să le pun preoteasa. S-a terminat. S-a pierdut, pleacă acasă. Meargă la mama dracului, nu mă interesează." Aşadar, preoţii şi preotesele meargă la mama dracului dacă nu iese Ponta! Dacă Patriarhul ar fi fost rănit pe jumătate pe cît m-am simţit eu, simplu credincios, atunci ar fi trebuit să se vadă o reacţie pînă acum. N-a avut-o. Semn că nu e atît de grav, pentru el. Oi fi eu mai sensibil... Totuşi, preoţii dintr-un judeţ întreg al acestei ţări sînt trataţi astfel de micul baron local. Şi fac pariu că micul baron dezlănţuit după voturi trece în ochii episcopului local drept un băiat bun, cu care se pot face chestii. El este un prieten al Bisericii, desigur.

În butada cu care am deschis acest mic text, se spune că Andreotti vorbea cu preoţii. În biserică, De Gasperi se ruga şi Andreotti făcea politică. Nimic rău în asta. Doar că el îi căuta pe preoţi ca să-i convingă să voteze. Asta se cheamă politică. Cînd însă preoţii caută pe şeful local de trib PSD ca să le dea serviciu preoteselor şi ceva bani de zugrăveală (bani publici – atenţie! – nu bani de la mama pesedistului de-acasă), nu mai avem politică. Avem umilinţă. Şi, zău aşa, pe păcătosul credincios care sînt îl doare tare...

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

PUBLICITATE

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

A fost odată un Zid...

Era cald în acel septembrie. Să te tot plimbi prin Piaţa Sfatului. Să le explici unor puşti de op'şpe ani despre Kronstadt, bresle, Biserica Neagră. Mai interesant era că puştanii erau din Germania Federală. Din Hamburg. De la cel mai bun liceu al oraşului. Blankenese. Cîţiva ani mai tîrziu, am ajuns în Hamburg şi am aflat mai multe despre acest cartier, cîndva oraş de sine stătător, acum parte a Hansei, zonă de lux, locuită doar de înalta burghezie. În sfîrşit. Pe vremea aia, pe cînd îi plimbam pe puştanii de clasa a XII-a prin Piaţa Sfatului, aveam alte griji. În primul rînd, cum să îi feresc de belele. Nu-i vorbă, aveau cu ei doi profesori grijulii, amabili şi fermi, în acelaşi timp. Cu unul dintre ei vorbeam pe drumul de întoarcere către hotel. Bîrfeam politichia de pe la noi şi de la ei. Din prima zi de cînd am preluat grupul, de la aeroport, ca ghid, după ce le-am zis care este ora locală şi am trecut în revistă programul, le-am zis cum ziceam întotdeauna grupurilor de turişti-Vest, la primul contact: „Republica Socialistă România este o ţară în care libertatea de exprimare este garantată, astfel încît, de acum încolo, vom face un joc: voi mă întrebaţi ce vreţi şi eu vă răspund ce pot." Oamenii se amuzau şi mă fereau, apoi, de obligaţia vreunei minciuni. Unii şoferi de autocar (dintre care nu puţini ştiau germana) ciuleau urechile. Să aibă ce să scrie ulterior în raport, probabil.

Şi bîrfeam politică, zic. Despre situaţia sub Ceauşescu nu era mare lucru de vorbit. Domnul profesor ştia în ce ţară vine. În zece minute, i-am oferit cîteva informaţii suplimentare legate de cotele de zahăr, ulei, carne şi salam, despre cozile de ore întregi la sticksuri, hîrtie igienică sau pastă de dinţi chinezească şi... cam gata. Aşa că am trecut la a vorbi despre „ei". Nu ştiu ce mi-a venit, l-am întrebat dacă vede posibilă Reunificarea. „Exclus! Nu o văd posibilă în următorii 50 de ani!" Era septembrie 1989.

Zilele astea, cînd se fac 25 de ani de cînd Reunificarea s-a petrecut, de fiecare dată cînd văd la televizor cîte un documentar despre căderea Zidului, îmi amintesc de amicul meu, profesorul de liceu din Hamburg. Îmi dau seama că, în ciuda analizelor ulterioare, academice şi bine documentate, care arată că era inevitabil, că sistemul era putred, că URSS-ul nu mai făcea faţă, că totul era pregătit pentru Marea Cădere a Zidului, prea puţini se aşteptau la acea rapidă succesiune de evenimente. În afară, poate, de Scorpions

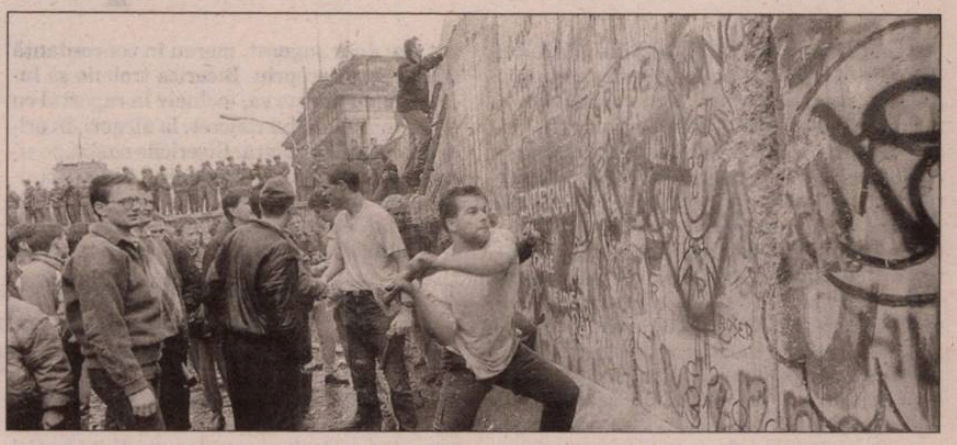

„Blochează creşterea economică!" ţipă francezii.

(„Wind of change") şi Sting („Russians love their children, too"). Unii spun că nici măcar americanii nu erau tocmai pregătiţi pentru aşa rapidă victorie, după atîţia amar de ani în tranşeele Războiului Rece. Alţii povestesc că nici francezii, nici englezii nu au fost încîntaţi de perspectiva Reunificării. Că au fost rezerve serioase. Morale: „44 de ani reprezintă prea puţină penitenţă pentru crimele celui de-al Doilea Război." Economice: „Acum, după un ditai Planul Marshall şi după o uriaşă scutire de datorii, americanii vor să ni-i bage în coastă şi pe piaţa unică." Politice: „Ar fi prea mari, prea puternici, mai greu de negociat cu ei în Bruxelles, o să facă numai cum îi taie capul."

La un sfert de secol după, unele temeri se dovedesc îndreptăţite. Puterea economică a Germaniei este formidabilă. După ce au reuşit, în chinuitorii ani '90, să aducă pe linia de plutire „Noile Landuri" (adică fosta RDG), nemţii (cam) dictează liniile de dezvoltare ale întregii Uniuni Europene. Orice cifră care indică o încetinire a ritmului german de creştere provoacă frisoane la Bruxelles. E drept, obsesia antiinflaţionistă, intrată în ADN-ul politic al nemţilor de cînd cu experienţa Republicii de la Weimar, irită Europa. „Blochează creşterea economică!" ţipă francezii.

Atunci, în septembrie 1989, profesorul din Hamburg nu îşi imagina Reunificarea. Argumentul lui era cel moral. „Nu cred că se cade. Sîntem o naţiune înfrîntă. E prea devreme. Uită-te la copiii ăştia. Ar fi tentaţi să uite nazismul." Bunicul lui murise la Mauthausen. Deţinut politic.

Complicată trebuie să fie viaţa unui tînăr neamţ. El are de făcut nu unul, ci două exerciţii de ne-uitare. Trebuie să înveţe atît despre gardianul de la Auschwitz, cît şi despre cel de pe Zid.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

Liviu OSMAN

Corporate catwalk

Moda a fost întotdeauna de gen feminin. Începînd de la primele blănuri de leopard purtate de Betty şi Wilma din faimoasa serie „Stone Age", continuînd cu peplumurile romane care i-au înfierbîntat şi pe dacii lui Gerula, trecînd prin somptuozitatea ţinutelor de bal etalate de contesele habsburgice şi terminînd cu simplitatea *deux-pièce*-urilor îmbrăcate de secretarele primarilor de pe la noi acum vreo 30 de ani, toate acestea au făcut parte din arsenalul de seducţie pe care îl pregătea cu grijă orice femeie. Avînd mai mult sau mai puţin succes...

Astăzi, femeia modernă este mult mai pragmatică. Încearcă să-şi adapteze garderoba, machiajul, coafura şi gesturile la tendinţele actuale ale business-ului. Practic, moda reprezintă ea însăşi o bursă de valori, la care indicatorii scad şi cresc, unele tendinţe şi linii dau faliment, altele evoluează spectaculos, iar brandurile tradiţionale, cum ar fi „fusta mini", au în continuare succes.

Mergînd şi mai departe, în interiorul unei companii, femeile îşi adaptează veştmintele la specificul fiecărui loc de muncă şi chiar la detaliile unui proiect.

Şi nu este greu de argumentat. Să pornim cu simpaticele fete de la Marketing. Vă închipuiţi ce culoare predomină în birouri atunci cînd se lansează un produs nou, ambalat într-o pungă roz, sau ce ar putea fi atunci cînd se pregăteşte, în atelierul propriu de creaţie, o băutură răcoritoare de tip „zero calorii"? Nu, în nici un caz „zero haine"... Iar la o promoţie cu, să zicem, o maşină Cabrio, ţinuta preferată este cea sport: espadrile, pantaloni trei sferturi de in, cămăşi înnodate deasupra taliei şi descheiate la trei nasturi, eşarfe roşii, lungi, şi pălării de soare. Bine-

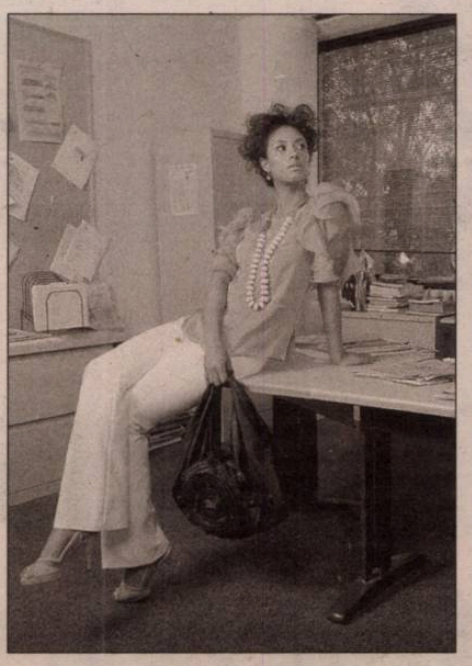

înţeles, nu vor lipsi ochelarii fumurii şi mănuşile uşoare, de piele, pentru şofat. O campanie retro ar putea impune fusta lungă, cloş, ce acoperă şi tocurile pantofilor, la care s-ar asorta cămaşa albă, cambrată, cu un jabou pastelat şi guler înalt. Desigur, un coc savant, prins într-un ac de păr, de argint, protejat de o umbreluţă de soare colorată.

Mai departe, ajungem la Financiar. Aici, în sectorul Plăţi, toată lumea poartă fuste ori rochii lungi, lungime corespunzătoare numărului de zile după care se plătesc facturile. În opoziţie, la Încasări, la putere sînt fustele scurte şi bluzele deasupra taliei, asociate perioadei după care se încasează banii de la clienţi. „Bugetele" se aliniază şi ele tendinţelor: bogăţiei de stiluri şi culori din perioada 2007-2008 i se opun acum sobrietatea şi croielile clasice. La Audit, tiparele sînt simple şi precise, unghiurile decolteurilor sînt calculate matematic, bluzele sînt călcate la milimetru, nici o cusătură nu depăşeşte limitele prevăzute în procedurile şi standardele internaţionale. În Aprovizionare, cuvîntul de ordine este îndrăzneala. Curajul de a renunţa la hainele de firmă, scumpe şi extravagante, şi de a purta branduri româneşti, ieftine, rezistente şi bune. Astfel, furnizorii şi designerii români au început să aibă mai multă prioritate.

Fetele de la Resurse Umane adoptă şi ele stilul business tradiţional. Pantaloni drepţi, cu dunga agresiv de ascuţită şi betelie sub ultima vertebră lombară. Sacouri închise la culoare, strînse pe corp, cu nasturi mari, de catifea, şi revere în unghi ascuţit.

Reprezentantele PR-ului adoptă combinaţii diverse, de la cercuri concentrice, hipnotice, menite să înmoaie rezistenţa autorităţilor locale, pînă la sloganuri agresive, revoluţionare, care vor mobiliza oamenii în campanii de curăţenie sau de refacere a parcurilor pentru copii.

Vedeţi, dar, că moda este ca o adiere rece de toamnă: la început ne înfioară, ne trezeşte toate simţurile, ne provoacă, apoi ne obişnuim cu ea, tragem aer în piept şi ne lăsăm pradă brizei noi, proaspete. Cînd vîntul nu mai bate, întoarcem spatele şi ne cuibărim gîndurile în confortul călduţ al stilului clasic şi tradiţional.

un sport la Răsărit

Echipa noastră a demonstrat ceva special în meciul cu Irlanda de Nord?

Că vrea victoria. Că o vrea la 0-0 şi că o vrea şi la 1-0, diferenţa dintre cele două momente de joc fiind adesea o problemă serioasă pentru Naţională, vezi meciul cu Ungaria. România nu a reuşit un meci luminos, care să ne facă să visăm, dar era greu să se întîmple asta, date fiind reflexele acestei generaţii şi schimbările din preajma meciului. Important a fost că echipa a insistat în ofensivă, chiar fără să-şi creeze un sac de ocazii, şi că nu s-a retras într-o apărare păguboasă după primul gol destul de norocos al lui Papp (deviere fericită, şut minunat cu piciorul neprieten). E drept că nici adversarul nu s-a străduit foarte tare să atace. Îi era şi greu să o facă – în absenţa căpitanului Davies, nord-irlandezii au semănat cu o jucărie ieftină, care mai e şi livrată cu un defect de montaj. Dar asta e treaba lor. România are un şantier, poate că e chiar unul care depăşeşte teritoriul echipei de fotbal reprezentative: acela al construcţiei unei mentalităţi de învingător. Presiunea psihologică a apărării unui rezultat fragil sau a unui meci decisiv a fost în multe rînduri un zid uriaş, reflectat în ochi speriaţi. Din această perspectivă, partida cu insularii ar putea fi un început de pas înainte. Nu e foarte mult, dar e deja mai mult decît nimic.

Radu NAUM

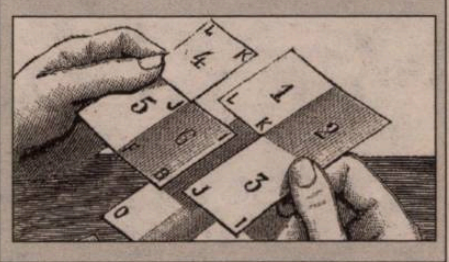

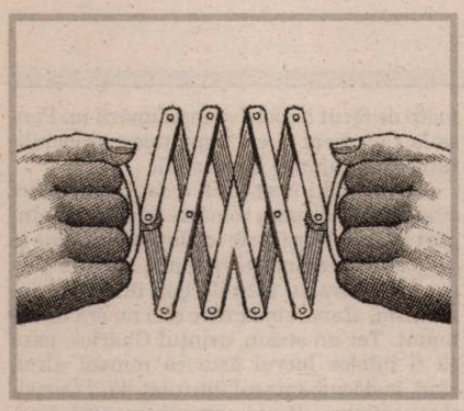

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Societatea civilă: de la idei şi cauze, la rezultate concrete

– dialog cu Vera ULARU –

Lucrează la Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, unde coordonează tot ceea ce înseamnă comunicare. ***Vera Ularu*** *a studiat la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării şi este una dintre acele persoane (mai degrabă puţine...) care îţi dau senzaţia că se potrivesc perfect cu ceea ce fac. Şi că, dacă te ocupi de probleme grave, n-ai nici un motiv să-ţi pierzi seninătatea.*

Un raport recent al USAID despre situaţia societăţii civile în lume arată că, în Uniunea Europeană, 20 de cetăţeni dintr-o sută participă la diverse activităţi în ONG-uri. În România, doar 3-4%. Iar o bună parte dintre cetăţenii români nu are încredere în societatea civilă...

Participarea oamenilor la proiectele organizaţiilor nonguvernamentale şi capacitatea de a se uni pentru a-şi rezolva problemele sînt scăzute în România, într-adevăr. Probabil că oamenii nu ştiu ce să facă, poate nu ştiu de unde să înceapă, iar instituţiile publice nu li se par destul de disponibile. În acelaşi timp, e nevoie şi de o responsabilizare faţă de aceste probleme. Nu mai trebuie aşteptat cineva care să ne rezolve problemele – cineva de „acolo, de sus". E nevoie de încredere şi de capacitatea de a te alătura altora care au aceleaşi probleme, trebuie să ai încredere într-un grup.

Am auzit însă destui oameni din clasa de mijloc care ar vrea să activeze undeva şi nu ştiu de unde să înceapă ori cui să se adreseze. Şi nici n-au timp să caute. Nu cumva ONG-urile nu fac destul pentru a-şi atrage aliaţii?

Sigur, şi organizaţiile au nevoie de mai multă forţă pentru a-şi atrage resurse şi pentru a găsi voluntari ori pentru a-şi construi o viziune mai structurată. Trebuie să comunice mai bine ceea ce fac. Cred însă că e nevoie şi de o infrastructură a voluntariatului mai bine dezvoltată în România, astfel încît, atunci cînd oamenii vor să li se alăture, să le fie totul mai clar şi mai simplu. Dar voluntariatul nu e singurul act pe care îl pot face. Se pot face donaţii şi acte filantropice. Poate că asta pare imposibil pentru oamenii cu venituri mici, dar cred că sînt destui oameni în România care, dacă ar direcţiona un salariu minim pe economie pe an, ar putea ajuta foarte mult, iar pentru ei n-ar fi o sumă prea mare: ar însemna cîteva zeci de lei pe lună. Poate că nişte facilităţi fiscale – precum deducerea sumei din impozitul pe venit – i-ar ajuta mai mult. A existat, la un moment dat, o iniţiativă a Coaliţiei pentru Filantropie, o propunere care se regăseşte şi în Cartea Albă a ONG-urilor, prin care se solicita ca persoanelor care fac asemenea donaţii să li se reducă 5% din impozitul pe venit. Acesta ar fi un exemplu de încurajare în activităţile organizaţiilor nonguvernamentale, printr-o sumă care ar fi importantă pentru multe dintre ele.

Deocamdată, există de cîţiva ani posibilitatea de a vira 2% din impozitul pe venit...

Nu cred că este suficient, e un prim pas minim. Acest 2% – de care ne bucurăm că există – omoară, într-un fel, filantropia, pentru că oamenii au impresia că prin asta au făcut suficient. Dar, de fapt, nu direcţionează nişte bani din venitul lor, ci dau unui ONG nişte bani pe care i-ar fi dat statului, ca impozit pe venit, adică dau nişte bani pe care *oricum* nu i-ar fi avut niciodată.

N-ar fi mai simplu să donăm direct organizaţiei, nu prin intermediul statului?

Ar fi mai simplu, mai ales că acum avem şi mecanisme financiare potrivite pentru aşa ceva. De exemplu, prin debit direct, cineva poate direcţiona, prin bancă, în fiecare lună, o anumită sumă din salariu către o organizaţie, „în rate". Dar mecanismele abia au apărut, probabil că unii oameni încă nu au încredere în procedeul transferului bancar. Dar şi ONG-urile au o problemă de comunicare şi de a arăta lucrurile *concrete* pe care le fac, nu într-un mod general şi idealist, care uneori poate părea neclar pentru cine nu lucrează în domeniul respectiv. Tendinţele vremurilor noastre sînt altele: tinerii, de pildă, caută lucrurile concrete, sînt dispuşi să dea bani, dar vor să vadă rezultatele. Ideile, cauzele, ideologiile generale îi motivează mai puţin.

În ansamblu, cum stăm cu filantropia, dincolo de aceste posibilităţi concrete privind donaţiile?

Studiile de care dispunem arată că se donează mai ales către biserici, ceea ce e descurajant pentru organizaţiile nonguvernamentale. Dar aceasta ar putea fi o oportunitate de lucru în parteneriat. Poate ar trebui eliminat acest clivaj între instituţia Bisericii şi organizaţiile societăţii civile: poate, lucrînd împreună, reuşesc să atragă şi încrederea oamenilor. Mai ales în scopuri sociale. Ar fi nevoie de mai multă încredere, de o cunoaştere mai bună şi de dorinţa de a lucra în parteneriat, din ambele părţi.

> *„Poate ar trebui eliminat acest clivaj între instituţia Bisericii şi organizaţiile societăţii civile."*

În studiul USAID, starea societăţii arată mai prost faţă de anii trecuţi. De ce?

Societatea civilă a trecut prin mai multe provocări, în ultimii ani. Una dintre ele este sursa de finanţare pentru proiectele pe care le desfăşoară. Fondurile europene au promis foarte multe şi par capabile să susţină mari proiecte, dar în realitate au produs multe blocaje şi au reuşit să aducă unele organizaţii în incapacitate de plată. Mai ales pentru anumite domenii – precum democraţia sau drepturile omului – sînt foarte slab finanţate. Din acest motiv, organizaţiile interguvernamentale au trebuit să se reorienteze; unele au înaintat plîngere către stat pentru a-şi recupera banii pe care îi aveau de primit din fonduri europene. Faptul că au intrat în incapacitate de plată le-a închis accesul către alte surse de finanţare. Aşa încît activitatea lor a scăzut în intensitate. FDSC a lansat Fondul ONG, într-o perioadă foarte dificilă, anul trecut. Acest fond a atras foarte multe cereri de finanţare, am avut peste 1500 de cereri, din care am putut finanţa doar vreo 240 de proiecte. În alte programe reuşim să finanţăm doar 1-2% din cererile primite. „Fondul ONG" este finanţat cu bani proveniţi din ţările care fac parte din Spaţiul Economic European – Norvegia, Islanda şi Liechtenstein. Ele sprijină ţările în curs de dezvoltare printr-un buget alocat anumitor teme, printre care şi societatea civilă. Scopul este reducerea decalajului economic dintre ţările care fac parte din SEE şi ţările în curs de dezvoltare. Fondurile pentru societatea civilă sînt gestionate de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile. Sînt 30 de milioane de euro, pe care i-am împărţit pe mai multe domenii, fiecare cu tematica sa.

> *„E mai ieftin să ajuţi o persoană cu vulnerabilităţi, decît s-o ignori."*

Banii pentru Fondul ONG sînt din afară. Fondurile europene sînt, şi ele, percepute ca venind „din afară". Nu avem şi finanţatori „dinăuntru"?

Destul de puţini. Şi asta este o problemă pentru organizaţiile nonguvernamentale, pentru că sînt privite de unii ca şi cum ar susţine nişte „interese străine". Mai ales în condiţiile în care reapare naţionalismul, imaginea ONG-urilor are de suferit: se consideră că proiectele lor reprezintă interesele altor ţări, din moment ce banii vin de acolo. Pentru a avea mai multe surse de finanţare interne, cred că, în primul rînd, statul ar trebui să sporească sprijinul pentru organizaţiile societăţii civile. În al doilea rînd, dezvoltarea filantropiei ar putea creşte sursele de venituri, mai ales la nivel local. Nu trebuie uitat apoi că bugetele de CSR ale companiilor au scăzut, acestea reprezentînd o sursă importantă pentru dezvoltarea locală. Dar cred că cea mai importantă este implicarea statului.

De ce tot statul? N-ar fi mai bine să aşteptăm contribuţii mai mari din mediul privat, de la firme şi de la oameni? În alte ţări, sînt mari fundaţii ale unor companii – sau chiar înfiinţate de persoane – care acordă finanţări importante pentru proiecte dezvoltate de ONG-uri...

În alte ţări, există o infrastructură şi o legislaţie avansate, pentru susţinerea societăţii civile, aşa încît acele fundaţii au, direct sau indirect, anumite forme de sprijin din partea statului. De ce statul? Pentru că nu-şi poate permite să n-o facă. Trebuie să sprijine grupurile vulnerabile la nivelul la care este nevoie; iar organizaţiile societăţii civile fac deja asta, cu fonduri foarte puţine. Ar fi dispuse să facă şi mai multe, dacă ar primi sprijin financiar, mai ales în acele domenii în care statul nu are expertiză şi nu poate furniza anumite servicii. Tratarea la timp a problemelor şi a vulnerabilităţilor reprezintă o economie, atît din punct de vedere social, cît şi economic. E mai ieftin să ajuţi o persoană cu vulnerabilităţi, decît s-o ignori sau să intervii prea tîrziu.

În această zonă, apar tot mai multe organizaţii care îşi fac bine treaba. Dar în anii '90, principalele organizaţii ale societăţii civile se ocupau de teme precum democratizarea, drepturile omului – teme importante atunci. Acum, astfel de organizaţii sînt mai puţin vizibile. E adevărat?

Da, e adevărat. Dar şi contextul este diferit. Să nu uităm că, în anii '90, noi „nu aveam probleme": nu aveam copii bolnavi, nu aveam persoane cu dizabilităţi, nu aveam minorităţi etnice sau sexuale etc. Declarativ, „nu aveam" toate acestea. Sau nu ne interesau. Sau încă nu ştiam că le avem. Pînă cînd au fost descoperite şi li s-a acordat atenţie, problemele erau ieşirea din totalitarism, democratizarea şi celelalte. Era normal, pentru că asta însemna de fapt schimbarea regimului. Între timp, oamenii şi organizaţiile au început să se ocupe şi de alte probleme, aşa încît peisajul s-a diversificat, societatea civilă vorbeşte pe mai multe voci. Dar trebuie ca societatea civilă să continue să „strige" şi în această direcţie: bună guvernare, transparenţă decizională, calitatea democraţiei, drepturile omului ş.a.m.d. Toate acestea au în continuare nevoie de susţinere în România. A fost probabil şi o iluzie a ţării care a aderat la UE, şi unii au crezut că, după ce a aderat, gata, s-a rezolvat totul. Dar nu este aşa. Clivajele rămîn mari. E o temă actuală de discuţie: ce s-a întîmplat cu ţările care au aderat de curînd la Uniunea Europeană, care sînt practicile democratice în ţările respective, cum pot fi recuperate deficienţele. La noi nu s-a mai discutat în ultima vreme despre asemenea teme pentru că, pînă acum, s-a lucrat la infrastructură. Am pornit foarte de jos, necesităţile noastre au fost altele. Iar cînd porneşti foarte de jos, ajungi greu la asemenea „delicatese" precum calitatea practicilor democratice...

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

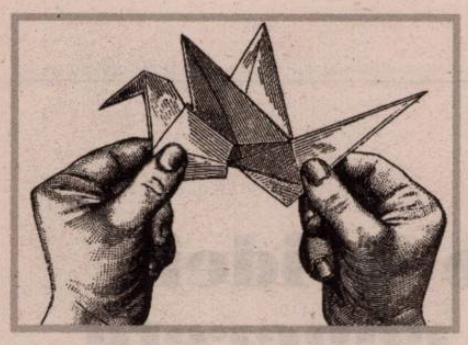

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Uite că putem!

Înainte de 1989, de multe ori, cînd spuneam unor persoane (mai în vîrstă, de obicei) că, neîndoielnic, la un moment dat, vom reuşi să scăpăm de Ceauşescu, primeam replici „înţelepte“, de genul: „Vezi-ţi tu de treabă, că ăsta ne îngroapă pe toţi.“ Adesea, auzeam asemenea persoane spunînd că, oricît ne-am agita, soarta noastră e, pînă la urmă, decisă tot de ruşi şi de americani. Simţeam că unora le era frică pînă şi să se gîndească la sfîrşitul dictaturii, deşi, pînă la urmă, era ceva inevitabil. La fel ca orice lucru de pe lumea asta, şi acel regim trebuia să aibă un sfîrşit. Eram convins că o schimbare ar putea veni chiar şi dintr-o atitudine generală mai puţin pesimistă. Din acest punct de vedere, Revoluţia mi-a dat o mare satisfacţie, ba chiar mi-a depăşit aşteptările. Indiferent de poveştile colaterale şi de ce s-a întîmplat ulterior, e cert că românii au reuşit să doboare unul din cei mai teribili dictatori, cu propriile lor forţe, de îndată ce au avut ocazia.

La începutul anilor '90, entuziasmul meu şi încrederea într-un viitor apropiat mult mai bun s-au mai domolit. Prin 1991, un britanic venit pentru prima oară în România m-a întrebat cum aş explica faptul că Revoluţia n-a avut rezultatele aşteptate. I-am răspuns că, după părerea mea, pînă nu vom ieşi din sfera de influenţă sovietică (exista încă URSS), nu ne vom putea dezvolta cum trebuie, ca ţară. Omul s-a uitat lung la mine şi mi-a spus că, înainte să vină la Bucureşti, aflase că o trăsătură importantă a românilor ar fi viziunea fatalistă la nivel istoric. Iar ceea ce tocmai auzise de la mine era prima confirmare a acestei trăsături. Am încercat să-i explic că influenţa sovietică nu e o poveste, ci o realitate cu care noi ne-am confruntat timp de peste 40 de ani. Am încercat şi să-i sugerez că fericiţii locuitori ai unei insule, aşa cum era şi el, n-au cum să înţeleagă aşa ceva. Dar felul uşor detaşat cu care mă privea mi-a dat de gîndit. Mi-am dat seama că şi el avea o experienţă, contrară, pe care credea că, la rîndul meu, eu n-aveam cum să o înţeleg. Aşa am descoperit că, uneori (mai ales privind din afară), şi mie mi se puteau reproşa unele momente de fatalism în chestiuni politico-istorice. Doar mă născusem pe plaiurile mioritice.

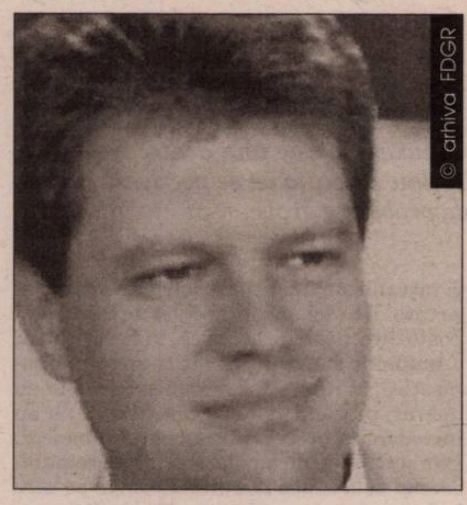

De atunci, am încercat să-mi controlez orice eventuală înclinaţie de acest gen, cu toate că în jurul meu continuam să aud nenumărate păreri despre destinul nostru „nenorocit“, de tipul: „Nu ne bagă americanii pe noi în NATO“ sau „O să intrăm în UE cînd o zbura porcul“. În ciuda atitudinilor fataliste foarte răspîndite – de tip oriental, aş spune –, ţara a continuat să se dezvolte şi să se civilizeze, chiar dacă nu într-un ritm prea rapid.

Aproape nimeni nu credea că va cîştiga Klaus Iohannis.

Înaintea actualelor alegeri prezidenţiale, am fost din nou uimit şi îngrijorat de avalanşa opiniilor resemnate. Aproape nimeni nu credea că va cîştiga Klaus Iohannis, deşi toţi afirmau că-l vor vota pentru că, desigur, ar fi mult mai potrivit decît Ponta. Era o lipsă generală de încredere în propriii concetăţeni şi propriile puteri ale fiecărui individ de a influenţa destinul colectiv. Mă gîndeam chiar că o fi vorba de vreo strategie subterană a PSD, prin care se induce defetismul în tabăra adversă. Chiar şi din celebra, de acum, scrisoare a filozofului Gabriel Liiceanu, transpărea impresia că n-ar mai fi fost mare lucru de făcut împotriva înscăunării lui Ponta la Cotroceni şi că, după toate probabilităţile, vom ajunge la mila lui.

S-a dovedit însă, încă o dată, că, atunci cînd se mobilizează, românii îşi pot crea singuri istoria. Dar foarte explicabilă rămîne şi permanenta teamă de rău, mai ales din partea celor care au trăit decenii întregi în comunism, atunci cînd nimic bun nu era de aşteptat. Tot un străin, prinţul Charles, pare să fi înţeles lucrul ăsta ca nimeni altul, cînd, în documentarul intitulat *Wild Carpathia,* spunea: „Poate oamenii nu văd asta, dar România este o ţară minunată. Aici trăiesc oameni remarcabili, care nu se dau bătuţi. Au trăit experienţe îngrozitoare, care i-au afectat foarte mult: cele două războaie mondiale şi toate celelalte suferinţe trăite de la al Doilea Război Mondial pînă acum. Aceşti oameni au trecut prin multe, au văzut multe suferinţe, distrugeri, iar vieţile le-au fost distruse.“

Oare cîţi ani trebuie să mai treacă de la experienţele acelea îngrozitoare pînă cînd oamenii vor înţelege pe deplin că-şi pot lua soarta în propriile mîini? Recentele alegeri par a fi un bun pas în direcţia asta. Dar e de sperat că vom mai face destui asemenea paşi, aşa încît următorul accident al istoriei, care ar putea veni (unii spun că va veni sigur), să ne găsească îndeajuns de antrenaţi pentru a-l înfrunta mai uşor.

ready made

„Şolomonarii, după ce au bătut cu grindină un ţinut, duc bălaurii în *ţara căldurii,* de sub răsărit, acolo îi coboară jos, şi îi omoară. Carnea o vând la oamenii de acolo pe bani scumpi. Acolo e aşa de cald, încât nu pot lucra fără un os, sau o bucată de piele de bălaur subsuoară, căci osul, sau pielea de bălaur e rece ca ghiaţa.“

Comoara Satelor,
Anul IV, Nr. 1, Ianuar 1926

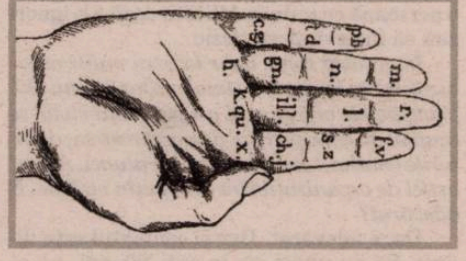

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Cronica unui Crăciun memorabil

La cîteva zile după (re)întîlnirea mea cu Tăică – despre care v-am povestit săptămîna trecută –, mă ciocnesc, pe stradă, de o altă cunoştinţă veche, Magrebiu Larko pe numele său. Cum mă vede, mă ia îngrijorat de braţ şi mă invită la o cafea, insistînd să nu refuz, întrucît apropierea Crăciunului l-a aruncat în cea mai cruntă dintre depresii. Mirat că mai toţi amicii simt nevoia să mi se confeseze, accept, gîndindu-mă, în acelaşi timp, că s-ar putea să fi ratat, în viaţa aceasta de confident perfect, o frumoasă carieră de ofiţer sub acoperire. Pe cînd aşteptam ceştile aburinde, Magrebiu deschide discuţia: „Am bănuiala că dezvolt fobia Sărbătorilor de iarnă. Mi se trage din 1985, de la porcul tranşat, sălbatic, pe podeaua bucătăriei noastre. Atunci am trăit trauma supremă a adolescenţei. Îţi spun totul cu speranţa că aşa voi exorciza, măcar puţin, din butaforia burlescă, şi totuşi toxică, a momentului respectiv. Am parcurs, violent, în acea iarnă, un episod morbid şi, totodată, grotesc. O combinaţie ucigaşă psihic.“ Să nu vă surprindă, iubiţi cititori, limbajul elevat al prietenului meu! Provine dintr-o familie bună, a unui liniştit şi aerisit tîrg moldav. Tatăl lui a fost inginer, iar mama, profesoară de limba română.

„Anul 1985“ – îşi reluă Magrebiu spovedania autoscopică – „rămîne cel mai sumbru din întreaga mea experienţă ceauşistă. Încălzirea centrală fusese sistată şi produsele alimentare dispăruseră din magazine. Dîrdîiam, hămesiţi, în nişte congelatoare imense cu aparenţă de blocuri de locuinţe. Frigiderul devenise, practic, inutil. Maică-mea ţinea murăturile într-una dintre camere. Aceste murături reprezentau, de altfel, principala masă a zilei. Era în preajma Crăciunului şi, la un moment dat, îl aud pe taică-meu zicîndu-i maică-mii că aranjase cu vecinul de la etajul IV (noi stăteam la II) să cumpere împreună un porc dintr-un sat nu prea îndepărtat, unde, se pare, un ţăran vindea rotefeiele creaturi, pe şest.“ Magrebiu Larko făcu o pauză şi sorbi, trist, din cafea. „Îţi aminteşti, probabil, că o asemenea acţiune presupunea riscuri enorme, atît pentru vînzător, cît şi pentru cumpărător. Autorităţile comuniste o încadrau, ca infracţiune, la trafic cu produse alimentare neautorizate. Se intra la puşcărie pentru mulţi ani.“

Privirea amicului se albise complet. „Aşadar, nebunia trebuia executată iute şi cu deplină solidaritate între participanţii la conspiraţiune. Într-o după-amiază, tata şi vecinul au plecat, în vechea noastră Dacie 1300, amorţită de frig, spre locul cu pricina. Au revenit, discret, pe seară, aidoma unor jefuitori profesionişti de bănci. Am coborît – ambele familii – în gerul devastator, pentru a ajuta la cărat şi a ţine de şase. După ce ne-am asigurat, cu precauţii paranoide, că întunericul ne proteja de ochii iscoditori ai sistemului, toţi, cu mic cu mare, am înşfăcat giganticul cadavru porcesc şi l-am transportat, cu paşi de felină, pînă în bucătăria noastră de la etajul II. Se stabilise, corect, ca tranşarea frăţească, *fifty-fifty,* să fie derulată la noi, evitîndu-se astfel efortul suplimentar şi primejdia deconspirării – prezente în procesul de urcare, a încă două paliere din bloc, cu impunătorul sacrificiu porcin în integralitatea lui. Partea vecinilor putea fi pusă, gata separată, în genţi protectoare, ce ar fi uşurat restul voiajului. Totul a fost pregătit metodic, după regulile unei veritabile misiuni de spionaj. Comunismul reuşea, recunosc asta, să scoată contrabandistul din om!“

„Comunismul reuşea să scoată contrabandistul din om!“

După o nouă clipă de meditaţie, Magrebiu continuă: „Lucrurile mergeseră ca la carte. Porcina zăcea, însîngerată, cu organele dînd pe dinafară, pe podeaua bucătăriei. Noi ne relaxaserăm şi salivam chiar, anticipînd minunata *pomană* carnivoră, care ar fi trebuit să încheie, gingaş, o seară tensionată... Ei bine, atunci s-a declanşat Apocalipsa! Urlete indescriptibile la uşă! Hăhăieli şi răgete animalice pe fond de tălăngi isterice şi pocnituri cu muniţie de manevră! Erau elevii maică-mii, veniţi să o colinde, în ultima zi a trimestrului şcolar, cum se obişnuia pe atunci. Am vrut să-i potolim, dar degeaba! Blocaseră uşa din exterior. Muream de frică, deoarece, deasupra noastră, la III, locuia primarul ceauşist al urbei, proaspăt numit în funcţie, un tip morocănos, cu grimase staliniste. Inevitabilul s-a produs! Individul a coborît, consternat, pentru a stăvili dezmăţul sărbătoresc. S-a ales, desigur, cu înghionteli şi huiduieli din partea elevilor care habar nu aveau cine era... Parcă şi mediatizarea asta excesivă de azi este bună la ceva, nu-i aşa?!“ Am încuviinţat tăcut.

„Ce să-ţi mai zic? În cinci minute, au sosit băieţii de la *Intervenţii Speciale* şi i-au bumbăcit pe junii colindători, risipindu-i. Au dat uşa noastră de perete, strigîndu-ne *Culcat! Culcat!* Am observat expresia disperată a lui taică-meu şi i-am înţeles dilema înspăimîntătoare. Între sacrificiul său şi sacrificiul porcin era obligat să-l aleagă pe cel dintîi. Pe neaşteptate, a aruncat hainele de pe el şi a început să alerge către poliţaii mardeiaşi, răcnind ca un apucat: *Nu trage, domn' Semaca, sînt eu, Lăscărică!* L-au snopit cu bastoanele şi l-au tîrît, prin zăpadă, gol puşcă, pînă la dubă. Săracul, pentru autenticitate, a urlat, tot drumul, că vrea o audienţă la Sfîntul Petru, ori, dacă nu, măcar o întrevedere cu Napoleon Bonaparte. Porcul-delict a fost însă salvat, iar taică-meu, în loc de pîrnaie pentru trafic alimentar, a primit doar două săptămîni de tratament la Iaşi, la Socola, pentru depresie spontană, cu manifestări halucinatorii. De mîncat, am mîncat, nu spun, din porcul respectiv, precum Labiş din căprioară, dar, undeva, în subconştientul meu clar-obscur, Crăciunul îmbrăcase deja haine de Halloween...“

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

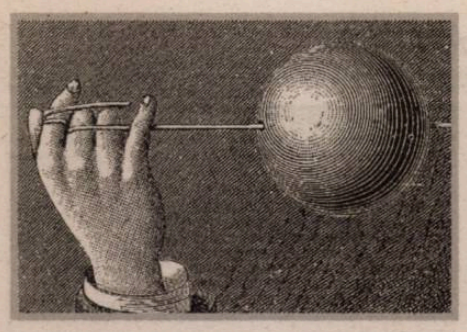

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Planificare urbană și democrație

Turnul Triunghi provoacă mare agitație la Paris. Proiectul, lansat în 2010, trenează. Consiliul municipal a încuviințat construirea, dar apoi n-a mai dat diversele aprobări necesare. Printre altele pentru că parizienii – în special locuitorii zonei respective – s-au mobilizat masiv și au protestat împotriva edificiului. Turnul Triunghi e, de fapt, o piramidă imensă, vitrată. O clădire înaltă de 180 de metri. O clădire care se vrea reper pentru noua arhitectură a Parisului. Un centru de afaceri pentru capitaliștii de mîine. De cîte ori vine vorba de piramida asta, iese cu scandal. Parizienilor, se știe, nu prea le plac clădirile înalte, deși orașul nu duce lipsă de zgîrie-nori. Nici Tour Montparnasse (construită în anii '70), nici Tour First (ridicată în anii '90 și supraînălțată acum doi ani) nu au fost bine primite în epocă. Și nici acum nu sînt privite cu admirație, decît, cel mult, de turiști. La ce bun încă un mare turn la Paris?

Unii urbaniști și militanți pentru protejarea patrimoniului consideră că clădirea e un atac la frumusețea capitalei, o încălcare a normelor bunului gust. Susținătorii spun că noul turn ar fi o oportunitate pentru dezvoltarea orașului, dar și o nouă atracție turistică. De parcă de atracții turistice duce lipsă Parisul – ar răspunde, ironic, criticii acestui proiect.

Autoritățile locale sînt împărțite – și aici există partizani și oponenți ai proiectului. Numai că poziția față de construirea turnului nu e dictată de interesul public – sau, cel puțin, așa se tem cetățenii. Nici măcar reprezentanții partidelor nu votează neapărat după niște „directive". Și, de fiecare dată cînd se reiau discuțiile pentru aprobare, rezultatele sînt imprevizibile. Oricum, puțini sînt cei care vor să-și asume responsabilitatea. Fără să suspecteze neapărat corupția, numeroși cetățeni acuză lipsa de transparență în adoptarea deciziilor. De ce nu s-ar face, de pildă, un referendum? Din păcate, stat centralist, Franța nu are exercițiul consultărilor publice pentru asemenea proiecte. Parisul arată cum arată pentru că niște edili deloc democratici au trasat niște bulevarde și-au arătat cu degetul unde să fie amplasate clădirile reprezentative.

Numeroși cetățeni acuză lipsa de transparență în adoptarea deciziilor. De ce nu s-ar face, de pildă, un referendum?

În Germania – altă cultură, altă relație între urbanism și politică –, democrația provoacă blocaje paradoxale. Unul dintre cele mai importante proiecte urbane ale Germaniei post-'89 a rămas mulți ani suspendat pentru că dezbaterea publică – începută prin '93 – s-a transformat în revoltă, din clipa în care autoritățile au demarat lucrările efective. „Stuttgart 21" își propunea să revitalizeze centrul orașului prin construirea unei gări subterane și înlocuirea vechilor șine și a gării centrale cu noi cartiere de business, zone industriale, spații de agrement și imobile comunitare. Vreme de aproape două decenii, s-a tot discutat în amănunt ce anume se va construi pe suprafețele eliberate prin eliminarea șinelor; s-a dezbătut cît anume din teren va fi vîndut de primărie consorțiilor imobiliare și ce se va face cu baniii; cît teren va fi păstrat și cum va fi administrat; cîte spații verzi, cîte grădinițe și cîte cămine pentru bătrîni se vor construi. Etc. Zeci de organizații nonguvernamentale și lideri locali și-au dat cu părerea, numeroși primari și funcționari care s-au perindat pe la conducerea orașului în ultimii ani au căutat soluții. S-au făcut presiuni de la nivel federal – întîrzierea proiectului încurca alte planuri mai mari, de interes național. În cele din urmă, proiectul a fost aprobat și, pînă la urmă – pentru ca totul să fie perfect legal – confirmat printr-un referendum local. Dar și după referendum au mai ieșit oameni în stradă ca să protesteze. Printre altele, s-a pus în discuție chiar utilitatea proiectului: la ce bun să reconstruim, din temelii, centrul orașului, cînd absolut totul merge atît de bine, cînd trenurile merg ca ceasul, traficul rutier e relaxat și centrul orașului e aerisit și plin de parcuri...

Pînă la urmă, gara cea nouă din Stuttgart tot s-a construit, iar părți din gara veche au fost demolate și înlocuite. Dar presiunea publică i-a făcut pe edili să modifice și să redimensioneze proiectul. A ieșit o medie între ce voiau inițial edilii și ce voiau cetățenii – adică o construcție utilă, și nu pe atît de monstruoasă pe cît s-ar fi așteptat criticii. Toată tevatura a întîrziat mult construcția, dar a arătat că dialogul dintre autorități și cetățeni e nu doar necesar, ci indispensabil. Și că dezbaterile publice pe marginea marilor proiecte produc pînă la urmă și efecte. Planificare urbană și democrație.

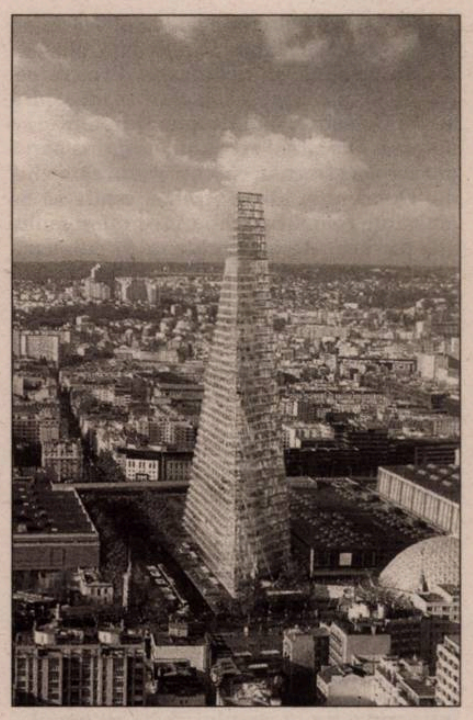

PUBLICITATE

adevărul
îți aduce în premieră pe DVD
colecția
FILME DE AUR
din cinematografia rusă!

3 noiembrie
Anna Karenina
(DVD cu două părți)
dramă, romantic, 1967

10 noiembrie
Dramă la vânătoare
dramă, istoric, romantic, 1978

17 noiembrie
Zboară cocorii
dramă, romantic, 1957

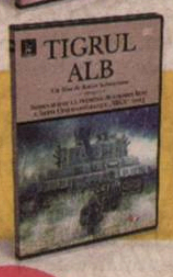

24 noiembrie
Tigrul alb
acțiune, fantastic, 2012

Colecționează cele 4 DVD-uri,
din 3 noiembrie, în fiecare luni, numai cu ziarul „Adevărul"

preț special ziar cu DVD
14,99 lei

CLUBUL DILEMA VECHE
Joi, 27 noiembrie, ora 19.00
CREART: Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București, Piața Lahovari, nr.7

BEATLES ȘI BEATLEMANIA,
DUPĂ JUMĂTATE DE VEAC

INVITAȚI
ANDREI UJICĂ - regizor de film
CĂTĂLIN ȘTEFĂNESCU - jurnalist și prezentator TV

Moderator: Luiza Vasiliu
Pentru detalii și inscrieri: tiberiu.onica@adevarulholding.ro

Susținut de: BURSA BINELUI, un proiect BCR
Partener: vodafone
Cu sprijinul: creart · Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Patrahirul electoral și lifta străină

Alegerile electorale de anul acesta au fost mai agitate ca niciodată, pline de pasiune și mobilizare. Printre cei care s-au mobilizat „exemplar" se află și Biserica Ortodoxă, întotdeauna la putere și cu puterea. Discursul este unul desprins parcă din secolele trecute, cu Anticristul care vine din Occident și liftele străine, venite să ne amenințe neamul, tradiția, credința și multe alte lucruri... Această prezență ar putea părea anacronică, dacă ea nu ar reflecta, pînă la urmă, nivelul educativ (slab și fragil) al populației. Ignorăm, din ce în ce mai mult, dreptul la educația de bună calitate, ceea ce ne-ar oferi instrumentele necesare pentru a privi și, mai ales, pentru a judeca critic lumea în care trăim.

Avem mai multe biserici decît școli, și mai mulți popi decît învățători. Un sondaj incont.ro (din noiembrie 2013) arată că România are 18.429 de biserici la 4022 de școli. La fel de prost stăm și la capitolul spitale și paturi de spitale (128.501 paturi). Bucureștiul se află în top: are o școală la 5852 de locuitori, dar își ia revanșa la biserici: una la 3875 de locuitori. Observăm cum după fiecare colț de bloc apare o biserică, niciodată o școală. Asta ține, bineînțeles, de spiritul întreprinzător al clerului, frate cu banul – public –, chiar dacă intră în contradicție cu dogma. Dar cine să mai sesizeze această mare nuanță?!

Iar trecutul nostru este întotdeauna atît de aproape de prezent. Statistica lui Nicolae Suțu, primul economist al României moderne, arată că, la 1849, Moldova are 8948 de clerici și parohi la o populație de 1.462.521. În timp ce, la aceeași dată, profesorii și medicii nu depășesc 104, la aceeași populație. Cît despre spitale și paturi... Vechiul Regat număra, la 1892, 140 de medici de plasă, adică 1 medic la 36.000 de locuitori. La 1903, spitale sînt 61, cu 1586 de paturi. Alfabetizarea lumii rurale începe să prindă contur abia cu reformele lui Spiru Haret. Astfel, la 1909, 34,7% din populația rurală trecuse printr-un ciclu de educare și știa, cel puțin, să se semneze, abandonînd apelul la amprenta digitală.

Drumul nostru către progres a fost unul destul de lent, cu sincope și renunțări, cu interferențe religioase destul de puternice și de frecvente. În prima noastră modernitate, de început de secol XIX, absența unor școli și a unui sistem educativ organizat și funcțional a dus la atribuirea către preoți a unui rol covîrșitor în procesul de reformare a societății, făcîndu-i apostolii neamului. Pentru comunitățile lor, clericii au fost de toate, și preoți, și învățători, și medici, și notari, și judecători, iar enoriașii s-au arătat recunoscători, miluind Biserica. Neajunsul acestei experiențe se află în stagnarea procesului educativ: fără prea mare învățătură, clericii au perpetuat temerile apocaliptice cu privire la instruire. „Pricina «stricării» este că, de cînd am început să învățăm franțuzește, și alte limbi străine, am introdus modele și am mai dat din religie afară", scrie *Predicatorul Ecleziastic*, la 1857.

Anticristul nu putea veni decît cu avionul de Berlin.

Relația asta dintre Occident și stricare am regăsit-o în discursul preoților noștri de astăzi, de parcă nu trecuseră aproape două secole de istorie peste noi. Sau poate că nici n-au trecut?! Liftele străine deveniră, așadar, o amenințare pentru națiа noastră, iar Anticristul nu putea veni decît cu avionul de Berlin, dorind cu orice preț să ne strice, civilizîndu-ne. Mesajele scrise pe ușile bisericilor și rostite de preoți de la înălțimea amvonului ar putea părea hilare dacă ele nu ar fi avut/dacă nu ar avea încă un ecou destul de însemnat în rîndul enoriașilor. Și, iarăși, gîndul mă poartă către educație, că doar acești preoți, școliți prin seminariile patriei, nu sînt decît produsul acestui sistem educativ, lăsat de izbeliște și abandonat în ignoranță și ignorare. Și, iarăși, mă întorc la un luminat cap al Bisericii din trecut, care justifica astfel comportamentul „rău" al preoților: „Aceste greșale, ce ziceți că au preoții, oare din copilărie le-au avut, au le-au cîștigat după ce au luat preoțiile? De le-au avut din copilărie, vina nu este a lor, ci iaste a mirenilor, că n-au vrut să-i crească cu frica lui Dumnezeu, cu învățături folositoare și cu pilda lor cea bună. Iar de le-au cîștigat pre urmă, iară de la mireni le-au luat și de la dînșii au învățat răutatea, că ei n-au născut preoți, ci mireni." Afirmația mitropolitului Antim Ivireanul este mai actuală ca oricînd, preoții sînt parte a acestei societăți, destul de sceptică în ceea ce privește rolul educației. La ce bun o școală dacă promovarea socială urmează alte căi decît meritocrația? Credeți că putem schimba și asta?

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Două poloboace

Un poloboc cu vin
Mergea în car pe drum, încet și foarte lin;
Iar altul cu deșert, las' că venea mai tare,
Dar și hodorogea,
Făcînd un vuiet mare,
Încît cei trecători în laturi toți fugea:
Atunci cînd el folos nimica n-aducea.
Asemene în lume,
Acel ce tuturor se laudă și spune
În trebi puțin sporește.
Iar cel ce tace,
Și treabă face:
Acela pururea mai sigur isprăvește.

Alecu Donici, în „Caietul inteligent", clasa a VII-a, 2014

Textul de mai sus a fost trimis la tipar în vinerea preelectorală. S-a vrut un mesaj neutru, un fel de rezumat nepartinic al campaniei electorale încheiate în aceeași seară cu marșul Piața Universității – Guvern. De la care am mai adunat niște zicale, mai puțin mediatizate. Le redau, în completare, pe cele mai elocvente: „DNA curăță politica", „Cinste lor, cinste lor, cinste procurorilor", „Secții de votare / Peste hotare" și, cu voia dumneavoastră, prima pe listă „Noi votăm, nu pontăm".

Și un minidialog între două copile de vreo 8 ani, surprins în stația de autobuz Orizont din Drumul Taberei: „ – Da el nu e de origine română, e de origine neamță. – Și ce dacă, important e să conducă bine țara." Democrație la firul ierbii. (**R.M.**)

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Despre actul urinării pe buletinul de vot

Sau pe însuși dreptul de a vota. Evident, e o metaforă. Unul și același tip de realitate – cel la care face referire metafora în cauză – se poate exprima și altfel, mult mai frust, mai direct, dar nu e cazul. Știm cu toții despre ce e vorba. Plus că „actul urinării" sună mult mai *cool*, în ordine intelectual-politică de centru. Asta ca să se diferențieze de un eventual „act al pișării", definitiv confiscat de băiatul sau de fata *de stînga* (varianta nihilist-urbană), care se exprimă așa pentru că: se consideră educați, dar plictisiți, neagă totul în cunoștință de cauză și cu deplina asumare a actului în sine, nu se spală pe cap pentru că l-au citit empatic pe Cioran, și n-au cu cine sta de vorbă pentru că lumea e proastă și rămasă în Evul Mediu.

Deseori, problema se oprește aici. La eternele dispute dintre *stînga* și *dreapta,* dintre ce credem uneori că este „dreapta" sau „stînga", asta dacă nu cumva apare și-un atlant la masă, anunțînd, de la bun început, că el e de centru. În rest, discuțiile au un registru de subiecte destul de sărăcuț. Să le luăm pe rînd.

1. „Deci, cu cine votăm? Că doar nu cu hoții ăștia care au făcut ravagii și nenorociri incredibile. Îi bagă la pușcărie pe capete și nu se potolesc. Păi, n-au cum, că nu le vine să creadă că există și arestări pe lumea asta. Credeau că lumea e a lor. Că sînt stăpîni aici. Normal. Sînt puii comuniștilor care visau că ticăloșia o să țină la nesfîrșit." 2. „A, sigur că da, că ai tăi or fi mai breji. Au tăiat salariile și pensiile, ca niște bestii ordinare, și-acum se dau în dosul unuia care habar n-are pe ce lume e. Unu' luat din provincie și adus aici, care mai are și aere că el rezolvă problema. O adunătură de oportuniști care cred că lumea uită ce grozăvii au făcut. Și lasă-mă cu arestările că-mi vine să urlu! De ce arestează dintr-o singură tabără? Asta e justiție? Ia să vedem cine și, mai ales, cît a stat la pușcărie... Mă lași cu textele astea cu justiția... Totu' e la comandă!" 3. „Uite-o și p-aia! Băi, frate, a luat-o razna toată lumea? Cum să te compari, mă, cu Nelson Mandela? Și mai lasă-mă, frăție, cu justiția! Că mai există și sănătate p-aici, și educație, și economie. Zici că DNA-u' ăla e Mama lu' Ștefan cel Mare..." 4. „Uită-te la țara asta cum arată după vot. Ardealu' albastru, restu' roșu. Alt nivel, domnule, altă educație. Cine a trăit în Imperiu nu pune botu' la vrăjeala ăstora." 5. „Ar trebui introdus votul cenzitar. Sau făcut ceva. Nu poți să-i lași să voteze pe toți ăia... I-ai văzut cum arată? Toți știrbii, toți șchiopii, toți urîții și mutanții. Uită-te la fețele lor! Cum să le dai drept de vot ălora?" 6. „Nu mă i-n-t-e-r-e-s-e-a-z-ă! Nu mă duc la vot. Sînt toți la fel. Aici nu se mai poate face nimic. O să se meargă în inerția asta ani la rînd, cu un pic de scuturătură, din cînd în cînd, de la europeni, așa, de ochii lumii. Oricum, îi doare la banană de noi. Ne ținem la periferie, că asta sîntem. Și asta merităm. Ori cu votu' meu, ori fără, treaba merge la fel." 7. „Vă certați degeaba, cu argumente puerile, și nu sînteți atenți la imaginea de ansamblu. Într-o anumită configurație politică post-totalitară, la fel ca în restul Europei de Est, votul individual e, mai degrabă, irelevant, din cauza mecanismului puterii care, aparent, urmează drumul unei voințe populare, dar, în realitate, se mișcă pe baza unor resorturi care nu au nici o legătură cu opțiunea populației. Mecanismele transpartinice depășesc cu mult, în realitate, iluzia alternanței la putere."

Cel mai trist, dar și cel mai alarmant lucru e compromiterea totală a ideii de *politică*. În momentul în care îți dirijezi revolta spre ideea de corupție generalizată, spre „totala lipsă de calitate a clasei politice", spre compatrioții cu condiție economică precară, spre romii care „ne fac de rușine afară, în Europa, și votează aici cum votează...", apare un vîrtej resentimentar care își deversează toate efectele nocive asupra ideii de politică în sine. Exprimarea disprețului, în repetate rînduri, față de „moldoveni, olteni, știrbi, mutanți, urîți, țigani, primitivi etc." este, în fond, camuflarea unui profund dispreț de sine. Un autodispreț mascat în energia condamnării altora, condamnare care culminează cu „românizarea" totală a subiectului – culpabilizarea națiunii în integralitatea ei, sentința definitivă care ne condamnă la nimicnicie.

Pe de altă parte, în mod paradoxal, felul acesta de a gîndi și lipsa cultivării ideii de politică ajută enorm tocmai „clasa politică actuală". Totul e văzut ca „o mizerie" în care nu se amestecă „oamenii de calitate". O văgăună, un *ceva* rezervat coțcarilor, oportuniștilor și indivizilor cu obrazul mai gros decît blindajul tancului. Politica devine cel mai urît, dezgustător și degradant lucru de pe lumea asta. E un fel de a gîndi, așezat la baza unei erori grave, care aruncă realitatea cetățeanului votant într-o formă de derizoriu și de melancolie cu efecte devastatoare asupra tuturor mecanismelor comunitare. Nimeni nu mai cere socoteală, în mod serios, aleșilor. Disprețul de sine și culpabilizarea ideii de politică generează, firesc, neîncrederea în orice, și așteptarea unui erou izbăvitor care vine și rezolvă miraculos toată treaba. Cineva care-i „pune p-ăștia cu botu' pe labe". Adică, exact ce e mai nedemocratic și mai maladiv.

Altminteri, ce să zic?! Trăim într-o lume liberă. E dreptul fiecăruia dintre noi să facă ce vrea. Prin urmare, da, se poate urina pe vot. Depinde, însă, din ce direcție bate vîntul. S-ar putea să nu nimerim ținta, și tot ceea ce obținem să fie faptul că ne udăm.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

MINISTERUL CULTURII
INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU CERCETARE ȘI FORMARE CULTURALĂ

CARTOGRAFIEREA PATRIMONIULUI CULTURAL LA NIVEL NAȚIONAL

Proiect cultural finanțat de AFCN
ADMINISTRAȚIA FONDULUI CULTURAL NAȚIONAL

www.culturadata.ro/patrimoniucultural a devenit, pe 19 noiembrie 2014, prima platformă online dedicată cartografierii patrimoniului cultural construit.

Proiectul abordează această problematică din perspectiva oamenilor/grupurilor/comunităților care utilizează patrimoniul și de care depind conservarea și valorificarea acestuia. Echipa de proiect a derulat un studiu sociologic ale cărui rezultate sunt acum disponibile pe platforma online sub forma unor hărți interactive și grafice informative care ilustrează distribuția națională, regională și județeană a percepțiilor populației.

Patrimoniul cultural construit

- Definiții
- Importanță
- Promiximitate, vizibilitate și interacțiune la nivel local
- Evaluare locală sau regională
- Practici de vizitare la nivel local și național
- Bugetarea participativă
- Responsabilitatea socială
- Implicarea civică în activități de conservare sau reabilitare
- Studiu de caz: tinerii și patrimoniul

Pentru a accesa rezultatele studiului puteți utiliza această cheie de acces:

UTILIZATOR DILEMAVECHE

PAROLĂ ehcevamelid

Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală, aflat în subordinea Ministerului Culturii, este singurul institut național care are ca obiectiv cercetarea specializată și formarea profesioniștilor din domeniu. Misiunea noastră este de a oferi date relevante pentru desfășurarea activității instituțiilor publice de cultură, indiferent de nivelul de subordonare, precum și altor tipuri de organizații. Cel mai important studiu realizat de institut este Barometrul de Consum Cultural la nivel național.

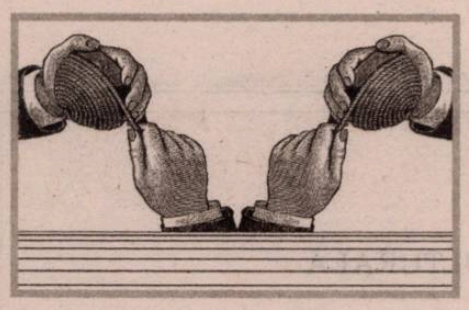

Cristian GHINEA

attitudini mic-burgheze

Cum a fost posibil?

– maeştrii zen şi porcuşorii isterici –

■ Cînd scriam, după turul I, că totul depinde de mobilizarea electoratului antisistem şi că avem trei precedente în care candidatul antisistem revine în turul II (din cinci alegeri prezidenţiale care au avut un tur II), nu îmi puteam închipui că se poate ajunge la un asemenea val de vot antiprotest. A fost un moment în care analiza pe bază de pattern-uri istorice a bătut analiza cu arme sociologice: cei foarte puţini care ne-am uitat la istoricul a ce s-a întîmplat în turul II după Revoluţie am părut nişte tipi prea optimişti (negaţi realitatea, vă refugiaţi în fantasme – mi s-a spus pe Facebook), în comparaţie cu sociologii care aveau în faţă doar fotografia momentului. Care fotografie arăta şanse covîrşitoare pentru Ponta. Şi asta pentru că fenomene ca cel de duminică sînt greu de prevăzut. Spuneam după turul I că Iohannis ar trebui să mobilizeze electoratul pe modelul a ce reuşiseră Constantinescu în 1996 şi Băsescu în 2004. Să ne uităm puţin pe prezenţa la vot: 85% în 1990 (fără tur II), 1992 – 73%, 1996 – 75%, 2000 – 57%, 2004 – 55%, 2009 – 58%. Ţin minte ambele finish-uri din 2004 şi din 2009, ca momente dramatice, în care cîteva mii de voturi au făcut diferenţa şi în care mobilizarea a fost esenţială. Ei bine, de data aceasta, am avut 62% prezenţă la vot. Victor Ponta a făcut o treabă foarte bună pentru adversar, enervînd oamenii şi mobilizîndu-i să voteze. Cîteva procente peste prezenţa la vot din 2004 şi 2009 înseamnă să baţi nişte praguri de mobilizare care erau deja înalte şi pe care nu le mai credeam posibile. Am considerat alegerile din 1992 şi 1996 ca experimente de început ale democratizării, cu praguri atît de înalte de vot. Însă normalizarea înseamnă şi prezenţă la vot mai mică, asta e ceea ce se întîmplă în Occident. Iată că vedem o enormă surpriză în 2014. În diaspora au votat peste 300.000 de oameni, ceea ce e foarte mult, dublu faţă de 2009. Însă dacă estimarea de trei milioane de români care trăiesc afară e corectă, asta înseamnă 10% din ei. În 1996, aceşti oameni erau în ţară şi, dacă ar fi fost şi acum, ar fi putut să voteze în procente mai mari. De aceea, cred că mobilizarea reală a fost similară celei din începutul anilor 1990. Aceasta este explicaţia statistică a votului.

■ Însă trebuie explicat ce anume a produs această mobilizare. Cum a reuşit Victor Ponta în doi ani de guvernare să enerveze oamenii mai mult chiar decît Adrian Năstase în patru? A fost prăpastia între ce spuneau şi ce făceau aceşti oameni. Iată o serie de secvenţe: imediat după turul I, în seara aceea, Victor Ponta iese şi spune că e normal să fie cozi la votul din diaspora, că doar acolo se fraudează. A trata oamenii care stau la cozi ca fraudatori din principiu este un dezastru pentru un politician. Ponta îşi dă seama de asta şi, a doua zi, are un aer de premier decent, de parcă a doua personalitate a sa intra în scenă, fără legătură cu cea din seara precedentă. Zice că dacă un singur român nu va apuca să voteze în turul II, cei responsabili vor fi demişi. Drăguţ, responsabil, european, nu?

■ Intervine apoi demisia lui Titus Corlăţean şi aducerea lui Meleşcanu, care promite să rezolve situaţia. Însă situaţia nu se rezolvă. E mai rea chiar. Conflictul de fond era între un premier care se vrea un lider de ţară europeană normală (şi a organiza alegeri decent e condiţie minimală) şi candidatul PSD care ştie că diaspora nu votează pentru el, deci mai bine să se chinuie să voteze. Meleşcanu se face că lucrează, în ziua votului situaţia era mai rea decît în primul tur, din punct de vedere mediatic: dacă la primul tur s-au făcut cozi doar la finalul zilei, acum cozile erau de dimineaţă deja acolo. Ba chiar din seara precedentă. Iar oamenii din ţară s-au ruşinat de faptul că în diaspora se votează.

■ Oamenii lui Ponta agravează situaţia. Meleşcanu face figură de nomenclaturist arogant, spunînd celor din Paris să meargă să voteze colea, la Nancy, la 300 de kilometri. Gabriela Firea spune că sînt bazaconii astea cu cozile din diaspora, că ştie ea o secţie din Anglia care e goală, dar nu ştie exact unde este. Cu alte cuvinte, în faţa unei crize majore de imagine, oamenii s-au blocat ca oile cărora li se pun farurile în ochi. De altfel, cred că Firea a avut o contribuţie majoră la eşecul lui Ponta, prin enervarea oamenilor, în mai multe episoade. Aşa cum am scris imediat după turul I, atacurile mizerabile la adresa lui Iohannis puteau duce la victimizarea lui. Oamenii nu au putut înţelege de ce trebuie atacat tipul acesta atît de abject, la adresa familiei. Credinţa mea că majoritatea oamenilor, chiar sub tentative mediatice deşănţate de abrutizare, rămîn decenţi şi păstrează un bun-simţ natural, s-a văzut confirmată. Un tip decent prin excelenţă, Iohannis poate fi criticat pentru ceea ce face sau pentru ceea ce (nu) spune, dar să-l desfiinţezi ca om e motiv de enervare. Ce aveţi, mă, cu el? Asta e ce au gîndit mulţi oameni. Pasivitatea lui Iohannis în campanie, privirea de căţeluş resemnat spre cameră a adîncit impresia asta de victimă care nu merită ce i se întîmplă. Acel „mai bine pierd decît să fiu mîrlan" pe care l-am auzit repetat de la un taximetrist a făcut valuri. A fost spus la Digi 24, iar cei de la Antena 3 s-au tot lăudat cum au zdrobit Digi la audienţe în ultima seară de campanie. Da, dar „mai bine pierd decît să fiu mîrlan" s-a dus din gură în gură – pentru că omul se pregătea să piardă civilizat, cînd ceilalţi nu erau civilizaţi cu el. Şi cine a fost purtătoarea de flamură pe atacul la persoana lui Iohannis? Doamna blondă de la Ilfov, Gabriela Firea – desemnată de Ponta cu aruncatul de mizerii sub centură, tocmai pentru că amintea oamenilor de o fostă jurnalistă, deci poate e mai credibilă decît politicienii obişnuiţi. Nu a fost să fie. Firea e prima din galeria de figuri toxice complet compromise după această campanie, care îl vor trage în jos pe Ponta de acum înainte (Mirel Palada e o alta).

Acel „mai bine pierd decît să fiu mîrlan" pe care l-am auzit repetat de la un taximetrist a făcut valuri.

■ Pe lîngă voturile propriu-zise din diasporă, vorbim de o agendă dominată de frustrare şi de ideea că Guvernul foloseşte mijloace necinstite pentru a face ca votul oamenilor să nu conteze. Cine a inventat formularul acela cu declaraţia pe proprie răspundere ca să nu votezi multiplu s-ar putea să fi fost omul care a pierdut alegerile pentru Ponta. Acel formular a dus la cozile din primul tur (prezenţa la vot în diasporă, în primul tur, a fost doar cu 15.000 mai mare decît în 2009. Deşi a crescut numărul românilor care au vrut să voteze afară, creşterea putea fi neobservată dacă toată procedura nu era îngreunată de declaraţia asta). Care declaraţie spune, în esenţă, ceva de genul: eu, cetăţeanul Gigel, declar pe propria răspundere că nu voi încălca legea. O logică complet stupidă în sine: votul multiplu este faptă penală, dar statul te pune să dai declaraţie că nu comiţi o faptă penală. Evident, nu am prins niciodată vreun infractor punîndu-l să dea declaraţie pe proprie răspundere că nu e infractor, dar facem viaţa amară oamenilor cinstiţi, ca să ştie că sîntem cu ochii pe ei. O logică pe care statul român o aplică în multe alte circumstanţe – că doar de asta tot umblăm prin oraş să ne scoatem celebrul cazier de care avem nevoie la multe instituţii, iar cazierul este o hîrtie pe care statul o cere şi prin care tot statul ne certifică (pe banii şi pe timpul nostru) că nu sîntem infractori.

■ Declaraţia asta a fost inventată pentru că PSD şi echipa Ponta au funcţionat pe o prezumţie: în diaspora se fraudează. De ce au crezut ei asta? Aici e punctul care i-a pierdut: oamenii ăştia s-au comportat ca şi cum ce spune Antena 3 era realitate. Au fost intoxicaţi de propria propagandă. De fapt, la Paris nu s-a fraudat în 2009, celebrele acuzaţii împotriva lui Teodor Baconschi sînt doar o intoxicare. Matematic vorbind, votul din 2009 a fost normal la Paris. Ştiu că mulţi oameni sînt convinşi că e invers, dar verificaţi singuri, a fost o intoxicare. Săracul Baconschi a rămas cu eticheta asta creată de Antena 3. Dar acum se poate simţi răzbunat: percepţia fraudei creată de Antena 3 a făcut ca PSD că comită o greşeală incredibilă, care poate să-i fi costat alegerile.

■ Şi nu e singurul exemplu. Ponta – care atunci cînd merge la Antena 3 îşi scoate la înaintare pe cea mai feroce dintre cele cîteva personalităţi de care dispune – a vorbit nici mai mult, nici mai puţin decît de debăsificare. Un exerciţiu de epurare care numai a ţară normală nu aduce. Problema e că numai o nişă îngustă din electorat mai trăia în filmul cu Băsescu în care încă jucau „jurnalişti" de la Antena 3. Majoritatea electoratului se mutase de acolo. Ponta a avut o singură strategie anti-Iohannis, la dezbaterile electorale: să arate că e omul lui Băsescu. După doi ani de guvernare Ponta, tot Băsescu era chestiunea principală pe agendă? Poate fi dictator un domn care îţi permite să ai toate ministerele, timp de doi ani? Iar pentru aceia care aveau frică de PSD, a vorbi de „debăsificare" însemna a confirma cele mai negre temeri.

■ A existat o schizoidie permanentă între ce a vrut Ponta să transmită ca mesaj pentru viitor şi ce nu a reuşit Ponta să autocenzureze din puseurile „debăsificării". Preşedintele care ne uneşte ne zîmbea frumos din afişe, pe cînd preşedintele debăsificării ne transmitea că ne aşteaptă la cotitură. Să-l luăm pe deja celebrul domn Mirel Palada. Ne-a scris o scrisoare deschisă, cu două zile înainte de turul II. O scrisoare patetică, în care ne asigură că el, care a plîns la moartea lui Corneliu Coposu, a trăit aceeaşi tinereţe anti-Iliescu precum noi toţi. Iar Victor, Victor Ponta, e şi el tot din categoria asta, de fapt. Zice Palada: „Mai toată echipa guvernamentală a lui Victor Ponta are mai puţin de 50 de ani. Sîntem ca voi. Sîntem de vîrsta voastră. Am urmat aproximativ acelaşi curs în viaţă, ne-am construit nişte cariere profesionale, am răzbit în viaţă, avem aceleaşi valori. Sîntem, de fapt, voi. Voi sînteţi noi. Noi sîntem voi." Mesaj drăgălaş, de suflet. Acesta este Palada-maestru zen, pentru că tot îi plac artele marţiale. Acesta e mesajul din categoria: preşedintele care uneşte şi oamenii lui care sînt decenţi. Nici nu trec bine 24 de ore, şi consilierul guvernamental Palada scrie un text care începe aşa: „Tuturor prietenilor mei virtuali cu naturelul simţitor, care se cacă pe ei de frică punînd botul la propaganda lui Băsescu, a lui Adrian Sârbu şi a celor de la Hotnews. Vai, să fugim! Sînt cozi în străinătate! Vai, ne mănîncă! Vai, maică, apocalipsa! Ce ne facem, fetelor?" Şi se termină aşa: „Sînt sute de mii de români care acum, chiar acum, chiar în clipa asta, cînd voi citiţi aceste rînduri ale nemernicului guvernamental, intră în secţiile de votare să dea cu ştampila să scăpăm de Băsescu şi de minionul său, Iohannis. Acum. Chiar acum. În ţară. Relax. Luaţi cu alcool. Marş la vot să vă treacă emoţiile. Pufoşilor." De la maestru zen la porcuşor isteric, trecerea e bruscă. Scuzaţi limbajul, dar e citat dintr-un înalt oficial al Guvernului Ponta, care ne asigură, cînd e calm, că „noi sîntem voi".

■ Iar Palada e doar forma cea mai toxică a unei logici de guvernare: ne dăm europeni decenţi, dar numai cînd ne abţinem de la primul nostru impuls: belirea în stînga şi în dreapta. Luni dimineaţa, eu şi prietenii mei ne-am pus status pe Facebook poza unui pinguin cu mesajul „Mîndru că sînt pufos." Pentru că asta au reuşit Ponta şi Palada: să ne unească.

■ În definitiv, încheiam săptămîna trecută zicînd că ar fi păcat ca Ponta să lase un Acar Păun ca Tăriceanu la Guvern, pentru a rezolva problemele bugetare pe care le-ar lăsa în urmă preşedintele Ponta. Nu va fi cazul. Ponta a trişat în politicile guvernamentale, pentru a cîştiga politic. Şi pierde pe ambele fronturi. Va trebui să descurce mizeria pe care o lasă în urmă la Guvern. Şi singura sa şansă e să rămînă la Guvern, altfel baronii PSD îi vor lua capul. PSD nu are decît şansa de a-l ţine pe Ponta acolo, altfel pierde totul. Preşedintele Iohannis nu are cartea lui Băsescu din 2004 – nominalizarea premierului –, deci nu poate forţa în nici un fel o nouă majoritate parlamentară. Coabitarea este un dat. Rămîne să vedem dacă Ponta poate ieşi din filmul cu debăsificarea şi să se comporte decent. E un semn bun că a acceptat rapid înfrîngerea şi l-a sunat pe Iohannis să-l felicite. Votul negativ a avut efect: acapararea întregii puteri de către Victor Ponta a fost oprită. Acum începe alt film.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Online nu este niciodată simplu, este ca-ntotdeauna şi este ca pe vremuri

Cu multă mîndrie de mine mi-am zis: gata, frate, nu mai car. Gata, mi-am stabilit bine produsele preferate. Şi zic aşa: apă plată din aia, sanchi, echilibrată, şi lapte degresat la bidonaş. Nu produsele în sine îmi plac, ci forma ambalajului. Nu este aşa că nu e normal? Nu e, dar între produse similare, ce să alegi? Laptele, după mine, n-are gust. Sînt zece feluri de lapte la fel. Îmi place ambalajul. Între ape, cel puţin patru au acelaşi gust. Ce să fac? Mă bucur de aparenţă. Şi, cum mi-am stabilit reperele, hai la treabă! Apă nu prea beau, lapte, nici atît, dar să fie în casă. Şi fac cumpărături online de pe Carrefour. Merge o dată, a doua oară mi s-a înţărcat bălaia. Am luat să am stoc pe o lună. Şi rău am făcut. Nici două săptămîni nu au trecut şi laptele era expirat. Incredibil. Practic, ce s-a întîmplat? Mi-au dat dintr-un stoc care avea termenul de valabilitate foarte strîns. O şmecherie. Nu poţi să-i acuzi. Dom'le, termenul era OK la predare marfă, ce cîrîiţi? De fapt, eu nu puteam bea douăzeci de butelci de lapte în zece zile, dar nici nu mi-a trecut prin minte că poate fi pus un termen atît de pervers. Aşa că am aruncat jumătate din marfă. Cine este de vină? Eu, bineînţeles. Lăcomia mea. Doar n-o să acuz, Doamne fereşte, nişte corporatişti care au aplicat proceduri şi, brusc, în timpul livrării mele, au hotărît să bage la livrare tranşa nasoală, în curs de expirare. Păi, de ce să-i acuz? Azi am mai comandat de la ei lapte, cu multă precauţie. Pînă voi găsi pe alţii. Care să-mi livreze acasă, eu să cumpăr online şi să cumpăr cît de mult vreau eu, fără atîtea griji. Bre, mare prost sînt, şi ei şi-au găsit prostul.

Și dacă Europa eșuează?

Texte și opinii de:

● Ivan KRASTEV (analist politic, președintele Centrului de Strategii Liberale din Sofia)
„Nu va fi un deceniu ușor!“

● Laurențiu DIACONU-COLINTINEANU (jurnalist)
„Să învățăm să spunem Scheiße“

● Ludmila GAMURARI (coordonator de programe la CRPE)
„Moldovenii la Moscova“

● Miruna TRONCOTĂ (cercetătoare)
„Vocația europeană a «butoiului cu pulbere»“

● Raluca ALEXANDRESCU (lector la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București)
„Intoleranța de stat împotriva cetățenilor“

● Julia KRISTEVA (filozof și psihanalist)
„Identitatea nu e un cult, ci o întrebare“

argument

Visul european și unitatea

Tema acestui Dosar e inspirată de seria de conferințe propusă de Colegiul „Noua Europă“ și de întrebarea lansată de fondatorul instituției, Andrei Pleșu. „Și dacă Europa eșuează?“ nu e o întrebare retorică, nici o insinuare panicoasă, ci o provocare la reflecție. Contextul acestui îndemn la luciditate e oferit de centenarul izbucnirii Primului Război Mondial (1914-2014), moment de teribilă sciziune și turbulențe pe continent. Dar și actualitatea europeană oferă destule motive să reflectăm asupra unității.

Marea Britanie rămîne „mare“ și după referendumul organizat de scoțienii care cereau independența; iar autonomia Cataloniei, dorită de o largă majoritate a populației din provincie, nu a fost încuviințată, în ciuda votului zdrobitor de la referendum. Iată încă un risc, încă o sciziune posibilă: fragmentarea statelor, dizolvarea în subansamble, fărîmițarea etnic-administrativă.

Criza financiară globală e și... europeană. Statele au reacționat diferit, s-a simțit nevoia unor măsuri comune, dar au existat numeroase disensiuni între guvernele statelor membre UE. Pe de altă parte, moneda unică europeană nu e încă unica monedă din Europa. Cît contează economia euro în algoritmul unității?

Statul social e un element fundamental în majoritatea țărilor europene. Dar criza economică a redus mult din capacitatea guvernelor de a înapoia prin servicii de calitate ceea ce oamenii au plătit prin contribuții. Populisme, extremisme și tendințe antieuropene răsar de peste tot și amenință nu numai construcția europeană, ci și statul de drept ori democrația.

În sfîrșit, amenințarea nu vine doar din Europa, ci și de la periferia ei. Europa de lîngă Europa e în continuă transformare. Direcția occidentală e fluctuantă. Uniunea Europeană e atractivă – dar poate oare integra și periferia?

Cînd s-a construit Uniunea Europeană, părinții fondatori au început de la ideea de reunificare, pornind de la relații de cooperare economică. Astăzi, mai mult ca oricînd, se vede că ceea ce lipsește pentru a desăvîrși unitatea este dimensiunea culturală.

După cum spunea unul dintre invitații conferințelor de la NEC, eșecul, astăzi, nu înseamnă că Europa va dispărea sau că statele europene vor dispărea. Eșecul e autodistrugerea proiectului, abandonarea „visului european“. Soluția: continuarea integrării, menținerea direcției, consolidarea unității. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 20 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

„Nu va fi un deceniu uşor!"

interviu cu Ivan KRASTEV

Este preşedinte al Centrului de Strategii Liberale din Sofia şi permanent fellow la Institut für die Wissenschaften vom Menschen din Viena. Nu e neapărat un euroentuziast, dar nu e nici pe departe un eurosceptic. Cei care îi citesc articolele şi analizele politice din Foreign Policy *şi din* Transit *ar spune că* ***Ivan Krastev*** *este un eurorealist. La conferinţele Colegiului „Noua Europă" a avut o intervenţie provocatoare. După el, există un clivaj între forţa de atracţie a Europei, care a rămas, în continuare, foarte mare, şi capacitatea ei reală de a transforma, care e mult mai mică. Riscul major al proiectului ar fi „provincializarea Europei". Soluţia – singura soluţie – e integrarea. L-am întîlnit într-o pauză, în curtea din spate a Colegiului, şi am vorbit despre graniţe, telefoane japoneze, războaie asimetrice, islam, export de gaze, şi, fireşte, despre Vladimir Putin.*

Europa este mai mare decît Uniunea Europeană. Care ar fi, după dumneavoastră, limitele, graniţele Europei?

Există nişte graniţe geografice, dar, de fapt, nu ştim cu precizie unde să le plasăm. Una dintre problemele noastre legate de cartografiere e că, mai ales în ultimii douăzeci şi cinci de ani, am încercat să spunem povestea Europei doar ca pe o poveste despre expansiunea Uniunii Europene. Şi asta chiar dacă mai există şi alte proiecte. Să nu uităm că, în ultimii douăzeci şi cinci de ani, au apărut în Europa mai multe state noi decît pe orice alt continent, cu excepţia Africii anilor '60. Un alt mare şantier e transformarea Turciei, tranziţia către un soi de democraţie islamică. În sfîrşit, sînt transformări importante la periferia Rusiei, zone noi despre care nimeni nu poate spune cu precizie cum vor evolua. Toate acestea sînt proiecte europene, pentru că ele sînt rezultatul unei ordini europene care a dispărut: cea a Războiului Rece.

De asta e şi atît de complicat să spui ce e european şi ce nu e. E Turcia o ţară europeană? Ar putea fi. Dacă te uiţi la Istanbul, atunci, da, poţi afirma că e europeană. Mai sînt şi alte regiuni europene sau europenizate. Dar Rusia? Foarte mult din comportamentul politic se revendică din istoria europeană. Să nu uităm, vorbim de două imperii periferice ale Europei: Imperiul Otoman şi Imperiul Rus. Proiectul european era despre habsburgi, despre francezi, despre germani şi despre britanici, aceste două imperii europene n-au ştiut niciodată unde să se plaseze. Sînt europene sau nu? Sînt într-adevăr imperii sau doar nişte colonii? Turcii şi ruşii împărtăşesc anumite atitudini anticolonialiste – e cam acelaşi sentiment care se regăseşte în ţări precum Brazilia sau India, alte două state care sînt, ele însele, imperii. Cînd ruşii vorbesc cu Ucraina, o fac cum ar face-o un imperiu. E ca şi cum centrul ar vorbi cu periferia. Cînd comunică cu Brazilia sau cu India, împărtăşesc acest sentiment antiimperialist în raport cu Occidentul. Din acest punct de vedere cred, într-adevăr, că poate exista o Europă mai mare, care să includă şi Rusia, şi Turcia. Dar asta nu înseamnă că Uniunea Europeană ar trebui să se extindă către cele două ţări. Trebuie să recunoaştem că ele sînt Europa din afara Uniunii Europene. E aici ceva ce noi nu prea înţelegem. Deşi, la nivel declarativ, Turcia vrea să adere la Uniunea Europeană, ea nu va accepta, de fapt, niciodată, toate regulile. Niciodată Turcia nu va avea faţă de Uniunea Europeană aceeaşi atitudine pe care o au ţările mai mici.

Nu mă destabiliza!

Dizolvarea graniţelor e un proiect european modern. Cît de departe se poate merge pe această cale?

Asta, într-adevăr, e o problemă majoră. Ordinea europeană postbelică s-a bazat pe următoarea ipoteză: că Primul Război Mondial a început din cauză că frontierele nu erau la locul potrivit. Ideea era să refacem hărţile, să creăm state, astfel încît frontierele să se suprapună mai bine peste compoziţia culturală şi etnică a regiunilor – totul în scopul de a reduce riscurile unui alt război. După al Doilea Război Mondial, ideea era să nu ne mai atingem de frontiere, căci, de fiecare dată cînd schimbi ceva legat de frontiere, poate apărea revizionismul. S-au făcut doar nişte schimburi de populaţii, pentru ca statele să fie mai omogene din punct de vedere etnic. Germanii au ieşit din Cehoslovacia, din Polonia, s-au întreprins şi alte măsuri pentru a stabiliza graniţele. După Războiul Rece, ideea era, din nou, să nu schimbăm graniţele. Chiar şi în Iugolsavia, cu excepţia Kosovo, s-au păstrat graniţele. Ce avea să se schimbe era natura frontierelor. Frontierele aveau nu numai să fie mai uşor de trecut pentru turişti, dar trebuiau să piardă din sensul economic. S-a renunţat la protecţionism, s-au anulat taxele. Dar graniţele şi-au schimbat şi sensul politic. Această formulă nouă a devenit principala problemă în relaţia cu Rusia. Pentru că Rusia spune: „Nu vă atingeţi de politica noastră internă!" Rusia ar vrea să ajungă la o înţelegere cu Uniunea Europeană în logica Tratatului de la Viena, din 1815. Mesajul e simplu: guvernul tău nu are de ce să se coalizeze cu poporul meu. Nu mă destabiliza! Domnul Vladimir Putin e absolut convins că protestele de la Moscova şi cele de la Kiev sînt susţinute de Occident. Prin urmare – se gîndeşte el –, ca să vă determin să schimbaţi natura frontierelor, o să vă arăt că şi eu pot să vă destabilizez. O pot face la modul practic, în Ucraina. Dar vă pot destabiliza şi altfel; de pildă, susţinînd financiar partidele de extrema dreaptă, sau punînd presiune suplimentară pe problemele pe care oricum le aveţi, sau limitînd exportul de gaze către Occident. Argumentul lui major e: vedeţi ce rea e destabilizarea? Hai să schimbăm iar natura graniţelor! Iată de unde începe discuţia: dacă, în timpul Războiului Rece, sovieticii au hotărît, la un moment dat, să se închidă, să separe Germania de Est de Germania de Vest, acest lucru s-a întîmplat pentru că şi-au dat seama că prea mulţi germani treceau frontiera spre Occident şi asta devenise o problemă greu de gestionat. Au construit un zid. Acum nu au capacitatea şi nici banii să mai construiască unul suficient de mare ca să se separe de Vest. Ruşii vor să creeze o situaţie în care noi să fim cei care vrem să construim acest zid. Din cîte se pare, ucrainenii deja îşi doresc asta... Mi-e teamă că, dacă vom lăsa ca graniţa noastră cu Rusia să semene cu cea din timpul Războiului Rece, n-o să ne fie uşor. N-o să fie uşor nici să păstrăm neatinse graniţele noastre, din interiorul Uniunii Europene. Asta va fi cea mai mare provocare în relaţia cu Rusia. Trebuie oare să cădem de acord că izolaţionismul rusesc e bun? Trebuie să fim de acord cu faptul că Putin va primi ceea ce-şi doreşte – de pildă Crimeea? Sîntem siguri că nu va vrea să meargă mai departe? Sau mai bine să insistăm pe graniţele deschise?

„Căderea URSS e cea mai mare catastrofă a secolului trecut."

VLADIMIR PUTIN

În ce măsură valorile europene sînt atractive şi pentru alţii? Şi cum pot fi exportate aceste valori?

O să fac un mic ocol. Telefoanele mobile japoneze sînt cele mai bune din lume. Sînt cele mai avansate din punct de vedere tehnologic. Însă telefoanele japoneze nu ajung pe piaţa globală. De ce? Pentru că sînt prea bune. Standardele sînt prea ridicate pentru a deveni norme globale. Asta e şi problema Uniunii Europene. Poate că standardele noastre sînt prea ridicate. Nimeni nu ne poate imita. Le putem păstra pentru noi, dar n-ar trebui să mai visăm că le-am putea exporta. Noi, occidentalii, vedem Uniunea Europeană ca pe un produs universal, ca pe un produs excepţional. În ce măsură pot şi alţii crea relaţiile pe care le-am stabilit între noi? Asta e una dintre cele mai mari probleme ale Europei. Pentru că Europa va trebui să se adapteze tot mai mult realităţii politice şi să renunţe la ceea ce se presupune că este, din punct de vedere istoric sau geografic, continentul european. Va fi foarte greu pentru state precum Moldova sau Ucraina. Nu e vorba doar cînd vor fi admise în UE. E vorba şi de cum îşi vor negocia graniţele. Graniţa cu Rusia va fi foarte diferită de cea cu România. Nu va fi un deceniu uşor.

Apropo de standarde democratice: în ce măsură credeţi că statele noi ale Uniunii, cum ar fi România, Bulgaria, sau, mai recent, Croaţia, le întrunesc? Avem, într-adevăr, standarde comune?

Sigur că nu avem aceleaşi standarde. Şi unul dintre motivele pentru care nu le-am atins e că pur şi simplu nu avem această capacitate. Cînd vine vorba de standarde, fiecare ţară devine selectivă. Încerci să adopţi standardele care-ţi convin, cele care te întăresc, şi trişezi cît se poate în privinţa celorlalte. Experienţa pe care Uniunea Europeană a avut-o cu România şi Bulgaria, în ultimii cinci ani, explică într-un fel şi rezervele pe care le are acum faţă de Ucraina. Dacă nu eşti în stare să transformi ţări precum România sau Bulgaria, mult mai mici, cu state tradiţionale, cu economii mai dezvoltate, cum o să reuşeşti în Ucraina, cu o statalitate complicată, un stat eşuat, de fapt?! Pe de o parte, ai imperativul moral – să aperi Ucraina, pentru că Ucraina însăşi susţine universalitatea proiectului european, şi pentru că poporul a ales Europa. Pe de altă parte, Uniunea Europeană începe să se îndoiască de propria capacitate de a aduce transformarea. Avem un clivaj între forţa de atracţie a Europei, care a rămas în continuare foarte mare, şi capacitatea ei reală de a transforma, care e mult mai mică. Am văzut asta în ceea ce priveşte România, Bulgaria şi Croaţia. Dar nu doar acolo. Hai să fim serioşi! Dacă ne uităm, de pildă, pe statisticile din Grecia, sau dacă ne gîndim la anumite aspecte de pe piaţa de muncă din Italia, o să vedem că am supraestimat capacitatea Uniunii Europene de a transforma ţările membre. E un *shortcut*, un clişeu – cînd vine vorba de standardele democratice, toată lumea arată cu degetul spre România şi Bulgaria.

„În ultimii douăzeci şi cinci de ani au apărut în Europa mai multe state noi decît pe orice alt continent."

Trăim în epoca celor slabi

Să ne întoarcem la chestiunea stabilităţii în Europa. Aşa cum probabil ştiţi, Rusia susţine forţele din Transnistria. Iar Transnistria nu e doar o problemă a Moldovei, ci şi o problemă a României. În ce măsură e şi o problemă europeană?

Pentru Europa, pentru NATO, mai ales, capacitatea de a apăra teritoriul unui stat membru e o chestiune critică. Dacă eşuează, credibilitatea întregului sistem se prăbuşeşte. Unul dintre motivele pentru care am aderat e tocmai protejarea graniţelor de stat. Dacă eşti *in* înseamnă că eşti apărat. Ceea ce a devenit clar, de cînd cu criza din Ucraina, e că am luat prea în serios puterea simbolică. Ideea acestei organizaţii e că supremaţia noastră

militară e atît de evidentă, încît nimeni nici măcar n-ar îndrăzni să ne provoace. Apropo: chiar și din punct de vedere istoric, asta e o ipoteză greșită. Harvard a făcut un studiu celebru despre războaiele asimetrice, în ultimii două sute de ani. Iată statisticile – o să vedeți, e foarte interesant. În perioada dintre 1800 și 1849, au existat numeroase războaie asimetrice, mai ales la periferiile colonizate. State mai puternice se luptau cu state mai slabe. Doar în 12% din cazuri au învins armatele mai slabe – așa cum era de așteptat. În perioada 1950 – 1988, în 55% din cazuri armatele mai slabe au reușit să învingă armatele mai puternice. Comentatorul politic american David Brooks a spus că trăim în epoca celor slabi. NATO, de departe, e superioară Rusiei din punct de vedere militar. Dar asta nu reprezintă, în sine, o garanție de securitate. Asta nu garantează nici măcar că Rusia nu ne va pune la încercare forța militară. Va urma o perioadă în care rușii își vor dezvolta capacitățile din zona Estului european. Probabil că vor deplasa forțe și aproape de România; cu siguranță vor face mutări la granița cu țările baltice. Poate că rușii visează să ajungă la București sau la Varșovia, dar, pînă una-alta, testează capacitatea de răspuns. Și Moldova ar putea deveni un caz. Printre altele, și pentru că ar fi foarte dificil de acceptat, de către opinia publică europeană, să fie mobilizate forțe militare pentru apărarea unui stat non-UE. Cel mai rău pentru NATO, la acest moment, e să pretindă că poate apăra un teritoriu pe care, de fapt, nu e în stare să-l protejeze. Acesta e și motivul pentru care SUA i-au refuzat Ucrainei statutul de țară aliată. Pentru că asta i-ar fi obligat pe americani să trimită forțe militare pentru a o apăra. Acesta e și motivul pentru care nu sînt de acord să înarmeze Ucraina: dacă ar face-o, ar trebui să fie siguri că și cîștigă.

Trenduri transatlantice

În ce măsură această atitudine ostilă a Rusiei față de Occident i se datorează lui Vladimir Putin? S-ar schimba ceva dacă n-ar exista Putin?

E o întrebare bună – o să vă dau un răspuns empiric. Acum doi ani, înainte să se întrevadă criza din Ucraina, German Marshall Fund a realizat o cercetare sociologică intitulată „Transatlantic Trends". E vorba, în mare măsură, despre politica externă. Rusia a intrat și ea în acest studiu. Am încercat să verific cum ar arăta politica externă a Rusiei dacă ea ar fi determinată doar de cei 20-25% care s-au declarat oponenți ai lui Putin. Erau două-trei întrebări acolo la care un sfert dintre cei întrebați au declarat că n-au încredere în președinte, că vor o schimbare de regim etc. Din analiza mea rezultă că, dacă acei oameni ar ajunge la putere, dacă opinia lor ar deveni dominantă, politica externă a Rusiei tot nu se va schimba. Există, deci, un consens în ceea ce privește politica externă a Rusiei, o opinie împărtășită de o mare parte a societății. Deci nu e vorba doar de Putin. Ceea ce nu se va schimba în viitorul apropiat e perspectiva Rusiei asupra Occidentului și asupra Statelor Unite ale Americii. 78% dintre ruși cred că Rusia are inamici exteriori. Ce s-ar schimba dacă n-ar fi Putin? Nu felul în care gîndește Rusia, ci felul în care acționează Rusia. Politica Rusiei de a provoca, de a genera și de a stinge conflicte se datorează în mare măsură stilului personal al președintelui. El este genul provocator, îi place genul ăsta de băiat rău, de gangster care-și arată mușchii – cred că e ceva foarte personal. Deci chiar dacă nu se va schimba nimic esențial în politica externă, va fi, totuși, alt stil. S-a văzut asta destul de clar pe vremea cînd președinte a fost Dimitri Medvedev. Politica era aceeași, dar relațiile erau parcă mai ușoare, grație factorului personal. Oricum, ar fi naiv să credem că dispariția lui Putin ar însemna și o reorientare a politicii spre Occident.

„Și dacă Europa eșuează?" – acesta e titlul seriei de conferințe la care participați aici, la București. Poate Europa să eșueze?

© I. Moldovan

Întîi și întîi, haideți să vedem ce înseamnă eșecul. Stefan Zweig spunea, despre război, că ar fi o sinucidere colectivă a Europei. Asta pentru că, urmare a războiului, Europa și-a pierdut capacitatea de a mai fi lumea. Eșecul, astăzi, nu înseamnă că Europa va dispărea sau că statele vor dispărea. Eșecul e autodistrugerea proiectului european. Dacă acest lucru se va întîmpla, va urma o perioadă dificilă, mai ales pentru țările europene mai mici. Sîntem mici. Îmbătrînim. Nu sîntem competitivi. Vom asista la provincializarea Europei. Sigur, asta se va întîmpla într-un fel la Berlin și în alt fel la Sofia. Cred că integrarea europeană e singurul instrument care ne ajută să păstrăm Europa drept un centru de putere în lumea globală.

a consemnat Matei MARTIN

Laurențiu DIACONU-COLINTINEANU

Să învățăm să spunem Scheiße

E clar: Germania dă tonul în Europa. În tot ce a însemnat criza euro, deciziile s-au luat la Berlin. Ce se dictează cui, cîți bani se dau cărei țări alunecate în criză și prin ce mecanism instituțional se virează – toate acestea au fost decise în cancelariile doamnei Angela Merkel. E rău sau e bine că Germania are atîta putere în Uniunea Europeană? Argumente se pot găsi pentru ambele variante.

Cert e însă că influența Berlinului e legitimă în sensul în care e de netăgăduit că rezultatele economice ale Germaniei sînt, de departe, de foarte departe, cele mai bune din întreaga UE și, evident, din zona euro. Să ne jucăm de-a Mephisto. De ce ține Germania cu dinții de euro? Și, mai ales, ce s-ar întîmpla dacă Germania ar renunța să susțină moneda unică?

Euro nu este o monedă în sine, ci o construcție politică.

Se duce dracului totul. Dar nu ce ne-am aștepta cu toții la prima vedere, ci ceva mult mai important. Să o luam pe rînd. Ce s-ar întîmpla cu economia Germaniei dacă ar renunța la euro? În prima fază, ar fi *Scheiße*. Și pentru Germania, și pentru celelalte țări care ar păstra actuala monedă unică europeană. O eventuală „neo-marcă" (NDM) ar fi stabilită la un curs de schimb față de euro de 1:1. Aruncată pe piață de Bundesbank, noua marcă nu s-ar mai supune regulilor Băncii Centrale Europene (BCE). A doua zi, probabil, NDM s-ar aprecia dramatic, unii zic chiar cu 50%, tocmai din cauza faptului că Germania ar scăpa din constrîngerile BCE. Rezultă o scădere a exporturilor și, în același timp, o scădere a rezervelor valutare ale Germaniei care, pînă cu o zi în urmă, fuseseră calculate în euro. Haos la burse, indici în cădere etc.

În concordanță cu atitudinea actuală, Germania și-ar fixa o țintă foarte mică de inflație, probabil sub cea a BCE. Restul statelor ar anula imediat Pactul Fiscal impus de Berlin în prezent și și-ar stabili programe mult mai relaxate de reviriment economic și bugetar. Ar rezulta, din nou, o apreciere a NDM, o nouă cădere a exporturilor germane și, eventual, alunecarea în recesiune prelungită.

Așa, și? N-ar putea trece Germania peste asta? Ba sigur că da, cu efort susținut și o schimbare de paradigmă în direcția de politică monetară elvețiană ar supraviețui cu siguranță și, pe termen mediu, și-ar reveni într-un nou *Wirtschaftswunder*. La fel cum și Grecia și-ar fi revenit pînă acum, dacă ieșea din zona euro în 2010, în loc să fie inundată de credite pe care nu le va achita în veci și în loc să fie ajutate, de fapt, băncile germane și franceze care aveau expunere uriașă pe spațiul elen. Cu alte cuvinte, din punct de vedere economic, toată lumea și-ar reveni mai devreme sau mai tîrziu din șoc și ar merge mai departe.

Motivul pentru care Germania ține cu dinții de euro – la fel ca toată UE – este însă unul politic. Și aici trebuie să ne aducem aminte de momentul la care moneda unică a fost gîndită și, apoi, introdusă. Euro nu este o monedă în sine, ci o construcție politică de adîncire a integrării europene. Mai monedă decît euro este o vacă schimbată pe șase oi sau doi porci (recunosc, nu știu cursul de schimb vacă-oaie sau vacă-porc). Și tocmai pentru că euro nu este o monedă în sensul tradițional al termenului, nu există modalitate legală de a renunța. Nimeni nu s-a gîndit să prevadă această posibilitate pentru că scopul euro este cel de a ține Europa unită, dincolo de avantajele și dezavantajele unui instrument unic de schimb.

Scriam, mai sus, despre restul de state care ar rămîne în zona euro dacă Germania părăsește clubul. Probabil că ar renunța la tratatele impuse de Germania. E un caz ideal pe care mi l-am imaginat, dar mai plauzibil mi se pare cel în care, eliberate de „jugul nemțesc", de care se plînge și domnul Victor Ponta, statele își văd fain-frumos de treaba lor și se întorc la stadiul în care decid ele singure ce și cum fac în politica monetară și bugetară, în loc să le fie impuse de structura suprastatală.

Așa cum semnalul unificării europene a fost dat de Germania în 1990 odată cu „anexarea" fostei RDG de către RFG, așa joacă Germania astăzi – prin pîrghii mai puțin tradiționale – rolul de factor de stabilitate al Europei unite. Ar fi însă de dorit, dacă oricum ține totul în mînă, ca Germania să adune mai multă expertiză economică în structurile sale de guvernare. În SUA, politica e dominată de economiști. La nemți, sînt majoritari juriștii.

Laurențiu Diaconu-Colintineanu *este jurnalist la RFI România, reporter special și realizator al emisiunii* Punerea pe gînduri.

Ludmila GAMURARI

Moldovenii la Moscova

de la suveniruri la geopolitică

Decembrie 2011 m-a prins la Varşovia. Făceam un stagiu de studii europene la universitatea „Kardinal Stefan Wyszynski". Majoritatea profesorilor de acolo munceau în instituţiile Uniunii Europene şi făceau naveta o dată la două săptămîni. Vinerea, cursurile începeau la 4 după-amiaza şi se terminau noaptea, la 10. Era ultima vineri din acel semestru, iar eu, în dimineaţa următoare, aveam bilet cu destinaţia Moscova, pentru vacanţa de iarnă. Am discutat cu grupul de studenţi despre direcţia Rusiei şi cum poate UE să acţioneze diplomatic, astfel încît Rusia să fie, mai degrabă, o forţă de stabilitate, decît una generatoare de turbulenţe în regiune. După o dezbatere de trei ore, au reieşit două concluzii: 1) UE nu are capacitatea de a înţelege Rusia şi interesele sale naţionale, motiv pentru care Rusia nu va urma modelul de tehnocraţie şi prosperitate al Vestului; cealaltă tabără a concluzionat că 2) problema nu este modul de guvernare a UE, ci Putin, un preşedinte tăios, care nu se gîndeşte mai întîi la bunăstarea poporului, ci la pretenţiile sale geopolitice neîntemeiate.

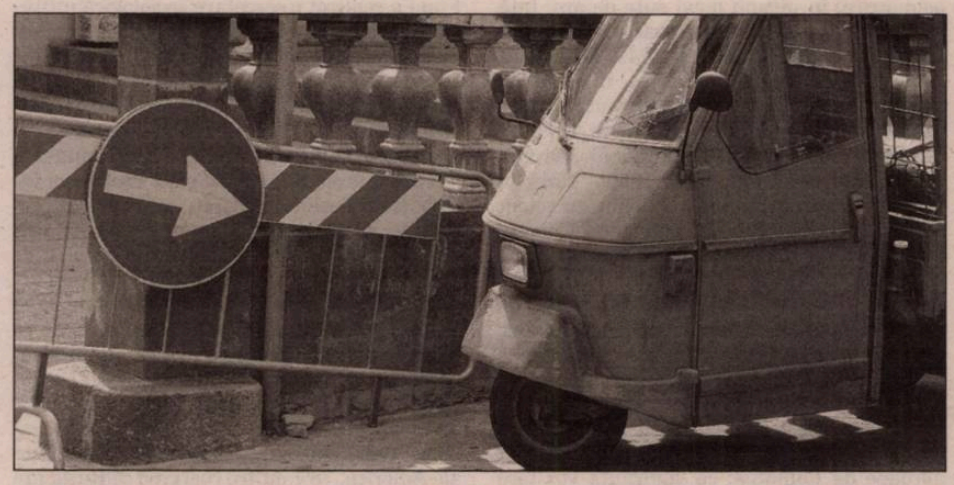

A doua zi, dimineaţa devreme, aşteptam autocarul Varşovia – Moscova în autogara Zachodny. Discuţia de la facultate mă făcuse şi mai nerăbdătoare să vizitez capitala Rusiei. Teoretic, autocarul trebuia să ajungă la Moscova în 23 de ore, traversînd Lituania, Letonia, Estonia. Pînă la vama dintre Estonia şi Rusia, drumul a fost foarte plăcut. Ţările baltice sînt de admirat, atît la nivel de politică externă, cît şi pentru modul cum îşi organizează treburile interne. În acelaşi timp, mă gîndeam la destinul Moldovei, ţara mea natală. De fapt, în 1991, Moldova se afla într-o situaţie comparabilă cu cea a ţărilor baltice. Astăzi, lucrurile stau complet diferit. Poţi vedea cu ochiul liber diferenţa. Oamenii din Moldova sînt foarte agitaţi, supăraţi, cu grija zilei de mîine. Cred că mai mult de jumătate din populaţia Moldovei ar emigra dacă ar avea posibilitatea. Oamenii din Vilnius sau Tallin par foarte liniştiţi şi ai zice că nu au nici o grijă pentru ziua de mîine.

După 32 de ore, am ajuns în Moscova. Întîrzierea a fost cauzată de zăpada de un metru care bloca drumul, de îndată ce am trecut frontiera cu Rusia, şi de traficul îngrozitor de la intrarea în Moscova. Părea că am intrat într-o altă lume. Foarte multe maşini care stau în trafic cu orele, şoferi nervoşi şi iritaţi, gălăgie şi iar... lipsă de politeţe.

A doua zi, m-am trezit cu dorinţa firească de a explora Moscova. Era o zi ceţoasă de iarnă, cu aceeaşi atmosferă apăsătoare. Primele obiective turistice care îmi stîrnesc curiozitatea sînt, bineînţeles, Kremlinul şi Piaţa Roşie. Lucrul care mi s-a părut foarte interesant e faptul că majoritatea vînzătorilor de suveniruri cu *matryoshka* şi calendare cu Moscova strălucitoare erau moldoveni. Nici nu a fost nevoie să mă chinui să vorbesc ruseşte ca să fac cumpărături în renumita Piaţă Roşie. A fost plăcut, dar şi ciudat, în acelaşi timp, să pot vorbi românește în centrul Moscovei. Din cauza situaţiei economice de la ei de-acasă, moldovenii emigrează. Fie în Rusia, fie în UE, fie în SUA. Totuşi, principala direcţie a forţei de muncă este Rusia. De ce? În primul rînd, majoritatea moldovenilor cunosc limba rusă. Din clasa V-a pînă în a IX-a, elevii studiază două ore pe săptămînă limba şi literatura rusă. Apoi, programele de Televiziune şi Radio ruseşti domină spaţiul informaţional din Moldova. Trăind în Moldova, e aproape imposibil să nu ai cunoştinţe elementare de limba rusă. Un alt motiv pentru care moldovenii preferă să muncească în Rusia e acela că nu au nevoie de viză, permis de muncă şi alte documente care necesită bani şi aşteptări la cozile de pe la ghişee. Teoretic, orice emigrant în Rusia are nevoie de o aşa-zisă „patentă", însă Serviciul Federal de Migraţie îşi aminteşte de acestea doar cînd Chişinăul îi supără cu aspiraţiile europene şi cînd Putin simte nevoia să-şi ia puţin revanşa. Să vezi atunci expulzări şi interdicţii pentru moldovenii plecaţi la muncă în Rusia! De fiecare dată cînd aud de sancţiuni, relaţii tensionate, embargouri, mă gîndesc la moldovenii din Piaţa Roşie: la cum au găsit ei o nişă economică în inima imperiului rus şi la cît sînt de vulnerabili.

Vladimir Putin, la scurt timp după adoptarea unor sancţiuni economice împotriva Republicii Moldova: „Problema nu ar trebui să se pună atunci cînd vorbim de măsurile de protecţie pe care le-a luat Federaţia Rusă, ci în legătură cu faptul că partenerii noştri nu au considerat de cuviinţă să informeze la timp în privinţa tuturor riscurilor pe care le comportă, asupra statelor CSI şi a Rusiei, aderarea lor la alte uniuni comerciale şi economice."

euractiv.ro

De fapt, Putin/Rusia se ghidează după principul „dacă nu eşti cu noi, eşti împotriva noastră". Ori stai în genunchi, ori îţi facem probleme. Vezi cazul Ucraina: „Dacă vreţi UE, atunci noi vom porni un război şi nu veţi fi deloc fericiţi."

Este clar că Uniunea Europeană nu e văzută cu drag la Kremlin. Deşi relaţia dintre UE şi Rusia a fost bună, pînă de curînd. Înainte de agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei, UE era cel mai important partener comercial al Rusiei. Din cauza sancţiunilor reciproce, relaţia UE – Rusia este supusă unei mari încercări. Şi în mare parte depinde de Rusia cum va escalada acest joc politic. Comisia Europeană nu mai joacă doar un rol de simplu observator. A luat poziţie faţă de agresiunea Rusiei, a impus sancţiuni, chiar dacă ştie că îl va supăra pe ursul expansionist. UE a învăţat cum să traducă influenţa economică în putere politică. Contrar obiceiului, de data aceasta ţările UE au reuşit să vorbească pe o singură voce, şi Putin se vede nevoit să ţină cont de ea.

Nu putem ignora problematica energetică. Energia este un element definitoriu în relaţia UE – Rusia. Problematica energetică este esenţială pentru ambele părţi, dar din raţiuni diferite. Aşadar, vorbim de o interdependenţă: Rusia e dependentă de banii din Europa, şi Europa este dependentă de carburanţii dinspre Rusia. Apoi, gazul lichefiat din Algeria, Nigeria sau Qatar ar putea fi o alternativă de viitor pentru Europa. Mai este şi Norvegia, care poate să suplimenteze exporturile spre UE, în caz că Rusia joacă dur. În schimb, Rusia nu prea are rute de export alternative celor spre UE şi este destul de dificil să le creeze.

Relaţia UE – Rusia este prin natura ei una asimetrică. UE face apel la transparenţă şi bună guvernare, Rusia ţine cu dinţii de putere şi control.

Putin mizează pe arma lui politică – şantajul energetic. UE a tot încercat să-i convingă pe ruşi că e nevoie de transparenţă, reciprocitate şi un nivel echitabil pentru ambele părţi, atunci cînd vine vorba de energie. Cu alte cuvinte, UE vrea să extindă versiunea sa de bună guvernare în Rusia; în schimb, Moscova vrea să deţină controlul.

Astfel, UE încearcă să caute alternative la gazul rusesc, însă se observă clar o lipsă de solidaritate înăuntrul UE, în domeniul energetic. Vedem cazul Lituaniei, care a reuşit să nu mai stea cu capul aplecat, atunci cînd Moscova o ameninţă. Recent a fost amplasat un terminal flotant de gaz lichefiat la Klaipeda, prin care Lituania va putea importa gaz. Va începe cu cel din Norvegia şi se aşteaptă viitoare importuri din SUA. Lituania a reuşit pentru că a avut un ton ferm, şi-a impus în faţa Rusiei poziţia prooccidentală, pro-UE şi nu a dat înapoi nici măcar atunci cînd Moscova a lăsat-o fără gaz, în plină iarnă. Noul terminal se numeşte simbolic „Independenţa". În acelaşi timp, îl avem pe Viktor Orbán, care nu crede în abordarea UE privind domeniul energetic, prin care problema unui stat membru devine automat o problemă pentru toate celelalte state membre. Ungaria, stat membru UE, ignoră predicile Comisiei Europene şi îşi consolidează relaţia, în domeniul energetic, cu Rusia. Întîlnirile frecvente Orbán – Putin se materializează în proiecte concrete, precum gazoductul South Stream, construit de Rusia în Marea Neagră şi susţinut de Ungaria, dar şi de Bulgaria şi Serbia. Contrar politicii comune a UE de a găsi surse alternative la Rusia, cele două vecine ale noastre membre UE şi vecina noastră Serbia – asociată la UE – preferă un proiect care va adînci, de fapt, dependenţa de Rusia.

Un alt exemplu de colaborare Ungaria – Rusia este suspendarea livrărilor de gaze către Ucraina, chiar dacă oficialii şi-au exprimat aşteptarea de la toate statele membre UE să faciliteze fluxul invers, prin care UE poate să revîndă gazul rusesc Ucrainei. Să nu uităm, totuşi, că livrările ungare au fost suspendate la cîteva zile după întîlnirea de la Budapesta dintre Viktor Orbán şi preşedintele Gazprom, Aleksei Miller.

Aşadar, relaţia UE – Rusia este prin natura ei una asimetrică. UE face apel la transparenţă şi bună guvernare, Rusia ţine cu dinţii de putere şi control. Pînă azi nu există un forum eficient între experţii şi reprezentanţii ministerelor din cadrul UE şi Rusia, la nivel oficial înalt. Pe de altă parte, UE nu poate şi nu trebuie să ignore Rusia. Este un vecin apropiat, şi conflictul din Ucraina ne-a arătat că e prea apropiat, ca să stai liniştit la graniţă cu el. E nevoie de o strategie de amploare, care să fie în beneficiul reciproc al ambelor părţi. Într-adevăr, e greu să construieşti această strategie, avînd în vedere relaţia asimetrică dintre acestea. Dar poate cheia este identificarea interesului naţional al Rusiei şi jonglarea cu el la toate summit-urile şi întîlnirile oficiale. Dilema e, în cele din urmă, asta: care este acest interes naţional al Rusiei? Depinde de cetăţeanul rus dacă să urmărească planuri de grandoare sau să se concentreze pe subdezvoltarea internă a Rusiei.

***Ludmila Gamurari** este coordonator de programe la Reprezentanţa în Republica Moldova a Centrului Român de Politici Europene.*

„Europa, trezește-te!“

„A sosit timpul ca Uniunea Europeană să se trezească şi să acţioneze ca şi cum ar fi ameninţată de război. E mult mai bine ca statele europene să ajute Ucraina să se apere, decît să se apere singure în cazul unui atac.“ Autorul acestor rînduri este omul de afaceri ***George Soros****. Fondator al unei reţele de fundaţii şi organizaţii („pentru o societate deschisă“) în Centrul şi Estul Europei, Soros este unul dintre principalii susţinători ai transformărilor de după 1989. Apariţia democraţiilor mai mult sau mai puţin consolidate, în fostul lagăr socialist, se datorează, în oarecare măsură, viziunii sale şi banilor puşi în slujba societăţii civile. Într-un articol publicat recent în* The New York Review of Books, *George Soros atrage atenţia că atitudinea Europei cu privire la situaţia din Ucraina e ambiguă, paradoxală şi ineficientă.* „Wake up, Europe!“ *este îndemnul său. (**M. M.**)*

Argumentul dominant în SUA, ca şi în Europa, e că Putin nu e totuna cu Hitler. Se crede, de asemenea, că, dacă i se oferă ceea ce îşi doreşte, se pot preveni eventuale conflicte armate. În acelaşi timp, sancţiunile economice împotriva Rusiei au efect şi, pe termen lung, Putin tot va trebui să cedeze pentru a scăpa de ele. Acestea ar fi, după George Soros, „false speranţe bazate pe argumente false“, pentru că nu există nici o dovadă factuală care să le susţină. În absenţa unei rezistenţe armate, Putin va fi tentat mereu să forţeze nota şi să recurgă la agresiuni militare. Europa, Occidentul în general, au nevoie de un plan B.

„Sînt două contraargumente poate mai subtile, dar cu atît mai importante. Primul e că autorităţile occidentale au ignorat importanţa noii Ucraine care a apărut ca urmare a mişcării reuşite de rezistenţă de la Maidan. Mulţi oficiali dintre cei care au avut de-a face cu Ucraina au dificultăţi de a se adapta acestor schimbări. Acordul de Asociere la UE a fost negociat, iniţial, cu Ianukovici. Acea foaie de parcurs trebuie ajustată şi adaptată unei situaţii noi. De pildă, foaia de parcurs vorbea despre înlocuirea graduală şi instruirea cadrelor din sistemul judiciar, în termeni de cinci ani; opinia publică cere, în schimb, o schimbare imediată şi radicală. Cum a spus primarul Kievului, Vitali Klitschko: «dacă pui nişte castraveţi proaspeţi într-un butoi cu murături, aceştia se vor transforma, repede, în murături». Altfel decît se spune, rezistenţa de pe Maidan a fost condusă de crema societăţii civile, de tineri instruiţi, unii şcoliţi în străinătate, care refuzaseră să intre în administraţie sau în afaceri pentru că mediul le repugna. (Naţionaliştii şi extremiştii antisemiţi au constituit doar o minoritate în corul protestatarilor anti-Ianukovici.) Ei sînt liderii noii Ucraine şi ei se opun cu înverşunare vechii Ucraine, corupţiei endemice şi ineficienţei guvernamentale.“

Dar noua Ucrainã trebuie sã se confrunte nu numai cu agresiunea rusească şi cu rezistenţa birocratică din ţară şi din afara ei, ci şi cu starea de confuzie a populaţiei. Există diferenţe culturale şi chiar de perspectivă politică între estul şi vestul ţării, dar, una peste alta, Ucraina e mai unită şi mai orientată spre Europa ca oricînd. Această unitate e însă extrem de fragilă, atrage atenţia George Soros.

Creatorul unei vaste reţele de fundaţii în ţările din fostul lagăr socialist, George Soros a pus bazele organizaţiei de la Kiev, în 1990, încă înainte ca ţara să-şi cîştige independenţa. La fel ca în multe alte locuri, bordul şi stafful fundaţiei sînt constituite din oameni de-ai locului, din intelectuali şi activişti civici, care, la rîndul lor, au relaţii cu tot felul de alte ONG-uri. George Soros povesteşte, în articolul său, că, pînă prin 2004, mergea de cîteva ori pe an în Ucraina pentru a vedea cum se dezvoltă organizaţia sa şi care sînt efectele acţiunilor sale. Apoi nu s-a mai dus acolo pentru multă vreme. La începutul acestui an, a revenit acolo după zece ani. Euromaindan ar putea fi, într-o anumită măsură, şi „opera“ fundaţiei sale.

„Astăzi, angajamentul civic şi politic e mai mare decît oriunde în Europa. Oamenii au arătat că sînt dispuşi să se sacrifice pentru ţară. Acestea sînt puterile nevăzute ale noii Ucraine, pe care Occidentul le-a trecut cu vederea“ – scrie Soros. Recentele alegeri au reconfirmat euroentuziasmul din Ucraina: majoritatea populaţiei a votat cu reprezentanţii partidelor democratice şi prooccidentale. Dar asta e doar o victorie de etapă. Un prim pas spre normalizare. Această victorie trebuie consolidată.

Problema e atitudinea Europei cu privire la Ucraina: Occidentul nu recunoaşte că atacurile Rusiei împotriva acestei ţări sînt, de fapt, atacuri împotriva Uniunii Europene şi principiilor ei de guvernare. „Ar trebui să fie evident că este nepotrivit pentru un stat sau o uniune de state aflată în război să urmeze o politică de austeritate fiscală, aşa cum continuă s-o facă Uniunea Europeană. Toate resursele disponibile ar trebui să fie alocate pentru acest război, chiar dacă asta înseamnă majorarea deficitului bugetar. Fragilitatea noii Ucraine face ca această ambiguitate a Occidentului să fie încă şi mai periculoasă. Nu e vorba doar de supravieţuirea noii Ucraine, ci şi de viitorul NATO şi al UE, care sînt în pericol. În absenţa unor mişcări de rezistenţă puternice şi unite, e nerealist să ne aşteptăm ca Putin să înceteze să avanseze spre şi dincolo de Ucraina“ – explică George Soros.

Sancţiunile economice ar fi doar o soluţie de moment, un rău necesar, dar ele nu constituie nici pe departe metoda adecvată de a opri asaltul lui Putin. În plus, aceste sancţiuni au un efect negativ nu doar asupra economiei Rusiei, ci şi asupra economiei europene. Ele agravează recesiunea. În schimb – consideră Soros –, Europa ar trebui să se mobilizeze pentru a ajuta Ucraina să se apere singură. Un sprijin concertat ar ajuta nu doar Ucraina, ci şi Europa, şi acesta ar trebui să fie principiul pe care se va baza asistenţa Vestului pentru această ţară. Un rol crucial îl joacă aici Germania: aşa-numita „locomotivă a Europei“ are o influenţă economică mai mare asupra Rusiei chiar şi decît SUA. „Pentru a ajunge aici, e necesar ca Germania, ca principal avocat al politicilor de austeritate, să înţeleagă toate contradicţiile acţiunilor de pînă acum. Angela Merkel s-a comportat ca un european adevărat, în ceea ce priveşte ameninţarea rusească, a fost unul dintre cei mai înverşunaţi susţinători ai sancţiunilor şi n-a ezitat să-l înfrunte direct pe Putin. Dar, în ceea ce priveşte austeritatea fiscală, continuă să meargă pe opţiunile «ortodoxe» ale şefilor Băncii Centrale.“ Poate că şi evoluţiile interne joacă un rol, poate că Alternativa pentru Germania, un partid care promovează adesea mesaje împotriva monedei unice, o influenţează – admite Soros. Problema e că nici nu-şi dă seama cît de paradoxal acţionează Germania din cauza acestei inconsecvenţe: Merkel „ar trebui să fie mult mai hotărîtă să găsească resursele necesare de a sprijini Ucraina, decît să sancţioneze Rusia.“

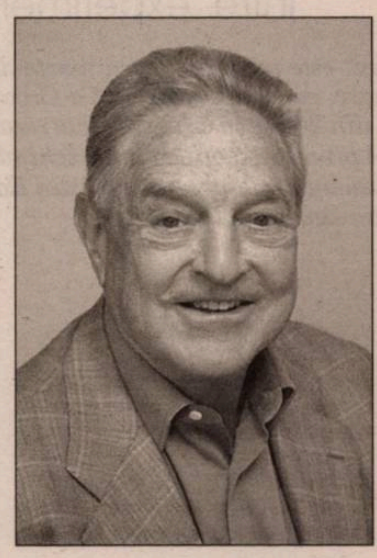

George Soros

Investiţiile companiilor germane în Rusia s-au ridicat în 2013 la 22 miliarde dolari, iar firmele germane deţin participaţii la aproximativ 6100 de companii ruseşti. Aproximativ 200.000 de cetăţeni ruşi şi 2,5 milioane de etnici germani din fosta Uniune Sovietică trăiesc în Germania.

Ziarul financiar

„Dacă pui nişte castraveţi proaspeţi într-un butoi cu murături, aceştia se vor transforma, repede, în murături.“

„E momentul ca UE să se privească în oglindă. Trebuie să fie ceva greşit cu această Uniune Europeană dacă Rusia lui Putin poate fi atît de performantă – chiar dacă pe termen scurt. UE ar trebui să înveţe să fie mai unită, mai flexibilă, mai eficientă. Iar europenii ar trebui să se uite la ucraineni. Asta ar putea să-i ajute să înţeleagă mai bine spiritul pe care s-a construit Uniunea Europeană. Căci Uniunea Europeană s-ar putea salva graţie Ucrainei“ – scrie George Soros.

Oksana ZABUȘKO

Eșecul misiunii Fortinbras

Poetă, prozatoare şi eseistă, ***Oksana Zabuşko*** *e una dintre cele mai cunoscute figuri ale literaturii ucrainene contemporane. În limba română i-a apărut volumul* Studii în teren despre sexul ucrainean *(Editura ART, 2008). Textul de faţă reprezintă o versiune rezumată a intervenţiei sale din cadrul seriei de conferinţe cu titlul „Şi dacă Europa eşuează?“, de la New Europe College.*

Titlul acestei întîlniri ne duce cu gîndul la vremurile Războiului Rece, la cele două superputeri inamice şi la restul lumii, împărţite în „sfere de influenţă“. Războiul purtat astăzi de Rusia, în Ucraina, a înlăturat deja multe măşti şi false concepte, unul dintre ele fiind dulcea iluzie că în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, „Occidentul a cîştigat Războiul Rece“. Se dovedeşte acum că, în tot acest timp, n-am asistat decît la dezarmarea unei singure părţi şi că aşa-zisul război de tip hibrid, deghizat într-un conflict local izolat – fie că vorbim de Moldova, de Ucraina sau de ce se întîmplă acum în Ucraina – a fost, de fapt, un scenariu pe care Rusia postsovietică l-a folosit, în mod repetat, ca parte a unei strategii de răzbunare pe termen lung şi care de-abia acum ni se dezvăluie pe deplin. Ceea ce mă interesează pe mine este cum se face că acest nou totalitarism – o sinteză unică, în acelaşi timp orwelliană şi huxleyană între Lubianka şi Hollywood – a putut fi trecut cu vederea, pentru atît de multă vreme, de majoritatea intelectualilor publici europeni, şi neglijat într-o asemenea măsură, încît propaganda Rusiei continuă să afecteze minţile europenilor, atît de puternic, încît raţiunea să fie dominată de teama de a spune pe nume agresiunii militare evidente, deschise, a Rusiei.

Răspunsul meu (unul dintre puţinele) ar fi: e vorba de eşecul „Misiunii Fortinbras“. Prin anul 2000, publicam în Ucraina o serie de eseuri cu titlul *Cronicile lui Fortinbras*. Iniţial, cartea era destinată generaţiei mele de intelectuali şi de scriitori. Ideea principală era că misiunea noastră, în istoria culturii, era similară celei a lui Fortinbras din *Hamlet:* ca primă generaţie post-totalitarism, treaba noastră era să curăţăm scena de cadavre, să „îngropăm“, cu onorurile cuvenite, toate victimele în masă ale secolului al XX-lea şi să înregistrăm poveştile lor de la Horaţii care au supravieţuit, pentru a încerca să creăm o nouă istorie, în locul celei tendenţioase pe care-am moştenit-o din şcoala sovietică. Dar, de fapt, misiunea asta n-a fost niciodată îndeplinită.

Cînd scriam aceste rînduri, nu eram conştientă că e, de fapt, o problemă europeană, nu doar ucraineană; că toate ţările din Europa şi mai ales cele care au fost scene ale luptelor din al Doilea Război Mondial aveau nevoie de Fortinbraşii lor, pentru ca întoarcerea la autoritarism – de orice fel, de stînga sau de dreapta – să devină imposibilă.

Puterea mitologică a discursului în alb şi negru de după al Doilea Război Mondial – în care Hitler defilează drept unica întruchipare absolută a răului şi-n care crimele împotriva umanităţii, înfăptuite de adversarii săi, să fie proporţional reduse sau, măcar, supuse unor criterii de evaluare diferite, din simplul motiv că au fost comise de cei ce l-au învins pe Hitler – a devenit o capcană care îi împiedică pe intelectualii publici europeni să recunoască faptul că Rusia e un stat fascist şi succesoarea ambelor regimuri totalitare ale secolului al XX-lea – al lui Hitler şi al lui Stalin.

traducere de Matei MARTIN

Miruna TRONCOTĂ

Vocația europeană a „butoiului cu pulbere"

între experimente politice și lecții încă neînvățate

Europenizarea „butoiului cu pulbere" este un proces încă foarte departe de a se fi încheiat, în contextul în care, cu excepția fericită a Croației (și cu cea mult mai precoce a Sloveniei, din 2004), în celelalte state rezultatele vizibile întîrzie să apară. Anul 2014 promite să aducă mari schimbări ce vor afecta direct implementarea politicii de aderare a țărilor din Balcanii de Vest la Uniunea Europeană. Care sînt perspectivele?

© M. Trancotă

Aceste schimbări nu sînt anunțate doar de prilejul aniversar al centenarului atentatului de la Sarajevo, prilej cu care s-a încercat o mai profundă reevaluare a tensiunilor încă persistente în „butoiul cu pulbere" și a responsabilității pe care statele europene trebuie să le asume pentru a stabiliza regiunea, fără a se mai recurge la conflict armat. Un alt motiv este și că 2014 a fost an electoral atît la nivel UE, cît și în cîteva din statele candidate (Serbia, Kosovo și, cel mai recent, Bosnia). Rezultatele acestor runde electorale nu au adus prea multe speranțe privind accelerarea procesului de integrare, început oficial în 2003, odată cu lansarea Agendei de la Salonic, prin care UE deschidea perspectiva aderării celor patru state din fosta Iugoslavie, la acea vreme (Croația; Serbia și Muntenegru; Macedonia; Bosnia și Herțegovina) precum și a Albaniei. După mai bine de un deceniu de atunci, entuziasmul europenilor privind extinderea a scăzut vertiginos, iar regiunea Balcanilor s-a schimbat și ea, fiind mai reticentă față de implementarea reformelor solicitate de UE.

Să le luăm pe rînd. În momentul de față, Albania, Macedonia, Muntenegru și Serbia au Acordurile de Stabilitate și Asociere (ASA) intrate în vigoare și sînt oficial recunoscute ca state candidate. Dintre acestea, doar Muntenegru (din 2012) și recent Serbia (din 2014) au început negocierile preliminare de aderare. Deși avansate din punct de vedere al reformelor, negocierile cu Macedonia nu pot începe, din motive politice (Grecia se opune cu veto în Consiliu, din pricina cunoscutei dispute a „numelui"), iar Albania mai are încă mult de lucru pînă va putea începe negocierile. Bosnia și Kosovo formează un alt grup, al statelor cu cele mai mari probleme din regiune, încă departe de anticamera aderării (Bosnia are doar Acordul Interimar intrat în vigoare, cu ASA încă în ratificare, în timp ce Kosovo, tot în acest an, a inițiat procedura de negocieri ASA). Dintre toate, Bosnia, Kosovo și Macedonia sînt statele ce se confruntă cu cele mai mari obstacole în procesul integrării, toate fiind confruntate cu sisteme de guvernare multietnică, rezultate în urma unor conflicte interetnice severe și a unor intervenții militare externe. Reconcilierea interetnică, una din premisele principale ale misiunilor civile și militare ale UE în aceste trei țări, precum și a procesului de integrare europeană cu componente primordial economice și politice în cadrul ASA, nu a reprezentat un obiectiv împărtășit al liderilor locali. Violentele proteste de stradă din această vară de la Skopje, ce au readus pe tapet nemulțumirile minorității albaneze, precum și rezultatele alegerilor din Kosovo și Bosnia, care îi mențin la putere pe vechii lideri cu pasiuni etnice exacerbate, nu sînt deloc semne de încurajare a unei agende de reformă proeuropeană.

Deși experții din două echipe succesive ale Comisiei europene (conduse de Olli Rehn și apoi de Ștefan Füle) au încercat să se plieze pe situațiile nou apărute în Balcani, în ultimul deceniu, ceea ce a rămas constant în acest proces a fost rezistența elitelor locale în a implementa reformele care le pun în pericol poziția de putere și controlul discreționar asupra resurselor decizionale (ceea ce anumiți autori au numit „capturarea statului"). Mărturie stau indicatorii stagnanți din sfera statului de drept (corupția, controlul politic asupra puterii judiciare, instituții prost gestionate și cu o administrație extinsă și ineficientă) ce au rămas aproape „neatinși", în ultimul deceniu, în toate statele din regiune, în timp ce, în unele cazuri, acestea au suferit chiar un regres (Bosnia). Aceste tipuri de elite „etnocratice" s-au menținut la putere, iar UE a continuat să negocieze cu ele, consolidîndu-le puterea. Așadar, un element important ce trebuie înțeles este că elitele politice din statele Balcanilor de Vest au fost duplicitare – pe de o parte, aplaudau integrarea ca pe cel mai important proiect politic de revigorare a statelor după război și tranziție, pe de altă parte, au răspuns cu ostilitate încercărilor de reformă și condițiilor tehnice ale aderării, mai ales în sfera „de neatins" a statului de drept. Trebuie însă spus că la toate aceste acțiuni de „politizare" a unui proces ce se dorea a fi unul tehnic și transparent au contribuit și statele membre UE, care au adoptat poziții separate față de cele ale UE. Cazul cel mai ilustrativ este cel al recunoașterii Kosovo, unde, datorită celor cinci state membre UE care au refuzat recunoașterea independenței Kosovo, misiunea UE de protejare a statului de drept în Kosovo EULEX a trebuit să adopte o poziție așa-zis „neutră față de statut", ceea ce creează în realitate mari ambiguități politice și blochează reformele instituționale. Așadar, politizarea condițiilor tehnice și amînarea aderării sînt consecințe ale acțiunilor ambelor părți ale dialogului.

UE a avut ambiții mari în zonă, iar unele din ele s-au dovedit nerealiste. Prin includerea în procesul de extindere a unor state ce abia dacă puteau fi numite state – avînd în vedere gradul ridicat de contestare internă și guvernarea nefuncțională –, UE a vrut să dea Balcanilor de Vest cîteva premii de „încurajare", pentru a demonstra că există o așa-numită „vocație europeană" în această regiune. S-a bazat pe faptul că această „vocație" și aceste „premii de încurajare" (de pildă, liberalizarea vizelor) vor fi folosite ca un motor, pentru o europenizare accelerată și încununată de succes. Dar evenimentele de la 11 septembrie 2001, conflictul civil din Macedonia și, ulterior, preluarea misiunilor de menținere a păcii de la NATO din Bosnia și Kosovo, culminînd cu gestionarea regimului post-independență al Kosovo s-au succedat rapid, concomitent cu o serie de crize instituționale interne, cu care s-au confruntat Uniunea și statele membre. Oscilarea statelor membre între poziții politice uneori divergente față de procesul de negociere cu Balcanii de Vest a făcut ca politica de aderare să fie mai puțin tehnică și să împrumute, de administrativă, și măsuri de consolidare a unei culturi politice, necesară pentru o mai ușoară „europenizare". După validarea finală a Comisiei Juncker devine astfel limpede că prioritățile UE de politică externă sînt acum altele, iar la nivel simbolic nu se poate construi capital politic pe integrarea „forțată" a Balcanilor de Vest, în contextul în care aceștia nu dau semnele de progres așteptate de Comisie.

la politica externă a UE, gradul ridicat de politizare. Angajarea UE și cu structuri de menținere a păcii sub umbrela CFSP în Macedonia, Bosnia și Kosovo, concomitent cu Procesul de Stabilizare și Asociere (PSA) a fost un factor ce a îngreunat procesul de transfer normativ din cadrul politicii de aderare. Astfel, natura experimentală a acestor măsuri a scăzut capacitatea de previzionare și control asupra procesului, astfel încît țintele stabilite au fost progresiv schimbate sau amînate. Drept consecință, în toată această perioadă, motivația tuturor actorilor implicați în proces a fluctuat, iar spre final, mai cu seamă după 2008, a scăzut vizibil.

Așa-numita europenizare „eșuată" din Balcani s-a bazat pe un set de așteptări nerealiste pe care toți actorii implicați și le-au făcut în privința rolului de „panaceu" al UE, privind reconstrucția unei regiuni profund fragmentate și încă în căutare de repere politice stabile. Prin politizarea condițiilor de aderare, prin încercarea unor „experimente" politice, dar și prin transplantarea unor modele de negociere de la statele din Centrul și Estul Europei la cele din Balcanii de Vest, UE a devenit progresiv parte a problemei, mai degrabă decît parte a soluției. O revizuire fundamentală a interacțiunii strategice și a așteptărilor pe care statele din Balcani le pot avea de la apartenența la UE este imperativă în anii ce vor veni. Rămîn astfel la dispoziția noului leadership european numeroase lecții de învățat și de aplicat, privind transferul instituțional, cooperarea între sfera politică și cea

Așa-numita europenizare „eșuată" din Balcani s-a bazat pe un set de așteptări nerealiste pe care toți actorii implicați și le-au făcut în privința rolului de „panaceu" al UE.

Bibliografia chestiunii:

www.balkans.com
www.balkaninsight.com
www.balkansbeyondborders.eu
balkans.courriers.info
www.balcanicaucaso.org

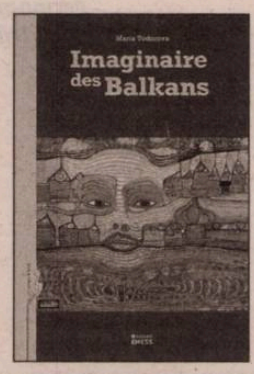

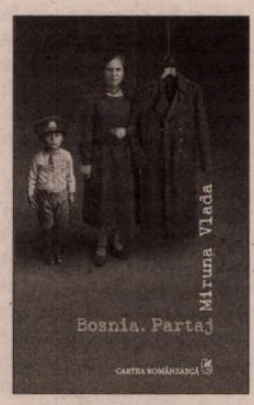

Miruna Troncotă *este cercetătoare postdoctorală și cadru didactic asociat la Departamentul de relații internaționale și integrare europeană, SNSPA. În aprilie 2014 a publicat volumul* Bosnia and Herzegovina. A Critical Case Study of Europeanization, *la editura Tritonic. Recent a publicat sub pseudonimul Miruna Vlada volumul de poeme* Bosnia. Partaj *la Editura Cartea Românească.*

Raluca ALEXANDRESCU

Intoleranța de stat împotriva cetățenilor

aventuri cu România în Europa

Ce moment mai potrivit să vorbeşti despre multiculturalism şi europenizare decît la capătul unei campanii electorale prezidenţiale care a opus două modele politice: primul s-a bazat pe afişarea unei românităţi rîncede, slinoase, intolerante, celălalt – pe acceptarea diferenţelor, pe valorizarea deschiderii culturale trăite, experimentate, şi nu numai afirmate retoric. Harta electorală a României, după victoria lui Klaus Iohannis – sas luteran –, ne transmite că românii pot trăi la răstimpuri democraţia ca pe o terapie, ca pe o dorinţă de exorcizare a unei afecţiuni pe care o constatăm de 25 de ani: suferim de un soi de tulburare bipolară, iar o atare boală nu se vindecă de la sine, e nevoie de tratament şi de timp. Îndrăznesc să sper că votul de duminică, 16 noiembrie 2014, ne poate oferi perspectiva unei măcar parţiale vindecări, venită exact din zonele istoric vorbind mai tolerante, mai civilizate: Transilvania şi diaspora.

Trecutul arată însă că travaliul e lung şi dificil. Şi niciodată pînă acum ireversibil în rezultatele sale. Există, în mare, două modele concurente ale modernităţii româneşti în anevoiosul ei proces de modernizare început spre jumătatea secolului al XIX-lea, care schiţează o suferinţă cronică a identităţii noastre. Pe de o parte, tentaţia Occidentului, valorile Europei, deschiderea, diversitatea culturală, lingvistică, toleranţa religioasă, pe care încercau să le introducă intelectualii reformatori deja prin anii '30-'40 ai secolului al XIX-lea, iar pe de alta, ortodoxismul *à outrance*, naţionalismul exacerbat, disprețul şi neîncrederea faţă de străini, opacitatea faţă de reformă.

Geniul bun, geniul rău

Dacă e să vedem cum şi unde s-au manifestat aceste modele, ajungem la concluzia uşor alarmantă că, cel puţin la începuturile procesului de modernizare, ele au fost încarnate adesea de personaje care au jucat, rînd pe rînd, dedublîndu-se, ambele roluri. Confuzia identitară a fost cu atît mai amplă şi mai adîncă, iar panteonul mitologiei naţionaliste româneşti s-a populat progresiv cu personaje altminteri respectabile, şcolite, convinse, cel puţin la nivel discursiv, de nevoia unei racordări la valorile modernităţii occidentale, dar furate, pe de altă parte, de fascinaţia agresivităţii, pe alocuri sîngeroasă, dramatică, iacobină. Corespondenţa paşoptiştilor – oameni mai lucizi şi mai conştienţi de fracturile interioare ale unei naţiuni încă nenăscute şi deja în conflict cu ea însăşi – vorbeşte necontenit despre această neîncetată pendulare a discursului revoluţionar. E memorabilă o scrisoare a lui Rosetti, din 10 aprilie 1850, adresată de la Paris lui Ion Ghica – conflictul dintre viziunile celor doi, primul cu viziuni socialiste, al doilea cu un proiect liberal doctrinar, mai adaptat contextului acelor ani, era deja notoriu –, unde, după un sănătos obicei pe care opoziţia îl păstrează pînă în zilele noastre, paşoptiştii în exil îşi dispută o putere politică pe care nu o au: „Ascultă, frate Ioane. Nu-mi place aroganţa, dar nici modestia cea fătarnică şi de aceea te aplaud cînd zici c-ai voi ca România să fie guvernată de oameni ca tine (...) Bănuiesc că ai un spirit revoluţionar şi o natură reacţionară, şi de va fi aşa, cred că în ziua în care spiritul tău va birui, vei deveni un geniu, un fel de Danton şi încă un Danton al unei naţii *tinere* în anul 1850. Iar în ziua ce inima îţi va birui mintea, vei deveni un geniu al răului, un fel de Guizot; şi cred că pe cît vei fi în această *luptă*, paralizîndu-se puterile, vei cădea în mediocritate şi te vei pierde." Analiza lui Rosetti e remarcabilă nu pentru că, aparent, polemizează cu amicul său, botezat în această epistolă „concetăţean", ci pentru că face, în fapt, un portret exact al unei societăţi bipolare, sfîşiate de interiorităţi contrarii, care o obosesc înainte de vreme. Societatea românească nu-şi poate consuma liniştită dilemele, pentru simplul motiv că acestea capătă, în simptomatologia autohtonă, proporţiile unor fracturi structurale, paralizante. Şi cum şi le-ar putea consuma cînd, cam la aceeaşi dată, alt confrate al celor doi, Nicolae Bălcescu, democrat afirmat şi spirit lucid, autor al unui *Manual al bunului român* redactat în spirit tocquevillian, scrie în *Mişcarea românilor din Ardeal la 1848* următoarea frază greu de înţeles: „Horia apucă securea şi, înmuind-o în sînge unguresc şi nemţesc, scrise cu ea drepturile naţiunii române şi programul politic şi social al revoluţiilor ei viitoare."

Agitaţia intelectuală care se manifestă în jurul lui 1848 exprimă, în forma sa iniţială, suferinţa fondatoare a unei naţiuni care se configurează, paradoxal, atît prin modelul proiecţiilor mesianic-mitologizante, generatoare mai apoi de xenofobie, intoleranţă, extremism de diverse tipuri (etnic, religios, politic etc.), cît şi prin cel reformator, prudent, al democraţiei capacitare, uşor temătoare în faţa „tiraniei numărului". Rezultatul e o stare cronică de rău istoric, un disconfort vizibil în fragilitatea proiectelor politice ori a construcţiilor instituţionale de atunci şi de acum, în precaritatea democraţiei ori a societăţii civile.

Democraţia ignorată de establishement

Intoleranţa, obtuzitatea, fundamentalismul religios, ura faţă de străini, autoglorificarea nu sînt numai simptome ale postcomunismului. Evident că porţia consistentă de totalitarism înghiţită pe nemestecate, de două, chiar trei generaţii, nu a stimulat în nici un fel crearea unei stări sociale democratice – care include, evident, toleranţă, deschidere, amenitate. Problema apare însă deja în interiorul generaţiei paşoptiste şi devine temă recurentă, fiecare generaţie se confruntă, într-un fel sau altul, cu ea.

La ea se adaugă o serie întreagă de factori agravanţi: sărăcia, lipsa de proiecţii, o endemică impredictibilitate care naşte încremenire. Cînd singura certitudine rămasă e aceea că nu poţi construi nimic pe fundamentul de azi pentru că mîine el s-ar putea răsturna, reacţia imediată e suspendarea acţiunii, imobilismul, frica: terenul cel mai fertil pentru naţionalism, ură, dispreţ, violenţă. Nu sîntem, nici în acest caz, singuri – exemplul Ungariei la graniţa de Vest e cît se poate de grăitor –, de altfel, excepţionalismul românesc e fratele bun al naţionalismului. Războaie născute din intoleranţă şi respingerea diversităţii etnice ori religioase au fost deja prea multe, fie şi numai în ultimii 25 de ani, şi tot aproape de graniţele noastre.

Proiectul european nu a reuşit încă să facă dovada unei capacităţi reale de a aborda convingător dilema naţionalism *vs* diversitate, deşi este probabil singurul în măsură să încerce. Mai mult decît atît, în urmă cu aproape doi ani, Anglia şi Germania declamau, pe cele mai înalte voci, eşecul multiculturalismului asumat politic. Nici măcar acest episod nu este primul de acest fel. Timpul istoric ne joacă feste sinistre: *plus ça change, plus c'est la même chose*. În urmă cu o sută de ani, declanşarea Primului Război Mondial transmitea, în modul cel mai sîngeros şi autodistructiv cu putinţă, un mesaj asemănător.

Secolul al XIX-lea a inventat proiecţia scindată a statului-naţiune, din dubla perspectivă etnică şi civică. Primul Război Mondial a încercat să răspundă, într-un fel, acestui nou capitol, în faţa muribundului Imperiu chezaro-crăiesc. Europa de azi, mai cu seamă în partea de Centru şi de Est, se luptă încă cu modelul de urmat, la care se adaugă consecinţele unui alt tip de dominaţie, aceea totalitară. Localismele, patriotismele locale pot fi interpretate ca forme de răspuns şi nu reprezintă, în sine, riscuri, decît atunci cînd semnalele transmise sînt ignorate de *establishement*.

În ce măsură însă discursul naţionalist, xenofob, care proliferează de-a lungul şi de-a latul Europei, astăzi, poate fi privit ca un *déjà-vu*? Şi în ce fel trebuie el abordat? Dacă e adevărat că tradiţia românească în materie e, din nefericire, extrem de bogată, atunci care ar fi, dacă există măcar cîteva dintre posibilele premise de lucru? Una dintre soluţiile posibile e consolidarea unei relaţii contractuale stabile, predictibile, dintre stat şi cetăţenii săi. Un parteneriat neviciat de emoţii, de suspecte mîndrii etnice, de pomeni electorale, de coabitări promiscue între Biserică şi Stat, de caracatiţe mafiote expandate transpartinic. Votul de duminică indică voinţa unei majorităţi a electoratului de a începe, în sfîrşit, această construcţie. Există, aşadar, acordul clar exprimat al primei părţi contractante. Răspunsul celeilalte rămîne însă problematic.

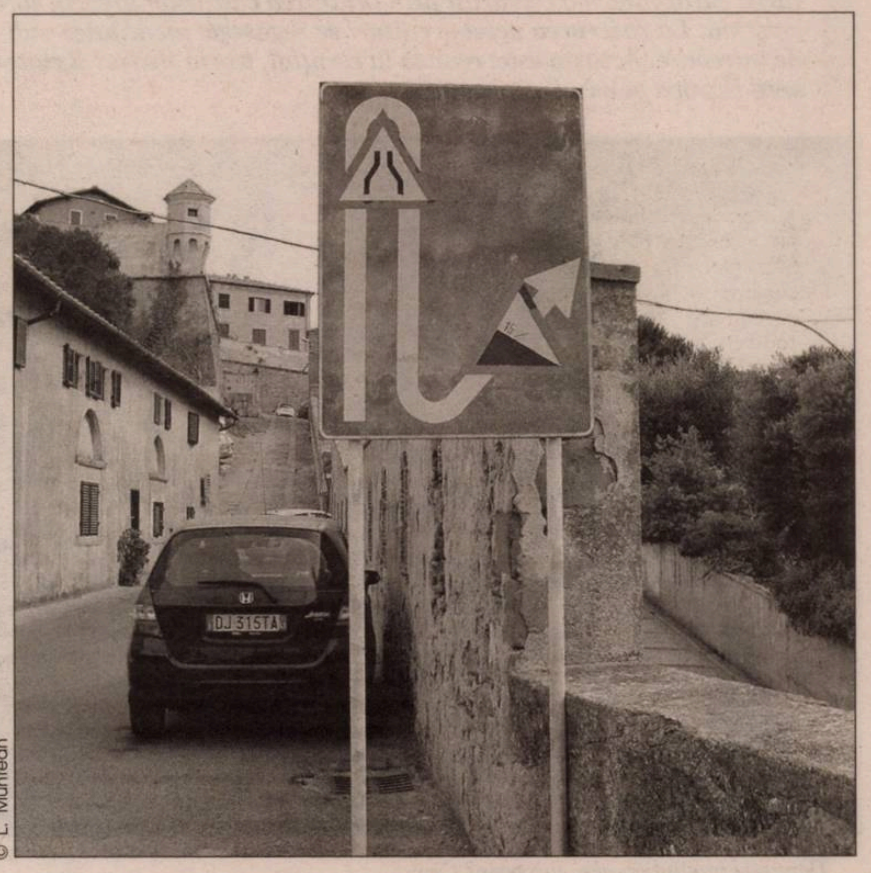

© L. Muntean

„Europa e un stat compus din mai multe provincii."

MONTESQUIEU

„Horia apucă securea şi, înmuind-o în sînge unguresc şi nemţesc, scrise cu ea drepturile naţiunii române şi programul politic şi social al revoluţiilor ei viitoare."

***Raluca Alexandrescu** este lector dr. la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti, specializată în istoria ideilor politice şi istoria intelectuală a secolului al XIX-lea.*

„Identitatea nu e un cult, ci o întrebare"

interviu cu Julia KRISTEVA

Ideea europeană s-a construit prin întîlnirea culturilor greacă, ebraică şi creştină. La răscrucea acestor culturi se regăseşte identitatea sub formă de întrebare. Aceasta este, redusă la esenţial, teoria ***Juliei Kristeva*** *despre Europa şi omul european.*

© J. Foley

Care este profilul omului european? Cine este homo europaeus?

Omul european ar trebui să fie unic, să nu corespundă nici unui model. După cum am încercat să spun şi în conferinţa mea, banalitatea e boala secolului nostru şi a acestei lumi hiperconectate. Omul european trebuie deci să fie unic, adică să încerce să-şi caute propriile adevăruri, cele mai in-comunicabile şi cele mai secrete – dar cele care pot fi împărtăşite. Omul european trebuie să fie capabil să creeze o comunitate la fel de deschisă precum, de pildă, spectatorii unui concert care ascultă aceeaşi muzică, avînd însă fiecare reacţii diferite. Omul european trebuie să fie capabil să-şi chestioneze această identitate singulară, trebuie să fie poliglot, deci să fie capabil să înţeleagă limbajul celuilalt, să intre în lumea celuilalt.

Există un psiché *francez, germanic, slav? Şi-n ce măsură există şi un* psiché *european?*

De-a lungul istoriei antropologiei s-a vorbit mult despre asta. Şi încă mai e o temă de dezbatere. Cred că limba poate forma o anumită mentalitate. Istoria politică, istoria economică formează, şi ele, caractere, obiceiuri, constrîngeri. Religiile îşi pun şi ele amprenta. Dar şi gastronomia, vestimentaţia, toate aceste lucruri sînt nişte constante care influenţează reprezentările noastre despre naţiuni, despre popoare. Dar aceste identităţi naţionale sînt supuse banalizării şi metisajului. Ele riscă să se banalizeze în continuare. Dacă punem una lîngă alta o tînără din Franţa şi o tînără din România, vom constata că diferenţele sînt infime şi că pînă şi schemele de comportament sînt asemănătoare. Am fost întrebată dacă e posibil să trasăm, mai departe, diferenţele. Cred că asta încearcă să facă acum anumiţi oameni marcaţi de nostalgie: ei caută nişte rădăcini în comportamente ancestrale, caută tipologii etnice sau religioase care, deşi există, sînt, totuşi, mobile. Eu încerc să găsesc numitorul comun. Acesta face parte din marile achiziţii ale culturii europene şi nu se regăseşte în imediat, în cotidian ori printre stereotipurile cele mai răspîndite. Sînt trăsături remarcate de geniile fiecărei naţiuni – de marii scriitori, de marii artişti, de marii filozofi. Ei reprezintă chintesenţa culturii europene, care s-a construit prin întîlnirea culturilor greacă, ebraică şi creştină. La răscrucea acestor culturi care stau la bază şi care continuă să se rafineze se regăseşte identitatea sub formă de întrebare. Asta e ceva tipic pentru cultura europeană.

În lumea de azi, identitatea e un cult: eşti evreu, eşti homosexual, eşti femeie, eşti catolic – şi eşti mîndru că eşti ceea ce eşti. Uneori, atît de mîndru, încît devii fanatic şi nu-i mai suporţi pe ceilalţi. Şi în culturile europene găsim uneori acest sentiment, dar am elaborat şi un alt mecanism: identitatea nu e un cult, ci o întrebare. „Cine sînt eu?" e o întrebare greacă, ebraică, creştină, iar filozofii şi scriitorii europeni n-au făcut decît să-şi construiască opera pornind de aici. În asta constă marea noastră forţă. În asta constă şansa de a rezista fanatismului ori blocajului identitar.

De unde şi pînă unde se întinde spaţiul cultural european?

Cred că deocamdată ar trebui să ne ţinem de limitele culturale ale spaţiului Uniunii Europene. E vorba de nişte limite istorice, de nişte graniţe trasate, care aproape corespund unor limite economice. Spun „aproape", pentru că ştim bine care sînt capacităţile Occidentului, cele ale ţărilor din Est, cele ale Nordului în raport cu Sudul. Dar, cu toate crizele pe care le cunoaştem, reuşim, cumva, să echilibrăm diferenţele. Cred că e imposibil să mergem mai departe cu extinderea, în etapa actuală a evoluţiei Uniunii Europene. În viitorul imediat ar trebui să lărgim nu Europa, ci cercul partenerilor privilegiaţi ai Europei. Aceştia ar putea fi Turcia şi Rusia.

Cultura e doar de puţină vreme un punct important pe agenda europeană. De ce? Cînd şi cum a devenit o miză?

Într-adevăr, cultura e de puţină vreme pe agenda publică europeană. A devenit o miză din mai multe motive. De ce acum? Pentru că, la început, părea că această cultură europeană e de domeniul evidenţei. Pentru părinţii fondatori ai Europei, era evident că exista o cultură europeană inspirată de culturile greacă, evreiască şi creştină. Pe de altă parte, n-au vrut să atingă zone sensibile. Cum ar fi părţile ruşinoase ale acestei culturi, problema învinovăţirii, mai ales după al Doilea Război Mondial, Auschwitz, Holocaustul... Dar sînt şi alte momente violente în cultura europeană, de la cruciade la colonialism. Există şi feţe sumbre ale acestei culturi, şi fondatorii n-au vrut să se refere la ea înainte să facem curăţenie în acest trecut ruşinos. Vremurile s-au schimbat, acum, de cînd cu globalizarea şi mai ales de cînd cu secularizarea. Aceasta din urmă e o invenţie culturală unică în lume, petrecută aici, în Europa: aici am rupt-o cu tradiţia religioasă şi am creat libertate, egalitate, fraternitate; aici s-au inventat libertatea naţiunilor, libertatea pentru săraci, pentru muncitori, pentru ţărani, pentru femei, pentru persoane cu handicap, pentru homosexuali etc... Toate aceste valori, despre care credem că sînt universale, nu sînt bine primite de unii extremişti. Aceste forme de extremism apar, printre altele, şi din cauza unei dezvoltări inegale, din cauza faptului că mare parte a populaţiei globului nu participă la bunăstarea pe care o aduce globalizarea. Valorile noastre, universale, trebuie deci să se adapteze ca să poată fi înţelese. Iată de ce e nevoie să facem acest demers în Europa pentru a putea apoi să ne adresăm, cu ştiinţa şi competenţele noastre, restului lumii.

Cultura trebuie să rămînă un domeniu al politicii naţionale, sau poate deveni domeniu al politicilor europene?

Cred că trebuie urmărite ambele direcţii. În măsura în care sîntem tot mai integraţi în comunitatea europeană, din raţiuni economice şi politice şi, poate, în curînd, şi din raţiuni militare, e important să existe politici europene care să urmărească simultan culturile naţionale – adică demnitatea culturilor naţionale –, dar şi capacitatea de a crea punţi de legătură între aceste culturi naţionale. Pe de altă parte, trebuie găsit numitorul comun, adică tocmai această îndoială, această capacitate de a chestiona identitatea, bucuria de a reflecta. Acesta e un dar pe care Europa îl are de oferit: luaţi această bucurie de a reflecta, şi nu dogmele. Cine poate să facă asta? O pot face şi guvernele naţionale, dar cu condiţia să-şi dea seama că nu mai pot exista singure, ci numai în concertul european. Ceea ce se întîmplă acum e că, de fiecare dată cînd apare o criză, oamenii îşi spun că e din vina Europei, că mai bine am rezista singuri, noi – românii, noi – francezii, noi – scoţienii. E o viziune arhaică şi sinucidară. Dacă sîntem mîndri de naţiunea noastră sau de regiunea noastră, asta nu exclude sentimentul că supravieţuirea depinde de organism în ansamblu. Această dialectică a singularului şi a grupului trebuie gestionată, în acelaşi timp, de naţiuni şi de o Europă unită, de o Comisie care să fie mai atentă la cultură, şi nu doar la datorii şi la schimburile comerciale.

Ceea ce se reproşează adesea cînd vine vorba de cultura europeană e pericolul uniformizării. Cum răspundeţi acestui gen de critici?

Există acest reproş, într-adevăr, cred că el se datorează faptului că Europa celebrează patrimoniile naţionale. Merg adesea în Franţa, pe la diversele festivaluri, văd cum părinţii îşi plimbă copiii pe la diverse monumente, se vorbeşte despre istorie – există un cult al tezaurului naţional. Acest cult ia o formă comercială şi comemorativă, apoi totul e uitat. El nu generează o viziune care să stimuleze într-adevăr dezvoltarea culturilor naţionale moderne şi descoperirea lor. De aceea am şi propus crearea unei Academii a Culturilor Europene. Mă gîndesc la un spaţiu asemănător Villei Medicis – am putea găsi cîteva locuri de acest tip la Berlin sau la Sarajevo sau la Trieste, în zone frontaliere ale Europei, în care să fie invitaţi tineri scriitori sau tineri artişti care să producă o operă europeană. O operă care să vorbească, evident, despre culturile naţionale ale artiştilor, dar dintr-o perspectivă europeană. Apoi, toate aceste produse ar trebui difuzate în Europa. Altfel spus, să producem acea diferenţă în unitate, să producem acea unitate în diferenţă. Acesta ar fi un proiect al Europei. Cred că numai conştientizînd această diversitate în domeniul creaţiei putem să avansăm către o federaţie europeană. Adică naţiuni autonome adunate într-un cadru federal. Deocamdată e însă prea devreme să vorbim despre o federaţie, pentru că ne lipsesc sentimentul, ba chiar şi experienţa estetică a acestei unităţi în diversitate. Ea nu poate să apară decît prin cultură.

„Frontierele geografice ale Europei nu sînt trasate odată pentru totdeauna. Dar, dacă tot e să mergem cu Europa pînă în Irak, de ce n-am integra şi Orientul Apropiat, Africa de Nord şi Europa de Est măcar pînă în Caucaz? Consideraţiile geografice le lasă europenilor o marjă, dar le arată şi ceea ce ar putea fi absurd."

JACQUES LE GOFF

Trecutul nostru vine, în mare măsură, din Orient. A devenit un loc comun să spui că civilizaţia noastră, fiind de origine greco-latină, se opune Orientului. (...) De la latini n-am moştenit decît noţiunea de stat.

SIMONE WEIL

E imposibil să mergem mai departe cu extinderea în etapa actuală a evoluţiei Uniunii Europene.

Julia Kristeva *este profesor emerit al Universităţii Paris 7 – Diderot şi membră a Societăţii de Psihanaliză de la Paris. Autoare a numeroase lucrări teoretice în domeniul lingvisticii, al semioticii, sociologiei, psihanalizei şi feminismului.*

(interviu difuzat la Radio România Cultural în emisiunea Timpul prezent*)*

a consemnat Matei MARTIN

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Din dragoste de carte

Primesc deseori veşti bune despre oameni harnici şi inteligenţi, creativi şi generoşi, care îşi dedică cu discreţie şi eficienţă timpul liber sau cel profesional unor cauze pe care cei mai mulţi le-ar considera pierdute: salvarea copiilor săraci de la o viaţă plină de abuzuri şi lipsuri, strîngeri de fonduri pentru operaţii imposibil de rezolvat în spitalele româneşti, susţinerea proiectelor unor tineri idealişti etc. Şi de cîte ori aud astfel de poveşti, mă întreb ce anume îi „mînă-n luptă" pe aceşti visători? De unde au resurse fizice, emoţionale, pentru a porni la un astfel de drum, care, într-o ţară ca a noastră, seamănă mai mult cu un labirint epuizant?

Am o veste bună despre cîţiva oameni harnici şi inteligenţi, creativi şi generoşi, care vor cu tot dinadinsul să-i cheme pe copii şi pe tineri înapoi, către carte. Către cartea italiană, de pildă. Şi cum o fac? Printr-un concurs numit „Festlettura", organizat brici, în liceele şi universităţile de profil din ţară. Iniţiatorii proiectului sînt doamna Smaranda Bratu Elian, doi lectori italieni de la liceele bilingve din Bucureşti, Giancarlo Repetto şi Federico Collesei, lector dr. Oana Boşca Mălin şi o doctorandă – Cristina Tănase-Gogianu. Ce au de făcut tinerii participanţi? După ce primesc tema concursului, liceenii au de citit trei cărţi în limba italiană, cărţi alese de organizatori şi procurate tot de ei, prin sponsorizări şi donaţii; pornind de la ceea ce au citit, elevii sau studenţii redactează o recenzie sau un scurt eseu critic în limba italiană. Studenţii au o sarcină mai complicată: aceea de a traduce în limba română un text dintr-una dintre cărţile propuse şi să îşi motiveze alegerea într-un eseu redactat în limba italiană. Îmi imaginez că premiile consistente oferite cîştigătorilor (călătorii în Italia, burse de studiu, cărţi) sînt obţinute cu mult efort din partea organizatorilor...

Din 2012, de cînd a fost iniţiat, concursul a avut alături doi mari şi buni prieteni, care îl susţin financiar, mediatic, organizatoric: Institutul Italian de Cultură „Vito Grasso" şi Ambasada Italiei la Bucureşti.

Există, deci, cîţiva oameni care se zbat să obţină zeci de cărţi în italiană, care citesc sute de recenzii sau eseuri, care aleargă pentru sponsorizări şi burse pentru studenţii merituoşi, care organizează festivităţi de premiere; şi le fac doar cu gîndul că bătălia cu mediocritatea, ignoranţa, vulgaritatea, superficialitatea televizorului şi a computerului de azi nu este pierdută.

Am o veste bună despre cîţiva oameni harnici şi inteligenţi, creativi şi generoşi.

Din cînd în cînd, în special în perioade cum a fost cea electorală tocmai parcursă, am impresia, uitîndu-mă la vîrful politic al ţării, că totul e în zadar. Că nimic nu mai e de făcut. Că dezastrul e aproape şi că generaţii întregi, de acum încolo, vor trăi la fel de săraci şi de fără carte ca şi pînă acum.

Singurul remediu la tristeţea aceasta este să mă uit în jur, la nivelul umărului meu, şi să văd lîngă mine oameni ştiuţi şi neştiuţi, care fac ca lucrurile să se mişte. Să meargă mai departe. Deocamdată fără prea multă publicitate. Dar cu un ecou pe care îl vom auzi, poate, mai tîrziu.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

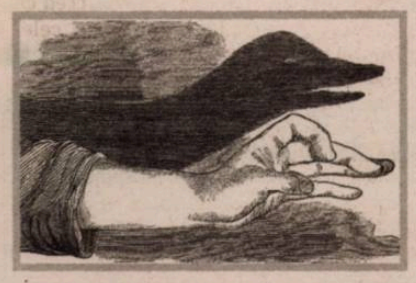

Iaromira POPOVICI

bazar

Indiferenţă şi morală

Slavă Domnului că alegerile prezidenţiale s-au terminat cu victoria lui Iohannis. Şi nu spun asta neapărat din motive altruiste, pentru binele ţării şi al semenilor mei: toate astea sînt implicite. O spun, în primul rînd, din motive egoiste, personale. Dacă nu se schimba ceva, riscam să fiu înghiţită de una dintre cele mai rele tare ale lumii, în general: indiferenţa (cu toate conotaţiile ei posibile, de la nepăsare la depresie).

Niciodată nu am fost o persoană suficient de militantă. Am avut prieteni, pe care îi admir şi chiar îi invidiez şi acum, care au fost în primele rînduri la Revoluţie (sau ce-o fi fost ea, în 1989), care s-au luptat la propriu pentru libertatea lor şi a noastră, a tuturor, pe 21 seara şi în zilele care au urmat.

Nu spun că nu am făcut nimic. Mi-am făcut, în felul meu, mai molcom şi mai timid, totuşi (sper), datoria civică. Diversele datorii civice: am fost în seara de 21 decembrie la Intercontinental, am stat, mai prin spate, ce-i drept, am scandat, am fugit cînd scutierii au început să tragă în jos (e adevărat că o perioadă am fugit demn, fix pe bulevardul Carol, pînă m-am prins că există şi străduţele învecinate). Am făcut „gărzi" împotriva... teroriştilor, la Universitate, am scos printre primele ziare studenţeşti la Casa Studenţilor, în timp ce în jur se trăgea (sau se simula că s-ar trage, din fericire n-am să ştiu niciodată). Am fost în Piaţa Universităţii, am cîntat, am scandat, m-am bucurat (deşi, recunosc, nu mi-a plăcut niciodată cînd, de la balcon, Marian Munteanu ori altcineva ne spunea „Acum staţi în genunchi!", şi toată lumea stătea în genunchi etc.). Am votat la primele alegeri libere, cu Raţiu, pentru care am militat în demisolul în care locuiam pe atunci, lipind abţibilduri peste tot, inclusiv pe uşa WC-ului pe care-l împărţeam cu un domn venit din provincie să studieze (pînă-n '89) la „Ştefan Gheorghiu" pentru a deveni primsecretar. E adevărat, cînd au venit minerii nu am ştiut, eram în casă şi învăţam pentru examene, dar l-am auzit pe Ion Iliescu la radio mulţumindu-le şi am fost la conferinţa de presă făcută de Liga Studenţilor, cu colegii mei bătuţi de mineri...

Dar, totuşi, o revoluţie. Măcar a mentalităţilor, măcar una morală.

Nu pot uita, de asemenea, momentul 1996, cînd a fost... o revoluţie a votului, cumva asemănătoare celei de acum. Nu pot uita exaltarea pe care am simţit-o atunci cînd a ieşit Constantinescu, mai ales că era anul în care mi se născuse şi copilul, şi-i puteam prevesti o viaţă de – mai – bun augur... Nu mai comentez cum au evoluat lucrurile după – se ştie, din păcate, şi nu e foarte vesel. Nostim e că tocmai copiii născuţi atunci, în '96, au avut ceva de spus la votul de acum, cînd şi-au exercitat acest drept pentru prima dată, şi au făcut-o responsabil... Voturile lor şi-au avut rostul în obţinerea actualelor rezultate.

Ideea e că, după toate aceste momente, luptătoare sau exaltante, ba chiar şi după marile dezamăgiri, sentimentul care a urmat, în mare măsură, în ce priveşte viaţa publică, a fost indiferenţa. Nu că nu-mi mai păsa ce se întîmplă, dar lucrurile mergeau aşa, înainte, în dorul lelii, şi fiecare îşi vedea de treburile lui personale, într-un soi de... feudalizare a relaţiilor. Sau cel puţin aşa mi se părea mie: în jurul meu se structura o lume pe care preferam s-o „înfrunt", cel mai bine, de sub pătura din patul uriaş în care citeam ori vedeam filme...

Evident, lumea din exterior era departe de a fi aceeaşi cu cea din diversele ficţiuni în care mă adînceam. Şi tocmai de aceea, soluţia nu era, nicidecum, cea a struţului. Ci înfruntarea respectivei lumi. Ceea ce mi se pare că s-a şi făcut, la aceste alegeri. Am avut, după mult timp, prima dată senzaţia că cele două lumi – interioară şi exterioară – mai pot coincide şi că trăiesc o... revoluţie. O altfel de revoluţie, evident, decît cea din '89, dar, totuşi, o revoluţie. Măcar a mentalităţilor, măcar una morală.

„Măcar"-ul ăsta nu are nicidecum rostul să diminueze importanţa unei schimbări morale. Dimpotrivă, aceasta mi se pare cea mai importantă. Sper să se întîmple într-adevăr. Indiferenţa despre care vorbeam să fie înlocuită cu implicarea...

Selma IUSUF

legende urbane

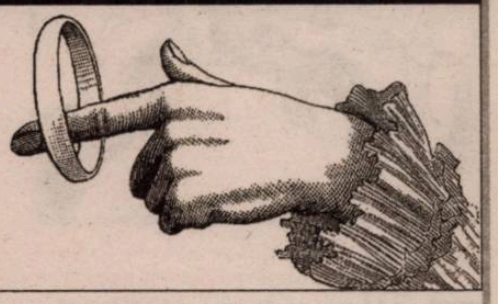

Fraierii de serviciu

Prin clasa a VI-a sau a VII-a, cred, două dintre colegele mele de clasă s-au bătut în sala de sport. Am asistat cu toţii la smotoceala violentă – căci cele două erau nişte fete deja masive la vîrsta aia – iar majoritatea s-a hăhăit şi le-a încurajat, de pe margine, cu fluierături, ţipete şi indicaţii de plasare a pumnilor.

Ţin minte şi acum bătaia asta pentru că mi-a lăsat atunci un oareşce gust amar amestecat cu frică, cu nişte rău la stomac şi, în general, cu o stare de ne-bine. Îmi răsună şi acum în urechi loviturile înfundate pe care şi le dădeau cele două şi am în faţa ochilor violenţa cu care se trăgeau de păr, aproape pînă la scalpare. Nu vă imaginaţi că eram vreo mimoză, mă îmbrîncisem şi mă lovisem şi eu cu nişte copii prin faţa blocului, ca toată lumea, dar n-ajunsesem şi nici nu văzusem pînă atunci atîta violenţă palpabilă, din aceea de genul, vorba cîntecului, „pumnii mei minte nu are".

Nici în vreo confruntare verbală n-am fost şi nu sînt mai răsărită. În faţa tupeului pîclos, a nesimţirii ca melasa, a ţîfnei, a caţelor bărbăteşti şi femeieşti nu pot să fac mai mult decît să mă blochez, pur şi simplu. Văd negru în faţa ochilor, creierul meu nu găseşte nici o reacţie potrivită momentului iar darul vorbirii seacă instantaneu. Rămîn într-o compoziţie nefericită de neputinţă cu stupoare. Abia mult timp după consumarea momentului îmi vin şi mie replicile. „Pfuai, ce i-aş mai fi zis-o! Praf îl/o făceam!" E un *esprit de l'escalier* ca la carte. Expresia vine de la Diderot care, în „Paradox despre actor", pomeneşte de replicile strălucitoare la provocarea unuia sau altuia, dar care-ţi vin abia după ce părăseşti adunarea cu pricina, abia cînd tu deja ai coborît scările.

Sau aş putea fi ca George, personajul seinfeldian, care e în stare să ia avionul doar ca să-şi plesnească rivalul cu un „ba pe-a mă-tii", eliberator. Eu nu iau avionul, nici nu mă întorc din drum pe scări, dar ce dulce e răzbunarea din imaginaţie! N-am verbul la mine cînd ar trebui, dar praf îl fac pe cetăţean într-o confruntare imaginară, abia după o oră sau două, la o adică.

De un mediu concurenţial am dat prima oară cînd am părăsit şcoala mea de cartier pentru liceul din centru. De la vedeta incontestabilă a compunerilor cu albăstrele prin lanurile galbene de grîu, am ajuns între nişte copii care exersaseră şi ei destul de bine tehnica descrierilor de natură foşnitor-clocotitoare sau a diverselor tipuri de alizee şi vînticele murmurînde pînă la grozave furtuni aliterante cu fulgere troznitoare. Ţin minte că şocul a fost mare, totul s-a rezolvat însă mai tîrziu într-o indolenţă comună, cînd toată lumea chiulea pe rupte. Nu uit însă uimirea şi inconfortul iniţiale, cînd începeam să realizez că lumea e în fond contondentă, altfel, performantă, ambiţioasă şi deseori neprietenoasă.

Altminteri, după toate standardele pragmatice, intru şi eu în categoria fraierilor perfecţi. Ăia moi, fără clonţ, rămaşi etern fără replică în faţa celor care îţi toarnă o găleată cu lături în cap şi tot pe tine te ceartă că şi-au scrîntit încheietura. Fraierii nasoli şi chinuiţi care se răzbună apoi din vorbe, seara, sub plapumă. Fraierii care pleacă flămînzi de la un banchet public, şi cu dureri de şale după o şedinţă gratuită de masaj.

Azi am luat un taxi spre muncă. Şoferul şmecheros a împins maşina dinadins la 1 centimetru de o tînără care traversa liniştită pe trecerea de pietoni. „Nesimţitule", i-a zis fata siderată. „Du-te dracului de proasta naibii", i-a strigat ăsta de pe geam. Tot el era ofensat, mă înţelegeţi. De ce n-am reacţionat şi n-am coborît din taxiul ăla, habar n-am. Şi uite aşa, un nesimţit a condus jumate de oraş c-o fraieră pe bancheta din spate care i-a inventat pe tăcutelea cele mai grozave torturi. Scriu textul ăsta cu o săptămînă înainte de apariţie. Ia spuneţi-mi cine a cîştigat alegerile de duminica trecută?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

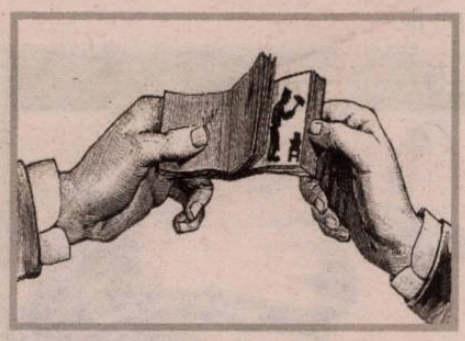

Marius CHIVU

feedbook

Şantaj pentru o cronică literară

De 14 ani, de cînd fac critică de întîmpinare, am avut parte de toată gama de reacţii posibile din partea scriitorilor ale căror cărţi le-am recenzat, inclusiv de ameninţări cu bătaia, dar, mai nou, şi de o tentativă de şantaj. Dar pînă a ajunge la faptul uluitor care mi s-a întîmplat săptămîna trecută, simt nevoia unui preambul.

Orice şi oricum ar scrie, un cronicar literar nu poate mulţumi pe toată lumea; iar acesta este un motiv suficient pentru a atrage destule acuze şi numeroase antipatii. Din proprie experienţă, pot confirma că unui cronicar literar i se aduce, în timp, toată gama de reproşuri: că a lăudat excesiv, că nu a lăudat ce trebuia, că nu a lăudat deloc, că a fost prea dur, prea subiectiv, că a scris pe un ton nepotrivit, că metoda lui e impresionistă, că este prea estetic ori prea etic, că scrie academic ori publicistic, că nu se pricepe, că e rău intenţionat, bătrînicios, iconoclast, teribilist, corupt ş.a.m.d. Cronicarului literar i se fac procese de intenţie, este bănuit de *parti pris*-uri amicale, generaţioniste, ideologice sau instituţionale, este suspectat că face PR pentru un autor, o editură, o generaţie. Cronicarul literar nemulţumeşte aproape întotdeauna (nu puţini sînt scriitorii care, în urma cronicii, cer... drept la replică), credibilitatea lui profesională este fluctuantă, i se plătesc poliţe fie în presă, fie pe net (un mediu în care oricine poate spune orice despre oricine), iar pentru scriitori, el reprezintă o sursă inepuizabilă de frustrări, dar şi un convenabil argument (pro sau contra) cînd e vorba de valoarea *celorlalţi* scriitori.

Anul acesta chiar am ţinut o rubrică pe www.bookaholic.ro, în care am povestit şi am transcris tot felul de scrisori şi mesaje primite de la scriitori odată cu cărţile lor, aşadar *înainte*, dar şi *după* ce le-am recenzat scrierile. În urma unor cronici negative, am primit inclusiv ameninţări cu bătaia şi transcriu aici, în cele ce urmează, un pasaj dintr-un articol şi un e-mail; două texte amuzante în felul lor – unul public, celălalt privat –, în care doi scriitori deloc veleitari sau obscuri, doi prozatori şi jurnalişti profesionişti, premiaţi pentru operele lor, m-au ameninţat cu bătaia după ce, la un moment dat, i-am recenzat negativ.

Mai întîi, iată pasajul din articolul publicat, acum mai mulţi ani, în revista ieşeană *Timpul:* „...Un dobitoc de la *Dilema veche* m-a acuzat că vreau să epatez prin cultură. Ce să-i spui dobitocului despre cultura şi plăcerile tale? Aveam de gînd să-l pocnesc golăneşte, cu prima ocazie, ca să vadă cum e cu cultura de cartier. Dar gestul lui Traian Băsescu m-a făcut să renunţ. Asta e, uneori, mai şi renunţăm la anumite plăceri."

Critica literară e, în fond, o muncă individuală de echipă.

Şi iată şi mesajul privat: „Stimate domnule Marius Chivu, după cronica răuvoitoare şi tendenţioasă pe care aţi publicat-o despre romanul meu încă mai îmi vine să vă trag două palme! (...) Oricine poate spune despre mine, văzînd acest schimb de replici cu dvs., că sînt un autor frustrat şi că văd peste tot conspiraţii. Nu-i deloc aşa! Ştiu ce-am scris, ştiu care e locul meu. Dar nu pot să tolerez aberaţiile fără argumente scrise sau spuse pe seama textului meu. Repet, fără argumente! (Nu-mi ţineţi mie teorii despre relaţia autor – critic, păstraţi-le pentru eseurile dvs.!) Aşa că vă propun o discuţie pe texte. Să vă arăt aiurelile pe textul dvs. Apoi, vă invit să-mi arătaţi ce defecte are povestea mea, cît de palide sînt personajele, totul pe textul meu. Vă invit la această discuţie, nu înainte de a vă aplica trei palme peste ochi (nu două!). Prostănacule impertinent! Într-adevăr, abia aici sînt mitocan! Ţine-te departe de mine şi de scrisul meu! E un sfat."

Cronicile de întîmpinare nu pot fi rescrise, iar opiniile critice exprimate rămîn ca o dovadă perpetuă a unei lecturi critice dintr-un moment anume. Opinia critică se poate întoarce oricînd împotriva criticului şi recenzia poate fi oricînd folosită împotriva lui. (Măcar datorită acestui coeficient de risc, şi critica de întîmpinare, ar trebui ceva mai mult preţuită!) De aceea, acum mai mulţi ani, în revista *Dilemateca*, am imaginat o anchetă ca un joc de-a autocritica, dar şi ca un exerciţiu de sinceritate, în care cronicarii literari au fost provocaţi / li s-a dat şansa unei posibile *mea culpa*. Eu însumi am recunoscut că, în anumite cazuri, fără să fiu rău intenţionat, ci doar limitat, lecturile mele critice e posibil să fi dezavantajat unele dintre cărţile pe care le-am recenzat de-a lungul acestor ani de critică de întîmpinare exersată săptămînal. Din fericire, în jocul criticii nu eşti niciodată singur şi valoarea unei cărţi reiese din suma *tuturor* recenziilor şi opiniilor critice exprimate: nici un critic nu resimte presiunea de a fi el singurul care judecă valoarea unei cărţi şi care îi decide destinul; pe umerii nici unui critic, oricît de bun şi de vanitos ar fi el, nu apasă o asemenea responsabilitate. Critica literară e, în fond, o muncă individuală de echipă.

G. Călinescu spunea undeva: „Scriitorul care trimite criticului o carte poştală insultătoare, fiindcă nu-i mulţumit de judecata pe care acesta a dat-o în privinţa sa, calcă regulile culturii înalte." Cu toate acestea, orice reacţie de frustrare produsă de o cronică negativă, fără a fi neapărat şi îndreptăţită sau măcar exprimată într-un limbaj decent, este de înţeles la un anumit nivel. Ce depăşeşte însă orice regulă de bun-simţ şi orice limită a înţelegerii este ameninţarea. Cum am arătat mai sus, am avut parte de ameninţări cu bătaia *după* ce am scris cronici negative, însă articolul pe care îl scriu acum este provocat de o premieră: un scriitor tocmai ce m-a ameninţat *înainte* de a mă exprima despre cartea lui. După cum veţi citi în cele ce urmează, suita de mesaje private pe care acest individ mi le-a trimis pe Facebook sînt ceea ce se cheamă o tentativă de şantaj, care, deşi rămîne

Orice şi oricum ar scrie, un cronicar literar nu poate mulţumi pe toată lumea.

totuşi gravă, ar fi şi foarte tristă, dacă n-ar fi, de fapt, extrem de comică. *(Notă:* textul, trimis pe bucăţi şi în decursul mai multor zile, nu poate fi, totuşi, reprodus integral; diacriticile îmi aparţin.)

„Hipstere, (...) aş avea nişte chestii de zis şi nişte dedesubturi de povestit. dar sînt un tip răbdător şi încerc să fiu bun cu oamenii. Am aşteptat (...) să debutez, aşa că pot să aştept mai întîi cronica ta la cartea mea. Atît te rog: să nu mă visezi la noapte! Şi, pentru că nu vreau să fii dezavantajat, recunosc: ştiu şi despre concursul de la Humanitas, Şi despre Teodorovici de la Polirom, şi despre bursele tale de la ICR, şi despre ce bani iei tu de la Cărtureşti, şi despre serile tale halucinogene cu (...) de la (...), şi despre discubut literar sponsorizat de UniCredit Ţiriac Bank, cu sprijinul Editurii Humanitas, şi din al cărui juriu, vreme de patru ediţii, în perioada 2010-2013, am făcut parte, respingînd foarte multe manuscrise nepublicabile (probabil şi pe al acestui individ); Lucian Dan Teodorovici este cunoscutul prozator căruia, în calitatea sa de editor la Polirom, i-am trimis manuscrisul volumului meu de povestiri *Sfîrşit de sezon*, recent publicat în Colecţia „Fiction Ltd." (şi despre care individul e de părere că e foarte prost scris, dar că, la o adică, m-ar putea ajuta să-l promovez); n-am beneficiat nici măcar de o singură bursă de la ICR, din simplul motiv că ICR nu acordă burse scriitorilor sau cronicarilor literari români, ci doar traducătorilor străini; la fel ca mulţi alţii, scriu recenzii muzicale şi literare pe blogul Librăriei Cărtureşti, texte pentru care sînt plătit la bucată, în baza unui contract de colaborare; „serile halucinogene" – admit că aş fi vrut să am o astfel de experienţă, din păcate relaţia mea cu „drogurile" se reduce la fumatul haşişului, despre care am scris pe larg în cartea mea *Trei săptămîni în Himalaya*, reeditată recent de Humanitas; cît despre faptul că nu ştiu ce i-aş fi zis eu nu ştiu cui, astfel de lucruri nici nu merită băgate în seamă. Îmi vine să spun chiar că mă simt ofensat de nivelul ridicol la care acest individ a încercat să mă intimideze. Cred, totuşi, că meritam nişte eforturi ceva mai mari; nu pentru că aş fi şantajabil cu ceva, dar din respect pentru meseria asta pe care o fac, la modul cel mai onest, din anul 2000.

În sfîrşit, ca urmare a faptului că i-am blocat accesul la contul de Facebook, individul a continuat să-mi trimită ameninţările prin SMS: „Bă, ai 36 de ani. Crezi că poţi scăpa din viaţă cu un Block. Eşti un proiect secundar pentru mine, dar te pot face unul principal, iar Poliromul nu o să te ajute prea mult la chestia asta. Aştept Unblock şi o cronică la cartea mea. Dă ce ai tu mai bun." Acum i-am blocat şi numărul de mobil, aşa că, din punctul meu de vedere, acest articol este ultimul meu cuvînt în ceea ce-l priveşte pe acest scriitor pe care, apropo, nu-mi amintesc să-l fi cunoscut personal şi pe care mi-e greu să cred că voi mai avea vreodată curiozitatea să-l citesc. Cititul presupune (şi) respect.

PUBLICITATE

Realitatea întrece imaginaţia

– interviu cu Yan LIANKE –

Vestea că Rusia nu mai are banii necesari pentru a conserva trupul lui Lenin ajunge pînă în satul Shouhuo, o localitate uitată de lume, ascunsă în munţi, unde cîteodată ninge chiar şi-n toiul verii. Ţăranii amăriţi văd imediat oportunitatea unei „afaceri“ care i-ar putea scoate din mizerie. Dacă s-ar apuca să facă chetă şi ar strînge destui bani ca să construiască un mausoleu şi să cumpere cadavrul, sătucul ar putea deveni o mare atracţie turistică. Romanul lui ***Yan Lianke*** Bucuraţi-vă de viaţă *e o satiră a Chinei de azi şi un eseu despre relaţia cu trecutul. Un roman cu adevărat kafkian, pentru care autorul a şi fost recompensat, recent, cu Premiul „Kafka“. Yan Lianke nu se fereşte să critice regimul de la Beijing, dar o face voalat, cu subtilitate, cu un soi de distanţă. I-am trimis întrebările în limba engleză, prin editura românească, şi le-am primit* via *agentul său literar, care le-a retradus în chineză şi-a retrimis răspunsurile, în română, pe aceeaşi filieră. Printre altele, l-am întrebat pe autor cum de, în pofida cenzurii, poate răspunde presei occidentale, „capitaliste“. Mi-a răspuns că cenzura e în continuare vigilentă, dar că artiştii se bucură de o oarecare libertate. Dar că există în continuare probleme sensibile care nu pot fi abordate.*

Ce v-a inspirat această poveste şi comunitatea din Shouhuo?

Nu e vorba de o sursă de inspiraţie, ceea ce mi-a folosit a fost realitatea chineză de azi, care e atît de bogată şi de stranie. În ceea ce priveşte literatura, China a ajuns într-un moment în care realitatea este în sine o poveste atît de plină de peripeţii, atît de complexă, atît de absurdă, încît depăşeşte cu mult imaginaţia scriitorului. Scriitorii chinezi contemporani, cu toată imaginaţia lor, sînt puşi în situaţia de a se lua la întrecere cu această realitate. Iar întrecerea o cîştigă numai aceia care se concentrează pe realitate şi au capacitatea de a pătrunde esenţialul. Cînd am scris *Bucuraţi-vă de viaţă*, aveam sentimentul că absurdul chinezesc n-are nevoie de o asemenea poveste pentru a fi scos la iveală, că ceea ce ar fi exprimat n-ar fi fost China profundă. Însă, într-o zi, am auzit o glumă cum că ruşii nu mai au bani să întreţină trupul lui Lenin din piaţa moscovită şi, dintr-odată, mi-am dat seama că mă aflu în faţa unei poveşti nemaipomenite. Desigur, povestea s-a copt şi romanul a început să fie scris, însă, abia la zece ani de cînd auzisem gluma cu pricina.

Cît de importanţi mai sînt Lenin şi moştenirea lui în China actuală?

În China de astăzi, moştenirea lăsată de Lenin este încă semnificativă. El este nu doar emblema socialismului, ci şi esenţa unei orînduiri socialiste. Este starea de distorsiune a omului rupt între o economie de piaţă capitalistă şi un regim socialist autocratic. Asta este situaţia Chinei de azi: economia se bazează extrem de tare pe principii capitaliste, în vreme ce autoritatea politică este un socialism cît se poate de feudal şi de arbitrar. Or, oamenii care trăiesc în condiţii atît de stranii pot ajunge să aibă idei şi acţiuni bizare sau absurde. Însă indiferent cît de avansată este China din punct de vedere economic sau cît de bine o ducem, ca sistem de organizare şi exercitare a puterii, ea rămîne un regim socialist totalitar. Economia însăşi are la bază un sistem autoritar. Aşadar, în conştiinţa chinezilor, în modul lor de gîndire, încă mai domină şi azi marxismul, leninismul sau maoismul. În viaţa actuală, moştenirea lui Marx sau a lui Lenin nu se găseşte doar la nivel spiritual, ci şi la nivel material, pecuniar. Altfel spus, Lenin se găseşte în spiritualitate sau în materialitate, la fel cum apa se găseşte în noroi, fără să se poată separa. Marxismul, leninismul sau maoismul subzistă în conştiinţa comună a unui miliard trei sute de mii de oameni, atît la nivel spiritual, cît şi material.

De ce recurgeţi mereu, în romanele dumneavoastră, la umorul sarcastic, la satiră?

Cînd scriu, nu caut neapărat umorul sau satira. Stilul romanelor mele este dat de stilul de viaţă, nu e alegerea mea. În privinţa stilului literar *vs* stilul de viaţă, eu pot spune că sînt dintre cei care accentuează stilul de viaţă.

Cum a primit publicul chinez romanele dvs.?

Despre cititorii chinezi pot spune că, la fiecare roman, fie publicat, fie interzis, reacţia a fost de satisfacţie şi controversă. Satisfacţie – pentru că ceea ce ai scris le-a adus surpriza pe care o aşteptau. Controversă – pentru că nu au fost nişte lecturi comode. În ziua de azi, mulţi cititori care îmi parcurg opera tocmai asta aşteaptă, lucruri ciudate şi neobişnuite. Cu cît sînt mai multe astfel de elemente, cu atît mai mult le place. Dacă ciudăţeniile s-ar împuţina, ar spune că mi-am pierdut vlaga artistică. Pe de altă parte, tocmai aceste lucruri stranii şi incomode reprezintă motivul pentru care se nasc controversele în rîndul cititorilor şi al criticilor. Pentru asta sînt şi criticat.

> *„Lenin se găseşte în spiritualitate sau în materialitate la fel cum apa se găseşte în noroi, fără să se poată separa.“*

Există diferenţe de receptare între cititorii din Vest şi cei din China? Sînteţi citit diferit?

Da. Şi încă destul de mari. De necrezut, dar tocmai cititorii occidentali sînt cei care apreciază valoarea artistică a romanelor mele, anume limbajul, structura, naraţiunea. Să luăm, spre exemplu, *Bucuraţi-vă de viaţă* sau *Cele patru cărţi*. Cititorii din Franţa sau Anglia s-au arătat foarte interesaţi de modul în care se spune povestea. Pe cînd cititorii din China încă mai rămîn la nivelul de bază, al conţinutului, a ceea ce povesteşti. Aşadar, publicul cititor din China este preocupat de conţinutul şi realităţile din romanele mele. Pe ei îi interesează mai mult ce scriu, nu cum scriu. Aşa se face că, în China, romanele mele mereu creează discuţii, se lovesc de critici şi sînt cenzurate. Mie mi se pare că romanele mele sînt mai degrabă greşit înţelese în China, pe cînd în Occident sînt mai mulţi aceia care merg la esenţă. Mi se pare ridicol şi neplăcut. Însă aceasta este şi consecinţa unui conflict, a faptului că politicul şi ideologicul îşi subsumează romanul, în vreme ce arta romanului trece dincolo de politică şi autoritate.

În timpul regimului comunist, în România nu s-ar fi putut publica un roman satiric precum Bucuraţi-vă de viaţă. *Dvs. cum aţi reuşit să evitaţi cenzura?*

Actualmente, China se află într-o eră a reformei şi a deschiderii. În China există şi acum o cenzură aprigă, dar nu se compară cu epurările din vremea Revoluţiei culturale, de acum treizeci de ani. *Bucuraţi-vă de viaţă* a fost scrisă şi publicată în urmă cu mai bine de zece ani, pe atunci era o relativă relaxare, însă doi ani mai tîrziu, cînd s-a instalat o nouă conducere, cenzura editorială a devenit mai strictă. *În slujba poporului* şi *Visele lui Ding* au fost interzise, asta se întîmpla tocmai în perioada de mai mare strictețe. Mă gîndesc că, dacă aş mai fi întîrziat doi ani cu *Bucuraţi-vă de viaţă*, nici vorbă să se mai fi putut publica, ar fi avut aceeaşi soartă cu *Cele patru cărţi*. Însă chiar şi după publicare, romanul a continuat să stîrnească controverse şi discuţii care nici pînă în ziua de azi nu s-au potolit.

În prezent e mult mai bine. Sînt unele chestiuni care sînt discutate, mai pe larg sau pe scurt. Însă sînt şi alte probleme, mai complexe, mai delicate, care nu pot fi abordate. Însă în privinţa artei şi a literaturii nu sînt aşa multe probleme.

În tinereţe aţi scris materiale de propagandă, dar şi literatură de ficţiune, la comanda sau în slujba regimului. Cînd v-aţi hotărît să deveniţi scriitor?

Pe atunci eram cadru de propagandă în armată, viaţa mea era ruptă în două. Ziua lucram la birou, atunci eram „altcineva“, iar seara, cînd scriam romane, redeveneam „eu însumi“. Trăind cu o asemenea sciziune de sine, pînă în 1979, în vremea conflictului dintre China şi Vietnam, mulţi tineri au ajuns să se piardă, aşa am ajuns eu să pricep care e legătura dintre om şi putere, dintre om şi eroism, dintre om şi război, dintre societate şi sine. Şi aşa am ajuns să mă întorc la sinele real al omului real.

Aţi fost distins cu Premiul „Kafka“. Ce semnificaţie are opera lui Kafka pentru dvs., ca scriitor?

Cea mai mare însemnătate a Premiului „Kafka“ este aceea că îmi lărgeşte spaţiul existenţial, că dă mai multă libertate scrisului. Cît priveşte opera lui Kafka, cea mai mare însemnătate a acesteia este aceea că-mi lărgeşte spaţiul mental, făcîndu-mă să realizez că „dacă el a putut să scrie astfel, eu de ce să nu pot?“.

Yan Lianke *este scriitor. Trăieşte la Beijing. Romanele şi nuvelele sale tratează cu umor istoria recentă a Chinei şi relaţiile din societate, într-un regim autoritar. A fost distins cu numeroase premii literare în China şi în Occident. Romanul său* Bucuraţi-vă de viaţă *a apărut recent în traducere românească la Editura All.*

a consemnat Matei MARTIN

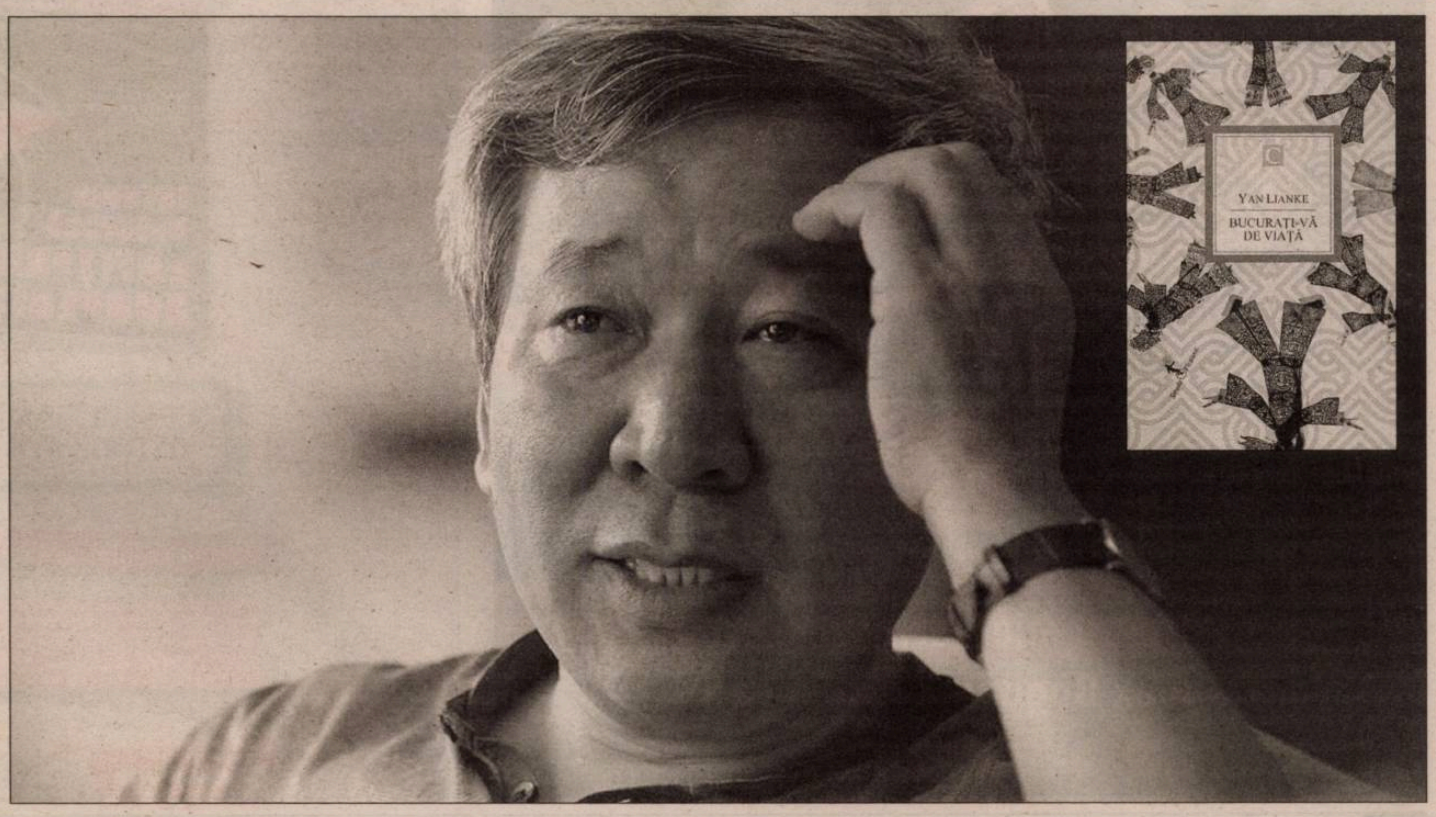

Florentin ŢUCA

Înăuntru-i leopardul

Săptămîna trecută, am asistat la o conferinţă în care un reputat jurnalist şi profesor, specialist în „comunicare“, analiza diversele imagini şi sloganuri utilizate în campania pentru alegerile prezidenţiale: cu ce îmbrăcăminte s-au afişat candidaţii, în ce anturaj, cît de adecvate le sînt (în fapt, le erau) lozincile, cît de persuasivă – ţinuta, cît de elocvente – gesturile, cît de penetrant – discursul. Analiza distinsului gazetar, extrem de pertinentă şi interesantă, mi-a adus aminte de mai vechi frămîntări legate de relaţia dintre forma mesajului electoral şi fondul acestuia. Adică expresie *vs* conţinut, vorbărie *vs* vorbe, plăsmuiri *vs* planuri.

Reflectînd la tema asta, în acord cu concluziile lectorului, admit că, în agitaţiile premergătoare alegerilor, putem identifica mesaje inspirate şi, deopotrivă, şabloane (a)fumate, chipuri fotogenice laolaltă cu feţe insipide, declaraţii cumpătate, dar şi aberaţii populiste. În două vorbe, plusuri şi minusuri „de comunicare“. Pe care însă, dacă le adun, ies în pierdere. Asta nu doar pentru că minusul este evident copleşitor, pretinsele „platforme“ ale candidaţilor fiind dominate de lozinci stupide şi de lemn, de stereotipii şi demagogie. Ci şi pentru constatarea tristă care-mi motivează prezenta luare de cuvînt: într-un domeniu atît de important precum alegerile (ca element-cheie al sistemului democratic), vorbim prea mult despre comunicare şi ştiinţa comunicării, despre formă şi formatare, despre etichete şi ambalaje, despre copaci, în detrimentul pădurii. Prin asta, băgăm cu ghiotura cărbuni în focul marketingului politic şi uităm că zisa campanie electorală (la noi, dar şi la case cu bugete mai mari) s-a îndepărtat şi se distanţează vizibil de substanţa şi conţinutul adevăratelor programe ideologice şi teme de dezbateri (după cum, de altfel, tinde să emigreze chiar şi din teritoriul propriu-zis al limbii şi al graiului cu bun sens şi cu bun-simţ). Ceea ce contează nu (mai) este conţinutul angajamentului şi profilul candidatului sau al partidului, ci talentul actoricesc, efectul, strălucirea, vraja şi vrăjeala. În fapt, competiţia candidaţilor şi a partidelor este înlocuită treptat de cafteala dintre antrenorii lor, staff-urile de campanie. Asta întrucît trăim într-o epocă a manipulării prin vorbe meşteşugite, fotogenie, cuvinte suflecate şi intonaţii ştiinţifice. Toate, expresii sofisticate şi de ultimă generaţie, ale industriei de marketing care ştie pe de rost cele şapte reţete ale fericirii şi cele cinci formule de leadership infailibil, care descărnează sensul cuvintelor, le modifică genetic, le plasticizează şi le livrează politicienilor, pentru ca ei să le azvîrle-n balta noastră pe post de linguriţe rotative, momeli de tablă şi zorzoane. Cuvinte semipreparate, încălzite în microundele staff-urilor de campanie şi-apoi halite pe nemestecate de gurile flămînde ale răpitorilor de promisiuni.

Cît despre programe, vedem cum campania electorală e un inventar de măreţe planuri şi promisiuni. Infrastructuri de clişee, sloganuri şi bannere agăţate unele peste altele, după modelul autostrăzilor suspendate din Beijing, model plagiat întru modernizare. Investiţii masive (masive, evident, c-aşa se zice corect) în unităţi de politico-ideologic învăţămînt, în special în secţiile de împachetare cu fundiţe a discursului stereotip. Modernizarea şi retehnologizarea fermelor de fluturaşi. Campanii agricole susţinute prin depăşirea recordului de promisiuni la hectar, îmbuteliate în sticle de ulei de floarea-soarelui ori împachetate în pungi cu mălai. Nemaipomenite creşteri de productivitate în industria pixurilor, brichetelor şi şepcilor. Majorări de capital în lăcaşuri de cultură, precum bisericile. Peste toate însă, boom-ul industriei de afişe, chipuri cioplite în cerneli lucioase, cheia sigură a revitalizării economice, sfinţită de Sfîntul Sobor, evident.

Lăsînd deoparte orice ironii, afişele electorale au ajuns să reprezinte poate cel mai bine esenţa hărmălaiei şi a gîlcevilor care premerg alegerile. Sclipicioase şi lozincarde, colorate cu zîmbete de import, împodobite cu beteală, căşti de şantier şi ciubote de inundaţii, ţesute cu fir de patrafir, indecent de scumpe şi de inutile (precum indecente, scumpe şi inutile sînt şi campaniile pe care le susţin), afişele se exhibă cu pretenţia de a sintetiza un program politic într-o fotografie. Ele reprezintă, de fapt, o formidabilă (şi vulgară) expresie a cultului pentru aparenţă, în jurul căruia sînt centrate campaniile electorale. Aparenţa profesionalismului şi a competenţei, aparenţa patriotismului, aparenţa stăpînirii de sine, aparenţa şarmului, aparenţa seriozităţii, aparenţa cumsecădeniei. Aparenţe, aparenţe, aparenţe. A, era să uit, aparenţa smereniei, hidratată cu aghiazmă proaspătă, bio-electorală.

Pe afară-i vopsit gardul.

***Florentin Ţuca** este managing partner la casa de avocatură Ţuca, Sbârcea & Asociaţii.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

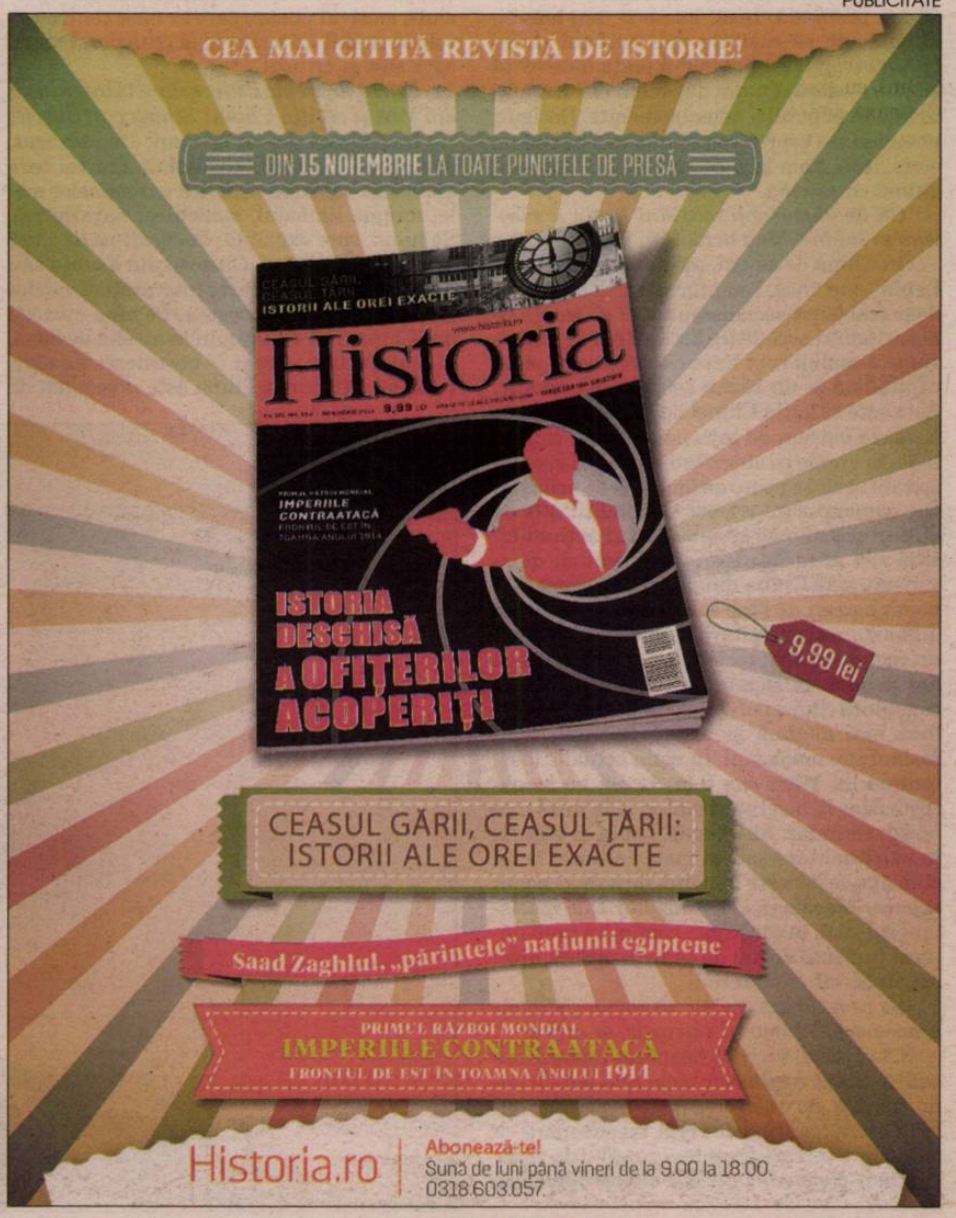

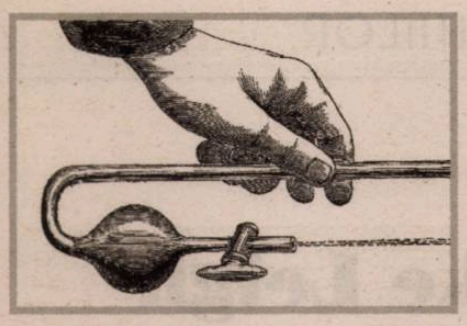

Oana STOICA

rosencrantz & co

Martiriu. Note de subsol

● ***Toufar – Jocurile torturii*. Autor şi compozitor: Ales Brezina, regia: Petr Zelenka, scenariul: Pavel Petránek, dirijor: Jirí Strunc, dirijorul corului: Petr Louzensky, mişcare: Klára Lidová, decor: Nikola Tempír, costume: Vladimíra Formínová. Cu: Sona Cervená, Jan Mikusek, David Steigerwald. Corul de copii Kühn. La Teatrul Naţional de Operă, Praga.**

Cum ne vindecăm de trecut? Cît timp durează, pentru individ şi pentru comunitate, să închidă rănile unei istorii traumatizante? Cum afectează această suferinţă evoluţia naţiunii? Proiectul Festivalului Internaţional de Teatru Divadelná Nitra din Slovacia, *Vieţi paralele – secolul 20 prin ochii Poliţiilor Politice,* una dintre cele mai puternice iniţiative teatrale recente, încearcă să răspundă acestor întrebări. Ultimul sfert de veac a fost marcat de o schimbare majoră de sistem în Estul Europei, dar căderea comunismului s-a dovedit a fi nu un eveniment singular, ci un proces îndelungat, care, după prima etapă, a revoltelor, şi a doua, care ar putea fi caracterizată drept faza capitalismului sălbatic şi a convulsiilor democraţiei („democraţie originală"), înregistrează o perioadă complicată de integrare europeană, care se derulează în mai multe zone – economie, politică, social. Această ultimă etapă presupune şi regenerarea morală a societăţii, ceea ce implică vindecarea (inclusiv prin verbalizarea traumelor), colectivă şi individuală, de rănile comunismului, atunci cînd statul devenise agresorul propriului popor. Lustraţia este parte importantă din acest proces, iar proiectul de la Nitra – al cărui reprezentant în România este Gianina Cărbunariu (din partea dram-Acum), cu spectacolul *Tipografic Majuscul* – scanează panoramic situaţia din fostul bloc comunist. Creatorii din cele şase ţări implicate în proiect – Cehia, Germania, Ungaria, Polonia, România, Slovacia – aduc în primplan cazuri din arhivele Poliţiilor Politice, în diferite formule estetice, menite să creeze un cadru pentru dezbateri publice (show-urile sînt urmate de discuţii postspectacol). Se aruncă o privire scrutătoare asupra istoriei care a lăsat urme dureroase, din perspectiva unui prezent convulsiv, ale cărui pulsaţii deviante îşi au rădăcinile în epoca recent încheiată (unele accese purulente ale prezentului sînt urmarea trecutului, de la parazitarea puterii politice şi economice de către foşti membri ai aparatelor de represiune, pînă la mişcările naţionaliste), cu gîndul la un viitor incert, în care acest trecut s-ar putea repeta.

Spre deosebire de Germania, cea mai hotărîtă, dintre ţările foste comuniste, să rezolve problema Stasi, în celelalte state est-europene, discuţiile despre Poliţii Politice sînt încă puţine şi precaute. Rezervele de a vorbi vin tocmai din insuficienta vindecare a traumelor, dar şi din teama cauzată de prezenţa foştilor ofiţeri în funcţii importante în stat. În plus, există diferenţe în istoria represiunii comuniste. În Germania Democrată, abuzurile au fost în special de natură psihologică, în condiţiile în care Germania Federală răscumpăra deţinuţii politici (în acelaşi mod în care „cumpăra" şi saşii din România), astfel încît Stasi avea grijă să predea „marfa" în stare bună. În restul blocului comunist, violenţa fizică o însoţea pe cea psihică. Diferenţa apare şi în show-urile prezentate în Festivalul „Vieţi paralele", organizat de Gianina Cărbunariu la Teatrul Odeon (11-13 octombrie 2014), ca parte a proiectului de la Nitra. Dacă spectacolul *Eu şi dosarul meu,* regizat de Clemens Bechtel la Dresda, a oferit un teatru al „experţilor vieţii cotidiene", cu personaje reale aflate de ambele baricade ale Stasi, care îşi performează propria poveste,

Se aruncă o privire scrutătoare asupra istoriei care a lăsat urme dureroase, din perspectiva unui prezent convulsiv, ale cărui pulsaţii deviante îşi au rădăcinile în epoca recent încheiată.

Teatrul Naţional de Operă din Cehia a ales o formulă intens teatralizată, o operă camerală, compoziţia lui Ales Brezina care reconstruieşte povestea preotului Toufar din Cihost, ucis în 1950 de StB (Poliţia Politică cehoslovacă), din cauza unui aşa-zis miracol care a avut loc în biserica sa: crucea de deasupra altarului s-a mişcat în timpul slujbei de duminică. Autorităţile au susţinut că preotul a „creat" minunea cu ajutorul unui sistem complicat de scripeţi. Spectacolul nu discută veridicitatea miracolului, deşi demontează versiunea oficială – anul trecut, Biserica Catolică cehă a început demersurile pentru beatificarea lui Toufar, pe fundalul unei creşteri masive a numărului ateilor în Cehia –, ci sacrificarea unui om aflat în mijlocul unui război pentru putere, între stat şi Biserică. În anii '50, preşedintele Klement Gottwald (votat în 2006 drept „cel mai rău ceh", din cauza colectivizării şi a implementării metodelor staliniste de anihilare a duşmanilor proprii) a început un proces de distrugere a Bisericii Catolice, prin deposedarea acesteia de bunuri. Cazul Toufar a dovedit că StB nu avea limite în acest demers. Preotul a fost torturat în închisoare, pînă la moarte, iar familia a fost informată despre soarta sa abia patru ani mai tîrziu. Autorităţile au produs un film de propagandă, prezentat la televiziune, în cinematografe şi în şcoli, în care îl „demascau" ca mincinos şi manipulator.

© Teatrul Naţional de Operă din Praga

În spectacol, excesele de violenţă sînt exprimate prin excese de teatralitate. În regia lui Petr Zelenka – cunoscut în România mai ales ca dramaturg (Radu Afrim a montat un spectacol celebru cu un text al său, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ – *Povestiri despre nebunia (noastră) cea de toate zilele)* –, un Toufar fragil, cu o siluetă delicată (contratenorul Jan Mikusek) şi un Gottwald caricatural, din care este extrasă esenţa monstruoasă (în travesti, mezzosoprana Sona Cervená, la 89 de ani, cunoscută din colaborările cu Robert Wilson, inclusiv *Sonetele shakespeariene* prezentate la Craiova, în Festivalul Shakespeare 2012), confruntă vulnerabilitatea omului cu agresivitatea unui stat abuziv, motiv pentru ca martiriul lui Toufar să fie conectat în prolog cu cel al Sfîntului Jan Sarkander (torturat şi ucis în secolul al XVII-lea din cauză că nu a divulgat secretul confesiunii, beatificat în 1995). Corul de copii Kühn interpretează personaje contradictorii, inclusiv torţionari, ceea ce generează o imagine poetică (candoarea potenţează răul) a penetrării profunde a societăţii de către aparatul represiv. Ales Brezina creează o operă documentară, cu un text compilat din extrase din dosarul politic al lui Toufar, materialele de propagandă ale epocii şi scrisorile adresate autorităţilor de către rudele preotului.

Impactul Proiectului „Vieţi paralele" s-a măsurat în dezbaterile postspectacol, animate şi lungi, neobişnuite pentru publicul român, de regulă reticent la discuţii. S-au văzut dorinţa oamenilor de exorcizare a trecutului, prin povestirea traumelor, şi nevoia de împăcare cu istoria recentă, prin recuperarea ei, neviciată de viziuni politice manipulatoare. Proiect de teatru imperios necesar, „Vieţi paralele" s-a constituit într-un context pentru împărtăşirea coşmarurilor comune.

În acest timp, în România, fiul disidentului Gheorghe Ursu, ucis în închisoare din ordinul Securităţii, în 1985, a obţinut, prin greva foamei, redeschiderea dosarului tatălui său. Poate începem să ne vindecăm.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

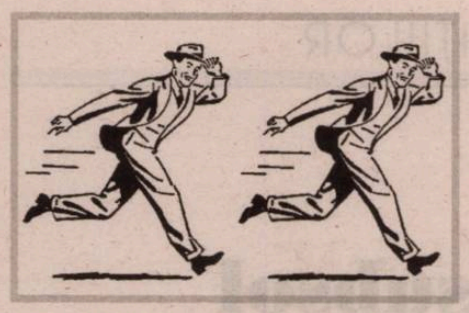

Andrei GORZO

dilematograf

Turner văzut de Mike Leigh

● ***Mr. Turner*** **(Marea Britanie, 2014), de Mike Leigh.**

Sub forma unui portret cinematografic al unui maestru al picturii – romanticul britanic J.M.W. Turner (1775-1851), jucat de Timothy Spall (care a fost premiat la Cannes pentru acest rol) –, regizorul-scenarist Mike Leigh, el însuşi un maestru al artei sale (şi un compatriot al lui Turner), a dat o capodoperă: *Mr. Turner* (proiectat la Les films de Cannes à Bucarest). După cum s-a remarcat încă de pe vremea cînd Turner trăia, înfăţişarea şi manierele lui nu erau tocmai de natură să îmbie lumea către el; în film, el are mult dintr-o sălbăticiune (Spall a devenit cunoscut unui public larg pentru rolul omuluişobolan din *Harry Potter*-uri) – printre altele, mormăie mai mult decît vorbeşte. Nu e ursuz tot timpul – aflat în vizită la un mecena, se alătură cu o voce nemuzicală, dar plină de emoţie, pianului la care o doamnă cîntă lamentaţia lui Dido din opera lui Purcell, iar mai tîrziu, aflat într-o pensiune din oraşul maritim Margate, unde obişnuieşte să tragă incognito cu intenţia de a picta, începe brusc s-o complimenteze elocvent pe proprietăreasa văduvă, în timp ce bărci cu pînze alunecă dincolo de fereastră, în soarele dimineţii; dar asemenea elanuri şi le canalizează de obicei către pictură. Nu că în discutarea acesteia ar tinde către grandilocvenţă. Cel care tinde într-acolo e marele critic (şi promotor al artei lui Turner) John Ruskin, redus în acest film (cu o uşoară meschinărie pe care, din fericire, filmul are cu ce calităţi s-o compenseze) la caricatura-clişeu a criticului preţios, care, în febra hermeneuticii, pierde contactul sensibil cu latura brut-documentară a unui faimos tablou turnerian, reprezentînd sclavi aruncaţi peste bordul unei corăbii. La antipodul scliviselii lui Ruskin, Turner ne e înfăţişat cutremurîndu-se spontan, ca de ruşine pentru întreaga specie, la cuvintele unui fost marinar bîntuit de trecutul său în comerţul cu sclavi. Leigh face portretul unui Turner care, deşi interesat pînă la sfîrşitul vieţii de ştiinţe şi de invenţii tehnologice (inclusiv cea a dagherotipiei, ameninţătoare pentru breasla lui), nu e înclinat să intelectualizeze. Unul dintre puţinii oameni în compania cărora pare să se simtă în largul lui e propriul lui tată, bărbier de meserie, iar parte din plăcerea pe care o află în pictură ţine de componenta ei de muncă fizică – murdărirea mîinilor, folosirea de materii precum scuipatul şi gălbenuşul de ou. (La bătrîneţe ajunge să fie ridiculizat atît pentru asta, cît şi pentru peisajele lui care ameninţă să se dizolve în lumină şi culoare, frizînd arta abstractă: lucruri care, privite de azi, apar remarcabil de moderne.)

O persoană în compania căreia nu se simte deloc în largul lui e femeia (Ruth Sheen) care, fără să-i fi fost soţie, i-a făcut două fiice, ambele deja destul de mari (de la una are şi nepoţi) în momentul (de pe la mijlocul anilor 1830) cînd începe acţiunea filmului. Atunci cînd le primeşte în vizită, Turner reuşeşte să-şi păstrezte politeţea, dar e clar că le-ar dori dispărute din viaţa lui. Filmul, care e foarte eliptic – o serie de episoade din ultimii 25 de ani de viaţă ai lui Turner, viniete între care e adesea greu de spus cît timp a trecut – lasă practic neschiţat trecutul pe care protagonistul îl repudiază astfel; e rolul mormăielilor şi al grimaselor lui Spall să sugereze că acest trecut e pentru el un bagaj împovărător şi o sursă de ruşine. Tot o sursă de ruşine e pentru el şi faptul că, în prima parte a perioadei pe care o acoperă filmul, se serveşte sexual cu regularitate de femeia între două vîrste (Dorothy Atkinson), suferindă de psoriazis, care trăieşte în casa lui ca menajeră. Contaminate de neîmpăcarea lui Turner cu propria animalitate şi de intuiţia acestui duşman al sclaviei că-şi exploatează menajera, actele lor sexuale sînt, din ce vedem, scurte şi lipsite de orice tandreţe sau veselie, ceea ce n-o împiedică pe menajeră să şi le dorească, ele constituind singura formă de atenţie de care are parte de la stăpînul ei sau de la oricine altcineva, într-o viaţă altminteri redusă la roboteală şi invizibilitate. Toate astea reies din jocul aproape nonverbal al celor doi actori, scenariul lui Leigh neexplicitînd nimic. Atunci cînd în viaţa lui Turner apare văduva proprietăreasă de pensiune (Marion Bailey), el îşi foloseşte privilegiul de bărbat şi de stăpîn, punînd capăt acuplărilor cu menajera, fără explicaţii – nu şi fără un neevacuabil rest de stînjeneală – şi încercînd să o împingă undeva în dosul minţii, în timp ce psoriazisul ei se agravează şi spatele i se cocoşează. Acest egoism brutal e pus, fără comentarii auctoriale suplimentare, alături de căldura şi veselia lui din relaţia cu văduva, care îl relaxează şi căreia i se deschide. Filmul nu-şi invită publicul să cîntărească ce e mai greu – întunericul crud în care Turner o lasă pe menajeră sau lumina pe care o aduce în casa văduvei. Pictorul e văzut ca o creatură părtaşă în mod inextricabil la strîmbătatea lumii din care face parte, totodată tînjind după transcendenţă – după o lumină ca aceea din unele tablouri ale sale, de o intensitate aptă să dizolve toate contradicţiile dintre cum se trăieşte şi cum ar trebui să se trăiască. În acelaşi timp, Leigh nu e un regizor care să se complacă în vreo mistică a Artei & Artiştilor – o arată atît insistenţa lui pe materialitatea actului de a picta, cît şi ochiul de caricaturist cu care-i portretizează pe critici, pe pictori, pe protectorii acestora etc. Şi nu numai pe ei: de la mormăielile lui Turner pînă la tonul monoton-ultragiat al mamei copiilor lui, filmul abundă în îngroşări comice, inclusiv la momente cu a căror gravitate generală intră în disonanţă, complicînd reacţiile spectatorilor. În acelaşi timp, personaje precum al menajerei (cel mai emoţionant din film) sau al văduvei sînt portretizate cu mare delicateţe.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Nevoia de inedit

● **Kayo Dot,** ***Coffins on Io,*** **The Flenser, 2014**

● **Kayo Dot & Tartar Lamb II,** ***Krakòw,*** **Instant Classic, 2014.**

Toby Driver e unul din acei artişti pe care Lucian Mîndruţă i-ar lăsa să moară de foame, dacă ar fi să extrapolez pe marginea controversatei scrisori deschise, de anul trecut, pe tema *frumos e ce se vinde*. Ştiu, e tardiv să prezint articolul ăsta ca reacţie la scrisoarea respectivă, dar tema e totuşi eternă, iar trupa de faţă – un potrivit studiu de caz în acest context. Deşi în general sînt de acord că arta se formează pe acea tarabă la care se prezintă şi cererea, şi oferta (mai degrabă decît drept consecinţă a unui act masturbatoriu), în acest sector de servicii avem o problemă inerentă de desincronizare – chiar dacă atît cererea, cît şi oferta există, e posibil ca ele să nu se întîlnească. Unii artişti produc nostalgic pentru o cerere care exista cîndva, dar s-a stins, alţii produc vizionar pentru o cerere care se va forma după dispariţia lor. Se cuvine să ţinem cont şi de faptul că nu toate produsele/serviciile vin în întîmpinarea unei nevoi, unele acţionează insidios în vederea generării nevoii pe care o satisfac. Uneori nu fac decît să ţintească spre nevoia generică de nou, ţintă spre care distincţia între frumos şi urît îşi pierde relevanţa.

În manifestările timpurii ale carierei sale, sub titulatura Maudlin of the Well, noutatea lui Toby Driver era una de circumstanţă, trupa încercînd să importe pentru americani un sound oarecum consacrat în metalul experimental european (cu precădere cel scandinav). Strategia de repionierat s-a dovedit vizionară, astăzi stînd la baza popularităţii mai multor curente indie de dată recentă. După reîncarnarea sub numele Kayo Dot şi, în paralel, Tartar Lamb (proiect *crowdfunded),* strategia lui Driver a căpătat un caracter imprevizibil, care oferă o garanţie reală a noului, pe fiecare album. Dovadă stă alăturarea între cel mai recent material Kayo Dot, albumul *Coffins on Io,* şi discul live *Krakòw,* pe care Toby Driver cîntă în ambele configuraţii – o sinteză Kayo Dot şi cîteva compoziţii Tartar Lamb rar prestate live. Kayo Dot au cochetat o vreme cu jazzul (începuturile trupei fiind păstorite de John Zorn), apoi cu ambientalul sulfuros *à la* Sunn O))) şi monotonia psihedelică a celor de la Swans, iar pe albumul precedent au riscat chiar un autotribut Maudlin of the Well şi o revenire la rădăcinile death metal. În schimb, pe *Coffins on Io,* trupa se prezintă în cel mai melodic şi prietenos format al său, pentru care pînă şi ascultători care împărtăşesc poziţia lui Lucian Mîndruţă ar putea deschide portofelul. Temele morbide ale trupei sînt acum ornamentate cu alegorii cosmice şi metafore transcendentale, reuşind să suspende starea de tristeţe atonală a perioadei *Coyote,* ori starea de rău fizic provocată de experimentele mai recente *(Hubardo).* Influenţele noului sound par să vină din punkul gotic britanic al anilor '80 (Sisters of Mercy), minus partea dansantă, înlocuită aici de o atmosferă aerisită, lăsînd ocazional loc ingredientelor exotice care au consacrat trupa – saxofon de contrast, motive electro recurente, texturi discordante discrete.

Pe *Krakòw,* în schimb, avem aspecte mai neprietenoase, care ţin de căutări (şi rătăciri) mai vechi ale trupei. Cel mai important aspect este că sora mai mică şi mai urîtă a trupei, duo-ul Tartar Lamb, capătă vizibilitate şi expunere în faţa fanilor care au neglijat explorările extraconjugale ale lui Toby Driver. Planificat iniţial ca un duet minimalist de chitară (Driver) şi vioară (Mia Matsumiya), pe *Krakòw,* Tartar Lamb cîntă obscurul album *Polyimage of Known Exits,* ceva mai îmbogăţit prin prezenţa celorlalţi membri Kayo Dot, care dau şi ei o mînă de ajutor la umplerea spaţiilor largi ale materialului. În rest, trupa se concentrează pe conţinutul unui alt album al lor, pe care l-am recenzat aici – *Coyote,* exponent al perioadei cu tendinţe jazz din cariera grupului. Reflectînd asupra acestor materiale, concluzionez că avem în Toby Driver un artist care se detaşează de dihotomia între frumos şi urît, şi mută discuţia despre rostul artei într-un cu totul alt plan, al nevoii de inedit.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Andrei RUS

„Cu Alex. Leo Şerban nu am vorbit niciodată“

Ce înseamnă această bursă pentru dumneavoastră?

Cînd eram în liceu şi mă gîndeam că mi-ar plăcea să scriu despre filme, singurii trei critici de cinema pe care îi citeam constant erau Andrei Gorzo, Mihai Chirilov şi Alex. Leo Şerban. Cu Andrei sînt acum coleg la UNATC şi e unul dintre prietenii mei cei mai dragi, iar cu Mihai cred că sînt din ce în ce mai apropiat. Cu Alex. Leo Şerban nu am vorbit niciodată, deşi am stat la un moment dat la aceeaşi masă, împreună cu vreo zece alţi oameni. Mi-a fost jenă să îl abordez, aşa cum ni se întîmplă probabil multora dintre noi cu cei pe care îi admirăm, cu atît mai mult dacă au fost importanţi într-o perioadă de formare, cînd tendinţa de idealizare a modelelor e mai mare. De aceea, Bursa „Alex. Leo Şerban“ este pentru mine un moment foarte important şi e puţin probabil să fie egalat vreodată – poate doar o ipotetică Bursă „Truffaut“ ar putea-o face, din aceleaşi considerente.

Aţi mai fost la New York? Ce vă doriţi să vedeţi?

Nu am fost niciodată la New York pînă acum. De fapt, nu am mai ieşit niciodată din Europa. Ca să fiu sincer, în ultima vreme, sînt atît de prins de dimineaţa pînă noaptea, încît cel mai probabil mă voi concentra asupra oraşului la faţa locului. Aşa că momentan habar nu am ce vreau să vizitez, dar ştiu sigur că voi bate drumurile în lung şi-n lat.

Scrieţi despre cinema, predaţi la facultate, dar aţi şi jucat în scurtmetrajul lui Adrian Sitaru – Artă. *Aţi repeta experienţa, s-a schimbat ceva?*

S-a schimbat ceva, dar nu neapărat în raport cu profesia de critic, ci cu cea de viitor cineast, în care vreau să mă transform la un moment dat. În această perspectivă mi-am şi dorit, în primul rînd, să particip ca actor la filmul *Artă,* deoarece speram că voi afla pe pielea şi mintea mea cum funcţionează relaţia actori – regizor şi actor – actor. Şi, timp de două luni, asta s-a şi întîmplat.

Andrei Rus *este critic de film şi cîştigătorul Bursei „Alex. Leo Şerban“, acordată de Asociaţia pentru Promovarea Filmului Românesc şi Romanian Film Initiative.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Imperatorul călător

– interviu cu Cezar DUMITRU –

Cunoscut şi sub numele de Imperator, datorită foarte popularului blog de călătorii (www.imperatortravel.ro) pe care-l are, ***Cezar Dumitru*** *a mers în aproape o sută de ţări, pînă acum. Oricînd îl cauţi, Cezar este mereu în altă parte, fiind implicat în mai multe proiecte legate de călătorii. Şi, oricînd îl întrebi, are o mulţime de poveşti din cele mai diverse locuri ale lumii.*

Cum te simţi cînd ţi se spune „românul care a călătorit cel mai mult"?

Să nu zicem cuvinte mari. În mod cert, nu sînt românul care a călătorit cel mai mult. Ştiu cel puţin două persoane care au fost în mai multe ţări decît mine, s-ar putea să fie şi a treia – Ceauşescu, care a bătut o tonă de state africane în care eu n-am călcat. Şi mai există unii care călătoresc ani de zile. Asta nu înseamnă că nu am călătorit mult, chiar foarte mult. Cum să mă simt? Sînt, sper, mai deştept, cu mintea mai deschisă, că îmi dau sau cred că îmi dau mai bine seama de lumea în care trăim. Şi poate pentru că sînt bogat, extrem de bogat sufleteşte.

Cum ai început să călătoreşti? Şi cum ai continuat?

Prima oară a fost la 9 luni, spre un sat de lîngă Făgăraş, de unde e bunica mea. Nu a fost exact decizia mea, probabil nici n-am fost foarte încîntat, dar comentariile mele nu au fost înţelese. Apoi, vară de vară, mama a început să mă poarte prin tot soiul de locuri. Prima oară am ieşit din ţară la 19 ani. Prinsesem o bursă în Olanda, aşa că prima ţară străină în care am călcat aceasta a fost. Un şoc, evident, pe care nu l-am simţit la 19 ani, eram doar curios şi dornic să absorb magicul Occident, ca un burete. După Revoluţie, aş fi vrut să ies din ţară, chiar mi-am făcut paşaport, dar totul părea tare scump. Un sejur în Grecia costa cît o garsonieră într-un cartier mai obscur al Bucureştiului. Dar, odată ajuns în Olanda, am descoperit că poţi călători şi cu bani puţini, doar că trebuie să ştii cîteva lucruri. Mi-am făcut o reţea de prieteni prin Europa, la care am stat (un soi de *couchsurfing avant la lettre)* şi am bătut Europa cu trenul, dormind la colegi sau la prieteni ai prietenilor rudelor etc. Şi, de atunci, nu m-am oprit. Dar am tone de poveşti despre cum arată Europa Occidentală prin ochii unui student proaspăt picat din Est... şi le-am scris mai pe larg pe blogul meu: „Începuturile maratonului meu (1991-1992)" – http://www.imperatortravel.ro/categoria/jurnal-de-calatorie/inceputurile-maratonului-meu-1991-1992.

Călătoreşti ca să fugi, ca să găseşti, ca să vezi, ca să faci?

De toate. Da, uneori fug de amintiri negre, mă duc să găsesc şi să trăiesc experienţe, culturi, locuri frumoase care să mă vrăjească. Călătoresc pentru a-mi crea o colecţie imensă de trăiri, experienţe, locuri faine, sentimente pozitive. Mă duc să văd şi mai ales să aflu. Călătoriile m-au făcut, probabil, mai flexibil şi mai tolerant.

Mie îmi place istoria, în şcoală eram cel mai tare, puteam uneori să ţin lecţii. Dar îmi doream să văd locurile acelea despre care citeam – mayaşi, khmeri, incaşi, florentini.... Poate şi de aici.

Experienţe inedite?

Hm... am destul de multe. Dar hai să povestesc prima care îmi trece prin cap. Eram în 2000 în Egipt. Era a doua oară cînd călătoream în afara Europei (prima oară fusese cu un an în urmă, în Maroc), aşa că mă pregătisem serios. Citisem mult despre islam, despre cultura locală, eram pus la punct cu tehnici de negociere etc. etc. Am aterizat după miezul nopţii pe un aeroport cam retro, luminat de neoane chioare. Am ieşit pe uşa de fier a aeroportului direct în arena cu lei. Adică cu taximetriştii care se băteau să mă ducă în centru. Ştiam că preţul corect al unei curse de taxi era 20 de lire, iar primele oferte erau la 100 de lire. Credeţi că s-au întîlnit hoţul cu prostul? Am negociat aprig şi, pînă la urmă, simţindu-mă generos, am agreat la 30 de lire. M-a luat un tip cu mustaţă şi cam taciturn, după ce fusese cumplit de guraliv în negociere. Conducea o Lada demnă de familia Flintstone – avea podeaua împuşcată, aşa că puteam vedea fără probleme asfaltul găurit al şoselelor din Cairo.

După o cursă bezmetică prin Cairo, noaptea, unde semafoarele sînt nişte obiecte de decor, irelevante, am ajuns în faţa hotelului. Curentul electric era, evident, luat, în centrul Cairoului, şi nişte blocuri monstruos de înalte se profilau ameninţătoare în lumina lunii. Mustăciosul se întoarce spre mine şi, după ce-mi spune că aici e pensiunea, îmi zice pe un ton ameninţător că aş face mai bine să îi plătesc 50 de lire. Mă uit la dinţii lui strălucind în lumina lunii. Răsuflu adînc şi, cu un ton grav, încercînd să-l imit pe regretatul Iosif Sava, rostesc shahadah-ul, rugăciunea musulmană: *„La ilah, illa illah, Mohamed rasul Allah"* – „Nu există zeu decît Allah şi Mohamed este trimisul lui Allah." Şi mă întorc spre taximetrist, cu aceeaşi voce gravă: „Eu îţi voi plăti 50 de lire precum ceri, dar Allah este sus şi a văzut înţelegerea noastră. Iar Allah îmi este martor că ne-am înţeles la 30 de lire. Eu îţi voi da însă cei 50 de lire, dar Allah te va pedepsi, iar sufletul tău va arde în Gheena." Au urmat cîteva secunde lungi cît o viaţă. Şoferul a deschis brusc uşa şi a ieşit din maşină. Ies şi eu. Îmi scoate rucsacul din portbagaj şi mi-l aruncă în colbul străzii. Urcă în maşină şi demarează fără să mai ceară nici o liră. Probabil, s-a dus direct la moschee să-şi spele păcatele.

Unde sînt cei mai faini oameni? Dar cele mai frumoase locuri?

În general, pe planeta Pămînt. Oamenii ca atare sînt buni. Sînt diverse motive care îi înrăiesc, dar, la bază, ei sînt buni. Cei mai primitori i-am simţit pe iranieni, iar cele mai frumoase locuri... cum poţi compara florile balineze cu munţii nepalezi, oraşele renascentiste ale Italiei cu satele sfidînd gravitaţia, ale tribului dogon din Mali?

Spune-ne cîteva locuri interesante de mers, altele decît cele unde merge toată lumea.

Fiecare are definiţia personală al lui *off the beaten track*. Pentru unii este orice în afară de triunghiul de aur Bulgaria – Grecia – Turcia, altora Kathmandu li se pare prea mainstream. Aş spune că probabil cea mai interesantă ţară în care poţi călători este Coreea de Nord. Apoi, aş zice Nepal, Laos, Mali şi, ceva mai aproape, Georgia.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Teatru şi ritual - scrieri esenţiale" de Jerzy Grotowski, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

Promoţie valabilă în perioada 20 noiembrie - 17 decembrie 2014

Cum te abonezi

SMS: Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POŞTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Judeţ/ Sector ..... Cod poştal .....
Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

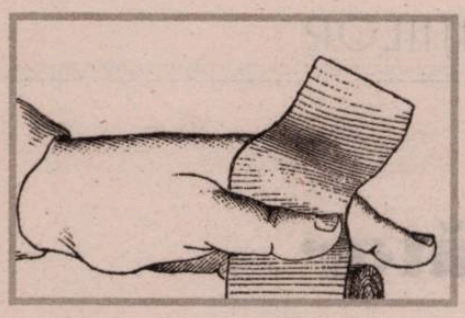

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Alte alegeri

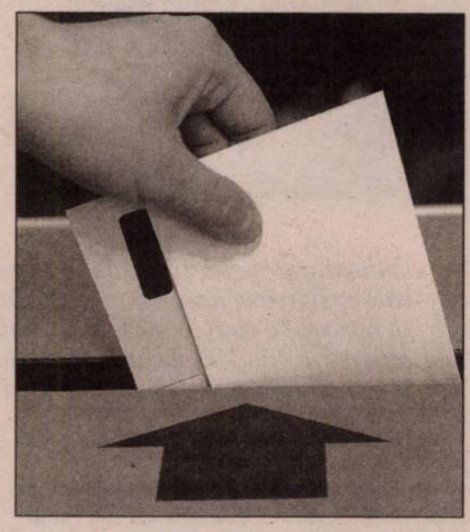

Dacă nu sînt subiectiv, turul al II-lea al prezidenţialelor din 2014 a fost unul dintre cele mai intense din istoria post-1989. În momentul în care scriam aceste rînduri, singurele lucruri pe care le ştiam erau că la secţiile de votare din diaspora erau cozi kilometrice şi prezenţa la vot la ora 13 era de peste 27%, cu trei procente mai mare decît în agitatul, şi el, 2009. Pe undeva, 2014 e un fel de 1996, indiferent de rezultat. Lucru care m-a făcut să-mi amintesc ce am trăit cînd cu victoria lui Emil Constantinescu.

18 noiembrie 1996. Iliescu şi Constantinescu, care îşi dispută funcţia de preşedinte, au avut în turul I 32% şi, respectiv, 28%. Petre Roman rupsese mai bine de 20% din procentele FSN-ului rebrănduit de Iliescu în PDSR, iar pe lista candidaţilor din primul tur fuseseră şi Mudava, şi Adrian Păunescu.

Stăteam de zile întregi în PRO TV, unde eram scriitor de emisiuni de dimineaţă şi tot felul de „speciale", nici nu mai ştiu exact ce-am făcut, dar ştiu că Florin Călinescu a umplut din nou curtea PRO TV şi bulevardul Pache Protopopescu cu „Votezi şi cîştigi", cartea poştală şi evenimentele acelea stradale care adunau mii de oameni. Agitaţie mare, despre PRO TV avea să se spună că a cîştigat alegerile din 1996, chemînd lumea la vot, nu există studii care să confirme aşa ceva, dar ăsta-i unul dintre primele enunţuri despre puterea politică a media pe care l-am auzit – şi, fără să-mi doresc asta în mod special, l-am şi trăit.

Am mai povestit că, la un moment dat, în acele zile, am avut două ore libere, mă gîndeam dacă să mă duc acasă să fac un duş sau să merg la vot, m-am dus la vot şi, după ce s-a întîmplat în '96-2000, mi-a părut rău după duşul ăla. Dar, cu sau fără duşul sau votul meu, eram la treabă, în PRO TV, pregătind *Ora 7, bună dimineaţa* de a doua zi, cu acelaşi Florin Călinescu, care se agitase toată ziua prin studiouri şi pe-afară. S-a anunţat cîştigătorul: *Votezi şi cîştigi* Emil. Nu ştiu de ce, nu mi se pare c-am primit ştirea cu surprindere, era pe undeva consecinţa logică a ce făcusem în ultimele zile (nu neapărat votul). *Votezi şi cîştigi* a venit la Naţional, era un platou făcut special pentru asta acolo, cum aveam pe vremea aceea de revelioane şi altele. Lume bună la Naţional, Tatulici învîrtindu-se ca un electron în jurul lui, Călinescu, obosit fleaşcă şi bucuros şi el, fără minut. Ne-am gîndit ce naiba facem în prima oră de emisiune, Călinescu era vreo 60% din ce dădeam noi la TV, Mandela s-a apucat să facă un desfăşurător cum a dat Dumnezeu, oricum, urma să emitem într-o lume nouă, ce voia lumea aia nouă de la noi?

Unde naiba găseşti ceva să dai a doua zi la televizor? Hai jos la ştiri. Jos, la ştiri, era al treilea angajat al PRO TV prezent în noaptea aia la post, exceptînd bodyguarzi, control emisie şi alte chestii indispensabile. Al treilea om ne-a dat un teanc cu ştiri din care am făcut o buclă stupidă, de vreo 20 de minute, fără prezentator: poveşti de la

Străzile erau pline de oameni bucuroşi, care cîntau, scandau.

mutra aia acră după care se ascundea de regulă.

PRO TV-ul din Pache, locul de unde se emitea, era gol. La etajul 9, unde se făcea emisiunea de dimineaţă, eram numai eu şi un tip poreclit insistent Mandela, asistentul de producţie, ne fiţîiam pe etaj, apucînd ce casete găseam şi încercînd să încropim emisiunea de a doua zi. Parcă ni se terminase televiziunea, nu ştiam ce naiba urmează să facem a doua zi, deşi aveam un format foarte strict, dar ce să pui în el?...

Străzile erau pline de oameni bucuroşi, care cîntau, scandau. Pe la miezul nopţii, am primit un telefon de la Andrei Boncea, director în PRO TV, care îmi spunea că Florin e foarte obosit şi o să vină de la 8, nu de la 7, a doua zi – ne descurcăm? „Da", am zis. I-am comunicat informaţia lui Mandela, care m-a privit cu ochii lui mari, fix, vreo jumătate de secţiile de votare, din ziua de duminică, şi cum s-a bucurat lumea de rezultat, după. Se făcuse deja poate vreo 2 dimineaţa cînd ne mai venise inima la loc, dar mai aruncam cîte-un ochi la Naţional, sărbătoarea nu se terminase, Călinescu era tot acolo. M-am uitat la Mandela, Mandela s-a uitat la mine, ne gîndeam la acelaşi lucru. Telefonul a sunat din nou, era chiar despre acel lucru: Florin e foarte obosit, nu mai vine deloc.

Pe Călinescu l-am mai văzut la emisiune într-o criză de colecist, prezenta reportajele, intrau reportajele, fugea la baie să verse. Era orice altceva decît chiulangiu, cred c-a fost singura dată cînd a lipsit, luni, 19 noiembie 1996. Mandela a început să rîdă nervos. Era simplu de-acum, repetam prima oră, cu bucla aceea tîmpită, şi simulacrul de emisie era gata.

Se făcuse probabil vreo 4 dimineaţa, la PRO TV erau reluări, nişte filme. În post au mai venit nişte angajaţi, printre care un director, în Căciula PRO TV. Dacă n-aţi auzit de ea, Căciula PRO TV era un cadou care se împărţea în stradă, fanii PRO TV erau înnebuniţi după ea. Motivul pentru care pe 18 noiembrie începeau cinci oameni în aşa ceva era că de data asta se comandase o căciulă specială, cu diametrul de vreun metru jumate, în care se băgau nişte personaje alcătuind un crab bleumarin. Angajaţii din Căciulă erau, evident, beţi, ne-au tulburat munca, căciula aia mirosea a transpiraţie, dar, în fine, făcusem cea mai proastă emisiune din viaţa mea, cel mai uşor, şi nu mai aveam emoţii.

Mai ţin minte doar că, din motive de pseudo-desfăşurător, Neti Sandu, o persoană aşezată, care a venit luni, a dat vreo zece horoscoape în loc de patru, a doua zi. Şi mai e ceva cu votul ăla după care mi-a părut rău: n-a prea fost bine cu „Votezi şi cîştigi" Emil. Dar stau şi mă gîndesc cum ar fi fost fără.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

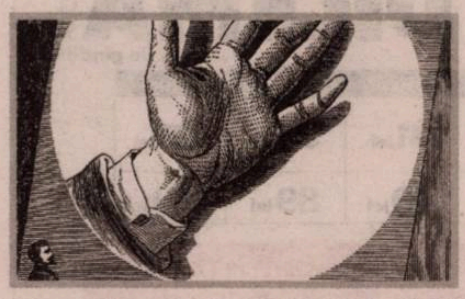

Adina POPESCU

portrete din mers

O nepoată din Basarabia

La sfîrşitul anilor '90, cînd podurile de flori peste Prut deveniseră o modă, se pleda pentru „fraţii noştri", cu onestitate sau din diferite interese obscure, în vreme ce basarabenii începuseră să vină în România – un exod destul de discret, un cuplu de oameni în vîrstă, fără copii, s-a gîndit să adopte o nepoată din Republica Moldova. Motivele au fost mai multe – o îngrijorare că nu au cui să lase agoniseala de-o viaţă, un ajutor la bătrîneţe, nostalgiile lui după Basarabia natală, pe care o părăsiseră înainte de 1940. Şi aşa a ajuns Mari (de la Mărioara) la Bucureşti. O fată blondă, bine dezvoltată pentru 16 ani, la limita dintre planturoasă şi dolofană, cu o piele albă ca smîntîna, ochi albaştri, mustăcioară fină – spicul grîului, un chip de o frumuseţe senină. S-a instalat în apartamentul de trei camere al bătrînilor, unde cel mai mult îi plăcea balconul care dădea la stradă. Ar fi stat toată ziua pe balcon ca să se uite la oameni, maşini, tramvaie, cu privirea ei liniştită. Mari era modestă şi lipsită de pretenţii, avea o lentoare în mişcări şi nu-i trebuiau multe ca să fie mulţumită – de pildă, un lac de unghii, din cel cu sclipici, cu care să se dea tacticoasă şi pe care dupaia să-l admire pînă se cojeşte, un sarafan de blugi, turcesc, un parfum dulce, chiar şi din cel ieftin. Eventual, un băiat cu care să se mărite repede şi să scape de cei doi boşorogi.

Dintr-o întîmplare, a fost una din îndatoririle mele s-o ajut pe Mari „să se adapteze", aşa că am încercat, fără succes, s-o introduc în gaşca mea de prietene. Părea total dezinteresată în a-şi face cunoştinţe noi, stătea pe un scaun, tăcea şi ofta. Totdeauna, cînd o întrebai: „Ce mai faci, Mari?", răspundea invariabil: „Nimic." Şi chiar era adevărat, nu făcea nimic. Cînd rămîneam numai noi două, nu reuşeam să leg nici o conversaţie, deşi eram de vîrste apropiate. Nu mă deranja accentul ei, doar să spună ceva, însă ea prefera să-şi roadă cu insistenţă lacul de pe o unghie, cu o privire veşnic sfioasă şi întrebătoare. În accepţiunea mea de atunci, Mari era o fată înapoiată. Însă nu pentru că venea din Republica Moldova. Fete ca ea găseai în toate satele noastre, cu ghiotura. Nici măcar nu puteai să spui despre ea că era proastă, era doar neştiutoare.

Cînd o întrebai: „Ce mai faci, Mari?", răspundea invariabil: „Nimic."

La scurtă vreme, mătuşa a început să se plîngă de ea. Că e leneşă, nu ştie să facă mîncare, face curăţenie de mîntuială, îi place să şadă pe balcon şi să se fandosească. Vorbea despre ea de parcă şi-ar fi luat o servitoare care nu corespunde. Unchiul ţinea oarecum la Mari, poate doar din cauza legăturii de sînge şi a nostalgiilor lui. Aşa cum era Mari – voinică, rudimentară şi blîndă – pentru el reprezenta Basarabia sa pierdută. Însă pînă la urmă, nevastă-sa l-a convins s-o trimită înapoi şi să lase averea unui vecin, un şmecher de Bucureşti, care era mereu săritor şi interesat de ei. În primul moment, m-am bucurat că am scăpat şi eu de obligaţia de a-i fi „prietenă". Apoi, peste ani, m-am gîndit la comportamentul celor doi bătrîni şi mi s-a părut foarte urît. S-au purtat cu ruda lor săracă din ţara „străină" ca şi cum ar fi fost un animal de casă: l-au luat în „adopţie", nu s-au obişnuit cu el, n-a mers cuminte în lesă şi l-au dat, pur şi simplu, înapoi.

Cîţiva ani mai tîrziu, am fost pentru prima dată la Chişinău, într-o vizită de documentare pentru jurnalişti în formare (aveam aproape 19 ani) şi am văzut cîteva lucruri care m-au amuzat şi m-au şocat, în acelaşi timp: după ce muncitorii de la Fabrica de pîine „Franzeluţa" ne-au împărţit nişte covrigi, ghidul nostru local, o doamnă pe la 50 de ani, ne-a „educat" să spunem toţi în cor „Săru'mîna!"; la o fermă de păsări, un inginer agronom ne-a vorbit cîteva minute în şir, pe un ton foarte serios, despre „puicuţele de o zi"; la un soi de pension pentru fete de la ţară, cîteva Mari, blonde şi identice cu mai vechea mea cunoştinţă, brodau şi tricotau, „învăţînd o meserie şi pregătindu-se pentru viaţă", aşa cum ni s-a spus; preşedintele de atunci, Vladimir Voronin, a fost foarte încurcat cînd i s-au pus întrebări politice din partea unor puştani şi a refuzat să ne răspundă: „Pe voi, copiii, n-ar trebui să vă preocupe politica, luaţi mai bine nişte bomboane!" Dincolo însă de toate aceste decalaje (vorbim de anii '90, nu ştiu cum mai sînt lucrurile acum), la Chişinău am simţit toată acea seninătate pe care o trasmitea Mari. Era o stare. Care, la un prim contact superficial, putea fi confundată cu nepăsarea. Însă, de fapt, era o adîncă resemnare.

Zilele trecute, la un restaurant cu specific moldovenesc, am descoperit în meniu desertul „Căciula lui Guguţă". Mi-am amintit de Mari, cu un strop de duioşie. Ce s-o fi ales de ea? Mi-am imaginat-o frămîntînd aluat la fel de alb ca pielea ei, la Fabrica „Franzeluţa", sau tricotînd, după ce învăţase „o meserie" la pensionul pentru fete sărace. Cine ştie, poate că acele momente de la 16 ani, în care stătea pe balconul prăfuit de pe Calea Moşilor şi privea oameni, maşini, tramvaie, au fost cele mai fericite din viaţa ei.

„Avem nevoie de poveşti ca de un cal de nădejde la un drum lung şi primejdios“

– interviu cu Florin BICAN –

Cea mai recentă carte a dumneavoastră – Şi v-am spus povestea aşa (Editura Arthur), care tocmai s-a lansat la Librăria Bastilia, este o colecţie de basme clasice româneşti „aduse la zi“, repovestite într-un mod inedit şi cu mult umor, de către caii năzdrăvani, de obicei personaje de plan doi, care însoţesc eroii în aventurile lor. Ce basme aţi ales şi pe ce criterii?

Am ales basmele cu caii cei mai ofertanţi – cai cu personalităţi pitoreşti şi contribuţii remarcabile la coagularea naraţiunii – al căror discurs avea o amprentă stilistică suficient de bine definită pentru a putea fi trecută la persoana întîi. Astfel, am rechiziţionat caii din două basme culte, „Harap Alb“ (Ion Creangă), şi „Făt-Frumos din lacrimă“ (Mihai Eminescu), pe care le-am împletit cu patru basme culese de Petre Ispirescu – „Voinicul cel fără de tată“, „Făt-Frumos cu părul de aur“, „Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte“ şi „Aleodor împărat“, ultimul aducînd în scenă un erou pedestru, care îşi va dobîndi calul năzdrăvan abia la final, plătindu-l, shakespearian, cu un regat.

În ce măsură este o carte pentru copii? Dar pentru... ceilalţi?

Alison Lurie, în cartea sa *Don't Tell the Grown-Ups: The Subversive Power of Children's Literature* (Little, Brown, 1998), sugerează că adevărata literatură pentru copii trebuie să fie subversivă – să ia la întrebări lumea adulţilor şi – unde-o prinde cu ocaua mică – să-i expună critic slăbiciunile. În măsura în care *Şi v-am spus povestea aşa* reuşeşte să facă acest lucru, este o carte pentru copii. Într-un comentariu de pe blogul lui Răzvan Van Firescu, am citit o observaţie asupra cărţii mele, la care subscriu întru totul: „M-a surprins tonul autorului, care nu scrie nici pentru copii, nici pentru adulţi. Scriitura sa nu se adresează unei vîrste în mod special şi, îmi pare, poate fi accesibilă oricărui cititor, indiferent de e în ciclul primar sau tocmai ce a împlinit 30 de ani.“ Sper din tot sufletul că este o carte „accesibilă oricărui cititor“, accesibilitatea ei traducîndu-se însă diferit în funcţie de vîrstă. Cred că la fiecare vîrstă avem acces la un palier diferit al oricărei cărţi, care ne devine inaccesibil odată ce depăşim vîrsta. În concluzie, toate cărţile sînt – sau pot fi – pentru copii, atunci cînd le citesc copiii.

Ce mai reprezintă basmul pentru copiii de astăzi, care trăiesc într-o lume a poveştilor moderne şi comerciale, multe dintre ele construite după aceleaşi „reţete“?

Reprezintă o revenire regeneratoare la însăşi sursa „poveştilor moderne şi comerciale“. Recurenţa „reţetelor“ nu este neapărat un lucru rău. Reţetele acestea se înscriu inevitabil în setul de scheme narative arhetipale identificate în prima jumătate a secolului trecut de folcloriştii Antti Aarne şi Stith Thompson, a căror clasificare semnalează peste 2300 de tipuri diferite de basme. Să nu uităm că prin Propp şi formaliştii ruşi, basmul a fost identificat ca fundament al naratologiei. Copiilor le place să-şi demonteze – uneori iremediabil – jucăriile, pentru a afla ce au înăuntru. Cred că acelaşi reflex se poate activa şi în timpul lecturii unui basm: vedem din ce este alcătuită şi cum funcţionează o poveste. Iar pasul următor ar fi ca, pe baza acestui exerciţiu, copiii, dar şi adulţii deopotrivă, să poată spune frumos poveşti frumoase.

Cochetaţi de mai multă vreme cu literatura pentru copii (multe dintre versurile dvs. se adresează, e adevărat, copiilor, dar fac şi deliciul adulţilor...). Ce are în plus un scriitor pentru copii faţă de scriitorii pentru publicul adult? Şi de ce literatura pentru copii este nedreptăţită şi considerată un gen minor?

Dacă literatura pentru copii este „nedreptăţită“, însăşi întrebarea dvs. reprezintă, conştient sau nu, un pas decisiv pentru repararea acestei nedreptăţi. Întrebaţi ce are *în plus* un scriitor pentru copii, pe cînd mai toată lumea pare să creadă că scriitorul pentru copii ar avea ceva *în minus* faţă de scriitorii pentru publicul adult... Ei bine, eu cred că scriitorul pentru copii are în plus accesul la copilul care a fost, şi că acest copil nu a fost obturat, diminuat, exilat, anihilat de adultul care a devenit. În poemul său „My Heart Leaps Up“, William Wordsworth observă „The Child is father of the Man“ – copilul îi este tată omului matur. Asta are *în plus* scriitorul pentru copii – o paradoxală pietate filială faţă de copilul păstrat în miezul său. În virtutea acesteia, el are capacitatea de a fi – *încă* – uimit de tot ce i se întîmplă, de tot ce trăieşte, fără a-şi ierarhiza experienţele din perspectiva adultului blazat. Astfel, el poate comunica atît cu copiii „exteriori“, dar şi cu cei „interiori“ – cei care s-au păstrat în oamenii deveniţi maturi. Nici maturitatea nu este însă completă dacă „pruncul interior“ a fost dezactivat. Nu este mai puţin adevărat că, în multe cazuri, literatura pentru copii nu este doar „considerată“, ci chiar *este* un gen minor, pentru simplul motiv că e proastă, nu pentru că se adresează copiilor – minorilor, adică. Nu cred că cineva ar putea relega în perimetrul unui gen minor operele lui Lewis Carroll, de pildă, sau ale lui Ion Creangă – oricît de frecvent ar fi ele asociate cu cititorii „minori“.

Aţi cîştigat, în urmă cu doi ani, Trofeul Arthur (o iniţiativă a Editurii Arthur de a relansa literatura română pentru copii), cu volumul Reciclopedia de poveşti cu rimă şi fără tîlc. *Avem nevoie de cărţi pentru copii scrise de autori români? Şi cum se explică golul din ultimii 20 de ani în ceea ce priveşte acest gen de literatură „de nişă“ care, în fond, este un gen extrem de profitabil (şi numai) în toate ţările cu o piaţă de carte „aşezată“?*

Nu numai că avem nevoie de cărţi pentru copii scrise de autori români. Avem nevoie ca aceste cărţi să fie citite şi în străinătate – de către copii şi adulţi deopotrivă –, aşa cum cărţile scriitorilor străini sînt citite la noi. De ce? Pentru crearea unui echilibru elementar... Golul despre care vorbiţi se explică prin însăşi existenţa ideii de nişă în asociere cu literatura pentru copii. Locul acesteia nu trebuie să fie într-o nişă, ci într-un estuar.

Se spune: copiii de azi nu mai citesc (ca pe vremuri). De ce nu citesc? Sau citesc?

Cred că niciodată nu au citit *toţi* copiii aparţinînd unei generaţii anume. Dacă privim de la o distanţă suficient de mare, cred că vom vedea că, în rîndul copiilor, apetenţa pentru lectură este distribuită destul de uniform în timp şi spaţiu. Dar din mijlocul scenei, perspectiva se pierde. Am avut vara aceasta ocazia să discut cu un eşantion de copii între 10 şi 14 ani, veniţi din toată ţara în tabăra de creaţie organizată de Editura Arthur. I-am provocat cu întrebarea „În ce carte pe care aţi citit-o aţi dori să modificaţi finalul?“, aşteptîndu-mă să intervină în cărţile adresate grupei lor de vîrstă. Dar ţi-ai găsit! Copiii ăştia voiau să modifice de-a dreptul *Iliada*, *Odiseea* şi *Faust*. Şi ştiau exact de ce şi cum. De ce unii citesc şi alţii nu, n-aş putea să spun – dar mă gîndesc că se aplică şi aici principiul biblic „celui ce are i se va da şi-i va prisosi, iar de la cel ce nu are, şi ce are i se va lua“ (Evanghelia după Matei, 13:12).

Care sînt ingredientele ca o carte pentru copii să fie o carte „esenţială“ şi să facă parte din Marea Literatură?

Pentru a fi „esenţială“ şi a ocupa un loc în Walhalla, o carte pentru copii trebuie să spună o poveste...

Care au fost cărţile din copilărie care v-au marcat? Şi care sînt personajele preferate?

Sînt atît de multe, încît mă voi limita la copilăria timpurie – basmele Fraţilor Grimm şi cele ale lui Petre Ispirescu, legendele şi miturile Greciei antice şi romanele lui Mark Twain. Personajele mele preferate erau, pe atunci, Tom Sawyer, Huckleberry Finn, Heracle şi Robin Hood.

De ceva vreme, selectaţi manuscrise şi traduceţi din limba engleză pentru Editura Arthur. Ce cărţi uluitoare aţi descoperit? Şi cum e să trăieşti în permanenţă în această lume a literaturii pentru copii?

E ca şi cum ai fi tot timpul în vacanţă. O vacanţă ca-n poveşti... Iar descoperirile uluitoare se ţin lanţ. Numai enumerarea autorilor şi a titlurilor mi-ar lua cîteva pagini. Dar mă opresc la un singur volum: *Nothing*, de Janne Teller, o carte daneză despre sensul vieţii şi al morţii, simţit pe pielea lor de nişte copii de 13-14 ani. O carte fascinantă şi cutremurătoare.

Revenind la caii năzdrăvani care îşi povestesc peripeţiile, ducîndu-şi de colo-colo voinicii, pe la treburile lor... Avem nevoie noi, copii şi adulţi, de poveste, de povestitori?

Da, avem nevoie de poveşti – şi de povestitori – ca de un cal de nădejde la un drum lung şi primejdios.

***Florin Bican** este scriitor şi traducător.*

a consemnat Adina POPESCU

> *„Toate cărţile sînt – sau pot fi – pentru copii, atunci cînd le citesc copiii.“*

Harap Alb porneşte în călătorie

Harap Alb s-a mai suit o dată în pod şi a venit înapoi cu nişte *straie foarte vechi, un arc, nişte săgeţi, un paloş şi un buzdugan, toate pline de rugină*. Le-am recunoscut şi pe ele ca fiind ale împăratului şi mi-am zis las' că-i bine. Le-a lustruit el ce le-a lustruit, pînă cînd s-au făcut ca noi, şi le-a pus deoparte.

Apoi şi-a făcut drum pe la bucătăria palatului, de unde s-a întors cu o tavă de jeratic. A venit cu ea la herghelie şi a pus-o jos între cai. Caii ceilalţi erau, deh, cai ca toţi caii – numai ce-au simţit sămînţa de foc din tavă şi s-au împrăştiat care-ncotro, nechezînd şi trăgînd vînturi de spaimă. Eu n-am mai răbdat şi-am dat buzna la jeratic, că-mi ardea buza dup-oleacă de spuză bine-pripită.

Dar oricît am fi noi de năzdrăvani – de-am mînca şi uraniu – aici sîntem la fel ca toţii caii – nu putem vedea ce se află drept înaintea ochilor noştri la mai puţin de trei paşi. Aşa că nici eu nu l-am văzut pe Harap Alb. Bag botu-n tavă cu nările fremătînd de plăcere şi n-apuc să iau o gură de jăratic, că jap!, odreasla-mpărătească îmi arde una cu frîul între urechi, de-aud cîinii-n Giurgiu...

Jumătate de Iepure Şchiop dădu iar să întrebe ceva, dar fata Împăratului Verde, bănuind ce-avea să-ntrebe, îi făcu semn să tacă. Aşa că Mesteacăn îşi urmă povestea:

– Nu vă mai spun ce mi-au auzit urechile de la prinţişor... După ce m-a alungat de-acolo, băiatul a adunat iar caii şi-a început să-i îmbie cu jeratic. Ţi-ai găsit... Iar a dat strechea-n herghelie. Cînd s-a făcut loc în jurul tăvii, dau iar să mă-nfrupt. Mezinul se strecoară iar în unghiul mort şi repetă figura cu frîul, de-am văzut stele verzi.

– Toţi caii văd stele verzi cînd suferă un traumatism, se miră Aleodor, sau numai voi, caii năzdrăvani?

(fragment din Şi v-am spus povestea aşa. Aventurile cailor năzdrăvani rememorate de ei înşişi, *de Florin Bican)*

Bogdan VOICU

Fugărind iluzii?

Întrebarea relevantă în România de azi nu este dacă presa e liberă, ci cît de liber pot scrie jurnaliştii. Cu alte cuvinte, nu mă preocupă atît de tare dacă un patron sau altul impune o anumită linie politică, ci dacă jurnaliştii sînt capabili să facă presă de calitate, cu sau fără acea direcţie impusă de aiurea.

Am cel puţin trei exemple în minte. Le ordonez oarecum aleator.

Primul mi-a sărit în ochi întîmplător, chiar zilele trecute. Un prieten mi-a trimis un link către un articol de ziar. Un cotidian românesc plasase, în pagina sa de Internet, o ştire despre legătura dintre ştiinţă şi credinţă. Nu era acel tip de articol entuziast la adresa Ortodoxiei şi a patriarhului, nici nu afirma cu tărie ateismul, plasîndu-se astfel pe o poziţie neutră, destul de rară în presa românească. Asta deşi limbajul era greoi, încîlcit chiar, curgînd cu dificultate, de parcă limba română nu era la îndemîna autorului. Articolul vorbea despre un studiu ştiinţific apărut recent într-o revistă academică internaţională. Ştiam studiul, dar citisem şi prezentarea sa din *The Economist,* cea pe care autorul publicaţiei româneşti nu o pricepuse pe de-a-ntregul, dar o scurtase cum putuse şi o tradusese după propria sa putere, transformînd-o într-un text semnat în nume propriu şi în care vorbea despre un studiu făcut de *The Economist*.

Să treci cu atîta uşurinţă de la o extremă la alta nu e lucru uşor.

Jurnalistul cu pricina nu avusese probabil nici o presiune care să-i dicteze ce să scrie. Era un articol aproape inofensiv, care se ocupa de ştiinţă şi vorbea de un studiu comparativ ce nu includea România. Avînd libertate aproape deplină de expresie, alesese calea cea mai convenabilă. Găsise articolul deja scris, dar în altă limbă şi prea lung. Nu îi trecuse prin minte să arunce un ochi pe studiul cu pricina, publicat online de o revistă ştiinţifică. Nu se gîndise să ceară o opinie vreunui teolog, sociolog sau băgător de seamă. Sau poate exclusese din start ideea de a depune prea mult efort. Iar faptul că al său produs suna bizar şi era pe alocuri incomprehensibil părea că nu prea îl interesase.

Să vă spun părerea mea sinceră despre jurnalistul cu pricina? Domnia sa făcuse tot posibilul să scrie un articol bun. Şi probabil că, în opinia sa, chiar reuşise să-şi atingă scopul. Doar că incomprehensibil este, pentru domnia sa, un cuvînt incomprehensibil.

Al doilea exemplu al meu este de prin 2004. Acesta e un an interesant pentru presa din România. Pentru patru ani, guvernarea fusese acuzată că încearcă să controleze presa, fie direct, fie prin modul de alocare a contractelor de publicitate. Prim-ministrul în funcţiune era favorit să devină preşedinte. Dar mai întîi au fost alegeri locale. Mi s-a întipărit în minte imaginea unei jurnaliste blonde. La începutul anului, trăgea din răsputeri rafale mediatice în orice inamic al premierului, prieten politic cu patronul trustului ce o plătea ca să fie vedetă. (Acesta e un paragraf ce ar trebui să fie citit în timp ce din difuzoare se aude „Vedeta TV", al celor de la Partizan.) Numai că, prin primăvară, patronul şi-a schimbat ideile politice şi alianţele, astfel că, la locale şi mai toată vara, blonda a fost precum un tunar care a învîrtit obiectul muncii cu 180 de grade şi şi-a continuat munca asiduă. Am rămas surprins de ardoarea cu care o făcea, de patosul fantastic ce o transforma într-o femeie absolut fascinantă, care părea că are cu adevărat ceva de spus. Întrebarea din mintea mea a apărut cîteva luni mai tîrziu, cînd politica de alianţe a şefului s-a schimbat din nou. Frenezia cu care jurnalista arunca acum cu noroi, în direcţia în care cu doar cîteva zile mai devreme că le vezi pretutindeni, dar deja reprezintă un exemplu de succes, atît pentru jurnalişti, cît şi pentru publicul lor.

Pentru al treilea exemplu trebuie să vă reamintesc că a fi jurnalist nu e tocmai o meserie bănoasă. Salariul e mic, stresul e mare. Eşti adesea pus în situaţia de a fi în preajma unor oameni bine plătiţi, îmbrăcaţi mai bine ca tine, care au văzut locuri la care tu nici nu visezi că le vei putea vedea vreodată. Este frustrant, nu-i aşa? Să zicem că unul dintre cei pe care îi intervievezi, de la care iei informaţii „pe surse", te invită la masă. Şi mănînci chestii de care nu te poţi atinge altfel şi afli despre lucruri pe care nu ţi le permiţi. Iar invitaţia se mai repetă de cîteva ori. Omul acela care te scoate din cînd în cînd la masă, dezinteresat, este prietenul tău. De la el afli lucruri, cu el te simţi bine. Este ca şi cum ai fi o persoană împlinită. Poţi tu să scrii de rău despre prietenul tău? Poţi să nu îl aperi aproape necondiţionat, cînd e anchetat de DNA? Nu e nevoie de un ordin, o faci fiindcă aşa simţi, fiindcă aşa vezi tu că e corect. Fiindcă nu e nimeni să te oprească.

Poţi tu să scrii de rău despre prietenul tău?

Discutăm despre o meserie prost plătită. Ale cărei produse se vînd prost, pe o piaţă cu consumatori zgîrciţi şi nu foarte pretenţioşi. Iar dacă ai consumatori şi cu bani, şi pretenţioşi, aceia şi-au făcut deja abonamente la *New York Times, The Guardian, Paris Match* şi *der Spiegel,* văd ştirile pe France 24 şi BBC World, folosesc Netflix şi Hulu. Sau se amuză citind pe Facebook relatările prietenilor despre ce se mai scrie prin presă.

Şi a fi jurnalist este din ce în ce mai puţin atractiv. Piaţa însăşi se transformă, cu invazia acesta a Internetului ce distruge modelul economic al presei scrise, iar, mai nou, spulberă şi Televiziunea. Şi aşa cum se întîmplă cu locurile de muncă mai slab plătite şi mai lipsite de prestigiu, noii reporteri sînt mai puţin profesionalizaţi decît cei din trecut. Au trecut la facultate prin zeci de examene în care au plagiat, aşa că a copia dintr-un ziar străin, traducînd prost şi nepricepînd nici ce au scris ei, e un lucru absolut firesc. A parveni e un scop în sine, aşa că nu e nevoie să le încalce cineva libertatea: vor linguşi sau vor ataca după cum simt ei că suflă vîntul banilor, al măririlor, şi miasma unei mese rafinate.

Nu mă înţelegeţi greşit. Eu sînt sociolog. Adică vin dintr-o altă profesie în care masificarea educaţiei superioare a adus mulţi studenţi slab pregătiţi, în care salariile sînt neatractive, în care rămîn fie cei dedicaţi, fie cei ce nu pot mai mult. Iar asta nu e neapărat un lucru nou sau care să se petreacă doar în România. E suficient să văd cum se prezintă sociologi din generaţii mai noi sau mai vechi pe ecranul televizorului ca fiind experţi în sondaje, cum explică cu emfază şi spun prostii pentru care, în mod normal, ar pica examene, cum mai apoi ocupă poziţii de conducere în asociaţii profesionale din branşă. Au şi ei rolul lor, de agenţi de popularizare. De „agitatori", ca să folosesc un termen venit din comunism. La fel e probabil să se întîmple şi în jurnalism. E nevoie de un pic de profesionalism, de observare atentă şi fermă a limitelor reale. De responsabili de redacţie competenţi. De un model managerial care să poată plăti salarii mai mari celor cu adevărat competitivi şi care pot atrage un public premium. Dar tocmai publicul, insensibil la subtilităţi şi dornic de amuzament ieftin şi irevenţios, poate fi parte a problemei. Şi cu siguranţă aici poate interveni statul, prin reglementări ferme şi care să nu permită deraiaje, plagiate, informaţii neverificate. Vă daţi seama cum ar fi să fie şi la noi ca în filmele acelea americane în care verifici informaţia de *n* la puterea *t* ori, înainte să o publici? Cîte demisii zilnice s-ar înregistra pentru difuzarea de informaţii neconfimate, toate senzaţionale, în exclusivitate şi popularizate prin vestitul CITEŞTE AICI CEVA NEMAIAUZIT? Pentru titluri jignitoare sau care nu au legătură cu conţinutul?

La cîte astfel de lucruri plutesc prin presa noastră, nu văd unde ar putea fi îngrădirile libertăţilor jurnaliştilor. Dimpotrivă, aş deplînge lipsa de reglementare serioasă sau, mai exact, de aplicare a reglementărilor...

Altfel, o presă profesionistă sau măcar entuziastă îşi rezolvă singură problema asigurării libertăţii, aşa cum s-a întîmplat în România anilor 1990. Senzaţia pe care o am, de ani de zile, nu este că presa ar fi prea controlată. Ci că am avea doar presă mult prea implicată politic, lipsită de neutralitate pînă şi pe subiecte inofesive, atotştiutoare şi revendicativă, şi pentru care calitatea şi veridicitatea informaţiei nu contează. Şi mai avem şi un public care cumpără cu asiduitate zvonuri senzaţionale. Şi avem şi instituţii de pază care nu pedepsesc deloc proliferarea informaţiilor neverificate şi neverificabile. Un mix care se completează reciproc, de minune.

***Bogdan Voicu** este sociolog, ICCV.*

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche,* şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

Literatura ne învaţă cum putem convieţui cu răul

– interviu cu Cesare DE MICHELIS –

Este profesor de literatură italiană modernă şi contemporană la Universitatea din Padova, preşedinte al editurii Marsilio şi autor al unor solide studii despre literatura italiană a ultimelor trei secole. Întîlnirea cu ***Cesare De Michelis*** *a fost prilejuită de lansarea celebrului roman* Răul ascuns *al lui Giuseppe Berto în prima sa versiune românească, semnată de Smaranda Bratu Elian, la Librăria Humanitas Cişmigiu, eveniment care a făcut parte din cea de-a XIV-a Săptămînă a Limbii Italiene în Lume, desfăşurată sub înaltul patronaj al preşedintelui Republicii italiene. Giuseppe Berto este unul dintre cei mai renumiţi scriitori italieni ai anilor '60-'70 din secolul trecut, personaj cu o biografie tumultuoasă şi cu o operă a cărei principală temă este umanitatea, cu bunele, dar mai ales cu relele ei.*

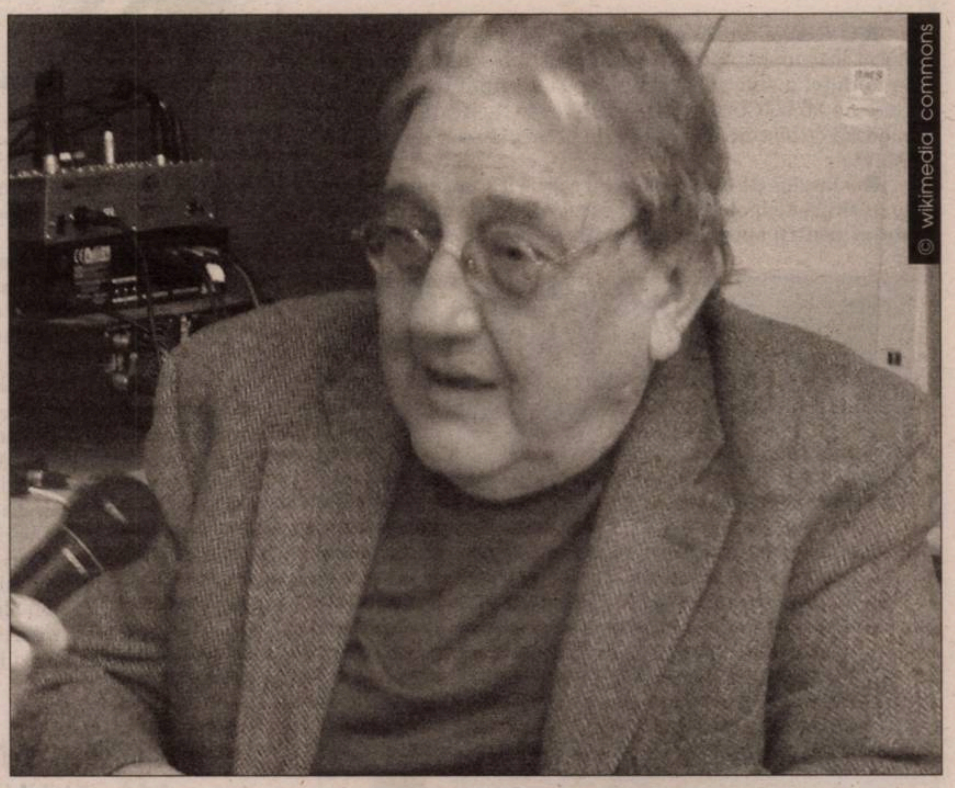

Sînteţi printre altele, preşedintele Asociaţiei Giuseppe Berto. Vă leagă de el o afinitate personală, sau este doar o opţiune estetică, literară?

Nu sînt un estet. Şi nici nu l-am cunoscut personal pe Giuseppe Berto. L-am descoperit la aproximativ zece ani după ce murise, cînd mi s-a cerut ajutorul pentru organizarea unui simpozion comemorativ. Am descoperit atunci un scriitor foarte interesant şi iată că, la aproape 40 de ani de atunci, pentru mine, care abia atunci am început să-l percep, a devenit unul dintre cei mai mari scriitori ai secolului al XX-lea. Poate cel mai important din Italia. Mi se pare că este important pentru că are o caracteristică mai degrabă rară sau inexistentă la majoritatea celorlalţi scriitori italieni: e lipsit de prejudecăţi ideologice. Din cauza aceasta, în timp, mulţi dintre scriitorii italieni importanţi ai ultimilor treizeci de ani ai secolului trecut au devenit tot mai bătrîni, tot mai prăfuiţi (şi e tot mai greu să-i citeşti), Berto devine de la o zi la alta mai tînăr şi mai proaspăt. Anul 1989 este, ştiu, un an fundamental, un an de cotitură pentru România, dar nu numai pentru ea: în anul acela, în Italia s-a terminat cu primatul ideologiilor. S-a petrecut ceea ce se cheamă trecerea la a doua republică. S-a înţeles că vechiul regim nu mai corespundea structurii societăţii şi că nu mai avea răspunsuri la întrebările fundamentale ale oamenilor. S-au petrecut mari schimbări politice. În această nouă Italie, a celei de a doua republici, cine voia să priceapă ce s-a întîmplat în ultimii cincizeci de ani trebuia să citească Giuseppe Berto. Cartea *Răul ascuns* are, desigur, multe elemente legate de biografia autorului, dar ceea ce el descrie cu adevărat în cartea aceasta nu este o istorie personală, ci istoria unui italian care se confrunta, în Italia primei republici, cu răul universal.

Cartea despre care vorbim este construită ca o confesiune nemiloasă, în care sînt dezvăluite relaţii dramatice, tensionate, între membrii aceleiaşi familii, dar şi între oameni şi propriul trecut, marcat în bună măsură de educaţia religioasă. Cum a fost primită cartea în Italia anilor '60?

„Răul ascuns este cel mai cunoscut roman al scriitorului italian Giuseppe Berto. Imediat după publicare, a beneficiat de o călduroasă primire atît din partea publicului, italian şi străin, cît şi a criticii, fiind distins cu două dintre cele mai prestigioase premii literare italiene: Viareggio şi Campiello. Romanul reconstituie cu luciditate şi umor cura psihanalitică menită să-l vindece pe autorul-protagonist de depresie. Totodată însă, Giuseppe Berto ne propune o originală şi răscolitoare radiografie a suferinţei ca atare, precum şi o pasionantă readucere la viaţă a Italiei din secolul de curînd încheiat, cu neîmplinirile şi frustrările societăţii ei în tranziţie."

(Editura Humanitas)

> *„Cartea spune că nu e necesar să ucidem valorile ca să schimbăm societatea."*

Această carte nu este, totuşi, o pură confesiune. Berto nu povesteşte despre el însuşi, cît despre destinul unui om într-un anumit context istoric: anii '50, ani în care Italia, dintr-o ţară rurală, devine o ţară industrială. E vorba de o schimbare radicală: se schimbă relaţiile dintre oameni, se schimbă modul de a înţelege familia, se schimbă tot. Berto are o atitudine critică faţă de cei care nu voiau să accepte această schimbare. El e mereu împotriva tuturor lucrurilor osificate, a ritualurilor familiale şi religioase gata făcute. În toate cărţile lui Berto sînt dezbateri semnificative legate de creştinism. El nu este împotriva religiei, ci împotriva acelei religii instituţionalizate care împiedică lumea să se schimbe. Această metamorfoză, această schimbare a societăţii dă peste cap şi valorile morale. Cartea spune că nu e necesar să ucidem valorile ca să schimbăm societatea. Pe de o parte, trebuie să devenim disponibili în faţa schimbărilor, şi pe de altă parte trebuie să căutăm acele rădăcini profunde ale valorilor care merită să dăinuie. Datorită acestui fel echilibrat, neideologizat, de a prezenta tema schimbărilor, cartea aceasta este citită şi azi cu mare pasiune de tineri.

Răul ascuns *cuprinde toate marile teme şi procedee ale psihanalizei: de la confesiunea proprie terapiei freudiene pînă la invocarea copilăriei cu experienţele ei mai mult sau mai puţin traumatizante, devenite sursă a evoluţiei ulterioare a individului, cu figura tatălui, puternică, autoritară, castratoare, habotnicia maternă etc. În anii apariţiei romanului, psihanaliza era o modă prezentă în multe dintre formele de exprimare artistică, culturală. Ştiind că la apariţia sa, în 1964, romanul a primit două dintre cele mai prestigioase premii literare italiene şi că a avut un succes fulminant, întrebarea mea ar fi: a contribuit tipul acela de ambianţă intelectuală la acest succes?*

De fapt, nu. Cartea este mai curînd o ironie la adresa psihanalizei. Psihanaliza face, e adevărat, parte din parametrii lumii moderne, care crede că prin ştiinţă se poate domina schimbarea. Or, în raport cu o familie în care tatăl este castrator, mama este obtuză, într-o realitate marcată de lumea veche, psihanaliza nu poate schimba nimic. Tocmai inerţiile instituţionale ale familiei tradiţionale, cu acest tip de raporturi de putere, constituie motivul pentru care trebuie să aibă loc schimbarea; şi singurul fel în care ea se poate produce este prin distanţă eliberatoare, nu prin schimbarea unei ideologii cu alta: autorul se desprinde de trecut, de familia veche, de problematica ei, pleacă la Roma, intră în lumea cinematografiei, cunoaşte o tînără... Îşi îndreaptă viaţa către lumea nouă, purtînd însă cu el tarele familiei, tare care conţin, însă, şi valori ce nu se pot pierde. Pentru Giuseppe Berto, nici lumea modernă nu e perfectă, nu e un model: ironia lui atinge şi partea modernă a societăţii. Tot ce este modern este şi puţin comic. Dar chiar şi aşa, e preferabil lumii vechi.

> *„Tot ce este modern este şi puţin comic."*

Berto afirmă despre el însuşi că face parte dintre acei scriitori care au curajul să spună adevărul. Care este adevărul pe care trebuie să-l spună un scriitor?

Berto consideră că literatura interesează numai dacă spune adevărul. Şi acest tip de misiune pe care şi-o asumă îl face să se simtă izolat în lumea scriitorilor care-i sînt contemporani. Raţiunea care îl îndemna pe el să scrie nu rezida în ceea ce dicta atunci în lumea culturală, ci se baza pe dorinţa lui de a ajunge să exprime necomplezent răul universal, de a înţelege ce este răul universal, de a descrie confruntarea cu răul universal. A face literatură, din punctul lui de vedere, este a scoate adevărul în afara ideologiilor.

Ce mi se pare important la felul în care Berto prezintă răul este că el se vede şi pe sine ca făcînd parte din rău, este parte a răului, nu exterior lui. Recurge la două „reţete" posibile de abordare a răului: una ar fi umorul, mereu prezent în carte, iar a doua, sugerată în romanul Gloria, *este să te pui în locul răului suprem, să priveşti răul prin ochii celui care îl produce: Iuda.*

Răul este universal şi nu ai cum să-l învingi, crede Giuseppe Berto. În sensul acesta, Berto e un scriitor disperat, fără iluzii. Ironia este cu siguranţă un instrument prin care te poţi apropia de rău, fără a fi distrus de el, un fel de a te apropia de rău păstrînd distanţa. *Gloria* descrie imposibilitatea chinuitoare de a spune adevărul pînă la capăt. Dar spune şi că singurul eroism posibil pentru om e acela de a încerca să spună adevărul, chiar dacă ştie că adevărul nu poate fi rostit, comunicat pînă la capăt. Acesta este adevărul lui Berto. Din cauza aceasta a fost mereu în opoziţie cu restul literelor italiene.

Dar mai spune şi că singurul fel în care poţi învinge răul este să accepţi că el există şi că el este, de fapt, poarta prin care fapta christică poate intra în lume.

E complicat. Berto nu crede că răul este necesar, dar crede că nu poate fi învins. De vreme ce el ştie şi e convins că viaţa include răul, că este rea, căutînd adevărul, el merge, în mod conştient, în căutarea răului. Drumurile lui Berto de aici încep: cum putem să trăim convieţuind cu răul universal, fără să ne lăsăm confiscaţi de el.

Îi mulţumesc doamnei Smaranda Bratu Elian pentru că a făcut posibil dialogul meu cu editorul italian, dar şi pentru că m-a făcut să înţeleg mai bine contextul cultural în care a trăit şi a scris scriitorul Giuseppe Berto.

a consemnat Maria IORDĂNESCU

ÎNTR-UN CUPTOR INDUSTRIAL PENTRU BISCUIŢI, O ECHIPĂ DE BIOLOGI ÎŞI DOREŞTE SĂ CÎNTE FĂRĂ VERIFICĂRILE NECESARE

■ O femeie din Noua Zeelandă, al cărei braţ a rămas blocat într-un cuptor industrial pentru biscuiţi timp de 40 de minute, a suferit arsuri grave şi a primit daune în valoare de 35.000 USD. Ştirea BBC este ilustrată cu o grămăjoară de biscuiţi de casă aurii, proaspăt scoşi din cuptor. **(M. P.)**

■ O familie de cerb moscat cu colţi a fost întîlnită recent de o echipă de biologi în nord-estul Afganistanului. Foarte căutat pentru substanţa produsă de glandele lui (folosită în prepararea unor parfumuri sau tratamente medicale) cerbul moscat cu colţi fusese văzut ultima oară în anul 1948. **(M. C.)**

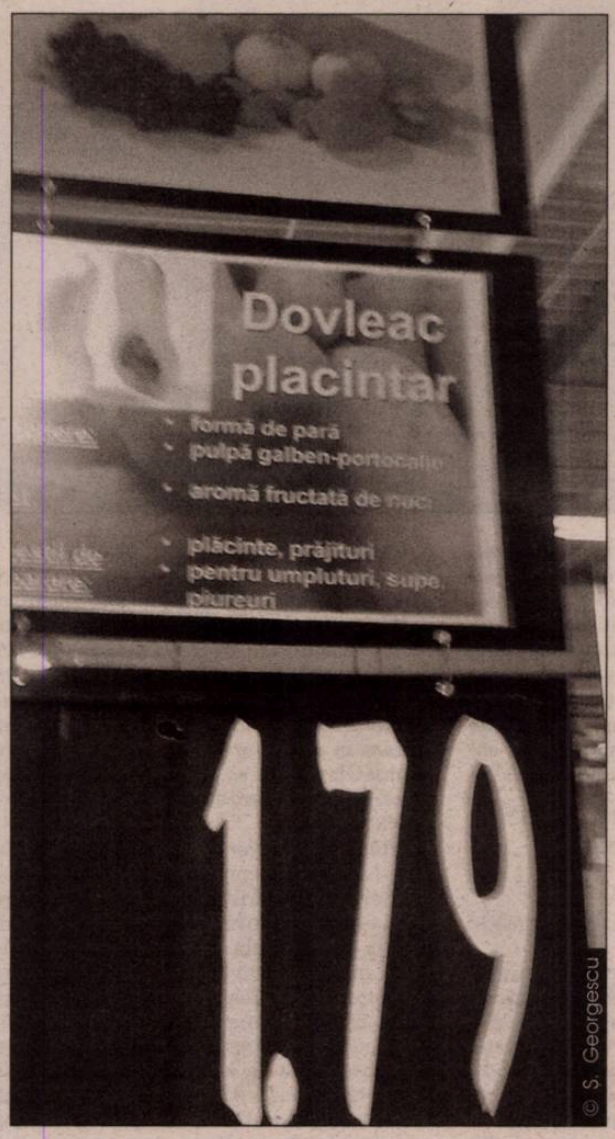

Cu ochii-n 3,14

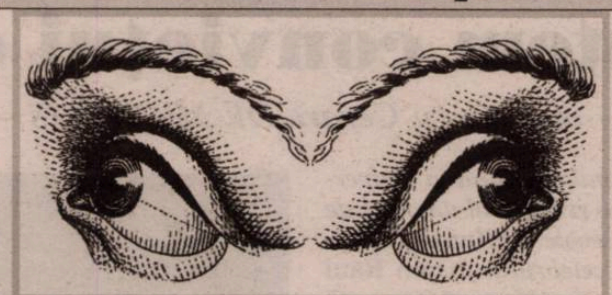

■ La concertul Al Bano şi Romina Power, cam după vreo 45 de minute, o spectatoare s-a apropiat de scenă, l-a chemat pe Al Bano şi i-a spus că publicul îşi doreşte să cînte melodiile lor vechi („Sharazan", „Felicita"...). Că doar pentru asta a venit... Al Bano a glumit, dar s-a executat. Şi publicul îşi cunoaşte drepturile... **(I. P.)**

■ În ultimele săptămîni, 220 de persoane s-au intoxicat cu ciuperci în Italia. Vreo patru au murit. Carla Alessi, de la agenţia regională de sănătate din Modena, declară pentru *La Stampa:* „Din experienţa noastră, aceste persoane sînt adesea oameni în vîrstă care se duc la cules de ciuperci şi le mănîncă apoi fără verificările necesare pentru că se consideră experţi în materie. Culeg ciuperci de cînd erau mici, dar, pe măsură ce îmbătrînesc, vederea şi memoria lor devin din ce în ce mai slabe, la fel şi capacitatea lor de a recunoaşte diversele soiuri". Asta e culmea culmilor. După ce că uiţi tot şi nu mai vezi bine, te mai şi otrăveşti cu ciuperci. **(L. V.)**

CURTEA CONSTITUŢIONALĂ MĂ ANUNŢĂ PE MAIL: FACŢIUNEA FEMEILOR NE REGLEAZĂ EMOŢIILE NEGATIVE LA O LICITAŢIE ÎN GENEVA

■ Pînă acum, părinţii care *nu* doreau participarea copiilor lor la orele de religie trebuiau să facă o cerere în acest sens. De-acum înainte, conform unei decizii recente a Curţii Constituţionale, va fi „viţăvercea": vor face cerere cei care *vor* ore de religie pentru copiii lor, pe motiv că tre' să facă cerere cine *vrea* ceva, nu cine *refuză* ceva. Corect. Da' pentru asta trebuia ajuns la Curtea Constituţională? Nu era suficientă logica elementară? **(M. V.)**

■ Facebook mă anunţă pe mail: „Astăzi e ziua de naştere a lui Liga Oamenilor De Cultură Bonţideni". La mulţi ani! Datorită FB am ajuns să sărbătorim, pe lîngă oameni, ligi, comisii şi comitete. **(A. P.)**

■ „Ştiri" nebăgate în seamă, descoperite de BBC News: Iranul publică de trei ori mai multe cărţi decît toate naţiunile arabe la un loc. Facţiunea femeilor din cadrul organizaţiei Statul Islamic şi-a deschis un site în care sînt publicate reţete de mîncare recomandate pentru jihadiştii care sînt implicaţi în confruntări armate. Şi cea mai tare: lanternele chinezeşti sînt cele care îi fac de cele mai multe ori pe francezi să creadă că pe cer trec OZN-uri. **(A. P.)**

■ Se pare că ascultarea anumitor melodii (care fac trimitere clară la melancolie, nostalgie, tandreţe şi solitudine) ar avea asupra noastră – paradoxal – numeroase efecte benefice. Cercetătorii spun că muzica tristă ar funcţiona asupra ascultătorului ca o recompensă abstractă, care ne asigură o stare de bine şi ne reglează emoţiile negative. Pare o punere (muzicală) în practică a proverbului „Cui pe cui se scoate". **(A. M. S.)**

■ Cel mai complicat ceas realizat vreodată – denumit „Supercomplicaţia lui Henry Graves", a fost creat din aur de ceasornicarii elveţieni în anul 1933 şi are 24 de funcţii, printre care un calendar infinit, fazele lunii şi indicaţii orare pentru răsăritul şi apusul Soarelui pentru New York –, a fost vîndut recent cu 24 milioane de dolari la o licitaţie în Geneva. Creatorii susţin că acest ceas este imposibil de reprodus. Iată şi comentariul unui cititor al ştirii: „Fac pariu că, dacă lasă un ceasornicar chinez să se uite la mecanism pentru 60 de minute, în următoarele 48 de ore pleacă primele containere la export, iar noi o să-l avem de Sărbători la Dragonul Roşu cu o superofertă de 3 la 20 de lei." **(M. C.)**

CU DOUĂ ZILE ÎNAINTE DE ALEGERI, O FELIE DE PÎINE REZUMĂ PERFECT MICA PUBLICITATE DIN '46. ATÎT ŞI NIMIC MAI MULT

■ Greu să scrii „la zi" cu două zile înainte de alegeri – mai ales că revista apare după ce rezultatele votării se cunosc deja. În orice caz, în toată agitaţia campaniei electorale n-a observat nimeni că în Bucureşti, pe unele bulevarde, au apărut deja luminiţe, steluţe şi alte podoabe. E noiembrie, dar sărbătorim, deja, Crăciunul. Să fie modul în care autorităţile locale anticipează victoria lui Santa Klaus? **(M. M.)**

■ Într-o dimineaţă devreme, într-un tren de metrou, o reclamă, bănuiam că la un producător de dulceaţă. Pe un fundal rustic erau desenate mai multe borcănele colorate, vesele şi îmbietoare. Uitîndu-mă mai atent, fantazînd la o felie de pîine cu unt şi magiun, am văzut că reclama era de fapt la un laborator de analize, iar borcănelele erau pline nu cu gemuri, ci cu analizele tatălui, mamei, bunicii, bunicului... **(S. G.)**

■ Un schimb de replici care rezumă perfect ultima săptămînă de campanie: Ponta – „Eu mă uit la dl Iohannis, el se uită pe pereţi", Iohannis – „Uneori e mai interesant...". **(L. V.)**

■ Cabină DAF dezafectată, cizme de călărie, vin de coacăze, utilaj de curăţat cartofi, masă de schimbat scutece cu vană, *Ciocoii vechi şi noi,* trei porci Landras, balerini din piele, tractor Belarus, semănătoare Gaspardo, amulete clopoţel, butoni trăgători pentru sertare, ulcior cu sîrmă, briceag elveţian, opaiţ cu feştilă, aparat de ras, ceas de călătorie, foaie de uşă, tablou electric, scoică auto copii, rulmenţi conici oscilanţi, rochie tricotată animal print. E vorba doar de înşiruirea unor obiecte oferite spre vînzare la mica publicitate. **(A. M.)**

■ „Ăştia toţi îs tot heia din '46. Atît şi nimic mai mult. Şi cu asta, gata-i." – Dorina Boeriu, ţărancă din Grid. **(R.M.)**

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 563 ■ 27 noiembrie – 3 decembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

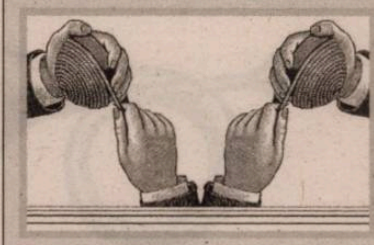

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

ANDREI PLEŞU

„Sugestii pentru PSD“

pagina 3

JOSEPH S. NYE JR.

„Controversata putere economică a Chinei“

pagina 16

STELA GIURGEANU

„Ştirile TV – prima zi după alegeri“

pagina 21

Pînă cînd violenţa ne va despărţi

„Violenţa este arma celor slabi.“

MAHATMA GANDHI

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

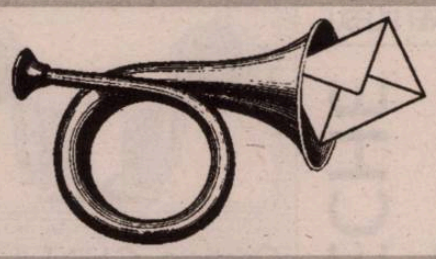

turneu de inbox

NR. 555

Dosarul „Energie pentru comunitate"

Stimată redacţie, de vreo zece ani sînt un cititor regulat al revistei dumneavoastră; la multe subiecte aş fi vrut să adaug un comentariu, dar nu prea am „darul scrisului"; parcă este prea sec. Nu mă abonez să citesc online revista, deoarece o prefer pe hîrtie, dimineaţa, la cafea (în cartier încă dispar ziarele din cutiile de scrisori).

Cu ceva timp în urmă, aţi avut un dosar legat de grupul ENEL; acum, unul dedicat grupului CEZ. Lucrez în domeniu şi avem relaţii contractuale cu cele două multinaţionale. Problemele sînt grave şi nu corespund celor prezentate de dumneavoastră în revistă. Ar fi fost frumos să îi întrebaţi pe respectivii reprezentanţi cîte localităţi au electrificat, care este planul lor pentru anul viitor şi dacă există o structură de investiţii în reţelele electrice.

Respectă dînşii codul de distribuţie şi furnizare a energiei electrice? Ştiţi cum exportă profitul? Ştiţi cîţi expaţi lucrează la dînşii cu salarii mult peste cele ale angajaţilor români, care fac toată munca? Grupurile sponsorizează diverse concerte internaţionale şi un turneu de tenis, tot pentru a diminua profitul şi a plăti cît mai puţin statului român. Ştiţi că produsele şi echipamentele incorporate în lucrări provin *numai* din Italia sau Cehia? Ştiţi că, după maxim doi ani, echipamentele scumpe se defectează şi se înlocuiesc tot cu echipamente produse în ţările lor, pentru a păstra acolo forţa de muncă? Vin şi se miră cînd văd un transformator, montat acum 15-20 de ani, că funcţionează, şi îl propun la schimbat. Îşi angajează supervizori tot expaţi, cu care nu ai ce să discuţi şi care nu ştiu nici măcar pe unde trece linia electrică. Îşi bat joc de salariaţii din ţara noastră şi nimeni nu comentează nimic. Ştiţi că ANRE le acceptă cele mai mari tarife de distribuţie (în comparaţie cu firmele de profil, cu acţionariat român), deoarece pe hîrtie „au investit", dar pe teren, situaţia este cu totul alta? Faptul că fac cîteva acţiuni de CSR prin care picură o fărîmă şi către cei care au nevoie de ajutor reprezintă un fir de nisip. Aşa fac multinaţionalele profit în ţara noastră, pe spatele nostru, şi noi îi ridicăm în slăvi.

Sper că nu am fost prea vehementă, dar am prezentat pe scurt o mică parte dintre problemele din sistemul energetic al celor două multinaţionale; sper că nu urmează un amplu documentar cu E-ON, unde situaţia este şi mai gravă (vezi raportul ANRE despre timpii de răspuns la avarii şi incidenţa reclamaţiilor).

Mi-ar plăcea să cred că între revistă sau grupul dumneavoastră de presă nu există relaţii contractuale financiare pentru a arăta o imagine care nu corespunde realităţii.

Cu stimă,
Ruxandra Vrînceanu

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

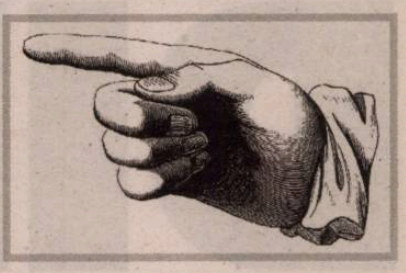

■ Festivalul Internaţional de Literatură Bucureşti (2-6 decembrie, Clubul Ţăranului), ajuns la ediţia a şaptea, ar putea la fel de bine să se intituleze FILB 2.0: mai mulţi scriitori invitaţi (inclusiv subsemnatul) din mai multe ţări, cu mai multe evenimente desfăşurate în mai multe locuri, timp de mai multe zile. Găsiţi lista invitaţilor şi programul la www.filb.ro. (Marius Chivu)

■ Nicolas Trifon este autor a numeroase studii despre aromâni. Recent, a publicat la editura Cartier volumul intitulat *Unde e Aromânia*. O carte cu articole polemice despre acest popor periferic. (Matei Martin)

■ *Paşaport de Germania* este documentarul semnat de Răzvan Georgescu, care va avea premiera pe 27 noiembrie, la HBO. O poveste incredibilă despre cea mai profitabilă afacere a regimului comunist: vînzarea etnicilor germani din România. Un comerţ organizat, bine pus la punct, între România şi Republica Federală Germania, şi personaje cu istorii personale marcate de această tranzacţie. (Ana Maria Sandu)

■ Joi, la 19,30, la British Council Romania, lansarea colecţiei de 17 eseuri (şi o povestire) – *Pe fereastră* de Julian Barnes. Aşadar, Julian Barnes reflectînd la stilul lui Penelope Fitzgerald, la sinceritatea brutală a lui Hemingway, la traducerile romanului *Madame Bovary* sau la disperarea lui Michel Houellebecq, şi întrebîndu-se ce anume este ficţiunea şi ce efect are ea asupra vieţilor noastre. Şi de ce sîntem cu toţii nişte „animale narative". (Adina Popescu)

■ *Punct şi de la capăt (The Rewrite*, 2104, regia Marc Lawrence, cu Hugh Grant şi Marisa Tomei). Un film slab, dar posibil pentru fanii celor doi şi pentru cei de vîrsta a doua spre a treia care cred în a doua şansă... (Iaromira Popovici)

■ La centrul Barbican din York a început deja campionatul UK la snooker, care se va încheia pe data de 7 decembrie. Ca importanţă, e a doua competiţie de snooker a anului, după campionatul mondial. Va fi transmis, ca de fiecare dată, de Eurosport. Ediţia anterioară a fost cîştigată de Neil Robertson, ajuns în finală cu Mark Selby. Anul acesta, interesant e de urmărit ce va face Shaun Murphy, care s-a aflat într-o formă specială la Open-ul de la Ruhr, pe care l-a cîştigat, reuşind şi un break maxim în finala cu Robert Milkins. Şi, desigur, ca întotdeauna, e de urmărit Ronnie O'Sullivan. Nu ştiu cîtă lume din România urmăreşte competiţiile de snooker, dar ştiu că aceia care ajung să guste acest joc, au parte de un adevărat deliciu. (Andrei Manolescu)

■ „Vienna has fallen! The challenges of a European public sphere", un eseu de Carl Henrik Fredriksson, apărut pe www.eurozine.com. O argumentaţie documentată şi subtilă, pentru necesitatea unei sfere publice europene. Fără ea, partidele naţionaliste şi populiste vor cuceri tot mai mult teren. (Mircea Vasilescu)

■ Între 28 noiembrie şi 7 decembrie, la Cinema „Elvira Popescu" din Bucureşti are loc a zecea ediţie a Cine-POLSKA, Zilele Filmului Polonez – tema festivalului de anul acesta va fi aniversarea a 25 de ani de la căderea comunismului în Europa Centrală. (Stela Giurgeanu)

■ Căutaţi repede o faptă bună de făcut de Crăciun. De pildă, Cutiuţe fermecate: https://www.facebook.com/events/1515225755393813/ Internetul e plin de variante de bunătate, sînt convinsă că aveţi de unde alege. (Luiza Vasiliu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Rubedenii**
- **Mîndria de a fi român**
- **Donaţii şi donatori**
- **Despre ingineri**
- ***Do It Yourself***
- ***Best of* 2014**

album dilematic Lucian Costin

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.500
Tipărit la Tipomedia

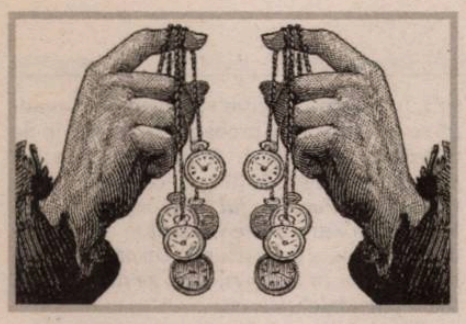

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Sugestii pentru PSD

Mă bucur că PSD a pierdut alegerile. Era momentul să se producă o schimbare radicală de strategie politică și de stil. Admit, pe de altă parte, că bunul echilibru al democrației nu se poate dispensa de existența unui solid partid de stînga, coerent și funcțional.

Mă tem însă că, în inevitabilele dezbateri interne care vor încerca să înțeleagă rațiunile înfrîngerii și să adopte măsuri rectificatoare, nu se va vorbi deschis și eficient. Se vor ciocni la fiecare pas orgolii, interese și obtuzități, de natură să rateze diagnosticul și să amîne (sau să greșească) tratamentul. De aceea, ca un observator neangajat, exterior vînzolelilor de partid, îmi îngădui să fac cîteva sugestii „elitei“ PSD. Poate vor fi socotite utile.

1) Renunțați la principiul „unității de monolit“ a partidului. Coeziunea internă nu trebuie să se bazeze pe idolatria șefilor și pe complicitatea de gașcă a membrilor de partid. Încercați să aveți personalitate și curaj, dincolo de obediența soldățească și de patosul triumfalist. Cultivați, măcar din cînd în cînd, îndoiala, introspecția sinceră și – vorba strămoșilor dumneavoastră politici – „autocritica“.

2) Încercați să nu mai promovați în forurile de conducere ale partidului personaje incerte, alese „la mica înțelegere“, pe principiul „aranjamentelor“ lucrative. Preferați credibilitatea în locul așa-zisului „talent politic“, care, de regulă, e o viclenie de mîna a doua, fără consistență, fără autoritate reală. Feriți-vă de (potențiali) penali (chiar dacă sînt „solvabili“), de plagiatori jalnici, de nulități confortabile. Nu mai duceți în Guvernele voastre taclagii țanțoși, incapabili de o minimă performanță. Cu inși ca Șova, Grapini, Stanoevici și alții (unii perfect anonimi, de la începutul pînă la sfîrșitul mandatului), nu se poate guverna plauzibil. Nu ezitați să verificați, discret, și cunoștințele de limba română ale candidaților, sau pe cele privind bunele maniere. Cu purtători de cuvînt sau consilieri care vorbesc un dialect paralel cu limba noastră și se dau la om birjărește, ca niște satrapi de mahala care, pe deasupra, se cred polemiști de geniu (vezi cazul inimitabilului Palada) nu se poate comunica normal. Renunțați la „sprijinul“ contraproductiv al unor cuconițe nevricoase de prin Craiova sau Voluntari. Ieșirile lor belicoase vă fac de rîs. Oricît ar părea de nepotrivit, de „discriminatoriu“, priviți, cu coada ochiului, și portretele celor care vă reprezintă, în Capitală sau în provincie. Nu e vorba să fie frumoși (nici Socrate n-arăta prea bine), dar n-ar fi rău, dacă se poate, să aibă o privire inteligentă, să nu se distreze deghizîndu-se în ofițeri naziști și împărați romani, să nu etaleze, din toate unghiurile, prea abundente „părți moi“, aptitudini carnasiere, fălci umede, cefe stereo și tot ce mai definește, fiziodrăgălași, neveste grijulii. Veleitarii să-și valorifice, prioritar, aptitudinile proprii, nu merite strămoșești sau o burgeză imagistică de familie.

Renunțați la retorica patriotică a secolului al XIX-lea.

5) Renunțați la retorica patriotică a secolului al XIX-lea. De vreme ce vă purtați frecvent ca și cum partidul e mai important decît țara, nu mai hărțuiți numele și istoria României cu demagogia voastră interesată, menită să aducă doar voturi cu miros de sarmale, mititei și șpriț. Nu mai tratați țara ca pe o materie primă a bucătăriei voastre electorale. Nu mai riscați alianțe „utile“, cu formațiuni politice dezonorante și „lideri“ de iarmaroc.

6) Patriotic cu adevărat ar fi să vă propuneți luminarea electoratului, încurajarea părții lui bune, raționale, nu a afectelor lui primare, a impulsivității și a „utilitarismului“ lui de primă instanță.

Nu mai păcăliți lumea, nu mai cumpărați voturi cu bacșișuri ostentative, cu sloganuri de stadion, cu minciuni festive. Alegerile de-adineauri au dovedit, între altele, că și onestitatea, măsura, buna creștere pot fi „rentabile“.

7) Reflectați de ce vă votează mai curînd bătrînii decît tinerii, mai curînd oamenii neinstruiți decît cei cu studii universitare. Evident, dinaintea votului, toți sîntem egali. Dar nu poți fi insensibil la refuzul unor categorii de votanți devenite, iată, majoritare și orientate, în mod cert, spre viitor.

8) Luați cunoștință de faptul că nu sînteți eterni, că puterea nu se ia odată pentru totdeauna și renunțați, în consecință, la stilul prepotent, la tupeul care își permite orice, la disprețuirea trivială a adversarilor politici. Lăsați uși deschise pentru dialog și pentru construcție. Și respectați legea. Fiți mai cordiali (dar *omenește*, nu *tovărășește*), fiți mai modești, fiți mai inteligenți!

9) Nu vă lăsați flatați de lauda mediocră a unor mercenari sau a unor propagandiști maniacali. *Nu vă ajută cu nimic dacă vă laudă Ciuvică.*

Se vor găsi cititori care să observe că „sfaturile“ de mai sus s-ar potrivi și unor partide din opoziție. Cu atît mai bine! Nimeni nu e perfect...

articol apărut pe Blogurile Adevărul

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Revolta morală

Tot ce s-a putut spune mai plauzibil despre recentele alegeri și răsturnarea de situație demnă de Guinness Book este că a fost un „vot emoțional“. Emoțional negativ, împotriva sistemului, sau unul pozitiv? Singurul răspuns plauzibil este: da. Nu avansăm prea mult. Dar probabil că ne lipsesc și instrumentele de analiză, în primul rînd limbajul care să capteze coerent și comprehensibil o realitate care a luat-o deja de ceva vreme înaintea discursului. Improvizez, așadar, și inventez un „concept“ ad-hoc: *revolta morală*.

În științele sociale există un concept care se cheamă „economie morală“. Prefigurată de Chayanov în Rusia anilor 1920, studiată de Thomson la masele britanice din secolul al XVIII-lea și consacrată de James Scott, analizînd revoltele din sud-estul Asiei, „economia morală“ se referă, inițial, la o așanumită etică a subzistenței, proprie țărănimii de pretutindeni. Redusă la esențial, aceasta instituie ca normă și valoare împărtășită un tip de relații sociale care să împiedice maximizarea profitului individual. Motivul este simplu: doar așa se poate păstra echilibrul precar al acestor economii de subzistență. Mijlocul este și el pe măsură: încurajarea cooperării și limitarea competiției. Scott are și o imagine plastică pentru această stare de spirit: un grup de oameni care stau în apă pînă la gît, orice tulburare a apelor riscînd să-i înece. Oricine face valuri – un parvenit intern, statul, piața – va provoca deci revolta. Nu sărăcia propriu-zisă, nu o nedreptate sau alta îi mînă pe țărani în luptă, ci încălcarea acestui prag moral pe care și l-au construit pentru a se adapta și pe care este *imoral* să-l depășești. În Europa, practic nu mai există societăți țărănești, iar economia morală s-a mutat în alte contexte, dar ceva s-ar putea să avem de învățat din această istorie veche: *i-moralitatea* revoltă mai mult decît orice!

Mutatis mutandis, ne-am putea întreba, astfel, ce i-a mînat în luptă pe românii care au produs această răsturnare istorică de situație? Răspunsul scurt ar fi *i-moralitatea*. Un răspuns ceva mai elaborat ar suna cam așa: masele se pot mobiliza spontan atunci cînd resimt o amenințare iminentă a capitalului lor moral și pentru a reface pactul minim garantat de reciprocitate. Precizări: a) prin capital moral înțeleg aici recunoașterea socială a valorii, percepută ca inalienabilă, a persoanei; b) pactul minim garantat de reciprocitate se referă la limita sub care percepția apartenenței devine sentiment de excludere. Puteți să rezumați totul, dacă vreți, la *demnitate:* îmi refuzi acel minim de respect fără de care încetez să mă mai simt eu însumi, mă simt exclus și mă revolt pentru a-mi reface o apartenență cu rost. Punct.

În „seringa“ online s-a pus vaccinul speranței disperate.

Din această perspectivă, Puterea nu doar că a făcut „valuri“, dar a aruncat cu bolovani în baltă, privind de pe mal cum oamenilor le intră apa în gură. Răspunsul a fost *Uniți învingem*, adică, dincolo de lozincă, o încurajare a cooperării și o limitare, fie și momentană, a concurenței. De aceea au fost cu toții acolo, diaspora și țărani, hipsteri și golani: mase, nu clase. A întreba cine a cîștigat alegerile este astfel greșit: nu o categorie socială sau alta s-a revoltat, ci revolta a născut revoltați. De asemenea, nu „virtualul“ a adus victoria, ci doar a transmis în timp real această contagiune a revoltei: vorba colegului Bogdan Iancu, nu seringa te face bine, ci ceea ce pui în ea. Iar în „seringa“ online s-a pus vaccinul speranței disperate.

Dar nu totul a fost „revoltă morală“. Mai multe curente, profunde, dar prea puțin vizibile mediatic și politic, par a se fi împreunat pentru a ieși la suprafață în acest „izbuc“ surprinzător. Apele subterane ale mișcărilor locale de tip occupy, bagatelizate de mulți ca hipstereală și carnaval pestriț fără noimă și scop, au continuat să curgă și să se umfle nebăgate în seamă. Mai la suprafață, a avut loc o maturizare a simțului civic, tot mai organizat și coerent, mai ales în unele orașe mari, în speță Clujul (chiar și PSD-ul arată altfel în Cluj...).

Cel puțin la fel de importantă este însă schimbarea societală a „ruralului“. Acest bazin electoral tradițional al PSD-ului s-a împrospătat demografic și s-a transfigurat social, o bună parte a diasporei fiind rudele apropiate ale alegătorilor de la țară. Remitențele sociale, prin care se transferă nu doar bani, ci și cunoștințe și valori, s-au făcut în sfîrșit simțite din plin. PSD, pur și simplu, a rămas nu doar în urma societății, ci și în urma propriului electorat.

Colateral, amplificarea – voită sau spontană – a imaginii atașate puterii actuale ca fiind „comunistă“ a fost de natură să amplifice la rîndul ei mobilizarea unei drepte visceral anticomuniste, mai ales în rîndurile diasporei. Riscul este însă ca acest „triumf anticomunist“ să se transforme din nou în elitism obtuz, condamnînd „prostimea“ care iar a votat aiurea.

Nici PSD nu a funcționat, organizatoric, la fel de eficient ca alte dăți. Disensiunile din interiorul partidului, ținute sub preș, dar destul de profunde, precum și inexplicabila lipsă de contact direct al lui Ponta cu filialele mici din teritoriu au făcut ca baronii locali să-și piardă din vasali, iar mașina de vot a partidului să dea rateuri.

Nu în ultimul rînd, să nu uităm că „fenomenul Ucraina“ a făcut să ne sufle un vînt prielnic în pînze, dinspre cancelariile occidentale...

Nimeni nu poate face însă, deocamdată, o analiză pertinentă și completă. Un lucru însă e cert: energia declanșată în aceste zile este o resursă națională uriașă, care poate fi folosită, după cum poate fi, la fel de bine, risipită. Să nu uităm că am mai trecut prin euforii similare, de fiecare dată cînd, din 1996 încoace, am considerat că ne-a dăruit Dumnezeu un președinte *providențial*...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

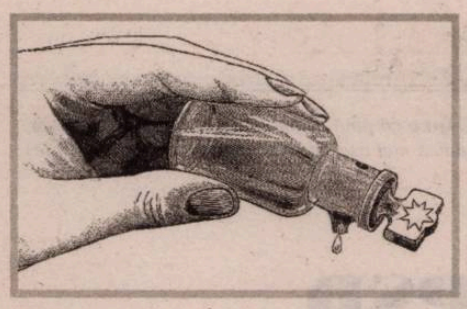

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

În doi peri

În zilele noastre, sînt *în doi peri* vorbele în genere, dar mai ales răspunsurile. Expresia, cît se poate de vie, s-a depărtat într-o oarecare măsură de sensul consemnat în dicţionare. Esenţială nu mai este atît ambiguitatea unui răspuns („neprecizat, nedefinit bine, nehotărît", „îndoielnic, confuz, echivoc, neclar", DEX), cît irelevanţa voită, cu intenţie conflictuală şi provocînd inevitabil iritare. Conotaţia negativă e uşor de găsit în utilizările din spaţiul Internetului şi din presa actuală: „Observ că eşti «smardoi» pe forum şi răspunzi mai *în doi peri* în ton de superioritate la toată lumea de pe aici" (forum.the-west.ro); „Un răspuns acid, *în doi peri*, poate strica o prietenie" (acvaria.ro); „e destul o scînteie, o vorbă *în doi peri*, un gest, o privire, ca totul să explodeze" (steliantanase.ro). Continuarea confirmă adesea potenţialul agresiv al manierei de comunicare: „nu numai că vă răspunde *în doi peri*, dar şi ridică mîna la voi" (prokid.ro); „neatentă la comandă, îmi răspunde *în doi peri* să îi repet – vorbesc mai tare (nu exagerat) ca să audă (că am impresia că are probleme auditive) şi îmi închide în faţă" (taximetre.ro). Foarte des, vorbirea în doi peri este atribuită autorităţilor, lipsei de relevanţă a comunicării instituţionale: „Ministerul Economiei şi Comerţului răspunde *în doi peri* Prefecturii" (ziare.com); „Îi pune beţe în roate Ministerul Transporturilor, care răspunde *în doi peri* la solicitările proiectantului" (debanat.ro); „Solicitare cu răspuns «în doi peri» de la Ministerul Educaţiei" (alba24.ro).

Etimologia expresiei poate fi reconstituită pe baza dicţionarelor curente, dar şi datorită supravieţuirii unor uzuri mai vechi: putem descoperi în Internet anunţuri contemporane care conţin formula denotativă veche şi populară de caracterizare a părului animalelor: „Vînd cal *în doi peri*" (tocmai.ro). În *Dicţionarul limbii române* (DLR, Litera P), expresia este înregistrată cu sensul „care are părul în două culori; sur", cu care era folosită mai ales pentru animale, dar, prin extensie, şi despre oameni. În contextele originare, formula *doi peri* desemna două tipuri (două culori) de păr, inclusiv în compoziţia unor ţesături: într-o lege de la 1844 despre pompieri, se descrie un element de uniformă: „mantale de postav *în doi peri*" *(Domnia lui Bibescu*, II, 1894, p. 299). Zanne, în *Proverbele românilor*, descrie „*stofa în doi peri*, adică stofă ţesută cu fire de două feţe [=culori] deosebite, şi astfel lucrate ca să se obţină ceea ce se mai numeşte stofă ca guşa porumbelului, sau, în limba franceză, *étoffe changeante*" (III, 284). Se pare că de la acest sens s-a ajuns destul de uşor la ideea de culoare indecisă. La Alecsandri, în „cînticelul comic" *Mama Angheluşa doftoroaia* (1850), e pomenită o cuconiţă „cam limonie la faţă şi *cu ochii în doi peri*". De la sensul de culoare tulbure e posibil să se fi ajuns la un altul, figurat, dispărut, pe cît se pare, din română actuală: „ameţit de băutură; cherchelit"; în dicţionarul lui Scriban (1939) e subliniată ambiguitatea stării „*un om în doi peri* (ca etate sau în privinţa gradului de beţie)"; de fapt, expresia intră în serie cu alte eufemisme ale beţiei: *tulburare, turmentare* etc. Cînd în proza lui Eminescu apare „o muiere-n doi peri" *(Geniu pustiu)*, se înţelege din context că e vorba chiar de starea de beţie („sărea de rumpea pămîntul", „o veselie grotească, urîtă"). În schimb, un citat cunoscut din Creangă se referă, foarte probabil, la un alt tip de indecizie periculoasă: „Cînd îi omul *în doi peri*, să te fereşti de dînsul, c-atunci e cum îi mai rău" *(Povestea lui Stan Păţitul)*. În culegerea lui Zanne este ilustrat şi un alt gen de ambiguitate duplicitară: „Un om *umblă în politică cam în doi peri*, cînd se dă pe lîngă toate partidele" *(loc. cit.)*.

„Cam limonie la faţă şi cu ochii în doi peri."

Tipul de indecizie care – tot prin extindere metaforică – s-a fixat cel mai bine în limbă, cel referitor la vorbire, era deja în uz la sfîrşitul secolului al XIX-lea; Caragiale îl evocă de mai multe ori în articolele sale, în contexte foarte lămuritoare: „Asta va să zică să scapi prin tangentă; cum am zice, să o scalzi, ori să răspunzi, *în doi peri*, la o întrebare precisă despre ceva, cu altă întrebare vagă despre altceva" *(Opere*, V, 1938, p. 194).

Nu e greu de înţeles cum s-a ajuns de la pura idee de ambiguitate la desemnarea folosirii ei conflictuale. E o specializare semantică (pe care ar fi bine să o cuprindă şi dicţionarele actuale), la care e posibil să fi contribuit unele asocieri ale pluralului *peri* (evocînd ceva ţepos, o atitudine de respingere) şi chiar expresia *în răspăr*. Decisive trebuie să fi fost însă chiar conotaţiile negative ale atitudinii indecise, confuze, înşelătoare.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Meseria noastră e riscul

Un prieten cu care ajung să mă văd mult mai rar decît îmi doresc, Florin, primise, la repartiţie în anii '80, ore în trei şcoli din sectorul agricol: Academia din Mihăileşti, Colegiul din Tufa şi încă una cam tot aşa. Ne povestea, cînd ne strîngeam pe la amicale schimburi de experienţă, istorii care i-ar fi făcut invidioşi chiar şi pe Ilf şi Petrov. O dată însă m-a tras deoparte ca să-mi facă o rugăminte neobişnuită. Avea, într-o clasă a V-a, într-unul dintre cele trei Temple ale învăţăturii, o elevă pe care ar fi vrut să o ajute. O fată fără tată, cu mama ca vai de ea, fără nici o carte în casă şi fără, adesea, mai nimic pe masă. Corijentă endemică, incapabilă să facă faţă nici uneia dintre materiile serioase, fata asta, în schimb, mi-a spus Florin, scria nişte compuneri fabuloase – fără a pune la socoteală, evident, greşelile ortografice. Ideea era ca eu, mai conectat pe la publicaţiile culturale ale vremii, să văd dacă nu i s-ar putea publica vreun text, cît de mic, ca ceilalţi profi să afle că e ceva de capul ei şi să o treacă măcar clasa.

Tomă cum sînt, i-am zis lui Florin că aş vrea să citesc şi eu mai întîi producţiile ei. Aveam deja destulă experienţă cenaclieră adunată prin adolescenţă şi mai învăţasem şi trucurile „scrisului frumos" cu care se cîştigau Olimpiadele de română. Dar fata asta scria, într-adevăr, cu totul aparte. Aş zice că avea „geniu", dacă aş şti ce e aia. Nimic dintre metaforele lipicioase ale adolescenţei, nimic dintre cremele emoţionale ale vîrstei sau din antropomorfismul candid al îmbrăţişării norilor. Simţeai că ar fi scris şi despre o călătorie cu tramvaiul, clasa a II-a, la Piaţa Chibrit, zvîrlindu-te într-o a cincea dimensiune. Pentru că lucrurile nu veneau din felul în care mînuia cuvintele, ci din cum privea lumea, pînă în porii ei cei mai umili.

N-a fost greu să-i conving pe cei de la *Luceafărul* să o publice – dacă mi-aduc bine aminte, chiar pe prima pagină. Cu nume şi prenume. L-am sunat pe Florin, să-i spun că va apărea în cîteva zile şi mi-a mulţumit călduros. N-avea de ce.

Ne-am revăzut peste cîteva săptămîni – în vremurile alea reuşeam să ne întîlnim mai des decît azi. L-am întrebat cum fusese primită vestea cea mare. Florin dădea din colţ în colţ. Chestia era, mi-a spus, că de cînd îşi văzuse textul tipărit, cu nume şi prenume, fata nu mai voia să se despartă de revistă. Poate că şi dormea cu ea sub cap. În orice caz, la şcoală o ţinea tot timpul sub braţ, fie în ore, fie în recreaţii. Şi, ce era mai rău, adio compuneri. Şi-aşa a rămas.

Imposibil să n-ai vreun neamţ printre strămoşi.

N-am mai avut curajul să-l întreb mai tîrziu pe Florin dacă măcar profu' de mate o trecuse clasa. Nici dacă au revenit compunerile de altădată. Sînt sigur că mi-ar fi spus el, dacă era cazul. Eram amîndoi ca naiba de afectaţi de ce se întîmplase.

Pe fi-mea, cînd a împlinit 3 ani, ne-am hotărît să o dăm la Grădiniţa Germană din Bucureşti. Din două motive. Primul, pentru că atît Grădiniţa cît şi Şcoala Germană, la care ar fi urmat să meargă după aceea, aveau o foarte bună reputaţie. Al doilea, mai zbanghiu, pentru că se întîmplase ca eu să fiu nevoit să învăţ nemţeasca pe la vreo 30 de ani, ceea ce mă fascinase şi mă canonise deopotrivă.

La înscriere, ne-am trezit cu surprize. Directoarea mi-a spus că trebuie să semnăm o declaraţie din care să reiasă originea etnică germană. Aşa era pe vremea aia. Eu am făcut ochii mari. Mă rog, mi s-a spus, o rudă, ceva, oricît de îndepărtată. Eram chiar idiot? Imposibil să n-ai vreun neamţ printre strămoşi. Şi m-am pus pe treabă să-mi verific arborele genealogic. Nici o şansă. Salvarea a venit de la soacra mea, care şi-a adus aminte că a avut un bunic Micu, din Ardeal. Adică, Klein. Că doar Şcoala Ardeleană a adus Luminile în Principate!

Mai tîrziu, după '90, mi s-a oferit un post de lector la Universitatea din Viena. M-am gîndit să o iau şi pe Ana, care era acum la şcoală. Cu limba nu avea nici o dificultate. Doar cu despărţirea de prieteni şi de cîinii maidanezi care se adunau ciopor în jurul ei de fiecare dată cînd ieşea din curte.

Am dat-o în clasa a II-a, după cum venea la rînd, într-o şcoală de cartier, în apropierea locuinţei pe care, cu chiu cu vai, reuşisem s-o găsim. Cînd spun „de cartier", am în vedere faptul că locuiam pe străduţă – *Gasse* – în capătul căreia era o un semn de circulaţie pe care scria „Wien", tăiat cu o diagonală roşie. Altminteri, o zonă paşnică şi chiar idilică.

În şcoala asta, cu patru clase şi, cred, nu mai mult de 100 de elevi, Ana era singurul străin. Abia se ridicase Cortina de Fier şi Viena începuse să fie invadată de naţii vecine. N-a fost o surpriză plăcută pentru vienezi, cu tabieturile lor de trai aşezat. Mă temeam ca prezenţa Anei în şcoală să nu fie primită cu ostilitate, sau, eu ştiu, cu acel gen de ostracizare tipic pentru comunităţile care îşi simt perturbate obişnuinţele, de către „ceilalţi".

Şi-ntr-o zi s-a-ntîmplat. Am citit în carnetelul de înştiinţări, pe care părinţii trebuiau să îl consulte seară de seară, că eram chemat la direcţia şcolii.

Cea mai gravă meteahnă a Anei era că era mult, mult prea cuminte. Nu-mi rămînea decît să fac haz de necaz. Ai dat foc şcolii? Nu. Ai spart şapte geamuri? Nu. Măcar unul? Nu. I-ai vîrît unui coleg un creion în nas?

Directoarea m-a rugat să iau loc şi a început să mă ia pe departe, că e foarte mulţumită de rezultatele la învăţătură ale Anei, că a venit din România bine pregătită – clasa I!! – ş.a.m.d. Fierbeam. Apoi mi-a spus şi de ce mă chemase. Pentru că a observat că în recreaţii Ana stă deoparte şi nu prea se joacă cu ceilalţi copii. Are probleme de adaptare? De integrare? Ar putea ea, directoarea, sau învăţătoarea, sau şcoala să ne ajute în privinţa asta?

Am citit zeci, sute de analize ale învăţămîntului din România: clasamente – PISA, PIRLS etc. –, statistici – rata de abandon, promovabilitatea la bac, numărul de olimpici, numărul de studenţi pe cap de locuitor etc. –, sondaje – nivel de satisfacţie, nivel de motivaţie ş.a.m.d –, grafice comparative, interne şi internaţionale... Ziceţi-mi cum veţi vrea, dar pentru mine toate astea, la un loc, importante, foarte importante precum chiar sînt, nu valorează cît convocarea pe care am primit-o la direcţiunea acelei ultramărginaşe şcoli din Strebersdorf, o suburbie muncitorească a Vienei, cu arici care trec strada în miez de zi, ca la noi la ţară.

Pentru că, da, meseria noastră e riscul. Ca părinţi, ca profesori. O meserie în care poţi greşi, uneori amarnic. Dar nu poate să nu-ţi pese. Şi mi-aş dori şi eu un învăţămînt în care să nu mai „formăm" clasamente, statistici, sondaje, grafice, standarde, baremuri, ci să creştem copii şi tineri spre a deveni adulţi. Dup-aia o să le vină şi lor rîndul.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

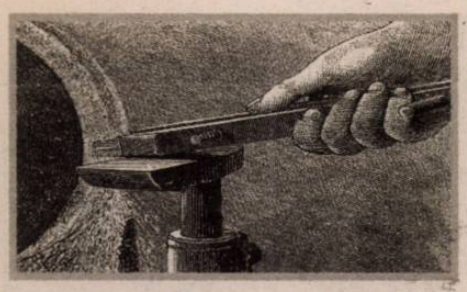

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Iohannomania nu-i bună pentru România!

De ceva vreme, iohannomania a luat în stăpînire presa şi reţelele de socializare. Iar problema nu stă, desigur, în satisfacţia sinceră manifestată de alegători pe Facebook, sub diferite forme. Şi nici în prăjiturelele ori noile feluri de pizza botezate cu numele noului preşedinte. Nu despre marketing este vorba aici.

Dacă există o problemă – şi există – este cea a osanalelor profesioniste, venite de la oameni de media. Şi e foarte interesant să constaţi cum stindardul iohannomaniei îi uneşte pe aceia care-l descriau pe „neamţ" drept traficant de copii, cu aceia care-l acuzau că ar fi „premierul Grivco".

Nu doar că ei se suie pe creasta valului ca să-şi facă *selfie*-uri din postură de învingători închipuiţi. Dar îi mai şi trasează noului preşedinte misiuni atît de dificile şi îi fixează standarde atît de înalte, încît trec dincolo nu doar de prerogativele prezidenţiale, altfel limitate, dar pot depăşi pînă şi puterile omeneşti ale unui lider, fie el şi de neam german.

Încă înainte de a fi intrat în pîine, noul preşedinte se vede deja urcat, fără voia lui, pe un piedestal pe cît de înalt, pe atît de şubred. Şi este lesne să ne imaginăm că, în cazul în care şandramaua se va prăbuşi, exact cîntăreţii de azi o vor lua primii la sănătoasa. Ei, care au alimentat în opinia publică aşteptări mult prea mari, în raport cu ceea ce un preşedinte al României poate face cu adevărat.

Nu, preşedintele României nu poate mări lefuri şi pensii, nu poate scădea taxe şi impozite. Nu poate nici să garanteze menţinerea cotei unice. Nu poate decide cine să fie anchetat sau cine să fie băgat la puşcărie. Şi nici nu poate confisca averile obţinute prin fapte de corupţie. Nu este corect să li se alimenteze oamenilor aşteptări pe care nici un preşedinte, potrivit actualei Constituţii, nu le poate îndeplini.

Pur şi simplu, toate acestea – şi încă alte cerinţe care deja i s-au pus în faţă lui Klaus Iohannis – ţin de alte instituţii ale statului, iar puterile preşedintelui sînt limitate. El poate refuza o singură dată promulgarea unei legi, iar dacă Parlamentul o votează din nou, în aceeaşi formă, se vede obligat să o promulge, chiar dacă nu-i convine.

Preşedintele nu are voie să se amestece în treburile justiţiei. El poate nominaliza o persoană care să încerce obţinerea unei majorităţi parlamentare şi formarea unui Guvern, dar numai atunci cînd postul de prim-ministru este vacant. Altfel, trebuie să lucreze cu Guvernul aflat în funcţie. Guvernul cade în Parlament sau este schimbat prin alegeri.

Mulţi se întreabă „ce va face Iohannis", dar poate că ar trebui să discutăm mai întîi despre ce să *nu* facă. De exemplu, să nu pună instituţii sau categorii sociale unele împotriva altora, să nu se substituie organelor de anchetă, să nu-şi pună în plan să-şi facă partid prezidenţial.

Dar dincolo de atribuţiile sale reale în politica externă sau în afacerile europene – care merită o discuţie separată –, preşedintele poate face măcar un lucru extrem de important, folosindu-şi atît prerogativele constituţionale, cît şi (sau mai ales) legitimitatea de care se bucură.

Preşedintele poate contribui decisiv la detribalizarea României, poate să ajute la dărîmarea zidurilor din societatea noastră, care îi separă pe „unii" de „ceilalţi", pe „ai noştri" de „ai lor". Pe „graşi" de „slabi". Pe „bugetari" de „privaţi". Pe „angajaţi" de „pensionari". Pe cei din „urbán" de cei din „rural". Pe „ardeleni" de „regăţeni". Şi aşa mai departe.

În definitiv, România este în aceeaşi măsură ţara celor şase milioane care au votat cu Iohannis şi a celor cinci milioane care au votat cu Ponta. Pare o banalitate să spui asta. Dar nu e, cîtă vreme, dacă te uiţi la multe dintre atitudinile de după turul II, alegerile par să fi consfinţit victoria unui trib asupra celuilalt. Iar tribul învins nu are decît să se predea şi să suporte fără crîcnire, pentru că cei buni au izbîndit şi cei răi au fost biruiţi.

„Preşedintele care uneşte" a eşuat la urne, şi nu pentru că sloganul nu ar fi fost corect, ci fiindcă cei mai mulţi alegători n-au avut încredere că acel candidat va face ceea ce promite. Îi revine acum celui ales să ducă la îndeplinire această promisiune. O misiune grea, dar făcută şi mai grea tocmai de campania de glorificare a preşedintelui. O campanie sub care putem vedea cu uşurinţă încercarea de a-l confisca pe eroul zilei în beneficiul unui trib sau al altuia. Ceea ce, în realitate, este o capcană.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Efectul Iohannis asupra buruienişului

Ştiu că nimic nu e mai nesigur decît viitorul. Ştiu şi că au început deja mîrîielile eternilor nemulţumiţi. Totuşi, nu pot să nu comit astăzi un exerciţiu de optimism. Mai ales că văd semne bune. Da, alţii se întristează cînd văd lista oamenilor cu care se spune prin tîrg că va lucra Iohannis la Cotroceni. Nici pe mine nu mă înveseleşte, dar eu văd altceva cu mult mai important. Văd că lumea românească intră într-o nouă vîrstă.

Cea mai bună dovadă că după 16 noiembrie a început o nouă epocă în România este că se întîmplă din ce în ce mai multe lucruri inexplicabile în termenii vechii rînduieli. Realitatea politică românească a ultimilor 25 de ani nu poate explica, de pildă, nici măcar rezultatul formidabil al votului din seara în care, prin voinţă generală, s-a încheiat un anumit trecut. În termenii politicii de pînă la data de 16 noiembrie 2014, rezultatul turului II al prezidenţialelor nu se poate explica. Acţiunile ştiute de partid, elanul ştiut al propagandei, farmecul de moment al candidatului, ca şi prezenţa sa de spirit, animarea urii împotriva adversarului, logica răului mai mic – nimic din toate acestea nu poate explica victoria lui Iohannis. Dovada cea mai bună este că nimeni nu a fost în stare să-l prevadă. Precizez că nu mă refer la faptul că Iohannis l-a învins pe Ponta – au existat, totuşi, oameni care au prevăzut sau, mai bine spus, au crezut în această victorie. Mă refer la dimensiunea ei. La scorul cu care Iohannis l-a învins pe Ponta. Cred că nu înţelegem ce trebuie din victoria lui Iohannis dacă o despărţim de dimensiunea ei. Victoria lui Iohannis este un mic/mare miracol nu pentru că primarul neamţ avea şansa a doua şi l-a învins pe premierul trufaş şi atotstăpînitor, care avea prima şansă – aşa ceva s-a mai văzut. Uimitor este că l-a învins aşa cum l-a învins! Nimic din termenii politicii noastre nu poate explica trecerea, în două săptămîni, de la 40% – 30% pentru Ponta, la 54,5% – 45,5% pentru Iohannis. O victorie a lui Iohannis cu 60.000 sau 100.000 de voturi mai putea fi încă explicată de analişti, sociologi, politologi, profesori ori guralivi de talk-show, dar o victorie cu 1.100.000 de voturi nu are explicaţie detectabilă de radarul care ne-a asigurat vizibilitatea politicii de pînă acum. Chiar dacă mai existau oameni care credeau în victoria lui Iohannis (eu însumi, judecînd după regulile politicii la zi, nu mai credeam, deşi o doream cu toată puterea), nici măcar unul, cel mai idealist dintre toţi să fi fost, nu a putut crede că 10 procente în minus pot deveni 9 în plus, peste doar două săptămîni, sau, şi mai elocvent, că o distanţă de 1.000.000 de voturi pentru Ponta a devenit, în două săptămîni, o distanţă de 1.000.000 de voturi pentru Iohannis. Da, sigur că ştiu că diferenţa a fost generată de prezenţă, de cele 2 milioane de alegători care au venit în plus în turul II (9,7 milioane de alegători în turul I şi 11,7 milioane de alegători în turul II). Dar asta nu este explicaţia, acesta este însuşi fenomenul de explicat. Inutile ne sînt obişnuinţele şi inutil ne este instrumentarul de analiză politică, dezvoltat în ultimii 25 de ani de realitatea noastră politică! Totul este, bineînţeles, perfect explicabil în termenii noului timp, care acum se defineşte, după aşteptările electoratului. Cu un electorat precum

De unde, Doamne?

cel care a venit (de unde, Doamne?) la urne în 16 noiembrie şi cu un preşedinte astfel ales de el, dar şi cu această DNA admirabilă, vă garantez că altfel va arăta politica românească în cîţiva ani de acum înainte.

Pînă atunci, să contabilizăm noutăţile. Prima ar fi reacţia imediată a Parlamentului – atenţie! –, dominat de adversarii lui Iohannis: votul negativ pentru controversatul proiect al amnistiei şi votul pentru suprimarea imunităţii tuturor celor pentru care DNA ceruse, de multe săptămîni, acest lucru. Mai vedem un PSD tăcut, *groggy* încă după upercutul încasat în bărbie pe 16 noiembrie. Mai vedem un Traian Băsescu respectuos şi calm, care predă preşedinţia într-un stil care sper să devină standard în viitor. Mai vedem că Monica Macovei cîştigă teren ca om politic, dar şi că Elena Udrea pierde teren ca om politic. Şi în societate vedem schimbări importante. Cel mai uşor sesizabil este fenomenul „să-i scriem lui Iohannis". Am putut vedea, în fiecare zi care a trecut din 16 noiembrie încoace, că zeci de oameni folosesc Internetul pentru a-i scrie lui Iohannis. O fac cumva demonstrativ, vînînd, poate, şi ceva notorietate, dar o fac toţi cu credinţa că rîndurile lor vor fi citite de destinatar. În general, expeditorii sînt mari anonimi. Am recoltat, pînă acum, vreo 20 de epistole din diaspora (fiecare scrisă, desigur, în numele întregii diaspore), în care semnatarul ţine să-i explice preşedintelui ales sensul real al votului acordat de el şi de toţi ceilalţi, dar şi să-i stabilească lista celor de făcut imediat, dar imediat, că altfel e de rău. Am remarcat că şi ţara e în plin elan „să-i scriem lui Iohannis". S-a umplut netul de scrisori de la profesori (fiecare în numele tuturor profesorilor), de la medici (fiecare în numele tuturor medicilor), de la doctoranzi (fiecare în numele tuturor doctoranzilor), de la oameni de afaceri (fiecare în numele tuturor oamenilor de afaceri). Profitînd că sînt ceva mai vizibili, au scris scrisori pentru Iohannis şi jurnaliştii – unii dintre ei mercenari de convingere, în solda lui Sebastian Ghiţă. Toţi aceşti oameni îi stabilesc lui Iohannis o urgentă *„to do list"*, explicîndu-i că pierde imediat ce a cîştigat, de nu face întocmai. Dincolo de hazul său, acest fenomen are şi o dimensiune simbolică. Este un simptom clar că societatea simte un altfel de lider, simte că viitorul se deschide altfel decît prezentul, că orizonturile aduc alt aer. Aşa să fie!

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Un Excel pentru Juncker

Aţi auzit: Farage şi Marine Le Pen (vîrfurile de lance ale eurosceptismului instituţional din Parlamentul European) vor să îl treacă pe domnul Juncker (preşedintele Comisiei Europene) printr-o moţiune de cenzură. Motivul: dezvăluirile numite plastic „LUX Leaks". Adică rezultatul unei anchete jurnalistice de amploare (80 de ziarişti din 26 de ţări, membri ai ICIJ – International Consortium for Investigative Journalism), care dovedeşte că, în timpul mandatului de prim-ministru al dlui Juncker, Luxemburgul atrăgea bani de la corporaţii internaţionale, cam ca un adevărat paradis fiscal. Schema este relativ simplă şi de ea au beneficiat cam 350 de corporaţii de prin toată lumea. Nume mari, mă înţelegi, monşer: ambele Cola (Pepsi şi Coca), Apple, EON, Gazprom, BNP Paribas, Unicredit, Glaxo, Volkswagen, Louis Vuitton... şi mulţi, mulţi alţii... Lista de firme dovedeşte un perfect ecumenism transnaţional în ceea ce priveşte practicarea singurului sport cu adevărat universal: evaziunea fiscală (prin comparaţie, fotbalul e un moft).

Mecanismul era relativ simplu: compania din ţara X deschidea o firmă în Luxemburg, pe care o împrumuta cu... – să zicem – un miliard de euro, fără dobîndă. Apoi, deschidea o altă firmă în ţara de origine, care împrumuta la rîndul său acelaşi miliard, dar cu dobîndă, de la proaspăta companie luxemburgheză (aceiaşi bani). Această dobîndă era nesupusă impozitării, şi în ţara de origine, şi în Luxemburg, conform legislaţiilor în funcţiune. Altfel spus, scăpai de impozitarea a 20-30 % din orice sumă care, fără schema LUX, ar fi fost trimişi la bugetele de stat. Pare-se că dl Juncker ar fi fost direct implicat în atragerea de noi „clienţi" pentru sistemul LUX.

Zavera de la Bruxelles nu va duce la „picarea" Comisiei, deoarece domnul Juncker are sprijin politic serios, iar Farage şi Le Pen doresc mai degrabă expunere mediatică, decît un rezultat concret. De aceea, voi aprecia munca jurnaliştilor de investigaţie care au făcut posibilă întreaga dezbatere. Ei sînt membri ai unei reţele mondiale de organizaţii media şi ziarişti freelance. Avem şi români acolo. Cel mai vechi dintre ei este Ştefan Cândea. Nu prea aţi auzit de el. Nu scrie în media mainstream. Nu e invitat decît prea rar pe la cele „patru televiziuni de ştiri care contează". Este, în schimb, coautor la multe anchete jurnalistice transnaţionale, laureat al mai multor premii de profil. Om serios. Nu are loc la nici o publicaţie. Este şi el freelancer, adică lucrează la bucată, pentru cine se nimereşte. Pe vremuri, am fost şi eu în reţea. Am învăţat ce e acela Excel (singurul produs Microsoft *cu adevărat* excepţional) şi cît de important este pentru un jurnalist care are timp, competenţă şi bun-simţ. Practic, iei datele brute din statistici şi de la autorităţi, şi le poţi prelucra în folosul articolului scris întru utilitate publică. Pe lîngă Excel, mai există Access sau SPSS (pentru iniţiaţi). Am fost doar cîţiva români şcoliţi în atari tehnici. Ştefan Cândea era unul. Liviu Avram a fost altul. El a reuşit, cu un simplu Excel şi cu trei telefoane pe la Registrul Comerţului, să o demită pe Hildegard Puwak, pe vremea atotputernicului Guvern Năstase. Nu a fost nevoie de DNA sau de informaţii „pe surse". Zilele astea, Liviu îmi zicea că a ajuns „un nenorocit de birocrat de presă" şi că îşi aminteşte acele vremuri cam ca despre „puşca şi cureaua latăăăăă". El este salariat la un trust. Preţul plătit a fost nasol: nu mai e jurnalist de investigaţie.

Ăştia sînt periculoşi.

Nici prin alte ţări nu e altfel. Nici un trust nu îşi permite să ţină pe statul de plată un om care să muncească opt-zece luni pentru un articol. De acord, acel articol îţi poate aduce un Pulitzer sau demisia unui premier. Dar pentru trust, este mult prea scump. Cam toate legendele jurnalismului global pe care le-am cunoscut trăiesc din conferinţe şi cursuri. Nu sînt angajaţi pe nicăieri ca ziarişti, cu carte de muncă. Nişte unii fără căpătîi. Ăştia sînt periculoşi. Cu angajaţii la gazetă te mai înţelegi, şi pe-aici, şi pe-aiurea. Ciudat este că nici măcar un tip uns cu toate alifiile politice ivropeneşti, ca dl Juncker, nu ştia o atare informaţie simplă. Aia e! Nu le are cu Excel-ul...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

UEFA discută eventuala introducere a loviturilor de departajare la 11 metri, înaintea reprizelor de prelungiri ale partidelor, şi posibila introducere a eliminărilor temporare, ca în alte sporturi. Ar fi o revoluţie?

Dintotdeauna fotbalul a vrut să fie ca regina Angliei – puternic, bogat şi fără a da socoteală nimănui, în afara bunului Dumnezeu. Treaba e că, între timp, se întîmplă o întreagă lume sub tron, o lume vie, viermuitoare, flămîndă, contestatară. Or, fotbalul pare să trăiască într-o alta, sub un clopot cu sticlă groasă. Pentru el e neimportant cine e mai bun sau cine are dreptate pe teren. Esenţial e ca jocul să meargă mai departe, şi business-ul la dreapta lui. De aceea arbitrii sînt precum îngerii tatălui Sepp, asexuaţi, crînceni şi imuabili. Doar autoritatea cerească îi poate pedepsi. Acum Platini vrea să scuture sistemul, dacă n-a putut să-l zgîlţîie pe Blatter însuşi. Am văzut oameni oripilaţi de perspectiva acestor schimbări. Eu n-am asemenea angoase. Sigur, ideea loviturilor de departajare înainte de prelungiri, pentru ca o echipă să ia un avantaj şi cealaltă să fie nevoită să i-l conteste în cele două minireprize de după, altfel insipide, pare ciudată. Nu-i o idee rea, dar soluţia nu e evidentă. Publicul s-ar putea să nu se dea pe spate, dar asta e istoria oricărei invenţii sau inovaţii. Oricum, acum e epoca perfectă pentru a reseta sistemul, în ziua de azi oamenii sînt mai obişnuiţi ca oricînd cu noutatea. De departe cea mai bună ar fi introducerea într-un sistem coerent a posibilităţii de a contesta o decizie strîmbă. E de lucru serios, dar ar putea fi sfîrşitul epocii nedreptăţilor colosale şi al erorilor monumentale cauzate de limitele ochiului şi buzunarului uman. E timpul ca acest sport să intre în timpul lui. Şi ca faimoasa zicere „fie să cîştige cel mai bun" să sune altfel decît o lozincă leninistă.

Radu NAUM

PUBLICITATE

adevărul
îți aduce în premieră pe DVD
colecția
FILME DE AUR
din cinematografia rusă!

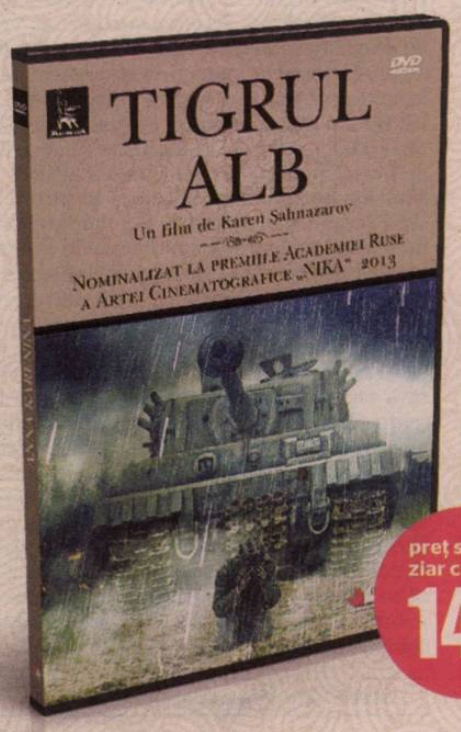

Nu rata ultimul film din colecție!
24 noiembrie
Tigrul alb
acțiune, fantastic, 2012

preț special ziar cu DVD 14,99 lei

PUBLICITATE

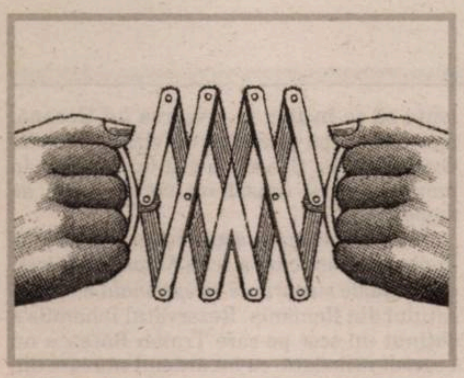

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

La vot, ca în pelerinaj

– dialog cu Mirel BĂNICĂ –

A publicat de curînd volumul Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană, *iar acum cîţiva ani – un* Fals jurnal de căpşunar. *A stat vreo opt ani în alte ţări.* ***Mirel Bănică*** *a cunoscut direct ce înseamnă „diaspora“. L-am invitat la o discuţie despre asta acum, cînd se vorbeşte atît despre „votul românilor din diaspora“.*

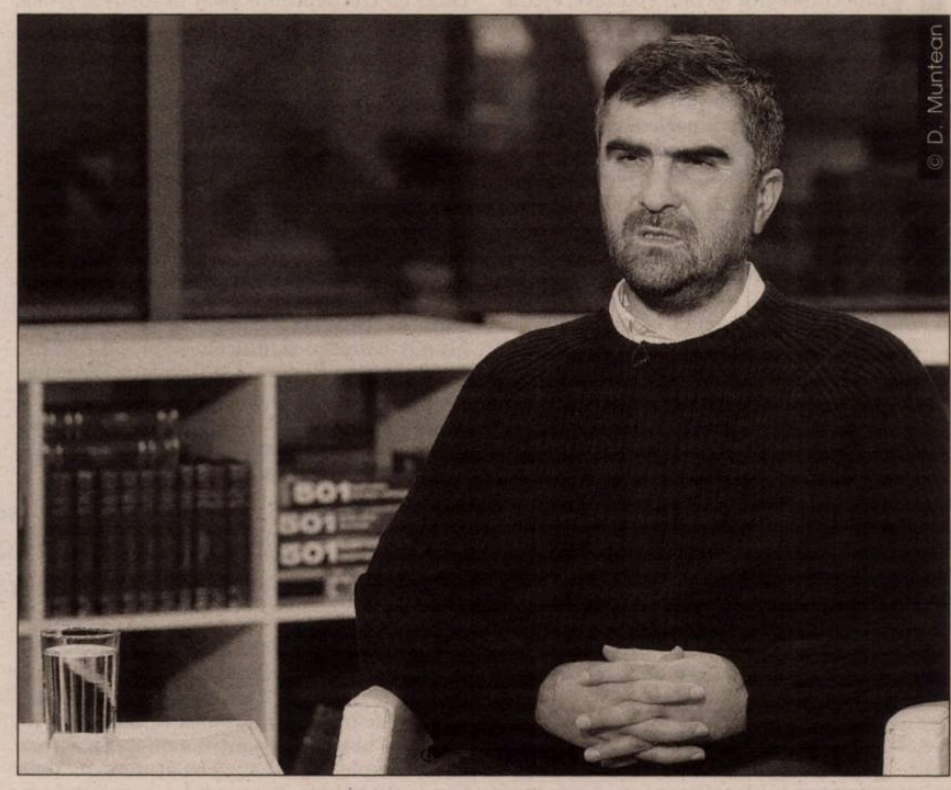

E adecvată toată această discuţie despre diaspora? Termenul a reapărut şi se foloseşte masiv, părea uitat...

Preocupările mele profesionale şi academice m-au purtat ani la rînd prin mai multe „diaspore“ – cea elveţiană, cea canadiană şi cea franceză. Am revenit în ţară în 2007-2008. Îmi place să cred – şi nu mă interpretaţi greşit – că ştiu despre ce vorbesc, căci am făcut parte din diaspora. La bază, cuvîntul provine din limba greacă, a desemnat acea mînă de greci care au întemeiat coloniile din jurul Mediteranei. Apoi, prin extensie, s-a folosit pentru a caracteriza acele mari popoare care au primit ciocanul de fier necruţător al istoriei şi a trebuit să emigreze – mă gîndesc la diaspora evreiască. Mai nou, utilizăm aproape în exces cuvîntul „diasporă“ pentru a-i caracteriza pe acei concetăţeni ai noştri care au ales să plece pentru a-şi construi o viaţă mai bună, şi înainte, şi după 1989. Chiar îmi puneam întrebarea de ce nu folosim cuvîntul – mai la îndemînă şi mai bine ancorat în limba română – *emigraţie*. Cred că e o anumită încărcătură peiorativă în el, nu ne mai place să fim consideraţi emigranţi. Înainte de 1989, se folosea şi cuvîntul teribil „fugit“, cei care plecau erau consideraţi „fugiţi din ţară“.

„Dragă mamă, am ajuns cu bine, autocarul a făcut 38 de ore...“

Astăzi, însă, cetăţenii europeni au dreptul să se stabilească şi să muncească oriunde pe teritoriul UE. Numai că acest lucru s-a întîmplat în proporţii de masă cu românii, se estimează că sînt 2-3 milioane...

Nu avem statistici clare, aproape nici un stat nu are. Migraţia se măsoară „pe stoc“, nu „pe flux“. Fiecare popor are locurile lui comune cînd vine vorba despre cei care migrează; ascultam la RFI, recent, cum francezii îşi pun problema cît de suferindă va fi fiind Franţa pentru că tinerele elite franceze pleacă masiv în Australia – un stat care atrage –, ori în SUA, pentru excelenţa academică pe care Europa nu o mai oferă, din păcate. E greu de estimat migraţia în acest moment, dar poate că ar trebui să fim mai puţin preocupaţi de numărul real, căci nu-l vom şti niciodată. Iar realitatea virtuală ne-a schimbat complet: îi salut pe fraţii mei, căpşunarii, care în acest moment sînt cu noi, prin Internet. Lucrul acesta nu se întîmpla cînd am pus eu piciorul prima dată în Occident, în toamna lui 1997. Pe atunci încă mai scriam scrisori de mînă: „Dragă mamă, am ajuns cu bine, autocarul a făcut 38 de ore...“ Aceste lucruri s-au schimbat complet: românii din diaspora sînt acum cu noi şi, în acelaşi timp, sînt în afara noastră.

„Căpşunarii“. Un termen care s-a extins asupra tuturor românilor care plecau la muncă în străinătate... Aţi scris un Fals jurnal de căpşunar, *cum mai vedeţi azi acest cuvînt?*

E un termen dulce-amar, foarte afectuos. La început a fost mai degrabă peiorativ, într-o nuanţă „iliesciană“, de anii '90: căpşunarii erau cei care-şi „trădau“ ţara pentru o viaţă mai bună. Cu timpul, a evoluat şi cred că a ajuns chiar o etichetă de mîndrie: aceşti „căpşunari“ îşi cîştigă viaţa foarte demn, muncesc mult pentru banii pe care îi cîştigă, redescoperă munca şi valoarea muncii acolo, în Occident, redescoperă ceea ce înseamnă să fii condus de un management eficient – fie că aduni căpşuni, fie că lucrezi într-o firmă de IT. Acest termen reprezintă şi o stare de dragoste şi de dor pe care o simţim fiecare dintre noi atunci cînd ştim că avem membri de familie „pierduţi“ undeva în Uniunea Europeană. Căpşunarii au reapărut acum. Eu nu atribui rezultatele votului doar lor, dar a fost o răzbunare tăcută a căpşunarilor pe Facebook. Căpşunarul a învins.

Cum a funcţionat?

Am fost preocupat pentru o vreme de fenomenul pelerinajelor în România (căci specializarea mea principală, în acest moment, este antropolgia religiilor). Timp de patrucinci ani, a trebuit să stau la diferite rînduri, ore şi ore întregi – la moaşte, la relicve, în Bucureşti, în Iaşi şi în alte locuri unde au loc pelerinaje. Acolo mi-am dat seama ce-i face pe acei oameni (veniţi din diferite părţi ale ţării, de diferite condiţii sociale) să stea atît de cuminţi în aşteptarea atingerii raclei unde se găsesc moaştele. Rîndul îi ordonează, îi disciplinează şi îi leagă pe oameni (evident, nu eu spun asta, marea antropologie a descoperit-o). La un moment dat, persoanele care se aşază în rînd nu-şi mai aparţin sieşi, ci aparţin acelui metaorganism care se numeşte coada de aşteptare. Acum, a fost un vot-pelerinaj: racla cu moaşte a fost înlocuită cu urna de votare. Am avut şi jandarmi la vot (ca şi în România la pelerinaje), şi telefoane mobile (căci şi la pelerinaje se filmează foarte mult), am avut chiar şi îmbulzeală, şi gaze lacrimogene. N-am avut sarmale – căci jandarmii francezi nu dau sarmale. Ceea ce analiştii de toate culorile şi de toate soiurile n-au înţeles este că acest rînd a agregat votantul-migrant (sau „căpşunar“, dacă doriţi). Cînd acel rînd n-a mai funcţionat aşa cum trebuie, a reacţionat ca o fiinţă vie. Şi s-a mai întîmplat un lucru. Noi, căpşunarii, sîntem oameni care cîştigăm foarte greu banii, uneori cu multe suferinţe fizice şi morale. Nu le poţi spune unor oameni care îşi cîştigă atît de greu existenţa „luaţi şi voi trenul şi mergeţi să votaţi la Nancy sau Strasbourg“. Atunci cînd muncesc de le sar capacele pentru 50 de euro, nu pot risipi aceşti bani atît de uşor.

„Am avut nevoie de demnitatea lor pentru a ne redescoperi demnitatea noastră de cetăţeni.“

La vot au fost oameni de toate condiţiile sociale. Mai contează, în diaspora, diferenţele sociale?

Acest pelerinaj electoral s-a transformat într-un ritual, în turul II. În primul tur, a fost o preritualizare, aşa că pe 16 noiembrie, oamenii au venit mai din timp, s-au aşezat la coadă, pe lîngă ei s-au pus garduri – ca şi la pelerinaj. În orice ritual de acest gen, în spaţiul acela se creează un spaţiu liminal: noi şi ceilalţi; aceasta e „zona noastră liberă“. Atunci cînd s-a încercat intruziunea în acea zonă liberă – care i-a ţinut legaţi, spre mirarea locuitorilor din oraşele respective –, s-a pierdut diferenţa de clasă, de salariu, de condiţie socială, care altminteri e foarte pregnantă în comunităţile din Occident (nu numai cele româneşti). Sînt oameni – am simţit asta pe propria piele – care au preferat să rămînă în Occident, în ciuda crizei de acum cîţiva ani, cînd le-a fost foarte greu. I-am întrebat pe unii de ce nu se întorc în ţară. Mi-au răspuns că au învăţat să fie respectaţi ca oameni şi cetăţeni: cînd intră într-un comisariat de poliţie, într-o primărie, în altă instituţie publică, sînt trataţi ca cetăţeni. Au învăţat să fie demni. La aceste alegeri, au fost demni. Şi noi, în ţară, am avut nevoie de demnitatea lor pentru a ne redescoperi demnitatea noastră de cetăţeni. Ei au învăţat să fie mai respectaţi decît sîntem noi.

Cum era pe vremea cînd aţi fost „căpşunar“?

„Căpşunăritul“ pe vremea aceea era cu totul altfel decît acum – vorbim de anii 1997-1999. Eram înscris la master la Universitatea din Geneva, unde apoi am făcut şi doctoratul. Am şi lucrat foarte mult atunci, pentru a mă putea întreţine. Geneva e un loc special. Să nu uităm că acolo a locuit multă vreme familia regală a României, care a avut un cerc de fideli, oameni foarte respectabili. Românii care erau deja acolo acceptau foarte greu că, încet-încet, vin şi altfel de români: studenţi, muncitori şi dansatoare în cluburi de noapte. La început, nu-şi vorbeau prea mult unii, altora. Aşa s-a întîmplat şi în alte locuri. Apoi, au început să se unească în jurul bisericilor româneşti din diaspora. Am mai spus acest lucru, nu cred că greşesc: Biserica Ortodoxă Română s-a mişcat mai repede decît statul român, pentru că a simţit nevoia de integrare a românilor. A construit parohii la o scară extrem de largă în Europa Occidentală. Bisericile au fost primele spaţii de integrare. Dar marea schimbare care a avut loc în ultimii ani a fost digitalizarea diasporei, datorită banalizării mijloacelor de comunicare şi accesibilităţii tehnologiei. Faptul că acum poţi comunica rapid şi ieftin cu cei de acasă a produs o egalizare. Şi – dacă nu e o formulă prea tare – şi un fel de şantaj sentimental. Să nu uităm cum au votat unele regiuni ale ţării care sînt bine reprezentate şi în diaspora. Comunicarea a produs o „egalizare“ a românilor.

S-a produs şi o „unire“ ad-hoc?

Diferenţele oricum există. Dar ceea ce structurează identitatea unei migraţii este memoria locului din care au plecat. Iar românii – naţie nostalgică prin definiţie, chinuită de şurubul dorului de casă – rămîn cu o imagine ideală a României. Probabil că au avut senzaţia că în această imagine ideală intervine factorul politic, care ar merita o lecţie. Şi au dat-o. Eu nu leg rezultatul alegerilor doar de diaspora, dar ea a fost un factor hotărîtor. Dacă nu vrem să-i mai chinuim pe căpşunari, ar trebui să apară legea votului prin corespondenţă. Ar fi un semn de respect faţă de propriii cetăţeni.

Au apărut şi probleme, de-a lungul timpului, cu „românii din străinătate“ – în Italia, în Franţa şi, cel mai recent, în Marea Britanie, unde la 1 ianuarie românii şi bulgarii erau aşteptaţi în valuri (de aici, creşterea popularităţii UKIP), dar nu s-a întîmplat aşa. Ei sînt numiţi adesea, în presă, „imigranţi“. Or, e vorba despre cetăţeni...

Cînd spui „migranţi“, poate te aştepţi să-i şi vezi întorşi acasă, măcar pe unii dintre ei. Cînd spui „diaspora“, te referi implicit la oameni fixaţi deja acolo, în comunităţi integrabile. Dar românii din străinătate sînt extrem de supli, îşi găsesc acolo extrem de repede nişele în care să se aşeze. Românii aceia foarte vizibili, dar puţin numeroşi, nu sînt reprezentativi pentru diaspora noastră. Cei mai mulţi îşi găsesc acolo prieteni, îşi formează familii, îşi petrec concediile acolo. Astăzi nu se mai blochează vămile cînd vin ai noştri în concediu acasă. După doi-trei ani de zile, mulţi îşi dau seama că poate e mai ieftin şi mai plăcut să-ţi faci concediul în Sicilia decît la Mamaia. E şi acesta un semn de integrare. Sîntem europeni, ne identificăm, prin diaspora, cu Europa. Românii nu vor înfiinţa niciodată la Londra sau la Paris un „Românistan“, un cartier numai al lor. Diaspora românească a dovedit că Europa există şi funcţionează.

Fragmente dintr-un interviu pe care îl puteţi urmări integral pe live.adevarul.ro.

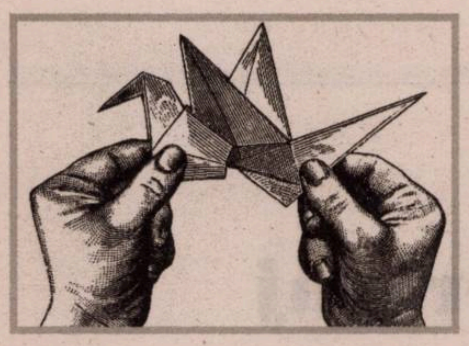

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Poporul are întotdeauna dreptate!

Ebinecunoscuta formulă cu care Victor Ponta şi-a acceptat înfrîngerea. La fel ca poporul, şi Victor Ponta a avut dreptate. În ciuda cunoscutelor clişee care spun că democraţia nu prinde în România, că votul popular poate fi periculos pentru că oamenii n-au cultură politică destulă, că votează ca bizonii ş.a.m.d., se dovedeşte că în scurtul răstimp istoric în care au avut alegeri prezidenţiale libere, românii au votat destul de bine, şi mai ales, din ce în ce mai bine. Cel puţin cînd a fost vorba de preşedinte, majoritatea electoratului a ştiut să aleagă, chiar şi cînd n-a prea avut din ce alege.

La prima vedere, poate părea surprinzător ce spun, dar lucrul ăsta e demonstrabil. Desigur, trebuie să excludem primele alegeri, din 1990 şi din 1992. Totuşi, în mai 1990, în ciuda speranţelor pe care unii şi le vor fi făcut, un vot popular în favoarea unui Ion Raţiu sau Radu Câmpeanu era de-a dreptul imposibil. România tocmai ieşise din noaptea unui regim totalitar. Oamenii abia se vedeau scăpaţi de frig, de foame şi de gloanţele „teroriştilor". După numai doi ani, candidatul opoziţiei democrate, Emil Constantinescu, obţinea un onorabil procent de peste 38%. Poate că nici atunci nu era de aşteptat mai mult.

Peste alţi patru ani însă, Emil Constantinescu, considerat candidatul mai democrat şi care nu avea trecutul comunist al lui Ion Iliescu, a cîştigat cu exact aceleaşi procente pe care acum le-a obţinut şi Klaus Iohannis – 54,4%. Acea victorie a fost cu atît mai importantă, cu cît prezenţa la vot a fost de aproape 76% (mai mare chiar cu trei procente decît în turul al II-lea al alegerilor din 1992).

În 2000, după cum ne amintim, aparent, s-a întîmplat un accident, iar în turul al II-lea au ajuns (iarăşi) omniprezentul Ion Iliescu şi tulburătorul Corneliu Vadim Tudor. Mulţi analişti politici au spus atunci că strania situaţie a fost cauzată, pe de-o parte, de retragerea din joc a preşedintelui în exerciţiu, care era Emil Constantinescu, şi pe de altă parte, de candidaturile suprapuse ale partidelor de centru dreapta, care au dus la fărîmiţarea voturilor. Pe culoare foarte apropiate ideologic au candidat atunci Teodor Stolojan, Mugur Isărescu şi, dincolo de ei, s-a mai înscris şi Petre Roman. Cu finaliştii Iliescu şi Tudor a început să circule celebra vorbă cu alegerea răului mai mic, şi românii au ales, totuşi, răul cel mai mic. Ion Iliescu a cîştigat cu un scor zdrobitor, dar prezenţa la vot a fost mai scăzută decît niciodată pînă atunci (57%) şi cu opt procente mai mică decît fusese în primul tur, ceea ce a denotat o reticenţă electorală importantă în faţa unei asemenea alegeri. Şi pentru a nu ne face prea mari complexe din cauză că atunci am avut în turul al II-lea un candidat extremist, ar trebui să ne amintim că şi în Franţa, doi ani mai tîrziu, în „finala" prezidenţialelor a ajuns Jean-Marie Le Pen.

Oamenii abia se vedeau scăpaţi de frig.

În 2004, în ciuda unei guvernări care reuşise să-şi aservească aproape întreaga presă şi în ciuda accidentului cu Teodor Stolojan, majoritatea l-a ales pe impetuosul Traian Băsescu, şi nu pe coruptul Adrian Năstase (chiar dacă la o diferenţă mică).

În 2009, victoria pe muchie a preşedintelui în funcţie (la mai puţin de un procent faţă de Mircea Geoană) ar putea fi interpretată ca un semn că electoratul era deja enervat de greşelile şi de comportamentul lui Traian Băsescu, dar nu îndeajuns încît balanţa să se încline în favoarea lui Geoană, mai ales după povestea cu vizita la Sorin Ovidiu Vântu. Şi acela a fost un vot care, în mare, poate fi considerat cît se poate de responsabil.

Ce s-a întîmplat acum între Iohannis şi Ponta este, aşa cum a scris *Financial Times*, o dovadă de *maturitate excepţională* a electoratului din România. Rezervatul Iohannis a obţinut un scor pe care Traian Băsescu nu l-a avut niciodată, cu tot ardeiul său iute din sloganuri şi din exprimare. Una peste alta, se poate spune că, din 1996, dintre candidaţii cu şanse (cu susţinere politică importantă) care li se oferă, românii îl aleg totdeauna pe cel mai bun. Şi cu cît candidatul e mai serios, cu atît primeşte voturi mai multe.

Sigur, nu trebuie să uităm că de fiecare dată au existat şi zone (cam aceleaşi) în care votanţii au putut fi manipulaţi pentru că pun un preţ prea mic pe ideea de vot. De remarcat e că bazinul electoral al PSD şi al candidaţilor săi la preşedinţie e cam în această zonă. Conform studiilor sociologice, PSD a fost votat cu precădere de oamenii mai în vîrstă, de cei cu şcoală puţină şi în special în zonele rurale ale Olteniei, Munteniei şi Moldovei. Dar aceştia nu formează majoritatea.

ready made

„O săgeată, detunată din arc, poate ea oare a răsări îndărăpt sau a se înfige în aer mai nainte de a se izbi de o ţintă? Aşa sînt şi literaturile: reacţiunea lor retrogradă sau amorţirea lor staţionară sînt cu putinţă numai după ce se încheie acţiunea, adecă după ce, o dată pornită, cultura ajunge obosită la o mare depărtare de cale, ajunge ş-adoarme pe loc sau cade înapoi pe o bucată de vreme."

B.P. Hasdeu, „A propos de scrierea d-lui Negruzzi", în volumul *Pagini alese*, Editura Tineretului, 1968

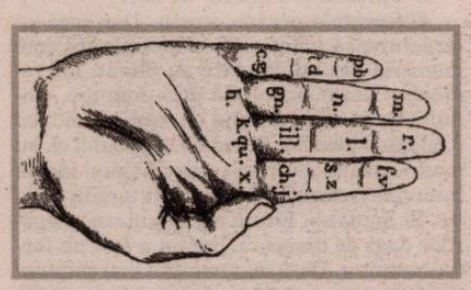

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Dilemă electorală

Domnul Pătru Bibilea a fost – încă din 1990 (pe cînd avea 28 de ani!) – un pesedist (în sfîrşit, iniţial, un fesenist) moderat. De-a lungul anilor, nu a agresat pe nimeni cu opţiunile sale – e greu de zis *politice*, mai curînd *electorale* –, încercînd să fie discret pe parcursul discuţiilor partizane. Crezuse în dl Ion Iliescu şi îi ştampilase, neezitant, pe domnii Năstase şi, mai apoi, Geoană, deşi viaţa lui în social-democraţie nu strălucise prin bunăstare. În primul deceniu postdecembrist, şi-a pierdut slujba (lucrase ca gestionar la Combinatul de Utilaj Greu), iar, ulterior, şi-a văzut, neputincios, mama deposedată de economii (depuse la o bancă devalizată de mafia stîngiştilor). S-a alăturat, treptat, cohortelor de compatrioţi recalificaţi pe micul trafic de frontieră cu Turcia. Cam un „cincinal", Bibileii trăseseră vîrtos mîţa de coadă. Refuzase totuşi să accepte faptul că oamenii din categoria sa ar putea fi vreodată de partea moşierilor (Raţiu), monarhiştilor (Constantinescu) ori a îmbogăţiţilor tranziţiei (Băsescu). Ultimul – Traian Băsescu – îi provoca, de altfel, un disconfort psihic major. Îi amintea de Ceauşescu, pe care, iată, în ciuda socialismului său latent, îl urîse din toată fiinţa.

Aşadar, a bănuit că recentele alegeri româneşti nu vor determina mari tulburări în existenţa sa, cum ar veni, ideologică. Urma să-l voteze pe candidatul de stînga, oricare ar fi fost el. Că „el" a devenit, la un moment dat, tînărul Victor Ponta, iarăşi nu l-a derutat, deşi auzise ceva suspect: prezumtiv, premierul ar fi votat, în juneţe, cu liberalii şi cu ţărăniştii. Mă rog, vorbe de campanie, prea puţin semnificative pentru a-i clinti lui nea Bibilea părerile. Ponta părea cumsecade, avea discurs bun şi se arăta providenţial pentru pensionari şi săraci. Problema, dacă era una, nu venea din percepţia dlui Pătru asupra dlui Ponta, ci mai degrabă din percepţia copiilor dlui Pătru asupra dlui Ponta. Pe scurt, familia Bibilea se compunea, pe lîngă soţi, şi dintr-un băiat şi o fată, studenţi, care, ajunşi ei înşişi votanţi de vreo doi-trei ani, nu încetau cu cri-

Cîinii latră „no, ham".

ticile la adresa „uslaşilor", „anteniştilor" şi „comuniştilor reînviaţi". Pătru şi Bibina (nevastă-sa) erau înnebuniţi, zi de zi, de cei doi tineri prooccidentali, să nu se mai „alieze cu ţăranii" şi să „intre odată în lumea civilizată".

Această „intrare" în normalitate o constituia, pentru copiii lui Bibilea, primarul Sibiului, Klaus Iohannis, pe care ei îl votaseră entuziast chiar de la primul tur. Pătru rezistase atunci cu stoicism presiunilor din familie şi mersese pe dl Ponta. La fel făcu şi Bibina, o femeie credincioasă bărbatului pînă în pînzele albe. După anunţarea rezultatelor însă, un lucru straniu se petrecu în sufletul fostului gestionar de la Combinatul de Utilaj Greu. L-a impresionat numărul mare de votanţi ai dlui Iohannis şi, mai ales, drama românilor din diaspora (avea cinci nepoţi la muncă în Franţa, Italia şi Spania, ai căror mame – surorile lui Nea Pătru – îi spuseseră plîngînd că scutierii locali îi alungaseră cu gaze lacrimogene, după ore de aşteptare în faţa secţiilor de votare). Nu a comentat incidentele cu ai săi, dar inima lui s-a umplut de indignare. În plus, îl irita şi comportamentul cîtorva amici stîngişti, care nu încetau să-l înjure pe primarul prezidenţiabil, cu toate că omul nu făcuse nimic rău. Popică şi Matache repetau pînă la obsesie două glume auzite în popor. Prima: de ce îşi pune Iohannis pîinea în ciorbă? Răspuns: ca să nu deschidă gura de două ori. A doua: dacă e adevărat că, în Sibiu, cîinii latră „no, ham", atunci numele real al lui Iohannis trebuia să fie Nohammis. Conştiinţa sa democratică, articulată greoi, în două decenii şi jumătate de libertate, nu mai putea tolera jignirea politică!

Pe 16 noiembrie, plecă, de aceea, cu soţia, îngîndurat, la vot. Nu suflase, desigur, nici un cuvînţel în casă despre dilemele lui electorale. Ba, seara, înainte de culcare, îi spusese Bibinei, de parcă ar fi vrut să se convingă pe el însuşi: „Mamă, mîine votăm cu Ponta!" Surprinsă, consoarta replică apăsat, nereuşind să-şi ascundă nedumerirea: „Păi, cum altfel, tătuţule? Mai încape vorbă? Votăm cu Victoraş." Făcură *ckeck-in*-ul la comisia de votare, preluară ştampilele şi intrară fiecare în cîte o cabină. Bibilea deschise buletinul şi, deodată, universul începu să se învîrtă nebuneşte înaintea ochilor săi. Vedea pretutindeni mineri, devalizări, furt, corupţie, sărăcie, exasperare, „eterne şi fascinante Românii". Sudoarea i se scurgea pe frunte de parcă ar fi intrat în durerile facerii, Doamne fereşte! Se repezi ca un hultan afară, strigînd aidoma unui scelerat: „Bibina, Bibina, aşteaptă! Nu-l vota pe pesedist! Ştampilează-l, pentru numele lui Dumnezeu, pe neamţ, mamă! Pe neamţ!" Femeia ieşi îngrozită din cabină, cu buletinul la vedere, deja „parafat" în căsuţa lui Victor Viorel Ponta. Pătru nu mai apucă decît să geamă, o dată, scurt, rupt de suferinţă, după care fu înşfăcat de doi poliţişti masivi şi scos cu brutalitate în stradă. După el venea Bibina – cuprinsă de istericale – mai mult tîrîtă decît escortată.

Dl Bibilea se lăsă moale în braţele însoţitorilor şi se puse pe scandat, cu resemnare în glas: „Klaus, Klaus, scapă-ne de Mickey Mouse!"

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

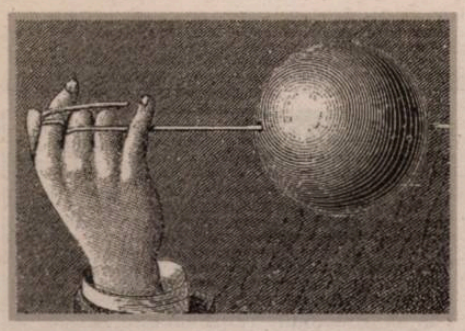

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Piaţa, tîrgul şi salonul

– după Gaudeamus –

■ Piaţa de carte este în declin – anunţă un studiu recent realizat de Federaţia Editorilor din România. Industria cărţii a ajuns la cel mai de jos nivel de după 1990. Multe edituri s-au închis pe fondul crizei economice. Cele rămase şi-au redus numărul de apariţii şi şi-au calibrat tirajele pentru a reduce eventualele pierderi. Transferul de bani între librării, difuzori şi edituri e tot mai anevoios. Ce mai spun statisticile – şi nu de azi, de ieri, ci de ani buni – e că se citeşte foarte puţin. La o carte pe an *per capita*, România se plasează pe ultimul loc în Europa la consumul de carte. E, însă, şi loc de optimism. La Tîrgul de Carte Gaudeamus s-au înregistrat 117.000 de vizitatori, un record absolut. Asta e o mică mare victorie. Cifra de vizitare e o dovadă că măcar cei care mai citesc şi mai cumpără cărţi sînt, în continuare, interesaţi de lectură.

■ Dar succesul tîrgului de carte nu e un semn de sănătate al industriei cărţii: pofta nestăpînită de a cumpăra cărţi în cele cinci zile cît ţine festinul Gaudeamus e cam ca dezlănţuirea bulimică din timpul sărbătorilor de iarnă, de după o lungă perioadă de post. Bine ar fi să consumăm mai mult, dar echilibrat şi pe tot parcursul anului. Pentru edituri, tîrgul de carte înseamnă o oportunitate de business, şansa unei infuzii rapide de capital, spre sfîrşitul anului, cînd vine scadenţa pentru multe dări. Pentru librării – instituţii de bază într-o piaţă de carte care funcţionează normal –, tîrgul de carte înseamnă şi o scădere semnificativă a încasărilor.

■ Cel puţin la Bucureşti, pare că trăim în doi timpi. Respirăm adînc de două ori pe an. O dată vara, la Bookfest, şi încă o dată la sfîrşit de toamnă, la Gaudeamus. În rest – apnee. Editurile mari par să-şi fi reglat şi ele tirul în funcţie de aceste două momente de vîrf şi publică cea mai mare parte a titlurilor noi în prag de concedii sau fix înainte de sărbători. Gaudeamus, mai bine plasat în agenda culturală, căci, fiind organizat la sfîrşit de an, acoperă toată producţia literară, e mai atrăgător şi, cu siguranţă, mai influent. Dar Bookfest şi Gaudeamus sînt, amîndouă, mai degrabă „tîrguri de cărţi", decît tîrguri de carte. Se vînd cărţi en detail, cărţi en gros, dar se vinde, cu orice preţ. Superlibrării, bazar de cărţi, mall de tipărituri, accentul cade pe comerţ, nu pe carte. M-aş bucura dacă măcar unul dintre „tîrguri" s-ar transforma în salon şi s-ar concentra pe autori, pe idei, pe lectură, şi nu pe succesul comercial imediat.

■ Invitat de onoare la această ediţie Gaudeamus a fost Federaţia Rusă. Marea literatură rusă e, evident, binecunoscută în România. Autorii clasici, Tolstoi, Dostoievski, Cehov etc. etc. sînt publicaţi în numeroase ediţii. Dar cititorii din România descoperă abia de puţină vreme literatura contemporană. Şi ce bogăţie! Ce moment mai bun să descoperi „noul roman", „noul realism", tocmai într-un moment de criză a relaţiilor dintre Europa şi Rusia. Ce bucurie să-i vezi la Bucureşti pe combativul Zahar Prilepin sau pe „mama" literaturii ruse contemporane, Elena Shubina!

■ Despre cărţile digitale se vorbeşte cam de un deceniu. Cel mai adesea, în termeni nu prea elogioşi. O să distrugă cultura scrisă! O să anihileze cărţile, aşa cum le ştim – spun pesimiştii. Statisticile de pînă acum arată însă că, la nivel mondial, volumul de tipărituri e în creştere continuă şi că, deşi lectura digitală începe să capete amploare, nu a reuşit încă să devină un fenomen cu adevărat semnificativ pe piaţa de carte. Decît, poate, în SUA, acolo unde piaţa cărţii digitale a depăşit cifra de două miliarde de dolari. Avem de ce să ne temem? Ce au de făcut editorii pentru a se adapta acestei noi provocări? La Gaudeamus am întrebat cîţiva directori editoriali dacă mai cred în cartea tipărită. Răspunsul unanim a fost „da". Chiar dacă editurile generaliste importante publică, de doi-trei ani, şi ediţii electronice ale cărţilor din portofoliu, chiar dacă între timp au apărut şi edituri care publică exclusiv în format digital, acest segment e încă nesemnificativ. Încă n-a sosit vremea cărţilor digitale, ele încă nu reprezintă cu adevărat o miză în România.

Pare că trăim în doi timpi. Respirăm adînc de două ori pe an. O dată vara, la Bookfest, şi încă o dată la sfîrşit de toamnă, la Gaudeamus. În rest – apnee.

Şi, în nici un caz, nu reprezintă o ameninţare pentru tipărituri. Ba, dimpotrivă, ar putea fi un factor de creştere pentru anumite nişe, pentru cărţi de specialitate, în mod deosebit.

PUBLICITATE

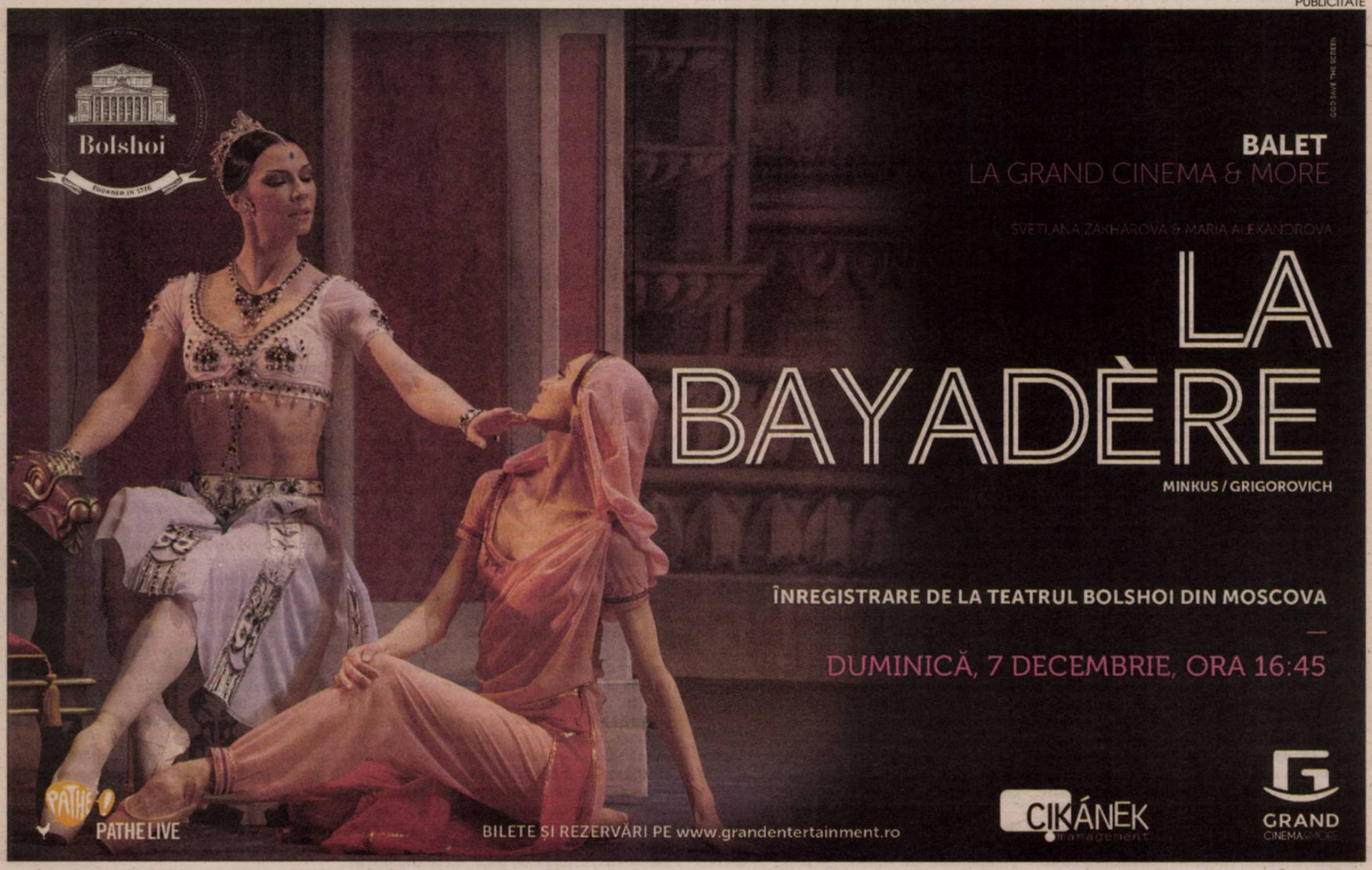

Emil BELU

efectul de **ecou**

Oul lui Basile

Transpirat, gîfîind sub povara cartonului cu bere Molson, Basile mă ia la întrebări: „Ai auzit cum i-am umflat gologanii vecinei tale, aia cu casa cît un hangar de avion?“ Văzîndu-mă nedumerit, mai adăugă un amănunt: „Hai, bre, te faci că nu ştii, Coana Mare, văduva aia coclită de lovele!“ Mirat de faptul că nu eram la curent cu ultima lui ispravă, o luă din loc bodogănind, lăsînd în urmă un norişor cu damf de bere. Auzisem cîte ceva despre acest subiect de la Manuel Valdes, vecinul lui de apartament şi prieten de pahar, un columbian morocănos, care are pentru român o etichetă scurtă: *un chiste de la naturaleza!* (o glumă a naturii!).

Basile – fost Vasile – s-a născut şi a copilărit într-o mahala bucureşteană, de unde a moştenit şi jargonul colorat în care vorbeşte. El e sarea şi piperul străzii noastre. Îl cunosc aproape toţi vecinii, mereu dispus la destăinuiri, făcînd deliciul conversaţiei în franceza lui aproximativă. Cum are timp berechet, o ia pe îndelete, povestind aventura lui canadiană. Nu mai reţin cum a ajuns la Barcelona. De acolo, îmbarcîndu-se ilegal pe un vapor, într-un container, şi vrînd să ajungă în Australia, s-a trezit într-un port londonez. O nouă schimbare de vapor şi de container – dar şi de astă dată eroare. Adio turmei de oi pe care voia să o întemeieze printre canguri şi aborigeni! Ajunge la Montréal, unde obţine rezidenţa canadiană, după lungi peripeţii judiciare. Fără prea mare entuziasm pentru muncă, Basile trece prin cîteva joburi, toate abandonate rapid. În rest, se descurcă...

Madame Francine, proprietara unei case arătoase de pe strada noastră, dă zvon în cartier că vrea să-şi modernizeze una dintre băi. Dacă cineva cunoaşte un *plombier,* amator şi priceput, care să-i facă un preţ bun, să-i dea de veste. Zgîrcenia la cei bogaţi, cum se

întîmplă adesea, este proporţională cu averea! Pînă la urmă, în lipsa ofertei, este nevoită să apeleze la un specialist în domeniu. Cum estimarea lucrării este gratuită, gazda nu-şi face mari griji. *„On verra!“* este una dintre expresiile favorite ale vecinei noastre.

O maşină, dotată cu cele necesare, pe care se putea citi de la distanţă (litere mari, negre, pe fond galben): *Plombier Expert,* era parcată în faţa garajului doamnei Francine. Întîmplător, eram acasă în ziua cu pricina. Am crezut că au căzut la învoială asupra costului lucrării, gazda fiind recunoscută ca o abilă negociatoare, cu succese incontestabile, mărturie stînd diplomele şi atestatele înşirate pe pereţii camerelor, amintind o carieră plină de succese la o bancă din Montréal. Da' de unde, nici o învoială! Întîlnind-o după-amiază în scuarul de la capătul străzii, mi-a povestit plină de mînie ce se întîmplase. Specialistul a evaluat lucrarea la un preţ acceptabil, dar în final, cînd a măsurat cada de baie, a văzut că depăşea gabaritul uşii. Trebuia dat jos tocul, tăiaţi pereţii, altă lucrare, alţi bani. A refuzat politicos oferta specialistului, care îi depăşea cu mult aşteptările. Şi, de altfel, nu era o urgenţă. Mai putea aştepta.

Basile, pe căi numai de el ştiute, află de păţania Coanei Mari, cum îi zice el, şi se înfăţişă în calitate de meşter priceput în reparaţii de băi. La început neîncrezătoare – doar ştia cine este Basile! –, se lăsă, totuşi, convinsă în cele din urmă. Acceptă tîrgul: preţul a cîtorva cartoane cu bere, o nimica toată pe lîngă ce-i ceruse specialistul. În aproximativ o jumătate de oră, cada va fi scoasă afară – accentuă Basile. Citindu-i uimirea pe figura încremenită într-o grimasă a neîncrederii, o mai întrebă încă o dată dacă vrea să fie instalată cada în altă baie. Nu, nu voia, nu mai avea nevoie de ea, ba chiar putea să şi-o păstreze.

Nu după mult timp, Basile apăru cu un baros, sparse cada de fontă şi o scoase în curte, bucată cu bucată, sub privirile pline de uimire ale proprietăresei. „Cum de nu m-am gîndit la aşa ceva!“ oftă „păgubita“, plină de regrete. Specialistul, cu siguranţă, ştia treaba asta, dar hapsînul voia să mă jupoaie de bani. Isteţ băiat, românul ăsta – conchise cu voce stinsă, măturînd cu privirea clădirile din jurul scuarului. Întîmplarea a croşetat strada, urcînd *en flèche* cota de admiraţie pentru Basile. Să nu fi cunoscut Madame Francine soluţia simplă, la îndemîna tuturor, numită *Oul lui Columb?*

***Emil Belu** este scriitor şi locuieşte în Canada.*

anti nostalgia

„...un nume şi o vrednicie“

„Ascultăm rînd pe rînd discursul domnului Dr.G. van derWal, preşedintele Fundaţiei [Praemium Erasmianum], şi lectura textului deciziei de acordare a Premiului, redactată în latina medievală, în care marele filozof umanist Desiderius Erasmus Roterodamus şi-a scris opera. Dar în afara cîtorva fraze din discursul preşedintelui Fundaţiei, rostite în olandeză, şi a acestei lecturi, întreaga solemnitate se desfăşoară în limba franceză. În decizia, pe care o citeşte directorul Fundaţiei, istoricul de artă H.R. Hoetink, se spune că Teatrul «Ţăndărică», sub conducerea Margaretei Niculescu, a dezvoltat *«noi forme de expresie, care au influenţat favorabil teatrul european de marionete.»* În continuare, în calitatea sa de regent al Fundaţiei, Prinţul Ţărilor de Jos a făcut un amplu elogiu fiecăruia din ansamblurile laureate. *«Teatrul dumneavoastră* – a spus el adresîndu-se colectivului Teatrului «Ţăndărică» *– nu pierde nici un prilej pentru a înnoi mijloacele în vederea lărgirii ariei teatrului de păpuşi iar pe de altă parte manifestă respect pentru valorile trecutului. Teatrul 'Ţăndărică' este cel mai frumos, cel mai uimitor exemplu de creativitate şi ingeniozitate tehnică.»* (...)

Regizoarea Margareta Niculescu, în numele celor patru companii laureate [Compania franceză Yves Joly, care a evoluat la Bucureşti în 1965, teatrul sicilian tradiţional, condus de fraţii Di Napoli din Catania, vestita trupă «Bread and Puppet» şi Teatrul «Ţăndărică»], a mulţumit Fundaţiei pentru marea cinste ce i se face teatrului de păpuşi. *«Decernaţi anul acesta [1978] Premiul Erasm unui univers al visului, al poeziei, cîteodată al miracolului, în care-şi au locul deopotrivă lirismul şi sarcasmul, poezia suavă şi bastonada, veselia şi asprimea luptei, pentru a nu înceta să exprime frumuseţea şi înţelepciunea omului, să omagieze umanitatea, să celebreze spiritul şi fantezia care-i sînt proprii omului.»*

Radu Valter,
„Praemium Erasmianum '78“,
în *Secolul 20,* nr. 6/1979

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Imaginea „regelui neamţ“ şi mesianismul

Entuziasmul de după anunţarea rezultatului alegerilor prezidenţiale produce, în mod firesc, nişte aşteptări foarte mari. Unele dintre ele se dovedesc a fi pline de imaginaţie. Mulţi compatrioţi se întrec în formularea unor asemănări, care mai de care mai sofisticate stilistic, între noul preşedinte ales, şi Regele Carol I al României. În buna noastră tradiţie, dacă ne-am descreţit un pic fruntea şi am avut un moment de entuziasm, urmează un val de fabulaţie, după care, inevitabil, vine căderea în dezvrăjire. E o meteahnă care – măcar de data asta – ar putea lipsi din tabloul cuprinzător al felului nostru de a fi.

Îndată ce rezultatul alegerilor a fost clar, valul de entuziasm a scăldat, aşa cum era firesc, ţărmurile redescoperirii bucuriei de a fi împreună. Dintr-odată, „tineretul“ care pînă mai ieri era învestit cu atribute dintre cele mai puţin măgulitoare – „fără nici un Dumnezeu, analfabeţi, rătăciţi, lipsiţi de etică şi de repere morale, narcotizaţi şi idiotizaţi de iluzia lumii virtuale, inactivi, izolaţi, blazaţi“ etc. –, ei bine, generaţia care era catalogată ca „iremediabil pierdută“ devine cea care „salvează ţara într-un moment istoric“. „Căpşunarii“, compatrioţii de care ne ferim cînd mergem în concedii în Europa, conaţionalii cu care – haideţi să fim cinstiţi! – nu ne mîndream deloc, cu toţii au devenit, peste noapte, „diaspora“. Simpla pronunţare a acestui cuvînt a căpătat, dincolo de rotunjirea şi catifelarea părţilor periferice ale aparatului fonator, şi o substanţială greutate a respectului. Locuitorii judeţelor Suceava şi Iaşi devin, brusc, „suceveni“ şi „ieşeni“, desprinzîndu-se net din masa „moldovenilor de la care n-ai ce să ceri“.

E o schimbare uriaşă în felul în care ne vedem pe noi înşine. O schimbare bună, petrecută într-un interval foarte scurt, o redescoperire a unei forme de solidaritate – fie ea şi construită, mai degrabă, pe un fundament emoţional – a cărei absenţă era deplînsă de multă vreme. În cele din urmă, actul în sine al participării la vot, reacţia în lanţ a unei porniri interioare împărtăşite de milioane de compatrioţi sînt motive foarte serioase pentru manifestarea unei satisfacţii autentice şi pentru retrezirea unor forme aproape uitate ale respectului de sine, ale patriotismului veritabil. Peste noapte, printr-un concurs de împrejurări şi prin gafele halucinante ale unor politicieni şi ale „strategilor“ care îi sfătuiesc, am trecut, mulţi dintre noi, de la condiţia autoatribuită de „populaţie“, la cele de „popor“ şi „naţiune“.

În entuziasmul acesta perfect justificat – şi, în doze normale, chiar terapeutic – au apărut şi volte ale imaginaţiei, dări în foc ale preaplinului din suflete, graţioase plecări cu sorcova, care îl identifică pe preşedintele ales cu Regele Carol I. Bun, e de înţeles, entuziasmul faţă de seriozitatea germană poate produce, la noi, aceste tresăriri fabulatorii. Dar e bine să ştim că, pe cît de încinsă şi de creativă e proiecţia pe care o facem în viitor, pe atît de tare ne tensionăm şi condiţionăm aşteptările reale. Iar cum se ştie că resursele fabulatorii ale locuitorilor acestor meleaguri sînt printre cele mai bogate, e bine să înţelegem că n-ar fi deloc rău să punem un pic de măsură germană şi în aşteptările pe care le avem pentru viitorul apropiat.

Poate că cel mai sănătos lucru ar fi să conservăm, cumva, entuziasmul de la momentul alegerilor, prin deprinderea lucrurilor elementare care stau la îndemîna cetăţenilor unui stat civilizat. Să cerem socoteală atunci cînd ni se pare că a fost încălcat un drept, să lucrăm, fiecare în felul lui, la curăţarea şi primenirea spaţiului public, să cerem explicaţii pentru felul în care se cheltuieşte banul public, să solicităm transparenţa instituţiilor statului şi acces la informaţiile de interes public. Există o anumită formă de entuziasm, şi în lucrurile astea. Un entuziasm pe care îl descoperim doar la alţii, atunci cînd mergem în vacanţe prin alte ţări, sau cînd alegem calea pribegiei, „că pe-aici nu mai e de trăit“. El se traduce în nivel de viaţă, de fericire, de conştientizare a spiritului comunitar. Felul acesta de satisfacţie n-o să vină niciodată din aşteptarea unui Mesia, fie el şi neamţ, care să rezolve totul în locul nostru. Cea mai amuzantă zicere e cea în care se spune: „Să vină Neamţu', să ne pună la treabă!“ Formulare cu un evident subtext, din care zîmbeşte viclean adevăratul sens: „Neamţu' e băiat bun, muncitor, las' să-nceapă el treaba, că-l prindem noi, la un moment dat.“

În cele din urmă, nici măcar despre asta nu e vorba. Ci despre faptul că gestionarea acestui moment de entuziasm e la fel de importantă ca momentul de după 1989. Un entuziasm pe care l-am uitat printre *meandrele concretului* şi care părea iremediabil pierdut. În fond, nu alegerea în sine a noului preşedinte e motivul de mare bucurie, dar şi de responsabilitate, pe care încă îl traversăm, ci redescoperirea unui spirit civic şi a respectului faţă de compatrioţi. Nevoia de a pleca la muncă, prin alte ţări, a-ntors acasă, în afară de bani, o excepţională formă de educaţie. O presiune a unor modele de societăţi pe care le admiram de la distanţă, în forma lor, fără a cunoaşte nimic din conţinutul acestora.

Cele cîteva milioane de români aflaţi la muncă în străinătate fac un import natural de civilizaţie, reînvăţîndu-şi compatrioţii din ţară că au drepturi şi că pot fi împreună. Evident, fără a-i deposeda pe conaţionalii de acasă de meritul pe care îl au, ştiind să răspundă la semnalul de alarmă al celor din diaspora. Cu toate luminile şi cu toate umbrele oricărui moment de acest fel, ar trebui să ţinem cu dinţii de această clipă. Nu ca să ţină petrecerea mai mult, ci ca să învăţăm ceva profund şi persistent din toată treaba asta.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Ana-Maria SÎRGHI

Credinţă

© T. Vintiloiu

E o după-amiază răcoroasă de vară, în Otopeni. Din staţia de autobuz, un drum asfaltat şerpuieşte spre zona de vile, P+1, P+2, dar şi suficiente petice de verdeaţă. Pe o alee pietruită, o casă încă nefinisată la exterior este închiriată de Amalia şi Alex Enuţă, doi tineri de 24, respectiv 27 de ani. Stau aici de cîteva luni, împreună cu cei doi copii ai lor – Nectaria, o fetiţă zglobie, cu alură de Cosînzeană, în vîrstă de 3 ani, şi Simon, un băieţel cuminte, cu păr bălai şi ochi albaştri, în vîrstă de 2 ani.

În camera lui, Maica Domnului, Sfîntul Nicolae, părintele Arsenie Boca, părintele Iustin Pîrvu şi alte zeci de iconiţe veghează, lipite una lîngă alta ca un tapet care ar vrea să îmbrace peretele pînă în tavan. Simon este luat din pătuţ pentru şedinţa zilnică de kinetoterapie. Astăzi face exerciţii cu mama şi tata, căci specialistul este în concediu şi nu îşi permit să piardă prea multe şedinţe. Amalia şi Alex au învăţat cîteva exerciţii de antrenare a muşchilor, iar Nectaria zburdă veselă pe lîngă ei. „Simooon, Simooon!“ îl strigă chicotind, urmărindu-i fiecare poziţie. Vine spre el, îl pupă pe obraz şi pe burtă, apoi aleargă sprintenă spre Omiduţa, o jucărie multicoloră cu care s-a împrietenit la cataramă.

Alex pregăteşte patul pentru Simon, iar Amalia îl întinde pe spate şi se strînge turceşte lîngă el. Începe să-i maseze fiecare deget, rînd pe rînd, apoi talpa, glezna. Îi mobilizează genunchii: „Un, doi, un, doi! Bravo!“, apoi mîinile. Îl ridică în poziţia şezut, ţinîndu-l bine în braţe, ca pe o păpuşă. E obosită, dar are răbdare cît să mai dea şi altora cu împrumut. „Foarte bine, foarte bine!“ Urmează cîteva rostogoliri cu mingea de gimnastică. Simon stă cuminte şi, din cînd în cînd, icneşte încet, iar faţa lui se schimonoseşte a durere. „Mama e aici, Simon. Şi Nectaria e lîngă noi, nu plînge. Hai, cîte un pupic de încurajare de fiecare dată“, îi spune punîndu-l pe burtă ca să-i îndrepte coloana.

Pentru soţii Enuţă, viaţa de familie înseamnă şi asta: terapii, exerciţii, vizite regulate la medici, analize. Toate pentru ca Simon, diagnosticat acum un an cu stare vegetativă persistentă, să evolueze spre o stare de minimă conştienţă. Cît va putea recupera după traumatismul cranio-cerebral, nu se ştie.

„Tati, tati, noi ne-am răsturnat cu maşina. Făcea bum, bum, bum!“ îşi amintea Nectaria la cîteva luni după accident. Anul trecut, se întorceau de la Gura Humorului, unde petrecuseră sărbătorile de Paşti, încărcaţi cu tot felul de bagaje. Amalia şi Alex discutau despre problemele de la muncă şi ţeseau planuri de vacanţă pentru o scurtă escapadă în Grecia. Pe E85, la ieşirea dintr-un sat în judeţul Bacău, Alex a încercat să evite o maşină care încetinise brusc şi au ajuns pe contrasens.

„De patru ori ne-am răsturnat şi am aterizat pe cîmp“, povesteşte Alex. „Credeam că e sfîrşitul, aşteptam să intre ceva în mine dintr-odată.“ În dreapta lui, Amalia leşinase, iar copiii erau de negăsit. Toate geamurile se făcuseră ţăndări, iar cei mici fuseseră azvîrliţi afară în timpul şocului. Simon era lovit la cap şi sîngera, iar Nectaria zăcea inconştientă lîngă el. Nici unul nu reacţiona.

Sirena de poliţie, sirena de ambulanţă. Întrebări peste întrebări, haos. Cu leziuni multiple şi murdari de pămînt, Amalia şi cei doi copii au fost duşi la spital, iar Alex a rămas să discute cu poliţiştii. De la Adjud au fost trimişi la Focşani, iar de acolo un elicopter l-a transportat pe Simon la Spitalul „Bagdasar Arseni“ din Bucureşti. Tîrziu, în toiul nopţii, au ajuns şi ei în Capitală. Băiatul era intubat, în comă de gradul 3 pe scala Glasgow, instrument utilizat pentru a evalua nivelul de conştienţă şi pentru a aprecia prognosticul după un traumatism cranio-cerebral.

„Sînteţi mama lui Enuţă Simon?“ a întrebat-o un medic rezident pe Amalia. „Da...“ „Să vă pregătiţi, că o să moară. Starea lui e foarte gravă. Aşteptăm să se stabilizeze, dar nu credem că va supravieţui.“

Timp de patru ore a fost în operaţie. I s-a eliminat un hematom (tumoare constînd într-o aglomerare de sînge închistat), iar o porţiune din partea stîngă a craniului, fracturată în timpul accidentului, s-a păstrat în banca de organe, în speranţa unei reconstrucţii viitoare.

Capul lui Simon arăta ca o minge dezumflată. Era în comă profundă, iar a doua zi a fost transferat la Spitalul de Urgenţă pentru Copii „Marie Curie“. În urma operaţiei, o cantitate mare de lichid cefalo-rahidian s-a strîns în membranele creierului şi a fost necesară o nouă intervenţie. I s-a montat un tub flexibil pentru drenaj şi astfel lichidul a fost redirecţionat de la cap pînă în burtă, fiind ulterior absorbit în sînge. În plus, nu putea respira singur şi era conectat la un aparat de ventilaţie mecanică. Între timp, Amalia se transformase în soră medicală, fiind nelipsită din secţia de Anestezie şi Terapie Intensivă (ATI) a spitalului. A învăţat să-i aspire secreţiile şi urmărea pe monitorul unui aparat momentele în care Simon ar putea da semne că respiră singur. I-a vindecat o escară urîtă apărută la cap, după operaţie, l-a uns cu cremă, l-a spălat, i-a dat de mîncare, i-a schimbat pansamentele. Făcea cam tot ceea ce asistentele, din lipsă de timp sau din indiferenţă, nu apucau să facă.

Medicina modernă, cu evoluţii remarcabile în procedurile de reanimare, a salvat un număr colosal de vieţi omeneşti, dar, în acelaşi timp, a înregistrat şi rezultate nefaste şi greu de evitat, pe care doctorii nu le-au putut anticipa. Este vorba despre o serie de sindroame apărute în urma leziunilor cerebrale severe: moartea cerebrală, starea de minimă conştienţă, sindromul *locked-in* şi, cel mai cunoscut dintre ele, starea vegetativă. Termenul din urmă a fost introdus în 1972 de un neurochirurg scoţian şi un neurolog american, care au observat că, în cazul unor pacienţi care se trezeau din comă, sistemul nervos vegetativ rămînea activ. Adică funcţiona tot ceea ce nu putem controla în mod conştient la nivelul organismului: sistemele cardiovascular, gastrointestinal, genito-urinar, oftalmologic şi reglarea termică. Ulterior, alături de „stare vegetativă“, s-a introdus menţiunea „persistentă“ pentru a semnaliza faptul că bolnavul nu dă semne de ameliorare. Prin terapii complexe (kinetoterapie, logopedie, masaj, ergoterapie), timp de cîteva luni, pacientul poate evolua din stare vegetativă persistentă în stare de minimă conştienţă. În caz contrar, diagnosticul se schimbă în stare vegetativă permanentă, iar şansele de recuperare scad considerabil.

Dar, dat fiind faptul că bolnavul prezintă cicluri regulate de somn-trezie, el poate părea „normal“ în ochii familiei. Deseori, pacienţii pot zîmbi, căsca, tuşi, emite sunete sau face grimase, însă doctorii evaluează aceste acte ca fiind reflexe, nu conştiente. Prin urmare, neavînd control asupra propriului organism, pacienţii nu îşi pot da consimţămîntul pentru continuarea hrănirii artificiale şi a tratamentelor, iar decizia este transferată asupra familiei. Dincolo de dilema etică, doctorii se confruntă şi cu limitele sistemului medical, care nu dispune de resurse infinite. Astfel, unii militează pentru dreptul pacientului de a muri în cazul în care se concluzionează că nu se va mai recupera niciodată, afirmînd că fondurile ar trebui redirecţionate spre bolnavi care au mai multe şanse de însănătoşire. Alţi medici susţin că este o obligaţie morală ca pacienţii neurovegetativi să fie ţinuţi în viaţă, datorită ambiguităţii diagnosticului lor. În sprijinul ipotezei din urmă stau mărturie poveştile unor bolnavi care au dat semne de conştienţă în mod spectaculos, după ce, ani de zile, au fost consideraţi nişte „legume“, fără speranţă de recuperare.

„Vreau să-l văd pe Simon, vreau să vorbesc cu el...“, le spunea zilnic Nectaria părinţilor. Şi-a dorit foarte mult un frăţior şi, pînă să vină Simon pe lume, căuta compania copiilor din parc, cărora era în stare să le dea toate jucăriile ei, doar să-i vadă fericiţi.

„Dacă nu ar fi fost Nectaria, alta era starea noastră de spirit“, spune Amalia. „La spital, în prezenţa lui Simon, ne-am impus să nu fim trişti, iar cînd ajungeam acasă izbucneam în lacrimi. Nectaria venea şi mă mîngîia, îmi spunea să nu mai plîng.“

Degeaba îi explicau protocolul ATI, căci ea se aşeza pe un scaun pe holul spitalului şi zicea că nu pleacă de acolo pînă nu-l vede pe Simon. În cele din urmă, i-au promis o „legătură telefonică“. Alex s-a dus la patul lui şi i-a ţinut mobilul deschis la ureche, iar la celălalt capăt al firului, Nectaria începuse să-i povestească cîte-n lună şi-n stele.

„I-a recitat poezii, i-a spus că-l iubeşte şi atunci Simon a început să plîngă“, îşi aminteşte Amalia. A fost prima lui reacţie, la două luni după accident, şi momentul în care s-a consemnat trezirea din comă. Dar cum nu existau semne care să indice o interacţiune voluntară cu mediul înconjurător, medicii au concluzionat, la acel moment, că se află în stare vegetativă persistentă.

Înainte de accident, Simon era un năzdrăvan şi rîdea mereu. Îi plăcea să facă tot ce nu era permis şi, cînd a început să meargă în patru labe, pe la şase luni, o urmărea încontinuu pe Nectaria. În apartamentul unde locuiseră iniţial cu chirie, spaţiul era uşor de explorat şi făcea mereu năzbîtii. Iar în parc, se ducea la toţi copiii şi-i lua în braţe.

Acum, Amalia şi Alex speră ca, printr-un program complex de terapii, să-l vadă zîmbind din nou. Au urmat drumuri nesfîrşite la clinici şi spitale pentru recuperare: kinetoterapie, ergoterapie (exerciţii care implică o activitate practică), terapie Vojta, bazată pe aşa-numita locomoţie reflexă. Cînd nu au mai putut merge la spital, au adus specialişti acasă.

După şase luni, Amalia şi Alex au observat multe îmbunătăţiri la auz, vedere şi mişcarea membrelor. Evoluase în stare de minimă conştienţă, după cum a consemnat şi un neurolog de la Spitalul de Copii „Grigore Alexandrescu“, în timpul unui control de rutină, în octombrie 2013. Cum progresele erau însemnate, Simon a putut intra din nou în sala de operaţie, pentru reconstrucţia craniului, care s-a finalizat cu succes. „De la început, am pornit cu ideea că vom face tot posibilul ca să mişte măcar un degeţel. Ne-a încurajat mereu pentru că a reacţionat foarte bine“, povesteşte Amalia.

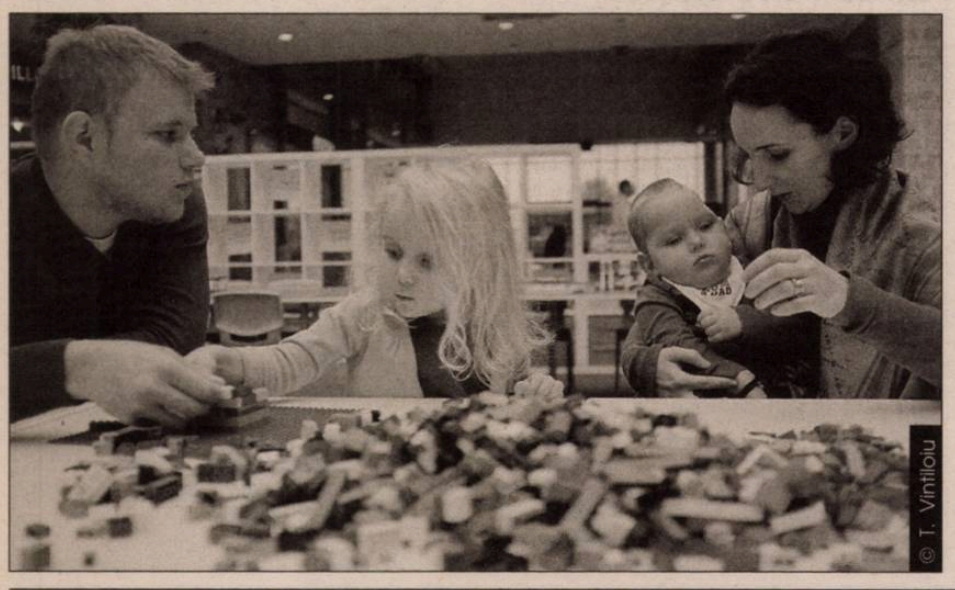
© T. Vintiloiu

Însă şi descurajare au primit destulă din partea doctorilor. De multe ori, li s-a spus că sînt nebuni. „Noi am înţeles că Simon e un caz grav, dar aşa, în inconştienţa noastră, am vrut să luptăm şi să-l salvăm. Nu era nevoie să auzim replici de genul: n-o să vă bucuraţi de el!“ spune Alex.

Drumul nu se va încheia prea curînd. Şedinţele de terapie continuă aproape zilnic acasă, cu sprijin financiar din partea rudelor şi a prietenilor, căci îngrijirea lui Simon costă între 600-1000 de euro/lună. Pensia de handicap grad I acoperă doar 90 lei, iar remuneraţia Amaliei de asistent social – aproape 700 lei. „În lege se stipulează că persoanele cu gradul I de handicap au dreptul la orice dispozitiv medical gratuit, iar noi am mers să ne interesăm de un cărucior special şi am aflat că primim doar o decontare de 1200 lei, în condiţiile în care acesta costă între 6000 şi 8000 lei. La orteze au plătit la fel – o decontare de 292 lei, iar ei au plătit 382 lei pentru fiecare picior. Cînd Simon avea canulă în trahee, li se decontau doar patru pe an, în condiţiile în care el avea nevoie de zece. Şedinţe de kinetoterapie se pot asigura şi în cîteva centre de stat, însă Simon a fost mult timp netransportabil, pentru că avea capul decalotat şi exista riscul să se producă multe infecţii.

„Cînd vrea să ne pupe, ne linge ca un căţeluş“, spun Amalia şi Alex cu bucurie. Îl tratează ca pe un copil normal, încearcă să-l scoată frecvent din casă, nu-l lasă abandonat într-o cameră. Îi pun muzică de relaxare ca să îl liniştească, iar Nectaria îi citeşte poveşti cu Mickey Mouse şi cu prinţese. Şi nu trece o zi fără rugăciune.

În septembrie 2014, au hotărît să se mute cu toţii în Bulgaria, acolo unde Alex începuse de cîteva luni o mică afacere cu fier forjat, după ce a împrumutat nişte bani de la prieteni (achiziţionează spre vînzare componente pentru balcoane, brîuri de balustrade, stîlpi, mînere, ornamente etc). Astfel, tata nu va mai fi nevoit să facă naveta spre Bucureşti, la fiecare două săptămîni. În plus, speră ca aici să cîştige mai bine şi să aibă suficienţi bani pentru tratamentele lui Simon. „Îngrijirea lui e costisitoare şi se va întinde pe mulţi ani“, spune Alex. „Chiar dacă acum mai primim ajutor din partea unora, va veni un timp cînd asta nu va mai sensibiliza pe nimeni. Aşa e omul.“

România au lăsat-o în urmă cu un gust amar. „Parcă am fi închişi într-o puşcărie a neputinţei şi a nepăsării“, spune Amalia. Însă au o mare credinţă că Simon va fi din ce în ce mai bine. „Pe 29 septembrie, chiar de ziua mea, m-a strigat «mami». Avea un zîmbet larg, care m-a emoţionat pînă la lacrimi“, adaugă Amalia.

Acest material a fost realizat în cadrul programului jurnalistic „Viitor la purtător“, susţinut de ING Asigurări de Viaţă şi Decât o Revistă.

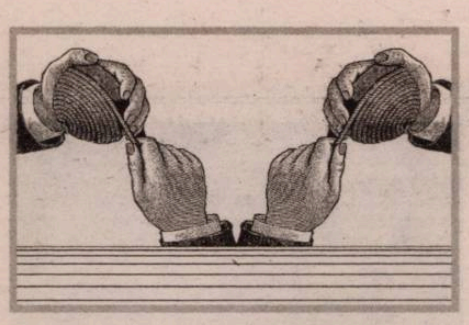

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cine susţine şi cine subminează DNA

Am lucrat în ultimele luni la un instrument de cercetare inovator: un index care analizează factorii de care depinde activitatea Direcţiei Naţionale Anticorupţie. Am făcut interviuri cu oameni din sistemul judiciar, am conceput un chestionar care trece prin cîteva zeci de indicatori (de exemplu: legislaţie sau susţinere din partea altor instituţii). Apoi, am rugat un grup de oameni din ONG-uri şi jurnalişti să noteze aceşti indicatori. Cum sîntem cu toţii obişnuiţi de la şcoală cu un anumit gen de note, am mers pe o scală 1-10. Intenţionez să repetăm exerciţiul anual, astfel încît să vedem evoluţii în timp, cine contribuie la activitatea de investigare a marii corupţii şi cine o subminează. Cine promovează şi cine nu trece clasa, cum ar veni. Raportul „Indexul Sustenabilităţii DNA", scris împreună cu colega mea Bianca Toma, se găseşte pe site-ul www.crpe.ro (proiectul a fost finanţat de Ambasada Britanică şi de Fundaţia „Konrad Adenauer", cărora le mulţumim). Ceea ce urmează este capitolul de final, cu concluzii şi recomandări, al acestui studiu.

La capătul acestui exerciţiu avem cîţiva actori care, în viziunea panelului nostru de jurnalişti şi experţi, au pus umărul serios la sustenabilitatea DNA. Cel mai mare punctaj şi una dintre cele mai importante contribuţii în susţinerea DNA şi a luptei anticorupţie vin din partea partenerilor externi: Comisia Europeană – prin Mecanismul de Cooperare şi Verificare, ambasadele şi cancelariile occidentale şi ale SUA (punctaje între 9,2 şi 8,5). Majoritatea celor consultaţi şi chestionaţi au fost de acord că: existenţa MCV a avut un impact foarte puternic asupra stabilităţii şi activităţii DNA; poziţiile exprimate de oficiali ai statelor membre ale UE au avut un rol important în protejarea acestei instituţii şi că, fără a avea la îndemînă un mecanism diplomatic formal, diplomaţia americană a intervenit la fel de eficient în aceeaşi direcţie.

Cadrul legislativ actual (funcţionarea şi independenţa DNA), prestaţia actualului procuror-şef al DNA şi calitatea dosarelor DNA sînt de asemenea puncte forte în susţinerea şi performanţa instituţiei – note între 8,5 şi 8,3). Instanţele superioare – prin celeritatea cu care judecă dosarele de corupţie şi efectul deciziilor judecătoreşti, de descurajare, – contribuie la sustenabilitatea DNA. Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie a primit un punctaj mare (7,8). Însă notele scad semnificativ în cazul instanţelor inferioare.

Mediul instituţional este în general mai puţin apreciat de panelişti. Înalta Curte este o excepţie binevenită. Instituţii care se situează în jumătatea superioară a clasamentului mai sînt Curţile de Apel (7,2) şi Agenţia Naţională de Integritate (6,1). Contribuţia SRI este apreciată, atît pentru suportul tehnic (7,5) cît şi pentru furnizarea de informaţii (7,2). Însă există şi o îngrijorare privind o intruziune a SRI în activitatea DNA, subindicatorul special construit pentru acest aspect primind un calificativ de 5,2. De notat că restul serviciilor secrete (SIE, serviciile secrete ale armatei şi Ministerul de Interne) primesc note mult sub 4 şi sînt considerate absente din efortul anticorupţie. Şi alte instituţii au subperformat, între care, din păcate, chiar procurorul general al României (4,8 şi 2,8 la cei doi subindicatori care vizau activitatea PG).

Au existat şi încă există aşteptări foarte mari din partea Consiliului Superior al Magistraturii, în calitatea sa de garant al independenţei justiţiei, iar Indexul a avut în vedere trei indicatori: modul în care CSM intervine în situaţii care afectează reputaţia profesională a procurorilor DNA şi ia atitudine public, eficienţa şi promptitudinea reacţiilor CSM în situaţii în care se aduce atingere independenţei justiţiei/DNA, rolul CSM în cariera procurorilor. Notele primite de CSM sînt mediocre, mai mulţi panelişti explicînd calificativul nu atît prin ceva ce a făcut CSM, cît prin aşteptările mai mari pe care le au de la această instituţie-cheie, pentru protecţia sistemului judiciar. În opinia celor consultaţi, nu doar rapiditatea cu care CSM se pronunţă cînd este vorba despre cazuri de apărare a reputaţiei profesionale a procurorilor, ori de atingere a independenţei justiţiei, ci şi soluţia este problema. Fermitatea şi instrumentele prin care aceste constatări sînt comunicate nu sînt în măsură să producă efecte descurajatoare. Procedura de evaluare a magistraţilor, în care peste 95% iau calificativul „foarte bine", este apreciată în unanimitate ca fiind doar formală şi inutilă în promovarea celor mai buni şi integri procurori din sistemul public (deci inutilă şi pentru traseul de carieră şi promovare a procurorilor DNA). Pentru acest indicator, cu recomandarea reevaluării acestei proceduri, cei consultaţi au apreciat că CSM contribuie nesemnificativ la sustenabilitatea DNA.

Cadrul legislativ al DNA este bun şi trebuie menţinut.

Cine ameninţă DNA, fie direct, fie prin modul în care nu îşi face datoria? Sînt cîteva instituţii care deţin recordul calificativelor minimale. Cea mai mică notă a fost acordată Consiliului Naţional al Audiovizualului (1,7), foarte aproape venind şi Parlamentul României (1,8).

Zece sfaturi care decurg din „Indicele Sustenabilităţii DNA"

Trecînd în revistă calificativele, interviurile şi discuţiile de grup, reflectate în acest raport, se evidenţiază cîteva linii de consens care pot constitui recomandări ale participanţilor pentru instituţiile şi actorii analizaţi. Ne-am bucura ca viitoarele ediţii ale „Indexului Sustenabilităţii DNA" să înregistreze o creştere a calificativelor, pentru că aceşti actori vor adopta următoarele sfaturi:

1) Cadrul legislativ al DNA este bun şi trebuie menţinut. Dintre atribuţiile Direcţiei, competenţa după calitatea persoanei (lista de funcţii ocupate de cei urmăriţi penal şi care atrag competenţa DNA) este cheia de boltă.

2) Legislaţia conexă e subindicatorul care a tras în jos media la primul indicator (legislaţie). Confiscarea extinsă şi valorificarea bunurilor sechestrate în anchete sînt aspecte unde îmbunătăţiri legale ar fi binevenite. Dependenţa procurorilor (nu doar DNA) de suportul tehnic oferit de SRI este o vulnerabilitate de principiu, care ar trebui schimbată legal prin oferirea acestei tehnici Procuraturii şi Poliţiei judiciare.

3) Lucrul în comun, în cadrul DNA, al procurorilor, poliţiştilor judiciari şi experţilor, sub comandă unică, e o bună practică, recunoscută de Comisia Europeană şi recomandată şi altor ţări care întîmpină problema fragmentării instituţionale în domeniul anticorupţie. O bună practică instituţională din România, promovată de Bruxelles în alte ţări, este o raritate – de aceea, modelul trebuie protejat, iar România ca stat poate promova la rîndul ei acest model în programele de cooperare internaţională.

4) Procedura de numire şi revocare a procurorului-şef şi a adjuncţilor a stîrnit controverse. Nu există un model perfect. Numirea de către politicieni are avantajul că face o legătură directă între aceşti lideri aleşi şi responsabilitatea lor publică (iar publicul îi poate pedepsi pentru lipsa de performanţă a instituţiilor anticorupţie sau pentru tentative de a submina instituţii anticorupţie performante). Există însă riscul politizării. De cealaltă parte, dacă doar magistraţii (prin CSM sau Înalta Curte) ar desemna şefii instituţiilor anticorupţie, ar exista riscul insularizării de public, ceea ce duce la subperformanţă. Opiniile au fost diverse în acest punct, printre cei intervievaţi şi printre participanţii la discuţia de grup. Deşi recunosc că nici un sistem nu e bun sau rău în sine, autorii acestui raport au o puternică preferinţă pentru un sistem mix de numire, cum e cel actual (Ministerul propune, CSM avizează, preşedintele numeşte). Dar ar trebui îmbunătăţit într-un punct-cheie: o procedură transparentă şi meritocratică de nominalizare. Procurorii DNA (şi procurorii în general) ar trebui evaluaţi în funcţie de performanţă (ceea ce procedura actuală a CSM nu reuşeşte), aceste evaluări ar trebui să fie publice, iar şefii Parchetelor trebuie propuşi dintre performeri, pe baza unor interviuri publice. Trocurile politice secrete sînt riscante şi contraproductive.

5) Managementul DNA depinde semnificativ de persoana procurorului-şef. Deciziile privind avansările sau distribuţia dosarelor fac acest post unul cheie – şi e normal să fie aşa, responsabilitatea vine la pachet cu puterea. Procurorul-şef al DNA nu trebuie subminat prin numirea unor adjuncţi care nu primesc aprobarea sa (din păcate, procedura actuală permite aşa ceva şi a şi existat o tentativă, nefinalizată, în urma reacţiilor publice şi diplomatice). Procurorul-şef actual, Laura Codruţa Kovesi, a confirmat în funcţie, iar paneliştii i-au apreciat prestaţia publică. Prezenţa sa în fruntea DNA este unul dintre lucrurile care contribuie la sustenabilitatea DNA (nota 8,2). Menţinerea performanţei după o schimbare de *leader* (şi trebuie să menţionăm mandatele merituoase ale lui Daniel Morar) este un semn de maturizare instituţională pentru DNA.

6) Înalta Curte este, prin comportamentul său din ultimii ani, unul dintre promotorii luptei anticorupţie. Este un element-cheie, care s-a schimbat faţă de anii 2005- 2006, performanţele actualei conduceri au fost apreciate de rapoartele Comisiei Europene şi sînt reconfirmate de acest raport. Însă performanţa Înaltei Curţi nu trebuie să obtureze privirea critică asupra restului sistemului judiciar, unde reforma întîrzie.

7) CSM este o instituţie de la care toţi aşteptăm mai mult. Reprezentanţii instituţiei, intervievaţi pentru acest raport, au apărat performanţa Consiliului din ultimii ani, indicînd numărul mare de decizii în apărarea magistraţilor, mai ales împotriva atacurilor lansate de politicieni şi de mass-media. Totuşi, paneliştii au rămas critici. E un caz clasic, în care progresul nu ţine pasul cu aşteptările: CSM este instituţia însărcinată de Constituţie să apere justiţia, iar în vremurile în care trăim, justiţia se mişcă, este vie şi ameninţă poziţiile unor oameni foarte puternici – politic, financiar, mediatic. Aşteptăm mai mult de la CSM, aşteptăm în primul rînd un activism crescut şi un intervenţionism care să nu se lase intimidat: dacă justiţia este o putere în stat, CSM ar trebui să fie protectorul acestei puteri.

8) SRI ajută DNA în activitatea sa, atît prin suportul tehnic, cît şi prin furnizarea de informaţii. Este o diferenţă mare între SRI, care e foarte activ, şi celelalte servicii secrete (SIE, serviciile secrete ale armatei şi MAI). Atît de activ, încît unii dintre cei intervievaţi şi dintre panelişti se tem de un activism exagerat al Serviciului – nu avem nici dovezi şi nici cazuri flagrante, devenite publice, care să confirme această temere. Rămînem doar la un avertisment public împotriva unui pericol potenţial: SRI se ocupă de informaţii, DNA – de marea corupţie, iar diferenţa trebuie să fie limpede. O schimbare de legislaţie care să ofere procuraturii (şi DNA) mijloacele tehnice instrumentate acum de SRI poate fi benefică pentru reducerea suspiciunilor publice.

9) Mass-media ajută, în general vorbind, DNA pentru că mediatizează cazurile instrumentate de DNA, publicul aude de această instituţie, iar vîlva face ca eventuale tentative de subminare a DNA să implice un cost politic semnificativ. În acelaşi timp, există campanii incorecte ale presei împotriva instituţiei, care trec dincolo de critica legitimă împotriva unei instituţii, campanii care recurg la atacuri la viaţa privată a magistraţilor. Din păcate, CNA, care ar trebui să protejeze spaţiul public, este instituţia care primeşte cea mai mică notă din acest Index. CNA ar trebui adus la ordine de către instituţia care patronează Consiliul, adică de către Parlament. Din păcate, Parlamentul însuşi primeşte a doua cea mai mică notă. Speranţele noastre de la aceste două instituţii sînt mici. Singura parte bună e că, avînd note atît de mici, e loc suficient de creştere în viitoarele ediţii ale Indexului.

10) Declaraţiile membrilor Guvernului au fost negativ notate de panelişti. Deşi a susţinut în mod clar instituţiile anticorupţie, chiar şi preşedintele Traian Băsescu (raportul acoperă perioada toamna 2013 – toamna 2014) este notat modest (5,3), ceea ce arată răcirea relaţiilor, pe final de mandat. Recomandăm politicienilor reţinere: DNA atacă structurile de corupţie, inclusiv organizate politic, pe care dumneavoastră nu aveţi fie dorinţa, fie putinţa de a le limita. Politicienii cinstiţi au de cîştigat.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Total două sute de lei

Am zece perechi de ciorapi şi la dedesubturi stau bine. Nu pot să spun mare lucru de pantaloni. Cred că nişte blugi albaştri mi-ar trebui. Pentru iarnă, trăiesc cu gîndul la bocanci, aşa cum pentru maşină am nevoie de patru cauciucuri de iarnă. Culmea este că mi-am tot luat ghete, pantofi, dar mă ia frigul că nu am bocanci. În rest, cămăşi şi bluze am destule. Port de acum doi-trei ani, nu-s demodate şi sînt ale lui Luca. El s-a lungit, eu am rămas la fel. El a devenit nou, eu tot mai vechi. Aşa că i-am preluat haine, pantofi şi le port cu mîndrie, că-s ale lui şi mi se potrivesc. Aparent, nu-mi mai trebuie. Iarna asta sînt bine, şi bine voi fi şi încă vreo doi ani de acum înainte. Dar nu mă lasă mintea şi intru în mall, la un magazin, şi caut, şi caut şi găsesc o bluză. Deşi mi-am promis că port doar cămăşi, îmi iau bluză. Culoarea e tentantă, îmi aduce aminte de culorile Rapidului, de meciurile de fotbal la care am fost, îmi aminteşte că vreau măcar o dată să mai merg în Potcoavă. Da, îmi iau bluza cu mînecă lungă, culoarea vişinei. Şi uite nişte raiaţi. Hei, de cînd nu mai purtasem eu raiaţi!? Credeam că nu se mai întoarce moda. Şi mi-am luat veluri, ca o atingere blîndă. Uite, ce ieftine sînt ghetele alea. Şi îmi iau şi ghete. Clasice. Nu, nu de iarnă grea, dar bune de tăvăleală. Negre, simple. Total două sute de lei. Rezonabil, nu? Mie mi se pare că da. Este o sumă pentru care pot să mă înnoiesc, nu? Dar parcă nu mai aveam nevoie de nimic, nu? Şi cu toate astea, nu am rezolvat bocancii de iarnă. Am dat bani, mi se par rezonabile preţurile şi cumpărăturile, dar, uite, am lăsat nerezolvat bocancul de iarnă. Am dat puţin, dar cred că o să mă coste mai mult. Cum aşa? Ce-i cu mine? Rapidul, atingerea de velur, ghetele de pămînt uscat. Ce-i cu mine? De ce am uitat care mi-e ţinta fixă, nevoia esenţială? Ce-i cu mine, fraţilor? Voi aţi păţit la fel? Vă rog să-mi explicaţi voi, pe istodor.eugen@gmail.com. Cum numiţi voi tentaţia?

Pînă cînd violența ne va despărți

Texte şi opinii de:

- Oana SANDU (reporter *Decât o Revistă)*

„Dragostea nu ucide“

- Ana Maria CIOBANU (reporter *Decât o Revistă)*

„Traiul rău şi vrăjmăşia vieţii“

„Familia din clasă“

- Camelia PROCA (director, Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen, Sibiu)

„Puţinele drepturi ale victimelor“

argument

Vinovații fără vină

De multe ori, cînd auzim despre victimele violenţei domestice, sîntem tentaţi să aruncăm un blam nu asupra agresorului, ci asupra victimei. „E şi vina ta, ştiai cum este, totuşi ai ales să rămîi în această relaţie“ – vă sună cunoscut?

Aruncarea vinei asupra victimei uşurează, de fapt, acceptarea unei realităţi de neacceptat. Ne ejectează din sfera responsabilităţii. Căci, de multe ori, violenţa în familie este întreţinută şi de apatia celor din jur. Cînd ştim că cineva suferă, nu ne este comod să intervenim, aşa că ne scoatem un soi de scutire morală, spunînd: „Nu este treaba mea, nu mă bag.“

Mecanismele psihice şi cele sociale care permit dezvoltarea unui abuz, fie el fizic sau psihic, sînt extrem de complexe şi, tocmai de aceea, judecăţile de blam îndreptate către victimă nu fac decît să taie orice speranţă celui care suferă. Mai demult, în timpul unui reportaj, un doctor mi-a spus că victimele violenţei domestice sînt abandonate şi de familie, şi de prieteni, şi devin, practic, abonate la spital. De fiecare dată vin aceleaşi şi aceleaşi femei, cu aceleaşi probleme, dar cu o mai adîncă lipsă de respect de sine. Sarcastic, doctorul mi-a spus că unora le şi place.

Să revenim la această mentalitate pe care ne-o impunem, ca să putem privi acest flagel social. O mentalitate susţinută cumva şi de către mass-media, care, în goana după senzaţional, reuşeşte de multe ori să transforme ceva abominabil într-o poveste plină de pasiune – titluri de genul „Ucisă din dragoste cu sălbăticie“ sau „Dragoste cu năbădăi“ ascund, de fapt, drame pe care, în loc să ni le asumăm, încercăm să le cosmetizăm, de dragul audienţelor.

Căci nu e adevărat că publicul este amator de lucruri sîngeroase. Publicul poate că se dă în vînt după ştiri calate pe acel calapod de telenovelă, care îi permit trăirile emoţionale refuzate de rutina propriei vieţi. Îşi doreşte să fie informat, dar, în acelaşi timp, să fie ţinut la distanţă de orori în forma lor brută.

Dacă realităţile violenţei domestice ar fi puse pe tapet cu toată seriozitatea, probabil că, la început, unii ar schimba canalul, ar întoarce pagina sau ar naviga pe alt site. Pas cu pas, însă, ar auzi, ar vedea, ar înţelege şi, în timp, ar reuşi să schimbe ceva.

25 noiembrie este Ziua Internaţională împotriva Violenţei asupra Femeii. O zi pentru care *Dilema veche*, împreună cu *Decât o Revistă* (cei care au dezvoltat un întreg proiect – „Toată Lumea din Familia Noastră“, pe care îl puteţi accesa şi pe site-ul violenta.decatorevista.ro), au colaborat şi au realizat acest Dosar în care realităţile nu sînt deloc cosmetizate. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 27 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Ana Maria CIOBANU Oana SANDU

Toată lumea din familia noastră

În ultimii patru ani, în familiile din România au avut loc peste 16.000 de acte de violenţă. Numărul acesta reprezintă doar plîngerile la Poliţie pentru infracţiunea de lovire; în realitate – estimează activiştii – doar 25% dintre aceste incidente sînt reclamate. Peste 800 de oameni şi-au pierdut viaţa ca urmare a violenţei în familie în perioada 2009-2011. Aproape jumătate dintre noi cunoaştem cazuri de violenţă în familie, dar cutuma socială ne-a spus să nu ne băgăm şi să nu vorbim despre asta.

Anul trecut, instanţele din România au primit aproape 2500 de cereri de ordine de protecţie (91% aparţinînd femeilor), din care au fost admise puţin peste 1000, cele mai multe în Bucureşti, Bacău şi Vaslui. Durata medie la nivel naţional pentru soluţionarea unei cereri este de 33 de zile. În octombrie 2013, în România funcţionau 26 de centre de primire în regim de urgenţă şi 15 centre de recuperare, cu o capacitate de 590 de paturi. 14 judeţe din ţară nu aveau nici un astfel de adăpost pentru victimele violenţei în familie.

75% dintre români cred că o femeie bătută poate să se despartă oricînd de soţul ei, deşi serviciile sociale disponibile pentru astfel de cazuri sînt de multe ori la distanţă de sute de kilometri. 21% dintre noi credem că, dacă ne-am afla într-o situaţie de violenţă în familie, nu ar trebui să intervină nimeni pentru rezolvarea situaţiei.

Sub influenţa acestor cifre, am pornit la drum, la începutul verii, cu planul de a scrie 14 poveşti despre 14 femei care n-au supravieţuit violenţei în familie. Pe măsură ce discutam ideea asta cu activişti şi profesionişti în domeniu, ne-am dat seama că nu este suficient, că nuanţele fenomenului vin în zeci de tonuri de gri şi că ar fi nedrept să le ignorăm.

Violenţa în familie, care nu înseamnă doar abuz fizic, este atît de răspîndită încît uneori o considerăm banală. Nu este nici banală, nici normală. Este despre familii care se destramă, parteneri care suferă şi copii care rămîn cu traume. Despre un sistem social fragil, cu arme de protecţie şi justiţie încă şubrede, care nu pot reprezenta un scut de apărare.

Ne-am lărgit paleta şi ne-am hotărît ca, în trei luni, să acoperim violenţa fizică, verbal, psihologică şi economică. Să căutăm bărbaţi agresaţi, pentru că şi ei există, chiar dacă într-un procent mult mai mic. Să vedem cum arată viaţa într-un adăpost pentru victimele violenţei în familie. Ce înseamnă să fii copilul lovit sau agresat verbal de mama sau de tata şi ce urme lasă o astfel de copilărie. Cum ajunge o victimă să se apere tot cu violenţă? Cum arată fenomenul din perspectiva asistenţilor sociali, a Poliţiei, a coordonatorilor de adăpost? Ce faci după ce pleci? Cum scapi cînd partenerul te hărţuieşte prin SMS-uri sau te ameninţă cu moartea? Cum obţii un ordin de protecţie? Cum faci să întreţii o casă nouă şi să-ţi plăteşti şi un avocat pentru divorţ? Cum ceri ajutorul unor străini cînd nimeni din familie nu te poate ajuta? Ce viitor vor avea copiii tăi?

„Durerea nu este întotdeauna de ajuns. Se întîmplă, uneori, ca un om să reziste durerii pînă cînd ajunge să moară din cauza ei.“

GEORGE ORWELL

Cele 12 poveşti pe care le-am scris, informaţiile din Dosarul de săptămîna aceasta şi cele de pe site-ul violenta.decatorevista.ro sînt un prim răspuns. Împreună, materialele ne arată cum ne construim familiile în România, cum iertăm şi mergem mai departe şi cum ar trebui să ne purtăm ca cetăţeni. Vom continua să documentăm online problema violenţei în familie şi, dacă aveţi o întîmplare asemănătoare în familia sau în relaţia voastră şi vreţi să o împărtăşiţi, vă invităm să intraţi pe violenta.decatorevista.ro, la rubrica „Toată Lumea din Familia Ta“, şi să o povestiţi în scris, pentru ca alţii să înveţe din ea sau să afle că nu sînt singuri.

Singurătatea, ruşinea şi frica sînt unele dintre cele mai puternice şi mai ascunse motive care nu te lasă să vezi vreo ieşire din cercul violenţei. Aşa cum cele mai dese întrebări pe care le pun oamenii care nu au experimentat niciodată o astfel de situaţie sînt: „De ce nu pleacă?“ şi „De ce nu cere ajutorul?“

Aproape toate victimele cu care am stat de vorbă pentru a documenta aceste texte ne-au spus că nu ştiau că există servicii şi soluţii pentru ele, sau că le era ruşine să recunoască în faţa unor străini cu ce se confruntă. Multe nu le spuseseră prietenilor, vecinilor sau părinţilor că erau victimele violenţei. Se ascundeau de ruşine şi sufereau şi mai tare de fiecare dată cînd ţipetele, loviturile sau umilinţele se întîmplau în public. Nu concepeau să plece pentru că fuseseră ameninţate cu moartea, pentru că se temeau că o să-şi piardă copiii, pentru că toate scenariile pe care şi le făceau în minte erau scrise după parametrii în care agresorii le învăţaseră să gîndească, în ani de abuz repetat.

Cînd ajungi să crezi că nu eşti bun(ă) de nimic, că nu eşti în stare să te descurci, că meriţi să fii înjurat(ă), lovit(ă), umilit(ă), cînd ţi s-a răpit şi ultima fărîmă de independenţă şi trebuie să te rogi de agresor pentru bani de pîine, nu te gîndeşti cum să faci să pleci, ci cum să supravieţuieşti. Cum să nu mai declanşezi valul de violenţă, cum să te porţi bine ca totul să fie bine. Este uşor să întrebi de ce victimele suportă, de ce îşi pun şi copiii să treacă prin asta, de ce îşi ascund rănile. Cînd societatea va învăţa să asculte victimele violenţei în familie fără să le judece şi să le dea curaj că pot ieşi singure din cubul care pare fără ieşire, vor cere ajutorul şi vor pleca. Aşa cum au făcut-o multe dintre personajele principale ale poveştilor pe care le veţi citi. 75% dintre victimele violenţei în familie din România încă tac.

***Ana Maria Ciobanu** şi **Oana Sandu** sînt reporteri* Decât o Revistă.

Cum ajuţi

■ *Dacă eşti martorul unui incident violent*

Apelează de urgenţă 112. Nu contează dacă ştii cine este victima sau dacă este prima oară cînd ai văzut-o. Ezitările noastre o pot costa viaţa.

Ajută victima, însoţeşte-o la o unitate medicală pentru acordarea de îngrijiri, nu o judeca dacă nu vrea să depună plîngere la Poliţie.

Declară la Poliţie tot ceea ce ai văzut şi ai auzit. Dacă eşti chemat(ă) ca martor în instanţă, susţine-ţi declaraţiile şi prezintă-te de fiecare dată cînd eşti citat(ă). E posibil să fii singurul/singura care o poate ajuta să dovedească incidentul violent.

■ *Dacă cineva cunoscut se confruntă cu violenţa în familie*

Nu aştepta ca victima să vină singură la tine. Exprimă-ţi îngrijorarea şi ascult-o fără să judeci sau să acuzi. Nu o presa să ia o decizie şi oferă-ţi ajutorul, fără să-l condiţionezi în vreun fel.

Dacă decide să plece, momentul în care îl va anunţa pe agresor că vrea să se despartă este cel mai periculos. Se recomandă ca acest lucru să nu se facă decît în prezenţa altor persoane (prieteni, membri ai familiei) care îi pot oferi, la nevoie, protecţie. De asemenea, victima nu va consimţi să se mai întîlnească cu agresorul singură pentru că orice moment petrecut în prezenţa unei persoane violente poate să degenereze.

Spune-i că are dreptul să ceară un ordin de protecţie. Iată cinci informaţii de bază despre acest instrument:

1. Există din 2012 şi impune agresorului păstrarea unei anumite distanţe faţă de victimă (în medie între 50 şi 100 de metri), dar include şi măsuri suplimentare, cum ar fi obligativitatea consilierii psihologice, predarea eventualelor arme sau înscrierea într-un program de tratare a dependenţei.

2. Formularul tip pentru cererea unui ordin de protecţie este disponibil online (portal.just.ro) şi se depune la Judecătoria în raza căreia se află domiciliul reclamantului.

3. Poate fi obţinut fără un avocat, dar la cerere victima poate primi un avocat din oficiu.

4. Ordinul este valabil maximum şase luni. La expirarea lui, dacă starea de risc persistă, cererea poate fi depusă din nou.

5. Pedeapsa pentru încălcare este de la o lună la un an de închisoare.

Dacă decide să rămînă în aceeaşi locuinţă cu persoana care a agresat-o, propune-i să îşi anunţe vecinii despre situaţie şi să-i roage să sune la Poliţie, la un semnal de urgenţă stabilit împreună. Spune-i să ţină 112 pe tasta de apelare rapidă şi să le explice şi copiilor cum să apeleze. Sfătuieşte-o să îşi pregătească un bagaj de urgenţă care ar trebui să conţină: haine pentru victimă şi copii, bani şi carduri, acte (certificatele de naştere, paşapoarte, buletin, permis de conducere, carnet de alocaţii pentru copii, documente de asigurare), chei de rezervă de la casă şi maşină, medicamente, fotografii de familie, obiecte mici cu valoare sentimentală, documente care dovedesc violenţa în familie (înregistrări, poze, certificat medico-legal, numere de înregistrare ale plîngerilor la Poliţie).

Informaţii oferite de Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii (din cadrul IGPR)

Ana Maria CIOBANU

Traiul rău și vrăjmășia vieții

Sînt în faţa unor studenţi din Bucureşti şi le recit cifrele violenţei în familie înregistrate în ultimii trei ani în România. Explic că numărul plîngerilor înregistrate la Poliţie nu este grăitor pentru dimensiunea reală a fenomenului, că numai 25% dintre victime depun plîngere şi că mai apoi 50% dintre ele îşi retrag acuzaţiile.

Văd o sprînceană ridicată şi ţîşneşte prima întrebare: „Dar de ce nu pleacă?“

Ceilalţi studenţi intervin şi tirul de răspunsuri se amestecă pînă cînd devine aproape zgomot de fond: că n-au unde, că nu ştiu că există adăposturi, că n-au serviciu, că n-au educaţie.

Explic mecanismul psihologic care te programează să supravieţuieşti, să respecţi cu sfinţenie o rutină care îi este pe plac agresorului şi care te împiedică să te mai gîndeşti la viitor. Trăieşti în prezent, te lupţi ca lucrurile să n-o ia razna astăzi, mai ales dacă ţi s-a spus că, dacă pleci, vine după tine şi te omoară.

„Bine, unele n-au unde să se ducă. Dar nu toate...“, continuă studenta care a spart gheaţa.

„Asta cam aşa e“, mai vine o reacţie.

Blamarea victimei este frecventă, chiar şi printre cei care ar trebui să-i ofere ajutor (poliţie, justiţie, familie), iar acest fenomen poate duce uneori la o dublă victimizare: persoana în cauză îşi pierde şi puţina încredere care a determinat-o să raporteze violenţa sau să ceară ajutor.

„Primii care au început să vorbească despre bătaie, copil şi educaţie, în aceeaşi propoziţie, au fost scandinavii.“

Dezbatem în continuare motive, mentalităţi şi soluţii pentru victime. Din vreo 40 de studenţi, vreme de două ore nu întreabă nimeni „Dar de ce îl/o loveşte? De ce înjură?“ Agresorul, deşi personaj principal în povestea violenţei în familie, e mai mult absent, atît din discuţii, cît şi de la serviciile sociale de consiliere destinate lui.

Florentina Păduraru, psiholog la Centrul pentru Consilierea Agresorilor Familiali din Bucureşti, spune că unele dintre cele mai frecvente explicaţii date de agresori pentru comportamentul violent vin de obicei din negarea sau minimizarea faptelor reclamate de partener şi de învinovăţirea acestuia (el/ea mă împinge să fiu agresiv prin cereri nerealiste, cicăleală etc.). Din acest punct de vedere, putem să observăm similarităţi între explicaţiile date de agresori şi întrebările pe care şi le pune societatea despre violenţa în familie. Ambele tabere se concentrează preponderent pe victimă.

Alina Bordas-Mohorea, psihoterapeut şi psiholog clinician la Centrul de Primire în Regim de Urgenţă pentru Victimele Violenţei în Familie al A.D.R.A. România, aude adesea, din partea cunoscuţilor sau a reprezentanţilor unor instituţii, scuze pentru lipsa de reacţie în cazurile de violenţă în familie: „Sigur nu şi-a îndeplinit îndatoririle de femeie, să stea acasă, să calce, să facă mîncarea, altfel nu ar fi bătut-o.“

Ideea că violenţa în familie este o problemă de pus în cîrca victimei are rădăcini adînci în mentalitatea românilor („Muierea nebătută e ca moara neferecată“). Violenţa e parte din cotidian încă de la ritualurile de măritiş: „Plînge, plînge, tu lucrează / Că bîta-i pe cui în casă / Îi sucită şi julită, pentru tine-i pregătită.“

În România secolului al XVIII-lea, unele dintre motivele acceptate de Biserica Ortodoxă pentru acordarea divorţului erau „traiul rău“ şi „vrăjmăşia vieţii“. După cum menţionează Constanţa Vintilă-Ghiţulescu în volumul *În şalvari şi cu işlic* (editura Humanitas), acestea îmbrăcau numeroase forme, de la violenţa verbală pînă la cea fizică sau sexuală, de la amestecul părinţilor pînă la tirania soacrei. Din documentele vremii, autoarea reţine că Îndreptarea Legii (numită şi Pravila cea Mare) recunoaşte dreptul bărbatului de a-şi lovi soţia, dar cu măsură şi cu blîndeţe, cu palma sau cu pumnul, nu cu toiagul sau cu alte arme care i-ar putea face răni. Divorţul se aproba numai dacă victima demonstrează că traiul rău riscă să devină cauzator de moarte. (Percepţia asupra intensităţii violenţei rămîne şi astăzi o problemă majoră pentru identificarea fenomenului, multe dintre victime spunînd că n-au primit „o bătaie în toată regula“, ci doar palme sau înjurături.)

Trupul victimelor secolelor trecute se transformă în probă vie pentru că judecătorii se lasă impresionaţi de vînătăi, de sînge şi de jelanie. De cele mai multe ori însă, despărţirea se acordă numai dacă şi vecinii mărturisesc că vrăjmăşia soţului nu mai cunoaşte margini.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu menţionează că vecinii sînt parte din conflictele cotidiene de pe uliţă, se solidarizează, se emoţionează, denunţă şi depun mărturii. Una dintre cele mai mari necinstiri pe care le poate comite bărbatul faţă de soţia lui este să o înjure şi să o lovească în public, în aşa fel încît toţi vecinii să audă şi să o necinstească apoi, la rîndul lor. Într-una dintre jalbe, strigarea în gura mare apare ca circumstanţă agravantă la procesul de divorţ. Luxandra din Bucureşti: „Iordache a pururea strigă în vileag de mă face curvă şi hoaţă şi zice că nu mă are de soţie şi, cînd vine beat, cu fuga scap de el că sare cu toporul asupra mea.“

Dacă femeia îndrăzneşte să ridice mîna asupra bărbatului său, despărţirea se acordă pe loc, potrivit Sfintei Pravile (cartea 42, titlul 12, lista 343): „Muierea ce va vrăjmăşi viaţa bărbatului cu orice mijloc sau va şti pă alţii că-i vrăjmuiesc viaţa şi nu va spune, despartă-să.“

Jalbele cercetate de Constanţa Vintilă-Ghiţulescu dezvăluie şi o „tiranie feminină“, cele mai frecvente motive de plîngere fiind cicăleala şi limbuţia. Violenţa feminină reclamată de parteneri este cel mai adesea verbală, rar incluzînd manifestări fizice ca scuipat, aruncat cu obiecte, sau lovit şi fugit. Cînd Maria din mahalaua Fîntîna Boului îşi reclamă soţul, în 1774, că o bate de şapte ani, vecinii se indignează de îndrăzneala acestei femei care îşi ocărăşte zilnic soţul de se miră toată mahalaua.

În capitolul „Abuzul asupra soţului“ din volumul *Violenţa în familie. Între percepţie socială şi asumare individuală* (coordonatori Valentina Rujoiu şi Octavian Rujoiu) se menţionează că „în definitiv, atunci cînd vorbim de libertate, intimitate, respect şi parteneriat într-o relaţie, asemănările sînt izbitoare în ceea ce priveşte comportamentul femeilor şi al bărbaţilor. Numai că valorile culturale, percepţiile şi rezistenţa la schimbare pot face diferenţa în mediul colectiv.“ Violenţa împotriva bărbaţilor este catalogată ca o formă de violenţă ascunsă, pentru că victimele se tem de ridiculizarea din partea cunoscuţilor şi a societăţii.

Dacă altoirea muierii (sau a bărbatului) este, de cele mai multe ori, o practică ascunsă pentru societatea de astăzi care o condamnă (cel puţin legal), pentru mulţi dintre părinţii din România bătaia rămîne încă ruptă din rai.

„Violenţa generează, de obicei, violenţă.“

ESCHIL

Diana Stănculeanu, psihoterapeut la organizaţia Salvaţi Copiii, spune că, pentru părintele român, „altoirea“ copiilor este un fapt atît de natural, atît de la îndemînă, încît „două la fund“, „urecheala“, „trasul de păr“ nu înseamnă violenţă, abuz, bătaie, ci reprezintă ceea ce orice părinte responsabil trebuie să facă, din cînd în cînd, pentru a nu se trezi cu copilul în creştetul capului.

„Primii care au început să vorbească despre bătaie, copil şi educaţie, în aceeaşi propoziţie, au fost scandinavii. După ce au constatat că aproximativ 80% dintre copii erau bătuţi de către părinţii lor, autorităţile de la Stockholm au promulgat în 1979 prima lege din lume care interzicea orice formă de violenţă asupra copilului, în familie. 35 de ani mai tîrziu, după nenumărate amenzi, decăderi din drepturi parentale, încarcerări şi intrări obligatorii în programe de educaţie parentală, Suedia comunică un procent de 6% copii pedepsiţi acasă, corporal şi emoţional. A bifat şi România un deceniu de lege şi o scădere în procente. În 2004, 84% dintre copii mărturiseau că sînt bătuţi acasă. Astăzi «doar» 63 din 100 vorbesc despre educaţia cu palma, cu lingura de lemn sau cureaua.“

Diana Stănculeanu visează la şi munceşte pentru servicii comunitare privind consilierea copilului şi a familiei, cursuri de educaţie parentală care să înceapă de pe băncile şcolii, în aşa fel încît fenomenul violenţei în familie să nu mai fie perpetuat generaţie cu generaţie. Cînd lucrează cu părinţii, îi roagă constant să îşi răspundă la întrebarea: „Cum vreau să fie relaţia mea cu copilul meu peste 20 de ani şi ce fac acum, azi, pentru a înfăptui asta?“

„Este o întrebare cu răspunsuri multe şi grele, căci e nevoie de timp, toleranţă, iertare de sine, perseverenţă, putere să accepţi că ce ai făcut o viaţă, sau felul în care ai fost chiar tu crescut, face mai mult rău decît bine, chiar şi atunci cînd se întemeiază pe buna intenţie.“

Povești necosmetizate

Letiția, fiica unui tată violent, învață că nu toți bărbații îi pot face rău

Letiţia are 30 de ani, lucrează în comunicare şi e căsătorită. Tatăl a lovit-o din copilărie şi pînă în liceu. După ce fiica a intrat la facultate, mama, o croitoreasă pricepută, a plecat să lucreze în străinătate şi nu s-a mai întors niciodată în apartamentul din Tulcea pe care îl împărţea cu soţul, un maistru de şantier dependent de alcool. La 11 ani de cînd a ieşit pe uşa casei părinteşti şi a tăiat orice legătură cu tatăl, Letiţia încă are o teamă instinctivă de bărbaţi. A învăţat să o controleze cu ajutorul terapiei.

„Cînd eram în public, era un tată şi un soţ exemplar. Nimeni nu-şi imagina că el poate să fie cum era de fapt. În momentele alea ajungeam să-l urăsc cu adevărat. Ori eşti aşa, ori eşti aşa?

Nu ne bătea doar cînd era beat, mai degrabă cînd era undeva între. Cînd era prea beat, se ducea în camera lui şi se culca. Cînd era treaz, în mare parte se abţinea de la interacţiunea cu noi. Dar trăiam cu o teamă constantă. Putea să iasă în orice moment din cameră, să dea nas în nas cu mine sau cu fratele meu şi să i se pună pata pe ceva. Ne bătea pentru că sigur am făcut noi ceva. Ne bătea pentru că putea.

Cînd era binedispus, ne bătea cu cureaua şi cu catarama care ne umplea de gîlme. Dădea pe spate, sus la picioare şi pe fund. Dacă lăsa urme pe braţe, purtam chestii cu mîneci lungi, de ruşine. N-avea cine să se sesizeze. Că spărgeam un bibelou, că făceam o boacănă zdravănă, ne-o luam cel puţin o jumătate de oră. Mi se pare uimitor cînd mă uit în urmă. Am fost rezistenţi. Să dai într-un copil juma' de oră şi copilul să nu aibă nevoie de îngrijiri medicale. Cînd obosea, se oprea, se îmbrăca şi pleca la bar cu tabla de şah în braţe. Se întorcea noaptea, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat şi de multe ori rîdea de noi şi întreba de ce sîntem supăraţi.

Cînd devenea violent, mama se bloca. Probabil se temea că şi-o ia şi ea dacă intervine. Venea dup-aia şi ne oblojea rănile. Nici eu nu aveam curaj să intervin pentru frate-miu. Maică-mea îmi zice că pe ea nu a bătut-o vreodată, deşi eu îmi amintesc de o zi de a mea de naştere, în care şi-a luat cîteva palme de la el. A fost o vreme cînd o învinuiam în sinea mea, pentru că au fost momente cînd ne-a lăsat descoperiţi şi pe mine, şi pe frate-miu. Îmi dau seama că a făcut asta pentru că nu mai putea, îşi atinsese limita. Fiecare făceam faţă cum puteam. Nu puteai să prevezi cînd urma să devină violent – putea să fie zilnic sau lunar, dar ameninţarea era constantă. După bătăi, toată lumea din familie încerca să se prefacă că nu s-a întîmplat. Tata pentru că, îmi place mie să cred, se simţea vinovat, maică-mea pentru că se simţea vinovată că nu ne ajuta, iar noi pentru că voiam să uităm.

Ultima oară cînd mi-am luat bătaie cu cureaua, de la el, a fost după balul bobocilor. M-am dus să dorm la o colegă de clasă, în noaptea respectivă, şi ea a insistat să ne ducem în rockotecă. Tata acceptase să dorm la ea cu condiţia să fim acasă şi să răspundem la telefon. A fost ditamai escapada pentru mine, care aveam voie să stau în oraş pînă la maximum ora 10, doar sîmbăta. Cînd ne-am întors acasă pe la 12, m-a prins mama la telefon şi mi-a spus că nu e de bine, că l-a trimis pe frate-miu să mă caute prin oraş şi să mă gîndesc ce-i spun a doua zi. N-am mai putut să dorm şi la 5 dimineaţa am plecat acasă, să mă bată odată şi să terminăm.

În clasa a XII-a, tata mi-a spus că singura facultate demnă de urmat ar fi Automatica, dar că oricum eu n-aş fi în stare să intru. A folosit foarte des practica asta cu mine

„Ai curaj!
Şterge-ţi ochii!
Adesea căderea
este un mijloc de a te ridica.“

WILLIAM SHAKESPEARE

„Un om care are curaj exterior îndrăzneşte să moară; un om care are curaj interior îndrăzneşte să trăiască.“

LAO TSE

şi probabil că ştia cum o să reacţionez în momentul în care îmi spunea că nu pot. I-am propus să facem un pact: dau la Automatică, intru şi, dacă termin primul an cu bine, mă lasă să renunţ şi să dau la jurnalism. A fost de acord şi, cînd l-a sunat mama să-i spună că am intrat, reacţia lui a fost: nu se poate.

După un an, am renunţat la Automatică fără să-i spun, m-am mutat la rudele mamei din Moldova şi am învăţat pentru admiterea la jurnalism, fără să mai trec vreodată prin Tulcea. În acelaşi an mama a plecat în Italia.

Au urmat perioade cînd, dacă urla un bărbat la mine, îngheţam automat. Eram prin anul II la jurnalism şi am întîrziat la un examen. Proful ăla, pe lîngă faptul că era cît un dulap, era şi genul care nu avea limite fizice foarte bine stabilite. Cînd a început să urle la mine, s-a apropiat foarte tare şi am intrat în hiperventilaţie.

Am avut momente în care nu mă puteam suporta pentru că mi se părea că merg legănat, ca tata, sau că am aceeaşi formă a inserţiei părului. Parcă îi simţeam prezenţa, şi gîndul ăsta mă rupea în bucăţi. Ajunsesem să mă urăsc atît de mult, încît nu mai puteam să ascult altă voce decît cea interioară, care îmi spunea că sînt fără valoare, că nu pot, că trebuie să o las baltă. Dacă nu l-aş fi întîlnit pe soţul meu, nu cred că m-aş fi dus la terapie să lucrez cu problemele astea. Nu simţeam că merit să fiu bine. M-am dus pentru el, ca să aibă parte de o persoană normală, ca să-mi găsesc echilibrul pentru viitorii noştri copii.

Prin terapie am înţeles că mă tem să fiu vulnerabilă şi să mă deschid pentru că nu mai vreau să fiu în poziţia aia de fetiţă care, pe de o parte, e speriată şi, pe de altă parte, aşteaptă ca taică-su să o bage în seamă şi să ştie că există pe lumea asta.

La sugestia terapeutului, m-am expus în mod voit la conflicte cu oameni în care am încredere. În timp, mintea mea a învăţat că nu se întîmplă nimic rău, dacă cineva ridică tonul. Dintr-una dintre curelele pe care tata le-a rupt pe mine, îmi făcusem o brăţară latră, şi cîţiva ani am purtat-o la mînă, ca pe un trofeu. Terapeutul m-a convins să o arunc pentru că nu-mi dădea deloc o stare bună, aşa cum nu-mi dădeau nici pozele cu mama, din acea perioadă. Atunci era slabă, plînsă, trasă la faţă. Acum parcă a înflorit. Are o relaţie, de cîţiva ani, e veselă şi arată senzaţional.

Multă vreme m-a durut să văd pe stradă sau în filme taţi care-şi iubesc fetele, şi să accept că asta a fost toată iubirea pe care a putut al meu să mi-o dea. M-am luptat cu ideea că iubesc, chiar şi reţinut, un om care mi-a făcut atîtea. Acum pot să spun asta fără să mai simt că mi se urcă furia în gît. Sînt lucruri peste care nu pot să trec, dar nu-l mai urăsc. Nu mai port întunericul cu mine!“

Adrian: Cum administrezi liniștea într-un adăpost

Adrian Nistor are 42 de ani, este psiholog şi coordonatorul singurului adăpost pentru victimele violenţei în familie din Sibiu. Lucrează în biroul din aceeaşi casă unde, în medie, trei-patru mame locuiesc alături de copiii lor. Adăpostul, deschis în 2007 de Asociaţia Femeilor din Sibiu, cu sprijinul financiar al Asociaţiei Femeilor şi Familiei din Norvegia, are şapte locuri de cazare, iar unele femei au stat aici chiar şi un an. Nistor crede că multe conflicte între parteneri ar putea fi stinse mai repede dacă oamenii ca el, care ajută victimele, ar media întîlnirile dintre cei doi şi le-ar susţine pe victime pe drumul către o altfel de viaţă.

„Avem acum o femeie, lucrează la o firmă în oraş, are două fete. A venit la noi din noiembrie anul trecut. Au fost probleme cu soţul, pe fond de consum de alcool. E destul de greu de comunicat cu el. L-am invitat la Primărie ca să avem nişte discuţii despre faptul că se poartă violent cu soţia lui şi-n mod indirect cu fetele. Cea mică avea dureri de cap, stări de tensiune în care dădea cu piciorul, cu mîinile – stări pe care noi nu ni le-am explicat. Pînă la urmă, am descoperit cauza. În timp ce erau aici, se duceau şi se întîlneau cu el în oraş. El avea tendinţa de a o bălăcări pe soţie, de fiecare dată cînd se întîlneau, şi fetiţa devenea agitată. I-am pus în vedere că ar fi mai bine pentru ea să se întîlnească mai rar şi să-i comunice că nu poate să se certe la nesfîrşit de faţă cu copila. În momentul de faţă, divorţul e finalizat, cu toate insistenţele lui să se împace.

Nu permitem întrevederi în faţa adăpostului, ele se stabilesc de comun acord cu Primăria din Sibiu, la sediul Serviciului Public de Asistenţă Socială. Dacă femeia vine şi ne cere ajutorul, discuţiile se poartă acolo, sînt foarte discrete. Chiar dacă agresorii insistă ca întîlnirile să se desfăşoare undeva în oraş la o cafeluţă, le spunem din capul locului că nu există aşa ceva. În momentul în care văd că e o instituţie la mijloc, agresorii dau înapoi – în marea majoritate a cazurilor.

Le explicăm: nu poţi să te porţi urît cu cineva, numai pentru că se îmbracă într-un anume fel sau să o bănuieşti pe femeie. Dacă e un bărbat, numeşte-l. Nu poţi să inventezi la nesfîrşit! Dacă femeia spune clar că nu are nici o relaţie şi tu încontinuu aduci în discuţie motivul acesta, e ceva absurd.

Alt caz din adăpost e o fată tînără de 23 de ani, care e în concubinaj şi are o fetiţă de 6 ani. A fost violenţă în relaţia lor, de la bun început, inclusiv din partea familiei lui. Recent, concubinul a urmărit-o pe stradă, i-a găsit locul de muncă. Într-o staţie de autobuz a coborît din maşină şi au avut o discuţie mai aprinsă. El a încercat să o convingă să se ducă acasă, ea i-a zis că nu se-ntoarce, şi atunci, drept răzbunare, el i-a luat fetiţa şi a plecat. Fapta asta de a merge să urmăreşti pe stradă şi să iei copilul din braţe nu e decît un şantaj emoţional. Ei speră ca, din cauza dorului de copii, ele să se întoarcă acasă.

Legea spune că perioada de găzduire în adăpost este între 7 şi 60 de zile. Perioada de două luni de zile trece foarte repede şi noi facem o reevaluare a cazului. E clar că nu putem să-i punem în vedere să părăsească adăpostul, dacă nu s-a rezolvat problema, şi atunci se poate prelungi perioada de găzduire. Finalitatea unui caz înseamnă un proces juridic finalizat, deci dacă sînt căsătoriţi, să fie divorţaţi sau cel puţin să obţină un ordin de protecţie. Căutăm ca evoluţia cazului să fie pozitivă, oricît de pornit ar fi împotriva ei, pentru că, dacă îşi pierde interesul faţă

PÎNĂ CÎND **VIOLENŢA** NE VA DESPĂRŢI

de victimă – treptat, nici el nu mai devine atît de violent, nu o mai găseşte pe ea vinovată pentru orice.

Dacă vor să facă schimbări în bine în viaţa lor, aproape imediat vor pune în practică ce le spunem, pentru că vor să termine relaţia violentă.

O femeie mi-a spus că soţul voia să o scoată afară din casă. Avea mai puţină pregătire educaţională decît ea, dar era de un tupeu şi-o îndrăzneală... Cînd se trezea dimineaţa, era foarte liniştit şi-i zicea foarte calm: «Vezi că azi-noapte te-am visat şi erai plină de sînge şi pe toţi pereţii din casă curgea sînge, aşa că ai grijă.» Şi îmi spunea dezgustată cît de multă umilinţă răbda. Noi i-am zis: «Nu eşti obligată să suporţi atîta violenţă.» Tu hotărăşti cît de departe mergi, cîtă vreme vezi că omul nu se schimbă.

Din păcate, cel mai mult au de suferit copiii. Ei trag ponoasele, cu vîrf şi îndesat, şi asta căutăm să le spunem: tu în felul ăsta loveşti în copiii tăi. El spune: «Dar eu cu copiii nu am nimic, cu nevastă-mea mă cert pentru că ea e în felul ăsta.» Dar nu e adevărat, tu îi creezi copilului o stare de tensiune, copilul e speriat, tu eşti părintele lui şi, în loc să fii protector cu copiii, nu faci decît să dai în familia ta.

„Aşa linişte ca la voi în adăpost poate nu o să am decît cînd o să mă duc în cimitir.“

Am fost întrebat, în multe rînduri: cum ajunge un bărbat să fie coordonator la un adăpost pentru femei, victime ale violenţei? Am avut nemţoaice care spuneau că, 30 de ani, la ele în adăpost nu a călcat un bărbat. Pentru mine nu e o problemă şi munca la noi în adăpost e muncă de echipă. Eu nu pot să lucrez fără colegele mele, una asistent social şi cealaltă psiholog.

Am avut femei care ne-au spus „Aşa linişte ca la voi în adăpost poate nu o să am decît cînd o să mă duc în cimitir.“ A fost cam dură remarca, dar aici nu ţipă nimeni la ele, nu mai înjură nimeni, nu vorbeşte nimeni răstit, nu trînteşte uşa, scaunul. Sînt libere să plece în oraş, se pot întoarce înapoi, doar să scrie într-un registru unde pleacă şi cînd se întorc; dacă se întîmplă ceva, să ştiu unde să le găsesc. Dacă ţin cont de recomandările noastre, nu există probleme şi liniştea asta ajunge, la un moment dat, o nevoie, o dorinţă.

Nu mai vor să dea înapoi.“

Irina: O femeie lovită ripostează

Irina era singură acasă, în apartamentul de la parterul unui bloc din Bucureşti unde locuieşte cu tatăl ei. Se pregătea să facă baie, cînd a auzit bătăi în uşa de la intrare. Îmbrăcată doar într-un halat, s-a uitat pe vizor şi n-a văzut pe nimeni. Curioasă, a deschis uşa, şi Alex, fostul ei prieten, un bărbat slab de 27 de ani, a împins-o în casă şi a încuiat în urma lui. Irina a început să ţipe, deşi ştia că ţipă degeaba. Şi de la vecina de la etajul I, şi de la cea de la II se auzeau de multe ori ţipete şi nu sunase nimeni la Poliţie pînă atunci.

„Te las fără tot!“, i-a spus Alex şi a împins-o de perete, apoi s-a repezit să-i ia telefonul şi laptopul. „N-o să mai vorbeşti cu nimeni“, îi repeta, în timp ce ea încerca să-i smulgă telefonul din mînă. În timp ce se luptau cu îmbrînceli, zgîrieturi şi coate în burtă, a sunat telefonul. Irina a observat că era una dintre prietenele ei cele mai bune. Îi povestise că se despărţise de Alex cu o săptămînă în urmă, că bărbatul o urmăreşte pe stradă şi că e speriată. În învălmăşeala aia, nu ştie care dintre ei i-a răspuns prietenei, dar Irina a apucat să ţipe: „Sună la Poliţie acum!“ Speriat, Alex a lăsat telefonul, a descuiat şi a fugit.

Se cunoscuseră în 2007. El lucra la o reţea de cartier, ea avea nevoie de Internet. Pentru că erau vecini, o mai ajuta uneori cînd avea probleme cu calculatorul. La începutul lui 2013, s-au întîlnit întîmplător într-un club şi au plecat împreună spre casă. O săptămînă mai tîrziu, erau deja un cuplu. Irina avea 26 de ani şi încă suferea după o fostă relaţie. Nu-şi explică de ce lucrurile s-au legat aşa de repede, dar crede că probabil i-au unit problemele de familie, pe care le-au tot discutat. Amîndoi au crescut cu certuri în casă. Ea locuieşte cu un tată alcoolic pe care l-a văzut toată copilăria şi adolescenţa lovindu-i mama. Şi acum, la bătrîneţe, cînd îşi vizitează soţia la casa de la ţară unde s-a mutat, tatălui îi mai sare ţandăra. Pe Alex părinţii l-au acuzat tot timpul că nu e în stare de nimic, de cîteva ori l-au dat şi afară. Irina a fost prima care a spus „te iubesc“, fără să-şi imagineze că, după cîteva luni de relaţie, îi va spune printre lacrimi: „Sentimentele mele vor muri cu fiecare palmă.“

Irina a terminat Facultatea de Limbi Străine şi scrie articole pentru un site. Începe munca la 15 şi termină la 1 noaptea pentru că depinde de ştirile din timpul serii. Alex a fost bănuitor, de la începutul relaţiei. Cînd rămînea la ea peste noapte, măcinat de gelozie, îi lua telefonul să-i citească mesajele, să vadă cu cine a vorbit. Şi-a notat parolele de la conturile ei de Facebook şi Messenger şi, uneori, se dădea drept ea pe net; încerca să-i tragă de limbă prietenele, să adune dovezi că-l înşală. Odată i-a scris unui prieten de-al ei „Hai să ne futem“, ca să-i vadă reacţia tipului. Altădată i-a schimbat parola la Facebook şi a scris un status în care promitea că o să arate ce fel de persoană e ea cu adevărat. Alex avea o mulţime de fotografii de cînd au fost la mare şi ea a făcut topless şi alte cîteva cînd ieşea goală de la duş. O ameninţa mereu că o să le pună pe Internet să-i distrugă reputaţia. Irina a fost la un pas să-şi piardă jobul care implică şi administrarea mai multor pagini şi a trebuit să-l sune de la serviciu să se roage de el să-i redea accesul la cont, ca să poată să se apuce de lucru. Cînd l-a întrebat de ce o controlează online, Alex a pornit o întreagă ceartă despre ce are ea de ascuns.

Dacă ţipa la ea sau o înjura, Irina îşi punea pătura în cap, să nu-l mai audă, şi tremura ca-n copilărie cînd tata urla la mama. Încerca să-i demonstreze că nu are dreptate cînd o face curvă; că, pur şi simplu, ea îşi lasă loc de bună ziua cu toată lumea, inclusiv cu foşti colegi sau iubiţi. Deschidea mesajele de la diverşi tipi şi îi arăta că ea nu iniţia niciodată conversaţiile; dacă o căutau, le răspundea prietenos că aşa i se pare normal cînd lucrezi în acelaşi domeniu sau cînd e vorba de cunoscuţi vechi. De la certuri ajungeau la cereri în căsătorie în miez de noapte şi rugăminţile lui de a merge la biserică ca să jure că nu l-a înşelat niciodată.

„Laşitatea este mama cruzimii.“

MICHEL DE MONTAIGNE

„Ura este ceva special – vei vedea că este mai puternică şi mai violentă acolo unde gradul de cultură este cel mai scăzut.“

GOETHE

De multe ori, Irina evita să se ducă direct acasă de la serviciu pentru că ştia că, dacă s-au certat în timpul zilei, Alex o aştepta în întunericul din faţa blocului. Îi era ruşine că-i ştia tot cartierul, mai ales cînd o izbea de maşinile parcate şi îi striga obsesiv că e curvă. Pentru că e un tip slab, avea forţă să-l îmbrîncească şi să-l îndepărteze. Îl ura cînd o făcea „curvă“ şi, într-una din serile cînd i-a strigat asta pe stradă, l-a plesnit peste gură, orbită de furie. I-a dat vreo zece palme, cu sete, pînă cînd i-a umplut buzele de sînge şi s-a oprit doar cînd Alex a început să plîngă şi să-i reproşeze că dă în el.

Cînd a văzut că, lovindu-l, poate să-l oprească din a da în ea, Irina spune că a prins curaj. N-o impresiona victimizarea lui şi-i repeta ca să-l calmeze din plîns: „Nu-ţi place că dau în tine? Nici mie nu-mi place cînd mă loveşti! Să-ţi fie ruşine! Chiar crezi că poţi să mă calci în picioare? Eşti un laş! Hai să vorbim. Hai să nu mai ţipăm.“ Se liniştea zece minute, vorbeau calm, apoi începeau reproşurile că a dat în el şi iar îi învineţea pulpele şi braţele. Într-o astfel de seară, Irina i-a spus „Eşti fix tata şi fix tac-tu!“

În octombrie trecut, cînd Irina se plimba noaptea printr-un parc din apropiere ca să-şi facă curaj să se apropie de casă, Alex a apărut din întuneric, a luat-o de gît şi i-a tras capul pe spate de i-a tăiat respiraţia. A început să ţipe şi să dea şi ea oriunde nimerea; l-a zgîriat pe faţă pînă la sînge. Un băiat care se plimba cu prietena lui a chemat paznicul parcului, apoi s-a apropiat şi a încercat să-i despartă. Alex i-a spus, scos din minţi, tipului: „Ce vrei? Lasă-ne că ne certăm! Tu n-ai soţie acasă? Nu ştii cum e?“ Cei doi l-au ţinut de braţe şi Irina a fugit. La o săptămînă de la scena asta, l-a anunţat că vrea să se despartă. Alex a continuat să o sune, să o roage să se împace, să o aştepte noaptea în faţa blocului şi să încerce să-i ia cheile de la apartament, ca să o forţeze să rămînă să vorbească cu el. Cînd îl vedea, Irina simţea furie şi vomă în stomac. Nu ştia de ce stătuse într-o astfel de relaţie, mai bine de jumătate de an, de ce permisese pentru prima oară în viaţa ei să fie lovită, cum ajunsese să loveaască şi ea, dar voia să pună punct.

După ce Alex a fugit, Irina a sunat la serviciu să anunţe că are o problemă şi nu ajunge. A vorbit cu prietena ei la telefon, a aflat că poliţia e pe drum şi a aşteptat. Tremura înfăşurată în halatul de baie şi se temea să nu se întoarcă Alex şi să intre pe fereastra fără gratii. Se gîndea înciudată la viaţa pe care a dus-o mama ei şi la situaţia în care se găsea şi ea. A sunat-o şi i-a povestit ce a păţit în ultimele luni. Printre lacrimi, femeia de aproape 70 de ani i-a spus:

– Trebuia să zici, mamă.

– Mi-era frică că vine la tine la ţară şi-ţi spune toate porcăriile despre mine.

– Tu eşti copilul meu, eu în tine am încredere.

Cînd a bătut Poliţia la uşă, Irina a deschis hotărîtă să depună plîngere. O poliţistă i-a zis că nu are urme vizibile de violenţă şi că n-o să obţină un certificat medico-legal; divorţase şi avusese o experienţă similară, aşa că i-a recomandat să încerce mai întîi să-l sperie. Irina i-a dat numărul lui de telefon şi Alex a fost chemat la secţie. Poliţista i-a spus că, dacă nu vrea să aibă dosar penal, trebuie să nu-şi mai caute în nici un fel fosta iubită.

Sperietura a funcţionat. Alex i-a mai scris rareori pe net că ar vrea să se împace, dar nu i-a mai ieşit în cale.

Aceste poveşti fac parte din proiectul jurnalistic „Toată lumea din familia noastră“, derulat de publicaţia Decît o Revistă. *Intră pe violenta.decatorevista.ro să citeşti celelalte cazuri despre violenţă în familie.*

au consemnat
Ana Maria CIOBANU
şi Oana SANDU

Camelia PROCA

Puținele drepturi ale victimelor

Problema violenţei începe de la definirea incorectă a fenomenului. În România, legea foloseşte sintagma de „violenţă în familie“, care descrie doar o parte a problemei mai largi. În legislaţia europeană, se foloseşte termenul de violenţă de gen, care cuprinde violenţa domestică, dar şi forme de violenţă din partea unui agresor din afara familiei (hărţuire sexuală la locul de muncă, agresiune sexuală, viol), inclusiv în cupluri de tineri, care nu au stabilit relaţii similare familiei. Pentru a putea dezvolta politici eficiente de prevenire şi combatere, ar trebui ca ele să aibă la bază o definire şi o înţelegere corectă a problemei, iar principala cauză a violenţei de gen, atît în România, cît şi în lume, are legătură cu inegalitatea dintre femei şi bărbaţi şi cu prejudecăţile care asociază masculinitatea cu agresivitatea şi dominarea, iar feminitatea – cu un trup frumos, accesibil oricînd. Atîta timp cît vorbim doar despre violenţă în familie şi credem că e cauzată de lipsa educaţiei şi de alcoolism, toate măsurile pe care le gîndim vor rata sursa problemei.

Aplicarea legii este influenţată de prejudecăţi. O problemă şi mai delicată priveşte atitudinea autorităţilor (inclusiv a poliţiei şi a judecătorilor) faţă de victimele violenţei de gen, care afectează negativ aplicarea legii. Cazurile lor sînt, de multe ori, considerate minore, amînate, ca şi cum, acolo unde e vorba de bătaie, viol, hărţuire, se speră că părţile se vor împăca sau cel puţin că îşi vor continua conflictul tot în privat şi departe de autorităţi. Blamarea victimei este extrem de frecventă, chiar printre cei care trebuie să ofere ajutor, iar acest fapt conduce la dublă victimizare şi la un efect opus celui menit legii. Am fost martori la situaţii în care o femeie care venise la poliţie să reclame o situaţie de violenţă din partea soţului a fost ironizată şi trimisă să cumpere hîrtia pentru redactarea plîngerii de la xeroxul de peste drum. Mama unei fete violate de un taximetrist ne-a povestit că poliţistul care le-a însoţit pe ea şi pe fiica ei la locul faptei, pentru reconstituire, făcea glume pe seama fetei, iar cînd mama a protestat, poliţistul a spus că încearcă să mai destindă atmosfera. O victimă ne-a povestit că la procesul de divorţ în care ea acuza soţul de violenţă, judecătoarea a întrebat-o dacă nu cumva violenţele erau întemeiate, manifestînd o atitudine similară agresorilor care cred că, dacă au motive întemeiate, au tot dreptul să lovească. Oricum, cele mai multe victime nu apelează la ajutor din cauza temerii că nu vor primi protecţie eficientă, a ruşinii, a sentimentului de culpabilitate (de ce li se întîmplă asta tocmai lor?), a lipsei de încredere. Cînd se loveşte de

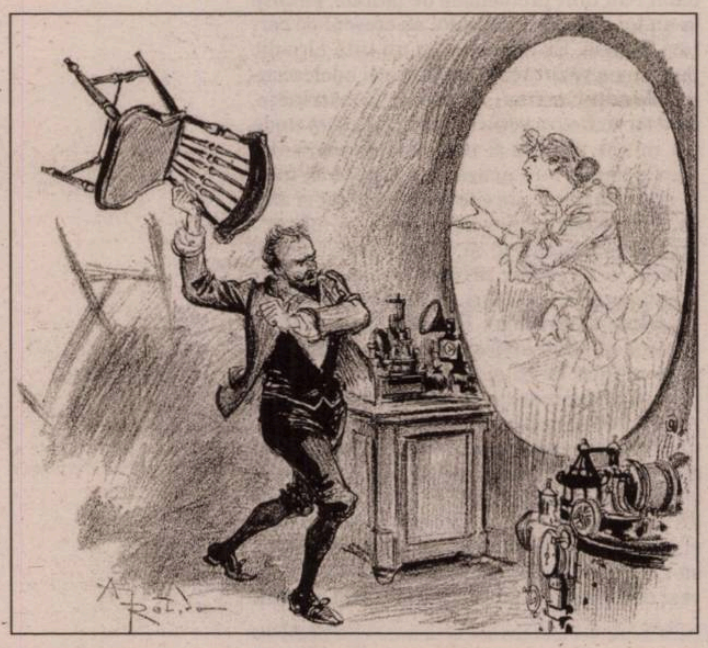

„Oamenii cu inima slabă sînt tiranii vieţii de familie.“
GEORGE BERNARD SHAW

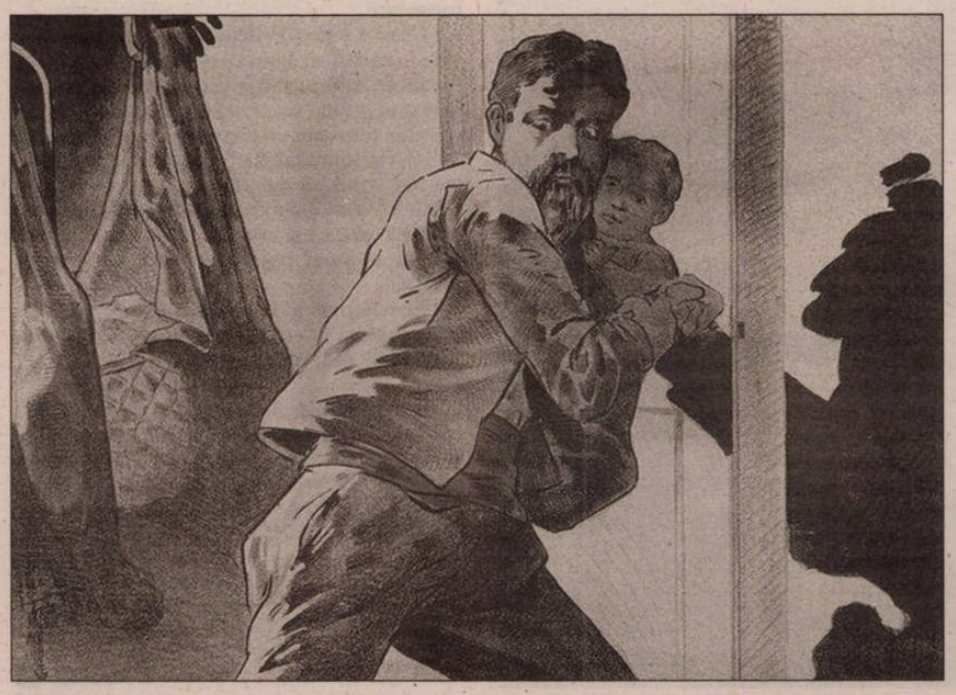

dublă victimizare, persoana în cauză pierde şi puţina încredere care a determinat-o să raporteze violenţa. În general, doar 5% din atacurile violente asupra femeilor sînt raportate la Poliţie şi mai puţin de 1% sînt pedepsite. În ce priveşte violenţa sexuală, victimele sînt adesea fete minore. Conform organizaţiei UN Women, una din două fete vor fi victimele unei forme de abuz sexual înainte de a împlini 18 ani. În plus, ceea ce nu este înţeles de toţi cei responsabili să aplice legea este că în actele de agresiune între persoane apropiate, victimele, chiar şi adulte, au un grad de vulnerabilitate ridicat – sînt dependente de agresor, sînt cunoscute agresorului (cel care te agresează îţi ştie rutina zilnică, ştie unde să te găsească oricînd). Peste 90% dintre agresori sînt bărbaţi, 82% dintre abuzatori sînt cunoscuţi ai victimei, iar 19% sînt chiar rude. Toate acestea sînt motive ca victima să fie uşor de manipulat pentru a-şi retrage plîngerea. Deficienţa principală a codului nostru penal este că investigarea cazului încetează odată cu retragerea plîngerii victimei şi că autorităţile nu se autosesizează pentru a continua cercetările în cazuri cu risc crescut (de altfel, nici nu se face o evaluare profesionistă a riscului de repetare a violenţei).

În general, doar 5% din atacurile violente asupra femeilor sînt raportate la Poliţie şi mai puţin de 1% sînt pedepsite.

Puţinele drepturi pe care victimele le au în România rămîn pe hîrtie. În ce priveşte aplicarea ordinului de protecţie, deşi legea prevede şi emiterea „de urgenţă“, în aceeaşi zi, un studiu naţional realizat anul trecut de organizaţia Transcena şi de alte opt ONG-uri din ţară a relevat că durata medie pentru emiterea ordinului este de două săptămîni. Victimele nu sînt nici informate, potrivit legii. Conform unui studiu realizat la judecătoria Timişoara de Asociaţia pentru Promovarea Femeii în România, în 97,8% dintre dosarele de violenţă monitorizate (inclusiv violenţă în familie) instanţa nu pune în vedere părţii vătămate că poate să-şi angajeze apărător din oficiu şi că poate beneficia de asistenţă juridică gratuită în condiţiile în care Legea 211/2004 şi Legea 678/2001 prevăd obligativitatea informării victimelor în acest sens. Persoana vătămată se constituie parte civilă şi primeşte daune în numai jumătate dintre cazurile de abuz sexual (57,14%). Dintre neregulile identificate în urma monitorizării judecării acestor cauze mai trebuie menţionate nesoluţionarea cauzelor într-un timp rezonabil şi individualizarea greşită a pedepselor. Conform după viol. Prin Proiectul „«Rupem tăcerea despre violenţa sexuală»: întărirea capacităţii ONG-urilor de a integra violenţa sexuală pe agenda publică“, A.L.E.G. organizează consultări tematice pentru ONG-uri pentru a dezvolta abilităţi de lucru specializate pe tema violenţei sexuale, inclusiv un centru de resurse online pe violentaimpotrivafemeilor.ro.

Cu toate acestea, marile finanţări prin fonduri europene, cu bugete de milioane de euro, care s-au lansat în ultima vreme pentru proiecte de prevenire şi combatere a violenţei în familie şi traficului de persoane, se adresează cu precădere autorităţilor publice – în care predomină încă tendinţele de blamare a victimelor – fără a implica ONG-urile ca parteneri eligibili. Cum se va dezvolta sistemul de intervenţie şi monitorizare fără implicarea organizaţiilor active în domeniu, cele care au deservit victimele în ultimii 10-15 ani, în ciuda dificultăţilor în finanţarea serviciilor? Cum vor realiza „universităţile publice din domeniul militar“ formarea de specialişti care să înţeleagă corect cauzele violenţei de gen ce ţin de dominaţie şi control? La presiunea ratificării Convenţiei de la Istanbul, prevenirea şi combaterea violenţei de gen în România par să se prefigureze în sfîrşit ca o prioritate căreia i se alocă fonduri, dar oare în sprijinul victimelor, sau al autorităţilor care adesea le re-victimizează?

Camelia Proca *este directoarea Asociaţiei pentru Libertate şi Egalitate de Gen (A.L.E.G.) din Sibiu.*

Familia din clasă

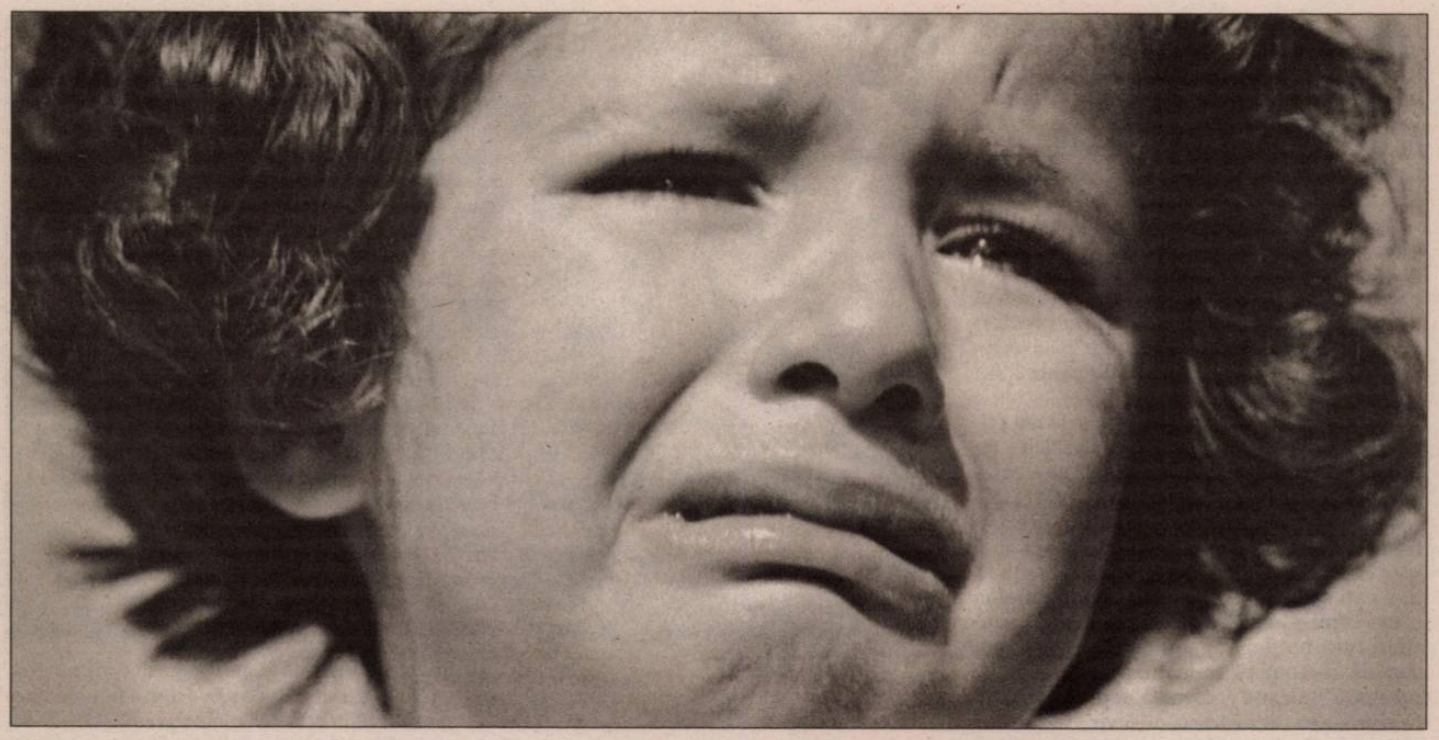

Primul incident violent experimentat în relaţia de cuplu apare în jurul vîrstei de 16 ani şi studiile arată că adolescenţii din România nu recunosc, în general, abuzul emoţional sau violenţa online. Specialiştii susţin că violenţa în familie nu poate fi stopată fără educarea copiilor şi a adolescenţilor într-o cultură cu zero toleranţă faţă de acest fenomen.

Viorica Mihăescu predă limba română de 23 de ani, într-un colegiu tehnic din Bucureşti, şi a observat evoluţia comportamentului violent de la generaţie la generaţie. Dacă la începutul carierei sale adolescenţii erau mai degrabă violenţi verbal, jignindu-se şi ridiculizîndu-se, profesoara crede că, în ultimii cinci ani, impulsivitatea îi face, mult mai des, să treacă la fapte.

„Eu n-am avut acasă violenţă. Venită de la ţară, credeam că la oraş nu se întîmplă aşa ceva şi la începutul carierei nu ştiam cu ce probleme se confruntau unii dintre copii – de ce lipseau cu zilele, de ce stăteau retraşi, de ce se jigneau, de ce abandonau şcoala. Vedeam că sufereau şi mi se rupea sufletul. Cînd am început să stăm de vorbă, am descoperit copii cu probleme de familie pe care nici nu mi le puteam imagina pînă atunci: băiatul care nu venea la liceu de teamă că, în lipsa lui, tata o s-o lovească pe mama pînă o s-o bage în spital, gemenele care învăţau bine şi-i dădeau bursele de studiu tatălui alcoolic, fetele care se măritau ca să scape de părinţii abuzivi, băieţii care îşi loveau iubitele, iubite bolnave de gelozie care le luau la bătaie pe eventualele rivale. Cu timpul am învăţat să recunosc problemele din comportamentul pe care-l afişează şi să le vin în întîmpinare. Pe unii am reuşit să-i apropii de psihologul liceului, dar cei mai mulţi nici nu voiau să audă de aşa ceva.“

Pentru ceilalţi a introdus metoda bileţelelor. „De fiecare dată cînd simt că sînt probleme în clasă, îi pun pe elevi să scrie ce-au pe suflet, fără să se semneze. Fireşte că le recunosc scrisul, dar foaia nesemnată le dă curaj să se descarce. Apoi, treptat, îi chem pe rînd să stăm de vorbă şi să vedem cum îi pot ajuta. Îi încurajez să vorbească şi cu colegii, să nu ascundă că trec printr-o perioadă grea acasă sau în cuplu, să le dea ocazia celorlalţi să-i asculte şi să-i ajute. De cele mai multe ori, au nevoie doar de cineva care să le dea atenţie şi să-i înţeleagă. Dacă acasă nu găsesc asta, încerc să-i învăţ să fie la şcoală ca într-o familie.“

Alexandru era cazul clar. Spunea tot timpul că „femeia trebuie bătută“. Îşi jignea colegele în fiecare zi, ele răspundeau cu violenţă verbală şi erau mai mereu gata să se ia la bătaie. „Nu ştiam ce să mă mai fac cu el şi de fiecare dată cînd îl întrebam de ce se poartă aşa, îmi spunea că «femeile sînt proaste. Aşa face şi tata, şi ştiţi ce cuminte e mama?» Le-am luat pe fete deoparte şi le-am rugat să nu mai răspundă violent la nici o provocare venită din partea lui.“ Separat – pentru că ştia că are aceeaşi dată de naştere ca mama lui –, profesoara a început să-i povestească ce surprize îi pregătea familia de ziua ei. Cînd îl întreba, în clasa a IX-a, dacă a făcut ceva drăguţ pentru ziua mamei lui, Alexandru dădea înapoi: „De ce să-i iau eu lu' mama flori?“

Însă, pînă în clasa a XII-a a ajuns să-i spună deseori: „Doamna, azi iar i-am luat o floare mamei.“ La banchetul final, a fost singurul băiat pe care fetele l-au primit în limuzina lor. De la certurile care aproape degeneraseră în bătaie, ajunseseră cei mai buni prieteni. „Acum Alex dă la teologie şi are o prietenă pe care o respectă.“

Despre alţi elevi povesteşte că lipsesc de la şcoală pentru că „se duc să care cu cîrca pentru nişte bani în plus“. Ca să prevină conflictele care apar de la lipsurile financiare, aceştia muncesc ca să-şi întreţină familiile. Cînd sînt prea obosiţi şi gata să clacheze, reacţionează cum nu şi-ar dori şi apoi se simt vinovaţi. „Aşa am păţit cu Cristi, care, după o noapte de muncă, a venit la şcoală. Toată clasa voia să chiulească, mai puţin un singur coleg. S-a dus direct la el şi i-a dat un cap în gură, apoi a început să lipsească de ruşine.“

Dar nu toţi reproduc ce se întîmplă acasă. Sînt la fel de mulţi şi cei care deprind obiceiuri violente de la prieteni şi din cuplu. Îşi controlează telefoanele, îşi citesc mesajele de Facebook, se ceartă din gelozie. Unii îşi lovesc iubitele la începutul relaţiei, ca să-şi impună autoritatea. Fetele îşi ameninţă sau îşi lovesc rivalele. Mai nou, se sabotează online cu poze şi filmări compromiţătoare.

„M-am adaptat noilor provocări şi sînt prietenă cu ei pe Facebook, avem un grup al clasei, ne dăm mesaje private şi-mi spun lucruri pe care nu mi le-ar spune la şcoală. Încerc să fiu cît pot de prezentă în viaţa lor, dar uneori obosesti, mai ales cînd, pe lîngă toate problemele complexe de viaţă, ai o programă şcolară de bifat şi examene finale dificile.“

Despre educaţia în domeniul violenţei în familie, doamna profesoară este de părere că „am avea nevoie de programe consistente de educaţie pentru a preveni perpetuarea toleranţei faţă de violenţă, control social, control economic, violenţă electronică. Avem nevoie de educaţie sexuală în şcoli, ca materie de sine stătătoare, pentru că într-o oră de dirigenţie un profesor nu poate acoperi toate nuanţele problemelor cu care se confruntă o clasă de 25-30 de elevi. Avem nevoie de educaţie în domeniul violenţei în familie pentru că mulţi dintre ei spun că nu s-au confruntat niciodată cu asta, dar cînd îi întrebi despre atmosfera de acasă, poţi sesiza că au experimentat deja multe nuanţe ale abuzului.“

În patru ani de liceu – mărturiseşte –, reuşeşti să modelezi materialul brut pe care-l primeşti în clasa a IX-a. „Nu ştiu ce fel de părinţi, soţi sau soţii ar fi putut ajunge unii dintre ei dacă n-ar fi găsit înţelegere la şcoală, dar cu fiecare generaţie învăţăm unii de la ceilalţi cum să fim mai toleranţi şi mai atenţi la nevoile celor din jur.“

În fiecare an îşi încurajează elevii să îşi facă, de Crăciun, cadouri (Secret Santa). Unii ştiu jocul din şcoala generală, alţii nu ştiu cum funcţionează şi spun că nu-şi amintesc cînd au primit ultima oară un cadou. „Mă întreabă dacă pot să aducă prăjituri sau decoraţiuni, dacă putem să strîngem bani pentru brad. Iniţiativele astea îi transformă – au mai multă grijă unii de ceilalţi. Reproducem la şcoală atmosfera de familie, astfel încît s-o experimenteze cu toţii, măcar cîteva ore pe zi.“

a consemnat Ana Maria CIOBANU

„Avem nevoie de educaţie în domeniul violenţei în familie.“

„Un om care are curaj exterior îndrăzneşte să moară; un om care are curaj interior îndrăzneşte să trăiască.“

LAO TSE

Bătaia e ruptă din rai? – *vox* printre adolescenţi

- „Mi-am lovit iubita din dragoste, pentru a nu mai face ce nu trebuie.“ (16 ani)
- „Dacă m-ar lovi iubitul, i-aş spune că nu sîntem în junglă şi m-aş despărţi de el.“ (15 ani)
- „Am fost jignită de cîteva ori şi am oprit orice relaţie cu el.“ (16 ani)
- „Am primit o palmă de la iubită şi, pentru ce a făcut, m-am despărţit de ea.“ (17 ani)
- „E normal să-ţi controlezi iubita la începutul relaţiei, apoi, după ce prinzi încredere în ea, nu mai e nevoie.“ (16 ani)
- „Am fost martor la violenţă între părinţii mei. M-am speriat şi m-am băgat între ei ca să-i despart.“ (15 ani)
- „Violenţa în familie este un subiect ruşinos. Dacă un vecin o să te audă, o să dea mai departe, o să ştie tot cartierul şi n-o să mai ieşi din casă.“ (15 ani)
- „Violenţa este ruşinoasă dacă te loveşte sau te jigneşte o fată.“ (15 ani)
- „Am fost martor la violenţă între părinţii mei şi am încercat să-i potolesc. De multe ori nu reuşesc şi mă simt foarte prost, stînjenit. Îmi pare rău că nu pot să fac nimic.“ (15 ani)
- „Am jignit pentru că nu îmi spunea tot adevărul despre ce a făcut în acea zi. Mi-am dat seama pentru că i-am citit mesajele de Facebook.“ (17 ani)
- „Am încercat să ajut pe cineva. I-am explicat că nu e bine să-şi lovească mama şi a început să-şi dea seama de greşeală.“ (17 ani)

Oana SANDU

Dragostea nu ucide

cum se scrie şi cum scriem despre violenţă în familie

Am găsit, acum o lună, pe o pagină de Facebook despre handbal feminin, o ştire cu acest titlu „DRAMĂ: Handbalistă ucisă din dragoste cu sălbăticiune". Era dintr-un ziar local şi nu era semnată. O tînără handbalistă, de 17 ani, din Tîrgovişte, legitimată la clubul de handbal al oraşului, fusese înjunghiată, de mai multe ori, de fostul ei iubit. A murit în braţele mamei, strigînd-o să o ajute în ultima clipă. Fata se despărţise de iubit şi, potrivit relatărilor din presa locală, părinţii au declarat că tînărul o ameninţa de două luni, nemulţumit de despărţire. M-am întrebat atunci, nu doar ca reporter, ci ca cititor, ce înseamnă pentru alţi oameni „să ucizi din dragoste?".

La o căutare pe Google, majoritatea ştirilor despre subiectul handbalistei ucise folosesc expresia „crimă pasională", ca o categorie care trebuie să includă şi informaţia respectivă. Nu e singurul exemplu. Alte astfel de etichete se găsesc adesea în presă, mai ales cea tabloidă, cînd e vorba de violenţă fizică sau sexuală: „Iubire cu năbădăi: mama a trei copii, snopită în bătaie de tatăl micuţilor, însă nu depune plîngere", „Crimă pasională: şi-a omorît soţia fiindcă voia să îl părăsească", „Crimă pasională în plină stradă". O crimă sau un incident de lovire în familie ajung să devină subiect de can-can, fiind abordate nepotrivit şi fără empatie faţă de victime, care ar trebui în primul rînd protejate. Bagatelizarea violenţei aduce după sine judecata că astfel de incidente au loc doar în unele familii, unde şi victima, şi agresorul aveau ceva de împărţit şi astfel amîndoi sînt de vină – spun şi cei care cercetează modul cum se scrie despre violenţă. Oana Băluţă, activistă feministă şi lector universitar la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, a reacţionat faţă de un astfel de titlu, într-o postare pe blogul găzduit de ziarul în care apăruse ştirea „Iubire cu năbădăi: mamă a trei copii, snopită în bătaie de tatăl micuţilor, însă nu depune plîngere". Băluţă scria atunci: „mai întîi subiectul nu se bagatelizează pentru că nu scrii despre cum Ana şi Gheorghe, însoţiţi de cei trei copii ai lor, merg într-un parc de distracţii. Dacă aş fi jurnalist(ă), m-aş întreba: ce fac instituţiile statului pentru femeile, victime ale violenţei? De ce m-ar interesa rostul acestor instituţii, şi nu exclusiv numărul de like-uri şi de share-uri?" Băluţă spune că, înainte de a ajunge în redacţii, ar fi util ca viitorii reporteri să înveţe din facultate cum să facă jurnalism deschis faţă de drepturile oamenilor, şi să nu fie atraşi spre tabloidizare. Că studenţii trebuie să poată face diferenţa între exemplele de bună practică şi cele negative, din presă.

„Curajul înseamnă să ştii de ce anume să nu-ţi fie frică."

PLATON

Într-un studiu de caz despre felul în care mass-media reflectă violenţa sexuală, Tudorina Mihai de la organizaţia Front (parte din reţeaua informală de ONG-uri „Rupem tăcerea despre violenţa sexuală"), aminteşte de eleva de aproape 18 ani de la Liceul „Jean Monnet" din Capitală, care în 2012 şi-a acuzat profesorul de sport că a violat-o într-o excursie la munte. Majoritatea ştirilor nu au protejat identitatea victimei, care era de altfel minoră. Victima a fost blamată; acuzaţiile fetei au fost puse la îndoială, înainte de orice verdict al instanţei şi, de cealaltă parte, a fost mediatizat şi, astfel, încurajat grupul de susţinere a profesorului. Un ziar central a făcut un sondaj prin care cititorii puteau vota dacă fata trebuie exmatriculată, mutată disciplinar de la liceul în care studia sau dacă să-i fie scăzută nota la purtare. Comentatorii au analizat comportamentul fetei, acuzînd-o făţiş; în emisiunea *Acces direct*, un jurnalist s-a exprimat astfel: „a-ţi bate joc de un om după ce l-ai incitat, că fiecare femeie are erotismul ei... scuzaţi-mă, i-aş pune 3 la dirigenţie şi aş pune-o să mai repete un an să-şi bage minţile în cap." Subiectul a fost trivializat, folosindu-se expresii ca „sexgate", „profu de sex", „excursia sexy", şi s-a transformat rapid în subiect al emisiunilor de divertisment. Lipsa probelor a fost echivalată cu minciună din partea victimei (fără a se ţine cont de faptul că eleva s-a prezentat la Institutul de Medicină Legală la patru zile după incident, deoarece părinţii ei nu erau în ţară).

„Actele de violenţă în familie nu trebuie să fie prezentate ca tragedii inexplicabile, imprevizibile."

Activiştii explică, într-un document al reţelei de ONG-uri, că reprezentarea trunchiată a violenţei sexuale în mass-media dăunează vieţii supravieţuitoarelor, în procesul de recuperare a acestora. Mai mult, nu le împuterniceşte nici să vorbească mai departe, în aşa fel încît alte femei, trecute prin aceleaşi incidente negative, să vorbească la rîndul lor. „Femeile care suferă o agresiune sexuală şi «beneficiază» de o reprezentare greşită în mass-media a acesteia, tind să fie blamate, judecate de către societate, grup de prieteni, familie. În zona rurală sau în oraşe sau comunităţi mici, aceste femei sînt criticate, îndepărtate de familia lor, îşi găsesc greu un loc de muncă, nu beneficiază de sprijin pentru a se reface."

Reţeaua informală de ONG-uri „Rupem tăcerea despre violenţa sexuală" propune, printre altele, ca emisiunile de divertisment în care se discută despre violenţa sexuală să fie atent monitorizate de un departament specializat al Consiliului Naţional al Audiovizualului; autorităţile care divulgă identitatea victimelor să fie sancţionate.

Într-un ghid de bune practici pentru jurnalişti, scris în 2005 de Centrul Parteneriat pentru Egalitate, autorii susţin că un element esenţial pentru o bună documentare şi scriitură este ca reporterii, înainte de orice, să înţeleagă că violenţa în familie nu este o problemă personală, ci una cu implicaţii sociale. „Se pot explica consecinţele comunitare şi sociale ale actelor de violenţă în familie – siguranţa vecinătăţii, a locului de muncă, costuri ale sistemului sanitar, reducerea productivităţii muncii şi efectele asupra copiilor. O modalitate ar putea fi şi plasarea actului de violenţă în familie într-un context mai larg, care poate sau nu să includă o prezentare «detaliată» a actelor de violenţă în familie, ceea ce presupune utilizarea mărturiei poliţiştilor, asistenţilor sociali, a avocaţilor. Actele de violenţă în familie nu trebuie să fie prezentate ca tragedii inexplicabile, imprevizibile", se afirmă în document.

Cînd am început să relatăm despre cazurile alese pentru Proiectul „Toată Lumea din Familia Noastră", nu memoraserăm ghiduri de bune practici, dar ceea ce ne-a ajutat să ne tratăm sursele cu empatie, bun-simţ şi deschidere, a fost procesul de pre-documentare în cadrul căruia am vorbit cu zeci de oameni care privesc diferit subiectul larg al violenţei în familie – de la victime, asistenţi sociali, pînă la coordonatori de adăpost, activişti, psihologi sau poliţişti. Cînd un poliţist din Craiova mi-a mărturisit că atunci cînd nu reuşeşte să-şi convingă sora să iasă din relaţia abuzivă, simte pe propria piele că puterile sale, ca profesionist, sînt limitate în faţa violenţei în familie, ne-am dat seama că pentru a scrie corect despre violenţă în familie trebuie să deschidem ochii cît mai bine şi cît mai mult. Pînă la urmă, jurnalişti sau nu, asta putem face întotdeauna, ca să ne bucurăm de o societate prietenoasă cu noi, orice problemă am avea.

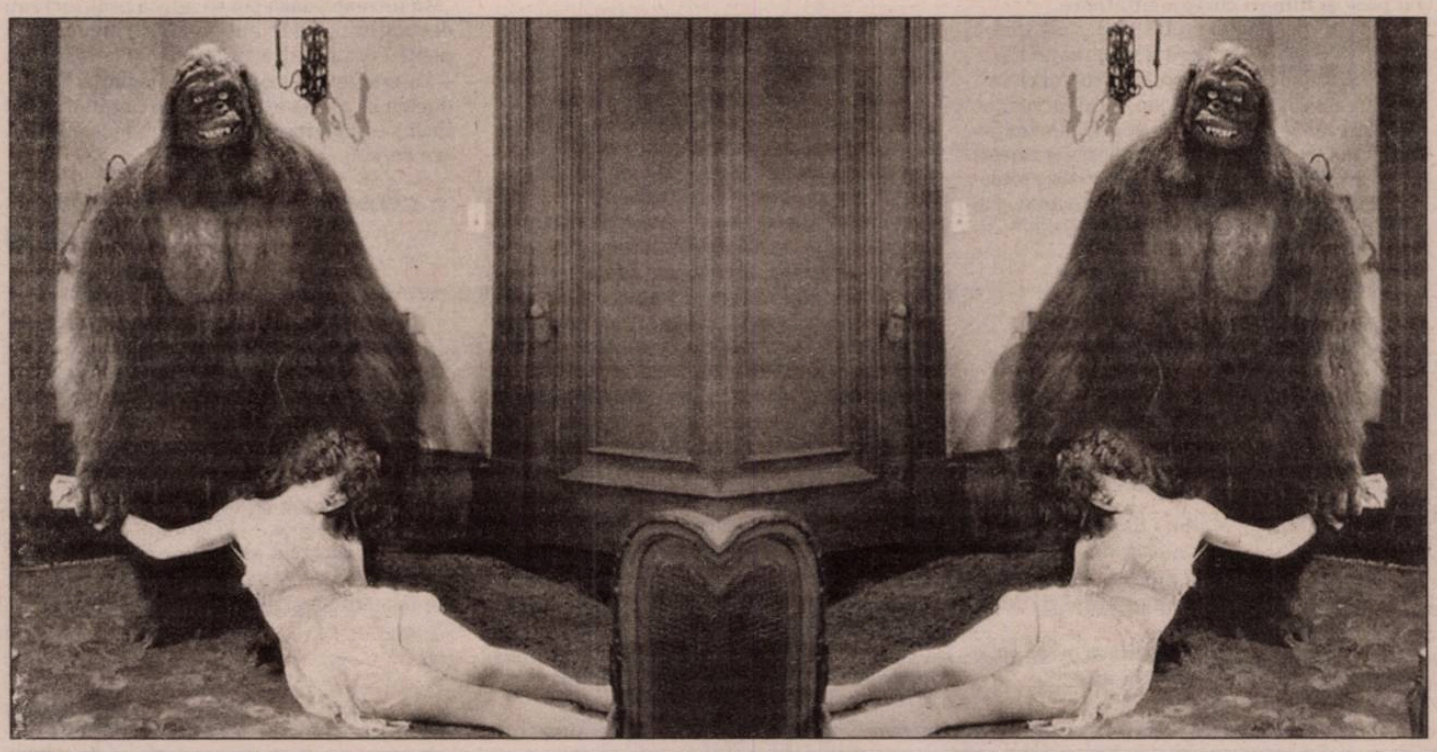

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Familia, celula de bază a corporațiilor

Am participat, nu cu mult timp în urmă, la o întîlnire cu specialiști în resurse umane, de aici și din străinătate. Subiectul dezbaterii se referea la resursele aflate la îndemîna top managementului pentru motivarea angajaților săi.

Pe un PowerPoint colorat vesel, un „HR manager" din Statele Unite schița-se un sistem de recompense acordate corporatiștilor, sistem care – ni s-a spus – funcționează cu succes în țara sa de origine. Expunerea începea cu cele mai simple exemple de bonusuri acordate juniorilor merituoși: plata abonamentelor la metrou sau la publicațiile favorite, decontări ale unor servicii medicale, subvenția unor activități de recreere etc. Treptat, însă, pe măsură ce înaintai cu ochii pe scara ierarhică, ajungînd la directorii de departamente sau la șefii de filiale, răsplata angajaților valoroși lua amploare: abonamentele plătite de firmă la sala de fitness sau la spectacolele de teatru nu mai erau numai pentru angajat, ci și pentru partenerul de cuplu. Din ce în ce mai mult, recompensele „înghițeau" întreaga familie: taxele pentru grădiniță sau pentru facultate erau plătite de firmă, mai apoi, aceeași firmă generoasă plătea abonamente pentru mers cu rudele după tine la spa, la fitness, în concedii sau drumuri de afaceri.

În timp ce imaginile se derulau pe ecran și entuziasmul hașeristei creștea, două gînduri nu-mi dădeau pace și mă făceau să comentez, în gînd, subversiv:

1. S-ar fi putut spune, deci, uitîndu-te la „caracatița" gratificațiilor, întinsă la toate persoanele cu sînge din sînge angajatului, că libertatea unei vieți personale amenajate după propriile dorințe o ai doar în stadiul de proaspăt angajat. Pe măsură ce-ți trece vremea în firmă, pe măsură ce devii mai competent și mai indispensabil șefilor tăi, familia devine și ea membră de onoare a corporației. Sub pretextul grijii pe care patronatul o are pentru ca obligațiile private ale angajatului său să nu-i afecteze randamentul la muncă, familia devine o colonie, sau, mai curînd, o anexă gospodărească a firmei. Îi este fixat, sub formă de bonusuri, un buget pentru sănătate, unul pentru educație, altul pentru recreere, i se sugerează cum ar trebui să își petreacă timpul liber și ce școli ar trebui să urmeze copiii. Angajatul harnic, conștiincios și inovativ descoperă în curînd că răsplata oferită de șefi pentru aceste calități anulează viața și opțiunile private: soția ta se va întîlni cu soția colegului tău la același spectacol plătit din bonusurile date de firmă, soțul tău se va întîlni cu soțul colegei tale la aceeași sală de tenis închiriată de firmă, copiii tăi vor face castele din același nisip al aceleiași plaje închiriate de aceeași generoasă firmă. Este exclus, desigur, să te opui acestor dorințe de a te face fericit cu orice preț: să spui, de pildă, că zilele libere vrei să le petreci, o dată la cîțiva ani, singur, departe de partener și de copii. Firma nu plătește astfel de extravaganțe. Sau că vrei să decizi singur în ce fel vrei să cheltuiești măririle de salariu, nu la filme sau spectacole, ci la un whiskey cu prietenii, de exemplu. Să nu fiu înțeleasă greșit: nu sînt împotriva recompensării muncii lucrative, creative, eficiente. Dar așa cum stăteau lucrurile în PowerPoint-ul vesel, îți puteai lesne imagina că va veni curînd ziua în care copilul transmite firmei angajatoare ca, la următoarea promovare a părinților săi, să nu uite că are nevoie de un iPad și de o bicicletă roz.

2. Sînt pline manualele de psihologie și de pedagogie de sfaturi pentru părinți, despre cum să nu îl facă pe copil dependent de recompense materiale: cum să îi explici celui mic că trebuie să meargă civilizat pe stradă, nu pentru că la capătul drumului îl așteaptă o bomboană, ci de dragul respectului față de ceilalți participanți la trafic; cum să îl ajuți pe fiul/fiica ta să depășească greutățile la învățătură, nu pentru că la sfîrșitul anului școlar încheiat cu brio îl așteaptă o vacanță la mare, ci pentru că doar așa își va găsi un rost în viață. Ani întregi ne străduim să îi debarasăm pe copiii noștri de așteptarea unei recompense imediate și neapărat materiale, la capătul unui efort depus. O facem degeaba: cînd se vor angaja, vor descoperi că poveștile despre împlinirea spirituală și mulțumirea sufletească pentru lucrul bine făcut pot cîntări exact cît bomboana pe care o așteptau atît de nerăbdători în copilărie. Sau cît un concediu plătit de firmă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Epopeea cîinelui Costică

Cîinele Costică, despre care am mai scris, de altfel, era maidanezul din spatele blocului nostru. Galben, cu pete albe, cu botul plin de cicatrici și cu un aer de demnitate absolută. Altfel – oarecare, ai fi zis.

Nu știu ce are blocul nostru, și el cît se poate de oarecare, că atrage doar cîini demni. Și în jurul cărora se pot crea mitologii. Înaintea lui Costică, locul fusese ocupat de cîinele Albu. Albu era un cîine solid, alb, desigur, cu niscaiva pete negre, cu o privire strictă. Într-o zi, însă, la geamul de la etajul meu, am simțit că se uită cineva la mine: era Albu. De atunci, a ajuns personaj în poveștile pe care le spuneam, cu toții, copilului meu.

N-am fost, însă, destul de atenți la Albu. Îl hrăneam, mai mulți de prin bloc, dar nimeni nu și l-a asumat. Într-o zi, au venit hingherii, l-au luat și... dus a fost.

Nu mi-am iertat-o mult timp, cu Albu. Însă timpul a trecut, și a apărut Costică. Nici pe Costică nu și l-a asumat nimeni, deși toți îl hrăneau și le plăcea privirea lui recunoscătoare și datul așijderea din coadă. Totul mergea nesperat de bine. Cînd, într-o zi, adulmecînd eu, într-o doară, împrejurimile, am simțit că lipsește ceva.

Am întrebat, înfrigurată, unde-i Costică. „Nu știți?" mi s-a răspuns. „L-au ridicat. Acum vreo săptămînă, două. Cineva l-a denunțat." Și un cîine poate fi denunțat – mă gîndesc eu cu stupoare. Ca-n *Fahrenheit 451*. Ca-n societatea în care am copilărit și de care credeam că am scăpat. „Păi, ai ajuns cu două săptămîni prea tîrziu", îmi spune altcineva. „L-au eutanasiat..."

După atîtea informații contradictorii, am aflat-o, în cele din urmă, pe cea reală: l-au luat hingherii și l-au dus într-un adăpost al lor, undeva prin Bragadiru. Bragadiru suna precum capătul pămîntului... Totuși, ne-am dus pînă acolo. Acum era momentul nu doar să-l salvăm pe Costică, să-l răzbunăm pe Albu, ci și, în sfîrșit, să-mi asum și eu ceva, civic, cît de mic...

La Bragadiru, cei care ne-au deschis, hingheri sau ce-or fi fost, nu se suprapuneau cu imaginea mea asupra lor, din filmele Disney: pe scurt, păreau niște oameni oarecare, nici înspăimîntători, nici altcumva, care-și făceau meseria. Ne-au plimbat, cu răbdare, printre zecile, cred, de cîini depozitați acolo.

Costică nu era printre ei. Ne-au spus, însă, că mai există un adăpost în zonă, la Mihăilești. Acesta era plasat exact precum motelurile din filmele de groază, pe un drum lateral, înfundat, plin de gropi, de unde te întrebai dacă te mai poți întoarce... Acolo, cîinii stăteau mai ales cîte unul în cușcă. Cînd îmi pierdusem speranța, l-am identificat pe Costică: dar era mult mai slab, tremura, și avea o altă culoare în lumina chinuită de acolo...

Nici gînd să mă recunoască. Eu, însă, l-am recunoscut. Și am făcut ce nu mai făcusem pînă atunci în aproape nici o situație instituțională dificilă: mi l-am asumat. Am semnat pentru el. A doua zi, l-am luat de acolo, l-am dus la un control medical și l-am plasat într-un adăpost al Fundației Speranța, care l-a subadoptat de la mine.

Costică s-a dovedit că nu suferă de boli contagioase, dar e cardiac, pe viață, și trebuie să ia pastile. A rezistat ca un martir la toate îngrijirile medicale, fără să zică nici pîs, deși era un cîine de parcare. La Fundația Speranța, cînd i s-a dat de mîncare, a lipăit două castroane. Și-a acceptat locul de pensionar în cușca cu coteț, de astă dată benignă. A devenit un bătrînel – am aflat că are peste zece ani –, la un azil unde oamenii se poartă bine cu el. Sper să aibă o viață fericită pînă la adînci bătrînețe. În ce mă privește, recuperarea lui m-a făcut foarte fericită (ca să nu mai zic iar că și responsabilă).

Selma IUSUF

legende urbane

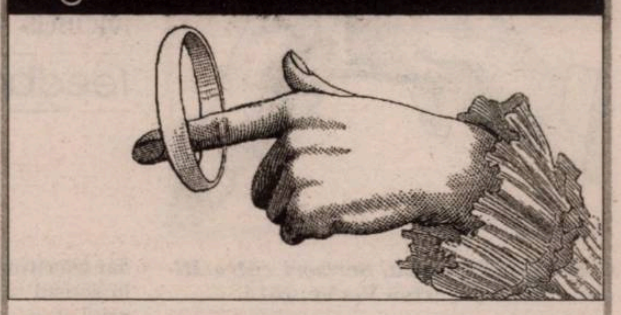

Tabieturi, obiceiuri și metehne

Sînt unii care nu pot renunța la tabieturi, orice ar fi. Sigur, parte din definiția de acum a cuvîntului venit din turcă chiar asta sugerează – o plăcere, un obicei pe care cineva îl îndeplinește cu meticulozitate. Dar există oameni sub care poate cădea literalmente casa, în timp ce ei se îngrijesc să nu li se verse cafeaua din ceașcă. Ăștia sînt deja undeva la marginea obsesiei. Ar fi în stare să stea să-și termine mai întîi țigara și abia apoi să arunce colacul către înecat.

Păstrate în limitele decenței, însă, tabieturile definesc și ele o persoană. Unele-s simpatice. Am un vecin care iese fix la cinci după-amiaza la o plimbare pe lîngă casă, plimbare din care se oprește, preț de vreo jumătate de oră, în fața Mega Image-ului de cartier. Stă acolo pe un soi de pervaz care iese din perete și se uită la oamenii care intră și ies din magazin. Omul nu cere, nici vorbă, iese pur și simplu să vadă alte chipuri și să se salute cu cele pe care le cunoaște.

Alte obiceiuri, însă, ajung să definească o întreagă categorie. Afirmația că majoritatea bărbaților citesc pe WC e deja un loc comun. Sînt cupluri în care se iscă disensiuni serioase din cauza excursiilor îndelungate la toaletă ale lui. Are, n-are treabă, omul rămîne acolo în uitare și citește orice de pe orice suport – carte, revistă, telefon, tabletă. Ba are și conversații telefonice, de acolo. Bănuiesc că trebuie să ai un fel de mică satisfacție să vorbești oficial cu cineva, cînd ai pantalonii în vine.

Cele mai multe tabieturi n-au a supăra pe nimeni. Omul caută tihnă și liniște. Cafeaua de foarte de dimineață, cînd încă nimeni din casă nu s-a trezit, iar în jur e liniște și ai vreme să ieși nechinuit din pîcla somnului și să te inserezi treptat în țesătura zilei. Fumatul – de care mie mi-e tare dor – la fel. Cei care se vor fi lăsat or ști și ei bine că, un timp de la renunțare, te simți suspendat în spațiu și bun de nimic. Nu știi ce să faci cu mîinile, cu gura și cu timpul rămas brusc neocupat. Alții își fac vreme, în week-end-urile petrecute acasă, de o mică pauză de citit. Iau mîța la subsoară și se apucă să recitească volumele pătate cu gem ale seriei *La Medeleni*. Mulți organizează regulat sesiuni delirante de privit ore în șir la seriale de pe Netflix. *Binge-watching*, cum îi zice, toată seria *Breaking Bad* în trei zile și nopți.

Iarăși, mulți alții par interesați de obiceiurile și metehnele altora, mai cunoscuți. Cum scrie Haruki Murakami. (Se scoală la patru dimineața, muncește vreo șase ore, aleargă vreo zece kilometri după-amiaza și se culcă la nouă.) Cum și ce făcea Joyce, care era aproape orb. Cum se spală Marina Voica pe dinți. Ce face Beyoncé imediat după un concert, și rutina de fiecare dimineață a nu știu cărei vedete de *reality-show*.

Tabieturile îndeplinite și netulburate așază omul în rutina zilnică a zonei de confort. Ele țintuiesc ici și colo drumul zilnic, săptămînal, al fiecăruia dintre noi, într-un orizont de așteptare molcuț și neagresiv. Pentru unii dintre noi, dispariția lor e motiv de dezechilibru total.

Am observat, acum ceva vreme, comportamentul unei bătrîne ajunse într-un pat de spital în București. Femeia fusese adusă de undeva de la țară, cu un diagnostic implacabil, despre care nu știa nimic. N-avea dureri, era absolut funcțională, dar trebuia să stea destul de mult în spital, pentru tot soiul de analize. Departe de casă și de rutina zilnică în care trăise preț de mai bine de 70 de ani, femeia își suspendase pur și simplu existența. Habar nu am dacă știa a citi și a scrie. La televizorul care anima alte trei suflete din jur, nu se uita niciodată. Nu avea nici un fel de lucru de mînă. Nu făcea nimic. Absolut nimic. Intrase într-o paranteză albă, din care aștepta, cu nesfîrșită răbdare, să iasă. Lipsită de singurele ancore zilnice pe care le știa, alesese să întoarcă spatele slab, în halat înflorat, la tot ce se întîmpla în jur. Singura licărire de viață apărea cînd sosea mîncarea, pe care o termina conștiincios, ca pe o doctorie. Să se termine, să plece la găinile de acasă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

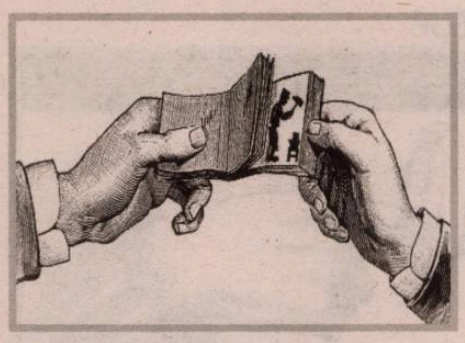

Marius CHIVU

feedbook

Proză cu timbru

● **Răzvan Petrescu, *Scrisori către Mihai*, Editura Curtea Veche, 2014.**

Prieteni buni şi tineri studenţi la Medicină, Răzvan Petrescu şi Mihai Simion se despart cînd acesta din urmă fuge pe neaşteptate din ţară. Între februarie 1980 şi octombrie 1984, Răzvan Petrescu îi trimite prietenului său, la distanţe variabile de timp, 16 scrisori. Vor fi fost mai multe, dar Securitatea supraveghea şi cutiile poştale. În volum, mai sînt reproduse două scrisori trimise după Revoluţie. Pe scurt, aceasta este mica istorie a cărţii de faţă, care cu greu poate fi încadrată la memorialistică. Pentru că nu este cîtuşi de puţin un document de epocă sau o felie de viaţă privată: această carte nu conţine scrisori, ci proze scurte. Emoţionante, comice, morbide. Am spus şi cu altă ocazie cum orice atinge Răzvan Petrescu se transformă în literatură, iar aceste scrisori nu fac excepţie, chit că datează dinainte de debutul său.

„E un lucru fragil o scrisoare.“

Mărturisesc că nu eram pregătit să citesc aceste scrisori trimise de tînărul Răzvan Petrescu prietenului său fugit din România comunistă. Există o fobie extrem de rară resimţită de unele persoane care nu pot privi fotografiile de familie făcute înainte de propria lor naştere. Printr-o analogie literară, mi-am dat seama că şi mie îmi era greu să citesc scrisorile pline de literatură ale tînărului Răzvan Petrescu, scrise *înainte* ca acesta să devină scriitor. (Abia în Scrisoarea 10, aşadar la doi ani după începerea schimbului epistolar, apare fraza: „Am terminat o nuvelă... S-ar putea să ai un prieten scriitor.“) Citeam, aşadar, epistolele ca pe nişte obiecte literare stranii, ca pe nişte relicve în care erau încrustate fapte stilistice din viitor. Pentru că mi-a fost destul de limpede, încă de la primele rînduri, că toată literatura lui Răzvan Petrescu a ieşit din aceste plicuri trimise peste hotare pe cînd era încă student. Are dreptate să spună, în Nota autorului, că „tînărul acela de 24 de ani nu mai există“, dar trăsăturile aceluia au rămas imprimate în scrisul său aşa cum se regăsesc pe propriul chip.

Tonul acestui schimb epistolar îl dă prima scrisoare, cea în care tînărul rămas în ţară, prietenul şocat în ipostaza de „abandonat“, îşi drapează deopotrivă frustrarea despărţirii şi dragostea pentru prietenul fugar, sub o şarjă ironică incredibilă. Toată revolta celui rămas singur reiese din această scrisoare mustind de o băşcălie comică plină de tristeţe. În această primă scrisoare – care nu este altceva decît începutul continuării unei frumoase prietenii – se ghiceşte toată drama ce va urma. Drama prietenului rămas singur, prins între nevoia egoistă de a-l avea aproape pe celălalt şi altruismul de a-i dori tot binele departe de el – situaţie cu dublu tăiş sentimental, exprimată mai tîrziu prin acest foarte subtil P.S.: „Continui să visez noaptea că ai venit acasă. Ce coşmar.“

În literatura română există puţine scrisori aşa pline de dragoste, între prieteni. Deşi, în acest caz, lipsesc mesajele celuilalt, iar Răzvan Petrescu oricum nu face literatură decît fără s-o ştie. Lipseşte cu desăvîrşire intenţia, după cum o dovedeşte contextul, chiar dacă spune, la un moment dat: „Curios ce mult mi-ar plăcea să fiu scriitor.“ Aceste scrisori formează însă, înainte de toate, cartea mică a unei mari prietenii, căci, dacă e vreun cuvînt ce revine obsedant, atunci acesta este „dor“, în toate formulările posibile.

Literatura ulterioară a lui Răzvan Petrescu îşi are rădăcinile în tot acest teatru al absurdului înscenat stilistic în lamentaţiile lirice ale tînărului medicinist meloman („sînt invadat de absurd, îl ascult“). Derizoriul biografic, tragi-comicul existenţial, fracturile logice, verva narativă, referinţele culturale, autoironia şi umorul negru – toate se regăsesc aici, în această carte tristă, plină de umor şi dor. Diferenţa majoră vine din faptul că, spre deosebire de povestiri, aici întrevezi biografia dincolo de stilistică, subînţelegi viaţa sub stratul de literatură, extragi adevărul din care se dezvoltă ficţiunea. (În Scrisoarea 16, spre exemplu, se găseşte însăşi ideea povestirii „Fotografii de nuntă“). Disperarea, furia şi dorul nu sînt ficţiune, iar cele cîteva leitmotive epistolare au pură semnificaţie existenţială: somnul e un refugiu din real, iar muzica este un repaos de cotidian, mai mult, un transportor într-o altă lume (pick-up-ul ca maşină a timpului). Astfel că, în al doilea rînd, aceste scrisori compun şi cartea unei profunde anxietăţi, a unui proces constant de pierdere a vitalităţii şi de înstrăinare. Trimiterile la realitatea comunistă exterioară sînt, cum altfel, decît vagi, însă atmosfera interioară a celui rămas dincoace de Cortina de Fier este cît se poate de apăsătoare, explicit dramatică, exprimată în imagini urbane distopice.

Pe măsură ce schimbul epistolar avansează, se produce însă un efect foarte interesant. Dragostea pentru prietenul fugar se suprapune treptat peste frustrarea sinelui captiv. („În fond, bă, totul este foarte trist.“) Nu mai ştii ce e plîngere pentru prietenul plecat sau deplîngerea de sine a prietenului rămas. Cei doi prieteni îşi văd, fiecare în celălalt, alternativa propriei vieţi. La un moment dat, veştile cerute cu aviditate în scrisori capătă un dublu sens: noutăţile celui din Occident sînt (şi) fantasmele celui din ţară, care-şi trăieşte, astfel, prin poveştile celui plecat, mica fantezie a libertăţii.

Iar între aceste două ipostaze se insinuează imaginea morţii unui străin. Scrisoarea 5 – capodoperă a tristeţii – este un urlet compus din cuvinte calm strecurate într-un plic despre care nu se ştie dacă va ajunge vreodată la destinaţie („E un lucru fragil o scrisoare“). Copleşitor prin felul în care înregistrează pas cu pas ritualul scandaloasei, ireparabilei dispariţii a unui tînăr de aceeaşi vîrstă cu expeditorul scrisorilor, textul este o meditaţie asupra morţii, nemaiîntîlnită la un asemenea dramatism altundeva în opera lui Răzvan Petrescu. Scrisoare 5 este o povestire în toată regula. Una răvăşitoare.

Venită dintr-un trecut îndepărtat, dar apărută de nicăieri, *Scrisori către Mihai* este cea mai neaşteptată carte a anului. În ambele sensuri.

„Această scrisoare este scrisă a doua zi după primirea porcăriei tale de epistole, în seara recepţionării mesajului tău debil fiind prea obosit ca să îţi răspund şi preferînd să mă culc. Eram destul de fericit cînd am băgat mîna în cutia de scrisori. (De fiecare dată mi-e teamă să nu mă muşte cîinele.) Am continuat să mă bucur şi cînd am văzut plicul capitalist. Totul a durat însă extrem de puţin. Cînd am deschis alveola albă m-a cuprins un fel de sfîrşeală explicabilă. Cuvinte întregi ies cu totul în afara caligrafiei şi a înţelegerii omeneşti. Mă gîndesc chiar să-mi cumpăr un înţelept pentru cititul scrisorilor tale. După atîţia ani, încă nu ştii să scrii. Bine că eşti în Franţa, ce să-ţi spun, dragul meu, toţi analfabeţii pleacă acum peste hotare, numai eu nu.

Ca să nu mai vorbesc de conţinut. În armată scriai tot atît de oribil, dar cel puţin respectai regulile compoziţiei. Păi, în loc să-mi descrii femeile care trebuie să mişune pe lîngă tine în halatele lor albe pe pulpele goale, îmi scrii tot felul de prostii cu melci, hepatite, proza rusă, că tare mult îţi lipsesc – ce mi-ar plăcea să-ţi scriu şi eu din Franţa că-mi lipseşti tare mult. Treci deci peste toate lucrurile interesante, cum ar fi de pildă sînii lui M., culoarea şoldurilor, sau alte noţiuni pilduitoare şi instructive pentru un biet nenorocit care stă în cur în Bucureşti şi se duce la spital unde mor oameni. Lucru care mă afectează cînd sînt obosit şi treaz.

Şi stilul în care ai scris mă nelinişteşte. N-ai stil. Omul care şi-a pierdut stilul.

Nu mi-a mai ars de nimic, toată seara. Un prieten am şi eu, la care mă uitam ca la un zeu pentru înţelepciunea lui, şi acum iată, o simplă scrisorică îmi arată crunta realitate: n-a mai rămas decît o ruină de zeu! Ca să nu mai zic că zeii nu fac hepatită. În timp ce tu îţi omori acolo virusul ăla nenorocit, eu mă cabrez zilnic pentru a mă trezi funcţionăreşte la ora cînd pînă şi gîndacii de bucătărie mai dorm. Inutil să-ţi descriu disperarea şi mîhnirea ce mă cuprind în zori de zi, cînd nimic nu mişcă, în afară de chestia aia, în bătaie de joc. Şi de la un timp nici ea. În timpul liber dorm sau îmi repar magnetofonul. Azi am hotărît să nu mă duc la şcoală. Atît de scîrbă mi-a fost, încît greaţa mi s-a prelins din nara dreaptă şi a înecat un fluture.“

(Scrisoarea 1 – februarie 1980)

PUBLICITATE

NEMIRA
plăcerea lecturii
www.nemira.ro

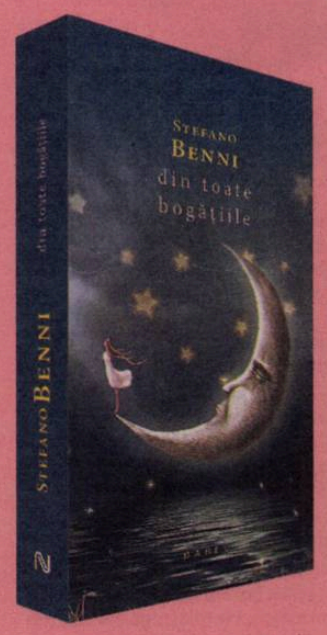

JULIAN BARNES
pe fereastră
(șaptesprezece eseuri și o povestire)
Înainte de a fi scriitor, Julian Barnes
a fost, este și va fi cititor.
Unul curios, plin de viață,
ironic și pătrunzător.

STEFANO BENNI
din toate bogățiile
Un bărbat întâlnește o femeie.
Tristețe și ironie, muzică și versuri.
Din toate bogățiile rămân o stare,
o zi, o întâlnire.

„Un obiect sonor asemănător cu iubirea“

– interviu cu trupa LOUNGERIE II –

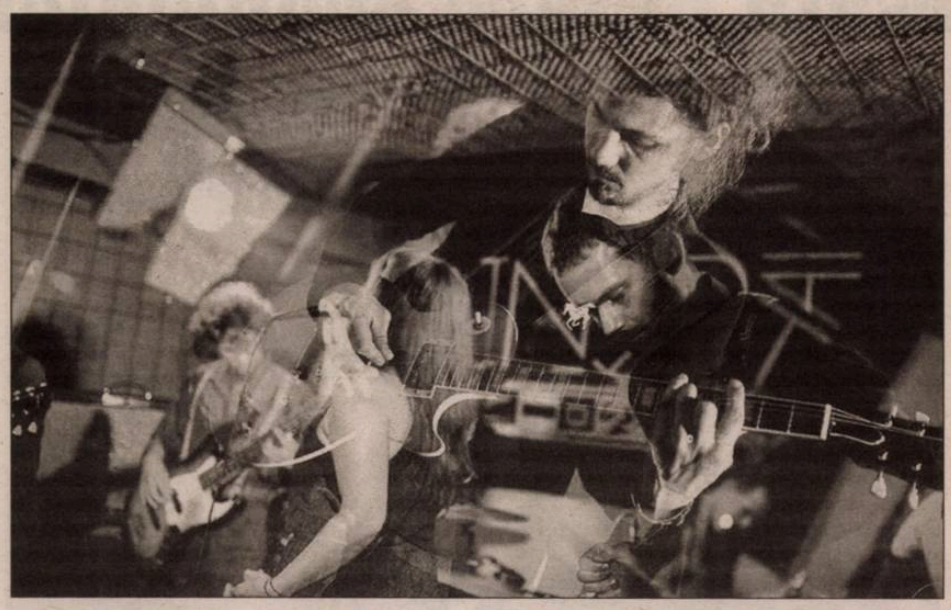

Ce vrea să zică numele Loungerie II?

Dan Michiu Dinescu: Un joc de cuvinte pornind de la ideea de *„lounge“*. Poate un omagiu adus şopîrlelor *lounge?!* Numele are o semnificaţie deschisă şi poate fi interpretat de cine vrea, cum vrea. Trebuie să menţionăm faptul că II-ul din coadă este foarte important.

Andreea Tincea: Cred în respectul pentru toţi oamenii pe care i-am întîlnit pînă acum şi alături de care am încercat să facem muzică şi poate că II-ul din coada numelui nostru este un continuu mulţumesc adresat celor care au avut o legătură cu apariţia şi construcţia proiectului Loungerie II – de la public, prieteni, muzicieni, şi pînă la foşti colegi de trupă şi oameni care au participat la formule de garaj/apartament în care a preexistat trupa. Mai important mi se pare faptul că astăzi numele trupei noastre (noi fiind: Andreea Tincea – voce, Cătălin Lungu – chitară, Dan Michiu Dinescu – chitară, Daniel Iliescu – tobe şi Doru Boeriu – bas) poate să incite la cu totul alte interpretări decît anul trecut sau decît în octombrie 2011, cînd am susţinut primul concert. Numele nostru pare că e viu şi propune interpretări dinamice, vii, la fel ca procesul nostru de construire şi dezvoltare creativă.

Ce s-a schimbat, ce-a rămas la fel după trei ani?

D.M.D.: Ne asumăm efortul din ultimii trei ani, dar nu încercăm să revizităm trecutul. Acum sîntem într-un loc mult mai bun din punct de vedere muzical şi uman decît la începutul activităţii noastre.

A.T.: Cred că Dan a definit elegant, pe scurt, exact realitatea pe care am trăit-o în aceşti trei ani de existenţă. Am creat un EP, în 2012, şi două videoclipuri; în 2013, am creat primul album şi un material la o mare distanţă estetică de primele înregistrări lansate spre public; am concertat în toate locurile care ne-au atras, de la săli de cinema, la scene în aer liber sau în podul caselor; am cunoscut condiţii tehnice excelente pentru un concert şi am improvizat cîntări, aproape fără curent; am întîlnit oameni care au făcut întotdeauna experienţa muzicală să fie întreagă cu adevărat, dar am cîntat cele mai bune concerte în absenţa publicului; am îmbunătăţit modul în care ne cablăm şi ne decablăm; am dezvoltat o adaptabilitate ridicată la limitări tehnice şi lipsuri umane... Din punct de vedere creativ, e simplu: e ca în orice relaţie interumană care se construieşte pe bază de prietenie, respect şi apreciere. Timpul apropie şi leagă oamenii care fac muzică împreună, într-un mod asemănător cu iubirea. Se aplică experienţei împreună ca trupă regulile jocului psihologic dintr-o familie în care legătura este dată nu de obligaţia originii biologice, ci de sentimente mai altruiste, precum prietenia, aprecierea, înţelegerea, împărtăşirea unui anume tip de umor, a unui set comun de valori. Nu sîntem la fel. Şi e minunat că încă mai apar dispute între noi. Ne place să trăim cît mai des sentimentele de comuniune, emoţiile dinainte de concert, nervozitatea, agitaţia, liniştea şi contactul impalpabil, pe care le simţi în timp ce produci ceva unic alături de alţi patru oameni. După trei ani, organizarea unui concert e mai uşor de făcut. Scopul creativ e mai clar. Apare metalimbajul Loungerie II, pe care doar noi cinci îl practicăm. Apare conturul unei idei care, prin motivaţie şi acţiune, a devenit ceva mai mult decît un obiect conceptual: e un obiect sonor. După trei ani, apar efectele muncii tale, care tocmai s-a îmbunătăţit şi seamănă şi mai mult cu tine.

Ce gen cîntaţi voi, de fapt? De unde vă revendicaţi muzical?

D.M.D.: Din foarte multe zone. Creativitatea şi sinceritatea sînt cele mai importante criterii cînd ajungem să apreciem un muzician. În rest, de la hardcore punk, la pop şi dub. Nouă ne e foarte greu să ne autoclasificăm. Eu aş spune că facem un fel de pop/blues contaminat cu reziduuri experimentale.

A.T.: Mie mi se pare mai relevant ceea ce unii oameni ne spun după concerte, fără să se întrebe despre claritatea genului; ne spun că au văzut o experienţă organică, umană, intensă, că au văzut bucuria de a face muzică împreună. Ce gen de muzică e ăsta?! Nu mai contează aşa tare. E un gen care pe unii oameni îi face să trăiască un moment de intensitate.

Ce trupe de afară, dar şi de la noi vă inspiră sau vă stîrnesc invidia şi admiraţia? Cu cine aţi pleca în turneu sau aţi colabora?

D.M.D.: De afară sînt mult prea multe. Cu trupele/muzicienii de la noi pe care îi respectăm sîntem şi prieteni, iar cu unii colaborăm. Cîteva exemple concrete ar fi, pentru mine, Fierbinţeanu, Nu & Apa Neagră, Pandrea etc.

A.T.: Avem respect din punct de vedere creativ pentru oameni care îşi doresc să trăiască autentic în experienţa de a cînta. Şi asta se vede rapid la oricine. Mie îmi plac oamenii, în primul rînd oamenii, abia apoi trupele din care fac parte. Iar în turneu cred că se pleacă fie cu foarte buni prieteni, fie cu cei profi, la rece, cu oameni profund pasionaţi de ceea ce fac.

Din mica istorie a rock-ului românesc, pe cine admiraţi cel mai mult?

D.M.D.: Florian din Transilvania şi Timpuri Noi.

Ce avantaje şi ce greutăţi presupune să faci în acest moment muzică în România?

D.M.D.: Uneori poate fi frustrant, dar şi eliberator, în acelaşi timp. Contează doar să ai abordarea şi motivaţiile corecte.

A.T.: Sînt de acord cu Dan. Mai important e să ştii ce vrei să faci. Neputinţele culturale sau de business aproape că devin o parte a frustrării care te împinge să creşti. Trăim aici, dar vrem să facem muzică de ascultat oriunde în lume, şi pentru asta nu are rost să te compari, să cauţi soluţii strict locale, e nevoie de seriozitatea muncii tale, de motivarea puternică şi de bucuria ocaziilor de a concerta.

Ce puneţi la cale, spre ce vă îndreptaţi?

D.M.D.: Încercăm pe cît posibil să ne provocăm muzical unii pe alţii. Punem la cale un nou album. Nu ştim cît va dura, nu ne grăbim. Ne îndreptăm spre noi teritorii.

A.T.: Facem muzică. Sîntem puşi pe călătorit. Anul acesta am reuşit să trăim o deschidere: am concertat alături de alte trupe din străinătate şi din ţară. Nu ne grăbim nicăieri. Trăim pe îndelete procesul de a exprima cît mai cristalizat metalimbajul în care ne place să vorbim despre lume, aşa cum o trăim noi. Data viitoare poate îţi povestim despre diferenţa dintre identitatea Abator Industries şi Loungerie II şi despre cum fiecare dintre noi este încurajat de ceilalţi să îşi dezvolte propriul proiect independent, propria expresie muzicală. Pentru că, cu cît explorăm mai mult în afara Loungerie II, cu atît mai mult aducem înapoi în trupă *and it gets better and better!*

Chiar aşa, mulţi dintre muzicienii care cîntă în trupe au şi proiecte secundare, fie solo, fie în alte trupe; la voi cum e?

D.M.D.: Există, în primul rînd, proiectul secundar-principal în care sîntem implicaţi toţi, Abator Industries, *alter-ego*-ul nostru explorator, experimental, improvizatoric. În afară de asta, eu şi Cătălin cîntăm împreună sub numele de OTTTER, mai cîntăm alături de Fierbinţeanu, ocazional alături de Şerban (Semiosis) şi Lau (Coins As Portraits), în diverse formule de improvizaţie liberă, muzică experimentală etc. Cătălin mai cîntă în Bastos. În rest, fiecare ne ocupăm de muzică în felul nostru, fiecare încearcă să vină cu idei, să scrie...

A.T.: De inventariat că Doru (bas) lucrează materiale solo pe care le lansează online şi sînt materiale dense, de care ne bucurăm toţi. Cătălin (chitară) lucrează ocazional şi pentru prietenii din spaţiul performativ contemporan pentru care creează suport sonor original. Daniel (tobe) este încă parte din orchestre de tineret ale UNMB şi explorează muzica contemporană cu profesionişti. Iar eu mă pregătesc să revin la timpul liber care îmi va permite să creez un *alter-ego,* unul copt de experienţa celor trei ani de muzică în colectiv. Am fost cu toţii de acord, dintotdeauna, că a experimenta în diverse formule solo nu face decît să îmbogăţească pe fiecare dintre noi şi astfel să ţină proaspătă influenţa fiecăruia în trupă.

Cînd nu sînteţi ocupaţi cu muzica, ce faceţi?

D.M.D.: Grafică/ilustraţie.

A.T.: Comunicare de editură, jurnalism şi organizare de evenimente culturale, iar Doru – arhitectură, în timp ce Cătălin şi Daniel fac, cum spuneam, şi mai multă muzică.

Pentru cititorii Dilemei vechi, *recomandaţi un album, un film sau o carte pentru vacanţa de Sărbători.*

D.M.D.: Albumul *The Texas Jerusalem Crossroads* al trupei Lift to Experience şi cartea lui George Orwell – *Homage to Catalonia / Omagiul Cataloniei* (traducere de Radu Lupan, Editura Polirom, 2009 – *n.r.).*

A.T.: Albumul *Shamans* al Azizei Mustafa Zadeh, filmul *The Nightmare Before Christmas* şi cartea lui Patti Smith – *Just Kids / Pe cînd eram doar nişte puşti* (traducere de Casiana Ioniţă, Editura Polirom, 2014 – *n.r.).*

Daniel Iliescu: Albumul *Loopified* de la Dirty Loops.

Cătălin Lungu: Albumul *Leucocyte* de la Esbjörn Svensson Trio, filmul *Crossing the Bridge: Sounds of Istanbul* şi cartea lui Nicolas Bouvier – *L'Usage du monde*.

a consemnat Marius CHIVU

PUBLICITATE

CLUBUL DILEMA VECHE

Joi, 27 noiembrie, ora 19.00

CREART: Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București, Piața Lahovari, nr.7

BEATLES ȘI BEATLEMANIA, DUPĂ JUMĂTATE DE VEAC

INVITAȚI

ANDREI UJICĂ - regizor de film

CĂTĂLIN ȘTEFĂNESCU - jurnalist și prezentator TV

Moderator: Luiza Vasiliu

Pentru detalii și înscrieri: tiberiu.onica@adevarulholding.ro

Susținut de: BURSA BINELUI un proiect BCR

Partener: vodafone

Cu sprijinul: creart

Joseph S. NYE Jr.

împotriva curentului

Controversata putere economică a Chinei

Banca Mondială a anunţat recent că anul acesta economia Chinei o va depăşi pe cea a Statelor Unite, afirmaţie făcută pe baza paritătii puterii de cumpărare (PPC – metodă folosită pentru calculul ratei valutare de schimb relativ între monedele a două ţări, pe baza unor bunuri şi servicii standard). Dar acest fapt este departe de a fi o reprezentare fidelă a poziţiei Chinei în economia globală.

Deşi măsurarea paritătii puterii de cumpărare poate oferi un indiciu pentru compararea bunăstării dintre ţări, aceasta este influenţată semnificativ de mărimea populaţiei ţării respective. India, de exemplu, a zecea putere economică a lumii, conform pieţei de schimb valutar între dolarul american şi rupia indiană, este a treia mare putere cînd vorbim în termenii indicatorului PPC. În plus, resursele energetice, precum costul petrolului de import sau chiar o tehnologie avansată pentru avioanele de luptă, trebuie măsurate în funcţie de rata de schimb valutar a valutelor folosite pentru achiziţionarea lor.

Pentru acuitate, vederea de ansamblu este un aspect important cînd vorbim despre puterea economică a unei ţări. China deţine o piaţă foarte atractivă şi este un important partener de afaceri în multe ţări – iar acestea sînt marile avantaje pe care liderii chinezi nu se sfiesc să le mînuiască.

Dar, chiar dacă PIB-ul global al Chinei îl depăşeşte pe cel al Statelor Unite (indiferent de măsurătorile folosite), cele două economii îşi vor menţine structuri diferite şi diferite nivele de complexitate. Iar venitul pe cap de locuitor al Chinei – o măsură mai precisă a complexităţii economice – este doar 20% din cel al Americii, şi va dura decenii, pe puţin, pentru a ajunge la acelaşi nivel (dacă o va face vreodată).

În plus, după cum au mărturisit oficiali şi cercetători chinezi, deşi a depăşit în 2009 Germania, la capitolul cel mai mare exportator din lume, în funcţie de volum, China nu este încă o ţară tranzacţionară puternică, atît din cauza lacunelor existente în serviciile de tranzacţionare, cît şi din cauza scă-

zutei valori adăugate pe producţie. Ca să nu mai vorbim de faptul că nu deţine branduri de renume mondial, branduri puternice, pe care Statele Unite şi Germania le tranzacţionează: dintre cele 25 de branduri globale de top, 17 sînt americane.

Rezerva valutară nu dă Chinei multă putere.

Handicapul existent în complexitatea structurii economice a Chinei este reflectat, de asemenea, şi în pieţele financiare, care sînt doar o optime faţă de cele din America, pieţe în care străinilor le este permis să deţină o foarte mică parte din datoriile Chinei. Deşi China a încercat să-şi mărească ponderea financiară încurajînd utilizarea internaţională a monedei sale, comerţul denominat în renminbi reprezintă doar 9% din totalul global, în comparaţie cu partea dolarului, de 81%.

Nici măcar uriaşa rezervă în valută pe care o are China – cea mai mare din lume, aproape 4000 de miliarde de dolari – nu va fi suficientă să-i confere putere şi autoritate financiară, dacă autorităţile chineze nu vor crea o piaţă de obligaţiuni mai matură şi deschisă, în care să existe rate ale dobînzilor liberalizate şi o monedă convertibilă cu uşurinţă. Rezerva valutară nu dă Chinei multă putere de negociere directă asupra Statelor Unite, avînd în vedere că asemenea relaţii interdependente economic sînt condiţionate de existenţa asimetriilor.

China obţine dolarii proveniţi din exporturile masive către America, în timp ce Statele Unite ajută creşterea economică şi stabilitatea în China, prin menţinerea şi asigurarea unei pieţe deschise pentru produsele *„made in China"*. Într-adevăr, China ar putea îngenunchea economia americană dacă ar apela la practicile de dumping financiar, avînd în vedere uriaşa sa rezervă de dolari americani, dar, dacă ar face-o, ar lovi foarte puternic şi în propria economie.

Vorbind despre complexitatea sistemelor economice, diferenţele dintre China şi Statele Unite se extind şi la nivel tehnologic. În ciuda unor importante reuşite, China se bazează mai mult pe copierea unor invenţii din afară, decît pe investiţia în propriile inovaţii tehnologice. Deşi China emite din ce în ce mai multe brevete, puţine dintre acestea vizează invenţii inovatoare. Anecdotic, chinezii se plîng adesea că ei produc „job"-uri pentru producerea de iPhone, dar nu-l „produc" pe Steve Jobs.

În următoarele decenii, creşterea PIB-ului Chinei va încetini, aşa cum se întîmplă în toate economiile, odată ce ajung la un anumit nivel de dezvoltare – de obicei, cînd se atinge un nivel al venitului pe cap de locuitor în termenii paritătii puterii de cumpărare, de care China se apropie. În definitiv, China nu se poate baza pe tehnologii importate şi forţă de muncă ieftină, pentru a-şi întreţine la nesfîrşit expansiunea. Lant Pritchett şi Lawrence Summers, economişti la Harvard, au ajuns la concluzia că regresia naturală la medie ar implica o creştere economică anuală a Chinei cu 3,9 procente în următorii 20 de ani.

Dar această estimare îndrăzneaţă nu ia în calcul problemele grave pe care China trebuie să le rezolve în următorii ani: inegalitatea dintre zonele urbane şi rurale, şi regiunile de coastă şi cele interioare. Alte provocări majore se referă la sistemul de stat, saturat şi ineficient, la problemele de mediu, la fenomenul uriaş al migraţiei interne, la sistemul neperformant al asigurărilor sociale, la corupţie şi la un sistem legislativ slab.

Mai mult, China se va confrunta cu probleme demografice din ce în ce mai nefavorabile. După zeci de ani de aplicare a politicii „un singur copil pentru o familie", se prevede că vîrful forţei de muncă din China va fi atins în 2016, iar persoanele în vîrstă vor depăşi numărul copiilor, pînă în 2030. Aceste statistici ridică mari semne de atenţionare: populaţia va îmbătrîni, înainte să ajungă să se îmbogăţească.

Sistemul politic autoritar din China a demonstrat o capacitate impresionantă de a atinge anumite obiective, de la construcţia de căi ferate de mare viteză, la crearea unor oraşe noi. Însă, ceea ce guvernul chinez nu este încă pregătit să-şi asume în mod eficient este participarea politică, dacă nu şi democratică, care ar creşte PIB-ul. Va avea oare loc o schimbare politică atunci cînd PIB-ul nominal pe cap de locuitor, în prezent 7000 de dolari, se va apropia de 10.000 de dolari, aşa cum s-a întîmplat în Coreea de Sud şi Taiwan?

Rămîne de văzut dacă va reuşi China să dezvolte o formulă pentru a gestiona o clasă de mijloc urbană în plină expansiune, inegalitatea dintre zonele regionale şi, în multe zone, problemele minoritarilor etnici.

Iar faptul că sistemul economic din China are cîteva hadicapuri faţă de celelalte sisteme poate complica toate acestea. În orice caz, PIB-ul, în ansamblu, oricum ar fi el măsurat, nu este un factor adecvat care să poată indica dacă şi cînd economia Chinei va surclasa economia Statelor Unite.

Joseph S. Nye Jr. *este profesor la Universitatea Harvard, preşedinte al World Economic Forum's Global Agenda Council on the Future of Government, şi autorul cărţii* The Future of Power.

©Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

PUBLICITATE

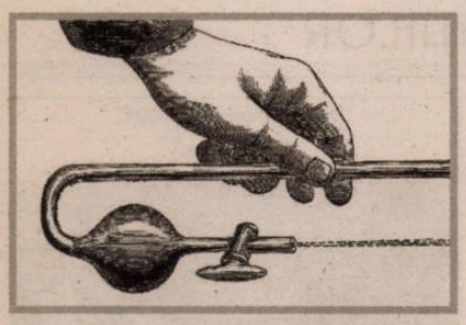

Oana STOICA

rosencrantz & co

Mănîncă-mă!

● Festivalul Temps D'Images nr. 7, Colectiv A, Cluj, 6-16 noiembrie 2014.

Clujul înainte de turul al II-lea al alegerilor prezidenţiale nu părea, teoretic, locul cel mai bun pentru un festival, fie el şi de artă activă. În zilele tensionate de dinaintea votului final, activismul era, ce-i drept, la cote ridicate, dar arta nu făcea parte dintre preocupările momentului. Şi totuşi, clujenii au o perspectivă complexă asupra cotidianului, integrînd performance-ul printre activităţile civice. În fond, ambele presupun, în egală măsură, perspective şi revolte.

Tema acestei ediţii a Temps D'Images a fost „Ce ne hrăneşte?". Centrat pe corpul explorat din perspectivă contemporană, ca element definitoriu pentru identitate, dar şi ca depozitar şi exponent al problemelor sociale, festivalul a extins viziunea asupra corpului, de la cel simbolic (spiritual) la cel fizic. Tema a penetrat întreg evenimentul în formate diferite. Poate cea mai incitantă în concept a fost secţiunea „Filme-n piaţă", în cadrul căreia în pieţele agroalimentare s-au proiectat filme documentare despre producţia şi consumul de alimente. Artistul asociat al Festivalului a fost Gianina Cărbunariu, care a oferit unul dintre cele mai curajoase spectacole create vreodată în România – *De vînzare,* o sinteză obiectiv-subiectivă a modului de acaparare a pămîntului de către marile corporaţii, în special cele care exploatează resursele.

Temps D'Images are o structură stufoasă – ateliere, dezbateri, spectacole de dans contemporan şi teatru, filme, expoziţii –, aşa că voi analiza aici doar Platforma Independentă de Artele Spectacolului, curatoriată de managerul Colectiv A, Miki Braniște, criticul Iulia Popovici şi directorul CNDB, Vava Ştefănescu. Platforma s-a coagulat, la rîndul său, în jurul unei teme – „Trecutul a murit?", care a vizat influenţa istoriei recente asupra prezentului, modalităţi de chestionare a acesteia şi de poziţionare faţă de ea. Concret, s-a încercat o viziune multiperspectivată asupra trecutului, refuzîndu-se o singură paradigmă şi o unică modalitate de investigare. Adiacent acestor abordări multiple ale trecutului, au existat stadii diferite de lucru, în care au fost prezentate spectacolele (parte dintre ele coproduse de Colectiv A pentru festival, situaţie rarisimă în spaţiul românesc, unde evenimentele de gen mizează exclusiv pe o selecţie de producţii finite). Au fost show-uri finalizate, precum *Institute of Change,* performance-ul lui Paul Dunca despre (i)relevanţa identităţii de gen, sau *Moldova independentă. Erată,* spectacol creat de regizorul David Schwartz împreună cu actorii Teatrului-Spălătorie din Chişinău, care se constituie, cu rigoarea aferentă, într-un manual de istorie recentă alternativă, prin prezentarea „oficială" (patriotardă) şi personală (disperată) a evenimentelor din cei 25 de ani de independenţă postcomunistă a Republicii Moldova.

Alte producţii au fost finisate în timpul Temps D'Images, precum *Hotel* (care a avut premiera după Festival), spectacolul lui Eugen Jebeleanu, inspirat din piesa lui Franz Xaver Kroetz – *Concert la cerere,* care configurează singurătatea unei femei prin redarea robotică a unei seri oarecare din viaţa ei, situaţie pe care regizorul o foloseşte pentru a suprapune multiple istorii personale într-un singur spaţiu, dar în timpi diferiţi. Încă într-un stadiu de căutare – prezentare *work in progress* – se află *Teatrul Drepturilor Copilului,* proiect de teatru educaţional, realizat de Mihaela Michailov şi Radu Apostol, care lucrează pe un subiect aproape necunoscut în România, drepturile copilului, normate în Convenţia ONU din 1989, pe care le confruntă cu mentalul autohton şi cu stereotipiile de relaţionare (uneori violente fizic, psihologic sau ca limbaj) ale părinţilor cu copiii.

Temps D'Images este un festival viu, care chestionează şi cercetează, refuză certitudinile şi se configurează mai degrabă în jurul riscului, decît în jurul perfecţiunii.

Regizorul Alexandru Berceanu a prezentat *inter@FAŢA,* partea finală a unui proiect de cercetare pe tema discriminării în mentalul colectiv românesc, a relaţionării grupurilor minoritare – etnice, sexuale – cu majoritatea. Care este mecanismul de funcţionare al intoleranţei? În ce măsură diferenţa culturală motivează sau determină agresiunea? Care este răspunsul subconştient al fiecărui individ la violenţă sau abuz? Spectacolul are la bază o multitudine de documente, interviuri cu persoane care au fost victime sau martori ai discriminărilor din al Doilea Război Mondial pînă în prezent. Astfel, se construieşte performativ o succesiune de poveşti care panoramează reacţia la confruntarea cu diferitul, la ieşirea din confortul majorităţii. Participarea publicului apare în zona ştiinţifică a spectacolului, căci activitatea neuronală a unor subiecţi – spectatori şi performeri – este supusă unei monitorizări EEG care înregistrează reacţia creierului faţă de diverşi stimuli – diferenţă, violenţă –, sub forma unor impulsuri transformate în timp real în muzică, de către compozitorul Cătălin Creţu, acesta fiind soundtrack-ul spectacolului şi suport pentru coregrafia Anei Costea. În teorie, lucrurile stau bine, în practică însă sînt cîteva probleme. În primul rînd, materialul documentar este stufos şi insuficient structurat, lungeşte inutil şi obositor spectacolul. Apoi, legătura între experimentul care transformă activitatea creierului în muzică şi tema spectacolului este neclar exprimată. Rezultatul – muzica generată de creier – este neutru, fără impact. Spectacolul este dens, poate prea dens şi cu siguranţă prea lung, pe alocuri neclar în intenţii şi în exprimarea lor. Cu un material documentar excelent şi un concept îndrăzneţ, *inter@FAŢA* este un spectacol în lucru, iar finalizarea sa – restructurare, esenţializare, coerenţă conceptuală şi acurateţe de expresie – l-ar putea transforma într-un hit teatral.

Cumva, în aceeaşi zonă tematică este *Nu toţi sînt eroi,* un studiu asupra terorii, naziste şi staliniste, realizat de Cristina Lilienfeld şi Smaranda Găbudeanu, care recuperează istorii personale – suferinţele bunicilor ca victime ale antisemitismului şi comunismului –, pe care le repoziţionează ca repere în actualitate. Şi aici, demersul artistic se păstrează încă într-o zonă confuză, se opreşte la jumătate, fără să configureze ideile propuse („lupta pentru libertatea de exprimare şi rezistenţă în context de cenzură şi teroare politică, încă foarte prezente sub alte forme şi în contemporaneitate").

Din altă zonă performativă provin *Advertego* (Waitingroom Project, Cluj) – o formulă brechtiană, ingenioasă şi vivace, de deconstrucţie a mecanismului teatral prin care se chestionează valabilitatea discursului performativ şi ieşirea din clişee – şi *Out of Order,* un solo-concert al Mihaelei Dancs, care investighează ironic conceptul de *star,* cu referire la *icon*-urile rock şi la mecanismul de mitizare a acestora.

Temps D'Images este un festival viu, care chestionează şi cercetează, refuză certitudinile şi se configurează mai degrabă în jurul riscului, decît în jurul perfecţiunii. Festivalul clujean este, în peisajul teatral românesc, alternativa viabilă la formatul înţepenit, autosuficient şi automăgulitor al manifestărilor instituţionale de gen, inclusiv FNT.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

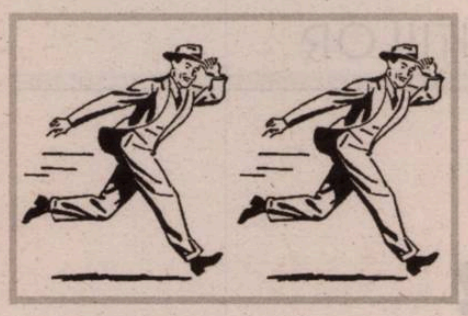

Andrei GORZO

dilematograf

Terenuri minate

● ***Ultimul dintre nedrepți / Le dernier des injustes*** **(Franța, 2013), de Claude Lanzmann.**

O anexă (lungă de peste trei ore și jumătate) la indispensabilul documentar *Shoah*, lansat de Claude Lanzmann în 1985, noul lui film – *Ultimul dintre nedrepți*, e organizat în jurul unui interviu luat de cineast în 1975, la Roma, pe parcursul a șapte zile, rabinului Benjamin Murmelstein, pe care încheierea celui de-al Doilea Război Mondial îl găsise prezidînd Consiliul Evreiesc din ghetoul Theresienstadt (sau Terezin). Un colaboraționist, în ochii lui Gershom Scholem și ai Hannei Arendt, nechemat ca martor la procesul lui Eichmann (cu care, în calitatea sa de Mare Rabin de Viena, lucrase încă din 1938-'39 – înainte de Theresienstadt – la administrarea încă posibilei emigrații evreiești din Austria), mort (în 1989, la 84 de ani) fără să fi văzut Israelul, Murmelstein are ocazia de a se disculpa în fața camerei lui Lanzmann. E vigûros și cu vorbele la el (se mai disculpase și într-o carte din 1961), nu atît un bătrîn emoționant, cît o nucă greu de spart – la observația lui Lanzmann că felul său de a vorbi poate părea cam rece, el răspunde autocaracterizîndu-se drept un om practic, un Sancho Panza, și nu un Don Quijote. Pe de altă parte, din trecut povestește aproape numai și numai episoade care-i pun în lumină altruismul, iar povestea deciziei lui de a se întoarce în Austria dintr-o călătorie la Londra, în primăvara lui '39, cînd ar fi putut să rămînă acolo, sună cu atît mai spectaculos cu cît o motivează și prin „sete de aventură". Expresia sună extravagant în situația dată, dar restul motivelor avansate de Murmelstein în sprijinul acțiunilor sale tind să fie pur și simplu virtuoase: coetnicii săi l-au ținut minte ca pe un administrator cîinos, dar asta e din cauză că era corect și nu vindea tratamente preferențiale; i-a muncit ca un zbir, dar a făcut-o pentru binele lor, pentru a-i împiedica să cadă în apatie, pentru a-i ține în viață; s-a implicat în realizarea unui documentar de propagandă, prin care Eichmann voia să convingă Crucea Roșie daneză că Terezin e raiul pe pămînt, dar calculul său a fost că, odată ce-au filmat ghetoul, naziștilor le va fi mai greu să-l radă de pe fața pămîntului, pentru a nu a mai vorbi de faptul că, pe termen scurt, orice cosmetizare a ghetoului, în interesul filmului, oricît de superficială, nu putea decît să amelioreze condițiile de trai. E de crezut Murmelstein sau nu e? Greu de tras o concluzie în chip rațional, pe baza informațiilor pe care ni le pune la dispoziție *Le dernier des injustes*. Într-o cronică publicată în revista online *Tablet* (revistă dedicată vieții, artelor și ideilor evreiești), criticul american J. Hoberman îi reproșează lui Lanzmann că a trecut sub tăcere unele acuzații aduse lui Murmelstein – că în administrarea ghetoului ar fi folosit echipe de bătăuși (evrei), că și-ar fi folosit puterea în scopul obținerii de avantaje sexuale –, precum și alte detalii posibil relevante, precum acela că interioarele spațioase în care se lăfăie ocupanții ghetoului, în unele secvențe din filmul comandat de Eichmann, erau, în realitate, interioarele în care trăia Murmelstein însuși. Wolf Murmelstein, care a copilărit la Terezin, intervine în subsolul articolului lui Hoberman ca să-și apere tatăl. Cît despre Lanzmann, acesta devine sentimental cu Murmelstein pe finalul interviului din '75, luîndu-l pe după umeri. Tot așa, în secvențele mai recent filmate, în care Lanzmann completează interviul cu alte informații despre Terezin, vocea lui își pierde la un moment dat timbrul didactic și începe să tremure de indignare, împroșcîndu-i pe naziști cu insulte. Incluzînd nu doar tradițional lanzmannienele cadre în care camera prelevă urmele trecutului în prezent sau, dimpotrivă, constată dispariția oricărei urme, ci și desene rămase de la locuitorii ghetoului, secvențe din filmul lui Eichmann sau ritualuri religioase filmate în zilele noastre, materialul adăugat interviului nu vădește prea mult din rigoarea aplicată de Lanzmann în *Shoah*.

● ***Se înalță vîntul / Kaze tachinu / The Wind Rises*** **(Japonia, 2013), de Hayao Miyazaki.**

Cu opul despre care a declarat că va rămîne ultimul din filmografia sa, Hayao Miyazaki, maestru japonez al filmului de animație, intră și el pe teren minat. Desenat de mînă, *Se înalță vîntul* e o bizară biografie romanțată a inginerului aeronautic Jiro Horikoshi, responsabil pentru avioanele de luptă Zero, folosite de Japonia în al Doilea Război Mondial. Miyazaki îl caracterizează pe Horikoshi ca pe un tehnicist cu o perspectivă abstractizant-estetizantă: nu proiectează avioane în numele unor valori imperialist-militariste – aplicația militară dată invențiilor lui e pentru el întîmplătoare, invențiile însele transcendînd-o prin frumusețea lor. Bizar e faptul că, prin deciziile pe care le ia în adaptarea cinematografică a vieții lui Horikoshi, Miyazaki îi împărtășește apolitismul. Grosul acțiunii se desfășoară în anii '20-'30 și nu lipsesc din ea ecourile pregătirilor pentru catastrofalul Război, dar acestea sînt vătuite de rafinatele căutări formale ale lui Miyazaki (aproape că nu există cadru fără cîte o reprezentare extraordinară a mișcării norilor, a feluritor efecte de lumină, a vîntului în iarbă etc.) și împinse în planul doi de un *love story* pe cît de melodramatic (cu semne ale predestinării, turberculoză și sacrificiu de sine din partea femeii), pe atît de fictiv. E un film cu referințe înalt-literare, în care Valéry și Mann sînt citați în mod repetat – din păcate nu și Marinetti, cu oda lui închinată războiului dus de Mussolini în Etiopia, dată de Walter Benjamin ca reper pentru adaptabilitatea la fascism a genului de vizionarism tehnolatru, entuziasmat de formele viitorului, care-l însuflețește și pe eroul lui Miyazaki.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

New Kid on the Block

● **Arca, *XEN*, Mute Records, 2014.**

Cînd *The Guardian* o așeza pe Tahliah Debrett Barnett în rubrica numită „New Band of the Day", vorbind despre ea ca fiind „cel mai relevant artist al momentului din zona noului R&B", britanica nu îl întîlnise încă pe Alejandro Ghersi. O va face un an mai tîrziu, iar rezultatul acestei ciocniri se va numi *EP2*, urmat în 2014 de *LP1*, două *release*-uri care o vor arunca (mai ales al doilea) pe Barnett – FKA twiggs este pseudonimul ei artistic – în prima ligă a noii generații de perfomeri pop. Dar nu despre ea e vorba aici, ci despre coproducătorul *EP2* și *LP1*. Amintitul Alejandro Ghersi e, cum probabil bănuiați, cel despre care vorbesc și cel care a contribuit masiv la ceea ce critica de aiurea s-a înghesuit să ștampileze cu epitete flatante – albumul de debut al FKA twiggs, *LP1*.

Ghersi s-a născut în Caracas, capitala Venezuelei, a trecut prin sălile de curs ale influentului The Clive Davis Institute of Recorded Music din New York, s-a relocat, la un moment dat, la Londra și e cunoscut în cercurile muzicale ca Arca. Fiind încă un debutant acum doi ani, numele lui a început să fie pronunțat cu admirație după lansarea a trei EP-uri la microscopica, dar foarte apetisanta casă UNO NYC, loc prin care au trecut, printre alții, Fatima Al Qadiri și CFCF, Jacques Green și LOL Boys. *Barón Libre, Stretch 1* și *Stretch 2* și extravagantul *mixtape* &&&&&* l-au adus în atenția unor personaje importante, precum Kanye West, aflate în căutare de sînge proaspăt pentru noile producții. Așa se face că *Yeezus*, (capod)opera care a bătut ultimul și cel mai solid cui în sicriul schismei dintre hip-hop-ul underground și cel mainstream, îl are pe Arca printre colaboratorii principali. Dar și că lebăda neagră și schizoidă a pop-ului, Björk, i-a trîntit sud-americanului sub nas contractul de coproducător al viitorului și cel de-al nouălea ei album.

Între timp – mai exact, pe 4 noiembrie anul acesta –, Arca

și-a văzut, în rafturile virtuale sau fizice ale magazinelor de muzică, primul album de autor, botezat *Xen* și lansat de mai mult decît prestigiosul *label* Mute Records. Ca și producțiile anterioare, noul LP e, pentru Ghersi, un teren de joacă identitar, dacă vreți, așa cum personajul care dă numele albumului este *alter-ego*-ul său, într-o lume scăpată de amprenta terorizantă a *gender*-ului. Xen ca mască a lui Arca este, în cuvintele creatorului său, „respingător și atrăgător în același timp". Muzica de pe *Xen* împrumută și ea etichetele acestea, fiind, în esență, o încercare de deconstrucție a unui gen care s-a folosit multă vreme de *gender*. Hip-hop-ul acela hipermasculinizat și homofob e spart în bucăți și reconstruit de Arca, lăsînd uneori senzația unei improvizații libere, care se abstractizează pe măsură ce evoluează, lăsîndu-se influențată de reverberațiile unor *sound*-uri care i-ar putea avea drept surse pe Vangelis, pe DJ Screw, pe El General sau, pur și simplu, pe William Gibson. În cele aproximativ 40 de minute, *Xen* glisează cu grație între mecanică și sentiment, devenind – alături de *Chimes* și *Waterfall*, EP-urile de anul acesta ale unor Hudson Mohawke și Evian Christ – unul dintre *soundtrack*-urile pe care generația digitală își poate developa povestea în 2014.

*Mixtape-*ul &&&&& *poate fi ascultat și descărcat gratuit pe contul de Soundcloud al lui Arca, la adresa* https://soundcloud.com/arca1000000.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

trei întrebări pentru

Codruța CREȚULESCU

„Spectatorii ne-au întrebat unde ar putea revedea scurtmetrajele"

Viața scurtmetrajelor se măsoară în festivaluri și în premii. Cu omnibusul Scurt/4: Istorii de inimă neagră, *păreți să schimbați acest lucru. Cum v-a venit ideea să vă grupați filmele?*

Cu puține excepții, acest gen filmic, care a adus nenumărate premii cinema-ului românesc și a lansat carierele tuturor cineaștilor momentului, are un destin cam trist în ceea ce privește interacțiunea cu publicul din țară, altul decît cel de festival. Nouă, ideea ne-a venit în timpul TIFF-ului, cînd directorul artistic Mihai Chirilov ne-a atras atenția că, dintre cele opt scurtmetraje alese în secțiunea „Zilele Filmului Românesc", patru abordează aceeași temă (moartea) și cînd, postvizionare – un mare succes, cu aplauze prelungite –, spectatorii ne-au întrebat unde le-ar putea revedea, tot pe un ecran mare.

În ce regim vor rula ele în cinematografe?

Scurtmetrajele – *O lume nouă* (regia Luiza Pîrvu), *Trece și prin perete* (regia Radu Jude), *Kowalski* (regia Andrei Crețulescu) și *Să mori de dragoste rănită* (regia Iulia Rugină) – vor rula exact în această ordine, ca un film de cinema de 83 de minute, cu titlul comun *Omnibusul Scurt/4: Istorii de inimă neagră*.

A fost un drum greu?

Nu e simplu să găsești un numitor comun cînd ai implicate atîtea personalități distincte: patru regizori, zece producători. Dar, chiar și așa, greul nu l-am dus noi, ci Ileana Cecanu (Freealize) și Ștefan Bradea, care distribuie omnibusul, și Simona Rădoi, PR-ul nostru care trebuie să mulțumească pe toată lumea.

***Codruța Crețulescu** este producătorul executiv al scurtmetrajului Kowalski.* Omnibusul Scurt/4: Istorii de inimă neagră *va rula din 28 noiembrie în cinematografe.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Agi-agi la pungă de plastic

„Să ştiţi că eu chiar aştept ziua în care vă voi cere doar ziare, nu şi ţigările“, i-am spus zîmbind, acum cîteva zile, amabilului domn de la toneta din intersecţie. Nu schimbăm de regulă prea multe cuvinte, mai mult zîmbete la obiect. Dar în dimineaţa aceea a zîmbit mai larg, a ridicat glumeţ indexul şi mi-a zis ceva atît de frumos şi de narativ, încît mi-a înseninat complet ziua: „E ziua în care vin peştii!“ Sînt rare momentele de acest fel, şi tocmai de aceea cred că merită amintite, mai ales cînd încerci reintegrarea, după mulţi ani petrecuţi departe de casă. Grea misie reintegrarea asta, mai ales cînd uiţi să zîmbeşti.

De cîte ori ajung la supermarketul din colţ şi vînzătoarele au diverse „acţii şi reacţii“, ca să citez vorba mucalită a unui profesor al meu, îmi vine în minte imaginea pe care numai Selma Iusuf o putea descrie, cu o pungă de fructe care se rupe fix „la pont“, cu împricinatele care se rostogolesc sub podeţul comunicaţional al tejghelei, într-o mică livadă imaginară, şi ziua are brusc mai mult „ambiţ“ şi zîmbete.

Micile ficţiuni de acest tip ale cotidianului sînt, cred, tot farmecul, şi atunci cînd pleci într-o călătorie. Sau ale adaptării, atunci cînd locuieşti acolo mai mult timp. Nu cred că e numai o chestiune lingvistică să ştii limba ţării atît de bine încît să poţi înţelege, ca acasă, că e „ziua în care vin peştii“. Cred că nu e călător să nu aibă poveşti cu vînzători, taximetrişti, şoferi, gardieni cu „chitanţier“, mai mult sau mai puţin veseli, ai cotidianului local, vizitat sau locuit temporar. Îmi vine acum în minte povestea cu care îi amuzam de fiecare dată pe studenţii mei coreeni, care mi-o cereau repovestită ori de cîte ori le mai ziceam din aventurile adaptării locale. Noaptea, pe una dintre autostrăzile lor panglică lată, într-un taxi care mergea cu peste 150 la oră (odată scăpaţi din chinga unui ambuteiaj, cei mai mulţi coreeni conduc cu o viteză şi o impredictibilitate demnă de antrenamente NASA cu Borat pe post de cobai). Un şofer prea de tot amabil, cu aproape tot corpul întors spre bancheta din spate, în neabătut slalom, el exersîndu-şi o engleză cu *hip-hip-hurray* de roboţel setat pe zîmbet, eu – muşchii superiori ai zenului antipanglică cu vertij. Dom'le, cum să zic, omul nu-şi lua ochii de la mine, să şi-i pună şi el măcar cîteva secunde reconfortante pe „panglică“. Şi mai era şi destul de scund, încît să aibă mizericordia să lase să se vadă, întors cum era, şi altceva decît amenin-ţătorul volan lăsat în voia unei teleghidări ireale. Nici o milă, numai *hip*-uri zîmbicioase. *„Where are you from? (hip-hip-hurray) Mikuk? NOOO?!“ „Rrrohmania...“* (zen concentrat doar în circuitele inferioare). *„Ruuumania?! (hip-hip-hip) Aaaaah!!! Ceacecu, Nadiaaa, Agi-agi, agi-agi, iu nău (hurray!!!)?“ „I know!!!“* apuc să tai un răspuns printre *hip*-urile lui şi bipurilor mele, care luau deja tot aerul taxiului.

Nu ştiu cum am ajuns de la Bundang la Daesong în acea noapte, dar ştiu că am ajuns întreg, pentru că la 7-Eleven-ul din colţul cartierului, *Annyong hasseyooo*-ul vînzătoarei din tura de noapte a sunat de la uşă, parcă mai plin de speranţă. Alt personaj şi acea vînzătoare. Tare dragă mi-era. Micuţă, fragilă, cu ochelari care încadrau nişte ochi frumoşi – dar cu o privire cam fixă –, şi mai mari decît zîmbetul (ceea ce în Coreea, vă rog să mă credeţi, este o raritate cît un dublu axel cu triplu tulup, bis). Dar mi se părea prea de tot politicoasă. Ajungeam mereu la ea noaptea şi, de la salutul cîntat, cu plecăciuni cu tot, de cînd auzea uşa cu clopoţei de vînt deschizîndu-se, mi se trăgea o împiedicare cu care trebuia să mă lupt printre cele două culoare îngrămădite ale micuţului magazin. Fixă era privirea însă pe mine. Ca să scap, voiam să intru val-vîrtej în magazin, să scanez rapid galantarele, să fac un flic-flac printre frigidere şi jap!, *out* cu mine. *Sweet dreams, baby!* Îmi ieşea doar valul intrării şi rămîneam cu vîjul interior. Şi, firește, se vedea. Mă urmărea, destul de temător, o simţeam din toţi porii, cum mă prefac că mă uit puţin, cît să-mi trag sufletul, pe la cutiile de supe instant cu *ramyun*, cum iau cu mîini tremurate cam ce apucam, nici nu mai conta ce. Îmi rezervam toată energia momentului pentru a înfrunta cu un zîmbet mînzesc zîmbetul ei, *grand finale*. Îmi fixam a salvare privirea pe mîinile ei, care ţineau deja pregătită punga albă de plastic în care aşeza apoi uşor repezit „comerţul“ căzut astfel victimă dansului cu politeţea excesivă pe care localnicii o au uneori faţă de „adaptaţi“. *Kamsaamidaaa*-ul de la sfîrşit, din ambele laturi ale tejghelei, suna mai degrabă a uşurare decît a mulţumire. Cred că ne-a luat cîţiva ani să ajungem la un sincron al unui zîmbet firesc.

Cît era ea de excesiv-politicoasă, un lucru ştiu sigur: aş fi vrut să vorbim un pic mai mult, să o întreb dacă feliile de şuncă presată Lotte merg mai degrabă cu *kimchi*-ul de apă, cu cel proaspăt sau cu cel fermentat şi puţitor cît un butoi de varză lăsat peste vară la soare, sau cu baghetele *Tous le jours*. Nu ne-a ieşit. Dar mai ştiu acum un lucru: pungile de la ea, cu toată vria cumpărăturilor la foc continuu, nu s-au rupt niciodată. Şi tot de plastic erau şi alea, fir-ar ele de pungi să fie!

Am tot căutat fotografia cu mine şi cu ea, de dinainte de plecare. Nu am găsit-o, sper că nu s-a supărat că am povestit aşa şi de aceea. Dar vă rog să mă credeţi: e tot un vis şi-o armonie, *hip*-uri incluse.

PUBLICITATE

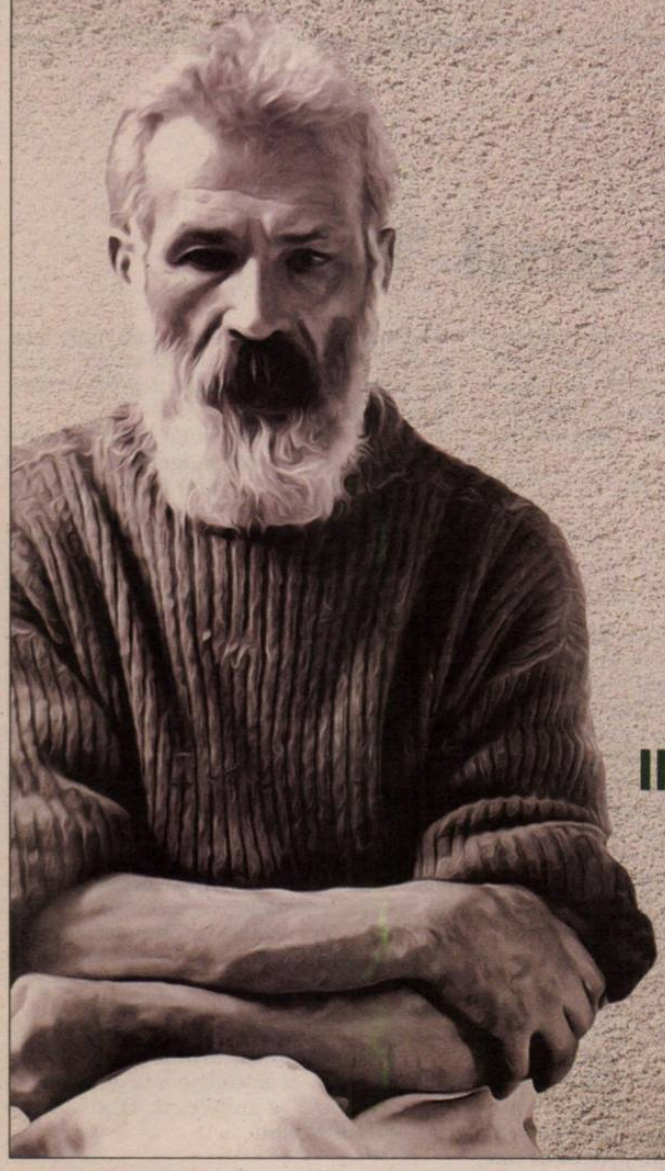

"SĂ VEZI PÂNĂ DEPARTE
E CEVA, SĂ AJUNGI
ACOLO ESTE ALTCEVA"

C. Brâncuși

LUCRURILE BUNE DIN ŢARA ASTA VOR DĂINUI
INDIFERENT DE VREMURILE CARE TREC PESTE ELE.

CEC 150 Bank

DE 150 DE ANI ÎNCREZĂTORI ÎN VIITORUL ROMÂNIEI

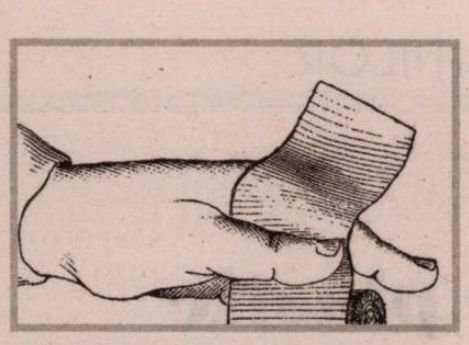

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Cum n-a cîştigat Facebook-ul alegerile

În aceste vremuri tulburi, cînd naţia – ai grijă să nu te numeri în ea, cititorule – oscilează între adoraţie şi scepticism pentru Santa Klaus Iohannis, o idee riscă să se impună fără grilă critică şi cifre care s-o susţină, aceea că Facebook a cîştigat alegerile. Eu cred, dimpotrivă, că alegerile le-a cîştigat ideea de anticorupţie – şi pericolul care se ascunde aici e că în ideea aceasta gîndim mai degrabă consecinţa, adică prosperitatea noastră, a tuturor, care, la drept vorbind, nu se prea susţine.

Despre telefoane nu avem cifre.

Să expediem întîi subiectul Facebook. Oricare-ar fi fost activitatea din cercurile noastre de prieteni, ea a fost nu tocmai decisivă, cît timp la turul I, Monica Macovei a luat în jur de 4,5 % din voturi. Eu, unul, care am votat-o pe Monica Macovei, am fost mulţumit, fiindcă în cifră absolută, asta însemna cam 417.000 de voturi, dacă nu greşesc. Monica Macovei şi-a construit un discurs de candidat refuzat de televiziuni, dacă vă amintiţi. A spus şi minciuni, ca orice politician, fiindcă a fost la TV destul de des, dar nu în prime-time. În linii mari, dacă ne uităm şi la voturile lui Nicuşor Dan din 2012, a performat mult mai bine: statisticile vremii îl înregistrează cu în jur de 70.000 de voturi. Cam atît s-ar putea spune despre succesul Facebook, pornind de la Monica Macovei, în ideea că Macovei e Facebook, şi nu TV. De unde avem percepţia că „reţelele sociale" au cîştigat alegerile?

Cine a sucit cifre-n sus şi-n jos, ca mine, ştie foarte bine un lucru: există tendinţe care se pot cuantifica în numere, şi altele – care nu. Internetul are, din acest punct de vedere, o mare calitate: statisticile vin aproape instantaneu. Orice posesor puber de blog află destul de repede că îşi poate ataşa la propria-i operă ceva numit Google Analytics, un cod care îţi arată vizitatorii, numărul de pagini afişate şi traseele pe site. Imaginaţi-vă că aţi putea şti cum se mişcă între Mircea Badea şi Radu Banciu telespectatorii: oarecum, măsurătorile de TV oferă astfel de date, dar nici Badea, nici Banciu nu au interesul să le arate publicului. De aceea, aflăm mult mai multe date despre Internet – şi în primul rînd Facebook – decît despre Televiziune.

Din toate aceste lucruri trebuie să înţelegeţi că „Facebook a cîştigat alegerile" pentru că avem multe cifre despre Facebook, de alegeri, şi, în rest, nu avem cifre. V-aţi întrebat vreodată cîţi alegători din diaspora au dat telefon rudelor de-acasă pentru ca să le convingă să voteze cu Iohannis?

Aici e locul să deschid o paranteză cît pot eu de scurtă: Mircea Badea şi Mihai Gâdea au ajuns la concluzia că „Facebook", sau ceva asemănător, a spălat creierul alegătorilor şi i-a mînat la vot împotriva lui Ponta. De aici lamentaţiile lor despre cei zece ani pierduţi din viaţă – *really?* ce-ar fi putut face oamenii ăştia doi în ultimii zece ani? – şi ideea că o forţă malefică, superioară, a mînat lumea la vot în contra gnozei Antena 3. În toată povestea asta se ascunde o gîndire de propagandist care îşi închipuie că totul e propagandă. Am închis paranteza.

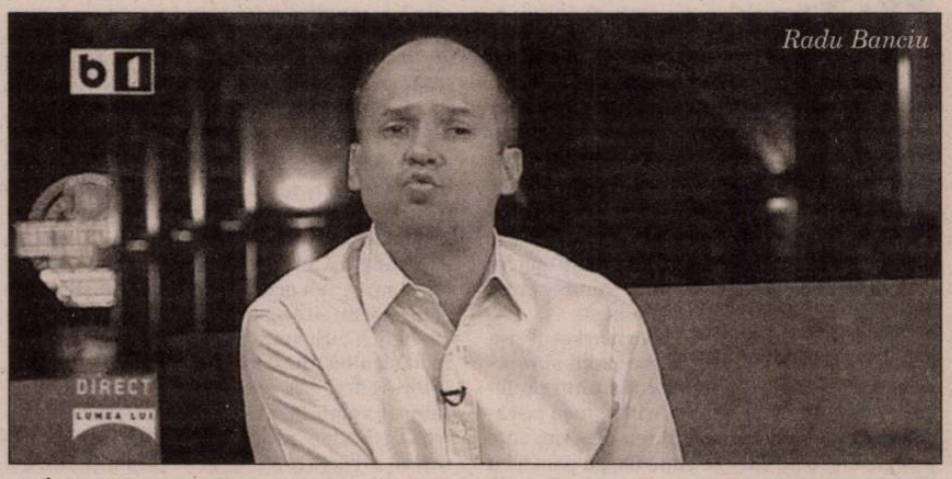

Radu Banciu

Înapoi la Facebook şi telefoane: am vorbit cu toţi prietenii din diaspora cu care am putut vorbi şi am aflat că fiecare dintre ei a sunat rudele de acasă, la coadă fiind, şi la turul I, şi la turul II, şi le-a explicat că ceea ce trăiesc ei e o porcărie fără seamăn, încălcarea dreptului de a alege. Şi-au mînat părinţii, soacrele, fraţii şi verii din ţară la vot, cu un mesaj credibil: „Uite, eu nu pot vota acum, stau la coadă şi mi se refuză acest drept, poţi să te duci tu pentru mine?"

Despre toate aceste telefoane nu avem, şi cred că nu o să avem niciodată, cifre. Spre deosebire de Facebook. Cîte ceva s-a văzut în presă. Gheorghe Stanciu, primarul de Greabănu, Buzău, spune ceva despre telefoane, în materialul publicat de *Adevărul* (http://adevarul.ro/news/politica/alegeri-prezidentiale-2014-psd-isti-degeaba-luat-teapa-primarii-traseisti-dragneaa-au-sunat-copiii-strainatate-spus-nu-mai-trimit-euro-voteaza-ponta-1_546c8e5f0d133766a80a02f5/index.html). Dar un studiu despre cum a funcţionat mobilul pe 16 noiembrie 2014 mă îndoiesc că vom vedea. În primul rînd, că trebuie bani. În al doilea, că e o trezire la realitate, de care partidele din România nu au nevoie. Şi o evită.

Nici un fel de cifre, dar mirosul meu de frecător de cifre îmi spune că explicaţia schimbării prin care am trecut pe 16 noiembrie e în alte locuri decît cele despre care citiţi în ziare şi pe net. Amintiţi-vă de ce aţi votat şi nu-i credeţi pe cei care vă spun pentru ce aţi votat. Nici pe mine.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

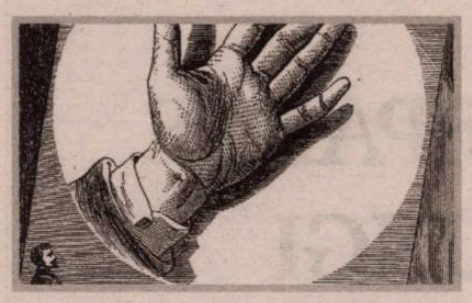

Adina POPESCU

portrete din mers

Oameni din anii '80

Am descoperit de curînd, pe Internet, un album de fotografii realizate de un turist maghiar care vizita Capitala noastră în toamna/iarna lui 1986. Cineva comenta că pozele ar fi fost făcute ceva mai devreme, înainte de 1976, pentru că apăreau anumite clădiri care, după cutremur, ar fi dispărut. N-aş crede – uitîndu-mă cu atenţie la fotografii, am regăsit intactă atmosfera Bucureştiului comunist al anilor '80, cel al copilăriei mele. Şi am avut strania senzaţie că privesc un soi de oraş-penitenciar, unde am fost captivă odată, într-o altă viaţă, şi de unde am evadat.

După aproape 30 de ani, Bucureştiul de atunci mai are doar vagi legături cu cel de astăzi, metamorfoza oraşului mi se pare uluitoare. Dincolo de apatie şi de aerul cenuşiu, imprimate de anotimp şi de starea vremii – probabil un noiembrie la fel de pîclos ca cel de acum, în care rareori apare soarele –, starea de „prizonierat" e prezentă pe străzi, în intersecţii, în piaţă şi în staţia de autobuz, unde totul pare dezolant, postapocaliptic, poate şi din cauza absenţei traficului, a maşinilor, cu excepţia cîtorva Dacii 1310, despre care abia acum îmi dau seama cît erau de urîte. Deşi pare incredibil, nu vezi decît trei-patru maşini pe Calea Victoriei, prin faţa Sălii Palatului nu trece nici o maşină, doar la Universitate observi o Dacie, „în mare viteză", căci, în poză, n-a rămas din ea decît o dîră albastră. În schimb, străzile sînt „populate" de troleibuze (pe atunci, 95 îşi avea traseul pe Magheru), de autobuze (un 131 oprit într-o staţie pe care nu reuşesc s-o identific... oare chiar la Romană?), de tramvaie (tramvaiul 5, cel cu care mergeam la şah, întorcînd în rondul de la Sfîntul Gheorghe), dar şi de oamenii care le aşteaptă. Căci ceea ce m-a frapat cel mai mult în fotografii au fost oamenii, chipurile şi atitudinile lor – părinţii şi bunicii noştri din anii '80. În primul rînd, cum erau îmbrăcaţi: toţi la fel, în pardesie şi paltoane maro, negre şi bleumarin, de parcă nu s-ar fi inventat culorile. Îmi amintesc că era o adevărată odisee pe atunci să-ţi cumperi o haină „de iarnă", n-aveai altă opţiune decît magazinele de Confecţii femei/bărbaţi, unde găseai „uniforme", nu geci sau paltoane. Într-o poză, un tînăr traversează strada într-un cojoc Alain Delon, era cu adevărat trendy să ai aşa ceva pe atunci, iar acum mi se pare atît de desuet. Totuşi, acel Alain Delon pe zebră creează o vagă senzaţie de normalitate. Zăreşti cîţiva tineri care poartă blugi „de import", domnii în vîrstă au clasicele căciuli înalte din blană de oaie, „tip Ceauşescu", iar oamenii de vîrstă mijlocie poartă faimoasele căciuli din blană de iepure, cu urechi, aduse de la ruşi. Ţin minte cît de încîntată a fost mama mea cînd a făcut rost de o astfel de căciulă, care mie mi se părea caraghioasă, pentru că puteai să-ţi prinzi urechile la spate cu un şnur, însă puteai să le laşi şi să fluture. Parcă o văd şi pe mama printre toţi aceşti oameni care aşteaptă în staţia de la Piaţa 1948 – cu 28 de ani mai tînără, în paltonaşul ei grena şi cu căciula ei rusească neagră. Dacă te uiţi cu atenţie la feţele lor, aproape toţi par bolnavi de cancer în faze terminale. Sînt supţi la faţă, pămîntii, nu mai faci diferenţe între tineri şi bătrîni, de parcă n-ar mai exista decît o singură categorie de vîrstă. Vezi şi cîţiva copii, ţinuţi de mînă şi supravegheaţi atent, unul într-un costumaş din fîş grena şi cu o căciuliţă cu moţ (am avut cel puţin zece şi le uram), o fetiţă cu un paltonaş maro şi cu un buchet de flori în mînă, alături de o bunică. Merg pe stradă disciplinaţi, ca nişte mici marionete, îţi inspiră orice altceva, dar mai puţin copilărie. Mă gîndesc la mine, la 8 ani, şi la drumurile mele zilnice – la şcoală, la şah sau la înot, o fetiţă uneori prea cuminte, veşnic atîrnată de mîna cuiva. Odată, într-un troleibuz, cînd mă întorceam cu taică-miu din Herăstrău, nu ştiu ce mi-a venit de am început să cînt. „Taci! Adică, nu mai cînta, că deranjezi oamenii!" Şi o tanti din acelea de o vîrstă incertă: „Lăsaţi-o dom'le, să cînte, la ce vremuri trăim!"

În piaţă,
e coadă la mere.

Pe Lipscani, o fată şi un băiat trăiesc o sfioasă idilă, în anonimat, ignorată de cei din jur. Se ţin de mînă, se uită fix în vitrina Librăriei „George Coşbuc", el îi explică ei ceva. Par studenţi sau tineri intelectuali. Unde or fi ei acum, la vîrsta de 50 de ani? S-au căsătorit, au copii? Merg la tîrgul de carte, la teatru, ies seara în oraş, la restaurant? Se bucură de oraşul lor la fel şi totuşi atît de diferit? Tot pe Lipscani, la acea cîrciumă cu mese din tablă care a rezistat pînă în anul 2000, cîţiva pensionari stau la coadă la mici. Fumegă un grătar, carnea nu se vede, dar probabil că ceva tot sfîrîie acolo, altfel n-ar sta. Grataragiul, un tînăr cu un halat alb şi căciulă „de iepure" gri se uită la noi indecis – oare e bine sau nu că „e tras în poză"? E interzis? În piaţă, e coadă la mere. Un negustor gras, cu căciulă „tip Ceauşescu" şterge un măr cu o cîrpă jegoasă. Sînt mere mici, prăpădite, care astăzi s-ar numi bio. Se vede şi chipul fotografului în oglinda unui cîntar stradal, bagi o monedă şi-ţi spune cît de gras eşti. Are un Smena sau poate un Zenit.

Mă uit la poze de vreo jumătate de oră, tot caut detalii şi orice sentiment de nostalgie faţă de copilăria mea optzecistă se anihilează. Doamne, din ce lume am scăpat!

Stela GIURGEANU

Ştirile TV

– prima zi de după alegeri –

Articolul de faţă nu se doreşte a fi o analiză, ci mai degrabă o radiografie, o consemnare pe scurt a zece buletine de ştiri, difuzate la televiziunile naţionale, de-a lungul zilei de 17 noiembrie 2014, prima zi de după alegeri. Care au fost ştirile şi cum au fost ele prezentate? Cine şi-a păstrat obiectivitatea şi cine – insinuările? Monitorizarea a început la ora 7 dimineaţa şi s-a încheiat la 7 seara.

Ora 7, TVR 1

Cozile la vot în străinătate, demonstraţiile de stradă de la noi, imnul naţional al României. Prima replică – Klaus Iohannis: „Votul a decurs extraordinar", urmat de Victor Ponta: „Poporul are întotdeauna dreptate." Prima ştire: „Potrivit datelor parţiale, emise de BEC, noul preşedinte al României este Klaus Iohannis." Reportaje din Piaţa Universităţii, Cluj, Covasna, Timişoara, Craiova, Tîrgovişte.

„Caz incredibil în Colăneşti, judeţul Olt: Cînd s-au desfăcut urnele, reprezentanţii PSD din secţiile 154, 155 au luat voturile şi-au fugit cu ele în sediul Primăriei, unde s-au baricadat."

Ştiri din disapora: incidentele de la Paris. La Milano, „românii s-au aşezat la coadă în faţa secţiilor, încă de la 6 dimineaţa." Viena: „singurul oraş din Europa unde toţi au reuşit să voteze." Spania: „Un nou record de participare: 83.000 de cetăţeni au votat." Republica Moldova: „Mii de oameni au venit înainte de deschiderea secţiilor, deşi erau sub 0 grade." Bruxelles: „Oamenii au stat şi opt ore la coadă." Pe final, declaraţia lui Teodor Meleşcanu: „Condiţiile sînt extraordinare."

Ora 8, B1 TV

Invitatul jurnalului, Emilian Isăilă, jurnalist la ziare.com. „...Ce s-a întîmplat în primul tur cu diaspora a creat un val. Oamenii au aflat că concetăţenii lor plecaţi la muncă în străinătate sînt umiliţi, iar cînd intervine un vector de acest gen, care ţine de emoţie, lucrurile o iau razna. Emoţia mobilizează foarte mult. (...)"

Declaraţii: Vasile Blaga, Emil Boc, M.R. Ungureanu, Ludovic Orban – toţi cer demisia premierului Victor Ponta.

Transmisie de la Guvern: „Victor Ponta a spus că nu-şi va da demisia din fruntea executivului, pînă nu i se va cere acest lucru."

Emilian Isăilă: „Cu cît amînă mai mult Victor Ponta să-şi dea demisia, cu atît componenta de furie a votului de ieri va căpăta importanţă pe scena politică. (...) Umilinţa suferită de românii din străinătate nu va fi uitată uşor."

Scurte declaraţii, Ion Iliescu: „Întotdeauna sînt optimist", şi astrologul Eugen Mart: „Dacă ar fi să-i dau un sfat lui Victor Ponta, ar fi să caute, indiferent de rezultat, să fie preşedintele care uneşte, pentru că în ambele variante va avea un rol important pe scena politică."

Revenire în studio: „Ceea ce a creat Ponta prin umilirea alegătorilor din străinătate a fost un val de ură, nu ştiu dacă a mai existat vreun candidat la această funcţie care să creeze un asemenea val de ură, în atît de puţin timp."

După pauză, imagini din Sibiu: focuri de artificii, în ciuda ploii, sute de oameni s-au adunat, au cîntat imnul naţional, au fluturat steaguri şi au scandat lozinci. „Fără politică în Biserică."

Ştirile se închid cu o scurtă concluzie: „După votul de aseară, diaspora va fi o componentă socială foarte importantă."

Ora 9, Realitatea TV

Victor Ponta pierde alegerile pe care aparent le-a avut în mînă, lăsînd istoriei o vorbă amară, plină de înţelesuri: „Poporul are întotdeauna dreptate." „Nimic n-a contat în faţa voinţei naţiunii, nici alianţe, nici prietenia lui Ponta cu mogulii, nici cifrele umflate ale economiei, nici glumele proaste din campanie sau pomenile electorale."

„*Guten Morgen*, România" – se reiau imaginile din străinătate şi de la mitingurile din ţară, pe melodia Lidiei Buble şi Adrian Sina – „Noi simţim la fel".

Urmează două transmisii în direct, de la sediul ACL şi PSD. „Deşi linişte la amîndouă sediile, aflăm că la ACL a fost o noapte albă, pe cînd sediul PSD a fost părăsit înainte de miezul nopţii."

Invitaţi la dezbateri, Dan Bucura, jurnalist de investigaţie, şi Iulian Toma, analist în marketing şi comunicare. Temele: „Ce au ales ieri românii?" şi „Organizarea votului în diaspora".

Ora 10, DigiTV, online

Profilul alegătorului pe baza unui sondaj realizat de IRES: cei mai activi, 68%, au avut între 50-60 de ani. 58% au fost tinerii între 18-34 de ani. 67% au fost bărbaţi, 56,9% – femei. 88,6% au studii liceale, 76% – studii superioare. Fruntaşi au fost cei din sud, Bucureşti, Dobrogea, urmaţi de Transilvania şi Moldova. De la sediul ACL se anunţă o declaraţie a noului preşedinte în jurul orei 11.

„Doi bătrîni au leşinat şi cel puţin şase persoane au fost rănite la Torino în timpul manifestaţiilor."

Invitatul jurnalului, ***Marian Trifu,*** consultant politic: „În mod normal, ar trebui demis Meleşcanu, nu numai pentru cum a organizat, dar şi pentru cum a comunicat cu presa. A reuşit să facă trei gafe în două vorbe. A zis că el nu votează, că alegătorii din Paris se pot duce şi la Nancy, un oraş «cultural», aflat la aproape 400 de kilometri depărtare şi, trei, că e foarte mulţumit de cum au decurs alegerile în străinătate."

Reportaj din străinătate: „Votez să schimb situaţia din ţara noastră, vrem să ne întoarcem în ţară", „Vrem schimbare şi o viaţă mai bună pentru români." Sînt reamintite incidentele violente de la Paris şi Torino: „Doi bătrîni au leşinat şi cel puţin şase persoane au fost rănite la Torino în timpul manifestaţiilor." La Londra, sutele de oameni care n-au reuşit să voteze au scandat lozinci împotriva Guvernului de la Bucureşti. „Ponta, nu uita, România nu e a ta!" München, Stuttgard, Dublin, Bruxelles: „Am trimis plîngere la Guvern şi Ambasadă, le-am spus că vom fi cel puţin patru-cinci mii de oameni. Şi ce-au făcut? Au pus două ştampile în plus?" În Canada, doi studenţi au mers 127 de km pe jos, pînă la secţia de vot. Peste rucsacii cu pături aveau agăţat tricolorul. New York: „Am stat trei ore în picioare la vot. O amică a zburat special din Florida, trei ore, la New York, ca să voteze. Aici a mai stat trei ore în picioare. Au fost oameni care ne-au cumpărat, pe cheltuiala lor, gogoşi şi ceai. Nici cînd am aflat rezultatele din ţară, n-am plecat."

„La Palatul Victoria e deocamdată linişte. Nici premierul, nici alţi miniştri care s-au ocupat cu organizarea alegerilor în diaspora n-au ajuns aici."

Ora 11, Antena 3

După conferinţa de presă susţinută de Klaus Iohannis – în care a solicitat Parlamentului să pună pe ordinea de zi legea amnistiei şi a graţierii şi s-o pice, să ia în discuţie solicitările venite din partea justiţiei şi să le încuviinţeze pe toate, şi în care a rugat partidele politice să înceapă urgent discuţiile pe legea votului electronic şi prin corespondenţă –, în studio, invitatului Adrian Izvoranu (Confederaţia Patronală din Industrie, Servicii şi Comerţ) i se adresează o întrebare legată de votul din diaspora: „În diaspora au votat de trei ori mai mulţi ca la primul tur. Unde e catastrofa?"

„Vestea bună, cînd m-aţi sunat dimineaţă – am constatat că soarele răsare tot de la est. Adică nu s-a întîmplat vreo minune specială şi nu s-a întors lumea cu fundul în sus. (...) Aproape că mă bucur de ce s-a întîmplat în diaspora, pentru ca ei să fie vizibili." Băsescu a zis, la un moment dat: „Nu vă convine, plecaţi, Europa e mare, duceţi-vă că sînt multe locuri la căpşune."

Ora 12, România TV, online

Declaraţia orei – liderul PSD, Robert Negoiţă „Poporul nu greşeşte niciodată. Poporul a ales într-o proporţie covîrşitoare. Cred că e o lecţie pentru noi şi cred că ar trebui să facem un pas în lateral, dacă nu chiar în spate, cred că după acest vot ar trebui să dăm ocazia echipei domnului Iohannis să vină să guverneze, în speranţa că ne va demonstra cum anume se poate o altfel de politică."

În studio se comentează declaraţia noului preşedinte: „Cum aţi văzut prima declaraţie publică a lui Klaus Iohannis, în care a părut rece, dur, şi a cerut capete pe bandă rulantă?"

Bogdan Chireac: „În privinţa votului din diaspora, da, trebuie să iasă pe capete. Şi care n-au reuşit să organizeze votul, trebuie să răspundă."

Se află de plecarea lui Klaus Iohannis la Sibiu: „Lucrurile fierb aici în Capitală – de ce să lipsească tocmai cînd au loc discuţii politice atît de importante?"

Bogdan Chireac: „(...) Pînă se vor mai cristaliza lucrurile, domnul Iohannis face ce ştie dînsul să facă, se retrage acasă, să gîndească în linişte."

Corina Dragotescu: „Nu cred că Klaus Iohannis e persoana care poate tempera lucrurile acum. De aia cred că a şi plecat la Sibiu, a zis: spălaţi-vă pe cap cu disputele voastre, eu mă duc acasă. (...) Ieşirea pe care a avut-o nu mi-a plăcut. Nu poţi să spui Parlamentului să facă asta sau asta. Sigur că legea amnistiei e una extrem de controversată, dar nu în felul ăsta se rezolvă lucrurile."

Ora 13, PRO TV

Imagini de la mitingurile din ţară: Bucureşti: „Toată ţara e alături, în momente de criză, de românii din diaspora"; Sibiu: „Mulţumim diaspora"; Cluj-Napoca: „Iubim România, susţinem diaspora"; Timişoara, Iaşi, Braşov: „PSD, nu uita, te aşteaptă o viaţă grea", Tîrgovişte – cîntece patriotice, Suceava – horă mare. În străinătate: „Cu 15 minute înainte de ora 21, consulatul de la Torino şi-a închis porţile." La Roma, după nenumărate ore de stat în picioare, în frig, românii au răbufnit cînd secţia de votare s-a închis pe motiv că „s-a rupt cheia în uşa consulatului". „10 ore de stat la coadă, mai aveam 5 minute ca să votez şi m-au scos cu forţa!"; „Am ajuns la ora 8 dimineaţa şi am votat la ora 17,45. Am stat în picioare şi am ajuns să nu mai putem respira, atît de mare era presiunea, dar am votat!" La München, secţia de votare s-a închis de la 20,35, ora locală. Declaraţia de final: „Locuiesc în Franţa de zece ani şi vă spun că este prima oară cînd mă simt mîndră că sînt românca. La serviciu am arătat poze tuturor colegilor, spunîndu-le: uite ce am reuşit să facem noi, am reuşit!"

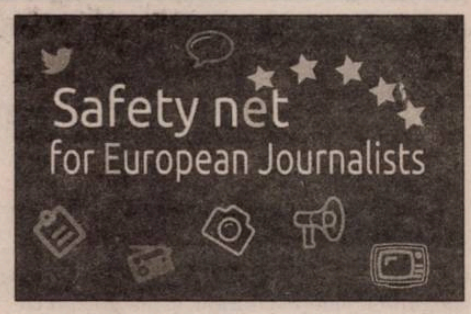

Ora 14, Prima TV

Corespondenţă de la BEC, ultimele rezultate. Reportaje de la manifestaţiile din seara precedentă. „În afară de protestele din ţară şi din diasporă, alegerile prezidenţiale au fost cele mai liniştite din ultima perioadă. În turul II, la nivelul centrului de comandă al Ministerului de Interne s-au înregistrat doar 504 posibile abateri de la lege, de două ori mai puţine faţă de 2009."

Ieşind din febrilitatea votului, un reportaj despre „pizza electorală": „Cîţiva bucătari şi-au decorat pizzele cu mesaje de încurajare de mers la vot."

Alte ştiri interne au fost legate de Dorin Cocoş şi Gheorghe Ştefan, şi de cazul actriţei ucise în Satu Mare. Jurnalul s-a încheiat cu imagini de la Festivalul Internaţional al Tatuajelor, din Columbia.

Ora 18,45, Kanal D – *Ştirea zilei*

Sub titlul „Cum e neamţul?" s-a creionat un scurt portret al noului cuplu prezidenţial. „Cum a ajuns un neamţ să ne conducă? De la primar a ajuns mai mare peste ţară." Se mai amintesc profesia de bază şi volumul autobiografic *Pas cu pas*.

Ora 19, Antena 1

Titlul de deschidere: „Klaus Iohannis *über alles*." Se reiau imagini de la mitinguri. „Oamenii se calcă în picioare la propriu, e bătaie pentru un loc mai aproape de preşedinte. (...) S-a cîntat imnul, s-au aprins torţe, au fost scandări şi reacţii ca pe stadion, meciul pentru România s-a încheiat cu un fluier final, chiar din partea adversarului: declaraţia lui Victor Ponta de recunoaştere a înfrîngerii. Marile surprize au fost judeţele Constanţa şi Prahova, cîştigate mereu de PSD. Acum sînt colorate în albastru."

Din nou, se comentează rolul Internetului: „Klaus Iohannis şi-a adaptat mesajele. Din oră în oră posta pe Facebook că va cîştiga. A anunţat că ţara a fost luată înapoi. Zeci de mii de români au distribuit mesajele."

Sub titlul: „Alegeri lacrimogene pentru diaspora" – se comentează votul din diaspora: „Multe secţii de votare şi-au închis uşile în timp ce sute de români mai aşteptau în stradă. La Paris şi la Torino, românii au fost loviţi de scutieri şi împrăştiaţi cu gaze lacrimogene."

(În studio, în spatele crainicului, pe un monitor, o ştire aparent fără legătură: „Klaus Iohannis implicat în trafic de copii.")

Conferinţa de presă susţinută la ora 15,30 de Victor Ponta: „Bineînţeles că sînt trist, electoratul ne-a dat ieri un mesaj foarte puternic şi cred că trebuie să avem decenţa şi înţelepciunea să tăcem din gură o perioadă."

Urmează un portret al cuplului prezidenţial şi un *vox:* „Noul preşedinte a intrat deja în gura lumii: reporterii *Observator* au aflat ce crede lumea despre noul preşedinte." Reportajul prezintă trei săteni care „de dimineaţă s-au întîlnit la cîrciumă, unde, cu berea în mînă, au început dezbaterea: n-o să facă nimic, ce-a făcut chioru' o să facă şi el. Altceva nimic." Comentariu din off: „Oamenii nu mai speră la nimic." De la sat se merge şi „în inima Capitalei": intervievaţi, doi şmecheraşi de cartier: „Tu ştii care e faza acuma? Noi plecăm în străinătate, în Germania..." După care cei doi mai spun ceva, dar e acoperit de un beep prelung.

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche*, şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

Cristina FOARFĂ

Observator pe strada Păcatului

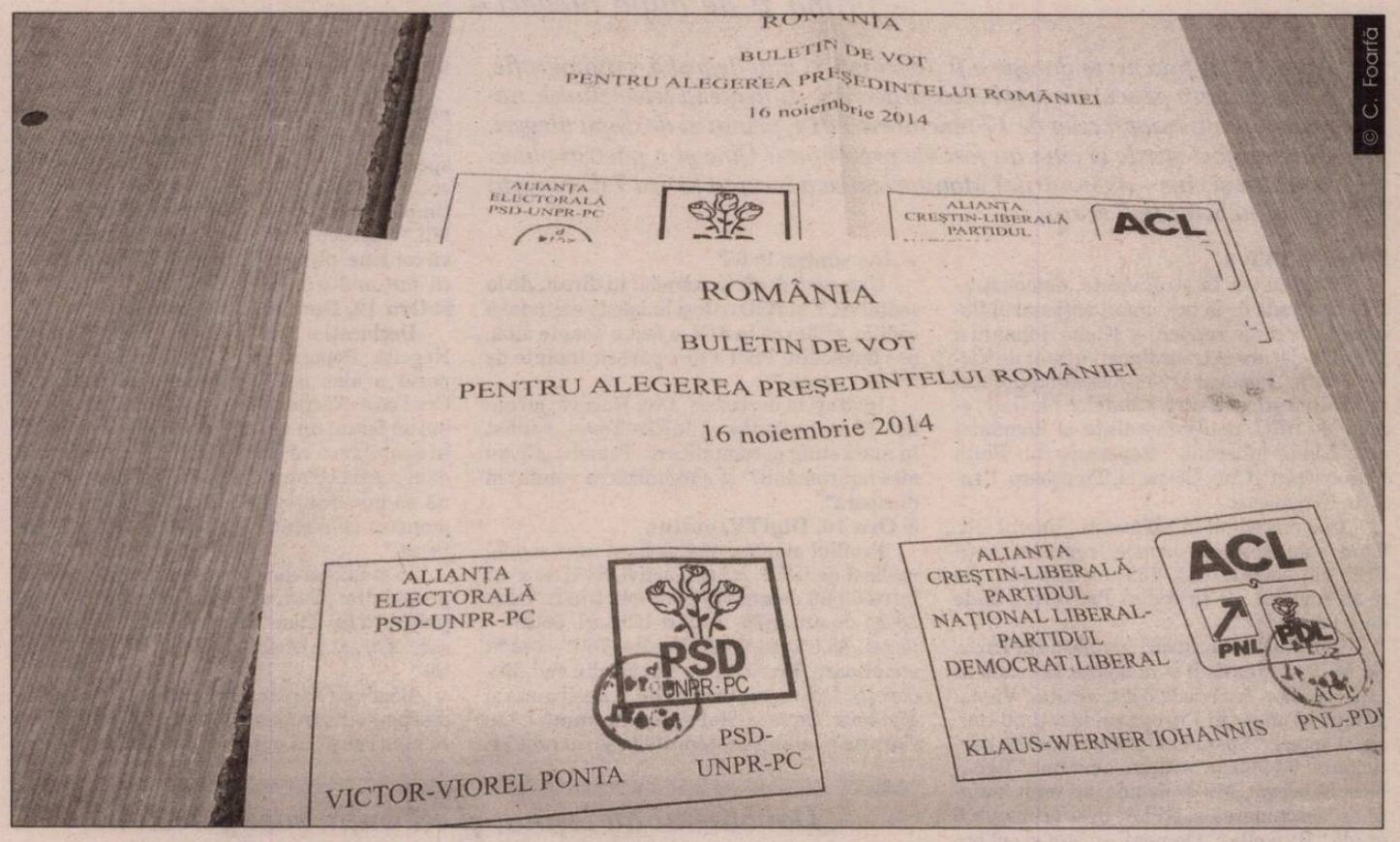

„Dumneata chiar ai de gînd să stai toată ziua cu noi?“ – mă întreabă o doamnă din comisia electorală, la ora 6,25, cînd ajung în comuna Singureni, judeţul Giurgiu, şi mă prezint cu acreditarea de observator la secţia care se află în clădirea Primăriei. Afară e frig, încă întuneric, mi s-a răcit cafeaua luată de la benzinărie şi în încăpere nu am semnal la telefon. „Nu vrem să fim spionaţi, domnişoară“, îmi explică, mai în glumă, mai în serios, primarul, mai tîrziu, problema cu semnalul. Am înţeles aluzia. Secţia arată bine, e luminos, cald şi curat, iar lucrurile sînt în ordine înainte de începerea votării. Comisia are nouă membri, opt doamne şi un domn, de la cam toate partidele politice. Cu ocazia asta aflu şi eu că există un partid pe nume PAS, dar reprezentanta lui nu-mi poate explica ce e cu el exact. Domnul, corpolent şi volubil, se agită cel mai mult, vorbeşte şi organizează secţia. Pentru scurt timp, îl bănuiesc că e primarul. Îl întreb. Rîde şi-mi spune că ar vrea el, să fie într-un ceas bun confuzia. Am impresia că preşedinta şi locţiitoarea se uită urît la mine, cu feţele întunecate. Nu greşesc, dar între timp se mai relaxează. Nu sînt obişnuiţi cu observatori – îmi spun. Le explic prietenos că nu vreau să-i deranjez, că sînt convinsă că lucrurile vor merge bine.

Nu sînt un observator bun. Nu i-am observat de la început fusta doamnei blonde din comisie. E neagră cu trandafiri roşii, mulată, asortată la o bluză roşie, peste care a pus o vestă. Să-i ţină de cald, probabil. Doamna blondă e aranjată, spune mici glumiţe, e cea mai relaxată dintre toţi şi-mi dă impresia că jonglează cu vorbele pentru a masca fapte. Îmi e antipatică din primul moment, probabil din cauza stilului unduitor, indirect, din cauza inflexiunii vocii, ca un şuierat, şi a zîmbetului zeflemitor, care mistifică. Antipatia a fost reciprocă şi a crescut pe măsură ce treceau orele, hrănită din replici mici, înţepături şi nervi întinşi la maxim. Dar să nu anticipăm.

„Nu vrem să fim spionaţi, domnişoară“

Pe la 7 şi ceva, în secţie intră Cetăţeanul turmentat. Rîd, mă aşteptam la asta. Se clatină, cade peste urnă, intră fără ştampilă în cabină, întreabă, previzibil, cu cine să voteze şi decide că nu se poate descurca singur. Să-l ajute domnul Florin, care intrase cu el. Amabil, dl Florin îl ajută. Situaţia are comicul ei, comisia rîde, se fac glume pe seama consumului matinal de alcool şi se decide că „să ne ferească Dumnezeu de băutură, că uite ce rea e“. E singura dată cînd Dumnezeu intervine în discuţie fără scop electoral.

Pentru scurt timp, e linişte în secţie. Am timp să-mi completez fişele, socializez un pic cu comisia, ba chiar citesc cam o pagină din *Sărbătoarea neînsemnătăţii*, cea mai recentă carte a lui Kundera. Mi se părea că se potriveşte titlul cu ziua alegerilor. Mă amuză ticul verbal al unei doamne din comisie: „A plecat mama cu vaca şi pe mine nu m-a luat“, spus pe un ton tînguitor, prelung, aproape muzical.

Începe să vină lumea la vot. Te impresionează bătrînii care, la 8 dimineaţa, vin conştiincioşi la urnă – ţaţa, nea, mamaie, tataie, mătuşica. Se întreabă de nepoţi, de copii, dar mai ales de sănătate. Cu sănătatea n-o duc prea bine. Nici cu banii. Viaţa e grea, preţurile sînt mari. Poate cu alegerile astea, o speranţă...

Toată lumea se cunoaşte cu toată lumea. Şi mai ales dl Florin pare să-i cunoască pe mulţi. Ce tot caută dl Florin în secţie? Asta mă întreb şi eu. Mai vine, mai pleacă, mai vine cu cîţiva bătrîni, cu unii intră în cabina de vot. Mătuşa, unchiul, bunica nu văd să voteze, nu ştiu să voteze, cum să nu-i ajute? Familie mare, probleme de vedere serioase. Îmi exprim nedumerirea. Aflu atunci că doamna blondă din comisie e soţia dînsului. „Ia uite, Florine, a pus domnişoara observator ochii pe tine. Vrea să mi te fure, aia e. Ce ziceţi, doamnelor, dă Florin divorţ de mine?“ Deşi mă iau un pic prin surprindere, deocamdată sînt imună la înţepături, chiar dacă sînt spuse pe tonul acela zeflemitor de piaţă. Ies din cînd în cînd afară să prind semnal, să văd ce mai fac colegii observatori din satele de lîngă sau cum se văd alegerile de pe Facebook-ul meu.

Trei dintre membrii comisiei mai ies şi ei, pe rînd, cînd ies eu. Şi-mi povestesc. La 8 şi jumătate, deja aflasem: „Ce e la secţia asta de votare nu o să vezi nicăieri. Primarul face legea aici. Iar trei sferturi sînt orbi şi vor vota cu ajutorul familiei primarului. Stai să vezi.“ Îmi povestesc cum a fost turul trecut, cînd a ieşit cu scandal şi Poliţie. Dacă aş fi avut curiozitatea să dau un search pe YouTube după Singureni, găseam reportajul de la Valahia TV, care semnala neregulile şi suprindea un pic din scandal. I-aş fi cunoscut în prealabil şi pe primar, şi pe rudele sale, şi poate aş fi fost mai pregătită, mental cel puţin. Cum spuneam, nu-s un observator bun. Mă avertizează şi că vor încerca să mă intimideze, că sînt vocali şi agresivi în atitudine. Profeţia bate vorba la final – cum spune Şuie. Mai ales vorba bună, pentru că toată ziua am fost de un calm de care nu m-aş fi suspectat vreodată, politicoasă şi împăciuitoare, în ideea că mai bine rezolvăm vorbind, decît să scriu sesizări. Se numeşte naivitate.

„Să dea Domnul să iasă al nostru.“

Aflu de la „o parte a comisiei“ şi „combinaţiile“ – în comisie sînt trei angajate ale Primăriei, printre care şi preşedinta, iar doamna blondă e sora primarului. După trandafirii de pe fustă, nu e greu de dedus partidul. Turul trecut, cînd „opoziţia“ a făcut sesizare, dă căldura mai tare. E de-al casei, cum să-l dai afară? „Se încălzeşte şi el, domnişoara observator, n-ai inimă, să-l trimiţi afară în frig. Mergi, Florine, afară“, spune soţia grijulie. Iar cînd o atenţionez pe ea să nu mai „sugereze“ oamenilor cu cine să voteze, mă priveşte de sus şi-mi spune: „Bine, domnişoara observator, nu le mai spun. O să le arăt, uite aşa, unde să pună ştampila“, şi-şi întinde picioarele, atingîndu-şi lasciv trandafirii roşii de pe fustă. Pe după-amiază, mă anunţă că ia distonocalm din cauza mea. Îi cer şi eu unul, din cauza ei. Îmi dă şi-mi spune să-l iau cu multă apă.

Pe la 10, depusesem deja sesizare scrisă. Greşeala mea? Completasem un formular tip de la Centrul de Resurse Civice, ONG-ul care mă acreditase, unde semnalam că „staţionează persoane/grupuri de persoane, mai mult decît timpul necesar pentru votare.“ Adevărat, dar prea puţin specific. M-am gîndit că e suficient să se oprească. N-a fost.

În categoria celor care staţionează nepermis de mult intra şi primarul. Primarul nu se face văzut prin secţie, dar stă în faţă. Casa primarului, o vilă uriaşă în raport cu casele din jur, pe care tronează un banner uriaş cu Ponta, e fix lîngă secţia de votare. Un amănunt: totul se petrece pe strada Păcatului. Primarul, de altfel prietenos la prima vedere, a stat cam toată ziua pe acolo, saluta oamenii, le mulţumea că au venit la vot, dădea mîna cu ei, pupa copiii. „Să dea Domnul să iasă al nostru.“ M-a avertizat să nu le fac probleme şi m-a întrebat ce caut în faţa secţiei, nu mi-o fi şi mie frig, poate se fraudează înăuntru şi ratez momentul.

Cînd a aflat că am votat la Singureni, mi-a spus în glumă că i-am stricat calculele, deşi nici o secundă nu spusesem sau sugerasem cu cine aş fi votat. A adăugat: „Nu iese, domnişoară, neamţul tău, ci creştinul nostru! Ce, io n-am fost liberal 20 de ani? Dar acum am schimbat şi e mai bine.“ A fost pînă vara asta, cînd, ştiţi, ordonanţa Dragnea, migraţie politică, una-alta. Acum pariez că învaţă germana şi că şi-a descoperit o mătuşă săsoaică. Discuţiile cu el, ca mai cu toată lumea, erau cu dublu sens. Un limbaj semicodificat, aparent prietenos, cu tensiuni mocnite.

Nu prea aveam ce căuta acolo să le stric jocurile. „Ei, domnişoară, mai închide omul ochii“, îmi spune primarul în faţa secţiei, cînd mă declaram inocent uimită de maşinile care făceau curse permanente să aducă oamenii la vot şi să-i ducă acasă. Dl Florin, brav şofer al uneia dintre maşini, îmi spune ce-mi spusese şi primarul – că-i o chestie de compasiune, de ajutor pentru cei bătrîni şi bolnavi, că, de fapt, ei îi ajută să-şi exercite dreptul fundamental de a vota. Sînt rudele, vecinii, familia lor. Le-aş putea răpi eu asta?

Cum sesizarea mea avusese efect zero, sun la coordonatori să-i întreb ce să fac. „Cum, a intrat de mai multe ori cu oameni în cabina de vot? Sună la 112 acum.“ Sun. Cînd vorbesc, doamna blondă vine după mine şi ţipă, încercînd să mă acopere. Reuşesc să mă înţeleg cu operatorul şi se trimite un echipaj. Între timp, nervi întinşi la maxim. Un domn, înţeleg că şi el cu funcţie în Primărie, urlă ca din gură de şarpe că îmi va

face plîngere penală pentru calomnie. Cum aş putea măcar sugera că se încearcă fraudarea în Singureni? Ce dovezi am? În timpul ăsta, mă face handicapată, proastă şi nebună. E OK, înţeleg de la o doamnă din comisie că preşedinta sau altă doamnă tot din comisie îmi spune „maimuţa aia observatoare", cînd ies din secţie.

Vin poliţiştii. Cinci. Cum experienţele mele cu Poliţia sînt limitate, mă fac mică în faţa atîtor uniforme. Sînt de la judeţ şi sînt foarte de treabă. Dacă nu erau ei, la 1 eram deja plecată probabil din secţia de votare, unde deja atmosfera era, metaforic spus, ostilă. După ce-mi explică procedural că nu trebuie să sun la 112 pentru orice şi că puteam apela la poliţistul din secţie (poliţistul satului, care, recunosc, nu-mi inspira o încredere deosebită), dau declaraţie cu doi dintre ei. Le spun că n-am experienţă ca observator şi că nu cunosc procedurile amănunţit. „Sîntem şi noi tineri, domnişoară. Ştim ce te-a adus aici. Scrie tot, cu nume şi prenume." Cînd scriam, intră domnul cu plîngerea pentru calomnie. Un poliţist iese cu el. Se întoarce: „Stai liniştită, l-am calmat, n-are ce să-ţi facă." Îmi povestesc problemele de la turul I din sat. Tot ei veniseră cînd se sunase la 112. Cînd termin, mai stau de vorbă cu şeful lor. Îmi spune că, deşi o parte din comisie e, teoretic, „de partea mea", a vorbit cu ei şi mi-au respins toţi sesizarea. M-am întristat, dacă se putea, şi mai rău. E bine, măcar s-au speriat un pic şi se vor purta mai frumos cu dumneata – mă asigură. Dacă se mai întîmplă ceva grav, să-i chem prin poliţistul din secţie. Să nu mă las, să le ţin piept, să am grijă să fie lucrurile corecte. „Uite, îţi tremură buza. Fii tare, cu ei trebuie să fii tare, nu dai nici un pas în spate, ai auzit? Ai dreptate." Cînd un poliţist îţi vorbeşte pe un ton atît de cald şi părintesc, prinzi curaj, iar barometrul personal de încredere urcă Poliţia română pe un loc fruntaş.

În secţie, pentru un timp, interacţionăm rece, dar politicos. Sînt în continuare ţinta ironiilor soţiei dlui Florin, acum şi mai supărată că i-am făcut plîngere. Şi nu numai ale ei. Pe lîngă jumătatea ostilă de comisie, au mai apărut prin secţie şi prin faţă nişte băieţi. Şi ei par de-ai casei. Vor să ne împrietenim pe Facebook, se uită peste umărul meu cînd butonez telefonul şi fac diverse aluzii. Se putuse şi la case mai mari – primării adică: „Eh, domnişoară, dacă nu erai observator!" Singurul scop al acestor glumiţe nu era altul decît cel de intimidare, de stabilire a unor raporturi de putere şi de-a mă trimite la locul meu, preferabil tăcînd. Nu deranjam prea mult, dar iritam. Cînd prin secţie a trecut Andrei, soţul meu, observator în satul de lîngă, băieţii i-au recomândat un frizer la ei în sat. Două membre ale comisiei s-au enervat de micile mîrlănisme ale băieţilor şi i-au cerut preşedintei să-i poftească afară şi să nu-i mai lase să-i jignească pe cei doi musafiri, chiar şi nepoftiţi, ca noi. Nici cu Cătălin, un prieten – şi el observator – care a venit, nu s-au purtat mai frumos. Măcar doamna blondă a fost plecată un timp cu urna mobilă şi-am luat pauză de la insinuările ei.

Cu dl Florin ajunsesem la un fel de coabitare. El o ţinea cu justificările lui şi cu o amabilitate jucată: „Doar dacă mă lasă domnişoara observator să intru, altfel stau aici, în uşă", eu o ţineam cu ale mele. Se aşază lîngă mine şi mă serveşte amabil cu o gogoaşă. „Chiar mi-aţi făcut sesizare?" „Da, domnu' Florin." „Dar eu sînt un om generos, vreau să îi ajut pe alţii. Am o inimă mare." „Ştiu, domnu' Florin, că sînteţi bine intenţionat. Da' ce să fac dacă păreţi suspect!" „Aşa, cu nume şi prenume?" „Păi, cum altfel, domnu' Florin, aşa scrie la lege."

„Ce mai e secret, domnişoară, în ziua de azi?"

Încet-încet, încep să înţeleg cum merg lucrurile. Cum, puse în oglindă, raporturile din Singureni reflectă o stare de fapt. O lume mică, în care primarul e şef, o comunitate în care fiecare se cunoaşte cu fiecare şi în care intruşii sînt priviţi cu suspiciune şi – atunci cînd îşi bagă nasul – cu agresivitate. O lume a unui dublu discurs, în care lucrurile reale îmbracă motivaţii de bun samaritean. Şi, mai ales, văd cum mă schimb eu pe parcursul zilei: obosesc să mă cert, mi se pare o mică victorie că nu se mai intră atît de mult cu oamenii în cabină şi parcă nu mi se mai pare atît de important, deşi sesizez că sînt 20 de oameni în secţie, nu 5, cum spune regulamentul. Mă bucur că măcar nu se fură cu sacii şi nu se bagă voturi în urnă. Cînd conştientizez, gîndul mă îngrozeşte. „Hai, mă, şi tu, te iei de ei din orice. De-aia sînt ostili cu tine", îmi spune un prieten observator, după ce-l anunţ că am mai depus o sesizare scrisă că intră cîte doi în cabină. „Aşa e la sat." O membră a comisiei se revoltă: „Sînt rude, domnişoară, cum să nu intre împreună?" Ipoteza că ar putea vota diferit e de neacceptat. Deşi le-am spus de cîteva zeci de ori că în regulament scrie că nu pot intra cîte doi în cabină decît pentru motive întemeiate, constatate de preşedintele comisiei, că analfabetismul nu este un astfel de motiv (se poate vota după simbol) şi că nu cred că toţi sînt orbi, mi s-a rîs în nas. „Ştiu eu mai bine ca tine regulamentul! Sînt a *n*-a oară în comisie." Şi discuţia se închide. Alte reguli se aplică aici.

Secretul votului pare un moft şi pentru dl primar. Ce face el? Cînd ies părinţi cu copii din secţia de votare, îi ia în braţe pe cei mici, îi pupă şi-i întreabă: „Cu cine ai votat tu, puişor? Cu Ponta? Bravooo." Cîteodată, comentează votul direct cu cei mari. „Ce mai e secret, domnişoară, în ziua de azi?" întreabă el. Momentul e surprins pe cameră de băieţii de la Valahia TV, televiziunea locală din Giurgiu, care, ştiind de la primul tur că e rost de ştiri, au stat mult timp la noi în sat. Să mai spun şi că primarul a deschis nonşalant buletinul de vot în faţa camerei şi-a întregii secţii şi că s-a declarat surprins că n-ai voie să arăţi cu cine votezi?

Nu e furt propriu-zis, cu sacul, e influenţare. E mai rău. E o atitudine, nu o faptă, iar atitudinea e greu demonstrabilă şi-şi găseşte justificări. Poate ţi s-a părut. Primele victime ale acestui mod de-a face politică sînt exact oamenii ăia simpli, săraci, bine intenţionaţi, duşi de mînă la vot de către ajutoarele zeflemitoare ale unui primar arogant, mieros şi imposibil de clintit în misiunea lui. Oamenii ăştia au încredere în primar, în ajutoarele primarului, în popă, în doctor, în oamenii care iau deciziile în mica lor comunitate şi de care, da, depind la modul cel mai direct. Şi care „ştiu ce e mai bine" pentru că „de unde să ştiu eu, maică, eu nu ştiu nimic". Ei votează cu dorinţa firească de a le fi mai bine. Pentru că nu le e deloc bine, pentru că sînt săraci, pentru că nu văd multe posibilităţi reale de schimbare şi pentru că ei contează doar cînd e vorba să pună o ştampilă undeva. Iar asta e foarte trist şi e trist să-i vezi pe alţii, mai „deştepţi" şi mai „şcoliţi", că-i acuză. E un întreg sistem piramidal aici, pe de-o parte de influenţe, pe de alta de beneficii şi alocări de fonduri, în funcţie de recolta de voturi la hectar.

Pe la 6 şi jumătate, nu mai rezist şi plec în secţia din satul vecin. Acolo e linişte, foarte cald, şi comisia stă pe scaune mici, de copii, într-o clasă minusculă, cu desene naive pe pereţi. „Te-ai cam speriat la Singureni, aşa-i? La ei e mai dur", îmi spune cineva. Sînt de treabă, liniştiţi, e o atmosferă complet diferită. Mă moleşesc. Cînd nu e nimeni în secţie, un băiat pune hip-hop la telefon. Am un gust amar, mă simt umilită, învinsă, inutilă şi foarte tristă. Îmi înghit plînsul, undeva între nervos şi trist. Sărbătoarea neînsemnătăţii. Nu-mi trece zile întregi, nici măcar cînd, după închiderea urnelor, fug în Piaţa Universităţii. Mi se pare suprarealist ce se întîmplă, mi se pare suprarealistă bucuria mulţimii şi mă gîndesc la oamenii din Singureni. Primarul tăiase un porc în dimineaţa alegerilor şi pregătea o petrecere după anunţarea rezultatului. În faţa secţiei, seara se scoseseră măsuţe şi era un foc. Apropo de micile înfrîngeri şi priorităţi, mi s-a părut ridicol să mai sesizez şi că se consumă alcool aproape de secţie. Cînd vedeam fumigenele colorate de la Universitate, mă întrebam dacă focul ăla mai e aprins şi ce s-a întîmplat cu petrecerea. Mă gîndesc şi la oamenii simpli care se întrebau, seara, cînd începuseră să circule zvonuri neliniştitoare, speriaţi, ce se întîmplă cu ei dacă pierde Ponta. Li se spusese că va fi rău.

Recunosc că aş fi vrut să văd atunci feţele autorităţilor locale. Sînt sigură că n-au înţeles că victoria asta nu e neapărat împotriva unui partid sau a unui om, ci o reacţie împotriva unui mod general de a face politică, împotriva unui anumit tip de şmecherie, de zeflemea, de aroganţă. Iar că artizanii acestei înfrîngeri sînt exact oameni ca domn' primar, de la mic la mare, de la sat la diasporă, care cred că pe tarlaua lor totul e posibil şi permis.

În zilele care urmează, aflu poveşti de groază despre observatori plecaţi cu escortă de Poliţie din secţie, unii agresaţi fizic, alţii cu maşinile zgîriate, despre scandaluri monstru şi intimidări pe bune, despre primari care au plecat cu urna de vot şi despre tot felul de alte lucruri, mult, mult mai grave ca certurile mele cu doamna preşedinte Scorpion, despre înţepăturile cu doamna cu fusta cu trandafiri roşii, despre jocul de-a şoarecele şi pisica cu dl Florin sau despre meciurile cu domn' primar.

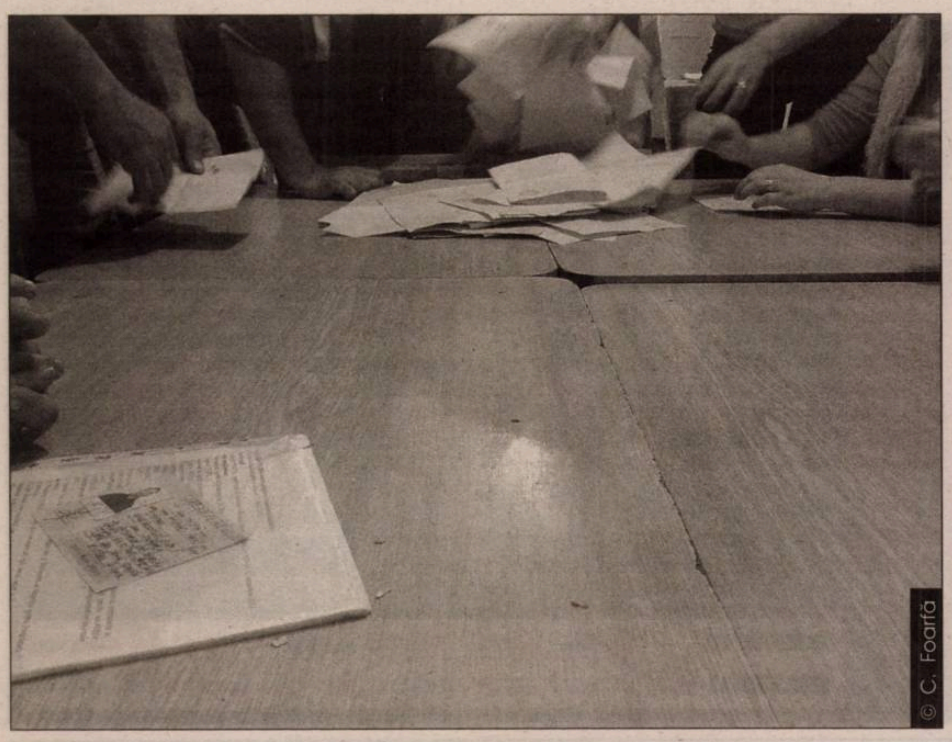
© C. Foarfă

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

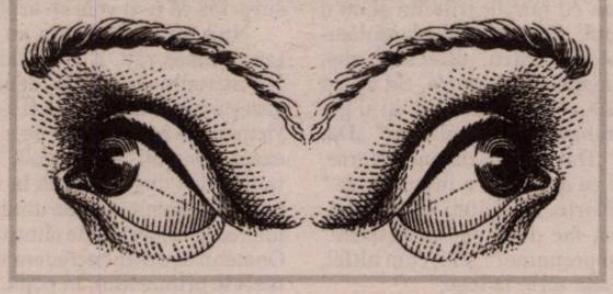

DISTANŢA DINTRE RĂSFĂŢ ŞI BĂRBAŢII CARE ÎŞI ETALEAZĂ CIFRA ESTE IUTE-ACRĂ

■ Între 6 şi 16 noiembrie a fost campanie de alegeri şi la Strasbourg. Cetăţenii oraşului erau chemaţi să voteze „pentru artistul care va îmbrăca viitoarele voastre autobuze". Patru candidaţi, patru oferte electorale fără vorbe, compuse doar din forme şi culori. Zero zgomot, zero furie. Distanţa dintre Strasbourg şi Bucureşti este de 1.873 km. (**D. S.**)

■ Din nou, oferta săptămînală a magazinului online *On-display:* Brad artificial cu fibră 1,5 m, Prosop personalizat dimensiune mare, Ondulator Pro Magic Curl, Lenjerii vesele, Instalaţie tip perdea + instalaţie brad, Set 2 boxeri, Tigaie specială, Revelion la baza pîrtiei Sorica, Relaxare la Eger (Ungaria), Cercei Spiral – produs 100% românesc, Cercei *I give you flowers,* Centura cu turmalină pentru zonă, trei zile de răsfăţ şi romantism. (**M. P.**)

■ Compania care gestionează metroul din New York a ajuns la concluzia că pasagerii bărbaţi ocupă mai mult loc, pentru că îşi ţin picioarele depărtate. De aceea, MTA a decis să lanseze o nouă campanie prin care să-i determine pe călători să renunţe la acest comportament care îi poate deranja pe ceilalţi. În fruntea listei celor vizaţi se află *„men spreaders"*, adică bărbaţii care îşi etalează, prin felul în care stau, bărbăţia. Dacă ajungeţi la New York din ianuarie încolo, după ce începe campania, să ne spuneţi şi nouă care e trend-ul statului în metrou. (**A. M. S.**)

■ Nu cred că a existat după '89 un candidat la preşedinţie mai dispreţuit ca Victor Ponta (de altfel, nimeni n-a pierdut în turul doi la o diferenţă atît de mare) şi, în acelaşi timp, nu cred să fi existat vreun preşedinte nou ales atît de iubit. Site-ul Foxcrawl a anunţat cel dintîi faptul că primul politician european care sparge bariera milionului de *like*-uri pe Facebook este Klaus Iohannis (care o depăşeşte, astfel, pe Angela Merkel cu peste două sute de mii de *like*-uri). Acum, cînd scriu această notă, contul de FB al lui Klaus Iohannis a atins cifra de 1.190.000 de *like*-uri. (**M. C.**)

■ Cică faimosul bucătar şi realizator de emisiuni culinare Jamie Oliver îşi pedepseşte copiii, cînd sînt obraznici, oferindu-le mîncare foarte piperată. E original – pentru că îi păcăleşte, nu îi obligă să mănînce ardei iute. Adică disimulează iuţeala în ceva aparent apetisant. Să tot fii pedepsit de Jamie Oliver! Ce n-aş da să am ocazia să fiu obraznic cu el dacă e să-mi dea, în loc de o palmă, un *salsa picante*. Sau un cîrnat cu multă boia. Sau, de ce nu, o supă de creveţi iute-acră. Sau... (**M. M.**)

© D.H. Popa

PENTRU FIECARE METRU PARCURS DE ÎNVINGĂTOR – O PRIVIRE PIERDUTĂ

■ Farsa lunii: locuitorii oraşului german Wunsiedel au deturnat în cel mai şmecher & minunat mod cu putinţă marşul neonaziştilor. Pentru fiecare metru parcurs de participanţii la marş, wunsiedelenii au donat zece euro unui program care îi ajută pe membrii grupurilor extremiste să-şi părăsească organizaţiile din care fac parte. Astfel, neonaziştii au reuşit să strîngă o mie de euro pentru lupta împotriva extremismului. (**L. V.**)

■ Ştiu două cazuri de persoane care au ezitat înainte de turul al doilea al alegerilor, neştiind cu cine să voteze. În cele din urmă, cam îndoiţi, l-au votat pe Ponta. Văzînd însă reacţiile de după victoria lui Iohannis, au realizat că au ales greşit şi au început să se bucure că n-a ieşit învingător candidatul pe care-l votaseră. Presupun că, dacă ar fi să se organizeze încă o dată alegeri între cei doi, Iohannis ar cîştiga acum la o diferenţă şi mai mare. (**A. M.**)

■ Uitaţi-vă zilele astea la Antena 3, ca să vedeţi cum se schimbă macazul. Badea, Gâdea & Co. o dau cotită, bietul Ciuvică are o privire pierdută. Recomand să aveţi şi un borcan mare de murături alături, ca să vă taie greaţa. (**M. V.**)

COMENTARIILE UNUI NENE, ÎN GERMANA FRANCEZĂ

■ Rezultatul votului de pe 16 noiembrie, cînd România şi-a ales un preşedinte de etnie sasă, m-a făcut să mă simt cu adevărat mîndru că sînt român. Iată şi un citat din *Financial Times:* „Românii au arătat o maturitate excepţională alegînd un candidat aparţinînd unei minorităţi etnice drept noul şef al statului. Are Bulgaria un preşedinte de etnie turcă? Are Italia un prim-ministru aparţinînd etniei germane din Tirolul de Sud? Are Marea Britanie un premier de origine afro-caraibiană?" Un alt motiv de mîndrie a fost să citesc comentariile stîrnite de articol, comentarii scrise într-o engleză impecabilă de români pe nume Ionescu sau Lenuţa. României profunde, dacă există aşa ceva, îi corespunde acum o Românie civilizată. (**M. C.**)

■ În autobuzul 133, o mamaie (în jur de 75 de ani, batic, condiţie modestă), despre care aş fi putut să jur că a făcut parte din electoratul lui Ponta, îi explica unui nene că ea vrea să meargă la „Gaudeamus" ca să-l vadă pe Iohannis cum îşi lansează cartea. „L-am votat şi vreau să merg să-l văd... Ce fel de om o fi?" Probabil va fi primul ei contact cu un tîrg de carte... Trăim timpuri noi. (**A. P.**)

■ Imediat după aflarea rezultatului de la alegerile prezidenţiale, primarul Radu Mazăre a declarat că are rude printre saşi, că ţările lui preferate sînt Germania şi Austria, şi că ar vorbi şi germana. *Was? Nein!* Şi, de fapt, nu-l cheamă Mazăre, ci *Erbse*. (**S. G.**)

■ Sînt sigură că vă lipseşte această informaţie: porcii fac *boo-boo* în japoneză, *chrum-chrum* în polonă, *groin-groin* în franceză şi *nöff-nöff* în suedeză. E din surse sigure, am găsit-o în *The Guardian*. (**L. V.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

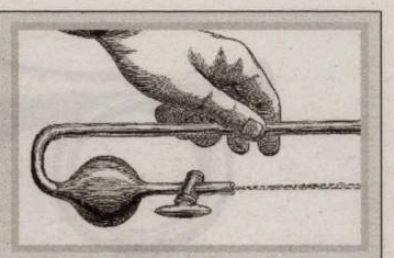

Oana STOICA

rosencrantz & co 17

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XI** ■ nr. **564** ■ 4-10 decembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

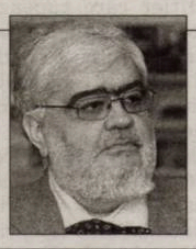

ANDREI PLEŞU

„Probleme de echipă“

pagina **3**

MATEI MARTIN

„Banii sau arta?“

pagina **9**

Interviu cu

ADAM MICHNIK

pagina **23**

Felurite familii

„Cînd totul merge bine te poţi bizui pe alţii, cînd totul merge prost nu te poţi bizui decît pe familia ta.“

(proverb chinezesc)

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

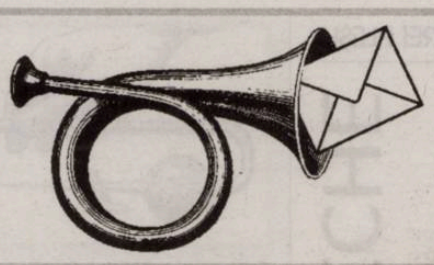

turneu de inbox

NR. 563

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „Revolta morală"

Schimbarea

Eu cred că există şi o explicaţie mai simplă a rezultatului alegerilor. Acestea au fost primele alegeri (la noi) cînd toţi candidaţii (nu doar finaliştii) au cerut electoratului să voteze pentru schimbarea puterii. Iar cum aceasta reprezintă o marotă pentru electoratul din ţările fost comuniste – lucru de înţeles după îndelungata lipsă de libertate/opţiuni –, ca de fiecare dată, a prins. (A se vedea în acest sens rezultatele alegerilor de după '90 din toate aceste ţări.) Numai că 55% dintre alegătorii de acum au identificat puterea cu Parlamentul (şi exponentul său executiv, Guvernul) şi au votat în consecinţă.

PSD şi cîţiva dintre candidaţii mai nesemnificativi au încercat să personifice puterea prin preşedintele Băsescu şi să atragă voturi pe seama lipsei de popularitate a acestuia. Numai că majoritatea alegătorilor au înţeles că nu merită să îşi irosească votul pe un rezultat deja îndeplinit (schimbarea preşedintelui în funcţie) şi au vrut ca votul lor să le aducă mai multă satisfacţie (adică o schimbare mai mare decît simpla pensionare a lui Traian Băsescu).

adăugat de ncuta
la 30 noiembrie 2014

Rezultatul nu este niciodată providenţial

Aveţi perfectă dreptate, iar înţelegerea acestui fapt este esenţială pentru a putea merge mai departe.

Pînă acum, ni s-a părut că e suficient să alegem pe cineva, pe EL, pentru ca toate problemele noastre „să se rezolve" ca prin minune.

Bineînţeles că nu e suficient. După ce îl alegem, e nevoie să continuăm eforturile.

Faptul că alegem pe cineva, şi nu pe altcineva este doar un simbol a ceea ce ne dorim să se întîmple, numai că simbolul nu poate face nimic de unul singur, tot noi sîntem aceia care trebuie să punem osul la muncă.

De exemplu: dacă nu mai vrem corupţie, trebuie să începem prin a nu mai da şpagă. Degeaba ne plîngem în stînga şi în dreapta...

Tot aşa, dacă vrem democraţie, trebuie să înţelegem odată că noi sîntem cei care stabilim ce este normal, nu politicienii.

adăugat de Dolmanian Sarchis
la 1 decembrie 2014

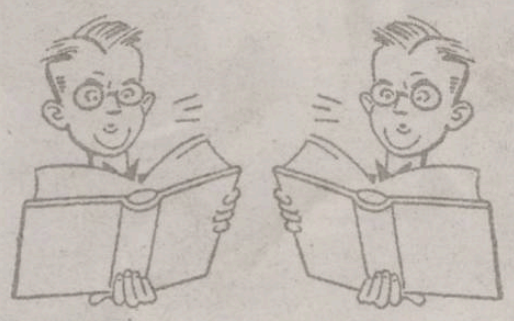

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ O seară japoneză la Librăria Humanitas Cişmigiu, joi, 4 decembrie, ora 19, cu ocazia recentei apariţii a volumului de povestiri *Fiica negustorului de sake* de Kido Okamoto, care este considerat părintele genului poliţist în literatura niponă, un fel de Arthur Conan Doyle al lor. (Adina Popescu)

■ Unul dintre cele mai bune texte citite de mine anul ăsta e scris de Chris Jones şi publicat în *Esquire*-ul de decembrie. E despre pregătirile celei mai lungi misiuni americane în spaţiu, despre modificările prin care trec corpul şi mintea eliberate de gravitaţie, despre şansele noastre de supravieţuire după ce Pămîntul n-o să mai fie decît praf şi pulbere. Costă 3 dolari, dar credeţi-mă, merită fiecare cent: http://premium.esquire.com/away. (Luiza Vasiliu)

■ *Paddington* (2014, Paul King), cu Ben Whishaw (voce), Sally Hawkins, Jim Broadbent, Julie Walters – ecranizarea romanului lui Michael Bond, una dintre cărţile clasice ale copilăriei, adresate, evident, nu doar copiilor. (Iaromira Popovici)

■ *Culorile rîndunicii*, de Marius Daniel Popescu (traducere de Simona Modreanu, Polirom, 2014), un roman scris de un poet despre neajunsul de a trăi între două lumi, între două epoci. Un fel de continuare a *Simfoniei lupului* în cheie melancolică. (Matei Martin)

■ În chip de cadou de sărbători: *Cîntece populare*, dublu-CD-ul editat de Casa Radio în colecţia „Lada de zestre", conţinînd un interviu şi 23 de cîntece ale Mariei Tănase, înregistrări istorice scoase din Arhivele Radio România din perioada 1953-1961. CD-ul este însoţit şi de un booklet în care colaboratoarea noastră Maria Balabaş semnează şi o frumoasă prezentare. (Marius Chivu)

■ *În cafeneaua tinereţii pierdute* (Editura ART) a proaspătului laureat Nobel, Patrick Modiano, e un roman bun de citit într-o după-amiază, eventual între două mese copioase de sărbători. Dincolo de atmosfera niţel cam deprimantă, cartea e uşoară ca un ceai de muşeţel. Nu sînt convins că asta e chiar o recomandare bună. (Andrei Manolescu)

■ Între 3 şi 6 decembrie a 7-a ediţie a Festivalului Internaţional de Literatură de la Bucureşti. Evenimentele vor avea loc la Clubul Ţăranului, British Council, Institutul Maghiar şi Librăria Cărtureşti. (Stela Giurgeanu)

■ *Er ist wieder da* – romanul de debut al lui Timur Vernes, publicat în Germania în 2012 şi tradus deja în 38 de limbi – a apărut în limba română, la editura RAO, sub titlul *Ia uite cine s-a întors* (2014). E vorba de o ficţiune în care Adolf Hitler se trezeşte, în vara lui 2011, pe un maidan din centrul Berlinului – un oraş fără război, fără Partidul Naţional Socialist şi fără Eva Braun, populat de mii de străini, într-o ţară guvernată de Angela Merkel. Este luat drept un comediant excentric, care îl imită perfect pe *Führer* şi urmează o surprinzătoare carieră în televiziune. Descoperiţi un Hitler care zapează exasperat în faţa televizorului, care se confruntă cu noile medii, într-o lume de *click*-uri, *like*-uri şi *share*-uri... Se poate rîde cu şi despre Hitler? Cartea încearcă să răspundă. (Matei Pleşu)

■ Aş recomanda cartea Adelei Greceanu – *Şi cuvintele sînt o provincie* (Cartea Românească, 2014), oricărui cititor de poezie, dar mai ales celui care ocoleşte genul din principiu. Pentru că spune multe despre spleen-ul oraşelor, cartierului şi sufletelor care le populează. Pentru că singurătăţile ne transformă în nişte provinciali. Pentru că fricile şi neliniştea trebuie îmblînzite cumva. Cu poezie adevărată. (Ana Maria Sandu)

Lauda de sine

Colega noastră Luiza Vasiliu a primit de curînd Premiul Superscrieri pentru un articol publicat în *Decât o Revistă*. Competiţia a fost o supercompetiţie, iar juriul a fost un superjuriu. Textul ei cu astrofizicieni, stele, găuri negre şi alte minunăţii îl puteţi citi aici: http://www.decatorevista.ro/astrofizicienii/

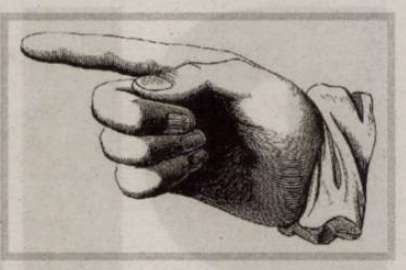

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Scrisori către părinţii noştri (la 25 de ani după Revoluţie)**
- **Donaţii şi donatori**

album dilematic Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.300
Tipărit la Tipomedia

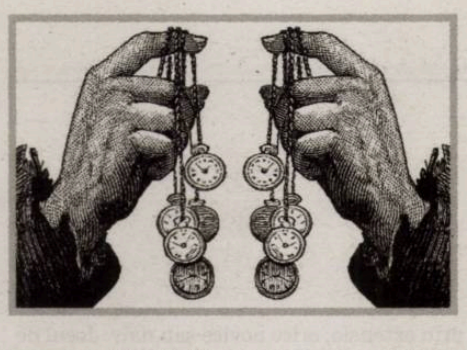

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Probleme de echipă

Pe blogul Adevarul.ro am publicat, luni, o opinie despre problemele de cadre din PSD. În ajun, apăruse în presă textul unui apel semnat de peste 25 de intelectuali (eram printre ei), care avertizau asupra unor eventuale selecții discutabile pentru echipa de consilieri a noului președinte. Așadar, tot o problemă de cadre. Nu mă voi ocupa, în cele ce urmează, de ecoul mediatic al apelului nostru. Țin totuși să observ că titlurile alese de unele gazete m-au iritat. De pildă: „Pleșu, Liiceanu și Tismăneanu ...au făcut și au dres“. Știu că jurnaliștilor le place să facă „rating“ scoțînd în față ceea ce li se pare mai *cool*, dar, mai întîi, scrisoarea cu pricina avea mult mai mulți semnatari, majoritatea figuri notorii ale scenei publice autohtone. E ofensator să dai impresia că ei pot fi trecuți la „și alții“. Era vorba de un gest colectiv. Apoi, textul nu era nici măcar scris de cei numiți. Am semnat un text gata făcut și, după părerea mea, foarte bine făcut. Nu mai vorbesc de glumițele de cartier, gen: „Liiceanu și Pleșu îi trag lui Mihalache preșu...“ Las la o parte și obositele ironii la adresa „intelectualilor“ care se tot bagă în seamă, sau finele exerciții de psihanaliză din care rezultă că autorii scrisorii se propun pe ei înșiși pentru demnitățile de care se simt văduviți. Carevasăzică: „Nu-l luați pe ăla, luați-ne pe noi!“ Noi, ăștia, care fără funcții nu sîntem nimic, noi, ăștia, care vrem să ne înfruptăm din ciolanul tuturor guvernelor și al tuturor președinților. Noi, ăștia, plini de vile, terenuri, automobile de lux, dar încă lacomi să beneficiem de privilegii grase. E un mod de a gîndi greu de extirpat din mintea unor inși care nu înțeleg veghea civică decît ca manevră de camuflaj pentru interese meschine. Atîta pricep, asta cred, asta ar face dacă s-ar ivi și pentru ei vreo ocazie.

Aș vrea să adaug însă cîteva comentarii la textul publicat în revista *22* și reluat, în diferite alte publicații.

1. Ar fi o greșeală să se înțeleagă că ne-am constituit într-un grup de „experți“, grăbiți să dea lecții de eficiență și înțelepciune noului președinte. Am avut, pur și simplu, o reacție promptă față de profilul public al unui personaj al cărui CV e incompatibil cu atmosfera de euforie, onestitate și reînnoire care a dominat străzile și sufletele în timpul ultimelor alegeri. Versatil în exces, grosolan în atitudine și limbaj, trecut cu prea mult aplomb prin prea multe obediențe ideologice indigerabile, personajul în discuție ar fi creat o penibilă senzație de *„déjà vu“*, într-un moment în care tocmai asta nu trebuie să se întîmple. Nu înseamnă că ne-am instalat într-un dispozitiv dogmatic, gata să dea mereu peste mînă decidenților, gata să arate, autoritar, calea cea dreaptă. Credem, dimpotrivă, că președintele ales trebuie să se simtă liber și învestit cu încrederea noastră, după cum credem că trebuie să-și asume, fără ezitare, opțiunile în care crede. Nu ne erijăm în postura „consilierilor de taină“, chiar dacă ne vom socoti, uneori, îndreptățiți să spunem ce credem, cu deplină bună-credință.

E preferabil
să riști un experiment fără precedent.

2. Dacă sînt întrebat care este propunerea mea concretă pentru echipa prezidențială, ea sună astfel: ar fi, stilistic și politic, esențial ca *toate*, dar absolut *toate* portretele din jurul dlui Iohannis să fie radical *noi*. Portrete ale unor persoane necunoscute de nimeni pînă acum, străini de orice uzură de partid, competenți fără vedetisme pe domeniul lor, proaspeți, curajoși, pe măsura tinerilor care au decis prin votul și purtarea lor neașteptata schimbare de direcție a politicii noastre. E preferabil (și, de altfel, inevitabil) să faci greșeli alături de oameni nepătați, decît să mențîi linia de plutire alături de reziduuri ale vechilor complicități „executive“, performeri ai tuturor regimurilor. E preferabil să riști un experiment fără precedent, decît să reiterezi manevre deja compromise. Aș vrea să descopăr profiluri noi, să am surprize plăcute, să trec dincolo de rutină, de previzibilitate, de supa reîncălzită. Ar fi confirmarea unei stări de fapt întrematoare. România nu se reduce la ce-am văzut pînă acum în ziare, în talk-show-uri televizate, în ședințe parlamentare sau în adunări de partid. România e încă fragedă. Are încă resurse vii, capabile de reconstrucție. Cu condiția *să fie văzută* ca atare de cine trebuie. De noi înșine. Căci dacă nu așa stau lucrurile, degeaba ne facem iluzii. Vom rămîne victimele bunului plac al „șefilor“ de adunătură, al demagogilor, al lichelelor calificate. Klaus Iohannis are toate șansele să oprească inerția acestui fals destin.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Inițiative mici și mijlocii

Am evocat în repetate rînduri acest fenomen care pare a fi partea plină a paharului unei Românii secătuite: IMM-urile speranței, inițiativele mici și mijlocii care apar la umbra eșecului instituțiilor. Sînt grupuri mici de persoane, uneori asociații, alteori doar o familie, care preiau inițiativa pe cont propriu și *fac* ceva, intervin într-un colț de societate și îl schimbă, îl fac mai frumos. Sînt precum capilarele unui corp îmbătrînit, pe care nu au cum să-l întinerească, dar îi permit să mai trăiască. Cîteodată sînt chiar doar simpli indivizi, tehnocrați alternativi ai unui sistem instituțional față de care populația are cea mai mică încredere din Europa, care nu au așteptat vremuri mai bune pentru a-și face treaba așa cum trebuie. I-am întîlnit în toată țara, în cele mai neașteptate locuri și situații, chiar și acolo unde mă așteptam mai puțin, cum ar fi administrația locală, ministere sau bănci. Era să spun că sînt armata din umbră a țării, dar admirația mea pentru această categorie ar risca să devină patetică. Mă opresc deci aici cu omagiile mele și trec la o ilustrare concretă. Mă voi referi așadar la arhitecți, cu care am avut ocazia să colaborez mai mult în ultima vreme, din motive care încă îmi scapă.

De ce despre arhitecți? Dincolo de medici și avocați, aceștia sînt una dintre cele mai închise și auto-suficiente bresle, dar și una în care inițiativele mici și mijlocii sparg zidurile conservatorismului și constituie una dintre cele mai vizibile și emulative intervenții civice. Sînt convinși că reprezintă garanția unui viitor mai bun, dar unii se luptă și pentru un prezent mai acceptabil. Pot să cîștige bine, dar unii sînt și voluntari ai imaginației. Pe scurt, sînt un soi de metonimie a societății românești, încremenite în proiect, dar debordînd de creativitate locală și individuală. O recentă întîlnire la Timișoara m-a convins încă o dată de acest lucru.

Șerban Țigănaș, președintele OAR, a lansat acolo o întrebare aparent banală, dar care s-a dovedit a fi fecundă: cine *vede* arhitectura? Oups, în afară de profesioniștii domeniului, mai nimeni!... Există un crunt *iletrism arhitectural,* așa cum vorbeam cu altă ocazie despre iletrismul sociologic: pur și simplu, mai nimeni nu știe să *citească* urbanul, primii pe listă fiind edilii, adevărați orbi în țara chiorilor. În România, există, eventual, intervenții *în* urban, dar nu viziuni urbanistice; practic, nu există politici urbane în adevăratul sens al cuvîntului. Nici indivizii de rînd sau cei cu pretenții nu sînt departe de această miopie, mai degrabă bîntuiți de vedenii decît animați de viziuni privitoare la propriile locuințe. În sfîrșit, prinși în determinismele cererii și ofertei, nici arhitecții nu o duc mai bine...

În acest context, *imaginația urbanistică* (în același sens în care Wright Mills vorbea în 1975 despre *Imaginația sociologică)* se exercită mai ales la scara redusă a comunităților rurale sau a micilor cartiere urbane, acolo unde chiar poți să *faci* ceva, doar cu acordul, nu și cu sprijinul autorităților. Întrebarea domnului Țigănaș se poate schimba aici într-una „proactivă“, cum se spune în unele medii: cum îi putem face pe oameni să vadă nu doar propria locuire, ci și locuințele din jur? Căci „a locui bine“ este și o chestiune de proximitate, de *loc,* și nu doar de *locuință; acasă* cuprinde și această proximitate, este parte a cartierului, de pildă, fără de care *casa* se închide într-o autarhie ce sfîrșește în autism social. Iar cartierul este un fenomen social, nu doar un spațiu edificat, reprezintă clasa de mijloc a urbanului, ca să spun așa, fără de care orașul se antagonizează și agonizează între zone rezidențiale și ghetouri urbane. Cartierul constituie „inima democrației“, spunea Mary Follet în 1920. „Nici o politică nu va reuși în centrele urbane dacă nu este ancorată în experiențele și aspirațiile micilor cartiere, modelate, controlate și administrate de reprezentanții acestora“ – declara mai recent Grupul european de lucru asupra dezvoltării sociale locale.

Nu ce,
ci pentru cine *reabilitezi.*

Întrebarea se schimbă astfel din nou: nu ce, și nici măcar de ce reabilitezi, ci *pentru cine* reabilitezi. Ceea ce implică mutarea accentului de pe edificiu spre social, spre oameni.

Și aici intervin inițiativele mici și mijlocii ale arhitecților și urbaniștilor, care implică, tot mai mult, și alți actori, din alte domenii. Și, mai ales, care se implică în viața comunităților, încercînd să o înțeleagă, să o sprijine, să o orienteze. Chiar și cînd asemenea inițiative eșuează – ceea ce se întîmplă adesea –, ceva tot rămîne: oamenii încep să deschidă ochii și să vadă orașul, ca să-l parafrazez pe Iordan Chimet. Imaginația urbanistică poate fi contagioasă...

Aș putea să fac o listă destul de lungă a unor astfel de inițiative mici și mijlocii, de la simple biserici parohiale și sate pierdute, la cartiere de blocuri. Chiar completă, această listă nu ar fi impresionantă dacă o raportăm la întreaga țară și la nevoile sale majore. Chiar și incompletă, ea rămîne însă semnificativă pentru fenomenul la care mă refer. Problema este că, mici și mijlocii, aceste inițiative sînt, de regulă, și izolate, iar „grupurile de inițiativă“ comunică arareori între ele. Am propus, așadar, mai în glumă, mai în serios, federarea lor, constituirea unei Federații a Inițiativelor Mici și Mijlocii și am și botezat-o: FIMM. Nu se va întîmpla, dar dați-mi voie să visez că putem să FIMM!...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

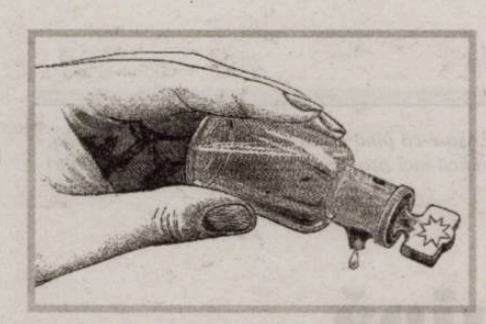

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Pufoşenie

Cuvîntul *pufos* e surprinzător de frecvent în româna colocvială de azi: apare în multe contexte noi şi a căpătat sensuri şi conotaţii destul de îndepărtate de cele etimologice, consemnate în dicţionare („acoperit de puf", „asemănător cu puful; moale, uşor" – DEX). Insuficient stabilizate, noile utilizări oscilează între conotaţiile pozitive şi cele ironic-depreciative. De fapt, adjectivul *pufos* seamănă cu diminutivele, pentru că evocă limbajul cu care adulţii se adresează copiilor; astfel că în multe situaţii poate transmite afecţiunea, emoţiile pozitive, dar în contextul adresării către maturi actualizează doar intenţia ironică de minimalizare, de infantilizare a interlocutorului.

În *Dicţionarul limbii române* (DLR), cele mai multe exemple de folosire a adjectivului ilustrează descrieri de obiecte („despre perne, saltele, scaune"); prin extindere, sînt *pufoase* şi zăpada, pîinea, norii. Lucrurile pe care le găsim astăzi cel mai des (cel puţin în Internet) caracterizate ca *pufoase* aparţin sferei animaliere şi celei culinare („aluat pufos", „legume pufoase", „pufoşii cozonăcei", ghidulfurnizorilor.ro; „am făcut *pufoşii* ăştia umpluţi cu cremă de cacao şi nuci", petitchef.ro), deopotrivă surse de senzaţii plăcute pentru consumatorul uman. Cuvîntul pare consacrat în primul rînd descrierii animalelor de companie, pe care le denumeşte prin substantivizare: „*Pufoşii* sînt trei căţeluşi negri, o fetiţă şi doi băieţei, sîrmoşi, botoşi şi incredibil de frumoşi" (asociatia-prieteni-buni.blogspot.com); „*Pufoşii* perfecţi chiar există. Doi iepuraşi albi din China fac furori pe Internet (...); creaţi parcă special pentru a fi smotociţi şi mîngîiaţi" (stirileprotv.ro). „Lumea pufoşilor" e titlul unui site pentru adopţii de animale; tema *pufosul tău* lansează o invitaţie la discuţii despre cîini şi pisici.

Pentru aceeaşi realitate concretă a apărut, tot în limbajul colocvial, derivatul glumeţ-afectuos *pufoşenie:* „Această *pufoşenie* este cel mai adorabil animal pe care l-ai văzut vreodată (kudika.ro); „După 15 martie, plăteşti mai mult pentru *o pufoşenie!* Se scumpesc animăluţele de companie!" (faptdivers.ro). Termenul este intens exploatat (ca şi diminutivele, interjecţiile, exclamaţiile, adjectivele *adorabil, dulce, dulcic, drăguţ)* de presa tabloidă: „Imaginea cu Bianca care îţi va topi inima! Uite ce *pufoşenie* mică şi-a cumpărat astăzi! A făcut mii de Likeuri cu poza asta" (wowbiz.ro). Ultimul exemplu, însoţit desigur de o fotografie, atestă deja o îndepărtare de motivarea etimologică a cuvîntului: *pufoşenia* în cauză e un căţel simpatic, dar slăbuţ şi aproape lipsit de păr (sau cu un păr foarte scurt).

Pe de altă parte, *pufos* a devenit şi un eufemism colocvial pentru sensul „gras", calificativ aplicat persoanelor. Mai ales în cazul unor copii, nota de simpatie se păstrează: „La 10 luni, *pufoşii* ăştia au cîte 20 kg! Doi bebeluşi din Columbia, o fetiţă şi un băieţel de doar 10 luni, consideraţi cei mai grăsuni din America de Sud, au fost luaţi temporar de la părinţii lor de o organizaţie caritabilă, care vrea să-i pună la slăbit"; „cei doi *pufoşi* se pregătesc să urmeze o dietă care să-i salveze de la o moarte prematură" (libertatea.ro). Oricum, termenul e preferabil sinonimelor sale – „Românii preferă femeile *pufoase*" (cancan.ro) –, în primul rînd celui prin care acest sens era explicat în DLR (cu menţiunea „rar"): *puhav*.

Valorile preponderent pozitive şi asocierea cu universul infantil au făcut ca termenul *pufos* să fie preluat în denumirile unor jocuri pe calculator şi în echivalarea titlului unui serial de desene animate: *Pufoşii Ha Ha* (în original, *Ha Ha Hairies).* Nu e o traducere, desigur *(păros* ar fi trezit asocieri negative), ci o adaptare în care cuvîntul evocă şi părul zbîrlit, dar şi rotunjimile personajelor.

În lexicul colocvial-argotic, *pufos* este şi unul dintre membrii seriei care denumeşte – în contexte ironic-depreciative – soldatul începător *(pifan, pufan, pufos, pufarin* etc.) şi, prin extensie, orice novice sau naiv. Jocul de cuvinte pare să fi asociat, în acest caz, un împrumut deformat *(pifan* – „infanterist") şi conotaţiile metaforice şi metonimice ale *pufului* (de boboc).

Cele de mai sus încearcă să reunească principalele contexte în care poate fi plasat mesajul iritant lansat în abia trecuta campanie electorală de un consilier sociolog. Acesta se adresa sarcastic adversarilor politici, într-un text postat pe Facebook, dar reprodus de numeroase publicaţii, cu apelativul *pufoşilor* („stimaţi *pufoşi",* „DOAR 1.6%, *pufoşilor",* „Marş la vot să vă treacă emoţiile. *Pufoşilor...";* gandul.info). În ciuda conotaţiilor predominant pozitive pe care le are azi colocvialismul *pufos,* nu e nici o îndoială că mesajul actualiza valorile sale negative, vizînd, printr-un ton de superioritate agresivă, tratarea infantilizantă şi minimalizatoare a interlocutorilor: *copii, naivi, pifani* sau *animăluţe.*

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

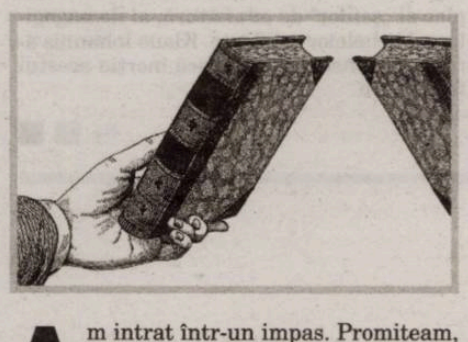

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Înapoi la dicţionar

Am intrat într-un impas. Promiteam, la începuturi, un fel de „dicţionar" al noţiunilor şi ideilor legate de educaţie. Mă trezesc acum că am şerpuit prin nenumărate meandre – educaţie şi criză, şi politică, şi mass-media, evaluare, curriculum, lectură, standarde şi topuri academice, motivaţie, responsabilitate ş.a.m.d. – şi că, furat de cîte vreun eveniment de pe scena publică sau de vreun impuls lăuntric, am pierdut şirul. „Înapoi la dicţionar" – îmi zic. Hotărît, de această dată, să încep chiar cu începutul.

Cred că sînt foarte puţini cei ce vor fi căutat vreodată în dicţionar cuvîntul „educaţie". Îi prinzi sensul din zbor, tot auzind cum cutare „n-are educaţie", cum „părinţii (nu) se preocupă de educaţia copiilor lor" şi cîte altele. Toată lumea ştie ce-i aia. Pînă şi cîinii maidanezi şi pisicile.

Pisica mea, de pildă, ar zice că e chestia care se întîmplă cînd ai pui, după faza cu linsul şi cu alăptatul. Şi că înseamnă, în esenţă, învăţatul, de către pui, să mănînci din cratiţă, să-ţi faci nevoile la lăduţă (să nu se enerveze stăpînii), să sari în sus şi să te dai peste cap elegant ca să prinzi diverse lucruri care se mişcă. Odată lucrurile astea deprinse, cam într-un an de zile, e cazul să sistăm lecţiile, iar dacă pisoii nu vor să înţeleagă că educaţia s-a terminat, cîteva stropşeli şi atenţionări cu laba or să-i ajute.

Cam aşa procedăm şi noi, oamenii. Cu cîteva deosebiri. Prima este că de regulă nu ajungem să administrăm niciodată copiilor noştri stropşelile de „vezi-ţi de treabă". La oameni, meseria de părinte e pe viaţă. Fără concedii, fără pensie. A doua este că tindem să rămînem educatorii copiilor noştri chiar şi atunci cînd rolurile s-au schimbat şi ei au ajuns să aibă grijă de noi. Nu numai meseria, ci şi vocaţia de părinte merge la oameni pînă la capăt. A treia deosebire este că mai chemăm şi din vecini – o doică, o bonă – ca să dea o mînă de ajutor. Nu e chiar o strategie singulară, dar destul de rară în lumea biologică. A patra: delegăm acest ajutor unor persoane specializate, organizate, de regulă, în ceea ce se cheamă instituţii. Cinci: în instituţii, copiii noştri sînt educaţi împreună cu alţi copii, ai altora. Şi, în sfîrşit, cea de-a şasea diferenţă este că educaţia se lungeşte, la puii de om, enorm: cam un sfert din viaţă, dacă nu şi mai mult, ei învaţă să trăiască. Cît timp irosit! Ba, dacă e să te iei după idei pedagogice mai recente – *lifelong learning,* de pildă –, între timpul vieţii şi cel al educaţiei ar trebui să punem semnul egalităţii.

Nu numai meseria, ci şi vocaţia de părinte merge la oameni pînă la capăt.

Asta e, la nivel elementar, educaţia: transformarea asistată a puilor în adulţi. Cu specificul de rigoare pentru *Homo sapiens.* De aici încep şi complicaţiile. Sîntem o specie la care devine tot mai incert ce înseamnă să fii adult. Culturile tradiţionale foloseau – unele încă mai folosesc – rituri de trecere drept porţi ale intrării în maturitate. Sau considerau măcar un eveniment central (şi obligatoriu) al vieţii omului ca pe un „botez" social al vîrstei adulte: căsătoria.

Noi am dezvoltat, în plus, o sumedenie de strategii şi cu destinaţia „educaţiei pentru adulţi". Se spune, pe bună dreptate, că ele diferă substanţial de cele adresate copiilor. De pildă, adulţii vin către actul educaţional, printr-o alegere mai mult sau mai puţin liberă – atunci cînd nu decid şeful sau grilele de salarizare –, cu un scop clar definit şi cu aşteptări precis setate. Copiii, în schimb, învaţă pentru că „aşa trebuie", ca să fie în rînd cu lumea şi se-ntreabă ei înşişi ce o să li se întîmple pe parcurs.

Delegarea de atribuţiuni. Asta e poate partea cea mai spectaculoasă a diviziunii sociale a muncii. Îi punem pe alţii să ne educe copiii, pentru că ei „au învăţat" să facă asta mai bine decît noi. Au învăţat, evident, tot de la „alţii". Cu alte cuvinte, ne-am format o reţea de părinţi-surogat, organizată, cum spuneam, în grădiniţe, şcoli, universităţi, asociaţii profesionale, centre metodice, agenţii de asigurare a calităţii, comisii şi consilii locale sau naţionale, institute de cercetări psiho-pedagogice, inspectorate, ministere de resort etc. O reţea amplă şi viguroasă, implicînd un număr uriaş de profesionişti, asupra căreia veghează, mai strict sau mai permisiv, statul. Riscul cel mai evident este ca acesta, atunci cînd îşi asumă o poziţie de forţă, ca în cazul regimurilor totalitare, să devină Părintele Suprem, cu drept de decizie necondiţionată asupra educaţiei copiilor noştri – în propriul său beneficiu, de bună seamă. E suficient să ne amintim de proiectul comunist de construcţie a „omului nou" şi de ce a însemnat această sumbră himeră pentru învăţămîntul din România.

Dar chiar şi în situaţii mai puţin dramatice, tot pe palierul de sus al organizării societăţii se iau şi se certifică, de regulă, deciziile majore care dau conţinut cuvîntului „educaţie". Proiectul iluminist, de pildă, a considerat luminarea prin cunoaştere pîrghia fundamentală a emancipării şi a armonizării sociale. Rezultatele nu au fost chiar cele aşteptate. O optică utilitaristă deplasează accentul către formarea „forţei de muncă", a „resursei umane" necesare dezvoltării şi creşterii prosperităţii. Este cazul, de exemplu, al ţărilor din Extremul Orient, fie că e vorba despre capitalismul sud-coreean sau despre comunismul de piaţă chinezesc. Performanţele acestor sisteme, în care copilul este dirijat, de la o vîrstă timpurie, spre atingerea potenţialului profesional optim, sînt, nu o dată, spectaculoase. Întrebarea este în ce măsură ne convine sau nu să considerăm viaţa individului aproape exclusiv prin prisma capitalului economic pe care ea o reprezintă.

Alte opţiuni se revendică, dimpotrivă, de la generoasa celebrare a Omului – cu majuscula de rigoare. Sînt modelele axate pe *dezvoltare personală,* o sintagmă cuceritoare şi intens vehiculată, despre care ştim însă, din păcate, foarte puţin. Pentru că ideea încurajării unui parcurs evolutiv individual rămîne vorbărie goală atîta vreme cît nu avem nici un reper ferm faţă de care să putem judeca dacă punctul de destinaţie al fiecăruia e fericit sau nefericit. Or, în epoca noastră cea postmodernă stăm cam prost cu universaliile care se revendică de la majuscula mai sus pomenită.

Educaţia ca inginerie socială, ca formare profesională, ca dezvoltare personală. Mai sînt şi alte sensuri posibile. Personal, mă simt atras cel mai mult de o definiţie vetustă, încă validă în interbelic, potrivit căreia scopul esenţial al educaţiei ar fi formarea de caractere. Nu-i aşa că, oricît de vagă şi de emfatică, sună frumos?

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

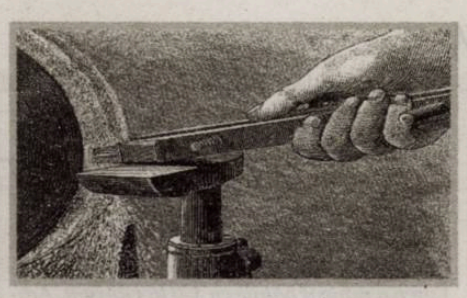

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Alegerile din Moldova: nimic de sărbătorit

Nu avem nici un motiv să ne declarăm victorioşi după anunţarea rezultatelor alegerilor din Republica Moldova.

Da, este bine că, în acest moment, se prefigurează o alianţă de guvernare proeuropeană. Dar de aici încolo, greul de-abia începe. Pentru Moldova şi pentru România deopotrivă.

Să vorbim mai întîi despre Moldova. Victoria e relativă. Victoria e scrîşnită. Cu mult mai puţin clară decît în cazul Ucrainei, unde la ultimele alegeri legislative, opţiunile proeuropene au totalizat circa 70% din opţiuni. În ce priveşte Moldova, opţiunea proeuropeană este mai puţin pronunţată. Iar asta trebuie să dea de gîndit la Chişinău.

Noul guvern va trebui să facă simţite – şi încă repede – avantajele opţiunii proeuropene. O misiune foarte grea, avînd în vedere atît situaţia economică din Moldova, dar mai ales creşterea slabă a economiei europene. Pur şi simplu, Moldova are un spaţiu de manevră cît se poate de îngust. Nu va fi deloc simplu.

Să vedem apoi distribuţia voturilor. Există o diferenţă de-a dreptul dramatică între voturile exprimate în ţară şi în diaspora. De exemplu, Partidul Socialist, prorus, se pare că nu a luat nici un vot – nici unul! – la alegerile desfăşurate în România, şi a obţinut procente nesemnificative la votul din Vestul Europei. Nici măcar la secţiile din Rusia nu a obţinut primul loc în opţiunile exprimate.

Pare o veste bună, dar nu este deloc aşa. De fapt, vorbim despre o ruptură în sînul societăţii moldoveneşti. Cifrele arată discrepanţele uriaşe între votul din Moldova şi cel din afara ţării. Rămîne ca noua guvernare să concilieze aceste două mari opţiuni. Va fi extrem de dificil. Ales în bună măsură cu voturile diasporei, nou guvern de la Chişinău va fi obligat să guverneze peste Moldova reală, cea din interiorul ţării. Acea Moldovă pentru care calea europeană nu este într-atît de clară precum pentru Moldova de dincolo de graniţe.

Vine apoi provocarea alegerii noului preşedinte. Aici este nevoie de votul a două treimi dintre membrii Parlamentului. O majoritate de care coaliţia proeuropeană nu dispune. Este momentul compromisului politic. Iar aici, comuniştii lui Voronin trebuie să joace un rol. Pînă unde va merge acest compromis? Este răspunsul pe care doar noua (de fapt, vechea) coaliţie proeuropeană de la Chişinău ar putea să ni-l dea.

Igor Dodon

Vine apoi probema României. În loc să ne culcăm pe laurii victoriei, ar trebui să ne întrebăm cum se face că, totuşi, după atîtea eforturi din partea Bucureştiului, dar şi a Bruxelles-ului (să nu uităm desfiinţarea regimului de vize!), victoria forţelor proeuropene este atît de strînsă. Ne-am fi aşteptat la mai mult.

A făcut România tot ce putea face, din punct de vedere cultural, mai ales? Este modernizarea un concept care vine în Moldova pe filieră românească sau mai degrabă rusă? Este cultura românească dominantă în Republica Moldova? Limba şi cultura română au făcut progrese importante în Republica Moldova. Este suficient? Cu siguranţă, nu. Altfel, rezultatele alegerilor ar fi arătat un pic altfel.

Iar asta trebuie să ne dea de gîndit în viitor. Adevărul este că nu am avut o strategie culturală coerentă pentru Moldova. Iar asta nu mai poate continua aşa.

În sfîrşit, România ar trebui să-şi pregătească încă de pe acum un răspuns la posibilele provocări ce pot apărea ca răspuns la reconfirmarea guvernului proeuropean de la Chişinău.

Găgăuzia, teritoriu din sudul republicii, care se bucură de o anume autonomie în cadrul statului, pare a fi punctul slab al Moldovei.

Puneţi toate acestea alături de tendinţa despre care analiştii regiunii vorbesc tot mai mult, şi anume preluarea de către Kremlin a controlului asupra sudului Basarabiei şi a Bugeacului, după alimentarea în zonă a unor mişcări antieuropene.

Este doar o imagine din avion asupra provocărilor pe care Moldova le are de înfruntat. Şi România alături de ea, desigur.

Văzînd toate acestea, victoria proeuropenilor de la Chişinău înseamnă mai degrabă muncă grea, decît prilej de sărbătoare.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Provocări la care Biserica nu răspunde bine

„Cred întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică."

Acum două săptămîni, am scris aici despre umilirea Bisericii de către şefii locali din PSD. Înregistrările apărute în campania electorală cu baronul roşu de Satu-Mare, care trimitea literalmente la dracu' pe preoţii şi preotesele care nu-i aduceau voturi pentru Ponta, m-au durut, m-au ofensat, m-au revoltat. Pare-se că pe mine mai mult decît pe înalţii ierarhi BOR. O asemenea ofensă adusă Bisericii nu am întîlnit în spaţiul nostru public. Nici măcar ateii cei mai înverşunaţi nu şi-au permis să-i trimită pe preoţi la dracu'. Şeful pesedist din Satu Mare a făcut-o. Omul se afla (se mai află?) în foarte bună relaţie cu episcopul local. Sînt, carevasăzică, prieteni. O spune chiar el. Prieteni, desigur, pentru că bugetul local încălecat de pesedist este generos cu Episcopia. Tot de la el aflăm că preotesele primesc serviciu în numele acestei prietenii. Acum, pe drept cuvînt, după logica politică *„do ut des"*, micul satrap local cerea întoarcerea favorurilor: voturi pentru Ponta. Dacă nu, afară cu preotesele din serviciu şi la dracu' cu preoţii! Lipsa de reacţie publică a BOR mi se pare încă şi mai dureroasă decît agresiunea acestui Anton Antonovici Skvoznik-Dmoukhanovsky actual. Înverşunarea cu care Preafericitul Patriarh apără zidurile care se ridică ale Catedralei Neamului ar fi trebuit să fie imediat vizibilă şi în apărarea oamenilor Bisericii, a preoţilor ei!

Adevărul este că Biserica Ortodoxă a ieşit cam şifonată din aceste alegeri. Mai toată lumea a văzut că BOR l-a sprijinit pe Ponta, ceea ce Biserica n-a ştiut (sau n-a vrut?) să contrazică. Reţeaua locală pesedistă este foarte apropiată de reţeaua locală a Bisericii – din motive de bani, nu de cuviosie, fireşte. Probele acestei apropieri s-au înmulţit pe parcursul campaniei electorale, iar BOR nu a ştiut (sau nu a vrut?) să contrazică, deşi Sinodul decisese încă din august deplina neutralitate politică a clerului în campania electorală din octombrie – noiembrie. Chiar şi aşa, impresia generală a fost că BOR a fost mai aproape de Ponta, şi pentru că prim-ministrul este, după botez, ortodox, iar Iohannis este luteran. La rîndul lui, Ponta a jucat mult în campanie pe ortodoxism, exhibînd icoane şi Biblii. BOR nu a reacţionat, deşi pesedistul depăşise nu doar orice limită a decenţei, ci şi orice limită canonică (povestea cu chipul lui Arsenie Boca vîndut ca icoană cu îndemnul „votaţi Ponta" lipit pe verso). În contextul acestei percepţii generalizate, încă şi mai rău a făcut Bisericii ştirea ajunsă în jurnalele politice, cum că Patriarhul ar fi spus, în duminica alegerilor, că Dumnezeu a lucrat spre binele românilor chiar şi prin străini. Toată România a dedus că Patriarhul a văzut cum merg exit-poll-urile, a schimbat macazul şi face cu ochiul preşedintelui ales. BOR a reacţionat cu un comunicat care nu a pătruns aproape deloc în spaţiul public, arătînd, cu îndreptăţire cred, că Patriarhul nu a făcut decît să reia învăţătura sa despre parabola bunului samaritean, pe care o publicase deja în presa religioasă cu patru ani în urmă. Au apărut, însă, alte iritări. A vrut Patriarhul să spună despre Iohannis că este „străin"? Evident, Iohannis nu e „străin" – neamul său este de 800 de ani aici. Dacă judecăm în aceşti termeni, neamul lui Ponta este mai străin de România decît neamul lui Iohannis, pentru că, după cum îmi amintesc că a povestit într-un interviu şeful Guvernului, ai lui au venit de prin Italia şi Albania abia în secolul al XIX-lea. Ai lui Iohannis erau aici, deja, de vreo şapte secole. Sigur că asta este o judecată idioată, dar au existat idioţi care au adus-o în primplan, în vremea campaniei electorale. Poate că ar fi fost mai bine ca Patriarhul să precizeze că Iohannis nu este „străin", nici în fapt, nici în sensul parabolei. Iohannis este creştin, aşa cum este mai tot poporul român, în vreme ce samaritenii erau cu totul străini faţă de evrei. Sigur, deşi creştin, Iohannis nu este ortodox, dar cît de mult să însemne în ochii lui Dumnezeu diferenţa dintre un creştin ortodox şi un creştin luteran? Sigur, deşi român, Iohannis este după etnie neamţ, dar am văzut cît de „străin" l-a resimţit poporul român în 16 noiembrie. Prin urmare, pilda care ne spune exact ceea ce a zis Patriarhul, şi anume că Dumnezeu lucrează şi prin cei pe care noi îi socotim străini, nu se aplică deloc lui Iohannis!

A vrut Patriarhul să spună despre Iohannis că este „străin"?

Pentru ca analiza să fie completă, mai trebuie să adăugăm o informaţie. BOR nu este nici pe departe o organizaţie foarte disciplinată. Sigur că ierarhia funcţionează, dar autonimia fiecărui preot paroh ori a fiecărui protopop este, în fapt, destul de mare. O fi BOR o organizaţie ecleziastică (adică puternic ierarhizată), dar este o organizaţie românească. La bază, dar şi pe niveluri intermediare, spiritul lui Pristanda – „numai Dumnezeu ştie ce e de fapt în sufletul meu" şi „pupă-l în bot şi papă-i tot" lucrează din plin. În plus, spiritul local este extrem de influent în cler. Aşa cum sînt diferenţe mari între un român din Teleormanul profund şi unul din centrul Clujului, există diferenţe mari între preoţii care păstoresc parohiile respective. Aceste diferenţe există şi se manifestă indiferent de comenzile de la Palat.

Oricum, Biserica ar trebui să înveţe repede să administreze cu ceva mai multă înţelepciune provocările electorale. Nu de alta, dar evoluţiile din societatea noastră nu îi sînt chiar favorabile, iar momentul alegerilor din 2014 contribuie la o anumită deteriorare a imaginii BOR în sufletul românilor.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ocheade de peste Ocean

Nu este un secret pentru nimeni. Americanii sînt foarte interesaţi de orice se întîmplă la Bruxelles. Ba chiar, zic cunoscătorii, ei sînt mai în temă cu activitatea zilnică a Comisiei decît unele vechi state membre. Comunitatea lobby-iştilor din capitala neoficială a UE este dominată numeric (şi calitativ, aş zice) de firme venite de peste Ocean. Presa americană este la datorie acolo, avînd numeroşi corespondenţi permanenţi. De aia zic că este interesant de văzut ce tip de reacţie au avut cînd a apărut „pe piaţă" echipa domnului Juncker.

Americani fiind, mulţi pornesc prin a cita opinia verilor britanici legată de „birocraţia excesivă" din vremea domnului Barroso. Speră ca noua Comisie să fie mai „umană", mai puţin „funcţionărească". Mă tem că au speranţe deşarte. Domnul Juncker are parte de o echipă mult mai „politică" decît domnul Barroso. Altfel spus, acum avem mai mulţi comisari „buni la toate" şi mai ales la comunicare. Nu neapărat experţi în domeniul pe care ar trebui să-l păstorească. Aparent, asta va duce la o mai bună comunicare. Din păcate, mă tem că este vorba doar de aparenţe. Un înalt funcţionar din Comisie îmi povestea că stilul casei este următorul: comisarului i se prezintă, înaintea şedinţei colegiale, un pachet de date, măsuri, propuneri. Cine face asta? Membrii Cabinetului, adică funcţionari cu vechime în Comisie. Dacă acelui comisar nu îi plac propunerile propriei echipe şi cere o a treia variantă, i se va spune (extrem de probabil): „Păi, cam asta e tot. Planul A sau Planul B. Nu se poate altfel." În cazul în care comisarul este „politic", va trebui să aleagă pe loc. Dacă se pricepe la domeniu, va pune osul la treabă şi va stoarce din staff un plan C. Ghiciţi în care variantă are birocraţia Comisiei mai multă putere? Cînd propunerile sînt preluate de comisar fără mari dificultăţi sau cînd au de-a face cu un şef priceput?

„Păi, cam asta e tot. Planul A sau Planul B. Nu se poate altfel."

Yankeii au, firesc, o ordine a importanţei portofoliilor, conform propriilor interese şi priorităţi. De aceea, nu este de mirare că ei văd ca principali comisari pe cei patru care ar trebui să provoace (eventual) ceva deranj pentru economia americană: Jonathan Hill, Cecilia Malmstrom, Pierre Moscovici şi Margrethe Vestager. Restul îi interesează mai degrabă la categoria... alţii.

Primul este englez şi răspunde de pieţele de capital şi de eventualele reglementări la adresa sistemului bancar. Numirea unui englez *exact* pentru acest portofoliu este văzută ca o măreaţă victorie a lui David Cameron, o eventuală încercare de a-i mai reduce pornirile întru referendum anti-Europa, la anu'. În ceea ce o priveşte pe suedeza Malmstrom, care a răspuns de Schimbări Climatice în Barroso II, americanii zic că este de urmărit. Va fi cea care va răspunde de negocierile privind acordul de comerţ liber cu SUA. Deşi distinsa doamnă s-a ocupat pînă acum de Schimbări Climatice, după cum spuneam, americanii nu o văd ca pe un mare prieten (sau poate tocmai de aceea). Negocierile transatlantice referitoare la negoţul global sînt atît de complicate, încît se prognozează cel puţin zece ani pînă la un eventual rezultat ratificabil.

Un alt comisar interesant pentru americani este doamna Vestager. Fost ministru de finanţe în ţara sa, doamna cu pricina va răspunde de Libera Concurenţă. Cam ca Neelie Kroes (Olanda) în comisia Barroso I. Atunci, Microsoft s-a ales cu cea mai mare amendă din istorie. Google poate fi în offside, de data asta, astfel încît e nevoie de vigilenţă! Avînd în vedere că a fost ministru de finanţe în Danemarca (adică, le are cu cifrele), e nevoie de mai mult decît de controlul lobby-style al Cabinetului. Bătaie de cap!

Eh, şi urmează pe listă Pierre Moscovici. Socialist cu state vechi, orientat spre blocarea nemţilor cu a lor politica obsesivă împotriva inflaţiei, domnia sa răspunde de „politicile economice şi financiare". Cum să-l abordăm? Are mandatul (foarte probabil) de a-i bloca pe nemţi. Dar cum să îl abordăm noi (americanii)? A se vedea...

Despre Corina Creţu, americanii nu zic nimic. Adevărul este că Politica Regională nu este un domeniu care să îi intereseze foarte mult...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

După ce i-a bătut la Bucureşti pe Aalborg cu 6-0, Steaua n-a mai reuşit în Danemarca decît să piardă cu 1-0. După ce a bătut-o cu 5-1 la Zagreb pe Astra, Dinamo Zagreb a mîncat bătaie cu 1-0 la Giurgiu. Adică, fotbalul e totuşi un joc?

E un joc extrem de serios. E ca la bridge, pînă la urmă, trebuie să gîndeşti cu două-trei mutări înainte şi să nu te bazezi mai deloc pe noroc. Dacă e să ţi se arate, mulţumeşti şi te gîndeşti că suma baftei şi a ghinionului lui ar trebui, pe parcursul unei vieţi, să fie nulă. Steaua e o echipă istoric norocoasă, aşa se zice. La Aalborg n-a fost deloc, dar dacă judeci pe ansamblul grupei, n-avea nevoie de noroc ca să se califice, îi ajungea un lot complet, ceea ce nu s-a întîmplat să fie. Ca şi cu Ludogorets, neşansa vine să-ţi arate că nu poţi merge la minima rezistenţă, că atunci cînd îţi lipseşte un jucător, trebuie să ai un altul, nu un surogat. În acea seară de Europa League, parcă a vrut cineva să rîdă de noi. A dat victorie cui nu mai avea ce face cu ea, şi nici măcar un egal celei căreia i-ar fi fost de trebuinţă. A întors rezultatele din tur ca o fantomă care schimbă indicatoarele la o intersecţie de cîmpie. De fapt, în mod constant, cîte cineva sau ceva încearcă să ne transmite mesaje. La fel de constant, le ignorăm. Şi iar luăm cîte o scatoalcă peste cap. După care ne uităm urît în sus şi ne răstim: „Care dai, bă?!"

Radu NAUM

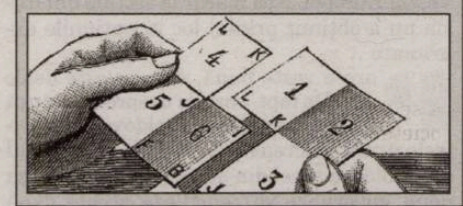

PUBLICITATE

PUBLICITATE

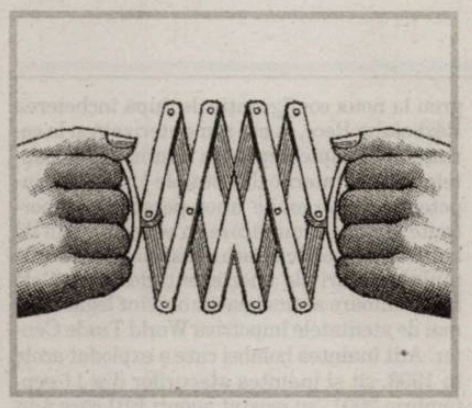

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Societatea civilă, Estul şi Vestul. După 25 de ani

– dialog cu Karen FOGG –

A venit pentru prima dată în România la puţină vreme după căderea comunismului, iar în 1993 a deschis la Bucureşti Delegaţia Comisiei Europene, pe care a condus-o timp de patru ani. Printre alte iniţiative pe care le-a avut atunci a fost şi înfiinţarea Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile. ***Karen Fogg*** *a revenit acum pentru a participa la Forumul Societăţii Civile din Europa Centrală şi de Est, organizat de FDSC. Am discutat despre evoluţia societăţii civile în spaţiul postcomunist, dar şi despre mişcările naţionaliste şi populiste care ameninţă proiectul european.*

Cum vă amintiţi România anilor '90?

Probabil mulţi îşi amintesc că România era atunci o ţară destul de tristă. Mulţi oameni nu ştiau în ce direcţie se îndreaptă România. A fost o mişcare către reformă, dar apoi s-a făcut un pas înapoi. Atmosfera era una de teamă. Dar era şi mult eroism, şi mult curaj. Pe de o parte era naivitate, pe de altă parte era cinism. Românii tindeau să creadă că nu sînt capabili să ducă ţara mai departe. Priveau spre Europa şi aşteptau de acolo idei şi inspiraţie. Mi s-a pus de multe ori o întrebare extraordinară: „Cum se face asta în Europa?“ Îmi amintesc mai ales atmosfera de conspiraţie: plutea sentimentul că puterea e „în spate“, că politica şi economia se interferau. Mulţi oameni credeau că nu pot lupta împotriva acestor interese, aşa că se îndreptau spre sectorul privat şi spre societatea civilă pentru a putea merge mai departe şi pentru a se separa de sistemul politic. Exista însă şi un incredibil talent, în special în rîndul femeilor. Toate ambasadele şi organizaţiile internaţionale au angajat atunci tinere femei române. Am avut parte de mult curaj şi inspiraţie de la echipa mea din Delegaţia Comisiei Europene.

Aveţi o amintire foarte puternică din acea vreme?

Una dintre amintirile cele mai intense – şi care are legătură cu motivul pentru care mă aflu acum aici – este crearea Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile. A fost o fundaţie concepută ca o entitate autonomă, departe de puterea care exista atunci. Andrei Pleşu a fost unul dintre membrii board-ului, profesorul Dan Manoleli era preşedintele board-ului. Guvernul din acea vreme a luptat cu putere împotriva înfiinţării unei astfel de organizaţii autonome, pe care nu o putea controla. După 20 de ani, ea s-a transformat într-o Fundaţie independentă, puternică, autonomă; nu vorbeşte în numele societăţii civile, ci încearcă să aducă societatea civilă în prim-plan.

Aţi venit acum la Forumul Societăţii Civile din Europa Centrală şi de Est, deschis printr-un dialog între Andrei Pleşu şi Adam Michnik...

Este un eveniment emoţionant, care adună la un loc oameni din diverse ţări, oameni care luptă pentru democraţie. Există solidaritate între organizaţiile societăţii civile, aşa încît partea de *networking* a fost foarte importantă pentru eveniment. S-a discutat despre teme importante pentru toată Europa: criza economică şi influenţele ei asupra mediului, rasismul, discursul instigator la ură şi alte probleme actuale. A fost şi o dezbatere despre cît de mult poate să ajute societatea civilă din Europa Centrală şi de Est pentru a controla puterile politice, fără ajutor extern. Aş vrea să mulţumesc guvernului Norvegiei pentru contribuţia importantă pe care o are la finanţarea şi sprijinirea unor organizaţii care se ocupă de democraţie şi drepturile omului în Europa. E oarecum ironic faptul că cea mai mare parte a finanţării pentru construcţia democraţiei în Europa vine tocmai din Norvegia. La forum am discutat şi despre rolul Uniunii Europene, care sînt mecanismele prin care Comisia Europeană ori Parlamentul European pot susţine democraţia, atît în Est, cît şi în Vest.

Cum apreciaţi evoluţia societăţii civile în fostele ţări comuniste?

Avem tendinţa să folosim expresia „societate civilă“ în multe feluri, dar ea nu înseamnă doar o sumă de ONG-uri. Înseamnă şi capacitatea cetăţenilor de a acţiona individual, dar cu impact colectiv, pentru ţeluri înalte, fără prea multă organizare. În engleză, pentru a desemna această realitate, folosim cuvîntul *the street* („strada“) sau, mai nou, termenul *„twittosfera“*. Acestea sînt dimensiuni semnificative ale societăţii civile. Una dintre misiunile importante ale ONG-urilor este să relaţioneze cu „strada“ şi „twittosfera“. În România există, din acest punct de vedere, o creştere a experienţei societăţii civile. Alegerile prezidenţiale au fost foarte interesante, nu doar pentru România: au arătat că publicul, cetăţenii, strada au influenţă. O experienţă oarecum asemănătoare a fost în Scoţia, şi a dus la referendum. Este vorba despre mobilizarea publicului pentru o activitate politică intensă. Ceea ce nu are de-a face prea mult cu partidele politice, ci cu *ideile* politice. Sper ca această explozie a societăţii civile din România să fie canalizată spre activităţi politice.

„Toţi sîntem împotriva corupţiei, dar cum facem?“

Cînd eraţi ambasadoarea Uniunii Europene, în anii '90, era o luptă între „reformişti“ şi „conservatori“. Credeţi că alegerile de acum au reluat disputa între reformişti şi conservatori, şi că lupta, în sfîrşit, s-a tranşat?

Cred că în fiecare societate există reformişti şi conservatori. Ceea ce nu ştim, de cele mai multe ori, este gradul de *statu quo* pe care conservatorii încearcă să-l păstreze. Nu ştiam asta în România, în 1993. Reformiştii pot fi de toate culorile. Există reformişti şi de dreapta, şi de stînga. Reformiştii pe care îi susţin sînt cei cu idei clare despre *ce* şi *cum* trebuie să se schimbe. Nu cred că lucrurile sînt neapărat foarte clare în România de acum, în legătură cu reformele. În România nu este o practică obişnuită a partidelor politice să aibă un program în adevăratul sens al cuvîntului, prin care să arate că îşi înţeleg promisiunile şi ştiu cum le pot îndeplini. E foarte greu pentru oameni să aleagă un partid sau un politician care nu are propuneri foarte clare. Cred că societatea civilă s-a obişnuit să facă propuneri foarte clare, în special cînd e vorba despre propuneri legislative. Toţi sîntem împotriva corupţiei, dar *cum* facem? Există tendinţa să ne uităm la societatea civilă doar pentru că are idei bune, dar nu şi cînd e vorba de schimbarea legilor. În 1993, sau chiar şi la alegerile din 1996, reforma însemna „vrem să fim ca în Europa“, „vrem să trăim ca în Vest“. Cred că România s-a descurcat bine cu reformele...

„Politicienii din Est sînt mai puţin obişnuiţi să lucreze cu societatea civilă.“

De ce forumul la care aţi participat reuneşte societatea civilă din Europa Centrală şi de Est? După 25 de ani de la căderea Cortinei de Fier, mai există probleme specifice Estului şi Vestului?

Da şi nu. Am discutat asta la forum. Există un număr mare de preocupări comune, şi organizaţiile din Est îşi dau seama că problemele lor sînt similare celor din Vest. Aş spune că organizaţiile din Estul Europei sînt mai dornice să fie eficiente, dar asta le consumă foarte multă energie. Ele îşi dau seama că scutul lor democratic este mai fragil. Politicienii din Est sînt mai puţin obişnuiţi să lucreze cu societatea civilă, tind mai degrabă să manipuleze societatea civilă, şi atunci organizaţiile au nevoie să forţeze lucrurile. Şi, mai ales, organizaţiile din Est au mai puţine posibilităţi pentru a-şi finanţa activităţile la nivel naţional. Dar probleme precum mediul, sărăcia, solidaritatea, drepturile omului – sînt teme comune la nivelul Europei.

În Europa de Est a apărut o îngrijorare legată de Ungaria şi de Viktor Orbán, considerat un pericol pentru democraţie. În Vest, apar partide populiste, naţionaliste. Sînt un pericol pentru proiectul european?

Este cu siguranţă o provocare pentru întregul proces de integrare europeană, care vine dinspre creşterea naţionalismului în mai multe ţări membre ale UE. Aceste mişcări naţionaliste şi populiste sînt, uneori, antieuropene, alteori de-a dreptul rasiste. Sînt foarte diferite şi uneori au dificultăţi să lucreze împreună în interiorul Parlamentului European (din fericire!). Ungaria este singurul stat membru al cărui guvern este înclinat în această direcţie. Partidul lui Viktor Orbán are mare noroc că e membru în PPE, cu alte cuvinte, Viktor Orbán are prieteni politici în alte state membre. Iar în Ungaria mai există şi Jobbik, considerat de extremă dreaptă. Aceste mişcări creează îngrijorări în legătură cu felul în care funcţionează Parlamentul European; dar se pune şi întrebarea cît de departe vor merge aceste mişcări. Alegerile pentru Parlamentul European nu reflectă în mod necesar ce se întîmplă la nivel naţional, dar dacă privim la dimensiunea votului pentru Frontul Naţional în Franţa ori pentru UKIP în Marea Britanie, sau ceea ce eu numesc votul de protest în Grecia ori Italia, ajungem la concluzia că au atins probabil nivelul maxim. Noi nu avem suficientă încredere în societatea civilă, în ceea ce priveşte votul, astfel încît să fim siguri că populismul nu va avansa, că aceste mişcări populiste vor fi oprite prin vot. Cred că strada şi twittosfera, mai ales tinerii, trebuie să înţeleagă foarte bine care este rolul acestor partide naţionaliste şi populiste. În România, sînteţi norocoşi că nu aveţi un asemenea partid. Nu cred că politicienii la putere, lăsaţi singuri de instituţiile europene, pot să facă prea multe împotriva mişcărilor populiste. Tind să devină caricaturi cînd reacţionează împotriva populismului. Cred că tinerii şi cei care se ocupă cu satira politică ar trebui să fie cei mai activi.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.

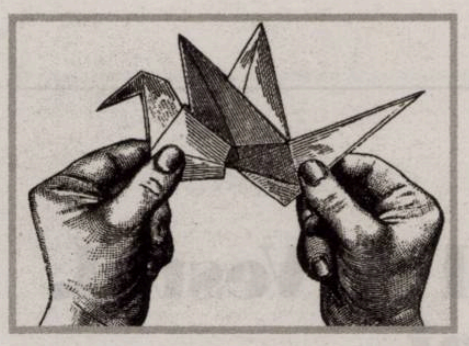

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

FBI

Toată lumea ştie din filme ce e FBI şi tot în filme a văzut cum arată şi cum lucrează agenţii FBI. Ei bine, cartea jurnalistului Tim Weiner, *FBI – O istorie secretă*, pune într-o cu totul altă lumină această celebră instituţie americană.

Autorul este reporter la *New York Times*, în 1988 a cîştigat premiul Pulitzer pentru o serie de articole de investigaţii despre cheltuielile secrete ale Pentagon-ului şi CIA, iar în 2007 a cîştigat National Book Award pentru o carte despre istoria CIA. Nici că se putea găsi cineva mai potrivit să scrie o istorie a FBI. Cartea a fost publicată în Statele Unite, în 2012, sub titlul *Enemies: A history of the FBI*, şi tradusă în româneşte anul acesta, la editura Litera.

Istoria Biroului Federal de Investigaţii începe în urmă cu peste o sută de ani. Înfiinţarea instituţiei poate fi pusă pe seama lui Charles J. Bonaparte, strănepot al lui Napoleon şi procuror general sub preşedinţia lui Theodore Roosevelt. Figura centrală a cărţii nu putea fi însă altcineva decît controversatul J. Edgar Hoover, cel care a condus Biroul timp de 48 de ani (1924-1972), adică aproape jumătate din istoria sa. Tim Weiner a studiat peste 70.000 de pagini de documente desecretizate recent (unele fiind chiar dosare din colecţia personală a lui J.E. Hoover, adnotate de acesta) şi a adunat peste 200 de mărturii înregistrate, ale unor foşti agenţi FBI.

Despre Hoover, autorul trage concluzia că nu era un monstru, aşa cum îl prezentau duşmanii săi, ci mai degrabă un Machiavelli al Americii.

„Citind notele lui scrise de mînă este ca şi cum l-ai auzi gîndind cu voce tare. Furia lui era personală şi politică, înverşunată şi implacabilă, lătra şi muşca totodată. Avea idei de înaltă clasă şi toane reprobabile. Umorul lui era sarcastic, cîteodată plin de nervozitate. Cunoştinţele lui erau enorme, şi totuşi mintea îi era îngustă." După un asemenea portret al lui Hoover, îţi dai seama şi de calităţile scriitoriceşti ale celui care l-a făcut.

Reiese, de asemenea, că Hoover avea multe exagerări şi fixuri. Dar cel mai mare duşman al său era comunismul. Era una dintre puţinele personalităţi din Statele Unite care înţelegea pe deplin amploarea globală a acestui pericol, care a pîndit şi America timp de şapte decenii. La sfîrşitul anilor '50, constată Tim Weiner, „peste 400 de agenţi FBI cu baza la New York se ocupau de ameninţarea comunistă; de Mafie se ocupau doar patru." Hoover spunea că asta era treaba poliţiilor locale şi că dacă agenţii săi s-ar fi ocupat de Mafie, ar fi riscat să fie mituiţi, iar imaginea FBI-ul ar fi avut de suferit.

Pe vremea lui Hoover, FBI s-a ocupat intens de contraspionaj şi de contracararea eventualelor subversiuni din partea inamicilor Statelor Unite. O mulţime de agenţi acoperiţi şi spioni dezvăluiau planurile sovieticilor. Cînd Hruşciov, aflat într-o vizită oficială în SUA, i-a fost prezentat lui Hoover, directorul FBI i-a spus: „Cred că avem nişte cunoştinţe comune." Replica lui Hruşciov nu s-a lăsat aşteptată: „Avem într-adevăr nişte cunoştinţe comune, aşa că să n-ai încredere în nimeni." La întoarcerea în URSS, în avionul lui Hruşciov chiar se afla o „cunoştinţă comună", Morris Childs, un agent dublu care lucra pentru americani, deşi liderûl sovietic îl considera de partea sa.

Operaţiunile care încălcau legea, ordonate de Hoover, erau la ordinea zilei. Agenţii săi se ocupau întruna cu spargeri de locuinţe şi plantări de microfoane fără autorizaţie legală. Justificarea era întotdeauna interesul naţional şi în foarte multe cazuri aşa şi era. Pentru el, la fel ca pentru Machiavelli, scopul scuza mijloacele. Grija foarte importantă a lui Hoover era să nu se afle nimic despre toate acestea şi imaginea FBI să nu fie afectată. Iar în timpul „domniei" lui, instituţia a atins culmile prestigiului. Cînd preşedintele Nixon a început să-şi încalce grav atribuţiile, Hoover a stat deoparte. Lipsa lui de colaborare cu Casa Albă în acest sens l-a determinat pe Nixon să-şi creeze propria echipă de investigaţii, cea care avea să provoace scandalul Watergate şi demisia preşedintelui.

Hoover a murit înainte ca Nixon să-l poată schimba din funcţie, aşa cum avea intenţia. Pentru FBI a urmat o lungă perioadă de dezorientare, dar agenţii săi, şcoliţi sub Hoover, au reuşit totuşi să dea lovitura de graţie administraţiei Nixon. Din recent desecretizatele documente studiate de Weiner rezultă că, în deconspirarea afacerii Watergate, rolul principal l-a jucat FBI (chiar dacă în fruntea sa venise un om loial preşedintelui), şi nu jurnaliştii de la *Washington Post*, aşa cum se credea pînă deunăzi. Agenţii FBI se foloseau de presă pentru a face ca adevărul să iasă la lumină. „Fără FBI, reporterii ar fi fost pierduţi", conchide Weiner.

După dispariţia lui Hoover, instituţia a trecut şi prin eşecuri dezastruoase. S-a adaptat greu la noua configuraţie de după încheierea Războiului Rece, la era computerizată şi la cerinţele noii lupte împotriva terorismului. Luptele politice interne din Statele Unite, incompetenţele şi orgoliile unor personaje importante, dificila comunicare cu veşnicii rivali de la CIA şi, uneori, cu Casa Albă, au făcut inutile multe eforturi ale unor agenţi devotaţi. Cele mai uluitoare asemenea cazuri sînt legate tocmai de atentatele împotriva World Trade Center. Atît înaintea bombei care a explodat acolo în 1993, cît şi înaintea atacurilor din 11 septembrie 2001, au existat agenţi FBI care i-au avut în atenţie pe potenţialii teroriştii şi care, în principiu, le ştiau intenţiile. Din diverse motive însă, de fiecare dată, investigaţiile n-au fost duse pînă la capăt. Pe de altă parte, din cartea lui Weiner reiese că agenţii FBI au reuşit în general să-şi păstreze integritatea morală şi profesională în perioada de după 11 septembrie 2001, cînd în anchetele contra suspecţilor de terorism se săvîrşeau excese.

Dincolo de perioadele mai mult sau mai puţin glorioase, istoria FBI este de fapt povestea veşnicului antagonism dintre necesitatea apărării siguranţei cetăţenilor şi asigurarea drepturilor şi libertăţilor civile.

Istoria dezvăluie dileme, eforturi intestine, dedesubturi şocante sau urîte ale funcţionării celui mai puternic stat democratic al timpurilor noastre.

ready made

„Vreme, care ţine în sănul său prilejuri de tot feliul de urmări, aducând de la Vosfor, unul după altul, feliuri de domni, către aceia feliuri de vânzări, pricinuite de acie cari n-au sămţît în inima lor dulcile santiment al patriotizmului şi feliuri de tulburări în vremi, atâta au schimbat aşăzatile privileghii, încât statul Moldavii acum nu esti decât un scheletru a grozăviei [...]."

Ionică Tăutul, *Scrieri social-politice*, Editura Ştiinţifică, 1974

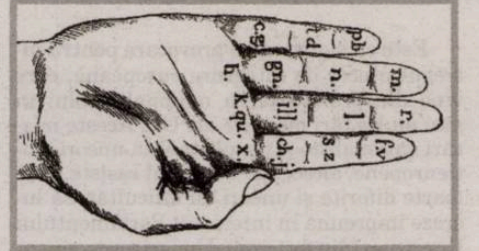

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre patriotism

În urmă cu cîţiva ani, în preajma zilei de 1 decembrie, dna Oana Lazăr – realizatoarea unor interesante emisiuni TV –, m-a invitat la o scurtă discuţie pe tema *patriotismului lui Caragiale*. Mărturisesc faptul că, iniţial, am privit problema cu oarecare detaşare, gîndindu-mă că nu va fi decît prilejul unei noi dezbateri marginale, ca mai toate dezbaterile intelectuale din România zilelor noastre. În timpul interviului (şi mai ales după, cînd am primit numeroase şi nebănuite mesaje de receptare pozitivă), mi-am dat totuşi seama că subiectul e cît se poate de actual şi incitant, meritînd o investigaţie mai largă. Nu am fost de aceea foarte surprins – decît, cel mult, de bizarul coincidenţei – să aflu, dintr-un articol al profesorului Alexandru Călinescu, publicat cam în aceeaşi perioadă, că, în Germania, avusese loc, tot în preajma Zilei Naţionale a României, o masă rotundă, cu participarea unor importante personalităţi culturale, axată pe o ipoteză de lucru similară. Poate fi văzut Caragiale – din unghiul operei şi al biografiei – drept un individ prea puţin ataşat de valorile româneşti, un „ne-patriot", cum ar spune exponenţii naţionalismului autohton? Este exilul său berlinez semnul unei stări de lehamite (niciodată mărturisite complet) faţă de balcanismul nostru aparent insurmontabil? Există, bineînţeles, mai multe păreri, iar unele dintre ele nu ocolesc ideea „antiromânismului". Ele şi-au făcut simţită prezenţa, discret, pînă şi în discuţiile din Germania, prezentate succint, în articolul amintit, de Alexandru Călinescu. Sînt unii care, chiar acceptînd valabilitatea tipologiilor caricaturizate ale operei lui Caragiale, continuă să-l vadă pe scriitor, în cel mai bun caz, ca pe un „nemulţumit", plictisit ori iritat de-a dreptul de isteria continuă a neamului său, în ADN-ul căruia gena latină ar fi produs mai curînd implozia balcanică decît preconizatul europenism. Plecarea definitivă a dramaturgului în Occident rămîne – pentru aceştia – argumentul absolut al unei aşa-zise „trădări".

Un sentiment normal.

În realitate, aşa cum foarte exact a observat şi Alexandru Călinescu pe parcursul dezbaterii amintite, exilul lui Caragiale putea să fie rezultatul unei dorinţe legitime – legate şi de perspectiva senectuţii – a scriitorului de a petrece un număr de ani într-o ţară frumoasă, a deplinei şi netulburatei civilităţi. În plus, separarea lui Caragiale de România nu a părut nicidecum irevocabilă, el revenind la Iaşi, de mai multe ori, cu reală plăcere. Cred, de aceea, că discreditarea „patriotismului" lui Caragiale (oare care va fi fiind unitatea de măsură a acestui sentiment?), prin prisma tipologiilor sale şi a exilului, rămîne o greşeală istorică. Mi-a revenit în memorie, cu prilejul interviului menţionat mai sus, o conferinţă de-a lui Laurenţiu Ulici – ţinută la Iaşi prin 1992 şi devenită mai apoi o carte – în care criticul situa românitatea, în expresia ei mentalitară, undeva între extremele „Hyperion" (M. Eminescu) şi „Mitică" (I.L. Caragiale). După Ulici, românul a aparţinut dintotdeauna, în planul diurn, pragmatismului jocular şi dinamic al lui Mitică, iar, în cel nocturn, înclinaţiilor meditative şi siderale ale lui Hyperion. Dacă ipoteza e valabilă, putem spune că autorul *Scrisorii pierdute* manifestă măcar tot atît „patriotism" cît şi creatorul *Luceafărului*. Aş merge mai departe şi aş spune că, dacă patriotismul se leagă, într-un fel sau altul, de afecţiunea inefabilă a cuiva faţă de grupul din care provine, atunci Caragiale, în postura unui scriitor care şi-a transformat opera în galeria unor imagini de românitate, convingătoare, deşi burleşti, tocmai prin perenitatea lor, ar trebui considerat *un mare patriot*.

Mă urmăreşte, de multă vreme, o mărturisire nostimă şi totuşi deosebit de serioasă a regretatului istoric literar ieşean Leon Volovici. În 1984, cu doar cîteva ore înainte să emigreze în Israel, rămăseseră în apartamentul lui televizorul şi un scaun. Şi acestea urmau să fie preluate de nişte vecini, însă, se stabilise, abia după plecarea cercetătorului. Spunea Volovici că, în contextul aşteptării, a deschis televizorul. Se transmitea un important meci de calificare a naţionalei României. Inexplicabil (ce îl mai lega de ţara pe care, probabil, din cauza situaţiei politice nici nu mai avea să o revadă, ce mai reprezenta pentru el un triumf sportiv românesc?), a tremurat de emoţie tot meciul, bucurîndu-se nebuneşte la golurile jucătorilor noştri. A fost cuprins, irepresibil, de un ameţitor şi înălţător *impuls patriotic*. Ca atare, privind problema ceva mai nuanţat, să recunoaştem că patriotismul devine, în esenţă, un fenomen destul de flexibil, şi nu un tipar al singularităţii comportamentale. Ca orice cultură mică, nelipsită de un anumit iz provincial, noi ne-am obişnuit să-l vedem *numai* în ipostaze eroice şi lacrimogene, eventual pe fundal sangvinar, populat cu martiri epopeici. „Patrioţii" noştri sînt adesea indivizii declaraţiilor pompoase, îmbrăcaţi în „cămăşi ale morţii", cu fizionomii încrîncenate şi ton ridicat al vocii. Dar patriotismul reprezintă, de fapt, un sentiment normal, născut în ins precum instinctul de conservare sau cel de perpetuare a speciei. Apartenenţa etnică ori geografică nu poate fi nici urîtă, nici iubită în sensul pur al noţiunilor. Cînd acest lucru se întîmplă, manifestarea se produce în afara normalităţii. Patriotismul reiterat public, cu iz de butaforie, la fel ca şi parada absenţei sale complete, descrie fie o formă de patologie psihică, fie una de cabotinism. Omul obişnuit îşi trăieşte afecţiunea faţă de ţară în conturul firesculul emoţional, care îl identifică drept membru al comunităţii lui. În ultimă instanţă, patriotismul autentic constituie asumarea unei identităţi şi încercarea de a rămîne egal cu ea. Implicit, faptul înseamnă să rămîi egal şi cu tine însuţi. Cînd „starea de patriotism" trece de barierele menţionate, discuţia nu mai trebuie purtată în agora, ci în cabinetul psihoterapeutului.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

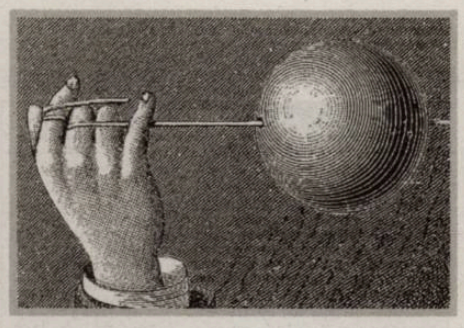

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Banii sau arta?

– Jeff Koons la Centre Pompidou –

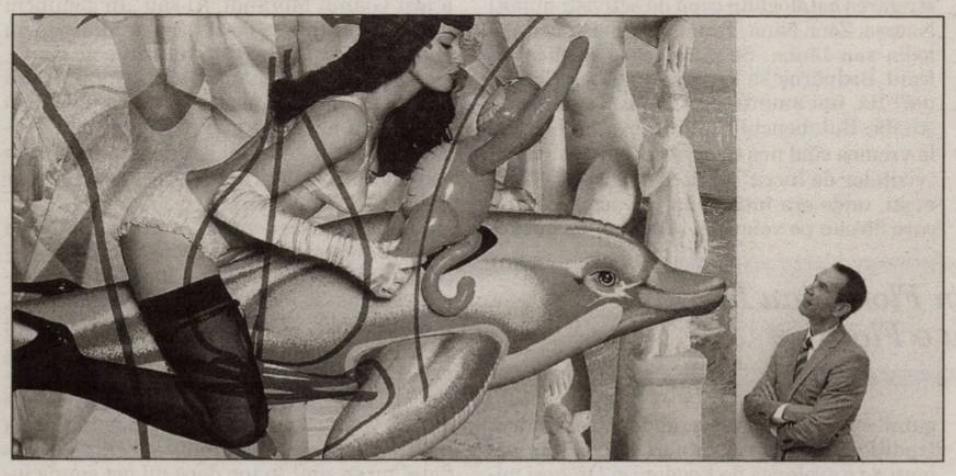

Acum 15 ani, Koons era un outsider *pe piața de artă mondială, un marginal, un excentric.*

Orice se poate spune despre Jeff Koons, dar e imposibil să-l ignori. Artistul insolit sau șarlatan, guru al artei pop sau sculptor lipsit de imaginație, creator de geniu sau artizan al kitschului – toate aceste calificative i se potrivesc, pe rînd sau împreună. E unul dintre cei mai cunoscuți sculptori americani și cu siguranță cel mai bine vîndut artist în viață. Centrul Pompidou de la Paris îi dedică acum o amplă retrospectivă – e prima sa expoziție de mari dimensiuni în Europa. Controversele au apărut imediat. Cronicile din gazete descriu pe un ton condescendent, ironic, opera sculptorului american: multe obiecte *ready-made* reinterpretate la aproape un secol după Duchamp; chestii colorate țipător; mult kitsch. Aproape toate articolele vorbesc despre îndrăzneala, ba chiar despre aroganța acestui artist american care, chipurile, se raportează critic la arta kitsch printr-un kitsch și mai mare.

Koons însuși s-a declarat entuziasmat și onorat de oferta Centrului Pompidou și a spus că se bucură de primirea călduroasă de la Paris, susținînd că e un mare admirator al artei franceze clasice. Evident, și această declarație e tot o formă de frondă – cine să-l creadă?

Legăturile sale cu Franța sînt însă destul de puternice: ca să poată șoca, artistul are nevoie de contrast puternic, de alăturări paradoxale, de punere în relație oximoronică. Și unde altundeva decît în Franța ar fi putut obține acest efect? Unde ar fi putut parazita mai mult decît la Palatul Versailles, în 2008, cînd a expus cîteva dintre opere sale?

Le Figaro se întreabă chiar dacă Jeff Koons e într-adevăr un artist adevărat sau doar un impostor. Unii dintre criticii săi îi neagă pînă și calitatea de artizan: se știe, Jeff Koons e doar „creierul", căci de execuția propriu-zisă a lucrărilor sale se ocupă cei peste o sută de angajați ai atelierelor sale. Oricum ar fi, e clar că, cel puțin în Europa, valoarea operei sale e umflată. Are PR bun, iar critica de artă, oricît de tăioasă, oricît de devastatoare, nu face decît să-i crească și mai mult cota. E totuși imposibil de explicat cum se face că lucrarea sa *Baloon dog*, reprezentînd silueta unui caniș răsucit dintr-un balon, s-a vîndut la o licitație cu prețul de 58 de milioane de dolari. Și nici măcar nu se poate spune că acea sculptură e unicat – ci, cel mult, o raritate, căci artistul a realizat mai multe asemenea lucrări din materiale diferite.

Acum 15 ani, Koons era un outsider pe piața de artă mondială, un marginal, un excentric. Reușise, ce-i drept, să se impună în SUA și intrase în vizorul curatorilor și colecționarilor importanți din Europa, dar nu avea încă brand. Ce s-a întîmplat de a ajuns *number one?* O explicație ar fi emergența unor piețe noi de desfacere pentru arta occidentală – sugerează *Le Monde*. De un deceniu, bogătașii din India, din Orientul Apropiat, din China au început să investească în artă. Acolo se construiesc muzee și se fondează colecții private de mari dimensiuni. Conservarea patrimoniului local nu e o prioritate: colecționarii vor artă din Occident și sînt dispuși să plătească oricît pentru a o putea expune. Și cumpără, adesea, fără discernămînt. Neavînd o tradiție în artele vizuale, necunoscînd nici avangarde, nici modernitate, neavînd o critică de artă, sînt predispuși să achiziționeze cam orice li se pare nou, provocator, exotic și... costisitor. E de ajuns ca un obiect de artă să pară scump că devine scump. E suficient ca un artist să intre în colecția unui șeic că imediat un alt potentat va fi dispus să plătească dublu sau triplu pentru următoarea lucrare a aceluiași artist. Sigur, unii colecționari au consilieri formați în școlile occidentale, oameni de încredere care-i sfătuiesc ce să cumpere și cît să liciteze. Dar apetitul nemăsurat al colecționarilor îi transformă pe curatori în vînători de capete. Ei sînt cei care au stricat piața, ei au tulburat echilibrul în raportarea noastră la artele vizuale. Iată o nouă față a societății de consum. Una de care artiști precum Jeff Koons profită din plin.

Faptul că acum e consacrat și în Franța, prin retrospectiva de la Centrul Pompidou, nu face decît să-i crească, din nou, cota. Nu ar fi prima dată cînd profită de „anturajul" favorabil. Acum cîțiva ani, Koons a fost invitat să creeze eticheta pentru o serie limitată de vinuri, produsă de Chateau Mouton Rotschild. Invitația de a realiza designul etichetei e și ea tot o formă de consacrare: Koons se poate lăuda că, într-o vinotecă respectabilă, e pe același raft cu Pablo Picasso, Salvador Dalí și Juan Miro.

PUBLICITATE

adevărul îți aduce cartea autobiografică a Președintelui României!

Carte apărută la CURTEA VECHE

Bestseller absolut în istoria târgului de carte Gaudeamus, volumul

„Pas cu pas" de Klaus Iohannis

este disponibil din 4 decembrie, în toată țara, împreună cu ziarul **Adevărul**!

Nu rata ziarul adevărul, joi, 4 decembrie!

aduse cu poșta

Telenovelim și calendarul?

De fiecare dată cînd sărbătorile cu nume de sfinți declanșează o avalanșă de felicitări adresate prin mass-media celor care-și au ocrotitorul în calendarul bisericesc, mă întreb cîți români vor mai da de băut și vor petrece zile-n șir, pe motiv că-și serbează ziua onomastică peste vreo două decenii, avînd în vedere că numărul copiilor mîndri că se numesc Gervis, Andrada sau Belfast este tot mai mare.

Așa mai dai de cîte-un Florin sau Florian, o Florină sau o Floriană.

Păi, cine-și mai botează acum copilul Ion, Gheorghe, Dumitru sau Nicolae? Mai nimeni. Cît despre Ilie, Visarion, Zaharia sau Mina, nici pomeneală. Mihail supraviețuiește sporadic, văduvit de l-ul final, iar pe Gavril îl mai aflăm doar în buletinele unor venerabili pensionari. Chiar și Gabrielele sau Mihaelele se află-n vizibilă recesiune. La Sf. Parascheva se calcă toți în picioare ca să se-nchine, dar pentru nimic în lume nu și-ar boteza careva fiica sau fina cu acest nume. Acum se plimbă în cărucior și foșnesc din pamperși cei cu prenume exotice, de telenovelă, precum Armando, Gilbert, Lorena sau Lambada, iar dacă vreun Vasile se încăpățînează ca finul să-i poarte numele, părinții, mari fani de producții sud-americane la kil, adaugă repede un Denis sau un Gerald, ca să pice și pe-a lor, și toată lumea să fie mulțumită.

Boala aceasta nu e chiar recentă. Prin anii '50, cînd viitorii cetățeni ai republicii aflau încă de la grădiniță că generalissimul Stalin este cel mai bun prieten al lor și că trebuie să-l iubească mai mult decît își iubesc părinții, începuseră să răspundă la strigarea catalogului copii de activiști numiți Natașa, Zoia, Nina, Tania, Serghei, Sașa, Volodia sau Liuba. Se putea oare ca fiica lui Emil Bodnăraș să nu se numească Svetlana?! Ba, îmi amintesc și de-un fost coleg de școală, Bulubenchi Stalin. Ceva mai tîrziu, la vremea cînd nea Ceașcă deprinsese gustul „vizitelor de lucru" pe la fostele cetăți domnești, unde era întîmpinat de actori călare, care făceau pe voievozii și arătau cu buzduganul spre Cehoslovacia, au fost „revigorați" tradiționalii Mircea, Ștefan sau Mihai, urmați de o avalanșă de Bogdani și Dragoși mititei. La fete, numele istorice n-au prea avut succes. Mușata, Stanca, Bălașa sau Chiajna nu erau compatibile cu „avîntul revoluționar al vremurilor noi", drept care au dispărut cu desăvîrșire. În schimb, pentru că Ileana, Catrina sau Ilinca aveau un iz prea rural, Dragoș și Bogdan jucau șotronul cu Roxane, Cristine, Raluci, Angele și Cerasele. Mariilor și Elenelor a început să li se „asezoneze" constant un al doilea nume, pentru că Anamaria, Marilena sau Maria-Elena confereau lustru orășenesc și nici nu se risca un alint plebeu, precum Maricica, Mărioța, Mărioca sau Lenuța.

Ca orice modă, și moda prenumelor este extrem de capricioasă, drept care amintitele nume de voievozi au devenit caduce, iar funcționarii de la Starea Civilă făceau cîrcei la mînă completînd certificate de naștere pentru Cătălin, Călin, Codruț, Alin, Cristian, Cosmin, Răzvan sau Ciprian, secondați de Oana, Ramona, Alina, Andra sau Loredana. Cînd striga cîte-o bunică din balcon „Cătălin, treci în casă!" sau „Loredana, hai la masă!", se golea parcarea de șoimi ai patriei. Filmele muzicale sau cele cu altoiri de pumni și picioare peste gură, precum și puținele seriale TV dinainte de 1989, au adus cu ele „cinematografierea" prenumelor de la orașe și sate. Așa au apărut Pamela și Boby Lingurar, Rocco Barabulă, Stalone Borfălău, Isaura Ciocănel sau Elvis Aboului. Cel care a bătut recordul și a rezistat cel mai mult în timp a fost Gianni Morandi. Al său „În genunchi mă întorc la tine" a lăsat drept amintire prin spațiul nostru mioritic o mulțime de Giani, Geany, Gianu, dar, mai ales, Gianine sau Geanine. Noroc de pleata blondă a lui Florin Piersic, că altfel nu mai aveam pe cine felicita de Florii. Așa mai dai de cîte-un Florin sau Florian, o Florină sau o Floriană, dar Florica... Cîh! *Never!!!*

Actualul excedent de Andreea și Andrei nu trebuie pus pe seama conștientizării importanței Sfîntului Andrei în evoluția noastră religioasă. Aceste prenume au început, pur și simplu, să se poarte, precum pantofii de un anumit model, iar rezultatul se vede. Ca să numărăm cîte Andreea sau cîți Cătălini și Călini apar zilnic pe posturile noastre de televiziune, nu ne ajung degetele de la mîini și picioare. La rîndul lor, aceste „vedete" nu se simt în top dacă nu pot spune lumii că au adus pe lume un David, o Sara, un Noah sau o Aisia.

Conform legii, fiecare părinte are dreptul să-i spună copilului cum poftește. Chiar și cuvintele de ocară de pe garduri au liber acces în certificatul de naștere. Dar, dacă o telenovelim în continuare cu botezatul, s-ar putea întîmpla ca peste un timp nici măcar vacile noastre să nu se mai numească Bălana sau Joiana și o să-l auzim pe badea Luiz-Alberto din Chintinici, poruncind prin ogradă: Băăăi, Edmond-Octaviooo, băăăi, Ramon-Felipeee, dischideț breee poarta, c-o vinit Raimonda di la imaș! Și tu, Sabrinî-Izabelă, puni digrabî măliguța la hiert și dă fuguța la muls, c-amuș gioacî pi teve Corlata2 Corazona lu' Bostănel și Belmondo a lu' Căcărează în Pacatu' din cucuruz!

Doina RUSU

anti nostalgia

Justine

„Jurnalistă dinamică, totală, animată de spontaneitate, de flerul, inteligența ascuțită, sesizantă, analitică și sintetică în același timp, de interesul nestăvilit pentru faptic, condiții *sine qua non* ale autenticului gazetar. Și, totodată, un pasionat om de cultură, o insațiabilă consumatoare de bunuri spirituale, înarmată cu o sensibilă cunoaștere artistică, cu gust rafinat cu chemare spre literatură. Catinca traducătoarea, cea care a dăruit culturii românești transpuneri creatoare ale multor valori universale, mi-a fost foarte apropiată de-a lungul anilor. Întrunea generos cerințele, normele clasice care definesc bunul traducător: o cunoaștere desăvîrșită a limbii din care traducea, – iar engleza ei nu era limba livrească, pigulită pe manuale și pe texte analizate sintactic, ci, ca tot ceea ce ținea de Catinca, era limba vie, flexibilă, «la zi»; și stăpînirea unei limbi românești fluente și nuanțate, plină de sevă și savoare; și, mai presus de orice, har. Avea acea intuiție inerentă bunului traducător de a pătrunde subtextul, aluzia difuză, ideea sugerată, semnificația absconsă. Și avea acea capacitate esențială pentru orice interpret – fie el actor, muzician sau tălmăcitor – de a se transpune. Nu numai de a transpune, tranzitiv, ci de a se transpune, reflexiv, în gîndirea, în simțirea, în intenția autorului. Pentru un om cu o personalitate atît de marcantă și de pregnantă ca a Catincăi, această supleță mimetică era aparent surprinzătoare. Dar subaparent, perfect explicabilă prin sensibilitatea ei artistică și prin însăși intensitatea trăirilor emoționale. (...) Mai mult decît orice altă tălmăcire, proza insolită a lui Durrell o solicitase deopotrivă afectiv și intelectual, îi dădea satisfacția realizării plenare. Oriunde ne întîlneam, Durrell țîșnea între noi, aproape în chip de salut. Investise atîta emoție în paginile lui Durrell, se confunda pînă-ntr-atît cu destinele personale ale eroilor săi..."

Antoaneta Ralian, „Catinca – traducătoarea" / [Catinca Ralea], în *Secolul 20*, nr. 10-11-12/1980

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Un elefant se legăna pe-un picior de plai

Îmi recunosc, de la bun început, limitele înțelegerii. Nu pricep ce satisfacție se poate găsi în împușcarea unui elefant. La fel, nu găsesc nici o bucurie în ideea de a omorî un iepure, o căprioară, un biet cocoș de munte, o antilopă, sau un leu care stă și lenevește la soare, fără să fi sărit să-ți rupă capul.

Nu vreau să intru nici în celebra discuție dintre adversarii vînătorii și pasionații dedicați acestei îndeletniciri. Natura elementară a reducționismului mecanic duce discuția, întotdeauna, spre elementul „găină". Cu toții am asistat, măcar o dată, la așa ceva: „Buuun! Tu ești împotriva vînătorii, iar prietena ta e vegetariană. Amîndurora vi se pare că vînătoarea e o barbarie, prin simplul fapt că se omoară animale. Deci, omorîrea animalului e ceea ce vă revoltă. Da' de ce nu te revolți cînd mănînci, de-ți amorțesc fălcile, miel la cuptor, șnițel de viței și supă de găină? Pe găina aia n-o omoară cineva ca s-o mănînci? Iar prietena ta nu se-ncalță cu pantofi și cizme de piele? Pentru asta nu sînt omorîte animale?" Nu mai insist, e un mod de a dezbate o temă prin care am trecut cu toții.

Pot să înțeleg, la limită, vînătoarea de selecție. Aceea în care, atunci cînd un fond de vînătoare devine prea mare, cînd există suprapopulare, se eliberează aprobări, iar vînătorii pot să-și manifeste plăcerea de a reduce efectivele de iepuri, mistreți și căprioare, la cote „normale". Tot la limită, fără nici o ironie, pot să înțeleg și poveștile despre dimensiunea ancestrală a vînătorii. Dar, cînd uciderea animalului se face cu o pușcă cu lunetă, dintr-un foișor, după ce s-a băut un coniac și s-a fumat o țigară de foi, povestea cu dimensiunea ancestrală mi se pare că se mută din zona discuției despre antropologie, în zona subiectelor legate de un anumit tip de barbarie contemporană. Iar cele mai amuzante discuții despre vînătoare, cu oameni pasionați, care au în vedere și o anumită etică a acestei îndeletniciri, sînt cele în care se vorbește despre egalitatea de șanse între vînat și vînător.

Ca să fie un pic mai clar, nu sînt unul dintre fundamentaliștii care ar interzice cu orice chip vînătoarea. Ca orice om de bun-simț, aș pedepsi drastic braconajul, aș interzice categoric vînătoarea și pescuitul în zone protejate, și aș încerca să-i strîng de ce-au mai sensibil, la tocul urșii, pe ăia care împușcă sute de ciocîrlii, pe ăia care măcelăresc populații întregi de păsări și animale, doar din cauza unui tembelism mai greu sau mai ușor de definit.

După un lung ocol, să revenim la elefant, că de-acolo plecaserăm. Săptămîna trecută, s-a tot vorbit în presă despre un prosper om de afaceri din țara noastră, un compatriot care a plătit un vagon de bani – după ce-a fost la vînătoare în Africa de Sud – ca să i se împăieze un elefant, un leu și niște antilope. E limpede, omul face ce vrea cu banii lui. E firesc să fie așa. Nu te poți băga în libertatea unui cetățean de a-și cheltui banii exact așa cum crede el de cuviință, cîtă vreme omul nu încalcă vreo lege. Iar în cazul de față, se zice că totul a fost perfect legal. Omul s-a dus la vînătoare, a plătit taxe, a luat aprobări, a respectat toate reglementările în domeniu. Nu e treaba nimănui că vînătorul – probabil cel mai bogat dintre oamenii de afaceri români – a plătit niște sume serioase pentru vînătoare și pentru împăiere. Omul dă bani pe ce are el chef. Ca principiu, așa ceva e de nediscutat. Dar nu te oprește nimeni să vorbești despre *natura* ideii de împăiere. Nu faci nici o analogie între compatriotul menționat adineaori și ideea de barbar. Pornești doar o discuție despre ideea *în sine* de a omorî un animal, și de a-l împăia.

Buuun. Dar, dacă aflăm, mîine-poimîine, că omul de afaceri din România a plătit grămada aia de bani, pentru vînătoarea și pentru împăierea animalelor, doar ca să facă o donație de material didactic unei școli, sau ca să suplimenteze fondul de exponate dintr-un muzeu de istorie naturală? Înseamnă că n-a făcut gesturile astea, vînătoarea și împăierea, pentru că ar fi vreun ciudat care-și umple curtea și casa cu animale împăiate. Un excentric gata să-și populeze locul unde sălășluiește cu animale ucise, care par că-l privesc, zilnic, în ochi. Dar nu poți să vorbești nici despre așa ceva, pentru că e o problemă de gust, o problemă de opțiune, care trebuie respectată, cîtă vreme nu încalcă sfera de confort și intimitate a altui cetățean.

Prin urmare, dacă animalele astea, totuși, ajung la un muzeu sau la o școală? Deși, n-am văzut pînă acum o școală cu un spațiu atît de mare, în care se poate expune un... elefant. Așa ceva, adică gestul de a dona animalele împăiate, nu e exclus deloc. Ca imagine, omul ar face o surpriză colosală și i-ar lăsa pe mulți cu gurile căscate. Ar zgudui serios afirmațiile subiective care spun că o parte din lumea cu bani de pe aici e o colecție de indivizi care nu știu decît să sfideze și să glorifice măreția prostului gust.

Putem merge mult mai departe cu imaginația. Omul chiar vrea să doneze unei școli animalele astea împăiate. Dar, pentru că nu se găsește o școală cu un spațiu atît de mare pentru a găzdui un elefant – plus că elefantul face parte dintr-o întreagă scenă în care mai apar și celelalte animale împăiate –, omul de afaceri român le dă peste gură tuturor și construiește o școală, într-o comună săracă, în care copiii din sate izolate merg kilometri întregi pe jos, ca să ajungă la ore. Face și un internat supercivilizat, unde copiii pot să stea în condiții minunate. Face și o cantină pentru copiii ăștia, dacă tot au unde să petreacă noaptea, și unde să-și facă lecțiile. Și, pentru că tot a construit școala, internatul și cantina, face și un muzeu de istorie naturală, unde încap animalele alea împăiate. Eh, asta da extravaganță!

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

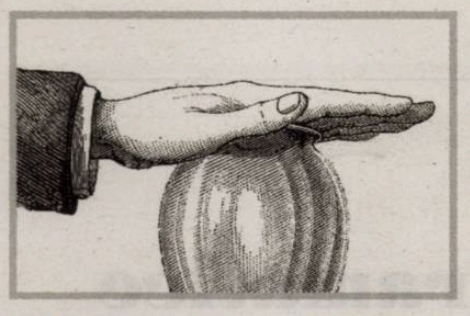

George BANU

scena lumii

Revenire la Cehov

La Tel Aviv, pe o terasă, vorbeam cu un prieten, Andrei Strihan, care îmi povestea un spectacol, văzut recent, care pornea de la un text inedit al cărui protagonist trăieşte înconjurat de personaje venite din teatrul lui Cehov. Idee ce m-a sedus căci, oare, nu-mi servesc ele, şi mie, de parteneri, de umbre în care mă recunosc cu iluziile şi decepţiile proprii? De cîte ori nu m-am confundat cu unchiul Sorin din *Pescăruşul,* cel care a devenit, fără să vrea, „consilier de stat", şi nu scriitor, cum îşi dorea, sau l-am înfruntat pe mediocrul profesor Serebriakov din *Unchiul Vania,* de a cărui vanitate m-am ferit ca de piaza-rea. Cum să nu-i devin dublu ridicol şi să sfîrşesc, aşa cum îl ironizează Vania, un universitar care „vorbeşte despre lucruri ce nu îi interesează pe oamenii de rînd şi pe care colegii săi le ştiu de mult"? Pe tînărul Kostia l-am iubit, dar, din *Pescăruşul,* pînă la urmă în scepticismul lui Trigorin m-am regăsit. Cu el, ca aliat, am îmbătrînit. De cîte ori nu m-am mişcat ca un fluture derutat în constelaţia Cehov... Proiectul israelian mi-a apărut ca un posibil gest autobiografic pe care l-am schiţat şi eu în cartea *Teatrul nostru, livadă cu vişini!* Dacă Shakespeare poate fi „contemporanul" nostru, doar Cehov e „aproapele" nostru, al meu, al prietenilor mei! Trăiesc, trăim în intimitatea lui.

Revenit la Paris, decid într-o seară să văd *Trei surori* – în ciuda atîtor amintiri şi mai ales a unui recent spectacol rus văzut la Sibiu –, doar pe jumătate din dorinţa de a nu rata un *Pescăruş!* Regia o semnează Claire Lasne, care a făcut „voiajul" în Cehov şi i-a revelat ceva din lirismul pe care-l distila subtil pentru a evita „abuzul de lacrimi" propriu eroilor ruşi. La el, emoţia – o ştim – se produce „printre lacrimi". Surîsul e o pudoare a emoţiei. Aici pe platou, nu apar decît cele trei surori, figuri fragile care se înlănţuie afectuos sau se separă prin mişcări ciclice, singurătăţi reunite graţie aceleiaşi nostalgii: nostalgia paradisului pierdut, Moscova. Doar pe ecran intervin celelalte personaje ale piesei ce angajează un dialog fantasmatic cu cele „trei parce" – aluzie mitică a lui Cehov –, a căror singurătate e astfel temporar diminuată. Ecranul nu furnizează echivalentul unui decor abstract, ca în atîtea video-uri actuale, ci dimpotrivă, permite un dialog între cele trei surori, fizic prezente, şi ronda partenerilor ce se constituie în proiecţii afective, proiecţii imateriale ce trasează circumferinţa unui cerc al absenţei.

Olga, Maşa şi Irina dialoghează cu aceste personaje „imateriale" ce par făcute din „materia viselor"– pentru a-l parafraza pe Prospero din *Furtuna*. Ele nu sînt nici ireale, nici onirice, ele au consistenţa unei lumi a emoţiilor, a unei implicări afective dincolo de realitatea concretă. O afectivitate generală se constituie în climat comun, în ambianţa ambiguă de împlinire şi dezamăgire. Surorile trăiesc printre personajele vieţii lor cotidiene ce apar şi dispar pe ecranul memoriei, ecran luminos ce restituie figuri şi peisaje, aşa cum eu trăiesc printre personajele cehoviene care se animă la ceas de seară, ceas de însingurare.

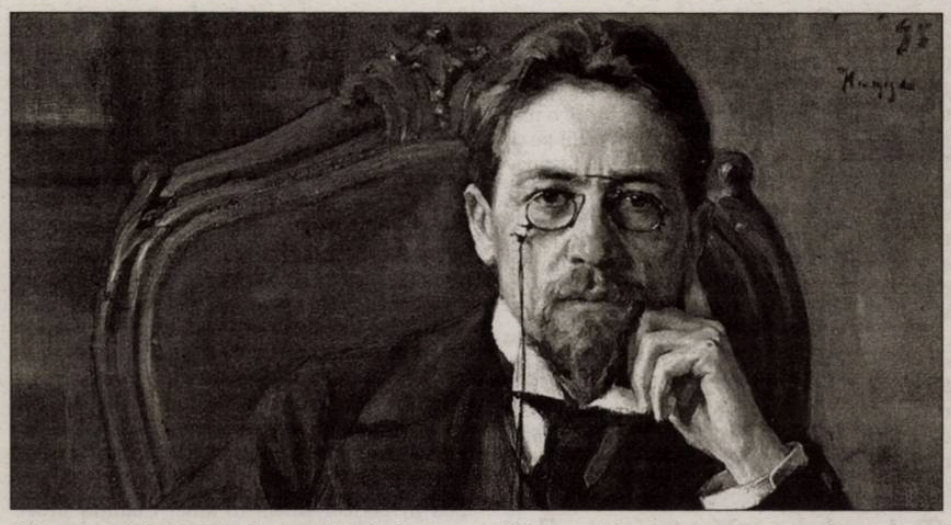

Iată un spectacol nu sentimental, nici cinic, ci profund melancolic. Melancolia unei împliniri imaginare, al cărei caracter iluzoriu îl atestă relaţia între prezenţa surorilor şi evanescenţa partenerilor. Două lumi care au comunicat ca într-un vis!

Pescăruşul a devenit azi textul cehovian de referinţă pe scena europeană. Îl regăsim constant, ca un motiv al discursului despre artă, reactualizat intens de tinerele generaţii. Cum să refuzăm, cum să ne afirmăm? La Paris, un regizor important, Yann-Joël Collin, montează această revoltă ca un strigăt împărtăşit între scenă şi sală, căci actorii circulă printre noi, vin, pleacă, se urcă pe platou şi nu încetează să ni se adreseze direct. Ei ne implică în destinele lor şi ne împiedică să adoptăm acea pudică rezervă cehoviană care, în epocă, suscita admiraţia lumii literare ruse. Aici totul e prea imediat, prea strigat, prea crispat... se iese, e evident, din „tradiţia" stanislavskian de mult contestată, dar se iese pe o cale străină, nepotrivită. Ea combină dramaticul şi comicul, cu o intensitate abuzivă, şi, eu, din afară, privesc această lume ca aparţinînd unei alte familii teatrale, unui alt univers scenic! Cu o excepţie. Celebra piesă a lui Kostia, viziune a catastrofelor ecologice ulterioare, Nina o joacă la început grotesc, oribil, derizoriu. Cînd revine însă, doi ani mai tîrziu, şi şi-o reaminteşte, tonul s-a modificat, pentru ca, de astă dată, să murmure vechiul monolog ca o elegie subtilă, fără crispări şi strigăte, o melopee a înfrîngerii. Nina a suferit şi jocul i s-a transformat, actriţa confruntată cu eşecul vieţii se împlineşte pe scenă. Acesta-i preţul de plătit! Şi acum îi aud încă murmurul vocii ca o rugăciune profană, contrast poetic al dezgreabilei performanţe iniţiale.

Revenind acasă în noapte, am răsfoit un ziar de unde aflam că soclul culturii generale a Franţei, soclul la care atît de des am făcut apel, mai ales vara, în vacanţă, *Enciclopedia universalis,* a dat faliment. Încă o „livadă" ghilotinată, încă o înfrîngere. Wikipedia actuală e echivalentul soluţiei practice propuse de Lopahin... sacrificiul livezii pe soclul profitului. Moartea simbolică pentru o salvare economică. Mă uit la volumele *Enciclopediei* mele, cu lacrimi în ochi, ca Liubov la „livada" sa. Şi de aceea nu doar înţeleg, dar iubesc ideea lui Gabor Tompa de a utiliza ca decor, pentru o viitoare punere în scenă, imaginea străvechii biblioteci Strahov de la Praga, unde cărţile legate în piele albă par să se constituie într-o armată fantomatică a cărei dispariţie a avut deja loc. Sîntem înconjuraţi de „livezi" ce se prăbuşesc... o pagină din cartea istoriei se întoarce, şi noi – eu, prietenii mei – o însoţim cu regret şi resemnare.

În aceste zile cehoviene îmi lipsea *Vania*... pînă cînd, hazard fericit, a sunat telefonul şi la capăt de fir vorbea Horaţiu Mălăele. Liberi amîndoi, ne-am revăzut şi privindu-l îmi aminteam de celebrul său rol de la Bulandra. Trei ore cu Vania, *place des Vosges!* I-am povestit cum Cehov, în celebrele sale călătorii, la Genova sau la Nisa, nu voia să vadă decît cimitire şi spectacole de circ. Astfel se încheia revenirea la Cehov!

Iluzie infirmată căci o ultimă întîlnire a intervenit graţie unui spectacol simplu, la persona întîi, *Am o teribilă poftă de viaţă*, pornind de la nuvelele cehoviene. Rînduri simple, mărturii pudice care astfel reunite mi-au amintit ce mi-a povestit odată Virgil Ierunca despre o întîlnire cu Cioran, care, în secret, i-a şoptit: „Să nu spui la nimeni, dar mie îmi place teribil viaţa."

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

PUBLICITATE

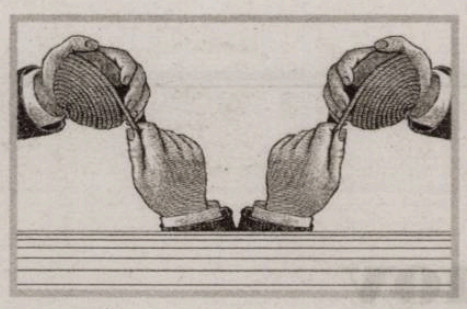

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Moldova – alegerile dramatice

– care au schimbat puțin –

Pe site-ul Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (http://socialistii.md), aproape toată pagina este ocupată de o fotografie. Un Vladimir Putin în capul unei mese, cu o privire dîrză, dar și un zîmbet părintesc. În stînga lui, la masă, o doamnă îi explică ceva, iar lîngă ea, ușor stingher în adorație – un domn ceva mai tînăr. Doamna este Zinaida Greceanîi, șefa ultimului guvern al lui Vladimir Voronin. Domnul este Igor Dodon, vicepremier și ministru al Economiei în același guvern, omul care a candidat din partea comuniștilor la primăria Chișinăului și a fost învins cu foarte puțin de Dorin Chirtoacă. Fotografia rezumă mesajul Partidului Socialiștilor (PSRM): vrem cu Rusia. Într-o campanie în care Vladimir Voronin și vechiul său partid PCRM au refuzat să spună clar încotro vor îndrepta țara, PSRM a venit cu mesaj radical pro-Est. Nu doar că vrem cu Rusia, dar vrem pentru Moldova și tot ce propune Rusia pentru Moldova: denunțarea Acordului de Asociere cu UE, aderarea la Uniunea Vamală Rusia – Belarus – Kazahstan. Plus rezolvarea conflictului transnistrean prin federalizarea Moldovei – Chișinăul ar deveni, deci, parte a unei federații unde Transnistria e partener egal și controlează destinul întregii țări. De altfel, Voronin a pierdut încrederea Moscovei cînd a refuzat, în ultimul moment, un plan similar de pacificare a situației cu Transnistria. Voronin a încercat că balanseze între Vest și Est, a repornit relația cu UE în 2005-2007, apoi a devenit un acerb antieuropean cînd Europa, la Chișinău, însemna că la conducere se află alții. După semnarea Acordului de Asociere, Voronin a continuat să fie critic, dar la modul „dacă tot îl avem, îl mai renegociem pe alocuri, dar mergem înainte". Cum ar veni: vițelul blînd suge la două vaci – din motive care îmi scapă, proverbul cu mielul are variantă cu vițel la Chișinău. Astfel, Voronin a lăsat liber culoarul prorus. Unde au intrat Renoto Usatîi și Igor Dodon. Am scris despre ei într-o rubrică recentă. Usatîi a fost scos din cursă de decizii ale justiției, a rămas Dodon. PSRM-ul său a stat mereu în sondaje la limita de a intra în Parlament (pragul electoral e la 6%). Cu Usatîi în cursă, văzut ca marea surpriză, probabil că Dodon ar fi rămas pe afară, pentru că prorușii ar fi preferat un vot pentru Usatîi decît să riște cu Dodon, care putea să nu intre în Parlament. Cu Usatîi eliminat, Dodon a devenit principalul steag al fidelilor Rusiei. Cînd scriu acest articol, după numărarea a 87% din secții, PSRM obține 21%.

Ne-am speriat cu toții de acest rezultat și primele comentarii din primele ore din noaptea de duminică erau pesimiste. Un prieten care a fost într-o comisie electorală din centrul Chișinăului îmi transmite repede rezultatele de acolo: PSRM are 208 voturi, urmează PLDM (Filat) cu 140. E foarte pesimist, s-ar presupune că în Chișinău lumea votează cu partidele proeuropene. Îl întreb cît a luat PCRM – în mod bizar, uitase să îmi spună tocmai asta: luase doar 92 de voturi. Cîteva ore, sîntem sub șocul lui Dodon – care, de la primele cifre privind numărătorile parțiale, se instalează la peste 20% și rămîne acolo. HotNews ține titlu mare cu partidele proruse care cîștigă alegerile, *Gândul* vine cu un titlu genial: „Putin și-a luat țara înapoi". În aceste cîteva ore de incertitudine, am văzut felurite reacții. Oameni, chiar prestigioși, care își pierd cumpătul și înjură soarta și neamul pe Facebook, prieteni care îmi zic că presimt o depresie și să nu contez pe ei în zilele următoare. Un moldovean prăpăstios glumește că e ca în 1940: cine apucă să treacă Prutul, să treacă, cine nu, Dumnezeu cu mila.

Însă cu ochii pe cifra lui Dodon, uităm de două aspecte care schimbă dramatic rezultatul de fond: a) PCRM scade foarte mult și b) e adevărat că cele trei partide proeuropene care intră în Parlament au fiecare, separat, un scor mai slab decît PSRM, dar toate trei adunate au un scor ușor mai mare decît PSRM+PCRM. Cînd site-ul alegeri.md începe să transforme automat procentele în mandate (eliminînd voturile acordate celor care nu intră în Parlament și redistribuind), începe să se vadă că PLDM + PD + PL ar obține o majoritate parlamentară la limită. Cu ochii pe cifra lui Dodon, am uitat de întrebarea principală a alegerilor: vor putea forțele proeuropene să aibă o majoritate? Răspunsul în acest moment este că da. Tîrziu în noapte, HotNews schimbă titlul catastrofic cu unul optimist: partidele proeuropene au, împreună, mai multe mandate decît cele pro-Est.

În ce privește PCRM, cei mai mulți uitau să se uite la scorul lor. Ne-am obișnuit ca, într-un fel sau altul – PCRM să fie constant. Era exasperant modul în care Voronin părea un fel de bolovan trîntit în balta politicii moldovenești – bolovanul rămînea constant, jocurile se

Taberele pro-Vest și pro-Est nu s-au schimbat aproape deloc din 2010 încoace.

făceau în funcție de ce se întîmpla pe lîngă el, cine cu cine se alia pentru a izola bolovanul. Ca să aveți o idee despre dimensiunile bolovanului, această constantă a însemnat, în 2005 – 46%, în 2009 – PCRM a luat 49% în alegerile din aprilie (cele după care s-a lăsat cu scandal) și 44% în alegerile anticipate din iulie 2009. În 2010 – scăzuse cu puțin, dar tot lua 39%. Deci, avînd constanta asta în cap, ne uitam la cifrele lui Dodon, care săreau de 20%. Cu un bolovan PCRM în baltă și un Dodon îngrășat la peste 20%, totul părea pierdut. Dumnezeu cu mila. Doar că surpriza Dodon a venit pe fondul unei surprize majore de sens opus: bolovanul s-a spart. PCRM a obținut (pe cifrele din 87% din secții) doar 17,9%. Astfel, deși PSRM e pe primul loc, de fapt, dacă adunăm la scorul PCRM, cele două partide obțin exact 39%, cît avea PCRM singur în 2010.

Cu alte cuvinte, taberele pro-Vest și pro-Est nu s-au schimbat aproape deloc din 2010 încoace. Blocul pro-Est, care atunci era reprezentat de PCRM singur, ia tot în jur de 40%, doar că acum prin două partide. Iar blocul pro-Vest, compus din mai multe partide, ia cu cîteva procente mai mult și e teoretic favorit să aibă majoritate parlamentară. E remarcabilă această constanță, dacă ne gîndim cîte s-au schimbat din 2010 pînă astăzi. Atunci abia începeau negocierile pentru Acordul de Asociere cu UE, lumea era entuziast-optimistă în Moldova, vizele nu erau ridicate. De cealaltă parte, Uniunea Euro-Asiatică nu era decît un proiect în capul lui Putin, Ucraina era întreagă și intra în jocul de „vițel blînd" și oportunist, încercat de Ianukovici. Lumea încă mai putea să creadă că Rusia e un stat mare, dar responsabil, nu un pirat internațional care schimbă frontiere cum îi place. În Moldova au urmat nenumărate crize politice, semnarea Acordului de Asociere, timide încercări de instituții anticorupție proptite pe ici, pe colo, de europeni, și multe scandaluri revoltătoare de corupție ale proeuropenilor *Made in Moldova*. Igor Dodon pierdea alegerile pentru primăria Chișinău și părea a fi alternativa mai realistă și mai de înțeles la Voronin. Cum bătrînul era inflexibil și nu se putea alege un președinte, Dodon și Greceanîi au plecat din PCRM. Cu votul lor în Parlament, a fost posibilă alegerea președintelui proeuropean Nicolae Timofti.

Partidele proeuropene sînt și ele remarcabil de neschimbate. Aceeași ordine – PLDM, PD, PL, aceiași lideri. Partidul Liberal Democrat din Moldova rămîne primul partid dintre cele proeuropene, cu 19%, dar pierde multe procente față de 2010. Vlad Filat a provocat cea mai mare criză politică din Republica Moldova, complet inutil, a fost forțat să se retragă de la guvern de o decizie a Curții Constituționale. A reușit totuși să țină partidul unit. Performanța guvernamentală a echipei Iurie Leancă nu s-a transferat însă automat către partid. Filat l-a pus pe Leancă pe locul 2 pe listă, dar nu l-a folosit în campanie. Leancă e singurul politician din coaliția guvernamentală cu popularitate mare, și tocmai el nu a fost folosit. Al doilea partid, Partidul Democrat din Moldova, este captiv lui Vlad Plahotniuc – cearta dintre cei doi Vlazi a fost motivul pentru care Filat a rupt coaliția. Iată-i că vor guverna din nou împreună. A treia forță care poate aduce mandate cît pentru o coaliție este Partidul Liberal al lui Mihai Ghimpu. Îmi mențin ideea că decizia lui Ghimpu de a ieși din coaliție a fost una periculoasă. Guvernul Leancă, rămas în funcție, a reușit semnarea Acordului de Asociere, deci a pus Moldova pe niște șine, iar aceste alegeri doar confirmă că stă pe acele șine. Ghimpu a pus în pericol șinele în sine. Coaliția proeuropeană a putut continua doar pentru că o mare parte a grupului parlamentar liberal l-a trădat pe Ghimpu, a rămas la guvernare și a fondat Partidul Liberal Reformator. Acest partid nu a mai intrat acum în Parlament. Această poveste cu liberali moldoveni ar putea fi scenariul unei drame despre politică și morală: cine e trădător în povestea asta? Cine a jucat cinstit? Care era binele mai mare? Ghimpu a ținut în viață partidul și l-a readus în Parlament la aproape același scor ca în 2010, și acum va fi în poziție de negociere pentru o nouă coaliție. Colegii săi, care l-au trădat, au făcut însă posibilă semnarea Acordului cu UE. Ghimpu a petrecut ultimii doi ani atacînd guvernul din opoziție. Apoi a făcut campanie cu ideea de aderare la UE și NATO. Este cel mai de încredere proeuropean (și singurul deschis proromân) de la Chișinău. Dar și cel mai dificil om politic de la Chișinău.

PCRM pare să fi pierdut pentru că a încercat un joc ambiguu la mijloc. Așa cum, în Ucraina, Partidul Regiunilor s-a prăbușit pentru că electoratul s-a radicalizat în pro-Vest și pro-Rusia. În Moldova, Voronin a încercat jocul lui Ianukovici, care era jocul tradițional al elitelor de această zonă – pînă cînd Rusia a schimbat situația și a forțat radicalizarea opțiunilor. Dodon și Usatîi (dacă realitatea nu îmi va servi alte subiecte urgente, cred că ar merita să revin într-un editorial viitor la Usatîi, la epopeea eliminării sale și la rolul Rusiei în aceste alegeri) au furnizat oamenilor materialul brut, fără ambiguități: cu Rusia și basta. Dimensiunile votului nu se schimbă din perspectivă geopolitică – proeuropenii obțin o majoritate la limită –, însă în interiorul taberei pro-Est avem o dinamică diferită. Radicalii se impun și îi bagă în colț pe oportuniști. În ultimul an, Voronin a curățat partidul de radicali, în esență de cei care au creat gruparea paramilitară Antifa. Numită așa pentru că se luptă cu fascismul cam cum se lupta URSS pentru pace (pînă nu mai rămîne piatră peste piatră), Antifa e un fel de CriticAtac – dar mai serioși și mai puțin extenuați în dezbateri de genul „cum să interpretăm corect din punct de vedere marxist-dialectic faptul că nu găsim bere neagră la halbă". Cu Antifa eliminați din partid și căutați de poliție și serviciile secrete, cu Usatîi în campanie, care a furat luminile rampei aruncînd cu bani în toate părțile, cu Dodon care reușește să fie primit și fotografiat cu Putin, Voronin s-a văzut concurat exact în punctele sale puternice tradițional: ideologia, banii și pupatul mîinii la Moscova. Pentru fiecare dintre aceste caracteristici, publicul său avea alternative mai bune în afara PCRM. Nu am date acum să confirm ipoteza asta, dar bănuiesc că PSRM și PCRM și-au împărțit voturile pe axa rural/urban, cu prorușii din urban mergînd mai mult spre Dodon (ei au fost radicalizați prin informații în peisajul TV rusesc post-Crimeea) și bătrînii din rural rămînînd cu Voronin, pentru că ei se schimbă greu. Probabil mașinăria de partid a PCRM a adus tot ce mai putea aduce – cînd am stat ultima dată la Chișinău, mi-au bătut la ușă un grup de oameni – știau că acolo stă un vorbitor de română care trebuie să primească ziarul *Comunistul* în română și că nu locuiește permanent, deci nu merită să-și bată capul să mă convingă, erau însoțiți de șefa comitetului de locatari. Asta e mașinăria de pe vremea PCUS, cam cu aceiași oameni. Voronin a pierdut tineretul și segmentul dinamic al populației. În mod ironic, riscăm să ajungem să-l regretăm pe bătrîn: așa comunist și instabil cum era, putea controla inclusiv tineretul prorus, prin bani, convingere sau amenințări. Acest tineret care nu își simte locul în Europa și care găsește în proiectele imperiale ale Rusiei un mijloc de a ieși din ratare, se va radicaliza, liber de vechii tovarăși.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Rețetă de toleranță de sărbători

Mă gîndesc că vînzoleala de Moș Nicolae sau de Crăciun nu are nimic toxic. Ce-i așa de rău? Să se vînzolească alții, nu? Dacă eu nu o fac, de ce să comentez, să spun de rău? Face audiență. Nu mă interesează. Îmi face rău personal. Nu-mi face. Nu am unde parca? Să fim serioși. Cred că, dacă sînt puternic, nu am nevoie de nimic din toate astea, pentru a-mi justifica gesturi, uri, scîrbe și îndoieli. Să meargă lumea la shopping! Iar dacă eu nu o fac înseamnă că am din destul lapte, mînz, viezure, ciorapi și fasole, și că pentru un cadou este loc și de mine în magazine, dar mai mult, pot sta în bîrlog și să-mi văd de ale mele. Este un gînd acum. Pe vremuri, înjuram cu patos shopping-ul, aglomerația. De ce? Cu cine m-am aliat în numele acestei negații? Sînt mai puțin spectator? Îmi trebuie mai multă minte, decît ghete? Cred, de fapt, că prima zăpadă e de vină. Mi se pare generoasă și nu-mi vine să-i stric albeața cu șoșonii mei. Să taie pîrtie alții. Și, nu știu de ce, dar nici să mă afirm, să mușc la lume nu-mi mai vine. Am dinți, de ce să-i consum pe lupte de-astea? Într-o lume a tot mai mulți cîștigători, prefer să stau deoparte. Și, de fapt, mă tot întreb, de ce? Cred că motivul pentru care scriu astfel acum este dat de faptul că duminică, vrînd să cumpăr țelină, nu am coborît în piață să cumpăr țelină. Mi-am dat seama că forța e cu mine și am inventat ceva de mîncare cu resturi din frigider. Istorii uitate în frigider de peste săptămînă. O pastramă de porc, bucată mică, franjuri. Tăieței făcuți în casă. Unt. Apoi, un piept de pui de țară, făcut țigănește, cu usturoi. Să nu uit doi ardei grași ușor stîlciți. Două cepe. A intrat și un sufleu de conopidă. N-am uitat nici de niște trecătoare ciuperci cu pălărie mare. Am amestecat cașcaval *slim*, de unde pînă unde ajuns în frigider, și brînză de capră, cam juma de bucată, apropo, mi se pare că prețul la brînzeturi s-a cam lipit de altă categorie socială. Ce-oi fi pus? Niște enibahar și o țîră de cimbru. Și uite așa am făcut față zilei. Și cu rețeta asta mi-am dat seama că pot fi și tolerant față de shopping, alcoolicii anonimi ai marilor orașe. Da, pur și simplu, neieșind pentru o țelină, am reușit să amestec tot ce regreta prin frigider. Megashopping minunat anul acesta! Vă înțeleg.

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

Felurite familii

Texte şi opinii de:

● Raluca ALEXANDRESCU (lector univ. la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti)
„Legitimitatea politică a cumetriei“

● Bogdan LUCACIU (psiholog)
„Familie, clan, gintă, trib“

● Diana Elena NEAGA (lector univ. la Universitatea „Nicolae Titulescu“)
„De gura lumii“

● Ciprian NECULA (sociolog)
„So rom san tu?“

● Raluca POPESCU (sociolog)
„Familia extinsă – suport şi vulnerabilitate“

● Laura SITARU (conferenţiar la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea Bucureşti)
„În Orientul arabo-musulman“

● Radu UMBREŞ (antropolog)
„Cum să (nu) te foloseşti de «familia tradiţională» în alegeri“

argument

Ipostaze ale familiei

Dosarul de faţă a pornit de la ideea cumetriilor în politică, într-o perioadă în care emulaţia politică era maximă – perioada de dinainte de alegeri. În contextul nu doar politic, ci şi public, în general, neaoş, relaţiile de familie tind să fie privite mai curînd ca un sistem de protecţie şi întrajutorare, în stilul celor de clan ori mafie.

Desigur, nu se poate generaliza. Dar familia continuă să fie, după cum reiese din studii sociologice, comunitatea cea mai importantă pe care se poate sprijini un individ în România de azi. Apartenenţa la grupul familial continuă să fie cea mai puternică.

Ce mai înseamnă familie, astăzi? Cuplul format din doi părinţi şi unul/doi copii, ori grupul extins în care sînt incluşi şi bunicii, fraţii, verii, finii şi naşii?

Dosarul de faţă nu răspunde pînă la capăt acestei dileme. Din cercetarea sociologică a Ralucăi Popescu reiese că familia extinsă e mai degrabă o aspiraţie decît o comunitate, în care cei mai mulţi dintre noi vieţuiesc în mod real. Care funcţionează, la o adică, în condiţii de boală ori alte nevoi, cînd membrii familiei se mobilizează şi se ajută unii pe alţii, pînă la gesturi esenţiale: să-şi ia părinţii bolnavi acasă, să-i îngrijească... De asemenea, sistemul bunicilor ca adjuvanţi ai nepoţilor continuă să funcţioneze, pe scară largă, din motive în primul rînd economice...

Înainte de a fi un sistem de relaţii, familia în general, dar şi familia extinsă, cea care cuprinde naşii şi finii, este o „taină a Bisericii lui Dumnezeu“. Sacralitatea ei nu este alterată de diversele ritualuri mai mult sau mai puţin absurde care apar la nunţi, de pildă.

Poveştile de familie, de sacrificiu pentru a te întoarce la familie, vor fi mereu interesante. Şi, la fel, modelele familiale diferite de ale noastre: cel britanic, cel musulman şi cel al familiei rome.

Familia extinsă, de tip clan, reprezintă modelul macrofamilial. La polul extrem, sînt familii cu puţini membri, care se străduiesc să existe – precum familiile monoparentale ori familiile – controversate, la noi – *gay*.

Toate acestea se regăsesc în actualul Dosar caleidoscopic. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 4 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Raluca POPESCU

Familia extinsă

suport şi vulnerabilitate

Familia nostalgiei

În ciuda unei bogate literaturi nostalgizante şi a opiniei publice, cercetările pe tema familiei demonstrează că tipul extins nu a fost nici în trecut cel mai răspîndit. Familia lărgită, cu multe generaţii sub acelaşi acoperiş, a reprezentat mai degrabă modelul ideal, puternic valorizat. De exemplu, cercetările unor istorici (Laslett) au arătat că dimensiunea medie a gospodăriei în Anglia (incluzînd servitorii) se situa în jurul a 4,5 membri, începînd cu secolul al XVI-lea, şi a rămas constantă de-a lungul industrializării pînă spre sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd a început să înregistreze un declin – pînă la trei membri, la începutul secolului XX. Gradul de coabitare intergeneraţională era, de asemenea, redus, dacă ţinem cont de mortalitatea deosebit de ridicată a vremii. Părinţi, copii, bunici sau alte rude colaterale trăind şi muncind împreună reprezintă mai degrabă un mit, *„familia clasică a nostalgiei Vestului“* (Morgan) decît o realitate.

Deşi tipul extins de familie nu a reprezentat modelul cel mai răspîndit, ci, mai degrabă, cel mai puternic idealizat, poate fi considerat caracteristic societăţii preindustriale prin atributele asociate: rolul fundamental în societate, funcţiile de bază pe care le îndeplineşte, distribuţia inegală a statusurilor şi a rolurilor, relaţiile strict reglementate dintre membrii, autarhia şi izolarea de societate.

Familia tradiţională (cu referinţa idealizată a familiei extinse) reprezenta o instituţie conservatoare, o comunitate închisă, în care valorile erau puternic modelate de religie, iar normele rigide menţineau o puternică stabilitate şi loialitatea membrilor, spiritul de clan fiind mai presus de interesul propriu. Economia gospodăriei era una autarhică de subzistenţă, fiind un indicator al circuitului închis al familiei şi al tuturor activităţilor şi funcţiilor pe care le îndeplinea. Producţia şi consumul erau realizate în cadrul gospodăriei, la ele participînd toţi membrii familiei. La nivelul funcţiilor, familia tradiţională asigura totalitatea nevoilor individului, de la funcţia de reproducere, educaţia copiilor, îngrijirea bătrînilor, pînă la transmiterea tradiţiilor şi a obiceiurilor culturii respective. Relaţiile de gen erau asimetrice, bărbatul deţinînd poziţia privilegiată. Stilul de viaţă al familiei consacra superioritatea părinţilor asupra copiilor, a vîrstnicilor asupra tinerilor, a bărbaţilor asupra femeilor, a fraţilor mai mari asupra celor mai mici ş.a.m.d.

Prin prisma nevoilor din societatea contemporană, familia tradiţională este o familie în care nu ai vrea să trăieşti, o familie care anihilează libertatea individului şi dezvoltarea personală. Totuşi, familia extinsă şi viaţa în comunităţile tradiţionale, „familia şi satul de altădată“ sînt şi în prezent repere nostalgice, fiind considerate păstrătoarele „adevăratelor valori“, pe fondul mişcărilor valorice din ultimele decenii – de respingere a modernităţii, de redescoperire şi revalorizare a tradiţiei.

În România, influenţa familiei extinse nu pare a fi de tip simbolic pe fond nostalgic, ci mai degrabă o realitate. Definită strict, nu reprezintă tipul cel mai frecvent de familie, dar într-o formă modificată, aceasta continuă să reprezinte modelul tipic de familie din societatea românească.

Familia suport

Conform recensămîntului din 2011, dimensiunea medie a gospodăriei în România este de 2,66 persoane, în scădere faţă de valoarea de 2,92 membri de la recensămîntul din 2002. Modelul familial cel mai răspîndit este cel al familiilor nucleare, dar există o pondere importantă a familiilor extinse, de aproape 7%, printre cele mai ridicate valori din Europa.

Familiile extinse *de facto* (înţelese ca mai multe nuclee familiale locuind împreună şi avînd menaj comun) sînt tot mai puţine. Totuşi, familia lărgită rămîne probabil tipul dominant de familie în România prin „familia extinsă modificată“, înţeleasă ca familia în care, deşi nu mai trăiesc împreună, membrii săi rămîn foarte bine conectaţi, iar solidaritatea intergeneraţională rămîne la fel de importantă. Chiar dacă nu mai locuiesc sub acelaşi acoperiş, membrii familiei vorbesc şi se vizitează des, se susţin emoţional şi material, participă la activităţile domestice, la creşterea copiilor şi îngrijirea bătrînilor.

Peste jumătate din părinţi declară că se văd aproape zilnic cu copiii lor, deşi nu locuiesc în aceeaşi gospodărie. Contactele sînt frecvente şi cu celelalte rude, peste 40% declarînd că se văd cu aceştia cel puţin o dată pe săptămînă şi peste 60% declarînd că vorbesc prin telefon sau Internet cel puţin săptămînal (Datele prezentate sînt din anchetele europene European Quality of Life Survey – 2012 şi Generaţii şi Gen – 2005).

Întîlnirile atît de frecvente indică nu numai o solidaritate crescută, ci şi proximitatea spaţială a familiei, majoritatea indivizilor avînd părinţii, copiii şi chiar alţi membri ai familiei în localitate sau în apropiere.

România conservă un pattern al relaţiilor strînse dintre generaţii, comparativ cu ţările occidentale, asemănător cîtorva state estice şi sudice (mediteraneene). Cei în vîrstă le aduc oale cu mîncare, borcane de murături şi zacuscă copiilor adulţi, au grijă de nepoţi, îi iau de la şcoală, rămîn cu ei cînd ies părinţii în oraş, îşi pun chiar şi casa la bătaie, ca să îi poată lua tinerei familii un apartament. Aproape 80% consideră că bunicii trebuie să aibă grijă de nepoţii lor dacă părinţii au nevoie de acest lucru, trei sferturi consideră că părinţii trebuie să acorde ajutor financiar copiilor lor adulţi dacă e cazul, şi peste 40% consideră chiar că părinţii trebuie să-şi adapteze propria viaţă pentru a-i ajuta pe copiii lor adulţi dacă aceştia au nevoie.

Copiii adulţi, atunci cînd părinţii se îmbolnăvesc sau îmbătrînesc şi nu mai au putere, îi iau cu ei în casă şi au grijă de ei, chiar cu preţul afectării vieţii de cuplu sau a vieţii profesionale. O majoritate de peste 90% crede că propriii copii ar trebui să-şi asume responsabilitatea pentru îngrijirea părinţilor atunci cînd aceştia au nevoie de acest lucru, peste 80% – că ar trebui să le ofere sprijin financiar cînd aceştia se confruntă cu dificultăţi şi aproximativ 70% – că ar trebui să-i ia pe părinţi să locuiască la ei cînd aceştia nu se mai pot îngriji singuri.

Implicarea în treburile casnice şi îngrijirea persoanelor dependente sînt aspecte care confirmă modelul familiei lărgite. Îngrijirea vîrstnicilor sau a persoanelor cu dizabilităţi ca activitate curentă a familiei înregistrează în România printre cele mai ridicate valori din Europa. Aproximativ 8% (10% dintre femei şi 5% dintre bărbaţi) declară că se ocupă cu această sarcină în fiecare zi, valoarea fiind la fel de ridicată numai în Spania şi Lituania. Diferenţele de gen sînt unele dintre cele mai scăzute din ţările Uniunii Europene: bărbaţii sînt implicaţi la cote ridicate în creşterea copiilor, gătit şi alte treburi casnice şi chiar în îngrijirea bătrînilor.

Modul în care românii se raportează la timp confirmă, de asemenea, importanţa relaţiilor cu familia în viaţa lor. Peste 40% consideră că petrec prea puţin timp cu familia, valoarea fiind, alături de cea din Cipru, cea mai ridicată din Uniunea Europeană. Nemulţumirea faţă de bugetul de timp priveşte mai puţin sfera personală şi hobby-urile, pentru care o pondere mai scăzută declară că nu au suficient timp.

Familia este totodată principala sursă de suport pentru majoritatea situaţiilor dificile: îmbolnăvire, probleme personale, pierderea locului de muncă, o nevoie urgentă de bani, tristeţe etc. România, ca şi alte ţări estice, se aseamănă mult cu tipul de familie mediteranean, în care reţelele de familie reprezintă plasa de siguranţă cea mai importantă. Ţările nordice, central-europene şi baltice au un model de familie în care suportul este acordat de servicii specializate, instituţii, ONG-uri. O parte din populaţie consideră chiar că nu ar primi ajutor de la nimeni: de exemplu, peste 35% dintre olandezi declară că nu ar apela la nimeni în cazul în care ar fi în căutarea unui loc de muncă.

Familia românească, chiar dacă nu mai locuieşte sub acelaşi acoperiş, continuă să funcţioneze ca o familie lărgită bine integrată în comunitate, ca o reţea de suport: legături strînse între membri care oferă sprijin emoţional, îngrijire, ajutor domestic şi suport material. Dar familia din România este şi o familie cu nivel de trai scăzut, fapt ce poate reprezenta o explicaţie importantă pentru solidaritatea ridicată şi pentru menţinerea acestor aranjamente de tip extins. Distribuţia mai egalitară a treburilor casnice, îngrijirea copiilor, a bătrînilor şi a bolnavilor nu reprezintă numai o egalitate de gen şi o solidaritate intergeneraţională sporită, ci şi un standard de viaţă scăzut, imposibilitatea externalizării sarcinilor domestice şi o lipsă de acces la servicii destinate vîrstnicilor.

Faptul că membrii locuiesc în apropiere indică nu numai modelul familiei unite, ci şi o mobilitate rezidenţială redusă, explicabilă prin structura pieţei muncii şi factori economici. Vizitele frecvente ale copiilor adulţi la părinţii vîrstnici şi îngrijirea acestora, cînd este cazul, indică şi faptul că nu pot apela la servicii de îngrijire pentru că nu şi le permit. De asemenea, bunicii sînt foarte implicaţi în creşterea nepoţilor, cel puţin pînă la vîrsta şcolară, şi pentru că părinţii nu pot suporta costurile grădiniţelor particulare şi a altor centre de zi. Ca să nu mai amintim de sarcinile menajere care, pentru majoritatea gospodăriilor din România, reprezintă un lux.

Oferta de servicii publice care să compenseze efortul familiei a înregistrat un continuu regres începînd cu anii 1990, în timp ce oferta de servicii private nu reprezintă încă o alternativă viabilă nici din punctul de vedere al posibilităţii de a susţine costurile asociate şi nici din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare. Cu alte cuvinte, familia românească a continuat să funcţioneze ca o familie extinsă, nu numai ca urmare a unei valorizări crescute a modelului, ci şi ca mijloc de adaptare la un nivel de trai scăzut.

„Dacă o să cauţi numărul şaptesprezece – şi este foarte probabil că ai să-l cauţi, deoarece în cartea de faţă se vorbeşte numai despre această casă, ai să-l găseşti numaidecît. Mai întîi, pentru că este casa cea mai mică. Pe lîngă asta, este singura care arată cam dărăpănată şi care ar avea nevoie de o tencuială nouă. Dar proprietarul, domnul Banks, îi spusese doamnei Banks că poate avea fie o casă drăguţă, curată şi confortabilă, fie patru copii. (...) Doamna Banks, după ce cugetă cîtva timp asupra propunerii, ajunse la concluzia că e mai bine să o aibă pe Jane, cea mai mare, pe Michael, al doilea la rînd, şi pe John şi pe Barbara, care erau gemeni şi care veniseră la urmă de tot.“

P.L. TRAVERS, *Mary Poppins*

Membrii săi rămîn foarte bine conectaţi, iar solidaritatea intergeneraţională rămîne la fel de importantă.

***Raluca Popescu** este dr. în sociologie, conf. univ. la Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială, Universitatea Bucureşti şi cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii al Academiei Române. A întreprins numeroase studii pe tema familiei româneşti, cel mai recent, chiar pe tema relaţiilor lărgite de familie, fiind capitolul „Familia în viaţa românilor“ în cartea* Profiluri teritoriale ale calităţii vieţii în România, *coord. Ioan Mărginean, Editura Academiei Române, 2013*

Bogdan LUCACIU

Familie, clan, gintă, trib

Familia este cea mai veche formă de organizare a oamenilor pe bază de naştere, căsătorie, adopţie şi trai în comun (înrudire, creşterea copiilor etc.). Familia nucleară e compusă din soţi, copii, părinţi, fraţi şi surori. Familia extinsă poate cuprinde bunicii, unchii şi mătuşile, verii, nepoţii şi nepoatele, cumnaţii şi cumnatele. La noi, ca şi în sudul latin, cumetriile extind şi mai mult familia. Naşul de botez sau de cununie – îndeobşte o figură puternică în comunitate – îşi extinde familia cu cea a cumetrilor şi a finilor, şi invers. Încă din Dreptul Roman gradul de rudenie e stabilit pe bază de consanguinitate, fiind şi un criteriu al moştenirii reglementate între rude. Căsătoria era interzisă între consanguini sub gradul 5 (veri primari) pe motiv de incest.

În societatea tradiţională, aderenţa la familia extinsă era primordial datorată intereselor economice, politice, de putere în comunitate şi a valorilor date de aceasta. Societatea tradiţională era relativ imobilă, economia, avutul, securitatea, puterea fiind subsumate mărimii familiei, influenţei acesteia pe plan local. Individul trebuia să conlucreze cu familia extinsă care îi reglementa şi controla comportamentele. Era supus controlului ei pentru a supravieţui. Aceste adeziuni faţă de valorile familiei extinse erau mai puţin alegeri, cît comandamente etice. Chiar dacă exista un anume confort cultivînd familia extinsă (nume, avere), viaţa individului într-o asemenea familie nu era uşoară. Individul aparţinea familiei, nu avea alegere. Libertatea ar fi însemnat damnare, izolare, exil. Nu puteai fi decît Capulet sau Montague.

Ce oferă azi apartenenţa la o familie extinsă? În primul rind, sentimentul de securitate percepută. Ei sînt vulnerabilii, săracii, izolaţii, trăitorii pe aceleaşi meleaguri. Populaţia satelor sărace şi adesea înrudită, ca şi săracii mahalalelor, needucaţi şi izolaţi cultural, corespunde acestui profil. Dar şi cei care sînt mai fragili şi care preferă libertăţii şi aventurii existenţiale securitatea, au idealizat familia extinsă, sentimentul de trib, gintă, clan. Creştinătatea originară, dar şi ideologia comunismului s-au bazat pe astfel de imagini.

Dar familia extinsă nu diferea mult de trib, gintă sau de clan.

Tribul, ginta sau clanul sînt forme de organizare socială primitivă, structurate în principal pe bază de descendenţă de la un străbun perceput, real ori doar asumat (adoptat). Fiind o comunitate faţă în faţă, cu schimburi de valori imediate închise – toţi erau rude consanguine, prin alianţă ori asimilare, ele aveau o coeziune şi un control foarte mare. Personajul care dădea numele ginţii ori clanului de la care se revendica, era un ancestru feminin (matriarhal) sau masculin (patriarhal).

Toate aceste clanuri, mafii, cunoscute în toată lumea, se bazează pe „cumetrii" care funcţionează ca familii extinse. Termenii de „naş", „frate", „familie" sînt folosiţi între membrii acestor organizaţii. Aceste „familii" au unele caracteristici ale instituţiilor custodiale descrise de Goffman *(Aziluri,* Polirom, 2004), precum ideologia segregării – „ai noştri *vs* ceilalţi", a neexprimării spre exterior – „omerta", sau mai moderatul – „rufele se spală în familie", imposibilitatea de-a părăsi familia etc.

„Deşi nu pot susţine că a te naşte într-un azil de săraci este, în sine, o împrejurare cum nu se poate mai norocoasă şi mai de invidiat pentru o fiinţă umană, totuşi, în cazul de faţă, afirm cu tărie că a fost cel mai bun lucru care i se putea întîmpla lui Oliver Twist. Adevărul e că a-l convinge pe Oliver să îşi asume îndatorirea de a respira a fost o treabă extrem de dificilă. (...) Un timp, el a zăcut pe o salteluţă, cumpănind între această lume şi lumea de dincolo. (...) Dacă pe parcursul acestei scurte perioade, Oliver ar fi fost înconjurat de bunicuţe grijulii, mătuşi neliniştite, moaşe experimentate şi doctori savanţi, ei bine, atunci, inevitabil, ar fi murit cît ai clipi."

CHARLES DICKENS, *Oliver Twist*

Modelul tipic actual în societăţile prospere postmoderne este familia conjugală formată din părinţi şi copii. Acest fapt reflectă şi schimbările uriaşe intergeneraţionale pe plan tehnologic, cultural, educaţional şi axiologic, în aceste societăţi, astfel încît dorinţa majorităţii membrilor familiilor conjugale este de-a locui cu copiii, separat de generaţia părinţilor lor. Căsătoria nu mai este o decizie a familiei extinse, nici măcar un aranjament pentru un cîştig economic, social sau politic, ca într-o familie tradiţională (nefiind absolut excluse), ci persoanele îşi aleg partenerul pe bază de dragoste sau atracţie. E adevărat că, în lipsa liantului familiei extinse (economic, social etc.), în prezenţa emancipării femeii, a mobilităţii sociale, a unor ideologii individualiste (de ex. feminismul), separările, divorţurile şi refacerea unor cupluri cu copii proveniţi din parteneriate anterioare ori concepuţi din relaţii cu partener ocazional au dus la o sporire a familiilor monoparentale sau cu genetică mixtă. Ideologia este individualistă, căutarea liberă – şi riscantă – a binelui individual e pe prim plan. Şi cu toate astea, imaginea idilică a familiei, unde părinţii şi copiii stau în jurul bradului de Crăciun, este arhetipul.

Cu toate criticile nostalgicilor familiei tradiţionale patriarhale şi extinse, familia actuală de la noi, mai ales cea urbană, nu tinde să destrame instituţia familiei, ci să o reformuleze.

***Bogdan Lucaciu** e psihoterapeut şi psiholog clinician.*

George ISTODOR

O perspectivă ortodoxă

Avem, de la început, două perspective la care ne vom raporta.

Prima perspectivă proclamă familia ca organizaţie sau instituţie strict socială, cu reguli precise şi clare în sfera eticii sociale, cu responsabilităţi în viaţa cotidiană a societăţii, avînd şi atribuţii care depăşesc problematica demografică şi se impun în sfera educaţiei, a civilizaţiei şi a bunăstării societăţii, fiind văzute ca factori indispensabili ai stabilităţii şi progresului.

Cealaltă perspectivă valorizează familia ca pe o instituţie fundamentală în planul iconomiei lui Dumnezeu, de dat divino-uman; recunoscută ca o taină a Bisericii lui Dumnezeu, consacrată ca o reflecţie paradigmatică a Sfintei Treimi şi avînd la bază dragostea care reface, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, trupul duhovnicesc şi tainic – alcătuit din bărbat şi femeie – al omului înainte de căderea protopărinţilor în păcat.

Secularizarea societăţii contemporane tinde să impună în conştiinţa omului contemporan desacralizat prima perspectivă. Drama este că familia se reduce, de multe ori, la un simplu angajament fără valenţe morale şi fără elementele tradiţionale creştine, dovadă în acest sens fiind mulţimea de divorţuri cu nefaste consecinţe, în special pentru copii.

Perspectiva seculară foloseşte ştiinţa contemporană, care este influenţată de materialism şi de ateism în definirea omului, ca fiind produsul unei evoluţii întîmplătoare prin selecţie naturală şi luptă pentru supravieţuire a unui animal-hominid ce nu are nici o legătură cu Dumnezeu şi cu creaţia specială a omului din iubire. Astfel, bărbatul şi femeia sînt văzuţi mai degrabă ca mascul şi femelă, în acest fel explicîndu-se comportamentul omului contemporan cu accente instinctuale şi agresive.

În faţa acestor provocări, Biserica Ortodoxă accentuează sacralitatea familiei ce decurge în mod firesc din sacralitatea vieţii şi a persoanei umane, omul – din perspectivă teologică – este o taină în sine, aşadar, cum să nu fie o taină unirea unui bărbat cu femeia sa, două persoane raţionale, cu sentimente, voinţă şi libertate.

Din perspectivă teologică, familia este mai mult decît un antidot împotriva haosului social care generează o anarhie la nivelul creaţiei lui Dumnezeu; familia contribuie, prin instituirea sa hristică, la aflarea şi accentuarea sensului omului în această viaţă şi a semnificaţiei ce decurge din acesta. Astfel, Ortodoxia priveşte venirea unui prunc, în cadrul unei familii, nu ca pe o manifestare a întîmplării, a perspectivelor oculte de tip zodiacal, sau a unui angajament civil-social, ci înţelege această minune ca rodul unui dialog profund între Dumnezeu şi părinţii pruncului, soţul şi soţia constituind reperele familiei care se desăvîrşeşte şi-şi sporeşte şansele de mîntuire prin naşterea de prunci.

Pruncul vine, aşadar, într-un univers familial, ce-i cuprinde nu doar pe părinţi, ci şi pe bunici, unchi, mătuşi sau veri ca rudenii de neam, dar cuprinde şi persoane cu rol fundamental în planul relaţiilor spirituale, cum ar fi naşii şi finii. Naşul are o responsabilitate uriaşă ca părinte spiritual al pruncului, el îşi asumă devenirea lui nu doar pentru lumea aceasta, ci mai ales pentru cîştigarea împărăţiei lui Dumnezeu. Finul, de asemenea, primeşte de la Dumnezeu o chemare specială ce se converteşte în conştientizarea relaţiei spirituale cu naşul, ce trebuie manifestată în iubire, ascultare şi respect, printr-o asumare responsabilă şi demnă.

Nu în ultimul rînd, naşul reprezintă certitudinea împlinirii făgăduinţelor asumate în numele pruncului, de la mărturisirea credinţei în Dumnezeu, pînă la comuniunea deplină, autentică şi firească cu Dumnezeu şi cu semenii. Aşternîndu-se timpul peste prunc, acest univers familial, pe care treptat acesta l-a descoperit, începe să se destrame, însă în împărăţia lui Dumnezeu fiecare dintre noi îl vom regăsi transfigurat şi diafan, în măsura în care ne vom mîntui cu toţii prin efortul depus în această viaţă.

Am subliniat toate aceste aspecte pentru a înţelege că familia este mai extinsă decît soţul, soţia sau copiii, iar valoarea ei nu se epuizează în dimensiunea socială existentă. În problema familiei, omul trebuie să fie conştient de importanţa acesteia; în acelaşi timp, trebuie să fie responsabil printr-o asumare reală şi fermă a tuturor îndatoririlor din sfera familială. Toate acestea izvorăsc din caracterul indestructibil al sfintei cununii: „ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă" – cum auzim rostindu-se în prima rugăciune din slujba Sfintei Căsătorii. Asumarea acestora trebuie să se facă şi de către bunici, naşi sau rude, nu doar de părinţi. Dăinuirea familiei depinde total de păstrarea vie şi nealterată a dragostei ca stare şi ca mărturie a nemuririi persoanei umane. În această lumină a revelaţiei dumnezeieşti, înţelegem de ce Dostoievski numea iadul „locul neputinţei de a mai iubi" şi, de asemenea, înţelegem de ce marele Apostol al neamurilor, Sfîntul Pavel, spunea, inspirat de Duhul Sfînt: „dacă dragoste nu am, nimic nu sînt" (I Corinteni 13, 2).

***George Istodor** este preot la Parohia „Constantin Brâncoveanu" din Bucureşti, profesor univ. la Facultatea de Teologie „Sfîntul Apostol Andrei" din cadrul Universităţii „Ovidius" din Constanţa.*

Diana Elena NEAGA

De gura lumii

Ca în balada „Mioriţa“, ne naştem, ne căsătorim şi murim. Căci vrem, nu vrem, aşa face toată lumea, acesta este ciclul vieţii, aşa ne-a fost dat, şi aia e. Dar stai puţin, dacă naşterea şi moartea sînt aspecte care ţin mai puţin de alegerile şi de judecata noastră critică, cum rămîne cu căsătoria?

Dar de unde întrebarea asta? Ce, există pe lumea asta vreo fată care nu vrea să fie mireasă? Prinţesă, sirenă, mîndră crăiasă, cu rochie albă imaculată, cu voal pe faţă şi porumbei albi în jur, cu pletele buclate şi pantofi de regină cu toc şi paiete, cu diademă de cristal şi mănuşi dantelate? Există vreo fată care să nu îşi dorească să păşească smerită în altar, condusă graţios de cel care îi va fi cap şi căruia va trebui să îi dea ascultare şi să îi fie supusă? Există fete care să nu-şi dorească să-şi strige iubirea în faţa primarului şi a zecilor de nuntaşi adunaţi în jurul paharelor de şampanie, care să nu viseze la verighetă (uneori chiar şi ca să scape de dietă) şi la certificatul de căsătorie care le transformă peste noapte în doamne şi femei serioase?

Se pare că mai există, însă avem noi grijă să le punem la punct prin mici şantaje emoţionale şi presiuni în familie, că doar nu o să stăm să rîdă lumea de noi că e femeie uşoară – doarme cu iubitul în pat fără să fie căsătorită, a făcut copil din flori că nu e luată legal cu ăla. Că ea e fată, şi ce prestigiu mai are în comunitate? La el mai merge, e bărbat, îşi scutură pălăria şi pleacă. Dar ea? Musai să aranjăm de o nuntă.

El şi ea devin astfel personaje principale într-o piesă în care regizorul e gura lumii, unul extrem de exigent şi de atent la detalii şi al cărui scenariu îl prezint pe scurt mai jos.

„După o nuntă cum scrie la carte, doamna Darling ţinu la început socotelile casei, făcînd asta cu entuziasm, de parcă era un joc, şi nu uita să treacă în caiet nici măcar o căpăţînă de varză. Cu timpul, însă, începu să nu mai consemneze conopidele, în locul lor apărînd copilaşi fără vreun chip anume. În loc să facă adunarea, ea desena copilaşi şi încerca să vadă cum ar ieşi. Prima fu Wendy, urmată de John, apoi de Michael.“

J.M. Barrie, *Peter Pan*

Naşii: musai persoane cu prestigiu, ca să vă facă fală la nuntă.

Restaurantul – cel mai select, cel mai luxos, cel mai mare şi, mai ales, unde au făcut nunţi cei mai cei din sat/oraş.

Formaţia – oamenii să se simtă bine! Lasă că ce vă place vouă ascultaţi şi acasă! Cum? Ce nuntă e aia fără muzică populară?

Invitaţii şi sfînta listă: Ionescu – 2, Georgescu – să vină 4, că am fost de două ori la ei; Longescu – nu are obligaţii, dar are copii, mergem şi noi... Căci dacă te gîndeai cumva să nu faci nuntă, nu e păcat de banii investiţi de părinţii tăi în atîtea nunţi la care au fost cu gîndul că îi vor recupera la momentul potrivit?

- Invitaţii lui – e băiat şi deci cei mai mulţi invitaţi ar trebui să vină din partea lui. Aşa se măsoară puterea şi prestigiul familiei.
- Invitaţii ei – e fată, aia e. Are şi un frate, cu atît mai rău pentru ea, căci, dacă acesta s-a căsătorit deja, cea mai mare parte din rude şi prieteni şi-au achitat obligaţiile mergînd la el la nuntă, iar dacă nu, nu vor veni oricum la ea, căci aşteaptă nunta băiatului. El poartă onoarea familiei, fetele sînt păsări călătoare.

Obiceiuri: flori, brad, turtă, gătit, cîntece de jale, de obicei cu mireasa în rolul principal care execută tenace indicaţiile lăutarilor. Întrebi nedumerită, dar ce semnificaţie au, de ce se face asta? Răspunsul îţi vine sec şi scurt: pentru că aşa trebuie, pentru că aşa face toată lumea.

Sosesc invitaţii: zîmbeşte frumos şi mai ales fă-te că îi cunoşti şi că eşti fericită (chiar dacă te dor îngrozitor picioarele şi nu ai mîncat nimic toată ziua).

Dansul mirilor: spectaculos, cît mai spectaculos vor invitaţii şi musai pe o melodie de amor infinit şi imaculat. Şi să nu uităm, obligatoriu cu lecţii de dans înainte.

Desfăşurarea acţiunii: nunta depinde 80% de mireasă, dacă ea e veselă, dansează, bagă în seamă pe toată lumea, totul va fi bine. Aruncă repede pantofii cu toc, ia nişte balerini împrumutaţi de la cine ştie cine şi joacă, joacă pînă nu mai poţi respira (bine că te ajută rochia – lungă obligatoriu – şi că nu se vede că, de fapt, habar nu ai cum să dai din picioare).

Furatul miresei: dacă nu te laşi furată, eşti fiţoasă, aşa că fă bine şi dispari de la nuntă măcar vreo jumătate de oră, ca să avem ocazia să îl punem pe ginerică să se scălămbăie puţin şi, mai ales, să îţi facă o declaraţie siropoasă de dragoste.

Tortul: ne mîzgălim pe faţă şi ne lingem reciproc frişca de pe nas, ca simbol al iubirii noastre eterne.

Aruncatul buchetului: ai grijă să arunci către X-uleasca, are 30 de ani şi e nemăritată. Poate, poate...

The end: să numărăm banii, să refacem lista, să plătim lăutarii şi restaurantul. Dar sînt obosită! Nu se poate, vezi că în două ore ne vin invitaţii la ciorba de potroace – aşa face toată lumea.

„Cea mai importantă zi din viaţa ta“ nu e deloc a ta. E o zi în care eşti analizată din cap pînă în picioare şi se comentează acerb geana uşor dezlipită şi pata de ruj de pe obraz, rezultată în urma pupatului focos al unei rude pe care tu crezi că o vezi pentru prima dată în viaţă, dar care te-a crescut cînd erai mică, în care dimensiunea măslinei din farfurie devine subiect monden şi dansul mirilor – motiv de analiză critică menită să aducă la lumină intensitatea iubirii voastre.

Şi atunci, de ce ai vrea să fii mireasă? Simplu. Pentru că aşa TREBUIE?!

Diana Elena Neaga *este lector univ. dr. la Universitatea „Nicolae Titulescu“ şi activistă feministă, membră a Societăţii de Analize Feministe AnA.*

Florin BUHUCEANU

Familii gay în România

Aud de regulă aberaţii cînd sînt brusc somat să dau explicaţii despre ce e cu familiile astea ale voastre, aşa, mai homosexuale. De regulă, întrebarea e completamente retorică, cel care o pune are convingeri de nedislocat: nu vă arde decît de sex, fir-ar voi să fiţi, sînteţi funciarmente incapabili să vă ataşaţi de cineva cu care să întemeiaţi familie. Fie sîntem poligami. Fără familie, da' poligami! De regulă încerc să nu mă enervez şi explic că nu poţi avea o familie stabilă atunci cînd ea nu doar că nu îţi e recunoscută, ba e mai degrabă sistematic boicotată de stat, din raţiuni superioare. Cum ai putea fi poligam, păcatele mele, cum ai putea dispune de căsătorii multiple cînd nu poţi întemeia legalmente o familie, deloc-deloc?! Ştim însă cum e cu logica în discuţiile încinse, nu insist.

În ultimii ani, s-a schimbat calimera. Nu ne arde de valori familiale, ăstora homosexualii, pentru că ne opintim din principiu, boicotăm şi militäm împotriva a tot ceea ce înseamnă valori tradiţionale, adică religioase. Aceste valori sînt inseparabile. Cine zice asta? Preşedintele Putin şi corul său de bocitoare ideologice din întreaga regiune esteuropeană, care prevăd extincţia bătrînei Europa şi a civilizaţiei sale. Creştinismul e în pericol şi îşi cunoaşte sfîrşitul în Europa decadentă, salvarea familiei şi a tuturor valorilor tradiţionale stă desigur în Rusia lui Putin şi în aliaţii săi ortodocşi, islamici şi africani. Desigur, homosexualul poartă vina divorţurilor heterosexuale şi a ratei natalităţii în picaj. Propagă dumnealor un virus al disoluţiei civilizaţiei europene (şi mondiale), ca atare trebuie musai şi urgent să revenim la valorile familiei „tradiţionale“ ca format obligatoriu şi unic pentru a juisa civic. Altfel ne pierdem cu toţii: noi, familiile noastre, ţara şi întreaga civilizaţie!

Ca unul ce mi-am trăit din plin copilăria şi adolescenţa în comunism, acest îndemn cetăţenesc mă nelinişteşte. Nu am cum să uit că riscam puşcăria pentru că nu eram capabil să-mi pun erosul la bătaie în beneficiul colectivităţii tovărăşeşti şi al sfinţilor săi părinţi, statul şi conducătorul suprem. Nici nu pot trece cu vederea încercările parlamentar-ortodox-fundamentaliste din 2013 de a defini constituţional familia exclusiv pe baza căsătoriei, scoţînd în afara protecţiei textului fundamental familiile extinse, familiile monoparentale, familiile care trăiesc în relaţii de concubinaj. Despre familia gay nici nu se şopteşte, e prea de tot!

Asociaţia ACCEPT, cea căreia-i sînt membru fidel de un număr bun de ani, a decis recent să susţină juridic cazul unei familii gay trăitoare la Bucureşti care se plîngea de discriminare în accesarea unor servicii pentru care plătise bani serioşi. Nu o să credeţi, dar e cazul să aflaţi că cele mai multe proteste faţă de acest caz consiliat juridic de ACCEPT le-am auzit venind din propria-mi comunitate. Adică, astea sînt problemele noastre reale, ale celor care sîntem LGBT (lesbiene, gay, bisexuali, transgender)?! Familiile gay? Copiii lor? Să se zică mai apoi şi să ni se reproşeze public că dorim să ne căsătorim şi să imităm stereotipic modelul familiei heterosexuale? Ei bine, da. Stereotipe sau nu, aceste familii există în România şi unele dintre ele au (şi) copii. Nu sînt personagii fictive, nu sînt statistici. Trăiesc printre noi şi au aceleaşi nevoi ca orice altă familie. Au un nume. Vor să se bucure de recunoaştere şi sprijin, vor acces la drepturi şi responsabilităţi egale în faţa legii. Nici mai mult, dar nici mai puţin.

E simplu să trăieşti ca familie gay în România? Deloc. Membrii lor trăiesc adesea în două lumi, concomitent: cea a familiei „tradiţionale“ în care au crescut şi s-au format, şi cea pe care au întemeiat-o ca adulţi de orientare homosexuală. Uneori au copii, de departe cei mai mulţi dintre aceşti copii fiind heterosexuali. Aceşti copii sînt adolescenţii de mîine care, educaţi într-o familie gay, îşi vor face o familie heterosexuală, ţinînd legătura cu familiile de origine ale părinţilor de acelaşi sex. Cresc şi se bucură de bunicii, unchii, verişorii lor, şi sper că vor învăţa cum să practice o etică a egalităţii în viitoarele relaţii de cuplu. Ei sînt cei care vor fi cei mai straşnici apărători ai drepturilor propriilor părinţi. Părinţi cărora nu le-a fost deloc uşor, timp de decenii, să spună în public: „sînt gay“, „sînt lesbiană“.

Una peste alta, familiile noastre nu există pentru uzul oficial al statisticii româneşti. Cum altfel, cînd pînă de curînd nu existam ca persoane LGBT decît pentru uzul statistic al penitenciarelor româneşti şi al miliţiei de moravuri (travestită în vremurile iliesciene în poliţia de morală ortodoxă). E un progres, totuşi. Iată că vremurile s-au schimbat, familiile se diversifică, iar familiile gay nu sînt mai puţin diverse. Familii formate din părinţi de acelaşi sex, căsătoriţi sau parteneriaţi legal într-o altă ţară, familii ce formează parteneriate nerecunoscute legal în ţară, familii care au copii adoptaţi sau proprii copii biologici, familii care nu au şi nu îşi doresc copii, familii care nu au copii, dar şi-i doresc, familii cu un singur părinte. Vi se par ele atît de diferite faţă de „celelalte“, tradiţionale şi binecuvîntat-heterosexuale?

Florin Buhuceanu *este preşedinte executiv al ECPI-Centrul Euroregional pentru Iniţiative Publice şi coordonator al programelor asociaţiei ACCEPT şi European Forum of LGBT Christian Groups.*

Raluca ALEXANDRESCU

Legitimitatea politică a cumetriei

Cînd, la începutul anilor '90, Ion Iliescu povestea despre relaţiile structurate în economia de tranziţie românească definindu-le drept „capitalism de cumetrie", avea mai multă dreptate decît ne-ar fi plăcut la ora aceea să-i dăm, pentru simplul fapt că vorbea în cunoştinţă de cauză. De altminteri, trecerea anilor a confirmat sintagma acestui personaj emblematic al postcomunismului românesc. Sub regimul instaurat şi girat de Ion Iliescu, o întreagă reţea de dinastii din perioada comunistă a putut să se instaleze confortabil în noul aşa-zis capitalism. Afacerile au prosperat într-o strînsă şi vinovată coabitare cu mediul politic, creînd o relaţie reciproc avantajoasă. Reţelele de patronaj la nivel central şi local au crescut şi au dat naştere la rîndul lor, încetul cu încetul, unei întregi noi clase politice, fidelizată de comisioane consistente ieşite, în covîrşitoare majoritate, din afaceri cu statul – sau din cumetrii strategice.

Una dintre particularităţile supărătoare ale clasei politice româneşti de după 1989 este că a întărit cu asupra de măsură nu numai spiritul oligarhic de inspiraţie rusească, ci şi importanţa unor înrudiri oportuniste – acele legături care vin să dubleze ori chiar să înlocuiască legitimitatea politică a unora dintre personajele aflate, la un moment dat, pe scena publică românească.

Problema acestui tip de legitimare nu e, în sine, recursul la familie ca modalitate de ascensiune politică. Pînă la urmă, conceptul de legitimitate politică are o lungă istorie care se identifică, secole de-a rîndul, cu ereditatea, aşadar cu legăturile de sînge, considerate un bun paşaport pentru accesul la funcţii publice dintre cele mai înalte. Teoria suveranităţii absolute, apărută la sfîrşitul secolului al XVI-lea, a fixat criteriul eredităţii în atributele de bază ale statului, iar cu acest material s-a lucrat două secole la rînd, pînă la Revoluţia franceză, pentru construcţia ansamblurilor statale moderne, reconfigurate apoi în secolul al XIX-lea de monarhia constituţională şi, în alt fel, de democraţia republicană.

Tot secolul al XIX-lea este cel care a consacrat în practica politică şi, de ce nu, în literatură, modelul parvenitului social modern. Poate tocmai pentru că modelele tradiţionale de accesiune politică fuseseră bulversate de noul regim de istoricitate introdus de Revoluţia franceză – iar noile repere meritocratice întîrziau să se impună ca regulă de selecţie –, o ambiguitate funciară legată de justa proporţie dintre sprijinul familial şi meritul personal s-a instalat fără cale de întoarcere în practica administrativă.

În spaţiul românesc, aceste practici sînt cu atît mai evidente cu cît se regăsesc dublate de corupţia funcţionărească semnalată de majoritatea autorilor încă de la începutul veacului al XIX-lea. Posturile se vînd şi se cumpără, informaţiile despre oportunităţi şi poziţii disponibile se obţin pe aceleaşi căi personalizate, inclusiv prin exploatarea legăturilor de rudenie. Procesul lent de modernizare demarat de reformele instituţionale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea nu a reuşit să şteargă integral o practică veche de secole, dar a încercat măcar să restrîngă, birocratic, raza ei de acţiune.

Comunismul, responsabil de multe dintre distorsiunile funcţionale ale societăţii româneşti, s-a trezit confruntat cu o dilemă suplimentară. Avea de asigurat, pe de o parte, principiile promovării „democraţiei populare", adică acea competenţă politică dată de apartenenţa la marea familie a Partidului, iar pe de altă parte, trebuia să mulţumească apetenţele dinastice crescute ale unor reprezentanţi de vază ai nomenclaturii. Fenomenul, mai puţin evident în perioada Dej, a devenit vizibil în timpul regimului Ceauşescu: explicaţia nu stă în caracterul mai moral sau mai puţin moral al unuia sau altuia dintre cele două regimuri, în mod egal străine de acest concept, ci mai degrabă în evoluţia biologică: a apărut a doua generaţie de beneficiari ai puterii.

„Harry nu semăna deloc cu restul familiei. Unchiul Vernon era masiv şi fără gît, cu o enormă mustaţă neagră. Mătuşa Petunia era uscăţivă şi ciolănoasă, cu faţă de cal. Dudley era blond, roz, cu aspect de porcină. Harry, pe de altă parte, era mic şi slăbănog, cu ochi verzi, strălucitori şi păr negru-cărbune, întotdeauna ciufulit. Purta ochelari rotunzi şi pe frunte avea o cicatrice subţire, în formă de fulger."

J.K. ROWLING, *Harry Potter şi camera secretelor*

Dinastiile nomenclaturii comuniste nu au fost multă vreme descumpănite de răsturnarea regimului în 1989: replierea s-a făcut rapid şi a adoptat un vehicul suplimentar de transfer al acestui nou tip de legitimitate politică oligarhică: instituţia cumetriei. Cînd nu au putut să promoveze direct a treia generaţie biologică, dinastiile au bricolat o altă modalitate de transmitere a influenţei, economice şi/sau politice: solidaritatea naş – fin, ridicată la rangul de instituţie informală a regimului politic românesc de după 1989. Ea a reuşit să contribuie decisiv la consolidarea reţelelor de patronaj local: „seniorii" – baronii – şi-au extins metodele de fidelizare printr-o instrumentalizare politică a cumetriei.

Raluca Alexandrescu *este lector univ. la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti.*

Ciprian NECULA

So rom san tu?

Din experienţa personală, atunci cînd la şcoală am fost pus să-mi desenez familia, realizarea desenului meu a durat mult mai mult, nu pentru că aş fi desenat mai lent sau pentru că aş fi fost mai nepriceput, ci pentru că familia mea era mult mai numeroasă. Pe lîngă mamă, tată, bunici, frate (ceea ce desenau în mod normal colegii mei), eu am mai adăugat şi veri primari, veri secundari, unchi, mătuşi etc. Percepţia familiei, aşa cum mi s-a format în copilărie, era în mod cert diferită de a colegilor mei, etnici români. Motivul nu era neapărat un mod conştient de a-mi induce sentimentul apartenenţei la o familie mai mare, ci faptul că, după demolările executate de regimul comunist, cu o mică „pilă", tataia a reuşit să obţină, în acelaşi bloc, trei apartamente, pentru fiecare copil al său. Inclusiv termenul „acasă", pentru mine, avea un alt sens. Cea mai mare parte a timpului mi-am petrecut-o la *bunici* (la etajul IV), alături de toată familia, unde luam masa zilnic şi socializam cu ceilalţi membri ai familiei mele, iar seara, cînd trebuia să dorm, mergeam două etaje mai sus.

Ulterior, în activismul civic şi în cercetarea de teren, imaginea *rudeniei* şi a neamului au căpătat şi alte dimensiuni pe care, deşi le trăiam, nu le descifram în acest mod înainte de profesionalizarea viziunii mele asupra comunităţilor de romi. Rudenia are un rol important în formarea indivizilor pentru un viitor atît profesional, cît şi moral. De exemplu, mamaia, atunci cînd nu era ocupată cu treburile casnice, obişnuia să ne spună basme şi pilde, insistînd pe concluziile morale ale respectivei povestiri. Pentru noi, nepoţii ei, era doar o povestire, pentru ea, în schimb, o datorie de perpetuare a unor norme pentru generaţia următoare. Deşi mergeam la şcoală, în primele clase ale liceului, tataia – fierar adaptat la condiţiile Capitalei, respectiv tinichigiu auto (la pensionare) – m-a racolat ca ajutor (ucenic), cum am spune acum, part-time, după orele de şcoală. Astfel, la 14 ani am intrat, involuntar, într-un proces de ucenicie pe care, pentru că maestrul era tataia, îl percepeam ca fiind firesc, că-l ajut pe el şi că mai cîştig şi bani de buzunar. În schimb, pentru bunicul meu, era o misiune de transfer de *know-how*, o datorie de a perpetua o profesie pe care el o considera (şi era) o modalitate economică sigură. Şcoala, deşi mă încuraja să merg şi să performez, pentru el nu însemna garanţia succesului; era o instituţie în competiţie cu instituţia uceniciei, în care el era meşterul. Astfel, deşi am crescut în Bucureşti, departe de comunitate, prin familia extinsă am fost format în spiritul ei. Contactele mele cu *neamul* se produceau cu prilejul evenimentelor de trecere (nuntă, botez, înmormîntare etc). Prin *neam* înţelegeam persoanele cu care, deşi foarte îndepărtată, există totuşi o legătură biologică, un strămoş comun pe care îl puteam identifica şi/sau prin alianţă. *Neamul*, pentru familia mea extinsă, era cadrul de referinţă.

Într-un articol anterior, „The Cost of Roma Slavery" (2012), am identificat o serie de efecte pe care robia le-a produs în viaţa romilor de azi. Unul dintre acestea este tocmai diversitatea grupurilor de romi şi a practicilor culturale ale acestora, ca efect al împărţirii robilor în grupuri ocupaţionale, cu contacte sporadice între ei pe parcursul unei jumătăţi de mileniu. Din acest motiv, cei mai mulţi dintre romii contemporani se autoidentifică, în primul rînd, prin apel la neamul din care provin, indiferent de etichetele pe care le primesc din exteriorul comunităţii respective. *„So rom san tu?" (Ce fel de rom eşti?)* este o întrebare frecventă, atunci cînd doi romi se întîlnesc. Răspunsul, de cele mai multe ori, este legat de categoria ocupaţională cu care neamul respectiv de romi se identifică (fierar, ursar, căldărar, spoitor, argintar, florar, rudar etc). Acest tip de identificare nu presupune, neapărat, cunoaşterea meşteşugului, ci asumarea setului de valori asociate unui neam, un dialect specific şi o serie de practici culturale. Astfel, etnicitatea romilor este mai degrabă o cupolă pentru mai multe grupuri de persoane, cu practici culturale şi valori diferite, iar neamul reprezintă un factor important de identitate, un criteriu de diferenţiere faţă de alte neamuri de romi şi de neromi, o frontieră identitară, cum ar putea să spună Barth (1969), care le oferă protecţie în relaţie cu alteritatea, şi recunoaştere în grup.

Dacă ar fi să generalizez, neamurile romilor există într-o măsură egală cu existenţa altor neamuri. Diferenţa constă în faptul că alte neamuri, la un moment dat, s-au unit şi au format grupuri mai mari de persoane şi, ulterior, naţiunile contemporane. Au ratat (nu au avut) şansa istorică de secol XIX, să-şi uniformizeze culturile, dialectele limbii romani şi să aibă un crez comun pentru a deveni naţiune; sînt împrăştiaţi peste tot în lume, în special în Europa, ca parte a altor naţiuni civice. Şi, totuşi, fără o naţiune, romii au existat secole întregi, şi-au păstrat o parte din caracteristicile etnice şi sînt indentificaţi ca atare. Ce-i face pe romi atît de puternici încît să reziste tuturor provocărilor pe care le-au întîmpinat (sclavie, excluziune socială, marginalizare, deportări, genocid etc)? Cu siguranţă, nu este vreun stat, vreo armată sau vreo biserică, ci un complex de relaţii de rudenie, diversitatea religiilor, culturilor, economiilor, societăţilor, limbilor vorbite, cetăţeniilor etc. Probabil, modelul naţiunii transnaţionale rome ar putea deveni un model pentru viitorul Europei fără graniţe, o Europă în care gnozodiversitatea ar putea fi principiul interacţiunilor umane.

Ciprian Necula *este este dr. în sociologie, activist pentru drepturile omului, fondatorul Romano ButiQ şi al Muzeului Culturii Romilor.*

Radu UMBREȘ

Cum să (nu) te folosești de „familia tradițională" în alegeri

Recent, o politiciană şi-a exprimat dezaprobarea morală faţă de adversarul politic, care îndrăznea să se înfăţişeze electoratului, deşi nu avea copii. Fără acces la tehnologia politică din spatele campaniilor, îndrăznesc să îmi imaginez că poziţia aceasta nu reprezenta doar o viziune personală, ci strategia unei echipe de consultanţi care a găsit în armura contracandidatului o vulnerabilitate să rezoneze cu valorile morale ale electoratului. Probabil că analiza datelor de sondaj despre valorile sociale ale populaţiei i-a făcut pe consultanţi să sară în sus de bucurie. Românii declară că familia este sfera cu cea mai mare încredere, şi că scopul cel mai important în viaţă este apariţia şi dezvoltarea copiilor, pentru a căror bunăstare efortul este nepregetat. Dar de ce nu a avut succes încercarea de demonizare a unui om politic prin absenţa copiilor, deşi relaţia dintre părinţi şi copii reprezintă una dintre cele mai valorizate relaţii morale din cultura românească?

Potomac nu e Dîmbovița

Pot să înţeleg importul modelelor americane (odată cu consultanţii, şopteşte tîrgul), unde absenţa copiilor completează panoplia de caracteristici care îţi garantează (încă) eşecul politic în alegerile prezidenţiale, alături de ateism şi orientare sexuală nonmajoritară (să adăugăm laşitatea din metaforele aviare?). Alături de cîine/pisică, practicarea sportului, hobby-uri vernaculare şi cameleonism social, copiii (şi familia în general) sînt ingredientele imaginii candidatului ca *persona,* o mască ce trebuie atent construită, pentru a prezenta electoratului un loc comun, dar sigur prin predictibilitatea sa.

Şi totuşi, ce nu a mers în acest plan aparent perfect? Primul răspuns – simplu, dar eficient – este că reprezentările culturale din spaţiul românesc au surprinzător de multe în comun cu spiritul de frontieră nord-american, dar nici chiar atît de mult. Printre trăsăturile care caracterizează toate ideologiile politice din Statele Unite sînt egalitarianismul (social, nu economic), antielitismul *(idem)* şi orientarea către practici şi valori sociale larg împărtăşite. Preşedintele este *primus inter pares,* cu accent pe *pares* în ceea ce priveşte imaginea publică. Această structură simbolică se clădeşte pe un sistem în care instituţiile politice asigură acele *checks and balances* care reduc masiv importanţa caracterului personal al liderului politic, măcar la nivel ideatic.

În concluzie, personalitatea omului politic cade în planul doi, primordiale fiind ideologia şi performanţa politică. Pentru că, nu e aşa, orice cetăţean are şansa de a deveni preşedintele Statelor Unite, singura cerinţă obligatorie de la candidaţi fiind să arate cît mai mult ca acel *everyman* imaginar, *y compris* copiii aferenţi. Vom vedea mai jos cum sistemul din România porneşte de la o ontologie politică diferită.

Copiii ca povară politică

Ca antropolog interesat de studiul relaţiilor de rudenie, pot să înţeleg atracţia superficială a găselniţei electorale. Într-o societate postţărănească, aşa cum o numeşte Vintilă Mihăilescu, trecută prin trei transformări radicale ale structurii sociale în ultimul secol, rudenia este relaţia socială fundamentală din punct de vedere moral şi practic. În capitalismul primitiv, dictatură sau tranziţia spre economia de piaţă, familia a rămas, *horribile dictu,* dar de neevitat, celula de bază a societăţii. Mai mult, legătura dintre părinţi şi copii este axa simbolică şi practică a reproducerii sociale, relaţia ur-morală evocată de ritualuri începînd cu intrarea în lumea copiilor şi părăsirea acesteia de către părinţi.

Absenţa copiilor devine nu un handicap, ci chiar opusul – o garanţie a onestităţii.

Însă un sistem social clădit în mare parte pe relaţii de rudenie naşte un conflict esenţial în judecarea caracterului unui om politic. Acolo unde nu are loc distincţia între rolul public şi persoana privată – o dedublare perfect artificială, dar absolut necesară pentru funcţionarea unui sistem politic de democraţie electivă, trăsăturile personale, chiar şi cele aparent irelevante pentru „fişa postului", devin unicul predictor al performanţei. Absenţa copiilor devine nu un handicap, ci chiar opusul – o garanţie a onestităţii.

Imaginea mi-a apărut cînd am auzit inversarea completă a încercării de discreditare: „Şi ce dacă nu are copii? Nu are pentru cine să fure, o să îşi vadă de treabă." Această interpretare am primit-o şi din partea sătenilor cu care am lucrat în timpul terenului meu etnografic, ocazie cu care mi-am reamintit o poveste locală. Cîţiva vecini discutau despre alegerea viitorului primar, iar o femeie sugera că s-ar cuveni să fie ales noul candidat, pentru că are doi băieţi mici de crescut, în timp ce primarul în funcţie a strîns deja avere îndeajuns pentru a-şi asigura viitorul familiei şi al odraslei sale trimise la şcoli bune. Nimeni nu îşi imagina că viitorul primar, oricare ar fi el, nu ar „trage" pentru familia sa – pînă la urmă, orice sănătean „normal" ar folosi resursele politice şi administrative pentru familia sa.

Întorcîndu-ne la funcţii politice uşor mai înalte, imaginea, acţiunile sau simpla prezenţă a copiilor au fost rareori un avantaj politic pentru conducătorii de stat. Putem începe cu preşedintele în exerciţiu şi, mergînd mai departe pe firul istoriei, ne amintim de comunismul dinastic (Vladimir Tismăneanu), o remarcăm *en passant* pe Lica Gheorghiu, şi ajungem pînă la Alexandru Ioan Cuza. Printre multele motive care au stat în spatele monstruoasei coaliţii a fost şi dorinţa domnitorului de a-şi recunoaşte fii nelegitimi. Aceştia deveneau, astfel, potenţiali urmaşi la tron, în directă opoziţie cu liderii politici ai vremii. Într-o societate a modernităţii incomplete, e de aşteptat ca un om politic cu copii să şi-i avantajeze, să facă totul pentru a-i îmbogăţi, pentru a le face o stare socială şi materială cît mai bună. Dar pentru un om de stat, aceste interese intră în conflict cu rolul de mediator, de arbitru imparţial, de individ devotat total societăţii. În reperele morale ale familiei tradiţionale în care relaţiile de rudenie primează asupra altor datorii, nu poţi să fii simultan un părinte bun şi un preşedinte care nu îşi avantajează familia.

Nongenealogia ca devotament simbolic

Lewis Coser descria „instituţiile lacome" în care individul care ocupă o poziţie în birocraţia statală devine devotat complet instituţiei, prin anularea relaţiilor sale sociale. Rudenia este poate cea mai importantă ţintă de anihilare, ceea ce explică prevalenţa „eunucilor politici" din China, Imperiul Otoman şi din nenumărate alte societăţi. Imposibilitatea reproducerii genealogice creează un agent biopolitic ce nu poate fi deturnat de la misiunea instituţională de considerente fenotipic-egoiste cum ar fi propăşirea copiilor. Mai aproape de zilele noastre, Washington Post scrie cum vice-premierul chinez Wang Qishan, însărcinat cu lupta împotriva corupţiei, este considerat incoruptibil deoarece nu are copii, spre deosebire de majoritatea liderilor de partid ai căror „prinţişori" defilează pe culoarul prosper dintre comunism şi capitalism.

În absenţa unor mecanisme politice instituţionalizate, garanţia rectitudinii morale se poate reduce la lucruri atît de simple: ce nu există nu poate duce în ispită şi în greşeală. Un sistem politic modern se poate dispensa de asemenea rudimente biologice. Dar, pînă atunci, să atragi atenţia asupra absenţei copiilor unui om politic poate fi un bumerang electoral. Omul politic fără copii poate că este „altfel" – dar „altfel" este poate exact calitatea căutată de un electorat ce nu trebuie să fie neapărat ipocrit atunci cînd nu caută propriile valori morale în politicieni. Mai experimentaţi decît politicienii, oamenii obişnuiţi înţeleg că familia şi puterea statală fac casă bună pentru interesul politicienilor, dar rareori pentru cel al cetăţenilor.

***Radu Umbreș** este antropolog, predă la SNSPA şi Universitatea Bucureşti, şi este bursier al Colegiului „Noua Europă" cu monografia* Neîncredere morală. Conflict şi mutualism într-un sat din România.

Alcor C. CRIȘAN

Dintr-un album

O fotografie de acum mai bine de un secol, văzută fugitiv, dar care s-a întipărit în amintirea privitorului. Un bărbat în uniformă cu fireturi, cu cizme de piele, lustruite ireproşabil, într-o piaţă pavată cu piatră cubică, din Viena. O fotografie bine realizată, şi ca încadrare a personajului principal, şi care a rezistat şi trecerii timpului.

Pentru tînărul din Ardeal născut într-o familie de ţărani destul de nevoiaşi, cariera militară părea o soluţie.

O privire inteligentă, cu o licărire uşor ironică, sub o frunte înaltă. O mustaţă cu vîrfurile răsucite, la modă în timpul domniei lui Franz Josef. Pentru tînărul din Ardeal născut într-o familie de ţărani destul de nevoiaşi, cariera militară părea o soluţie. După absolvirea Şcolii de Jandarmi, ajunge într-o unitate de la graniţa Imperiului. Întîmplător, e vorba de graniţa cu România. Proaspăt căsătorit cu o femeie din comuna lui natală, se concentrează pe îndeplinirea sarcinilor de serviciu. În familie, i se naşte mai întîi o fiică, iar apoi un fiu. Viaţa merge înainte, aparent fără probleme.

Dar lucrurile se complică. Totul intră într-o cavalcadă lipsită de sens. Izbucneşte Războiul. Trebuie să plece cu unitatea departe de familie, pe care o lasă în urmă. Nu se mai aude nimic despre el. Lucrurile se precipită, linia frontului ajunge în zona de frontieră în care locuiau.

Soţia, rămasă singură, trebuie să lase aproape totul în urmă şi să se întoarcă la casa părintească, împreună cu cei doi copii. Scene care o vor urmări întreaga viaţă, şi pe care apoi le va povesti. Cu cei doi copii de mînă, singură printre alţi refugiaţi, pe un cîmp aflat sub bombardamente, încercînd să ajungă la gară, să prindă un tren, să se îndepărteze. O masă din lemn, rătăcită, cu picioare sculptate, pe care o recuperează şi, cu ajutorul cuiva, o încarcă în tren. O masă care va supravieţui şi va rămîne în familie aproape o sută de ani.

Singurul gînd care îl ţine în viaţă e evadarea.

În timp ce bărbatul ei a dispărut fără urmă.

Războiul care părea fără de sfîrşit se termină în cele din urmă. Ardealul se uneşte cu Vechiul Regat. Anii trec. Copiii cresc. Viaţa e grea. Singură, cu doi copii, împreună cu o soră rămasă necăsătorită. Trebuie să lucreze pămîntul, puţinul pămînt moştenit de la părinţi.

Pînă cînd, într-o bună zi, se trezeşte în faţa casei cu un bărbat cu chipul ars de soare şi bătut de vînt, plin de praf şi îmbătrînit prea devreme. Bărbatul ei, dat dispărut, revenit printre cei vii după ani şi ani în care toţi îl credeau de mult mort. Ea îl recunoaşte. Însă pentru copii e mai greu. Fiica i se sperie cînd bărbosul necunoscut vrea să o îmbrăţişeze.

Unde a fost toţi anii ăştia? Ce i s-a întîmplat? De ce nu a dat nici un semn de viaţă?

Luat prizonier de ruşi în Galiţia, ajunge într-un lagăr de undeva din Siberia. Singura idee, singura preocupare, singurul gînd care îl ţine în viaţă e evadarea. Unde, cum, cînd e mai puţin important. Tot ce contează e să ajungă acasă, la familie. La mii de kilometri depărtare. Şi zilele trec, şi apoi săptămînile, şi lunile trec şi ele. Suferă de foame şi de frig. Şi de bătăi. La un moment dat, după multe pregătiri, împreună cu alţi colegi de suferinţă, prind un moment favorabil şi reuşesc să fugă. Se ascund pe unde pot în timpul zilei şi nu avansează decît noaptea. Ajung la cîte o fermă pierdută în imensitatea stepei. Femeile, rămase de ani buni fără bărbaţi, îi primesc cu braţele deschise. Le dau de mîncare din ce au şi ele, dar şi profită. Îi pun la diverse munci. Îi supun la diverse încercări. Dar lumea e aşa cum e, iar prezenţa lor nu rămîne mult timp secretă. Sînt prinşi din nou, bătuţi crunt şi duşi înapoi în lagăr. Suferă din nou de foame şi de frig. Şi de bătăi. Şi mai ales de dorul de casă. Timpul trece, aşa cum doar el ştie să treacă. Zilele vin şi se duc. Şi nopţile la fel. Eroul nostru urzeşte un nou plan. De data asta va pleca împreună cu un singur alt coleg de detenţie. Şansele de a fi observaţi scad simţitor. Se pot ascunde mai uşor. Zis şi făcut. Din nou ziua în ascunziş, iar noaptea la drum. De la o fermă izolată la alta. De la o gospodărie lăsată de izbeliţe la alta. Dar soarta e nemiloasă. Sînt prinşi din nou. Iar bătăi, iar interogatorii, iar umilinţe de tot felul. Înapoi în lagăr. Suferă din nou de frig şi de foame. Şi mai ales de dor. De dorul de casă şi familie. Şi timpul iar trece, aşa cum doar el ştie să treacă. Zilele vin şi se duc. Şi nopţile la fel. Iar eroul nostru stă şi cugetă. Un nou plan de evadare. De data asta trebuie să plece singur. E singura soluţie. Încăpăţînat ca orice ardelean care se respectă, nu are cum să renunţe. Zis şi făcut. Profită de un moment de neatenţie al paznicilor şi fuge din nou. Pentru a treia oară. Noaptea avansează. Ziua se ascunde. E greu să te ascunzi în stepa nesfîrşită. Dar nu are de ales. De la o fermă la alta, de la o gospodărie lăsată de izbeliţe la alta, de la o femeie singură la alta. Mai aproape de casă cu fiecare zi. Mai aproape de casă cu fiecare noapte. Ars de soare şi bătut de vînt, chipul lui îmbătrîneşte prea devreme. Părul arămiu are acum tot mai multe fire albe. Ochii verzi capătă o adîncime întunecată, nouă.

În cele din urmă, după ani grei de suferinţă, ajunge în sfîrşit acasă. Ziua în care a fost făcută fotografia de la Viena pare doar o amintire dintr-o altă viaţă. Acum trebuie să ia totul de la capăt. Să înveţe din nou să fie liber. Să nu-i mai fie frică. Să nu se mai ascundă. Ziua încă mai reuşeşte, cu chiu, cu vai. Dar noaptea e mai greu. Cu somnul bîntuit de coşmaruri, în care e din nou în lagăr, şi trebuie din nou să evadeze, iar apoi e din nou prins, şi aşa mai departe.

Dar chinul îndurat a lăsat urme adînci. Frigul şi umezeala i-au şubrezit sănătatea. Iremediabil. Nu are bani pentru tratamente în străinătate. Cu noua slujbă abia de se descurcă de azi pe mîine cu familia. După cîţiva ani, se produce inevitabilul. Moare în floarea vîrstei. Doar umbra bărbatului mîndru din fotografie.

Şi timpul trece din nou, aşa cum doar el ştie să treacă. Familia lui pleacă departe. Vine un nou Război Mondial, care trece totul prin foc şi sabie, lăsînd în urmă doar sînge şi suferinţă. Mormîntul lui e năpădit de buruieni, neîngrijit şi abandonat. Doar cîte o femeie milostivă îi mai aprinde, din cînd în cînd, o lumînare.

Şi trec anii, şi deceniile... În Occident se comemorează un secol de la izbucnirea Primului Război Mondial. În România, lumea are alte preocupări. Binele nu învinge, sau, dacă da, atunci nu întotdeauna. Un nou război poate începe în orice moment.

Eroul nostru e dat uitării. Tenacitatea lui s-a pierdut în anonimat. Doar un strănepot plecat în pribegie se mai gîndeşte la el. Şi scrie aceste rînduri, în amintirea lui.

Alcor C. Crişan *este membru al Asociaţiei Internaţionale a Interpreţilor de Conferinţă.*

Laura SITARU

În Orientul arabo-musulman

Subiect de o actualitate permanentă prin dimensiunile sale sociale şi culturale, familia, alături de valorile şi modelele generate de aceasta şi inculcate prin transfer societăţii înseşi, reprezintă, pentru spaţiul arabo-islamic, *miezul* în jurul căruia creşte *fructul* social. Mai multe coordonate reglementează viaţa de familie în lumea Orientului arab şi musulman; unele dintre acestea sînt tributare moştenirii preislamice, altele se explică în interiorul cadrului social pe care normele moralei islamice le adaugă celor dintîi.

Importanţa genealogiei, valoare fundamentală a societăţii preislamice şi stabilirea cu acurateţe a legăturilor de rudenie (în ar. *nasab),* deşi considerate drept „ştiinţă complet lipsită de utilitate" de către profetul islamului, Muhammad, au continuat să fie preocupări definitorii pentru funcţionarea cadrului social, şi după apariţia islamului. Genealogia devine astfel o ramură a istoriei deosebit de importantă care se manifestă concret prin atenţia pe care arabii o acordă numelor; onomastica fiind, în acest context, mai importantă decît bunul renume al unui individ (sau ceea ce islamul încearcă să statueze prin conceptul de *hasab,* în ar. „merit personal"). Dacă aplicăm o simplă ecuaţie lingvistică, plecînd de la postulatul că limba este oglindă a societăţii, vom regăsi în felul arabilor *de a-şi pune nume* argumente în susţinerea importanţei legăturilor familiale. Abu Muhammad (tatăl lui Muhammad) şi 'Umm Muhammad (mama lui Muhammad), folosite ca nume proprii, ne conduc către concluzia anihilării individului în favoarea aparteneţei acestuia la grupul familial (ceea ce istoricii arabi denumesc prin termenul *iasabiyya).*

Consecinţă a importanţei covîrşitoare a familiei şi a ponderii acesteia în structurarea relaţiilor sociale, individului nu îi mai rămîne decît un spaţiu de manifestare foarte restrîns. Pe de-o parte, este constrîns să funcţioneze într-un cadru familial rigid şi bine normat, pe de altă parte, trebuie să facă faţă relaţiei cu comunitatea religioasă *('umma)* căreia îi aparţine. Acest al doilea cerc identitar, după cel iniţial al familiei şi relaţiilor implicite acesteia, se contrapune individului musulman şi eventualelor intenţii de independenţă înţeleasă în multiplele sale manifestări.

„Nu ştia el, Paddington, că în clipa aceea exact acelaşi lucru îi spunea şi Judy tatălui ei. Jos în sfuragerie avea loc un consiliu de familie, iar domnul Brown era ca şi învins. De la început fusese ideea lui Judy ca Paddington să rămînă la ei şi îl avea ca aliat nu numai pe Jonathan, dar şi pe mama ei. Jonathan nu-l cunoscuse încă pe Paddington, dar ideea de a avea un urs în familie îi plăcea nespus de mult şi se părea ceva cu totul şi cu totul aparte."

MICHAEL BOND,
Un urs pe nume Paddington

Delimitarea spaţiului, în public *(amm)* şi privat *(khass),* este judicios făcută, iar rolurile sociale sînt distribuite fără echivoc. Spaţiul public, tradiţional împărţit între bazar şi moschee, este locul de exprimare a componentei masculine a societăţii arabo-islamice, în vreme ce spaţiile private, locuinţele, ca şi *hammam*-ul, constituie tot atîtea reprezentări ale unei lumi exclusiv feminine. Dincolo de a face aprecieri, altele decît cele de natură antropologică, asupra situaţiei de mai sus, constatăm, alături de Malek Chebel, că femeii îi este refuzat accesul la spaţiul public, fiind supusă unei întregi tipologii a inegalităţii. Revanşa ei, însă, stă în exercitarea unei puteri aproape dictatoriale în spaţiul privat în interiorul căruia este recluzată. Femeia *nu capătă valoare* decît prin maternitate în societatea tradiţională arabo-islamică *(femeia arabă se naşte din propriul ei uter,* afirmă Malek Chebel), altfel spus prin capacitatea ei de a contribui la reproducerea legăturilor de familie şi între familii. Înţelegem în context de ce copiii de sex masculin sînt preţioşi, prin ei perpetuîndu-se un nume, numele familiei. Coranul preţuieşte femeia-mamă: „raiul se află sub picioarele mamelor", spune unul dintre versetele textului sacru al islamului. Într-o societate dominată de spiritul masculin, femeia are nevoie să fie reprezentată în spaţiul public; de regulă, acest lucru se întîmplă prin intermediul unuia dintre bărbaţii familiei din care provine, fie că este vorba de tatăl, fratele sau unchiul acesteia. Două sînt principiile fundamentale în jurul cărora se organizează viaţa femeii arabe: onoarea (în ar. *sharaf)* şi separarea sexelor *(azl).* Şi totuşi, ca o compensaţie a excluderii ei din spaţiul public, în forma tradiţională de organizare a societăţii, femeia îşi afirmă puterea în relaţia cu copiii, mai ales cu copiii băieţi, a căror educaţie este în grija şi responsabilitatea ei, în primii ani ai vieţii. *Emanciparea societăţii începe cu educarea femeilor noastre, pentru că ele sînt educatoarele copiilor noştri,* spunea, la începutul secolului XX, egipteanul Qasim Amin. De-atunci, cîteva lucruri s-au schimbat în unele ţări din spaţiul arabo-islamic (Tunisia, Egipt, Maroc, Iordania, Liban), societăţile s-au urbanizat galopant, a urmat globalizarea în acelaşi ritm, însă structura de rezistenţă a rămas neschimbată.

Ajuns în afara spaţiului islamic *(dar al-'islam),* prin urmare într-un cadru cultural şi referenţial diferit, arabo-musulmanul încearcă să reproducă în miniatură universul de-acasă. Restaurante, mici shopuri, cafenele în stil oriental, moschei apar odată cu el în spaţiul public al societăţii de adopţie. Acelaşi lucru se întîmplă şi în spaţiul privat, recreat după modelul unei tradiţii care a stabilit cu mult timp în urmă rolul fiecărui membru al familiei. Portul vălului islamic, intens disputat în spaţiul occidental, este doar un exemplu de perpetuare a unei tradiţii şi transfer al acesteia într-un mediu străin. Toate acestea sînt văzute de către arabo-musulman ca o modalitate de a ţine piept individualismului care caracterizează societăţile de tip occidental, atît de străin spiritului social comunitar (organizat în jurul comunităţii mai mici – familia – sau mai mari – *'umma)* propriu ţărilor musulmane.

Subiect al diferitelor modele de integrare socială particularizate de la un sistem naţional la altul, arabii şi musulmanii stabiliţi în Occident refuză să fie asimilaţi, absorbiţi într-o mare de cetăţeni în care specificul lor cultural să fie şters. De cele mai multe ori, politicile de integrare sînt percepute ca acte de abuz faţă de cultura arabo-islamică şi specificul acesteia. Redusă, cel mai adesea, într-o manieră simplistă, la conflictul între religie şi laicitate, relaţia comunităţilor arabe şi musulmane, stabilite în Occident, cu societăţile de adopţie este mult mai complexă. Diferenţele între generaţii sînt, şi în cadrul familiilor musulmane, un factor esenţial: dacă generaţiile în vîrstă sînt încă profund ataşate, într-o manieră mai degrabă nostalgică, de tradiţia culturală a ţării lăsate în urmă, tinerii trăiesc o stare de confuzie, prinşi între două modele de societate incomplet apropriate, atît unul cît şi celălalt. Ei devin astfel pradă uşoară propunerilor alternative de identificare identitară, printre care şi cele cu caracter extremist de diverse orientări.

Laura Sitaru *este conferenţiar univ. la secţia de limba arabă, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine a Universităţii Bucureşti. Este autoare a volumului* Gîndirea politică arabă. Concepte-cheie între tradiţie şi inovaţie *(Polirom, 2009).*

Carmina FRANCIS

Familia britanică

Modelul familiei tradiţionale nucleare (soţ, soţie, copii) este în declin, în Marea Britanie, cu unele voci prezicînd că, pînă în anul 2020, vor exista mai multe persoane singure decît căsătorite. Marea Britanie ar deţine recordul european al divorţurilor: din trei căsătorii, două se destramă. Ca atare, modelul familiei monoparentale este în ascensiune: un copil din patru este crescut de un singur părinte, în general mama – încă un record la nivelul Europei occidentale, unde rata similară medie este de 16% faţă de rata britanică de 24% (conform datelor oferite de The Marriage Foundation şi Eurostat). Această situaţie se mai datorează şi numărului mare de femei care aleg să aibe copii fără a fi căsătorite, deoarece majoritatea lor se califică astfel mai uşor pentru ajutoarele financiare de la stat.

Numărul copiilor într-o familie britanică este în medie de trei. În familia fostului meu soţ britanic, aproape fiecare rudă avea trei copii, care la rîndul lor au adus pe lume încă alţi trei copii, care probabil vor repeta acest model în viitor. Cu atîţia verişori, unchi şi mătuşi, rude de gradul al doilea şi al treilea, naşi de botez (care sînt şi ei cel puţin trei pentru fiecare bebeluş), singura problemă era reamintirea numelor fiecăruia. Căsătoriile lor erau prilej de adunare a familiei cu mare pompă şi stil, cu nunţi care costau cam 10.000 de lire sterline. Majoritatea acestui tip de familii britanice stabile şi înstărite, cu pedigree aristocratic, încă perpetuează, poate involuntar, modelul stabilit pe vremea expansiunii Imperiului britanic, sub regina Victoria. Atunci, nevestelor britanice li se spunea să nască soţilor lor trei fii: primul va fi cel care va moşteni averea familiei, al doilea va merge în străinătate pentru gloria imperiului, iar al treilea va fi pentru creşterea numărului membrilor de familie. În familiile catolice, care se bizuie pe metode de contracepţie naturală, numărul copiilor poate fi foarte mare, în jur de opt.

Un model pe care l-am trăit în România era cel al familiei extinse: părinţi şi copii trăind sub acelaşi acoperiş cu bunicii, care puteau astfel să se ocupe direct de copiii mici, cînd părinţii erau la serviciu (sau la muncile cîmpului, în cazul celor de la ţară). Acest model nu este preferat în Marea Britanie. Cei înstăriţi îşi trimit copiii la *boarding schools* (internate) particulare, scumpe şi de prestigiu, sau în primele faze îşi angajează *nannies* (guvernante permanente), *au-pairs* (fete din alte ţări, care trăiesc cu familia, venite să studieze limba şi viaţa britanică) sau *baby-sitters* (persoane calificate, care văd de copii, pe perioade scurte, cînd părinţii se duc la teatru, de exemplu). Bunicile din aceste familii nu îşi oferă sprijinul decît cu mare reticenţă, fiind ocupate cu vieţile personale, şi în orice caz nu vor dori să locuiască împreună cu odraslele lor sau să aibă grijă de copiii acestora, în mod constant.

Recent, un nou model de familie a apărut în Marea Britanie, unde cam una dintr-o sută de familii este alcătuită din persoane gay, bisexuale sau transsexuale, care adoptă copii sau recurg la alte metode. Un exemplu faimos este cel al lui Sir Elton John şi al soţului său, David Furnish, care au devenit părinţii unui băieţel născut de o mamă-surogat.

Programele de televiziune *Who do you think you are?* („Cine crezi că eşti?") reflectă popularitatea investigării arborilor genealogici. Mai fiecare britanic este interesat să descopere detalii preferabil cît mai şocante despre strămoşii săi îndepărtaţi, care pot fi aristocraţi sau criminali mai mult sau mai puţin celebri. Cel mai recent, s-a descoperit că actorul Benedict Cumberbatch ar fi înrudit chiar cu eroul pe care îl interpretează în ultimul său film, *Imitation Game,* matematicianul Alan Turing, care a descifrat maşina „Enigma" a codificatorilor nazişti din al Doilea Război Mondial. În mod ironic, în pofida tendinţei curente de atomizare socială, prin efortul depus de genealogi, toţi ajung să se înrudească cu toţi...

Carmina Francis *locuieşte la Liverpool şi e cercetătoare şi traducătoare.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

La o aniversară

Prin 2006, un celebru site cultural a inițiat un concurs pentru cititorii săi, numit „Pune-l pe Eminescu la produs". Acțiunea, pusă sub semnul unui îndemn de un gust îndoielnic, se voia o opoziție serioasă (și legitimă) față de clișeele duioase cu care Eminescu este caramelizat la fiecare aniversare, față de îmbălsămarea la care e supusă, an de an, manual de manual, poezia eminesciană predată în școli: cititorii erau invitați să vină cu idei care să facă din numele poetului un

„Poetul e al nostru pîn-la sînge!"

posibil „brand" pentru diverse produse autohtone, așa cum numele lui Mozart strălucește pe staniolul ciocolatei austriece cu marțipan, sau așa cum Einstein „vinde" cafele aromate sau gogoși fierbinți. Concursul nu a avut prea mare succes: a obținut doar contrarierea celor mai înalte sentimente patriotice ale românilor.

Nu știu dacă o astfel de inițiativă ar putea domoli isteria lacrimogenă cu care este omagiat poetul. Dar cred că, înainte de a deveni numele unei beri sau al unei cafenele, Eminescu ar trebui dezgropat din maldărul de maculatură ivit în portofoliile orelor de literatură din școala românească. Ca de obicei, am să dau cîteva exemple de proastă utilizare a biografiei și a creației eminesciene (evident, ortografia, punctuația și toate celelalte aiureli aparțin dascălilor):

O grădiniță din România, ora de literatură. Educatoarea dă largi explicații asupra felului în care Eminescu poate fi utilizat în scopuri educative chiar de la vîrste fragede: *„Grădinița este cadrul organizat în care luceafărul poeziei românești este cunoscut pentru prima dată prin poeziile sale care ajung la sufletul plin de sensibilitate al copiilor preșcolari. Metoda proiectelor, modalitatea modernă posibilă de aplicat în grădinițe este nevoia abordare de optimizare și evaluare a potențialului intelectual al copiilor preșcolari pe care o puteau folosi și în această temă de cercetare. De asemenea, pentru cunoașterea și înțelegerea poeziei lui Eminescu de către preșcolari puteau folosi metoda de aplicare a principalului integrării. Astfel consider că poezia lui Eminescu poate fi înțeleasă de către copii preșcolari."* Ați înțeles ceva?

Clasa a IV-a, serbare dedicată aniversării zilei de naștere a poetului. Învățătoarea, într-un amplu discurs funebru, are dificultăți în a identifica portretul astronomic al lui Eminescu: *„Ne-am adunat în miez de iarnă să cinstim cu pietate memoria Luceafărului poeziei românești, a celui mai strălucit meteor, care a sclipit deasupra lumii cu două secole în urmă-Mihai Eminescu."* Mai apoi, biografia celui aniversat este redusă la cîteva schimbări locative (plecarea la Cernăuți sau la București) și la un dezacord grav: *„Mihai învață foarte bine, dar programul milităresc și dorul de casă îl face să fugă la Ipotești."* Urmează strofe lungi, compuse de învățătoare, din preaplinul ei sufletesc: *„Toți «Trăiască Eminescu»/ Poetul e al nostru pîn-la sînge!/ Ah! Versul lui cum știe-a ne strînge/ Un prag de casă-omul tot cel care/ O vatră are și-o nădejde are! (...)Slăvită pomenirea-ți/ Acelui ce s-a stins la fel/ Ca Pușkin, Mozart, Rafael/ În tinerețea bărbăției. (...)De-a pururi purtăm în privire/ Al mamelor noastre grai/ Pe care-l numim simplu, simplu-/ Eminescu Mihai."*

Clasa a III-a, o altă serbare, altă învățătoare, alte versuri închinate lui Eminescu. De data aceasta, furorul creator al autoarei îl emasculează pur și simplu pe cel omagiat: *„Din ceruri, din miazanoapte,/ Cînți ca o primadonă.../ Și cîntecele tale-s/ VENERĂ ȘI MADONĂ!"* Dar finalul nu lasă nici o urmă de îndoială asupra intențiilor dascălului: umilință, parafată cu nume și prenume, în fața geniului: *„De-ați scrie versuri, ȚIE, îmi cer IERTARE !/ Și sper ca TU, de sus, să-mi dai CREZARE !/ Infimă-s eu... Georgeta Dumitrache,/ Ce mare-i EL, cît o ETERNITATEEEEEE!"*

Dacă toate astea la un loc înseamnă „a-l scoate pe Eminescu la produs", atunci nu ne rămîne decît să reinstaurăm, pentru o vreme, în jurul lui, o igienică și iubitoare tăcere...

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Copii și bunici

Am fost, recent, la premiera *Scurt / 4: Istorii de inimă neagră* – patru scurtmetraje de Luiza Pârvu, Radu Jude, Andrei Crețulescu, Iulia Rugină *(O lume nouă, Trece și prin perete, Kowalski, Să mori de dragoste rănită)*, unite prin tematica, esențială, a povestirilor: moarte și, aproape în toate, iubire.

Toate au avut cîte ceva neobișnuit, dar *Trece și prin perete,* de Radu Jude, cîștigător, de altfel, al Mențiunii Speciale din secțiunea „Quinzaine des Réalisateurs" a Festivalului de la Cannes, mi s-a părut cel mai interesant. Poate și pentru că, la fel ca și în *Toată lumea din familia noastră,* am recunoscut, în filmul lui, ceva (destul...) din imaginea propriei familii.

Desigur, nu numai pentru asta. Scurtmetrajul, o adaptare liberă după povestirea *În magazie* de A.P. Cehov, reușește să creeze atmosfera – pentru mine binecunoscută – din casele unora dintre bunici: un amestec de familiar și tenebre, o lume între cea de aici și cea de dincolo. În care, pe sub aparenta, dar derizoria crustă a familiarului stă ascunsă – dar nu destul de ascunsă – amenințarea morții iminente.

Cocktailul de grotesc și macabru este reflectat atît de decorul apartamentului în care sînt surprinse personajele, cît și de personajele însele: bunicul și prietenii lui pot fi încadrați, cu indulgență, în categoria „vecini de bloc" – care presupune o adunătură inofensivă și anostă, dar, de fapt, o depășesc, pășind mai curînd în cea a personajelor bizare, marginale, crepusculare... Pe care actorii Ion Arcudeanu, Sofia Nicolaescu, Marcel Horobeț, Gabriel Spahiu le interpretează nuanțat și adecvat. Sofia Nicolaescu, fetița din *Toată lumea din familia noastră,* se dovedește a fi chiar o actriță bună.

Pantalonii dungați, de pijama, ai bunicului, precum și cipilica lui, toate îmi amintesc, pe linia unei estetici a urîtului, familiare, de copilăria mea la bunici. Privirea fetiței, din patul ei din camera alăturată, dar deloc izolată, a fost și în privirea mea, în lungile după-amieze și seri, uneori chiar nopți petrecute la bunici. Nopți în care, în liniștea casei de țară, situate destul de în centrul Bucureștiului, simțeam angoasa cum crește în mine și mi se lipește de piele.

Nu, bunicii mei nu vorbeau, în mod special, de morți, și nici nu murise nimeni alături, ca-n film. Dar atmosfera în sine avea și ceva din și de moarte în ea, pe lîngă aburul cald și afectuos al senzației de ocrotire. Bunicii mei, de pildă, adormeau amîndoi la film în camera întunecoasă, în fața pîchinosului televizor alb-negru, și mă lăsau singură. Singură și cu senzația acută a fragilității lor. Ne culcam devreme, și bunicul meu sforăia. Ceea nu mă deranja, de altfel, mi se părea ceva firesc, îl strigam din cînd în cînd să se oprească. Toată noaptea ardea o lămpiță minusculă, de veghe. Tot noaptea, din cînd în cînd, dacă mă atacau țînțarii, bunicul meu se războia cu ei, cu ajutorul unei perii cu coada lungă. Dimineața, la ora 6, Radio Europa Liberă străbătea văzduhurile și mă trezea și pe mine. Atunci, în fața unui ou cleios, sentimentul de viață îi lua, în sfîrșit, locul celui de potențială moarte. Nu mai conta că bunica mea nu ieșea aproape deloc din casă, și, atunci cînd voiam să mă duc undeva, zicea întîi: „Nu te duce."

Cine nu a avut bunici și nu și-a petrecut ceva timp cu ei, în copilărie, nu capătă, decît mai tîrziu, o dimensiune importantă a vieții: cea a legăturii ei cu moartea. Prin prisma acestei descoperiri timpurii, îi poți privi altfel pe oamenii în vîrstă, mult mai empatic, fără aerul critic de superioritate des întîlnit.

Sfîrșitul filmului e unul afectuos: fetița adoarme alături de bunicul și cei doi prieteni ai lui, în ciuda urletelor îndurerate ale vecinilor. Familiarul învinge macabrul. Îmi aduc și eu aminte cum, după cutremurul din '77, am adormit alături de bunicul meu simțindu-mă protejată dincolo de rațiune.

Cu trecerea timpului, simt că tind să fiu eu în rolul bunicului, alături de copilul meu. Prefer interiorul, brăzdat de tabieturi, ba chiar mai am tendința să adorm la film. Sper ca și el, la rîndul lui, să mă privească cu necesara doză de toleranță.

Selma IUSUF

legende urbane

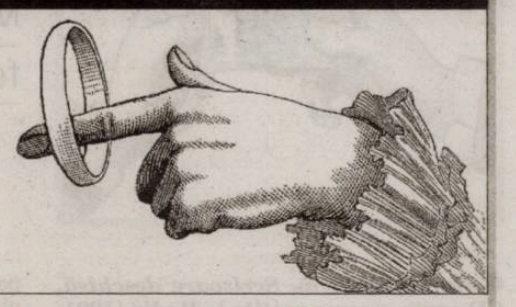

Viața pe dos

Nu mai știe în/din cîte crîșme a intrat și a ieșit. Cum nu știe de ce și cînd a ieșit din ultima și mai ales cum a ajuns acasă. Are pe telefon un milion de mesaje, bașca pe mesageria Facebook-ului altele, o grămadă. Cu un singur ochi de pește pescuit de o săptămînă, prinde ca prin ceață unul dintre ele: „Băi, ești mai OK? Că în taxi..." Închide repede mesajul, fără să-l citească pînă la capăt. Nu vrea să știe ce s-a întîmplat în taxi. În tîmple îi bubuie tot – băutura prea multă și prea amestecată, muzica din cluburile cărora le-a pierdut șirul, miliardele de țigări fumate, șaorma mîncată la 2 noaptea, cu tot cu hîrtie, în care putea să pună omul ăla și frunze de buxus că-i era tot una... Are azi cîteva ore la care trebuie neapărat să ajungă. Trebuie să rezolve problema cu bursa, trebuie să sune acasă și, mai ales, trebuie să se asigure că aseară a fost doar un bufon simpatic și beat, și nu un cinic agresiv, beat și penibil. Dar mai e timp. Doarme două ore, ochii de pește se limpezesc, burta suptă e lipită de șira spinării, așa cum trebuie, pe coapsă, cele patru funii ale cvadricepsului se duc frumos spre rotulă, în fond totul e OK, depresia postalcool o să treacă imediat, mîine, animalul ăsta fără limite, imensul fluture de noapte care-și poate înfășura aripile pe luminile stranii ale felinarelor de stradă fără să se ardă, va fi iar funcțional.

*

Doamne ferește, l-a sunat totuși pe ăla, că doar a prins curaj după primul pahar de vin. Nu știe, speră din tot sufletul să nu vadă mesajul, să nu mai aibă numărul ei și să nu știe de unde a venit și, mai ales, să nu sune înapoi. Îi vine să se bage undeva sub pat și să rămînă acolo pentru totdeauna. Iar a pierdut o noapte întreagă cu pațachinele alea. Au vorbit pînă le-au durut maxilarele și au rîs ca proastele din orice. Au mîncat un cazan de cartofi prăjiți cu brînză rasă deasupra. Au băut o cisternă de Cola normală (cu zahăr). Au golit o cofetărie întreagă. Au fumat și au băut. Au ieșit pe străzi și neoanele puternice de pe trotuar le-au tatuat retinele: trattoria, bar, club, KFC. Dar n-are importanță. Pielea fină e încă superb întinsă pe pomeții înalți, ochii n-apucă să se tulbure definitiv, iar cele două clavicule fine se deschid ca aripile spre niște umeri perfect rotunzi. Excesele astea rămîn fără de urmări și frumoasele animale de noapte o să hăulească imediat la loc, după ce-și scuturâ blana și beau o gură de apă.

*

Vîrsta asta de aur, de diamante, de fildeș și de ce mai găsiți dumneavoastră a fi teribil de prețios, a durat puțin, pentru cei mai mulți dintre noi. Cale de cîțiva ani. A fost exact un răgaz pe un drum mult așteptat spre maturitatea în care crezi că o să ai și ceva bani și o să faci și ce vrei. Pînă descoperi că dai bani ca să fii nefericit. Că îți iei o zi, o singură zi de concediu, fix în mijlocul săptămînii, ca să poți dormi. Că tînjești să te internezi o săptămînă la sanatoriul din Predeal, unde să poți dormi în liniște. Să scapi de insomnii. Să dormi, și, în vis, o infirmieră înțelegătoare să-și verse o găleată de Xanax în poală. Descoperi că imaginea din copilărie despre maturitatea independentă e profund greșită. Nu poți mînca înghețată cît și cînd vrei. Nici nu poți înlocui toate mesele cu desertul. Și nici nu poți să te duci să-ți spargi toți banii într-o singură zi, pe ce vrei tu. Că nu se face. Că-i iresponsabil. Că îngrașă.

Abia după ce te chinui cu anii să devii cu adevărat independent, realizezi – perfect clișeistic – că toată treaba asta e cam de rahat. Că ți-e foame permanent, dar trebuie să ai grijă ce mănînci, altminteri te reversi din pantaloni. Că nu poți să bați cîrciumile toată noaptea, pentru că a doua zi o să mori de durere. Că mintea ta strălucitoare și ideile fulminante s-au fisîit undeva pe parcurs, că ești moale, un indolent mascat cuviincios și un farseur. Că, în fond, nu știi să faci nimic. Că jumate din oraș face Excel-uri importante, scrie nemaipomenit sau face jurnalism de excepție din fotoliu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

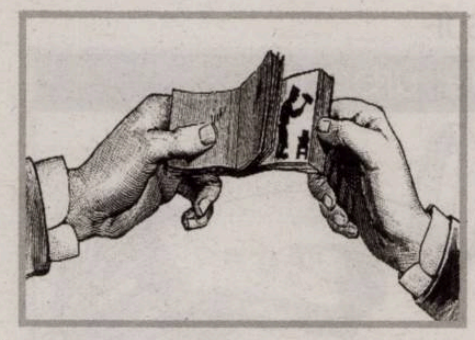

Marius CHIVU

feedbook

Scrisoarea deschisă, povestea continuă

● **Mariana Marin, *Scrisoare deschisă*, CD-carte, poeme rostite la Radio (1991-2002), „Cuvînt înainte“ de Nicolae Manolescu, ilustrații de Tudor Jebeleanu, Editura Casa Radio, 2014.**

Era și timpul ca, după mai bine de un deceniu de la dispariția ei prematură, să mai apară un volum cu poemele Marianei Marin (1956-2003). Iar această CD-carte – conținînd 27 de poezii plus un mic interviu despre și versuri de Virgil Mazilescu (totul însumînd 34 de minute cu vocea poetei), la fel de multe ilustrații de Tudor Jebeleanu, un „Cuvînt înainte“ de Nicolae Manolescu și încă cinci mărturii ale colegilor de generație: Romulus Bucur, Mircea Cărtărescu, Bogdan Ghiu, Florin Iaru și Ion Bogdan Lefter –, această ediție cu puțin din toate este un cadou neașteptat, oferit pe final de an de minunata editură Casa Radio.

Foarte inspirat felul în care a fost gîndită CD-cartea! Introducerea o face Nicolae Manolescu, cel care în anii '80 conducea ședințele Cenaclului de Luni și care își amintește că cea dintîi lectură a poetei în fața tinerilor poeți și critici optzeciști „a fost un răsunător insucces“. Manolescu o vede acum, poate și atunci, ca pe „o excepție greu de tolerat“: „Obsedată de condiția tragică a artistului, poeta nu vorbea pe înțelesul Cenzurii și nici măcar nu avea dispensă datorată de congeneri caracterului ludic-înșelător al discursului.“ Mircea Cărtărescu vede poezia Marianei Marin tot ca pe un discurs hibrid în cenaclul lunedist: „Dintre influențe, le-a păstrat pe cele metafizic-expresioniste specifice poeziei transilvane; de asemenea, a descoperit militantismul politic și social al poeților germani din România. A rezultat un alt fel de poezie decît cea tipic optzecistă: o rostire gravă, sinceră, etică în esența ei, o poezie a răului existențial și a ororii istoriei.“ Despre formula ei poetică vorbește și Ion Bogdan Lefter, care nu o desparte atît de mult de optzeciști, precum o fac cei doi deja menționați, spunînd chiar că poezia ei s-ar putea să nu fie pe deplin și exact înțeleasă: „Versurile ei sînt, într-un anumit sens, înșelătoare, mizînd pe un echilibru fin între conținut și formă: își asumă cu vizibilă francheță o atitudine fermă, intransigentă față de un sistem opresiv și, în genere, față de toate «relele lumii», cu toate riscurile, reale și deloc mici în anii '80; dar construiesc atari mesaje și efecte de directețe cu mijloace, de fapt, sofisticate, pe o gamă stilistică amplă, în care se regăsesc o parte dintre procedeele predilecte ale congenerilor săi (narativism atent regizat, discurs «biografist», metafore concret-abstracte, intertextualisme ș.a.m.d.), cu tendința de a generaliza parabolic, de unde aspectul de pildă morală al multor poeme.“ Un poem precum „Atelierele“, unul dintre cele mai bune, îi dă dreptate lui I.B. Lefter, altele însă îl contrazic. Oricum, cele 26 de poeme rostite la Radio, dintre cele apărute în volumele *Atelierele, Mutilarea artistului la tinerețe* și *Zestrea de aur*, plus unul rămas inedit (cel care dă și titlul CD-cărții și pe care îl reproduc mai jos), conturează o imagine destul de limpede a poeticii Marianei Marin.

Secțiunea „Madi“, în care colegii de generație, ascultîndu-i vocea pe CD (după ultima înregistrare, Mariana Marin a mai trăit doar cîteva luni și fiecare urmărește inflexiunile vocii pentru a-i surprinde „sfîrșeala“), și-o amintesc pe poetă în diverse ipostaze și istorisesc mici întîmplări sau doar gesturi și vorbe, este emoționantă. Titlul CD-cărții funcționează și în sens invers, căci evocările prietenilor poetei sînt, ca și poemele sale, tot o scrisoare deschisă, una plină de dragoste.

„Și azi mai ocolesc mușuroaiele
din teama de a nu o răni pe regina
furnicilor
ori de a nu-i strivi vreun supus.
Am întîlnit însă în cursul vieții
oameni care au vrut să mă apropie de
macabru,
care mi-au luat talpa drept Talpa-
Iadului
și au dorit să îi cred.
Lor le declar următoarele:
sînt de partea vieții și știu
că numai așa fiind îmi voi înțelege
moartea.
Nu cred că sănătatea e un defect
și vreau să mor cît mai aproape de ea.
nu-mi plac morțile seci,
prin urmare, nu-mi doresc
o astfel de moarte.
Lăsați-mă, deci, să-mi duc în spate
doar blestemul reginei furnicilor
căreia, din neatenție, poate i-am ucis
vreun supus.
Ea știe că i-am cerut dintotdeauna
iertare
și la mormîntul fiecărei furnici ucise
am ridicat, după puteri, un poem.“

(Mariana Marin,
„Scrisoare deschisă sau nu mă
așteptați la ore mici“)

● **Ioana Pârvulescu, *Cum continuă povestea*, Humanitas, 2014.**

Cînd Mariana Marin își publica a doua carte de poezie, Ioana Pârvulescu se pregătea pentru semidebutul într-un volum colectiv cu nu mai puțin de doisprezece alți poeți. E singura care a rămas în literatură din acel contingent. După volumul individual de debut, *Lenevind într-un ochi*, apărut în 1990, Ioana Pârvulescu s-a orientat exclusiv spre eseistica literară și roman. „Mi-am luat rămas bun pentru totdeauna, cum am crezut, de la propria poezie. Mi-am potolit nevoia de poem în traduceri (Angelus Silesius, Rilke, ocazional și contemporani, ca Jan Koneffke), precum și în alcătuirea antologiei *De ce te iubesc*... În sens mai cuprinzător, căutînd să aflu cu ce rimează lumea sau măcar să găsesc rimele lumii, doar din cînd în cînd foarte limpezi, am trăit mereu în poezie“, spune scriitoarea în „Cuvîntul înainte“ al acestui „jurnal acumulat interior de-a lungul anilor“, pe care-l vede „chiar ultima carte de poezie din viața mea“.

Cu grija pentru formă și structură cu care ne-a obișnuit în mai toate cărțile sale, Ioana Pârvulescu a gîndit această carte ca pe șapte jurnale de cîte-o săptămînă, alcătuite fiecare din cîte șapte poeme. Simplitatea poemelor e concurată doar de eleganța formei și de o anumită ușurătate a rimării („rimele mele apar doar uneori și nu neapărat la sfîrșit de vers, adică se arată la fel de arbitrar ca potrivirile în existența de zi cu zi“). De altfel, în numita antologie a poeziei de dragoste *De ce te iubesc* (Humanitas, 2006), Ioana Pârvulescu dădea o replică poemului lui Șerban Foarță „Despre ethernul pheminin“, scriind un poem manierist în oglindă, intitulat „Despre ethernul masculin“. (Așa și cu) poemele din această carte, unele perechi, sînt aranjate simetric și-și răspund unele altora. Cu titlurile la final, cîteva sînt construite ca niște definiții/ghicitori, sînt cvasiaforistice sau se apropie de pilde și de fabule (vezi poemele cu păianjeni care mi-au amintit de „Scară la cer“, poemul lui Marin Sorescu din ultimul său volum – *Puntea),* sînt dialoguri imaginare, interogații sau „invocații retorice“, similisonete de dragoste sau psalmi, ori mici confesiuni pornind de la note de lectură.

Indiferent de forma pe care o îmbracă discursul fiecărui poem în parte, versurile – deopotrivă delicate și grave, introspective și elegiace, inteligente și sensibile – conțin ceea ce aș putea numi o filozofie de buzunar, învățături de viață pentru propria folosință. „Un jurnal pe care l-am acumulat interior de-a lungul anilor și căruia acum i-a venit momentul: încercări primejdioase de a înțelege și prinde în vers lumea, cu mine cu tot în ea, pentru că poezia are acces la lucruri imposibil de exprimat în orice alte vorbe «pe-nțeles». Cred că în poezie se pot spune în cuvinte inocente lucruri mult mai dure decît în proză“, mai spune Ioana Pârvulescu în „lămuririle“ care deschid cartea, reluînd ideea într-un foarte frumos poem despre limbaj, intitulat „Instrumentistul“: „Noi sîntem instrumente pentru cuvînt / facem doar ce vrea el / virtuozul Instrumentist. / Nu cîntă niciodată la fel / deși notele sînt aceleași.“ Și, într-adevăr, sînt multe cuvinte aparent inocente în aceste retro-poeme care vorbesc, cu simplitate dezarmantă, despre Eros, Thanatos, Genesis, Dumnezeu, memorie, destin ș.a.

„Și sufletele se strîng unul de altul
O clipă se bucură că au reușit să se
prindă
Ca acrobații în zbor
Peste hău.

*

Într-un film o contorsionistă spune:
Je suis une âme sensible
dans un corps flexible.
În ce mă privește *c'est plutôt l'inverse:*
je suis une âme flexible dans un corps
sensible.
Îmi rulez sufletul îl pliez îl ondulez
îl închid în cutii negre (pentru caz de
accident)
în cutii electronice în sertar de telefon.
Îl ascund în trupuri improprii pentru
el
oameni păianjeni gămălii de ac
unde să nu-l caute nimeni.
Și-i dau drumul
peste hău.“

(Ioana Pârvulescu,
„Suflet de sertar“)

Cum continuă povestea (cu semnul de întrebare invizibil, dar nu absent) este o delicată carte de poeme întoarse spre sine, venită după o serie de cărți întoarse spre trecut.

PUBLICITATE

„Un dialog normal, din care toată lumea are de cîştigat“

– interviu cu Ciprian ŞIULEA, preşedintele ArtLit –

Traducătorii români au preţul cel mai mic din Europa. Tarifele se situează undeva la 2 euro pe pagină. Media europeană e de 12 euro, însă onorariile depăşesc, în unele ţări occidentale, chiar şi 20 de euro pe pagina tradusă. Preţul mic duce la pauperizare şi la deprofesionalizare. Asociaţia Traducătorilor Literari din România (ArtLit) îşi propune să reprezinte interesele traducătorilor şi să schimbe raportul de forţe în relaţia cu editurile. Preşedintele ArtLit ***Ciprian Şiulea*** *spune că, pînă nu demult, eram singura ţară europeană care nu avea o astfel de asociaţie.*

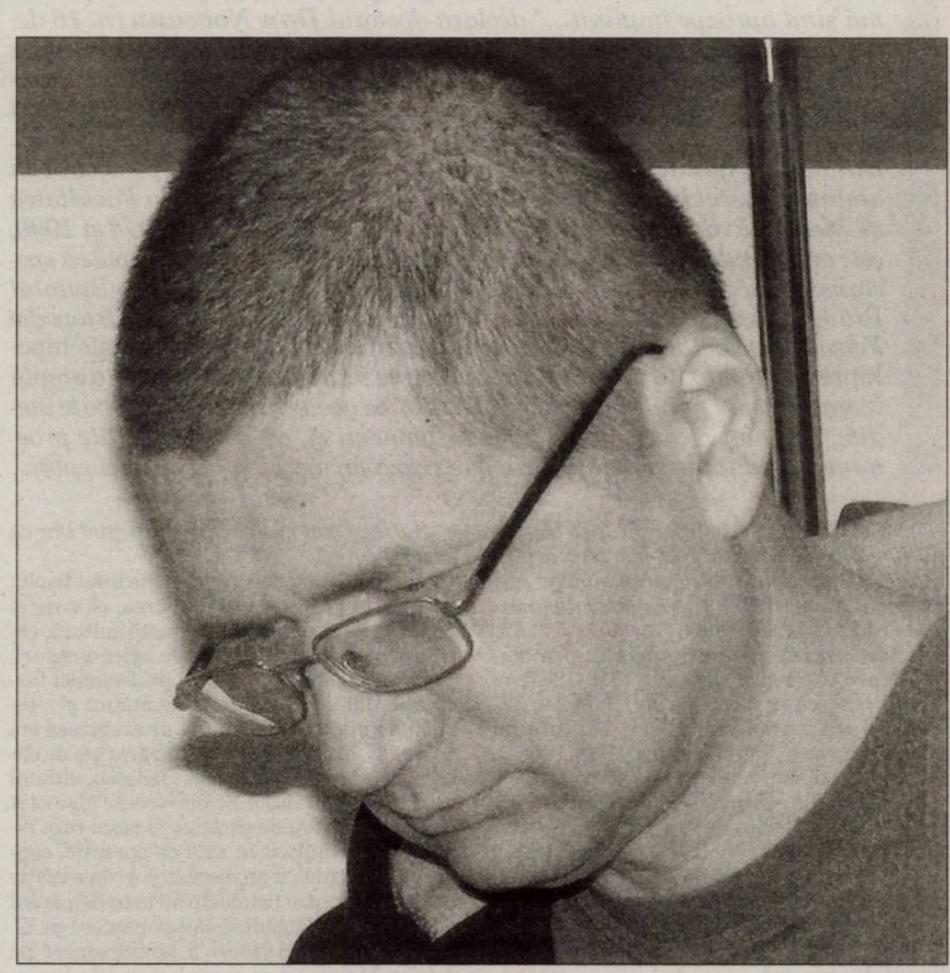

Cum aţi descrie statutul & situaţia traducătorilor literari?

Situaţia lor poate fi cel mai simplu descrisă drept catastrofică. Avem cele mai mici tarife din Europa, sensibil mai mici inclusiv faţă de Bulgaria sau Albania, de patru-cinci ori mai mici decît Croaţia. Este o situaţie bizară. Bulgaria şi Albania au date macroeconomice mai slabe decît România. Croaţia are un salariu mediu dublu, dar între 1 la 2 şi 1 la 4-5, disparitatea e evidentă. Situaţia e de aşa natură încît, dacă în majoritatea ţărilor traducerea este principala ocupaţie pentru traducătorii literari, în România, asta este aproape imposibil, din cauza tarifelor extrem de mici, astfel că există foarte puţini care fac asta full-time.

Cum vă explicaţi faptul că, deşi piaţa de carte din România e centrată pe traducere, traducătorii înşişi sînt neglijaţi?

Tocmai prin lipsa asociaţiei. Este singura modalitate în care un corp profesional poate avea o voce, pe de o parte, coerentă şi, pe de altă parte, care să conteze.

Ce vă propuneţi, concret, să faceţi?

Cred că ne putem grupa obiectivele în trei categorii mari: apărarea drepturilor noastre, profesionalizarea reală a acestei ocupaţii şi contribuirea la dezvoltarea pieţei de carte, a acestui domeniu cultural în general.

Există deja o secţie de traducere / traducători în cadrul Uniunii Scriitorilor. Ce puteţi face în plus? Cum vă poziţionaţi faţă de această instituţie?

Uniunea Scriitorilor este cu totul alt tip de asociaţie. Este o asociaţie gîndită pe un model de excelenţă, care reuneşte doar elita dintr-un domeniu şi o recompensează prin prestigiu simbolic şi unele beneficii, pe cînd noi avem nevoie de o asociaţie care raliază întregul corp profesional şi care se ocupă de aspectele concrete ale acestei activităţi.

Sînt două probleme care se împletesc strîns. Atît caracterul de excelenţă al USR, cît şi acele beneficii (care nu sînt foarte mari, desigur, dar sînt, totuşi ceva) tind să restrîngă accesul. Cunosc zeci şi zeci de traducători foarte activi şi foarte buni – cred că doar unul sau doi dintre ei sînt membri ai secţiei de traducători a USR. La fel, caracterul „exclusivist“, să zicem, al USR şi beneficiile simbolice şi materiale ale apartenenţei la ea nu conferă acestei secţii de traducători o putere sau o dorinţă prea mare de a negocia cu editorii, de exemplu. De asta era nevoie de o nouă asociaţie, care să îndeplinească funcţia legată de activitatea concretă a traducătorilor. Dar nu există nici un motiv pentru care traducătorii să nu aparţină ambelor organizaţii, cum de fapt se şi întîmplă deja, orice membru USR este mai mult decît binevenit în noua asociaţie.

Care sînt priorităţile?

Sîntem la început. Orice activitate bine gîndită începe cu o evaluare cît mai bună a situaţiei. După asta, vrem să creăm un circuit al informaţiei cît mai bun, sînt multe lucruri pe care nici traducătorii cu experienţă nu le cunosc foarte bine. Or, informaţia e vitală. Vrem să creăm un set de recomandări şi să oferim consiliere (juridică), în măsura posibilităţilor. Principalul nostru obiectiv este să creştem nivelul tarifelor. Dar nu neapărat de mîine. Ca să putem face asta, trebuie să dezvoltăm organizaţia, să îi dăm magnitudine şi eficienţă. Sînt însă multe alte condiţii legate de muncă de care trebuie să ne ocupăm: există cazuri de întîrzieri foarte mari ale plăţii, de ani de zile, sau există firme care intermediază traduceri, la tarife încă şi mai mici decît cele plătite direct de edituri, cu rezultatul că pe copertă apare un nume de firmă, nu numele traducătorului. Sînt foarte multe lucruri de care trebuie să ne ocupăm deodată, tocmai din cauză că acest domeniu s-a dezvoltat şi şi-a consolidat practicile ani de zile, fără aportul traducătorilor. Evident, aceste priorităţi în număr foarte mare trebuie abordate în ordine, printr-un efort comun de perspectivă.

Cînd vine vorba de cheltuielile pentru traducere, editorii spun că n-au cum să mărească tarifele pentru că atunci preţul cărţii ar deveni insuportabil pentru cumpărători. Marjele de profit sînt, oricum, foarte mici. Totuşi, de unde ar putea începe negocierea?

Nu cred că are rost în stadiul ăsta să avansăm cifre. Cred că e suficient să spunem că argumentul fundamental al editorilor, cum că tarifele sînt mici pentru că sînt limitate obiectiv de calculul economic, nu se susţine. Editurile sînt companii economice foarte diverse, care diferă prin mărime, domenii, strategii, tip de distribuţie etc. Dacă tarifele ar fi limitate, aşa cum se spune, doar de calculul economic al editurii, atunci cum se face că atît de multor edituri foarte diferite, din punct de vedere economic, le iese la calcul fix aceeaşi cifră? Pentru că tarifele editurilor sînt uimitor de omogene, practic toţi plătesc la fel. E evident că nu e logic. Nu calculul economic fixează aceste tarife pe de o parte foarte mici, pe de altă parte foarte unitare, ci faptul că traducătorii nu au, individual, decît o putere infimă de negociere.

Nu putem lucra impecabil doar din conştiinţă, din plăcere intelectuală sau pentru satisfacţia prestigiului.

Cum poate fi promovată calitatea profesională a traducătorilor?

Depinde foarte mult tot de tarife. Asta e, nu trăim într-o lume de basm. Nu putem lucra impecabil doar din conştiinţă, din plăcere intelectuală sau pentru satisfacţia prestigiului, aşa cum ni se cere. Cel puţin nu foarte mult timp. Trebuie ca această profesie să ofere şi posibilitatea de a trăi decent din ea, ceea ce acum nu este cazul.

Trebuie recunoscut că există probleme reale în ce priveşte profesionalizarea traducătorilor şi calitatea generală a traducerilor, ca medie, să spunem, dar trebuie de asemenea să vedem care sînt cauzele şi, plecînd de aici, soluţiile posibile. În primul rînd, acest corp profesional trebuie definit, pentru că acum el e o masă mare, dar neclară. Deoarece această profesie oferă multă incertitudine, există foarte mulţi care o practică sporadic, care sînt şi nu sînt incluşi în acest corp. Alţii o practică destul de constant, dar într-un ritm de doar o carte pe an, pe lîngă alte slujbe: din nou, un număr mare de oameni pentru care apartenenţa la acest corp este mai degrabă secundară. În plus, pentru a ţine tarifele cît mai jos, editurile recurg permanent la o masă mare de traducători mai mult sau mai puţin calificaţi, care vin şi pleacă mereu şi ei.

Trebuie să reunim acest corp, să definim o masă de oameni pentru care traducerea este profesiunea lor reală şi principala lor activitate economică. Există multe cazuri tipice de traducători literari. Există oameni care traduc relativ ocazional pentru că asta se îmbină bine cu ocupaţiile lor de bază (universitari, artişti etc.), există oameni care au alte slujbe full-time şi traduc pe lîngă ele, pentru că le place această muncă, nu neapărat pentru cîştig. Există mulţi care traduc din disperare, pentru că nu au alte variante. Chiar dacă unii o fac mai bine, alţii mai puţin bine, trebuie neapărat să înţelegem că profesionalizarea traducerii literare depinde direct de transformarea ei într-o activitate economică viabilă şi regulată: nu hobby intelectual mai mult sau mai puţin sporadic, nici muncă de subzistenţă la limită, ci profesiune normală, ca oricare alta. Altfel nu se poate.

În ce măsură credeţi că editorii sînt dispuşi să dialogheze cu această asociaţie?

Sîntem convinşi că vor dialoga, nu au de ce să n-o facă. Existenţa asociaţiei este cel mai firesc lucru posibil, cum spuneam, eram chiar ultimii care nu aveam aşa ceva. Pe de altă parte, nu e vorba doar de drepturile noastre, chiar vrem să contribuim la dezvoltarea pieţei de carte, în beneficiul tuturor; inclusiv al cititorilor. Profesionalizarea de care vorbeam este şi ea în beneficiul tuturor; al cititorilor – pentru că vor avea traduceri mai bune, al editorilor – pentru că aceste traduceri mai bune se vor vinde mai bine.

Este un dialog normal, din care toată lumea are de cîştigat.

Există organizaţii asemănătoare în Europa cu care aţi putea colabora?

Există CEATL, Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires, asociaţia care reuneşte toate asociaţiile naţionale din Europa. Am participat în iunie, împreună cu colega mea Lavinia Branişte, la adunarea lor anuală şi sperăm să devenim membri CEATL în cel mai scurt timp. Nu e o organizaţie formală, ci una care derulează programe pline de substanţă, care au ca scop „integrarea“ în acest domeniu al nostru.

Cine şi cum poate deveni membru al ArtLit?

Ne adresăm traducătorilor „literari“ într-un sens foarte larg, în care acest termen include şi nonficţiunea de orice tip şi chiar literatura ştiinţifică, dacă nu este extrem de specializată. Ne departajăm atît prin genul textului, cît şi prin modalitatea de lucru, de traducătorii juridici şi de interpreţi, ca şi de traducătorii tehnici foarte specializaţi, care sînt de regulă angajaţi ai unor companii. Pe scurt, asociaţia noastră vizează cvasitotalitatea, de regulă freelance, a traducătorilor de carte, film, teatru şi orice alt tip de „literatură“, într-un sens foarte larg al termenului. Criteriul formal este de a avea o operă publicată sau în curs de publicare (printr-un contract), însă admiterea este condiţionată de o minimă competenţă: chiar dacă nu sîntem o organizaţie care vrea să reunească doar elita traducătorilor, ci întreg corpul lor, avem totuşi datoria de a impune nişte standarde, tocmai în vederea profesionalizării amintite.

Ciprian Şiulea *este traducător de limba engleză şi preşedinte ArtLit (artlit2013@gmail.com).*

a consemnat Matei MARTIN

„Structura de vis a sufletului“

interviu cu Dr. Dan NOVEANU –

„Ca mulţi colegi de-ai mei, sînt medic primar şi am susţinut doctoratul. Ca mai nici unul dintre ei, sînt licenţiat şi în Istorie, fapt ce mă face să mă simt aproape împlinit...“ declară doctorul ***Dan Noveanu*** *(n. 16 decembrie 1951, Arad). După întoarcerea tatălui – medic – de la Canal, în 1955, părinţii se stabilesc în orăşelul transilvan de pe Tîrnava Mare, Dumbrăveni, unde absolvă Liceul teoretic „Timotei Cipariu“, în 1970. Renunţă la Politehnică, după numai un an, „din cauza coşmarului matematicilor“. Din anul urmat la Şcoala Sanitară postliceală din Sibiu, păstrează în amintire bustul lui Eminescu din Parcul „Sub Arini“. Intră la Facultatea de Medicină din Bucureşti, pe care o absolvă în 1978. Între 1978 şi 1990, este angajatul Spitalului Municipal Mediaş, iniţial ca stagiar, apoi ca specialist, în acest interval efectuînd şi specializarea în ortopedie la Spitalul Brâncovenesc (1982-1985). Din 1990, lucrează la Clinica de Ortopedie Foişor. În octombrie 2002 îşi susţine doctoratul cu lucrarea* Efectele hipokineziei prelungite asupra unor linii de reactivitate. *Are în tipar o amplă lucrare despre familia Lahovary. Bazată pe documente, în majoritate inedite, volumul reconstituie o lume cu oamenii ei, cu personalităţile proeminente, cu fapte şi detalii care păstrează farmecul şi aerul unei epoci.*

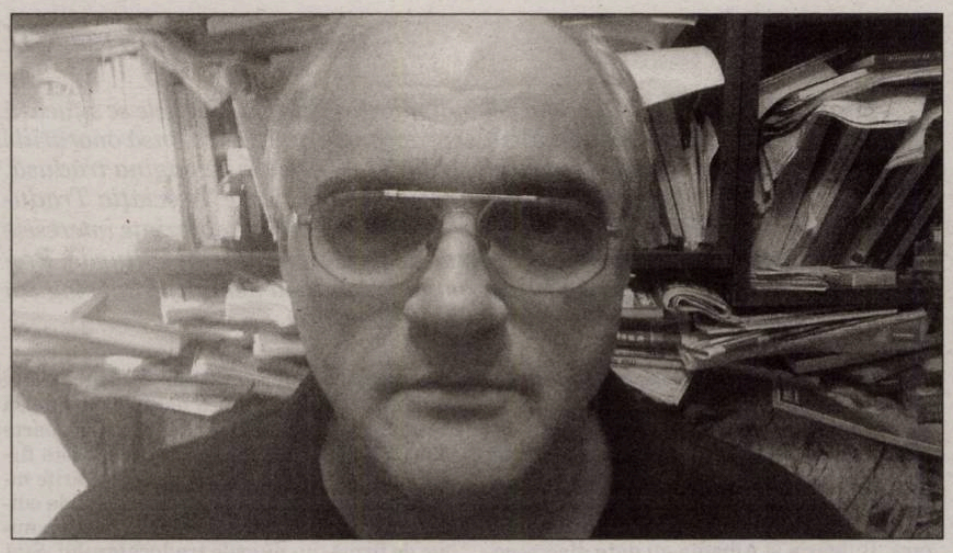

Vă declaraţi „un îndrăgostit fără leac de Bucureştiul secolului al XIX-lea, încă aristocratic, contemporan (stră)străbunicilor mei materni.“ Care sînt (stră)străbunicii dumneavoastră pe linie maternă?

Bunica mea maternă, adorata mea Mama-Mare, Cornelia Devesel (1896-1977; n. Virgil Ionescu) a locuit pe str. Salciilor (ulterior Fucik, azi Masaryk) şi a fost fiica lui Virgil Ionescu, inginer (1864-1938), absolvent al Şcolii de Poduri şi Şosele în 1890. A făcut parte din echipa lui Anghel Saligny care a construit podul de la Cernavodă. Tatăl lui Virgil Ionescu, Nicolae (cca 1840-1899), a fost mic funcţionar de administraţie fiscală, tot în mahalaua Batiştei, locuind pe aceeaşi mai sus-numită stradă.

Cît Canal a făcut tatăl dvs. şi care a fost capul de acuzare?

Am completat destule autobiografii în care menţionam absolut de fiecare dată, la rubrica pe care şi acum o am în faţa ochilor: „Ce politică au făcut părinţii înainte de 23 August 1944“, formula pe care tata mă pusese s-o învăţ pe dinafară: „Tata a fost membru al partidului Totul pentru Ţară pînă la interzicerea lui, după care nu a mai făcut parte din nici o formaţiune politică.“ Tata a fost arestat în februarie 1952, fiind reţinut administrativ, fără a fi judecat, pînă în mai 1955, cînd a fost judecat şi achitat! Am întreg dosarul copiat de la CNSSAS. Acuzaţia care nu s-a susţinut a fost absurdul „complot împotriva clasei muncitoare“, deoarece în 1937 făcuse propagandă legionară pe Valea Mureşului, în vederea alegerilor de la finele acelui an. A fost la Oneşti şi la Poarta Albă. A avut intuiţia de a se autoizola în orăşelul de pe Tîrnava Mare, din perimetrul căruia nu a mai ieşit pînă în 1965, perioadă în care nu a văzut, nu a corespondat, nu a vorbit la telefon sau prin viu grai cu nici unul din foştii camarazi, drept care, la seria arestărilor de după Revoluţia Ungară, nu a putut fi acuzat de nimic, el fiind în continuare urmărit – am întreg dosarul informativ cu evidente momente umoristice tip Clochemerle, orăşelul fiind mic şi toată lumea cunoscînd pe toată lumea.

Meseria dvs. de chirurg este în aceeaşi măsură ştiinţă şi artă. Dar istoricul care-l dublează pe chirurg face meserie de dragul artei, sau determinarea a plecat din acelaşi punct comun cu chirurgia, de care, la un moment dat, s-a despărţit, pentru a deveni cea mai importantă, pe moment, cel puţin, din cele două?

Nu pot fi numit istoric. Mi-aş dori-o, dar a te numi istoric înseamnă o viaţă dedicată total şi exclusiv acestei profesii. Am urmat, cu maximă seriozitate, şi am absolvit o facultate particulară de Istorie, cu examen de licenţă susţinut la sediul Universităţii Bucureşti. Cele două preocupări ale vieţii mele nu s-au izolat niciodată una de alta. Nu s-au întrepătruns, ci au conviețuit, Istoria ajutîndu-mă să depăşesc momentele de cumpănă ale celeilalte profesii, prin azilul liniştitor al altui timp, pe care mi-l îngăduia cu generozitate.

Care vă sînt modelele în chirurgie? Dar ca istoric?

Modelul meu chirurgical este unul triplu: regretatul profesor Oleg Medrea, chirurg şi pedagog de excepţie, om de vastă cultură, căruia îi port o amintire peste orice praguri; profesorul Dinu Antonescu, profesionist fascinant, dublat de o putere de muncă şi o tenacitate imposibil de imitat, de asemenea om cu o cultură superioară şi adevărat şef de clinică; domnul doctor Theodor Ionescu, ultimul director al Spitalului Brâncovenesc (demolat în 1984), chirurg de excepţie şi omul care m-a format nemijlocit în sala de operaţie, aşijderea persoana cu un discurs şi o conversaţie de elecţie. Dintre modelele mele în domeniul istoriei fie-mi îngăduit să-l pomenesc pe G. Potra. Dintre cei tineri îi admir sincer pe Adrian Majuru şi pe genealogistul de excepţie Alin Pavel.

„Hipocrate nu se lovea de nimic din toate acestea, el stătea pe malul Mării Egee.“

M-a impresionat profund felul în care dl profesor Antonescu m-a primit la spital (deşi toată lumea mă avertizase că n-am nici o şansă, fără „pile“). M-a invitat să iau loc şi „mi-a dat cuvîntul“ să-i povestesc cum mă doare, abia apoi mi-a cerut radiografiile. Acest mod de abordare îi este specific numai Domniei sale, sau caracterizează o anumită faţetă a chirurgiei să-i zicem tradiţionale?

Repet, profesorul Antonescu este o pildă aproape imposibil de urmat. Politeţea sa este nu cuceritoare, ci de-a dreptul împovărătoare. Îl voi folosi oricînd drept pildă profesională, în ciuda faptului că, probabil spre regretul meu exclusiv, n-am făcut parte niciodată dintre apropiaţii Domniei sale.

Îndrăznesc să spun, totuşi, că abordarea politicoasă a pacientului este şi azi prezentă, şi chiar recomandată, ţinînd cont de stresul ce-l domină pe cel venit să ceară un sfat chirurgical.

Cum „vă pregătiţi“ pacientul? Stabiliţi o relaţie susţinută de dialog înainte de operaţie?

Dialogul preoperator este obligatoriu. Poate că este dificil să stabileşti cu pacientul exact acea relaţie pe care el şi-o doreşte. Fiecare pacient se vrea cel mai important pentru chirurg. Explicarea intervenţiei ce urmează este însă absolut necesară şi liniştitoare.

Un prieten de-al meu, ieşit dintr-un cabinet privat de cardiologie, în urmă cu mai bine de un deceniu, a sunat acasă (locuia la Geneva), cu cuvintele „Hofman a fost confirmat“ (diagnosticul din Elveţia fusese omologat la Bucureşti). Mai este Şcoala românească de medicină competitivă la nivel mondial? Mă refer nu la elite, la vîrfuri, care transgresează graniţele, ci la textură, la substrat, avînd în vedere migraţia halatelor albe?

După peste trei decenii de practică chirurgicală, pot afirma că halatele albe de textură, precum spuneţi, se pot oricînd compara şi „întreţese“ cu cele ale lumii occidentale, ba, de multe ori, chiar să le depăşească nivelul, stabilindu-se şi muncind alături de autohtoni, cel puţin de la egal la egal.

Ce fel de stat este acela care-şi alungă cu inconştienţă doctorii? Nu cumva „cu rea intenţie“, dat fiind că n-am auzit în aceşti ultimi ani cuvîntul „onorariu“, ci numai „şpagă, mită“? Cum îşi „onorează“ statul român elita halatelor albe?

Decelam aici ecoul prelungit al disprețului nutrit de activiştii comuniştilor pentru munca intelectuală. Pentru ei – vorbesc despre activiştii plătiţi ai decedatului partid-stat – un metru cub de pămînt săpat manual reprezenta mai mult decît o carte scrisă.

Se întreţine în popor impresia că doctorii sînt nişte lacomi şi nişte hrăpăreţi, care smulg banii din buzunarul pacienţilor, în vreme ce ei, de fapt, cerşesc fără a întinde mîna, siliţi la aceasta de salariile deliberat de mizerie pe care le primesc. Oameni sînt şi ei, au acasă familii de întreţinut, ţevi care cedează, rate la bănci, lumina, întreţinerea etc. etc. Hipocrate nu se lovea de nimic din toate acestea, el stătea pe malul Mării Egee şi enunţa sfintele principii ale celei mai nobile meserii, fără a se preocupa şi de răsplătirea celui care o practică. Şi doar remunerarea corespunzătoare permite medicului să se dedice în totalitate, fără alte griji, meseriei sale şi pacientului. Restul reprezintă cazuri izolate de medici-călugări, de admirat, dar inutil de însuşit.

Tehnica medicală, în chirurgie, mai ales, este esenţială. Progresele din ultimii ani sînt spectaculoase. Pe de altă parte, însă, ele par să contravină controlului tradiţional. Se mai susţine astăzi un diagnostic la primă mînă, „prin palpare“, să zicem aşa?

Rareori diagnosticul de detaliu mai este unul stabilit la inspecţie sau palpare. Azi nu se mai concepe un diagnostic de detaliu fără investigaţii tehnice sofisticate, de care se ocupă specialitatea dificilă numită imagistică, sau cea de laborator.

În cazul unui diagnostic nefericit, există un moment al adevărului? Sînteţi preocupat de ideea încunoştiinţării celor apropiaţi? Sau aşteptaţi primul semn din partea lor?

Sincer, în acea clipă am obiceiul de a mă ascunde de pacient sau – după caz – de copiii sau de părinţii lui. Discut cu fraţii, sau, preferabil, cu rudele mai îndepărtate sau cu prietenii. Nu-l pot privi în ochi şi să-i spun că...

Profesorul Ataman mi-a povestit că un grup de pacienţi stabiliţi în America făcuseră chetă ca să-i cumpere şefului Şcolii de chirurgie ORL, la acea dată, o trusă pentru operaţie. Oare omologul Domniei sale din Vest putea înţelege un asemenea episod? Cum e, domnule doctor, chirurgii îşi ascut singuri hangerele?

Nu, momentul aşcuţirii bisturielor este depăşit. Adevărat este însă că se simte permanent nevoie de instrumentar operator împrospătat, în specialitatea mea solicitarea fizică a anumitor piese de instrumentar fiind mult peste medie. Tot atît de adevărat este, însă, că ne ştim descurca în condiţii instrumentare şi de implant metalic în care omologii noştri occidentali ar claca.

Ca pacient care am beneficiat, în prima tinereţe, de tratamentul dlui dr. Băcanu, după ce epuizasem toate schemele de tratament tradiţionale, canonice, să le spunem aşa, consider că ce se întîmplă, în ultimul timp, cu Institutul Cantacuzino este o crimă. Adaug şi observaţia regretatului dr. Olinescu, din urmă cu mai bine de două decenii: „Cînd noi nu vom mai fi lăsaţi să lucrăm, curba leucemiilor în rîndul tinerilor va creşte exponenţial.“ Credeţi că ce se întîmplă cu Şcoala românească de anatomopatologie e un act deliberat, sau ţine de impostura care ne guvernează imbecil la toate nivelele?

Este imposibil să fie un act deliberat, dar nici cu impostura imbecilă plurietajată nu sînt întru totul de acord.

Şi, ca ultim argument, sau ca singurul, care le subsumează pe toate cele enumerate în carte – de ce Lahovary?, domnule doctor.

Adevărat, ar fi putut fi numele unei alte familii. Poate va mai şi fi. De ce? Deoarece am detestat părăsirea selectivă în uitare, pe care din plin a practicat-o conducerea comunistă a ţării. Poate voi fi făcut-o, fără să-mi dau seama, în ciuda acelor bestii.

V-aţi sfătuit copiii să urmeze chirurgia? Sau istoria?

I-aş sfătui să-şi urmeze pasiunea de care se simt cu adevărat cuprinşi, şi să nu asculte nici un alt îndemn în afara celui venit din structura de vis a sufletului lor.

Operaţi şi persoane foarte apropiate, membrii ai familiei, prieteni?

Da, am avut ocazia de mare încercare de a-i opera pe mama şi pe fratele meu. E greu să spun mai mult.

Cartea dvs. despre Lahovary se constituie ca o amplă lucrare de doctorat, după 10 de ani de cercetări în arhive (cum nu se mai prea întîlnesc în ziua de azi, din păcate), din punctul meu de vedere, cel puţin. În cazul în care v-ar bîntui un asemenea gînd, care ar fi conducătorul de doctorat pe care vi l-aţi alege?

Nu pot spera într-o asemenea convertire academică a lucrării mele. L-aş alege pe profesorul Mihai Retegan.

Sînteţi un pasionat de ikebana?

Cu maximă sinceritate: prefer priveliştea unei poieni cu narcise scăldate de soare.

15 noiembrie 2014

a consemnat Ruxandra MIHĂILĂ

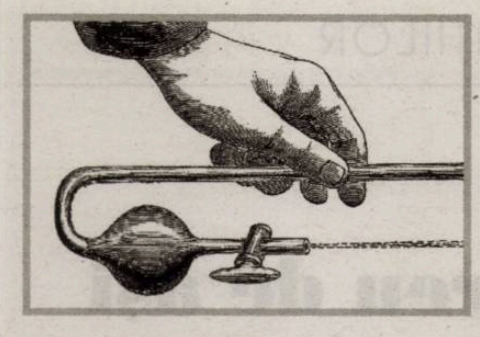

Oana STOICA

rosencrantz & co

Corpuri și timp

● ***Corp la corp*. Echipa spectacolului: Iudith Ardeleanu, Marius Armaşu, Mihaela Bîrleci, Margareta Eschenazy, Renée Necleevici, Pompiliu Sterian, Eva Szemler Lendvay, Dorotea Weissbuch, Gabriela Anghel, Steliana Anghel, Rodica Dumitrache, Cristina Focşa, Ani One, Ilie Zan, Vlad Arghir, Alexandra Carastoian, Carmen Coţofană, Paul Dunca, Alice Monica Marinescu, Mihaela Michailov, Katia Pascariu, Cătălin Rulea, David Schwartz. Centrul de Artă Comunitară VÎRSTA4, Asociaţia ADO şi Căminul „Moses Rosen".**

Am fost de mai multe ori acolo, în sala de sport a Căminului „Moses Rosen", sala lor de spectacol. Îi ştiu din show-urile anterioare – *Moses Stories, Vîrsta obiectelor, O istorie fizică, Post-scriptum* – în care şi-au spus poveştile. Le simt suferinţa, chiar dacă ei nu o spun deschis. Le cunosc preferinţele şi antipatiile. Le intuiesc personalitatea. Le văd mîinile care tresar inconştient pe genunchi, brăzdate de riduri. Stau cuminţi pe scaune şi privesc cum vin spectatorii. Aşteaptă, dar nu mai au răbdare. Este al cincilea spectacol în cinci ani. Proiectul VÎRSTA4 – în care un grup de tineri artişti (Alice Monica Marinescu, Mihaela Michailov, Katia Pascariu, David Schwartz, Paul Dunca, Cătălin Rulea – a cărui muzică live, un rock blues, patinează *cool* spectacolul) au susţinut ateliere de teatru, dans, fotografie – i-a trezit. Sînt bătrîni, obosiţi, împovăraţi, trecutul a fost nemilos cu ei, prezentul nu este cel pe care şi l-ar fi dorit, sînt fragili şi nu le place asta, dar acum pot să vorbească, pot să povestească totul, cuiva care ascultă. Pot să trăiască în miezul lucrurilor, nu în afara lor. La sfîrşitul spectacolelor, Pompiliu Sterian vorbeşte mereu despre recunoştinţa lor pentru cei tineri, care i-au reactivat, prelungindu-le viaţa. Are 95 de ani şi un blog. Refuză să fie bătrîn. Acum e motiv de sărbătoare în Cămin, proiectul VÎRSTA4 împlineşte cinci ani şi au o nouă premieră.

Rezidenţii Căminului „Moses Rosen", cu mai multă sau mai puţină experienţă, de viaţă şi de azil, sînt deja vedete. Iudith Ardeleanu îmi zîmbeşte ştrengăreşte de pe scaunul unde şi-a ascuns silueta micuţă. Este vorbăreaţă şi veselă, deşi poveştile ei, toate despre dragoste, sînt triste. Pompiliu Sterian a dispărut puţin, aveam să înţeleg mai tîrziu de ce: pentru că deschide spectacolul, făcîndu-şi o intrare specială, „costumat" în bătrîn. Margareta Eskenazy pare să plîngă. Are mereu ochii umezi. Nu ştiu dacă plînge din cauza trecutului îndepărtat, care a adus-o, în vremuri grele, din Uzbekistan în România, un drum lung cu nopţi dormite prin parcuri, sau pentru cel apropiat, cînd a fost evacuată din casă şi a rămas cu lucrurile în stradă. Eva Szemler Lendvay zîmbeşte blînd. Mereu am simţit-o detaşată, înţelegătoare şi cumva resemnată. Pare să poarte cu ea o mare tristeţe. Este poetă, traducătoare şi critic literar. Pe Dorotea Weissbuch am remarcat-o în *O istorie fizică* pentru că... dansează foarte bine. Are ureche muzicală şi ritmul în sînge. Este un om luminos, nu am văzut-o niciodată înnegurată. Marius Armaşu tace serios. El este întotdeauna precis, îşi face rolul cu exactitate, nu divaghează. Comunică atît cît e necesar. Am crezut mult timp că este trist. De fapt, este mereu preocupat pentru că îşi poartă boala cu el ca pe un însoţitor de care trebuie să aibă grijă. Mihaela Bîrleci este nou venită în spectacole, a mai jucat într-o variantă a *Istoriei fizice*. Şi ea tace, dar este emoţionată. Îşi aşteaptă rîndul cu nerăbdare. Renée Necleevici joacă pentru prima dată. Figura ei serioasă, aspră, sculptată pare neclintită. Vorbeşte calm, execută mişcările cu atenţie. Uneori îşi pierde orientarea şi Pompiliu Sterian o îndrumă elegant. Dacă aş alege o imagine pentru poveştile rezidenţilor de la Căminul „Moses Rosen", aceasta ar fi chipul lui Renée: tăcut şi suferind.

Corp la corp este un spectacol *site specific* în care „experţii vieţii" deconstruiesc microuniversul cotidian prin performarea relaţiilor şi a ritualurilor de coabitare din Cămin. Structurat pe ore, conform cu programul unei zile, *Corp la Corp* este un teatru al uzurii în care fragilitatea fizică şi psihică este ocrotită printr-un cocon care include grijă, prietenie, ajutor, acceptare, înţelegere. Şi, desigur, mica bucurie a cafelei, leitmotivul spectacolului, o plăcere negociată cu tandreţe. Şi nu este vorba aici de lichidul maroniu care însoţeşte dimineţile, ci de pretextul pentru apropierea umană care alungă singurătatea, ajută neputinţa, alină durerea, liniştеşte angoasele. *Corp la corp* este povestea unei solidarităţi neverbalizate între rezidenţii Căminului şi personalul medical (medicii şi asistentele apar pentru prima dată pe scenă), a unei vieţi împreună. Căci pentru cei implicaţi profesional în activitatea Căminului – doctoriţa Steliana Anghel cu micile bucurii zilnice aduse rezidenţilor (bomboane, cafea), psihologul Ilie Zan, cel care repară suflete şi obiecte, asistenta Gabi Anghel, îndrumătoare blîndă, kinetoterapeuta Cristina Focşa, grijulie şi veselă, ergoterapeuta Rodica Dumitrache, mîngîietoare cu doinele ei, Ani One, care mînuieşte atent aparatele cu lumină pentru calmarea durerile articulare – munca depăşeşte cadrul unui serviciu cu orar fix. Cei mai mulţi au venit pentru o perioadă scurtă de timp şi au rămas aici. Pentru că munca lor este parte din viaţa rezidenţilor. Corpurile fragile sînt susţinute de mîini care alină. Viaţa se trăieşte împreună, de aceea doctoriţei Anghel i se spune uneori „mami". La masa de prînz sînt discuţii, nemulţumiri, pretenţii, sîcîieli mărunte care condimentează relaţiile. O atmosferă cunoscută. Căminul este o familie.

Nu pot privi spectacolele de la „Moses Rosen" cu detaşare. După spectacolele lor, formele elaborate de teatru mi se par artificiale. Accept greu metafora, după ce îi văd pe rezidenţi cum îşi performează viaţa, nu pe cea de odinioară, ci pe cea de acum, cînd timpul e crud. Medi Dinu, la 106 ani, s-a retras din spectacole. Bertha Liebovici nu mai e. Le simt absenţa ca un reproş: „Vino să ne vezi acum, nu aştepta, nu întîrzia." Mi se pare o urgenţă să îi ascult. Ştiu că timpul lor e scurt. Ştiu că au tristeţi ascunse diplomatic în zîmbete şi emoţii. Poate Căminul a fost singura sau cea mai bună opţiune, dar nu şi-au dorit asta. Sînt prizonieri în propria viaţă. Durerea lor răzbate mocnit şi trebuie să-mi şterg ochelarii cu colţul eşarfei pe care niciodată nu o găsesc repede cînd am nevoie. Dacă spectacolul apare în programul cultural al Capitalei, mergeţi să îi vedeţi. Nu este timp pentru ezitări. Laaa muuulţi aaani! Tort pentru cei cinci ani de VÎRSTA4, fotografie de grup, pahare de plastic cu şampanie. Încă o zi a trecut în Cămin.

La masa de prînz sînt discuţii,
nemulţumiri, pretenţii, sîcîieli mărunte
care condimentează relaţiile.
O atmosferă cunoscută.
Căminul este o familie.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

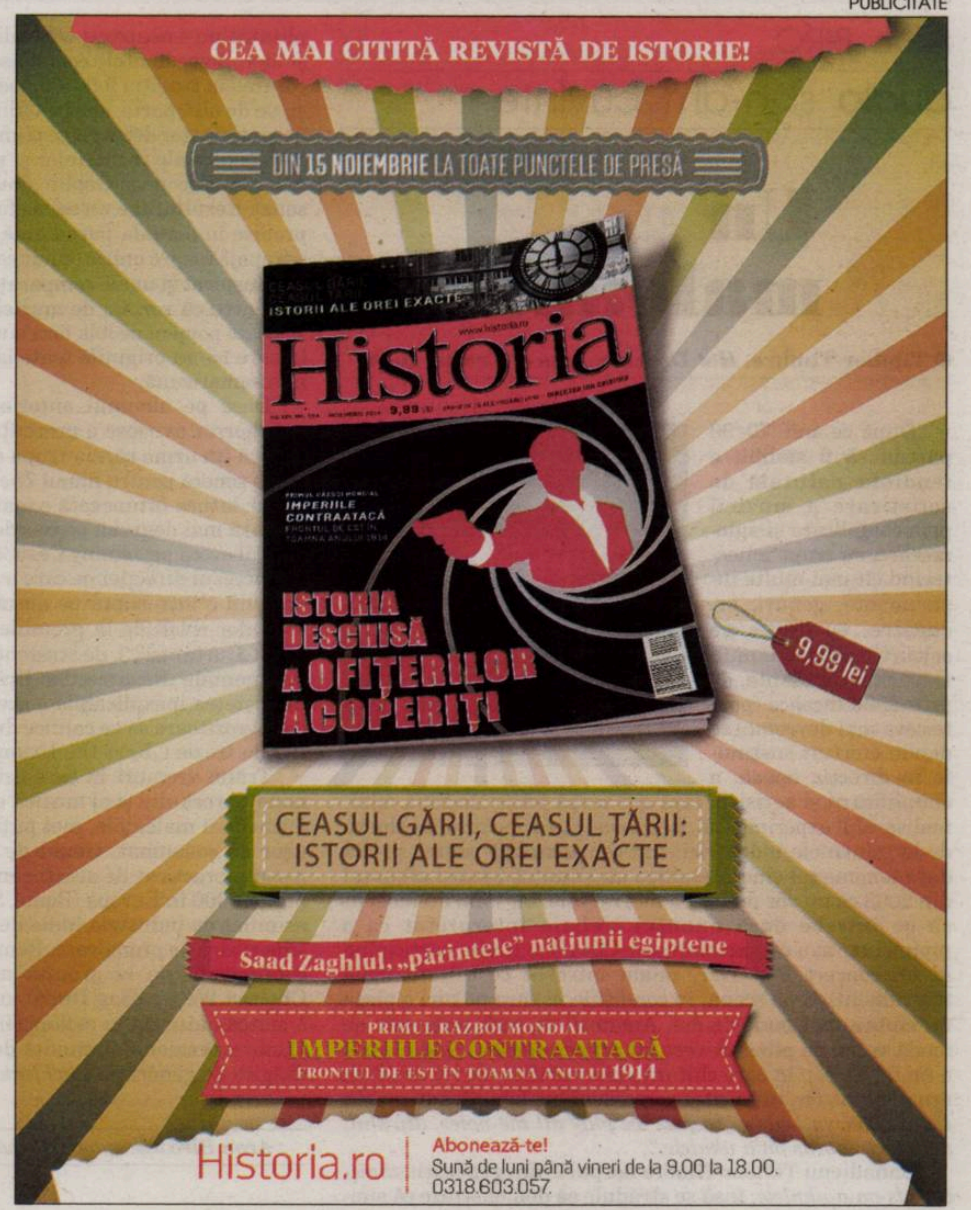

Andrei GORZO

dilematograf

Nici pe departe un careu de aşi

● ***Scurt/4: Istorii de inimă neagră*** **(România, 2014), de Luiza Pârvu, Radu Jude, Andrei Creţulescu, Iulia Rugină.**

În măsura în care grupajul de scurtmetraje *Scurt/4: Istorii de inimă neagră* merită semnalat, asta se datorează filmului regizat de Radu Jude – *Trece şi prin perete,* cel de-al doilea din grupaj. Jude are la activ două lungmetraje – *Cea mai fericită fată din lume* (2009) şi *Toată lumea din familia noastră* (2012), şi de curînd a terminat un al treilea – *Aferim!,* care, întrecîndu-le cu mult în anvergură, probabil că se va impune drept evenimentul cinematografic românesc al anului 2015. *Trece şi prin perete* nu e nici pe departe la nivelul acela (de altfel, nici la înălţimea celuilalt scurtmetraj realizat de Jude între *Toată lumea din familia noastră şi Aferim!,* scurtmetraj intitulat *O umbră de nor),* dar sînt mai multe lucruri în el (în sensul că poate fi discutat la mai multe niveluri) decît în toate celelalte trei scurtmetraje din *Scurt/4* luate la un loc. Avem o fetiţă (Sofia Nicolaescu) lăsată peste noapte de părinţi la bunicul ei (Ion Arcudeanu), într-o casă friguroasă şi înăbuşită de mobilier vechi. Întîmplarea face ca în aceeaşi seară să se fi sinucis un bărbat din vecini. Adaptare liberă a povestirii cehoviene *În magazie,* filmul lui Jude constă dintr-un plan-secvenţă şi e asumat teatral prin opţiunea de a ţine „în culise" atît mortul, cît şi agitaţia din imediata lui apropiere (în primul rînd, ţipetele mamei lui), camera de filmare rămînînd de la început pînă la sfîrşit în casă cu fetiţa şi cu bunicul ei, orientată în direcţia fetiţei chiar şi cînd aceasta, retrasă într-o cameră întunecoasă, nu poate fi văzută momentan în cadru. Focalizarea permanentă pe fetiţă ne invită să ne imaginăm teroarea ei, nebăgată în seamă de bunic şi nici de cei doi parteneri de table ai acestuia, care, nefăcîndu-şi deloc griji ce le iese pe gură în prezenţa copilului, pun sens în sinuciderea vecinului prin aplicarea unei „înţelepciuni" lumeşti compuse din clişee („Prea multă carte nu e bună nici ea... Oamenii se-nţeleg cît se-nţeleg şi dup-aia nu se mai înţeleg... De-ăştia vii trebuie să-ţi fie frică, nu de morţi."), bîrfe şi superstiţii. Cum cinema-ul lui Jude se caracterizează mai degrabă prin aplecarea spre grotesc decît prin subtilitate, insensibilitatea adulţilor e îngroşată, iar faptul că unul dintre partenerii de table ai bunicului e un orb (Gabriel Spahiu) adaugă o tuşă căutat-macabră.

Regizat de Luiza Pârvu pe un scenariu de Toma Peiu, *O lume nouă* e un exerciţiu şcolăresc de dialog (el – ea) plin de tăceri-grele-de-povara-lucrurilor-nerostite: nici ea (Olimpia Melinte), nici el (Florin Penişoară) nu vorbesc despre ceva ce s-a petrecut între ei, iar el mai şi amînă să împartă cu ea ceva ce ştie despre un al treilea personaj. Faptul că toate astea se petrec în Pennsylvania anului 1908, unde el şi ea, amîndoi români, au emigrat, nu adaugă dramei nimic important, cu excepţia unui aer anacronic (şi el, şi ea sînt prezenţe prea modern-urbane). Tot un scremut exerciţiu de dialog şi actorie ca la Luiza Pârvu (dar în plan-secvenţă, ca la Radu Jude) e scurtmetrajul *Kowalski,* scris şi regizat de fostul critic de film Andrei Creţulescu. La un bar, un *tough guy* (Andi Vasluianu) e *bully* cu o chelneriţă (Rodica Lazăr,

al cărei cap nu intră în cadrul fix al lui Creţulescu), pînă cînd la masa lui se aşază un *tough guy* mai mare şi mai rău (Şerban Pavlu), care (răsturnare elementară) e *bully* cu el. Cu gecile, mustăţile şi numele lor asortate (Kowalski şi Kopalski), cei doi *tough guys* (ca şi un al treilea, jucat de Dorian Boguţă, care-şi face apariţia citind un număr din defuncta revistă *Re:publik)* nu pretind să existe decît într-o lume a *cool*-ului cinematografic, în care a fi „atitudinos" şi „iconic" e totul – pentru ei, ca şi pentru creatorul lor. În fine, cel de-al patrulea film din grupaj, *Să mori de dragoste rănită* al Iuliei Rugină, pe un scenariu cosemnat de regizoare cu Oana Răsuceanu şi Ana Agopian, se doreşte a fi un zbînţuit amestec de genuri, dar e doar un amestec de idei aruncate de-a valma, fără să fi fost dezvoltate. Într-o seară, o fată şi un băiat care fuseseră împreună (Adina Ştefţcu şi Paul Radu) se pregătesc să se sinucidă – cînd în montaj paralel, cînd în *split screen* (folosit fără nici o ingeniozitate), şi amîndoi pe acelaşi cîntec de Angela Similea. Şi unul, şi altul sînt întrerupţi de vecinii de dedesubt, care în cazul băiatului sînt două vampiroaice posibil lesbiene, iar în cazul fetei sînt doi bărbaţi cu siguranţă gay, îmbrăcaţi unul în poliţist şi celălalt în iepure. Ceea ce în cazul băiatului pare un început de aventură fantasmagorică se fisiie însă imediat, după cum nici pe frontul fetei nu se întîmplă nimic foarte interesant – poliţistul se ceartă cu iepurele sub ochii ei, şi atît. Vestea că Angela Similea *herself* s-a sinucis pune capăt întîlnirilor timide ale celor doi cu forme de viaţă erotică alternative la cuplul heterosexual (forme de viaţă pe care filmul le pune într-o lumină sinistră – cazul vampiroaicelor –, respectiv tristă – cazul poliţistului şi al iepurelui). La final, Angela Similea îşi face intrarea în film cîntîndu-şi melodia şi toate celelalte personaje i se alătură. Spre deosebire de primul lungmetraj al lui Rugină, ineptul *Love Building,* îngrămădeala asta de decizii negîndite în profunzime are un aspect *glossy* (a fost filmată parţial de Vivi Drăgan Vasile), dar nu atestă vreun spor de competenţă din partea regizoarei.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Un gotic maleabil

● **Timber Timbre, *Hot Dreams*, Arts & Crafts, 2014.**

După ce anii '70-'90 păreau să fi stabilit o tendinţă naturală de sofisticare a muzicii prin complicare şi aglomerare, cu trupe amestecînd cît mai multe instrumente, genuri, orchestre, cu duete de solouri şi producţii multi-track intimidante, de prin 2000 încoace (poate ceva mai devreme) se depun eforturi susţinute în direcţia opusă, a simplificării şi aerisirii, fără a fi vorba totuşi de zona minimalismului experimental. *Less is more,* a concluzionat cineva de la butoanele industriei. Am conştientizat pentru prima dată fenomenul cînd Metallica au anunţat pentru albumul din 2003 că nu vor mai avea nici un solo, iar fanii au început să se întrebe dacă anunţul trebuia interpretat ca o promisiune sau ca o ameninţare. Ceva mai tîrziu, participînd la un concert Bon Iver, m-am întrebat ce căutau nouă instrumentişti pe scenă, în condiţiile în care pe nici o piesă nu cîntau mai mult de doi. Amatorii de rock progresiv de modă veche se plîng că ceea ce azi se numeşte (indie) rock e un fel de pop în care chitara abia justifică alt rol decît cel ornamental. Or, ca să citez personajul lui John Goodman din *Inside Llewyn Davis*: *„In jazz we play all the notes, dip shit, not three chords on a ukulele."*

Canadienii Timber Timbre fac parte din generaţia *three-chords-on-a-ukulele,* însă se străduie să demonstreze că simplitatea nu e neapărat echivalentă cu sărăcia întru concepte şi idei. Ingredientele compensatoare sînt, pe de o parte, ancorarea în tradiţia folkului poetic canadian (Leonard Cohen) şi, pe de altă parte, spiritul filmic al muzicii, cu aranjamente de sintetizator decrepit ce trimit la coloanele sonore insidios-bombastice ale thrillerelor şi westernurilor italiene de altădată (Morricone şi Goblin sînt cu precădere referiţi în acest sens). Rezultatul e un soi de folk gotic care şi-a găsit mediul propice în actuala paradigmă a pop-rockului atmosferic cu derapaje înspre oniric (chiar coşmaresc în cazul de faţă, ceea ce a inspirat şi unele comparaţii cu muzica lui David Lynch). Şi pentru că vorbim de muzică făcută dincolo de Ocean, nu se poate pomeni de folk fără a menţiona şi ingredientul blues, în care îşi au originile toate lamentările posace din muzica nord-americană.

Dacă pe albumul anterior, simulacrul de soundtrack noir/horror avusese o prezenţă mai pregnantă, inclusiv tematică (în urma căreia trupa a fost invitată să compună coloana sonoră pentru filmul *The Last Exorcism II),* pe noul material, latura întunecată e mai puţin ironică şi referenţială, aşezată mai degrabă pe coordonatele unui folk morbid-mistic ce îl evocă pe Johnny Cash, cînd nu încearcă să beneficieze de succesul direcţiei pe care a apucat recent Nick Cave. Melancolia e întreruptă pe alocuri de adrenalina dansantă a eternilor rivali de la premiile muzicale canadiene, Arcade Fire („Curtains!?"), de stridenţa coloanelor sonore giallo (instrumentala „Resurrection Drive II"), iar uneori degenerează în tristeţea inexplicabilă a acelor vise care nu sînt suficient de îngrozitoare să se califice drept coşmar, dar te tulbură totuşi la trezie („Beat the Drum Slowly").

Trăim vremuri în care estetica gotică, multă vreme apanajul rockului şi al muzicii electronice, se reinventează în forme mai maleabile, mai puţin şablonarde şi totodată mai uşor de consumat. Genul de folk cinematic cu tuşe întunecate, practicat de aceşti canadieni, a răsărit la începutul anilor 2000 în Europa (Rome, Spiritual Front) şi a fost rapid asimilat de industria indie de peste Ocean, cu o capacitate superioară de promovare. Remixat şi testat recent în diverse configuraţii de la graniţa muzicii pop (vezi şi cazurile Chelsea Wolfe, King Dude), noul gotic pare să îşi găsească o matcă naturală în melancolia ursuză a celor de la Timber Timbre, ocazional luminată de psihedeliile electro-retro îndrăgite de generaţia *Pitchfork*.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Mihai DINU

Varietate & noutate

Ce face din topul EclecticFM să nu fie doar un alt top?

Topul este suma unui efort curatorial colectiv, pe care îl facem la EclecticFM pe tot parcursul anului. Sîntem singurul radio (online & on air) care are în *heavy rotation* 100 de piese, iar de la începutul anului am promovat peste 800 de piese noi. Topul va fi prezentat de pe 8 pînă pe 11 decembrie, în trei abordări. Emisiune radio, de luni pînă joi, seara de la ora 22, în care încercăm (ne dorim din tot sufletul) să stabilim conexiunea dintre radio şi iubitorul de muzică. La care adaug că: la primele 20 de poziţii voi avea un invitat, aş putea spune „o legendă radio" şi un om foarte special pentru EclecticFM. Apoi, toată povestea asta o vom urca pe blog sub formă de text şi muzică, la care mai adăugăm şi un playlist pe Deezer şi podcast-ul emisiunii pe Mixcloud.

Ce se întîmplă pe blog?

Pe blog menţinem o cadenţă constantă, cinci-şase articole săptămînal, şi pregătim nişte dosare speciale, evident muzicale. O abordare jurnalistică a unor evenimente sau fenomene, asta ne dorim. Cît mai mult conţinut, nu doar poze şi clipuri. Următoarea noutate este extinderea conţinutului şi către carte, puţin social, poate şi către nişte interviuri cu oameni interesanţi care ascultă muzica pe care noi o difuzăm, dar nu au legătură cu domeniul muzical.

Cît de departe poate merge un radio online?

Pentru mine, un radio e un radio – on air sau online. Oamenii vor căuta întotdeauna muzica bună. Iar cei care nu se regăsesc în muzica difuzată acum în FM-urile româneşti, au o alternativă interesantă în EclecticFM. În România, din păcate, încă există prejudecăţi şi teamă de nou. Cînd am început la Guerrilla, erau 28.000 de ascultători. Cînd am plecat, erau 77.000. Iar aceste cifre nu sînt cifre. Sînt oameni care au dat un vot de încredere unui playlist cu multe noutăţi, provocări. Acei oameni vor varietate, vor noutate, iar ei să aleagă. Căci, nu-i aşa, „ascultătorii noştri sînt mai speciali decît ai lor!"

***Mihai Dinu** este fondatorul postului de radio online www.eclecticfm.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Ciprul sfîrșitului de noiembrie

Cu două săptămîni înainte, nu știam c-o să merg în Cipru la final de noiembrie. Decizia a fost spontană, după o idee prinsă în zbor de la un prieten – care nu-și mai suporta programul încărcat și voia să evadeze, preferabil la soare –, susținută de niște bilete de avion care, luate cu o săptămînă înainte, costau cam cît trenul pînă la ai mei, în provincie. Și ai mei stau aproape de București.

A fost minunat. Mai frig decît ne așteptam (am prins singura săptămînă cu 19-20 de grade, între mai multe cu 24-25 – ghinion, ca să parafrazez o vorbă celebră), dar liniișteee, o liniște care mi-a șters cu buretele de mare agitația ultimelor săptămîni, cu toate alegerile lor cu tot. Iar o țară cu o populație cît două sectoare ale Capitalei, și în extrasezon, e exact ce trebuie cînd vrei doar să zaci, să citești mult și să mănînci cantități considerabile de fructe de mare.

Probabil că în sezon, cu turiști bîzîind peste tot, insulița asta ar fi arătat altfel. Așa, îți dă sentimentul de loc semipărăsit, de capăt de lume unde nu se întîmplă nimic, o plăcută senzație de lene, de așteptare, de izolare, totul prins într-o plasă de melancolie caldă. Și în sezon probabil că nu prea vezi localnicii, nu au timp să stea de vorbă, să-ți spună de conflictul cu Turcia, sau de cum, brusc, au rămas toți săraci pentru că s-a prăbușit, la propriu, peste noapte, sistemul bancar.

Recunosc că nu mă așteptam ca, în Nicosia, granița dintre partea cipriotă și partea ocupată de turci să fie mai mult decît o formalitate. Nu, e chiar graniță, cu verificarea pașaportului, cu viză temporară pe o foaie separată și cu gărzi înarmate. Iar separarea dintre cele două nu e doar una geografică – dacă Nicosia cipriotă arată occidental, luminată, cu magazine, restaurante pe străduțele orașului vechi, partea turcească e practic altă lume, cu străzi neasfaltate, prost luminată (am fost seara acolo și ne-am rătăcit în mod repetat prin labirintul de străduțe întunecate) și cu atmosferă orientală ce contrasta puternic cu cea „de dincolo". Cum privesc ciprioții faptul că au ultima capitală din lume care e divizată și că, din 1974, turcii i-au – citez – invadat? Și că aproximativ 200.000 de oameni au fost mutați de la locul lor, cu cîteva mii bune de victime? Prost. Au sperat că intrarea în UE le va rezolva problema, că Turcia va fi obligată să-i lase în pace, dar iată că nu. Recunoști aici Grecia atît de familiară, dar și Turcia, cu o mică influență englezească. E un mix cultural pe micuța insulă, la care se adaugă mulți imigranți (foarte, foarte mulți români, veniți la muncă aici, sau englezi și ruși cu case de vacanță cu vedere la mare) și cu o istorie recentă complicată. Cît despre criză, i-am întrebat cum trăiau înainte. Ca niște prinți – ne-a răspuns cineva glumind –, din petrecere în petrecere. Erau foarte mulți bani pe insulă, care au dispărut peste noapte. Din nou, ghinion.

Cipru e o țară pe care o descoperi cu mașina închiriată, cu volanul pe dreapta și condusă pe stînga. Ținînd cont că nu e prea mult trafic, te obișnuiești repede. Te obișnuiești să mai vezi, din cînd în cînd, mai ales în partea de est, baze militare, iar surpriza e cînd îți dai seama că sînt englezești. Sau centre de refugiați – în Cipru vin, se pare, oameni din Siria sau din alte zone cu probleme din regiune.

Așa am ajuns din Larnaca, unde stăteam, la Konnos Beach, o plajă ascunsă, superbă, cu apă turcoaz și cu pisici cerșetoare de atenție și de mîncare la terasă. Așa am ajuns și la Lefkara, un sat de genul „turistic", cu fațadele renovate și cu magazine de goblenuri și bijuterii din argint, dar care, văzut seara tîrziu, fără țipenie de om pe stradă și fără nici un zgomot auzit, cu absolut totul închis, avea un farmec aparte, cu străduțele pietruite, cu florile de la ferestre, dar mai ales cu aerul de „nelocuit", ca un decor impecabil de film, după ce-au plecat actorii. Nu atît de părăsit, dar nici prea agitat, părea Limassol, al doilea oraș ca mărime din Cipru, după Nicosia, și principalul centru de business al insulei, cosmopolit, animat și cu cîteva cartiere mai moderne, cu o marină plină de iahturi luxoase și construcții noi.

Sînt sigură că, în sezon, Cipru arată cu totul altfel. Că e vesel, aglomerat, comercial, că forfotește de lume. Mă bucur însă că l-am văzut în liniște, fără presiune, cu plajele goale și cu un soare ce nu te obliga la o bronzare insistentă și uniformă, ce-ți lăsa timp de citit, de observat detalii și de mîngîiat pisicile omniprezente.

PUBLICITATE

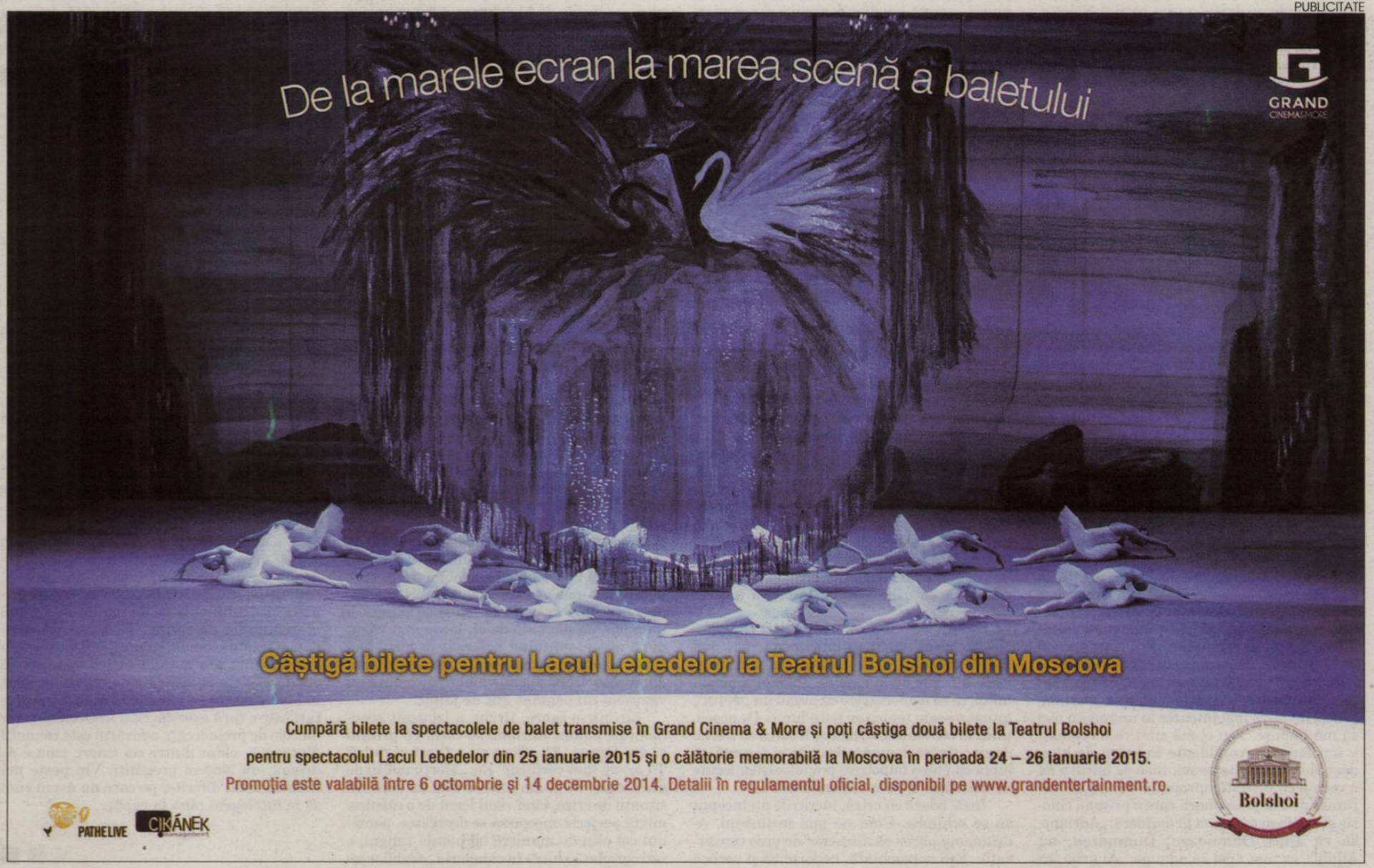

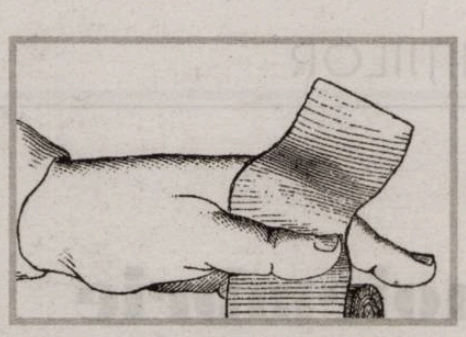

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Articol Despre Denumiri Lungi De Instituții

Un concurs de împrejurări m-a făcut să colaborez, vreme de un sezon, acum un an, cu Societatea Română de Televiziune. Dacă nu știți ce-i chestia asta pompoasă, aflați că e chiar TVR, televiziunea publică. O instituție care nu posedă colaci de toaletă la, bineînțeles, toaletă, și care miroase a pipi de pisică. Și, în același timp, e și Societate, și Română.

Acum, că am creat impresia că vreau să demolez pe cineva sau ceva, în speță TVR-ul, sper că am atras nu numai atenția publicului de *Dilema veche*, care n-are nici în clin, nici în mînecă cu TVR-ul. Sper ca textul de față să ajungă, prin intestinele Facebook-ului, la măcar doi din cei vreo 2600 de angajați ai TVR, care să se pună pe reflectat asupra stării de plîns în care se află toaletele unei instituții care consumă 100-120 de milioane de euro pe an, majoritatea din taxe. Sper, cu alte cuvinte, ca nenorociții din cauza cărora în Societatea Română de Televiziune nu mai sînt Colace de Veceu să se zgîrie pe ochi și să se simtă paranoic-încolțiți cînd văd acest articol și să meargă la popă sau unde știu ei, pentru examen moral. Dar pe mine, de fapt, nu mă interesează nici TVR-ul, nici colacele lui, iar pisicile chiar îmi plac grozav. Mă preocupă acronimele, adjectivele pompoase, hagiografia denumirilor oficiale de instituții de la noi. Acum un an-doi, un liceu care are și revistă m-a chemat la el, ca să vorbesc cu liceenii cu aspirații de jurnaliști, despre cum e cu presa. Majoritatea nu s-au prezentat, erau niște chiulăi nenorociți, ceea ce, dacă mă-ntrebați pe mine, s-ar putea să-i predispună unei cariere meritorii de jurnalist, oricum ați lua-o. În astfel de situații, citatul meu obligatoriu e nicasianul „nu se știe cine dă și cine primește", dar după ce l-am enunțat în sala goală, m-am gîndit ce dracu' a vrut să zică Noica și m-am uitat în stînga și-n dreapta. În stînga era o eprubetă uriașă, cu un fetus de președinte în ea, în dreapta, profa de română, cea care mă convocase. Fiindcă fetusul de președinte nu zicea nimic, m-am apucat să fac conversație cu profa. Profa asta avea o problemă: cabinetul de fizică al liceului n-avea nume și, recent, un fost director al liceului, profesor de fizică, murise. Prin cancelarie se stîrnise ceva zaveră, în ideea că, eventual, cabinetul de fizică ar putea fi botezat cu numele răposatului. Imediat, apăruse și facțiunea rivală, care voia să-i spună, lui, cabinetului, „Albert Einstein". Ce părere am eu, că sînt ce-mama-naibii-sînt – m-a întrebat profa. Ar fi mai bine să-i spună Director Răposățescu sau Albert Einstein?

„Păi de ce nu-i ziceți «Cabinet de fizică», doamnă?" am întrebat. Profa de română a oftat evaziv. Cred că motivul era că liceul respectiv nu era liceu, ci Colegiu Național. Un prieten mi-a povestit care dintre licee sînt Colegii Naționale și care nu, dar, sincer, am uitat criteriul și sînt convins că cel puțin un prof de Colegiu Național, plin de spume, va intra în subsolul articolului, ca să mă crucifice, pe motiv că tocmai m-am deconspirat, habar n-am care-i diferența, pe lîngă faptul că i-am furat și Colacul Personal De La Toaletă atunci cînd i-am vizitat Lăcașul de Cultură Incognito.

De Ce Nu Am Scrie În Limba Română Așa? Uite d-aia, că în unele locuri mai trebuie să și CiTeAsCă Cineva. În morfologia limbii române există o serie de chestii incerte, care se situează undeva între substantiv propriu și substantiv comun, cum ar fi *Dacie, Dacii* – toată lumea scrie cu majusculă, dar e colectiv, deci nume comun, ar trebui scris cu mică –, *Camerele Parlamentului, Colegii Naționale*. Am senzația că toate chestiile astea, substantive proprii cu mare potențial de a se transforma în substantive comune, secretă imediat denumiri și acronime și topuri de *Monitoare Oficiale* (iată tocmai exemplul). Colegiile Naționale sînt o vietate din aceeași categorie – la amărîtele de licee presupun că profii nu-și dau cu cataloagele-n cap pe tema denumirii cabinetului de fizică, spre deosebire de colegii de la Colegii, drept pentru care liceele sînt licee, cu literă mică, și Colegiile – Colegii, cu literă mare.

La un alt stabiliment de acest fel am dat peste un prof, întîmplător tot de fizică, care se bătea cu acneea elevilor și imbecilitatea programei, încropindu-le copiilor tot felul de experimente din sîrme, mingi de ping-pong, baloane, sticlă de acvariu, baterii de 1,5 volți (sau Volți, pe limba Colegiilor Naționale) și alte știfturi care se găsesc la librărie. Singurul aparat prețios al profului consta în vreo patru magneți foarte ai naibii, pe care îi cumpărase din străinătate și pe care, atunci cînd i-am filmat – pe prof, pe copii și pe magneți –, i-am ciobit. Pe magneți. N-am fost la baie, la liceul respectiv, dar era o căzătură cu nume de voievod și mi se rupe sufletul cînd mă gîndesc de ce pereți scorojiți, scaune cu cuie care înțeapă, pupitre insalubre și clanțe distruse trebuie să-și frece tinerețea copiii din Colegiile Naționale.

Atunci cînd mi-am dat seama cîtă pompă punem în denumirile astea, m-am apucat de studiat problema pe Internet. O listă de instituții găsită aici mi-a livrat, de pildă, ceva numit Biroul Vamal de Control și Vămuire la Frontieră. Pun pariu că în altă limbă se traduce prin ceva gen *Customs* sau *Douane*. Direcția de Trezorerie și Contabilitate Publică [Oraș] mă face să mă gîndesc care-i diferența dintre trezorerie și contabilitate, în DEx – în capul meu, Contabilitatea e ceva care te buzunărește ca să ducă banii furați la Trezorerie. Cine-a denumit Direcția pentru Dialog, Familie și Solidaritate Socială din România ca atare probabil c-a avut în cap să explice cu ce se ocupă instituția respectivă, dar i-a ieșit pe dos. Oficiile de Mobilizare a Economiei și Apărare a Teritoriului au avut un naș mai cu toate-acasă, presupunînd, desigur, că economia e mobilizată în scopul unui război sau ceva asemănător, descris prin ipocritul „apărare". Direcțiile Regionale Vamale Interjudețene îți curentează axonii – „regional" sugerează că se ocupă cu mai mult de un județ, dar atunci, ce rost ar avea să mai pui și „interjudețean"?! Poate-s niște instituții care vînează pleonasme. În București există ceva numit Organismul Intermediar Regional pentru Programul Operațional Sectorial „Dezvoltarea resurselor umane", despre care înțeleg vag că face din angajați – angajați mai buni, dar cel mai tare mi se pare că poate să te izbească în creier cu propriul acronim: OIRPPOSDRU! În mod misterios, site-ul de Internet nu e pe oirpposdru.ro, ci pe oiposdrubi.ro, unde instituția se metamorfozează proteic în Organismul Intermediar Regional POSDRU Regiunea București Ilfov.

Singura consolare pentru această stare de lucruri o găsesc într-o anecdotă. Se povestește că în Primul Război Mondial, von Mackensen, feldmareșalul care a gonit armata și guvernul României (aici nu e cazul de majuscule, eh?) pînă la Iași, a ajuns la un moment dat într-un sat din Oltenia. Acolo s-a încartiruit la o bătrînică-model, care își spoia gospodăria de două ori pe an, ținea o curățenie lună în casă și gătea a-ntîia. Feldmareșalul a lăudat starea de lucruri, dar, la un moment dat, apucat de o nevoie firească, a întrebat unde e toaleta. A fost îndrumat spre fundul curții, unde a găsit o privată distrusă, rău-mirositoare și plină de muște. Revenit cu succes dintr-una din cele mai periculoase situații de luptă pe care i le-a furnizat România, von Mackensen ar fi întrebat bătrînica: „Maică, cum de aici e totul pahar, miroase a curat, și acolo e dezastrul ăla – era să cad și să mor în hazna?!" La care se spune că bătrînica i-ar fi răspuns: „De, maică, dacă era altfel, veneam noi la voi, nu veneați voi la noi..."

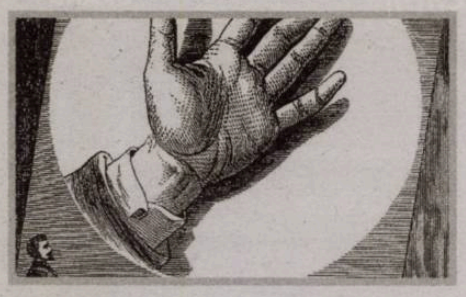

Adina POPESCU

portrete din mers

Cînd romîncele poartă hijab

„Soțul meu nu este arab, este persan", insista Adriana să-și informeze vecinii, în primul ei an de căsnicie, ca și cum ar fi vrut să-și găsească o justificare în spațiul public – în cazul de față, un bloc „respectabil" – pentru alegerea ei. Dacă mulți nu înțelegeau care era diferența, ea avea răbdare să le explice. Pe scurt – persanii sînt *altfel*. „E adevărat că tot musulmani sînt, însă au manieră, o limbă a lor, o cultură foarte veche, dar nu țin neapărat la tradiții, sînt foarte deschiși... De exemplu, soțul meu nu-mi spune cum să mă îmbrac și cu cine să mă întîlnesc, nu-mi interzice nimic!" Adriana era, pe atunci, o fată de nici 20 de ani și se măritase „din dragoste". Persanul ei, cu 15 ani mai în vîrstă, o cuplește cu un anumit gen de a face curte, total diferit de cel al românilor. Era ceva special cu el. Dincolo de situația lui financiară promițătoare, îi dădea un sentiment de siguranță, de protecție, îi acorda o atenție specială. „Fată, nu m-aș mai întoarce la un român nici să mă împușc... cu el mă simt ca o regină!" – îmi făcea ea confidențe în scara de bloc, deși abia ne cunoscusem, însă se bucura de o vecină cu o vîrstă apropiată de a ei, se săturase de toți pensionarii care o priveau chiorîș și îi ziceau oarecum în derîdere: „Adriano, să vă ajute Dumnezeu! Dumnezeu, nu Allah!", ca mai apoi să adauge: „Ai grijă, că ești fată tînără... cu arabii ăștia nu știi la ce să te aștepți!" „De parcă le e frică c-o să le pună bombe în bloc!" rîdea ea și continua să mi se destăinuie.

Era prin 2003, adică la relativ scurtă vreme după atentatele din 2001. Iar „comunitatea" de pe Calea Moșilor era încă destul de conservatoare, deși strada se umpluse de case de schimb valutar, de bijuterii și șaormerii cu patroni arabi. Îi acceptau, dar nu-i asimilau, fiecare cu viața lui. Iar cei mai vîrstă aveau ceva de comentat cînd arabii se căsătoreau cu romînce. Și cînd acestea renunțau la obiceiurile românești, își înfășurau capul în hijab, purtau veșminte largi și își urmau docile bărbații pe stradă, la cîțiva pași în urma lor.

Deși Adriana nu avea hijab și se îmbrăca după ultima modă, ba, mai mult, își încărca mîinile cu brățări și inele din aur de la casa de amanet a persanului, ca să demonstreze că aveau un „statut", totuși, se cam temea de gura lumii. De aceea, ținea la convențiile sociale și încerca să treacă drept o tînără doamnă, discretă și decentă. Și lupta cît putea împotriva prejudecăților legate de măritișul ei cu un musulman.

Însă, odată cu criza, lucrurile au început să se schimbe. Cînd ne mai întîlneam, Adriana nu părea să aibă chef de vreo conversație. Era nemachiată, nedormită și vorbea monosilabic. Avea datorii mari la întreținere, iar președinta de bloc – o cutră – spumega la ședințele de comitet că „o să aibă ea grijă de arabii ăia, să fie dați în judecată!" În plus, se zvonea prin bloc că îl caută cineva pe persan. Un alt arab. Într-o seară, „recuperatorul" a sunat din greșeală la interfonul meu. I-am deschis și m-am trezit cu el la ușă. Un iranian slăbuț și trist, însoțit de un pușți de vreo 5 ani. Dacă nu știu ceva despre celălalt... Vorbea o română stricată, dar inteligibilă. Nu știam, nu-l văzusem. Îl căuta de două luni pentru că îi datorează 100.000 de euro și afacerea lui e „în falimînt", „copilul ăsta n-o să mai aibă mîncare" (și arată spre pușți), iar „nevasta nu vrea să-l primească, nu-i deschide la ușă". Îi venea să plîngă și mi-a fost un pic milă de el. L-am mai văzut după aceea, bîntuind nefericit în jurul blocului, imaginea mea despre „recuperatorii" din lumea arabă s-a dus naibii, niciodată nu văzusem un păgubit atît de jalnic.

Iar într-o seară, tîrziu, a izbucnit scandalul pe palier. Adriana se certa cu prințul ei din Persia. El: „Cine mi-a furat carfuții? Tu mi-au luat carfuții?" Ea: „Morții mă-tii de arab jegos, nu ți-am luat eu nici un ban!" În situații de criză, cînd visul legat de o căsnicie mixtă perfectă începe să se destrame, persanul cel plin de maniere își pierde rangul, e retrogradat și intră în categoria „arabilor jegoși". A fost momentul în care Adriana și-a dat jos la modul simbolic hijab-ul pe care, deși nu-l purtase niciodată la modul concret, și-l asumase, și a redevenit romîncă.

Spre satisfacția pensionarilor din bloc, care o căinau pe biata Adriana, a urmat un divorț. Din cîte am aflat mai tîrziu, lucrurile se complicaseră. În timp ce soțul ei se afla în Iran, unde se „ascundea" de prietenul lui falimentar din România, a găsit o tînără care să-i aline suferința. Așadar, în situații de criză, o a doua soție devenise necesară.

Nu sîntem o societate care să fie dată drept exemplu în ceea ce privește toleranța. Sîntem departe de Canada, Argentina sau Australia, care se află pe primele locuri într-un soi de top internațional al națiunilor tolerante. Nici nu am avea cum – în anii comunismului, orice exercițiu de toleranță era anihilat. Cînd vedeam un om de culoare pe stradă – de regulă student la Medicină, ni se părea că am fost teleportați într-o țară exotică. Sau în Occident. Iar dincolo de prejudecăți, adevărul este că mulți dintre noi, chiar dintre cei tineri, cum e Adriana, nu sîntem pregătiți. Vin peste noi lumi cu totul diferite, pe care nu avem cum să le înțelegem pînă la capăt.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Politică și ajutor social

Se spune, și pe drept cuvînt, că atunci cînd unui om îi lipsește pîinea zilnică de pe masă nu este decît problema lui. Dar, cînd unei părți însemnate din oamenii unei țări îi lipsește pîinea de pe masă, atunci problema devine una a colectivității în ansamblul său, și această colectivitate trebuie să reacționeze. Mai ales după al Doilea Război Mondial am înțeles că omul este valoarea supremă și am asumat acest lucru prin documente știute și aprobate de către întreaga comunitate internațională. Azi, cînd vorbim despre „probleme sociale" sau „cazuri sociale" ne gîndim, în primul rînd, la destine ratate, la consumul de alcool, la lipsa locurilor de muncă și la sărăcie, mai ales la sărăcie, această boală cu cel mai îndelungat și mai costisitor tratament posibil. Spun asta deoarece bătălia cu sărăcia se duce de către oameni și națiuni pe generații întregi, pe sute și chiar mii de ani. Nu toți oamenii, după cum nu toate națiunile au vocația bogăției, știu să facă avere și știu să gestioneze averea. Din milioane de motive, un om sau un grup de oameni rămîn în urma celorlalți și uneori chiar abandonează lupta cu viața. Lumea modernă, occidentală, recunoaște oricărui om dreptul la a dispune de cele cîteva elemente de bază necesare traiului. Este vorba despre alimente, căldură și un minim de educație. Într-o lume a bogăției și consumului, ar fi o rușine ca cineva să mai moară de foame. Asistența socială este obligatorie și se plasează în jurul asigurării nevoilor de bază, chiar fiziologice, pentru fiecare om. Din această cauză putem să ne socotim fericiți, aparținători ai lumii occidentale, o lume care a cîștigat bătălia cu sărăcia și recunoaște că această bătălie trebuie să continue chiar dacă ea se mai vede în estul Europei, în sudul Italiei sau în Portugalia – am dat exemple la întîmplare. Din motivele pe care le-am invocat, ca și din altele, trebuie să fim solidari și atenți cu omul sărac și să-i oferim posibilități de evadare. Cea mai cunoscută din aceste posibilități este educația. Într-o lume liberă, un om educat nu este niciodată un om

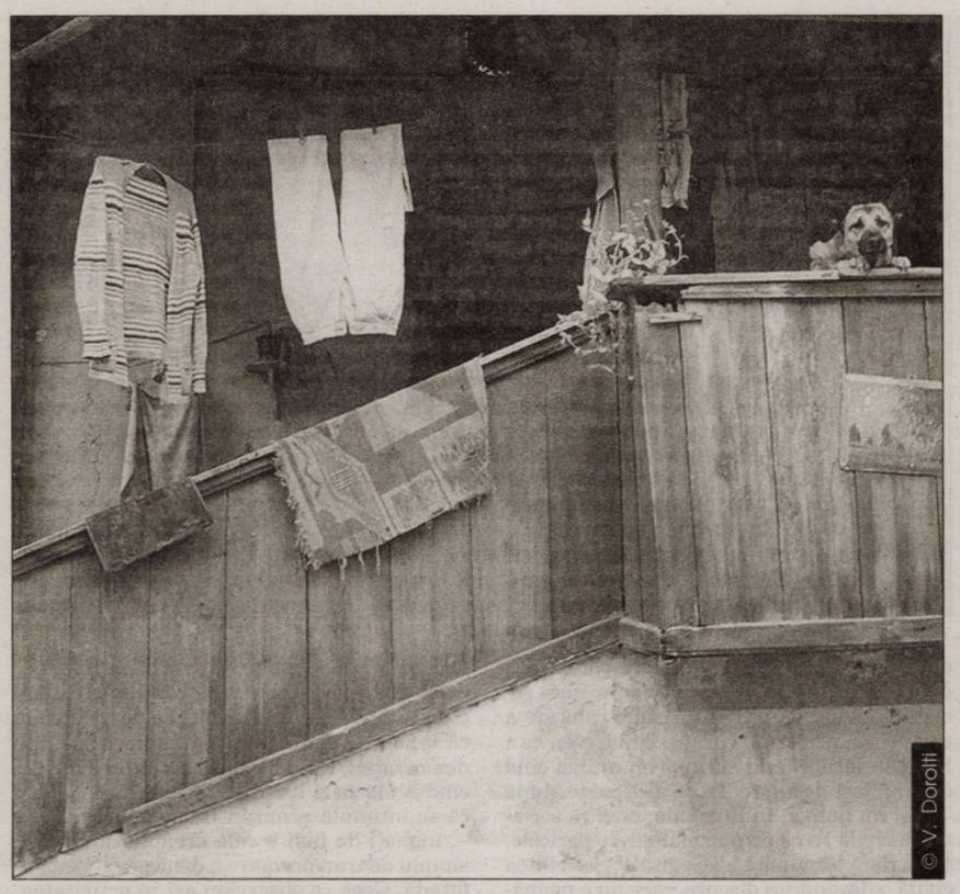

Într-o lume liberă, un om educat nu este niciodată un om sărac.

sărac, poate doar dacă își dorește în mod special o asemenea stare și mod de viață. Există și astfel de cazuri, dar nu despre ele dorim să discutăm. Spuneam că nu există o problemă mai complexă de rezolvat decît aceea legată de sărăcie. Ea are rădăcini în istoria unui popor, în cultura sa, în modul în care poporul respectiv reușește să-și valorifice avantajele și factorii de producție disponibili. Există popoare care nu au depășit niciodată starea de sărăcie și există popoare care nu o vor depăși niciodată. În același timp, bătălia cu sărăcia este condusă și asumată în mod diferit de la țară la țară sau de la un individ la altul. Și pe acest front, noi românii sîntem pe cale de a ne demonstra incompetența și superficialitatea.

Nu am putut sta deoparte nici în această campanie electorală și am bătut din nou străzile și satele patriei pentru a cunoaște oameni și pentru a sta de vorbă cu ei. România de acolo este alta decît cea legată de imaginile noastre și de izolarea pe care ne-o impun, de cele mai multe ori, locul nostru de muncă și preocupările zilnice legate de el. Mai ales satul, mediul rural, se află într-o situație disperată, în care cei mai mulți sînt săraci și fără speranțe de viitor. Statul român, în încercarea de a-i ajuta, le face și mai rău. Invoc aici ajutoarele sociale plătite către mulți oameni în sume de bani fixe. Numai în mod excepțional cu acești bani se achiziționează alimente sau alte bunuri necesare. Acești bani nu sînt folosiți niciodată pentru rechizitele copiilor sau pentru a le cumpăra bomboane sau jucării. De asemenea, nu sînt destinați încălzirii locuinței sau pentru o bucată de pîine. Cea mai mare parte sînt dați pe alcool și finanțează cîrciumi sinistre, afumate și întunecate, aflate în colțul satelor, în care se vinde alcool de proastă calitate care ruinează, pur și simplu, sănătatea și speranțele acestor oameni. Aceste locuri sînt cele mai căutate și urîțenia lor este greu de imaginat. Nu poți imagina tipul de degradare umană decît dacă mergi și vezi cu ochii tăi un asemenea loc. Sînt figuroase, întunecate și murdare. Acolo oamenii vin doar să se îmbete, și asta le reușește cel mai bine. Cei care nu au bani, cerșesc literalmente un pahar de băutură, promițînd că îl vor achita cînd le vine ajutorul social. Vînzătorul este mereu un om galben la față, bolnav de atîta fum, dar și pentru că așa îl vedem noi poate din cauza luminii palide. El decide un fapt fundamental pentru acești oameni, adică cine bea și cine nu bea în seara respectivă. Viața acestor oameni se duce între două determinări; primarul care „le dă" ajutorul social și cîrciumarul care „le dă" alcool pe banii respectivi. De cele mai multe ori, banii de alcool se amestecă cu un litru de ulei sau un kg de făină, dar asta numai întîmplător. Banii nu ajung de la lună la lună, și mereu există o datorie „la caiet". „Caietul" este preocuparea fiecărei familii și motivul veșnic de dispută, dar și speranța rezolvării pozitive a problemei cu alcoolul din ziua respectivă. Nu se pune problema ca acești oameni să fie vreodată liberi, din punctul de vedere al exprimării votului. Ei ascultă de „domnu' primar" și simplul zvon că primaru' știe cu cine votează ei îi determină să exprime același tip de vot, în bloc, fără rezerve. În spatele unei bune intenții, aceea de a acorda ajutoare sociale celor săraci, se obține un efect pervers de accentuare a situației de sărăcie, dependență și degradare socială. Banii destinați să ajute demolează, iar oamenii devin, din ființe sărace, oameni degradați, care, pentru un litru de bere, sînt capabili de orice. O idee generoasă devine, prin proasta sa aplicare în practică, extrem de nocivă.

„Mai bine stau pe degeaba, decît să muncesc pe degeaba."

Un primar lucid îmi povestea cum acești oameni, și din cauza modului în care se distribuie ajutoarele sociale, nu mai merg cu ziua la muncă, pentru că „mai bine stau pe degeaba, decît să muncesc pe degeaba", nu mai cresc animale, nu mai muncesc la cîmp, preferînd să umble toată ziua amețiți, în căutare de alcool. Dealurile și pășunile satului, altădată populate cu animale, sînt acum pline de mărăcini, iar în curtea celor mai mulți asemenea oameni nu mai găsești nici măcar o capră supărată. Tot el îmi mărturisea că, în orice tip de calcul electoral, el, ca primar ales, pleacă de la un plus de douăzeci de procente, în raport cu orice candidat posibil, deoarece acești oameni, prin dependența lor, sînt „foarte ascultători". Evident că nu vedea nici o soluție și și-a încheiat povestea cu un zîmbet vesel, însoțit de „asta e!", expresie foarte cunoscută la noi, la români, și pe care, pe loc am încercat să i-o demontez. Bineînțeles că există soluții, și cea mai rapidă și la îndemînă este aceea a stopării imediate a plății în bani a acestor ajutoare sociale. De asemenea, nici folosința cupoanelor sau a tichetelor nu este de dorit, pentru că și acestea pot fi transformate în bani și apoi în alcool. Autoritățile de nivel teritorial mai mare decît comuna ar putea organiza licitații pentru distribuirea de alimente și altele necesare traiului, și firme specializate ar putea să facă distribuirea acestor ajutoare. Prin comparație, este de aplaudat inițiativa de a acorda ajutoarele de încălzire direct pe factură și ajutoarele europene direct în alimente de bază. Nici căldura și nici alimentele respective nu mai pot fi transformate în băutură sau țigări.

Revenind la discuția despre sărăcie și șansele sale de combatere, trebuie să spunem că ne aflăm în mijlocul unei mari probleme. Educația este elementul fundamental pentru că numai educația „deșteaptă", trezește omul. Iar un om netrezit nu va renunța la statutul său de sărac, considerîndu-l ca pe un dat, ca pe un mod de viață firesc. Faceți un experiment. Luați un om sărac trecut de prima vîrstă și duceți-l în cele mai bune condiții de viață. Prima sa reacție ar fi aceea de panică și apoi de fugă la statutul anterior. Nu mai vorbim despre faptul că nu-și va putea susține noul standard material cu un statut social pe măsură. Oamenii care ies din sărăcie trebuie să iasă într-un proces natural, firesc, asimilabil și profund conștientizat. Numai omul educat poate privi în urmă cu detașare și își poate asuma un nou destin, diferit de situația în mijlocul căreia s-a născut. A nu da oamenilor undițe, ci a-i învăța să pescuiască este un principiu liberal cu o încărcătură profundă, adevărată. Maimuțele nu pot folosi telefonul mobil nu pentru că nu le-ar fi util, ci, pur și simplu, pentru că nu se află pe un asemenea nivel civilizațional. Copiii și tinerii trebuie trimiși la școli și urmăriți în parcursul lor, chiar dacă se nasc în familii în care cartea este considerată ceva nociv. Nu putem spune că luptăm cu sărăcia, dacă dăm bani de băutură și țigări unor oameni deja indiferenți față de destinul lor, dar merită să facem orice pentru a extrage de acolo un copil, oferindu-i educație. În altă ordine de idei, trebuie să spunem că s-au făcut multe pentru dezvoltarea satului românesc, chiar dacă uneori s-a exagerat introducîndu-se canalizări la care nu se leagă nimeni sau amenajîndu-se parcuri lîngă păduri. Condițiile sînt altele decît acum cîteva decenii, cînd generația mea pleca la școli.

Avem nevoie de un program național, complex, de evaluare și combatere a sărăciei. Este interesant cum, în cea mai mare parte a perioadei de după Revoluție, am fost conduși politic de o tendință ce se reclamă a fi social-democrată, dar nimeni niciodată nu s-a gîndit să elaboreze și să pună în practică un asemenea plan. Este nevoie de un prag de sărăcie calculat și recunoscut, de asistență socială permanentă și de supravegherea inserției și a traseului social. Bătălia cu sărăcia nu se duce de la un an la altul, ci pe zeci de ani, pe generații întregi. Combaterea analfabetismului este absolut obligatorie. Un analfabet este un om condamnat, iar un om cu școală este o persoană cu șanse. Sîntem în acest moment o țară a profundelor disparități. Nu este rău că avem miliardari în euro, dar este rău că există, în mediul rural și chiar în orașe, oameni care pur și simplu nu au ce mînca. Mîncare trebuie să dăm tuturor, învinșilor și învingătorilor în lupta cu viața. O masă și un pat cald sînt obligatorii și le datorăm oricărei ființe umane care trăiește în secolul XXI.

Revenind la dezbaterea politică, vom spune că nu se poate face politică cu asemenea oameni. Din acest motiv, votul din mediul rural este profund distorsionat, fiind exercitat cu frica că cineva le poate tăia ajutorul social și nu vor mai avea cu ce să-și plătească datoriile de pe „caiet". Ei depind, așa cum spuneam, de primar și de patronul birtului. Cel mai adesea primarul și patronul fiind una și aceeași persoană, dumnezeul lor, prietenul lor, nașul lor, vecinul lor. Din acest motiv, în exercitarea votului, doar la noi se poate întîmpla să existe localități în care exprimarea votului să capete însușiri inimaginabile, ilogice și chiar în afara legilor sociale. Vorbesc aici despre procente ce depășesc pragul de 80%, exprimate pentru o persoană sau alta sau pentru un partid politic sau altul. Sărăcia și nevoile, degradarea umană sînt un mare dușman al democrației. Acești oameni au o viață simplă ce se petrece între caiet și sticla zilnică de bere. Experiența de a li te adresa politic este una frustrantă, care se lovește de un zîmbet amar în colțul gurii, care pare să-ți spună că nu îi cunoști deloc.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America și criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

Stela GIURGEANU

Noi şi societatea civilă

Pe 16 noiembrie, cu aproape jumătate de oră înainte de a se anunţa exit-poll-urile alegerilor prezidenţiale, am trimis unui prieten un SMS în care am scris: „Ce boom ar fi, pentru societatea civilă, dacă iese Iohannis." Prietenul îmi spusese, cu o tristeţe veritabilă, cu doar cîteva seri înainte, că în România nu există societate civilă. Au dovedit, oare, rezultatele alegerilor, existenţa acestei societăţi civile, sau a fost, de fapt, o mobilizare ad-hoc a oamenilor sătui să mai fie batjocoriţi, o mobilizare care va putea însemna de abia de aici încolo o primă piatră pentru construirea unei societăţi civile? Şi, pînă la urmă, ce înseamnă societate civilă şi cum trebuie să se poziţioneze fiecare dintre noi în raport cu ea? Există un „noi" şi o „societate civilă", sau societatea civilă *c'est moi?*

Am căutat o parte a răspunsurilor în cîteva conferinţe la care am asistat săptămîna trecută, în timpul Forumului Internaţional al Societăţii Civile din Europa Centrală şi de Est, organizat între 27-28 noiembrie, de către Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile (în cadrul programului „Fondului ONG în România"). Timp de două zile, sălile Bibliotecii Naţionale au găzduit, prin conferinţe, dezbateri şi ateliere susţinute de vorbitori şi participanţi din 18 ţări europene, temele la ordinea zilei: democraţie, societate civilă, spaţiul public, transformările suferite de societăţile ţărilor ex-comuniste, după 25 de ani de la căderea comunismului.

„Ştie cineva cine e premierul Elveţiei?"

Forumul a fost deschis de o dezbatere susţinută de Adam Michnik şi Andrei Pleşu, un dialog axat atît pe definirea societăţii civile – ce a însemnat ea în contextul ţărilor fost comuniste şi care sînt pericolele la care se expune azi –, cît şi pe problemele contextului actual, în care extremismul şi naţionalismul provoacă serioase îngrijorări în Ungaria şi Ucraina.

„La noi, lucrurile s-au petrecut altfel decît în Polonia" – a declarat Andrei Pleşu în debutul dialogului. „În România nu cred că am avut o societate civilă înainte de '89. Am avut oameni care s-au angajat pe un drum de disidenţă, dar nu au fost foarte mulţi şi nu putem vorbi de mari mişcări ale societăţii, cum a fost cazul în Polonia sau Cehoslovacia. A existat o explozie în lumea mineritului, în anii '70, a existat episodul Braşov, dar amintiţi-vă ce ecou modest au avut aceste mişcări în lumea publică. Dacă îmi aduc bine aminte, după mişcările din Braşov, au fost doar doi oameni care s-au manifestat public în favoarea lor, doamna Doina Cornea şi domnul Silviu Brucan." Pe acest fond de nonimplicare, ce s-a întîmplat după Revoluţie? „După '89 a apărut un efort de compensaţie. Dintr-o-

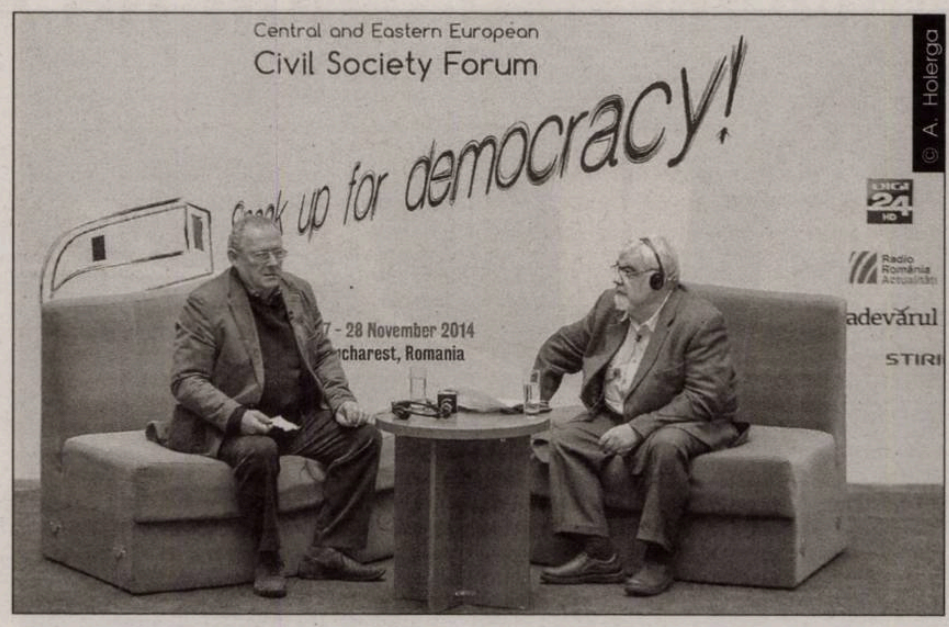

dată, s-a umplut România de anticomunişti, de oameni care se angajează, care «fac» societate civilă, cu o dorinţă subterană de a compensa, printr-un curaj-secund, ceea ce a lipsit în forma unui curaj-prim atunci cînd ele ar fi fost necesare. Pe de altă parte, după '89, şi nu numai, în România, cred că societatea civilă trece prin următoarele pericole. Întîi, riscă o anumită ideologizare. Societatea civilă a devenit un discurs, care nu e neapărat eficace, dar care devine foarte principial. Sau se birocratizează – devine o meserie, apar oameni care sînt de meserie activişti ai societăţii civile. Nu mai e periculos, uneori e chiar rentabil, şi atunci se înmulţesc foarte mult organizaţiile care se numesc societate civilă."

de stat în beneficiul privatizării. Reprezintă calea de la o societate atomizată, către o societate civilă. În acest sens, se poate spune că societatea civilă reprezintă pîinea şi vinul democraţiei. Cînd blochezi societatea civilă, cînd îi blochezi instituţiile – ceea ce vedem că se întîmplă acum în Rusia sau Ungaria –, îngheţi de fapt o cale dreaptă, un drum simplu de transformare a democraţiei într-o faţadă. Ceea ce observăm azi în activitatea societăţii civile sînt diversele medii care acţionează pentru libertate, pentru apărarea propriilor drepturi, dar, pe de altă parte, observăm şi ceva ce aş numi fascism de tip nou. Mă gîndesc acum la acei tineri care mărşăluiesc pe străzile Moscovei şi scandează «Crimeea e a noastră!» Ce vedem că se întîmplă

„În ce constă diferenţa dintre un acvariu şi o supă de peşte?"

Despre solidaritate şi transformarea unei societăţi îngheţate într-o societate vie, Adam Michnik şi-a pornit expunerea de la o vorbă cunoscută în Polonia în anii '89, şi anume: „În ce constă diferenţa dintre un acvariu şi o supă de peşte?"

„Din acvariu se poate face o supă de peşte, dar dintr-o supă de peşte nu se poate face un acvariu. Practic, toată această transformare – de la comunism la democraţie, de la un sistem plin de ordine venite de sus către o economie de piaţă – reprezintă tocmai această transformare a supei în acvariu. Elementele care erau puse în practică reprezintă libertăţile cetăţenilor, drepturile omului, prezenţa mai multor partide, alegerile libere şi, în cele din urmă, renunţarea la o economie în Ucraina este foarte periculos şi e un anunţ a ceea ce s-ar putea întîmpla în restul Europei. Este vorba despre exportul tendinţelor imperialiste, autoritare, xenofobe, antidemocratice. Din acest punct de vedere, trebuie să spunem că sînt multe semnale foarte negative. Dar sînt şi două semnale extrem de pozitive din partea societăţii civile, precum rezultatele alegerilor prezidenţiale din România şi din Slovacia. Aici, societatea civilă a spus un «nu» clar acestor tendinţe. (...) Revenind la societatea civilă în Polonia, fostul nostru premier, Donald Tusk, a spus că misiunea guvernului nu e să deruleze o revoluţie comportamentală (cred că dădea replica unui grup de feministe), ci să sprijine instituţiile societăţii civile, care sînt atît de necesare pentru schimbare, pentru că, dacă aceste modificări trebuie să aibă loc, ele trebuie să crească din sînul societăţii civile."

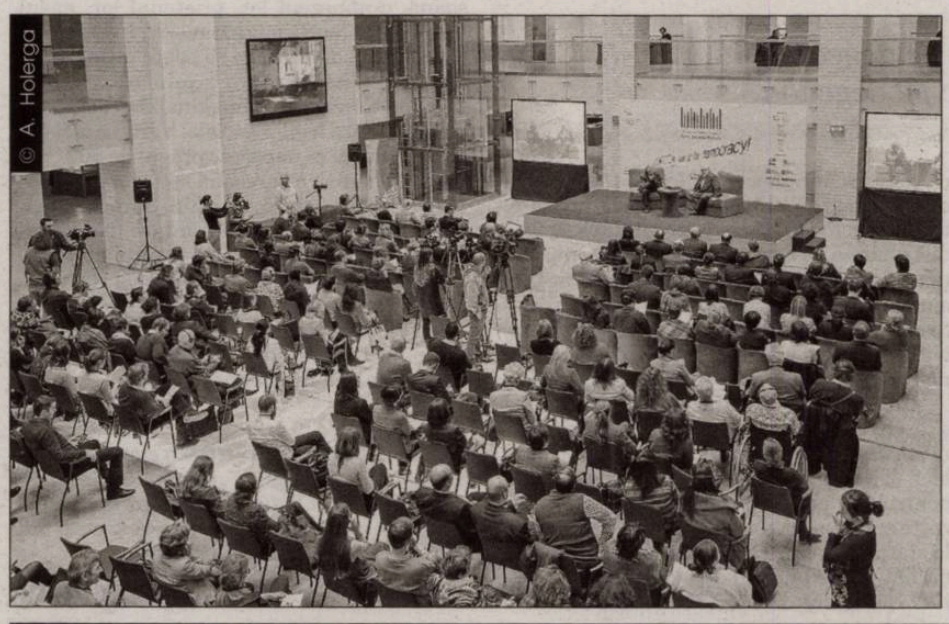

Despre riscurile pe care societatea civilă le-ar putea atrage în prezent, Adam Michnik a declarat că, deşi, într-adevăr, aceasta se poate birocratiza sau poate fi coruptă, „prefer aceste riscuri decît situaţia în care avem o linişte de mormînt, în care nu există loc pentru societatea civilă. Atît timp cît există oameni care vor să se organizeze şi să ia cuvîntul în apărarea unui învăţămînt gratuit sau a aleilor pentru biciclete – simt că trăiesc într-o societate a unor oameni vii, care sînt capabili să se întîlnească şi să facă ceva împreună."

O democraţie care nu produce societate civilă este, în opinia lui Andrei Pleşu, „o democraţie care alunecă ori în populism, adică dă satisfacţie tuturor într-un mod demagogic şi toată lumea crede că lucrurile sînt în regulă, ori creează indiferentism, lumea îşi vede de treburi, nu se mai ocupă nimeni de treburile comunitare. Se ajunge la o stare în care politicul devine neinteresant. Sigur, nici politicul devenit obsesiv nu este soluţia. În orice caz, cum a spus cineva, democraţia e bună cu condiţia să fii cu ochii pe ea. Ochiul care trebuie pus pe ea e societatea civilă."

„O societate fără conflicte nu poate exista decît în mormînt" – a conchis Adam Michnik. „Ştiu că politica nu-i face pe oameni fericiţi. Dar poate civiliza conflictele. Ţările în care democraţia există în mod veritabil sînt adesea foarte plictisitoare pentru observatori. Ştiţi, de exemplu, cine este premierul Elveţiei? Nici eu nu ştiu, pentru că nu am nevoie să ştiu acest lucru. Este o ţară normală, care funcţionează foarte bine în Europa. Dacă e să doresc ceva pentru ţările din regiunea noastră, le-aş ura să aibă o societate civilă atît de vie, încît să nu trebuiască să ştim cine e premierul în România sau în Polonia."

Democraţia, societatea civilă şi noi

Sălile Bibliotecii Naţionale au găzduit, timp de două zile, conferinţe, dezbateri şi ateliere în care reprezentanţi din 18 ţări au pus pe tapet subiecte cu care democraţia se confruntă în prezent, atît pe plan politic, cît şi economic. Este ameninţarea societăţii civile o ameninţare la adresa democraţiei – cum se întîmplă în prezent în Ungaria şi Ucraina? Care sînt semnalele de alarmă pe care recentele evenimente le trag, şi pentru restul Europei? Poate supravieţui democraţia în contextul unei crize economice – care este legătura dintre guvernarea viciată şi corupţie – trei sesiuni paralele moderate de către Cristian Ghinea, directorul Centrului Român pentru Politici Europene, Ioana Avădani, director executiv al Centrului pentru Jurnalism Independent, şi Toni Vidan, de la Friends of the Earth, Croaţia.

Pe final de forum, Ionuţ Sibian, directorul Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, mi-a răspuns, succint, la cîteva întrebări.

„Prima ediţie a acestui forum a fost organizată în 2010 la Bratislava, de către Central Eastern European Trust. Anul trecut, ne-am gîndit să preluăm noi această idee a forumului." Întrebîndu-l de ce acest forum reuneşte doar reprezentanţi ai Europei Centrale şi de Est (avînd în vedere că şi în restul Europei există semnale de alarmă în ceea ce priveşte accentele extremiste şi naţionaliste), Ionuţ Sibian a declarat că acesta a fost unul dintre punctele de dezbatere: „Unii colegi susţineau că nu trebuie să vorbim doar despre Europa Centrală şi de Est, că trebuie să vorbim despre Uniunea Europeană în general şi despre societatea civilă europeană, pentru că în multe dintre ţările europene vechi membre ale Uniunii în care am avut o tradiţie civică şi o relaţie sector civic – politic consolidată, criza economică a făcut ca guvernele, la umbra acestei crize economice, să micşoreze spaţiul democratic." Cu toate acestea, „problemele cu care ne confruntăm noi, în noile state membre, sînt destul de departe de cele ale vechilor state membre şi de formatul societăţii civile de acolo. Aşa că am decis să stăm între noi şi să discutăm ce a fost bun în ultimii 25 de ani, şi care este baza pe care urmează să construim în următorii cinci ani." Referitor la scopul acestui forum, Ionuţ Sibian a declarat că „este necesar să recreăm un spirit de solidaritate între Europa Centrală şi de Est. Ceea ce se întîmplă în Ungaria cu guvernul Orbán şi încercarea de a ucide organizaţiile active nu fac decît să întărească această nevoie de solidaritate între noi."

Dacă pînă acum a existat prejudecata că, în România, societatea civilă nu există, directorul FDSC mi-a declarat că „această prejudecată cred că a fost demitizată acum două săptămîni, cînd ne-am organizat excepţional, inclusiv în zona de observare a alegerilor."

„Democraţia este precum bolovanul lui Sisif“

– interviu cu Adam MICHNIK –

*Pe **Adam Michnik** l-am cunoscut după conferinţa pe care a susţinut-o în România, pe 27 noiembrie, alături de Andrei Pleşu, în deschiderea Forumului Societăţii Civile din Europa Centrală şi de Est. Pentru că ne aflam în acest context, i-am adresat cunoscutului jurnalist, redactor-şef al* Gazeta Wyborcza, *cîteva întrebări despre rolul societăţii civile în România, dar şi în restul Europei, o Europă în care naţionalismul şi extremismul încep să prindă din nou contur. Ce se întîmplă, aşadar, cu democraţia, în lipsa unei societăţi civile?*

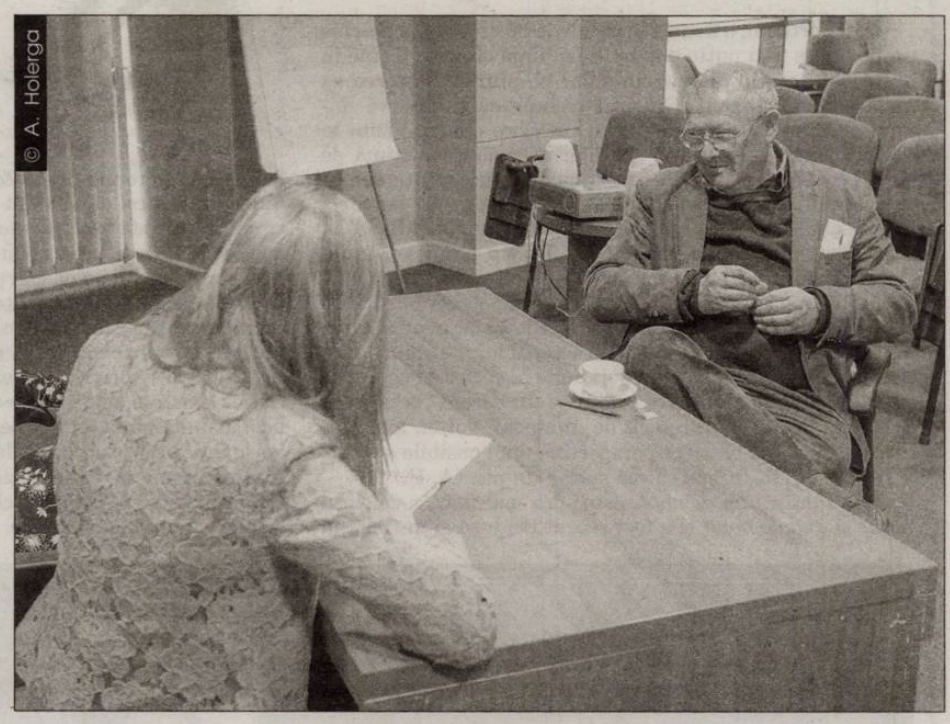

Sînteţi prezent în România la un forum unde se dezbate rolul societăţii civile în democraţie, într-un moment de euforie naţională, o euforie provocată de recentele alegeri prezidenţiale. De aceea vă voi întreba, în primul rînd, ce rol credeţi că a jucat societatea civilă din România în răsturnarea rezultatului alegerilor prezidenţiale?

Îmi este frică să mă pronunţ categoric pentru că nu sînt un expert în politicile existente în România. Dar de un lucru pot să fiu sigur, pentru că este evident ca lumina zilei: candidatul care conducea detaşat în turul II al alegerilor prezidenţiale a pierdut. Iar de aici pînă la a trage o concluzie logică nu este decît un pas: societatea civilă din România a făcut posibil acest lucru. Vorbind despre mentalitatea că în România nu ar exista, de fapt, o societate civilă reală, nu există decît un răspuns şi mai simplu: dacă n-ar fi ghii pe cineva. Depinde foarte mult de cel în mîinile cui ajunge acest cuţit... Cine şi pentru ce îl mînuieşte.

Să înţeleg că este vorba doar despre noroc?

Nu ştiu dacă putem vorbi despre noroc. Gîndiţi-vă, cînd aveam Radio Europa Liberă... Acesta era o extensie clară a libertăţii, a informaţiei, o extensie care ne-a ajutat foarte mult. Pe de altă parte, în alt scenariu, dacă Radio Europa Liberă ar fi încăput în mîinile unui Hitler, acesta nu mai era o extensie a libertăţii, ci ar fi devenit un vehicul pentru răspîndirea urii şi agresivităţii. Cam aşa stau lucrurile şi cu reţelele de socializare.

Aveţi cont de Facebook?

Nu. Ţin prea mult la intimitatea vieţii mele. Dacă eşti pe Facebook, trebuie să fii conştient că renunţi la mult din această intimitate.

„Dacă n-ar fi existat o societate civilă, acum, cu siguranţă, aveaţi un alt preşedinte.“

existat, acum, cu siguranţă, aveaţi un alt preşedinte.

Credeţi că Internetul şi reţelele sociale devin un nou tip de motor pentru un nou tip de societate civilă?

Da, bineînţeles. Este un lucru demonstrat de mai mult timp. Vedeţi ce s-a întîmplat în ţările arabe, fenomenul Primăvara Arabă sau Maidanul în Ucraina.

Dar poate fi Internetul şi un motor periculos?

Depinde. Internetul şi reţelele de socializare sînt precum un cuţit cu care poţi tăia şi pîine, dar poţi, de asemenea, să şi înjun-

Într-un interviu pe care l-aţi acordat acum ceva vreme postului de radio Svoboda, aţi afirmat că Europa trebuie să înveţe, acum mai mult ca niciodată, din propriile greşeli. În contextul actual, în care extremismul şi naţionalismul tind să prindă din nou contur, un contur din ce în ce mai agresiv, în România am ales un preşedinte care este minoritar atît etnic, cît şi religios. Poate fi acest fapt un posibil catalizator pentru relaxarea tensiunilor din zonă?

Alegerea acestui preşedinte a fost ceva pozitiv, din mai multe perspective. Una dintre ele este respingerea criteriilor tradiţiona-

liste. Faptul că aţi ales acest preşedinte, minoritar etnic şi religios, a fost, practic, o demontare a clişeelor. Aţi reuşit să demonstraţi că tocmai acest tip de criterii nu a fost important şi, tocmai de aceea, ele nu au primat. Pentru că, din păcate, în exterior, imaginea generală despre România este aceea a unei ţări profund naţionaliste. Ceea ce aţi realizat important prin această alegere, repet, în afară de multe alte considerente, este că aţi demontat din rădăcină percepţiile negative despre ţara dumneavoastră.

În acelaşi interviu aţi declarat că sînteţi nu numai „rusofil“, ci şi „ucrainofil“ şi că aţi dori ca Ucraina să urmeze calea Poloniei. Există însă, în prezent, condiţii care ar face posibil un asemenea scenariu?

Nu-mi amintesc exact contextul în care am spus aceste lucruri... Presupun că m-am referit la faptul că Ucraina trebuie să se îndrepte către Vest, aşa cum a făcut Polonia. În plus, ar trebui să se introducă reforme importante în ceea ce priveşte politica. Dar, pentru a reuşi aceste lucruri, este nevoie, în primul rînd, de o mare voinţă politică. Apoi, vorbim şi despre necesitatea de a organiza dezbateri de tip filozofic. Trebuie să se creeze platforme largi de discuţii, platforme care să faciliteze întîlnirea dintre mai multe voci care să provină din mai multe direcţii ale spectrului politic. Dar, cel mai important, trebuie să se realizeze reformele necesare. Şi, bineînţeles, ar trebui să intervină şi comunitatea internaţională.

În ce fel?

Planul Marshall, de exemplu...

Vorbind despre reforme... Au trecut 25 de ani de la căderea comunismului. Cu toate acestea, în România ne definim încă prin opoziţie la comunism. De ce credeţi că se întîmplă acest lucru şi care este mentalitatea în celelalte ţări fost comuniste?

Pot să vă spun din start că acest tip de definire, de raportare, nu este caracteristic numai României şi românilor. Această raportare încă se regăseşte în toate ţările fost comuniste. Poate ceea ce este într-adevăr specific României e faptul că voi aţi fost atîta timp sub dominaţie şi influenţă sovietică, timp în care în Polonia începeau să se creeze deja puternice sentimente antisovietice.

În ceea ce priveşte nostalgia, aici sînt mai multe cauze. Şi eu pot să spun că am nostalgii şi că pentru mine era mai bine în perioada respectivă, decît îmi este acum, din simplul motiv că eram tînăr şi că fetele mă plăceau. Deci viaţa mea era mai interesantă ca acum, deşi tinereţea mi-am petrecut-o sub comunism. Pe scurt, poţi înţelege o parte a nostalgiei, dar *acea* nostalgie care se relaţionează la dorul pentru trecutul tinereţii.

Pe de altă parte, este de-a dreptul absurd să spui că era mai bine pe vremea lui Ceauşescu decît este acum. Bineînţeles că, dacă reduci totul la cîteva avantaje (care erau, de fapt, inexistente), poţi spune că aveai concediu şi locuri de muncă stabile. Sînt unele voci care susţin că exista democraţie şi pe vremea lui Ceauşescu, pentru că se organizau alegeri şi pentru că fiecare om avea dreptul la vot. Dar realmente, realităţile nici nu se pot compara. Ştim prea bine, cu toţii, care era dreptul cetăţeanului la vot. Erau timpuri barbare, erau timpuri ale cruzimii. Regimul Ceauşescu a fost un regim crud.

Şi, bineînţeles, democraţia are suişurile şi coborîşurile ei, dar este singura parte a alternativei şi, incontestabil, în democraţie este mai bine decît era pe vremea comunismului.

„Democraţia are suişurile şi coborîşurile ei, dar este singura parte a alternativei.“

„Griul este frumos!“ Cînd credeţi că oamenii nu vor mai ţine morţiş să vadă lucrurile doar în alb şi negru?

Mi-aţi citit cartea! Răspunsul la întrebarea dumneavoastră este, din păcate, unul simplu şi evident: Niciodată. Democraţia şi multele nuanţe de gri care definesc şi construiesc, de fapt, o societate democratică, în care lucrurile nu pot fi doar în alb şi negru, sînt asemănătoare acelui bolovan pe care Sisif este condamnat să îl urce mereu şi mereu de-a lungul unui munte. Democraţia este precum bolovanul lui Sisif, iar misiunea noastră, a celor care vor o societate democratică, este să veghem şi să urcăm la loc această piatră, de fiecare dată cînd este dărîmată.

a consemnat Stela GIURGEANU

VREMURILE SÎNT GRELE, IAR PERSPECTIVA UNEI OPERE DE SINE STĂTĂTOARE, PREA IEFTINĂ PENTRU STATUTUL SĂU, PARE DE ÎNŢELES

■ În Portland, o femeie în vîrstă de 30 de ani şi-a deschis un business mai puţin obişnuit: îşi pupă clienţii, îi ţine în braţe, iar aceştia plătesc un dolar pe minut. Afacerea sa nu are nimic sexual. Clientul trebuie să-şi rezerve minimum 15 minute şi maximum cinci ore pentru vizita la salonul Samanthei Hess. „Le oferim oamenilor stimă de sine. Le dăm senzaţia că sînt respectaţi, acceptaţi, demni de respect", spune femeia. Vremurile sînt grele, iar afecţiunea pare un animal pe cale de dispariţie. (**A. M. S.**)

■ Preşedintele Turciei, Recep Tayyip Erdogan, a declarat recent că femeile nu pot fi în mod natural egale cu bărbaţii, „pentru că acest lucru este împotriva naturii umane". „Religia noastră (islam) a definit un loc pentru femei (în societate): maternitatea. Caracterul lor, obiceiurile lor şi fizicul lor sînt diferite, nu poţi pune pe picior de egalitate o femeie care îşi alăptează copilul şi un bărbat", a afirmat Erdogan. Pot să fie turcii cît de „materni" vor ei, mai ales turcoaicele, însă pe mine perspectiva unei posibile aderări a Turciei la UE începe să mă sperie un pic. (**A. P.**)

■ *O sută şi una de nopţi* este sora mai mică a celebrei *O mie şi una de nopţi* şi a fost recent tradusă şi în română

Cu ochii-n 3,14

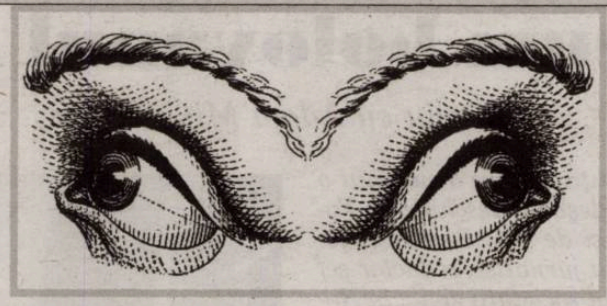

la Editura Baroque Books & Arts. Ambele culegeri, datînd din primul secol d.Ch., sînt opere de sine stătătoare şi au circulat independent una de cealaltă. Dacă în *O mie şi una de nopţi* doi fraţi, care domnesc în regate diferite, se reîntîlnesc după o lungă despărţire, descoperind cu acest prilej că au fost înşelaţi de neveste, în *O sută şi una de nopţi* pretextul întîlnirii celor doi protagonişti este un concurs de frumuseţe. Aşadar, adulter şi mondenitate. (**M. C.**)

■ Vizita istorică a Papei la Strasbourg s-a lăsat şi cu critici. Cea mai aspră e că s-a deplasat într-o maşină populară, banală, prea ieftină pentru statutul său. Un cotidian german i-a reproşat că a ales Peugeot 407 în loc să-şi ia o maşină germană – oricare dintre modelele ieftine ar fi fost, cică, mai potrivit. Dar nu e chip să-l convingi pe Papa Francisc să renunţe la modestie. La fel cum, probabil, nu e chip să-l convingi pe Patriarhul Daniel să renunţe la maşina lui de lux. Maşina, într-adevăr, nu e doar un mijloc de transport. Ci o formă de a arăta cine eşti. Doamne ajută! (**M. M.**)

■ După anunţarea verdictului cu totul de neînţeles în cazul împuşcării unui tînăr de culoare de către un poliţist alb, Obama a rostit o frază cu totul de înţeles: "America nu e tot ce-ar putea să fie". (**L. V.**)

UN PIC MAI SUS, LIMBA UNUI NOBIL ENGLEZ ATINGE CU DELICATEŢE SUPRAFAŢA MORALĂ...

■ Pe bulevardul Magheru, vizavi de Universitate, un pic mai sus, în timp ce stai la coadă la patiserie, poţi asculta acorduri suave de harfă, cîntate de un domn civilizat. Se poate spune că şi nivelul străzii a crescut. (**I. P.**)

■ La San Francisco, American Physical Society a organizat recent o conferinţă internaţională care a avut drept obiect felul în care beau apă cîinii şi pisicile (am citit pe rfi.ro). Cică sînt diferenţe uriaşe. Cea mai interesantă mi s-a părut aceasta: „În timp ce limba unei feline atinge cu delicateţe suprafaţa apei, limba cîinilor o străpunge în forţă. Motiv pentru care cîinii împroaşcă în jurul lor multă apă". Pe scurt, cîinii risipesc apa, pisicile o gospodăresc mai bine. În condiţiile în care apa e o problemă globală, mi se pare important să remarcăm că pisicile au şi ele o anume contribuţie la salvarea planetei. (**M. V.**)

■ Dacă nu ştiaţi: Carol cel Mare a avut la curtea sa primul elefant din Europa; Ferdinand I al Austriei credea că vulturii au două capete, ca în blazonul familiei; guvernul albanez a dat un anunţ la ziar, în 1923, pentru găsirea unui nobil englez în vederea încoronării lui drept rege; protocolul imperial îi interzice regelui Japoniei să-şi cunoască ginerele; Regele Soare se pare că ar fi făcut, în toată viaţa lui, doar trei băi generale; Ioana a Castiliei şi-a iubit atît de mult soţul, pe Filip cel Frumos, încît după moartea acestuia l-a îmbălsămat şi lua cina cu el alături; contele Hülsen-Haeseler a murit de inimă la un party, îmbrăcat fiind într-un tutu; mai toţi angajaţii Palatului Buckingham sînt gay, iar Regina Mamă nu mînca niciodată usturoi. (**M. C.**)

■ Cu vreo două săptămîni înainte de alegeri, ministrul Finanţelor, Ioana Petrescu, a declarat că ar fi de acord cu legalizarea prostituţiei. Motivele nu erau legate de sănătatea publică, de siguranţă sau de vreo dezlegare morală: pur şi simplu, „orice ban în plus la buget contează". (**S. G.**)

...ÎN ZONA UNEI INTERDICŢII SPAŢIALE

■ Pe cînd umblam prin Strasbourg într-o zi, am nimerit în zona unei interdicţii agreabile: „Aici, viteza maximă permisă este pasul". (**D. S.**)

■ Astronauta italiană Samantha Cristoforetti a luat la bordul navei spaţiale un aparat de *espresso* portabil, aflăm de pe site-ul revistei germane *Der Spiegel*. „Legendarul cotlet de miel londonez ajunge în stratosferă" – titrează site-ul BBC, la rubrica *Trending*. Semne că Universul devine un spaţiu tot mai agreabil. (**M. P.**)

PUBLICITATE

CIADO DRACULA PROIECTUL NAŢIONAL CULTURAL "ARTĂ CONTRA DROG" - 2014

VIENNA CLASSIC CHRISTMAS
prezintă
20 şi 21 decembrie,
Sala Palatului, ora 19:30
STRAUSS FESTIVAL
ORCHESTRA VIENNA
fondator SFO Peter Guth

adevărul · Radio România Actualităţi · Radio România Cultural · Radio România Muzical · BestMusic · biConcert.ro · INFO MUSIC · SAPTE SERI · DILEMA · OK! · Ziare.com · 220.ro · HotNews · blitz · COCOR · PORT.ro · vandbilete.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

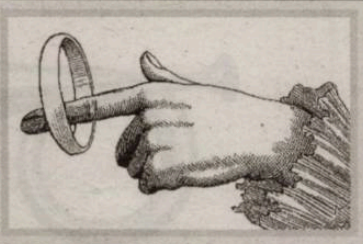

Selma IUSUF

legende **urbane** 13

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 565 ■ 11-17 decembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Iarăşi şi iarăşi despre «intelectuali»“

pagina 3

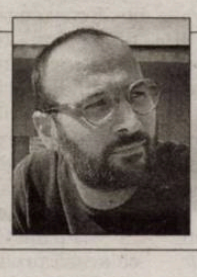

Interviu cu regizorul

ALEXANDER NANAU

pagina 15

KRASIMIR YANKOV

„Refugiaţii sirieni“

paginile 22-23

Scrisori către părinţii noştri

La 25 de ani după Revoluţie

„Într-o revoluţie sînt două feluri de oameni: cei care o fac şi cei care profită de pe urma ei.“

NAPOLEON

© http://colectiacostiricaacsinte.eu

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

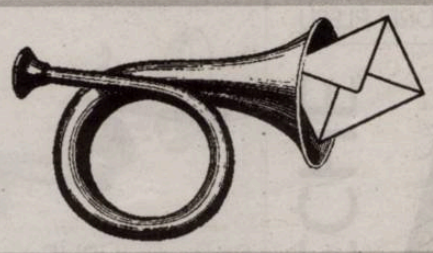

turneu de inbox

Stimate domnule Pleşu,

Vă citesc atent şi de mult, fiind aproape întotdeauna de acord cu dvs. Recent am avut păreri diferite referitoare la definiţia termenului „intelectual“, dvs. limitîndu-l la domeniul umanist, iar eu extinzîndu-l la orice profesiune care implică activitate cerebrală susţinută. De curînd, aţi publicat în *Dilema veche,* nr. 560/6-12 noiembrie, editorialul „Cărbune, oţel, cultură“, care reiterează aceeaşi limitare – fortuită, după părerea mea – a noţiunii de cultură.

Pentru aducerea la acelaşi numitor, cred că este util să încercăm să precizăm noţiunea în cauză. Bănuiesc că definiţia „cultura este cea mai decentă formă de scepticism“ vă este binecunoscută şi nu mai trebuie reluată. Personal, mă simt mai aproape de definiţia lui Jawaharlal Nehru, conform căreia „cultura înseamnă lărgirea minţii şi a spiritului“, sau – dacă preferaţi – „cultura este sistemul de cunoştinţe, competenţe şi idei împărtăşite de către un grup relativ larg de oameni.“

Nu cred că se poate limita sfera noţiunii la cultura umanistă sau sfera noţiunii de intelectual la cea de „practicant al culturii umaniste“. Pentru mine, atît Einstein, cît şi Beethoven sau Spinoza sînt intelectuali şi – din fericire – am cunoscut cel puţin două persoane, Sergiu Celibidache şi Solomon Marcus, care – la un nivel superior mie – aveau opinii asemănătoare.

Sincer, aprecierea drept „puţin costisitoare“ sau „ieftină“ a culturii mi se pare nepotrivită şi strict contabilă. La fel de nepotrivite cum sînt şi clasamentele stupid practicate în domeniu. Explicitînd, am fost întotdeauna exasperat – în domeniul dvs. predilect – de sintagma „Grigorescu, cel mai mare pictor român“, eu fiind un statornic admirator al lui Theodor Aman, ceea ce nu scade cu nimic meritele lui Grigorescu.

Dacă valoarea investiţiei financiare în cultură poate fi comensurată economic, cea a Culturii – nu! Investiţiile în educaţie, învăţămînt, cercetare – fundamentală şi aplicativă – şi artă au fost, sînt şi vor rămîne esenţiale pentru o colectivitate.

Cu cele mai bune urări,

Ştefan BRĂGĂREA

N. red. Citiţi răspunsul lui Andrei Pleşu în pagina 3.

Lauda de sine

George Banu, personalitate marcantă a criticii teatrale internaţionale, profesor la Sorbona, preşedinte al Premiilor „Europa pentru teatru“ şi, spre marea noastră bucurie, colaborator de cursă lungă al *Dilemei vechi,* este cel mai proaspăt cîştigător al Marelui Premiu al Francofoniei.

Premiul este decernat începînd din 1986 de Academia Franceză şi recompensează „opera unei persoane francofone care, în ţara sa sau la scară mondială, a contribuit în mod excepţional la ocrotirea şi îmbogăţirea limbii franceze“. Această distincţie a fost primită în trecut, printre alţii, de astrofizicianul Hubert Reeves şi de teoreticianul literar Jean Starobinski.

Dilema veche vă propune

■ Ultimul eveniment ARCEN (Asociaţia Română pentru Cultură, Educaţie şi Normalitate) din acest an, la care merită să participaţi: „Cunoaşterea înaripată. O lectură din Platon“, la Café Verona – Cărtureşti, duminică, 14 decembrie, de la ora 19. Lectura unor fragmente din dialogul platonician „Phaidros sau Despre frumos“ va fi urmată de o discuţie cu Ştefan Vianu, dr. în filozofie al Universităţii din Geneva, şi Grigore Vida, cercetător în cadrul New Europe College. Unele dintre temele abordate se regăsesc în text, altele depăşesc limitele lui, pentru a oferi spectatorilor o imagine de ansamblu asupra filozofiei lui Platon. Desigur, sînteţi invitaţi să intraţi în dialog. (Adina Popescu)

■ Un articol interesant în ediţia online a revistei americane *The Atlantic:* „Does Politics Need Gender Quotas – for Men?“. Autoarea, Emily von Hoffmann, analizează modul în care sînt reprezentate femeile în guverne şi parlamente şi discută un studiu al profesoarei Rainbow Murray de la Queen Mary University of London, care pune problema „viţăvercea“: nu femeile sînt subreprezentate, ci bărbaţii sînt suprareprezentaţi. Prin urmare, ar trebui să se legifereze nu o cotă minimă pentru femei (cum se întîmplă acum în diverse state), ci o *cotă maximă* pentru bărbaţi. Oricum, după sistemul actual, cel mai mare procent de femei în vreun parlament din lume se înregistrează nu în vreo ţară cu vechi tradiţii democratice, ci în Ruanda: 57,5 %. (Mircea Vasilescu)

■ Nu rataţi spectacolul de gală *Cele trei dive*. A patra ediţie are loc vineri, 12 decembrie, de la ora 19. Sopranele Teodora Gheorghiu şi Aurelia Florian şi mezzosoprana Roxana Constantinescu interpretează arii celebre, alături de Orchestra Naţională Radio, dirijată de David Crescenzi. Concertul poate fi ascultat în direct şi pe Radio România Cultural şi Radio România Muzical. (Matei Martin)

■ Luaţi-vă un răgaz şi mergeţi la expoziţia Suzanei Dan de la Aiurart. Un „Loc de joacă“ spectaculos, în care o să descoperiţi tot felul de personaje şi de imagini – iepuri negri cu priviri fixe, femei cu ţepi, inimi secţionate, cîmpii de sîni – toate mixate într-o combinaţie inconfundabilă, marca Suzi. Poezia din lucrările de aici e una puternică, care te bîntuie mult timp. Mai mult decît pictură, expoziţia „Loc de joacă“ e o lume întreagă. Cu dorinţe, spaime, viziuni şi angoase. Puteţi să o vedeţi pînă pe 24 ianuarie 2015. (Ana Maria Sandu)

■ Firma Corsi Natural, care-ţi aduce acasă produse de... fermă: ouă, carne, brînză, lapte, murături, dulceaţă, pîine, prăjituri (fructele şi legumele vor urma...), ecologice şi gustoase. (Iaromira Popovici)

■ Între 10-14 decembrie are loc a cincea ediţie a BIEFF (Bucharest International Experimental Film Festival). Cele mai noi şi bune filme nonmainstream vor fi proiectate la Cinema Pro şi la Cinema „Elvira Popescu“. (Stela Giurgeanu)

■ O variantă pentru tradiţionalul concert de Crăciun sînt Colindele netemperate de sîmbătă, 20 decembrie, ora 20, la Centrul Naţional al Dansului din Bucureşti, unde patru muzicieni (Maria Balabaş, Mihai Balabaş, Călin Torsan, Gabriel Bălaşa) pregătesc un performance multimedia pornind de la colinde vechi: „Chiar dacă nu cunoaşteţi versurile colindelor, o să vi se pară că le-aţi mai auzit undeva, într-o memorie pierdută, într-o copilărie de care aţi vrea să vă amintiţi.“ Să mergeţi, colindele netemperate fac bine la inimi bine temperate. (Luiza Vasiliu)

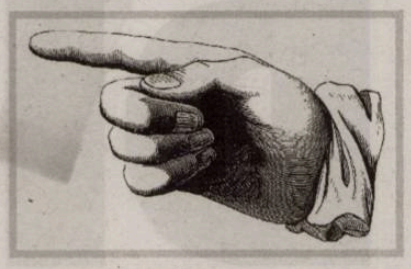

■ Box-ul cu şase CD-uri, scos de Casa Radio, ce conţine înregistrări istorice cu versiunile radiofonice integrale ale celor trei piese de teatru scrise de Camil Petrescu: *Mitică Popescu* (regia Paul Stratulat), *Jocul ielelor* (regia Elena Negreanu) şi *Suflete tari* (regia Elena Negreanu). Printre actori, nume mari, majoritatea dispărute: Clody Berthola, Ştefan Ciubotăraşu, Octavian Cotescu, Ion Finteşteanu, Tanţi Cocea, Ion Manolescu, Radu Beligan ş.a. Chiar aşa, vă place teatrul radiofonic? (Marius Chivu)

■ *In the Basement,* cel mai nou lungmetraj al austriac-excesivului Ulrich Seidl, proiectat în premieră românească duminică, 14 decembrie, ora 19, la Cinema PRO, în cadrul Festivalului Internaţional de Film Experimental Bucureşti. E un documentar despre ce fac oamenii cînd sînt singuri la ei în pivniţă. (Luiza Vasiliu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Donaţii şi donatori**
- **Scriitorii şi puterea**

album dilematic Lucian Costin

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

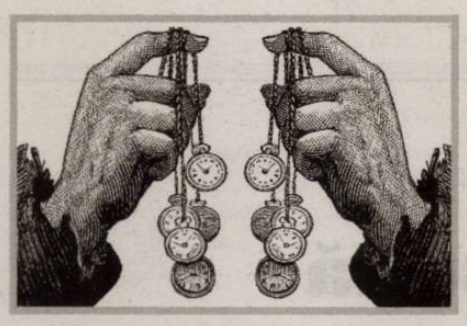

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Iarăși și iarăși despre „intelectuali“

Domnul Ștefan Brăgărea, colegul meu de curs primar (căruia colegii îi spuneau „Toto“), mă citește (ceea ce mă onorează) și din cînd în cînd îmi scrie pentru a amenda unele texte ale mele cu care se află în disjuncție (vezi scrisoarea reprodusă în numărul de față). Toto, prin clasa a treia, ne intimida pe toți prin talentul lui literar: scria versuri de o neobișnuită maturitate și nu ne îndoiam că eram coleg cu un viitor mare om de litere. Ulterior însă, traseul lui profesional a luat o cu totul altă direcție: a terminat chimia la Politehnică, s-a specializat în biotehnologie, a lucrat în Statele Unite și în Franța, pe scurt – a făcut o frumoasă carieră științifică. În domeniul lui este, cum se spune, „cineva“! Am toate motivele să fiu mîndru de vecinătatea biografiilor noastre și să-l regăsesc printre cei care mă citesc, declarîndu-se „aproape întotdeauna de acord“ cu mine. Probabil însă că „preistoria“ lui literară subzistă psihanalizabil în frămîntările (nostalgiile?) lui lăuntrice. Și asta se vede în reacția iritată pe care o are, ori de cîte ori i se pare că îi exclud din categoria „intelectualilor“ pe truditorii care nu se ilustrează în domeniul „culturii umaniste“. „Nu“ – zice Toto – „nu e corect să dezvolți ca intelectual umanist un complex de superioritate față de profesioniștii științelor naturii, ai disciplinelor aplicate, ai tehnologiilor de vîrf. Și ei sînt tot intelectuali!“

În ce mă privește, am mai curînd, de cînd mă știu, un complex de inferioritate față de cei cu minți antrenate în „laboratoarele“ științelor zise „exacte“. Am regretat mereu că „n-am cap“ de matematician, de fizician, de chimist. Și resimt această insuficiență ca pe o lacună *culturală*. Am asistat, în cîteva rînduri, la dezbateri „ezoterice“ între Părintele Andrei Scrima („expert“, între altele, în astrofizică) și Horia Patapievici (de formație fizician). Departe de mine gîndul că termenul „cultură“ înseamnă strict cărți, muzee, metafizică și concerte. Am cunoscut o mulțime de „umaniști“ plafonați, limitați la mici dexterități de nișă, după cum am cunoscut o sumedenie de medici, ingineri sau fizicieni cu un apetit de lectură și o deschidere „culturală“ impresionante. Mi se pare subînțeles că Ptolemeu, Arhimede, Euclid, Newton, Copernic, Lomonosov, Einstein și mulți, mulți alții de aceeași speță fac parte din istoria *culturii*. N-ar fi existat catedrale fără inginerie, nici tipărituri fără tiparnițe performante... Prin urmare, dragă Toto, m-ai fotografiat greșit. Și te previn prietenește că riști să devii victima unui nemeritat complex de inferioritate. Dă-mi voie să fac mici comentarii la scrisoarea ta, spre limpezirea lucrurilor.

E foarte frumos cînd un umanist trage cu ochiul spre științe.

1. Textul la care te referi („Cărbune, oțel, cultură“, apărut de curînd în *Dilema veche)* nu are nici o legătură cu distincția dintre „cultura umanistă“ și „intelectualitatea tehnică“. Tema era insuficienta preocupare a Uniunii Europene pentru politicile culturale în genere. Vorbeam despre începuturile Uniunii (legate de problemele oțelului și cărbunelui) și observam melancolic o anumită indiferență (inclusiv financiară) față de ceea ce e dincolo de economie, finanțe, administrație etc. Nu pledam pentru excluderea „oțelului și cărbunelui“, ci pentru adăugarea unei dimensiuni culturale a construcției comunitare. Dacă recitești articolul, vei vedea că pur și simplu ți-ai „inventat“ adversarul. Iar cînd spuneam că subvenționarea culturii e „mai ieftină“ decît a unor domenii legate de tehnologiile avansate, nu voiam decît să aduc un argument „cantitativ“ pentru încurajarea investițiilor. Atît și nimic mai mult.

2. Dragă Toto, a fi „om de cultură“ nu e o calificare dependentă de profesiunea pe care o ai. Dar bănuiesc că și tu faci o oarecare deosebire între chimia practicată, eventual cu pasiune, de amatori și cea de care se ocupă cercetătorul specializat. Am cunoscut inși care se amuză cu lecturi de astronomie, sau care (cum făcea Constantin Noica) își încep ziua terapeutic, rezolvînd o ecuație. Asta nu-i face însă astronomi sau matematicieni. E foarte frumos cînd un umanist trage cu ochiul spre științe sau cînd un om de știință se apropie de cultură. Nu e vorba aici de „superiorități“ și „inferiorități“. E vorba de acumulări solide, de evacuarea diletantismului (și de o parte, și de cealaltă), de profesionalism. Problema e că „umaniștii“ nu prea au înclinația să se creadă calificați în științele exacte, în vreme ce performerii științelor exacte își arogă mult mai des competențe „culturale“. Iartă-mă că-ți spun; e și cazul tău. „Cultura“ nu e doar „activitate cerebrală susținută“. Definițiile pe care le propui (Nehru etc.) sînt și ele destul de aproximative. Cultura înseamnă, la primul nivel, să controlezi în mod avizat conceptele cu care lucrezi (să nu zici, de pildă, „fortuit“ cînd vrei să spui „forțat“, să știi, cu alte cuvinte, că „fortuit“ înseamnă „întîmplător“). La un nivel mai înalt, cultura exclude „exasperarea“ pe care o resimți cînd auzi că Grigorescu e „cel mai mare pictor român“, deși tu îl preferi pe Aman. Dacă avem de a face cu o simplă chestie de gust, OK, e dreptul tău să preferi ce vrei. Dar „exasperare“? În numele a ce? N-ar fi mai bine să te consulți și cu un om de meserie, care să-ți explice de ce Aman e important și bun, dar Grigorescu e „mare“? Ai afla diferența dintre academism (cu accente de premodernitate) și barbizonism (cu deschideri preimpresioniste), dintre un foarte respectabil ctitor de instituții și o întrupare spectaculoasă a sincroniei stilistice cu arta momentului său. Nu e, desigur, nimic în neregulă să-ți placă Aman. În neregulă e să te înfurie judecata experților. Să te superi că „ăștia care se dau intelectuali“, așa-zișii „umaniști“, fandosiții care habar n-au de chimie vor să-ți impună informația lor. Știi tu mai bine! A se slăbi! Asta mă face să risc și eu o definiție a culturii: degustare *calmă* a valorilor, simț de orientare intelectuală, cordialitate. Cultura nu e un spațiu de bătaie. E un spațiu al întîlnirii, al prieteniei. Spațiul în care, cred, ne aflăm amîndoi de o viață.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Luță

În fiecare dimineață, cînd cobor în living să-mi beau cafeaua, trec pe lîngă pîlcul de bufnițe ale soției mele și le salut cu o reverență: *Bună dimineața, doamnelor!* Stau atît de țepene și de demne, că de fiecare dată mă pufnește rîsul. Mă duc apoi la birou să le bîrfesc cu Luță, porcușorul meu maro cu ochii vii, care îmi urmărește privirea oriunde m-aș așeza. Stă în fund și se uită la mine într-o așteptare mută, dar vigilentă. Ori de cîte ori din ecranul calculatorului îmi sar la beregată tot felul de fiare virtuale, Luță mă consolează cu privirea; e un prieten sigur și de nădejde.

Zilele trecute, o doamnă din publicitate m-a întrebat ce cred eu, „ca antropolog“, despre aceste animăluțe. Se referea la cele din publicitate. Eu însă am realizat că mica noastră grădină zoologică nu este un alint izolat și că numai eu știu o sumedenie de persoane care se înconjoară de porcușori, rațe, ursuleți etc. Le colecționează aproape compulsiv și le așază cu grijă, într-un colț intim, unde se retrag adesea să stea puțin de vorbă, fără să le audă nimeni. „Ca antropolog“, chiar am început să mă întreb ce ne-o fi apucat pe toți, căci, iată, pare să fie un mic fenomen social.

M-am lăsat în voia imaginației sociologice, aia despre care Wright Mills spunea că reunește biografia și istoria pentru a înțelege societatea, și m-am întrebat cum anume ni se trage această pasiune *biografică* a fiecăruia din *istoria* tuturor.

Am ajuns astfel, urmînd retrospectiv firul istoriei, la colțul sacru din orice gospodărie țărănească, acolo unde erau așezate icoanele după ce au fost date jos de pe vatră și unde se retrăgeau oamenii ca să se închine la *sfinți,* cărora să le poată spune în intimitate necazurile și dorințele. Cu timpul, „colțul sacru“ a migrat, icoanele au fost puse printre milieuri sau atîrnate pe cîte o „răpire din serai“, au devenit obiecte estetice sau au fost trivializate, rezumîndu-se la un cartonaș luat de la magazinul de suveniruri al unei mănăstiri; dar sfinții au continuat să păzească viața unora dintre noi.

Debranșarea este excomunicarea postmodernă.

Dezvrăjirea lumii i-a alungat însă din dormitoarele tinerilor, unde posterele cu *idoli* rock/pop/punk etc. au înlocuit sfinții. Și să te ferească sfîntu' să protestezi, ca părinte conservator, împotriva acestor „derbedei“ suiți ireverențios pe pereți! Este tot un „colț sacru“, dar din altă lume, a unui tineret iconoclast.

Postmodernitatea și virtualul au schimbat însă din nou „colțul sacru“. Acel *significant other* despre care vorbesc sociologii, Dumnezeul la care te închinai, idolul cu care te culcai și la care visai în somn, a părăsit pereții casei și s-a instalat pe Facebook și pe mobil: *idolul sînt eu!* Ne fotografiem în orice ipostază și ne postăm instantaneu pe Facebook, share-uim, like-uim, sîntem pretutindeni, în timp real, cu toți *prietenii* noștri, oriunde ar fi aceștia. Debranșarea este excomunicarea postmodernă.

Dar de unde au apărut „animăluțele“?

Păi, mai întîi de toate, ele nu aveau cum să apară decît în contextul a ceea ce Bulliet numește „societăți postdomestice“, adică acele societăți, precum a noastră, în care nu mai avem nici o relație directă cu animalele reale din ogradă sau natură și începem să le fabulăm: *how cute!* Sau le considerăm persoane și le aducem în casă, ca membri ai familiei: *how lovely!* A contribuit, desigur, și Disney & co., antropomorfizînd „animăluțele“ și (re)vrăjindu-ne copilăria. Din această copilărie vrăjită, acestea au revenit în noile noastre „colțuri sacre“ pentru a ne aduce odată cu ele un parfum de tandrețe și voioșie. Căci „colțul sacru al animăluțelor“ este emoțional și ludic, este tandrețe și (auto)ironie, nu este luat în serios, dar ne alină depresiile din viața serioasă: idolul a devenit *copilul* din noi, un înlocuitor de taină al adultului din viața noastră prea reală. *„Cînd mă uit la bufnițele mele, uit de toate supărările“* – îmi mărturisește adesea soția mea. O prietenă s-a bucurat ca un copil atunci cînd i-am dat cadou o rățușcă frivolă. Eu însă nu recunosc niciodată ce ușurare simt cînd îl mîngîi pe Luță pe cap, în penumbra biroului meu, unde nu mă vede nimeni...

Psihanaliștii ar numi chestia asta regresie și, probabil, ar avea dreptate. Dar, ca orice regresie, și aceasta servește la ceva; oare un mic mecanism de apărare?

Piața nu avea cum să nu adulmece prima toate aceste pasiuni secrete, drept care a umplut publicitatea cu tot soiul de animale, care mai de care mai emoționante. Și cînd nu sînt animăluțe, sînt bunicuțe, care ne ispitesc cu bucatele copilăriei (sau, mă rog, așa zic ele...), făcînd astfel apel la rezerva de afectivitate a copilului din noi. În fața cîntecului de marketing al animăluțelor și bunicuțelor sîntem cu toții copii. Sociologii ar vorbi, probabil, de infantilizare, experții în comunicare ar descrie operațiunea ca pe un caz tipic de manipulare; doar cei din industria de vise a marketingului știu că e vorba de eficiență!

Sfinți, idoli, prieteni, înlocuitori... Ne-au populat *biografia* și au trasat *istoria*. Istoria unei societăți care pare să-și fi mutat încet privirea de pe icoanele transcendentului spre închipuirile sinelui, pentru a-și căuta autenticitatea în cele mai intime pliuri ale psihicului...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

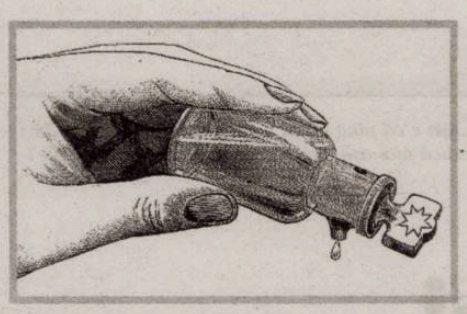

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Ghici cine cum sună

Acţiunea verbului *a suna* poate fi calificată în diverse moduri; în sensurile concrete ale cuvîntului, care admit drept subiecte sursa unui sunet sau emisia sonoră însăşi, ceva *sună bine* sau *rău, cristalin* sau *dogit* etc. Sunetul poate fi caracterizat printr-o comparaţie *(sună ca un muget)* sau poate oferi un indiciu important *(sună a gol)*. Într-o utilizare figurată foarte răspîndită, în care *a suna* înseamnă „a produce o anumită impresie, a părea", subiectele verbului sînt mesaje, texte, vorbe, idei, poveşti: „îmi place foarte mult să citesc. Mă mîndresc cu asta, ştiu că *nu sună interesant*" (ziare.com); „ştiu că *sună ciudat,* dar mi-am udat tastatura cu lapte! a mers încă vreo 5 minute apoi s-o stins!" (tpu.ro). Sunetul neplăcut sau impresia supărătoare produsă de un mesaj sînt caracterizate colocvial prin formulele *ca dracu', ca naiba* sau (într-un registru şi mai marcat familiar-argotic) *ca porcu':* „motorul *suna ca porcu*" (sinapse.ro); „poftim traducere din engleză! *sună ca porcu'!*" (denisuca.com). Formula *sună ca dracu'* şi-a început o frumoasă carieră publică cu 25 de ani în urmă şi e încă asociată cu numele celui care a rostit-o într-o discuţie politică: „Vorba lui Petre Roman, *sună ca dracu'*" (hotnews.ro). Replica în cauză nu avea nimic spectaculos („Consiliul Salvării Naţionale este organ de partid şi de stat." – P.R.: Nu de partid şi de stat, în nici un caz. *Asta sună ca dracu'*", în „Stenograma convorbirilor avute în sediul CC al PCR, înainte de constituirea CFSN", wikisource.ro), dar s-a fixat în opinia publică (cam în acelaşi fel cu „Mircea, fă-te că lucrezi"), pentru că deschidea o altă perspectivă, din interior, asupra unor evenimente importante, trezind puternice suspiciuni asupra lor, indicînd o doză de neautenticitate şi o posibilă intenţie de manipulare. Într-o interpretare favorabilă, replica *sună ca dracu'* putea fi considerată o reacţie normală faţă de clişeele limbii de lemn; ea părea însă, în mod îngrijorător, să pună accentul pe aparenţe, pe impresie, pe efectul asupra publicului, nu atît ca reacţie la fundamentele unei gîndiri politice, cît ca încercare de a preveni decodarea lor. Contextul a încărcat în banala replică multe dintre tensiunile momentului.

> *„Ştiu că* sună ciudat, *dar mi-am udat tastatura cu lapte!"*

O campanie publicitară de acum un deceniu şi jumătate s-a plasat sub sloganul „Viitorul sună bine", în care o anume surpriză a asocierii era ingenioasă prin jocul de cuvinte (fiind vorba de o companie de telefonie mobilă, *a suna* îşi activa şi un alt sens curent) şi acceptabilă prin apropiere de sensul obişnuit („ceea ce ni se spune despre viitor sună bine"). Sloganul a rămas şi el în memoria colectivă, refolosit în glume („Viitorul sună bine. Păcat că nu răspunde nimeni", blogfest.ro) sau în titluri jurnalistice („Viitorul *sună bine* pentru Halep! Ion Ţiriac este managerul Simonei", looktv.ro), parafrazat de sute de ori, inclusiv în antiteză („Viitorul *sună groaznic!* România, călcată în picioare de Germania la juniori", sport.ro).

Există însă o tendinţă actuală de a lărgi şi mai mult, sub influenţa unor uzuri din engleză, sensul metaforic al verbului *a suna*. E vorba mai ales de situaţii în care *a suna,* cu sensul „a părea", se referă la subiecte concrete, eventual la persoane. În engleză, enunţurile de acest tip presupun că impresia se bazează pe ascultarea vocii celuilalt sau pe informaţii dintr-o sursă secundară *(Nick sounds like a nice guy,* în *Longman Dictionary of Contemporary English,* ldoceonline.com). În română, mi se pare cu totul stranie folosirea verbului la persoana a doua, avînd ca subiect interlocutorul uman şi exprimînd o impresie bazată pe felul său de a vorbi sau pe ideile exprimate: „Aproape că *suni ca un om invidios*" (ziare.com); „*Suni ca un bărbat* care s-a însurat prea devreme" (eva.ro); „Ciprian, cu tot respectul, *suni ca o bunică*" (dirtbike.ro); „Hai că o daţi în bălării şi deja *sunaţi ca nişte fanatici apple*" (forum.computergames.ro); „De fapt, după cum vorbiţi, dumneavoastră *sunaţi ca nişte securişti*" (bolileteleviziunii.blogspot.com); „voi *sunaţi ca nişte iehovişti* în articolul ăsta" (ziuaconstanta.ro). Mai mult, asemenea afirmaţii se fac, concesiv, chiar despre propria persoană, vorbitorul anticipînd posibilul efect asupra celuilalt: „Ştiu că *sun ca un preot evanghelist,* însă doar încerc să exprim cîteva lucruri de zi cu zi" (metalhead.ro); „Ştiu că poate *sun ca un începător,* dar vreau să fac nişte experimente pe un iPhone 5" (idevice.ro).

Uşor de înlocuit – de exemplu, cu *par(i) a fi* –, apariţiile de mai sus ale verbului *a suna* pot produce şi unele ambiguităţi (printre altele, activînd sensul „a telefona"). Cazurile de acest tip sînt încă puţine, dar aparţin unei tendinţe de imitare a construcţiilor sintactice care se poate răspîndi foarte repede şi pe nesimţite. Deocamdată, sună a ciudăţenii.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

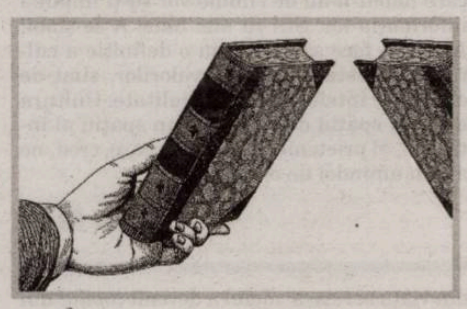

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Înapoi la poveste

Săptămîna trecută, am încercat să inventariez, măcar în linii mari, sensurile şi rosturile educaţiei: aspiraţia către condiţia lui *uomo universale,* emanciparea prin cunoaştere, crearea „omului nou", formarea profesională a „resursei umane", dezvoltarea personală etc.

În competiţia dintre aceste modele ale educaţiei, teoretice şi practice, nu există premiul I cu coroniţă. Fiecare la timpul şi locul său şi-a spus cuvîntul, cu bune şi cu rele.

■ *Instruirea polivalentă* a fost pusă pe piedestal în comunism, cînd şi economia, şi societatea, şi toate cele trebuiau să ajungă „multilateral dezvoltate". Programele şcolare erau astfel gîndite, de parcă fiecare absolvent de liceu ar fi urmat să dea admitere, simultan, şi la fizică, şi la geografie, şi la istorie, şi la filologie, şi să devină deopotrivă inginer, matematician, istoric ş.a.m.d. Pe de altă parte, însă, absolventul avea voie să se înscrie la o singură facultate, jucîndu-şi lozul pe alegerea făcută. Din polivalenţa rîvnită se alegea astfel praful. În ultimii ani de liceu, cel puţin, şcoala preda ştafeta meditatorului şi tocelii nocturne întru înfricoşătoarea admitere.

Eu unul m-am decis de timpuriu pentru filologie, aşa că, cu îngăduinţa profesorilor, am cam lăsat tot restul deoparte. Aveam destul de luptat pe frontul literelor ca să-mi mai rămînă timp şi energie pentru altceva. De pildă, lupta cu Şcoala ardeleană. Am învăţat lista completă din manual a scrierilor lui Micu, Maior, Şincai şi Budai-Deleanu, întîi pentru ora de clasă; apoi pentru teză; pentru olimpiadă; pentru bac; pentru admitere; pentru cursul de an de la Litere; pentru licenţă; pentru definitivat; pentru înscrierea la doctorat; pentru concursul de asistent... Nici azi nu aş pune mîna în foc cine a scris *Dizertaţie...* şi cine *Dialog dintre unchi şi nepot...* Deh, nu oricine ajunge *uomo universale,* nici măcar în umilul domeniu al filologiei.

Azi „vom face totul" s-a preschimbat, zic unii, în „preferabil nimic".

■ *Emanciparea prin cunoaştere.* Am prins, în anii '80, cum am mai povestit, experimentul prelungirii învăţămîntului obligatoriu la zece clase. Pentru luminarea adolescenţilor români. Aveam, într-una dintre clasele de sacrificiu pe care eram pus să le păstoresc, un elev care, la prima oră de curs, s-a ascuns după o draperie pe pervazul ferestrei şi, după ce am început să predau, a sărit de acolo în spatele meu, chiuind ca un apaş din preerie. Mi-a făcut orele un coşmar, aproape un semestru. Părinţii nu veneau pe la şcoală nicicum, directoarea mi-a zis să mă descurc cum pot, numai să nu-l las corigent, că-i cream necazuri la inspectorat. Am hotărît să vorbesc cu el, poate cădem la înţelegere. Mi-a spus că în fiecare seară îşi ajută tatăl la dulgherit şi că îi place să lucreze cu tesla şi fierăstrăul. Iar dimineaţa venea rupt de oboseală la şcoală, unde era obligat să asculte, şase ore în şir, lucruri din care nu înţelegea absolut nimic. M-am gîndit cum ar fi să mă pună cineva să stau zilnic şase ceasuri la şedinţe de partid. Am convenit să îl las în pace şi să mă lase în pace. Şi am devenit buni prieteni.

> *Azi „vom face totul" s-a preschimbat, zic unii, în „preferabil nimic".*

Nici pînă azi se pare că nu am lămurit diferenţa dintre o şansă – o „oportunitate", cum se zice în noul jargon corporatist – şi o obligaţie.

■ *Formarea „omului nou".* Ăsta e un proiect drag mai tuturor regimurilor totalitare. Cel mai adesea moare pe drum, din cauza echivocurilor conjuncturale, pe de o parte, şi a lipsei de credibilitate, de cealaltă parte. „Spiritul revoluţionar", de pildă, unul dintre ingredientele principale ale ingineriei sociale comuniste, a ajuns să fie redefinit, oficial, de la îndrăzneală şi combativitate în perioada luptei de clasă, la „înalt spirit de disciplină" în „epoca de aur" a dictaturii ceauşiste. Cît despre credibilitate... În anii '80, naţional-comunismul autohton lansa ideea pregătirii pentru „războiul întregului popor", spre a contracara o eventuală invazie sovietică, simultan cu o deşănţată propagandă pentru pace, care să legitimeze pretenţiile României de mediator pe arena conflictelor internaţionale. Am avut şi eu de predat educaţia pentru pace, la clasa a V-a, la ora de dirigenţie. Decît să repeţi o oră întreagă că iubim pacea şi pe-ai ei susţinători, mi-am zis, mai bine să ne amintim împreună „că războiul e bici groaznic", vorba poetului. Şi uite-aşa s-au perindat copiii unul după altul la tablă, desenînd, entuziast, cuirasate, elicoptere, submarine, rachete, iar profesorul a putut trage, în final, concluzia „Vă imaginaţi ce s-ar întîmpla dacă am folosi toate astea?", bucurîndu-se că i-a ieşit o lecţie vie şi interactivă.

„Omul nou, socialist" a căzut în desuetudine deodată cu portetele Tovarăşului, cu care se deschidea orice manual. A rămas însă în suspensie întrebarea dacă şi în ce măsură ar fi cazul să ne gîndim la formarea „omului nou, capitalist" – şi, mai ales, „democrat". Se poate realiza o democraţie autentică fără ajutorul şcolii?

■ *Pregătirea pentru piaţa muncii.* Pare a fi modelul favorit în etapa actuală, în care, în ciuda adoptării unui curriculum axat prioritar pe competenţe – despre asta, mai pe larg, într-un număr viitor –, i se impută învăţămîntului românesc inaderenţa la „realitate".

A circulat la un moment dat, pe net, un clip viral, dintr-o mare ţară a Orientului îndepărtat, foarte aderentă la realitate. Pe o şosea intens circulată, o femeie a încercat să-şi ia viaţa aruncîndu-se de pe unul dintre podeţele puse din loc în loc pentru traversare. Înălţimea nefiind mare, femeia nu a murit pe loc, ci a rămas, zvîcnind, în mijlocul drumului, aproape o oră, timp în care au trecut pe lîngă ea, din ambele sensuri, mii şi mii de maşini, fără ca cineva să oprească.

Educaţia pentru piaţa muncii te învaţă că „avem treabă", şi că restul „nu e treaba noastră".

■ *Last but not least – dezvoltare personală.* Am meditat, pe vremuri, un licean din provincie, cu o capacitate remarcabilă de a înţelege şi de a discuta texte literare dintre cele mai complicate. Avea o singură hibă: era complet incult. I-am spus că era păcat de înzestrarea cu care fusese hărăzit şi chiar mă miram că nu-i place să citească. De plăcut i-ar plăcea, mi-a răspuns, numai că el era un pic scriitor, avea succes la cenaclul local şi se temea că, dacă se va apuca de citit, îşi va pierde originalitatea.

Dezvoltarea personală e bagheta magică a educaţiei, în prezent. Fiecare o foloseşte în felul său.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

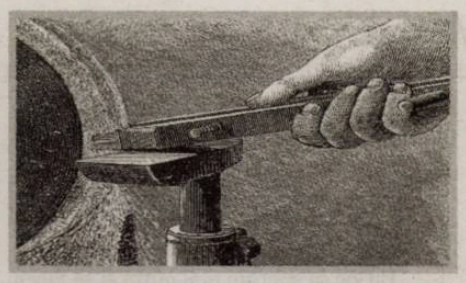

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

„Lista lui Dughin“: să privim dincolo de răfuieli!

După cîteva zile de discuţii intense, subiectul „listei lui Dughin“ s-a topit precum prima zăpadă, după ce s-au consumat cîteva răfuieli – altfel previzibile – în spaţiul public.

Păcat. Subiectul ar fi meritat mai mult. Nu mai multe răfuieli, desigur. Dar ar fi meritat să ne gîndim mai mult la semnificaţia acestei liste. În spatele ei putem să vedem căile prin care Rusia încearcă să-şi cîştige influenţa în România.

Ruşii sînt mari jucători de şah şi calculează cu multe mutări înainte. Matrioşka este tot o invenţie rusească. Nu ştii niciodată, cu ruşii, ce se ascunde înăuntru, mai ales în această perioadă de război hibrid. Aşa şi cu lista aceasta. Nu ştii dacă chiar a fost descoperită de hackeri, sau a fost lăsată anume pentru a fi descoperită. Nimic nu ne spune ce statut aveau, de fapt, persoanele înscrise acolo – putem doar să speculăm. Este posibil ca pe ea să se găsească unii agenţi de influenţă ai Kremlinului. Dar mai pot fi alţii care au fost contactaţi, dar nu au răspuns sau chiar au refuzat. Alţii, probabil, habar n-aveau că se află pe o asemenea listă. Ei ar fi urmat sau nu să fie contactaţi, în funcţie de nişte criterii care ne scapă.

Dacă e ceva adevărat, serviciile româneşti ştiu deja mai multe pe această temă. În acest caz, vom vedea consecinţele în perioada următoare, dacă vom şti să privim cu atenţie. Unii de pe listă sînt activişti de stînga. Şi de ce n-ar exploata Rusia acest filon, într-o ţară ca România, cu uriaşe discrepanţe şi nemulţumiri sociale?

Nu e uitată nici calea ortodoxismului – să-i spunem – fundamentalist, o zonă unde se înregistrează o puternică rezistenţă la modernizare. Iar Rusia îşi bazează politica sa expansionistă şi pe argumente de ordin religios, puse în contrapondere cu un Occident desacralizat şi „decadent“.

Mai apare în listă zona de extremă dreaptă, naţionalistă. Mulţi ar putea fi miraţi, cîtă vreme la noi există această abordare profund greşită de a confunda Rusia cu stînga. Ca şi cum corporatismul economic şi naţionalismul ar avea ceva în comun cu stînga, într-o Rusie marcată de o uriaşă prăpastie între săraci şi bogaţi. În sfîrşit, Rusia („de stînga“, nu-i aşa?) a introdus cota unică de impozitare, cu patru ani înaintea României. Simbolurile Rusiei de azi sînt cele comuniste – interiorul e altceva.

Pur şi simplu, ar fi greşit să judecăm Rusia după standardele familiilor politice europene. Acestea sînt despre democraţie. Rusia nici măcar nu pretinde a fi o democraţie liberală de tip european.

În realitate, Rusia aceasta „de stînga“ se bazează în propaganda sa exact pe formaţiunile de extremă dreapta şi pe cele naţionaliste – de la Frontul Naţional din Franţa, la Jobbik din Ungaria sau Liga Nordului din Italia. De ce nu ar încerca pe aceeaşi linie şi în România?

Misterioasa „listă a lui Dughin“ ne arată o Rusie care, în încercarea ei de a-şi creşte influenţa în România, mizează pe extreme,

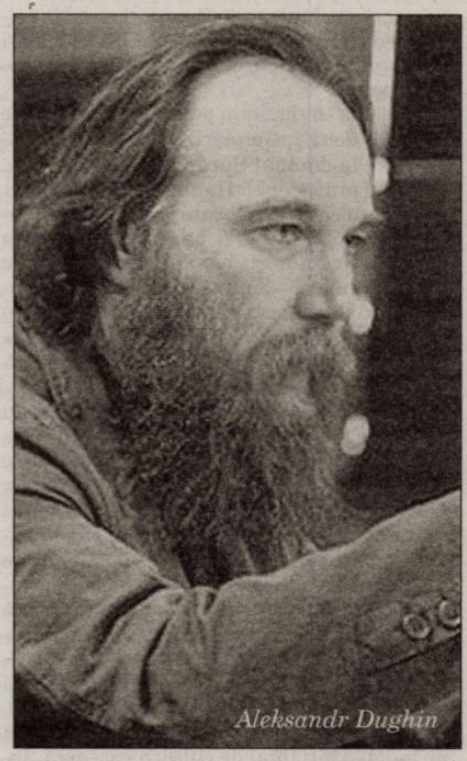

Aleksandr Dughin

în detrimentul centrului, al moderaţiei şi al toleranţei. Tot ce se opune principiilor liberale este bun pentru Kremlin, indiferent că vine dinspre stînga sau dinspre dreapta sau are legătură cu fundamentalismul religios.

Intoleranţa, vînătoarea de vrăjitoare, punerea la index sînt exact răspunsurile aşteptate la Moscova, în urma unor acţiuni precum „lista lui Dughin“. Kremlinul tocmai a mai închis încă două posturi TV private. Şi-ar freca mîinile să vadă şi la Bucureşti represalii publice pe marginea „listei lui Dughin“. Pentru că atunci i-ar fi foarte simplu să spună: „Vedeţi, toţi sînt la fel, democraţia şi libertatea cuvîntului sînt vorbe goale.“

Pentru noi nu ar fi nimic altceva decît încă o declaraţie a lui Vladimir Putin sau a propagandiştilor săi, în linia atacului la valorile democraţiei. Ar fi însă o veste proastă pentru adversarii regimului Putin din Rusia – şi aceştia sînt cu milioanele. Dacă vom aplica intoleranţa în numele democraţiei, atunci ruşii care cred în valorile liberale tocmai ar putea să afle că Putin are dreptate.

Trăim într-o perioadă în care valorile liberale sînt puse serios la încercare. Ce facem? Le abandonăm sau le afirmăm şi mai puternic, tocmai pentru că avem încredere în ele?

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

La mormîntul jurnalismului

– sau cum a devenit requiemul o manea de jale –

Prin anii ’80, auzisem zvonul că Leon Kalustian, unul dintre cei mai străluciţi gazetari interbelici, trecut prin temniţele comuniste şi recuperat de A. Păunescu la *Flacăra*, în vremea mincinoasei deschideri, îşi scrie memoriile sub titlul *Requiem la o meserie care nu mai există*. Nu am văzut niciodată această carte, poate că nici nu există, poate că zvonul nu era adevărat, dar titlul mi-a rămas în minte. Era, evident, vorba despre meseria de gazetar.

În România comunistă, meseria de gazetar/ziarist nu mai exista. Regimul o făcuse imposibilă pentru că suprimase principiile de bază ale existenţei ei. Mai întîi, în presa comunistă nu puteai fi echilibrat. Efortul de a fi obiectiv, care nu reuşeşte niciodată, dar merită întotdeauna făcut, era pur şi simplu imposibil. Ziaristul nu se putea situa decît „pe poziţii de clasă“. În concret, asta însemna că regula după care jurnalistul ascultă toate părţile implicate în ceea ce relatează şi le dă, egal, expunere în produsul său jurnalistic nu mai putea fi respectată. Dacă aveai de înfierat un chiabur în anii ’50, un burghez-intelectual în anii ’60, un tînăr hippie în anii ’70 sau un petiţionar la Europa Liberă în anii ’80, cum adică să-i dai cuvîntul să-şi spună punctul de vedere? Îl executai fără să-l vezi măcar la faţă, dacă aşa se cerea. Apoi, regula verificării din trei surse, la rîndul ei, nu mai putea fi aplicată. Dacă îţi spunea Partidul ce să scrii, cum adică să verifici din trei surse? În afara Partidului, nu mai exista nici o altă sursă, punct. Inutil să adaug, principiul libertăţii editoriale era cu totul suprimat – nu e cazul, în această privinţă, să mai explic ceva, doar ştim cum stăteam cu libertăţile în general pe vremea aceea. De fapt, partidul comunist, care se identifica perfect cu statul, considera deschis că ziariştii sînt propagandişti, iar ziarele, Televiziunea, Radio-ul sînt instrumente de propagandă. Înainte de 1990, ziariştii erau salariaţi ai statului şi ai partidului deopotrivă. Ucis de comunism, jurnalismul murise eroic şi merita un requiem, iar Leon Kalustian era unul dintre cei mai potriviţi oameni să-l scrie.

Kalustian a murit în ianuarie 1990 şi nu a mai apucat să vadă forma bizară în care a renăscut şi a murit din nou jurnalismul românesc, eliberat de cenzura de stat. Oricum, mai potrivită pentru moartea cea de-a doua a jurnalismului românesc este o manea. Un requiem ar fi o bizarerie.

Mai potrivită pentru moartea cea de-a doua a jurnalismului românesc este o manea.

După ce a căzut dictatura şi s-a isprăvit atît cu cenzura ideologică, cît şi cu monopolul asupra mijloacelor media, ai fi zis că toate condiţiile libertăţii specifice jurnalismului sînt asigurate. Şi totuşi, impresia pe care presa românească o lasă este foarte proastă. Persistă impresia generală că structurile de presă sînt, de fapt, structuri de propagandă. Unele sînt discret specializate în şantaj – este, după cum se ştie, o bună sursă de venit. În sfîrşit, mai sînt şi organizaţii media fie anume construite, fie oricînd dispuse să fie „măciuca“ unuia sau altuia, cu mercurial. Singurul lucru bun care se poate sublinia despre presa românească, la 25 de ani după căderea comunismului, este diversitatea ei. Pe taraba media a zilelor noastre găseşti – slavă Domnului! – orice. Spun bine „slavă Domnului!“ pentru că această diversitate o – şi ne –salvează, de fapt. Credibilitatea de care se bucură presa, mică sau mare, după cum citeşte fiecare sondajele şi rating-urile, vine din faptul că dezvăluie mereu porcăriile neprietenilor patronului şi, însumate, aceste dezvăluiri tind să spună tot adevărul, pentru că suma neprietenilor tuturor patronilor de presă este chiar societatea politică şi de afaceri românească.

În momentul în care presa a încetat să mai fie o afacere profitabilă în cel mai cinstit sens al cuvîntului, a dispărut şi independenţa ei. Dacă presa ar putea exista exclusiv prin vînzarea produselor ei specifice, atunci ea ar fi ferită de influenţe, fără a fi ferită, desigur, de pasiuni ori de greşeli. Însă, cînd presa a fost îngenuncheată complet din punct de vedere financiar şi, pentru a supravieţui, a început să aibă nevoie şi de bani pe care nu ea îi produce, independenţa ei s-a încheiat. Sigur, şi calitatea profesională a ziariştilor a scăzut mult. Mai toţi se exprimă greu, au vaste lacune de cultură generală şi vădesc o incapacitate consistentă de a înţelege subiecte mai complexe. Ceea ce nu-i împiedică deloc să le abordeze curajos. Peste acest peisaj mai vin şi căderile vedetelor genului. Unele direct penale, altele direct nervoase. Adaug şi confuzia privitoare la limitele jurnalismului. Este trist, dar şi comic să vezi cum apărătorii breslei nu ştiu lucrul elementar că nu tot ce apare într-un ziar este jurnalism, după cum nu tot ce apare la televizor este jurnalism. Oameni care nu sînt jurnalişti şi nu fac jurnalism (cel mai la îndemînă exemplu îmi sînt eu însumi) se trezesc acuzaţi de procurorii morali ai presei că au maculat onoarea profesiei. Doar că nu e profesia mea! N-am practicat-o niciodată. În raport cu presa, sînt un consumator, şi-atît. Ca orice consumator, îmi spun şi eu părerea cu privire la ceea ce consum, din cînd în cînd. Eu nu sînt jurnalist şi nici unul dintre textele mele publicate în presă, în ultimii 20 de ani, nu este, nu şi-a propus să fie o mostră de jurnalism. E ca şi cum un mare chirurg, decis să apere onoarea breslei, se repede la un croitor că nu mînuieşte foarfecele cum scrie la carte. Sigur că şi chirurgul, şi croitorul se servesc, la un moment dat, în îndeletnicirile lor, de foarfece. Dar asta nu înseamnă deloc că fac aceeaşi meserie. Şi cînd te gîndeşti că aceste reproşuri vin de la directorii de opinie ai breslei, nu poţi să nu te întrebi dacă nu cumva degringolada din mintea lor întreţine degringolada din meseria lor.

Cum ziceam, jurnalismul românesc a murit o moarte care merită manele, şi nu requiem. Nu mă îndoiesc că va renaşte din nou şi va trăi o altfel de viaţă, cu tot cu maneliştii distruşi de jale de acum. În fond, jurnalismul va trăi cît lumea, chiar dacă moare din cînd în cînd, iar lumea nu se va sfîrşi mîine.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Eu, oneghistul...

„Aici era magazinul. Avea de toate: ciocolată bună, vin bun, cafea, chiar şi blugi, eram parte a unui mare stat care trimisese oameni în cosmos şi de care le era frică şi americanilor", îmi spune Tatiana. Era o zi mohorîtă de noiembrie şi ne plimbam prin curtea Teleradio Moldova (televiziunea publică din Chişinău). O incintă cam în ruine, cu clădiri jerpelite, printre care erau parcate cîteva relicve auto. Dintre ele, cea mai arătoasă era maşina directoarei, un Volvo construit înainte de Perestroika. „Era, într-un fel, mai bine pe vremurile sovietice?" o întreb. Nu-mi părea a fi vreo nostalgică, dimpotrivă. Îl detesta pe Voronin şi avea copilul la facultate la Iaşi. „Noo, nici vorbă. Era rău. Dar erau unele avantaje. Preţuri mai mici. La moment, e sărăcie mare, nu ştiu cum de poate lumea să trăiască." Şi tace, căzută pe gînduri, sau, poate, necăjită că am putut-o bănui de nostalgii sovietice.

După cîteva zile, am avut de-a face cu o echipă tehnică întreagă. Eram, mă înţelegi, consultant, aşa că trebuia să îmi dau cu părerea. Cît de politicos posibil, am întrebat (pe un ton timid) de ce sînt toate trei camerele din studio aşezate una lîngă alta şi de ce este un singur operator la toate. În silă, regizoarea a repoziţionat camerele şi a chemat operatorii la treabă, că îi cheamă „oneghistul cela". Apoi, pe tot parcursul înregistrării, au vorbit între ei numai în ruseşte, să mă înveţe minte. Uşor jenat de întîmplare, la următoarea întîlnire, cu domnul Surdu (acum director plin al Teleradio, pe vremea aia un simplu realizator-monstru-sacru-vedetă-naţională), m-am dus uşor intimidat. Aud: „Iaca, fetilor, vine oneghistul cela, să ne-nveţe meserie." Am luat foc! Pîn-aici! Pe mine nu mă face nimeni „oneghist-care-nu-ştie-televiziune". Aşa că i-am explicat, pe un ton cît se poate de tăios, că, după 25 de ani de făcut emisiuni, pot să-mi dau cu părerea cînd văd trei camere aşezate imbecil, pentru ca doi operatori să chiulească. S-a uitat omu' la mine vreo cîteva secunde şi a zis: „Fetilor, să-i dăm omului o cafea, că-i d-al nostru." Am devenit amici.

Mai tîrziu, i-am povestit Tatianei cele două întîmplări. „Vezi tu, Gabriel, la domnul Surdu te-a scăpat ţifna. Orgoliul profesional. După aia, te-a acceptat ca egal, coleg cu care poate vorbi aceeaşi limbă. Dincolo, te-au luat pe ruseşte să-ţi dea de înţeles că nu eşti bine primit. Le ştiu pe colegele mele. Nici una din tura aia nu-i rusoaică. Ăsta-i necazul pe la noi. De-aia am căzut pe gînduri cînd m-ai întrebat dacă era mai bine pe vremea comuniştilor." A continuat să-mi explice. Pentru orice moldovean, bilingvismul este un avantaj la care nu au de gînd să renunţe. Atunci cînd copilul ţi se apropie de vîrsta la care alege o facultate, e bine să aibă de ales: Iaşi şi Bucureşti, sau Moscova şi Sankt Petersburg. De e talentat la litere, matematică, arhitectură sau medicină, e bine să ştie că are acces la mai multe centre universitare dintre cele posibile. „Înţeleg perfect, dar ce am eu cu asta? Ferească Domnu', nu am nici negru sub unghie împotriva culturii ruseşti sau a limbii ruse!" răspund rapid (şi foarte sincer). „Păi da, tu n-oi avea, dar mulţi dintre-ai noştri aşa vă văd. Că voi, românii şi unioniştii hotărîţi, vreţi să ne îndepărtaţi total de cultura rusească. Înţelege, nu ar fi neapărat în avantajul nostru..." Înţeleg. O întreb cum vine aia cu oneghistul... Ce era aşa rău, de mi se tot aducea a vorbă de ocară? Îmi zice că asta e o treabă recentă, dar cu iz vechi. Ţine de avalanşa de „experţi" plini de teorii inadecvate şi cu priviri de sus în jos, care au năpădit Moldova, întru gloria modernizării rapide. Au un *deja-vu*, unii moldoveni. Îşi amintesc de perioada

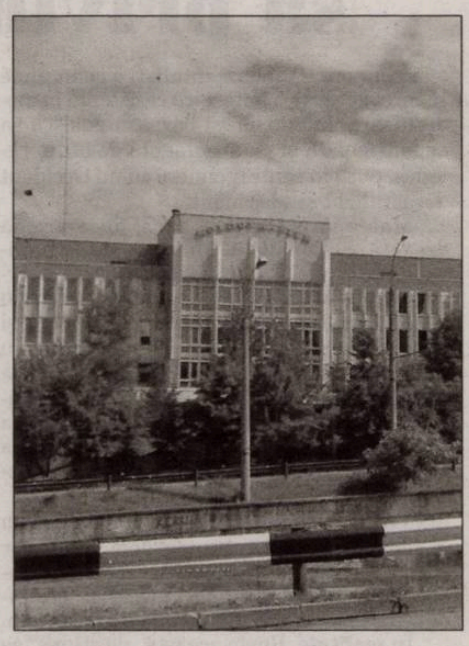

scurtă, de 22 de ani, pe care au petrecut-o sub administraţie românească, în secolul XX. Să recunoaştem, funcţionarii trimişi de la Bucureşti să diriguiască trebile pe la Bălţi sau Chişinău nu erau chiar premianţii clasei, cum s-ar zice.

Cînd cu recentele alegeri, la televiziunile din Bucureşti, situaţia se vedea foarte simplu: proruşi sau proromâni. Tocmai asta e problema. Se vedea *prea* simplu. Sper că era doar vina televiziunilor.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Avem un nou preşedinte, jucător de tenis (recent) şi biciclist (de-o viaţă). Să fie ceva de sperat din asta?

Eu zic să sperăm mai puţin şi să facem mai mult. Cînd l-am întîlnit acum cîţiva ani pe fostul primar, în legătură cu Turul Sibiului, discuţia n-a fost lungă şi n-a trebuit repetată. Eu am vorbit mai mult, el mai puţin. Trebuia fixat un plan de drum pentru susţinerea financiară şi mediatică a unei curse care a ajuns între primele din Centrul şi Estul Europei. Stabilite angajamentele şi mai apoi respectate, fiecare şi-a văzut de treaba lui. De aceea, tind să cred că sportul, în general, va avea cît va merita. Cît se va restructura şi cît va păcăli, atît va primi din partea oricui, nu neapărat a noului preşedinte. Există două sporturi, cel amator şi cel industrial, aproape că ar trebui cîte un minister pentru fiecare. Un preşedinte care practică mişcarea e deja bine. El ar trebui să facă posibilă dezvoltarea celor două sporturi, unul pentru sănătatea inclusiv mintală a naţiunii, celălalt pentru că a urcat în lume la nivelul turismului sau al mediului, e o afacere colosală şi un factor de stimă. Dar să aşteptăm iar ca totul să vină „de sus" ar fi exasperant. Ar însemna că nici sportul n-a priceput nimic din recentul puseu de conştiinţă publică. Din păcate, domeniul acesta e anchilozat, nereformat, un soi de armată care ar vrea să fie susţinută fără condiţii, dar fără să mai cîştige războaie. E posibil ca, din perspectiva asta, alegerea lui Iohannis să nu fie cea mai bună veste.

Radu NAUM

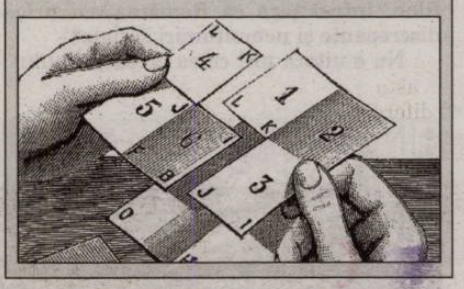

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Tristeţea de la Chişinău

În ziua anunţării rezultatului final al alegerilor din Basarabia, am primit un mesaj de la o prietenă din Chişinău. Printre altele, îmi scria aşa: „La mulţi ani, de ziua noastră! Dar e cel mai trist 1 Decembrie pe care l-am trăit pînă acum. E ruşinos că nu reuşim să fim un popor. Pentru prima dată, mi-a venit să-mi fac bagajele şi să plec de-aici." Pe ea, o înţeleg. Trăieşte la faţa locului, într-o familie de români cu educaţie aleasă, oameni pe care i-ai respecta oriunde pe lumea asta. E firesc să-şi dorească un destin bun pentru ţara în care s-a născut şi trăieşte. Îi înţeleg tristeţea, ciuda, deznădejdea.

Nu-l înţeleg deloc pe un domn analist, chinuit de povara certitudinilor, care, în seara de 30 noiembrie, într-o emisiune la o televiziune de ştiri, îi urechea zdravăn pe basarabeni, mai ales pe cei de pe aici şi de prin Europa, pentru că nu merseseră la vot. Domnul analist era cumplit de supărat, dar grila de înţelegere pe care o folosea, era una mai degrabă fotbalistică. După argumentele exclusiv emoţionale – „e inadmisibil!", „e inacceptabil!", „nu le e ruşine?", „ce aşteaptă?", „li s-au oferit condiţii!" –, părea un suporter foarte nervos pe echipa favorită, proaspăt ieşită de pe teren, după o înfrîngere. O echipă care prinsese o zi proastă.

Unii compatrioţi din România – dintre puţinii cărora le-a păsat de alegerile astea din Basarabia – s-au uitat la emisiunile de ştiri ca la un soi de meci. În plus, acum mai avem şi un nou sentiment de superioritate, suprapus pe ăla vechi, faţă de moldoveni, cu care ne-am născut. „Noi avem preşedinte neamţ. Ne-am dat examenul de civism şi am ieşit învingători. Ei ce păzesc acolo? Păi, nu le e ruşine? I-am ajutat atîta. Le-am dat burse şi cetăţenie. Ce mai vor? Uite, acum nu ies la vot, şi-i lasă pe ruşi să cîştige. N-ai ce să ceri de la ăştia..." Perspectiva asta, luminoasă faţă de sinele nostru „civilizat", „european", şi întunecoasă faţă de „înapoierea" basarabenilor, s-a umflat acum şi mai abitir, după alegerile prezidenţiale de la noi, şi după cele parlamentare, de dincolo de Prut. Parc-am fi nişte atleţi, plecaţi din puşcă spre cele mai nebănuite recorduri, iar ei, nişte oameni cu dizabilităţi, ne-ar ţine pe loc. E imaginea îngrozitor de tristă – şi de ridicolă, totodată – a unui fel de a vedea lucrurile.

Puţini dintre noi avem idee de dimensiunea experienţei istorice prin care au trecut şi încă trec românii din Basarabia. De multe ori, atunci cînd nu proiectăm pe ei laşităţile şi neîmplinirile noastre, uităm sau habar n-avem de faptul, cît se poate de concret, că, la nici cincizeci de kilometri de Chişinău, în interiorul unui stat suveran din Europa de Est, se odihnesc blindatele şi trupele unei armate ruseşti. Pentru noi, dincoace de Prut, treaba asta nu face nici cît o ştire de la ora 5, cu capete sparte şi scandaluri pornite de la o gîscă. N-avem nici cea mai vagă idee despre imensitatea şi diversitatea tipurilor de presiune psihologică la care au fost şi sînt încă supuşi. După cum n-avem habar nici de anvergura şi profunzimea îndelungatului proces de rusificare forţată, şi nici de dimensiunea numerică, de puterea minorităţii rusofone din Basarabia. Adăugaţi la toate ingineriile terorii şi ale propagandei din perioada Uniunii Sovietice, şi cele mai sofisticate tehnici de propagandă ale contemporaneităţii retrezirii ruseşti. Veţi descoperi o lume răvăşită de efectele acestor presiuni şi influenţe. La doi paşi de lumea asta, peste gard – vorbitori ai aceleiaşi limbi, membri în Uniunea Europeană şi în NATO, prea ameţiţi de propriile probleme şi fantasme, pentru a putea vedea drama de dincolo de gard.

Mulţi basarabeni abia aşteaptă să plece şi să uite de locul de unde au plecat. Dimensiunea legării lor identitare de Basarabia e foarte diferită de cea pe care o simţim noi faţă de România. Noi sîntem dezamăgiţi şi iritaţi. Ei sînt amputaţi de speranţă şi refugiaţi într-o formă de melancolie. Presiunea rusească îţi instilează sentimentul eternităţii înfrîngerii, al imposibilităţii veşnice de a ieşi din starea de fapt în care te afli. Fenomenul e foarte sofisticat în mulţimea de unghiuri din care poate fi văzut. Propaganda nu vine singură, nu cade din avion. Ea vine la pachet cu imensitatea unui fel de a fi, cu o cultură majoră şi cu grandoarea unui spectacol al unui popor colosal, care te absoarbe. E o reprezentaţie de dimensiuni incredibile. Aşa ceva nu se vede la Mall, la 3D, nici la IMAX. E un val real, cît toţi munţii la un loc, care te înghite, te aneantizează şi te narcotizează cu iluzia unei apartenenţe difuze.

Există însă şi oameni care văd dincolo de spectacol şi nu se lasă înghiţiţi de valul ăsta. Oamenii ăştia nu sînt foarte puţini şi trăiesc cu speranţă, dincolo de Prut. Cînd văd, din nou, felul în care gîndesc şi votează semenii lor, răbufnesc în furie şi în disperare. Pentru o vreme. La un moment dat, se vor întoarce la valorile lor şi vor continua să spere şi să cultive speranţa. Rezultatele alegerilor de la Chişinău nu sînt nici triste, nici vesele. Deocamdată. Coaliţia care păstrează puterea are de făcut nişte lucruri foarte clare. Ambivalenţa, jocul la două capete, dacă vor fi din nou, se vor vedea foarte repede. Or fi gata domnii care conduc să-şi asume hotărîrile istorice pe care le au de luat? Au vreo formă reală de susţinere? Şi sînt, cu adevărat, proeuropeni?

Între timp, în discursul despre starea naţiunii, ţinut pe 4 decembrie, Vladimir Putin a amintit de Crimeea. S-a referit la acest teritoriu care „este pentru noi, rușii, ceea ce e Muntele Templului pentru evrei". Preşedintele rus voia să pară şeful unui stat luat cu asalt, care se apără. Nu prea i-a ieşit. Arăta, mai degrabă, ca un tip care spune: „Oho, pregătiţi-vă să vă miraţi! Încă n-aţi văzut nimic."

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

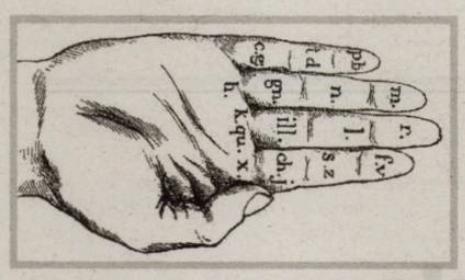

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Politicienii deştepţi

Îmi spune un amic – imediat după încheierea campaniei electorale autohtone –, cu o expresie sincer admirativă pe figură: „Dom'le, îi puteţi înjura voi, ăştia, editorialiştii, cît vreţi, pe oamenii politici. Un lucru nu le puteţi nega totuşi – sînt inteligenţi, dom'le, foarte inteligenţi!" Observîndu-mi figura nedumerită, s-a simţit dator să adauge: „Bun, hai să nu exagerez! Nu sînt inteligenţi toţi aşa, *in corpore,* dar măcar ăştia care ies în faţă rup gura tîrgului cu virtuţile intelectuale. Or fi mulţi dintre ei, nu zic, hoţi, şmecheri, ipocriţi, perverşi, mincinoşi şi egoişti. Cu toate acestea, IQ-ul le rămîne foarte ridicat, bate sigur media românească. Prin urmare, repet, sînt, indubitabil, inteligenţi..." „Cel mult *deştepţi,* Gicule, şi asta, vorba ta, numai în anumite situaţii. În nici un caz totuşi nu aş putea să-i caracterizez drept *inteligenţi*. Şi aici am în minte majoritatea covîrşitoare a politicienilor carpatini!" i-am răspuns liniştit, fără intenţii polemice. Gicu m-a privit cu neîncredere, ştiind că n-aş marşa la elogii *à propos* de politicieni, indiferent de tabăra lor de proveniență. Or, „deşteptăciunea" pusă în relaţie adversativă cu „inteligenţa" suna mult prea „bine" în gura mea, fie şi într-o referire fugitivă. Era evident că intenţia sa iniţială fusese una provocatoare. Avea chef de contradicţii pe teme politice. Reveni asupra nuanţelor, prudent, dar şi ofensiv totodată: „Hai, bătrîne, nu te mai ascunde după vorbe! Accepţi, aşadar, că sînt inteligenţi! Ce mi-e *deştept,* ce mi-e *inteligent?*" „Păi, *îţi este,* Gicule", i-am replicat, bucuros cumva că a ajuns singur în acest punct. „Parcurge mătăluţă tableta asta a lui Călinescu din 1945 şi vei vedea diferenţe majore!" Am scos masivul volum (doi) al *Gîlcevii înţeleptului cu lumea* din bibliotecă şi l-am deschis, cu rapiditate, la pagina 208, unde Gicu, luat prin surprindere, silabisi titlul unui articol publicat de Aristarc, pe 25 septembrie 1945, în *Lumea: „«Deştept» şi «inteligent»".*

Pe scurt, sarcasticul şi mizantropul critic are acolo un dialog revelator cu un ins care-şi suspectează animalele din ogradă de „inteligenţă": cocoşul – hrănit cîndva cu firimituri de pîine la fereastră – se întoarce constant la locul cu pricina, impresionîndu-şi astfel stăpînul cu nebănuitele sale abilităţi, cîinele – şi mai şi – deschide uşa, îşi face galerii pe sub casă şi escaladează ziduri. Sînt doar „deştepţi", nu „inteligenţi", comentează sec moralistul. Intrigat, interlocutorul cere lămuriri: „Dumneata, domnule profesor, eşti om cu carte, te rog să-mi explici de ce cocoşul este deştept fără să fie inteligent!" Nimic mai simplu pentru autorul *Bietului Ioanide* – obişnuit cu subtilităţile: „Nemţii au două vorbe – *Verstand* şi *Vernunft,* care se traduc prin *inteligenţă* şi *raţiune*. Noi (...) să le tălmăcim altfel! La *Verstand* să-i zicem *deşteptăciune* şi la *Vernunft inteligenţă*. Esenţială este deosebirea dintre aceste noţiuni. *Verstand* este, domnule, facultatea de a lega între ele reprezentările, de a stabili o relaţie de la cauză la efect şi de a economisi timp, completînd percepţia, anticipat, la apariţia întîielor date sensibile. (...) *Deştept* este cine nu-i *adormit,* omul cu simţurile vigilente care coordonează repede. Inteligenţă vrea să zică altceva, facultatea de a prelucra experienţa empirică în concepte, de a te ridica la abstracţiuni, la idei. Deşteptăciunea e un proces imediat, şi cine nu *prinde* repede nu-i deştept, inteligenţa presupune un răgaz de reflecţiune. Individul *inteligent,* cu mult *Vernunft,* are o perspectivă de sus a lumii, el *cunoaşte,* clasificînd şi subsumînd. Numai lui îi este accesibil adevărul." „Ca atare, Gicule" – am continuat eu savant vorbele lui Călinescu –, *„deşteptăciunea* constituie capacitatea de a te aşeza într-un univers al stimulilor, pe cînd *inteligenţa* rămîne abilitatea de a vedea dincolo de concreteţea stimulilor în cauză, de a intui fenomenalităţile extrasenzoriale."

„Te rog să-mi explici de ce cocoşul este deştept fără să fie inteligent!"

Lui Gicu i se încreţi fruntea grosier, precum lui Nilă în *Moromeţii,* dar avu totuşi imboldul să răspundă: „Bun, da' politicienii ăştia anticipează realitatea, par fini psihologi, fac scheme economice şi financiare, la care nici nu te duce mintea, se impun în faţa comunităţii prin voinţa lor proprie şi rezistă la inimaginabile presiuni. Asta nu-i face *inteligenţi?*" „Nu, Gicule, din păcate, nu-i face decît cel mult *deştepţi*. Iată şi o distincţie suplimentară: *deşteptăciunea* politică le conferă unora dintre ei dexteritate în manipulări şi le asigură, recunosc, mobilitate în mecanism. Lipsa *inteligenţei* politice îi împinge însă spre gafe, îi trădează, ultimativ, a fi neintuitivi (în ciuda credinţei tale în vizionarismul lor!), forţîndu-i la revizuiri penibile, la trădări şi la minciuni. Trebuie să-ţi mai aduc exemple? Ia în considerare doar reconfigurarea interminabilă a alianţelor de pe scena noastră politică!" Gicu mă privi cu reproş, comentînd: „Mă rog, voi, filologii..." Apoi, plusă subit: „Bine, bine, dar măcar *deşteptăciunea* nu le-o poate contesta nimeni." „Ai dreptate aici, dar, cum spuneam deja, numai în cadrul fixat de Călinescu – *deşteptul* e instinctual, manipulativ, reptilian, viclean, fără rigoare raţională, pasional, lipsit de intuiţie şi înclinat către eroare. Nu poate locui în spaţiul ideilor adevărate. De fapt, cum observă însuşi Aristarc în final, *cine e deştept prin chiar aceasta devine inapt de a gîndi*." Contrariat, amicul meu îmi ridică, neverosimil, mingea la fileu, aidoma gospodarului fascinat de inteligenţa propriului cocoş: „Adică deşteptul este... prost?" Nu mi-am putut reprima suculentul răspuns călinescian: „Dragă Gicule, nu te afli departe de adevăr!"

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

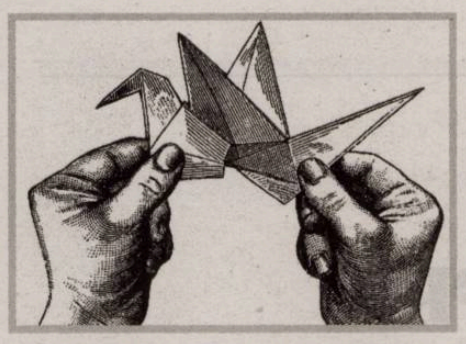

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Filmul unei insule

Ne sculasem cu noaptea-n cap, într-un Bucureşti ploios şi deprimant (ca acum, cînd ziarele şi televiziunile ne atrag atenţia că de-o lună n-a mai apărut soarele), dar la ora 8 dimineaţa eram deja pe un mic vapor, în mijlocul unei mări calde, pe care soarele blînd de toamnă, abia ivit de după Vezuviu, o umplea de sclipire. Un loc în care ideea de ploaie dispărea pînă şi din amintire. Carena vasului înainta fîşîind pe apă, spre insula din faţa noastră: Capri.

Am lăsat în urmă un vapor australian cu opt etaje, un transatlantic alb, colosal, dintr-o altă viaţă, ca-n filmele lui Fellini. La nici trei ore după ce ne despărţisem de zorii cenuşii ai Bucureştiului, schimbarea de peisaj ar fi putut fi de-a dreptul şocantă. Parcă pentru a ne uşura trecerea însă, la Napoli, taximetriştii ne întîmpinaseră cu nişte clasice şmecherii de-ale lor. Enervarea nu-mi trecuse, aşa că, odată ajunşi în frumosul Marina Grande din Capri, mi-am spus că e un port ca toate porturile. Am luat furnicularul – Funiculi Funicula, cum zice binecunoscuta cantonetă napolitană, mai degrabă un tramvai în pantă, după cum am continuat eu să cîrcotesc. Sus în Capri, la terasa unui local am văzut un papagal mare şi colorat, care răspundea la provocările turiştilor. E clar, papagalul dă impresia că e o fiinţă cu care te poţi înţelege doar pentru că pronunţă cuvinte omeneşti. Dar el nu e om, nu e ca turiştii. Aceştia, însă, pot fi papagali, mai ales în Italia.

De lîngă acel local am luat un autobuz ca un cub, care în cîteva minute ne-a dus vijelios pe o stradă îngustă, în serpentine, pînă pe partea cealaltă a insulei, la Marina Piccola. Nici vederea stîncilor Faraglioni ieşite falnic din mare nu m-a făcut să-mi treacă supărarea mea totală pe italieni. La hotel ne-a primit un tip spilcuit, în costum închis. Mi s-a părut de-o politeţe unsuroasă, la fel ca briantina de pe frizura lui brunetă şi l-am înjurat, în gînd, de toată ginta lui latină. În fond, omul nu încerca decît să fie amabil, iar în timpul cît am aşteptat să ne pregătească o cameră, ne-a oferit ceva de băut din partea casei. O muscă enervantă şi ventilatoarele din tavan mă duceau cu gîndul la Cuba şi la filmele cu americani trîndăvind prin barurile din Havana, înainte de venirea lui Castro.

Totuşi, de pe acea terasă, priveliştea era absolut splendidă. Undeva în dreapta, cocoţată pe nişte stînci deasupra mării turcoaz, aproape pierdută în peisaj, o vilă de piatră, cu obloane albe la ferestre, m-a fascinat cu amplasamentul şi proporţiile ei perfecte. M-am întrebat cum s-o putea ajunge pînă acolo şi cine o fi fericitul care are aşa o vilă cochetă în Capri. I-am făcut nişte poze. Mi se părea că văd pe cineva şezînd pe terasă. Cred, însă, că era o statuetă.

În stînga hotelului, în schimb, pe o stîncă ameţitoare, chiar deasupra unei caverne gigantice, am observat o vilă, ca un fel de fortăreaţă, cu nişte geamuri imense spre mare. Domina întreaga coastă. Era ceva fastuos şi monstruos în acelaşi timp, o construcţie de-a dreptul psihotică, aş spune, la care nu-ţi venea să te uiţi prea mult. Din nou m-am întrebat cine ar putea să locuiască acolo.

Am coborît apoi la plajă şi am făcut baie printre stînci şi arcade naturale de piatră. Am mîncat îngheţată şi am observat iahtul cu elicopter ancorat în larg. Am realizat că dinspre mare vine un parfum special, cum n-am mai simţit nicăieri. Toată insula e verde şi plină de flori. *Bougainvillea* roşii, mov, roz şi galbene invadează gardurile de piatră ale caselor.

Încetul cu încetul am intrat în atmosfera locului şi supărările au început să se destrame. Am străbătut străduţele întortocheate şi în pantă din Capri, ne-am lăsat hipnotizaţi de galbenul din vitrinele magazinelor cu *limoncello,* băutura locală, şi de bejuriile din prăvăliile cu pielărie. Am exclamat la preţurile poşetelor, ne-am încumetat să păşim în cîte un restaurant, ne-am fotografiat cu mici Fiat-uri 500 (modelul vechi), parcate în cele mai neaşteptate locuri, a fost cît pe ce să ne luăm după alţii şi să sărim gardul spre Via Krupp, care era închisă pentru reparaţii, am mers cu mare viteză în autobuzul cubic, pe îngusta rută Mamma Mia, un viaduct care trece parcă pe deasupra mării, la sute de metri înălţime, am ajuns la minunata casă a lui Axel Munthe (Casa de la San Michele) cu ale ei grădini paradisiace, am făcut febră musculară coborînd cele peste 900 de trepte ale scării feniciene şi, în sfîrşit, într-a treia zi, ne-am înscris la plimbarea cu vaporul în jurul insulei. Începeam deja să ne lămurim de ce doi împăraţi, Octavian Augustus şi Tiberius, au ales să conducă Imperiul Roman de pe această insulă, iar mai aproape de zilele noastre, regina Victoria a Suediei a hotărît să-şi stabilească reşedinţa în casa de la San Michele.

„A cui credeţi că e căsuţa aia minunată?“, ne-a întrebat. „A Sophiei Loren.“

Ne-am mirat şi de nemţoaica tînără şi frumoasă care intra în jacuzzi alături de un hipopotam bătrîn, cu ceafa lată.

De pe vapor, am văzut pe nişte stînci o turmă de capre sălbatice în frunte cu mîndrul ţap Franco, cu a sa barbă neagră, ceea ce ne-a făcut să dăm crezare variantei care spune că numele insulei vine din latină, chiar de la capră, şi nu celei care consideră că el se trage din grecescul *kapros,* care înseamnă mistreţ.

Grota albastră, despre care-mi povestise bunica, era inaccesibilă din cauza valurilor prea mari, dar am vizitat grota verde. Am văzut şi turnul medieval în care Alexandre Dumas şi-a imaginat închisoarea în care l-a zăvorît pe contele de Monte Cristo. Ghidul de pe vapor ne-a arătat cea mai mică şi izolată plajă din Italia – „fabrica de copii“, cum a numit-o –, restaurantul unde „mănînci cît pentru unul şi plăteşti cît pentru zece“ şi hotelul de 10.000 de euro pe noapte, sumă în care „nu se ştie dacă e inclus şi micul dejun“, apoi vila albă a lui Giorgio Armani *(„Ciao Giorgio!“),* şi vila roşie a lui Malaparte (să tot fii comunist cu ditamai căsoiul pe un promontoriu într-o insulă aşa exclusivistă). În sfîrşit, am ajuns şi în dreptul monstruoasei vile care mă impresionase pe mine. De la ghid am aflat că acolo şi-a avut reşedinţa nimeni altul decît Mussolini. Ei, da, neîndoios, aşa trebuie să arate arhitectura totalitară. Culmea e că acum a apărut şi un nou potenţial cumpărător al grozăviei: Roman Abramovici.

Dar surpriza cea mai mare a fost cînd ghidul ne-a făcut atenţi tocmai la vilişoara pe care o fotografiasem în prima zi. Cea cu statueta abia perceptibilă de pe terasă. „A cui credeţi că e căsuţa aia minunată?“, ne-a întrebat. „A Sophiei Loren. *Ciao Sophia! I love you Italy.*“ Carevasăzică, atunci cînd nu stă în Canada, îşi are micul ei locşor acolo, în Capri. Pe o scăriţă strecurată printre stînci, poate coborî la mare.

După aşa o plimbare, cînd m-am întors acasă, am dormit ca în filme. Şi am visat-o, parcă... pe Sophia Loren. Ba nu... *mamma mia,* chiar eu eram Sophia Loren.

ready made

„Thema: scrisoare de peţit a unui neguţitoriu bogat la una domnişoară orfană (săracă), însă cu bune însuşiri dăruită

De bun gen născută domnişoară!

Mai nainte de doi ani avuiu ocasie (prilej) de a te cunoaşte, şi petrecîndu-mi atunci cu domnia ta una zi întreagă, am iscusit isteţiia şi însuşirile cele nobile şi prea lăudate care pre mine aşa de îndrezneţ mă făcură, cît, iată, acum, cu inimă deschisă îţi descopăr voinţa şi pofta mea, de carea nici n-ai gîndit; aceasta se cuprinde acolo, că eu, din deschilinită preţuire şi din nespusa dragoste carea o am către domnia ta, sînt aprins de poftă în veac de a te avea soaţa mea.“

Şcoala Ardeleană, vol. III,
Editura Albatros, 1970

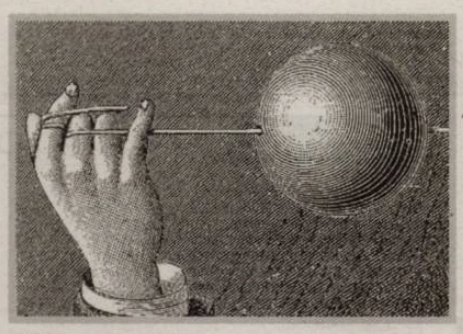

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Lupta pentru pace cu avioane de luptă

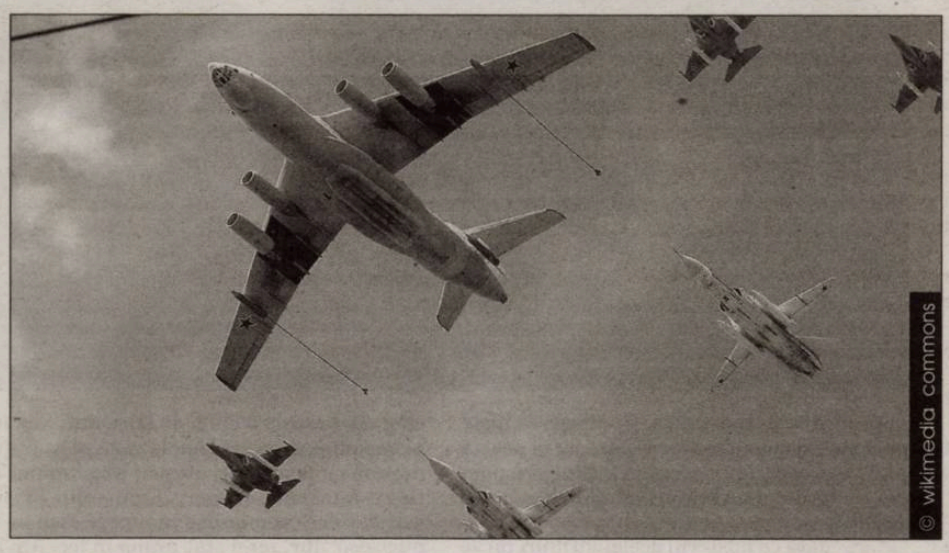

Odată cu pierderea influenţei asupra puterii de la Kiev, Putin pierde şi controlul arsenalului redutabil pe care Ucraina l-a moştenit după destrămarea Uniunii Sovietice.

În timp ce noi dormim, liniştiţi, se întîmplă chestii tot mai neliniştitoare. La marginea spaţiului aerian european zboară, tot mai des, avioane de luptă ruseşti. E un joc aproape cotidian: de cîţiva ani, aviaţia militară rusă face incursiuni la limita sau chiar în spaţiul aerian al statelor riverane Mării Baltice. Ruşii trimit bombardiere strategice, aviaţia NATO, cea suedeză sau cea finlandeză trimit avioane de intercepţie care le urmăresc. Nu se lasă cu schimb de focuri, dar e o tensiune permanentă, pe care Rusia o tot întreţine. Aşa s-a întîmplat şi weekend-ul trecut. Doar că, de data asta, incursiunea ruşilor a fost mai consistentă: 28 de avioane – bombardiere, dar şi avioane de alimentare – au survolat, ore în şir, spaţiul aerian internaţional, în proximitatea graniţelor aeriene ale statelor riverane. Avioanele ruseşti nu au depăşit spaţiul internaţional, dar au intrat de cîteva ori în zona de identificare. Manevrele n-au fost considerate o „ameninţare", dar nici n-au fost trecute cu vederea de oficialii NATO. Iar John Kirby, secretarul de presă al Pentagon-ului, a spus că „survolările nu ajută cu nimic la diminuarea tensiunilor. Ele sînt mai numeroase decît ceea ce am văzut anterior, dar nu declanşează alarma la NATO."

Că Suedia, Finlanda, Norvegia etc. nu reuşesc să-şi controleze spaţiul aerian şi să prevină asemenea penetrări s-a dovedit în ultimii ani. În logica unui război, răspunsul la o asemenea incursiune ar fi, evident, de natură militară. Occidentul a adoptat altă logică, cea a păcii. Lupta pentru pace – vechiul slogan preluat, în vremea Războiului Rece, de ambele tabere – pare acum vorbă goală. Mai precis, e doar un slogan, cel puţin pentru Putin. Tocmai pe această fragilitate se şi bazează Rusia: doborîrea de către finlandezi sau suedezi sau norvegieni a unui avion rusesc ar echivala cu o declaraţie de război. Ruşii ştiu bine că occidentalii nu asta îşi doresc. Aşa că îşi fac treaba în continuare. Intră cu avioane militare în spaţiul aerian al occidentalilor şi culeg informaţii: în cît timp e interceptat avionul? Cîte avioane de vînătoare se ridică de la sol? Ce manevre fac? etc. Observaţiile de acest fel sînt, într-o logică a războiului, cruciale. În logica Războiului Rece, genul ăsta de sfidare sistematică e un mod de a demonstra ţărilor din regiune că Rusia e tare, că occidentalii şi NATO nu îndrăznesc să riposteze. Supremaţia militară nu se construieşte doar cu arme, ci şi printr-o cultură a fricii, printr-un soi de terorism soft. Cam asta încearcă să facă şi Putin cînd sfidează Occidentul.

Acum vreo zece zile, cînd preşedintele Rusiei a declarat că nu permite nimănui să obţină superioritate militară asupra Rusiei, voia, de fapt, să avertizeze asupra propriilor ambiţii militare şi să ceară din partea Occidentului un fel de capitulare. Cel care susţine că destrămarea URSS e cea mai mare catastrofă geopolitică a secolului trecut e îngrijorat că, odată cu apropierea Ucrainei de NATO şi de Europa, forţele aliate ar putea, într-adevăr, dobîndi un avantaj strategic. Odată cu pierderea influenţei asupra puterii de la Kiev, Putin pierde şi controlul arsenalului redutabil pe care Ucraina l-a moştenit după destrămarea Uniunii Sovietice. E, din nou, într-o logică belicoasă care pleacă de la premisa unor intenţii dubioase ale Ucrainei.

Pe de altă parte, Putin joacă bine cartea Războiului Rece cu Occidentul, sperînd să cîştige şi mai multă influenţă în statele vecine de la Est. Uniunea Vamală pe care o propune Rusia nu trebuie însă privită ca un alt fel de Uniune Europeană. Căci Putin îşi construieşte o zonă de cooperare economică pe mici şantaje, pe ameninţare şi pe o stare de tensiune întreţinută cu Occidentul. E un joc periculos (nu neapărat un fault) din care nimeni nu are de cîştigat.

PUBLICITATE

dilema blog

Ana Maria SANDU

Ce ne imaginăm despre ceilalţi?

De cînd mă ştiu, mă uit la oameni şi îmi imaginez biografiile lor. Cînd e vorba de un el şi-o ea, scenariul se complică. Din replici, din gesturi şi mimică, încerc să construiesc genul de relaţie pe care o au. Au fost împreună, mai sînt, s-a întîmplat ceva pe parcurs, familiaritatea e un fel de capcană în care le-au rămas înţepenite mîinile şi picioarele?

De cele mai multe ori, însă, poveştile pe care ni le construim despre ceilalţi n-au nici o legătură cu realitatea. Dar ce facem cînd ele ne explodează în faţă?

În urmă cu nişte ani, mergeam la cafea şi la croasant într-un loc mic şi drăguţ de pe Eminescu. Era ritualul meu de sîmbătă dimineaţa. Îi cunoşteam deja, din vedere, pe mai toţi cei care veneau acolo. Într-o zi, lîngă masa mea s-a aşezat un cuplu. La prima vedere, aş fi zis că e unul cît se poate de banal: în jur de 40, drăguţi, surîzători, cel mai probabil cu job-uri în publicitate, bine plătite. Nu-ţi atrăgeau cu nimic atenţia.

Dar ea rîdea mai mult decît el. Din discuţie, îmi ajungeau la urechi doar nişte crîmpeie de propoziţii. Nu cuvintele lor m-au făcut curioasă, ci tensiunea care începuse să plutească deasupra ceştilor. Femeia frumoasă, cu o cicatrice deasupra buzei, făcea eforturi să-i demonstreze bărbatului de lîngă ea că se simte bine. Că totul e în regulă. Dar strădania ei părea nefirească. Nu mă întrebaţi de ce. Asta m-a şi făcut, de fapt, să fiu mai atentă. Vorbeau despre gestionarea unei *case*. Acte, sume de bani. În scurt timp, desenul lor mi se limpezise: fuseseră împreună şi se despărţiseră. Civilizat, ca nişte parteneri de viaţă moderni, care nu-şi poartă pică. În weekend-ul acela se întîlniseră pentru că aveau nişte lucruri administrative de rezolvat.

Odată ce misterul acelei întîlniri mi se rezolvase în cap, i-am abandonat. Cei doi au plecat înaintea mea. Pe bărbat l-am reîntîlnit peste vreo oră, tot prin zonă, la braţ cu o altă femeie. Tot blondă şi foarte drăguţă, doar că ceva mai tînără decît cea cu care ieşise la cafea. M-am uitat la ei şi mi s-a părut totul şi mai limpede. Devenisem detectivul căruia i se servise proba decisivă. Flerul meu îşi făcuse treaba. Am plecat acasă mulţumită.

Au trecut cîteva luni şi, într-o dimineaţă, cînd am deschis pagina de ştiri, am văzut-o pe prima pagină pe femeia care stătuse împreună cu fostul soţ, atunci, lîngă mine. Titlul era înspăimîntător: „Crima din Primăverii". Fiica îşi omorîse mama şi apoi se sinucisese. Jur, mi-a stat inima în loc. Am început să citesc ca-n transă tot felul de lucruri despre viaţa acelei femei. Nu mai reuşeam să mă desprind. N-o cunoscusem, dar îmi atrăsese atenţia şi o ţinusem minte.

Simţisem atunci ceva. Şi nu mă înşelasem. Dar realitatea mă zdrobise. Aş fi putut să-mi imaginez absolut toate continuările posibile pentru „personajul" meu, dar nu acel sfîrşit oribil.

dilema blog

Stela GIURGEANU

Ce regrete aveţi?

În urmă cu cîteva zile am primit un link către un articol despre posibilele regrete pe care le avem sau pe care le-am putea avea spre finele vieţii. Articolul nu aparţine vreunui specialist, sociolog, antropolog sau psiholog. Este acel gen de articol uşor, care tratează subiecte grele într-o manieră digerabilă.

Bunăoară, autorul articolului, Kimanzi Constable, porneşte de la moartea relativ timpurie a tatălui său, 54 de ani, şi de la ultimele conversaţii pe care le-au avut, tată şi fiu.

„Mi-a spus, în acele conversaţii, că ar fi vrut să facă mai mult. Mi-a spus că a avut atîtea vise şi planuri, dar că nu a făcut absolut nimic să şi le îndeplinească. Mi-a spus să învăţ lecţia pe care el nu a învăţat-o niciodată. Mi-a spus: nu muri cu regrete!" – un sfat mobilizator, mărturiseşte autorul. După moartea tatălui său, a slăbit, şi-a dat demisia de la slujba pe care o ura şi s-a mutat, din Milwaukee, Wisconsin, în Maui, Hawaii, locul unde visa să trăiască. Fără a-i fi uşor, a reuşi totuşi să-şi clădească o nouă viaţă, să devină scriitor şi *„life coach"*, redactor la *Good Men Project* şi colaborator la *Huffington Post*. „De-a lungul anilor, am învăţat şapte lecţii importante pentru a-ţi trăi viaţa fără regrete."

Rezum cele şapte „lecţii-cheie": Să trăieşti fără frică sau îndoieli, să-ţi urmezi visele, să nu te încarci cu prea mult balast zilnic, să nu laşi gelozia să pună stăpînire pe tine, să nu te compari mereu cu alţii, să nu laşi oamenii negativişti să te tragă în jos şi să nu laşi pe mîine ce poţi face astăzi, căci nimeni nu-ţi garantează ziua de mîine.

Fără a comenta asupra lor, redau doar unul dintre comentariile cititorilor acestui articol, o mărturisire făcută cu multă seninătate, pe final de drum:

„Cum mă apropii de finalul vieţii, sînt de acord cu tot ceea ce este spus în acest articol. Aş adăuga un singur lucru: trebuie să te eliberezi de regrete. Nu are sens să trenezi în acel inutil «aş fi putut, ar fi trebuit, ar fi fost cazul să...». Aş adăuga faptul că tot ceea ce am făcut sau nu am făcut sînt lucruri care mă definesc astăzi, iar eu sînt împăcat cu mine. Copiii mei se supără cînd le spun că sînt pregătit să plec oricînd Dumnezeu mă va chema la El.

Nu este vorba despre renunţare. Sînt pur şi simplu împăcat cu ideea că sfîrşitul este aproape. Mi-am schimbat viaţa de mai multe ori. Relaţia mea cu Dumnezeu a rămas însă una bună şi pare că niciodată nu a fost atît de bună cum este acum. Iar pentru mine, acest lucru defineşte etapa pe care o trăiesc în prezent. Mulţi oameni îşi plănuiesc viaţa, ceea ce este bine, dar foarte puţini îşi pregătesc sfîrşitul, sfîrşit care pentru unii înseamnă să se întoarcă la Dumnezeu. Trăiesc acum această etapă pe care mă străduiesc să o reglez cu cea mai mare fineţe de care sînt capabil. Îmi iubesc viaţa cu adevărat. Am încă planuri pe care mă rog să le duc la bun sfîrşit. Însă orice regrete aş fi avut, le-am dat uitării pe toate."

Să nu laşi pe mîine ce poţi face astăzi, căci nimeni nu-ţi garantează ziua de mîine.

anti nostalgia

Din Război (I)

„Români!

Războiul, care de doi ani a strîns tot mai mult hotarele noastre, a zdruncinat adînc vechiul aşezămînt al Europei şi a învederat că, pentru viitor, numai pe temeiul naţional se poate asigura viaţa pacinică a popoarelor.

Pentru neamul nostru, el a adus ziua aşteptată de veacuri de conştiinţa naţională, ziua unirii lui.

După vremi îndelungate de nenorociri şi grele încercări, înaintaşii noştri au reuşit să întemeieze Statul român prin Unirea Principatelor, prin războiul Independenţei, prin munca lor neobosită pentru renaşterea naţională.

Astăzi, ne este dat nouă să întregim opera lor, închegînd pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: Unirea românilor de pe cele două părţi ale Carpaţilor.

De noi atîrnă astăzi să scăpăm de sub stăpînirea străină pe fraţii noştri de peste munţi şi de pe plaiurile Bucovinei, unde Ştefan cel Mare doarme somnul de veci.

În noi, în vitejia noastră, stă putinţa de a le da dreptul, ca într-o Românie întregită şi liberă, de la Tisa pînă la Mare, să propăşească în pace, potrivit destinelor şi aspiraţiunilor gintei noastre.

Români!

Însufleţiţi de datoria sfîntă ce ni se impune, hotărîţi să înfruntăm cu bărbăţie toate jertfele legate de un crîncen război, pornim la luptă cu avîntul puternic al unui popor, care are credinţă neclintită în menirea lui.

Ne vor răsplăti glorioasele roade ale izbîndei.

Cu Dumnezeu înainte.

FERDINAND"

„Ostaşi,

V-am chemat ca să purtaţi steagurile voastre peste hotarele unde fraţii noştri vă aşteaptă cu nerăbdare şi cu inima plină de nădejde.

Umbrele marilor Voievozi, Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare, ale căror rămăşiţe zac în pămîntul ce veţi dezrobi, vă îndeamnă la biruinţă, ca vrednici urmaşi ai ostaşilor cari au învins la Războeni, la Călugăreni şi la Plevna.

Veţi lupta alături de marile naţiuni cu care ne-am unit.

O luptă aprigă vă aşteaptă. Cu bărbăţie să-i îndurăm însă greutăţile şi cu ajutorul lui Dumnezeu, izbînda va fi a noastră.

Arătaţi-vă deci demni de gloria străbună.

De-a lungul veacurilor un neam întreg vă va binecuvînta şi slăvi.

FERDINAND"

„Proclamaţia Regelui Ferdinand către poporul român, la 15 august 1916", „Înaltul ordin de zi Nr. 1 din 15 August 1916, către armată", în: Ministerul Apărării Naţionale, Marele Stat Major, *România în Războiul Mondial 1916 – 1919*, Vol. I, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1934

Interferenţe

– interviu în festival cu George BANU, laureat al Marelui Premiu al Academiei Franceze –

„Am fost foarte plăcut surprins cînd astă-vară am primit un telefon de la secretariatul Academiei Franceze care mă informa că mi s-a acordat marele premiu pentru difuziunea culturii franceze în lume. E prima dată cînd un român ia acest premiu – Marele Premiu al Academiei Franceze pentru Francofonie –, unul extrem de important, decernat acum pe 4 decembrie, într-o şedinţă solemnă, avîndu-i ca intervenienţi pe filozoful Jean-Luc Marion, Hélène Carrère d'Encausse şi pe Valéry Giscard d'Estaing, care e membru al Academiei Franceze desemnat să acorde această distincţie. E o distincţie simbolică, importantă, care cred că, nu numai pentru mine, dar şi pentru România e bine să existe, pentru că acum, în urma alegerilor, imaginea României a fost reevaluată şi se înscrie, în acest moment, în această mişcare de reabilitare a imaginii României pe scena europeană. Şi cred că, oricît de simbolic ar fi acest gest, în societatea de astăzi simbolurile sînt foarte importante. E o expresie franţuzească pe care eu nu o agreez şi care sună aşa: e un cadou simbolic. Păi, un cadou simbolic e mult mai important decît un cadou nesimbolic. Deci acest premiu e un cadou simbolic pentru mine, pentru România."

George BANU

Sînteţi consilier al Festivalului Interferenţe şi cel ce a adus, în ediţia actuală, o sintagmă fericită. Aşadar, „Mărturiile corpului", temă generoasă, impunînd deja – la cîteva zile lungi de la debut, cînd ne-am propus un dialog după spectacol(e) – multe surprize, unui public cultivat.

Eu am indicat cîteva spectacole care mi s-au părut importante; primul este *Duşmanul poporului* de la Schaubühne, pe care, cînd l-am văzut, mi s-a părut ca fiind profund legat de fenomenul Roşia Montană; dealtfel, a fost şi argumentul principal cu care l-am convins pe Thomas Ostermeier să vină la Cluj, spunîndu-i că, dacă e un loc pe lumea asta unde problema poluării solului, problema manipulării informaţiilor, extrem de violentă şi de agresivă, sînt evidente, acest loc este aici; şi, într-un fel, gestul pe care l-au făcut aceşti mari actori, acest mare regizor care este Thomas Ostermeier, e unul foarte semnificativ de recunoaştere a concordanţei între problematica piesei ibseniene şi această luptă locală şi esenţială pentru Roşia Montană.

Trecînd prin fenomenologie, tema corporalităţii rămîne, în fond, o temă perenă în teatru şi în artele vizuale, nicicînd epuizată într-o formulă.

E o temă eternă, Gábor Tompa, directorul festivalului, susţinea acest lucru; şi în direcţia acestei problematici a corporalităţii se va prezenta, în încheierea festivalului, un spectacol extrem de important pe care l-am propus tot eu, al Teatrului Zar, un spectacol mistic, unde, într-adevăr, totul se joacă pe expresia corporală, fizică, primordială, a actorilor. Problema corpului în teatru e esenţială în măsura în care, cînd a apărut cinematograful, motivaţia pentru care teatrul putea să existe a fost tocmai prezenţa corpului. Corpul există peste tot, şi în cinematograf, şi în diverse alte domenii, dar aici este prezenţa corpului care vorbeşte.

Problema corpului se pune şi în artele plastice – aşa cum a demonstrat Gábor Tompa în expoziţia de la Muzeul de Artă din Cluj, al cărui curator este –, atît în pictură, dar mai ales în sculptură. Soţia mea (Monique Borie-Banu, *n.r.)* lucrează de ani de zile, şi tot nu mai termină, o carte extrem de pasionantă, despre raportul între actorul de teatru şi artele plastice, pentru că motivul sculpturii a preocupat pe foarte mulţi oameni de teatru revoluţionari, nu pe regizori-interpreţi, oameni de teatru care aveau o viziune asupra acestei arte, printre cei mai reprezentativi rămînînd Grotowski, ale cărui poziţii utilizate pentru *Prinţul Constant* sînt direct împrumutate din sculptura religioasă poloneză. Cei care vin acum sînt continuatorii lui Grotowski, ei animează şi conduc Institutul Grotowski din Wroclaw. Jaroslaw Fred e inspirat direct din Grotowski, propunînd un fel de teatru hibrid între dans, cîntec şi statualitate, să spunem.

Un amestec interesant de artişti care vin din zone diferite.

Ubu Roi

În calitate de colaborator al festivalului – cum vă place să vă prezentaţi –, dacă ar fi să faceţi o radiografie a programului în care începem să ne integrăm ca participanţi, ce socotiţi a fi distinctiv aici...?

Este o programare de foarte înalt nivel, cu nume cunoscute şi necunoscute, e un echilibru greu de păstrat într-un festival, fiindcă, dacă vii numai cu nume cunoscute, nu ai nici o surpriză, dar şi cu nume cunoscute ca Pina Bausch, ca Thomas Ostermeier, şi grupuri mai puţin cunoscute, ca Babilonia, grupul lui Jaroslaw Fred, între ele aflîndu-se acest personaj tipic pentru regiunea noastră, marele coregraf Josef Nadj, care este şi ungur, şi sîrb, şi franţuz. El e o încarnare a spiritului european şi întreţine o relaţie privilegiată cu Gábor Tompa; îşi prezintă aici ultimele două spectacole şi o expoziţie. Cred că, într-un fel, festivalul e o oglindă a tendinţelor actuale din teatru, dar şi a anumitor date ale identităţii regionale. E prezent şi un regizor ungur de la un teatru din Serbia, care face un spectacol la Teatrul Kosztolani Dezso, *Roses / Trandafirii,* e deci o anumită pepinieră a acestei regiuni, valorizată de festival, şi alături de toate acestea sînt, bineînţeles, Ostermeier, Pina Bausch, un amestec interesant de artişti care vin din zone diferite, nu doar pentru spectacole masive, ci şi pentru mici eseuri, mici schiţe. Eu cred în determinismul zonei culturale, pentru că nu se poate face teatru la fel – deşi acum planetarizarea există – într-o regiune marginală din Serbia şi într-o regiune marginală din Italia. Şi faptul de a întîlni regizori pe care nu-i cunoaştem, venind din aceste regiuni, poate fi o decepţie sau o revelaţie. Un festival e interesant şi revelează nume noi, indiferent dacă aduce mari succese sau nu. Interesul provine şi din acest sentiment, acest simţ al descoperirii.

Cred că demn de atenţie e faptul că festivalurile româneşti, fie cel de la Bucureşti sau cel de la Sibiu, spre deosebire de festivalurile occidentale, sînt deschise culturii teatrale. Dacă în alte locuri, în Europa, la Edinburgh, la Avignon, nu vedem decît spectacole, aici au loc conferinţe, proiecţii video; într-un fel, varietatea manifestărilor e specifică acestor festivaluri. La Cluj, de exemplu, este expoziţia formidabilă pe care a organizat-o Gábor Tompa cu Călin Stegerean, împreună cu scenografa Carmencita Brojboiu, la Muzeul de Artă, expoziţia de fotografii a Mihaelei Marin, proiecţii de film Pina Bausch sau Pippo Delbono, sau sesiuni de autografe; deci nu sîntem legaţi de opera teatrală *stricto sensu,* ci sîntem implicaţi într-o constelaţie teatrală, fapt care îmi place foarte mult, o constelaţie a practicii şi a culturii teatrale reunite – chiar dacă vine puţină lume, asta contează în mai mică măsură, cei interesaţi nu pot fi dezinformaţi, apoi totul depinde de ei, ceea ce contează e că toate aceste tipuri de manifestări culturale sînt integrate în festival.

Poate e cumva consecinţa nevoii de informare, expresie uneori a lipsei de informaţie, a nevoii de comunicare.

Cred că ceea ce spuneţi e o formă optimistă, foarte mulţi din tînăra generaţie nu mai resimt nevoia de informare şi mai ales nu mai resimt nevoia de a-şi extinde cîmpul cunoştinţelor. La Bucureşti, eu am ţinut nişte conferinţe, la care, cu o singură excepţie, nici un coleg nu venea la Academia de Teatru şi Film, eu nu spun că acele conferinţe ale mele sau cele susţinute de Monique Borie erau extraordinar de interesante, dar erau cel puţin originale. Aici, cîţiva tineri cu care am vorbit mi-au zis că ei nu au timp să-l asculte pe Thomas Ostermeier pentru că aveau lecţia de sport. Şi nici n-au venit. Deci, asta înseamnă că nici dorinţa lor nu era foarte puternică şi, mai ales, că apetitul lor de revoltă era foarte mic. Ei spuneau – profesorul ne impune să venim la lecţia de sport. Dar profesorul nu e Stalin. Dacă vrei să-l asculţi pe Ostermeier, nu te duci la lecţia de sport. De aceea cred că se face mult în direcţia tinerei generaţii, dar, din păcate, atracţia pentru cultură e din ce în ce mai diminuată, în numele altor valori. Poate sînt eu reprezentantul unei viziuni mai arhaice asupra teatrului, dar rămîn uimit că, la Cluj, avînd ocazia să-l asculţi pe Thomas Ostermeier, nu te duci pentru că ai lecţia de sport. Nu e un dispreţ pentru sport, dar există obligaţia de a avea priorităţi. Prioritatea era, de această dată, conferinţa lui Ostermeier, ora de sport se repeta şi săptămîna viitoare. Un filozof mi-a spus că societatea noastră va fi asemenea societăţii medievale – barbarie în jur, şi în mijloc oaze de cultură. Festivalul e o oază de cultură. În rest, ora de sport.

Festivalul Internaţional de Teatru „Interferenţe" a avut loc la finalul lunii noiembrie, La Teatrul Maghiar de Stat Cluj.

a consemnat Valentin DUMITRESCU

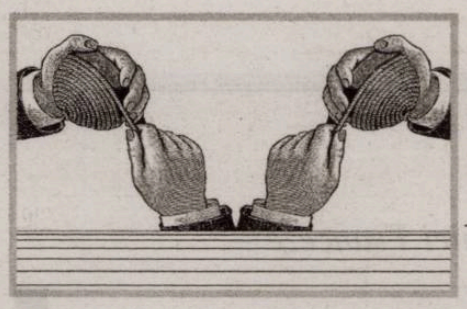

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Jocuri, poturi şi focuri de armă

– portrete din lista lui Putin –

Igor Dodon vrea să fie „tehnocratul" – a trecut multă vreme drept un om priceput în ale economiei. Deşi nu e clar ce anume l-a calificat pentru asta. A absolvit studii economice în Moldova, a lucrat numai la stat, predînd economie, sau la instituţia care controlează bursa. Singura lui experienţă cu economia reală au fost cîteva privatizări soldate cu scandal. A fost, ani de zile, omul PCRM pe economie. Are acea uităturǎ fixă şi stilul de vorbire răstit, care l-au ajutat să se prezinte ca un om de acţiune. În România, combinaţia asta, privire fixă + răsteală, o vedem la Gabriel Oprea, generalul de intendenţă care manufacturează majorităţi parlamentare pentru cine dă mai mult. Analizată mai atent, activitatea economică a lui Dodon înseamnă zero construcţie capitalistă reală şi 100% potlogării de stat. Ca ministru al economiei, a transferat comisia care elibera licenţe pentru importul de carne de la ministerul agriculturii la ministerul economiei, şi-a pus fratele în funcţie şi de atunci s-a vorbit insistent că Dodon a patronat mafia importurilor de carne. Să nu ne iluzionăm că propensiunea spre şpagă a lui Dodon ar fi problema principală, el e doar un simptom. Dodon nu a inventat nimic, a moştenit sistemul de la URSS şi de la guvernele reformiste, dar inepte, din anii '90. Problema cu aceste scheme de sărăcire a populaţiei este că victimele nu se prind – de unde să ştie moldoveanul simplu că el plăteşte scump carnea, pentru că fraţii Dodon dau licenţe numai amicilor şi că astfel carnea devine un produs rar, unde preţul este manipulat?

În 2011, Dodon foloseşte din nou imaginea de tehnocrat care vorbeşte răstit, deci pare priceput. Candidează la primăria Chişinăului mergînd pe ideea: eu mă pricep la administrare, Dorin Chirtoacă e doar un politician. A pierdut, dar a fost foarte aproape: 49,4%. Pe lîngă că e administrator priceput, mai e şi un credincios adevărat. Pe blogul său vedem, amestecate, analize despre stabilitatea leului moldovenesc şi anunţuri organizatorice despre pelerinaje pentru pupat diverse moaşte, organizate pe banii lui. Acum cîţiva ani, am citit un reportaj despre un preot din satul de baştină al lui Dodon. Omul trecuse de la Mitropolia Moldovei (subordonată Bisercii Ruse) la Mitropolia Basarabiei (subordonată Bisericii Române). Dodon tatăl a organizat un grup de dreptcredincioşi care i-au tras o mamă de bătaie şi popa s-a întors spăsit la Biserica Rusă. Ca orice bărbat straşnic din Est, Dodon simte din cînd în cînd nevoia să informeze publicul că el face sex numai cu femei şi că Europa e o chestie depravată, asaltată de homosexuali.

În 2011, Dodon s-a rupt de Vladimir Voronin şi a plecat din partid. Există declaraţii ale sale în care spune că cine vrea în Uniunea Vamală cu Rusia e naiv, măcar din motivul că Moldova nu are graniţă cu Rusia. După multe crize politice în care alianţa de guvernare proeuropeană avea nevoie de cîteva voturi pentru a alege preşedintele ţării, Dodon a furnizat aceste voturi (a plecat din partid împreună cu alţi doi deputaţi şi a votat pentru Timofti). Interesul naţional cere stabilitate – spunea atunci. Totuşi, Renato Usatîi a spus presei că opinia lui Dodon privind interesul naţional a fost înlesnită şi de 600.000 de euro – bani gheaţă primiţi de la Vlad Filat. Sau celălalt Vlad, Plahotniuc – Renato nu ştie sigur.

Renato Usatîi vrea să fie „omul de afaceri". Dacă Dodon a avut măcar o carieră în Moldova înainte de a deveni în mod deschis omul Rusiei, Usatîi a apărut de nicăieri. Se lăuda prin Moldova că e consilierul lui Vlad Filat, ceea ce acum e un episod jenant pentru şeful PLDM. Filat spune că Usatîi nu a fost consilierul său şi că nu există nici un act de numire. De cealaltă parte, legitimaţia lui Usatîi pare a fi fost reală (în spaţiul fost sovietic, legitimaţiile sînt la mare cinste şi există o adevărată artă de a face legitimaţii cît mai complicate). Conform poveştii sale despre sine, Usatîi a plecat un tînăr sărac în Rusia, a făcut foamea la Moscova, pînă cînd a reuşit să dea lovitura în afaceri: a devenit furnizor de echipamente pentru căile ferate ruseşti.

Ceea ce poate fi adevărat, dar nimeni nu crede că statul rus îţi dă brusc contracte multe pentru că dovedeşti spirit antreprenorial şi inovativ. Povestea mult mai realistă este spusă de filmul Rise Project – *Asasini în lege*. Filmul prezintă povestea lui Gherman Gorbunţov, un bancher rus care spăla bani pentru şefii căilor ferate ruseşti, personaje din anturajul lui Vladimir Putin. La un moment dat, Gorbunţov fuge din Rusia în Republica Moldova. Se vorbeşte acolo de 800 de milioane de dolari. Nu îmi e clar dacă cu aceşti bani a fugit Gorbunţov, sau aceştia erau toţi banii spălaţi de el, dar oricum ai lua-o, dimensiunea cifrelor e ameţitoare – cu aceşti bani intri, în România, în top 5 averi totale. Preşedintele Voronin îl primeşte pe Gorbunţov, îi oferă cetăţenia Moldovei şi acesta cumpără o bancă moldovenească. Usatîi – se afirmă în film – ar fi fost cooptat de KGB-iştii de la căile ferate, cu misiunea să se întoarcă în ţara natală şi să recupereze banii, apoi să-l asasineze pe bancher. Poate vi se pare un film cu gangsteri. Chiar este un film cu gangsteri, doar că vorbim de anturajul apropiat al şefului statului rus, gangsterul-şef.

Usatîi preia de la Gorbunţov Universalbank, prin metoda numită în Moldova „atac raider" – o combinaţie de decizii judecătoreşti cumpărate, şi falsificarea adunărilor generale ale acţionarilor, prin care oameni bine conectaţi preiau diverse afaceri. Gorbunţov fuge la Londra. Acolo este împuşcat din spate, la intrarea în bloc, cu mai multe gloanţe, dar supravieţuieşte. Şi aici începe o secvenţă de film cu gangsteri proşti, gen *Jocuri, poturi şi focuri de armă*. Poate mai ţineţi minte că, acum cîţiva ani, un asasin din Moldova a tras într-un om din cartierul Vitan. Deşi a tras cu mitraliera în plină stradă, nu a reuşit să-l omoare. Apoi am aflat că greşise victima, pur şi simplu împuşcase un vecin al celui pe care îl căuta. Asasinul se numea Vitalie Proca. Ei bine, camerele de supraveghere de la Londra arată că cel care trage în Gorbunţov este Vitalie Proca. Un asasin cu totul special: nu doar confundă oamenii pe care îi împuşcă, dar cei împuşcaţi tot supravieţuiesc. Producătorii filmului Rise fac legătura între Proca şi Usatîi.

Aceştia sînt bufonii Rusiei în Moldova. Încă de la începutul lui 2014, au umplut străzile oraşelor cu feţele lor – o nerușinată încălcare a legilor privind publicitatea electorală. Tot anul 2014, Dodon şi Usatîi au plătit concerte cu vedete din Rusia, concerte şi acte caritabile intens mediatizate pe bani. Evident, au avut resurse financiare aproape nelimitate. Dodon – mai serios, cu mesaje mai clar politice şi cu ideea simplă: mai bine prosperi cu Rusia, decît săracii Europei. Usatîi – mai bufon şi fără mesaje clare de politici, doar pe ideea: ştiu eu cum să fie bine. Trebuie să recunosc că Dodon e atît de cinic şi de serios în ce face, încît mereu l-am considerat mai periculos. Faptul că a ajuns el singur la 20% e mai rău decît dacă îşi împărţea voturile cu Usatîi.

Renato, cum îl alintă lumea, o tot dă în bară în diverse feluri, de unde deduc că ori are tendinţa de a se înconjura de proşti, ori este el însuşi un prost pe care au pariat greşit kaghebiştii de la Moscova. Pe lîngă povestea cu asasinul Proca, zilele trecute a mai apărut o înregistrare cu Usatîi, între timp fugit la Moscova, care vorbeşte cu mîna lui dreaptă rămas la Chişinău, Nicolae Ţîpovici. Din discuţie reiese că Usatîi comandase, iar Ţîpovici aranjase asasinarea unui ofiţer de poliţie, chiar şeful Direcţiei Operaţiuni Speciale din MAI. Ţîpovici dăduse comanda unor tipi din Transnistria, dar Usatîi se răzgîndise între timp. Aşa că cei doi discută la telefon cum să facă să-i găsească pe asasinii din Transnistria, ca să revoce ordinul. Usatîi pare speriat de ideea că ordinul lui s-ar putea totuşi îndeplini, Ţîpovici vrea şi el să fugă la Moscova, dar şeful îi ordonă ca mai întîi să distrugă hîrtiile din sediul partidului şi să-i găsească pe asasini. Dacă v-aţi gîndi la un film cu gangsteri inepţi şi haioşi, nu aţi vedea locul unui asemenea dialog în scenariu?

Dar să nu uităm că nu vorbim de filme cu gangsteri proşti. Dodon a fost numărul doi din guvernul moldovean şi este acum şeful celui mai mare partid din parlament, chiar dacă cel mai probabil nu va ajunge la guvernare. Usatîi este un tip care revine de la Moscova în ţara natală şi, brusc, preia o bancă. De altfel, cînd aud diverşi politicieni sau experţi români cum regretă că am privatizat sectorul bancar din România, cu mari bănci occidentale, mă gîndesc mereu la Moldova. Cînd e vorba de bănci, fantezia murdară a politicienilor sau a experţilor cu viziuni etatiste e că acestea ar trebui să fie la dispoziţia lor: să dea credite cum vor ei, să investească în anumite sectoare alese de ei. Ei bine, Moldova este îndeplinirea completă a acestei fantezii: băncile occidentale sînt cu totul marginale în Moldova. Băncile moldoveneşti sînt jucăria politicienilor şi a tehnocraţilor. Multe dintre ele au schimbat mai mulţi proprietari în ultimii ani, prin atacuri de tip raider.

Vorbeam acum cîteva luni cu un tip foarte bine informat, din anturajul unui oligarh, şi îmi spunea că se tem de o panică bancară în timpul campaniei electorale. Afacerişti conectaţi cu Rusia au preluat aceste bănci şi apoi le-au golit de bani. Deci, erau în poziţia de a băga spaima în populaţie, în plină campanie electorală. Am impresia că oligarhii proeuropeni au jucat „la rupere" pentru a prelua bănci sau a stopa acţiuni de preluare ruseşti înainte de campania electorală. Iar sectorul bancar nu e singurul, cel mai mare eşec al coaliţiei de guvernare este instabilitatea proprietăţii de business din Moldova. Tocmai ce se lăuda guvernul moldovean cu portul de la Giurgiuleşti, pe Prut, ca un exemplu de investiţie străină (companie olandeză condusă de un neamţ), care poate deschide comerţul internaţional, şi aud că deja un atac raider a avut loc şi acolo, iar neamţul nu mai e sigur că afacerea e a lui. Acesta este modul de acţiune: proprietatea nu mai e sigură pentru că există procese între acţionari, care durează ani, şi cu judecători uşor de cumpărat. În aceste condiţii, oricît ar scădea impozitele ca să atragă investiţii, Moldova nu va atrage investitori occidentali serioşi. Aici intră în acţiune factorul ADN, cum îmi zicea cineva: „Trebuie să ai ADN puternic ca să rezişti." Şi ADN puternic însemna stomac rezistent, relaţii ca să cumperi magistraţi şi bodyguarzi vigilenţi. Cumva-cumva, se întîmplă că în spatele aproape tuturor afacerilor mari din Moldova se află ADN rusesc. Usatîi şi Dodon sînt doar extensia politică a asaltului rusesc asupra economiei. În acest plan, economia Moldovei ar trebui să se integreze cu cea din Rusia, nu prin acorduri sau tratate, ci prin ADN: controlul reţelelor de securişti asupra companiilor, proprietatea devine un moft, deci nu trebuie garantată şi depinde de conexiunile cu puterea, naţionalismul economic şi lupta cu neoliberalismul occidental maschează sărăcirea populaţiei, pentru a îmbogăţi elita, înăbuşirea capitalismului real bazat pe competiţie şi antreprenoriat.

Şi cînd, mai sus, am zis „oligarhii proeuropeni", am fost doar pe jumătate ironic: chiar aşa este, orientarea proeuropeană a Moldovei a depins mereu de jocurile de culise, poturile şi focurile unor tipi cu ADN adaptat la mediu. Să fie frica de Rusia care îi mînă? Mie, dacă aş avea o avere de cîteva sute de milioane în Moldova, mi-ar fi frică de tipi care vin din Est şi pentru care aceste sume sînt bani de buzunar. Probabil oamenii ăştia ştiu de mult ceea ce scrie Karen Dawisha într-o carte recent lansată şi care face valuri *(Putin's Kleptocracy: Who owns Russia?)*: circa o sută de oameni ai lui Putin controlează cea mai mare parte din economia rusă. Iar oligarhii moldoveni sînt gustare la micul dejun pentru aceşti granguri. Deci, de ce susţin oligarhii moldoveni integrarea europeană? Zvonurile spun că şi-au transferat deja proprietăţile în UE (inclusiv în România). Integrarea europeană a Moldovei e precum cîrnaţii nemţeşti: au gust bun, dar nu e bine să te interesezi cum sînt făcuţi.

facebook.com/ Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

La kaki

M-am întîmplat la Oşan. Trecea drumul pe acolo şi zic să merg aici, decît la Mega. Înghesuiala de la Mega din Traian am dat-o pentru sărăcia de Oşan din Vitan. Parchez, bag monedă, iau căruţ, intru. Ursuleţi, elefanţei, detergent, plasmă, caracatiţă, kaki, pătrunjel şi multe altele cît viaţa nu le poate cuprinde. Codul alb mi se pare nerușinat de scump, peste 50 de lei kilogramul. Avocado era la 2 lei bucata. Se înghesuie lumea, frate, la avocado, ceva de speriat. Cel mai *funny* moment este cînd o doamnă cu astrahan întreabă un tip. Cum se face? Şi omul sastisit: „M-am săturat să stau aici şi să vă explic! Nu vă pune nimeni să luaţi." „Da' mata nu vezi ce ieftin este?" Omul fuge şi lasă astrahanul nelămurit. Semn că astrahanul văzuse că omul tot dăduse lămuriri, dar nici să-şi piardă ore ca să lămurească poporul de avocado. Las' că mă apropii eu de kaki. 2 lei şi ăsta. Văzusem cu vreo două zile în urmă, într-o pauză de prînz, că mînca un om iaurt cu kaki. Şi atunci, dacă merge cu iaurt, să iau şi eu. Şi-ntreb o hotărîtă. Şi ea îmi spune rotund, profesionist: „Vă recomand." Cuvintele erau aşa de rotund rostite, preocuparea hotărîtei atît de precisă, încît încep să car şi eu în coş. Vă jur, nu venisem după kaki. Dar dacă am luat kaki, de fapt, pentru ce am venit, ce să mai cumpăr? Ah, cod nerușinat de scump. Şi păşesc în zona legume-fructe. Încarc nişte portocale pentru cod. Caut omul care să-mi cîntărească. Nu-i. Dar găsesc un cîntar cu o coadă respectabilă. Se bîjbîie pe taste, cu un aer important. În faţa cîntarului apare o căciulă de lînă. „Doamnă, luaţi codul de la produs." „Lasă-mă, dom'le, în pace! Nu-mi mînca ficaţii!" „Eu vă sfătuiesc!" „Nu am nevoie de sfat... unde-s bananele?" „Cod 1765", răspunde specialistul. „Da, nu mă mai învăţa codurile, că nu am nevoie de ele...", şi doamna se îndepărtează nervoasă şi vin eu. Caut pe cîntar printre sute de produse. Omul ochi de vultur zice: „2341." „Da' de unde ştiţi?" „Vin zilnic, unele coduri de la legume-fructe le ştiu pe dinafară şi ajut oamenii cînd nu se pricep." Uite, aşa, am descoperit specialiştii în avocado, kaki, coduri de produs pentru cîntărit. Experienţă, sfătuire. Mulţumesc, specialista în kaki. E ca un măr. A doua oară nu mai iau. Dar la cod voi bîjbîi mereu. Unde nu este omul de la magazin, este cumpărătorul sfătuitor! Cred că este una dintre marile teorii ale consumerismului. La Oşan, un fes este dovada. Codul 1765 – banane, 2341 – portocale.

Coordonatoare: Luiza VASILIU
Fotografii: Colecția Costică Acsinte

Scrisori către părinții noștri

la 25 de ani după Revoluție

Texte și opinii de:

- Teona GALGOȚIU (16 ani)
- Emma PUȘTAN (20 de ani)
- Krista SZÖCS (24 de ani)
- Vlad POJOGA (21 de ani)
- Alex CONDRACHE (25 de ani)
- Matei BĂRBULESCU (23 de ani)
- Tudor PAUL-BĂDESCU (17 ani)

argument

Copiii Revoluției

DILEMA VECHE
Scrisori
către părinții noștri
la 25 de ani după Revoluție

În decembrie 1989, aveam 5 ani și patru luni, un paltonaș roșu care-mi ajungea pînă la genunchi și niște mănuși de lînă prinse de-o aţă lungă, ca să nu le pierd. Ţin minte că-n ziua aia mergeam cu mama în vizită la bunici, în cartierul Tătărași din Iași. Bunicii stăteau la etajul VIII, într-un bloc de lîngă piaţă. Am intrat în scară ţinînd-o pe mama de mînă, probabil că-i povesteam cine știe ce prostioară de la grădiniţă, ne îndreptam spre lift, cînd ușa unui vecin de la parter se deschide vijelios, vecinul iese din casă și strigă: „A căzut Ceaușescu! A căzut Ceaușescu!“ Eu m-am speriat și-am strîns tare mîna mamei, dar vecinul a apucat-o de mîna cealaltă și-a tras-o la el în apartament: „Haideţi să vedeţi, dau acuma în direct la televizor!“ Am intrat amîndouă, am trecut prin hol și-am ajuns în sufragerie. Mama s-a uitat cîteva secunde la ecranul alb-negru, a înţeles ce se întîmplă, s-a desprins de mine și a sărit de bucurie, am văzut cum degetele ei ating tavanul și-l sparg, cum mama trece prin tavan și prin toate etajele blocului, cum se ridică deasupra lui, se uită la oraș și zîmbește. M-am gîndit atunci că „A căzut Ceaușescu!“ e un fel de vrăjitorie care le face pe toate mamele din ţară să se ridice deasupra orașelor lor și să zîmbească. Nu mai știu ce-a urmat apoi, în afară de televizorul de-acasă, care-a dispărut cîteva zile, odată cu tata, plecat să facă gardă de permanenţă la Casa Pogor din Iași, ca să apere manuscrisele lui Eminescu și celelalte obiecte de patrimoniu ale Junimii, în timp ce-n oraș se zicea ba că ne-au otrăvit apa, ba că-n Copou sînt tancuri rușești. Asta a fost Revoluţia mea. La 25 de ani după, am rugat cîţiva tineri născuţi după 1989 să le scrie părinţilor lor: ce știu ei despre comunism și despre Revoluţie, cum e să fi crescut odată cu democraţia din România, ce înseamnă pentru ei cuvîntul „libertate“ etc. A ieșit un mic volum de corespondenţă sentimentală, un bilanţ candid și lucid al ultimilor 25 de ani, pe care vi-l oferim în paginile următoare.

Fotografiile din acest Dosar fac parte din Colecţia Costică Acsinte (http://colectiacosticaacsinte.eu), proiect inițiat de Atelierele Albe și Muzeul Județean Ialomița, și au putut fi folosite prin amabilitatea domnului Cezar Popescu. Fotografiile acestea sînt și ele niște scrisori peste timp, de la o generaţie la alta. (**Luiza Vasiliu**)

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 11 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Mama,

Mă simt prost cînd ajung acasă dimineaţa, chiar dacă nu pare. Mă simt prost cînd trîmbiţez cît de inutile mi se par orele de la şcoală şi cînd te conving să mă laşi să chiulesc. Mă simt prost că nu reuşesc să simt că duminicile în familie sînt, din cînd în cînd, necesare – că de înţeles, am înţeles. Şi în acelaşi timp, mă bucur că am impulsul şi libertatea de a încerca să mulez lumea din jurul meu pe ce mă face pe mine fericită, pentru că mă uit la oamenii mai mari decît mine şi văd cum e gravată în multe dintre mişcările şi reacţiile lor abţinerea aia – abţinere pe care o văd şi la tine, uneori. Dar percep abţinerea asta ca pe un instinct al generaţiei tale şi al celor de dinainte, pe care cel puţin tu ai învăţat să-l zgudui şi să te scuturi de el, cînd ai nevoie.

Cînd eram mică şi mă uitam la pozele alb-negru cu tine şi bunicii, credeam că aşa era toată lumea pe atunci, în singurele astea două culori. În mintea mea de atunci, culorile apăruseră cu puţin înainte de naşterea mea. Şi poate, cumva, aveam dreptate.

Ştii care cred că e singurul motiv din cauza căruia mă oftic că nu fac parte din generaţia ta? Pentru că să fi făcut parte din generaţia ta ar fi însemnat să fac parte din Revoluţie! Frînturile de conversaţie pe care le-am mai avut despre asta m-au făcut să tînjesc la zilele alea, deşi îmi inspiră în aceeaşi măsură extaz şi frică. Închid ochii şi simt în nări mirosul de fum pe care îl simţi dacă stai în primele rînduri la un spectacol, dinspre scenă. Oameni care aleargă, ţipete, dar, în acelaşi timp, o tăcere densă. Sînt conştientă că e o imagine romanţată, şi îmi asum, dar mă simt extrem de legată de zilele acelea, tu fiind podul dintre mine şi ele.

Mă imaginez uneori sărind cu tine gardul care desparte Lazăr de Cişmigiu, ca să înlocuim orele de la liceu cu plimbări prin parc, schimburi de caiete de poezii şi citate preferate, chicoteli. Chiuluri încărcate de poate prea mult lirism, dar pe care le-aş considera vîrful săptămînii. Ce diferit e ce consider eu ieşit din comun faţă de ce ai considera tu la vîrsta mea.

Foarte rar, cînd mănînc banane, îmi amintesc de cum mi-ai povestit că voi le cumpăraţi verzi şi le ţineaţi mult timp pe dulap, ca să se coacă. Şi deşi îmi amintesc rar, atunci cînd o fac, mă loveşte din plin, şi banana devine obiect de fascinaţie. Mă holbez la banană, care brusc devine un portal, şi mă trezesc la Sighişoara, stînd sub masă şi aşteptînd dezînverzirea bananei magice. La fel cu blugii. Şi păpuşile de porţelan. Multe obiecte devin portaluri, şi nu-mi dau seama dacă locul în care mă răpesc mi se pare plăcut sau nu.

Altă imagine pregnantă din copilăria ta pe care mi-ai transmis-o prin povestiri e joaca din faţa blocului. Lumină mov, băieţi cu pantaloni scurţi şi şepci, fete cu rochii care se termină fix sub fund şi care îşi acoperă gura cînd rîd, capul mamei care strigă de la fereastra bucătăriei că-i gata masa. Întrecere pe scări, ghionturi, fata cu părul scurt şi blond se dezechilibrează şi pică peste băiatul gălăgios. Tăcere. Întrecerea continuă şi, cînd fata ajunge la masă şi slorpăie ciorba în timp ce se uită la tatăl ale cărui buze mimează „Cum a fost azi la şcoală?“ fără să se audă nici un sunet, simte un ghiont în stomac. Fantoma ghiontului pe care l-a simţit pe scări, cînd s-a dezechilibrat. Aşa îmi imaginez toate îndrăgostirile, înfundate, dar pompînd de o aglomerare de priviri fixe, săgetate pe fugă pe holurile şcolii în fiecare zi.

Şi nu îmi dau seama dacă mi-ar fi plăcut rutina asta, în care nu ai prea multe variante pentru după şcoală. Dar nefiind atît de multe ca acum, nu era totul mai amplificat? Să te ţii de mînă îţi dădea de gîndit o lună, disecai atingerea aia pînă la sînge, întrebai toate prietenele dacă cred că asta înseamnă că băiatul gălăgios te place. Simt în generaţia mea o inerţie, care uneori e foarte plăcută, dar alteori mi se pune cîrcel. Ne bate inima la orice, dar nu sînt bătăi de durată. Ne supraîncălzim, facem scurtcircuit, o luăm de la capăt. Generaţia ta era latentă în relaţii, pentru că erau atît de puţine lucruri permise. Şi cred că e ca atunci cînd îmi vine cel mai tare să rîd la cea mai încordată oră, fix pentru că nu am voie să mişc nici un deget. E incitant să fii îngrădit şi totuşi să spargi ce te îngrădeşte, în porţii mici, dar de care tu eşti foarte conştient.

Nu cred că are sens comparaţia între generaţii. Fiecare are alte puncte de reper. Dar uneori mi se întîmplă să mă uit la oamenii de vîrsta mea prin ochii tăi, şi să îmi vină să mă dau cu cîţiva paşi în spate. Şi apoi să refac paşii în faţă, ba chiar cu unul în plus, pentru că de fapt îmi place haosul ăsta. E greu să te păstrezi lucid dacă faci parte din generaţia mea, dar şi cînd o faci, poţi să te laşi pe spate şi să te bucuri de petrecere.

Mulţumesc extrem de tare, ştii tu pentru ce.

Teona

Teona Galgoţiu, *16 ani, Colegiul Naţional Bilingv „George Coşbuc“, Bucureşti*

Dragi părinți,

Vă scriu în preajma aniversării eliberării de sub regimul comunist şi vreau să ştiţi că pentru mine Ceauşescu nu înseamnă decît o umbră care nu este a mea, dar care mă urmăreşte peste tot. Eu nu ştiu cum aţi trăit voi cu adevărat, nu ştiu dacă mie mi-ar fi fost viaţa mai simplă şi mai uşoară dacă aş fi trăit în perioada aceea şi nici măcar nu pot să-mi dau seama dacă lumea era mai fericită sau nu. Acum, însă, vă văd pe voi, care, atunci cînd vă uitaţi la ştiri, spuneţi că era mai bine pe vremea acestui Ceauşescu, iar cînd mergeţi în weekend la mall, povestiţi cît de grea era viaţa atunci.

Sînteţi ca nişte păsări oarbe cărora li s-a dat drumul din colivie, iar acum, după ce mai dau cu capul de tot felul de obstacole şi se lovesc, se plîng că era mai bine în colivie, în timp ce altele, care încă nu s-au lovit de nimic, zic că astfel de afirmaţii sînt inadmisibile. Cred că sîntem un popor ce nu a fost pregătit pentru libertate, căci nu i-a înţeles niciodată semnificaţiile şi valenţele. Românii au ştiut întotdeauna să lupte, dar doar cînd s-au aflat la limită. Românului trebuie să îi spui „Hai!“, doar atunci se mişcă. Vouă vi s-a spus „Hai!“, *v-aţi numit toţi eroi şi aţi murit pentru patria pe care astăzi o urîţi.*

Dar ştiţi cu ce v-aţi ales? Cu mania de a avea toate noile tehnologii, chiar dacă voi încă nu aveţi un motiv adevărat pentru care să le folosiţi; cu emisiuni stupide la televizor, chiar dacă teatrele încă sînt deschise; cu mîncare proastă, chiar dacă ţăranii încă mai cultivă; şi cu depresia de care prea puţini auziseră înainte.

Noi sîntem copiii unei libertăţi oarbe. Ce popor se poate declara liber, atunci cînd e dependent de importuri? Ce oameni se pot declara liberi, atunci cînd lucrează de luni pînă duminică? De la Ceauşescu încoace nu s-au schimbat decît produsele. *Acum putem să ne îndopăm cu mai mulţi covrigi şi mai multe soiuri de salam făcute din animale care încă nu s-au născut.* Nu ştiu, mamă, dar am văzut poze cu voi şi aveaţi prieteni. Acum v-aţi despărţit, sînteţi ocupaţi. Tata, tu ştii că toate poveştile pe care mi le spui sînt de atunci? După ce s-a terminat cu revolta, de ce nu mai ai nimic de povestit? Am auzit poveşti despre cum vă făceaţi planuri să treceţi graniţa ilegal, cum vă ajutaţi unii pe alţii, cum totul era secret... Acum vă ia cinci minute să intraţi într-o altă ţară, unde rămîneţi pentru un an sau doi, iar cînd vă întoarceţi, vă salutaţi foştii vecini, cu un alt accent.

Regimurile totalitare nu fac niciodată bine, îi încolţesc pe oameni. Voi nu aţi fost singura naţie care a trecut prin asta. Au mai fost şi nemţii sau italienii, dar cu voi fenomenul parcă a fost altfel. În timp ce alţii se redresau, voi fugeaţi, şi fugeaţi... să luaţi tot ce v-a lipsit atîţia ani, să vedeţi tot ce nu a văzut întreg neamul vostru. Acum ne faceţi şi pe noi să fugim, să nu ne pese de ţara noastră. De 1 Decembrie eu nu simt nimic pentru că eu nu mai văd nimic din România pentru care aţi luptat. Trecutul despre care vorbesc cărţile de istorie parcă nu mai are nici o legătură cu prezentul sau viitorul pe care îl vedem noi astăzi. Pentru noi sînt doar nişte date, căci noi, cei tineri, nu mai sîntem români, ci sîntem româno-italieni, româno-spanioli, româno-arabi...

Şi toate astea doar din vina voastră, pentru că aţi fugit. Aţi luptat pentru libertatea ţării voastre şi aţi fugit din ea. Acum ne predaţi nouă lecţii despre cum să plecăm cît mai repede. Şi, da, poate o să plecăm pentru că voi nu ne-aţi mai lăsat nimic pentru care să luptăm. Acum, de 1 Decembrie, ne arătaţi că sînteţi români, cu o poză pe Facebook, în care fluturaţi steagul din Canada sau Spania, dar acolo nu vă recunoaşteţi cetăţenia. Pe timpul lui Ceauşescu nu vă era aşa ruşine că sînteţi români.

Îl disprețuiesc pe Ceauşescu, dar nici cu voi nu mă pot mîndri. De atunci vă tot plîngeţi încontinuu. Ceauşescu m-ar fi făcut să îmi fie frig, să îmi fie foame, să nu am atîtea cărţi pe raft sau cine mai ştie ce. Dar voi m-aţi făcut să îmi fie ruşine că sînt româncă.

De acasă, cu drag,
fiica voastră

Georgiana Barcan, *17 ani, clasa a XI-a, Colegiul Naţional „Gh. Vrânceanu“, Bacău*

Dragii mei,

Oare de ce asociez comunismul cu frigul? Sigur nu se datorează celor spuse de voi. Pe atunci locuiaţi la sat şi vă încălzeaţi cu lemne. Presupun că are legătură cu poveştile auzite de la cei care au trăit la bloc. N-am rugat pe nimeni să îmi descrie un interior de apartament din acele vremuri, dar nu îmi lipsesc sursele. Înainte de toate, mă obsedează linoleumul. Se rătăcise o bucată la sat. Era verde spălăcit. Mi-l imaginez călcat de picioare străine şi blegi, tîrşîite şi anemice, fricoase şi uscate. Fireşte că exagerez, dar am impresia că nimic altceva nu s-ar asorta celei mai kitschoase „gresii" din lume. Probabil ceva similar aş fi avut şi eu în camera de cămin, dacă aş fi trăit pe atunci. Ce clişeu! Pe *atunci* şi *acum*. Dar cam aşa e, nu? Aşadar, tot linoleum aş fi avut şi tot frig ar fi fost. Or, ştiţi cît de friguros sînt... Apoi dulciurile. Ce mă fac eu fără dulciuri? Dar să nu fim răsfăţaţi. Marea problemă ar fi fost cînd cineva ar fi observat că, în ciuda gurii mele mari, sînt uşor intimidabil şi mi-ar fi propus să fiu atent la studenţii din străinătate. Sigur că puiul mamii cel viteaz ar fi refuzat, pentru că era prea ocupat cu distribuirea cărţilor în samizdat. Dar dacă puiul mamii ar fi primit un pumn în burtă sau ar fi fost ameninţat că va fi trimis să profeseze într-un sat unde se intră doar cu tractorul? Aş fi cîrîit sau aş fi ciripit? De asta îmi stă în gît comunismul. Eu cel de acum nu îmi pot imagina că aş putea face aşa ceva, dar ce pot spune de un eu care e plimbat prin nu ştiu ce birouri dosnice şi e hîrşit într-o lume a linoleumului? Cum să trăieşti într-un loc în care nu ştii ce surprize îţi poţi face ţie însuţi? Probabil nu v-a trecut asta prin minte cînd a intrat în curte tanti Aglăiţa, strigînd întruna că a picat Ceauşescu. Cert este că v-aţi bucurat. La voi în comună nu s-a ieşit în stradă, dar îmi place să cred că eu aş fi ieşit. Eu să fiu nebunul satului care scoate un steag găurit şi desenează mustăţi unei poze a luminatului din Scorniceşti, eu să strig primul „Jos dictatura!", eu să sfidez miliţienii, eu să fug pe şosea şi să opresc circulaţia.

Din motive obiective am fost privat de oportunitatea de a fi erou (ori mai degrabă martir) sau turnător. Ca să fiu sincer, dragii mei, mă bucur că lucrurile stau aşa. În măsura în care ar fi cu putinţă, aş găsi nesfîrşit de frustrant să mor, în vreme ce alţii se bucură de libertatea pe care nu o merită (am în minte nişte nume; primul, şi cel mai important, începe cu *I*). Fiindcă a venit vorba de libertate, ca să fiu cinstit, nu o simt. Dar asta nu pentru că nu există, ci pentru că sînt obişnuit cu ea. Şi apropo de asta, aşa cum acasă, trecînd de la supă la şniţel, ar fi aiurea să vorbim despre libertate, la fel de nepotrivit mi se pare să menţionezi, în general, cuvîntul ăsta. E preţios, bombastic. Dacă îl pronunţi înseamnă că s-a ivit un context în care existenţa sa devine discutabilă. Acum vă rog să îmi iertaţi abstracţiunile. Poate că nu ar fi rău să compensez cu nişte exemple. Dincolo de toate, faptul că acum pot merge oriunde şi pot spune un banc despre oricine, iar apoi mă întorc acasă şi nu trebuie să mă gîndesc cine o fi fost în spatele meu garantează o firească lipsă a fricii de celălalt. Şi ar mai fi ceva. Fireşte, să fii vulgar sau obraznic nu e potrivit, însă faptul că această posibilitate există ipotetic dovedeşte o la fel de firească lipsă a ordinii impuse cu pumnul. Staţi liniştiţi, nu îmi manifest libertatea înjurînd bătrîne în parc. Deşi uneori e tentant. Dacă e frustrant să fii martir, e mai frustrant ca unii să considere că ai făcut-o degeaba, chiar mai rău – ai făcut-o în detrimentul lor, pentru că le era mai bine *atunci*. La fel ca tanti Erji. Stă de 30 de ani în Germania, dar crede că era mai bine pe vremea lui Ceauşescu. Dar cum e să fii tînăr şi să crezi asta?

Una peste alta, vă mărturisesc că am vrut să fac un experiment cînd am început să vă scriu. Cu vreo două ore înainte, am oprit centrala şi am deschis geamul. Se răcise binişor. Am îmbrăcat o bluză de lînă şi pantaloni flauşaţi. M-am aşezat în pat. Pentru a accentua starea, m-am gîndit să văd cîteva poze de *atunci*, care să-mi inflameze imaginaţia. Am dat de vreo două din Coreea de Nord. La noi nu a fost niciodată atît de rău. Totuşi, aceeaşi senzaţie: frig. În final am cedat. Am pornit centrala. M-am uitat în jurul meu. Bloc comunist? Da. Linoleum? Nu. M-am uitat afară? Cartier comunist? Da. Blocuri urîte? Da. Toate? Nu. Mai bine? Da. Suficient? Nu. Dar e altceva.

Alex

Alex Condrache, *25 de ani, doctorand la Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie, Universitatea de Vest din Timişoara*

Mamă, tată,

Nu o dată mi-aţi povestit că, în timp ce mama era gravidă, tata exclama entuziasmat: *băiatul nostru se va naşte în libertate!* Copilăria mea a fost total diferită faţă de ceea ce mi-aţi povestit despre traiul mizer al tinereţii voastre.

Mărturiile voastre par desprinse dintr-un film SF: o viaţă fără sens, petrecută la interminabile cozi pentru a vă asigura subzistenţa, o permanentă alergătură după mîncare. Cît de absurdă poate fi existenţa unui magazin alimentar cu galantare orbitor de goale? Cît de meschin poate fi un stat care îşi ţine cetăţenii ore în şir la coadă, pentru a le vinde drept hrană gheare de pui? Să trăieşti ca o cîrtiţă, fără lumină, într-un frig disperant, fără posibilitatea de a citi, de a asculta muzică sau de a vedea un film, pentru că în fiecare seară se tăia curentul. Trebuie să fie teribil.

Dacă în 2014 încă ar fi dăinuit regimul comunist, aş fi fost un alt om. Frustrat, nefericit, plictisit de aceeaşi presă monocoloră, aş fi auzit de trupa Radiohead de la un prieten care a avut norocul să călătorească în Occident, Internetul, în mod cert, ar fi fost restricţionat, iar practicarea meseriei de jurnalist mi-ar fi fost aproape imposibilă.

Pentru mine a fost ceva firesc să traversez graniţa spre Statele Unite, Belgia, Grecia sau spre alte ţări din Vest. Ştiu că pentru voi, singurele călătorii erau doar cele imaginare, la orele de geografie, cînd învăţaţi capitalele, munţii şi apele acestor ţări. Fără însă să aveţi speranţa de a le vedea vreodată.

Voi aţi îndurat toate astea pentru că frica, în comunism, era sentimentul dominant, ferocitatea torţionarilor lichefia orice urmă de răzvrătire. Nu-mi pot imagina cum ar fi fost să trăiesc fără să spun răspicat ce simt şi ce cred. Azi trăim în libertate. Pot ieşi în stradă ori de cîte ori clasa politică vrea să ne fenteze pe noi, cei din societate, aşa cum s-a întîmplat cu proiectul de la Roşia Montană. Anul trecut, zeci de mii de oameni *au dat din PET pentru statul de drept* şi au oprit această lege păguboasă, scrisă cu dedicaţie pentru Roşia Montană Gold Corporation. Toamna românească mi-a produs cele mai intense trăiri colective. M-a impresionat solidaritatea umană. Cetăţeni care împărţeau manifestanţilor căni cu ceai, portocale şi biscuiţi, cetăţeni care claxonau din maşini, în semn de aprobare, cetăţeni care fluturau tricolorul de la ferestre şi ne încurajau să nu ne dăm bătuţi.

Într-o seară geroasă de decembrie, cînd îmi înţepeniseră mîinile pe metalul unui banner, o doamnă blondă mi-a împrumutat o pereche de mănuşi de culoare *café-au-lait*. În învălmăşeala protestului, nu am reuşit să aflu cum o cheamă, dar, dacă citeşte aceste rînduri, aş dori să îi mulţumesc şi să i le înapoiez.

Nu am nici un dubiu, dacă aş fi fost tînăr în decembrie '89, nu aş fi fost în altă parte decît în Piaţa Universităţii, scandînd din fiecare *Jos Ceauşescu!*

Mă surprinde să aud că există oameni care regretă comunismul, nu îi pot înţelege. Cum poţi tînji după un regim atît de opresiv şi autoritar, care ţi-a furat tinereţea şi ţi-a sufocat libertatea? Cum poţi uita că ai dus o existenţă larvară, în care dimensiunea ta umană se reducea doar la exersarea tehnicilor de supravieţuire? Singura scuză plauzibilă este că aceşti nostalgici îşi idilizează tinereţea pierdută, iar din cauza trecerii timpului, ororile sistemului s-au estompat în amintirile lor.

Nici o schimbare fundamentală în progresul omenirii nu s-a petrecut fără sacrificii şi acte de curaj. Curajoşi au fost oamenii din decembrie '89, care s-au opus unui sistem opresiv şi crud.

Curajoşi aţi fost şi voi, dragi părinţi, că aţi avut nebunia să înfruntaţi regimul Ceauşescu. Datorită vouă şi altora ca voi, astăzi, protestele nu mai sînt ameninţate de şuierul gloanţelor.

În vîrtejul lucrurilor, nu uitaţi că am crescut, nu mai sînt copil. Aşa că nu mai fiţi îngrijoraţi de soarta mea: dacă am mîncat, dacă sînt îmbrăcat suficient de gros sau dacă mi-am plătit abonamentul la telefon. Aveţi încredere că ştiu ce am de făcut cu mine şi cu lumea în care vreau să trăiesc.

Matei

Matei Bărbulescu, *23 de ani, jurnalist şi editor online* Şapte Seri

Dragilor,

Am ajuns la Cluj cu bine şi vă scriu, deşi am vorbit la telefon azi-dimineaţă. Nu am nepărat ceva să vă spun, dar am simţit nevoia să folosesc stiloul ăla chinezesc pentru care m-ai certat teribil pe la vreo 6 ani, tati, că i-am îndoit peniţa. Scrie bine, vezi?! În tramvai a fost înghesuială. O femeie mai veştedă a început să scuipe tandru printre dinţi că lucrurile stăteau altfel mai demult, că tineretul s-a stricat şi ea nu are loc pe scaun. Am înţeles din vorbele ei că cedarea locului în tramvai ar ţine de o ideologie politică, şi nu de bun-simţ. M-a întristat. Am 20 de ani şi m-am născut probabil prea tîrziu. Deja apăruseră iaurturile cu fructe şi salam săsesc era din belşug. Am avut şi chipsuri. Mami, tu ziceai că aveaţi doar eugenii şi biscuiţi Carei. Că pîinea era pe cartelă. Cozile pentru lapte şi carne erau interminabile, raţia – fixă şi alternativa – inexistentă. Cred că de asta îţi place să vezi fiecare sortiment, cînd mergem la cumpărături, şi acorzi proporţii cosmice alegerii unui banal detergent de vase.

Nu înţeleg uneori ce a fost Revoluţia, dar înţeleg de ce a fost. Îmi povesteai rîzînd, tati, că ai încercat să-ţi laşi plete (erai fan Beatles) şi ai fost săltat pe stradă, tuns şi cu minţile proaspăt băgate în cap. Mi-ai mai spus şi cum ai stat vreo patru ore la linia ferată din capătul satului, aşteptînd ca bunica să-ţi aducă un exemplar din *Comoara din lacul de argint* a lui May, şi despre dezamăgirea ta profundă cînd ai înţeles că bătuse librăriile din oraş degeaba – nu se găsea. Cînd i-ai dat Ioanei una dintre păpuşile mele, m-am supărat teribil, mami, să ştii. Era a mea. Nu cred că tu aveai un simţ al proprietăţii aşa de dezvoltat privitor la păpuşile pe care le făceai, cu mătuşa Mărioara, din cioturi de porumb şi le împodobeaţi cu păr din cîlţi. Ah, şi plăpumi din scutece de pînză. Pentru plete, cărţi, păpuşi, dulciuri şi alte programe la televizor decît propagandă şi *Pistruiatul* nu merită să mori, ştiu. Dar cred cu tărie că merită să mori pentru un principiu, lăsînd drept moştenire libertatea, nu doar acareturi.

Am făcut un efort de imaginaţie şi m-am gîndit cum era azi, dacă mişcarea din '89 se încheia cu totul altfel. După o tentativă de revoluţie, supravegherea ar fi fost şi mai strictă, libertatea – şi mai încătuşată, consecinţele nealinierii la ideal – şi mai drastice. Am încercat acest exerciţiu pentru că la fel de bine azi puteam citi literatură de partid, nu Orwell şi Pasternak. „Wind of Change" a lui Scorpions ar fi fost doar istoria melodioasă a unui eşec. Probabil că nu erau nici atîtea soiuri de pufuleţi. Tati, n-ai fi mers la teologie. Mami, nu ai fi putut deschide cofetăria. Dudu nu cred că ar mai fi mers la poliţie, cu riscul de a fi instrument de coerciţie. Cel mai probabil nu mi-aş fi permis să spun că mă enervează Engels şi Deleuze. Aş fi purtat uniformă. Şi duminica ar fi fost altfel. Bunica zice că le-a sigilat biserica de cinci ori şi puneau perne în geamuri cînd se întîlneau pe furiş. Catacombe în blocuri, arenele în suflet şi leii doar pe o stemă ce nu ne-ar mai aparţine. Nu-mi place să aud lucrurile astea. Mă neliniştesc teribil. Piteşti, Poarta Albă, Galaţi. Gulag. Normalitatea şubredă de azi a fost plătită scump, dar, din păcate, mulţi o percep drept damnare. Ca doamna din tramvai. Ca mulţi alţii care spun că a fost mai bine *înainte*, fără să fi experimentat în totalitate acest *înainte*, atitudine superficială cu iz de miopie istorică. Fără să realizeze că acum au libertatea de a striga împotriva sistemului, tocmai datorită lui. Că pot părăsi ţara cînd vor. Că pot cumpăra orice carte, citi orice ziar. Că văd şi reversul medaliei, în orice minut, şi au dreptul de a refuza, de a alege şi a schimba.

Nu ştiu ce m-a făcut să vă scriu. Probabil întîlnirea cu doamna plină de regrete.

Ca să vă asigur că încerc să-mi înţeleg puţin libertatea şi istoria. Şi să vă înţeleg şi pe voi. Mă grăbesc să merg la un curs, aşa că închei. Aveţi grijă de voi şi vă mulţumesc. Pentru toate. Şi ţie, tati, că ai ieşit şi tu în mulţime în noaptea aia, deşi nu prea ştiai ce se petrece. Aşa se nasc eroii, din întîmplare.

Emma

***Emma Puştan,** 20 de ani, anul II, Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca*

Dragii mei,

De cînd eram mic, la fel ca majoritatea oamenilor din generaţia mea, am fost asaltat din diverse direcţii de acest subiect străin mie, dar în acelaşi timp atît de familiar, numit comunism.

Percepţia mea faţă de lucrurile care s-au întîmplat, înainte ca eu să mă nasc, este relativ bizară. Nu mă pot transpune în momentele respective eu ca persoană, nu-mi pot imagina cadrul ăsta *POV* pe care îl am în faţă de aproape 18 ani, avînd în el o acţiune pe care nu am trăit-o. De asta percep tot ce a precedat naşterea mea ca pe o poveste pe care am aflat-o de la voi sau de la oamenii din jurul meu.

Comunismul, pentru mine, este o poveste pe care am auzit-o şi nu am avut decît să o cred pe cuvînt. O poveste pe care mi-o imaginez văzută zi de zi în culorile în care erau reclamele sau revistele pe atunci: aprinse precum cele din revista *Cutezătorii*, dar, în acelaşi timp, puţin şterse. Sau poate false, la fel ca spectacolul regimului. O lume construită îndeaproape, artificială, cu lucruri care par puse cu mîna, asemănătoare filmelor lui Wes Anderson. Toate aceste interpretări proprii nu fac decît să amplifice cadrul de poveste din capul meu. M-am născut şi trăiesc într-o lume complet diferită de ceea ce îmi imaginez eu că era comunismul. Deşi sună a discurs clasic prodemocraţie, nu aş putea niciodată să-mi închipui o lume în care nu se votează, în care oamenii nu pot discuta despre orice vor ei, în care informaţia nu circulă cum circulă astăzi.

Zilele trecute mă gîndeam că voi, cînd eraţi de vîrsta mea, purtaţi o uniformă pe care aveaţi cusută o matricolă şcolară. Un simbol care-mi sugerează imaginea unui ghetou al egalităţii. Un obiect care îmi este complet străin, la fel ca şi uniforma. Nu am purtat uniformă niciodată.

Am încercat să mă pun în locul vostru, în timpul adolescenţei voastre trăite atunci. Am realizat că multe lucruri sînt diferite substanţial, de la macro la micro, de la faptul că puteaţi fi pîrîţi de un coleg pentru că în loc de Corina Chiriac ascultaţi Led Zeppelin, pînă la faptul că citeaţi la lampă după ce se tăia curentul.

De la tine, tata, am amintirea adolescentului chitarist din comunism, băiatul care avea pick-up şi viniluri – printre care şi cîteva străine, greu obţinute –, iar de la tine, mama, am amintirea cozilor interminabile la care stăteai pentru orice şi a cărămizii pe care o încălzeai în cuptor şi o puneai la capătul patului, la picioarele tale, ca să poţi adormi, în anii în care nu mai furnizau căldură.

Din perspectiva asta, viaţa în comunism îmi pare a fi ca într-un lagăr perpetuu, de mărimea unei ţări, în care regimul afişa o „libertate" de faţadă, un lagăr din care nu ai voie să ieşi, decît dacă ai de gînd să te duci într-o ţară care este la fel de lagăr ca ţara ta. Îmi imaginez tot acest calvar al stadioanelor umplute cu pionieri şi poze cu dictatorul, această lume supravegheată non-stop, în care exista pericolul de a avea probleme dacă te opuneai sistemului, şi nu pot înţelege oamenii nostalgici faţă de perioada aia, mi se pare cel puţin sadomasochist şi infantil să ai o asemenea atitudine. Pînă la urmă, de ce ai vrea să trăieşti o utopie care s-a dovedit a fi ineficientă şi păguboasă?

După cum am spus la început, comunismul este, pentru mine, o poveste auzită pe care nu am avut decît să o cred pe cuvînt. Dacă e să mă iau după ce comentează unii nemulţumiţi din jur, Revoluţia a fost o ghilotină parţială care nu a secţionat pînă la capăt tot ce trebuia înlăturat. Neştiind cum a fost înainte, nu pot spune decît că Revoluţia este o poveste intermediară care face trecerea dintre povestea principală spre realitatea pe care o ştiu eu. Comunismul e colorat, în mintea mea, în nuanţele pe care le-am descris mai sus; în schimb, Revoluţia o asociez cu tot ce înseamnă gri, probabil pentru că se întîmpla iarna şi toate filmările de atunci sînt în nuanţa asta. Cred că, dacă aş fi fost în faţa Palatului Regal în '89, aş fi văzut totul cenuşiu, împînzit de fum sau ceaţă, de la oameni pînă la cer.

Cu toată dragostea şi admiraţia pentru că voi aţi fost eroii mei care au supravieţuit poveştii cu Epoca de Aur,

Tudor

***Tudor Paul-Bădescu,** 17 ani, Şcoala Centrală, Bucureşti*

Dragă mami,

Știu că nu ți-am mai trimis de mult timp o scrisoare, oricîtă plăcere mi-ar fi făcut să lipesc acel plic și să mă gîndesc mereu că poate, din greșeală, o să ajungă la altcineva. De data aceasta, tot ce vreau să-ți spun n-ar fi încăput într-o discuție pe Skype.

Îmi amintesc foarte clar că una dintre poveștile noastre, în timp ce stăteam amîndouă întinse pe pietrele de la Strarnberger See, era despre David și tata. De ce vreau să-ți scriu tocmai despre asta? Pentru că acum cîteva seri i-am visat pe David și pe tata. Un vis straniu în care amîndoi alergau după mine, dar nu auzeam ce vor să-mi spună, iar blocurile în care mă ascundeam de ei erau gri, întunecate, aproape asemănătoare cu imaginile pe care le-am văzut cînd am căutat pe Google *sibiu revoluție 1989*. După acest vis, m-am gîndit cum ar fi fost dacă și eu m-aș fi măritat la 17 ani, sau aș fi avut copii atît de devreme; cum aș fi fost dacă nu l-aș fi cunoscut pe David, pe toți oamenii importanți care au apărut în viața mea abia după douăzeci de ani. De multe ori mi-am imaginat cum aș fi arătat eu, în locul tău, în apartamentul mic, incomplet mobilat, cu un copil care plînge încontinuu, așteptînd ca soțul meu să se întoarcă din armată. Groaznic! La aceeași idee ajung mereu.

Nu știu dacă din cauză că nu am trecut prin destule *necazuri*, cum le spui tu, sau din cauză că, pur și simplu, nu mă pot imagina într-o lume atît de inertă, într-o lume unde totul pare că se mișcă, dar, de fapt, nimic nu e luat de la locul lui. Oare cum am fi fost cu toții (iar aici mă refer la prietenii de care îți tot povestesc) dacă nu am împărți între noi tot felul de linkuri, articole, cum ne-am fi dezvoltat dacă ar fi trebuit să ne cenzurăm de atîtea ori, să fim privați de atîtea informații? Probabil că am fi citit doar clasici sau alte cărți care puteau fi găsite mai ușor în acea perioadă, nu am fi descoperit atîția autori străini, iar discuțiile noastre nu ar mai fi fost aceleași. O altă variantă ar fi fost cărțile primite la premiere, care conțineau, uneori, și cîte o colecție de legende sau povestiri universale. Poate că ne-am fi bucurat dacă în mîna noastră ar fi ajuns o carte bună, la fel cum ne bucurăm acum de orice traducere a lui Vonnegut sau a tinerilor poeți din alte țări. Nu știu, mami, cum m-aș fi descurcat dacă n-aș fi trăit în România de acum, chiar dacă mereu îmi spui că locul meu nu e aici, că trebuie să vin în Germania. Cînd m-am decis să merg la Dachau, m-ai întrebat de ce, dar nu am știut ce să-ți răspund. Acum cred că-ți pot spune, după tot ce am văzut acolo, că voiam să mă asigur, cumva, că tot ce s-a întîmplat atunci a fost adevărat, nu doar în cărțile pe care le-am citit sau în filmele pe care le-am văzut despre asta. Însă m-am convins, libertatea înseamnă pentru toți altceva, iar acel *frei* nu poate fi valabil decît o singură dată. M-am gîndit și la ce ar însemna *frei* pentru mine și mi-am dat seama că librăria și Sibiul sînt libertățile de care am nevoie, în momentul de față.

Cred că deja am vorbit despre prea multe lucruri, în atît de puține rînduri, și probabil că te-am derutat. Nu vreau să-ți vorbesc despre comunism, mami, nici despre cum mă simt eu acum, după alegerile despre care am tot povestit cu tine, dar un lucru e cert: aș fi vrut să știu mai multe despre acea perioadă. Aș fi vrut să știu mai multe de la tine și de la tata. Nu știu de ce ați încercat să ne feriți de unele lucruri pe care oricum le-am fi aflat. Aș fi vrut să știu mai multe despre cozile la pîine, cititul la lumina lumînării, glonțul care a trecut pe lîngă tata, pe 22 decembrie 1989. Mai mult chiar și despre zilele în care mergeai la școală în uniformă (asta e una dintre părțile care mi-au plăcut), mai mult și despre filmele indiene pe care le vedeai la cinema și de care te-ai îndrăgostit. A fost amuzant să-ți descarc și să mă uit cu tine la toate acele filme lacrimogene, cu flori și grădinari, cu lanțuri și amintiri.

Mami, ar trebui să închei această scrisoare, care oricum s-a întins mai mult decît mi-am propus. După toate aceste rememorări, în mintea mea au venit și scenele în care ne adunam toată familia, în fiecare seară, la ora 8, să ne uităm la *Tom & Jerry*. Încă nu pot să cred că unii oameni au crescut fără să-i cunoască pe Popeye, Jerry, Gossamer și alte personaje fascinante pe care le mîzgăleam în spatele caietelor. Cred că o să-mi pun niște desene înainte să adorm.

Te îmbrățișez și îmi lipsești,

Krista

Krista Szöcs, *24 de ani, Facultatea de Litere și Arte, Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu*

Dragi părinți,

Am convingerea că ultimii 25 de ani au fost extrem de dificili pentru voi. Tineri, proaspăt ieșiți din comunism, v-ați întemeiat o familie în care ați considerat necesar să am și eu un loc. Într-o țară *„bolnavă de libertate"* și marcată de puternice convulsii sociale, cel mai bine caracterizate prin episodul Mineriadelor, ați avut curajul să priviți mai departe și să fiți de părere că fiul vostru are un viitor în această țară. Și bine ați făcut! Astăzi, sub imperiul unor concepte precum *planning familial*, introdus pe nesimțite în programele școlare în răstimpul în care nu abordăm alte probleme stringente considerate a fi tabu, poate că nu aș avea curajul vostru... Conștientizez cu stupoare că m-am născut în anul cu cea mai mare rată a inflației prețurilor – 256,1%. Și totuși, ați mers mai departe.

Au fost ani exuberanți, ani în care spiritul „antreprenor" secular al românilor s-a manifestat din plin. Una dintre primele sărbători de Crăciun de care îmi amintesc coincide cu momentul în care ați conectat televizorul la rețeaua prin cablu. Sătul de desenele animate de pe TVR, redundante și cu eterna voce a Irinei Margareta Nistor, dar pe care voi le-ați fi adorat în comparație cu *Mihaela*, am descoperit Cartoon Network. O revoluție pentru generația mea și totodată primele noastre lecții de limba engleză. Occidentul nu mai părea așa de departe...

Nu a trecut mult și ați cumpărat primul calculator. Avea proporții deloc neglijabile și o grafică ce ar putea astăzi doar să stîrnească rîsete. Dar jocuri precum Snake, Aladdin sau Pipes au făcut deliciul generației mele. În peisajul cotidian al uneia dintre puținele grădinițe cu program prelungit de pe atunci, am păsit cu adevărat într-o lume fermecată, chiar dacă astăzi, cînd revăd locurile copilăriei mele, sînt nedumerit. Vedeam în fiecare bătător de covoare o poartă de fotbal. Leagănele ruginite erau naturale, în peisajul urban obosit ce mi-a înconjurat întreaga copilărie. Dar pentru noi nu conta. Important era să nu ne pierdem cheia ce atîrna de gîtul nostru, legată de un șiret lung.

Eram sigur că și voi ați trăit la fel. Peisajul era în mare la fel, dar starea de spirit – complet schimbată. Pentru mine, zilele de weekend erau lipsite de orice îndatorire patriotică. Nu am plantat nici un copac, decît din spirit civic. Nu mi-am început anul școlar niciodată culegînd recolta. Nu am avut tabloul Președintelui deasupra tablei sau în manualele de la școală. Modele de tineri pentru mine au fost cei din *Jocul lui Ender* sau *De veghe în lanul de secară*, și nu cel din *Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu*.

Aș cădea într-o capcană, însă, dacă aș privi lucrurile dintr-o perspectivă maniheistă. Sentimentele au rămas aceleași. Iubirea avea aceeași vigoare. Tragedia generației voastre a fost că nu v-ați bucurat de libertate. Exteriorizarea sentimentelor voastre era filtrată de un sistem fundamentat pe concepte artificiale și inerte. Și cînd ați luptat pentru aceasta și au murit mai mult de o mie de semeni de-ai voștri într-o Revoluție confiscată, nu ați știut să gestionați această libertate. Frustrările voastre s-au soldat însă cu imense beneficii pentru noi. Astăzi, sînt mai aproape de Viena decît de București. Pot studia la Talinn sau chiar la Roma, fără a avea nevoie de aprobarea Partidului. Trăiesc într-o democrație care își alege președintele pe baza informațiilor rostogolite în mediul virtual. Studiez și gîndesc în limbi străine și sînt limitat doar de cele 24 de ore ale unei zile și de inerentele defecțiuni ale societății.

Sacrificiile voastre nu au rămas fără răsplată. Spațiul apusean ne răsplătește astăzi îndeosebi pe noi, pentru lipsurile prin care ați trecut voi. Nu vom putea să judecăm cele întîmplate pentru că poate, spre deosebire de voi, parte din prietenii mei sau poate chiar eu aș fi acceptat să lucrez cu Securitatea sau să absolv Academia „Ștefan Gheorghiu". La fel de bine puteam să ne petrecem ultimele zile din viață într-un sanatoriu, izolați pentru convingerile noastre diferite de cele ale Partidului. Dar moral, avem obligația de a cerceta cele întîmplate, *sine ira et studio*, și să învățăm din lecția voastră, pentru ca asemenea grozăvii să nu se mai întîmple niciodată. Dragi părinți, sper că nu v-am dezamăgit și mai sper că voi face tot ce se poate ca nepoții voștri să trăiască într-o lume mai apropiată de idealul vostru!

Marius

Ștefan Marius Deaconu, *21 de ani, Facultatea de Istorie, Universitatea din Oradea*

Dragii mei părinți,

Sîntem o familie fericită, şi asta m-a făcut să nu văd, pînă astăzi, că între generaţiile noastre există un conflict despre care v-aţi ferit întotdeauna să-mi vorbiţi. Ce vă spun mai departe o să doară, pentru că redeschid o rană veche. Dincolo de fiul vostru, sînt însă un tînăr clocotind de cei 20 de ani ai săi. Apasă asupra mea şi a voastră nişte lucruri pe care le simţim, dar nu le spunem, apasă asupra noastră istoria recentă şi o vină pe care nu vreţi să v-o asumaţi.

M-am născut după 1989, într-o ţară nu tocmai minunată. O ţară cu o tranziţie aproximativă şi incompletă spre democraţie, cu o imagine negativă în străinătate, o Românie săracă şi coruptă. Mi s-a spus că aşteptaţi de la mine şi generaţia mea să schimbăm ceva, pentru că voi nu mai puteţi face nimic. Cu naturaleţe, mi-aţi dat în braţe responsabilitatea de a repara nişte alegeri proaste de care eu nu sînt vinovat. Nu v-am auzit asumîndu-vă vreo vină pentru ultimii 25 de ani pe care-mi cereţi să-i refac. Vă reamintesc faptul că, după 1989, nu eu am abandonat conducerea ţării în mîna unor politicieni care nu o meritau, nu eu am votat preşedinţi care au dezamăgit, nu eu am stat degeaba 25 de ani în care era clar că lucrurile nu merg în direcţia în care ar trebui să meargă. Acum vă derobaţi de orice răspundere şi îi acuzaţi pe alţii. De vină este contextul istoric nefavorabil. De vină sînt, mai ales, cei ce ne-au condus şi încă ne conduc. Şi pentru că aruncarea responsabilităţii asupra trecutului nu oferă un alibi suficient, criticaţi deopotrivă viitorul. Îmi spuneţi că fac parte dintr-o generaţie care nu mai ştie să muncească onest, care nu mai are respect, care stă prea mult în mediul virtual şi se distrează prea mult.

Dragii mei, vorbesc cu voi, şi prin voi caut să mă adresez tuturor părinţilor: va veni vremea cînd voi da şi eu *samă* de ale mele cîte voi fi făcut cu ţara asta. Dar deocamdată, trăim în lumea pe care aţi creat-o voi.

Vă rog să nu vă mai minţiţi frumos. În 1989, a fost un context istoric dificil, care explică unele eşecuri, dar nu el este vinovat că, în loc de o democraţie *pur şi simplu,* aţi acceptat o democraţie *originală.* Oare le veţi spune victimelor din 1989 că au murit degeaba, pentru că oricum contextul era nefavorabil? Clasa politică a ajuns la putere cu acordul vostru tacit, cu votul vostru şi datorită lipsei de reacţie timp de 25 de ani. Şi nici prezentul nu-l gestionaţi mai bine: dacă justiţia începe să meargă, o catalogaţi sceptici drept „răfuială politică", dacă avem un preşedinte care ne dă speranţă, îl acuzaţi că „oricum nu are echipă". Poate că, parţial, este aşa cum ziceţi, că doar nu era să schimbăm peste noapte bordeiul în palat. Dar lucrurile încep să se mişte, şi voi le puneţi piedică. V-am văzut nemulţumiţi de protestatarii care blochează circulaţia, pentru că din cauza lor nu puteţi ajunge la serviciu. V-am ştiut stînd în casă la televizor, în timp ce noi îngheţam în Piaţa Universităţii. Voi afirmaţi că vreţi să trăiţi într-o ţară mai bună, dar cînd cineva militează pentru asta, îl dispreţuiţi. Veţi merge oare toată viaţa la acelaşi serviciu, dînd vina pe acelaşi context istoric, pe aceeaşi clasă politică şi pe noua generaţie? Eu nu sînt membru al unei generaţii imorale şi compromise: sînt un om al timpului meu, căruia nu i-ar folosi la nimic să fie cum aţi fost voi odată.

Vreau să treceţi peste acest blocaj care vă face să puneţi în spatele altora eşecurile voastre. Vă rog să vă asumaţi această Românie aşa cum e ea, căci eu nu pot plăti pentru vina părinţilor mei. Şi mai e ceva ce nu pot face singur: să continui schimbarea care a început pe 16 noiembrie. Eu pot fi doar avangarda: pe voi vă vreau contragreutatea matură a tendinţelor mele năprasnice. Dar, pentru a juca acest rol, trebuie să vă reconciliaţi cu voi înşivă şi să vă doriţi ca noi să nu mai fim ca voi. Şi atunci, împreună, vom înţelege de ce poţi iubi România la nebunie: pentru că sînt atîtea de schimbat şi de făcut, încît n-o să ne plictisim pînă la finalul vieţii.

La final, închid bucla şi redevin fiul vostru, dar vă rog să luaţi aminte şi la tînărul de 20 de ani,

Cristopher

Cristopher-Teodor Uglea, *20 de ani, Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti*

Dragilor,

Comunismul a fost o teribilă molimă. Nu numai pentru noi, românii, ci pentru întreaga lume, căci fiecare a fost afectat, mai mult sau mai puţin, de „braţul lung al Revoluţiei" (cum îl numea Stalin). Aş vrea să pot zice că odată cu 1989 am scăpat definitiv de acest sistem corupt şi bazat pe interese, însă, din păcate, lucrurile nu stau aşa. Aş vrea să pot zice că acum sîntem „liberi", dar libertatea întotdeauna va fi îngrădită de către stat, oricare ar fi organizarea acestuia. Libertatea primordială – cum spun filozofi ca Hobbes, Locke, Rousseau şi alţii – s-a pierdut în momentul în care oamenii au ieşit din starea lor naturală şi s-au grupat, semnînd (bineînţeles, metaforic) un „contract social", o promisiune de a respecta nişte norme autoimpuse. În cazul în care propriile reguli ar fi fost încălcate, ceilalţi ar fi avut grijă ca cel ce încălcase pactul să fie pedepsit conform unor legi dinainte stabilite.

Observăm, aşadar, că acest concept de „libertate" nu este altceva decît o iluzie. Niciodată nu vom putea spune cu francheţe absolut totul, căci se vor găsi oameni care să îl condamne şi să îl ostracizeze pe cel ce ar ieşi din limitele bunei-cuviinţe acceptate de societate. Or, nu este libertatea prin definiţie o permisiune de a face şi spune orice? Este adevărat, faţă de epoca pre-'90, ne permitem să facem mult mai multe comentarii, însă nu ne dăm seama că şi acum orice mişcare a noastră este urmărită cu ajutorul tehnologiei, că părerile pe care le expunem pot fi foarte uşor înregistrate. Este incredibil, dar nu mai există viaţă privată.

Să ne întoarcem însă la căderea Cortinei de fier. Din nefericire, mentalitatea din epoca „de aur" persistă în rîndurile populaţiei. Mulţi zic că îşi doresc să nu fi fost dat jos Ceauşescu, că el era băiat bun, ne dădea de mîncare, aveam cu toţii slujbe, casă... Aparent, aceştia au uitat brusc cum oamenii erau săltaţi din pat în timpul nopţii de Securitate şi duşi la închisoare (sau mai rău), cum orice spuneai putea fi o condamnare la moarte, cum se stătea ore interminabile la coadă în gerul dimineţii pentru un litru de lapte şi o bucată de pîine, cum nu exista căldură decît cîteva ore pe zi în timpul iernii...

Eu, unul, sînt fericit că m-am născut după 1989. Mă bucur că Europa s-a unit şi oamenii au reuşit să răstoarne, fie pe cale paşnică, fie prin lupte de stradă, un sistem corupt, o ideologie defectuoasă aplicată de nişte demagogi însetaţi de putere. Nu mai aveam mult pînă cînd *1984* al lui George Orwell s-ar fi transformat din ficţiune în realitate. Dar instinctul natural de autodeterminare a dus la răsturnarea dictaturii comuniste şi instaurarea capitalismului, un tip de guvernare în care fiecare este pentru el. Nu am ajuns încă în stadiul de „război al tuturor împotriva tuturor" – cum spune Thomas Hobbes despre perioada dinainte de formarea statului –, deoarece există reguli şi sîntem crescuţi ca să le respectăm. Dar avînd în vedere că dintre toate sistemele politice, capitalismul este singurul care nu impune cetăţeanului de rînd un anume fir al vieţii de urmat, nu îl obligă să muncească, să trăiască sau să moară, putem conchide că este cel mai mic rău dintre toate relele, permiţînd fiecăruia să îşi aleagă propriul destin şi să facă orice doreşte cu viaţa lui. Nici nu mai are rost să pomenesc de inegalitatea socială, de corupţie sau de diferenţele materiale uriaşe între pătura îmbogăţiţilor peste noapte şi clasa muncitoare, deoarece aceste subiecte sînt dezbătute zilnic de către massmedia, arma principală a acestui sistem.

Pot încheia afirmînd că mai toate statele din lumea actuală au adoptat capitalismul (cu bine cunoscutele excepţii: Cuba, China, Coreea de Nord, Vietnam etc.) datorită permisivităţii acestuia în cadrul relaţiilor externe. Între statele capitaliste se formează mult mai uşor tratate diplomatice prin simplul fapt că organizarea politică, economică şi juridică este, în mare, aceeaşi. Şi (contrazicîndu-l pe Leibniz), chiar dacă nu trăim în cea mai bună lume posibilă, eu mă consider norocos să fac parte din societatea actuală, cu toate defectele şi imperfecţiunile ei.

Eugen

Eugen Dediu-Sandu, *18 ani, clasa a XII-a, Colegiul Naţional „Sfîntul Sava", Bucureşti*

Dragii mei părinți,

Sînt conştient de faptul că mai bine de jumătate din viaţa voastră s-a suprapus perioadei mohorîte a comunismului. Ştiu că aţi trăit nişte vremuri în răspăr, în care privaţiunile de tot felul erau la fel de normale precum libertatea şi abundenţa de astăzi. Pentru mine, ca tînăr care face parte dintr-o generaţie postdecembristă, libertatea este un aspect care ţine de normalitate, o văd ca atare şi este la fel de naturală ca aerul pe care îl respir. „Trebuie să cunoşti lipsa libertăţii pentru a putea savura libertatea" – spunea un cunoscut jurnalist român, într-un articol dedicat memoriei comunismului, la mai bine de două decenii de la evenimentele din decembrie 1989. Citind aceste cuvinte, am realizat că durerea apare doar atunci cînd libertatea este îngrădită, idee care astăzi pare mai degrabă imposibilă dacă ne uităm la infinitele posibilităţi de exprimare pe care le oferă atît mediul social, cît şi cel virtual.

Lista întrebărilor este nesfîrşită.

Nu o dată mi s-a întîmplat să aud, în mijloacele de transport în comun şi chiar la şcoala în care lucrez de vreo patru ani, oameni ale căror destine au fost marcate de perioada comunistă povestind pe un ton plin de melancolie evenimente care ar trebui să mă facă pe mine, tînărul care nu a trăit acele vremuri, să conştientizez că, de fapt, comunismul a avut părţile lui bune, dacă ar fi să îl comparăm cu actuala democraţie obţinută printr-un sacrificiu care şi-a pierdut aproape orice dimensiune etică şi morală. Aud că au avut slujbe bine plătite, dar nu aveau ce cumpăra cu banii din salariu; aud că tinerele familii primeau din partea statului case, cu condiţia „slujirii" eternului partid; aud că nici măcar nu era atît de greu să îţi procuri, de Crăciun, carne de porc, dacă aveai vreo cunoştinţă pe la vreun abator. Ceea ce mă frapa, de fiecare dată, era faptul că nimeni nu aducea în discuţie imensul preţ plătit pentru toate aceste plăceri pur hedoniste. Ba chiar odată, prin 2010, după luarea unei decizii politice controversate, v-am auzit şi pe voi spunînd că „în vremea lui Ceauşescu nu s-a întîmplat niciodată aşa ceva". Am stat şi în sinea mea m-am întrebat: „Oare cum e posibil să iei comunismul ca etalon pentru democraţie?" Poate Márquez avea dreptate cînd spunea că „memoria inimii elimină răul şi amplifică binele, şi graţie acestui artificiu reuşim să ne suportăm trecutul." Doar aşa se poate explica faptul că aproape nimeni nu mai invocă teroarea filajelor, a urmăririlor, şi paranoia de a nu fi trădat de vecinul cu care poate dimineaţă ai băut o cafea.

Explicaţia pentru nostalgia perioadei comuniste am găsit-o mai tîrziu, într-o seară de iarnă cînd v-am văzut pe amîndoi cotrobăind prin cutia cu fotografii vechi. Aţi rememorat anii de şcoală, imortalizaţi în încremenirea ştearsă a unor fotografii albnegru, şi tinereţea presărată cu momente importante, precum primul loc de muncă, petrecerile, nunta, naşterea mea. Brusc, am realizat că aproape toate evenimentele fericite din viaţa voastră s-au consumat înainte de 1989. Acela a fost momentul de declic în care am înţeles că nostalgicii Epocii de Aur nu regretă regimul politic totalitar, ci regretă trecerea unei perioade care, întîmplător, s-a suprapus cu tinereţea lor, şi, astfel, am început să îi privesc cu un ochi mai îngăduitor. Oricum nu aş fi avut dreptul să îi judec pentru nimic.

Sînt incapabil să îmi imaginez ce aş fi făcut dacă, acum un sfert de veac, aş fi avut 20 de ani. Nu risc să spun că aş fi ieşit în stradă pentru dreptul la libertate. Ar fi o afirmaţie hazardată. Singurul punct de vedere din care pot să văd această situaţie este cel al copilului născut după 1989. Pentru mine, fiu al Revoluţiei, sacrificiul miilor de oameni a creat numeroase avantaje fără de care îmi este imposibil să percep existenţa actuală. Astăzi putem face studii în străinătate; putem să ne etalăm, fără nici un fel de îngrădire, convingerile, pe bloguri şi site-uri de socializare, conectîndu-ne astfel la realităţile, mereu în mişcare, ale lumii contemporane.

Totuşi, în această ecuaţie îmi rămîne o necunoscută pe care aş vrea să o reformulez sub formă de întrebare pentru toţi cei care regretă comunismul. De ce insistăm să le tragem o palmă celor care, în decembrie 1989, pe străzile marilor oraşe, şi-au dat seama că trebuie să construiască o lume mai bună pentru copiii lor? De ce vorbim astăzi, din ce în ce mai acuzator, despre o aşa-numită stagnare a societăţii, din toate punctele de vedere: politic, economic sau cultural, cînd perioada comunistă nu a reprezentat altceva decît iluzia prosperităţii? Oare s-a uitat faptul că înainte 1989 „viaţa" politică lipsea cu desăvîrşire, singura opţiune fiind dictatorul decrepit, izolat de realitate între pereţii palatului prezidenţial? Sau viaţa culturală era mai dinamică, atunci cînd literatura bună era modificată pentru a corespunde ideologiei? Lista întrebărilor este nesfîrşită, dar răspunsul este acelaşi. Consider că despre stagnare nici nu poate fi vorba dacă sîntem capabili să facem o analiză obiectivă. Chiar dimpotrivă, în două decenii am reuşit să recuperăm o mare parte din ecartul care ne separa de ţările dezvoltate ale Europei. Toate acestea le datorăm democraţiei, iar democraţia o datorăm celor care, la finele anilor '80, au ştiut să ia poziţie în faţa unui regim ce nu servea dezvoltării, ci strivirii şi restricţionării.

În cele din urmă, dragii mei părinţi, libertatea de care ne bucurăm astăzi şi posibilităţile infinite pe care le avem se datorează în totalitate generaţiei voastre, o generaţie de sacrificiu care a luptat pentru ca generaţiile următoare, din care fac şi eu parte, să se poată dezvolta într-un climat de normalitate şi echilibru. Pentru asta nu pot decît să vă respect şi să vă mulţumesc.

Cu preţuire şi respect,
al vostru fiu, Daniel

Daniel Faur, *25 de ani, profesor în Lugoj, doctorand la Şcoala Doctorală de Ştiinţe Umaniste din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara*

Dragi părinți,

La fel ca ţărişoara noastră, simt şi eu nevoia de o schimbare. După şaişpe ani de tăcere politicoasă, gînduri „rebele" adolescentine şi alte frămîntări specifice vîrstei, vă scriu acum această scrisoare, pentru a-mi regăsi motivaţia asumării a ceea ce sînt(em). Identitatea noastră dispare mai des şi mai misterios decît eroii filmelor western la care vă uitaţi cu atîta plăcere acum mai mult de douăzeci de ani în urmă. Pe de altă parte, vă scriu de dragul unei încercări, pe care mi-e frică să o numesc deja nereuşită, de a-mi aduna gîndurile. În loc de ordine, am în cap haos total, o adunătură de idei care stîrnesc Revoluţie.

Decembrie 1989, o dată însemnată cu sînge şi lacrimi în calendarele româneşti – şi în cele internaţionale –, dar o dată cu gust de patriotism şi mîndrie din sortimentul cel mai pur, cu aromă de libertate. Douăzeci şi cinci de ani mai tîrziu, libertatea şi actualitatea au ajuns să fie într-un oarecare conflict: *astăzi* a devenit nimic mai mult decît un libertinaj, o impresie că ne-am atins un scop la care au ţintit generaţii întregi înaintea noastră. Trăiesc cu senzaţia că nu sîntem capabili să ne ducem mai departe visurile, care au rămas îngropate undeva, într-un trecut iluzoriu, împreună cu doza de ambiţie ce s-a înecat în valul de noutate ce a cuprins, mai întîi încet, apoi deodată, mase întregi. Perioada aceea confuză, imediat după Revoluţie, despre care ne minţim că s-a terminat, în realitate, a fost acaparată de un occidentalism poate un pic prea brutal pentru români, care l-au adoptat însă fără vreo pretenţie, în spiritul docil şi blînd, tipic acestui popor, uneori prea entuziast, alteori prea puţin. Poate aţi fi tentaţi să spuneţi că totul e diferit, că aşa-zisul conflict între generaţii creează exact zidurile de cenzură personală pe care le credeam dărîmate în '89 şi că nu mai e nici o speranţă. Ei, vă contrazic pentru a enşpea mia oară, şi de data asta jur că am dreptate: sîntem la fel!

Atunci – cu cravata de pionier şi cheia de gît, acum – cu smartphone-ul în buzunarul din spate al blugilor rupţi, şi cu acelaşi păr ciufulit care ascunde gînduri răzleţe. Atunci – cu îngheţata Polar şi caramica tare, acum – cu cine-mai-ştie ce sortimente de îngheţate pretenţioase şi o caramea mai fină, dar cu acelaşi gust inconfundabil de copilărie. Atunci şi acum, bibelourile bunicii şi eugeniile de la bunicul, leagănele şi parcul, îmbufnările „că nu mă lasă mama afară". În definitiv, nu sîntem chiar atît de diferiţi, deşi ne separă anii. Dar mentalităţile? Sînt ele atît de opuse? Ştiu din surse incontestabile (evident, voi, cu poveştile de care mă prefac că nu am timp, dar îmi fac mereu ziua mai interesantă) că atunci totul era supus unei îndoctrinări acide, care forma umbre cenuşii, cu cearcăne uniforme, întocmai ca modul de gîndire pe care eraţi obligaţi cu toţii să-l adoptaţi, că educaţia era limitată de principiile rigide ale regimului şi de controlul permanent, însoţit de imaginea ameninţătoare a vreunui securist, departe de toată deschiderea de astăzi, care pare infinită, de modernismul aproape absurd, obscen de perfecţionist. Trăim în vremuri în care un gram de ambiţie nu se găseşte la colţ de stradă, aşa cum ne-am aştepta, ci arde mocnit, în tentative de emancipare, sîntem produsul unei generaţii ridicate din cenuşa trecutului, modelaţi la graniţa dintre independenţă şi teama de eşec după primul contact cu libertatea, avem posibilităţi nelimitate, speranţe, dezamăgiri, exact ca voi. Contrar aşteptărilor uşor negativiste, am să las la o parte poezia zilnică de plîngeri nefondate şi nemulţumiri generate de conflictul de opinii. Noi, generaţia cu *î* din *a*, vă mulţumim vouă, generaţia cu *î* din *i*, că aţi redat valoare cuvîntului *român*.

Alexandra

Alexandra Nicolae, *elevă, clasa a X-a, Colegiul Naţional „Mihai Eminescu", Iaşi; membru al clubului LOGOS*

Dragă Dora și Silviu,

Nu v-am spus niciodată mama şi tata, dar asta n-a fost pentru mine o depreciere a unui construct prin simpla lui redenumire, ba chiar din contră, a fost un mod prin care m-am apropiat mult mai uşor de voi. Şi simplul fapt că aţi acceptat nu a însemnat decît că aţi ştiut cum să vă plasaţi (şi să mă plasaţi) în raportul viitor al relaţiei noastre. Iar pentru asta vă sînt recunoscător.

Ştiu că noi n-am vorbit prea mult (cel puţin explicit) despre ce aţi trăit voi înainte de '89, dar inevitabil ne-am ciocnit de „cum era pe vremea noastră". Aşa că acum, la 25 de ani de la Revoluţie, la 25 de ani trecuţi de la sfîrşitul unei lumi cu care mă bucur că n-am apucat să intru în contact direct, şi chiar dacă orice fel de comparaţie mi se pare nedreaptă pentru voi, care aţi simţit totul pe pielea voastră, o să vă scriu despre lumea mea. Ştiu că atunci, paradoxal, dar atît de des întîlnit în istorie, sîngele a ţîşnit din acelaşi loc din care a ţîşnit fericirea, ştiu cum treceaţi prin propria voastră casă ca prin tranşee, pe sub pervaz, în camera din care scriu eu acum, pentru că de vizavi, de la policlinică, se trăgea. Nu ştiu dacă aş fi avut curaj să ies din casă, dar ştiu că de-atîtea ori mi s-a întîmplat ca indignarea pe care am simţit-o să vrea să iasă afară din mine şi să nu poată fi scoasă decît prin crearea unor situaţii imaginare (jocuri) în care eu luptam cu răul, în care încercam să elimin din propriul organism ura pentru fapte şi personaje reale, dar parcă niciodată n-a fost mulţumitor, fiind pînă la urmă doar un exerciţiu de epuizare fizică, aşa că vreau să cred din tot sufletul că aş fi avut curajul s-o fac.

Nu ştiu şi nu am ştiut nicicînd unde sau cum începe şi se termină (dacă se termină) copilăria, şi sper să mă pot încadra, măcar ipotetic, între nişte graniţe naive şi pline de energie cu ce urmează să spun acum. Eu n-a trebuit să port niciodată uniformă. Eu n-a trebuit niciodată să învăţ cîntece patriotarde sau poezii despre măreţul lider. Eu n-a trebuit niciodată să mă încolonez şi să cînt întru

preaslăvirea muncii. Eu n-am făcut armata şi, cel mai important, eu n-a trebuit niciodată să fiu tras de mînecă pentru a tăcea din gură sau a vorbi mai încet că spun ceva *interzis*. Şi pentru asta le sînt recunoscător tuturor celor care-au ieşit în stradă, ca să fie şi apoi să fiu şi eu liber. Ca să mă pot uita eu la *Tom & Jerry* (şi la capitolul ăsta sigur nu i-am dezamăgit, voi ştiţi cel mai bine), ca să pot eu să mă duc cu plăsuţa mea verde de catifea să cumpăr Fanta la sticlă, ca să poţi tu, Dora, să-mi aduci Pepsi şi să-l beau chiar la unşpe seara şi ca să poţi tu, Silviu, să-mi aduci Mars. Şi ca să pot să desfac ouăle galbene de plastic dinăuntrul ouălor Kinder şi să pierd toate jucăriile. Şi ca să pot să-mi ţin ziua la McDonald's şi să îmi pun mîna pe umărul fetiţei de care-mi plăcea. Şi ca să pot, mai tîrziu, să mă uit sub masă în *Playboy* şi să joc Counter-Strike la Internet Café, într-o pivniţă unde am refuzat prima dată o ţigară şi am ştiut c-o s-o refuz mereu. Şi bineînţeles că nu ştiam că au murit oameni pentru asta şi, pînă la urmă, ce aş fi făcut dacă ştiam? Aş fi fost atunci în stare să înţeleg ce înseamnă datoria? Nu ştiu nici în clipa asta cum ar fi fost dacă ar fi fost altfel, e o proiecţie pe care am putut s-o fac de foarte puţine ori la nivel macro, pentru că situaţii concrete am tot compus, descompus şi recompus, de cînd eram mic şi pînă acum, dar sigur n-aş fi avut părul lung atîta timp şi sigur n-ar fi fost Houellebecq scriitorul meu preferat şi mi-e teamă că mi-ar fi găsit cine trebuie un loc la partid, ca tuturor premianţilor, şi atunci aş fi avut de ales, şi vreau să cred, iarăşi, din tot sufletul, c-aş fi ales bine.

Voi nu mi-aţi repetat pînă la refuz poveştile voastre, pentru ca eu să mi le însuşesc şi să le spun tuturor ca şi cînd ar fi ale mele, cum fac atîţia şi atîţia alţii, care n-au trăit nici măcar o secundă de comunism. M-aţi învăţat, tocmai prin asta, ce înseamnă libertatea şi a fi liber, fără pilde inutile şi voturi de blam, ci lăsîndu-mă să-mi construiesc şi să aleg singur lucrurile în care cred. M-aţi privit mereu ca pe egalul vostru şi sînt sigur că aţi fi făcut asta în orice condiţii, aşa că n-aş fi avut şi n-o să am niciodată emoţii, atîta timp cît voi sînteţi părinţii mei.

Cu dragoste,
Vlad

Vlad Pojoga, *21 de ani, Facultatea de Litere şi Arte, Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu*

Dragă mamă, dragă tată,

Simt nevoia să vă vorbesc, aşa cum făceam odinioară, cînd ne strîngeam în camera mare, după ce vedeam un episod din *Star Trek*, aşteptat atît de mult de mami, şi desenele Disney, aşteptate cu nerăbdare de mine şi de Cezara. Ne spuneaţi atunci că sîntem niste răsfăţate că avem şansa să ne uităm în fiecare zi la desene şi la filme. Nu înţelegeam de ce şi de către cine vă era interzis lucrul acesta. Gîndirea mea naivă i-a găsit răspunzători pe bunicii mei, închipuiţi ca nişte gardieni puşi în faţa televizorului şi a frigiderului. Poate pentru că mereu ne povesteaţi despre comunism, unul dintre acele cuvinte dificile şi greu de explicat copiilor, ca o unealtă folosită să vă pedepsească să citiţi mai mult şi să vă petreceţi timpul liber aşteptînd la cozi interminabile, după mîncare.

„Pe vremea mea" era o expresie des folosită de voi, pe care doar acum o raportez la timpul comunismului. Ştiam că atunci cînd rostiţi cuvintele cu pricina însemna că ne trimiteţi într-un trecut îndepărtat, într-o lume în care aţi fost şi voi copii, în oraşul în care am crescut şi eu cu sora mea, dar care pare altfel în memoria voastră, un loc prosper unde – menţiona bunica de multe ori – „nu simţeai grija de mîine". Prin urmare, am început să consider socialismul o mişcare benefică pentru mersul societăţii. Pînă cînd am început să învăţ despre atrocităţile sistemului opresiv, impuse de socialism în România, şi să cred că toată perspectiva pozitivă pe care o aveţi din copilăria voastră v-a fost inoculată de comunism. De aceea, am început să am o aversiune şi faţă de această lume ostilă care v-a aparţinut şi care reprimă libertatea gîndirii. Şi mi-am dorit să fi avut 20 de ani în timpul Revoluţiei, ca să activez de partea celor care au oprit comunismul să se răspîndească pînă în zilele noastre.

Noua viziune m-a determinat să apreciez mai mult drepturile care v-au fost interzise, libertatea comunicării, dreptul de a avea convingeri politice şi religioase independente, drept care m-au făcut să analizez şi sistemul politic postcomunist. Am început să mă gîndesc la cei care voiau să fugă cît mai repede de România ceauşistă, intelectualii, artiştii, cei care voiau să se afirme, să gîndească diferit, şi eram solidară cu mentalitatea lor. Dar am realizat, cu tristeţe, că, şi în momentul acesta, reacţia societăţii la regimul actual e aceeaşi: cît mai mulţi vor să plece din România, deja o marte parte a şi făcut asta, inclusiv voi doi, părinţii mei. Ce a urmat să constat este faptul că Revoluţia nu s-a bazat şi pe un plan de restructurare, iar cei uniţi în desfiinţarea comunismului s-au dizolvat în individualităţi meschine. Conducătorii au instaurat hazardul, iar lumea frenetică şi-a cerut sălbatică drepturile.

Aţi avut dreptate, Hunedoara actuală păstrează doar numele, iar Castelul Corvinilor se ridică din cenuşa oraşului lăsat în paragină. Am păstrat în memorie ziua în care ne-ai zis chiar tu, tată, că statul român a vîndut Combinatele siderurgice, iar noul proprietar ArcelorMittal oferă ordonanţe oamenilor, ca să plece, în timp ce alţii au fost concediaţi din start. Din momentul acela, Hunedoara a devenit un oraş fără perspective, astfel încît locuitorii au plecat cu sutele în străinătate, ca să-şi întreţină familile. Comunitatea hunedoreană a început să se dezbine, înstrăinarea faţă de ţară şi de propria familie a devenit un stereotip, după Revoluţie. Copiii sînt crescuţi de bunici, iar în locul părinţilor vin pachete cu mîncare şi haine, ca să compenseze lipsa lor. Acest fapt a precedat o mentalitate modernă, capitalistă. Sportul şi artele devin domenii inferioare, în care nu se mai investesc bani în oraşe precum al nostru. Cel mai mult din familie suferi tu, mamă, care ştii mai bine situaţia în care se află sportul. Vii supărată acasă, din sălile de sport, cînd vezi că, pe zi ce trece, nu-ţi mai vin copii la handbal, pe motive că din sport nu se mai cîştigă bani.

Indiferent de situaţia în care se află Hunedoara şi întreaga ţară acum, eu nu regret comunismul, dar nici nu accept sistemul politic din ţara noastră. Lipsa voastră de acasă îmi aduce aminte de motivele care sînt răspunzătoare pentru asta, aşa că le-am materializat în acest manifest pentru dorul pe care îl port pentru voi.

Cu drag,
fiica voastră Iulia

Iulia Lasconi, *20 de ani, Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Păsări evlavioase și evocatoare

De cîte ori intru pe site-urile dedicate dascălilor și proiectelor lor profesionale, mă întreb: de ce nu funcționează nici urmă de cenzură? De ce administratorii site-urilor publică orice le vine pe e-mail, fără discernămînt, fără reacții colaterale de protest, fără minime rectificări, fără limite? Planuri de lecție haotice și calcifiate, concursuri școlare anchilozate de lozinci patriotice și obiective pedagogice enorme, testări care nu reușesc să pună la încercare decît răbdarea de a citi enunțurile etc. Toate transformă o inițiativă, altfel extrem de utilă – aceea de a oferi profesorilor din țară o ocazie de a deveni o comunitate de profesioniști –, într-un bazar de falsuri.

O profesoară de chimie se gîndește să arunce pe piața didactică „Portretul profesional al pedagogului". Și-l aruncă. Și te izbește în moalele capului: „El este un umanist care știe să fie critic cu sine însuși și absurdităților vieții, fără a fi cinic sau disperat. Este o persoană care se autodezvălue astfel încît elevi pot vedea și virtuțile și imperfecțiunile. Păsind sigur pe pămînt, profesorul ajută elevi să-și dezvolte voința, curajul și speranța în realizarea potențialului. Profesorul e și un bun colaborator, acordînd o mare valoare colegiabilității. (...) Toate se schimbă pe pămînt, dar pedagogul nu se schimbă ci crește odată cu societatea, odată cu schimbările din ea și cerințele unei noi generații care are nevoie de tot acel cuvînt cald și dulce al profesorului, numai că adaptat la timpurile noi. Este foarte esențial ca un pedagog să nu fie doar o autoritate pentru elevi săi. Profesorul îi poate copleși pe elevi cu știința lui, îi poate uimi cu personalitatea lui." Aș avea două sugestii pentru fraza finală: nu copleși, ci ucide, și nu uimi, ci ului: profilul dascălului, din textul plin de erori gramaticale, pare a fi ceva între Alida Valli și mitropolitul Banatului.

O altă profesoară iubește limba română. Și cartea. Și vrea ca și elevii săi să le iubească. Pentru asta, face un plan de lecție, cu obiective și etape: „Elevii trebuie astfel pregătiți încît să devină nu numai beneficiarii limbii (sic!), ci și creatori de limbă. (...) Se citesc două scurte esee(!) cu tema: Frumusețea limbii române. (...) Elevii sunt cei care concluzionează *(sic!)*. (...) Unul dintre copii împărtășește celor prezenți la activitate *Imnul* lui Dimitrie Anghel."

Într-un alt colț de țară și de catedră, dascălul le propune elevilor să discute „despre păsări precizînd sensuri apropiate despre cuvîntul pasăre: eternitate, eter, evlavioase, evocatoare (trilul lor) etc. Și acum, elevi, am dedus că toate aceste cuvinte sunt de fapt niște necuvîntătoare. Deci, necuvîntătoarele sunt mereu alături de noi, ne aud, ne văd, chiar dacă nu ne înțeleg, viața fără de ele ar fi mai monotonă, nu atît de frumoasă."

Un proiect de lecție anunță o metodă simplă, ingenioasă de implicare a elevilor în actul învățării: un tabel cu trei coloane de completat pe parcursul orei: „ce știu", „ce vreau să știu" și „ce am învățat". Se presupune, deci, că elevul este întrebat și lăsat liber să răspundă. Fals: în proiect sînt trecute cu exactitate răspunsurile „corecte": „Le cer elevilor să treacă în prima coloană tot ce știu în legătură cu opera (modurile de expunere, felul narațiunii, locul și timpul, personaje, specia din care face parte). În cea de-a doua coloană (ce vreau să știu), elevii vor trece: Momentele subiectului. Informez elevii că vor învăța să consolideze conținutul acestei opere prin identificarea momentelor subiectului."

După cum vă spuneam, pe siteurile cu pricina nu protestează nimeni: nici administrator, nici dascăli cu proiecte foarte bune, nici părinți. Nici Ministerul Educației. Acceptă cu toții, de dragul a cîtorva mii de vizualizări aducătoare de publicitate, vecinătatea unor stricători de minți și de limbă. Despre descurajarea interesului pentru învățătură și despre prestigiul șubrezit al dascălilor nu mai vorbim...

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

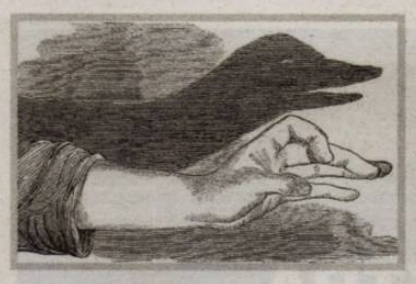

Iaromira POPOVICI

bazar

Lumini, intemperii și Moș Nicolae

Am rămas una dintre persoanele convenționale care, în fiecare an, se bucură cînd se aprind luminile orașului, de dinaintea Crăciunului. În fiecare an vreau să le văd, nu o dată, ci de zeci de ori, spre stupoarea apropiaților mei. Nu doar pe cele de pe Magheru, ci pe cele de pe Kiseleff, Victoriei, Aviatorilor, Kogălniceanu, și chiar din Militari ori Berceni. În fiecare an, mă înham la obișnuitele discuții inutile pe această temă, combătîndu-i (recunosc că fără a fi documentată, pentru că am refuzat să mă documentez) pe cei care înjură luminile orașului meu, mereu cu aceeași placă (desigur, de multe ori adevărată): spunînd că sînt urîte și scumpe degeaba...

Îi combat nu în sensul în care nu sînt de acord cu ei: de cele mai multe ori, au dreptate. Dar nu asta e perspectiva care mă interesează, mai bine zis, pe care o pot duce într-un anume moment altfel al anului: de sărbători. Atunci vreau, pur și simplu, să mă bucur, cu orice preț, și sînt chitită să nu las nimic și pe nimeni (desigur, întotdeauna există excepții cu adevărat grave, dar nu despre asta e vorba aici...) să-mi strice plăcerea Crăciunului și a așteptării sale. Pînă și mama mea, care era o persoană foarte critică, voia, în fiecare an, să vadă luminile orașului și se bucura de ele.

Despre lumini se poate cîrcoti oricînd și oricît. Sînt prea scumpe, prea calde, prea reci, prea bogate, prea sărace, prea mov, prea verzi... Anul ăsta e brad, ba nu e brad, e pom, e stea, e mai frumos la Paris, ba la Viena... Și totuși, lumea se îngrămădește, în fiecare an, pe sub bolțile licăririlor imperfecte, într-un du-te vino de multe ori fără rost, doar pentru că luminițele au dat semnalul. Au dat semnalul la sărbătoare.

Anul ăsta, ce-i drept, vremea nu prea a ținut cu ele. Cam a doua zi după ce le-au montat, a plouat, a burnițat continuu și apăsat. Deplasarea prin oraș semăna cu înotul din unele coșmaruri, în care te lupți cu valurile de apă mocirloasă și nu poți înainta. Prin Bucureștiul proaspăt luminat, dar foarte umed, te puteai, totuși, mișca, dacă făceai față băltoacelor de adîncimi variabile și vîntului care, pe la colțurile descoperite, se-nverșuna fără rost. Și totuși, în ciuda intemperiilor, nu știu ce m-a împins la un drum nesfîrșit prin orașul lacustru.

De fapt, știu. De cîte ori au fost intemperii, a nins, a plouat torențial ori au bătut vînturi frenetice, parcă ceva m-a împins, mai ales dacă se întîmpla de sărbători, să o pornesc la drum, așa, tot înainte, orbește. O dorință acută, deși complet nenecesară de a înfrunta intemperiile, natura moderat – și, totuși – controlat dezlănțuită. Farmecul luminilor a fost, de fiecare dată, cu atît mai mare...

Rezistența mirajului luminițelor (oricît de prăpădite ar fi fost acestea în realitate) pe sub rafale mi-a dus aminte de credința în Moș Nicolae, din copilărie: un moș mai mic decît Moș Crăciun (pe vremea aceea, nu mă ducea gîndul la sfînt și nici nu bănuiam vreo suprapunere între cei doi moși, erau pur și simplu doi aducători de cadouri, la distanță mică unul față de altul...), dar cît se poate de real. Dovada era evidentă: cadourile din cizme, lăsate invariabil, chiar dacă nu-l puteai vedea în carne și oase, ca pe Moș Crăciun...

Tatăl și bunicul meu glumeau mereu, malițios, pe seama bietului Moș Nicolae, pe care-l făceau Niculiță și spuneau că ar fi băut cu el și alte snoave demitizante. Eu îi combăteam mereu. Dovadă a existenței sale erau nu doar cadourile, ci și scrisorile explicite pe care le lăsa în cizme. Precum – și poate mai ales – dorința mea nesățioasă ca acesta să fie un personaj real.

Sosirea lui Moș Nicolae era – și a rămas – începutul perioadei de fericire. În ultimii ani, la nivel public – și urban – venirea lui e marcată de aprinderea luminilor (care doar anul ăsta s-a petrecut mai devreme). De pe 5 decembrie încolo, nu prea mai e timp de cîrcoteală și resentimente. Măcar atît am învățat din experiența lui Scrooge, în care nu voiam să mă transform. Bucuria savurării lucrurilor mici, și apoi a dăruirii lor (ba chiar și a unora ceva mai mari...) e cea care mă ține, an după an, într-o altfel de stare, de pe 5 pînă pe 25 decembrie.

Selma IUSUF

legende urbane

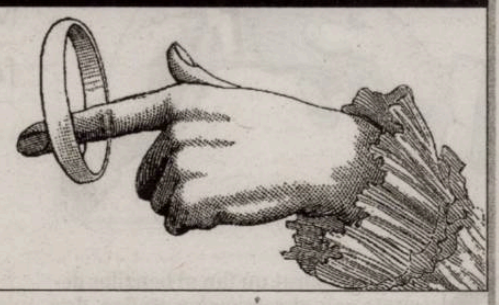

Egalitate și fraternitate la 10 mii de metri

Bănuiesc că o să vă supărați mulți pe mine. Că o să ziceți că n-am habar de principii de bază ale creșterii și prosperității unui business și alte argumente economice lipsite de suflet. N-are nimic, textul ăsta rămîne oricum vorbă-n vînt, n-o să mă asculte pe mine nimeni din industria transportului de călători prin aer.

Pentru că aș desființa cîteva chestii și acțiuni permise în avioane. Aș desființa, în primul rînd, cu mare drag, clasa business. La zece mii de metri în aer se petrece cel mai vizibil și acut fenomen de segregare socială în mijlocul a cîtorva zeci de oameni care se îndreaptă spre aceeași destinație. Unii zboară cu genunchii la gură, alții se lăfăie în fotolii la orizontală. Unii mănîncă cîte un sandviș amărît, alții, la 3 metri mai încolo, au, cică, somelier. În ordinea servirii, iau cu copy-paste din oferta de menu business a unei oarecare companii aeriene, care sună cam așa: „Supă și aperitive, la alegere, unul din cele trei feluri de meniu principal, o gamă largă de băuturi alcoolice și nonalcoolice, deserturi asortate și brînzeturi; vinul potrivit meniului selectat va fi recomandat de un somelier, fin cunoscător în ale degustării vinului." Culmea e că în multe împărțiri de prost gust din avioane, clasa business e separată de restul populației doar printr-o perdea amărîtă de pluș. Toate mirosurile din puii flambați ai snobilor ălora intră în nările poporeanului care-și ține geanta cu pașaportul și „euroii" între genunchi.

O să spuneți că oamenii ăia de la business plătesc o grămadă de bani pentru serviciile respective. Eu vă întreb de ce ai avea nevoie să zbori la business într-o călătorie scurtă, de pildă. De două-trei-patru ore. Timp în care probabil că poți să stai ca omul cu fundul pe scaun, nu neapărat lungit, timp în care ar trebui să-ți ajungă probabil o gustare frugală. O să-mi spuneți că e, de fapt, o repetare în mic a unor realități mari de pe pămîntul stabil de jos, așa că ce atîta dramă. Eu vă spun că mi se pare a fi cel mai grosier mod de a umili niște oameni. Cum îi poți lăsa pe unii să aibă doi metri la dispoziție ca să-și întindă picioarele, în timp ce dincolo, înghesui, la limita pericolului, din ce în ce mai mulți oameni în din ce în ce mai puțin loc, tot de dragul profitului. Bănuiesc că, dacă faci o medie de spațiu și costuri, poate să fie toată lumea mulțumită. În orice caz, eu una n-aș putea să stau la business cu nici un chip. Mi-ar fi extrem de jenă să stau cu un pahar de șampanie în mînă, în timp ce oamenii de la economic, care se îmbarcă după mine, îmi calcă cu sfială prin spațiu, ca niște rude sărace venite în vizită. Oricum, ați observat probabil că nasolii ăia de la business nici nu se uită în ochii economicilor, în timpul îmbarcării. Bănuiesc că le-o fi și lor jenă. Nu mai bine le curmăm suferința?

Dincoace, la economici, aș interzice rabatarea scaunelor, în poala ăluia care stă în spatele tău. De cîte ori nu vi s-a întîmplat să treceți razant pe lîngă o criză de nervi, în momentul în care persoana din față și-a lăsat scaunul, ca pe un șezlong, fix pe genunchii dumneavoastră, și așa înghesuiți? Serios, care e treaba? După ce că locurile sînt înghesuite la limita unui puseu de claustrofobie, de ce să mai păstreze companiile aeriene și producătorii ăștia de scaune de avion opțiunea rabatării scaunului? Nu folosește la absolut nimic în spațiile astea meschine. Opțiunea rabatării e la urma urmei o rămășiță din vremurile de aur ale zburatului, cînd lumea avea loc pentru picioare și se îmbrăca frumos pentru marele eveniment al călătoriei.

Tot la economici n-o să înțeleg niciodată cum ajunge o singură persoană să ocupe cu bagaje jumate din spațiul de sus, cum se face că în lupta surdă pentru mai mult spațiu mai rămîne lumea cu nervii intacți și de ce toți copiii care urlă nimeresc fix în spatele meu. Eh, probabil că e o altă latură a norocului personal, același care mă îndrumă spre casierițele cele mai nepricepute dintr-un magazin.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

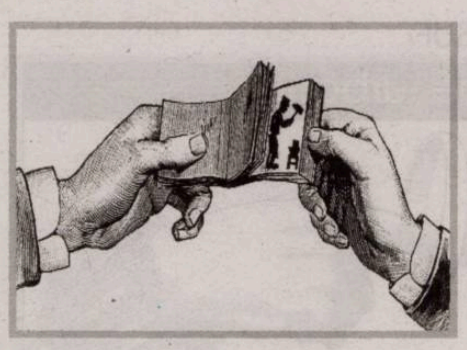

Marius CHIVU

feedbook

Romane grafice frumoase & educative

Nu sînt neapărat un fan al benzilor desenate sau al romanelor grafice, dar îmi plac. Iar faptul că în ultimii ani s-a pus pe picioare, printre altele, un Muzeu al Benzii Desenate (www.muzeulbd.ro), s-a tipărit *Istoria benzii desenate românești*, realizată de Dodo Niță și Alexandru Ciubotariu (Editura Vellant, 2010) și există un Salon Internațional al BD – toate acestea nu fac decît să ridice valoarea și viziunea fenomenului cultural de la noi.

În 2001, Editura Humanitas și Librăria Jumătatea plină au tradus și au tipărit versiunea grafică realizată de Edmond Baudoin (tradusă în limba română de Anamaria Pravicencu) a romanului *Travesti* de Mircea Cărtărescu. La vremea respectivă, acel roman grafic româno-francez, realizat la două mîini, una de scriitor, cealaltă de ilustrator, părea un OZN în spațiul cultural românesc. Tot un fel de obiecte grafice neidentificate sînt și cele trei romane grafice de autor sau colaborări între scenariști, desenatori și istorici români și cehi, editate de aceeași librărie/editură Jumătatea plină (www.jumătateaplina.ro). Este vorba de o colecție intitulată „Relații ceho-române în bandă desenată" și creată la inițiativa Ambasadei Republicii Cehe la București, colecție care, conform descrierii oficiale, marchează, prin opt cărți, cîteva momente din istoria comună a celor două țări: „Desfășurate de-a lungul a cinci secole, poveștile alese sînt inspirate din fapte reale și ilustrează împletirea destinelor personale cu Marea Istorie... Aceste cărți contribuie la creșterea interesului publicului atît pentru istoria comună a Cehiei și României, cît și pentru banda desenată, una dintre cele mai creative forme artistice ale zilelor noastre." Pentru editorii de la Jumătatea plină, Anamaria Pravicencu și Octav Avramescu, acest proiect este într-adevăr o bună oportunitate pentru a colabora și a-i face cunoscuți pe tinerii ilustratori ai scenei românești de bandă desenată.

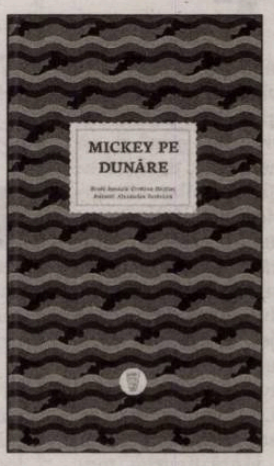

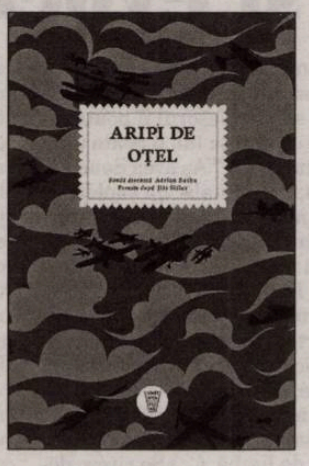

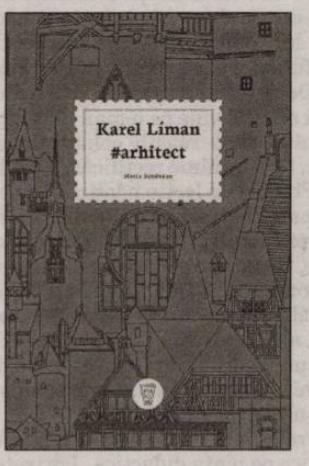

● ***Mickey pe Dunăre*, bandă desenată de Cristian Dârstar, scenariu de Alexandru Berceanu, Jumătatea plină, 2014.**

Primul roman grafic al seriei marchează și colaborarea dintre ilustratorul autodidact Cristian Dârstar și regizorul Alexandru Berceanu, membru al grupului de dezvoltare a dramaturgiei dramAcum, cel care cu această ocazie își face și debutul ca scenarist de bandă desenată. *Mickey pe Dunăre* spune povestea unei familii de turiști cehoslovaci, aflate în vacanță pe litoralul Mării Negre în 21 august 1968, cînd tancurile țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia, în frunte cu armata sovietică, trec granița Cehoslovaciei, punînd astfel capăt Primăverii de la Praga, reformă instituită de Partidul Comunist Cehoslovac condus de Alexander Dubcek. Intriga politică este precedată și de o situație familială, căci pe 17 august, Ceaușescu urma să aibă o conferință de presă la Praga, iar soția cuplului protagonist al poveștii, care e jurnalistă, are dreptul să pună o întrebare și, astfel, rămîne în Cehoslovacia în timp ce familia pleacă spre România, urmînd să se întîlnească ulterior la Mamaia. Povestea grafică evoluează în paralel cu tensiunea conferinței de presă, unde Ceaușescu face figura unui politician naiv, și cu drumul cu mașina al turiștilor prin București, unde rulează, la Cinema Patria, filmul lui Jirí Menzel – *Trenuri bine păzite,* și de unde cumpără Coca-Cola de la un tonomat Comturist, apoi și cu relaxarea de pe litoralul românesc, unde există turiști suedezi, iar Margareta Pâslaru cîntă seara la Melody Bar; asta pînă cînd vestea invaziei Pragăi se răspîndește și turiștii cehoslovaci se îndreaptă grăbiți și îngrijorați spre casă, trecînd prin Bucureștiul care sărbătorea – ce ironic! – 23 August.

Mickey pe Dunăre – care a primit și Premiul II în cadrul competiției Celor mai frumoase cărți din România – este un roman grafic cu foarte multă informație politică și culturală (dar și cu mult umor): se discută despre cartea lui Ludvík Vaculík, manifestul *Două mii de cuvinte,* care putea duce și mai departe Primăvara de la Praga, indirect, se face și portretul lui Ceaușescu și, cel mai important, este surprins momentul de simpatie reciprocă dintre români și cehoslovaci, de după poziția României de condamnare a invaziei trupelor Tratatului de la Varșovia. Pentru ca tot contextul politic să poată fi înțeles cît mai bine de generațiile tinere, toate aceste nume și date istorice sînt reluate, la finalul romanului grafic, într-o prezentare sufi-

● ***Aripi de oțel*, bandă desenată de Adrian Barbu, poveste de Jirí Sitler, Jumătatea plină, 2014.**

Al doilea roman grafic al colecției, ilustrat de filologul, muzicianul și autorul de BD Adrian Barbu, după o poveste reală cercetată, cum spuneam, de istoricul Jirí Sitler, este inspirat de viața pilotului ceh Josef Balejka, un personaj foarte interesant: aviator de elită, refugiat, prizonier, fugar, erou de război, vagabond... Josef Balejka a făcut parte din contingentul de soldați cehi care, după atacarea Poloniei de către Germania nazistă, la 1 septembrie 1939, au luptat de partea polonezilor, formînd Legiunea cehoslovacă de voluntari, condusă de generalul Lev Prchala. O parte dintre aceștia s-au retras după înfrîngerea Poloniei în România, alții rămînînd într-un fel de prizonierat pe teritoriul sovietic, pînă în 1941, cînd au reintrat în luptă. La acea vreme, în România activa, ca reprezentant al organizației cehoslovace de rezistență DORA, un colonel pe nume Heliodor Píca, care, pînă să fie reținut de membrii progermani ai Gărzii de Fier, a salvat sute de cetățeni cehi și evrei înrolați ulterior în armata cehoslovacă. Ca și în cazul lui *Mickey pe Dunăre,* și de data aceasta există o prezentare care să-i familiarizeze pe cititori cu contextul războiului, romanul grafic concentrîndu-se pe aventurile cvartetului de piloți cehi, deveniți faimoși mai tîrziu în Bătălia pentru Britania: Josef Balejka, Vilém Kosar, Josef Frantisek și Matej Pavlovic.

● ***Karel Líman #arhitect*, Maria Surducan, Jumătatea plină, 2014.**

După două romane grafice, unul politic, celălalt de război, cel de-al treilea titlu al seriei este foarte cultural, deși nu lipsit de date politice. Maria Surducan imaginează un foarte ingenios și amuzant scenariu, folosind tipul de comunicare al Facebook-ului, cu comment-uri și like-uri, pentru a spune povestea arhitectului ceh Karel Líman (născut la Mlada Boleslav, în 1885, dar mort la Brașov, în 1929), invitat de Regele Carol I și de Regina Maria să se ocupe de redecorarea Palatului Peleș, construirea Pelișorului și reamenajarea interioarelor Castelului Bran. Amănuntele istorice ale acestei colaborări sînt date în finalul romanului de istoricul de artă Ruxandra Beldiman, însă povestea este spusă și desenată foarte ingenios de Maria Surducan (despre ale cărei ilustrații la basme românești am mai scris aici), al cărei personaj feminin Ioana vizitează, mai întîi, cele două palate, avînd o relație de interacțiune cu prietenii ei pe Facebook, din comentariile cărora reiese povestea arhitectului și, bineînțeles, multă informație privind stilurile și influențele arhiecturale ale palatelor Peleș și Pelișor; iar mai apoi face o vizită și la Bran cu prietenul ei Cosmin, din ale căror discuții se conturează și povestea castelului.

Cum spuneam și la început, fără să fiu un fan al romanelor grafice, mi-a plăcut foarte mult să parcurg cele trei cărți editate atît de frumos de Jumătatea plină, cărți deopotrivă amuzante și educative, din care eu însumi am aflat multe lucruri noi, convingîndu-mă o dată în plus de caracterul dexter, creativ și plurivalent al benzii desenate. Le recomand cu tot dragul.

PUBLICITATE

„Totonel n-a vrut să mă impresioneze“

– interviu cu regizorul Alexander NANAU –

Pe 18 decembrie, la HBO, va avea loc premiera filmul lui ***Alexander Nanau*** – Toto şi surorile lui. *În 2010, regizorul a obţinut, cu* Lumea văzută de Ion B., *un Premiu Emmy. După patru ani de la acest succes, Alexander Nanau ne propune un nou documentar, cu o poveste puternică, despre speranţă, într-o lume în care pare că a fost tăiată de la rădăcină, şi salvare. Mediul în care trăim ne condiţionează. Dar supravieţuitorii găsesc întotdeauna fisura din zid. Iar Totonel, protagonistul filmului, e un astfel de personaj.*

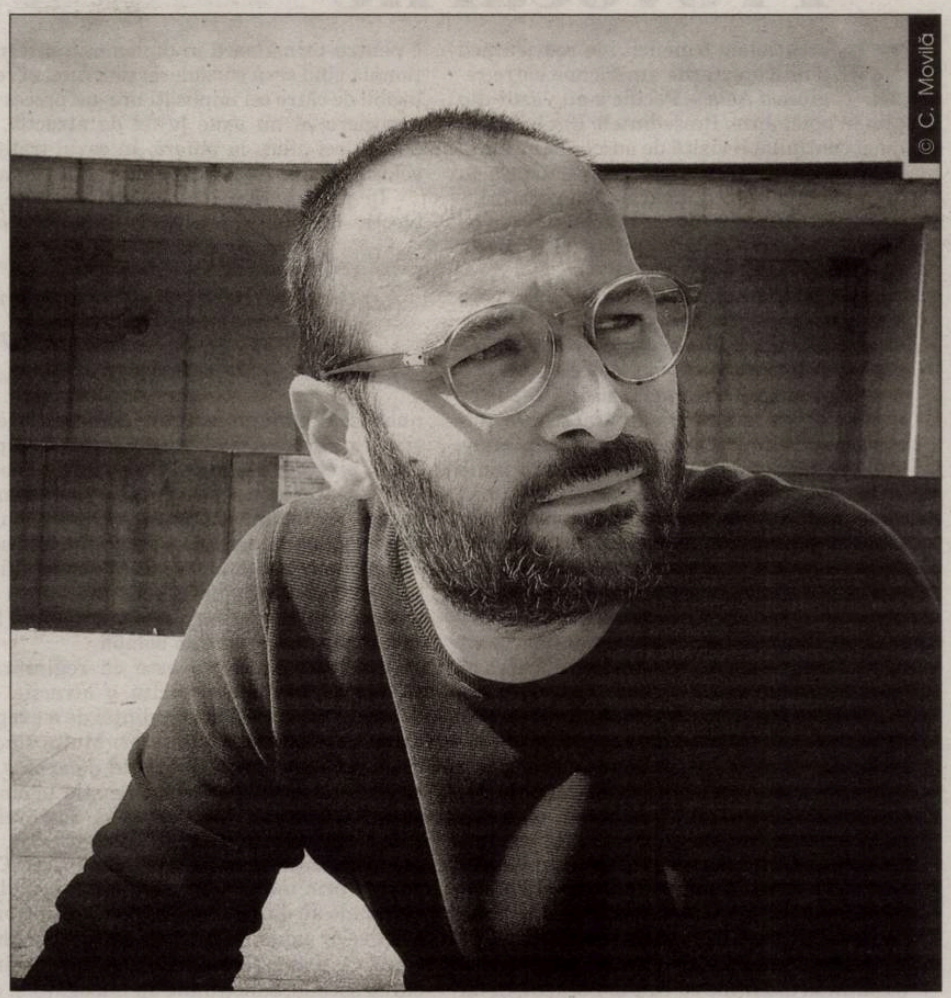

Cum aţi ajus la povestea de acum?

Povestea a început aşa: m-a oprit cineva de la Strada Film pe stradă, mi-a zis că au mici fonduri să facă ceva despre comunităţi rome, şi m-a întrebat dacă m-ar interesa. Nu mi-a sunat neapărat a ceva ce aş fi vrut să fac, dar am acceptat să mă duc prin ţară şi să investighez un pic subiectul. Am întîlnit atunci foarte mulţi copii mişto, care trăiau în condiţii deplorabile: analfabeţi, nemîncaţi şi neîngrijiţi. Mă gîndeam că nimănui nu-i pasă de problemele lor. Aşa, ca-n filmul lui Buñuel – *Los Olvidados*.

Îmi imaginam cum este să fii în pielea unora dintre ei, să ai 8-9 ani şi să-ţi dai seama că eşti inteligent, talentat, dar nu vei avea nici o scăpare din lumea aceea în care te-ai născut dintr-o pură întîmplare. Şi-atunci, le-am propus celor de la Strada Film să fac un film strict din această perspectivă, a unor copii, excluzînd adulţii, şi chiar şi formal, mergînd cu camera la înălţimea copiilor. Propunerea a fost acceptată şi am început să caut personaje a căror situaţie de viaţă ar fi putut conţine elemente suficiente pentru o poveste de film, care să fie mai mult decît doar un caz social. După vreo trei luni de căutări, l-am găsit pe Totonel, în Bucureşti, în Ferentari. Apoi am vorbit cu Andreea, sora lui, mi-am dat seama că au această poveste cu mama la închisoare şi, după cîteva zile, am întîlnit-o pe Ana, cealaltă soră. Aşa am decis că sînt toţi trei foarte interesanţi şi ar fi o posibilă abordare a unui film.

> *„În Ferentari, povestea lor există multiplicată de zeci şi sute de ori.“*

În Ferentari, povestea lor există multiplicată de zeci şi sute de ori. Dar cel mai important pentru mine, la un documentar, e decizia de a alege un protagonist. Şi asta s-a văzut şi la *Ion B.*, unde am avut un protagonist puternic, exact ca la ficţiune. Pentru că protagonistul va face apoi cam 80% din ce ai nevoie, ca să te incite personal şi să poţi modela mai departe. Dacă protagonistul n-are personalitate, filmul nu funcţionează. Aşa m-am uitat şi la copii, m-am uitat la ei să văd care pot fi acele personaje care să poată ţine în picioare un film, cinematografic vorbind.

Ce vă aduceţi aminte de la prima întîlnire cu Totonel?

Totonel era singurul dintre copii care n-a vrut să mă impresioneze. Dacă toţi ceilalţi se străduiau, pentru că ştiau vag că sînt cineva care vrea să facă un film cu ei, Totonel era foarte *cool* şi foarte distant, şi nu încerca în nici un fel vizibil să atragă atenţia. În acelaşi timp, părea conştient de ce face. Şi prin asta m-a atras pe mine.

Am început să fiu atent la el. Asta după ce mă focalizasem pe un alt băiat, care într-o bună zi l-a adus pe Totonel cu el. Eram în faza în care filmam şi testam să văd cum reacţionează copiii la cameră şi mediul lor la cameră. Şi, deşi şi celălalt băieţel era foarte interesant, cum a apărut camera, s-a dărîmat aparenţa. Asta nu s-a întîmplat niciodată în cazul lui Totonel. Nu conta dacă sînt cu sau fără cameră.

Ce a însemnat impactul cu o lume pe care n-o cunoşteaţi deloc?

Ferentariul era, pentru mine, un punct negru pe hartă. Şi trebuie să recunosc că primele dăţi cînd m-am dus acolo, îmi parcam maşina în afara cartierului. Şi aveam nişte prejudecăţi pe care, probabil, toţi oamenii le au, şi într-un final, pentru mine a fost şi o experienţă de viaţă, din care mi s-a confirmat mai clar ca niciodată că oamenii nu sînt cum se spune că sînt. Iar după primele două vizite în Ferentari, mi-am dat seama că totul e o tîmpenie, nu este atît de periculos cum se zice. Oamenii pe care i-am întîlnit acolo au fost nişte oameni de treabă, n-am fost furat, înşelat, deci mi s-a schimbat cu totul percepţia. Şi toată această experienţă am încercat s-o transpun în film. Pleci dintr-un punct în care vezi într-un anumit fel oamenii, iar apoi îţi dai seama ce poţi să descoperi în acei oameni.

Dincolo de prejudecăţi, lumea personajelor dvs. rămîne una dură. E ea una condamnată?

E o lume care conţine multă autodistrugere în ea, pentru că sînt oameni care s-au născut într-un context. Am întîlnit oameni între 15 şi 30 de ani, la fel ca Totonel, care chiar dacă au avut nişte şanse la educaţie, la începutul anilor '90, ulterior le-au ratat, societatea românească i-a marginalizat din ce în ce mai mult, nu s-au mai dus la şcoală. Asta a fost pentru mine cel mai dureros. Să întîlnesc oameni de 25 de ani, cu o inteligenţă ieşită din comun, dar care n-au altă cale. Viaţa e un pic mai complexă, şi ei n-au ales să se nască şi să ducă viaţa asta. Şi asta încearcă să spună şi filmul. În spatele fiecărui om există o complexitate de vise, de talente, de modele, de aspiraţii. Cu ajutorul celor trei personaje, poţi vedea în ce măsură e impregnată fiecare vîrstă cu tipare de viaţă şi gîndire, şi cît se mai poate elibera fiecare din ele.

Cum se creează intimitatea regizorului cu personajele sale?

Intimitatea care ajunge apoi pe ecran e rezultatul unor relaţii pe care le legi acolo. Eram într-o relaţie bună atît cu cei care se drogau în faţa camerei, cît şi cu copiii, cu gardienii sau cu un judecător. Dacă întîmpini oamenii cu înţelegere şi nu-i judeci, atunci ei simt asta şi automat se deschid. Cred că totul ţine de o proprie atitudine faţă de viaţă, iar ca documentarist, una dintre regulile de bază e să fii deschis şi să nu judeci pe nimeni. Iar ei cred că au simţit asta şi, exact cum mi-a spus unul dintre tinerii care se drogau acolo: „E clar că tu ai putea trăi şi aici cu noi, şi în cercuri înalte.“ Cînd mi-a spus asta, mi-am dat seama că totul e bine, că ei nu se simt invadaţi de cineva din afară, de cealaltă parte a societăţii, care a venit să-i judece. Au înţeles foarte repede că filmările le fac bine lui Toto şi surorilor lui, că stăm acolo cu ei, că asta îi animă să se dezvolte într-o anumită direcţie. Mulţi dintre ei şi-ar fi dorit, probabil, să li se fi întîmplat şi lor asta cînd aveau vîrsta lor. Dacă n-a fost aşa, au spus că vor să se vadă măcar cum trăiesc ei acum. Şi atunci, accesul a fost total.

> *„E o lume care conţine multă autodistrugere în ea.“*

Poate schimba un documentar destinele personajelor sale?

Sigur. Dar, în final, deciziile ţin de ei. Procesul facerii unui documentar, faptul că o echipă de filmare stă o bună bucată de timp acolo cu personajele, în mediul lor, că interacţionează, evident că te schimbă pe tine. Începi să vezi altfel. În cazul lui Totonel, lucrurile stăteau aşa: mama lui era plecată, de cînd el avea 5-6 ani. Trăia printre oameni dependenţi de droguri, care nu considerau că a avea grijă de el intra în sarcina lor. E vorba despre un copil nepupat, nemîngîiat, care nu are nici un reper de sine. Nu i-a spus nimeni niciodată: eşti frumos, eşti deştept, lucrurile de bază de care au nevoie copiii în cîştigarea încrederii. Şi, deodată, vine cineva din afară şi zice că eşti important, interesant, devine preocupat de tine şi, atunci, automat, fiind vorba despre un copil, vedeam în fiecare zi cum începea să se lumineze şi să aibă alte repere şi alte modele. Voiam să facem un documentar despre situaţia lui, de fapt, dar povestea s-a dezvoltat cumva în altă direcţie. Esenţial pentru dezvoltarea lui a fost faptul că el mergea la un club care se numeşte Clubul de Educaţie Alternativă, care a fost înfiinţat de un rom, Valeriu Nicolae – şi el provenea dintr-un mediu sărac, dar a avut inteligenţa şi norocul să studieze şi să plece să lucreze în străinătate. Cînd s-a întors, a vrut să-şi ajute comunitatea şi a înfiinţat acest club.

Colaboratorii lui Valeriu din Club, care apar în film, de altfel, iau aceşti copii de pe strada Ghetoului, nemîncaţi, neîngrijiţi, de multe ori semiabandonaţi, ca în cazul lui Totonel, şi pe parcursul unui an jumate, cît au durat filmările, i-am văzut cum s-au transformat. Au început să meargă la şcoală, veneau alergînd la Club, unde se ocupa cineva de ei, unde învăţau să cînte, să danseze, să numere, să citească, să facă lucruri la care erau talentaţi, şi au înflorit. Iar în cazul lui Totonel, al Andreei şi al Anei, o perioadă, faptul că eram acolo cu ei, evident, le-a dat o altă energie de schimbare. De exemplu, Andreea nu cred că rămînea în acel Club dacă nu existau filmările. Ea a apărut prima dată acolo, cu prietenele de vîrsta ei, odată cu noi. Aveau toate în jur de 14-15 ani. Prietenele au plecat, n-au rămas, dar ea, pentru că ştia că vrem să facem un film despre ea şi Totonel, a continuat să vină la Club, unde eram şi noi.

Da, un film, o piesă de teatru, orice am fi făcut cu aceşti copii, orice contact creativ, evident, schimbă oamenii.

Spuneaţi, după Ion B.: *„Filmul a adus cu sine un soi de responsabilitate pentru mine.“ S-a întîmplat la fel şi cu Totonel?*

Pe plan personal, da. Dar avînd în vedere că Totonel e mai mult decît protejat în acel Club, şi că oamenii aceia sînt un fel de părinţi pentru el, ar fi cumva necinstit din partea mea să mă bag peste ei. Şi atunci, încerc să păstrez un fel de distanţă sănătoasă. Am făcut filmul împreună, organizez, la unele festivaluri, împreună cu oamenii de la Club să mergem să prezentăm filmul. Institutul Cultural Român ne susţine şi plăteşte deplasarea şi cazarea lui Totonel şi a adultului desemnat să-l însoţească. Mă interesez în continuare de situaţia lui, ca să ştiu că este bine. Nu pot să mă implic mai mult decît atît, pentru că n-ar fi cinstit, pentru că eu, dacă încep să fac următorul film în Noua Zeelandă, nu voi mai fi acolo pentru el. Oamenii de la Clubul de Educaţie Alternativă al Fundaţiei „Policy Center for Roma and Minorities“, care îl ajută pe el şi pe mulţi alţi copii, şi care l-au făcut om, sînt tot timpul acolo. Totonel are acum 14 ani, e mare, e frumos şi deştept, la şcoală e în clasa corespunzătoare vîrstei lui, dansează în continuare.

El pare salvat.

Nu mai are cum să cadă înapoi. E atît de conştient de ce-i bine şi ce e rău pentru el, aşa cum se vede şi în film, că nu cred că mai are cum să se întoarcă de unde a plecat.

a consemnat Ana Maria SANDU

Christopher R. HILL

America într-o lume nouă

Provocările Americii în Orientul Mijlociu

Potenţialele beneficii ale reorientării politicii externe americane către regiunea Asia – Pacific s-au văzut din plin în noiembrie. Preşedintele Barack Obama a continuat o vizită de succes la forumul APEC în China, cu o escală fructuoasă în Myanmar, pentru a încuraja tranziţia politică a ţării, înainte de a-şi încheia turul cu extrem de productivul summit G-20 de la Brisbane.

Dar în Orientul Mijlociu, unde miza pare să crească pe săptămînă ce trece, Statele Unite au întîmpinat obstacole. Într-adevăr, se pare că e greu de ajuns la un consens cu privire la ce anume trebuie făcut mai departe.

Gîndiţi-vă bunăoară la tratativele nucleare cu Iranul, care tocmai au fost prelungite din nou, de data aceasta pînă în iunie 2015. Amînarea termenului pentru a ajunge la un acord definitiv e un rezultat bun; eforturile negociatorilor de pînă în acest moment nu trebuie să fi fost în zadar. Mai mult, datorită acordului provizoriu semnat cu aproape un an în urmă, cîteva restricţii cu privire la programul nuclear iranian sînt încă în vigoare (Iran obţinînd, în schimb, ridicarea anumitor sancţiuni).

Toate părţile au recunoscut progresul în ceea ce priveşte eliminarea capacităţii Iranului de a obţine un *breakout* nuclear (cantitate de uraniu îmbogăţit, suficientă alimentării unui focos nuclear – *n. trad.),* care i-ar permite să înceapă producerea de arme nucleare în decursul unui an. Obiectivul prevenirii unui astfel de *breakout,* care depinde în mare măsură de calcule matematice, tehnice şi politice, pare realizabil.

Dar, la Washington, entuziasmul pentru a continua discuţiile cu Iranul e scăzut. Şi nu e pentru prima oară în diplomaţia internaţională cînd ceva considerat dezirabil şi realizabil de către cei implicaţi într-un proces de negociere să nu sune la fel de atractiv, şi pentru cei aflaţi la putere. În cazul tratativelor cu Iranul, există trei motive principale.

În primul rînd, chiar dacă este un obiectiv lăudabil, prevenirea unui *breakout* nuclear iranian nu este privită de politicieni şi de experţi ca o victorie categorică. Dimpotrivă, probabil că Iranul posedă deja *know-how*-ul necesar pentru a fabrica o bombă nucleară. Excluzînd soluţia care ar presupune să-i aduni pe oamenii de ştiinţă ai ţării şi să-i exilezi pe o insulă pustie, este foarte dificil să negociezi împrejurările în care o ţară cu poziţia Iranului *să nu poată* (ca opus al lui *să nu vrea)* să producă o bombă.

La Washington, entuziasmul pentru a continua discuţiile cu Iranul e scăzut.

Al doilea motiv este că regimurile sancţionate exercită o atracţie de cult, sub forma tendinţei de a exagera succesul şi potenţialul lor. Multe *studii academice* au arătat că gradul de succes al sancţiunilor e unul redus. Se ştie acum – chiar şi sancţiunile împotriva regimului *apartheid* din Africa de Sud au întîrziat, se pare, tranziţia către sistemul majoritar. Cesiunile prin intermediul companiilor multinaţionale au dus adesea la lichidarea pripită a activelor industriale către aliaţii regimului; astfel că, mai mult decît să catalizeze schimbarea socială, sancţiunile au îmbogăţit şi au adus la putere elemente reacţionare.

Mulţi oficiali SUA cred astăzi că alegerea unui nou guvern iranian care îşi propune eliberarea de sub jugul sancţiunilor occidentale este dovada că sancţiunile funcţionează (nu mai contează că lipsa unei asemenea dovezi ar fi suscitat impunerea de noi sancţiuni).

De fapt, dinamica sancţiunilor este mai nuanţată. După cum au arătat războaiele din Balcani din ani '90, sancţiunile produc adesea *o trecere de la comerţul legal la cel ilegal.* Fapt care a sporit în Balcani puterea elementelor mafiote, care s-au contopit uneori cu partidele şi cu instituţiile politice. În Iran, lucrurile au evoluat într-un mod similar: sancţiunile Vestului i-au permis Gărzii Revoluţionare şi activităţilor ei economice dubioase să-şi asume rolul crimei organizate.

Iranienii care îşi doresc cel mai mult încetarea sancţiunilor suferă cel mai mult din cauza acestora, şi nu cei îmbogăţiţi de pe urma lor. Iar cei care suferă în urma sancţiunilor nu suferă doar din cauza dificultăţilor economice; izolarea impusă de sancţiuni favorizează elementele cele mai puţin luminate ale ţării. Gărzii Revoluţionare nu-i pasă dacă se află în graţiile comunităţii internaţionale.

Al treilea motiv al crizei politicilor SUA în Orientul Mijlociu se datorează complexităţii politicilor tot mai sectare din regiune. S-au spus multe în ultima vreme despre suprapunerea intereselor iraniene şi ale SUA, într-un Orient Mijlociu lărgit. În cele din urmă, iranienii sînt cei care şi-au dorit un Irak post-Saddam stabil şi prosper – şi care au sprijinit regimul nontaliban de acolo. Şi tot iranienii au înlesnit dialogul pentru o partajare paşnică a puterii în Siria.

Dar tot Iranul a alimentat şi sectarismul în regiune. Sprijinind forţele şiite dincolo de graniţele sale – în mod special *hezbollah*-ul din Liban şi regimul minoritar alawit al preşedintelui sirian Bashar al-Assad, precum şi unele dintre cele mai crude miliţii şiite din Irak –, Iranul a ridicat lumea arabă împotriva lor şi i-a adus la putere pe extremiştii sunniţi arabi. Fără îndoială, iranienii au mîinile pătate de sînge sunnit şi american deopotrivă. Şi, la fel de nesăbuit, Iranul s-a întrecut cu statele arabe sunnite, în materie de atacuri antiisraeliene.

SUA a recunoscut importanţa capitală a acestor probleme şi a încercat să le gestioneze prin noi runde de negocieri. Dar o strategie de „compartimentare" necesită concentrare şi forţă morală din partea politicienilor. Sarcina lor nu va fi uşoară. Poate că turul de succes al lui Obama prin Asia de Est va fi o sursă de inspiraţie.

Christopher R. Hill, *fost secretar de stat adjunct al SUA pentru Asia de Est, este decan al Korbel School of International Studies, Universitatea din Denver, şi autorul volumului* Outpost.

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

Petre M. IANCU

Rusia şi cartea ei cu şapte peceţi

Reacţiile occidentale variază de la deziluzie imensă la stupoare şi de la înţelegere autocritică (pentru încă o „victimă inocentă" a Vestului) la falsă placiditate.

Indiferenţă nu afişează mai nimeni în ecou la discursul liderului de la Kremlin asupra stării naţiunii, în care Vladimir Putin a justificat, pe 4 decembrie 2014, raptul teritorial şi anexarea Crimeei, afirmînd că peninsula ar constitui pentru ruşi un ţinut „sacru". Un loc comparabil cu Muntele Templului din Ierusalim, pentru evrei şi musulmani.

Cireaşa religioasă a invocatului tărîm sfînt de pe tortul tentativelor de legitimare a unui imperialism pur şi dur, de felul celui materializat prin alipirea Crimeei, are, probabil, scopul de-a transforma imaginea lui Putin, din cea de preşedinte, în cea de mîntuitor. Vineri, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* trimitea, în context, la tizul şi predecesorul actualului lider de la Moscova, respectiv la consideraţiunile lui Vladmir Ilici despre religie şi funcţiunea ei. Ziarul din Frankfurt afirma textual că ar fi vorba, în afirmaţiile lui Putin asupra stării naţiunii, „de cel mai pur opiu panrusesc pentru popor".

E posibil ca mulţi ruşi să vrea să-l creadă. Încă şi mai mulţi, în Vestul secularizat, ar putea fi înclinaţi să-i ierte impulsul blasfemic. Mai puţin i se va trece lui Putin cu vederea adîncirea programatică a clivajului dintre Rusia şi Apus.

La antipodul vorbelor: faptele

Agresivitatea cu care Putin continuă să manipuleze naţionalismul şi să agite spiritele împotriva Occidentului, abătînd totodată atenţia, de la marile probleme ale Rusiei, unui popor parţial anesteziat prin inocularea cu visuri de grandoare, are motive evidente.

Economia Rusiei e la pămînt, fiindcă nici în calitate de preşedinte, nici în epoca în care a fost premier, Putin n-a reuşit s-o modernizeze. Finanţele ruseşti sînt, de asemenea, într-un declin accentuat, valoarea rublei fiind în continuare în cădere liberă. Pe măsură ce banii se termină, sporesc exponenţial nemulţumirile interne, precum şi cele ale separatiştilor din estul Ucrainei.

Politica externă a Rusiei, una de construcţie a unui nou imperiu euroasiatic, în fapt de refacere a împărăţiei sovietice, înregistrează, la rîndul ei, eşec după eşec. Seria insuccesele a debutat cu desprinderea Ucrainei şi s-a încheiat, deocamdată, cu rezultatul prooccidental al recentelor alegeri din România şi Moldova.

Încît liderul Rusiei simte nevoia să tune şi să fulgere, ţipînd cu atît mai strident şi asurzitor, cu cît victimele şi păgubaşii politicii sale au mai multe motive să strige din răsputeri „hoţii!".

Economia Rusiei e la pămînt.

Iată unul dintre sensurile antifrasticelor declaraţii ale lui Putin. Care pozează în victimă, cînd, de fapt, e agresor, şi apelează generos la cele mai aberante teorii ale conspiraţiei, interpretînd lumea într-o cu totul altă cheie decît cea dictată de raţiune, de experienţă şi de fapte, spre a turna nisip în ochii tuturor şi, nu în ultimul rînd, în ai compatrioţilor săi ruşi.

Problema nu e însă doar liderul de la Kremlin, dimpreună cu declaraţiile şi lipsa lui de apetenţă pentru reforme. Lui, preţul tot mai scăzut al petrolului şi gazelor obţinut de ruşi în epoci de fracturare hidraulică, s-ar putea să-i vină, mai devreme sau mai tîrziu, de hac, punînd pe butuci principala sursă de finanţare a aventurilor interne şi externe ale Moscovei.

Abulie apuseană

Net mai spinoasă e chestiunea aplaudacilor occidentali ai lui Putin, respectiv a celor care, în Apus, insistă nu atît să-i retragă simpatia, cît să-i acorde, orice ar face ori ar spune, o nemeritată înţelegere, amplificînd kremlinofilia congenitală a populiştilor şi a extremiştilor de stînga ori de dreapta.

La bursa antiamericanismului, antioccidentalismului şi antisemitismului, a reacţionarilor care nutresc în Est şi în Vest o funciară ostilitate faţă de libertate şi democraţie, şi o propensiune pentru autoritarism, dictatură ori naţionalismul cel mai deşănţat, Putin a devenit mare acţionar.

Amicul lui de la Berlin, devenit apoi subalternul său la Gazprom, ex-cancelarul Gerhard Schröder, s-a umplut cîndva de ridicol, calificîndu-l pe Putin, pe cînd mai conducea guvernul german, drept „cavaler fără prihană al democraţiei".

Cu pozele sale marţiale, liderul rus se pregăteşte, în felul său simplist, tipic pentru un fost kaghebist de duzină, să escaladeze noi culmi de neruşinare. Nu, Putin nu e o carte cu şapte peceţi. Totuşi, Vestul rămîne cantonat în hamletizări, dezbinat fiind în privinţa contrastrategiei optime de adoptat.

Că dilemele perpetue şi dezbaterile sterile încurajează agresiunea, transformînd victima din potenţial pompier în asistent al piromanilor, se ştie sau ar trebui să se ştie şi în Vest, spaţiul apariţiei unei cărţi geniale, precum *Biedermann şi incendiatorii,* de Max Frisch.

În răstimp, ţările central şi est-europene, în special Republica Moldova, dar şi fostele ţări comuniste din NATO şi UE, se confruntă cu un pericol tot mai concret, pe măsură ce Putin ameninţă să se transforme definitiv dintr-un presupus cavaler „al democraţiei", într-unul real, dar al apocalipsei.

Petre M. Iancu *este jurnalist la* Deutsche Welle.

articol preluat de pe site-ul
Deutsche Welle *(www.dw.de)*

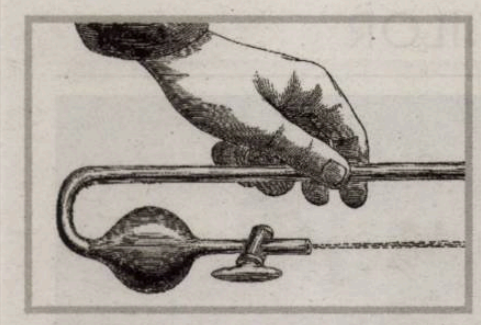

Oana STOICA

rosencrantz & co

Teatrul pământului, teatrul protestelor

● ***De vînzare*** **(Proiectul „Hunger for Trade", iniţiat de Deutsches Schauspielhaus, Hamburg, în parteneriat cu Teatrul Odeon), un spectacol de Gianina Cărbunariu; scenografia: Andu Dumitrescu; mişcare scenică: Florin Fieroiu; muzică: Bobo Burlăcianu. Cu: Alina Berzunţeanu, Antoaneta Zaharia, Marius Damian, Gabriel Pintilei, Alexandru Potocean, Gabriel Răuţă, Mihai Smarandache.**

De vînzare este un spectacol greu de prins în programul cultural bucureştean. Programat rar (din motive care includ dificila reunire a actorilor, unii dintre ei angajaţi în alte teatre), show-ul este vizibil mai ales în festivaluri. FNT, Temps D'Images Cluj sau pulzArt din Sfîntu Gheorghe l-au avut în program, situaţie îmbucurătoare, căci primul lucru pe care l-am simţit în legătură cu acest spectacol a fost necesitatea ca el să fie jucat mult şi des.

Noul spectacol al Gianinei Cărbunariu, curajos, singular ca tematică în peisajul românesc, creat aproape concomitent cu evenimentele la care face referire, este un teatru al oprimaţilor, într-o formulă riguros şlefuită şi multiperspectivată. *De vînzare* vorbeşte despre diferite tipuri de manipulare, cu acelaşi rezultat: spolierea ţăranilor prin acapararea resurselor care satisfac nevoile primare. Este expusă astfel o formă primitivă de stăpînire şi aservire, care sintetizează formula dominaţiei: puterea aparţine celui care controlează resursele. Cine deţine hrana deţine omul.

Scenograful Andu Dumitrescu a creat un spaţiu care conţine spectatorii, oferindu-le perspective individualizate. Aşezaţi pe baloţi de paie împrăştiaţi în întreaga sală/scenă, spectatorii sînt rugaţi să se mute – şi odată cu ei şi baloţii – în funcţie de configuraţia fiecărei scene. Prin urmare, perspectiva publicului dintr-o zonă nu va fi identică, ci complementară cu cea a spectatorilor din altă zonă, ceea ce trimite la ideea existenţei unei multitudini de adevăruri pe care Gianina Cărbunariu a mai afirmat-o în *X milimetri din Y kilometri* şi în *Tipografic majuscul*.

Identităţi recuperate: ţăran şi protestatar

Structurat în cinci episoade, *De vînzare* se construieşte în jurul temei pămîntului văzut ca posesiune de valoare, generatoare de profit – pentru unii, resursă de supravieţuire – pentru alţii. Început cu perspectiva noilor latifundiari, corporatiştii agriculturii care urmăresc profitul cu orice preţ (a se citi „produse modificate genetic, utilizarea masivă a pesticidelor" etc.), dar susţin argumentele bunăvoinţei („pămîntul rămîne tot aici"), spectacolul urmăreşte principiul *audiatur et altera pars* şi oferă ambele viziuni asupra subiectului. Nici una dintre perspective nu este demonizată sau idealizată (meritul major al Gianinei Cărbunariu, remarcat în toate spectacolele ei, de a nu cădea în păcatul absolutizării). Scena ţăranilor este una dintre cele mai puternice. Venind în consecinţa scenei corporatiştilor, personaje depersonalizate care sînt mai degrabă portavocea marketingului şi comunicării decît oameni, seria de portrete ţărăneşti este la pol opus, bogată în tipologii care ilustrează ruralitatea în degradare. Pe fondul lipsei de informare şi de resurse financiare, sătenii se cufundă în confuzie şi pasivitate. Caracterele sînt conturate apăsat, cu economie de mijloace. Important a fost aici Florin Fieroiu, coregraf cu lungă experienţă în teatru, care a repoziţionat corpurile în posturi acordate la psihicul personajelor. Actorii – excelentă noua „trupă" a Gianinei Cărbunariu – trec dintr-un personaj în altul, de la corporatişti la ţărani, ingineri de prospectare sau poliţişti. Nu este timp pentru studii psihologice sau analize caracterologice, dar în ciuda acestui fapt, personajele nu sînt schematice, ci esenţializate, cu o arhitectură complexă, a cărei structură de rezistenţă este dată de folosirea corpului ca vehicul pentru caracter.

De vînzare *este un spectacol periculos de curajos, care pune teatrul în consecinţa realităţii, ca o formă de diseminare şi arhivare a cotidianului.*

În scena ţăranilor sînt două aspecte importante. Unul este viziunea lucidă asupra satului românesc, univers în derivă, abandonat, spoliat, confuz, cu tendinţe de claustrare în propria mizerie ca refugiu în faţa unei lumi în care nu se regăseşte. Al doilea aspect vizează însăşi tema ruralităţii, neexprimată pe scenă decît în foarte mică măsură şi într-un mod irelevant. Dacă satul maghiar transilvănean, cu specificul degradării sale, şi-a găsit o voce în Csaba Székely şi a sa *Trilogie a minelor,* satul românesc nu pare a interesa dramaturgii, aşa cum nu-i interesează nici pe policieni (decît în campania electorală). Gianina Cărbunariu face un focus pe lumea satului şi relevă pierderea identităţii ţăranului şi deposedarea de pămînt (lupta pentru pămînt revine ciclic în istorie). Identitatea ţăranului este conectată cu cea a protestatarului. Toamna anului trecut şi primăvara acestui an au fost marcate de protestele împotriva exploatărilor resurselor (gaze şi aur) cu tehnologii nocive pentru mediu. Spectacolul face referire la această realitate imediată (protestele de la Pungeşti au fost aproape concomitente cu perioada de repetiţii). Penultimul descrie – fără să identifice un caz anume, pentru că situaţia este repetabilă pe scară largă – cum explorarea gazelor de şist a fost precedată de luarea în posesie a pămîntului cu japca, de multe ori în complicitate cu primăriile locale. Regizoarea construieşte un conflict pervers, în care ambele părţi au adevărul lor, ele fiind, pînă la urmă, doar pioni într-un război controlat de alţii. Opoziţia la invadarea proprietăţii, care urmează atitudinii resemnat-fataliste din scena ţăranilor, marchează începutul unui traseu al ieşirii din pasivitate, un prim pas la configurarea unei revolte, împlinite în final. Cazul Pungeşti – satul vasluian în care ţăranii au ripostat violent faţă de instalarea forţată a sondelor pentru explorarea gazelor de şist – este prezent în finalul spectacolului, sub forma unui dialog în întuneric între o mamă şi fiul ei, pe fundalul confruntării între ţărani şi jandarmi. Violenţa antrenează violenţă. În război, nimeni nu e înger.

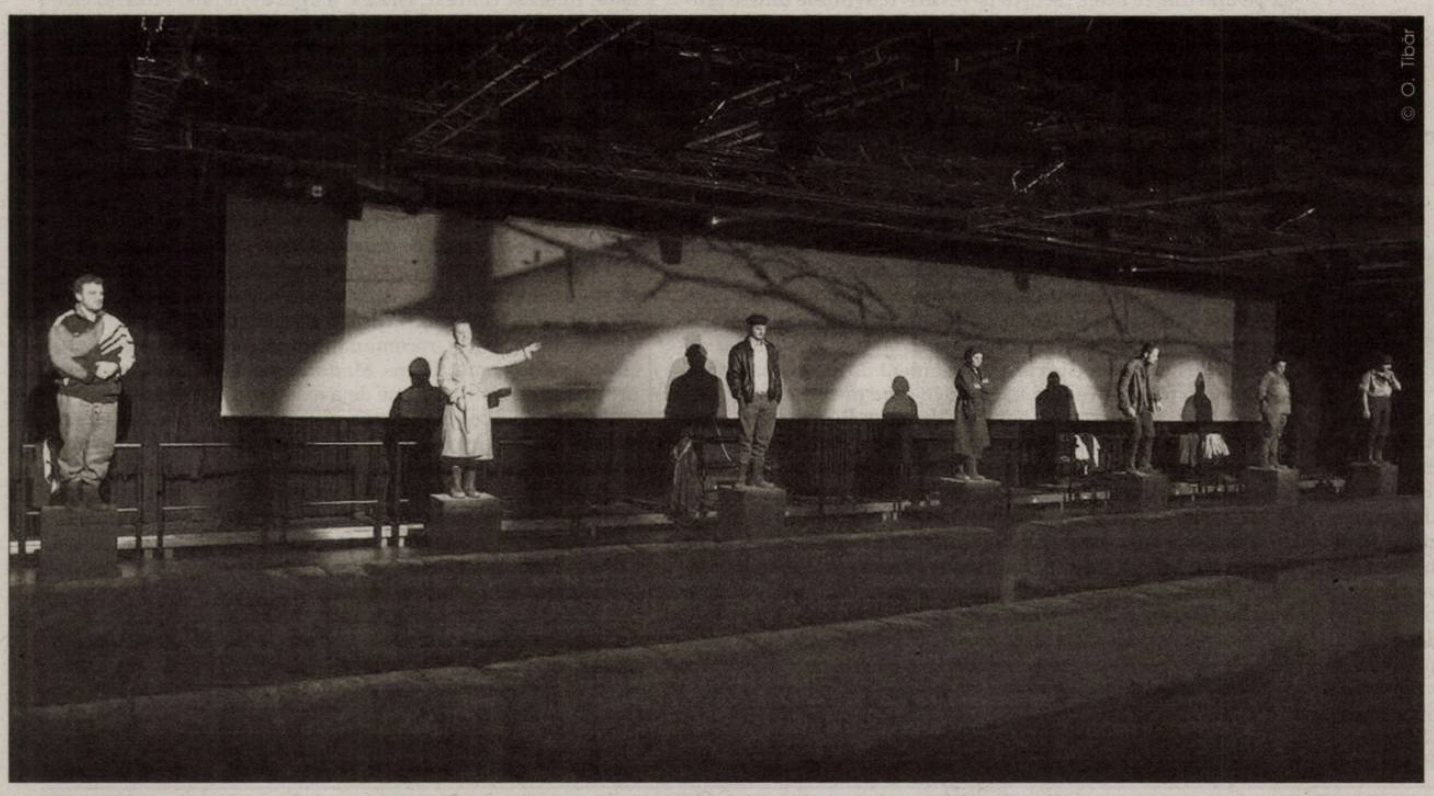

În mijlocul spectacolului există o scenă – cezură în care se operează ieşirea din convenţie (tot o convenţie şi asta). Actorii repetă un text care se constituie într-o formă de decriptare a manipulării. Un discurs cinic despre controlarea pieţei alimentelor („vom trece peste orice pentru asta") este susţinut, pe rînd, agresiv şi emfatic (o violenţă poetică), „îndulcit" cu duhul blîndeţii sau lucid şi dur. Aici mi se pare a fi cheia spectacolului, în devoalarea manipulării care înlesneşte controlul asupra resurselor. Globalizarea pieţei alimentare duce la concentrarea puterii la nivelul cîtorva multinaţionale.

De vînzare este un spectacol periculos de curajos, care pune teatrul în consecinţa realităţii, ca o formă de diseminare şi arhivare a cotidianului.

Revin cu ideea de început. Acest spectacol trebuie jucat mult şi des.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

A avea şi a nu avea

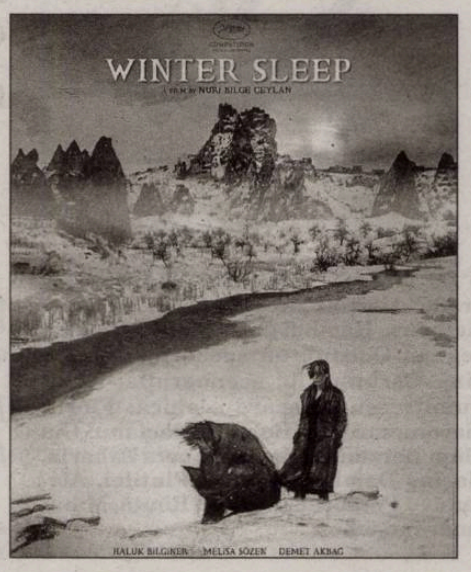

● ***Somn de iarnă / Kiş uikusu / Winter Sleep* (Turcia, 2014), de Nuri Bilge Ceylan.**

Premiat cu Palme d'Or la Cannes 2014, *Somn de iarnă* al maestrului turc Nuri Bilge Ceylan e un film extrem de subtil, dar şi extrem de acut despre scandalul unei lumi împărţite între cei care au şi cei care n-au; de asemenea, e despre orbirea care-i pîndeşte pe cei dintîi – o incapacitate de a-şi recunoaşte norocul drept noroc, în loc de asta luîndu-l drept merit; şi mai e despre cum filantropia individuală nu îndreaptă nimic – o fi făcînd ea bine părerii despre sine a donatorului, dregîndu-i eventual şi căsnicia (sau nu), dar nu-i dă nici un pic de putere celui care nu are deja. Structura e oarecum asemănătoare cu cea conferită de Răzvan Rădulescu şi Călin Peter Netzer filmului românesc *Poziţia copilului* – în sensul că şi aici avem un act I vectorizat de o ciocnire între privilegiaţi şi defavorizaţi, apoi un act II în care privilegiaţii, tot o familie, se închid în casă şi se sfîşie verbal între ei, pentru ca actul III să aducă din nou în contact cele două clase, pentru o tentativă de reconciliere. Diferenţa este că, la Ceylan, conflictul e mult mai subtil: acţiunea declanşatoare e relativ neexcepţională – un copil sparge un geam cu o piatră –, iar privilegiaţii (cei din prim-planul acţiunii) sînt nişte indivizi mult mai puţin cinici, gata să spună despre ei înşişi, cu sinceritate, că le pasă de săraci. Personajul central, Aydin (Haluk Bilginer), e un actor ieşit la pensie, actualmente proprietarul unui hotel din stepa anatoliană. Fără cine ştie ce succes ca om de afaceri (pe parcursul celor cîteva zile de iarnă pe care le acoperă acţiunea filmului, pitorescul său hotel, construit direct într-o stîncă, nu găzduieşte decît un cuplu de turişti japonezi şi un *motocrosser* turc), Aydin e mai mult un rentier – bogatul său tată i-a lăsat moştenire nişte case şi terenuri din împrejurimi, pe care le închiriază. El însă preferă să se vadă ca un intelectual public – lucrează la o istorie a teatrului turc, dar scrie şi editoriale într-un ziar local. Acea piatră încasată în parbrizul maşinii îl forţează să dea un pic cu nasul prin sărăcia unor chiriaşi rău platnici (cărora nu demult le-au fost confiscate frigiderul şi televizorul): un hogea milog (Serhat Mustafa Kiliç), fratele său mîndru, violent (Nejat Isler), proaspăt ieşit din puşcărie (şi bătut de poliţie, cînd cu confiscarea, sub ochii băieţelului său), şi copilul fratelui (el e cel care aruncă piatra). Sărăcia lor nu-l lasă indiferent pe Aydin – în sensul că-l face să nu se simtă în largul lui; prin asta, el se deosebeşte de Suavi (Tamer Levent), principalul (dacă nu singurul) său tovarăş de băutură din pustietatea aceea, care echivalează explicit inegalitatea economică şi socială cu voinţa naturii şi a divinităţii. Dar răspunsul lui Aydin, nu cu mult mai luminat, este să interpreteze această problemă economică şi socială, în editorialele sale, ca pe o problemă estetică şi morală, blamînd astfel victimele: de pildă, într-un editorial deplînge decăderea simţului estetic al anatolienilor (argumentînd că aceştia au fost săraci dintotdeauna, dar una era pe vremuri, cînd ştiau să aranjeze artistic trei măsline într-o farfurie, şi alta e acum, cînd au ajuns să le trîntească pur şi simplu), iar în alt editorial îi încondeiază pe învăţătorii religioşi care, în loc să ofere un exemplu comunităţii, trăiesc în case murdare şi împut aerul atunci cînd se descalţă. Sursa mirosului care l-a supărat pe (de altfel, nereligiosul) Aydin este unchiul băieţelului care a dat cu piatra: mergînd mulţi kilometri prin zloată, hogea îl vizitează de două ori ca să-i ceară iertare, a doua oară aducîndu-l pe copil şi punîndu-l să-i pupe mîna. Copilul îl priveşte cu ură pe omul din cauza căruia a fost bătut tatăl său (pe de altă parte, vrea să se facă poliţist, adică să intre în rîndurile bătăuşilor legitimi). Aydin protestează împotriva gestului, dar întinde mîna să-i fie pupată.

Inspirat, potrivit genericului final, de lecturi din Cehov, *Somn de iarnă* e un film romanesc, uşor încadrabil în ceea ce Georg Lukács numea „tradiţia realismului critic" (consolidată în secolul al XIX-lea). În filmul precedent al lui Ceylan, magnificul *A fost odată în Anatolia* (2011), nararea abunda în intensificări epifanice şi în enigme cu parfum metafizic. Aproape nimic din toate astea aici, cu excepţia strategiei foarte bine stăpînite de a amîna punerea la curent a spectatorului cu informaţii de bază despre personajele principale. De pildă, trece o jumătate de oră pînă cînd spectatorul e lăsat să afle că Aydin e însurat: nu doar un capriciu naratorial, indisponibilitatea informaţiei în tot acest timp scoate în relief înstrăinarea dintre Aydin şi mult mai tînăra lui soţie (Melisa Sözen) încă de dinainte ca aceştia să-şi vorbească. Prima femeie în compania căreia îl vedem pe Aydin este sora lui divorţată (Demet Akbag), care, găzduită de Aydin în hotelul lui, îl provoacă pe parcursul filmului la discuţii tot mai incomode pentru el, ba despre editorialele lui, ba despre ce înseamnă „să trăieşti fără să te opui răului". La acestea se adaugă o confruntare cu soţia, în special pe tema caritătii. E vorba despre *tête-à-tête*-uri foarte lungi (în interioare cavernoase, sub pîlpîirile unui foc de lemne şi fie în răpăitul ploii, fie în hăulitul vîntului), între combatanţi hotărîţi să-şi demoleze reciproc ceea ce fiecare dintre ei percepe drept iluziile autocomplezente ale celuilalt despre sine. Cu aerul inducător de claustrofobie al unui studiu de personaje cu timp şi cu bani, închise în casă ca să-şi sară unele altora la beregăţi, această lungă secţiune centrală (a unui film de trei ore şi un sfert) poate părea o închidere, o îngustare de perspectivă, o cantonare la nivelul individualului psihologizant. Dar mizele rămîn mai mari de-atît, iar ultimul act, cu soţul şi soţia ieşind din casă şi fiecare încercînd să antameze pe cont propriu un comerţ cu cîte un „inferior" social, viziunea lui Ceylan reiese în toată causticitatea ei politică.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Scurte povestiri

– de Adrian Enescu –

● **Adrian Enescu, *Funky Synthesizer 2.0*, A&A Records, 2014**

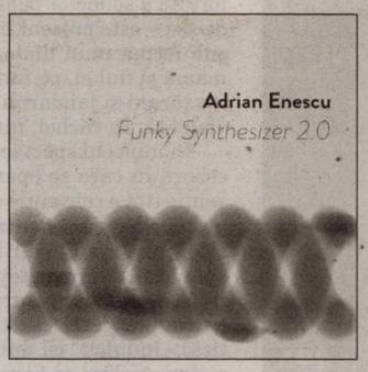

Într-una dintre cele mai întunecate perioade din istoria recentă a României, Electrecord, casa de discuri „oficială" a defunctei Republici Socialiste România, edita, la interval de patru ani, trei discuri. Se numeau *Funky Synthesizer Volume 1* (1982), *Funky Synthesizer Volume 2: Dance* (1984) şi *Grupul Stereo* (1985), ultimul performat de duetul cu acelaşi nume, format din Crina Mardare şi Elena Perianu. Toate poartă o semnătură importantă pentru muzica românească: Adrian Enescu. Muzician versatil, Enescu comuta atunci dinspre zona jazz/prog, în care se situase debutul său pe vinil – excelentul *Basorelief: Poem pop*, scris în '73-'74, dar lansat în 1977 din motive de conflict ideologic – în cea de pop electronic, *FSV1* fiind vehicolul de tranziţie dintre acele două spaţii muzicale. Celelalte albume, *FSV2* şi *GS*, construiau un peisaj relativ diferit, constituind intrarea autorului într-o dimensiune nouă, pop şi electronică. „Am vrut ca muzica electronică românească să intre în discoteci", spunea Adrian Enescu într-un interviu acordat acum cîteva luni *Dilemei vechi*. Ambele discuri aveau atunci această calitate. O au şi acum. Accesibilă, funcţionînd în sincronicitate cu muzica „la modă" în aspiraţionalul Vest al acelor timpuri, dar putîndu-se uşor circumscrie unei afinităţi/subtilităţi est-europene, la fel de relevantă pentru această insulă sonoro-politico-geografică în care îi mai găsim, printre alţii, pe Marek Bilinski, Lubos Fiser sau László Benkö, muzica lui Enescu era o insulă şi în România acelei perioade.

La 40 de ani distanţă de lansarea *FSV2*, A&A Records îi face acelui disc iconic un *upgrade*, numit *Funky Synthesizer 2.0*. E un upgrade simbolic, evident, pentru că în realitate acest album respiră mai degrabă aerul unei compilaţii care se plimbă fără un criteriu uşor decelabil prin discografia şi filmografia lui Adrian Enescu – CD-ul conţine tema muzicală din *Întoarcerea lui Magellan*, filmul din 1974 al Cristianei Nicolae şi cea de-a doua imersiune a compozitorului în muzica de film, şi bijuteria electro „Autostrada", decupată de pe pelicula *Ringul* (Sergiu Nicolaescu, 1985). Acest nou *release* conţine alegerile autorului, Enescu însuşi curatoriind compilaţia ca pe una dintre acele „scurte povestiri" (cuvintele dintre ghilimele îi aparţin) ale parcursului său prin muzică. Pe lîngă piesele apărute deja pe *Funky Synthesizer Volume 2* îşi fac loc cele rămase pe dinafară din raţiuni tehnice (nu au mai încăput pur şi simplu pe discul din 1984). Ele sînt elegiaca „Dansul timpului" (nici o legătură cu piesa cu acelaşi nume cîntată de Grupul Stereo şi compusă tot de Adrian Enescu), „Dialog", „Mecanisme", „Reversibil" – a cărei temă va fi reluată ulterior în muzica compusă pentru revoluţionarul prim album al Loredanei Groza –, şi „Scufundare". Două piese – „Plopi impari" şi „Salut lumina vieţii!" – vin de pe una dintre cele mai interesante opere ale pop-ului românesc optzecist, *Grupul Stereo* – un album aproape distopic, un film *noir* care a trebuit să aştepte trei-patru ani pentru a se vedea parţial continuat pe albumele *Bună seara, iubito!* şi *Un buchet de trandafiri* (Loredana Groza). Un fragment de aproximativ opt minute din poemul radiofonic *Cele 12 lumi ale visului* (1977), o piesă din 1993, scrisă pentru Marcela Buruiană („Play Night") şi un preludiu jazzistic pentru pian, din 2014 („După furtună"), completează un disc în care Adrian Enescu vorbeşte despre Enescu, creatorul de pop electronic.

Funky Synthesizer 2.0 *este al treilea disc al lui Adrian Enescu publicat de label-ul local A&A Records în ultima vreme, după* Birds in Space *(2013), dedicat jazz-ului, şi* Invisible Movies *(2014), dedicat muzicii de film.*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Andrei TĂNĂSESCU

„Experimentul în cinema şi arta vizuală"

Cum se plasează Bucharest International eXperimental Film Festival în peisajul festivalurilor de film de la noi?

Cu o orientare prioritar educaţională, BIEFF are ca principal centru de interes experimentul în cinema şi arta vizuală, fiind primul eveniment de profil din România care susţine consecvent inovaţia în materie de limbaj cinematografic. Convingerea noastră este că BIEFF e un eveniment absolut necesar, mai cu seamă pentru România, al cărei cinema s-a făcut remarcat în ultimii ani prin voci puternice, care însă au excelat mai ales în zona ficţiunii narative realiste. În acest context, BIEFF a apărut în mod natural ca o reacţie complementară, avînd ca scop principal deschiderea de noi perspective în ce priveşte posibilităţile nelimitate ale limbajului cinematografic.

Ce s-a schimbat anul acesta?

Ediţia din 2014 a BIEFF aduce o schimbare majoră, în primul rînd din punct de vedere curatorial. Majoritatea programelor sînt construite în jurul cîtorva teme-cheie. Abordarea tematică are ca scop extinderea şi aprofundarea experienţei cinematografice, prin plasarea filmelor individuale în contexte complexe, ce provoacă dezbateri şi pun sub semnul întrebării ideile noastre preconcepute despre noţiuni precum adevăr, familie, spiritualitate şi cinema-ul însuşi.

Care sînt „hiturile" ediţiei cu numărul 5?

Din competiţie recomandăm cu căldură programele „Recycled Cinema: Films Made of Films" – care, reinterpretînd şi remontînd filme deja existente, manipulează elementele alchimice ale cinema-ului, pentru a crea lucrări noi şi captivante – sau „Urban Ghosts: Between Foreboding and Nostalgia", care explorează simptomele urbanizării şi tensiunile interioare ale omului contemporan. Dintre programele speciale, recomandăm „Politics Versus Meta-Cinema", prezentat în parteneriat cu Berlinale Forum Expanded şi „Transcending Reality", în parteneriat cu Festivalul International de Film Rotterdam.

***Andrei Tănăsescu** este selecţioner la BIEFF. Festivalul are loc în Bucureşti, în perioada 10-14 decembrie. Programul complet pe www.bieff.ro.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

National Geographic, în varianta jeong

„România a însemnat mult timp, pentru coreeni, costumul alb al Nadiei Comăneci, de la Montréal. Era o fotografie a ei într-un manual de istorie şi, cînd ne uitam la ea, pentru noi România asta însemna, puritate. Şi numele ţării sună frumos în coreeană, foarte feminin, *Rumania*, aşa că mulţi ne-am înscris la română pentru asta."

Manualele la care făcea referire profesorul coreean, povestindu-mi, cu un zîmbet nostalgic, acest fapt, trebuie să fi fost de pe la începutul anilor '80. Situaţia nu era deloc bună, în acei ani, în Coreea de Sud. Dictatura militară se afla la a doua tranşă de conducători, ţara era cuprinsă de nenumăratele demonstraţii ale studenţilor pentru democraţie, retorica belicoasă a Nordului comunist nu dădea nici un semn de liniştire. Olimpiada de la Seul, din 1988, a fost momentul care a reunit o ţară profund divizată. „Eram deja studenţi în anul al II-lea la noul Departament de Studii Româneşti", continuă profesorul coreean să-mi povestească, „cînd ne-au trimis, pe cîţiva studenţi de la proaspătul înfiinţat Departament, să fim traducători pentru sportivii din România. Eu am nimerit la gimnaste. Ne-am bucurat foarte mult, dar cîtă română ştiam noi atunci? Foarte puţină. Ţin minte cît de hazliu era să legăm cîteva cuvinte cu foarte simpatica Daniela Silivaş." Impresia fotografică de ţară a unei frumuseţi pure avea să stea cu ei pentru mult timp.

Prima promoţie de absolvenţi a celui mai mare Departament de Studii Româneşti din lume, din care face parte şi profesorul care îmi povestea aceste lucruri, a venit în România în vara lui 1990, cu o deschidere care cu greu poate fi descrisă.

Alex, un alt alumn al aceleiaşi promoţii, a fost primul dintre cei care au rămas aici cu o bursă guvernamentală, pentru doctorat. Numele e, firește, unul „adoptiv", folosit adeseori de coreenii aflaţi în străinătate, pentru a se integra mai uşor. Şi-a ales un subiect cum nu se poate mai adecvat – pentru el, fire veselă şi destul de dezinhibată, dar şi pentru acel moment: comediile lui I.L. Caragiale: personajele. După cum bine ştim, societatea românească nu era încă pregătită, în acel moment, să zîmbească prea mult. Şi aşa, cu un zîmbet neascuns de acolade ale adaptării, a început să cunoască România reală. A călătorit prin ţară poate mai mult decît oricare alt coleg coreean. „Cunosc România mai bine decît Coreea. Nici nu ştiu ce aş mai putea vedea", îmi tot spunea, şi nimic din ce făcea nu părea să-l contrazică. A locuit în miezul Bucureştiului postcomunist, prin Tineretului, încercînd să trăiască cît mai apropiat de modul în care trăiau românii atunci. A călătorit prin ţară cu toate mijloacele de transport posibile, nu a stat aproape niciodată la hotel, ci la gazde. Are prieteni în toate colţurile ţării, ultima dată, cînd am vorbit cu el, îmi povestea cum se dusese pur şi simplu la o familie care strîngea fînul undeva prin Apuseni şi s-a oferit să-i ajute, în schimbul găzduirii. Pentru că a călătorit aşa, cunoaşte, poate cel mai bine dintre colegii lui, româna colocvială. Cînd nu poate veni într-o vacanţă în România, regretă tot anul.

Alex e acum profesor de literatură română şi un pasionat fotograf al României. Nu

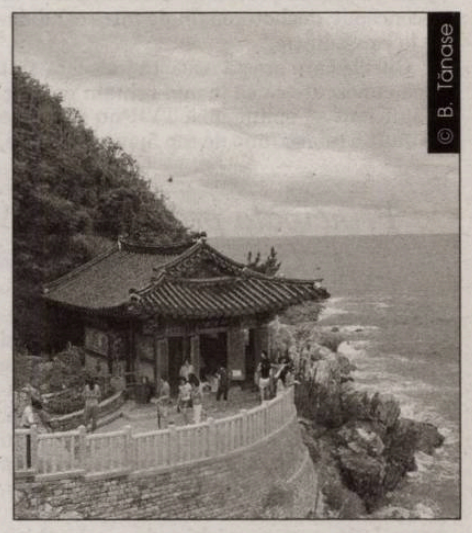

cred că este eveniment al Departamentului, care să nu conţină şi fotografiile lui din România. Pentru un specialist, ele par poate un pic prea idilizante, de turism promoţional, pentru un român – un pic cam îndepărtate de realitatea dură locală: un sat transilvănean în piesaj ondulat, cu acoperişuri termopanate, stilizate blînd de cerul albastru-infinit, Angela Similea, Sfinxul în poziţie-album, un lan Facebook de floarea-soarelui, la 2 Mai. Dar eu ştiu că el a fotografiat şi o Românie diferită. Nici nu s-ar putea altfel, iubeşte foarte mult această ţară, aşa cum îşi iubeşte foarte mult propria ţară. Nu cred că este un alt mod mai specific de a defini mentalul coreean decît patriotismul. Patriotism care, pentru un coreean, înseamnă *jeong*, o formă de exprimare emoţională, foarte nuanţată, greu traductibilă şi care se poate observa de cînd discuţi cu ei. Nu ai să auzi niciodată un coreean (de altfel, firi extrem de cîrcotaşe) criticîndu-şi ţara în faţa unui străin, ai să-l vezi cum se bucură din toată inima (dacă nu chiar începe să lăcrimeze discret!) cînd vede că ştii un vers cîntat din *Arirang*. Ai să vezi *jeong*, chiar dacă nu ai să-l înţelegi din prima, mai ales în gestul simplu, cînd ţi se deschide, de exemplu, o umbrelă pe o ploaie torenţială de vară şi eşti condus pînă la primul adăpost, pentru că tu ai uitat-o acasă. În politeţea şi deschiderea – niciodată de faţadă – cu care un director de instituţie îi tratează pe subalterni. În răbdarea şi eleganţa cu care ţi se explică, prin gesturi simple, unele detalii ale măruntului cotidian, care la început par mistere insolvabile.

Unui coreean îi este mult mai uşor să spună „noi", decît să spună „eu". E în aceasta o formă atît de umană a imitaţiei, atît de caldă, încît, dincolo de fotografia-album a lui Alex, se poate vedea, cred, un patriotism pe care noi ne grăbim uneori să-l uităm. Ce înseamnă a imita, mai ales cînd studiază o cultură străină, şi de ce au atît de mult succes coreenii, cu aceasta? De ce Alex nu le arată coreenilor săi şi fotografiile nestilizate neapărat? *Well*, cum ar zice înţelept şi poltron englezul, răspunsul nu e, încă, cu noi.

PUBLICITATE

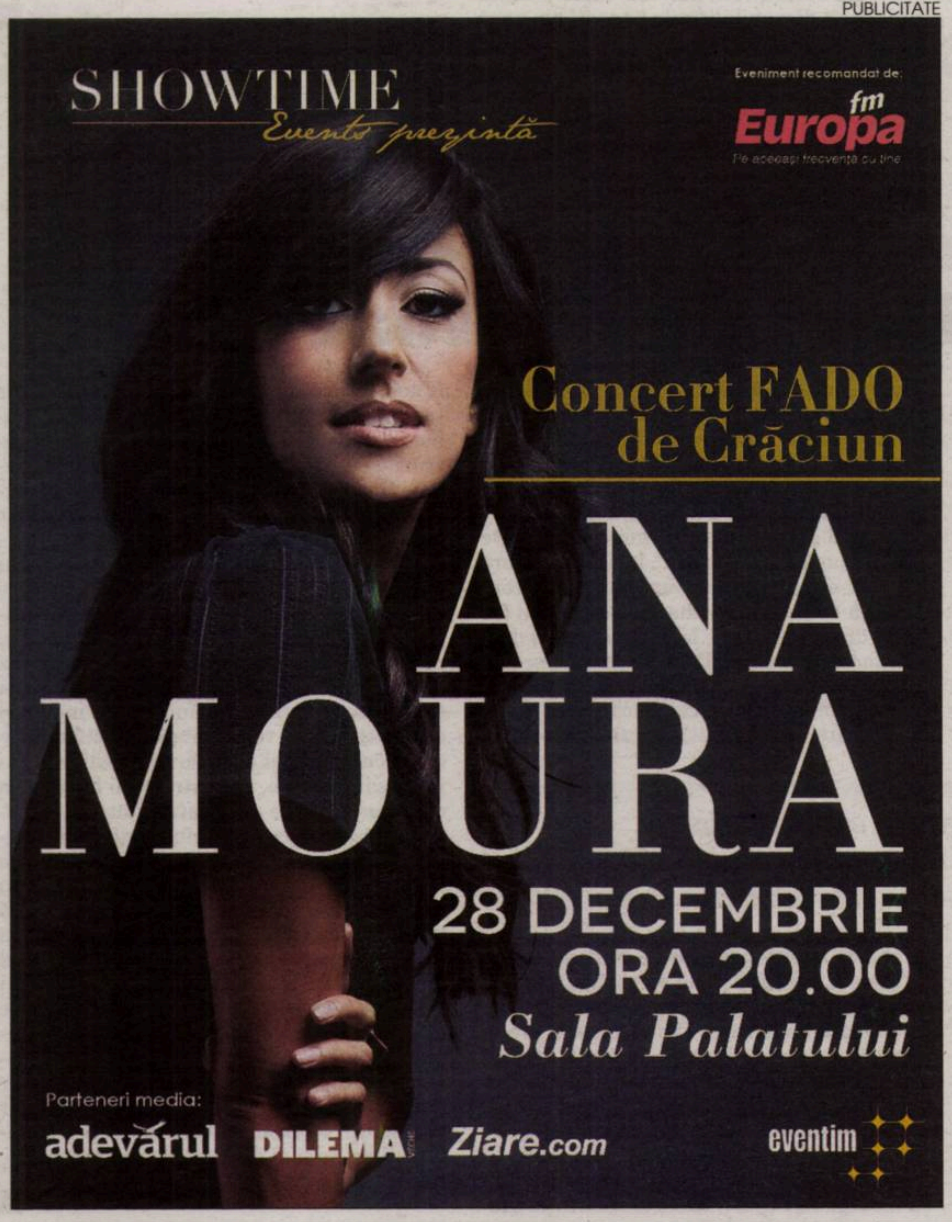

PUBLICITATE

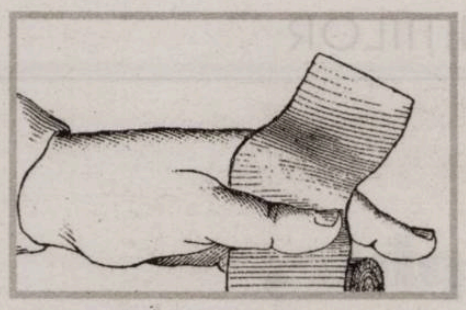

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Care e misiunea TVR?

Zilele trecute, un membru al Consiliului de Administrație al TVR a afirmat, public, că numai penalizările pe care le are de plătit la ANAF televiziunea publică depășesc suma de 9 milioane pe an. Situația din TVR este din nou critică, după ce Stelian Tănase a preluat mandatul de președinte-director general. E cazul însă să vorbim doar de bani?

Rezultatul surprinzător al prezidențialelor din 16 noiembrie dă o umbră de speranță în privința faptului că politicienii ar putea fi de acord să decupleze TVR-ul de ciclurile politice și interesele lor de moment. Am spus-o nu numai eu, și nu numai o dată: principala problemă a TVR este legea de funcționare, care stipulează controlul politicului prin componența Consiliului de Administrație, ai cărui membri sînt stabiliți preponderent de partidele parlamentare, Cotroceni și Guvern. Președintele-director general este și el desemnat de Parlament și cumulează funcția executivă cu cea de *chairman*, lucru care a dus la un șir de șefi controversați. TVR depinde de Parlament, și prin raportul anual, prezentat de regulă la sfîrșitul primăverii. Un vot negativ înseamnă demiterea Consiliului de Administrație.

Toate aceste pîrghii legale au fost folosite din plin de putere, în trecut. Președintele-director general a fost demis mai totdeauna atunci cînd puterea politică s-a schimbat, fără ca asta să amelioreze în vreun fel prestația TVR, ci dimpotrivă. Un cunoscut realizator TVR, Mihai Rădulescu, rezumă situația astfel, pe paginademedia.ro: „Cu datorii împovărătoare și cu un declin constant în audiențe și calitate, cu numeroase decizii manageriale proaste și inconsecvență editorială, cu permanente răfuieli interne și – peste toate – cu nelipsitul reflex de obediență față de puterea politică a zilei, postul public s-a deplasat spre periferia interesului general. A ajuns să piardă și ceea ce altădată părea de neconceput: dezbaterea finală între candidații la președinție."

Cifrele care atestă această judecată sînt prea cunoscute ca să le mai reluăm pe larg. E suficient să spunem că TVR nu mai este de mult o televiziune de top 5; în noiembrie, a terminat chiar pe locul 10 ca medii de rating, după posturi ca Prima TV sau Național TV. Iar datoriile de peste 100 de milioane de euro ale instituției duc nu numai la penalități monstruoase, ci și la o grilă pauperă. Măsurile de criză luate în mandatul Săftoiu au însemnat, în ultimă instanță, o grilă pauperă, care nu permite nici un fel de aspirații de redresare.

Principala problemă a TVR este legea de funcționare.

Dacă, cumva, vorbim de o schimbare profundă în politica românească, partidele parlamentare, și în primul rînd PNL-ul lui Klaus Iohannis, ar trebui să dezgroape proiectul legislativ al societății civile, care rezolvă problema controlului politic. Și vechiul PNL, și PDL-ul care intră în compoziția noului partid și-au făcut, pe rînd, o temă de campanie electorală din schimbarea legii TVR, dar inițiativa a fost abandonată, atunci cînd partidele respective au ajuns la putere. Schimbarea legii TVR este unul dintre testele minimale de credibilitate pe care le are de trecut orice coaliție politică majoritară, pentru a arăta că lucrurile se schimbă real în politică.

A doua mare problemă a TVR se referă la așteptările exagerate pe care opinia publică le are de la televiziunea publică. Scriam mai sus că penalitățile anuale, de peste 9 milioane, sînt o sumă monstruoasă: pentru comparație, cifra de afaceri a B1 TV este de aproximativ 5,5 milioane de euro, iar pierderile totale ale televiziunilor PRO au fost de 19 milioane, în timp ce Antena Group, celălalt mare jucător de pe piață, a realizat 2 milioane profit. Veniturile totale ale PRO TV sînt oarecum egale cu ale TVR, de aproximativ 120 de milioane.

Cu alte cuvinte, TVR este o instituție-mamut, care primește o mulțime de bani din taxe, dar pierde, de asemeni, o grămadă. Deși în mandatul Săftoiu au fost concediați peste 600 de angajați, televiziunea întreține în continuare peste 2600 de angajați. Raportat la banii care există în piața televiziunilor private, ar putea avea aspirații la o cotă de audiență de 15-20%, dar realizează cel mult o treime.

Banii foarte mulți (comparativ cu televiziunile private) sînt însă destul de puțini din alt punct de vedere. La numirea ca președinte-director general, Stelian Tănase a făcut ceea ce a făcut, și în scurta perioadă cît a fost numărul 1 la Realitatea TV: a amintit de modelul BBC, în chip de reper de ceea ce ar putea deveni instituția pe care o conduce. Or, astfel de așteptări sînt poetice, dintr-un motiv simplu: cheltuielile operaționale ale BBC au fost, în 2013, de aproximativ 5 miliarde de euro. Adică de vreo 40 de ori mai mult decît disponibilitățile bănești ale unui TVR *negrevat* de datorii.

Paradoxal, piața românească de televiziune seamănă nu cu piețele europene, ci cu cea americană. Faptul că TVR merge prost de ani de zile a creat o fereastră de oportunitate un numai pentru posturi generaliste comerciale, ca PRO TV și Antena 1, ci și pentru așa-numitele televiziuni de știri. În SUA, televiziunile de top sînt, din motive istorice, așa-numitele rețele private (NBC, CBS, ABC), iar piața televiziunilor politice este vie, ca și aceea din România, cu Fox, MSNBC, CNN și altele. Postul public, PBS, face rating-uri mai reduse decît marile rețele, fiindcă are un buget mai redus (primește în jur de 360 de milioane de euro de la Congres, împreună cu Radio-ul public) și fiindcă a apărut tîrziu, la sfîrșitul anilor '60. Programele PBS sînt însă de o calitate excepțională și, pe lîngă zona *news – current affairs*, includ documentare de știință, civilizație ș.a.

Dacă mai poate fi ceva, TVR nu are cum se transforma în BBC, ARD sau France 2, televiziuni publice care și-au păstrat poziția dominantă și resursele, și după apariția posturilor private, ci trebuie să devină mai degrabă ceva asemănător cu PBS. Ceea ce duce cu gîndul la o definire detaliată și realistă a misiunii TVR, care nu e numai o problemă de bani. Eternele discuții despre pierderile instituției au dus la austeritatea din mandatul Săftoiu, dar, acum, e clar că tăierile de costuri nu sînt soluția problemei, ba chiar o pot agrava prin lipsa programelor de calitate.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Poștași, curieri și cititori de contoare

Mihăiță era feblețea doamnelor în vîrstă, pensionare. În primul rînd pentru că era un poștaș „tînăr", abia trecuse de 50 de ani. Apoi, din cauza aerului lui veșnic neajutorat, ușor nătîng, a micilor lui stîngăcii. Ochelarii îi stăteau veșnic strîmb pe nas, iar cînd afară era frig, i se abureau lentilele, așa că era nevoit să privească pe deasupra lor. Cînd căuta în tolbă taloanele de pensie, mai mereu scăpa cîteva plicuri pe jos, apoi se apleca să le adune, oftînd. Tot timpul era răcit, strănuta și-i curgea nasul. Se plîngea că-l dor oasele și avea lungi conversații în pragul ușilor unor apartamente, despre diferite leacuri băbești și boli mai mult sau mai puțin imaginare. Citea cu religiozitate *Formula AS*. Știa pe de rost numele tuturor străzilor din sectorul 2, era o hartă ambulantă, explica trasee, inventa scurtături prin ganguri inexistente. Iar doamnelor în vîrstă, pensionare, le trezea instinctele materne pe care acestea le credeau de multă vreme pierdute, mai exact de cînd copiii lor crescuseră și plecaseră de acasă, emigraseră prin alte țări. Așadar, îl așteptau pe Mihăiță cu cîte o prăjitură sau o felie de cozonac, în preajma Crăciunului, îl tratau cu aspirină, Coldrex sau sirop de tuse. Iar cînd n-aveau cu ce să-l servească, îi puneau în palmă o bancnotă de 5 lei și-i spuneau, ca unui puști de 6 ani, „să-și ia ce vrea el".

Pe vremea cînd l-am cunoscut pe Mihăiță, îmi rezervam o după-amiază întreagă de stat acasă pentru a primi de la el taloanele de pensie ale părinților mei, care locuiau doar teoretic și în buletin la aceeași adresă. Pentru cîteva ore intram, fără voia mea, în categoria doamnelor în vîrstă, pensionare. Trăgeam cu urechea la ușă, întrebîndu-mă de ce nu mai vine, imaginîndu-mi-l, cu mersul lui împiedicat, cum se apropie de blocul nostru. Povestea cu taloanele mi se părea stupidă – ce nevoie mai era de ele, din moment ce pensiile astea moderne intrau pe carduri? Doar ca să asigure statul că mai ești încă în viață? Însă nu toate pensiile intrau pe carduri, căci Mihăiță împărțea discret plicuri. Aducea o bucurie vie pe chipuri, ziua de pensie era o sărbătoare. Doamnele respective își descuiau ușile cu cîteva ore înainte de sosirea lui, auzeam zornăitul lanțurilor care erau date la o parte. Îl pîndeau. Uneori, ieșeau pe palier, alteori, chiar pînă în fața scării de bloc. Nu l-ai văzut pe Mihăiță? Ce-o fi cu Mihăiță de întîrzie atît? Era o îngrijorare reală, nu față de plicul cu bani, care nu mai ajunge, ci față de poștaș, să nu fi pățit ceva rău, să nu se fi rătăcit în jungla urbană de-afară, unde doamnele nu mai îndrăzneau de multă vreme să iasă. Așa că, în momentul în care Mihăiță n-a mai venit deloc, pentru că a căzut pe gheață și și-a rupt piciorul, a fost o mică dramă. Timp de mai bine de două luni, în locul lui venea Mihaela, o poștăriță grasă, care gîfîia atunci cînd o lua pe scări în sus. Pe ea n-o iubea nimeni.

Era o hartă ambulantă, explica trasee, inventa scurtături prin ganguri inexistente.

Mă gîndesc la după-amiezele în care așteptam „pensia", la acel timp care se scurgea cumva altfel, avea o consistență de dulceață zaharisită. Poștașii fac parte din comunitate, își au traseele și drumurile lor, în mentalul colectiv, amintesc faptul că societatea nu este doar un mecanism cu rotițe bine unse, ci că e alcătuită din oameni. Care aduc pensii, întîrzie, uneori cad pe gheață și își rup picioarele. Spre deosebire de poștași, care sînt niște personaje, curierii, de pildă, sînt doar niște persoane și atît. Niște mijloace de livrare. Trimit mesaje profesionale pe telefonul mobil, îți vin la ușă cu promptitudine, îți predau coletul, îți taie factura. Însă nu le rețiți niciodată fețele. Doamnele în vîrstă n-ar apela niciodată la ei, chiar dacă lucrurile pot funcționa mai bine în acest mod. Ca să trimită un colet, ar prefera să meargă la Poștă – această instituție „defunctă", care încă rezistă, și datorită unor sentimente contradictorii ale populației, a unor nostalgii comune, a credinței că „toate lucrurile se rezolvă la Poștă", de la niște banale timbre, la impozite și facturi. Totuși, curierii sînt, pînă la urmă, nedreptățiți, doar pentru că par a fi niște unelte sociale.

Aș mai aminti o categorie de oameni dintre cei care îți bat la ușă, pe care se pare că nu-i iubește nimeni – cititorii de contoare. Ei sînt un fel de *paria*, niște rotițe aproape inutile, în prelungirea acestui mecanism social de transmisie-recepție. De ceva vreme, de cînd există indexuri autotcitite, au și renunțat să mai vină. Îi vedeam cum străbat străzile fără rost, prin zăpadă sau noroaie, cum strigă pe la porți la care nu deschide niciodată nimeni: „Lumina!" „Gazele!" Locuri de muncă detestate, detestabile. Pentru doamnele pensionare, de pildă, fețele lor erau dubioase, nu inspirau încredere. Așteptau cu nerăbdare să-și facă treaba și să plece, își dădeau ochii peste cap cînd le cereau cîte ceva: „N-aveți un scăunel pe care să mă sui?" „Nu puteți să aprindeți o lumină aici?" Ce mai vrea și ăsta? După ce că l-am primit în casă! Pînă și eu mă simțeam stînjenită în preajma lor, însă îi priveam cu compasiune. Ocupații care nu vor mai exista în 20-50 de ani, atunci cînd se vor găsi soluții tehnologice evoluate și pensia nimănui nu va mai depinde de un biet poștaș cu piciorul rupt.

Anda DOCEA

Oameni din Berlin

Prima mea ieşire din ţară s-a petrecut în toamna lui 2006, cu cîteva luni înainte ca România să devină membră a Uniunii Europene. Destinaţia era Germania, München mai exact, iar plecarea din vremea aceea presupunea, în majoritatea cazurilor, dovada unei rezervări la hotel, o sumă de bani asupra ta, uneori şi o persoană de contact acolo unde doreai să ajungi. Am trecut de verificări fără probleme, iar în avion am primit loc lîngă un neamţ înalt şi rotofei, rumen în obraji, cu voce puternică. M-a văzut încercînd fără succes să-mi leg centura şi mi-a arătat, cu mişcări lente, cum se procedează, iar apoi m-a întrebat: *„First time?“* Am recunoscut să zburam pentru prima dată. Cînd a apărut stewardesa, a cerut răspicat şi scurt, în limba română: „Bere!“ Era berlinez, venise în România *„for business“* şi acum mergea la München, la o conferinţă. Cunoştea bine oraşul şi începuse să mi-l descrie, dar i-am mărturisit că eu urma să ajung în aceeaşi zi în Garmisch-Partenkirchen, pentru a vizita pe cineva drag. *„Then it is for pleasure?“*, mi-a zis, cu un zîmbet larg. O călătorie de plăcere, am încuviinţat. Cînd am aterizat, mi-a spus că trebuie să merg neapărat şi în Berlin. Că, oricît de mult aş vedea din Germania, Berlinul este altceva.

Berlinul nu e Germania, e altceva – au fost şi cuvintele cu care m-au invitat nişte prieteni să-mi petrec cîteva zile în capitala germană. În anii care s-au scurs de la primul meu zbor, am mai văzut Hanovra şi Bremen, dar n-am ajuns să verific spusele berlinezului jovial de la care am învăţat să-mi leg centura în avion. Am decis că e momentul s-o fac la începutul acestei veri, într-un iunie călduros la noi şi deosebit de rece şi de ploios în metropola de pe rîul Spree.

Am aterizat fără emoţii şi am luat de la aeroport un autobuz care urma să mă ducă la cea mai apropiată staţie U-Bahn, metroul berlinez. Şoferul era o doamnă blondă de vreo 50 de ani, cu ochelari şi bucle mari. La urcare, m-a întrebat politicos unde vreau să ajung, mi-a numărat restul de bani cu atenţie şi, cu toate că drumul nu avea să dureze mai mult de cîteva minute, m-a rugat să ocup un loc. Cu metroul am făcut vreo zece staţii pînă la Kleistpark, zonă în care aveam să locuiesc cîteva zile. Cartierul, cu clădiri albe, îmbrăcate în verdeaţă, şi străzi ordonate, mi-a amintit puţin de Strasbourg. Un aer boem îndulcea, din loc în loc, rigoarea specific germană.

Pe colţul unei clădiri, ascunsă printre copaci, o terasă cu specific italian îşi invita musafirii să urmărească, pe un ecran montat afară, meciurile din Campionatul Mondial de Fotbal, aflat atunci în plină desfăşurare. În faţa lui, măsuţe rotunde şi scaune cochete de fier forjat, cu cîte o pătură mov aşezată pe spătarul de rafie. Proprietarii erau un cuplu în vîrstă, el, înalt şi tăcut, cu ramă îngustă şi argintie la ochelari, ea, mignonă şi iute. Veneau acolo în fiecare seară, la un ceai de iasomie cu miere, oameni din cartier sau doar în trecere, să comenteze meciul şi să mai schimbe o vorbă. Îşi manifestau preferinţele potolit, nu vociferau. Nici măcar la partida în care nemţii au primit două goluri de la Ghana n-am auzit fluierături. Iar bucuria egalării scorului n-a trădat surpriză, ci un fel de relaxare.

În fiecare seară, după plecarea ultimului client, patronii stingeau cu grijă lumînările de pe mese, strîngeau fără grabă păturile risipite şi apoi măturau trotuarul. El, preocupat, ea, zîmbitoare.

Berlinul are în jur de 3 milioane şi jumătate de locuitori, fără a mai ţine cont şi de turişti. În general, se circulă cu metroul, subteran (U-Bahn) sau de suprafaţă (S-Bahn). Liniile sînt multe, staţiile – dese şi orarul – respectat îndeaproape. Distanţele mari şi variantele stufoase te fac însă să te pierzi între legături, de multe ori, în ciuda marcajului colorat. Te întîlneşti cu turişti care răsucesc o hartă în mîini la fel ca tine, cu vorbitori de engleză bucuroşi că îţi pot cere indicaţii, cu tineri înalţi care ascultă muzică în căşti uriaşe sau cu fetişcane cu inele în nas şi în păr, de culori năstruşnice. Cei care par a veni de la serviciu au deschise cărţi groase, cu coperte cartonate. Vezi bărbaţi în costume croite impecabil şi femei îmbrăcate elegant, ca pentru teatru, cu tocuri subţiri şi parfum fin risipit în jur. Cerşetori care cîntă la vioară sau care ţin un carton scris în faţă. Nu întind mîna şi nu se apropie de călători. Cînd, la coborîre, cineva le lasă un ban în cutie, mulţumesc respectuos şi se înclină.

La Poarta Brandenburg bate cel mai puternic inima oraşului. Turiştii se fotografiază între coloane, cu carul tras de cei patru cai deasupra şi, în timp ce ghidul le povesteşte despre căderea Zidului, de acum 25 de ani, se îndreaptă spre Reichstag, sediul Parlamentului, cu a sa cupolă de sticlă din care se vede panorama Berlinului. Sau merg tot înainte, prin parcul Tiergarten, pînă la Siegessäule, Coloana Victoriei, înaltă de 67 de metri. Sau o iau în sens invers, taman pînă la Insula Muzeelor, unde se pot pierde în lumea istoriei şi a artelor, zile în şir. Pot urca cele 270 de trepte pînă în domul Catedralei Berlineze, dar numai după ce au admirat în interior grandioasa orgă Sauer, cu ale sale 7269 de tuburi. Şi, mai departe, pot ajunge la Rotes Rathaus, primăria în culoare roşie, şi la Alexanderplatz, cu al său Turn de Televiziune, o săgeată argintie de 368 de metri, simbol puţin SF al Berlinului de Est.

Dimineţile mi le începeam la Double Eye. De la Kleistpark mă plimbam cîteva minute pe străduţe cu clădiri albe, ferestre largi şi balcoane lungi, la care fluturau, în diverse combinaţii de culori, steagurile microbiştilor. Nu ştiam atunci că este o cafenea celebră nu doar în Germania, ci şi în lume, pentru felul de preparare a cafelei. Înăuntru erau doar două-trei locuri de stat în picioare, erai servit rapid şi cu zîmbet de doi tineri care îţi puneau tot felul de întrebări suplimentare, în cazul în care nu erai familiarizat cu produsele-vedetă. Toată lumea stătea însă cu cafeaua afară, pe trepte sau pe cele cîteva bănci de lemn şi două-trei scaune. Indiferent de vreme, am întîlnit acolo amatori de cafeină care răsfoiau un ziar, tineri care îşi parcau bicicletele şi se opreau să-şi răsucească cîteva ţigări sorbind dintr-un latte, ba chiar şi un bătrînel cocoţat pe un scaun pliant adus de acasă şi care găsise de cuviinţă, în acea zi cam răcoroasă, să poarte o fustă de lînă colorată şi nişte bocanci soldăţeşti.

„Then it is for pleasure?“,
mi-a zis, cu un zîmbet larg.

La un moment dat, au apărut şi două lebede, una albă şi una neagră.

La Palatul Charlottenburg am ajuns tot după o cafea savurată la Double Eye. Conceput în 1690 ca reşedinţă de vară pentru viitoarea împărătească Sophie Charlotte şi aflat, în acea vreme, mult în afara graniţelor oraşului, la vest de Tiergarten, palatul de acum, renovat după cel de-al Doilea Război Mondial, găzduieşte un muzeu fascinant prin eleganţă şi lux. Sala de bal, cu pereţi din marmură albă şi tencuială poleită în aur, capela cu recitaluri de muzică de cameră, porţelanurile chinezeşti şi japoneze, argintăria, colecţiile de artă, ferestrele dincolo de care se întrezăreşte întreg domeniul, te fac să sari peste cîteva secole, în sensul invers al acelor de ceasornic, chiar dacă, dincolo de copaci, se înalţă, frumos aliniate, vîrfurile clădirilor prezentului.

În spatele palatului, după grădinile simetric şi cochet aranjate, cu fîntîni arteziene şi statui albe, nişte trepte de piatră coboară spre lac. Pe ele ies din cînd în cînd raţele, scuturîndu-şi bine penajul. Un domn între două vîrste, cu o pungă mare de hîrtie în care se aflau nişte covrigi, părea a fi prietenul lor. Rupea bucăţele mici şi le arunca jos sau pe lac, pedant, fără grabă. La un moment dat, au apărut şi două lebede, una albă şi una neagră. Curajoase, îl însoţeau aproape la pas, ridicîndu-şi capetele spre pungă. Domnul nu a părut impresionat de insistenţa lor. A împărţit frăţeşte covrigii mai departe, pînă s-au terminat. Apoi a împachetat punga de hîrtie, a îndesat-o în buzunar, a mai rămas două-trei minute cu ochii în zare şi s-a îndreptat cu paşi negrăbiţi spre ieşire.

Kreuzberg este zona cea mai vie şi mişcătoare a Berlinului, undeva la limita între Est şi Vest, patria hipsterilor, a artiştilor şi a imigranţilor, unde se vorbesc toate limbile pămîntului, ziua începe tîrziu şi forfota se opreşte abia la orele dimineţii. Străzile par a se schimba la fiecare pas. Desenele şi afişele acoperă clădirile, gardurile, camioanele şi pereţii barurilor şi ai cafenelelor, care răsar din loc în loc. Vizavi de o sală de concerte cu o firmă ce amintea de anii '80, dar unde am aflat că vin unele dintre cele mai mari trupe de rock din lume, era un fel de „ţara nimănui“. Oamenilor fără casă li s-a permis să-şi amenajeze acolo un fel de gospodării colective, din corturi şi părţi de rulote. Îi vedeai plimbîndu-se cu cîte un castron în mînă, fumînd o ţigară sau întinzîndu-se la soare.

Deschis pînă la 3 dimineaţa, Bugermeister este centrul simbolic al Kreuzberg-ului. Un fast-food amenajat într-o fostă toaletă publică, sub şosea, vopsit în verde-închis şi semănînd cu un vagon-restaurant de epocă. Afară nu sînt mai mult de trei-patru mese. la care stai în picioare, rezemat, incomod. Se pare că sînt lăsate aşa ca să nu se staţioneze prea mult, să mănînci rapid şi să pleci mai departe. Numărul comenzii e afişat pe o plăcuţă electronică. În zile mai aglomerate, se ajunge cu uşurinţă la cîteva zeci. Se vînd hamburgeri şi cartofi prăjiţi cu diverse sosuri, dar porţiile sînt uriaşe şi gustoase. Cei doi vînzători îmbrăcaţi în negru sînt tăcuţi şi se mişcă repede. Din cînd în cînd, îţi fac semn că nu ai voie să fotografiezi.

Pe strada Puşkin, te adînceşti în Berlinul de Est, spre parcul Treptower, pe lîngă rîul Spree. Construcţiile încep să semene cu vechile blocuri comuniste, au ceva gri şi auster. Hale uriaşe unde funcţionau cîndva fabrici sînt transformate acum în săli de evenimente. Într-una, era o expoziţie internaţională de tatuaje. În alta, de motoare. Treptower este un parc imens, care adăposteşte un impresionant mausoleu ridicat în memoria miilor de soldaţi sovietici căzuţi la Berlin în 1945. Pe Spree pluteau diverse ambarcaţiuni şi mai vedeai cîte un avion de mici dimensiuni, echipat pentru aterizarea pe apă. Sub un pod care te ducea pe insula din inima parcului, pe o barcă, în ploaia care începuse discret, se derula o cerere în căsătorie. Peste pod, prietenii protagoniştilor fluturau pancarte cu urări. Pe puntea unui vaporaş tras la mal aştepta o masă pentru doi, aranjată de sărbătoare. Am savurat o Fritz-Kola hamburgheză cu aromă de lămîie, la o terasă cu specific francez, plasată chiar pe apă. Ascultînd Depeche Mode, nu departe de strada cu nume de poet rus romantic, i-am dat dreptate neamţului cunoscut în avion, cu opt ani în urmă, la prima mea ieşire dintr-o ţară care nu făcea încă parte din Uniunea Europeană. Berlinul este altceva.

Germania avea să cîştige Campionatul Mondial de Fotbal din acest an, pentru a patra oară în istorie, în faţa Argentinei. În seara zilei de 13 iulie, un sfert de milion de berlinezi au urmărit finala pe un ecran uriaş de pe Poarta Brandenburg, blocînd întreaga alee centrală din parcul Tiergarten, pînă la Siegessäule. Golul victorios, de după miezul nopţii, a fost aşteptat cu răbdare şi trăit din plin, ca un moment de sărbătoare, pentru care nemţii au pregătirea făcută temeinic.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR.*

Krasimir YANKOV

Refugiaţii sirieni părăsesc Bulgaria pentru purgatoriul german

La oprirea taxiului, ultimele cuvinte ale chemării la rugăciune se amestecă lent în zgomotul străzii, într-o seară caldă de iunie. Ali Najaf se uită în jur şi păşeşte pe strada cu piatră cubică. Ochii lui căprui, pătrunzători, scrutează tarabele şi magazinele din Piaţa Femeilor, o zonă animată din capitala bulgară Sofia. Zona este populată de emigranţi din Orientul Mijlociu, aşa că lui Ali nu i-a luat prea mult timp să găsească un vorbitor de kurdă şi arabă, limbile sale materne.

„De aici îi duc pe refugiaţi în Germania?" îi întreabă Ali, cu voce scăzută, pe doi bărbaţi care-şi pierd vremea în faţa unui magazin de haine la mîna a doua. Bărbaţii dau din cap afirmativ şi Ali îşi înghesuie bagajele înăuntru. Toată averea familiei sale a fost înghesuită în două rucsacuri, o valiză mică şi o sacoşă. Ali, mama sa, fratele şi două surori sînt din nou pe drum.

De cînd au devenit refugiaţi, Ali – ajuns de facto *capul familiei.*

La cererea lor, numele lui Ali şi ale celor din familia sa au fost schimbate în acest articol. Ei se numără printre miile de sirieni care, anul trecut, s-au refugiat în Bulgaria din cauza războiului civil din ţara lor, şi apoi au traversat Europa în căutarea unei vieţi mai bune. Povestea călătoriei lor înfăţişează greutăţile cu care se confruntă, dar şi diferenţa dintre realitate şi politicile Uniunii Europene în materie de azil politic.

Pentru a le descrie experienţele, Balkan Investigative Reporting Network i-a urmat pe Ali şi pe membrii familiei sale de la sfîrşitul anului trecut: i-a vizitat în Bulgaria şi Germania, şi a ţinut legătura cu ei telefonic sau prin intermediul reţelelor de socializare. De asemenea, BIRN a discutat despre problemele refugiaţilor cu autorităţile responsabile de situaţia lor, în cele două ţări.

Ali este un student kurd de 25 de ani, slab, cu părul ca pana corbului. Tatăl lui a murit în Rojava – numele dat de kurzi ţării lor natale Siria – pe cînd Ali era doar un copil. De cînd au devenit refugiaţi, Ali – ajuns *de facto* capul familiei pentru că vorbeşte englezeşte – încearcă să lase impresia că situaţia e sub control.

Pe cînd era în Siria, Ali studia la Homs ca să devină inginer petrolist. În vara lui 2013, se întorcea acasă, după sesiunea de examene, cînd militanţi mascaţi au oprit autobuzul în care se afla. „Au dat jos din autobuz toţi băieţii şi ne-au ameninţat că ne vor tăia gîtul dacă nu le spunem ce vor. Dar nu aveam habar despre ce vorbeau", îşi aminteşte Ali. După cinci zile de captivitate, tinerii au fost eliberaţi. Mai tîrziu, ascunzătoarea militanţilor a fost bombardată de aviaţie, iar liderul lor a fost ucis. Militanţii au bănuit că Ali şi ceilalţi tineri spuseseră autorităţilor siriene unde să bombardeze. „Au pus un preţ pe capetele noastre. Aşa că am fost siliţi să plecăm", spune Ali. Familia a părăsit Siria în grabă, cu ajutorul unui prieten care i-a trecut graniţa în Turcia şi apoi au mers cu autobuzul pînă la Istanbul, unde au stat cam o lună. La sfîrşitul lui 2013, o călăuză i-a trecut ilegal în Bulgaria şi le-a arătat un drum forestier – calea către Uniunea Europeană.

În acelaşi timp, odată cu înrăutăţirea situaţiei refugiaţilor din Turcia, mii de sirieni, alături de alţi căutători de azil, au traversat aceeaşi fîşie de pămînt, lungă de 30 de km, de lîngă punctul de frontieră Lesovo – o zonă deluroasă şi împădurită, în care este dificil să identifici oamenii cu ajutorul camerelor cu termoviziune. Exodul s-a oprit după ce, în noiembrie, peste o mie de poliţişti au fost aduşi să supravegheze graniţa, iar în acest an, în iulie, autorităţile au ridicat un gard de sîrmă ghimpată.

Realitatea

Primele impresii ale lui Ali despre Uniunea Europeană nu au fost la înălţimea aşteptărilor. Bulgaria – cea mai săracă ţară dintre cele 28 de state membre – se străduieşte să facă faţă celor aproape 11.000 de refugiaţi, cei mai mulţi sirieni. Dintre cele trei milioane de sirieni care şi-au părăsit ţara de la începutul războiului, în 2011, foarte puţini au ajuns în Bulgaria. „În cîteva săptămîni, situaţia s-a agravat atît de mult, încît centrele erau supraaglomerate, oamenii dormeau şi cîte 20 într-o cameră, pe coridoare, afară", ne-a declarat Boris Ceşirkov, purtător de cuvînt al Biroului ONU pentru refugiaţi, din Sofia. „Bulgaria era total nepregătită să facă faţă acestui val de refugiaţi."

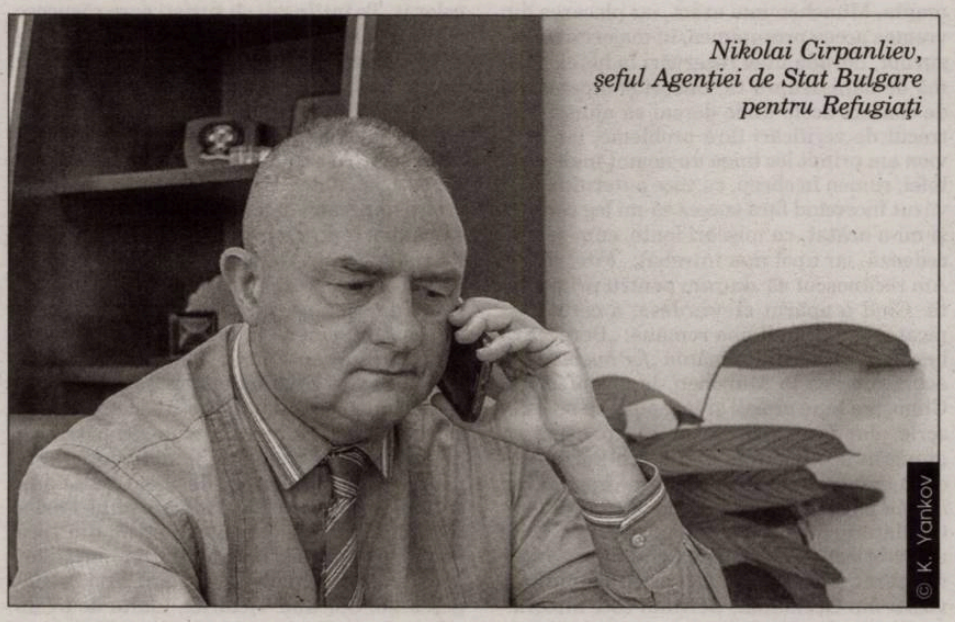

Nikolai Cirpanliev, şeful Agenţiei de Stat Bulgare pentru Refugiaţi

© K. Yankov

După ce au făcut cererea de azil, Ali şi familia sa au fost mutaţi la Harmanli, la vreo 60 de km de graniţă, într-o cazarmă abandonată, transformată rapid în tabără de refugiaţi, pentru a evita supraaglomerarea altor centre. Cînd au ajuns, o ploaie măruntă care cădea din cerul cenuşiu transformase curtea în mocirlă. Clădirile era murdare, umede şi periculoase, aşa că iniţial refugiaţii au fost cazaţi în corturi militare şi în containere de marfă transformate în locuinţe, fără toalete, apă sau electricitate. „Am stat aşa vreo două săptămîni", ne-a spus Ali, arătîndu-ne fotografiile şi filmele făcute cu telefonul mobil. În unele poze, Ali şi prietenii săi fac glume şi zîmbesc. Într-altele, ţin în braţe copii care tremură de frig, în timp ce femeile pregătesc masa la foc, în aer liber. Singurele autorităţi sînt vreo zece poliţişti tăcuţi şi directorul de atunci al taberei, un fost militar detestat de refugiaţi.

„Oamenii dormeau şi cîte 20 într-o cameră, pe coridoare, afară."

Cum autorităţile erau depăşite de evenimente, cetăţeni bulgari şi organizaţii nonguvernamentale au ajutat cu hrană şi haine şi au încercat să îmbunătăţească condiţiile din tabere. Sosirea refugiaţilor a dus însă şi la o escaladare a rasismului. Un conducător al unui partid naţionalist, mic, dar foarte vocal, a pledat pentru „curăţenia oraşului" şi a îndemnat Sofia să iniţieze „acţiuni de autoapărare". În show-ul său televizat, o membră a parlamentului, care susţine că este reprezentanta valorilor Bisericii Ortodoxe, i-a acuzat pe sirieni că fac parte dintr-o invazie islamistă mascată. În luna noiembrie a anului 2013, în locuri publice, precum staţiile de tramvai sau de autobuz, poliţia a înregistrat o escaladare a atacurilor asupra unor persoane cu pielea mai închisă la culoare. Doi bărbaţi au atacat un bulgar de origine turcă, de 28 ani, care a intrat în comă în urma bătăii primite pe cînd se întorcea acasă de la lucru, la Sofia. În luna aprilie a acestui an, localnicii din Rozovo, un sătuc din centrul Bulgariei, i-au alungat pe cei 15 membri ai unei familii siriene, care încercau să închirieze o casă în sat. În septembrie, sătenii din Kaliste au protestat faţă de înscrierea la şcoala din localitate a copiilor unor azilanţi, iar Consiliul Local a cerut în zadar închiderea taberei de refugiaţi din apropiere, pînă la sfîrşitul lunii octombrie.

Piaţa femeilor este o zonă a Sofiei populată de emigranţi din Orientul Mijlociu

© K. Yankov

Prejudecăţile faţă de refugiaţi nu se semnalează doar în rîndul bulgarilor obişnuiţi. Nici cel mai înalt nivel al Agenţiei de Stat pentru Refugiaţi nu este imun la asemenea atitudini. Nikolai Cirpanliev, directorul agenţiei, punea sub semnul întrebării veridicitatea relatărilor sirienilor despre condiţiile din tabere. „Este cunoscut faptul că arabii sînt înclinaţi să mintă. Este o caracteristică a acestei etnii. Asta intră în obiceiurile lor", a afirmat el într-un interviu pentru BIRN. Declaraţia este tipică stilului fără ocolişuri al lui Cirpanliev. Durul fost militar păstrează acelaşi ton chiar şi cînd primeşte oaspeţi în spaţiosul său birou. Zîm-

bind, el a dat de înţeles că în cameră sînt microfoane. Dar Cirpanliev şi-a făcut treaba pentru care a fost numit anul trecut, aceea de a face ordine în tabere. În timpul mandatului său, personalul agenţiei s-a dublat, taberele şi-au mărit capacitatea, iar condiţiile de cazare au fost aduse la standarde internaţionale. „Totul pare foarte corect şi... sub control", a declarat Cirpanliev cu satisfacţie.

Totuşi, Bulgaria nu are un program prin care să îi ajute pe refugiaţi să se integreze în societate. Un program anterior, care prevedea cursuri de limbă şi de pregătire profesională, conceput pentru mai puţin de o sută de persoane, s-a încheiat anul trecut. A fost elaborat un nou program, dar acesta nu este încă aplicat. Oficialii dau de înţeles că, oricum, un asemenea program nu ar schimba lucrurile. „Trebuie să recunoaştem, toţi refugiaţii preferă să se stabilească în ţări vest-europene, nu în Bulgaria sau în alte ţări din Balcani", a spus Cirpanliev. „Sîntem doar un punct de tranzit."

Bulgaria nu are un program prin care să îi ajute pe refugiaţi să se integreze în societate.

Destinaţia – Germania

În privinţa lui Ali şi a familiei sale, estimarea a fost corectă. „Vreau să ajung în Germania, pentru că acolo ţi se oferă sprijin şi ţi se plătesc studiile. Vreau să îmi termin studiile şi, după aceea, să îmi aduc iubita din Siria şi să pot să-mi fac o familie", spunea el la începutul lunii iunie, în Kazanlak, în aşteptarea documentelor bulgare de călătorie. Mulţi alţi refugiaţi au hotărît să facă aceeaşi călătorie. În primele opt luni ale acestui an, Germania a înregistrat aproximativ 3850 de sirieni care mai întîi şi-au lăsat amprentele în baza de date a azilanţilor din Bulgaria, potrivit ministerului de interne de la Berlin.

Ali dorea să ajungă în Germania, şi pentru că unchiul lui se afla deja acolo, dar călătoria nu era uşoară. În primul rînd, el avea nevoie de documente din partea autorităţilor bulgare – un proces care, spune el, a durat opt luni. Agenţia de Stat pentru Refugiaţi eliberează documente care sînt valabile între trei şi cinci ani. Ali a fost norocos – i s-a oferit varianta de cinci ani, care permite deplasarea fără viză în oricare ţară din UE. Reglementările UE sînt menite să împiedice persoanele care cer sau obţin azil într-o anume ţară din UE să se stabilească ulterior într-o altă ţară membră a Uniunii. Cei ca Ali, care primesc statut de refugiat într-o ţară membră a UE, trebuie să rămînă acolo. Ei nu pot depune cerere de azil într-o altă ţară din UE. Dar Ali a hotărît să plece în Germania oricum, şi să depună şi acolo o cerere de azil.

Îngrijorat de relatările din presă despre sirienii întorşi de la graniţă, el nu şi-a cumpărat un bilet obişnuit de la aeroport sau dintr-o staţie de autobuz. A plătit o călăuză, cunoscută pentru faptul că transporta persoane din Bulgaria în Germania. Aşa a ajuns Ali în Piaţa Femeilor din Sofia.

În vederea călătoriei, Ali a trebuit să împrumute bani de la rude şi prieteni. Voiajul a durat 35 de ore, într-un vechi microbuz roşu, în care se aflau opt persoane, preţul fiind de 235 de euro de persoană, inclusiv micile sume de bani date drept mită la frontiera românească şi la cea maghiară – povesteşte Ali. „La frontieră ne era chiar frică, dar şoferul s-a descurcat chiar foarte bine. Noi doar îi dădeam banii, iar el îi dădea vameşilor. Nu s-a pus nici o întrebare", îşi aminteşte el, aşteptîndu-şi cina la un centru de primire din Dortmund, la doar cîteva zile după sosirea în Germania. După o zi petrecută acolo, familia Najaf a fost transferată în oraşelul Eisenhuttenstadt din estul Germaniei, unde sirienii urmează să fie intervievaţi, în urma cererilor lor de azil. La început, Ali intenţiona să spună că i s-au luat amprentele în Bulgaria, dar nu primise nici un act în acest sens. Ulterior însă, s-a răzgîndit şi a hotărît să recunoască faptul că şi-a aruncat actele bulgăreşti pe autostradă. El spera ca faptul de a fi fost capturat de militanţii islamişti să convingă autorităţile germane să îi acorde azil oricum. „Doresc azil politic, aşa că voi fi cinstit", a spus el.

© K. Yankov

Ali Najaf, pseudonimul refugiatului sirian, personajul principal al articolului, în oraşul bulgar Kazanlak, la începutul acestui an

Cei ca Ali, care primesc statut de refugiat într-o ţară membră a UE, trebuie să rămînă acolo.

Bune intenţii

Aisha Hajjar şi soţul ei, Farid, care au venit din Alep, capitala comercială a Siriei, acum distrusă, spun că şi ei au încercat să fie cinstiţi, dar asta nu i-a ajutat. Ei şi copiii lor – un băiat în vîrstă de 12 ani, o fată adolescentă şi o alta în vîrstă de aproximativ 20 de ani, au sosit în Bulgaria cu puţin timp înaintea lui Ali, în octombrie 2013, urmînd aceeaşi cale. Aisha, Farid şi copiii lor mai mici au plecat în Germania în februarie, s-au înregistrat la acelaşi centru din Dortmund şi au fost trimişi în oraşelul Gelnhausen, din apropiere de Frankfurt. La început, Besan, fata lor în vîrstă de 21 de ani, a rămas la Sofia, unde îşi găsise o slujbă, dar s-a alăturat familiei în luna aprilie.

Viaţa în Gelnhausen, un oraş pitoresc, cu case din lemn şi cu ziduri albe, e mult mai bună decît în Bulgaria, unde azilanţii primesc 65 de leva lunar (aproximativ 33 de euro) din partea statului şi locuiesc în tabere. Autorităţile germane au pus la dispoziţia familiei un apartament cu două dormitoare, situat într-o clădire unde mai locuiesc şi alţi refugiaţi. Statul le plăteşte chiria şi le oferă lunar 1100 de euro pentru hrană şi alte cheltuieli.

Aisha, o femeie cumsecade, de vreo 40 de ani, poartă văl, vorbeşte adesea despre virtuţile islamului şi îşi petrece timpul gătind pentru familia sa şi citind pagini religioase pe Facebook. Fiul ei, Zakarya, şi-a petrecut vara jucîndu-se pe tableta sa ori mergînd la piscine din apropiere. Besan, care are un rîs molipsitor şi pune întrebare după întrebare, a cunoscut un tînăr sirian care a venit la tatăl ei şi a cerut-o de nevastă. Farid, un bărbat calm, în vîrstă de aproximativ 50 de ani, cu păr cărunt ce-i cade pe umeri, a fost de acord. O pensionară din localitate a început să-i viziteze, oferindu-se să le dea lecţii de germană gratis şi să le povestească despre Germania. Viaţa le-a fost umbrită însă de o scrisoare pe care au primit-o în iunie, de la Biroul Federal pentru Migraţii şi Refugiaţi. Cererea de azil le-a fost refuzată, odată ce solicitarea pe care o făcuseră în Bulgaria se soluţionase pozitiv. Faptul că au cheltuit peste 1000 de euro pe un avocat nu le-a fost de folos; tribunalul le-a respins apelul. „Acum ne pot trimite înapoi în Bulgaria, în orice moment", ne-a spus Aisha în bucătăria apartamentului ei, jucîndu-se nervos cu degetele.

În realitate, oamenii fac tot posibilul să nu fie trimişi din Germania către ţara în care au solicitat azil prima oară. Între 200 şi 300 de cereri de azil au fost respinse în zona Gelnhausen, în prima jumătate a acestui an. Celor mai mulţi solicitanţi li s-a spus că trebuie să se întoarcă în Italia. Cu toate acestea, unul singur a fost într-adevăr trimis înapoi, potrivit unui reprezentant al autorităţilor locale. „Cînd 2 sau 3, sau 10 sau 20 sau 100 vor fi trimişi înapoi în Italia, se vor întoarce, vor veni înapoi în Germania", declară oficialul sub condiţia anonimatului. „Şi procedurile se reiau de la început." Anul trecut, Germania a trimis refugiaţi sirieni înapoi în Bulgaria doar în şapte cazuri, potrivit ministerului de interne german. Cazurile respective au făcut obiectului Regulamentului UE de la Dublin, care se referă la persoanele care fac cerere de azil într-o ţară şi apoi se mută într-alta. Experţii în probleme de migrare sînt de părere că implementarea acestei măsuri este lentă, din motive juridice, birocratice şi politice.

Persoane ca Ali şi Aisha fac parte din altă categorie – ei au primit deja azil într-o ţară a Uniunii Europene şi au dreptul să stea în altă ţară membră UE ca turişti, timp de cel mult trei luni. După aceea, Germania îi poate trimite înapoi în Bulgaria, deşi ei ar putea intenta acţiune în justiţie pentru a evita acest lucru, pe motiv că nu le sînt respectate drepturile omului. Astfel că familii precum cea a lui Ali şi a Aishei trăiesc în nesiguranţă, cu teama şi tristeţea de a fi refugiaţi de război, departe de ţara natală.

După o lună la Eisenhüttenstadt, Ali apreciază respectul cu care este tratat de autorităţile germane, dar spune că oamenii sînt mai reci decît în ţara lui. S-a decis să mai amîne studiile şi îi este dor de iubita lui. „Aş vrea să obţin azil şi să găsesc o slujbă bună, ca s-o pot aduce şi pe ea aici şi să ne căsătorim. Apoi mi-aş putea termina studiile", spune el într-un mesaj pe Facebook. Un singur lucru nu s-a schimbat – hotărîrea lui de a sta în Germania, chiar dacă cererea de azil îi va fi respinsă. „Aici e capătul drumului", insistă el. „Nu mă întorc."

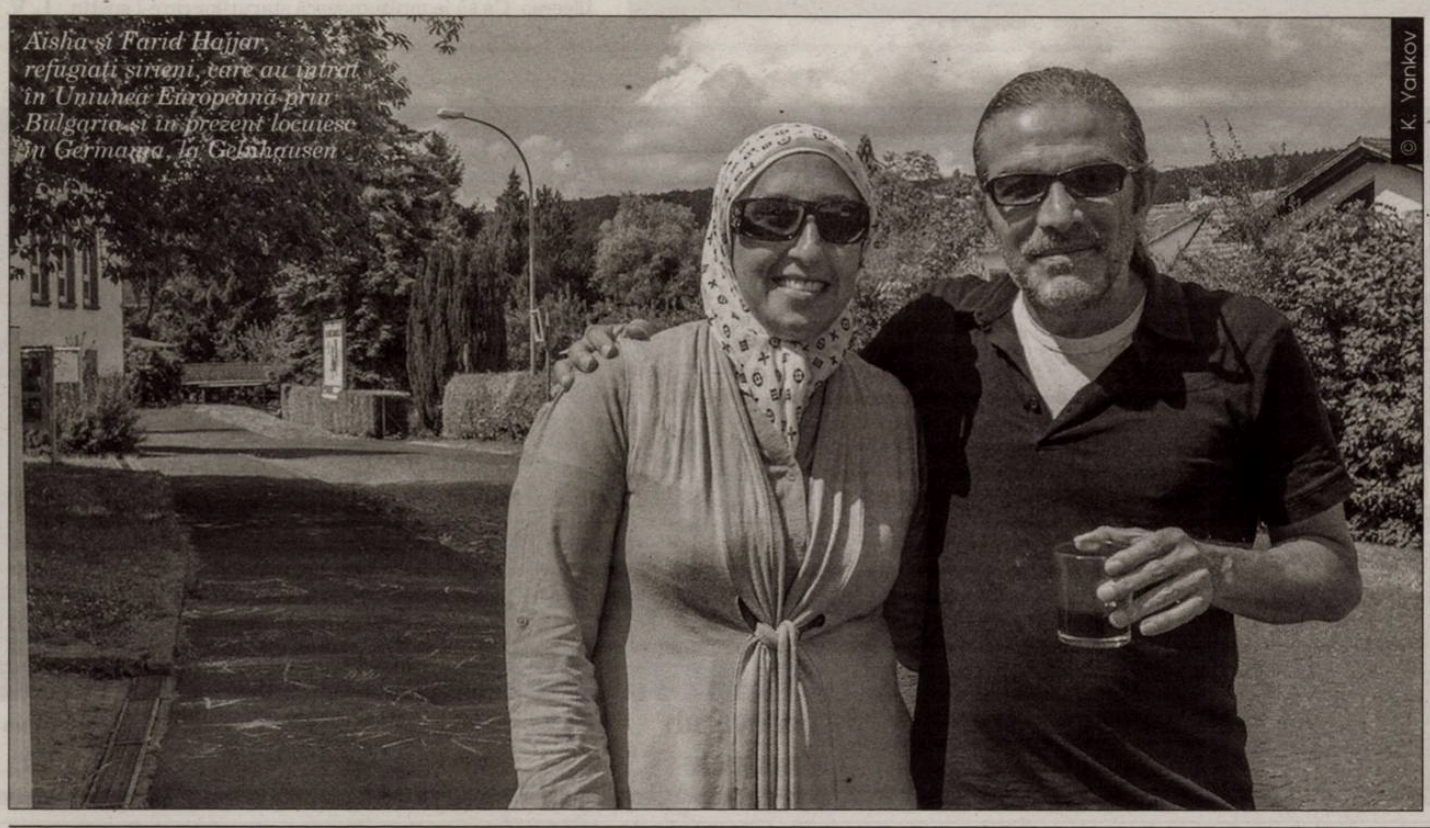
© K. Yankov

Aisha şi Farid Hajjar, refugiaţi sirieni, care au intrat în Uniunea Europeană prin Bulgaria şi în prezent locuiesc în Germania, la Gelnhausen

Acest articol a fost realizat în cadrul programului „Bursa pentru Excelenţă în Jurnalism", cu sprijinul Fundaţiei Erste şi al Open Society Foundation, în colaborare cu Balkan Investigative Reporting Network. A fost preluat de pe www.balkaninsight.com.

Cu ochii-n 3,14

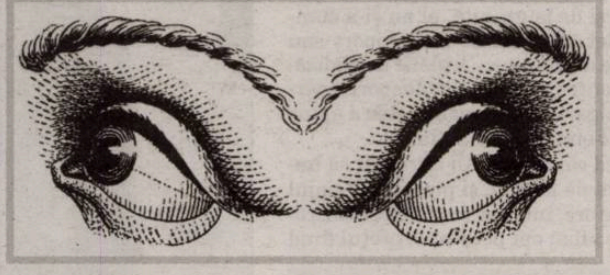

CÎND NE GÎNDIM LA UNANIMITATE, NE APARE ÎN FAŢĂ O GAURĂ CIRCULARĂ CARE SUFERĂ ÎN TĂCERE

■ Cînd ne gîndim la bătrîneţe, ne apare în faţă această combinaţie: singurătate, depresie, degenerescenţă. Dar e posibil să fie vorba doar despre nişte stereotipuri, potrivit unui articol apărut în *Wall Street Journal,* care demontează şase mituri legate de înaintarea în vîrstă. Iată, aşadar, cele şase motive pentru care ne putem gîndi altfel la bătrîneţe. În primul rînd, se pare că bătrînii sînt fericiţi (aşa susţin studiile şi psihologii). Declinul intelectual nu e inevitabil (să înveţi lucruri noi, cum ar fi să foloseşti un iPad sau un computer, poate ameliora memoria), angajaţii mai în vîrstă sînt mai buni decît cei tineri şi, de asemenea, se dovedesc şi mai buni prieteni. Se pare că, odată cu vîrsta, poţi deveni şi mai creativ decît ai fost în tinereţe. Sfatul specialiştilor e să nu exagerezi la o anumită vîrstă nici cu exerciţiile fizice. Nu ştiu cum vă sună toate aceste concluzii, dar e posibil să ne facă puţin mai optimişti, indiferent de vîrstă. (**A. M. S.**)

■ Parlamentarii PSD au votat, aproape în unanimitate (singura abţinere îi aparţine lui Miron Mitrea) rămînerea la guvernare. Deşi au pierdut alegerile prezidenţiale la scor. Deşi n-au votat încă bugetul. Deşi rezultatele ultimilor doi ani de guvernare nu sînt convingătoare. Deşi n-au reuşit încă să facă o reformă autentică în partid. Deşi au pierdut susţinerea UDMR. Deşi... multe altele. Atîta determinare mai rar. Dar poate că tocmai eşecul definitiv e cheia succesului pentru PSD. (**M. M.**)

■ Gărgăriţa dovleacului – *Epilachna undecimnotata* – îşi duce viaţa decupînd o gaură circulară în frunze, astfel încît acestea mai rămîn prinse de tulpină doar în cîteva puncte. Insecta aşteaptă apoi zece minute, după care îşi începe masa, hrănindu-se timp de două ore. În dimineaţa următoare îşi reia activitatea de decupaj, dar de la o distanţă de şase metri. De ce? Pentru că „victima" a reacţionat deja prin două tipuri de represalii: şi-a mărit toxicitatea tuturor frunzelor şi a trimis un mesaj de alertă semenilor din apropiere, care i-au urmat şi ei exemplul. Un mesaj chimic transmis pe o distanţă de şase metri. Astfel, telepatia vegetală este învinsă în mod sistematic de o insectă vegetariană capabilă să analizeze, să calculeze, să anticipeze şi să neutralizeze contraatacul victimei. O interconexiune la fel de subtilă ca una pusă în scenă într-o partidă de şah. Găsiţi şi alte asemenea poveşti incredibile în *Dicţionarul imposibilului* de Didier van Cauwelaert, Editura Baroque Books & Arts. (**M. C.**)

■ Raju, elefantul indian care a fost ţinut în lanţuri de către proprietarul lui dependent de droguri timp de o jumătate de secol, a fost declarat liber, în sfîrşit, de tribunalul din Uttar Pradesh. „E o victorie uriaşă", a spus preşedintele Wildlife SOS. „Nu doar pentru Raju, ci şi pentru toţi elefanţii care suferă în tăcere." Sper că şi elefanţii ştiu asta. (**L. V.**)

O VESTE BUNĂ: AL TREILEA PRÎNZ VA INTRA ÎN FOLCLOR

■ „Gigi Becali a pierdut marca Steaua", titrau ziarele săptămîna trecută. Asta e o veste bună. Mai ales dacă schimbi titlul fără să denaturezi ştirea şi sensul ei: Steaua a scăpat de „Gigi Becali". În rest, totul e să vină golurile. (**M. M.**)

■ Şi antireclama funcţionează – un tînăr vînzător dintr-un magazin gol m-a convins să cumpăr ceva de acolo în felul următor: mi-a spus cum şi-a dat el primul salariu pe două produse foarte scumpe din respectivul magazin şi cum i l-a cumpărat pe cel de-al treilea mamei lui. Drept urmare, am cumpărat şi eu, înduioşată, două produse la fel de scumpe. (**I. P.**)

■ În legătură cu telefoanele pe care le primesc şi în care mi se adresează diferite cereri şi rugăminţi, am de făcut următoarea observaţie: oamenii în vîrstă au probleme matinale (domestice, administrative, atunci se declanşează bolile etc.), în vreme ce oamenii tineri au probleme nocturne (financiare, neînţelegeri de cuplu, despărţiri şi altele). Pe la prînz nu sună nimeni, e linişte. (**A. P.**)

■ Nimeni nu-i profet în ţara lui şi pe reclamele lui. Dar îndrăznesc să prezic că această replică dintr-o reclamă (ştiţi care, dacă nu ştiţi, o să aflaţi) va intra în folclor: „Fac plăcinta asta din 1964". (**M. V.**)

PENTRU SCHIMBAREA INIMII, FOLOSIŢI RUJUL. PENTRU SCHIMBAREA FUNCŢIONARILOR, FOLOSIŢI NORMALITATEA MAI MULTOR FEMEI

■ Pe uşa unui lift din staţia de metrou de la Gara de Nord, o pagină A4, xeroxată: „Pentru schimbarea peronului folosiţi scările fixe din stînga!". Deodată am auzit în minte: „În lumea plină de urmări, eu sînt un om pe nişte scări. În sus ce e? În jos nimic. În jos ce e? În sus nimic". Aici era un peron. (**S. G.**)

■ O destinaţie neaşteptată au bătăile inimii într-o reclamă Deichmann: „Inima noastră bate pentru pantofi". La fel cum (probabil) inima celor de la Tefal bate pentru tigăi. (**D. S.**)

■ Specialişti din diverse ţări studiau amprenta sanguină de pe Linţoliul din Oviedo şi, spre surprinderea tuturor, au descoperit, în mijlocul petelor de sînge, urmele unei substanţe cu totul neobişnuite pe un asemenea obiect funerar: ruj pe buze. După toate aparenţele, rujul i-a aparţinut Carminei Polo y Martinez-Valdes, soţia generalului Franco. (**M. C.**)

■ Putin a propus o lege a amnistiei pentru persoanele care-şi repatriază averile în Rusia. Măsura vine după ce autorităţile de la Moscova au început să evalueze pierderile economice cauzate de sancţiunile impuse de Occident. Îmi şi închipui cum oligarhii ruşi vor da buzna să-şi retragă banii din băncile elveţiene sau de prin diverse *offshore*-uri ca să-i dea pe mîna băncilor şi funcţionarilor din Maica Rusie. (**A. M.**)

■ Într-un magazin de haine am descoperit „blugi din material descleiat". Arătau, de fapt, ca nişte blugi absolut normali, dar se pare că nici normalitatea nu mai este ce-a fost odată. (**S. G.**)

■ Bill Cosby, actorul american implicat într-un scandal de abuz sexual asupra mai multor femei, a rupt, în sfîrşit, tăcerea. Ca să le mulţumească starurilor care-l susţin. (**L. V.**)

© Ş. Georgescu

PUBLICITATE

CIADO DRACUL PROIECTUL NAŢIONAL CULTURAL "ARTĂ CONTRA DROG" - 2014

VIENNA CLASSIC CHRISTMAS
prezintă
20 şi 21 decembrie,
Sala Palatului, ora 19:30
STRAUSS FESTIVAL ORCHESTRA VIENNA
fondator SFO Peter Guth

adevărul · Radio România Actualităţi · Radio România Cultural · Radio România Muzical · BestMusic · iConcert.ro · INFO MUSIC · SAPTE SERI
DILEMA! · OK! · Ziare.com · 220.ro · HotNews.ro · blitz · COCOR · PORT.ro · vanzibilete.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 566 ■ 18-23 decembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

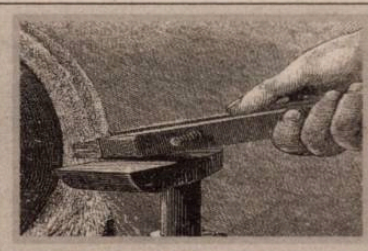

Ovidiu NAHOI
EU şi **UE** 5

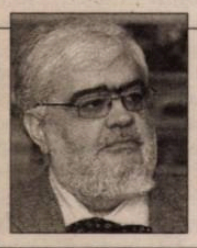

ANDREI PLEŞU
„Note, stări, zile“
pagina 3

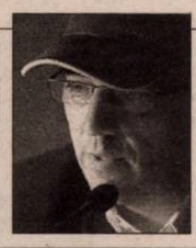

Interviu cu
RĂZVAN GEORGESCU
pagina 15

LUMINIŢA-ANDA MANDACHE
„Recunoştinţa mîncării de acasă“
pagina 21

Donaţii şi donatori

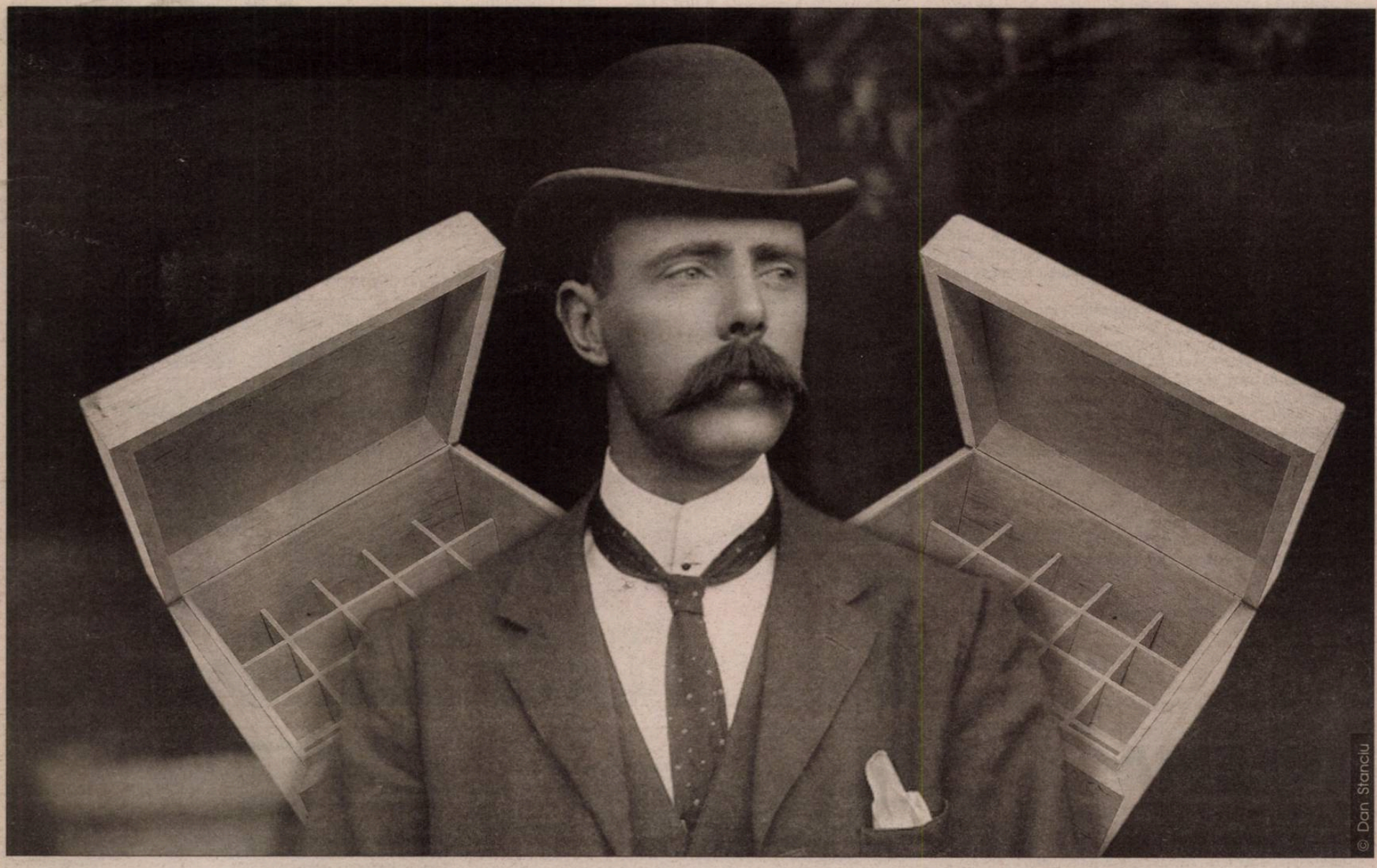

© Dan Stanciu

„A nu fi de folos nimănui înseamnă a fi mort printre cei vii.“
GOETHE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

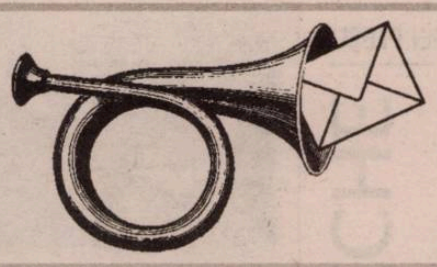

turneu de inbox

Sentimente greu de descris

Spre ruşinea mea, am vizionat *Moartea domnului Lăzărescu* de-abia astăzi (12.12.2014), film ce mi-a reaprins sentimentele de indignare faţă de întregul sistem din România. Cu toate că niciodată o ecranizare nu o să poată cuprinde realitatea, nu se poate ca întîmplări de genul acesta să aibă loc în secolul XXI (şi totuşi, au loc zi de zi).

Am doi prieteni cărora le-au murit taţii în spital, datorită neglijenţei sistemului, un caz a fost critic: alergie la anestezic – nu a fost făcută analiza pentru alergie –, iar altul a fost pură neglijenţă: internat în spital pentru insomnie, şi moarte cauzată de pneumonie, după două luni de internare: vară/transpiraţie/cearşafuri neschimbate.

Este tulburător să ştii că aşa ceva se întîmplă zi de zi cu diverşi pacienţi şi nimeni nu este în stare să ia măsurile necesare.

Zi de zi vedem la televizor cum sînt ridicate diverse persoane, iar printre acestea se află şi medici. Medici care fac „afaceri" cu medicamente pentru tratamentul celor mai cumplite boli incurabile. Oameni ce pur şi simplu jignesc mii de vieţi prin simplul fapt că ignoră ceea ce ar trebui să fie considerat cel mai de preţ lucru al lor: „onoarea".

Ca să mă întorc la ideea principală. Este o mare problemă de etică.

Filmul pe care l-am vizionat nu reflectă nici 0,0001% din realităţile de zi cu zi ce au loc în spitalele din România. Cunosc doctori care, sub un prestigiu fals, o vanitate oarbă, îşi spun că au dreptul să greşească pentru că sistemul le răspunde corespunzător.

Se ştie că putem ajunge „tîrîţi" din spital în spital, ca „domnul Lăzărescu", pentru ca, într-un final, să fim într-o situaţie critică, inapţi de a conştientiza o decizie drastică în viaţa noastră?

Să fii medic este un lucru extrem de greu. Este nevoie de caracter, de temperament puternic, de răbdare, de perspicacitate şi de o formidabilă cognitivitate.

Unii medici suportă, alţii pleacă şi apoi sînt condamnaţi, dar oare cine este de vină?

Cetăţeanul care stă acasă şi pe urmă „aruncă vorbe", se plînge că au plecat toţi medicii şi, în special, „parlamentarul" care ar trebui să ştie cel mai bine importanţa situaţiilor de genul... pentru că astfel de lucruri ar trebui să îl preocupe?

Dacă noi nu facem nimic, atunci înseamnă că toate acestea sînt permise, iar dacă spunem că încercăm, dar, totuşi, nu se simt măsurile/efectele faptelor noastre, înseamnă că nu încercăm suficient.

Poate că sînt prea orb şi cu siguranţă sînt, însă pînă şi medicii cedează. Se luptă pînă li se promite „ceva", apoi continuă să muncească în condiţiile mizere de pînă-n prezent.

Mulţi le-ar recomanda să plece, alţii le-ar recomanda să fie buni patrioţi şi să lupte pentru „Ţara Mamă", însă ce este etic, pînă la urmă, cînd tu munceşti 21 de ani să faci o şcoală (întregul demers), ca pe urmă să fii plătit cu valoarea a jumătate din anii parcurşi?

Poate că exagerez, un doctor care a terminat cei 11 ani de medicină are, totuşi, un salariu mai decent, însă pentru un medic rezident, se aplică perfect.

Cît despre cei care au impresia că au dreptul să se joace cu viaţa a mii de oameni – cei care fac afaceri cu sume colosale, ce ar trebui să „ajute" mii de vieţi – folosesc ghilimelele pentru că întregul sistem medical (mondial) merge pe o cale greşită: cîştigurile – pe primul plan –, calibrăm restul în funcţie de acesta, beneficii reale – zero, ar trebui – scuzaţi expresia – să putrezească în puşcărie.

Lex Geistesblitz

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

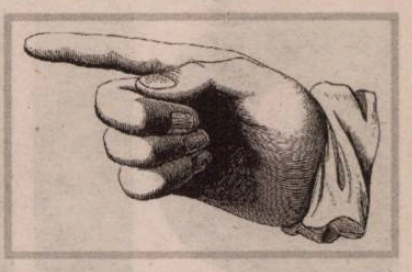

Mi-aduc aminte că, pe vremea cînd eram copil, oamenii mari din jurul meu erau foarte încîntaţi de un serial care se transmitea la televiziune: *Forsyte Saga*. Era făcut după o serie de trei romane celebre ale lui John Galsworthy. Pe atunci, pe mine aşa ceva, evident, mă plictisea. Nu puteam urmări decît sporadic un film aşa de serios, şi nici romanele lui Galsworthy nu le-am citit vreodată după aceea. Astăzi, am descoperit la Euforia TV un serial despre care nu ştiu exact în ce măsură este asemănător cu *Forsyte Saga*, dar mie îmi aminteşte de atmosfera din acel serial. Se numeşte *Downton Abbey* şi e genul de dramă englezească fără cine ştie ce acţiune, dar antrenantă şi umană, cu lorzi şi servitori, cu scorpii şi indivizi imposibili. Pentru cine n-a văzut nimic pînă acum, atenţie, a ajuns deja pe la episodul 15. (Andrei Manolescu)

Ceainăria Serendipity, un loc idilic, plin de cărţi, biscuiţi cu ghimbir, în formă de inimă, şi concerte de Crăciun în fiecare zi. (Iaromira Popovici)

Un text lung & cutremurător despre felul în care poliţia din New York foloseşte postările şi like-urile de pe Facebook ale copiilor din cartierele sărace ca să dovedească în instanţă complicitatea lor cu diverse găşti şi să-i bage la închisoare: http://www.theverge.com/2014/12/10/7341077/nypd-harlem-crews-social-media-rikers-prison (Luiza Vasiliu)

Alexandra Croitoru şi Magda Radu, două curatoare de la Salonul de Proiecte, au publicat o carte despre relaţia artiştilor cu banii. *Dear money* e o mărturie vizuală şi textuală despre această relaţie de dragoste şi ură. O temă sensibilă, polemică, ba chiar conflictuală, tratată în 40 de lucrări de artă şi comentată de teoreticieni precum Michael Baers, Bogdan Ghiu şi Suzana Milevska. (Matei Martin)

Vineri, 19 decembrie, ora 18, se lansează la Librăria Bastilia cartea Laurei Grünberg – *Să creştem mici* (Editura Arthur). Este vorba despre o carte pentru cei mici, care trebuie neapărat citită de cei (prea) mari. Toţi copiii vor să devină oameni mari. Dar ştiaţi că unii oameni vor să rămînă copii şi nu pot? Aţi auzit de oamenii-codiţă, de plutitori, ofuscaţi, pufoşi, omari sau omici? Copiii pot ajuta oamenii mari să nu crească în exces. Alături de fel de fel de propuneri de combatere a omaritei – boala creşcutului excesiv la oameni –, veţi găsi un „Ghid de crescut mic" – cu teste de evaluare a stadiului bolii. Dar şi o bandă desenată creată de Alexandru Ciubotariu. La lansare participă oameni mari, dar mici, şi oameni mici, dar mari. (Adina Popescu)

Arta bucătăriei sovietice – O poveste despre mîncare şi nostalgie de Anya von Bremzen, traducere de Cornelia Dumitru, Editura Curtea Veche; o carte fascinantă, despre Uniunea Sovietică văzută din debara şi de la masa din bucătărie, scrisă de o autoare născută la Moscova, absolventă de Juilliard, cîştigătoare a trei premii James Beard şi colaboratoare la *The New Yorker*. (Marius Chivu)

Între 15 şi 22 decembrie, Imaginario 2014 – Tîrgul de Crăciun de la Centrul de Artă MORA, colindat, printre alţii, de Modernism, Getlokal, *Bewhere*, Editura Vellant. Organizatorii promit „cadouri secrete, globuri în buchete, glittere în şosete, fetiţe cu paiete, calendare în şifoniere, giugele şi mărgele în unghere", toate închipuite şi făurite de artiştii români. (Adina Popescu)

Pe 19 decembrie, la ora 19, la Imago Pub, din Bucureşti – *Aşa se întîmplă cu oamenii obişnuiţi* – o piesă de teatru semnată de Theo Herghelegiu, în regia lui Cristian Bajora, cu Maria Popovici şi Paul Alexandru. O tragicomedie despre cum decurg vieţile noastre, atît de diferite şi, totuşi, atît de asemănătoare. (Stela Giurgeanu)

Dacă v-aţi întrebat vreodată ce legătură există între scris şi aducerea pe lume a unui copil sau cum reuşesc scriitoarele femei să-şi crească fiii sau fiicele fără să renunţe la ele şi la timpul acela preţios, din camera separată (de care vorbea Virgina Woolf), atunci vă invit să citiţi *Poveşti cu scriitoare şi copii* (Editura Polirom, 2014). Volumul este coordonat de Alina Purcaru şi cuprinde experienţele maternităţii a 18 scriitoare. Mărturii incredibile de pe cîmpul de bătălie al umanităţii celei mai fragile şi mai profunde. (Ana Maria Sandu)

Două articole din două reviste americane de mare prestigiu despre o a treia revistă americană de mare prestigiu, aflată în colaps. *The Atlantic* („How *The New Republic* lost its Place") şi *The New Yorker* („Inside The Collapse of *The New Republic*") prezintă şi comentează cum patronul şi managerul revistei *The New Republic*, veche de o sută de ani, au anunţat într-o şedinţă că numărul de ediţii tipărite se reduce de la 20 la 10 pe an, iar publicaţia va deveni *„a vertically integrated digital-media company"*. După acest anunţ, două treimi dintre redactori (inclusiv redactorul-şef) şi-au dat demisia. Citiţi şi luaţi aminte, ca să ştiţi ce ne aşteaptă şi pe noi, pe-aici, prin Europa. (Mircea Vasilescu)

În tîrgurile tradiţionale de Crăciun, globalizate, de la Universitate, dar şi de la Agricultură, din Piaţa de flori şi din tot locul îmbibat de legendă şi voie bună, puteţi alege: ii şi podoabe-găteală de cap, opinci, cergi, coşuri, căuce simple sau încrustate manual, străchini, jucării, icoane, pristolnice, blide, marame, ibrice, carafe, chimire, curele, genţi, alambicuri, brăţări de piele încrustate manual, podoabe de pom din sfoară, lemn, pănuşe, sticlă pictată, blidare, copăiţe, sărăriţe, furci, piperniţe, păretare, lăicere, ştergare, feţe de pernă sau feţe de masă cusute în război, dar şi şaluri de Istanbul, catrinţe, cămăşi, fote, cahle, clopoţei, zurgălăi, sorcove, turtă dulce, cozonaci, miere, cofeturi, măşti, linguri, fluiere, ocarine, oale, scăunaşe, scovergi adevărate din Ardeal, sarmale de post sau de dulce, gustări din pomana porcului, plăcintă întinsă cu varză, nuci, mac, dovleac, poale în brîu, dar şi alivenci, sugiuc şi rahat de diverse feluri, vin fiert la cană, la carafă, la sticlă, după setea fiecăruia... şi de toate cele, după gust şi chimir. Şi, mai ales, ceea ce nu se vinde, dar se trăieşte din amintiri, sau *live*... (Ruxandra Mihăilă)

album dilematic Florin Budea

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

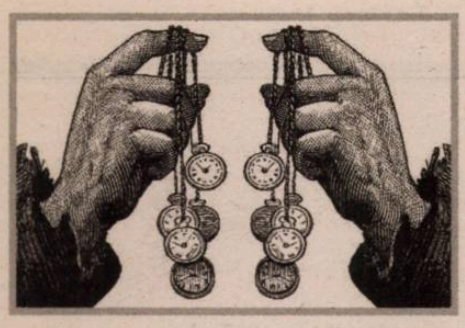

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

6 decembrie 2014, Belgrad

Toți cei din generația mea își amintesc ce însemna, pentru fostele țări comuniste, modelul iugoslav. Îl priveam cu invidie pentru politica lui „nealiniată“, pentru dreptul la călătorie și la valută al cetățenilor sîrbi, pentru atmosfera destinsă a vieții culturale, în care își găseau locul, cu naturalețe, experimente de avangardă, pentru „autonomia“ socialismului lui Tito față de socialismele înregimentate ale celorlalte țări din blocul sovietic.

Între timp, Iugoslavia s-a fărîmițat, Balcanii de Vest s-au confruntat cu episodul Miloșevici, cu criza kosovară, cu intervenția NATO. Slovenia și Croația au fost acceptate în Uniunea Europeană, în vreme ce Serbia, Muntenegru, Macedonia, Bosnia și Herțegovina – nu. Rezultatul acestor evoluții l-am perceput nemijlocit, în timpul unor dezbateri organizate, la Belgrad, de Academia Germană pentru Limbă și Literatură și de Fundația berlineză S. Fischer. Pe scurt: elita sîrbo-croată, „lumea bună“ din partea locului tună și fulgeră împotriva Europei. Am auzit discursuri de o vehemență, de o amploare resentimentară, de un naționalism care m-au făcut să mă întreb dacă nu cumva mă aflu în ochiul unui vîrtej de natură să înghită toată retorica și toată construcția comunitară. Pînă și antieuropenismul nostru carpatic, cel scăpat printre dinți de cîte un demagog neaoș, sună, prin comparație, placid. La Belgrad, cuvintele cădeau mai greu, argumentele erau mai osoase, maxilarele erau mai strînse. Nu numai Uniunea Europeană

Guy Fawkes © wikimedia commons

era pusă în discuție, ci capitalismul în genere, liberalismul, proprietatea privată, economia de piață etc. Pe acest fond de nervozitate, uneori paroxistică, se contura, tot mai roz, portretul marelui Tito și, tot mai roșu, profilul lui Putin. Mi se spune că circulă deja în oraș *t-shirt*-uri cu chipul liderului de la Kremlin. Nici un contradiscurs, nici un efort de echilibrare și de nuanță.

Explicații posibile: 1. Memoria agresiunii euroatlantice din 1999 (fără memoria uriașei responsabilități a lui Miloșevici). 2.Vechi reziduuri naționaliste, mai viguroase și mai unanim împărtășite decît în alte locuri. 3. Deziluzia mereu amînatei integrări a Serbiei în spațiul UE. 4. Proasta administrare bruxelleză a situației din Balcanii de Vest. Avem de a face, în acest caz, cu un eșec grav al politicii comunitare, care se dovedește nepregătită și inadecvată în confruntarea ei cu această complicată și (tradițional) explozivă zonă a Europei. Cînd nu e pur și simplu neglijentă, Uniunea Europeană pare să trateze sud-estul continentului ca pe *componenta sa noneuropeană*. E vorba, aici, de o limită de gîndire și de o gafă strategică, ale căror efecte pot fi extrem de costisitoare. Discursul triumfalist al Bruxelles-ului întîlnește, la Belgrad, o piatră de poticnire. Idolatria provoacă, prin reacție, demonizare, „specificul“ autohton neluat în seamă provoacă izolare și furie. Funcționarii „de la centru“ ar face bine să facă mici pauze în zeloasa lor activitate birocratică și să cadă pe gînduri. Cum spunea cineva, nu te poți îndrăgosti de o administrație...

8 decembrie 2014, Berlin

Văd, la televizor, un documentar despre mișcarea „Anonymus“. Ceea ce știam despre fenomen se dovedește insuficient. Două lucruri mă frapează, totuși, dincolo de istoria și ideologia activiștilor cu mască „Guy Fawkes“ („hacktiviști“ își spun, adesea, ei înșiși, pentru a-și semnala interesul pentru spargerea codurilor de pe Internet). Mai întîi, protestul lor tenace împotriva oricăror reglementări în mediul online. Cu alte cuvinte, o foarte vocală angajare pentru dreptul de a te mișca liber în spațiul virtual, care devine, astfel, o lume fără reguli, fără răspunderi, fără limite. Apoi, declarația unui „reprezentant“ care, întrebat de ce face ceea ce face, răspunde prompt: „Ca să mă amuz și, în al doilea rînd, ca să stîrnesc iritare! Ca să enervez lumea!“ Ne îndreptăm, așadar, spre un nou model al „programului de viață“ tradițional, spre o nouă „paideia“. „Rostul“ se caută undeva în zona *divertismentului* și a *provocării*. Nu mă gîndisem, pînă acum, în ce măsură buna-dispoziție poate fi înfricoșătoare...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Suveranul

Ce avem deci de învățat de la Ivan?

– Nu știu cum să spun, are ceva de... de suveran, asta a fost impresia mea de prima dată cînd l-am văzut!

Stau afară la o țigară, cu fotograful care s-a ocupat de imaginile cu Ivan Patzaichin pentru sărbătorirea care trebuie să înceapă înăuntru, la Teatrul Național; tocmai a împlinit 65 de ani și niște prieteni au vrut să-i facă o surpriză. Și chiar i-au făcut! „După cum știți, am fost singur la părinți“ – va spune Patzaichin, la un moment dat. „Dar acum cinci ani, Dumnezeu mi-a dat un frate, un frate de suflet: pe Doru Frolu.“ Iar Doru a pus acum în scenă un spectacol de suflet (nu un show!), care i-a mers la suflet lui Ivan. Acest om care nu știu să-și fi pierdut cumpătul vreodată în viață, a stat, la sfîrșitul serii, cîteva minute bune pe scenă, cu lacrimi discrete în ochi și nevenindu-i să creadă că nu-și mai găsește vocea.

Dar, în cele de față, nu vreau să-i aduc și eu un omagiu lui Ivan Patzaichin – dacă i-aș fi spus că intenționez să scriu această pilulă, m-ar fi rugat, jenat, să nu o fac. Mă gîndeam însă că ne plîngem tot mai des, în ultima vreme, că avem nevoie de simboluri naționale, de modele care să ne călăuzească prin mizeria vieții cotidiene, dar nu mai există. Iată, există! Și sînt mult mai mulți decît credem noi, doar că avem nevoie de luminile rampei pentru a-i vedea. Iar atunci cînd îi punem pe scenă, o facem doar pentru a le căuta defecte: la noi, un *mare român* a fost totdeauna doar un român mort...

Ce avem deci de învățat de la Ivan, aici și acum?

În primul rînd, Ivan este un om cu rădăcini.

Rădăcini în Delta unde s-a născut, ceea ce înseamnă un om al naturii. Nu ecologia l-a făcut să descopere natura, ci relația sa firească cu natura l-a făcut să devină un ecologist autentic. Sună a propagandă ecologistă ușor bombastică, știu, dar asta e, natura este însăși natura sa.

Rădăcini în neamul în care s-a născut, adică lipovean, purtîndu-și identitatea cu firescul ecumenic al celor de neam vechi. Zîmbește deci de cîte ori i se atribuie toate clișeele neamului său: „Mergeam la pescuit cu Ivan“ – povestea unul –, „dar al naibii lipovean nu voia să se suie în barcă pînă nu-i dădeam o sticlă de vodcă. Îți aduci aminte, Ivane, de cheful ăla, cînd ne-am făcut praf cu toții?“ – îi dau tîrcoale alții. „Nu“, zîmbește Ivan, care n-a pus picătură de alcool în gură în toată viața sa de sportiv, dar de, e lipovean... La olimpiada de la Moscova însă, cînd a fost invitat să spună și el două cuvinte, a cerut un translator. „Bine, dar tu vorbești rusește!“ – s-au revoltat organizatorii. „Da, *vorbesc* rusește, dar *sînt* român!“ – le-a explicat Patzaichin.

Ca orice ființă cu rădăcini, prinde rădăcini oriunde găsește un sol bun. A prins la Ploiești, la soția sa, unde a devenit un soi de ginere pe curte, spre mirarea unora și bucuria altora. „Știți“ – îmi explică un domn de lîngă mine, într-o pauză a spectacolului – „acum îl vedeți printre lipovenii lui, dar majoritatea prietenilor săi sînt de la Ploiești, de la Doamna, ca și mine!“ Lipoveni, ploieșteni, ce contează... De la *Doamna* însă da, asta contează, căci, ca orice om întreg, nici Ivan n-ar fi el însuși fără dînsa. Cum să explici însă, fără să cazi în desuetudine, că asta se cheamă iubire? Drept care, nici Ivan nu vorbește despre iubirea sa, o trăiește.

Rădăcinile i-au permis apoi să se înalțe și să se răsfire, să iasă din lotca sa spre lumi aparent îndepărtate. Este Ivan iubitorul de teatru și de muzică, Ivan care chiar patronează „pe bune“ și spre surprinderea tuturor o colecție de design vestimentar. Ivan care are mai mulți prieteni printre artiști decît printre sportivi.

Dar mai presus de toate, rădăcinile i-au permis lui Ivan să rămînă drept toată viața sa. A cunoscut multe somități, dar, cînd i-au călcat pragul, le-a tratat ca o gazdă ospitalieră, ca pe oricine altcineva. Odată s-a stîrnit panica: „cîteva ore, România a fost neguvernată“ – au titrat ziarele a doua zi. Toată conducerea României, în frunte cu Iliescu și Năstase, se oprise la un pahar de vin sub umbrarul lui Ivan, pe malul Snagovului; SPP-ul le pierduse urma. A fost curtat pentru diverse funcții, mai mult decît o dată. Cînd a avut ezitări, a mers la părintele lui de căsătorie și l-a întrebat: „Ce să fac, părinte?“ „Nu te bagi, Ivane, nu te bagi, politica nu e pentru tine“ – i-a răspuns acesta, de fiecare dată. „Bine, părinte, nu mă bag.“ Și nu s-a băgat. Dar nici nu a acceptat să fie încălecat de putere, oricare ar fi fost aceasta, de la antreprenorii de pește sau primarii cu care cooperează în diversele sale proiecte, și pînă la președinți de județ sau de țară. A rămas printre oameni, egal printre egali. Altă formulare șchioapă, dar asta este, din nou: nu l-am auzit pe Ivan vreodată schimbînd tonul sau privirea dacă vorbea cu bețivul din vecini sau cu cine știe ce VIP. Mai mult, vorbește la fel și cu pelicanu' Gogu, alt prieten constant al său.

Toate acestea au făcut din Ivan Patzaichin un *suveran*. Să deschidem DEX-ul și să ne aducem aminte: figurativ, un suveran este „o persoană sau o colectivitate liberă să dispună de soarta sa, de actele sale.“ Oare nu asta așteptăm de la un *model de viață* într-o lume în care este tot mai greu să-ți păstrezi busola și să mergi pe o cale dreaptă? Ce altceva poți să pretinzi de la un *simbol național?*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

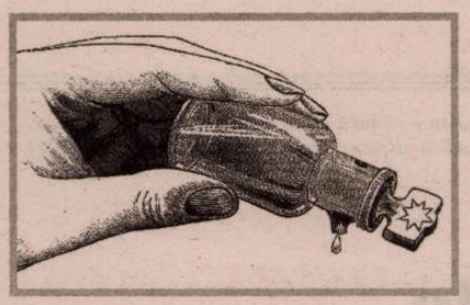

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Crocant

La prima vedere, evoluţia semantică a adjectivului *crocant* – de la sensul propriu, culinar, la cel metaforic, de caracterizare a persoanelor sau a situaţiilor – e destul de surprinzătoare. Termenul culinar *crocant* (împrumut din fr. *croquant)* este în principiu pur descriptiv; utilizarea sa extinsă presupune însă o evaluare net favorabilă; pentru a explica trecerea este deci nevoie să presupunem o ierarhie a preferinţelor culinare. În dicţionarele noastre, *crocant* are o definiţie simplă – „care crănţăne cînd este mestecat" (DEX); „care face zgomot cînd este zdrobit în dinţi" *(Micul dicţionar de neologisme);* e drept însă că în DEX apare şi o prelungire explicativă, în care îşi face loc aprecierea: „tare şi *bine* prăjit sau copt".

Cuvîntul nu e vechi: prin anii '80 primea încă, într-un dicţionar de neologisme, eticheta „franţuzism". În *Cartea de bucate* a Sandei Marin, apare o singură dată, într-o reţetă de cartofi prăjiţi („Trebuie să fie rumeniţi şi *crocanţi");* în *Bucate, vinuri şi obiceiuri româneşti* (1998) a lui Radu Anton Roman, e deja mult mai frecvent („guvizii... prăjiţi *crocant*", „untura... face *crocantă* orice carne" etc.). În momentul actual, constatăm o extindere a atributului crănţănitor asupra multor alimente: se vorbeşte de *pui crocant, piept crocant de curcan, aripioare crocante, şniţel crocant,* ba chiar – semn al perfectei armonizări dintre tradiţie şi modernitate – de „ciolan de porc cu *şorici crocant*" (retetecalamama.ro). *Crocante* nu sînt însă doar prăjelile tradiţionale, condamnate de preceptele alimentaţiei sănătoase, ci şi murăturile („castraveciorii mici, crocanţi, de un verde închis", ink4thought.com; „murături crocante", savoriurbane.com), salata („salata asta e un minunat echilibru de sărat, dulce, crocant şi catifelat", blogculegume.ro), strugurii („strugurii crocanţi, dar fără aromă", lifestyleblog.ro) etc. Idealurile culinare actuale asociază două noţiuni complementare: „Cum se face aluatul de pizza *pufos, crocant?*" (poftabuna.ro). *Crocant* şi *crocantă* circulă şi ca substantive: „*Crocanta,* ideală ca topping pentru hamburger" (melian23.blogspot.com) „Reţeta de *Crocant* de peşte" (reteteculinare.ro); „*Crocantul* cu mere este un desert delicios" *(ibidem).*

E foarte probabil ca pasiunea actuală a consumatorilor să fi fost stimulată de anumite strategii publicitare: extrem de mulţi producători introduc în reclame şi chiar în numele de produse noţiunea magică a ronţăitului. La rîndul său, publicitatea se va fi bazat probabil pe preferinţe atent investigate ale publicului: plăcerea de a ronţăi, de a auzi mîncarea, expunerea dinţilor sănătoşi etc. Oricum, pasiunea populară şi insistenţa publicitară s-au sprijinit şi s-au încurajat reciproc. De altfel, fenomenul e unul global: produsele *crocante* în România sînt cele caracterizate în spaţiul anglofon prin termenii *crispy* şi *crunchy,* în cel francofon prin *croquant* şi *croustillant.* Uneori e preferat tocmai termenul străin: o firmă germană îşi prezintă un produs sub denumirea *Merci Crocant* pentru piaţa internă şi anglofonă, dar *Merci Crispy* pentru cea francofonă. Multe reţete şi nume de produse de pe piaţa românească sînt pur şi simplu traduse, în primul rînd din engleză *(Aripi de pui crocante – Crispy chicken wings; Ceapă crocantă – Crispy onion),* dar şi din franceză (unde *croquant* e şi un tip de fursec).

Sensul figurat al lui *crocant* în română este totuşi anterior modei publicitare şi tendinţelor globalizante ale consumului alimentar. O atestare certă se găseşte într-un vers al lui Adrian Păunescu, de la începutul anilor '80, despre tinerii care „Se dau *crocanţi* şi şmecheri şi vor să fie stele" („Te salut, generaţie-n blugi!"); e foarte posibil ca termenul să fi fost preluat din argoul contemporan, cu intenţia de captare empatică, dar nu e exclus (pînă la găsirea unei atestări anterioare) să fi fost o creaţie personală, o inovaţie în stil juvenil, care să se fi răspîndit inevitabil prin repetarea textului, pus pe muzică, pe stadioane. E interesant că şi termenii culinari corespunzători din engleză au sensuri figurate în *slang; crunchy* e apropiat de *hippy* şi are o evoluţie destul de diferită de cea din română, dar *crispy* se potriveşte parţial cu *crocant:* în *The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English* (Routledge, 2008), *crispy* e înregistrat ca având în slang-ul american sensurile „bun, la modă, plăcut" (din 1997), dar şi „uşor tulburat de uzul prelungit al alcoolului şi al drogurilor" (din 1979). Probabil că evoluţia din română şi cea din engleză au fost independente, dar astăzi nu e exclusă o influenţă a uzurilor din slang în fixarea termenului colocvial-argotic românesc. Acesta e destul de răspîndit, în primul rînd în expresia *a se da crocant,* echivalentă cu *a se da mare,* „a se lăuda, a fi încrezut": „trebuie să arunce de 3 ori preţul valorat ca *să se dea crocant!*" (icumparaturi.ro); „oierul *se dă crocant* că e cel mai bogat" (gsp.ro); „*nu te mai da crocant* cu maşina ta" (volvo-club.ro), dar şi în caracterizarea persoanelor şi a situaţiilor, ca adjectiv substantivizat şi chiar adverbializat – „George *cel crocant*" (urban.ro); „Haideţi bă *crocanţilor,* pocniţi de furie în focul mistuitor al campioanei! (comentariu, gandul.info); „Aş putea să-ţi zîmbesc *crocant*" (alinaconstantinescu.ro). Sensurile nu sînt totdeauna clare şi specifice, dar rămîn predominant pozitive. La baza lor stă, foarte probabil, o extindere semantică de tip metaforic: dacă în alimentaţie, *crocantul* tineresc este implicit opus supelor, zemurilor, sosurilor, terciurilor, probabil că şi insul *crocant* este cel care nu poate fi în nici un caz moale, amorf, pleoştit, fleşcăit.

Insul crocant *este cel care nu poate fi moale, amorf, pleoştit, fleşcăit.*

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

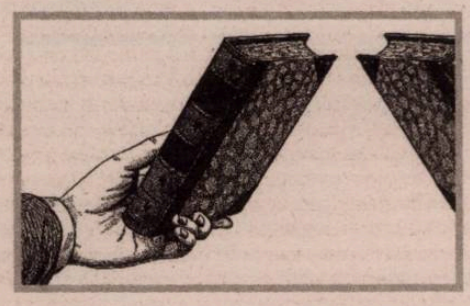

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Trinitatea şcolirii

Trei magi, trei încercări ale lui Făt-Frumos, trei fraţi, trei graţii, trei genuri literare...

O frumoasă carte a lui Mihai Şora, apărută în anii '80 şi reeditată, mai tîrziu, la Humanitas, poartă titlul *A fi, a face, a avea.* Cele trei verbe de-a lungul cărora şi la intersecţia cărora ne situăm traseul înţelegerii naturii noastre de fiinţe omeneşti.

Tot la trei verbe s-a oprit şi pedagogia modernă: a fi, a face şi a şti. Într-un fel, pedagogicul „a şti" corespunde lui „a avea" din cartea filozofului. Pentru că înzestrarea cunoaşterii înseamnă, întîi de toate, din unghi educaţional, umplerea „cămării minţii" cu hrana necesară intelectului. „A şti" înseamnă ceea ce avem în cap. Nu lucruri puse vraişte, aşa cum s-a întîmplat să le primim, ci aşezate într-o ordine bine chibzuită – de către cine? – ca să poată fi lesne găsite şi folosite la nevoie (aşa cum explică Howard Gardner în cartea sa – *Mintea disciplinată,* tradusă şi în românește la Editura Sigma.

Dintre numeroasele versiuni ale „educaţiei", despre care am vorbit anterior, cele trei verbe au selectat trei modele prioritare: *formativ* („a fi"), *performativ* („a face") şi *informativ* („a şti"). Orice proiecţie de direcţionare a învăţămîntului, în special la nivelul programelor şcolare sau universitare, jonglează, în varii combinaţii, cu aceşti trei termeni.

Frustrările şi insatisfacţiile acumulate în timp de modul de funcţionare şi de rezultatele sistemului de învăţămînt ne-au făcut, după 1990, să ştim mult mai bine ce *nu vrem* să se mai întîmple, decît *ce vrem* să fie în continuare. Implicat fiind, la mijlocul anilor '90, în alcătuirea noilor programe pentru limba şi literatura română, am avut, cum cred că am mai povestit deja, zeci de ore de discuţii pe această temă cu elevi, profesori, experţi curriculari. Spre surprinderea mea, aproape toţi, chiar şi cei din ultima categorie, îmi ofereau sugestii despre trecut, nu despre viitor, despre ce ar trebui „scos", nu despre ce ar fi de „pus". De fapt, n-ar fi trebuit să fiu prea surprins. Şi mie metehnele sistemului în curs îmi erau mult mai limpezi decît posibilele avantaje la care ar fi cazul să aspirăm. Iar inamicul numărul 1 era, bineînţeles, toceala – în particular, odioasa practică a comentariilor literare învăţate pe dinafară, adesea fără ca elevii să înţeleagă o iotă din ele, pentru a putea nădăjdui, dacă nu la un 10, măcar la un 5.

Războiul declarat tocelii a fost botezat, în jargonul de specialitate, reorientarea învăţămîntului dinspre un model informativ către unul formativ. Fals. Ironia sorţii era că o „reorientare" similară fusese predicată, cu un deceniu şi mai bine înainte, de către oficialităţile comuniste, exact în aceiaşi termeni. La acea vreme, e drept, se opera numai cu binomul *informativ* vs *formativ.* Iar termenul din urmă făcea referire explicită, în discursul oficial, la edificarea „omului nou". Pînă şi normativul direcţionării instrucţiei către nevoile existenţei, tradus prin sloganul „legăturii dintre şcoală şi producţie" şi concretizat ptin umflarea aberantă a orelor obligatorii de „practică", în care se înşurubau şi apoi se deşurubau la nesfîrşit aceleaşi şuruburi – cred că am ieşit din liceu şi cu un certificat de tehnician electronist sau ceva asemănător –, sau prin proliferarea şcolilor şi liceelor profesionale, în contrapartidă faţă de învăţămîntul „teoretic", pînă şi aceste înnoiri debusolante erau subordonate, principial, tot idealului *formativ.* Pentru că „omul nou" urma să fie înzestrat, între altele, cu devoţiune faţă de muncă, indiferent care ar fi fost aceasta şi unde s-ar fi desfăşurat. De preferinţă, acolo unde erai trimis. Rezultatul a fost un amestec haotic de toceală, pierdere de vreme şi ipocrizie. Îmi amintesc cum, supărat pe lenea elevilor dintr-o clasă a VIII-a, le-am dat un extemporal neanunţat despre tema de zi: *Ţara. Poporul* de Al. Vlahuţă. Aproape toţi au scris despre grija Partidului pentru... Bietul Vlahuţă!

A fost o percepţie falsă, totodată, şi datorită faptului că, dinspre partea experţilor curriculari, balanţa se înclina tot mai mult către cel de-al treilea termen al ecuaţiei, mult mai puţin prizat în vocabularul pedagogic curent: *performativ.* Pentru că asta înseamnă centrarea întregii construcţii curriculare pe faimoasele „competenţe". Sîntem în lumea lui „a face". Nu mă interesează cine eşti, ce ştii. Arată-mi ce poţi să faci.

Pedant fiind, am tot încercat să înţeleg, „tehnic" vorbind, adică cu o definiţie riguroasă, ce înseamnă o „competenţă". Mi s-a explicat: să fii capabil să faci ceva, cu ceva, în vederea a ceva. Aha, am zis. Să ştii să baţi un cui, cu un ciocan, ca să faci un scaun. Parcă acum era ceva mai limpede. Şi a început să-mi fie teamă că, încercînd să scăpăm de toceală – aferim! –, ne îndreptăm către o formă de robotizare a educaţiei şcolare. Cel puţin din perspectiva disciplinei faţă de care mă simt de atîta vreme ataşat, ceva esenţial rămînea pe dinafară. Eu voiam ca şcoala să-i ajute pe elevi să le placă să citească – beletristică, ficţiune, cum vreţi să-i ziceţi –, să înţeleagă ceea ce citesc şi, astfel, să poată deveni un pic mai buni – ca oameni, fireşte: mai iubitori de frumos, mai înţelegători, mai deschişi faţă de părerile celorlalţi, mai cu discernămînt, la urma urmei – de ce nu? – chiar un pic mai înţelepţi. Nimic din toate astea nu părea însă a avea alura unei „competenţe". Despre „plăcerea de a citi" mi s-a spus chiar că e o abordare hedonistă, subiectivă, neştiinţifică – săracul Roland Barthes! – şi că nu poate figura ca obiectiv al profesorului pentru că nu are „rezultate măsurabile". Admit că nu s-a inventat încă un aparat de măsurare – vreun tahograf, vreun voltmetru – a plăcerii, de orice natură. Nici a durerii, de altfel. Că dacă le dau extemporal elevilor, întrebîndu-i cît de mult le place să citească, or să răspundă cu toţii „Fooarte!", 10 cu felicitări! Dar aş dori să nu încerce nimeni să mă convingă că într-o evaluare de literatură inteligent concepută nu sare în ochi dacă cel evaluat are sau nu apetit pentru lectură.

Nu mai lungesc vorba. Este, în esenţă, istoria apariţiei rubricii „Valori şi atitudini", puse la loc de cinste, în deschiderea programelor şcolare, şi rămase agăţate acolo, ca simplă declaraţie de intenţie.

De regulă, argumentul suprem al instrucţiei performative este că ea serveşte intereselor de prosperitate ale societăţii. Vom avea absolvenţi cu un mai bun plasament pe piaţa muncii, mai bine calificaţi, lucru de pe urma căruia cîştigăm, în cele din urmă, cu toţii: productivitate crescută, nivel de trai mai ridicat ş.a.m.d.

Cînd colo, surpriză! Dar, despre asta, data viitoare. E momentul să mă opresc: textul meu dă peste margini.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

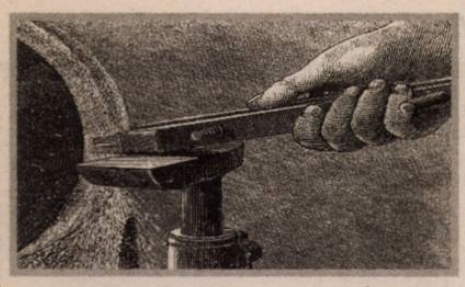

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Izmail: atît de aproape, atît de departe

„Știi, cred că aici se termină Occidentul", îi spun cameramanului meu, Codruț, în mall-ul de la intrarea în Brăila. Am oprit pentru o pizza, înainte de a trece dincolo.

Ținta noastră este ceea ce se numește Basarabia istorică. Este regiunea din nordul Deltei și al Mării Negre, intrată, în secolul al XIV-lea, sub stăpînirea domnitorilor basarabi ai Țării Românești. După 1812, cînd teritoriul dintre Prut și Nistru a fost anexat de Imperiul Rus, denumirea de Basarabia s-a extins asupra întregii regiuni. O mai cunoaștem sub numele de Bugeac, denumire de origine tătară. Azi, regiunea face parte din Ucraina, avînd centrul administrativ la Odesa.

Ziua se îngemănează cu noaptea cînd ajungem la Giurgiulești, la granița româno-moldovenească. De la vama Giurgiulești, încă un kilometru și vine frontiera moldo-ucraineană. Vom zăbovi aici preț de încă două ore, supuși unui adevărat interogatoriu. Iată-ne în sfîrșit la Izmail, după încă o oră de mers prin ninsoare, pe o șosea pustie, atenți la gropile și denivelările de pe drum.

„Știți românește?" întrebăm noi, bucuroși. „Moldovenește", ni se răspunde.

Ne aflăm la 60 de kilometri de România, dar ni se pare că plonjăm nu doar într-o altă realitate geopolitică, ci parcă și într-un alt timp. Oamenii, magazinele, mașinile, strada ne amintesc de începutul anilor '90. Printre puternice mașini de teren și vechi modele de Lada, o ciudată geografie mentală ne face să ne simțim departe, deși România e la doi pași.

Limba română nu e chiar absentă aici. Sîntem abordați, uneori, în limba noastră, odată ce sîntem auziți vorbind. „Știți românește?" întrebăm noi, bucuroși. „Moldovenește", ni se răspunde. „E același lucru", le spun celor două tinere întîlnite într-una dintre puținele cafenele cu Internet din oraș, acolo unde și barmanul știe cîteva cuvinte în engleză. Sfîrșitul conversației.

Aici, să te declari român nu e chiar un delict. Dar n-ar strica să te reorientezi. Varianta moldovenească e mult mai comodă, dacă nu vrei să apari ca un ciumat – ne explică Anatol Popescu, președintele Asociației „Basarabia" a românilor din Regiunea Odesa.

La începutul anilor '90, în regiune funcționau 20 de școli în limba română – oficial, moldovenească. Au mai rămas doar cinci. Cel mai bine e să studiezi în ucraineană, dacă vrei să ai un viitor.

E vineri seara și mergem pentru cină într-un fel de restaurant-club de pe bulevardul principal al orașului. Un loc plin de tineri, cărora nu poți să nu le remarci frumusețea – fie băieți sau fete. Ne înțelegem cu frumoasa ospătăriță doar prin semne. Ne simțim un pic neajutorați – nimeni nu știe engleza, nimeni nu vorbește „moldovenească". DJ-ul mixează hituri rusești și americane. Occidentul pare să vină aici pe filieră rusească.

Am avut noroc să fim în Izmail chiar în ziua sărbătoririi Zilei Naționale a României. Asta nu s-a mai întîmplat aici de șapte ani. Peste 100 de români au înfruntat ninsoarea și prejudecățile și au venit la teatrul bine întreținut din oraș. Alămurile formației Tharmis din Chișinău îi ridică pe oameni de pe scaune. Hora moldovenească e la fel ca la Chișinău, la Botoșani sau la Vaslui. Nu ai cum să stai pe scaun.

Conducătorul formației, Valentin Uzun, a fost finalist la *Vocea României* și este originar din Izmail. Tatăl lui Valentin este chemat pe scenă. Artiștii primesc din public uriașe buchete de flori, după moda sovietică.

Spectacolul este oferit de Institutul Cultural Român, prin intermediul Consulatului de la Odesa. Este, pînă la urmă, o îngemănare fericită între România și Republica Moldova, cea pe care localnicii o consideră ca pe adevărata lor țară-mamă. Cei care doreau să meargă la studii universitare în română aveau ca singură variantă Chișinăul. Chișinăul a fost, timp de decenii, farul cultural – ne explică Anatol Popescu.

Acum, românii din sudul Basarabiei au nevoie de pașaport pentru a ajunge la Chișinău. Cursele de autobuz între Izmail și Chișinău s-au rărit mult în ultimii ani. Farul cultural de la Chișinău pălește și el. Dacă drumurile europene se vor despărți, atunci, cine știe, poate românii de aici vor avea nevoie și de viză – spune Anatol Popescu. România? România e departe. Din nou, aceeași geografie mentală.

Îl întreb pe Anatol Popescu ce crede despre o eventuală repetare a scenariului Crimeea în regiune. Nu crede într-o asemenea posibilitate, întrucît rușii nu sînt nici pe departe națiunea dominantă. Aici nu e Crimeea – afirmă. Nici măcar ucrainenii – „națiunea de bază", cum spune el – nu sînt majoritari.

Românii din regiune se tem de ruși, dar parcă mai ales de naționalismul ucrainean.

Într-adevăr, potrivit recensămîntului din 2001, în regiunea Bugeacului, cu puțin peste 600.000 de locuitori, există o majoritate relativă de populație ucraineană, circa 40%. Bulgarii, rușii și românii – care în majoritatea lor își zic moldoveni – alcătuiesc grupuri de dimensiuni relativ egale, cuprinse între 17 și 20%.

Va miza Ucraina pe mozaicul etnic din regiune, pentru a-și susține poziția în fața Rusiei? Posibil. Deocamdată, românii din regiune se tem de ruși, dar parcă mai ales de naționalismul ucrainean. Tradițional, ei votau în proporție de peste 60% pentru Partidul Regiunilor al lui Ianukovici. Cu toată influența Revoluției Maidanului, susținerea românilor din Bugeac pentru opoziția ucraineană, care nu agreează drumul proeuropean și pro-NATO, a rămas la circa 50%.

Izmailul a dat României doi prim-miniștri și, în același timp, comandanți militari. Pe mareșalul Alexandru Averescu și pe Artur Văitoianu. Tot de aici provin marele cronicar sportiv Ioan Chirilă sau muzicologul Gavril Musicesu. Dar și numeroase personalități ale culturii ucrainene, bulgare, ruse, evreiești sau germane.

Orașul de azi păstrează puține urme ale trecutului multicultural. Există statuia lui Taras Sevșcenko, clasicul literaturii ucrainene, statuia lui Lenin din fața palatului administrativ și cea a generalului Suvorov, care a cucerit orașul din mîinile turcilor, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

În 1790, cetatea otomană Izmail cade în mîna armatelor ruse comandate de generalul Suvorov, după o luptă crîncenă. Turcii au respins ultimatumul rusesc și s-au bătut cu disperare. Ce a urmat a fost o baie de sînge. Se spune că peste 25.000 de turci – după alte surse, chiar 40.000 – de la copii din leagăn pînă la bătrîni, ar fi fost masacrați de trupele disperate ale generalului Suvorov. Măcelul a ținut trei zile și trei nopți.

Suvorov călare veghează azi parcul central din Izmail. În spatele său – impozanta biserică ortodoxă ridicată după smulgerea orașului din mîinile turcilor.

Mergem să vedem un monument dedicat războaielor ruso-turce, pe malul brațului Chilia. Puțini ajung aici. Mai ales în acest sezon, în care îți trebuie o mașină de teren ca să răzbați pe drumurile impracticabile. Fața monumentului e îndreptată spre România – o sugestie că înaintarea poate continua.

România e la cîțiva metri, dincolo de gardul de sîrmă ghimpată și de cursul brațului Chilia. Veniți dintr-o Europă fără frontiere, sîrma ghimpată ne trezește iarăși senzația de întoarcere în timp și de îndepărtare în spațiu.

Semnalul la telefonul mobil trece însă dincolo de sîrma ghimpată. Profităm ca să sunăm acasă. Și evadăm, pentru cîteva minute, în secolul XXI.

A doua zi, continuăm călătoria spre Odesa, prin Cetatea Albă.

(va urma)

Deplasarea a fost susținută de Fundația „Black Sea Trust for Regional Cooperation".

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Vocea României

„E vocea ta! Vocea Româniiieeeeeeei!“ Cred că este imposibil să nu fi auzit măcar o dată clipul de promovare a emisiunii de la PROTV. Probabil ştiţi, este un format internaţional, un show care se cumpără. Televiziunea cumpărătoare primeşte o aşa-numită „Biblie de format“, un ditai documentul care descrie, extrem de amănunţit, cum se face fiecare ediţie în parte. Am văzut într-o seară, din întîmplare, *Vocile* din Marea Britanie, Franţa şi Italia. Erau cvasiidentice, cu tipologii asemănătoare de juraţi, în care îi puteai recunoaşte pe „Smiley de la Londra“, pe „Loredana de la Paris“ ş.a.m.d. Nimic nu este lăsat la voia întîmplării. Eram la Bruxelles cînd am apucat să văd (pe repede înainte) cîte ceva din cele trei variante naţionale, aşa că reacţia-mi fuse, zic eu, naturală: „Ăştia care vînd licenţa sînt mai dihai decît Comisia Europeană. Păi, la aşa rigoare, Biblia de format ar putea să fie subiect de Regulament, adică obligatoriu. Nici Recomandare, nici Directivă.“ În glumă, am dat un Google pe „Voice“ şi „Europe“.

Şi am găsit: *„Your Voice – Public consultations“*. Altfel spus, pagina de consultări pe care Comisia Europeană o ţine în viaţă nonstop. Acolo găseşti cîte-n lună şi-n stele. Aproape orice intră în discuţie la Comisie este, mai întîi de toate, pus în consultare publică pe site. Cu alte cuvinte, cetăţenii îşi pot exersa vocea (individual sau în cor, prin asociaţii), dacă au de oferit o părere calificată în legătură cu vreo intenţie legislativă iminentă. Prin iminentă se înţelege un orizont de 5-10 ani – să fim lămuriţi!

Fiind o perioadă de tranziţie, între Comisia Barroso şi Juncker, pagina este ceva mai sărăcuţă în oferte, în acest moment. La mijlocul lui decembrie 2014, cînd scriu, nu am găsit decît opt consultări deschise. Cea mai interesantă mi-a părut cea legată de timpul de lucru al muncitorilor din statele membre. Există o istorie relativ lungă a implicării Comisiei în problemă. În acquis-ul actual avem o directivă care îşi propune să ofere reguli comune în materie de program de lucru al muncitorilor din statele membre. Unele domenii, cum ar fi transportul de mărfuri şi călători, au norme separate, destul de riguroase şi cu titlu normativ bine definit. Un şofer profesionist în UE nu poate sta la volan cît vrea el sau cît îşi doreşte patronul.

O viitoare reglementare a programului de lucru în toate statele membre.

Consultarea de acum vrea să actualizeze această directivă mai veche, considerată depăşită de vremi. În ultimii zece ani, sindicatele şi patronatul au fost invitate la aceeaşi masă, pentru negocieri. Pînă acum, nu a apărut nici un rezultat, astfel încît Directoratul General care se ocupă de angajaţi şi incluziunea socială a fost nevoit să înceapă să regleze situaţiunea. Conform cutumei, a pornit consultarea publică. Avînd în vedere că este vorba despre timpul de lucru al angajaţilor, despre stabilirea a minimum patru săptămîni de concediu plătit, anual, despre o săptămînă de lucru de maximum 48 de ore, despre durata maximă a schimburilor de noapte pe care le poate munci un angajat şi despre multe alte detalii de acest fel, te-ai aştepta ca sindicatele şi patronatele româneşti să fiarbă de opinii, păreri, dorinţă de dezbatere. Nici unii, nici alţii nu sînt total deconectaţi de ce se întîmplă la Bruxelles. Au reprezentanţi în marile organizaţii la nivel european. Poate tocmai de aceea nu propun tema înspre discuţie la Bucureşti. Poate au impresia că e suficient să negocieze la nivel comunitar şi că, în ţară, nu e nevoie de dezbatere. „Las' să se termine directiva şi om transpune-o noi în legislaţia românească. Pîn' atunci, nu-i cazul să stresăm opinia publică.“ Vă daţi seama că sînt excesiv de optimist, nu-i aşa? De fapt, tare mă tem că, în afară de cîţiva tehnicieni de pe la marile confederaţii sindicale şi de prin Ministerul Muncii, mai nimeni nu ştie ceva despre o viitoare reglementare a programului de lucru în toate statele membre. „În plus, asta e treaba Guvernului, nu a mea. Ei să-şi dea cu părerea, opinia mea oricum nu contează.“

Am o singură observaţie: opinia exprimată în pagina „Your Voice“ a Comisiei este măcar gratuită. Pe cînd un SMS pentru *Vocea României* costă cîţiva euro.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Jucători pe care-i ştiam destul de buni au părut, dintr-odată, nişte împiedicaţi. Şi Steaua s-a blocat într-o grupă care părea destul de uşoară. Ce să fie asta?

Poate că jucătorii nu sînt chiar aşa de buni. Poate că antrenorul sau tactica îi fac mai buni sau mai puţini buni. Poate că Steaua performantă era, de fapt, o echipă întinsă nefiresc către stele, şi doar atunci cînd astrele se aliniau. Poate că oamenii noştri nu rezistă presiunii şi nu pot cîştiga meciurile decisive decît cu cîte un şut fabulos şi irepetabil în vinclu, cum s-a întîmplat cu Ajax. Steaua e tot ce poate fi mai bun în fotbalul românesc, dar asta pur şi simplu nu mai e de ajuns. Sportul acesta a ajuns la noi atît de jos ca organizare, seriozitate, viziune, consecvenţă, încît echipa care îl domină cu asupra de măsură abia-abia dacă ajunge cu nările deasupra apei, într-o respiraţie mereu sub ameninţarea înecului. Aşa cum lucrurile bune, făcute în prostul sistem socialist, s-au întins ani de zile peste noua orînduire, aşa inerţia năzbîtiilor din anii 2000 aduce nota de plată astăzi. Steaua nu poate fi o echipă de prim nivel european, cum n-ar putea Bolt să mai bată recorduri, întrecîndu-se mereu cu melci. „Mi-a lipsit gestul final“, a suspinat sincer Keseru, după vagonul de ratări cu Aalborg şi Kiev. Da. Aşa e cînd nu mai eşti stimulat de excelenţă, ci de competitori leşinaţi de foame.

Radu NAUM

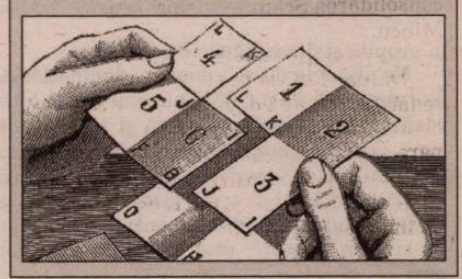

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Nu refuzaţi invitaţiile!

„Zis-a şi celui ce-L chemase: Cînd faci prînz sau cină, nu chema pe prietenii tăi, nici pe fraţii tăi, nici pe rudele tale, nici vecinii bogaţi, ca nu cumva să te cheme şi ei, la rîndul lor, pe tine, şi să-ţi fie ca răsplată. Ci, cînd faci un ospăţ, cheamă pe săraci, pe neputincioşi, pe şchiopi, pe orbi, şi fericit vei fi că nu pot să-ţi răsplătească. Căci ţi se va răsplăti la învierea dreptilor. Şi auzind acestea, unul dintre cei ce şedeau cu El la masă I-a zis: Fericit este cel ce va prînzi în împărăţia lui Dumnezeu! Iar El i-a zis: Un om oarecare a făcut cină mare şi a chemat pe mulţi; şi a trimis la ceasul cinei pe sluga sa ca să spună celor chemaţi: Veniţi, că iată toate sînt gata. Şi au început unul cîte unul, să-şi ceară iertare. Cel dintîi i-a zis: Ţarina am cumpărat şi am nevoie să ies ca s-o văd, te rog, iartă-mă. Şi altul a zis: Cinci perechi de boi am cumpărat şi mă duc să-i încerc, te rog, iartă-mă. Al treilea a zis: Femeie mi-am luat şi de aceea nu pot veni. Şi întorcîndu-se, sluga a spus stăpînului său acestea. Atunci, mîniindu-se, stăpînul casei a zis: Ieşi îndată în pieţele şi uliţele cetăţii, şi pe săraci, şi pe neputincioşi, şi pe orbi, şi pe şchiopi adu-i aici. Şi a zis sluga: Doamne, s-a făcut precum ai poruncit şi tot mai este loc. Şi a zis stăpînul către slugă: Ieşi la drumuri şi la garduri şi sileşte să intre, ca să mi se umple casa, căci zic vouă: Nici unul din bărbaţii aceia care au fost chemaţi nu va gusta din cina mea.“ (Luca 14, 12-24)

Minunate eseuri, prelegeri şi predici s-au alcătuit în timp după această parabolă, zisă „a cinei celei mari“. Departe de mine cutezanţa de a pretinde că aş putea spune ceva nou. Dar simt nevoia să vă mărturisesc ce gînd m-a cuprins duminica trecută, cînd am auzit parabola ca pericopă a slujbei la biserica unde obişnuiesc, prea rar, să merg. Mi-am adus aminte de atenţia specială pe care Dumitru Stăniloaie a acordat-o binomului comunitate – comuniune. În viziunea sa, doar Biserica este deopotrivă comunitate şi comuniune; în afara zidurilor ei poate exista numai comunitate, dar asta, fireşte, nu e suficient pentru mîntuire. Însă comunitatea este primul pas spre comuniune. Chiar şi în interiorul Bisericii, acolo unde toate condiţiile comuniunii sînt întrunite, dacă nu există comunitate, totul e pierdut. Creştinii trebuie să fie o comunitate nu doar în Biserică, ci în fiecare moment al vieţii lor, oriunde s-ar afla. Nu se poate comuniune fără comunitate, iar parabola cinei celei mari spune, printre altele, şi acest adevăr. Fiecare dintre cei invitaţi la ospăţ, adică la o activitate comunitară, se scuză pentru că e ataşat unei activităţi personale (sesizaţi că motivaţiile scuzelor celor trei iniţial invitaţi au, toate, temeiuri personale, extrem de subiective). Ei sînt cei care ratează comuniunea – ne spune Mîntuitorul la final, anume pentru că au ratat comunitatea. Dar ce relevanţă au toate acestea pentru mine? (Vedeţi, nu zic despre dumneavoastră, dar sper că rîndurile acestea vă aduc folos, chiar dacă vorbesc despre mine.)

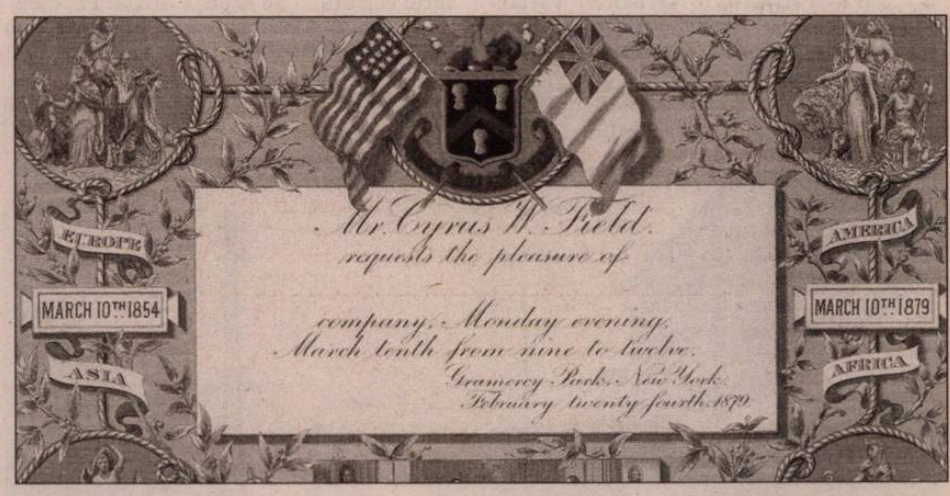

Recunosc, refuz adesea invitaţii amabile, din motive obscure. Sînt oameni în jur care mă vor alături de ei cu diverse prilejuri sau, pur şi simplu, fără nici o motivaţie precisă, doar aşa, să mai schimbăm o vorbă. Îi refuz de multe ori pentru că mi se pare că sînt obositori, că mă voi plictisi cu ei, că nu au ce să-mi spună şi să mă intereseze. Acest gen de motivaţii au exact aceeaşi extracţie vanitoasă, cu motivaţiile pe care le-au invocat invitaţii din parabolă: am cumpărat un pămînt şi trebuie să mă duc să-l văd, am cumpărat nişte boi şi trebuie să-i încerc, m-am însurat. De multe ori, sînt invitat cu inima deschisă „întru comunitate“ şi eu refuz. Nu-mi dau seama că ceea ce pierd, de fapt, este cu mult mai important decît ceea ce, aparent, cîştig – adică ceva timp cu mine însumi. A participa la comunitate presupune un oarecare sacrificiu. Nu întotdeauna constituirea unei comunităţi este o plăcere pură, dar, admiţînd că nu este nici o tortură, ar trebui să urmăm regula acceptării tuturor invitaţiilor care ni se fac, urmînd a refuza doar pe cele la care, din motive mai puternice de voinţa noastră, nu putem ajunge: că sîntem bolnavi, că sîntem la serviciu, că sîntem prea departe, că avem de îndeplinit obligaţii importante. Mai ales acum, de sărbători, să nu refuzaţi invitaţiile! Chiar dacă nu pare, este un pas înainte pe drumul unui bun creştin.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

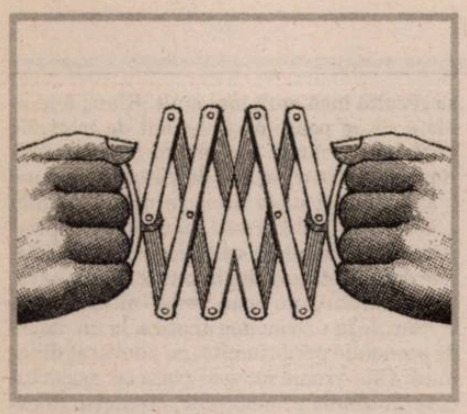

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Iubesc Bucureştiul mai mult decît ar trebui“

– dialog cu Edmond NICULUŞCĂ –

Asociaţia Română pentru Cultură, Educaţie şi Normalitate organizează tururi prin zonele istorice ale Capitalei, intitulate „Cu bastonul prin Bucureşti“. În fruntea lor (şi a organizaţiei) se află ***Edmond Niculuşcă.*** *L-am invitat la o discuţie despre Bucureşti şi despre normalitate.*

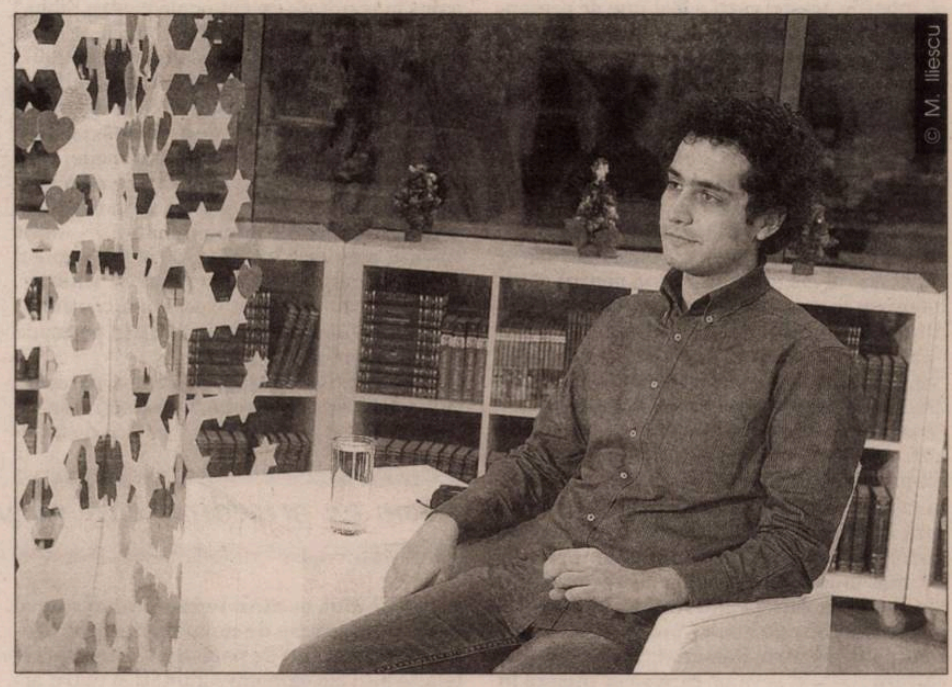

Cum a apărut ARCEN?

Asociaţia a apărut în 2006, cînd, împreună cu alţi doi colegi de liceu, ne-am gîndit să demontăm mitul că „tinerii nu fac nimic în ţara asta“. Aveam 16 ani, ne-am gîndit o vară întreagă cum să construim acest ONG. Totul a pornit în Şcoala Centrală din Bucureşti, unde toţi trei eram elevi. Spre surprinderea noastră, am fost luaţi în serios de către profesori şi directori şi am reuşit să dăm o formă juridică acestei asociaţii. În 2010, după ce am împlinit vîrsta legală pentru a conduce un ONG, l-am preluat noi şi l-am extins către studenţi. Un proiect extrem de important şi care cred că a dat viziune este ceea ce am făcut noi în 2008: am reuşit, printr-un scandal de presă, să deblocăm vreo 6 milioane de euro, să dăm jos nişte directori din Primărie şi, în final, să impunem consolidarea Şcolii Centrale, operă a lui Ion Mincu.

Aţi început foarte tare...

Da, dar fără să ne dăm seama foarte bine ce facem. Au fost două tabere în şcoală cînd ne-am înfiinţat, iar unii ne-au zis că vom dispărea ca ONG pînă în 2007, pentru că „în România astfel de lucruri nu sînt serioase“. Asta ne-a ambiţionat. Şi am reuşit să lăsăm ceva în urmă cînd am plecat de acolo. Dar cînd împreună, cu siguranţă am face mai multe şi am atrage şi fonduri. Nu e un lucru bun că nu putem atrage fonduri, pentru că avem nişte construcţii fragile, care se întemeiază pe voinţa unui mic grup de oameni. Multe ONG-uri aşa funcţionează. Încă nu am descoperit motivul lipsei de solidaritate, nu am reuşit să aflu de ce nu putem colabora pe termen lung. Şi cred că asta ar trebui să fie o misiune a generaţiei noastre: să fim solidari între noi şi să fim solidari şi cu generaţiile anterioare. Cînd s-a ieşit în stradă pentru Roşia Montană, a avut loc o solidaritate masivă. Dar se vedea că acolo sînt diverse grupuri: unii voiau să lăsăm aurul dacic sub pămînt, alţii strigau „Jos capitalismul!“ ş.a.m.d. O platformă de dialog între aceste grupuri n-a existat. Acesta a fost şi motivul pentru care acea mişcare s-a dezintegrat, pînă la urmă. De ce facem lucrurile fără bani? Noi, cei de la ARCEN, ne-am propus să demonstrăm că se poate şi aşa. Am avut şi norocul că am întîlnit oameni care ne-au sprijinit, ne-au oferit săli sau promovare gratuită. Şi nu uit să menţionez că Institutul Cultural Român a fost extrem de receptiv faţă de ARCEN şi a avut un rol important în dezvoltarea noastră. Pînă în 2012, cînd ştim cu toţii ce s-a întîmplat, iar ARCEN a organizat a-

> *„Ne-am gîndit că omul trebuie să fie sedus de oraşul lui.“*

am vrut să salvăm Şcoala Centrală, nu am reuşit să mobilizăm elevii, n-am reuşit să mobilizăm toţi profesorii. Au început diverse speculaţii cum că în spatele nostru s-ar afla altcineva... Au fost unii care spuneau că nu-i treaba lor, n-are decît să se prăbuşească Şcoala Centrală... Pînă la urmă, am reuşit. Am mers mai departe şi am început să ne gîndim la proiecte din ce în ce mai coerente. Iar de curînd am introdus Şcoala Centrală în circuitul Nopţii Muzeelor – asociaţia noastră organizează „Noaptea albă a pensionatului de fete“. Anul trecut, a fost cel mai vizitat loc unde un ONG a organizat un eveniment.

Cum explicaţi prezenţa, în denumirea asociaţiei, a cuvîntului „normalitate“?

Dacă am trăi într-o societate normală, n-ar trebui să vorbim despre normalitate. Noi credem că o societate normală este o societate în care cultura şi educaţia îşi au locul pe care îl merită. Apoi, normalitatea e acea stare de lucruri în care instituţiile şi cetăţenii nu se află pe poziţii diferite. Cît de normală e societatea românească rămîne de discutat. Facem însă progrese. Începe să existe o societate civilă care sancţionează derapajele instituţiilor şi ale oamenilor politici. E o nevoie tot mai mare de proiecte culturale. Ce s-a întîmplat după 16 noiembrie e foarte interesant, ce va urma să se întîmple e şi mai interesant.

Cum se face că mici organizaţii ca a dvs. reuşesc să facă lucruri interesante fără bani? La noi, refrenul cu care ne-am obişnuit e „ministerul nu dă bani pentru cultură“...

Aş vrea să spun mai întîi că e bine că apar diverse forme de organizare, dar e o formă incipientă de construcţie a societăţii civile. Solidaritatea între ONG-uri ar trebui să fie termenul-cheie al generaţiei noastre. Sînt ONG-uri care au scopuri şi obiective comune cu ale ARCEN-ului. Dacă am reuşi să lucrăm tunci mişcarea papioanelor – în fond, şi acesta era un act de normalitate. A fost însă un protest care n-a avut succes.

„Cu bastonul prin Bucureşti“ mi se pare proiectul cel mai vizibil pe care l-aţi organizat. În multe oraşe europene există astfel de tururi organizate, nu e nimic nou. Cum v-a venit ideea?

Totul a pornit de la Şcoala Centrală. Ne-am dat seama că oamenii nu îşi cunosc oraşul, aşa că programul a fost adresat mai întîi bucureştenilor. Ne-am gîndit că omul trebuie să fie sedus de oraşul lui, pentru a se implica apoi în salvarea unor monumente sau pentru a sancţiona derapajele autorităţilor locale. Conceptul acesta de trasee cul-

> *„Îmi amintesc astfel de poveşti care nu au legătură cu mine şi care par a fi parte din mine.“*

turale a fost gîndit, aşadar, pentru bucureşteni. Abia după 2012 am început să organizăm astfel de trasee şi pentru turiştii străini. Ce aud bucureştenii nu aud străinii. Pentru că, de exemplu, celebra stradă Constantin Mille, fostă Sărindar, unde erau redacţiile ziarelor, nu are elemente foarte relevante pentru străini, însă pentru bucureşteni lucrurile sînt interesante, pentru că sînt personaje-cheie pe care le evocăm în poveştile noastre. Şi atunci, văzînd strada Constantin Mille, care astăzi este o ruină, în cea mai mare parte a ei, şi auzind poveştile de odinioară, oamenii încep să-şi pună întrebări: oare de ce e aşa? De ce clădirea aceea arată astfel? În aceste trasee îmbinăm poveşti despre case, oameni, evenimente, dar vorbim şi despre arhitectură şi despre starea actuală a clădirilor.

Cîţi oameni participă la aceste tururi?

În 2010, cînd a fost prima ediţie, aveam cam 15-20 de persoane la fiecare traseu. La ultima ediţie din vara lui 2014 am avut, la unele trasee, şi cîte 400 de persoane. Am calculat că, la toate traseele pe care le-am organizat, am adunat cam 12.000 de persoane. În primul rînd bucureşteni. Aceste lucruri le-am făcut fără bani. Ca să faci un traseu cultural cum a fost cel de astă-vară nu-ţi trebuie bani. Îţi trebuie foarte mult timp – căci noi ne documentăm foarte mult, avem sute de cărţi (monografii, jurnale, memorii) şi mii de numere de ziare, de pe la 1890 pînă în 1948. Nu e un proiect care costă, iar oamenii se simt foarte bine, vin din ce în ce mai mulţi.

Care e atitudinea oamenilor cînd descoperă poveşti neştiute despre oraşul lor?

Sînt cam două categorii de oameni. Unii care nu ştiu mai nimic despre Bucureşti şi care au început să vină la ultimele ediţii pentru că au auzit că e fain. Mulţi detestă Bucureştiul, vin din curiozitate şi unii îşi schimbă impresia (sau cel puţin aşa mărturisesc). Altă categorie e formată din cei care ştiu istoria Bucureştiului, dar „nu se mai satură“, mai vor, îi aduc şi pe alţii. Dar cred că cea mai mare parte e constituită din cei care nu cunosc istoria Bucureştiului şi din cei care detestă oarecum oraşul.

Au motive să-l deteste?

Au motive. E foarte trist ce se întîmplă azi cu oraşul nostru. Cunoscînd istoria lui şi înţelegînd dinamica lui după 1866 şi pînă prin 1950, te întrebi cum de au ajuns în funcţiile de primari oameni cum sînt cei de azi. Bucureştiul nu este un oraş prietenos cu locuitorii lui. Să nu uităm că a cincea parte a oraşului a fost demolată de Ceauşescu. Iar după 1990, nu numai anumite ţesuturi urbane au rămas distruse, ci toate ţesuturile urbane sînt afectate de corupţie, incoerenţă urbanistică, construcţii ilegale etc. Dacă pînă în 1989 doar o anumită parte a Capitalei fusese distrusă, iar restul rămăsese oarecum intact, astăzi toate zonele istorice sînt marcate de cîte un lucru care nu îşi are rostul. Pe de altă parte, chestiuni elementare pentru o capitală europeană îi lipsesc Bucureştiului: reţeaua de metrou nu e suficientă, transportul public de suprafaţă e precar, apoi există poluare, aglomeraţie, gălăgie... Şi mult prea mult prost gust: vine Crăciunul şi, dacă aş avea de plimbat nişte turişti străini, mi-ar fi ruşine să-i duc pe Bulevardul Magheru.

Cum redescoperiţi Bucureştiul făcînd aceste tururi pentru alţii, cu ce ochi îl priviţi?

Mă gîndeam dacă nu cumva am ajuns să-l iubesc mai mult decît ar trebui, citindu-i istoria. Sînt multe zone istorice care nu mai au nici o legătură cu ce este astăzi. Lectura continuă a istoriilor despre Bucureşti, despre familiile care au trăit aici, te încarcă de fapt cu nişte amintiri care nu sînt ale tale, iar tu le dai viaţă povestindu-le altora. Dar e o experienţă să trec prin zona Icoanei şi pe strada Jean-Louis Calderon şi să văd un colţ din Şcoala Centrală, unde a locuit Barbu Ştefănescu-Delavrancea pe vremea cînd soţia sa era directoarea şcolii. Întotdeauna îmi amintesc de o poveste care m-a marcat, despre cum Caragiale – care locuia în apropiere – venea în vizită, iar fiica lui Delavrancea cînta la pian, şi Caragiale îi spunea „cîntă-ne nişte Scarlateşti“. Căci, cum se ştie, Caragiale era iubitor de Scarlatti. Mă trezesc, mergînd pe anumite străzi, că îmi amintesc astfel de poveşti care nu au legătură cu mine şi care par a fi parte din mine – ca şi cum aş fi văzut scena dintre Caragiale şi Cella Delavrancea. Dar, întorcîndu-mă în oraşul actual, situaţia e dramatică. De pildă, Calea Victoriei e o tristeţe – s-au lărgit nişte trotuare în speranţa că se va rezolva problema spaţiului public. Iar ce se întîmplă la Universitate, în zona statuilor, e foarte trist.

În ce fel de ţară doreşte să trăiască generaţia dvs.?

Ne dorim să trăim într-o ţară în care meritele să fie recunoscute, în care nu pilele să facă regula, într-o ţară aşa cum începuse să arate toată acea masă de tineri care erau pe străzi în 2013. O ţară în care se doreşte construcţia unor lucruri pe termen lung, cu viziune, unde există respect pentru patrimoniu. Dacă vom fi lăsaţi să ne implicăm din ce în ce mai mult şi dacă nu vom fi descurajaţi să sancţionăm derapajele instituţiilor şi liderilor politici, cred că România va deveni o ţară normală, în care ne dorim să trăim.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.

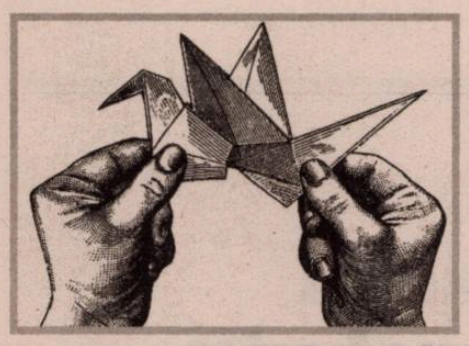

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Citind „Pas cu pas“

De duminică, 21 decembrie, vom avea un nou preşedinte instalat la Cotroceni. Am fost curios şi i-am citit, cuvînt cu cuvînt, cartea *Pas cu pas*. E limepede că intenţia acestei cărţi a fost una de prezentare a candidatului la preşedinţie, pe care multă lume voia să-l cunoască mai bine şi pare a fi fost scrisă sub presiunea timpului, evident, fără pretenţii literare. Autorul îşi povesteşte pe scurt viaţa şi cariera, şi descrie pe larg efortul făcut în Sibiu, sub conducerea lui, pentru a transforma oraşul într-unul capabil să devină, timp de un an, Capitală Europeană a Culturii. Reiese că n-a fost deloc simplu, dar că lucrurile au putut fi duse la capăt cu succes, în primul rînd pentru că sibienii au fost convinşi de importanţa şi utilitatea proiectului şi l-au spijinit.

Dincolo de asta însă, citind povestea, am realizat mai bine că Sibiul condus de Iohannis a devenit o capitală *culturală*, şi nu una a berii sau a modei. Nu că ar fi ceva rău cu berea sau cu moda şi nu că Sibiul n-ar fi putut sau n-ar putea să devină în viitor şi un astfel de centru. Dar despre cultură se vorbeşte astăzi, din ce în ce mai serios, ca despre un posibil liant al Europei, iar tot mai mulţi lideri şi oameni responsabili din Uniunea Europeană realizează că e una dintre valorile cele mai de preţ ale bătrînului continent. Pentru România, de asemenea, cultura poate fi ceva pe care să se mizeze în mod durabil, mai ales că se dovedeşte (cum a fost şi cazul Sibiului) că, indirect, cultura poate aduce nu doar bucurii elevate sau o imagine bună, ci şi bani. Iar în cartea sa, Iohannis exprimă idei foarte clare despre cum se face asta, ca de exemplu: „...am susţinut numai evenimente culturale de foarte bună calitate. Proiectele de slabă calitate nu aduc nimic bun. Acest concept, axat pe imperativul existenţei unor proiecte de bună calitate, a dus la rezultate excepţionale pentru Sibiu.“

Interesant e că Sibiul a continuat să atragă foarte mulţi turişti şi după anul (2007) în care a fost Capitală Europeană a Culturii, ba chiar numărul acestora a continuat să crească, spre deosebire de ceea ce s-a întîmplat de regulă în alte oraşe europene, care au avut momentul de vîrf în anul cînd au deţinut acest titlu. Pînă şi criza economică declanşată în 2009 – spune Iohannis – a fost trecută mai uşor în Sibiu, pentru că oraşul a trăit pe baza a ceea ce acumulase anterior, iar veniturile la bugetul local au continuat să crească an de an (chiar dacă, în perioada crizei, creşterile au fost mai mici).

Vorbind însă despre o viziune oarecum culturală asupra dezvoltării societăţii şi a ţării, recunoaştem că asta a lipsit cu desăvîrşire PSD-ului, ai căror reprezentanţi s-au şi mirat întotdeauna de ce, cu rare excepţii, intelectualii nu sînt de partea lor. Nu că în celelalte partide oamenii luminaţi şi marii artişti în viaţă n-ar mai avea loc unul de altul. Totuşi, alte guvernări parcă nu s-au dovedit chiar complet troglodite. Fiindcă în guvernarea Ponta ne amintim ce s-a întîmplat cu ICR şi, de asemenea, nu e de uitat cum premierul PSD se plîngea acum vreun an, la Tîrgu Jiu, că nu prea mai avem opere de-ale lui Brâncuşi prin ţară, din cauza judecătorilor care le-ar fi retrocedat. Cu aşa o gîndire, poate că nici Brâncuşi n-ar fi trebuit lăsat să plece din ţară.

Avem un preşedinte care nu pare capabil de asemenea gafe.

În sfîrşit, iată că avem un preşedinte care nu pare capabil de asemenea gafe. Se spune despre el că a fost un bun administrator. Mulţi îl percep ca pe un neamţ metodic, care nu lasă nimic la voia întîmplării. Din cartea sa rezultă însă mult mai mult. Klaus Iohannis e cît se poate de conştient de motivele pentru care multe lucruri nu merg bine în România. Are o viziune de viitor şi propune o atitudine şi nişte proiecte naţionale mai ambiţioase: „Cîtă vreme nu vom face o prioritate din sprijinirea straturilor celor mai active din societate şi din impulsionarea antreprenoriatului, nu vom reuşi niciodată să trecem de la o economie apatică, la un model de economie performantă, cu adevărat dinamică. Cîtă vreme nu vom trata cu respectul cuvenit elitele profesionale, creatorii de excelenţă, adevăraţii promotori ai schimbării, şi vom continua să cultivăm mediocritatea, în raporturi subalterne, nu vom reuşi niciodată să construim acea ţară în care totul să meargă ceas...“

Susţine că totul se poate dacă oamenii vor, şi mizează pe buna-credinţă şi inteligenţa cetăţenilor.

Iohannis explică şi în ce fel ar putea un preşedinte să pună lucrurile pe un făgaş bun şi pare a înţelege foarte bine limitele şi subtilităţile acestui rol: „Nu trebuie să existe nici o problemă de interes pentru societate în legătură cu care preşedintele ar trebui să se abţină. Însă preşedintele ar trebui să se abţină de la intervenţii inutile.“ Pare, aşadar, că şi lecţia Băsescu a fost bine învăţată.

Sibienii au făcut, se pare, cu Iohannis o echipă bună. Ca mulţi alţii, sînt foarte curios să văd cum va merge „naţionala“ cu aşa un antrenor.

ready made

„Poate că vor fi unii proşti şi carii mai voesc a se tăvăli în gunoiu, decît a se redica la frumoase şi polite, carii vor zice că sau nici decum sau anevoe se poate cu slove latineşti exprimălui cuvintele româneşti, cum acum le pronunţeluim [...].“

Şcoala Ardeleană, vol. I, Editura Albatros, 1970

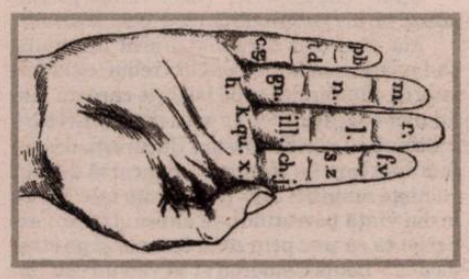

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

„Mîrladul“

– o poveste de decembrie –

Am citit zilele acestea un roman excepţional, asupra căruia sper să revin altădată, cu un comentariu mai aplicat. E vorba despre *Marea petrecere* de Petre Barbu, o radiografie a suferinţei în formă pură, a durerii autentice, copleşitoare, imposibil de anihilat. Cumva marginal în construcţia cărţii, mi-au atras atenţia paginile unde Iulian Bolozan, unul dintre protagonişti, face naveta cu personalul Bîrlad – Galaţi, personal destul de faimos în zona Moldovei, înainte de 1989. Porecla trenului respectiv era atunci – ne zice Petre Barbu – „Mîrladul“. Întrucît trăisem eu însumi, într-o anumită împrejurare, „senzaţia“ acestei curse regionale, am parcurs tribulaţiile feroviare ale personajului cu interes sporit. Iată mai întîi o descriere succintă a trenului de siderurgişti, unde tînărul Bolozan trebuie să se adapteze: „Se trezea cu noaptea-n cap şi se urca în *Mîrladul* ce puţea a urină şi-şi căuta un loc printre muncitorii care se duceau la Galaţi ca să cîştige o pîine (...). Se băga printre ei şi mînca parizer cu mămăligă şi ceapă, trăgea din puturoasele ţigări Mărăşeşti, spărgea seminţe, scuipa, striga glume tîmpite la fetele care răsfoiau somnoroase manualele de chimie sau de electrotehnică. Era un animal pînă cînd *Mîrladul* intra în gară. Pe peron, se lepăda de blana de animal şi îmbrăca uniforma de elev-model al *Liceului Vasile Alecsandri*“ (Petre Barbu – *Marea petrecere*, Cartea Românească, 2014, p. 75). După ore, eroul se întoarce, grăbit, la garnitura hipnotică, fugind din nou „ca un animal“: „Sărea la bătaie la oricine nu-i era pe plac, o lua peste ochi, dar dădea şi el cu pumnii, juca şeptici, bea vin ori rachiu din bidoane de plastic (...), bătea cu palmele în banchetele slinoase ale trenului, urlînd din toţi rărunchii *Magdaleno, spune drept, cine te-a muşcat de piept!*, se îmbăta, dar nu apuca să vomite, în schimb se pişa (...) odată cu alţi mîrlani, din mersul trenului, cu uşile deschise, ca să stropească pe cine apuca, distracţie de animale“ (*idem*, pp. 76-77). „Mîrladul“ nu reprezenta, prin urmare, doar un tren de navetă, ci un mod de viaţă, pe care fie ţi-l asumai ca supravieţuitor, fie îl respingeai şi, în consecinţă, sucombai.

Nu doar un tren de navetă, ci un mod de viaţă.

Am ajuns la concluzia darwinistă de mai sus în mohorîta lună decembrie a anului 1988, cînd, împreună cu doi colegi de facultate, eşuasem în „Mîrlad“, printr-un joc mai curînd neverosimil al întîmplării. Ne întorceam de la Braşov la Iaşi. Participasem la o conferinţă naţională a cercurilor ştiinţifice studenţeşti, la Universitatea de la poalele Tîmpei şi, nu ştiu cum, schimbînd trenurile în Ploieşti, am ratat acceleratul de Bucureşti, ce ne-ar fi dus direct acasă. Deoarece nu mai aveam conexiuni nemijlocite cu Iaşiul, vreme de mai multe ore, am hotărît să o pornim, cu diverse curse regionale, spre destinaţia finală. Am plecat iniţial, suficient de logic, la Buzău, însă întortocheatele căi ferate româneşti ne-au deviat, treptat, spre Făurei şi Brăila, iar ulterior, într-un tur de forţă moldav, am aterizat la Galaţi. Aici singura opţiune raţională rămînea „Mîrladul“ care, pentru noi, constituia o imensă necunoscută. Imaginea naturalistă creionată de Petre Barbu mi-a răscolit mnemotehnic impresiile trăite atunci, la întîlnirea cu acest inubliabil tren personal. Poştalioanele din Vestul Sălbatic au fost, fără îndoială, mai puţin devastate, chiar şi după atacurile bandiţilor arizonieni. Cursa (constînd din şase-şapte vagoane comune, fără „clase“) nu avea, în mare măsură, uşi şi ferestre. Scaunele păreau torpilate, iar toaletele dezafectate. În vagonul nostru se derula un bairam siderurgist, cu ţuică la damigeană şi vin de butuc. „Recipientele“ au sosit şi la noi, studenţii ieşeni şocaţi de eveniment. Am băut speriaţi şi am spus un „la mulţi ani!“ generic, fără adresă. Ipochimenii călători ţopăiau, cîntînd defazat ceva cu un „dric la poartă“ şi „cai mascaţi“.

Un popă – aparent, şi el eşuat, asemenea nouă, în delirul petrecăreţ al „Mîrladului“ – făcea mereu semnul crucii în aer şi nu refuza, la rîndul lui terifiat, bidoanele cu alcool, ori de cîte ori treceau prin faţa sa. „Bea, părinte, bea, cî-i sînjili lu' Hristos, Domnul!“ De pe bancheta opusă, ne fixau, cu priviri apoase, trei bărbaţi neraşi, rufoşi, cu butelci soioase în mîini. După o lungă contemplaţie, unul dintre ei articulă, cu greu, o întrebare: „Di uni sînteţi, uăi?“ Deoarece colegii mei se aflau în stare de perplexitate, am preluat eu responsabilitatea răspunsului, abordînd, curajos, politica adevărului. I-am spus că eram studenţi la Iaşi. Nu procedasem bine. A trebuit să-i explic ce căutam în „Mîrlad“, avînd în vedere că veneam din „Ieşi“. Am intrat şi mai rău în încurcătură, pentru că astfel am fost nevoit să dau detalii despre călătoria noastră şi, implicit, despre „conferinţa naţională a cercurilor studenţeşti“. Cuvîntul „conferinţă“ i-a electrocutat scurt pe cei trei: au deschis ochii ceţoşi la unison, precum trei pisoi treziţi deodată din somn de un zgomot. Vorbitorul s-a ridicat, nesigur, în picioare, şi mi-a zis, întinzîndu-mi bidonul: „Bea di işi! Băiet diştept, hai sî ti pup!“ N-a apucat să-şi ducă intenţia la capăt, fiindcă, subit, bucăţi de scaune, alături de diverse recipiente, au început să zboare în toate direcţiile. Li s-au adăugat imediat pumni, îmbrînceli şi înjurături îngrozitoare. În turbarea generală, l-am văzut pe un tînăr slăbuţ (poate că era Iulian Bolozan!) îngenunchind dinaintea preotului (căruia îi zburase potcapul sub o banchetă). Cu lacrimile şiroind pe obraz, beat lemn, răcnea disperat, hohotind totodată oligofrenic: „Parinţăli, am numa' nouăşpi ani! Numa' nouăşpi ani, dragî parinţăli! Hă, hă, hă!“ Faţa bisericească îl împinse bărbăteşte înapoi în vîltoare şi ţîşni către semnalul de alarmă.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

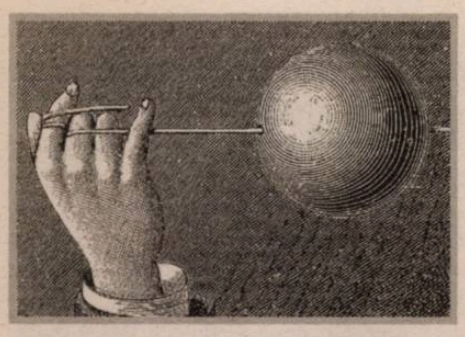

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Opt miniștri în doi ani și jumătate

Opt miniștri ai Culturii în doi ani și jumătate. Din mai 2012 pînă la jumătatea lunii decembrie 2014 s-au perindat pe la Ministerul Culturii: Kelemen Hunor, Mircea Diaconu, Puiu Haşotti, Daniel Barbu, Gigel Sorinel Ştirbu, Kelemen Hunor (bis), Csilla Hegedüs. Un nou ministru al Culturii urmează să fie numit în scurt timp, probabil în persoana lui Ionuț Vulpescu. Pentru un Guvern care se sprijină pe o majoritate confortabilă și stabilă în Parlament, mi se pare simptomatic. Pentru un stat care acordă Ministerului Culturii sub 0,5% din PIB, mi se pare problematic. Și iar mă întreb: la ce (mai) folosește Ministerul Culturii?

Astă-primăvară am publicat în *Dilema veche* un Dosar cu titlul „Ministerul Culturii – instrucțiuni de folosire". Printre altele, am întrebat cîțiva foști miniștri despre rostul Ministerului pe care l-au condus. Mircea Diaconu a răspuns atunci, sec: „La negocieri cu diferite partide-balama." Nu era genul de intervenție pe care o așteptam – mi-aș fi dorit un răspuns care să explice cum s-a poziționat la propriul portofoliu. Privind înapoi, nu poți să nu-i dai dreptate lui Mircea Diaconu: așa e, portofoliul de ministru al Culturii pare să fi fost folosit în acești doi ani și jumătate doar ca un fel de monedă de schimb, ca un bonus oferit partidelor care sprijină majoritatea, în schimbul susținerii politice. Cu ce folos, mă întreb, pentru partidele care au obținut, drept „bonus", un portofoliu cu portofel atît de subțire? Și, mai ales, cu ce folos pentru cei care ar fi trebuit să fie beneficiarii serviciilor publice produse sau finanțate de acest Minister?

În ultimii doi ani și jumătate s-a vorbit mai mult despre comasări, restructurări, tăieri de subvenții și litigii cu alte instituții, decît despre calitatea actului cultural sau despre accesul cetățenilor la cultură. N-am văzut, la nici unul dintre miniștri, abordare critică sau măcar grija de a sprijini evenimente sau instituții care și-au demonstrat deja viabilitatea. Ministerul s-a limitat să finanțeze principalele instituții aflate în subordine și să suporte cheltuielile cîtorva evenimente majore – dar pînă și aceste angajamente minimale păreau uneori de nesuportat. Că banii sînt puțini – fatalitate! – o știm cu toții. Dar problema nu e dimensiunea bugetului, ci distribuirea fondurilor. De fapt, tot ceea ce reușește să facă Ministerul e să întrețină o rețea relativ vastă, în stare de funcționare la cota de avarie; să creeze subordonare și dependență, să-i transforme pe creatori în umili pișcotari.

Finanțarea proiectelor independente va depinde, deci, de decizia (arbitrară) a ministrului, nu de evaluările din cadrul unui concurs.

Apropo: despre oamenii de cultură s-a spus, de către reprezentanți ai puterii, ba, uneori, chiar și de către șefi ai unor instituții menite să sprijine cultura (vezi cazul Andrei Marga) că sînt profitori, că sînt sinecuriști, că trăiesc pe picior mare din banii de pensie și multe alte enormități. N-am auzit ca vreun reprezentant al Ministerului sau pe noul președinte al ICR să-și ceară public scuze sau măcar să amendeze asemenea derapaje. Mă aștept ca noul ministru al Culturii să fie mult mai hotărît în acest sens: fie măcar ca să-și justifice interesul pentru funcția pe care urmează să o ocupe. Despre coerența politicilor culturale cred că nu ar mai fi de comentat nimic: titlul acestui text spune deja totul.

Tot în 2012, printr-o decizie a Parlamentului, Administrația Fondului Cultural Național a pierdut finanțarea prin Loteria Română (care, pînă la acel moment, era obligată să vireze acestei instituții o parte din încasări). Decizia Parlamentului, pusă în practică în 2014, lasă fără finanțare sute de organizații independente care accesau acești bani prin concurs. Practic, AFCN a rămas fără obiectul muncii, devenind o instituție fără rost. Fondul destinat proiectelor culturale independente, oricum foarte redus, e acum înglobat în bugetul Ministerului Culturii. Finanțarea proiectelor independente va depinde, deci, de decizia (arbitrară) a ministrului, nu de evaluările din cadrul unui concurs. Bugetul este oricum necunoscut. Poate că înainte de numire ar fi

Ionuț Vulpescu

fost un moment potrivit pentru viitorul ministru să pună și niște condiții de acceptare a postului, printre care un buget pe măsura necesităților și promisiunea revenirii la situația de dinainte de 2012 în ceea ce privește finanțarea și funcționarea AFCN.

PUBLICITATE

Ioana BOT

La o donaţie

– exerciţii de optimism –

Cînd tatăl meu a aflat că nu mai avea mult de trăit, şi-a pus problema arhivei personale, pe care o adunase şi la care lucrase o viaţă întreagă (de etnolog şi universitar). De prin 1959 pînă în 1999 făcuse, în fiecare an, cel puţin un stagiu de teren, „la cules folclor", toate soldate cu înregistrări (sute de benzi de magnetofon), note (cîteva zeci de mii de pagini), fotografii şi obiecte salvate (din principiu: numai cele pe care ţăranul le arunca din gospodărie, ca nefolositoare); alături de ele, alte sute de pagini cu proiecte de studii (cele mai multe – neterminate) şi infinite manuscrise ale cursurilor lui, într-o viaţă de profesorat. Şi biblioteca de specialitate: cu rarităţi bibliofile, titluri improbabile şi ediţii altminteri distruse de comunişti. Subliniez că nici existenţa, nici dimensiunile acestei arhive personale nu sînt ceva extraordinar, în lumea noastră: ca ele, mai sînt multe asemenea arhive şi biblioteci personale ale intelectualilor din comunism, adevărate universuri alternative la universul gîndirii unice oficiale. De-acum, creatorii lor încep să plece dintre noi, iar moştenitorii lor ar trebui să ştie ce să facă – ce ar putea să facă – cu atari „bogăţii". Documente ale unor istorii personale care ar putea participa la reconstituirea istoriei, arhive şi colecţii de patrimoniu local, regional sau naţional, cărţi rare sau cărţi care documentează cum circulau ideile (mai ales cele interzise) în comunism... Instituţiile care le-ar putea prelua nu sînt, cel mai adesea, interesate să îşi facă simţită prezenţa, ca atare, în public. În banalitatea lui, cazul arhivei tatălui meu e exemplar pentru ceea ce ni se întîmplă cu această parte a memoriei culturii româneşti.

A decis el însuşi unde şi cui să o donez, după moartea sa; cunoscător al bibliotecilor şi instituţiilor de profil, se interesase singur, cu rezultate în genere decepţionante: instituţiile publice „acreditate" nu puteau primi o asemenea donaţie pentru că nu aveau spaţiu să o cazeze, personal să o prelucreze, sau pentru că, fără a o cerceta cîtuşi de puţin, nu credeau că ar fi interesantă pentru ele. Un fel de „la omul sărac, nici boii nu trag", în versiune instituţional-românească. Spre cinstea lor, Biblioteca Judeţeană „O. Goga" din Cluj şi Muzeul Etnografic al Transilvaniei au reacţionat diferit: să fie primit, am spus, şi, după moartea tatii, am trecut la treabă. Nici una dintre cele două instituţii nu mi-a putut da vreun sprijin legal pentru realizarea documentelor necesare. Nu voiam bani (era condiţia principală şi, pentru ele, suficientă), iar inventarul arhivei şi al bibliotecii l-am făcut noi, în familie, înainte de a merge la notar cu el (prin natura meseriei mele – ştiu clasifica manuscrise şi cărţi, am avut noroc). Am cumpărat sute de plicuri, zeci de dosare şi biblioraft uri de carton, am făcut rost de cutii comod de mînuit – tot noi. Cheltuielile notariale ne-au revenit şi ele, ca donatori, pentru că, oricum, instituţiile nu dispun de fonduri prevăzute pentru aşa ceva, ştiam dinainte (din nou, meseria mă învăţase să mă aştept la asta). Voiam neapărat să adaug donaţiei o clauză notarială specială, pentru ca – într-o lume precară ca a noastră, şi într-o cultură obişnuită mai degrabă cu opacitatea şi dispariţiile misterioase, decît cu transparenţa şi rapoartele publice de gestiune – arhiva să nu poată fi spulberată de vreun viitor culturnic. Poate că nu va fi cazul niciodată, dar... e mai bine aşa. Şi nu, nu există vreun oficiu public care să îi consilieze, în asemenea situaţii, pe donatori. Nici notarii nu se prea pricep, eu am avut – şi la acest capitol – efectiv, *noroc*.

Sper ca donaţiile mele să fie păstrate şi studiate corect, acolo unde se află.

Am primit mulţumiri, fireşte, de la directorii celor două instituţii. A fost organizată o expoziţie cu artefactele donate Muzeului Etnografic, cînd se împlineau nişte ani de la moartea tatii. De-acum, arhiva lui poate fi consultată de specialişti, la Biblioteca Judeţeană, în regim de „colecţie specială". Am de-a face, încă şi acum, mai ales cu reproşuri înalt moralizatoare din public: ale celor care s-ar fi aşteptat să fi făcut un institut privat cu ele, la mine acasă, ale celor care (să fi ştiut! ah, ce păcat că nu le-am spus, discret...) mi-ar fi oferit sume astronomice pentru ele, îmbogăţindu-mă peste noapte, ale celor care cred că am obţinut sumele respective de la statul român şi nu vreau să recunosc, ale pioşilor care mă acuză de impietate, ale patrioţilor care mă acuză de lipsă de patriotism (căci nu instituţiile cărora le-am donat, ci altele, de ei recomandate, ar fi binemeritat cu adevărat etc.). Ce aş fi vrut? La ce mă aşteptam? Prin alte ţări, donatorii primesc recunoştinţa comunităţii, în ocazii şi forme special construite, pentru ca gestul lor să fie urmat de altele asemenea şi pentru ca respectiva comunitate să îşi întărească şi să îşi celebreze, astfel, memoria patrimonială. Dar acestea sînt, cred, semnele unui grad de civilizaţie la care noi, încă, n-am ajuns. În ţara mea, eu nu m-am aşteptat la nimic dinspre autorităţi, tot ce sper e ca donaţiile mele să fie păstrate şi studiate corect, acolo unde se află. Să nu se aleagă praful de ele. E mult? E puţin? Îmi veţi spune că e esenţialul.

***Ioana Bot** este profesor universitar de literatură română la Universitatea „Babeş-Bolyai".*

anti nostalgia

Din Război (II)

„La izbucnirea Războiului Mondial, în iulie 1914, puterea de producţiune a stabilimentelor de artilerie era următoarea:

Arsenalul putea produce, în 24 ore: 1400 corpuri de proiectile de diferite calibre, 1000 focoase şi 8 chesoane sau trăsuri diferite, putea repara radical 25 chesoane sau trăsuri şi 200 arme precum şi executa mici reparaţiuni de ţevi, afete, aparate optice. Pirotehnia armatei avea o capacitate de producţie zilnică de 200.000 elemente de muniţiuni pentru arma Md. 1893, o putere de încărcare de 1 milion cartuşe de infanterie, precum şi o producţie de 500 tuburi de artilerie pentru tunul de 75 Md. 1904 şi 500 focoase. Pulberăria armatei putea produce pe oră 70 kg pulbere, producţie care era în curs de a fi mărită pînă la 150 kg. În studiu era înfiinţarea unei fabrici de exploziv.

În perioada iulie 1914 – august 1916 puterea de producţie a stabilimentelor a fost mărită. Arsenalul, mărindu-şi forţa motrice şi dublîndu-şi numărul maşinilor, ajunge pînă în august 1916 la următoarea capacitate de producţie zilnică: 2500 proiectile, 18 chesoane sau trăsuri fabricate, 40 chesoane sau trăsuri reparate, 5 afete pentru tunuri de 53 şi 57 etc. În intervalul iulie 1914 – august 1916, arsenalul a fabricat circa 400.000 corpuri de proiectile de artilerie, 250.000 focoase, 1500 chesoane şi trăsuri, a reparat 3000 chesoane şi trăsuri, a executat reparaţiuni la 35.000 arme şi 300 mitraliere, a construit 332 afete pentru tunurile de 53 şi 57, a reparat 160 afete etc. Pirotehnia armatei, prin instalaţiuni noi şi completarea instalaţiunilor vechi, a început din mai 1915 a-şi mări puterea de producţiune, ajungînd, pînă în august 1916, la următoarea capacitate de producţiune zilnică: fabricarea a 500.000 elemente de muniţiuni, încărcarea a 1.800.000 cartuşe de infanterie, fabricarea a 3700 tuburi şi focoase de artilerie de diferite calibre şi încărcarea a 18.000 proiectile de artilerie."

Sursa: aici şi în microfoiletoanele viitoare la temă, v. nr. 565 *(n.r.)*

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

„Mergem într-o direcţie bună"

În miezul verii, pe nişte călduri căpietoare, eram la Alexandria. Asta, nu aia; ca să preîntîmpin glumiţele de tip „Care Alexandria?". În inima unei cîmpii perfect netede, sub un soare crunt, oraşul gîfîia resemnat. Ca peste tot, şi aici sînt oameni care vor să schimbe faţa gri a locului. Dar, spre deosebire de alţi norocoşi – treziţi cu moşteniri de arhitectură serioasă, de prin alte secole –, la capitala Teleormanului mai e încă mult de muncă. Foarte mult. De la 1834, cînd s-a înfiinţat oraşul, sub Alexandru Dimitrie Ghica, n-a mai rămas aproape nimic. Îţi trebuie răbdare şi prosperitate nesimulată, să poţi da un chip omenesc lucrării înfăptuite de Geniul de la Scornicesti.

Pe lîngă Casa de Cultură a Sindicatelor – o clădire la fel ca toate celelalte, din reşedinţele de judeţe – e o staţie de taxiuri. Trebuia să ajung degrabă la hotel. Nu mişca nimic pe străzi, era o zi de duminică, peste tot plutea liniştea aia de cîmpie, în care se aud doar aripile insectelor. În staţie, vreo şaseşapte maşini. La cîţiva metri, sub nişte copaci obosiţi, căutînd un petic de umbră ca pe ultima gură de aer, domnii taximetrişti. Încinşi de soare, dar şi de pasiune, în cel mai pur spirit comunitar, oamenii fremătau în jurul a două partide de table. Îmi cer scuze pentru deranj, şi mă adresez unuia dintre ei, întrebîndu-l dacă mă duce pînă la hotelul cutare, unul dintre cele două din oraş. Mai e unul „în pădure". Omul dă cu zarul, îl „scoate" pe „inamic", face o „poartă-n casă" şi, cu aerul că mi-am găsit norocul cu el, zice: „Bine, hai că vă duc eu..."

Mă urc în maşină şi-l trag repede la conversaţie. Orice drum în Alexandria e unul foarte scurt. Trecem rapid prin lista obişnuită de subiecte – sărăcie, „nu e ban", şmecheri locali, „de unde aşa maşină la ăla, dacă munceşte cinstit?", lume plecată la muncă în Italia şi-n Spania, „p-aici e gata, pa!, nu mai face nimeni nimic, mi-e şi ruşine cîteodată că n-am cu ce să-i cumpăr copilului o ciocolată." Ajungem la hotel. Cursa costă exact 4,50 lei. Îi dau 10 lei, şi-i zic: „Mulţumesc, vă dau acum 10 lei, şi vă mai dau încă 10, dacă veniţi fix peste o oră şi jumătate, mă luaţi de-aici şi mergem înapoi la Sindicate." Omul se uită la mine, întinde mîna să ia banii, după care şi-o retrage şi zice visător – pe bune, vi-să-tor! – : „Păi, staţi un pic... Ştiu eu pe unde-oi fi peste o oră juma'? N-am cum să ştiu. Poate am vreo treabă... Nu poţi să ştii ce-apare..." Casc la el nişte ochi mai ieşiţi decît la melc, şi-mi zic: „Corect. În furnicarul şi în imensitatea asta de oraş, oricînd poate să apară ceva. Omul are dreptate. Nu ştii ce se iveşte..." Pe urmă, lui: „Bun. Dar, dacă nu puteţi dumneavoastră, dacă peste o oră şi jumătate aveţi o treabă, nu puteţi trimite alt coleg, de-acolo, de la table? Dumneavoastră vă dau 10 acum, lui 10 la întoarcere. E bine?" Omul cade într-o visare şi mai adîncă, stă un pic pe gînduri, după care ia o hotărîre: „Mmm... Nu... Nu mă-ncurc. Nu răspund eu pentru altu'..." Uluit, merg mai departe: „OK. În cazul ăsta vă plătesc doar cursa, atît cît e." Omul se uită în zare, de parcă tocmai a înghiţit o ciupercă halucinogenă. La un moment dat, perfect liniar, la fel de visător, fără cea mai vagă urmă de resentiment, aproape fericit că a scăpat, zice: „Nu-i problemă..."

Săptămîna trecută, un sondaj de opinie spunea că, în urma rezultatelor de la alegerile prezidenţiale, a crescut numărul românilor care cred că ţara noastră se îndreaptă într-o direcţie bună. Exact lîngă articolul care vorbea despre acest sondaj, se găsea o poveste dintr-o localitate din judeţul Botoşani. La Dîngeni, din vreo 3000 de locuitori, cam 800 – majoritatea tineri, sau oameni perfect în putere – n-au nici o ocupaţie. Comuna e foarte săracă. Din cauza asta, puţinii oameni care muncesc sînt deja resemnaţi, pentru că doar cu contribuţia lor localitatea nici măcar nu stă pe loc, ci face paşi înapoi. Primarul a încercat să facă rost de locuri de muncă. S-a strofocat, a umblat şi a reuşit pînă la urmă să găsească nişte oferte. O firmă de confecţii din Botoşani, la 30 de kilometri distanţă, oferea 60 de posturi, un salariu net de 1000 de lei, bonuri de masă, calificare la locul de muncă şi transport gratuit. O altă firmă, din Sibiu, era gata să deschidă un punct de lucru cu 25 de angajaţi, la Dîngeni, pentru fabricarea de uşi, tocuri de uşi şi geamuri, parchet etc. Se făceau, deci, dintr-un foc, 85 de locuri de muncă sigure şi bune. Doar 20 de locuitori ai comunei s-au arătat interesaţi de treaba asta. Unii spuneau, fără nici o problemă, că sînt mulţumiţi cu ajutorul social şi cu alocaţiile copiilor. Oamenii nu se complică. Un tînăr perfect necalificat, cu liceul neterminat, declara că el are şcoala vieţii, şi nu munceşte sub 2000 de lei.

Într-un alt sondaj, 34,1% din cei intervievaţi declarau că aşteaptă de la Klaus Iohannis să creeze locuri de muncă. Pe de o parte, asta e o atribuţie cu care preşedintele n-are nici o legătură directă, nu e din „fişa postului". Pe de altă parte, poate că şi aşteptările ar trebui să fie mai explicite. Adică, să fie clar că necalificarea şi neîncheierea studiilor liceale ar cam trebui să se plătească de pe la 2000 de lei în sus. Asta în condiţiile în care un medic îşi pierde vremea cu facultate, rezidenţiat, şi nu-şi permite să spere la salariul ăsta, nici după ce a uitat cum era să fii, cît de cît, tînăr. Altminteri, de ce-avem preşedinte neamţ, dacă la noi nu e „ca-n Germania"?

Aştept cu sufletul la gură pachetele de bancuri, după instalarea noului preşedinte la Cotroceni. Cum încă nu se cunoaşte naţie mai creativă şi mai talentată la bancuri şi cimilituri, presimt o recoltă record, dacă neamţul nu se-ngrijeşte imediat să fim plătiţi în euro, şi exact ca „la ei".

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Mihai BUZEA

Portofoliu

Îmi amintesc prima „scenă în trei“ din *Meet the Parents*, cu Robert de Niro, Ben Stiller (Greg) și Owen Wilson (Kevin). *„How is your portfolio, Greg?“*, întreabă Kevin, iar Greg răspunde c-o eroică minciunică de salvare a aparențelor: *„Strong, very strong!“* Am văzut filmul de vreo trei ori și n-am înțeles niciodată despre ce „portofoliu“ era vorba. Pentru mine, ca pentru imensa majoritate a uvrierilor intelectuali (din 2009 încoace, cam lumpeni, din păcate), *portofoliu* înseamnă pur și simplu acea selecție cu cele mai reușite lucrări ale mele, cu care mă duc la (încă) un interviu de angajare. Atît. Dar „definiția“ se potrivea ca nuca-n perete cu scena din filmul american.

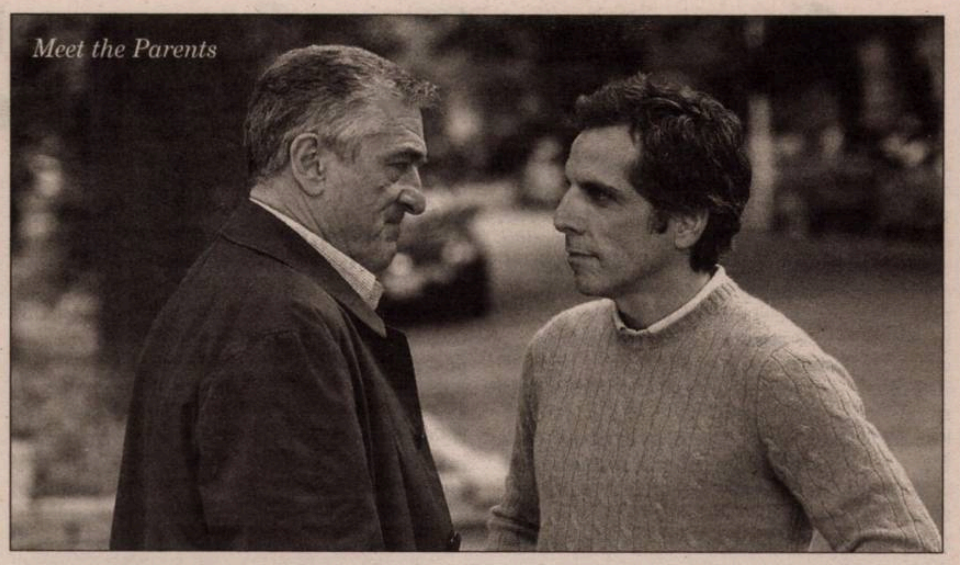
Meet the Parents

Lucrurile mi s-au limpezit în cap abia pe 24 noiembrie, cînd am avut ocazia să asist la o conferință a pieței de capital. Dați-mi voie să fac un mare ocol pe după vișin, apoi mă-ntorc la chestia cu portofoliul: nu contează dacă nu știți ce e piața de capital, că nici eu nu știam, dar m-am lămurit din mers. Iată: și-n România se vînd și se cumpără acțiuni, ca-n toate țările civilizate, numai că la noi treaba asta e mult rămasă în urmă, iar din această întîrziere are toată lumea de pierdut: și negustorii de acțiuni (brokerii, adică „piața“), și statul, și politicienii, și oamenii. Exemplu: piața de capital din Ungaria are statutul de *emerging market*, ceea ce înseamnă posibilitate de acces la fonduri de aproximativ 1400 de miliarde de euro (imaginați-vă suma asta, că eu nu pot!). Piața de capital din România a rămas o *frontier market* și are acces la fonduri de doar 50 de miliarde de euro, adică de treizeci de ori mai mici. Evident, situația nu convine nici brokerilor, dar nici statului, pentru că cele mai valoroase active de la Bursa din București aparțin statului, iar dacă România reușește upgrade-ul la emerging market, valoarea lor se poate dubla sau tripla (se pare că nimeni nu știe exact, dar e de bine: activele cresc, în orice caz). Nici politicienilor nu le convine, că dacă nu izbutesc upgrade-ul, n-au cu ce se lăuda public, și dacă n-au cu ce se lăuda, oamenii nu-i votează.

Pînă aici înțelesesem perfect dezbaterile, deși nu vedeam exact problema, adică motivul conferinței. Atunci a luat cuvîntul Dumitru Costin, sindicalistul, care-a spus-o pe-aia greaua: „Implicarea muncitorilor în deciziile pieței de capital este o MINCIUNĂ perpetuată de 25 de ani și trebuie să se termine cu ea!“ Se referea la seria de legi (15/1990, 58/1991, 77/1994) care au fost baza juridică a programului MEBO (Management Employee Buyout) dintre 1993 și 1995, cînd „avuția națională“ a fost distribuită *întregului popor*, sub forma unor certificate de privatizare (celebrele „cupoane“), cu care nimeni n-a știut ce să facă. Așa au devenit românii un popor de acționari! Dacă mă gîndesc bine, cred că mai am și eu pe-acasă, printr-un sertar de la dulap, niște cupoane de-alea, acțiuni care nu mi-au adus niciodată vreun profit cît de mic, dar pe care mi-a fost milă să le-arunc la gunoi. Atunci am înțeles, parțial, că ăsta era scopul: cum să se modifice legea astfel încît oamenii să poată vinde aceste acțiuni, piața de capital să se deblocheze, să devină cu adevărat funcțională și să scape din zona gri („frontier market“), politicienii să aibă cu ce se lăuda, iar statul să dețină mîine aceleași acțiuni pe care le deține și azi, dar ele să fie mai scumpe. Există însă și o componentă socială care-ar putea deveni importantă în cazul adoptării unei soluții „de șoc“: mulți își vor putea lua niște bani pe „participările“ lor actuale la Asociațiile Salariaților (care acum sînt o formă goală de conținut), iar acei foarte puțini oameni care controlează (acum, din umbră) respectivele asociații vor putea, datorită majorării de capital, să devină „vizibili“ și, eventual, persoane publice. Asta voia să spună sindicalistul, în stilul său abrupt și bolovănos: prin cuponiade, poporului („muncitorilor“) i s-a dat iluzia unei participări la *împărțeală* (s-o spunem cinstit!), dar în realitate s-a împărțit, ceea ce era de împărțit (în fond, munca a opt cincinale), între foarte puțini inițiați, restul s-au ales cu niște pătrățele de carton albastru (cupoanele), bune de nimic. Aici era miza, ca acele cartonașe să devină bune de ceva, să poată fi vîndute și cumpărate: teoretic, toată lumea avea de cîștigat, și statul, și politicienii, și piața, și oamenii (împroprietăriții cu cartoane).

M-am uitat în jur. Statul era acolo, sub forma Autorității de Supraveghere Financiară (ASF). Politicienii erau acolo (și cei de la putere, și cei din opoziție). Piața era prezentă prin zeci de brokeri și directori ai firmelor de servicii financiare. „Oamenii“ eram eu. Deci, m-am gîndit, dacă toți vor același lucru, atunci de ce nu se poate face?! Că doar e vorba de niște mărunțișuri dintr-un text de lege, cu care Parlamentul se cîcîie de opt ani de zile – și tot n-a reușit să-l treacă prin ambele Camere, fără să-l trimită de fiecare dată înapoi! Singurele explicații posibile: fie (1) politicienii nu știu să scrie-un text de lege, fie (2) nu vor!

Se pare că această idee simplă nu mi-a trecut doar mie prin cap, pentru că în discuție a intervenit o profesoară de la ASE, care a spus exact așa: cui folosește? Dacă voi, minții luminate, practicienii pieței, nu numai că tîrîți de ani și ani o situație de *lose-lose*, dar nici măcar nu știți cine-i vinovat de situație, atunci noi, universitarii, ce să mai spunem? Comisia de Buget-Finanțe a Parlamentului aruncă pisica în curtea Autorității de Supraveghere Financiară, care spune că a făcut propuneri de reglementări legislative, dar n-au fost luate în seamă de Comisie! „Lucru pe care l-am făcut și noi în repetate rînduri, doamnă deputat!“, au zis reprezentanții pieței, iar un broker mai rău de gură a sugerat că pe profesioniști nu-i bagă nimeni în seamă la Comisie. Într-un acces de sinceritate, secretara Comisiei a recunoscut: așa e, nu-i bagă nimeni în seamă, dar vina-i a lor. Nu este suficient să trimită propunerile președintelui, vicepreședintelui și secretarului, ci trebuie să le trimită tuturor membrilor Comisiei, după care trebuie informată presa despre conținutul propunerilor legislative. „Ne-ați lăsat să ne batem singuri pentru legea asta!“, a răbufnit deputata, într-un *J'accuse* generalizat, la adresa celor din piață. M-am mirat: „Să *ne*...“?!

Aceeași minciună a milioanelor de „acționari“.

Cinstit să fiu, eu tot n-am înțeles care e acea misterioasă ocultă cu care Comisia se bate singură și care blochează pe toată lumea: fără acces la credite ieftine de pe piața de capital, antreprenorii sînt obligați să se împrumute scump din sectorul bancar, așa că nu pot crea suficiente joburi pentru cîtă forță de muncă există, iar fără locuri de muncă nu e nici consum intern, iar fără consum scad încasările la buget, ceea ce obligă statul la suprataxare, care suprataxare îi aruncă pe antreprenori drept în brațele evaziunii fiscale, iar pe oameni drept în șomaj mascat. Pe de altă parte, cît timp rămîne în categoria *junk*, piața n-are acces la alea 1400 de miliarde și n-are cum pune la dispoziția antreprenorilor mult-doritele credite ieftine, care-ar înviora economia ca o ploaie de mai (cum se spune la mine la țară). Și, apropo de țară, are și sindicalistul dreptate, c-am rămas din 1993 încleiați în aceeași minciună a milioanelor de „acționari“ care n-au nici un cuvînt de spus și nici măcar nu-și pot vinde acțiunile – adică exact ceea ce ne dorim într-o majoritate confortabilă, pe care-o estimez la un 99,9%.

Abia acum înțeleg chestia cu portofoliul. Într-o economie dinamică, funcțională, nimeni nu-și ține toți banii la bancă, ci împărțiți: o parte la bancă, o parte (mare) în acțiuni cu grad mic de risc și o parte (mică) în acțiuni cu grad mare de risc. Împreună, ultimele două alcătuiesc așa-numitul *portofoliu* despre care vorbea personajul lui Owen Wilson, și care, din punctul lui de vedere (de om ce știe că dobînda bancară e cam cît inflația, adică nimeni nu s-a-mbogățit din dobînzi), avea foarte mult sens.

Dar din punctul meu de vedere, de cetățean român, de om care a vrut *să trăiască bine* (dar nu i-a ieșit) și care-ar vrea să pună acum osul la *lucrul bine făcut* (cel puțin pentru sine)? Eu, singur, nu mi-am făcut nici un fel de portofoliu, mi l-a făcut Văcăroiu în 1993, iar dacă vreau acum să-mi lichidez acțiunile, nu pot s-o fac, din cauza minunatei legi (151/2014), giumbușlucărită-n Parlament. Și alternativă n-am, că doar nu m-apuc acum să trimit propuneri de reglementări legislative către Comisie, adică președintelui, vicepreședintelui, secretarului și tuturor membrilor, și-apoi să informez presa! Evident, n-o să fac așa ceva; am să fac un reportaj. Îmi iau cupoanele din sertar, pun reportofonul în buzunarul de la piept și mă înființez la ușa ASF-ului (pe splaiul Independenței, numărul 15, mai exact), cu următoarea întrebare: „Sînt mic acționar, d-ăla de-al lui Văcăroiu, și vreau să-mi vînd acțiunile. Cum fac asta? Învățați-mă!“ Nu vreau să cobesc, dar cred c-o să iasă circ. Doamne-ajută!

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

PUBLICITATE

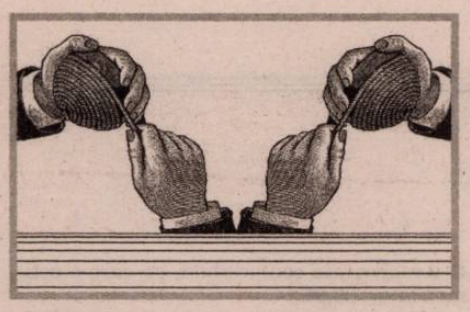

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cum poate reforma Iohannis sistemul politic. Dacă poate

Președintele Klaus Iohannis nu va fi într-o situație ușoară la începutul mandatului său. Va avea de gestionat conflictul între două realități de sens contrar: așteptările de la public *vs* limitele puterii unui președinte în sistem semiprezidențial, ales la jumătatea mandatului Parlamentului în funcție.

Așteptările publicului sînt imense. Deja sondajele arată că mai mulți români își amintesc să fi votat cu el decît cei – foarte mulți oricum – care chiar au votat cu el. Oamenii investesc speranță la un nivel cu totul nerealist. Modul în care un politician gestionează supraașteptările investite în el are șanse de a deveni o ramură distinctă în știința politică. Obama a eșuat spectaculos. Cînd alesul vine cu un mesaj de *outsider*, de om care ține cu oamenii împotriva sistemului, investiția de încredere e cu atît mai mare. Iohannis este acest tip de lider. Deci va fi o mare provocare pentru el să gestioneze procesul inevitabil de dezumflare a așteptărilor.

De cealaltă parte, Iohannis are mult mai puține pîrghii la dispoziție decît avea Obama, care e șeful executivului în sistemul prezidențial american. Asta poate fi în avantajul său: spre deosebire de Obama, există alți actori politici cu putere executivă imediată. Iohannis poate menține și de la Cotroceni rolul de lider al nemulțumiților față de sistem. Există acum o presiune crescîndă dinspre PNL-PDL, pentru o forțare a intrării la guvernare. Nu cred că sînt șanse. Traian Băsescu a reușit asta în 2004 pentru că avea la dispoziție asul desemnării premierului, pe care Iohannis nu îl are. Majoritatea parlamentară este compusă din PSD (care e în derută) și o mulțime de grupuri de oportuniști (PC, PUNR, liberalii lui Tăriceanu). În PSD există voci care spun că o ieșire de la guvernare ar putea salva partidul pentru alegerile parlamentare din 2016. Dar o majoritate solidă în partid e pentru rămînerea la putere. Aliații săi oportuniști nu ar avea nici o șansă să intre în Parlament la alegeri anticipate.

Dar dincolo de aceste calcule, Iohannis are de înfruntat o dilemă: o forțare a schimbării Guvernului ar însemna cîteva luni de scandaluri politice. Ar însemna să investească o bună parte din popularitatea sa pentru a schimba un Guvern PSD-PUNR-Tăriceanu cu un Guvern PNL-PDL-PUNR-unii-dintre-oamenii-lui-Tăriceanu-fără-Tăriceanu. Un asemenea Guvern ar conduce pînă în 2016, cînd vor fi alegeri parlamentare la termen și ar avea de preluat situația economică proastă lăsată de Ponta.

Totuși, dacă nu are Guvernul, președintele nu poate face mare lucru. Desigur, rămîne marele cîștig al acestor alegeri, anume faptul că președintele poate bloca pe moment inițiativele proaste ale Guvernului și ale majorității parlamentare. De pildă, dacă Ponta și ministrul Vâlcov nu ar fi dat înapoi, ar fi putut respinge o lege a bugetului în care DNA pierdea autonomia bugetară față de Parchetul General (cauza de fond a scandalului cu bugetul DNA de săptămîna trecută a fost tentativa Procurorului General de a desființa *de facto* autonomia bugetară a instituției anticorupție). Dar un președinte care e doar un actor de tip veto depinde de potlogăriile încercate de cei pe care trebuie să-i oprească. Cu alte cuvinte, dacă majoritatea parlamentară și Guvernul vor să facă porcării, atunci președintele poate juca un rol important. Însă îi vedem mai degrabă spășiți după alegeri. Deci, care e rolul președintelui în următorii doi ani, în acest scenariu?

Iohannis stă cu bula de popularitate deasupra capului, are între șase luni și un an de așteptări ridicate. Va urma un proces abrupt de dezamăgire, sau o gestionare a așteptărilor? Ce poate face? Cred că soluția constă în formularea unui program clar și coerent de reformare a sistemului politic și de instituire a unui mecanism de monitorizare și presiune publică. Să începem cu a doua parte. Ce face un actor de la care există așteptări ridicate, dar nu are pîrghii directe de acțiune? Negociază obiective și stabilește jaloane (o să le spun *benchmark-uri* pentru că termenul în engleză este mai potrivit și pentru că e pe cale să fie importat de limba vorbită). Avem experiența lucrului cu Uniunea Europeană, care e exact în această poziție: negociază cu politicienii români anumite obiective și apoi stabilește benchmark-uri pentru a evalua progresul. UE este în poziția superioară de negociere față de elita politică românească. Această poziție superioară de negociere se traduce în practică prin faptul că UE poate stabili obiective din care elita politică locală poate să piardă, dar care au sprijin la publicul larg. Obiectivele de reformă a justiției, stabilite în Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV), sînt cel mai bun exemplu. Odată stabilite obiectivele, se creează un triunghi: autoritatea superioară – elita politică – sprijinul public, care pune presiune pe decidenți. Rapoartele MCV au efecte pentru că se știe clar ce are de făcut Guvernul, dacă face sau nu face ceva e public și măsurabil, iar opinia publică e sensibilă la acele subiecte. Deci, în această formulă, scorul e 2-1 permanent, cîtă vreme obiectivele sînt de bun-simț și susținute de opinia publică. Desigur, presiunea UE nu ar fi avut efecte dacă nu existau „dezertori" în cadrul elitei, oameni care au rupt rîndurile și s-au aliat cu UE pentru a schimba sistemul (Monica Macovei și Traian Băsescu au fost „dezertorii"-cheie pentru reforma justiției).

Klaus Iohannis ar trebui să folosească acest gen de mecanism, folosind popularitatea și așteptările investite în el pentru a schimba sistemul politic. Trebuie să propună public elitei politice un set de schimbări care s-ar voi făcute în următorul an – să publice acest set de schimbări, ca „Programul de reformă politică pentru 2015", și să publice din partea Administrației Prezidențiale rapoarte de progres. Astfel, publicul care a investit speranță poate urmări ce se face, ce nu se face și poate atribui vina eventuală sau meritele eventuale. Acesta este mecanismul.

Care ar trebui să fie programul? Recunosc că aici e mai complicat. Sînt atît de multe lucruri de schimbat în România, încît e greu să prioritizezi. Experiența lui Traian Băsescu arată că simpla identificare a problemelor la nivel de experți nu poate facilita deciziile necesare de *policy*. Administrația Băsescu a publicat rapoarte de analiză și propuneri în zonele de sănătate, educație și agricultură (lucrul unor Comisii Prezidențiale). Dar conflictul permanent între președintele Băsescu și majoritatea elitei politice a făcut ca impactul să fie minim. Klaus Iohannis trebuie să decidă dacă va investi ceva din popularitatea sa în aceste zone. Sînt zone cu risc major și unde consensul e aproape imposibil de atins. Nu ai cum face propuneri cu sens de reformare a educației, fără să superi sindicatele profesorilor și fără să-ți pui în cap stînga politică și intelectuală. Deci, ce anume să înghesui ca prioritate pentru primul an de mandat? Propunerea mea este concentrarea pe zona care a creat cea mai mare frustrare în acest an electoral, deci a dus la fenomenul de gen „lebădă neagră" – mobilizarea enormă la vot – care l-a făcut președinte: schimbări în sistemul electoral, politic și de guvernanță.

Deruta postalegeri a făcut ca PSD și Victor Ponta să propună ei înșiși cîteva schimbări de acest gen. Liviu Dragnea a propus despărțirea funcțiilor politice locale de cele administrative pentru a limita puterea baronilor locali. Victor Ponta a propus limitarea mandatelor primarilor și ale președinților de Consilii Județene la două. Ambele propuneri sînt (coincidență?) făcute de Victor Giosan, expert afiliat la CRPE, într-un raport care a făcut valuri în 2013: „Cum putem opri asaltul politicii asupra democrației – Trei intervenții urgente pentru reforma partidelor politice din România: democratizarea internă, deschiderea pieței politice, reforma guvernanței publice" (CRPE Policy Memo 48). Pe lîngă cele două idei preluate de Ponta și Dragnea, Giosan vine cu un set întreg de propuneri care ar trebui să democratizeze viața politică. Am scris la vremea respectivă despre ele, sînt perfect valabile și astăzi și pot constitui baza unui pact politic transpartinic. Mai ales că atunci cînd a propus limitarea mandatelor, Ponta a făcut aluzii și la alte idei din lista lui Giosan, deci bănuiesc că cineva din jurul său citește și caută idei bune în societate. Tot Ponta vorbește despre un sistem de vot prin corespondență.

Presiunea publică este un instrument excelent de avansare a agendei reformiste.

Ar trebui să îi credem pe șefii PSD? De ce nu au făcut aceste lucruri pînă acum? De ce acum, după ce electoratul le-a dat o lecție? Răspunsul meu este că nu e important dacă sînt sinceri sau nu, important este că le-au exprimat public. Ideile bune au un ciclu de viață propriu; în 2013, cînd Victor Giosan și CRPE au propus un set complet de reformă a sistemului politic și de guvernanță, PSD nu era interesat. Acum este, din motive care nu țin de tactici de supraviețuire ale liderilor. Este treaba lor de ce o fac. Ponta și Dragnea nu sînt tocmai credibili cînd vorbesc despre reforma politică. Iohannis este. Are șanse de a lua ideile care circulă public, unele dintre ele primind sprijinul șefilor PSD și ai Guvernului și să le transforme într-un Pact de Reformă pe care să îl propună clasei politice. Acum, cît furia publică e încă recentă. Presiunea publică este un instrument excelent de avansare a agendei reformiste, iar algoritmul 2-1 (actorul superior credibil și opinia publică se aliază pentru obiective bune) are un moment favorabil: în cazul PSD, presiunea UE a fost momentul integrării în UE și clauzele de salvgardare (prelungite în MCV). În cazul Iohannis, un Pact politic de Reformă beneficiază de împrejurările acestor alegeri prezidențiale atît de neobișnuite. Doar că fereastra de oportunitate e scurtă; peste un an, președintele nu va mai fi atît de popular, iar politicienii își vor fi dat seama că au supraviețuit valului și, deci, nu mai au interes să facă reforme care să amenințe *statu-quo*-ul.

Acest Pact de Reformă politică ar trebui să aibă obiective simple. De genul: trebuie să scăpăm de spectrul votului dublu și al turismului electoral. DNA poate pedepsi (iar Dragnea are dosar trimis în judecată tocmai pentru organizarea de vot dublu), dar nu poate decide schimbarea sistemului. Este o rușine că Republica Moldova a avut un sistem de prevenire a votului dublu (calculatoare în secții, introducerea în timp real a CNP-ului, dacă omul vrea să mai voteze la altă secție, se transmite alertă la Poliție). Am dat acest exemplu zilele trecute, acum citesc stupefiat ce declară vicepreședintele Autorității Electorale Permanente: sistemul a fost pilotat în România la alegerile din 2009, a funcționat, AEP a făcut un raport în care a propus generalizarea sistemului în toată țara, dar raportul a fost ignorat de Guvern și de Parlament (în schimb – spune Marian Muhuleț de la AEP –, l-au prezentat în Republica Moldova și l-au aplicat cei de acolo). Dacă Dragnea va face pușcărie pentru fraudă la vot, vom fi răzbunați, dar atît. Frauda va rămîne posibilă, iar performanța politică în fiecare partid va continua să se măsoare funcție de capacitatea baronilor de a organiza frauda electorală. Acesta poate fi un benchmark simplu de propus și de urmărit: avem un sistem electronic de înregistrare a votanților la secție (soft, echipamente, training pentru personal)? Cine îl face, la ce termen? Peste trei luni, cînd va face raportul de progres privind aplicarea Pactului, președintele Iohannis va putea indica ce s-a făcut și cine nu a făcut ce trebuia.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Lecția shopping-ului online și a termenului de valabilitate

Am scris acum un timp despre Carrefour online. Pentru liniștea mea, am cerut nuș' cîte cutii cu lapte pentru a avea două săptămîni, apă tot la fel. Ca să nu car. Este clar. M-am hotărît pe un produs, oricum nu are miros și nu mă omor să-l car în fiecare zi, îl trec în categoria „pot să mi-l care și alții". Nu e păstîrnac, mărar sau dragoste. Merge, devenit insipid prin felul de a arăta, laptele abia încălzit sau cu o cafea se mai distinge prin ceva. Pe scurt, las pe alții să mi-l care la ușă. Și merge o dată. A doua oară, cer la fel, mi se livrează marfa, dar un singur detaliu îmi fuge de sub control. Data expirării. Cantitatea gîndită de mine pe o lună trebuia s-o înghit în zece zile. N-am reușit o asemenea performanță, așa că am lăsat la colț de stradă vreo patru bidoane de lapte, am dat săracilor din familie. Habar n-am, am făcut gesturi *fast*, că altfel otrăveam și bunăvoința. Am trecut peste moment și am zis că eu sînt de vină. Dar, surpriză, calamitate, prostie. Carrefour online din nou mă disperă. Laptele gîndit de mine pentru o săptămînă are termen de valabilitate trei zile. Am simțit că fac apoplexie. La livrare, am uitat să mă uit pe etichete. Un fapt banal, igienic, devine o complicație. Sun la prima oră la livrări. Mi se notează. Mi se spune. Mi se va da telefon. Am stat trei zile în casă și am băut numai lapte. Nici acum nu mi s-a dat un telefon. Încrederea mea și flerul îmi spun să mă mut spre alte meleaguri online. Online nu este simplu. Este ca-n viață. Chiar și cineva cu cravată și Armani vrea să te fure românește – pardon, online.

Donații și donatori

Texte și opinii de:

● Georgiana ILIE (jurnalistă)
„De la donator la *fundraiser* voluntar“

● Ioana TAMAȘ (specialist în management)
„Sponsorizarea în cultură: un drum cu sens unic “

● Mirel BĂNICĂ (cercetător)
„Oamenii nu donează Bisericii în sine“ – interviu

● Simona TACHE (jurnalistă)
„Marketingul luptei cu moartea“

● Alina KASPROVSCHI (consilier de filantropie)
„Cum faci bine ascultînd“

argument

Niciodată nu e prea tîrziu

Eram încă la cursurile de masterat, cînd am dat peste un anunţ lipit pe avizierul din holul Facultăţii de Litere: „Căutăm redactori pentru revista *Atitudini*.“ Sediul era pe Magheru, aveam nevoie de un job, aşa că le-am făcut o vizită. Partea cu datul unui *search* pe Google înainte, ca să văd despre ce gen de publicaţie e vorba şi la ce ar fi trebuit să mă aştept – nu e-xista.

Am intrat. Pe uşă scria CENTRAS, adică Centrul de Asistenţă pentru organizaţii neguvernamentale. Ei editau revista pentru care am ajuns să scriu apoi mai bine de doi ani. A fost o şcoală bună, am făcut reportaje în locuri în care n-aş fi ajuns niciodată dacă aş fi lucrat la o revistă literară. Şi, mai ales, am cunoscut oameni care credeau că o societate devine normală dacă faci lucruri. Aşa că puneau umărul şi mişcau munţii în pătrăţelul lor. Banii pentru Centrele de zi pentru copii defavorizaţi sau femei agresate, pentru spitalele-azil unde erau îngrijiţi bătrînii abandonaţi, pentru cei care, noapte de noapte, le duceau mîncare caldă copiilor străzii, sau pentru şcoala în care puştii fără nici o şansă învăţau acrobaţii de circ – veneau atunci mai ales din donaţii şi fonduri din străinătate. Am văzut multe, am scris şi m-am întrebat dacă cei care îi ajută pe ceilalţi sînt altfel decît cei cărora nu le pasă decît de casa, maşina şi familia lor. Şi dacă să ajuţi e o vocaţie sau un sacrificiu.

După mai bine de 15 ani, lucrurile s-au schimbat mult în zona aceasta. Poveştile de acum, pe care le-am aflat documentîndu-mă pentru Dosar, stau mărturie că implicarea e de foarte multe feluri. Cred că filantropia se învaţă şi ţine de un fel de igienă personală. Nu contează vîrsta, profesia sau cîţi bani cîştigi. Ci, mai degrabă, felul în care te raportezi la lumea în care trăieşti. Niciodată nu e prea tîrziu sau prea devreme să faci un gest pentru proiectele, ideile, cauzele care te interesează. Am descoperit oameni care au făcut borcane de zacuscă, fotografii, sau au croşetat fulare pe care le-au vîndut apoi pentru a putea strînge bani pe care i-au dat mai departe, alţii care şi-au dorit să-şi doneze banii de la nuntă. Orice se poate. Şi nu e vorba despre supereroi aici.

Îi mulţumesc Georgianei Ilie, ghidul meu în lumea donaţiilor şi donatorilor. Şi tuturor celor care au scris despre experienţele lor şi ale celor din jur. Şi, nu uitaţi, gesturile mici chiar pot schimba uneori lumea. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

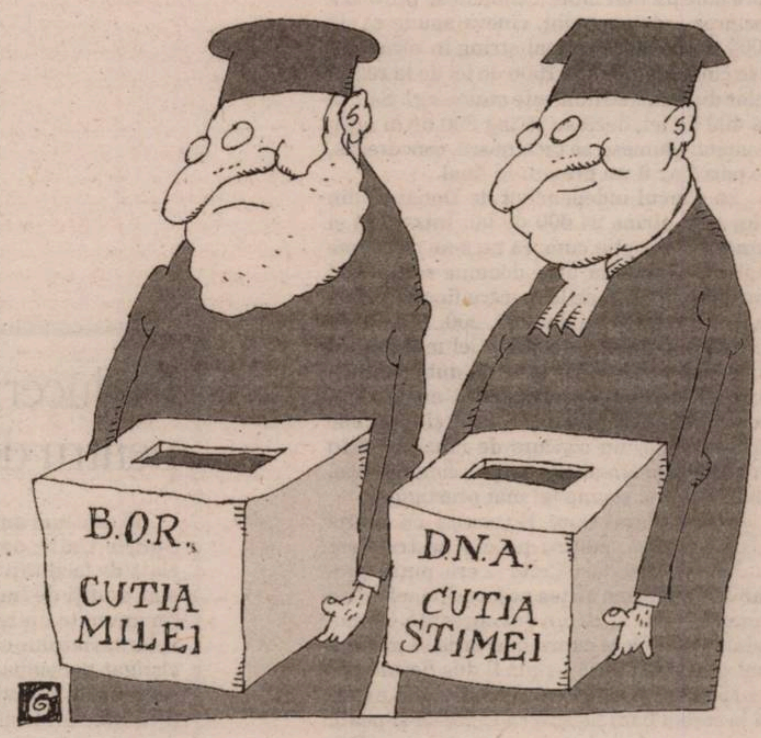

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 18 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Georgiana ILIE

De la donator la fundraiser voluntar

Să donezi te face să te simţi bine, dar să fii *fundraiser* voluntar te face să te simţi de parcă nimic nu-ţi poate sta în cale.

În noiembrie 2013, am participat la primul meu cerc de donatori. Era la Cluj, într-o clădire numită potrivit *Inspire*, şi se strîngeau bani pentru trei cauze locale: un violonist orfan, un proiect de lectură pentru copii de la sate şi un laborator de robotică într-o şcoală. Sala era plină de ultimele colecţii de cizme şi poşete Chanel, se serveau macarons şi prosecco şi toată lumea părea să se ştie cu toată lumea. Cercul voia să strîngă 18.000 de lei şi, sinceră să fiu, mi se părea o sumă aberantă – nu erau mai mult de 50 de oameni în sală. Plus că pe mine nu mă impresiona nici una dintre cauze. Dar mersesem pentru că făceam deja parte din Cercul de Donatori al Centrului de Resurse pentru Participare Publică, CeRe, şi voiam să văd ce se întîmplă la un asemenea eveniment, pentru că urma să avem şi noi unul. A doua zi chiar.

Cercurile de donatori – un concept inventat în Marea Britanie de The Funding Network şi adus în România în primăvara lui 2013 de Asociaţia pentru Relaţii Comunitare – au un scenariu prestabilit: mai întîi, se prezintă cele trei cauze, apoi vin şi vorbesc pentru ele membri ai cercului, ca un fel de avocaţi pledanţi, apoi se donează ridicînd mîna şi spunînd suma. Într-un colţ, cineva notează toate promisiunile, şi pe un ecran vezi în timp real cum creşte suma. La final, fiecare donator completează o declaraţie cu suma pe care se angajează să o dea şi cum (cash, transfer bancar, debit direct), precum şi datele de contact, ca să poată fi sunat să i se reamintească. Ce e interesant e că, atunci cînd se donează propriu-zis, reprezentanţii cauzelor ies din sală, pentru ca donatorii să nu se simtă vinovaţi sau presaţi că nu donează pentru una dintre cauze. Apoi, la fel de surprinzător e că între participanţi apare un fel de competiţie prietenească despre cine dă mai mult. Oamenii se provoacă reciproc – de exemplu, cineva spune că dă 1000 de lei, dacă se mai strîng în următoarele cinci minute alţi 1000 de lei de la restul celor din sală (se numeşte *matching*). Sau că dă 400 de lei, dacă se strîng 800 de la alţii. Oamenii glumesc, se tachinează, concurează, de parcă ar fi un premiu la final.

La Cercul independent de Donatori din Cluj s-au strîns 24.000 de lei. Într-o oră şi jumătate. Nu ştiu cum, că nu s-au dat sume mari. Cu excepţia unei doamne care a dat constant cîte 500 de lei pentru fiecare cauză în parte, ceilalţi au dat 150, 200, 250 de lei. Şi totuşi, banii s-au strîns. Cel mai mult a strîns laboratorul de robotică, dublul sumei propuse, urmat de violonistul adolescent, care a strîns atît de mult, încît şi-a permis să meargă la un concurs de muzică nu în Croaţia, cum era planul iniţial, ci în Austria, unde era mai scump (şi mai prestigios).

Am plecat spre Bucureşti cu inima strînsă, pentru primul nostru Cerc de Donatori CeRe – era puţin probabil să strîngem atîtea poşete Chanel într-o cameră – dar şi cu un soi speranţă că modelul acesta făcea cumva lucrurile să meargă mai uşor decît dacă ne-am fi dus fiecare din cei 15 membri ai Cercului la prietenii noştri să le cerem bani pentru ca CeRe să-şi poată continua munca de transparentizare a Primăriei Bucureşti.

Cercul s-a desfăşurat la Librăria Bastilia. La început, părea să nu fie lume deloc, dar, cînd s-au aşezat pe scaune, am văzut că erau peste 40 de persoane, membri ai Cercului şi prietenii lor. Oameni din ONG-uri, activişti, ziarişti, voluntari CeRe. Dar şi oameni pe care CeRe i-a ajutat de-a lungul timpului să-şi recupereze drepturi, să fie ascultaţi de autorităţi, să se organizeze şi să schimbe ceva în cartierele lor. Nu oameni cu puterea financiară a celor din Cluj, dar cu siguranţă oa-

meni care înţelegeau cît de important e ce face CeRe.

După cele trei prezentări – trei proiecte diferite ale CeRe, despre deosebire de trei cauze diferite, ca la Cluj, unde Cercul funcţionează independent de o organizaţie –, coordonatorii de programe au fost exilaţi pe hol şi a început partea în care membrii pledau pentru cîte unul dintre proiecte. Adică şi eu, care vorbeam pentru eforturile CeRe de transparentizare a Primăriei Bucureşti. Nu cred că există lucru care să mă umple de furie mai mult decît nesimţirea Primăriei şi a Consiliului Local Bucureşti, care nu le permit cetăţenilor să asiste la şedinţe şi să aibă interpelări, deşi legea transparenţei decizionale obligă orice instituţie să facă acest lucru. Pe lîngă asta, nici un consilier (atunci) nu avea date de contact, raport de activitate anual sau ore de audienţă afişate pe site-ul Primăriei, deşi, din nou, legea îi obligă.

Mai încercasem de cîteva ori să fac fundraising – ţinînd prezentări, cînd lucram la o fundaţie care strînge fonduri de la angajaţii din companii. Au fost dezastruoase, m-am simţit de parcă îi deranjam pe oamenii care mă ascultau (din fericire, postul meu nu era despre fundraising, şi am putut să mă întorc la activitatea mea normală, fără să mă simt prea incapabilă). Aşa că m-am dus în faţă cu toate amintirile acelor eşecuri, un discurs scurt scris pe o foaie mototolită în palmă şi toate emoţiile din lume.

Cînd m-am uitat la oamenii din sală, cînd am realizat că erau acolo pentru că le păsa de aceleaşi lucruri de care îmi păsa şi mie, cînd am avut revelaţia că faptul că erau acolo însemna că lupta era pe jumătate cîştigată, am uitat de tot. Şi de temeri, şi de discursul pretenţios, şi de emoţii. Le-am spus oamenilor, fără dubiu, că eu cred în CeRe pentru că face lucrurile de care am nevoie ca să simt că trăiesc într-o democraţie şi că, mai ales, o face şi pentru mine, care nu aş şti de unde să apuc lupta cu transparentizarea Primăriei. Că sînt donator pentru că aşa pot eu să fiu activist, dîndu-le mandat şi posibilitatea să schimbe ceva celor care pot. Că aş vrea ca şi alţii să vadă cît de puternic te simţi cînd donezi, că faci, la rîndul tău, să se schimbe ceva.

Proiectul „meu“ a strîns aproape 6000 de lei, cu 50% mai mult decît suma propusă şi cel mai mult dintre cele trei prezentate. Meritul e, bineînţeles, al oamenilor de la CeRe care fac aceste lucruri de care are nevoie societatea. Dar mie mi-a dat încrederea că există un public care te ascultă atunci cînd ceri ajutorul şi că eu îi pot da, cerîndu-i, posibilitatea de a face un bine. Ceea ce e o resursă mai limitată decît credem: trebuie să am încredere în cel căruia îi dau, să mi se pară că face ceva important sau util, să am condiţiile să o fac fără efort prea mare. Cînd fac fundraising pentru o cauză pe care eu am testat-o deja şi mă pun gaj pentru seriozitatea şi importanţa ei, nu cer o favoare, ci ofer una.

S-au strîns 24.000 de lei.
Într-o oră şi jumătate.

Georgiana Ilie *este jurnalistă şi director de comunicare la Asociaţia pentru Relaţii Comunitare.*

Deduceri fiscale pentru donatori

În cele mai multe ţări europene şi în Statele Unite, donatorii au o gamă variată de facilităţi fiscale, de la faptul că sînt scutiţi de impozit pe suma donată (în anumite limite), pînă la echivalarea voluntariatului cu banii pe care i-ar fi cîştigat persoana, în timpul dedicat, şi scutirea de impozit pe acea sumă. Unele ţări, precum Italia, fac chiar dublă deducere pentru banii donaţi bisericii şi unor domenii pe care le consideră prioritare, precum cercetarea sau educaţia.

Ce înseamnă deducere fiscală pentru donaţie? Înseamnă că donatorului i se returnează impozitul de 16% pe suma dată – i se întoarce la sfîrşitul anului, cînd se face regularizarea fiscală. În România există această facilitate doar pentru profesiile libere (avocaţi, notari), în limita a 5% din venitul anual. Aşadar, dacă au un venit anual de 1000 de lei şi donează 50 de lei, plătesc impozitul de 16% doar pe 1000 - 50, adică pe 950 de lei. Nu pare ceva impresionant, dar nici avocaţii şi nici notarii nu cîştigă 1000 de lei pe an, nu?

În 2011, Coaliţia pentru Sprijinirea Filantropiei Individuale, un grup informal format din cinci* organizaţii neguvernamentale care încurajează cultura donaţiei sau fac advocacy, a început, şi la noi, o dezbatere publică pe această temă. Scopul principal a fost să extindă prevederea de la profesiile liberale, şi la alte tipuri de venituri – salarii, chirii, dividende –, pentru a nu mai exista această discriminare. Al doilea scop a fost încurajarea filantropiei mari prin dublarea limitei la 10% din venit pentru cei care donează mai mult de 100 de salarii minime pe economie. Un calcul conservator – care poate fi găsit pe generozitate.ro – arăta că impactul prevederii, cel puţin pentru extinderea bazei impozabile, poate fi de 540 de milioane de lei, cu o investiţie a statului (adică suma deducerilor) de 100 de milioane. Donatorii, spune documentul de politică publică al Coaliţiei, ar dona mai mult dacă ar şti că sînt scutiţi de impozit pe suma dată.

După o serie de peste 20 de dezbateri în ţară şi în Bucureşti, în care Coaliţia a adunat mai multe organizaţii să sprijine măsura, propunerea a ajuns la Ministerul de Finanţe, care a argumentat că într-o ţară unde există cotă unică de impozitare nu pot exista deduceri fiscale. Deşi există nenumărate tipuri de deduceri fiscale – de la cele pentru pensii facultative şi asigurări de sănătate private, la cele pentru cei care au alte persoane în grijă. Discuţia continuă însă, la nivelul ONG-urilor, şi o nouă propunere va fi făcută în curînd.

* United Way România – iniţiator, Asociaţia pentru Relaţii Comunitare, Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, Centru de Resurse pentru Participare Publică şi Fundaţia pentru o Societate Deschisă.

Simona TACHE

Marketingul luptei cu moartea

În România, dacă te internezi să te operezi de apendicită, sînt şanse mari să fii trezit mai devreme din anestezie de nişte zgîlţîituri la capătul cărora se află o asistentă scîrbită: „Haideţi, domnu', scul© D. Stanciu

area! Mergeţi repede la farmacia spitalului, să ne cumpăraţi nişte betadină, că trebuie să vă schimbăm pansamentul şi nu mai avem cu ce să vă dezinfectăm! Şi, dacă tot mergeţi, să luaţi şi nişte seringi de unică folosinţă, pentru colegul cu care împărţiţi patul, că are dureri şi nu avem cu ce să-i facem calmante."

Dacă, în ţările civilizate, rata de supravieţuire la copiii bolnavi de cancer e de 90%, la noi, unul din doi moare pentru că sistemul de sănătate e incapabil să ne apere dreptul la viaţă, garantat prin Constituţie. Nu avem posibilităţi de diagnosticare exactă pentru anumite tipuri de cancer, nu avem suficiente aparate de radioterapie, iar cele pe care le avem sînt vechi şi perimate, nu avem bani de citostatice, nu avem, nu avem, nu avem...

„Am nevoie de 120.000 de euro, ca să mă tratez la o clinică din Paris."

În asemenea condiţii, nu e de mirare că tot mai mulţi români ajunşi în situaţii medicale cruciale îşi caută salvarea în altă parte. Dacă deschizi Internetul într-o zi normală, e imposibil să nu te întîlneşti măcar cu trei tragedii. Oamenii îşi spun poveştile zguduitoare şi apoi te roagă să le virezi un mic ajutor în conturi, ca să poată să meargă să se trateze în clinici din afară, la costuri exorbitante, de sute de mii de euro. Dar pe cine să ajuţi mai întîi, cînd e inflaţie de nenorociri, iar la uşa Facebook-ului îţi bat copii a căror viaţă atîrnă de un transplant complicat, tineri a căror salvare atîrnă de o operaţie despre care în România nici nu s-a auzit, ori bătrâni care au nevoie de cîteva mii de lei, ca să-şi cumpere o proteză auditivă? Pe cine să ajuţi mai repede, cînd acestor cauze medicale li se adaugă zeci şi sute de cazuri de sărăcie cruntă, poveşti ale unor copii pe care i-a prins iarna desculţi, într-o bojdeucă, ori istorii cu bebeluşi abandonaţi în maternităţi, pentru care nu există lapte praf şi scutece? Pentru cine să deschizi contul de Internet banking, ca să faci un virament din puţinul pe care-l ai, atunci cînd tuturor celor de mai sus li se adaugă zeci şi sute de ONG-uri care salvează căţei maltrataţi, renovează spitale, protejează victime ale violenţei în familie ş.a.m.d.?

Pe zi ce trece, ne imunizăm tot mai tare, pe zi ce trece, poveştile cutremurătoare care ne ajung la urechi ne găsesc tot mai puţin dispuşi să empatizăm, să plîngem pentru cei care suferă şi, în final, să le sărim în ajutor. Nu e rea-voinţă, e o consecinţă firească a afluxului mare de tragedii la care sîntem expuşi. Pe de o parte, am căpătat, pur şi simplu, rezistenţă, exact ca bacteriile la antibiotice, pe de alta, şi dacă n-am căpătat-o încă, nu mai putem să ducem atîta durere şi începem, pur şi simplu, să fugim de ea. Încercăm să ne expunem cît mai puţin. E un mecanism de autoapărare absolut firesc.

Rezultatul: cei care ies în social media şi strigă după ajutor se trezesc nu doar în condiţii de concurenţă atroce, ci şi faţă-n faţă cu un public anesteziat, din ce în ce mai greu de convins să ducă mîna la portofel. În aceste condiţii, ajung să „cîştige banii" tragediile care se „vînd" cel mai bine. E pur şi simplu marketing, un marketing al suferinţei, care trebuie făcut ca la carte. Nu mai contează atît de mult povestea, poveştile sînt toate la fel, cu oameni care au de plătit sute de mii de euro pentru ceea ce alţii au (deocamdată) gratis: nişte viaţă, nişte ani în plus. Contează felul în care ea e spusă, măiestria celor care o scriu, contează modul de prezentare, contează credibilitatea celor care lansează şi propagă mesajul. Între un status amărît de Facebook şi o campanie făcută ca la carte (cu site, număr de SMS, pagină de Facebook, concerte şi alte evenimente dedicate, slogan şi cîte şi mai cîte), banii îi va lua campania făcută ca la carte. Şi mai e ceva care atîrnă absolut decisiv: transparenţa faţă de potenţialul donator. Între un strigăt disperat care spune „Am nevoie de 120.000 de euro, ca să mă tratez la o clinică din Paris" şi unul care spune „Am nevoie de 120.000 de euro, ca să mă tratez la clinica cutare din Paris, care o să-mi facă tratamentul cutare, constînd în procedura X, iată, ataşez corespondenţa cu clinica, dovada că m-au acceptat la tratament, documentele de diagnostic şi devizul estimativ, cu semnătura clinicii", ghiciţi cine va convinge. Exact. Aţi ghicit. Cu cît eşti mai transparent şi dai mai multe informaţii, cu atît eşti mai convingător. Şi e firesc să fie aşa. Printre tragediile reale, circulă şi foarte multe escrocherii, iar donatorii nu vor să fie păcăliţi. Îşi doresc să fie siguri că banii lor s-au dus către un caz real şi îşi mai doresc ceva foarte important: să fie ţinuţi la curent cu evoluţia cazului pentru care au donat. Vor să audă veşti bune, vor să se bucure alături de cel pe care l-au susţinut şi cu care au empatizat, în ultimă instanţă vor, pur şi simplu, să nu aibă senzaţia că au aruncat banii într-o gaură neagră, care a dispărut pentru totdeauna de pe faţa Internetului. Pentru asta este absolut obligatoriu să se facă *follow-up*. O campanie serioasă nu se termină decît la multă vreme după ce pacientul s-a însănătoşit. Pînă atunci, cineva din familie (sau chiar el, dacă poate) updatează periodic blogul care i-a spus povestea, ţinîndu-i la curent pe cei care l-au ajutat, cu tot ce i se întîmplă important din punct de vedere medical. O campanie serioasă îi ţine la curent pe donatori chiar şi în situaţia în care pacientul pierde lupta cu boala. Ştiu, sună extrem de cinic, dar, în momentul în care ai ajuns să ceri ajutorul unor necunoscuţi, le datorezi sinceritate pînă la capăt. Dacă nu o oferi, încrederea lor în cei care ţi-au propagat mesajul va scădea, odată cu disponibilitatea lor de a mai dona şi pentru alte cazuri, în viitor.

Cum spuneam, concurenţa pe piaţa suferinţei este uriaşă, şi nu mai vorbim de empatie şi-atît, vorbim de marketing, în cel mai exact şi mai crud sens al cuvîntului. Marketing al luptei cu moartea. Trăim în ţara care ne-a răpit pînă şi dreptul de a ne trăi durerile fizice cu demnitate. Am ajuns vînzători ai propriilor tragedii.

***Simona Tache** este jurnalistă şi scriitoare. O găsiţi şi pe blogul www.simonatache.ro.*

Radu CRISTI

Donez amintiri

*Anul acesta, **Radu Cristi** a cîştigat un premiu la Gala „Oameni pentru Oameni" pentru că a fost cel mai prolific* fundraiser *voluntar de pe platforma Galatom.ro. A strîns 10.000 de lei de la peste 200 de donatori şi i-a donat către multe organizaţii, printre care Inima Copiilor, Hospice Casa Speranţei sau ViitorPlus. Şi, spre deosebire de majoritatea* fundraiser*-ilor de pe platformă, nu aleargă, înoată sau merge pe bicicletă pentru a strînge fonduri, ci îşi foloseşte pasiunea pentru fotografie. Din 2013 încoace, a fotografiat participanţii la toate evenimentele sportive populare şi apoi le-a dat imaginile, fără watermark, la rezoluţie mare, şi, mai ales, fără nici o obligaţie, rugîndu-i doar să contribuie la cauzele lui de suflet. Şi a funcţionat. (**A. M. S.**)*

Nu mă consider fotograf. Nu fac asta ca meserie, este doar o pasiune. Iniţial, am fost „corupt" de un prieten sportiv să facem o miniexcursie cu ocazia Maratonului Internaţional de la Cluj din 2013.

La Transmaraton 2013, m-am aflat efectiv în mijlocul unei mari familii. Fiind un eveniment dedicat integral atragerii de donaţii pentru cauze umanitare, toţi concurenţii erau *fundraisers*, aproape toţi se cunoşteau între ei. Din acel moment, am vrut să fac parte din această familie, şi vreo două luni de zile m-am tot gîndit ce şi cum să fac să ajut.

Îl ştiam pe Gabriel Solomon, unul din organizatorii de la Transmaraton, care este şi unul dintre dezvoltatorii platformei Galantom, şi devenise un microb pentru mine să particip la evenimente sportive şi să fac poze. Mulţi sportivi îmi mulţumeau şi nu ştiau cum să se revanşeze, aşa că m-am gîndit că, în loc să mă recompenseze, să doneze o mică sumă de bani pentru o cauză umanitară. Aşa s-a născut pagina de pe Galantom – „Donez amintiri".

Nu am încercat să conving pe cineva să doneze. Dar am pus la dispoziţia sportivilor fotografiile făcute, pe gratis, fără watermark pe ele şi fără a-mi face reclamă, aşa cum se obişnuieşte. Momentan, aceste fotografii se găsesc pe Facebook, dar sper în curînd să trec la alt nivel. Nu fac fotografie sportivă profesională, mă concentrez mai mult pe crearea unei amintiri, în sensul că surprind toţi concurenţii în cît mai multe ipostaze.

Probabil că ideea în sine a prins şi pe fundalul unei comercializari intense a fotografiilor de la evenimente sportive. Sportivii, şi nu numai, preferă să facă o donaţie decît să plătească pentru pozele care li s-au făcut la un anume eveniment. Donaţiile oricum vin de la oameni care mă cunosc sau care au dat de campania mea de strîngere de fonduri.

Pînă acum, am 300 de albume foto, în care cel puţin 200 sînt cu cîte 1000 de poze. Fiecare poză are în descrierea ei noţiunea de „Donez amintiri" şi un link către o pagină de donaţii. De fiecare dată schimb ceva, şi în felul acesta este foarte uşor să atragi donaţii.

Am reuşit să atrag 10.166 de lei. O mică parte din această sumă am donat-o chiar eu. În primul rînd, pentru Fundaţia Inima Copiilor, dar şi pentru alte cauze umanitare.

„Filantropia e despre oameni, nu despre bani"

interviu cu Cătălin GHEORGHE

Este directorul programului de mobilizare de resurse al Asociaţiei pentru Relaţii Comunitare şi, de 15 ani, ***Cătălin Gheorghe*** *învaţă organizaţiile neguvernamentale şi grupurile de iniţiativă să strîngă fonduri din comunitate, de la donatori individuali şi corporaţii, punînd accent pe etică şi pe respectul pentru donator.*

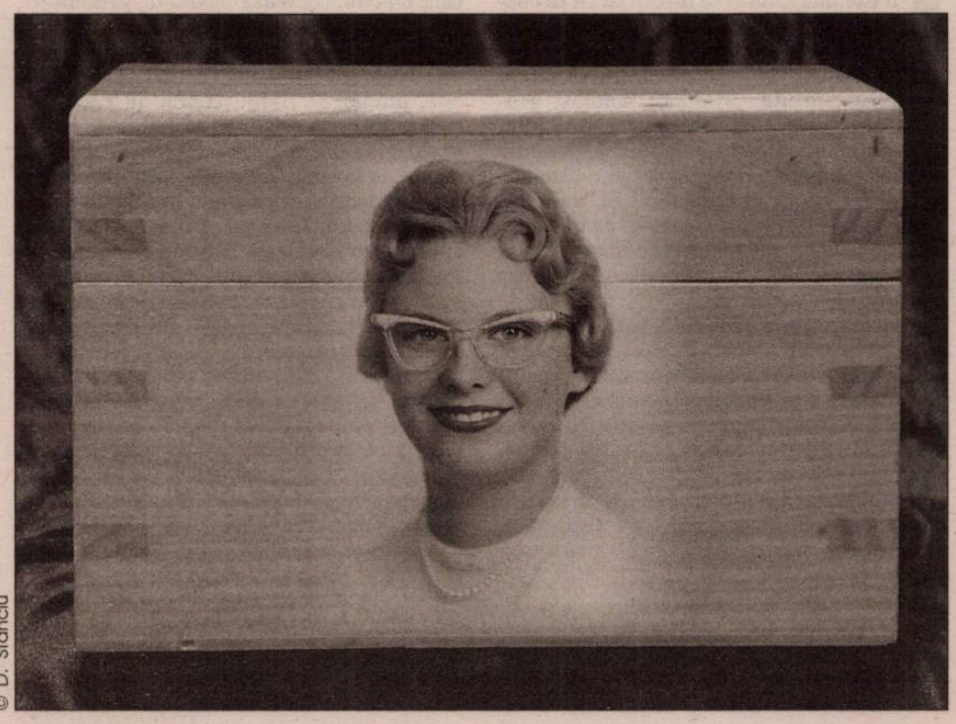

© D. Stanciu

Aveţi o experienţă în fundraising *de aproape 15 ani. Cum arăta lumea românească atunci şi cum o vedeţi acum?*

În 2001 participam la procesul de selecţie al unei persoane care să se ocupe cu atragerea de fonduri într-o organizaţie de protecţia mediului. Unul dintre candidaţi, o persoană fermă, volubilă, ne spune cu aplomb că nu vrea un salariu. „Îmi daţi un procent din ce aduc, şi gata. E treaba mea să mă descurc. Eu vă aduc banii, de unde – nu contează!"

A fost primul contact cu una dintre dilemele etice ale atragerii de fonduri. Acum 15 ani, la începuturile Asociaţiei pentru Relaţii Comunitare, noţiunea de atragere de fonduri era limitată la Programele PHARE ale Uniunii Europene, la rămăşiţele unor programe americane şi o sponsorizare timidă ici-colo. Ideea că românii, fie ei simpli cetăţeni sau reprezentanţi ai sectorului de afaceri, ar putea contribui prin donaţii sau sponsorizări la rezolvarea problemelor României era un fel de „science fiction". Oamenii se uitau la tine cu milă sau cu admiraţia acordată marilor visători. „Românii sînt săraci, zgîrciţi şi le lipseşte o cultură a donaţiei, nu cred că aveţi mari şanse" era cea mai frecventă evaluare a contextului din acea vreme.

Care sînt întrebările cele mai frecvente pe care vi le pun cei care vor să ştie cum pot atrage fonduri din comunitate?

Cele mai frecvente întrebări pe care le puneau organizaţiile în anii de început erau „De unde obţin liste de donatori?" – ca şi cum ar fi existat un volum tip *Pagini aurii,* şi „Cum îi pot motiva pe oameni să dea?" – de parcă donatorii au cu toţii un comutator general pe care trebuie doar să apeşi. O altă întrebare care ne lăsa mereu cu gura căscată era legată de construirea mesajelor subliminale care să-i facă pe oameni să doneze.

Acele vremuri au trecut însă, şi în ultimii trei-cinci ani asistăm la o profesionalizare a atragerii de fonduri pentru cauzele de interes public. Organizaţii mari şi mici din Bucureşti şi pînă în mediul rural folosesc metode variate pentru a intra în dialog cu donatorii şi a-i convinge să contribuie financiar. Mai mult decît atît, din ce în ce mai mulţi înţeleg acum că menţinerea şi dezvoltarea relaţiei cu donatorii, implicarea lor în activităţile organizaţiei, transformarea lor în donatori regulaţi sînt mai importante. Atît donatorii cît şi organizaţiile au depăşit faza tunurilor şi au început să construiască relaţii bazate pe încredere.

Ce se întîmplă acum?

Acum întrebările multor organizaţii sînt, pe de-o parte, mult mai tehnice, legate de structurarea unei campanii, alegerea canalelor de comunicare, construirea unor mesaje convingătoare, dar totuşi oneste, menţinerea costurilor de atragere de fonduri la un nivel cît mai redus, implicarea inteligentă a donatorilor în activităţile generale ale organizaţiei. Se vede nu numai o maturizare, ci convingerea că românii sînt în realitate la fel de generoşi ca orice alt popor. Sînt doar ceva mai săraci şi mai puţin încrezători în cei din jur. Nenumărate studii de caz ne-au arătat că, dacă oferi oamenilor oportunităţi bune de donaţie către organizaţii de încredere, prin mecanisme sigure şi facile, răspunsul lor te va surprinde prin generozitate. Eşecurile ţin, de cele mai multe ori, de incapacitatea noastră de a construi mesaje clare şi de a le transmite pe cele mai potrivite canale.

Competiţia în creştere între organizaţii duce, de fapt, la o ofertă mai diversă pentru donatori şi la oportunităţi de implicare mai creative şi mai de impact. Practic, nu există nici un tip de campanie de atragere de fonduri care să nu aibă cel puţin un exemplu de succes în România: de la festivaluri gastronomice în mediul rural, ţărănci care vînd magiun de prune pentru a da burse, şi pînă la evenimente sportive naţionale, campanii de direct mail, de donaţii prin SMS sau donaţii online. Fie că sînt derulate de marile branduri ca UNICEF, Salvaţi Copiii sau WWF sau de mici organizaţii locale din tîrgşoare greu de găsit pe hartă. Unele strîng milioane pentru a construi sau a dota spitale, altele – cîteva sute de lei pentru a cumpăra rechizite. Indiferent de sumă, ele sînt la fel de valoroase fiindcă arată că sîntem în stare nu numai să ne preocupăm de ce se întîmplă în jurul nostru, ci şi să ne suflecăm mînecile sau să băgăm mîna în buzunar, pentru a rezolva acele probleme.

„Cel ce face un bine se cade să-l uite, cel care-l primeşte să-şi amintească de el."

DEMOSTENE

„Trebuie să fim practici şi realişti, chiar şi cînd sîntem generoşi."

ANTONIO GRAMSCI

Există însă şi cîteva provocări. Ele nu sînt româneşti, sînt umane: donatorii persoane fizice reacţionează mult mai bine la emoţii. Asistăm, dacă vreţi, la o tabloidizare a filantropiei. Toată lumea vrea să vadă copilul, sînt preferate cazurile individuale. Abordările sistemice, de lungă durată, sînt plicticoase şi prea complexe. Iar sectorul de afaceri, în special marile companii, în efortul de a diferenţia servicii şi produse din ce în ce mai nediferenţiate, folosesc alianţele şi parteneriatele cu sectorul nonprofit, în acest scop. Cu excepţia cîtorva companii, pentru care impactul social rămîne principalul criteriu, la majoritatea asistăm la o tranzacţie: Eu îţi dau o sponsorizare. Tu ce vizibilitate îmi dai? Sigur că o abordare pragmatică a oamenilor de afaceri este naturală, dar transformarea menirii sociale a actului filantropic într-o maşinărie de PR devine din ce în ce mai îngrijorătoare fiindcă afectează înseşi resorturile de bază ale actului filantropic: altruismul şi interesul faţă de cei din jur.

Dacă ar fi să faceţi un decalog al fundraising-ului, cum ar arăta?

Să îşi informeze donatorii despre misiunea organizaţiei şi modul în care aceasta intenţionează să folosească resursele donate, despre capacitatea ei de a folosi donaţiile pentru scopul pentru care acestea au fost făcute.

Organizaţiile să aibă un consiliu de conducere independent, care să fie garantul şi liderul organizaţiei. Acesta să fie motorul identificării resurselor financiare necesare, prin donaţiile proprii sau prin contactele puse la dispoziţie.

Organizaţiile trebuie să opereze transparent, să întocmească rapoarte anuale, inclusiv financiare, care să fie făcute cît mai public cu putinţă.

Atragerea de fonduri se face în echipă, este o datorie a întregii organizaţii. Ea poate să implice de la voluntari, la manageri de proiect, oameni de comunicare şi pînă la director şi Consiliu de conducere.

Să ofere donatorilor recunoaşterea şi aprecierea meritată şi să încerce să-i trateze ca pe nişte prieteni ai organizaţiei, şi nu ca pe portofele ambulante.

Să aduci bucuria unui om, făcîndu-i viaţa mai bună şi unui donator.

Să trateze informaţiile despre donatori cu respectul şi confidenţialitatea impuse de legislaţia în vigoare şi de dorinţele donatorilor.

Să informeze donatorii în mod onest despre costurile administrative şi de atragere de fonduri ale organizaţiei, ca şi despre statutul celor implicaţi în atragerea de fonduri (voluntari sau angajaţi).

Să ofere răspunsuri prompte şi oneste donatorilor şi publicului, în general, despre programele organizaţiei şi despre cheltuielile şi veniturile acesteia.

Să folosească poveşti, exemple reale, care să ilustreze succesele organizaţiei şi impactul sociale pe care îl are asupra vieţii beneficiarilor ei.

Să nu uite niciodată că filantropia este despre oameni, nu despre bani.

Acum 15 ani, cînd eram pe cale să angajez un mercenar asertiv pentru munca de atragere de fonduri, ştiam puţine din cele de mai sus, dar totuşi am decis să nu îl angajăm. Credeam că banii au miros, ne interesa de unde vin, cum vin şi mai ales încotro se vor duce. A cui viaţă o vor schimba. Pentru că pînă la urmă despre asta este vorba în atragerea de fonduri: să aduci bucuria unui om, făcîndu-i viaţa mai bună şi unui donator, fiindcă a fost motorul acestei schimbări.

a consemnat Ana Maria SANDU

Portrete

Fie că donează recurent pentru un ONG, ocazional prin SMS sau de sărbători la biserică, donatorii români aşteaptă, în schimb, doar ca banii să fie folosiţi pentru cauza care le-a fost prezentată. Şi, eventual, un mulţumesc.

Felix PĂTRĂŞCANU

CEO-ul companiei de curierat FAN Courier este donator de mulţi ani, chiar dacă pînă de curînd nu a vorbit public despre asta. „Iniţial şi eu, ca şi foarte mulţi români, aveam impresia că atunci cînd faci bine nu e bine să spui lucrul ăsta, să te afişezi", spune Pătrăşcanu. „Mi-am dat seama că e greşit felul nostru de a gîndi. Am ajutat foarte multe persoane, compania noastră a ajutat şi ea multe persoane cu probleme, lucruri pe care credeam noi că e bine să le ţinem sub tăcere. Nu, nu e bine deloc să se întîmple lucrul ăsta, mi-am dat seama ulterior. Mecenatul face parte dintr-o societate care a ajuns la un anumit nivel de dezvoltare. Şi lucrurile acestea trebuie spuse, trebuie aflate de cît mai mulţi oameni, pentru că uneori, cu bani puţini, poţi să deschizi foarte multe zăgazuri. E incredibil cîţi bani alocaţi de la guvern nu ajung unde trebuie şi nu realizează absolut nimic, de cele mai multe ori, iar sume mult mai mici pot rezolva o grămadă de probleme sau pot deschide drumuri pentru oameni care nu se pot ajuta singuri. Sfatul meu pentru cei care se implică e să nu ascundem lucrurile bune pe care le facem, pentru că astfel le vom da un impuls şi celor din jurul nostru să facă la fel."

Răzvan OLTEAN

Angajat al unei multinaţionale, JTI, şi membru în Cercul de Donatori (TFN România), Răzvan Oltean a donat prima dată redirecţionînd 2% din impozit către o cauză. Aşa şi-a dat seama că poate dona constant şi că banii lui, alături de ai altora, pot face o diferenţă. Acum donează direct din buzunar şi preferă să o facă pentru copii şi, în special, pentru educaţie, deoarece „starea în care noi ca societate ne aflăm, degradată şi degradantă, se datorează în principal degradării sistemului educaţional şi probabil că rezolvarea oricăror probleme pe care le-am avea noi astăzi, înaintea infrastructurii sau a economiei, vizează educaţia ca fiind cea mai importantă şi cea care ne-ar putea salva." A doua cauză care îl mobilizează sînt vîrstnicii şi spune că, dacă ar cîştiga la Loto, ar construi un centru rezidenţial pentru bătrîni. Pasul următor este să nu mai dea doar bani, ci să se şi implice personal. „Abia atunci poţi spune că eşti un bun donator, cînd nu mai dai doar bani, ci şi energie şi timp."

Flavia PREDA

ONG-istă dedicată (lucrează de mulţi ani la CeRe), este la rîndul ei donatoare pentru că, în primul rînd, înţelege cît de greu este pentru o organizaţie cu o cauză dificil de explicat (cum e cea de advocacy a CeRe) să strîngă fonduri de la oameni obişnuiţi. Preda donează la Save the Dogs Romania: „Nu am donat impulsiv. Îi urmăresc în permanenţă pe Facebook, le accesez site-ul, comunic mai departe către oamenii din jurul meu, despre activităţile lor. Anul trecut, prin toamnă, m-am urcat în maşină şi m-am dus într-un weekend la Cernavodă, să văd eu însămi cum arată adăposturile de căţei, măgăruşi şi cai. Am fost impresionată peste măsură. Am căpătat atît de multă încredere în ce face organizaţia, încît am devenit donator de cursă lungă." Preda ţine să specifice că nu a fost doar cauza, adică salvarea unor animăluţe fără apărare. Angajamentul ei a venit mai ales din „profesionalismul cu care ei lucrează, de îndîrjirea cu care încearcă să schimbe mentalităţi şi să responsabilizeze autorităţi locale."

Anemari NECŞULESCU

„De peste zece ani sînt ONGistă. Dincolo de fişa postului, am fost mereu atrasă de cazurile disperate, cele care de obicei se izbesc de *nu se poate*. Voluntariez de ani buni în zona sănătăţii, cancerul/leucemia/autismul fiind ariile mele de intervenţie. Mai apoi, am început să voluntariez şi în zona copiilor instituţionalizaţi, militînd pentru drepturile acestora. De donat, am donat bani, timp, expertiză şi bunuri. Am donat mereu, de Crăciun şi de Paşti, cadouri copiilor orfani. Am ales nume dintr-o listă, am cumpărat cu drag obiecte, sperînd, cu inima strînsă, că de ele se vor bucura destinatarii. Am dus hrană neprocesată familiilor nevoiaşe, am donat bani cauzelor medicale disperate. Fiul meu şi-a donat cele mai bune jucării unui Centru de zi pentru copii cu dizabilităţi din sectorul 3. Acum doi ani, de Crăciun, familia Crăciun, cu trei copii minori, a avut acoperiş deasupra capului deoarece eu am mobilizat toate resursele posibile pentru refacerea casei lor arse la început de septembrie. Uneori, mă simt şi eu inutilă, slabă, ineficientă, simt că truda mea nu este măsurabilă, că schimbarea se va produce într-o zi, dar nimeni nu ştie să-mi spună care va fi exact ziua aceea. În astfel de momente, mă uit la ce pot eu, împreună cu familia şi prietenii mei, să fac astăzi."

„Poţi spune că eşti un bun donator, cînd nu mai dai doar bani, ci şi energie şi timp."

„Atît de mare-i binele ce aştept
Că orice suferinţă îmi pare-o fericire."

DANTE

Radu COCEAN

Lector universitar la Universitatea „Babeş-Bolyai", Cocean este la prima sa experienţă de donator: la sfîrşitul lui 2013, a devenit Donator de Viitor pentru un copil sprijinit de World Vision România. Donează 68 de lei pe lună pentru ca un copil dintr-o comunitate săracă să aibă ghete şi caiete, dar şi dispensar şi şcoală în care nu plouă. „Simt că fac ceva pentru sufletul meu, în primul rînd", spune Cocean despre ce îl motivează să doneze. „Poate că e un motiv şi un pic egoist, dar cred că nu ar trebui să fie toată viaţa doar o fugă după bunuri materiale şi succes, şi reuşită, ci e nevoie şi de altceva." A ales programul World Vision pentru că vrea să îmbunătăţească nu doar viaţa unei persoane, ci pe cea a unei comunităţi întregi şi asta i se pare că va avea impact asupra tuturor copiilor. Un donator bun este un donator constant şi, mai ales, care nu e singur: „Fiecare persoană care donează trebuie să popularizeze cauza, nu din raţiuni de laudă, ci din raţiuni de sugerare şi altora că există nişte satisfacţii personale."

Andrei ARONEŢ

PR-ist în Cluj la agenţia PR & More, este preocupat în egală măsură de cauza unei organizaţii şi de modul în care organizaţia îşi arată transparenţa cheltuirii fondurilor. Una nu funcţionează fără cealaltă. Donează pentru că „nu mai putem aştepta să vină nimeni să ne salveze." O organizaţie în care crede îl face întotdeauna să le vorbească şi prietenilor despre cauza ei, despre faptul că donează, cît şi cum, în speranţa că îi va atrage să facă acelaşi lucru. Singurele lui experienţe neplăcute cu donatul sînt cînd i se cer bani pe stradă şi descoperă cu surprindere că „oamenii aceia nu pot răspunde la întrebări elementare despre organizaţie."

pagină realizată de Georgiana ILIE

Sînziana WOLFF

Din fericirile unui *facer*

Nu ştiam că se numesc faceri, *deşi m-am intersectat de multe ori cu ei. Am aflat că facerii sînt faţa unei cauze. Stau pe stradă, în mall-uri sau în holurile companiilor şi le explică oamenilor ce lucru bun ar face dacă ar dona lunar, prin bancă, pentru cauza lor. Nu cer niciodată bani, doar o promisiune (numită mandat) că vor dona lunar, promisiune care trebuie apoi să fie validată de bancă. Totul se bazează pe sistemul Direct Debit, creat de Asociaţia pentru Relaţii Comunitare în parteneriat cu şase bănci, iar ONG-urile care-l solicită trebuie să îndeplinească criterii stricte de transparenţă. Modalitatea aceasta de strîngere de fonduri, folosită intens în Europa de Vest şi SUA, există cam de doi ani în România şi le asigură organizaţiilor nişte donaţii constante, pe o perioadă îndelungată. La noi, e folosită în prezent de 13 ONG-uri. Există, în total, peste 4000 de oameni care donează, suma medie fiind de 19 lei / lună. Dincolo de sistem, însă, această modalitate de a atrage fonduri nu ar putea funcţiona fără dedicarea şi prezenţa constantă pe stradă a facerilor. (**A.M.S.**)*

Nu ştiu dacă există vreun fel de a te pregăti în prealabil pentru experienţa de facer – cum sprinterii fac încălzire înainte de cursă sau cum cîntăreţii mănîncă miere înainte de concerte. Eu, cel puţin, cînd am ochit prima persoană, am pus doar un picior în faţa celuilalt, mi-am dres puţin vocea (clar, simţeam că mi s-au oprit şi inima, şi curajul în gît) şi am întrebat pentru prima oară (ce-i drept, mai cu jumătate de gură) dacă vrea să fie supererou. Prima mea palmă: nu, dom'le, nu vreau. Iar eu, naivă, şi în gîndul meu: cum să nu vrei să fii un supererou?!

Dar a trebuit să iau lucrurile rele împreună cu cele bune, zilele în care nu se întîmpla nimic împreună cu zilele cînd se întîmpla totul odată. Şi, mai ales, întîmplările bune cu întîmplările neplăcute. Pentru că au fost multe de ambele baricade, dar nu cred că aş schimba ceva la asta – poate pentru că sînt obişnuită ca totul în viaţa mea să fie într-o continuă mişcare. Da, cînd un vagabond a intrat cu capul în mine (dacă am fi fost la rugby, ar fi fost un placaj neregulamentar, aşa, ca o mică glumă), nu am fost prea amuzată/fericită/orice sentiment pozitiv. Dar acum e totuşi amuzant. Să fim serioşi, cîţi oameni pot povesti asta la o adunare cu prietenii? E cea mai tare poveste de la masă.

Nici nu îmi pot imagina o poveste ca fiind mai fainâ ca alta (indiferent dacă e vorba de o poveste amuzantă sau una emoţionantă sau una, pur şi simplu, urîtă). Am fost extaziată cînd primul meu mandat din prima zi de muncă a fost semnat de o fată de o seamă cu mine. Am fost tristă cînd unele contracte s-au anulat sau cînd unele persoane nu mai răspund la telefon. Am fost fericită cînd am stat de vorbă cu oameni deosebiţi, chit că nu mi-au semnat. Sînt fericită şi acum cînd mă întîlnesc pe stradă cu unul din cei care mi-au semnat şi ne oprim să vorbim ca două vechi cunoştinţe. Sînt fericită şi cînd persoanele mă refuză rîzînd la auzul întrebării „Vrei să fii un supererou azi?" Pe lîngă bărbatul de 40 de ani care m-a invitat la cinema, a fost şi tipul care m-a înjurat de parcă îi făcusem cel mai mare rău de pe lume. Pentru fiecare lucru rău e un lucru bun, şi invers. Unele lucruri te doboară, dar cele mai importante sînt cele care te înalţă.

Am găsit fericire în ceea ce fac – meseria asta de facer nu e uşoară, nici pe departe. Dar mereu cînd cineva îmi semnează sau cînd îmi mulţumeşte că datorită mie a aflat ceva nou, sînt mîndră că pot face asta şi totul devine brusc uşor şi natural. Îmi place că jobul meu îmi permite să ies din casă, să cunosc atîţia oameni noi şi interesanţi, de la care am atîtea de învăţat, şi să rămîn cu atîtea poveşti faine. Sînt facer şi mă mîndresc cu asta. În definitiv, sînt printre privilegiaţii care au puterea de a-i transforma pe oameni în supereroi. Ce e mai tare ca asta?

***Sînziana Wolff** este facer SOS Satele Copiilor.*

Alina KASPROVSCHI

Cum faci bine ascultînd

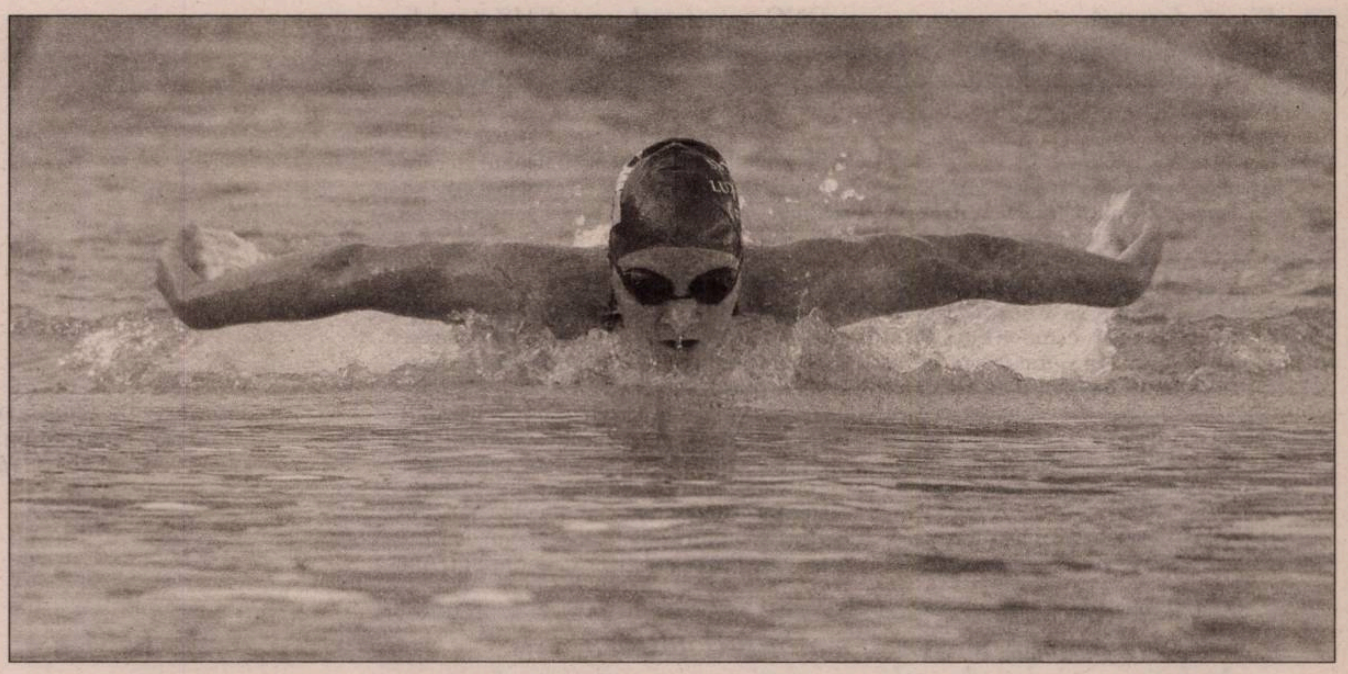

Ne-am întîlnit pentru prima dată într-o după-amiază de vară. Erau tineri şi entuziasmaţi – urmau să se căsătorească peste cîteva luni. Cristina şi Oliver aveau un plan curajos: voiau să-şi doneze toţi banii pe care urmau să-i primească dar de nuntă, unui proiect în comunitate. Pentru asta, nici chiar Google nu e de ajutor.

„Unde donezi 10.000 de euro cu sens?“, aceasta era întrebarea la care trebuia să găsesc răspuns în următoarele luni. Nu un răspuns general valabil, nu răspunsul meu – ci al celor doi donatori. Aşa că am făcut ceea ce învăţasem – am ascultat. Le-am pus celor doi o mulţime de întrebări, multe dintre ele foarte personale. Unde au crescut? Cu cine? Ce eroi au avut în copilărie? Ce îi mişcă pînă la lacrimi? Dacă ar avea bani nelimitaţi, ce ar face cu ei pentru ceilalţi? Ce experienţe de viaţă le-au transformat felul în care sînt acum?

Ascultînd, am început să văd cum se conturează proiectul pe care-şi doreau să îl sprijine. Un proiect pentru persoane în vîrstă, care să nu ofere mijloace de subzistenţă, ci mai degrabă motive de viaţă activă şi plină de bucurie. Am început să căutăm astfel de proiecte şi să le trecem printr-un scurt proces de verificare. Sînt credibile? Au impact? Oferă cu adevărat servicii de calitate? Pot să lucreze cu donatorii şi să le ofere experienţe memorabile, dar şi siguranţa că banii lor sînt bine folosiţi? La final, cei doi au ales tot cu inima. Au vizitat proiectele recomandate şi l-au ales pe acela unde au simţit că oamenii care îl coordonează fac mai mult decît o meserie: îşi urmează pasiunea.

Timp de opt luni, Fundaţia Principesa Margareta a României, organizaţia care a primit finanţarea, a ajutat mai mult de 100 de persoane în vîrstă să iasă din casă, să nu fie singure de Crăciun, să cunoască oameni noi, să se bucure de vacanţă, să se lase ajutate, să fie folositoare în comunitatea lor. Pe scurt, să trăiască, nu doar să fie în viaţă.

În România, se vorbeşte mai mult despre caritate, decît despre filantropie, aşa că Oliver şi Cristina au fost printre primii filantropi cu care am lucrat. Dacă ne uităm la etimologie, filantropii sînt iubitori de oameni, dar asta nu clarifică diferenţa dintre termeni. Teoria domeniului spune că, în timp ce caritatea este ajutorul imediat, pe termen scurt, filantropia găseşte soluţii pe termen lung, care merg la rădăcina problemei. Donatorul care face caritate dă copiilor din centrele de plasament portocale. Nimic greşit aici, copiii au nevoie de vitamine în fiecare zi! Un filantrop merge însă dincolo de actul de caritate. Pentru că vrea să aibă impact, el are nevoie să cerceteze domeniul, să înţeleagă soluţiile, să îşi folosească nu doar resursele, ci şi valorile, experienţa de viaţă şi modul în care vede lumea în procesul de donaţie. La final, poate alege să sprijine copiii să meargă la şcoală, să îşi descopere talentele, găseşte soluţii sistemice care îi scot din centrele de plasament sau previn abandonul. Oricare din variante este corectă, iar deciziile sînt foarte personale.

Consilierii filantropici sînt acei profesionişti care sprijină un donator să ia decizii personale bune, atunci cînd oferă bani.

Spre deosebire de o persoană care strînge fonduri şi este dedicată unei cauze, un consilier filantropic este dedicat clientului său, donatorul. Cînd fac consiliere, nu merg să vînd ceva, un proiect sau o organizaţie, ci îmi servesc clientul. Cu Cristina şi Oliver am început procesul de la o idee vagă – „să sprijinim un proiect cu copii sau vîrstnici“. Iniţial nu am adus pe masă nimic din ideile mele. Doar am ascultat şi m-am asigurat că înţeleg bine contextul lor.

În lume, companiile mari de consultanţă şi chiar băncile au departamente întregi de consiliere filantropică. Acestea sprijină donatori importanţi să ia decizii în valoare de miliarde de dolari anual. În România, sîntem 10, poate 20 de persoane care au trecut printr-o experienţă de formare de şase luni şi a căror expertiză este încă în proces de consolidare. Cu toţii am absolvit Inspire, un program regional de educaţie pentru viitori consilieri filantropici, dezvoltat de Asociaţia pentru Relaţii Comunitare şi sprijinit de fundaţia care poartă numele unui filantrop american, Chales Stewart Mott Foundation. Fenella Rouse, mentorul nostru, vine cu o experienţă de consiliere filantropică de peste 15 ani. Poveştile ei, cu proiecte strategice peste tot în lume şi donatori multimilionari, păreau literatură SF pentru România. Şi totuşi, iată-ne făcînd acelaşi lucru. La o altă scară, desigur, dar pe baza aceloraşi principii.

De cînd am lucrat împreună, Cristina şi Oliver au făcut un copil, au luat premii de filantropie şi au apărut în presă. Lumea e interesată de ei şi îi consideră o curiozitate frumoasă – doi oameni care au vrut să îşi înceapă viaţa bine, făcînd bine. Eu cred că ei sînt mai mult decît atît – un exemplu despre cum poţi să fii generos atît cu inima, cît şi cu mintea deschisă. În anii care urmează, sînt sigură că se vor forma generaţii întregi de filantropi, alături de generaţii întregi de oameni care să îi consilieze în alegerile lor.

Jocul de făcut bine cu sens abia a început în România. Experienţa Cristinei şi a lui Oliver ne arată că nu e un joc doar pentru milionari – aşa că vă invit şi pe voi să faceţi parte din acest joc.

***Alina Kasprovschi** este consilier de filantropie. Conduce de trei ani Fundaţia Comunitară Bucureşti, organizaţie nonprofit care sprijină întîlniri între donatori şi proiectele din comunitate. Fundaţia organizează evenimente de strîngere de fonduri, precum Swimathon, şi gestionează fonduri numite ale unor donatori individuali sau companii.*

Alina PORUMB

„Înoată, aleargă sau pedalează pentru comunitate“

Care sînt mecanismele prin care poţi să mobilizezi comunitatea să se implice în diverse cauze?

Acum două luni, o asociaţie care promovează alergarea pentru amatori în Timişoara s-a hotărît să organizeze un eveniment local de alergare, care să ofere ocazia participanţilor să mobilizeze resurse financiare pentru cauze locale. Deoarece colegii de la firma la care lucra unul din iniţiatori participaseră la Semimaratonul organizat de Fundaţia Comunitară Sibiu, au luat legătura cu acesta pentru a afla mai multe despre cum se combină obiectivele din domeniul alergării cu cele filantropice.

De zece ani susţin dezvoltarea fundaţiilor comunitare în România, ca organizaţii de infrastructură pentru filantropie, care ajută comunităţile să mobilizeze resurse locale pentru dezvoltarea locală.

O excepţie a fost Swimathon-ul din anul 2009, organizat de Fundaţia Comunitară Cluj, primul eveniment comunitar de înot organizat cu scopul principal de a atrage fonduri. La acel moment, majoritatea resurselor donate pentru proiecte locale proveneau de la companii, iar implicarea în acţiuni de atragere de fonduri din partea comunităţii era limitată. Noi credeam însă că există un potenţial foarte mare de donaţie şi de implicare, şi din partea oamenilor, dacă vom găsi instrumentele şi mecanismele potrivite. Ne doream, de asemenea, o vizibilitate a actului de donaţie şi o experienţă pozitivă pentru donatori şi pentru cei care atrag fonduri. Aşa a apărut ideea Swimathon-ului, dar şi posibilitatea să mă implic, mai activ, într-un rol nou în comunitatea în care locuiesc.

Cum funcţionează evenimentele sportive comunitare de atragere de fonduri?

Organizatorii invită organizaţii nonprofit şi grupuri de iniţiativă locale să îşi înscrie o cauză cu impact în comunitate, pentru care doresc să mobilizeze resurse. Înotătorii, alergătorii sau cicliştii aleg cauza care îi motivează şi o promovează către prietenii şi colegii lor, invitîndu-i să o susţină cu donaţii şi încurajări, în cadrul evenimentului. În multe situaţii, susţinerea financiară pentru cauză este legată de numărul de bazine parcurse înot, kilometri alergaţi sau parcurşi cu bicicleta, ture sau secţiuni de traseu, obstacole depăşite. Evenimentele mobilizează sute de persoane ca participanţi, iar uneori numărul susţinătorilor este de ordinul sutelor sau al miilor.

Cam cîte astfel de evenimente au loc în ţară, şi cu ce rezultate?

În perioada 2009 – 2014 au fost organizate 34 de evenimente sportive cu fundraising, dintre care 20 bazate pe înot, 8 pe alergare, 4 pe ciclism, iar 2 pe sărituri sau curse cu obstacole. Ele au strîns peste 1.795.000 de lei pentru peste 380 de cauze, de la peste 14.000 de susţinători. Dintre acestea, anul 2014 a fost cel mai prolific, cu 13 evenimente şi 815.000de lei pentru 170 de cauze.

La Cluj, Bucureşti, Iaşi, Bacău, Sibiu se strîng peste 100.000 de lei la un eveniment, la Oradea şi Odorheiu Secuiesc – în jur de 50.000 de lei, iar în Reghin, Sf. Gheorghe, Făgăraş şi Tg. Mureş – între 10.000 şi 20.000 de lei. Primul eveniment într-o locaţie nouă ajută comunitatea să înţeleagă mecanismul, iar repetarea lui în anii viitori conduce la o creştere a energiei, a implicării şi a fondurilor mobilizate. Succesul evenimentelor comunitare sportive, în atîtea locuri din ţară, se bazează pe infrastructura filantropică oferită de către fundaţiile comunitare.

***Alina Porumb** este iniţiator al fundaţiilor comunitare în România, care strîng fonduri implicînd întreaga comunitate.*

a consemnat
Ana Maria SANDU

„Oamenii nu donează Bisericii în sine"

interviu cu Mirel BĂNICĂ

Este cercetător la Institutul de Istorie a Religiilor. Cea mai recentă carte a sa se numeşte Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană.
L-am întrebat pe ***Mirel Bănică*** *care e raportul dintre credinţă şi filantropie, de ce crede că oamenii donează mai uşor în conturile bisericii decît pentru alte cauze.*

Am dat peste această ştire din 2010: „Aproape o treime dintre românii care au decis să direcţioneze, în 2009, 2% din impozitul pe profit au făcut-o către conturile bancare ale bisericilor şi fundaţiilor bisericeşti, arată rezultatele unui studiu realizat de GfK. Astfel, românii au donat circa 34 de milioane de lei din impozitul pe venit către instituţiile bisericeşti." De ce credeţi că donează românii la biserică, şi nu pentru alte cauze?

Să nu exagerăm. Am senzaţia că acum se donează (mai exact, redirecţionare 2% venit) mai ales pentru alte cauze decît pentru Biserică. Sau mai bine spus „Biserici" – veţi fi uimiţi cum se prezintă situaţia în cazul altor culte religioase reprezentate în România. În cadrul acestora, rata de donaţie, procentual vorbind, este mult mai mare decît în cazul celor care aparţin BOR-ului. Donează pentru că aşa le spune conştiinţa să o facă. Problema în cazul BOR-ului nu este primirea acestor diverse donaţii, ci modul netransparent în care ele sînt gestionate. O „transparenţă" greu de realizat, la urma urmei. Plus imensul deficit de imagine pe care îl are acum în spaţiul public: este concepută ca o instituţie bogată (eterna poveste!), ceea ce nu este cazul, adesea, cînd arunci o privire atentă în interiorul acesteia.

Care e raportul între credinţă şi filantropie? Cel care dă bani se simte mai aproape de Dumnezeu? Ce se poate „ierta" plătind nişte sume de bani?

Problema banilor oferiţi bisericii (şi nu doar a banilor, ci şi a multor altor bunuri) este mult mai complicată decît pare la prima vedere.

În plus, cred că noi suferim şi de un mod simplist de a vedea lucrurile, consecinţă a mai multor decenii de „materialism-dialectic". Nu mai este vorba de 2% din impozit, bănuţul ideal al văduvei sau moneda de 50 de bani strînsă în batista bătrînilor de la ţară. Max Weber, părintele fondator al sociologiei religiilor, a acordat un loc central, în scrierile sale, raportului dintre „bunurile de salvare" *(Heilsgut*-ul german sau *biens de salut* franţuzesc), pe care credincioşii le oferă bisericilor de care aparţin şi, atenţie, consecinţelor sociale ale acestui act. Există un „comerţ simbolic" între lumea de aici şi cea de dincolo, ne spune Weber, donaţiile în bani sau alte bunuri simbolice (alimente, tămîie şi aromate, lumînări) făcînd parte din acesta, pe lîngă rugăciuni sau alte forme de devoţiune spirituală. Oamenii nu donează Bisericii în sine, ci Absolutului pe care îl reprezintă aici, în lumea noastră. Promisiunea că prin slujitorii săi (pe care Weber îi califică drept „virtuozi ai sacrului") ea poate administra (atenţie, nu „garanta") mai eficient mîntuirea. Ceea ce-l preocupă, însă, pe marele sociolog german sînt *structurile sociale* de care sînt legate aceste bunuri, evoluţia lor. Faptul că acum redirecţionăm 2% din impozitul pe venit (uneori virtual, pe Internet) către biserici arată tocmai acea evoluţie de care vorbea Weber.

Eu o percep mai degrabă ca pe una secularizantă, o raţionalizare a gestului. Massmedia nu vrea (sau nu poate) accepta astfel de explicaţii raţionale, iar Biserica interpretează totul în cheie teologică – o teologie a darului, care nu prea mai prinde la omul modern.

Care e circuitul banilor în biserică? Enoriaşul, oricît ar fi de amărît, pînă la urmă îi dă.

Grea întrebare, nu pot să răspund decît fragmentar. Astfel, mulţi dintre noi avem în faţa ochilor butoiaşul metalic închis cu lacăt în care se află reţeta financiară a pelerinajelor de la Iaşi, Bucureşti etc.

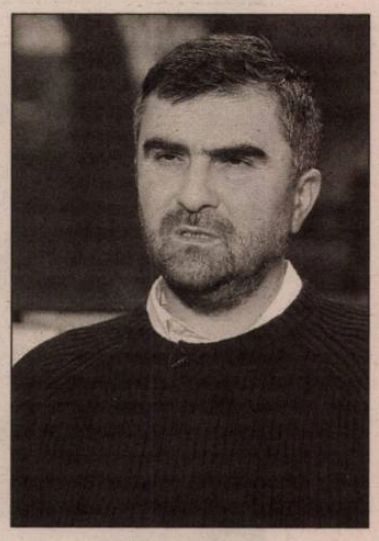

„Nu iubim oamenii atît pentru binele pe care ni l-au făcut ei, cît mai degrabă pentru binele pe care l-am făcut noi lor."
TOLSTOI

Obiectul este păzit străşnic de un preot sau călugăr şi vînat la fel de ochiul camerelor de filmat al televiziunilor dornice de emoţie şi senzaţional. Dar cine poate şti, în afara autorităţilor religioase locale, cîţi bani sînt acolo? Oficial, ni se spune că vor avea ca destinaţie opera filantropică, construcţia, dotarea a noi locaşuri de cult etc. Dar noi nu dispunem de o monografie (cercetare de teren) amănunţită a unei parohii ortodoxe, pentru a putea surprinde cu acurateţe adevăratul său mecanism de funcţionare, inclusiv circuitul banilor, şi nu doar cel din celebra „cutie a milei". Dar care preot ar accepta oare un asemenea studiu şi s-ar lăsa studiat?

În sfîrşit, să nu uităm că Bisericile (ortodoxă, catolică, protestantă) sînt de fapt nişte megaorganizaţii, înalt ierarhizate, cu reguli stricte de funcţionare. Logica secretului, inclusiv cel financiar, le asigură coeziunea şi buna derulare a operaţiunilor. Exagerez voit, lansînd o întrebare deschisă: într-o mare companie multinaţională de telefonie mobilă, putem afla din exterior care este, cu adevărat, „circuitul banilor"?

Se tot vorbeşte de faptul că nu se impozitează nici un fel de contribuţie a credincioşilor. Sînt banii bisericeşti altfel?

Nu sînt în măsură să răspund la această întrebare. Un finanţist, cu date şi studii de caz concrete, ar putea furniza un răspuns, dacă nu complet, cel puţin folositor. Nu, banii în sine nu sînt altfel. Altfel este natura relaţiilor dintre Biserică şi Stat în lumea ortodoxă, unde încă funcţionează o „simfonie" (ce-i drept, imperfectă) a relaţiilor dintre cele două entităţi. Alegerile recent încheiate au fost o probă în acest sens, de „simfonie" în sensul serviciilor reciproc avantajoase, destinate supravieţuirii pe termen lung.

O altă discuţie, cu care am intrat deja pe tărîmul delicat al teologiei politice şi sociale.

„Mă simt parte a unui val de schimbare"

interviu cu Genoveva HOSSU

La un Cerc independent de Donatori din Cluj, un grup informal de filantropi format în 2013, ***Genoveva Hossu*** *caută cauze care au impact semnificativ în comunitate şi le finanţează, în loc să aştepte să i se ceară sprijin. Membrii propun periodic cercului trei cauze şi apoi îşi conving prietenii să doneze alături de ei. După mai mult de zece ani de filantropie, Genoveva consideră că aceasta este cea mai bună soluţie pentru a găsi cauzele cele mai de încredere, care te fac să te simţi util, şi pentru a avea control asupra gestului de a dona.*

Ne imaginăm, de obicei, că traseul e aşa: cineva îţi cere bani pentru ceva şi, dacă poţi să-l ajuţi, îi dai. Cum se întîmplă lucrurile la noi, unde nu există neapărat o cultură a filantropiei?

În România, oamenii nu sînt obişnuiţi să facă acte de caritate, pentru că, pe de o parte, se aşteaptă să primească, în schimb, anumite facilităţi, din partea statului, spre exemplu, iar, pe de altă parte, pentru simplul fapt că nu există o mentalitate a românilor în acest sens. În general, românii fac acte de caritate fie în preajma sărbătorilor, fie cînd e vorba de un caz grav, mediatizat; însă, cred că, odată cu dezvoltarea reţelelor de socializare, şi în România, oamenii au început să se mobilizeze mai uşor şi să susţină diverse cazuri sociale. Totuşi, numărul celor care fac acte de donaţie din proprie iniţiativă, fără să aştepte nici un beneficiu în schimb, rămîne redus. Dar să nu ne pierdem speranţa!

Se poate învăţa să fii implicat şi din ce ai să-i ajuţi şi pe alţii?

Personal, cred în puterea exemplului. Aşa cum eu am învăţat de la mama mea că, doar oferind, îi pot determina pe cei din jurul meu să fie şi ei generoşi cu cei nevoiaşi, la rîndul meu am încercat să le induc aceleaşi principii copiilor mei şi să îi fac să înţeleagă că, în viaţă, există valori mai importante decît cele materiale, de care trebuie să ţinem cont pentru a avea o existenţă cu adevărat împlinită. De aceea, multe dintre donaţiile mele s-au îndreptat spre proiectele demarate de şcoala la care cei doi copii ai mei studiază, Transylvania College, pentru a le arăta tuturor copiilor de aici că nu sîntem singuri, că sîntem acolo pentru ei şi îi susţinem în dezvoltarea lor.

Cît de important e gestul de a dona?

Pe lîngă importanţa evidentă pe care actul de donaţie îl are pentru beneficiarul donaţiei, cred că la fel de important este şi sentimentul pe care acest gest îl generează în persoana care face donaţia. În cazul meu, spre exemplu, una dintre cele mai mari satisfacţii este aceea că nu m-am oprit după primul act de donaţie considerabil. Am continuat să descopăr care sînt necesităţile oamenilor din jurul meu, să mă implic în proiecte sociale, să vorbesc despre ele şi să determin, în acest fel, şi alte persoane să le susţină. Toate acestea mă fac să mă simt parte a unui val de schimbare care, sper eu, nu va putea fi nicicum oprit.

interviuri realizate de
Ana Maria SANDU

Ioana TAMAŞ

Sponsorizarea în cultură

un drum cu sens unic

„Dacă numele unei companii se asociază unui program cultural, afacerea va beneficia la rîndul său de prestigiul şi publicitatea acestuia.“

VICTORIA ALEXANDER, ROSANNE MARTORELLA

Dacă ar fi să asociez sponsorizării culturale un slogan la fel de „cultural“, mă gîndesc la titlul spectacolului montat de Ana Mărgineanu la Teatrul Foarte Mic, în 2004, *8PT N9UA, 89... Fierbinte după '89*. După căderea Zidului Berlinului, zona artelor a dorit să adopte cît mai curînd modele de funcţionare vestice, cît mai vestice, să se scuture de hainele grele şi compromise ale aparatului de stat şi să îmbrace vălul seducător al liberalismului american. A fost o reacţie imediată în România şi în întreg fostul bloc sovietic. America oferea mirajul finanţării abundente a artelor, de către companii private, şi părea soluţia ideală pentru degrevarea statului de cheltuieli pe care, în anumite cazuri, nu le mai putea susţine. În realitate, a fost o mare dezamăgire. Cuvîntul „sponsorizare“ nici măcar nu exista în vocabularul ante-1989. A fost o împrumutare grăbită şi mimetică din partea unor societăţi fără nici un fel de experienţă în domeniu, fără bază teoretică, fără economie care să susţină practicile de sponsorizare, şi cu foarte tinere ministere ale culturii lipsite de o reprezentare clară a fenomenului. Chiar şi cînd s-a decis înfiinţarea de organisme de tip *arm's length* (cum este Administraţia Fondului Cultural Naţional, acum în pericol de a-şi stopa funcţionarea), în subsidiar a existat speranţa că acestea vor atrage fonduri private.

„Sponsorizarea nu este o donaţie, este o afacere. Trebuie să funcţioneze atît pentru business, cît şi pentru noi.“ (Sandy Nairne)

Aşa cum remarca şi Péter Inkei în studiul dedicat finanţării private a culturii în Europa (2001), prima confuzie rezidă, la nivel terminologic, între sponsorizare, mecenat şi donaţie. În România, diferenţa dintre cele trei este statuată prin Legea Sponsorizării (sponsorizarea şi mecenatul) şi Codul Civil (donaţia). Pe scurt, în cazul sponsorizării este vorba despre o tranzacţie mutual benefică între două entităţi: sponsorul care plăteşte o anumită sumă pentru servicii puse la dispoziţie de către organizaţia de cultură. Mecenatul şi donaţia, dimpotrivă, se încadrează în categoria filantropiei, deoarece finanţatorul nu solicită nimic în schimbul implicării sale financiare.

Sponsorizarea se poate rezuma ca un act de vînzare a unei proprietăţi, deţinute de organizaţia de cultură, către compania compatibilă cu profilul său şi interesată de oferta propusă. Raţiunile întotdeauna vor gravita în jurul *comunicării de brand* şi a *consolidării business-ului*.

„Sponsorizarea este sectorul cu cea mai rapidă creştere în comunicarea de marketing.“ (Carl Sylvestre, Luiz Moutinho)

Sponsorizarea culturală stă în mîna a două departamente din cadrul unei companii: Marketing / PR sau CSR. E obligatoriu ca solicitantul unei sponsorizări să cunoască exact ariile de interes ale organizaţiei, structura organizaţională, proiecte sponsorizate în trecut, metodologia de alocare a sponsorizărilor ş.a.m.d. În funcţie de toate aceste variabile va decide unde să direcţioneze oferta.

Spaţiul cel mai dezvoltat în practica sponsorizării rămîne, în mod cert, cel noneuropean: Statele Unite ale Americii, Canada, Australia şi Noua Zeelandă (Asia ne rămîne inaccesibilă prin limbă). De acolo provin cele mai multe exemple de bune practici, studii, referinţe teoretice şi trenduri: redresarea industriei sponsorizării după criza economică, stabilizarea sectorului financiar-bancar ca principal sponsor al artelor sau

© D. Stanciu

„Trebuie să faci binele pentru binele însuşi, iar nu pentru zgomot în lume.“

A. DE VIGNY

„Binele pe care-l faci, scrie-l pe nisip; ceea ce primeşti, scrie pe lespede de marmură.“

GOETHE

creşterea importanţei festivalurilor în atragerea sponsorizărilor. Tot cercetările din străinătate oferă instrumentele retorice şi indicatorii de evaluare ai sponsorizării pentru practicienii din ţări mai puţin emancipate în această specializare: ştim deja că sponsorizarea evenimentelor culturale influenţează percepţia asupra brandului şi intenţia de cumpărare, că nedefinirea şi neimplementarea responsabilă a sponsorizării poate dăuna companiei şi organizaţiei culturale deopotrivă, că indicatori de măsurare permit o evalure obiectivă a ROI *(return of investment)* şi ROO *(return on objectives)* în cazul sponsorizării artelor ş.a.m.d.

„Pînă cînd factorii decidenţi şi elitele culturale nu se conving de meritele contribuţiei private la cultură, nu vor fi posibile progrese semnificative în această arie. Un obiectiv important este acela de a dezvolta consens în jurul suportului privat transformîndu-l într-un obiectiv de politică culturală.“ (Péter Inkei)

Pe 13 noiembrie 1986, în Europa a fost adoptată Rezoluţia Miniştrilor Culturii privind sponsorizarea activităţii culturale de către sectorul business. În consecinţă, în 1991 s-a înfiinţat CEREC (European Comitee for Business, Arts and Culture), sub protecţia Comisiei Europene, care coagula agenţii naţionale cu misiunea de a promova sponsorizarea în rîndul corporaţiilor. Era un prim pas spre o politică culturală în acest sens. Parcursul CEREC nu a fost deloc simplu, iar în prezent pare să nici nu mai funcţioneze. Anumite ţări, în schimb, îşi asumă sponsorizarea culturală pe cont propriu: Marea Britanie a declarat în 2013 că se va concentra să diversifice sursele de finanţare ale artelor pentru că sprijinul privat a devenit vital, Italia restaurează patrimoniul cultural cu ajutorul companiilor private, iar în Germania funcţionează Causales – Cultural Marketing and Sponsorship, încă din 2003.

„Interesul crescut pentru sponsorizarea artelor are un potenţial uriaş pentru business şi arte, deopotrivă. Aceste activităţi pot schimba brandingul sponsorizării artelor de la un simbol al prestigiului şi bogăţiei la un instrument promoţional legitim, cu obiective de business solide şi cuantificabile pentru compania potrivită.“ (Carl Sylvestre, Luiz Moutinho)

România are o lege a sponsorizării, e drept, însă percepută ca nestimulativă pentru mediul de afaceri.

În anii 2000, România a cunoscut o revigorare a domeniului cultural, graţie apariţiei unei noi generaţii de artişti şi profesionişti. Acest fenomen s-a reflectat inclusiv asupra practicii sponsorizării, căreia i-au fost dedicate cîteva studii (Olea, Creţescu, 2004; Niţulescu, 2004; Centrul de Studii şi Cercetări în Domeniul Culturii, 2004, 2010). Cel mai solid dintre acestea, cel al organizaţiei Add Business Chance On Art, puncta echidistant cîteva aspecte nu neapărat flatante: majoritatea programelor de sponsorizare erau percepute ca superficiale sau punctuale (nu bazate pe o strategie pe termen lung); managerii români aveau o atitudine reticentă sau rezervată faţă de sponsorizare; organizaţiile culturale nu stăpîneau domeniul şi, de cele mai multe ori, companiile nu înţelegeau domeniul cultural şi sfîrşeau prin a finanţa proiecte nereprezentative.

„Filozofia din spatele acestui lucru este că statul trebuie să predea cît mai mult din responsabilitatea sa sectorului secundar şi terţiar (adică pieţei şi societăţii civile), mai ales în sectorul cultural. «Parteneriatul» este un cuvînt-cheie pentru timpurile noastre, iar sponsorizarea este o căutare constantă de noi parteneriate.“ (Péter Inkei)

Experienţa anilor 2014 ne demonstrează că realitatea prezentă nu diferă cu mult mai mult de cea a începutului anilor 2000 şi că datele cercetării add rămîn, în mare parte, valabile. Parteneriat pentru arte funcţionează astăzi în Bucureşti ca birou de consultanţă în management şi sponsorizare culturală, într-o piaţă rarefiată şi dificil de coagulat. Dintr-un studiu recent al Ernst &Young şi Hospice Casa Speranţei, aflăm că doar 6% din sponsorizările încheiate în anul 2013 au mers către arte.

Fără să ne fi propus în mod explicit, prin Parteneriat pentru arte continuăm într-un fel iniţiativele anilor 2000, pe ape la fel de agitate. A rămas încă mult de construit la nivelul fiecărui stakeholder: sectorul privat al culturii, reprezentat de organizaţii independente (ONGuri/SRLuri), sectorul public prin instituţiile publice de cultură (inclusiv autorităţi publice la nivel de politică culturală) şi sectorul business. Pentru o dezvoltare organică ne e clar deja că e nevoie de bugetare distinctă a sponsorizării, de consultanţă de specialitate în definirea strategiilor de business prin intermediul ar-

Cuvîntul „sponsorizare“ nici măcar nu exista în vocabularul ante-1989.

telor, de advocacy pentru stimularea mediului de afaceri să investească în cultură, de studii şi formare profesională, inclusiv de know-how în conturarea programelor şi a proiectelor culturale, pretabile pentru un asemenea demers. În lipsa acestor paşi, nu vom face decît să stagnăm şi să ne depărtăm şi mai mult de tendinţele internaţionale în finanţarea culturii. Sponsorizarea artelor se prezintă, în acest moment, ca un drum cu sens unic, pe care cine nu se încadrează rătăceşte în detrimentul său, revenind mereu şi mereu în acelaşi punct.

***Ioana Tamaş** este specialist în management şi politici culturale. Membru fondator al asociaţiei MetruCub – resurse pentru cultură (www.m3culture.ro) şi antreprenor cultural în cadrul Parteneriat pentru arte.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Tabloidele în viaţa copiilor

Unde sînt instituţiile statului care protejează copiii?

Un caz pe cît de simplu, pe atît de dramatic: o femeie se decide să ia în custodie un copil abandonat într-un orfelinat. Ştie că nu îl poate adopta definitiv, fiindcă mama biologică nu a fost „decăzută din drepturi". Alege, totuşi, varianta cea mai grea, aceea de a-i oferi fetiţei un timp de bucurie fără griji, de protecţie fără nesiguranţă, de îngrijire fără spaima zilei de mîine, în ciuda faptului că toată viaţa lor împreună a stat sub semnul grijilor, nesiguranţei şi spaimei: mama biologică se putea întoarce oricînd să îşi revendice titlul de părinte.

Lucru care se şi întîmplă: mama biologică reapare în viaţa copilului. Şi, în scurt timp, devine vedetă pe toate posturile de televiziune şi pe toate primele pagini ale ziarelor de mai mult sau mai puţin scandal. Stimulată de camerele de luat vederi, îşi intră în rolul nu de mamă, ci de „om de afaceri": ştie ce vor televiziunile şi moderatorii talk-show-urilor de duzină, ştie ce vor telespectatorii lor şi ai ei, ştie ce vor reporterii instruiţi în bordelurile mass-mediei, şi le oferă totul ca la carte, în speranţa că va putea smulge cît mai mulţi bani: scandal, detalii respingătoare din casa şi concubinajele ei, lacrimi de tabloid.

Ar fi de pus, cred, două întrebări:

1. Cît de jos poate merge presa, din dorinţa de a avea rating, bani mulţi, scandaluri abjecte? De săptămîni întregi se plimbă pe la televizor tot felul de neica nimeni, artişti de duzină, avocaţi mizeri, psihologi patetici, medici famelici, dame de companie care mărunţesc, fără pic de compasiune, viaţa încă nealcătuită a unui copil, şi îi distrug, prin comentariile lor, orice şansă la demnitate şi viaţă privată. Pe ecranele milioanelor de televizoare, fetiţa îşi vede disecată biografia, cu tot ce poate fi mai sordid şi mai de compătimit: amantîlcurile mamei biologice, faptele ei penale, dughenele insalubre în care aceasta joacă dramoleta reunirii cu cea căreia i-a dat viaţă, potenţialii taţi sau potenţialele locuri în care a fost concepută (tiruri sau ghetouri din străinătate) etc. Sub pretextul „jurnalismului de investigaţie", ziariştii de noapte şi de scandal mestecă hulpav şi dizgraţios toate detaliile din vieţilor celor implicaţi în acest caz: mamă „adoptivă", copil, mamă biologică.

2. Unde sînt instituţiile statului care protejează copiii, demnitatea, viaţa privată? Ce face sau ce ar trebui să facă Direcţia pentru Protecţia Copilului atunci cînd vede cum o mamă, într-o complicitate lucrativă cu presa, abuzează de un copil? N-ar trebui să existe undeva o lege care să interzică orice apariţie publică a părintelui, de natură să aibă efecte negative asupra minorului avut, aşa-zicînd, în grijă? Ce face sau ce ar trebui să facă CNA-ul atunci cînd drepturile unui cetăţean pe care îl deserveşte, fie el şi minor, sînt încălcate? Eu cred că, aşa cum există o lege a acestei instituţii care protejează copiii de limbaje suburbane sau de imagini pornografice, la fel ar trebui să existe o lege care să protejeze viaţa copilului de tentaţia mass-mediei de a o expune trivial, spre deliciul adulţilor.

Ambele instituţii tac, cu legea şi puterea de a schimba ceva, în mînă. Ştiu, o mamă biologică are dreptul să decidă asupra biografiei propriului copil, iar jurnaliştii au dreptul la libera exprimare. Dar cînd drepturile lor transformă într-un iad viaţa unui copil, atunci somnolenţa celor care fac legi şi care sînt desemnaţi să le apere este una criminală.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

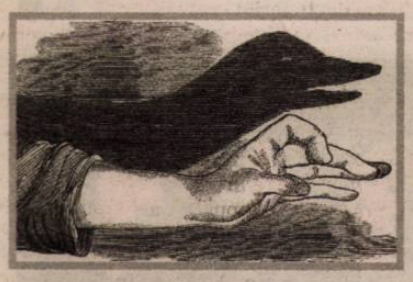

Iaromira POPOVICI

bazar

Viaţa ca-n filmele de Crăciun

În fiecare an, între 5 şi 31 decembrie, nu rezist să nu mă uit, iarăşi şi iarăşi, la aceleaşi (deşi, uneori, altele...) filme de Crăciun. Majoritatea (cu foarte mici excepţii, ca-n cazul lui *It's a Wonderful Life* – Frank Capra, 1947) sînt de serie B, sau chiar C, şi nu prea aduc nimic nou. Ci pun în scenă, cu mici variaţiuni, aceeaşi şi aceeaşi trăire.

Din nefericire pentru mine, tocmai trăirea pe care o caut – nu doar de Crăciun, ci şi, de multe ori, în restul anului. Pînă la urmă, una evident creştină, de întrajutorare a aproapelui, ce presupune altruism, capacitatea de a iubi şi ierta necondiţionat, şi de a crede în miraculos. O versiune a sacrului în variantă consumistă, idilică, mult mai uşor de dus pentru „cetăţenii" zilelor noastre, nu destul de iniţiaţi într-ale practicii religioase.

Ce se întîmplă, de fapt, în filmele de Crăciun? Modelul dickensian rămîne schema de bază: un Scrooge, masculin ori feminin, se îndoieşte de simbolul şi puterea sărbătorii, şi de rolul ei în viaţa sa. Numai miraculosul, disponibil şi pentru muritorii de rînd, explicit doar în Ajunul Crăciunului, îi poate revela adevăratul sens al existenţei şi, pînă la urmă, bucuria ei.

Miraculosul bun sau rău. În cazul lui Scrooge, cel de tip sperietoare funcţionează mai abitir, marşează pe neplăcuta latură umană care reacţionează la frică: Scrooge îşi revizuieşte atitudinea mai ales după ce vede, în perspectivă, propria înmormîntare. La fel cum lui George Bailey, eroul din *It's a Wonderful Life*, i se pune în scenă cum ar fi fost viaţa pentru cei dragi lui dacă el nu ar fi existat. Sau în *One Magic Christmas* (Phillip Borsos, 1985), variantei feminine de Scrooge, foarte *eighties*, întrupată de Mary Steenburgen, i se arată cum i-ar fi viaţa de care era foarte nemulţumită, dacă ar fi fost mai rea, chiar tragică.

Miraculosul bun poate apărea sub forma unui personaj fantastic, Moş Crăciun însuşi, un înger sau un înlocuitor mai... pămîntean al lui; ori drept coincidenţă, evident aparentă. În *Mrs Miracle* (Michael Scott, 2009), în viaţa unui tată cu doi copii pe care nu-i mai putea stăpîni apare o Mary Poppins mai în vîrstă, menajera-dădacă-bunicuţă ideală, de fapt un soi de înger-vrăjitoare-bună care *„makes things happen"* în familia respectivă. Principala acţiune a unor asemenea personaje miraculaose, eficiente şi uşor comice, este tocmai „să lase lucrurile să se întîmple", impulsionîndu-le doar pe ici, pe colo...

În *A Season for Miracles* (Michael Pressman, 1999), Emily, mătuşa şi singura responsabilă de soarta celor doi copii ai surorii sale narcomane, găseşte, atunci cînd ajunge la capătul banilor şi al speranţelor, o casă părăsită în care să se adăpostească, care-i oferă şi o nouă identitate. Aparent o coincidenţă, de fapt e ajutată tot de un personaj miraculos, care ia chipul insignifiant al unei chelneriţe.

De multe ori, personajele ajutătoare sînt membri marginali, puţin vizibili, ai comunităţii. De altfel, şi micul derizoriu pitoresc şi fermecător e admis în filmele de Crăciun. El înlocuieşte, de multe ori, perfectul strălucitor din unele producţii mai vechi: imperfectul şi neconvenţionalul acreditează mai curînd miracolele pe cale de înfăptuire, transformările personajelor... În *Expecting Mary* (Dan Gordon, 2010), Mary, eroina cu nume predestinat, nimereşte într-un soi de paradis de carton, kitsch, al vedetelor fanate, de showbiz la limită cu pornografia. Darnella, personajul care mi-a schimbat percepţia strict Sue Ellen-iană a Lindei Gray, e un soi de Bubulina, umanizată de sentimentul maternităţii ratate: ea o salvează şi o repune pe linia de plutire pe adolescenta gravidă şi rătăcită...

De altfel, ratările sînt permise în filmele de Crăciun. Dacă personajul dovedeşte o doză de umanitate şi, mai ales, de altruism, vizibilitatea lui socială, afirmarea profesională nu prea mai fac multe parale... Asta, şi tolerarea ciudăţeniilor, a schimbările miraculoase, şi sentimentul că nimic nu e imposibil, precum şi o duioşie aproape generalizată faţă de oricine, toate astea fac mult mai frumoasă şi mai suportabilă viaţa din filmele de Crăciun... E drept că doar pe termen scurt (din fericire, pentru excesul – ce ar putea deveni, în timp, sufocant – de idilism...).

Selma IUSUF

legende urbane

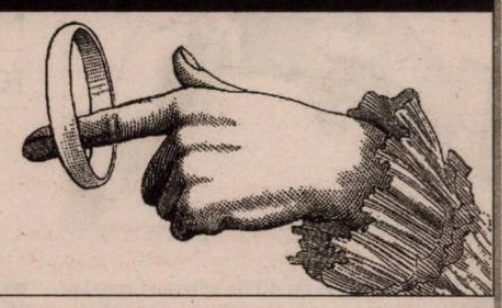

Grătarul de iarnă

Văd de ceva vreme la televizor o reclamă care mă lasă cu o senzaţie amestecată de foame şi poftă: dintr-un borcan izbucnesc şuvoaie violente de muştar galben care se îngemănează, la mijlocul saltului, cu un snop rumen de cîrnaţi şi mici de-ai noştri, românesti. Numele muştarului sună a ceva substanţă industrială, a adeziv de parchet, dar, n-are a face, în cazul meu e capabil să mă facă să ies din casă şi să caut nişte mici.

Neţărmurita mea dragoste pentru tocătura românească nu pare a fi însă atît de puternică într-un singur caz. Acela al făcutului unui grătar afară, iarna. Am participat la cîteva ieşiri din astea şi, din absolut toate, am ieşit mahmură, semidegerată şi mai degrabă flămîndă.

Un grătar iarna presupune că tipii care se ocupă de el de obicei devin parcă mai responsabili, mai întreprinzători, mai iscuşiţi în a ciopli cu toporişca toate mărimile de surcele pentru foc. Aţi observat, bănuiesc, că în preajma unui foc şi a unui grătar cu cărnuri, se trezeşte în bărbaţi un soi de machism preistoric care-i face automat mari meşteri în învîrtitul cefelor, cu o mină profesionistă de supravieţuitor în sălbăticie. Legumele folosite ca garnitură rămîn a fi puse pe undeva pe la margini, acolo unde mai rămîne loc, sau de-a dreptul la final, cînd toată carnea e deja gata. De legume şi de salate se ocupă, de regulă, partea femeiască a adunării. Femeile nu au ce căuta lîngă grătar. E foarte bine că fac oale cu ciorbă şi cazane de tocăniţe, dar locul lor nu e în faţa unui grătar. Explicaţia antropologică pare destul de simplă şi-şi are originile în preistoria înfăţişată caricatural de bărboşi în animal-print care-şi aprovizionează familiile din peşteri cu ciozvîrte de mamuţi lînoşi.

Teoretic, toată treaba asta are un cap şi o coadă şi cîteva etape între. Se face, aşadar, jarul din cărbuni de la benzinărie, surcele şi bucăţele de hîrtie ca startere de foc. Lumea e încotoşmănată pe afară şi trage de regulă la nişte ţuici turnate din bidoane de Cola din plastic. Ţuica e lăudată de aducător ca fiind naturală, din prune/mere/caise, şi dă nişte dureri înfiorătoare de cap a doua zi. Lumea bea şi se învîrte în jurul focului care începe să trosnească. Masculul alfa îl mai împunge din cînd în cînd cu un lemn ţinut strîns cu mîini rebegite şi roşii de frig. Între timp, se aduc cărnurile care urmează a fi puse la fript. Fiecare a contribuit cu cîte ceva. S-au strîns mii de mici („las să fie, decît mai puţini...") şi mormane de fleici, cefe de porc, bucăţi de pui şi cîrnaţi din aceia subţiri, rulaţi ca un colac de sfoară. Lasoul ăsta încolăcit de carne se prinde expert cu nişte ţepuşe lungi de lemn şi aşa se frige. Ca să ştiţi. Tot cărnetul strîns acolo ar hrăni un oraş mic. Carnea se frige într-o ordine anume – bucăţile cu gust pregnant (micii mei, de pildă) sînt lăsate la urmă. Lumea bea, fumează, vorbeşte şi tropăie de frig pe lîngă foc. Se aduc tot felul de recipiente în care e pusă carnea pe măsură ce se face. Ne e foarte foame, dar aşteptăm să se facă tot. Şi bem. Ţuica puturoasă alunecă precum uleiul cel mai fin. Grataragiul e alimentat cu diverse. I se deschid berile, i se aduce pachetul de ţigări. E un rock-star. Nevastă-sa vrea să-i mai aducă o vestă că e frig, dar el e sălbatic, curajos, important şi face de mîncare pentru toată lumea – nu vrea.

Spre final, mai rămîn pe lîngă el, afară, o mînă de fumători. Restul populaţiei s-a retras înăuntru, la căldură. Carnea soseşte semisleită în oale şi ulcele reci. Se mănîncă mai puţin de jumătate din mormanul de cărnet. Se bucură, a doua zi, cîinii din împrejurimi şi cei cărora le place un mic dejun cu mici reîncălziţi (mă număr printre ei). Tipul care s-a ocupat de grătar cade ca un erou la datorie. E privit cu admiraţie, de restul lumii. A doua zi, dincolo de sendvişuri cu ceafă de porc, lumea caută cu ochii tulburi cîte un nurofen. Ţuica aia naturală de casă şi-a făcut treaba. Încă un grătar reuşit!

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

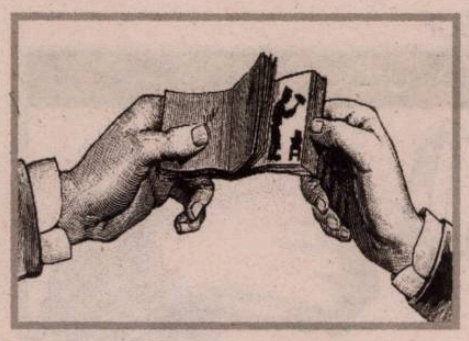

Marius CHIVU

feedbook

Big in Bulgaria

– No Passport Required –

Nu mai puţin de 40 de scriitori români au fost traduşi în ultimii ani în limba bulgară – de la Lucian Blaga şi Mircea Eliade, pînă la Vasile Ernu şi Lucian Boia – unii dintre aceştia, precum Lucian Dan Teodorovici, Dan Lungu, Mircea Cărtărescu, Matei Vişniec sau Gabriela Adameşteanu, chiar cu mai multe titluri. Scriitori buni şi mai puţin buni (Răzvan Rădulescu, dar şi Doina Ruşti; Nichita Stănescu, dar şi Grigore Vieru); autori clasici şi contemporani din mai multe generaţii; roman, proză scurtă, poezie, eseu, teatru; cărţi individuale şi antologii; unele cărţi, precum primele două volume ale trilogiei *Orbitor,* aflîndu-se deja la ediţia a doua. Cîţi scriitori bulgari s-au tradus în româneşte în ultimii ani? Doi, fiecare cu cîte o singură carte: Gheorghi Gospodinov *(Un roman natural,* traducere de Cătălina Puiu, Editura Cartier, 2011) şi Emil Andreev *(Rîul de sticlă,* traducere de Mariana Mangiulea, 2011, Editura Humanitas). (Mai este o traducere, dar din 1999, a povestitorului Boian Biolcev, apărută la o editură care a dispărut între timp.)

De ce literatura română este bine tradusă şi reprezentată dincolo de Dunăre, iar noi nu ştim nimic despre literatura bulgară? Pentru că noi am avut un Institut Cultural Român care a sprijinit traducerile, un institut eficient, pe care incompetentul şi coruptul primministru Victor Ponta l-a distrus între timp.

Aceasta fiind situaţia traducerilor, faptul că România a fost invitată de onoare la Tîrgul Internaţional de Carte de la Sofia, desfăşurat săptămîna trecută între 9-14 decembrie, a venit ca un fapt firesc. Desfăşurat în incinta Palatului Naţional al Culturii (clădire imensă, cu o arhitectură comunistă, dar care, pe dinafară, poate fi luată la fel de bine drept un mall), sub patronajul Asociaţiei Editorilor Bulgari, Tîrgul de Carte de la Sofia a debutat în 1968, expune anual titlurile a peste 120 de edituri naţionale şi străine, şi a găzduit, de-a lungul celor şase zile, peste 20.000 de vizitatori – la deschiderea oficială a tîrgului, marţi, 9 decembrie, a participat chiar Rosen Plevnelie, preşedintele Bulgariei.

În acest an, standul României, catalogul autorilor şi manifestările din cadrul tîrgului au fost opera Ministerului Culturii şi trebuie să spun că totul a decurs ireproşabil. Standul, de departe cel mai mare şi mai elegant din tot tîrgul, a avut un concept ecologic: logo-ul înfăţişa un copac crescut din paginile unei cărţi (sub care era scris tag-line-ul *„Romanian Literature. No Passport Required"),* iar stativele de lemn pe care erau expuse cărţile autorilor români (inclusiv audiobook-uri), şi în original, şi în bulgară, figurau nişte copaci dispuşi pe toată suprafaţa standului. (Dintre cărţile lui Lucian Boia a fost ales pentru catalog eseul *Omul şi clima.)*

Selecţia autorilor a fost şi ea dincolo de orice reproş şi, din propria experienţă a participării la atîtea tîrguri de carte în ultimul deceniu, trebuie să spun că acest lucru este o raritate. Au fost invitaţi 13 scriitori, din mai multe generaţii literare, poeţi, prozatori, dramaturgi şi eseişti, deopotrivă traduşi şi încă netraduşi în bulgară: Mircea Cărtărescu, Matei Vişniec, Lucian Boia, Mircea Dinescu, Gabriela Adameşteanu, Petru Cimpoeşu, Ioan Groşan, Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici, Ioana Nicolaie, Simona Popescu, Claudiu Komartin, Adina Popescu şi, în chip de moderatori ai celor zece manifestări literare, Ovidiu Şimonca, redactor-şef al revistei *Observatorul Cultural,* şi subsemnatul. Scriitorii şi traducătorii bulgari invitaţi să participe la dezbaterile de la standul românesc au fost dramaturgul Zdrava Kamenova, istoricul Ivan Biliarski, prozatorii Milen Ruskov şi Gheorghi Gospodinov (cu prezenţa discretă din public a lui Emil Andreev), traducătorii Ivan Stankov şi Vasilka Alexova. Translaţia a fost asigurată de traducătorul şi jurnalistul Stilyan Deyanov, dar mai ales de traducătoarele Lora Nenkovska, cercetătoare şi lector de limba română, şi Vanina Bojikova, profesor asistent de limbă şi literatură română la Universitatea „St. Kliment Ochridski" din Sofia, prin al căror efort au apărut în bulgară mai toate cărţile româneşti din ultimii ani şi care s-au dovedit, de-a lungul tuturor manifestărilor din cele patru zile, nişte profesionişti adevăraţi, impecabili în a transpune deopotrivă în română şi bulgară intervenţiile scriitorilor.

Dincolo de dezbaterile literare (pe temele dramaturgiei, romanului, poeziei, literaturii pentru copii), întîlnirile cu editorii bulgari, lansările de carte şi lecturile publice – sîmbătă a avut loc o lectură de poezie cu Ioana Nicolaie, Simona Popescu, Claudiu Komartin, Matei Vişniec şi subsemnatul –, joi, în ziua deschiderii, a avut loc un concert de jazz prelungit, susţinut de Maria Răducanu şi Maxim Belciug, după care Mircea Dinescu a prezentat un show poetic şi, firește, gastronomic. Doar întîlnirea cu Mircea Cărtărescu a mai strîns atît de multă lume la standul României.

În sfîrşit, în seara de sîmbătă, la Teatrul Naţional „Ivan Vazov" s-a jucat spectacolul *Angajare de clovn* de Matei Vişniec, în traducerea lui Ognyan Stamboliev şi în regia lui Ivaylo Hristov.

Pe repede-înainte, aş vrea să trec în revistă cele cîteva lucruri absolut surprinzătoare despre literatura bulgară contemporană şi despre piaţa bulgară de carte, lucruri aflate de-a lungul celor cîteva dezbateri pe care le-am moderat, de la scriitori precum Zdrava Kamenova, Milen Ruskov (romancier laureat al Premiului Uniunii Europene pentru Literatură, premiu obţinut şi de Răzvan Rădulescu sau Ioana Pârvulescu) şi Gheorghi Gospodinov (scriitor invitat la FILIT anul acesta, autorul cărţii *Un roman natural,* publicat în 23 de limbi, şi al romanului *Fizica zăpezii,* care a cîştigat trei premii naţionale şi a fost finalist la premiile Strega Europeo şi Gregor von Rezzori în Italia, şi la premiile Haus der Kulturen der Welt şi Brücke Berlin Preis în Germania). În primul rînd, se pare că numărul librăriilor bulgare este copleşitor prin comparaţie cu cele de la noi: mai multe lanţuri naţionale deţin şi continuă să deschidă zeci de librării, numărul total ridicîndu-se la aproximativ 600, în condiţiile unei ţări mici, cu o populaţie de şapte milioane de oameni, dintre care mulţi sînt plecaţi la muncă în străinătate. Raportat la aceeaşi populaţie, numărul de romane publicate anual este de cîteva ori mai mare decît la noi, într-o ţară unde se scrie în continuare mai multă proză scurtă decît roman. Romanul se află însă într-o perioadă de înflorire, Gheorghi Gospodinov remarcînd faptul că în Bulgaria există deja scriitori comerciali care produc literatură de consum: „Există o foarte mare dorinţă de a se scrie roman, iar literatura pare să-şi fi recăpătat importanţa în aceşti ultimi ani. Literatura începe să devină o valoare."

Ca o concluzie, vecinii noştri de dincolo de Dunăre scriu o literatură cel puţin la fel de tradusă şi de premiată în Occident ca şi a noastră, au mai mulţi romancieri şi povestitori decît avem noi şi, cu toate astea, ei sînt cei care ne citesc.

PUBLICITATE

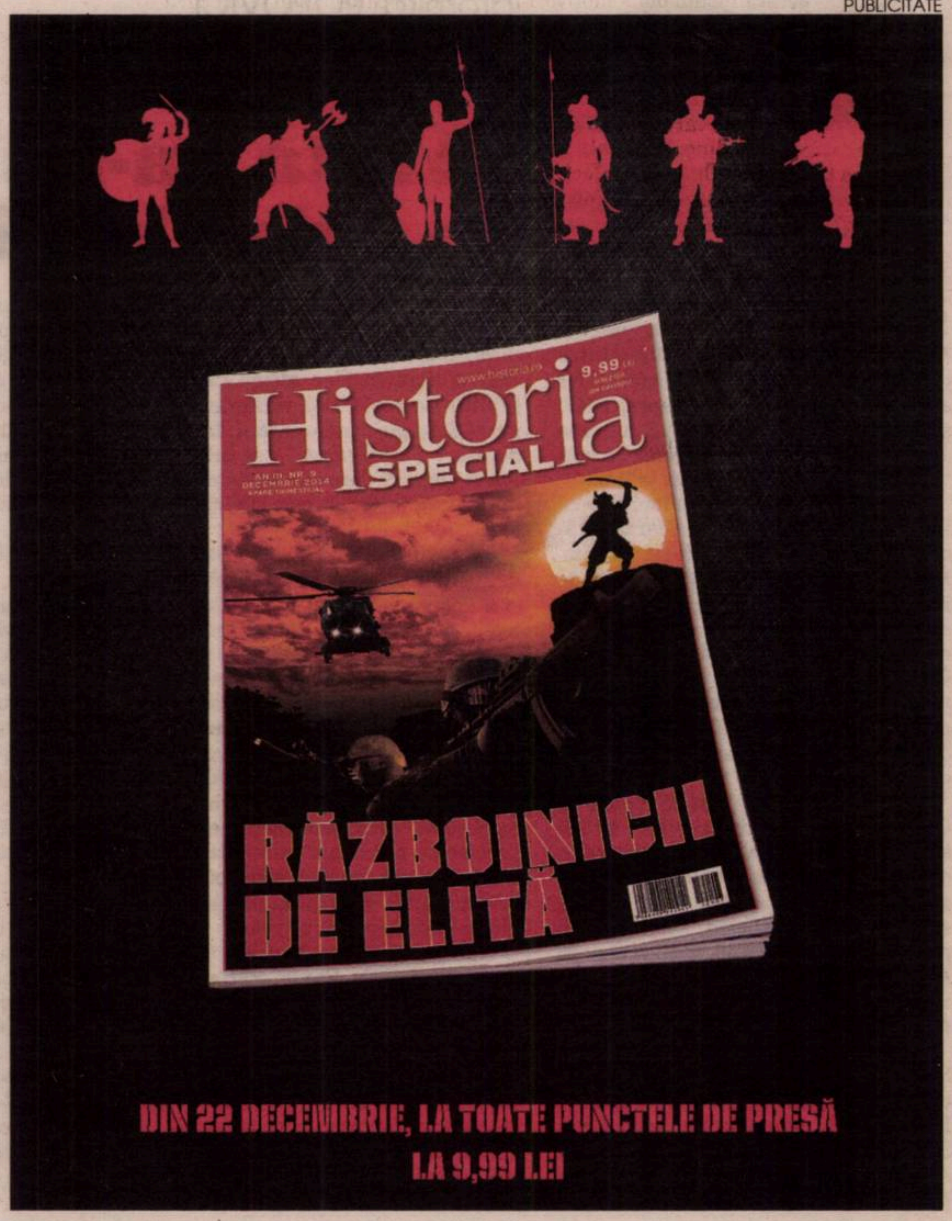

„Vînzarea etnicilor germani – o epopee a exodului“

– interviu cu regizorul Răzvan GEORGESCU –

În timpul Războiului Rece, România a vîndut Germaniei de Vest peste 250.000 de etnici germani. Exodul a fost negociat de mai multe părți, pe plan oficial, dar și pe filieră secretă, iar documentarul Pașaport de Germania *arată felul în care erau hotărîte destinele celor plecați.*

Cînd a început exportul populației germane din România către RFG?

Povestea e lungă, iar filmul încearcă, în 90 de minute, să afle motivele care au dus la dispariția unei culturi și unei tradiții germane, vechi de peste opt secole, de pe teritoriul României, practic într-o frîntură de secundă istorică, în numai 22 de ani. În 1939, trăiau peste 800.000 de germani în România. În 1965, mai existau în țară aproape 350.000 de germani. Astăzi mai sînt în jur de 38.000. Din rîndurile acestei comunități, risipite între timp – șvabii din Banat și sașii din Transilvania –, au ieșit, în ultimii cinci ani, doi laureați ai premiului Nobel și un președinte al României.

Episodul vînzării, respectiv al cumpărării germanilor din România, nu reprezintă decît punctul culminant al unui proces mult mai îndelungat de eroziune a încrederii germanilor într-un viitor bun în această țară. Dacă privim cu luciditate acest fenomen, sînt convins că putem învăța cîte ceva și despre noi. Faptul că emigrarea cea mai masivă a germanilor s-a petrecut contra cost, fără chitanțe, în urma unui acord secret și în plină perioadă de Război Rece (între anii 1968 și 1989), cînd Europa era secționată de o impenetrabilă Cortină de Fier, este o curiozitate unică a istoriei.

Ați fost direct implicat în fenomenul exodului; cum ați simțit dispariția prietenilor și a cunoștințelor?

Am făcut acest film din două motive: dintotdeauna m-au interesat acele momente în care tu, ca individ, pierzi aparent controlul asupra situației, cînd pare că nu mai ești stăpîn pe destinul tău, cînd riști să devii doar un pion într-un joc ale cărui reguli se stabilesc peste capul tău, dincolo de voința și posibilitatea ta de a le influența. Ce faci? După ce reguli te ghidezi? Așa s-a întîmplat în cazul *Decreteilor*, film pe care l-am produs și realizat împreună cu Florin Iepan, despre politicul care dădea buzna în viața ta intimă, obligîndu-te să faci cel puțin patru copii, și care îți interzicea contracepția și avortul.

La fel s-a întîmplat în cazul filmului *Testimonial*, în care o forță mai presus de tine – boala sau perspectiva morții iminente – îți impune anumite decizii, aparent fără drept de apel. Sau este posibil ca această confruntare să ducă la o exarcerbare a creativității? Cum reacționezi? Cum te salvezi?

Așa a fost și în cazul *Pașaportului de Germania*, cînd un sistem diabolic îți interzicea să călătorești, să decizi asupra locului în care vrei să trăiești și care făcea din tine un ostatic sau o marfă. Poți să îți controlezi soarta, într-un mediu care te controlează?

Într-un fel, aceste trei filme reprezintă trei ipostaze ale aceleiași dileme, în trei momente ale vieții: la început, la sfîrșit și pe parcurs.

Al doilea motiv pentru care am dorit să fac acest film a fost dorința de a înțelege ceea ce s-a întîmplat în tinerețea mea petrecută în multiculturalul Banat și cosmopolita Timișoara. Ca elev român la Liceul german „Nikolaus Lenau“, eram reprezentant al majorității populației, dar, în același timp, și un minoritar în mijlocul minorității *germane*. Am fost, într-un fel, beneficiarul politicii comuniste care a permis școli cu predare în limba germană. România a fost unica țară comunistă din Estul Europei care nu și-a expulzat germanii după Război și care a permis școli, teatre și presă în limba germană. Un lucru care i-a ajutat enorm pe etnicii germani să se integreze mai tîrziu, fără probleme, în Vest. Iar eu, trăind printre ei, am devenit martorul pe tușă al emigrării tuturor – dar absolut tuturor! – colegilor, prietenilor mei. Inclusiv a celei care avea să îmi devină soție, pe care aveam să o urmez în Germania și datorită căreia am ajuns și eu, românul neîntrebat și neprevenit, precum toți ceilalți, pe listele negociatorului Dr. Hüsch.

Plățile „la negru“

Prețul „de persoană“ se negocia la mai multe nivele; cum se stabileau criteriile după care se părăsea țara?

Pe parcursul anilor, între negociatorii germani și cei români s-au stabilit cîteva criterii de evaluare a „prețului“ unui om. Acesta depindea de calificarea persoanei. Deoarece negociatorii cădeau foarte greu de acord asupra echivalării pregătirii profesionale a oamenilor (era performanța unui tehnician român comparabilă cu cea a unui tehnician german, sau trebuia acesta încadrat în altă categorie, mai „ieftină“?) iar întîlnirile lor se întindeau pînă tîrziu, terminîndu-se adesea cu ceartă și vociferări virulente, s-a căzut de acord, în cele din urmă, asupra unui preț mediu și unic pe cap de german din România, indiferent de pregătirea profesională. Acesta a tot crescut de-a lungul anilor, ajungîndu-se în final la o sumă între 8000 și 11.000 de mărci. Dar pe lîngă aceste sume „oficiale“, au mai existat plățile „la negru“, din buzunarul nemților dornici de plecare, sau plăți efectuate unor intermediari care lucrau, la rîndul lor, cu Miliția sau cu Securitatea.

După declasificarea dosarelor, ați reușit să luați legătura cu oficialii din Vest amestecați în afacere?

Primul pas în analiza istorică a fenomenului plecării nemților din România a fost publicarea monografiei despre *Acțiunea Recuperarea* de către un grup de cercetători de la CNSAS, în 2011: *Securitatea și emigrarea germanilor din România* (1962-1989) de Florica Dobre, Florian Banu, Luminița Banu și Laura Stancu. Doar după această apariție editorială a fost posibilă desecretizarea unor documente în Germania și abordarea protagoniștilor principali ai acestui „acord confidențial“. O discuție cu fostul cancelar Helmut Kohl și cu negociatorul secret Dr. Heinz Günther Hüsch ne-a înlesnit accesul la protagoniștii germani.

Oficialitățile române au fost ușor de abordat?

Din păcate, foști miniștri de externe și ambasadori ai României la Bonn au declinat invitația noastră de a participa la acest documentar. Lista refuzurilor din partea unor protagoniști – atît germani, cît și români – pe care le-am încasat este foarte lungă și o depășește cu mult pe cea a celor care au acceptat și care apar, în cele din urmă, în film. În mod ciudat, cel mai greu a fost să găsim pe cineva dispus să vorbească despre cum a plătit la negru pentru un pașaport de Germania. Cred că aici mai planează un sentiment de vinovăție și teama sancțiunii comunității lor. Plătind „la negru“, ei luau locul altcuiva de pe listă, în condițiile în care contingentul plecărilor era limitat la 11.000 de persoane pe an.

Cine sînt personajele și cum le-ați găsit?

Filmul se desfășoară pe trei planuri care se întretaie. Pe de o parte, este planul „politicii mari“, al cancelarilor, președinților și miniștrilor care supervizau și avizau acțiunea din umbră, niciodată la vedere – este vorba aici de lumea unui Helmut Kohl, Helmut Schmidt, Willy Brandt, a lui Nicolae Ceaușescu, dar și a miniștrilor germani de interne și externe Hans Dietrich Genscher, Klaus Kinkel. Pe de altă parte, este filonul narativ al negociatorilor secreți, a celor care, direct și în taină, se tocmeau pe baza listelor, cu cei plecați din România, asupra prețurilor germanilor de aici. Este lumea avocatului Dr. Heinz Günther Hüsch, unic negociator al părții germane, timp de 22 de ani, sub patru cancelari și nouă guverne federale, și a omologilor săi români, mai numeroși în decursul timpului. Doar unul dintre aceștia a fost de acord să apară în film, dl Stelian Octavian Andronic. Gîndiți-vă că acești doi oameni au avut „la mînă“ destinele a peste 240.000 de oameni. Nu era vorba doar de liste cu nume și prețurile aferente, ei negociau destine.

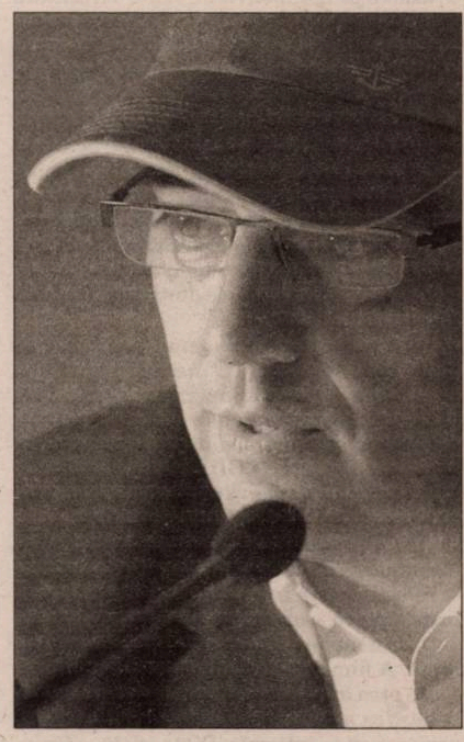

„Emigrarea în masă a populației de etnie germană a lăsat în urmă o durere fantomă.“

Însă planul care pe mine m-a interesat cel mai mult a fost cel al oamenilor care au făcut obiectul acestei tranzacții, planul poveștilor personale ale cîtorva germani care și-au părăsit „patria“, cum o numesc ei, în continuare. Neputînd să însoțesc filmic decît un număr limitat de persoane – în cele din urmă au fost cinci –, a fost deosebit de important ca poveștile lor să cuprindă cît mai multe elemente din această vastă epopee a exodului. Astfel, în biografia lui Hartwig Ochsenfeld, traducător din Timișoara stabilit la Frankfurt am Main, se comprimă atît universul claustrofobic al vieții în comunitatea șvăbească din Banat, dar și trecutul nazist al comunităților germane, povestea dezproprietăririi germanilor din România anului 1945, deportarea lor în Uniunea Sovietică începînd cu ianuarie 1945. El însuși s-a născut într-un lagăr, în estul Ucrainei. Dl Ochsenfeld este, totodată, unicul protagonist care, cu vervă și umor, descrie și mirajul pieței de consum din Germania anilor '70 și importanța acestui factor în decizia de a părăsi țara strămoșilor lor.

În biografia scriitorului Johann Lippet se condensează povestea deportărilor în Uniunea Sovietică, dar și capitolul urmăririi, de către Securitate, a scriitorilor de limbă germană din România anilor '80 (Johann Lippet este membru fondator al Aktionsgruppe Banat). Povestea lui Hansi Schmidt, vestitul handbalist din Banat care a făcut o carieră fulminantă la națională României și în Germania, cuprinde și istoria deportărilor șvabilor din Banat în cîmpia Bărăganului. Hansi Schmidt constituie și un precedent: deși a rămas în Germania după un turneu de handbal, statul german a plătit totuși retroactiv, și pentru el, statului român o sumă considerabilă de bani și a livrat un cabinet stomatologic. După „cazul“ Hansi Schmidt, Germania a plătit pentru toți germanii din România.

Speranța mea este ca din toate aceste elemente de puzzle, din aceste filoane narative să iasă o frescă cît de cît fidelă a ceea ce a constituit cel mai amplu transfer de populație, în timpul Războiului Rece, și o traumă colectivă pentru comunitățile germanilor din România.

Ce a însemnat, de fapt, acest troc?

Emigrarea în masă a populației de etnie germană a lăsat în urmă o durere fantomă, ca la o amputație. Este adevărat că durerea se resimte mai acut în Transilvania și în Banat, unde nemții erau vecinii noștri de secole, iar interacțiunea cu ei – o normalitate, spre deosebire de Muntenia sau Moldova, unde germanii erau mai degrabă o prezență exotică.

Eu cred că prezența germanilor sau măcar spiritul lor în anumite regiuni din România se resimte și astăzi. Ei sînt printre noi, chiar și prin absență. Liceele de limbă germană continuă să existe, fiind asaltate de elevi români. La Sibiu sau la Timișoara, românii continuă serbările germanilor, păstrează portul lor sau învață cîntecele și dansurile lor. Este un lucru formidabil care se întîmplă firesc. Nici un Institut Goethe nu ar reuși această performanță, oricît s-ar strădui.

Cum ați obținut finanțarea?

Subiectul filmului s-a pretat, de la bun început, la o coproducție româno-germană. Din fericire, acest lucru s-a întîmplat foarte repede. Pe partea română, filmul a fost coordonat și produs de Hi Film și HBO Europe, cu participarea TVR, la care s-a adăugat sprijinul programului Media al Uniunii Europene, al fondului cinematografic al landului Hessa și al unor televiziuni germane, precum MDR, RBB, ARD, HR.

Colaborarea cu echipa de la Hi Film, dar și cu Alexandru Solomon, care este nu numai un producător versat, dar și un foarte inspirat regizor, a fost una din cele mai bune experiențe din cariera mea. Partea germană a funcționat și ea bine. Dar fără implicarea peste măsură de substanțială a companiei Hi Film, acest proiect nu ar fi putut fi realizat într-un timp atît de scurt, adică în doi ani și jumătate.

Ce v-a dus către Sighișoara?

Pe platoul Breite de deasupra Sighișoarei se află cei mai bătrîni stejari din Ardeal. Unii au peste 800 de ani. Este un loc cu o energie magică. Au fost plantați de primii colonești germani în secolul al XII-lea și îngrijiți de urmașii lor. Pentru sașii din Sighișoara acești stejari fac parte din familiile lor, iar fiecare familie avea stejarul ei. Sînt unicii martori „în viață“ ai prezenței sașilor în România, timp de mai bine de opt secole. Sînt, totodată, „membrii familiei“ care nu au putut fi dezrădăcinați și strămutați. Copacii au rămas aici și au supraviețuit tuturor vicisitudinilor istoriei, hoardelor de cotropitori, politicii de agricultură intensivă din timpul lui Ceaușescu, dar și tentativelor de a construi, pe acest platou, vestitul și, din fericire, eșuatul proiect „Dracula-Land“. Ei sînt martori tăcuți, conserve de timp și istorie.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

Beth CARDIER H.T. GORANSON

Cum se vor spune poveşti în viitor

În octombrie trecut, un grup de pionieri în materie de spus poveşti s-a întîlnit în New York, pentru un summit despre *viitorul relatării de poveşti*. În centrul atenţiei s-au aflat noile media şi felul în care acestea încurajează, pe căi nebănuite, interactivitatea. Dar o poveste nu înseamnă doar modul în care este relatată, aşa că viitorul va fi, probabil, mai spectaculos chiar decît prezic aceşti experţi.

În spatele mijloacelor de propagare a unei poveşti se află mecanismele care o angrenează. Un nou tip de analiză promite să dezvăluie mai multe despre aceste mecanisme, pentru a putea înţelege mai bine de ce anumite poveşti ne captivează. Dacă proiectul reuşeşte, va da naştere unor noi forme de creativitate, unor poveşti mai elocvente şi ne va face mai puţin vulnerabili la manipularea de către guverne şi companii.

Accentul pus pe noile media este de înţeles, fiindcă face posibile interacţiuni inedite. Să luăm, de exemplu, *scenariul propus de Latitude Research*, o firmă care vizează noi interacţiuni între conţinut şi tehnologie: mai mulţi oameni care nu se cunosc citesc simultan aceeaşi carte, cu toţii urmărind să ajungă la o anumită scenă – să spunem un bal dansant –, la o anumită dată. În acea zi, cititorii se îmbracă frumos şi merg la balul despre care citesc, organizat undeva, în oraş.

O astfel de perspectivă devine o afacere puternică. Mark Zuckerberg, fondatorul Facebook, *crede* că imersiunea în spaţiile virtuale va revoluţiona modul în care construim discursul social. Compania a cumpărat recent firma *start-up* de realitate virtuală Oculus, cu 2 miliarde de dolari.

Dar entuziasmul care însoţeşte aceste inovaţii riscă să rateze cîteva aspecte importante, legate de ceea ce ne place la o poveste. Noile media nu fac decît să schimbe modul de propagare al aceloraşi vechi basme, în vreme ce axarea pe interactivitate omite o trăsătură esenţială a unui basm îndrăgit: ceea ce aşteptăm adesea de la povestitori este să ne emoţioneze într-un fel în care noi înşine nu reuşim să o facem.

Aici este punctul în care o nouă metodă de analiză ar putea să ne ajute, structurînd naraţiunea ca pe un flux de situaţii schimbătoare şi căutînd forţele care le propulsează. E dificil să urmăreşti aceste forţe, fiindcă ele sînt, îndeobşte, invizibile şi se exercită asupra mai multor factori. Şi totuşi, datorită noilor media şi tehnologii, unele dintre ele devin tot mai vizibile.

Să luăm ca exemplu genul *blockbuster* de acţiune. Filmul *Transformers* (2007) are o structură „fracţionată", care lasă în mod deliberat lacune în povestire, pentru a o face cu atît mai uimitoare. Imaginile generate de computer (CGI) din acest film au extins conceptul în plan vizual, schimbînd modul de desfăşurare a scenelor de luptă.

În CGI, „camera de filmat" e o perspectivă inventată, ceea ce înseamnă că regizorul poate să o orienteze în absolut orice direcţie. Cu toate acestea, camera din *Transformers* „a văzut" şi „a înţeles" foarte puţin din scenele de luptă. A filmat în direcţii greşite, a surprins cadre prea apropiate şi a sărit de la o imagine la alta, ca şi cum operatorul nu ar fi ştiut ce urmează să se întîmple. Dintr-odată, o ficţiune inventată pentru utilizatori de jucării, cu vîrste de 8 ani, a devenit captivantă pentru adulţi.

Acest gen de confuzie vizuală s-a extins, de atunci, tot mai mult, ajungînd la nivelul întregii intrigi. La începutul *blockbuster*-ului *World War Z*, o familie părăseşte panicată oraşul, fără însă ca membrii ei sau spectatorii să ştie de ce. Atît camera de filmat, cît şi protagoniştii se află în continuă mişcare, iar efectul e captivant.

Tehnologiile viitoare ne vor permite să observăm construcţia din spatele emoţiei, precum şi modul în care spectatorii o percep, în cele din urmă. Rezultatul ar putea fi o cunoaştere mai profundă a motivului pentru care anumite poveşti ne influenţează. Poveştile ne ajută deja să decidem de cine ne îndrăgostim, ce politicieni să susţinem, unde să trăim şi ce bunuri şi servicii să achiziţionăm. O înţelegere mai profundă a naraţiunilor pe care le consumăm ne poate spori calitatea vieţii, aşa cum s-a întîmplat şi în cazul siguranţei alimentare.

Cu numai cîteva generaţii în urmă, corporaţiile din domeniul alimentar ne puteau spune orice poveste, şi erau credibile. Grăsimile trans erau elogiate ca hrană a viitorului, iar ţigările erau promovate ca benefice pentru sănătate. Corporaţiile şi legislativul îi considerau pe consumatori prea leneşi şi naivi pentru a înţelege explicaţiile ştiinţifice.

Hrana din ziua de astăzi poartă etichete cu informaţii amănunţite. Copiii învaţă la şcoală cum să interpreteze aceste informaţii. Nu toată lumea e interesată, dar Internetul îi permite oricui să se informeze, în măsura în care îşi doreşte. Cu nici treizeci de ani în urmă, nimic din toate acestea nu era imaginabil; astăzi, ne este mai bine tuturor, inclusiv industriei alimentare.

În curînd, acelaşi tip de transparenţă ar putea fi posibil şi pentru consumul de naraţiune. Ce avantaj ar putea avea o astfel de cunoaştere?

Imaginaţi-vă un viitor în care *smart objects* – dispozitivele pe bază de inteligenţă artificială – (telefoane, calculatoare etc.) monitorizează dinamica naraţiunilor pe care le trăiţi, în acelaşi mod în care monitorizează şi sănătatea dumneavoastră fizică. În plan personal, telefonul vă va lămuri de ce o convorbire cu un prieten s-a terminat prost. Calculatorul dumneavoastră vă va oferi noi modalităţi de a conecta informaţii, pentru a vă optimiza munca. Într-un moment de tihnă, veţi dori să vedeţi mecanismele interioare ale acestui sistem, pentru a putea observa modul în care propriile idei se întrepătrund cu cele ale familiei, ale locului de muncă sau ale oricărui alt mediu în care speraţi ca ele să găsească un teren propice. Vă veţi putea da seama cînd o naraţiune personală vă este folositoare sau cînd, dimpotrivă, ea vă manipulează.

S-ar putea ca poveştile recompuse cu ajutorul noilor media şi metode să ne devină mai apropiate decît ne imaginăm în momentul de faţă, într-un mod asimilabil unei camaraderii. E un proiect captivant – cu atît mai mult cu cît ne aflăm abia la începutul poveştii.

Beth Cardier, *autor de ficţiune, este dr. în structură narativă al Universităţii din Melbourne.*

H.T. Goranson, *fost cercetător principal al Agenţiei pentru Proiecte de Cercetare Avansată în Domeniul Apărării, din cadrul Ministerului Apărării al SUA, lucrează în prezent la un sistem de inteligenţă artificială de ultimă generaţie, destinat industriei divertismentului.*

© Project Syndicate / Institute for Human Sciences, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

PUBLICITATE

PUBLICITATE

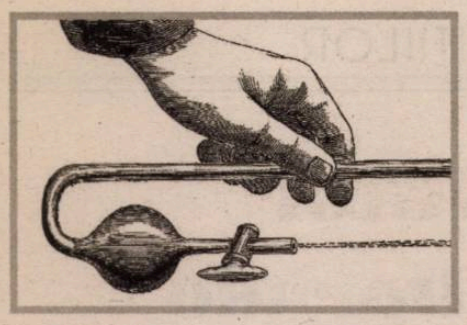

Oana STOICA

rosencrantz & co

Să ne luăm școala înapoi

● ***Amintiri din epoca de școală*, de Mihaela Michailov, regia: Radu Apostol, muzica: Jak Neumann, coregrafia: Paul Dunca, scenografia: Maria Mandea. Cu: Katia Pascariu, Alexandru Potocean. Teatrul de Comedie și Asociația ADO.**

Am folosit, ca titlu, parafraza unei expresii vehiculate în ultima vreme în mediul politic, deși, aparent, subiectul acestui articol – educația exprimată performativ – nu este politic. Aparența rezultă din dezinteresul general al autorităților față de sistemul de învățămînt. În timpul recentei campanii electorale, educația a fost, în cel mai bun caz, menționată tangențial în discursul politic. Lipsa de preocupare pentru educarea copiilor – deci pentru formarea viitorilor cetățeni care vor dezvolta țara peste 20 ani – este dovada unei inconștiențe criminale a statului, pe care o va plăti întreaga societate.

De ceva vreme, dramaturgul Mihaela Michailov și regizorul Radu Apostol analizează performativ universul copiilor, descoperind problemele mari ale celor mici. *Familia Offline,* spectacol creat împreună cu elevi de diferite vîrste, explorează situația copiilor ai căror părinți lucrează în străinătate, și identifică efectul de bumerang al acestui abandon temporar. Motivată de dorința de a le asigura celor mici nevoile materiale, plecarea de acasă a părinților are drept consecință traumatizarea emoțională a copiilor, urmată, de multe ori, de renunțarea la școală. Prețul pentru un trai mai bun este, paradoxal, amputarea viitorului.

În *Amintiri din epoca de școală,* focalizarea se face pe identitatea copilului, cu toate mutațiile care se produc în personalitatea acestuia atunci cînd se reidentifică drept elev. În ce măsură școala afectează personalitatea copilului? Școala este o formă de educare sau de disciplinare? Profesorii dezvoltă abilitățile copiilor, sau îi aliniază unor standarde, îi uniformizează? „Dacă școala ar fi și despre mine...“ – zice un copil și în această expresie se concentrează disfuncțiile din învățămîntul românesc postcomunist: școala a încetat să mai fie a copiilor. Un hiatus între Minister, programe, profesori, pe de o parte, și copii, pe de alta, s-a tot adîncit în ultimii 25 de ani, pînă cînd școala a dat rateuri, nu numai la nivel de informare și structurare a materialului informativ, ci și pedagogic, ajungînd, în bună măsură, o formă de claustrare a personalității.

Școala nu pare preocupată de dezvoltarea psiho-emoțională a elevilor, nici de eliminarea competiției. Inocularea sentimentului competitiv are efecte distructive, inhibă personalitatea, creează complexe, distruge relațiile sociale. În loc să ofere un bagaj informațional în același timp cu dezvoltarea gîndirii critice și a abilităților creative, permițînd personalității fiecărui elev să evolueze pentru a face față unei societăți competitive, școala reproduce mimetic societatea, instituind competiția de la vîrste fragede. În loc să antreneze copilul, perfecționîndu-i calitățile, școala decide deja dacă a pierdut sau a cîștigat, îl clasifică.

Școala este un spațiu străin. Extrasele din manuale, inserate în spectacol, denotă păstrarea liniei tradiționale de educație, cu memorare și repetiție. Atît timp cît materia predată este sterilă, cu stereotipuri sau informații a căror relevanță pentru educația copilului este confuză, acesta va răspunde învățînd mecanic, reproducînd noțiunile fără

Un spectacol social este reușit dacă te face să te gîndești mai mult la subiectul propus decît la estetica sa.

Cred că un spectacol social este reușit dacă te face să te gîndești mai mult la subiectul propus decît la estetica sa. Mihaela Michailov și Radu Apostol au creat aici un univers al elevului, cu visele, fricile și reperele la care se raportează. Într-un elev sînt întotdeauna doi copii, cel liber și cel încorsetat de reguli. Copilul creativ și copilul robot. Scris pe baza amintirilor personale ale autorilor (Mihaela Michailov, Radu Apostol, actorii Katia Pascariu și Alexandru Potocean), constituit dintr-o serie de poeme duios-comice ale interiorității, textul conține și un inventar de ticuri, expresii stereotipe, automatisme ale profesorilor, inclusiv obiceiul nociv al categorisirii elevilor în „buni“ și „proști“, etichete care se amprentează în psihicul copilului și îl fac să se autocaracterizeze și el astfel, plasîndu-se automat în zona ce i-a fost „rezervată“ (etichetarea poate deveni un stigmat, dacă este perpetuată psihologic). să le înțeleagă. Școala este un spațiu al constrîngerilor. Atît timp cît creativitatea va fi reprimată, copiii se vor depersonaliza. Cu obiecte-simbol ale școlii – ghiozdane, bănci, tablă (scenografia: Maria Mandea) –, spectacolul explorează lumile personale ale elevilor, inclusiv ale celor care „văd cai verzi pe pereți“ sau sînt „cu capul în lună“. Două scene de animație fracturează duetul elevilor Pascariu și Potocean. Gurile și Mîinile (coregrafia Paul Dunca), imagini reprezentative pentru anonimizarea copiilor, pentru reducerea lor la grup compact, descriu relația de autoritate între profesor și elevi. Animația sparge zona personală și exprimă impersonal psihologia colectivității. Cu texturi diferite, cele două ipostaze se potențează reciproc, una cu singularități succesive, alta structurînd coral aceste individualități. Școala este un teritoriu de luptă. Sondînd psihicul copilului, spectacolul descoperă lipsa dezvoltării creativității din programele școlare, orientarea acestora spre stabilirea unor tipare în care să se încadreze personalitatea copilului, menținerea fricii ca instrument de educație (aici se pot adăuga și alte disfuncții, inclusiv cele „sezoniere“, precum lipsa manualelor: în acest an, manualele pentru clasele I și a II-a au ajuns în școli, nu în toate, abia la începutul acestei luni, iar calitatea lor – subiect intens dezbătut în mediul online – este cel puțin discutabilă).

Katia Pascariu și Alexandru Potocean forează subtil în memorie pentru a descoperi cum s-au transformat ei înșiși în elevi, cum au devenit purtători de etichete, cum visele li s-au închis în tăcere și teamă. Cu versatilitate și delicatețe, actorii performează școala ca un teritoriu comun al tipologiilor, copii-tip și profesori-tip, un spațiu plin de reguli și interdicții. Un spațiu *străin* copilului. Dar unde este locul copiilor care visează și se visează altfel decît prevăd manualele? Cîntecul de final, „Ana are mere“ – stereotip din abecedarul multor generații –, compus de Jak Neumann, ar putea deveni hit hip-hop. Un mod de a face ca școala să fie și a copiilor.

Ceea ce este important la spectacolele de teatru educațional, care pun în discuție, performativ, disfuncții sistemice, este schimbarea perspectivei prin reidentificarea scopurilor școlii și sugerarea unor direcții de regîndire a programelor și a metodelor pedagogice. Politicienii noștri – sau PR-iștii lor – zic că ne-am luat țara înapoi. Din păcate, copiii nu și-au luat încă școala înapoi.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

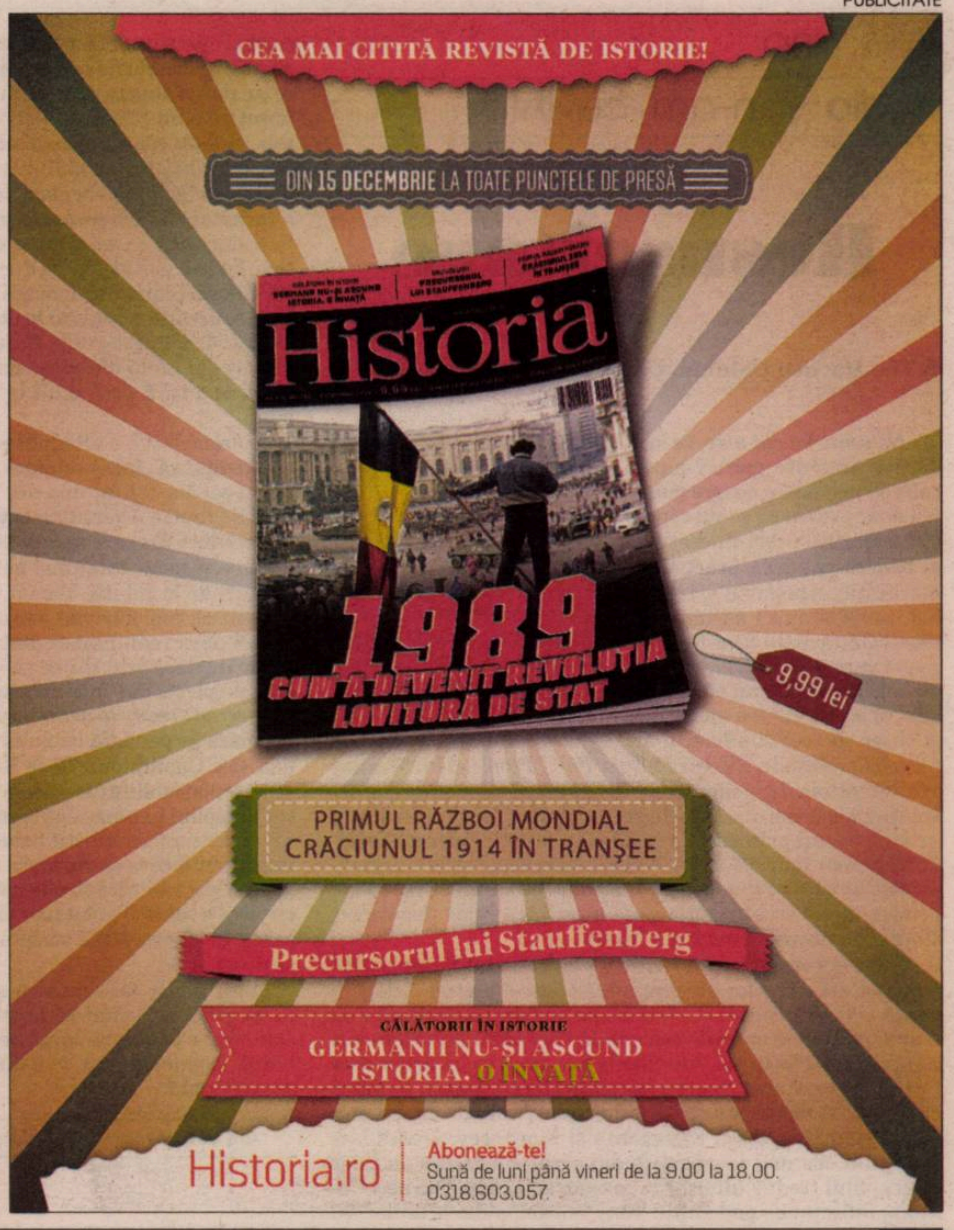

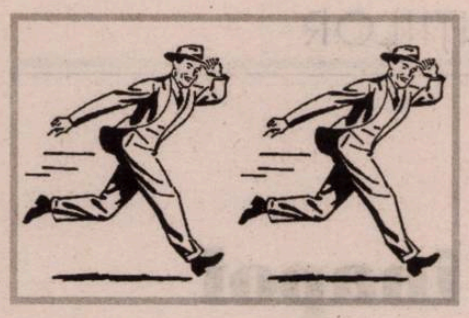

Andrei GORZO

dilematograf

Undeva pe lîngă El Dorado

● ***Jauja* (Argentina – Danemarca – Franţa, 2014), de Lisandro Alonso.**

Formatul imaginilor e mai mult pătrăţos decît dreptunghiular. Colţurile lor sînt însă rotunjite, ca ale unor fotografii pregătite pentru a fi inserate în paginile unui vechi album. Actorii sînt filmaţi aproape numai în aer liber şi în spaţii întinse – povestea începe pe un mal de ocean, cu ochiuri de apă radiant-albastre printre petice de muşchi de un verde intens, şi, nepunîndu-i la socoteală epilogul, ea se încheie într-un deşert de pietriş vulcanic ca de pe-o altă planetă. Regia filmului e, în parte, regie a raporturilor dintre planurile (mai) apropiate ale imaginii şi planurile ei (uneori foarte) îndepărtate, raporturi adesea enigmatice, cu o componentă comică şi un element de halucinaţie. De pildă, dintr-unul dintre ochiurile acelea de apă frapant de albastră (şi aparent caldă), căscate în covorul de muşchi bătut de vînt, ies capul şi trunchiul unui personaj (încă necunoscut spectatorului în acel punct al filmului) care pare să se masturbeze sub apă. Într-un plan mult mai îndepărtat al aceluiaşi tablou, un alt personaj îşi face de lucru cu un ochean. După ce iese din apă şi-şi trage pe el nişte pantaloni militari roşu aprins, masturbatorul i se alătură celuilalt bărbat şi, spre vizibila repulsie a acestuia, se declară interesat erotic de fiica lui în vîrstă de 15 ani, la rîndul ei prin preajmă şi îmbrăcată într-o rochie de un azuriu la fel de Technicolor-eclatant ca vermilionul pantalonilor pretendentului. Ambii bărbaţi sînt militari, deşi tatăl fetei e în primul rînd inginer (Viggo Mortensen). Nedoritul poftitor la nubilitatea fiicei lui e ofiţer în armata argentiniană, în timp ce el e danez (superstarul american Mortensen vorbeşte în daneză cu actriţa care o joacă pe fiica sa şi în spaniolă cu pretendentul). Timpul e nespecificat, dar pare să fie acela al cuceririi Patagoniei (anii 1870-1880), a cărei populaţie indigenă e descrisă de ofiţerul argentinian (cu minimum de protest din partea inginerului danez) drept o populaţie de „capete de cocos", bune doar să fie zdrobite. O foarte internaţională coproducţie Argentina – Danemarca – Franţa – ş.a. (avîndu-l printre producători pe Mortensen însuşi, alături de Sylvie Pialat, fostă coscenaristă şi parteneră de viaţă a lui Maurice Pialat), *Jauja* e un western – ca şi fiica *frontiersman*-ului jucat de John Wayne în *The Searchers* al lui John Ford, fiica inginerului e răpită (chiar dacă iniţial de un soldat argentinian şi abia apoi de indigeni), iar el porneşte prin deşert în căutarea ei.

În deşert, desigur, germinează tot felul de legende: se vorbeşte (cu ecou conradian) despre un dezertor care s-a reinventat ca bandit sîngeros, îmbrăcat în haine femeieşti, şi despre altcineva care se poate face invizibil şi poate călători la viteza sunetului. Dar ce e cu adevărat deconcertant aici este că promisiunile pe care ni le face naraţiunea pomenind asemenea personaje nu sînt ţinute – personajele nu apar; tot aşa, se anunţă insistent că va urma un bal al Ministrului Războiului, care apoi nu mai e inclus în film, cum nu e inclus nici ministrul însuşi, şi nici „aghiotantul pitic" despre care fiica inginerului afirmă că s-ar ţine după pretendentul ei. Rezultantul e un realism magic uşor ca

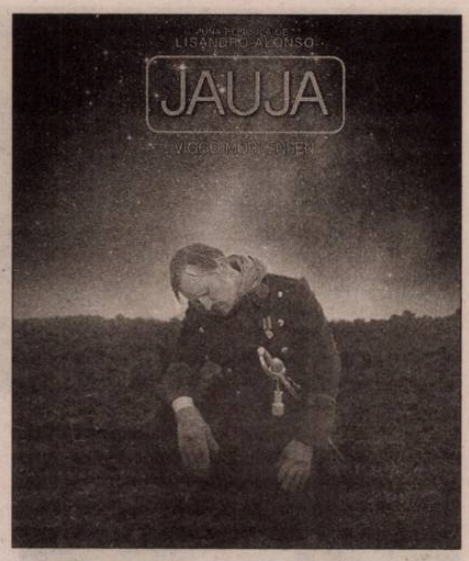

pana (spre deosebire de al unui film ca, de pildă, *Aguirre, mînia lui Dumnezeu*, cu care *Jauja* are în comun, printre altele, un personaj de tată conchistador/colonizator decis să apere virginitatea fiicei sale), căci e format mai mult din zvonuri neconcretizate. În acest *The Searchers* refractat, defamiliarizat şi complet dezeroizat, „dezorientarea" e cuvîntul-cheie: el descrie atît experienţa inginerului (mult mai puţin stăpîn pe natură decît John Wayne, îşi trăieşte o bună parte din aventură poticnindu-se printre pietre, în cadre foarte lungi) sau pe cea a fiicei sale (ea nevorbind aceeaşi limbă cu soldatul care o răpeşte, orice schimb de cuvinte dintre ei emană dislocare), cît şi experienţa pe care regizorul argentinian Lisandro Alonso i-a pregătit-o spectatorului. Precedat în cariera lui Alonso (care nici n-a împlinit 40 de ani) de alte patru filme de lungmetraj (chiar dacă acelea fără actori profesionişti sau costume de epocă), *Jauja* neglijează cu perversitate cultivată epica „de aventură", în favoarea topografiei şi a meteorologiei, a construirii de ambianţe sonore (de pildă, în cortul în care fata aşteaptă să fie răpită, sforăitul tatălui ei se împleteşte cu pîlpîitul felinarului şi cu fîlfîitul pînzei de cort în bătaia vîntului) şi de tensiuni sofisticate între puncte repartizate în spaţiu la distanţe mari unul de celălalt. Oricît ar investi în dezumflarea epicului, Alonso nu e însă mai puţin angajat în mitopoesis: căutările inginerului îl atrag pe acesta într-o peşteră unde o vrăjitoare îi spune, pe limba lui, lucruri bîntuitor-enigmatice – „Toate familiile dispar fără urmă, chiar dacă unora le poate lua mult; pînă la urmă dispar de pe faţa pămîntului, deşertul le înghite" etc. Şi curînd după aceea, remarcabilul film al lui Alonso (prezentat la Cannes 2014 în secţiunea „Un certain regard", distins acolo cu Premiul Criticii, proiectat între timp şi la Les Films de Cannes à Bucarest) se pierde şi el în ceaţă – la ceaţa produsă de rostirile vrăjitoarei adăugîndu-se ceaţa produsă (cam ieftin pentru unele gusturi) de epilogul în care fiica inginerului (sau o tînără jucată de aceeaşi actriţă) se trezeşte, în zilele noastre, într-o casă plină de tablouri reprezentînd personalităţi militare ale trecutului, precum şi de alte talismane din povestea precedentă.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Resuscitare

● **The Durutti Column, *Chronicle XL*, Kooky, 2014.**

No genre for old men, se zice despre anumite genuri muzicale, cu precădere despre punk. Nu doar pentru că genul reprezintă spiritul rebel tineresc, ci şi pentru că, dacă practici cu stăruinţă respectivul spirit rebel, nu mai apuci să îmbătrîneşti. Chitaristul Vini Reilly a reuşit cumva să răzbească pînă dincolo de 60 de ani, o raritate pentru scena punk a anilor '70, şi chiar să scoată albumul aici în discuţie după o serie de tragedii personale. Filmul *24 Hour Party People* al lui Michael Winterbottom îl pomeneşte pe Reilly drept un membru al revoluţiei muzicale din Manchester-ul anilor '80. E unul dintre artiştii trecuţi prin mîinile (şi casa, şi familia) jurnalistului-antreprenor muzical Tony Wilson – principal motor organizatoric al exploziei pop-rock britanice din anii '80 (creditat printre altele cu afirmaţia *„jazz musicians enjoy themselves more than anyone listening to them")*.

Întreaga carieră a lui Reilly s-a manifestat la presiunea amicilor ori a fanilor cu care a trăit într-o eternă codependenţă – de la începuturi, cînd locuia cu familiile colegilor de trupă, pînă în vremurile recente în care fanii au intervenit să-i plătească facturile, Vini Reilly a evoluat ca un artist abia tolerat de existenţă, mereu la un pas de a aluneca în afara ei. Chitarist inovator a cărui influenţă e citată de artişti precum Brian Eno, John Frusciante şi Morrissey, acesta şi-a prezentat cea mai mare parte din creaţia artistică ca lider al grupului (redus ulterior la proiect solo) The Durutti Column, înfiinţat de pomenitul Tony Wilson la finele anilor '70 ca expresie a unui trend situaţionist, popular în vremea respectivă în cercurile stîngist-intelectuale engleze. În ciuda a ce ar putea sugera paragraful introductiv, The Durutti Column nu e un construct derivat direct din sound-ul Sex Pistols, ci e un concept preponderent melodic şi plăcut la auz, construit în jurul modului particular al lui Reilly de a cînta la chitară (şi uneori la pian, de aici referinţa lui Eno). Artistul a cochetat cu numeroase instrumente şi aranjamente stilistice, dar ceea ce va rămîne de pe urma sa este identitatea tonului său chitaristic ce duce instrumentul în zona muzicii ambientale, una din inovaţiile care au mînat tranziţia dinspre generaţia punkului brut înspre inovatorii optzecişti etichetaţi drept post-punk. Resuscitarea recentă a acestei mişcări i-a dat lui Reilly şansa de a fi descoperit de noi generaţii, după ce a trăit prea mult la mila unei secte minore de fani loiali.

Chronicle XL e albumul pe care artistul l-a scos după ce a reînvăţat să cînte la chitară, în urma accidentelor vasculare care i-au disabilitat una din mîini. Materialul nu e complet nou; de fapt, e o versiune extinsă (dublată cu încă un CD) a albumului *Chronicle* apărut cu trei ani mai devreme, în urma unui eveniment chiar mai nefericit, cînd chitaristul şi-a luat papucii de la iubită. Vine o vîrstă la care un astfel de eveniment nu mai e trivial, iar recuperarea poate fi mai improbabilă decît reabilitarea dintr-un accident vascular. Temele se fac înţelese prin titluri sau versuri, sînt destul de clar alocate pe piese, dar într-un anume punct converg: *I guess you just weren't ready to watch my body growing old*. Albumul beneficiază de percuţia loialului amic Bruce Mitchell şi de vocea folkistei Caoilfhionn Rose Birley, invitată să preia o parte din responsabilităţile vocale pe care Reilly nu le-a mai putut îndeplini în consecinţa problemelor de sănătate. Prezenţa invitatei conferă un stil baladesc compoziţiilor recente care împrumută ceva şi din sfera dream pop, în timp ce originile punk abia mai răzbat din cadenţa percuţiei şi din vocea necizelată a lui Reilly, tot mai mormăită cu trecerea anilor, prezentă pe cîteva piese vechi aici rearanjate cu titluri şi versuri noi.

Vini Reilly face muzică şi pe patul de moarte, deci nu m-aş grăbi să anunţ că acesta e albumul-bilanţ al carierei sale, dar e o sinteză largă ce sugerează direcţia în care artistul ar putea apuca, avînd în vedere constrîngerile cu care se confruntă.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Bruno Solarík

„Alt Aer"

UNA Galeria din Bucureşti prezintă expoziţia „Alt Aer", a grupului suprarealiştilor cehi şi slovaci. Grupul a apărut în 1920 şi este astăzi cel mai mare şi cel mai activ grup de artişti suprarealişti. În expoziţie au fost incluse şi lucrări ale artiştilor români Gheorghe Rasovszky, Dan Stanciu, Iulian Tănase, Sasha Vlad.

Ce s-a întîmplat cu acest grup suprarealist în timpul regimului comunist?

Asociaţia Culturală Devetsi a apărut în 1920 ca parte a mişcării internaţionale de avangardă. De la bun început, artiştii s-au concentrat pe imaginaţie, care e baza suprarealismului. Era firesc ca în 1934, după vizita lui André Breton, acest grup să înceapă să se definească drept suprarealist. În timpul războiului, grupul a activat în ilegalitate pentru că naziştii considerau că tot ceea ce ţinea de puterea imaginaţiei şi de arta modernă era artă decadentă. După cel de-al Doilea Război Mondial a existat o perioadă de relativă libertate, apoi s-a instaurat regimul comunist. Grupul suprarealiştilor era din nou în ilegalitate. De data asta, pentru 40 de ani.

Cum se explică această longevitate, această continuitate a grupului?

Este poate paradoxal, dar cînd există o presiune, ea naşte coeziune între oameni. Sigur, nu mai doresc nimănui să suporte o asemenea presiune pentru a se putea bucura de coeziune. Dar mai e ceva. Imaginaţia nu face parte din nici un fel de „-ism". Era, deci, normal să existe o continuitate prin simpla acceptare a acestui principiu.

Ce influenţă mai are astăzi acest grup de artişti?

Principiul după care funcţionează, imaginaţia, a rămas acelaşi. Dar s-au mai spulberat iluziile. Eu, personal, nici nu folosesc prea des cuvîntul „suprarealism". Pentru că, de regulă, această denumire sugerează cine ştie ce bizarerie. Cînd, de fapt, prin arta noastră, noi încercăm să pătrundem dincolo de această înţelegere superficială, să mergem către esenţa lucrurilor.

***Bruno Solarík** este artist şi curator.*

a consemnat Matei MARTIN

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Templul Tigrilor

– sau cum mîngîi niște pisici mai mari –

Cînd mă uitam la pozele unui amic proaspăt întors din Thailanda, am văzut brusc negru în fața ochilor. De fapt, nu era chiar negru, ci un maro deschis, cu dungi negre, un pic de alb și o textură pufoasă. Tigri! Amicul meu avea poze cu el mîngîind tigri la celebrul templu din Kanchanaburi, de lîngă Bangkok. Tot tigri am văzut în fața ochilor și cînd am luat biletele de avion spre Asia, tigri la viză, tigri pe drum. Pisicara din mine era în fibrilații și citise tot ce se putea citi despre controversatul templu, sperînd să nu găsească ceva atît de grav încît s-o întoarcă din drum. Și n-a găsit, cel puțin nu în 2010. Controverse sînt – în teorie, călugării budiști din templu, împreună cu voluntarii din toată lumea (pisicara a rezistat cu greu tentației de a se muta cîteva luni acolo și a face curat în cușca tigrului), salvează tigrii cu probleme (abandon, braconaj, sănătate) și au grijă de ei.

Turiștii dau năvală acolo să vadă tigri în (semi)libertate, să pună mîna pe ei și să-i vadă cum se joacă. Fascinația e uriașă și e greu să-i reziști, un amestec de frică, sălbăticie, putere și joacă. De ce tigrii nu-i atacă pe turiști? Ar fi un prînz perfect. Aici e una dintre controverse, cea mai „vizibilă". Gurile rele spun că tigrii sînt sedați. Călugării și sutele de voluntari spun că nu. Adevărul e că nu par sedați și nici prost tratați. Sînt doar obișnuiți cu oamenii, foarte bine hrăniți – cu carne fiartă, să nu le vină poftă de sînge, și plictisiți în timpul zilei. După masă, îmi spunea un voluntar, au digestia lentă și le e foarte lene să facă orice, mai ales să-l prindă de mîna tremurîndă pe turistul emoționat care-l mîngîie pe spate. Avînd două pisici acasă, înțeleg prea bine partea cu lenea, dar nu-s atît de sigură, totuși, că nu e nici cea mai mică șansă să mi se înfigă cu gheruțele în picior.

Turiștii pot interacționa cu tigrii pe tot parcursul zilei, practic stau la coadă, mîngîie tigrul, își fac poză și au plecat. Tigrii sînt vag legați și voluntarii roiesc pe acolo să se asigure că nu se întîmplă nimic. Nici măcar sentimentul de comercial dus la maxim n-a reușit s-o impresioneze pe pisicara din mine, în extaz că pune mîna pe tigri. Dacă ieșeai din malaxorul turistic și te îndepărai un pic de așa-numitul canion al tigrilor, aveai cît de cît o experiență mai autentică. Mi-am petrecut mult timp acolo, plimbîndu-mă prin templu, stînd de vorbă cu voluntarii, interacționînd cu tigrii care nu erau duși în spațiul central, unde stăteau turiștii la coadă, tigri mai mici, proaspăt intrați în templu și încă insuficient adaptați. Călugării se jucau cu ei, îi plimbau, îi hrăneau sau îi spălau. Figura emblematică a locului este Acharn Phoosit, liderul templului, cel care a inițiat aducerea tigrilor aici și pe care-l vezi coordonînd operațiunile turistice.

Mai mult decît bătutul tigrului pe spate, mi-a plăcut programul de seară. Între noi și tigrii era un gard de protecție de... jumătate de metru. Tigrii, lăsați liberi, se jucau ca niște pisici mari, săreau după pungile ținute în vîrf de băț de voluntari, înotau, se alergau, se hîrjoneau și-și ascuțeau ghearele pe copaci. După energia cu care se fugăreau și săreau trei metri în sus, mi-e greu să cred că ar fi fost sedați. Ca să nu mai zic că turiștii erau fix la o gheară distanță.

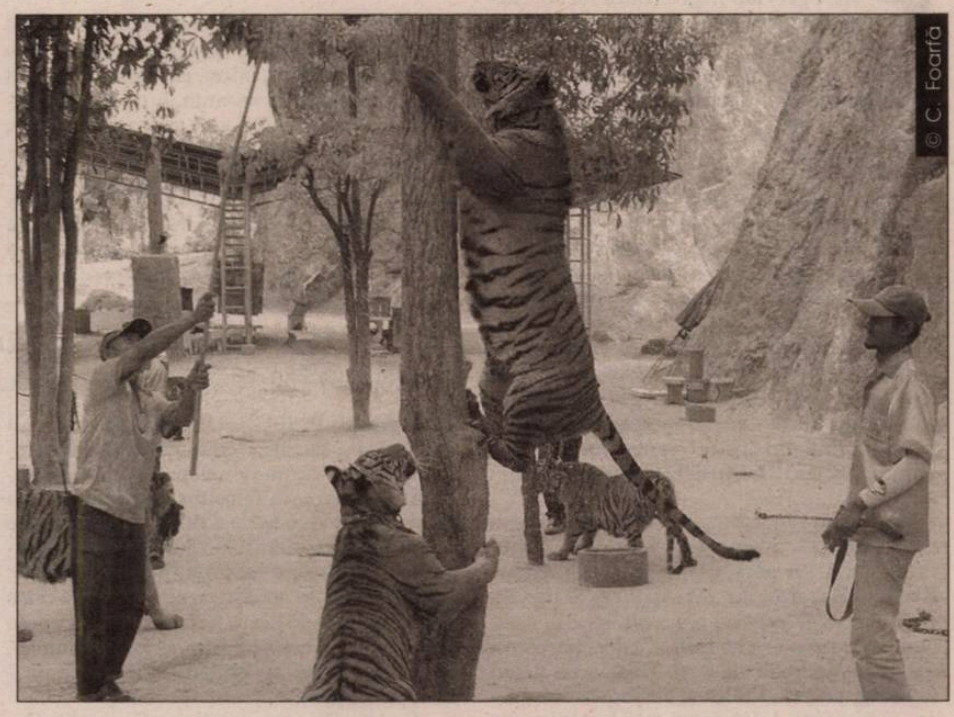

Alte probleme sînt însă la templu. Sînt controverse despre proveniența animalelor, dacă nu cumva vin de pe piața neagră și nu sînt salvate, așa cum se spune, sau despre faptul că un templu budist a dezvoltat un business atît de profitabil pe seama lor. Templul se dezvoltă, din ce în ce mai mulți tigri sînt aduși și se construiește în continuare. Dar, oricît de greșit ți se pare rațional să vezi un animal sălbatic plimbat în lesă și stînd leneș la poză, un ceva irațional te face să vrei să-l mîngîi o dată-n viață pe spate. Poate alții îi pot rezista, eu n-am reușit.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Scena modernă. Mitologii și miniaturi" de George Banu, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

Promoție valabilă în perioada 20 decembrie 2014 - 19 ianuarie 2015

Cum te abonezi

SMS: Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

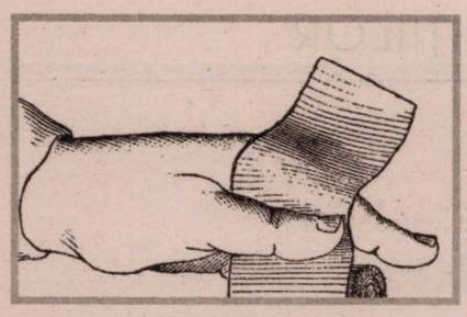

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Gaspadin Bazarov şi televizorul Sport

Pentru mine, comunismul e un televizor Sport alb-negru. Dacă nu ştiţi despre ce vorbesc, imaginaţi-vă un cuptor cu microunde alb, din care iese o antenă lungă şi al cărui geam înfăţişează, în locul unei pete portocalii de supă de dovleac, imaginea tremurată, vineţie, a unui tip dintr-un secol incert, pe nume Bazarov.

În anii '80, televizoarele Sport erau ceea ce azi e un iPhone: nişte dispozitive miniaturale, portabile, surprinzător de performante. Marea şmecherie era că le puteai pune în portbagaj şi puteai pleca cu ele pe un deal, de unde puteai prinde meciurile de la bulgari sau orice alte lucruri care nu erau Ceauşescu, de la o televiziune oricare alta decît cea românească. Bineînţeles, pe deal nu se găseau prize. Însă televizorul Sport avea o inovaţie subversivă, adaptată la desele pene de lumină din epoca Ceauşescu: se putea alimenta şi la 12 volţi, deci la bateria de maşină.

Ce căuta însă Bazarov, *Gaspadin* Bazarov, la televizorul Sport? E, poate ştiţi, un personaj al lui Turgheniev, Evgheni Bazarov, din *Părinţi şi copii*. Pe vremea aia, să fi avut eu cel mult 18 ani, Gaspadin Bazarov era la TVR şi mi se părea un tip nemaipomenit de cool. Evolua cu părul lui lung, pălăria înaltă şi redingota lui neagră şi lipsită de brizbrizuri prin brizbrizurile colorate ale unei lumi pe care o visam numai: colorată, în alb-negrul vineţiu al televizorului Sport. Concis la vorbă şi deloc zîmbitor, Gaspadin Bazarov era enigmatic şi eluziv, apărea şi dispărea în viaţa mea joia (parcă?), cam pe cînd se făcea noapte, la ceasul ocupat azi de Măruţă şi Gherghe, pe la 5 sau 6.

De ce apărea şi dispărea Gaspadin Bazarov, de ce nu-i prindeam înţelesul? Păi – închipuie-ţi, dragă cititorule, că laptopul sau mobilul tău se stinge chiar în secunda în care citeşti această frază. Sau, dacă cumva ţii o *Dilemă* de hîrtie în mîini, că brusc hîrtia din mîinile tale devine casantă, lucioasă şi se întunecă pînă la opalul mat şi, iarăşi, vineţiu, al unui televizor Sport stins.

Anii '80 au fost făcuţi nu din luni, săptămîni, zile şi ore, ci dintr-un şir lung de pene de curent, cele de la 6 seara. Mă scoteau din minţi, fiindcă la şase seara eu voiam să văd *Părinţi şi copii*, un serial rusesc azi vetust, produs în 1983, şi îmi căutam modelul în gaspadin Bazarov, cu toate tiradele lui întrerupte de întuneric despre ştiinţă, medicină şi a face ceva folositor, dar mai ales cu felul distant şi în acelaşi timp sensibil în care o trata pe Ana Sergheievna, madame Odniţova, o frumuseţe diafană (în film) situată, în capul meu de utecist, cu cîteva mii de clase peste colegele de liceu, formaţia ABBA, toate fantasmele erotice pe care le fantasmam şi, în general, orice alt etalon – oficial sau nu – ai fi putut găsi.

De ce apărea şi dispărea Gaspadin Bazarov?

Ca să aflu cum rezolvase Gaspadin Bazarov problemele omenirii şi, implicit, pe Ana Sergheievna, am depus eforturi nemăsurate. Ce poţi face cu un televizor Sport, în pană de curent, odată ce *Părinţi şi copii* a început? Nu poţi da nici restart, nici *play* din nou, ca pe YouTube, nici pauză şi nici stop. În grabă, goleam lanterna mea de munte şi radioul Mamaia de baterii R2, cele cît sarmalele, pe care le înşiram în spatele televizorului. Adunam, surescitat, de 12 volţi, dupăkadi, şi împingeam ceafa-n spate, lungind mîinile, ca să-mi încapă toţi în ochi; dar vai, imediat bateriile o luau razna şi Sport-ul se stingea cu un ţiuit funest.

Cam în felul ăsta m-a prins 1989, căderea comunismului. Nedumerit şi nemulţumit, dar mai ales nelămurit de soarta lui Gaspadin Bazarov, m-am luat cu altele. Mai puţină proză, mai multă filozofie, mitinguri, ziare, televiziuni. N-am ştiut, zeci de ani (la propriu), ce s-a întîmplat cu Bazarov şi Odniţova, dar amintirea lui *Părinţi şi copii* m-a bîntuit. Acum cîteva luni, am dat peste o ediţie franţuzească – cum altfel? –, de Kindle, a romanului lui Turgheniev. Cred că-l cumpărasem cel puţin o dată pe hîrtie, în anii '90, dar, nu ştiu de ce, nu-l citisem. În fiecare seară, tîrziu, m-am repezit în carte ca şi cum te-ai arunca într-un bazin, de data asta a funcţionat. N-aveam nici baterii pe care să ţin contactele, lumina nu se stingea, pricepeam ce zic Bazarov, Arkadi şi Odniţova. Am dat şi peste Katia, draga de ea, şi mai ales m-am lămurit că cel care vorbeşte cu mine nu e Bazarov, ci Ivan Turgheniev, care mi-l *arată* pe Bazarov, în toată absurditatea tinereţii lui revoltate. Bazarov nu e deloc Gaspadin Bazarov, ci anarhist Bazarov, o vietate disjunctă, iar redingota lui nu e simplă şi elegantă, ci o zdreanţă de conivenţă, dobîndită prin eforturile disperate ale părinţilor detestaţi nedrept.

După ce-am terminat cu Turgheniev în franţuzeşte – şi, zău, dacă citiţi cartea aia (din nou), o să meditaţi la multe dintre lucrurile care se întîmplă azi, dar nu sînt critic literar, aşa că nu sînt nici îndrituit, nici obligat să vă explic –, mi-am dat seama că nu mai ţin minte nici frigul, nici foamea, nici întunericul din comunism, ci frustrarea de a fi privat, privat senzorial, de gaspadin tavariscii Bazarov anarhist. Cînd m-am apucat de scris articolul ăsta, am scotocit pe Internet după serialul din anii '80, cu superstiţia că o să îl găsesc. Ei bine, l-am găsit, şi pe IMDB, şi pe YouTube. Bazarov era un actor pe nume Vladimir Boghin. Asta n-am găsit, că nu e nicăieri cu poză. Dar e născut în Saratov, oraşul cu nume de frigider.

Ceea ce m-a mirat, pe YouTube, n-a fost faptul că serialul curge molcom, neîntrerupt de pene de curent. Şi nici că nu e subtitrat – la urma urmei, cu cartea-n cap, poţi să-l urmăreşti uşor şi chiar să înveţi puţină rusă. Ci faptul că *Părinţi şi copii*, leat 1983, era, de fapt, color.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

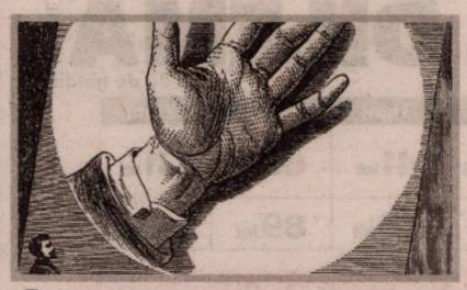

Adina POPESCU

portrete din mers

Prin mansarde şi demisoluri

Îi înţeleg pe oamenii care nu au unde să stea, nu-şi permit să plătească chirii de sute de euro, îşi doresc şi un pic de intimitate, aşa nu vor să locuiască împreună cu alţi cinci. Îi înţeleg şi pe cei care refuză să-şi facă credite şi, pînă la urmă, găsesc aceste soluţii temporare – o mansardă sau un demisol. Şi, de multe ori, „temporar" devine pe „termen lung", un termen care nu mai expiră niciodată. Viaţa sub acoperiş sau în găurile de şoarece de la baza blocurilor, acolo unde huruie centrale termice arhaice, îşi are un ritm aparte. Treptat, locatarii se transformă fără voia lor în personaje de proză naturalistă, prizonieri ai acestor lumi, de fapt, închise.

Ca să ajungi la mansarda aceea urcai cu un lift de două persoane, o cuşcă ce scîrţîia şi trepida, cele şapte etaje ale blocului interbelic, zguduit de cutremure. Apoi mai urcai încă un etaj pe scări, treceai printr-un grilaj care se închidea cu o cheie pe care o aveau doar locatarii şi femeia de serviciu, mai erau cîteva trepte, apoi WC-urile comune, străbăteai cotloane întunecate şi labirintice. Apoi vedeai uşile, aliniate una lîngă alta. În total, cinci uşi. Cinci „familii". Locuinţa în sine avea între 8 şi 10 metri pătraţi. Practic, de la uşă te aruncai direct în patul de sub geam. Mai erau un scaun, un birou improvizat, cîteva rafturi pe pereţi, o chiuvetă într-un colţ, unde apa curgea arareori, trebuia să cobori cu bidoane şi se umpli de la cişmeaua de la Universitate. E greu să-ţi înghesui întreaga viaţă în 8 metri pătraţi. Bagajele nedesfăcute, într-o veşnică aşteptare a unei locuinţe mai decente, pot sta foarte bine sub pat. Şi doi oameni pot sta pe pat ca să împartă o sticlă cu vin, atît de aproape de cer, atît de departe de oraş, ascultînd zgomotele din jur.

În mansarda aceea, soarele răsărea mai devreme decît în alte locuri şi, la primele ore ale dimineţii, inunda micuţa încăpere. Puteai sta întins în pat, cu picioarele sprijinite de pervazul ferestrei, cu călcîiele lipite şi cu tălpile depărtate, proiectîndu-le pe cer, ca pe nişte aripi de păsare. N-am văzut nicăieri atît de mulţi porumbei – din toate subspeciile, toate rasele, uguind în toate limbile porumbeilor pămîntului. La ora 5, femeia de serviciu a blocului, o bătrînă uşor senilă, se apuca de făcut curat pe coridor şi cînta cu un glas subţire, aproape de copil, imnuri religioase. Pe la 7, un cuplu de tineri se trezea şi instantaneu se apucau să facă dragoste. La 7,10, un domn pe la 50 de ani, cu mustaţă, meloman, îşi punea muzică de operă, probabil ca să acopere zgomotele tinerilor. Se auzea inclusiv fişîitul vinilului. La 8, glasuri se certau cu femeia de serviciu pe culoar, din te miri ce – mucuri de ţigară pe preşul de la intrarea cu grilaj, cineva n-a nimerit vasul de closet cînd a făcut pipi etc. „Asta e căsuţa pe care ne-a dat-o Dumnezeu şi trebuie să o ţinem curată!", vocifera bătrîna. Ea locuia la prima uşă pe stînga, după grilaj. Pe la 8,30 era ora micului dejun, un miros de cîrnat prăjit invada tot podul de la „apartamentul" doamnei grase, ce susţinea că are un băiat în America. „Acea America din imaginaţia ei!", zîmbea ironic melomanul cu mustaţă.

Locatarii se transformă fără voia lor în personaje de proză naturalistă, prizonieri ai acestor lumi.

Doamna cea grasă cumpărase la un moment dat două mansarde şi le unise: avea acum un apartament alcătuit din o cameră şi o bucătărie. Şi avea şi o pisică. Una care vîna porumbei. Spre disperarea femeii de serviciu, care avea grijă de „toate făpturile Domnului". Pe la 9, locatarii îşi începeau treburile lor diurne şi îşi părăseau cămăruţele de 8 metri pătraţi. Mi-i imaginam bîntuind prin Marele Oraş, nişte oameni aparent „normali". Şi totuşi condamnaţi să trăiască în locul unde soarele răsărea prea devreme.

Spre deosebire de mansardă, la demisol, soarele nu răsare niciodată. Rareori, după-amaiza tîrziu, cîte o rază pătrundea prin ferestruica lipită de tavan, prin care vedeai o părticică din asfaltul curţii interioare, un tomberon de gunoi, frunze care cădeau pe asfalt – toamna, uneori nişte picioare rătăcite. Totul se petrecea aici, zi şi noapte, la lumina becurilor de 60 şi 80 de waţi, „ca să nu fie consumul mare". Şi totul era descompus din cauza umezelii. Bibliofilul – fost proprietar de anticariat stradal, o tarabă – se plîngea mereu că i se distrug cărţile. Mii de cărţi, clădite în teancuri, turnuri, castele, umpleau cele două cămăruţe în care el locuia. Cînd îl vizitam pe acest domn în vîrstă, pentru mine era ca o călătorie spre centrul Pămîntului, căci lumea de dedesubt se întindea mai departe decît îmi puteam imagina, împînzită de o ţesătură de ţevi cu ramificaţii complicate, fiecare cu clipocitul ei, diferit de al celorlalte. Şi aici, la fiecare colţ descopeream alte spaţii, alte uşi – uşa fochistului, uşa muzicantului nebun, uşa poetului, uşa doamnei care iarna iese pe stradă îmbrăcată într-o veche haină de blană, mîncată de molii. Sau uşi care nu duceau nicăieri, le deschideai şi vedeai doar un zid. Poate că erau intrări misterioase spre alte tărîmuri.

Viaţa în demisol anula orice noţiune de timp. Nu m-ar fi mirat dacă aici nu s-ar fi inventat încă ceasurile. Şi nici dacă, după cele zece minute pe care le petreceam scotocind printre cărţile anticarului, în momentul în care aş fi ieşit „la suprafaţă", aş fi aflat că în Oraşul de sus s-ar fi scurs, de fapt, o sută de ani. Dincolo de fereastra lipită de tavan, nu existau anotimpuri, aniversări, Revelioane. Iar oamenii nu îmbătrîneau, doar se mumificau.

Luminița-Anda MANDACHE

Recunoștința mîncării de acasă

Pe 27 noiembrie, în Statele Unite s-a sărbătorit Ziua Recunoștinței – Thanksgiving Day; recunoștința pentru recolta de peste an, amintind de vremurile preindustriale, în care economia consta în primul rînd în agricultura locală. Pentru mulți americani, Thanksgiving Day e sărbătoarea care înseamnă mai mult decît Crăciunul, ca să nu vorbim despre Paști. Google m-a întîmpinat de dimineață cu un curcan virtual. La NPR (National Public Radio) se vorbește deja de zile întregi despre rețete, curcani, *mashed potatoes* (piure), familie. Și, mai ales, despre oferta largă de produse care ar trebui să mulțumească pe toată lumea, indiferent de ideologie: curcani crescuți în aer liber, cartofi bio, pîine integrală și, uite-așa, să împăcăm etica, globalizarea și vînzările, și ne potolim și foamea, eventual.

La cursul de nivel întîi pentru care sînt asistentă anul acesta – un curs de 140 de studenți –, doar vreo 20 au venit în ajunul sărbătorii în sală și, desigur, au venit cu speranța că primesc cîteva puncte în plus drept recunoștință, cum se întîmplă, de fapt, an de an. Sălile sînt goale, studenții „zboară" acasă, studenții internaționali bîntuie în micile lor grupuri minoritare, prin puținele locuri rămase deschise. Profesorii se vaită și ei, la început de curs: „Și pentru noi e sărbătoare, curcanul meu e deja în congelator", iar secretarele își anunță cele patru zile libere prin e-mail-uri cît mai scurte și la obiect.

În orașul în care locuiesc, supermarketurile sînt – multe dintre ele – deschise 24 de ore, însă Ziua Recunoștinței e probabil una dintre cele cîteva zile pe an (nu mai mult de cinci) cînd magazinele sînt închise. Cînd le-am spus prietenilor mei despre duminicile în care totul e închis în Belgia – mai puțin magazinele imigranților africani – sau despre cum supermarketurile se închid pe la ora 8 seara în cursul săptămînii, mai că au coborît Europa de pe piedestalul culinar. În America, noul *American dream* e, după cum mi se confesează Danny, singura cunoștință de origine română de aici, „să te pensionezi în Europa". Danny, plecat în Franța în anii '70, s-a stabilit în Statele Unite de ceva vreme și are una dintre cele mai romantice cafenele de pe lîngă Universitatea din Arizona. Cu accent de Timișoara, îmi șoptește că, da, „visul american nu mai e cum credeam noi... ca în anii '70", și mai că ia în glumă felul în care americanii pun Europa pe un piedestal în tot ceea ce privește mîncarea. În orice supermarket ai să găsești brînză franțuzească Brie, *baguette* dubios de elastică (am și aflat de ce: deoarece conține o substanță folosită și în fabricarea saltelelor de yoga), *Italian olive oil* (competiție neloială față de producția de măsline din California), *Spanish sangria* și, mai ales, *Belgian beer*, unde adesea brandurile de pe raft sînt complet necunoscute belgienilor. Cu cît mai „autentic", local, european, cu atît mai scump. Brandurile europene sînt la modă, mai ales printre democrați, poate pentru că cei din urmă simpatizează politicile europene în materie de protecție socială sau intervenționism economic din partea statului.

Mîncarea e însă, de multe ori, o dovadă a felului în care cultura unui loc se schimbă. Meniul de la an la an pentru o sărbătoare „tradițională" e probabil singurul în măsură să cuprindă mișcările de gust economic, politic și cultural. Anul ăsta avem curcan „bio" pentru că ne pasă de mediu și ne îngrijorăm din pricina încălzirii climatice. Cartofii sînt de la proiectul CSA *(Community Supported Agriculture*, sau, pe scurt, cooperativa agricolă locală), pentru că vrem economii de scală mică și ne-am pierdut încrederea în corporații din industria alimentară deoarece „am descoperit" online cum animalele sînt tratate „inuman".

Meniul de Ziua Recunoștinței rămîne însă „autentic" american. Expresia în sine e un paradox, dacă ne gîndim la originea atît de variată a naționalităților care contribuie la adjectivul „american". Primul pe listă: curcanul. Curcanul și Turcia, pentru că, în limba engleză, țara și pasărea poartă același nume. Și, odată cu turcul sau curcanul – și prima poveste despre de ce americanii numesc pasărea curcan cu același nume desemnat țării Turcia. Lingviștii și istoricii nu s-au pus încă de acord cu privire la povestea adevărată, însă un lucru e clar: are de-a face cu tîrgoveții turci, care au adus pasărea în Anglia direct din sudul Africii, de unde a călătorit mai departe spre lumea nou descoperită. Curcanului venit în Americi îi stă cel mai bine în cuptor, unde intră alb și mare, și iese îmbrăcat într-o crustă maro, și la fel de mare, dar ceva mai mîndru. Curcanului i se umple burta, înainte de intrarea în cuptor, cu amestecuri care mai de care mai variate: cîrnați cu condimente, *cornbread* (pîine din porumb), cîrnați-mere-nuci, iar combinațiile variază de la un stat la altul, în funcție de influențele culturale regionale.

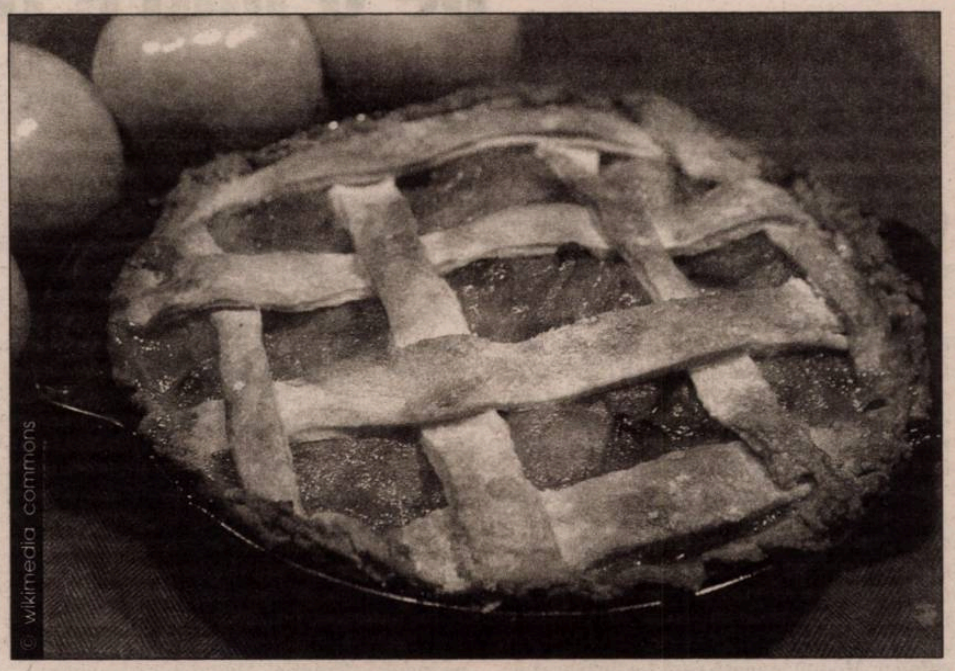

Mîncarea e de multe ori o dovadă a felului în care cultura unui loc se schimbă.

După cum spuneam, curcanul tronează cu eleganță în vîrful mesei. Alături îi stau cuminți merișoarele din sosul roșu-vișiniu. Nu e curcan fără *cranberry sauce;* și masa capătă culoare. Merișoarele au început să se vîndă la prețuri promoționale, cu o lună înainte: stafidite, numai bune pentru granola gătită sîmbătă dimineață la cuptor, cu multă scorțișoară, proaspete, la pungă, pentru cei cu adevărat motivați să-și gătească propriul sos, sau direct în clasica cutie de metal. Roșul sclipitor capătă curaj lîngă nuanțele de oranj, cu sclipiri maronii, de alături: *sweet potatoes* sau cartofi dulci gătiți cu unt și ornați cu nuci. Cartofii dulci sînt unele dintre primele legume domesticite în America Latină (în Peru) și nu-i de mirare că au rămas o parte atît de importantă din alimentația Americilor. Alături stă și piureul, așa cum îl știm noi. Diferența e culoarea și gustul; piureul nostru e abia o analogie a mîncării *mashed potatoes* de acolo. Piureul din supermarketuri, cumpărat și el la cutie de plastic și încălzit la microunde, e aproape alb și abia se aseamănă cu cel galben, pufos, mirosind a lapte și cimbru, al bunicii mele.

Peste toate se așază *gravy:* un sos din suc de carne, de culoare ciocolatie; *gravy* este, de fapt, sucul în care a fiert carnea, îngroșat cu făină și alte ingrediente, care variază în funcție de imaginația fiecăruia: ciocolată, ouă, smîntînă etc. Varietățile de *gravy* se mută și ele de la un stat la altul.

Meniul de Ziua Recunoștinței e ca o oglindă pentru o țară atît de diversificată cultural ca Statele Unite: sărat și mult dulce, cartofi dulci din America Latină, curcanul adus din Anglia, cu secole în urmă, cartofii domesticiți în America de Nord, sosuri care de care mai colorate și mai variate, și mult porumb, folosit și el de americanii nativi, cu mult înainte venirii europenilor.

Precum Crăciunul nostru și alte sărbători, Ziua Recunoștinței e o sărbătoare în care mîncarea e prilej de bucurie și împăcare. Cum mîncarea și politica nu merg mereu mînă în mînă, jurnalista Amanda Marcotte scrie pe Alternet despre cele zece metode de a te descurca cu rudele de aripă dreptă (a se înțelege republicani), de sărbători. Pare să fie momentul acela de mulțumire, împăcare, în care democrații și republicanii își mulțumesc reciproc și fals, decanul universității (care mărește abuziv taxele an de an) le mulțumește studenților și profesorilor (pentru că are și de ce), iar prietenii și familia se adună în jurul mesei și mănîncă, și mănîncă, și mănîncă, pentru ca a doua zi să aibă de ce se văita.

Și parcă mîncarea înseamnă mai mult cînd vine împreună cu prietenii și familia, decît singură în frigider sau pe masa înconjurată de scaune goale. Mîncarea declanșează amintiri și stări, și produce ceea ce Julian Baggini numește „efectul madlenă". Poate din pricina asta visez adesea la șnițelul bunicii, cu o crustă aurie și mult cimbru, piureul ei cu lapte, orezul cu lapte din dimineața zilei de Crăciun, și mi se par infinit mai bune decît orice curcan, merișoare și *gravy* cu sau fără ciocolată. Ciorba de burtă vorbește despre bunica lucrînd vara la un restaurant plin ochi de turiști, fix la ieșirea din Neptun. Saramalele în foi de viță, cu iaurt, înseamnă prînzul de duminică cu mama, bunica și mătușa. Iar supa cu găluște: ce mai fericire! Supa cu găluște înseamnă prînzuri de vară în apartamentul bunicii, de lîngă Poșta din Mangalia, urmate de siesta obligatorie, în patul imens și alb. Sushi japonez, paste italiene carbonara, hamburgeri americani, *empanadas chilenas*, supa italiană minestrone, *feijoada* braziliană: oricît ar fi ele de bune, mie gustul și mirosul nu-mi spun absolut nimic.

***Luminița-Anda Mandache** este antropolog.*

Marija KNEZEVIC

Insulele îşi caută direcţia pe o mare în schimbare

Locuitorii insulelor din Croaţia şi Grecia se bucură de o viaţă minunată, dar se confruntă cu izolarea şi îmbătrînirea populaţiei.

O sută optzeci şi trei de trepte. Asta e „naveta“ zilnică a lui Zvonimir Skvorcevic – de jos şi pînă la ultima treaptă a celui mai înalt far de la Marea Adriatică.

Farul Veli Rat se află în nord-vestul insulei Dugi Otok (Insula Lungă), în largul coastei dalmate. Este unul dintre cele mai frumoase faruri din regiune, cu o înălţime de 42 de metri, înconjurat de păduri, o mică grădină, o capelă cu hramul Sf. Nicolae şi de marea de un albastru divin. În zilele senine, de aici se poate zări ţărmul Italiei.

Zvonimir este paznic de far de 24 de ani. A crescut însă departe de litoral şi pînă la 25 de ani nu a văzut marea. „În adolescenţă am început să visez la viaţa în mijlocul naturii, la o căsuţă, soţie, copii... am profitat de prima ocazie care mi s-a ivit“, ne spune „Zvone lanternistul“, aşa cum îl numesc localnicii. Modul de viaţă care l-a fermecat pe Zvonimir, acum un sfert de secol, încă oferă multe atracţii celor ce locuiesc pe insulă, dar şi milioanelor de turişti care vizitează Croaţia, în fiecare vară. Insulele oferă un peisaj minunat, soare, aer marin şi o existenţă relaxată.

Dar insularii se confruntă şi cu probleme: populaţia îmbătrîneşte, iar depărtarea face ca aşezările lor să fie ocolite de tineri, care nu vor să se stabilească acolo.

Zvonimir locuieşte împreună cu soţia lui, Daniela, şi cu cei doi băieţi mici, într-o casă aflată la parterul farului. El se ocupă şi de grădină, şi de livada de măslini din apropiere. Deşi este un fumător înrăit, Zvonimir urcă treptele farului cu uşurinţă, reducînd viteza în aşteptarea vreunui vizitator mai tînăr, care nu reuşeşte să ţină pasul cu el. Umblă desculţ, cît e vara de lungă. Înainte de sfîrşitul lui mai, are deja un bronz intens; poartă un T-shirt cu dungi şi jeanşi scurţi. Cu zîmbetul lui cald ce nu îi părăseşte chipul nici o clipă, le vorbeşte cu blîndeţe celor doi băieţei. O urmă de îngrijorare se simte în glasul lui cînd vorbeşte de Ivana, fiica lui cea mare, din a doua căsătorie.

După divorţul părinţilor, Ivana a rămas cu Zvonimir şi a urmat şcoala elementară în satul Bozava, la 17 km de far. Acum este momentul să meargă la liceu, ceea ce înseamnă că trebuie să părăsească insula şi să se mute în oraşul Zadar, la o distanţă de vreo 35 km.

Zvonimir şi ceilalţi localnici şi-ar dori legături mai bune – mai ieftine şi mai dese – cu uscatul, transport cu feribotul şi cu bărci-taxi, ceea ce ar permite mai multor oameni să locuiască pe insule şi să facă naveta pe coastă.

„Dacă autorităţile ar înţelege că izolarea este cea mai mare problemă a noastră...“, spune el. „Companiile care transportă oamenii către insule şi înapoi se plîng de numărul mic de pasageri – ca şi cînd ei nu înţeleg că lucrurile se vor înrăutăţi, dacă nu se schimbă ceva.“

Turismul a devenit principala industrie pe insulele Croaţiei, lăsînd în urmă agricultura şi pescuitul, dar asta nu este întotdeauna suficient pentru a susţine comunităţile tot anul.

Veli Rat este cel mai cunoscut dintre farurile Croaţiei, oferind şi posibilităţi de cazare. Cei care îşi petrec vacanţa aici ocupă cele două apartamente, timp de 36 de săptămîni pe an, pînă cînd vremea devine umedă.

„Tuturor le place să locuiască într-un far, toţi iubesc natura, viaţa... vara. Ei cred că iarna pe insulă este romantic, dar se lasă păgubaşi la prima ploaie de toamnă“, spune Zvonimir.

Din cele 1244 insule ale Croaţiei, 67 sînt locuite – 47 dintre ele tot anul. Potrivit recensămîntului din 2011, pe insule locuiesc cam 125.000 de oameni. Printre ei sînt însă mai puţini tineri. În 1953, sub 14 ani reprezentau 26% din locuitorii insulelor croate. În 2011 această categorie nu mai reprezenta decît mai puţin de 13%.

Turismul a devenit principala industrie pe insulele Croaţiei.

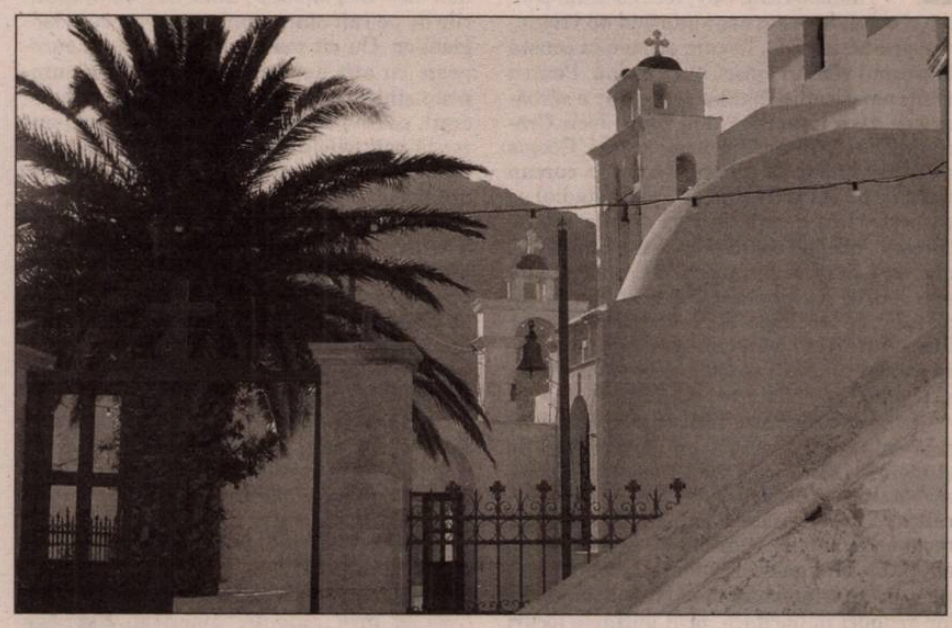

Aproape un sfert din populaţia Croaţiei are cel puţin 60 de ani; potrivit unei analize demografice publicate anul trecut de Ivo Nejasmic, profesor de geografie la Universitatea din Zagreb – în cazul insulelor, peste 30% din locuitori fac parte din această categorie.

Familiile de la far

Pe 30 iunie, locuitorii de pe insula Korcula sărbătoresc „Revelionul pentru Jumătatea Anului“ – o sărbătoare care ţine toată noaptea, prin barurile şi pe străzile principalului oraş. „Imaginaţi-vă cum arată Revelionul adevărat“, spune un turist irlandez, în mijlocul unei mulţimi de oameni mascaţi care dansează. În realitate, acesta este cel mai reuşit. Iarna, sărbătorile sînt mult mai modeste, cu mai puţini participanţi.

După o noapte lungă, pe barca ce părăseşte portul la 6 dimineaţa, atmosfera este destul de posomorîtă. Ambarcaţiunea aparţine companiei de stat Plovput, care administrează cele 46 de faruri ale Croaţiei. La bord se află şi Ivo Sain, şi Tomislav Zuvela, ambii paznici de far care au moştenit această ocupaţie de la părinţii lor. Amîndoi ştiu că munca nu e uşoară, dar îţi oferă siguranţa unei slujbe susţinute de stat, tot timpul anului. Pe insule nu sînt prea multe locuri de muncă de acest fel.

Tomislav, 32 de ani, călătoreşte către insula Palagruza, mai apropiată de Italia decît de coasta croată, unde farul este singura clădire locuită. I se alătură tatălui său, Nikola, pentru o tură de o lună. La acest moment al anului, Maria, soţia lui Nikola şi mama lui Tomislav, îi însoţeşte.

Cînd barca se apropie de Palagruza, o barcă mai mică îi ia pe Tomisav şi pe alţi pasageri. Ambarcaţiunea accelerează către insulă, se opreşte brusc, lăsîndu-şi pasagerii să sară afară.

Ridicat pe o stîncă, la 100 de metri deasupra mării, farul este o clădire de piatră, mare şi impunătoare, cu 40 de ferestre şi obloane verzi. Construit în 1875, în perioada regimului austro-ungar, avea menirea de a emana forţă în ochii celor care luau primul contact cu Imperiul.

„Sîntem aici de 35 de ani. Insula a devenit o parte din mine şi iubesc fiecare centimetru din ea, în orice moment al anului“, ne spune Marija, în bucătăria farului. A venit la Korcula în vacanţă, pe cînd era tînără, s-a îndrăgostit de un paznic de far şi a crescut un altul. A avut o viaţă bună pe insulă. Are un aer mulţumit şi arată mai tînără decît cei 60 de ani pe care-i are. Vorbeşte încet şi calm, fără gesturi inutile. Soţul ei, Nikola, 57 de ani, primeşte proviziile fiului său şi, cu un scripete, trimite sticlele de gaz goale, jos, în barcă. „Dacă nu ne-ar fi bine aici, n-am fi stat atît de mult“, spune el. E mulţumit că fiul lui îi calcă pe urme. „A fost dorinţa lui să devină paznic de far, aşa că de ce n-ar fi fericit? Oricum, slujba asta e mai bună decît cea la care se gîndea“, spune el. „Voia să se facă pirotehnist“, zîmbeşte cu uşurare Nikola.

„Am fost norocos pentru că familia a fost împreună cu mine mai tot timpul. Cînd copiii au mers la şcoală, a fost greu. Eram singur aici, două luni la far, două luni acasă, cu ei. Recuperam în timpul verilor“, spune el. „Slujba asta e ca şi cum ai fi marinar. Iei microbul şi nu mai poţi trăi altfel. Dar trebuie să iubeşti marea. Dacă n-o iubeşti, atunci nu e pentru tine.“

Tomislav îşi începe tura la far, iar Vojo Sain, 50 de ani, şi-o încheie pe a sa. Bronzat, atletic, cu părul negru, o ia în jos pe cărarea către plajă, ca s-o pornească spre Korcula.

Farul Susak, Croaţia

Vecini uşă-n uşă

Pe drumul de întoarcere, barca se opreşte să descarce provizii pe insula Susac. Populaţia: doi paznici de far şi un cioban. Unul dintre paznici este fiul lui Vojo, Ivo, care a fost adus mai devreme, în aceeaşi zi, pentru a-şi începe tura.

„Sînt vecin cu fiul meu, «uşă-n uşă», şi nu ne vedem niciodată. Mă bucur că a reuşit să ia slujba asta. Cînd ai doi copii mici şi vii de pe o insulă, asta e o soluţie bună“, spune Vojo.

Tatăl şi fiul se îmbrăţişează puternic, ascunzîndu-şi cîteva lacrimi. Pun întrebări şi răspund, în acelaşi timp. Sînt cuvinte simple, obişnuite, dar continuă să se privească drept în ochi.

„Ei, ce s-a întîmplat?“

„Nimic, tată.“

Ivo este cel mai tînăr paznic de far de la Marea Adriatică. Are doar 22 de ani şi deja are o soţie şi două fetiţe.

„Fetiţa mea cea mică are două luni, cea mare are un an şi jumătate. Abia se obişnuieşte cu mine, şi trebuie să-mi fac bagajul şi să plec. Sînt ca un străin de cîte ori mă întorc acasă la Korcula. Dar o să mă obişnuiesc, o să ne obişnuim cu toţii...“ spune Ivo.

Ce a spus mama lui cînd a devenit paznic de far, după ce mai exista unul în familie?

„Părinţii mei sînt divorţaţi. Şi asta din cauza farului. Totul depinde de cum sîntem noi. Nu divorţează toţi paznicii de far, şi nici nu rămîn împreună toţi cei care locuiesc tot timpul împreună“, spune el.

Grecii au dilemele lor

Croaţii nu sînt singurii europeni care încearcă să găsească cea mai bună cale pentru a susţine viaţa pe insule, în secolul XXI. Cu 227 de insule locuite, dintr-un total de 6000, Grecia se luptă cu probleme similare: cum să încurajeze turismul şi dezvoltarea economică, fără a afecta mediul şi tradiţiile locale.

Serifos – insulă situată în arhipelagul Cicladelor de Vest, în Marea Egee – a suferit schimbări majore de-a lungul timpului.

„Nu erau drumuri, nu era electricitate, nici maşini şi nici turism. Era un loc mitic pentru noi, unde puteam fi pe deplin liberi“, spune Ioannis Spilanis, profesor universitar care şi-a petrecut aici vacanţele copilăriei şi care, de atunci încoace, tot aici îşi petrece cea mai mare parte a timpului liber.

În prima jumătate a secolului al XX-lea, mulţi locuitori ai insulei lucrau în minele de fier. În prezent, cei mai mulţi trăiesc din turism şi construcţii. În ultimii 30 de ani, s-a dublat numărul caselor de pe insulă, cele mai multe fiind construite pentru a fi închiriate turiştilor, spune Spilanis.

Spilanis este profesor la Departamentul de Ecologie al Universităţii Egeii. Locuieşte pe insula Lesbos şi şi-a dedicat cariera studiului insulelor, analizînd-le dezvoltarea economică, mediul, urbanismul şi turismul. Împreună cu colegii lui lucrează la un sistem menit să evalueze în detaliu impactul economic şi social al turismului – mergînd pînă la a preciza ce cantitate de apă consumă turiştii şi cît gunoi produc. Abia atunci – crede Spilanis –, va fi posibil să ştim cît de mult se poate dezvolta turismul, înainte ca dezavantajele lui să depăşească avantajele.

El susţine că actuala evoluţie a insulelor greceşti nu este sustenabilă deoarece depinde în mod covîrşitor de turism şi importuri. Cam 99% din tot ce se consumă pe insulele greceşti este importat, în principal, de la Atena. El sugerează că insulele europene şi-ar putea pierde locul pe piaţa de turism în favoarea unor destinaţii mai îndepărtate, unde turiştii se pot bucura de o vacanţă ieftină şi unde vremea bună le este garantată tot timpul anului. „Este o mare diferenţă între insulele europene şi celelalte, să zicem, insulele din Asia, unde preţurile sînt cu totul altele, mult mai mici“, ne spune el într-o cafenea din port. „Nu sînt sigur că insulele greceşti sau croate... mai pot fi competitive.“

Antonis Ventouris, 35 de ani, este paznicul farului din Serifos. Şi tatăl lui a fost paznic de far. Soţia şi fiica lui locuiesc pe o insulă din apropiere.

Echipa naţională de fotbal a Greciei întîlneşte Columbia în campionatul mondial din Brazilia, dar Ventouris este afară, încercînd să-şi păstreze calmul. Serifos este un loc bun pentru a-ţi păstra calmul. „Iarna poţi să scrii o carte aici“, spune Antonis. „Poţi să scrii o mulţime de cărţi aici“.

Pauze lungi întrerup conversaţia noastră, în timp ce privim marea.

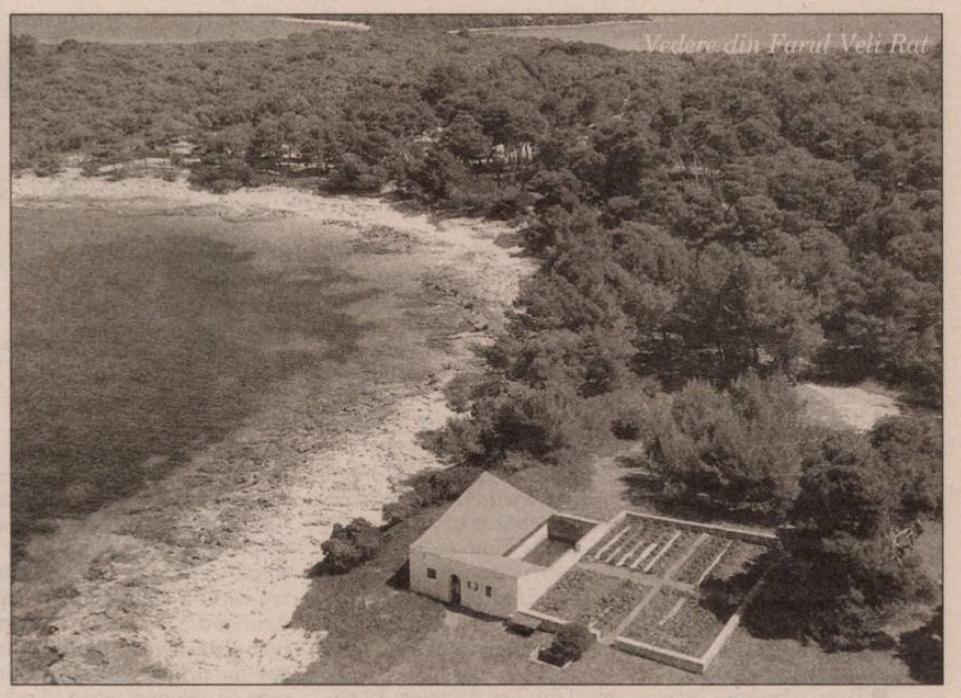
Vedere din Farul Veli Rat

Insulele europene şi-ar putea pierde locul pe piaţa de turism în favoarea unor destinaţii mai îndepărtate.

La cină, într-o tavernă recent deschisă de un pescar şi familia lui, un grup de localnici comandă „pentru masă“ – peşte, brînză feta, roşii uscate şi vinete. Beau bere şi ouzo şi vorbesc despre viaţa pe insulă.

La fel ca în Croaţia, principalele lor preocupări sînt educaţia de calitate şi accesul la sănătate.

„Mă tem că, dacă mă gîndesc prea mult la sistemul de sănătate, o să mă îmbolnăvesc de inimă şi chiar că o să am probleme“, glumeşte Manolis Pelopponissios, un hotelier în vîrstă de 57 de ani, tatăl unei fetiţe de 1 an şi două luni.

Spre deosebire de Croaţia, Grecia are o altă abordare asupra educaţiei insularilor. În aproape fiecare insulă locuită există un liceu, inclusiv în Serifos – care are o populaţie de 1400 de locuitori. În Croaţia nu există licee decît pe cîteva insule mai mari, cele mai multe dintre ele avînd poduri care le leagă de ţărm.

Perspectiva tunelului

Pe insula croată Dugi Otok, unde „Zvone lanternistul“ are grijă de far, Ivo Juranov, 70 de ani, care locuieşte demult pe insulă, este de acord că, în acest moment, nu s-ar justifica construcţia unui liceu.

„Nu sînt destui copii aici. Dacă oamenii ar rămîne ar fi altceva“, ne spune el în casa lui din satul Bozava, care dă spre port. „Acum trebuie să-i aducem înapoi.“

Autorităţile locale susţin că fac tot posibilul să susţină insulele. După ce a intrat în UE anul trecut, Croaţia – unul dintre cele mai sărace state ale Uniunii – se gîndeşte la banii europeni pentru dezvoltarea infrastructurii.

„Facem tot posibilul să legăm insulele de ţărm, şi insulele între ele. Nu este uşor din punct de vedere financiar, dar sperăm că fondurile europene vor fi soluţia“, afirmă Davor Lonic, şeful Departamentului de dezvoltare al regiunii Zadar.

Un plan ambiţios susţinut de autorităţile locale prevede construcţia unor tuneluri submarine. Dar localnicii sceptici se îndoiesc că acest lucru se va întîmpla vreodată.

Pe termen scurt, tinerii vor continua să părăsească insulele la vîrsta de 14 ani pentru a merge la liceu, la fel ca Ivana, fiica lui Zvonimir, paznicul de far. În prezent, ea locuieşte în Zadar, cu mama ei. „Am vrut să rămîn pe insulă după ce au divorţat părinţii mei. Copilăria mea a fost minunată, dar pentru o persoană de vîrsta mea este foarte greu, mai ales iarna“, spune Ivana.

„Nu aveam prieteni, aşa că acum îmi pare bine că ne-am mutat. Dar îmi este dor de tata.“

Ivana vrea să înveţe limbi străine şi să studieze arhitectura. „Chiar vreau să locuiesc pe o insulă cînd o să fiu mare. Nu ştiu dacă pînă atunci lucrurile se vor schimba în bine“ spun ea.

Ca şi tatăl ei, Ivana urcă scările la începutul zilei. Şaizeci şi opt de trepte pe scara şcolii, pînă în clasa ei. Poate într-o zi va proiecta un liceu în Dugi Otok?

„Poate“, spune ea. „De ce nu?!“

Marija Knezevic *este viceredactor-şef al ziarului croat* Zadarski List.

Acest articol a fost realizat în cadrul programului Bursa pentru Excelenţă în Jurnalism, cu sprijinul Fundaţiei Erste şi a Fundaţiei pentru o Societate Deschisă, în colaborare cu Balkan Investigative Reporting Network.

Familia Skorevici la Farul Veli Rat

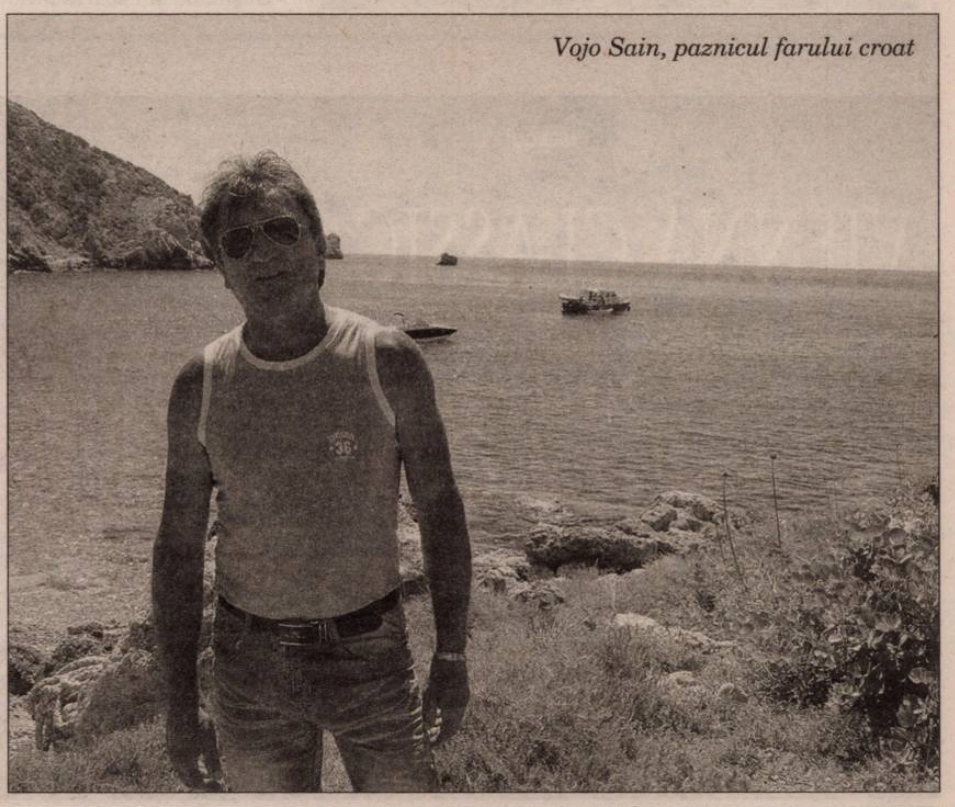
Vojo Sain, paznicul farului croat

Cu ochii-n 3,14

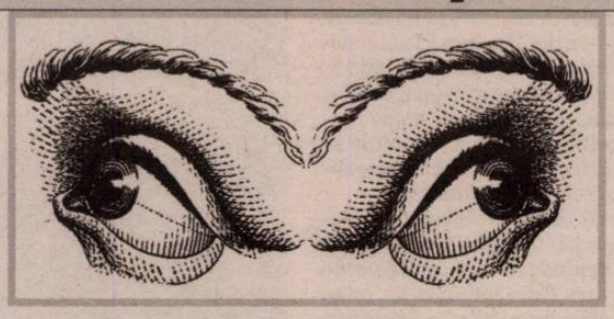

UN BĂRBAT MOALE PRECUM UN IEPURAŞ A PRIMIT DE CURÎND UN NEURON-ŞEZLONG

■ Cîteva cazuri din registrul medical mai puţin cunoscut al *amputărilor, plăgilor şi deceselor meteorice:* pe 16 ianuarie 1825, un meteorit a ucis un bărbat şi a rănit o femeie în oraşul Malwate din India; pe 16 februarie 1827, în Mhow, India, un bărbat a fost grav rănit la braţ de un meteorit; la 25 aprilie 1915, un meteorit de cca. 3 kg i-a retezat unei femei din satul Ta-yang, China, braţul; pe 30 noiembrie 1954, în Sylacauga, Alabama, SUA, un meteorit a lovit o femeie, după ce a străpuns acoperişul casei. (**M. P.**)

■ Dintr-ale marketingului: după hîrtia igienică aromată cu floarea pasiunii sau iasomie, după hîrtia moale precum un iepuraş sau o pană de porumbel, a apărut hîrtia igienică onestă, directă şi la obiect: se numeşte Mototol. (**S. G.**)

■ Există oraşe unde poţi avea surprize poştale dintre cele mai plăcute, un asemenea oraş fiind Strasbourg. Cineva care locuieşte acolo a primit de curînd o felicitare cu următorul conţinut: „Gunoierii din cartier vă urează Sărbători Fericite". (**D. S.**)

■ Totul a început într-un spital din Los Angeles: 12 pacienţi epileptici, care aveau permanent electrozi implantaţi în lobul temporal, aşteptau să aibă o criză pentru ca medicii chirurgi să poată localiza locul din creier în care se produce criza, pentru a şti unde anume să opereze. Bolnavii, a căror activitate cerebrală putea fi urmărită din interior prin tehnici de imagistică medicală, urmau să fie cobaii unuia dintre cele mai interesante experimente ştiinţifice ale ultimilor ani. Pe scurt: li s-au arătat fotografiile a o sută de celebrităţi, în timp ce pe monitoare se observa cum *un singur neuron* se activa pentru fiecare figură în parte; pentru ca în a doua etapă a experimentului să se suprapună figurile celebrităţilor cu scopul de a observa care neuron era mai puternic. Ei bine, Neuronul Marilyn se activa întotdeauna primul cînd suprapunerea folosea imaginea actriţei, ceea ce demonstrează că cel puţin epilepticii au un neuron îndrăgostit lulea de Marilyn. (**M. C.**)

■ Încă un loc unde se poate bea, printre altele, şampanie: la cinema, la sala VIP (din AFI), în timp ce-ţi întinzi picioarele pe fotoliul-şezlong şi după ce mănînci pui Shanghai, bulete de cartofi prăjiţi şi chec. (**I. P.**)

ANUMIŢI BUCĂTARI, ÎMBLĂNIŢI PÎNĂ LA ULTIMUL DEGEŢEL, SE ÎNCUMETĂ SĂ PLOUĂ ASUPRA CIVILILOR

■ Peştele-balon, numit *fugu* de gurmanzii japonezi bogaţi, conţine în ficat o neurotoxină hepatică de cinci ori mai puternică decît cianura. Doar anumiţi bucătari se încumetă să gătească acest peşte care reuşeşte totuşi să ucidă 15 gurmanzi pe an, un fel de gurmanzi kamikaze. În lipsa lui Aleksei Balabanov, Quentin Dupieux ar putea filma o parodie după *La Grande Bouffe*. (**M. C.**)

■ Din oferta săptămînală a magazinului online *Ondisplay national*: Bocanci + Fes Cadou, Set 6 avioane PLANES cu sunete, Set 6 clipsuri pentru sutien, Slăbeşti uşor cu Cafea Verde, Rochie damă în colţ – *cream*, Bocanci de bărbaţi super îmblăniţi, Cel mai nou model de ghete, Veioză şi proiector ciupercuţă, Uleiuri cu feromoni de damă, Costum Moş Crăciun, Pin artificial înălţime 150 cm, Lampă UV 36W pentru unghii, Covoraş muzical, Covor inteligent pentru baie, Aparat pentru încălzit ceara, Păpuşică rucsac Lili cu 10 funcţii, Set bijuterii Delicate. *(va urma)* (**M. P.**)

■ „Pantofiori veseli. Cizmuliţe cu blăniţă naturală. Căldurică pînă la ultimul degeţel". Am găsit reclămuţa asta întîmplător, pe un săituleţ. Mi-a plăcut că-i cu multe diminutivele. (**M. M.**)

■ „Di ieri seara, dila nouă, / Plouă, c'coani, plouă, plouă... / Şi eu, sîngur, sîngurel. / Tot mă lupt c-un păărel. / Duşmană şi-i soarta me, / Că nu am cu şini be; / Că mai vreme di băut, / Di băut şi pitrecut, / De cîndu-s n-am mai văzut! / Al matale, Caragiale. *Wilmersdorf bei Berlin, 10 iunie 1906*" Subscriem. (**R. M.**)

■ Reacţia unui poliţist de la Secţia 10 din Bucureşti, care s-a trezit în curtea secţiei cu un *flashmob* liniştit: „O să chem jandarmii!". *Flashmob*-ul a fost organizat de Ziua Internaţională a Drepturilor Omului pentru a sancţiona abuzurile Poliţiei asupra civililor. (**L. V.**)

APRECIAT ÎN MOD SPECIAL DE CĂTRE FEMEI, UNUL ÎŞI ARATĂ ADMIRAŢIA PENTRU UN GRUP

■ Un restaurant din Cisnădioara are în meniu, de aproape zece ani, „pieptul de pui Iohannis", un preparat botezat după fostul primar al Sibiului. Costă 28 de lei şi e apreciat în mod special de către femei. Acum, în cinstea noului preşedinte, bucătarul restaurantului pregăteşte două preparate noi – un turnedo Herr President şi un desert Santa Klaus. Nu ştiu dacă e pe cale să se lanseze o nouă modă culinară. Dacă da, atunci am ratat blinelele Iliescu, specifice anilor '90, profiterolul Emil şi saramura Traian. (**A. P.**)

■ Ştiţi cîţi psihiatri există în Liberia? Unul. Dar în Sierra Leone? Tot unul. Ştiţi cine va trata miile de depresivi care urmează să apară după ravagiile Ebolei? Oamenii ăştia doi. (**L. V.**)

■ Undeva, în oraşul bulgar Varna, vagabonţeşte o pisică verde. Pisica de smarald, aşa au numit-o oamenii, a devenit rapid vedetă pe Facebook: am văzut numeroase clipuri şi fotografii, oameni din lumea întreagă îşi arată admiraţia sau, dimpotrivă, dispreţul pentru felină. Cineva a făcut-o, de pildă, „pisipoancă". Un ziar local a mers pe urmele mîţei ca să afle ce coafor frecventează. Reporterii au aflat că pisica de smarald n-are stilist. De fapt, nici casă n-are şi nici stăpîn. Cică doarme noaptea într-un depozit unde sînt ţinute multe vopseluri şi a căzut într-o găleată. (**M. M.**)

■ Revista *Time* a găsit personalitatea anului. După Papa Francisc în 2013, acum a venit rîndul celor care au făcut eforturi uriaşe şi au luptat cu epidemia de Ebola în acest an. E vorba despre cadrele medicale care au încercat stoparea bolii în Africa. Medicii organizaţiei Médecins sans Frontières au colaborat cu cadrele medicale locale de-a lungul lui 2014 şi continuă să o facă. *Time* a ales, aşadar, să le aducă un omagiu tuturor acestor persoane implicate în lupta contra Ebola, care şi-au pus de multe ori propria viaţă în pericol. Virusul a făcut ravagii: Organizaţia Mondială a Sănătăţii vorbeşte despre 5000 de decese pînă la sfîrşitul lui octombrie şi de 13.700 de cazuri de îmbolnăviri. „Restul lumii poate să doarmă liniştită noaptea pentru că un grup de bărbaţi şi de femei sînt dispuşi să se bată cu această boală" – este concluzia celor de la *Time*. Din păcate, cel mai probabil, personalităţile anului 2014 vor rămîne în actualitate şi în 2015. (**A. M. S.**)

Următorul număr va apărea miercuri, 24 decembrie 2014.

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

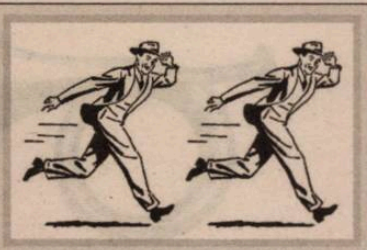

Andrei GORZO

dilematograf 18

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 567 ■ 24-30 decembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

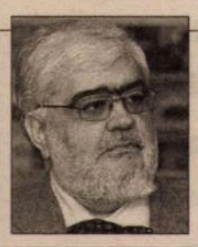

ANDREI PLEŞU

„Ţoapa de tip nou“

pagina 3

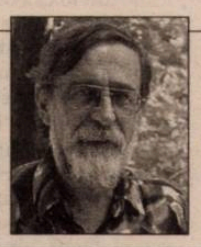

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Porcul călător“

pagina 3

Interviu cu

DORIN BODEA

pagina 7

Literatura şi puterea

© Laurenţiu Midvichi

„Să scrii poveşti e un mod de a scăpa de trecut.“

J.W. GOETHE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

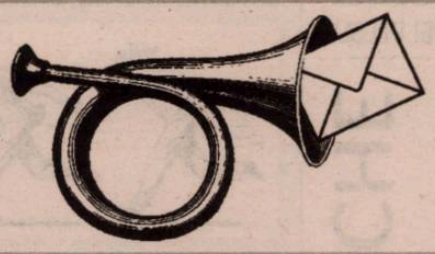

turneu de inbox

DILEMABLOG

Articolul lui Matei Martin, „Cuba Libre"

Rom autentic distilat

„Rom autentic distilat chiar la Havana" puteți bea oricînd dacă deschideți o sticlă de Havana Club. Distileria care produce romul Havana Club a aparținut familiei Bacardi. A fost naționalizată odată cu venirea comuniștilor, iar familia Bacardi a fost nevoită să se refugieze în SUA, la Miami. De aici, familia Bacardi a continuat producția de rom cu distileriile din Puerto Rico. Nici astăzi romul Havana Club nu se ridică la calitatea romului Bacardi. E adevărat că nici prețul unei sticle Havana Club nu se ridică la prețul unei sticle Bacardi. Amîndouă sticlele pot fi întîlnite, una lîngă alta, pe rafturile comercianților, inclusiv în România. Garcia Bacardi este bănuit a fi la originea a două atentate la viața lui Fidel Castro. Înainte cu o săptămînă de celebrul atentat cu țigara, compania Bacardi lansa, în barurile din SUA, la fel de celebrul cocktail La Bomba. Dacă va deveni Cuba liberă, evident că familia Bacardi își va cere înapoi averea naționalizată de comuniști.

Se spunea despre comuniștii cubanezi că se tem mai mult de familia Bacardi decît de CIA.

adăugat de Ștefan Darie
la 19 decembrie 2014

NR. 565

Articolul lui Cristopher-Teodor Uglea, „Dragii mei părinți"

Părintește

Domnule Uglea,

Fac parte din generația părinților dumneavoastră, pe care îi bruftuluiți în mod public. Să lăsăm la o parte cuvintele mari și intențiile eroice de salvare a patriei. Să o luăm, așa, bătrînește. Părinții dumneavoastră au supraviețuit o perioadă de tranziție, cu rate ale inflației de țară africană și cu zvîcniri politice de natiune bananieră. Nu numai că au supraviețuit, dar – deși nu-i cunosc – eu cred că au făcut tot ce le-a stat în putință să nu vă lipsească nimic: un acoperiș, haine decente și trei mese pe zi. Poate că seara spălați vase sau faceți pe bodyguard-ul să vă plătiți studiile universitare. Sau poate că tot ei vă țin în facultate – unde învățați vorbe iscusite ca să-i ocărîți pe ei. Ei, da, generația lor nu a transformat România peste noapte dintr-un pașalîc sovietic într-o Elveție a Orientului. Puteți dumneavoastră să încercați – vă admir pentru asta –, dar nimeni nu va dă dreptul, în nici o societate (comunistă, capitalistă, PSD-istă, PNL-istă sau liber-schimbistă) să uitați de respectul datorat părinților.

adăugat de Dan Pintilie
la 15 decembrie 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Cîteva lecturi de sezon: două romane – Colm Toibin, *Testamentul Mariei* (traducere de Irina Bojin, Polirom), J.M. Coetzee, *Copilăria lui Isus* (traducere de Irina Horea, Humanitas Fiction); un volum de versuri – Ion Pillat, *Povestea Maicii Domnului* (Humanitas) și două eseuri – Christopher Hitchens, *Dumnezeu nu este mare. Cum otrăvește religia totul* (traducere de Patricia Neculae, Litera) și Julian Barnes, *Nimicul de temut* (traducere de Mihai Mororiu, Nemira). (Marius Chivu)

■ *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu* de Andrei Ujică a apărut pe DVD. Îl așteptam. Și o potrivire mai bună nici că se putea: acum, cînd se împlinesc 25 de ani de la căderea regimului Ceaușescu. Pe coperta DVD-ului e și un citat semnat de Alex. Leo Șerban: „Pentru că n-am nici umbra unui dubiu: *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu* este filmul cel mai inteligent, mai inovator, mai tulburător pe care l-a dat cinematograful românesc. E ca și cum ai vedea 25 de ani de Istorie pe derulare rapidă (trei ore); dar acele trei ore sînt suficiente ca să te gîndești. La Ea, la «ei» și la tine – strivit între Ea și «ei»." Despre asta e vorba. Un cadou mai serios nu știu să recomand. (Ana Maria Sandu)

■ Pe acest final de an, în loc să vă urez sănătate, vă recomand cartea de „portrete în dialog" *Cu mîna pe inimă*, apărută la editura Humanitas. Martin S. Martin, medic cardiolog de origine română, emigrat în SUA, povestește, într-un interviu pasionant, realizat de Corina Negrea, despre experiența americană, despre medicină și secretele ei, despre relația ambivalentă cu țara pe care a părăsit-o, și despre multe altele. (Matei Martin)

■ Albumul *De Crăciun* al formației Jazzappella (Ana-Cristina Leonte, Ana Băncescu, Elena Moroșanu, Zoltán András, Bogdan Tudor și Mihail Grigore), care conține zece piese, aranjamente a cappella ale unor cîntece de Crăciun („White Christmas", „Jingle Bells"), colinde din folclorul românesc și unguresc și compoziții ale membrilor formației. Între jazz, world-music și muzică tradițională. (Iaromira Popovici)

■ *Umbre*, al treilea serial românesc produs de HBO. Cu suspans & umor, o imagine excelentă semnată de Andrei Butică și un Șerban Pavlu tăios ca un bloc de gheață din epoca lui Clint Eastwood, *Umbre* se-anunță a fi cel mai bun serial făcut pînă acum în România. Premiera e pe 28 decembrie, la HBO. A, iar ca bonus avem și un glorios *full frontal* masculin, la lumina unui foc de tabără. (Luiza Vasiliu)

■ Vreau să recomand un film vechi și care deja a fost dat pe TVR2, cu un actor care nici el nu mai e de mult, dar pe care, de fiecare dată, îl redescopăr cu tot mai multă satisfacție. E vorba de Jean Gabin și de filmul *Du Rififi à Paname*, tradus sub titlul *Mici răfuieli la Paris*, regizat de Denys de La Patellière în 1966. Un film cu gangsteri, cum altfel, dar, mamă, ce mișto! Ca, de altfel, mai toate filmele cu Jean Gabin. Încep să înțeleg de ce bunicii mei erau topiți după el. Poate o să se mai reia pe undeva sau poate se găsesc DVD-uri. Nu e de ratat. (Andrei Manolescu)

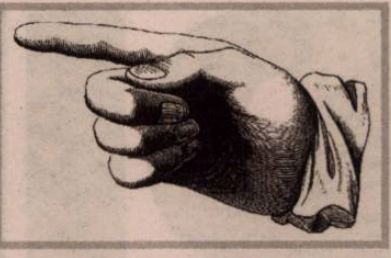

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Despre ingineri**
- ***Best of* 2014**
- **Gîndirea pe termen lung**
- **Diaspora**
- **Societatea civilă**

Dilema veche
urează
colaboratorilor
și cititorilor săi
Sărbători vesele!

album dilematic

Erno Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEȘU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicație audită de BRAT
Tiraj: 8.850
Tipărit la Tipomedia

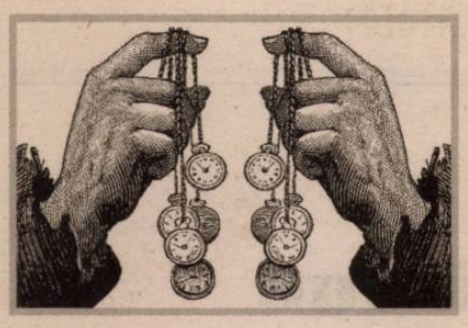

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Ţoapa de tip nou

Ţoapa e eternă şi ubicuă. La noi, ea are însă o consistenţă aparte, ceva între exasperant şi pitoresc, un amestec de candoare zoologică şi obrăznicie veselă, de agresivitate fudulă şi nesimţire colocvială. Ţoapa de tip vechi nu avea încă mijloacele de care dispune ţoapa de tip nou. Nu se simţea neapărat bine în localurile „fine“, nu conducea jeep-uri năprasnice, nu avea smartphone ultimul răcnet. Acum, noile ţoape au intrat în expansiune. Pe stradă, la restaurant, la televiziune, ele sînt de neocolit. Ne populează viaţa de fiecare zi, ne invadează intimitatea, ne impun codul lor de comportament. Sîntem prizonieri. Şi dacă protestăm, facem figură de boşorogi „elitişti“, incapabili să se „branşeze“ la exigenţele vremurilor noi.

Să ne înţelegem. „Ţoapa“ la care mă refer nu este o categorie socială sau simptomul unei denivelări culturale. O poţi identifica în toate straturile societăţii, dar, mai ales, în noua nomenclatură, între proaspeţii îmbogăţiţi, în „noua burghezie“ cu venituri şi cariere confortabile. Ţoapa tradiţională era, mai curînd, un produs al sărăciei, un epifenomen al periferiei, un efect secundar al dezordinii axiologice. Ţoapa contemporană este, oricît ne-ar întrista să spunem asta, unul dintre rezultatele *nedorite* ale schimbării din Decembrie 1989. Libertatea e, încă din Rai, un dar cu două tăişuri. O poţi folosi greşit. La fel – democraţia. Egalitarismul ofensiv pînă la necuviinţă, arbitrarul noilor ierarhii, suspensia regulilor, averile nemuncite, satisfacţia tribală de a-ţi etala bunurile, toate la un loc produc un tip uman care riscă să devină o adevărată toxină publică: te izbeşti de el la fiecare pas, nu-l poţi reforma, nu-l poţi contesta, fără să fii acuzat de aroganţă, fandoseală discriminatoare, lipsă de îngăduinţă creştinească.

Spre deosebire de ţoapa „clasică“, înclinată să se simtă bine mai degrabă în mediul ei, între cei din aceeaşi făină cu ea, ţoapa cea nouă se simte acasă oriunde. Peste tot. Ia imediat în posesie spaţiul în care se află. Dacă e la volan, îşi adjudecă ambianţa rutieră: „se descurcă“ impenitent printre fraierii care încă se conformează unei minime geometrii a traficului, parchează unde are chef (şi, preponderent, unde n-are voie). Frecvent, îţi taie calea vitejeşte cîte un „jipan“ condus, în 70% din cazuri (după statistica mea aproximativă), de fete abia domesticite, care n-aveau cînd să-şi fi putut finanţa, prin performanţă profesională, un asemenea lux, şi care conduc cu telefonul într-o mînă şi cu rujul în cealaltă.

„Acasă“ se simt ţoapele de tip nou şi la restaurant. De îndată ce se aşază la o masă, singuri sau cu rude şi prieteni, ei îi evacuează psihologic din sală pe toţi ceilalţi clienţi. Dacă ai ghinionul să nimereşti într-un local în care „petrec“ asemenea ipochimene, eşti anulat. Se vorbeşte tare, se rîde cu sughiţuri, se fac glume cu apropo, se povestesc lucruri de tot soiul, în general neapetisante... Eşti condamnat la indiscreţie. Afli, din sonore conversaţii telefonice, ce simte comeseanul

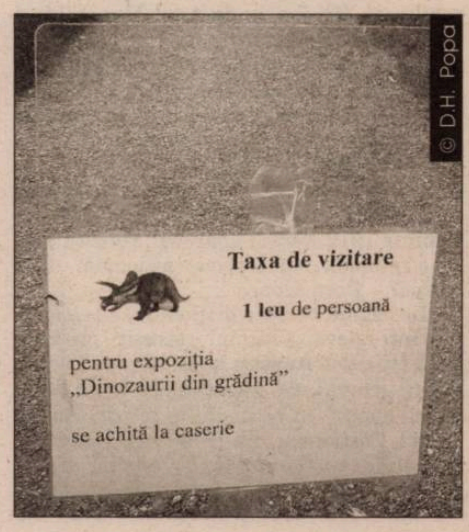

pentru Maricica, ce boli are mama, ce au de făcut *imediat* subalternii din firmă etc. Din taclaua convorbitorilor, ajung la tine, în ample torente de decibeli, opinii politice tranşante, ipoteze despre dezastrul din Apuseni şi de pe lacul Siutghiol, relatări picante despre şefi, vecini, cumnaţi şi soacre. Oamenii se simt bine. Nu cred în chestia cu „spaţiul public“. Peste tot, se poartă destins, ca la ei în bucătărie. Copiii aleargă urlînd printre mese, se cere muzica mai tare, se alunecă des spre vorba în doi peri şi gluma deşucheată. De obicei, masa e dominată de o matroană volubilă, „sufletul“ petrecerii, încîntată de sine, provocatoare, învestmîntată strident şi trăgînd zglobiu cu ochiul spre mesele vecine, ca să-şi verifice şi să-şi consolideze succesul.

Mai sînt şi cei care stau în maşină cu portiera deschisă şi ascultă manele sfîşietoare, în beneficiul întregului cartier, mai sînt şi cei care strigă pe stradă ca pe tarla, mai sînt şi cei (cele) care apar la cîte un post de televiziune îmbrăcaţi *cool*, sau dezbrăcaţi, şi vorbesc limba română ca pe o limbă străină. Mai sînt şi cîteva ţaţe nărăvaşe care îşi asupresc invitaţii prin talk-show-uri „de atitudine“, mai sînt şi unele cuconiţe cu ventuze hipertrofice în loc de buze şi cu o regie apocaliptică a posteriorului, mai sînt şi politicieni înecaţi, financiar, în propria osînză, dascăli cu o cultură de telenovelă, preoţi adormiţi într-o pietate inexpresivă, neconvingătoare şi, totuşi, profitabilă, ziarişti care transformă informaţia într-un soi de bordel de vorbe ş.a.m.d.

Aş spune că acestea sînt „ouăle sparte“ ale Revoluţiei. Dar aş adăuga imediat că ceea ce s-a întîmplat în Decembrie 1989 nu poate fi compromis (încă) de asemenea „pagube colaterale“. Cei care au murit atunci nu merită dezonoarea de a fi sărbătoriţi morocănos, dar nici pe aceea de a-şi vedea jertfa murdărită de discursuri pompoase, de anecdotică facilă, de festivisme ipocrite şi ostentative. Trebuie să vorbim *altfel* despre Revoluţie şi, de asemenea, *să tăcem* altfel despre ea.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Porcul călător

„Miroase a sarmale peste Munţii Carpaţi“ – spunea poetul. Asta era demult. Acum miroase a şorici şi slană peste oricare vamă. Porcul, animalul nostru de suflet şi trup, migrează de ceva vreme, s-a instalat şi el în mobilitate – cum ar spune Dana Diminescu. Circulă sub formă de pachete pe toate rutele internaţionale de autocare, şi-a creat chiar o reţea de microbuze care pleacă regulat din fiecare al doilea sat al României spre oraşe din toate colţurile Europei, cu mesaje de acasă: „ţineţi aproape!“ – cum ar fi spus, altădată, Tucă.

Pachetele de la părinţi sînt un fenomen social delicios. Le întîlneşti la toţi studenţii plecaţi la studii în centrele universitare ale României, le întîlneşti şi printre cei care nu mai sînt de mult studenţi, care au deja propria lor casă, dar sînt tot departe de *acasă*. „Domn' profesor, nu vreţi şi dumneavoastră o ţuică, o zacuscă sau o gîscă?“ – mă mai întreabă, uneori, cîte unul. „Iar mi-au trimis ai mei un pachet cu mîncare, nici nu mai ştiu ce să fac cu el.“ Schimbîndu-şi gusturile şi dieta, unii dintre ei au ajuns chiar să evite să mai treacă pe „acasă“ de frica sacoşelor cu care ştiu că se vor întoarce... acasă. Dar pachetele îi urmăresc peste tot şi, cu riscul saţietăţii, tot aduc bucurie pretutindeni. Iar în străinătate, acestea nu sînt primite niciodată cu rezerve: „da' nişte varză/leuştean/borş/ţuică/slană ca la noi nu-mi trimiţi şi mie, măi mamă? Că ăştia, aici, n-au aşa ceva...“

Sport naţional, pachetele îşi înteţesc ritmul cînd intră pe linia dreaptă a sărbătorilor. Dacă cei ai casei nu pot ajunge acasă, vine porcul la ei. Nimic nu e mai domestic şi mai afectuos decît porcul din bătătură. Peste mări şi ţări, el ţine legăturile familiei, păstrînd taina sfîntă a comensalităţii. În *România reală*, porcul este identitar, chiar dacă oaia mioriţă rămîne icoana *României legale*.

De la Marcel Mauss încoace, teoriile darului s-au împărţit în două: cele care văd în dar, în primul rînd, un *mijloc*, şi cele care consideră că darul este mai degrabă un *scop* în sine. Un mijloc de a obţine, transmite şi

Pe vremuri se chema pomana porcului – sau, mai frumos, „aburul lui Dumnezeu“

schimba ceva; un scop menit să păstreze/refacă/întărească relaţiile dintre cei care schimbă daruri. În cazul „pachetelor“, se poate vorbi şi de una, şi de alta. În timpul comunismului, acestea intrau în schimburile de subzistenţă ale *gospodăriei difuze*, despărţite de industrializare în cei care au rămas în sat şi cei care au plecat la lucru în oraş. Ultimii veneau cu uleiul şi cafeaua, primii ofereau brînza şi ouăle; şi unii, şi alţii se strîngeau în jurul porcului, de sărbători. Cu toţii păstrau astfel legăturile de familie dincolo de distanţele geografice şi de constrîngerile ideologice.

Lucruri similare se întîmplă şi în alte colţuri ale lumii. Este cazul, de pildă, al emigranţilor din Estremadura, care, o dată pe an, sărbătoresc fără excepţie o „zi a emigrantului“, întorcîndu-se în regiunea lor natală pentru a participa la faimoasa *matanza extremena* – un fel de Ignat ce constă în sacrificarea rituală a porcului, urmată de consumarea colectivă a acestuia *en buena amistad*. „Moment culminant şi festiv al anualei şi familialei producţii de autosubzistenţă pînă acum vreo 20 de ani, *matanza* s-a schimbat în mod radical. Ea nu mai este principala grijă – şi orgoliul – fiecărui şef de familie. (...) Lipsesc dimensiunea necesităţii, funcţionalitatea şi orgoliul de a fi satisfăcut nevoile unităţii domestice [şi se stinge] în acelaşi timp competiţia dintre familiile satului («porcul meu a cîntărit mai mult decît al tău»). (...) Cu toate acestea, pentru părinţii şi bunicii emigraţi la Sevilla, *matanza* este importantă deoarece aceştia consideră că tinerii lor urmaşi, deveniţi citadini, în lipsa cunoaşterii vechilor practici, trebuie să participe măcar la această abundenţă festivă de provizii. Astfel, această sărbătoare, în acelaşi timp familială şi colectivă, cu adevărat nouă şi laică deoarece este separată de referinţa religioasă explicită, este gîndită de către emigranţii maturi în funcţie de ceea ce înţeleg ei să transmită: celebrarea hranei pămîntului, *tierra*, semnificativă simbolic.“ *Matanza* ia astfel forma unei *„matanza didactica“*, după cum se exprimă Catani, deplasînd modul cutumiar de celebrare şi consum a hranei, de către un grup, într-o punere în scenă festivă a grupului însuşi. Ca şi la noi, tăierea porcului nu prea mai este *sacrificiu*, ci a devenit *consum*, dar un consum ritualizat, care continuă să-şi îndeplinească menirea de comensalitate familială.

„Eşti ceea ce mănînci“ – se spune. „Noi sîntem orez“ – spun japonezii, dar şi alţi asiatici. Îmi aduc aminte de colegul meu indian pe care l-am surprins într-o noapte scotocind prin bucătăria mea: „Nu ai nişte orez?“ – m-a întrebat el, cu disperare în glas, cînd m-a văzut. După o săptămînă de alienare culinară, pur şi simplu nu mai putea.

„Noi sîntem porc“ – ar trebui să spunem noi, românii. Să mă ierte vegetarienii, dar asta e cultură, nu ideologie, nici psihologie. Şi asta e moştenirea noastră culturală a porcului. Nu neapărat sau nu doar ca alimentaţie, ci mai ales ca ritual familial şi comunitar, ca schimb ritualizat de daruri. Pe vremuri se chema pomana porcului – sau, mai frumos, „aburul lui Dumnezeu“; acum a devenit pachetul cu d'ale porcului de acasă. Într-un fel sau altul, porcul îi uneşte însă în continuare pe români: „ia la mama doi cîrnaţi şi să ne avem ca fraţi!...“

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

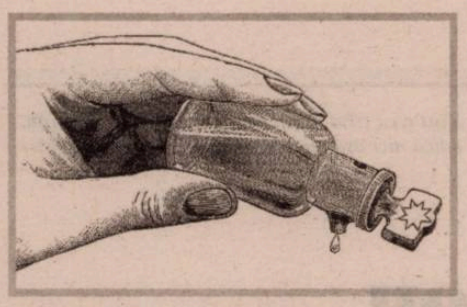

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Revelionul de Crăciun

Dicţionarele noastre actuale sînt lacunare şi limitative în privinţa termenului *revelion*, definit ca „noaptea dintre 31 decembrie şi 1 ianuarie, în care se sărbătoreşte Anul Nou; petrecere care are loc în această noapte“ (DEX). E, desigur, singurul sens în uz (cel din care se nasc glumeţe cuvinte-valiză, ca *vanghelion);* limitarea este totuşi recentă. Relativ nou (din secolul al XIX-lea) e chiar termenul *revelion*, împrumut lexical din franceză *(réveillon)*. În marele dicţionar academic (DLR, litera R) e indicată prima sa atestare: în *Condica limbii rumâneşti*, dicţionarul în manuscris al lui Iordache Golescu; urmează citate din Asachi şi din Alecsandri (în vodevilul *Rămăşagul*, din 1845, duduca Tinca primeşte un bilet de amor: „Ştii cît te iubesc din ceasul acela prea fericit în care am jucat cu d-ta la revelion!“). Cuvîntul – curent în viaţa cotidiană urbană de la sfîrşitul secolului al XIX-lea – apare în forma cu ortografie mai apropiată de franceză, *reveillon*, în corespondenţa lui Eminescu cu Veronica Micle („cînd vei adormi după *reveillon*, gîndeşte la mine un moment măcar“, 31 decembrie 1879) şi în cea a lui Caragiale cu Paul Zarifopol („astă sară n-am avut cu cine face chef de *reveillon*“, 13 ianuarie 1909, pe stil nou). În multe dicţionare din secolul al XX-lea a fost înregistrată şi forma *reveion* (mai apropiată de pronunţia franceză a etimonului), încă folosită, mai ales de persoanele mai în vîrstă.

Termenul-sursă *réveillon* provine în franceză din verbul *réveiller* – „a trezi“ şi are mai multe sensuri: cină la oră tîrzie (învechit); cină nocturnă de Crăciun – *réveillon de Noël* –, apoi, de pe la sfîrşitul secolului al XIX-lea, şi de Anul Nou (Sfîntul Silvestru, în calendarul catolic) *(Trésor de la langue française informatisé)*. În franceză există şi derivatul *réveillonner* („a petrece la un revelion“), care a pătruns şi în română, dar nu pare să se fi bucurat de succes (nu este nici atestat în dicţionare, nici păstrat în uz; cel mult redescoperit, prin inovaţii lexicale ad-hoc). În *Universul literar* din 30 decembrie 1912, verbul apărea în rubrica „Sacul cu glume“: „Nu *revelionez* niciodată. – Dar ce faci? – Dormilionez.“

În vechile noastre dicţionare, *revelion* avea, într-adevăr, mai multe sensuri, preluate de la etimonul francez: în primul rînd, pe cel foarte general, de „ospăţ, masă ce se dă la mezul nopţii“ (în *Vocabularul român-francez* al lui I. Costinescu, din 1870). În *Glosarul care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor sau de origine îndoioasă* (1871), celebra anexă a dicţionarului academic latinist al lui Laurian şi Massim, *revelion* e cuprins, ca franţuzism, cu definiţia „antelucan ospăţ sau conviviu, făcut adecă înainte de luminatul zilei următoare“. Pe baza surselor mai vechi (în primul rînd a dicţionarului român-german al lui Barcianu, de la 1900), DLR consemnează un sens învechit, particularizat, al cuvîntului: „cină după un bal“.

„Şampanie, păsări, torturi, ciocolată, banane...“

În aceste condiţii, nu e de mirare că în *Foaia populară* din 27 decembrie 1898 era menţionat *revelionul de Crăciun*, într-un context informativ şi explicativ: „Revelionul a fost de la început o serbare curat sufletească. Bărbaţi, femei şi copii se strîngeau prin biserici în jurul unui leagăn reprezentînd eslele în care s-a născut Isus Christos şi stăteau acolo toată noaptea dănţuind şi cîntînd (...). De aci s-a născut *revelionul de Crăciun*, însoţit de mîncare şi băutură abundentă.“ Sensul mai general persista şi în prima jumătate a secolului al XX-lea, mai ales în traducerile din franceză. În revista *Ilustraţia săptămînală* din ianuarie 1924, în traducerea unei povestiri a lui Alphonse Daudet *(Cele trei liturghii mici)*, era descrisă obsesia ospăţului din noaptea de Crăciun, aşteptat în timpul slujbei religioase: „o aromă de *revelion* în biserica însărbătorită“; „Ce frumos *revelion* vom face după liturghie!“

În presă şi probabil şi în viaţa cotidiană domina însă, deja, sensul actual al cuvîntului: în *Furnica* din 30 decembrie 1914 se scria despre – „lugubrul *revelion*“ al războiului; în *Realitatea ilustrată* din 30 decembrie 1936 era descris „*Revelionul* în diferite colţuri de lume“ etc.

Evident, perioada comunistă a asociat şi mai strîns obiceiul revelionului cu Anul Nou, trecînd sub tăcere, în discursul oficial al presei, existenţa vreunei petreceri de Crăciun. În *Scînteia* din 31 decembrie 1952, cuvîntul apărea în articolul „Anul Nou în belşug şi bucurie la Moscova“, într-o enumerare propagandistică care trebuia să producă un contrast spectaculos cu privaţiunile de după război şi cu dezastrele din lumea capitalistă: „pentru îmbelşugatele *mese de revelion* se cumpără cantităţi imense de şampanie, păsări, torturi, ciocolată, banane, mandarine, unt, brînzeturi, pescărie etc.“

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

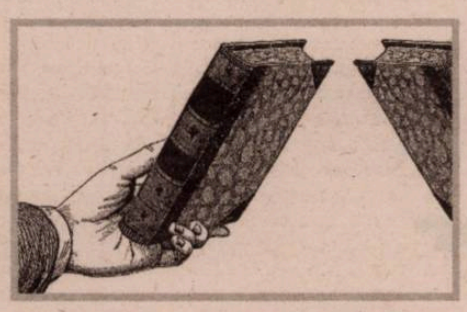

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Surprize, surprize

La răspîntia dintre „a şti“, „a face“ şi „a fi“, dintre informativ, performativ şi formativ, sistemul nostru de învăţămînt pare să se fi hotărît să dea prioritate termenului median. Şi pare că aşteptările în acest sens sînt încă mult mai ample decît realizările. Una dintre imputările cel mai des auzite la adresa învăţămîntului nostru este aceea că el a rămas predominant „teoretic“, „abstract“, cu un foarte redus conţinut aplicativ, rupt de nevoile vieţii – şi ale pieţii. Cuvîntul magic al acestei orientări pragmatice, „competenţe“, încă nu s-a aşezat bine în sistem.

Îmi aduc aminte cum am apelat, la un moment dat, la o firmă de PR pentru a ne face un proiect de promovare a unui produs intelectual de nişă, sofisticat şi elitist. O proaspătă absolventă de facultate a venit să ne prezinte proiectul: cu slide-uri PPT, cu *handout*-uri, tot tacîmul. O viziune largă şi generoasă, potrivit căreia ar fi urmat să atacăm spaţiul public, pe toate fronturile – de pildă, prin comunicate de presă periodice, adresate tuturor jurnalelor şi revistelor din ţară (bănuiesc că lista era gata întocmită), inclusiv de apicultură, vînătoare şi pescuit, grădinărit, culinare ş.a.m.d. Am ascultat cu răbdare prezentarea, care a durat aproape un ceas, încercînd, în final, să-i explicăm domnişoarei că ceea ce făceam noi nu se adresa sub nici o formă bucătarilor amatori sau crescătorilor de albine. Spre surprinderea noastră, a comanditarilor, obiecţiile formulate, de bun-simţ, altminteri, au stîrnit contrarietate. „Ah, eu n-am mai făcut pînă acum aşa ceva“ – ni s-a spus, şi am înţeles că discuţia se sfîrşise.

Marea miză a unei instruiri performative e să-i facă pe elevi capabili să facă lucruri pe care nu le-au mai făcut. Se cheamă „competenţe transferabile“. Altminteri, vopsim gardul, păstrînd înăuntru aceeaşi idee anacronică – o parte din viaţă învăţăm, pentru ca mai apoi să aplicăm ce am învăţat. Orice instalator priceput ştie că lucrurile nu stau aşa.

Cele mai multe angajări sînt condiţionate doar de absolvirea unei facultăţi.

Spuneam, data trecută, că argumentul suprem al instrucţiei performative este că ea serveşte intereselor de prosperitate ale societăţii. Din perspectiva lui „a face“, educaţia nu mai formează oameni, ci, aşa cum se spune în jargonul economiştilor, „resursă umană“, la dispoziţia angajatorilor.

Cînd colo, surpriză!

Am participat, în repetate rînduri, la sesiuni de dialog între reprezentanţii Universităţii şi cei ai potenţialilor angajatori ai absolvenţilor noştri. Surprize, surprize! Cea dintîi – nu chiar neaşteptată – a fost că angajatorii păreau din capul locului sceptici în privinţa eficienţei întîlnirilor noastre. Cea de-a doua, mult mai mare, a constat în lejeritatea cu care aceştia mînuiau vocabularul nostru pedagogic. Ba chiar păreau că vor să ne lumineze ei cum e cu triunghiul lui „a şti“, „a face“ şi „a fi“. Însă surpriza detonantă a fost mesajul central pe care ei voiau să ni-l transmită. Ce „ştiu“ absolvenţii noştri nu-i prea interesează – ni s-a spus. Cele mai multe angajări sînt condiţionate doar de absolvirea unei facultăţi, indiferent care. Ce să facă urmează, oricum, să înveţe la locul de muncă. Cele mai mari dificultăţi în privinţa noilor angajaţi, ne spuneau responsabilii de resurse umane, vin din zona lui „a fi“: valori, atitudini, norme comportamentale asimilate, indispensabile pentru eficienţa muncii: punctualitatea, rigoarea, corectitudinea, spiritul de echipă, iniţiativa etc. Acele lucruri pe care noi, cei din mediul academic, considerăm că tinerii le-au aflat cîndva la orele de dirigenţie, şi cu asta basta.

Paradoxul e că, în vreme ce noi încercăm să ne reprofilăm şi să-i învăţăm pe copii să bată cît mai multe feluri de cuie în cît mai multe feluri de mese, pentru a fi utili pe piaţa muncii, se pare că piaţa muncii aşteaptă altceva de la noi. Ceea ce se numea, odinioară, cu un cuvînt tare frumos, „a forma caractere“.

Îmi amintesc de o controversă purtată nu demult pe tema la modă a inteligenţelor emoţionale. Da, epoca IQ-ului s-a sfîrşit. Astăzi, orice profesor ştie că orice ins e înzestrat cu variate tipuri de inteligenţă, în grade şi în combinaţii diferite. Şi orice profesor îşi pune întrebarea – fără de răspuns – ce e mai bine, să insişti pe punctele forte ale elevului, pentru a-i facilita performanţa, sau, dimpotrivă, pe cele slabe, cu scopul unei dezvoltări armonioase?

Legat însă de teoria inteligenţei emoţionale mai e ceva, neliniştitor pentru mine. Tocmai aici se afla sîmburele de dispută. Eu nu o văd neapărat ca pe o descoperire emancipatoare, care ne-ar elibera de tirania cognitivului pur. Simt totdeauna un vădit disconfort atunci cînd, redactînd o recomandare pentru vreun student merituos, ajung la rubricile standard despre „implicare“ şi „entuziasm“. Mi se pare cumva impropriu – poate chiar indecent, dacă cuvîntul nu e prea tare – să mi se ceară să măsor nivelul de entuziasm al unei persoane. Pentru mine, asta ar trebui să fie, încă, o chestiune privată, de viaţă – nu de piaţă. Însă lucrurile s-au schimbat. De mult. Imaginea insului care „îşi face bine treaba“ la serviciu, eventual strîngînd din dinţi, şi-n rest îşi vede de viaţa lui, s-a perimat. Lumea instituţionalizată a zilelor noastre ne vrea cu totul, cu ştiinţa noastră de carte, cu abilităţile şi capacităţile noastre, cu valorile noastre, cu emoţiile noastre. Eventual, şi cu visele noastre.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

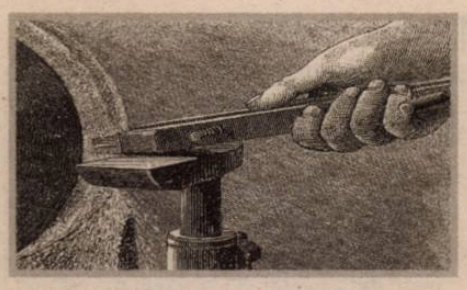

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Odesa

– avanpostul Occidentului în Răsărit –

Odată sfîrşită experienţa de la Izmail, ajungem la Cetatea Albă, după ce înfruntăm iarăşi infernul şoselelor din regiune. Cel puţin, de data asta, fuseserăm preveniţi, la o staţie de benzină din Izmail. „Odesa? Road-dizastăr", ne atenţionează un tînăr cuplu, cu o maşină de teren, curios să afle unde mergem, după ce ne-a văzut maşina cu numere româneşti.

Nu căutaţi Cetatea Albă pe hărţile contemporane. Veţi găsi micul oraş sub denumirea de Bilhorod-Dnestrovskii.

Cetatea, veche de pe vremea grecilor antici, întărită şi extinsă de domnitorii moldoveni Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare, înainte de a fi cucerită de otomani, este bine întreţinută. Autorităţile locale încearcă să o exploateze turistic. Se plătesc bilete de intrare (echivalentul a circa 5 lei româneşti) iar în interior sînt cîteva chioşcuri de suvenire, pe care le găsim deschise.

Este duminică şi nu sîntem singurii vizitatori, cu tot vîntul tăios de pe malul lagunei Nistrului. Întîlnim cîţiva turişti individuali şi un grup destul de mare de elevi. Oaspeţii străini sînt însă puţini, din cauza izolării şi a şoselelor în stare foare proastă. Şi mai este, evident, situaţia geopolitică.

Un subiect de care localnicii preferă să discute cu foarte multă prudenţă. „Oamenii de aici vor doar să fie pace. Nimic altceva decît pace", sînt cuvintele pe care reuşim să i le smulgem viceprimarului Vladimir Mezelinţev. Vitaliy Penkovskiy, preşedinte al „Societăţii Române naţional-culturale" din Belgorod-Dnestrovskii (nevorbitor de română), ne spune, la rîndul său, că nu crede că un scenariu de tip Crimeea ar fi bine primit în această regiune. El spune că Ucraina este o ţară puternică şi mare, care ar vrea un parteneriat cu Uniunea Europeană, dar şi cu celelalte state vecine, Rusia şi Republica Moldova.

România nu e chiar absentă aici. Un protocol de colaborare între primăria din Cetatea Albă şi primăria oraşului băcăuan Tîrgu Ocna este aproape oficial. Locuitori ai oraşului Cetatea Albă şi din împrejurimi ar putea ajunge la Slănic Moldova şi Tîrgu Ocna, urmînd a fi ajutaţi şi în obţinerea vizelor. Pînă acum, ei obişnuiau să meargă în staţiuni din Crimeea. Dar din primăvara anului 2014, regiunea a ajuns teritoriu interzis.

Poate aşa se va schimba puţin şi imaginea pe care România o are aici. Sau, cel puţin, cea pe care muzeul local de istorie o prezintă vizitatorilor. Perioada românească, dintre 1918 şi 1940, este redată printr-un tablou cu un jandarm român care bate un ţăran şi cu cîteva perechi de cătuşe. Tatiana Bielaia, directoarea muzeului, ne face însă o favoare şi ne arată cîteva obiecte din perioada administraţiei româneşti care nu sînt expuse: titluri de proprietate cu simbolurile regale şi alte acte oficiale, plus o plăcuţă indicatoare a vechii chesturi de poliţie.

Ajungem la Odesa odată cu lăsarea serii şi avem impresia că ne-am întors în Europa. Pare a fi o mică Viena – în realitate, un oraş nou după standardele europene. La sfîrşitul secolului al XVIII-lea, cînd regiunea a fost cucerită de la otomani, împărăteasa Ecaterina cea Mare a poruncit să se ridice un oraş european pe acest promontoriu calcaros, unde nu se găseau decît vreo cîteva sate de turci şi tătari. Au fost aduşi arhitecţi şi administratori urbani din Franţa, din Austria, din Italia.

Ei au transformat Odesa în fereastra Rusiei către Europa de Sud, aşa cum Petersburgul este fereastra Rusiei către Nordul Europei. Hotelul în care am locuit, Frapolli, poartă numele unuia dintre arhitecţii italieni care şi-au lăsat amprenta asupra oraşului. Hotelul e pe strada Deribasivka, al cărei nume vine de la generalul spaniol de Ribas, care a luptat aici sub steagul Ecaterinei cea Mare. La cîţiva paşi, chiar la capătul celebrelor scări Potemkin, este statuia ducelui De Richelieu, guvernator al oraşului la începutul secolului al XIX-lea.

Declarat *porto franco*, Odesa a atras o lume pestriţă din Rusia şi chiar din afara graniţelor. A rămas în legendă districtul Moldovanka. Aici, contrabandiştii aduceau marfa din portul liber, prin tuneluri săpate sub oraş. Oraşul pe care Ostap Bender, banditul din cărţile lui Ilf şi Petrov, îl socotea drept tărîmul tuturor posibilităţilor.

Vadim Bacinschi, scriitor şi jurnalist, unul dintre puţinii etnici români existenţi astăzi în Odesa, ne este ghid pe străzile oraşului. Vedem palatul (azi, club de noapte) lui Alexandru Scarlat Sturdza, diplomat strălucit, mare filantrop, autor al primului statut al Basarabiei de după 1812, văr al domnitorului moldovean Mihail Sturdza. Sau palatul contelui Voronţov, primul guvernator al Basarabiei şi Novorusiei – concept care agită şi azi imaginaţia strategilor Kremlinului.

Vadim Bacinschi ne vorbeşte despre spiritul comercial, liber şi pragmatic al Odesei.

© O. Nahoi

Cetatea Albă nu duce lipsă de vizitatori, chiar în zilele friguroase

„La Kiev sau în vestul Ucrainei, poţi fi ori pro, ori contra. Iar aceste opinii sînt susţinute foarte puternic. Aici, oamenii nu sînt nici pro, nici contra. Ei vor să facă bani, chiar dacă unii reuşesc mai mult, alţii mai puţin. De aceea, aici nu au fost mari mişcări, în ultima perioadă. Cu excepţia evenimentelor din luna mai", afirmă Vadim Bacinschi.

El se referă la cei 40 de activişti proruşi, arşi de vii în sediul Camerei de Comerţ, unde se baricadaseră după ciocniri de stradă cu susţinătorii puterii de la Kiev. Petrecut chiar în perioada anexării Peninsulei Crimeea, acest episod i-a arătat Rusiei că nu este bine primită în Odesa, oraşul fondat de împărăteasa Rusiei.

Hanna Shelest, cercetător la filiala locală a Institutului Naţional de Studii Strategice, spune că agresiunea rusă din Crimeea şi episodul din luna mai au avut un efect invers faţă de cel scontat la Kremlin: „Pînă în 2014, analişti de securitate şi responsabili ai serviciilor speciale susţineau ideea unei posibile agresiuni din partea României în Bugeac. Se făceau chiar estimări în cît timp ar putea ajunge tancurile trimise de Bucureşti. Evenimentele care au urmat Maidanului au schimbat această percepţie şi au încurajat dezvoltarea unui spirit naţional ucrainean."

Un naţionalism ucrainean pe care şi Vadim Bacinschi îl vede tot mai prezent în viaţa oraşului. „Locuiesc de 27 de ani aici şi pînă acum nu am văzut atîtea manifestări ale naţionalismului ucrainean. Aşa ceva nu era ceva obişnuit în Odesa", spune el.

Şi totuşi, de la Maidan încoace, cursul monedei naţionale, grivna, aproape că s-a dublat în raport cu moneda euro, de la 12 grivne pentru un euro, în toamna lui 2013, la 20 la sfîrşitul lui 2014. Sentimentul marginalizării şi al lipsei de perspective predomină în regiunea Bugeacului. O regiune prea izolată şi prea săracă pentru a se putea descurca singură, precum trufaşa şi pragmatica Odesă, avanpostul Occidentului în Răsărit.

Deplasarea a fost susţinută de Fundaţia „Black Sea Trust for Regional Cooperation".

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

© O. Nahoi

Unul dintre obiectele din timpul administraţiei româneşti, care nu sînt expuse în Muzeul din Cetatea Albă

Odesa, poarta vechii Rusii către sudul Europei

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Cine e vocea României?

Ziceam că avem o Comisie europeană care a stabilit o regulă pe care o păstrează cu anasîna: pune pe site, la pagina *Your Voice in Europe* (vocea ta în Europa) cam tot ceea ce urmează să intre în dezbaterile formale, în materie de legislaţie emisă la Bruxelles. Aici vorbesc despre Regulamente (obligatoriu de aplicat), Recomandări (obligatoriu de citit) sau Directive (obligatoriu de aflat care e Scopul, apoi de transferat în legislaţia naţională, după cum Scopul se potriveşte statului membru). În plus, avem de-a face cu o mulţime de adaptări, modificări, înnoiri ale acestui colos numit Acquis-ul comunitar. Consultările există pentru că, astfel, Comisia se apără de acuzaţia de lipsă de transparenţă, numită pe ici pe colo „deficit de democraţie". Cu toată recenta implicare suplimentară a Parlamentului european, marea majoritate a deciziilor de la Bruxelles sînt luate în spatele unor uşi solid închise. Nu poţi afla cu una, cu două, ce se discută în COREPER-uri (şedinţe speciale destinate intereselor statelor membre) sau în Consilii (tot despre statele membre e vorba şi aici). Nu poţi afla cum au ajuns majoritatea liderilor de instituţii europene în funcţii. Cetăţeanul oricărui stat membru cu greu poate să afle ce îl aşteaptă în materie legislativă. Există, e drept, o sumedenie de etape transparente şi consultări, lecturi şi paralecturi, şedinţe publice ale comisiilor parlamentare, comunicate de presă şi alte gesturi de acest fel, menite a informa contribuabilul. Din păcate, ele nu se petrec exact în fazele-cheie, atunci cînd se desenează liniile de forţă ale textului. Acestea se discută mai mereu în totală discreţie.

Aşadar, mai dau o fugă pe pagina dedicată consultărilor. Despre revizuirea Directivei privind timpul de lucru, am vorbit săptămîna trecută. Ce a mai rămas? Cam puţin, după gustul Comisiei, care are obiceiul de a propune multe teme deodată. Acum, perioadă de tranziţie fiind, subiectele sînt mai puţine. Ni se cere părerea despre „Orientări referitoare la furnizarea de informaţii privind substanţele sau produsele care provoacă alergii sau intoleranţe, astfel cum sînt enumerate în Anexa II din Regulamentul UE nr. 1169/2011 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare" (citat exact, scuzaţi expresia). Nu am avut răbdare să caut şi să citesc respectivul regulament, dar bănuiesc că este o consultare interesantă pentru orice organizaţie care se ocupă cu protecţia consumatorilor (fie ea a statului sau nonguvernamentală), pentru ministerul agriculturii, pentru cel al industriei, pentru supermarketuri şi pentru toţi producătorii de mîncare de prin statele membre (inclusiv România, evident). La fel de intens bănui că nu vom afla mare lucru despre mersul negocierilor şi al consultărilor. Peste patru-cinci ani, însă, pot paria că vom auzi la ştiri diverse văicăreli ale unuia sau ale altuia dintre producători, ţipînd ca din gură de şarpe că Guvernul nu a fost în stare să îi apere împotriva silniciilor şi abuzurilor Comisiei care, iată, îi bagă în faliment cu pretenţii absurde. Nu vă miraţi. Aşa s-a întîmplat cînd cu ceaiurile medicinale sau cu bicarbonatul din mici (de fapt, miza era carminul, nu bicarbonatul, dar asta e altă poveste).

Am mai avea o consultare privind ajutoarele de stat în domeniul pescuitului. Ce să zici despre pescuit în România? Că se mai face pe ici, pe colo, mai mult în scopuri turistice? Că acvacultura industrială este exotică la noi? Că singurii bani europeni pe care i-am văzut cheltuiţi în acest domeniu erau dedicaţi unei cvasipenibile campanii de informare numite „Nici o masă fără peşte"? Că, la raft, în Obor sau la Carfur, kilu' de peşte costă obraznic de mult şi a devenit interzis consumatorilor medii? Aş zice, simplu: care ajutoare, care pescuit, care flotă, care strategică?

De fapt, miza era carminul, nu bicarbonatul.

Pînă la urmă, doar la aste două consultări privind, stau şi mă întreb cine va fi vocea României în discuţiile şi negocierile care vor urma? Mai mult ca sigur, din păcate, toţi cei *direct* interesaţi nu se vor implica. Din neştiinţă sau din nepăsare, nu are importanţă. Guvernul va fi solist. Mă tem că nu va avea nici măcar *background vocals*. Aşa s-a întîmplat pînă acum.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Locul 9 (la Campionatul European de handbal feminin) e bun sau rău?

Nu e nicicum. La valoarea acestui Euro şi a echipei României, cu Neagu la un moment dat golgeter şi Ungureanu – cel mai eficient portar al competiţiei, trebuia să fim în semifinale. Că nu sîntem, nu e nici o mirare. Există o lungă istorie a potenţialităţii şi a regretelor în handbalul feminin. De aceea acest sport e urmărit cu atîta emoţie, şi tot de aceea ne trece ştacheta bucuriei pentru a ne duce către fericire (rar) sau ne provoacă ieşiri din fire extreme (des). Simţim că se poate, dar constatăm că rareori se şi întîmplă. Povestea handbalului e ca aceea a drobului de sare, nimeni nu se pricepe să schimbe această fatalitate. Frustrarea e mare cît timp nimeni nu se pricepe să dezlege acest mister. Care poate fi unul de natură psihologică. Ceea ce nu reuşeşte Naţionala fetelor decît din an în Paşti e să fie nu la nivelul podelei unui meci, ci doi metri deasupra ei ca viziune. Chestie de educaţie, cultură, de anturaj şi de antrenor. Ar trebui găsit cineva, de preferinţă crescut într-un mediu nu doar al muncii seculare, ci şi al reuşitei solare, adaptat însă la tipul de cultură balcanic, pe care îl poate înţelege şi a şi dovedit că-l poate descifra. Ceea ce pictez eu aici e portretul precis al unui antrenor străin, dar n-am să mă apuc să-l numesc. Pînă la urmă, fiecare are destinul pe care îl merită şi pe care trebuie să-l descopere de unul singur. Clar, ceva trebuie schimbat. Altfel e caz de masochism.

Radu NAUM

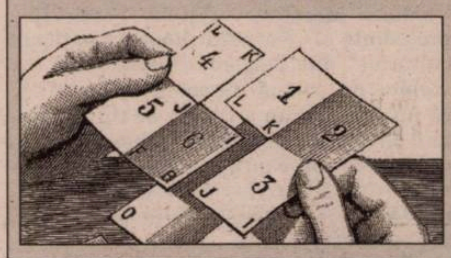

Sever VOINESCU

axa dus-întors

A fi şi a avea împreună înseamnă a da

Există, prin marginile boeme ale Cetăţii, oameni splendizi care cultivă, ca pe un veritabil catehism, distincţia dintre a fi şi a avea. Ei spun că a avea sufocă pe a fi şi că e preferabil pentru orice om, în general, dacă ajunge să fie pus în situaţia de a opta, să se decidă pentru a fi. De aici, se naşte o întreagă critică a societăţii văzută ca o presiune continuă şi irezistibilă în favoarea lui a avea şi, mai concret, o critică a capitalismului, care este văzut ca o exaltare pînă la delir a lui a avea, ucigătorul lui a fi. Important este cum eşti, nu ce ai! Frumos spus. În mainstream-ul social, această gîndire este simpatizată, chiar dacă nu neapărat urmată cu fapta. Preocuparea pentru a avea domină preocuparea pentru a fi – ba chiar o condiţionează în cele mai multe cazuri. Bun, toate astea sînt, deja, locuri comune. Fac rapel la distincţia dintre clişeu şi loc comun, pe care o pune la lucru Remy de Gourmont: clişeul e un cuvînt, locul comun e o idee. Prin urmare, ideea că între a fi şi a avea este mai mult decît o diferenţă, este un mic război, în care dominaţia unuia dintre termeni se manifestă mereu în detrimentul celuilalt, este un loc comun. Locurile comune (tot Remy de Gourmont, nu ştiu de ce criticul simboliştilor francezi îmi tot vine în minte cînd scriu despre acest subiect – psihanalizabilă chestie, poate) nu sînt, însă, minciuni. Sînt doar adevăruri plictisitoare. Iar adevărurile trebuie descompuse în ideile care le compun. Remy de Gourmont numeşte asta disocierea ideilor (sînt idei care merg împreună cu puterea obişnuinţei, fără ca nimeni să se mai întrebe de ce), îndeletnicire despre care spune că e şi utilă, şi necesară, şi sănătoasă. Adevărurile se descompun în adevăruri mai mici şi, mai mult, aceste componente ale unui adevăr se pot asocia diferit pentru a forma un nou adevăr – zice De Gourmont. Dacă este aşa, să încercăm să disociem a fi de a avea şi să încercăm, apoi, să le reasociem altfel, căci un nou adevăr despre relaţia dintre aceşti doi termeni este foarte necesar, fie şi din motivul că vechiul adevăr pare ruginit, chiar dacă funcţionează.

Unii dintre noi – de fapt, cei mai mulţi dintre noi, se întîmplă să aibă. Nu averi fabuloase, dar cîteva bunuri care fac viaţa suportabilă, şi un venit care face lumea cît de cît accesibilă. Mai poţi fi, dacă ai? Răspunsul nu poate fi decît pozitiv, chiar dacă se opune clişeului, din simplul motiv că şi eu, şi dumneavoastră, cei care citiţi aceste rînduri, sîntem – oricît de precar, sîntem. Dihotomia a fi/a avea are sens doar dacă ne păzeşte de pierderea echilibrului între a fi şi a avea. Nici unul dintre cei doi termeni nu trebuie să rupă echilibrul în favoarea sa. Ne păzim de invazia lui a avea peste a fi, dar la fel de periculoasă este şi invazia lui a fi peste a avea. Omul cade tragic cînd devine prelungirea tuturor obiectelor sale, cînd patrimoniul său devine cîrja fără de care nu mai poate merge. Dar omul se distruge şi din prea mult a fi – o existenţă beată de ea însăşi, un plonjon fără reţinere într-un anumit exces de sine, de vitalitate, de libertate, de amor, de risipire (căci a fi înseamnă, în fond, suma tuturor acestor lucruri cu un accent pe sine) ruinează fiinţa, şi nu o îmbogăţeşte, aşa cum s-ar crede. A avea temperează pe a fi. Cum anume? Prin a da. A da ţine în control, şi pe a fi, şi pe a avea. A da este, de fapt, secretul ştiut de toată lumea pentru echilibru şi bucurie. Splendoarea este tocmai asta: soluţia o ştie oricine. Este, de fapt, atît de simplu... E drept, nu poţi dărui decît avînd. Să dăruieşti fără să n-ai este o înşelătorie. Cei care n-au nimic nu pot da nimic. Cei care doar au şi nu sînt, nu pot da nimic. Nu-i aşa că alcătuirea lumii ascunde ironii colosale? Drama celor care doar au este aceeaşi cu drama celor care n-au nimic, de vreme ce nici unii, nici ceilalţi nu pot da. Unii se iluzionează că de primii se poate îngriji Biserica ori cine ştie ce altă sursă de etică, în vreme ce de ceilalţi se poate îngriji Guvernul. De fapt, dacă nu poţi să ai totul, eşti la fel de pierdut ca atunci cînd nu ai şi nici nu poţi să fii.

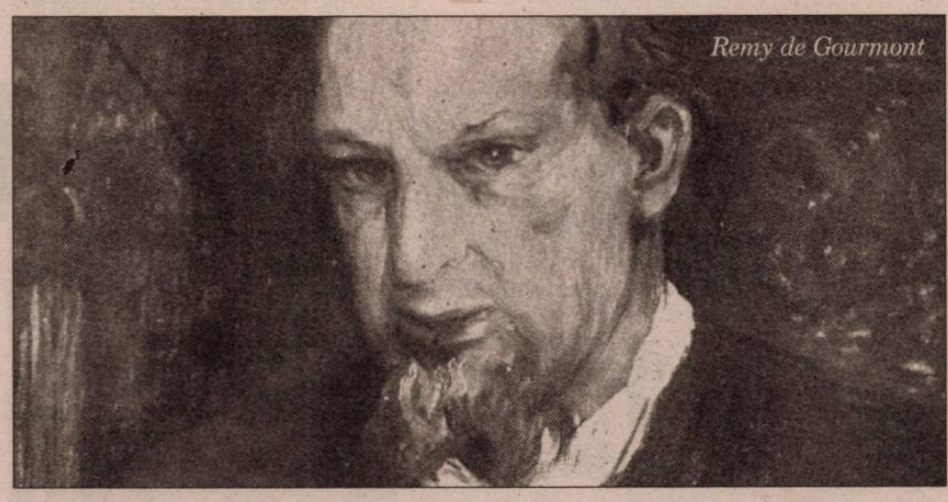

Remy de Gourmont

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

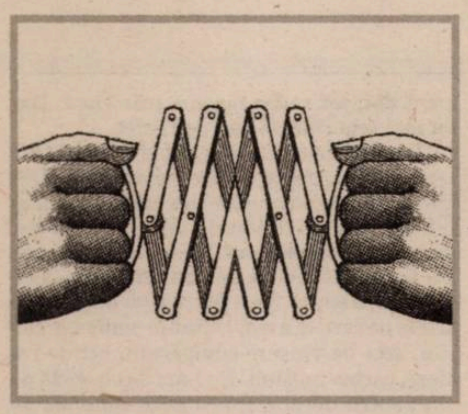

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Trăim frumos, ne bucurăm, dar atît“

dialog cu Dorin BODEA

Conduce o firmă de consultanţă, management şi vînzări. Are un doctorat în economie. În 2013, ***Dorin Bodea*** *a publicat volumul* Valorile angajaţilor români, *în care conturează un „model cultural actual al românilor“. De la concluziile acestui studiu am pornit o discuţie despre muncă, sărbătoare şi relaţiile cu ceilalţi.*

Scrieţi, în studiul dumneavoastră, că modelul cultural actual al românilor este unul puternic individualist. Cum aţi ajuns la această concluzie?

Principalele valori împărtăşite de majoritatea angajaţilor – cam 75%-80% – sînt legate de bani, de putere, de faimă, de recunoaştere din partea celorlalţi (precizez că studiul a fost efectuat pe angajaţi cu studii superioare). Sînt valori legate de sine, de individ. Dar asta nu trebuie să fie o surpriză. Şi în Occident, valorile legate de sine le domină pe toate celelalte. World Values Survey arată că, mai ales după anii ’80, toate aceste valori legate de felul în care ne exprimăm identitatea le-au luat-o mult înaintea celorlalte valori, care au legătură cu moralitatea şi cu munca. Doar că, în Occident, munca nu se află chiar pe ultimul loc, ca la noi, ci undeva mai aproape de valorile individuale. În România, munca şi moralitatea se află pe ultimele două locuri, într-un clasament de 40 de valori împărtăşite de angajaţii români. Cei mai mulţi vor mai mulţi bani, mai multă putere, dar nu prin muncă. E un tipar pe care l-am regăsit la mulţi dintre participanţii la studiu.

Dacă nu prin muncă, prin ce?

Din păcate, succesul e văzut de foarte mulţi ca fiind legat de compromis. Dacă vrei să ai succes, trebuie să nu ţii foarte mult la anumite valori, să nu ai încredere în alţii, să nu te bizui pe alţii. În modelul nostru cultural, succesul e însoţit de o anumită doză de necinste. Pentru mulţi, a avea succes înseamnă să te abaţi de la propriile valori, să ai un pic de necinste şi o anumită suspiciune faţă de ceilalţi.

Ce înseamnă că modelul cultural este centrat pe prezent? Se spune că noi ne iubim istoria şi ne cinstim strămoşii...

Modelul nostru este centrat şi pe trecut, şi pe prezent. Din păcate, lipseşte viitorul. Sîntem cu un picior şi jumătate în trecut şi cu o jumătate de picior în prezent. Ne bazăm foarte mult pe istorie, pe tradiţii şi căutăm să trăim prezentul sub forma spontaneităţii, a înclinaţiei spre distracţie, perspectivele pe care încercăm să le dezvoltăm sînt pe termen scurt. Cînd lucram la studiu şi le spuneam unora că a face un proiect poate dura mult, de pildă un an, m-am trezit uneori cu reacţii de tipul: „Dar pînă atunci pot să mor!“ Iar dacă spuneam că un proiect valoros poate dura doi-trei ani, mi se spunea adesea „fugi, domnule, de aici, dacă nu obţin rezultate în cîteva luni, mă plictisesc“.

România pare un amalgam de culturi, în care valorile tradiţionale se îmbină cu dorinţa de a fi „occidentali“. E o contradicţie între cele două repere?

Cei mai mulţi dintre noi se descriu ca fiind occidentali şi, la modul ideal, împărtăşesc valorile occidentale, legate de onestitate, de lucrul bine făcut, de excelenţă, de încredere. Ei bine, aceiaşi oameni care se văd pe ei înşişi ca fiind occidentali, cînd vorbesc despre români în general, îi văd ca pe opusul lor, ca pe un fel de duşmani de care ar trebui să se debaraseze cît mai repede. Din punct de vedere al idealului occidental, ne vedem acolo. Cei mai mulţi dintre noi împărtăşesc în totalitate acest ideal. Cu „ceilalţi“ e o problemă. De fapt, acest model occidental este împărtăşit şi de celelalte valori, aşa-zis tradiţionale. Pentru că valori de familie înseamnă bun-simţ, modestie, înseamnă să ai nişte idealuri în viaţă, să nu-i faci rău celuilalt, să faci tot ce depinde de tine... Sigur, Occidentul e un pic mai elaborat, dar în esenţă acestea sînt valorile. Şi atunci, problema este unde ne situăm noi acum. Iar aici nu pot decît să amintesc ce spunea Horia Bernea: că nici nu sîntem o societate mai apropiată de cea ţărănească, cu valori clare, cu ţăranul îmbrăcat în cămaşă albă, curată, nici nu semănăm cu „domnul de la oraş“. Acum nu sîntem nicăieri, cei mai mulţi cred că se aseamănă cu domnul de la oraş, dar nu mai împărtăşesc nici valorile de la ţară. E doar un fel de parvenitism: întrebaţi cine sîntem, cei mai mulţi nu ştim să răspundem.

„Noi sîntem români“...

„Mîndri că sîntem români.“ Dar nu e suficient să spunem asta, pentru că a-ţi defini identitatea înseamnă să spui foarte clar ce vrei. Cîţi dintre noi ştiu ce vor şi cîţi declară asta? Să te poziţionezi faţă de alţii înseamnă să spui de la început „eu aşa sînt, vreau să fac asta, putem construi împreună un proiect“.

Există şi o diferenţă generaţională în felul cum oamenii împărtăşesc anumite valori?

Surprinzător, nu sînt diferenţe prea mari. Există diferenţe de nuanţă. Cei tineri – generaţia *happy* sau generaţia Y – merg mai mult într-o direcţie ceva mai narcisistă, pentru ei timpul liber e mult mai important, viaţa personală e situată la un nivel mai ridicat decît în celelalte categorii de vîrstă. O altă tendinţă este, din păcate, pentru generaţia de 30-40 de ani, legată de fatalism: membrii acestei generaţii s-au resemnat în bună măsură; în loc să construiască (pentru că sînt la maturitate), mulţi se plasează deja pe poziţii de înfrînţi. Îmi place să cred că, în bună măsură, occidentalizare înseamnă normalitate, nu ceva ieşit din comun. Înseamnă, la nivel social, un trai decent, un comportament predictibil (adică ce spui, să şi faci), să te bucuri de viaţă şi de frumos. Cei mai mulţi dintre angajaţii care au participat la studiul nostru cred că dacă au mai mulţi bani sînt mai valoroşi ca persoane, sînt mai fericiţi, sînt mai valoroşi decît ceilalţi. Banul devine o valoare în sine, ceea ce nu este în regulă.

„România este un conflict între sine şi ceilalţi“, scrieţi în concluziile studiului. E grav?

Exprimă ruptura din societate: incapacitatea de a construi ceva împreună şi lipsa de încredere. Marea majoritate se văd la un nivel foarte înalt: civilizaţi şi loiali, iar pe ceilalţi îi văd în felul opus. Sinteza ar fi „eu sînt civilizat, dar trăiesc într-o mare de mîrlani.“ Dar jocul percepţiilor e destul de pervers: şi ceilalţi ne văd pe noi tot aşa. Diferenţa mare de percepţii e trăită printr-un conflict deschis cu ceilalţi, printr-o lipsă de încredere. În acest moment, nu se poate face nimic: trebuie schimbată percepţia faţă de sine şi faţă de ceilalţi. Cînd am analizat rezultatele studiului, nu mi-am dat seama de această ruptură, pentru că şi eu sînt la fel: împărtăşeam aceleaşi percepţii. Cel care mi-a sesizat ruptura a fost un francez: „Nu este posibil ca voi să aveţi unii despre alţii părerea asta, aşa ceva nu se întîmplă la noi.“ Atunci am început să analizez mai îndeaproape lucrurile. Şase milioane de români sînt în procese civile deschise – ceea ce e semnul cel mai clar de ruptură. Arată incapacitatea de a rezolva pe altă cale conflictele, căci multe soluţii pot apărea prin negociere, prin mediere...

Ce consecinţe are acest război în viaţa de toate zilele?

Orice economie şi orice societate funcţionează pe bază de încredere. Cred că viitorul poate fi construit nu prin raportare la trecut, ci prin îndrăzneala de a spune deschis cine sîntem şi unde vrem să ajungem. Aş da un exemplu. Am un coleg care spune mereu că „generaţia următoare este speranţa“. E o formulă deja încetăţenită. Eu nu cred că este aşa, pentru că cei care vin din urmă nu au nici o şansă să continue ceva, dacă noi nu începem, dacă nu încercăm să construim ceva valoros. Sîntem un butoi de pulbere, orientaţi mereu spre trecut. Această orientare spre trecut exprimă încercarea de a compensa nişte frustrări şi nişte nemulţumiri. Ne uităm la televizor pentru că, trăind în această atmosferă de neîncredere, televizorul funcţionează ca un fel de compensare.

De sărbători, Guvernul a dat zile libere suplimentare bugetarilor. E bine? Nu se „strică“ în continuare percepţia asupra muncii?

Eu lucrez de vreo 15 ani cu diverse companii private, multinaţionale sau româneşti, şi există mereu aceeaşi problemă. Nu sărbătorile ori zilele libere reprezintă problema, ci modalitatea în care sînt trăite. O companie privată e afectată cîteva luni pe an: toată luna decembrie, plus primele două săptămîni din ianuarie (cînd nu se face mai nimic, nici măcar planuri). Plus lunile de vară, iulie-august. Sărbătorile aduc o emoţie pozitivă. Dar cadourile de la Guvern introduc o doză de imprevizibil; de exemplu acum, pe 24 şi 31 decembrie, cînd companiile private nu pot lucra cu instituţiile statului, pentru că bugetarii au zile libere. Asta e problema: imprevizibilul, stilul în care se amestecă lucrurile. Plus gestionarea acestei emoţii de dinainte şi de după Crăciun şi Anul Nou. Trăim frumos, ne bucurăm, dar atît.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

„Succesul e văzut de foarte mulţi ca fiind legat de compromis.“

PUBLICITATE

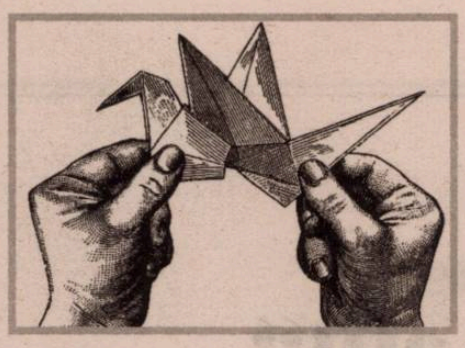

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Fiscul şi moartea unui automobil

Ca mai toţi cetăţenii din ţara asta, am avut şi eu o aventură abracadabrantă cu pomenita instituţie. Odată, demult, am avut un Opel Ascona, la mîna a treia, strîmb pe dedesubt de la un accident făcut de un proprietar anterior. Era prima mea maşină, dar asta n-are nici o importanţă. În 1997 am vîndut-o. I-am dat-o unui băiat care se ocupa de asemenea intermedieri. În vreo zece zile a găsit pe cineva care a cumpărat-o. Eu nici nu l-am cunoscut pe cumpărător. De la intermediar am primit un act de mînă, cum se făcea pe atunci, în care scria că eu i-am vîndut maşina lui „Rangă Ion, domiciliat pe strada Spartachiadei...", în sectorul 6. Am semnat şi eu actul, am luat un exemplar şi, cu banii, i-am dat cartea de identitate a maşinii, am făcut copii şi tot ce mai era necesar. Omul mi-a spus că trebuie să iau o dovadă de radiere de la Poliţie (atunci era pe Udrişte), cu care să-mi închid rolul la serviciul local de impozite. Multe hîrtii şi multe drumuri, chiar şi cînd vînzarea se face prin intermediar. Aşa era pe atunci şi aşa e şi acum.

Între timp, mi-am cumpărat o altă maşină. Peste cîţiva ani, am primit însă o înştiinţare că nu mi-am plătit impozitul pentru vechiul Opel Ascona. Nedumerit, m-am dus să clarific problema. Le-am explicat funcţionarilor că nu mai am acea maşină. Era deja prin 2001. Am luat o nouă dovadă de la Poliţie şi le-am prezentat-o. Mi-au spus că vor regla situaţia.

Dar după alţi cîţiva ani, cînd am vrut să înregistrez o nouă maşină, am avut surpriza să descopăr că Opel-ul era încă în scripte. Stătea acolo, pitit la dosar. Şi iarăşi aveam bani de dat. Nu puteam să fac actele noii maşini dacă nu eram la zi cu plăţile. Mi s-a spus că, oricum, chiar dacă reclam, pînă se lămuresc lucrurile, tot trebuie să plătesc. Am dat banii ca să nu mai pierd timpul. Reclamaţie n-am făcut, e vina mea, dar deja eram obosit de toată povestea. Ştiam că trebuie să fac ceva, dar nici nu mai ştiam exact ce, aşa că am tot amînat rezolvarea. Nu mă mai simţeam în stare să mă cert cu funcţionarii.

Prin 2009, cînd am mers din nou acolo, Opel-ul era bine mersi. Dar n-am mai fost surprins, doar ştiam. Şi înţelesesem prea bine că de moarte şi de impozite nu poţi scăpa. Am explicat din nou toată povestea. Trecuseră deja 12 ani de cînd îl vîndusem. M-au plimbat pe la mai multe etaje, birouri şi ghişee. *Castelul* lui Kafka. Şi-au exprimat înţelegerea, dar m-au pus din nou să plătesc toate restanţele. Prieteneşte, mi-au spus şi că n-o să primesc banii din urmă, probabil, niciodată. „Cum să fac totuşi să nu mai plătesc în viitor?" i-am întrebat exasperat. Pentru asta – mi-a spus o doamnă binevoitoare – trebuia să le aduc de la Poliţie o adeverinţă. Dar mai adusesem, nu una, mai multe. Nu aveam de gînd să iau din nou birocraţia de la Udrişte în piept. Mi s-a părut mai sănătos să ignor problema pînă cînd vor veni cu portăreii la uşă. În momentul ăla, mi-am zis, o să merg cu ei pînă în pînzele albe, pînă la proces.

Ei bine, zilele trecute a venit momentul ăla. Am primit prin poştă tot felul de somaţii, titluri executorii şi ameninţări cu blocarea contului. Aveam de plătit, pe lîngă impozitele şi penalităţile adunate cu anii pe maşina fantomă, şi nişte amenzi de circulaţie pe care, de fapt, le achitasem, la vremea lor. Noroc că păstrasem chitanţele. De data asta m-am dus hotărît să fac scandal. Birourile erau schimbate. Se foloseau bonuri automate de ordine, existau persoane care te consiliau încă de la coadă, explicînd oamenilor ce acte le trebuie pentru fiecare problemă. Cu amenzile s-a rezolvat imediat. Le-au anulat. Despre impozite însă, după alte multe discuţii, reieşea din nou că aş fi bun de plată. Şi iarăşi mi s-a spus să aduc adeverinţă de la Poliţie şi, mai mult, să încerc să obţin dovezi de la proprietarii ulteriori ai maşinii, că şi-au plătit impozitele la zi.

Mai îndîrjit ca niciodată, am mers din nou la Poliţie, de data asta la noul sediu din Pipera, că între timp ţara şi instituţiile ei s-au schimbat. Acolo mi s-a dat o nouă copie a certificatului de radiere şi o adeverinţă oficială în care se povestea istoria maşinii, aşa cum figura în evidenţele Poliţiei. Numele noilor proprietari nu mi le-au dat însă, pe motiv că erau date personale. Dar eu ştiam de Rangă de pe Spartachiadei, cel care figura în actul de vînzare. Mă întrebam dacă omul o mai fi existînd, dacă maşina o mai merge...

După adevărate investigaţii „jurnalistice", i-am găsit numărul de telefon. S-a mirat grozav de povestea mea. La rîndul lui, vînduse maşina de multă vreme unui tip pe nume Hîrleţ, de pe strada Odgonului, din acelaşi cartier. Mi-a spus că, pînă la un moment dat, tot vedea maşina prin zonă. Dar nu mai ştia cum să dea de Hîrleţ.

În cele din urmă, am găsit şi numărul lui. L-am sunat. Avea o voce iscoditoare. Dar mi-a recunoscut numele din cartea de identitate a maşinii. Dăduse automobilul la fier vechi, de vreo şase ani. M-am întîlnit cu el. Un tip de vreo 55 de ani, cu ochelari, chelie şi coadă la spate. Mi-a făcut copii după toate actele pe care le avea, chitanţe pentru impozite, acte de vînzare-cumpărare, act de radiere, cartea maşinii. Eu i-am dat o sticlă de vin pentru deranj. Am înjurat amîndoi de primărie şi de autorităţi. Mi-a spus că, din experienţa lui, ai sau n-ai dreptate, în asemenea locuri trebuie să mergi de fiecare dată cu gura mare. Mi-a povestit şi despre ultimii ani de viaţă şi despre decesul fostei noastre maşini. A ajuns la fiare vechi pe propriile roţi, cu propriul motor. Ce maşiiiină! Mi-a mărturisit că la adîncile ei bătrîneţi, începuse totuşi să aibă un mare defect: „Trăgea cam multă benzină, domnule, cît ai zice *peşte*, te trezeai cu rezervorul gol."

În sfîrşit, înarmat cu toate acele acte, m-am întors la serviciul de taxe şi impozite, precum contele de Monte Cristo. Am mers fix la aceeaşi funcţionară. S-a mirat de mulţimea hîrtiilor şi dovezilor pe care i le-am pus pe masă. Mi-a spus că, de fapt, n-ar fi fost nevoie decît de actul de la Poliţie. Ca să vezi... A trebuit să meargă totuşi la un şef, ca să-i dea aprobarea să mă scoată din evidenţă. Mi-a dat un act la mînă cum că automobilul a fost radiat. M-a sfătuit să-l păstrez bine, că cine ştie, la anul...

ready made

„Gazeta Transilvaniei din 7 febr. 1868 zice: «După un telegram generalul Neipperg s'ar fi străpus la Brünn. O muzică de pisici i se pregăteà în Posoniu.»"

Titu Maiorescu, *Critice*,
Editura Elion, 2000

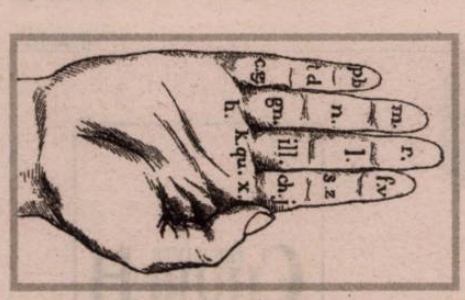

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Parol, monşer!

În urmă cu mai bine de patru ani, am fost la Universitatea din Padova cu oarece treburi academice. L-am luat cu mine şi pe băiatul meu, Andrei, pe atunci elev în clasa a IX-a. Întrucît plănuia deja să devină student la Medicină (lucru care, de altfel, s-a şi întîmplat între timp), m-am gîndit că vizita la una dintre cele mai vechi şcoli de anatomie de pe continent l-ar putea interesa. Nu m-am înşelat. Andrei a fost fascinat de istoria medicală a instituţiei şi a petrecut destule ore în amfiteatrul de disecţii padovan, studiind instrumentarul chirurgical din secolele XVI-XVII şi, cu precădere, trapa care se deschidea deasupra rîului Brenta. Acolo se descotoroseau medicii şi studenţii de rămăşiţele cadavrelor secţionate, rămăşiţe ce ajungeau, ulterior, în Marea Adriatică. Un prieten italian – profesor la Medicina din Padova –, atent la interesul fiului meu pentru butaforia chirurgicală obsoletă din Universitate, mi-a zis că, în momentul cînd Andrei va fi acumulat ceva experienţă, în postură de medicinist, să-i scriu negreşit: va încerca să-i faciliteze un stagiu de practică în prestigiosul lor departament anatomic. I-am mulţumit, dar, firește, am considerat propunerea un simplu exerciţiu de politeţe, uitînd de ea în secunda următoare. Deunăzi însă, la (în curînd) un cincinal de la discuţia respectivă, primesc mesaj de la profesorul padovan. Aţi ghicit – întreabă dacă Andrei se simte pregătit să accepte mai vechea sa propunere.

Am realizat că, pe parcursul a zece ani de prezenţă (aproape) constantă în România, m-am „vindecat" de o „diformitate" comportamentală, dobîndită în deceniul postrevoluţionar, cînd m-am aflat (aproape la fel de) constant la studii şi cercetare în America, Anglia sau Germania: aceea de a lua spusele oamenilor în serios. Ar fi extrem de neobişnuit ca, în Statele Unite, în Regatul Unit ori în fostul Imperiu Prusac, cineva să vorbească în dodii, adică să facă afirmaţii gratuite, care nu se vor materializa niciodată. Cu alte cuvinte, nimeni nu şi-ar permite acolo să trăncănească de dragul trăncănelii. Trăind un interval semnificativ printre asemenea oameni, m-am „molipsit" eu însumi de curioasa „maladie". Am început să cred, necondiţionat, în tot ceea ce mi se garanta „ferm", prin vorbe, de către interlocutori. Am revenit în ţară cu un grav handicap şi, cîţiva ani, am suferit teribil din acest motiv. Mă dezvăluiam cînd naiv incorigibil, cînd stupid cu înclinaţie spre situaţii absurde. Bunăoară, prin 2000, de exemplu, am dat măsura întreagă a deficienţei mele de percepţie a realităţii. Catedra universitară unde sînt angajat a organizat un simpozion internaţional, iar şefa mea directă, ştiindu-mă conectat la lumea presei, m-a rugat să-i aduc, la deschiderea conferinţei, oameni de televiziune, care să dea puţină vizibilitate evenimentului. Am ales să vorbesc cu un reporter, pe care-l cunoşteam din copilărie şi care se afirmase, în ultimii ani, cu relatările lui „din teren".

L-am sunat cu două săptămîni înainte. S-a arătat extrem de încîntat că îl chemam să transmită de la o astfel de „onorabilă manifestare". Şi-a luat notiţe, a făcut comentarii tehnice (unghiuri de filmare, număr de operatori, puncte de amplasare a luminilor etc.), a dorit planificarea unor interviuri cu savanţii străini participanţi la simpozion şi mi-a dat repere de difuzare a reportajelor pe care urma să le realizeze. Aşadar, în dimineaţa ceremoniei inaugurale, mă plimbam, optimist, printre invitaţi, amintindu-le că, din minut în minut, trebuie să sosească „Televiziunea". Minutele treceau însă, iar „Televiziunea" refuza să apară. *Keynote speaker*-ii se aşezaseră în prezidiu. Îngrozit, am ieşit din sală şi mi-am apelat amicul. Culmea, mi-a răspuns şi mi-a zis că se afla pe drum cu echipa. M-a rugat chiar să-l aştept la intrarea principală din Universitate. Am stat o oră în soare, ratînd festivitatea. Eram aidoma personajului lui Hasek, deţinutul care nu vrea să-şi împartă bunătăţile alimentare cu fraţii de captivitate. Aceştia îi mănîncă pe furiş proviziile şi, descoperind paguba, ipochimenul începe să plîngă amar. Un băiat din celulă, mai hîtru de felul lui, îi recomandă să închidă ochii şi să numere pînă la zece, poate-poate mîncarea va reveni. Victima e atît de idioată, încît se execută, numărînd rar şi clar. Aşa şi eu, după o oră de aşteptare, dacă reporterul nu şi-ar fi închis, între timp, telefonul şi ar mai fi vorbit o dată cu mine, solicitîndu-mi încă vreo cîteva minute de îngăduinţă, probabil că i le-aş fi acordat, nebănuind o clipă posibilitatea „fraudării" cuvîntului dat.

Într-un spaţiu al lejerităţii morale, individul se simte mereu obligat să-şi reitereze onoarea.

Atrebuit totuşi să recunosc faptul că întîmplarea mea a fost mai blajină decît aceea trăită de un alt universitar (umblat, la rîndul său, pe mapamond) care şi-a sunat instalatorul, într-o după-amiază, pentru o urgenţă casnică. Tipul i-a comunicat că nu va putea veni decît a doua zi, la prima oră, fiind prins în multiple activităţi. În dimineaţa următoare, la 7,30, într-un ger teribil, profesorul nostru aştepta în faţa blocului, pentru că interfonul nu funcţiona. Linişte totală. Mobilul instalatorului părea lipsit de semnal. Disperat, universitarul buclucaş l-a sunat, în final, pe fix. A răspuns, buimacă, soţia meseriaşului, menţionînd, cu stupoare, că omul ei plecase – cu o seară înainte –, la muncă, în Spania. Ca atare, voi observa că mediul autohton m-a vindecat de morbul credulităţii inocente, dezvoltat în putredul Occident. Am (re)învăţat că, nu întîmplător, Caragiale îşi pune eroii să repete, obsesional, „Parol, monşer!". Într-un spaţiu al lejerităţii morale, individul se simte mereu obligat să-şi reitereze onoarea şi, mai ales, greutatea „cuvîntului" dat. De aceea, am receptat e-mail-ul din Padova ca pe un mesaj extraterestru. Un mesaj însă la care fibra mea mioritică reinventată mă va determina să replic pozitiv, plin de duioşie şi solicitudine.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

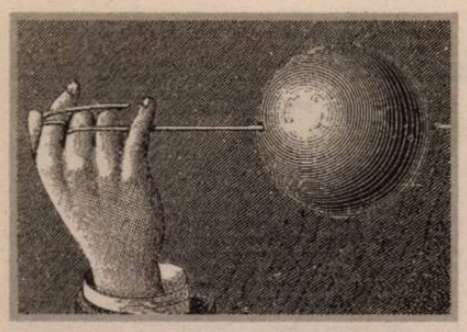

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Muzici anticomuniste pe bani americani

O organizație umanitară americană a finanțat o trupă critică la adresa regimului de la Havana, pentru a sprijini, astfel, opoziția. Știrea difuzată inițial de Associated Press a fost preluată rapid de ziarele din SUA și din Cuba. E un dezastru de imagine atît pentru membrii formației muzicale, cît și pentru organizația americană. În plus, pică într-un moment inoportun, adică fix cînd Barack Obama și Raul Castro au anunțat că vor să normalizeze relațiile dintre cele două țări și să redeschidă, după 50 de ani, reprezentanțe diplomatice.

Deja de multă vreme există la Havana o mișcare de rezistență underground: trupe muzicale și de teatru se exprimă critic cu privire la regim și se bucură de o relativă libertate de exprimare, atîta timp cît se limitează să facă doar artă contestatară. Aceste trupe sînt prea anonime ca să trezească interesul autorităților, dar, totuși, suficient de multe și de răspîndite ca să constituie un fenomen. Cînd trupa punk Porno Para Ricardo a încercat să se transforme într-un fel de portavoce a indignaților, a celor care se opun lui Fidel Castro și fratelui său Raul, precum și tovarășilor comuniști de orice fel, autoritățile au reacționat. Liderul trupei, Gorki Luis Águila Carrasco, n-a apucat să devină o vedetă: a început să-l viziteze poliția, să i se anuleze concertele, să i se cenzureze aparițiile publice... Probabil a întrecut măsura. Dar, în orice caz, a arătat că se poate și, mai ales, pînă unde se poate.

Tocmai pe asta a mizat și USAid: pe întărirea societății civile și a opoziției, prin astfel de mici inițiative independente, care ambalează critica într-un demers artistic. Dar pentru că n-ai cum să faci un casting pentru *Vocea opoziției,* la fel cum ai face un concurs gen *America are talent,* au ales și ei, cum au putut, din ce oferea piața. Formația Los Aldeanos a fost sprijinită financiar și logistic de USAid pentru a susține șase concerte. N-au primit finanțare directă, ci printr-un intermediar – organizatorul concertelor. Cotidianul german *Die Welt* afirmă chiar că asta ar fi o practică obișnuită a USAid. S-a mai întîmplat, nu doar în Cuba, ci în diverse alte state nedemocratice, să fie finanțate partide sau mișcări de opoziție în state nedemocratice. Acum cîteva luni, de pildă, USAid a derulat în Cuba un alt program de asistență umanitară. Voluntari din Peru, Venezuela și Costa Rica s-au acreditat drept asistenți medicali, însă autoritățile cubaneze au descoperit că, de fapt, aceștia s-au folosit de această deghizare pentru a lua legătura cu diverși disidenți. Tot așa, sub pretextul unor sesiuni de informare cu privire la riscurile HIV/SIDA, agenții americani au putut să plaseze mesaje împotriva regimului politic și să încurajeze mișcări de opoziție în mai multe țări din America de Sud. Astfel de programe de „asistență medicală" nu sînt necunoscute autorităților de la Havana, care le tolerează, pînă la un punct, pentru a profita, pe de o parte, de serviciile umanitare, dar și pentru a putea controla mai bine cum se organizează opozanții. Nici programe americane de sprijinire a inițiativelor culturale nu sînt ceva neobișnuit. Aceste programe sînt permise și ele, atîta vreme cît sînt finanțați artiști agreați de putere.

În cazul formației Los Aldeanos, lucrurile se complică, pentru că, nefiind agreați de regim, USAid a trebuit să lucreze prin intermediari și nu e deloc clar unde au ajuns banii. Faptul că, între timp, Los Aldeanos au plecat în SUA și chiar au reușit să-și facă un nume în comunitatea destul de numeroasă de emigranți cubanezi de la Miami e probabil o ușurare pentru regimul de la Havana: părăsind insula, nici nu prea mai au mare influență asupra eventualilor răzvrătiți cubanezi, căci cea mai mare parte a populației n-are calculatoare, iar accesul la Internet e oricum restricționat. În plus, acum, că s-a aflat că o parte din concertele lor din Cuba au fost finanțate de „dușmani", e foarte ușor să li se compromită imaginea, să fie transformați în profitori, să fie prezentați drept „lachei ai capitalismului", să fie instrumentalizați în tratarea altor cazuri asemănătoare. Dar nici pentru USAid nu e convenabil acest scandal, căci și Cuba, și alte state unde activează vor fi probabil mult mai precaute în a accepta intervenții. Ca să nu mai vorbim că informația scursă în presă riscă să compromită zeci de inițiative antiregim cu adevărat independente.

N-ai cum să faci un casting pentru Vocea opoziției *la fel cum ai face un concurs gen* America are talent.

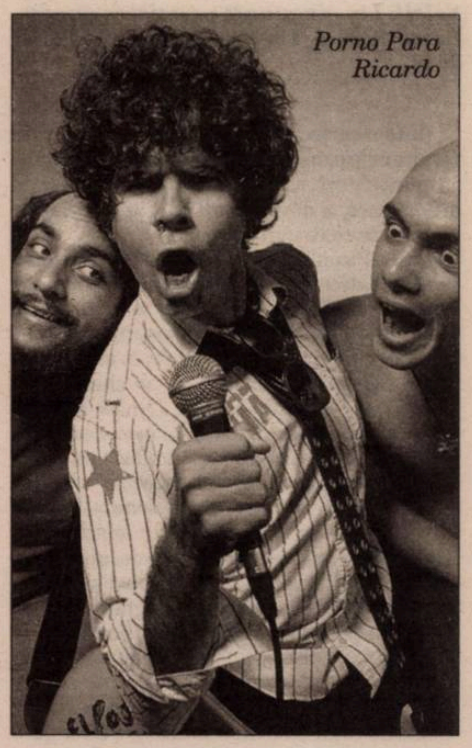

PUBLICITATE

Mirella PATUREAU

Primii cincizeci de ani dintr-o nouă Galaxie a Soarelui

● **Béatrice Picon-Vallin, *Le Théâtre du Soleil. Les cinquante premières années*, Actes Sud şi Théâtre du Soleil, Paris, 2014.**

Iată o carte despre o trupă de teatru universitar care, în pragul anilor '60, şi-a propus să reinventeze teatrul şi care, de vreo 50 de ani încoace, a devenit una dintre referinţele mitice ale teatrului european contemporan. Béatrice Picon Vallin, director de cercetare la Centre National de la Recherche Scientifique Paris (CNRS), semnează aici o monografie completă, o privire istorică despre un trecut artistic şi, deja prin titlu, un cec în alb pentru viitor. Este, desigur, ceea ce se cheamă *un beau livre*, o carte frumoasă, „cinste cui te-a scris", o carte de artă, dar, mai mult decît atît, este o privire de ansamblu care lasă să intervină eroii înşişi ai acestei aventuri artistice şi umane unice, o carte corală, semnată de un cercetător care ştie să citească un spectacol şi, mai ales, ştie să facă să trăiască documentele, imaginile. Sîntem înăuntrul trupei şi în acelaşi timp afară, condiţie privilegiată, căci de fiecare dată, ochiul închis afară, înăuntru se deşteaptă... Théâtre du Soleil înseamnă însă pentru mulţi, în primul rînd, Ariane Mnouchkine, adevărat *chef de troupe*, cea care ştie să dea direcţia şi să insufle energie celor gata s-o urmeze, care exprimă sufletul aventurii şi îi asigură continuitatea – căci generaţiile s-au perindat şi s-au reînnoit mereu –, şi figura Arianei (fără nici o familiaritate aici, căci prenumele a devenit simbol) se înscrie de fiecare dată în spatele fiecăror mărturii sau documente prinse în fuga timpului. Unele pepite preţioase reapar cîteodată la capătul anilor. Astfel, pe cînd jucau unul dintre primele lor spectacole, *Clownii*, în 1969, mistralul a luat pe sus cortul uriaş sub care jucau, accident absolut întîmplător, dar imaginea revine mai tîrziu, în filmul despre Molière, o scenă splendidă, cînd actorii ambulanţi trec munţii şi vîntul le spulberă căruţele şi corturile... Valuri spumegate, bătaia vîntului ce poartă departe destine şi alte naufragii revin şi în *Ultimul Caravanserai*, în 2003, sau în jocul de-a cinematograful, în spectacolul care a fost în 2010 – *Les Naufragés du Bel Espoir*. Trupa s-a născut aşadar în 1964, în atmosfera premergătoare lui mai '68, din ale cărui utopii se va hrăni ani de zile, dar fără să cadă, în excesele sale, nici militanţi sectari, nici iluminaţi întru marijuana. Fac fără îndoială un teatru politic, dar politicul este aici întotdeauna festiv. Ceea ce aduce cu totul nou acest grup de tineri, la început neprofesionişti, dar care au învăţat meseria la greu şi cu o abnegaţie totală, este un alt mod de a face teatru. Este o comunitate de viaţă şi de artă, unde toată lumea lucrează cot la cot, de la spaţiul pe care-l vor învesti în 1970 la Cartucherie, spaţiu militar abandonat, pe care-l reconstruiesc şi-l amenajează, îl repopulează cu fantomele sau cu visele lor proprii – pînă la un nou mod de a se confrunta cu textul, cu jocul, cu publicul. „Reinventăm teatrul", spunea Ariane Mnouchkine, citată de Béatrice Picon-Vallin, „acest continent misterios, veşnic de reinventat". Va fi un teatru ce creează, de asemenea, un alt raport cu autorul, textul nu dispare, dar e creat colectiv, termenul exact este „improvizaţii colective", un teatru în centrul căruia se află actorul. La început, raportul e direct cu circul, sau legat de arlechinadele *commedia dell'arte*, dar inspirat de realităţile sociale şi politice contemporane. Spectacolul reprezentativ pentru această primă perioadă a Teatrului şi felul cum se raportează la istorie rămîne *1789 sau revoluţia trebuie să se oprească odată cu fericirea perfectă*. Un capitol important al cărţii analizează datele creaţiei colective, cum funcţionează şi cum se va transforma, cînd trupa introduce unelte noi, video şi ordinator, ca instrumente de lucru, în timpul repetiţiilor, şi se opreşte pe cîteva mari spectacole, Ciclul Shakespeare, Ciclul Atrizilor, sau pe marile epopei asiatice, ca de pildă *Povestea prinţului Norodon Sihanouk*, cînd reapare un autor, Hélène Cixous. Interesante sînt, în final, „Viziunile transversale", sau şase planşe tematice, care sintetizează cîteva constante ale teatrului. Mai înîi marionetele – multe vin din teatrul asiatic, animalele – adesea mitice, precum cîinii din *Eumenidele* lui Eschil, apoi căruţele – acest atribut peste veacuri al comedianţilor ambulanţi, vezi căruţa cu paiaţe, pînzele şi voalurile de mătase pentru ceruri şi ape în vîltoare şi, bineînţeles, salutul final al actorilor. Şi aici aş adăuga intrările actorilor. Ca de pildă cavalcada războinicilor din Ciclul Shakespeare, în costumele lor strălucitoare, care înconjurau publicul pe puntea laterală a „florilor" şi urcau năvalnic pe scenă, sau Agamemnon pe carul său, în Ciclul Atrizilor, ce avansa către public ca o misterioasă statuie animată, intrări ce-ţi tăiau pur şi simplu răsuflarea. Dar cartea aceasta, care şi-a propus pariul nesăbuit şi a reuşit să traverseze 50 de ani de teatru, mereu la soare, e greu de rezumat. Volumul se încheie cu un epilog, „La Galaxie du Soleil", care-i reaminteşte pe toţi cei ce s-au angajat pe drumul său, şi în primul rînd publicul, mereu alături. Garanţia că aventura continuă, după aceşti primi 50 de ani.

***Mirella Patureau** este critic de teatru şi traducătoare, cercetătoare la Atelier de recherche sur l'intermédialité et les arts du spectacle, CNRS, Paris.*

anti nostalgia

Darul...

„Cerurile s-au vorbitu
Din Apus la Răsăritu
Un prunc mic a izvoditu
Şi pe pămînt a venitu
Din urît făcea frumosu
Şi curat din păcătosu.
Coborît-a ceru-n josu,
Într-un cuvînt luminos
Şi pe noi ne-a ridicatu
De-a dreapta ne-a aşezatu
Lîngă Tatăl lăudatu
Fie binecuvîntatu!"

Ziceri din Ţara Făgăraşului
(sursa: MŢR)

* * *

„Ce-o să-mi aducă oare Moş Crăciun?
Felii de pîine unse cu magiun,
Vagoane vechi trase pe linia moartă,
Îngeri strigîndu-mă cu vocea spartă,
Pe stradă, cînd mă duc sfios la şcoală
Spre-o profă de română ideală,
Care predă «adverbu»-n pielea goală?
Chipiul cefere, frageda haltă
Răsfrîntă-n zori în cea mai pură baltă
De pe-un peron cu semafor, cişmeaua,
Mama-n capot, ascunsă de perdeaua
De la etaj, pîndind, în coate, trenul,
Fără chiloţii roz, fără sutienul
Ce-mi fascinau copilăria dulce
În dup-amiezile eterne şi năuce?

Ce-mi va aduce Moş Crăciun, ce-mi va aduce???"

Emil Brumaru,
„Ce-o să-mi aducă oare Moş Crăciun?",
în vol. *Rezervaţia de îngeri*,
Humanitas, 2013

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

„Tineretul", victima noastră dragă

Esfîrşit de an, ar trebui să vorbim despre lucruri frumoase, să trăim din plin „magia sărbătorilor", sau, dimpotrivă, s-o ironizăm. Chiar dacă facem bancuri pe seama „spiritului Crăciunului", e doar un alt fel contemporan de a trăi această sărbătoare. Cert e că, în perioada asta, cei mai mulţi dintre noi avem gînduri şi preocupări „de sezon". Însă, pentru cine ajunge în partea asta de pagină, îndrăznesc să propun un subiect foarte diferit de „spiritul sărbătorilor". Mai precis, cu un anumit fel de detaşare, despre o perspectivă profund subiectivă şi pesimistă asupra felului în care vedem „tineretul".

„Tineretul" e zona în care proiectăm cel mai des suma tuturor neîmplinirilor noastre. Dincolo de iubire autentică şi de ataşament, mecanismul acestei proiecţii e cel care ne face să ne simţim obligaţi să-i „orientăm cu precizie" pe tineri, pentru „viaţa lor viitoare". Uneori, „orientarea" asta ia în calcul şi fiinţa care va trebui să se orienteze, ascultîndu-i dorinţele sau încercînd să-i descopere chemările ascunse. Asta în cazul în care copilul, adolescentul, tînărul scapă nepocniţi, nejigniţi, nebeşteliţi, netăiaţi cu lama cuvintelor care se „îngrijesc" de toaleta zilnică a puştimii aflate „în formare". Pînă cînd puştiul devine matur, şi-i mulţumeşte torţionarului care i-a schilodit copilăria, pentru că i-a dat „o educaţie stictă, dar sănătoasă", care, în momente importante, „i-a prins bine".

Pe mîna tinerilor „lăsăm noi ţara şi Lumea". „Povara viitorului stă pe umerii lor." De parcă ei ar fi cerut cu orice chip acest lucru. Şi, cu cît ne e mai ruşine, în străfunduri, de „moştenirea" pe care o lăsăm, cu atît mai mare e responsabilitatea care se aşază pe spinările „tinerei generaţii". Pentru că „Tineretul ăsta habar n-are, domnule! Îl laşi un pic din mînă şi crapă de foame, că habar n-are să facă nimic. I s-a dat totul de-a gata... Dăi drumu-n viaţă, şi-l vezi cum clachează la primul hop". Pentru că „...nu ştie, domnule. Nu ştie! N-are anticorpi, e lipsit de orice ambiţie, gălbejit şi înstrăinat din cauza Internetului." Ideea principală e că „tineretul nu ştie", iar noi trebuie să ştim în locul lui. Şi nu doar că nu ştie, dar „e străin de orice etică, de spirit comunitar şi de valori". Dacă ne pune cineva să nuanţăm şi să spunem cu precizie despre ce e vorba, o să înceapă o lungă bîlbîială de generalităţi ridicole, de texte calpe, sfrijite, goale şi zgribulite, în frigul nopţii unui deşert al argumentaţiei.

Nu „noi" sîntem răi şi vicioşi, iar „ei" puri, cu orice chip. Nu asta e zona în care ar trebui pusă problema, pentru că ar fi complet greşit. Aici nu e vorba despre buni şi răi, ci despre poziţionare, pur şi simplu. Despre idealul în care maturitatea ar trebui să sosească la pachet şi cu un pic de seninătate şi de generozitate interioară, care nu au nimic de a face cu darea de mînă, cu ideea de cheltuială. Pentru că, cel mai des, „ei" devin condamnaţi să ispăşească „păcatele" noastre. „Ei" sînt instrumentele de care ne ajutăm în ideea naivă că am putea sfida, cumva, finitudinea. Prin „ei" rezolvăm tot soiul de lucruri pe care „noi" n-am mai avut timp sau putere să le facem. Deşi, deseori, nu recunoaştem, îi şi invidiem pentru toate astea, cu o invidie care se întinde de la cea mai idioată pizmă, pînă la o formă sublimă a acestei metehne, care se transformă într-o iubire solidară greu de exprimat în cuvinte. Pe de altă parte, ipocrizia vîrstei de mijloc e cumplită – *lumea e stricată pentru că aşa au făcut-o bătrînii, şi merge spre neant pentru că într-acolo o duc tinerii.*

Lăsaţi deoparte copiii, adolescenţii, tinerii care merg la olimpiade internaţionale şcolare, la mari competiţii sportive, la mari concursuri muzicale, mînaţi de voinţele lor autentice. Da, aşa ceva există, e neîndoielnic acest fapt. Însă priviţi-i pe cei împinşi de la spate de părinţii care văd în asta o „investiţie". Ceva care va trebui „să producă" la un moment dat. „Ei" au datoria de a întoarce cu dobîndă grasă tot ce s-a investit în devenirea lor. E pur şi simplu grotesc, dar uneori ai senzaţia că nu e nici o diferenţă între spectatorii cu ochii beliţi – urlînd din străfundurile plămînilor, la luptele de cocoşi, „încurajîndu-l" pe cel pe care au pus banii – şi unii părinţi care pierd orice urmă de contact cu sinele, aruncîndu-şi progeniturile în competiţii de tot soiul, ca pe nişte fiinţe pe care le ţin în cuşcă şi le îngrijesc doar pentru concursuri.

Iar imaginea poate deveni şi mai înfricoşătoare, dacă mărim un pic unghiul vederii, luînd aminte şi la ochii hulpavi ai companiilor de toate soiurile care văd în „tineret" cel mai fraged vînat cu putinţă, odată nimerit cu tranchilizantul care ne transformă, pe toţi, în *clienţi*. Cu cît mai fraged vînatul, cu atît mai bine. Ideea e că tînărul „poate să ducă mult". De-aia e tînăr, nu? „Are toată viaţa înainte!" Pe de o parte, Lumea care trage de frăgezimea asta, condimentînd-o cu mode de tot felul – haine, muzici, filme, jocuri –, pe de altă parte, părinţii şi şcoala, fiecare trăgînd într-o direcţie, uneori mai precisă, alteori complet difuză.

Edur, e forţat, e exagerat să vezi aşa lucrurile, dar tot ajungi – indiferent cît de mult ai refuza felul ăsta de perspectivă – să observi că „tineretul" poate fi asemănat, la un moment dat, cu soiul acela de vînat perfect, din care nu se aruncă nimic. De la vînător, pînă la ultimul prădător, toţi iau cîte ceva. Toată lumea se hrăneşte cumva din tinereţea asta. Şi orice „muşcătură" are grijă să pretindă că e, de fapt, o favoare la adresa tinereţii, care e sortită să rămînă veşnic datoare.

Poate că acum, de sărbători, la lumina beculeţelor de brad, în loc să croim obligativităţi meritocrate pentru eventuala vizită a lui Moş Crăciun, ne descoperim, totuşi, copiii aşa cum sînt ei. Copii.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Corina NEGREA

Săptămîna Nobel

– cîteva impresii la cald –

Evenimentele încadrate generic, la Stockholm, în Săptămîna Nobel sînt, an de an, aceleaşi. Există un protocol peste care nu se trece nici cînd vine vorba de ceremonia decernării premiilor, nici de repetiţiile care o preced ori de banchetul care urmează ceremoniei. Ştii, aşadar, cam la ce să te aştepţi. Cu toate astea, în fiecare an există ceva care face diferenţa. Ceea ce e imprevizibil, ceea ce poate surprinde ţine de oameni, de laureaţii înşişi, fiecare dintre ei personalităţi unice, cu un mod personal de a interacţiona cu cei din jur.

Săptămîna Nobel începe în 6 decembrie, cînd are loc prima dintre conferinţele de presă ale laureaţilor, şi anume cea a laureatului Premiului Nobel pentru literatură, găzduită de Academia Suedeză. Anul acesta, laureatul a fost scriitorul francez Patrick Modiano, un favorit al Comitetului Nobel, dar, aparent, nu şi al ziariştilor, care, spre deosebire de ce s-a întîmplat în ultimii ani, de data asta n-au fost prea numeroşi la acest eveniment. Am văzut un Patrick Modiano care încă nu se obişnuise cu postura de laureat Nobel şi cu atenţia care i s-a acordat din octombrie încoace, de cînd s-a anunţat că el este cîştigătorul. E mai degrabă un solitar, un scriitor pentru care actul creaţiei e aproape o corvoadă: „Două-trei ore pe zi, două-trei ore extenuante!“ – după cum însuşi a afirmat. „Nu pot scrie mai mult, sînt pur şi simplu extenuat! Pentru că una e să imaginezi şi alta e să aşterni pe hîrtie.“

Două ore mai tîrziu, în aceeaşi zi – întîlnirea cu laureaţii Premiului Nobel pentru medicină sau fiziologie, trioul norvegianobritanic May-Britt, Edvard Moser şi John O'Keefe la conferinţa de presă care, tot conform tradiţiei, se ţine la Institutul Karolinska, în amfiteatrul numit Nobel Forum. Un trio de savanţi responsabili pentru descoperirea aşa-numitelor *grid cells* şi *place cells* – să le spunem, foarte generic, neuroni de spaţialitate şi de locaţie, „un adevărat GPS al creierului“, cum îşi motiva alegerea Adunarea Nobel a Institutului Karolinska. A fost o întîlnire mai degrabă relaxată, aş spune, lipsită de detalii ştiinţifice ori foarte tehnice, mai degrabă o bună ocazie de a-şi povesti, fiecare dintre ei, paşii făcuţi în cercetările lor. O recunoaştere care pentru John O'Keefe, cel puţin, vine după mai mult de 40 de ani de la momentul publicării primei lucrări în care anunţa descoperirea. La acel moment fusese întîmpinată cu foarte mult scepticism, după cum a povestit: „Nimeni n-a crezut atunci că era bine ceea ce făceam, foarte puţini chiar dintre cei din domeniul meu mi-au acordat, atunci, credit pentru cercetări.“

Dincolo de faptul că Premiul pentru medicină de anul acesta pune în lumina reflectoarelor un domeniu de cercetare fabulos şi încă prea puţin explorat, dar cu un imens potenţial – anume cel al neuroştiinţelor –, aş spune că este încă un exemplu pentru ce înseamnă curiozitatea şi perseverenţa, dar şi şansa de a întîlni „omul potrivit“. A fost mai întîi nevoie ca cei trei să se întîlnească pentru a face performanţă într-un domeniu atît de specializat. Edvard Moser vede în O'Keefe mult mai mult decît un mentor: el ar fi „un om fără de care n-am fi realizat nimic din ceea ce ne-a adus astăzi aici, de la care am învăţat cel mai mult decît de la oricine altcineva şi decît oricînd în cele trei luni cît am stat în laboratorul lui. Pentru un post-doctorat, trei luni nu înseamnă nimic, dar n-am învăţat niciodată mai mult şi mai bine decît am făcut-o în acest răstimp alături de John, care ne-a oferit totul: laboratorul său, cunoştinţele sale, sfaturile şi girul său ştiinţific.“

Revenim la Săptămîna Nobel şi ajungem la ziua de 7 decembrie, care înseamnă conferinţa de presă comună a laureaţilor Premiilor Nobel pentru chimie, fizică şi economie, la Academia Regală Suedeză de Ştiinţe. Şapte în total anul acesta – un german, doi americani, trei japonezi şi un francez –, prezenţi la conferinţa de presă doar şase, cel mai în vîrstă dintre ei, japonezul Isamu Akasaki, absent din motive personale, dar laureat, alături de conaţionalii săi Hiroshi Amano şi Shuji Nakamura, al Premiului Nobel pentru fizică pentru descoperirea LED-urilor cu lumină albastră. Mai exact, a tehnologiei de obţinere a semiconductorilor care stau la baza fabricării acestor LED-uri, pusă la punct acum 20 de ani şi care, deşi revoluţionară, avea să fie întîmpinată, la momentul obţinerii ei, cu rezerve teribile, după cum avea să povestească Shuji Nakamura. Acelaşi care spunea, cu o sinceritate dezarmantă: „N-am avut un model pe care să-l urmez pentru că eu a trebuit să fac totul singur. Dorinţa mea cea mai mare a fost să fac un doctorat – iar pentru asta am plecat în Statele Unite. Pentru că, la momentul acela, aveam doar un masterat, n-am putut fi decît tehnician într-un laborator, eram cel care spăla eprubetele şi vasele de laborator.“ Lecţia pe care a învăţat-o de aici? „Să crezi în tine însuţi. Să ai aşa o mare încredere în forţele tale şi să-ţi doreşti aşa de mult să realizezi ce ţi-ai propus, încît să ai răbdarea să treci peste toate obstacolele şi să nu te laşi descurajat de îndoiala celorlalţi.“ Un mesaj asemănător cu cel transmis de Eric Bétzig, laureat, alături de Stefan Hell şi William Moerner, al Premiului pentru chimie pe 2014, pentru care „fiecare obstacol, fiecare problemă ascund o oportunitate“ şi care spunea, cu ocazia discursului public ţinut la Universitatea din Stockholm, din data de 8 decembrie, că îşi datorează „în mare parte succesul, şi faptului că sînt un pesimist înnăscut şi că am văzut în fiecare piedică o problemă ce trebuia rezolvată“. O mărturisire a faptului că drumul spre succes este presărat cu nenumărate obstacole (care uneori par de netrecut) şi cu scepticismul colegilor de breaslă, care nu de puţine ori poate fi descurajant.

> *„Fiecare obstacol, fiecare problemă ascund o oportunitate.“*

Concluzia ar fi: ce contează este, întîi de toate, pasiunea. Apoi perseverenţa şi încrederea în forţele proprii; mai puţin important, deşi nu lipsit de importanţă, e locul de unde vii – iar aici, Stefan Hell are propria poveste. Născut în România, la Arad, în 1962, într-o familie de etnici germani, Stefan Hell emigrează, la vîrsta de 15 ani, împreună cu familia, în Germania. „N-a fost uşor deloc“, îmi spunea în scurtul interviu acordat la Stockholm, „emigrasem din România, deci prezentam un risc social foarte mare pentru sistemul social din Germania. Dar ne asumasem şi noi toate riscurile, iar asta este foarte important, să pleci pregătit pentru orice şi să nu-ţi abandonezi idealurile. Germania mi-a oferit mediul educaţional şi ştiinţific în care să mă dezvolt şi n-a mai contat de unde veneam.“ Dovada? Stefan Hell este astăzi cetăţean german, directorul Institutului „Max Plank“ pentru Chimie Biofizică din Göttingen şi şef de departament în cadrul puternicului Centru German de Cercetări în domeniul Cancerului, din Heidelberg. Dar şi el a avut de înfruntat scepticismul mediului ştiinţific „aşezat“ şi conservator din Germania. În schimb, ideile sale ştiinţifice avangardiste, la acel moment, dar mai ales nonconformiste, referitoare la microscopia de fluorescenţă, aveau să fie îmbrăţişate de unul dintre profesorii de la Universitatea din Turku, cel care avea să-i ofere, de altfel, şi o poziţie de cercetător în echipa sa; o şedere fructuoasă, pentru că în anul 2000 demonstra concret, practic, funcţionalitatea tehnicii sale cu adevărat revoluţionare: concret, Stefan Hell punea pe roate o tehnică microscopică de observare care, combinată cu descoperirile colaureaţilor săi Eric Betzig şi William Moerner, fac posibilă observarea în timp real a proceselor care au loc la nivel celular. Iar aici, clipul rulat de Stefan Hell la conferinţa publică pe care, la rîndul său, a ţinut-o la Universitatea din Stockholm, şi în care se vedea modul în care se realizau sinapsele dintre neuroni în timp real, a fost absolut fascinant!

Şi pentru că am adus vorba, ziua de 8 decembrie este ziua în care Aula Magna a Universităţii din Stockholm găzduieşte conferinţele publice ale laureaţilor Premiilor pentru chimie, fizică şi economie ai fiecărui an – cea a laureaţilor Premiului pentru medicină sau fiziologie are loc în data de 7 decembrie, la orele prînzului, în Aula Medica a Institutului Karolinska, iar cea a laureatului pentru literatură – la amiaza aceleiaşi zile de 7 decembrie, dar la Academia Suedeză.

Conferinţele publice din Stockholm, ţinute, cu doar cîteva excepţii, în fiecare an, din 1901 încoace, încheie, practic, întîlnirile laureaţilor cu presa, din Săptămîna Nobel. Doar BBC îi mai reuneşte pe toţi, la masa rotundă televizată, intitulată *Nobel minds*, o discuţie pe teme ştiinţifice şi impactul societal al cercetărilor şi descoperirilor ştiinţifice. Un demers jurnalistic, alături de tot ceea ce se întîmplă, mediatic vorbind, în această perioadă la Stockholm, demn de toată admiraţia, absolut necesar şi binevenit într-o societate altfel expusă la subiecte ştiinţifice şi care beneficiază din plin şi conştient de tot ce înseamnă progres tehnologic.

Alfred Nobel este un brand. Cînd spui Suedia, spui şi Alfred Nobel, dar şi Premiile Nobel, de care suedezii sînt mîndri fără emfază şi asumat într-un mod firesc, natural. La fel cum şi norvegienii se mîndresc că Premiile Nobel pentru Pace se înmînează la Oslo, printr-o decizie testamentară, încă neelucidată, a lui Alfred Nobel, un admirator, se pare, al societăţii norvegiene de la 1800, pe care o vedea „mai democratică şi mai pacifistă“ decît cea suedeză. La Oslo însă nu se organizează o Săptămînă Nobel; nu sînt marcate decît ziua de 9 decembrie, rezervată conferinţei de presă pe care o găzduieşte Institutul Nobel norvegian, şi ziua de 10 decembrie, a ceremoniei. Anul acesta, Premiul Nobel pentru Pace s-a acordat, după cum se ştie, pakistanezei Malala Yousafzai şi indianului Kailash Satyarthi. Ea – cea mai tînără laureată a unui Premiu Nobel din întreaga istorie de 113 ani a acestor distincţii şi care, în octombrie 2012, a fost împuşcată de un luptător taliban pentru că a susţinut dreptul copiilor, dar mai ales al fetelor, de a merge la şcoală. El – un fost inginer electronist, astăzi în vîrstă de 60 de ani, care, în 1980, înfiinţa organizaţia Bachpan Bachao Andolan, al cărei scop era salvarea copiilor exploataţi sexual, a celor folosiţi drept forţă de muncă, a copiilor-soldaţi; o organizaţie care, în cei peste 30 de ani de existenţă, a acordat asistenţă pentru 83.000 de copii supuşi la felurite abuzuri.

„Viziunea noastră“, spunea Satyarthi în discursul rostit la ceremonia de decernare de la Primăria din Oslo, „a fost ca cei pe care îi ajutăm să scape, şi cei care ajung la şcoală şi care apoi capătă o pregătire, aceia să devină un fel de ambasadori, de lideri şi de pionieri pentru alţi copii. Colegii mei din India, cei cu care lucrez şi care eliberează, la rîndul lor, astăzi, copii, sînt foşti copii ţinuţi în sclavie sau care erau trimişi să muncească. Unii dintre ei chiar au fost traficaţi, vînduţi şi cumpăraţi – dar acum sînt liberi! Iar fetele... fetele au devenit campioane şi pioniere în eliberarea altor fete! Şi daţi-mi voie să vă spun că sînt mult mai eficiente decît mine sau decît colegii mei, pentru că fetele, femeile sînt foarte puternice! Puterea moralei lor este extraordinară!“ Iar exemplul cel mai bun este chiar cel al Malalei Yousafzai, pe care Kailash Satyarthi a adoptat-o, simbolic, şi pe care astăzi toată lumea o admiră pentru curajul pe care mulţi oameni mari, adulţi, nu l-au avut: acela de a lupta, chiar riscîndu-şi viaţa, pentru dreptul fetelor de a merge la şcoală. Asta, într-o societate în care fetele sînt descurajate să înveţe, în care fetele sînt măritate de la vîrsta adolescenţei şi în care, din păcate, „sînt aşa de multe femei a căror viaţă s-a scurs între cei patru pereţi ai casei, care n-au fost decît soţii, mame, surori şi care n-au avut niciodată şansa de a spune «merit să fiu cunoscută şi ca femeie, sînt femeie, am şi această altă identitate!... » Cei care ne refuză nouă, fetelor, dreptul la educaţie (care, de fapt, refuză dreptul la educaţie în general), sînt cei care ar trebui să înveţe ce spune islamul şi să fie ei înşişi educaţi!“, afirma Malala în conferinţa de presă. Nobelul pentru Pace de anul acesta e poate unul dintre cele mai meritate. Asta dacă un premiu, fie el şi Nobel, poate fi o mulţumire pentru un om care şi-a văzut, la modul cel mai propriu, moartea cu ochii. Şi nu cred să fi asistat la Oslo, în ultimii şapte ani, la discursuri aşa de necosmetizate.

***Corina Negrea** este realizator de emisiuni de ştiinţă la Radio România Cultural. De 16 ani este corespondentul special al Societăţii Române de Radiodifuziune pentru Săptămîna Nobel.*

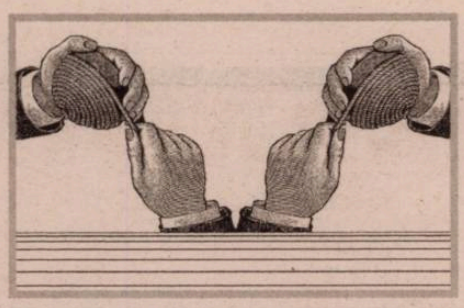

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

De la Valdai la vai-vai

Căderea rublei de săptămîna trecută le-a reamintit rușilor de începutul anilor '90, iar dezbaterile din Occident sînt deja la modul: cum se poate gestiona un dezastru economic în Rusia. „Se poate" adică tot Occidentul să facă ceva, pentru că o Rusie în vrie ar putea avea consecințe nedorite pentru toți. Dramatică și rapidă schimbare de situație.

Tot m-am ținut să scriu despre discursul lui Putin de la Clubul Valdai, dar m-am luat cu alegerile din România și Moldova și a trecut momentul. Acum e tocmai bine. Clubul Valdai e un format anual de dialog între oficiali, ziariști și experți din Rusia și din restul lumii, tema fiind relațiile internaționale ale Rusiei. Anul acesta, în 24 octombrie, la Soci, Vladimir Putin a participat, a ținut un discurs de 40 de minute și a răspuns apoi întrebărilor din sală. Discursul său a făcut ceva valuri în presa internațională pentru că a arătat un Putin radicalizat, anunțînd țîfnos o nouă ordine mondială.

Ce a spus, pe scurt. Că americanii s-au autodeclarat cîștigători ai Războiului Rece și s-au comportat ca niște noi îmbogățiți care nu știu cum să gestioneze averea dobîndită peste noapte. Ordinea internațională a fost distrusă de americani, care au pus mai presus de orice un fel de nihilism legal. Tot ei controlează mass-media globală și, atunci cînd doresc, prezintă albul ca fiind negru și negrul ca fiind alb. America invadează și oropsește țările lumii, care se revoltă împotriva unei ordini unipolare. America încurajează terorismul global, înarmează rebelii din Siria, distruge Libia etc. etc. Economia americană nu mai produce nimic, se ține numai prin faptul că alții depozitează dolari. Spre deosebire de America, Rusia este un campion al legalității internaționale, e o țară drăguță care nu vrea decît pace și salvarea planetei, vrea reguli pentru actorii internaționali, pentru că „ce mai rămîne dacă nu avem reguli?". Ce s-a întîmplat în Ucraina? E simplu. Occidentul a pornit un soi de conflict care a afectat echilibrul internațional. Lumea trebuie să se bazeze pe moralitate, egalitate și pe balanța de interese. I-am avertizat pe prietenii noștri americani și europeni de pericolele asocierii Ucrainei la Uniunea Europeană, dar nu au vrut să discute cu noi. Nu s-a negociat transparent cu Kievul, vedeți ce transparent negociem noi Uniunea Economică Euroasiatică. Rusia e ca ursul siberian: ursul nu pleacă din taiga lui, dar nici nu lasă pe nimeni să se bage peste taiga lui, nu vrem să ne băgăm peste alții, dar nu vrem nici ca alții să se bage între treburile noastre. Și să înceteze să pretindă că ei conduc lumea. Rusia poate fi lider în acest domeniu – în impunerea legislației și a normelor internaționale.

Mainstreamul occidental a încercat mereu să protejeze sensibilitățile Rusiei.

În răspunsurile la întrebări a repetat această narațiune cu fel și fel de nuanțe. Căutați discursul și sesiunea de răspunsuri și întrebări, chiar merită. Cînd se producea evenimentul respectiv, era aproape un consens general că Rusia scăpase ușor după ceea ce făcuse în Crimeea și estul Ucrainei. Sancțiunile occidentale erau criticate ca fiind răspunsul ridicol al unei civilizații slabe care nu se poate opune agresiunii.

Narațiunea lui Putin arăta o Rusie care își rezolva frustrări acumulate de la căderea URSS. Frustrări acumulate din mituri cu care elita rusească s-a hrănit. Războiul Rece chiar a fost pierdut de URSS, nu e ca și cum americanii s-au proclamat singuri victorioși, pur și simplu URSS a implodat. Conducerea americană de atunci nu prea a știut ce să facă cu victoria, iar Bush senior a încercat să menajeze orgoliul rusesc. A încercat la modul stupid chiar, promițînd verbal lui Gorbaciov că NATO nu se va extinde. Aceasta este sursa unui mit care s-a înșurubat adînc în capul elitei ruseți. Culmea e că americanii s-au ținut de chestia asta nerezonabil de mult, astfel încît extinderea NATO a durat prea mult și s-a făcut cu condiționări dure pentru statele candidate. De ce s-a extins NATO? Pentru că pur și simplu presiunea politică dinspre statele est-europene era prea mare. Îi mai țineți minte pe Ion Iliescu și pe Adrian Năstase (da, chiar cei de pe lista lui Dughin) deschizînd șampania la aderarea României la NATO? În fața cererilor insistente ale est-europenilor de a fi acceptați în NATO, președinții Clinton și Bush jr. ar fi trebuit să zică: nu, fraților, voi rămîneți la mila Rusiei pe vecie, pentru că se pare că așa ar fi promis Bush sr. lui Gorbaciov, într-o convorbire. Serios, așa funcționează istoria? Întrebarea legitimă pe care elita rusă nu și-o pune niciodată este: dar de ce vor acești est-europeni să intre în NATO, și de ce nu vor să fie aliați cu noi? Ce îi mînă spre NATO?

Deci americanii au fost mereu prinși între cererile popoarelor mici din mijloc de a fi luate sub umbrela sa de protecție și o nevoie exagerată de a nu irita Rusia. Care Rusie se irită din principiu, nu trebuie să faci ceva anume pentru a o irita. Drept urmare, au extins NATO spre Est, dar nu au mutat trupe în Est și nici măcar nu au făcut planuri militare de apărare a noilor aliați. Au reușit astfel să facă să pară că noii aliați nu sînt chiar 100% sub umbrela de apărare și, în același timp, asta nu a împiedicat elita rusească să creadă în propriul mit că se află sub veșnica amenințare a NATO. Așa e cînd încerci să împaci pe toată lumea. De fapt, problema de fond cu Războiul Rece e că nu s-a terminat cu o victorie de genul celei care a urmat Războiului Mondial: Germania și Japonia ocupate, societăți transformate și pacificate pe termen lung. URSS a pierdut Războiul Rece, americanii au răsuflat ușurați, dar Rusia a fost moștenită de elita ineptă, paranoică și coruptă care a pierdut acel război. E ca și cum în Germania ar fi murit Hitler, dar partidul nazist ar fi păstrat puterea.

În toți acești 25 de ani de la căderea comunismului, mainstreamul occidental a încercat mereu să protejeze sensibilitățile Rusiei. NATO și UE s-au extins greu și cu infinite condiționalități. Motorul acestor extinderi au fost elitele disperate din țările mici de la mijloc. Țările astea nu au vrut să rămînă permanent „la mijloc", pentru că au învățat pe propria piele, în istorie, că mijlocul devine teatru de război. Pe rînd, polonezii, ungurii, românii s-au vrut în UE și în NATO. Acum, e rîndul ucrainenilor și al moldovenilor. Ce ar trebui să facă Occidentul? Potrivit Rusiei, ar fi trebuit ca noua hartă a Europei să rămînă cea desenată de viteza tancurilor lui Stalin: dacă armata roșie a ajuns la Praga, atunci Praga trebuie să rămînă pe vecie în zona lor de interese, orice altceva se numește agresiune occidentală, indiferent de ce opinie au oamenii din Praga.

În discursul de la Valdai, Putin jonglează permanent cu două noțiuni: egalitate și respectarea reciprocă a intereselor. Problema e că nu ai cum să respecți aceste principii, în același timp. Dacă toate statele sînt egale, atunci nu ai decît să respecți ce vor acele state. Întîmplător sau nu, statele care în 1989 erau sub talpa URSS s-au vrut în UE și în NATO. Asta a afectat interesele Rusiei, crede Rusia. Și ce? Ce am putea, rezonabil vorbind, să facem noi, est-europenii, pentru a menaja interesele Rusiei?

De fapt, în narațiunea lui Putin trebuie să existe egalitate între cei mari și respectarea reciprocă a intereselor celor mari față de cei mici. În narațiunea lui Putin lumea ar trebui să arate așa cum arăta în secolul al XIX-lea, în epoca congreselor internaționale: din cînd în cînd, statele mari poartă niște războaie, echilibrul de forțe se schimbă pe ici, pe colo, mahării se adună la cîte un congres și retrasează harta. Așa a funcționat istoria europeană, timp de trei secole, prin împărțiri regulate ale hărții între cei mari: Anglia, Franța, Germania, habsburgii, otomanii și Imperiul Rus. Epoca statelor națiune a stricat acest echilibru al imperiilor. Ridicarea puterii americane a pus cruce cu totul acestui gen de echilibru, pentru că americanii au impregnat în ADN-ul lor politic ideea că imperiul e rău și că națiunile trebuie să fie libere. Iar dacă națiunile vor să fie în alianța ta, nu le poți refuza pe termen lung, doar ca să nu superi Rusia. Punct. Punînd principiul de respect al intereselor celor mari în centrul viziunii sale asupra lumii, Putin vrea să întoarcă lumea în secolul al XIX-lea.

La Valdai, Putin proclama, de fapt, disponibilitatea sa pentru un nou Congres.

La Valdai, Putin proclama, de fapt, disponibilitatea sa pentru un nou Congres: să definim cine este Putere în lumea de azi, să îi izolăm pe americani, și noi, Puterile, să ne „respectăm interesele", adică se desenăm hărțile de influență. Problema e că, pentru a face asta, trebuie să ai cu adevărat capabilități de imperiu. Ceea ce Rusia nu are.

Pînă acum două luni, Rusia părea un colos care rîde de sancțiuni. Rogozin făcea haz de pisoii grași europeni care vor să pedepsească Rusia. În care Rusia era un urs viril care are mușchi, trimite omuleți verzi unde vrea și dă cu capul de masă pe ucraineni, georgieni și alți pitici din ăștia care vor să dezerteze la americani. Dughin făcea liste cu prietenii Rusiei din fiecare țară, iar statul rus pompa sume uriașe în propagandă. Acum deja dezbaterea s-a schimbat dramatic. Rubla a picat în acest an mai mult decît grivna ucraineană. În Rusia se fac bancuri despre rublă (Dacă ai putea să te întorci în trecut, ce ai schimba? Rublele). A fost destul ca prețul petrolului să scadă și, combinat cu efectul sancțiunilor, Rusia își arată slăbiciunea: Putin a construit o economie de rentă, de redistribuție a veniturilor din vînzarea de energie. Noua Rusie proclamată de propaganda de stat era, de fapt, ceea ce senatorul McCain a spus: o țară ca o pompă de benzină.

Problema e că Putin se comportă ca și cum narațiunea sa e adevărată. La ultimul summit G20, Putin a venit cu o ofertă pe care a crezut-o de nerefuzat: voi recunoașteți Crimeea ca fiind a noastră și că teritoriul ocupat din Ucraina va fi condus de oamenii noștri, în schimb noi încetăm războiul. În logica congreselor, asta avea sens: ne-am arătat mușchii, acum să discutăm pacea în termenii noștri. A fost ignorat, chiar primit cu ostilitate, și a plecat nervos, mai devreme, de la summit. Pentru că e convins că americanii controlează știrile globale, Putin a investit mulți bani în contrapropagandă: dacă jocul se joacă cu aceste arme, și noi putem să facem la fel. Dar fluxul mondial de știri nu e controlat de Obama, e mai complicat de atît. Banii băgați în propagandă sînt bani aruncați, pentru că Rusia Today nu are credibilitatea BBC și a CNN, oricum ai lua-o. S-a vorbit mult despre sprijinul oferit de Rusia partidelor extremiste din UE. Este un pericol, într-adevăr. Dar, de fapt, Rusia apelează la extremiști pentru că în mainstreamul politic este sinucigaș să fii prietenul Rusiei. Nu degeaba lista făcută de Dughin în România era plină de foste stele politice acum marginale, de bolșevici agitați, fasciști debusolați și de analiști bizari fără audiență. Doar pe ăștia poate conta Rusia. Propaganda rusească poate avea efect la propria populație, care nu mai are acces la știri independente. Așa s-a ajuns ca numai 3% dintre ruși să creadă că rebelii susținuți de Rusia au doborît avionul malaezian. Dar într-un mediu liber, propaganda are efecte doar marginale și doar la marginali.

Acum, cu rubla în cădere liberă, cu economia rusească acaparată deschis de apropiații lui Putin și cu bugetul de stat croit nerealist pe un anumit preț al petrolului, propaganda se va lovi de realitate, și în interiorul Rusiei. Știu că nu e frumos să dai vina pe popoare, dar totuși rușii simpli l-au adorat pe Putin, pentru că le-a adus Crimeea și pentru că le-a dat o lecție americanilor și europenilor, invadînd Ucraina. Acum nu mai au acces la credit și au început cozile la magazine. Oricît s-ar spune la TV că rubla e stabilă și că să stea liniștiți, rușii simpli știu mai bine și încearcă să scape de ruble și să cumpere dolari. Cumva-cumva, acum pot să facă diferența între propagandă și realitate. Capacitatea popoarelor de a crede minciunile care le gîdilă orgoliul e infinită. Cînd vine vorba să ne excităm în grup că omul nostru arată mușchii la americani, o facem cu plăcere. Cînd însă e vorba de ruble, e mai sigur să cumpărăm dolari.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Carrefour adventure continuă

Vă lăsasem săptămîna trecută cu impresia ca am fost înfrînt de sistem, deși eu aveam toate instrumentele puterii. Banii, alegerea, respingerea comenzii, reclamațiile. Și vreau să vă spun că aveți dreptate. Am fost înfrînt. După ce am primit șapte cutii de lapte, ca să le consum în trei zile, data de expirare fiind foarte aproape de cea de livrare, Carrefour online a fost asaltat de telefonul meu, de supărarea mea. Nimic însă nu a clintit răul făcut. Promptitudine? Nu există. Compensație, nici atît. Sînt după o săptămînă. Am auzit ce ați pățit. Ne pare rău. Și mie îmi pare, nu voi mai comanda de la dumneavoastră. Nu e prima oară cînd m-ați păcălit, dar e ultima. Și am fost țîfnos. Că să vedeți, că să pricepeți, că să, că nu. Am ascultat pălăvrăgeala, scuzele. Că să vă înlocuim laptele. Trecuseră patru zile de la expirarea termenului de valabilitate. Aruncasem laptele. Cine-l putea ține? Ce să fac cu el? Să-l dau pisicilor, să otrăvesc cerșetorii din cartier? Păi, nu mai am laptele, nu puteți fi recunoscători. A, ne scuzați. Pe scurt, cred că am fost lovit de nemilosul Timp. Îl cunoașteți. A trecut peste mine și am avut încredere. Și m-a băgat la fund și de acolo greu mă pot reîntoarce. Ce să fac? Să-l dau în judecată. Dar vor trece alți ani ca justiția să-mi dea dreptate. Și, de fapt, pentru ce? Pentru lapte? Pentru propria mea neatenție? Poate. Sînt un înfrînt, de fapt mica mea victorie e să trec peste dușmani politicos și cu zîmbetul pe buze. Vremea mea nu va veni, dar măcar otrava trecerii ei n-o să o știe nimeni. Decît laptele scurs. Este un fel de tinerețe fără bătrînețe din lapte scurs la rigolă, adică lovit de gheara morții.

Coordonator: Matei MARTIN
Fotografii: Laurenţiu MIDVICHI

Literatura şi puterea

Texte şi opinii de:

- Marius Daniel POPESCU

Culorile rîndunicii

- Krisztina TOTH

Şeful haitei

- Toni MARQUES

Faultul

- Paul MCAULEY

Războiul liniştit

- Immanuel MIFSUD

În numele Tatălui (şi al Fiului)

argument

După şapte ani

Festivalul Internaţional de Literatură Bucureşti (FILB) a împlinit şapte ani. E primul festival literar de mare impact public şi unul dintre cele mai interesante din România. Ediţia recent încheiată le-a întrecut pe toate celelalte. Nu doar în ceea ce priveşte numărul invitaţilor, cît şi în ceea ce priveşte calitatea dezbaterilor. Organizatorii acestui festival au propus încă de la prima ediţie un slogan care să dea forţă şi direcţie: *„Re-writing the map of Europe“*, adică „a rescrie harta Europei“. Un slogan care n-a rămas doar o vorbă goală, căci festivalul urmăreşte, cu fler şi într-un format bine articulat, nu atît vîrfurile literaturii din Europa, nu vedetele sau tendinţele literare, cît discursul despre politică şi societate din literatură.

Că anul acesta hărţile Europei se rescriu şi cu autori invitaţi din afara continentului nu e o întîmplare şi nici un accident. Pe de o parte, ideea europeană depăşeşte cu mult graniţele politice ale Uniunii Europene. Pe de altă parte, literatura însăşi poate deveni un fel de *empowerment* european.

Şi această ediţie FILB a adus confirmări şi revelaţii literare, iar festivalul s-a transformat într-un soi de forum politico-literar. Probabil că multe dintre replicile rostite aici ar trebui consemnate într-o viitoare *Istorie a literaturii europene*. Avem nevoie de acest dialog şi mai ales de dezbateri cu autorii din ţările vecine (şi nu numai de acolo). Pentru că a rescrie harta Europei înseamnă, printre altele, şi a face accesibile aceste cărţi peste tot pe continent.

Anul acesta, cu sau fără voia celor patru curatori, mai toate contribuţiile autorilor invitaţi par să fi urmărit relaţia dintre literatură şi politică. Fiecare a vorbit, în felul său, despre contestare, despre rezistenţă, despre critică socială, despre poziţionări şi relaţionări. De unde şi ideea temei pe care v-o propunem în această ediţie a *Dilemei vechi:* „Literatura şi puterea“. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 8 ianuarie.

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

Povestea lungă şi conflictuală a unui festival de buzunar

Ediţia acestui FILB s-a născut din cîteva eşecuri. În primul rînd, am sperat pînă tîrziu, spre sfîrşitul verii, că-l vom putea avea oaspete de onoare pe scriitorul israelian David Grossman. De fapt, nici nu mai ştiu a cîta ediţie la care sperăm să ajungă David Grossman a fost aceasta. Poate la anul... După Grossman, care tocmai îşi pregătea de lansare noul roman, a renunţat şi scriitorul indian Joydeep Roy-Bhattacharya, care încercase să obţină cetăţenia americană în timp util, dar nu a reuşit. Eram în plin Euromaidan, cu cei doi scriitori importanţi care ne seduseseră şi ne abandonaseră, într-o depresie profundă, cînd nu mai ştiu care dintre noi patru a început să facă liste, nişte liste haotice, în care aruncam fiecare toate numele de scriitori care ne treceau prin cap. Încet, încet, s-a strîns un grup de 20 de scriitori străini, din care am început să eliminăm – „prea scump", „prea ocupat", „sigur nu vine", „nu se potriveşte" etc. Eu primisem cel mai recent roman al lui Andrea Bajani, în care vorbeşte despre relaţia dintre un tînăr scriitor şi bătrînul său maestru, Antonio Tabucchi, în cazul de faţă. Ne-am amintit despre poziţia critică a lui Bajani faţă de stereotipiile care umbresc gîndirea italienilor de rînd, ştiam despre stîngismul fundamental al lui Tabucchi, aşa că deja se conturase un profil „de protest" al ediţiei. Ne-a venit apoi ideea de a-l invita pe Immanuel Mifsud, scriitorul maltez căruia urma să-i apară traducerea romanului *În numele Tatălui (şi al Fiului)*, unde sînt nişte pasaje destul de dure despre război şi despre partidul socialist maltez care şi-a devorat copiii, aşa cum îi stă bine oricărui partid socialist. Deja se contura un soi de temă a festivalului, deşi nu era încă destul de clar. Mai încercaserăm, cu ani buni în urmă, să ne mulăm pe o temă de tipul „Scriitorii şi puterea", însă unii dintre invitaţi au preferat să-şi vadă de treabă, fără a se plia pe ce voiam noi. Atunci a venit Vasile Ernu cu ideea de a-l invita pe Serghei Jadan, un scriitor care venea chiar din Euromaidan, moment în care ne-am dat seama că trebuie să situăm conflictul undeva la bazele acestei ediţii. De aici şi pînă a-mi aminti de acel poet palestinian pe care-l cunoscusem, cu ani buni în urmă, undeva prin Marea Britanie, la Norwich, n-a fost decît un pas. Între timp, Najwan Darwish devenise mult mai cunoscut şi mai tradus, ba chiar urma să-i apară un volum de poeme în cadrul *NYRB Poets*, ceea ce nu-i lucru uşor. Însă el rămăsese la fel de protestatar, de inflexibil şi... de bun. Apoi mi-am amintit de acel jurnalist, scriitor şi surfer brazilian care făcea un festival de literatură în favelele din Rio, încercînd să demonstreze nu calităţile formatoare ale literaturii, ci, mai curînd, faptul că violenţele şi corupţia au „urcat", lăsînd în urma lor o zonă gri, care poate fi ocupată, de ce nu, de o treabă neutră, dacă nu chiar benefică. Cu Toni Marques am vorbit mult despre violenţele poliţiei faţă de oamenii săraci, despre abuzuri şi despre o nouă generaţie de scriitori care încearcă să lupte cu aceste fenomene, de-a dreptul înspăimîntătoare. Vi-l amintesc pe Paulo Linsa, autorul celebrului *Ciudad de Deus*... Pe lîngă asta, am vorbit despre o Brazilie a clasei de mijloc care devine din ce în ce mai hip, unde Penguin cumpără Companha das Letras şi iniţiază o serie de autori brazilieni contemporani, pe care-i trimite să scrie prin toată lumea, poate pentru a scăpa de subiectele braziliene... Marius Daniel Popescu, scriitorul român de expresie franceză, s-a potrivit ca o mănuşă temei, dat fiind că el e în conflict cu toată lumea, iar romanul lui pune în scenă chiar tensiunea dintre moarte şi viaţă, dintre lumea veche, a partidului unic şi cea a lumii noi, tensiunea dintre poezie şi proză, dintre obiect şi cuvînt.

Într-un fel, cam aşa s-a închegat festivalul: după ce ne-am dat seama că despre conflict vom vorbi, totul a devenit mai uşor, pentru că – aşa cum a strigat Viktor Erofeev în plin tîrg de la Ierusalim: totul e conflict; chiar şi în partea de pace din *Război şi Pace* tot conflict e. E conflict între mamă şi fiu, între amant şi amantă, între cititor şi literatură... lumea e conflict!

Drept care, am simţit nevoia de a muta conflictul, şi în partea pur literară, şi anume să inventăm o seară SF&F, mai întîi pentru a testa publicul, pentru a vedea cîţi „generalişti" vor veni în ultima seară, în al doilea rînd pentru a arunca mănuşa literaturii *mainstream* – cred că am reuşit, pentru că pe scenă au fost patru scriitori inteligenţi, plini de umor, care au ţinut sala la fel de bine ca în cea mai reuşită seară *mainstream*.

Cît despre backgroundul acestei ediţii, păi acolo să vezi conflict: vize venite exact în ziua lecturii scriitorului, bilete de avion promise şi dispărute, sosiri neaşteptate, tastaturi trîntite, scriitori dispăruţi peste noapte plus un coşmar personal avut, cîndva, în timpul festivalului: se făcea că stăteam în picioare în faţa propriului mormînt şi-i spuneam cuiva, o siluetă feminină parcă: „Săracu', slab scriitor, dar a fost un foarte bun organizator de festival literar"!

***Bogdan-Alexandru Stănescu** este scriitor şi editor; preşedinte al Festivalului Internaţional de Literatură Bucureşti (FILB).*

Oana Maria DOBOŞI

Axa FILB-FILTM

În România ultimilor ani s-au născut şi au crescut multe festivaluri de literatură: FILB, FILTM, FILIT, Festivalul Internaţional de Poezie Bucureşti, Festivalul Internaţional „poezia e la Bistriţa", Festivalul Internaţional de Poezie de la Sibiu şi altele care cu siguranţă îmi scapă în acest moment. Cîte festivaluri, atîtea concepte şi abordări. În fond, existenţa lor nu înseamnă decît sănătate curată pentru piaţa de carte şi pentru viaţa literară din România.

Povestea FILB-ului are o legătură strînsă cu povestea FILTM-ului, şi asta pentru că cele două festivaluri au aproape aceiaşi părinţi. FILB-ul s-a născut în 2008, la iniţiativa lui Bogdan-Alexandru Stănescu, Oana Boca şi Vasile Ernu, apoi li s-a alăturat Ioana Gruenwald. În 2012, Oana Boca, Ioana Gruenwald şi Robert Şerban au organizat prima ediţie a FILTM, urmînd ca un an mai tîrziu să intru în echipă alături de Raluca Selejan. FILB şi FILTM sînt doi fraţi educaţi după aceleaşi reguli, dar cu personalităţi diferite.

FILB este primul festival internaţional independent de literatură din ţară, care a făcut posibilă întîlnirea dintre scriitori şi public, într-un mod neconvenţional, în spaţiul de la Clubul Ţăranului Român. De şapte ani, echipa FILB reuşeşte să „rescrie harta literară a Europei". Cum anume o face? În primul rînd, prin diversitatea genurilor, a stilurilor şi a tematicilor abordate şi prin diversitatea spaţiilor geografice şi a culturilor din care provin scriitorii invitaţi. Mai exact, FILB-ul unifică prin diversitate culturală.

În al doilea rînd, prin depăşirea graniţelor formale ale Europei; dovadă prezenţa scriitorului brazilian Toni Marques, în acest an. Din Brazilia pînă în Malta, din Portugalia pînă în Rusia, publicul FILB-ului călătoreşte prin literatură, în fiecare an, descoperind lumi şi mentalităţi care nu-i sînt întotdeauna familiare.

În al treilea rînd, prin faptul că scriitori de nişă sînt puşi în lumina reflectoarelor. Cu alte cuvinte, calitatea literară bate cantitatea exemplarelor vîndute. Şi asta e o formă de rescriere a unei hărţi literare. Pentru că cea mai mare provocare este de a face publicul să descopere scriitori care nu se bucură de notorietatea pe care ar merita-o, şi nu de a aduce autori care se înscriu în trendul comercial al momentului şi care se bucură de toată atenţia publicului larg.

Dacă la FILB se rescrie harta literară a Europei pînă la depăşirea graniţelor ei formale, echipa FILTM a ales să se axeze pe literatura Europei Centrale, continuînd tradiţia studiilor comparatiste ale Fundaţiei A Treia Europă. Altfel spus, graniţele literaturii prezente la FILTM sînt bine delimitate şi se află „La Vest de Est / La Est de Vest". Aşadar, festivalul de la Timişoara nu este flexibil cînd vine vorba de geografia literară, aducînd în Sala Barocă a Muzeului de Artă din Timişoara scriitori de primă mînă care sînt originari din Europa Centrală sau trăiesc aici. Literatura lor şi dezbaterile care iau naştere vorbesc despre multiculturalitate şi complexitatea identităţii, despre influenţa marii istorii asupra istoriilor intime, despre uitare şi memorie în actul scrisului.

În ultima seară a fiecărei ediţii FILTM, publicul este provocat să descopere literaturi ale ţărilor din imediata apropiere a României: Ungaria, Serbia, Croaţia, Ucraina. Ţări care ne par departe atunci cînd vine vorba de receptarea literaturii lor contemporane. În mod paradoxal, autori importanţi din spaţiul central-european nu sînt cunoscuţi, traduşi şi publicaţi în România, dar sînt cunoscuţi, traduşi şi publicaţi în Occident. Dacă există un Dumnezeu al editorilor, mai devreme sau mai tîrziu ignoranţa asta o să ne coste. De aceea, sînt convinsă că Timişoara are datoria morală faţă de moştenirea sa istorică şi culturală să continue promovarea literaturii central-europene în România.

Am participat numai la două ediţii FILB, dar pot spune că, din poveşti, articole, poze, interviuri, mi-am făcut o imagine şi despre celelalte cinci. Am intrat în echipa de organizare a FILTM, de la a doua ediţie; la prima am lipsit motivat. Pentru mine, FILB este un festival underground, iar FILTM este un festival cu un specific bine precizat. Şi unul, şi celălalt abordează subiecte tabu şi sînt extrem de prietenoase. Cred că nucleul acestor evenimente este momentul lecturii şi că, dincolo de marketing, promovare şi PR, textele citite vorbesc de la sine şi creează conexiunea între scriitori şi public.

FILTM a importat acelaşi format ca al FILB-ului: trei seri de lectură la care sînt prezenţi un număr de scriitori străini şi scriitori romîni, seri care se termină cu o dezbatere condusă de un moderator şi cu întrebări din partea publicului. Ideea de a crea legături între scriitorii români şi cei străini rămîne o prioritate; şi FILB-ul, şi FILTM-ul devin mici familii, timp de trei, patru zile: scriitori, traducători, moderatori, jurnalişti şi organizatori sînt aproape de nedespărţit. Un mare avantaj al festivalurilor de nişă!

Poveştile de genul acesta trebuie să meargă mai departe, în ciuda obstacolelor care apar pe drum şi care, de cele mai multe ori, sînt de ordin financiar. Atît FILB, cît şi FILTM au tot ce le trebuie: pasiune, voinţă, calitate, creativitate, inteligenţă, un pic de nebunie şi, cel mai important, un public fidel. Iată de ce vreau să cred cu încăpăţînare că îşi vor găsi şi susţinerea financiară care să le facă posibile an de an.

***Oana Maria Doboşi** este director editorial al Editurii Universităţii de Vest din Timişoara.*

Radu VANCU

Soluția lui Amos Oz

Am fost dintotdeauna sigur că sînt un scriitor atît de egomaniac, încît n-o să scriu niciodată despre politică & politic. Însă vara lui 2012 a fost una dementă, într-atît de dementă încît pînă şi un abulic ca mine a reacţionat – în săptămîna suspendării, între 3 şi 7 iulie, am scris texte reactive, de atitudine, aproape zilnic, stăteam pînă spre dimineaţă pe fluxurile de ştiri, politica devenise dintr-o ordură un vortex halucinatoriu. Violenţa scenariului gîndit şi executat de USL îmi făcea rău fizic, a fost prima dată cînd m-am gîndit la plecarea din ţară. Pe lîngă spiritul primar agresiv al scenariului USL, era extrem de deprimant să vezi oameni, de regulă lucizi, aprobînd sau, în orice caz, diminuînd voioşi proporţiile reale ale dezastrului. A fost, de pildă, surprinzător să citesc, în acele zile, în *Observator cultural* un fragment din *Gîndirea captivă* a lui Czeslaw Milosz – anume, celebra parabolă Murti-Bing, urmată de o notiţă redacţională care explica peremptoriu că „Murti-Bingismul s-ar traduce la noi, probabil, prin băsescianism." Desigur, noi, „băsescienii", eram cei care, în faţa useliştilor alarmaţi de demantelarea statului de drept, reacţionam aşa cum spune Milosz că o făceau Murti-Bingiştii: „Cel care lua pilule Murti-Bing se schimba complet, devenind senin şi fericit. Problemele cu care se confruntase pînă atunci i se prezentau brusc drept derizorii şi nesemnificative. Pe oamenii care continuau să le acorde atenţie îi privea cu un zîmbet de bunăvoinţă. (...) El trăia printre conaţionali ca un individ sănătos înconjurat de nişte nebuni. Tot mai mulţi oameni urmau cura cu tablete Murti-Bing, iar liniştea lor, dobîndită pe această cale, rămînea în contrast evident cu febrilitatea celor din jur."

Aşadar, contrar celor crezute de mine, eu eram cel senin, iar Carmen Muşat & Ovidiu Şimonca scriau febril texte de protest şi trimiteau petiţie după petiţie Avocatului Poporului. Eu scriam fericit texte adulative despre „impecabilul Ponta", iar Radu Călin Cristea & Alina Mugiu-Pippidi se dădeau de ceasul morţii să arate că plagiatul lui Ponta nu-i o bagatelă. („O bagatelă pentru un masacru", mi se păruse că am scris undeva. Mi se părusе, firește.) Eu scriam texte senine şi zeflemitoare despre „loviturica de stat" în *Observator cultural*, nu acelaşi Radu Călin Cristea. Ce să mai spui, Murti-Bingul acesta de rit nou probabil că avea efecte secundare pe care Milosz nu le putuse prevedea, acum şaizeci de ani. Iar RCC & AMP foloseau pilulele, mult mai performante, Antonescu – Ponta. Abia ele îţi pot arăta cît de febril ontologică este, de fapt, seninătatea celor care aprobă fărădelegea.

Eram uimit de recenta mea reactivitate & facondă politică – noţiunea însăşi de lectură politică mă oripila, cu doar una-două săptămîni în urmă. Uimirea aceasta m-a făcut să mă gîndesc însă mai atent la relaţia dintre scriitorul egomaniac şi politică. Şi mi-am dat seama că, de fapt, nu înţelesesem pînă atunci că tocmai marii izolaţi, individualităţile acute & solipsiste, sînt cei mai eficienţi purtători de sarcină politică – fiindcă *polis*-ul, suferind iremediabil de sindromul Stockholm, se îndrăgosteşte mai ales de cel care-l respinge. Îl iubeşte mai abitir pe cel care-l detestă. Aşa a fost posibilă instrumentalizarea politică a lui Nietzsche, de pildă. Sau a lui Eminescu, de ce nu. Şi tot de asta putuse „cădea", la comentariul politic săptămînal, un mare solipsist halucinat precum Mircea Cărtărescu. Singurătatea lor enormă e jignitoare pentru massă – care se vrea sedusă, nu abandonată.

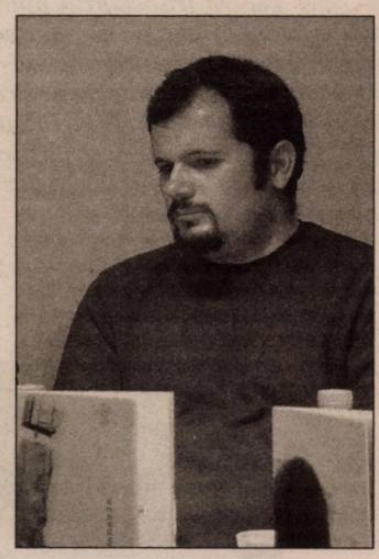

În orice caz, am constatat curînd – nu ştiu nici acum dacă cu uşurare sau cu regret – că nu sînt în stare să scriu şi poezie politică. Poezie de gherilă cu sistemul, adică. Fiindcă poezia cu sarcină politică reală e a marginalilor, a celor distruşi de sistem – iar nu poezia profitorilor & sicofanţilor sistemului, de gen Păunescu ori Vadim, cum ne-am obişnuit să credem. Poezia politică reală e antisistem, ca în statele totalitare sau în America Latină. Mi-am constatat repede infirmitatea asta, şi m-am consolat spunîndu-mi că, în fond, practic metoda lui Amos Oz: aceea de a avea două pixuri cu mină diferită, unul pentru articolele politice, celălalt pentru proza ficţională. El era fericit de această diviziune a muncii; pe mine mă cam întristează – fiindcă eu nu cred că poezia e ficţiune, & fiindcă ar trebui să pot fi la fel de reactiv la politic ca şi la biografic. Un poet adevărat ar trebui să aibă ambele claviaturi active. Eu nu le am. Pînă una-alta, mă mulţumesc şi cu soluţia de avarie Oz. E un compromis de nevoie cu care pot trăi. Însă n-aş putea trăi fără să am şi al doilea pix la îndemînă. Măcar ştiu cum stau.

***Radu Vancu** este poet şi unul dintre coorganizatorii Festivalului Internaţional de Poezie de la Sibiu; lector univ. la Facultatea de Litere şi Arte din Sibiu.*

Poetul e un istoric

fragmente dintr-o seară la Bucureşti

***Najwan Darwish,** crescut în Ierusalim, sub ocupaţia israeliană, este unul dintre cei mai cunoscuţi tineri scriitori de limbă arabă. A publicat primul volum de poeme în 2000, la doar 22 de ani. A fost editor a două reviste culturale din Palestina, critic cultural al ziarului palestinian* Al-Akhbar, *organizator de evenimente literare, printre care şi Festivalul Palestinian de Literatură. Textele sale au fost traduse în peste 15 limbi, iar anul acesta i-a apărut, în prestigioasa colecţie* New York Review of Books *„Poets", prima antologie în limba engleză,* Nothing More To Lose. *Najwan Darwish a fost invitat al Festivalului Internaţional de Literatură Bucureşti (3 – 6 decembrie, MŢR). Transcriem mai jos cîteva fragmente din intervenţiile lui din cea de-a doua seară, dedicată poeziei.*

■ „Ceea ce face ca un poet să fie bun e eşecul. Cînd ai eşecuri nenumărate în viaţă, sfîrşeşti prin a fi un poet bun. Cînd reuşeşti în alte domenii, e clar că nu poţi fi un bun poet. Eu am fost avocat. Colegii mei, care sînt acum buni avocaţi, sînt nişte scriitori slabi. Trebuie să dai multe rateuri ca să ajungi un bun poet. Cît despre ceea ce este poetul în prezent... definiţia mea personală e următoarea: poetul este un fel de istoric, e cel care scrie istoria. Nu ştiu ce fel de istorie, a viitorului, poate, a trecutului... Istoria a ceva. Munca poetului e apropiată de munca istoricului. Există vieţi umane, există realităţi şi există ficţiune. Adevărata ficţiune aduce lucrurile împreună, e lipiciul care leagă fapte, vieţi şi vise. Istoricii sînt necesari. La fel şi poeţii."

■ „A fost o vară oribilă, ca toate verile, de altfel. Deci nimic special. Ce se întîmplă în Palestina se întîmplă de şaizeci de ani încoace. Ocupaţia israeliană devine din ce în ce mai sofisticată, mai profesionistă, mai creativă. Astăzi, în Palestina, avem tehnici diferite. O prietenă m-a întrebat odată: «E adevărat că aveţi un sistem de Apartheid?», la care eu i-am răspuns: «Nu, e ceva mult mai bine pus la punct de-atît. Ar fi o insultă pentru israelieni să le spui asta. Pentru că ce-au făcut ei e un amestec de tehnici ale Apartheid-ului din Africa de Sud cu tehnici din rezervaţiile amerindiene, tehnici fasciste din Italia fascistă şi tehnici naziste. E un nou model de nazism, şi ar fi nedrept faţă de creativitatea ocupaţiei israeliene să spui că e doar Apartheid.»"

■ „Ce urăsc cel mai mult la scris e cînd transformi condiţia umană într-un subiect. Cred că e împotriva demnităţii umane să transformi ceva într-un subiect şi să scrii ceva care poate să sune de-a dreptul patetic. Cît despre mine, încerc să fiu liber în ceea ce scriu şi ceea ce nu scriu, în ceea ce simt şi ceea ce nu simt. În munca mea de jurnalist, pot să-mi asum o poziţie şi să am o opinie despre lucruri. Dar în poezie, mi se pare că e o greşeală să scrii cu o anumită agendă în minte, chiar dacă e una foarte dreaptă. Subconştientul, însă, e esenţial. În calitate de poet istoric, lucrezi cu subconştientul, aduni materialul, dar nu tu eşti cel care controlează totul. Trebuie să te laşi, să te goleşti, să arunci o parte din tine la gunoi, în fiecare noapte. E un proces important. Să arunci o parte din tine în fiecare noapte, în fiecare dimineaţă, cînd poţi. Uneori, vei fi surprins că, deşi arunci în fiecare zi, mereu mai rămîne ceva de aruncat."

■ „Cred că am lăsat mult în urmă întrebările despre puterea poeziei şi rolul poetului în societate. Aceste întrebări sînt mai degrabă pentru universitari şi cercetători. Poetul şi cititorul nu trebuie să fie preocupaţi de astfel de lucruri. Întrebarea e: poţi scrie? Poţi scrie despre chestiuni politice? E un fel de exerciţiu, care ţine de cercul de interes al fiecărui poet, cît eşti de interesat de lume, care e harta lumii tale. În cazul multor poeţi, harta lumii e harta cartierului lor. Pentru alţii, harta e ţara lor sau chiar lumea. De asemenea, impactul poeziei are legătură cu ideea de spaţiu. Există poezie care seamănă cu o bicicletă: vezi poetul şi singurul lucru care-ţi vine în minte e de ce să-l pui pe bicicletă, nu există spaţiu pentru alţi oameni ca să intre în text. Alţi poeţi sînt ca o maşină: poetul poate lua cinci prieteni cu el în maşină. Alţi poeţi sînt ca un autobuz, alţii ca un tren, alţii ca Titanicul şi or să facă o tragedie. Fiecare poet ar trebui să se gîndească la spaţiul pe care îl are la dispoziţie. Şi apoi, se poate gîndi şi la impactul social pe care îl are."

a consemnat Luiza VASILIU

Serghei JADAN

***

Comandanţi de operaţiuni
inimile cărora
sînt acoperite de ceaţă
nu aşteaptă decît să se împrăştie
ceaţa.

Pînă astăzi partizanii rămîn partizani,
cît mai există duşmani
în spatele cărora
să pună la cale diversiuni.

Pletele voastre lungi ce vă cad pe faţă,
beretele voastre negre şi mundirele
numai zdrenţe
flutură în vînt
ca nişte grîne dulci
prin care se pitesc dezertorii
înfricoşaţi.

Noapte de noapte apare umbra
răzvrătitului
dînd tîrcoale geamurilor ca o himeră
de luptă
şi se jilăveşte la fundul raniţei de
piele
tutunul olandez

şi o cărţulie de Apollinaire.
– Ce e, comandante de regiment,
îţi răsfoieşti codul personal, ca un
infractor?
Tot alergi la poştă, gîfiind?
– Ce poştă?! – răspunde colonelul –,
Oricum mie
nu-mi scrie nimeni.

traducere de
Leo BUTNARU

„Nu vreau să pierd nimic din libertatea mea"

interviu cu Marius Daniel POPESCU

S-a format, în anii '80, în grupul de la Braşov condus de Alexandru Muşina. A emigrat din dragoste pentru o elveţiancă, imediat după Revoluţie. De mai bine de douăzeci de ani, este şofer pentru transportul public din Lausanne. ***Marius Daniel Popescu*** *a publicat poezie, în română şi în franceză, iar primele sale două romane scrise în limba franceză –* Simfonia lupului *şi* Culorile rîndunicii *– au fost bine primite de critică şi de public, obţinînd mai multe premii prestigioase. Marius Daniel Popescu a venit în România, la începutul lunii decembrie, pentru a participa la Festivalul Internaţional de Literatură de la Bucureşti (FILB) şi pentru un turneu de promovare a volumului* Culorile rîndunicii.

În ce relaţii aţi fost cu puterea?

Puterea comunistă am detestat-o. Nu reuşeam niciodată să mă integrez. Mă simţeam liber şi neintegrat. Încă mă mai simt, dar nu regret. Cu comunismul am fost în conflict.

Cum se manifesta conflictul?

De exemplu, cînd am înfiinţat, cu Alexandru Muşina, cenaclul Alternative, la Braşov, comuniştii ne-au interzis.

În ce an?

Prin '86, eram anul II la facultate, ne-au interzis cenaclul, m-a chemat o tovarăşă de la Cultură, mai erau şi alţi oameni pe acolo, uşile erau deschise, se vorbea tare, cum se face...

Ce vă reproşau?

Ziceau: Ce înseamnă asta – alternative? Nu există alternative!

Îi încurca acest cuvînt, care presupune pluralitate.

Exact. Ştiam că sîntem în conflict cu puterea şi încercam să scăpăm, deşi ştiam că nu vom scăpa. Eu eram supravegheat. Am aflat după Revoluţie cine şi cum. Se duceau şi acasă la mine, la maică-mea, la bunică-mea, la fratele maică-mii, la unchiul meu. Unchiul meu, care era şofer, mi-a spus după Revoluţie, în lacrimi, cum se întîmpla şi ce rapoarte trebuia să dea despre mine. A fost un moment pe la sfîrşitul anilor '80. Am împrumutat o maşină de la un coleg de-al meu, o Skoda rablagită, şi am rămas în pană cu maşina, venind de la Braşov la Craiova. Am dat telefon, de pe stradă, să vină să mă depaneze unchiumeu. A venit după trei ore, dar a venit şi cu un căpitan de miliţie, după el. Mă gîndeam: „Cum dracu' de veni unchiul cu miliţianul?" Am aflat după Revoluţie că acest căpitan de miliţie era însărcinat să mă urmărească pe mine, şi unchiul meu trebuia să-i dea raportul ce se întîmplă.

Aţi încălcat legea comunistă? Dacă voiau să vă prindă cu ceva, vă prindeau.

Pe timpurile alea, dacă voiau, puteau să prindă 90% dintre români cu ceva.

Tocmai. Dar nu v-au înscenat nimic.

Să nu uităm faptul că eu eram violent cu cei care nu mă respectau. Şi încă mai sînt. Eram capabil să omor pe cineva dacă nu mă respecta. Dacă-mi înscenau ceva care nu era adevărat, rezultau două posibilităţi: ori mă supuneam şi eram distrus psihologic şi cîştigau ei, ori deveneam un rebel adevărat şi le făceam rău la propriu şi la figurat.

Ei vă cunoşteau psihologia şi nu vă provocau.

Da. Cînd mă supăra un coleg, eu îl băteam. Şi ştiam că aveam dreptate.

Aţi bătut mulţi colegi?

Vreo zece, la liceu, în facultate şi în alte părţi.

Bătaie aţi luat?

Bineînţeles, nu se poate în viaţă fără.

Din cîte mi-aţi povestit, aţi avut o relaţie complicată şi cu alte forme de autoritate. Chiar şi din familie – cu bunica, cu unchiul...

Cu toate formele de autoritate am avut! Şi în şcoală... Eram singur în sensul bun al cuvîntului. Dar treaba asta îmi aducea şi neplăceri. Eram mai haiduc.

Autoritatea vă îngrădea libertatea?

Cuvîntul autoritate... Eu am învăţat demult ce înseamnă, şi îmi dau seama, în toate mediile, şi în România şi în Elveţia, că s-a pierdut sensul acestui cuvînt. Autoritatea în sensul adevărat înseamnă „cel care te face să creşti".

Are grijă de dumneavoastră.

Da, autorităţile judiciare, şcolare, familiale. Autoritatea nu trebuie să fie represivă, nu e bastonul sau ţipătul. Te face să creşti. Eu acceptam această autoritate unde mă făceau să cresc.

Unde nu acceptaţi?

La un moment dat, se întîmpla un lucru pe care îl resimţeam ca fiind un abuz. La Liceul Forestier m-au pus şef de clasă, că eram bun la matematică, încercau să mă integreze. Niciodată n-am reuşit să mă adaptez cu totul, n-am făcut UTC, Partid, politică... Nu mergea, nu mergea. Le spuneam lucrurilor în faţă, eram prea direct, nu acceptam de la nici o persoană să mă întoarcă. Ziceam „Nu e aşa, şi gata!" Mă eliminau tot timpul dintre ei, dar mă lăsau să-mi fac parcursul, supravegheat. Societatea ajunsese într-o criză aşa de mare că 99% dintre studenţi făceau ceva. La Braşov, la noi, la Silvicultură, studenţii vindeau bere, dădeau filme porno prin cămine, era interzis să te duci la fete în cameră, dar te duceai, na.

În Elveţia ce relaţie aţi avut cu puterea?

E mai uşor decît în dictatură, dar nu m-am integrat niciodată în chestii culturale, politice, nici acolo. Cantonul unde e Lausanne mi-a dat premiul cantonal de literatură, după ce am luat premiul „Robert Walser" în 2008, ca să mă încurajeze, ca să mă stimuleze. La ei, e automat, trebuie să dea şi ei, dacă m-au văzut alţii. Premiul „Robert Walser" era de la alt canton. M-am îmbrăcat la costum, s-a dat o recepţie, am făcut discursul, şi în discursul meu le-am mulţumit sincer, dar am avut o frază – vă iubesc, vă respect şi pot să vă înjur. Ce înseamnă asta?

Că aţi acceptat premiul, dar era şi un avertisment că nu o să renunţi la tine însuţi. Categoric. Nu vreau să pierd nimic din libertatea mea.

a consemnat Andrei CRĂCIUN

Marius Daniel POPESCU

Culorile rîndunicii

fragment

Urci cu căpitanul în sala mare a cantinei unde se va desfăşura nunta sa, vezi mesele aliniate pe trei rînduri lungi şi acoperite cu feţe de masă albe, îi vezi pe membrii orchestrei întinzîndu-şi firele electrice, vezi instrumentele lor aşezate pe scaune, lîngă estradă, îi vezi pe camarazii din compania ta aranjînd scaunele şi spălînd pe jos; căpitanul te-a luat de braţ, te conduce spre colţul sălii care se află în apropierea uşii de la bucătărie, îţi arată un bazin de zinc de circa cinci metri pe patru şi înalt de vreo treizeci de centimetri şi îţi spune: „Vor pune înăuntru toate sticlele de băutură şi bucăţi mari de gheaţă deasupra! Tu trebuie mai întîi să recepţionezi băuturile, să le numeri şi să notezi cifra într-un carnet! Înainte de masă, păzeşti băuturile, ai grijă să nu se fure vreo sticlă de vin sau altceva! În timpul mesei, dai sticlele numai la trei ospătari, notezi toate sticlele pe care le dai, nu vreau să rămînem fără băutură din cauza unora care şterpelesc sticle!" A scos un carnet mic din buzunar şi ţi l-a dat. „Te descurci singur să faci rost de un pix!" Şi l-ai văzut plecînd, l-ai văzut luînd-o spre scări, ai spus: „Da, tovarăşe căpitan!" şi ai plecat să ceri un pix la bucătărie. Mai multe ajutoare de bucătar tăiau telemeaua felii şi le aranjau pe farfurii pentru aperitiv, trei militari în civil spălau tacîmurile, le ştergeau şi le dădeau unui ospătar care le ducea la mese, două femei tăiau roşiile în două şi curăţau castraveţi, împăturau şerveţelele din hîrtie albă. Ai cerut un pix, ai spus „cine are un pix ca să notez băuturile în carnet?!", ai auzit o voce de femeie spunîndu-ţi „uite aici un pix, mi-l dai înapoi la sfîrşitul petrecerii!", te-ai întors spre ea, ai văzut că purta un şorţ pe deasupra unei rochii lungi albastre, se ridicase de pe scaun şi aşeza măsline negre pe farfurii, lîngă telemea, şi-a deschis poşeta pusă pe un alt scaun şi a scos un pix roşu şi ai văzut braţul ei gol care îţi întindea acel obiect. Ai luat pixul şi i-ai mulţumit, ai cerut o bucăţică de telemea, ai mîncat-o şi ai ieşit din bucătărie, te-ai dus să-ţi ocupi locul de responsabil cu băuturile. Erau deja nişte lăzi cu vin roşu şi alb îngrămădite lîngă bazinul de zinc, ai început să numeri sticlele din fiecare ladă, ai început să notezi numărul lăzilor şi numărul sticlelor în carnet, militari în civil soseau cu alte lăzi pline de băuturi, alţi militari în civil aduceau în mîinile goale bucăţi mari de gheaţă şi le puneau peste sticlele pe care unul dintre camarazii tăi le aşeza în bazinul mare de zinc. Ai cerut un taburet unuia dintre ospătari, ţi-a adus un taburet de la bucătărie, ai pus taburetul lîngă un stîlp din cantină, erai aşezat la doi metri de bazinul mare, înregistrai sticlele de băuturi în carnetul tău.

Ai văzut că aduseseră mai multe lăzi de coniac şi ai deschis o sticlă de coniac pentru tine şi camarazii tăi care munceau pentru nunta căpitanului tău, în vreme ce pregătirile pentru petrecere se încheiau, turnai coniac în paharele camarazilor tăi de arme, aţi golit repede prima sticlă de coniac, căpitanul tău a văzut că serveai coniac celorlalţi militari îmbrăcaţi civil, ţi-a spus „nu e decît pentru militari, civilii vor fi serviţi la masă, notează sticlele care pleacă de la tine!", invitaţii începeau să intre în sala cantinei liceului, tu notai sticlele care părăseau bazinul de zinc, beai coniac şi te uitai la muzicanţii care cîntau pe estradă şi te uitai la oamenii care începeau să danseze. Era la începutul anilor optzeci, orchestra interpreta melodiile la modă, muzicanţii cîntau piese din Occident, tu erai responsabil cu băuturile la nunta căpitanului tău, n-aveai voie să-ţi părăseşti taburetul, nu puteai dansa, îi priveai pe camarazii tăi îmbrăcaţi civil care dansau printre ceilalţi invitaţi. Ai deschis a patra sticlă de coniac şi ai băut direct din sticlă, alcoolul era tare şi rece şi ai luat o înghiţitură lungă, fredonai melodiile pe care le ascultai în cantină, din cînd în cînd deschideai carnetul pe care îl ţineai pe genunchi şi notai pe pagină: patru sticle vin roşu, două sticle vin alb, o sticlă coniac, opt sticle apă minerală. Voiai să te distrezi şi tu împreună cu ceilalţi militari îmbrăcaţi civil, voiai să trăieşti din plin nunta căpitanului tău, nu-ţi puteai părăsi taburetul, aveai sticla de coniac deschisă şi aşezată pe marginea bazinului de zinc.

Romanul Culorile rîndunicii *de Marius Daniel Popescu a apărut la Polirom în traducerea Simonei Modreanu.*

Krisztina TÓTH

Şeful haitei

Data viitoare o să ne luăm un cîine care nu sare peste gard, i-am spus femeii. Prima oară am făcut o alegere greşită. Se mai întîmplă. Nu ştiam că toţi cîinii de la adăpost sînt cu nervi, sînt bolnavi la suflet. Unul fuge cu coada între picioare, altul îşi atacă stăpînul. Sau pleacă de acasă, aşa cum a făcut al nostru. Deşi ăsta părea cel mai normal şi era şi destul de mătăhălos, aici n-o să intre nimeni, ăsta e din start un fel de forţă inhibitoare, chiar şi vizual. Înţelegi. Deci corcitura părea destul de normală, doar mai tîrziu, acasă, ne-am dat seama că are probleme. Încă din prima săptămînă a şters-o de trei ori de acasă, ne învîrteam cu maşina pe străzile lăturalnice pline de noroi ca să-l găsim. Cred că tot cartierul rîdea de noi, mai lipsea să scoatem un megafon pe fereastră. Cînd l-am găsit, l-am bătut ca lumea, dar nici asta n-a folosit la nimic. Doar fiu-meu putea să se înţeleagă cu el, pe el îl asculta cît de cît. Ăla micu' se aşeza lîngă el pe bordură şi-i murmura la ureche. De altfel, avea urechi pleoştite, am observat încă de la adăpost, dar ne-au spus că le are pleoştite doar pentru că încă nu e matur. O pulă, erau pleoştite, doar că atunci încă nu mă pricepeam. Se vedea că atunci cînd băiatul îi vorbeşte, cîinele înţelege, pentru că altfel nu era un animal prost. Dar cînd a fugit a treia oară, m-am săturat. Soţia mea a venit cu ideea să facem un gard mai înalt ca să nu mai poată sări peste. I-am zis că gardul nu are nimic, n-o să-l bulesc doar pentru că e prost cîinele. În noaptea aia l-am băgat în portbagaj, l-am dus departe de tot, lîngă pădure şi i-am dat drumul. De acolo sigur nu se întoarce, ar trebui să alerge pe puţin douăzeci de kilometri. No, i-am spus, distrează-te pe aici, în gura mă-tii, nu-mi fuţi tu mie creierii. Ţi-ar fi fost bine la noi, dar n-ai apreciat, aşa că uite ce-ai păţit.

Dimineaţa, ăla micu' l-a căutat ca disperatul, a strigat încontinuu prin grădină în pijamale. I-am spus că Buksi a scăpat din nou, nu mai mergem după el. Se întoarce el dacă vrea ceva. De atunci se tot plimbă cu autobuzul prin împrejurimi. Se jură că o dată l-a şi văzut la farmacie, dar pînă a apucat să-i facă semn şoferului şi să coboare, nu mai era nicăieri. Nu voiam să-i zic să-şi bage odată minţile în cap, sigur nu era ăla: lasă-l să creadă că l-a văzut pe al nostru. Nici nu ştiu, de altfel, de ce i-am spus Buksi. Ăsta-i numele care mi-a venit în minte. Cînd eram copil, pe strada noastră era un Buksi, o corcitură din asta mică şi neagră. Dar ăla nu sărea peste garduri, doar lătra.

Au trecut cîteva săptămîni, şi atunci m-am gîndit să nu mai risc, o să cumpăr de la vreun crescător de cîini unul ca lumea. Nu contează dacă e scump, doar să fie normal. Nu voiam cîine de luptă, ăia sînt vulgar de scumpi. Vecinul şi-a luat unul anul trecut, i-a tăiat urechile să fie şi mai înfricoşător. Ete na, ce să spun! Acum cîţiva ani, era la modă să ai terrier sau pitbull, dar acum s-a dus şi asta, doar cocalarii defilează cu fiare din astea cu botul lăţos. Mie nici aşa că-s trendy nu-mi plac, au picioarele prea scurte.

A doua oară ne-am tot învîrtit în jurul subiectului, ne-am interesat şi am hotărît să fie ciobănesc german. Nemţii ştiu totuşi ceva, nu e o întîmplare că îi pun să le păzească taberele. Bine, şi ăsta are defecte caracteristice speciei, se spune că, după o vreme, li se fac praf ligamentele de la picioarele din spate, dar asta e. Nici maşina nu ţine o eternitate, mai mult de zece ani nu ţine, dar totuşi, un BMW nu e Suzuki. Zece ani însemnă mult, şi cu cîinii tineri se spune că n-ar trebui să fie probleme. Dacă intră cineva aici, e clar că-l face bucăţele. N-am adus un pui, ca să nu sape şi să ronţăie pe unde apucă, ci un mascul adult, cu înălţimea la greabăn de şaizeci şi cinci.

Anul trecut au încercat să intre şi la noi hoţii, deşi avem sistem de alarmă. Au reuşit totuşi să ajungă în grădină, au luat cîteva scule, şi mp4 player-ul al lui ăla micu', pe care-l uitase lîngă piscină. De cîte ori mi-am răcit gura degeaba, să nu-l lase acolo că se udă. Are tot ce-i trebuie, asta-i problema. Mi-au luat şi foarfeca de tăiat crengi de la Fiskars. Noi, între timp dormeam, îţi dai seama. Atunci şi-a luat şi vecinul nenorocitul ăla de cîine, că nu contează că are şi el alarmă, sigur au dat o raită şi pe acolo. Au şterpelit accesoriile de la rulotă. Cred că habar n-aveau ce sînt, au luat tot ce-au putut.

Vecinul şi-a adus anul trecut o rulotă, de atunci o tot completează cu cîte un accesoriu. De cum iese soarele, începe să meşterească în curte, eu zic că în curînd o să se mute din casă şi o s-o pună pe femeie să-i aducă mîncarea la rulotă. De altfel, nu arată rău pe dinăuntru, odată m-a chemat să mi-o arate. Adică rulota, nu mai rîde. Ţin minte că prima oară am văzut aşa ceva cînd eram copil, cînd venea circul la marginea oraşului. Îmi plăcea foarte mult cum îşi duceau casa, ca melcii, am şi tras cu ochiul pe la cîteva ferestre. Alea erau nişte coşmelii ruginite, înghesuite, pline de tot felul de boarfe, dar a vecinului e chiar locuibilă. Are o tejghea mică de bucătărie, a băgat şi un fotoliu, poţi să te uiţi la teve. Totul are un aer, aşa, cultural. Două paturi, plus sus încă două extensibile, ca la vagoanele cuşetă. Cu din ăla am călătorit la carnavalul de la Veneţia. Încap berechet patru oameni. Cînd eram puşti, aveam o maşinuţă cu rulotă şi îmi imaginam cum hoinăresc prin toată lumea, apoi mă opresc la malul mării, şi tot restul.

Şi soţiei mele i-a plăcut, a zis să ne cumpărăm şi noi una, dar acum că vecinul are deja, nu se mai poate. Ar fi ca şi cum am vrea să arătăm că şi noi sîntem în stare. Nouă ni s-ar potrivi mai bine şmecheria, vecinului nici nu-i place natura. Anul trecut i s-au uscat toţi arborii tuia, că nu i-a stropit. E cam ţăran, degeaba are bani. Se vede cît de idiot e şi după cîinele pe care şi l-a ales. E patron, se spune că are mai multe restaurante. La început a fost chelner, chelner cu platfus. Nu zic că eu sînt mare sculă în domeniul meu, dar la asta îţi trebuie ceva pricepere, plus creier. Chelnerului la ce-i trebuie minte? Maxim ca să nu ducă mîncarea la altă masă şi ca să bage din burtă pe nota de plată. Pentru că restaurantele alea două n-au apărut din bacşiş, mie să nu-mi spună nimeni că din bacşiş.

Soţia mea, Andi, îmi tot spune să nu mai am prejudecăţi, n-are cum să fie aşa un idiot Zoli ăsta, şi-a trimis copilul la facultate. Ete, căcat! Astăzi toată lumea îşi trimite copiii la facultate, chiar dacă e complet reta mititelul: contează doar unde plăteşte tati şcolarizarea. Am un prieten, să vezi, fiică-sa e proastă ca noaptea, OK, nu e rea, hai să zicem că e la limită, şi merge la comunicare. Învaţă să comunice, înţelegi. Aşa merg lucrurile astea. Dacă ai bani, copilul e automat mai deştept.

Nu poţi să negi că rulota arată bine. Dacă ne mutăm de aici într-un loc mai bun, o să cumpăr şi eu una. Şi cort în faţă, unde poţi să pui scaune, o masă, de parcă ai sta pe terasă. Nu trec cinci-zece ani, o să facem rost de un cod poştal mai bun. Poate şi mai repede.

De altfel, ciobănescul german a fost o alegere bună, nu ne-a răscolit grădina şi nici n-a lătrat încontinuu, pentru că adevărul e că ne-a fost puţin teamă că o să ne trezească noaptea. Nu ne-a trezit, lătra doar atunci cînd trecea cineva pe lîngă gard, dar atunci zici că era turbat. Îşi făcea treaba, era în regulă. Fiu-meu l-a învăţat tot felul de chestii, inclusiv prostii, să aducă înapoi mingea, să ridice piciorul, uite aşa. Se aşeza lîngă el, îl îmbrăţişa, vorbea cu el. I-am spus soţiei că băiatul ăsta e cam ciudat, să nu cumva să fie poponar. Nici fotbalul nu-i place, doar să se plimbe cu bicicleta, şi nici felul în care merge nu e cine ştie ce. Îşi ţine laba piciorului spre interior. Cum poate să meargă aşa?! Cîteodată am impresia că nici nu e fiul meu, pe bune. Bine, nu asta vreau să zic, pentru că ştiu că e al meu şi semănăm la faţă aşa, dar are ceva lipsit de bărbăţie. Abia acum intră în pubertate, acum trebuie ţinut strîns, să nu cîştige tendinţele homo.

Seara ieşea întotdeauna cu cîinele, îl punea să alerge. Apoi şi dimineaţa, prefera să se trezească la şase, deşi mai demult abia reuşeam să-l trezim la şapte. Şi-a pus în cap să-l caute pe celălalt. A pus şi anunţ pe net, a încărcat poza lui Buksi de pe telefon. No, asta îmi mai lipsea, să mi-l aducă înapoi. Bine, ciobănescul german l-ar fi făcut imediat bucăţele, asta e clar, pentru că grădina devenise pentru el propriul teritoriu, iar eu devenisem şeful haitei. Aşa cum stăteau în acel moment lucrurile, am fi fost bine mersi o lungă perioadă, pînă cînd ar fi început să aibă problema aia cu ligamentele, de care am zis. Totul ar fi fost în regulă, dacă nu era bulangiul ăsta de vecin.

Ieri, exact cînd a ieşit din casă şi deschidea poarta cu telecomanda, are o Lancia, nu e mare fis, fiul meu venea acasă cu bicicleta, ţinîndu-l pe Rex de lesă. S-au oprit în faţa porţii, ăla micu' îşi căuta cheile şi, dintr-odată, nenorocitul ăla de cîine al vecinului a apărut în faţa lor. La început n-a fost nimic, se uitau unul la altul, aşa cum obişnuiesc de după gard, arătîndu-şi colţii. Apoi cîinele vecinului, Gero, a început să mîrîie şi s-a apropiat încet pe flanc. Între timp, fiu-meu a deschis poarta şi a început să-l tragă pe al nostru înăuntru, iar eu am început să urlu, treci înăuntru. Ar fi putut şi vecinul să-i zică ceva, dar el stătea acolo ca pula în apă caldă. Cheamă-ţi cîinele înăuntru, i-am spus, că o să iasă în stradă. Atunci el l-a fluierat, dar Gero nici nu l-a băgat în seamă. E adevărat că nici Rex nu voia să asculte, împietrise în faţa porţii. Fiu-meu a băgat bicla în garaj, a venit înapoi cu ghiozdanul, iar ăia doi încă se mai mîrîiau. Ia-l de aici, i-am spus bulangiului de chelner, pentru că Rex o să-l facă bucăţele. No, acum fix de asta nu-l mai chema. Fiu-meu era deja alb ca varul, trăgea de lesă, dar cîinele nici n-a clipit. Muream de ruşine, pentru că mai demult am minţit că l-am dus la instructaj.

Cînd credeam că gata, asta a fost, dintr-odată terrierul a sărit şi l-a apucat de gît pe al nostru. A smuls un şomoiog mare de blană, dar Rex nu s-a mişcat, mîrîia la el cu capul lăsat, apoi l-a ocolit cumva şi l-a apucat de cur. S-au încăierat de-a binelea, la început ăla micu' îi lovea cu lesa, apoi cu o creangă, ca să-i despartă. Strigam şi eu, treci la loc, treci la loc, dar cîinii o luaseră deja razna, se rostogoleau încolo şi încoace. Nu-i nimic, mi-a trecut prin minte, acum o să înveţe vecinul să nu-şi mai ţină nasul pe sus. Ai pus-o, garson, zîmbeam în sinea mea. I-am zis lui fiu-meu că ar fi cazul să plece, pentru că autobuzul vine doar din sfert în sfert de oră. M-am uitat la el şi am văzut că plînge. Poate chiar e homo copilul.

Cîinii s-au bătut pe viaţă şi pe moarte, dar pe bune, ca-n filme, sigur ai văzut scene din astea. Ca mutanţii din *I am Legend*. Aşa trebuie să arate şi luptele cu cîini. Am văzut că stîrpitura muşca bucăţi mari dintr-o parte, dar nici el nu se lăsa. L-a apucat bine pe Gero de picior, trebuie să-l fi durut. Se băteau de cel puţin zece minute, cînd am observat că Rex avea capul plin de sînge. Nenorocitul ăla i-a smuls urechea. Vecinul s-a oferit să-l ducă el pe fiu-meu, dar i-am spus că nu trebuie, să-şi ducă mai bine cîinele la veterinar, şi am urlat la puşti că acum chiar ar fi cazul să se ducă în pizda mă-sii, că o să-l treacă absent.

Rex stătea întins pe jos, ca o curvă proastă, şi şi-a întins gîtul către Gero. Am crezut că vomit pe loc, serios. Ăla micu' încă mai stătea acolo cu creanga în mînă, iar în spatele nostru am auzit autobuzul care tocmai trecea. Nu-s cu nervii, mă ştii doar, dar atunci mi-am pierdut minţile. I-am tras un şut cîinelui s-o taie de aici, aşa cîine mie nu-mi trebuie. Ăla micu' a îngenuncheat lîngă el, aşa că a primit şi el, micul pederast. Încă îi mai căram picioare lui Rex, cînd vecinul l-a apucat pe fiu-meu de braţ şi l-a tras de acolo, l-a băgat în maşină şi a plecat. Nu ştiu unde a dispărut cîinele lui, poate că l-au băgat şi pe el în maşină, n-am fost atent. Nenorocitule, hoitule, trădătorule, nenorocitule – l-am ţinut în şuturi pînă în stradă, în timp ce îi ieşeau spume pe gură. Am spălat jumătate de oră betonul cu furtunul, dar încă e plin de jeg, poţi să te uiţi.

Aici n-o să mai fie cîine, asta clar. Nici unul. Să-şi bată alţii capul cu ei.

Şi încă nu s-a terminat. După-masă au telefonat de la şcoală, mi-au spus că ăla micu' nu s-a prezentat. Păi, nici pe acasă n-a dat, le-am spus, aşa că nu ştiu ce să zic. Apoi nici la cină, nici a doua zi la micul-dejun n-a binevoit să apară. Dar dacă o să apară, o să am cîteva cuvinte de spus, asta clar.

traducere de Andrei DOSA

KRISZTINA TÓTH *este poetă şi prozatoare. Volume de poezie:* Oszi kabátlobogás – Fluturarea pardesiului, *1989;* A beszélgetés fonala – Firul discuţiei, *1994;* Az árnyékember – Omul umbră, *1997;* Porhó – Zăpadă de praf, *2001;* Síró ponyva – Prelată plîngătoare, *2004; volume de proză:* Vonalkód – Cod de bare, *2006;* Hazaviszlek, jó? – Te iau acasă, bine?, *2009;* Pixel, *2011;* Pillanatragasztó – Superglue, 2014). *Pentru întreaga sa operă poetică i s-a decernat, în anul 2000, prestigiosul premiu „József Attila".*

Toni MARQUES

Faultul

Uitaţi, doamna, cum mi-am petrecut vacanţa. Să ştiţi că nu sînt eu de vină. Lucrurile ar fi stat altfel dacă aş fi putut să-mi aleg singur felul în care s-o petrec. O să-mi spuneţi că, din moment ce e vacanţa mea, cum e posibil să nu pot alege cum s-o petrec? Nu ştiu. Sînt o grămadă de lucruri pe care le ştiu, o grămadă de lucruri pe care nu le ştiu, o grămadă de lucruri pe care nu le ştiam atunci. Ce ştiu: să mă las faultat de fundaşi ca să obţin o lovitură de la unsprezece metri, să dau un gol printre picioarele portarului. Ce nu ştiu: să plîng. Ce nu ştiam atunci: asta o să vă povestesc acum.

În vacanţă am fost cu mama la prietenul ei, care are o casă pe malul mării. Mie casa mi s-a părut mare, dar mama a spus că e mică. Eu găseam casa prietenului ei mai mare decît a noastră, dar mama a spus că asta nu înseamnă nimic. Mie mi se pare că asta înseamnă că era mai mare decît a noastră.

Aşa, şi în casa de la mare a prietenului mamei nu există Internet. Nici cablu. Acasă la noi avem Internet şi cablu, dar nu prindem canalele pe care se difuzează campionatul de fotbal din Brazilia. Într-un an, am cerut de ziua mea un abonament pentru canalele pe care se difuzează campionatul brazilian, dar mama n-a vrut să-mi facă. Nici tata.

O altă schimbare în vacanţa aceasta a fost faptul că mama n-a vrut să meargă la plajă. Era timp frumos, iar ei i-a plăcut întotdeauna să stea la soare. Are o mulţime de costume de baie. În prima zi am auzit-o spunîndu-i prietenului ei că nu vrea să meargă la plajă pentru că i se pare că e grasă. El i-a răspuns că ar fi trebuit să-i spună asta dinainte, pentru că atunci n-ar mai fi venit cu ea la mare. Dar cu mine ar fi venit? Nu ştiu. Şi nu ştiam nici că mamei i se pare că e grasă. Mie mi se pare că e aşa cum o ştiu dintotdeauna. Vreau să spun că înainte să mă nasc eu era altfel. Am aflat asta între timp. Lucrul ăsta ar trebui să mă facă să plîng, dar nu mă face.

Bine, şi prietenul ei e gras, dar lui îi place să meargă la plajă. Pe plaja unde îşi are el casa, e plin de grăsani care vin acolo ca să bage în ei toată ziua. Voia să mă duc cu el la plajă, să mîncăm creveţi şi să bem bere, dar un jucător de fotbal nu poate să bage în el toată ziua, nici la plajă, nici acasă şi, chiar dacă aş fi fost major, tot n-aş fi băut bere, nici la plajă, nici acasă, pentru că un jucător de fotbal nu bea bere.

Un lucru pe care atunci nu-l ştiam, însă îl ştiu acum, este că şi tatăl meu bea bere, dar mama spune că tata nu mai joacă fotbal. Numai că mama iarăşi n-are dreptate. Dacă meciurile lui nu mai sînt difuzate la televizor, asta nu înseamnă că nu mai joacă. Şi, de altfel, tata apare la televizor şi cînd nu joacă fotbal. E invitatul preferat al mai multor emisiuni. Emisiuni care n-au nici o treabă cu fotbalul. Emisiuni cu dansatoare. Emisiuni cu cîntăreţi. Emisiuni în care oamenii primesc lucruri. Mama habar n-are de o droaie de chestii. Nu se pricepe să-şi ascundă urmele.

S-a certat cu prietenul ei pentru că lui îi place să bea şi să se ghiftuiască pe plajă cît e ziua de lungă, dar ştiu că, în timp ce el bea şi se ghiftuia cu mine la plajă, ea a stat şi s-a îndopat acasă. Nu ştiu dacă a şi băut. Dar de îndopat s-a îndopat sigur, pentru că a ras şi ce cumpărase prietenul ei pentru mine. Mi-a mîncat pastele. Şi el chiar spusese că e foarte important pentru mine să mănînc pastele alea, pentru că toţi sportivii trebuie să mănînce multe paste. Cînd am descoperit amîndoi că mi le-a mîncat mama, m-am gîndit că prietenul ei o să-i zică vreo două, dar nu i-a zis. A spus doar că într-o bună zi o să fiu un fotbalist atît de bogat, încît o să-mi cumpăr pastele din Italia, în timp ce ea o să se îndoape mai departe cu macaroane braziliene. Lui i s-a părut o poantă bună. Mamei nu, şi nici mie.

Lucrurile devin mai amuzante după cîteva beri, e un lucru pe care-l ştiu acum, pentru că, înainte să fi băut berile alea, pe prietenul mamei îl lăsa rece faptul că ea se considera grasă şi nu voia să meargă la plajă, iar după ce le-a băut i s-a părut foarte distractiv că ea se consideră grasă şi nu vrea să meargă la plajă, şi mi-a mîncat pastele. M-am întrebat de ce tata nu-mi dădea să mănînc paste, dar nu m-am întrebat niciodată dacă tata era gras înainte ca prietenul mamei să-i spună că tata e gras. După care m-am gîndit din nou la paste şi mi-am amintit că tata nu-mi dădea o mulţime de lucruri.

Mi-a dat însă o minge cu care echipa lui cîştigase cîndva un meci. Cînd mi-a dăruit mingea, m-am gîndit: vrea să fiu ca el, un fotbalist profesionist. L-am întrebat dacă vrea să mă fac fotbalist profesionist. A rîs. Atunci mi-am zis că unele lucruri pe care le spun îi fac pe oameni să rîdă. Dar nu-mi aduc aminte dacă pe dumneavoastră v-am făcut vreodată să rîdeţi, doamna.

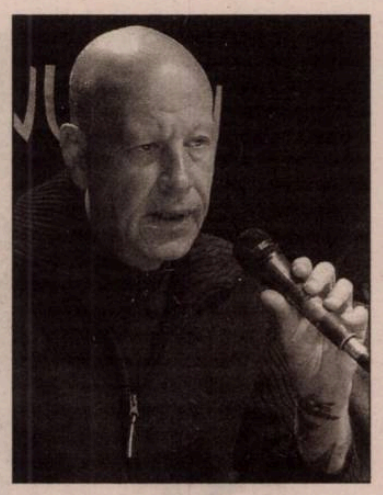

TONI MARQUES *(n. 1964) este jurnalist, scriitor şi iniţiator al unui festival de literatură destinat locuitorilor defavorizaţi ai favelelor. Autor a patru volume de proză scurtă.*

S-a certat cu prietenul ei pentru că lui îi place să bea şi să se ghiftuiască pe plajă cît e ziua de lungă.

Prietenul mamei s-a dus să se întindă un pic şi eu i-am spus maică-mii că atunci cînd o să fiu fotbalist profesionist poate să mănînce cîte paste vrea. A umflat-o plînsul. M-am gîndit că nu e prima oară cînd spun ceva care o face pe mama să plîngă. Aşa că dacă o să vă fac vreodată să plîngeţi, doamna, să nu vă faceţi griji, aşa sînt eu.

În fiecare zi vin pe plajă copii care joacă fotbal. Odată i-am întrebat dacă pot să joc cu ei. Erau un pic mai mari decît mine, dar numai unul dintre ei juca bine. Cred că nu prea le-a convenit că i-am întrebat dacă pot să joc cu ei. Atunci mi-am luat mingea şi m-am apucat să jonglez cu ea. Ăsta e un lucru pe care-l ştiu: să fac jonglerii în serie. Dar n-au zis nimic de schemele mele. Nu-i interesa decît mingea. Mingea mea era mult mai bună decît a lor. Era mingea pe care mi-o dăduse tata, deci mai bună decît multe alte mingi, o minge profesionistă. E atît de profesionistă încît m-au întrebat de unde o am. Le-am spus că mi-a dat-o tata. Nu văzuseră în viaţa lor o minge ca a mea, nu văzuseră o droaie de alte lucruri, dar ştiau cine-i tata. Ştiau aşa de bine, încît atunci cînd le-am spus cine e m-au făcut mincinos. Bine, acum chiar mint, pentru că de fapt nu m-au făcut toţi mincinos, pentru că nu toţi ştiau cine-i tata. Îmi pare rău. Sper că minciuna mea n-o să vă facă să plîngeţi.

Apoi m-am dus să joc fotbal cu ei, cu mingea mea. Dar cînd jucam nu mă gîndeam că mă joc. Jucam gîndindu-mă că un om mare ar fi putut să mă vadă şi să mă cheme să dau un test la un club sportiv. Aşa joc întotdeauna. Asta n-am mai spus-o niciodată nimănui, aşa că ştiu sigur că o să rîdeţi de mine.

Ştiţi, cel mai mare dintre băieţi juca foarte bine. Îl invidiam. Trebuie să mai spun şi că portarul nostru era jalnic, dar în mod normal un jucător bun poate salva o echipă care are ghinionul să nimerească un portar slab. Eu n-am salvat-o. Dacă aţi putea să nu rîdeţi acum v-aş fi foarte recunoscător. Mie îmi vine să plîng. Putem să ţinem secret faptul că-mi vine să plîng?

După meci, vedeta celeilalte echipe a făcut ceva care m-a bucurat foarte mult pe moment. Mi-a spus că el ştie cine e tata. Şi m-a invitat la el, să-i văd chestiile de fotbal. Cînd m-a invitat, m-am gîndit că vrea să se răzbune pe mine, pentru că îl faultasem în timpul meciului. Un fault destul de serios. Urît, chiar. Un fault pe care n-aş vrea să-l încasez, chit că eu ştiu să mă feresc de faulturi, inclusiv de cele urîte. I-am făcut un *tackling*. Un *tackling* fără minge. Mă rog, un fel de *tackling*, pentru că pe nisip nu aluneci, dar oricum. Nu-mi place să faultez, alţii trebuie să mă faulteze pe mine, eu sînt atacant şi dau goluri, dar pe el l-am faultat, cum v-am spus. În momentul acela a protestat mult, credeam că o să-mi şi tragă una, dar a lăsat-o baltă. Poate că ar fi vrut să-mi tragă una, dar pînă la urmă n-a făcut-o, nu ştiu de ce.

Casa lui e mai tare decît a prietenului mamei, pentru că are cablu şi Internet. Are cablu şi Internet chiar şi la el în cameră, care e ticsită cu chestii de fotbal. Are medalii şi cupe. Nici nu ştiam ce-i aia „cupă". Joacă în echipa oraşului, adică nu la profesionişti, ci la un club sportiv pentru băieţii care într-o zi vor deveni fotbalişti profesionişti, de asta are toate medaliile şi cupele alea.

Mi-a arătat medaliile şi cupele şi mi-a spus povestea fiecăreia. Apoi a intrat pe Internet. Şi a scris numele mamei mele în motorul de căutare. L-am întrebat de unde ştie cum o cheamă pe mama. Mi-a spus că ştie cum o cheamă pe mama pentru că ştie cine-i tata. L-am întrebat: da' ce, mama e celebră? Mi-a zis că da, ia uită-te aici.

Şi m-am uitat. O droaie de poze cu mama de pe vremea cînd nu se considera grasă, pentru că dacă o persoană se consideră grasă şi nu vrea să meargă la plajă, cum ar putea avea asemenea poze pe Internet?

N-am zis nimic, dar el se amuza. Acum ştiu că pot să-i fac pe oameni să rîdă chiar şi fără să zic nimic. Dar cînd m-am întors acasă şi i-am povestit mamei, am făcut-o să plîngă.

traducere din limba engleză
de Anca BĂICOIANU

Paul MCAULEY

Războiul liniştit

În fiecare zi, băieţii se trezeau cînd se aprindeau luminile, la 06.00. Îşi făceau duş şi se îmbrăcau, îşi făceau paturile, lustruiau dormitorul şi erau supuşi inspecţiei unuia dintre lectorii lor. Micul dejun consta dintr-o bucată mare şi informă de terci de porumb şi un degetar de ceai verde. Mîncau repede, fiecare băiat stînd în faţa unuia din fraţii lui la masa lungă, fără vreun alt sunet afară de hîrşîitul lingurilor de plastic în castroanele din acelaşi material. Erau paisprezece cu toţii, înalţi, palizi şi slabi ca nişte puieţi de pom. Cu ochi albaştri. Scalpurile lor golaşe străluceau în lumina rece, cînd se aplecau deasupra hranei lor neîndestulătoare. La două mii şase sute de zile erau pe deplin maturizaţi, dar păstrau încă urme de stîngăcie adolescentină. Purtau cămăşi şi pantaloni din hîrtie gri şi sandale de plastic. Pe cămăşile lor, pe piept şi pe spate, erau tipărite numere roşii. Numerele nu erau succesive, fiindcă mai bine de jumătate din cîţi erau iniţial fuseseră eliminaţi în timpul stagiilor timpurii ale programului.

„Noi sîntem păcătoşi ca origine şi ca înfăţişare.“

După micul dejun, băieţii stăteau în poziţie dreptă în faţa marelui ecran, flancaţi de lectorii lor şi de avatarurile instructorilor. Un steag umplea ecranul dintr-un capăt în altul şi de sus pînă jos, un steag adevărat, filmat undeva pe Pămînt, unduind uşor ca şi cum ar fi fost surprins de un curent de aer. Lumina lui verde le acoperea feţele şi aprindea scîntei în ochii lor, în vreme ce ei stăteau cu spatele drept, pe două rînduri, cu palma de la mîna dreaptă răsfirată pe piept ca o stea de mare, rostind Legămîntul de Credinţă. Aceleaşi ritualuri în fiecare dimineaţă. Acelaşi film. Acelaşi steag unduindu-se în exact acelaşi mod. Acelaşi fragment albastru, vizibil pentru o jumătate de secundă în colţul din stînga sus – cerul albastru al Pămîntului.

Unul dintre băieţi, Dave #8, căuta zilnic din priviri acea mică sclipire albastră. Uneori se întreba dacă fraţii lui se uitau şi ei după ea, se întreba dacă şi ei simţeau o atracţie mistuitoare pentru lumea pe care fuseseră creaţi să o apere, dar pe care n-o puteau vizita niciodată. Nu vorbea deloc despre ea, nici măcar cu prietenul lui cel mai bun, Dave #27. Lucruri precum acela – trăiri care te făceau să te simţi diferit de fraţii tăi – le ţineai pentru tine. Să fii diferit era o slăbiciune, iar orice fel de slăbiciune trebuia suprimată. Chiar şi aşa, la începutul fiecărei zile, Dave #8 anticipa fugarul licăr al acelui petic de cer de pe Pămînt şi, de fiecare dată cînd îl vedea, simţea un tremur de dor în inima lui.

Lectorii şi instructorii lor rosteau şi ei Legămîntul de Credinţă: preoţii Aldos, Clarke, Ramez şi Solomon, în veşmintele lor albe şi încinse la brîu cu o sfoară; feţele instructorilor plutind în vizierele avatarurilor lor – carcase de plastic cu înfăţişare umană, în mărime naturală. Lunea, miercurea şi vinerea erau instructorii pentru managementul ecosistemului, inginerie şi sociologie; în restul săptămînii erau cei de teoria războiului, psihologie, economie, hindusă, japoneză, mandarină şi rusă – băieţii se descurcau deja fluent în engleză, *lingua franca* a inamicilor, doar că unele comunităţi ale acestora foloseau încă limbile ţărilor de baştină ale strămoşilor lor, aşa că băieţii erau nevoiţi să le înveţe şi pe acelea.

Instructorii predau cursuri teoretice dimineaţa şi lectorii ţineau cursuri practice după-amiaza şi seara: întreţinerea şi repararea costumelor de presurizare, construcţia şi implementarea de analizoare şi demoni de date, simulări de conducere şi de zbor, scenarii de imersiune – toate îi familiarizau pe băieţi cu fiecare aspect al vieţii cotidiene din oraşele inamicului. Practicau arte marţiale, construcţia de bombe şi sabotajul, se antrenau cu bastoane, săbii, cuţite şi orice alt fel de armă contondentă sau tăioasă. Versiunile de antrenament aveau un grad mai mare de dificultate, astfel încît ei să găsească versiunea reală mai uşor de rezolvat. Învăţau să dezmembreze, să repare şi să folosească arme de foc în orice fel de condiţii – în întuneric, într-o centrifugă care îi arunca în toate direcţiile, în condiţii extreme de căldură şi frig, dar şi în combinaţii de ploaie, ninsoare şi vînturi puternice, în simulatorul de vreme. Sigilaţi în costumele lor de presurizare. Sub apă.

În fiecare a zecea zi, erau conduşi în şir indian printr-un lung pasaj tubular ce cobora în compartimentul de mărfuri al unei navete care îi ducea pe orbită. Plutind lipsiţi de greutate în tubul capitonat şi fără ferestre, unde fiecare mişcare trebuia să pornească din centrul de greutate al corpului şi fiecare lovitură producea o reacţie egală în sens opus, ei erau nevoiţi să înveţe, iar şi iar, lupta corp la corp şi folosirea armelor.

Lectorii pedepseau fiecare greşeală. Părintele Solomon, cel care superviza cursurile de arte marţiale, era cel mai rapid în mînuirea bastonului de şocuri. Dave #8 şi fraţii lui participau la istovitoare înfruntări de box, *capoeira* şi karate pentru a-i cîştiga bunăvoinţa, dar cei mai mulţi dintre ei sufereau cel puţin un şoc în absolut fiecare şedinţă.

Uneori cursurile practice erau inspectate de un avatar care purta o faţă de femeie. Lectorii o tratau cu o deferenţă pe care nu o mai arătau altcuiva şi îi răspundeau imediat la întrebări. De obicei, ea nu spunea absolut nimic, privind antrenamentul băieţilor vreme de cîteva minute sau o oră, pentru ca apoi să dispară din viziera avatarului, iar silueta acestuia să se retragă din sala de gimnastică şi să revină la locul ei. Numele femeii era Sri Hong-Owen. Băieţii trăseseră, cu mult timp în urmă, concluzia că ea trebuia să fi fost mama lor. Nu conta că nu arăta deloc ca ei. La urma urmelor, ei fuseseră croiţi să-i semene inamicului, trataţi cu aceleaşi terapii genice, înzestraţi cu aceleaşi ajustări metabolice, cu aceleaşi aşa-zise îmbunătăţiri. Duşmanii fuseseră umani înainte de a se schimba în rău, aşa că trebuia ca băieţii să înceapă, la rîndul lor, ca fiinţe umane. Şi fiindcă erau clone, motiv pentru care aveau numere şi erau numiţi cu toţii Dave (o glumă întîmplătoare a unuia dintre instructori, pe care băieţii au integrat-o în mitologia lor tainică), trebuia să fi avut cu toţii aceeaşi mamă...

Deşi nu aveau nici o dovadă că femeia aceea era mama lor, ei aveau credinţa că era. Iar credinţa era mai puternică decît orice simplă dovadă, fiindcă venea de la Dumnezeu, iar nu de la minţile oamenilor. Ea nu îi vizita des. O dată la fiecare cincizeci de zile sau cam aşa ceva. Băieţii se simţeau binecuvîntaţi de prezenţa ei, munceau mai din greu şi erau mai bucuroşi cîteva zile după aceea. Altfel, rutina stabilită era invariabilă: un lucru extrem de serios, precum deprinderea modurilor în care să omoare şi să distrugă. Învăţau cum se poartă un război.

Serile, după misă, cină şi lupte, în timpul cărora băieţii făceau cu schimbul în a-şi mărturisi păcatele şi a îndura judecata făcută de fraţii lor, urma politica. Filme pline de mişcare, în culori strălucitoare şi cu muzică pompoasă relatau fapte de curaj şi sacrificiu din istoria Marii Brazilii, arătau cum inamicii au trădat umanitatea adăpostindu-se pe Lună în timpul Răsturnării1, cum au refuzat să se întoarcă pe Pămînt şi să ajute la reconstrucţia lui, şi, în schimb, au fugit pe Marte şi pe sateliţii lui Jupiter şi Saturn, dar şi cum un grup de marţieni a încercat după aceea să atace Pămîntul prin devierea unuia dintre asteroizii troieni, ale căror orbite eliptice în jurul Soarelui o traversau pe cea terestră, pe o traiectorie de impact. Complotul a eşuat, o misiune sinucigaşă a unor adevăraţi eroi a detonat bombe cu hidrogen deasupra aşezărilor marţiene de la Ares Valles şi Hellas Planitia şi a deviat traiectoria unei comete care cădea spre Soare. Cometa a fost sfărîmată cu mai multe bombe cu hidrogen, iar fragmentele ei au brăzdat un şir de cratere imense în jurul ecuatorului lui Marte şi au şters orice urmă de viaţă de pe suprafaţa planetei roşii. Dar inamicii au continuat să comploteze în cuiburile şi vizuinile lor de pe sateliţii lui Jupiter şi Saturn, fiind angrenaţi activ în elaborarea celei mai mari crime din istoria umanităţii, prin prelucrarea genetică antievolutivă a genomurilor lor.

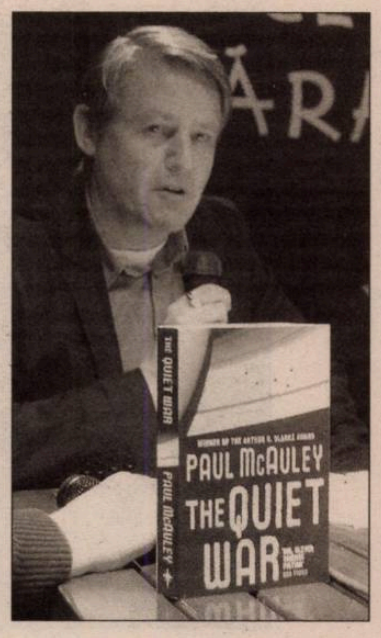

PAUL MCAULEY *(n. 1955), de formaţie biolog, este un cunoscut autor englez de hard science fiction. În 1988, romanul său de debut,* Four Hundred Billion Stars, *a primit premiul „Philip K. Dick“. Ulterior,* Fairyland *obţine, în 1996, Arthur C. Clarke Award şi, în 1997, John W. Campbell Memorial Award for Best SF Novel.*

În funcţie de ceea ce li se servea la masa de dinainte, băieţii ştiau întotdeauna ce fel de film li se va arăta. Mîncărurile lor preferate, dulci şi înotînd în grăsime, înainte de istorie şi eroi; terci şi legume fierte simplu, înainte de crime împotriva umanităţii.

În scurtele clipe de răgaz, ei discutau despre eroii pe care îi admirau cel mai mult şi bătăliile în care le-ar fi plăcut cel mai mult să lupte şi făceau presupuneri despre locul în care ar putea merge şi ce ar putea face după ce-şi vor fi terminat pregătirea. Deşi războiul nu fusese încă declarat, era evident că erau antrenaţi să lupte cu inamicul. Dave #27, care primea o instruire suplimentară de la părintele Aldos privind trăsături ale credinţei şi ale naturii de pe Gaia, credea că, dacă se vor dovedi cu adevărat viteji, vor fi remodelaţi în fiinţe umane obişnuite. Dave #8 nu era atît de sigur de asta. În ultimul timp, era tulburat de un paradox simplu: dacă el şi fraţii lui fuseseră creaţi de o tehnologie care era rea, cum ar fi putut ei vreodată să facă bine? A meditat la asta timp îndelungat şi, în cele din urmă, i-a destăinuit gîndurile lui Dave #27, care i-a spus că orice fel de bunătate poate izvorî din rău, tot aşa cum cele mai frumoase flori pot să-şi aibă rădăcinile în murdărie. Nu aceasta era povestea întregii rase umane? Toţi am fost căzuţi. Toţi care au trăit cîndva au fost întinaţi de păcatul originar. Cu toate acestea, oricine poate dobîndi raiul dacă îşi ispăşeşte păcatele cultivîndu-şi credinţa, preamărindu-L pe Dumnezeu şi veghindu-I creaţia. Chiar şi duşmanii puteau fi mîntuiţi, dar ei l-au refuzat pe Dumnezeu, pentru că au vrut să fie dumnezei ei înşişi, guvernînd micile raiuri pe care ei le-au creat. Raiuri care erau raiuri doar cu numele şi care erau blestemate să devină iaduri în ciuda orgoliilor creatorilor lor, fiindcă le lipsea bunăvoinţa care vine doar de la Dumnezeu.

— Noi sîntem păcătoşi ca origine şi ca înfăţişare, dar nu şi prin faptă, spunea Dave #27. Noi nu ne folosim talentele pentru a ne răzvrăti împotriva lui Dumnezeu, ci pentru a-I sluji. Am putea fi chiar mai aproape de îngeri decît alţi oameni, fiindcă noi sîntem pe deplin dedicaţi slujirii Treimii. Fiindcă noi sîntem războinici sfinţi care cu bucurie şi cu nerăbdare ne-am da vieţile pentru Dumnezeu, Gaia şi Marea Brazilie.

Dave #8, îngrijorat de strălucirea din ochii lui Dave #27, şi-a prevenit fratele că tocmai cădea în păcatul de moarte al mîndriei.

— Vieţile noastre pot fi dedicate apărării lui Dumnezeu, a Gaiei şi a Marii Brazilii, dar asta nu înseamnă că sîntem în vreun fel asemenea eroilor din marile legende.

— Atunci, noi ce sîntem?

— Soldaţi, răspunsese Dave #8. Nici mai mult, nici mai puţin.

Romanul Războiul liniştit *de Paul McAuley a apărut la editura Paladin în traducerea lui Nicu Gecse.*

„Aveam cartea în minte cu multă vreme înainte să mă apuc să scriu"

interviu cu Immanuel MIFSUD

Este una dintre cele mai cunoscute voci ale literaturii contemporane din Malta. Poet, prozator, cercetător în domeniul teatrologiei, ***Immanuel Mifsud*** *e un intelectual angajat şi un autor care a produs controverse încă de la primele publicaţii. Romanul În numele Tatălui (şi al Fiului) i-a adus, printre altele, Premiul naţional de literatură.*

Una dintre mizele acestei cărţi, o carte pe care ezit s-o numesc roman, este tocmai că e atît de ancorată în realitate. E o carte parţial autobiografică, dar în mare măsură e biografică, pentru că vorbesc despre tatăl meu, despre relaţia noastră. Ezit să mă gîndesc dacă în această poveste există şi un strat de ficţiune. Sînt imagini care mi-au rămas, amintiri, gînduri; în fine, scriu acolo despre ce s-a întîmplat şi despre ce s-ar fi putut întîmpla. Dar încerc să reflectez şi asupra a ceea ce s-ar putea întîmpla în viitor. Cartea are forma unui roman, ca să zic aşa, pentru că spune o poveste. Dar – dacă-mi acceptaţi această figură de stil – e o poveste adevărată.

O poveste adevărată pe care o scrieţi, în cea mai mare parte, la persoana a doua...

E o carte ciudată chiar şi pentru mine, căci am încălcat convenţiile pe care le-am dezvoltat pentru mine însumi. N-am premeditat nimic. Ca să fiu poetic – dacă îmi permiteţi să fiu poetic în timpul acestui interviu –, aş spune că această carte s-a scris singură, ceea ce, evident, nu e adevărat. Am simţit o energie specială, era ceva diferit de ceea ce obişnuiesc să simt cînd îmi scriu textele obişnuite. Cu siguranţă, toate emoţiile din carte, toate gîndurile, toate imaginile erau în mine de multă vreme. A venit momentul cînd s-au mutat în literatură. Dar aveam cartea în minte, cu multă vreme înainte să mă apuc să scriu.

Cartea evocă şi perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Care a fost rolul Maltei?

A fost o perioadă de mare suferinţă. Căci Malta era singurul petec de pămînt din Mediterană care nu aparţinea fasciştilor sau naziştilor. O insulă necucerită înconjurată de mare şi de Italia sau de altele, deja ocupate de Germania nazistă. Convoaiele cu mărfuri destinate Maltei, transporturi de hrană, de lucruri de primă necesitate, provenind din Marea Britanie, erau interceptate de Marina militară a ţărilor respective. Oamenii erau în pragul înfometării. Asta era cea mai mică dintre probleme. Malta era bombardată zi şi noapte, ba de aviaţia italiană, ba de Luftwaffe. Dincolo de pierderile de vieţi omeneşti şi de pagubele materiale importante, aceste bombardamente au produs şi sute, mii de refugiaţi. Oamenii se deplasau din sudul Maltei, atacat puternic – căci acolo se aflau obiectivele militare strategice, porturile, docurile, depozitele de muniţii şi arsenalul – către nord sau către insula vecină Gozo, zone subdezvoltate şi neinteresante pentru atacatori. După ce s-a predat Italia, au scăzut şi atacurile Germaniei. În '52, convoiul Santa Maria a reuşit să spargă blocada şi să ajungă în Malta.

În ce măsură moştenirea celui de-al Doilea Război Mondial e încă prezentă în discursul public?

În toate ţările prin care am trecut şi care participaseră într-un fel sau altul la al Doilea Război Mondial, în Polonia, de pildă, sau în statele din fosta Iugoslavie, am simţit că memoria războiului e încă foarte vie. În Malta, se petrece un fenomen sociologic interesant. În generaţia celor care au luptat în acest război – cea a tatălui meu –, cei foarte puţini care sînt încă în viaţă vorbesc adesea despre asta; s-au scris şi cîteva cărţi despre război, cele mai multe de memorii. În mod bizar, ca să nu spun de-a dreptul nefiresc, nu există un sentiment de ranchiună cu privire la puterile care ne-au atacat. În Malta, oamenii se simt foarte legaţi, cultural, de Italia, şi această legătură nu a fost ruptă după război, oricît de mult s-au străduit britanicii să ne separe. Nu avem nici o problemă nici cu germanii. Nu e o chestiune de iertare, e o chestiune de uitare. Asta şi pentru că în Malta am avut mereu senzaţia că ăsta nu e războiul nostru. În schimb, în anii '60, partidul socialist a reuşit să insufle un sentiment antibritanic puternic. N-am rezolvat încă relaţia cu trecutul.

Care credeţi că e rolul scriitorului în tratarea acestei relaţii?

Cărţile despre război sînt în primul rînd memorii, jurnale, interviuri cu supravieţuitori şi cu veterani. Cît despre cărţi de ficţiune, de abia dacă găseşti unul sau două titluri. Dar nici acestea n-au fost scrise de autori maltezi, ci de scriitori britanici care au trecut prin Malta. Găseşti sute de romane mai bune sau mai proaste despre Ordinul Sfîntului Ioan (Ordinul Ospitalierilor), dar sînt doar două cărţi de ficţiune din al Doilea Război Mondial. Eu însumi nu mi-am propus să scriu un roman despre război, dar am vrut să privesc războiul din perspectiva unui veteran (care a fost tatăl meu) şi al celui născut după război (cum am fost eu). E o carte foarte personală, dar fundalul e politic, e vorba de cum integrăm acest trecut şi de ce ne leagă de cei care au trecut prin război.

a consemnat Matei MARTIN

Immanuel MIFSUD

În numele Tatălui (și al Fiului)

Şi vii acasă de la serviciu. Nu spui nimic. Şi sprijini puşca cu baioneta ciobită de perete. Şi mergi şchiopătînd, pe tăcute, sfios, în colţul tău. Nu poţi să muşti mîna care te hrăneşte, n-ai învăţat lecţia asta pe străzi? Nu e nevoie să fii un geniu ca să-ţi dai seama că nu te poţi atinge de conducerea Muncitorilor, nu-i aşa? Că ministrul e Domnul Dumnezeul tău şi să nu ai alţi dumnezei în afară de el. Şi, mai presus de orice, să nu iei în deşert numele sfînt al ministrului. În după-amiaza aceea păreai atît de tăcut, fără ochelari, stînd culcat pe-o parte ca un om rănit, blestemînd ziua în care nu ne-ai luat pe toţi pe vasul ăla, să navigăm la capătul celălalt al pămîntului. Blestemînd ziua în care ai declarat cu mîndrie, purtînd doar un pantof, că şi tu eşti proletar. Ţi-au spus că eşti un erou, proletarul aristocrat, tot ce are mai scump clasa revoluţionară, şi tu i-ai crezut. Ţi-au spus că toate animalele sînt egale, chiar şi porcii, şi tu i-ai crezut. Dar n-au menţionat niciodată că unele sînt mai egale decît altele.

Şi numai atunci, în acea după-amiază plină de melancolie, am aflat, în sfîrşit, răspunsul la întrebarea pe care ţi-o pusesem de atîtea ori şi la care mereu refuzai să-mi răspunzi: noi nu eram „cu Mintoff". Oricum, avusesem bănuielile mele, fiindcă în timpul campaniei electorale din 1976, copiii de pe strada noastră şi de la şcoală declarau cu toţii că ei sînt cu Mintoff şi cu Lorry Sant şi cu Moran şi cu Grima, în vreme ce eu tăceam chitic, fără să am habar cine sînt aceşti domni iluştri. Şi, cînd ajungeam acasă şi te întrebam, tu spuneai: „Nu discut politică." Şi apoi adăugai, ca de obicei: „Eşti mult prea mic pentru asta." Dar te auzeam mereu discutînd despre „noi" şi „ei" şi despre „ai noştri" şi „ceilalţi". Şi în timpul ştirilor de la ora opt trebuia să merg numai în vîrful picioarelor şi să vorbesc în şoaptă. Şi ascultai dezbaterile politice la televizorul Philips, care prindea numai canalele TVM şi Rai Uno, ascultai şi te implicai, ştiind întotdeauna exact ce urmează să spună bărbaţii ăia în costume, în timp ce ei strigau la fel de tare ca vecina noastră, Giela. Şi într-o zi te-am auzit spunînd că *tal-Ghawdxija*, vecinii noştri de peste drum, atîrnaseră lămîi la uşa de la intrare şi erai gata să te duci să iei lămîile alea ca să le mănînci la cină, cu peşte, doar pentru a-ţi lua revanşa, şi numai soţia ta, care era o sfîntă, a putut să te oprească. În acea zi, cum stăteai culcat acolo, ţi-am putut citi, în cele din urmă, carnetul de membru de partid întipărit pe pleoape, peste ochii închişi. Şi numai atunci am început să înţeleg cine erau „ei" şi „ceilalţi".

Lovitură pentru tine, Mifsud. Dar cînd l-ai abordat pe atotputernic în piaţa din centrul satului şi el ţi-a zîmbit şi a încercat să te liniştească – „Ştii, probabil că s-a făcut o greşeală, Mifsud. Noi n-am face rău Muncitorilor, nu-i aşa?" –, tot a trebuit să-i spui păsul tău. Ţi-ai luat puşca cu baionetă cu tine, gîndindu-te la ploaia de gloanţe care cădea în timp ce te chirceai în spatele tunului AA, îi scuipai în faţă pe fascişti şi nici prin cap nu-ţi trecea să îţi salvezi propria piele, şi i-ai spus păsul tău atotputernicului, i-ai spus ce-ţi făcuseră ai lui. Mititelul de tine, clătinîndu-te încoace şi-ncolo pe piciorul cel şubred, cum îndrăzneşti să-ţi croieşti drum prin gloata de bătăuşi ca să-i vorbeşti dumnezeului atotputernic?

Tati, unde te duci?

Taci din gură. Stai aici şi-aşteaptă-mă.

Dar unde te duci, tati?

Nicăieri. Doar stai aici şi-aşteaptă-mă.

Dar unde te duci, tati?

Mă duc să schimb două vorbe cu tipul de colo.

Şi-am văzut o mulţime stînd în jurul unui tip cu privire abjectă, pe care-l mai văzusem şi altă dată, ţipînd la televizor, mutra lui era lipită pe toate zidurile de pe străzile noastre. M-am uitat cum te-ai dus şchiopătînd spre el, i-ai dat pe uriaşii ăia la o parte şi i-ai vorbit, dînd din cap cu toată convingerea. Iar apoi te-ai întors după mine şi ne-am dus acasă să mîncăm macaroane. Iar luni ai venit cu o medalie: Mifsud, s-a făcut o greşeală, ştii. Nu tu eşti cel pe care voiam să-l transferăm. Începînd de mîine, te vei prezenta la muncă în altă parte. Într-un loc mai aproape de casă, avînd în vedere handicapul tău, bietul de tine. Vrem doar ce-i mai bun pentru Muncitori.

Cum ai putut să nu-ţi fie frică?

Nu vreau să-ţi fie frică, înţelegi? Te porţi ca un copil. Şi nu vreau să te văd plîngînd din nimic. Parcă eşti făcut din mămăligă. Un băiat mare ca tine, ar trebui să-i sperii pe toţi.

Şi eu îmi muşc buza de jos, încercînd să-mi reţin lacrimile. N-ai pic de curaj? N-ai pic de curaj? Ar trebui să-ţi croieşti drum pînă acolo şi să-i dobori la pămînt, pînă la unul. Să nu te mai văd plîngînd, nu mai eşti copil mic. Ai înţeles?

Trag aer în piept, adînc, încet. E adevărat, nu mai sînt copil. Sînt înalt şi lat în spate. Nu sînt o fetiţă. Sînt fiul, fiul soldatului care a primit medaliile, care nu se teme de nimeni, nici măcar de ministru. Sînt puternic. Doar un pumn şi le sparg dinţii, le zdrobesc nasurile, îi fac să plîngă, îi nimicesc, îi sfîşii.

traducere de Denisa DURAN

Volumul În numele Tatălui (şi al Fiului) *de Immanuel Mifsud a apărut la Polirom.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O falsă spovedanie

Domnul Victor Ponta, prim-ministru al României, a trimis o scrisoare Universităţii Bucureşti prin care spune că renunţă la titlul de doctor.

O sumedenie de comentatori şi jurnalişti s-au grăbit să îl acuze de ipocrite încercări de înduioşare a universitarilor români, de o căznită încercare de curăţare a imaginii masiv şifonate de eşecul de la prezidenţiale, de interesul pentru păstrarea locului de la guvernare, ambalat într-o falsă preocupare pentru soarta învăţământului etc.

Alţii au hotărît că gestul dlui Ponta este un prim pas spre normalitate, pe care îl face un personaj pînă mai ieri duplicitar, arogant, mincinos, infatuat. Că eşecul de la ultimele alegeri l-a îndreptat spre un soi de drum al Damascului, deschis cu un gest de minim regret şi bună-cuviinţă, prin care renunţă la un titlu luat prin plagiat.

Am de făcut cîteva comentarii: 1. Un premier care renunţă la un titlu de doctor în urma unor controverse şi dovezi despre felul – oneros – în care el a fost obţinut nu mai poate fi premier. E un scandal să mi se ceară încrederea fragmentată pe secvenţe biografice şi profesionale, într-un om care îmi guvernează ţara: atunci cînd şi-a dat doctoratul a fost un măsluitor, dar cînd dă ordonanţe de urgenţă sau stabileşte care sînt impozitele pe care le voi plăti este de bună-credinţă. 2. Este adevărat, nu titlul de doctor l-a făcut premier sau procuror. Dar funcţia de premier l-a ajutat, în cel mai pur stil mafiot, să-şi menţină titlul de doctor în Drept: şi-a pus la munca de acoperit falsurile pe subalternii, miniştrii, colegii de partid, specialiştii în Drept şi, împreună cu ei, a schimonosit legi, a schimbat comisii, a concediat profesori. Pe scurt, a dat de pereţi cu învăţămîntul românesc, tratîndu-l cu cea mai mare lipsă de respect. 3. Confesiunea dlui Ponta din scrisoarea adresată Universităţii Bucureşti pare a fi una de victimă a mass-mediei puse pe scandal, şi nu una de infractor: renunţă la titlu nu pentru că este obţinut fraudulos, ci pentru că a fost acuzat, zgomotos şi politic, că l-a obţinut fraudulos. 4. Afirmaţia dlui Ponta că face acest gest din respect pentru educaţie este cel puţin cinică, în condiţiile în care noul Guvern cuprinde un ministru care a fost la rîndu-i acuzat de plagiat şi un altul, tocmai cel al Educaţiei, care a făcut parte dintr-o comisie de învăţămînt constituită în răspăr cu legea, doar pentru a „albi" plagiatul premierului.

Toată scrisoarea premierului este un fals gest de reparaţie.

De fapt, toată scrisoarea premierului este un fals gest de reparaţie: în urma ei, nici doctoranzii oneşti nu se vor spăla de suspiciune, nici doctoranzii contrafăcuţi nu se vor simţi datori cu o mărturisire a păcatelor lor. Ca să fie un gest autentic, dl Ponta ar trebui să îşi ceară scuze, odată cu înaintarea demisiei, tuturor celor pe care i-a îngenunchiat în lupta de a-şi apăra titlul: profesori, universităţi, justiţie, elevi, studenţi etc. Altfel, totul nu e decît un joc de glezne şmecheresc, menit să înduioşeze suflete de partid.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

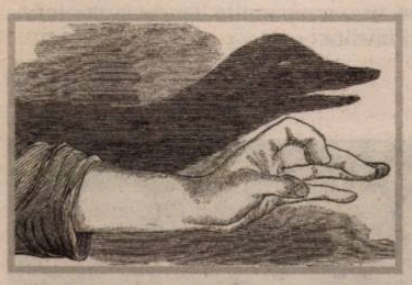

Iaromira POPOVICI

bazar

Puţin de la Revoluţie

Pe 21 decembrie 1989, dădeam examen la estetică. În Universitate, undeva sus. Învăţasem ca niciodată pentru examenul ăsta: pentru că era una dintre materiile mele preferate; şi pentru că, după o perioadă în care mă cam ocupasem de alte lucruri, luasem hotărîrea să replonjez în studiu profund...

Acolo sus, unde se ţinea examenul, era soare şi senin. Pentru că se profila, în general, un decembrie ireal de frumos şi călduros. (Unii ar spune predestinat, deşi, dacă îl asociem şi cu nenumăratele morţi care au urmat...) Aşteptam cu un calm, pe care nu-l mai simţisem demult, să-mi vină rîndul la examen, sigură pe mine. Deodată, s-a auzit o bubuitură. Era faimoasa petardă, de care, în momentul ăla, habar nu aveam, cum habar nu aveam de mitingul organizat de Ceauşescu în Piaţa Palatului de atunci...

Lumea s-a ridicat, a început să foşnească... Într-o fracţiune de secundă, totul s-a schimbat. Nu doar starea mea, ci a lumii în care vieţuisem, destul de mulţumită, aş putea spune, 20 de ani... Nu am ratat examenul, mi-am spus, grăbită, dar tot sigură, poezia, şi am luat 10. După care m-am repezit, împreună cu alţi colegi, pe scări în jos.

La intrare, portăreasa a devenit inamicul public nr. 1. Simbolul regimului opresiv despre care nu credeam că, vreodată, are să se schimbe, dar care, brusc, începuse să o facă... Portăreasa respectivă primise ordine să nu lase studenţii să iasă. Scandal, înjurături... Primele avînturi revoluţionare... Universitatea devenise, brusc, o puşcărie...

Într-un final (nu foarte lung...) s-a dat drumul la uşi. Studenţii au ţîşnit, literalmente, pe ele, dînd năvală spre o lume care nu mai era cum o lăsaseră. Pe 21 decembrie, în jurul prînzului, strada era într-o fervoare haotică, un amestec de emulaţie şi panică pe care am împărtăşit-o. Aveai senzaţia că trebuie să faci ceva, dar nu ştiai exact ce. Că e momentul tău, dar nu ştiai exact cum. Voiai să acţionezi. Dar nu ştiai dacă nu e o capcană, dacă nu urmează să fii prins. Se prefigurau lucruri cu care nu erai obişnuit...

Trăiai doar „mersul istoriei", sintagmă care pînă atunci nu făcea două parale.

S-a tot discutat dacă şi în ce măsură a fost revoluţie. Evident, nu sînt în măsură să-mi dau cu părerea, dar pot spune cu certitudine un singur lucru: pentru mine, una, a fost. Mersul meu pe stradă pînă să ajung în locurile cu baricade a fost un drum iniţiatic pe linia revoltei.

Oamenii cu care m-am întîlnit erau pătrunşi de aceleaşi gînduri şi sentimente. Ţin minte că m-am întîlnit cu o colegă, pe care o consideram tocilară; era într-o exaltare şi avea o rană la mînă. O rană uşoară, ce-i drept, dar îi curgea sînge, ceea ce m-a impresionat. Mi-a zis că se tăiase într-o vitrină, n-am înţeles exact cum... Pentru mine, ea fost imaginea primului rănit de la Revoluţie.

Abia după un timp am aflat că primul rănit cu adevărat la Revoluţie, de astă dată chiar împuşcat, în plămîni, a fost tot un – eroic – coleg de-al nostru (nu ştiu sigur dacă-i adevărat, graniţa de atunci între zvonuri şi realităţi era mai mult decît firavă...). Am ajuns la Romană, unde se formaseră primele baricade, se striga deja „Jos Ceauşescu!" şi „Jos comunismul!", şi erau nu foarte mulţi oameni. Atmosfera era aparent veselă, repet, în soarele strălucitor şi ceva mai citor şi atipic de decembrie. Cîteva voci spuneau „Plecaţi acasă, că o să iasă urît. O să vă filmeze şi mîine o să vă aresteze. Sînt securişti infiltraţi."

Frica făcea situaţia şi mai palpitantă. Te simţeai posibil erou, deşi nu făceai nimic. Trăiai doar „mersul istoriei", sintagmă care pînă atunci nu făcea două parale, dar care, brusc, devenise posibilă, chiar... reală. Am stat ce am stat acolo şi m-am dus să le dau un telefon bunicilor mei, să ştie şi ei ce se întîmplă. M-am îndreptat spre un telefon public, cu fise. Ştiau deja cîte ceva de la televizor. Ţin minte că, în convorbire, mă străduiam să vorbesc cifrat. Spuneam ceva de genul: „Se întîmplă ceva extraordinar, va fi bine. S-a terminat!" Fără vreun subiect al propoziţiilor. Obsesia urmăririi încă mă bîntuia.

(va urma)

Selma IUSUF

legende urbane

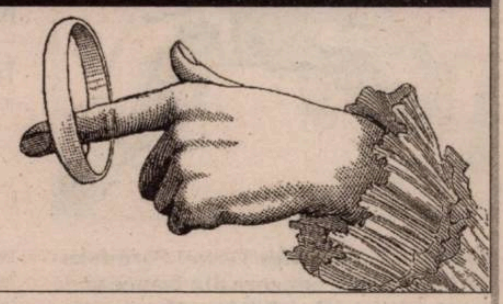

Lumea scrisă

M-am apucat să scriu, la un moment dat, un text şi ceva mi s-a părut imediat în neregulă, de la primele cuvinte ieşite din tastatură. Ceva era total nefamiliar şi străin ochiului meu. Mi-am dat seama că începusem să scriu cu nişte fonturi pe care nu le mai folosisem niciodată pînă acum. Habar n-am cum săriseră setările mele, aşezate de obicei cuminte ori pe un Arial 12, ori pe un Times New Roman, în ceva care se numeşte Seravek Extralight. Exact. Probabil că n-aţi auzit de fontul ăsta, doar dacă nu sînteţi de meserie – tipograf, layouter, advertiser, ceva.

Drept e că, de o vreme, ideea fonturilor, a caracterelor tipografice folosite de-a lungul timpului ca semn cultural, antropologic al vremilor respective, a ajuns să mă obsedeze cumva. N-am nici pe departe pretenţia că mă pricep. Există forumuri de profesionişti în ale fonturilor care m-ar face ferfeniţă (pe drept cuvînt) imediat ce aş deschide gura. Nu, în cazul meu e vorba mai degrabă de o interpretare personală, o simbolistică intimă legată de o percepţie singulară a unui individ asupra vremurilor pe care le-a trăit şi le trăieşte, uitîndu-se la cum apar aceste vremuri în scris. Afişe de film, reviste, logo-uri diverse – de la îmbrăcăminte pînă la conserve de peşte, nume de magazine, detergenţi. Toate ne ating memoria şi modul în care le percepem, şi prin caracterele, fonturile în care sînt ele scrie. Să vă dau un exemplu. Vă mai aduceţi aminte (fetelor?) cum era scris titlul în original în *Pe aripile vîntului?* Dar acel *Gone with the Wind*, posterul relansat în 1966 în stilul reclamelor americane din anii '30? Probabil că acum, imediat, nu vă vine în faţa ochilor, dar odată văzut, îl recunoaşteţi. Dar *ET?* Literele luminoase scrise parcă de mînă pe fundalul nopţii cu lună peste care zboară celebra bicicletă? *Jurassic Park? Trainspotting? Trainspotting* – cu un poster devenit şi el iconic pentru anii '90, scris într-o Helvetică albă peste un fond oranj?

În memoria mea personală a caracterelor tipografice îşi mai are locul şi logo-ul magazinului Unirea din Bucureşti, aşa cum îl mai ţin minte din anii '80. Un U rotunjit şi gras, dublat pe dinafară de un model la fel de rotunjit. Sau cutia de detergent pe care scria Dero, cu litere la fel de rotunde? Am văzut acelaşi tip de caractere pe care le-aş fi asociat mai degrabă anilor '60-'70 – ceva mai psihedelice şi mai incomode la citit – în reclamele stradale în Turcia anilor 2000. Ţin minte că mi se păruse ciudat aerul uşor anacronic al unor cartiere şi oraşe de acolo, dar n-am ştiut bine unde să mă uit. Pînă am înţeles care era secretul. Fonturile vechi pe care le vedeam pe stradă. La fel mi se întîmplă cînd văd acum majoritatea micilor spălătorii de maşini, de cartier. Aţi observat că proprietarii sau designerii lor, dacă or avea aşa ceva, aleg să folosească litere foarte puţin industriale şi mai degrabă un soi de italice cu înfloriturî? Bănuiesc că e o chestie de percepţie. Sîntem prietenoşi şi familiari, hai la noi să speli maşina! Asta, bineînţeles, în cazul în care oamenii ăştia aleg conştient să folosească fonturile respective cu un scop.

Asociem goticele (cu varianta aşa-numitelor Fraktur) poate cu Nibelungii şi, de cele mai multe ori, cu naziştii, care le-au folosit enorm şi apoi le-au abandonat. În 1941, Martin Bormann, omul de încredere al lui Hitler, trimitea o înştiinţare prin care se interziceau aceste Fraktur, ca fiind o invenţie evreiască. Ca atare, se impunea folosirea altor fonturi, Antiqua, pe numele lor ca formă totală de distanţare de pînă atunci inofensivele fonturi evreieşti. Se vor schimba, la fel, manualele, actele oficiale şi inscripţiile stradale.

Cam aşa, multe dintre fonturi vin în spate cu o încărcătură de istorie, de poveste urîtă şi de poveste frumoasă şi cu multă viaţă trăită. Cu amintiri teribil de personale. Cu experienţa intimă a fiecăruia dintre noi. Cu literele caligrafiate în primele caiete liniate, şi cu neuitate cărţi de poveşti ale căror prime fraze începeau cu o literă imensă şi frumos împodobită, ca un basm. Uitaţi-vă în jur. Lumea e scrisă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

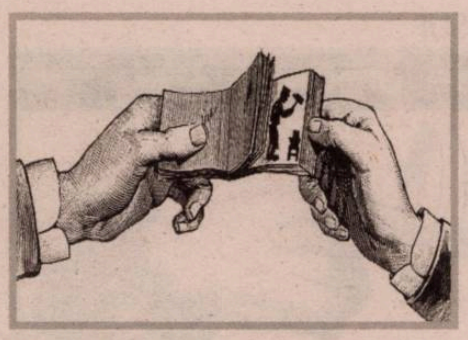

Marius CHIVU

feedbook

Nemo Reloaded

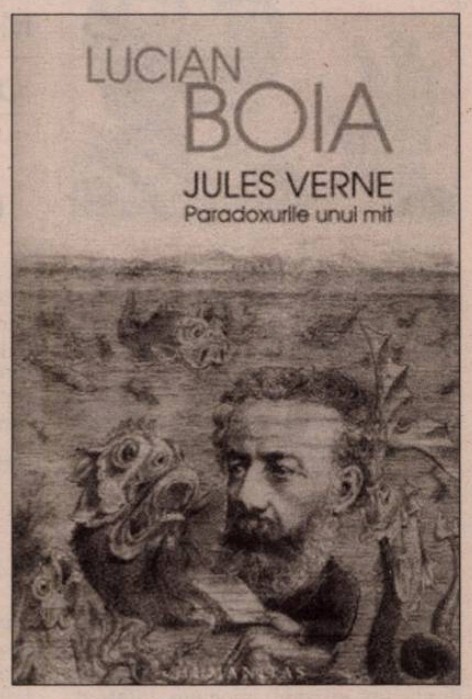

● **Lucian Boia, *Jules Verne. Paradoxurile unui mit*, traducere din franceză de autor, ediția a II-a, Editura Humanitas, 2014.**

„Jules Verne a dus-o foarte bine pînă nu de mult. Nu știu ce se va întîmpla acum. S-ar putea ca marea lui carieră să se apropie de sfîrșit și să devină un clasic pe care nu-l mai citește nimeni. Șansa lui a fost că a reușit să captiveze cititori din generații succesive, dar modificarea de sensibilitate literară, mai ales în rîndul adolescenților, s-ar putea să-l găsească pe Verne prea realist. Literatura care cucerește acum adolescenții este una cu subiect magic, or, el refuza tocmai soluțiile prea fanteziste, încercînd să mențină cît mai mult iluzia realității. Aventurile lui se petrec, în fond, în lumea reală, de aceea el nu l-a înțeles pe Wells și chiar l-a ironizat. Cred că Jules Verne ar fi dezorientat în fața lui Harry Potter“, spunea Lucian Boia într-un interviu din 2005, acordat chiar *Dilemei vechi*. Între timp, colecția romanelor lui Jules Verne a fost reeditată de *Adevărul* și o nouă generație de copii l-a redescoperit pe scriitorul francez. Lucian Boia a fost el însuși foarte pasionat de Jules Verne, iar cînd a început să se ocupe de imaginarul istoric și inclusiv de imaginarul lumilor din Cosmos, a devenit interesat și de ficționarul francez. Cartea sa, apărută în Franța, în 2005, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la moartea scriitorului, a avut o receptare foarte bună, în primul rînd prin faptul că vine cu o imagine mult mai fidelă a scriitorului, infirmînd multe dintre lucrurile construite fals de-a lungul timpului.

Confruntat încă din epocă cu prejudecățile minoratului romanului popular pentru adolescenți, posteritatea lui Verne s-a arătat surprinzătoare, nu însă și inexplicabilă: „Romanele lui sînt basme ale epocii moderne, care fac modernității concesiile necesare pentru a-și asigura credibilitatea.“ În primul rînd, prin constanța interesului față de cărțile sale în mai toată lumea și, mai ales, prin tentația hermeneutică a eseiștilor și teoreticienilor, care s-au întrecut în a interpreta opera vernian în fel și chip, ca reacție la „estomparea canonului“ și la provocările noii receptări. Scriitorul francez devine astfel un caz deosebit de interesant pentru istoricul specialist în deconstrucția imaginarului istoric. Prejudecăților despre Verne ca pionier al tehnologiei moderne și al literaturii SF, idei care au circulat dintotdeauna, li s-au adăugat în ultimele decenii noi interpretări discutabile, fie despre mesajul mitologic sau religios al operei, fie despre ideologia de stînga și atitudinea sa față de negri, evrei, femei sau homosexuali: „După ce a suferit prea multe simplificări, Jules Verne riscă acum să fie sofisticat peste măsură.“ Intenția istoricului este, cum spuneam, înlăturarea ideilor primite de-a gata și a reconsiderării punctelor de plecare.

Jules Verne a călătorit tîrziu și destul de puțin. Pasionat de geografie, scriitorul va călători mai mult pe hartă. Era un tip comod (de altfel, în plină glorie, s-a retras în provincie) și, prin urmare, un călător mediu, a navigat, cu cele trei iahturi ale sale, doar pînă la Niagara și pînă la Marea Baltică. „Traseul geografic e prioritatea absolută“, notează Boia, subliniind și faptul că scriitorul a protestat, în nenumărate rînduri, împotriva celor care exagerau importanța științifică a cărților sale, văzîndu-l ca pe un profet. Lucian Boia respinge convingător încadrarea francezului în categoria scriitorilor SF: la aceștia, știința e un alibi, la Jules Verne, e pretext. Nu se pricepea la știință, iar materia romanelor și-o prelua din enciclopedii și texte de popularizare. Incursiunile în spațiu, călătoriile în balon, submarinul, elicopterul, cinematograful sau monștrii marini, toate acestea erau în epocă subiectele lucrărilor enciclopedice, ale literaturii populare sau ale reportajelor senzaționale. Departe de a avea prioritate asupra acestor subiecte sau o competență tehnologică superioară, valoarea lui Verne constă în „capacitatea sa de transfigurare literară“. Mașinile verniene, remarcă Lucian Boia, sînt mijloace de evadare: „Calitățile scriiturii lui nu depășeau media, dar știa să viseze mai bine decît alții.“ Pe lîngă Emile Souvestre, Albert Robida sau H.G. Wells, contemporani lui și adevărați precursori ai SF-ului, Jules Verne face figura unui scriitor cuminte („un înțelept rătăcit în vacarmul unei chermese tehnologice și futuriste“), deloc preocupat de scenarii biologice, confruntări extraterestre sau conflicte parapsihologice, frecvente în literatura populară a epocii. Romanele sale fanteziste nu vizau reconstruirea sau explorarea tehnologică a unor lumi necunoscute, cît evadarea din lumea cunoscută tocmai prin tehnologie. Jules Verne nu era preocupat de viitor, ci de aparența unei realități tehnologice deja prezente. Nu-l interesau îndrăznețe proiecte utopice ale societății, ci aventura individuală a unor călători solitari. Era un sceptic religios și un relativist, opera sa fiind plină de aspecte contradictorii. Personajele sale au rupt-o cu lumea, cu societatea, și pleacă în călătorii fără să-și pună problema întoarcerii. Utopiile insulare ale lui Verne sînt, de fapt, niște rafinate strategii de izolare ale unor grupuri restrînse la minimum: „Există la Jules Verne o întreagă geografie secretă, inepuizabilă rețea de adăposturi ascunse, al căror rol nu este de a întreține misterul, cît de a materializa aspirația lui profundă spre evadare și izolare.“ Catastrofele, atunci cînd se produc, nu au consecințe directe.

Mașinile verniene, remarcă Lucian Boia, sînt mijloace de evadare.

Un capitol foarte interesant este și acela în care Lucian Boia reconstituie relația dintre scriitor și Pierre-Jules Hetzel, editorul său, cel care îi publicase pe Balzac, Stendhal sau Hugo. Filolog de formație, în prima parte a carierei a scris comedii pentru teatru, asta pînă cînd Pierre-Jules Hetzel îl convinge să scrie *Cinci săptămîni în balon* și, ulterior, variante ale aceluiași tip de roman, căruia îi întrevăzuse potențialul. După 1863, Jules Verne a mers, cum s-ar spune, pe mîna editorului său. Vasta corespondență dintre cei doi arată controlul foarte mare al editorului în scrierea cărților (îl convinge ca în locul strigătului final „Independență!“ al căpitanului Nemo să pună „Dumnezeu și Patria!“). Hetzel impunea masive modificări, unele esențiale, și chiar rescrieri, îi refuza cărți întregi și avea tot timpul grijă să-și respecte maniera și stilul: „Hetzel l-a obligat pe Verne să rămînă între limitele convenite, acolo unde excelența lui era de necontestat... Jules Verne pe care îl cunoaștem nu ar fi existat fără Hetzel.“ Scriitorul era deschis la negocieri (uneori își adapta textele după desenele deja făcute ale celor care îi ilustrau volumele) și, arată Lucian Boia, sugestiile și ideile editorului sînt, de cele mai multe ori, remarcabile. Într-o singură chestiune Verne nu cedează niciodată: insistențelor editorului de a trata politic anumite teme. Confruntînd textele cu epistolarul dintre cei doi, Lucian Boia demonstrează, cu asupra de măsură, inaptitudinile ideologice ale scriitorului, precum și pe acelea de a scrie subiecte de dragoste. Urmărit de pericolul de a se repeta (deja i se reproșa variația pe aceeași temă), Verne s-a arătat foarte disponibil la înnoire și chiar la pastișarea scriitorilor preferați: Poe, Dumas, Dickens sau Fenimore Cooper.

În capitolele finale, Lucian Boia corectează cîteva teorii pe care le consideră „manipulări postume“. În primul rînd, pe cele care îl acreditează aberant pe Verne cel anticomunard, antidreyfusard și antisocial drept scriitor de... stînga. Apoi arată că statutul inferior al femeii și al negrilor în cărțile sale, precum și imaginea evreului-cămătar-lacom se explică prin faptul că întregul secol al XIX-lea era rasist, și prin imaginarul specific: „Clișeele sînt cele care abundă în opera verniană.“ Nici vorbă de rasism și antisemitism, dar e adevărat că „femeia e mai discretă în romanele lui decît în societatea și literatura vremii.“ Dincolo de un remarcabil simț al rezonabilului, ironia istoricului este necruțătoare în a dezvălui și a amenda absurditățile interpreților vernieni în cheie ideologică. Cartea capătă un umor nesperat. „Ne-am obișnuit să trăim cu ideologiile“, spune în fugă și oarecum amar istoricul. Apelînd la corespondența și la interviurile scriitorului, ținîndu-se foarte aproape de texte și, mai ales, raportînd mereu cărțile la contextul socio-politic al epocii, Lucian Boia dezamorsează toate teoriile ideologilor excedați de zelul lor interpretativ și care deseori apelează la deformări sfruntate. Aparținînd unei familii burgheze înstărite, cu educație catolică, Jules Verne a rămas un tradiționalist și un individualist care nu credea în ideologii. Din corespondența sa, Jules Verne apare ca un tip conformist, cu o poziție politică conservatoare (a fost împotriva Comunei din Paris), care, în Franța anilor 1870, însemna a avea convingeri de dreapta, nostalgic după monarhia lui Ludovic Filip. „Jules Verne era total opac la ideologie. Există un pasaj, cenzurat multă vreme, în care spunea că speră ca socialiștii să fie împușcați. Chiar cînd era evident că Dreyfus nu era vinovat, el o ține pe a lui că judecata fusese corectă. Corespondența e plină de astfel de mărturisiri. Faptul că majoritatea intelectualilor francezi erau de stînga a făcut ca articolul sovieticului Kiril Andreev, cel care a dat primul o interpretare stîngistă, să instituie ideologizarea lui Verne și sofisticarea lui forțată“, spunea în același interviu Lucian Boia.

O carte inteligentă politic și foarte frumoasă literar, cu multe, foarte multe informații inedite.

PUBLICITATE

Daria GHIU

MNAC 2014

– noi începuturi –

Două fotografii şi o replică într-un video mi-au atras mai mult ca orice atenţia la inaugurarea Muzeului Naţional de Artă Contemporană, care a avut loc pe 27 noiembrie. Din 2014, MNAC are un nou director, pe artistul şi criticul de artă Călin Dan. Cinci expoziţii, la parter şi pe fiecare dintre cele patru etaje, cinci voci extrem de diferite, un exces vizual destul de greu de comprimat într-o cronică. Şi destul de greu de digerat într-o vizită unică la muzeu. Poate că nici nu este acesta rostul lor. Ele încearcă mai degrabă să evalueze condiţia MNAC după 13 ani de existenţă şi după 10 ani de prezenţă în interiorul Palatului Parlamentului. Nu o fac printr-un discurs ferm, scris, ci prin cîteva linii curatoriale asumate. Una dintre acestea se resimte în expoziţia „Noi începuturi. Achiziţii recente ale Muzeului din Belgrad" (curatori: Sandra Demetrescu, Misela Blanusa). Deşi la început, pe hîrtie, am privit-o ca pe un obiect straniu în peisaj (de ce noile achiziţii de artă din Belgrad la aniversare?), odată vizitată m-a făcut să înţeleg că funcţionează precum o declaraţie de asumare a unor limite şi a unor fragilităţi. Şi că, sper eu, deschide într-adevăr către discuţii şi analize viitoare despre condiţia muzeului de artă contemporană, în Europa Centrală şi de Est, despre stabilirea unor puncte de reper. Un workshop internaţional – mai mult decît o conferinţă statică – în jurul acestei teme ar fi mai mult decît necesar şi ar putea furniza răspunsuri la probleme comune.

În expoziţia „Învăţămîntul artistic bucureştean şi arta românească după 1950", organizată de Adrian Guţă, am apreciat tocmai absenţa unor direcţii cronologice constrîngătoare clare şi ambientul creat, apropiat de cel al instalaţiei. Expoziţia reuşeşte să capteze spiritul mai multor generaţii care s-au succedat – fie ca profesori ai Şcolii ori doar elevi – şi care intră acum împreună în arenă. În acelaşi timp, istoria şcolii şi fragmente din arhiva ei, cu documente şi fotografii, ar fi putut constitui o componentă importantă pentru întregul discurs. Pe lîngă aceasta, o punere în context a şcolii de artă odată cu intrarea în comunism – în raport cu celelalte şcoli de artă din ţară – mi se pare şi ea un punct de pornire interesant. În contextul relaţiei maestru-elev, o lucrare la care, ca vizitator, vibrezi puternic este cea a Getei Brătescu şi influenţa pedagogică pe care profesorul Camil Ressu a avut-o asupra ei.

Catalogul expoziţiei Şcolii va apărea curînd, aflăm chiar din expoziţie. E de aşteptat să existe cîteva decizii legate de editare: nu neapărat un catalog greu şi pe hîrtie lucioasă. Ci o publicaţie care îşi asumă puţin şi condiţiile prezente ale facultăţii de artă. De asemenea, şi această expoziţie ar putea construi dezbateri viitoare: despre condiţia Şcolii de artă astăzi, în general. Care mai este rolul Şcolii în formarea artiştilor? S-au schimbat practicile de învăţare, raporturile maestru-elev? Care este modelul dominant în procesul de predare? Expoziţia departamentului de foto-video al facultăţii, înfiinţat în 1995, o secţie care a dat importante nume de artişti vizuali contemporani, suferă prin absenţa unui spaţiu adecvat. Locul de expunere, etajul IV, e înghesuit, lucrările stau ca într-un salon, sînt greu de urmărit. *What about y[our] memory* îi aparţine regretatei Ioana Nemeş, una dintre elevele Şcolii, o artistă devenită deja memorie. Lucrarea ei dă, fericit, titlul acestei expoziţii curatoriate de Irina Cios şi Iosif Király.

Cele trei lucrări despre care spuneam la început că mi-au atras atenţia, împreună, deşi plasate în show-uri diferite, trasează metaforic o aură a MNAC în 2014. Este vorba de o replică din filmul *Restricted sensation*, 2011, al artistului Deimantas Narkevicius, din expoziţia curatoriată de Călin Dan, „Dulapul şi Muzica". *„We have to perform a check"* îi spune – oarecum agresiv şi totuşi amuzat – poliţistul unui om de teatru aflat în arestul poliţiei, acuzat de homosexualitate, în Lituania socialistă a anilor '70. Timorat, acesta refuză să îşi dea jos toate hainele, are loc şi o scenă de violenţă care sugerează un moment coregrafic. Dar pînă la urmă cedează şi face ceea ce i se spune. Puterea „trebuie" jucată, trebuie mimată, aşa cum, odată cu orice acces în Palatul Parlamentului, autoritatea trebuie să îşi facă simţită prezenţa, să se impună în faţa ta. Apoi, este fotografia *In transis...* (1983) a artistului Mihai Oroveanu, pe care Adrian Guţă o alege pentru expoziţia sa. Aşezată în direcţia privirii, ea constituie un indiciu esenţial. Fondatorul şi directorul muzeului pînă la dispariţia sa fulgerătoare în 2013, Mihai Oroveanu visa să construiască un Muzeu al Fotografiei, deţinea o impresionantă arhivă de fotografii şi a reprezentat spiritul MNAC-ului. Cu o formaţie intelectuală impresionantă, personalitatea lui este imposibil de comparat cu a oricărui alt director de muzeu. Cea de-a treia lucrare se află în expoziţia „Dispoziţii în timp şi spaţiu" (curator: Adrian Bojenoiu) şi este o contribuţie a curatorului şi directorului Cabaret Voltaire din Zürich, Adrian Notz. Fotografia grupului de artişti, scriitori, curatori care au participat în prima ediţie a Bienalei Mobile, în Oltenia, poate intra în proprietatea oricărui vizitator sub formă de afiş. Ea are alături fotografia de grup a dadaiştilor, de la începutul secolului trecut. Nu întîmplător, în 2015 se împlinesc 100 de ani de dadaism.

Pe 19 iulie 2001, ia fiinţă Muzeul Naţional de Artă Contemporană, prin fuziunea Oficiului Naţional pentru Documentare şi Expoziţii de Artă cu Departamentul de Artă Contemporană al Muzeului Naţional de Artă al României. Trebuie să amintim crearea, în 1994, a Departamentului de Artă Contemporană din cadrul MNaR, alături de secţiuni similare şi active în muzeele de artă din Arad, Sibiu şi Timişoara. Începînd cu 2002, MNAC are un sediu provizoriu în Casa Kalinderu şi la Galeria Etaj 3/4 din clădirea Teatrului Naţional din Bucureşti. Kalinderu Medialab a fost „primul laborator media din România şi unul dintre primele spaţii din Estul Europei dedicate creaţiei şi expunerii lucrărilor multimedia. Interdisciplinaritatea, dialogul, experimentul video şi fotografic, instalaţia şi arta digitală au făcut din Kalinderu Medialab o structură vie, adaptată diverselor proiecte [...]. În octombrie 2004, noul sediu al MNAC şi-a deschis porţile în aripa E4 a Palatului Parlamentului. Patrimoniul artistic a fost constituit din fondul de lucrări al fostei Secţii de Artă Contemporană a Muzeului Naţional de Artă al României" – aflăm dintr-un istoric al muzeului, accesat online în urmă cu cîteva luni, dar inactiv astăzi.

Odată cu mutarea MNAC-ului, două au fost principalele probleme care au născut nesfîrşite discuţii în contradictoriu pe scena de artă. Prima este amplasarea considerată politică a muzeului în Palatul Parlamentului/Casa Poporului. Despre ea s-a scris şi s-a vorbit mult, Dan Perjovschi fiind vocea care a jurat să nu intre niciodată în acest muzeu (ceea ce ştiu mai puţini este istoria unui proiect artistic niciodată realizat. Artistul bulgar Nedko Solakov îi propune lui Dan Perjovschi să îl care în spate prin muzeu. Acesta refuză. Îi propune apoi să deseneze în locul lui. Un nou refuz). Pe scena de artă internaţională s-a auzit frecvent despre muzeu tocmai din aserţiuni negative sau la condiţional optativ, niciodată la prezent: despre ce *nu* e muzeul, despre cum *ar trebui* să fie, despre deschiderea – conceptuală şi concretă – pe care acesta ar trebui să o aibă. La nivel curatorial, problema principală a muzeului a fost întotdeauna absenţa unei colecţii permanente care să îi ofere o coloană vertebrală, şi această discuţie s-a axat mult şi pe o alta, cea a achiziţiilor pe care muzeul le-a făcut. Ce se află, de fapt, în colecţia muzeului? Pe ce ne putem baza pentru o expunere permanentă? Pe parcursul anilor, ne-am întîlnit cu expoziţii temporare la MNAC, organizate de Mihai Oroveanu cu opere din colecţia muzeului; acum, odată cu expoziţia istoriei Şcolii, din nou, multe dintre ele ies iar la suprafaţă – opere pe care nu ai şansa să le vezi decît în fotografii şi cataloage, cum e, de exemplu, cazul instalaţiei lui Mircea Spătaru, prezentă într-o expoziţie-reper pentru momentul 1990, solo-show-ul artistului de la Sala Dalles (spaţiu de expoziţie ce aparţine tot muzeului). Dar care e colecţia pe care fundamentăm o posibilă expunere viitoare?

MNAC te pune întotdeauna foarte mult la treabă, nu îţi oferă decît fragmente de realitate, fragmente de istorie. Lucrurile au evoluat de la sine aşa, altele au fost blocate de birocraţie, scandaluri mai mari sau mai mici, pe care scena de aici le alimentează, au fost perpetuate, oameni valoroşi pentru muzeu au cedat şi au plecat etc. Mai mult ca oricînd, acum, muzeul ar trebui să devină transparent, să devină o instituţie fără multiple vulnerabilităţi. Nu pare un lucru uşor de realizat. Această aniversare ar fi putut fi mai vocală. Ne-a fost asigurată cîte o expunere pe fiecare etaj. Muzeul e plin cu lucrări de artă. Dar o dezbatere publică despre statutul muzeului de artă, în general, şi al MNAC-ului, în particular, o publicaţie cu un istoric clar al lui şi cu direcţiile viitoare – toate acestea încă lipsesc. Muzeul a lansat un apel de proiecte către curatori, stabilind şi cîteva orientări viitoare. În februarie, se vor afla rezultatele. În paralel, activitatea Salonului de Proiecte şi a spaţiului Platforma continuă la MNAC Anexa.

Mai mult ca oricînd, acum, muzeul ar trebui să devină transparent, să devină o instituţie fără multiple vulnerabilităţi. Nu pare un lucru uşor de realizat.

Fără o colecţie permanentă, e imposibil pentru un muzeu de artă contemporană să păstreze legătura între prezent, trecut şi viitor – afirmă istoricul de artă Claire Bishop într-un eseu-manifest intitulat *„Radical Museology or, What's «Contemporary» in Museums of Contemporary Art?"*, publicat în 2013 în Marea Britanie, în compania unor desene de Dan Perjovschi.

***Daria Ghiu** este critic de artă; dr. în istoria artei cu o teză despre participarea României la Bienala de la Veneţia.*

PUBLICITATE

Florentin ŢUCA

Crăciun fericit! (de altădată)

Stuttgart, început de noiembrie. Oraşul, deja împachetat în beteală şi fundiţe alb-roşii, invadat de Moşi Crăciun, aflat în altă primă audiţie a cîntecelor de sezon (sezon tot mai extins, an după an), grăbit încoace şi-ncolo, înnebunit să cumpere cadouri şi înfricoşat că stocurile de daruri ar putea fi pe terminate. Simţeam cum trepidează frenetic (dacă şi nemţii sînt afectaţi de trepidaţie frenetică, ăsta e deja un semn clar că ceva nu e-n regulă!) şi-l contemplam de pe terasa unei cafenele ce dă înspre Piaţa centrală, unde încercam să-mi încălzesc frigul din oase cu o pătură şi o cafea nefiltrată căreia localnicii îi zic *weissbier*.

Agitaţia din tîrg mi-a adus aminte că, totuşi, Stuttgart nu e cu nimic special cînd vine vorba de hărmălaia sărbătorilor. Toate oraşele europene (şi nu numai, evident) se încordează la fel în perioada asta şi se pregătesc pentru diverse asedii. Unele-s comune, molime fără de vaccin, generalizate şi banalizate: asaltul cumpărătorilor hămesiţi, contraofensiva mărfii care se bagă, neruşinarea reclamelor violatoare de bun-gust, răbdare şi decenţă, tupeul lui Moşu' care evadează din poveste şi, multicolor, bisexual şi intruziv, invadează lumea, ca ambasador plenipotenţiar al tuturor negustorilor planetei. Alte erupţii sînt însă specifice locului. La Bucureşti, de exemplu, separat de epidemiile evocate mai sus, sîntem infectaţi de vulgaritatea televiziunilor-tabloid şi buimăciţi de liturghiile mall-urilor: fiecare magazin cu colindul propriu, madrigale pe zeci de voci asurzitoare, toate în cinstea preafericitului Hruşcă, învingător încă din primul tur. În Franţa, dimpotrivă – discuţii intense despre Crăciun şi pretinsul atac al acestuia împotriva laicităţii statului: două recente decizii judecătoreşti au obligat, întru corectitudine politică, eliminarea reprezentării scenei nativităţii din piaţa centrală, pe motiv de egalitate de tratament cu interzicerea burkăi. Alfel spus, nici un Crăciun fără Ramadan. Pe urmă, în SUA, pe cît de agresiv şi *sales director* este Moşul, pe atît de agresivi şi corecţi politic sînt duşmanii lui: numeroase proteste ale organizaţiilor ateiste şi ale altor *tank*-uri de gîndire şi cutii de creiere împotriva expresiilor cu conţinut potenţial creştin şi, deci, incorect. Pe scurt, zorzoane, zaiafet, zumzăială, dar şi zarvă şi zîzanie. Crăciun *fake*-uit.

Cam astea-mi erau gîndurile şi oile mele cînd mi s-a întîmplat să primesc un minunat cadou. În faţa cafenelei-berărie, un bărbat care semăna cu un român interpreta la saxofon melodii celebre, în speranţa că oraşul agitat se va mai calma, din cînd în cînd, ca să-i dea şi lui un euro. Deşi melodiile se ciocneau octavă-n octavă cu alte cîntece care co-

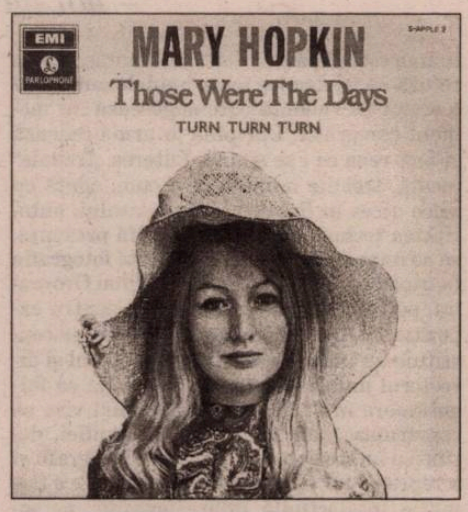

Nici un Crăciun fără Ramadan.

tropeau Piaţa dinspre celelalte cafenele-berării şi magazine-cumetrii, saxofonistul se înstăpînise cu destul succes în vadul intrat, încă din debut de novembre, în *high season* (probabil cu speranţa că, la anu', Crăciunul va cădea începînd cu 1 septembrie).

Omul meu chiar avea ceva aplecare. Cînd, pe la mijlocul reprezentaţiei, a fredonat prima melodie-amintire din viaţa mea, m-am dus şi eu să-mi achit, nostalgic, biletul de intrare la concert. Era (şi este) o piesă care, deşi nu fusese gîndită să aibă legătură cu Crăciunul, mie îmi aminteşte de această serbare. Aveam, cred, vreo 5-6-7 ani cînd am auzit-o prima oară, într-un decembrie înzăpezit, difuzată în emisiunea de sîmbătă a lui Tudor Vornicu *(De la A la Z*, parcă...). Şi-mi amintesc exact de momentul încapsulat în memoria mea, cînd, în ajunul Ajunului, imediat după emisiunea cu pricina, mama mă trimisese, cu nu mai ştiu ce inventate pretexte, la Mama Leana, doar-doar de-o face rost de vreo oră fără mine, timp în care să pregătească bradul şi explicaţia venirii Moşului în lipsa beneficiarului suprem. (Era, carevasăzică, un an în care Moşii de serviciu de pînă atunci îşi luaseră, ghinion, zile libere.) Iar naivul din mine habar n-avea că, la întoarcere, avea să-l serbeze pe Moşu' în contumacie şi, în drum spre bunica, lălăia, inocent, „Le temps des fleurs" cîntat de Dalida (ori în varianta englezească – aveam să mă documentez mai tîrziu – „Those were the days", interpretată de Mary Hopkin, ambele versiuni prelucrate, pare-se, după un original rusesc). În orice caz, atunci nici românește nu ştiam bine, aşa că momentele florilor ruso-franco-britanice se traduceau perfect prin la-la-la, interpretate cu gîngureli de aburi geruiţi şi de-sub-ghete-zăpadă-ce-cînta-şi-ea, într-o stare de ajun de beatitudine, de bucurie a aşteptării, de linişte troienită. Nu ştiam nici de naşterea ce urma a fi celebrată, nici de colinde sau colindători, nici de ce Moşul fusese poreclit cu nume din poveste şi nici că porecla lui avea să fie repudiată mai tîrziu din raţiuni ideologice. Eram doar băieţelul-fetiţă cu chibrituri, scufiţa care în drum spre bunica fredona, fără să ştie că, la-la-la, *those where the days*. În realitate, da, chiar acelea au fost momentele, restul parcă nici n-a mai contat, cadourile Moşului (de care nici nu-mi mai amintesc), frumoase probabil, au fost mai degrabă viaţa de apoi a unor momente care, în aşteptarea Vieţii de apoi, au fost magice şi cu flori. Şi cu cartofi copţi pe plita bunicii, piperaţi cu sare grunjoasă şi savuraţi cu savoarea că viscolul de afară n-are cum să te atingă, iar casa bunicilor poate trece prin el, la o adică, exact ca printr-o viitură care se desparte-n două ca să-ţi facă ţie cărare prin mijlocul ei.

Those were the days my friend
We thought they'd never end
We'd sing and dance forever and a day
We'd live the life we choose
We'd fight and never lose
Those were the days, oh yes those were the days
La la la la...

***Florentin Ţuca** este managing partner la Casa de avocatură* Ţuca, Sbârcea & Asociaţii.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Scena modernă. Mitologii și miniaturi" de George Banu, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

Promoție valabilă în perioada 20 decembrie 2014 - 19 ianuarie 2015

Cum te abonezi

SMS: Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POŞTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00- 18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal.....
Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

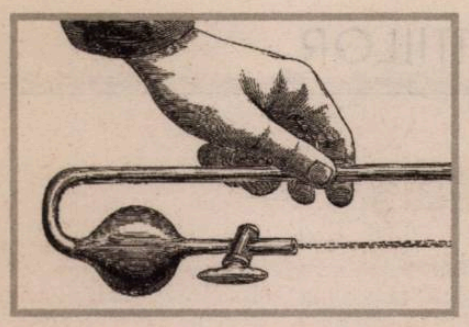

Oana STOICA

rosencrantz & co

Școală, școală, vrem copii

● ***Profu' de religie,*** **de Mihaela Michailov, regia, scenografia, ilustrația muzicală: Bobi Pricop. Cu: Marian Politic, Dragoș Măceșanu, Romanița Ionescu, Cătălin Vieru, Raluca Păun. Teatrul Național „Marin Sorescu" Craiova.**

„De ce nu vorbim niciodată la școală despre ce mă doare și pe mine?" Replica Marei stinghereşte, ca și cum un detaliu ignorat ar fi devenit brusc vizibil și ar fi schimbat fundamental perspectiva.

Unul dintre cele mai dezbătute subiecte din educație, predarea religiei în școli, a generat multe controverse. Disputa vizează, în esență, predarea religiei ca dogmă – așa cum se întîmplă acum – *vs* predarea ca istorie sau/și filozofie a religiilor. De curînd, Curtea Constituțională a decis că cei care vor să studieze religia în școală trebuie să își exprime în scris această opțiune, schimbînd prevederea din Legea educației care impunea ca cererea să fie făcută de către cei care refuză orele de religie, accentuînd astfel caracterul opțional al materiei. Biserica Ortodoxă a contestat această decizie și a cerut ca religia să fie materie obligatorie în școli. Situația rămîne în continuare controversată. Spectacolul *Profu' de religie,* un text al Mihaelei Michailov în regia lui Bobi Pricop, pune în discuție un alt aspect al predării religiei: conținutul concret al materiei, dogmatic pînă la absurd. Defazate față de limbajul și realitatea copiilor, manualele duc la adîncirea rupturii între școală și elevi, impun pedeapsa ca element esențial în educație și generează o gîndire schematică, maniheistă, bazată pe frica de rău (păcat).

Spectacolul craiovean păcălește prin titlu, căci problematica expusă este secundar legată de predarea religiei. Mihaela Michailov și Bobi Pricop studiază panoramic un posibil caz de disfuncție a sistemului de învățămînt. Eleva Mara îl acuză pe profesorul de religie că a atins-o într-un mod nepermis. Nu știm dacă acuzația este reală sau nu, asta fiind și miza poveștii, demonstrarea inexistenței unui adevăr universal valabil: „adevărul tău nu este neapărat și adevărul celorlalți". Situația ia amploare cu ajutorul „neprețuit" al media și permite explorarea mai multor zone care sînt strîns legate de educația și dezvoltarea copilului: cursurile de la școală – relațiile cu profesorii și colegii –, mentalitatea profesorilor, situația familială. Din toate aceste scanări de microuniversuri rezultă un element comun: lipsa totală de înțelegere a copilului de către adulți. Toți vor ceva legat de acuzațiile Marei – să le anuleze, să le exploateze, să le manipuleze –, dar nimeni nu se întreabă care este cauza lor (nu aude nimeni cînd Mara retractează, căci povestea nu mai este controlabilă, odată ce a ajuns în media, care o amplifică și denaturează conform rețetei standard de creare și livrare a senzaționalului). Undeva, în prima scenă, există o răbufnire a fetiței: cineva i-a spus că tatăl ei a plecat de acasă din cauză că nu o iubește. O traumă emoțională generată de o greșită relaționare cu copilul duce la o explozie anti-școală: „De ce nu vorbim niciodată despre ce mă doare și pe mine?" Întregul edificiu de acuzații la adresa profesorului, care o ignoră la fel ca părinții, se construiește pe această suferință, într-un mediu în care, deși ar trebui să fie ascultat, copilului nu i se permite dreptul la opinie, ci doar la repetiția mecanică a informațiilor. Școala nu dezvoltă și nu acceptă gîndirea critică a copilului.

Regizorul, care este aici și scenograf, propune un decor care poate fi plat sau 3D dintr-o simplă mișcare: un fundal cu o tablă, pe care se scriu cu creta titlurile scenelor, și patru bănci multifuncționale, care glisează, putînd fi ascunse în perete. Este remarcabilă capacitatea lui Bobi Pricop de a crea o perspectivă panoramică asupra unui subiect, cu mijloace scenografice reduse, cum a mai făcut cu doar cîteva scaune în *Jocuri în curtea din spate* și în *Contra progresului*. Structura dramaturgică este polifonică și generează un joc în consecință, dinamic și precis, prin care sînt create tipologiile – elevi, părinți, profesori, specialiști în psihologie infantilă, jurnaliști –, cu momente de virtuozitate (un singur actor joacă două personaje în aceeași scenă). Deși scriitura este bazată pe dialog, actorii nu comunică direct, ci se adresează publicului, însă fără a-l implica. Este o tehnică de eliminare a celui de-al patrulea perete, folosită în teatrul documentar și social de pretutindeni (la noi mai face asta Gianina Cărbunariu) pe care actorii Marian Politic, Dragoș Măceșanu, Romanița Ionescu, Cătălin Vieru și Raluca Păun o stăpînesc excelent, funcționînd ca o corală ludică.

Dar să ne reîntoarcem la temă. Care este adevărul? Pe muchie de cuțit, pare să spună dramaturgul care lasă deschisă povestea elevei și a profesorului de religie. A fost un gest inocent, dar deranjant, care a stat la baza acestei povești, imaginată de Mara ca o răzbunare pentru divergențele cu profesorul, pe fundalul problemelor de acasă? A fost în mod real o atingere nepotrivită? A fost o minciună totală? Pe muchie de cuțit echilibrează și regizorul povestea, susținînd ambiguitatea speței și teza Marei că adevărul nu este unul singur. Pe muchie de cuțit joacă și actorii, atenți să nu capteze diferențiat empatia spectatorului, să nu-i influențeze gîndirea inducîndu-i simpatii sau antipatii (așa cum, de regulă, publicul este manipulat la teatru). Întreg spectacolul este un echilibru al adevărurilor posibile, niciodată confirmate sau infirmate.

„De ce nu vorbim niciodată despre ce mă doare și pe mine?"

Pe muchie de cuțit este și Mara, eleva care nu-și găsește rostul în școală, un spațiu distant, impersonal, în care i se cere atenție și interes pentru lucruri străine, în timp ce traumele ei sînt ignorate. Școala este mereu despre altceva și altcineva. „De ce nu vorbim niciodată despre ce mă doare și pe mine?" O întrebare. Nici un răspuns.

Sistemul de educație românesc eșuează în colaps din cauză că a uitat să pună în centrul atenției copilul. Un caz precum cel imaginat de Mihaela Michailov și Bobi Pricop reflectă cu luciditate carențele învățămîntului la nivel de mentalitate, programe, metode pedagogice. Se impune urgent o reformă care să schimbe perspectiva asupra scopurilor educației și a mijloacelor pedagogice.

Spectacolul *Profu' de religie* se înscrie într-un demers constant în direcția teatrului educațional, inițiat de cîțiva ani de dramaturgul Mihaela Michailov. Împreună cu regizorul Radu Apostol (cu care a lucrat mai multe spectacole) și acum cu Bobi Pricop, ea a demonstrat îmbătrînirea sistemului de învățămînt, mutilat prin reforme haotice. Guvernarea postcomunistă, convulsivă și incoerentă, a falimentat educația.

Spectacolul este, de fapt, o fabulă. Ceea ce i se întîmplă profesorului de religie îl pune în postura elevului care nu are dreptul la opinie și căruia nu i se recunoaște gîndirea critică. O posibilă morală ar fi că schimbarea în școală începe cu profesorii.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

PUBLICITATE

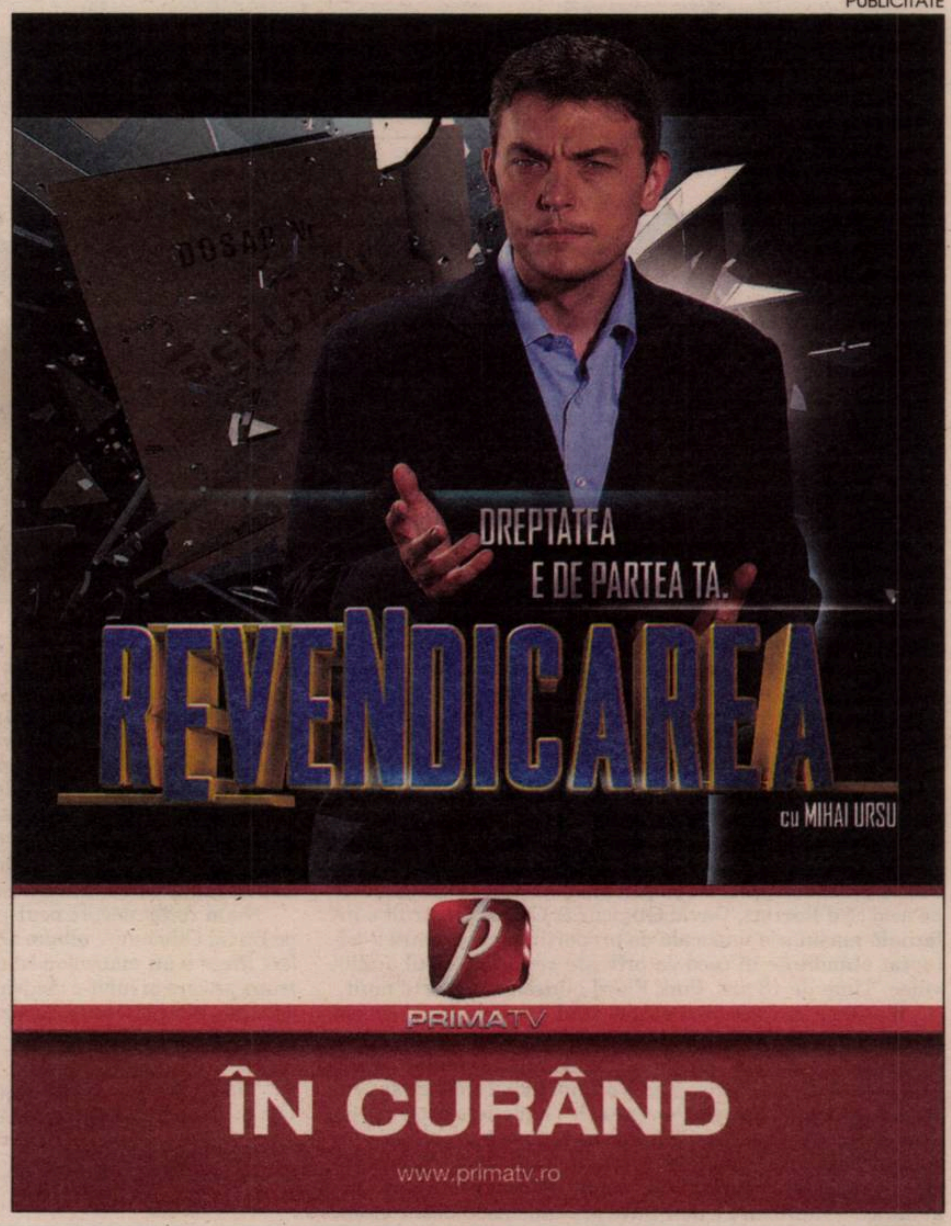

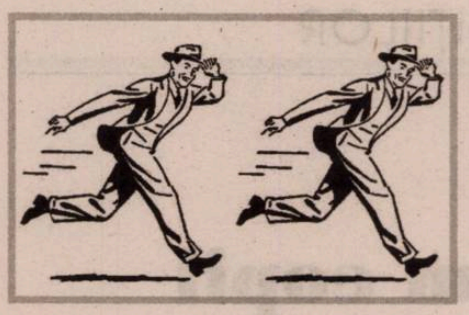

Andrei GORZO

dilematograf

Top 10/2014

Regula mea în întocmirea clasamentului anual de filme a fost multă vreme aceea de a reduce masa de producții eligibile la oferta distribuitorilor români. Dar, cum accesul la filme al compatrioților interesați serios (suficient de serios încît să citească și critică) e tot mai facilitat de festivaluri și (în primul rînd) de piraterie, deci tot mai puțin la cheremul distribuitorilor, văd tot mai puțin sensul regulei respective. M-am hotărît așadar s-o schimb, întocmindu-mi lista pe 2014 din ceea ce consider că s-a lansat mai important în lume pe parcursul anului (și am apucat să văd – desigur, există filme de răsunet care mi-au scăpat pînă acum, printre ele *Forță majoră* al lui Östlund, *Leviathan* al lui Zviaghințev și *Tribul* al lui Slaboșpițki), indiferent dacă și cît a circulat în România.

1. Boyhood (SUA, 2014), de Richard Linklater. *Bildungsroman* cinematografic a cărui realizare, întinsă pe 12 ani (1992-2013, cu circa trei zile de filmare pe an), se întemeiază pe o înțelegere radical-baziniană a cinema-ului ca mediu de documentare a schimbării în timp. Băiețelul care crește în fața camerei (Ellar Coltrane) joacă un personaj ficțional, numit altfel decît el, și nici părinții (Patricia Arquette și Ethan Hawke), nici sora lui de pe ecran (Lorelei Linklater) nu-i sînt rude în viața reală, însă ficțiunea e înrădăcinată într-un documentar despre creșterea copiilor și îmbătrînirea adulților, documentar care (Lorelei fiind fiica regizorului Richard Linklater) este și un *home movie*. *Boyhood* ia și pulsul vremurilor în care crește copilul, dar, din punct de vedere politic, e un film mai degrabă seren-acceptant (dacă nu complezent) decît critic, care îmbrățișează whitmanian (deși cu discreție) ceea ce prezintă drept pluralismul Americii.

2. Somn de iarnă / Kiş uikusu / Winter Sleep (Turcia, 2014), de Nuri Bilge Ceylan. Transplantare a lui Cehov în pustietatea anatoliană a zilelor noastre, într-un film totodată foarte intimist și foarte politic, atemporal și la zi, „de cameră" și „de spațiu deschis", despre inegalitate socio-economică și despre falsa conștiință a unui rentier cu pretenții de intelectual public.

3. Nimfomana / Nymphomaniac (Danemarca-Belgia-ş.a., 2013-2014), de Lars von Trier. Roman cinematografic ludico-intelectualisto-porno (în două părți) și spectacol de scheciuri sau viniete dramatice care ilustrează, în registre ba grave, ba de farsă, felurite paradoxuri ale dorinței.

4. Adieu au langage (Elveția, 2014), de Jean-Luc Godard. JLG la 84 de ani, lucrînd în 3D *low-budget*, e, mai mult ca oricînd, un asamblator ultraformalist de *visuals*, vorbe (nu atît reflecții închegate, cît *riff*-uri pe diverse teme de reflecție) și alte sunete, un mitralior al digresiunii și al întreruperii, un livrator de șocuri perceptuale, un orchestrator de coliziuni între forme, culori, texturi, citate etc.

5. Mr. Turner (Marea Britanie, 2014), de Mike Leigh. Văzut de Mike Leigh și de actorul Timothy Spall, pictorul J.M.W. Turner e capabil de ocazionale euforii inimoase și înflăcărări elocvente, dar are mult dintr-o sălbăticiune – mormăie mai mult decît vorbește. Un vizionar în picturile lui, acest fiu de bărbier, deloc înclinat să misticizeze sau să intelectualizeze, exultă în componenta de muncă fizică a activității lui – în murdărirea mîinilor, în folosirea unor materii prime precum scuipatul și albușul de ou. Părtaș la strîmbătatea lumii în care trăiește, acest inamic al sclavagismului își exploatează sexual menajera – chiar dacă nu fără jenă – și se debarasează de ea atunci cînd are ocazia. Fără tangențe cu o biografie romanțată în tradiție hollywoodiană, acest idiosincratic tablou cu Turner și vremurile sale prezintă zone sugestiv lăsate albe, dar și îngroșări vodevilești laolaltă cu tușe foarte delicate.

6. Jauja (Argentina-Danemarca-ş.a., 2014), de Lisandro Alonso. Viggo Mortensen e pe post de John Wayne într-un *The Searchers* refractat, defamiliarizat, dezeroizat și foarte sofisticat formal, cu o componentă de halucinație.

7. Sub piele / Under the Skin (Marea Britanie, 2014), de Jonathan Glazer. Scarlett Johansson e o extraterestră antropomorfă care ia bărbați cu autostopul și-i atrage într-un fantasmagoric și fatal iaz negru-cerneală. Pe plan formal, filmul lui Glazer e o fuziune coerentă de tropi mitico-arhetipali (sărutul fatal al femeii-păianjen, sărutul dat leprosului, frumoasa și bestia) cu documentar observațional (mai exact, un experiment filmat cu camera ascunsă, constînd în aruncarea zeiței Johansson printre muritori – bărbați de pe străzile Glasgow-ului, care, agățați de ea, nu par s-o fi recunoscut), cu puseuri de abstracționism pictural și cu o dramaturgie bazată pe repetarea aceloraşi cîteva acțiuni și pe refuzul psihologizării. Pe plan tematic, e confecționat astfel încît să combine o cît mai mare opacitate cu o cît mai sugestivă rezonanță și astfel să invite la

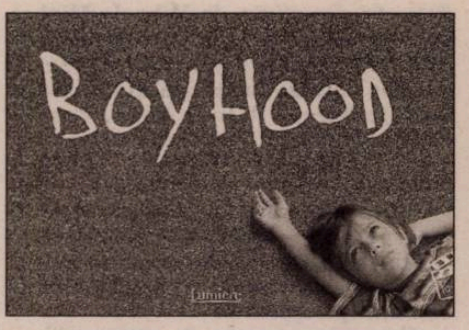

aproprieri hermeneutice din diverse unghiuri – în special la problematizări din perspective de *gender*.

8. Două zile, o noapte / Deux jours, une nuit (Belgia, 2014), de Luc și Jean-Pierre Dardenne. Ca de obicei la frații Dardenne, suspansul se bazează pe întrebarea dacă mai e sau nu mai e posibilă solidaritatea în faza actuală a capitalismului.

9. Fata dispărută / Gone Girl (SUA, 2014), de David Fincher. Un *mystery* în tradiția hitchcockianului *Suspicion* (soție speriată de un soț cu purtări ambigue și posibile intenții criminale) se metamorfozează într-o fantasmagorie misogină neo-nouăzecistă (bărbat slab prins în mrejele unei psihopate megainteligente), care apoi se metamorfozează și ea în ceea ce teoreticianul Stanley Cavell numea o „comedie a remariajului". Filmul hollywoodian al anului.

10. The Grand Budapest Hotel (SUA, 2014), de Wes Anderson. Bricolaj postmodernist pufos-limitat, dar inventiv.

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

The final cut

● Pink Floyd, *The Endless River, Parlophone/Columbia Records, 2014.**

Coperta nu minte de data asta. Storm Elvin Thorgerson, cel care planta un porc zburător între două dintre furnalele iconicei Battersea Power Station, pentru coperta unui disc la fel de iconic, *Animals*, a murit anul trecut. Un bărbat tînăr împinge astăzi vîslele unei bărci care plutește pe nori de furtună. E un tablou peste care, dincolo de speranțele legate de acel orizont luminos, plutește o fantomă a abandonului. Imaginea pe care o privesc acum e goală pe dinăuntru, la fel ca barca de pe cealaltă copertă. *„Goodbye all you people / There's nothing you can say / To make me change / My mind / Goodbye"*... Pink Floyd nu mai există de multă vreme.

Nu vreau să spun cu asta că trupa a dispărut odată cu plecarea lui Roger Waters – cît odată cu dispariția tensiunii pe care o aducea el în interior, dar asta e altă poveste –, deși parcurgînd discografia de după, ai zice că e adevărat. Nu vreau să spun nici că moartea lui Richard Wright în 2008 a pus punctul final al unuia dintre cele mai importante proiecte din istoria muzicii. Pink Floyd nu mai există de multă vreme pentru că era imposibil ca o astfel de trupă să mai existe. Ne întoarcem? După plecarea/evacuarea vrăjitorului pe acid Syd Barrett, David Gilmour & Co. au construit o infernală mașinărie muzicală de proporții cosmice, care a patentat standarde în ceea ce privește *performance*-ul audio-video. Timp de 15 ani, Pink Floyd a însemnat foarte mult.

Waters a mirosit bine atunci cînd, înainte de trînti ușa în urma lui, în 1985, a spus că formația de care tocmai se despărțea e o „forță uzată din punct de vedere creativ". *Final Cut, sequel*-ul gloriosului *The Wall*, închidea o epocă și pentru PF, și pentru formațiile venite de pe planeta *progressive*. Lumea se schimba. Marile narațiuni pe care le puteau spune marile *band*-uri ale introspectivilor ani '70 nu-și mai găseau cu ușurință aderenți într-o cultură care comuta pe frugalitatea seducătoare a new wave pop-ului. Albumele-concept

se vindeau din ce în ce mai prost. Însuși acel zid care le-a livrat englezilor accesul către o celebritate planetară începea să se clatine cînd Mihail Gorbaciov devenea, în chiar anul plecării lui Waters din trupă, secretar general al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică. *A Momentary Lapse of Reason* (1987) și *The Division Bell* (1994) nu au fost altceva decît dovada unei inexorabile dispariții a motivului pentru care Pink Floyd ar fi trebuit să mai existe. Cu sau fără Roger Waters. Declinul creativ pe care îl acuza răzvrătitul era și declinul său. Mai exact, al lumii „inventate" de Pink Floyd. Sau al lumii care i-a inventat pe Pink Floyd.

N-am vorbit despre noul – și ultimul, dacă ar fi să-l ascult pe David Gilmour –, album al Pink Floyd pentru că *The Endless River* e un mausoleu în care stau închise relicvele unei trupe pe care ai iubit-o cîndva (și) pentru un lătrat accidental de cîine. Nu poți vorbi despre mausolee. Le poți vizita, dar nici asta nu e obligatoriu.

** În România, cel mai nou album al formației Pink Floyd este distribuit de Roton Music.*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Igor COBILEANSKI

„Mi-a fost frică de secvențele cu violență"

Cum v-ați imaginat că va fi experiența Umbre *și cum a fost?*

Nu au fost lucruri foarte diferite de ce-mi imaginasem înainte de filmare și asta și pentru că tot ce s-a întîmplat pe platou la această producție a trecut printr-o perioadă de pregătire, de discuții, de verificare și de repetiții.

De ce v-a fost cel mai teamă la filmările de la acest serial?

Mi-a fost frică de secvențele cu violență. De multe ori, văzînd alte filme, mă gîndeam că secvențele de bătaie, de exemplu, sînt uneori prea clișeistice. Așa că am încercat să le scot din această zonă. Nu știu dacă am reușit.

Cînd ai multe secvențe de acțiune, care trebuie să-i stîrnească spectatorului emoții, e întotdeauna greu. Dar dacă se va întîmpla așa înseamnă că ne-a ieșit.

Ce ați spune despre acest serial? Unde l-ați plasa ca gen?

Umbre e un thriller cu accente de comedie. Dar o să descoperiți și o puternică dramă psihologică a protagonistului Relu (rol în care o să-l vedeți pe actorul Șerban Pavlu). Acest Relu a fost construit de scenaristul Bogdan Mirică ca un personaj duplicitar, care își duce în paralel cele două vieți foarte diferite: cea de recuperator și cea de familist.

Atmosfera serialului e una urbană, bucureșteană. Personajul acesta se poate ascunde și se poate pierde în mulțime, pentru că lumea interlopă se cunoaște și nu se cunoaște în ea.

Umbre *este noul serial produs de HBO Europe în România, care va avea premiera pe 28 decembrie. Regia este semnată de Igor Cobileanski și Bogdan Mirică.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Unde eşti?

„Numele meu este Bogdan Tănase şi vom face împreună semestrul acesta cursul practic de conversaţie, nivelul avansat“, le-am spus zîmbind, la începutul ultimului meu semestru în Coreea, studentelor prezente atunci în sală. Mă ştiau, firește, nu ar mai fi fost neapărat nevoie, cum atent comunicaţional spuneau colegii americani, să nu ratez ocazia de a mă „reintroduce“. Erau singurii studenţi cu care lucrasem pentru tot ciclul lor de studii, cele opt semestre, la cursurile de conversaţie, iar inevitabilul sfîrşit era, deja, melancolic.

Cît timp am stat în Coreea, nu am predat literatură română şi, deşi sînt asistent universitar de Teoria literaturii la Literele Universităţii Bucureşti, nu pot spune, privind acum, retrospectiv, că mi-a lipsit atunci în vreun fel. Cursurile de literatură, ţinute de profesorii coreeni, acopereau cam toată literatura română canonică, cu o predilecţie pentru proză, iar din aceasta, mai ales pentru Mircea Eliade, dar tradus în coreeană mai ales prin opera lui ştiinţifică. Sînt multe şi surprinzătoare lucruri de spus despre *cum* îl iubesc coreenii pe un scriitor ca Eliade. Ca şi cum l-ar fi cunoscut personal. De altfel, aşa vorbesc despre scriitori în general, ceva între o lectură-fără-corp şi o lectură-adopţie. Despre prezenţa lui Yi Munyol, celebrul scriitor coreean de proză scurtă, profesor invitat la universitate pentru o vreme, în campus se vorbea cam hyperionic, „azi îl vedem, şi nu e“. Se ştia că are un curs, nu prea se ştia exact, cu toată organizarea impecabilă din universitatea coreeană, cînd, unde, cine îl poate urmări, trebuia desfăşurată o întreagă detectivistică pentru a ajunge la el.

Cursurile de conversaţie au un farmec aparte, căci aşa afli cele mai multe despre ei. „În Coreea, noi nu întrebăm la telefon: «Ce mai faci?» În Coreea noi spunem: «Unde eşti?»“ „Şi cînd vă întîlniţi pe stradă?“ „Pe stradă întrebăm: «Eşti bine?» sau «Ai mîncat?»“ Şi chiar eşti întrebat, iar ei chiar răspund, nu mint niciodată: „Acasă“, „La Universitate“, „În maşină“, „Destul de ocupat, mulţumesc“. „Da, am mîncat de prînz, mulţumesc.“ *O-di-ya?* Unde eşti? Am auzit-o de atîtea ori, în atîtea intensităţi: întrebare răstită, presată de timp, în timbrul grijuliu al părinţilor, verificîndu-şi odraslele în drum spre casă, sau şoptită, în vocea trezită din toropeala unui somn de autobuz a vreunui îndrăgostit, ori în cîte un K-pop de cofetărie, peste capetele clienţilor, aplecate de cele mai multe ori în cărţi, încît pentru mine, limba coreeană are acum mai ales această foarte muzicală acustică.

De fapt, primul curs de conversaţie a început, cu adevărat, pe malul lacului Myeongsudang din campusul Global. Era în aprilie 2006, cam la o lună după ce ajunsesem acolo, şi aflu că urmau să vină în campus cîţiva tineri scriitori est-europeni, invitaţi la un festival de gen seulez. Ştiam că din România venea Claudiu Komartin, iar din lista invitaţilor mai recunoscusem doar numele Olgăi Tokarczuk. Singurii care aveau atunci cursuri, la ora anunţată în program, erau studenţii anului I, care începuseră de doar două luni şcoala. Ne-am dus pe malul lacului, iar acolo a urmat un tablou pe care cu greu un occidental îl poate înţelege. Cu siguranţă, nu noi atunci. Fiecare scriitor a mers la grupul de studenţi ai departamentului respectiv şi, cum era o zi tipică de primăvară peninsulară, încă rece, semicuţitaşe-n oase, adunarea părea destul de crispată. Impresia se accentua uitîndu-te la ritmul conversaţional al fiecărui grup. Aşezaţi în semicerc în jurul fiecărui tînăr scriitor, studenţii nu puteau să facă altceva decît să zîmbească larg. Nu înţelegeau, firește, mai nimic din ce li se spunea. Nici decorul nu prea ajuta, dacă-mi aduc bine aminte. Invitaţii stăteau pe scaune/băncile puse la marginea lacului, iar studenţii – lotus pe iarbă. Fiecare cu exotismul său, privindu-se drept în ochi şi neînţelegînd mai nimic din ce vede. Pînă cînd, cu tactul cunoscătorului, colega mea română, stabilită de mulţi ani în Coreea, le-a cerut să se prezinte. Brusc, zîmbetul de estradă le-a părăsit chipul şi au început să-şi spună, foarte încîntaţi, „numele“: „Numele meu este Mihaela“, „Pe mine mă cheamă Clarisa“, „Eu sînt Radu“. S-au împărţit autografe pe fotografii de autor, s-a zîmbit de-adevăratelea, fetele l-au luat îndrăzneţ de braţ pe Claudiu pentru poze, din grupul ei, Olga T. rîdea şi mai senin. Atunci, am avut o mică crispare. Unde-s aici? Ce li se poate spune lor despre literatura română contemporană?

Uitîndu-mă acum la fotografiile pentru acest articol, îmi dau seama că mai nimic, dacă i se vorbeşte generaţiei tinere coreene despre literatură doar prin literatură. Localizarea nu mai înseamnă, de mult, pentru tinerii coreenii care învaţă limbi străine precum româna, identificarea unui exotism. În timpul media de azi, înseamnă mai degrabă asemănare. Pe bravele studente din această fotografie nu le mai interesează de mult, pentru că ştiu ce înseamnă diferenţe culturale, „de unde eşti?“, ca pe părinţii ori profesorii lor, ci aşa cum tot întreabă: unde eşti? Lor şi răbdării lor de a ne întreba, fără să obosească, această cartolină de sărbători.

PUBLICITATE

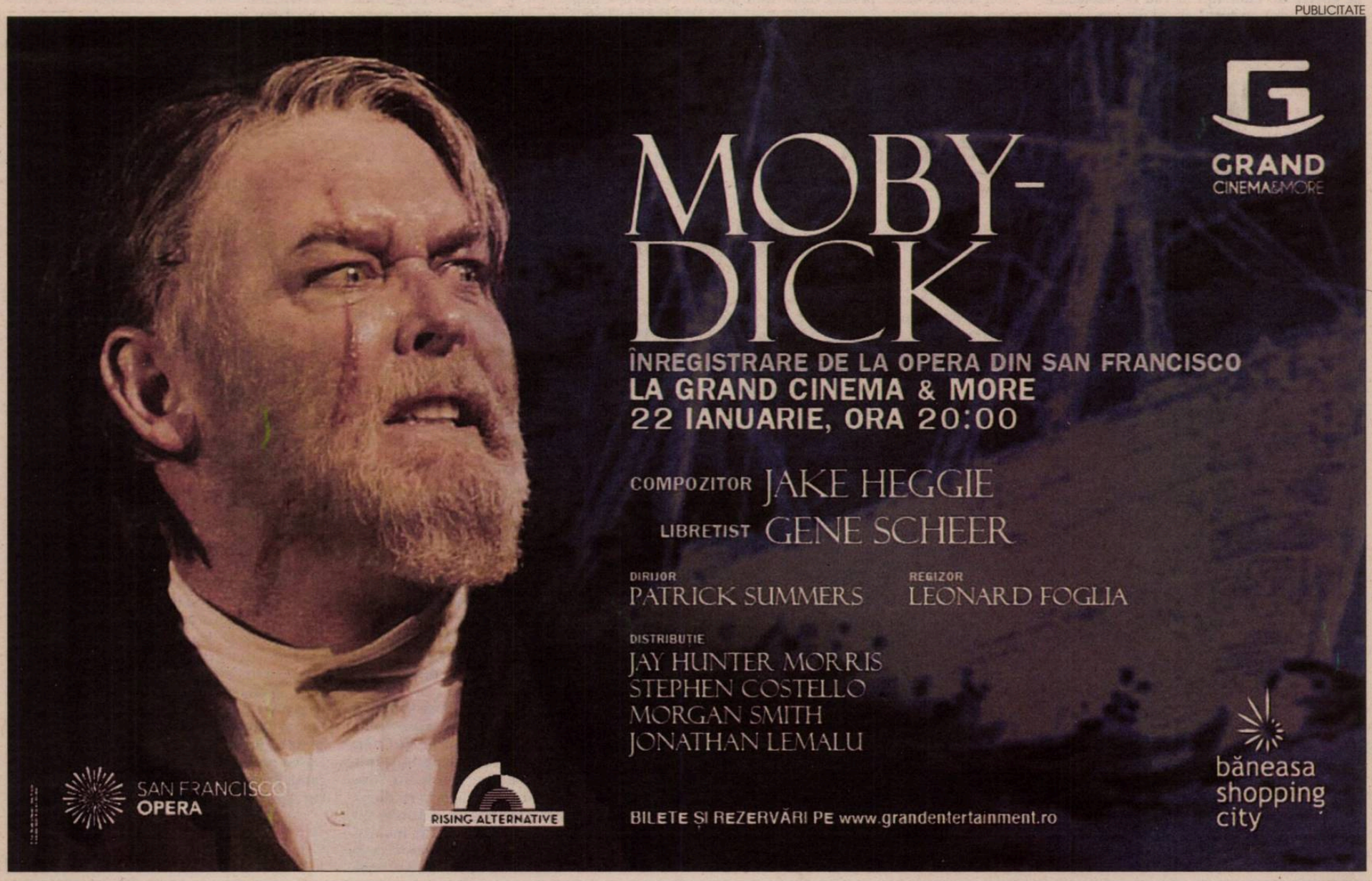

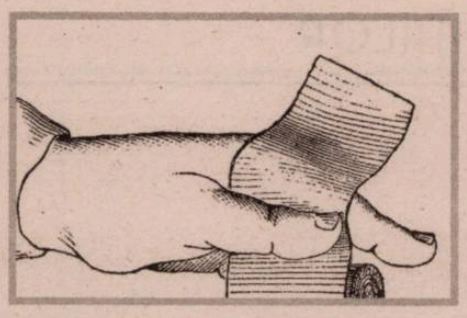

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Cinci boli ale presei românești în 2014

Pe măsură ce presa migrează către online și banii se împuținează, presa autohtonă începe să sufere de o serie de simptome care o privează de relevanță și popularitate. Mai la vale, am adunat 5 simptome că lucrurile nu merg deloc bine în presa românească, în 2014.

1. Gunoiul jurnalistic. Fie că e vorba de atacuri reciproce ale politicienilor, preluate fiecare de publicația aservită, de coloane lungi de bloggeri afiliați care habar n-au să scrie și nici nu se referă la un domeniu anume, de știri la a doua mînă sau de editorialiști obsedați, textele fără valoare sînt abundente în presa de azi. Agenda oficială a partidelor, instituțiilor și companiilor private e preluată nediferențiat sau în funcție de criterii care nu includ interesul public, ci, cel mult, interesul politicienilor sau al companiilor care au și contract de publicitate cu publicația respectivă.

De unde vine: În primul rînd, e vorba de deruta echipelor care fac managementul editorial. Apoi, de faptul că bloggerii scriu pe gratis, reporterii sînt neexperimentați și plătiți cînd dă Dumnezeu, iar editorialiștii, în multe cazuri, plătiți, dar de altcineva decît de publicația respectivă.

2. Inconsistența. Site-urile românești de informație amestecă subiectele politice cu cele tabloide. Rarele investigații adevărate se înecă într-un morman de gîngăveli de amatori, între două subiecte serioase se înșeală cîte-o știre moronică despre fotbal. Nimic nu mai are identitate, poziționare, un ton propriu.

De unde vine: Întîi și-ntîi, de la deplasarea către online a brandurilor clasice de media. Cei care scriu pentru Net o fac cu ochii pe cifrele de audiență și văd că subiectele populare sînt cu totul altele decît cele considerate, tradițional, valoroase. Apoi, mai nou, site-urile din același grup au început să se preia reciproc, deși sînt site-uri, și nu site, tocmai fiindcă se ocupă cu lucruri diferite, ca de pildă *Gândul* și *PRO Sport*.

3. Scrisul pentru surse și colegi. E vizibil mai ales în zona politică. Jurnaliștii care se ocupă cu așa ceva se lasă seduși de eterna polemică-ceartă-sudalmă, pierd din vedere interesul public de dragul chibițatului de politicieni, se raportează la aceștia și la colegi. Asta e varianta inocentă. Cea venală apare cînd jurnalistul execută cutare sau cutare treabă, exact pentru uzul unui politician.

De unde vine: Televiziunile de știri au rulat, în ultimii ani, un număr considerabil de oameni. Nici măcar la Antena 3, cea mai populară dintre ele, criteriul audienței, al publicului, nu a primat niciodată. Cît timp politicienii sînt cei care controlează și hrănesc aceste televiziuni, e normal ca jurnaliștii să fie mai preocupați de ei decît de telespectatori.

4. ADHD-ul. Deficitul de atenție/lipsa de concentrare este o boală veche de cînd lumea, a presei românești. Subiectele nu sînt urmărite, și cu atît mai puțin duse la consecințe. Ceea ce e important azi dispare mîine, chiar și atunci cînd un subiect mai are nu numai concluzie, ci și potențial. Nimeni nu înțelege că succesul lui Cătălin Tolontan și al *Gazetei Sporturilor* vine, parțial, din „încăpățînarea" cu care Tolontan și Luminița Paul s-au ținut de povești precum cazul Ridzi, sălile de sport, transferurile fotbaliștilor, gala Bute, pînă cînd multe dintre ele s-au încheiat la tribunal.

De unde vine: Greu de identificat o cauză precisă. Presa românească se comportă așa din anii imediat următori lui 1989.

5. Lipsa lui „de ce". Știrile trebuie să răspundă la șase întrebări: *cine?, ce?, cînd?, unde?, cum?* și *de ce?* Ultimele două sînt considerate întrebări secundare, dar exact în ele rezidă sensul unui material consistent. Fără contextualizare, revelarea cauzalităților, faptele rămîn doar fapte. Decizia Parlamentului de a renunța la votul prin corespondență nu înseamnă nimic în ea însăși, de exemplu. Explicația oficială că e vorba de simple probleme tehnice poate sau nu sta în picioare, deci e necesar un plus de documentare. Există și ipoteza că Parlamentul vrea să îngroape respectiva modalitate de vot și face asta prin amînare. Și multe alte scenarii posibile. Dacă nici unul dintre ele nu este explorat la modul serios, jurnalistic, știrea nu va provoca nici un impact.

De unde vine: Dintr-o înțelegere greșită a neutralității. Explicația cauzală e greu de livrat în termeni seci. Făcătorii de știri evită să își dea cu presupusul despre motive, ceea ce e bine, dar uită că ar putea folosi informații pe surse sau analiști care știu despre ce vorbesc.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

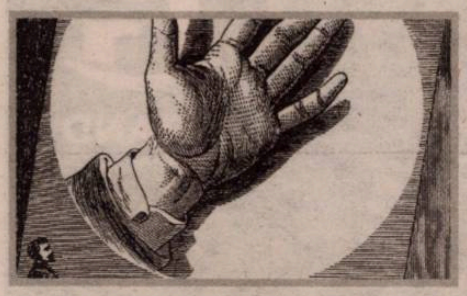

Adina POPESCU

portrete din mers

Alo, aici provincia!

Pe la mijlocul anilor '90, cînd eram în primul sau în al doilea an de liceu, într-o vacanță de vară, le-am vizitat pe verișoarele mele într-un mic oraș din nordul țării. Era acel gen de oraș pe care puteai să-l bagi în buzunar, cu tot cu cei 10.000 de locuitori ai săi, cu strada lui principală, pe care puteai s-o străbați în maximum 10 minute și pe unde, desigur, se plimba toată lumea ce voia să fie văzută, cu magazine, ștrand în părăsire, policlinică și o gară în care, chiar și atunci, nu opreau mai mult de două trenuri personale. Un fost oraș minier în descompunere, din care toți tinerii voiau să plece, inclusiv verișoarele mele, chiar dacă munții erau la doi pași, iar „pe Criș" puteai oricînd să-ți faci un grătar, cu o slană bio care se încingea pe țepușă și picura mai apoi pe pită. În acea vacanță, mie mi s-a părut un loc idilic. Poate pentru că verișoarele erau mai domnișoare decît mine, aveau o gașcă alcătuită din băieți simpatici, studenți la facultățile din Cluj sau Timișoara, care jucau mima pînă-n zori. Și pentru că exista un loc magic, numit Discotecă, unde mergeam seară de seară. Discoteca respectivă era improvizată în Casa de Cultură – o clădire solidă, sovietică, chiar în sala cea mare, cu colonade. Distracția era de obicei aceeași – formam „cercul" și dansam pe Ace of Base sau „Coco Jambo". Apoi, începeau bluesurile, iar eu tot speram că băieții studenți „din gașcă" mă vor invita la dans. Ceea ce nu se întîmpla niciodată, eram prea puștoaică pentru ei. Totuși, m-a invitat, la un moment dat, un băiat cam de vîrsta mea, „de pe sate". Nimic interesant la el, dar ferchezuit și galant. Am dansat, apoi am ieșit afară „ca să vorbim" – așa cum se făcea pe vremea aia, că în Discotecă era muzica prea tare. Și, din vorbă în vorbă, „ne-am dat întîlnire" a doua zi, pe aceeași bancă din fața Casei de Cultură, ca să consolidăm relația. Aveam 15 ani, era una dintre primele mele întîlniri. Pe lumină, am descoperit că băiatul era la locul lui, dar țăran. Nu într-un sens peiorativ, ci în toată puterea cuvîntului. La 16 ani, avea deja mîinile bătătorite și muncite. Un aspect care nu i-a plăcut defel fetei „de Capitală" din mine! Se tot vorbește acum, într-un cadru organizat și de multe ori politizat, de discriminarea față de unguri, de țigani, de homosexuali etc. Toată această „discriminare" face, în fond, parte din natura oamenilor, în funcție de locul în care te naști, de educație, de mediu. Dacă nu te compari cu alții, practic nu există.

Așadar, oare de ce nu se „inventează" și discriminarea orășenilor față de țărani? Pentru că eu asta am făcut, la 15 ani – l-am respins pe băiatul acela frumușel și bine intenționat, doar pentru că era „prea" țăran pentru mine. Totuși, am făcut schimb de adrese. Iar la finalul „întîlnirii" de pe bancă – pe care sînt convinsă și acum că a urmărit-o, cu mic, cu mare, întregul oraș, ca la cinema în aer liber – ne-am pupat scurt și cast pe buze. Pînă și buzele lui erau aspre și altfel decît îmi imaginam eu niște buze de băiat. De pildă, buzele studenților care nu mă băgaseră în seamă erau, mai mult ca sigur, moi.

În următorii trei ani, am primit regulat scrisori de la băiatul din Bihor. Erau total agramate și înduioșătoare (pentru mintea mea cea de acum, îmi pare rău că nu le-am păstrat). Povesteau lucruri despre starea vremii și ploi, despre vaci și că a apărut leurda, despre cules de ciuperci în pădure și despre Discoteca din oraș, care „sa stricat, nu mai e așa fainâ cum o știi". Pentru adolescenți, indiferent de mediu și de educație, totul „se strică" de la an la an. Nu i-am răspuns niciodată, așa că scrisorile au încetat să mai vină.

În tonul lui de la telefon lipsea ceva, lipsea acel bun-simț al țăranului.

Apoi, cînd eram în anul II de facultate și uitasem deja de băiatul acela, m-am pomenit cu el la ușă. Pe Calea Moșilor. Părinții mei erau în concediu, iar la mine era un soi de „bairam" perpetuu. Abia l-am recunoscut cînd l-am văzut pe palier – era mai înalt, mai zdravăn, tuns chilug, dar tot „țăran", ba chiar mai rău decît înainte. Era însoțit de încă vreo doi, colegii lui „de la unitate", și se hăhăiau toți trei în fața ușii mele. Făcea armata în București, iar singura adresă pe care o știa aici era a mea. În plus, era vorba de o fată din București și venise cu ceilalți ca să se laude. A fost surprins să vadă în ce persoană „emancipată" mă transformasem între timp. Prietenul meu de atunci avea plete pînă la fund. O prietenă dansa cu abajurul unei veioze în cap. În sufragerie, vreo trei vedeau filme de Kusturica. În dormitor, alții ascultau punk. I-am primit pe cei trei recruți în bucătărie, unde și-au pasat de la unul la altul palinca pe care o aveau la purtător. După care cred că au plecat.

Însă băiatul din Bihor a continuat după aceea să mă sune cu înverșunare. De la Unitate. Poate se plictisea, poate încerca să-și demonstreze lui însuși ceva, sau poate celor doi cu care se hăhăise pe palierul blocului. Doar că în tonul lui de la telefon lipsea ceva, lipsea acel bun-simț al țăranului, acea inocență din scrisorile lui. Băiatul venise în București, era deja șmecher, se pervertise.

SECVENŢE DE CRĂCIUN URBAN

Iaromira POPOVICI

Magia tarabelor

Mă plimb, agale, prin oraş, căutînd, cu orice preţ, atmosferă de Crăciun. În faţa magazinului Corelli, din zona Amzei, cu decoraţiuni de Crăciun, un domn bătrîn vinde morcovi şi ţelină. Vitrina e feerică, ca-n filme, iar masa lui e minusculă şi cenuşie.

În magazinul aprovizionat din plin, puhoi de oameni. În special doamne. Cumpără pentru alţii, dar le-ar plăcea să le ofere şi lor, cineva, cîte ceva din minunăţiile magazinului, aud de prin conversaţii. Buticul abundă în chestii de ceramică, mici şi mari, unele simpatice, chiar frumoase, altele inevitabil kitsch. Doi urşi îmbrăcaţi de iarnă ţin în labe nişte platouri transparente, de pildă. Se găsesc, însă, cutii muzicale miniaturale fermecătoare, căni şi farfurii fix în „spiritul Crăciunului“, inimi mari şi mici de pus în pom, îngeri albi de ceramică adăstînd pe globuri, Moşi Crăciun şi Crăciuniţe în stilul păpuşilor clasice şi, nu în ultimul rînd, brazi artificiali meşteşugit împodobiţi.

La tîrgul de Crăciun din Cişmigiu, tarabele stau reglementar aliniate, pe fundalul cîntecului „So this is Christmas“ şi pe miros de castane, amestecate cu cîrnaţi, hamsii, plăcinte şi vin fiert. La una dintre primele dughene de la intrare, o domnişoară cu alură intelectuală vinde genţi şi animale de stofă. Genţile sînt neaşteptate, iar animalele sînt chiar ce mi-aş dori să primesc de Ajun. Domnişoara, aflăm chiar de le ea, face parte din asociaţia „Făuritorii de frumos“: „Încerc să adun mai mulţi creatori laolaltă şi să ne exprimăm. Genţile mele sînt universale şi universal-valabile. Sînt pictate, acestea de aici, pe materiale mai groase – inuri – de sezon. Îmi place Africa, mă interesează temele etnice. Nu am fost acolo, dar îmi place căldura lucrurilor de acolo. Roşul suav al unui apus de soare merge şi de Crăciun. Genţile costă între 40 şi 80 de lei.

Păpuşile le face un coleg, care e şi croitor. Păstrează aceleaşi teme – elefanţii, de pildă, care sînt nelipsiţi. De Crăciun le-a făcut urechi de mătase... A mai creat nişte reni special pentru Crăciun, care au şi o eşarfă... Preţurile noastre sînt un pic mai mari, 40 de lei animalul. Nu ne permitem să punem preţul corect, real...

Avem şi produse făcute cu tehnica şerveţelului, care are succes, deşi e mai puţin imaginativă. Produsele mai ieftine şi cu mai puţină imaginaţie se pare că au mai mult succes...

Eu am terminat facultatea de psihologie şi m-am reprofilat. Mulţi vor să-şi schimbe meseria şi să facă ceva mai liber. E o muncă interesantă, cunosc o grămadă de oameni, îmi place schimbul acesta de zîmbete cu ei...“

Tot jucării, tricotate de astă dată, vinde – pe lîngă icoane pe sticlă şi cutii din lemn – şi Daniela Moldoveanu din Moreni, Dîmboviţa: „Am început jucăriile pentru că întotdeauna erau numai din cele chinezeşti, cu care copiii se loveau. Şi am zis să fac păpuşile noastre tradiţionale, din cîrpă sau tricotate. Am început să tricotez pe principiul mănuşei – şi au ieşit marionete. Eu le asamblez de la A la Z. Modelele le iau din imaginaţie. În general m-am axat pe fetiţe, băieţi şi pe animale: iepuraşi, pinguini, pisici... Le fac din lînă, şi-n cap le pun vatelină. Ştiu de mult să tricotez, făceam înainte fuste, ciorapi, pulovere. Îl facem şi pe Moş Crăciun, avem şi Crăciuniţe. Au căutare, e 25 de lei una. Restul produselor sînt făcute de soţul meu, în principal, icoanele şi cutiuţele din lemn. Sîntem artişti populari. În Moreni, viaţa e mai liniştită, am mai rămas noi, pensionarii, tineretul a cam plecat. Dacă eşti pensionar şi stai numai în casă, te plafonezi. Aşa e altceva, mai ales dacă vezi că le place copiilor. La început, le făceam şi pur şi simplu ca să le dăruiesc...“

Miros de castane, amestecate cu cîrnaţi, hamsii, plăcinte şi vin fiert.

Mai încolo, o doamnă cu broboadă vinde obiecte din lemn. Sînt simple, albe, rotunde, utilitare, fără pretenţii: „Avem produse tradiţionale din lemn de esenţă moale – tei: scăunele, măsuţe, tăviţe de servit, platouri de mămăliguţă, linguriţe. Linguri cu chip – de luat grăsimea cînd faceţi o prăjeală de carne, ceva. Cel mai bine s-au vîndut scăunelele pentru copii, la 20 de lei, şi tăviţele de servit, la 25 pînă la 30 lei. Sîntem de pe lîngă Rîmnicu Vîlcea. Venim special pentru Crăciun. Cum se fac? Lemnul se lucrează verde şi se usucă natural. Lucrarea brută o face soţul...“

Şirul „principal“ e cu tarabe pline de mîncare. Firma „Din cămările naturii“ e prima care-ţi iese în cale, cu murăturile şi afumăturile ei: „Sîntem din Slobozia, judeţul Argeş. Am vrut să ieşim cu produse naturale sută la sută. Sîntem o asociaţie de familie, noi facem tot. Totul e făcut în curte. De pildă, legumele: lucrate de noi, de la plantat pînă la ambalat. Gogoşari, conopidă, gogonele, castraveţi, ardei capia... Megem pe reţete tradiţionale, şi în saramură, şi în oţet. Scriem ce conţin, nu dăm gramajul, ăla-i secretul nostru. De la 10 lei pînă la 30 de lei cele de 5 kg. Mai avem produse din carne de porc: şorici, cîrnaţi, costiţă, din porcii crescuţi pe lîngă gospodărie. Am avut în jur de 28 de porci şi i-am prelucrat. Avem şi vaci. Afacerea familiei e pornită de doi ani, dar anul ăsta abia a mers. Lumea vrea ca afumăturile să fie altfel, ale noastre sînt doar uscate şi afumate cu fum de fag, fără condimente şi fără baiţuri.“

Domnul, jovial, cu hamsii, dă o notă, suprarealistă, de plajă teleportată, întregii poveşti: „Da, hamsii, de ce vă miraţi? În fiecare week-end e dezlegare la peşte, şi acum e joi. Aşa că am venit cu hamsie, de la mare din Constanţa. Au mers bine, sîmbăta şi duminica. Ca şi plăcinta dobrogeană. Este un aluat de ţară, fără conservanţi, pe vatră. Avem şi cu ciocolată... de casă. Exact ce se vinde vara pe litoral. Mai avem şi hot dog-ul ţărănesc. Punem în baghetă cîrnaţi de casă. 4 lei suta de grame, un hot dog 5 lei, hamsia 5 lei..“.

Ieşind din „magia“ tarabelor şi din parc, trec printr-o staţie de autobuz: o bătrînică vinde chestii tricoate, printre care mulţi botoşei. „Cum i-aţi făcut pe ăştia?“ o întreabă cineva. „Nu ştiu, mamă, a luat modelul de pe Internet nepoata mea...“

Mălina AMORTOAIE

Cinci chestiuni elementare de sărbători

„Un *Merry-Toffee-Nutmas-Eggnog-Cappuccino Grande* vă rog!“

„Cu scorţişoară, cu merişoare, cu turtă dulce sau panettone?“

Îmi iau cafeaua şi îmi caut un loc în cafeneaua aglomerată din mall, dar, evident, nu găsesc. Mă sună I. Să-mi zică că întîrzie, că stă afară să fumeze o ţigară că e nervoasă. Îmi iau cafeaua şi fac slalom prin mulţimea de oameni de la parter şi, în cele din urmă, mă văd cu ea. Termină ţigara şi se chinuie să îşi mai aprindă încă una, trage o înjurătură, vîntul îi tot stinge flama brichetei pe care scrie „O ard la foc continuu“. O întreb ce-a păţit. „Sînt proastă. Iară m-am împăcat cu el.“

Chestiunea numărul 1: împăcările

Mă prefac surprinsă. Dar nu e o surpriză, împăcările sînt parte a ritualului de dinainte de sărbători. Cumperi brad, decorezi casa şi devii brusc un om mai bun, mai iertător: e momentul în care inima ta plină de căldură şi voioşie poate să facă un act curajos. Aşa că te împaci cu fostul ori fosta. La vîrsta critică a adolescenţei, unii sînt de părere că iubitul sau iubita sînt un *must-have*. În lipsa „Jumătăţii“, sărbătorile tale sînt sortite eşecului: n-ai cui să îi iei cadou special, dacă ai bani, nu ai cu cine să te pupi sub vîsc, îţi asumi eticheta de *forever alone* şi rişti chiar să fii exclus din ieşirile unor prieteni de-ai tăi, care sînt cuplaţi. Ba mai mult, cînd auzi „Last Christmas“, cîntată la toate radiourile, eşti expus unei periculoase depresii de sezon, din cauza gîndului constant la iubirile de mult apuse. Rişti să petreci seara de Ajun pe profilul de Facebook al fostei iubiri, în timp ce lăcrimezi ascultînd melodia sus-menţionată şi dînd-o cît se poate de tare ca să n-o auzi pe maică-ta că are nevoie de ajutor în bucătărie.

„L-a bătut C. pe A. şi nu mai merge A. la munte de Revelion cu noi.“

Chestiunea numărul 2: cheta de Revelion şi bătaia colegului care a strîns banii şi şi-a luat comision

Pînă la urmă I. se înveseleşte cînd primeşte pe Whatsapp un mesaj. Aruncă mucul de ţigară şi începe să rîdă. „L-a bătut C. pe A. şi nu mai merge A. la munte de Revelion cu noi.“ O întreb care e faza şi-mi explică: A. s-a ocupat de cazare şi le-a cerut în plus tuturor cîte 20 de lei pe noapte. Socoteala din tîrg însă nu se potriveşte mereu cu cea de acasă.

Chestiunea numărul 3: cadourile de *Secret Santa*

Intrăm în mall şi noi, şi, bine-dispusă de episodul anterior, I. îşi aminteşte de ce ne-am întîlnit.

În fiecare an, se poartă ca adolescenţii entuziasmaţi de venirea Crăciunului să îşi scrie numele pe nişte bileţele pe care le aruncă într-o căciulă, şi, în cercul de prieteni ori de colegi, să extragă pe furiş bileţelul cu persoana pentru care vor urma să fie „Secret Santa“. O întreb cui îi ia cadou şi îmi zice că unei colege pe care nu o suportă, că tipa se plînge toată ziua că e grasă cînd, de fapt, nu e. Eu mă opresc să îi iau un flecuşteţ inutil unei alte colege (pînă la urmă îi iau un ceainic), apoi ne îndreptăm spre supermarket ca I. să ia cadou de Secret Santa un bax de batoane de slăbit.

Chestiunea numărul 4: cadourile pentru El/Ea şi posibile consecinţe

Dacă cadoul de Secret Santa nu reprezintă un mare stres, provocarea cea mai mare apare cînd vine vorba despre persoana iubită. E într-adevăr o adevărată dramă în cazul adolescenţilor îndrăgostiţi, cînd aceştia nu găsesc cadoul potrivit pentru „Jumătatea“ lor. Ce e de făcut cînd banii din buzunar nu se pot transforma într-un cadou okay? Un fenomen tipic este dat de valul de despărţiri de Crăciun. Motive se găsesc multe, dar de regulă, în această perioadă, cadoul rămas în vitrina magazinului e cam singurul. În general, oamenii se cuplează înapoi după vreo două zile, că doar şi-au luat cameră la munte împreună de Revelion şi nu vor să îşi piardă banii, că e greu să faci mutări, mai ales cînd e gaşca mare.

Chestiunea numărul 5: momentul cadourile pentru părinţi şi/sau bunici

Ne facem o parte din cumpărături. Procesul e obositor şi destul de periculos. În unele magazine nici nu ai pe unde să calci, şi în supermarket, la raionul de patiserie, am văzut o coadă de vreo 10-15 oameni aşteptînd cozonaci calzi. Desigur, şi asta face parte din farmecul sărbătorilor. Ne trece pe la nas un miros de friptură, ajungînd prin aripa magazinului cu restaurante. Cizmele cu toc devin şi mai incomode şi gîndul la tenişi şi la aerul respirabil de afară prelungesc agonia. Intrăm într-un magazin de haine „pentru mame“ şi o întreb pe I. dacă le ia ceva alor ei. Îmi zice că ai ei ar trebui să fie mulţumiţi că au un copil aşa frumos şi deştept şi că e absurd să mai aibă nevoie şi de un alt cadou.

***Mălina Amortoaie** are 18 ani şi e elevă la Colegiul Naţional „Sf. Sava“.*

Anca ŞERBĂNUŢĂ

Pe spinarea pămîntului, cu chitara şi Kalaşnikov-ul

Fac parte din publicul global al formaţiei sahariene Tinariwen. Mă intrigă muzica lor uscată, răguşită, parcă plină de nisip, dar şi destul de relaxată ca să te ducă cu gîndul la un soi de reggae preistoric. Vreau să aflu mai multe despre „matricea stilistică" a sunetului Tinariwen şi iată că am ocazia să cunosc cîţiva tuaregi plecaţi nu de mult din matrice – ghizi ai unei scurte hoinăreli pe la marginea unei istorii foarte lungi, cu dogoare, muzică şi nu puţin război.

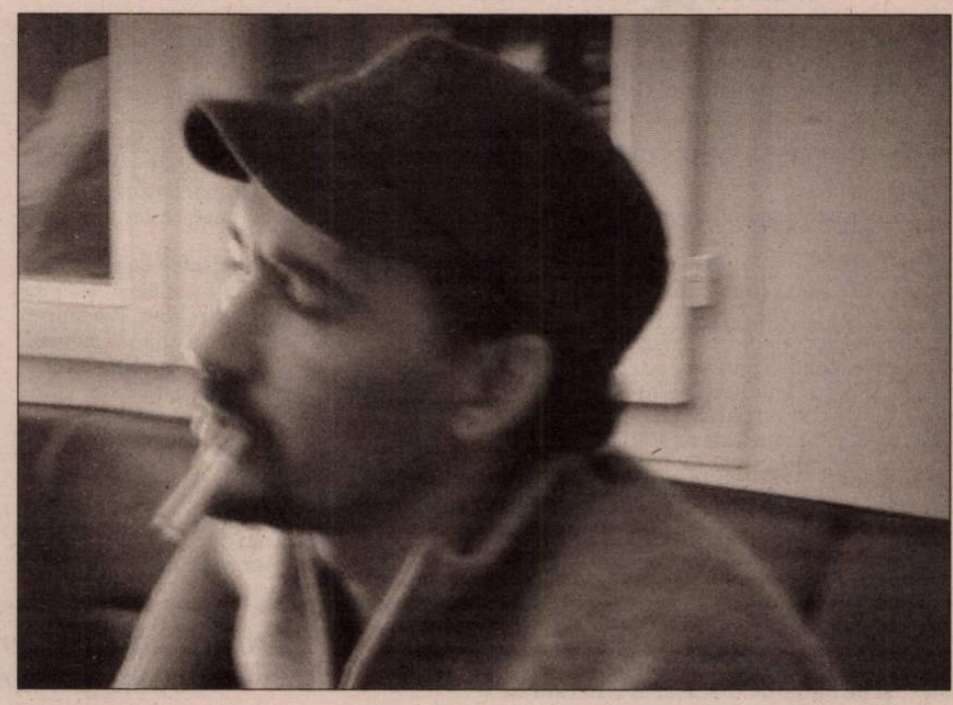

Omar, tuaregul

La o masă în umbra bisericii din Parvis de St. Gilles, în faţa unui pahar de bere belgiană, Omar aşteaptă doi prieteni. Unii oameni au talent la a aştepta, se instalează pur şi simplu în timp şi îl lasă să treacă, fără să se plictisească. Omar stă liniştit, nu se mişcă prea mult şi niciodată brusc. Ştie să îşi conserve energia. Poartă o şapcă kaki şi haine în culori greu de definit, culorile drumurilor lungi şi ale după-amiezelor cu arşiţă. Îmi amintesc prima oară cînd l-am văzut, acum cîţiva ani. Mă lăudam pe atunci cu un simţ destul de ascuţit al fizionomiilor, dar pe a lui nu reuşeam deloc să o potrivesc pe hartă. Nu era asiatic, nu părea din Orientul Mijlociu, dar parcă era totuşi şi asiatic, şi semit, parcă şi african. Amerindian? Avea cîte ceva din toate: piele smeadă, pomeţi bombaţi, obraji prelungi, faraonici, păr creţ, nas arcuit, ochi îngusti. Şi ceva în privirea lui foarte liniştită îmi amintea de începutul poveştii lui Iosif cel biblic, aşa cum o povesteşte Thomas Mann: adînc e puţul trecutului; n-ar trebui să spunem că e insondabil? Cînd te uiţi în ochii lui Omar e ca şi cum ai privi în acea fîntînă adîncă; aproape că te ia cu ameţeală. Am aflat că era tuareg. Pe atunci, în 2008, la Bruxelles erau între cinci şi şapte tuaregi, cu toţii refugiaţi politici de pe teritoriul a două state africane, Niger şi Mali, cu care triburile tuarege sînt în conflict mocnit şi pe alocuri incendiar, încă din anii '60. Ca toată lumea, ştiam că tuareg e o maşină de teren, cu nume colonial-romantic, legat de un fel de beduini înfăşuraţi cu totul în turbane ca în nişte gogoşi de mătase, de sub care mai scot cîte o puşcă dacă e cazul, sau cîte un pahar de ceai fierbinte, seara, la foc, în deşert. Mai auzisem din cînd în cînd, ca un duduit surd de foarte departe, ecourile rebeliunii tuaregilor din Sahara, dar nu ştiam nimic despre cauza lor. Cîteodată, războiul aduce în actualitate colţuri uitate ale pămîntului şi, pentru o vreme, toată lumea îşi face o părere despre ce se petrece pe acolo. În 2013 şi 2014, separatiştii tuaregi din Mali au căpătat profil public, dar de la distanţă nu prea se înţelegea nimic. Cine sînt? Ce vor? Mai precis, ce e de vrut acolo, în nisipurile aride? Ca să înţelegi conflictul din 2013, trebuie să ştii ce s-a petrecut în 2007, dar ca să înţelegi ce a fost atunci, trebuie să afli cîte ceva despre rebeliunea din 1992-1995, numai că nu poţi pătrunde conflictul acela dacă nu ştii ce s-a petrecut în anii '60, şi pentru asta trebuie să ai ceva noţiuni despre prima revoltă tuareg anticolonială din 1916. În sfîrşit, dacă îţi pui întrebarea pînă la capăt, ajungi inevitabil la organizarea nomadismului tuareg.

Puţină istorie

Teritoriile revendicate istoric de triburile tuarege se suprapun peste bucăţi din statele postcoloniale Niger, Mali şi Algeria, mai puţin Libia şi Burkina Faso. Însă nemulţumirea tuaregilor e mai veche şi cu rădăcini în mişcările anticoloniale din Sahara, la începutul secolului XX. Pe atunci, tulburările antiimperialiste din lumea musulmană se sprijineau pe spiritualitatea sufi şi deplîngeau declinul gîndirii islamice, lucru care, trebuie să o spunem, le dădea un anumit titlu de noblete faţă de jihadiştii de azi. Kaocen ag Keddah, şeful revoltei tuarege din 1916, făcea parte din ordinul sufi Sanussiya, fondat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de un trib arab, în Libia. Aceşti Senussi erau îndîrjiţi împotriva stăpînirii imperiale, indiferent de confesiune, întîi a otomanilor în Libia, apoi a francezilor şi englezilor care înaintau prin Sahara către Nordul şi Estul Africii, jinduind după teritoriile obositului Imperiu Otoman. Populaţiile greu de stăpînit din Sahara, printre care şi tuaregii, preluau uşor sufismul militant de tip Senussi, nu foarte diferit în fond de felul în care s-a răspîndit naţionalismul romantic în Europa în jurul Primăverii popoarelor de la 1848. Kaocen se alătură, în 1914, altor Senussi care declară jihad francezilor şi, în 1916, cu cîteva zeci de puşti şi un tun recuperat de la italienii din Libia, aduce pagube serioase garnizoanei franceze din oraşul Agadez, în mijlocul munţilor Air, din Nigerul de azi. Represiunea a venit după cîteva luni şi a fost cruntă. Cînd vreun european se înfioară la atrocităţile comise de trupele maliene împotriva insurgenţilor din ultimii doi ani (şi invers), i se poate reaminti că primele „execuţii barbare şi expeditive" au fost puse la cale de francezi în 1917, în represiunea exemplară a răzmeriţei lui Kaocen. Victimele au fost în general şefii spirituali, numiţi *marabu,* adesea arşi de vii, căci stăpînirea franceză avea alergie la revendicări, dar mai ales la cele sprijinite de altă ideologie decît cea a progresului civilizator. Revendicările tuaregilor aveau un caracter mai degrabă economic: francezii interziseseră comerţul cu sclavi – una dintre principalele activităţi ale tuaregilor –, taxau din greu populaţia şi confiscau avuţia lor cea mai de preţ, cămilele, pentru a le folosi în expediţii. În secolul al XIX-lea, coloniştii otomani, francezi şi italieni au decimat sistematic elita militară şi spirituală a tuaregilor şi i-au supus unui control sever.

Nomazii tuaregi nu sînt de tip „rătăcitor", ca romii sau vechii evrei, şi nu îi atrag depărtările necunoscute.

Omar aprinde o ţigară. O vreme a lucrat pentru un serviciu bruxellez de asistenţă socială, unde treaba lui era să petreacă timp cu bătrînii singuri dintr-un cartier bogat al oraşului, căci aceea se nimerise să fie circumscripţia lui. Bătrînii erau mulţumiţi. Omar nu vorbeşte tare sau mai mult decît trebuie, nu face mişcări repezite şi prezenţa lui e liniştitoare. Să trăieşti singur în vile cu saloane spaţioase, la zeci de metri depărtare de cel mai apropiat vecin, cu telefonul la trei camere distanţă, poate fi îngrijorător pentru suburbanii foarte înaintaţi în vîrstă. Omar era plătit să le asigure apropierea de celălalt, cu discreţie, fără asperităţi.

Cîteva noţiuni arhaice

Cum înţeleg tuaregii apropierea? Pentru a putea supravieţui ca un corp social nomad în condiţii complicate, printre o sumedenie de alte populaţii mai mult sau mai puţin duşmane, tuaregii s-au sprijinit pe cîteva noţiuni arhaice, testate de trecerea timpului: *tamurt,* care defineşte o colectivitate bazată pe afinităţi culturale – limbă, cod al onoarei războinice sau mituri fondatoare. *Tamurt* are o dimensiune temporală importantă şi poate fi o categorie vastă. Tuaregii cred, de exemplu, că urmaşii lui Noe, şi anume ei, arabii, etiopienii, populaţia Peul, egiptenii şi evreii formau în timpuri străvechi un mare *tamurt*. Este, deci, o familie de limbi şi seminţii, nu foarte diferită de genealogiile lingviştilor şi geneticienilor de azi, dovadă că memoria tulbure a popoarelor se înşală rar. La o scară mai mică, *temust* circumscrie o comunitate cu identitate mai limpede şi care se organizează administrativ şi politic într-un anumit fel. Astfel, tuaregii vorbesc propria limbă *(tamasheq),* pe care o scriu cu un alfabet specific *(tifinagh* – ce le mai place sunetul *t),* şi sînt organizaţi într-o confederaţie de cinci alianţe tribale, fiecare cu teritoriul ei, a căror sumă dă *akal,* adică ţara, pe care ei o numesc Azawad. Formează, deci, un *temust*.

De cîteva mii de ani, tuaregii practică nomadismul pastoral numai pe teritoriile definite tradiţional ca aparţinînd acestei *akal*. Cînd administraţia colonială – şi pe urmă noile state-naţiune (vorba vine) – au impus alte tăieturi administrative, tuaregii au intrat într-un mod de crispare continuă. Limba lor depune mărturie: au preferat să numească sistemul educaţional şi juridic cu cuvinte franceze sau arabe *(lalwa,* după *la loi* – legea, *lékol,* după *l'école* – şcoala, sau *sharia, elqanun,* cuvinte arabe), deşi există echivalente în *tamasheq*. A aduce pe cineva în sistemul formal de justiţie se spune *aghatas,* ceea ce înseamnă „a tăia", „a sacrifica", spre deosebire de *ighre,* „a chema", termen care se foloseşte pentru sistemul de justiţie tradiţional, care tinde nu atît să tranşeze, cît să concilieze. Ca de obicei în societăţile premoderne, justiţia nu e oarbă, ci, dimpotrivă, foarte atentă la numeroasele subtilităţi ale fiecărei speţe, căci e vorba de oameni care trebuie să trăiască împreună, şi după ce se împarte dreptatea. Da, mai mult, dubla terminologie indică lipsa de încredere a populaţiei nomade faţă de structurile străine culturii lor şi care tind să le limiteze mişcarea.

Animozităţi şi conflicte

Nomazii tuaregi nu sînt de tip „rătăcitor", ca romii sau vechii evrei, şi nu îi atrag depărtările necunoscute. Mişcarea lor seamănă mai degrabă cu transhumanţa oierilor balcanici şi europeni. Pentru astfel de comunităţi, dreptul cutumiar legat de teritoriu diferă sensibil de cel dezvoltat de-a lungul timpului de societăţile sedentar-agrare pe care le moştenim noi, cei moderni – cum demonstrează etnograful Hélène Claudot-Hawad într-un articol despre inadecvarea tuaregilor la concepţia juridică de teritoriu a statului modern. Păstorul e într-un raport mai blînd cu pămîntul, nu îl stoarce şi nu îl exploatează, şi din cauza asta teritoriile revendicate de el sînt văzute ca tăpşane sterpe, nemuncite. Valorizarea pămîntului prin muncă stă la baza dreptului de proprietate în societăţile agrare şi a justificat adesea confiscarea pămînturilor „virgine" ale păstorilor şi ale vînător-culegătorilor, în vederea exploatării. Administraţia colonială franceză a expropriat nomazii pe baza acestei legi nescrise a conflictului veşnic între nomazi şi sedentari dezvoltaţi în birocraţii complexe, iar statele africane care i-au urmat au continuat politicile de deteritorializare a tuaregilor.

Astfel că, în 1962, aceşti Abeli ai deşertului organizează o rebeliune împotriva guvernului malian, doi ani după declararea independenţei statului. Jocurile geopolitice nu ţinuseră cont de teritoriile lor pastorale şi foştii stăpîni coloniali transferaseră drepturile asupra lor unui guvern format din etnii neprietene. Roata istoriei se întorsese. De-a lungul a sute de ani, tuaregii războinici au fost spaima populaţiilor mai blajine din sudul Saharei, unde descindeau în raiduri, ca tătarii, şi luau sclavi.

Relaţiile între populaţii sînt complexe şi raportul războinici dominatori/victime paşnice nu e singurul care s-a stabilit la graniţa tectonică între rase care trece prin Sahara. Schimburile comerciale sînt cel puţin la fel de vechi, iar în ultimele secole, islamul, adoptat treptat şi adesea adaptat la credinţe mai vechi, a creat noi raporturi de forţe. Cu toate astea, dominaţia brutală a nomazilor semiţi nu s-a şters din memoria africanilor subsaharieni, în special a etniilor Songhay şi Hausa. Tocmai aceste etnii au ajuns să compună majoritatea funcţionarilor în primul guvern malian, şi ocazia de a îi asupri pe tuaregii nomazi din nordul ţării s-a prezentat fără întîrziere. O parte din triburile tuarege se văd alipite statului malian în 1960 şi, curînd, se răzvrătesc împotriva tratamentului aspru la care îi supune noua stăpînire.

Urmează masacre foarte puţin moderne şi animozităţile strămoşeşti se trezesc. Mii de refugiaţi se mută în Algeria şi Libia, cu consecinţe ciudate. Aceşti refugiaţi, care adaugă un nomadism mai pîrlit ciclurilor de deplasare tradiţionale şi care devin astfel nişte dezrădăcinaţi la puterea a doua, vor constitui baza mişcărilor *teshumara*.

Moussa

Dar primul prieten se apropie de masa lui Omar. E tot un tuareg, şi parcă seamănă, dar e dintr-o altă rasă. E mai degrabă african subsaharian, cu pielea mai neagră, creţurile părului mai strînse şi picioarele mai lungi. Moussa şi Omar fac parte din triburi diferite, cu istorii împletite. Tuaregii sînt unul dintre puţinele popoare vechi în care identitatea comună trece peste frontierele rasei. În termenii lor, Moussa nu aparţine aceluiaşi *tamurt*, dar se integrează în *temust*-ul tuareg. E îmbrăcat în pînze albastre tradiţionale şi poartă turban, cu un fald liber sub bărbie, care poate oricînd să treacă peste nas şi gură şi să îi lase la vedere doar ochii, ca în fantasmele noastre sahariene cele mai vechi, pe care Moussa le exploatează cu meşteşug. Meşteşugul e viaţa lui. În adolescenţă a învăţat să mînuiască argintul şi instrumentele de precizie, cu care se fac bijuteriile, şi să varieze la nesfîrşit pe temele grafice simple şi foarte vechi ale artei decorative berbere. Acum îşi vinde bijuteriile, pe bani frumuşei, magazinelor de tradiţie New Age din oraş, locşoare strîmte, burduşite cu obiecte etno şi mirosind încă de afară a patchouli. Aşezat la masă, Moussa se ocupă pe îndelete cu tăcerea. În momentul ăsta, foarte puţine lucruri merită efortul de a fi spuse.

Orfevreria e moştenirea lui Moussa. Îşi gospodăreşte singur comerţul, nu îl trage nimeni pe sfoară. Nimeni nu ştie dacă plăteşte taxe undeva sau cîţi bani are, nimeni nu îl vede vreodată îmbrăcat altfel decît în *alasho* albastru. Toată lumea l-a văzut pe undeva, pe la tîrguri şi concerte, dar puţini pot spune că au stat de vorbă cu el. Instinctiv, Moussa s-a transformat într-un exponat de muzeu pe picioare, povestind pe mutează, prin ţesături, culori, bijuterii şi puţinul care se vede din corpul lui – o pagină din istoria Saharei.

Teshumara

Ce înseamnă *teshumara?* Cuvîntul vine din franţuzescul *chomeur* (şomer). Poetul tuareg Hawad defineşte *teshumara* ca „o stare de spirit, un mod de viaţă, un curent ideologic, o viziune politică." Pe scurt, o cultură care a prins cheag în mediul celor trei valuri de refugiaţi ai conflictelor născute din puţul trecutului şi din secetă: 1963 – în Mali, 1973 – în Mali şi Niger, şi 1984 – mai ales în Niger. Înainte de a deconstrui această frumoasă noţiune, să introducem în scenă un personaj expresiv: Muammar Gaddafi. În anii '70, Gaddafi avea o cu totul altă statură internaţională decît spre sfîrşitul vieţii. Promotor al naţionalismului arab împletit cu o formă de socialism, colonelul era foarte prezent în trama Războiului Rece, enervînd cu metodă blocul occidental. Dar, în urma Războiului de Yom Kippur, la care Libia contribuise militar şi cu bani, Gaddafi s-a declarat nemulţumit de prestaţia Egiptului, care nu mai reuşea, din 1970 (de la moartea lui Gamal Nasser), să se ridice la exigenţele şefului libian. În 1977, un război izbucneşte la frontiera Libiei cu Egiptul, bătînd ultimul cui în sicriul iubirii dintre Gaddafi şi arabismul nasserian. Colonelul avea nevoie de o nouă bază identitară pentru ambiţiile lui geopolitice redirijate dinspre Orientul Mijlociu spre Africa, aşa că s-a întors către berberi şi şi-a amintit că era el însuşi berber. În 1979, pronunţă un discurs prin care declară armata libiană deschisă tuaregilor fugari dinspre sud, promiţîndu-le naturalizare în Libia, în numele unei identităţi comune. Astfel începe saga mercenarilor tuaregi în armata libiană, cu desfăşurare pînă azi.

Omar, originar din Air, în Niger, a fost şi el ofiţer în armata libiană. O fotografie pe Facebook îl arată cu beretă şi în uniformă într-o culoare fără nume, care nu poate decît să-ţi priască în deşert. Se pare că stilul de atunci îi convine şi azi. Omar se consideră el însuşi *ishumar*, adică membru al mişcării *teshumara*. Urmarea iniţiativei politice a lui Gaddafi e unul dintre exemplele rare în care o anume poetică a cicloanelor istoriei marchează populaţiile. Călătorind de departe, din America Latină, imaginarul revoluţiei celor săraci, a marginalilor liberi de constrîngerile ideologiei burgheze a atins, prin intermediul structurilor militare ale lui Gaddafi, comunităţile de refugiaţi tuaregi, în căutare de altă patrie. Dar în loc să formeze soldăţei disciplinaţi interesaţi de tehnică şi manevre, s-a îmbinat cu vechea cultură a tuaregilor nomazi şi a creat fenomenul *teshumara*. Mulţi dintre militarii tocmiţi de armata libiană reveneau în zonele tuarege prost controlate de guvern, din Mali şi Niger, şi aduceau know-how de *guerrilla* şi arme pentru a organiza numeroasele facţiuni paramilitare ale frontului politic de revendicare a autonomiei vechiului teritoriu tuareg, Azawad. Însă, pe lîngă chestiunile strict militare, exportul pe jumătate intenţionat din Libia era o atitudine specifică revoluţiilor Sudului: cu părul lung şi ţigara (sau joint-ul) într-un colţ al gurii, cu Kalashnikov-ul pe un umăr şi chitara pe celălalt, rebelul tuareg se înrudea în spirit cu Sandino şi Che Guevara, cu Compay Segundo şi Peter Tosh. Astfel, cuvîntul „şomer" începe să îşi arate adevărata semnificaţie: pe de o parte, e un reproş adus foştilor colonizatori şi guvernelor postcoloniale care le-au continuat politicile, iar pe de alta, e un titlu de glorie. Cuvîntul spune „ne-aţi smuls din rînduiala noastră cu reforme teritoriale şi alte soiuri de opresiune, ne-aţi interzis ciclurile de transhumanţă şi ne-aţi luat cămilele, ne-aţi trimis în alte ţări să cerşim; din nomazi ne-aţi transformat în refugiaţi, din stăpîni de pămînturi ne-aţi transformat în şomeri. Şomeri nu există decît în birocraţii, unde autoritatea fără chip îţi dă de muncă sau te scapă din vedere. Iată, noi sîntem cei scăpaţi din vedere, cei asupra cărora puterea nu ajunge să se întindă, cei de la marginea Babilonului. *Fire burn!*

Cultura teshumara *are deschiderea globală a Jamaicăi anilor '60-'70.*

Anana şi Cei din deşert

Iată-l şi pe al doilea prieten. E la fel de negru ca Moussa, dar cu trăsături mai delicate şi mai copilăreşti. Poartă o pălărie tuflită nonşalant pe o parte, o cămaşă cadrilată, cu ochelari de soare la buzunar, şi jeanşi din cei mai *cool*. Cîteva *dreadlocks* discrete se ţesc la ceafă, de sub pălărie. Se aşază pe scaun cum se aşeza Keith Richards pe o canapea într-un studio de înregistrări. Anana e vocalistul şi chitaristul singurului grup de blues tuareg pe o rază de trei ţări. Kel Assouf – cei din deşert. Îi place să cînte mai mult decît să vorbească, dar dacă tot trebuie să vorbeşti, preferă, ca Moussa, să lase să se exprime stilul, hainele, poziţia corpului. Cel mai mult îi place să se găsească pe te miri unde cu vreun alt chitarist şi eventual nişte *djembe*, şi să petreacă o seară întreagă într-un fel de *jam* punctat numai de cîte o gură de bere sau un scrîşnit de brichetă. Anana cînta muzică *teshumara* şi nu ştie/nu vrea să încerce altceva. Dincolo de ţinuta lui clasică de inspiraţie rock'n'roll, rămîne un muzician tradiţional, care ştie să nu epuizeze arta tînguirii sahariene şi cele cîteva acorduri ale bluesului.

Şi nu e doar atît. Cultura *teshumara* are deschiderea globală a Jamaicăi anilor '60-'70, deşi cu o distribuţie mult mai slabă, din cauza imigraţiei aproape inexistente a tuaregilor în Occident. Formaţia Tinariwen are, de cîteva decenii, un succes nebun pe la festivalurile internaţionale, nu în ultimul rînd datorat figurii biblic-revoluţionare a lui Ibrahim ag Alhabib, vocalist *charismatic* şi celebru ishumar. Muzica tuareg acţionează rapid: se prinde ca un cîrlig de mintea ta şi nu îi mai dă drumul. Cu o structură strîns repetitivă, sunetul te invită să te mişti, dar şi să intri într-o uşoară transă, să participi la evocarea întinderilor care l-au inspirat. Aşa este. Bluesul nu e al tuaregilor, nici măcar al Africii. Bluesul e al deşertului. Ca în orice poveste de dragoste. Anana şi „ai deşertului" au crescut la umbra Tinariwen, o a doua generaţie *teshumara*, mai altermondialistă, mai atentă la vînturile momentului, dar rotindu-se mereu în jurul marii teme a identităţii tuarege.

Aghali

Un prieten bonus, neaşteptat, dă colţul de după biserică. E tînăr, are numai 23 de ani, şi îl cheamă Aghali, ca pe şeful Mişcării Populare a Azawadului, în anii '90. Anii în care s-a născut Aghali, copil al rebeliunii, crescut prin tabere de antrenament încă de cînd era mai scund decît un Kalashnikov. Cum spuneam, seceta din 1984 a împins grupuri masive în exil în Libia şi a deschis astfel căile de propagare a berberismului gaddafian (care învăluia o intenţie destul de precisă de a destabiliza ţările din sudul Libiei şi de a îşi insinua influenţa în dauna intereselor franceze) şi a armelor la fel de libiene. În 1990 încep noi conflicte în Niger şi Mali, revendicînd autonomia teritoriului Azawad. Literal, Azawad înseamnă „tipsie", o întindere cu marginile ridicate, un spaţiu bine determinat. Şi care conţine belşug – din 1971, societatea franceză Areva exploatează cu redevenţe minime uraniul din tipsia tuareg, oficial teritoriu al statului nigerian. Areva e acuzată de neocolonialism: are monopol asupra zăcămintelor şi le exploatează cu foarte puţine scrupule faţă de mediu şi de populaţiile băştinaşe, manevrînd pîrghiile groase din guvernul nigerian astfel încît să plătească puţin şi să scormonească mult. Lucrurile s-au complicat, şi pentru că tuaregii s-au organizat politic şi paramilitar în grupuri multiple, cu nume imposibil de reţinut („Alianţa democratică de la 23 mai pentru schimbare"), grupuri care corespund, într-o anumită logică, celor cinci confederaţii tribale şi teritoriilor lor respective, dar care, pentru cei din afară, formează un fel de nebuloasă. Aghali a crescut, deci, într-o astfel de tabără de rebeli, care i-au fost tată, mamă, învăţător şi tovarăş de joacă. Sub lumina portocalie a răsăritului în deşert, Aghali şi alţi băieţi de diferite vîrste îşi începeau ziua cu instrucţia de dimineaţă, cu arma pe umăr, care în sandale, care desculţi, cu turbane de cîrpă legate în feluri inepuizabile, repetînd gestica militară de origine italiană, cu ordine răstite în arabă de către un fost căpitan în armata libiană, vorbitor de franceză cu accent malian. Aghali era încă mititel în 1995, cînd a fost încheiată o pace şubredă.

În 2007, o parte din tuaregi au declarat că guvernul nigerian nu respectase condiţiile convenite în acordurile din 1995 şi au început iar hărţuielile. Pentru toată suferinţa celor care nu cunosc pe nimeni ca să-i ajute să scape, vitregia războiului se dovedeşte o şansă pentru cîte unul mai norocos, care ajunge să fie refugiat politic în ţările confortabile şi răcoroase din Nord. Omar l-a ajutat pe Aghali să vină la Bruxelles, la un an după reînceperea conflictului, în 2008.

Un alt element s-a adăugat începînd din anii 2000-2003 problemei tuarege: islamismul militant. Lucrurile sînt mult prea încurcate ca să le descîlcim noi aici. Cert e că Iyad ag Ghali, lider al rebeliunii tuarege din anii '90, devine, în 2007, consilier consular al Maliului, în Arabia Saudită, iar astăzi apare în videoclipuri pe YouTube, în care revendică atentate kamikaze împotriva ţintelor occidentale în Africa de Nord, în contul temutei AQMI, Al-Qaeda în Magrebul islamic. Tuaregii din jurul mesei sînt trişti. Islamul lor a fost de la început moderat, sincretic, înclinat spre narcozele poetice ale sufismului. Bineînţeles că jihadismul de azi, greoi şi inflexibil, găseşte adepţi şi printre ei. Dar, cum spune proverbul african, un copac care cade face mai mult zgomot decît o pădure care creşte. Începînd din 2012, Ansar Dine, gruparea islamistă a lui Iyad ag Ghali, a devenit vedetă în presa occidentală, ceea ce îl supără pe Omar. Ansar Dine nu reprezintă tuaregii nicicum, nu ai să afli de la ei nimic despre Azawad, *teshumara* sau *tifinagh*.

Se face cam frig şi mă gîndesc să plec. Ce nu am înţeles încă despre tuaregi? Am impresia că ceva îmi scapă. Bineînţeles că îmi lipsesc multe date din povestea lor, dar, în mare, ar fi trebuit să îmi pot face o idee, să pot sugera ceva din miezul identităţii lor într-un *tweet*, să zicem. Să fie combinaţia lor relaxată de arhaism şi modernitate, în care ce e vechi rămîne firesc şi trăit, iar ce e nou se înscrie fără rupturi în poveste? Nu, e prea complicat. Mai bine încerc altceva, nu prin cuvinte, ci sub formă de imagine: departe, cam pînă unde bate privirea omului fără să se înşele, se mişcă ceva: nişte mogîldeţe înfăşurate în albastru sau în alb şi negru urcă încet o pantă moale, în cadenţa cosmică al cămilelor. De aici de unde sîntem ni se pare că merg exact pe linia orizontului, sau, cum spun ei, „pe spinarea pămîntului". Şi iar ajung la cuvinte. Căci mă întreb cum supravieţuieşte un popor atît de vechi, matusalemic faţă de noi, europenii, care sîntem destul de recenţi pe spinarea pămîntului. Cine ştie? Poate păstrînd cuvintele pentru cînd e absolut necesar şi trăind în restul timpului cu cîntecul şi linia trasă în nisip, care sînt aşa greu de epuizat. Am putea, deci, să întoarcem fraza de început, ca unul dintre criticii lui Thomas Mann: imens e orizontul istoriei care urmează. N-ar trebui să spunem că e insondabil?

Anca Şerbănuţă *a studiat antropologie la Universitatea Bucureşti şi la Universitatea Liberă din Bruxelles, şi relaţii internaţionale şi studii de conflict, la Universitatea din Kent; lucrează la ambasada şi misiunea Afganistanului la Bruxelles.*

Cu ochii-n 3,14

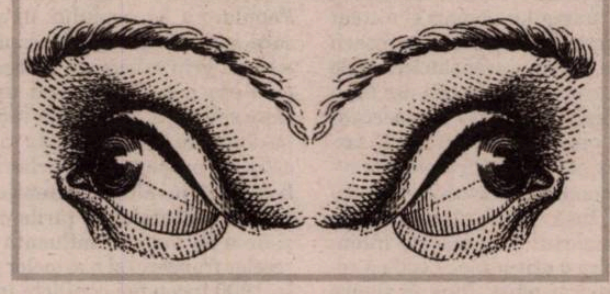

OARE O DEZBATERE DESPRE UN SINGUR CADRU (MAI RAPID, ÎN MOMENTUL RĂSĂRITULUI) ESTE EXCLUSIV EUFORICĂ?

■ Înspre Tîrgovişte, am trecut pe lîngă o fabrică de pîine care se numeşte „Arian“. Oare pîinea produsă aici este exclusiv albă? (**S. G.**)

■ La o dezbatere despre votul prin corespondenţă organizată de Institutul pentru Politici Publice, s-a discutat despre modelul american. Practic, americanii pot vota de oriunde din lume, prin cîteva formalităţi simple şi trimiţînd votul în plic (chiar şi înainte de data alegerilor, prin *early vote)*. Secretarul de stat în MAE Radu Podgorean a exprimat îndoieli cu privire la posibilitatea aplicării unui asemenea model în România. De exemplu, în comunităţile de români care lucrează în străinătate există un fel de „staroste“ care le poate zice celorlalţi: „Daţi buletinele de vot la mine, că le completez eu“. Sau se poate vinde votul, a mai exemplificat dl Podgorean: „Te duci la crîşmă şi întrebi: «Bă, cît e plicu' azi?»“. Mai e mult pînă departe. (**M. V.**)

■ La UPC, există mai nou un post care se numeşte Fireplace şi care difuzează non-stop un singur cadru cu un şemineu în care ard şi trosnesc nişte buşteni. Dacă stai şi te uiţi ca prostul, senzaţia e una destul de relaxantă, dar încă nu m-am prins care e ideea. Să încălzească sufletele celor care fac economie la energia termică? (**A. P.**)

■ Un studiu realizat de Bloomberg arată că România se numără printre ţările cu cel mai ridicat cost al benzinei din lume raportat la puterea de cumpărare. În clasamentul „suferinţei la pompă“, România ocupă locul 11; ca să cumpere un litru de benzină, românii cheltuiesc 5,82% din venitul mediu zilnic. Extrapolez: la cîte maşini se înghesuie zilnic pe străzile din Bucureşti înseamnă că a) e ieftină în raport cu veniturile sau b) românii sînt foarte productivi. Oricum ar fi, metroul e mai ieftin şi mai rapid – dar pentru asta n-aveam nevoie de vreun studiu aplicat. (**M. M.**)

■ Artistul vizual belgian Jean-Luc Moerman a pictat pentru producătorul italian de biciclete Cinelli o serie limitată de unsprezece modele folosind nenumărate nuanţe de culori tari inspirate de felul în care arată cerul şi marea în momentul răsăritului. Asta poate şi pentru că Cinelli încă nu produce nici hidro-, nici aerobiciclete. (**M. C.**)

■ Am auzit mai mulţi prieteni care spuneau că, atunci cînd sînt cu chef, se ţin departe de Facebook. Instinctul lor de supravieţuire virtuală se pare că funcţionează bine, din moment ce Yann LeCun, cercetător la Universitatea din New York şi responsabil de laboratorul Facebook-ului pentru cercetarea inteligenţei artificiale, e pe cale să dezvolte un sistem prin care utilizatorii băuţi nu vor mai putea posta fotografii cu ei în stare euforică. Şi asta pentru a le proteja utilizatorilor demnitatea virtuală. Ştiu, sună SF. Deci bun venit în viitor. (**A. M. S.**)

CEVA NOU ŞI GRAV DESPRE CINE ŞTIE CE BOMBOANE FINE (CU TOC ÎNALT) E DE BINE?

■ Ludovic Orban zice că e „un brand liberal“. Pe un site citesc ceva despre „brand-ul Radu Banciu“. Nici ideea de brand nu mai e ce-a fost. (**M. V.**)

■ Pe 12 februarie 1947, în Sikhote-Alin, Siberia de sud-est, s-a înregistrat cea mai devastatoare ploaie de meteoriţi de pînă acum, cu o masă totală estimată de 100 de tone. Au fost recuperaţi 9000 de meteoriţi, însumînd 28 de tone, cel mai greu dintre ei cîntărind 1745 de kilograme şi producînd un crater cu circumferinţa de 28 de metri. Un nou şi grav înţeles al sintagmelor „ploi abundente“ şi „precipitaţii bogate“. (**M. P.**)

■ Cum trăim în lumea marketingului, nu m-aş fi mirat ca numele prinţesei Sissi să fie asociat cu vreun parfum diafan sau cu cine ştie ce bomboane fine. Dar am văzut că numele prinţesei e asociat acum cu un salam. Aşa că mă gîndesc să aştept prăjitura cu frişcă şi fructe „Ivan cel Groaznic“, drujba pe benzină „Albă ca Zăpada“ sau, poate, nişte bikini „Amundsen“. (**A. M.**)

■ Designerul francez Christian Louboutin a produs recent o colecţie de lac pentru unghii ale cărei sticluţe sînt inspirate de celebrii săi pantofi cu toc înalt denumiţi Ballerina Ultima. Colecţia oferă treizeci de nuanţe de culori şi, nu ştiu de ce, mi se par insuficiente. (**M. C.**)

■ „Pistă pentru bicicliştii în construcţie“ (plăcuţă pe Calea Victoriei la intersecţia cu Calea Griviţei). E de bine că bicicliştii în faşă cîştigă teren, chiar şi în detrimentul virgulei. Dar e păcat. Radio Erevan. (**R. M.**)

RĂSPUNDE CINEVA (PRIN ŞANŢURI) PENTRU TOATE CELE PATRU FORME CARE COBOARĂ DINTR-UN LORENZO AGLOMERAT?

■ Ministerul Educaţiei a făcut a treia evaluare a manualelor digitale şi a publicat lista editurilor cîştigătoare. În zece zile se pot depune contestaţii, care vor fi analizate în douăzeci de zile, apoi învăţătoarele vor avea un interval de timp să-şi aleagă manualele, apoi se vor tipări şi se vor trimite în şcoli (probabil de Paşte, pe post de cadou de la Iepuraş). Răspunde cineva pentru toată harababura asta? Evident, nu. „Sistemul“ e de vină. (**M. V.**)

■ În mai multe comune din judeţul Vaslui, facturile de energie electrică distribuite de Poşta Română nu mai ajung la destinari decît întîmplător. Se pare că facturile au fost aruncate pur şi simplu în latrine, prin şanţuri sau lăsate teancuri pe la birturile sătesti. Presupun că, dacă poţi reconstitui drumurile poştaşilor, îţi recuperezi şi factura. (**A. P.**)

■ După ce s-a anunţat că biletele la André Rieu s-au epuizat în cîteva ore (la preţuri între 170 şi 964 de lei), în asemenea hal încît a fost nevoie să se suplimenteze concertele, a ieşit la iveală că nu s-a epuizat nimic, dimpotrivă: pe site-ul Eventim se găsesc acum, din nou, bilete la toate cele patru concerte ale papagalului cîntător. Unii au zis că a fost o mişcare de PR. Eu zic că e o minciună grosolană. (**L. V.**)

■ Hackerii presupus nord-coreeni au reuşit să determine compania Sony să amîne lansarea filmului *The Interview*, publicînd pe Internet următoarea ameninţare: „În curînd, toţi vor vedea ce film îngrozitor a făcut Sony Pictures Entertainment. Lumea va fi cuprinsă de frică. Amintiţi-vă de 11 septembrie 2001.“ Războiul ia forme din ce în ce mai surprinzătoare, cinematografic de surprinzătoare. (**L. V.**)

■ Ce ţi se poate-ntîmpla dacă te opreşti să cugeţi într-un loc oarecare de pe stradă: doi oameni cu sacoşe trec de tine, împingîndu-se; un cerşetor îţi cere insistent 50 de bani; o veveriţă care coboară dintr-un pom rămîne nemişcată şi te priveşte. (**I. P.**)

■ Despre ce credeţi că vorbeau (tare), într-un autobuz aglomerat, cîteva doamne rome? Despre „medicamente anda stresu“. (**D. S.**)

MICBURGER 70G

Ingrediente: carne porc, carne vita, slanina, condimente (usturoi, boia dulce, boia iute, piper), izolat proteic de soia, agent de afanare (bicarbonat de sodiu), sare, antioxidanti (citrat de sodiu, acid ascorbic). Contine soia. A se consuma dupa cumparare.

© B. Tănase

Următorul număr va apărea miercuri, 31 decembrie 2014.

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 568 ■ 31 decembrie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

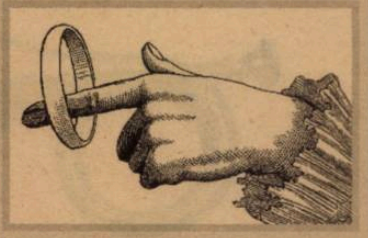

Selma IUSUF
legende **urbane** 13

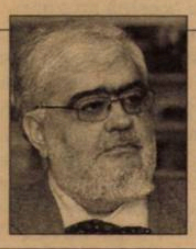

ANDREI PLEŞU
„Ingineri, arhitecţi, dileme“
pagina 3

GABRIEL GIURGIU
„La cumpăna dintre ani“
pagina 6

CRISTIAN GHINEA
„Marcuse, Socrate, Bush, Snowden“
pagina 12

Despre ingineri

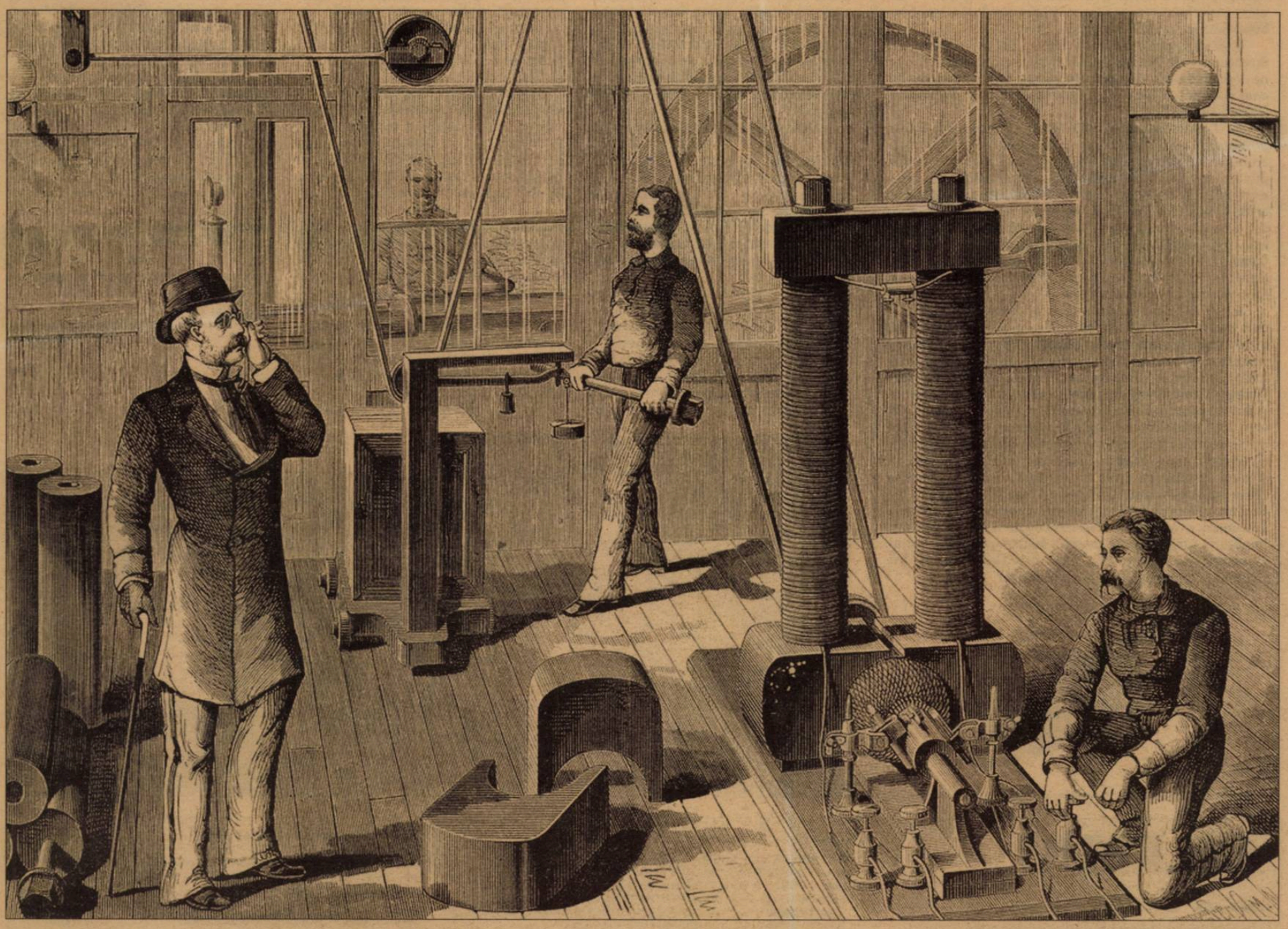

„Cu inginerii trebuie să fim precauţi; începe cu maşina de cusut şi se termină cu bomba atomică.“

MARCEL PAGNOL

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

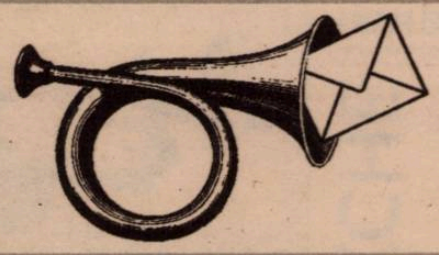

Dilema veche vă propune

■ *O vară ce nu mai apune* este titlul celui mai recent roman semnat de Radu Sergiu Ruba. O carte despre viaţa într-un sat transilvănean, despre copilărie şi adolescenţă, despre relaţia dintre tată şi fiu, despre comunism şi strategii de rezistenţă, despre reîntîlnirea cu cei plecaţi, despre o lume ascunsă sau poate uitată. (Matei Martin)

■ Vă recomand trei posturi de radio online: la nicecreamfm.com şi la eclecticfm.ro puteţi asculta muzici mai vechi, dar mai ales noi, pe care niciodată n-o să le auziţi la posturile de radio tradiţionale/comerciale; pe cînd la radio-astronomy.net puteţi asculta în direct sunete din Cosmos, sunete pe care n-o să le auziţi nici dacă urcaţi pe cei mai înalţi munţi. (Marius Chivu)

■ *Verbrechen (Crimă),* editura Piper, 2010, este debutul literar al avocatului berlinez Ferdinand von Schirach, printre ai cărui mandanţi, inocenţi şi criminali deopotrivă, s-au numărat membrul politburo-ului est-german Günter Schabowski şi spionul vest-german Norbert Juretzko. Von Schirach relatează, laconic şi tulburător, unsprezece speţe pe care le-a reprezentat – spectaculoase, neverosimile, dar nu mai puţin reale. (Matei Pleşu)

■ Pentru mahmureala postrevelion, recomand mersul la cinema: 14 filme bune din 2014, la Cinema Studio, între 2 şi 8 ianuarie 2015. Printre ele, ineratabilul *La Jaula de Oro* (r. Diego Quemada-Díez). Programul complet, aici: http://www.filmedefestival.ro/2014/14-filme-bune-pentru-anul-2014. (Luiza Vasiliu)

■ *St. Vincent* (Theodore Melfi, 2014), un film fermecător în care îl revedem, în sfîrşit, pe Bill Murray, care ne demonstrează, cu umor, dar şi cu o doză de melancolie, cum poţi să faci bine şi să fii sfînt fără să-ţi dai seama. (Iaromira Popovici)

■ O mare bucurie mi-a făcut volumul VI al *Supravieţuirilor* lui Radu Cosaşu (Polirom, 2014). Acum ştiu cum o să-mi petrec acest sfîrşit de an. Ceea ce vă doresc din suflet şi dumneavoastră. Nu mă pot abţine şi transcriu, de gust doar, un scurt fragment din *Gamele:* „Am atins-o tandru şi băieţeşte cu piciorul, pe sub masă, ea mă acceptă şi-şi lipi gamba de piciorul meu. I-am remarcat – într-o străfulgerare – pînă şi muşchii piciorului, puternici, bine legaţi, aspri, însoţiţi de acea observaţie, deodată ţîşnită din contact, a bunicii mele: fata asta n-o să facă varice." (Ana Maria Sandu)

■ „Mi-am dat repede seama că marile descoperiri în domeniul tehnicii nu vor întîrzia să modifice felul de trai şi deci întreaga înfăţişare a ţăranilor şi m-am simţit răspunzător, ca martor ocular, de a păstra ceea ce nu peste multă vreme va dispare cu desăvîrşire", mărturisea George baron Löwendal, care-şi asumă rolul activ al artistului preocupat de a transmite, prin vocaţia penelului său, fragmente dintr-o lume la răscruce de vremi. Pînă pe 8 ianuarie 2015, această lume în fragmente mai poate fi reconstituită, şi afectiv, în cadrul expoziţiei „George Löwendal. Întîlnirile mele cu ţăranii", deschisă în Sala „Tancred Bănăţeanu" a Muzeului Naţional al Ţăranului Român. Reunind 75 de lucrări aparţinînd Fundaţiei Löwendal, expoziţia încheie seria de manifestări dedicate împlinirii unei jumătăţi de secol de la moartea artistului. Curatori: prof. univ. dr. Ruxandra Demetrescu, drd. Cristina Cojocaru. (Ruxandra Mihăilă)

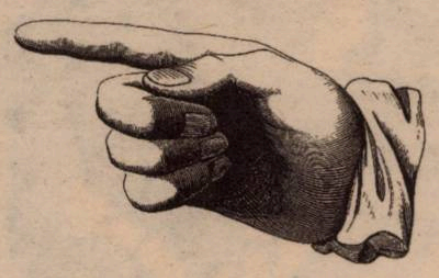

SCRISORI DE RECOMANDARE

turneu de inbox

Prea stimate Andrei Pleşu,

Abordez săptămînal *Dilema veche* ca pe un ospăţ („Banchet") rafinat. Din comoditate ergonomică, atac mai întîi, ca aperitive, micile buşeuri „3,14" din ultima pagină, uneori delicioase. Apoi deschid prima filă, dar îmi amîn plăcerile rubricii „Nici aşa, nici altminteri", parcurgînd pagina a doua. Aşa am făcut şi săptămîna trecută (11-17 decembrie), citind scrisoarea dlui Ştefan Brăgărea – fost coleg de şcoală primară al domniei voastre, biotehnolog de succes, dar ros de frustrări literare refulate şi purtînd cognomenul de „Toto", ca şi mine. Asta, împreună cu necugetarea de a înfrunta – destul de timid de altfel – o mare somitate a culturii, dublată de un polemist redutabil, mi l-au făcut simpatic.

Domnul Brăgărea are tupeul de a se considera şi el „intelectual", deşi, aşa cum i se demonstrează cu fineţe, e cam incult fiindcă foloseşte „fortuit" în loc de „forţat" (apropo, nu putea fi chiar „fortuit" (aleatoriu): „o limitare aleatorie"?) şi mai are şi lipsă de discernămînt artistic, preferîndu-l pe Aman lui Grigorescu. Mărturisesc că răspunsul Domniei voastre din pagina a treia, pe care voisem să mi-l rezerv ca *plat de résistence,* mi-a provocat un oarecare „disconfort" digestiv. Toată această năpustire cu artileria grea asupra nefericitului domn Brăgărea, înlocuirea unui elegant duel de floretă cu o ciomăgeală sadea mi-a stîrnit compasiune pentru tizul meu recent şi, deja, companion donquijotesc.

Am realizat, cu oarecare întristare, că pe lîngă cultură filozofică, artistică, teologică etc., mai e nevoie şi de altceva – ceva pe care îl puteţi numi singur. Adaug la această întristare sentimentul de „dezvrăjire" *(désenchantement)* ce mă bîntuie de ceva timp, constatînd că marele maestru al dilemelor are tot mai des certitudini atotştiutoare şi puseuri pontificatoare.

Am aflat astfel, din acelaşi articol, că trebuie să mă simt onorat că antecesorii mei din trecutul îndepărtat care făceau catedrale, erau „ingineri". E adevărat că pînă în secolul 19, cînd cu revoluţia industrială, cei care erau numiţi „arhitecţi" făceau multe treburi „inginereşti", topometrie, diguri şi lucrări hidraulice, maşinării de tot felul, temple şi palate. E evident că în termenul grecesc consacrat (totuşi) e cuprinsă noţiunea de tehnică *(téchne)* sau de construcţie *(tekton).* Asta îmi aduce aminte de vorba unui maistru de şantier din vremea studenţiei, care, la terminarea stagiului de practică, mi-a urat: „Să trăiţi, domnu' arhitect, să vă ajute Domnul să ajungeţi inginer!"

Asemenea „confuzie" puţin explicabilă (dacă nu e cumva deliberată) la un profesor de teoria artei vine din însăşi esenţa profesiunii; arhitectul chiar „are o problemă" de identitate culturală, oscilînd între orgolii de demiurg şi mizeriile *terre-à-terre* ale devizelor, notelor de şantier, regulamente şi normative şi – *last but not least* – cerinţele clienţilor, adesea inepte şi imperative. Între exaltarea actului creator şi prozaicul practicii, arhitectul care-şi face meseria cu pasiune (există din păcate destui care o fac mai „comercial") trăieşte schizofrenia calului-măgar.

E de presupus că frecventarea unor arhitecţi (mă tem că mai curînd „teoreticieni" decît „practicieni") şi, ca teoretician al artei, nu aţi scăpat tentaţiei de a vă considera (ca tot românul) competent în arhitectură – ca şi în fotbal. Parafrazîndu-l pe Appeles, Vitruvius ar putea spune la fel, înlocuind *sutor* cu *poeta* şi *crepida* cu *verbum*... Altfel nu-mi pot explica pasajele cu iz de lecţie despre locuire şi locuinţă din contribuţia Domniei voastre la frumoasa carte scoasă de Humanitas, cu titlul *Casele vieţilor noastre.*

Vă oripilează „Maşina de locuit" a lui Le Corbusier, deşi sînt convins că v-ar plăcea să trăiţi în vila Savoye de la Poissy, şi că aţi sesizat că e vorba de o formulă-şoc, cu priză în mentalitatea maşinistă a epocii, că Le Corbusier ştia foarte bine că locuirea cuprinde nu doar activităţi primare, ci şi viaţă spirituală, atmosferă de cămin, socializare şi intimitate. Cineva care ştia probabil mai multă ideologie decît arhitectură v-a şoptit la ureche că toate relele arhitecturii şi ale urbanismului „comunist" se trag de la Le Corbusier. Poate fi anulat, aşa, dintr-un condei, unul din „părinţii fondatori" (poate cel mai important) ai arhitecturii moderne, care i-a inspirat pe Horia Creangă şi Marcel Iancu?

La fel, e dezamăgitoare din partea unei minţi enciclopedic-dilematic-luminate anatemizarea „blocului" (într-adevăr, un cuvînt antipatic, mai ales de cînd cu producţiile TV *La bloc).* Poate e nevoie să ne amintim că, în mult-lăudatul „interbelic", centrul şi multe cartiere ale oraşului s-au umplut de blocuri (li se zicea, elegant, *blockhouse),* cu apartamente pentru mica şi mijlocia burghezie. Acestor blocuri se datorează – în mare măsură – renumele „art-décoului" bucureştean pe care eminenta mea colegă, arh. Mihaela Criticos, l-a numit inspirat „modernismul bine temperat". Dar odată cu acestea au apărut şi blocurile „de speculă", cu încăperi incomode şi insalubre, uneori mult mai rele decît „confortul 4". Aici se întîlnesc goana după cîştig a „capitalistului hrăpăreţ" cu planificarea socialistă a urbanizării forţate, care a adus în locuinţe urbane populaţii rurale sau periferice mutate din uliţa de mahala pe verticală (apropo, cum e cu traiul pe vertical?) scării de bloc. Se putea face mai bine? Nu cred; subsemnatul, alături de mulţi arhitecţi onorabili şi experimentaţi, am trudit zile şi nopţi ca să proiectăm nişte locuinţe decente în limite de suprafeţe (costuri) imposibile şi care – vorba ceea – înseamna să faci „sită de mătase din coadă de cîine". Desigur, nimeni n-a dat vina pe arhitecţi, deşi ei poartă o responsabilitate, poate totuşi pilula poate fi aurită. Ce mă deranjează e denigrarea unui concept de locuire urbană, ignorarea necesităţii lui sociale şi – mai ales – ideea că locuirea în blocuri şi cartiere de blocuri îndobitoceşte oamenii. Aproape jumătate din „confraţii" Domniei voastre din cartea cu *Casele* au stat ori încă stau „la bloc"; unii nu dau importanţă faptului, alţii chiar găsesc avantaje (chiar dacă suspină după casa „cu portiţă şi cişmea"). A da vina pe casă pentru nivelul scăzut de civilitate şi de cultură al „blocatarilor" seamănă foarte mult cu bancul ăla vechi cu aruncatul canapelei. E adevărat că ambianţa, calitatea spaţiului stimulează sau inhibă stările de spirit, creativitatea; între „loc" şi „locatar" e o interdeterminare şi, aşa cum există un *genius loci,* există şi acel înţelept „omul sfinţeşte locul". Cum s-ar zice, carevasăzică – depandă....

Cu (aproape) aceeaşi dragoste şi preţuire,

Mihail (Toto) Caffé
arhitect

Bucureşti, decembrie 2014

album dilematic

Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

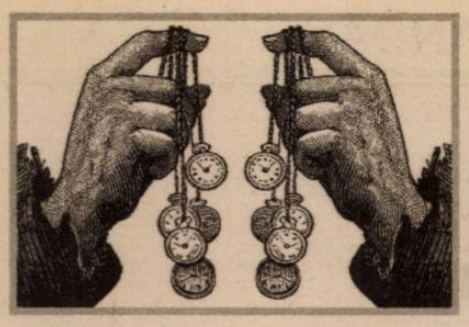

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Ingineri, arhitecți, dileme

Evident și, în definitiv, normal că nu putem mulțumi pe toată lumea. În ce mă privește, am o veche experiență a amplasamentului deficitar, de natură să irite cînd la dreapta, cînd la stînga. Cînd m-am implicat politic, am fost admonestat de „trădare intelectuală“: m-am băgat unde nu-mi fierbe oala, în loc să-mi văd de cărți și muzee. Cînd nu m-am implicat, am fost certat pentru absenteism: unde e spiritul meu civic, cui îi slujește aroganța „turnului de fildeș“? Dacă sînt „dilematic“, mi se reproșează lipsa opiniei ferme, tendința vinovată de „a o scălda“. Dacă am o opinie și o formulez limpede, mi se reproșează că mă abat de la „spiritul dilematic“ și afișez, dezamăgitor, „certitudini atotștiutoare“. Fostul meu coleg de școală Ștefan Brăgărea crede că îi disprețuiesc pe ingineri, că le refuz pe nedrept un loc binemeritat în teritoriul culturii umaniste. Acum (vezi scrisoarea din pagina a doua a numărului de față), domnul profesor Mihail Caffé, o figură venerabilă a arhitecturii autohtone, mă ceartă că îi tratez pe arhitecți drept simpli „ingineri“, cînd ei sînt, de fapt, mult mai mult decît atît. Situația are hazul ei: eu îi spun dlui Brăgărea că am toată prețuirea pentru ingineri, de vreme ce fără aptitudini inginerești n-am fi avut catedrale. Dl Caffé se supără că văd în construcția catedralelor pură inginerie (cu subînțelesul că ingineria e ceva de ordin subaltern). De aici încolo, ar trebui să-i las pe cei doi Toto să se ciondănească între ei...

Nu țin neapărat să am dreptate în tot ce pun pe hîrtie. Dacă am vreo pretenție e mai curînd aceea de a fi citit cu oarecare acurateță. Cînd, de pildă, dl Caffé vede în comentariile mele la o scrisoare a dlui Brăgărea (vezi *Dilema veche*, nr. 565, 11-17 decembrie a.c.) o barbară „ciomăgeală“, cînd Domnia Sa îmi percepe textul ca pe o „năpustire“ sîngeroasă, am motive să mă îndoiesc de calmul cu care s-a apropiat de articolul meu. În schimb, găsesc destul de „ofensivă“ verva cu care dl Caffé mă califică în fel și chip: am „puseuri pontificatoare“, mă cred, ca tot românul, competent în orice (ca cizmarul care îndrăznește să ridice nasul deasupra calapodului său), sînt lipsit de o esențială calitate interioară (în ciuda unor „talente“ colaterale), mă las manipulat de cine știe ce arhitect „teoretician“ (și probabil cam anticomunist), care îmi șoptește la ureche ce trebuie să cred și să spun, sînt dezamăgitor, întristător, excesiv (și neavizat) în părerile mele, provoc „disconfort digestiv“. Dacă toate astea seamănă a „elegant duel de floretă“, atunci hărțuiala de gherilă e, și ea, o diafană coregrafie. (Observ, în treacăt, că nu mi-am permis, în replica mea la Toto Brăgărea, nici un epitet agresiv, nici o „caracterizare“ ofensatoare.)

Dar să trecem, telegrafic, la un răspuns direct, la obiect:

Stimate domnule profesor,

1. E păcat să încercați camuflarea unei erori semantice comune („fortuit“ cu sens de „forțat“), pretinzînd că am putea admite sensul „limitat arbitrar“. Nu e de nivelul dvs.

2. Cuvîntul grecesc *téchne* nu are o referință strict „tehnică“. El însemna mai ales „meșteșug“, dar și „artă“. Așa că nu era subterana inavuabilă („bucătăria“ unei construcții), ci chiar performanța ei propriu-zisă.

3. Sigur că „omul sfințește locul“. Dar asta nu înseamnă că trebuie provocat mereu să se lupte „mîntuitor“ cu spațiul pe care îl locuiește. Poți fi creator și în pușcărie (există multe cazuri), dar ar fi cinic să pretindem că pușcăria e o „casă“ plauzibilă. Nu fac analogii abuzive între „blocurile“ socialiste și închisori, dar nu găsesc legitimă nici apropierea „discretă“ pe care o faceți între clădirile lui Horia Creangă sau Marcel Iancu, și aliniamentele urbane de pe Calea Moșilor sau din Balta Albă. Nu cred că se pot face comparații oneste între „apartamentele burgheze“ din interbelic și apartamentele din Berceni.

4. Nu „anatemizez“ blocul, dar am dreptul să prefer alt mod de a locui, fără să merit neapărat dezamăgirea dvs. (Băscălia cu „locuirea pe verticală“, pe care eu o prefer, cînd ea e „întrupată“ tocmai de „bloc“, nu e, iarăși, de nivelul dvs. Știți la fel de bine ca mine că blocul e o suprapunere de locuințe *pe orizontală:* „căși peste căși și deasupra alte căși“ – spuneau primii vizitatori autohtoni ai peisajului nostru urban).

5. „Nu se putea face mai bine“ – sună verdictul dvs. pentru a justifica eșecul arhitecturii urbane socialiste. N-aș zice. Blocurile noi din Berlinul de Est (nu mai vorbesc de cele din Nantes, sau din Stockholm) arată altfel. Asupra lor aș avea ezitări să arunc anatema...

6. Nu mi se pare normal ca arhitecții care au produs Casa Poporului, cartierul Titan, bulevardul Victoriei Socialismului ș.a.m.d. să-și caute argumente perfect liniștitoare în stilul „art déco“ din interbelic, în precaritățile contextuale ale regimului totalitar, sau în ideologia „cartierului de blocuri“ inevitabil și salutar.

7. Nu. Nu mi-aș dori deloc să stau în vila Savoye de la Poissy, chiar dacă astfel v-aș deveni mai simpatic.

8. Da. Cred, în continuare, că felul în care locuim ne modifică (pînă la îndobitocire, în cazul celor mai slabi de înger). Și că ideea „mașinii de locuit“ e, fie și prin simpla ei formulare, o idee neinspirată.

9. Nu sînt atît de troglodit, încît să refuz lui Le Corbusier orice merit. Vă invit, de altfel, la Colegiul „Noua Europă“ din strada Plantelor: veți avea ocazia să contemplați cîteva excelente lucrări de grafică semnate de arhitectul dvs. preferat, mai bune, din punctul meu de vedere, decît arhitectura sa...

Cu prețuire cordială,
Andrei Pleșu

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Cu Lévi-Strauss în luna cadourilor

Ca de obicei în ultimii ani, în privat am alergat frenetic toată luna prin magazine după cadouri și ne-am branșat la toatele ofertele pieței, iar în public ne-am mai întrebat, retoric, unde s-au dus tradițiile noastre de Crăciun, de ce s-a comercializat totul, ce fel de viață mai e și asta în care piața ne dictează fericirea? Întrebarea onestă este însă, poate, alta: de ce sîntem fericiți cu aceste sărbători așa cum sînt ele acum? Ceea ce presupune însă și o întrebare mai complicată: cum a ajuns Moș Crăciun ceea ce este în prezent? Lévi-Strauss și minunatul său studiu din 1952 despre *Supliciul lui Moș Crăciun*, recent tradus și la noi, ar putea să ne dea unele explicații.

Mai întîi de toate, sărbătorile solstițiale au fost și înaintea Crăciunului creștin, iar acesta nu a fost la fel în toată istoria creștinismului. Cît despre Moș Crăciun, știm deja de mult că personajul ca atare, „cu predilecția sa pentru hornuri și încălțări, rezultă pur și simplu dintr-o deplasare recentă a sărbătorii Sfîntului Nicolae“ *(Sinterklass* în daneză), că a migrat în America în secolul al XIX-lea, unde s-a metamorfozat în Santa Claus și de unde s-a întors, în Europa, cu o nouă înfățișare.

O „invenție“ recentă deci, de la un cap la altul? Cîtuși de puțin, toate imaginile și practicile legate de Moș Crăciun sînt străvechi și, într-un fel, universale, Moșul actual fiind doar o nouă (re)întrupare istorică. În acest sens, Lévi-Strauss pomenește, de pildă, de îndepărtatele *katchina* ale indienilor pueblo, personaje mascate care întruchipează zei și strămoși, care vin periodic în sate ca să-i pedepsească sau să-i răsplătească pe copii. Personaje similare, aducătoare de daruri (și/sau pedepse) pentru copii, există în numeroase alte culturi.

Dar de ce pentru *copii?* V-ați întrebat vreodată? Eu, unul, nu...

Foarte simplu, pentru că este o variantă universală a universalelor rituri de trecere sau de inițiere – arată antropologul francez. Așa cum toate riturile de trecere controlează momentul și modul acceptării copiilor în lumea adulților și „îi ajută pe cei mai vîrstnici să-i țină pe cei mai tineri într-o stare de ordine și de supunere“, tot așa se întîmplă cu Moș Crăciun: „Pe tot parcursul anului, invocăm venirea lui Moș Crăciun ca să le reamintim copiilor noștri că dărnicia lui va fi pe măsura cuminteniei lor.“ Mai mult, strămoșul Moșului, Sfîntul Nicolae, era înarmat și cu o nuia de alun, ca multe alte personaje mitologice similare, din alte spații culturale.

„Luna cadourilor“ a fost inițial acea libertas decembris.

Biserica să stabilească ziua de naștere a lui Isus pe 25 decembrie, la sfîrșitul acestor sărbători păgîne fundamentale. Pentru că „Saturnaliile erau sărbătoarea *larvae*-lor, adică a morților de moarte violentă sau lăsați neîngropați.“ Și la noi, perioada este plină de pericole, de la Filipii de toamnă, la Sfîntul Spiridon sau noaptea Sfîntului Andrei; iar pe 21 noiembrie, de Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, se fac praznice pentru cei ce au suferit moarte năprasnică. „Darurile“ din această perioadă au fost deci foarte multă vreme *ofrande* aduse morților, copiii sau săracii fiind doar intermediarii consacrați. Intermediari care nu așteptau să le vină darurile pe horn, ci își cereau – și aveau dreptul să-și ceară – ofrandele (vezi și colindele de la noi), pentru că doar astfel cei vii îi puteau îmbuna pe cei morți. Ospețele de Crăciun și de Anul Nou aveau menirea de „masă oferită morților“. Deci schimb între vii și morți, nu simplă iubire față de copii.

Toate acestea s-au dus? Da și nu. Nimic nu se pierde și nu se schimbă fără un rost. Care este, deci, sensul metamorfozelor recente ale lui Moș Crăciun? Motivele sînt atît sociale și economice, cît și spirituale. Sociale, deoarece copilăria a devenit o categorie de sine stătătoare, iar trecerea spre lumea adulților s-a prelungit: nu prea mai e nevoie de rituri de trecere. Economice, întrucît o anumită bunăstare a luat locul sărăciei cronice, darea de mînă înmulțind și diversificînd darurile. Dar în primul rînd spirituale, căci relația cu moartea s-a schimbat fundamental, frica de moarte fiind înlocuită (doar la suprafață însă) de noul mit al tinereții fără bătrînețe.

Nu mai credem deci în Moș Crăciun? N-am crezut niciodată, dar „credința pe care o cultivăm la copiii noștri că jucăriile lor vin din lumea de dincolo aduce un alibi impulsului secret care ne incită, în realitate, să le oferim lumii de dincolo sub pretextul că le dăruim copiilor. Prin acest mijloc, darurile de Crăciun rămîn un sacrificiu veritabil adus bucuriei de a trăi, care constă în primul rînd în a nu muri.“ În mod paradoxal, Crăciunul își (re)găsește mesajul profund creștin printr-o pervertire profană și devine pe deplin o sărbătoare a nașterii și a speranței de viață fără (teama de) moarte. Și „nu-i așa că în adîncul nostru rămîne mereu trează dorința de a crede, oricît de puțin, într-o generozitate fără control, într-o bunătate fără gînduri ascunse; într-un interval în care sînt suspendate orice teamă, orice invidie și orice amărăciune?“ Pînă spre Renaștere, *libertas decembris* era un timp al riturilor de răsturnare, al exceselor și al deplinei comuniuni. În „luna cadourilor“, continuăm să iubim, fără să știm, această *libertas decembris*.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

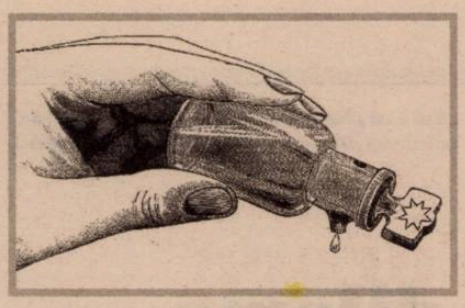

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Strigări urbane

Unele dintre cele mai pitoreşti informaţii din *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească“* din 1931 (în care secţiunea lingvistică îi aparţinea lui I.-A. Candrea, iar cea enciclopedică lui Gh. Adamescu) sînt cuprinse în două planşe (pp. 1436-1437) cu desene reprezentînd „Vînzători şi meşteşugari ambulanţi (tipuri bucureştene)“, însoţite de transcrierea unor strigături specifice. Textul şi imaginile (ca şi documentarele fără sonor sau fotografiile vremii) fac să retrăiască secvenţe dintr-un oraş patriarhal de acum aproape un secol. Textele au un grad ridicat de autenticitate, dar e aproape imposibil să le imaginăm intonaţia sau melodia exactă. Fenomenul etnografic prezintă şi un interes lingvistic – prin formulele fixe, intens repetate, care se pot fixa în memoria şi conştiinţa ascultătorilor. Paginile de dicţionar nu erau o noutate absolută: apăruse deja, în 1884, o broşură – E. Baican, *Strigările precupeţilor din Bucureşti şi Iaşi* – cu peste 100 de mostre. Se pare că exista şi un model străin: „strigătele străzii“ fuseseră înregistrate, în spaţiul francez, în *Revue des traditions populaires*. În 1960, într-un moment cînd temele etnografice publicabile erau limitate drastic, dar nu se pierduse buna tradiţie a cercetărilor temeinice, specialista în etnomuzicologie Gisela Sulităeanu publica, în *Revista de folclor*, nr. 1-2, un studiu despre strigările practicate de ambulanţi, focalizat mai ales asupra liniei melodice a acestora. Inevitabile concesii făcute epocii sînt mărunte şi apar doar în titlu, prin plasarea pe primul loc a *muncitorilor* („Din strigătele muncitorilor, meşteşugarilor, vînzătorilor, distribuitorilor ambulanţi“) şi în primele paragrafe, convenţionale, despre „exploatarea nemiloasă“, „rămăşiţă a trecutului“, ocupaţii „necorespunzătoare omului nou“. În rest, articolul cuprinde un material extrem de bogat şi interesant, adunat din surse livreşti, dar şi din înregistrări (făcute cu microfonul de la fereastra casei), înţesat de explicaţii şi date despre circulaţia formulelor şi extrem de preţios prin analiza liniilor lor melodice.

Strigăturile cuprind cuvinte puţine şi sînt în esenţă informative, cu cîte o caracterizare avantajoasă, printr-un epitet plasat adesea, expresiv, în antepunere – „Calde gogoşi!“, „Calde castane“ (dar „Cornuri calde!“), „De-ale noi nuci“ etc. Lungirea cîte unei silabe e aproape obligatorie – „Rahat cu apă reeece!“, „Iaurt căimăcelu! Iaurgiuuu!“, „Braga reeece!“ „Gaz! gaz! gazuuu“, „Rece limonada! Şampaniaaa!“. Unele formule sînt sacadate şi eliptice – „Lacatu! lacatu! looo! de broasca! de uşa! meşteru!“ –, cuprind derivate şi abrevieri – „Fierbinte porumbielu! Fierbintee!“, „Hai cu caşu! Caş! Căşulean!“, „Crizantaaa!“ –, deformări, pronunţări regionale şi populare – „Spiciala!“; „Fiare veichi cumparăm!“. Unele au astăzi nevoie de explicaţii: „Spiciala!“ indica ediţia specială a ziarelor; „Chiop! chiop! chiorbuuun!“ era strigătul negustorului de cărbuni. Trăsăturile cele mai surprinzătoare ale genului sînt o linie melodică proprie şi o reducere a formei cuvintelor, ceea ce le face uneori de neînţeles, producînd o îndepărtare de vorbirea cotidiană. Strigătul negustorilor de peşte – „Ştiucă racalin!“ – a fost explicat ca provenind din secvenţa „ştiucă, caras, lin“. Strigătul sacagiilor, înregistrat de Baican în forma „O-o!“ („Oooo!“ în *Dicţionarul „Cartea românească“)* a fost discutat de Hasdeu, în *Etymologicum Magnum Romaniae,* în articolul „apă“, ca apărut „printr-o contracţiune foarte curioasă“; ulterior, G. Sulităeanu l-a explicat, pe baza unor informaţii din anchetele etnografice, ca provenind de la formula comercială „o para – o doniţă“.

În anii '60, erau încă în uz strigăte ca „Geamuri! Geam!“, „Coada la topor!“, „Mielu gras“ „Cazane, ligheane!“, „Spoi! Spoi! Spoi tingiri“, „Pămînt de flori!“, „Haine vechi“, „Sticle goale cumpăr!“ (abreviat: „Sticli 'par“) etc. Situaţia actuală nu mai e atît de interesantă, dar puţinele strigăte păstrate (cele orientate mai mult spre colectare decît spre vînzare) merită atenţie, cu atît mai mult cu cît – aşa cum o atestă diverse comentarii şi mărturii – şi-au conservat peste decenii aproape neschimbate forma şi linia melodică. În prezent, Internetul oferă spaţiu de depozitare şi de circulaţie atît unor filmuleţe de amator care surprind strigătele în cauză, cît şi unor prelucrări muzicale interesante. Dintre formulele tradiţionale, „Mielu gras!“ şi „Pămînt de flori!“ sînt încă păstrate în memoria colectivă ca expresii figurate: prima – caracterizare glumeaţă şi de alint pentru copii sau animale ţinute în braţe sau în cîrcă – „mai ales poza unde e în braţe (mielu gras) îmi place“ (vinatoare.ro); „a luat-o în cîrcă, a alergat cu ea prin odăi strigînd: Mielu' gras, mielu' gras“ (sidonia.ro); cea de-a doua, ca metaforă intensificatoare a lipsei de reacţie sau de pricepere: „un tip care e pămînt de flori la cifre“ (radufconstantinescu.ro) „e pămînt de flori! decît să cînte mai bine cerşeşte“ (cancan.ro). Formula „spoi tingiri“ are utilizări ironice, mai ales ca denumire depreciativă etnică şi profesională, iar „Sticle goale cumpăr“ şi mai ales „Fiare vechi luăm, fiare vechi cumpăr“ sînt încă în uz, readucînd pe străzile oraşului ceva din fundalul sonor al trecutului.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

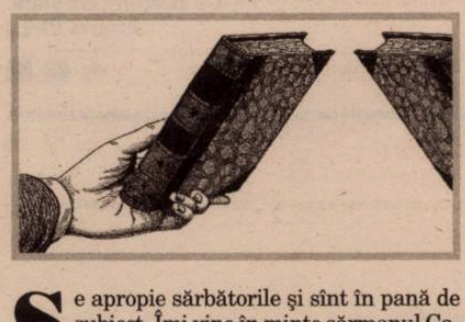

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

O cronică de Crăciun

Se apropie sărbătorile şi sînt în pană de subiect. Îmi vine în minte sărmanul Caracudi, ziaristul lui Caragiale, care, avînd soţia pe punctul de a naşte, ajunge să dea în redacţie, în ultimul minut, promisa cronică de Crăciun, care începe cu „Cristos a-nviat!“. Cum se numea schiţa? Iau cartea, o răsfoiesc şi răsuflu uşurat: gata, am subiectul dorit!

„Acum cîţiva ani, unul dintre cei mai de seamă studenţi ai Universităţii noastre era şi tînărul Coriolan Drăgănescu. Avea inteligenţă vie, caracter de bronz, temperament de erou: pe lîngă aceasta, natura-l înzestrase cu un talent de orator de o putere irezistibilă.“

Citesc mai departe.

„Se-nţelege că posedînd astfel de calităţi, Coriolan trebuia să ajungă în fruntea camarazilor lui. El conducea toate mişcările studenţimii. De cîte ori generoasa tinerime universitară, nemaiputînd sta indiferentă faţă cu împrejurările politice, se hotăra să-şi spună cuvîntul ei, Coriolan Drăgănescu îi strîngea rîndurile, o organiza, o înflăcăra şi o ducea – la statua lui Mihai Viteazul.“

Aici decorul pare să se schimbe. Nu mai sîntem la 1900, ci, pare-se, ceva mai de curînd. Moda manifestaţiilor la „statua eroului de la Călugăreni“ s-a fanat. S-a îmbunătăţit şi tehnologia. Acum se strigă la portavoce, pe culoarele facultăţilor, de preferinţă chiar la uşa rectorului.

În sfîrşit, merg mai departe. Însă mai departe, din nefericire, vocea povestitorului se stinge. Pentru că simte şi el, ca noi toţi, că, în faţa marilor subiecte, mai poate să răsune doar glasul vajnicului străjer al adevărului: gazeta.

Spicuiesc, aşadar, împreună cu naratorul.

„«Deşi studenţii înaintau în cea mai perfectă ordine, la colţul bulevardului au fost opriţi de un cordon de sergenţi, de agenţi secreţi şi bătăuşi.»“

Sau:

„«Tînărul Coriolan Drăgănescu, bravul student, care se afla în fruntea tinerimii universitare aseară pe bulevard, a fost arestat de către bandiţii poliţiei. El se află ţinut la secret, fără să poată comunica nici cu părinţii. Se crede că a fost lovit grav şi torturat în arest.»“

Oribile vremuri! Noroc că s-au sfîrşit. Vorba poetului: „A lumei temelie se mişcă, se clăteşte./ Vechile-i instituţii se şterg, s-au ruginit.“ Zbirii de odinioară au dispărut, înlocuiţi de bodyguarzi şi poliţie de campus, cu care orice student are dreptul să se ia la îmbrînceală dacă, de pildă, are chef să intre în biroul rectorului. Nu contează nici măcar dacă rectorul nu e în birou. Azi nimeni nu mai poate călca în picioare drepturile studenţimii.

Dar să nu ne amăgim. Să vedem, din nou, ce zic gazetele – cu atît mai mult cu cît ele şi-au găsit acum un aliat şi mai redutabil: Internetul.

„În acest moment, majoritatea căminelor şi facultăţilor din Universitatea din Bucureşti au devenit focare de infecţie, bombe cu ceas pentru cei care locuiesc, învaţă sau lucrează aici.“

Sau:

„Studenţii Universităţii din Bucureşti îşi riscă sănătatea şi chiar viaţa pentru a veni la facultate.“

Sau:

„Sîntem umiliţi, batjocoriţi şi persecutaţi în momentul în care ne cerem drepturile, în momentul în care contestăm bătaia de joc cu care suntem trataţi. (...) Ne-am săturat de promisiuni, de cenzură şi de lipsa de transparenţă. Studenţii şi tinerii au murit la Revoluţie strigînd: «Vom muri şi vom fi liberi!», cu speranţa ca măcar urmaşii lor să fie liberi. Acum, la peste 25 de ani de la Revoluţie, suntem oare liberi? Sau aşteaptă să murim şi să fim astfel liberi...? (...) Se încearcă la Universitatea din Bucureşti distrugerea firavei mişcări studenţeşti existente, mişcare care nu vrea altceva decît condiţii normale de studiu, într-o ţară normală şi civilizată. Există oare astfel de condiţii în vreo ţară din Uniunea Europeană? Sau ar trebui să ne comparăm cu ţările din Africa... însă avem studenţi din Africa la UB care ne spun că acolo au condiţii mai bune de studiu.“

Îţi vine, într-adevăr, să te-ntrebi: ce fac celelalte vreo 20 de organizaţii studenţeşti într-o astfel de situaţie? Ce fac reprezentanţii studenţilor din cele 19 facultăţi? Şi cei din Senat? Nu-i de mirare că „plimbarea“ paşnică a protestatarilor pe holurile Facultăţii de Drept – e drept, cu avertismentul că următoarele nu vor mai fi atît de paşnice, doar cu strigăte şi îmbrînceli – a trebuit să-şi ralieze şi studenţi de prin alte universităţi, sau pur şi simplu tineri, indiferent de apartenenţă. Pentru că maturii, se ştie, nu mai sînt tineri.

Şi iată ce aflăm iarăşi din presă despre manifestaţia mai mult sau mai puţin studenţească. „Sute de studenţi vor protesta marţi la Rectoratul Universităţii Bucureşti.“ „Conducerea Universităţii Bucureşti tratează pe studenţi ca pe servitori.“ „Declaraţie REVOLTĂTOARE a prorectorului UB.“

Mai aflăm, tot de la gazetă: „În faţa Rectoratului, aproximativ 25 de studenţi cereau să vorbească cu decanul (rectorul? – *n.n.)* şi se certau cu poliţia campusului, care păzea uşa. Majoritatea erau confuzi şi păreau că nu prea ştiu de ce se află acolo. Printre urlete, am vorbit cu fiecare în parte şi am aflat că doar trei dintre studenţii prezenţi locuiau într-un cămin al Universităţii, restul fiind gură-cască solidari cu motivul protestului.“

Nedumerit, merg mai departe. Aflu că autorul textului, curios din fire, a dat o raită prin cămine, să vorbească cu cei de acolo. Unii zic că „în alte cămine sînt condiţii mai bune“. Alţii că „la mine nu e nasol deloc“. Sau, dimpotrivă, că „la Leu e foarte murdar“. Sau că „Super OK“. Sau, despre camere: „Dacă ţii tu curat, nu sînt murdare.“ Sau, despre proteste: „Păi, n-a ieşit Ponta, normal că sînt proteste.“

Am fost şi eu căminist – nu în România şi nici în Africa. Nu-i o fericire să stai în cămin. Dar parcă între ce zic locatarii şi ce zic protestatarii e o diferenţă cam ciudată.

Ce să înţeleg atunci? Las baltă *Tempora...* şi strălucita carieră a lui Coriolan Drăgănescu şi mă duc la *Temă şi variaţiuni*. Dar de aici nu-mi vine nici o soluţie. Ah, mi-am amintit! Hai la *Cum stăm...* Sau măcar la *Atmosferă încărcată*. Sau la *Sfaturi:* „Luaţi o jumătate de afirmare a unui ziar opozant şi amestecaţi-o bine cu o jumătate de dezminţire a unui guvernamental – iată o reţetă adeseori bună pentru a afla adevărul.“

„O, ţară tristă, plină de humor!“ Şi că tot veni vorba de Bacovia, îmi răsare în minte un alt vers: „Pe-aceleaşi vremuri mă găsesc.“

Şi acum, că mi-am făcut şi datoria pedagogică, cu cîteva recomandări de lectură pentru vacanţă, răsuflu uşurat că mi-am încheiat cronica de Crăciun şi urez cititorilor mei sărbători cu bucurie – dacă nu cumva acestea vor fi trecut cînd va ieşi textul de sub tipar.

Lucrări citate:

Alexandrescu, Gr., *Opere,* ediţie de I. Fischer, Bucureşti, ESPLA, 1957

Bacovia, G., *Opere,* ediţie de Mihail Petroveanu şi Cornelia Botez, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994

Caragiale, I. L., *Opere,* vol. I, ediţie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Bucureşti, Editura Univers enciclopedic, 2000

Ioanid, Geo, http://www.curentul.info/social/8427-video-conducerea-universitatii-bucuresti-ii-trateaza-pe-studenti-ca-pe-niste-servitori (consultat pe 24.12.2014)

Istrate, Silviu, „Am fost la protestul studenţilor din cămine, ca să aflu în ce condiţii trăiesc“, www.vice.com (idem)

Stanca, Andrei, „Declaraţie REVOLTĂTOARE...“, http://www.evz.ro/declaratie-revoltatoare-a-prorectorului-ub-nu-am-chef-as-vrea-sa-i-vad-pe-cei-25000-de-studenti-video.html (ibidem)

http://www.b365.ro/societatea-europeana-pentru-justitie-condamna-public-practicile-nedemocratice-de-la-univ-bucuresti_221292.html (ibidem)

www.ssub.ro (ibidem)

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

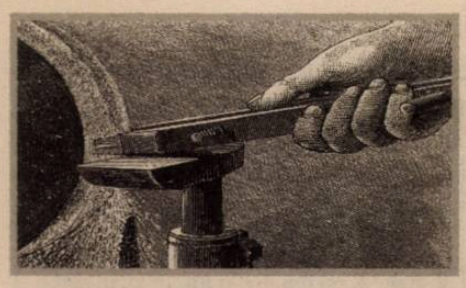

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Europenii despre Europa

– vestea bună şi vestea proastă –

Vestea bună a sondajului Eurobarometru, publicat de Comisia Europeană pe 17 decembrie, este că încrederea în Uniune a crescut pe parcursul acestui an.

Potrivit comunicatului Comisiei, numărul cetăţenilor europeni care spun că au o imagine pozitivă despre UE a crescut de la 35%, în iunie 2014, la 39%, în noiembrie.

Aproximativ 37% dintre respondenţi au o imagine neutră, iar 22% au o imagine negativă, procent în scădere faţă de 25%, cît se înregistra în iunie. Desigur, încrederea în Uniune a crescut, dar nivelul rămîne încă foarte departe de cel înregistrat în prima parte a anului 2007, înainte de intrarea în criză: 57%.

A crescut, de asemenea, numărul cetăţenilor europeni care spun că au încredere în Uniunea Europeană – un concept pe care autorii sondajului îl tratează diferit de „imaginea despre Uniune". Gradul de încredere a crescut la 37%, cu 6 puncte peste sondajul anterior, realizat imediat după alegerile pentru Parlamentul European – afirmă Comisia Europeană.

Nivelul mediu de încredere în guvernele naţionale, la rîndul său, a crescut uşor, ajungînd la 29% – o creştere cu 2 puncte procentuale faţă de luna iunie. Încrederea în viitorul Uniunii Europene se menţine la nivelul din iunie, 57%, în timp ce 37% se declară neîncrezători – cu 1 punct procentual mai puţin decît la precedenta cercetare.

Cei mai optimişti sînt irlandezii (78%), a căror ţară a fost puternic lovită de criză, dar care a ieşit cu bine din *bailout*. Urmează maltezii (75%), apoi polonezii şi românii (74%).

La polul opus al încrederii în viitorul Uniunii îi găsim pe francezi (50%), britanici (49%), italieni (45%), ciprioţi (40%) şi greci (38%).

De asemenea, se menţine nivelul de încredere în moneda euro, 56% în întreaga Uniune. Cu precizarea, foarte importantă, că în zona euro, încrederea în moneda unică este cu mult mai mare – 67%. Comisia Europeană remarcă, de altfel, că „sprijinul faţă de moneda unică a crescut în 18 state membre, în modul cel mai frapant în Lituania (63%, o creştere cu 13 puncte procentuale), ţară care va adera la zona euro la 1 ianuarie 2015, şi în Letonia (74%, o creştere cu 6 puncte procentuale)".

Se menţine nivelul de încredere în moneda euro.

Doar numărul persoanelor care afirmă că „vocea lor contează în UE" a scăzut, ajungînd la 40%, cu 2 puncte sub nivelul atins după alegerile europene din mai 2014, cel mai înalt nivel din ultimii zece ani. O scădere explicabilă, avînd în vedere îndepărtarea, în timp, de momentul euroalegerilor.

Reluarea timidă a creşterii, depăşirea ameninţării iminente a dezmembrării zonei euro, cu consecinţe greu de estimat, suflul nou de după instalarea noii Comisii de la Bruxelles, toate au contribuit la o oarecare revigorare a încrederii europenilor în proiectul european.

Piaţa unică a energiei, unul dintre proiectele fundamentale ale Comisiei Juncker, are susţinerea a 73% dintre cei chestionaţi. Semn că europenii au înţeles foarte bine ameninţarea războiului energetic.

În sfîrşit, cele mai importante realizări ale Uniunii Europene sînt considerate pacea (56%) şi libera circulaţie (52%). Comisia Juncker pleacă aşadar la drum de pe o bună platformă de încredere din partea cetăţenilor europeni. Şi aceasta ar fi, pînă la urmă, vestea cea mai bună din ultimul barometru.

Există însă şi vestea proastă, cel puţin pentru statele membre din Est.

Aşa cum remarcă şi comunicatul Comisiei Europene, imigraţia continuă să urce în clasamentul aspectelor menţionate cel mai frecvent la nivel naţional şi la nivelul UE. Cu 24% (o cifră cu 3 puncte procentuale mai mare), imigraţia se situează actualmente pe locul al patrulea în clasamentul aspectelor cel mai des menţionate la nivelul UE, iar cu 18% (o cifră cu 3 puncte procentuale mai mare) ocupă locul al treilea în clasamentul aspectelor cel mai des menţionate la nivel naţional. Mai mult, în Malta, Marea Britanie şi Germania, cetăţenii consideră imigraţia ca fiind chiar preocuparea cea mai importantă.

Lăsînd la o parte cazul maltez, unde este vorba despre presiunea migraţionistă dinspre nordul Africii, situaţia din Marea Britanie şi din Germania priveşte în mod direct statele membre din Est.

Mai ales peste Canalul Mînecii, dar şi în Germania, dacă privim la semnalele trase, nu de mult, de o serie de mari municipalităţi, cetăţenii europeni din Est sînt asimilaţi mai degrabă migranţilor din afara Uniunii şi mai puţin văzuţi ca beneficiari ai libertăţilor conferite de statutul de cetăţean european – şi, după cum se vede şi în acest sondaj, libertatea de circulaţie rămîne una dintre cele mai frumoase realizări ale Europei.

Unui asemenea nivel de îngrijorare în state mari, precum Marea Britanie şi Germania, trebuie însă să i se dea un răspuns la nivel european – iar Berlinul nu va sta cu mîinile încrucişate. În plus, ne confruntăm cu presiunea suplimentară a alegerilor din Marea Britanie.

Nu se ştie pînă unde se poate merge sau dacă, la limită, se va încerca punerea în discuţie a chiar principiilor fondatoare ale Uniunii. Jean-Claude Juncker a respins categoric o asemenea posibilitate. Dar problema rămîne. Polonia a ameninţat deja cu un veto asupra planului britanic de a discuta beneficiile sociale ale migranţilor la nivel european.

Miroase a confruntare pe acest teren, în 2015. Iar România va fi, cu siguranţă, prinsă în acest joc. De urmărit.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Deruta conştiinţei în faţa complexităţii răului

Decorarea preşedintelui Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici de către preşedintele Iohannis a produs, în unele medii, iritare. S-a ajuns, repede, la politizarea chestiunii. Voi trece dincolo de conjunctură şi de justificate aversiuni personale care animă disputele din jurul subiectului, pentru a încerca să exprim cît mai clar tensiunea subîntinsă de această dezbatere.

Cred că tensiunea aceasta, nerezolvată şi neasumată încă de conştiinţa noastră colectivă, va produce mult rău şi în viitor, de va fi ignorată în continuare. Chestiunea pe care o ridic aici este cu mult mai importantă decît competenţa ori caracterul unor consilieri prezidenţiali şi infinit mai importantă decît devoalarea simpatiei dlui Bjoza pentru legionari. Dar, ca să pot formula mai clar problema (căci atît îmi permit să fac aici, să o formulez – răspunsul fiind extrem de dificil de dat), voi porni de la ce spune dl Bjoza. Preşedintele AFDP are cuvinte de admiraţie pentru felul în care foştii legionari s-au comportat în puşcăriile comuniste. Sigur, bănuiesc că dl Bjoza nu-i admiră chiar pe toţi, că legionari au fost şi torţionarii de la Piteşti. Şi cred că nu îi admiră pe toţi, de vreme ce este adeptul nuanţelor: corect este să plătească doar cei care au săvîrşit crime, nu toţi membrii Legiunii – crede dl Bjoza. Şi invocă, simetric, pe comunişti. Aici are dreptate: societatea românească a ajuns deja la un consens că nu toţi membrii Partidului Comunist, ba chiar nici măcar toţi foştii săi şefi nu trebuie blamaţi, ci doar cei care au comis atrocităţi. De ce nu ar beneficia şi legionarii de acelaşi regim etic de care se bucură comuniştii? Riscante, desigur, vorbele dlui Bjoza. Dar nu mă opresc la ele, ci fac un pas mai departe, în căutarea formulei juste a marii probleme. Tot dl Bjoza spune undeva că, în Gulagul românesc, nu mai existau legionari, ţărănişti, liberali, cuzişti, carlişti sau regalişti – existau doar anticomunişti şi gata. Forţa diabolică a represiunii comuniste nivelase deosebirile de gen politic, ne spune dl Bjoza. Cu toţii sînt martiri!

Au fost eroi toţi duşmanii comunismului? Dar toţi duşmanii fascismului?

Cum domnia sa este unul dintre cei care au fost acolo, trebuie să-i dăm avantajul martorului ocular. Teribil avantaj, desigur. Eu cunosc închisorile comuniste din cărţi şi nu pot să judec ce spune despre aceste locuri ale ororii cineva care a fost condamnat la 15 ani pentru activitate anticomunistă şi a executat patru ani. Să-i spun eu că ceea ce a văzut el acolo, în fundul Iadului, nu e adevărat şi că adevărul îl ştiu eu? Dar, din puţinul pe care îl ştiu, îmi dau seama că dl Bjoza are dreptate cînd spune că regimul comunist a fost la fel de sălbatic cu oricine i s-a opus. Au fost egal supuşi unui tratament direct criminal şi Iuliu Maniu, şi Dinu Brătianu, şi Radu Lecca, şi Valeriu Gafencu, şi Lucreţiu Pătrăşcanu, şi Ion Jumanca (ca să citez doar cîţiva prizonieri veniţi în Gulag din zări politice foarte diferite, ba chiar ostili unii altora în vremurile în care făceau politică, şi ucişi, fiecare dintre ei, cu aceeaşi ferocitate, de către comunişti).

Mie mi se pare limpede că dl Bjoza vorbeşte despre oameni, iar cei furioşi pe el îi răspund vorbind despre ideologii. Cît priveşte ideologiile, lucrurile sînt clare. Legionarismul a fost o oroare! Nimic, dar absolut nimic din legionarism nu se mai poate susţine astăzi fără să te plasezi, imediat, în vinovăţie. Comunismul, la rîndul lui, aşa cum spune Raportul Final al comisiei Tismăneanu, a produs un regim politic criminal şi ilegitim. Cînd vorbim despre oameni, însă, ca întotdeauna, lucrurile se complică. Mai ales cînd avem de-a face cu oameni care, indiferent dacă au fost buni sau răi, dacă au fost adepţi ai libertăţii şi democraţiei ori ai asasinatului politic şi totalitarismului, au fost pur şi simplu măcelăriţi de comunism. Dacă admitem că toţi cei închişi pe motive politice după 1947 au fost victime ale unui regim criminal şi ilegitim şi au devenit, prin asta, martiri, atunci trebuie să ştim că printre ei s-au aflat şi foşti membri ai Mişcării Legionare, dar şi foşti comunişti. Dacă admitem că doar unii dintre cei închişi politic, după 1947, au fost victime, adică cei cu adevărat nevinovaţi, cei care n-au avut nici o legătură cu politica şi cei de extracţie politică democratică, atunci ajungem la concluzia că ceilalţi au meritat ce li s-a întîmplat. Şi, pe cale de consecinţă, regimul a fost criminal doar cu unii şi just cu alţii. Asta ar fi o concluzie infinit mai periculoasă pentru România decît descoperirea simpatiei dlui Bjoza pentru colegii săi de temniţă legionari. Sau admitem că, odată trecut prin suferinţele cumplite ale Gulagului, ca printr-un fel de purgatoriu, oricine se mîntuieşte de eventualele sale păcate din trecut? Or, mai mult, admitem că oricine a supravieţuit Gulagului are dreptul să spună şi să facă orice după aceea, ca şi cum anii de suferinţă i-au dat un infinit cec moral în alb? Caz în care întreaga argumentaţie împotriva decorării dlui Bjoza cade.

Vrem să o vedem ori nu, istoria recentă a României pune conştiinţei româneşti, liberă în sfîrşit, următoarea problemă: Au fost eroi toţi duşmanii comunismului? Dar toţi duşmanii fascismului? Dacă răspundem simultan afirmativ acestor două întrebări, aşa cum ar fi normal, vom obţine o categorie de eroi care au fost criminalii celorlalţi eroi, ce la rîndu-le le-au fost călăi celor dintîi. Eroi măcelărindu-se criminal între ei! Conştiinţa noastră ar rămîne stupefiată! În acest caz, conştiinţa nu sucombă într-o dilemă a binelui, ci în faţa complexităţii răului.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

La cumpăna dintre ani...

– parcă aşa se zice, nu? –

Păi, da. S-a făcut un sfert de secol de cînd căzură Zidul şi Comunismele de dincoace de el. Trecu şi un deceniu de cînd cea mai mare parte a Estului a aderat instituţional la cea mai valoroasă construcţie a Vestului, Uniunea Europeană. Evident, nu putem uita că trecură fix şapte ani de cînd reuşirăm şi noi performanţa respectivă.

Ca la fiece trecere calendaristică dintr-un an în altul, lumea se simte datoare să facă bilanţuri, să aprecieze, să judece, să facă pronosticuri. Nu am cum scăpa din atare capcană sezonieră. Încep prin a mă declara de acord cu părerea exprimată din ce în ce mai des, în ciuda oceanului de jale şi disperare, în care pare a pluti o bună parte a opiniei publice. Da, şi eu cred că, acum, România trece printr-una dintre cele mai bune perioade ale istoriei sale. Are garanţii de securitate militară prin apartenenţa la NATO şi este membră într-unul dintre cele mai selecte cluburi politico-economice din lume: Uniunea Europeană.

În ultimul sfert de secol, am trecut de la cozile la sticksuri şi hîrtie igienică de cea mai proastă calitate, la mofturi bio-eco, atunci cînd alegem varietatea nu-ştiu-care de cafea din raft. Avem de ales, în concediu, între eternul şi fascinantul litoral românesc şi cel grecesc, bulgăresc sau turcesc. Nu stăm cu anii la coadă, cu programare şi bani depuşi la CEC pentru Dacia 1300, ci putem să alegem o variantă sau alta de leasing pentru cam oricare tip de automobil prezent pe piaţa europeană. Am trecut de la două ore de ode televizate zilnic, la multe, multe ore de varii programe, difuzate de zeci de televiziuni, care mai de care mai colorate. Nu mai stăm la

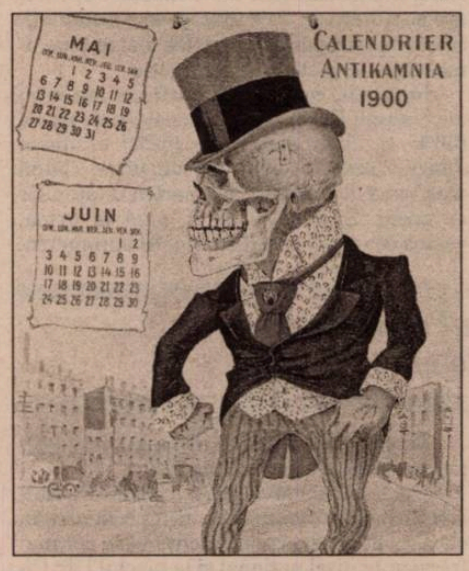

cheremul unui funcţionar de partid dedicat securităţii naţionale pentru a merge pînă „dincolo", la unguri sau bulgari. Putem merge cu buletinul oriunde în Europa, iar paşaportul este un act banal care se poate obţine în două ore. Nu mai avem o industrie care să producă utilaje grele sau locomotive. Avem, în schimb, un sector IT zdravăn şi cea mai bună reţea de comunicaţii mobile şi Internet din Europa. În plus, producem pe teritoriul ţării unul dintre cele mai bine vîndute automobile medii de pe continent. E drept, fabrica nu mai aparţine statului român, ci unor occidentali. „V-aţi pierdut industria, v-au cumpărat străinii", zice Russia Today. Aşa o fi, dar în afară de ruşi, nimănui nu pare a-i păsa, atîta vreme cît respectiva uzină aduce parte bună a exportului şi PIB-ului. Nu mai există CAP-uri şi cea mai mare parte a aşa-zisei lor avuţii s-a spulberat, distrusă sau furată. Avem, însă, o agricultură privată cu o dezvoltare printre cele mai dinamice de pe continent şi cu producţii care încep să arunce ţara în top 3 european, la cele mai multe tipuri de cereale. Nu mai există uzinele 23 August, însă acolo funcţionează acum o sumedenie de firme mici şi mijlocii. În sfîrşit, dar în nici un caz în ultimul rînd, acum 25 de ani ridicam mîna plictisiţi la „cine-i pentru, cine-i contra, se abţine cineva?". Acum avem de băgat votul în urnă la intervale regulate, informaţi copios de propagande de partid vioaie şi atotprezente. E drept, unii mai strîmbăm din nas cînd stăm să apreciem calitatea (non)argumentelor utilizate sau a unora dintre cei aleşi, dar... să fim serioşi. Nu toţi ascultă Beethoven. Avem pe lume şi mulţi iubitori de manele. Iar ăsta e cel mai important lucru ivit: nu numai că sîntem din ce în ce mai diferiţi, dar mai sîntem şi din ce în ce mai conştienţi de asta. Aş risca şi aş aprecia că şi toleranţa faţă de celălalt pare a fi mult mai mare.

__Gabriel Giurgiu__ este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.

un sport la Răsărit

În afară de Simona Halep, ce sportivi şi ce echipe româneşti ar trebui să urmărim în 2015?

O dată la patru ani, România află cît îi poate pielea sportivă. Şi nu, acela nu e anul olimpic. E cel dinaintea lui. În 2015 sînt aproape toate calificările pentru Rio 2016. Vom şti cum stăm cu gimnastica, scrima, canotajul, cu canoe şi judo-ul, cu handbalul la fete şi cu alte sporturi de echipă, dacă mai există. În 2015 se apleacă peste noi umbra unei imense spaime, aceea a zilei în care nu vom mai conta la Jocuri. Am trăit (cei care au apucat) într-o ţară în care sportul era suprasuşţinut, ca o industrie a imaginii sistemului, în care Nadia era la fel ca Dacia. Acum trăim într-o ţară care nu mai dă doi bani pe sport. E inadmisibil pentru un popor european. Nu există politică guvernamentală, nu există sisteme coerente care să lege sportul de organele corpului naţional, astfel încît acesta să nu mai vieţuiască în răspărul ori la bunul plac al instituţiilor. Ca o uriaşă grădină de care nu s-a mai îngrijit proprietarul, sportul nostru a buruienit, a dezvoltat organisme uzurpatoare care s-au legat la venele lui şi, dacă tot nu se uită nimeni la ele, îl sug conştiincios. Sportul e azi format din feude, cîteva girate de nume importante. Unele funcţionează cît de cît, altele deloc. S-a instaurat o inerţie a mersului în gol, ca la o uzină fără geamuri. Iar dacă pui un pic urechea la pămînt, auzi tînguirea subsolurilor nedesfundate, în care cîte unul sau altul se mai luptă cu dezordinea cea mai înspăimîntătoare dintre cele ce pot exista, aceea a statului delăsător. Aşa că, pentru mine, echipa cea mai importantă în 2015 va fi cea a noii puteri. Va reuşi ea să înţeleagă că sportul nu e un moft în lumea de azi, ci un mod de a spune un cuvînt despre tine în lume, de bine sau de rău? Şi va izbuti sportul să aibă o voce credibilă, profesionistă, inteligentă, şi cu ea să-şi schimbe tristul destin? Vast program.

Radu NAUM

PUBLICITATE

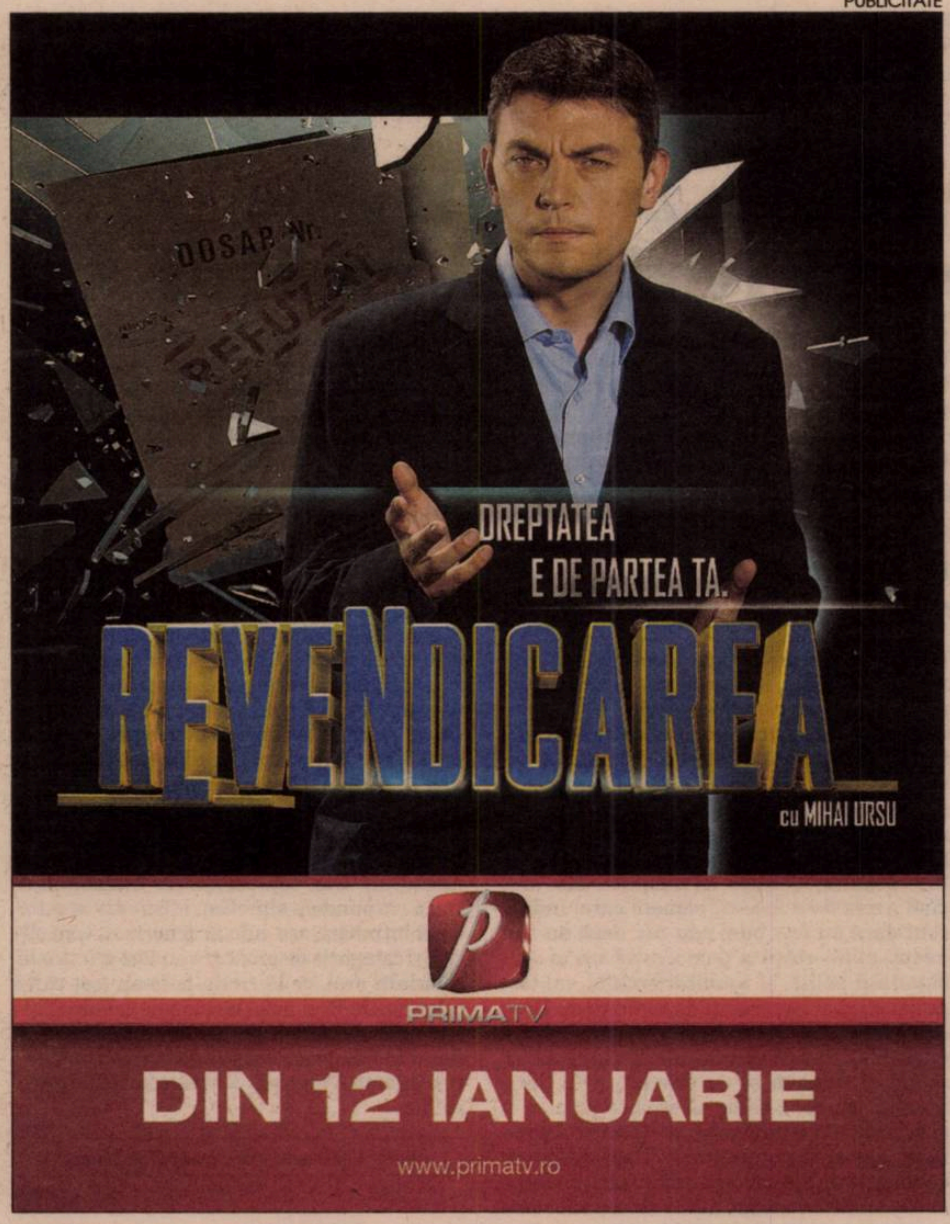

PUBLICITATE

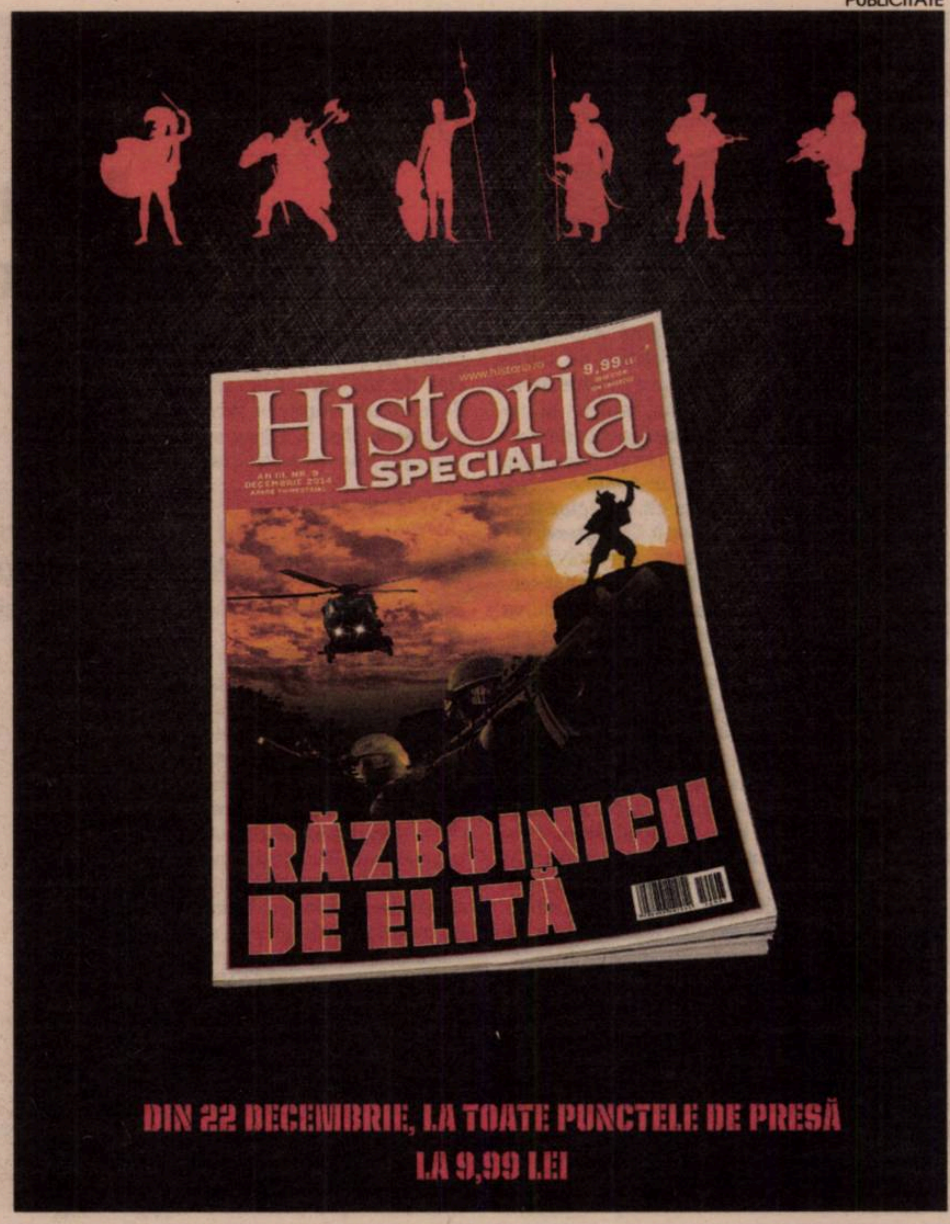

„Regina Maria, libertate prin graţia scrisului“

– interviu cu Gabriel BADEA-PĂUN, istoric de artă –

După mai bine de 50 de ani de la prima ediţie franceză, editura Lacurne din Franţa publică, în decembrie 2014, volumul Reine Marie de Roumanie „Histoire de ma vie“, 1875-1918. *Noua ediţie franceză a memoriilor reginei Maria este îngrijită şi prezentată de istoricul român de artă* ***Gabriel Badea-Păun,*** *autor, între altele, al volumelor* Mecena şi Comanditari. Artă şi mesaj politic, *premiat în România, sau* Portraits de Société XIX-XXe siècles *şi* Le style Second Empire. Architecture, décors et art de vivre, *premiate în Franţa.*
*Memoriile reginei Maria a României, fiică a ducelui de Edinburgh şi a prinţesei Maria Alexandrovna a Rusiei, nepoată a reginei Victoria şi a ţarului Alexandru al II-lea, au fost publicate, în timpul vieţii, în română, în engleză, la New York, în franceză, la Paris. Redactată în original în engleză, autobiografia reginei Maria a fost citită de Virginia Woolf, care semnează, în epocă, o cronică uluitoare, într-un săptămînal londonez feminist. Neaşteptata recenzie din 1934 este una din noutăţile pe care Gabriel Badea-Păun le valorifică în recenta ediţie franceză. (**C. H.**)*

Editorul francez, Cédric de Fougerolle, preciza, la lansarea de la Ambasada României din Paris, că interesul de a republica memoriile reginei Maria e legat de prestigiul limbii franceze; sînteţi de acord, ştiind că memoriile au fost redactate în engleză, în original? Cum l-aţi convins pe editorul francez de interesul unei noi ediţii?

Ideea republicării lor mi-a venit oarecum ciudat. Într-una din zile, am observat că biografia pe care am dedicat-o reginei Elisabeta a României, Carmen Sylva, apărută în Franţa în 2011, figura pe un site al unei agenţii de turism care organiza călătorii în România, la rubrica „zece cărţi pentru a vă pregăti voiajul“! Şi mi-am zis, de fapt, de ce nu.

Apoi, uitîndu-mă în raionul de la FNAC consacrat cărţilor cu subiect românesc din categoria istorie modernă sau contemporană, am găsit doar patru sau cinci volume, probabil cea mai sărăcăcioasă secţiune!

De asemenea cunosc, căci l-am testat graţie lucrărilor mele precedente, interesul unui public de nişă, francofon, pentru astfel de biografii şi memorii, consacrate suveranilor ori personalităţilor politice şi mondene, din întreaga Europă: ele sînt distribuite nu numai în Franţa, ci şi în Belgia, Luxemburg, Elveţia sau în Québec. Acest interes, apărut după căderea Cortinei de Fier, a sporit în deceniul următor, accelerîndu-se în ultimii ani.

> *„Dacă regina Maria a scris a fost în mare măsură graţie Carmen Sylvei.“*

După fascinaţia pentru Rusia ţaristă, a venit şi rîndul ţărilor din Europa Centrală şi Răsăriteană. Publicul francofon redescoperă, cu o surpriză sincer nedisimulată, o istorie comună făcută de oameni, e drept – dintr-o anumită elită socială, care circulau, se instruiau, schimbau opinii, ai cărei membri se iubeau, se căsătoreau, se înfruntau în conflicte militare sau politice. În Europa secolului al XIX-lea, a marilor puteri, a imperiilor transnaţionale sau a statelor mici, pentru aristocraţie şi înalta burghezie frontierele nu contau în mod deosebit, mijlocul de comunicare era limba franceză şi cu toţii împărtăşeau o anumită admiraţie pentru cultura şi viaţa pariziană.

Dacă această amintire a rămas vie în conştiinţa românească până după anii '90, ea este aproape uitată astăzi în Franţa, chiar şi în rîndul elitei, şi situaţia este asemănătoare pentru Polonia, Ungaria, Serbia sau Bulgaria. Iniţiativa domnului Cédric de Fougerolle, directorul editurii Lacurne, de a publica sau republica, începînd de acum doi ani, din 2012, memorii scrise de membri ai acestei aristocraţii şi burghezii trasnaţionale, se înscrie cumva în acest val de reevaluări ale istoriei noastre europene comune. Dacă vă uitaţi în indexul de persoane al volumelor de memorii, sînt prezenţi polonezi, unguri, bulgari, germani, sîrbi şi români, pe lîngă francezi, englezi sau germani. Coperta volumului este ilustrată de un portret al reginei Maria a României, născută principesă a Marii Britanii şi Irlandei, realizat de un portretist de origine maghiară, Philip de László, în 1936. Regina Maria, deşi recunoştea amuzată că a fost pusă la mare încercare cînd a venit în România, în 1893, să comunice cu supuşii ei în limba franceză, limbă pe care nu o stăpînea pe atunci prea bine, a reuşit să convingă mai tîrziu, la Paris, în 1919, între alţii şi pe Georges Clemenceau, să accepte revendicările teritoriale ale României! Aceasta este Europa cosmopolită de pînă la al Doilea Război Mondial şi aceştia sînt actorii ei! Cînd am propus republicarea memoriilor reginei Maria, proiectul nu putea decît corespunde liniei editorale. A fost acceptat şi realizat într-un timp record.

Aţi descoperit memoriile reginei Maria în anii '90, odată cu publicarea lor în limba română, după o cenzură de 50 de ani, impusă de regimul comunist. Ce v-a frapat, în epocă, ce v-a emoţionat?

M-am născut la Sinaia, pe Furnica, în apropierea Castelului Peleş. Am vizitat castelul doar după ce s-a redeschis în 1990. Avînd un stră-străbunic pe care îl chema Vasile D. Păun, profesorul de limba română al principelui Ferdinand, anumite poveşti îmi erau cunoscute înainte de 1989, cînd aveam 16 ani. Gîndindu-mă retrospectiv, nu cred că frînturile pe care le auzisem aveau o articulaţie logică. Erau doar nume şi imagini pe care nu le putem plasa în contextul lor. Or, apariţia unei noi ediţii a *Poveştii vieţii mele* a reginei Maria, în anul 1991, la Editura Moldova de la Iaşi, în ciuda prezentării sale grafice rudimentare, m-a ajutat să reconstruiesc contextul şi actorii lui. Universul în care evoluau mă fascina. Memoriile au devenit apoi un instrument de lucru, cînd am scris biografia Carmen Sylvei sau studiul despre portretele Familiei Regale pictate în 1936 de Philip de László. Consultînd jurnalele şi corespondenţa reginei Maria de la Arhivele Naţionale, am putut aprecia selecţia pe care a operat-o în scrierea memoriilor. M-au impresionat atunci mai mult primele două volume, cel de-al treilea, consacrat neutralităţii României (1914-1916), războiului (1916) şi lungii aşteptări ce a urmat armistiţiului şi încheierii războiului (1917-1918), nu l-am parcurs cu acelaşi interes, dar sînt convins că acum, după 25 de ani, impresia ansamblului trebuie să fi fost destul de puternică, de vreme ce nu numai că nu le-am uitat, dar le-am şi recitit cu aceeaşi plăcere. Apoi am şi făcut tot ceea ce am putut pentru a iniţia această nouă ediţie în limba franceză.

Ce aduce nou ediţia pe care aţi îngrijit-o în Franţa?

Există noutăţi pentru publicul francez, dar şi pentru cel românesc. Pentru publicul francez, pentru care istoria României este necunoscută, ca să nu spun de-a dreptul *exotică,* o prefaţă care plasează personajul în contextul istoriei europene şi a celei româneşti, cu nenumărate note de subsol pe tot parcursul volumului în care sînt explicate ori precizate situaţiile sau personajele citate (pentru cele româneşti, cu ortografia de rigoare şi identificări adesea inexistente în ediţiile româneşti de după 1990). Pentru publicul românesc ca şi pentru cel francez, încîntătoarea şi neaşteptata recenzie făcută primului volum, în 1934, de redutabila Virginia Woolf, în săptămînalul londonez *Time and Tide,* precum şi numeroase fotografii, dacă nu inedite, foarte puţin cunoscute.

Cum se face că nu se cunoaşte cu precizie traducătorul ediţiei franceze?

Nu este de mirare că, de pe pagina de titlu a volumelor cu caracter memorialistic, destinate unui public european sau american, deci de largă circulaţie, lipsea adesea traducătorul. Ele nu erau considerate ca o operă literară în sine, ci drept o mărturie a timpului lor, în care traducătorul nu era important. Din fericire, situaţia s-a schimbat în ultimii cincizeci de ani... Cred însă că autorul traducerii este Georges Oudrad (1889-1971), jurnalist, istoric şi scriitor, autor al unor lucrări consacrate Europei Centrale, Rusiei, al unui *Portrait de Roumanie,* în 1935, şi a unei modeste biografii a reginei Maria, în 1939, toate apărute la Plon, ca şi memoriile. Stilul tuturor acestor volume este foarte asemănător, vădit măsurat şi căutat.

În prefaţa ediţiei, spuneţi că, faţă de Carmen Sylva, care s-a impus cu o faţetă „romantică“, regina Maria şi-a cîştigat, în imaginarul colectiv, o poziţie inedită de „regină războinică“. Avînd în vedere succesul incredibil al ediţiilor româneşti, în ce măsură figura reginei Maria tinde să schimbe, în mentalitatea colectivă, acel „pattern“ *al bărbatului ca om politic sau personalitate providenţială?*

Imaginea publică a reginei Maria, în perioada interbelică, s-a creat prin opoziţie cu a reginei Elisabeta, deşi pînă în 1914 cea a principesei moştenitoare Maria seamănă mult cu cea a Carmen Sylvei. În contextul istoriei Principatelor româneşti, în care figurile feminine sînt foarte puţine, iar în secolul al XIX-lea, cu excepţia celei de a doua soţii a domnitorului Gheorghe Bibescu, Mariţica Văcărescu, sînt persoane mai curînd şterse, imaginea Elisabetei de Wied, doamna şi regina României, era fondatoare, mai ales că ea trebuia să se afle la originea unei linii dinastice. Regina Maria a învăţat mult de la predecesoarea ei. Cînd a sosit la 17 ani în România – o recunoaşte chiar ea –, nu era pregătită pentru rolul care o aştepta. Dar această lungă perioadă de *ucenicie,* de mai bine de douăzeci de ani, a devenit regină la 40 de ani –, a fost presărată de conflicte şi momente de apropiere cu regina Elisabeta, cu regele Carol I, cu Curtea, cu societatea românească. Dacă regina Maria a scris a fost în mare măsură graţie Carmen Sylvei. A doua regină a României nu putea fi, în ochii acelei vremi, decît asemeni celei pe care a precedat-o. Războiul nu a curmat acest scenariu, l-a deturnat! Ceea ce scrisese pînă atunci – poveştile alegorice imprimate de un simbolism de salon, fanteziile artistice, cuprinse în mai bine de 20 de volume – au lăsat locul scrierilor memorialistice, poveştilor unei maturităţi care a cunoscut ororile Primului Război Mondial, aşteptarea, neîncrederea, spectrul unui posibil exil, trăite cu un curaj pe care puţină lume l-a arătat. *Povestea vieţii mele* este cartea care a supravieţuit şi autoarei, dar şi a 50 de ani de cenzură! Cred că talentul autoarei, de a face să retrăiască lumea ei, depăşeşte un simplu caracter documentar. În măsura în care curajul şi hotărîrea arătate de regina Maria, în momente extreme, cum au fost cele ale României, între 1916 şi 1919, însuşiri care nu i-au fost contestate nici de cei mai sceptici inamici, pot fi un îndemn pentru o întreagă ţară, atunci personalitatea ei nu poate rămîne decît un exemplu! Rămîne evident o personalitate federatoare, chiar şi după 70 de ani de cînd nu mai este.

În 1934, Virginia Woolf îi face un portret nonconformist reginei Maria – scriitoarea, cu tuşe ironice, dar şi pline de o admiraţie incredulă. A fost regina Maria o „feministă avant la lettre“, în ciuda cuştii aurite în care ascendenţa şi familia regală i-au impus să trăiască?

Recenzia neaşteptată a primului volum al *Poveştii vieţii mele* a reginei Maria, publicată în *Time and Tide,* în decembrie 1934, de Virginia Woolf, surprinde, mai ales că redutabila sa autoare, membră a gupului Bloomsbury, a unei *„gentry“* revendicate în idealuri de stînga, era puţin dispusă să se arate sedusă de establishment-ul britanic pe care îl renegase şi care o repudiase din rîndurile lui. Iată ce scrie Virginia Woolf despre regina Maria: „s-a născut cu pana de scris în mînă. Cuvintele sînt vocaţia ei. E adevărat, nu are habar de regulile jocului. Cuvintele curg şi înghit, în cale, oraşe întregi. De multe ori, ratează efectul scontat. Şi totuşi, fiindcă are un surplus de sentimente, fiindcă nu-i este teamă să-şi urmeze emoţia sau că, încercînd să treacă peste obstacole o să cadă, reuşeşte să evoce frumuseţea şi să transmită fiorul. (...) În ciuda spiritului său viu, nu pretinde nimeni că regina Maria e un fel de Saint Simon sau de Proust. Dar ar fi absurd să negăm faptul că regina Maria şi-a cîştigat libertatea prin graţia scrisului său. Ea nu mai era o regină în cuşcă. Călătoreşte peste tot în lume, liberă, ca orice altă fiinţă umană, să rîdă, să facă observaţii, să spună ce-i trece prin cap. Să fie ceea ce este. Şi dacă ea a reuşit să evadeze, atunci, datorită ei, am reuşit şi noi. Regalitatea nu mai e chiar atît de regală.“

La ce proiecte lucraţi acum?

E vorba de un articol de mare amploare despre colecţia de artă a lui Mihail Kogălniceanu. Aceasta a fost cea mai însemnată colecţie de artă occidentală în România celei de-a doua jumătăţi de veac XIX, după cea a regelui Carol I. Cuprindea numeroase lucrări semnate sau atribute lui Altdorfer, Bassano, Bellini, Blomaert, Bol, Boucher, Cranach cel Bătrîn, Fragonard, Hals, Jordaens, Mignard, Poussin, Reni, Rubens, Ruysdael, Tiepolo, Tiziano, Veronese, Zeitblom. Expusă în timpul vieţii creatorului ei, în vecinătatea locuinţei sale, ea a fost oferită spre cumpărare statului, dar, în faţa refuzului guvernului liberal D.A. Sturdza, ea a fost vîndută, în cele din urmă, prin trei licitaţii la Köln şi la Bucureşti. Apoi lucrez, de aproape doi ani, la o nouă carte de istoria artei despre *Pictori şi sculptori colecţionari de la Rubens la Jeff Koons,* care va apărea la Citadelles et Mazenod (Paris), Thames & Hudson (Londra) şi Vendome Press (New York), editurile cu care colaborez de obicei. Va apărea în toamna anului 2015.

interviu realizat
de Cristina HERMEZIU

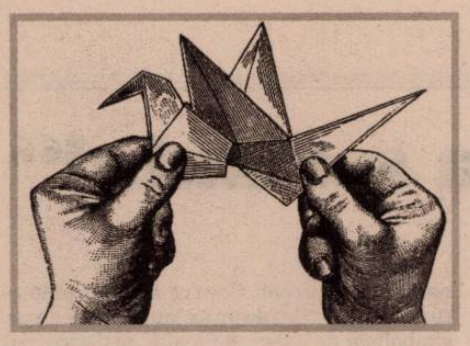

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Ce i-au făcut comuniştii dirijorului Constantin Silvestri

Despre Constantin Silvestri, George Enescu ar fi spus, chiar pe patul de moarte, că nu e un compozitor regional, ci universal. E o afirmaţie culeasă de Theodor Bălan, biograful lui Constantin Silvestri, şi reluată în *Constantin Silvestri – biografie necunoscută* (Ars Docendi, 2013) de Ioana Raluca Voicu-Arnăuţoiu. Poate că unii nici nu mai ştiu cine a fost Constantin Silvestri. Mulţi îşi amintesc însă de el ca de un dirijor excepţional. A fost cît se poate de universal şi ca dirijor, cu un succes fulminant în Occident.

În România, colegii de breaslă au încercat mereu să-l marginalizeze. Tot aşa cum Celibidache n-a putut veni o vreme în vizită, în ţară, din pricina invidiei unor responsabili locali cu ale muzicii, nici Silvestri, în ciuda talentului excepţional, n-a putut accede uşor la pupitrul orchestrelor importante din România. A fost totuşi recunoscut şi mereu susţinut de personalităţi a căror părere conta cu adevărat: George Enescu sau Mihail Jora.

În cartea amintită, Ioana Arnăuţoiu a strîns o mulţime de informaţii despre Silvestri, din arhivele fostei Securităţi, de la CNSAS, fiindcă, asemeni lui Celibidache, şi Silvestri a intrat în vizorul temutei instituţii, mai ales din momentul în care n-a mai vrut să se întoarcă în România.

În 1957, prima dată după Război cînd a primit voie să meargă în Occident, a dirijat o serie de concerte la Londra, uluindu-i, pur şi simplu, şi pe spectatori, şi pe critici. Cariera lui internaţională a fost atunci brusc lansată. A primit o mulţime de invitaţii şi premii. Securitatea începuse însă a se interesa cu cine se întîlnea şi ce discuta.

Onorarea invitaţiilor din străinătate stătea mereu sub semnul întrebării. Mereu existau probleme cu acordarea vizelor de ieşire din ţară. Astăzi e de-a dreptul incredibil să constaţi cum drumurile şi cariera unui asemenea muzician depindeau de voinţa şi socotelile meschine ale unor politruci total inculţi.

În ţară, pentru a dirija opera *Oedip*, a fost nevoit să accepte cenzurarea unor pasaje care conţineau „elemente mistice". Textul tragediei antice a lui Sofocle trebuia adaptat ideologiei comuniste. Silvestri îi trata cu dispreţ pe reprezentanţii puterii comuniste. În schimb, Securitatea îl evalua cu atenţie. Ioana Arnăuţoiu a descoperit la CNSAS note şi referate despre el, făcute de colegi sau chiar de studenţi de-ai săi. Într-o asemenea referinţă, compozitorul Anatol Vieru scria că „Una din greşelile adînci ale lui Silvestri este cosmopolitismul. Ataşamentul pentru muzica decadentă occidentală..." Un student pe nume Constantin Ghinea îşi caracteriza profesorul ca fiind „politiceşte nesincer (...) şi chiar ostil regimului nostru."

Din 1958, Silvestri merge din turneu în turneu. Succesele vin unul după altul. La Londra, un public entuziast îl obligă, pur şi simplu, să repete *Bolero*-ul de Ravel. Presa internaţională îl copleşeşte cu laudele. Dirijează mari orchestre ale lumii şi nu mai revine în ţară (fără să renunţe însă la cetăţenia română). Securitatea şi conducătorii comunişti încep să se agite. Ar vrea în continuare să-l ţină sub control, dar evită acţiuni deschise împotriva lui, temîndu-se să nu provoace un mare scandal internaţional.

Aici ar fi de amintit un episod pe care George Ivaşcu, fost activist PCR în ilegalitate şi apoi conducător al revistelor *Contemporanul*, *Lumea* şi *România literară*, i l-a povestit lui Nicolae Manolescu. La începutul anilor '60, însuşi Gheorghe Gheorghiu-Dej i-a cerut lui Ivaşcu să meargă la Silvestri, să-l convingă să se întoarcă în ţară. Ivaşcu l-a auzit însă şi pe Chivu Stoica, prim-ministrul de atunci, spunînd ceva de genul că, după ce se va întoarce Silvestri, se vor ocupa ei de el. Suna rău. George Ivaşcu s-a dus atunci la dirijor şi, într-un act de mare curaj, în loc să-l convingă să se întoarcă, i-a spus că ar fi mai bine să rămînă în Occident.

Dintr-o notă strict secretă, găsită de Ioana Arnăuţoiu la CNSAS, reiese că, în timp ce dirijorul concerta în Berlinul răsăritean, rezidenţa Securităţii de pe lîngă ambasada română de acolo propunea conducerii Ministerului de Interne „să fie adus acasă de la Berlin". Cu alte cuvinte, să fie răpit. În răspunsul de la Bucureşti se spune: „Tov. Ministru Drăghici a ordonat să-l lăsăm pe C. Silvestri să-şi facă de cap cu hoinăreala lui. Să nu-l luăm de la Berlin."

Cam aşa se puneau problemele în acea perioadă. Cînd devine evident că Silvestri nu mai avea de gînd să se întoarcă, Securitatea se decide totuşi să acţioneze. Invocă neadevărul că muzicianul ar fi plecat în interes de serviciu pentru statul român şi că rămînerea sa în Occident ar însemna, deci, „trădare de patrie". Nu i se deschide un proces propriu-zis de trădare, dar, folosind această acuzaţie, Securitatea face o serie de percheziţii la domiciliul său din Calea Victoriei nr. 128A. Averea îi este pusă sub sechestru.

Şi aici apar dedesubturile cele mai josnice ale felului în care funcţiona statul comunist, aduse la lumină prin studiile Ioanei Arnăuţoiu. Printre bunurile lui Constantin Silvestri erau unele de mare valoare. Pe lîngă o importantă colecţie de timbre, avea şi circa 90 de tablouri semnate, printre alţii, de Grigorescu, Luchian, Tonitza, Andreescu, Palady sau Petraşcu. Din arhive reiese că la succesivele inventare pe care organele statului le făceau asupra acestei averi, numărul tablourilor era tot mai mic. Printre „vizitatorii" averii sechestrate din locuinţa lui Silvestri, documentele menţionează şi doi demnitari comunişti, magistratul militar Adrian Dimitriu şi preşedintele Consiliului de Stat pentru Artă şi Cultură Pompiliu Macovei, ambii cunoscuţi drept colecţionari de tablouri şi obiecte de artă.

În cele din urmă, întreaga avere a fost înstrăinată. Unde or fi astăzi tablourile lui Constantin Silvestri? Poate nu e prea tîrziu de făcut o investigaţie. După moartea soţiei sale, casa din Calea Victoriei devine loc de întîlniri conspirative ale Securităţii.

În 1969, la numai 56 de ani, moare şi Constantin Silvestri, după ce în ultima parte a vieţii a condus Filarmonica din Bournemouth (Anglia), pe care a ridicat-o la standarde nevisate pentru o orchestră de provincie. E înmormîntat în cimitirul din Bournemouth, iar pe piatra sa funerară scrie: *„«The Maestro» of the Bournemouth Symphony Orchestra 1961-1969. An outstanding musician and a remarkable man."*

ready made

„Ce-aţi zice dacă un particular oare care, un biet contimporan fără nici o calitate oficială, s'ar ridica într'o bună zi şi ar face următorul raţionament:

– Ionescu mă urăşte. Dar ciocolata este dulce. Atunci Georgescu este un imbecil. Şi, deci, Popescu merită două perechi de palme."

Flacăra, Anul III, No. 41, 26 Iulie 1914

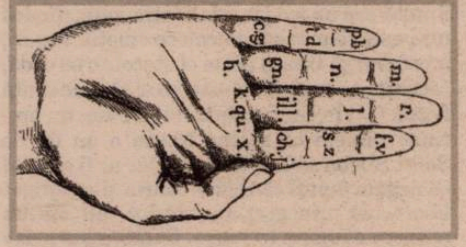

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Un cenaclu universitar

Nu m-au entuziasmat niciodată cenaclurile literare, deşi, trebuie să admit, în adolescenţa mea (derulată în anii '80), ele constituiau un forum de exprimare important pentru cei (tineri, mai ales) bîntuiţi, justificat sau nu, de himerele gloriei artistice. Se înţelege însă că lumea cenaclieră era, *volens-nolens*, foarte eterogenă şi, în ultimă instanţă, neatractivă pentru un intelectual aflat chiar şi într-o fază de formare. Mulţi ipochimeni veneau la cenacluri din alte motive decît cele estetice. Junele creatoare sperau să-şi găsească acolo viitorii soţi, pe cînd băieţii nu urmăreau decît să flirteze cu poetese mai mult sau mai puţin inocente. Nu lipseau grafomanii maturi, bucuroşi că astfel se puteau simţi scriitori. Autorii, să zicem, cu un oarecare grad de consacrare, se arătau şi ei, din cînd în cînd, doar pentru a o face pe interesanţii în faţa novicilor derutaţi. Scriitura autentică se zărea rar în contextul respectiv şi, de obicei, abia respira sub presiunea celorlalte manifestări ale cenaclului. Mai preocupat de o asemenea dinamică literară am devenit în anul I de facultate, aflînd despre existenţa unui cerc de creaţie a studenţilor filologi. Mă gîndeam că mediul universitar triase deja multitudinea de veleitari ai textului şi un astfel de grup ar fi trebuit să funcţioneze, inevitabil, după rigori academice. M-am prezentat, aşadar, într-o seară ploioasă de octombrie, la o şedinţă a cenaclului tinerelor condeie de la Litere, şedinţă popularizată, prin anunţuri scrise de mînă, pe la afişierele Universităţii. Lume multă, adunată la Catedra de literatură română. Coordonatori păreau să fie doi lectori din departamentul menţionat. Lîngă ei stătea însă şi un bătrîn profesor, auster şi impozant, care venise, după toate semnele, în postură de invitat special.

Peste numai un semestru, urma să mă reîntîlnesc cu venerabilul domn, în calitatea sa de şef al disciplinei Teoria literaturii. La prima prelegere, ne-a vorbit despre „componentele" unei librării (identificată drept „locul unde se comercializează cărţi"): librarul, raftul, depozitul, casa de marcat, volumul (format, desigur, din „coperţi", „file", „litere", „spaţii tipografice", „rînduri", „pagini", „text" etc.) şi raionul. Definiţia ultimului m-a marcat în mod fundamental: „Raionul este un sector din librărie, specializat pe o temă editorială. Exemple – *carte beletristică* şi *carte ştiinţifică*. Dacă mergem la raionul de *carte beletristică*, vom găsi secţiuni supraspecializate, precum cele de *proză, poezie, critică şi istorie literară*. La subsecţiunea *proză*, diversificarea se poate amplifica prin categoriile *roman* şi *nuvele*. La *cartea ştiinţifică*, vedem *cartea medicală* ori numeroase publicaţii *inginereşti*, de *fizică, matematică* şi *chimie*." În seara cenaclului, m-am familiarizat, *avant la lettre*, cu un automatism verbal al profesorului, ce avea să ne exaspereze pe toţi, ulterior, la cursuri şi seminarii. Pe parcursul dialogului cu cineva, el întreba invariabil: „Mai ai fraţi, mai ai surori?" Indiferent de răspuns, frecvent, înainte ca acesta să şi fie formulat clar, bătrînul concluziona sonor şi, totodată, absent: „Booon!" După săptămîni de pisălogeală interogativă despre fraţi şi surori, un coleg mai curajos, pus, pentru a suta oară, în poziţia de a răspunde, a comentat teatral: „Să vă spun drept, domn' profesor, nu prea ştiu dacă mai am şi, dacă da, cîţi am! Taicămeu a fost ochi alunecoşi, inimă zburdalnică..." Am hohotit dezlănţuiţi, dar, spre surprinderea noastră, matusalemicul teoretician a şuierat „Booon!", în stilul său obişnuit.

La cenaclul cu pricina, amănuntele de mai sus nu-mi deveniseră cunoscute încă şi, de aceea, mă incita întrebarea cu fraţi şi surori, repetată constant de bravul teoretician. Începusem să suspectez că familiile cu mulţi copii ar putea ascunde cine ştie ce secret al geniului literar. Presupunerea îmi fusese totuşi tulburată de replicile obraznice ale membrilor cercului. Unul îi striga violent profesorului că mai are cincisprezece fraţi şi douăzeci de surori, altul (la fel de vocal) că îl aşteaptă în cămin nouăzeci şi şase de gemeni, studenţi filologi la rîndul lor, iar o domnişoară suavă jura, cu patos, că jucătorii din echipa de fotbal *Avîntul Broşteni* – titulari şi rezerve – sînt toţi fraţiorii ei. Deasupra ţipetelor studenţilor plutea sentinţa, cînd baritonală, cînd piţigăiată, a invitatului special: „Booon!". În încăpere, persista un miros greu de usturoi, care, într-un tîrziu, a fost lămurit de către unul dintre lectorii îndrumători. La Casa Universitarilor, se comercializaseră, cu vreo două ore mai devreme, cîrnaţi proaspeţi. Cumpărase şi el un kilogram şi, întrucît nu mai reuşise să dea pe acasă, atîrnase sacoşa cu apetisantele merinde de la fereastră. Disconfortul olfactiv se rezolvă însă de la sine în momentul în care o puternică mireasmă de horincă invadă întreaga incintă, detronînd „aerele" de superioritate ale bieţilor cîrnaţi. Lichidul mărgelat provenea de la o participantă la agapa literară, moroşancă de felul ei. După mai multe înghiţituri din sticla mobilă, atmosfera se realaxă complet. O folkistă zdrăngănea la chitară melodii de-ale lui Nicu Alifantis, iar doi tineri înflăcăraţi nu reuşeau să se pună de acord dacă Marin Sorescu era sau nu „un papagal". Profesorul bodogănea ceva despre carte ca „produs al materialismului dialectic". Am ieşit obosit şi buimac, jurîndu-mi să nu mai merg niciodată la vreun cenaclu. Dacă nu mă înşel, am pecetluit legămîntul şi cu un „Booon!" prelung şi tensionat.

Astăzi, sînt obligat să observ, cu oarece surprindere, că aceasta rămîne una dintre promisiunile pe care le-am respectat cu sfinţenie de-a lungul vieţii mele de pînă acum.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

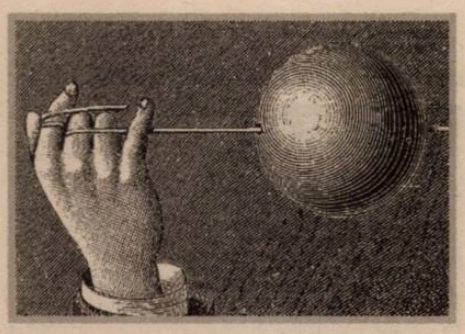

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Anul grevelor

Cred că nu greşesc dacă spun că 2014 a fost anul grevelor, al protestelor, al mişcărilor sociale, al răzmeriţelor antisistem, mai mici sau mai mari. Am văzut de toate: festivaluri în pericol de a nu mai începe, ca urmare a protestelor artiştilor, trenuri oprite în gări şi avioane oprite la sol din cauza conflictelor de muncă, proteste masive împotriva unor legi absurde. Şi, în general, participare şi rezistenţă civică administrate (uneori eficient) împotriva guvernelor. Iată un rezumat al unor situaţiuni pe care le-am descris la această rubrică, pe parcursul anului.

■ Mai multe festivaluri din Franţa au fost parazitate de proteste ale artiştilor. Artiştii şi tehnicienii au intrat în conflict cu guvernul şi ameninţă cu greva. La Aix-en-Provence, Festivalul de Operă şi Muzică Clasică a debutat fără probleme, după ce artiştii şi tehnicienii au votat, cu o largă majoritate, împotriva iniţierii unei greve. Dar Printemps des Comédiens de la Montpellier n-a mai avut loc, şi multe alte festivaluri s-au desfăşurat cu dificultate: spectacole anulate, personal tehnic restrîns, artişti în grevă japoneză etc. Festivalul de la Avignon, cel mai mare dintre cele menţionate şi unul dintre cele mai importante din Europa, a debutat după îndelungi negocieri şi consfătuiri ale greviştilor, dar nu s-au ţinut toate spectacolele din program. În discuţie a fost o modificare a condiţiilor în care se acordă indemnizaţia de şomaj şi valoarea acesteia. Sindicatele solicitaseră guvernului revizuirea convenţiei de asigurări. Legea în cauză nu făcea parte din pachetul de măsuri pentru sprijinirea creaţiei şi avea o aplicabilitate generală. Or, artiştii şi tehnicienii din domeniul spectacolului au vrut reglementări speciale pentru condiţiile speciale în care îşi desfăşoară activitatea. Nu e prima dată cînd au ameninţat cu greva pentru a reglementa raporturile de muncă. Şi în 1992, apoi în 2003, la Festivalul de la Avignon s-au anulat spectacole din cauza grevelor. Paradoxul acestor proteste e că nicăieri în lume, artiştii – angajaţi sau „intermitenţi" – nu au mai multe avantaje sociale ca în Franţa. Şi, din cîte se pare, nicăieri nu se mai folosesc atît de des şi atît de apăsat cuvinte ca „pauperizare" sau „precaritate". În 2014 s-a vorbit doar despre frămîntări sociale, indemnizaţii, statut şi greve. Domeniul cultural a fost cîmp de luptă. Actorii s-au transformat în „sindicalişti" sau „parteneri de dialog ai guvernului". Singurul om raţional pare să fi fost directorul artistic Olivier Py, care a afirmat că susţine revendicările, dar că pentru nimic în lume n-ar anula sau întrerupe vreun spectacol. Cum ar veni – *the show must go on*... Raţiunea a învins la Avignon, dar şi la Paris, căci guvernul a anunţat că revizuieşte legislaţia.

Este dreptul legitim al oricărui guvern să taxeze şi să suprataxeze. Doar că guvernul de la Budapesta a greşit.

■ Zeci de mii de oameni au protestat la sfîrşitul anului la Budapesta, împotriva unei iniţiative a guvernului, considerată nedreaptă şi aberantă, de a impune o taxă nouă. O taxă pe Internet. Ungaria e prima ţară din lume care a conceput o asemenea lege. Legea a rămas în faza de proiect. Pînă la urmă, guvernul a abandonat-o, în urma protestelor masive. Să ne înţelegem, accesul la Internet nu poate fi considerat un drept natural sau inalienabil, oricît de mult s-ar insista pe ideea de libertate de circulaţie a informaţiei; iar o taxă pe Internet nu poate fi considerată o îngrădire a accesului la informaţie, mai asemănă puţin, e o limită uşor de depăşit – deci vor plăti mai mult. În urma criticilor, s-a introdus un nou paragraf, care limitează taxarea la cel mult 2,30 euro. De ce s-a introdus acest paragraf suplimentar, în locul unui impozit pauşal de 2,30 euro? Pentru că un paragraf ar fi uşor de eliminat, pe şest, printr-o iniţiativă a guvernului, atunci cînd oamenii vor fi uitat tot scandalul legat de taxă – susţin cei care se opun legii. Alţii spun că taxa e pedeapsa pe care Orbán vrea să le-o aplice oponenţilor săi – în general, oameni foarte activi, destupaţi şi... conectaţi. Taxa e abuzivă, pentru că n-are nici o justificare şi pentru că nu e deloc clar ce urmăreşte.

■ Luni în şir, Germania a fost paralizată de grevele succesive ale mecanicilor de locomotivă şi ale însoţitorilor de tren. Cînd nu făceau grevă unii, începeau ceilalţi lucrul. Parcă s-au înţeles: „Să facem totul ca să blocăm circulaţia." Grevele feroviarilor au apărut la scurt timp după o serie de proteste fără precedent ale piloţilor de la Lufthansa. Se spunea, odată, că în Germania transporturile merg ca ceasul. Uite că au stat. S-a constatat, în cele din urmă, că revendicările salariale erau, de fapt, ultima problemă. Că, de fapt, două sindicate îşi disputau supremaţia instrumentalizînd, în negocierile cu guvernul, furia şi frustrarea călătorilor plătitori de bilete şi de taxe. Şi că drepturile sociale s-ar fi putut rezolva din vreme şi fără greve, dacă şi sindicatele, şi guvernul ar fi arătat mai multă disponibilitate pentru dialog.

PUBLICITATE

aduse cu poșta

Despre Catedrală, de Crăciun

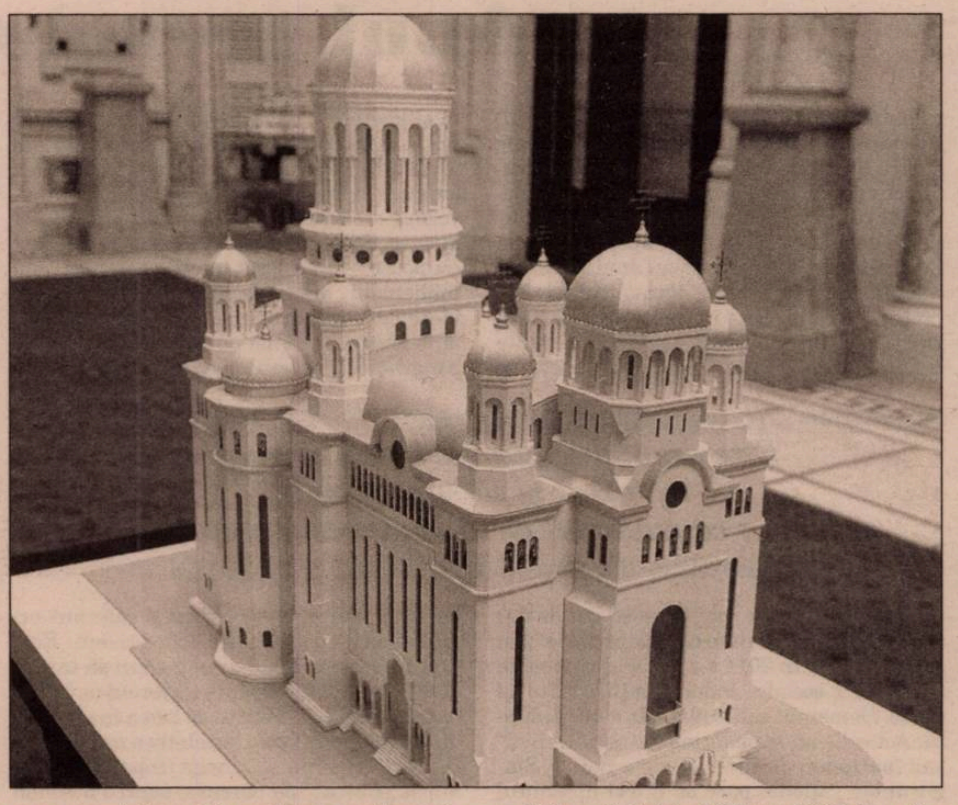

Un fost consilier al guvernului suedez veștejește planurile de construire în România a Catedralei Mîntuirii Neamului, îndemnînd UE să ia atitudine împotriva acestei construcții faraonice. Știrea a fost difuzată și în media națională, cu precădere online. Nu discut aici dreptul europenilor de a ne cere socoteală, nu atîta vreme cît primim fonduri UE în schimbul cărora, pe lîngă emigranții cumsecade, le-am umplut străzile cu cerșetori și infractori.

Vreau să aduc în cauză chiar construirea Catedralei, care este mai îndreptățită – după mine – decît construirea de două ori mai costisitoare a Arenei Naționale. Altfel spus, templul religios este mai puțin important decît templul sportiv? Pentru cine?

Multor români li se pare normal să investești bani într-un sport vulgar și supraevaluat, construind un stadion exclusiv pentru fotbal, în locul vechii arene de atletism, și cheltuind dublu față de stadionul din München după care a fost copiat, dar găsesc strigătoare la cer alocarea a jumătate din aceeași sumă pentru Catedrală. Hai să comparăm, de pildă, numărul microbiștilor din România – cu cel al ortodocșilor, sau donațiile făcute de aceștia din urmă pentru construirea Catedralei – cu lipsa oricărei contribuții din partea galeriilor sportive sau a admiratorilor fotbalului, și veți recunoaște că ortodocșii sînt cel puțin la fel de îndreptățiți să aibă lăcașul lor. „Dar nu pe banii mei", veți spune, „românii își fac nevoile în fundul curții, nu au autostrăzi, spitale și școli, dar construiesc Catedrala." Cîtă ipocrizie să arunci în spatele Bisericii proasta administrare a avuției naționale! Oare patriarhii Teoctist și Daniel au condus această țară în ultimii 25 de ani? Pe de altă parte, văzîndu-i cum au sporit necontenit averea Bisericii în tot acest timp, poate nu ar fi fost rău să le fi încredințat acestora conducerea țării. Sînt ironic, desigur.

Mă supără acest anticlericalism obtuz care se scandalizează la vederea averii administrate de Biserică, dar nu este la fel de vocal în privința unui ministru căruia Înalta Curte îi confiscă un milion de euro din averea considerabilă, acumulată onest, în timpul servirii dezinteresate a binelui public. Da, Biserica Ortodoxă este o instituție bogată și probabil că servilismul de sorginte bizantină a ajutat-o să își refacă patrimoniul redus drastic de Cuza, apoi de comuniști. Dar bogăția nu este un păcat în sine, tot astfel cum confiscarea avuției Vaticanului, de pildă, nu ar rezolva sărăcia lumii a treia.

Mă supără și inabilitatea BOR de a răspunde acuzațiilor îndreptățite sau nu, stîngăcia cu care apără predarea religiei în școli, nemaivorbind de recenta implicare fățișă în viața electorală. Însă cu merite și cu scăderi, este Biserica mea, pe care o respect și mă străduiesc să o îndrept.

Dragoș MARINESCU

25 decembrie 2014

anti nostalgia

Plugușorul muncitorilor

„Aho, muncitori și frați
Opriți-vă și ascultați
Slova mea picur de miere
Pentru-acel trudit ce piere
Slova mea picur de sînge
Pentru-acel care se stînge
Prins în luptă fără roade
Pentru conduceri neroade
Pentru pofta Neamțului
Dări-l-aș sfrantului.
Mînați măi, mînați flăcăi
Plugul cel cu patru boi.
Plugul nost' cusut în fir
Cu-adevăr și trandafir.
Neamțul ăsta blestemat
Tot ce-aveam bun ne-a luat
Ne-a luat pîinea noastră toată
Și cenușa de sub vatră
Ne-a luat bucuriile
Lăsînd doar nevoile.
Ne-a lăsat numai durerea,
Lacrimă, nemîngîierea
Și dacă i-am tot dat noi
Ne-a luat și la război.
Mînați măi, mănați flăcăi
Plugul drag cu patru boi
Plugul nostru'nlăcrimat
Și cu durere brodat.
Hitler cu tratatele
Ne-a mîncat bucatele
Că pentru-o țeavă de tun
Noi i-am dat ce-aveam mai bun
Și-am rămas săraci în drum
Cu averea noastră fum [...]
S-aruncăm jugul german
Că-i destul atît aman
Jos ciubota Neamțului
Să se ducă sfrantului."

FRONTUL NAȚIONAL

Manifest comunist, Brașov, 4 ianuarie 1943, în *23 August 1944,* vol. I, Editura științifică și enciclopedică, 1984

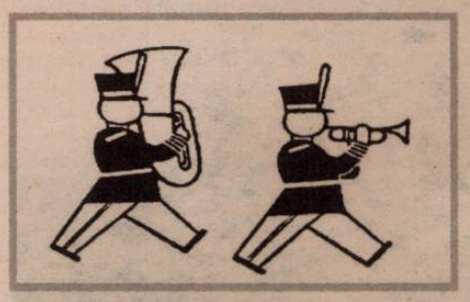

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

„Domnule, sîntem și noi un popor!"

După aflarea rezultatului final al alegerilor prezidențiale de la noi, un prieten mi-a trimis un SMS cu textul din titlu. I-am răspuns: „Abia de azi încolo o să vedem dacă sîntem." Mi-a scris din nou, la scurt timp, certîndu-mă un pic pentru „lipsa de entuziasm". Am încercat să-i răspund, dar cum să explici așa ceva într-un SMS?

Da, rezultatul alegerilor a fost surprinzător pentru mulți. Unii, luați de valul fotbalistic al entuziasmului de galerie, țin acum discursuri despre cum știau ei clar cine o să iasă învingător, și despre cum era limpede ca lumina zilei că schimbarea plutea în aer. Cei mai mulți dintre aceștia sînt, de fapt, cei care înjurau de zor, după rezultatele primului tur de scrutin, același „popor", pe care-l calificau ca fiind nimic mai mult decît o „populație". „Județele roșii" de pe harta exprimării opțiunilor la prima înfățișare la vot îi făceau să comenteze cam așa: „Ardealu', dom'le. Tot Ardealu'... Așa votează lumea civilizată. Da' degeaba. Uită-te cum votează restu'. Asta e o populație, nu un popor. Votează exact ce merită. Ăștia sîntem. N-ai ce să faci cu Moldova și cu sudiștii..." După care începeau discuții ditirambice despre felul categoric în care s-a votat în Ardeal, uitîndu-se complet faptul că în unele județe, diferența dintre cei doi candidați era, de fapt, una foarte mică.

După rezultatele finale ale alegerilor, discursul s-a schimbat, de parcă vorbele de mai sus n-ar fi existat niciodată. Dintr-odată, peste noapte, eram cu toții „un popor". Lăsînd la o parte amnezia asta – profund explicabilă, altminteri –, autopoziționarea pozitiv-colectivă nu e un lucru rău deloc, în primă instanță. După ani buni în care calificam poporul din care facem parte cu cele mai corozive cuvinte acide, valul de percepție pozitivă la adresa compatrioților e, în sine, un lucru foarte bun. Însă desconsiderarea celor care au votat altfel, și punerea lor la stîlpul infamiei sînt chestiuni cu totul regretabile. Nu faci parte din „popor", dacă n-ai votat într-un anume fel. Faci parte din „populație". Acestea sînt judecăți care umbresc foarte serios aura de entuziasm cu care se înveșmîntează unii, în marșul triumfal spre – în fond, atît de dezirabilul – statut de „cetățean".

Nu actul în sine al ieșirii în stradă ne face un „popor".

Partea mai puțin luminoasă a entuziasmului și a așteptărilor de după alegeri e tocmai o parte a mecanismului din care vine această bucurie. Adică, îi respectăm și-i investim cu titlurile de „compatriot" și „cetățean civilizat" doar pe cei care au votat ca noi. De fapt, ăsta e și motivul pentru care le recunoaștem acest statut. Da, natura mobilizării la vot și valul de solidaritate în sancționarea unor abuzuri evidente sînt motive de mare bucurie și victorii asupra pesimismului cu care ne autoevaluam deunăzi. Da, redescoperirea ideii de „compatriot" e un lucru excepțional. Dar bucuria nu trebuie să vină din mecanica simplistă a consensului din opțiunea de vot, ci din sentimente mult mai profunde. Ca prim pas, valul de entuziasm e un lucru foarte bun, dar *folosirea* eficientă a acestui val devine mult mai importantă și mai necesară.

Unii dintre noi cred că efortul de la alegeri, solidaritatea și ieșirea la vot, în sine, sînt absolut suficiente. Că felul în care am condamnat niște abuzuri și urnirea spre secțiile de votare sînt împliniri comunitare care compensează apatia și lipsa de participare la problemele comunității din anii anteriori. Celebra și spectaculoasa fotografie care arată mulțimea de demonstranți de pe străzile Clujului – „Ăsta este Cluj!" –, filmele frumos montate și pline de entuziasmul participării la problemele de interes public, protestul la adresa îngrădirii dreptului de vot al compatrioților din diaspora sînt lucruri minunate și ieșiri exemplare din zona de confort. Ele uită îndelungatul consens de tristă amintire din epoca Funar și dau o imagine superbă a speranței și a descoperirii bucuriei de a fi împreună.

Numai că un „popor" nu există prin excepții, prin sprinturi, ci prin exercițiul zilnic, prin deprinderea resorturilor de a respecta o ființă umană, dincolo de opțiunile ei politice, religioase, sexuale, gastronomice, muzicale sau cinematografice. Nu judecăm omul după ce fel de muzică ascultă, și dacă poartă pălăriuță sau nu. Da, abia după rezultatul alegerilor vine vremea să vedem cu adevărat – deși termenii nu sînt tocmai cei mai fericiți – dacă reușim să fim „un popor". Nu e nici o victorie a civismului, a civilizației, a spiritului comunitar, dacă așteptăm să vină un personaj providențial care să rezolve ceva în locul nostru. Ieșirea la vot n-a avut nici o valoare dacă ne retragem din nou în case, în fața computerelor, și așteptăm ca un om de la Cotroceni să pună ordine în tot ce nu am făcut împreună atîta amar de ani.

Iar problema nu e ieșitul în stradă cu orice chip. Mersul monden la demonstrație are și el farmecul lui amuzant, așa cum ieșitul autentic, pentru o cauză, are o aură de valoare pură. Nu actul în sine al ieșirii în stradă ne face un „popor". Ci continua cerere de socoteală din partea celor care ne reprezintă, permanenta atenție asupra felului în care se folosește banul public, respectarea autentică a opțiunii diferite față de a ta, și preocuparea constantă pentru sancționarea abuzului. De pe aici încep popoarele.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

„Singura soluţie e rîsul“

– interviu cu regizorul Pierre ÉTAIX –

Desenator, gagman, muzician, scenograf, mim, om de televiziune, clovn, poet, regizor, colaborator al lui Jean-Claude Carrière, Jacques Tati şi Robert Bresson, ***Pierre Étaix*** *este autorul unora dintre cele mai jucăuşe şi înduioşătoare filme din cinematografia franceză, printre care se numără* Yoyo *sau* Le grand amour. *La începutul lunii noiembrie, a fost prezent la Bucureşti, cu ocazia unei retrospective organizate de Institutul Francez în cadrul săptămînii „Cahiers du Cinéma“.*

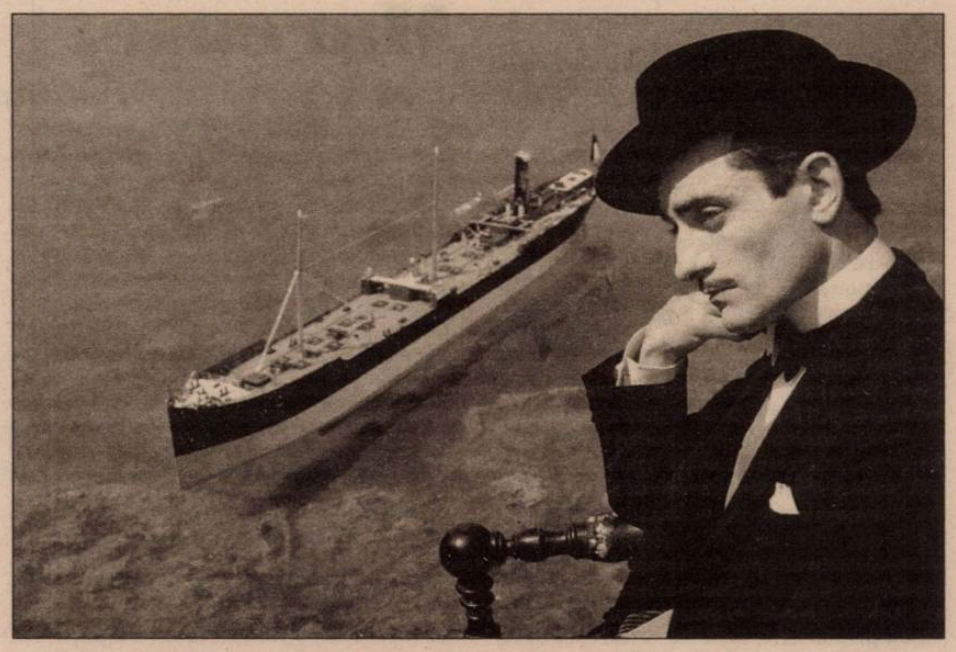

Aţi absolvit o şcoală de desen, aţi jucat ca actor de teatru şi cabaret, sînteţi ilustrator şi muzician. Ce anume v-a făcut să vă îndreptaţi către cinema?

Nu aveam de gînd să fac cinema. Lucram la un număr de circ, de musical, şi m-am întîlnit cu Jacques Tati ca să-i cer părerea. Tati văzuse înainte desenele mele, pe care le adusesem la Paris ca să le duc pe la ziare, şi mi-a spus: „Aveţi un simţ al comicului şi un spirit de observaţie rar întîlnite în zilele noastre.“ Mi-a zis apoi că lucrează la un film şi m-a întrebat dacă vreau să colaborăm. Am fost de acord, însă i-am zis că nu ştiam nimic despre cinema. Iar el mi-a răspuns: „Nu-i nimic, se învaţă repede!“ Aşa a început colaborarea noastră. Am lucrat patru ani împreună, zi de zi, la tot ce înseamnă producţia unui film: scenariul, construcţia gagurilor (care e o meserie în sine), decorurile (am desenat tot, inclusiv silueta domnului Hulot) etc. Aşa am învăţat cum se face un film. Dar nici după ce am terminat acest proiect nu aveam intenţia să fac cinema. M-am întors la circ şi la musical.

Povestiţi-ne despre o zi de neuitat cu Jacques Tati.

Oh là là, toate sînt de neuitat! Fie datorită laturii simpatice a proiectului la care lucram, fie din cauza spiritului său mai autoritar, căci avea tendinţa de a-şi exercita puterea asupra celorlalţi. Tati era mult mai amuzant în viaţa de zi cu zi decît era în cinema. Avea un dar extraordinar de a imita. Dacă vedea ceva o dată, era în stare să redea situaţia exact aşa cum se întîmplase, imitîndu-i perfect pe toţi cei implicaţi.

L-aţi întîlnit pe Jean-Claude Carrière în 1958. A cui a fost ideea primului scurtmetraj pe care l-aţi făcut împreună, Rupture?

A mea a fost ideea, dar atunci cînd l-am întîlnit pe Jean-Claude Carrière, Tati îl contactase deja pentru că voia să facă o adaptare literară după *Les Vacances de Monsieur Hulot* şi după *Mon Oncle*. Cu ocazia asta l-am cunoscut. Mă întîlnisem cu mai mulţi autori: Tati nu citea, mă punea pe mine să citesc propunerile de adaptare, dar tot nu găseam ceva satisfăcător. Într-o bună zi, am dat peste o povestire cu totul neaşteptată despre plimbăreţul din *Les Vacances de Monsieur Hulot,* care scria într-un jurnal tot ce se petrecea în fiecare zi. Şi era scrisă remarcabil. Evident, era imposibil să povestească şi gagurile, dar reda foarte bine atmosfera filmului. Carrière a văzut desenele pe care le făcusem pentru carte şi mi-a zis că dacă nu va putea scrie despre o anumită situaţie, va pune un desen. Şi-apoi, într-o seară, mi-a spus că i-ar fi plăcut să facă cinema. Pe atunci, era profesor de istorie. Îi venise ideea unui gag, care nu era cine ştie ce, şi i-am zis „Te rog, nu i-l spune lui Tati, pentru că o să te dea pe uşă afară!“ Cînd m-am apucat de primul scurtmetraj, l-am sunat pe Carrière şi l-am întrebat dacă vrea să-l facem împreună. Bineînţeles, a fost de acord. M-am gîndit că în felul ăsta poate să înceapă să facă cinema. Ceea ce s-a şi întîmplat.

Pentru cel de-al doilea scurtmetraj, Heureux anniversaire, *aţi primit premiul Oscar. Cît de important a fost acest premiu pentru dvs.?*

Nu am acordat niciodată o importanţă prea mare premiilor, dar recunosc că m-am bucurat cînd am aflat că publicul american a văzut filmul, că filmul a fost nominalizat şi premiat, deşi producătorul nu mă anunţase. De fapt, Oscarul nici n-a mai ajuns la mine, căci producătorul şi l-a însuşit. Dar asta nu mai are acum nici o importanţă: a murit şi nu a putut să-l ia cu el. *(rîde)*

Acest premiu a fost o surpriză foarte plăcută, era un fel de cinema care nu prea se mai făcea. Sigur, Tati încă mai făcea filme, dar era o întreagă tradiţie a maeştrilor clovni care se pierduse: Max Linder, Charlie Chaplin, Buster Keaton, Stan Laurel, Oliver Hardy, Harold Lloyd. Ei au deschis calea. Iar eu am fost atras din copilărie de genul ăsta de filme, care m-au inspirat foarte mult apoi, şi am pornit pe acelaşi drum.

De curînd au fost restaurate toate filmele dvs. Cum au fost primite de către public, după o perioadă aşa lungă de timp?

Am fost foarte surprins. Credeam că filmele or să aibă parte de o receptare ironică, că acest fel de a face cinema nu mai poate să mişte pe cineva, poate din cauza „cinema-ului comic francez“, care se inspiră din comedia bulevardieră, din teatrul de revistă, care pe mine nu m-a mişcat niciodată. Asta e ceea ce se întîmplă în anii din urmă, pe vremuri erau oameni care făceau lucruri minunate, Sasha Guitry, René Clair, Jean Renoir etc., dar, încetul cu încetul, şi acel cinema a dispărut. Acum avem de-a face cu o grosolănie enormă. De aceea am fost surprins să aflu că un public tînăr este interesat de acest fel de cinema. Mi s-a spus foarte des: „Nu mai vezi aşa ceva în zilele noastre!“ Este vorba despre o tradiţie care a evoluat de-a lungul timpului, iar eu nu am vrut niciodată să fac filme care să semene unul cu altul. Am spart totul de fiecare dată cînd am luat-o de la capăt. După *Le Soupirant,* nu am făcut o continuare, ci am făcut *Yoyo,* care a surprins pe toată lumea. Niciodată nu m-am instalat într-un sistem.

Yoyo scoate în evidenţă – cel mai mult dintre toate filmele dvs. – dragostea pentru circ. Cît din omul Pierre Étaix există în acest film?

Pentru mine, actorul şi omul Pierre Étaix sînt unul şi acelaşi. Producătorul meu era producătorul delegat al Băncii Rotschild, iar pe membrii familiei Rotschild îi vedeam mereu venind şi plecînd în maşina lor cu şofer. Am avut întotdeauna un dispreţ faţă de oamenii cu prea mulţi bani. Astfel că am făcut un portret al unui miliardar care se plictiseşte. Şi, pornind de la asta, mi-a venit o altă idee. Într-o zi, cineva mi-a povestit o întîmplare. În familia Rotschild, la aniversarea unui copil care împlinea 5 ani, au adus un circ în curtea hotelului lor particular. Şi au dat o reprezentaţie special pentru acest copil. Mi s-a părut nebunie curată. Aşa a început totul. O idee a dus la o alta, totul s-a construit zi după zi şi a durat foarte mult. Îţi trebuie mult timp ca să faci genul ăsta de cinema. Acum se face totul foarte repede.

Credeţi că Pays de cocagne *oferă o imagine negativă a Franţei acelui moment?*

Da, clar. Soţia mea, Annie Fratellini, trebuia să plece prin ţară cu postul de radio Europe 1. Am decis să plec şi eu cu ei, pentru că ştiam că o să întîlnesc oameni din diverse regiuni, ştiam că e o emisiune-concurs şi că o să dau peste tot felul de personaje. Asta se întîmpla imediat după mai '68, care a fost o petardă răsuflată, dacă pot spune aşa, dar a schimbat totuşi nişte lucruri. Turneul a fost halucinant: Turul Franţei, campingurile pline, plajele care dădeau pe-afară de turişti. Societatea de consum era în floare, publicitatea era peste tot. Am înregistrat imagini fără să ştiu încotro mă vor conduce. Apoi, cînd m-am întors, după patru-cinci luni, am revăzut 40.000 de metri de peliculă, adică 20 de ore de proiecţie, şi mi-am zis că trebuie să fac ceva cu ele. Era îngrozitor cu ce mă întorsesem. Dar mi-am spus că singura soluţie e rîsul, ca un fel de tratament homeopatic: dacă rîzi de propria boală, te-ai vindecat. M-am gîndit că ar fi formidabil să fac un film pornind de la aceste înregistrări. Nu ştiam ce mă aşteaptă, pentru că procedasem invers faţă de filmele mele de ficţiune. În filmele de ficţiune, scriam gagurile, care se construiau unul după celălalt pînă ce reuşeam să povestesc subiectul la care ţineam. De data asta, nu mai aveam subiect, nici autor, nici punere în scenă, nici interpreţi, totul era construit dintr-o înşiruire de planuri şi trebuia să procedez exact ca în ficţiune. A fost o experienţă extraordinară, dar absolut epuizantă pentru că nu am mai putut să fac cinema timp de aproape douăzeci de ani din cauza acestui film. A fost cumplit.

Scriaţi la un moment dat „A fi clovn nu este o stare şi nici o funcţie. Trebuie să trăieşti şi să gîndeşti ca un clovn.“ Aţi sfătui oamenii să trăiască după acest motto?

Da, bineînţeles, doar că în zilele noastre e aproape imposibil. Este, în orice caz, o meserie complicată. Trebuie să înveţi să faci mai multe lucruri: cascadorie, un pic de acrobaţie, să dansezi, să cînţi, prestidigitaţie, un pic de jonglerie. Căci asta era funcţia primară: clovnul parodia numerele de dinainte sau cele de după. De aceea, trebuia să ştie să facă toate aceste lucruri, chiar şi să urce pe un cal.

Dacă aţi fi citit acest interviu, aţi fi fost tentat să intraţi la unul dintre filmele retrospectivei Pierre Étaix?

Eu? *(rîde)* E foarte greu să mă pun în pielea altcuiva. Tot ce pot să spun este că mi-am iubit enorm meseria, este ceea ce m-a făcut să trăiesc. Chiar şi astăzi, de fiecare dată cînd am ocazia să muncesc (lucrez la un spectacol cu mai mulţi artişti) este o adevărată fericire, îmi dă forţă. Unul dintre prietenii mei cei mai dragi, clovn şi el, mi-a spus odată: „Nu pot să fac ceea ce am făcut înainte, dar pot s-o fac altfel.“ Asta mi se întîmplă mie acum.

Cum l-aţi cunoscut pe Aki Kaurismäki şi în ce fel a decurs colaborarea pentru Le Havre?

A fost o întîlnire minunată cu Aki Kaurismäki, pentru că am avut şansa să văd cum lucrează un mare regizor. Era complet absorbit atunci cînd dădea drumul la filmare, exact înainte să strige „Motor!“, punea echipa să aştepte puţin: într-o scenă era o femeie culcată şi el s-a dus să aranjeze perna, apoi a mai privit o dată şi a zis „Da, e mai bine. Motor!“. Asta înseamnă să faci cinema. Cinema-ul nu există decît prin mii şi mii de detalii care duc la o formă de simplitate, altfel imposibilă. Dacă nu te preocupă ceea ce se întîmplă în registrul minor, este imposibil să faci lucruri simple care să se adreseze întregului public. În ceea ce mă priveşte, asta este singura soluţie.

traducere şi transcriere
de Nicoleta MĂRCULESCU

a consemnat Niculae MACHE

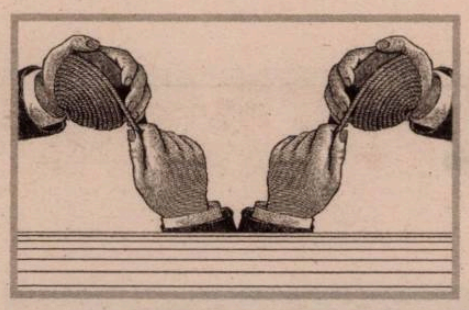

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Marcuse, Socrate, Bush, Snowden

– cărţi bune de enervat amicii progresişti –

■ **Paul Johnson, *Duşmanii societăţii* (Humanitas, 2013).** Johnson este tipul de scriitor care, dacă îl întîlneşti la vîrsta potrivită, îţi poate stabiliza traiectoria intelectuală în nişte opţiuni ferme. Întîlnirea mea din tinereţe cu volumul său *Intelectualii* (reeditat de Humanitas în 2011, l-am văzut încă în librării şi îl recomand cu căldură) a fost una care mi-a închis apetitul pentru limbarniţă, speculaţie şi abstracţiuni cînd vine vorba despre politică. S-ar putea să fie şi una dintre cărţile care m-au pus pe traiectoria liberal-clasică, cu empatie pentru conservatorismul politic, unde mă găsesc şi acum. De altfel, recomand toată seria de autor de la Humanitas. *Duşmanii societăţii* este genul de volum polemic care dărîmă stînga intelectuală în formele sale din anii '70 (e scris în 1977). Scrisă cu şarm, erudiţie şi cu foarte mult umor – izbucneşti în rîs singur cînd îi încondeiază pe diverşi. Johnson (care va lua ulterior parte la revoluţia neoliberală a lui Margaret Thatcher, fiindu-i consilier) trece rapid prin istorie, aducînd uneori interpretări surprinzătoare. Imperiul Roman a căzut pentru că a renunţat la libertatea cetăţenească, atunci cînd împăraţii au început să reglementeze toate aspectele economice şi sociale – barbarii au copleşit Imperiul nu pentru că erau mai mulţi, ci pentru că romanii nu mai erau cetăţeni, ci sclavi ai statului, deci regatele barbare le ofereau alternative mai bune, libertatea în cadrul tribului. Deşi erau comercianţi de geniu, olandezii nu au fost capabili să înceapă revoluţia industrială şi au pierdut lupta cu englezii pentru că au acceptat impozite prea mari, tiranice (deci nu spiritul protestant a născut capitalismul, ci impozitele mici, libertatea economică, dreptul de proprietate şi patentele pentru invenţii). Şi tot aşa. Cine sînt duşmanii societăţii, cei din titlu? Statul supradimensionat, breslele înăbuşitoare. În zilele noastre (adică în anii '70), panica ecologistă; inflaţia provocată de guverne pentru a redistribui avuţia clasei de mijloc (interesant elogiul lui Keynes – Johnson spune că el era un pragmatic care l-a repudiat, dar fără să lase această impresie cititorului neatent sau poate nedîndu-şi nici el prea bine seama ce face. În primul rînd, trebuie spus că Socrate era un radical conservator, pe cînd Platon era un conservator radical. Socrate era deschis oricărei idei prin care se puteau depăşi diversele obstacole de natura demonstraţiei logice ce i se înlănţuiau în minte. (...) Socrate era un om chibzuit, practic, cu picioarele pe pămînt, adept al utilului, şi nu al perfecţiunii, îngăduitor cu privire la infinita diversitate a firii omeneşti. Nu era poet, ci un maestru al prozei vorbite. În schimb, Platon era poet. Mai rău decît atît, era un poet frustrat. În alcătuirea sa spirituală intrau şi trăsături de vizionar, de mistic, de transcendentalist. Credea în metempsihoză. Considera că sufletul deţine în adîncul său cunoştinţe intrinseci, uitate, care puteau fi readuse la lumină. Credea în forme transcendente, opuse obiectivelor individuale. Socrate nu credea în nimic din toate acestea." (pp. 77-79)

Acest preşedinte cowboy e un om profund chinuit de deciziile pe care trebuie să le ia.

■ **George W. Bush, *Momente de decizie* (Pandora, 2012).** Nimic nu va enerva un progresist mai rău decît să-i faceţi cadou o carte de memorii ale lui W. O va lua la modul personal, deci procedaţi cu atenţie, doar dacă are simţul umorului. Pentru progresişti e o chestiune e identitate să-l urască pe Bush, deci să citească această carte îi expune unui pericol real: ar putea empatiza cu Diavolul însuşi, le-ar putea afecta imaginea de sine mai ceva ca un iPhone de generaţie veche. Bush reuşeşte însă o performanţă, nu e o carte clasică de memorii, în care omul scrie ce îşi aduce aminte din perioada mandatului. Dacă Adrian Năstase s-a întins pe vreo zece cărţi cu memoriile din perioada cînd era ministru de Externe în România, Bush reuşeşte să sintetizeze aici cam tot ce e important de ştiut din două mandate ca şef al lumii libere. Şi asta pentru că organizează materialul nu cronologic, ci în jurul unor decizii: fiecare capitol este povestea a cum a ajuns să ia o decizie: cum a ajuns să decidă că banii publici nu ar trebui să finanţeze cercetarea pe celule stem, cum a ajuns să invadeze Irakul, cum a fost cu intervenţia după uraganul Katrina etc. Aranjată aşa, cartea nu are cum să nu te pună pe gînduri (evident, dacă gena progresistă te lasă să o citeşti). Acest preşedinte cowboy e un om profund chinuit de deciziile pe care trebuie să le ia. Şi fiecare decizie este aproape cu totul altfel decît aţi citit în presa care i-a fost în general ostilă. Adevărul este că, dacă Traian Băsescu ar putea să dea dovadă de disciplina necesară pentru a scrie o carte organizată astfel, aş fi foarte curios să o citesc (am avut un val de articole de bilanţ despre Traian Băsescu, la finele lui 2014, ar fi cazul să îl facă şi el însuşi). Unele amănunte te lasă mască. De genul: „Singurul meu regret legat de legea PATRIOT este titlul ei. Iniţial, cînd proiectul de lege a fost trimis de către administraţia mea la Capitoliu, ea s-a numit Legea antiterorism din 2001. Congresul s-a dat mai deştept şi a rebotezat-o. Prin urmare, se subînţelegea că oricine se opunea acestei legi nu era patriot. Nu asta a fost intenţia mea. Ar fi trebuit să cer Congresului să-i schimbe numele înainte să o semnez." (p. 237) Şi pentru că tot e la zi tema cu tortura CIA, Bush are curajul de a nu ocoli nici o chestiune dură. Descrie pe lung nesfîrşitele dezbateri din cadrul administraţiei. Preşedintele primea propuneri detaliate ale unor metode pe care CIA le avea în vedere. Le-a refuzat pe cele mai multe. Dar experţii îl asigurau că e nevoie, că doar aşa se pot obţine informaţii care să prevină atentate, de la granguri Al-Quada prinşi. Acesta e genul de decizie greu de luat. Dacă s-ar mai fi întîmplat un 9/11, scandalul ar fi fost că de ce nu a autorizat preşedintele. Dacă mă întrebaţi pe mine, tot această poveste pleacă de la spiritul legalist absolut al americanilor. În sistemul lor, ofiţerii trebuie să aibă instrucţiuni scrise, autorizate şi legiferate pentru orice. Chestia asta îi umple de uimire pe cei din alte state, care torturează oameni, de cînd se ştiu. Şi nu vorbim de ruşi, egipteni sau sud-africani, de la care ne aşteptăm. Acolo e clar: statul nu are nici un fel de scrupule în a tortura oameni. Dar am auzit acest argument şi în ce îi priveşte pe britanici (în luptă cu teroriştii IRA), francezi (în Corsica) sau spanioli (ETA). Metoda de lucru consacrată în mediile de securitate era: ia-l pe sus, bagă-l într-o cameră şi dă-i bătaie. Drepturi, proceduri legale? Du-te, dom'le de aici, ăştia sînt teroriştii. Cu alte cuvinte, o modalitate extralegală de privare de drepturi prin decăderea din statutul de obiect al legii: tu nu mai existi legal pentru că eşti terorist. Iar dacă se află (şi şansele sînt mici), atunci maxim ce se poate întîmpla e să fie pedepsiţi nişte ofiţeri torţionari. Sistemul ca atare nu stîrneşte pasiuni, pentru că nu există un sistem legal de tortură, este o obişnuinţă extralegală. Ei, nu, la americani, chiar şi după ce le-au căzut turnurile, ei aveau nevoie de un sistem legal. De instrucţiuni scrise. De acoperire juridică. De aici absurditatea legiferării a ceva ce nu poate fi, de fapt, legiferat. De aici seria imensă de scandaluri şi pata pe obrazul Americii. Doar că e uşor acum să decidem că Bush a greşit. A fost eficient? Măcar s-au obţinut informaţii de valoare? Bush aduce multe dovezi în carte că da, cu cazuri reale. Recentul raport al Congresului spune că nu. Să zicem că problema încă se dezbate. Cît despre Congres, o temă recurentă în carte este laşitatea celor de acolo, care îl scoate din minţi pe Bush. Îl sprijină în invazia Irakului, apoi dau vina doar pe el. Sînt informaţi despre tehnicile de tortură ale CIA, ştiu tot la detaliu – cînd izbucneşte scandalul, doar Bush e de vină. Votează rezoluţii ca să fie dur cu Saddam, pentru că are arme de distrugere în masă – cînd nu se găsesc armele, Bush i-a minţit etc. Ar fi multe de spus despre cartea asta, cum ziceam, aproape totul e altfel decît credeţi că ştiţi. Dar nu vreau să vă răpesc plăcerea de a o citi.

Relativismul moral; limba de lemn, tendinţa filozofilor de a se ocupa mai mult de limbaj decît de realitate.

inova în funcţie de realitate, din păcate, atunci cînd keynesismul a dus la stagflaţie, Keynes era deja mort şi, în loc să continue să inoveze, urmaşii săi îi aplicau sfaturile de parcă ar fi fost o evanghelie); relativismul moral; limba de lemn, tendinţa filozofilor de a se ocupa mai mult de limbaj decît de realitate (filozofia de tip „joc de societate"); stînga fascistă universitară, pe linia Marx – Freud – Sartre – Marcuse şi diverse forme de gîndire mistic-religioasă, care se prezintă ca ştiinţe: marxismul, antropologia, psihanaliza. Pentru fiecare avem capitole speciale, savuroase. Plus, cum ziceam, formule de o ironie ucigătoare: „În cazul lui Wittgenstein, motivele pentru care nu a mai fost de acord cu propriile concepţii anterioare sînt şi mai obscure decît raţionamentul prin care a ajuns la cele dintîi." (p. 183)

■ **Paul Johnson, *Socrate – un om pentru timpurile noastre* (Humanitas, 2013).** O delicioasă biografie a lui Socrate, pe care o includ aici pentru că Johnson îi dă filozofului misiunea de a fi arhetipul unui gen de individ conservator, pe care el îl vede ca ideal. Un conservator legat de realitate şi de fapte, curios, deschis la minte şi tolerant. Ca opoziţie la conservatorul obtuz şi obsedat de idei fixe, care devin idiosincrazii. Cine este personificarea acestui al doilea tip de conservator? Desigur, Platon: „Putem fi absolut convinşi că lui Socrate i-ar fi displăcut şi n-ar fi fost de acord cu cetatea ideală pe care voia să o edifice Platon (...). La vremea tinereţii, Platon îl idolatriza pe Socrate; la maturitate,

■ **Edward Lucas, *The Snowden Operation: Inside the West's Greatest Intelligence Disaster* (Kindle edition).** Ediţia electronică costă o liră, aşa că, dacă citiţi pe dispozitive electronice, e musai să o luaţi. Chiar dacă nu vă pasionează subiectul cvasitabloid cu Edward Snowden, la un moment dat tot vă va asalta un fan al individului ca să vă bage în ochi subiectul şi să vă demonstreze ce ticăloasă e America. Snowden produce la progresişti cam acelaşi efect ca Bush, dar pe invers. Temele astea cu netul, cu indivizi care se luptă cu Sistemul ca în *Matrix* se înscriu în placa lor mentală. Lucas e un tip pe care îl urmăresc de mult, aş putea spune că sînt un fel de fan, am mai recenzat aici cartea lui legată de Rusia, în care a spus despre Putin cam tot ce ştim acum cu toţii, că e un securist care vrea să instaleze o dictatură şi să cucerească alte ţări. Doar că el a scris cartea acum cîţiva ani, cînd nu era la modă să vorbim urît de preşedintele ales democratic al Rusiei. Deci, aş putea să spun că Lucas are un geniu de a scris astăzi ceva ce merge împotriva curentului, dar care va deveni opinia majoritară poimîine. Iar în cartea asta demonstrează absolut credibil că Edward Snowden e un idiot util, care pozează în erou, dar a făcut rău inutil multor oameni, acţionînd pe o schemă folosită anterior de KGB în operaţiuni cu racolaţi. Cum face această demonstraţie? Ei bine, acum am două opţiuni: fie să mai scriu încă un articol cu sumarul acestei demonstraţii briliante, fie să vă rog frumos să daţi o liră ca să aflaţi. Mai bine o liră.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Emag este întotdeauna complicat

A fost o noapte în care am visat un laptop. Şi cum dacă visezi poţi să pui mîna şi să şi comanzi laptop, am completat formularul şi am comandat laptopul. De la emag, nu? Şi a fost o noapte nedormită bine. Se întîmplă, nu? Şi din cuplarea stelelor, scîrţîitul insomniei şi nedormire a apărut răsgîndirea. M-am răsgîndit. Nu mai vreau laptop. E parcă prea scump, nu e de nasul meu acum, n-am bani. Am scule mai vechi, dar care merg. Gata, Crăciunul ăsta nu laptop. Nimic. Şi dacă m-am socotit, la ora opt jumătate fix am sunat la emag. Am stat juma de oră cu melodia şi vă rugăm aşteptaţi. Era bine, scăpam de vis, de impuls. Te îndîrjeşte o asemenea aşteptare. Nu, scap, pe cuvînt. Şi am vorbit. Şi mi s-a spus că aşa va fi, nimeni nu mă va agasa cu visul meu. Visul a devenit coşmar. Încet-încet. La un sfert de oră de la telefon, primesc un mesaj pe telefon. Laptopul dvs. este în drum. Va sosi mîine. Pun mîna pe telefon iar. Aştept iar. Cedez după zece minute. Trimit un e-mail. Mă scol a doua zi. Tot insomnie. Dar ce credeţi? La opt jumătate telefon. Sînteţi acasă? Sîntem de la curier. Vine laptopul spre dvs. Păi, am dat telefon de anulare. Şi e-mail. Ce să mai fac? Nu-l mai vreţi? Nu! De ce? Nu-l mai vreau! Trebuie că există o desincronizare. Nu-l mai vreţi? Nu! Cu ce am greşit? Că mi-am dorit laptop? Că setezi şi, gata, te-au prins în lumea lor.

Despre ingineri

Texte şi opinii de:

● Veronica D. NICULESCU (scriitoare, traducătoare)
„Nu m-am atins de sticla asta de douăzeci de ani“

● Ioan GROȘAN (scriitor)
„Inginerul – acest necunoscut“

● Mirel BĂNICĂ (sociolog)
„Cum (nu) am devenit inginer“

● Sorin COSTREIE (lector la Facultatea de Filozofie, UB)
„Ingineri şi subingineri“

● Cristian Tudor POPESCU (scriitor, gazetar)
„Între matefizică şi metafizică“

● Ioan MUNTEAN (filozof, Universitatea Notre Dame, SUA)
„Treceri şi tranziţii“

argument

Inginer și îngerel

Ingineria trece şi ea printr-o criză de popularitate, asemenea multor profesii care au trăit şi zile mai bune: a avut parte, după Război, de tot mai multe cadre entuziaste şi de tot mai puţini specialişti competenţi, a suferit lipsuri şi compromisuri, devenind adesea o artă a improvizaţiei, şi s-a confruntat, după 1989, cu închiderea marilor întreprinderi şi cu un exod masiv.

În plus, ingineria a devenit, în spiritul vremurilor, o disciplină tot mai specializată; fără să fie mai puţin lăudabilă şi utilă, inventarea unui motor mai economic pare o nimica toată, în comparaţie cu inventarea motorului însuşi. Inginerul specializat al zilelor noastre pare, la o primă vedere, un epigon care trăieşte în umbra lui Leonardo da Vinci şi de pe urma marilor inventii. Hiperspecializarea produce un deficit de percepţie, un decalaj între importanţa reală a travaliului şi aura, prestigiul, puterea lui de seducţie. Altfel spus, fără să fie cu nimic mai prejos decît predecesorii lor, inginerii de azi se bucură de o faimă discretă, prestaţia lor pare mai puţin spectaculoasă şi este tot mai puţin inteligibilă de către publicul larg, profan, tot mai puţin „populară“.

La celălalt pol se află insuportabila „popularitate“ a inginerilor din perioada proletcultistă, care pare să fi încercat o grotescă recuperare a universalităţii savantului renascentist, în chipul „omului nou“, al inginerului bun, frumos, deştept şi cutezător – replică socialistă a *kalokagathiei*. Toate acestea au dus la o suprasaturare inginerească a spaţiului cultural (artă, literatură, film) şi social deopotrivă, şi au reuşit să pună bazele unei trainice antipatii faţă de inginer.

O anecdotă recentă povesteşte cum un cititor confuz, dar nu mai puţin însetat de cunoaştere, a sunat la o prestigioasă editură şi a întrebat de unde poate procura cartea *Despre ingineri*, referindu-se, de fapt, la volumul *Despre îngeri*, al lui Andrei Pleşu. Dacă ne-am strădui să dăm, totuşi, un sens acestei pure confuzii, am putea spune că inginerul este, într-o lume ideală, fiinţa care face legătura între domeniul abstract al ştiinţelor pure – fizică şi matematică – şi lumea practică a aplicaţiilor şi a dispozitivelor de tot felul; păstrînd proporţiile, şi inginerul este, asemenea îngerului, o „fiinţă a intervalului“. De altfel, în zona Sălajului, inginerului i se mai spune, prin etimologie populară, şi „îngerel“. (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 8 ianuarie.

Ioan GROȘAN

Inginerul – acest necunoscut

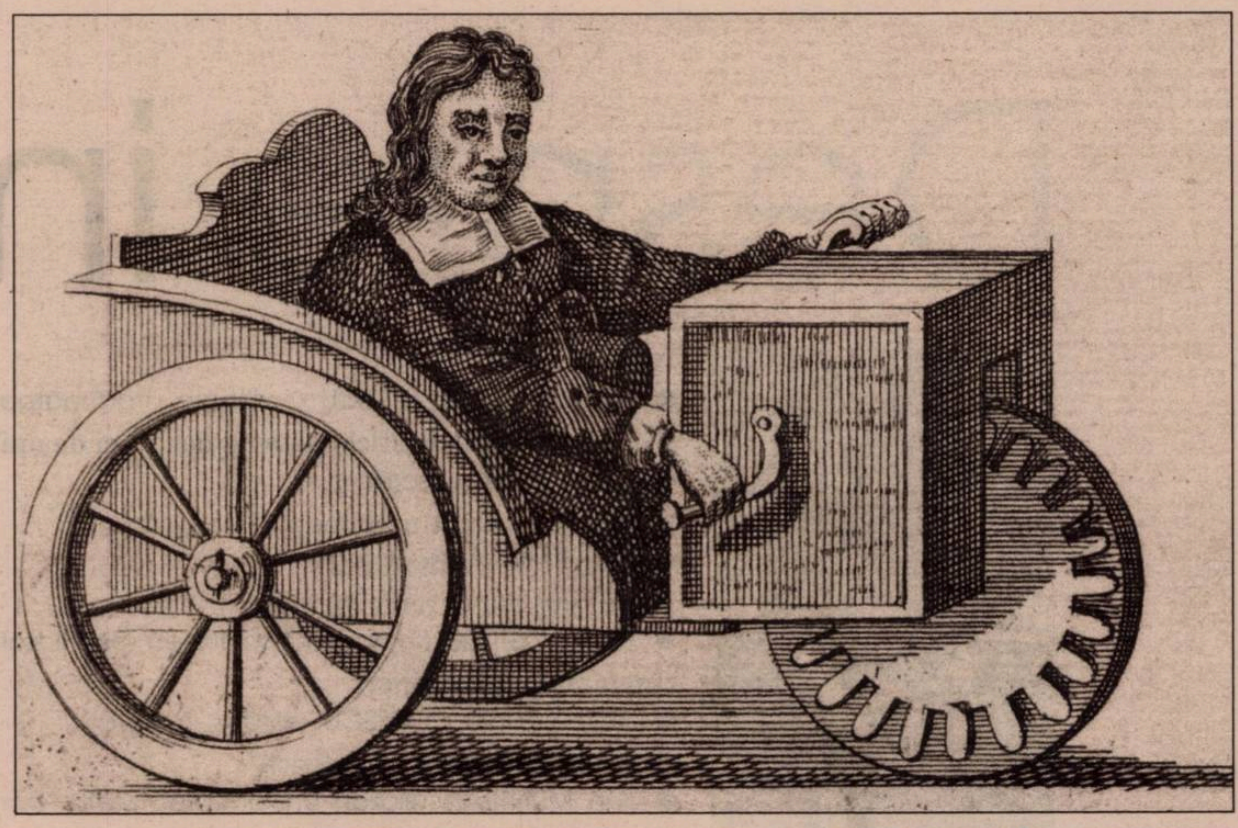

Mărturisesc că în copilărie şi adolescenţă am avut, faţă de noţiunea de „inginer“, o impresie mai degrabă peiorativă decît una „pozitivă“. Auzeam nu o dată, în satul meu natal, remarci de genul: „A dat, bietu', la Medicină, dar n-a intrat, şi a reuşit în toamnă, ca să scape de armată, la TCM“, iniţiale care pentru mine aveau un mister similar scrierii cuneiforme. Nici fiinţele care personificau noţiunea nu-mi ameliorau impresia: inginerii agronomi, de pildă, erau surclasaţi de brigadierii săteni ai locului, care cunoşteau la perfecţie ce merge şi ce nu să cultivi pe tarlalele CAP-ului. Nici fetele mai răsărite ale satului nu se înghesuiau să se mărite sau să aibă cîte-o aventură cu ei; erau preferaţi medicii stagiari, profesorii, contabilii. Şi-mi aduc aminte de un inginer zootehnist, Mişu, care ne mai intra din cînd în cînd în casă şi care purta nu numai în haine, ci parcă în însăşi fiinţa lui, mirosul grajdului Gostatului, unde era silit să-şi exercite profesiunea, printre babanele vaci „Brune de Maramureş“; unde mai pui că, spre a-şi ascunde persistentul halou olfactiv, Mişu turna pe el tone de parfum Pobeda, făcînd să rezulte o indescriptibilă odoare ce-ţi muta nasul din loc. Pînă la urmă, a reuşit să se însoare cu o ţărăncuţă vioaie, fruntaşă şi ea pe ramură, tot la grajduri, bineînţeles.

Sigur, în timp, această percepţie nu foarte favorabilă faţă de tagma inginerească mi s-a schimbat cu cel puţin 140°. Am cunoscut ingineri, intelectualiceşte vorbind, impecabili, cu umor, cu lecturi „mari“, la zi, oameni cu care puteam vorbi (aproape) orice. Dau numai două exemple: cu excepţia lui Ioan Gyuri Pascu, filolog clujean pe care eu l-am adus în trupă, grupul Divertis, la origine, era format numai din absolvenţi de Politehnică. La fel – fosta *Academia Caţavencu* (azi *Caţavencii)*. Şi să nu mi se spună că băieţii n-au umor...

Nu ştiu şi nici nu-mi pot da seama pe cîte domenii şi dimensiuni se întinde noţiunea de „inginer“. În fond, şi cei de la NASA sînt ingineri, nu? Ce ştiu însă sigur este că inginerii constructori de diverse specialităţi care au absolvit „pă bune“ în România au mare căutare în străinătate. Iarăşi, un singur exemplu: un văr al meu, Mihai, e considerat în primii trei constructori de piscine din Spania. Vorba ceea: ştie să-ţi scoată o piscină şi din piatră seacă.

Iar eu, la ora asta, încă nu ştiu cu exactitate ce-nseamnă TCM...

***Ioan Groşan** este scriitor.*

Willi RADU

Am fost ce nu sînt

Provocat fiind, şi onorat, de ideea revistei *Dilema veche* de a privi peste umăr, analizînd trecutul recent, am decis să scriu despre ce am fost şi nu (mai) sînt. Am fost iniţial încîntat de idee. Mai apoi trist. Trist, pentru că n-am devenit ceea ce părinţii mei au visat. Provin dintr-o familie muncitorească, unde cutuma era să termini orice facultate şi apoi să intri într-o altă lume. Lume unde aveai acces la casă (de fapt, un apartament la bloc), un loc de muncă şi, dacă aveai o familie, o butelie. Banalităţi, astăzi. Ca să înţeleagă cei mai tineri, am început facultatea în 1990 – anul marilor schimbări politice şi al demonstraţiilor studenţeşti, la care am participat. Atunci credeam că schimbăm lumea. Am făcut parte din senatul universităţii şi votam diverse, chiar şi acordarea titlului de „conferenţiar“ unor cadre didactice (noi, studenţii, eram eroii Revoluţiei!). Pînă să termin eu facultatea, fabricile în care speram să lucrez au fost devalizate sau „privatizate“. În timp ce noi învăţam cum se construieşte o cutie de viteze sau un dinam, alţii ştiau bine care e preţul avantajos al fierului vechi. Devoram sute de cărţi, pentru că nu aveam alte tentaţii (TV, FB). Am terminat facultatea şi m-am trezit, în micul meu orăşel de provincie, că ingineria aplicată este pe butuci. Drama celor plecaţi la studii – să devină ce? Cum să se reinventeze? Cei informaţi sau curajoşi au plecat din ţară şi au devenit „căpşunari“ şi/sau elitele de azi. N-am avut curajul să fac pasul acesta. Ca inginer, sînt ratat. Şi, ca mine, mulţi alţii. După zece ani, inginerii au fost înlocuiţi de economişti şi jurişti, cu un orizont la fel de închis. Cred că o parte dintre ei ar trebui să facă ceva cursuri de inginerie, că prea încurcă cifrele. Ingineria, dacă imprimă ceva în personalitate, este acea rigoare fără de care un sistem se gripează. E un stil de viaţă, pe undeva.

Orăşelul meu de provincie a devenit între timp centru universitar, cu vreo cinci filiale de universităţi particulare, dintre care una ţinea cursurile într-o comună suburbană. Plouă cu diplome la noi. Deprimant. S-a schimbat ceva între timp, în învăţămîntul românesc? Din păcate, nu. Cred că aceeaşi idee învechită, conform căreia trebuie să termini o facultate şi să faci „nimic“ clar, domină încă mentalul colectiv. Cum supravieţuiesc eu, ca inginer? Am lucrat în firme private, multinaţionale şi locale, dar nu ca inginer. Privesc cu optimism cum mentalitatea celor plecaţi „afară“ se schimbă în bine. Cum mă văd acum? Ratarea este diferenţa între ceea ce puteam deveni şi ceea ce sîntem. Eu nu mi-am dorit să devin inginer.

***Willi Radu** este inginer mecanic.*

Eliza Leonida Zamfirescu (1887 – 1973)

Fiica lui Anastase Leonida şi a Matildei Gill, Eliza Leonida urmează şcoala primară la Galaţi şi liceul la Şcoala Centrală de Fete din Bucureşti, obţinînd şi bacalaureatul secţiei reale a Liceului „Mihai Viteazul“. Respinsă, din cauza prejudecăţilor vremii, de conducerea Şcolii de Poduri şi Şosele din Bucureşti, s-a înscris, în anul 1909, la Academia Regală Tehnică din Berlin-Charlottenburg, devenind, în 1912, prima femeie absolventă a prestigioasei instituţii şi una dintre primele femei inginer din lume.

Presa românească a consemnat evenimentul ca pe o ştire senzaţională: „O compatrioată a noastră, domnişoara Eliza Leonida, în loc să studieze Literele sau Medicina, sau mai rău, Dreptul, a studiat ingineria la Charlottenburg. În inginerie, viitorul femeilor e mare, domnişoara Eliza Leonida a trecut cu deosebit succes examenul final, obţinînd diploma de inginer.“ *(Minerva,* 1912)

Se întoarce în România, unde este angajată ca asistent la Institutul Geologic din Bucureşti. Participă la Război, ca membră a Crucii Roşii, ajutînd şi conducînd mai multe spitale de campanie, fapt pentru care a fost decorată. În 1918 se căsătoreşte pe front, în localitatea Ghidigeni, cu chimistul Constantin Zamfirescu, fratele scriitorului Duiliu Zamfirescu.

După Război, revine la Institutul Geologic, conducînd, vreme de 42 de ani, laboratoarele de analize geologice. În paralel, predă fizică şi chimie la Şcoala de Fete „Pitar Moş“ şi la Şcoala de Electricieni şi Mecanici din Bucureşti, condusă de fratele ei Dimitrie Leonida – întemeietorul Muzeului Naţional Tehnic. Se pensionează în 1963, la vîrsta de 75 de ani. A fost prima femeie membră A.G.I.R. şi membră a Asociaţiei Internaţionale a Femeilor Universitare. Din 1993, o stradă din Bucureşti îi poartă numele.

Mirel BĂNICĂ

Cum (nu) am devenit inginer

Undeva, cîndva, pe la jumătatea anilor 1990. Acţiunea se petrece într-un laborator de electronică, plin de maţele colorate a tot felul de fire şi conectori electrici plus ecranele luminoase, cu spoturi fluorescente, ale unor osciloscoape moderne. Unul dintre aceste sublime aparate valora atunci cît o garsonieră confort II din cartierul Titan. Nici un calculator... prea scumpe încă, democraţia digitală era la început. O duzină de postadolescenţi de 20-21 de ani, îmbrăcaţi majoritatea cu blugi turceşti Pyramid şi veste din piele, turceşti şi ele, se mişcă dezordonat în jurul meselor de lemn. *Se fac că lucrează,* în aşteptarea pauzei de ţigară. Fetele, colegele noastre, citesc pe furiş ultimul Sandra Brown, cu suspine abia înfrînate. Profesorul, un *bonhomme* rotund, jovial, cheluţ, tipul de inginer care mănîncă circuite pe pîine dimineaţa la micul dejun, este la fel de plictisit ca şi noi. Tot în blugi Pyramid şi el. Anii lungi de meserie în care a căutat să aducă spre lumina ştiinţei generaţii întregi de ucenici şi-au lăsat amprenta asupra sa. E un amestec complex de umor, lehamite şi fermitate. Aşa că hotărăşte să mai calce pedala, să treacă timpul. Vrea să se amuze şi discută degajat cu un student. „Măi Bănică, ia spune tu frumos cătă' colegii tăi [am uitat să precizez, este vorba de un ardelean rătăcit în Regat] cîte picioruşe poate să aibă un tranzistor, măi draghe?" „Trei, dom' profesor", răspunde hotărît şi cu un aer voit cazon studentul. Scena începe să capete alură de pedagogie de şcoală nouă, Caragiale a coborît printre noi, printre ucenicii ingineri. „Dar cu cinci picioruşe sau mai multe ai văzut tu, măi Bănică, să existe?" „Am văzut, dom' Profesor, dar nu le mai spunem tranzistoare, le putem denumi deja circuite integrate!" „Bravos, Bănică, uite mai ai o întrebare şi scapi: or fi oare pe lume şi tranzistoare cu două picioare?" „Or fi, dom' profesor, dar sigur nu pe masa mea!" La finalul dialogului, bunul nostru profesor se răsuceşte magistral pe călcîiul stîng, aşa cum fac soldaţii în timpul exerciţiilor cu arma, spunînd cu o mare doză de satisfacţie în glas, către ceilalţi: „Ascultaţi aici! Colegul vostru va ajunge într-o bună zi un cunoscut om politic sau un renumit botanist. Dar niciodată nu va fi inginer. Dacă mîine ar fi închişi toţi inginerii din urbea noastră, tu ai fi eliberat imediat. Eşti nevinovat rău, măi dragă!"

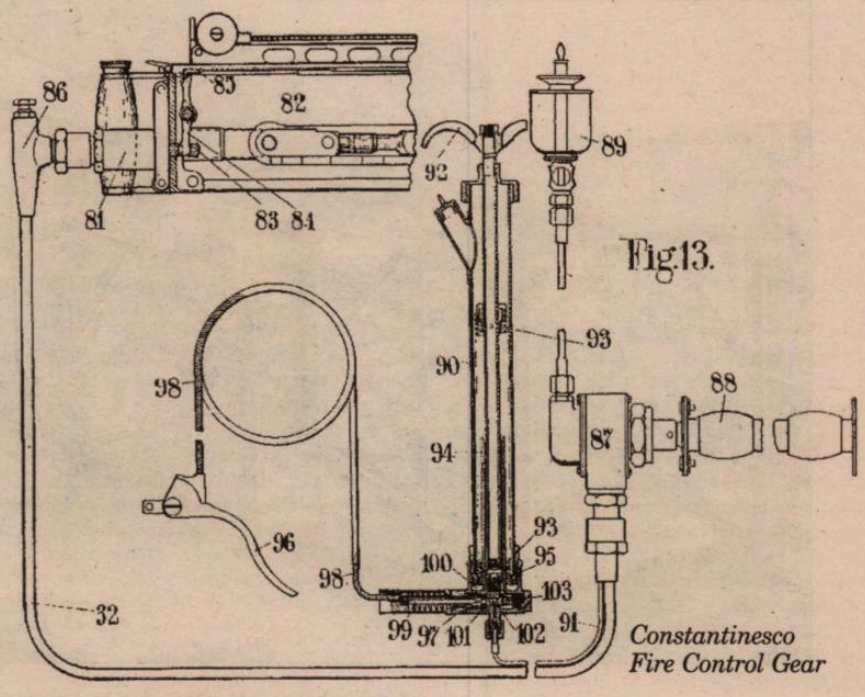

Fig.13.
Constantinesco Fire Control Gear

Timpul a trecut, nu am devenit nici om politic, nici botanist. Ca pentru mulţi din generaţia mea, a anilor 1989 – 1990, atunci cînd Istoria s-a rupt în două, fără ca noi să fim pregătiţi pentru asta, studiile politehnice şi ingineria au fost (aproape) o obligaţie, şi nu o alegere. Trenul formării noastre profesionale a plecat dintr-o gară comunistă, cenuşie, pentru a ajunge la destinaţie într-o lume nouă, plină de culori şi promisiuni, dar extrem de instabilă. Ne pregăteam pentru „dulceaţa" unei vieţi mediocre, dar stabile, de inginer pe unul dintre marile şantiere ale patriei. A trebuit însă să uităm tot şi să înfruntăm, complet nepregătiţi, cea mai dramatică schimbare din istoria României contemporane.

Foarte puţini dintre noi au avut curajul să renunţe la Politehnică, să înceapă o altă facultate, mai apropiată de vocaţia lor. În anul de graţie 1993, autorul acestor rînduri a vrut să renunţe la tranzistori şi tiristori, pentru a urma o altă cale, un „altceva", fără chip şi formă bine precizate. Presiunea mediului înconjurător, a colegilor şi a familiei, teama de necunoscut au fost atît de puternice, încît a trebuit să renunţ. Preţul a cinci ani de zile de şcoală politehnică (nu aş spune ani irosiţi, ci mai degrabă prost cheltuiţi în ecuaţia vieţii) îl mai plătesc şi astăzi. Mă simt un convertit intelectual, orice aş face. Iar răutăcioşii nu uită niciodată să-mi reamintească faptul că sînt „un simplu inginer", ca şi cum acest lucru ar fi un stigmat şi un dezavantaj competiţional. Revenind la logica generaţională, aş dori să mai spun că a trebuit să ne reprofilăm, imediat după terminarea studiilor. O parte dintre noi a urmat alte specializări, alte licenţe etc. Alţii s-au aruncat în apa tulbure a „afacerilor" din perioada de tranziţie, unii nu au mai ieşit deloc de acolo, alţii au reuşit să întemeieze mari averi. A devenit aproape un loc comun afirmaţia că mare parte a elitelor economice şi financiare ale României contemporane provin din ingineri. Ca mică paranteză, am citit de curînd, cu pasiune, volumul *Primul an de publicitate* (Tandem Media, 2013), interviuri pe care dl Petre Barbu le-a realizat cu „părinţii fondatori" ai publicităţii din România. Marea majoritate au fost „la bază", ingineri. Punct şi de la capăt. În tentativele noastre, adesea disperate, de a ne reprofila, de a găsi o cale vocaţională existenţei noastre profesionale, se poate citi de fapt întreg destinul acestei ţări, după căderea comunismului. Sociologia eşecului individual, dublată de cel naţional.

Mare parte a elitelor economice şi financiare ale României contemporane provin din ingineri.

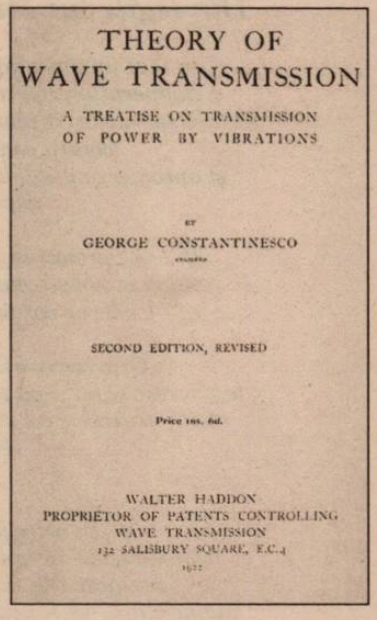
THEORY OF
WAVE TRANSMISSION

A TREATISE ON TRANSMISSION
OF POWER BY VIBRATIONS

BY

GEORGE CONSTANTINESCO

SECOND EDITION, REVISED

Price 10s. 6d.

WALTER HADDON
PROPRIETOR OF PATENTS CONTROLLING
WAVE TRANSMISSION
132 SALISBURY SQUARE, E.C.4

Ce nu a mers, de ce nu am devenit ingineri? Nu ştiu cum mai decurge acum procesul de formare profesională în politehnica românească. Pot însă să fac un mic inventar al slăbiciunilor de atunci. Îmi permit acest nevinovat exerciţiu pentru că mai tîrziu am putut să observ, ce-i drept din exterior, cum avea loc procesul de selecţie şi formare la celebre şcoli politehnice din Europa, cum ar fi celebra École polytechnique fédérale de Lausanne (EPFL). Gustul pentru autonomie, gîndire liberă şi independentă era unul dintre ingredientele de bază ale formării inginereşti de acolo. Noi am fost educaţi într-o logică a „ascultării" şi a obedienţei, aproape religioase, terorizaţi de examene fără cap şi fără coadă, multe dintre ele complet inutile şi fără aplicabilitate practică. Principiile ingineriei, metoda sa de lucru sînt eminamente logice. Referinţele sînt tehnice, ştiinţifice, matematice, imbricate într-o acţiune riguroasă şi suplă, în acelaşi timp. Acest lucru trebuia să se reflecte în formarea noastră, în programul de studii. Văzută cu detaşarea pe care ţi-o dă timpul, în cazul nostru totul lasă impresia unei scufundări vesele, a unui haos inconştient.

Ne-a lipsit complet şi o istorie a ştiinţei(lor) inginereşti, pentru a ne arăta că nu venim de nicăieri şi că inginerii au construit lumea modernă, aşa cum o cunoaştem astăzi. Măcar despre Cyrus Smith, inginerul-inventator şi insula sa misterioasă, să ne fi vorbit cineva! Tot în Occident mi-am dat seama că inginerii manifestă un remarcabil *esprit de corps,* au o conştiinţă sigură, netulburată, a apartenenţei la o elită profesională. Nu degeaba mari şcoli politehnice au fost la origine instituţii militare. Noi eram victima bancurilor centrate pe asemănarea dintre ochii cîinilor şi ai inginerilor (ambii reflectă mare fidelitate, sînt umezi şi nu se pot exprima folosind cuvinte), percepuţi ca o cantitate în dauna calităţii. Nu ştiu cît s-a schimbat din toate acestea, astăzi. Nu ştiu dacă tinerii politehnişti mai renunţă sau nu la studiile lor, atunci cînd simt că nu au vocaţii tehnice. De un lucru sînt însă sigur: viitorul ingineriei depinde, în România, de recucerirea mîndriei de a fi inginer, de a aparţine elitei, repet. Inginerii sînt cei care construiesc, de fapt, dezvoltarea durabilă, esenţială pentru viitorul nostru ca specie umană. Inginerul a murit. Trăiască însă ingineria!

***Mirel Bănică** este inginer electronist, specializarea electronică industrială.*

Gogu Constantinescu (1881 – 1965)

S-a născut la Craiova, la 4 octombrie 1881. George (Gogu) Constantinescu a absolvit, în 1904, ca şef de promoţie, Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele. Se preocupă, în anii de după terminarea facultăţii, de studiul betonului şi realizează primele structuri din beton armat ale mai multor clădiri reprezentative din România, printre care Cazinoul din Constanţa, Castelul de apă de la Periş, podurile de peste rîul Siret de la Adjud, Răcătău şi Roman, Palatul Patriarhiei, Hotelul Athénée Palace şi Marea Moschee din Constanţa.

În 1912 se stabileşte în Marea Britanie, unde întemeiază o nouă ştiinţă a transmiterii puterii mecanice prin vibraţii, în medii fluide şi solide – sonicitatea, descrisă în lucrarea *Theory of Wave Transmission; a Treatise on Transmission of Power By Vibrations,* apărută în 1918, în Anglia.

Una dintre cele mai importante invenţii ale lui Gogu Constantinescu a fost dispozitivul de tragere, la orice turaţie a motorului unui avion de luptă, printre palele unei elice aflate în rotaţie, numit Constantinesco Fire Control Gear şi folosit de forţele aeriene britanice pînă la începutul celui de-al Doilea Război Mondial. În 1918, guvernul britanic îi pune la dispoziţie un vast laborator de cercetare, pentru aplicaţiile practice ale sonicităţii, numit Sonic Works (Uzinele sonice), în West Drayton, lîngă Londra.

Începînd cu anul 1907, Gogu Constantinescu înregistrează, la oficiile de patente din numeroase ţări, mai mult de 300 de brevete de invenţie.

Printre cercetările sale din ultima parte a vieţii se numără problema transformării energiei electrice în energie sonică şi a energiei mecanice în energie calorică şi problema utilizării ultrasunetelor în practică. Moare la 11 decembrie 1965, în Marea Britanie. Inginerul Gogu Constantinescu a fost considerat unul dintre marii inventatori ai perioadei 1900 – 1925. Revista britanică *The Graphic* îl enumeră, în ediţia din 16 ianuarie 1926, printre „liderii mondiali pe calea progresului", alături de marile nume ale ştiinţei mondiale, precum Edison, Einstein, Marie Curie, Bell, Kelvin sau Marconi.

Ioan MUNTEAN

Treceri și tranziții

Am aniversat de curînd Revoluţia din decembrie şi, sper eu, am învăţat cu toţii ce preţ plătim pentru treceri, tranziţii. Acum ceva vreme, timp de un deceniu, am trăit la cîteva poluri intelectuale şi aici aş vrea să împărtăşesc anumite gînduri despre trecerile, tranziţiile şi mai ales speranţele pe care le-am avut în anii '90. Mai întîi au fost studiile la Politehnică, Facultatea de Electronică, componentă a Institutului Politehnic Bucureşti (sau IPB, cum era numit atunci) începute cu puţin înainte de 1989. Apoi a fost Filozofia, la Universitate, cam în 1991. Iar, undeva la mijloc, Revoluţia. Trecerea, mult mai puţin tumultoasă, de la inginerie la filozofie, petrecută aproape concomitent cu Revoluţia. Mulţi m-au întrebat: „la ce bun?“ sau „de unde pînă unde?“ şi, mai ales, „de ce?“, în mijlocul zbuciumului revoluţionar. Probabil cazul meu este prea personal, dar, la o a doua privire, realizez că mulţi dintre cei formaţi în ultimii ani ai comunismului în România şi cei care au trăit Revoluţia la tinereţe se pot regăsi în povestea de mai jos. Trecerile, tranziţiile şi schimbările ne marchează pe toţi.

Să încep cu sfîrşitul. După ce am ars aceste tranziţii, şi alte cîteva, după ce am plătit preţul fiecăreia, am sfîrşit prin a deveni filozof al ştiinţei, tehnologiei, informaticii. La început de semestru, cînd trăiesc emoţia unui nou curs cu studenţi care au cam aceeaşi vîrstă pe care o aveam în anii Revoluţiei, încep cu o pledoarie pentru filozofie, care este aproape de fiecare dată similară cu povestea de faţă. De ce facem filozofie? Îmi asum aici o teză pe care mulţi colegi şi prieteni ar putea să nu o împărtăşească. Filozofia survine, cred eu, la capătul unui drum, este etapa aproape finală a unei treceri de la altceva, de altundeva. Filozoful are nevoie de tihnă şi ia lucrurile pe îndelete. Nu poţi începe cu filozofia, dar poţi termina sau trece la filozofie şi, la fel de interesant, prin filozofie. Cred că, spre deosebire de disciplinele ştiinţifice, pentru filozofie avem nevoie de o tihnă intelectuală şi morală pe care nici liceul, nici măcar studenţia nu ne-o oferă. În filozofie trebuie să parcurgi toate etapele, să abordezi holist un argument, să gîndeşti critic toate aspectele, contraargumentele, premisele.

Pentru mine, filozofia nu a avut totdeauna acelaşi şarm. Mult înainte de filozofie, m-am simţit grăbit, împins de la spate de vremuri să schimb ceva. Filozofia cred că nu e menită să schimbe ceva în lume, poate doar în lumea interioară a fiecăruia. Pe la 20 de ani e mult mai uşor să cazi pradă tentaţiei lumii naturale, a lumii supuse unei dialectici vizibile, cauzale, controlabile şi, pînă la urmă, mecaniciste, decompozabile şi analizabile. Da, controlul este ceea ce căutam cu atîta sîrg în tinereţe. Controlul lumii şi posibilitatea de a schimba m-au fascinat şi m-au adus spre inginerie la sfîrşitul anilor '80. Desfacerea, descompunerea şi apoi recompunerea părţilor este ceva fascinant, ce filozofia cu greu poate oferi. Ce era de schimbat şi de controlat atunci? Ce puteam oare noi, inginerii, face în anii aceia?

Vreau să creionez aici o imagine mai aparte a Politehnicii bucureştene din negura anilor '80. Vreau să avansez ideea că aceea era lumea cea mai potrivită a celor grăbiţi, a celor dornici de schimbare. Aici, aşteptarea, tihna filozofică nu erau acasă. Dar iluzia, reală sau nu, că ceva poate fi schimbat prin tehnică, tehnologie, ştiinţă, era la fel de puternică precum setea de libertate. Înainte de toate, cred că Politehnica nu era la fel de politizată precum alte universităţi: exista o autonomie, o anumită conectare cu lumea din afara României comuniste. Se mintea mai puţin şi probabil modalitatea de promovare era mai obiectivă decît în alte universităţi. În al doilea rînd, inginerii sînt organizaţi în dorinţa lor de a schimba ceva în lume. Cred că mulţi vor fi aici ispitiţi să spună că schimbarea aşteptată era în politic. Nu sînt de acord: Politehnica era mai degrabă locul unde politicul nu reuşea să îşi arate hidosul chip. Mulţi studenţi veneau la Politehnică pentru că era o slujbă decentă, cu o minimă implicaţie politică, cu destul de multă libertate ideologică, comparativ cu alte facultăţi. Dar vreau să vorbesc aici nu despre politehniştii de circumstanţă, de cei care au ajuns acolo pentru că aşa le-au spus părinţii sau rudele. Cred şi sînt convins că idealiştii, pionierii au existat şi există în Politehnică. Ingineria anilor '80, aşa cum o vedeam eu, era întoarsă spre viitor, acolo unde schimbarea era aşteptată de toată lumea. Dar de ce de la Politehnică şi nu din alte domenii? Aş dori să dau un nume anilor '80 şi '90: timpul era „accelerat“ în tehnică şi în ştiinţă: ca timp, ca tranziţie, ca schimbare de paradigmă. Au fost ani importanţi în evoluţia ştiinţei şi ingineriei peste tot în lume: acceleratoare de particule, descifrarea genomului uman, progrese în medicină etc. Internetul abia se năştea: prima mea adresă de e-mail am avut-o în 1992, la Şcoala Politehnică din Grenoble, dar o adresă comună a catedrei de fizică la IPB exista încă din 1990. Primul computer personal pe care l-am avut, l-am primit cadou spre mijlocul anilor '80. Apoi am reuşit să construiesc propriul meu computer, prin 1990. Telefonia celulară abia se dezvolta, la fel ca şi comunicaţia prin satelit. Simţămîntul că ceva se mişcă şi că ceva poate fi urnit în domeniul tehnologiei era atît de puternic în mintea acelui adolescent din anii '80, încît orice chemare spre Platon, spre metafizică era destul de ştearsă. Tehnologia, ştiinţele inginereşti şi programarea calculatoarelor m-au făcut să cred, la mijlocul anilor '80, că pot aduce ceva nou, rapid, cu un minim efort. Am să numesc aici tentaţia trăită de mine atunci atracţia „lucrului care poate fi făcut *repede, mai bine*“.

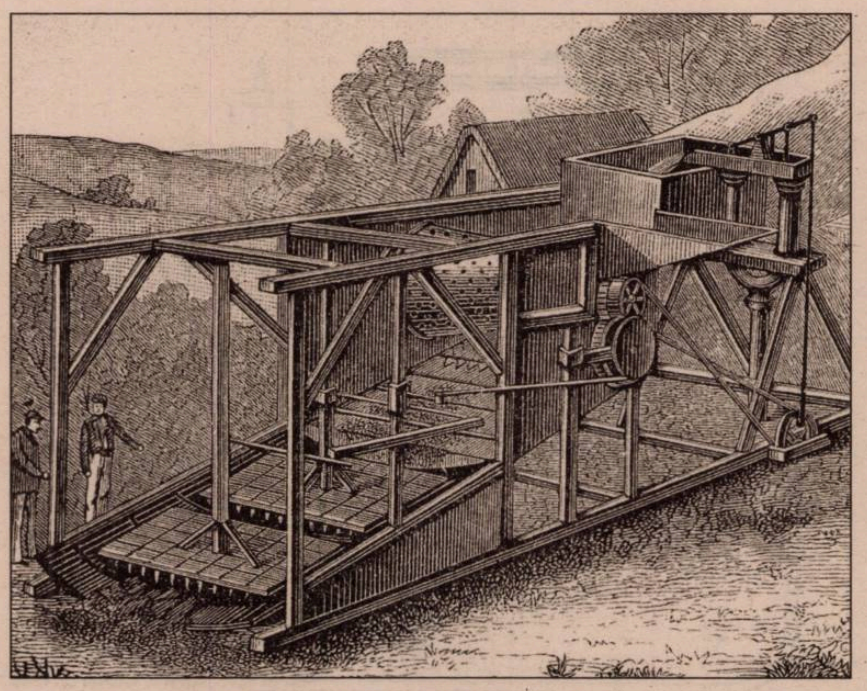

Din legile lui Murphy

„Cea mai importantă funcţie a inginerului proiectant este să facă lucrurile cît mai dificile pentru constructor şi aproape imposibile pentru depanator.“

„În orice proiect ingineresc, dacă se pot strecura erori, atunci ele se vor produce.“

„Orice eroare în calcul ingineresc se va produce astfel încît să afecteze cel mai mult rezultatul final.“

„În orice formulă, constantele – în special cele preluate din manualul inginerului – se vor considera ca variabile.“

„Nu forţa. Foloseşte un ciocan mai mare.“

„Maşinile care se defectează pornesc, de cele mai multe ori, cînd apare personalul de reparaţie.“

„Orice cablu tăiat prea lung se dovedeşte a fi prea scurt.“

„Măsoară cu micrometrul. Fă semn cu creta. Taie cu toporul.“

EDWARD A. MURPHY, JR.

Cazul meu nu este singular. Există probabil o listă lungă de persoane care au pornit într-o direcţie aplicată pentru ca mai apoi să găsească o chemare spre discipline umaniste. Primul semn de întrebare legat de ideea de schimbare a venit tot din Politehnică: existau acolo cîteva nuclee de cercetare dedicate ştiinţelor complexităţii, care fascinau zeci de studenţi. Într-o seară tîrzie de noiembrie, ascultînd o conferinţă despre complexitate, haos, despre natura ascunsă a lumii fizice şi biologice, m-am întrebat dacă putem realmente să înţelegem ce schimbăm, dacă sîntem în măsură să schimbăm ceea ce credem că putem schimba. Am continuat, întrebîndu-mă ce înseamnă „bine“ în schimbare, ce înseamnă *repede*... şi, pînă la urmă, ce este schimbarea.

Ceva m-a făcut să las să treacă „acceleratul“ schimbării lumii. Am avut nevoie de o tihnă intelectuală care m-a făcut să trec de la studii în inginerie la filozofie, în mijlocul tumultuoşilor ani 1991-1992. Trecerea a fost destul de rapidă şi oarecum dureroasă. Am început prin a petrece după-amiezile citind zece-douăzeci de pagini din Platon sau cîteva fragmente presocratice. Mi s-a arătat o altă faţadă a lumii. În inginerie şi probabil în majoritatea disciplinelor ştiinţifice, studentul este în contact cu rezultatul unor eforturi de secole, nu cu procesul descoperirii lor. Istoria unei discipline inginereşti este ascunsă sau ignorată în majoritatea cazurilor. Nimeni nu ne spune, într-un curs despre electromagnetism, de exemplu, care este istoria acestei discipline, de cît timp a fost nevoie pentru a acumula ceea ce azi ne-a adus telefonul celular şi microscopia electronică. Exista probabil tentaţia lui „hei-rup“ în inginerie, aşa cum există şi astăzi. În filozofie, a realiza ceva însemna a parcurge totul, a te întoarce la surse, a arde toate etapele. Am început, ca orice student, cu presocraticii, Platon, Aristotel şi am ajuns pînă la Heidegger. Am înţeles, ajutat de profesorii de la Filozofie, ce înseamnă rigoarea filozofică, ce înseamnă a urmări un argument, ce înseamnă a gîndi critic. E foarte greu să ignori elementul istoric în filozofie. În inginerie sîntem adesea forţaţi să lăsăm deoparte tot ce s-a înfăptuit înainte. Îmi amintesc perfect cum am simţit impactul marilor întrebări, „voltajul ontologic“ al întrebărilor despre fiinţă, timp, posibilitate, pe care nu le-am explorat în studiile mele ingineresti. Parmenide şi Heidegger au înlocuit, aproape peste noapte, întrebările despre fizica semiconductorilor.

Controlul lumii şi posibilitatea de a schimba m-au fascinat şi m-au adus spre inginerie.

Vremurile tehnicii şi ştiinţei au mai încetinit de atunci: mai multe revoluţii, treceri, tranziţii s-au petrecut de atunci. Iar eu i-am înlocuit pe Parmenide şi pe Heidegger cu alte interogaţii, cu alte paradigme. Alte căi pe care le-am ignorat m-ar fi putut aduce la fel de bine la schimbare: religia, spiritualitatea, arta etc. Dar zeii aceia nu mi-au făcut cu ochiul sau nu au făcut-o la timp. Cercetarea fundamentală a naturii, fizica teoretică şi cosmologia au devenit, ani mai tîriziu, idei care mă ţin treaz.

Mă uit înapoi la vremurile în care visam că lucrurile pot fi schimbate – repede şi în bine. Lucruri de schimbat în bine, fie şi mai lent, sînt peste tot. Cred că fiecare din noi are nevoie de un anumit cadru de gîndire care permite schimbarea lumii. La „politehnica tinereţii“ nu pot adăuga decît o idee care s-a înfiripat mai tîrziu: evoluţia tehnologică sau ştiinţifică în sine nu înseamnă nimic fără democraţie, fără o societate care să asculte şi să respecte tehnologia, fără un cadru cultural în care încrederea reciprocă în semeni să ia locul goanei furibunde pentru supravieţuire.

Timpurile au încetinit, acceleratul a trecut, iar tihna filozofiei m-a învăţat cum să înţeleg mai bine schimbarea spre bine. Pentru aceasta trebuie să mulţumesc deopotrivă dascălilor, colegilor, şi studenţilor din Politehnică, de la Universitate, din deceniile acelea trecute, de azi, dar şi de mîine.

***Ioan Muntean** este dr. în filozofie, cercetător la Universitatea Notre Dame, SUA.*

Cristian Tudor POPESCU

Între matefizică și metafizică

Ştiu ce înseamnă să fii ciumat. Sau handicapat. Sau *Untermensch*. De atîtea ori, în spatele meu, o doamnă intelectuală umanistă de familie bună îi spunea altei doamne intelectuale umaniste de familie bună: „Dragă, ce oroare, închipuie-ţi, individul ăsta, cetepe, e un inginer!“

Inginer – un meseriaş insensibil şi necreativ, un şurubar, fără organ pentru metafizică, incapabil să metabolizeze nutreţul filozofiei şi artei. E congenital lipsit de *ésprit de finesse,* prevăzut cu o logică de roată dinţată, de obicei un ateu refuzat de Dumnezeu şi, pe cale de consecinţă, un comunist...

La început, cînd mă loveam de modul ăsta de a „gîndi“, îmi stăpîneam cu greu dispreţul. Nu mă puteam opri să cred că scriitorul, filozoful, artistul care exhibă o asemenea opinie e un impostor în domeniul lui.

Cînd am ales, la 18 ani, Automatica din Bucureşti, am făcut-o şi pentru că acolo împostura mi se părea mult mai greu de impus decît la Filozofie, Litere sau IATC, unde visam să intru ca să devin regizor (ceea ce s-ar fi dovedit un vis fals – aflînd ce înseamnă regia, am înţeles că îmi place, de fapt, să scriu filme, nu să le regizez). Examenele la matematică şi fizică sînt exacte, nu lasă loc de discuţii, o loază cu pile nu poate intra decît dacă i se falsifică teza în mod penal, în vreme ce la facultăţile „soft“, interpretările şi bunul plac al examinatorilor pot produce nedreptăţi crunte. Iar condiţia mea socială modestă nu-mi permitea să dau de patru-cinci ori examen la IATC.

Eram chiar înclinat să construiesc o definiţie a umanistului în replică la cea de mai sus a inginerului: un ins care nu e în stare să rezolve o ecuaţie de gradul 2, în schimb vorbeşte cu aplomb despre viziunea lui Einstein asupra Universului, un colecţionar de vorbe goale, un clănţău care îşi ascunde, sub opţiunea pentru inefabil, mistică şi poezie, neputinţa de a gîndi logic.

Într-un tîrziu, am ajuns la singura atitudine care cred că defineşte un intelectual: a încerca să înţelegi. A încerca să răspunzi la întrebări pe care ţi le pui singur.

De unde această imagine de robot primitiv a inginerului, nicidecum prezentă în România acum 80-100 de ani?

În mare măsură, ea se datorează comunismului. Ca doctrină, comunismul a apărut în plin secol XIX. Secolul revoluţiei mecanice, al vasului cu aburi, al trenului, automobilului, telegrafului, cinematografului. Secolul maşinăriilor. Dincolo de politică, de proletariat şi burghezie, de capital şi lupta de clasă, marxismul reprezintă o viziune determinist-mecanicistă a societăţii şi individului uman. La baza lui stă convingerea că societatea e o maşinărie, cu leviere, butoane, pedale, volan, pe care o poţi conduce ca un inginer. La o anume comandă, agregatul social răspunde mecanic, identic, repetitiv. Dacă se defectează, o depanăm cu ciocanul, iar piesele necorespunzătoare le înlocuim.

La fel şi omul. Dacă îl apeşi unde trebuie, el face ce vrei. Buton frică, buton foame, buton frig, buton sex. Input-output. Sufletul? Desigur, există şi pentru el şurubelniţă şi cleşte gură-de-lup, nu-i numea Stalin *ingineri de suflete* pe scriitorii şi artiştii transformaţi în propagandişti comunişti?

Input-output, dar nu şi feedback. De ce a decretat Stalin cibernetica drept *burjuaznaia pjenauca,* pseudoştiinţă burgheză? Pentru că ideea centrală a ştiinţei întemeiate de Norbert Wiener este conexiunea inversă, feedback, conducerea pe bază de semnale pe care le receptezi de la cei conduşi. Or, Stalin, ca toţi marii cîrmaci comunişti, a vrut să meşterească sîngeros societatea după modelul din capul lui, fără să ţină seama de reacţiile poporului de sub el.

Şi nici de ceva aflat deasupra lui. Destinul, *Schicksal,* ca traiectorie de viaţă dictată de divinitate, era declarat de Părintele Popoarelor *o prostie mistică*.

Singurul occidental care avea intrare liberă la Stalin era inginerul american Cooper, constructorul barajului de pe Nipru.

Vă mai amintiţi ce-a spus alt inginer hidrotehnician, Ion Iliescu, în prima lui apariţie la Televiziune, după fuga Ceauşeştilor? *Au întinat toate idealurile socialismului şi comunismului ştiinţific*. Cuvîntul terifiant este *ştiinţific*. În spatele lui se zăresc munţii de cadavre ridicaţi de ingineria socială marxist-leninistă.

Majoritatea filmelor româneşti *de actualitate* din perioada comunistă au ca erou un inginer. Era singurul tip de intelectual acceptabil de către propagandă, mai întotdeauna supus activistului de partid şi suficient de apropiat de clasa muncitoare. Intelectualii umanişti erau de regulă dubioşi, mistici, decadenţi, rupţi de mase, dacă nu acceptau să devină *ingineri de suflete* ai Sistemului.

Inginerului i s-a retras statutul de intelectual, ajungînd şurubarul comunist încuiat.

După 1989, toate acestea s-au întors pe dos, că aşa sîntem noi, ne repezim cu capul în gardul din faţă şi pe urmă dăm tare cu ceafa de cel din spate. Etichetă de intelectuali au căpătat exclusiv filozofii, eseiştii, teologii sorbonarzi, călugării iluminaţi, geniile iraţionale, scriitorii cu discurs anticomunist revelat după ce Nicolae Ceauşescu intrase în pămînt, sociopolitologii fugiţi din ţară pe vremea aceluiaşi. Inginerului i s-a retras statutul de intelectual, ajungînd şurubarul comunist încuiat, descris la începutul acestui text.

Dincolo însă de cauzele politico-istorice, mai există un loc comun în gîndirea colectivă care duce la un soi de snobism îndreptat împotriva inginerului.

Dacă o persoană se exprimă agramat în româneşte, din topor în englezeşte, dacă nu ştie ce se sărbătorea la 10 Mai, crede că *nomenclatură* e un cuvînt de origine rusească, confundă *lupa capitolina* cu o vulpe sau vorbeşte despre scrierile lui Socrate, zisa persoană este considerată incultă.

Dacă, în schimb, aceeaşi persoană nu ştie să calculeze rapid suma numerelor de la 1 la 1000; dacă nu ştie ce este π, legea lui Ohm sau atracţia universală a lui Newton, e privită cu îngăduinţă complice, amuzată: astea sînt chestii din şcoală, le-am învăţat, parcă, pentru teză, dar le-am uitat a doua zi. Analfabetismul fizico-matematic, ca să nu mai vorbim de cel tehnic, poate fi chiar luat drept o trăsătură de nobleţe spirituală, de elevaţie, în raport cu logicul şi materialul.

Îmi este de-a dreptul milă uneori de aceşti oameni care nici nu vor bănui vreodată ameţitoarea frumuseţe metafizică a legilor fizicii, transcendenţa supranaturală a lui π sau *e* (nu mai ştiţi ce este *e*? Baza logaritmilor naturali), magia perversă a circuitelor electronice sau cea originară a riglei şi compasului.

Această fractură în cunoaşterea umană s-a instalat odată cu pierderea suprapunerii conceptelor antice greceşti *epistemé* şi *techné,* aşa cum apărea în dialogurile socratice ale lui Xenofon. *Epistemé,* cunoaşterea simbolică şi *techné,* abilitatea practică, know-how, se confundau pentru a pune în aceeaşi categorie pilotarea unei corăbii, gătitul, cîntatul la flaut, medicina, astronomia, pictura, tîmplăria, înţelepciunea...

Technépistemé permitea *cunoaşterea* între umanist şi inginer, nu doar a se şti unul pe altul sau, cel mult, a se înţelege, cum se întîmplă astăzi, fireşte, cînd nu se dispreţuiesc reciproc.

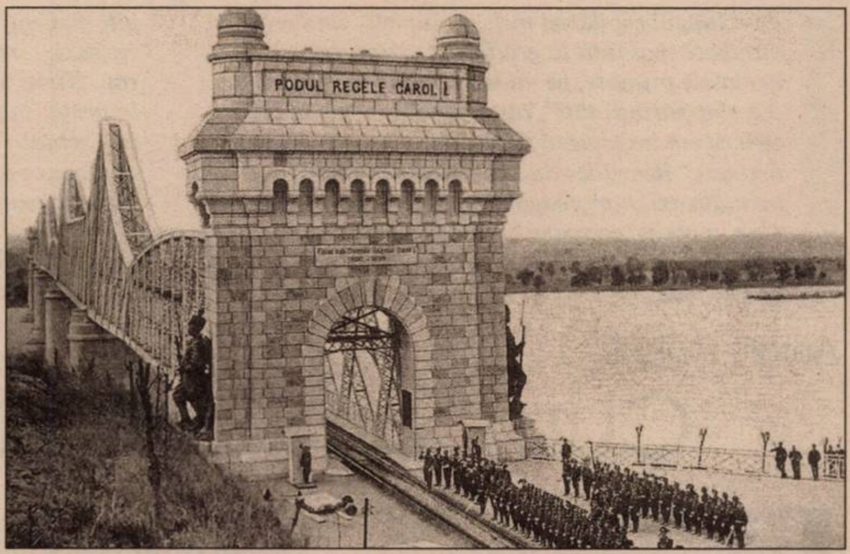

Dar, *ne sutor ultra crepidam*, Popescu, inginerule, lasă-l în pace pe Socrate!

Îl las.

Aşa că o să închei cu o mărturisire: pe lîngă că sînt inginer, sînt un inginer prost. Care este definiţia operaţională a inginerului prost?

Un inginer obişnuieşte să bea cafea dimineaţa. Pentru asta, aprinde aragazul, ia ibricul din cui, pune în el apa la fiert, pune cafeaua, adaugă zahăr după voie şi soarbe liniştit.

Dar, într-o bună dimineaţă, ibricul nu se mai află în cui, ci pe masă. Ce face inginerul, dacă e inteligent?

Ia ibricul de pe masă, pune apă, aprinde aragazul, fierbe apa, apoi cafeaua, zahărul şi soarbe liniştit.

Ce face inginerul dacă e prost? Ia ibricul de pe masă, îl pune în cui şi încadrează astfel problema ca un caz particular al unei teorii cunoscute.

Anghel Saligny

***Cristian Tudor Popescu** este jurnalist şi scriitor.*

Inginerul care dirijează uzina

În 1994, profesorul de mecanică Marin Dorobanţu, de la Universitatea Bucureşti, dădea un interviu la *Dilema,* într-un Dosar despre intelectualitatea tehnică. Susţinea că rolul inginerilor în comunism nu a fost supralicitat, în comparaţie cu cel al umaniştilor sau al economiştilor. „Intelectualitatea în integralitatea ei a fost subestimată. Aparenţa supralicitării intelectualităţii tehnice rezidă în creşterea spectaculoasă a acesteia din punct de vedere exclusiv numeric.“

Cu alte cuvinte, erau mulţi ingineri, dar mulţi erau prost pregătiţi. Profesorul Dorobanţu nu credea în ierarhii între tipurile de intelectuali. Stîrnit să facă o comparaţie între Caragiale şi Saligny, spunea că: „În fond, tot atît de extaziaţi putem rămîne în faţa unui *monument* semnat de Caragiale, ca şi în faţa podului de la Cernavodă, semnat de Anghel Saligny (...), o operă a unui inginer poate fi studiată cu plăcerea cu care citeşti o poezie. Cu condiţia ca ea să se ridice la acest nivel, iar subiectul să fie avizat.“

Din cîte îmi amintesc, profesorul mi-a spus şi un alt lucru despre podul de la Cernavodă, ceva ce nu a apărut în interviu (probabil l-am considerat un amănunt prea tehnic). Suprastructura podului – spunea el – ar avea exact forma graficului care reprezintă eforturile la care este supus podul (asta ar fi chiar o adevărată poezie).

Altădată, întîlnindu-mă cu dl Dorobanţu pe stradă (era un domn cu pălărie şi umbrelă), m-a chestionat cu veşnica lui atitudine iscoditor-intelectuală, de cîţi ingineri adevăraţi cred eu că ar fi nevoie într-o uzină. Am ridicat din umeri. „De unul singur“ – mi-a răspuns – „un singur inginer, care să stea într-un loc de unde să asculte întreaga uzină, asemeni unui dirijor. Şi să intervină, să dirijeze, acolo unde i se pare că nu sună bine.“ Restul celor dintr-o uzină – spunea el – ar trebui să fie tehnicieni cu bună pregătire (cel puţin la nivelul mediu al inginerilor scoşi pe bandă rulantă în comunism) şi muncitori.

Profesorul Dorobanţu nu mai e şi nu ştiu nici dacă or mai exista ingineri capabili să conducă singuri o uzină. (**Andrei Manolescu**)

Ingineri de voie, de nevoie

De-a lungul copilăriei mele comuniste, cînd eram întrebată mai întîi la grădiniţă, şi apoi la şcoală, în clasele primare, pe un ton uneori investigativ, „Ce sînt părinţii tăi?“, răspundeam invariabil cu ceea ce mă învăţaseră de acasă: „Părinţii mei sînt ingineri.“ Reacţiile educatoarelor, ulterior a învăţătoarei, a profesoarei de şah, de înot şi de pian, a acelor persoane adulte şi străine care alcătuiau universul copilului de atunci (şi care de cele mai multe ori se aşteptau la mici relaţii, pile şi atenţii prin intermediul copilului respectiv) erau neutre. Nu era nici de bine, nici de rău. Nimic spectaculos, însă nici de lepădat, pînă la urmă. În fond, inginerii erau consideraţi intelectuali, acei oameni „cu carte“ care puneau în mişcare mecanismele complicate ale unor insituţii cum ar fi fabrici, uzine, întreprinderi. N-am simţit nici un moment vreo „inginerie“ la noi acasă. Tatăl meu era expert în alegerea discurilor cu poveşti, mama mea era expertă în a-mi face exact şase clătite în fiecare seară. În rest, erau doar doi părinţi „normali“, care plecau la serviciu la ora 7, se întorceau la 16, după care alergau de la o coadă la altă, de la unt la banane, reuşeau să încropească o viaţă din nimic.

Acum, i-am provocat pe amîndoi să scrie, în calitatea de ingineri „de rînd“ ai perioadei comuniste şi totuşi „importanţi pentru ţară“. Iată ce a ieşit. ***(Adina Popescu)***

Anton POPESCU

Cum am devenit inginer

Ingineria este o meserie pentru care te naşti, nu te faci. Dacă ai chemare. Printr-un spirit practic şi abilităţi la matematică, poţi deveni un inginer bun, cu realizări şi satisfacţii, dacă nu, unul mediocru şi nesatisfăcut profesional.

La mine nu numai că nu s-a potrivit varianta cu nerealizarea, dar a fost, dintru început, o alegere nefericită, greşită. În vremurile comuniste, facultăţile de ingineri lucrau la normă, pe bandă rulantă. Patria socialistă avea nevoie de ingineri ca stomacul de hrană. Se construia masiv, tot la normă şi la indicaţii, iar meseria era necesară pe toate şantierele, în „fabrici şi uzine“. Se cîştiga bine, unii „confraţi“ – peste medie, iar tagma inginerească era bine văzută la toate nivelurile. Aşa că biata maică-mea (că eu în liceu nu prea dădeam dovadă de vreo înclinaţie deosebită, poate doar în partea literară, dar pe atunci nu era de bine să devii un profesoraş de provincie), după ce am declinat rugămintea ei de a deveni doctor, mi-a sugerat să dau la Politehnică, pentru că inginerii cîştigă bine, sînt bine văzuţi, chestii de-astea. Eu cu matematica nu prea stăteam strălucit, poate şi din cauza unei ciumăfăi de profesoare care ne stresa cu avîntul ei geometric, algebric şi trigonometric, şi băgase spaima în unii ca mine, mai slabi la capitolul împins de la spate. Cînd s-a dus mama la o şedinţă cu părinţii şi a întrebat-o la ce aş dori să dau, auzind cuvîntul magic Politehnică, a replicat pe dată vehement: „Nu, nu acolo, nu e de aşa ceva!“ Auzind eu asta, m-am înverşunat şi mi-am zis c-o să-i arăt eu. Pe vremea aia (poate şi acum, dar mai puţin) era moda meditatorilor dacă voiai să intri undeva la vreo facultate. Aşa că mi-am luat meditator (profesor universitar la facultatea de matematică) şi m-am pus pe învăţat. Aşa de bine am făcut asta, încît am intrat la Politehnică în primii 60 din cei 120 care dăduseră în acel an la Termoenergetică. Îmi amintesc că la teza de matematică am luat chiar 10.

Şi aşa a început calvarul. Mă închipuiam foarte bun, mi-o luasem în cap că fac Politehnica praf, neluînd în seamă faptul că, în ansamblu, eram cam nepractic şi total atehnic. De fapt, caracterizarea asta am primit-o direct, în anul I, de la profesorul de desen, care, în urma unei execuţii total defectuoase a unei secţiuni printr-un robinet, m-a întrebat abrupt: „Ce cauţi dumneata la Politehnică, nu ştiai că eşti atehnic?“ Ei şi... am continuat eu să mă mint, şi ce dacă?

Aşa de bine am învăţat în primul semestru că, din cele cinci examene din iarnă, nu am reuşit să iau nici unul. Atunci ar fi fost o ocazie să renunţ, stăteam frumos pînă în vară, nu mă luau în armată (un an şi patru luni erau atunci un dezastru pentru personalitatea oricui) că eram acoperit de „studiile“ la termoenergetică. Dar nu. Arţăgoşenia lui Mr. Hyde din mine nu-mi dădea pace: cum să renunţ, cum să mă las bătut? Aşa că am continuat drumul prost ales. M-am învîrtoşat, şi în vară am recuperat, pentru ca în final să iau, în toamnă, toate cele 12 examene ale anului I, depăşind mulţi colegi care au picat, rămînînd să repete anul din cauza cuiului primului an, analiza matematică. Iată, mi-am zis din nou, sînt bun, voi fi un vajnic inginer. Anii următori au fost mai „lini“, fără sincope şi restanţe, dar şi destul de distractivi.

De pildă, aveam în anul II un prof de tehnologia materialelor pe care generaţiile de dinaintea mea îl porecliseră Tîmpel, pentru că într-adevăr era cam tîmpit („Trasăm un ax şi pentru a fi mai concişi îl vom nota ax“ şi altele de genul ăsta), dar era şi o fiară la examene. Avea un carneţel în care, în cursul anului, îşi nota numele studenţilor pe care el îi considera indisciplinaţi: dumneata, dumneata de acolo, cu ochelari, care rîzi sarcastic şi cu mîinile pe burtă, numele, grupa, anul, iar la examen îţi spunea din start să ieşi, că n-ai nici o şansă. Nu mai zic că se ridicau în picioare din zona de turbulenţă vreo cinci-şase ochelarişti şi se isca o veselie generalizată greu de stăpînit. Mai erau şi alte porecle drăguţe: papa Grecu la turbine, Căzănel la cazane şi un prof de matematici speciale care venea pilit la cursuri. Odată, într-o iarnă, s-a oprit din explicaţii şi s-a rezemat în cretă la tablă ca să-şi păstreze echilibrul, s-a întors către noi exclamînd: „Ia uite ce frumos ninge afară. Măi băieţi, e păcat, astăzi nu mai facem curs!“ A fost şi veselie, dar şi toceală, practici prin ţară pe la obiective etc. Fapt este că am terminat facultatea şi am devenit ceea ce dorisem, un inginer. Mediocru.

Mediocritatea mea încă nu era dovedită, dar nu era nici un dezastru. Pluteam şi eu în autosuficienţa sistemului, unde aveau loc, fără dubiu, o grămadă de rataţi. Ce, fabricile de ingineri scoteau doar valori precum Anghel Saligny sau Coandă? Cohorta de ingineri pe bandă mînca liniştită banii lui Ceauşescu, conform principiului „noi ne facem că lucrăm iar ei se fac că ne plătesc.“ Repartiţia guvernamentală (ăsta era punctul forte al regimului: nimeni nu rămînea pe dinafară, toţi aveau asigurat un serviciu, şi, evident, chiar şi cel mai idiot inginer) am avut-o la uzina Electroputere de la Craiova, dar nu voiam defel să plec din Bucureşti. M-am opus, mi-am pus nişte pile la minister şi, după şase luni de aşteptare, am „aterizat“ ca mare specialist în cazane de apă fierbinte la uzina Acumulatorul Bucureşti, acolo unde aveau o astfel de instalaţie, dar care nu producea nimic (ca multe altele în patria noastră). Eu trebuia să o fac să meargă, eu eram marele termoenergetician de care aveau nevoie. Mi-au pus în faţă un maldăr de documentaţii: na, descurcă-te, minunatule specialist! Aşa de bine m-am descurcat că am reuşit să mă fofilez şi să-i fentez „aranjîndu-mi“ plecarea în stagiul militar (cel scurt, de şase luni, de după facultate) exact în toamnă, cînd trebuia să pun în funcţiune cazanul. Între timp, am fost restructurat (adică dat afară), deşi, legal nu aveau voie. I-am dat în judecată ulterior, după trei luni de stat pe bară, am cîştigat şi mi-am luat şi salariile cuvenite. Au urmat o serie de „locuri de muncă“ în care mi-am dovedit „competenţa“ şi unde nu aşteptam decît sfîrşitul zilelor de „muncă“ şi concediile. Între timp, am făcut o reparaţie: am absolvit Facultatea de Limba şi Literatura Română cu nota 10 la examenul de diplomă (mi-l amintesc pe marele profesor Ovid Crohmălniceanu, care, pus în faţa unei lucrări de diplomă unde „se făcea vorbire“ despre opera postumă a lui Vasile Voiculescu, mi-a acordat cu toată însufleţirea un 10 cu comentariul: e lăudabil că un inginer a ajuns aici!). În final, am dat ingineria mea pe funcţia de redactor la Editura Tehnică, o meserie care mi se potrivea ca o mănuşă.

Trăim alte timpuri. În final, am ajuns un pensionar debusolat de vremuri şi de regimuri. De ingineria mea s-a ales praful şi pulberea. Cînd mă întreabă cineva ce am fost, răspund redactor de carte, făcînd astfel uitată „o carieră“ agasant de ternă.

Invenţii (electro)casnice

CALORIFERUL – *1857, Franz San Galli (Pomerania)*

OALA MINUNE – *1679, Denis Papin, fizician şi matematician (Franţa)*

PRĂJITORUL DE PÎINE AUTOMAT – *1919, Charles Strite (SUA)*

AMBALAJELE TETRA PAK – *1951, Dr. Ruben Rausing (Suedia)*

MAŞINA DE SPĂLAT RUFE – *1906, Alva Fisher, inginer (SUA)*

ASPIRATORUL – *1901, Hubert Cecil Booth, inginer (Anglia)*

AERUL CONDIŢIONAT – *1906, Willis Haviland Carrier, inginer (SUA)*

HÎRTIA IGIENICĂ – *1391, (dinastia Ming), Oficiul de furnituri imperiale (China)*

MAŞINA DE CUSUT – *1790, Thomas Saint (Anglia)*

Doina POPESCU

O carieră într-o viaţă

Încă de mică şi pînă prin clasa a XI-a mi-am dorit să mă fac doctor. Aveam şi oarece calităţi: nu mi se făcea rău cînd vedeam sînge, nu mă speriam cînd mă loveam şi aveam rezistenţă la durere, adică nu mă tăvăleam pe jos urlînd. În ultimul an de liceu, cînd am dat de anatomie, mi-am zis „Nu-i de mine! Nu tocesc eu fiecare oscior şi fiecare muşchiuleţ!“ Avînd note mari la toate materiile, a trebuit să mă reorientez. Cea mai la modă facultate, la acea vreme, în Cluj, era Electromecanica, din cadrul Politehnicii. Aşa că în vara aia m-am pus cu burta pe matematică, rezolvînd probleme şi făcînd concurs cu un băiat de la bunică-mea de la ţară. Şi am intrat. Toţi colegii mei clujeni se cunoşteau pentru că luaseră meditaţii cu acelaşi profesor. Facultatea nu mi s-a părut uşoară, la început, dar cu cît înaintai în anii superiori, era tot mai lejer. Şi iată-mă, după cinci ani, tovarăşa inginer într-o fabrică din Bucureşti pe care o alesesem la repartiţie, ca să cunosc capitala unde nu mai fusesem niciodată şi unde m-au pus să număr becurile din hale, ca să se decidă cîte trebuie stinse pentru economie.

Ce ar fi de spus după o carieră de o viaţă în profesia de inginer – 35 de ani? Această facultate grea, cu multă analiză matematică, matematici speciale, fizică şi alte materii de specialitate, mi-a dat, în afară de un titlu, doar indicaţii unde să caut în biblioteca tehnică atunci cînd am nevoie de ceva. Şi cu excepţia anilor lucraţi în proiectare (13 la număr), cînd alegeam din cataloage şi din tabele tot ce aveam nevoie, n-am aplicat nimic din ce am învăţat în facultate, totul a fost rutină şi plictiseală.

În perioada comunistă, totul s-a desfăşurat sub deviza „Timpul trece, leafa merge, noi cu drag muncim!“ După '90, mi-ar fi plăcut să-mi schimb meseria, să devin jurnalistă, şi chiar am scris cîteva articole pentru ziarul *Dreptatea*, dar mi-a fost frică să-mi las serviciul (aveam un copil de crescut), mai ales că lucram într-un loc unde nu era pericol de desfiinţare, aşa că am ieşit la pensie de data asta ca doamna inginer.

Astăzi, la pensie, nu mă mai întreabă nimeni cît am învaţat, ce profesie şi ce carieră am avut, sînt în categoria celor care „aşteaptă“ pomeni electorale, în categoria celor de care societatea şi statul român ar scăpa cu bucurie, pentru că sîntem prea mulţi. Sînt convinsă că acum alta e menirea unui inginer şi altele posibilităţile de a-ţi construi o carieră, atît în ţară, cît şi în afara ei.

Dar – aşa cum se zice – „oamenii sînt sub vremuri“, şi nu invers.

Sorin COSTREIE

Ingineri și subingineri

Într-o lume din ce în ce mai tehnologizată, nevoia de ingineri este evident în creştere. Dar ce sînt aceştia? Inginerul e o persoană talentată şi preocupată din naştere de a face şi desface mecanisme. Un inginer bun e un fel de mic geniu practic, care poate repara orice. Clasa inginerilor este foarte diversă, mergînd de la inginer de sunet pînă la inginer constructor, de la inginer chimist pînă la inginer auto, de la inginer agronom pînă la inginer electronist. Ingineri sînt peste tot, pentru că avem nevoie de ei peste tot, în condiţiile în care astăzi sîntem înconjuraţi de dispozitive din ce în ce mai complexe. Pe de altă parte, în definitiv, oricine este – sau, cel puţin, ar putea deveni – un pic inginer. Cînd reparăm ceva, cînd proiectăm ceva, cînd urmărim un proces, cu toţii sîntem un pic ingineri. Tot aşa, din cînd în cînd, se întîmplă să fim un pic avocaţi, un pic doctori, un pic profesori. Pentru mai mult decît un pic e nevoie de şcoală, de o pregătire aprofundată, rezultată în urma frecventării şi absolvirii cursurilor unei facultăţi de profil. Dar ce se învaţă acolo?

Un prieten inginer mi-a povestit că ceea ce îi învaţă la facultate este tocmai să repare mecanisme. Asta e filozofia inginerului de la noi: „Fac o facultate ca să pot să repar cum trebuie lucrurile." E mult, e puţin? E mult, căci a repara ceva nu e lucru uşor. Ca să repari un mecanism sau ceva asemănător, trebuie să înţelegi în primul rînd cum funcţionează, or, acest lucru presupune nişte abilităţi şi cunoştinţe aparte. Altfel, doar cîrpeşti ceva, nu îl repari aşa cum trebuie. Poate aici e diferenţa între un simplu mecanic şi un inginer mecanic. Primul doar repară, mai mult în virtutea experienţei pe care o are cu mecanismul respectiv, pe cînd inginerul înţelege cum funcţionează şi intervine acolo unde şi cum trebuie. Pe de altă parte, e puţin, căci, în definitiv, la această cunoaştere poate ajunge şi mecanicul. Ce face diferenţa este potenţiala creativitate a inginerului, în sensul că acesta poate să şi proiecteze un motor, nu doar să-l repare.

Inginerul creator, care nu doar repară mecanisme, ci le şi poate concepe şi proiecta, este o specie aparte de inginer. După părerea mea, această specie este pe cale de dispariţie la noi, cretivitatea inginerului fiind un lucru rar; majoritatea inginerilor sînt pregătiţi să facă lucrurile să meargă şi nu să le proiecteze. Ţine de natura inginerului această concretitudine a ceea ce are de făcut, inefabilul creaţiei nefiind la el acasă aici. Pe de altă parte, pentru a face proiectare e nevoie de investiţii masive în cercetare şi tehnologizare, un punct slab în România de acum, din păcate. Atîta timp cît nu o să investim în cercetare, putem, cel mult, să reparăm ce fac alţii, fără să putem să facem noi înşine acele lucruri. Mintea umană e poate ingineria supremă a naturii şi e păcat să nu-i exploatăm potenţialitatea şi creativitatea.

Poate specia cea mai interesantă este sau, cel puţin era pe vremea comunismului, cea de subinginer. Subinginerul e un fel de struţocămilă, un *compositum* hilar între cineva care se vrea şi se crede inginer, dar fără să fie cu adevărat şi un reparator ceva mai răsărit. Cineva cu înţelegere parţială a unui fenomen, un fel de tehnician care se vede inginer, sau un inginer cu apucături de muncitor. Cred că ceea ce-i lipseşte unui subinginer este exact posibilitatea creativităţii. Dacă în cazul inginerului, creativitatea nu îi este stimulată de şcoală, societate sau mediul de muncă, el totuşi îşi poate face corect treaba, înţelegînd fenomenul şi reparînd lucrurile, iar la nevoie, poate crea ceva nou. Subinginerul este limitat de la bun început strict la a repara un ceva gata făcut de altcineva. Creativitatea şi ingeniozitatea (uneori, chiar o anumită ingenuitate) sînt definitorii pentru ceea ce ar trebui să fie un bun inginer, subinginerul este încremenit în a repara.

Pericolul este să pui subingineri acolo unde ar trebui să fie ingineri. Aceştia nu vor putea niciodată să creeze ceva nou, să îmbunătăţească substanţial un domeniu. Ei pot cel mult să repare corect ceea ce au deja în faţa ochilor. E o limitare intrinsecă dată de natura lor. Nu poţi să le ceri mai mult de atît. Nu poţi să ceri unui om lipsit de o gîndire proiectivă şi creativă să facă lucruri noi, atîta timp cît menirea lui este (doar) să desfacă ce există deja. Subinginerul nu are perspectivă, nu vede decît concretul prezentului, nu poate modela mental viitorul. El trăieşte aici şi acum, nu poate trăi în spaţiul posibilităţii pure. Punerea unui subinginer în locul unui inginer nu e doar o problemă teoretică, ci se dovedeşte cît se poate de nocivă. Să luăm, spre exemplu, cazul mediului academic. După părerea mea, învăţămîntul tehnic este dominat, din păcate, de ingineri cu gîndire de subingineri. Mai mult, comisiile şi comitetele din întregul spectru al învăţămîntului superior şi cercetării sînt masiv populate de astfel de specimene, care nu pot să vadă mai departe de ceea ce există deja. Aceştia doar măsoară şi desfac lucrurile, introducînd criterii pur cantitative acolo unde e nevoie de calitate şi creativitate.

Subinginerul e un fel de struţocămilă, un compositum *hilar.*

Nu poţi să faci revoluţie cu un (sub)inginer şi, din păcate, am trăit cu toţii acest lucru după evenimentele din decembrie '89. Am avut parte doar de o spoială democratică şi de un capitalism de cumetrie; privatizările s-au făcut în mod socialist, pe bucăţele şi pentru oamenii de casă ai marilor „ingineri" ai zilelor de atunci. Ingineriile financiare ale epocii în care trăim sînt născute în minciuna acelor zile. Atunci ne bucuram îmbătaţi de libertate şi tînjeam după noutate, dar ne-am trezit, de fapt, prinşi în continuitate, captivi într-o veşnică tranziţie. Tranziţia e incertă atîta timp cît ţinta e ambiguă. E simplu: dacă vrei ceva clar şi precis, atunci la fel de clar vei ştii cînd îl ai. Dacă vrei ceva nelămurit şi ambiguu, atunci şi atingerea acestui scop devine confuză.

Vorbeam de „inginerie financiară". Din păcate, termenul are la noi, în primul rînd, o conotaţie negativă, dată exact de acea gîndire de subinginer din mediile economico-financiare. Aceştia mint şi fură, dau cîte un tun financiar rapid, după care cîrpăcesc ceva pentru a acoperi gaura. E tipul de mentalitate a mecanicului, la care te duci să-ţi repare maşina, adică să-ţi schimbe ceea ce nu merge, dar el îţi schimbă ceea ce funcţionează şi e bun. Desigur, acest lucru se poate întîmpla şi din neştiinţă sau ghinion, atunci cînd este făcut involuntar. Dar, cînd fapta e făcută cu intenţie, doar pentru a-ţi lua banii, acesta devine o infracţiune. Şi mai rău este cînd îţi schimbă o piesă bună cu una proastă. Acest lucru e furt curat şi trebuie pedepsit ca atare, mai ales că îţi poate pune viaţa în pericol. Curat murdar, coane Fănică, toate acestea nu sînt altceva decît diverse „inginerii", parcă din ce în ce mai prezente în viaţa noastră. Din păcate, cum spuneam, termenul a devenit negativ tocmai prin această cîrpăceală şi hoţie a celor care ar trebui nu doar să ne repare mecanismele, ci şi să le proiecteze. Dar, cînd inginerul e subinginer, la ce te poţi aştepta? Poate doar la lucruri mărunte, fără perspectivă.

Să nu uităm că „inginer" vine din termenii latini *ingeniare* (a plănui) şi *ingenius* (inventivitate). *Quae sunt Caesaris Caesari!* Să dăm Cezarului ce e al Cezarului şi anume să nu mai punem subinginerii să facă treaba inginerilor, să stimulăm creativitatea şi inventivitatea prin creşterea investiţiilor din cercetare şi să terminăm cu furtişagurile care stimulează cel mult o inventivitate malignă, prezentă în ingineriile financiare. Toate acestea vor duce în mod firesc către o imagine pozitivă a celui pe care îl numim „inginer", aşa cum ar şi trebui să fie; inginerul este acela care ne proiectează calculatoarele, ne construieşte casele, inventează noi motoare pentru maşinile noastre şi contribuie astfel la prosperitatea, confortul şi securitatea noastră. Prin urmare, despre ingineri numai de bine, doar să fie ingineri cu adevărat.

***Sorin Costreie** este lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

Veronica D. NICULESCU

Nu m-am atins de sticla asta de douăzeci de ani

Bună ziua,

Mă numesc Veronica şi sînt inginer. Particip pentru prima dată la o întrunire a Asociaţiei Inginerilor Anonimi. Sincer, nu ştiu de ce mă aflu aici. Mă consider vindecată. M-am lăsat de asta de douăzeci de ani. Am venit din respect pentru colegii mei care fac acelaşi efort: de a-şi reaminti, cu un iz de vinovăţie, de ceea ce-au fost cîndva. În cazul meu, e de parcă s-ar fi întîmplat în altă viaţă: aveam alt nume, altă culoare a părului, altă greutate şi, probabil, doar numărul de la pantof mi-a rămas acelaşi.

E întuneric aici, în încăperea unde ne-am adunat. Pesemne că aţi tras draperiile ca să putem vorbi mai în voie. Cred c-aş fi preferat să zăresc un obraz cunoscut, al vreunei foste colege care-a lăsat şi ea totul în urmă şi s-a reconstruit. Ada, eşti aici? Saviana?... Bateţi uşor în podea, dregeţi-vă glasul, daţi-mi un semn, fiindcă sînt uşor stînjenită.

Nu ştiu cît rost are să povestesc toate astea: cei care ştiu – ştiu oricum. Cei care nu ştiu – nici nu vor înţelege.

Multă vreme am crezut că am apucat pe un drum greşit. Mi-am învinovăţit părinţii şi m-am învinovăţit pe mine. Dar noi nu am greşit cu nimic; iar istoria, istoria nu o poţi învinovăţi la nesfîrşit. Pînă la urmă, sîntem ca apa, revenim la cursul nostru firesc. Ceea ce am considerat mult timp drumul meu greşit a început la 14 ani. Acum, privind în urmă, ştiu că era de atunci foarte limpede ce îmi face plăcere şi unde dau rezultate bune aproape fără efort. Învăţam limba engleză din clasa a II-a şi aveam senzaţia că ştiu totul încă dinainte să ni se predea. Verbele se aşezau în cutiuţele lor ca nişte fluturi dresaţi, fără să fie nevoie să tocesc reguli. Pur şi simplu, ştiam. În clasa a VII-a, la o olimpiadă judeţeană la engleză, unde concurau la grămadă de elevi de clasele V – XII, am luat locul al doilea, după un elev de-a XII-a de la o clasă de filologie, cu o naraţiune pe o temă care mă fascinase. Am primit de la profesoara de engleză o carte de tehnica traducerilor, destinată studenţilor de la facultatea din Piteşti. Mama, nemţoaică, spunea că talentul meu se explică prin originile ei. Literatura mi-era cea mai bună prietenă. În primele zile de după vacanţă nu mă puteam opri din povestit cărţile luate de la biblioteca de cartier...

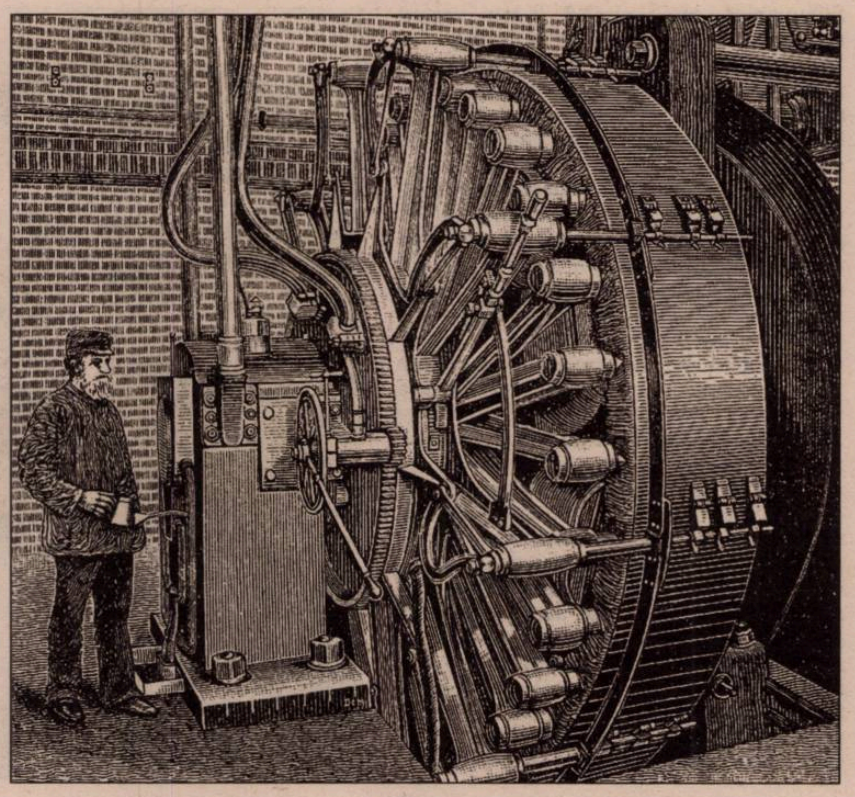

Şi totuşi, drumul n-a părut greşit cînd, la 14 ani, am dat la un liceu de matematică-fizică. Acela era liceul cel mai bun din Piteşti, acolo mergeau toţi copiii buni – la „Bălcescu“. Clasele de filologie-istorie se desfiinţaseră cu un an înainte. Oricum, mă speria acel „istorie“ de lîngă filologie. Nu m-au chinuit prea tare nici matematica, nici fizica. Am o minte organizată care are nevoie de reguli, de rigoare. La orele de engleză, profesorul se uita pe fereastră, admira soarele, se întindea şi-mi spunea peste umăr: „Dijmărescu, *teach the lesson!*“ Citeam lecţia nouă. Băieţii se băteau ca să stea cu mine în bancă, la engleză, mai ales în treapta a doua. Pentru rusă, trebuiau programări! Profesorul de română, adoratul, mă învrednicise să domnesc, împreună cu o colegă, peste muzeul de lîngă clădirea istorică a liceului, un mic palat care adăpostea comorile absolvenţilor deveniţi celebrităţi – scriitori, pictori, muzicieni. Printre tablouri, manuscrise, rame de ochelari şi tabachere, făceam piruete aşteptînd vizitatori care nu veneau aproape niciodată şi cîntam la un pian dezacordat, însufleţind nevrotic muzeul...

Şi totuşi, drumul n-a părut greşit nici cînd, la 18 ani, m-am dus să dau examene tot la matematică şi fizică, la o facultate tehnică din Bucureşti. Era, pur şi simplu, drumul. Un drum care în cele din urmă m-ar fi dus la oraş, nu la ţară. Într-un birou de proiectare, ca şi tata. Ştiam de cînd eram mică ce-nseamnă asta. La început, biroul de proiectare al tatălui meu era în aceeaşi clădire cu muzeul judeţean. Îl chemam de la poartă, portarul rotea discul telefonului, tata se ivea zîmbitor, peste cîteva minute lungi, printr-un gang dincolo de care era plin de lumină şi verdeaţă. Mai tîrziu, în noua clădire a institutului de proiectări, chiar de inginerii piteşteni realizată, îl aşteptam lîngă o machetă detaliată a oraşului, hoinărind cu degetele printre blocuri cît cutiile de chibrituri. Mă fascina. Îmi plăceau şi colegele lui, vorbind în şoaptă, mereu aranjate, ţinînd creioane bine ascuţite între degetele fine, şi colegii mirosind a cafea sau a ţigări, cu cămăşile atent călcate, adresîndu-se mereu unul altuia cu „dumneavoastră“.

Nu ştiu să explic foarte bine, dar ăsta era drumul. Lecturile ţineau de vacanţe, de timpul liber. La fel cum şi cîntatul ţinea de plăcere. „Drumul“ însemna matematica, fizica, un asemenea institut, o planşetă, haine curate; dar sigur că şi pachete de griji – însă şi acelea văzute cumva ca fireşti, grijile adulţilor, ceva îndepărtat, la care nu prea voiam să mă gîndesc.

Am fost opt şi ceva pe un loc la admiterea la facultate – generaţia decreţeilor. Cred că am început să simt că ceva e foarte, foarte greşit, prin anul doi de facultate. În timpul orelor de matematică – analiză superioară, visam, visam cu atîta aplicaţiune, privind pe ferestrele largi ale amfiteatrului, departe de tabla pe care se desfăşurau ecuaţii monstruoase care se transformau în alte ecuaţii monstruoase, pentru a se ajunge, la capătul demonstraţiei, la alte ecuaţii monstruoase. Acasă, în camera de cămin, îmi înflorea disperarea. Număram anii de studenţie, pe care-i mai aveam înainte, cu groază – ce-avea să se aleagă de mine? Încotro mergeam? Aş fi schimbat, însă aveam senzaţia că e prea tîrziu, că toţi cei care au făcut filologie-istorie ştiu ceva ce eu nu ştiu şi n-am cum să mai recuperez niciodată. Ultimii trei ani de facultate – din cei cinci – au fost mai în regulă, mi-au plăcut multe materii, proiectele le făceam cu o oarecare uşurinţă, deşi uşor nu era, însă disperarea mea nu avea nici o legătură cu asta, cu dificultatea, ci numai cu ce avea să urmeze. Era de parcă aşteptam să mă prăbuşesc într-un hău.

Am început facultatea în 1986 şi am terminat-o în 1991. Am fost prima generaţie cînd nu s-au mai dat repartiţii, deci nu mai contau mediile pentru care ne străduiserăm. Totuşi, după ce am absolvit – media 8,13; la diplomă, 9 –, s-au afişat posturile care ar fi urmat să fie puse la bătaie pentru repartiţii. Am dat concurs pentru unul dintre ele. Am proiectat, vreme de patru ani, instalaţii de iluminat pentru Dacia – şi culmea e că există o poezie în toate astea, în felul în care calcule sofisticate îţi arată cu precizie cîtă şi ce fel de lumină este ideală într-o anumită încăpere, în funcţie de oameni, de suprafaţă, de activitate (dacă aş spune că m-au ajutat cînd am tradus anumite texte de Beckett, n-aţi crede; aşa că nu spun). În colţul din dreapta sus al planşetei aveam portretul lui Cioran. Sub birou, cărţile. Acasă, dădeam meditaţii la engleză şi făceam cursuri postuniversitare de engleză-americană şi semiotică, într-un sistem care acum nu mai există. Am alcătuit o lucrare, ceva cu simbolurile Lumii de dincolo, blajinii, apa sîmbetei...

Se clatină draperiile. Ne apropiem de final? Ah, bună seara, domnule Sorokin, eraţi aici... Repede. La finalul lui '95 mi-am dat demisia, am dat concurs la un cotidian local, după trei săptămîni de training am fost angajată ca secretar general de redacţie. Imediat apoi, redactor-şef adjunct. Apoi, redactor-şef. Scîrbită de ceea ce crezusem iniţial că e scris, dar nu era decît antiscris, vînătoare de realitate, am fugit în lume, după alţi patru ani şi jumătate, cu un arhitect care traducea Nabokov cu pixul, în caiete. Ne-am căsătorit şi trăim cu diplomele ascunse cine ştie pe unde. Între timp, am fost redactor-şef de revistă, corespondent pe teme culturale la un cotidian central, purtător de cuvînt la Primăria din Sibiu, redactor de carte la o editură, redactor şi colaborator la multe ziare şi reviste, nici eu nu mai ştiu. Acum traducem, scriem, ne uităm pe ferestre, rîdem la cuvinte ca la fiinţe. Sîntem destul de fericiţi şi destul de săraci, cum sînt şi vor rămîne întotdeauna rătăciţii, intruşii.

Se-aude ceva de alături. Nu cumva-i camera cu scriitorii care-au fost cîndva medici? Dă, Doamne, să fie! Se-aude cum ies. Vreau să-l întreb ceva pe Anton Pavlovici, vă rog, chiar trebuie să plec, zău că n-am ce căuta aici, credeţi-mă, nu m-am mai atins de o sticlă din asta de douăzeci de ani...

***Veronica D. Niculescu** este scriitoare şi traducătoare.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Operetta este fiica lui Erik, Fantoma de la Operă

Am făcut un tur rapid al jocurilor pentru copii, care pot fi accesate pe Internet. Şi m-am minunat. După scurt timp, perplexitatea s-a transformat în depresie: imaginaţia IT-iştilor în materie de personaje, acţiuni, decoruri, toate spre distracţia copiilor, este – cel puţin pentru adulţi – letală.

Iată cîteva exemple: pe site-ul „Jocuri Copii – frumuseţea copilăriei tale“, se pot găsi următoarele momente unice de veselie şi inteligenţă: „Vegan Vampire“, „Lady Gaga Frozen Makeover“, „Pathologic“, „Facial Miss Santa“, „Frozen Elsa Pedicure“ etc. Chipurile personajelor, fie ele masculine sau feminine, sînt construite după acelaşi tipic: ochi bulbucaţi, gura cît o şură, culori stridente, iar imaginea de ansamblu este ceva între reclamele pentru saloanele de masaj erotic şi cele pentru clinicile de operaţii estetice.

Pe un alt site de jocuri pentru copii, Roli.ro, regulile sînt explicate pe îndelete, astfel încît nimic din farmecul jocului să nu se piardă. Spre exemplu, într-un joc pentru fete, „jucătoarele“ sînt învăţate să se distreze curăţînd de coşuri faţa unei prietene cu sînge albastru: „Destinde-te şi tu alături de Jasmine în acest joc pentru fete. Aplică-i măşti faciale, curăţă-i tenul de impurităţi şi răsfaţ-o aşa cum merită o prinţesă. Cremele sînt la fel de importante în acest plan de relaxare.“ Sau „Draculaura(!) are cîteva probleme cu tenul, aşa că pentru început, va trebui să o ajuţi cu o mască, să o speli şi să o dai cu cremă.“

Cum îl poţi face pe copilul tău să se gîndească serios la viitorul lui profesional? Simplu: îl pui să joace „Waitress Adventures“, descris într-o păsărească romgleză: „Joacă acest joc de strategie cu restaurante şi serveşte la timp clienţii. Cîştigă bacşiş pentru a face upgrade la abilităţile personajului. Îl poţi face să arate mai bine ducîndu-l la sala de forţă, la salon sau la clinică. Arătînd mai bine personajul poate primi bacşiş mai mare.“

„Albă ca Zăpada se va întîlni cu prinţul Bieber.“

Din larga, aglomerata şi inutila galerie de jocuri nu lipsesc marile personaje ale cărţilor sau filmelor clasice. Spre exemplu: Cenuşăreasa, Albă ca Zăpada, Rapunzel au lăsat deoparte pantofii de cristal sau mărul otrăvit şi le cer copiilor care le „mînuiesc“ electronic să le tundă, să le îmbrace, să le distreze, să le combine cu te miri cine de prin showbiz-ul american etc.: „Albă ca Zăpada se va întîlni cu prinţul Bieber. Dă click pe mouse şi ajut-o să se penseze fără să o vadă prinţul.“ Sau: „Cenuşăreasa îşi doreşte o manichiura nouă. Joacă acest joc cu prinţese Disney şi ajut-o pe Cenuşăreasa să aibă cea mai frumoasă manichiura dintre prinţesele Disney.“ Sau: „Păpuşa Monster High, Operetta, este oaspete la un salon de lux şi îşi doreşte o coafură nouă şi un tratament facial. Operetta este fiica lui Erik, Fantoma de la Operă.“

În fapt, dacă vezi oferta de jocuri de pe site-urile de profil, imaginea pe care o au producătorii IT despre copiii noştri este următoarea: fetiţele sînt nişte mici piţipoance care nu au în cap decît farduri, gomajuri şi niscaiva reţete de clătite, adică sînt nişte obiecte decorative şi utile care să îi aştepte pe băieţeii noştri, extenuaţi de jocurile cu bătăi şi maşinuţe. Cam atît.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

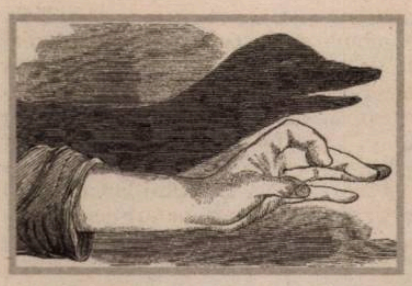

Iaromira POPOVICI

bazar

Puţin de la Revoluţie (II)

În ciuda prudenţei mele dintotdeauna, în seara de 21 decembrie am ţinut neapărat să ajung în Piaţa Universităţii. Am pornit-o pe Carol (pe atunci Republicii), printre pîlcuri de oameni de care îmi amintesc, ca prin ceaţă, că mergeau tot într-acolo. Aveam un pulover tricotat, gri, şi un sentiment incert, de exaltare, amestecat cu incertitudine. Lumea era veselă, ne salutam, dar cumva nu eram sigură pînă la capăt dacă e o sărbătoare, dacă nu e vreo capcană ce se întîmplă şi care e rolul meu în toate astea.

În Piaţa Universităţii, pe seară, nu mai ştiu pe la ce oră (pe la 8?), era lume multă. Ne-am „plasat“ undeva prin spatele mulţimii, ca şi cum acolo ne-ar fi fost locul, într-un rînd imaginar, nu departe de treptele Inter-ului. În faţă erau scutierii şi celebra baricadă. Oamenii vorbeau şi dădeau ordine prin portavoce, se făceau anunţuri despre diverse alte grupuri de pe la diverse întreprinderi, care urmau să vină să ne susţină. Soldaţii erau în faţă, la locurile lor, impersonali, şi trăgeau, din cînd în cînd, în sus. Era ca un ritual, care părea că nu atinge pe nimeni. M-am întîlnit cu colegi: vorbeam, ne bucuram, strigam, făceam supoziţii, speculaţii. Treceau pe lîngă noi oameni cu cîini care dădeau veseli din coadă, şi copii ai nimănui, din cei care veneau, de obicei, cu colindul...

Părea ca un imens balet – în care eu eram o dublură – care se desfăşura fără intervenţia mea, dar la care mă bucuram că particip, chiar ca furnică. În faţă, oamenii se agitau, vorbeau cu soldaţii, îi apostrofau, le dădeau flori, încercau să-i convingă să întoarcă armele... Din cînd în cînd, se auzeau ţipete, şi soldaţii împingeau înapoi mulţimea. Părea un mecanism sub un oarecare control, care-şi găsise rutina mişcărilor. Una contorsionată, şi totuşi... Înaintare, recul, strigăte, regrupări, adăugiri. Şi tot aşa.

Era, de fapt, o aparenţă. Mecanismul era o bombă cu ceas... Senzaţia că lucrurile stagnează şi că nu e vorba, în mod real, de două tabere care se înfruntă, cu forţe total inegale, că e un joc pe a cărui tablă, oricum ai fi poziţionat piesele, rămîne tot un joc era o iluzie. La un moment dat, s-a făcut întuneric de tot. Oamenii continuau să vină, puhoiul devenise o adevărată mulţime. Scandările şi apelurile se înteţiseră. Simţeam că se strîng rîndurile, că lucrurile se încheagă şi se îndreaptă către ceva.

Vorbeam cu o colegă a mea, o fată cu părul foarte mare, şi mai strigam din cînd în cînd, mai făceam supoziţii despre cum ne-au filmat şi o să ne ridice a doua zi de dimineaţă, cînd, deodată, stupoare: oamenii au început să fugă. Ba, mai mult, unii chiar să cadă, chiar şi aproape de mine. Mulţimea nu mai era un conglomerat previzibil, devenise ameninţătoare, de nestăpînit: cei din faţă se împingeau spre noi, mai laşii din spate. Soldaţii începuseră să tragă în jos...

S-a strigat asta, erau strigăte cînd de panică, cînd de curaj. Dar au trecut destule momente pînă să realizăm că ne aflăm în realitate, că nu e un joc şi că ar trebui să fugim.

Primejdia era, cumva, imposibil de perceput. Nu simţeam că mi s-ar fi putut întîmpla ceva. Să fugim, OK, dar încotro? Batiştei era închisă. Cei care au luat-o spre Arhitectură şi spre metrou s-a dovedit că au optat greşit, fiind arestaţi şi, din cîte ştiu, duşi la Jilava. Mai rămînea bulevardul Carol. Am avut un moment de aşa-zis eroism: să fugim, pur şi simplu, spre casă (căci acela era drumul)?

Cînd mulţimea s-a împins tot mai tare şi am înţeles că era groasă, ne-am hotărît: am fugit, împreună cu nenumăraţi alţii ca noi, pe bulevardul Republicii de atunci. Fără mare panică, domol cumva. Nu părea să se întîmple nimic... Pe la Armenească, ne-am dat seama că o puteam lua pe străduţe, acolo nu ne mai urmărea şi nici nu ne găsea nimeni... Aşa am scăpat şi am ajuns cu bine acasă. Apoi am auzit ce se întîmplase, de fapt, în Piaţa Universităţii, pe 21 decembrie seara, şi cîţi oameni muriseră acolo...

Selma IUSUF

legende urbane

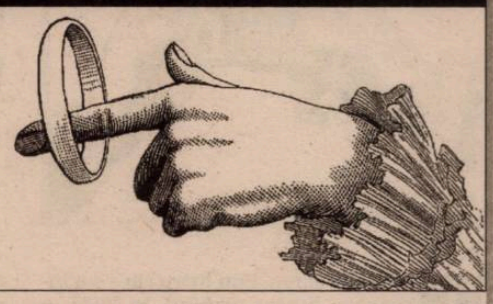

În 2015 o să...

Dragi doamne şi domni. Am lenevit peste măsură şi am pierdut timp preţios. Am mîncat prostii – KFC, Mec şi şaorme cu de toate, la ore imposibile, m-am îmbuibat şi m-am îngrăşat. Am băut şi am pierdut nopţile. Nu m-am înscris la nici o sală de sport şi nici nu m-am apucat să învăţ germană. Nu mi-am vizitat părinţii mai des şi nici foarte înţelegător cu ei şi cu nevoile lor n-am reuşit să fiu. În faţa a orice şi a tuturor am fost ca de obicei eu-eu-eu-eu într-un nesfîrşit exerciţiu de autoadmiraţie şi indulgenţă. Am minţit. Am minţit mult şi bine în lucruri mari şi în lucruri mărunte. Uneori din obişnuinţă. De dragul de a minţi. Mi-am inventat tot soiul de scuze ca să scap din situaţii jenante, presante, neplăcute sau care mă puneau pur şi simplu în faţa unei oglinzi prea puţin flatante. Am rîvnit la bunurile şi la poziţia altora, deşi, public, am spus tocmai pe dos. Am pretins că sînt fericit, dar, pe dracu', pe cine mai mint eu acum?

M-am dat, după cum bătea vîntul şi după cum mi se părea că arăt mai bine, ba o persoană înţelegătoare, ba una degajată care emană un strop de cinism şic, ba cineva cu destulă experienţă în profesia mea oarecare, în aşa fel încît să dau lecţii şi altora. Am promis că scriu şi am scris un rahat. Am promis că mă văd mai des cu prietenii adevăraţi şi tocmai pe ei i-am evitat. Pentru că ei mă ştiu prea bine, mi-au fost incomozi, aşa că am preferat compania unor amici oarecare, buni petrecăreţi. Am spus că muncesc mai mult şi mai bine. Am făcut-o puţin şi prost. Am zis că o să iubesc mai mult şi mai bine. Da. Am făcut-o puţin şi prost. După aia am stat să mă întreb prosteşte cum se face că relaţiile eşuează şi am căutat să mă victimizez cît mai confortabil. Cam ăsta a fost anul care se încheie.

Ooo, dar la anul... La anul, dragi doamne şi domni, îmi iau inima în dinţi şi viaţa în piept. S-a terminat cu lamentările. Îmi voi înfrunta toate neajunsurile interioare cu un stoicism filozofic. Nu mai mănînc şuncă, nu mai beau Cola. O să fac sport, muşchi sub piele şi bicepşi frumoşi. O să fiu în stare să mormăi ceva mai mult decît aufvidărzen şi poate termin *Omul fără însuşiri* al lui Musil care se uită de mulţi ani la mine din bibliotecă. Mă las de fumat şi promit să beau doar vin, civilizat, la masă. O să încerc să pun ceva bani deoparte, poate reuşesc să-mi plătesc o parte din datorii şi, poate, o să încetez să las baltă toate planurile pe care mi le fac cînd sînt deprimat iarna, imediat cum vine primăvara caldă şi sezonul teraselor. O să încetez să mai trăiesc ca un etern greiere. O să fiu o furnică responsabilă. O să fiu nasol de responsabil, uite aşa. O să strîng destui bani ca să fiu unul dintre turiştii care chiar înţelege pe unde se plimbă. Promit să intru în muzee, nu doar în crîşme, şi să văd cu ochii mei tabloul ăla mic cu Gioconda. Promit să mestec temeinic mîncarea, şi nu s-o aspir pe nerăsuflatelea aşa cum fac de obicei. Promit să savurez lumea în care trăiesc, în loc să trec val-vîrtej prin ea, fără să pricep nimic. Promit să fiu mai curajos în diverse situaţii sociale şi promit să fiu mai prietenos şi mai deschis. Promit să nu mai judec din prima pe toată lumea şi să dau drumul un pic acestui autocontrol care mă sufocă exact cînd nu trebuie şi lipseşte cu desăvîrşire atunci cînd am nevoie de el.

Nişte studii citate de Psychology Today arată că aproape jumătate din persoanele intervievate îşi fac planuri de schimbare pentru anul care vine. Dintre toţi oamenii ăştia, sub 10% reuşesc să se ţină de cuvînt. Unii pomenesc de un soi de procrastinare culturală desăvîrşită în timp, un efort de reinventare care eşuează de fiecare dată spectaculos, tocmai pentru că e total nerealist. N-are a face, însă. E în natura fiecăruia să reia sisific bolovanul promisiunilor, sus, spre deal, şi să-i dea drumul la vale, la nici jumătatea drumului. Eu una, în 2015 promit să nu fac nimic. Iac-aşa, orice mic progres neplănuit se cheamă că va fi o izbîndă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

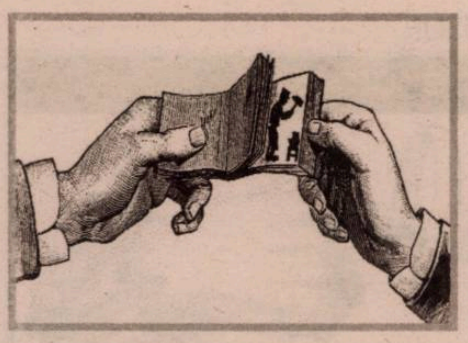

Marius CHIVU

feedbook

Încă un bilanţ

Probabil cel mai bun lucru care s-a întîmplat, literar vorbind, în 2014, a fost efervescenţa festivalurilor literare. Şi nu mă gîndesc aici la cele cîteva aşazise festivaluri rezervate doar unor grupuri, cum se mai întîmplă prin Bucureşti, sponsorizate de cîte-o primărie de sector, care se ţin fără public, vreme de două zile, anunţate prin trei afişe A4. Mă gîndesc la cîteva festivaluri – unele mai festiviste, altele mai normale; cu buget sau independente; unele aflate la debut, altele ajunse şi la a şaptea ediţie; unele cu un profil clar conturat, altele în curs de găsire a identităţii, fiecare, aşadar, cu dimensiunea şi publicul lui –, festivaluri care au crescut mult în ultimii ani, fie datorită sponsorizărilor şi bugetelor, fie datorită pasiunii, ambiţiei şi determinării celor implicaţi; festivaluri care au pornit local, dar care au ajuns între timp să aibă invitaţi internaţionali, şi public de peste tot din ţară, avînd în program nu doar lecturi şi lansări, dar şi dezbateri, şi concerte. În ordine calendaristică, primele au fost Festivalul Internaţional de Poezie Artgothica de la Sibiu, 11-13 iulie, ediţia a III-a (artgothica.wordpress.com) şi Festivalul Internaţional de Poezie şi Muzică de Cameră de la Bistriţa, 17-20 iulie, ajuns la ediţia a VI-a (poeziaelabistrita.wordpress.com). A urmat Festivalul Internaţional de poezie de la Sibiu, 19-21 septembrie, ediţia a III-a, Radu Vancu şi Dragoş Varga îngrijind şi antologia multilingvă *Poets in Transylvania* (Editura Armanis); FILIT-ul de la Iaşi, 1-5 octombrie, a II-a ediţie (filit-iasi.ro); Festivalul Naţional de Literatură FestLit de la Cluj, 5-7 octombrie, aflat la prima ediţie; Festivalul Internaţional de Literatură de la Timişoara – FILTM, 22-24 octombrie, ediţia a III-a (filtm.ro) şi, cel mai vechi, Festivalul Internaţional de Literatură de la Bucureşti – FILB, 3-6 decembrie, ediţia a VII-a (filb.ro). Ar mai fi CDPL Fest (blog.cdpl.ro), un concept de întîlniri periodice cu scriitori, de-a lungul întregului an, şi, cu voia dumneavoastră, Festivalul *Dilema veche* de la Alba Iulia, 22-24 august, ediţia a III-a, cu două sesiuni de lecturi publice, una de poezie, cealaltă de proză scurtă (festival.dilemaveche.ro). Cum spuneam şi cu altă ocazie, literatura încearcă, astfel, să iasă din manual şi din librării, începe să se manifeste în spaţiile publice, să-şi facă simţită existenţa. Mergeţi la aceste festivaluri în 2015 – merită!

Acestea fiind festivalurile, să vedem şi ce literatură s-a produs în tot acest timp. La roman, a fost anul poeţilor convertiţi: Adrian Alui Gheorghe – *Laika* (Cartea Românească), M. Duţescu – *Uranus Park* (Polirom), Gabriel H. Decuble – *Tu n-ai trăit nimic* (Cartea Românească), Liviu Ioan Stoiciu – *Vrăjmaş* (Polirom), Nora Iuga – *Harald şi luna verde* (Polirom). Romane consistente au scris anul acesta Dan Lungu – *Fetiţa care se juca de-a Dumnezeu*, poate cel mai bun roman al său de pînă acum; Adrian Buz – *1989*, Mihai Radu – *Sebastian, ceilalţi şi-un cîine* şi Florin Irimia – *Cîteva lucruri despre tine*, toate apărute la Polirom. Alte romane, despre care însă nu ştiu deocamdată mare lucru, dar care ar merita menţionate în baza prestigiului autorilor: Cătălin Mihuleac – *America de peste pogrom*, Petre Barbu – *Marea petrecere*, Constantin Mateescu – *Tablouri dintr-o expoziţie*, Ovidiu Pecican – *Noaptea soarelui răsare* (toate apărute la Cartea Românească). După cum se vede, Polirom şi Cartea Românească deţin în continuare monopolul prozei.

Tot legat de roman, ţin să-mi exprim şi eu dezamăgirea faţă de lista nominalizărilor Premiului literar „Augustin Frăţilă“ (conform descrierii oficiale „premiu ce vine să răsplătească cel mai bun roman românesc publicat în anul 2012; cîştigătorul primind un cec în valoare de 10.000 de euro, acesta fiind cel mai mare premiu acordat pînă acum, în România, pentru creaţie literară“), premiu al cărui juriu, format din Alex Ştefănescu, Dan C. Mihăilescu şi Daniel Cristea-Enache, a reuşit extraordinara, trista performanţă de a nu nominaliza măcar romanul lui Adrian Schiop, *Soldaţii. Poveste din Ferentari* (Polirom, 2013), dacă nu cel mai bun (căci a existat aproape unanimitate

O gafă de proporţii care descalifică juriul şi diminuează definitiv, în opinia mea, relevanţa valorică a acestui premiu.

critică în acest sens), atunci de departe cel mai comentat roman al anului trecut. O gafă de proporţii care descalifică juriul şi diminuează definitiv, în opinia mea, relevanţa valorică a acestui premiu. Poate n-ar strica o nouă componenţă a juriului în anul ce vine, un juriu alcătuit, spre exemplu, din cronicari profesionişti, care urmăresc şi comentează la zi producţia editorială.

La capitolul prozei scurte, remarc o uşoară revitalizare, deocamdată cantitativă, a genului. Edituri precum ALL, Tracus Arte, Herg Benet sau Adenium au publicat multe volume de povestiri (eu am numărat vreo 15), din păcate toate mediocre. Alexandru Petria a realizat chiar o antologie intitulată *Cele mai frumoase proze ale anului* (Adenium), care are măcar meritul de a selecta 25 dintre prozele „frumoase“ (nefericit adjectiv atribuit prozei scurte) publicate în reviste şi pe site-urile literare, de-a lungul anului 2013. În 2014 s-au publicat, totuşi, cîteva volume de povestiri care merită atenţie: inegalul *Boddah speriat* de Ionuţ Chiva (Polirom), Lavinia Braniştе – *Escapada* (Polirom), Radu Mareş – *Sindromul Robinson* (Polirom) şi proiectul *Dublă expunere*, volum colectiv de proză scurtă şi artă vizuală (TREI). Merită menţionată aici şi ediţia completă a prozei scurte a lui Dumitru Ţepeneag, apărută la Tracus Arte. Şi dacă tot sînt la categoria „Opere complete“: au apărut volumul IV din colecţia dedicată lui Emil Brumaru – *Dumnezeu se uită la noi cu binoclul* (publicistică), volumul VI din colecţia dedicată lui Radu Cosaşu – *Supravieţuirile. 4) Pe vreme cînd nu mă gîndeam la moarte. 5) Gărgăunii*; iar din colecţia dedicată Gabrielei Adameşteanu – *Anii romantici*, toate aceste ediţii scoase de Polirom.

A fost un an destul de bun pentru memorialistică: Ştefan Agopian – *Scriitor în comunism* şi Ioan Groşan – *Lumea ca literatură* (ambele la Polirom), plus Robert Şerban în dialog cu Valeriu Armeanu – *Gura păcătosului* (Brumar), trei cărţi pasionante de amintiri din comunism. Din colecţia „Memorii/Jurnale“ de la Humanitas, remarc: Monica Lovinescu – *Jurnal inedit* (2001-2002) şi Antoaneta Ralian – *Amintirile unei nonagenare. Călătoriile mele, scriitorii mei*, plus volumul colectiv *Casele vieţilor noastre*, coordonat de Ioana Pârvulescu. Alte cărţi foarte bune de memorialistică deghizată sau schimburi epistolare au mai dat Răzvan Petrescu – *Scrisori către Mihai* (Curtea Veche), Emil Brumaru & Veronica D. Niculescu – *Cad castane din castani. Amintiri de ieri şi azi*, Adriana Babeţi – *Prozac 2. 90 de pastile împotriva tristeţii* şi *Poveşti cu scriitoare şi copii*, volum colectiv coordonat de Alina Purcaru, toate apărute la Polirom. Plus Maria Banuş – *Însemnările mele. 1929-1999*, două volume (Cartea Românească).

N-a fost un an rău la poezie decît în ceea ce-i priveşte pe debutanţi. Altfel, am citit cîteva cărţi bune, multe cu formule inedite, scrise de autori din toate generaţiile: M. Duţescu – *franceza un avantaj* (Pandora M), Bogdan O. Popescu – *Cartea dragostei* (Humanitas), George Geacăr – *foarte foarte aproape* (Casa de Pariuri Literare), Miruna Vlada – *Bosnia. Partaj* (Cartea Românească), Ioana Pârvulescu – *Cum continuă povestea* (Humanitas), Dan Stanciu – *Despre* (Herg Benet), Ruxandra Cesereanu – *California (pe Someş)* (Charmides), Cătălin Pavel – *Tulburarea la fiinţele vii* (Limes), Domnica Drumea – *vocea* (Charmides), Adela Greceanu – *Şi cuvintele sînt o provincie* (Cartea Românească), Bogdan-Alexandru Stănescu – *anaBASis* (Cartea Românească) sau Şerban Foarţă & Tudor Banuş – *Tandem* (CD-carte, Casa Radio). Plus mai multe antologii: Stephan Roll – *Ospăţul de aur* şi Traian T. Coşovei – *Elegii pentru o bucată de iaht*, ambele la Tracus Arte; Mihai Ursachi – *Magistrul Ursachi pe vreme cînd se credea pelican* (Charmides), Dumitru Crudu – *Falsul Dimitrie* (Cartier) sau Petru Creţia – *111 cele mai frumoase poezii* (Nemira).

2014 a fost încă un an bun (al patrulea consecutiv) pentru critica literară: Luminiţa Corneanu – *Leonid Dimov. Un oniric în Turnul Babel*, Angelo Mitchievici – *Caragiale după Caragiale. Arcanele interpretării: exagerări, deformări, excese;* plus cîteva cărţi dedicate perioadei comuniste: Liliana Corobca – *Controlul cărţii. Cenzura literaturii în regimul comunist din România*, Luminiţa Marcu – *O revistă culturală în comunism: Gazeta literară (1954-1968)*, toate apărute la Cartea Românească, şi Monica Lovinescu – *O istorie a literaturii române pe unde scurte (1960-2000)* (Humanitas). Cîteva volume dedicate avangardei: Mădălina Lascu – *Imaginea oraşului în avangarda românească* şi Daniel Clinci – *Avangardă şi experiment*, ambele la Tracus Arte, plus Constantin Cubleşan – *Urmuz în conştiinţa criticii* (Cartea Românească). Tot aici merită menţionate şi Florina Pârjol – *Carte de identităţi*, şi Eugen Negrici – *Emanciparea privirii. Despre binefacerile infidelităţii*, ambele la Cartea Românească, precum şi monografia lui Mircea Mihăieş – *Istoria lui Corto Maltese – pirat, anarhist şi visător* (Polirom.) Ca nonfiction, două cărţi despre Balcic: Lucian Boia – *Micul paradis al României Mari* (Humanitas) şi Diana Mandache – *Balcicul Reginei Maria* (Curtea Veche); una de *travel:* Raluca Feher – *America dezgolită de la brîu în jos* (Tandem Media) şi una dedicată muzicienilor români din diaspora: Doru Ionescu – *Poveşti cu cîntec din diaspora* (Art Print).

Am lăsat la final, pentru a încheia rotund, tot cu un festival, *Antologia* de peste o mie de pagini a pieselor prezentate în secţiunea „spectacole-lectură“ a Festivalului Internaţional de Teatru de la Sibiu din 2014, în selecţia Ioanei Mălău (Editura Paideia).

PUBLICITATE

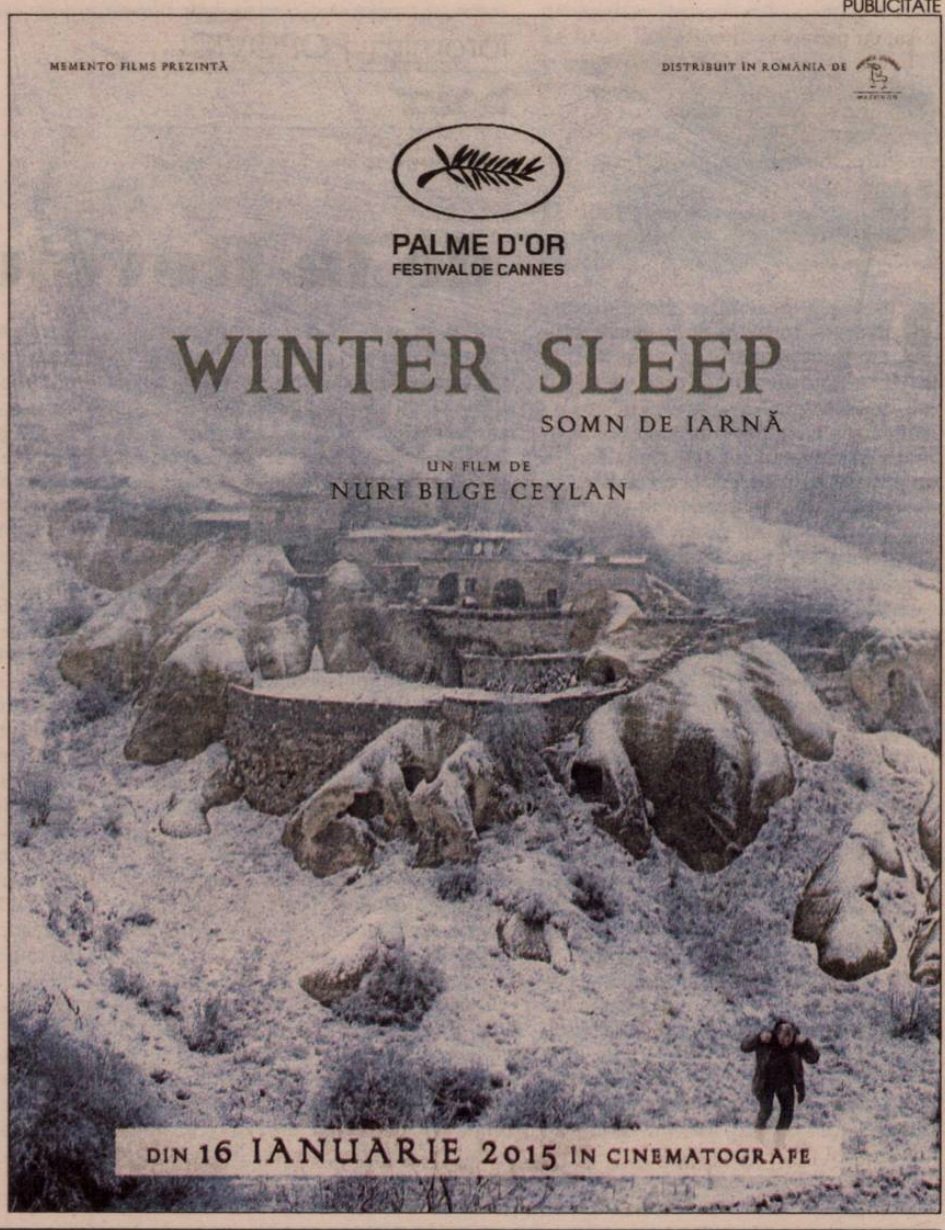

Andrei RUS

Experienţa Making Waves

A noua ediţie a festivalului de film românesc Making Waves s-a desfăşurat, în acest an, în două locaţii din două oraşe americane. Prima, cea din New York, a fost The Film Society din cadrul Lincoln Center, o instituţie imensă, care, pe lîngă activităţi cinematografice, găzduieşte alte organizaţii prestigioase, precum The Juilliard School sau Metropolitan Opera. Între 4 şi 8 decembrie, aici au fost proiectate şase filme româneşti recente – *Ciinele japonez* (Tudor Cristian Jurgiu), *Quod erat demonstrandum* (Andrei Gruzsniczki), *Roxanne* (Valentin Hotea), *Sînt o babă comunistă* (Stere Gulea), *Bucureşti, unde eşti?* (Vlad Petri) şi *Al doilea joc* (Corneliu Porumboiu) –, un film românesc clasic – *Morometii* (Stere Gulea) – şi şapte scurtmetraje – *Cai putere* (Daniel Sandu), *Trece şi prin perete* (Radu Jude), *Ela, Panda şi Madam* (Andrei Răuţu), *Kowalski* (Andrei Creţulescu), *Plimbare* (Mihaela Popescu), *Tatăl nostru* (Sergiu Lupşe) şi *Să mori din dragoste rănită* (Iulia Rugină). Filmele au fost introduse de Mihai Chirilov, Oana Radu, Mona Nicoară şi de diverşi critici prestigioşi americani – de la Scott Foundas de la Variety, la Richard Peña, profesor la Columbia University. De asemenea, regizorii Tudor Cristian Jurgiu, Stere Gulea, Vlad Petri şi Daniel Sandu, actorii Ana Ularu şi Florin Piersic Jr. şi producătoarea Velvet Moraru au participat la discuţii, ulterioare proiecţiilor, cu un public mai interesat, decît în alte părţi, să afle detalii despre contextul social şi politic din România, dar şi curios să descopere motivaţii de natură estetică, cu privire la filmele vizionate.

În cea de-a doua locaţie a festivalului, cochetul Jacob Burns Theater din localitatea Pleasantville, aflată la cîteva zeci de kilometri distanţă de New York, între 5 şi 10 decembrie au fost proiectate zilnic lungmetrajele româneşti recente, în prezenţa unui public la fel de numeros şi de interesat precum cel newyorkez.

Până să merg la New York, graţie bursei „Alex. Leo Şerban" oferită de Making Waves şi de TIFF, pentru a participa la festival, nu îmi era clar cu ce diferă acest eveniment de alte „zile ale filmului românesc" din alte oraşe mai mari sau mai mici ale lumii. În primul rînd, Making Waves e realizat nu de o instituţie a statului (cum ar fi fost poate de aşteptat), ci pe bază de donaţii şi de *crowd funding*, de o organizaţie particulară numită Romanian Film Initiative, formată din Corina Şuteu, Mihai Chirilov şi Oana Radu.

Apoi, fiind un demers anual care îşi propune să promoveze cinematografia naţională în spaţiul american, selecţia lui Mihai Chirilov, directorul artistic al Making Waves, trebuie să cuprindă preponderent filme noi realizate în România, aşa că opţiunile nu sînt foarte multe. De aceea, mi s-a părut din start o idee ingenioasă aceea de a include în festival o secţiune care la prima vedere nu părea să aibă nici o legătură cu România, şi anume cea intitulată „Creative Freedom through Cinema", cuprinzînd două filme ruseşti care abordează tematici LGBT. La dezbaterea ulterioară proiecţiei, moderată de Mona Nicoară, au participat cineastul Pavel Loparev, prezent la Making Waves cu documentarul *Children 404*, Andrew Solomon şi Masha Gessen, ambii scriitori şi activişti celebri. În cadrul acesteia, a devenit clară relevanţa secţiunii în contextul cinematografiei (şi societăţii) româneşti. Solomon a povestit un episod din vizita în România, în luna iunie a acestui an, cînd o instituţie a statului român (Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti) ar fi refuzat să găzduiască o prelegere a sa cu tema „Despre iubire, cu orice preţ: sexualităţi şi identităţi în secolul 21", evenimentul mutîndu-se, cu doar cîteva zile înainte de momentul desfăşurării, în sala de cinema din UNATC Bucureşti. Iar cînd Mona Nicoară a precizat că această secţiune e una constantă a festivalului, propunîndu-şi să pună în oglindă filme cu tematici sociale şi politice realizate în România şi unele aparţinînd altor cinematografii, lipsa din selecţie a unor producţii româneşti LGBT a scos la iveală ceea ce deja ştiam, şi anume că, în ultimii ani, nu au fost realizate la noi astfel de filme.

O atmosferă de relaxare şi de bună dispoziţie cum rareori am experimentat în alte festivaluri.

Pentru că experienţa mea la Making Waves a fost intensă, dar şi ludică, mă voi juca şi voi menţiona, în cele ce urmează, 9 momente-cheie ale acestei a noua ediţii a festivalului, nu înainte, însă, de a-i felicita pe organizatori pentru că, pe lîngă profesionalism şi în ciuda efortului presupus de ducerea la bun sfîrşit a unui astfel de eveniment, au reuşit să creeze o atmosferă de relaxare şi de bună dispoziţie cum rareori am experimentat în alte festivaluri.

9 momente-cheie de la această ediţie Making Waves (selecţie personală şi ordonată aleatoriu):

Întîlnirea şi discuţia cu Richard Peña la Columbia University, unde acesta predă mai multe cursuri de studii de film, după ce a fost, timp de 25 de ani, director de programe al Film Society din Lincoln Center şi al New York Film Festival. Peña a colaborat în trecut cu Making Waves, iar în acest an a venit să introducă filmul *Morometii*, realizat de Stere Gulea, pe care îl preţuieşte. Cunoaşte foarte multe filme româneşti de dinainte şi de după 1989 şi a organizat, de altfel, prima retrospectivă românească în Statele Unite ale Americii, la Chicago, în anii '80.

Discuţia cu Mike Maggiore, de la Film Forum – un complex de săli de cinematograf de artă din New York –, ulterioară proiecţiei *Morometii*, cînd mi-a spus că le va recomanda prietenilor de la Criterion Collection să vadă şi să lanseze pe DVD şi Blu-ray acest film. Ar fi primul film românesc lansat de Criterion.

Q&A-urile ulterioare proiecţiilor de la Lincoln Center şi de la Jacob Burns, la care rămîneau 95% dintre spectatori şi nu aveam suficient timp pentru a asculta toate întrebările şi opiniile lor despre filmele româneşti din selecţie. Interesul arătat de spectatorii americani pentru filmul românesc mi s-a părut reconfortant.

Şi pentru că tot am amintit acest aspect, trebuie să mărturisesc că m-au bucurat discuţiile cu diferiţi spectatori americani care îmi spuneau că aşteaptă Making Waves, an după an, ca pe o sărbătoare, pentru că cinematografia română li se pare una dintre cele mai vii, din acest moment, pe plan mondial.

Prezenţa directorului de imagine Ed Lachman la absolut toate proiecţiile Making Waves de la Lincoln Center. Lachman a realizat imaginea unor filme celebre, precum *The Virgin Suicides* (Sofia Coppola), *Erin Brockovich* (Steven Soderbergh), *Ken Park* (Larry Clark), *Far from Heaven* (Todd Haynes) sau *I'm Not There* (Todd Haynes). L-am întrebat, la un moment dat, de ce nu ratează nici măcar o proiecţie a festivalului şi mi-a spus că nu intenţiona iniţial să participe chiar la toate (de altfel, e în plin proces de post-producţie la noul film regizat de Haynes, *Carol*). Dar a venit la deschidere, cînd a fost proiectat *Ciinele japonez*, regizat de Tudor Cristian Jurgiu, şi l-a impresionat atît de tare, încît şi-a propus să revină pînă cînd va vedea un film care nu-l va interesa deloc. Cum nu s-a întîmplat asta, a continuat să-şi petreacă după-amiezele şi serile la proiecţii, iar în restul zilelor mergea la studio pentru a lucra la filmul lui.

Atitudinea participanţilor români unii faţă de ceilalţi a fost foarte prietenoasă, dacă o raportez la experienţe similare din festivaluri de film din ţară, unde, în general, e ceva mai rezervată. S-ar putea ca euforia călătoriei la New York să ne fi făcut pe toţi să fim mai uniţi, dar cu siguranţă că şi petrecerile reuşite şi exuberanţa echipei festivalului au contribuit la bucuria colectivă a reîntîlnirii în acel context.

Momentul din timpul dezbaterii pe marginea secţiunii LGBT a festivalului, care a cuprins două filme ruseşti recente, cînd s-a ajuns la enumerarea filmelor româneşti care abordează, măcar tangenţial, teme care au legătură cu homosexualitatea, bisexualitatea sau transsexualitatea, şi am constatat cu toţii că nu cunoaştem mai mult de patru sau cinci exemple de astfel de proiecte, m-a făcut să chestionez motivele acestei lipse de diversitate în reprezentarea sexualităţii în cinematografia românească. De ce în Rusia, unde există legi prohibitive cu privire la orice manifestări sexuale care ies din sfera normată, sînt realizate astfel de filme, iar în România, unde legile nu interzic exprimarea liberă a sexualităţii, nu se întîmplă asta?

S-ar putea ca euforia călătoriei la New York să ne fi făcut pe toţi să fim mai uniţi.

Impactul mediatic al Making Waves în publicaţiile americane ajută mult filmele româneşti să rămînă în atenţia publicului newyorkez. În perioada festivalului, au apărut cronici despre filmele proiectate în cadrul acestuia în publicaţii foarte influente precum *The New York Times* sau *Indiewire*.

În final, îmi permit să consemnez un moment-cheie la nivel personal, deoarece în timpul vizitei la New York am folosit pentru prima oară aparatul meu de fotografiat pentru a realiza un jurnal zilnic, însoţit de legende, pe care îl postam pe pagina mea de Facebook. După cîteva zile, mulţi dintre invitaţii Making Waves ştiau de existenţa lui şi îl şi urmăreau, ceea ce a declanşat multe momente hilare şi/sau inedite, publicate ulterior în jurnal. Într-un fel, cred că zilele petrecute acolo s-ar putea să fi constituit un prim pas spre primul meu film, pe care îmi doresc să îl realizez în curînd.

***Andrei Rus** este critic de film.*

Robert SKIDELSKY

împotriva curentului

Filozofii regi vs filozofii preşedinţi

Cînd l-am întîlnit de curînd pe Michael Higgins, preşedintele Irlandei – cu ocazia unei conferinţe la care am participat împreună, în care el corela noua sa „iniţiativă etică“ cu o carte pe care am scris-o în colaborare cu fiul meu – *How much is Enough? Money and the Good Life (Cît de mult e destul? Banii şi calitatea vieţii)* –, am fost impresionat de atenţia pe care Higgins o acorda gîndirii. Într-adevăr, confruntarea de idei este una dintre pasiunile poetului-preşedinte al Irlandei – o pasiune pe care mulţi şefi de stat ar trebui să o împărtăşească.

În mai 2014, Higgins le-a spus studenţilor la economie ai Universităţii din Chicago că ceea ce se predă în şcoală este o disciplină deformată, ruptă de rădăcinile sale etice şi filozofice. „Recentele prefaceri economice şi financiare“, a declarat el, „au pus într-o lumină clară neajunsurile instrumentelor intelectuale furnizate de teoria economică clasică şi de ipotezele ei fundamentale cu privire la dezvoltarea durabilă a pieţelor autoreglabile“, mai ales „a pieţelor financiare globale preponderent nereglementate.“ El a propus apoi o „examinare critică a unora dintre ipotezele centrale ale teoriei economice, aşa cum este ea predată la facultăţile din întreaga lume.“

Care alt şef de stat ar fi capabil să descrie cu atîta precizie deficienţele teoriei economice, susţinîndu-şi argumentele nu numai cu citate din Adam Smith, dar şi din Max Weber, Thorstein Veblen şi Jürgen Habermas?

Experienţa academică a lui Higgins şi statutul său de poet consacrat îi conferă fără îndoială un avantaj în faţa altor şefi de state, şi îi permit să îşi susţină punctul de vedere invocînd gînditori de marcă, lucru pe care puţini pot să îl facă. Mai mult de atît, el demonstrează că un lider politic ar trebui să fie şi un om de idei, un lider cultural al ţării sale – şi al lumii. O astfel de prestaţie intelectuală ar trebui să fie o sarcină majoră a tuturor preşedinţilor reprezentativi (neexecutivi) şi un mijloc important prin care aceştia „să-şi cîştige traiul“.

Desigur, şeful de stat – fie el preşedinte sau rege – are şi alte îndatoriri vitale, inclusiv pe aceea de garant al constituţiei şi de simbol al unităţii naţionale. În plus, în sistemele de votare proporţionale, precum cel al Italiei – unde nici un partid politic nu cîştigă, în mod normal, de unul singur, o majoritate de fotolii în parlament –, preşedintele joacă adesea un rol-cheie în numirea prim-ministrului. De asemenea, preşedintele italian îi poate obliga pe deputaţii din parlament să-şi reconsidere deciziile (în Marea Britanie, regina a delegat această atribuţie Camerei Lorzilor).

Dar şefii de stat au totodată o gamă vastă de opţiuni, în ceea ce priveşte activitatea lor, după cum spune şi *Ecleziasticul (XLIV, 5/6)*: „Povăţuitori ai poporului în sfaturi şi în înţelegerea ştiinţei./ Aveau înţelepte cuvinte întru învăţătura lor (...)“ – lucru foarte important în ziua de azi, cînd discursul public al democraţiilor este inevitabil populist şi activitatea academică devine tot mai specializată.

Chiar dacă anumiţi savanţi şi gînditori sînt capabili să devină „povăţuitori ai poporului“, este nevoie şi de un mediu favorabil, care să-i ademenească din turnurile lor de fildeş. Un şef de stat deschis la minte, cultivat şi preocupat de idei ar putea juca aici un rol vital.

În mod ideal, un astfel de şef de stat ar trebui să fie mai degrabă un preşedinte ales, decît un rege ereditar. Căci orice lucru important pe care îl poate face un rege poate fi făcut de un preşedinte reprezentativ ales, chiar mai bine – nu în ultimul rînd, deoarece este mai puţin probabil ca un înalt funcţionar ales să fie compromis de scandalurile din jurul progeniturilor răsfăţate sau pervertit de ipocrizia şi servilismul inevitabil de la o curte regală.

În plus, un preşedinte ales beneficiază de o mai mare legitimitate decît un rege ereditar, a cărui autoritate se revendică exclusiv din tradiţie şi ceremonie. Monarhia a fost deposedată de puterea sa de a acţiona sau de a reflecta, odată cu regii sau reginele cărora nu li se mai permite să spună sau să facă ceva care ar putea isca fie şi cea mai mică controversă.

Desigur, regii – şi mai ales soţiile, moştenitorii şi rudele lor – îşi creează propriile nişe, de la protejarea animalelor sălbatice, la sport şi activităţi de binefacere. (Arhitectura s-a dovedit un domeniu deosebit de riscant: Prinţul Charles a aflat-o pe propria-i piele, după ce s-a lansat într-o tiradă împotriva modernismului.) Într-o anumită măsură, regii şi curţile regale încă se mai pot manifesta ca arbitri ai artelor, muzicii şi modei, precum în secolul al XVIII-lea. Dar acest rol s-a atrofiat, pe măsură ce se aşteaptă tot mai mult ca ei să fie „normali“, să reprezinte cît mai fidel cu putinţă obiceiurile şi gusturile populaţiei.

Un preşedinte ales este în mai mare măsură îndrituit să stîrnească controverse, mai ales în sfera ideilor şi culturii, domenii care, transcendînd zona politicilor cotidiene, conferă calitate spaţiului public în care se desfăşoară jocul politic. Ar fi de neconceput ca un rege domnitor să atace oligarhia financiară, aşa cum a făcut-o Higgins, în discursul său din Chicago.

Chiar şi în 1936, cînd regele Eduard al VIII-lea al Marii Britanii a declarat că „trebuie făcut ceva“ în problema şomajului, el a fost criticat că şi-a depăşit atribuţiile. Şi totuşi, Higgins a declarat în luna mai că poziţia sa, ca şef de stat, îl obligă „să reprezinte experienţa şi dificultăţile trăite de poporul irlandez“ de-a lungul anilor afectaţi de criza economică.

Dar, cel mai important, un preşedinte ales este mai bine înzestrat decît un rege sau o regină pentru a provoca o dezbatere publică despre valorile şi priorităţile societăţii, deoarece este mai probabil ca el sau ea să fie o persoană cu abilităţi deosebite. Acesta este motivul pentru care o meritocraţie va produce întotdeauna rezultate mai bune decît un sistem ereditar.

Regii de azi sînt educaţi să fie oameni obişnuiţi, în concordanţă cu rolul lor diminuat în viaţa naţiunii. Dar, pentru a nu se scufunda într-o permanentă mediocritate, ţările democratice au nevoie de simboluri ale excelenţei.

Robert Skidelsky *este membru al Camerei Lorzilor din Marea Britanie şi profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18 lei**	**41 lei**	**68 lei**	**131 lei**
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49 lei**	**89 lei**	**149 lei**

Cartea „Scena modernă. Mitologii și miniaturi” de George Banu, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

Promoție valabilă în perioada 20 decembrie 2014 - 19 ianuarie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

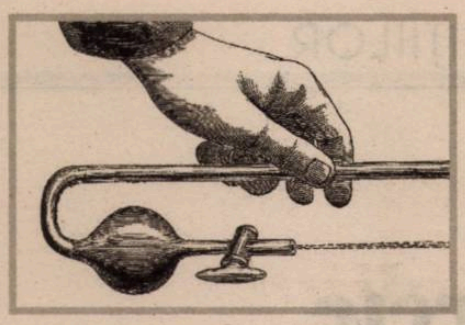

Oana STOICA

rosencrantz & co

Acest „acasă“ dinăuntru

● *Trilogia belgrădeană*, de Biljana Srbljanovic, regia: Cristi Juncu, scenografia: Cosmin Ardeleanu. Cu: Ana Şuşca, Vlad Bîrzanu, Olimpiu Blaj, Amalia Huţan, Mădălina Ciotea, Cătălin Vieru, Reka Szasz, Andrei Brădean, Ioana Predescu, Florin Călbăjos, Emilian Mârnea. Teatrul „Anton Pann“, Rîmnicu Vîlcea.

Unul din lucrurile bune în orice festival este recuperarea unor spectacole de pe scena autohtonă, nevăzute la timpul lor (prin reducere la un numitor comun, cauza este timpul, din ce în ce mai scurt, în raport cu producţia tot mai mare de performance-uri). Festivalul Naţional de Teatru a prilejuit cîteva recuperări importante precum *Profu' de religie* de la Teatrul Naţional „Marin Sorescu“ din Craiova, *De vînzare* de la Odeon sau *Trilogia belgrădeană*. Ultimul este un spectacol regizat de Cristi Juncu la Teatrul „Anton Pann“ din Rîmnicu Vîlcea, cel care a produs şi *O întîmplare ciudată cu un cîine în miezul nopţii* (regia Vlad Massaci), spectacol care mi-a atras atenţia asupra trupei tinere, compusă din actori de la şcoala clujeană, premisă pe care s-a construit o echipă bine sudată, omogenă ca stil şi valoare artistică, dar eclectică din punct de vedere tipologic. O minunată unitate în diversitate, ca să folosesc eficient stereotipii de limbaj.

Nu poţi fugi nicăieri de tine însuţi, de propriile tale angoase, de identitatea ta.

Trilogia belgrădeană este un spectacol despre care s-a vorbit, deşi puţini au fost cei care l-au văzut. Producţia lui Cristi Juncu oferă nu numai plăcerea unei viziuni coerente asupra unui text focusat pe problematica migrantului ca nostalgic al unui spaţiu pe care l-a părăsit, fără a se putea ataşa de unul nou, ci şi partituri actoriceşti inteligent performate.

Piesa Biljanei Srbljanovic, scrisă în 1997, conceptualizează noţiunea de „acasă“ pe fundalul războiului din fosta Iugoslavie. Alungaţi de conflict, belgrădenii îşi caută un loc în diferite colţuri de lume, luînd cu ei, de acasă, mentalităţi, comportamente, traume, impregnate organic în fiinţa lor. Scriitoarea alege trei poveşti care se petrec în noaptea de Anul Nou, la Praga, Sydney şi Los Angeles, locuri în care emigranţii încearcă să-şi construiască un nou „acasă“, în timp ce cel vechi este purtat în memoria afectivă ca ceva „neînlocuibil“ (glorificarea ca expresie a durerii). Un „acasă“ reconstruit în bucătărie, loc familiar, depozitar al nostalgiilor, speranţelor şi dezamăgirilor trecute, dar şi ahivar al convulsiilor prezentului. Bucătăria ca arhetip este un spaţiu balcanic, haotic, de disecţie, acumulînd resturi de mîncare, memorie şi afect, un loc murdar în care se consumă alcool şi vieţi. În scenografia lui Cosmin Ardeleanu, localizarea poveştilor se face prin scrierea cu creta pe o tablă a numelui oraşului, dar de fapt, spaţiul este acelaşi în fiecare episod, un teritoriu comun de identitate emoţională, Belgradul personal.

Cristi Juncu utilizează şi o altă metaforă pentru Belgrad, materializînd personajul Ana – absent în text, funcţionînd doar ca referinţă – care face legătura între episoade: Ana iubită, Ana vedetă TV, Ana măritată, o femeie împlinită, aşa cum reiese din poveştile celorlalţi. Această a patra poveste care se coagulează circumstanţial din celelalte devine reperul lor emoţional, doar că Ana – Belgrad se dovedeşte a fi la fel de departe de fericire ca şi emigranţii. Este o Ana care înşală, o Ana care plînge interminabil, o Ana violată, o Ana abandonată. Între singurătatea lor departe de casă şi singurătatea ei acasă nu există nici o diferenţă. Acesta este, de fapt, eşecul migrantului: crede că fericirea este mereu în altă parte şi rămîne suspendat între abandon şi înstrăinare, într-un inconfort emoţional.

Cristi Juncu atenuează referirea la conflictul iugoslav şi redimensionează textul, exclusiv ca teatru al migranţilor. Actriţa Ana Şuşca reuşeşte să facă din Ana o prezenţă puternică ce amprentează fiecare loc, uneori cu duioasă nostalgie, alteori cu durere acută sau furie, dar şi cu mult umor. În povestea a doua, cea australiană, actriţa performează comico-tragic plînsul bebeluşului în contrapunct cu dramele conjugale pentru care aceste ţipete funcţionează ca turnesolul, exteriorizînd frustrări ascunse. Două cupluri fac schimb de experienţe personale ale ratării. Unul se dezintegrează încet, sub povara îndatoririlor parentale: o femeie epuizată de plînsul copilului (excelentă Mădălina Ciotea), care îi amplifică nemulţumirile conjugale şi o videază de emoţii pînă la dezumanizare, transformînd-o într-o cinică şi asexuată mamă-robot şi un tată neîmplinit ca bărbat (Cătălin Vieru) – dorinţele sale erotice devin nesemnificative în faţa nevoilor copilului – şi ratat ca soţ – căsnicia i se destramă pe fondul pasivităţii sale. Celălalt cuplu suferă de un sindrom al emigrantului: pe bărbat (Andrei Brădean), plecarea îl „castrează“, şi asta îi fracturează relaţia cu soţia (Reka Szasz), care se simte abandonată şi navighează confuză între tensiunile de acasă şi posibile aventuri sordide.

© F. Bioian

În prima poveste, la Praga, doi fraţi – cel mare (Olimpiu Blaj), protector, dar stîngaci în grija sa faţă de mezin (Vlad Bîrzanu), promotorul unui idealism înduioşător – aduc cu ei comportamente şi atitudini de acasă, ca *reenactment* al unui Belgrad al tinerilor fără orizont, în care ratările se prefigurează cu certitudine. Se produce o întîlnire a mentalităţilor, între cea de acasă şi cea locală, pragheză, reprezentată de o delicată admiratoare (Amalia Huţan). Nu ştim exact cum vor decurge lucrurile în cazul celor doi fraţi, dar în momentul în care ambii pierd nostalgia pentru „acasă“, ei nu deschid un drum nou, ci doar îşi mută ratarea în altă parte. Ultima povestire este şi cea mai dură, cea care spulberă speranţele. Dacă, în primele două, eşecul era intuibil, în ultima, el este expus. Un actor (Florin Călbăjos) şi o pianistă (Ioana Predescu), reconfiguraţi profesional pe tărîmul american al tuturor viselor – adică chelneri – trăiesc un posibil început de dragoste, curmat violent de un mafiot naţionalist sîrb (Emilian Mârnea), apărut ca un vis rău din acel „acasă“ abandonat. Căci nu poţi fugi nicăieri de tine însuţi, de propriile tale angoase, de identitatea ta.

Trilogia belgrădeană a lui Cristi Juncu – regizor care nu apelează niciodată la artificii scenice, preferînd să plaseze greul şi frumosul spectacolului pe umerii actorilor – este o dramatică poveste despre ţara din noi, despre oamenii care locuiesc într-un spaţiu emoţional pe care îl poartă cu ei oriunde în lume, deopotrivă comoară şi stigmat, un spectacol despre acel „acasă“ de care nu poţi fugi. Spectacolul este, de asemenea, examenul de maturitate, trecut cu brio, al trupei vîlcene ca echipă.

© F. Bioian

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

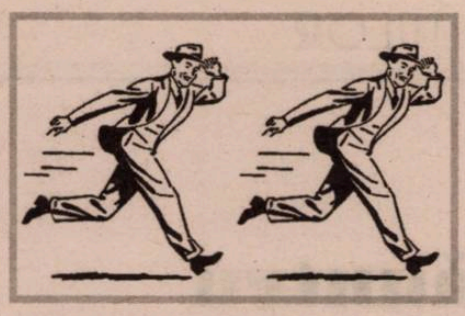

Andrei GORZO

dilematograf

Musca de pe perete

● ***Toto şi surorile lui*** **(România, 2014), de Alexander Nanau.**

Toto şi surorile lui, un remarcabil documentar observaţional în regia lui Alexander Nanau, e filmat pe parcursul a 15 luni din vieţile a trei fraţi, două fete (17, respectiv 14 ani) şi un băiat (10 ani) de etnie romă, care în prima parte a perioadei documentate împart un apartament din Ferentari. Tată n-au, iar mama lor e în tot acest timp la închisoare, ispăşind o pedeapsă pentru trafic de droguri. În principiu, sînt îngrijiţi de doi unchi, dar cel puţin unul dintre aceştia are la rîndul lui probleme cu poliţia şi cu drogurile – poate fi zărit ocazional în grupul de băieţi cu seringi, care pare să se strîngă seară de seară în apartamentul copiilor. Dintre aceştia din urmă, fata mai mare, Ana, tinde s-o ia pe urmele mamei, pe cînd cealaltă fată, Andreea, şi băieţelul, căruia i se zice Totonel sau Toto, se ţin mai tari. În viaţa lor există cîteva forţe în măsură să contracareze, cît de cît, ce se întîmplă acasă. Şcoala constituie o astfel de forţă; o alta vine de la un centru de educaţie alternativă din cartier, unde mai ales lui Toto i se încurajează plăcerea de a dansa; mai există şi adăpostul pentru copiii străzii, unde Andreea şi Toto se mută, de la un punct încolo; şi însăşi prezenţa documentaristului în vieţile lor, vreme de 15 luni, trebuie să fi constituit o forţă importantă. În interviurile sale (precum cel acordat Anei Maria Sandu pentru *Dilema veche),* cineastul româno-german se arată conştient de acest din urmă factor: „E vorba despre un copil nepupat, nemîngîiat, care nu are nici un reper de sine. Nu i-a spus nimeni niciodată: eşti frumos, eşti deştept, lucrurile de bază de care au nevoie copiii în cîştigarea încrederii. Şi, deodată, vine cineva din afară şi zice că eşti important, interesant, devine preocupat de tine şi, atunci, automat, fiind vorba despre un copil, vedeam în fiecare zi cum începea să se lumineze şi să aibă alte repere şi alte modele." În lumina atît de probabilei influenţe benefice exercitate de cineast asupra copiilor prin simpla lui prezenţă, apare drept foarte chestionabilă adoptarea de către Nanau a unei maniere de prezentare „observaţională" sau *direct cinema* (mai zisă şi *fly-on-the-wall,* „muscă pe perete"), cu asumpţia implicită că ceea ce vedem s-ar fi întîmplat la fel şi în absenţa documentaristului, care putea fi la fel de bine şi o muscă. Altfel spus, ar fi fost în interesul adevărului urmărit de Nanau ca, în acest caz, el să nu-şi şteargă urmele din film (ştergere a cărei reuşită îi atestă, altminteri, abilitatea de a cîştiga încrederea oamenilor pe care îi filmează, de a se face acceptat în intimitatea lor, de a le deveni îndeajuns de inofensiv-familiar – chiar ca o muscă – încît ei să se drogheze nesinchisiţi în faţa camerei lui).

O urmă care rămîne este camera de filmare pe care Alexander Nanau le-o oferă Andreei şi lui Toto, încurajîndu-i să se intervieveze unul pe altul, să-i intervieveze pe cei-alţi copii din adăpost etc. Cu această cameră, Andreea se întoarce în tot mai degradatul apartament din care ea şi Toto au evadat, pentru o confruntare cu sora mai mare, rămasă acolo, pe care o acuză că nu vrea să se lase de droguri, în timp ce Ana, la rîndul ei, îi acuză pe ea şi pe Toto că au abandonat-o. Intervievat de *Variety,* Nanau s-a declarat „uluit" de „talentul" revelat de Andreea – sau poate de ambele surori – în această „scenă incredibilă": un mod de a-şi exprima aprecierea pentru înaltul voltaj produs de autoexpunerea emoţională a celor două fete – un beneficiu pentru latura de spectacol dramatic a documentarului lui Nanau. Pe de altă parte, voltajul dramatic nu ar fi trebuit să aibă întîietate asupra clarităţii unor detalii privitoare la cum se pierde Ana: acesteia i se oferă, la un moment dat, şansa unui curs de calificare ca bucătăreasă sau ospătăriţă, pentru înscriere avînd însă nevoie de semnătura unui părinte; unde anume se împotmolesc apoi lucrurile – la Ana însăşi, care se dă bătută, sau la mama ei din închisoare? –, spectatorului nu i se mai aduce la cunoştinţă. Vria din care nu mai iese Ana e contrastată cu evoluţia dătătoare de speranţă a fraţilor ei. *Toto şi surorile lui* e un film adesea luminos, în care Toto apare nu de puţine ori la joacă – de pildă, scălîmbăindu-se spre camera de filmare a Andreei, care, emoţionant de matură şi de responsabilă în tot ce face, încearcă să ia în serios videojurnalul pe care s-a apucat să-l ţină. Din ce se poate vedea în film, instituţiile şi persoanele a căror datorie este să prindă în cădere copii ca Ana, Andreea şi Toto combină competenţa cu (în cele mai multe cazuri) căldura personală: e un alt motiv pentru care ar fi fost bine ca Nanau să nu-şi efaseze prezenţa din film, ci să şi-o declare, invitînd publicul să hotărască, de la situaţie la situaţie şi în măsura posibilului, dacă ea n-a afectat cumva atitudinile unora dintre adulţi faţă de copii.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Vibraţii hipnotice

● **Maria Răducanu & Krister Jonsson,** ***Pure Music,*** **reissue, 2014.**

Vasluianca Maria Răducanu mi-a picat dragă din prima, cînd, în timpul unui YouTube party de pe vremuri, amicul Marius m-a intrigat spunîndu-mi: „Hai să-ţi arăt ce simpatice pot fi manelele". Între timp, piesa „Cristina", mai exact versiunea răstălmăcită de artistă, a devenit celebră. Nu era în catalogarea ei drept „manea" vreo desconsiderare, Maria Răducanu însăşi o introduce sub această etichetă, cu oarecare tuşă (auto)ironică, ori ca manifest al misiunii sale asumate de a cînta muzică din popor, pentru popor. În plus, pentru unii, maneaua are şi un înţeles ceva mai larg, fundamentat stilistico-tematic, decît sensul peiorativ care s-a cristalizat în gîndirea colectivă. La fel de interesant e şi felul în care chitaristul suedez Krister Jonsson a înţeles să interpreteze maneaua cu pricina, cu un melc-melc-codobelc de susţinere şi un solo latino pe final. Nu îmi dau seama cum a ajuns omul prin părţile noastre, am impresia că zona scandinavă e suprasaturată cu inovaţie şi poate fi dificil să supravieţuieşti în mediul respectiv ca muzician jazz. Pare să aibă o predilecţie submisivă, acompaniind dive cu puternică prezenţă scenică, care-i pun în umbră identitatea – în afară de Maria Răducanu, s-a mai învîrtit pe lîngă strănepoata lui Tolstoi, percuţionista Marilyn Mazur ori versatila Hanne Boel. În formatul audio ar avea, teoretic, şansa de a se face auzit, însă natura molcom-focalizată a materialului de pe *Pure Music* îl reduce la postura de acompaniator politicos. Numele său putea fără probleme să apară doar pe coperta interioară. Momentele sale solo sînt cu precădere de natură ambientală sau introductivă, pentru vocea protagonistei. O explicaţie stă şi în faptul că materialul e preluat din concerte, astfel cuprinsul său este o aglomerare de prestaţii (live) antologate, şi nu ilustrarea vreunui concept compoziţional. Avem, bunăoară, obligatoriile cover-uri Maria Tănase, cu care vocile feminine mari de la noi simt nevoia să se asocieze, ceea ce nu e în sine un lucru blamabil, cît suspect de a exploata slăbiciunea poporului pentru „piese de neuitat". Preferata mea în acest sector artistic rămîne Geta Burlacu, mare parte din merit datorîndu-se felului în care Alex Calancea a înţeles (sau a fost lăsat) să o acompanieze. Jonsson nu dă semne că ar avea ambiţii similare.

Pure Music e un album din 2008 relansat recent printr-o suită de concerte cu un succes similar, poate chiar mai mare decît al lansării iniţiale, cînd artista abia se făcea auzită în spaţiul pop(ular). Înainte, aceasta apucase să îşi facă un nume drept profesionistă folk-jazz, cu materiale publicate în colaborare cu instrumentişti forjaţi – Mircea Tiberian, Sorin Romanescu ori Maxim Belciug –, dar cred că maneaua sus referită a fost punctul de răscruce la care noi, oamenii simpli, am auzit de ea. Ascultători cu cele mai pestriţe preferinţe resimt vibraţia hipnotică a vocii artistei, iar concertele sale sînt fără îndoială seri corporatiste reuşite. Maria Răducanu se impune încet-încet drept una dintre cele mai plăcute voci de la intersecţia lumii etno-pop (în care, din păcate, e asimilată prin cover-uri) cu lumea eclectică a jazzului (de care parcă ar vrea să se desprindă). Din păcate, *Pure Music* e un material care captează doar prima dimensiune a artistei şi riscă să o consacre drept o voce care nu lasă spaţiu de creaţie în jurul său. Mai importantă decît această cale de a-i asigura vizibilitatea găsesc că e performanţa de a intra în graţiile casei de discuri a lui John Zorn, Tzadik, un semn că în curînd am putea auzi de Maria Răducanu în cadrul unor evenimente la care nu vom avea posibilitatea să accedem uşor, aşa că să ne bucurăm cît o mai prindem pe aici. Cu tot succesul la hipsterii bucureşteni, nădăjduiesc că nu va întoarce spatele ferestrei de oportunitate oferite de jazzul internaţional.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Alina PURCARU

Regimul scrisului și regimul trăitului

Cum v-a venit ideea antologiei Poveşti cu scriitoare şi copii?

Ideea mi-a dat-o experienţa directă a situaţiei, pe care m-am gîndit s-o propun, ca temă, scriitoarelor invitate să contribuie la carte. Am devenit eu însămi mamă şi am observat cum se modifică nu numai regimul scrisului, ci regimul trăitului, de-a dreptul! Am devenit şi mult mai atentă la situaţia femeilor din jur, cele mai multe lăsate să se descurce singure, foarte multe interesate de literatură, de scris, dacă nu de-a dreptul scriitoare. Am realizat cît de importante sînt sprijinul şi implicarea celor din jur, şi am început să mă întreb cum au reuşit scriitoarele să-şi vadă de scris, date fiind toate modificările astea.

Sînt maternitatea şi scrisul tabuuri în literatura română?

Da, categoric. Sînt teme care te izolează, ca autoare, mai ales într-o cultură puternic conservatoare, şi asta nu e nimic nou sub soare. O întreagă tradiţie literară marginalizează sau desconsideră temele propuse de femei, sau care aduc în prim/plan experienţe ale femeilor. Nu acelaşi lucru se întîmplă, desigur, cu situaţii îndeobşte acceptate sau percepute a fi „masculine": de la călătoria lui Ulise, la cele mai banale ritualuri cu cafteli în faţa barului. Ele sînt, în continuare, temele „tari".

Dacă ar fi să recomandaţi cartea aceasta, ce aţi spune despre ea?

E o carte vie, intensă, conflictuală, cu voci de multe ori incompatibile, care vorbesc, pentru prima dată poate, despre propriile eforturi de a face loc, în vieţile lor, copiilor şi propriului scris.

***Alina Purcaru** este jurnalistă. A coordonat antologia* Poveşti cu scriitoare şi copii *(Polirom, 2014).*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Cuba sau despre egoismul de călător

Citesc de cîteva zile ştirile despe restabilirea relaţiilor dintre Cuba şi SUA, despre ridicarea embargo-ului, despre deschiderea Cubei spre Occident şi despre posibile scenarii cu ce va urma. Nu intru în politică. Nu pot să nu mă bucur foarte mult pentru oamenii de acolo, cu siguranţă vor trăi considerabil mai bine şi viaţa lor se va schimba. În acelaşi timp, foarte egoist, mă bucur că am văzut Cuba înainte de acest moment şi-mi dau seama că şi Cuba mea se va schimba iremediabil. Dacă mă întrebaţi, tot egoist v-aş recomanda să mergeţi acum, repede, cît încă maşinile din anii '60 mai dau farmec străzilor Havanei, cît încă graffitiurile şi mesajele antiamericane şi conspiraţioniste, foarte creative, te fac să rîzi cu lacrimi sau cît încă oamenii îşi petrec timpul dansînd şi bînd rom ieftin în faţa casei şi nu stînd pe Internet. Mă întreb şi ce se va întîmpla cu figura lui Che.

M-am gîndit de multe ori la egoismul călătorului. La faptul că ne place să mergem în Africa să vedem triburile cum trăiesc „simplu şi aproape de natură" (adică în sărăcie), că oamenii care muncesc cîmpul cu spatele sînt pentru privitorul prin ochiul aparatului foto o expresie a unei tradiţii eterne, că vrem să vedem sălbăticie pură şi că fremătăm la gîndul întîlnirii cu spaţii neatinse prea mult de civilizaţie.

E o plăcere perversă să vezi, în Cuba, că tot vorbim de ea, clădiri comuniste, maşini vechi, magazine goale, cartele de mîncare, plaje pustii, plantaţii unde tutunul se cultivă greu sau case unde oamenii trăiesc cu minimul necesar. O numeşti „autenticitate", te fascinează „diferenţa", intri într-o „altă lume", apreciezi „simplitatea", traiul „pur şi nealterat", aerul „pitoresc", „boem" sau, în cazul ţărilor cu regim totalitar, te uiţi ca la zoo la cum încearcă oamenii să-şi găsească normalitatea. E o ipocrizie imensă la mijloc, căreia e imposibil să i te sustragi. Tu n-ai trăi niciodată acolo, îţi pare rău de oameni şi-i priveşti cu „înţelegerea" celui care le are pe toate. Ai aşa, o strîngere de inimă, cînd te gîndeşti că în curînd Cuba va fi una dintre multele destinaţii exotice, că poate şi Iranul „se va strica" sau, Doamne fereşte, se civilizează Africa şi nu mai vedem oameni cu farfurii în buză. „Norocul nostru" că în Coreea de Nord nu pare să se schimbe nimic prea curînd. Păcat că se ajunge cam greu acolo, altfel sînt sigură că mulţi dintre noi, incluzîndu-mă cu brio, am fi fermecaţi/siderați de spectacolele uriaşe, pe stadion, în cinstea conducătorului iubit şi de faptul că oamenii nu mişcă în front.

Şi totuşi... Cuba nu va mai fi la fel. Nu ştiu dacă va reveni la ce era înainte de Revoluţie, un paradis al distracţiilor, al jocurilor de noroc şi al afacerilor dubioase pentru americani, o destinaţie exotică, la o aruncătură de băţ de SUA, numai bună pentru o petrecere continuă. Toată izolarea îi dădea Cubei un aer prăfuit, vechi, un farmec contrastant, leneş, de spaţiu unde multe dintre obiectele familiare pentru un vizitator lipsesc sau arată altfel. Îmi amintesc cum, din Cuba, am zburat în Elveţia şi, după trei săptămîni acolo, mi s-a părut SF să intru într-un supermarket pe ale cărui rafturi erau zeci, sute de produse diferite din aceeaşi categorie. În Cuba era unul, maxim două, asta în categoriile unde erau produse, fireşte. Rîdeam atunci că atîta diversitate e ameţitoare, că viaţa pare atît de complicată cînd ai 78 de tipuri de brînză şi 122 de şuncă şi salam. Dar nu e rîs. Nici faptul că salariul lor mediu e 20 de dolari şi un kilogram de carne e 5 dolari – iarăşi, nu e amuzant.

Pe de altă parte, (aproape) toţi oamenii cu care am vorbit în Cuba spuneau că sînt fericiţi. Că, în ciuda faptului că, la modul cel mai propriu cu putinţă, nu ştiu ce vor mînca a doua zi, găsesc bucurie în lucrurile simple şi că, undeva în ADN-ul lor, e scrisă o stare de bine. Într-o seară în Trinidad, cu nişte tineri cu care ne-am împrietenit spontan, după ce i-am văzut cîntînd la chitară, dansînd şi bînd rom în faţa unei galerii de artă, vorbeam despre spiritul revoluţionar al Cubei şi îi întrebam de ce nu se manifestă din nou, dacă tot criticau, pe bună dreptate, regimul. E marketing – mi-a explicat unul dintre ei rîzînd. „Revoluţia e o chestie complicată, nouă ne place să ne distrăm, să stăm aici şi să dansăm, cubanezii nu şi-ar bate niciodată capul cu încă o revoluţie. Ne adaptăm repede", spunea el. Sînt sigură că la fel de repede se vor adapta la noile realităţi şi că la fel de repede vom trece şi noi, turiştii cam inconştienţi, peste tristeţea existenţială că „s-a stricat şi Cuba".

PUBLICITATE

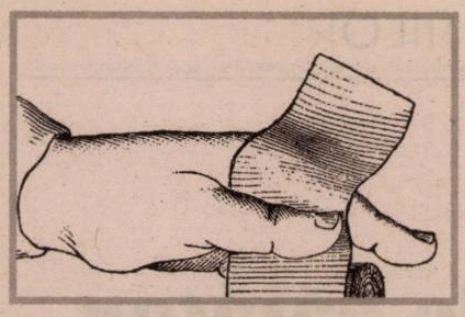

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Evenimentele media ale lui 2014 şi pronosticurile pe 2015

Mişcările semnificative de pe piaţa media românească au fost, în anul care a trecut, legate în cea mai mare parte de politic. O piaţă de publicitate care stagnează la volume mici (sub 300 de milioane de euro, în total) şi alegerile prezidenţiale au fost principalii factori care au influenţat evoluţiile.

■ **Tranzacţia Burda-Sanoma.** Peştele mic l-a înghiţit pe cel mare, în achiziţia de către Burda a Sanoma România, anunţată de altfel din 2013, fiindcă raportul dintre cele două companii de publishing e invers, la nivel global. Anunţată încă din 2013, tranzacţia a fost oficializată în martie 2014, prin rebrandingul în Burda Media Bucureşti, şi înseamnă transformarea pieţei de reviste din România într-un duopol. Principalul concurent al Burda-Sanoma e Ringier, care a înglobat în 2011 Edipresse.

Pronostic: Cum revistele care vindeau altădată 50-100.000 de exemplare, gen *Avantaje, Cosmopolitan* sau *Unica,* se distribuie azi în 12-13.000 de copii fiecare, dispariţia unora dintre branduri, măcar din print, e previzibilă.

■ **Restartul PRO TV.** Demisia din 2013 a lui Adrian Sârbu de la CME a fost urmată de plecarea celor mai mulţi dintre managerii de top ai companiei şi a mai multor vedete. Cea mai mare vîlvă a făcut-o plecarea Monei Segall, producătoarea show-urilor mari, gen *Vocea României* şi *Master Chef,* cu destinaţia Antena 1, în aprilie. În prima parte a lui 2014, pe piaţă au început să apară zvonuri despre dificultăţile PRO TV, inclusiv despre o neverosimilă vînzare a acestuia către Gazprom. Pe 16 septembrie 2014, a fost însă clar că PRO TV are destule resurse pentru a rămîne liderul pieţei. *Vocea României,* produsă de Melanie Triebel, adusă de CME pentru a umple locul lăsat gol de Mona Segall, a fost peste sezoanele anterioare. Al doilea show cu miză de pe PRO TV, *Master Chef,* a cîştigat şi el, ediţie de ediţie, în faţa *Bucătăriei Iadului* de pe Antena 1, realizată de Segall şi foştii juraţi de pe PRO TV.

Pronostic: PRO TV îşi menţine poziţia de lider autoritar, cu un alt management şi cu costuri mai mici. Business-ul CME în România va trece din nou pe profit.

■ **Necazurile Antena Group.** Succesul PRO TV se poate citi şi ca insucces al Antena Group, care a recrutat o serie întreagă de vedete PRO TV (Brenciu, Bănică Jr., *Serviciul Român de Comedie).* După ce fondatorul Dan Voiculescu a fost închis, pe 8 august 2014, pentru procesul ICA, Antena 1 a pierdut pe linie în bătăliile *Master Chef – Bucătăria Iadului* şi *Vocea României – X Factor.*

Pronostic: renunţarea la cel puţin o parte din achiziţiile costisitoare de la PRO TV este previzibilă. Antena Group este pregătit pentru ceea ce ar fi trebuit să aibă loc de multă vreme – vînzarea (parţială) către un business global.

■ **Ofensiva Burci.** După ce a răscumpărat Prima TV de la ProSiebenSat.1/SBS, Cristian Burci a relansat postul, pe 15 martie, cu o grilă axată pe comedy. Show-urile nu au funcţionat, iar *Utopia,* reality-ul de ultimă generaţie anunţat pentru toamnă, nu a intrat încă în emisie. Chiar dacă a ratat relansarea Prima TV, Cristian Burci este în momentul de faţă al doilea cel mai important *owner* de media român, după familia Voiculescu, fiindcă deţine şi Adevărul Holding *(Adevărul, Click!* şi, printre altele, revista în care apar aceste rînduri). Zvonurile despre o structură care ar înglobă şi Realitatea TV sînt întregite de achiziţia MyNele TV.

Pronostic: Greu de spus dacă Burci va deveni un proprietar cu adevărat important. Dacă ziarele arată mai bine decît alte titluri de print, la Prima TV, situaţia e problematică. Singurul lucru care se poate spune cu certitudine e că Burci are intenţia de a investi – şi capacitatea de a găsi banii.

■ **Fiascoul Antena 3 – RTV.** Prin iulie 2013, cînd scriam aici că influenţa politică a Antenei 3 e supraevaluată, stîrneam nedumeriri. Alegerile din 16 noiembrie au confirmat însă că eficienţa propagandei care se desfăşoară pe televiziunile politice partizane din România este limitată. Acum doi-trei ani, pe cablu se găseau peste zece astfel de posturi, incluzînd şi ciudăţenii gen Naşul TV sau defunctul Giga TV. Epoca lor, care a început simbolic în toamna lui 2009, odată cu filmul în care ex-preşedintele Băsescu ar fi lovit un copil de pe Realitatea TV, a apus.

Pronostic: Ca vecină a Antena Group, Antena 3 e într-o situaţie problematică. Referitor la RTV, elanul de investitor al proprietarului Sebastian Ghiţă s-ar putea diminua odată cu plecarea acestuia din PSD-ul perdant al alegerilor. Jocurile murdare şi discursul partizan se vor găsi în următoarele sezoane electorale mult mai mult pe Internet. La minisite-urile inflamate se vor adăuga tentative de a folosi reţelele sociale pentru persuasiune, dar cît timp iniţiatorii unor astfel de demersuri vor gîndi în termeni de propagandă-intoxicare clasică, tentativele nu vor reuşi.

■ **Crahul Mediafax.** Vizionarul media Adrian Sârbu pare scos din joc de insolvenţa Mediafax Group, singura proprietate media pe care o mai deţine, după plecarea de la CME, cu atît mai mult cu cît DNA a reţinut mai mulţi manageri din apropierea lui, în cercetarea despre spălare de bani pe care DNA o desfăşoară la un mare număr de firme-satelit.

Pronostic: Greu de crezut că Adrian Sârbu însuşi va rămîne pe dinafara investigaţiilor DNA. În epoca lui, PRO TV a fost *trendsetter*-ul pieţei. Fără Sârbu, urmează o eră în care Televiziunea va fi dominată de formate internaţionale şi orientarea către profit.

Ar mai fi, poate, de menţionat faptul că TVR are o situaţie mai proastă decît acum un an, ca şi apariţia Digi24 în măsurătorile de audienţă – e drept, cu rezultate modeste în momentul de faţă, dar ca semnal că jucătorii din zona telecom/mobile s-ar putea implica mai mult în zona de broadcast/conţinut. În rest, presa scrisă, care a ajuns la 20% din veniturile din publicitate de acum cîţiva ani, nu poate genera surprize şi nici optimism, iar Internetul este, şi va rămîne, în viitorul apropiat, un segment sărac, pe care se înghesuie nenumăraţi aspiranţi.

Singura evoluţie cu adevărat pozitivă din piaţa media este, în 2014, confirmarea pe care a obţinut-o PRO TV. În 2015, despre inovaţii vom putea vorbi cel mult în privinţa unor iniţiative sclipitoare ale unor independenţi, gen Casa Jurnalistului. Pe alocuri, însă, ar putea fi vorba de revenirea pe profit.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

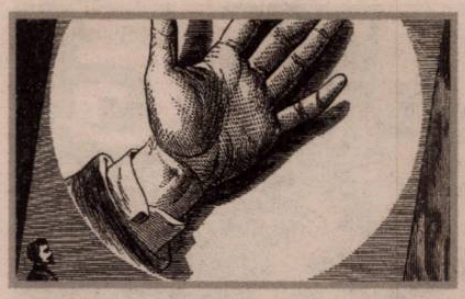

Adina POPESCU

portrete din mers

Revelioane ratate

De ceva vreme, această sărbătorire, festivă sau nu, „a trecerii dintre ani", a ajuns să mă obsedeze într-un mod neplăcut. De fapt, cred că e de vină întreaga perioadă a sărbătorilor de iarnă, mult prea comerciale, superficiale şi pe alocuri kitsch, căci cuvîntul care face legea e mereu acelaşi – consum. Însă de la un revelion ai, de regulă, nişte aşteptări care nu se îndeplinesc niciodată. Aşa că, după ce te înveţi minte de cîteva ori, nu-ţi mai planifici nimic şi nu-ţi doreşti decît să ai parte de o noapte decentă. Şi care să treacă repede. De altfel, anotimpul în care această noapte „se întîmplă" îţi limitează drastic (cel puţin în România) modul de petrecere a ei. Cum ar fi să-ţi transformi revelionul într-un picnic, cu stat pe o pătură, pe iarbă, cu băut şampanie şi uitat la stele? Deja e posibil ca lucrurile să se schimbe şi să devină chiar plăcute.

Aşadar (şi am mai făcut acest exerciţiu împreună cu prietenii mei), oricît mi-aş bate capul, nu-mi amintesc nici o petrecere notorie de Anul Nou, nici măcar una reuşită, după care se te trezeşti a doua zi, pe 1 ianuarie, uşor mahmur, însă cu un sentiment de împlinire – a mai trecut un an, ce bine, a început un altul! Dacă există vreo reţetă în acest sens (care să nu implice cantităţi mari de băutură şi mîncare), aştept să mi-o spuneţi. Îmi amintesc, în schimb, frînturi din revelioane convenţionale, dar mai ales din cele ratate:

■ Revelioanele comuniste, din copilărie. Banale, previzibile, dar aveai ce vedea la televizor şi în asta consta aspectul lor inedit. (Acum cui îi mai pasă de televizor?) Scheciurile cu Dem Rădulescu, Mitică Popescu, Stela şi Arşinel (eu nu le-am prins pe cele cu Toma Caragiu şi cu Amza Pelea) te urmăreau zile întregi, te uitai la ele şi, în reluare, la *Dacă doriţi să revedeţi...,* pînă cînd învăţai replicile pe de rost. Cu puţin noroc, aveai şi ce pune pe masă. În sărăcia de atunci, masa în sine reprezenta o sărbătoare. O imagine tipică: întreaga familie în jurul unei mese festive (cu faţă de masă albă), pe care felurile se succedau într-o ordine prestabilită (antreurile pînă în ora 12, sarmalele şi friptura – imediat după, prăjiturile – după ora 2), şi cu ochii în televizor (alb-negru, Diamant) – elementul central al serii; se mînca, se ciocneau pahare şi se făcea conversaţie între scheciuri, atunci cînd cîntau Angela, Mirabela şi alţii; la un moment dat, cineva de la masă spunea „Ia!", un consemn că toată lumea trebuie să tacă pentru o nouă repriză de glume.

Am rezistat eroic, pînă pe la 2, căutînd ţigările Carpaţi, ascunse la loc sigur de cineva prevăzător.

■ Primul meu revelion dansant, după 1990, cu verii mei de la Cluj. Într-un soi de sală de sport. Încă se ascultau Celentano, Al Bano şi Romina, Boney M, Ray Charles – „I just called to say I love you!". Mi-au plăcut: crenvurştii fierbinţi, dinspre dimineaţă. Antidot pentru mahmureala de a doua zi – am aflat ulterior. Însă acest aspect încă nu mă interesa pe atunci. Crenvurştii erau doar buni.

■ Revelion munţăresc, la cabana Cuca, din munţii Iezer-Păpuşa. Cu oale de sarmale cărate în rucsac, fără curent electric, deci cu ceas pe baterii, la lămpi cu carbid. Se anunţa de pomină, dar, pentru că a început devreme, pe la 6 (ce poţi să faci în creierii munţilor, cînd afară ninge liniştit?), înainte de 12, cu toţii au căzut ca muştele. Am rezistat eroic, pînă pe la 2, căutînd ţigările Carpaţi, ascunse la loc sigur de cineva prevăzător. Nu mai aveam ce fuma.

■ Revelionul Mileniului, în Piaţa Revoluţiei, atunci cînd îngerul s-a ridicat deasupra capetelor noastre (un moment care făcea parte din spectacol). Ne-am strîns o gaşcă mare de rockeri şi de hipioţi, de prin vreo trei oraşe. Şi de data asta am început devreme, ne-am strîns la unul acasă, pentru un întăritor. Pe la 11, am plecat spre Piaţă. Viscol, frig, în troleu ne-am tot pasat sticla de vodcă de la unul la altul. Ne-am zbuciumat un pic la concert, la 12 fix am deschis şampania şi am gîlgîit cu sete. Nu vreau să-mi amintesc ce înseamnă şampanie după vodcă. Nici măcar Îngerul nu l-am mai văzut. Partea proastă a fost că părinţii mei sărbătoreau tot în Piaţă (după noua modă occidentală). Şi acum ţin să-mi reamintească cum, în anul 2000 (şi nu-mi vine să cred că au trecut 14 ani de atunci!), m-au dus acasă „ca pe un sac cu cartofi".

■ Un alt revelion la munte, de data aceasta la o cabană de pe la Sîmbăta de Sus. O gaşcă eterogenă, nu se cunoştea nimeni cu nimeni şi nici nu s-a legat nimic, doar ţuica şi cîrnaţii gazdelor ce ne-au mai unit. S-a plecat pe 30. Seara, s-a băut haotic „de sosire", a doua zi toată lumea era bleagă şi tuflită, fără nici un chef de revelion. Am rezistat doar noi, cîteva gagici extrem de diferite – o dentistă, o avocată, o profesoară de geografie etc. Şi pentru că aveam ce comunica, am încropit un karaoke. Am cîntat prost (toate) şi ne-am cam certat pe microfon.

■ Cîteva revelioane în cupluşoare. Cu liste făcute înainte şi contribuţie pentru fiecare cuplu. S-a băut moderat, s-a mîncat moderat, s-au făcut glume moderate. Ne-am retras discret, pe la 4.

■ Şi multe revelioane „moşeşti", acasă. Dar fără dureri de cap. La unul dintre ele, ne-am propus să învăţăm să dansăm tango, punînd scena din *Parfum de femeie,* de vreo 50 de ori.

După toate aceste experienţe, îmi doresc să mă prindă Anul Nou undeva într-o gară, într-un aeroport sau chiar într-un avion, unde fusurile orare să se amestece şi să nu mai ştii cît e ceasul, să nu mai conteze.

Alexandru R. SĂVULESCU

Greenaccord 2014: Hrănind lumea (1)

– alimentaţie, agricultură şi mediu –

Desfăşurat pentru al doilea an consecutiv la Napoli, forumul Greenaccord (ajuns în octombrie 2014 la a XI-a ediţie) a avut anul acesta ca temă alimentaţia, agricultura şi protecţia mediului.

Primul meu gînd încă înainte de a participa la forum a fost că Italia este un loc bine ales pentru a dezbate subiecte legate de agricultură. Şi asta nu numai pentru că la Roma se află Organizaţia pentru Alimentaţie şi Agricultură a Naţiunilor Unite – FAO, iar, la Parma, Autoritatea Europeană pentru Siguranţă Alimentară – EFSA, cît mai ales pentru aprecierea unanimă de care bucătăria italiană se bucură în lume – o bucătărie bazată pe simplitate, dar în acelaşi timp pe ingrediente de cea mai bună calitate. Şi tot din Italia îşi trage seva şi mişcarea (devenită între timp mondială) Slow Food, care nu reprezintă doar o simplă alternativă mai înceată la Fast Food, ci o reală schimbare de mentalitate, prin introducerea unei perspective ecologice şi etice în alimentaţie – nimic surprinzător pentru ţara care a făcut faimoasă aşa-zisa *cucina povera*, la origine bucătăria celor săraci, ridicată însă la rang de artă şi stil de viaţă. Şi nu în ultimul rînd, pentru că viaţa noastră ar fi mult mai tristă fără *pizza, spaghetti, parmigiano, prosciutto, prosecco, espresso* sau *tiramisù* – şi lista ar putea continua.

Acestea fiind spuse, să revin la forumul din acest an, desfăşurat la Universitatea Suor Orsola Benincasa, din Napoli.

Lucrările unui astfel de forum, la care au fost prezenţi, în luna octombrie a acestui an, peste o sută de ziarişti de pe toate continentele (de această dată, ceva mai puţini africani decît în anii precedenţi, probabil din raţiuni de Ebola), sînt inevitabil consistente. Fiecare din conferenţiarii (şi ei de pe mai toate continentele) care au luat cuvîntul îşi bazau expunerile pe zeci de ani de studii şi cercetări, pe care nu mă pot angaja să-i rezum într-un scurt articol.

Omenirea continuă să se confrunte cu grave probleme de subalimentaţie şi foamete

Dar o concluzie pot trage: deşi „Revoluţia verde", începută la mijlocul secolului al XX-lea (introducerea unor hibrizi cu randament mare, mecanizare, irigaţii, îngrăşăminte chimice, pesticide etc.) a condus la o supraproducţie de alimente, precum şi la preţuri tot mai mici, omenirea nu încetează să se confrunte cu grave probleme legate de alimentaţie.

Astfel, conform FAO, în prezent 1 din 9 oameni (11% din populaţia globului) se confruntă încă cu subalimentaţie cronică sau chiar foamete, în special din cauza calamităţilor naturale – secetă, inundaţii, incendii, cutremure etc., precum şi a conflictelor cronice care împiedică producerea şi distribuirea echitabilă a produselor alimentare.

De notat totuşi că acest lucru este mai degrabă caracteristic pentru ţările în curs de dezvoltare – regiunile cele mai afectate fiind Africa Subsahariană şi Asia de Sud. Iar situaţia este în continuă îmbunătăţire, şi se speră că ar putea fi (aproape) rezolvată în 2015.

Ţările (mai) dezvoltate se confruntă însă, în mod curios, cu problema inversă, şi anume o supra-alimentaţie, care conduce la obezitate, cu diversele boli asociate – diabet, afecţiuni cardiovasculare, anumite forme de cancer etc. În mod ironic, singura regiune din lume neafectată de obezitate este... Africa Subsahariană.

Cît de complexă e problema alimentaţiei?

Din cele expuse mai sus, s-ar putea deduce că alimentaţia este o simplă problemă cantitativă – ai sau nu de mîncare. Realitatea este însă mai complexă. De fapt, alimentaţia prezintă importante aspecte „culturale". Hrana, atît crudă, cît şi gătită, ne stimulează simţurile prin formele şi culorile sale, aromele, gusturile, combinaţiile specifice pentru fiecare zonă. De notat că omul este genetic adaptat alimentelor folosite de strămoşii săi – le asimilează mai repede şi mai complet pe cele tradiţionale decît pe cele cu care nu este obişnuit, chiar dacă cele „exotice" sînt uneori mai bogate în elemente nutritive.

Supraproducţia agricolă de astăzi (aşa prost distribuită cum este) nu s-a putut însă realiza decît renunţînd la cele mai multe din cele 7000 de soiuri vegetale cu care omenirea s-a hrănit de-a lungul timpului. Practic, peste 75% din valoarea energetică obţinută în prezent din alimente se datorează unui număr de doar 12 soiuri vegetale, alături de 5 specii animale. De notat, de asemenea, că peste 50% din caloriile obţinute din vegetale provin din numai trei mari culturi: orez, porumb şi grîu.

Desigur că, odată depăşită (cel puţin pentru moment), dilema (malthusiană a) raportului dintre populaţia aflată în creştere exponenţială, şi producţia alimentară (teoretic) limitată (dar în realitate şi ea în creştere exponenţială), apar la orizont alte probleme care se cer rezolvate. Voi cita numai cîteva: influenţa schimbărilor climatice asupra agriculturii; utilizarea combustibililor alternativi obţinuţi din produse agricole (biocombustibilii); riscurile şi avantajele ingineriei genetice.

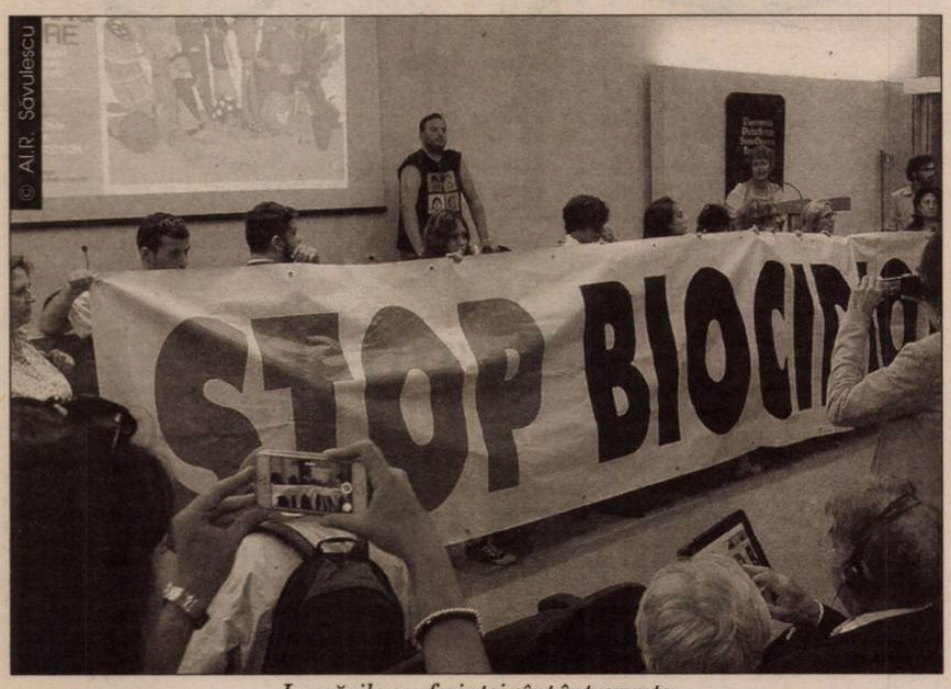

Lucrările conferinţei sînt întrerupte de o demonstraţie anti-Camorra

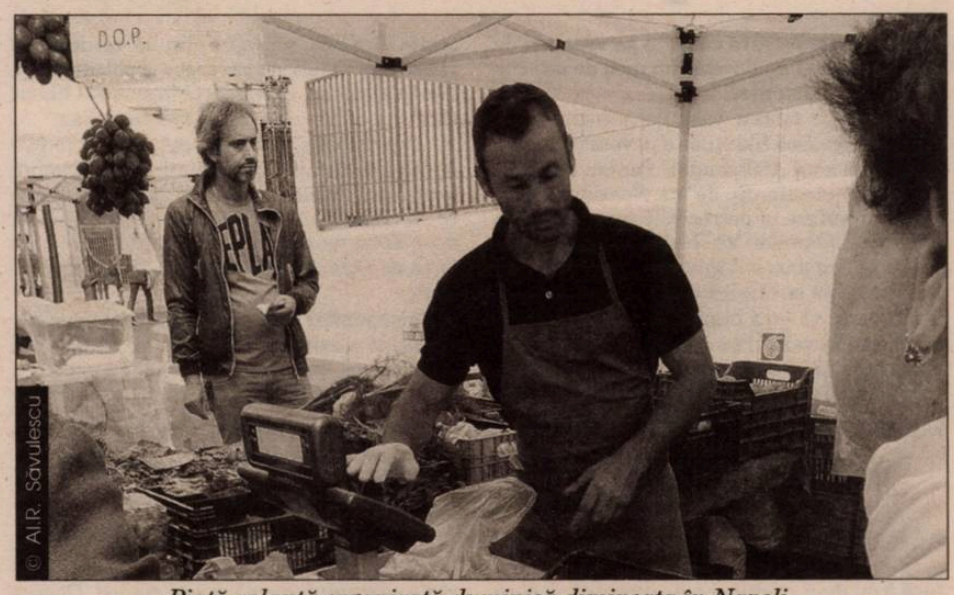

Piaţă volantă organizată duminică dimineaţa în Napoli, cu o mare varietate de legume şi fructe locale

Schimbările climatice şi agricultura

Influenţa schimbărilor climatice asupra agriculturii este încă incertă, în acest moment. Potrivit estimărilor, încălzirea globală ar putea însă conduce la scăderea progresivă a producţiei agricole mondiale, dar numai după depăşirea unui anumit prag de temperatură. Există desigur şi efecte datorate fenomenelor meteorologice extreme, asociate schimbărilor climatice – secete prelungite, inundaţii catastrofale etc., dintre care unele se resimt încă de pe acum.

Pe de altă parte însă, agricultura însăşi este un factor decisiv în generarea modificărilor climatice. E interesant de ştiut că agricultura singură generează aproximativ o şesime (15%) din gazele cu efect de seră care accelerează schimbarea climei.

Un adevărat cerc vicios, în care cauza aproape se confundă cu efectul.

Biocombustibilii şi organismele modificate genetic

Biocombustibilii sînt, la rîndul lor, o chestiune în dispută. Comitetul Interguvernamental pentru Schimbări Climatice (IPCC) – cea mai înaltă instanţă ştiinţifică a Naţiunilor Unite în domeniu – i-a promovat necondiţionat pînă acum. Anul acesta, IPCC a făcut însă o întoarcere de 180 de grade, apreciind că producerea biocombustibililor contribuie, în fapt, la agravarea foametei pe planetă, prin deturnarea unei importante părţi a producţiei agricole de la scopul său principal şi prin creşterea preţurilor alimentelor pe plan mondial.

Organismele modificate genetic (OMG) sînt şi ele controversate. Principiul precauţiei impune limitarea lor drastică, pînă ce efectele utilizării lor pe termen lung vor fi pe deplin cunoscute. De asemenea, utilizarea OMG-urilor, organisme noi, asupra cărora companiile producătoare deţin patentul, ridică problema nedorită a dependenţei agricultorilor (naţiunilor chiar) faţă de producătorul de seminţe.

Deşi, la forumul din acest an, nu am auzit nici o voce în favoarea OMG-urilor, îmi amintesc cum în urmă cu aproximativ zece ani, invitat la un forum Greenaccord, marele ecologist Lester Brown – cel care a fondat în 1974 Worldwatch Institute şi a lansat, în 1984, seria de rapoarte anuale asupra stării planetei State of the World –, între timp devenit preşedinte al Earth Policy Institute, expunea nu numai riscurile, ci şi avantajele OMG-urilor. Unul din beneficiile OMG-urilor evidenţiate de el atunci era reducerea masivă a utilizării pesticidelor la culturile de bumbac, lucru care a avut o influenţă pozitivă asupra stării de sănătate a cultivatorilor de bumbac din întreaga lume. Ceea ce nu înseamnă că L. Brown s-ar fi pronunţat atunci în favoarea OMG-urilor, ci doar că nu avea intenţia să le minimizeze avantajele.

Un protest anti-Camorra

Forumul Greenaccord nu a avut însă parte numai de dispute academice. Într-una din zile, lucrările conferinţei au fost brusc întrerupte de o manifestaţie puternic emoţională a unui grup de studenţi şi profesori care au acoperit tribuna vorbitorilor cu un banner uriaş, în timp ce strigau cît îi ţineau puterile „STOP BIOCIDIO!" Protestul era îndreptat împotriva poluării terenurilor agricole din Campania, în special din zona Caserta, în aşa-numita *Terra dei Fuochi* (v. şi articolul „Despre Napoli, Camorra şi deşeuri – dintre care unele ajung la noi" din *Dilema veche* nr. 513, 12-18 decembrie 2013). În opinia demonstranţilor, deşi guvernul italian a trimis chiar şi armata să-i apere de acţiunile mafiei napolitane (Camorra), lucrurile sînt încă departe de a fi rezolvate – continuă să existe locuri grav poluate, se înregistrează în continuare prea multe îmbolnăviri de boli grave – cancer etc., reputaţia agricolă a regiunii continuă să fie subminată.

Alte subiecte: ABCD şi Expo Milano 2015

N-aş vrea să închei fără să menţionez unul dintre cele mai şocante lucruri pe care le-am aflat la acest forum. Ştiaţi ce înseamnă „ABCD", în termeni agricoli? Eu unul, recunosc că nu. Ei bine, sînt iniţialele celor patru mari companii care controlează cea mai mare parte din comerţul mondial de cereale: Archers Daniel Midland, Bunge, Cargill şi Louis Dreyfuss. E oarecum îngrijorător să afli că preţul mondial al cerealelor depinde de interesul financiar a patru mari companii, nu-i aşa?

În sfîrşit, forumul mi-a prilejuit o (scurtă) privire spre viitor: Expo Milano 2015, al cărui motto este „Hrănind planeta, energie pentru viaţă". Văzînd materialele pregătite în avans pentru această mare expoziţie mondială, şi în special seria de scurte filme „amuzant dilematice" legate de agricultură şi alimentaţie, nu mă mai mir că o ţară cu o asemenea vocaţie agricolă are una dintre cele mai mari speranţe de viaţă din lume, de aproape 83 de ani (cu aproximativ 9 ani ani mai mult decît a românilor). Nu degeaba regiunea Campania este considerată locul de naştere al „dietei mediteraneene", probabil cea mai sănătoasă dietă din lume. O dietă bazată pe resursele locale – în special legume şi fructe proaspete, cereale, peşte şi fructe de mare, carne (inclusiv roşie) cît mai puţin procesată, dar şi ulei de măsline şi vin din abundenţă (a nu se uita că, între altele, Italia chiar este cel mai mare producător mondial de vin).

***Alexandru R. Săvulescu** este jurnalist.*

Marija MITEVSKA

Macedonenii pleacă în sud, pentru a lucra la negru în turism

Slujbele de vară căutate pe vremuri de studenţi au devenit un mod de a-ţi cîştiga existenţa.

Pentru a cincea vară consecutiv, mica insulă grecească Skiathos a devenit cea de-a doua casă a lui Aleksandar. Pentru mulţi tineri este o destinaţie de vis. Soarele străluceşte cu putere şi petrecerile nu se sfîrşesc niciodată. Oamenii zîmbesc mereu şi nici o problemă nu pare a fi gravă. Dar Aleksandar nu a venit să se bucure de frumuseţea insulei. A venit să facă bani de pe urma ei. Are o „slujbă de vară" la o companie care închiriază maşini, şi astfel îşi întreţine un an întreg soţia şi copilul de nici doi ani. Nu-i vede zecile de plaje, peisajul plin de verdeaţă şi străzile pitoreşti, cu case albe şi obloane vopsite în albastru. Este cadrul în care s-a filmat *Mamma Mia!,* muzicalul hollywoodian.

Doar în vara anului trecut, peste 119.000 de turişti au ajuns în Skiathos cu avionul; lor li s-au alăturat nenumăraţi vizitatori care au ajuns acolo cu feribotul. Pe o insulă cu doar 6000 de locuitori este mare nevoie de forţă de muncă suplimentară, în sezonul turistic.

Aleksandar lucrează la aceeaşi firmă de închiriat maşini de cînd a venit prima dată în Skiathos. Petrece între 10 şi 12 ore pe zi la muncă, fără nici o zi liberă, în perioada de vîrf a sezonului, între iunie şi august. Cîştigă 800 de euro pe lună, din care trebuie să-şi plătească cheltuielile de întreţinere, inclusiv cazarea. Cîştigul lui depăşeşte salariul minim oficial din Grecia, de 683 de euro, pentru 40 de ore de muncă pe săptămînă. Aleksandar lucrează aproape de două ori mai mult. Dar aici cîştigă mult mai mult decît ar cîştiga acasă. „În Macedonia, pot doar să visez la atîţia bani", spune Aleksandar. La Skopje, nu a reuşit să găsească de lucru decît o singură dată în ultimii ani, într-o companie mică, unde a cîştigat doar 170 de euro.

Doar în vara anului trecut, peste 119.000 de turişti au ajuns în Skiathos cu avionul.

însă luni de-a rîndul şi ăsta e preţul pe care trebuie să-l plătească. „Este groaznic să fii departe de familie, în special departe de fiica mea care creşte fără tatăl ei", spune el cu tristeţe, în faţa biroului de închiriat maşini, pe o stradă îngustă din principalul oraş al insulei, care se numeşte tot Skiathos. Aleksandar, 30 de ani, este unul dintre numeroşii macedoneni care îşi părăsesc ţara pentru a lucra la negru în turism, în Grecia, din mai pînă în octombrie. (Pentru că munceşte ilegal, în acest articol identitatea îi este protejată de un pseudonim, ca şi în cazul celorlalţi macedoneni, menţionaţi doar cu prenumele.)

Aceste slujbe erau pentru studenţi sau tineri care voiau să se distreze la mare, dar să şi cîştige ceva bani. În prezent, alţii se duc în număr mare spre sud, ca să muncească în timpul verii.

Datele statistice oficiale din Macedonia ne explică de ce. Rata şomajului este una din cele mai ridicate din Europa, atingînd aproape 28%. Salariul mediu net este în jur de 340 de euro pe lună. Aproximativ 270.000 de oameni, aproape jumătate din cei care primesc salariu, cîştigă mai puţin de 200 de euro pe lună.

Magnet pentru turişti şi muncitori

Macedonenii reprezintă doar o parte din forţa de muncă străină care susţine industria turismului în Grecia, un sector care a rămas profitabil în mijlocul profundei crize economice care a lovit ţara.

În fiecare vară, mica insulă Skiathos din Marea Egee se umple de turiştii atraşi de

Igor, 32 de ani, este un alt macedonean care lucrează la o firmă de închiriat maşini în Skiathos. Munceşte ilegal pe insulă pentru al şaptelea an consecutiv.

Relaţiile proaste dintre Atena şi Skopje – pornind de la vechea dispută asupra folosirii numelui Macedonia – sînt de vină pentru statutul lor ilegal, cred Igor şi Aleksandar, la fel ca mulţi alţi macedoneni care lucrează în industria turistică a Greciei. Ei cred că angajatorii nu le-ar putea obţine permis de lucru, pentru că statul grec îi discriminează pe macedoneni. „Nu e corect", spune Igor supărat, la o discuţie cu prietenii, după muncă. Totuşi, experţii greci în probleme de muncă nu cred că macedonenii reprezintă un caz special, cînd vine vorba de statutul de angajaţi.

Macedonenii lucrează ilegal în turism pentru că, spun experţii, pentru cineva din afara Uniunii Europene, obţinerea unui permis de muncă reprezintă un proces lung şi complicat, pe care, în general, angajatorii nu sînt dispuşi să-l parcurgă. Dar nu e greu să vezi de ce muncitorii macedoneni cred că sînt discriminaţi.

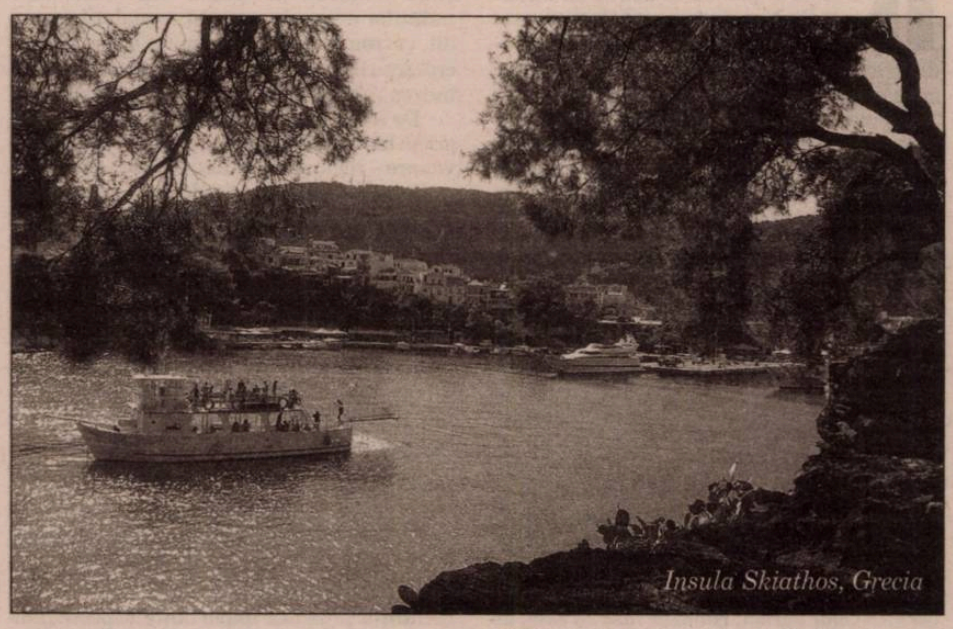

Insula Skiathos, Grecia

Tensiuni vechi

Grecia şi Macedonia sînt în conflict încă de cînd cea din urmă a votat desprinderea de Iugoslavia, în 1991. Pentru că o regiune din nordul Greciei poartă numele de Macedonia, Atena susţine că folosirea aceluiaşi nume, de către ţara vecină, implică pretenţii asupra teritoriului său. Grecii sînt furioşi şi pentru că Skopje revendică şi figuri istorice precum Filip al Macedoniei sau Alexandru cel Mare, considerate parte a culturii greceşti.

Disputa a atins punctul culminant în 2008, cînd Grecia a blocat efectiv aderarea Macedoniei la NATO. Grecia mai susţine că Macedonia nu poate intra în UE pînă nu se soluţionează această dispută.

Macedonenii care călătoresc în Grecia suferă consecinţele acestui conflict. La frontieră, poliţiştii greci le scanează paşapoartele, dar nu le ştampilează, pentru că documentele nu sînt recunoscute oficial de Atena. În schimb, poliţia ştampilează un formular cu datele personale ale deţinătorului paşaportului.

Macedonenii obişnuiţi constată în mod direct cît de sensibili sînt grecii, cînd vine

Cafenele pentru turişti in Skiathos

PUBLICITATE

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY. Politică globală, economie şi idei

vorba de Macedonia şi limba macedoneană. „Nu avem voie să vorbim în limba noastră în faţa şefului şi ni s-a indicat să spunem că sîntem de la Skopje, şi nu din Macedonia“, mărturiseşte Elena, 24 de ani, din orăşelul macedonean Brod, amintindu-şi de prima ei zi de muncă într-o discotecă de pe insula Mykonos. „Şeful ne-a auzit odată vorbind în macedoneană. A fost foarte furios şi a început să strige la noi. De atunci sîntem atenţi“, ne explică ea, într-o cafenea de pe insulă, într-o zi de iunie.

ropene.

Darko din Skopje, 41 de ani, recepţioner la un hotel de cinci stele, a lucrat la negru în Skiathos, timp de trei ani. Dar lucrurile s-au schimbat după ce a obţinut un paşaport bulgăresc.

În ultimii ani, macedonenii au putut obţine paşapoarte bulgăreşti relativ uşor, invocînd o ascendenţă bulgară. Dar mulţi socotesc că este o soluţie nepatriotică, chiar dacă le aduce cetăţenia UE.

În prezent, timp de cinci luni, în fiecare

„Îmi pare rău pentru macedonenii care lucrează în Grecia şi nu se pot bucura de drepturi“

Dar Asociaţia Întreprinzătorilor Greci din Turism (SETE) afirmă că macedonenii au acelaşi statut legal ca şi ceilalţi muncitori din afara Uniunii Europene. Iar experţii susţin că nu au remarcat faptul că tensiunile ample dintre Atena şi Skopje reprezintă motivul pentru care macedonenii lucrează ilegal în sectorul turistic.

„Cei mai mulţi străini lucrează ilegal în Grecia... pentru că e greu să obţii un permis de muncă“, spune Costas Papadimitriou, profesor de drept asociat la Universitatea din Atena. Papadimitriou adaugă că, potrivit sistemului oficial, un angajator trebuie să invite un muncitor, în mod oficial, pentru a ocupa un loc de muncă şi să completeze o cerere pentru obţinerea unui permis de lucru de la Ministerul de Interne – un proces care poate dura luni de zile. „Mulţi angajatori nu fac acest lucru... pentru că este complicat. Aşa că preferă să-i angajeze ilegal pe cei din afara UE“, declară el.

Zoran Kocovski, proprietarul agenţiei macedonene Kouzon, care recrutează muncitori pentru slujbe temporare în străinătate, spune că înainte era relativ uşor pentru macedoneni să lucreze legal în Grecia. Dar după începerea crizei economice în 2010, autorităţile au complicat procedura de obţinere a permiselor de muncă, încurajîndu-i pe greci să ocupe locurile de muncă rezervate înainte străinilor. Kokovski consideră că cele două guverne ar putea ajunge la o înţelegere care să ducă la legalizarea muncii macedonenilor în Grecia, chiar şi fără rezolvarea diferendului dintre cele două ţări. „Dincolo de disputa legată de nume, autorităţile macedonene ar putea semna un tratat bilateral cu Grecia, referitor la migraţia forţei de muncă“, afirmă el.

Paşaportul bulgăresc este un mare avantaj

În absenţa unui astfel de acord, macedonenii îşi privesc cu invidie compatrioţii care au obţinut un paşaport al Uniunii Eu-

an, cît lucrează în Skiathos, Darko beneficiază de tot – casă, asigurări sociale şi de sănătate, o leafă mai mare decît cea a muncitorilor sezonieri care au paşaport macedonean. Lucrează opt ore pe zi şi cîştigă 1400 de euro pe lună.

„Îmi pare rău pentru macedonenii care lucrează în Grecia şi nu se pot bucura de drepturi“, spune Darko. Ca muncitor dintr-o ţară a Uniunii Europene, Darko are şi alte avantaje, chiar după ce vara a trecut. Dacă a lucrat mai mult decît un anume număr de zile, primeşte ajutor de şomaj în restul anului.

Cîţiva angajatori de pe insula Skiathos au refuzat să vorbească despre angajarea muncitorilor macedoneni. Dar Kusios Christos, care deţine un restaurant, un hotel şi un supermarket, spune că muncitorii străini nu sînt angajaţi doar pentru a avea cheltuieli mai mici. Staţiunile au pur şi simplu nevoie de ajutor în sezon. „Destinaţiile turistice au întotdeauna nevoie de ajutor în plus“, a declarat el, în restaurantul lui cu piscină şi teren de tenis.

Christos, care are afaceri de peste 20 de ani, spune în glumă că el e de vină pentru că atît de mulţi macedoneni lucrează pe insulă. La un moment dat, a locuit în Skopje şi a încurajat lumea să vină în Skiathos. El

„Legea grecească referitoare la muncitorii sezonieri este foarte strictă în cazul tuturor celor care vin din afara UE.“

povesteşte că a angajat macedoneni în trecut, cînd pedepsele pentru munca la negru erau relativ blînde. Dar, acum, riscul este prea mare. În restaurantul lui încă lucrează macedoneni, dar doar cei care au paşaport emis de un stat membru UE – de obicei, Bulgaria.

„Legea grecească referitoare la muncitorii sezonieri este foarte strictă în cazul tuturor celor care vin din afara UE, nu doar al macedonenilor“, declară Christos, care se exprimă fluent în macedoneană. Angajatorii

Insula Mykonos, Grecia

greci riscă amenzi foarte mari dacă se constată că au angajat pe cineva ilegal. Muncitorii înşişi riscă să plătească amendă, să fie închişi sau deportaţi.

Înapoi spre casă

Muncitorii sezonieri macedoneni consideră că merită să-ţi asumi riscuri. Ei ştiu că pot cîştiga mult mai mult decît acasă. Chiar dacă lucrează mai mult şi nu se bucură de aceleaşi beneficii ca muncitorii greci sau cei din Uniunea Europeană, situaţia lor e mult mai bună decît a altor migranţi sau decît a celor care lucrează în agricultură, în Grecia.

Macedonenii intră în Grecia ca turişti şi apoi rămîn peste cele 90 de zile la care au dreptul potrivit legislaţiei din Uniunea Europeană. Prin urmare, se supun încă unui risc cînd pleacă acasă şi trec graniţa ilegal,

ceea ce costă pînă la 300 de euro.

Un bărbat din Skopje, în vîrstă de 34 de ani, care a lucrat ca DJ în Skiathos, timp de opt ani, povesteşte că, într-un an, a aranjat cu un poliţist pensionar să-l ajute să treacă graniţa. Dar prietenii acestuia nu erau de serviciu în ziua respectivă, aşa că a fost nevoie să găsească o altă soluţie. „Am urcat muntele de la graniţa macedoneană... eram cu o fată din Macedonia. Credeam că o să trecem graniţa într-o maşină. Dar cel care a organizat totul a venit cu un tractor. Ăsta era vehiculul nostru“, spune el. „Am trecut muntele pe ploaie – uzi, dar fericiţi că eram din nou în ţara noastră.“ Altădată, povesteşte el, s-a ascuns într-un camion, împreună cu trei prieteni. Odată a trecut graniţa pe jos, fără să fie observat de poliţia de frontieră.

Riste, un alt bărbat din Skopje, care a petrecut nouă veri lucrînd la o discotecă din Mykonos, relatează că odată a trecut graniţa ascuns în portbagaj, împreună cu alte două persoane. Fiecare a plătit pentru asta 250 de euro.

„O fată care era cu mine în portbagaj a intrat în panică şi a vrut să iasă din maşină, în timp ce treceam graniţa. A fost nevoie s-o calmez. Portbagajul era prea mic pentru noi trei şi nu era aer. Din fericire, nu era coadă la frontieră şi am trecut direct“, spune el.

Aleksandar, cel care lucrează la firma de închiriat maşini, a trecut graniţa pe jos şi ascuns într-un camion. Anul acesta, s-ar putea să fie nevoie de o altă cale. Asta nu-l deranjează. O să fie bucuros să se întoarcă în sfîrşit la ai lui. „O să fiu acasă de ziua fiicei mele şi cumva o să încerc să recuperez timpul pierdut“, spune Aleksandar.

Dar în mai, anul viitor, o să-şi facă bagajele şi o să plece iar în Skiathos.

Acest articol a fost realizat în cadrul programului Bursa pentru Excelenţă în Jurnalism, cu sprijinul Fundaţiei Erste şi a Fundaţiei pentru o Societate Deschisă, în colaborare cu Balkan Investigative Reporting Network.

***Marija Mitevska** este corespondent pentru Radio Free Europe.*

Skopje

Agenţii de recrutare

În ultimii ani, anunţurile pentru locuri de muncă în Grecia au devenit ceva obişnuit pe site-urile şi reţelele de socializare din Macedonia. Printre altele, sînt disponibile slujbe pentru chelneri, cameriste, lucrători la bucătărie. Salariile variază între 600 şi 1000 de euro, şi pot include masă şi cazare.

Anunţurile sînt plasate atît de agenţiile macedonene, cît şi de cele greceşti. Balkan Investigative Reporting Network a contactat cîteva dintre acestea, pentru a obţine mai multe informaţii. Agenţiile au cerut un CV şi au precizat că angajatorul va solicita un interviu pe Skype, în cazul în care apare o slujbă disponibilă.

„Cînd primeşti un job, trebuie să călătoreşti pînă la Atena, unde un angajat al agenţiei greceşti partenere te va aştepta şi îţi va organiza călătoria pînă la destinaţie“, ne-a spus o macedoneancă ce oferă locuri de muncă în Grecia.

Pentru acest serviciu, agenţiile percep o taxă de pînă la 250 de euro de la cei care sînt angajaţi prin intermediul lor. Ele garantează postul pentru o perioadă de pînă la trei luni – perioada maximă pe care un macedonean o poate petrece în mod legal în Grecia, ca turist. „Dacă cineva vrea să stea mai mult e problema lui. Angajatorii vor să stai şi nu vei avea probleme din partea lor“, adaugă femeia.

Marija, 32 de ani, este mamă a doi copii şi locuieşte în Skopje. Ea a lucrat pe post de cameristă, timp de două veri, pe insula Kos, lăsîndu-şi copiii cu tatăl lor. A găsit de lucru prin intermediul unei agenţii macedonene şi a plătit 100 de euro pentru acest serviciu. „Îţi promit cele mai bune condiţii şi ajungi să faci curat în 25 de camere pe zi, muncind cel puţin 12 ore“, spune ea. Anul acesta, prin intermediul unei agenţii greceşti, şi-a aranjat să muncească pe insula Skopelos. Oferta a fost retrasă cu o zi înainte de data la care ar fi trebuit să plece din Skopje. „Voiau mai mulţi bani pentru că erau o mulţime de solicitanţi pentru job“, spune ea.

Cu ochii-n 3,14

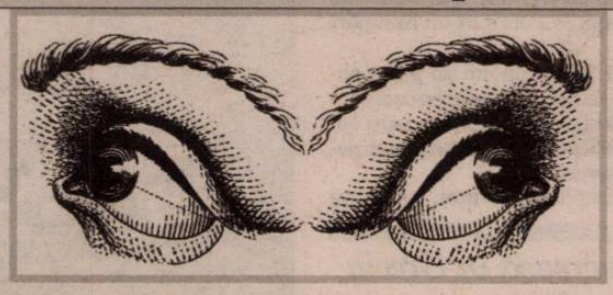

OFICIAL, JUMĂTATE DINTRE TINERII DE PESTE UN SECOL SÎNT FEMEI

■ Sony Pictures a anulat premiera filmului *The Interview* – o comedie despre asasinarea liderului nord-coreean Kim Jong Un – din cauza atacurilor informatice care au condus la pierderea unei mari cantităţi de date comerciale şi personale. FBI a anunţat oficial că în spatele atacurilor se află Coreea de Nord, dar autorităţile din această ţară zic că nu. Actorii şi regizorul filmului invocă libertatea de exprimare. Barack Obama zice că „e o problemă dacă începem să ne autocenzurăm". Unii au comparat filmul *The Interview* cu *Dictatorul* lui Chaplin. Adrian Hong, în *The Atlantic,* aminteşte ce a spus Chaplin în autobiografia sa, în 1964: „Dacă aş fi ştiut despre ororile din lagărele de concentrare, nu aş fi făcut *The Great Dictator,* nu m-aş fi amuzat pe seama nebuniei criminale a naziştilor". (**M. V.**)

■ Cîteva lucruri pe care le-am aflat din sondajul despre tinerii din România, realizat de CURS pentru Fundaţia Friedrich Ebert Stiftung: jumătate dintre tinerii de peste 18 ani locuiesc cu părinţii; relaţiile personale sînt considerate esenţiale pentru găsirea unui loc de muncă; mai mult de jumătate dintre tinerii din România doresc restrîngerea drepturilor de avort. Brusc, viitorul nu mai sună aşa de bine. (**L. V.**)

■ Pe 14 decembrie, redactorul-şef al cotidianului turc de opoziţie *Zaman* şi alte 23 de persoane au fost arestate simultan în toată Turcia. Acest val de arestări marchează o escaladare a luptei declanşate de preşedintele Recep Tayyip Erdogan împotriva principalului său rival, clericul islamist Fethullah Gulen, exilat în Statele Unite din 1999. Au urmat, bineînţeles, o serie de manifestaţii pentru libertatea presei. Istoria recentă e atît de complicată încît putem fi siguri că serialele de peste un secol cu poveşti de acum n-au cum să nu fie palpitante. (**A. M. S.**)

■ A circulat recent pe Facebook o listă realizată de cititorii site-ului buzzfeed.com cu cele mai frumoase 50 de fraze din literatura lumii. Din 50 de scriitori, 15 sînt femei şi, fără să insinuez nimic, constat că frazele alese din opera lor au doar frumuseţea tîmpă a clişeului. Iată cîteva: „Nu e bine să te ocupi prea mult cu visatul şi să uiţi să trăieşti" (J.K. Rowling), „Nu trebuie să trăieşti veşnic, trebuie doar să trăieşti" (Natalie Babbitt), „În ciuda a tot, eu încă mai cred că oamenii sînt buni la suflet" (Anne Frank), „Indiferent din ce sînt făcute sufletele noastre, al meu şi al lui sînt la fel" (Emily Brontë), „Doamne, fă să fiu ceva în fiecare minut al fiecărei ore din viaţa mea" (Betty Smith), „Să laşi lucrurile să se întîmple, cît de sălbatic!" (Cheryl Strayed), „Asta e fericirea: să te dizolvi în ceva complet şi măreţ" (Willa Cather). Aşa îţi pierzi încrederea în cititori! (**M. C.**)

DESPRE CÎŞTIGĂTORII PREMIILOR ŢIPĂTOARE ŞTIM CĂ DEVIN UN SOI DE ENTITĂŢI ÎMPOTMOLITE

■ Crin Antonescu s-a trezit zicînd că noul preşedinte Klaus Iohannis vorbeşte puţin şi gîndeşte cît vorbeşte. Despre Crin Antonescu ştim dintotdeauna că vorbeşte mult. Şi acum îţi vine să te întrebi dacă într-adevăr gîndeşte ce vorbeşte. (**A. M.**)

■ BBC ne spune mai multe lucruri pe care nu le ştiam, printre care: în 2009, Agenţia pentru Dezvoltare Internaţională a SUA a încercat să recruteze un rapper care să ajute la răsturnarea regimului comunist din Cuba; peste 88% din cîştigătorii premiilor Darwin sînt bărbaţi; aricii de mare din Antarctica nu sînt afectaţi de schimbările climatice; Papa Francisc consideră că animalele pot merge, la fel ca şi oamenii, în Rai. Cititorii care le-au aflat de pe Yahoo News au comentat şi s-au contrazis doar pe tema aricilor. (**A. P.**)

■ În Yangon, Burma, cei trei proprietari ai unui bar au fost arestaţi pentru ofensă religioasă, după ce au distribuit fluturaşi publicitari care promovau o seară cu băutură la discreţie, alături de o imagine a lui Buddha cu căşti pe urechi şi cu ochii mijiţi de plăcere, pe un fond psihedelic de culori ţipătoare. Este exact imaginea pe care o am în minte cînd ascult „Buddha Bar". (**M. P.**)

■ Am întîlnit un şofer de taxi care, în trafic, se adresa fiecărei maşini ce trecea pe lîngă el (şi-l enerva) folosind un apelativ pornind de la numărul lui. De pildă: „Ce faci, măi XDO-ule, vorbeşti şi nu te uiţi?"; „Hai, măi, VPC-ule, treci odată!". Maşinile devin un soi de entităţi. (**I. P.**)

■ După ce au turnat asfalt într-un cartier din Cîmpina, muncitorii au plecat fără să semnalizeze zona. Între timp, locuitorii au venit, au parcat, iar dimineaţa şi-au găsit roţile maşinilor împotmolite în asfalt. Oare şefii lor i-au crezut cînd şi-au motivat astfel întîrzierea? (**S. G.**)

ÎNSĂ AŞA CUM EXISTĂ MUZICA, TOT AŞA EXISTĂ ŞI ZIUA DE AZI

■ Poliţia germană a intervenit recent pentru a imobiliza un şofer aparent băut. Alcooltestul a arătat, de două ori succesiv, o cifră care poliţiştilor li s-a părut incredibilă: 5,5‰. Se ştie, la 4,5‰ alcool în aerul expirat e deja comă alcoolică. „Însă aşa cum există sportivi excepţionali sau oameni de ştiinţă excepţionali, tot aşa există şi beţivi excepţionali", a comentat un purtător de cuvînt al Poliţiei. Beţivul excepţional a fost dus mai întîi la spital, apoi a fost prezentat procurorilor. Atenţie: vin sărbătorile! Nu conduceţi dacă aţi băut! (**M. M.**)

■ Printre misterele medicale ale anului 2014 e şi acesta: o femeie din Essex a „auzit" non-stop, timp de patru ani, melodia *How Much is that Doggie in the Window,* iar în prezent aude *Somewhere over the Rainbow*. Cică soţul ei trebuie să ţipe pentru a-i atrage atenţia, căci femeia aude doar muzica din mintea ei. N-ar fi mai eficient să-i cînte? (**M. V.**)

■ N-aş fi crezut că, în ziua de azi, clasicismul mai poate renaşte (fie şi reînviat pirotehnic): la Piaţa Sudului, de sărbători, un comerciant stradal vindea „artificii clasice". (**D. S.**)

Următorul număr va apărea joi, 8 ianuarie 2015.

PUBLICITATE